

Στοιχεία των συγγραφέων:
Κατ: Ζεγγινός, Διογενής
'Ησίοδος, Κεωδίδης, Ίφιτος,
Σουώνιος.

ναϊνός Δοκίμις: Κάλως, Πύριος,
Οιάσεως, Βεργίος, Τάσιχος
Κορυφίος.

ΛΕΞΙΚΟΝ ΦΥΤΟΛΟΓΙΚΟΝ

ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΝ

*Τὰ ὀνόματα, τὴν ἰθαγένειαν
καὶ τὸν βίον ὑπερδεκακισχιλίων φυτῶν, ἐν οἷς
καὶ τὰ λόγῳ χρησιμότητος ἢ κόσμου καλλιεργούμενα,
τῶν ὁποίων περιγράφονται καὶ ἡ ἱστορία,
ἢ καλλιέργεια, τὰ προϊόντα καὶ αἱ νόσοι.*

ΥΠΟ

Π. Γ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ ΛΕΩΝΗ

16 - Ἐν ὁδῷ Περικλέους — 16

1914

211015

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΝΗΜΗΝ ΤΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΜΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ

Π. Γ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

«Σοὶ μὲν ταῦτα δοκοῦντ' ἔστω, ἐμοὶ δὲ τάδε».

(Παρ' Ἀθηναίῳ, Θ', 367)

Τὸ ἀνὰ χεῖρας ἔργον σκοπὸν ἔχει τὴν πλήρωσιν κενοῦ αἰσθητοῦ εἰς πολλούς. Ὁ ἐπιστήμων, ὁ γεωπόνος, ὁ κτηματίας ἢ ὁ φιλανθήης, ὁ μὴ γνωρίζων εἰμὴ μόνον τὴν μητρικὴν τοῦ γλῶσσαν καὶ ἔχων ἀνάγκην πληροφοριῶν περὶ τῆς καταγωγῆς, τῆς ἱστορίας, τῶν ἰδιοτήτων καὶ τῆς χρησιμότητος ἢ τῆς βλαβερότητος φυτοῦ τινος στερεῖται ἀπαραίτητου πρὸς πλήρωσιν τῆς ἀνάγκης ταύτης βοθηήματος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν. Ἄλλως χρήσιμον ἔσεται τοιοῦτον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν βοήθημα καὶ δι' ἐκείνους οἱ ὅποιοι, καίτοι κάτοχοι μιᾶς ἢ πλειοτέρων ξένων γλωσσῶν, συμβαίνει ν' ἀγνωῶσι τὰ εἰς αὐτὰς ὀνόματα πολλῶν φυτῶν. Προστούτοις οὐχὶ ὀλίγοι εἶνε ἐκείνοι οἱ ὅποιοι, ἔνεκα τῆς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τελειοποιήσεως τῶν σπουδῶν των, γνωρίζουσι μὲν τὰ ξενικά ἢ τὰ ἐπιστημονικά ὀνόματα πολλῶν φυτῶν, ἀλλ' ἀγνοοῦσι τὰ ἀντίστοιχα ἑλληνικά. Εἰς πάντας λοιπὸν τούτους τὸ προκείμενον σύγγραμμα, τὸ ὅποιον εἶνε προῖον τεσσαρακονταετοῦς μελέτης, ἐρεῦνης καὶ πείρας, ἐλπίζω ν' ἀποβῆ χρήσιμον.

Ἄλλ' ἀπαραίτητον ἔσεται τὸ ἀνὰ χεῖρας ἔργον ἰδίως εἰς τοὺς γεωπόνους, τοὺς κτηματίας καὶ τοὺς φιλανθεις, διότι ἐν αὐτῶ ἐκτίθενται λεπτομερέστερον πάντα ὅσα ἀφορῶσιν εἰς τὴν χρησιμότητα, τὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν παθολογίαν τῶν σιτηρῶν καὶ τῶν ἄλλων πλουσίων ἐν ἀμύλῳ φυτῶν, τῶν καρποφόρων καὶ τῶν ἄλλων προσδοφόρων ἢ δασικῶν δένδρων καὶ θάμνων, τῶν λαχανικῶν, κτηνοτροφικῶν, βιομηχανικῶν ἢ ὀπωσθήποτε ἄλλως χρησίμων φυτῶν, τὰ ὅποια καλλιεργοῦνται ἤδη, ἢ εἰσαγόμενα εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν δυνατὸν νὰ εὐδοκιμήσωσι καὶ νὰ καλλιεργηθῶσιν ἐπικερδῶς.

Χρήσιμον ἔσεται προστούτοις τὸ προκείμενον σύγγραμμα καὶ εἰς

πολλοὺς τῶν ἐμπορευομένων, διότι ἐν αὐτῷ ἐρευνῶνται λεπτομερῶς καὶ τὰ ἀφορῶντα θερμοτέρων τῆς ἡμετέρας χωρῶν φυτά, τῶν ὁποίων τὰ προϊόντα (καρποί, ἔλαια, ξύλα, φλοιοὶ κ.λ.) εἰσάγονται κατὰ μεγάλα ποσὰ παρ' ἡμῶν ἢ ἀλλαγῶ τῆς Εὐρώπης.

Πρὸς εὐκολίαν τοῦ ἀναγνώστου ἀναγράφονται ἐν ἰδίαις παραγράφοις καὶ ἐπεξηγοῦνται συντόμως πάντες σχεδὸν οἱ τεχνικοὶ ὄροι ὧν γίνεται χρῆσις ἐν τῷ συγγράμματι. τόσον δὲ οὗτοι ὅσον καὶ τὰ ὀνόματα τῶν γενῶν τῶν φυτῶν περὶ ὧν πραγματευόμεθα εἶνε κατατεταγμένα ἐν τῷ κειμένῳ κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν.

Ἐκάστου ἀναφερομένου ἐν τῷ κειμένῳ φυτοῦ ἀναγράφεται ἡ τάξις, τὰ ἐπιστημονικὰ τοῦ γένους καὶ τοῦ εἴδους τοῦ ὀνόματα ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ, ὡς καὶ τὰ ὀνόματα καὶ τὰ συνώνυμα αὐτοῦ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν δημώδη, εἰς τὴν Γαλλικὴν καὶ τὴν Ἀγγλικὴν, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς τὴν Ἰταλικὴν ἢ τὴν Τουρκικὴν, ἔφ' ὅσον ὑπάρχουσιν ἢ μοι εἶνε γνωστὰ τοιαῦτα.

Ἐκ τῶν ἀναγραφομένων τουρκικῶν ὀνομάτων χάριν συντομίας παραλείπεται τὸ δεύτερον συνθετικὸν μέρος ὅπερ ταῦτα συνήθως φέρουσι καὶ τὸ ὁποῖον καθορίζει τὴν φύσιν τοῦ φυτοῦ (δ.δ. τὸ **ἀγατζί** = δένδρον ἢ θάμνος, τὸ **δοῦ** = πῶα, τὸ **τσιτσέκ** = ἄνθος).

Πάντα τὰ ἐν τῷ κειμένῳ ἀναφερόμενα ἐπιστημονικὰ (λατινικὰ) καὶ κοινὰ ξενικὰ ὀνόματα φυτῶν εὐρίηται καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔργου (σελ. 1061—1125) ἀλφαβητικῶς κατατεταγμένα ἐν ἰδίῳ καταλόγῳ (Α' καὶ Β'), εἰς τοὺς ὁποίους ἐλήφθη φροντὶς νὰ μὴ ἐπαναληφθῶσι τὰ ἐν τῷ κειμένῳ παρεισφρήσαντα τυπογραφικὰ κατὰ τὸ πλεῖστον ἁμαρτήματα. Τρίτος κατάλογος (σελ. 1126—1135) περιλαμβάνει ξενικὰ (γαλλικὰ καὶ ἀγγλικὰ) κοινὰ ὀνόματα καὶ συνώνυμα τῶν αὐτῶν φυτῶν μὴ ἀναφερόμενα ἐν τῷ κειμένῳ. Οὕτω ὁ ἔχων ἀνάγκην πληροφοριῶν περὶ φυτοῦ τίνος, τοῦ ὁποίου γνωρίζει μόνον τὸ λατινικόν, τὸ γαλλικόν ἢ τὸ ἀγγλικόν ὄνομα, προστρέχων εἰς τοὺς εἰρημένους καταλόγους εὐρίσκει τὴν σελίδα τοῦ κειμένου εἰς ἣν γίνεται λόγος περὶ τοῦ φυτοῦ τούτου.

Εἰς τὸ τέλος ὡσαύτως τοῦ συγγράμματος προστίθεται καὶ τέταρτος κατάλογος (σελ. 1135—1148) περιλαμβάνων τὰ κυριώτερα πρὸς διόρθωσιν παροράματα καὶ ἁμαρτήματα τοῦ κειμένου. Σημειωτέον

δὲ ὅτι ταῦτα δὲν εἶνε ὀλίγα, διότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συμβῶσιν ὀλίγα ὑφ' ἧς ἢ ἐκτύπωσης ἐγένετο συνθήκας.

Ἡ ἱστορία, ἡ καλλιέργεια, τὰ προϊόντα καὶ αἱ νόσοι τῶν χρησιμωτέρων φυτῶν ἐκτίθενται μετὰ λεπτομερείας ἀναλόγου τῆς σπουδαιότητος ἐκάστου αὐτῶν. Ἐντούτοις περὶ τινῶν φυτῶν, καίπερ μὴ ἐχόντων πλέον μεγάλην οἰκονομικὴν σημασίαν, ἐγένετο ἐκτενέστερος λόγος ὅπως καταδειχθῆ ὅτι ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι σήμερον τηροῦνται παρὰ τῷ λαῷ πάμπολλαι συνήθειαι ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς συγκομιδῆς καὶ ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν προϊόντων τῶν φυτῶν τούτων (βλ. Κίστος, σελ. 512).

Συμπεριελήφθησαν πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐν τῷ ἀνά χειρας ἔργῳ καὶ ὅσα φυτὰ εἶνε γνωστὰ μὲ δημῶδη ὀνόματα, ὡς καὶ ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἀναφέρονται ὑπὸ ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ ἰδίως ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου, τοῦ Διοσκορίδου καὶ τοῦ Ἀθηναίου, καίτοι πολλὰ τούτων μὴ σπουδαῖα ὑπὸ οἰκονομικὴν ἔποιμιν.

Τῶν τριῶν τούτων καὶ ἄλλων ἀρχαίων συγγραφέων πολλὰ μεταγράφονται ἐν τῷ ἀνά χειρας ἔργῳ χωρία, διότι ταῦτα ἀποδεικνύουσι τὴν καὶ σήμερον ἔτι, ὡς τὸ πάλαι, ἐφαρμογὴν ἀνά τὴν Ἀνατολὴν πολλῶν συστημάτων καλλιέργειας καὶ τρόπων συγκομιδῆς καὶ χρησιμοποίησεως ποικίλων προϊόντων (βλ. Νάρθηξ, σελ. 693, Συκῆ, 932, Ἑλαία, σελ. 280) ὡς καὶ τὴν ὀρθότητα πολλῶν παρ' ἀρχαίοις μεθόδων καὶ παρατηρήσεων, αἱ ὅποια ἐνίοτε παρουσιάζονται ὑπὸ τῶν νεωτέρων ὡς νέαι ἐφευρέσεις (βλ. Ἄμπελος, σελ. 61—62).

Πρὸς ἀποφυγὴν ταυτολογίας κατὰ κανόνα λαμβάνονται ὡς βάσεις καὶ ἀπαρτίζουσιν ἰδίας παραγράφους τὰ γένη τῶν φυτῶν· μετὰ σύντομον δὲ περιγραφὴν τοῦ γένους σχεδὸν πάντοτε ἀναφέρονται τὰ εἰς αὐτὸ ὑπαγόμενα κυριώτερα εἶδη. Σύντομοι πληροφορίαι ἀναγράφονται εἰς ἰδίας παραγράφους καὶ δι' ἐκάστην σχεδὸν τάξιν ἐκείνων τῶν φυτῶν περὶ ὧν γίνεται λόγος ἐν τῷ συγγράμματι, ὡς καὶ διὰ τινὰ φυτικά προϊόντα (βλ. κόμμι, ῥητῖναι, κίνον, λάκειον, κοπάλιον, πίσσα, κνὰ κ. ἄλλ.), εἰς τὰ ὅποια συμπεριελήφθη καὶ Κόκκος ὁ βαφικὸς, καθότι καὶ οὗτος, ἂν καὶ ἔντομον, θεωρεῖται προϊόν φυτικόν.

Καὶ διὰ μὲν τὸν ἀριθμὸν τῶν εἰδῶν τῶν ὑπαγομένων εἰς ἕκα-

στον τῶν ἀναφερομένων ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ γενῶν εἶχον ὑπ' ὄψιν μου τὰ συγγράμματα τῶν *Nicholson* καὶ *Halacsy* (τούτου διὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἰθαγενῶν τῆς Ἑλλάδος εἰδῶν), διὰ δὲ τὴν ἀναγραφὴν τῶν ξενικῶν κοινῶν ὀνομάτων εἶχον πρὸ ὀφθαλμῶν πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ ἔργα τῶν *Maout*, *Decaisne*, *Naudin*, *Vilmorin*, *Crié*, *Nicholson*, *Gray*, *Wood*, *Post*, *Mueller* καὶ Φωτιάδου (1).

Ἐκ τῶν ἀναφερομένων ἀντιστοιχῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν ὀνομάτων τὰ πλεῖστα εἶνε τὰ ἐξακριβωθέντα ἰδίως ὑπὸ τῶν *Sibthorp*, *Sprengel*, *Fraas*, *Koch* καὶ *Fée*. τινὰ δὲ καὶ ὑπ' ἑμοῦ· ἐκ δὲ τῶν ἀναγραφομένων ἐλληνικῶν κοινῶν ἢ δημοδῶν ὀνομάτων πολλὰ μὲν συνελέγησαν ὑπ' ἑμοῦ κατὰ τὰς ἀνά τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀνατολὴν περιουσίας μου, πλεῖστα δὲ ἐλήφθησαν ἐκ τῶν δημοσιευμάτων τῶν δύο καὶ μόνων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος βοτανικῶν, ἦτοι τοῦ Ὁρφανίδου καὶ τοῦ Χελρδάτχ, ὡς καὶ ἐκ τοῦ κλασικοῦ συγγράμματος τοῦ Σιβθορπίου (*Florae Graecae Prodrromus*), ὅπερ ἐπὶ ἓνα ἡδὴ αἰῶνα χρησιμεύει ὡς ὁδηγὸς εἰς πολλοὺς. Πάντα τὰ φαρμακευτικὰ ὀνόματα τῶν φυτῶν ἢ τῶν προϊόντων αὐτῶν ἐλήφθησαν ἐκ τῶν «φαρμακολογιῶν» τοῦ Θ. Ἀφεντούλη καὶ τοῦ Ν. Κωστή καὶ ἐκ τῆς «Ἑλληνικῆς φαρμακοποιίας» (ἔκδοσις Β', τοῦ 1868) τῶν Βούρου, Λανδερέρου καὶ Σαρτορίου.

Διὰ τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν ἐν τῷ παρόντι ἔργῳ ἀναφερομένων φυτῶν, πλὴν τινῶν ἰδίων ἑμοῦ ἔρευνῶν καὶ μελετῶν, ἔσχον ὡς βοθηήματα πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ συγγράμματα τῶν *Antonio Targioni-Tozzetti* (2), *Alphonse de Candolle* (3), *George Nicholson* (4), *Bois et Gadeceau* (5). Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὴν χρησιμότητα καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἐξωτικῶν ἰδίως φυτῶν τὰ ἔργα εἰς τὰ ὁποῖα συχνότερον προσέτρεξα εἶνε τὰ τῶν *Dupont et Bouquet de la Graye* (6),

(1) «Λεξικὸν Ἑλληνοστυρικόν».

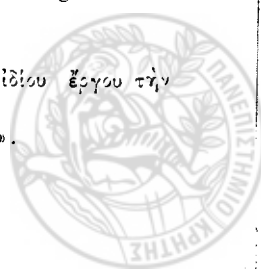
(2) «Cenni storici sulla introduzione di varie piante nell'agricoltura ed orticoltura Toscana».

(3) «Origine des plantes cultivées».

(4) «Dictionary of gardening» καὶ τὴν παράφρασιν τοῦ ἰδίου ἔργου τὴν γενομένην γαλλιστὶ ὑπὸ τοῦ Mottel.

(5) «Les végétaux; leur rôle dans la vie quotidienne».

(6) «Les bois indigènes et étrangers».

Mueller (1), *P. de Janville* (2), *Jackson* (3), *Cariot* (4), *Vilmorin-Andrieux et Cie* (5), *Cordemoy* (6), *Durvelle* (7), *Crié* (8), *Rivière et Lecq* (9).

Διὰ τὰ φυτὰ τῆς χλωρίδος τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων χωρῶν τῆς ἀνατολικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου εἶχον πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ ἔργα τῶν *Sibthorp* (10), *Boissier* (11), Ὀρφανίδου (12), Χελδραῖχ (13), *Unger und Kotschy* (14), *Post* (15), *de Halacsy* (16).

Διὰ τὴν ἀκριβῆ ἐπιστημονικὴν ὀνοματολογίαν τῶν φυτῶν ἐν γένει εἶχον πρὸς τοῖς ἄλλοις ὡς βοηθήματα καὶ τοὺς καταλόγους τῶν *Royal Gardens of Kew* (17), τῶν *Maurice L. de Vilmorin* καὶ *D. Bois* (18) καὶ τοῦ *Philippe L. de Vilmorin* (19).

(1) «Select extra-tropical plants».

(2) «Plantes utiles des pays chauds».

(3) «Commercial botany».

(4) «Botanique».

(5) «Les plantes potagères», καὶ «Les fleurs de pleine terre».

(6) «Gommes et résines d'origine exotique»,

(7) «Fabrication des essences et des parfums».

(8) «Botanique rurale».

(9) «L'agriculteur Algérien».

(10) «Florae Graecae Prodromus».

(11) «Flora Orientalis».

(12) «Γεωπονικά»· «Λόγος ἐκφωνηθεὶς τὴν 26 Νοεμβρίου 1867 ἡμέρᾳ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῶν νέων ἀρχῶν τοῦ Ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου» καὶ ἄλλα.

(13) «Die nutzpflanzen Griechenlands». — «Flore de l'île de Céphalonie». — «Ἡ χλωρίς τοῦ Πανασσού». — «Flore de l'île d'Égine». — «Die Flora von Thera». — «Συμβολαὶ πρὸς σύνταξιν χλωρίδος τῶν Κυκλάδων». — «Λεξικὸν ἐγκυκλοπαιδικόν» Μπαρτ καὶ Χίρστ.

(14) «Die Insel Cypern».

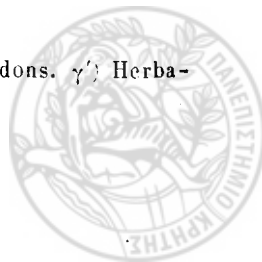
(15) «Flora of Syria, Palestine and Sinai».

(16) «Conspectus florae Graecae».

(17) α') Tender Monocotyledons. β') Tender Dicotyledons. γ') Herbaceous plants. δ') Trees and Shrubs καὶ ε') Coniferae.

(18) «Fruticetum Vilmorinianum».

(19) «Hortus Vilmorinianus».

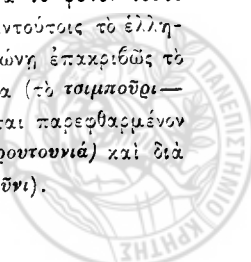

Διὰ τὴν ὀνοματολογίαν τῶν φυτῶν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, ἐξαιρέσει περιπτώσεων τινῶν, ἠκολούθησα τοὺς ἐξῆς κανόνας :

α') Ὅσακις τὸ ἀρχαῖον ὄνομα φυτοῦ τινος σώζεται εἰς τὴν δημῶδη, ἔστω καὶ παρεφθαρμένον, διετήρησα αὐτὸ διὰ τὸ γένος εἰς τὸ ὁποῖον τὸ φυτὸν τοῦτο ὑπάγεται (1). οὕτω διὰ τὰ κατὰ τοὺς νεωτέρους βοτανικοὺς γένη *Ulmus*, *Salix*, *Arundo*, *Hedera*, *Tamus*, *Brassica*, *Solanum*, *Ricinus*, *Laurus* ἐτήρησα τὰ Ἑλληνικὰ ὀνόματα Πτελέα, Ἰτέα, Κάλαιος, Κισσός, Βρυωνία, Κράμβη, Στρώγνος, Κρότων (2). Δάφνη, διότι εἰς τὴν δημῶδη διὰ τὰ αὐτὰ φυτὰ γίνεται χρῆσις τῶν ὀνομάτων τούτων ἀφθάρτων ἢ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον παρεφθαρμένων (Φτελιά, Ἰτηά, Καλάμι, Κισσός, Βρυωνιά ἢ Ἀβρωνιά, Κραμπί, Στρώγνος, Κρουτουνιά, Δάφνη). Εἰς τοιαύτας περιπτώσεις κατὰ τὴν καθιερωθεῖσαν ὑπὸ τε τοῦ Ὀρφανίδου καὶ τοῦ Χελδραΐχ μέθοδον τὰ γένη τὰ ὑπὸ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν βαπτισθέντα μὲ τὰ ἑλληνικὰ ταῦτα ὀνόματα διακρίνονται διὰ τῆς εἰς ταῦ-

(1) Ἐξαιρέσεις τοῦ κανόνος τούτου γίνεται ὡσαύκις φυτὸν τι, γνωστὸν παρ' ἀρχαίοις καὶ κοινῶς σήμερον ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα, κατατάσσεται εἰς γένος οὕτως τὸ ἐπιστημονικὸν ὄνομα εἶνε τὸ καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ ὑπὸ τοῦ λαοῦ σήμερον ἐν χρήσει δι' ἕτερον φυτὸν τοῦ αὐτοῦ γένους. Οὕτω ἢ παρ' ἀρχαίους *Λαμφάνη* καὶ κοινῶς *Λαψάνα* ὀνομαζομένη εἶνε εἶδος τοῦ γένους *Σιναιπ* (*Sinapis arvensis*) ὀλίγον διαφέρειν τοῦ λαχανικοῦ καὶ φαρμακευτικοῦ, καὶ παρ' ἀρχαίους δὲ καὶ κοινῶς σήμερον ὀνομαζομένου *Σινάπεως*, ὅπερ εἶνε τὸ πρότυπον εἶδος (*Sinapis alba*) τοῦ γένους *Σιναιπ*.

(2) Τὸ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν *Ricinus communis* εἶνε τὸ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ὀνομαζόμενον *Σιλλικύπριον*, ὅπερ, ὡς αὐτὸς λέγει, οἱ Αἰγύπτιοι ὀνομαζον *Κίκι* («τὸ καλεῖται μὲν Αἰγύπτιοι κίκι»—Β', 94). Παρὰ Θεοφράστῳ τὸ φυτὸν τοῦτο ἀναφέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κρότων* (Φ. I., 1, 10, 1 καὶ Φ. Αἴ., 2, 16, 4), ἐπὶ Διοσκουρίδου δὲ ὀνομάζετο ὄχι μόνον *Κρότων*, ἀλλὰ καὶ *Σήσαμον ἄγριον*, καὶ *Σέσει κύπριον* καὶ *Κίκι* («Περὶ ὕλης ἰατρικῆς», Δ', 161). Τὸ αἰγυπτιακῆς κατὰχρηστικῆς ὄνομα *Κίκι* παρεδέχθησαν καὶ μεταχειρίζονται διὰ τὸ φυτὸν τοῦτο οἱ ἡμέτεροι φαρμακοποιοὶ καὶ ἰατροὶ («ἔλαιον κίκινον»). Ἐντούτοις τὸ ἑλληνικώτατον ὄνομα *Κρότων*, ὅπερ ἔχει τὸ πλεονέκτημα νὰ φανερώσῃ ἐπακριβῶς τὸ σχῆμα τοῦ σπόρου τοῦ φυτοῦ, ὅστις ὁμοιάζει πρὸς τὸν κρότωνα (τὸ *ταμπούρι*—*Ixodes Ricinus*), τὸν προσβάλλοντα ἰδίως τοὺς κύνας, σώζεται παρεφθαρμένον ἐν Κύπρῳ καὶ ἄλλαις Ἑλληνικαῖς νήσοις διὰ τε τὸ φυτὸν (*κρουτουνιά*) καὶ διὰ τὸ σπέρμα αὐτοῦ, ὡς καὶ διὰ τὸ παράσιτον τοῦ κυνὸς (*κρουτουῖν*).

τα προτάξεως τοῦ ἐπιθέτου **ψευδῆς**. Οὕτω τὰ γένη *Ptelea, Itea, Croton, Calamus, Cissus, Bryonia, Crambe, Strychnos*, τὰ ὀνομαζῶν Ψευδοπιτέλεαν, Ψευδοϊτέαν, Ψευδοκρότωνα, Ψευδοκάλαμον, Ψευδοκισσον, Ψευδοβρυονίαν, Ψευδοκράμβην, Ψευδόστρυχνον (διὰ τὸ γένος *Daphne*, ἀκολουθῶν τὸν Χελδράιχ, διετήρησα τὸ ὄνομα **Δαφνοειδές**, ὅπερ ἀναφέρει ὁ Διοσκορίδης διὰ φυτὸν τοῦ γένους τούτου). Εἶνε δὲ τὸ διὰ τῆς προτάξεως τοῦ ἐπιθέτου **ψευδῆς** μέσον ἀποφυγῆς ταυτωνυμίας παλαιόν, ἀπαντῶν καὶ παρὰ τῷ Θεοφράστῳ (Δίκταμνον καὶ Ψευδοδίκταμνον), καὶ παρὰ τῷ Διοσκορίδῃ (Βούνιον καὶ Ψευδοβούνιον, Δίκταμνος καὶ Ψευδοδίκταμνον) καὶ παρὰ τῷ Στράβωνι (Κασσία καὶ Ψευδοκασσία). Ἄλλὰ καὶ οἱ νεώτεροι βοτανικοὶ συχνὰ ποιοῦσι χρῆσιν τοῦ μέσου τούτου εἰς τὴν ὀνομασίαν καὶ γενῶν καὶ εἰδῶν (παραδείγματα: *Pseudaegle, Pseudocapsicum, Pseudococcifera, Pseudodracontium* καὶ πλεῖστα ἄλλα, ἔξ ὧν τινὰ βλέπει ὁ ἀναγνώστης εἰς τὰς σελίδας 1040, 1045—1047 καὶ 1059).

β') Διετηρήθησαν τὰ ὑπὸ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν παραδεδεγμένα διὰ τινὰ γένη ὀνόματα, τὰ ὅποια ἀναφέρονται ὑπὸ ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων ὡς συνώνυμα ὠρισμένων φυτῶν ἢ δι' ἄλλα φυτὰ δυσερμήνευτα ὡς λ. χ. Πόθος, Ἄκταια, Ἀκαλύφη (*Pothos, Actaea, Acalypha*).

γ') Ὡς ἐν κοινῇ σήμερον χρήσει παρ' ἡμῖν διετηρήθησαν προστούτοις καὶ τινὰ τῶν ὑπὸ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν παραδεδεγμένα ὠρισμένων γενῶν ὀνόματα τὰ ὅποια παρ' ἀρχαίοις δηλοῦσι φυτὰ ἄλλων γενῶν: π. χ. Κληματῖς (*Clematis*).

δ') Διετηρήθησαν, ἐξελληνισθέντα κατὰ τὸ δυνατόν, τὰ ὀνόματα γενῶν καὶ εἰδῶν φυτῶν, τὰ ὅποια, τιμῆς ἕνεκεν, ἐβαπτίσθησαν μὲ ὀνόματα ἐπιστημόνων ἢ ἄλλων ἐξεχόντων προσώπων. Οὕτω τὸ γένος *Gazania*, εἰς τὸ ὅποιον ἐδόθη τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Θεοδώρου Γαζῆ, τοῦ πρώτου μεταφράσαντος εἰς τὴν λατινικὴν τὰ ἔργα τοῦ Θεοφράστου, ὠνόμασα Γαζαίαν.

ε') Διετηρήθησαν προσέτι πολλὰ ξενικὰ ὀνόματα γενῶν καὶ εἰδῶν εἴτε διότι τὰ ὀνόματα ταῦτα εἶνε ἀπὸ πολλοῦ ἐν κοινῇ χρήσει καὶ παρ' ἡμῖν, εἴτε διότι εἶνε δυσεξήγητα, ἀμετάφραστα ἢ ἀγνώστου παραγωγῆς ἢ σημασίας: ὡς λ. χ. Τουλίπη (καὶ οὐχὶ Τολύπη), Βι-

βοῦρον, Βερονίκη, Βίγνα, Δατίσκη, Λαντάνα, Λιγοῦστρον, Μονστέρα, Σηκίον (*Tulipa, Viburnum, Veronica, Vinca, Datisca, Lantana, Ligustrum, Monstera, Seckium*).

στ') Ἀντικατεστάθησαν τὰ ξενικά ὀνόματα γενῶν τινῶν διὰ τῶν δημῶδων ὀνομάτων φυτῶν ὑπαγομένων εἰς τὰ γένη ταῦτα, διότι τὰ δημῶδη ταῦτα ὀνόματα καὶ ἑλληνικώτατα εἶνε καὶ χαρακτηριστικά τῶν φυτῶν τὰ ὁποῖα φέρουσιν αὐτά: τοιαῦτα εἶνε τὰ Γαῦρος (*Carpinus*, κν. Γαῦρος), Ἄλωνις (*Alhagi*, κν. Ἄλωνίδα), Ἄλμυρις (*Salsola*, κν. Ἄλμυριδί), Βουτυρόχορτον (*Brunella*, κν. Βουτυρόχορτο), Ῥάχος (*Ulex*, κν. Ῥαχί).

ζ') Ἐξελληνίσθησαν κατὰ τὸ δυνατόν πολλὰ ἔρμαφρόδιτα ἢ κακῶς συντεθειμένα ὀνόματα: οὕτω τὰ γένη *Ajuga, Antholyza, Arnica, Baptisia, Ceropogia, Crozophora* ὠνομάσθησαν Ἄζυγος, Ἀνθόλυσσα, Ἀρνακίς, Βάπτουσα, Κηροπηγή, Χρωματοφόρος.

η') Ἐκ τῶν συνωνύμων παρεδέχθη τὸ μᾶλλον ἑλληνικὸν ὄνομα: λ.χ. ἐκ τῶν συνωνύμων *Pennisetum* καὶ *Gymothrix* παρεδέχθη τὸ δεύτερον (Γυμνόθριξ), ἐκ δὲ τῶν ὡσαύτως συνωνύμων *Pericycla* καὶ *Licuala* τὸ πρῶτον (Περίκυκλος).

θ') Διὰ τινὰ γένη ἀντὶ τῶν ξενικῶν τῶν ὀνομάτων παρεδέχθη ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ἀναφερόμενα εἰς φυτὰ τῶν γενῶν τούτων καὶ ἂν ἔτι τὰ ὀνόματα ταῦτα δὲν σώζονται (ἢ μᾶλλον δὲν γνωρίζω νὰ σώζονται) εἰς τὴν δημῶδη. Παρόμοιον μέτρον ἐλήφθη ὑπὸ τε τοῦ Ὀρφανίδου καὶ τοῦ Χελδράιχ, ὡς εἰς τὰ *Farietaria* = Ἐλξίνη, *Lappa* = Ἀρκειον. Ἐντούτοις χάριν τῶν γινωσκόντων τὰ γένη ταῦτα μόνον μὲ τὰ ξενικά αὐτῶν ὀνόματα ἀναφέρονται καὶ ταῦτα εἰς τὰς οἰκείας θέσεις καὶ παραπέμπεται ὁ ἀναγνώστης διὰ τὰ καθέκαστα εἰς τὰ σχετικὰ ἑλληνικά ὀνόματα ἢ τὰς οἰκείας σελίδας.

Καὶ ι') Πολλῶν γενῶν καὶ εἰδῶν τὰ ὀνόματα διετηρήθησαν οἷα ὠρίσθησαν ταῦτα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὑπὸ τοῦ Ὀρφανίδου καὶ τοῦ Χελδράιχ.

Τοιοῦτον εἶνε ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὸ σύστημα ὅπερ ἠκολούθησα ὡς πρὸς τὴν ὀνοματολογίαν τῶν φυτῶν.

Πλεῖστα τῶν ἀναγραφομένων ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ἔξωτικῶν δασικῶν, βιομηχανικῶν, φαρμακευτικῶν ἢ ἄλλως χρησίμων φυτῶν μὴ

καλλιεργουμένων εισέτι παρ' ἡμῖν, δυνατόν, εἰσαγόμενα, νὰ εὐδοκιμήσωσι καὶ νὰ καλλιεργηθῶσιν ἐπικερδῶς πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἄλλων τῆς Ἀνατολῆς χωρῶν· ἡ εἰσαγωγή δέ, ἢ ἐγκλιματισμοί καὶ ἢ διάδοσις τῶν φυτῶν τούτων εἰς τὰ κατάλληλα δι' ἕκαστον αὐτῶν μέρη εἶνε ἔργον ἰδίως τῶν κατὰ τόπους δημοσίων γεωργικῶν ἰδρυμάτων.

Ἐν σχέσει πρὸς τὴν λίπανσιν τῶν κυριωτέρων ἐκ τῶν καλλιεργουμένων καὶ ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ ἀναγραφομένων φυτῶν ὀλίγα μόνον ἀναφέρω, διότι τὸ ζήτημα τῆς λιπάνσεως εἶνε εὐρύτατον, ὃ δὲ καθορισμὸς τοῦ εἴδους καὶ τοῦ ποσοῦ δι' ἕκαστον φυτὸν ἀναγκαίου λιπάσματος ἔξαρτᾶται καθ' ὅλοκληρίαν ἐκ τοῦ κλίματος καὶ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους, ἐκ τῆς ἀξίας τοῦ παραγομένου προϊόντος, ἐκ τῆς ποιότητος τοῦ λιπάσματος καὶ τῆς τιμῆς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῆς ὑπόψεως ἢ μὴ ὕδατος πρὸς ἄρδουσιν. Ὡς ἀπολύτως ἀσύμφορα θεωρῶ τὰ ἐξωθεν προερχόμενα χημικὰ λιπάσματα καὶ δι' ἄλλους μὲν λόγους, ἀλλὰ καὶ διότι ταῦτα ἐπιβαρύνονται πάντοτε μὲ μεταφορικά καὶ προμηθιακὰ ἔξοδα. Ἀίτι' ἤδη χημικὰ λιπάσματα παρασκευάζονται ἐν τῷ τόπῳ ὑπὸ Ἑλληνικῆς ἐταιρείας καὶ προσφέρονται ὑπὸ συμφερούσας τιμᾶς συνοδευόμενα μὲ τὰς ἀναγκαίας ὁδηγίας πρὸς χρῆσιν αὐτῶν. Ἡ ἐπιτυχία δ' αὐτῶν καὶ ὑπὸ οἰκονομικὴν ἐποψιν ἀπεδείχθη πολλαχοῦ τῆς χώρας ἔνθα ἐδοκιμάσθησαν. Τῶν λιπασμάτων λοιπὸν τούτων δεόν νὰ γίνεται χρῆσις ἐπὶ τῇ βάσει τῶν συνοδευουσῶν αὐτὰ ὁδηγιῶν τῆς εἰρημένης ἐταιρείας εἰς οὓς τόπους ὑπάρχει ἔλλειψις ἀφθόνων καὶ εὐθυνῶν ὀργανικῶν λιπασμάτων.

Ἐν τέλει δεόν νὰ παρατηρήσω ὅτι τὴν δημοσίευσιν τοῦ ἀνά χειρας ἔργου ἐθεώρησα ἐπιβαλλόμενόν μοι καθήκον, διότι σπουδάσας κατὰ τὸ πλεῖστον δαπάναις τοῦ Κράτους (1) καὶ διατελέσας δημόσιος ὑπάλληλος ἐπὶ ὀλόκληρον δεκαεπταετίαν, καθ' ἣν μισθοδοτούμενος ἀπέκτων πείραν καὶ γνώσεις, ὄφειλον τὰς γνώσεις ταύτας, πολλὰς ἢ ὀλίγας, σπουδαίας ἢ ἀσημάντους, νὰ καταστήσω κτῆμα

(1) Ἐνταῦθα ὀφείλω νὰ σημειώσω ὅτι τὴν εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς ἀποπεράτωσιν τῶν γεωργικῶν σπουδῶν μου ὀφείλω εἰς τὴν φιλοπάτριδα γενναιοδωρίαν τοῦ ἀσιδίου Ἡπειρώτου Χρηστάκη Ζωγράφου, ὅστις μὲ συνετήρησεν ἐκεῖ ὡς ὑπότροφόν του ἐπὶ διετίαν.

κοινόν· εἶνε δὲ ἀνάγκη νὰ καταστῶσιν αὐταὶ κτῆμα κοινόν ἰδίως σήμερον ὅτε, διὰ θυσίας πολλοῦ καὶ τιμίου αἵματος καὶ πολλοῦ χρήματος διπλασιασθείσης τῆς Ἑλλάδος, ὑπάρχει μεγαλητέρα καὶ μᾶλλον ἐπείγουσα ἀνάγκη διαδόσεως τοιούτων γνώσεων, καὶ ὅτε τὸ ὑπάρχον καλῶς κατηρητισμένον σῶμα Ἑλλήνων γεωπόνων εἶνε εἰς θέσιν νὰ ἐκτιμήσῃ, νὰ συμπληρώσῃ καὶ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰς γνώσεις ταύτας.

Ἔγγραφον ἐν Ἀθήναις κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1914.

Η. Γ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ

συντετμημένων λέξεων και κυρίων ονομάτων.

ἀγγλ.	ἀγγλιστι
Ἀθῆν.	Ἀθήναιος
Ἀνατ.	Ἀνατολή, ἀνατολικός
ἀραβ.	ἀραβιστι
ἄ. τ.	ἄλλα τοιαῦτα
Ἀφρ.	Ἀφρική
βαθ.	βαθμός
β. ἄ.	βλέπε ἄνωτέρω
β. κ.	βλέπε κατωτέρω ἢ βλέπε και
βλ.	βλέπε
β. λ.	βλέπε λέξιν
βόρ.	βόρειος
β. π.	βόρειον πλάτος
γ.	γένος
γαλλ.	γαλλιστι
γερμ.	γερμανιστι
δ.	δένδρον
δ. δ.	δηλαδῆ
Δικοτλ.	Δικοτυλήδονον
δ. ὀ.	δημῳδης ὀνομασία
Διοσκρ.	Διοσκορίδης
δρ.	δραχμή
δυτ.	δυτικός
ἑκατομ.	ἑκατομμύριον
ἑλλ.	ἑλληνικός
ἑλλ. γλωρ.	ἑλληνική γλωρῖς
ἑ. μ.	ἑκατοστόν τοῦ μέτρου
εὔκρ.	εὔκρατος
Ἡν. Πολ.	Ἡνωμένοι Πολιτεῖαι Ἀμερικής
Ἡσδ.	Ἡσίοδος
θ.	θάμνος
Θεόφρ.	Θεόφραστος
θερ.	θερμός
ἰθαγ.	ἰθαγενής
ἰσπ.	ἰσπανιστι
ἰταλ.	ἰταλιστι
κ. ἄ.	και ἄλλαχοῦ

κ. ἄ.	καὶ ἄλλα
κ. ἄ. τ.	καὶ ἄλλα τοιαῦτα
κεντρ.	κεντρικὸς
Κεφαλ.	Κεφαλληνία
κ. λ.	καὶ λοιπὰ
κ. ὁ.	κοινὴ ὄνομασία
κν.	κοινῶς
com.	commun ἢ common
κρυπτ.	κρυπτόγαμον
λ.	λέξεις
λεπ.	λεπτὰ
λ. χ.	λόγου χάριν
μ.	μέτρον
μεσ.	μέσος
μεσημ.	μεσημβρινὸς
Μονοκτ.	Μονοκοτυλήδονον
μυρ.	μυρεψικὸς, μυρεψία
νοτ.	νότιος
ὄ. βλ.	ὄπερ βλέπε
Ὀδσ.	Ὀδύσεια
Ὀ Ήλ.	Ὀμήρου Ἰλιάς
ὀκ.	ὀκὰ
Ὀμ. Ὀ.	Ὀμήρου Ὀδύσεια
Ὀρφ.	Ὀρφανίδης
παραμ.	παραμεσόγειος
παρατρ.	παρατροπικὸς
περιλ.	περιλαμβάνει
πολλαπλ.	πολλαπλασιάζεται
σημ.	σημείωσις
στοιχ.	στοιχείον
συνων.	συνώνυμον
τ.	τάξις
τουρ.	τουρκιστὶ
τρόπ.	τροπικὸς
φ.	φυτὸν
φρ.	φρύγανον ἢ φράγκον
φρμ.	φαρμακευτικὸν
Χελ.	Χελδράϊχ
χιλιγ.	χιλιόγραμμον

Α

Ἄβδελλόχορτο, δ. ὁ Βατραχίου τοῦ ἀκιδωτοῦ.

Ἄβερια (Aberia, τ. Βιζωδῶν) γ. περιλ. ἰδίως θάμνους· εἶδη ἄξια λόγου

Ἄ. ἡ τυλώδης (A. verrucosa), ἰθαγ. τῆς Ἄβουσιτίας, καὶ **Ἄ.** ἡ κάφριος (A. caffra, ἀγγλ. Kei-Apple), ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς· ἀμφοτέρα θάμνοι ἀκανθώδεις, δίοικαι, καρποφόροι καὶ χρήσιμοι πρὸς κατάρτισιν ζωσίμων φραγμῶν. Πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων, ἀντέχουσιν εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Ἄβεροῖα (Averrhoa, τ. Γερανιδῶν) γ. περιλ. τρία εἶδη δένδρων ἰθαγ. τροπ. χωρῶν. **Ἄ.** ἡ Καράμβολα (A. Carambola, ἀγγλ. Carambola-tree) καὶ **Ἄ.** τὸ Βιλμβί (A. Bilimbi, ἀγγλ. Bilimbi-tree) εἶνε ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν καὶ τῆς Σινικῆς, εἰς ἃς χώρας καλλιεργοῦνται ἐκτενῶς διὰ τοὺς εὐχύμους καρπούς των.

Ἄδικεννία (Avicennia, τ. Ἱεροβοτανιδῶν) γ. περιλ. θάμνους ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν. **Ἄ.** ἡ φαρμακευτικὴ καὶ **Ἄ.** ἡ λαμπρὰ (A. officinalis καὶ A. nitida) εἶνε φ. χρήσιμα πρὸς συγκράτησιν τῶν κινουμένων ἁμμων· φέρουσιν ἄνθη μελίγωνα καὶ δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς.

Ἄδοκάτον, βλ. Περσέα.

Ἄβουζιά, βλ. Ἀκτῆ ἢ Χαμαιάκτη.

Ἄβούτιλον (Abutilon, τ. Μαλαχιδῶν) γ. περιλ. ἰδίως θάμνους ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν· τινὲς κλωστικοί, πολλοὶ κοσμητικοί· πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων. Ἐκ τῶν κλωστικῶν ἄξιόλογα εἶνε **Ἄ.** τὸ μαλακὸν καὶ **Ἄ.** τὸ περιπλοκόφυλλον (A. molle καὶ A. periplocaefolium), ἀμφοτέρα ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας· τοῦ δευτέρου αἰ ἴνες τιμῶνται πρὸς 400—500 φρ. κατὰ τόννον. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων πρὸς κόσμον εἶνε καὶ **Ἄ.** τὸ γραμμωτόν, **Ἄ.** τὸ μαρμαρῶδες, **Ἄ.** τὸ φλεβῶδες, **Ἄ.** τὸ αἰγειρόφυλλον (A. striatum, A. margaratum, A. venosum, A. populifolium), εἶδη ἀπαντῶντα θεραπευόμενα καὶ παρ' ἡμῶν ἀπὸ πολλοῦ καὶ κοινῶς γνωστά καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Καμπανέλλες. Τὸ μόνον τῆς ἑλλ. χωρ. εἶδος εἶνε τὸ καὶ ἀλλαγῶ ἀπαντῶν **Ἄ.** τὸ ἀβικέννειον (A. Avicennae), φ. πῶδες, ὀνομαζόμενον κν. Ἀγριοβαμβακιά.

Ἄβραμνιά, δ. ὁ Προύμνης τῆς ἐμβολιαζομένης.

Ἄβρος (Abrus καὶ ὀρθότερον Habrus, τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλ. θάμνους κοσμητικούς, ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν. Πολλαπλασιάζονται εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Οἱ πλείστοι ἀναρριχώμενοι, τινῶν δὲ αἰ ῥίζαι ἔχουσι τινὰς τῶν ἰδιοτήτων τῆς γλυ-

κυρρίζης. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Ἄ ὁ ἰκέτης (A. peccatorius), ἰθαγ. τῶν ἀνατ. Ἰνδιῶν. Τὰ μικρά, ὡσειδῆ, λεῖα, ζωηρῶς ἐρυθρά μετὰ μελαινης κηλίδος σπέρματά του χρησιμοποιοῦνται πολλαχοῦ πρὸς κατασκευὴν κομπολογίων, περιδεραιῶν καὶ ἄλλων κοσμημάτων. Τὰ σπέρματα ταῦτα, αἱ ρίζαι καὶ τὸ στέλεχος τοῦ φ. ἐνέχουσι λίαν τοξικὴν οὐσίαν (τὴν ἄβρινην) χρησιμοποιουμένην κατὰ τινων ὀφθαλμικῶν νοσημάτων. Ἐν Αἰγύπτῳ, ἔνθα τὸ φ. καλλιεργεῖται, τὰ σπέρματά του, τὰ ὅποια διὰ τῆς ζέσεως ἀποβάλλουσι τὴν τοξικὴν τῶν ιδιότητα, χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἰθαγενῶν ὡς ὄσπριον. Τὸ φ. τοῦτο ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Ἀγγλων **Καιροδείκτης** (Weather-plant), διότι προμηνύει τὴν μεταβολὴν τοῦ καιροῦ ἐπὶ τὸ ὑγρότερον διὰ τῆς πρὸς τὰ κάτω κλίσεως τῶν φύλλων του.

Ἀθρόδκιλλα, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ Σκίλλης τῆς παραλίου.

Ἀθρότονον, βλ. Ἀψίνθιον τὸ Ἀθρότονον καὶ Ἄ. ἡ Κίνα.

Ἀθρωτον (Abroma, τ. Στερκουλιωδῶν) γ. περιλ. δένδρα καὶ θάμνους ἀειθαλεῖς, κοσμητικούς, ἰθαγ. τῶν ἀνατ. Ἰνδιῶν καὶ τῆς Ἀμερικῆς. **Ἄ. τὸ μεγαλοκρητὲς** (A. augusta) εἶνε τὸ συνηθέστερον θεραπευόμενον. Πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Ἀγαθαία ἢ οὐρανία (Agathaea caelestis, γαλλ. Célestine, τ. Συνθέτων), φ. ποῦδες, πολυετές, κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς Εὐέλπιδος Ἀκρας. Πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων.

Ἀγάθοσμος (Agathosma, τ. Ρουτῶδων) γ. περιλ. περὶ τὰ 50 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐέλπιδος Ἀκρας θάμνοι, ὧν τινες κοσμητικοί. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Ἀγαθόφυλλον (Agathophyllum, τ. Δαφνωδῶν) γ. περιλ. 3-4 εἶδη δένδρων ἰθαγ. τῆς Μαδαγασκάρης. Ἄ τὸ ἀρωματικόν (A. aromaticum, γαλλ. Arbre aux quatre épices, ἀγγλ. Madagascar Nutmeg) καλλιεργεῖται ἐν Μαδαγασκάρῃ διὰ τοὺς ἀρωματικούς πυρῆνας τῶν καρπῶν του.

Ἀγαθόφυτον (Agathophytum, τ. Χηνοποδιωδῶν) γ. περιλ. φ. ποῦδη. Ἄ. τὸ κοινόν (A. ἢ Bletum ἢ Chenopodium Bonus Henricus), ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, καλλιεργεῖται ἐνιαχοῦ ὡς λαχανικὸν χρησιμοποιουμένων τῶν νεαρῶν βλαστῶν του ἀντὶ ἀσπαράγων. Ἐν Ἑλλάδι, ἔνθα ὡσαύτως ἀπαντᾷ αὐτοφύεος (πλὴν ἀραιύτατα εἰς ὄρεινους τόπους), λαχανεύεται καὶ ὀνομάζεται κν. Ἄγριο Σπανάκι.

Ἀγάλλοχον ὀνομάζει ὁ Διοσκρ. εἶδος μυρσιφικοῦ ξύλου, ὅπερ ἀναφέρει ὡς «ἐστιγιμένον, εὐώδες, παραστῦφον ἐν τῇ γέυσει μετὰ ποσῆς πικρίας» καὶ ὡς ὁμοιάζον τῷ **θυίνῳ** (τῷ τῆς Καλλιτριίδος) λέγει δὲ ὅτι ἐκομίζετο εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐκ τῆς Ἰνδικῆς καὶ τῆς Ἀραβίας. Τοῦτο ἢ ἄλλο εὐώδες ξύλον, τὰς αὐτὰς ἔχον ιδιότητας, ὠνομάζετο τὸ πάλαι **ξυλαλόδη**, ὡς ὀνομάζονται ἐνιαχοῦ καὶ σημερον ἔτι (ξυλαλὰς ἐν Κύπρῳ) τὰ εὐώδη ξύλα τὰ τουρκιστικὰ καλούμενα οὐδαγὰτς καὶ κελεμπέκ, τὰ ὅποια εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Εὐρώπης εἶνε γνωστά ὑπὸ τὰ

ὀνόματα bois d'Aloès, bois d'Aigle ἢ bois de Calambec (γαλλ.) καὶ Eagle-wood ἢ Aloe-wood (ἀγγλ.). Τὰ ξύλα ταῦτα σήμερον χρησιμοποιοῦνται εἰς μὲν τὴν Ἀνατολὴν πρὸς θυμιάσεις ὡς τὸ πάλαι («θυμιάται δὲ ἀντὶ λιθωνωτοῦ» λέγει ὁ Διοσκρ.), εἰς δὲ τὴν Εὐρώπην ἰδίως πρὸς ἀπόσταξιν καὶ λήψιν τοῦ πολυτίμου μυρεψικοῦ αἰθερίου ἐλαίου των (essence de bois d'Aigle ἢ d'Aloès). Εἰς τὴν Σινικὴν ἐξ ἐκλεκτῆς ποιότητος τοιούτων ξύλων κατασκευάζονται κάψαι καὶ ἄλλα πολυτελεῖ ἄθύσματα. Ἡ εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Εὐρώπης τιμὴ τῶν ξύλων τούτων κυμαίνεται μεταξὺ τῶν 10 καὶ 20 φρ. κατὰ χιλιογρ. Κομίζονται δὲ ταῦτα ἐκ τῆς νοτ. Ἀσίας καὶ τῶν Μαλαισιῶν νήσων, ἔνθα ἀπαντῶσι κατ' ἀκανόνιστους ὄγκους εἰς τοὺς κορμούς παλαιῶν Θυμελαιωδῶν δένδρων (*Aquilaria Agallocha* καὶ *A. malaccensis*—βλ. καὶ Ἀετόξυλον καὶ Βαλσαμίδενδρον).

Ἀγάνοδμος (*Aganosma* ἢ *Ichnocarpus*, τ. Ἀποκυνωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 10 εἶδη· θάμνοι ἀναρριχώμενοι, κοσμητικοί, ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, τῶν Μαλαισιῶν νήσων καὶ τῆς Αὐστραλίας. Ἄ. ἢ ὀξύφυλλος (*A. acuminata*) καὶ Ἄ. ἢ κομψή (*A. elegans*), ἰθαγ. τῶν ἀνατ. Ἰνδιῶν, εἶνε ἐκ τῶν κοσμητικωτέρων καὶ πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων.

Ἀγάπανθος (*Agarathus*, τ. Λειριωδῶν) γ. περιλ. 3 εἶδη ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς· φ. πώδη πολυετῆ, κοσμητικά, φίλυδρα. Πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς, ῥιζωμάτων καὶ παραφυάδων. Τὸ συνθέςτερον θεραπευόμενον εἶνε Ἄ. ὁ οἰκιοδιοφόρος (*A. umbellatus*, γαλλ. *Tubéreuse bleue*, ἀγγλ. *African Lily*), ὅπερ ἀπαντᾷ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς.

Ἀγάρ—Ἀγάρ, βλ. Εὐχέυμα.

Ἀγαρικὸν ὕρρεν καὶ Ἄ. θήλυ παρὰ τῷ Διοσκρ. ἀναφέρονται εἰς Μύκητας ἀναπτυσσομένους παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν κορμῶν παλαιῶν ἰδίως δένδρων καὶ ὑπαγομένους εἰς τὸ γένος τῶν Πολυπόρων (β.λ.). Τὸ ἕτερον τούτων πιθανῶς εἶνε Πολύπορος ὁ φαρμακευτικός, ὁ καὶ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων φαρμακοποιῶν ὀνομαζόμενος Ἀγαρικόν. Πολύπορος ὁ πυρφόρος εἶνε ὁ ἐξ οὗ ἰδίως κατασκευάζεται ἡ ὕσκα. Διὰ τὸ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γένος Ἀγαρικόν βλ. Ἀμανίτης.

Ἀγαίν (*Agave*, τ. Ἀμαρυλλιδωδῶν) γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 100 εἶδη, ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς· φ. πώδη πολυετῆ, σαρκόφυλλα, ἀκανθοφόρα· πολλὰ μεγάλα, τὰ πλείστα μονόκαρπα (β.λ.), πάντα κοσμητικά, τινὰ καὶ προσοδοφόρα· πλείστ. ἀντέγουσιν εἰς τὴν ξηρασίαν, πάντα πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ διὰ παραφυάδων, τινὰ δὲ καὶ διὰ βολιδίων (β.λ.). Πρότυπον τοῦ γένους εἶδος εἶνε Ἄ. ἢ ἀμερικανικὴ (*A. americana*, γαλλ. *Faux Aloès*, *Agave d'Amérique* ἢ *Maquey*, ἀγγλ. *Century plant*, *Century Aloe* ἢ *American Aloe*), ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ. Αἱ ἴνες τῶν μακρῶν φύλλων τοῦ εἶδους τούτου χρησιμοποιοῦνται πρὸς κατασκευὴν σχοινίων καὶ τριγῆπτων, ὁ δὲ ὀπός του, νωπὸς ἢ κατόπιν ζυμώσεως καὶ ἀποστάξεως, ἀποτελεῖ τὰ ἐν κοινῇ ἀνά τὸ Μεξικὸν χρῆσει ποτὰ μελιτώδες ὕδωρ, πούλκε καὶ μεσκάλη. Ἡ Ἄ. αὕτη ἀντέχει εἰς ψῦχος καὶ 10 βαθμῶν ὑπὸ τὸ μηδέν· εἰσαχθεῖσα δὲ ἀπὸ πολλοῦ ἀπαντᾷ ἤδη θεραπευομένη καὶ αὐτοφυο-

μένη εἰς πολλὰς χώρας ἐκτὸς τῆς Ἀμερικῆς ὡς καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἔνθα εἶνε κν. γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀθάνατος. Ὡς πλεῖστα ἄλλα εἶδη τοῦ προκειμένου γένους οὕτω καὶ Ἀ. ἡ ἄμερικανικὴ εἶνε φ. κοσμητικὸν καὶ χρῆσιμον πρὸς κατάρτισιν ζωσίων φραγμῶν, ἀπαντᾷ δὲ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς ἐξ ὧν κοινὴ καὶ παρ' ἡμῶν εἶνε ἡ ποικιλόφυλλος (A. amg. variegata). Τὰς αὐτὰς ἰδιότη- τας καὶ τὴν αὐτὴν χρῆσιμότητα ἔχει Ἀ. ἡ σαλιμανὴ (A. salmiana), ἥτις ὡσαύτως ἀπαντᾷ θεραπευμένη παρ' ἡμῶν, πλὴν σπχνιώτερον. Ἄλλα προσο- φόρα εἶδη εἶνε Ἀ. ἡ ἄκαμπτος (A. rigida), Ἀ. ἡ βολβιδιοφόρος (A. vini- para), Ἀ. ἡ ἑτεράκανθος (A. heteracantha), Ἀ. ἡ οὐταϊκὴ (A. utaensis) κ. ἄ. περὶ ὧν βλ. ἡμετέραν μονογραφίαν «Περὶ τῶν προσοδόφωρον Ἀγαυῶν». Ὁ ἀνοσφόρος καυλὸς τῶν μεγαλητέρων Ἀ. ἐνίοτε ὑψοῦται καὶ μέχρι 10 μ., μετὰ δὲ τὸ πέρας τῆς ἀνθήσεώς του ἀποξηραίνόμενος ἔχει σύστασιν ἐξωτερικῶς ζυ- λώδη καὶ ἐσωτερικῶς σπογγώδη, χρῆσιμοποιεῖται δὲ ἀντὶ φελλοῦ εἰς ὠρισιμένας ἀνάγκας. Ἐκτενεστάτη εἶνε ἐνιαχοῦ (καὶ ἰδίως ἐν Ἰουκατάνῃ) καὶ λίαν προσ- οδοφόρος θεωρεῖται ἡ καλλιέργεια ἰδίως Ἀ. τῆς ἀκάμπτου (A. rigida var. si- salana), ἥς τὰ μακρὰ φύλλα παρέχουσι ἐκλεκτῆς ποιότητος ὕλικὸν πρὸς κατα- σκευὴν σχοινίων καὶ ἰδίως ῥάμματος χρῆσιμοποιουμένου εἰς τὰς αὐτοδετικὰς θεριστικὰς μηχανὰς ὡς δεματικῶν. Τοῦ ὕλικου τούτου γίνεται μεγάλη κατανά- λωσις ἐν τε τῇ Ἀμερικῇ καὶ τῇ Εὐρώπῃ, εἶνε δὲ τοῦτο γνωστὸν εἰς τὸ ἐμπό- ριον ὑπὸ τὰ ὀνόματα sisal ἢ hénequen καὶ τιμᾶται 500—600 φρ. κατὰ τόν- νον (785 ὀκ.). Ἄλλ' ἐκ τῶν φύλλων τῆς Ἀ. ταύτης πλὴν τῶν ἰνῶν λαμβάνεται καὶ ἡ κυτταρώδης οὐσία, ἥτις χρῆσιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν χάρτου. Ὁ χυ- μὸς τῶν φύλλων τούτων ἐνέχει 5 % σάκχαρον, ὑποβαλλόμενος δὲ εἰς ζύμωσιν καὶ ἀποσταζόμενος παρέχει οἰνόπνευμα. Καὶ ἡ Ἀ. αὕτη εὐδοκιμεῖ εἰς ἄγονα ἐδάφη καὶ ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν, δύναται δὲ νὰ ὑποστῇ ἀκινδύνως ψῦχος 1—2 βαθμῶν ὑπὸ τὸ μηδέν.

Ἀγγελικὴ, βλ. Ἀρχαγγελικὴ.

Ἀγγελίνης ξύλον, βλ. Ἄνδιρα καὶ Δικορόνη.

Ἀγγλαδιτζιά, δ. ὀ. ἐν Πελοποννήσῳ Φιλλυρέας τῆς μεσαίας.

Ἀγγοστύρα, βλ. Γαλιπέα καὶ Ψευδόστρυχνος ὁ ἐμετικός.

Ἀγγουριά, βλ. Πέπων ὁ ἡμερος.

Ἀγγοφόρος (Angophora, τ. Μυρτωδῶν) γ. περιλ. τέσσερα εἶδη δένδρα καὶ θάμνοι Ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας. Ἀ. ἡ χνοάξουσα (A. subvelutina), Ἰθαγ. τῆς Κουίνσλάνδης, εἶνε δένδρον δασικόν, οὐτινος τὸ ἐλαφρὸν καὶ στερεὸν ξύλον χρῆ- σιμον εἰς κατασκευὴν ζυγῶν, τροχῶν, λαβῶν ἐργαλείων καὶ τῶν τοιούτων. Ἀ. ἡ καρδιόφυλλος (A. cordifolia, ἄγγλ. Dwarf-Apple), θάμνος Ἰθαγ. τῆς Νέας Ὀλλανδίας, θεραπεύεται ἐνίοτε πρὸς κόσμον. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευ- μάτων καὶ εὐδοκιμεῖ ἰδίως εἰς τὰ παράλια.

Ἀγγραικον (Angraecum) βλ. Ἀερόβιον.

Ἀγενία ἢ ἄβυσσινιακὴ (Hagenia abyssiniaca, τ. Ῥοδιωδῶν), δένδρον

ἰθαγ. τῆς Ἀβυσσινίας· τὰ ἄνθη του, γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα κοῦσσον ἢ κόσσον (Kouso ἢ Kosso), ἀποτελοῦσι φάρμακον ἀνθελμινθικόν.

Ἀγήρατον τὸ μεξικανικόν (Ageratum mexicanum τ. Συνθέντων), φ. ἐτήσιον, κοσμητικόν, ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ. Τὸ Ἀγήρατον τοῦ Δισοκρ. ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Ἀγίλλειον τὸ Ἀγήρατον.

Ἀγιάγκαθο, δ. ὁ. Κνίκου τῆς Ἱερακάνθης καὶ Νοτοβάσσεως τῆς συριακῆς.

Ἀγίγαρτοι καρποὶ βλ. Ἄγωνα φυτά.

Ἀγιόκλημα, βλ. Αἰγόκλημα.

Ἀγιούγγα (Ajuga) βλ. Ἄζυγος.

Ἀγιόφυλλο, βλ. Αἰγόκλημα.

Ἀγκάδατος, δ. ὁ. Σιλύθου τοῦ μαριανοῦ.

Ἀγκάθαρος, δ. ὁ. Φλομίδος τῆς θαμνώδους.

Ἀγκάθια, βλ. Ἀκανθαί.

Ἀγκαθόκτενο, βλ. Δίψακος.

Ἀγκαρδιά, βλ. Βαλλωτή.

Ἀγκορτιά, βλ. Ἀπιδέα ἢ ἀμυγδαλόφυλλος.

Ἀγκυλόκλαδος (Ancylocladus ἢ Willughbeia, τ. Ἀποκωνοδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 10 εἶδη ἰθαγ. τῆς ἀντ. Ἀσίας καὶ τῶν Μαλαισίων νήσων· θάμνοι κληματώδεις ἀναρριγόμενοι· ὁ ὅπως των παρέχει κόμμι ἐλαστικόν. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶδος εἶνε Ἄ. ὁ βρώσιμος (A, edulis).

Ἀγκυλοφόρος ἢ γαμβίριος (Angylophora ἢ Uncaria ἢ Nauclea Gambier, ἀγγλ. Gambier Catechu—tree, τ. Ἐρυθροδανωδῶν), θάμνος ἀναρριγόμενος, ἰθαγ. τῆς ἀντ. Ἰνδιῶν. Τὸ ἀφέψημα τῶν φύλλων καὶ τῶν βλαστῶν του, κατόπιν εἰδικῆς κατεργασίας, ἀποτελεῖ τὴν τῶν φαρμακεμῶρων γαμβίριον ἰαπωνικῆν γῆν (Gambier Catechu ἢ Gambier terra—japonica—βλ. καὶ Ἀγκυρία ἢ Κατεχοῦ καὶ Λύκιον).

Ἀγκυάρα, βλ. Κυνάρα.

Ἀγκυναρόχορτο, βλ. Μήκων ἢ νόθος.

Ἀγκυόστρα, βλ. Σησαμοειδὲς τὸ λευκόν.

Ἀγλαντζινιά ἢ Ἀγλαδιτζιά, βλ. Φιλλυρέα.

Ἀγλέουρας, δ. ὁ. ἐν Κεφλ. Εὐφορβίου τοῦ διτταδενώδους.

Ἀγλήγορα, βλ. Θαψία.

Ἀγλωδό, βλ. Κυνόδους καὶ Ἀγρωτίς.

Ἄγνος (Vitex, τ. Ἱεροβοτανωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 60 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν· θάμνοι καὶ δένδρα, ὧν πολλὰ κοσμητικά. Κοινωτάτη ἐν Ἑλλάδι καὶ ταῖς ἄλλαις παραμ. χώραις εἶνε Ἄ. ἡ κοινὴ (V. Agnus—castus γαλλ. Gattilier com. ἢ Arbre au poivre, ἀγγλ. Chaste—tree ἢ Monk's Peppar—tree), ἢ κν. Λυγαριά, Ἀλυγαριά, Λυγιά, Ἄγνιά ἢ Καναπίτσα, ἢ τῶν ἀρχαίων Ἄγνος, Λυγία, Λύγος, Οἰσούα, Οἰσία, Οἰσιῦς, Οἰσίς, Οἰσός ἢ Οἰσός (β.λ.). «Ὁνόμασταί δὲ Ἄγνος, λέγει ὁ Δισοκρ., διὰ τὸ τὰς ἐν τοῖς θεσμο-

φορέας ἀγνεύουσας γυναίκα εἰς ὑπόστρωμα γρησθαι αὐτῆ· λύγος δὲ διὰ τὸ περὶ τὰς ξάθδους αὐτῆς εὐτονον». Εἶνε δὲ τὸ φ. τοῦτο μικρὸν δένδρον ὅπερ ὅμως συν-
 ηθέστερον ἀπαντᾷ ἐν μορφῇ θάμνου διότι κολοβοῦται· κατ' ἔτος πρὸς λήψιν τῶν
 μακρῶν, λεπῶν, εὐλυγίστων καὶ δυσθραύστων ξάθδων του (τῶν λύγων, τῶν κν.
 βεργῶν), ὧν ἀνέκαθεν γίνεται μεγάλη κατανάλωσις ὑπὸ τῶν κανιστροπλόκων.
 Τὸ ξύλον του (ἄγγινον) εἶνε καστανόχρουν, βαρὺ, σκληρὸν καὶ γρησίμον εἰς τὴν
 τορνευτικὴν. Τὰ εὖσμα φύλλα του «ὑποθυμιάμενά τε καὶ ὑποστρωννύμενά ἴθρηϊα
 διώκει», λέγει ὁ Διοσκρ., ὅστις εἶς τε τὰ φύλλα καὶ εἰς τὰ σπέρματα τοῦ φ.
 τούτου πολλὰς ἀποδίδει θεραπευτικὰς δυνάμεις, ὧν τινὰς παραδέχονται ὁ λαὸς
 καὶ σήμερον ἔτι οὐχ· μόνον παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ πολλαχοῦ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης.

Ἄγνῶδη βλ. Ἱεροβοτανώδη.

Ἄγωνα φυτὰ ὀνομάζουεν ἐνταῦθα τὰ παράγοντα ἐδωδιμούς καρπούς κατὰ
 κανόνα ἀσπέρμους ἢ περιέχοντασ σπόρους ὀλίγους, ἀτροφικούς καὶ ὡς ἐπὶ τὸ
 πλείστον ἀγόνους. Ἀπαντῶσι δὲ τοιαῦτα φυτὰ πολλὰ, ἀλλὰ κατὰ κανόνα μόνον
 μεταξὺ τῶν καλλιεργουμένων. Τὰ μὴ καλλιεργούμενα, τὰ αὐτοφυῆ, ἐπρόκεισαν
 ἢ φύσις μὲ τὴν δύναμιν τοῦ νὰ φέρωσιν γονίμους σπόρους (1), πρὸς τὸν σκοπὸν
 τοῦ νὰ ἀναπαράγῃται διὰ τῆς διασπορᾶς, ἣτις ἐν τῇ φύσει ὑπόβοηθεῖται ὑπὸ
 τῶν ἐντόμων, τῶν πτηνῶν, τοῦ ἀέμου καὶ ἄλλων μέσων.

Ἀπὸ παναρχαιοτάτης ἐποχῆς παρατηρήθη ὅτι πολλῶν φ. ἢ πολλαπλασιαστικῶν
 γίνεται εὐχερέστερον καὶ ταχύτερον διὰ μοσχευμάτων ἢ διὰ παραφυάδων καὶ
 ὅτι αἱ διαφοραὶ πλείστων καλλιεργουμένων φ., καὶ ἰδίως ὀπωροφόρων δένδρων, μὴ
 δυνάμεναι νὰ πολλαπλασιασθῶσι διὰ τῶν ἀνωτέρω δύο μέσων, διατηροῦσι τὰ ἀρ-
 χαικὰ αὐτῶν χαρακτηριστικὰ μόνον ὅταν πολλαπλασιάζονται διὰ τοῦ ἐμβολια-
 σμοῦ. Οἱ λόγοι λοιπὸν οὗτοι ἐνωρίτατα ἐπέβαλον τὴν συνήθειαν τῆς πολλαπλα-
 σιάσεως ὀρισμένων φ. διὰ μοσχευμάτων, διὰ παραφυάδων ἢ διὰ τοῦ ἐμβολια-
 σμοῦ. Οὕτω ἀνέκαθεν αἱ διαφοραὶ πλείστων ὀπωροφόρων δένδρων, ἂν καὶ φέ-
 ρωσι γόνιμα σπέρματα, οὐχ' ἤττον πολλαπλασιάζονται μόνον διὰ τοῦ ἐμβολια-
 σμοῦ, διότι οὕτω μόνον ἐκάστη αὐτῶν διατηρεῖ τὰ ἴδια αὐτῆς χαρακτηριστικὰ

(1) Ἐντούτοις ἐνίοτε συμβαίνει καὶ μεταξὺ τῶν αὐτοφυῶν φ. ν' ἀπαντῶσιν
 ὑποκείμενα ἄγωνα. Τοιοῦτον πρέπει νὰ ἦτον ὁ ὑπὸ τοῦ Θεοφρ. ἀναφερόμενος ἐν
 Λιβύῃ Λωτός (Ζίζυφος ὁ Λωτός), ὁ φέρων καρπὸν ἀπύρηνον (Φ. Ἰ. 4, 3, 1).
 Ἄγόνους καρπούς φέρουσιν ἐνίοτε καὶ πολλὰ αὐτοφυῆ δίοικα φ., ὡς λ. γ. αἱ
 Τερεβίνθοι, οἱ Φύνηκες κ. ἄ. ἀλλ' ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἢ ἔλλειψις γονίμων
 σπερμάτων προέρχεται ἐκ τῆς, ἔνεκα τῆς διοίκου φύσεως τῶν φ. τούτων, μὴ γο-
 νιμοποιήσεως τῶν θηλέων ἀνθέων των. Τοιοῦτους ἀπυρήνους Φοινίκας ἀναφέρει
 ὁ Θεοφρ. (Φ. Ἰ. 2, 6, 6). Εἶνε δὲ συνήθως ἀπύρηνοι οἱ καρποὶ τῶν Φοινίκων καὶ
 ἄγωνα τὰ σπέρματα τῶν Τερεβίνθων τῶν φρομένων μεμονωμένως καὶ κειμένων
 μακρὰν ἀρρένων ὑποκειμένων.

ἀναλλοιώτῃ ἢ Ἀμπέλος, ἢ Σουκῆ, ἢ Ροιά τὸ Σακχαροκάλαιμον πολλαπλασιάζονται διὰ μωσχευμάτων, ἢ δὲ Βανανέα, κί Βάτοι καὶ πολλὰ ἄλλα εἶδη διὰ παραφυάδων.

Ἔνεκα τῆς ἐπὶ αἰῶνας διαρκοῦς χρήσεως τῶν τρόπων τούτων τῆς πολλαπλασιασέως καὶ χάρις εἰς τὴν ὡσαύτως ἀνέκαθεν ἐφαρμογὴν τῆς ἐπιλογῆς, οἱ σπόροι φυτῶν τινῶν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐγένοντο ἀτροφικοὶ ἢ καὶ ἐξέλειπον παντελῶς. Οὕτω τὸ ἀπὸ ἀνημημενύτων χρόνων πολλαπλασιαζόμενον διὰ παραφυάδων καὶ ἰδίως διὰ μωσχευμάτων Σακχαροκάλαιμον εἶνε κατὰ κανόνα ἄγονοι, ὁ δὲ δὲν φέρει παντάπασιν σπόρους (σπανίως ἀπαντῶσι ὑποκείμενα φέροντά τινες σπόρους ἀτροφικούς, σπανιώτερον δὲ καὶ γόνιμους).

Ἄλλὰ κατ' ἐξοχὴν ἄγονοι φ, εἶνε ἡ Βανανέα. Ἐπειδὴ ἡ πολλαπλασίασις αὐτῆς ἐκτελεῖται μετὰ μεγίστης εὐκολίας διὰ παραφυάδων οἱ καλλιέργηται ἀνέκαθεν ἐπέστησαν τὴν προσοχὴν των εἰς τὴν βελτιώσιν τοῦ καρποῦ τῆς διαπάλης τῶν σπερμάτων. Οὕτω διὰ τῆς ἀπ' ἀρχαιοτάτης ἡδῆ ἐποχῆς ἐφαρμοσθείσης ἐπιλογῆς ἐμορφώθη τὸ φυτόν τοῦτο ἄγονοι ὁ σαρκώδης καὶ εὐχυμώτατος καρπὸς του, ἡ βανάνα, μόνον ἔγνη τῆς ἄλλοτε ὑπάρξεως ἐν αὐτῷ σπόρων φέρει. Τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ εἰς τινὰ διαφορὰν Ἀρτοκάρπου τοῦ ἐντετραμμένου (β.λ.), ὅστις πολλαπλασιάζεται ἀνέκαθεν διὰ μωσχευμάτων, ὡς καὶ εἰς Ἀνανάσιν τὴν ἡμερον, τὴν διὰ τε μωσχευμάτων καὶ παραφυάδων ἀπὸ αἰῶνων πολλαπλασιαζομένην. Ἐν τούτοις τόσον εἰς καρποὺς τῆς Βανανέας ὅσον καὶ εἰς καρποὺς τοῦ Ἀρτοκάρπου καὶ τῆς Ἀνανάσης ἐνίοτε ἀπαντῶσι σπέρματα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον πλήρως ἀνεπτυγμένα καὶ γόνιμα. Παντελῆς ἄλλειψις σπερμάτων ἢ σπανία παρουσία τοιούτων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀτροφικῶν παρατηρεῖται καὶ εἰς τινὰς διαφορὰς Ἑσπεριδοειδῶν (βλ. Λεμονέα ἢ ἄσπερμος, Πορτογαλλέα ἢ ἄσπερμος, Πορτογαλλέα ἢ μορτύνειος, Πορτογαλλέα ἢ προμήκης). Ἄλλὰ καὶ ἡ Ἀμπέλος παρουσιάζει διαφορὰς ὧν οἱ καρποὶ εἶνε ἄσπερμοι. αἱ γνωστότεροι τῶν διαφορῶν τούτων εἶνε ἡ Σουλτανία, ἡ Κορινθιακὴ καὶ ἡ Λίπρις. Εἰς τὰς Ἀμπέλους ταύτας τὰς ὀνομαζομένας ἀγιγάτους, ἡ ἄσπερμία εἶνε τελεία, διότι συνήθως οὔτε ἔγνος κἄν σπέρματος ἐγκλείουσιν οἱ καρποὶ των. Ἐντούτοις ἐνίοτε ἀπαντῶσι ὀλόκληροι σταφυλαὶ ἢ ἔλαγες μόνον τῶν Ἀμπέλων τούτων (καὶ ἰδίως τῆς Κορινθιακῆς) φέρουσαι σπέρματα ἀτροφικά ἢ καὶ πλήρως ἀνεπτυγμένα καὶ γόνιμα. Εἶνε δὲ τοῦτο ἀποτέλεσμα τῆς τάσεως ἢ τὸ φ. εἶνε ἐπανακτήσῃ τὴν ἀρχικὴν του κατάστασιν. Σημειωτέον δὲ ὅτι πλείστον ἄλλων διαφορῶν Ἀμπέλου αἱ σταφυλαὶ συνήθως φέρουσι καὶ ἔλαγες μικροτέρας. αἱ ὅποιαι εἶνε ἐντελῶς ἀγιγάτοι. Ἀμπέλοι φέρουσαι ἀγιγάτους σταφυλάς ἀναφέρονται καὶ παρ' ἀρχαίους, οἱ δὲ Θεόφραστος καὶ Δημόκριτος περιγράφουσι καὶ τὸν τρόπον δι' οὗ ἐπετυγχάνοντο τὸ πάλιν ἀγιγάτοι σταφυλαὶ (βλ. Ἀμπέλος). Ἀτροφικοὶ εἶνε πάντοτε καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἄγονοι οἱ σπόροι διαφορῆς Ροιάς, ἣτις ἐν Κύπρῳ ὀνομάζεται Κουφορρογιά ἢ Ζαΐτικη καὶ ἡ ὅποια μνημονεύεται καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων (Ἀθήν. 650, Θεοφρ. φ. I 2, 2, 7. βλ. καὶ

Ῥοιά). Ἄγονος εἶνε ἐνίοτε καὶ ἡ Μελιζάνα, ἧς οἱ καρποὶ οὐχὶ σπανίως εἶνε ἄσπερμοι ἢ φέρουσι σπέρματα ἀτροφικὰ καὶ ἄγονα. Ὀλιγοσπερμοτάτη ἂν καὶ πολυανθεστάτη εἶνε ἡ Ἄνθοκράβη (τὸ Κουνουπίδι), ἧτις εἶνε πιθανῶς τὸ ἄσπερμον ἢ κακόσπερμον γένος» τῆς Ῥαφάνου τοῦ Θεοφρ. (Φ. Ἰ. 7,4,4). ἄσπερμοι Σίκουσι καὶ Κολοκύνθαι ἀναφέρονται ὑπὸ τῶν Κυντιλίων («Γεωπονικά» 12, 19,2). ἀπύρηνος δὲ Μυραίνη ὑπὸ τοῦ Φλωρεντίνου («Γεωπονικά» 11,7,7). Ἄτροφικὰ καὶ ἄγονα εἶνε πολλὰκις ἢ καὶ ἐλλείπουσι καθολοκληρίαν τὰ σπέρματα ἀπὸ τινος τῶν καρπῶν πολλῶν ὁπωροφόρων δένδρων, ὡς λ. γ. τῆς Μηλέας, τῆς Ἀπιδέας καὶ τῆς Ῥοδακινέας. Συμβαίνει δὲ τοῦτο ἰδίως εἰς τοὺς πολυχυμοτέρους καρπούς. Ἡ παρατήρησις αὕτη προσέτρεψέ τινος, ἰδίως εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας, νὰ προσπαθῆσων ὅπως διὰ τῆς ἐπιλογῆς καὶ ἰδιαίτερας περιποιήσεως ἀποκτήσῃσι διαφορὰς ὁπωροφόρων δένδρων καὶ ἰδίως Μηλεῶν, Ἀπιδεῶν, Μεσπιλεῶν (βλ. Μεσπιλέα ἢ Ἰαπωνικὴ) καὶ Μανδραρινεῶν (βλ.), φερούσας καρπούς ἄσπερμους ἢ μετὰ σπερμάτων ἀτροφικῶν ἢ καὶ ὀλιγωτέρων καὶ μικροτέρων τοῦ συνήθους. Διαφοραὶ δὲ τοιούτων δένδρων φέρουσι καρπούς περιέχοντας ἀτροφικὰ ἢ ὀλιγώτερα καὶ μικρότερα σπέρματα ἀπεκτῆθησαν ἤδη ἐλπίζεται δὲ ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ θ' ἀποκτήθωσι καὶ διαφοραὶ ἐντελῶς ἄσπερμοι (βλ. Γονιμοποίησις).

Ἄγουδούρας, Ἄγουδαρος, Ἄγουθούρα ἢ Ἄγούθουρας, δ. ὁ. ἐν Λήμνῳ, Θήρῃ καὶ ἀλλαγῷ Ὑπερικῷ τοῦ σῦλου.

Ἄγουλοναριά, δ. ὁ. ἐν Λήμνῳ Εὐφροβίου τοῦ γεραρδιανοῦ.

Ἄγραβανιά, βλ. Φυσάλις τὸ Ἀλικάκαθον.

Ἄγραμπελν, Ἄγραμπελίδα, Ἄγραμπελίνα, δ. ὁ. εἰδῶν Κλίμακτιδος.

Ἄγραπης, βλ. Ἀπιδέα.

Ἄγραστν, βλ. Κυνόδους.

Ἄγρελιά, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ εἰδῶν Ἀσπαράγου.

Ἄγριαγγουριά, βλ. Ἐλατήριον ὁ Ἀγρισσίκος.

Ἄγρια Γιούλια, βλ. Χιτῶν καὶ Κάτοπτρον.

Ἄγριαγκαθο, βλ. Νωτῆβασις ἢ συριακή.

Ἄγριαγκυνάρα, βλ. Κυνάρα.

Ἄγριάδα, βλ. Κυνόδους καὶ Ἀγρωστιας.

Ἄγριαλιόφακιά, βλ. Ἐλελίσφακον τὸ καλυκῶδες.

Ἄγριάμπελο = Ἄγρια Ἀμπελος (*Vitis vinifera sylvestris*).

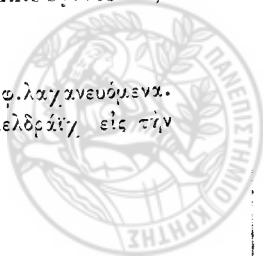
Ἄγριαμυγδαλιά = Ἄγρια Ἀμυγδαλή (*Amygdalus communis sylvestris*).

Ἄγρια Περικοκλάδα, βλ. Πολύγονον ἢ Περιπλοκάς.

Ἄγριαπιδιά, βλ. Ἀπιδέα.

Ἄγρια χόρτα καὶ Ἄγρια λάχανα = παντοῖα αὐτοφυῆ φ. λαχανοῦμένα.

Περὶ τὰ 40 τοιαῦτα εἶδη ἴθαγ. τῆς Ἑλλάδος ἀπαριθμεῖ ὁ Κελδραῖος εἰς τὴν περὶ «Ἐδωδίων φυτῶν τῆς Ἑλλάδος» πραγματείαν του.

Ἀγριάχυρο, βλ. Βίκος ὁ λεπτόφυλλος.

Ἀγριοελαία, **Ἀγριέλαιος**, **Ἀγριεληά**, **Ἀγριληός**, βλ. Ἐλκία.

Ἀγριελήτσα, βλ. Βίγκα ἢ ἐλάσσων.

Ἀγριμόνιον (Agrimonion. τ. Ῥοδόων) γ. περιλ. φ. ποώδη πολυετή· τὸ μόνον τῆς Ἑλλ. γλωσφ. εἶδος εἶνε Ἄ. τὸ Εὐπατόριον (A. Eupatoria. γαλλ. Aigremoine. ἀγγλ. Agrimony), τὸ ἐν Ζακύνθῳ κν. **Φονόχορτο** ὀνομαζόμενον. φ. φαρμακευτικὸν καὶ κοσμητικόν, τὸ Εὐπατόριον τοῦ Διοσκρ., ὅπερ κατὰ τὸν Πλίνιον ὀνομάσθη οὕτω εἰς μνήμην Μιθριδάτου τοῦ Εὐπάτορος, βασιλέως τοῦ Πόντου. ὅστις, ὡς ἐλέγετο, ἀνεκάλυψε τὴν γρησιμύτητα τούτου ἢ ἄλλου ὁμογενοῦς φ. ὡς ἀντιότου κατὰ τῶν δηλητηριάσεων (1). Ἔτερον φαρμακευτικὸν καὶ κοσμητικὸν εἶδος τοῦ προκειμένου γένους εἶνε Ἄ. τὸ εὖοσμον (A. odorata). ἰθαγ. τῆς δυτ. Εὐρώπης. Μόνον δὲ ὡς κοσμητικὸν μνείας ἄξιον εἶνε Ἄ. τὸ νεπάλιον (A. nepalensis). ἰθαγ. τῆς Νεπάλης.

Ἀγριοσαράκας, βλ. Βίκος ὁ δασύκαρπος καὶ Β. ὁ σιθόρπειος.

Ἀγριοδαβοῦλι, βλ. Λάθυρος ἢ Ἀπάκη.

Ἀγριοβαλανιδιά, βλ. Δρῦς.

Ἀγριοδάλαμο, δ. ὁ ἐν Κρήτῃ Ἡδυόσμου τοῦ ἀγρίου.

Ἀγριοδαμβακιά, δ. ὁ Χρωματοφόρος τῆς βαφικῆς καὶ X. τῆς φλομοφύλλου, Ἀβουτίλου τοῦ ἀβικεννείου, καὶ ἐν Κύπρῳ Ἰθίσκου τοῦ ποώδους.

Ἀγριοδεριοκκιά, βλ. Προύμνη ἢ Ψευδαρμενική.

Ἀγριόδικος, βλ. Βίκος ὁ σιθόρπειος.

Ἀγριοδιολέττα, βλ. Μαλκολμία.

Ἀγριοβλάσταρα, δ. ὁ Βουνιάδος τῆς εὐζωμοειδοῦς.

Ἀγριόβλητα, βλ. Βλήτον τὸ λευκὸν καὶ Β. τὸ ὀπισθόστροφον.

Ἀγριόβρουμ, βλ. Βρόμη ἢ ἄστατος.

Ἀγριόβρουδα, δ. ὁ ἐν Λακωνίᾳ Σισυμβρίου τοῦ φαρμακευτικοῦ.

Ἀγριοβύζι, δ. ὁ ἐν Κρήτῃ Κρηπίδος τῆς γραμμωτῆς.

Ἀγριογαρουφαλλιά, βλ. Χιτών.

Ἀγριογέννημα, βλ. Βρόμη ἢ ἄστατος.

Ἀγριο Γλυκόχορτο, βλ. Σαπωνόφυτον τὸ ἀγέλειον.

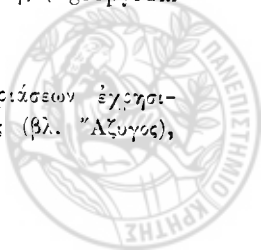
Ἀγριογορμπιλιά, δ. ὁ ἐν Ξηροχωρίῳ εἰδῶν Κληματίδος.

Ἀγριοδαμαδκηνιά, δ. ὁ Προύμνης τῆς ἐμβολιαζομένης ἀγρίας.

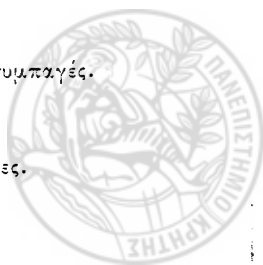
Ἀγριοδυνόμος, δ. ὁ Ἡδυόσμου τοῦ στερογγλοφύλλου καὶ Ἡδ. τοῦ ἀγρίου.

Ἀγριο Ἔρι, δ. ὁ ἐν Κεφαλ. Ἀγρώστειος τῆς νισσοῦσης (Agropyrum pungens).

(1) Ἐντούτοις ὡς ἀντιότου κατὰ τῶν δι' Ἀκονίτου δηλητηριάσεων ἐγρησιμοποιεῖτο εἰς τὸν Πόντον κατὰ μὲν τὸν Διοσκρ. ἢ Χαμαίπιτος (βλ. Ἄζυρος), κατὰ δὲ τὸν Ἀθῆν. (Γ, 85) τὸ Πήγγανον (βλ. Ῥοτή).

- Ἄγριοζαμπούκος**, δ. ὁ. Νάρδου τῆς κοινδολοφίτζου.
- Ἄγριοζαφαράνα**, βλ. Ἄτρακτολῆς.
- Ἄγριοζιζυφιά**, βλ. Ἐλκίαγνος.
- Ἄγριοζοχός**, βλ. Ἐλμινθία ἢ ἐγγινωσιδής.
- Ἄγριοῦρα**, δ. ὁ. ἐν Λακωνίᾳ Βραχυποδίου τοῦ διαστάχους. (*Brachypodium distachyum*, τ. Ἄγρωστωδῶν) φ. νομευτικῶδ.
- Ἄγριοκαλαμιά**, δ. ὁ. ἐν Ζακύνθῳ Ψευδαγρώσεως τῆς λευκῆς (*Agrostis alba*).
- Ἄγριοκάλαμο**, δ. ὁ. Φραγκίτου τοῦ κοινῶ.
- Ἄγριοκαρδαμουῖδα**, δ. ὁ. Καρδάμου τῆς Ἀράβης καὶ Καψακίου τοῦ Βαλαντίου.
- Ἄγριοκαδτανιά**, βλ. Ἴπποκαστάνεα ἢ κοινῆ.
- Ἄγριοκαυκαλίδα**, βλ. Καυκαλῆς ἢ μεγαλῆς.
- Ἄγριοκεραδιά**, βλ. Κέρατος ὁ μικρόκαρπος.
- Ἄγριόκλημα**, δ. ὁ. Ἀμπέλου τῆς οἰνοφόρου ἀγρίας. Αἰγοκλήματος τοῦ κοινῶ, Λυκίσκου τοῦ ζυθοστάνου, Κληματίδος τῆς κισσώδους, Ψευδοβρωωνίας τῆς κρητικῆς καὶ Ψ. τῆς δισίου.
- Ἄγριοκόκκορος**, δ. ὁ. ἐν Ζακύνθῳ Ξιφίου τοῦ ἀρουραίου.
- Ἄγριοκολοκυνθιά**, βλ. Ψευδοβρωωνία ἢ δίσκος καὶ Ψ. ἢ κρητικῆ.
- Ἄγριοκορομηλιά**, βλ. Προύμνη ἢ ἐμβολιαζομένη ἀγρία.
- Ἄγριοκουκκιά**, βλ. Ἀγρόστεμμα τὸ κοινόν.
- Ἄγριοκουκκί**, δ. ὁ. ἐν Μεσσηνίᾳ Λαθύρου τοῦ ἐτησίου, ἐν Λακωνίᾳ Βίκου τοῦ ναρθονικοῦ καὶ ἀλλαγῶ Βίκου τοῦ νόθου.
- Ἄγριοκουμαριά**, βλ. Κόμαρος ἢ Ἄνδράγλη.
- Ἄγριοκουτσουνάδα**, βλ. Καυκαλῆς ἢ παράλιος.
- Ἄγριοκουφίτης**, βλ. Καπνίτης.
- Ἄγριοκρανειά**, βλ. Κρανειά.
- Ἄγριοκρεμμύδι ἢ Ἄγριοκρόμμυδο**, βλ. Κρόμμυον τὸ ἐρυθρόν καὶ Κ. τὸ νεαπολιτανικόν.
- Ἄγριόκρινος**, δ. ὁ. ἐν Κεφαλ. Ἴριδος τῆς γερμανικῆς, ἀλλαγῶ δὲ Ἴριδος τῆς σιντενείου (*Iris Sintenisii*) καὶ Στερονθεργίας τῆς ξανθῆς.
- Ἄγριοκυνδωνιά**, βλ. Ὄα ἢ Ἄρια καὶ Στύραξ ὁ φαρμακευτικὸς.
- Ἄγριοκύμνο**, βλ. Λαγοικία.
- Ἄγριοκυπαρίδι**, βλ. Ἀρκευθος ἢ φοινικικῆ καὶ Ἀρκευθος ἢ κάκοσμος.
- Ἄγριολαθοῦρι**, βλ. Λάθουρος ἢ Ἀφάκη.
- Ἄγριολαλῆς**, βλ. Στερονθεργία ἢ ξανθὴ καὶ Ἀνεμιώνη.
- Ἄγριολάπαθο**, βλ. Λάπαθον τὸ ὑδρογρῆες καὶ Λ. τὸ συμπαγές.
- Ἄγριολεβάντα**, βλ. Λαβαντίς ἢ Στοιγῆς.
- Ἄγριόλευκα**, βλ. Λεύκη ἢ τρεμόφυλλος.
- Ἄγριολίναρο τοῦ βουνοῦ**, βλ. Δελφίνιον τὸ θυσανώδες.

- Ἄγριολουδάνα, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ Βίκου τοῦ κυπρίου (*Vicia Cyprica*).
- Ἄγριολούπουνο, βλ. Θέρμος.
- Ἄγριόλυκος, βλ. Βελλαρδία.
- Ἄγριομαντιλίδα, βλ. Χρυσάνθεμον τὸ σιτόφιλον.
- Ἄγριομάραθο, δ. ὁ. Μαράθου τοῦ τριχοειδοῦς (*Foeniculum capillaceum*),
κατὰ δὲ τὸν Κοραῆν καὶ Ἄμμεως τοῦ Γλυφιδίου.
- Ἄγριομαροῦλι, βλ. Ταράξικος, Μολύδανα καὶ Κρηπὶς.
- Ἄγριομαστιχιά, βλ. Καρλινία.
- Ἄγριομερδίνη, βλ. Ὁξύμυρσινη ἢ ἀκανθώδης.
- Ἄγριομηλιά, δ. ὁ. ἐν Κρήτῃ Ὅτης τῆς Ἀσίας, ἀλλὰ γοῦ δὲ Μηλέας τῆς
κοινῆς ἀγρίας (*Malus communis sylvestris*).
- Ἄγριομολόχα, βλ. Μαλάχη ἢ ἀγρία.
- Ἄγριομουσκιά, δ. ὁ. ἐν Ζακύνθῳ Ῥοδῆς τῆς ἀιθαλοῦς.
- Ἄγριομυρτιά, βλ. Λιγοῦστρον τὸ κοινόν.
- Ἄγριοντουμάτα, βλ. Σπρούγγος ὁ μέλις.
- Ἄγριοξυλοκερατιά, βλ. Κερατέα.
- Ἄγριοπαπαροῦνα, βλ. Ἄδωνις, Ἀνεμώνη καὶ Μήκων ἢ μηριγκοφόρος.
- Ἄγριόπευκος, βλ. Πεύκη ἢ λαρικοειδής.
- Ἄγριοπιπεριά, βλ. Σπρούγγος τὸ Ψευδοκαψικόν.
- Ἄγριοπλάτανος, βλ. Σφένδαμος ἢ πλατανοειδής.
- Ἄγριόπρασο, βλ. Κρόμμυον τὸ ὑπόδαυον, Κ. τὸ στρογγύλον καὶ Κ. τὸ
νεαπολιτανικόν.
- Ἄγριόπουλιά, βλ. Μελκομμία.
- Ἄγριοπουρνελλιά, βλ. Προύμνη ἢ ἐμβολιαζομένη ἀγρία.
- Ἄγριοριγανος, βλ. Ὁρίγανον τὸ πράσινον.
- Ἄγριορραδίκι, βλ. Ταράξικος, Θορίγκιον, Κρηπὶς.
- Ἄγριορριγανη, δ. ὁ. ἐν Κεφαλ. Καλαμίνθης τῆς νεπεττίου καὶ ἀλλὰ γοῦ
Λαγκοικίας τῆς κομμοειδοῦς καὶ εἰδῶν Ὁρίγανου.
- Ἄγριορριζα καὶ Ἀγριορριζάρι, βλ. Ἐρυθρόδανον τὸ ἐξωτικόν.
- Ἄγριοσέλινον, βλ. Βατράχιον τὸ ἀσιατικόν καὶ Σμόρνιον τὸ Μελανοσέ-
λινον.
- Ἄγριοσθήκαλη, δ. ὁ. ἐν Ζακύνθῳ Ἀυναλδίας τῆς τριχοπῆς (*Haynaldia
villosa*), φ. Ἀγρωστόδου, ἐτήσιον, νομιστικόν, ἴθαγ. τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλ-
λων παρὰ μ. χωρῶν.
- Ἄγριοσέσκουλο, βλ. Τεῦπλον τὸ ἄγριον.
- Ἄγριοσεσκλο, βλ. Λάπαθον τὸ ἀκανθώδες.
- Ἄγριοσιφωνάρι, βλ. Βρόμη.
- Ἄγριοσκάρφι, βλ. Κόνουζα ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ Χριστοῦ.
- Ἄγριοσκιλλα, δ. ὁ. Παγκρατίου τοῦ παραλίου καὶ Ὁρνιθογάλου τοῦ
ναρδονικοῦ, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ Σκίλλης τῆς παραλίου.

- Ἄγριόδμερνο.** δ. ὁ. ἐν Κερκλ. Συμυρνίου τοῦ Μελανοσελίνου.
- Ἄγριοδυμυρνιά,** βλ. Συμύρσιον.
- Ἄγριοδυμυρνιά,** βλ. Λιγοῦστρον τὸ κοινόν.
- Ἄγριοδπανάκι,** βλ. Ἄγαθόφυτον.
- Ἄγριόδαρο,** δ. ὁ διαφόρων νομευτικῶν Ἄγρωστοδῶν—βλ. καὶ Αἰγίλωψ.
- Ἄγριοδαφίδα,** βλ. Φυτολάκκα ἢ δέκανδρος καὶ Δελφίνιον ἢ ἀγρία Σταφίς.
- Ἄγριόδαχυν,** ἐν Λακωνικῇ Κριθή ἢ μύσσορος—βλ. καὶ Αἰγίλωψ.
- Ἄγριοδύκιά,** = Συκῆ ἢ κοινὴ ἀγρία.
- Ἄγριοτσιτζυφιά,** βλ. Ἐλαίανθος.
- Ἄγριοτριαταφύλλιά,** βλ. Ροδῆ ἢ Κυνορροδῆ καὶ ῥ. ἢ ἀειθαλῆς.
- Ἄγριοτριφύλλι,** βλ. Μελίλωτος.
- Ἄγριοδαΐ,** βλ. Μικρομερίς ἢ Ἰουλιανή.
- Ἄγριοδουκνίδα,** βλ. Γαῦρος.
- Ἄγριοφαδκιά,** βλ. Χρωματοφόρος.
- Ἄγριοφαδκουηλιά,** βλ. Κίστος ὁ ἐλελισφακόφυλλος.
- Ἄγριοφασουλιά,** βλ. Γλαύκιον.
- Ἄγριόφραπα,** βλ. εἰς Ἐσπεριδοσιδῆ Πομπηλοσία ἢ βοτρυόκαρπος.
- Ἄγριόχορτο,** βλ. Στρώγνος ὁ μέλας.
- Ἄγριπος ἢ Ἄγριπος,** βλ. Ἐλαία.
- Ἄγρόπυρος (Agropyrum),** βλ. Ἄγρωστις.
- Ἄγρόδτεμμα (Agrostemma, τ. Καρσοφυλλωδῶν)** γ. περιλ. φ. ποώδη, ἐτήσια ἢ πολυετῆ. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσ. **Ἄ. τὸ λεπτόν** (A. gracile) καὶ **Ἄ. τὸ κοινόν** (A. Githago, γαλλ. Nielle des Champs ἢ Courronne des blés, ἀγγλ. Rose Champion) τὸ δεύτερον κοινότερον ἀπαντᾷ ἰδίως εἰς τοὺς ἐσπαρμένους μὲ Σιτηρὰ ἀγρούς καὶ ὀνομάζεται κν. **Γόγγολη, Κόκκολη** ἢ (ἐν Θήρᾳ) **Ἄγριοκουκκιά,** εἶνε δὲ πιθανῶς ἢ τοῦ Διοσκρ. **Ἄγρία Λυχνίς.** Τὰ μικρά, ὑποσφαιρικά, ὑπομέλανα καὶ δριμέα τὴν γέσιν σπέρματά του δηλητηριώδη, διὸ ἀποχωρίζονται ἐπιμελῶς τοῦ προσριζομένου πρὸς ἀρτοποιίαν ἢ πρὸς σπορὰν γεννήματος. Τὰ σκύβαλα τὰ περιέχοντα τοιαῦτα σπέρματα χορηγοῦνται ἀφθῶς εἰς τὰ κατοικίδια πτηνά, διότι ταῦτα τρώγουσι πάντας τοὺς ἄλλους κόκκους πλὴν τῶν τοῦ Ἄ. Ἡ τοξινὴ οὐσία ἦν τὰ σπέρματα ταῦτα ἐνεργοῦσιν εἶνε ἢ **σαπωνίνα.** Εἶδη τινὰ Ἄ. θεραπεύονται πρὸς κόσμον. Διὰ τὰ εἶδη Ἄ. Coeli Rosa καὶ A. Flos-Jovis βλ. Λυχνίς.
- Ἄγρωστις (Agropyrum, τ. Ἄγρωστοδῶν)** γ. περιλ. φ. ποώδη πολυετῆ, ἀπαντῶντα σχεδὸν πανταχοῦ τὰ πλεῖστα νομευτικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσ. 8 ἐν οἷς καὶ **Ἄ. ἡ ξρπουδα** (A. repens, γαλλ. Chiendent des boutiques, ἀγγλ. Creeping Couch-grass), ἢ κν. **Ἄγριάδα,** ἐνιαχοῦ δὲ καὶ **Ἄϊρα** ὀνομαζομένη. Εἶδος σπάνιον ἐν Ἑλλάδι, κοινὸν δὲ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης. Ζιζάνιον δισηζόντων, ἀλλὰ καὶ φ. γνήσιμον ὡς νομευτικὸν καὶ φαρμακευτικὸν (φρμ. Ἄγρωστέως ῥίζα, Radix Graminis, τουρκ. **Ἄϊρικ-κιουκιού**). Τὸ γόστον καὶ

τά γονατώδη καὶ ἔρποντα βιζώματα αὐτοῦ ἀποτελοῦσιν ἀρίστην κτηνοτροφικὴν οὐσίαν· τούτων δὲ τῶν βιζωμάτων τὸ ἀφέψημα δίδεται ὡς ψυκτικὸν καὶ διουρητικὸν φάρμακον. Τὰς αὐτὰς ιδιότητες ἔχει καὶ ἡ κατ' ἐξοχὴν Ἑλγρωστὶς τῶν ἀρχαίων, ἡ κν. Ἄγριάδα, Ἑλγρωσσο, Ἄουστιας, (εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου), Ἑλγρωστη ἢ Ἑλγρωστη (ἐν Κύπρῳ) ὀνομαζομένη, ἣτις ὑπάγεται εἰς τὸ γένος **Κυνόδου** καὶ εἶνε κοινωτάτη ἐν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ ἄλλαις παραμ. χώραις. Διὰ τὰ ὡσαύτως Ἑλγρωστώδη φ. τὰ ὑπαγόμενα εἰς τὸ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γένος *Agrostis* βλ. **Ψευδάγρωστις**. Ἡ ἐν Παρνασσῷ γεννωμένη Ἑλγρωστὶς τοῦ Διοσκρ., ἣτις φέρει φύλλα ὅμοια Κισσῷ καὶ ἄνθος λευκὸν καὶ εὐώδες, εἶνε, κατὰ τὸν Sprengel, Παρνασσία ἢ ἐλώδης.

Ἑλγρωστώδη ἢ Σιτωδῶδη (*Graminaceae*)· πολυμελεστίτη καὶ σπουδαιοτάτη τάξις Μονοκτλ. φυτῶν, ἀπρριζομένη ἐκ πολλῶν οἰκογενειῶν καὶ περιλ. εἶδη ἐτήσια καὶ πολυετή, τὰ πλεῖστα πώδη, πολλὰ καλαμώδη, κάμπολλα γρησιμώτατα ὡς νομευτικά, κτηνοτροφικά, ἀρτοποιητικά, σακχαροφόρα, βιομηχανικά, μυρεψικά, φαρμακευτικά καὶ κοσμητικά· τινὰ τοξικά· γ. Ἑλγρωστὶς, Ἐλεροφόρος, Αἰγίλωψ, Αἶρα, Ἐλωπέκυρος, Ἀμμόφιλον, Ἀμπελόδεσμος, Ἀνδροπόγων, Ἀραβόσιτος, Βαμβούσα, Βρίζα, Βρόμη, Βρόμος, Γυμνόριξ, Γυναικίριον, Δακτυλὶς, Δανθονία, Ἐλευσίς, Ἐλυμος, Ἐπικαμπὶς, Ἐρίανθος, Ἐρωτάγρωστις, Ἐγγλαινα, Ζιζανία, Θρύσον, Ἰερογλόη, Καλαμάγρωστις, Κάλαμος, Κέγγυρος, Κότιξ, Κριθὴ, Κυνόδου, Κυνόσουρα, Λάγυρος, Μακρογλόη, Μελίνθη, Μονέλυτρος, Νευράγχη, Ὀλκός, Ὀρουζα, Πάσπαλος, Πόα, Πολυπόγων, Σακχαροκάλχυμον, Σιτσοειδὲς, Σίτος, Σόργον, Στενόταφρος, Στύπη, Τράγος, Φιλαρίς, Φάρος, Φλέως, Φραγμίτης, Ψευδάγρωστις, Ψευδαίρα, Ψευδόβριζα, Ψευδόναξδος, Ὀπλισμένος κ. ἄ.).

Ἑλγρωσσο. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ὁ Διοσκρ. ἀναφέρει τρία φ. ἤτοι α') Ἑλγρωσσο πρώτην, «ἣς χρωτὰ οἱ μυρεψοὶ τῇ βίξῃ πρὸς τὰς στύψεις τῶν μύρων» καὶ ἡ ὅποια εἶνε ἡ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν Ἀλκάννα ἢ βριφική, β') Ἑλγρωσσο δευτέραν, ἣτις «διαφέρει τῆς πρώτης τῶ μικρότερα ἔχει τὰ φύλλα», καὶ ἡ ὅποια πιθανῶς εἶνε Ἑλίον τὸ πολύκλωνον, καὶ γ') Ἑλγρωσσο τρίτην «καρπὸν ἔχουσαν φοινικοῦν» καὶ ἀναφερομένην εἰς εἶδος *Λιθοσπέου*. Διὰ τὰ φυτὰ τὰ ἀναγόμενα εἰς τὸ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γένος *Anchusa* βλ. Βούγλωσσο (βλ. καὶ Ἀλκάννα).

Ἑλγρωσσο (*Adansonia*, τ. Μαλαγρωσσο)· γ. περιλ. δύο εἶδη δένδρων διασήμων διὰ τὸ κατὰ διάμετρον ἔκτακτον μέγεθος τοῦ κορμοῦ τῶν· εἶνε δὲ ταῦτα Ἑλγρωσσο ἢ γρηγόρειος (*A. Gregorii*, ἀγγλ. Goutystem-tree), ἰθαγ. τῆς βορ. Αὐστραλίας, καὶ Ἑλγρωσσο ἢ δακτυλωτή (*A. digitata*, γαλλ. καὶ ἀγγλ. Baobab), ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀφρικῆς. Τὸ δεύτερον θεωρεῖται τὸ μέγιστον ἐπὶ τῆς Γῆς δένδρον ὡς πρὸς τὴν διάμετρον τοῦ κορμοῦ καὶ τῆς κήμης του· ὁ καρπὸς του (γαλλ. pain de singe, ἀγγλ. monkey-bread) ἔχει εὐάρεστον ὑπόξινον γεῦσιν, ὁ δὲ φλοιὸς του εἶνε γρηγιμὸς πρὸς κατασκευὴν ἐκλεκτοῦ χάρτου. Ὁ Ἑλγρωσσο, ὁ πρῶτος

περιγράψας τὸ εἶδος τοῦτο, λέγει ὅτι ἐν Ἀφρική ἀπαντῶσι πολλὰ τοιαῦτα δένδρα ἡλικίας 3—4000 ἐτῶν.

Ἄδατόδη (Adhatoda, βλ. Ἴουστικία.

Ἄδενόκαρπος (Adenocarpus, τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλ. 8 εἶδη θάμνοι κοσμητικοί, ἀειθαλεῖς καὶ φυλλοβόλοι, πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς. Τῆς Ἑλλ. γλωρ. (Εὐβοίας) ἀναφέρεται μόνον Ἄ. ὁ ἐντενής (A. divaricatus). Λίαν κοσμητικοί εἶνε Ἄ. ὁ φυλλοβοριθής καὶ Ἄ. ὁ φρυαγκειοειδής (A. foliolosus καὶ A. frankenioides), ἀμφότεροι ἴθαγ. τῶν Καναρίων νήσων.

Ἄδενοφόρος (Adenofora, τ. Κωδωνανθῶν) γ. περιλ. φ. πωδὴ πολυετῆ· πολλὰ κοσμητικά, ἐν οἷς καὶ Ἄ. ἡ σπονδυλωτὴ (A. verticillata) καὶ Ἄ. ἡ ὀδοντωτὴ (A. denticulata), ἀμφότερα ἴθαγ. τῆς Σιθῆρας.

Ἄδεσμία (Adesmia, τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περὶ τὰ 80 εἶδη θάμνοι ἀειθαλεῖς ἴθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς. Ἄ. ἡ βαλοσαμώδης (A. balsamica), ἴθαγ. τῆς Χιλῆς, φέρει βαλοσαμώδη μυρεψικὴν κομμεωρητήν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα **γιαρίλλα** (jarilla). Τὸ φ. τοῦτο πολλαπλασιάζεται εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Ἄδιά, βλ. Ἴτέα.

Ἄδιαντον (Adiantum, γαλλ. Capillaire, ἀγγλ. Maiden-hair, τουρκ. Παλδιρί-καρά, τ. Πτεριδωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 80 εἶδη, ἴθαγ. εὐκρ. καὶ τροπ. χωρῶν φ. πωδὴ πολυετῆ, φίλυγρα, φιλόσκια, πλείστα κοσμητικά, θεραπευόμενα διὰ τὸ λεπτὸν καὶ περικαλλῆς φύλλωμά των. Πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ παραφυάδων καὶ ῥιζωμάτων. Τὸ μόνον τῆς Ἑλλ. γλωρ. εἶδος εἶνε τὸ καὶ πολλαχοῦ ἄλλοῦ ἀπαντῶν καὶ συνηθέστατα ἐν γάστραις θεραπευόμενον Ἄ. τὸ κοινὸν ἢ Ἄ. ἡ κόμη τῆς Ἀφροδίτης ἢ Ἄ. τὸ καλλίτριχον (A. Capillus-Veneris), ὅπερ κν. ὀνομάζεται **Πολυτρίχι**, **Μαλλόχορτο**, **Σκροπίδι**, **Φύτσι-τοῦ νεροῦ** (ἐν Κύπρῳ) καὶ εἶνε τὸ τοῦ Διοσκορ. Ἄδιαντον, Πολύτριχον, Καλλίτριχον ἢ Τριχομανές· τὰ φύλλα του φαρμακευτικά (φρμ. Ἄδιάντου πόα, Herba Capilli-Veneris) ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος. Διὰ τῆς ἐπιλογῆς καὶ τῆς διασταυρώσεως μετ' ἄλλων εἰδῶν παρήχθησαν πολλαὶ διαφοραὶ καὶ νόθα λίαν κοσμητικά.

Ἄδιόσκναμος, ὁ ὅ ἐν Κρήτῃ Ἰοσκυάμου τοῦ λευκοῦ.

Ἄδραλίδα, βλ. Ὑμενόνημα.

Ἄδράφαξις παρὰ Θεοφρ. βλ. Ἀτράφαξις ἢ κηπαία.

Ἄδρονον παρ' Ἀθην. κατὰ Λάκωνας τὸ κοκκύμηλον, ἦτοι τὸ κορόμηλον τῆς σήμερον.

Ἄδωνις (Adonis, τ. Βατραχιωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 20 εἶδη φ. πωδὴ, ἐτήσια ἢ πολυετῆ· πολλὰ κοσμητικά· πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς. Εἶδη τῆς Ἑλλ. γλωρ. 6 ἐν οἷς καὶ α') Ἄ. ὁ θερινός (A. estivalis, ἀγγλ. Pheasant's Eye, ἐτήσιον), ἢ ἐν Ζακύνθῳ Ἄγριοπαταροῦνα· β') Ἄ. ὁ φθινοπωρινός (A. autumnalis, γαλλ. Goutte-de-sang, ἀγγλ. Pheasant's Eye, πολυετές), τὸ ἐν

Πελοποννήσῳ **Μωρόχορτο**—ἀμφότερα κοινὰ καὶ πολλαχού τῆς Εὐρώπης· καὶ γ') **Ἄ. ὁ κυλλήνιος** (A. cyllenea), εἶδος ἀπαντῶν ἐν Κυλλήνῃ καὶ ὀνομαζόμενον αὐτόθι **Σκάρφι** (βλ. Ἑλλέβορος). Ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν εἰδῶν τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε **Ἄ ὁ χειμερινός** (A. vernalis), πολυετές, ἰθαγ. τῆς μέσης Εὐρώπης καὶ τῆς Σιθῆρας, εἶδος θεραπευόμενον συχνὰ διὰ τὰ ὠραῖά του ἀνθη. Τὸ φ. τοῦτο ἔχει ὁσμὴν βαρεῖαν καὶ γεῦσιν δριμεῖαν ὀφειλομένην εἰς ἣν ἐνέχει ἀδωνιδίνην, οὐσίαν τοξικὴν καὶ φαρμακευτικὴν.

Ἄειζων (Sedum, γαλλ. Orpin, ἀγγλ. Orpine ἢ Stonecrop, τ. Σαρκοφυλλωδῶν)· γ. περιλ. περί τὰ 120 εἶδη, τὰ πλείστα ἰθαγ. τῆς βορ. εὐκρ. ζώνης, σπάνια ἐν Ἀμερικῇ· πολλά κοσμητικά, τινὰ φαρμακευτικά (ἐπουλωτικά). Εἶδη τῆς Ἑλλ. χλωρ. 26, τὰ κν. ὀνομαζόμενα **Ἀμάραντα**, **Κοχυλόχορτα**, **Κουκκοστάφυλα** ἢ **Πετρόχορτα**· ἐξ αὐτῶν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε α') **Ἄ. τὸ ἄστερωτόν** (S. stelat'm), πιθανῶς τὸ τοῦ Διοσκρ. **Ἄειζων τρίτον εἶδος**· β') **Ἄ. τὸ δριμύ** (S. acre, γαλλ. Orpin brûlant), τὸ κν. **Ἀμάραντο**, οὐτινος ὁ ὅπως δριμύς καὶ τοξικός· γ') **Ἄ. τὸ κρομμύμορφον** (C. Cerra), τὸ κν. **Κρομμύδι**· δ') **Ἄ. τὸ ὑψηλόν** (S. altissimum), ἢ κν. **Κωλορίδα**· καὶ ε') **Ἄ. τὸ ὠχρολέυκον** (S. ochroleucum), τὸ κν. **Ἀμάραντο**, **Σταφυλάκι** ἢ **Κωλορίδα**, πιθανῶς τὸ τοῦ Διοσκρ. **Ἄειζων τὸ μικρόν**· ἀπαντᾷ συνήθως φυόμενον ἐπὶ βράχων καὶ τοίχων. Ἐδώδιμον καὶ φαρμακευτικόν εἶνε τὸ τῆς εὐκρ. Εὐρώπης. **Ἄ. τὸ ῥόδοσον** (S. Rodiola), πιθανῶς ἢ **Ῥοδία ῥίζα** τοῦ Διοσκρορίδου. Τὰ **Ἄ. πολλαπλασιάζεται** εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ διὰ παραφυάδων, ἢ δὲ καλλιέργειά των εἶνε εὐχερεστάτη. Εὐδοκιμοῦσιν εἰς πᾶν μὴ ὑγρὸν ἔδαφος καὶ εἶνε ὀλιγαρκέστατα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Εἶδη τινὰ (S. luidium, ἰθαγ. τῆς Μικρᾶς Ἀσίας) εἶνε ἰδιαζόντως κατ'ἀλληλα πρὸς κατάρτισιν ταπήτων (τῶν κν. σχεδίων). Τὰ πρὸς κόσμον θεραπευόμενα **Ἄ. ὀνομάζονται** ὑπὸ τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν **Ἀμάραντα** ἢ **Σέδα**. Διὰ τὰ φ. τοῦ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γένους *Aizoön* βλ. **Ψευδαείζων**.

Ἀερόδιον (Aerobium ἢ Angraecum, τ. Ὀρχεωδῶν)· γένος περιλ. περί τὰ 50 εἶδη· τὰ πλείστα ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς καὶ τῶν Μισκάρων νήσων· πάντα σχεδὸν κοσμητικά. Ἄξιον ἰδιαζούσης μνείας εἶνε **Ἄ. τὸ εὖσομον** (A. ἢ Angraecum fragrans, ἀγγλ. Bouibon tea), ἰθαγ. τῆς Βουρβῶνος καὶ τοῦ Μαυρικίου· τὰ φύλλα του εὖσιμα, φαρμακευτικά· γρηγοροποιῦνται ἀντὶ τούτου.

Ἀετόξυλον (Aquilaria, τ. Θυμελαιωδῶν)· γ. περιλ. δένδρα θερμῶν χωρῶν. **Ἄ τὸ Ἀγάλλοχον** (A. Agallocha), μέγα δένδρον ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν· τὸ ξύλον του ξητινωδες, εὐοσμότερον, μυρεψικόν, γνωστὸν ἐν τῷ ἐμπορίῳ ὑπὸ τὰ ὀνόματα Bois d'aigle ἢ Calambec (γαλλ.) καὶ Eagle wood (ἀγγλ.). **Ἄ. τὸ μαλαίσιον** (A. malaccensis), δένδρον ἰθαγ. τῶν Μαλαϊσίων νήσων· τὸ ξύλον του ὡσαύτως μυρεψικόν, ὀνομάζεται γαλλ. Bois d'Alouès καὶ ἀγγλ. Aloe wood (βλ. καὶ Ἀγάλλοχον).

Ἀετορραφίς ἢ **Ἀετίτις** (Aquilegia, γαλλ. Ancolie, ἀγγλ. Colum-

bine, τ. Βατραχιωδών) γ. περιλ. περί τὰ 10 εἶδη, ἰθαγ. τῶν εὐκρ. χωρῶν τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου φ. πωδὴ πολυετῆ· πάντα κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. τὰ ἐξῆς τρία: Ἄ. ἡ τῆς Ἀμαλίας, Ἄ. ἡ τοῦ Ὄθωνος καὶ Ἄ. ἡ ταυγέτιος (A. Ameliae, A. Othonis καὶ A. Taygetea), καὶ τὰ τρία σπάνια, ἀπαντῶντα μόνον εἰς ὄρεινους τόπους. Τὸ τρίτον πιθανῶς ἀπλῆ διαφορά τοῦ δευτέρου. Κοινὸν ἀνά τὴν μέσην Εὐρώπην εἶνε Ἄ. ἡ κοινή (A. vulgaris, γαλλ. Ancolie com. Colombine, Cornette ἢ Gants de notre-Dame, ἀγγλ. Com. Columbine), τὸ καὶ ἀξιολογώτερον ὑπὸ ἔποψιν κόσμου, διὸ καὶ θεραπεύεται πανταχοῦ σχεδὸν ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς. Πάντα τὰ μέρη καὶ ἰδίως τὰ σπέρματα τῶν φ. τούτων εἶνε τοξικά.

Ἄζαλέα Azalea, τ. Ἐρεικωδών) γ. περιλ. περί τὰ 12 εἶδη στενωῶς συγγενῆ τῶν Ῥοδοδένδρων (β.λ.)· θάμνοι θεραπευόμενοι διὰ τὰ πολλά, πολύχρωμα καὶ συνήθως εὖσσμα ἄνθη των. Αἱ Ἄ. διαίρουνται εἰς δύο ομάδας· εἰς τὴν τῶν φυλλοβόλων, τῶν ἀπαντωσῶν εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὸν Καύκασον, καὶ εἰς τὴν τῶν ἀειθαλῶν, τῶν καταγομένων ἐκ τῆς Ἰνδικῆς καὶ τῆς Σινικῆς. Τὰ συνηθέστερον θεραπευόμενα εἶδη εἶνε Ἄ. ἡ **ποντικὴ** (A. pontica), φυλλοβόλος, καὶ Ἄ. ἡ **Ἰνδική** (A. indica), ἀειθαλής. Διὰ τῆς διασταυρώσεως καὶ τῆς ἐπίλογῆς παρήχθησαν πολλὰ νέθα καὶ πλείστα διαφοραί, τινὲς τῶν ὁποίων ἀπαντῶσιν ἀραιῶς θεραπευόμενοι καὶ παρ' ἡμῖν. Πάντα τὰ μέρη τῶν Ἄ., καὶ ἰδίως Ἄ. τῆς **ποντικῆς**, εἶνε δηλητηριώδη. Ἀλλὰ καὶ τὸ μέλι τὸ προσερχόμενον ἐκ μελισσῶν νεμομένων εἰς τὰ ἄνθη τῶν φ. τούτων ἀποβαίνει δηλητηριώδες ὡς μαρτυροῦσιν οἱ κάτοικοι τοῦ Πόντου, εἰς τὰ ὄρεινὰ μέρη τοῦ ὁποίου ἡ **ποντικὴ** Ἄ. εἶνε αὐτοφυής. Τοιοῦτον ἦτο τὸ μέλι ὑπερ εὖρον εἰς τὴν Κολχίδα οἱ Ἕλληνας τῆς Κύρου ἀναβάσεως, καὶ τὰς συνεπείας τῆς βρώσεως τοῦ ὁποίου περιγράφει ὁ Ξενοφῶν ὡς ἐξῆς: «Τὰ δὲ σμήνη πολλὰ ἦν αὐτόθι: (ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Κόλγων), καὶ τῶν κηρίων ὅσοι ἔφαγον τῶν στρατιωτῶν πάντες ἄφρονες τε ἐγίνοντο καὶ ἤμουν, καὶ κάτω διεχώρει αὐτοῖς καὶ ὀρθὸς οὐδεὶς ἠδύνατο ἵστασθαι· ἀλλ' οἱ μὲν ὀλίγον ἐδηροκότες σφίδρα μεθύουσιν ἐώφεσαν, οἱ δὲ πολλοὶ, μαινομένοις, οἱ δὲ καὶ ἀποθνήσκουσιν. Ἐκεῖνο δὲ οὕτω πολλοὶ ὥσπερ τροπῆς γεγεννημένης, καὶ πολλῆ ἦν ἀθυμία. Τῇ δὲ ὑπεραιχ ἀπέθανε μὲν οὐδεὶς, ἀμφὶ δὲ τὴν αὐτὴν που ὤραν ἀνεφρόνου· τρίτῃ δὲ καὶ τετάρτῃ ἀνίσταντο ὥσπερ ἐκ φαρμακοποιίας» (Κύρου Ἄναθ. 4, 8, 20). Τὸ μέλι τοῦτο ἐνοσεῖ βεβιαίως ὁ Τουργεφόστιος λέγων ὅτι κατὰ τὸν ἱεραπόστολον Lambert εἰς τὴν Κολχίδα αἱ μέλισσαι αἱ συλλέγουσαι τὴν τροφήν των ἐκ τινος θάμνου (Ἄ. τῆς **ποντικῆς**;) παράγουσι μέλι κάκοσμον καὶ ἐπικίνδυνον («nauscabond et dangereux». — Relations d'un voyage au Levant. 1707, τόμ. Γ', σελ. 130). Τοιοῦτον δηλητηριώδες τοῦ Πόντου μέλι ἀναφέρουσι καὶ οἱ Διοσκρ. Αἰλιανός, Δημόκριτος καὶ Πλίνιος (1).

(1) Ἐγεννᾶται δὲ ἐν Ἡρακλείᾳ τῇ Ποντικῇ κατὰ τινας καιροὺς διὰ τινῶν ἀνῶν ἰδιότητα μέλι, ὃ τοὺς φαγόντας ἐξίστησι μετὰ ἐφιδρώσεως· βοηθοῦνται δὲ

Αἱ Ἄ. πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς καὶ διὰ μωσγευμάτων, τὰ ὅποια ριζοβολοῦσιν εὐχερῶς ὑπὸ ὕalon ἢ ἐν εἰδικῶ πολλαπλασιασθησίω. Ἄλλὰ τῶν σπέρων τῆς Ἄ. ἡ βλάστησις καὶ τῶν ἐκ τούτων προκυπτόντων νεαρῶν φ. ἡ ἀνάπτυξις χρῆζουσι περιποιήσεων καὶ φροντίδων τὰς ὑποίας μόνον εἰδικοί κηπουροὶ εἶνε εἰς θέσιν νὰ παρέγωσι. Ἐπι τῶν ἐκ σπορᾶς προερχομένων φ. δυνατὸν νὰ ἐνοφθαλ-

πήγανον ἐσθίοντες καὶ τήριγος, καὶ οἰνόμελι πίνοντες, ὁσάκις ἂν ἐμέσωσι τὰ αὐτὰ προσφερόμενοι· ἔστι δὲ δριμύ, καὶ πικρὸν κατὰ τὴν ὄσφρησιν κινουῦν» (Διοσκρ. «Περὶ μέλιτος ποντικῶ»).

Ἐν Τραπεζοῦντι δὲ τῆ Ποντικῆ ἐκ τῆς πύξου (β.λ.) γίνεσθαι μέλι πέπουσμαι, βαρὺ δὲ τὴν ὄσμήν τοῦτο εἶναι καὶ ποιεῖν μὲν τοὺς ὑγιαίνοντας ἔκφρυνας, τοὺς δὲ ἐπιλήπτους ἐς ἴγυιαν ἐπανάγειν αὐθις» (Αἰλιανῶ «Περὶ ζώων» 5, 42).

Ἐπι δὲ ὁ Ἀριστοτέλης τὸ ἀπὸ τῆς πύξου (β.λ.) μέλι γενόμενον εἶναι βαρυόσμον· ἀφ' οὗ τοὺς μὲν ὑγιαίνοντας φαγόντας ἐξίστασθαι, τοὺς δὲ ἐπιληπτικούς εὐθύς ἀπαλλάττεσθαι τοῦ νοσήματος». (Δημοκρίτου ἐν «Γεωπονικαῖς» 15, 9, 4).

«Aliud genus in eodem Ponti situ, gente sannorum, mellis, quod ab insania, quam gignit, *maenomenon* vocant. Id existimatur contrahi flore rododendri, quo scatent situae». (Πλινίου Hist. Nat. 21, 13, 45).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω χωρίων προκύπτει ὅτι τὸ πλάι δὲν ὑπῆρχεν ἀκριβῆς γνώσις τοῦ εἴδους τοῦ φ. ἐκ τῶν ἀνθέων τοῦ ὁποίου προέκυπτε τὸ ποντικὸν κατὰ τὸν Διοσκρ. καὶ τὸ μαινόμενον κατὰ τὸν Πλίνιον μέλι. Σημειωτέον δὲ ὅτι εἰς τὰ ὄρη τοῦ Πόντου ἀπαντῶσιν αὐτοφυῆ ἢ τε Ἀζαλέα, τὸ Ῥοδόδενδρον καὶ ἡ Πύξος, καὶ τὰ τρία φ. τοξικά. Ἄλλ' ἡ Πύξος δὲν εἶνε εἶδος μελιγόνου, ἐπομένως αὕτη ἀποκλείεται, παρὰ τὰς διαθεβαιώσεις τοῦ Αἰλιανῶ καὶ τοῦ Δημοκρίτου, οἱ ὅποιοι ἄλλως ἐπαναλαμβάνουσιν ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἀνέφερε βασιζόμενος εἰς πληροφορίας τρίτων καὶ ἐνδιαφερόμενος νὰ καταστήσῃ γνωστὸν τὸ ποῖον τοῦ μέλιτος μᾶλλον ἢ τὸ εἶδος τοῦ φ. ὅθεν τοῦτο συνελέγετο ὑπὸ τῶν μελισσῶν. Ἐὰν τὸ Ῥοδόδενδρον τοῦ Πλινίου δὲν εἶνε ἡ Ἀζαλέα, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο τὸ Ῥοδόδενδρον τῶν σημερινῶν βοτανικῶν, τότε αὕτη πρέπει νὰ ἦνε τὸ ὡσαύτως ὑπὸ τοῦ Πλινίου ἀλλὰ γὰρ ἀναφερόμενον Αἰγύλοεθρον, ὡς ἄλλως ὑποθέτουσι καὶ οἱ Liddell καὶ Scott.

Τὸ μέλι τῆς Κολχίδος μνημονεύεται καὶ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος, πλὴν οὐχὶ ὡς δηλητηριώδες, ἀλλ' ἀπλῶς ὡς πικρίζον («Ἀγλήθ' ὁ ἔστιν ἡ γῶρα καὶ καρποῖς, πλὴν τοῦ μέλιτος, πικρίζει· γὰρ τὸ πλέον»—11, 498). Ὡς δηλητηριώδες ἀναφέρει ὁ Στράβων τὸ μαινόμενον μέλι τοῦ Πόντου, θεωρεῖ δὲ τοῦτο οὐχὶ ὡς προῖον μελισσῶν (προφανῶς ἐξ ἐσφαλμένων πληροφοριῶν) λέγων: «Οἱ δὲ Ἑπτακωμηταὶ (τοῦ Πόντου) τρεῖς Πομπηίου σπειράς κατέκοψαν, διεξιούσας τὴν ὄρεινήν, κεράσαντες κρατῆρας ἐν ταῖς ὁδοῖς Μαινόμενου μέλιτος, ὃ φέρουσι οἱ ἀκρέμονες τῶν δένδρων» (12, 548).

μισθώσιν αἱ θεραπευόμενα: πολυάριθμοι διαφοραὶ καὶ τὰ νόθα τοῦ γ. τούτου. Εἰς θερμὰς καὶ ξηρὰς γῶρας ἢ συντήρησις τῶν Ἄ. εἶνε δυσχερὴς ἢ μὴ ἀδύνατος· τὰ ψ. ταῦτα ἔχουσιν ἀνάγκην ἀτμοσφαιρας ὑγρὰς καὶ μᾶλλον ψυχρᾶς, ἐδάφους δὲ νοτεροῦ καὶ πορίμου. Αἱ συμπαγεῖς ἀργιλιώδεις γαῖαι εἶνε ἐντελῶς ἀκατάλληλοι.

— **Ἄζάρα** (Azara τ. Βιζωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 12 εἴδη· θάμνοι ἀειθαλεῖς, ἰθαγ. τῆς Χιλῆς καὶ τοῦ Μεξικῶ. Ἄ. ἡ ἀκεραιόφυλλος καὶ Ἄ. ἡ μικροφύλλος (*A. integrifolia* καὶ *A. microphylla*) θεραπεύονται τόσον διὰ τὰ εὖσομα ἄνθη τῶν ὄσων καὶ διὰ τὸ περικαλλῆς φύλλωμά των. Ἄμφότερα τὰ εἴδη ταῦτα πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς καὶ μισγευμάτων, ἐπιτυχάνουσιν εἰς πόριμον καὶ νοτερόν ἔδαφος καὶ δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν ἐν ὑπαίθρῳ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Ἄζαρόλια. δ. ὁ. τῶν καρπῶν Κραταίου τοῦ Ἄζαρόλου.

Ἄζουριὰ ὀνομάζονται ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἄλλαχθὲ τὰ ἐν τοῖς ἀγροῖς τοῖς ἐσκαρμένοις ἰδίως μὲ Σιτηρὰ φυτόμενα ζιζάνια (β. λ.).

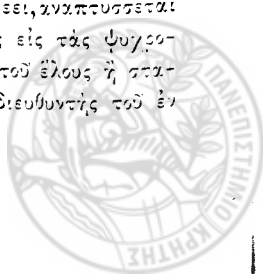
Ἄζόγερας. βλ. Ἄνάγυρις.

Ἄζούματο. βλ. Εὐζωμον.

Ἄζυγος (*Ajuga*, τ. Χειλανθῶν) γ. περιλ. περί τὰ 30 εἴδη· ψ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ· τινὰ φαρμακευτικά, ἄλλα κοσμητικά. Εἴδη τῆς ἑλλ. γλωσ. 6 ἐν οἷς καὶ α') Ἄ. ἡ ἀνατολικὴ (*A. orientalis*), β') Ἄ. ἡ ἔρπουσα (*A. reptans*, γαλλ. Bugle), γ') Ἄ. ἡ εὖσομος (*A. Iva*, γαλλ. Ivette musquée), καὶ δ') Ἄ. ἡ Χαμαιπίτυς (*A. Chamaeritys*, γαλλ. Ivette), ἢ κν. ὀνομαζομένη Δωδεκάνθι. Αὕτη καὶ ἡ πρὸ αὐτῆς (ἢ γ') ὀνομάζονται κν. καὶ Λιβανόχορτα. Εἰς τὸ τελευταῖον εἶδος ἀναφέρεται πθανῶς ἡ τρίτη ἢ ἄρρη Χαμαιπίτυς τοῦ Διοσκρ., εἰς δὲ τὸ τρίτον ἢ πρώτη Χαμαιπίτυς αὐτοῦ, ἐξ ἧς κατασκευάζετο ὁ χαμαιπιτυίνος οἶνος καὶ τῆς ὁποίας ἐγρῶντο «οἱ ἐν Ἡρακλείᾳ τῇ ποτικῇ, ὡς ἀντιδότῳ, πρὸς ἀκόνιτον ποτιζόντες τὸ ἀφέψημα». Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων τεσσάρων εἰδῶν τὸ πρῶτον καὶ τὸ τελευταῖον ἐνίοτε θεραπεύονται πρὸς κόσμον. Κοσμητικὴ εἶνε ὡσαύτως Ἄ. ἡ ἄλπειος (*A. alpina*). ἰθαγ. τῆς μέσης Εὐρώπης. Αἱ Ἄ. πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς καὶ παραφυάδων. ἡ δὲ καλύτεργεῖα των οὐδεμιᾶς εἰδικῆς φροντίδος γράζει.

Ἄζώλης ἢ καρολινία (*Azolla Caroliniana*, ἀγγλ. Pepper-wort, μικρὸν ὑδρόβιον κρυπτόγαμον ψ. τῆς τ. τῶν Ῥιζοκαρποδῶν (1), ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς. Ἀντέχει εἰς ψῦχος βαθμῶν τινῶν ὑπὸ τὸ μηδέν. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ ἀπὸ τῆς Ἰνδολινοῖας μέχρι τῆς Φλωρίδας ἔλη καὶ στάσιμα ὕδατα, ἐφ' ὧν ἐπιπλεῖ, ἀναπτύσσεται πικνῶς καὶ πολλαπλασιάζεται μετὰ μεγίστης ταχύτητος (ἰδίως εἰς τὰς ψυχροτέρας γῶρας) καλύπτον ἐνίοτε ἅπασαν σχεδὸν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἔλους ἢ στασίμου ὕδατος ἐν ᾧ βλαστάνει. Κατὰ τὸν κ. Σ. Μηλιαράκη ὁ διευθυντὴς τοῦ ἐν

(1) Βλ. Μακρ. λεία.

Βισθάδεν ιγθυστραφείου Βάρτεμαν «ἐσκέφθη νά χρησιμοποιήσῃ τὸ φ. τοῦτο πρὸς παρκλώσιν τῆς ἀναπτύξεως κωνώπων εἰς μεγάλας ἐκτάσεις ἐλῶν» καὶ ἐπομένως πρὸς παρκλώσιν τῆς εἰς ἐλώδεις τόπους ἐνσκήψεως πυρετῶν. Ἐν-τούτοις ὁ κακοηθέστερος τῶν πυρετῶν (ὁ ἐπονομαζόμενος κίτρινος) εἶνε ἐνδημικὸς ἀκριβῶς εἰς ἂ μέρη τὸ φυτόν τοῦτο καὶ οἱ κωνώπες (τοῦ εἴδους *Stegomyia fasciata*) ἀπαντῶσι πολυπληθέστατοι (Φλωρίς, Λουϊζιάνα, Καρολίνα κ.λ.). Τὸ ὄνομα *Azolla* εἶνε κακῶς συνθεθειμένον ἐκ τοῦ Ἄζω(ζηραίνω) καὶ ὄλλυμι. Ὠνόμασε δὲ οὕτω τὸ γένος ὁ Λαμάρκιος διότι τὰ εἰς αὐτὸ ὑπαγόμενα φ. κα-ταστρέφονται, ἀπόλλυνται, εὐθύς ὡς ἀποξηραθῆ τὸ ἔλος ἢ ἐκλείψῃ τὸ στάσιον ὕδωρ ἐντὸς τοῦ ὁποίου ταῦτα βλαστάνουσι. Ἐξελληνίσαντες τὸ ὄνομα τοῦτο ἠκολούθησαμεν τὸν τύπον τοῦ πανώλης.

Ἄθαμάντιος (*Athamanta* ἢ *Bubon*, τ. Σκιαδαωνῶν) γ. περιλ. φ. ποώδη πολυετῆ. Εἶδη τῆς ἐλλ. γλωφ. τρία ἐν οἷς καὶ Ἄ. ἢ *πυκνανθῆς* (*A. densa*), ὅπερ εἶνε εἰς τῶν Δαυκῶν τοῦ Διοσκρ. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν ἀξιόλογον κοσμητικῶν εἶδος εἶνε Ἄ. ἢ *ματθαιόλειος* (*A. Matthioli*), ἰθαγ. τῆς Κερυνθίας.

Ἄθαναδία (*Tanacetum* τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη φ. ποώδη, ἐτήσια ἢ πολυετῆ. Τῆς ἐλλ. γλωφ. ἀναφέρεται μόνον Ἄ. ἢ *κοινή* (*T. vulgare*, γαλλ. *Tanaisie*, ἀγγλ. *Buttons* ἢ *Com. Tansy*), φ. φαρμακευτικῶν (φρμ. Θηραμβέμιδος πόα, *Herba Tanaceti*, τουρκ. *Σουγουλιτζάν-οτοῦ*) καὶ βιομηχανικῶν τὰ εὔσμα φύλλα του ἀποσταζόμενα παρέχουσι αἰθέριον ἔλαιον μυρεψικῶν (*essence de Tanaisie*). Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιόλογον εἶνε Ἄ. ἢ *βαλσαμώδης* (*A. Balsamita* ἢ *Balsamita vulgaris*, γαλλ. *Menthe-cog* ἢ *Grand Baume*, ἀγγλ. *Costmary*), τὸ κν.γνωστὸν ὑπὸ τὰ ὀνόματα *Κόστος* (β.λ.), *Κώστας*, *Καρυοφύλλι*, *Βάλσαμο* ἢ *Βάρσανα* (ἐν Κύπρῳ). φ. φαρμακευτικῶν (τὰ εὔσμα φύλλα του ἀντισπασμωδικά) καὶ μυρεψικῶν. ἰθαγ. τῆς Ἀνατολῆς.

Ἄθάνατο. δ. ὁ Ἄγαυῆς τῆς ἀμερικανικῆς. ἐν Κύπρῳ δὲ Στατικῆς τῆς κολπώδους.

Ἄθεροδόπερμα τὸ μύδοχομον (*Atherosperma moschata*, ἀγγλ. *Plum Nutmeg* ἢ *Tasmanian Sassafras*, τ. Μονιμειωδῶν), δένδρον ἀειθαλές, λίαν κο-σμητικῶν. ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας καὶ δυνάμενον νά εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Τὰ φύλλα του ἀρωματικά, ὁ φλοιὸς του φαρμακευτικῶς.

Ἄθεροφόρος (*Aristida*, τ. Ἀγρωστοειδῶν) γ. περιλ. πόας νομιστικῆς αἰ-πλεῖσται πολυετείς. Ἀξιόλογος διὰ τὴν ἑκτακτὸν ἀντοχήν τῆς εἰς τὴν ζηρα-σίαν εἶνε Ἄ. ἢ *τεραστία* (*A. prodigiosa*), ἰθαγ. τῆς δυτ. Ἀφρικῆς.

Ἄθερώδης (*Aristea*, τ. Ἰριδοειδῶν) γ. περιλ. φ. πολυετῆ, ἰθαγ. τῆς Εὐέλπιδος Ἄκρας τινὰ κοσμητικά. Ἄ. ἢ *κεφαλωτή* καὶ Ἄ. ἢ *κυανῆ* (*A. ca- pitata* καὶ *A. cyanea*) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων.

Ἄθραγένν (*Atragene*, τ. Βατραχιωδῶν) γ. περιλ. θάμνος φυλλοβόλος. ἀναρριγόμενος, κοσμητικῶς. παρεμφερεῖς τῶν Κληματίδων. Τὰ συνηθέστερον θεραπευόμενα εἶδη εἶνε Ἄ. ἢ ἄλπειος καὶ Ἄ. ἢ ἀμερικανικῆ (*A. alpina* καὶ

A. americana). Ἡ τοῦ Θεοφρ. Ἐθραγενή ἀναφέρεται: εἰς Κληματιδα τὴν κερ-
ρώδη.

Ἄθρηκας, βλ. Νάρθηξ ὁ κοινός.

Ἄθροτάξις (*Athrotaxis*, τ. Κωνοφόρων) γ. περιλ. τρία εἶδη ἀειθαλῶν, διοίκων, μικρῶν δένδρων ἢ θάμνων ἰθαγ. τῆς Τασμανίας. Ἄ. ἡ κυπαρισσοειδής καὶ Ἄ. ἡ σελαγινοειδής (*A. cupressoides* καὶ *A. selaginoides*) εἶνε τὰ συνηθέστερον θεραπευόμενα πρὸς κόσμον. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσι πολλαχρῶς τῆς Ἑλλάδος.

Αἴγειρος ἀρχαία ὀνομασία Λεύκης τῆς μελαίνης (*Populus nigra*), ἧς διαφορὰ εἶνε ἡ πυραμοειδής (*P. nigra pyramidalis*). Τὴν Αἴγειρον ἀναφέρουσιν ὁ Ὀμηρος, ὁ Ἡσίοδος, ὁ Θεόφραστος, ὁ Διοσκουρίδης καὶ ἄλλοι ἀρχαῖοι συγγραφεῖς. Ὁ Θεόφρ. χαρακτηρίζει: ὡς πρωϊβλαστα «Λεύκην, Πτελέαν, Ἰτέαν, Αἴγειρον» (Φ. Ἰ. 3, 4, 2), ὡς εὐανθεῖ δὲ καὶ πάρουδρα «Πτελέαν, Πλάτανον, Λεύκην Αἴγειρον καὶ Ἰτέαν», (Φ. Ἰ. 3, 6, 1), ὡς ἄκαρπα (1) δὲ καὶ φίλυδρα «Ἰτέαν καὶ Ἀκτὴν καὶ Λεύκην καὶ Αἴγειρον» (Φ. Αἴ. 1, 1, 3). Τὴν τε Λεύκην καὶ τὴν Αἴγειρον μνημονεύει καὶ ὁ Διοσκρ. Διακρίνεται δὲ ἡ Αἴγειρος ἀπὸ τῆς Λεύκης καὶ ἐν τοῖς «Γεωπονικοῖς» (2. 8. 2 καὶ 12, 41, 1). Ὁ Πλουτάρχης ἀναφέρει: τὴν Αἴγειρον ὡς οὖσαν θρέμμα τῆς γῆς τῶν Κελτῶν καὶ τοῦ ποταμοῦ Ἡριδανοῦ τοῦ κελτικῷ (5, 14, 5).

Χαριέστατος εἶνε ὁ μῦθος ὃν ἐπλάσαν οἱ ἀρχαῖοι ἐν σχέσει πρὸς τὴν καταγωγὴν τῆς Αἴ. Ὁ υἱὸς τοῦ Ἥλιου Φαέθων, ἡμέραν τινα, λαθῶν τὴν ἄδειαν νὰ διευθύνῃ αὐτὸς τοὺς φλογερούς ἵππους τοῦ ἄρματος τοῦ πατρὸς του, ἐπλησίασε τόσον πολὺ πρὸς τὴν Γῆν ὥστε κατεκάη καὶ ἀπεξηράνθη μέρος αὐτῆς. Ὅπως δὲ προληφθῆ μεγαλητέρα καταστροφὴ ὁ Ζεὺς κεραυνώνει τὸν ἀπρόσεκτον νεανίαν, ὅστις πίπτει νεκρὸς εἰς τὸν Ἡριδανὸν ποταμὸν. Παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ τούτου θάπτουσι τὸν νεκρὸν τοῦ Φαέθωνος αἱ ἀδελφαὶ του Ἡλιάδες, αἱ ὁποῖαι θρηνοῦσιν αὐτὸν ὀλοφυρόμεναι ἀκαταπαύστως παρὰ τὸν τάφον του. Ἐκεῖ ἐπὶ τέλους μεταμορφοῦνται αὐταὶ μὲν εἰς Αἴγειρους τὰ δὲ δάκρυά των εἰς ἤλεκτρον. Ὁ Στράβων τὸν Ἡριδανὸν ποταμὸν θεωρεῖ φανταστικόν («μηδαμοῦ γῆς ὄντα» Ε, 215). Κατ' ἄλλους ὁ ποταμὸς οὗτος ἀναφέρεται εἰς τὸν Πάδον, τὸν Ῥοδανὸν ἢ τὸν Ῥήνον. Καὶ παρὰ μὲν τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ῥήνου εὐρίσκετο καὶ εὐρίσκεται καὶ σήμερον ἔτι τὸ ἤλεκτρον, ἀλλ' αἱ ὄχθαι τοῦ Πάδου εἶνε ἢ κατ' ἐξοχὴν κοίτις τῆς Αἴγειρου καὶ ἰδίως τῆς πυραμοειδοῦς διαφορᾶς, διὸ καὶ εἶνε γνωστοτέρα αὕτη ὑπὸ τὸ ὄνομα Λεύκη ἢ λομβαρδική (γαλλ. *Peuplier de Lombardie*, ἀγγλ. *Lombardy Poplar*). — Ὁ ἀνωτέρω μῦθος φαίνεται ἀναφερόμενος καὶ εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἐπεκράτησε μεγάλη καὶ παρατεταμένη ξηρασία, ἣν ἠκολούθησε περίοδος ἀφθόνων βρογῶν καὶ εὐδραστίας.

1) Ἄκαρπα ὀνομάζει: ὁ Θεόφρ. τὰ μὴ φέροντα ἐδώδιμον ἢ ἄλλως χρήσιμον ἢ φανερόν καρπόν.

Αιγιαλόφιλος (Aegialophila, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. φ. ποώδη. Τῆς ἑλλ. γλωσφ. ἀναφέρεται Αἰ. ἡ κρητικὴ (Ae. creticia) ἢ ξίζα τούτου, ὡς καὶ Αἰ. τῆς πυγμαίας (Ae. pumila), ἰθαγ. τῆς Αἰγύπτου, χρησίμη παρὰ τῷ λαῷ πρὸς θεραπεῖαν τῆς παρωνυχίας. (β. λ.). διὸ καὶ λέγονται τὰ φ. ταῦτα Πανάριζα.

Αἰγιάννης, δ. ὁ. Ἐλελισφάκου τοῦ ἐρυθρανοῦς.

Αἰγίκερας τὸ εὔδομον (Aegiceras fragrans ἢ majus, τ. Μυρσινωδῶν), δένδρον μικρὸν, κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς Νέας Ὀλλανδίας. Πολλαπλασιάζεται διὰ σπορὰς καὶ μοσχευμάτων καὶ εὐδοκιμεῖ ἰδίως εἰς παράλια μέρη. Διὰ τὸ παρ' ἀρχαίους **Αἰγίκερας**, **Αἰγόκερας**, **Αἰγόκερος** βλ. Τριγωνίσκος.

Αἰγίλωψ, (Aegilops, τ. Ἀγρωστωδῶν) γ. περιλ. φ. ἐτήσια νομειτικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσφ. 6, ἐν οἷς καὶ Αἰ. ὁ ὠσειδῆς (Ae. ovata), τὸ κν. ὀνομαζόμενον Ἀγριόσταρο, Ἀγριόσταχυ, Μακρογένι, Σιδερόσταρο ἢ Σακκοτρύτης, τὸ παρὰ Σικελοῖς δὲ Fumentu sarvaggiu. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο πιθανῶς ἀναφέρεται ὁ **Αἰγίλωψ** τοῦ Διοσκ. καθ' ὃν «ἡ πόα μετ' ἀλεύρου καταπλασθεῖσα αἰγίλωπα (πάθησιν τῶν ὀφθαλμῶν) θεραπεύει». Τὸ εἶδος τοῦτο ἐθεωρήθη ὑπὸ τινῶν ὡς ὁ πρόγονος τῶν καλλιεργουμένων Σίτων (β. λ.). **Αἰγίλωπα** ὁ Θεόφρ. ὀνομάζει εἶδος Δρύος (β. λ.).

Αἰγιπόδιον τὸ ποδαγρικόν (Aegipodium podagraria, γαλλ. Herbe à Gérard ἢ Herbe aux goutteux, τ. Σκιαδανθῶν), φ. ποώδες πολυετές, κοινὸν πολλαχῶς τῆς Εὐρώπης, σπάνιον ἐν Ἑλλάδι. Τὸ γόρπον του ἄλλοτε ἐφρημίζετο ὡς ἀριστον κατὰ τῆς ποδάγρας φάρμακον.

Αἰγίπυρος, βλ. Ὀνωνίς.

Αἰγιφίλη (Aegiphila, τ. Ἰεροβοτανωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη θάμνιοι ἀειθαλεῖς, κοσμητικοί. ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς. Αἰ. ἡ μεγανήθης (Ae. grandiflora) εἶνε τὸ συντηθέστερον θεραπευόμενον εἶδος.

Αἶγλη (Aegle τ. Ρυτωδῶν, οἰκογ. Ἐσπεριδοειδῶν—Αἶγλη παρ' ἀρχαίοις μία τῶν Ἐσπερίδων νομφῶν) γ. περιλ. καὶ τὰ ἐξῆς δύο εἶδη: α') Αἶ. τὴν Μάρμηλον (Ae. Marmelos, ἀγγλ. Bael ἢ Bengal Quince), μικρὸν δένδρον ἀκανθώδες, ἀειθαλές, ἰθαγ. τῆς Ἰνδικῆς, ἐνθα καλλιεργεῖται διὰ τοὺς παρεμφερεῖς πρὸς μικρὰ ποτόγαλλα, λίαν δὲ εὐώδεις καὶ ἐξαισίας γεύσεως βρωσίμους καρπούς του (ἀγγλ. Bael-fruit), οἱ ὅποιοι εἰς τὰς Ἰνδίας χρησιμοποιοῦνται καὶ ὡς φάρμακον κατὰ τῆς δυσεντερίας· φαρμακευτικῆς ιδιότητος ἔχουσι καὶ ὁ φλοιὸς τοῦ καρποῦ, καὶ τὰ φύλλα καὶ ἡ ξίζα τοῦ δένδρου, ὅπερ δύναται πιθανῶς νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος· καὶ β') Αἶγλην ἢ Ψευδαἶγλην τὴν ἑαχῶδη (Ae. sepiaria ἢ Pseudaegle sepiaria ἢ Citrus triptera ἢ trifoliata), δένδρον μετρίου μεγέθους, ἀκανθώδες, ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας· ἀντέχει εἰς ψῦχος 10 καὶ πλέον βαθμῶν ὑπὸ τὸ μηδέν, δὲν προσβάλλεται ὑπὸ τῆς κομμώσεως (βλ. Ἐσπεριδοειδῆ), διὸ καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς ὑποκείμενον πρὸς ἐμβολιασμὸν τῶν εὐπροσβλήτων ὑπὸ τῆς νόσου ταύτης Ἐσπεριδοειδῶν. Ὁ καρπὸς του μικρὸς, ἄβρωτος. Τὸ δένδρον τοῦτο ἐνιαχῶς τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Σινικῆς χρησιμοποιεῖ-

ται πρὸς κατάρτισιν ζωσίμων φραγμῶν. Τιοῦτον δ. φέεται ἀπὸ ἐτῶν καὶ καρποφορεῖ ἀφθῶνως εἰς τὸν παρὰ τὰς Πάτρας κήπον τοῦ φιλογεώργου Ἰωάν. Μακρυγιάννη. Εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας διὰ τῆς δικτατορίας παρήχθησαν νόθα τῆς Αἰ. ταύτης ὧν ὁ καρπὸς βρώσιμος (βλ. Πορτογαλλέα ἢ μορτόνειος εἰς Ἑσπεριδοειδή).

Αἰγόκερος ἢ Αἰγόκερος, βλ. Τριγωνίσκος.

Αἰγόκλημα (*Lonicera*, γαλλ. Chevrefeuille. ἀγγλ. Honey-suckle, κν. Ἀγιόκλημα, Ἀγιοφύλλο, Ἀγριοκλημα, Μπιρμιπιλιά ἐν Ἐπρωχωρίῳ, Ποντιτσά ἐν Κύπρῳ, τ. Αἰγοκληματώδων) γ' περιλ. περί τὰ 80 εἶδη, ἴθαγ. ἰδίως τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου· φ. θαμνώδη, κληματώδη, ἀναρριχώμενα, φυλλοβόλα καὶ ἀειθαλῆ· πολλὰ κοσμητικά· τινῶν αἱ κληματίδες χρήσιμοι εἰς κοινὰ πλεκτικά ἔργα. Ἐν Ἐπρωχωρίῳ φυλλοφόροι κληματίδες τῶν θάμνων τούτων κρεμώνται ἀπὸ τῆς ὀροφῆς τῶν ὀικημάτων πρὸς ἔλκυσιν καὶ καταστροφὴν τῶν μυῶν. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλώσ. 7 ἐν οἷς καὶ α') Αἰ. τὸ κοινὸν (*L. Caprifolium*), τὸ ἐν Κεφαλ. Ἀγιοκλημα, πιθανῶς δὲ τὸ τοῦ Διοσκορ. Περικλύμενον· β') Αἰ. τὸ Περικλύμενον (*L. Periclymenum*), πιθανῶς ἢ ἐτέρα Κυκλάμιος τοῦ Διοσκορ. καὶ γ') Αἰ. τὸ τυρρητικὸν (*L. Etrusca*). Τὰ τρία ταῦτα εἶδη ὡς καὶ Αἰ. τὸ ἰαπωνικὸν (*L. japonica*) καὶ Αἰ. τὸ εὐκαμπτον ποικιλόφυλλον (*L. flexuosa aurea-reticulata*), ἀμφοτέρω ἴθαγ. τῆς Ἰαπωνίας, ἀπαντῶσι θεραπευόμενα ἐνίχυρῷ τῆς Ἑλλάδος. Ἐκ τῶν ἰσθῶν Αἰ. τοῦ κοινοῦ λαμβάνεται δι' ἀποθρέξεως αἰθέριον ἔλαιον μυρεψικόν. Πάντα τὰ Αἰ. πολλαπλασιάζονται εὐχερῶς διὰ καταβολῶδων, ἡ δὲ καλλιέργειά τῶν εἶναι ἀπλουστάτη, μηδεμιᾶς εἰδικῆς φροντίδος χρῆζουσα. Τὰ ἀειθαλῆ Αἰ. κειρόμενα καταλλήλως λαμβάνουσι μορφήν δεινρῶδη καὶ τὸ κατὰ βούλησιν σχῆμα.

Αἰγοκληματώδη (*Caprifoliaceae*)· τ. Δικοτλδ. περιλ. φ. πολυετῆ, τὰ πλεῖστα ξυλώδη, πολλὰ κληματώδη, πάμπολλα κοσμητικά (γ. Αἰγόκλημα, Ἀκτῆ, Βιθοῦρνον, Λεῦκεστερία, Λιναία, Συμφορικάρπος κ. ἄ).

Αἰγόλεθρον, βλ. σημ. εἰς σελ. 17.

Αἰθιόνημα (*Aethionema* τ. Σταυρανθῶν)· γ. περιλ. φ. ποώδη, ἐτήσια ἢ πολυετῆ· τινὰ κοσμητικά. Τῆς ἑλλ. γλώσ. ἀναφέρεται μόνον Αἰ. τὸ ἑλληνικὸν (*Ae. graecum*), πολυετές, κοινὸν πολλαχῶς τῆς χώρας· ἀπαντᾷ ὑπὸ τέσσαρας διαφοράς, (ἴδια κα' ἄλλους εἶδη).

Αἰθιοπίς παρὰ Διοσκορ.· ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Ἑλελίσκακον τὴν Αἰθιοπίδα.

Αἶθων τὸ Κυνάπιον (*Aethusa Cynapium*, γαλλ. Petite-Cigüe ἢ Faux-Persil, τ. Σκιαδανθῶν), φ. ποώδες ἴθαγ. τῆς Εὐρώπης· πάντα τὰ μέρη του τοξικά. ἐνέχουσι τὴν κυναπίνην, οὐσίαν ἰλκαλοειδή.

Αἶλαντος (*Ailantus*, τ. Ξανθοξυλωδῶν)· γ. περιλ. 4 εἶδη ἴθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, τῆς Σινικῆς, τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Αὐστραλίας· δένδρα μεγάλα φυλλοβόλα, πολύγαμα (βλ. ἄνθος), δασικά καὶ κοσμητικά. Τὸ γνωστότερον εἶναι Ἄ. ὁ ἀδενώδης

(*A. glandulosa*, γαλλ. Vernis du Japon, ἀγγλ. Tree of Heaven), μέγα δένδρον φυλλοβόλον, εὐθυτενές, ἴθαγ. τῆς Σινικῆς καὶ τῆς Ἰαπωνίας· εἰσαχθὲν ἀπὸ πολλοῦ ἐνεκλιματίσθη καὶ ἀπαντᾷ ἤδη αὐτοφυόμενον πολλαχῶς τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰσῆχθη ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς Βασιλείσης Ἀμαλίας, ἀπαντῶσι δὲ ἤδη ὑποκείμενα, ἔκτοτε φυτευθέντα ἐντὸς καὶ εἰς τὰ περίριξ τῶν Ἀθηνῶν. ὕψους εἴκοσι καὶ πλέον μέτρων. Τὸ δένδρον τοῦτο ἀναπτύσσεται ταχέως, εὐδοκιμεῖ εἰς πᾶν ἔδαφος, λαμβάνει ἐνίοτε μεγάλας διαστάσεις καὶ ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν. Τὰ φύλλα του εἶνε τοξικά διὰ καὶ σπανίως θίγονται ὑπὸ τῶν κτηνῶν· ἐντούτοις εἰς τὴν Ἰαπωνίαν μὲ φύλλα τοῦ δένδρου τούτου ἐκτρέφεται εἶδος μεταξοσκώληκος (*Attacus* ἢ *Saturnia Synthia*). Τὸ ξύλον του εἶνε ὑπωγρον, ἐλαφρὸν, ἐλαστικὸν καὶ χρήσιμον εἰς τὴν ἐπιπλοποιίαν καὶ εἰς ἄλλα ἔργα μὴ ἐκτιθέμενα εἰς τὴν ὑγρασίαν. Ἐνεκα τοῦ κανονικοῦ σχήματος τῆς κόμης του καὶ τῆς εὐκολίας μεθ' ἧς πολλαπλασιάζεται (διὰ σπορῶν, παραφυάδων καὶ ῥιζῶν) καὶ ῥιζοβολεῖ μεταφυτευόμενον, ὡς καὶ χάρις εἰς τὴν ταχεῖαν ἀνάπτυξίν του καὶ τὴν ἀνοχὴν του εἰς τὸ ψῦχος, τὴν ξηρασίαν καὶ τὰς προσβολὰς (σπανιωτάτας ἄλλωστε) τῶν ἐντόμων καὶ ἄλλων παρασίτων ὁ Ἄ. οὗτος χρησιμοποιεῖται πολλαχῶς πρὸς κατάρτισιν δενδροστοιχιῶν. Τὸ μόνον διὰ τῆς αὐτῆς χρήσιν μειονέκτημά του εἶνε ἡ δυσάρεστος ὁσμὴ ἣν ἀναδίδουσι τὰ ἄνθη του, τὰ ὅποια ἐντούτοις παρέχουσιν ἄφθονον τροφήν εἰς τὰς μελίσσας. Ἡ κατάρτισις φυτείας Ἄ. πρὸς παραγωγὴν καυσοξύλων δύναται ν' ἀποβῇ ἐπικερδὴς ἰδίως παρὰ τὰς πόλεις τὰς μακρὰν ὁδῶν κειμέναις. Ὁ Ἄ. σπειρόμενος κατὰ Φεβρουάριον εἰς ὀργωμένον καὶ μετριωτάτης ἔτι γονιμότητος ἄγρον δύναται νὰ βλαστήσῃ καὶ ν' ἀναπτυχθῇ ἄνευ ἀρδεύσεως.

Ἄϊλάκι, δ. ὁ. ἐν Κεφαλ. Σμίλακος τῆς τραχείας.

Αἷμανθος (*Haemanthus*, ἀγγλ. Blood-flower, τ. Ἀμυχρυλλιδωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη ἴθαγ. τῆς Ἀφρικῆς· φ. ποιώδη, βολβόριζα· τὰ πλεῖστα κοσμητικά. Αἷ. ὁ αἰμοσταγῆς, Αἷ. ὁ ἄβυσσινιακὸς καὶ Αἷ. ὁ νατάλιος (*H. sanguineus*, *H. abyssiniacus* καὶ *H. natalensis*) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων. Τῶν Αἷ. οἱ βολβοὶ (καὶ ἰδίως Αἷ. τοῦ τοξικοῦ καὶ Αἷ. τοῦ γυμνοῦ—*H. toxicarius* καὶ *H. nudus*) εἶνε τοξικοί, τὸν ὅπῃν δὲ τῶν βολβῶν τούτων πολλοὶ τῶν ἰθαγενῶν τῆς Ἀφρικῆς χρησιμοποιοῦσι πρὸς δηλητηρίασιν τῶν βελῶν καὶ τῶν ἀκοντίων των.

Αἱματοξύλον τὸ καμπέχιον (*Haematoxylon campechianum*), δένδρον Ἑλλοβόκωρον, ὑψόμενον καὶ μέχρι 12 μ., ἴθαγ. τοῦ Μεξικοῦ, τῆς Βενεζουέλας καὶ τινῶν ἄλλων χωρῶν τῆς τροπ. Ἀμερικῆς. Τὸ ξύλον του βαιφικόν, γνωστὸν εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὰ ὀνόματα αἱματοξύλον ἢ καμπέχιον ξύλον (γαλλ. Bois bleu, Bois de sang ἢ Bois de Campêche, ἀγγλ. Campeche wood ἢ Logwood), τὸ κν. ὀνομαζόμενον μπακάμι ἢ μπαχάμι, οὗτινος μεγάλην κατανάλωσιν ποιοῦσιν οἱ βαφεῖς πανταχοῦ.

Ὅταν τὸ δένδρον ὕλοτομηθῇ τὸ ξύλον του ἔχει χρωμα ἀνοικτὸν κίτρινον,

βαθμηδὸν ὁμοίως, τῇ ἐπιδράσει τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, λαμβάνει χροῶμα ἐξωτερικῶς μὲν μελανὸν κλίνον πρὸς τὸ κόκκινον, ἐσωτερικῶς δὲ βαθὺ κίτρινον. Ἐκ τῆς χρωστικῆς οὐσίας τοῦ ξύλου τούτου (τῆς αἱματοξυλίνης) παρασκευάζεται ἀρίστη μελάνη. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Ἀμερικὴν τὸ αἱματοξύλον χρησιμοποιεῖται προσέτι καὶ ὡς τονωτικὸν καὶ στυπτικὸν φάρμακον, εἰς τινα δὲ ἄλλα μέρη, παρά τὰς ἰσχυροῦσας ἀπαγορευτικὰς διατάξεις, καὶ πρὸς βαφήν τῶν οἴνων. Ἡ σπουδαιότερα ἐξαγωγή αἱματοξύλου γίνεται ἐξ Ἀγ. Δομινίκου, Ὀνδούρας καὶ Ἰαμαϊκῆς. Ἐκ ταύτης μόνης ἐξάγονται κατ' ἔτος περὶ τὰς 100,000 τόννοι τοιοῦτου ξύλου. Φέρεται δὲ τοῦτο εἰς τὰς ἀγορὰς εἰς τεμάχια μήκους 120—150 ἐκ. μ. καὶ βάρους 40 ὡς ἔγγιστα ὀκ. Ἄλλοτε μεγάλα ποσὰ αἱματοξύλου ἐξήγοντο ἐκ τῶν νήσων Βαχαμῶν, ἐντεῦθεν δὲ ἐπεκράτησε πολλαχού, καὶ ἰδίως ἀνά τὴν Ἀνατολήν, νὰ ὀνομάζεται τὸ ξύλον τοῦτο **μπιακάμι** (τουρκ μπακάμι).

Αἱματοόριζα ἡ καναδικὴ (*Sanguinaria canadensis*, γαλλ. Sanguinaire, ἀγγλ. Blood-root ἢ Red Puccoon, τ. Μηκωνωδῶν), φ. ποώδες, πολυετές, κοσμητικόν, μελιγόνον, φαρμακευτικόν, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς· ἡ ῥίζα του ἐρυθρά, ὁ ὅπως τῆς ἐμετικής. Τὸ φ. τοῦτο πολλαπλ. διὰ σπορὰς καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ πολλαχού τῆς Ἑλλάδος.

Αἱμόδωρον (*Haemodorum*, τ. Αἱμοδωρωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 17 εἶδη· φ. ποώδη πολυετῆ, σαρκόριζα, κοσμητικά, ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας. Αἱ τὸ ἐπιπεδόφυλλον (*H. planifolium*) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων. Αἱ ῥίζαι τῶν Αἱ. τρώγονται ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῆς Αὐστραλίας. Τὸ Αἱμόδωρον τοῦ Θεοφρ. ἀναφέρεται εἰς εἶδος Ὀροβάγγης (β. λ.).

Αἱμοδωρῶδη (*Aemodoraceae*), τ. Μονοκοτλδ. περιλ. φ. ποώδη πολυετῆ· πολλὰ κοσμητικά, φαρμακευτικά καὶ βαφικά (γ. Αἱμόδωρον, Ἀλετρίς, Λαχναθήες, Ὀφιοπύγων, Σανσεβιέρα κ. ἄ.)

Αἰόλανθος (*Aeolanthus*, τ. Χειλανθῶν)· γ. περιλ. 12 εἶδη· φ. ποώδη, κοσμητικά. Αἱ ὁ εὐσομος (*Ae. suaveolens*), ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας, εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων.

Αἶρα (*Lolium*, τ. Ἀγρωστοδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 50 εἶδη· φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 7, ἐν οἷς καὶ Αἰ ἢ μεθυστικὴ (*L. temulentum*, γαλλ. Ivraie anivrante ἢ Zinanie, ἀγγλ. Darnel), ἢ κατ' ἐξοχὴν **Αἶρα** ἢ **Ζιζάνιον** (β. λ.) τῶν ἀρχαίων, ἧτις σήμερον ἀπαντᾷ πανταχού, κν. δὲ ὀνομάζεται Ἡρα, Νῆρα (ἐν Θήρῃ), Αἶρα (ἐν Κεφαλληνίᾳ) ἢ **Κουντουρα** (ἐν Κύπρῳ καὶ ἄλλαχού). Αἱ δηλητηριώδεις ιδιότητες τῶν σπερμάτων αὐτῆς εἶνε γνωστὰ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος. Τὸ φ. τοῦτο εἶνε ἐτήσιον, συνήθως δὲ ἀπαντᾷ φύομενον εἰς ἀγροὺς ἐσπαρμένους μὲ Σιτηρὰ καὶ ἰδίως μὲ Σίτον, μεθ' οὗ ὀριμάζει ταυτοχρόνως τὸν καρπὸν. Θερίζομένου δὲ καὶ ἀλωνιζομένου μετὰ τοῦ Σίτου ἢ ἄλλου Σιτηροῦ, τὰ σπέρματά του ἀναμιγνύονται μετὰ τοῦ γεννήματος· ἐάν δὲ τοῦτο δὲν καθαρῶς ἐπιμελῶς καὶ ἀπαλλαγῆ τῶν σπερμάτων τῆς Αἶρας ἀποβαίνει ἐπιβλαβὲς εἰς τε τὰ κτήνη καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους

τούς ποιούντας χρῆσιν αὐτοῦ.—Ἐκ τῆς συνηθείας τοῦ ἀποχωρίζειν ἀπὸ τοῦ πρὸς ἄλλοισιν σίτου τὰ δηλητηριώδη σπέρματα τῆς Αἴρας προέκυψε τὸ γνωστὸν λόγιον τοῦ λαοῦ «χωρίζω τὴν ἕραν ἀπὸ τὸ στάρι», τὸ καὶ παρὰ Γάλλοις λεγόμενον (Séparer le bon grain de l'ivraie).—Ὁ διὰ τῆς μηχανῆς ἀλωνισμὸς τῶν γεννημάτων ἀπλλάσσει αὐτὰ τῶν κόκκων τῆς Αἴρας.

Ἡ χρῆσις ἄρτου προσερχομένου ἐκ σίτου ἀπὸ τοῦ ὁποίου δὲν ἀφῆρέθη ἡ αἶρα προκαλεῖ σκοτοδίνην καὶ ἔμετον, ὅσον δὲ μεγαλειτέρα εἶνε ἡ ἀναλογία τῶν μετὰ τοῦ γεννήματος ἀναμεμιγμένων κόκκων Αἴ. τόσον ἐπιβλαβέστερος ἀποβαίνει ὁ ἐκ τοιοῦτου γεννήματος παρασκευαζόμενος ἄρτος. Ὁμοίως συνεπειὰς ἔχει ἡ χρῆσις ζύθου κατασκευαζομένου ἐκ κριθῆς περιεχούσης αἶραν. Ἐντούτοις ἄλλοτε, εἰς τινα μέρη, ὅπως ὁ ζύθος καταστῆ μεθυστικώτερος, ἐπεκράτει ἡ συνήθεια ν' ἀναμιγνύηται μετὰ τῆς πρὸς κατασκευὴν αὐτοῦ κριθῆς μικρὰ ποσότης αἴρας, συνήθεια ἣτις σήμερον ἀπαγορεύεται αὐστηρῶς πανταχοῦ.

Τὸ χόρτον τῆς Αἴ. ἐν γλωρᾷ ἢ ξηρᾷ καταστάσει, εἶνε ἐντελῶς ἀβλαβές, διὸ καὶ χρῆσιγέεται εἰς τὰ κτήνη ἀφόβως. Ἐνιαχοῦ τὰ περιέχοντα κόκκους αἴρας σκύβαλα προτιμῶνται πρὸς διατροφήν τῶν κατοικιδίων πτηνῶν, διότι παρετηρήθη ὅτι ταῦτα ὄχι μόνον δὲν βλάπτονται τρώγοντα τὴν αἶραν, ἀλλὰ καὶ παχύνονται.

Ἡ ἐπικρατοῦσα παρὰ τοῖς ἡμετέροις γεωργοῖς γνώμη ὅτι «ὁ τόπος γεννᾷ τὴν ἕραν» ἢ ὅτι, ὡς ὑπέθετον καὶ οἱ ἀρχαῖοι: (Θεόφρ. Φ. ἱ.-2,4,1 κλπ.), ὁ σπόρος τοῦ Σίτου καὶ τῶν ἄλλων Σιτηρῶν, ὑπὸ τινος συνθήκας, μεταβάλλεται εἰς αἶραν, εἶνε ἐντελῶς ἐσφαλμένη. Αἴ. ἡ μεθυστικὴ βλαστάνει μετὰ τῶν Σιτηρῶν ἢ διότι ὁ χρησιμοποιοῦμενος σπόρος τούτων περιέχει καὶ κόκκους Αἴ., ἢ διότι φέρονται οὗτοι: εἰς τοὺς σπειρομένους ἀγρούς ὑπὸ τῶν ἀνέμων ἢ τῶν ὑδάτων τῶν βρογῶν παρασυρόμενοι ἀπὸ ὑψηλότερα ἀκαλλιέργητα μέρη εἰς τὰ ὅποια τὸ ζιζάνιον αὐτοφύεται.

Τῶν σπερμάτων τῆς Αἴ. ταύτης ἀναφέρει ὁ Διοσκ. πολλὰς φαρμακευτικὰς δυνάμεις, διαφορὰ δὲ αὐτῆς εἶνε ἡ ὑπὸ τινων φερομένη ὡς ἴδιον εἶδος Αἴ. ἡ ἀγροδιαίτος ἢ λινόφιλος (*L. arvensis* ἢ *linicola*), ἣτις τὰς αὐτὰς ἀπαρρῶντάς τῆς μεθυστικῆς Αἴ. ιδιότητας ἔχει.

Δύο ἄλλα εἶδη Αἴ. εἶνε ὄχι μόνον ἐντελῶς ἀβλαβῆ, ἀλλὰ καὶ χρησιμώτατα φ., διότι δι' αὐτῶν πολλαχοῦ κατῆρτίζονται ἐκτεταμένοι λειμῶνες, ὧν τὸ χόρτον ἀποτελεῖ κτηνοτροφικὴν οὐσίαν ἀρίστης ποιότητος. Εἶνε δὲ ταῦτα Αἴ. ἡ πολυετής (*L. perenne*, γὰλλ. *Ivraie vivace*, ἀγγλ. *Rye-grass*) καὶ Αἴ. ἡ ἰταλικὴ (*L. italicum*, γὰλλ. *Rye-grass d'Italie*, ἀγγλ. *Italian Rye-grass*). Καὶ ἡ μὲν πρώτη, ἢ καὶ προτιμωμένη καὶ ἐκτενέστερον καλλιευομένη, εἶνε πιθανῶς ἢ ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Διοσκ. Φοίνιξ ἡ πόα, ἰθαγενὴς δὲ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν ἢ δὲ δευτέρα, ἢ οὐδαμοῦ ἀπαντῶσα αὐτοφυῆς, ἔκτενῶς δὲ καλλιευομένη ἰδίως ἐν Ἰταλίᾳ, ὑποτίθεται ὅτι εἶνε ἀπλῆ διαφορὰ Αἴ. τῆς πολυετοῦς. Κατὰ τὸν Σιθόβριον Αἴρα ὀνομάζεται κν. ἐνιαχοῦ "Ἀγρω-

στις ἡ ἔρπουσα. Διὰ τὰ φ. τὰ ὑπαγόμενα εἰς τὸ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γένους *Aira* βλ. *Ψεύδιρα*.

Αἰσχινάνθος (*Aeschinanthus*, τ. Γεσνερειωδῶν) γ. περιλ. θάμνους ἀναρριχωμένους, κοσμητικούς, ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ **Αἰ. ὁ καρδιόφυλλος** (*Ae. cordifolius*), ἰθαγ. τοῦ Βορνέου, **Αἰ. ὁ μεγανθῆς** (*Ae. grandiflorus*), ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν καὶ **Αἰ. ὁ μακρανθῆς** (*Ae. longiflorus*), ἰθαγ. τῆς Ἰθάκας.

Αἰσχινουμένη (*Aeschinomena*, τ. Ἐλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περι τὰ 10 εἶδη ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν, στενωῶς συγγενῆ τῶν *Σεσβανιῶν* φ. πώδη καὶ θαμνώδη, κοσμητικὰ καὶ βιομηχανικά. **Αἰ. ἡ εὐαίσθητος** (*Ae. sensitiva*), ἰθαγ. τῆς Ἰαμαϊκῆς, εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων πρὸς κόσμον. **Αἰ. ἡ καννάβινος** (*Ae. cannabina* ἢ *aculeata*), ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, καλλιτεργεῖται: αὐτῆ: ὡς εἶδος κτηνοτροφικὸν καὶ κλωστικόν· ἐκ τῶν ἰνῶν τοῦ στελέχους τοῦ κατασκευάζεται: χονδρὸν ὑψασμα διὰ σάκκους καὶ πρὸς συσκευὴν ἐμπορευμάτων. Ἡ ἐντεριῶν τοῦ καυλοῦ Αἰ τῆς τραχείας (*Ae. aspera*), φ. πώδους πολυστούς, ἔλογαροῦς, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς, χρησιμοποιεῖται ἀντὶ φελλοῦ πρὸς κατασκευὴν ἐλαφρῶν θερινῶν πέλων ὡς καὶ πρὸς ἄλλας ἀνάγκας.

Αἰώνιον τὸ δενδρῶδες (*Aeonium arboreum* ἢ *Chronobium arboreum*, τ. Σαρκοφυλλωδῶν), τὸ κν. ἐνιαχοῦ **Φταχρονίτικο** ὀνομαζόμενον, θαμνίον ἀπαντῶν ἐν Ζακύνθῳ, Κερκύρα, Κρήτῃ, Κύπρῳ καὶ ἄλλαις παραμ. χώραις, θεραπευόμενον δὲ πολλαχοῦ πρὸς κόσμον καὶ πολλαπλασιαζόμενον διὰ μοσχευμάτων.

Ἀκάγιον ξύλον, βλ. Σουίτενία καὶ Περσέα.

Ἀκακαλῖς κατὰ τὸν Διοσκορ. «θάμνου καρπός ἐστι γεννωμένου ἐν Αἰγύπτῳ, εὐκίως κατὰ τι τῷ Μυρικής καρπῷ». Προφανῶς πρόκειται περὶ ἐνὸς τῶν προϊόντων **Μυρικής τῆς ἀρθρωτῆς** ἢ **μαννοφόρου** (*Tamarix mannifera*), δένδρου ἀφρικανικοῦ, ὅπερ φέρει βαφικὴν κηκίδα καὶ εἶδος μάννα (βλ. Μάννα καὶ εἰς Ἐσπεριδοειδῆ *Ψωρίασις*). **Ἀκακαλῖς** παρ' Ἀθην. (ΙΕ', 681, e) ἀναφέρεται ὡς συνώνυμον τοῦ *Ναρκίστου*.

Ἀκακία (*Acacia*, τ. Ἐλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περι τὰ 400 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς· δένδρα καὶ θάμνοι, ἀκανθοφόροι ἢ μῆ, ἀειθαλεῖς ἢ φυλλοβόλοι. Αἱ πλεῖστα τῶν ἀειθαλῶν **Α.** εἶνε ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, φέρουσι δὲ πολλαὶ αὐτῶν ἀντὶ τῶν πραγματικῶν φύλλων τὰ λεγόμενα **φυλλῶδια** (βλ. εἰς Φύλλον), τὰ ὅποια εἶνε ἀπλῶς οἱ μίσχοι τῶν φύλλων πεπλατυσμένοι.

Πολλὰ Ἄ. εἶνε φ. χρησιμώτατα· καὶ τινες μὲν φέρουσι ἄφθονον κόμμι χρήσιμον εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν φαρμακοποιίαν (φρμ. Κόμμι, Gummi, τουρκ. Ἀξάμ), ἄλλαι δὲ βυρσοδεφικὸν φλοῖον ἢ ἄλλα φαρμακευτικὰ προϊόντα. Ἐκ τῶν ἀνθῶν ἢ τοῦ ξύλου Ἄ. τινῶν λαμβάνονται αἰθέρια ἔλαια μυρεφικά, πλεῖστα δὲ τῶν δένδρων τούτων παρέχουσι ξυλείαν ἀρίστης ποιότητος. Τὸ προϊόν τῶν κομμεωφόρων Ἄ. διαφέρει ὡς πρὸς τὸ ποῖον καὶ τὸ ποσὸν ὅχι μόνον κατὰ

τὸ εἶδος τοῦ δένδρου, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ κλίμα καὶ τὸ ἔδαφος εἰς τὸ ὅποιον τοῦτο φύεται. Αἱ παρέχουσαι ἐκλεκτῆς ποιότητος καὶ ἀφθονοὺν κόμμι Ἄ. φύονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἐδάφη ξηρὰ καὶ ἀμμώδη καὶ εἰς γώρας αὐχμηρὰς, ἐνθα τὴν συνήθως βραχέαν περίοδον τῶν βρογῶν διαδέχεται περίοδος παρατεταμένης ξηρασίας. Πολλὰ εἶδη αὐστραλιακῶν ἰδίως Ἄ. καλλιεργούνται ἀπὸ πολλοῦ ἐκτενῶς καὶ ἐπιτυχῶς εἰς τὰς παραμ. γώρας καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἄλγερϊαν καὶ τὴν μεσημβρ. Γαλλίαν (ἐνθα τὰ δένδρα ταῦτα ὀνομάζονται κν. *Mimosas*) ὡς εἶδη κοσμητικὰ καὶ ἀνοφορὰ, τινὰ δὲ καὶ ὡς βιομηχανικὰ. Εἶνε δὲ ἡ διὰ σπορᾶς πολλαπλ. τῶν δένδρων τούτων εὐχερестаτή.

Αἱ πλεῖστοι τῶν Ἄ. ἀντέχουσι θαυμασίως εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ ἀναπτύσσονται ταχέως καὶ εἰς αὐτὰ ἔτι τὰ ἀγωνώτερα ἐδάφη, πολλαὶ δὲ εὐδοκιμοῦσιν εἰς ἀμμώδη παράλια, εἰς τὰ ἵποια οἱ ἐπιθαλάσσιοι ἄνεμοι παρακωλύουσι τὴν ἀνάπτυξιν πλείστων ἄλλων δένδρων. Τὸ φύλλωμα πολλῶν ἀειθαλῶν ἰδίως Ἄ. φουμένων εἰς αὐχμηρὰς γώρας ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν αὐτῶν κτηνοτροφικὴν οὐσίαν κατὰ τὴν ἄνομβρον περίοδον τοῦ ἔτους. Πολλαὶ τῶν Ἄ. τούτων ὑλοτομούμεναι περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἰανουαρίου ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ Φεβρουαρίου ἀναβλαστάνουσι ταχέως ἀπὸ τῆς ρίζης.

Εἶδη τινὰ Ἄ. εἶνε γνωστὰ ὑπὸ δύο ἢ πλείοτερα ὀνόματα, ἄλλα δὲ (ἰδίως εἶδη κομμεωφόρα) δὲν εἶνε εἰσέτι ἐπακριβῶς καθωρισμένα. Παρ' ἡμῶν ὡς καὶ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς Ἀκακίαι κν. ὀνομάζονται καὶ αἱ Ῥοβινίαι (β. λ.) Τὰ χρησιμώτερα ὡς καὶ τὰ συνηθέστερον καλλιεργούμενα εἶδη Ἄ. εἶνε τὰ ἑξῆς:

Ἄ. Ἄγγικη (*A. Angico*), βλ. Ἄ. ἀραβικῆ.

Ἄ. ἡ ἀκρωτηριανὴ (*A. capensis*), βλ. Ἄ. ἡ ἀραβικῆ.

Ἄ. ἡ ἀληθὴς (*A. vera*), βλ. Ἄ. ἡ ἀραβικῆ.

Ἄ. ἡ ἀπαλωτάτη (*A. mollissima*, ἀγγλ. *Black Wattle* ἢ *Tan-Wattle*), δ. φυλλοβόλον, μετρίου μεγέθους, ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς Τασμανίας. Ἀναπτύσσεται ταχέως, ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν· εἶδος κομμεωφόρον καὶ ἰδίως βυρσοδεψικόν· ὁ φλοιὸς του ἐν ξηρᾷ καταστάσει ἐνέχει 30—40 % δεψικὴν οὐσίαν καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς δέψιν δερμάτων ἐν τε τῇ Αὐστραλίᾳ καὶ τῇ Ἀγγλίᾳ, ἐνθα ἡ τιμὴ του κυμαίνεται μεταξύ τῶν 7 καὶ 12 λιρῶν κατὰ τόννον. Ἀπὸ πολλοῦ ἐν Αὐστραλίᾳ τοῦ φλοιοῦ ταύτης καὶ ἄλλων Ἄ. ἡ δεψικὴ οὐσία λαμβάνεται ἐν μορφῇ ἐκχυλίσματος, ἐξοδουομένου ἰδίως ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἡ καλλιέργεια τῆς Ἄ. ταύτης δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ καὶ ν' ἀποθῆ ἐπικερδῆς καὶ εἰς τὰ ἀγωνώτερα καὶ ξηρότερα ἔτι ἐδάφη πολλῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ ἰδίως εἰς τὰ ἀγωνώτερα ἐδάφη τῆς Σύρου, ἧτις εἶνε τὸ σπουδαιότερον βυρσοδεψικόν κέντρον τῆς Ἑλλάδος. Δεκαετὲς δένδρον φέρει περὶ τὰς 60 ὀκάδας φλοιοῦ καὶ περὶ τὰς 500 ὀκάδας καυσοξύλων. Τὰ κατὰ Ἰανουάριον δὲ ἢ Φεβρουάριον ὑλοτομούμενα δένδρα πρὸς λήψιν τοῦ φλοιοῦ των ἀνανεοῦνται ταχέως ἀναβλαστάνοντα ἀπὸ τῆς ρίζης.

Ἄ. ἡ ἀραβικῆ (*A. arabica*), δ. ὑψόμενον καὶ μέχρις 6 μ. ἀλλὰ συνη-

θέστερον ἁπαντῶν ἐν θυμανώδει καταστάσει· πολύκλαδον, ἀκανθοφόρον, φυλλοθύλον, αὐτοφύου ἐν Ἀραβίᾳ (ἐνθα ὀνομάζεται **Κικιά**) καὶ καθ' ἅπασαν σχεδὸν τὴν Ἀφρικτὴν μέχρι τῆς Εὐέλπιδος Ἀκρας. Ἄπαντα καὶ εἰς τὰς ἀπ. Ἰνδίας ἐνθα ὀνομάζεται **Βαβουλ**. Ἡ Ἄ. αὕτη εἶνε ἡ παρ' Ἡροδότῳ Ἄκανθα «ἧς τὸ δάκρυ κόμμι ἐστὶ». Ἐκ τοῦ ξύλου ταύτης οἱ Αἰγύπτιοι κατασκευάζον τὰ φορητὰ των πλοῦα (Ἡρόδ. 2, 96), τὸ κόμμι δὲ ταύτης ἐχρηματοῖον ἀντικόλλης (Ἡρόδ. 2, 86), ὡς δὲ τελευταίως ἐξηκριώθη, καὶ εἰς τὴν παρασκευὴν τῶν χρωμάτων. Τὴν Ἄ. ταύτην ὁ Θεοφρ. ὀνομάζει: Ἄκανθαν μέλαιναν (Φ. Ἰ. 4, 2, 8 ἢ Ἄκανθαν ἐν Αἰγύπτῳ ⁽¹⁾ λέγων ὅτι φέρει τὸ ἄχρμον καὶ ἄσχυμον κόμμι». (Φ. Αἰ. 6, 11, 15, δ. δ. τὸ γνήσιον ἀραβικὸν κόμμι. Ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀκακία ἀναφέρει αὐτὴν ὁ Διοσκρ. ⁽²⁾), ὅστις λέγει ὅτι φύεται ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ὅτι «ἄκανθά ἐστὶ δενδροώδης, θυμανοειδής, οὐκ ὀρθοφυής, ἄνθος ἐχουσα λευκόν». Ἐκ τοῦ δένδρου τούτου προέρχονται βεβαίως αἱ βικτηρία τῶν μοναχῶν τοῦ ὄρους Σινᾶ, αἱ ὁποῖα ὀνομάζονται ὑπ' αὐτῶν ἀκακίαι (Κοραῆς).

Τὸ κύριον προϊόν Ἄ. τῆς ἀραβικῆς εἶνε τὸ γνήσιον ἀραβικὸν κόμμι, ὅπερ διαλύεται πλήρως ἐν ψυχρῷ ὕδατι. Τὸ προϊόν τοῦτο ἐκκρίνουσι τὰ δένδρα αὐτομάτως ἀπὸ τοῦ κορμοῦ των, ὅστις παρακεντώμενος παρέχει μεγαλητέραν ποσότητα κόμμιος. Γίνεται δὲ ἡ παρακέντησις κατὰ Δεκέμβριον καὶ Ἰανουάριον. Μεγαλητέραν ποσότητα καὶ ἐκλεκτοτέραν ποσότητα κόμμιος ἀποφέρουσι τὰ δένδρα τὰ φυόμενα εἰς τὰς ἀρχαιότερας γῶρας. Ὁ κυριώτερος λιμὴν ὅθεν τὸ προϊόν τοῦτο ἐξήγετο ἄλλοτε διὰ τὴν Εὐρώπην ἦτο τὸ Ἄδεν, ἀλλ' ἤδη καὶ φορτώσεις γίνονται ἐκ διαφόρων λιμένων τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, εἰς οὓς συγκεντρῶνται τὸ προϊόν τὸ προερχόμενον ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἰδίως ἐκ τῆς γῶρας τῶν Σομανλίδων. Διακρίνει δὲ τὸ ἐμπόριον διαφόρους ποιότητας γνησίου ἀραβικοῦ κόμμιος βασιζόμενον εἰς τὴν καθαρότητα, τὸ χρῶμα καὶ τὴν πρᾶξιον τοῦ προϊόντος. Διάφοροι ποιότητες κόμμιος διεκρίνοντο καὶ παρ' ἀρχαίοις: «Διαφέρει, λέγει ὁ Διοσκρ., τὸ σκοληκοειδές, ὑέλίζον, διαυγές, ἄχρμον, εἶτα τὸ λευκόν· τὸ δὲ ῥητινώδες καὶ ῥυπαρὸν ἄχρηστον».

Κόμμι: πλήρως διαλυόμενον ἐν ψυχρῷ ὕδατι φέρουσι καὶ ἄλλα εἶδη Ἄ. ὡς καὶ τινα ἄλλα Ἑλλεβοκαρπικὰ δένδρα. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν εἰσάγεται κατὰ μέγαν ποσὰ τὸ λεγόμενον κόμμι ἀραβικὸν τοῦ Σουδάν, ὅπερ εἶνε προϊόν Ἄ. τῆς σε-νεγαλλίου καὶ θεωρεῖται ἀνώτερον καὶ αὐτοῦ τοῦ γνησίου ἀραβικοῦ κόμμιος. Ἡ ἔνεκα τοῦ πολέμου τοῦ Σουδάν ἐπελθούσα πρὸ ἐτῶν υπερτίμησις τοῦ προϊόντος τούτου προεκάλεσε τὴν εἰς τὰς ἀγοράς τῆς Εὐρώπης, καὶ ἰδίως εἰς τὰς τῆς Ἀγγλίας, συρροὴν κόμμιων παντοίων προελεύσεων. Τοιοῦτον κόμμι εἶνε τὸ φερόμενον ὑπὸ τὸ ὄνομα κόμμι ἀραβικὸν τῆς Βραζιλίας, ὅπερ διαφέρει πολὺ

(1) Ἡ παρὰ Θεοφρ. Ἄκανθα λευκὴ ἀναφέρεται ὡσαύτως εἰς εἶδος Ἀκακίας.

(2) Ἡ ἑτέρα Ἀκακία τοῦ Διοσκρ. ἢ φουμένη εἰς τὸν Πόντον καὶ τὴν Καππαδοκίαν, ἀναφέρεται εἰς εἶδος Σπάρτου.

τοῦ γνήσιου ἀραβικοῦ καὶ εἶνε προῖον Πιπταδένος τῆς μακροκάρπου, τῆς καὶ Ἀκακίας τῆς Ἀγγίικης ὀνομαζομένης, ἣτις εἶνε ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας. Ἰκανῆ προσέτι ποσότης ἐκλεκτοῦ κόμμεως εἰσάγεται εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἐκ τῆς Εὐέλπιδος Ἀφρας, εἶνε δὲ τοῦτο προῖον Ἀ. τῆς ἀκρωτηριανῆς (διαφορᾶς Ἀ. τῆς ἀραβικῆς). Ἐκλεκτῆς ὡσαύτως ποιότητος εἶνε τὸ εἰς τὴν Γερμανίαν ἰδίως εἰσαγόμενον καὶ ἐκ τῆς νοτ. ἀνατ. Ἀφρικῆς προσερχόμενον κόμμι, ὅπερ φέρει Ἀ. ἢ φρικώδης. Τὸ εἰς τὰς γαλλικὰς ἰδίως ἀγορὰς εἰσαγόμενον ἀραβικὸν κόμμι τῆς Σενεγάλης (gomme du Sénégal) εἶνε προῖον διαφόρων ἄλλων ἀφρικανικῶν Ἀ. (A. Senegal, A. albida, A. Seyal).

Τὸ ἐκλεκτῆς ποιότητος γνήσιον ἀραβικὸν κόμμι, τὸ προσερχόμενον ἐκ τῶν λιμένων τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, συνίσταται ἐκ βόλων συνήθως θαλασσοφύων, ἐλαφρῶς ὑπόχρωον, διαυγῶν δὲ ὑελιζόντων, ἁσμίων, εὐθρίπτων, φερόντων ἐσωτερικῆς διασφαγῆς καὶ διαλυομένων πλήρως ἐν ψυχρῷ ὕδατι. Ἡ κυρία οὐσία ἐξ ἧς συνίσταται τὸ ἀραβικὸν κόμμι εἶνε ἡ ἐν ἀναλογίᾳ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον μεγάλη ἀπαντώσα εἰς πάντα τὰ κόμμια ἀραβινῆ. Τὸ ἐκλεκτῆς ποιότητος ἀραβικὸν κόμμι συνίσταται ἐξ 79 $\frac{1}{2}$ % ἀραβίνης, 17 $\frac{1}{2}$ % ὕδατος καὶ 3 % ἀλάτων καὶ ὑπολειμμάτων ἰδίως ὀργανικῶν. Τὸ ἐκλεκτὸν κόμμι τοῦ Σουδᾶν περιέχει 81 % ἀραβινῆν, 16 % ὕδωρ, 3 % ἄλατα καὶ ὑπολείμματα.

Αἱ ἐνίοτε ἀναφερόμεναι ὡς ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς Ἀ. ἢ ἀληθῆς ἢ γνήσια Ἀ. vera), Ἀ. ἢ νειλῶα (A. nilotica) καὶ Ἀ. ἢ κομμεωφόρος (A. gummifera) εἶνε ἀπλᾶ διαφοραὶ Ἀ. τῆς ἀραβικῆς. Ἡς ἡ μορφή καὶ τὸ μέγεθος μεταβάλλονται τῇ ἐπιδράσει τοῦ κλίματος καὶ τοῦ ἐδάφους εἰς ὃ αὕτη φύεται. Αὕτη ὡς καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι κομμεωφόροι Ἀ. φέρουσι ὀλιγώτερον ἢ δὲν φέρουσι ποσῶς κόμμι εἰς κλίματα ψυχρότερα τοῦ τῶν χωρῶν εἰς ἃς τὰ δένδρα ταῦτα ἀπαντῶσιν αὐτοφύη.

Ἀ. ἢ ἀργεντινῆ (A. ἢ Piptadenia Cebil), δ. φυλλοβόλον, ἰθαγ. τῆς Ἀργεντινῆς· ὁ φλοιὸς τοῦ βυρσοδεψικῆς καὶ ἀποκλειστικῆς σχεδὸν χρήσεως ἐν Ἀργεντινῇ πρὸς δέψιν δερμάτων.

Ἀ. ἢ ἐνοπλος (A. armata, ἀγγλ. Kangaroo-thorn), δ. ἡ θ. ἀκανθοδέστατος, ἀντέγων εἰς τὴν ἤρασιαν, εὐδοκιμῶν εἰς ἀμυδάεις γαίαις. ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, ἐνθα συχνὰ χρησιμοποιεῖται πρὸς κατάρτισιν ζωσίμων φραγμῶν. Ἀπαντᾷ καλλιεργούμενος εἰς τινὰς παραμ. γῶρας.

Ἀ. ἢ ἐχμάζουδα (A. retinoides), μικρὸν, λειθαλὲς δ. ἢ μᾶλλον θάμνος πολυκλάδος, ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, ἀντέγων καὶ εἰς τὰ δομιώτετρα φύγη τῶν παραμ. γῶρων. Ἀνθίζει σχεδὸν διαρκῶς, διὸ καὶ θεραπεύεται πολλαχῶς πρὸς κόσμον. Ὁ φλοιὸς τοῦ εἶνε βυρσοδεψικῆς, τὸ δὲ εἰς θερμὰς γῶρας ἀφθῶνως ἐκκρινόμενον ἀπὸ τοῦ κορμοῦ τοῦ κόμμι πλήρως διαλυτὸν ἐν ψυχρῷ ὕδατι.

Ἀ. ἢ καβένιος (A. Cavenia, ἰσπαν. Espino), θάμνος ἰθαγ. τῆς Ἀργεντινῆς· ὁ φλοιὸς τοῦ δεψικῆς· οἱ λοβοὶ τοῦ ἐνέχουσι 33 % δεψικὴν οὐσίαν.

Ἀ. ἢ καταθέουδα (A. decurrens, ἀγγλ. Green Wattle), δ. φυλλοβόλον,

μετρίου μεγέθους. Ίθαγ. τῆς Νέας Νοτίου Ουαλίας ὁ πλούσιος εἰς δεψίνην φλοιὸς του βυρσοδεψικός. Εἰς θερμὰς γῶρας φέρει ἄφθονον κόμμι. δύσθριπτον, πλὴν πλήρως διαλυόμενον ἐν ψυχρῷ ὕδατι· τὰ ἄνθη του μυρσεψικῆ.

Ἄ. ἡ Κατεχοῦ (A. Catechu), δ. φυλλοβόλον. Ίθαγ. τῆς Ἰνδίας, ὑψόμενον καὶ μέχρις 20 μ. Ἀντέχει εἰς ψῦχος βαθμῶν τιῶν ὑπὸ τὸ μηδέν. Εἰσῆχθη ἀπὸ πολλοῦ καὶ κατέστη κοινὸν εἰς τὴν Ἰαμαϊκὴν. Τὸ ξύλον του σκληρόν, βαρῦν, ἀσάπες, διαρκέστατον. Τὸ ἐκ τοῦ φλοιοῦ καὶ τοῦ ἐγκαρδίου ξύλου του ἐπιτυγχανόμενον ἐκχύλισμα περιέχει μεγάλην δόσιν δεψικοῦ ὀξέος καὶ εἶνε δεψικῆ, βαφικῆ καὶ φαρμακευτικῆ οὐσία γνωστὴ εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὰ ὀνόματα **Κατεχοῦ**, **ιαπωνικῆ γῆ ἢ λύκιον Ἰνδικῶν** (Terra Catechu, Terra japonica, τουρ. **Κιαγιτ-χιντί**). Ἡ οὐσία αὕτη συγγέεται ἐνίοτε μὲ ἐτέραν τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ χρήσεως πλὴν οὖσαν προῖον ἐτέρου δένδρου (Ἀγκυλοφόρου τῆς γαμβρίας). **Ἄ. ἡ Κατεχοῦ** φέρει κόμμι χρώματος καστανίνου σκοτεινοῦ, πλήρως διαλυόμενον ἐν ψυχρῷ ὕδατι.

Ἄ. ἡ κομμεωφόρος, βλ. Ἄ. ἡ Ἀραβικῆ.

Ἄ. ἡ κρεμοκλαδῆς (A. pendula, ἀγγλ. Boree ἢ Weeping Myall), δ. ὑψόμενον καὶ μέχρις 12 μ. ἀειθαλές, λίαν κοσμητικόν. Ίθαγ. τῆς νοτ. Αὐστραλίας καὶ τῆς Κουίνσλάνδης. Ἄπαντ' εἰς ἐλώδεις τόπους καὶ ἀντέχει εἰς ψῦχος βαθμῶν τιῶν ὑπὸ τὸ μηδέν. Τὸ ξύλον του σκληρόν, εὐσμον, χρήσιμον εἰς τὴν ἐπιπλοποιίαν καὶ τὴν τριανευτικὴν. Καὶ τὸ δένδρον τοῦτο φέρει ἄφθονον κόμμι πλήρως διαλυόμενον ἐν ψυχρῷ ὕδατι καὶ ἐξοδεύμενον ἀπὸ πολλοῦ ἰδίου εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

Ἄ. ἡ κυανόφυλλος (A. cyanophylla, ἀγγλ. Wattle, δ. ἀειθαλές, ἰθαγ. τῆς νοτιοδυτ. Αὐστραλίας ἀναπτύσσεται ταχύτατα καὶ εὐδοκίμει καὶ εἰς τὰ ἀγονώτερα ἐστὶ καὶ ξηρότερα ἐδάφη. Ὑπὸ θερμοκρασίαν 3—4 βαθμῶν ὑπὸ τὸ μηδέν καίεται τὸ φύλλωμά του, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὁ κορμὸς καὶ οἱ κλάδοι του, οἱ ὅποιοι ταχέως ἀναδίδουσι νέους βλαστούς. Ὑλοτομούμενον τὸν χειμῶνα ἀναβλαστάνει ταχέως ἀπὸ τῆς βίτης. Εἶδος καταλληλότατον πρὸς κατάρτισιν φυτειῶν εἰς ἡμιώδεις καὶ παραλίους τόπους προσβαλλομένους ὑπὸ ἐπιβαλλούσιν ἀνέμων. Ὁ φλοιὸς του ἐν ξηρᾷ καταστάσει περιέχει 25—30 % δεψικὴν οὐσίαν, διὸ καὶ χρησιμοποιεῖται κατὰ μεγάλα ποσὰ πρὸς δέψιν δερμάτων. Τὸ φύλλωμά του ἀποτελεῖ πολυτίμητον κτηνοτροφικὴν οὐσίαν εἰς ἀγροικὰς γῶρας καθ' ἃς ὥρας τοῦ ἔτους ὑπάρχει ἑλλειψίς τοιαύτης. Τὸ εἶδος τοῦτο καλλιέργεῖται ἀπὸ πολλοῦ ἐκτενῶς ἐν Ἀλγερίᾳ, Κύπρῳ καὶ νοτ. Ἀφρικῇ. Παρ' ἡμῖν εἰσῆχθη τὸ πρῶτον ὑφ' ἡμῶν τῷ 1883, ἔκτοτε δὲ ἐπολλαπλασιάσθη καὶ διεδόθη πολλὰ γοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίως ἀνά τὴν Ἀττικὴν. Τὴν ἐκτενῆ καλλιέργειαν τοῦ εἶδους τούτου πρὸς παραγωγὴν βυρσοδεψικοῦ φλοιοῦ καὶ καυσοξύλων συνιστῶμεν ἐκθύμως εἰς τοὺς κτηματίας ἰδίως τῆς Σύρου, τοὺς διαθέτοντας ἀγόνους, πετρώδεις καὶ μὴ ἄλλως δυναμένους νὰ χρησιμοποιοῦσιν ἐπικερδῶς γαίαις. Ἡ διὰ σπορὰς πολλαπ. ταυτῆς ὡς καὶ τῶν ἄλλων βυρσοδεψικῶν Ἄ. εἶνε εὐχεραστάτη, σπ

ρον δὲ τῆς κυανοφύλλου Ἄ. δύνανται οἱ βουλούμενοι νὰ προμηθευθῶσιν ἄφθονον ἐν Ἀθήναις, ἔνθα πολλὰ τοιαῦτα δένδρα ὑπάρχουσι καὶ καρποφοροῦσιν ἀφθόνως κατ' ἔτος. Ἡ σπορὰ δύνανται νὰ γίνῃ ἐνωρίς τὸ φθινόπωρον ἢ περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου. Σπείρονται δὲ τὰ δένδρα ταῦτα ἐπὶ τόπου ἢ εἰς γάστρας ὅπως μεταφτευθῶσιν ἐπὶ τόπου κατὰ Σεπτέμβριον ἢ Ὀκτωβρίον τοῦ αὐτοῦ ἔτους εὐθὺς μετὰ τὰς πρώτας φθινοπωρινὰς βροχάς. Ὁ σπόρος ἢ τὰ φυτὰ ποτίζονται ἅπαξ εὐθὺς μετὰ τὴν σπορὰν ἢ τὴν φύτευσιν αὐτῶν ὅπως κατακαθήσῃ τὸ περὶ αὐτὰ γῶμα.

Ἄ. ἡ κυκλώπειος (A. Cyclops), μικρὸν δ. ἢ θ. πολυκλάδος, ἀειθαλῆς, κοσμητικὸς, χρήσιμος ἰδίως πρὸς κατάρτισιν ζωσίμων φραγμαῶν, ἰθαγ. τῆς νοτιοδου. Αὐστραλίας. Ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ εὐδοκιμεῖ εἰς ἀπηλλαγμένους ὀψίμων παγετῶν τότους.

Ἄ. ἡ λευδέκειος (A. Lebbek) βλ. Ἀλδιζία.

Ἄ. ἡ λευκάζουσα (A. dealbata, ἀγγλ. Silver wattle), δ. φυλλοβόλον, ὑψόμενον καὶ μέχρι 50 μ. ἰθαγ. τῆς νοτιοανατ. Αὐστραλίας καὶ τῆς Τασμανίας. Ἄπαντ' εἰς τόπους ὑγροῦς καὶ παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν. Τὸ ὑπόλευκον καὶ σκληρὸν ξύλον τοῦ χρήσιμον πρὸς κατασκευὴν βυτίων καὶ ἄλλων σκευῶν, ἄριστον δὲ πρὸς καθῆσιν ὁ λεπτός καὶ σὺγχι πλούσιος εἰς δεψίνην φλοιός τοῦ χρησιμοποιεῖται πρὸς δέψιν ὀρισμένων δερμάτων. Καὶ ἡ Ἄ. αὕτη ἐκκρίνει ἄφθονον κόμμι, πλὴν κατωτέρας ποιότητος.

Ἄ. ἡ λευκόφλοια (A. leucophloea), θάμνος ἀκανθώδης φυλλοβόλος, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀσίας φέρει τὸ τοῦ ἐμπορίου κόμμι τῆς Βουσσόρας, ἀνάλογον πρὸς τὸ τραγακάνθινον (βλ. Ἀστράγαλος). Ἄπαντ' καὶ διαφορά ἀνάκανθος.

Ἄ. ἡ μακροφύλλος (A. longifolia, ἀγγλ. Spreading-coast wattle), δ. ἀειθαλῆς, ἰθαγ. τῆς νοτ. Αὐστραλίας ἄπαντ' ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς, ἀναπτύσσεται ταχέως, ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν, εἶνε κατὰλληλον πρὸς συγκράτησιν τῶν κινουμένων ἁμμῶν εὐδοκιμεῖ ἰδίως εἰς τὰ παράλια (ἢ διαφορά Sophorae). Ὁ φλοιός τοῦ βυρσοδεψικῆς, τὸ φύλλωμα τοῦ κτηνοτροφικῆν.

Ἄ. ἡ μελανόξυλος (A. melanoxylon, ἀγγλ. Black-wood-tree), δ. ἀειθαλῆς, ὑψόμενον καὶ μέχρις 20 μ., ἰθαγ. τῆς νοτ. ἀνατ. Αὐστραλίας. Εὐδοκιμεῖ εἰς γονίμους καὶ νοτερὰς γαίας καὶ ἀντέχει εἰς ψῆγος βαθμῶν τιῶν ὑπὸ τὸ μηδέν. Τὸ ξύλον τοῦ μελανόν, σκληρότατον, εὐέργαστον, διαρκέστατον, χρήσιμον εἰς τὴν ἐπιπλοποιίαν καὶ τὴν λεπτοξυλουργικὴν.

Ἄ. ἡ μικρόδοτος (A. microbotrya, ἀγγλ. Badjong), δ. ἀειθαλῆς, μετρίου μεγέθους, ἰθαγ. τῆς νοτιοανατ. Αὐστραλίας. Εὐδοκιμεῖ εἰς νοτερὰς γαίας καὶ φέρει κόμμι πλήρως διαλυόμενον ἐν ψυχρῷ ὕδατι, ὑπόγλυκον δὲ καὶ χρησιμοποιοῦμενον ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῆς Αὐστραλίας ὡς εἶδος ἐδωδίου.

Ἄ. ἡ ὁμαλόφυλλος (A. homalophylla, ἀγγλ. myall), δ. ἀειθαλῆς, ἰθαγ. τῆς νοτ. Αὐστραλίας. Ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ δύνανται νὰ εὐδοκίμησιν πολλὰχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἔχει ξύλλον μελανόν, σκληρόν, χρήσιμον εἰς τὴν τερνευτικὴν καὶ τὴν κατασκευὴν καπνοσυρίγγων.

Ἄ. ἡ νειλόφα (*A. milotica*), βλ. Ἄ. ἡ ἀραβικὴ.

Ἄ. ἡ πολυάκανθος (*A. polyacantha*) συνώνυμον Ἄ. τῆς Κατεγοῦ.

Ἄ. ἡ πυκνανθῆς (*A. pycnantha*, ἀγγλ. Golden Wattle), δ. ἀειθαλὲς, ἰθαγ. τῆς νοτ. Αὐστραλίας. Ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ εἰς ψῦχος βαθμῶν τινων ὑπὸ τὸ μηδέν. Εὐδοκιμεῖ εἰς παντὸς εἶδους γαίας, πλήν τῶν λίαν ἀσβεστωδῶν, καὶ ἀναπτύσσεται ταχέως. Ὁ φλοιὸς του ἐνέχει 30—35 % δεψικὴν οὐσίαν καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς δέψιν δερμάτων τόσον ἐν Αὐστραλίᾳ ὅσον καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἐνθα εἰσάγεται ἐν μορφῇ ἐκχυλίσματος.

Ἄ. ἡ σενεγάλιος (*A. Senegal* ἢ *A. Verek*), δ. ἀκανθῶδες, φυλλοβόλον, ἀπαντῶν ἰδίως εἰς τὸ Σουδάν καὶ τὴν Σενεγάλην καὶ εἰς τόπους ξηροῦς καὶ ἀμμώδεις. Φέρει τὴν ἀρίστην ποιότητα τοῦ κόμμου τοῦ γνωστοῦ ἐν τῷ ἐμπορίῳ ὑπὸ τὸ ὄνομα σενεγάλιον κόμμι.

Ἄ. ἡ Σευάλη (*A. Seyal* ἢ *A. Giraffrae* ἢ *A. ferruginea*), δ. ἀκανθῶδες, φυλλοβόλον, ἰθαγ. τῆς κεντ. Ἀφρικῆς καὶ ἰδίως τῆς Σενεγάλης. Τὸ κόμμι του ὅμοιον τοῦ τῆς σενεγαλίου Ἄ., τὸ δὲ φύλλωμά του κτηνοτροφικόν. Διαφορὰ τοῦ εἶδους τούτου εἶνε Ἄ. ἡ συριγγιοφόρος (*A. Seyal fistula*).

Ἄ. ἡ δκωριώδης (*A. ferruginea*), συνώνυμον Ἄ. τῆς Σευάλης.

Ἄ. ἡ στενόκαρπος (*A. stenocarpa*), μέγα δ. φυλλοβόλον, ἰθαγ. τῆς Ἀθυσσινίας· φέρει τὸ τοῦ ἐμπορίου κόμμι σουάκ, ὅπερ εἶνε πλήρως διαλυτὸν ἐν ψυχρῷ ὕδατι.

Ἄ. ἡ στενόφυλλος (*A. stenophylla*), δ. ἀειθαλὲς, ὑψόμενον καὶ μέχρις 20 μ., ἰθαγ. τῆς κεντρ. Αὐστραλίας. Ἀπαντᾷ παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν, ἔχει ξύλον σκληρὸν ὀνομαζόμενον ἐν Αὐστραλίᾳ σιδηροξύλον (*iron-wood*) καὶ χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν τορνευτικὴν καὶ τὴν ἐπιπλασοίαν.

Ἄ. ἡ στρεπτή (*A. tortilis*), δ. θαμνώδες, ἀπαντῶν εἰς τὰ θερμότερα διαμερίσματα τῆς βορ. Ἀφρικῆς. Φέρει ἐκλεκτῆς ποιότητος κόμμι, γνωστὸν εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα κόμμι τῆς Βαρβαρίας ἢ τῆς Σαχάρας.

Ἄ. ἡ ὑπόλευκος (*A. albida*), δ. ἀκανθῶδες, φυλλοβόλον, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀφρικῆς, πιθανῶς ἢ λευκὴ ἀκανθα τοῦ Θεοφρ. Φέρει κόμμι ὅμοιον τοῦ τῆς σενεγαλίου Ἄ. Δένδρα τινὰ τοῦ εἶδους τούτου φύονται παρὰ τὰ τῆς Κύπρου χωρία Ἄγ. Ἀμβρόσιος καὶ Σκούλι καὶ ὀνομάζονται κν. Ἀρχοσκουρουπαθίης. Ἡ αὐτὸθι σπορὰ τῶν δένδρων τούτων φαίνεται νὰ ἐγένετο ὑπὸ Ὄθωμανοῦ τινος κτηματίου ἐπισκεφθέντος τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀφρικῆς ἢ ἐλθόντος ἐκεῖθεν καὶ ἐγκατασταθέντος εἰς τὴν νῆσον.

Ἄ. ἡ ὑψικάρνος (*A. excelsa*, ἀγγ. Iron bark), δ. ἀειθαλὲς, κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς Κουϊνσιλάνθης. Τὸ ξύλον του βαρὺ, σκληρὸν, μελανόν, χρήσιμον εἰς τὴν ἐπιπλασοίαν. Φέρει ἄφθονον κόμμι ἐκλεκτῆς ποιότητος καὶ ἀντέχει εἰς ψῦχος βαθμῶν τινων ὑπὸ τὸ μηδέν.

Ἄ. ἡ φαρνεδιανῆ (*Acacia* ἢ *Wachelia farnesiana*, γαλ. Cassie ἢ Cassie du Levant), ἡ γνωστατῆ καὶ συνήθιστατα θεραπευομένη διὰ τὰ εὐ-

σμότατα άνθη της και παρ' ἡμῖν **Γαζία ἢ Γαντζία**, ἣτις κατὰ τὰς ἀθεντικωτέρας πληροφορίας κατάγεται ἐξ Ἁγίου Δομνινίου. Ἄπαντ' ἤδη σχεδὸν αὐτοφυῆς εἰς τινὰ μέρη τῶν ἀνατ. Ἰνδῶν καὶ τῆς Αὐστραλίας. Καλλιεργεῖται ἐκτενωῶς εἰς τὰς ἀνατ. Ἰνδίας, τὴν Ἀλγερίαν καὶ τὰ μεσημβριοναυατ. παράλια τῆς Γαλλίας διὰ τὰ εὐσμότατα άνθη της (τὰ ὅποια καταχρηστικῶς οἱ Γάλλοι ὀνομάζουσι fleurs de Cassie). ἐκ τῶν ὁπίων λαμβάνεται δι' ἀπορροφῆσεως ἢ δι' ἀποβρέξεως πολύτιμον μυρεψικὸν αἰθέριον ἔλαιον (essence de cassie). Εἰς τὰς ἀνατ. Ἰνδίας καὶ τὰς Ἀντίλλας ἐκ τῆς Ἀ. ταύτης λαμβάνεται καὶ ἄφθονον καὶ ἐκλεκτῆς ποιότητος κόμμι. Ἐν Συμβόρῃ τὸ δένδρον τοῦτο ὀνομάζεται κν. Ἄμπεριά, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ Σκουρουπαθιά. Εἰς τι χωρίον (τὸ Ὅρνιθι) τῆς νήσου ταύτης ἢ φαρνεσιανὴ Ἀ., ἐγκληματισθεῖσα ἀπὸ πολλοῦ, ἄπαντ' ἤδη ὡς αὐτοφυῆς θάμνος καὶ ἀποτελεῖ ξυλωδὸς ζιζάνιον δυσεξόντων.

Ἀ. ἡ φοικώδης (A. horrida), θάμνος ἀκανθωδέστατος, ἰθαγ. τῆς νοτιοανατ. Ἀφρικῆς. Φέρει ἀφθονον καὶ ἐκλεκτῆς ποιότητος κόμμι εἰσαγόμενον ἰδίως εἰς τὴν Γερμανίαν. Ὁ φλοιὸς τοῦ θάμνου τούτου ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν βυρσοδεψικὴν οὐσίαν ἐν χρήσει εἰς τὴν νοτιοανατ. Ἀφρικὴν.

Ἀκαλύφη (Acalypha, τ. Γρομφαδιωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 220 εἶδη ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν θάμνοι κοσμητικοὶ μετὰ φύλλων πολυχρῶμων. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευμένων εἰδῶν εἶνε καὶ Ἀ. ἡ μακρόφυλλος καὶ Ἀ ἡ μουσαϊκὴ (A. macrophylla καὶ A. musaica), ἡμψότερα ἰθαγ. τῆς Πολυνησίας. Ἡ παρ' ἀρχαίοις Ἀκαλύφη ἢ Ἀκαλήφη ἀναφέρεται εἰς εἶδος Κνίδης. Ὁ Διοκλῆς (παρ' Ἀθην. Β, 61) περιλαμβάνει τὴν Ἀκαλήφην ταύτην μεταξὺ τῶν «ἀγρίων ἐψήματων», δ. δ. τῶν ἀγρίων λαχάνων ἢ χόρτων (βλ. καὶ Μακκαράγκα).

Ἀκανθα ἀραβικὴ παρὰ Διοσκορ., βλ. Ὀνόμαρον τὸ ἀραβικόν.

Ἀκανθαί παρ' ἀρχαίοις ὀνομάζοντο πλεῖστα ἀκανθοφόρα φ. ἐν οἷς καὶ τὰ σήμερον κν. ὀνομαζόμενα Ἀγκάθια (γαλλ. Chardons, ἀγγλ. Thistles, τουρκ. Ντικενλοῦ-ἔτ), τὰ φυλλάκανθα παρὰ Θεοφρ. ὀνομαζόμενα, τὰ πλεῖστα τῶν ὁπίων ὑπάγονται εἰς τὴν τάξιν τῶν Συνθέτων. Τοιοῦτον εἶνε ἢ παρ' Ὀμηροφ Ἀκανθα (Ὀδσ. Ε, 328), ἣτοι ὁ παρὰ Θεοφρ. καὶ Διοσκορ. Χαμαιλέων ὁ μέλας, ὁ κν. ὀνομαζόμενος Χαμοληθὸς (βλ. Καρδοπάθιον). Τοιαῦτα φ. εἶνε προσέτι τὰ παρὰ Διοσκορ. Ἀκανθα λευκὴ, Ἀκανθα ἀραβικὴ, Λευκάκανθα καὶ Ἀκάνθιον (β. λ.). Προστούτοις Ἀκάνθας οἱ ἀρχαῖοι ὀνομαζον καὶ πολλὰ ξυλωδῆ φ. φέροντα κέντρα (γαλλ. épines, ἀγγλ. spines) οὕτω Ἀκανθα αἰγυπτία, Ἰνδική, λευκὴ καὶ μέλαινα τοῦ Θεοφρ. εἶνε εἶδη κομμεωφῶρων Ἀκακίων. Ἄλλ' Ἀκανθαί ὀνομάζοντο καὶ τινὰ ἄλλα φ. οὕτω Ἀκανθα κένωνος τοῦ Θεοφρ. καὶ Ἀκανθα ἀγρία τοῦ Διοσκορ. εἶνε πιθανῶς ἢ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν Ἀκανθος ἢ ἀκανθώδης, ἀπλῶς δὲ Ἀκανθαν ἢ Ἐρσάκανθαν ὀνομάζει ὁ Διοσκορ. Ἀκανθον τὴν ἀπαλήν. Ἀκανθαν ἄφυλλον καλεῖ ὁ Θεόφρ. εἶδος Εὐφορβίου καὶ Ἀκανθαν ἐν Ἀριά εἶδος Ἡδυόρου. Τέλος Ἀκανθα φαίνεται ὅτι ὀνομάζετο εἰς μεταγενεστέραν ἐποχὴν καὶ Ζίζυφος ἢ κερντροφόρος, ἐκ κλάδων

τῆς ὑποίας λέγεται ὅτι κατεσκευάσθη ὁ ἰκάνθινος στέφανος τοῦ Σωτήρος.

Ἄκανθα λευκή παρά Θεοφρ., πιθανῶς Ἀκακία ἢ ὑπόλευκος, παρά δὲ τῷ Διοσκορ. Κίρσιον ἢ Ἄκωνα.

Ἄκανθα μέλαινα παρά Θεοφρ., βλ. Ἀκακία ἢ ἰραδική.

Ἄκάνθιον παρά Διοσκορ., βλ. Ὀνόμαζον τὸ ἰλλυρικόν.

Ἄκανθόκτενον, βλ. Δίψακος.

Ἄκανθολείμων ὁ Ἐχίνος (Acantholimon ἢ Statice Echinus). φ. ποῦδες πολυετές, ὑπαγόμενον εἰς τὴν τ. τῶν Μολυβδοειδῶν. Ἄπαντὰ εἰς ὄρεινους τόπους τῆς Ἑλλάδος ἐν Κρήτῃ διημέλεται κν. Τσαπῶνι.

Ἄκανθος (Achanthus, τ. Ἄκανθῶδων, γ. περιλ. περι τὰ 14 εἶδη φ. πώδη πολυετῆ· τινὰ ἀπαντῶσιν εἰς τὰς παραμ. χώρας καὶ εἶνε κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσφ. τρία, ἐξ ὧν τὸ κοινότερον Ἄ. ἢ ἀκανθώδης (A. spinosus). ἢ κν. Μουτροῦνα. Μουτζούνα, Ἀπούρανος, Ἀπρινιά. Ἀπερουσιά (εἰς Κυκλάδας), Τσουλακίδα ἢ Τσουλαδίτσα (εἰς Λακωνίαν). Εἰς τὸ φ. τοῦτο πιθανῶς ἀναφέρεται ἡ Ἄκανθα κεάνωνος τοῦ Θεοφρ. καὶ ἡ Ἄκανθα ἀγρία τοῦ Διοσκορ. Τοῦ φ. τοῦτου τὰ φύλλα ἀναπαριστῶνται ἐπὶ τῶν κιονοκράνων κορινθιακοῦ βυθμοῦ, τὰ ὅποια, κατὰ τὸν Βιτρούβιον (4, 4, 8), ἐπενόησεν ὁ Καλλιμάχος (430 π. X.) ἔχων ὑπ' ὄψιν τοῦ περιβεβλημένου μὲ φύλλα τοῦ φ. τοῦτου κάλαθον ὃν ἔτυχε νὰ ἴδῃ ἐπὶ τάφου κόρης. Συνήθης εἶνε ἢ θεραπεία Ἄ. τῆς ἀπαλῆς (A. mollis, γαλλ. Branc-ursine, ἀγγλ. Bear's brecch), ἰθαγ. τῶν δυτ. παραμ. χωρῶν. Τὸ φ. τοῦτο ἔχει φύλλωμα πλούσιον, βαθέως πρασίνου χρώματος καὶ λίαν κοσμητικόν· ἀπαντὰ δὲ καὶ ὑπὸ πλατύφυλλον διαφορὰν (A. mollis latifolia). Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ἡ κατ' ἐξοχὴν Ἄκανθα ἢ Ἐρπάκυνθα τοῦ Διοσκορ., ὅστις λέγει ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἐφέτου «ἐν παραδείσῳ καὶ ἐν πετρώδεσι καὶ ἐν παρύγροις χωρίοις». Ἀμφότερα τὰ ἀνωτέρω εἶδη πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ παραφυάδων. ἀμφοτέρων δὲ τὸ βίζωμα εἶνε φαρμακευτικόν.

Ἄκανθοδίκκος ὁ φρικώδης (Acanthosicyus horridus). θάμνος ἀκανθώδης, ἀφύλλος, τῆς τ. τῶν Κολοκυνθῶδων. ἰθαγ. τῶν ἀγωνοτέρων καὶ ἀγχηροτέρων διαμερισμάτων τῆς Δαμάρας καὶ τῆς Ἀγγόλας· φέρει καρποὺς ἀφθόνους, ἐδωδίμους, μεγέθους, σχήματος καὶ χρώματος πορτογαλλίου, γεύσεως δὲ γλυκεῆς. Οἱ καρποὶ οὗτοι ἀποτελοῦσι τὴν κυρίαν τροφὴν τῶν Ὀστρενόνων καὶ ἐνέχουσι σπέρματα βρώσιμα καὶ λίαν ἐλαιούχα.

Ἄκανθοφοινίξ (Acanthophoenix, τ. Φοινικοῦδων) γ. περιλμ. 3—4 εἶδη ἰθαγ. τοῦ Ἀγ. Μαυρικίου καὶ τῆς Ρεουნიῶνος· δένδρα κοσμητικά. Τὰ συνηθέστερον θεραπεύμενα εἶνε Ἄ. ὁ ἐρυθρός, καὶ Ἄ. ὁ τριχωτός (A. rubra καὶ A. erinita).

Ἄκανθῶδη (Acanthaceae) τ. Δικοστλ. περιλ. φ. πώδη, φρυγανώδη ἢ θαμνώδη· τινὰ κοσμητικά (γ. Ἄκανθος, Ἀνισάκανθος, Ἀφελῆς, Θουμβεργία, Θουράκυνθα, Ἰακωβινία, Ἰουστικία, Κυρτανθήρ, Μόνανδρος, Ρουελλία, Στροβιλανθές, Ὑφεστία κ. ἄ.).

Ἄκανος παρά Θεοφρ., τὸ κεφάλαιον τῶν Κυναροειδῶν (τ. Συνθέτων) φ. τὰ ὅποια ἀποτελοῦσι τὸ ὑπ' αὐτοῦ ὀνομαζόμενον Ἄκανῶδες γένος. Ἄκανος σπερματικός τοῦ ἰδίου ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Ὀνόπородον τὸ Ἀκάνθιον.

Ἄκαρφα, βλ. Τριφύλλιον τὸ ἀστερωτόν.

Ἄκαρῶνι, βλ. Ἀσφόδελος.

Ἄκεια (Hakea, τ. Πρωτεωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 100 εἶδη μικρῶν δένδρων καὶ θάμνων ἀειθαλῶν, Ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας. Ἄ. ἡ ἠδύπνουσ (H. suaveolens) εἶνε θάμνος κοσμητικός καὶ μελιγόνος· πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Ἄκεβία (Akebia, τ. Βερβεριδωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 4 εἶδη· θάμνοι ἀνερριγόμενοι, κοσμητικοί. Ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Σινικῆς. Τὰ συνηθέστερα θεραπευόμενα εἶδη εἶνε Ἄ. ἡ πεντάφυλλος καὶ Ἄ. ἡ λοβωτή (A. quinata καὶ A. lobata)· ἀμφότερα δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃσι πολλαχῶς τῆς Ἑλλάδος.

Ἄκινος, Ἄκονος ἢ Ἀγρίον Βασιλικόν παρά Διοσκορ., «πόα ἐστὶ λεπτόκαρπος, στεφανοματική, περιπλησία ὠκίμω, δασυτέρα δὲ καὶ εὐώδης· παρ' ἐνοίοις δὲ καὶ κηπεύεται». Πιθανῶς ἀναφέρεται εἰς Ὀκμιον τὸ ἱερόν. Τὸ τῶν σημερινῶν βοτανικῶν Acinos εἶνε γένος Χειλανθῶν (βλ. Καλαμίνθη).

Ἀκιδάρος, βλ. Κίστος ὁ κρητικός.

Ἀκονάχι, δ. ὁ. ἐν Κρήτῃ Ὀνοπόροδος τοῦ ἀκανθώδους.

Ἀκόνιτον (Aconitum, γαλλ. Aconit, ἀγγλ. Aconite, Monk's Hood ἢ Wolf's Ban, τ. Βατραχιωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 18 εἶδη, τὰ πλεῖστα Ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας· φ. ποώδη, διετῆ ἢ πολυετῆ· κοσμητικά, φαρμακευτικά, ἀλλὰ καὶ δηλητηριώδη. Ἡ κυρία τοξικὴ οὐσία ἦν ἐνέχουσιν εἶνε ἡ ἄκονιτίνη. ἥτις ἀπαντᾷ ἐν ποσῶ μὲν εἰς τὰς ρίζας, ὀλιγωτέρα δὲ εἰς τὰ σπέρματα καὶ ἐτι ὀλιγωτέρα (ἀλλ' ἱκανή ὅπως ἐπιφέρει τὸν θάνατον εἰς τὰ κτήνη τὰ τρώγοντα ταυτὰ φ.) εἰς τὰ φύλλα καὶ τὸν καυλόν. Αἱ ρίζαι τῶν Ἄ. ἐνέχουσι καὶ ἐτέραν τοξικὴν οὐσίαν, τὴν ναπελλίνην. Τὸ δηλητηριωδέστερον τῶν φ. τούτων εἶνε Ἄ. τὸ θηριώδες (A. ferox), Ἰθαγ. τῶν ἀπτ. Ἰνδιῶν, ἐνθα ὁ ὅπος τοῦ χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν Ἰθαγενῶν πρὸς δηλητηρίασιν τῶν βελῶν των. Ἐκ τῶν ριζῶν τοῦ φ. τούτου λαμβάνεται ἡ λεγομένη ἀγγλικὴ ἄκονιτίνη ἢ ψευδακονιτίνη. Ἐκ τῶν Ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης εἰδῶν τὸ μᾶλλον δηλητηριώδες εἶνε Ἄ. τὸ γογγυλῶδες (A. Napellus), τὸ καὶ κατ' ἐξοχὴν φαρμακευτικὸν φρμ. Ἀκονίτου πόα καὶ ρίζα, Herba et radix Aconiti, τουρκ. Πελοιδιτζήν-στοῦ). Ἐκ τῆς ρίζης αὐτοῦ λαμβάνεται ἡ ἀκονιτίνη τῶν φαρμακείων. Ὁ Σιβήρσιος ἀναφέρει τὸ φ. τοῦτο ὡς φυτόνον ἐν Λακωνίᾳ καὶ ὀνομαζόμενον αὐτόθι κν. Ἄκόνιτο, ἐντούτοις, κατὰ τὸν Χελδρόβιχ, οὐδεὶς τῶν μεταγενεστέρων τοῦ Σιβήρσιου βοτανικῶν ἀπήρτησεν αὐτὸ ἐν Λακωνίᾳ ἢ ἀλλαχῶς τῆς Ἑλλάδος (1).

(1) Ὁ Ν. Κωστής εἰς τὴν «Φαρμακολογίαν» του λέγει ὅτι τὸ φ. τοῦτο ὀνομάζεται κν. Στριγγλοβότανο ἢ Ψάμι. Τίς κν. ταύτας ὀνομασίας ἀναφέρει καὶ

Λίαν δηλητηριώδη εἶνε ὡσαύτως Ἄ. τὸ θυσανῶδες καὶ Ἄ. τὸ Λυκοκτόνον (A. paniculatum καὶ A. Lycoctonum), ἀμφοτέρω ἴθαγ. τῆς Εὐρώπης. Τὸ δεύτερον εἶνε πιθανῶς τὸ ἕτερον Ἀκόνιτον τοῦ Διοσκορ., ὅστις τὸ ἀναφέρει ὡς ἴθαγ. τῆς Ἰταλίας καὶ λέγει ὅτι ἐγγρῶντο τῶν βιζάν του «πρὸς τὰς τῶν λύκων θήρας ἐντιθέντες κρέασιν ὁμοῖς· βρωθεῖσαι γὰρ (αἱ βίζαι) ὑπὸ τῶν λύκων ἀναίρουσιν αὐτούς». Τὸ πρῶτον Ἀκόνιτον τοῦ Διοσκρ., τὸ καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοφρ. ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀκόνιτον μνημονεύμενον, ἀναφέρεται εἰς εἶδος Δωρονίκου (β.λ.).

Ἀκόνυζα ἢ **Ἀκόνυζο**, βλ. Κόνυζα ἢ ἰζώδης καὶ Κ. ἢ βαρύσμος.

Ἀκοτυλῆδονα, βλ. εἰς Δικοτυλῆδονα.

Ἀκορνα φυλλάκανθος παρὰ Θεοφρ., πιθανῶς Κίρσιον ἢ Ἀχορνα.

Ἀκορον ἢ **Ἀκορος** (Acorus, τ. Ἀρωδῶν) γ. ὀλιγομελές περιλ. φ. πλώδη, πολυετή, ὕδροχαρῆ. ἴθαγ. τῆς Εὐρώπης εἶδος ἀπαντῶν καὶ ἐν Ἑλλάδι. εἶνε Ἄ. ὁ Κάλαμος (A. Calamus, γαλλ. Roseau audorant ἢ Acore, ἀγγλ. Sweet Flag), τὸ τοῦ Διοσκρ. Ἀκορον, ἐξ οὗ παρεσκευάζετο ὁ ἀκορίτης οἶνος· φ. θεραπευόμενον ἐνίοτε διὰ τὸ εὐμορφον φύλλωμά του· τὸ σαρκῶδες, πικρὸν καὶ ἀρωματικὸν βίζωμά του εἶνε φαρμακευτικόν (φρμ. Καλίμου τοῦ ἀρωματικοῦ βίζα, Radix Calami aromatici, τουργ. Καμῖς-Κιοκιοῦ), ἀποσταζόμενον δὲ παρέχει αἰθέριον ἔλαιον χρῆσιμον εἰς τὴν μυρσεΐαν καὶ τὴν ποτοποιίαν. Ὡς κοσμητικὸν εἶδος θεραπεύεται ἐνίοτε καὶ Ἄ. τὸ ἀγρωσιτῶδες (A. gramineus), ἴθαβ. τῆς Σινικῆς. Τοῦ εἶδους τούτου ἀπαντᾷ διαφορὰ ποικιλόφυλλος (A. gr. variegatus).

Ἀκουῖλαρία (Aquilaria), βλ. Ἀετοξύλον.

Ἀκουῖλεγία (Aquilegia), βλ. Ἀετορραμφίς.

Ἀκουμένη, βλ. Ῥάμνος ἢ ἐλακιδῶδης.

Ἀκρίς (ἔντομον), βλ. εἰς λ. Ἄμπελος.

Ἀκροδῶρα ὀνομάζοντο τὰ πάλαι «πάντες οἱ τῶν δένδρων καρποὶ» λέγει ὁ Σουΐδας, ἐννοῶν καρποὺς ἀπ' εὐθείας βρωσίμους. Τοὺς καρποὺς τούτους ὁ Στράβων ὀνομάζει ξυλίνοους (ἔθεν καὶ ἡ σήμερον ὀνομαζομένη ξυλοκαρπία, δ.δ. ἢ ἄρθρονος καρποφορία τῶν ξυλωδῶν φ., τῶν δένδρων¹) πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν

ὁ Κοραῆς («Ἄταχτα»), ὅστις λέγει: «Ἀκόνιτον καὶ σήμερον ὀνομάζεται ὡς τὸ ὀνομαζαν οἱ παλαιοί, Ἀκόνιτον, ἀπὸ τὰς Ἀκόνας, κόμηγ τῶν Μαυρανδινῶν. Τῶν σημερινῶν τὸ Aconitum Napellus εἰς γαλλικὸν χειρόγραφον τὸ εὐρίσκω ὀνομαζόμενον γραικιστί καὶ Στριγλοβότανον». Καὶ ἀλλαχθῶς: «Ψιάκι μὲ συνκόμενον Ἀκόνιτον, παντικοφάρμακον (Σομαθέρας). Εἶναι τὸ Ἀκόνιτον τοῦ Διοσκορίδου, ὅστις προσθέτει καὶ συνώνυμον τὸ Μυοκτόνον, ἤγγον ποντικοφόνον».

(1) Ὁ Κοραῆς λέγει: ὅτι εἰς τὴν Χίον ξυλοκαρπία ὀνομάζουσι τὸν κήπον ἀλαχχνικῶν καὶ δένδρων («Ἄταχτα» 5. 288).

σιτίων ἢ σιτηρῶν (β. λ.). Ἀλλὰ καὶ τὰ δένδρα τὰ φέροντα τοὺς ξυλίνοὺς καρποὺς ὀνομάζοντο συνεκδοχικῶς ἀκρόδρου ὡς ἀναφέρεται παρὰ Ξενοφῶντος: (1) καὶ παρὰ Θεοφρ. (2). Οὐχ ἦττον κατ' ἐξοχὴν ἀκρόδρου ὀνομάζοντο οἱ καρποὶ οἱ φέροντες σκληρὸν κέλυφος (3), ἐνῶ ὀπώραι ἐλέγοντο οἱ καὶ σήμερον οὕτω ὀνομαζόμενοι καρποί, καὶ ἰδίως ἐκεῖνοι ὧν τὸ περικάρπιον εἶνε σαρκῶδες. Τὴν διαφορὰν ἄλλως μεταξὺ ὀπώρας καὶ ἀκροδρίου καθορίζει εὐκρινῶς ὁ Δημοκρίτος ἐν τοῖς ἐπομένοις: «Ὀπώρα λέγεται ἡ γλυκώδη τὸν καρπὸν ἔχουσα, οἷον δωρακινά, μῆλα, ἀπίδια, ἄμασκηνα καὶ ὅσα μὴ ἔχει ἐξωθεν τι ξυλωδες. Ἀκρόδρου δὲ καλεῖται ὅσα ἐξωθεν κέλυφος ἔχει, οἷον βροιά, πιστάκια, κάστανα, καὶ ὅσα ξυλωδὴ τὸν καρπὸν ἔχει ἐξωθεν» («Γεωπονικά», 10. 74).

Ὁ ὄρισμός οὗτος τοῦ Δημοκρίτου εἶνε ὑποσδῆποτε συστηματικώτερος, ἐπομένως ἀκολουθοῦντες αὐτὸν κατὰ τι τροποποιημένον ὀνομάζομεν ἀκρόδρου μὲν (4) τοὺς καρποὺς τοὺς περιβαλλομένους ὑπὸ ξυλωδούς κελύφους περικλείοντος σάρκα στεγνὴν (τὴν ψίχαν), ἐσθιομένην συνήθως ζηράν τοιοῦτοι καρποὶ εἶνε τὰ κάρυα, τὰ λεπτοκάρυα, τὰ ἀμύγδαλα τὰ πιστάκια, τὰ κάστανα καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι. ὀπώρας δὲ τοὺς καρποὺς τοὺς ἔχοντας σάρκα γυμνῶδη καὶ γλυκεῖαν, τοιοῦτοι δὲ εἶνε οὐ μόνον καρποὶ δένδρων, ὡς τὰ κεράσια, τὰ βερικοκκα, τὰ βροδάκινα, τὰ δαμάσκηνα, τὰ κορμύηλα, τὰ ἀπίδια, τὰ μῆλα, τὰ κυδώνια, τὰ μέσπιλα, τὰ μόρα, τὰ σύκα, τὰ βρώδια, τὰ πορτογάλλια, τὰ μανδραρίνα, (καὶ ὅσοι ἄλλοι ἐσπεριδοειδεῖς καρποὶ ἐσθίνονται καὶ ὅμοι) καὶ ἄλλοι παρόμοιοι, ἀλλὰ καὶ καρποὶ θάμνων καὶ ποωδῶν φυτῶν, ὡς αἱ σταφυλαί, τὰ βατόμορα, τὰ βηθίσια, τὰ χαμικέ-
ρασα (5), οἱ πέπονες, οἱ ὑδροπέπονες. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ὀπωρῶν ἴσως θὰ ἤδύνατο νὰ ὑπαγῆ καὶ ἡ ἐλαία, ἦτις, ἂν καὶ οὐχὶ γλυκεῖα, ἔχει οὐχ ἦττον περικάρπιον σαρκῶδες καὶ γυμνῶδες, πλήρως δὲ ὠρίμη τρώγεται καὶ ὡμῆ (ἀλλ'

(1) «Ἡ καὶ συκῆν, ἔφην ἐγώ, οὕτω δεῖ φυτεῦσιν; Οἴμαι δ', ἔφη ὁ Ἰσγόμαχος, καὶ τ' ἄλλα ἀκρόδρου πάντα» (Οἶκον. 19. 12).

(2) «Ἡ γὰρ ὄρεινὴ ἄμπελον ἔχει καὶ ἐλάαν καὶ τ' ἄλλα ἀκρόδρου» (Φ. ἰ. 4, 4. 11).

(3) «Οἱ Ἀττικοὶ καὶ οἱ ἄλλοι συγγραφεῖς κοινῶς πάντα τὰ ἀκρόδρου κάρυα λέγουσιν» (Ἀθήναιος, Β. 52).

(4) Ἡ λέξις ἀκρόδρου σῴζεται παρὰ τῷ λαῷ ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐνθά ἀκρόδρου καὶ ἀκρόδρου ὀνομάζονται: οἱ καρποὶ τῆς Κελτιδος, τῆς Ὀξύας καὶ τινων ἄλλων ξυλωδῶν φυτῶν.

(5) Παρ' Ἀγγλοῖς καὶ ἰδίως παρ' Ἀμερικανοῖς ὑπὸ δένδροκομικῆν ἔσφιεν φυτὰ φέροντα ὀπώρας μικρὰς ἀποτελοῦσιν ἰδίαν ὁμάδα· τούτων οἱ καρποὶ εἶνε γνωστοὶ ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα Small fruits (βλ. Small fruit culture, ὑπὸ Α. S. Fuller.)· τοιαῦτα δὲ φ. εἶνε εἶδη Βάτου, Βερβερίδος, Γαύλουσσακίας, Κεράσου, Κρανείας, Μυρτιδίου, Ῥηθίσου, Συμφερίδας, Χαμικεράσου (β. λ.).

ὡς προσφάγιον καὶ οὐχὶ ὡς ὀπώρα). Εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν δεόν νὰ περιληφθῆ καὶ τὸ φοινίκιον ἄν καὶ δέν εἶνε καρπὸς ἀκριβῶς χυμώδης συνθέστερον δὲ τρώγεται ἐν ξηρᾷ καταστάσει.

Ἀκρόθριξ (Acrotriche, τ. Ἐπακτιδωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ δέκα εἶδη θάμνων πολυχλάδων, ἀειθαλῶν, κοσμητικῶν. Ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν. Ἐκ τῶν συνθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ Ἄ. ἡ καρδιόφυλλος (A. cordata), Ἰθαγ. τῆς Νέας Ὀλλανδίας.

Ἀκροκλίσιον (Acroclinium), τ. Συνθέτων) γ. περιλ. φ. ἐτήσια κοσμητικὰ τὰ ἄνθη των ἀμάραντα (β. λ.) Ἄ. τὸ ἐρυθρὸν (A. roseum, Ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας) καὶ αἱ διαφοραὶ αὐτοῦ εἶνε τὰ συνθέστερον θεραπευόμενα.

Ἀκροκόμη (Acrocomia, τ. Φοινικωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 10 εἶδη Ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικής. Τὸ χρῆσιμώτερον εἶνε Ἄ. ἡ σκληρόκαρπος (A. sclerocarpa, Ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας) τὸ σαρκοῦδες μέρος τοῦ καρποῦ του ἐδώκιμον, ὃ δὲ πυρὴν ἐνέχει εὐώδες φοινικέλιον χρῆσιμον εἰς τὴν μυρσιαν. Ἐδώκιμος εἶνε καὶ ὁ καρπὸς Ἄ τῆς Τοταί (A. Totai, Ἰθαγ. τῆς Ἀργεντινῆς) ἀμφότερα τὰ εἶδη ταῦτα ὡς καὶ τινα ἄλλα τοῦ αὐτοῦ γ. εἶνε καὶ κοσμητικά. πολλαπλασιάζονται δὲ διὰ σπορᾶς.

Ἀκρόδοτιχον (Acrostichum ἢ Stenochlaena, τ. Πτεριδωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 180 εἶδη Ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν πάντα κοσμητικὰ πολλά κατάλληλα διὰ κρεμαστὰ κάνιστρα. Ἄ. τὸ ἀναρριχώμενον (A. scandens), Ἰθαγ. τῶν Ἰμαλῶν ὄρεων, ἀπαντᾷ θεραπευόμενον καὶ παρ' ἡμῶν.

Ἀκταία (Actaea, γαλλ. Actée. ἀγγλ. Bamberry, τ. Βιτραχιωδῶν) γ. περιλ. φ. πώδη πολυετή. Τὸ μόνον τῆς ἑλλ. γλωρ. εἶνε Ἄ. ἡ σταχυερὰ (A. spicata), ὅπερ ἀπαντᾷ καὶ πολλαχοῦ ἄλλοῦ τῆς Εὐρώπης. Τὸ εἶδος τοῦτο καὶ Ἄ. ἡ λευκὴ (A. Alba), Ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικής. θεωροῦνται εἶδη φαρμακευτικὰ τὰ σπέρματά των τοξικά. Ἀκταία ἢ Ἀκτέα παρ' ἀρχαίους ἀναφέρεται ὡς συνώνυμον τῆς Ἀκτῆς (β. λ. καὶ Φυγόκορις).

Ἀκτέος. πρωΐβλαστον, παρὰ Θεοφρ. εἶδος δυσερμήνευτον.

Ἀκτῆ (Sambucus, τ. Αἰγακκληματωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 10 εἶδη, ἐξ ὧν τρεῖς Ἰθαγ. καὶ τῆς Ἑλλάδος. Τὸ κοινότερον, γνωστότερον καὶ χρῆσιμώτερον εἶνε Ἄ. ἡ μέλαινα (S. nigra, γαλλ. Sureau, Hautbois ἢ Sulion, ἀγγλ. Burr-tree Boon-tree ἢ com. Elder, τουρκ. Μουρβέρ), ἡ παρὰ Θεοφρ. καὶ Διοσκρ. Ἀκτῆ. ἡ κν. γνωστότατὴ Κουφοξυλιά, Φροξυλιά, Ἀφροξυλιά ἢ Σαμποῦκος. Τὸ τελευταῖον ὄνομα ὑποτίθεται ὅτι εἶνε καταγωγῆς λατινικῆς (Sambucus!). Εἶνε δὲ τὸ φ. τοῦτο θάμνος ἢ μικρὸν δένδρον φυλλοβόλον, ἀ-

(¹) Παρ' Ἀθην. (ΙΔ' 633) καὶ Στράβωνι (471) ἀναφέρεται βορβωρικὸν μουσικὸν ὄργανον Σαμβύκη (καὶ λατινιστὶ Sambuca), ὅπερ εἶνε πιθανῶς ὁ ταμπουράς. Μήπως καὶ τὸ τῆς Ἀκτῆς λατινικὸν ὄνομα Sambucus εἶνε βορβωρικῆς καταγωγῆς, ἡ δὲ σαμβόκη νὰ κατεσκευάζετο ἐκ ξύλου Ἀκτῆς;

παντῶν αὐτοφυόμενον καὶ καλλιεργούμενον ἔκπαλαι ἐν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ καθ' ἅπαντα τὴν Ἀνατολήν. Πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ μωσχευμάτων καὶ εὐδοκίμει ἰδίως εἰς ἔδαφος γόνιμον καὶ νοτερόν. Αἱ θεραπευτικαὶ ιδιότητες (ὕδροποιητικαὶ καὶ διουρητικαὶ) τοῦ ἀρεφθήματος τῶν ἀνθέων του (φρμ. Ἀκτῆς ἄνθη, Flores Sambuci) εἶνε γνωσταὶ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος. Χρησιμοποιοῦνται δὲ τὰ ὅλα καὶ πρὸς ἀρωμάτισιν οἴνοπνευματωδῶν ποτῶν καὶ πρὸς λήψιν μυρεψικοῦ στόγματος. Ὁ ἐν εἶδει μικρῶν βλαστῶν καρπὸς του χρησιμοποιεῖται ἐνίχου πρὸς χρωμάτισιν τῶν οἴνων καὶ πρὸς παρασκευὴν εἰδούς πολτώδους ζσηήματος, ὃ δὲ φλοιὸς του εἶνε καρτερικός. Τὸ ξύλον τῶν νεαρῶν ἐστὶ κλάδων του εἶνε μαλακὸν καὶ ἔλαφρον, ἡ δὲ ἐντεριώνη αὐτῶν ἄβνος, ἀπαλή, ἔλαφροτάτη καὶ λευκοτάτη. Ἐλαττοῦται ἡ ἐντεριώνη καὶ σκληρύνεται τὸ ξύλον τοῦ κορμοῦ τῶν παλαιότερων δένδρων. Πάντα τὰ μέρη τοῦ φ. τούτου ἐνέχουσι χρωστικὴν οὐσίαν ἐνίστη χρησιμοποιομένην πρὸς βαφὴν χαμβακερῶν ἰδίως ὑφαγμάτων καὶ νημάτων.

Κοινὴ ὡσαύτως εἶνε πολλαχού τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης Ἀ. ἡ Χαμαιάκη (S. Ebulus, γαλλ. Yeble, ἀγγλ. Dane's blood, Dane-weed ἢ Duarf Elder), ἡ Χαμαιάκη τοῦ Διοσκ., (πιθανῶς ἡ Σημύδα τοῦ Θεοφρ.), ἡ κν. Βρωμοῦσα, Ἀβουζιά, Ἀβυζιά, Ἀύζιά, ἡ Βουζιά ὀνομαζομένη, ἥτις εἶνε φ. ποῦδες πολυετές, εὐθυτενές, ὑψηλόν, ὀγκληρότατον δὲ καὶ δυσεξάνωτον ζιζάνιον τῶν γονιωτέρων καὶ μᾶλλον νοτερῶν γαιῶν. Πάντα τὰ μέρη του κάκισμα καὶ δηλητηριώδη, δὲ καὶ οὐδέποτε θίγονται ὑπὸ τῶν κτηνῶν. Τὸ τρίτον τῆς ἑλλ. γλωσ. εἶδος, ὅπερ ἅπαντ' καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην, εἶνε Ἀ. ἡ βοτρυνανθῆς (S. racemosa, γαλλ. Sureau en grappes, ἀγγλ. Harl's Elder, κν. Ἀντριάνος), θάμνος ἐνίστη θεραπεύμενος πρὸς κάσμον. Ὡς κοσμητικὸν εἶδος θεραπεύεται ἐνίστη καὶ Ἀ. ἡ καναδικὴ A. canadensis), θάμνος ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, οὐτινος ὁ καρπὸς χρησιμοποιεῖται πρὸς χρωμάτισιν οἴνων καὶ ἄλλων ποτῶν.

Ἀκτινίδιον (Actinidia, τ. Τερνσοριμειδῶν) γ. περιλ. θ. φυλλοβόλους, ἀναρριχωμένους, κοσμητικούς, πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορῆς καὶ μωσχευμάτων. Ἀ. τὸ πολύγαμον καὶ Ἀ. τὸ περιελισσόμενον (A. Polygama καὶ A. volubilis), ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας, εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων.

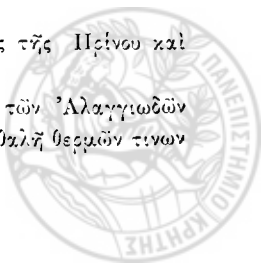
Ἀκτινιδόκη (Actinella), βλ. Πικροδὴν.

Ἀκτινομερίς (Actinomeris, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. φ. ποῦδη, πολυετῆ, κοσμητικὰ. Ἀ. ἡ ἡλιανθοειδῆς (A. helianthoides), ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς, εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων.

Ἀκύλακας, βλ. Δρῦς.

Ἀκυλὸς παρ' ἀρχαίους, ἡ βάλανος Δρυῶν τινῶν καὶ ἰδίως τῆς Πείνου καὶ τῆς Ἀρίας.

Ἀλάγγιον (Alangium) γένος τῆς ὁμωνύμου τάξεως τῶν Ἀλαγγιδῶν (Alangiaceae-Δικοτυλδ.), περιλ. λίαν κοσμητικὰ δένδρα ἀθηλάη θερμῶν τινῶν

χωρών. **Ἄ.** τὸ δεκαπέταλον (A. decapetalum). ἰθαγ. τῶν Ἄντ. Ἰνδιῶν, φέρει ἄφθονα ἐρυθρὰ ἀνθή, ὃ δὲ καρπὸς του εἶνε βρώσιμος.

Ἄλᾶγιον (Alhagi), βλ. Ἄλωνία.

Ἄλαδανιά καὶ **Ἄλάδανος**. βλ. Κίστος ὁ κρητικὸς.

Ἄλαπαθιά, δ. ὃ, ἐν Κύπρῳ καὶ ἀλλαγῶν εἰδῶν Λαπάθου καὶ ἰδίως Λ. τοῦ ὑπομονητικοῦ.

Ἄλᾶς, δ. ὃ, ἐν Κύπρῳ Ἄλόης τῆς γνησίας.

Ἄλατιν (Salsola), βλ. Ἄλυμρις.

Ἄλαφρά, βλ. Τριφύλλιον τὸ ἀστερωτόν.

Ἄλαψανίδα, βλ. Κράμβη ἢ τουρνεφόρστειος.

Ἄλδεργία (Albersia), βλ. Βλῆτον.

Ἄλδιζία (Albizzia. τ. Ἐλλοβοκάκρπον) γ. περιλ. περὶ τὰ 44 εἶδη ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν δ. φυλλοβόλα. δασικά, στενωῖς συγγενῆ τῶν Ἀκακίων· πολλὰ κοσμητικὰ ἢ ἄλλως γρήσιμα. Πάντα πολλὰπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε α') **Ἄ** ἢ ῥοδομέταξος (A. Julibrissim καὶ ὀρθότερον Ghul-ibirshim. γαλλ. Acacia ἢ Minosa de Constantinople, κν. Γκιουλμπιρσίμι), δ. κοσμητικόν, μετρίου μεγέθους. ἰθαγ. τῆς Ἀνατολῆς, θεραπευόμενον ἀπὸ πολλοῦ εἰς πάσας τὰς παραμ. γώρας (ὡς καὶ παρ' ἡμῶν). β') **Ἄ** ἢ γλυκεία (A. ἢ Pithecolobium ἢ Inga dulcis), δ. ἀκανθῶδες, μετρίου μεγέθους, ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ, κατάλληλον πρὸς κατάρτισιν ζωσίμων φραγμῶν εἰς τόπους ἀπῆλαγμένους παγετῶν ἢ γλυκεία σὰρξ τῶν λοβῶν του ἀποτελεῖ ὑγιεινὸν τράγημα. γ') **Ἄ** ἢ Σαμάν (A. ἢ Pithecolobium Saman ἄγλ. Rain tree, Saman ἢ Gungo), μέγα δ. ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ· ἀναπτύσσεται ταχέως, ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ εἰς ψῦχος βαθιῶν τινῶν ὑπὸ τὸ μηδέν· τὸ ξύλον του σκληρὸν καὶ γρήσιμον εἰς τὴν ἐπιπλοποιίαν· οἱ λοβοὶ του ἀγαπητὴ τροφή τῶν πιθήκων. δ') **Ἄ** ἢ λοφανθῆς (A. lophantha), δ. μετρίου μεγέθους, ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας· ἀναπτύσσεται ταχέως καὶ εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς τὰ ἀγονώτερα ἐδάφη ὡς καὶ εἰς τὰ ὑφάλμυρα· ἡ ἀντοχή του εἰς τὴν ξηρασίαν εἶνε μεγάλη· δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. ε') **Ἄ** ἢ λεμβέκειος (A. Lebbek, ἀγγλ. Wooman's tongue ἢ Siris Acacia), μέγα δένδρον τῆς νοτ. καὶ μέσης Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. δὲν ἀντέχει εἰς παγετούς, φέρει κόμμι πλήρως διαλυόμενον ἐν ψυχρῷ ὕδατι. τὸ ξύλον του ἀρίστης ποιότητος. καὶ ς') **Ἄ** ἢ ῥαδινή (A. procera ἢ elata), μέγα δ. τῆς νοτ. Ἀσίας καὶ τῆς Αὐστραλίας· ἀναπτύσσεται ταχέως, εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς ὑφάλμυρους γαίας. φέρει ἄφθονον κόμμι· μὴ πλήρως διαλυόμενον ἐν ψυχρῷ ὕδατι· τὸ ξύλον του ἑλλεκτῆς ποιότητος.

Ἄλδύκνη (Albuca, τ. Λειριωδῶν) γ. περιλ. φ. βολβόριζα. ἰθαγ. τῆς Εὐέλπιδος Ἄκρας, τινὰ κοσμητικὰ, ἐν οἷς καὶ **Ἄ** ἢ νελοσόνειος (A. Nelsoni).

Ἄλειχῆνες, βλ. Λειχῆνες.

Ἄλεξιτοξικόν (Vincetoxicum. τ. Ἀσκληπιωδῶν) γ. περιλ. φ. ποώδη πολυετῆ καὶ θαμνώδη. εὐθυτενῆ ἢ κληματώδη· εἶδη περὶ τὰ 70, πάντα κατὰ τὸ

μᾶλλον ἢ ἤττον τοξικά. Εἶδη τῆς Ἑλλ. γλωσ. 6 ἐν οἷς καὶ Ἄ. τὸ χιονῶδες (V. nivale), ὅπερ εἶνε πιθανῶς ἢ τοῦ Διοσκρ. Ἄσκληπιάς Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὸ μᾶλλον ἄξιον μνείας εἶνε Ἄ. τὸ φαρμακευτικόν (V. officinale, γαλλ. *Dompte-venin*, *Ipecacuana des Allemands* ἢ *Hirondinaire*, ἀγγλ. *Tamepoison*), ἰθαγ. τῆς δυτ. καὶ βορ. Εὐρώπης. Παρὰ τὴν ἄλλοτε ἐπικρατοῦσαν γνώμην περὶ τῶν δῆθεν ἀλεξιτοξικῶν ἰδιοκτῆτων αὐτοῦ, τὸ φ. τοῦτο εἶνε δηλητηριῶδες, διὸ καὶ δὲν βίγεται ὑπὸ τῶν κτηνῶν. Ἡ τοξικὴ οὐσία ἦν πάντα τὰ μέρη του ἐνέχουσιν ὀνομάζεται **κυναγχίνη**.

Ἄλεπουκιά, δ. ὁ. ἐν Πηλῖφ εἰδῶν Φλόμου.

Ἄλεπουνουρά, βλ. Ἄλωπέκουρος, Λαγούρος, Πολυπόγων, Φαλαρίς.

Ἄλεπουπορδές, βλ. Λυκόπερδον.

Ἄλεπουδιές ἢ Ἄλεπούδια, δ. ὁ, ἐν Παρνασσίδι εἰδῶν Φλόμου.

Ἄλεδιά (*Halesia* ἢ *Pterostyrax*, ἀγγλ. *Silver-bell* ἢ *Snow-drop-tree*, τ. Στυρακοδῶν) γ. περιλ. 6 εἶδη δ. μικρά. φυλλοβόλα, λίαν κοσμητικά, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Σινικῆς. Ἄ. ἡ κορυμβανθῆς καὶ Ἄ. ἡ τραχεῖα (*H. corymbosa* καὶ *H. hispida*), ἀμφοτέρω ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας. εἶνε τὰ συνηθέστερον θεραπεύμενα.

Ἄλετρις (*Aletris*, ἀγγλ. *Star-grass* ἢ *Colic-root*, τ. Αἰμοδαρωδῶν) γ. περιλ. φ. ποώδη πολυετή, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς. Ἄ. ἡ ἀλευρώδης καὶ Ἄ. ἡ χρυσοῦ (*A. farinosa* καὶ *A. aurea*) θεραπεύονται ὡς κοσμητικά. Τοῦ πρώτου ἡ ρίζα πικροτάτη καὶ φαρμακευτικὴ (τονωτικὴ).—Ἄλετριδες ὀνομάζοντο τὸ πάλα· εἰς τὰς Ἀθήνας αἱ παρθένοι αἱ προϊστομαζούσαι τὸ ἄλευρον τῶν θυσιῶν.

Ἄλευρίτης (*Aleurites*, τ. Γρομφαδιωδῶν) γ. περιλ. δ. ἀειθαλῆ. κοσμητικώτατα καὶ ἄλλως χρῆσιμα, ἰθαγ. δὲ θεριμῶν χωρῶν. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε α') Ἄ. ὁ τρίλοβος (*A. triloba* ἀγγλ. *Candle-nut-tree*), ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀσίας καὶ τῶν παρὰ ταύτην νήσων β') Ἄ. ὁ καρδιόφυλλος (*A. cordata* ἢ *Elaeococca verrucosa*), ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας, τῆς Σινικῆς καὶ τῆς Νατάλης. καὶ γ') Ἄ. ὁ μολούκιος (*A. ἢ Croton moluccanus*), ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν. Τοῦ τελευταίου καὶ τοῦ δευτέρου τὰ σπέρματα ἐνέχουσι ζηραντικὸν ἔλαιον χρησιμοποιοῦμενον εἰς τὴν Σινικὴν, τὴν Ἰαπωνίαν καὶ ἀλλαχοῦ ἰδίως πρὸς παρασκευὴν τῶν βερενικείων. Τοῦ πρώτου ὁ μὲν καρπὸς ἐνέχει πολυτίμον βαφικὴν οὐσίαν, τὰ δὲν ἐν αὐτῷ σπέρματα ἄφθονον (35-50%) ζηραντικὸν ἔλαιον χρῆσιμον πρὸς φωτισμὸν καὶ παρασκευὴν βερενικείων. Τὰ σπέρματα ταῦτα γινώσται ὑπὸ τὸ ὄνομα **κάρυα φωτιστικά** (γαλλ. *noix de Bancoul* ἢ *noix chandelle*, ἀγγλ. *Candle-nuts*), περῶμενα εἰς ῥαβδία ἀποτελοῦσι λαμπάδας. ὧν γίνεται γενικὴ χρῆσις πρὸς φωτισμὸν ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τροπικῶν τινῶν χωρῶν. Ἄ. τοῦ καρδιόφυλλου τὸ ξύλον εἶνε σκληρόν, διαρκέστατον, εὐέργαστον καὶ χρῆσιμον ἰδίως εἰς τὴν ἐπιπλοποιίαν.—**Ἄλευρίτης** παρ' ἀρχαίους ὀνομάζετο εἶδος ἄρτου (Ἀθῆν. Γ. 115), σήμερον δ' ἐν Εὐβοίᾳ ὀνομάζεται διαφορά Σίτου.

Ἄλνσιδα, βλ. Ἄλυσίβα.

Ἄλθαία (Althaea, γαλλ. Guimaive, ἀγγλ. Marsh-Mallow, τ. Μαλαγωδών) γ. περιλ. φ. πολυετῆ, στενωῶς συγγενῆ τῶν Μαλαγῶν· εἶδη περί τὰ 30. ἔξ ὧν τὰ ἐπόμενα ἄπαντῶσι καὶ ἐν Ἑλλάδι. α') Ἄ. ἡ ῥοδανθής (Althaea ἢ Alcea, rosea, γαλλ. Rose termière ἢ Passe-Rose, ἀγγλ. Holly-hock), ἡ τοῦ Γαλλικοῦ Δενδρομαλάχη, ἡ κν. ὀνομαζομένη Δεντρομολόχα· τὰ ἄνθη του φαρμακευτικά (φρμ. Ῥοδαλθαίας ἄνθη, Flores Malvae arboreae)· εἶδος θεραπευόμενον πολλαχῶς πρὸς κόσμον ὑπὸ πολλὰς διαφοράς. β') Ἄ. ἡ ὠχρὰ (Α. ἢ Alcea palida), εἶδος παραπλήσιον τοῦ προηγούμενου· ἄπαντ' ἐν Εὐβοίᾳ, Θεσσαλίᾳ καὶ Ἠπείρῳ. γ') Ἄ. ἡ καννάβινος (Α. cannabina), πιθανῶς ἡ Κάνναβις ἀγρία τοῦ Διοσκρ.· ἄπαντ' ἐν Ἠπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ. δ') Ἄ. ἡ δασεῖα (Α. hirsuta), τὸ κοινότερον καὶ τὸ μόνον ἐλλ. ἐτήσιον εἶδος, καὶ ε') Ἄ. ἡ φαρμακευτικὴ (Α. officinalis, γαλλ. Guimaive, ἀγγλ. com. Marsh-Mallow), ἡ κν. Νερομολόχα καὶ Βίσκος (παρὰ Κοραῆ), πιθανῶς ἡ τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ Διοσκρ. Ἄλθαία, ἣν ὁ δεύτερος ὀνομάζει καὶ Ἰβίσκον. Ταύτης πάντα τὰ μέρη βλενοῦχα, ἡ δὲ ῥίζα ἀποφλοιουμένη, ἀποξηραίνουμένη καὶ τεμνομένη εἰς μικροὺς τόμους ἀποτελεῖ τὴν ἀλταίαν τῶν φαρμακείων (φρμ. Ἄλθαίας ῥίζα, Radix Althaeae, τουρ. χατμί κιοκιοῦ).

Ἄλιδάργα, βλ. Κενταύριον.

Ἄλιβεργία (Alibertia, τ. Ἐρυθροδανωδών) γ. περιλ. θ. ἡ μικρὰ δ. ἀειθαλῆ, κοσμητικὰ, ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας· ὁ καρπὸς των ἐδώδιμος, γνωστὸς ἐν Βραζιλίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα Marmeladinha. Τοιοῦτος εἶνε ὁ καρπὸς Ἄ. τῆς βρωσίμου (Α. edulis), δένδρου ἀθηλαοῦς, κοσμητικοῦ.

Ἄλιζάρι, βλ. Ἐρυθρόδανον.

Ἄλικάκαθον, βλ. Φυσαλὶς τὸ Ἄλικάκαθον καὶ Οὐθιανία.

Ἄλιμιὰ καὶ **Ἄλιματιά**, βλ. Ἀτράφαξις καὶ Ἄλιμος.

Ἄλιμόδενδρον τὸ **ἀργυρόφυλλον** (Halimodendron argenteum), ἕξιμνος φιλλολόβος τῆς τ. τῶν Ἑλλοβοκάκρων. ἰθαγ. τῆς Ἀσιατικῆς Ῥωσσίας, ἔθνα ἄπαντ' εἰς ὑφαλμούς, ἄμυδιαις καὶ ξηρὰς γαίας. Φέρει ἄφθονα ἐρυθρὰ ἄνθη καὶ ἀργυρόχροα φύλλα. Πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορὰς καὶ μοσχευμάτων.

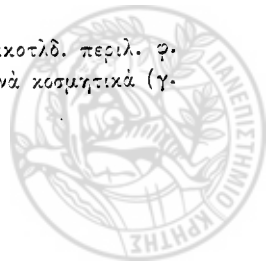
Ἄλιμον παρὰ Θεοφρ. καὶ Ἄλιμος παρὰ Διοσκρ. ἀναφέρεται εἰς Ἀτράφαξιν τὴν Ἄλιμον.

Ἄλιμος ἡ **ἀνδραχνοειδής** (Halimus ἢ Obione portulacoides), ποῦδες πολυετές τῆς τάξεως τῶν Χηνοποδιωδῶν· ἄπαντ' εἰς ὑφαλμούς, παραλίους τόπους πολλαχῶς τῆς Ἑλλάδος καὶ ὀνομάζεται κν. Ἄλιμιὰ.

Ἄλιθραγῶδη ἢ **Γυννερειῶδη** (Haloragaceae) τ. Δικοτλδ. περιλ. φ. φρυγανῶδη καὶ ποῦδη, τὰ πλεῖστα πολυετῆ καὶ ὑδροχαρῆ τινὰ κοσμητικὰ (γ. Γυννερία, Μυριόφυλλον, Ψευδιππουρίς κ. ἄ).

Ἄλιθάρος ἐν Θήρᾳ—Κίστος ὁ λαχνάιος.

Ἄλυσίβα, βλ. Ἄλυσίβα.

Ἄλισμα (Alisma, τ. Ἄλισμαδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 50 εἶδη φ. πώδη, πολυετή, ὑδροχαρῆ. Κοινὰ ἀνά τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν λοιπὴν Εὐρώπην εἶνε Ἄ. τὸ βατραχοειδές (A ranunculoides) καὶ Ἄ τὸ Ἀρνόγλωσσον (A. Plantago, γαλλ. Fluteau ἢ Plantain d'eau ἀγγλ. Water Plantain) τὸ δευτέρον εἶνε τὸ τοῦ Διοσκρ. Ἄλισμα, τὸ κν. ὀνομαζόμενον Λάππα, ἐν Κερκύρῃ δὲ Πεντάγευρο τοῦ νεροῦ καὶ ἐν Ζακύνθῳ Πλεμονόχορτο.

Ἄλιδμῶδη ἢ Βουτομῶδη (Alismaceae) ὀλιγομελής τ. Μονοκοτλ. περιλ. φ. πώδη, βίζωματικά, ὑδροχαρῆ (γ. Ἄλισμα, Βελσφόρος, Βούτομον κ. ἄ).

Ἄλιδφακιά καὶ **Ἄλιφακιά**, δ. ὀ. εἶδων Ἐλελίσφακου καὶ ἰδίως Ἐ. τοῦ τριλόβου.

Ἄλιφάδι, δ. ὀ. ἐν Κύπρῳ Ἀνδροπόγωνος τοῦ Γρόλλου.

Ἄλιφύλοιος παρὰ Θεοφρ., βλ. Δρῦς.

Ἄλιφός καὶ **Ἄλιφῶνι**, δ. ὀ. Κιχωρίου τοῦ ἀκκινθόδου καὶ ἐν Κύπρῳ Κενταυρίου τοῦ ἀκκινθόδου.

Ἄλιχάνι, βλ. Κνή.

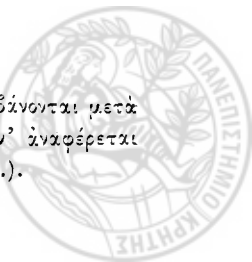
Ἀλκαλοειδῆ. Εἰς πλείστα φ. ἀπαντῶσι κατὰ μικρὰς ποσότητας οὐσίαι τινὲς ἐνέχουσι ὄρισμέναις ἀναλογίαις ἀζώτου καὶ ὀνομαζόμεναι **ἀλκαλοειδῆ**. Αἱ οὐσίαι αὗται εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον λίαν δηλητηριώδεις, ἀλλὰ πλείστα αὐτῶν κατὰ μικρὰς δόσεις λαμβανόμεναι εἶνε τονωτικά ἢ ἄλλως θεραπευτικά, διὸ ἡ χρῆσις των ἐν τῇ ἱατρικῇ καὶ τῇ καθημερινῇ διαίτῃ κατέχει μερίστην σπουδαιότητα. Τοιαῦται οὐσίαι εἶνε καὶ ἡ κινίνη, ἡ καφεΐνη, ἡ νικοστίνη, ἡ μορφίνη, ἡ κοκαΐνη κ. ἄ. περί ὧν ἐγένετο ἡ γενήσεται λόγος εἰς τὰ οἰκεία κεφάλαια.

Ἀλκάννα (Alkanna, τ. Τραχυφυλλῶδων) γ. περιλ. φ. πώδη πολυετή. Εἶδη περί τὰ 25, τὰ πλείστα Ἰαγ. τῆς Ἀνατολῆς. Τῆς ἑλλ. γλωσφ. ἀναφέρονται 10 ἐν οἷς καὶ Ἄ. ἡ βαφικὴ (A. tinctoria ἢ Anchusa tinctoria ἢ Lithospermum tinctorium, γαλλ. Orcanette, ἀγγλ. Alkanet), ἡ Ἄγχουσα πρώτη τοῦ Διοσκρ. καὶ ἡ Ἄγχουσα τοῦ Θεοφρ., ἡ κν. ὀνομαζομένη Βαφόρριζα, ἥτις εἶνε τὸ μόνον ἀνά τὴν λοιπὴν Εὐρώπην ἀπαντῶν εἶδος τοῦ γ. ἡ βίζα του ἐνέχει ἐρυθρὰν βαφικὴν οὐσίαν χρησιμοποιουμένην ἰδίως εἰς τὴν φαρμακευτικὴν (φάρμ. Radix Alkannae spuria—πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς Radix Alkannae vera, ἥτις εἶνε τὸ ἄλευρον οὐχὶ τῆς βίζης, ἀλλὰ τῶν φύλλων Λαουσονίας τῆς λευκῆς—β. λ.). τὴν ποτοποιίαν καὶ τὴν σαχραροπλαστικὴν. Ἡ βίζα αὕτη παρ' ἀρχαίους ἐχρησιμοποιοῦτο καὶ πρὸς χρωματισμὸν μύρων τινῶν («χρωματίζουσι δὲ τὰ μύρα ἐρυθρὰ τῇ ἀγγούσῃ»—Θεόφρ. «Περὶ ὀσμῶν» 31) καὶ πρὸς παρασκευὴν ἐρυθροῦ ψιμυθίου ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ἀριστοφάνης λέγων :

«Ἡ ἄγχουσα καὶ τὰ διαφανῆ χιτώνια» (Λυστρ. 47).

«Ἡ ἄγχουσα μάλλον καὶ τὸ σὺν ψιμύθιον» (Ἐκκλσ. 929.).

Ἀλκέα (Alcea) γ. Μαλαγοδῶν, οὐσίνας τὰ εἶδη συμπεριλαμβάνονται μετὰ τῶν τοῦ γ. Ἀλθαία (β. λ.). Ἡ παρὰ τοῦ Διοσκρ. Ἀλκέα πιθανόν ν' ἀναφέρεται εἰς Μαλώπην τὴν μαλαγοειδῆ ἢ οὐχὶ εἰς Ἰβίσκον τὸν πώδη (β. λ.).

Ἄλλαμανδία (Allamanda) γ. τῆς τ. τῶν Ἀποκονιδῶν ἴσχυροι ἀειθαλεῖς, ἀναρριχόμενοι, κοσμητικοί, πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων εὐκόλως ριζοβολούντων. Ἄ. ἡ νηριόφυλλος. Ἄ. ἡ εὐγενής. Ἄ. ἡ σχόττειος καὶ Ἄ. ἡ μεγανθής (A. neriifolia, A. nobilis, A. Schottii καὶ A. grandiflora), πάντα εἶδη ἴθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς, δύνανται πιθανῶς νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Ἄλλερία (Halleria, τ. Γρουφαδιωδῶν) γ. περιλ. θ. ἀειθαλεῖς, κοσμητικούς, ἴθαγ. τῆς Ἀφρικῆς. Ὁ συνηθέστερον θεραπευόμενος καὶ δυνάμενος νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος εἶνε Ἄ. ἡ φωτεινὴ (H lucida, ἀγγλ. African Honeysuckle), ἴθαγ. τῆς Εὐέλπιδος Ἀφρ. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων.

Ἄλληλοῦία, βλ. Ἄλυσσον.

Ἄλλιαρία (Alliaria), βλ. Σισύμβριον.

Ἄλλόπλεκτος (Alloplectus) γ. τῆς τ. τῶν Γεσνεριωδῶν, περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη ἴσχυροι ἀειθαλεῖς, κοσμητικοί, οἱ πλείστοι ἴθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς. Ἄ. ἡ δίχρους, Ἄ. ἡ ἔρπουσα καὶ Ἄ. ἡ πελτωτὴ (A. bicolor, A. repens A. peltatus) εἶνε τὰ ἐλεγκτότερα εἶδη. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων καὶ δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Ἄλμπαρόζα, βλ. Πελαργόνιον τὸ ἡδύοσμον.

Ἄλμυρίδια ἢ Ἀρμυρίδια, δ. ὁ. φ. ἰδίως τῆς τ. τῶν Χηνοποδιωδῶν (βλ. Ἄλμυρις, Ἀρβορὸννημη, Σοδαία) ἀπαντώντων συνηθέστερον εἰς ὑψαλμούς γαίας.

Ἄλμυρίθρα, βλ. Κρήσσα.

Ἄλμυρικί. Ἄλμυριχί. Ἀρμυριχί, ἢ Ἀρμυρίκι, δ. ὁ. εἰδῶν τοῦ γ. Μυρική. Ἐν Κεφαλ. Ἀρμυριχί ἢ Ἄλμυριχί ὀνομάζεται Ἀρβορὸννημη ἢ θαμνώδης.

Ἄλμυρις (Salsola, γαλλ. Soude, ἀγγλ. Saltwort, κν. Ἄλμυρίδι, Ἀρμυρίδι ἢ Ἄλυσίβα, τ. Χηνοποδιωδῶν) γ. περιλ. φ. πώδη, ἐτήσια ἢ πολυετῆ, συνήθως ἀπαντώντα εἰς τὰ παράλια καὶ εἰς ὑψαλμούς γαίας. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. Ἄ. ἡ σκωληκοειδής (S. vermiculata), Ἄ. τὸ Κάλι (S. Kali ἢ S. Tragus) καὶ Ἄ. ἡ Σόδα (S. Soda) σπανιώτερον τὸ πρῶτον, ὑπερ πολυετές, κοινότερα τὰ ἄλλα δύο. τὰ καὶ ἐτήσια. Εἰς τὸ δεύτερον κατὰ τινες ἀναφέρεται ὁ τοῦ Διοσκ. Τράγος θαμνίσκος (βλ. καὶ Ἐφεδρα). Ἐκ τοῦ τρίτου (τοῦ κατ' ἐξοχὴν ὀνομαζομένου κν. Ἄλμυρίδι ἢ Ἄλυσίβα, ἀλλὰ καὶ Καλιὰ καὶ Τσίλωμα) ἰδίως, ὡς καὶ ἐξ ἄλλων τινῶν Χηνοποδιωδῶν ἐλαμβάνετο ἄλλοτε τὸ σύνολον σχεδὸν τῆς σόδας τοῦ ἐμπορίου, διὸ καὶ ἐκαλλιεργεῖτο τοῦτο πολλαχῶς τῆς νοτ. Εὐρώπης. Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ 1794 τὸ πλείστον τῆς γρησιμωτάτης ταύτης οὐσίας λαμβάνεται ἔκ τοῦ μαγειρικοῦ ἄλατος (ἀνθρακικοῦ νατρίου), καθ' ὃν δ. δ. τρόπον ἐπενήθη τότε ὁ Γάλλος Leblanc. — Ἄλμυρίδα. ὁ Ἀθῆν. (359. e.) ὀνομάζει διαφορὰν Κράμβης τῆς λαχανώδους.

Ἄλογάκι, δ. ὁ. ἐν Λακωνίᾳ Κληματίδος τῆς φλογεῖς.

Ἄλὸν, (Aloe. τ. Λειριωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 180 εἶδη ἴθαγ. θερμῶν

χωρῶν ἰδίως τῆς Ἀφρικῆς· φ. πούδη πολυετή καὶ θαμνώδη, σπανίως δενδρόδη· Φέρουσι φύλλα σαρκώδη καὶ ἀντέγουσι θαυμασίως εἰς τὴν ξηρασίαν. Πολλῶν ὁ ὅπως λαμβανόμενος ἐξ ἔντουμῶν, προξενουμένων ἰδίως ἐπὶ τῶν φύλλων, καὶ πικνούμενος εἰς τὸν ἄερα, ἀποτελεῖ τὴν ὁλόην τῶν φαρμακείων (φρμ. Aloë ἢ Resina Aloes τουρκ. **Σαρι-σαπίρ**), ἣτις εἶνε βρηνωδῆς οὐσία ἔχουσα ἰδιόζουσαν ὀσμὴν, λίαν πικρὰν γεῦσιν καὶ τονωτικὴν καὶ καθαρτικὴν ἐνέργειαν. Ἡ οὐσία αὕτη ἦτο γνωστὴ εἰς τοὺς ἀρχαίους τουλάχιστον ἀπὸ τῆς Δ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος· πλείστας δὲ θεραπευτικὰς δυνάμεις αὐτῆς ἀναφέρει ὁ Διοσκρ. ὅστις περιγράφει τὸ φ. (τὴν Ἀλόην) καὶ μνημονεύει τὰς χώρας ὅθεν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἐλαμβάνετο τὸ **δαῖσμα**. «Γεννάται δέ, λέγει, ἐν τῇ Ἰνδικῇ πλείστη, ἐξ ἧς τὸ ἔπισμα κομίζεται· φύεται δὲ καὶ ἐν Ἀραβίᾳ καὶ ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἐν τισὶ παραθαλασσίαις τόποις καὶ νήσοις, ὡς ἐν Ἄνδρῳ, οὐκ εὐχρηστος εἰς ὀπισμόν».

Σήμερον ἡ πρὸς παραγωγὴν τῆς φαρμακευτικῆς ταύτης οὐσίας καλλιέργεια διαφόρων Ἄ. διεξάγεται ἐκτενῶς εἰς τὰς ἀντ. καὶ δυτ. Ἰνδίας, εἰς τὴν Εὐέλπειδα Ἄκραν καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἀφρικῆς. Τὴν ἀρίστην ποιότητα ἀλόης φέρει εἶδος Ἰθαγ. τῆς ἐν τῷ ἀραβικῷ κόλπῳ νήσου Σοκότρας· εἶνε δὲ τὸ φ. τοῦτο οὐχὶ Ἄ. ἢ σοκοτριανῆ (A. Socotrina), ὡς μέχρι πρό τινος ὑπετίθετο, ἀλλ' Ἄ. ἢ πέργειος (A. Perryi) ὡς τελευταίως ἐξηκριβώθη. Ἄλλα εἶδη Ἄ. παρέχοντα τὴν φαρμακευτικὴν ταύτην οὐσίαν εἶνε: α') Ἄ. ἢ θηριώδης (A. ferox), Ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς, ἡ φέρουσα τὴν ἀρίστην ποιότητα ἀλόης τῆς Εὐέλπειδος Ἄκρας· β') Ἄ. ἢ Ἰνδικῆ (A. indica), Ἰθαγ. τῶν ἀνατ. Ἰνδιῶν· γ') Ἄ. ἢ πορφυρόεσσα (purpurescens)· δ') Ἄ. ἢ δενδρῶδης (A. arborea)· ε') Ἄ. ἢ σταχυηρὰ (A. spicata), Ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς, κ. ἄ.

ὑπὸ τὸ κλίμα τῶν παραμ. χωρῶν, καὶ δὴ τὸ τῆς Ἑλλάδος, ὀλίγα εἶδη Ἄ. εὐδοκιμοῦσιν ἐν ὑπαίθρῳ· ἐξ αὐτῶν τὸ συνηθέστερον ἀπαντῶν καὶ θεραπεύμενον πρὸς κόσμον εἶνε Ἄ. ἢ γνησία (A. vera ἢ vulgaris ἢ barbadensis), αὕτη δὲ εἶνε ἡ ὑπὸ τοῦ Διοσκρ. ἀναφερομένη ὡς συομένη «ἐν τισὶ παραθαλασσίαις τόποις καὶ νήσοις», ὡς καὶ ἐν Ἄνδρῳ πλὴν «οὐκ εὐχρηστος εἰς ὀπισμόν». Ἡ Ἄ. αὕτη φαίνεται ὅτι εἶνε Ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς, εἰσαχθεῖσα δὲ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἐνεκληματίσθη εἰς διάφορα μέρη τῶν παραμ. χωρῶν. Ταύτην ἀπήνησεν αὐτοφυομένην παρὰ τὸ Ναύπλιον ὁ Ὀρφανίδης, ἐν δὲ τῇ Καρπάθῳ ὁ von Oertzen, ἐν δὲ τῇ Ἄνδρῳ ὁ Σιθόρσιος. Ἐν Κύπρῳ, ἔνθα φαίνεται ὅτι τὸ φ. τοῦτο ἐκαλλιεργεῖτο ἄλλοτε ἐκτενῶς, ἤδη εἶνε κοινὸν (ὁ Ἄλας) ἰδίως παρὰ τὴν Ἀμμόγωστον καὶ γρησιμοποιεῖται, ὡς ἡ Σκίλλα ἀλλαγοῦ τῆς Ἀνατολῆς, ὡς προφυλακτικὸν κατὰ τοῦ βασιάνου ὀφθαλμοῦ, φουτευομένη ἐπὶ τῶν ἀλλοσιγῶν τῶν οἰκιῶν ἢ κρεμωμένη ἀπὸ τῆς ὀροφῆς τῶν ἐργαστηρίων. Ἡ Ἄ. αὕτη καλλιεργεῖται ἐκτενῶς πρὸς λήψιν τοῦ ὀποῦ καὶ παρασκευῆν τῆς φαρμακευτικῆς ἀλόης εἰς τὰς Ἀντίλλας (ἀγγλ. Barbadoes ἢ Curaçoa-aloes).

Δένδρα ὕψους 9—10 μ. ἀποτελοῦσιν Ἄ. ἢ διχοτόμος, Ἄ. ἢ εὐρεῖα καὶ Ἄ. ἢ βαινέσειος ἢ βαρβέρειος (A. dichotoma. A. speciosa, A. Bainesii ἢ

Barberae), και τὰ τρία ἴσχυ. τῆς Ἀφρικῆς. — Ἄλοιαι ὀνομάζονται ἐνίοτε καταχρηστικῶς παρ' ἡμῶν (ὡς και ἀλλαγῶ τῆς Εὐρώπης) καὶ Ἄγαυαι. Ἄλοιαι δὲ λέγονται: κν. ἐν Κεφαλ. Ἐρυθραία ἢ πλατύφυλλος και Ἐ. τὸ Κενταύριον.

Ἄλοῦζα, βλ. Λιππία ἢ κίτροσμος.

Ἄλοκαδία (Alocasia, τ. Ἀρωδῶν) γ. περιλ. φ. θερμῶν χωρῶν. ποώδη, πολυετῆ, φίλυδρα. κοινυλόρριζα. στενωδὸς συγγενῆ τῶν Κολοκασίων, θεραπευόμενα δὲ ἰδίως διὰ τὸ λίαν κοσμητικὸν φύλλονά των. Ἄ. ἢ ἰονστονείος (A. Johnstoni), ἴσχυ. τῶν νήσων τοῦ Σολομῶντος, Ἄ. ἢ τραχώδης (A. scabriuscula), ἴσχυ. τοῦ Βορνέου, και Ἄ. ἢ γεννίγγσειος (A. Jenningsii), ἴσχυ. τῶν ἰνδ. Ἰνδιῶν. εἶνε τὰ ἐκλεκτότερα εἶδη, Ἄ. ἢ μακρορριζος (A. macrorrhiza), ἴσχυ. τῆς Πολωνησίας, καλλιεργεῖται αὐτόθι και εἰς τὰς ἄντ. Ἰνδίας ἐκτενωδὸς διὰ τὰ μεγάλα, ἀμυλοῦχα, ἐδωδύμα ῥιζώματά της.

Ἄλόξυλον (Aaloxylon), βλ. Ἀνάθασις.

Ἄλουπόθρουμπος, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ Λιθοσπέρμου τοῦ παχυφύλλου.

Ἄλουπόχορτο, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ Πικωνίας τῆς κοραλλιοχερού.

Ἄλοῦδία (Aloysia), βλ. Λιππία.

Ἄλπινία (Alpinia, τ. Σκιταμνωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 40 εἶδη ἴσχυ. χωρῶν τροπικῶν φ. ποώδη πολυετῆ, τινὰ φαρμακευτικά, ἀρωματικά ἢ κοσμητικὰ. Αἰ ῥίζαι Ἄ. τῆς φαρμακευτικῆς και Ἄ. τῆς Γαλάγκης (A. officinarum και A. Galanga), ἴσχυ. τῆς Σινικῆς και τῶν ἄντ. Ἰνδιῶν. εἶνε ἀρωματικά και φαρμακευτικά (φρμ. Γαλάγκης ῥίζα, Radix Galangae, γαλλ. Galange, ἀγγλ. (Galangale-root, τουρκ. Χατλι-τζάν). Αἰ ῥίζαι αὐταὶ ἀπαντῶσιν ἐνίοτε εἰς τὸ ἐμπόριον ἀναμειγμένα μετὰ ῥιζῶν Καμπερίας τῆς Γαλάγκης (β. λ.) Εἰς ῥίζας εἶδους Ἄλπινίας ὑποτίθεται ὅτι ἀναφέρεται ἢ τοῦ Διοσκ. Πεπέρεως ῥίζα. Κοσμητικὸν εἶδος εἶνε Ἄ. ἢ κρεμοκλαδῆς (A. nutans) ἴσχυ. τῆς Ἰνδικῆς.

Ἄλπίτσα, βλ. εἰς Ὑδροειδῆ.

Ἄλποῦδι, βλ. Φλόμος.

Ἄλσιδιον (Alsidium), βλ. Ἐλμινθοβότανον.

Ἄλσινη (Alsine, τ. Καρσοφυλλωδῶν) γ. περιλ. φ. ποώδη, ἐτήσια και πολυετῆ. Εἶδη τῆς ἐλλ. γλωσ. 15 ἐξ ὧν τὸ κοινότερον Ἄ. ἢ ἑαρινῆ (A. verna). Ἡ Ἄλσινη τοῦ Θεοφρ. και τοῦ Διοσκρ. (ἐν Μυδῶ ὄτα) ἀναφέρεται εἰς Ἐλξίνην τὴν κρητικὴν. Ὀνομάσθη δὲ Ἄλσινη, λέγει ὁ Διοσκρ., «διὰ τὸ σκιερούς φιλεῖν και ἄσπώδεις τόπους».

Ἄλσόφιλος (Alsophila) γ. Πτεριδωδῶν περιλ. φ. δειδροδὴ λίαν κοσμητικὰ. Εἶδη περί τὰ 80 ἴσχυ. χωρῶν θερμῶν. Ἐκ τῶν συνηθέτερον θεραπευομένων εἶνε και Ἄ. ἢ ποδόφυλλος, (A. podophylla, ἴσχυ. τῆς Σινικῆς, και Ἄ. ἢ πυκνόκαρπος (A. pycnocarpa), ἴσχυ. τῆς Περουβίας.

Ἄλστονία (Alstonia, τ. Ἀποκνωδῶν) γ. περιλ. δ. και θ. ἴσχυ. χωρῶν θερμῶν. Εἶδη τινὰ φαρμακευτικά και βιομηχανικά πάντων ὁ ὅπως γαλακτοδῆς.

Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε : α') 'Α. ἡ σχολικὴ (A. Scholaris), δένδρον μετρίου μεγέθους, ἴθαγ. τῆς Αὐστραλίας καὶ τῶν ἀντ. 'Ινδιῶν ὁ φλοιὸς του (ἀγγλ. Dita-Bark) πικρότατος, ἀντιπυρετικὸς καὶ τονωτικὸς β') Α. ἡ πυκνόκλαδος (A. constricta), μικρὸν δένδρον, ἴθαγ. τῆς Αὐστραλίας, ὁ φλοιὸς του οἷος ὁ τοῦ προηγουμένου εἶδους καὶ γ') 'Α. ἡ πτεροειδῆς (A. plumosa), μικρὸν δένδρον ἴθαγ. τῶν Φιτζίω νήσων ὁ ὅπως του ἀποτελεῖ ἑλαστικὸν κόμμι ἀρίστης ποιότητος (ἀγγλ. Fiji rubber).

'Αλδτροιμερία (Alströmeria, τ. 'Αμχαριλλιδωδῶν) γ. περιλ. 44 εἶδη ἴθαγ. τῆς τροπικῆς 'Αμερικῆς φ. πώδη, πολυετῆ, βίζωματικά, κοσμητικά καὶ οἰκονομικά. Πολλαπλ. διὰ σπορ. καὶ βίζων. δύνανται δὲ νὰ εὐδοκιμηθῶσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς 'Ελλάδος. 'Α. ἡ ἐδώδιμος, 'Α. ἡ καλδασιανή, 'Α. ἡ περιβλεπτος καὶ 'Α. ἡ ὠχρὰ (A. edulis, A. Caldasiana, A. spectabilis καὶ A. palida) καλλιεργοῦνται ἐκτενῶς ἐν Χιλῆ καὶ Περούβι διὰ τὰς κονδυλώδεις ἐδώδιμους βίζας των. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων κοσμητικῶν εἰδῶν εἶνε ἡ 'Α. ἡ ξενικὴ (A. peregrina, γαλλ. Lis des Incas).

'Αλταία, βλ. 'Αλθαία.

'Αλτερονάντερα, βλ. 'Επαλληλαθής.

'Αλυγαριά, βλ. 'Αγνος.

'Αλυπον, τὸ κατ' Ὀρφανίδην Σφαιριανθές ἢ Σφαιρόνθεμον (Globularia, γαλλ. Globulaire, τ. Σφαιριδιοφόρων) γ. περιλ. φ. πώδη πολυετῆ καὶ θαμνώδη, ἴθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς 'Ασίας. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 'Α. τὸ καρδιόφυλλον (G. cordifolia), 'Α. τὸ στύγιον, (A. Stygia) καὶ 'Α. τὸ φρυγανώδες (G. Alypum, γαλλ. Séné des Provinciaux ἢ Globulaire Turbith) τὰ δύο πρῶτα σπάνια εἰς ὄρεινους τόπους, τὸ τρίτον κοινόν, τὸ 'Αλυπον τοῦ Διοσκρ. τὸ κν. ὀνομαζόμενον Στουρέκι. Τσουρέκι, Τσουράκι, Τσουκλάδι, Σέννα, Σιδέρι, 'Αλληλούϊα, ἢ Τῆς προβατίνας τὸ χορτάρι, θαμνίον ἀειθαλές τὰ φύλλα καὶ τὰ σπέρματά του καθαρτικὰ παρὰ τῷ λαῷ ἐν 'Ελλάδι ὡς καὶ εἰς ἄλλας παρ. γῶρας εἰς ἃς ἀπαντᾷ ὡσαύτως.

'Αλυσίδα βλ. 'Αλυρίς.

'Αλυσσον (Alysson, γαλλ. Alysson, ἀγγλ. Mad-wort, τ. Σταχυανθῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 90 εἶδη ἴθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς 'Ασίας καὶ τῆς βορ. 'Αφρικῆς φ. πώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 27 ἐν οἷς καὶ 'Α. τὸ ἀργυροῦν (A. argenteum ἢ murale), τὸ κν. Βρωμόχορτο, β') 'Α. τὸ ἀνατολικόν (A. orientale ἢ saxatile καὶ γ') 'Α. τὸ ὄρεινόν (A. montanum), εἶδος πολύμορφον. Τὰ δύο τελευταῖα καὶ 'Α. τὸ μακρόκαρπον (A. macrocarpum), ἴθαγ. τῆς δυτ. Εὐρώπης, εἶνε τὰ συνηθέστερα θεραπεύμενα πρὸς κόσμον, πολλαπλ. δὲ εὐχέρως διὰ σπορᾶς. Τὸ 'Αλυσσον τοῦ Διοσκρ. εἶνε πιθανῶς εἶδος Πρασίου, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Γαλιηνὸς λέγει ὅτι εἴστι βοτάνη τῷ Πρασίῳ παρεμφέρουσα, τραχυτέρα δὲ καὶ μᾶλλον ἄκανθώδης περὶ τὰ σφαιρία.

άνθος δὲ φέρει κυκνίζον· ὠνομάσθη δὲ τὸ φυτόν τοῦτο "Αλυσσον ὡς «ἀπὸ τοῦ τὴν λύσσαν κυνὸς ἰᾶσθαι».

Ἄλυσσαριά, δ' ὁ ἐν Πάρῳ Κίστου τοῦ λαγναίου.

Ἄλφα (γαλλ. Alfa), ἀραβικὴ ὀνομασία Μακροχλόης τῆς ἰσχυροτάτης (β. λ.).

Ἄλφονδία (Alfonsia), βλ. Ἐλάτις.

Ἄλχάγιον. (Alhagi), βλ. Ἄλωνις.

Ἄλχηνιῶλλον (Alchemilla)—ὄνομα ὅπερ ἐδόθη εἰς τι τῶν φ. τοῦ προκειμένου γένους ὑπὸ τῶν ἀλχημικῶν, οἱ ὅποιοι συνέλεγον τὴν ἐπὶ τῶν φύλλων του δρόσον, ὑποθεμένην γρήσιμον εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ φιλοσοφικοῦ λίθου—ἀγγλ. Lady's mantel, τ. Ῥοδωδών) γ. περιλ. φ. ποώδη, πάντα πολυετῆ πλὴν ἐνὸς ἐτηρίου· τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσ. ὃ ἐνοῖς καὶ α') Ἄ. ἡ ἀρουραία (A. arvensis ἢ Arphanes arvensis, γαλλ. Perce-pierre) β') Ἄ. ἡ ἄλπειος (A. alpina), ἡ κν. ἐν Λακωνίᾳ Λεοντοπόδου καὶ γ') Ἄ. ἡ κοινὴ (A. vulgaris, γαλλ. Pied-de-lion). Τὸ τελευταῖον, σπάνιον ἐν Ἑλλάδι, εἶνε κοινὸν ἀνά τὴν λοιπὴν Εὐρώπην, ἔνθα θεωρεῖται ἄριστον κτηνοτροφικὸν εἶδος. Ἐκ τῶν κοσμητικῶν εἰδῶν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε Ἄ. ἡ μεταξώδης (A. sericea), ἰθαγ. τοῦ Κραυκάσου, καὶ Ἄ. ἡ σιββαλδιόφυλλος (A. sibbaldiaefolia), ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ.

Ἄλωνιά καὶ **Ἄλωνίδα**, βλ. Ἄλωνις.

Ἄλωνις (Alhagi, τ. Ἐλλοβοκάρπων) γ. περιλ. 3 εἶδη φρυγάνων ἀκανθωδῶν. ἰθαγ. τῆς Ἀνατῆς. Τὸ μόνον τῆς ἑλλ. γλωσ. εἶνε Ἄ. ἡ ἑλληνικὴ (A. Graecorum), ἧτις ἀπαντᾷ ἰδίως εἰς τὰς νήσους καὶ ἐν Φαλήρω, ἔνθα ὀνομάζεται κν. Ἄλωνίδα. Εἰς τὴν Κύπρον καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς κοινὴ εἶνε Ἄ. ἡ μαυριτανικὴ (A. Maurorum), ἧτις ὀνομάζεται αὐτῶθι: Ἄλωνιά.

Ἄλωπέκουρος (Alopecurus, γαλλ. Vulpin, ἀγγλ. Fox-tail, τ. Ἀγρωστοδών) γ. περιλ. φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, νομιστικά, κτηνοτροφικὰ ἢ καὶ ζιζάνια. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσ. 6. ἐν οἷς καὶ α') Ἄ. ὁ λειμώνιος (A. pratensis, γαλλ. Vulpin des près), κοινὸν ἰδίως ἀνά τὴν λοιπὴν Εὐρώπην καὶ συγκαταλεγόμενον μεταξύ τῶν ἐκλεκτῶν κτηνοτροφικῶν εἰδῶν, καὶ β') Ἄ. ὁ ἄσκιδιωτὸς (A. urticulatus) ταῦτα ὡς καὶ τινὰ ἄλλα εἶδη Ἀγρωστοδῶν ὀνομάζονται κν. Ἄλεπονουρές, εἰς τι δὲ τῶν φ. τούτων ἀναφέρεται ὁ τοῦ Θεοφρ. Ἄλωπέκουρος, ὅπερ ἐντούτοις, κατὰ τὸν Fraas, εἶνε Πολυπόγων ὁ μομπελλιανός.

Ἄμυγνιδοῦνη (Hamamilaceae) ὀλιγομελής τ. Δικοτυλδ. περιλ. δένδρα καὶ θάμνοις (γ. Ἄμυγιάς, Κορύλοφισ, Παρροτία κ. ἄ.).

Ἄμυγνις (Hamamelis, τ. Ἄμυγνιδοῦνη) γ. περιλ. τρία εἶδη θάμνων ἢ μικρῶν δένδρων φυλλοβόλων, κοσμητικῶν καὶ δυναμῶν νὰ εὐδοκιμήσωσι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Εἶνε δὲ ταῦτα Ἄ. ἡ δεινδρώδης καὶ Ἄ. ἡ ἰαπωνικὴ (A. arborea καὶ A. japonica), ἀμφοτέρω ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας, καὶ Ἄ. ἡ βιεργίνιος (H. virginiana, ἀγγλ. Witch-Hazel), ἰθαγ. τῶν Ἡν. Πολιτειῶν. Τοῦ τρίτου τὰ μὲν φύλλα εἶνε φαρμακευτικά, τὰ δὲ σπέρματα ἐλαίουχα καὶ βρώσιμα. Τὰ βάρδια τοῦ εἶδους τούτου ἄλλοτε ἐγρησιμοποιοῦντο εἰς τὰς Ἡν. Πολτ.

ἀντι μαγικῶν βάρβδων (divining rods) πρὸς ἀνεύρεσιν μεταλλείων καὶ πρὸς διάγνωσιν τῆς παρουσίας ὑπογείων ὑδάτων (βλ. καὶ Λεπτοκαρύα). Ἄμμαηλις, Ὀμομηλις ἢ Ἐπιμηλις ὀνομάζοντο παρ' ἀρχαίους κατὰ τόπους Μεσσιπέα ἢ γερμανικὴ καὶ Κράταιγος ὁ Ἄζαρόλος. Ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ ἰδίως ἐν Ἄ. καθίχ., ἔνθα δὲν αὐτοφύεται ὁ Κράταιγος οὗτος καὶ ὅπου Ἐπιμηλιάδες ὀνομάζοντο αἱ Ναιίδες νόμφοι (Παυσανίας 8, 4, 2), ἐπιμηλις ἐκαλεῖτο ὁ καρπὸς τῆς αὐτοῦ φουμένης γερμανικῆς Μεσσιπέας ἐν Ἰωνίᾳ δὲ (πιθανῶς δὲ καὶ ἐν Κύπρῳ καὶ Κρήτῃ), ἔνθα δὲν αὐτοφύεται ἡ γερμανικὴ Μεσσιπέα, ἀλλ' εἶνε κοινὸς Κράταιγος ὁ Ἄζαρόλος, οἱ καρποὶ τούτου ἐκαλοῦντο ἀμμαηλίδες, ὀμομηλίδες ἢ ἐπιμηλίδες. Διεκρίνοντο δὲ αὐτοῖσι καὶ ἀπύρηνιοι τοιοῦτοι καρποὶ (Ἀθήν. 14, 650) ἐλέγοντο δὲ ἀπύρηνιοι οὐχὶ διότι ἦσαν πράγματι τοιοῦτοι, ἀλλὰ διότι ὁ τρώγων αὐτοὺς (τρώγονται δὲ οὗτοι ὑπερφύρμιοι) συνήθως δὲν ἀντιλαμβάνεται τῆς παρουσίας τῶν ὀλίγων καὶ μικρῶν γιγάρτων τὰ ὅποια περιέχουσι. Δὲν εἶνε δὲ σπάνιον παρ' ἀρχαίους τὸ ὀνομάζειν ἀπυρήνους καὶ τοὺς μὴ στερουμένους παντελῶς σπερμάτων καρπούς, ἀλλ' ἔχοντας τοιαῦτα ὀλίγα, μικρὰ καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀτροφικά· οὕτω ἰ. Θεόφρ. ἀναφέρει διαφορὰν Ροιᾶς ἀπυρήνου (Φ. Ἰ. 2, 2, 5 καὶ 7, καὶ 4, 13, 2), ἧτις ἀπαντᾷ σήμερον καὶ ἐν Κύπρῳ ἔνθα ὀνομάζεται κν. Κουφορροδιά, δ.δ. ἀπυρήνος Ροιά. ἂν καὶ δὲν εἶνε πράγματι τοιαύτη διότι οἱ κόκκοι τῶν καρπῶν τῆς δὲν στεροῦνται γιγάρτων, πλὴν ταῦτα εἶνε μικρὰ καὶ συνήθως ἀτροφικά (βλ. Ἄγωνα φυτά).

Ἄμανιτης (Agaricus, γαλλ. Champignon, ἀγγλ. Mushroom, τουργ. Μαντάς) γ. πολυμελέστατον τῆς τάξεως τῶν Μυκήτων. Εἰς τὸ γ. τοῦτο ὑπάγονται πολλὰ τῶν εἰδῶν τῶν κν. ὀνομαζομένων Μανιτάρια ἢ Ἄμανιτες. Τὰ εἶδη ταῦτα οἱ ἀρχαῖοι συνήθεστορον τὰ ὀνομάζον Μύκητας ἢ Μύκας, ἐνῶς Ἄμανιτας καὶ Ἄγαρικά (β. λ.) συνήθως ἐκάλουν εἶδη ἄλλων γενῶν τῆς τάξεως τῶν Μυκήτων. Διετηρήσαμεν δὲ διὰ τὸ περὶ οὗ ἐνταῦθα πρόκειται γένος τὸ ὄνομα Ἄμανιτης (δι' οὗ οἱ νεώτεροι βοτανικοὶ ὀνομάζουσιν ὁμάδα μόνον τοῦ γένους τούτου—Amanites) διότι δι' αὐτοῦ εἶνε σήμερον παγκοσμίως γνωστὰ παρ' ἡμῖν τὰ πλεῖστα τῶν εἰς τὸ γένος τοῦτο ὑπαγομένων εἰδῶν.

Τὸ γένος τῶν Ἄμανιτῶν περιλαμβάνει πολλὰ εἶδη ἐδώδιμα, ἀλλὰ καὶ πᾶσι πολλὰ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον δηλητηριώδη, τὰ ὅποια οἱ ἀρχαῖοι ὀνομάζον Μύκητας φθοροποιούς, θανατικούς, θανασίμους ἢ ἀποπνίγοντας. Εἶνε δὲ τινα τῶν εἰδῶν τούτων σήμερον γνωστὰ παρὰ τῷ λαῷ ὑπὸ τὰ ὀνόματα Πικρομανιτες ἢ Μαυρομανιτες. Τοιοῦτον εἶνε τὸ λίαν δηλητηριώδες εἶδος Ἄ. ὁ μυιοκτόνος (Agaricus muscarius, γαλλ. Fausse Oronge), ὅπερ ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ φονεύῃ τὰς μυίας τὰς λειγούσας αὐτό. Ἡ διάκρισις τῶν δηλητηριωδῶν ἀπὸ τῶν ἀβλαβῶν Ἄ. εἶνε δυσχερεστάτη, ἐκ τῶν πολλῶν δὲ κατὰ καιροὺς ὑποδειχθέντων πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μέσων οὐδὲν φαίνεται νὰ ἦνε ἀσφαλές, μόνον ἡ ἀκριβὴς γνώσις τῶν βοτανικῶν χαρακτηριστῶν ἐκάστου εἴδους δύναται νὰ θεωρηθῇ πράγματι ἀσφαλές μέσον, γινώσκουσι δὲ αὐτοὺς οἱ εἰδικοί βοτανικοὶ

(οἱ μυκητολόγοι) καὶ οἱ ἐκ πείρας διδαχθέντες νὰ διακρίνωσι τοὺς ἐν τῷ τόπῳ των φουμένους ἐδωδιμούς ἀπὸ τοὺς μὴ τοιούτους Ἄ. Πλὴν τῶν ἐξωτερικῶν χαρακτηριστικῶν (σχήματος, χρώματος, μεγέθους), ὡς βάσις πρὸς διακρίσιν τῶν δηλητηριωδῶν ἀπὸ τῶν μὴ τοιούτων Ἄ., λαμβάνεται ἡ γεῦσις αὐτῶν, ὅταν οὗτοι ᾔνε εισέτι νωποὶ. Ἡ γεῦσις τῶν ἐδωδιμῶν Ἄ. προσομοιάζει τὴν τοῦ λεπτοκαρούου· οἱ Ἄ. οἱ ἔχοντες γεῦσιν ἔστω καὶ ἀμυδρῶς δυσάρεστον, στρυφνὴν, πικράν, καυστικὴν, πεπερωδὴ ἢ ὄξινον, εἶνε ἐπιβλαβεῖς ἢ ἀμφιβόλου ποιότητος. Ἐπιβλαβεῖς ἢ ἀμφιβόλοι εἶνε προσέτι οἱ ἔχοντες ὁσμὴν δυσάρεστον ἢ ὀσμειάν καὶ ἐκεῖνοι ὧν ἡ σὰρξ μεταβάλλει χρῶμα ὅταν κόπτεται, ἢ εἶνε ὕδαρά, πολὺ ἀπαλὴ, ἢ ἀπ' ἐναντίας σκυτώδης, ἰνώδης ἢ πολὺ βαρεῖα. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἐδωδιμοὶ Ἄ. δυνατὸν ἂν ἀποβῶσιν ἐπιβλαβεῖς εἰς τοὺς καταναλίσκοντας πολλοὺς ταυτοχρόνως. Πολλοὶ ἐδωδιμοὶ Ἄ. δυνατὸν ἂν ἀποβῶσιν ἐπιβλαβεῖς ὅταν συλλεγόντες ἀφίενται ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας συνεσωρευμένοι καὶ μὴ καλῶς ἀεριζόμενοι· Πολλοὶ προστούτοις Ἄ. νεαροὶ ἔτι εἶνε ἐντελῶς ἀβλαβεῖς, ἀποβαίνουσι δὲ ἐπιβλαβεῖς περὶ τὸ πέρασ τῆς βλαστήσεώς των. Λέγεται ὅτι ἡ τοξικὴ οὐσία (ἡ ἀμανιτίνη) ἦν πιθανὸν νὰ ἐνέγκωσιν οἱ ὑποπτοὶ Ἄ. ἐξουδετεροῦνται ὡς ἐξῆς : Οἱ Ἄ. κόπτονται εἰς τεμάχια καὶ ἀφ' αὐτῶν πλυθῶσι μὲ ψυχρὸν ὕδωρ εἰσάγονται εἰς δοχεῖον περιέχον διπλάσιον τοῦ βάρους των ὕδωρ· ἐν ἐκάστη ὀχλῷ ὕδατος προστίθενται ἀνὰ 100 δράμια δυνατοῦ ὄξους καὶ τρεῖς κοχλιάρια τοῦ καφέ μαγειρικοῦ ἄλατος. Μετὰ ἡμισείας ὥρας διαμονὴν ἐν τῇ διαλύσει ταύτῃ οἱ Ἄ. μαγειρεύονται ἀφ' αὐτῶν προηγουμένως πλυθῶσιν ἐκ δευτέρου μὲ ψυχρὸν ὕδωρ καὶ βρασθῶσιν ἐπὶ τέταρτον τῆς ὥρας. Διὰ τοῦ μέσου τούτου, ὡς ἀπέδειξε διὰ πειραμάτων ὁ ἐπινοήσας αὐτὸ Gerard, καὶ οἱ μᾶλλον ἀμφιβόλου φύσεως Ἄ. καθίστανται ἀπολύτως ἀκίνδυνοι.

Οἱ κοινότεροι καὶ ἀσφαλέστεροι πρὸς βρῶσιν ἀμανίται εἶνε οἱ τοῦ εἴδους Ἄ. ὁ ἀρουραῖος (*Agaricus* ἢ *Psaliota campestris*. γαλλ. *Champignon comestible*, *Ch. des près* ἢ *Ch. de rosé*, κν. **Μανιτάρι** καὶ ἐν Κύπρῳ **Ἀσπρομανιτάρο** ἢ **Μπουροῦδι** ὅταν ᾔνε εισέτι νεαρῶτατον), ὅστις ἀπαντᾷ αὐτοφυῆς πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ καθ' ἅπασαν τὴν μεσημ. Εὐρώπην καὶ τὰ ἄλλα παράλια μέρη τῆς Μεσογείου. Τὸ εἶδος τοῦτο πολλοχῶς καὶ καλλιεργείται (γαλλ. *Champignon de couche*) πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ τῶν λεγομένων **μυκηλίων** (γαλλ. *blanc de Champignon*), τὰ ὁποῖα εἶνε νηματώδη βλαστικά ὄργανα κατέχοντα θέσιν ἰζῶν. Ἐπιτυγχάνει δὲ ἰδιαζόντως ἡ καλλιέργεια τοῦ εἴδους τούτου, εἰς τόπους σκοτεινοῦς καὶ ἐπὶ σωρῶν ἀχυρωδούς καὶ ὑγρῆς ἰπείας κόπρου. Εἰς τὴν Γαλλίαν, ἐνθα ἡ κατανάλωσις τοῦ Ἄ. τούτου εἶνε μεγάλη, καλλιεργείται ἐκτενῶς εἰς τὰς σκοτεινὰς στοὰς ἐγκαταλειμμένων λατομείων. Ἡ αὐτῆς ὀλικῆς ἔτησίαι παραγωγὴ τοιούτων Ἀμανιτῶν ὑπολογίζεται ἁξίας ἐξ ὡς ἔγγιστα ἑκατομ. φρ. πωλοῦνται δὲ οὔτοι χονδρικῶς ἐν Παρισίοις πρὸς 100-140 λεπτά κατὰ χιλιόγραμμον.

Εἶδος τοῦ γ. τούτου ἐπιβλαβέστατον εἰς τὴν δεινδροκομίαν εἶνε Ἄ. ὁ μελιχρῶς (*A. meleus*), ὅστις προσβάλλει πολλὰ δένδρα, καὶ ἰδίως τὰ καρποφόρα,

ἀναπτυσσόμενος εἰς τὰς ῥίζας των δαπάναις τῶν ὁπείων αὐξάνει καὶ πολλαπλασιάζεται. (βλ. καὶ Δερματοφόρος, Ῥιζοκτόνος, Ροισαερία). Εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἔθνα τὸ εἶδος τοῦτο εἶνε κοινότατον, θεωρεῖται ἐδώδιμον. **Ἄ. ὁ μελίχρους** ὡς καὶ δύο ἢ τρία ἄλλα εἶδη τοῦ αὐτοῦ γένους, ἔχουσι τὴν ἰδιότητα νὰ φωσφορίζωσι. (1) ἐηλαδὴ νὰ ἐκπέμπωσι τὴν ὑκτα ἀμυδρὰν λάμψιν. ἤτις πολλάκις παρεξηγεῖται: ὑπὸ τῶν δεισιδαϊμόνων χωρικῶν.

Ἄμάρακον ἢ **Ἄμάρακος** παρ' ἀρχαίοις, βλ. Ὀρίγανον τὸ Ἄμάρακον.

Ἄμάραντα ὀνομάζονται κν. πάντα τὰ φ., καλλιεργούμενα ἢ αὐτοφυῆ, τῶν ὁπείων τὰ ἄνθη δὲν μαραίνονται, δ. δ. διατηροῦνται ξηρὰ χωρὶς νὰ ὑποστῶσιν αἰσθητὴν ἀλλοίωσιν τοῦ χρώματος καὶ τοῦ σχήματος αὐτῶν. Τοιαῦτα δὲ ἄνθη φέρουσι φ. ὑπαγόμενα εἰς τὰ γένη Ἀκροκλίσιον, Ἀμμόβιον, Βάκχαρις, Γναφίλιον, Ἐλίχρυσον, Ξηράνθεμον κ. ἄ. (Εἷς τι τῶν φ. τούτων ἀναφέρεται τὸ παρὰ Πλινίῳ ἀπαντῶν Ἄμάραντον). Ἄλλ' **Ἄμάραντα** κν. ὀνομάζονται καὶ τὰ Μεσημβριάνθεμα καὶ τινὰ Σαρκοφυλλώδη οἷα εἶνε τὰ Ἀεΐζωα, τὰ Εὐαεΐζωα κ. ἄ. **Ἄμάραντα** προστούτοις ὀνομάζονται κν. Τεύκριον τὸ Πόλιον καὶ Γόμφραινα ἢ σφαιροειδής. Διὰ τὸ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γένος *Amarantus* παρεδέχθημεν τὸ ὄνομα **Βλητόν**, ὅπερ καὶ παρ' ἀρχαίοις ἦτο καὶ παρὰ τῷ λαῷ σήμερον εἶνε ἐν χρήσει διὰ πολλὰ εἶδη τοῦ γένους τούτου· συνεπῶς τὸ γένος *Bletum* τῶν νεωτέρων βοτανικῶν θὰ ὀνομασθῆ **Ψευδόβλητον**.

Ἄμάραντος (*Amarantus*), βλ. Βλητόν.

Ἄμαραντώδη ἢ **Βλητώδη** (*Amarantaceae*) τ. Δικοτλδ. περιλ. φ. κατὰ τὸ πλεῖστον ποώδη. Πολλὰ ζιζάνια. τινὰ κοσμητικὰ ἢ ἄλλως χρήσιμα (γ. Ἀγυφανθές, Βλητόν, Γόμφραινα, Ἐπαλληλανθήρ, Κήλεος, Πολύνημον κ. ἄ.).

Ἄμαρυλλιδώδη (*Amaryllidaceae*)· πολυμελής τ. Μονοκωτλδ. περιλ. φ. ποώδη, τινὰ μεγάλη. τὰ πλεῖστα βολβόριζα, πολλὰ τοξικά, πλεῖστα κοσμητικὰ, φαρμακευτικὰ, βιομηχανικὰ ἢ ἄλλως χρήσιμα (γ. Ἀγαυή, Ἄμαρυλλίς, Αἴψιανθος, Ἀλστρομερία, Γάλλανθος, Ζεφυρανθές, Ἰππέαστρον, Κλιβία, Λευκότιον, Νάρκισσος, Νηρίνη, Παγκράτιον, Πολιοανθές, Στερνβεργία, Φουρκρούα, Ψευδοκρινος κ. ἄ.).

Ἄμαρυλλίς (*Amaryllis*, τ. Ἄμαρυλλιδωδῶν)· γ. περιλ. φ. βολβόριζα, κοσμητικὰ· οἱ βολβοὶ των τοξικοί. Με τὸν ὄπὸν τοῦ βολβοῦ Ἄ. τῆς διστίχου (*A disticha*) οἱ ἰθαγενεῖς τῆς νοτ. Ἀφρικῆς δηλητηριάζουσι τὰ ἀγγέμαχά ὄπλα των. Διὰν κοσμητικὸν εἶδος εἶνε Ἄ. ἡ **Εὐθάλεια** (*A. Belladonna*), ἰθαγ. τῶν Ἀντιλλῶν ἀπαντῶν θεραπεύμενον ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς, ὡς καὶ Ἄ. ἡ **καλλίστη** (*A. ἡ Sprekelia formosissima*), ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ. — Ἄμαρυλλίς εἶνε τὸ ὄνομα ποιμενίδος παρὰ Θεοκρίτῳ.

Ἄμβροδια (*Ambrosia*, τ. Συμβέτων)· γ. περιλ. φ. ποώδη. Τὸ μόνον τῆς

(1) Παραπλήσιον φωσφορισμὸν παράγουσι καὶ τινὰ ἔντομα (βλ. Λαμπηδόνα).

ἐλλ. γλωσ. εἶδος εἶνε, τὸ καὶ εἰς ἄλλας παραμ. χώρας ἀπαντῶν, Ἄ. ἡ παράλιος (A. maritima), ἢ κν. ἐν Θήρῃ Βρωμοῦσα ὀνομαζομένη. Ἡ βραρεῖα ὁσμὴ τοῦ φ. τούτου δὲν δικαιολογεῖ τὸ ὄνομα τοῦ γένους εἰς τὸ ὅποιον ὑπάγεται, ἀλλ' οὔτε τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν τοῦ καταπλέκειν αὐτὸ εἰς τοὺς στεφάνους (ἐν Καππαδοκίᾳ), διότι εἰς τὸ φ. τοῦτο ὑποτίθεται ὅτι ἀναφέρεται ἡ Ἄμβροσία τοῦ Διοσκορίδου. Κατὰ τὸν Νίκανδρον (Ἀθῆν. ΙΕ, 681) οἱ Κορίνθιοι Ἄμβροσίαν ὀνομάζον τὸ Κρίνον. Τὰ εἰς τὰς Ἡν. Πολιτ. ἀπαντῶντα τέσσαρα εἶδη Ἄ. θεωροῦνται ἐκλεκτῆς ποιότητος νομοευτικά φ. ἰδίως διὰ τοὺς ἵππους, διὸ καὶ ὀνομάζονται κν. αὐτῶι Ἄλογόχορτα (Horse-weeds) Ἄ. ἡ λεπτόφυλλος (A. tenuifolia), ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς, εἶνε ἀξία μνείας ὡς ἐγκλιματισθεῖσα καὶ ἀπαντῶσα ἤδη αὐτοφυομένη εἰς τὴν μεσημ. Γαλλίαν.

Ἄμελαγχῆς (Amelanchier), βλ. Ἄρωνία.

Ἄμελέντο, βλ. Πέπων ὁ ἡμέρος.

Ἄμελία (Hamelia, τ. Ἐρυθροδανωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 8 εἶδη, θάμνοι ἀειθαλεῖς, κοσμητικοί, ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν. Ἄ. ἡ κοιλώδης (H. ventricosa) καὶ Ἄ. ἡ χαίνουσα (A. patens), ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς, εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων.

Ἄμερστία ἡ εὐγενής (Amherstia nobilis), δένδρον τῆς τ. τῶν Ἐλλοβοκάρπων, ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, φημιζόμενον διὰ τὰ ἄφωνα, μεγάλα ξυλόχρα μετὰ κιστρίων κηλίδων ἄνθη του.

Ἄμμι (Ammi, τ. Σκιαδανθῶν) γ. περιλ. φ. ἐτήσια. Τὰ δύο τῆς ἐλλ. γλωσ. εἶδη, τὰ ὅποια ἀπαντῶσι καὶ ἀλλοχού τῆς Εὐρώπης, εἶνε Ἄ. τὸ μεῖζον (A. majus, τουρ. Χαλτάν), τὸ κν. ὀνομαζόμενον Ἄσπροκέφαλο ἢ Κλινοκέρι, καὶ Ἄ. τὸ Γλυφίδιον (A. Visgana, γλλ. Herbe aux cure-dents), ὅπερ κυλέγετε Καραγάι, Καρίγανη, Ἄγριομάραθο ἢ Χαλαβάνα (ἐν Κύπρῳ, προφανῶς ἐκ παραφθορᾶς τοῦ Χαλθάνη-β.λ.-θεν ἴσως καὶ τὸ τουρ. Χαλτάν). Τούτου τὰ ξηρὰ σκιαδία εἶνε τὰ ἐνίοτε παρατιθέμενα εἰς τὰς τραπέζας τῶν παρ' ἡμῖν ἐστιατορίων ἀντὶ ὀδοντογλυφίδων. Τὸ ὑπὸ τοῦ Διοσκ. ἀναφερόμενον Ἄμμι αἰθιοπικόν εἶνε πιθανῶς τὸ τῶν νεωτέρων βλατικῶν Ἄμμι τὸ κοπιτικόν (A. copticum), ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀφρικῆς.

Ἄμμόδιον (Ammobium, τ. Συνθέντων) γ. περιλ. δύο εἶδη, ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας φ. ἐτήσια, κοσμητικά, στενωῶς συγγενῆ τῶν Γναφάλιων. Τὸ συνηθέστερον θεραπευόμενον εἶνε Ἄ. τὸ πτερυγωτὸν (A. alatum)-βλ. Ἀμάραντα.

Ἄμμόδενδρον τὸ διεβέρσειον (Ammodendron Sieversii), θάμνιον ἀειθαλές, ἀκνῆδες, ἰθαγ. τῆς Σιβηρίας, ἀντέχον εἰς τὴν ξηρασίαν, ὑπαγόμενον εἰς τὴν τ. τῶν Ἐλλοβοκάρπων, θεραπευόμενον δὲ ἐνίοτε χάριν τοῦ ἀργυροχρόου φυλλώματός του. Πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς.

Ἄμμόφιλον τὸ ἀμμόφυτον (Ammophila arenaria, ἢ Arundo arenaria ἢ Psamma arenaria), φ. Ἀγρωστῶδες, καλυμῶδες, πολυετές νομοευτικόν, ἰθαγ.

της Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν. Ἄπαντ' εἰς ἀμώδεις παραλίους ἢ παραποταμίους τόπους, ἄριστον πρὸς συγκράτησιν τῶν κινουμένων ἕμων.

Ἀμμόφυτον (Arenaria, γαλλ. Sabline, ἀγγλ. Sand-wort. τ. Καρσοφυλλωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 150 εἶδη, φ. πωδῆ, ἐτήσια καὶ πολυετῆ τινὰ κοσμητικά. Τῆς ἑλλ. γλωσφ. εἶδη 8. ἐν οἷς καὶ **Ἄ. τὸ ἐρφυλλόφυλλον** (A. serpyllifolia), τὸ καὶ ἀλλαγῶ τῆς Εὐρώπης ἀπαντῶν. Τὸ φ. τοῦτο ἐσθίόμενον ὑπὸ τῶν κτηνῶν προκαλεῖ ἀφθονὸν καὶ ἐπίμονον πτυελισμόν. Τὰς αὐτὰς ιδιότητες ἔχει καὶ **Ἄ. τὸ ἐρυθρὸν** (A. rubra ἢ Spergularia rubra), τὸ κν. (ἐν Ζακύνθῳ) Μελιγόνι ἢ Μελίγοιο ὀνομαζόμενον καὶ θεοροούμενον πρὸς τῷ λαῷ φαρμακευτικόν.

Ἀμμωνιακὸν περὶ οὗ ὁ Διοσκρ. λέγει: «πόα ἐστίν, ὅθεν τὸ ἀμμωνιακὸν θυρίασμα.... καὶ τοῦτο ὅπως Νάρθηκος γεννωμένου ἐν τῇ κατὰ Κυρήνιαν Λιθῦν». Πρόκειται προσφανῶς περὶ εἶδους Νάρθηκος (βλ. καὶ Δώρημα).

Ἀμορφός (Amorpha, τ. Ἐλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περὶ τὰ 8 εἶδη θάμνοι φυλλόβολοι. ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς, τινὲς κοσμητικοί. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε **Ἄ. ἡ θαμνώδης** (A. fruticosa, ἀγγλ. Lead-plant ἢ False-Indigo)· πολλαπλ. εὐγερωῶς διὰ σπορὰς καὶ παραφυάδων.

Ἀμορφόφαλλος (Amorphophallus, τ. Ἀρωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 25 εἶδη, ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν φ. πωδῆ, πολυετῆ τινὰ κοσμητικά, ἰδίως χάρις εἰς τὸ ἰδιόρρυθμον παράστημά των. **Ἄ. ὁ ῥιβιέριος** (A. Rivieri). ἰθαγ. τῆς Κοχινγκίνης εἶνε τὸ συνηθέστερον θεραπευόμενον. Τὸ φ. τοῦτο ἐν Ἰαπωνίᾳ καλλιεργεῖται· ἐκτενωῶς διὰ τὰ μεγάλα ἀμυλοῦχα. ἐδώδιμα βιζώματά του. Μεγίστας διαστάσεις λαμβάνει τὸ ἄνθος **Ἄ. τοῦ τιτανίου** (A. titanium), ἰθαγ. τῆς Σουμάτρας.

Ἀμπαλόρος, δ. ὁ. ἐν Ἀμοργῷ Ῥάμου τοῦ ἐλαισιοδοῦς.

Ἀμπέλι, βλ. Ἀμπελος.

Ἀμπελίδα καὶ **Ἀμπελίνα**, βλ. Κληματίς.

Ἀμπελόδεσμος ὁ ἰσχυρὸς (Ampelodesmos tenax ἢ Arundo Ampelodesmos ἢ festucoides, τ. Ἀγρωστοδῶν), φ. καλαμῶδες, πολυετές. ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν. Ἄπαντ' καὶ ἐν Σκοπέλῳ καὶ ἐν Ζακύνθῳ, εἶνε δὲ κοινὸν ἀλλαγῶ τῆς βορ. Ἀφρικῆς. ἐνθα ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Ἀράβων Dyss καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς ἐπιστέγασιν τῶν ἀγροτικῶν οἰκημάτων καὶ πρὸς πλεκτικά ἔργα.

Ἀμπελόκαρπος παρὰ Διοσκρ., συνώνυμον τοῦ Ἀπαρίνη.

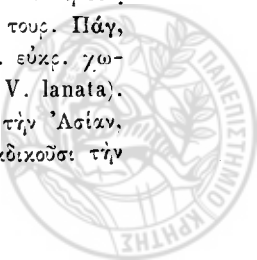
Ἀμπελοκλάδι, βλ. Ἀριστολογία ἢ στρογγύλη καὶ Ἐπίθυμον.

Ἀμπελοκλαδόρριζα, βλ. Ἀριστολογία ἢ μακρόρριζος.

Ἀμπελόνα, βλ. Ἀμπελώνα.

Ἀμπελόπρασον παρὰ Διοσκρ., βλ. Κρόμμυον τὸ Ἀμπελόπρασον καὶ Γήθουον.

Ἀμπελος (Vitis, γαλλ. Vigne, ἀγγλ. Vine, ἰταλ. Vigna, τούρ. Πάγ, τ. Ἀμπελωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 40 εἶδη, ὧν τὰ πλεῖστα ἰθαγ. εὐκρ. χωρῶν. Εἰς τροπ. χώρας μόνον δύο εἶδη ἀπαντῶσι (V. caribea καὶ V. lanata). Ἡ Ἀμερικῆ ἀριθμεῖ 13 ἰθαγ. εἶδη, περὶ τὰ 27 δὲ ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Ἀσίαν, τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Αὐστραλίαν. Ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Ἀσία διεκδικοῦσι τὴν

ἰθαγένειαν τῆς οἰνοφόρου Ἀμπέλου (*Vitis vinifera*), ἥτις ἀπὸ παναρχαιοτάτης ἐποχῆς καλλιεργεῖται ἀνὰ τὴν μεσημ. Εὐρώπην καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἀσίας καὶ τῆς βορ. Ἀφρικῆς. Ἦδη τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ καλλιεργούμενον καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἀμερικῆς, τῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς νοτ. Ἀφρικῆς. Τῆς οἰνοφόρου Ἀ. ἀπολελιθωμένα φύλλα καὶ σπέρματα (γίγαρτα) εὐρέθησαν εἰς τὴν μεσημ. Γαλλίαν καὶ τὴν βορ. Ἰταλίαν, ἐντούτοις αὐτοφυῆς, πράγματι ἀγρία (*V. vinifera sylvestris*). σήμερον ἡ Ἀ. αὕτη ἀπαντᾷ μόνον εἰς τὸν Πόντον καὶ τὴν Ἀρμενίαν, πρὸς νότον τοῦ Καυκάσου καὶ τῆς Κασπίας θαλάσσης.

Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει (Δ.195) νῆσόν τινα ὀνομαζομένην Κύρανον καὶ κειμένην παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Λιβύης, ἥτις, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν Αἰγυπτίων, ἦτον «ἐλαιών τε μεστή καὶ Ἀμπέλων». Οἱ Αἰγυπτιολόγοι βεβαιοῦσιν ὅτι ἡ καλλιέργεια τῆς Ἀ. καὶ ἡ οἰνοποιία ἐν Αἰγύπτῳ χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς πέμπτης π.Χ. χιλιετηρίδος, ὃ δὲ Ἑλλάνιος (παρ' Ἀθην. Α, 34) λέγει ὅτι «ἐν τῇ Πλινθίνῃ πόλει Αἰγύπτου πρώτη εὐρέθηται τὴν ἄμπελον». Ἐκτεταμένοι φαίνεται ἦσαν τὸ πάλαι οἱ ἀμπελώνες παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Νείλου καὶ αἱ σταφυλῆ αὐτῶν «πάνυ βρωθῆναι εὐστομοί», πολλὰ δὲ αὐτόθι «τῶν οἴνων αἱ ἰδιότητες κατὰ τε τὰ χρώματα καὶ τὴν προσφορὰν», καὶ ὑπερεῖχεν αὐτῶν ὃ τῆς πόλεως Ἀντίλλης (Ἀθην. Α. 33). Κατὰ τὸν Πausανίαν ἀγριαὶ Ἀ. ἐφύοντο παρὰ τὸν Ἀτλαντα τῆς Λιβύης, ἀπὸ τῶν Ἀμπέλων δὲ τούτων ἔζων οἱ ἔσχατοι πρὸς τὸν Ἀτλαντα οἰκοῦντες (1, 33, 4). Ἐντούτοις φαίνεται ὅτι τόσον εἰς τὴν Αἰγύπτου ὅσον καὶ εἰς τὰς ἄλλας παραμεσογειοῦς γῶρας ἡ καλλιέργεια τῆς Ἀ. εἰσῆλθη ἐκ τῆς Ἀσίας. Τὰ ἀναφερόμενα περὶ εὐρέσεως τῆς Ἀ. ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ ἐν Αἰτωλίᾳ (Ἀθην. Α', 34 καὶ Β, 35), καὶ περὶ τῆς ἐν Θήβαις γενέσεως τοῦ θάμνου τούτου (Pausanias 9, 25, 1), καὶ ἐπομένως περὶ τῆς ἐλληνικῆς ὄθεν ἰθαγενείας αὐτοῦ δὲν εἶνε βάσιμα. Αἱ εἰς τὰ μέρη ταῦτα εὐρεθεῖσαι αὐτοφυεῖς Ἀ. ἦσαν ἀναμφιβόλως ἐκ τῶν συνηθέστατα τυχαίως βλαστανοσῶν πολλαχοῦ ἐκ σπερμάτων διασπειρομένων ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζώων καὶ ἰδίως ὑπὸ τῶν πτηνῶν. Αἱ οὕτω βλαστάνοσαι Ἀ. κατὰ κανόνα λαμβάνουσι μορφὴν ὅπως ἀγρίαν ὃ καρπὸς των συνήθως εἶνε μικρόραξ, πολὺσπερμος καὶ στρυφνὸς τὴν γέυσιν. Τοιαῦτα Ἀγριάμπελοι (κν. Ἀγριάμπελα ἢ Ἀγριοκλήματα) καὶ σήμερον ἐτι συχνὰ ἀπαντῶσιν εἰς τὰ δάση τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἄλλων παραμ. χωρῶν.

Ὁ καρπὸς τῆς Ἀ. ἐκαλεῖτο παρ' ἀρχαίοις βότρος καὶ σταφυλή· τὸ δεύτερον ὄνομα, ὅπερ ἐπεκράτησε παρ' ἡμῖν (σταφύλι), εἶνε τὸ ἀρχαιότερον καὶ κατὰ τὸν Ἀθην. (ΙΑ' 653) «ἀσιαγενές», ὡς δὲ σήμερον παρ' ἡμῖν οὕτω καὶ τὸ πάλαι τῆς ὄμφακος (ἀγουρίδας) ἐγίνετο χρῆσις ἀντὶ ὄξους εἰς τὴν παρασκευὴν φαγητῶν τινῶν (Ἀθην. ΙΑ' 663).

Ὁ Θεόποπος (παρ' Ἀθην. Α', 26) λέγει ὅτι μέλας οἶνος κατεσκευάσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Χίων καὶ ὅτι αὐτοὶ πρῶτοι, διδαχθέντες παρὰ τοῦ Οἰνοπίωνος, υἱοῦ τοῦ Διονύσου, ἐξέμαθον τὸ φυτεῖν καὶ θεραπεύειν τὴν Ἀ., αὐτοὶ δὲ μετέδωκαν τὰς γνώσεις των ταύτας εἰς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας. Ἀπ' ἐτέρου ὅμως

Διόδωρος ὁ Σικελιώτης ἀναφέρει: ὅτι πρῶτος διδαχθεὶς παρὰ τοῦ Διονύσου τὴν κατασκευὴν τοῦ οἴνου εἶνε ὁ Ἀθηναῖος Ἰκάριος, Φιλωνίδης δὲ ὁ ἱατρός (παρ' Ἀθην. ΙΕ', 675) λέγει: ὅτι τὴν Ἄ. εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα (διὰ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης) ὁ Διόνυσος. Αἱ πληροφορίες αὗται, αἱ φέρουσαι τὴν μυθικὴν χροιάν τῆς ἐποχῆς των, ἐνισχύουσι τὴν ἐπικρατοῦσαν γνώμην περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Διονύσου εἰς τὰς ἑλληνικὰς γῶρας εἰσαγωγῆς τῆς καλλιεργείας τῆς Ἄ. καὶ τῆς οἴνοποιίας. Καθίσταται δὲ ἡ γνώμη αὕτη ἐτι μᾶλλον πιστευτὴ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ Διόνυσος ἐλατρεύετο ὡς θεὸς τῆς Ἄ. καὶ τῆς οἴνοποιίας. Εἰς τὸν ἐστεμμένον μὲ φύλλα Κισσοῦ καὶ Ἀμπέλου θεόν, τὸν φέροντα θύρσον καὶ συνοδευόμενον ὑπὸ τῶν Σατύρων καὶ τῶν Μαινάδων, προσέφερον τὰς ἀπαρχὰς των οἱ ἀμπελοῦργοί· τὸν θεὸν τοῦτον δὲ ὕμνουσι οὗτοι κατὰ τὸν τραγητόν, ὡς ἀναφέρει καὶ ἐν τοῖς ἐπομένοις στίχοις τοῦ ὁ Ἀνακρέων:

«Τὸν μελανόχρωτα βότρυον
Ταλάροις φέρουσιν ἄνδρες
Μετὰ παρθένων ἐπ' ὤμων
Κατὰ ληνὸν δὲ βυλόντες
Μόνον ἄρσενες πατοῦσι
Σταφυλῆν, λύοντες οἶνον,
Μέγα τὸν θεὸν κροτοῦντες
Ἐπιληγίοισιν ὕμνοις,
Ἐρατὸν πίθοις ἔρωντες
Νέον ἐς ζέοντα Βάκχον,
Ὅν ὅταν πῆν γεραῖός,
Τρομεροῖς ποσὶν χορεύει
Πολιάς τρίχας τινάσσων». (Ῥδὴ 50).

Εἰς τιμὴν δὲ τοῦ Διονύσου ἐτελοῦντο πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος κατ' ἔτος ἢ κατὰ τριετίαν τὰ Διονύσια, ἐορταὶ θερησκευτικαὶ καὶ ἀγροτικαὶ (1).

Ἡ ἀμπελοργία ἦτον ἤδη διαδεδομένη, καὶ μάλιστα ἤκμαζε, πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς Τρωϊκῆς ἐτι ἐποχῆς ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ὅμηρος μνημονεύων τῆς πολυσταφυλοῦ Ἰστιαίας καὶ Ἀρνης καὶ τῆς ἀμπελωέσσης Πιδάλου καὶ Ἐπιδαύρου, καὶ συγὰ ἀναφέρων τὸν οἶνον, οὔτινος γενναίαν ἐποίουν χρῆσιν οἱ Ἀχαιοί. Τὴν σπουδαιότητα τῆς ἀμπελοργίας καὶ τῆς οἴνοποιίας καὶ τὴν

(1) Ὅμοια περίπου βακχικὴ ἐορτὴ, πάνδημος δὲ καὶ ἑπταήμερος, τελεῖται κατὰ εἰκοσαετίαν καὶ κατὰ τὸν μῆνα Αὐγούστου ἐν Βεβέῦ (Bevey) τῆς Ἑλβετίας εἰς ἀνάμνησιν τῆς αὐτοῦ εἰσαγωγῆς τῆς καλλιεργείας τῆς Ἀμπέλου, δι' ὃ καὶ ὀνομάζεται ἡ ἐορτὴ αὕτη la fête des vignes. Τριημέρου δὲ ποιότητος ἐτησίως παρηγύρεως ἐγένετο τελευταίως (1909) ἡ ἑναρξίς ἐν Βορδιγάλιοις τῆς Γαλλίας.

μεγάλην κτύων ἐπίδοσιν παρ' ἀρχαίους Ἑλλησι: δεικνύει: ἄλλως ἢ πληθὺς τῶν σωζομένων παραγωγῶν ἐκ τῶν ἄμπελος, σταφυλή, οἶνος καὶ μέθη ὡς καὶ τὰ ἀναφερόμενα πολλὰ εἶδη τοῦ πανσιλύπου, τοῦ ἀκεσφόρου λύπης οἴνου. Ὅτι δὲ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος αἱ διαφοραὶ τῆς Ἀ. ἦσαν ἤδη πολυάριθμοι μαρτυρεῖ ὁ Θεοφρ. λέγων: «ὅσα γὰρ ἔστι τῆς γῆς εἶδη τσαυτὰ τινές φασι καὶ ἀμπέλου εἶναι» (Φ. 1, 2, 5, 7). καὶ κατωτέρω, «ὃ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀμπέλων λέγουσιν ὡς ὅσα γώρας εἶδη τσαυτὰ καὶ ἀμπέλων τοῦτ' ἀληθές καθόλου» (Φ. Αἱ. 4, 11, 6). Ἐπηρεοῦντο δὲ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων οἱ νικσοστράτιοι τῆς Ἀττικῆς βότρυς καὶ αἱ ὑπώνια καὶ ῥοδιακαὶ σταφυλαί: ἦσαν δὲ γνωσταὶ καὶ αἱ ἀπύρηνοί, δ. δ. αἱ ἀγιγχετοὶ σταφυλαί. Μετ' ἧδὸν μέλανα οἶνον τῆς θρακικῆς Ἰσμαρίου ἐμέθυσεν ὁ Ὀδυσσεὺς τὸν κύκλωπα Πολύφημον (1). Ἐθεωρεῖτο δὲ ὁ οἶνος οὗτος (2) ἀρίστης ποιότητος. Ἄριστοι δὲ καὶ ἐκ τῶν μᾶλλον ἐκτιμωμένων ἦσαν προστούτοις οἱ οἶνοι φιλάσιος, χίος, θάσιος, λέσβιος, κῆφος κ. ἄ. Διεκρίνοντο δὲ λευκοί, κίρροι καὶ μέλανες: αὐστηροί, στρυφνοί, ἀπαλοί, γλυκεῖς, γλυκάζοντες καὶ μέσοι: παχεῖς καὶ λεπτοί: παλαιοί, μέσοι καὶ νέοι: δευτερίαι καὶ ἀδύνατοι. Ἰδίως ἀγαπητοὶ καὶ ἐν μεγάλῃ χρῆσει ἦσαν οἱ διὰ παντοίων βοτανῶν καὶ ῥητινωδῶν οὐσιῶν ἀρωματιζόμενοι οἶνοι, ὡς οἱ ἀνθοσμίας, ῥοδίτης, μυρτίτης, ῥητινίτης, πιττίτης, στροβιλίτης, σχίνινος, τερμίνθινος, ὕσσοπιτης, ἀνθήνινος, σαμψύχινος κ. ἄ. πολλοί. Τὴν ἀγάπην δὲ ἦν οἱ ἀρχαῖοι ἔτρεφον πρὸς τοὺς τοιοῦτους οἶνους εἰκονίζουσιν οἱ ἐπόμενοι στίχοι τοῦ Ἐρμίπου (παρ' Ἀθηναίῳ Α. 29):

«Ἔστι δὲ τις οἶνος, τὸν δὲ σαπρίαν καλοῦσι
 Οὐ καὶ ἀπὸ στόματος στάμων ὑπανοιγομένου
 Ὅζει ἴων, ὄζει δὲ ῥόδων, ὄζει δὲ ὑακίνθου
 Ὅσμη θεσπεσία, κατὰ πᾶν ὑψιρεπές δῶ
 Ἀμβροσία καὶ νέκταρ ἡμοῦ. Τοῦτ' ἔστι τὸ νέκταρ».

Συνταγὴν πρὸς κατασκευὴν ἀρωματισμένου οἴνου δίδει ὁ Κάτων (De re rustica. 105). ὅστις τὸν ὀνομάζει ἑλληνικὸν καὶ τὸν παραβάλλει πρὸς τὸν κῆρον. Ὅς δὲ σήμερον εἰς τινὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους οὕτω καὶ τὸ πάλαι: εἰς

(1) «... ἀτὰρ αἶψον ἀσκὸν ἔχον μέλανος οἴνοιο,
 ἤδεος, ὃν μοι ἔδωκε Μάρων, Εὐάνθεος υἱός,
 ἱερεὺς Ἀπόλλωνος, ὃς Ἰσμαρον ἀμφιβεκῆκει». (Ὀδ. I, 196).
 «... αὐτὰρ οἱ αὐτὶς ἐγὼ πόρον αἴθοπα οἶνον
 τρίς μὲν ἔδωκα φέρων, τρίς δ' ἔκπιεν ἀφραδίτησιν». (Ὀδ. I, 360).

(2) Ὁ οἶνος οὗτος ἀρχικῶς ὀνομάζετο ἰσμαρικὸς καὶ μεταγενεστέρως μαρώνειος, ἀφ' ἧς ἡ Ἰσμαρος μετωνομάσθη Μαρώνεια, ὡς ὀνομάζεται καὶ σήμερον ἔτι καὶ εἶνε, ὡς τὸ πάλαι, ὀνομασθὴ διὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς οἶνους τῆς ἡ πόλις αὐτῆ.

τινας οίνους εισήγετο μαγειρικὸν ἄλας ἢ θαλάσσιον ὕδωρ (Κάτων, De re rust. 105 καὶ 106). ὠνομάζοντο δὲ οἱ οἶνοι οὗτοι: **τεθαλασσωμένοι**. Ἐννοεῖται: ὅτι ἢ εἰς τὸν οἶνον εἰσαγωγὴ τοῦ ἄλατος καὶ παντοίων βοτανῶν καὶ ξηγινωδῶν οὐσιῶν ἀρχικῶς σκοπὸν εἶχε τὴν συντήρησιν αὐτοῦ. ἢ τότε δὲ ὑφισταμένη ἀνάγκη τῆς διὰ τοιούτων μέσων συντήρησις τῶν οἴνων βαθυτέρῳ ἐμβόρωσε τὴν γεῦσιν οὕτως ὥστε νὰ προτιμῶνται οἱ ἀρωματισμένοι οἶνοι. Παρόμοια παραδείγματα τῆς ἐξ ἀνάγκης βαθμιαίας μορφώσεως τῆς γεύσεως προκειμένου περὶ οἴνων ἔχομεν καὶ σήμερον ἔτι τὰ ἐξῆς: Εἰς πολλὰς παραμ. χώρας προτιμῶνται ὑπὸ τῶν πολλῶν οἱ εὐκολότερον διατηρούμενοι στυφνοὶ ἢ λίαν οἰνοπνευματοῦχοι οἶνοι. ἢ οἱ ξηγινίται, ἢ οἱ ἐν πεπισσωμένοις πίθους φυλασσόμενοι (οἶοι εἶνε οἱ πλείστοι τῶν τῆς Κύπρου καὶ τινῶν διαμερισμάτων τῆς Ἰσπανίας), οἱ ὑποδοὶ ἀποκτῶσι τὴν ὀσμὴν καὶ τὴν γεῦσιν τῆς πίσεως. Γνωστὴ ἦτον ὡσαύτως παρ' ἀρχαίοις ἡ κατασκευὴ τοῦ **σιραίου** ἢ **ἐψημάτος** («Γεωπονικά» 4. 15, 8 καὶ 8, 32), ὅπερ κν. **σίρι** ἢ **ἐψημα** (τουρ. **πετιμές**) λέγεται καὶ τὸ ὑπᾶν γρησιμοποιοῦνται ὡς τὸ πάλαι καὶ πρὸς διατήρησιν τοῦ οἴνου εἰσαχθέντος εἰς αὐτόν.

Προστούταις ἐνωρίτατα εἰλκυσαν τὴν προσοχὴν τῶν ἀρχαίων αἱ ποικίλαι νόσοι τῆς Ἀ., ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοφρ. περιγραφῆς πολλῶν τοιούτων. καθ' ὧν τὰ ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Βάσσου γενομένη συλλογῇ τῶν «Γεωπονικῶν» μνημονευόμενα θεραπευτικὰ μέσα δὲν εἶνε ἀπηλλαγμένα τῶν δεισιδαιμονιῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐν τούτοις ἀποτελεσματικὴ ἦτον ἡ κατὰ τοῦ λεγομένου «φθειρῶς τοῦ Στράβωνος» («Γεωγραφικά» Ζ'. 59—Γαληνός Ι'. 2'—Διοσκρ. Ε' 170—«Γεωπονικά» Ε' 30) διὰ τῆς ἀσφαλτώδους «ἀμπελιτίδος γῆς» θεραπεία, ἣτις ἐφημιόζετο τότε πολλαχοῦ καὶ ἡ ὑποία εἶνε ἐν χρήσει μέχρι σήμερον περὶ τὴν Σμύρνην καὶ τὰ Ἀμπελάκια τῆς Θεσσαλίας (τὸ **σπάρτωμα**—βλ. «Ἑλληνικὴν Γεωργίαν» 1887, σελ. 460).

Εἰς τὰ παράλια τῆς νοτ. Ἰταλίας καὶ εἰς τὴν Σικελίαν, δ. δ. εἰς τὴν τὸ πάλαι ὀνομαζομένην Μεγάλην Ἑλλάδα, εἰσήχθη ἡ Ἀ. ὑπὸ τῶν ἐνωρίτατα ἀποικισθέντων ἐκεῖ Ἑλλήνων (ὁ Πλίνιος ἀναφέρει τὴν ἐλληνικὴν καταγωγὴν πολλῶν ἐκλεκτῶν διαφορῶν Ἀ. καλλιεργουμένων ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἐν Ἰταλίᾳ). ἐκ τῶν ἐλληνικῶν δὲ τούτων ἀποικιῶν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα διεδόθησαν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὰ βόρεια τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου ἡ ἀμπελοφυξία καὶ ἡ οἰνοποιία. ἣτις εἰς τοὺς πρώτους οἰκιστὰς τῆς Ῥώμης (περὶ τὰ μέσα τῆς 8ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος) ἦτον ἤδη γνωστὴ, ὡς βεβαίῳ ἡ παράδοσις. Ὅπως δὴποτε ἡ παραγωγὴ καὶ κατανάλωσις οἴνου ἐπὶ πολὺ ἦτο παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις περιωρισμένη, ἐν τῇ καλλιεργείᾳ δὲ τῆς Ἀ. ἐπεκράτει τότε παρ' αὐτοῖς, ὡς ἐπικρατεῖ καὶ σήμερον εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἰταλίας, τὸ σύστημα τῶν ἀναδενδράδων (β. λ.). Μόνον ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς 2ας π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος, ὅτε οἱ ἀμπελώνες εἶχον αὐτοὶ πολλαπλασιασθῆ. κατέστη ὁ οἶνος παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις κοινὸν ποτὸν χορηγούμενον καὶ εἰς αὐτοὺς ἔτι τοὺς ὑπηρετάς καὶ ἐργάτας τῶν κτημάτων (Κάτων. 57). Οὐχ ἦτον οἱ ἐλληνικοὶ οἶνοι καὶ ἰδίως οἱ τῆς Χίου, τῆς

Θάσου, τῆς Λέσθου, τῆς Κῶ, ἐπρωσιμῶντο τῶν ἰταλικῶν, οἵτινες ἐπὶ πολὺ ἐθεωροῦντο ὑποδεέστεροι. Ἐντούτοις βραδύτερον καθίσταντο περιώνυμοι καὶ οἱ οἶνοι μιμερητινός (τῆς Μεσσηνίας) φαλέρνιος, συρρεντινός, οἰγγίνος, θουρίνος, στατανός, λαγαριτατός κ. ἄ. ἐκλεκτοὶ ἰταλικοὶ οἶνοι. Τότε καὶ ἡ οἰνοποιία τελειοτέρα ἦτο, καὶ ἀφθονώτερος καὶ εὐωνότερος οἶνος ὑπῆρχε, καὶ ξυλίνων βυτίων ἐγίνετο χρῆσις πρὸς διατήρησιν αὐτοῦ. — «Τοῦ δὲ οἶνου τὸ πλῆθος, λέγει ὁ Στράβων προκειμένου περὶ Ῥώμης (Ε, 218), μνηύουσιν οἱ πίθοι· ξυλίνοι γὰρ μείζονες οἴνων εἰσὶ· προσλαμβάνει δὲ πολὺ ἢ τῆς πίσης εὐπορία πρὸς τὸ εὐώνητον».

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ τὴν μεσημ. Γαλλίαν ἡ καλλιέργεια τῆς Ῥ. καὶ ἡ οἰνοποιία εἰσῆχθησαν ἐνωρίτατα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τῶν ἀποικισθέντων εἰς τὰς χώρας ταύτας, εἰς τὰς ὑποίας βραδύτερον παρήχοντο οἶνοι ἐκλεκτοί, ὡς ὁ γνωστότατος γενόμενος μασσαλιήτης. Κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κατάκτησιν τῆς Γαλλίας ἡ Ῥ. ἐκαλλιεργεῖτο μόνον εἰς τὰς μεσημβρινὰς ἐπαρχίας τῆς χώρας ταύτης. Τότε, καθὼς Διόδωρος ὁ Σικελιώτης ἀναφέρει, τῆς μέσης Γαλλίας οἱ κάτοικοι (οἱ Γαλάται) ὡς ἐθνικὸν ποτὸν εἶχον τὸν ζύθον, ἂν καὶ ἐποίουν χρῆσιν καὶ οἴνου, κομιζομένου εἰς τὴν χώραν τῶν ὑπὸ ἐμπόρων. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πλινίου (70 π. Χ.) ἡ Ῥ. ἐκαλλιεργεῖτο καὶ οἶνος κατεσκευάζετο καὶ εἰς αὐτὴν ἔτι τὴν μέσῃν Γαλλίαν, ὅθεν, κατὰ τὸν Τάκιτον (98 π. Χ.) ἐπρωμηθεύοντο τὸ νᾶμα τοῦ Βάκχου οἱ ἐντεῦθεν τοῦ Ῥήνου Γερμανοί. Ὡστε ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἀμπελοουργίας εἰς τὴν σήμερον ἔκτενως καὶ λίαν εὐδοκίμως καλλιερгоυσαν τὴν Ῥ. μέσῃν Γαλλίαν χρονολογεῖται κυρίως ἀπὸ τῆς κατακτήσεως τῆς χώρας ταύτης ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, οἵτινες βραδύτερον συντέλεσαν εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ θάμνου τούτου καὶ βρασιότερον, ὡς λ. γ. παρὰ τοὺς Παρισίους, ἐνθα εἶρε τὴν Ῥ. καλλιερгоυμένην ὁ Ἰουλιανὸς (4ον μ. Χ. αἰῶνα) καθ' ἃ ἀναφέρει ἐν τῷ «Μισοπώγωνι» του (1), ὡς καὶ ἀπὸ τὴν Γερμανίαν, τὴν Οὐγγαρίαν καὶ ἀλλαχοῦ. Αὕτη εἶνε ἐν συντόμῳ ἡ ἱστορία τῆς ἀπὸ τὴν Εὐρώπῃ ἰδίως διαδόσεως τῆς οἰνοφόρου Ῥ.

Σήμερον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ Ῥ. κατέχει ἕκτασιν 1,500,000 στρεμμάτων ὡς ἔγγιστα, ἐξ ὧν αἱ 700,000 περίπου φέρουσι τὴν Σταφιδάμπελον (*Vitis vinifera var. aegyrena*, γαλλ. *Vigne de raisin de Corinthe*, ἀγγλ. *Currant vine*). Ταύτης ὁ καρπὸς εἶνε ὡς γνωστὸν λεπτόρραξ, ἀγιγχατος, μέλας καὶ σπανιώτερον λευκός, ὀνομάζεται δὲ κορινθιακὴ σταφίς (γαλλ. *raisin de CO-*

(1) «Ἐτύγχανον ἐγὼ χειμάζων περὶ τὴν φίλην Λουκετίαν ὀνομάζουσι· δ' οὕτω οἱ Κελτοὶ τῶν Παρισίων τὴν πολίχνην· ἔστι δ' οὐ μεγάλη νῆσος ἐγκειμένη τῷ ποταμῷ... καὶ φύεται παρ' αὐτοῖς ἀμπελος ἀγαθὴ, καὶ συκᾶς ἤδη τινὲς εἰσὶν οἱ ἐμνηχανήσαντο, σκεπάζοντες αὐτάς τοῦ χειμῶνος ὥσπερ ἱματίοις τῇ καλᾷ πυροῦ καὶ τοιούτοις τισίν, ὅσα εἴθωθεν εἶργειν τὴν ἐκ τοῦ ἀέρος ἐπιγυρομένην τοῖς δένδροις βλάβην».

rinthe, ἄλλ. Currant, ἰταλ. passolina, κν. νῦν μὲν σταφίδα. ἄλλοτε δὲ κουρεντί, τσιμπίμπο ἢ λιανοροῶγι). Περὶ τῆς καταγωγῆς τῆς διαφορᾶς ταύτης ἐγράφησαν πολλά, τὸ λεγθὲν ὅμως ὅτι αὕτη κατέγεται ἐκ Νάζου ἐπ' οὐδενὸς σοβαροῦ δεδομένου στηρίζεται.

Ἡ ἀποξηρανσις τῶν σταφυλῶν πρὸς παρασκευὴν σταφίδος εἶνε γνωστὴ ἔκπαλαι. Αἱ σταφίδες, ἀσταφίδες ἢ σταφυλίδες ἀναφέρονται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ἡ δὲ παροιμία «ἀνθρώπου γέροντος ἀσταφίς ἢ κεφαλὴ» ἢ χαρκατηρίζουσα τὴν βυτιδιώδη κατάστασιν τῆς σταφίδος μαρτυρεῖ ὅτι αὕτη ἦτο τὸ πάλαι κοινῆς χρήσεως προϊόν. Ἐπροσιμῶντο δὲ τότε αἱ σταφίδες τῆς Ῥόδου καὶ ὑπῆρχον λευκαὶ καὶ μέλαιναί σταφίδες (Διοσκρ. Ε, 4). Ἄλλὰ καὶ ὁ σταφιδίτης οἶνος ἦτο γνωστός (Ἰπποκράτης) ὡς δὲ οἱ Ἴταλοι σήμερον οὕτω καὶ οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὠνόμαζον τὴν σταφίδα una passa (ἄλλὰ καὶ astaphida κατὰ τὸν Πλίνιον—una quam astaphida vocant, 23, 12). Τρόπους παρασκευῆς σταφίδος παρ' ἀρχαίους ἀναφέρουσιν ὁ Κολουμέλλας (De re rustica, 7, 16) καὶ ὁ Φλωρεντίνος («Γεωπονικά», 5, 52). Λεπτέρραξ δὲ σταφυλὴ τοῦ Ἄργους μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Βεργιλίου («Argitis minor», Γεωργ. 2, 93), τοῦ Πλίνιου (14, 4) καὶ τοῦ Κολουμέλλα (3, 2) εἶνε ἄραγε αὕτη ὁ καρπὸς τῆς σημερινῆς Κορινθιακῆς Σταφιδαιμπέλου ;

Ἄγιγαρτος εἶνε καὶ μικρόραξ καὶ ἡ σταφυλὴ λίπαρις ἢ παραγομένη καὶ ἀποξηραίνουμένη εἰς τὰς πρὸς βορρᾶν τῆς Σικελίας ὁμωνύμους νήσους (Lipari). Ἄγιγαρτος προστούτοις εἶνε καὶ ὁ καρπὸς τῆς Σουλτανίνας, διαφορᾶς καλλιέργουμένης παρ' ἡμῶν πρὸς σταφυλοπαραγωγὴν (ἰδίως ἐν Ἀττικῇ) καὶ πρὸς παραγωγὴν τῆς ὁμωνύμου σταφίδος (Σουλτανίνας, γαλλ. Soultanina, ἀγγλ. Sultana, τουρ. Τσεκερντεκίς, ἦτοι ἀγίγαρτος) ἰδίως εἰς τὸ ἀργολικὸν πεδῖον (1). Τῆς διαφορᾶς ταύτης ἡ καλλιέργεια εἶνε ἐκτενσετέρα εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, κατέγεται δὲ αὕτη ἐκ Περσίας, ἐκ τοῦ διαμερισματικῆς Σουλτανιᾶς, οὐτινος προσέλαβε τὸ ὄνομα καὶ ἔνθα καὶ σήμερον ἐστὶ καλλιιεργεῖται ἐκτενωῶς αὕτη, ἀλλ' ὅπου τὸ προϊόν εἶνε κατωτέρας ποιότητος τοῦ σμουναϊκοῦ καὶ τοῦ ἀργείου.

Παρ' ἡμῶν καλλιιεργοῦνται προστούτοις αἱ κατ' ἐξοχὴν σταφιδοφόροι Ἄ. Ῥοζαϊά (ἐξ ἧς ἡ ὁμωνύμος τῆς Σμύρνης σταφίς, ἧς ἡ ἀνωτέρα ποιότης εἶνε ἐν τῷ ἐμπορίῳ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἐλεμές), καὶ Μαλάγα (ἐξ ἧς ἡ ὁμωνύμος

(1) Ἡ διάδοσις τῆς καλλιιεργείας τῆς Σουλτανίνας ἀπὸ τὸ ἀργολικὸν πεδῖον καὶ ἐκείθεν καὶ ἀλλαγῶς τῆς Ἑλλάδος ὀφείλεται εἰς τὸν Ἄ. Λογοθέτην, ὅστις τῷ 1838 εἰσήγαγεν ἐκ Σμύρνης καὶ ἐφύτευσεν εἰς τὰ παρὰ τὸ Ναύπλιον κτήματά του τὰ πρῶτα κλήματα τῆς διαφορᾶς ταύτης (βλ. «Ἑλληνικὴ Γεωργία» 1886, σελ. 368). Παραλλαγὴ Σουλτανίνας φέρουσα σταφυλὰς βαθέως ἐρυθρὰς ἀπαντᾷ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ὀνομάζεται ἐπίσης Τσεκερντεκίς.

ἀρίστη ἰσπανικὴ σταφίς—γαλλ. καὶ ἀγγλ. Malaga). ἡ κν. λεγομένη **Μαλαγουζιά**, ἀλλ' ἄμφότεραι μόνον πρὸς σταφυλοπαραγωγὴν. Μικραὶ ποσότητες σταφίδος παρασκευάζονται ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς ἰδίαν τῶν ἀμπελοκτητῶν χρῆσιν. καὶ ἐκ τοῦ καρποῦ τῶν διαφορῶν **Ῥοδίτης**, **Βούφθαλμον** ἢ **Βοΐδομμάτης** καὶ **Μοσχάτη**. Τῆς τελευταίας ἡ καλλιέργεια πρὸς παραγωγὴν σταφίδος καὶ ἰδίως οἴνου εἶνε ὁπωσδήποτε σπουδαία παρὰ τὸ Ἐργοζώριον. ἐκτενεστάτη δὲ ἐν Σάμῳ. Μεγαλόβραζ ἐγγίγατος **μαύρη σταφίς** παράγεται κατὰ μέγαρα ποσὰ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Μ. Ἀσίας ὡς καὶ ἐν Κύπρῳ ἐκ παραλλαγῶν τῆς διαφορᾶς **Βούφθαλμος** (κν. ἐν Κύπρῳ **Ὀφθαλμο**) καὶ ἰδίως τῆς παραλλαγῆς ἣτις ἐν Ἑλλάδι ὀνομάζεται **Φιλέρι**. Μεγαλλόβραζ καὶ μακρόβραζ εἶνε ἡ εἰς μικρὰ ποσὰ παραγομένη σταφίς τῆς **Δαμασκοῦ**. ἣτις μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, συσκευαζομένη εἰς στρογγύλα ἐξ ὀξύας μικρὰ κυτία, ἐξήγετο διὰ τὴν Εὐρώπην ἔνθα ἐχρησιμοποιεῖτο ἰδίως ὑπὸ τῶν φαρμακοποιῶν πρὸς παρασκευὴν πτισανῶν. Μεγαλόβραγες ὡσούτως καὶ ἐγγίγατοι πλὴν ξηνοὶ εἶνε αἱ ἐν ποσῶ παραγόμεναι ἐν Ἰσπανίᾳ ἐκλεκταὶ σταφίδες **μουχατέλλα**, **μαλάγα** καὶ **βαλεντία**. Ἀπὸ τινων δὲ ἐτῶν ἐπεδόθησαν εἰς τὴν κατὰ μέγαρα ποσὰ παραγωγὴν σταφίδων καὶ ἐν Ἀλγερίᾳ. **Καλλιφορνίχ** (ἀγιγάρτων), **Χιλῆ** (μαλάγας) καὶ **Λυστραλίχ** (κορινθιακῆς).

Αἱ πρὸς παραγωγὴν σταφυλῶν πρὸς βρώσιν καὶ οἶνοποιίαν καλλιιεργούμεναι ἐν Ἑλλάδι διαφοραὶ Ἄ. εἶνε πολυάριθμοι. Ὁ Ὀρφανίδης ἐβεβαίωσε τὴν ὑπαρξίν ἐν μόνῃ τῇ Ἀττικῇ πλεον τῶν 100 διαφορῶν. Προτιθέμενος νὰ δημοσιεύσῃ ἐν ταῖς «Γεωπονικαῖς» του τὴν περιγραφὴν τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀπαντωσῶν διαφορῶν, ἔγραψεν ὅτι οἱ ἀναγνώσται του θὰ ἐσυγχώρουν τὴν συντομίαν τῶν περιγραφῶν ὅταν θὰ ἐμάνθανον ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπ' αὐτοῦ, ὑπὸ τῶν Δημάρχων τοῦ Κράτους καὶ ὑπὸ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀνταποκριτῶν του ὀρισθεῖσῶν διαφορῶν ἀνῆρχετο εἰς 480. « Ἀριθμὸς καταπληκτικὸς, προσέθετεν, ἀποδεικνύων ὅτι ἡ Ἄμπελος εὗρεν ἐν τῇ Ἑλλάδι τὴν θετὴν τῆς μητέρας. Καὶ πρῶτον μὲν ἡμεῖς αὐτοὶ περιήλθομεν πάντας τοὺς περὶ τὰς Ἀθήνας ἀμπελώνας ἐπὶ πολλὰς ἐβδομάδας, ὀδηγοὺς ἔχοντες ἀνδρας πολυπειρους, καὶ περιεγραψάμεν ἐπιτοπίως, ἐντὸς τῶν ἀμπελώνων, 111 διαφορὰς, τὰς δὲ λοιπὰς περιέγραψαν οἱ νοημονέστεροι τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀμπελογνωστῶν καὶ ἄλλοι εἰδήμονες» («Γεωπονικά» Ὀρφ., τόμ. Δ', σελ. 151).— Δυστυχῶς ἡ ἀγγελία αὕτη ἦτον ἐκ τῶν τελευταίων δημοσιευμάτων τοῦ Ὀρφανίδου, διὸ καὶ αἱ ἐν αὐτῇ ἀναφερόμεναι περιγραφαὶ ἔμειναν ἀδημοσίευτοι.

Ἐν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ ἀνα τὴν Ἀνατολὴν ἡ βρώσις σταφυλῶν εἶνε γενικωτάτη, μέγα δὲ μέρος τοῦ προϊόντος τῶν ἀμπελώνων τῶν καταναλίσκεται ἐν μορφῇ σταφυλῶν πρὸς βρώσιν. Ἀρχεται δὲ ἡ σταφυλοφαγία κυρίως ἀπὸ τῆς Μεταμορφώσεως (6ης Αὐγούστου), ὅτε πλεον πολλῶν Ἄ. αἱ σταφυλαὶ εἶνε πλήρως ὄριμοι, διὸ καὶ συνειθίζεται εἰς τινὰ μέρη κατὰ τὴν ἐορτὴν ταύτην νὰ κομίζονται εἰς τὴν ἐκκλησίαν σταφυλαί, τὰς ὁποίας, μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς

λειτουργίας, ὁ ἱερεὺς, ἀφοῦ εὐλογήσῃ, διανέμει εἰς τοὺς ἐκκλησιαζομένους. Ἡ συνήθεια αὕτη ἔχει βεβαίως σκοπὸν ὑγιεινόν, ἀποτρεπομένων οὕτω τῶν πιστῶν ἀπὸ τοῦ νὰ τρώωσι σταφυλάς πρὶν αὐταὶ ὠριμάσωσι πλήρως. Μεγάλῃ κατανώσει σταφυλῶν γίνεται πρὸς βρῶσιν καὶ εἰς τὰς ἄλλας παραμεσογείους χώρας, εἰς τὴν μεσημ. δὲ Γαλλίαν περὶ τὸ 1850, ὅτι ἡ Ἄμπελος ἦτον ἐκεῖ ἐν πλήρει παραγωγῇ, ἡ δὲ τιμὴ τοῦ προϊόντος αὐτῆς εὐτελεστάτη, ἡ σταφυλὴ ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ ὡς κτηνοτροφικὴ οὐσία ὠφελιμοτάτη διὰ τὰ κτήνη εἰς τῶν ὑπόιων τὴν ταγὴν εἰσάγετο αὕτη. Τότε εἰς τὰ περὶχωρα τοῦ Μπεζιέ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ τρυγητοῦ ἐπεκράτει ἡ συνήθεια ὅπως μετὰ ἕκαστον δρόμον τοῦ καρραγωγέως τοῦ μεταφέροντος εἰς τὸν ληγὸν ἀπὸ τοῦ ἀμπελώνος τὰς σταφυλάς, γροηγῶνται δι' ἕκαστον τῶν κτηνῶν του ἀνά 2—3 ὄκ. πιτύρων καὶ σταφυλαὶ κατὰ βούλησιν ταῦτα ἀναμιγνυόμενα ἀπετέλουν τὴν ταγὴν, ἣν ἔτρωγον τὰ κτήνη κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκ νέου φορτώσεως τοῦ κάρρου. Συνεπεῖχ τῆς τοιαύτης κατὰ τὴν περίοδον τοῦ τρυγητοῦ δικιότης τῶν εἰς τὸν τρυγητὸν ἐργαζομένων κτηνῶν, ταῦτα, παρὰ τὴν κοπιώδη ἐργασίαν εἰς τὴν ὑπεβήλλοντο, ὄχι μόνον συνετηροῦντο ἄριστα, ἀλλὰ καὶ ἐβελτιοῦτο σημαντικῶς ἡ κατάστασις των («Bulletin de la Société Nat. d'Agriculture de France», 1911, σελ 789).

Ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοφρ. ἀναφερομένη πληθὺς τῶν διαφορῶν τῆς οἰνοφόρου Ἄ. (βλ. σελ. 96) εἶνε ἐννοεῖται ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ μεγαλητέρα σήμερον ὅτε αὐταὶ μὲν ἀριθμοῦνται κατὰ χιλιάδας (1), τὰ δὲ ἐκ τῆς διαστυρωσεως τοῦ εἶδους τούτου μετὰ τῶν ἄλλων εἰδῶν τοῦ προκειμένου γένους προκύψαντα νόθα κατὰ ἐκατοντάδας. Ἐπέστησαν δὲ πρῶτοι τὴν προσοχὴν των εἰς τὰ φυσικῶς προκύπτοντα νόθα καὶ εἰς τὴν τεχνητὴν παραγωγὴν τοιούτων οἱ Βοραιοαμερικανοί, ἀποβλέψαντες ἀρχικῶς μὲν εἰς τὴν ἀπόκτησιν φυτῶν φερόντων καρπὸν ἀφθονώτερον καὶ ἐκλεκτότερον ἐκείνου ὃν παράγουσιν αἱ παλαιαὶ ἐγγχώριοι αὐτῶν Ἄμπελοι, βραδύτερον δὲ καὶ εἰς τὴν ἐξέδυσιν τοιούτων νόθων φυτῶν ἀντεχόντων εἰς τὰς προσβολὰς τῆς φυλλοξήρας. Πολλὰ δὲ τῶν νόθων τούτων φυτῶν ἀπέβησαν εὐεργετικώτατα διότι ἐχρησίμευσαν πολλοχοῦ, καὶ ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ (ἐνθα βραδύτερον ἀνεπτύχθη καὶ ἐκεῖ καὶ ἐσυστηματοποιήθη ἡ τέχνη τοῦ παράγειν νόθα διὰ τῆς ἀλληλοδιαστυρώσεως διαφορῶν εἰδῶν καὶ διαφορῶν), πρὸς ἀνασύστασιν τῶν ὑπὸ τῆς φυλλοξήρας καταστραφέντων ἀμπελώνων διὰ φυτῶν ἀντεχόντων καὶ χρησιμοποιούμενων ἀπλῶς ὡς ὑποκειμένων ἢ καὶ ὡς ἀπ' εὐθείας παραγωγῶν.

Προκειμένου περὶ τῆς δημιουργίας νόθων καὶ νέων διαφορῶν Ἄ. δέον ν' ἀναφέρω ἐνταῦθα τὸ ἐξῆς: Ἐσχάτως οἱ κύριοι Tacussel καὶ Zacharewicz ἐδημοσίευσαν ὅτι κατώρθωσαν νὰ παραγάγωσι νέαν διαφορὰν, πρωτοφανῆ, φέρουσαν

(1) Ὁ Rovasenda περιγράφει πλέον τῶν 4.000 διαφορῶν, ὁ δὲ Viala εἰς τὴν τελευταίαν αὐτοῦ ἀμπελογραφίαν ἀπαιθμεῖ περὶ τὰς 5,700 διαφορὰς μετὰ 24,000 ὡς ἐγγιστα συνωνύμων.

βότρους τινάς μὲν λευκοὺς, ἄλλους δὲ μέλανας καὶ ἄλλους ἔχοντας ῥᾶγας λευκὰς καὶ μελαίνας (1). Ἐπιταύτην διαφορὰν Ἄ. (2) ὡς ἐπιτυγχανομένην τεργητικῶς ἀναφέρει ὁ Θεόφραστος λέγων: «Ἐκ τοῦ αὐτοῦ δὲ κλήματος φέρειν λευκὸν καὶ μέλανα βότρυον, ἢ ἐν τῷ αὐτῷ βότρῳ τὰς ῥᾶγας τὰς μὲν τοιαύτας, τὰς δὲ τοιαύτας, ὅταν διελόντες συνθῶσι ἐκατέρου τὸ ἥμισυ πλὴν τοῦ κάτω μέρους καὶ συνδῆσαντες καταπαῖξωσι, συμφύεται γὰρ ἀλλήλοις» (Φ. Αΐ. 5, 5, 1). Ἐπιταύτην καὶ ἀγινῶνται διαφορὰν τεργητικῶς ἐπιτυγχάνοντο τὸ πάλαι καθ' ἃ ὁ Θεόφρ. λέγει ἐν τοῖς ἐπομένοις: «Συμβαίνει δὲ καὶ ἐν ἄλλοις μορίων τινῶν ἀραιροῦμένων ποιεῖν τινα διαφορὰν, ὡσπερ τοῖς ἄμπέλοις ὅταν ἢ μήτρα τοῦ κλήματος ζυθῆ τούτους βότρους ἀγινῶνται εἶναι» (Φ. Αΐ. 5, 6, 13). Τὴν δὲ τῆς μεθόδου ταύτης ἐπιτυχίαν ἀγινῶντων σταφυλῶν ἀναφέρει καὶ ὁ Δημόκριτος λέγων: «Ἀγινῶντων σταφυλῶν τινὲς οὕτω ποιοῦσι. Τοῦ κλήματος μέλλοντος φηρέεσθαι, τοσοῦτον μέρος ὅσον εἰς τὴν γῆν μέλλουσι καταγωννύναι, τοσοῦτον ἥρμα ἐξ ἴσου σχίσαντες αὐτό, ὡτογλυφίδι τὴν ἐντεριώνην λαμβάνουσιν, εἶτα παπύρω ὑγρῷ περιδῆσαντες κατατίθενται:... Ἄλλοι δὲ αὐτὰς τὰς ἄμπέλους τὰς ἤδη καρποφορούσας τέμνουσι, καὶ ὡτογλυφίδι τοῦ καρποφοροῦντος κλήματος τὴν ἐντεριώνην λαμβάνουσιν, ὅσον δύνανται ἐκ βίθους, οὐ διασχίσαντες τὸ κλήμα ὡς προδεδήλωται, ἀλλὰ ἀκέραιον ἐάσαντες, καὶ ὅπῃ κυρηναϊκὸν ἀνέντες ὕδατι, καὶ εἰς πάγος ἐψύγματος ποιήσαντες ἐγγυματίζουσι, καὶ ἀνορθώσαντες τὰ κλήματα πρὸς γάρκακας ἀναδεδυμένους ἵνα μὴ ὁ ὅπως ἐκρυῆ». («Γεωπονικὰ» 4, 7) (3).

Ἐκ τῶν πολυαριθμῶν διαφορῶν τῆς οἰνοφύτου Ἄ. ἄλλαι μὲν εὐδοκίμοισι πλείτερον εἰς σχετικῶς θερμὰς χώρας, ἄλλαι δὲ εἰς εὐκρατεστέρας καὶ ἄλλαι εἰς ψυχράς οὕτω ἀπαντῶμεν τὴν Ἄ. καλλιεργουμένην ἐν ὑπαίθρῳ καὶ φέρουσαν καρπὸν ἐξ οὗ κατασκευάζεται καὶ μικρὰ ποσότης οἴνου εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ

(1) «Le Progrès agricole et viticole», 1909, Α', σελ. 683).

(2) Ἡ ὑπὸ τῶν κκ. Tacussel καὶ Zacharewicz ἀναγγελλθεῖσα νέα δῆθεν αὐτῆς διαφορὰ Ἄ. ὡς καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Θεόφρ. ἀναφερομένη, πρέπει νὰ ᾔη ἀπλῶς προϊόντα ἐκτρομακτικά, τὰ ὑπὸ τῶν Γάλλων ὀνομαζόμενα χίμαιραι (Chimères), τὰ ὅποια ἀναπαράγονται μόνον διὰ μοσχευμάτων καὶ διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ. Οὕτω ὁ Winkler ἐξ ἐμβολιασμοῦ Στρώγου τοῦ μέλανος ἐπὶ Λυκοπερσικοῦ (Τομάτας) ἐπέτυχε βλαστὸν ἀναπτυχθέντα ἰσχυρῶς ἀπὸ τοῦ σημείου τοῦ ἐμβολιασμοῦ, ὅστις βλαστὸς ἔφερεν ἀπὸ μὲν τοῦ ἐνὸς μέρους φύλλα Στρώγου ἀπὸ δὲ τοῦ ἑτέρου τοιαῦτα Λυκοπερσικοῦ (Progrès agricole et viticole, 1911, Α', σελ. 203).

(3) Ἀγνώστῳ ἂν ἐγένοντο συστηματικὰ δοκιμαὶ τῆς μεθόδου ταύτης πρὸς ἐξακρίθωσιν τῆς ἀποτελεσματικότητος αὐτῆς. Ἐντούτοις πολλοὶ ὑποστηρίζουσιν ὅτι ἡ ἀφαίρεσις τῆς ἐντεριώνης τοῦ κλήματος δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν σπερμάτων, τὰ ὅποια σημειωτέον ὅτι συνηθέστατα ἐλλείπουσιν ἀπὸ τὰς μικροτέρας τοῦ συνήθους ῥᾶγας πύσης σταφυλῆς.

παράλια τῆς Ἀγγλίας. Ἐν Θουερῦ καὶ Φοντενεβλῶ (παρὰ τοὺς Παρισίους) ἐκ-
 τενης εἶνε ἡ ἐν ὑπαίθρῳ καλλιέργεια τῆς διαφορᾶς Chasselas. τῆς περιωνύμου
 διὰ τὰς ἐξαιτίας πρὸς βρῶσιν σταφυλᾶς τῆς. Ἡ Ἄ. αὕτη φυτεύεται αὐτόθι παρὰ
 τοίχους βλέποντας πρὸς μεσημβρίαν καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων ὀδηγεῖται καὶ μορφοῦ-
 ται ἐν εἶδει σπαλίωνος (γαλλ. en espalier). Ἡ Παραρρηγία καὶ ἡ Οὐγγαρία,
 γῶραι ὡσαύτως ψυχραὶ, κέκτηνται ἀμπελῶνας καὶ παράγουσιν ἐπιτραπέζιους
 οἴνους λίαν ἐκτιμωμένους. Οἱ οἴνοι οὗτοι εἶνε πτωχοὶ εἰς οἰνόπνευμα παραβαλ-
 λόμενοι πρὸς τοὺς τῶν μεσημβρινῶν γῶρων, τῶν ὁποίων οἱ ἐκλεκτότεροι εἶνε λίαν
 οἰνοπνευματοῦχοι καὶ χρησιμοποιοῦνται σήμερον ὡς ἐπιδόρπιοι. Τοιοῦτοι ἐπιδόρ-
 πιοι οἴνοι ἰδιαζόντως ἐκτιμώμενοι εἶνε τὸ πόρτον, ἡ μαρσάλα, ἡ μαλάγα, τὸ
 λάγριμα Κρίστι, τὸ βινσάντο τῆς Θήρας, ἡ κομμανδαρία τῆς Κύπρου (1). τὸ
 μοςχάτον τοῦ Ξηροχωρίου καὶ τῆς Σάμου κ.τ. Κατασκευάζονται δὲ οἱ οἴνοι οὗ-
 τοι συνήθως ἐκ σταφυλῶν ἡλιαστῶν ὡς τὸ πάλαι (2).

Εἰς τὰς σχετικῶς θερμότερας γῶρας τῆς ζώνης εἰς ἣν εὐδοκίμει ἡ οἰνοφόρος
 Ἀ., καὶ εἰς γαίας γονίμους αὕτη δυνατόν νὰ διατηρηθῇ ἀκμαϊοτάτη καὶ καρπο-
 φοροῦσα ἐπὶ ἑκατὸν καὶ πλέον ἔτη, ἀφιεμένη δὲ ν' ἀναπτυχθῇ ὡς ἀναδενδρᾶς
 λαμβάνει ἐνίοτε μεγάλας διαστάσεις. Τοιούτων μεγάλων διαστάσεων πρέπει νὰ
 ἦτο ἡ ὑπὸ τοῦ Πλινίου (15, 1) ἀναφερομένη κυπριακὴ Ἄ., ἧς ὁ κορμὸς ἐγρη-
 σίμειυσε πρὸς κατασκευὴν τῶν βαθμίδων τῆς κλίμακος ἧτις ἔφερον εἰς τὴν ὄρο-
 φὴν τοῦ ἐν Ἐφέσῳ ναοῦ τῆς Δήμητρος· τοιαῦται δὲ μεγάλων διαστάσεων Ἄ.
 ἀπαντῶσι καὶ σήμερον πολλαχοῦ καλλιεργούμεναι ἐν ὑπαίθρῳ ἢ καὶ ἐν θερμο-
 κηπίοις (3). Εἶνε δὲ σήμερον ἡ ἐν θερμοκηπίοις καλλιέργεια τῆς Ἄ. ἐπιχείρη-
 σις γεωργικὴ λίαν ἐπικερδὴς εἰς πολλὰ μέρη τῆς βορ. Εὐρώπης καὶ ἰδίως ἐν Βελ-
 γίῳ. Καὶ ταῦτα μὲν ὅσον ἀφορᾷ ἰδίως τὴν οἰνοφόρον Ἄ. τὴν ἀνέκαθεν καὶ
 πανταχοῦ σχεδὸν συντηθέστερον καλλιεργουμένην.

Ἐκ τῶν ἄλλων εἰδῶν τῆς Ἄ. τὰ μᾶλλον ἄξια λόγου ὑπὸ οἰκονομικὴν ἔποψιν
 εἶνε τινὰ τῶν ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς. Ἄλλ' ὁ καρπὸς αὐτῶν ἔχει ἰδιάζουσαν κο-

(1) Τὸν οἶνον τοῦτον βεβαίως ὑπαινίσσεται ὁ ποιητὴς λέγων :

« Ἄλλ' ἐμὲ συκοθέντα μαθὼν ἢ σφάζων ἐτοιμῶς
 ἢ σθέσον ἐκ δίψης νάματι Κυπρίῳ ».

(2) « Δεῖξαι δ' ἡλίῳ δέκα τ' ἤματα καὶ δέκα νύκτας,
 Πέντε δὲ συσκιάσαι, ἕκτω δ' εἰς ἄγγε' ἀφύσσαι ».

Δῶρα Διωνύσου Πολυγηθέος (Ἡσδ. Ἔργ. καὶ Ἡμ. 604).

(3) Μεγίστη καὶ περιώνυμος Ἄμπελος εἶνε καὶ ἡ πρὸ αἰῶνων φουμένη εἰς τὸν
 βασιλικὸν (νῦν ἐθνικὸν) κήπον τοῦ Fontainebleau καὶ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα
 Treille du Roy. Ὁ καρπὸς τῆς πωλεῖται κατ' ἔτος τμηματικῶς διὰ δημοπρα-
 σίας. Ἡ τελευταία εἰσοδεία τῆς (1912) ἀνῆλθεν εἰς 1825 χιλιάδας. (1413 ὀκ.)
 καὶ ἀπέφερε 1972 φρ.

ρεωδή γευσιν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἤττον ἔντονον, ἤτις ἐκλήθη ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν ἄλωπεκώδης (foxg) καὶ ἡ ὑποκατεδιατρεῖται καὶ εἰς τὸν ἐκ τοιούτου καρποῦ κατασκευαζόμενον οἶνον. Ἐντούτοις ἕνεκα τῆς σχετικῆς ἀντοχῆς τῶν εἰς τὰς προσβολὰς τῆς φυλλοξήρας καὶ ἕνεκα τῆς γενναίας βλαστήσεως τῶν τὰ εἶδη ταῦτα καλλιεργοῦνται πρὸς παραγωγὴν καρποῦ καὶ μωγευμάτων ἰδίως εἰς τὴν βορ. Ἀμερικὴν καὶ τὴν δυτ. Εὐρώπην. Εἶνε δὲ τὰ συνηθέστερον καλλιεργούμενα εἶδη ἀμερικανικῶν Ἄ. τὰ ἐξῆς: α') Ἄ. ἡ θερινὴ (V. aestivalis, ἀγγλ. Summer grape-Vine), εἶδος ἐκ τῶν μᾶλλον ἀντεγόντων εἰς τὰς προσβολὰς τῆς φυλλοξήρας· αἱ διαφοραὶ αὐτοῦ φέρουσι καρπὸν σχεδὸν ἀπηλλαγμένον κορεώδους γεύσεως. β') Ἄ. ἡ παραποτάμιος (V. riparia, ἀγγλ. River grape-Vine), εἶδος λίαν πολύμορφον τὸ συνηθέστερον χρησιμοποιούμενον ὡς ὑποκείμενον πρὸς ἐμβολιασμὸν τῆς οἰνοφόρου Ἄ., διότι πολλαπλασιάζεται εὐχερῶς διὰ μωγευμάτων, δέχεται εὐκόλως τὸν ἐμβολιασμὸν καὶ ἀντέχει μεγάλως εἰς τὴν φυλλοξήραν. γ') Ἄ. ἡ ἐριπνώδης (V. ruprestis, ἀγγλ. Sand-grape-Vine ἢ Sugar-grape-Vine)· χρησιμοποιεῖται μόνον ὡς ὑποκείμενον πρὸς ἐμβολιασμὸν τῆς οἰνοφόρου Ἄ. καὶ εὐδοκίμει εἰς μὴ ἀσβεστώδη ἐδάφη. δ') Ἄ. ἡ βερλανδιέρειος (V. Berlandieri, ἀγγλ. Surret-Mountain-Vine), εἶδος ἀπολύτου μὲν ἀντοχῆς εἰς τὴν φυλλοξήραν, πλὴν δυσκόλως πολλαπλ. διὰ μωγευμάτων καὶ δυσχερῶς δεγόμενον τὸν ἐμβολιασμὸν. ε') Ἄ. ἡ Λαβρουσκία (V. Labrusca, ἀγγλ. Fox-grape-Vine), ἐκ τῶν ἤκιστα ἀντεγουσῶν εἰς τὴν φυλλοξήραν ἀμερικ. Ἄ.· ὁ καρπὸς τῆς ἔχει λίαν ἔντονον κορεωδὴ γευσιν· ἐντούτοις ἀναφέρομεν καὶ τὸ εἶδος τοῦτο ἐνταῦθα διότι ἡ διαφορὰ αὐτοῦ Ἰσαβέλλα (V. Labrusca var. Isabella, ἀγγλ. Isabella-Vine, γαλλ. Vigne à raisin-fraise) εἶνε ἡ πρώτη εἰσαχθεῖσα εἰς τὴν Εὐρώπην ἀμερ. Ἄ. καὶ ἡ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἀπαντῶσα σποραδικῶς καλλιεργουμένη καὶ παρ' ἡμῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα Φράουλα (ἄλλη παρὰ τὴ Φράουλα, ἡ φέρουσα μέγαν ὄψιμον καὶ μεγάλωραχα βότρυον καὶ συγγέντερον ἐκείνης καλλιεργουμένη, οὐσα δὲ διαφορὰ τῆς οἰνοφόρου Ἄ.), ἧς ὁ βότρυς εἶνε μικρὸς καὶ φέρει βᾶγας μελαίνας, στρογγύλας, αἰμοσταγεῖς καὶ μᾶλλον μικράς. ς') Ἄ. ἡ στρογγυλόφυλλος (V. rotundifolia, ἀγγλ. muscadine, Bullace ἢ Bullet-grape-Vine), εἶδος τῶν θερμότερων διαμερισμάτων τῆς βορ. Ἀμερικῆς, ἐνθα ἡ ἀνάπτυξις του εἶνε ῥωμαλαιοτάτη (κλήμα τῆς διαφορᾶς Scuppernong, φούμενον εἰς τὴν βορ. Καρολίαν, καλύπτει ἐπιφανείαν τριῶν ὡς ἑγγιστα στρεμμάτων). Τὸ εἶδος τοῦτο ἀντέχει ἀπολύτως εἰς τὴν φυλλοξήραν, ἀλλὰ δὲν δέχεται τὸν ἐμβολιασμὸν καὶ δυσχερῆστατα πολλαπλ. διὰ μωγευμάτων. Ὁ καρπὸς του εἶνε βότρυς ἐξαιρετικῶς μικρὸς, φέρον 5 ἕως 10 τὸ πολὺ βᾶγας μεγάλας, ὑπολευκοῦς, σφαιρικὰς, σκληροδέρμιους (ἔθεν καὶ αἱ ἀμερικανικαὶ ὀνομασίαι Bullace καὶ Bullet-grape-Vine), ὠριμαζούσας διαδοχικῶς καὶ ἐχούσας ἔντονον κορεωδὴ γευσιν. Εἶνε ἡ κοινὴ τῶν νοτ. ἀντ. Ἡν. Πολιτειῶν σταφυλὴ, συλλεγομένη κατὰ βᾶγας, καθ' ἕσπον αὐταὶ ὠριμαζοῦσι. Ἡ Ἄ. αὕτη ὡς καὶ αἱ πλείστα τῶν ἄλλων ἀμερ. Ἄ. δὲν προσβάλλονται ὑπὸ τοῦ ὠιδίου ἐν ἡ μορφῇ τοῦτο εἶνε τὸσον ἐπιζήμιον εἰς τὴν οἰνοφόρον Ἄ.

Εἰς τὴν Γαλλίαν πολὺ πλείωτερον ἢ εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας κατέγιαν εἰς τὴν τεχνητὴν παραγωγὴν νόθων (hyprides) διὰ τῆς διασταυρώσεως τῆς οἰνοφόρου με ἄμερ. Ἄ. ἢ τοιούτων μεταξὺ των. Τοιαῦτα δὲ νόθα ἀπαντᾶσι σήμερον πάμπολλα. Καί τινα μὲν αὐτῶν θεωροῦνται κατ'ἀλλήλα ὡς ἀπ' εὐθείας παραγωγὰ (producteurs directs), διότι ὁ καρπὸς των εἶνε σχεδὸν ἐντελῶς ἀπὸ πλάγματος τῆς κορεώδους γεύσεως (1), πλείστα δὲ εἶνε ἄριστα ὡς ὑποκειμένα (portgreffes), διότι ἀντέχουσιν ἀπολύτως εἰς τὰς προσβολὰς τῆς φυλλοξύρας, πολλαπλασιάζονται εὐχερῶς διὰ μωσγευμάτων, δέχονται εὐκόλως τὸν ἐμβολιασμὸν καὶ εὐδοκίμοῦσιν εἰς ἐδάφη διαφόρων ποιότητων. Ἐκ τῶν τῆς δευτέρας ταύτης κατηγορίας τὰ μᾶλλον ἐν χρῆσει σήμερον εἶνε τὰ ὀνομαζόμενα Riparia-Ruprestis καὶ Riparia-Berlandieri.

Ἡ σταφυλὴ εἶνε ἀναντιρρήτως μία τῶν εὐγενεστέρων καὶ ὑγιεινοτέρων ὀπωρῶν, Ἀμπέλων δὲ τινων ὁ καρπὸς εἶνε καὶ ὑπὸ θεραπευτικῆν ἔποψιν ἀξιόλογος, διὸ καὶ συχνὰ οἱ ἰατροὶ συμβουλεύουσι τὴν σταφυλοθεραπείαν (cure de raisins), δι' ἣν ἰδίως αἱ λευκαὶ καὶ λεπτόφλοιοι σταφυλαὶ προτιμῶνται. Ὁ ὅπως τῆς σταφυλῆς ἀποτελεῖ τὸ γλεῦκος (τὸν κν. μούστον, γαλλ. moult, ἀγγλ. must, τουρ. σχιρέ), ὅπερ ζυμούμενον μεταβάλλεται εἰς οἶνον (κν. κρασί, γαλλ. vin, ἀγγλ. wine, τουρ. σαχαράμπ). Ἐκ τούτου διὰ μὲν τῆς ἀποστάξεως λαμβάνεται τὸ οἶνόπνευμα (γαλλ. esprit de vin, ἀγγλ. spirit of wine), διὰ δὲ τῆς ὀξεικῆς ζυμώσεως τὸ ὄξος (τὸ κν. ξεῖδι, γαλλ. vinaigre, ἀγγλ. vinegar, τουρ. σιρκέ).

Τὸ οἶνόπνευμα ὡς ποτὸν ἢ ὡς οὐσία βιομηχανικὴ ἢ φαρμακευτικὴ ἦτον ἄγνωστον εἰς τοὺς ἀρχαίους· οὐχ ἦτον εἶχον οὗτοι παρατηρήσει ὅτι ὁ οἶνος ἐνεῖχεν εὐφλεκτὸν τινα οὐσίαν· οὕτω ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὰ «Μετεωρολογικά» λέγει ὅτι ὁ οἶνος περιέχει ἑλαφρὰν τινα ἀτμίδα, διὸ καὶ ἀναφλέγεται· τοῦτ' αὐτὸ παρατηρεῖ καὶ ὁ μαθητὴς του Θεοφρ. λέγων: «διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁ οἶνος ὁ γεόμενος ἐπὶ τὴν φλόγα καθάπερ τοῖς σπένδουσιν ἐκλάμπει». («περὶ πυρός», 67). Ἀλλὰ καὶ ὁ Πλίνιος λέγει ὅτι ὁ οἶνος τοῦ Φαλέρονου, ὁ παραγόμενος ἐν τῷ Φαυστιανῷ πεδίῳ, εἶνε ὁ μόνος ὅστις παράγει φλόγα (solo vinorum flamma accenditur). Ὁ διάσημος χημικὸς Berthelot, ὅστις ἤρξεν ἡμεῖς λεπτομερῶς τὰ τῆς ἱστορίας τοῦ οἶνοπνεύματος, παρατηρεῖ ὅτι οἱ ἀρχαῖοι, οἱ ὅσοι· πλὴν τῆς ἰδιότητος ταύ-

(1) Τινὰ τῶν νόθων τούτων ἀπεδείχθησαν ἀντέχοντα καὶ εἰς τὰς κρυπτοχημικὰς νόσους καὶ ἰδίως εἰς τὸν Περωνόσπορον, καίτοι μὴ ψευδαζόμενα, ἄλλα δὲ εἰς τὰς προσβολὰς τῆς Εὐδημίδος καὶ τῆς Κογγυλίδος. Καὶ ἐκ μὲν τῶν πρώτων εἶνε τὰ Seibel ὑπ' ἀρθ. 2003, 2, 63, 2041, 2042, 2044, 138, 1000, 405, 54· Couderc ὑπ' ἀρθ. 503, 4401, 20—112, 131—11· Contassot ὑπ' ἀρθ. 7104, 7106, 7120· Jurie ὑπ' ἀρθ. 580· ἐκ δὲ τῶν δευτέρων τὰ Girerd ὑπ' ἀρθ. 157· Couderc ὑπ' ἀρθ. 146—51, 106—46, 272—60 (Progrès agr. et viticole, 1911, Β', σελ. 246).

της τοῦ οἴνου, ἐγνώριζον καὶ νὰ συμπυκνώνωσιν ἐξατμιζόμενά τινα βευστά (1), ὡς γίνεται φανερὸν ἐκ τῶν ἐν τοῖς «Μετεωρολογικαῖς» τοῦ Ἀριστοτέλους λεγομένων ὅτι ἡ πᾶσα ἐδίδαξεν ὅτι τὸ θαλάσσιον ὕδωρ ἐξατμιζόμενον μεταβάλλεται εἰς πόσιμον καὶ ὅτι ὁ οἶνος καὶ πάντα τὰ βευστά ἐξατμιζόμενα μεταβάλλονται εἰς ὕδωρ. Μολαταῦτα δὲν κατώρθωσαν ν' ἀπομονώσωσι τὸ οἴνοπνευμα. Οἱ ἄμβουκες ἐφευρέθησαν ἐν Αἰγύπτῳ κατὰ τὸν πρῶτον μ. Χ. αἰῶνα ὅτε περιεγράφησαν ὑπὸ τῆς ἀλχημικοῦ Κλεοπάτρας ἐντούτοις ἀκριβῆς ἐνδείξεις τῆς γνώσεως τοῦ οἴνοπνεύματος δὲν ἀπαντᾷ εἰμὴ κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα. Εἰς λατινικὸν χειρόγραφον τοῦ 1478 εὑρέθεν ὑπὸ τοῦ Berthelot εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Μονάχου ὑπάρχει ἡ ἐξῆς περιχοπῆ: «Εἶνε δυνατὸν νὰ καθύσῃ τις οἶνον ἐν δοχείῳ. Ὅταν ὁ οἶνος θερμανθῇ ὁ δὲ ἀτμὸς του ἐξέρχεται ἐξ ὁπῆς τοῦ δοχείου πλησίασι ἀνημμένῃ λυγίαν καὶ ἀμέσως ὁ ἀτμὸς θ' ἀνάψῃ καὶ ἡ φλόξ θ' ἀδιαρκέσῃ ἐφ' ὅσον ἐξέρχεται ἀτμὸς». Ἀλλὰ τὸ οἴνοπνευμα ὡς οὐσία γνωστὴ πλέον καὶ κινουσα μεγάλως τὴν περιέρχεται ἀναφέρεται τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Armand de Villeneuve τῷ 1585 ἐν τῷ συγγράμματι του «Opera omnia» τῷ δημοσιευθέντι ἐν Βασιλείᾳ. Τότε τὸ οἴνοπνευμα ὠνομάζετο φλέγον ὕδωρ (γαλλ. eau-ardente), βραδυτέρον δὲ ὕδωρ τῆς ζωῆς (γαλλ. eau-de-vie, ἰταλ. acquavite). Ἡ ἀνὰ τὴν Εὐρώπῃ κοινὴ σήμερον ὀνομασία alcool διὰ τὰ οἴνοπνεύματα οἰαοδῆποτε προσλεύσεως εἶνε ὅλως νεωτέρα. Μέχρι τέλους τοῦ 18ου αἰῶνος ἡ λέξις alcool ἐσημαίνεν οὐσίαν μεταβαλλομένην εἰς λεπτοτάτας ψεκᾶδας ἢ ἐξατμιζομένην. Οἱ Γάλλοι πρὸς διάκρισιν τοῦ ἐξ οἴνου οἴνοπνεύματος ἀπὸ τὰ οἴνοπνεύματα τὰ ἐπιτυγχανόμενα ἐξ ἄλλων οὐσιῶν ὀνομάζουσιν αὐτὸ esprit-de-vin.

Ἡ μετὰ τὴν ζύμωσιν τοῦ γλεύκουσ προκύπτουσα ὑποστάσις εἶνε ἡ τρυξ (κν. λάσπη καὶ ἐν Κύπρῳ τρυτσά, γαλλ. lie-de-vin) ἐξ ἧς λαμβάνεται τὸ ὄξιον τρυγικὸν κάλιον. οὐσία χρησιμωτάτη εἰς τὴν φαρμακευτικὴν (φρμ. cremor tartari. κν. κρομέριον) καὶ τὰς τέχναι. Ἐκ γλεύκουσ κατασκευάζεται προσέτι τὸ σίραιον ἢ ἔψημα (γαλλ. raisiné τσορ. πειμέξ), ἐξ οὗ τὰ σιραιόσηκτα (κν. ῥετοέλια). Ἐκ γλεύκουσ καὶ ἀλεύρου παρασκευάζονται αἱ γλευκόπητται (κν. μουστόπητται ἢ μουσταλευριαί), αἱ γλευκοαλλάντες (κν. σουντζούκια) καὶ αἱ γλευκότομοι (κν. χαϊμαλιά). Ἐν Κύπρῳ πρὸς τούτοις ἐκ γλεύκουσ βραζομένου μετὰ χονδρὸλεσμένου σίτου, τῇ προσθήκῃ δὲ σησάμου καὶ ἀρτημάτων, παρασκευάζεται ὁ λεγόμενος αὐτόθι πορτός (πολτός).

Ἀλλὰ πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἡ "Α. παρέχει καὶ τινα ἄλλα προϊόντα. Εἰς τινα μέρη τῆς Εὐρώπῃς αἱ κατὰ τὴν κλάδουσιν ἀφαιρούμεναι περιτταὶ κληματίδες (βλ. Κλήμα), τεμνόμεναι εἰς μικρὰ τεμάχια καὶ συνθλιβόμεναι δι' εἰδικῶ μηχανήματος, χρησιμοποιοῦνται πρὸς τροφήν τῶν κτηνῶν, ἀπὸ τινος δὲ ἐν Γαλλίᾳ διεξάγονται δοκιμαὶ ὅπως ἐξακριβωθῇ ἂν συμφέρῃ ἢ πρὸς κατασκευὴν χάρτου

(1) Βλέπε εἰς Ῥόδον περὶ ζυδοστάγματος.

χρησιμοποίησις αὐτῶν. Πανταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς ὡς καὶ παρ' ἡμῖν αἱ περιτταὶ κληματίδες χρησιμοποιοῦνται ἰδίως ὡς καύσιμος ὕλη, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ πρὸς κατασκευὴν κάλων διὰ τὰς ἡλακτάς (τὰς κν. νορίας ἢ μαγγάνια). Τοιοῦτοι ἐκ κληματίδων Ἀ. κάλιοι ποικίλης χρήσεως κατασκευάζοντο καὶ τὸ πάλαι ὡς μαρτυρεῖ ὁ Πausanias λέγων : «καὶ ἔστιν ἐνταῦθα ὁ κάλιος καὶ ἐς ἡμᾶς, ἐν ᾧ τὸν ποταμὸν (τὸν Εὐφράτην) ἔξευξεν (ὁ Διόνυσος), ἀμπελίνοις ὄμοις πεπλεγμένοις καὶ κιττοῦ κλήματι» (10, 29, 1). Παρ' ἡμῖν ὡς καὶ καθ' ἅπασαν τὴν Ἀνατολὴν τὰ τρυφερά ἐτι φύλλα τῆς Ἀ. χρησιμοποιοῦνται· εἰς τὴν μαγειρικὴν (ντολμάδες μὲ κληματόφυλλα) διὸ καὶ διατηροῦνται ταῦτα ταριχευόμενα ἐν ἄλμυ. Πλήρως ἀνεπτυγμένα τὰ φύλλα ταῦτα τὰ μεταχειρίζονται οἱ παντοπῶλοι πρὸς περιτύλιξιν τυροῦ καὶ ἄλλων ἐδεσθίων. Πολλὰχοῦ μετὰ τὸν τρυγητὸν τὰ φύλλα τῆς Ἀ. συλλεγόμενα γορηγοῦνται εἰς τὰ κτήνη (1), ἀλλὰ τοῦτο ὡς καὶ ἡ εὐθύς μετὰ τὸν τρυγητὸν εἰσαγωγή τῶν κτηνῶν ἐν τῷ ἀμπελῶνι πρὸς βόσκησιν, εἶνε συνήθεια· ὑπὸ τὸ ἡμέτερον κλίμα καταδικαστέα, διότι εἰς τὰς μεσημβρινὰς χώρας, τὰ φύλλα τῆς Ἀ. καὶ μετὰ τὴν συγκομιδὴν τοῦ καρποῦ ἐξαχολουθοῦσι λειτουργοῦντα ἐπὶ τινα χρόνον πρὸς ὄφελος τοῦ θάμνου.

Ἐνιαχοῦ μετὰ τὴν λήψιν τοῦ γλεύκους τὰ ὑπολείμματα τῆς σταφυλῆς, ἤτοι τὰ στέμφυλα (κν. τσίπουρα ἢ στροφίλια—τὰ τζιβανα ἐν Κύπρῳ, γαλλ. mar de raisin) τῇ προσθήκῃ ὕδατος καὶ κατόπιν ζυμώσεως παρέχουσιν ἀσθενῆ κατωτέρως ποιότητος οἶνον ὅστις ὀνομάζεται κν. λάγγερας, λάγγηρον ἢ δευτεριά (γαλλ. riquette) καὶ εἶνε ὁ παρ' ἀρχαίους λάκυρος (παρ' Ἑσυχίῳ «λάκυρος—στεμφυλίας οἶνος») ἢ δευτερίας. Συνηθέστερον ὅμως τὰ στέμφυλα χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἀπόσταξιν καὶ λήψιν οἴνουπνεύματος, ἐξ οὗ τὸ ἐν κοινῇ χρῆσι· ἐν Θεσσαλίᾳ τσίπουρο καὶ ἢ ἐν Κύπρῳ τζιβανία (γαλλ. eau-de-vie de marc). Τὰ μὴ ἀποσταζόμενα στέμφυλα ἀποτελοῦσι θρεπτικὴν τροφήν τῶν αἰγοπροβάτων καὶ τῶν χοίρων, τὰ δὲ ἀποσταθθέντα κατ' ἀλλήλων δι' ἀργιλλώδεις ἰδίως γαίας λίπασμα. Τέλος εἰς τινα μέρη τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰταλίας ἐκ τῶν γιγάρτων τῆς σταφυλῆς λαμβάνεται βρώσιμον καὶ πρὸς φωτισμὸν χρῆσιμον παχὺ ἔλαιον ἐπιτυγγανόμενον ὡς ἐξῆς : Τὰ γίγαρτα ἀποχωρίζονται τῶν ἄλλων μερῶν τῶν στεμφύλων διὰ πλύσεως· ἀφοῦ δὲ στεγνώθωσιν ἀλέθονται εἰς τὰ συνήθη ἐλαιοτριβεῖα· ἐκ τῆς οὕτω ἐπιτυγγανομένης ζύμης διὰ μὲν τῆς ψυχρᾶς λεγομένης μεθόδου, ἤτοι τῆς ἀπ' εὐθείας ἐκθλίψεως τῆς ζύμης, λαμβάνεται τὸ βρώσιμον σταφυλέλαιον, διὰ δὲ τῆς θερμῆς τὸ πρὸς φωτισμὸν ἢ κατασκευὴν σάπωνος. Πρὸς λήψιν τούτου ἡ ζύμη ἢ κατεργάζεται· μὲ διθειοῦχον ἀνθρακὰ ἢ εἰσάγεται εἰς λέ-

(1) Ἡ ἐκλεκτὴ ποιότης τοῦ περιωνύμου αἰγείου τυροῦ τοῦ παρὰ τὴν Λαῶνα Mont d'Or λέγουσιν ὅτι ὀφείλεται εἰς τὴν αὐτόθι καθ' ὅλον σχεδὸν τὸν χειμῶνα διατροφήν τῶν γαλακτοφόρων αἰγῶν μὲ φύλλα ἀμπέλου συλλεγόμενα τὸ φθινόπωρον καὶ φυλασσόμενα ἐν σιραῖς (βλ. λ.).

+ 5M. 91. Καὶ νῦν καὶ ἀπογραφοῦν τὰ ἐπιπέφυκτα φρούρα καὶ ἄλλα φρούρα περιέχοντα ζέον ὕδωρ, μεθ' οὗ ἀναδεύεται καλῶς καὶ ἀκολούθως ἀφίεται νὰ ἐφρησυχάσῃ ἐπὶ εἰκοσιτετραῶρον. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο τὸ ἔλαιον τῶν γιγάρτων ἀποχωριζόμενον συγκεντροῦται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος, ὅθεν μεταγγίζεται διὰ σίφωνος ἢ συλλέγεται ἄλλως. Μετὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐλαίου καὶ τὴν ἀποστράγγισιν τοῦ ὕδατος τὰ ἐν τῷ λέβητι ἐναπομένοντα στερεὰ ὑπολείμματα ἐκθλιβόμενα διὰ κοινοῦ ἐλαιοπιεστηρίου ἀποδίδουσιν ἀκόμη μικρὰν ποσότητα ἐλαίου. Ἡ εἰς ἔλαιον ἰσχύς τῶν γιγάρτων τῆς σταφυλῆς ἀνέρχεται εἰς 10—15 %.

Μετὰ τὴν λήψιν τοῦ ἐλαίου τὰ ὑπολείμματα χρησιμοποιοῦνται ὡς λίπασμα, ἢ, ἀποξηραίνόμενα, ὡς καύσιμος ὕλη.

Ἡ διατήρησις τῶν νωπῶν ὄπωρῶν καὶ ἰδίως τῶν σταφυλῶν εἶνε συνθήβια ἀρχαία. Ὡς σήμερον οὕτω καὶ τὸ πάλαι ἐσυνθηζόντο αἱ ὄπωροθήκαι (ορογοtheca παρὰ Βάρδων) ἢ τὰ ὄπωροφυλάκια (γαλλ. fruitiers, ἀγγλ. fruit-lofts ἢ fruit-stores). Ἐκ τινος διασωθέντος παρ' Ἀθην. (Θ, 372) χωρίου ἀπολυσθείσης κωμωδίας τοῦ Ἀριστοφάνους πληροφοροῦμεθα ἔτι τὸ πάλαι εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Ἀθηνῶν ἐβλεπέ τις ἐν μέσῳ χειμῶν πωλούμενα πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ σικυούς, βότρυν, ὀπώραν, ὀπίους, εἶδη δ. δ. θερινὰ διατηρηθέντα κατὰ τινὰ μέθοδον μέχρι τοῦ μέσου τοῦ χειμῶνος. Τὴν περιγραφὴν δύο μεθόδων διατηρήσεως νωπῶν σταφυλῶν εὐρίσκομεν εἰς τὰ «Γεωπονικά» Καὶ ἡ μὲν πρώτη συνίσταται εἰς τὸ νὰ διατηρῆται ἡ σταφυλὴ ἐπὶ τοῦ κλήματος εἰσαγομένη μετὰ τῆς φεροῦσης αὐτὴν κληματίδος εἰς τρυπημένον κάτωθεν πῆλινον ἀγγεῖον. Τὸ ἀγγεῖον προσδένεται ἐπὶ τοῦ κλήματος «ὥστε ἀκίνητον εἶναι διὰ τοὺς ἀνέμους», μεθ' οὗ τὸ στόμιον αὐτοῦ σκεπάζεται ἐπιμελῶς («Γεωπονικά», 4, 16). Τὴν δευτέραν μέθοδον περιγράφει ὁ Βηρύτιος ὡς ἐξῆς : «Παρὰ τὰς ἀμπέλους ἐν πάνυ σκιερῷ τόπῳ ὀρύξας τάφρον ἐπὶ πῆχεις βάθους δύο, καὶ ἄμμον ἐπιβαλὼν χάρακας κατὰ πῆχον, καὶ τὰ κλήματα λυγίζων ἐπίστρεψον ἅπαξ ἢ δις, σὺν τοῖς βότρυσιν, ἐπιμελῶς τρέπων καὶ ἀποδήσας ἀπὸ τῶν χαράκων ἐπισκέπασον, ἵνα μὴ βρέχωνται· μηδὲ ἀπτέσθωσαν τοῦ ἐδάφους οἱ βότρυες» («Γεωπονικά» 4, 1). Ἄλλ' ὡς ἔγραψον καὶ ἄλλοτε αἱ μέθοδοι αὗται δὲν εἶνε βεβαίως αἱ ἀρχικῶς ἐπινοηθεῖσαι πρὸς συντήρησιν σταφυλῶν· τὸ ὑπ' αὐτῆς τῆς φύσεως ὑποδεικνυόμενον κρέμασμα εἶνε ἀναντιρρήτως ἡ ἀρχαιότερα μέθοδος ἢ καὶ μέχρι σήμερον πολλαχοῦ ἐφαρμοζομένη. Ἄλλως αἱ τῶν ὀφικαρποτέρων διαφορῶν τῆς Ἀ. σταφυλαὶ πρέπει νὰ διατηρῶντο καὶ τὸ πάλαι ὡς διατηροῦνται αὗται καὶ σήμερον ἀφιέμεναι ἐπὶ τῶν κλημάτων καὶ ἰδίως ἐπὶ τῶν ἀναδενδράδων (τῶν κληματαριῶν, περγουλιῶν, κρεββατιῶν ἢ δρανῶν) καὶ προφυλασσόμεναι ἀπὸ τῆς προσβολῆς τῶν πτηνῶν καὶ τῶν ἐντόμων διὰ καταλλήλων καλυμμάτων (σακκιδίων χαρτινῶν, πανίνων ἢ τριχιῶν)· τοιαῦτα δὲ σταφυλαὶ εἶνε παρ' ἡμῖν αἱ τῶν διαφορῶν Συρῆσι ἢ Ἐπτάκοιλο, Σιδερίτης, Καρυστινῶν καὶ Βοσσιτοσάνικο. Αἱ ὄψιμοι αὗται σταφυλαὶ διατηροῦνται προσέτι ἐπὶ πολὺ νωπαὶ κοπτόμεναι καὶ κρεμάμεναι ἢ ἀπλωνόμεναι ἐπὶ στρωμνῆς ἐξ ἀχύρων εἰς στεγνὴν ἀποθήκην. Ἡ πολλαχοῦ ἐφαρμοζομένη μέθοδος αὕτη λέγεται ξηρὰ πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς ὑγρᾶς μεθόδου.

δου περί ἧς γίνεται λόγος κατωτέρω. Τινές πρὶν ἢ κρεμάσωσι ἢ ἀπλώσωσιν ἐπὶ ἀχύρου τὰς σταφυλὰς τὰς ἐμβάπτουσιν εἰς ἀραιὸν χυλὸν ἐκ τέφρας καὶ ὕδατος· διὰ τοῦ οὕτω ἐναποτιθεμένου ἐπὶ τῶν βραγῶν στρώματος τέφρας προφυλάσσονται αὐταὶ ἀπὸ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἀτμοσφαιράς· ἀφαιρεῖται δ' ἐν καιρῷ τὸ ἐκ τέφρας περικάλυμμα τῶν βραγῶν διὰ πλύσεως ἐν ψυχρῷ ὕδατι. Ἀλλὰ διὰ τῶν μέσων τούτων αἱ βραγες τῶν κομμένων σταφυλῶν σὺν τῷ χρόνῳ ζυτιδοῦνται καὶ ἐπὶ τέλους ἀποσταφιδοῦνται. Ἐξαλείφεται ἐν μέρει τὸ ρυτίδιωμα τῶν βραγῶν τῶν οὕτω φυλασσομένων σταφυλῶν διὰ τῆς ἐπὶ 4-5 λεπτά τῆς ὥρας βυθίσεως αὐτῶν ἐν χλιαρῷ ὕδατι. Ἀλλὰ τὸ θερμὸν ὕδωρ, οὐτινος γίνεται χρῆσις μόνον εἰς τὰς σταφυλὰς ὧν πρόκειται νὰ γίνῃ ἄμεσος κατανάλωσις, ἐπιφέρει ποιάν τινα ἀλλοίωσιν εἰς τὴν γεῦσιν τοῦ καρποῦ.

Τελειοτέρα μέθοδος πρὸς διατήρησιν κομμένων σταφυλῶν εἶνε ἢ ἐν Θομερῷ τῆς Γαλλίας (παρὰ τοὺς Παρισίους) ἐπινοηθεῖσα καὶ ἐφαρμοσθεῖσα τὸ πρῶτον περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Charmeux, πεπειραμένου κτηματίου καὶ εἰδικοῦ παραγωγῶ τῶν περιωνύμων πρὸς βρωσιν σταφυλῶν Chasselas. Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης αἱ σταφυλαὶ διατηροῦνται ἐν ὅλῃ αὐτῶν τῇ δροσερότητι ἐπὶ πολλοὺς μῆνας· ὀνομάζεται δὲ αὕτη ὕγρα μέθοδος καὶ ἔχει ὡς ἐξῆς: Ἡ σταφυλὴ κόπτεται μετὰ μέρους τῆς φερούσης αὐτὴν κληματίδος εἰς τὴν ὁποίαν ἀφίεται τὸ μῆκος ἐνὸς κόμβου ἄνωθεν καὶ δύο κόμβων κάτωθεν τοῦ ποδίσκου (κρεμασταριοῦ). Τὸ κάτω τῆς σταφυλῆς μέρος τῆς κληματίδος εἰσάγεται εἰς πλατύστομον φιάλην ἔχουσαν χωρητικότητα ἡμισείας περίπου ὀκτῶς καὶ περιέχουσαν καθαρὸν ὕδωρ καὶ ἐν ἣ δύο κοχλιάρια τοῦ καφφέ λεπτοτριμμένου ζυλάνθρακος, ὅστις χρησιμεύει πρὸς παρακώλυσιν τῆς ἀναπτύξεως εὐρώτος ἢ ἄλλων μικροοργανισμῶν ἐν τῷ ὕδατι. Πολλοὶ τοιαῦται φιάλαι, ἐκάστη τῶν ὁποίων δυαντὸν νὰ δεχθῇ καὶ ἀνὰ δύο ἢ καὶ τρεῖς σταφυλὰς, κρεμῶνται εἰς ἐπὶ τούτῳ κατασκευαζομένας θέσεις τοποθετουμένας εἰς κατάλληλον ὀπωροφυλάκιον. Τὸ ὕδωρ τῆς φιάλης διὰ τοῦ τριχοειδοῦς ἀνερχόμενον εἰς τὰς βράγας ἀναπληροῖ τὴν ἀπώλειαν ἣν αὐταὶ ὑφίστανται διὰ τῆς ἐξατμίσεως καὶ οὕτω παρακωλύεται ἡ ρυτίδωσις καὶ διατηρεῖται ἡ ἀρχικὴ δροσερότης τοῦ καρποῦ καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα καὶ μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῶν καυμάτων τοῦ ἐπιόντος θέρους⁽¹⁾. Κατὰ τὰς 4-5 πρώτας ἡμέρας ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν σταφυλῶν εἰς τὸ ὀπωροφυλάκιον ἢ ἐξάτμισις αὐτῶν εἶνε μεγάλη, διὰ τοῦτο δέον ν' ἀερίζεται τοῦτο καθ' ἐκάστην, ἀφιεμένης τῆς θύρας αὐτοῦ ἀνοικτῆς τὴν μεσημβριαν ἐπὶ μίαν περίπου ὥραν ἐὰν ὁ καιρὸς ᾖ στεγνός. Μετὰ τὴν ἀπόροδον τῆς περιόδου ταύτης τὸ ὀπωροφυλάκιον διατηρεῖται κλειστὸν καὶ σκοτεινόν, ἀνοίγεται δὲ μόνον ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος, ὅτε

(1) Λεπτομερεστέρην περιγραφὴν τῆς μεθόδου ταύτης βλ. ἐν «Ἑλληνικῇ Φεωργίᾳ», 1895, σελ. 94. καὶ ἐν «Culture du Chasselas à Thomery» ὑπὸ Rose Charmeux.

γίνεται· ἡ ἐπιθεώρησις τῶν σταφυλῶν, καθ' ἣν ἀφαιροῦνται διὰ ψαλίδος πᾶσαι αἱ τυγόν παρουσιάζουσαι σημεῖα προσβολῆς βῆρας.

Ἡ διὰ τῆς ὑγρᾶς μεθόδου διατήρησις τῶν σταφυλῶν εἶνε ἀναντιρρήτως ἡ τελειοτέρα, διότι δι' αὐτῆς διατηρεῖται ὁ καρπὸς δροσερώτατος καὶ μέχρι τοῦ μηνὸς Μαΐου. Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, καὶ ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ, κατ' ἔτος διατηροῦνται τόννοι ὀλόκληροι σταφυλῶν, αἱ ὑποταί παλοῦνται κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας πρὸς 3—6 φρ. κατὰ χιλγρ., ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ εἶδους τῆς σταφυλῆς. Ἄλλ' ἡ ἐν μεγάλῃ ἰδίως κλίμακι ἐπιτυχῆς ἐφαρμογὴ τῆς μεθόδου ταύτης ἀπαιτεῖ μεγίστην ἐπιμέλειαν, διότι ἕνεκα τῆς μεγάλης ὑγρασίας, ἧτις ἀναπτύσσεται ἐν τῷ ὀπωροφυλακίῳ αἱ σταφυλαὶ εἶνε ἐπιρριπέστεραι· εἰς τὴν σῆψιν, ἡ διάδοσις τῆς ὑποταίς προλαμβάνεται, ὡς εἵπομεν, μόνον διὰ τῆς τακτικῆς ἀπαξ τῆς ἐβδομάδος ἐπισκέψεως τοῦ ὀπωροφυλακίου καὶ τῆς ἀφαιρέσεως διὰ ψαλίδος πάσης βῆρας φερούσης καὶ τὸ ἐλάχιστον σημεῖον ἐνάρξεως ἀποσυνθέσεως. Συντελεστικὸν προσέτι μέσον πρὸς πρόληψιν τῆς ἀναπτύξεως τῆς σῆψεως εἶνε ἡ ἐν τῷ ὀπωροφυλακίῳ (ἀναλόγως τοῦ μεγέθους αὐτοῦ) τοποθέτησις ἐνὸς ἢ δύο δοχείων πλήρων βῶλων ἀσβέστου, ἧτις ἔχει τὴν ιδιότητα ν' ἀπορροφᾷ τὴν ὑγρασίαν· ἀνανεοῦται δὲ ἡ ἀσβεστος διὰ νέων βῶλων ἰσάκις μεταβάλλεται εἰς κόνιν.

Τελευταίως οἱ ἀδελφοὶ Richard, κτηματῆαι ἐν Γαρδῇ (Γαλλίας), ἐπενόησαν καὶ ἐφήρμωσαν ἐπιτυχῶς τὴν ἐξῆς τροποποίησιν τῆς ὑγρᾶς μεθόδου. Ἐντὶ τῶν φιαλῶν μεταχειρίζονται πλήρη ὕδατος φιαλίδια ἔχοντα σχῆμα κύστεως καὶ στενὸν στόμιον διὰ τοῦ ὑποταί εἰσάγεται τὸ ἄκρον τοῦ μακροτέρου τμήματος τῆς κληματίδος τῆς φερούσης τὴν σταφυλὴν ἢ τὸ ἄκρον τοῦ ποδίσκου τῆς, ἐὰν αὕτη κόπτεται ἄνευ τμήματος κληματίδος· συνδέεται δὲ στεγανῶς τὸ ἐν λόγῳ ἄκρον μετὰ τοῦ στομίου τοῦ φιαλιδίου διὰ καταλλήλου ἐλαστικοῦ συνδέσμου. Διὰ τῆς τροποποιήσεως ταύτης προλαμβάνεται ἡ ἀνάπτυξις μεγάλης ὑγρασίας ἐν τῷ ὀπωροφυλακίῳ καὶ ἐπομένως περιστέλλεται τὸ αἶτιον τῆς ἀναπτύξεως τῆς σῆψεως⁽¹⁾. Ἐπι νεωτέρα καὶ ἀπλουστερα τροποποιήσις τῆς ὑγρᾶς μεθόδου εἶνε ἡ ἐπινοηθεῖσα καὶ ἐφαρμοσθεῖσα ἐπιτυχῶς ὑπὸ τοῦ ἐκ Καρκασσῶνος (Γαλλίας) κτηματῆου Barodj. Οὗτος ἐντὶ τῶν ὑαλίνων κύστεων ἐφαρμόζει εἰς ἑκάτερον τῶν ἄκρων τοῦ φέροντος τὴν σταφυλὴν τεμαχίου κληματίδος μάζαν οἰαδήποτε σπογγώδους ἢ βαμβακώδους οὐσίας ἐμπεποτισμένης ὕδατος· ἵνα δὲ διατηρῆται ἡ ὑγρασία τῆς μάζης, αὕτη καλύπτεται μὲ φύλλον ἀδιαβρόχου καὶ θειωμένου χάρτου, οὗτινος τὰ ἄκρα περισιγγονται ἐπὶ τῆς κληματίδος διὰ δακτυλίου ἐλαστικοῦ (rondelle en caoutchouc) περιβάλλοντος αὐτὰ διὰ δύο ἢ τριῶν στρωφῶν. Ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῆς σταφυλῆς κανονίζεται ὁ ὄγκος τῆς μάζης, τὸν βαθμὸν δὲ τῆς ἐπι-

(1) Λεπτομερῆς περιγραφή τῆς μεθόδου ταύτης εὑρηται ἐν τῷ Progrés agricole et viticole, 1909 σελ. 320.

ὕδατος ἐμποτίσεως αὐτῆς ταχέως διδάσκει ἡ πείρα⁽¹⁾. Ἄλλ' ἡ τροποποίησις αὐτῆ, δι' ἣν ὁ ἐφευρέτης ἔλαβε προνόμιον, εἶνε ἐφαρμόσιμος μόνον πρὸς ὀλιγοχρόνιον διατήρησιν σταφυλῶν, διὸ καὶ προτείνεται ἰδίως διὰ τὰς ταξιδευομένας σταφυλάς.

Πρὸς διατήρησιν προτιμότεραι εἶνε αἱ ὄψιμοι καὶ ἀραιόβραγες σταφυλαί, ὧν αἱ ἔξχες ἔχουσιν ἐπίδερμίδα παχεῖαν καὶ στερεάν. Ἐκ τῶν σταφυλῶν δὲ τούτων πάλιν προτιμῶνται αἱ ὠριμάζουσαι τελευταῖαι καὶ αἱ ὑψηλότερον ἐπὶ τοῦ κλημάτος φυόμεναι, αἱ ὅποιαι εἶνε ὀλιγώτερον ὕδαρεῖς καὶ ἐπομένως διατηροῦνται κλητέρον⁽²⁾. Καλῆτερον ὡσαύτως διατηροῦνται αἱ σταφυλαί τῶν κλημάτων τῶν φυομένων εἰς ἔδαφος στεγνὸν καὶ μὴ ἀρδευόμενον. Ἡ συλλογὴ τῶν πρὸς διατήρησιν σταφυλῶν δεόν νὰ γίνεται ἐν ἡμέρᾳ καὶ ὥρᾳ ξηρᾷ καὶ οὐχὶ λιαν θερμῇ. Μετὰ τὴν συλλογὴν ἀπὸ ἐκάστου βότρου ἀφαιροῦνται διὰ ψαλίδος πᾶσαι αἱ ἔξχες αἱ ὅπωςδήποτε βεβλαμμένοι.

Ἡ ἀπὸ τῶν μεσημβρινωτέρων εἰς τὰς βορειοτέρας τῆς Εὐρώπης γῶρας ἀποστολὴ σταφυλῶν ἀποτελεῖ κλάδον τοῦ ἐμπορίου ὀπωρῶν σπουδαιότατον. Μεγάλᾳ ποσᾷ σταφυλῶν ἀποστέλλονται κατ' ἔτος εἰς τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν Γερμανίαν, ἰδίως ἐξ Ἰταλίας, πρὸς οἰνοποιίαν. Αἱ σταφυλαί αὗται ἀποστέλλονται πεπατημένα ἐντὸς μεγάλων βυτίων, γίνεται δὲ ἡ ἐναρξὶς τῆς ζυμώσεως αὐτῶν καθ' ὅδον. Ἐναρξὶς ἀποστολῆς σταφυλῶν ἐν τοιαύτῃ καταστάσει ἐξ Ἑλλάδος διὰ τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν Γερμανίαν (διὰ μέσου Τεργέστης) ἐγένετο κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ ἐπέτυχε. Ἀλλὰ πολὺ σπουδαιότερα εἶνε ἡ ἐκ τῆς μεσημ. Εὐρώπης καὶ τῆς βορ. Ἀφρικῆς εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γερμανίαν, τὴν Ῥωσίαν καὶ τὰς ἄλλας βορ. Εὐρωπαϊκάς γῶρας ἀποστολὴ σταφυλῶν πρὸς βρωσίν. Αἱ σπουδαιότεραι ἀποστολαὶ τοιούτων σταφυλῶν γίνονται ἐξ Ἰσπανίας, μεσημβρ. Γαλλίας, Ἰταλίας καὶ Ἀλγερίας⁽³⁾. Ἀποστέλλονται δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον πρόωμοι καὶ ὄψιμοι σταφυλαὶ διαφορῶν ἀντεχουσῶν εἰς πολυήμερον ταξίδευσιν. Συλλέγονται δὲ ἐπιλέγονται καὶ προετοιμάζονται αὗται ὡς αἱ προετοιμαζόμεναι πρὸς διατήρησιν. Αἱ πρὸς ταξίδευσιν συσκευάζονται ἀπλοῦστα ἐντὸς τετραπλεύρων κανίστρων ἢ εἰδικῶν ξυλίνων κιβωτίων διαφόρων χωρητικότητων, ἀλλὰ συνήθως οὐχὶ ἀνωτέρας τῶν 5 χιλιογρμ. Τὰ δοχεῖα ταῦτα ἐπενδύονται ἔσθθεν μὲ χάρτην ἢ μὲ βίμβαχα, ἡ δὲ ἐν αὐτοῖς τοποθέτησις τῶν σταφυλῶν γίνεται μετὰ μεγάλης

(1) Λεπτομερὴς περιγραφή τῆς μεθόδου ταύτης εὑρηται ἐν τῷ Progrès agricole et viticole, 1909, σελ. 393.

(2) Τοιαῦται εἶνε καὶ αἱ τῆς τελευταίας καρποφορίας τῆς Ῥαζακίης σταφυλαί, αἱ πρ' ἡμῖν ὠριμάζουσαι περὶ τὰ μέσα τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου. Οἱ ὄψιμοι οὗτοι βότρουες εἶνε συνήθως μικροὶ καὶ ὀνομάζονται κν. κουδοῦνια ἢ τσαμπίδια, καμπανάρια δὲ ἐν Κύπρῳ καὶ κάμπανοι ἐν Θήρᾳ.

(3) Τῷ 1908 μόνον διὰ τὴν Γαλλίαν ἐξήγαγεν ἡ Ἀλγερία περὶ τὰς 6000 τόνους τοιούτων σταφυλῶν.

ἐπιμελείας. Οὕτω συσκευαζόμεναι αἱ σταφυλαὶ τῆς Ἀλγερίας μετὰ πενθήμερον ταξείδουσιν καταφθάνουσιν εἰς τὴν Γερμανίαν ἐν ἀρίστῃ καταστάσει.

Διατηρουμένας σταφυλάς ἐξάγουσι κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας ἰδίως ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἰσπανία. Διὰ τὴν ταξείδουσιν τοιούτων σταφυλῶν εἰς τὴν Γαλλίαν, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων μεθόδων συσκευῆς, γίνεται: ἐνίοτε γρηθ-σας καὶ ἀπομονωτικῆς τινος οὐσίας (πιτύρων, λεπτοσκοκινισμένων πριονισμάτων ξύλων τινῶν, τύρβης - tourbe - λεπτοτριμμένης), δι' ἧς πληροῦνται τὰ μεταξὺ τῶν βοτρυῶν καὶ τῶν βράγων μένοντα ἐν τῷ δοχείῳ κενά. Ἡ Ἰσπανία, ἣτις διαθέτει μεγάλα ποσὰ ὑπολειμμάτων τῆς κατεργασίας τοῦ φελλοῦ, τοῦ παραγομένου ἐν τῷ τόπῳ ἐν ἀφρονίᾳ, χρησιμοποιοεῖ αὐτὰ ἐπιτυχῶς ἐν καταστάσει ἀπεστερωμένων λεπτῶν τριμμάτων ⁽¹⁾ πρὸς συντήρησιν καὶ ταξείδουσιν τῶν καταλλήλων πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον σταφυλῶν ὅς παράγει ὁ τόπος ἐν ποσῶ (τὰς διαφορὰς Almeria καὶ Denia). Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συγκομιδῆς αἱ σταφυλαὶ ἐπιλέγονται καὶ φαλιδιζονται ὡς ὑπεδείχθη ἀνωτέρω ἀκολουθῶς συσκευάζονται ἐντὸς μικρῶν βυτίων, κατὰ προτίμησιν ἐλατίνων, χωρητικότητος 25 — 30 χιλιογρ. ὡς ἐξῆς: Τὸ βυτίον ἐπενδύεται ἔσωθεν μὲ γάρτην, εἰς δὲ τὸν πυθμένα αὐτοῦ τίθεται τριμμάτων φελλοῦ στρώμα πάχους δέκα ὡς ἔγγιστα ἐ. μ. Ἐπὶ τοῦ στρώματος τούτου ἀποτίθεται σειρὰ σταφυλῶν, τὰ μεταξὺ δ' αὐτῶν μένοντα κενὰ πληροῦνται μὲ τρίμματα φελλοῦ ὅπως δὲ κατακαθῆσωσι ταῦτα καὶ πληρωθῶσι πάντα τὰ μεταξὺ τῶν σταφυλῶν κενὰ τὸ βυτίον κινεῖται ἢ τίπτεται ἐλαφρῶς ἔξωθεν. Ἐπὶ τῆς πρώτης σειρᾶς τῶν σταφυλῶν τίθεται νέον στρώμα φελλοῦ ἐφ' οὗ ἐναποτίθεται νέα σειρὰ σταφυλῶν πληρουμένων καὶ τῶν κενῶν ταύτης μὲ τρίμματα φελλοῦ. Διὰ τῆς οὕτω ἐναλλάξ τοποθετήσεως σειρῶν σταφυλῶν καὶ στρωμάτων φελλοῦ πληροῦται τὸ βυτίον, μεθ' ὃ ἐφαρμόζεται τὸ κάλυμμά του, ὅπερ στερεοῦται εἰς τὴν θέσιν του καρφωνομένης ἄνωθεν καὶ πέριξ αὐτοῦ ξυλίνης στεφάνης. Τὰ οὕτω πληρούμενα βυτία φυλάσσονται ἐντὸς στεγνῆς ἀποθήκης, ἐπιμελῶς ἀπολυμανθείσης καὶ ἀερισθείσης ἐκ τῶν προτέρων, μέχρι τοῦ μηνὸς Δεκεμβρίου ὅτε συνήθως ἄρχεται ἡ ἐξόδευσις. Ἐξοδεύονται δὲ αἱ οὕτω διατηρούμεναι σταφυλαὶ τῆς Ἰσπανίας ἰδίως εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γερμανίαν καὶ τὰς Ἡν. Πολιτείας, γῶρας εἰς τὰς ὁποίας συνήθως καταφθάνει ὁ καρπὸς οὗτος ἐν ἀρίστῃ καταστάσει καὶ πωλεῖται, ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς, πρὸς 2-4 φρ. κατὰ γγρ.

Ἡ Ἑλλάς ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐξάγει ἐτησίως μόνον περὶ τὰς 200 χιλ. ὀκ. σταφυλῶν πρὸς βρῶσιν, τὸ μέγιστον δὲ μέρος τοῦ ποσοῦ τουτο ἐξάγεται ἐκ Σκοπέλου καὶ διευθύνεται εἰς τὴν Τουρκίαν (ἰδίως εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ Θεσσαλονίκην). Ἄλλ' ἂφ' ἐτέρου καὶ εἰσάγει πρώιμους σταφυλάς ἐκ Κρήτης εἰς ποσότητα βεβαίως μεγαλύτεραν τῆς ἐξαγομένης. Τόσον ἡ ἐξαγωγή ἐκ Σκοπέ-

(1) Τὰ ἀπεστερωμένα ταῦτα τρίμματα φελλοῦ πωλοῦνται εἰς δέματα ἐξ 100 ἢ 500 χιλιογρ. καὶ τιμῶνται πρὸς 20—30 φρ. κατὰ τόννον (785 ὀκ.).

λου, ὅσον και ἡ εἰσαγωγή εἰς τὴν Ἑλλάδα (ιδίως εἰς τὰς Ἀθήνας) ἐκ Κρήτης σταφυλῶν πρὸς βρώσιν γίνεται εἰς κοφίνους χωρητικότητος 40-50 ὄκ. (1). Ἀγοραὶ τῆς Ἀνατολῆς καταναλίσκουσαι μεγάλα ποσὰ ξένων σταφυλῶν εἶνε αἱ τῆς Αἰγύπτου και πρωτίστως ἡ τοῦ Πόρτ-Σαῖτ, ἔνθα εἰσάγονται αὐταὶ ἰδίως ἐκ Κρήτης και Κύπρου. Ἡ ἐξ Ἑλλάδος διὰ τὴν Αἴγυπτον (Πόρτ-Σαῖτ) και τὴν Αὐστρίαν (Τεργέστην) ἐξαγωγή σταφυλῶν πρὸς βρώσιν (ιδίως Σουλτανίνων και Ραζακιῶν) θά ἤδύνατο νὰ λάβῃ μεγάλας διαστάσεις ἐὰν νοήμων ἐπιχειρηματίας ἀπεφάσιζε ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐπιχείρησιν ἐφιστῶν τὴν προσοχὴν του ἰδίως εἰς τὸ ζήτημα τῆς συσκευῆς, ἥτις δέον νὰ ἐκτελεῖται καθ' ὄν τρόπον ὑπεδείχθη ἀνωτέρω.

Ἡ οἰνοφόρος Ἄ. εὐδοκίμει εἰς παντός εἶδους γαίας πλὴν τῶν καταξήρων τῶν καθύγρων και τῶν λίαν ὑφαλμύρων, εἰς τὰς ὁποίας ὁ βίος τῆς εἶνε βραχυτάτος. Ὀρισμέναι διαφοραὶ εἶνε καταλληλότεραι δι' ὀρισμένον κλίματα και ὀρισμένας γαίας· τὰς καταλληλότερας δὲ δι' ἕκαστον τόπον και δι' ἕκαστην γῆν διαφορὰς εἶνε εἰς θέσιν νὰ ἐκλέγῃσιν οἱ κατὰ τόπους πεπειραμένοι ἀμπελουργοί. Ἡ ἀνάπτυξις, ἡ εὐρωστία και ἡ πολυκαρπία τῆς Ἄ. εἶνε ἀνάλογος πρὸς τὴν γονιμότητα τοῦ ἐδάφους ἢ δὲ γῆμικῆ και φυσικῆ σύστασις τούτου ἐπιδρῶσι σπουδαίως ἐπὶ τῆς ποιότητος τοῦ προϊόντος. Ἡ Ἄ. πολλαπλ. διὰ σπορᾶς, διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ, διὰ καταβολάδων, ἀπλῶν (τῶν κν. ὀνομαζομένων και κατορῶν) ἢ συμμάνων (τῶν και κωλοβουτιῶν λεγομένων), και διὰ μοσχευμάτων. Ἡ διὰ σπορᾶς πολλαπλ. ἐφαρμόζεται μόνον πρὸς παραγωγὴν νέων διαφορῶν και ἀμερικανικῶν Ἄ., αἱ ὁποῖαι προορίζονται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ὑποκείμενα πρὸς ἐμβολιασμόν. Ὁ ἐμβολιασμός, και ἰδικῶς ὁ λεγόμενος διχαλωτὸς ἢ ἀγγλικὸς ἐγγεντρισμός, εἶνε σήμερον γενικῆς ἐφαρμογῆς εἰς ἅς χώρας ἐνέσκηψεν ἡ φελλοξήρα και καταρτίζονται νέοι ἀμπελώνες μὲ φυτὰ βασιζόμενα ἐπὶ ριζῶν εἰδῶν ἀντεχόντων εἰς τὰς προσβολὰς τοῦ ἐντόμου τούτου. Ἡ διὰ καταβολάδων πολλαπλ. ἐφαρμόζεται ἐνίστε πρὸς ἀνανέωσιν γηραιῶν ἢ ἀντικατάστασιν ἀφόρων και ξυάδων Ἄ. (ἀκαματιῶν και ὀρηγιῶν) ὡς και πρὸς συμπλήρωσιν κενῶν προκυπτόντων ἐξ ἀποτυχῶν κατὰ τὰς ἐμφυτεύσεις ἢ ἐξ ἀποξηράνσεως ὑποκειμένων ἐν ἤδη ἀνεπτυγμένῳ ἀμπελῶνι. Ἄλλ' ὁ γενικωτέρας χρήσεως τρόπος πολλαπλ. τῆς Ἄ. εἶνε ὁ διὰ μοσχευμάτων, ἤτοι κληματιδῶν (κλημασιδῶν ἢ κληματοβεργῶν). Ὁ προοριζόμενος πρὸς ἐμφύτευσιν ἀγρὸς εἶνε καλὸν πρὸ τῆς ἐμφυτεύσεως ν' ἀνασκάπτεται μέχρι βάθους 40-50 ἐ. μ. Ἡ ἀνασκαφὴ αὕτη ἀποτελεῖ τὸ λεγόμενον κύλισμα ἢ στρεμματίσμα. Κατὰ τὴν ἐμφύτευσιν, και ἂν ἔτι ὁ ἀγρὸς ἦνε πτωχός, δὲν γίνεται χρῆσις λιπάσματος, διότι τούτο παρακωλύει τὴν ρίζωσιν τῶν μοσχευμάτων. Πρὸς φύτευσιν ἐκλέγονται κατὰ τὸν κάθαρον τῆς Ἄ. αἱ εὐρωστότεροι

(1) Ταῦτα ἐγράφοντο πρὸ τῶν θριάμβων τῶν Ἑλληνικῶν ὄπλων. Σήμερον ἡ εἰς Αὐστρουγγαρίαν (και εἰς τὴν Γερμανίαν ἀκόμη) ἀποστολὴ ἑλληνικῶν σταφυλῶν θά ἤδύνατο ἴσως νὰ γίνῃ ἀσφαλῶς και ἐπικερδῶς διὰ μέσου τῆς Θεσσαλονικῆς.

καὶ μᾶλλον πυκνόκομοι κληματίδες, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ ἔχωσι μῆκος τοῦλάχιστον 40 ἑ. μ. Συσκευάζονται δὲ αὐταὶ κατὰ δέματα, παραχώνονται εἰς γῆν νεοτερὰν καὶ ποτίζονται ἀπ᾽ εὐθὺς μετὰ τὴν παράχωσιν. Αἱ κληματίδες αὐταὶ κατὰ Φεβρουάριον ἢ Μάρτιον, ὅτε ἀρχίζουσι νὰ βρίζωσι, φυτεύονται ἢ γωνιασταὶ εἰς λάκκους ἐκ τῶν προτέρων ἀνορυχθέντας, ἢ ὄρθαι εἰς ὅπας ἀνοιγομένας διὰ πάλου⁽¹⁾ ἐὰν ὁ ἀγρὸς ἐσκάφη ὡς ὑπεδείχθη ἀνωτέρω. Μετὰ τὴν φύτευσιν ἀποκόπτονται τὰ ἐξέχοντα τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ἄκρα τῶν μοσχευμάτων εἰς ὕψος δύο ἀπὸ ταύτης ὀφθαλμῶν, ποτίζονται δὲ ταῦτα χυνομένου παρὰ τὴν βᾶσιν ἐκάστου αὐτῶν ἀνὰ 2-3 ὄκ. ὕδατος, ὅπερ συντελεῖ ὄχι μόνον εἰς τὸ νὰ ὑγραθῶσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ νὰ κατακαθῆσιν τὰ περίξ τοῦ μοσχεύματος χώματα. Τὰ οὕτω φυτεύόμενα μοσχεύματα σπανίως ἀποτυγχάνουσι. Συμφέρει δὲ νὰ φυτεύωνται ταῦτα ἐν τῷ ἀγρῷ κατ' εὐθείας σειρὰς καὶ εἰς ὁμοίαν ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν. Ἡ ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασις τῶν σειρῶν καὶ τῶν ἐν αὐταῖς φυτῶν ποικίλλει κατὰ τὸ ἔδαφος, τὸ κλίμα τῆς χώρας, τὴν διαφορὰν τῆς Ἀ. καὶ τὸν τρόπον τῆς καλλιέργειας. Εἰς τὰ πεδινὰ καὶ σχετικῶς θερμὰ μέρη καὶ εἰς γονίμους γαίας ἢ ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασις τῶν σειρῶν καὶ τῶν ἐν αὐταῖς φυτῶν δεόν νὰ μὴ ᾔηε μικροτέρα τῶν 150 ἑ. μ.· εἰς τόπους ψυχροῦς ἢ ὀρεινοῦς καὶ εἰς γαίας λεπτάς καὶ μᾶλλον ἀγνοῦς αἱ ἀποστάσεις αὐταὶ δυνατόν νὰ ᾔηε καὶ ἐλάσσονες τοῦ μέτρου, ἀλλ' οὐδέποτε κατώτερα τῶν 60 ἑ. μ. ⁽²⁾. Δέον δὲ νὰ φυτεύωνται χιαστί, δ. δ. ἕκαστον ἐν τῇ σειρᾷ κλημα ν' ἀντικρύζει τὸ κέντρον τοῦ μεταξὺ δύο κλημάτων κενοῦ διαστήματος τῆς παρακειμένης σειρᾶς.

Ὁ τρόπος τῆς μορφώσεως τῆς Ἀ. ποικίλλει μεγάλως κατὰ τόπους. Εἰς τινὰ μέρη τῆς Ἰταλίας ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἐπικρατεῖ ἡ συνήθεια τῆς εἰς ἀναδεν-

(1) Ὁ πρῶτος τρόπος τῆς φυτεύσεως, ὃ εἰς λάκκους, εἶνε ὃ συνηθέστερος ἐν Ἑλλάδι· ὁ δεύτερος, ὃ διὰ πάλου, συνειθίζεται ἰδίως ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν ὡς καὶ ἐν Κύπρῳ· ἀμφότεροι δὲ εἶνε ἐν χρήσει ἔκπαλαι. Ὁ Στράβων λέγει: «Τὴν δ' ἄμπελον, οὐ φυτευομένην πρότερον, Μακεδόνες κατεφύτευσαν κίκαϊ (ἐν Περσίᾳ) καὶ ἐν Βαθυλῶνι· οὐ ταφρεύοντες, ἀλλὰ παττάλους σεσιδηρωμένους ἐξ ἄκρων πήττοντες, εἴτ' ἐξαιροῦντες, ἀντὶ δ' αὐτῶν τὰ κλήματα καθιέντες εὐθέως» (ΙΕ' 731). Οὗτος ἀκριβῶς εἶνε ὃ ἐν Κύπρῳ ἀνέκαθεν ἐφαρμοζόμενος τρόπος φυτεύσεως τῆς Ἀμπέλου.

(2) Ταῦτα ἐν σχέσει πρὸς τὴν φύτευσιν τῆς Ἀ. παρ' ἡμῖν καὶ ταῖς ἄλλαις παραμ. χώραις. Εἰς βορειοτέρας χώρας ἢ τηρουμένη ἀπόστασις μεταξὺ τῶν κλημάτων ἐνίοτε εἶνε πολὺ μικροτέρα· οὕτω εἰς τὸ Ἐπερναί τῆς Γαλλίας τὰ κλήματα φυτεύονται ἀπέχοντα ἀπ' ἀλλήλων περὶ τὰ 40 ἑ.μ.· εἰς δὲ τὴν Μοσελλαν (ὡσαύτως τῆς Γαλλίας) μόνον 35 ἑ.μ., ὥστε κατὰ στρέμμα φυτεύονται αὐτόθι ὀκτώ ὡς ἑγγίστα χιλιάδες κλήματα.

δράδας (κν. κληματαριές, ἰταλ. pergolati, γαλλ. pergolats¹⁾ μορφώσεως τῆς ᾿Α. Τὸ σύστημα τοῦτο εἶνε ἐφαρμόσιμον εἰς γονίμους γαίας καὶ ἔχει τὸ πλεονέκτημα ὅτι διευκολύνει τὴν σκαφὴν ἢ τὴν ἀροτρίασιν τοῦ ἀγροῦ καὶ ἐπιτρέπει τὴν ἐν αὐτῷ καλλιέργειαν καὶ λαχανικῶν καθ' ἕως ὥρας τοῦ ἔτους ἢ ᾿Α. ἀργεῖ⁽²⁾ καθιστᾷ ὅμως δυσχερῆ καὶ δαπανηροτέραν τὴν κλάδουσιν καὶ τὴν συγκομιδὴν τοῦ καρποῦ, ὅστις ὑπὸ τὸ σύστημα τοῦτο εἶνε μᾶλλον ἐκτεθειμένος εἰς τὰς προσβολὰς τοῦ ὠιδίου (ἀλλ' οὐγὶ καὶ τοῦ ἄνθρακος) καὶ τῶν σφοδρῶν ἀνέμων. Περ' ἡμῖν τὸ σύστημα τοῦτο ἐφαρμόζεται μόνον εἰς ἀπομεμονωμένας ᾿Α.

(1) Πολλαχού τῆς Ἰταλίας ἐκπαλαί χρησιμοποιεῖται ὡς στήριγμα τῆς ᾿Α. ἰδίως ἡ Πτελεά διὸ καὶ ἀποκαλεῖ αὐτὴν ὁ Βιργίλιος «φιλήν τῆς Ἀμπέλου» (amica vitibus ulmi). Αἱ ἀναδενδράδες ὀνομάζονται: κν. παρ' ἡμῖν καὶ περγουλιές (ἐκ τοῦ ἰταλ. pergolati) καὶ κρεββατινές, ἐνιαχοῦ δὲ τῆς Ἡπειροῦ πυργουλιές (βλ. «Μην. παραρτήματα Ἀθηνῶν», Νοέμβρ. 1911, σελ. 3643).

(2) Ἡ ἐν τῷ ἀμπελῶνι καλλιέργεια καὶ ἄλλων φυτῶν συνειθίζεται πολλαχού, εἶνε δὲ αὕτη ἡ λεγομένη μικτὴ καλλιέργεια (γαλλ. culture intercalaire). Ἀλλὰ ταύτην κατακρίνουσι πολλοὶ ὡς ἐπιβλαβὴ τῇ ᾿Α. Ἐπιβλαβὴς δὲ ἔθεωρεῖτο αὕτη καὶ τῷ πάλαι, διὸ ὁ Βηρύτιος λέγει: «Τινὲς κυάμους καὶ ὀρόβους σπείρουσιν ἐν τοῖς ἀμπελῶσιν, ἀβλαβὴ τὰ φυτὰ φυλάξαι δυναμένους, τινὲς δὲ καὶ κολοκύνθας καὶ σικύους σπείρουσιν. Ἡ δὲ πείρα ἐδίδαξε, χρήσιμον εἶνε μὴδὲν σπείρειν ἐν τοῖς ἀμπελῶσι· παραιρεῖται γάρ τὴν τροφήν τῶν ἀμπελῶν τὰ σπειρόμενα, καὶ ἡ σκιά βλάπτει. Παραιτοῦ δὲ μάλιστα κράμβην, ὡς φύτει ξηράν, καὶ ἀντιπάθειαν ἔχουσαν φυσικὴν πρὸς τὴν ἀμπελον. . . . Καὶ Ταραντίνος φησι μὴδὲν παντελῶς σπείρειν μεταξὺ τῶν ἀμπελῶν, ὅπερ καὶ γὰρ συμβουλεύω, τὴν πείραν ἔγων διδάσκαλον» («Γεωπονικά», 5, 11). Παρ' ἡμῖν σήμερον συνήθης εἶνε πολλαχού ἢ εἰς τοὺς ἀμπελῶνας φύτευσις τῆς Συκῆς, τῆς Ἀπιδέας (συνηθέστερον ἐμβολιαζομένων τῶν ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοφυῶν Ἀγριαπιδεῶν καὶ Κραταίγων) καὶ ἰδίως τῆς Ἐλαιίας. Ὅταν τὰ ἐλαιόδενδρα μεγαλώσωσι καὶ ἀρχίζουσι νὰ σκιαῶσι τὸ πλεῖστον τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀγροῦ ἐκρίζουσι αἱ ᾿Α. καὶ μένουσι ταῦτα κύρια τοῦ ἐδάφους. Πολλαχού τῆς Γαλλίας συνήθης εἶνε ἡ κατὰ μέγαν ἀπ' ἄλλήλων ἀποστάσεις φύτευσις τῆς ᾿Α. εἰς εὐθείας σειρὰς χρησιμοποιουμένου τοῦ μεταξὺ τούτων χώρου πρὸς σποράν Σιτηρῶν ἢ ἄλλων ἐτησίων φ. Ἡ ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν μαστίζουσα τοὺς ἀμπελῶνας τῆς νοτίου ἰδίως Γαλλίας οἰνικὴ κρίσις ἐπέβαλε τὴν ἀνάγκην τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ συστήματος τῆς λεγομένης μονοκαλλιέργειας (γαλλ. monoculture) καὶ τῆς καταφυγῆς εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν λεγομένων cultures annexes aux vignobles, ἰ.δ. τῆς ποικίλης καλλιέργειας, ἣν ἡμεῖς ἀπὸ πολλοῦ ἐκλύμωσ ὑπεστηρίζαμεν καὶ συνεστήσαμεν ἰδίως εἰς τοὺς σταφιδοκτῆμονας τῆς Πελοποννήσου (βλ. «Ἐλλην. Γεωργίαν» 1893, σελ. 484).

στηριζόμενας και εξαπλουμένες επί ζυλινών ή σιδηρῶν ἰκριωμάτων και οὐχί ἐπὶ δένδρων ὡς ἐν Ἰταλίᾳ. Ἐνιαχοῦ, ὡς ἐν Κύπρῳ, ἐπικρατεῖ ἡ κεφαλωτὴ λεγομένη κλάδευσις (γαλλ. *taille en tête de saule*), ἣτις συνίσταται εἰς τὴν κατ' ἔτος μέχρι τῆς βάσεως αὐτῶν ἀφαιρέσιν ἀπασῶν τῶν κληματιδῶν, οὕτως ὥστε σὺν τῷ χρόνῳ ἐπὶ τοῦ ἄκρου ἄκλωνος και συνήθως βραχυτάτου στελέχους μορφοῦται ὀζώδης και πλήρης ἔσοχῶν και κοιλωμάτων κεφαλὴ ἀπὸ τῆς ὑποίας φύονται κατ' ἔτος οἱ καρποφόροι βλαστοί. Τὸ σύστημα τοῦτο ἐπιτρέπει μὲν τὴν διὰ τοῦ ἐγγωρίου ἀρότρου καλλιέργειαν τοῦ ἀμπελῶνος, ἀλλ' εἶνε πλημμυελέστατον, διότι αἱ πολλαὶ ἐπὶ τῆς ὀζώδους κεφαλῆς σχηματιζόμεναι ἔσοχαὶ και κοιλότητες χρησιμεύουσιν ὡς τόποι πρὸς ἀσφαλῆ ἐναπόθεσιν τοῦ γόνου πολλῶν παρασίτων, κρατοῦσαι δὲ τὰ ὄμβρια ὕδατα, συντελοῦσιν εἰς τὴν ταχεῖαν ἀποσύνθεσιν τοῦ κορμοῦ. Τὸ πλημμυελὲς τοῦτο σύστημα πρέπει νὰ ἦνε ἡ τὸ πρῶτον ἐφαρμοσθεῖσα μέθοδος κλαδεύσεως τῆς Ἀ.—Μὴ ἄρᾳ γε εἰς τὴν μέθοδον ταύτην ἀναφέρεται ὁ ἀρχαῖος μῦθος καθ' ὃν ὁ ἄνθρωπος ἐδιδάχθη τὸ κλάδεμα τῆς Ἀ. ἐκ παρατηρηθέντος κλήματος ὅπερ καταφαγοθὲν ὑπὸ ὄνου ἀνεβλάστησε και ἐγένετο πολυφορῶτερον (1);—Τρίτον σύστημα ἐφαρμοζόμενον παρ' ἡμῖν εἶνε ἡ λεγομένη **στρωτὴ κλάδευσις** (γαλλ. *taille en chaintres*). Αὕτη ἐφαρμόζεται εἰς τινὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους και συνίσταται εἰς τὸ νὰ μορφοῦται ἡ Ἀ. σχεδὸν ἄνευ κορμοῦ και μετὰ πολλῶν, μακρῶν και ἐρπόντων κλάδων. Ἡ μέθοδος αὕτη συνήθως ἐφαρμόζεται εἰς τόπους ἀνεμώδεις και εὐδοκιμεῖ εἰς γαίας ξηράς, ἔχει δὲ τὸ πλεονέκτημα ὅτι προφυλάσσει τοὺς βλαστοὺς και τὸν καρπὸν ἀπὸ τοὺς σφοδροὺς ἀνέμους και ἐπιτρέπει τὴν διὰ τοῦ ἐγγωρίου ἀρότρου καλλιέργειαν τοῦ ἐδάφους (2). Ἡ οὕτω μορφομένη Ἀ., ἀναπτυσσομένη μᾶλλον συμφώνως πρὸς τὴν φύσιν τοῦ φυτοῦ, ἀποκτᾷ πλειοτέρας και μακροτέρας ρίζας και ἐπομένως εἶνε πολὺ εὐφορῶτέρα και μακροβιωτέρα· προστούτοις δὲ σπανιώτερον και ἐλάχιστα προσβάλλεται ὑπὸ τοῦ ὠιδίου. Ἀκριβῶς δὲ ἔνεκα τοῦ λόγου τούτου κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐμφανίσεως τῆς νόσου ταύτης ἐν Πελοποννήσῳ ἐφηρμόσθη ἡ κλάδευσις αὕτη ἐνιαχοῦ και ἰδίως ἐν Ἡλείᾳ (βλ. «Ἐφημερίδα τῆς Ἑλλ. Γεωργίας», 1855, σελ. 97), ἔνθα και σήμερον ἔτι ἀπαντῶσιν ἀμ-

(1) «Τὰ δὲ ὑπὸ τῶν ἐν Ναυπλίᾳ λεγόμενα ἐς τὸν ὄνον, ὡς ἐπιφαγῶν ἀμπελου κλήμα ἀφθονώτερον ἐς τὸ μέλλον ἀπέφηνε τὸν καρπὸν, και ὄνος σφίσιν ἐν πέτρα πεποιημένος διὰ τοῦτο ἐστίν, ἄτε ἀμπέλων διδάξας τομὴν, παρήμι οὐκ ἀξιόλογα ἡγούμενος» (B, 38, 3).

(2) Αἱ οὕτω κλαδεύμεναι Ἀ. φυτεύονται κατὰ σειρὰς ἀπεχούσας δύο και πλέον μ. ἀπ' ἀλλήλων. Προκειμένου δὲ νὰ ὀργωθῆ τὸ μεταξὺ δύο σειρῶν κενὸν διάστημα, οἱ ἐπ' αὐτοῦ ἔρποντες κλάδοι ἀνεγείρονται και στρέφονται εἰς τὸ ἀντίθετον μέρος τοῦ πρὸς ὄργωσιν τμήματος, ἐπαναφέρονται δὲ και τοποθετοῦνται εἰς τὴν προτέραν τῶν θέσιν μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὀργώσεως.

πελώνες εις τοὺς ὑποίους ἔκτοτε ἐφαρμόζεται ἡ στρωτὴ κλάδευσις. Ἄλλὰ τόσον ἐν Ἑλλάδι ἔσον καὶ εις τὰς πλείστας παραμ. ἀμπελοφόρους χώρας ἡ γενικώτερον ἐφαρμοζομένη κλάδευσις εἶνε ἡ **σκιαδωτὴ** (γαλλ. *taille en gobelet*, ἰταλ. *potatura ad alberetto*). Ταύτην ἀναφέρων ὁ Κολουμέλλας λέγει: ὅτι τὴν προκρίνει πάσης ἄλλης μεθόδου (De re rustica, 5, 4). Διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς μεθόδου ταύτης ἡ Ἄμπελος ἀποκτᾷ μορφήν μικροῦ δένδρου, οὐτινος ὁ κορμὸς εἶνε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἤττον βραχύς· ἀναλόγως δὲ τῆς εὐφορίας τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς εὐρωστίας τοῦ φ. ἀφίενται ἐπ' αὐτοῦ 2—5 κλάδοι, οἱ λεγόμενοι **βραχιόνες** (κν. **σταυροί**), κλίνοντες πρὸς τὰ ἔξω. Ἐπὶ ἐκάστου βραχιόνος ἀφίενται δύο κληματίδες· ἡ μία, ἣτις τέμνεται εἰς ὕψος ἐνὸς ἢ δύο ὀφθαλμῶν ἀπὸ τῆς βάσεως τῆς, λέγεται **κεφαλή**, ἡ δὲ ἑτέρα, ἀφιεμένη μικροτέρα (με 2—5 ὀφθαλμούς), ὀνομάζεται **ἀπολυτὴ** καὶ προσορίζεται διὰ τὴν καρποφορίαν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀφιεμένων εἰς ἐκάστην τῶν κληματίδων τούτων ὀφθαλμῶν κανονίζεται ἀναλόγως τῆς εὐρωστίας τοῦ κλήματος καὶ τῆς ποιότητος τοῦ ἐδάφους. Ἐν πλήρει βλαστῆσει τὸ φύλλωμα εὐρώστου Ἄ. οὕτω κλαδευομένης ἀποκτᾷ μορφήν σκιάδιου κάτωθεν τοῦ ὑποίου ἀναπτύσσονται αἱ σταφυλαί. Εἰς λεπτάς καὶ ξηρὰς γαίας ὁ κορμὸς τῆς Ἄ. τηρεῖται βραχύς, ἐνῶ εἰς τὰς γονίμους καὶ νοτεράς ὑψοῦται καὶ μέχρι 50 ἑ. μ. Ἡ μέθοδος αὕτη ἀφ' ἐνὸς μὲν συντελεῖ εἰς τὴν ἀφθονωτέραν καρποφορίαν καὶ εἰς τὴν παραγωγὴν καρποῦ ἐξ οὗ κατασκευάζονται οἶνοι γενναῖοι, ἀφ' ἑτέρου δὲ καθιστᾷ εὐκολωτέραν καὶ ἰλιγώτερον δαπανηρὰν τὴν ἐκτέλεσιν τῶν τῆς καλλιεργείας καὶ τῆς συγκομιδῆς ἐργασιῶν, πλὴν τῆς σκαφῆς, ἣτις ὑπὸ τοιοῦτον σύστημα κλαδέσεως δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐκτελεῖται διὰ τοῦ ἐγχωρίου ἀρότρου, διὸ ἀλλαχθῆ διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην ἐπενοήθησαν καὶ χρῆσιμοποιοῦνται εἰδικὰ **ἀμπελοουργικὰ ἄροτρα**.

Μετὰ τὸν τρυγητὸν καὶ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν χειμερινῶν βροχῶν ἐκτελεῖται ἡ λεγομένη **περιλάκκωσις**, ἡ τῶν ἀρχαίων γύρωσις (κν. **ξελάκκωμα** καὶ ἐν Κύπρῳ **λεκάνωμα**—γίνονται οἱ **καίλιοι** ἢ **γάδοι** ὡς λέγουσιν ἀλλαχθῆ). Ἡ ἐργασία αὕτη σκοπὸν ἔχει τὴν συγκέντρωσιν καὶ συγκράτησιν τῶν ὀμβρίων ὑδάτων παρὰ τὰ πρέμνα ὡς καὶ τὴν σφαίρεσιν ἀπὸ τῆς βάσεως τούτων τῶν τυχῶν ἀναπτυχθεισῶν παραφάδων καὶ ἐπιπολαίων ριζῶν. Μετὰ τὴν πάροδον τῶν τελευταίων θερμῶν ἡμερῶν τοῦ φθινοπώρου, ὅτε ἡ κυκλοφορία τῶν χυμῶν τῆς Ἄ. παύει ὀριστικῶς, δηλαδὴ περὶ τὰ τέλη τοῦ Ὀκτωβρίου ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ Νοεμβρίου, ἐκτελεῖται ἡ **κάθαρις** (ὁ κν. **κάθαρος**, ἢ ἐν Πάρῳ **πάστρα**), καθ' ἣν ἀφαιροῦνται τὰ ξηρὰ μέρη τῆς Ἄ. καὶ ἀποκόπτονται μέχρι ρίζης πᾶσαι αἱ περιτταὶ κληματίδες. Ἐνίοτε ἡ ἐργασία αὕτη ἐκτελεῖται ταυτοχρόνως μετὰ τῆς κυρίως κλαδέσεως, ὁ συνδυασμὸς δὲ τῶν δύο τούτων ἐργασιῶν ὀνομάζεται κν. **κλαδοκάθαρος**. Ἡ κυρίως κλάδευσις (ἢ παρ' ἀρχαίοις **τομή**, **κλάσις** ἢ **κλαδεῖα**, κν. δὲ **κλάδος**) συνήθως τελεῖται παρ' ἡμῖν ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ μηνὸς Δεκεμβρίου μέχρι τέλους Ἰανουαρίου, ἀλλ' οὐχὶ βραδύτερον τοῦ μηνὸς τούτου, διὸ καὶ λέγεται τὸ «**Γενάρη μῆνα κλάδευε καὶ φεγγάρι μὴ ξετάζεις**». Ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν

κάθαρσιν διατηρηθεισῶν ἐπὶ τῆς Ἄ. κληματίδων ὁ ἀμπελοργὸς ἀφαιρεῖ τὸ πλεονάζον μῆκος καὶ ἀφίνει ἐπ' αὐτῶν τίσους ὀφθαλμούς ὅσους ἤθελε κρίνει ὅτι ἡ εὐρωστία τοῦ φυτοῦ καὶ ἡ γονιμότης τοῦ ἐδάφους δύνανται νὰ διαβρέψωσιν ἐπιτυχῶς. Ἡ τε κάθαρσις καὶ ἡ κλάδευσις εἶνε, ἐργασίαι ἐκ τῆς κανονικῆς ἐκτελέσεως τῶν ὑποίων ἐξαρθῆσαι ὄχι μόνον ἡ ἐπιτυχία τῆς εἰσοδείας, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ὑπαρξις τῆς Ἄ. ἀμφοτέρας δὲ τὰς ἐργασίας ταύτας μόνη ἡ μακροχρόνιος ἀσκησις διδάσκει· καὶ μόνον πεπειραμένος ἀμπελοργὸς δύναται νὰ ἐκτελέσῃ, πρεπόντως, διὸ καὶ λέγεται τὸ «Βάλε ἀσπρογένη νὰ μὲ κλαδέψῃ, ἀμούσταχο νὰ μὲ σκάψῃ, τὸ φύλλο μου μὴ πάρῃς, τὴν κοπριά σου δὲν τὴν θέλω, καὶ θὰ βγάλω τὸ χρέος σου».

Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς κλαδέυσεως ἐκτελεῖται ἡ σκαφή, (ὁ παρ' ἀρχαίοις σκαφός, τὸ κν. σκάψιμον). Ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Ἀνατόλιος ὅ πολὺς σκαφός καὶ ἡ τῆς γῆς πλείων διάχυσις βίου καὶ τροφῆς τῇ ἀμπέλῳ καὶ πολυκαρπίας αἴτιος («Γεωπονικά» 5.25,2). Τὴν ἀνάγκην τῆς βαθείας σκαφῆς πρὸς ἀνόρυξιν τῶν ριζῶν τῆς Γλυκυρρίζης εἶχε βεβαίως ὕπ' ὄψιν τοῦ ὁ Ἀφρικανὸς συμβουλεύων ὡς μέσον πρὸς ἐπαύξησιν τῆς εὐφορίας τῶν Ἄ. τὴν μεταξὺ αὐτῶν καλλιέργειαν τοῦ βαθυρρίζου τούτου φυτοῦ⁽¹⁾. Γίνεται δὲ συνήθως ἡ σκαφή εἰς βάθος 20—25 ἔ.μ. δι' ὄρυκτου (τσόπας). Κατὰ ταύτην τὰ γώματα συσσωρεύονται εἰς συνεχεῖς μεταξὺ τῶν σειρῶν λόφους (τὰ καράβια ἐν Ἀττικῇ) ἢ εἰς κώνους (τὰ κουμούλια ἢ κουτρούλια ἢ κουτρούφια ἐν Πελοποννήσῳ) μεταξὺ τῶν κλημάτων. Τὴν σκαφήν διαδέχεται ἡ στύλωσις (ἡ παρ' ἀρχαίοις χαράκωσις), ἣτις ἐφαρμόζεται μόνον εἰς Ἄ. φουμένας εἰς λιαν γονίμους καὶ νοτιρὰς γαίαις ὡς καὶ εἰς τοὺς πλείστους σταφιδαμπελώνας. Ἀπαραίτητος συμπληρωματικὴ ἐργασία τῆς σκαφῆς εἶνε ἡ σκάλισις (ἡ σκαλεία παρ' ἀρχαίοις, ὁ κν. σκάλος ἢ τὸ σκάλισμα, τὸ ἀλλαγῶν δίσκαφο ὀνομαζόμενον), καθ' ἣν ἰσοπεδοῦται ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἀγροῦ καὶ συντρίβονται οἱ βῶλοι· τελεῖται δὲ ἡ ἐργασία αὕτη ὀλίγον πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς βλαστήσεως καὶ οὐχὶ βραδύτερον ταύτης, διὸ εἰς τὰ πεδινὰ καὶ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος λέγεται τὸ «τῆς 25 τοῦ Μαρτίου μῆτε σκύλλος κούντουρος νὰ μὴν ἐμπῆ στ' ἀμπέλι». Τὴν ἀπαιτουμένην ἐκ μέρους τοῦ ἐργάτου ἐμπειρίαν περὶ τὴν κλάδευσιν, καὶ τὴν ἀντοχὴν αὐτοῦ πρὸς σκαφήν ἐμφαίνει ἡ ἐξῆς ἔμμετρος κρητικὴ παροιμία :

«Ἀμπέλι μου πλατύφυλλο καὶ μακροκονδυλάτο
Ἦρθαν οἱ γρῶτες ἤρθανε καὶ θεὸς νὰ σὲ πουλῆσω·
Πουλῆσης με, χαρίσης με, τὸ χρέος δὲν τὸ βγαίνει·
Βάλε νὰ μὲ κλαδέψουνε γέροντες μὲ τὰ γένεια,
Καὶ βάλε νὰ μὲ σκάψουνε ἀγένεια παλληκάρια
Νὰ μὲ κορυφολόγησουνε ἀπάρθενα κοράσια.
Τότε βγαίνει τὸ χρέος σου κ' ἐγὼ θὰ σ' ἀπομείνω.»

(1) «Εὐφορεῖν ποιήσεις ἀμπελον γλυκυρρίζαν εἰς μέσον φυτεύων» («Γεωπονικά», 5. 24, 2).

Σήμερον εἰς τινὰ μέρη ἀμπελοφόρων τινῶν χωρῶν ἢ σκαφή καὶ ἢ σκάλισις τῆς Ἄ. ἐκτελοῦνται δι' εἰδικῶν ἀμπελοφυγικῶν ἀρότρων, ἐπανεληγμένοι δὲ (3-4) ἀρόσεις ἐκτελοῦμεν ἀπὸ τῆς ἀποπερατώσεως τῆς καθάρσεως μέχρι τῆς ἐνάροξεως τῆς βλαστήσεως δύναται ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν σκαφήν καὶ τὴν σκάλισιν ὑπὸ ὄρους πολὺ οἰκονομικωτέρας. Ἄλλ' αἱ ἐργασίαι αὗται ὅπωςδήποτε καὶ ἂν ἐκτελῶνται εἶνε πάντοτε αἱ μᾶλλον ἐπιβαρύνουσαι τὴν καλλιέργειαν τῆς Ἄ., ἐπομένως ἢ πρὸ τινῶν ἐτῶν ὑποδειγθεῖσα ὑπὸ τοῦ "Οβερλιν μέθοδος πρὸς κατάργησιν αὐτῶν ἐὰν ἀποδειγθῇ ἐφαρμόσιμος πανταχοῦ, ὅ' ἀποβῇ εὐεργετικωτάτη εἰς τὴν ἀμπελοφυγίαν, ἦτις, ἔνεκα τῆς ἀπὸ τινος ἤδη χρόνου σπουδαίας ὑποτιμῆσεως τῶν προϊόντων αὐτῆς, διέρχεται κρίσιν καταστάσαν πολλοῦ ἐνδημικῆν. Κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ "Οβερλιν, ἦτις ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν Γάλλων *inculture*, ἦτοι ἀκαλλιέργεια, ἢ τε σκαφή καὶ ἢ σκάλισις καταργοῦνται καὶ ἀντικαθίστανται ὡς ἐξῆς: Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἀμπελῶνος καλύπτεται ἐφ' ἅπαξ μὲ στρώμα πάχους 10 ὡς ἔγγιστα ἐ.μ. ἐκ σκωριῶν ἢ γαλίκων, κατ' ἔτος δὲ δι' ἐπιπολαίων σκαλισμάτων ἢ μᾶλλον δι' ἀπλῶν ξέσεων ἀποκόπτονται τὰ ἐκάστοτε φυόμενα μεταξὺ τῶν σκωριῶν ἢ τῶν γαλίκων ἄγρια χόρτα. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε γενομένων δοκιμῶν ἐβεβαιώθη ὅτι τὸ προϊόν τῆς κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην καλλιεργουμένης Ἄ. εἶνε συνήθως μὲν ὅμοιον, ἐνίοτε δὲ καὶ πλείτερον καὶ ἐλεγκτότερον τοῦ προϊόντος τῆς καλλιεργουμένης κατὰ τὸ παλαιὸν σύστημα. Ὑπολείπεται ἐντούτοις νὰ ἐξακριβωθῇ διὰ τῆς πολλαπλασιασσεως καὶ τῆς ἐπὶ σειρᾶν ἐτῶν συνεχίσεως τῶν πειραμάτων εἰς ποίας ἰδίως γαίας καὶ ὑπὸ πᾶσιν κλίμα δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ ἢ νὰ εὐδοκίμησῃ ἡ νέα αὕτη μέθοδος καὶ ἐὰν ἢ εἰς τὴν ἀκαλλιέργειαν ὑποβαλλομένη Ἄ. θὰ ἐξακολουθῇ οὐσα πολὺκαρπος, εὐρωστος καὶ μακρόβιος οἷα εἶνε ἢ σκαπτομένη ἢ ἀροτρωμένη. Εἶνε ἀληθές ὅτι ὑπάρχουσι παραδείγματά τινὰ ἐνισχύοντα τὴν περὶ ἀκαλλιέργειας γνώμην τοῦ "Οβερλιν: Οὕτω ἄσκαφοι, λέγει ὁ Στράβων ὅτι διετηροῦντο καὶ πολυκαρπώταται ἦσαν αἱ Ἄμπελοι εἰς τὴν παρὰ τὴν Κασπίαν θάλασσαν χώραν τῶν παλαιῶν Ἄλθανῶν⁽¹⁾. Ἄσκαφοι διὰ παντὸς μένουσι καὶ ἐνίοτε ὑπὸ πλακόστρωτον ἔδαφος βλαστάνουσι καὶ καρποφοροῦσιν ἀφθόνως πλείστα ἀναδενδράδες φυτευόμεναι εἰς τὰς χυλὰς τῶν οἰκιῶν τόσον παρ' ἡμῖν ὅσον καὶ ἀλλαχοῦ. Τέλος κατὰ τριετίαν ἢ τετραετίαν μόνον σκαλίζονται ἐπιπολαίως αἱ εἰς πετρωδεστάτας κλιτύας (λάσματος) ὄρειων τινῶν χωρίων τῆς Κύπρου φυόμεναι Ἄ. Ἀλλὰ πάντα τα παραδείγματα ταῦτα ἀφορῶσιν Ἄ. φυομένας εἰς ἐδάφη φύσει γόνιμα καὶ καταλαμβανούσας διὰ τῶν ριζῶν τῶν γῶρον πολλαπλάσιον ἐκεῖνου ὃν διαθέτουσι τὰ εἰς κανονικῶς πεφυτευμένον ἀμπελῶνα φυτά.

Εἰς ὠρισμένους τόπους καὶ διὰ τὰς πλείστας διαφορὰς τῆς Ἄ. μεγίστην τη-

(1) « Ἄσκαφοι δ' αἱ ἄμπελοι μένουσι διὰ τέλους, τεινόμεναι διὰ πενταετηρίδος· καὶ νέαι μὲν, διετεῖς ἐκφέρουσιν ἤδη καρπὸν, τέλεια δ' ἀποδίδουσι τοσούτον, ὥστε ἀφίσιν ἐν τοῖς κλήμασι πολὺ μέρος » (11, 502).

μασίαν ἔχει ἡ βλαστολογία, τὸ κν. ὀνομαζόμενον βλαστοκόπημα, κορυφολόγημα ἢ τσάκισμα (γαλλ. rognage). Συνίσταται δὲ ἡ βλαστολογία εἰς τὴν εὐθύς μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς δέσεως τοῦ καρποῦ ἀφαιρέσιν τῶν ἄκρων τῶν καρποφόρων βλαστῶν, ἀριεμένων ἄνωθεν τῆς σταφυλῆς δύο μέχρι τεσσάρων φύλλων. Οὕτω παρακλωσμένης τῆς καταναλώσεως χυμῶν πρὸς παραγωγὴν περιττῶν ξύλου καὶ φύλλων ἐπιτυγχάνεται ἀφθονωτέρα καρποφορία. Τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἔχουσι καὶ ἡ πρὸ τῆς βλαστολογίας ἐφαρμοζομένη ἀργολογία, τὸ κν. ἀργολόγημα δ. δ. ἢ ἀφαιρέσεις τῶν ἀργῶν⁽¹⁾ ἢ ἀκάρπων βλαστῶν καὶ τῶν τυχόν ἀναπτυσσομένων παραφυάδων, καὶ ἡ μετὰ τὴν βλαστολογίαν ἐκτελουμένη ἀποφύλλισις (τὸ κν. ξεφύλλισμα), δ. δ. ἢ ἀφαιρέσεις φύλλων τινῶν ἐκ τῶν περίξ τῆς σταφυλῆς φυομένων καὶ παρακλωσνύτων τὸν ἀερισμὸν τοῦ καρποῦ. Πᾶσαι αἱ ἐργασίαι αὗται ἐκτελοῦνται ἔκπαλαι⁽²⁾, ἀλλ' οὐχὶ εἰς πάντας τοὺς ἀμπελῶνας ἢ εἰς πάντα τὰ κλήματα· συνήθεις εἶνε εἰς τὰς παχείας γαίας καὶ τὰς εὐρώστους Ἀμπελοῦς· τὴν ἐκάστοτε δὲ παρουσιαζομένην ἢ μὴ ἀνάγκην τῆς ἐκτελέσεως μιᾶς ἢ καὶ τῶν τριῶν τούτων ἐργασιῶν διδάσκει ἡ πείρα.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἐν συντόμῳ περιγραφεισῶν καλλιεργητικῶν ἐργασιῶν συνειθίζονται καὶ τινες ἄλλαι, ἧτοι ἡ ἀρδευσις, ἡ λίπανσις, ἡ θείωσις, ὁ ψεκασμός, ἡ χαραγὴ (τὸ κν. χάραγμα) καὶ ἡ ὑποστύλωσις (τὸ κν. στύλωμα ἢ τσίτωμα), αἱ ὁποῖαι δὲν ἐφαρμόζονται πανταχοῦ καὶ πάντοτε καὶ περὶ τῶν ὑποίων

(1) Οἱ ἄκαρποι ἢ λαίμαργοι βλαστοὶ καὶ αἱ παραφυάδες τίσον τῆς Ἀ. ὄσον καὶ τῶν ἄλλων καρποφόρων δένδρων ὀνομάζονται ἐν Σκοπέλῳ ἀργά.

(2) Περὶ τῶν ἐργασιῶν τούτων ὁ Θεόφρ. ἀναφέρει τὰ ἐξῆς: «Τῶν δ' ἀμπέλων τῶν τελέων ἤδη πρῶτον καὶ μέγιστόν ἐστιν ἡ κλάσις (κλάδευσις)· καλῶς γὰρ ἀμπελουργομένη καὶ εὐβλαστοτέρα καὶ εὐκαρποτέρα καὶ πολυχρονιωτέρα γίνεται (ἡ Ἀμπελος). Δεύτερον δὲ κατὰ τρόπον τινὰ τοῦτο παραπλήσιον ἡ βλαστολογία· καὶ γὰρ ἐνταῦθα εἰδέναι δεῖ τὰ ποῖα συμφέρεει καταλιπεῖν καὶ τὰ ποῖα ἀφαιρεῖν καὶ πρὸς τοὺς ἐτείους καρπούς καὶ πρὸς τὴν ὄλην φύσιν». (Φ. Αἴ. 3,14,1). Καὶ ἀλλαχοῦ: «Ἐπὶ δ' ὅμοιον τῷ τοιοῦτῳ (τῷ βραχυτομεῖν) καὶ ὡσπερ δεύτερον ἡ βλαστολογία δεῖ καὶ ταύτην εὐθύς ποιεῖσθαι καὶ βλαστολογεῖν ὅταν διαφαίνωσι τὸν καρπὸν» (Φ. Αἴ. 3,16,1). Καὶ πάλιν: «Ὅταν δὲ βλαστάνῃ (ἡ Ἀμπελος) περιαιρεῖν τὰ ἄλλα πάντα πλὴν ὅσα καρπὸν ἔχει, τούτων δ' ἐπικνίζειν τὰς κορυφὰς ἐν αὐταῖς ταῖς οἰνάνθαις ἵνα μὴ ἡ Ἀμπελος εἰς τοῦτο τὸ κλημα ἀφίη τὴν ἀφίην ὅπερ ἀποτέμνεται ἢ τε περιούσα τροφή συνειληθεῖσα ἐπὶ ταῖς οἰνάνθαις αὔξη τὸν βότρυον. Ἄει γὰρ δεῖ τοῦτο ζητεῖν ἐκ τῆς τομῆς ὅπως ἢ τε Ἀμπελος ἰσχύει καὶ ὁ καρπὸς ἔσεται πολὺς. Αὕτη μὲν δὴ καθόλου τίς ἐστὶ κοινὴ πάσαις» (Φ. Αἴ. 3,14,8). Ἀλλαχοῦ δὲ λέγει ὅτι ἡ Ἀ. τραγᾶ (φυλλομανεῖ πρὸς ζημίαν τοῦ καρποῦ) «ὅταν ὑπὸ πνευμάτων βλαστοκοπηθῇ» (Φ. 1-4,14,6 καὶ Φ. Αἴ. 5,9,13).

λεπτομερείς πληροφορίας εύρισκουσιν οί βουλόμενοι εἰς τὰ εἰδικά περὶ καλλιερ-
γείας τῆς Ἀμπέλου συγγράμματα.

Ἐν τέλει ὡς χρήσιμον εἰς πολλοὺς παραθέτομεν κατωτέρω μετὰ τινων σχε-
τικῶν σημειώσεων κατάλογον τῶν παρασίτων καὶ τῶν παντοίων νοσημάτων τὰ
ὅποια προσβάλλουσι τὴν Ἄ. καὶ τὸν καρπὸν αὐτῆς ἐν Ἑλλάδι καὶ πολλαχοῦ τῆς
Ἀνατολῆς ὡς ἡμεῖς ἔτυχε νὰ ἐξακριβώσωμεν.

Παράδιτα ζωϊκά.

1) Χρυσοκάνθαροι (κν. Χρυσόμυιαι, Μπουρμπούλια, Βουρλομάννες, Ζῦνες,
Ζουῖνες, Γελαδίτισες καὶ ἐν Κύπρῳ Βιζβύζες), ἔντομα Κολεόπτερα· εἶδη τὰ ἐξῆς 5 :
Cetonia angustata, *Cet. aurea*, *Cet. hirtella*, *Anomala Vitis* καὶ *Anisoplia*
adjecta. Πάντα πολυφάγα, ἀπαντῶντα συνηθέστερον ἐπὶ ἄλλων φυτῶν, κατ' ἐ-
ξαιρέσιν δὲ προσβάλλοντα τὴν Ἄ., ἧς κατατρῶγουσι τοὺς τρυφεροὺς βλαστοὺς
καὶ τὰ φύλλα (ἐνωρὶς τὴν ἀνοιξιν) καὶ καθ' ἧς ἐνίοτε ἐπιπίπτουσι κατὰ πολυά-
ριθμα σμήνη, ὅτε καὶ προκαλοῦσιν αἰσθητὰς ζημίας. Μέσα καταδιώξεως ἡ συλ-
λογή, εὐχολος πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, καὶ οἱ ψεκασμοὶ δι' ἀρσενικούχου
διαλύσεως (περὶ ἧς κατωτέρω), ἐφ' ὅσον ὁ καρπὸς δὲν εἶνε εἰσέτι μορφωμένος.

2) Ῥυγχίται (κν. Σκαθάρια, Ἀσκάθαροι ἢ Κόλαβροι), ἔντομα Κολεόπτερα·
εἶδη τὰ ἐξῆς τρία : *Otiorrhynchus Hellenicus*, *Ot. Tarnieri* καὶ *Ot. lu-*
gens (1). Τὸ τελευταῖον κοινότερον, κατ' ἐξοχὴν δὲ ἀμπελοφάγον ἔντομον. Προ-
σβάλλει τοὺς βλαστοὺς καὶ ἐνίοτε προξενεῖ αἰσθητὰς ζημίας. Μέσα καταδιώξεως
ἡ συλλογὴ, οἱ ψεκασμοὶ δι' ἀρσενικούχου διαλύσεως ἢ δι' ὕδατος κατάκλυσις
τοῦ ἀμπελῶνος ἐν ὥρᾳ χειμῶνος (2). Τὰ ἔντομα ταῦτα ὡς καὶ οἱ Χρυσοκάνθα-
ροι ἀποτελοῦσιν ἀρίστην τροφὴν διὰ τὰ κατοικίδια πτηνὰ ἐφ' ὅσον συλλέγονται
πρὸ τῶν ψεκασμῶν (3).

3) Χρυσορρυγχίται (κν. Τσιγκρολόγοι ἢ Τυλιγάδια, γαλλ. *Cigariers*), ἔν-
τομα Κολεόπτερα· εἶδη *Rhynchites Bachus* καὶ *Rh. betuleti*, ἀμφοτέρω πολυ-
φάγα, οὐχὶ δὲ σπανίως ἀπαντῶντα καὶ ἐπὶ τῆς Ἄ. τὴν ἀνοιξιν. Τὸ θῆλυ ἐνα-
ποθέτει τὰ ὠριά του ἐπὶ τρυφεροῦ φύλλου, μεθ' ὃ, ὅπως τὸ μαράνη, περιχα-
ράσσει τὸν φέροντα αὐτὸ βλαστὸν· ὅταν δὲ μαρανθῇ τὸ συστρέφει ἐν εἴδει σιγά-
ρου ἵνα ἐν ἡμιξήρῳ καταστάσει χρησιμεύσῃ πρὸς διατροφήν τῶν ἐκκολαπτομέ-

(1) Τὸ ὑπό τινων μνημονευόμενον *Ot. sulcatus*, κοινὸν ἀνὰ τὴν δυτ. Εὐρώπην,
δὲν ἀπαντᾷ ἐν Ἑλλάδι ἢ ἀλλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς.

(2) Ἡ μέθοδος αὕτη συνειθίζεται ἀπὸ πολλοῦ εἰς τίνα μέρη τῆς Πελοποννή-
σου, ὡς ἀνεκοινώθη ὑφ' ἡμῶν εἰς τὴν Γαλλ. Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν (βλ.
Comptes rendus de l'Academie des Sciences. 6 Décembre, 1880.

(3) Βλ. « Ἑλληνικὴν Γεωργίαν », 1885, σελ. 325.

νων ἐντός αὐτοῦ νεογνῶν. Μέσον καταδιώξεως ἡ συλλογὴ καὶ καυσις τῶν συνεστραμμένων φύλλων εὐθὺς ὡς ταῦτα παρουσιάζονται. Εἰς τὴν Γαλλίαν κατὰ τῶν ἐντόμων τούτων γίνεται χρῆσις καὶ τῶν ψεκασμῶν δι' ἀρσενικοῦχου διαλύσεως.

4) Ἄλτηρ (Haltica ampelophaga, γαλλ. Altice de la vigne), ἔντομον Κολεόπτερον, μικρὸν, πολυφάγον, ἐνσκηπτον ἐνίοτε ἐπὶ τῆς Ἄ. κατὰ πολυάριθμα σημήνη καὶ κατατρῶγον τὰ φύλλα. Παρ' ἡμῖν οὐχὶ σύνθηες· ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἀλγερίᾳ κοινότατον καὶ ἐνίοτε λιαν ἐπιζήμιον. Τὸ πρακτικώτερον μέσον πρὸς καταδιώξιν αὐτοῦ εἶνε οἱ ψεκασμοὶ δι' ἀρσενικοῦχου διαλύσεως.

6) Ἀπάτη (Apatte bimaculata, γαλλ. Apatte des sarments), ἔντομον Κολεόπτερον, μικρὸν, προσβάλλον μόνον τὰς ξηρὰς ἢ ἀσθενικάς κληματίδας, διατρυπῶν αὐτὰς κατὰ μῆκος καὶ ἐναποθέτων εἰς τὴν οὕτω ἀνορυσσομένην κρύπτῃν τὰ ὠριά του. Μέσα καταδιώξεως ἡ μετὰ τὴν κάθαρσιν καὶ τὴν κλάδουσιν τῆς προσβεβλημένης Ἄ. ἄμεσος ἀποκομιδὴ καὶ καυσις τῶν ἀποκτοπένων κληματίδων καὶ ἄλλων μερῶν αὐτῆς.

5) Ἄδοξος (Adoxus vitis, γαλλ. Gribouri ἢ Ecrivain), ἔντομον Κολεόπτερον, μικρὸν, σπάνιον παρ' ἡμῖν, κοινὸν δ' ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, ἔνθα ἐνίοτε προξενεῖ αἰσθητὰς ζημίας κατατρῶγον τὸ παρέγχυμα τῶν φύλλων. Μέσα καταδιώξεως ἡ συλλογὴ, οἱ ψεκασμοὶ δι' ἀρσενικοῦχου διαλύσεως, ἢ δι' ὕδατος κατὰ κλυσις τοῦ ἀμπελώνου ἐν ὥρᾳ χειμῶνος ἢ αἰ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐνέσεισι διθειοῦχου ἄνθρακος (περὶ οὗ κατωτέρω) πρὸς καταστροφὴν τῶν ὑπογείως βιούτων δαπάναις τῶν ριζῶν τῆς Ἄ. σκωλήκων τοῦ ἐντόμου. — Κατὰ πάντων τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων ἐντόμων ὡς καὶ πλείστων ἄλλων ἐπιβλαβῶν ζωῶν συντελεστικὸν μέσον εἶνε ἡ πρὸ τῶν ψεκασμῶν καὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς ὠριμάνσεως τοῦ καρποῦ εἰσαγωγή εἰς τὸν ἀμπελῶνα πρὸς βόσκησιν τῶν κατοικιδίων πτηνῶν καὶ ἰδίως τῶν ἰνδικῶν ὀρνίθων (τῶν ἰνδιάνων).

7) Ἀντίσπιλος (Antispila Rivillei), ἔντομον Μικρολεπιδόπτερον, σπανίως ἀπαντῶν παρ' ἡμῖν. — Εὖρον αὐτὸ ἅπαξ μὲν ἐν Κερκύρᾳ καὶ τρίς ἐν Ἀθήναις, πάντοτε δὲ ἐπὶ ἀναδενδράδων. — Ἡ κάμπη του κατατρῶγει τὸ παρέγχυμα τῶν φύλλων, ἐφ' ὧν κατασκευάζει τὸ βομβύκιόν της (λευκόν, σησαμοειδές) καὶ ὑφίσταται τὰς μεταμορφώσεις της. Μέσον καταδιώξεως, ἡ συλλογὴ καὶ καυσις τῶν προσβεβλημένων φύλλων, ἐφ' ὧν συνηθέστατα εὐρίσκονται πολυάριθμα τοῦ ἐντόμου βομβύκια· οἱ ψεκασμοὶ διὰ διαλύσεως ἀρσενικοῦχου πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς μορφώσεως τοῦ καρποῦ.

8) Πυραλίς (Pyralis, Tortrix ἢ Oenectra Pilleriana, γαλλ. Pyrale de la vigne), ἔντομον Μικρολεπιδόπτερον, σπάνιον ἐν Ἑλλάδι καὶ τὴν Ἀνατολήν, κοινὸν δὲ καὶ λιαν ἐπιζήμιον ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης. Ἡ κάμπη του προσβάλλει ἰδίως τὰ νεαρὰ φύλλα, ἀλλὰ καταστρέφει καὶ πολλὰ ἄνθη καὶ νεαρὰς βέργας περιβάλλουσα αὐτὰς μὲ τὰ μεταξώδη νημάτᾳ της. Ἡ ψυχὴ (πεταλοῦδα) ἐναποθέτει ἐπὶ τῶν φύλλων τὰ ὠριά της, αἱ δὲ ἐκ τούτων προκύπτουσαι κάμπαι διαχειμαζοῦσιν ὑπὸ τὸν παλαιὸν φλοιὸν τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν βραχιόνων τῆς Ἄ.

Μέσα καταδιώξεως α') οί κατά τήν ἐποχὴν τῆς ἐπὶ τοῦ φυλλώματος παρουσίας τῶν καμπῶν ψεκασμοὶ δι' ἀρσενικοῦχου διαλύσεως ἢ ἀποβρέγματος καπνοῦ (περὶ ὧν κατωτέρω) β') ἢ κατὰ Ἰανουάριον ἀφαίσεις καὶ καυσίς τοῦ εὐκόλως τότε ἀποσπωμένου ἀπὸ τοῦ πρέμνου παλαιοῦ φλοιοῦ καὶ γ') ἢ μετὰ τοῦτο ζεμάτισις τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν βραχιόνων τῆς Ἀ. με ζέον ὕδωρ (βλ. καὶ Ἰσαρία).

9) **Σκώληξ τῆς Ἀμπέλου** (κν. **Τυλιγάδι**). Ὑπὸ τὸ κοινὸν τοῦτο ὄνομα διακρίνονται αἱ κάμπαι τριῶν Μικρολεπιδοπτέρων, ἧτοι τῆς **Κογχυλίδος** (*Conchylis* ἢ *Tortrix* ἢ *Tinea ambiguella*, γαλλ. *Cochylis* ἢ *Teigne de la vigne*), τῆς **Ἐφεστίου** (*Ephestia elutella* ἢ *Eph. Gnidiella* ἢ *Albinia Wockiana*) καὶ τῆς **Εὐδημίδος** (*Eudemis* ἢ *Polychrosis botrana* ἢ *Tortrix botrana*, γαλλ. *Tordeuse de la vigne*). Τὰ ἔντομα ταῦτα ἔχουσι τὰς αὐτὰς περίπου συνηθείας καὶ ἀνά δύο ἢ τρεῖς γενεὰς ἕκαστον κατ' ἔτος. Αἱ κάμπαι τῶν ἀπαντῶσιν ἐπὶ τῆς Ἀ. σχεδὸν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς βλαστήσεως αὐτῆς καὶ προσβάλλουσιν ἰδίως τὸ ἄνθος καὶ τὸν καρπὸν μέχρι τῆς πλήρους ὀριμάνσεώς του, ὅτε προκύπτει καὶ ἡ σήψις αὐτοῦ. Καὶ ἡ μὲν **Κογχυλὶς** ἀπαντᾷ παρ' ἡμῖν σπανίως· συνηθεστέρα εἶνε ἡ **Ἐφεστίος**, ἥτις ἐνίοτε προσβάλλει καὶ τὸ ἄνθος καὶ τὸν νεαρὸν καρπὸν τῶν Ἑσπεριδοειδῶν (βλ.). Κοινότερα ἀνά τὴν Ἑλλάδα εἶνε ἡ **Εὐδημὶς**, ἥς ἡ κάμπη ἀποτελεῖ τὸν κατ' ἐξοχὴν κν. ὀνομαζόμενον **σκώληκα τῆς Ἀμπέλου** καὶ τῆς **Σταφιδαμπέλου**, οὗτινος αἱ ζημίαι εἶνε ἐνίοτε σημαντικαί. Μέσα καταδιώξεως : ὁ ψεκασμὸς δι' ἀρσενικοῦχου μὲν διαλύσεως ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν ἀνοιξιν πρώτης ἐμφανίσεως τῶν καμπῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς ἐνάρξεως τῆς πῆξεως τοῦ καρποῦ, διὰ διαλύσεως δὲ λυσόλης ἀπὸ τῆς πῆξεως τοῦ καρποῦ μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς ὀριμάνσεως αὐτοῦ. Ἐν Γαλλίᾳ ἰδίως, ἀντὶ ἀμφοτέρων τῶν οὐσιῶν τούτων χρησιμοποιεῖται μετὰ πλήρους ἐπιτυχίας τὸ ἀπόβρεγμα καπνοῦ, λόγῳ δὲ οἰκονομίας ἐργασίας συνδυάζονται οἱ ψεκασμοὶ οὗτοι μετὰ τῶν πρὸς καταπολέμησιν τοῦ Περουοσπόρου (περὶ οὗ κατωτέρω), ἀναμιγνυομένης τῆς ἐντομοκτόνου οὐσίας μετὰ τοῦ βρῆδιγαλλίου πολτοῦ. Οἱ ἐντομοκτόνοι ψεκασμοὶ ἐπαναλαμβάνονται ἐὰν βραδύτερον μετὰ τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τῶν καμπῶν, παρουσιασθῶσι νέαι τοιαῦται. Προστούτοις συμβουλεύεται ἡ περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου (ὅτε συνήθως ἐμφανίζεται παρ' ἡμῖν ἡ δευτέρα γενεὰ τῶν ἐντόμων) ἡ ἐπίπασις τῶν ἤδη μορφωμένων σταφυλῶν μὲ λεπτοτάτην κόνιν πυρέθρου ἢ ἀσβέστου. Ἀλλὰ τὸ μὲν πύρεθρον εἶνε δαπανηρὸν ἢ δὲ ἀσβεστός οὐχὶ πάντοτε ἀκίνδυνος διὰ τὰς σταφυλάς. Φρονῶ ὅτι τὸ πύρεθρον δύναται ν' ἀντικατασταθῇ ἐπιτυχῶς διὰ κόνεως ἀνθέων **Χαμαιμήλου** ἢ **Κονύζης** (β.λ.), ἡ ἐπιτυχία τῆς ὁποίας κόνεως ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς λεπτότητος αὐτῆς. Ἡ ἐπίπασις γίνεται διὰ τῶν συνήθων τῆς θεώσεως φυσητήρων. Μέγας ἀριθμὸς ψυχῶν τῶν εἰρημένων Μικρολεπιδοπτέρων καταστρέφεται διὰ τῆς χρήσεως φωτεινῶν παγίδων (βλ. καταπολέμησιν Πυρηνοτρήτου εἰς λ. Ἐλαία) ἢ διὰ τῆς κατ' ἀποστάσεις τοποθετήσεως ἐν τῷ ἀμπελῶνι δοχείων ἀπλωτῶν καὶ ἀβαθῶν περιεχόντων ἀραιωμένον διὰ προσθήκης ὕδατος οἶνον· πάμπολλαι ψυχαὶ ἐλκυόμεναι ὑπὸ τῆς ὀσμῆς τοῦ

οἶνον πνίγονται ἐν τῷ ὕδατι. Ἄριστον μέσον πρὸς καταπολέμησιν τῶν Μικρολεπιδόπτέρων τούτων εἶνε καὶ τὸ ἐξῆς: Κατ' Αὐγουστον περὶ τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ κορμοῦ ἐκάστης Ἄ. περιδέεται ἀχύρινον ἢ ἐκ ξηροῦ χόρτου περιλαίμιον, ὅπερ μετὰ τὸν τρυγητὸν ἀφαιρεῖται καὶ καίεται συγκαλισμένων καὶ τῶν καμπῶν τῶν ἐν λόγῳ ἐντόμων, αἱ ὁποῖα καταφεύγουσιν εἰς τὸ περιλαίμιον ὅπως μεταμορφωθῶσιν ἢ διαχειμάσῃσι.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὰ ἔντομα ταῦτα, καὶ ἰδίως ἡ Κογχυλὶς καὶ ἡ Εὐδημὶς, ὑπερεπληθύνθησαν πολλαχοῦ τῆς Γαλλίας. Πρὸς ἐξακριβῶσιν δὲ τῶν ἀποτελεσματικωτέρων μέσων πρὸς περιστολὴν τῶν ὑπ' αὐτῶν προξενουμένων ζημιῶν, τῷ 1911 πολλαχοῦ τῆς χώρας ταύτης διεξήχθησαν συγκριτικὰ πειράματα ὑπὸ τῶν διευθυντῶν τῶν γεωργικῶν σταθμῶν. Καὶ ἐν μὲν τῇ Καμπανίᾳ ἄριστα ἀποτελέσματα ἔδωκαν αἱ φωτειναὶ παγίδες· αὗται ἐλαττοῦσι κατὰ 50 % τὴν ἀναπαραγωγὴν, ἐθεωρήθησαν δὲ ὡς φέροντα τουλάχιστον τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα καὶ τὰ διάφορα ἐντομοκτόνα φάρμακα. Τὰ αὐτὰ εὐάρεστα ἀποτελέσματα ἔφερον αἱ φωτειναὶ παγίδες καὶ εἰς τοὺς σταθμούς τοῦ Μομπελλιέ καὶ τῆς Blois. Εἰς Plessis-Piquet ἔδοκιμάσθησαν ὑπὸ τοῦ Marchal τὰ ἐντομοκτόνα φάρμακα, ἐξ ὧν τὰ ἀποτελεσματικώτερα ἀπεδείχθησαν ἡ νικοτίνη καὶ ἰδίως τὸ πύρεθρον ἐν συνδυασμῷ μετὰ μέλανος σάπυκος ἐν διαλύσει (βλέπε καὶ Ἰσαρία).

10) Ζύγαινα (*Zygaena ampelophaga*, συνώνυμ. *Procris* ἢ *Ino ampelophaga*, *Procris* ἢ *Sphinx Vitrs*, γαλλ. *Zygène de la Vigne* ἢ *Procris mange-Vigne*), λεπιδόπτερον μικρὸν σπάνιον ἐν Ἑλλάδι (τὸ ἀπήνησα ἐν Θεσσαλίᾳ, εἰς ἀμπελῶνας μὴ θειουμένους), ἀλλὰ κοινότατον καὶ λιαν ἐπιζήμιον πολλαχοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, εἰς τὴν Κύπρον, τὴν Ἰταλίαν καὶ ἄλλας παραμ. χώρας. Εἰς τὴν κάμπην τοῦ ἐντόμου τούτου ἀναφέρεται ὁ λεγόμενος **φθειρ** τοῦ **Στράβωνος**, ὅστις μνημονεύει τὰ ὑπὸ τοῦ Ποσειδωνίου ἀναγραφόμενα περὶ τοῦ ἐντόμου καὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν κατεδιώκετο τοῦτο τὸ πάλαι⁽¹⁾. Εἰς τὸ αὐτὸ ἔντομον πιθανώτατα ἀναφέρεται καὶ ὁ ἔξ τοῦ Ἀλκμᾶνος καὶ ὁ ἴψ τῶν Ἑρυθραίων ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀπήλαξε φαίνεται τὰς ἀμπέλους τῶν Ὁρακλῆς διὸ καὶ ἐλατρεῦετο οὗτος ὑπ' αὐτῶν καὶ ἐπωνομάζετο **Ἰποκτόνος** (Στράβων 13, 613). Ἡ κάμπη τῆς Ζυγαίνης περὶ μὲν τὴν Σμύρνην ὀνομάζεται κν. **ψεῖρα**, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ **Φτειρα**, **Σκάμπη** ἢ **Σηριβίδι**. Εἰς ἀμφότερα τὰ μέρη ταῦτα συνηθίζεται τὸ λεγόμενον **ξεψείριασμα**, ὁ δ. ὁ ἢ συλλογὴ καὶ καταστροφὴ τῶν μικρῶν καμπῶν εὐθὺς ὡς ἐμφανισθῶσιν αὗται ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς Ἄ. Περὶ τὴν Σμύρνην δὲ ὡς καὶ

(1) «Λέγει δ' ἐκεῖνος (ὁ Ποσειδώνιος) καὶ τὴν ἀμπελίτιν γῆν ἀσφαλτώδη, τὴν ἐν Σελευκείᾳ τῇ Πιερίᾳ μεταλλευομένην, ἄκος τῆς φθειρώσεως ἀμπέλου· χρισθεῖσαν γὰρ μετ' ἐλαίου, φθειρεῖν τὸ θηρίον, πρὶν ἐπὶ τοὺς βλαστοὺς ἀπὸ τῆς ρίζης ἀναβῆναι· τοιαύτην δ' εὐρεθῆναι καὶ ἐν Ῥόδῳ, πριτανεύοντος αὐτοῦ, πλείονος δ' ἐλαίου δεῖσθαι.» (Στράβων, 7, 316).

εἷς τινα ἄλλα μέρη τῆς Ἀνατολῆς ἐφαρμόζεται· κατὰ τοῦ ἐντόμου τούτου καὶ τὸ λεγόμενον **σπάρτσωμα**(¹), ὅπερ εἶνε περίπου ὅμοιον τοῦ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ἀναφερομένου μέσου καταδιώξεως. Συνίσταται δὲ τὸ **σπάρτσωμα** εἰς τὴν περὶ τὸ ἀνώτατον μέρος τοῦ κορμοῦ τῆς Ἀ. διαγραφὴν δακυλίου ἐξ οὐσίας κολλώδους (μίγματος πίσης καὶ ἀμόργης ἐλαίου) κωλυούσης τὴν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνοδὸν τῶν καμπῶν κατὰ τὴν ἀνοιξιν. Ἀποτελεσματικώταται πρὸς ἐξόντωσιν τοῦ ἐχθροῦ τούτου τῆς Ἀ. εἶνε αἱ ἐπαναληπτικαὶ πρῶμοι θειώσεις. Περὶ τούτου ἐβεβαιώθη ἐκ τῆς παρατηρήσεως ὅτι εἰς ἅς περιφερείας ἐφαρμόζεται τακτικῶς ἡ θειώσις ἢ Ζύγαινα δὲν ἀπαντᾷ. Συντελεστικά μέσα εἶνε ὡσαύτως οἱ ψεκασμοὶ δι' ἀρσενικοῦχου διαλύσεως, διὰ λυσόλης ἢ δι' ἀποθρέγματος καπνοῦ, ἢ κατὰ Ἰανουάριον ἀφαιρέσεις καὶ καῦσις τοῦ παλαιοῦ φλοιοῦ τοῦ κορμοῦ τῆς Ἀ. ὡς καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ μηνὸς Ἰουλίου περιβολὴ τοῦ ἀνωτάτου μέρους τοῦ κορμοῦ τῆς Ἀ. δι' ἀχυρίνου ἢ ἐκ ξηροῦ χόρτου περιλαϊμίου, ὅπερ μετὰ τὸν τρυγητὸν ἀφαιρεῖται καὶ καίεται.

11) **Δειλήφιλος** (Deilephila Elpenor, ἀγγλ. Hawk-moth)· κνεφαῖον λεπιδόπτερον ἐκ τῶν μεγαλητέρων καὶ ὠραιότερων τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ κάμψη του εἶνε μεγάλη καὶ πολυφάγος. Πολυαριθμώταται τοιαῦται κάμπαι ἐνίοτε ἀπαντῶσιν εἰς τὰς Ἀ. κατατρώγουσαι τὰ φύλλα. Μέσα καταδιώξεως ἡ συλλογὴ καὶ καταστροφή τῶν καμπῶν, ὁ ψεκασμὸς τῶν Ἀ. δι' ἀρσενικοῦχου διαλύσεως. Πρὸ ἐτῶν πολυαριθμοὶ τοιαῦται κάμπαι ἐνσκήψασαι εἷς τινὰ σταφίδαμπελώνας τῆς Κορινθίας τῇ συμβουλῇ ἡμῶν, πρὶν ἢ αὐταὶ προξενήσωσιν αἰσθητὰς ζημίας, κατεστράφησαν ταχέως καὶ ὀλιγοδαπάνως ὑπὸ ἐργατῶν, οἱ ὅποιοι, ἐφωδιασμένοι μὲ ψαλίδας, κατέκοπτον αὐτὰς διερχόμενοι διὰ μέσου τῶν σειρῶν τῶν κλημάτων (βλέπε καὶ Ἰσαρία).

12) Ὁ **τέττιξ** (γαλλ. Cigale, ἀγγλ. Harvest-fly, κν. **τζίτζικας, τζίτζικας, τζίτζικι**), εἶνε ὁ ἄγγελος τῆς ἐνάρξεως τῆς ὠριμάνσεως τῆς σταφυλῆς, διὸ καὶ λέγεται τὸ

«Τζίτζικας ἐλάλησε,
μαύρη βῶγα γυάλισε».

Ὁ Ἀνακρέων ὑμνῶν τὸν τέττιγα ἀποκαλεῖ αὐτὸν «τίμιον βροτοῖσι» «θέρεος γλυκὺν προφήτην» καὶ «φίλιον γεωργοῖς» ὡς «ἀπὸ μηδενός τι βλάπτοντα». Καὶ ὅμως πολλάκις βλάπτει, καὶ βλάπτει λίαν αἰσθητῶς. Μάλιστα τῶν δασῶν πολλαχοῦ τῆς βορ. Ἀμερικῆς εἶνε ὁ δεκαεπταετής λεγόμενος **τέττιξ** (Cicada septendecim), οὗτινος ὁ σκώληξ κατατρώγει τὰς ῥίζας τῶν δένδρων. Παρ' ἡμῶν δύο κυρίως εἶδη τεττίγων (Cicada plebeia καὶ C. Orni) ἐμφανίζονται ἐνίοτε πολυάριθμα· ἐν τῇ μορφῇ δὲ τοῦ σκώληκος οὗτοι κατατρώγουσι τὰς ῥίζας τῶν φ. Οἱ Τέττιγες οὗτοι

(¹) Βλ. «Ἑλληνικὴν Γεωργίαν» 1887, σελ. 459 καὶ 1888 σελ. 153.

ἀπαντῶσιν ἐνίοτε πολυπληθέστατοι ἰδίως εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους ὅτε προξενουσὶν οὐχὶ ἀσημάντους ζημίας εἰς τοὺς μὴ σκαπτομένους ἀλλ' ἀπλῶς ὀργανωμένους ἀμπελώνας. Εἰς τοὺς σκαπτομένους ἀμπελώνας τὰ ἔντομα ταῦτα οὐδέποτε πρῶσιζονται πολυάριθμα⁽¹⁾. Πρὸς ἑσπεριαν ἀμπελώνας προσβεβλη- μένου τὰ μόνα ἐφαρμόσιμα μέσα εἶνε ἢ ἐν ὥρᾳ χειμῶνος δι' ὕδατος κατάκλυσις ὅπου αὕτη εἶνε δυνατὴ, ἢ αἱ ἐνέσεις διθειοῦχου ἄνθρακος (β.λ.). Ἡ ἐν τῇ κατα- λήλῳ ἐποχῇ βαθεῖα σκαφὴ τοῦ ἀμπελώνας θὰ ἦτο βεβαίως μέσον πρακτικώτε- ρον, ἀλλ' εἰς ἀμπελώνας μορφωθέντας ὑπὸ τὸ συνήθως ἐφαρμοζόμενον εἰς τὰς νήσους σύστημα τῶν ἐπιπολαίων ὀργωμάτων, ὅτε αἱ ῥίζαι τῶν κλημάτων εἶνε μᾶλλον ἐπιπόλαιοι καὶ ὀρίζονται, ἢ σκαφὴ δὲν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ ἄνευ βλά- βης τῶν φυτῶν.

13) **Κοκκοειδῆ** (Coccidae, γαλλ. Cochenilles ἢ Coccides), ἔντομα Ἡμι- πετρα, μικρά, τὰ ἀποτελοῦντα τὰς ψωριάσεις τῶν φ. Τέσσαρα εἶδη τοιού- των ἐντόμων ἀπήνησα προσβάλλοντα τὴν Ἄ. ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀλλαγῶ τῆς Ἀνατολῆς. Εἶνε δὲ ταῦτα α') Aonidia Aurantii ἢ Gennadii β') *Aspidiotus Vitis*, γ') *Pulvinaria Vitis* καὶ δ') *Dactylobius Vitis*. Τὸ πρῶτον, περὶ οὗ ἐκτενέστερον πραγματεύεμεθα εἰς τὸ περὶ Ἑσπεριδοειδῶν κεφάλαιον, οὐδέποτε πολλαπλασιάζεται ἐπὶ τῆς Ἄ. εἰς βαθμὴν δυνάμενον νὰ προκαλέσῃ πραγματι- κάς ζημίας. Αἱ ὑπὸ τοῦ δευτέρου καὶ τοῦ τρίτου προξενούμεναι ζημίαι εἶνε συνή- θως ἀσημαντοί· ἀλλὰ τὸ τέταρτον, σύνθηες καὶ ἐνίοτε πολυπληθές, ἀποβαίνει αἰ- σθητῶς ἐπιζήμιον ἰδίως ἕνεκα τῶν συνοδουσῶν πάντοτε πλείστα Κοκκοειδῆ δῦα ἄλλων παθήσεων, τῆς **Καπνίας** καὶ τῆς **Μελιτώσεως**⁽²⁾, αἱ ὁποῖαι ῥυπαίνουσι τὰς σταφυλάς καὶ τὰς καθιστῶσιν ἀειδεῖς πρὸς βρῶσιν καὶ οὐχὶ καταλή- λους πρὸς οἶνοποιίαν. Εὐνοεῖται ἢ πολλαπλασιάσας τοῦ ἐντόμου τούτου καὶ ἐπομέ- νως γίνεται αἰσθητοτέρα ἢ ὑπ' αὐτοῦ προξενουμένη βλάβη, εἰς τόπους σκιεροῦς καὶ ὑγροῦς. Μέσα καταπολεμήσεως εἶνε αἱ πρῶτοι θειώσεις, ἢ γενναῖα κλάδευσις καὶ ἢ κατὰ ταύτην ἀφαιρέσεις καὶ καυσις τοῦ παλαιοῦ φλοιοῦ τοῦ πρέμνου καὶ τῶν βραχιόνων, μεθ' ὃ τὰ μέρη ταῦτα ἐπιγρίονται διὰ πυκνῆς διαλύσεως ἀσβέ- στου ἐν ἣ ἀναμιγνύεται 4—5 % πετρέλαιον.

14) **Φυλλοξήρα** (*Phylloxera vastatrix*). Τὸ καταστρεπτικὸν καὶ δισηζόντω- τον τοῦτο Ἡμπετερον ἔντομον, ὅπερ εἰσῆχθη εἰς τὴν Εὐρώπην ἐξ Ἀμερικῆς πρὸ πεντηκονταετίας περίπου καὶ τὸ ὁποῖον ἤδη λυμαίνεται πλείστους ἀμπελώνας τῆς τε Εὐρώπης καὶ τῶν ἄλλων ἡπείρων, εἶνε εὐτυχῶς γνωστὸν ἐν Ἑλλάδι μό- νον κατ' ὄνομα. Ἐκ τῶν πρὸς περιστολὴν τῶν ὑπ' αὐτοῦ προξενουμένων ζημιῶν προταθέντων ποικίλων μέσων ἢ ἐν ὥρᾳ χειμῶνος δι' ὕδατος κατάκλυσις τοῦ προσ- βεβλημένου ἀμπελώνας καὶ αἱ ἐνέσεις διὰ διθειοῦχου ἄνθρακος ἀπεδείχθησαν τὰ

(1) Βλ. «Ἑλληνικὴν Γεωργίαν» 1886, σελ. 137.

(2) Περὶ μελιτώσεως καὶ Καπνίας βλ. εἰς Ἑσπεριδοειδῆ.

πρακτικώτερα. Ἐν τούτοις πᾶσαι αἱ ἀμπελοφόροι χωραὶ εἰς ἃς ἐνσκήπτει ἡ Φυλλοξήρα ἐπὶ τέλους καταφεύγουσιν εἰς τὴν ἐμφύτευσιν Ἀμερικανικῶν ἀντε-
χουσῶν εἰς τὰς προσβολὰς τοῦ ἐντόμου Ἄ., ἐφ' ὧν ἐμβολιάζονται αἱ ἐγχώριοι
διαφοραὶ⁽¹⁾.

15) Ἀκρίδες (Acrididae, γαλλ. Criquets ἢ Sauterelles, ἀγγλ. Locusts,
ἰταλ. Cavallette, τουρ. τζεκιριτζέ). Τὰ Ὀρθόπτερα ταῦτα ἔντομα εἶνε πολυφά-
γα. Ἐνσκήπτοντα κατὰ πολυάριθμα σμήνη προξενουσι πολλάκις μεγάλας κατα-
στροφάς, ἀπογυμνοῦντα κυριολεκτικῶς τοὺς ἀγρούς ἀπὸ πάσης βλαστήσεως. Τὸ
κοινότερον καὶ μᾶλλον ἐπιζήμιον εἶδος παρ' ἡμῖν ὡς καὶ πολλαχοῦ ἄλλοῦ τῆς
Εὐρώπης καὶ τῶν ἄλλων παραμ. χωρῶν ὀνομάζεται *Caloptenus italicus*. Οἱ
δι' ἀρτενικούχου διαλύσεως ψεκασμοὶ τῆς Ἄ. προλαμβάνουσιν ἐν μέρει τὰς ζη-
μίας. Ἡ διὰ κοινοποιημένης ἀσβέστου ἐπίπασις τῶν εἰς τὰ χεῖλη τοῦ κτήμα-
τος φουμένων κλημάτων πολλάκις συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ μείνη ἄθικτος ὁλόκληρος
ὁ ἀμπελῶν περιφερείας εἰς τὴν ἐνέσκηψεν ἡ Ἀκρίς. Ἐν τούτοις ἡ καταδιώξις
τῶν ἐντόμων τούτων εἶνε προτιμότερον νὰ γίνηται ἐφ' ὅσον ταῦτα εἶνε εἰσέτι νεαρὰ
καὶ ἄπτερα, ἐν ἧ καταστάσει συνήθως ἐμφανίζονται κατὰ πρῶτον εἰς ἀκαλλιερ-
γήτους τόπους. Εἰς τοιαῦτα μέρη τὰ ἔντομα ταῦτα ἀπαντῶσι τὴν μὲν πρῶταν
συγκεντρωμένα καθ' ὁμάδας, ὅτε ῥαντιζόμενα μὲ πετρέλαιον ἢ μὲ διάλυσιν φανι-
κοῦ ὀξέος ($4 \frac{0}{10}$) καταστρέφονται κατὰ μυριάδας· ἀργότερον δὲ, ὅτε διασπεί-
ρονται, συλλέγονται εὐχερῶς τῇ βοήθειᾳ ἀπόχης. Κατὰ τὴν τελείαν αὐτῶν μορ-
φήν, τὴν πτερωτὴν, ὅτε εὐκόλως καὶ ταχέως μετατοπιζονται, ἡ καταδιώξις τῶν
ἀποβαίνει δυσχερεστάτη καὶ πολυδάπανος. Τελευταίως εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολι-
τείας ἐδοκιμάσθη ἐπιτυχῶς ἡ συλλογὴ τῆς Ἀκρίδος (ἐφ' ὅσον τὰ ἔντομα ταῦτα
ἦνε εἰσέτι νεαρὰ καὶ ἀπαντῶσι τὴν πρῶταν συγκεντρωμένα κατὰ πολυάριθμα
σμήνη εἰς τόπους δὲ ὁμαλοῦς) δι' εἶδους μηχανικοῦ σαρώθρου, οὗτινος ὁ μηχανι-
σμός συνίσταται εἰς τὸ ν' ἀποροφᾷ τὰ πρὸ αὐτοῦ ἀπαντῶντα ἀντικείμενα.

Πρὸς μείωσιν τῶν ὑπὸ τῆς Ἀκρίδος καὶ πλείστων ἄλλων ἐπιβλαβῶν ἐντόμων
προξενουμένων ζημιῶν τόσον εἰς τὰς φυτείας ὅσον καὶ εἰς τὰ σπαρτὰ ἐπιβάλλε-
ται ἡ προστασία τῶν ἐντομοφάγων πτηνῶν. Πτηνῶν δὲ κατ' ἐξοχὴν ἀκριδοφάγον
εἶνε τὸ ἔν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς κν. γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα
Ἄγιοποῦλι (*Pastor roseus*). Ἡ ἀκριδοφάγος ιδιότης τοῦ πτηνοῦ τούτου ἦτο
γνωστὴ καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους, οἱ ὅποιοι τὸ ὀνόμαζον *Σελευκίδα*, διότι ἀπῆντα
πολυπληθὲς περὶ τὴν Σελεύκειαν⁽²⁾, ὅθεν καὶ σήμερον κυρίως ἐκπορεύεται ἐπι-

(1) Βλ. πραγματείαν περὶ «Φυλλοξήρας τῆς φοροποιοῦ», ὑπὸ Π. Γενναίου, δημοσιευθεῖσαν καὶ ἐν τῇ «Ἑλληνικῇ Γεωργίᾳ» τῶν ἐτῶν 1888 καὶ 1889.

(2) Ἐν Σελευκίᾳ τῇ κατὰ Κιλικίαν Ἀπόλλωνος ἱερὸν ἴδρυτο καλουμένου Σαρπηθονίου, καὶ ἐν τούτῳ χρηστήριον. Τὰ μὲν οὖν περὶ τοῦ θεοῦ τούτου λεγόμενα, καὶ ὡς ἅσασι τοῖς ὑπὸ λύμην ἀκρίδων ἐνοχλουμένοις σελευκιάδας παρα-

σκεπτόμενον τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς ἄλλας τῆς Ἀνατολῆς γῶρας. Ὁ Χελδράιχ ἀναφέρει⁽¹⁾ ὅτι κατὰ τὴν ἑαρινὴν διὰ τῆς Ἑλλάδος διάβασίν του τὸ πτηνὸν τοῦτο εἶνε ἀκριδοφάγον, ὅτε ὀνομάζεται κν. **Ἄγιοποῦλι**, τὸ δὲ θέρος, ὅτε ἐπιστρέφει εἰς τὴν Ἀσίαν, διερχόμενον πάλιν διὰ μέσου τῆς Ἑλλάδος, οἱ γεωργοὶ τὸ ὀνομάζουσι **Διαβολοποῦλι**, διότι τότε εἶνε ὀπωροφάγον καὶ ἰδίως σταφυλοφάγον ὡς ἄλλως παρετηρήθη καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων⁽²⁾—Βλέπε καὶ Ἰσαρία.

16) **Σφήμας (Vespa)**. Δύο εἶδη τοιούτων Ὑμενοπτέρων ἐντόμων εἶνε πράγματι ἐπιζήμια τῇ Ἀμπέλῳ παρ' ἡμῖν. Τὰ ἔντομα ταῦτα προσβάλλουσι τὰς ὀρίμους σταφυλάς ἰδίως τῶν ἀναδενδράδων καὶ τῶν ἀπομεμονωμένων καὶ ὀψι-κάρπων Ἄ. Εἶνε δὲ ταῦτα ἡ μικρὰ Σφήξ (*Vespa vulgaris*, γαλλ. guêpe ἀγγλ. Wasp. κν. Σφήκα ἢ Σφήγγα, ἐν Εὐβοίᾳ *Μελιγγῶνι* καὶ ἐν Κύπρῳ *Μαρτσιδῶνι*, *Μαρτσιδῶνα* ἢ *Μυρτώνι*) καὶ ἡ μεγάλη Σφήξ (*Vespa Carbo*, γαλλ. Frelon, ἀγγλ. Hornet, κν. Σφήκα ἢ Σφήγγα, ἐν Εὐβοίᾳ *Μπιμπίκι*, ἀνά τὸ Πήλιον Ἄγριοκομάνος καὶ ἐν Κύπρῳ *Σφήκουρος*). Τὸ ἀσφαλέστερον καὶ πολλαχῶς ἐν χρῆσει μέσον πρὸς πρόληψιν τῶν ὑπ' αὐτῶν προξενουμένων ζημιῶν εἶνε ἡ προφύλαξις τῶν σταφυλῶν διὰ χαρτίνων, πανίνων καὶ προτιμότερον τριχίνων σακκιδίων.

17) **Κηκιδόμυια (Cecidomyia Vitis ἢ C. oenophila)**, μικρότατον Δίπτερον ἔντομον οὐτινος ὁ σκώληξ ἀπαντᾷ ἐντὸς φακοειδῶν κηκίδων ἀναπτυσσομένων ἐπὶ τῶν φύλλων τῆς Ἄ. Ἡ ἐκ τῆς προσβολῆς ταύτης προξενουμένη βλάβη εἶνε κυριολεκτικῶς ἀσήμαντος.

18) **Θηρίδιον (Theridium benignum)**. Τὸ Ἀράχινιον τοῦτο, ὅπερ οὐχὶ σπανίως ἀπαντᾷ εἰς τὰς σταφυλάς, εἶνε ἄοκνος διώκτης πολλῶν ἐπιβλαβῶν ἐντόμων, ἐπομένως ἡ βλάβη ἣν προξενεῖ ἐγκαθιδρύον τὴν ἐκ μεταξίνων νημάτων φωλεάν του μεταξὺ τῶν βραγῶν εἶνε συγχωρητέα.

διδούς (ὄρνεα δὲ ταῦτα ἐνδαισιώμενα τοῖς περὶ τὸ ἱερὸν τόποις) συνεξέψμετε τοῖς αἰτοῦσι, αἱ δὲ ταῖς ἀκρίσι συμπεριπτάμεναι καὶ τοῖς στόμασι ταύτας δεχόμεναι παραχρῆμα πληθὸς τε ἄπειρον ἐν ἀκαριαίῳ διέφθειρον, καὶ τῆς ἐκ τούτων βλάβης τοὺς ἀνθρώπους ἀπήλλαττον· ταῦτα μὲν τῇ τηλικαῦρα τῶν ἀνθρώπων εὐδαιμονία παρήμι, τοῦ καθ' ἡμᾶς γένους ἀποσεισαμένου θεῖαν εὐεργεσίαν» (Zosimi Hist. 1,57,6).

(1) «Faune de Grèce» σελ. 45.

(2) «Πολυβορώτατον ὄρνεον ἢ σελευκίς, καὶ μετὰ πλείστης εὐχῆς ἀφικνούμενον τοῖς ἀγροίκοις, ἦν τοὺς καρποὺς ἀκριδῶν ἔδειται πληθός. Ὅτι τὰς μὲν φαγοῦσαι, τὰς δὲ καὶ ἀπὸ μόνης τῆς σκιάς ἀπαιροῦσαι ἐκκρίνουσιν ἄς ἂν καταφάγωσι βραδίως αὐτίκα, καὶ πορθουμένοις ἀνδράσι ξενικὴν ἂν τις εἴποι συμμαχίαν ἐλθλυθέναι. Ἄλλ' εἰ τῆς χάριτός τις τοὺς ὄρνευς ἀποστέρησειε διαφθέρουσι αὐταὶ τὸν σωθέντα καρπὸν (Δίων, «περὶ πτηνῶν» 1, 22).

19) Ἀκάρη (Acarinae). Δύο Ἀκάρη, ἀμφότερα μικροσκοπικά, προσβάλλουσι τὰς Ἀ. ἐν Ἑλλάδι καὶ πολλαχοῦ ἄλλου, εἶνε δὲ ταῦτα ὁ Τετρανυχος (Tetranychus telarius, γαλλ. la Grise) καὶ ὁ Φυτοκόπτης (Phytocoptes ἢ Eriophyes Vitis). Τὸ πρῶτον, σπάνιον ἐν Ἑλλάδι, προκαλεῖ τὴν νόσον Ἐρυθρίασιν (γαλλ. maladie rouge), κληθεῖσαν οὕτω διότι τὰ ὑπὸ τοῦ ζωύφιου τούτου προσβαλλόμενα φύλλα λαμβάνουσι χρῶμα ἐρυθρὸν βαθύ, κλίνον ἐνίοτε πρὸς τὸ μέλαν. Αἱ ἐπανεληγμένα θειώσεις προλαμβάνουσι τὴν διάδοσιν τοῦ κακοῦ. Τὸ δεύτερον προξενεῖ τὴν νόσον τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀκαρίασις (γαλλ. Eriopose, κν. καροῦλες) καὶ κοινοτάτης τῆσος παρ' ἡμῶν ὅσον καὶ εἰς πάσας τὰς ἄλλας παραμ. χώρας. Τὸ Ἀκαρι τοῦτο προσβάλλει τὴν κάτω ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπιφάνειαν τῶν πρώτων ἰδίως ἀναπτυσσομένων φύλλων (σπανιότερον προσβάλλονται ἢ ἄνω ἐπιφάνεια τῶν φύλλων καὶ οἱ βλαστοί, σπανιώτατα δὲ καὶ τὸ ἄνθος). Ἡ συλλογὴ καὶ καῦσις τῶν προσβεβλημένων φύλλων εὐθύς ὡς ταῦτα παρουσιάζονται εἶνε νομίζω συνήθως τὸ πρακτικώτερον μέσον πρὸς περιστολὴν τοῦ κακοῦ, ὅπερ οὐδέποτε λαμβάνει ἐπικινδύνους διαστάσεις. Ὑπὸ τινων συμβουλεύεται ἢ μετὰ τὴν κλάδευσιν ἐπιχρισίς τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν βραχιόνων τῆς Ἀ. με πυκνὴν διάλυσιν θεικοῦ σιδήρου, ὑπ' ἄλλων δὲ ὁ ψεκασμός αὐτῆς με διάλυσιν λυσόλης 10—15 ἡμέρας πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς βλαστῆσεως.

20) Γαστερόποδα (Gasteropoda). Λίαν ἐπιζήμιοι ἀποβαίνουνσιν οἱ Κοχλῖαι καὶ ἰδίως οἱ κοινοὶ Κοχλῖαι (Helix pomatica καὶ H lucorum, γαλλ. Escargots, ἀγγλ. Snails, κν. Σάλιαγγοι καὶ Καράβολοι, Κοχλῖοι δὲ ἐν Χίῳ) ὡς καὶ οἱ Λειμάκες (Limax agrestis, γαλλ. Limaces, ἀγγλ. Slugs, κν. Γυμνοσάλιαγγοι) ὅταν ἐμφανίζονται πολυάριθμοι, διότι κατατρώγουσι τὰ φύλλα καὶ τοὺς νεαροὺς βλαστοὺς τῆς Ἀ. Μέσα καταδιώξεις: ἢ συλλογὴ, ἢ εἰς τὸν ἀμπελῶνα (τὸν μὴ ψεκαζόμενον με ἐντομοκτόνους ἢ κρυπτογαμοσφόρους οὐσίας) εἰσαγωγὴ τῶν κατοικιδίων πτηνῶν ἢ ὁ ψεκασμός διὰ διαλύσεως μιᾶς τῶν κάτωθι περιγραφομένων τριῶν ἐντομοκτόνων οὐσιῶν⁽¹⁾.

Ἐντομοκτόνοι οὐδαίαι.

1) Ἀπόβρεγμα καπνοῦ. Ἡ ἐντομοκτόνος ιδιότης τοῦ καπνοῦ ἐν καταστάσει λεπτῆς κόνεως ἢ ἀποβρέγματος εἶνε γνωστὴ ἀπὸ πολλοῦ· ὀφείλεται δὲ αὕτη

(1) Τελευταίως ὁ Bouvier ἀνεκρίνωσε εἰς τὴν «Société Nationale d'Agriculture de France (Bulletin des Séances, 1912 σελ. 524), ὅτι ἔλαβεν ἐκ Μεξικοῦ πεντηκοντάδα ζώντων μεγαλοσώμων γαστεροπόδων τοῦ εἴδους Glandina guttata ἐξόχως σαρκοδόρων. Ὡς τοιαῦτα, τὰ γαστερόποδα ταῦτα, φρονεῖ ὁ Bouvier, δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ἀποτελεσματικῶς πρὸς καταπολέμησιν τῶν τῆς Εὐρώπης Κοχλῖων καὶ Λειμάκων. Πρὸς δοκιμὴν δέ, μέρος τῶν Μεξικανικῶν τούτων γαστεροπόδων ἐκράτησεν ὁ ἴδιος, τὰ δὲ ὑπόλοιπα διένειμε πρὸς ἄλλους εἰδικούς ἐπιστήμονας Γάλλους.

εις ἣν ἐνέχει ὁ καπνὸς ἀλλοκλησιδῆ οὐσίαν, τὴν **νικοτίνην**. Ἀπὸ τινων ὁμώνυμων ἐτῶν συστηματικῆ γίνεται χρῆσις τοῦ ἀποβρέγματος ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ, ἔνθα ἡ παρασκευὴ καὶ πώλησις αὐτοῦ εἶνε ἀνατεθειμένη εἰς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ τῆς **Γ** χώρας ταύτης μονοπωλίου τῶν καπνῶν. Ἡ ὑπηρεσία αὕτη παρασκευάζει καὶ θέτει εἰς κυκλοφορίαν τὸ ἀπόβρεγμα ὑπὸ δύο μορφᾶς: ὑπὸ τὴν μορφήν **κοινοῦ ἀποβρέγματος** (γαλλ. *jus ordinaire*) καὶ ὑπὸ τὴν μορφήν **ἀποβρέγματος βαθμολογημένου** (*jus de nicotine titrée*). Καὶ τὸ μὲν πρῶτον εἶνε ἀπλῶς τὸ ὕδωρ ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἰς τὰ καπνεργοστάσια ἀποβρέγονται τὰ φύλλα τοῦ καπνοῦ, τὰ ὅποια πρόκειται νὰ κοπῶσιν ἢ νὰ γρησιμεῖσιν πρὸς κατασκευὴν τῶν πούρων. Περιέχει δὲ τὸ ὕδρον τοῦτο 5 ἕως 25 ἐπὶ τοῖς χιλίοις νικοτίνην. Ἄλλ' ἐπειδὴ αἱ διαλύσεις αἱ περιέχουσαι ὀλιγώτερον τῶν 40 ἐπὶ τοῖς χιλίοις νικοτίνην ὑφίστανται ταχέως ζύμωσιν ἀποσυνθέτουσαν, καταστρέφουσαν τὴν ἐντομοκτόνον ταύτην οὐσίαν, προστίθεται εἰς τὸ κοινὸν ἀπόβρεγμα ἐν οἰονδήποτε ἀντισηπτικῶν (καὶ συνηθέστερον φορμὴν κατ' ἀναλογίαν 1 %), ὅπερ παρακωλύει τὴν ζύμωσιν. Ἐπωλεῖτο δὲ μέχρι τέλους τοῦ 1910 τὸ κοινὸν ἀπόβρεγμα εἰς μὲν τοὺς ἰδιώτας πρὸς 5 λεπτά κατὰ λίτρον (312 δράμια) εἰς δὲ τοὺς ἀγροτικούς συδέσμους καὶ τὰ συνδικάτα πρὸς δύο λεπ. κατὰ λίτρον. Ἄλλ' ἔνεκα τῆς μὴ σταθερᾶς εἰς νικοτίνην περιεκτικότητος τούτου προτιμᾶται τὸ δεύτερον, ἦτοι τὸ βαθμολογημένον ἀπόβρεγμα. Τοῦτο παρασκευάζεται χημικῶς ἐκ τοῦ κοινοῦ ἀποβρέγματος καὶ τῶν ἄλλων ὑπολειμμάτων τῆς κατεργασίας τῶν καπνῶν, δι' εἰδικῆς δὲ συσκευῆς, καὶ περιέχει σταθερῶς 10 % νικοτίνην ἐν μορφῇ θεικῆς νικοτίνης. Ἐπωλεῖτο δὲ τοῦτο μέχρι τοῦ 1910 πρὸς ἐν φράγκον κατὰ λίτρον, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1911 ἡ τιμὴ αὐτοῦ σχεδὸν ἐτριπλασιάσθη (1). Τὸ βαθμολογημένον ἀπόβρεγμα χρῆσιμοποιεῖται διαλυόμενον ἐν ὕδατι κατ' ἀναλογίαν 1 ἕως 1 1/2 τοιοῦτου εἰς ἕκαστὸν μέρη ὕδατος, δ. ἔ. παρασκευάζεται διάλυσις περιέχουσα 1 ἕως 1 1/2 χιλιοστά καθαρᾶς νικοτίνης, ἥτις διάλυσις εἶνε ἀποτελεσματικωτάτη πρὸς καταπολέμησιν πάντων τῶν φυλλοφάγων ἐντόμων, τῶν φυτοφθειρῶν, τῶν κοχλιῶν καὶ τῶν λειμᾶκων· τσαύτη δὲ εἶνε σήμερον ἐν Γαλλίᾳ ἢ ὑπὸ τῶν κτηματιῶν χρῆσις τῆς οὐσίας ταύτης, ὥστε ἡ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ μονοπωλίου τῶν καπνῶν παρασκευαζομένη ποσότης ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τοῦ νὰ ἐπαρξῆ εἰς τὴν καθ' ἕκαστην αὐξάνουσαν ζήτησιν. Ἐζητήθη λοιπὸν ὅπως ἡ Διεύθυνσις τοῦ μονοπωλίου τῶν καπνῶν προβῆ εἰς τὴν παρασκευὴν βαθμολογημένου ἀποβρέγματος ἀπ' εὐθείας ἐκ φύλλων καπνοῦ. Ἄλλ' ἐκ τῶν γενομένων ὑπὸ τοῦ Schlesings (υἱοῦ) καλλιεργητικῶν δοκιμῶν καὶ τῶν ἀναλύσεων πολλῶν διαφορῶν καπνοῦ ἀπεδείχθη ὅτι ἡ καλλιέργεια τοῦ φ. τούτου πρὸς ἀποκλειστικὴν παραγωγὴν νικοτίνης εἶνε ἀσύμφορος ἐφ' ὅσον ἡ οὐσία αὕτη διατίθεται ὑπὸ τῆς

(1) Διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ 1912 παρεσκευάσθησαν πρὸς πώλησιν α') ἀπόβρεγμα περιέχον 1-2 % νικοτίνην, β') βαθμολογημένον ἀπόβρεγμα περιέχον 4 % νικοτίνην καὶ γ') βαθμολογημένον ἀπόβρεγμα περιέχον 10 % νικοτίνην.

διευθύνσεως τοῦ μονοπωλίου εἰς τὴν τιμὴν τῶν δέκα φρ. κατὰ χιλιόγραμμον. Ἐντούτοις ἀπεφασίσθη ἡ χρησιμοποίησις τοῦ μεγαλητέρου μέρους τῶν ἐγχωρίων γαλλικῶν καπνῶν πρὸς παραγωγὴν νικοτίνης ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς πωλήσεως αὐτῆς εἰς τὴν τιμὴν ἣθελε στοιχίσει, διό, ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω, ἡ τιμὴ τῆς σχεδὸν ἐτριπλασιάσθη, πλησιάσασα τὴν ἀγοραίαν, ἣτις κυμαίνεται μεταξύ τῶν 33 καὶ 35 φρ. κατὰ χιλιόγραμμον ⁽¹⁾. Ἄλλ' ἡ τιμὴ αὕτη θὰ ἤδύνατο νομίζω νὰ ἐλαττωθῇ σημαντικῶς ἐὰν πρὸς παρασκευὴν τοῦ βαθμολογημένου ἀποβρέγματος ἐγένετο χρῆσις τῶν μετὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐμπορευσίμου φύλλου ἀναπτυσσομένων ἐπὶ τῶν στελεχῶν τοῦ Καπνοῦ νέων βλαστῶν καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν στελεχῶν, τὰ ὅποια ἂν καὶ πτωχότερα εἰς νικοτίνην ἔχουσιν ἐντούτοις τὸ μέγα πλεονέκτημα ὅτι ἀποτελοῦσι πρώτην ὕλην ἀνέξοδον, διότι μετὰ τὴν συλλογὴν τοῦ φύλλου ταῦτα ἐκρίζου-μενα ἀπορρίπτονται ἢ καίονται ὡς ἄχρηστα. Προστούτοις τὰ στελέχη ταῦτα συλλεγόμενα, ἀποξηραίνόμενα καὶ ἀποθηκευόμενα δυνατόν, ὡσάκις παρουσιάζεται ἀνάγκη, νὰ χρησιμοποιῶνται ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῶν κτηματιῶν πρὸς παρασκευὴν κοινοῦ ἀποβρέγματος, μοσχευόμενα ἐπὶ εἰκοσιτετράωρον (ἐν ἀποθήκῃ δροσερᾷ) ἐντὸς πενταπλασίου τοῦ βάρους τῶν ὕδατος. Προκειμένου περὶ ταυτοχρόνου ἐφαρμογῆς τῆς ἐντομοκτόνου νικοτίνης καὶ τῆς πρὸς καταπολέμησιν τοῦ Περουσσόρου (β. κ.) θεραπείας ἡ ἀναγκαία ποσότης νικοτίνης ἀναμιγνύεται μετὰ τοῦ βορδιγαλλίου πολτοῦ (β. κ.). Πρὸς ἐπαύξησιν τῆς διαβρεκτικῆς δυνάμεως διαλύσεως περιεχούσης νικοτίνην $1\frac{1}{3}$ ἐπὶ τοῖς χιλίοις οἱ κύριοι Vermorel καὶ Dantony, βασιζόμενοι ἐπὶ σειρᾶς πειραμάτων ἐκτελεσθέντων ὑπ' αὐτῶν, συμβουλεύουσι τὴν προσθήκην εἰς τὴν διάλυσιν ταύτην ἐν ἐπὶ τοῖς χιλίοις ἀνθρακικῶν νάτριον καὶ δύο ἐπὶ τοῖς χιλίοις λευκὸν σάπωνα (Progrès agricole et viticole, 1911, Α', σελ. 772).

Ἐκ τῶν ποικίλων νικοτινούχων προϊόντων τὰ ὅποια προσφέρονται εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Εὐρώπης ἄξιον λόγου εἶνε τὸ τοῦ ἐν Παρισίοις (Rue Bleue, 17) ἐργοστασίου τοῦ Ἰωσήφ Βιτάλη (Joseph Vitali) προμηθευτοῦ τοῦ γαλλ. μονοπωλίου τῶν καπνῶν. Τὸ προϊόν τοῦτο (nicotine Vitali) εἶνε πυκνοτάτη διάλυσις θεικῆς νικοτίνης περιεχούσης 32—35 % καθαρὰν καὶ ἀναλλοίωτον νικοτίνην. Τοῦ προϊόντος τούτου γίνεται χρῆσις κατὰ τὰς ὁδηγίας τοῦ Βιτάλη ὡς ἐξῆς :

α') Κατὰ τῆς Πυραλίδος, τῆς Εὐδημίδος, τῆς Κογχυλίδος καὶ ἄλλων φυλλοφάγων καμπῶν τόσοσιν τῆς Ἀμπέλου ἔσον καὶ ἄλλων φυτῶν.

(1) Ἐκ τῶν ὑπολειμμάτων τῆς κατεργασίας τῶν καπνῶν παρασκευάζεται σήμερον βαθμολογημένον ἀποβρέγμα πολλαχοῦ, ἀπὸ πολλοῦ δὲ εἶνε γνωστὸν εἰς τὸ ἐμπόριον τὸ Extrait du tubac τῆς ἐν Μόσχᾳ ἐταιρείας Nicola Bogdanoff et Cie (à Moscou, Rue Krasnosselskaja). Βλ. Ἐκθεσιν πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἑσωτερικῶν «Περὶ τῆς χρησιμότητος τοῦ καπνοῦ πρὸς θεραπείαν τῶν φωριῶντων καὶ φθειριῶντων φυτῶν», 1889· ὡς καὶ «Ἑλλ. Γεωργίαν», 1890, σελ. 19.

Νικοτίνη Βιτάλη	1 χιλιογρ.
"Ασβεστος	5 "
Θεικός γαλκός	5 "
"Υδωρ	250 λίτρα

πρώτων παρασκευάζεται ο πολτός, εἰς ὃν ἀκολουθῶς προστίθεται ἡ νικοτίνη εὐθὺς πρὸ τοῦ ψεκάσμου.

β') Κατὰ τῶν ψωρῶν καὶ τῶν φυτοφθειρῶν πάντων τῶν φυτῶν

Νικοτίνη Βιτάλη	1 χιλιογρ.
Μέλας σάπων	5 "
Οἰνόπνευμα	3 ¹ / ₂ λίτρα
"Υδωρ	325 "

Τῆς αὐτῆς νικοτίνης, δύναται ἀ γίνῃ χρῆσις πρὸς πλύσιν τῶν ψωριῶντων προβάτων διὰ τῆς ἐξῆς διαλύσεως

Νικοτίνη Βιτάλη	1 χιλιογρ.
'Ανθρακικὸν νάτριον	2 "
"Υδωρ	350 λίτρα

2) **Λυσόλη** (γαλλ. Lysole). Ἡ λυσόλη εἶνε οὐσία ὑγρὰ παρασκευαζομένη καὶ πωλουμένη ἐν Γαλλίᾳ⁽¹⁾ καὶ ἀλλαχοῦ, φέρεται δὲ ὡς πανάκεια κατὰ πασῶν σχεδὸν τῶν νόσων τῶν φ. Τὸ βέβαιον ὅμως εἶνε ὅτι ἡ οὐσία αὕτη, ἐφ' ὅσον γίνεται ἔγκαιρος καὶ κανονικὴ χρῆσις αὐτῆς, εἶνε ἀποτελεσματικὴ κατὰ τῶν φυτοφθειρῶν καὶ τῶν πλείστων φυλλοφάγων καὶ καρποφάγων ἐντόμων ὡς καὶ κατὰ τῶν κοχλιῶν καὶ τῶν λειμάκων. Πωλεῖται λιανικῶς ἐν Γαλλίᾳ πρὸς 2 φρ. κατὰ χιλιογρ. (312 δράμια), ἐντὸς δὲ δοχείων μεταλλίνων πληρωνομένων ἰδιαιτέρως οὕτω δοχείων χωρητικότητος δύο χιλιογρ. πληρὸς λυσόλης τιμᾶται φρ. 5, δοχεῖον δὲ χωρητικότητος 5 χιλιογράμ. πληρὸς λυσόλης τιμᾶται φρ. 10,80. Χρησιμοποιεῖται δὲ ἡ οὐσία αὕτη ἐν διαλύσει καὶ συνήθως κατ' ἀναλογίαν 1¹/₂ ὀκ. τοιαύτης καὶ 1 ὀκ. ἀνθρακικοῦ νατρίου εἰς 100 ὀκ. ὕδατος. Πρὸς εὐκολίαν τοῦ παρασκευάζοντος τὴν διάλυσιν ἕκαστον δοχεῖον λυσόλης συνοδεύεται μὲ ὀδηγίαν περὶ τῆς χρήσεως αὐτῆς καὶ μὲ μικρὸν ποτήριον βαθμολογημένον δι' οὐ μετρεῖται ἡ χρησιμοποιουμένη δόσις τοῦ φαρμάκου. Οἱ ψεκάσμοι ἐφαρμόζονται κατὰ προτίμησιν τὴν πρώταν—Ὁμοία περίπου τῆς λυσόλης οὐσία εἶνε τὸ **πιττέλειον** (ιταλ. Pitteleina), παρασκευάσμα τῶν ἐν Παδοῦᾳ τῆς Ἰταλίας A. Petrobelli e Co.

3) **'Αρσενικοῦχοι διαλύσεις**. Ἡ ἀποτελεσματικότης τῶν ἀρσενικοῦχων οὐσιῶν πρὸς καταπολέμησιν πάντων τῶν φυλλοφάγων καὶ καρποφάγων ἐντόμων καὶ ἄλλων ζωῶν εἶνε ὡσαύτως γνωστὴ ἀπὸ πολλοῦ. Ἐγένετο τὸ πρῶτον συστηματικὴ χρῆσις τῶν οὐσιῶν τούτων εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας πρὸς καταπολέμησιν τῆς δεκαγράμμου **Δορυφόρου** (*Doryphora decemlineata*), Κολεοπτέρου

(1) Société française du Lysole, 16 Boulevard Hausseman, Paris.

ἐντόμου κατατρώγοντος τὸ φύλλωμα τῶν Γεωμήλων. Κατὰ τοῦ ἐντόμου τούτου γενικῆ ἦτον ἡ χρῆσις τοῦ ὀξεικο-ἀρσενικώδους χαλκοῦ εἰς τὴν Πολιτείαν τῆς Ἰνδίας ὅτε τῷ 1870—1874 εὐρίσκουμην ἐκεῖ. Ἐκτοτε πρὸς καταπολέμησιν τῶν φυλλοφάγων καὶ καρποφάγων ἐντόμων ἡ χρῆσις τῆς οὐσίας ταύτης ὡς καὶ ἄλλων ἀλάτων τοῦ ἀρσενικοῦ ἐγενικεύθη τόσον εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας ὅσον καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὸν Καναδᾶν, τὴν Αὐστραλίαν καὶ τὸ Ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, ἀπὸ τοῦ 1894 δὲ καὶ εἰς τὴν Κύπρον. Τελευταίως τῶν οὐσιῶν τούτων ἤρχισε νὰ γίνηται χρῆσις καὶ ἀλλαχοῦ καὶ ἰδίως εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἀλγερίαν. Ἄλλ' εἰς τὴν Γαλλίαν ἐκφέρονται ἐνδοιασμοὶ ὡς πρὸς τὸ ἀκίνδυνον τῆς χρήσεως τοιούτων δηλητηριωδῶν οὐσιῶν ἰδίως ἐν τῇ ἀμπελοουργίᾳ, διὸ καὶ ἀνετέθη ἡ ἐξέτασις τοῦ ζητήματος εἰς εἰδικὰς ἐπιτροπὰς. Εἶνε ἀληθές ὅτι αἱ ἀρσενικοῦχοι οὐσίαι, καὶ ἰδίως αἱ εὐδιάλυτοι, εἶνε θανάσιμα δηλητήρια, ἀλλ' ὅταν γίνεται χρῆσις αὐτῶν μετὰ προσοχῆς ἐπὶ φυτῶν τῶν ὁποίων δὲν χρησιμοποεῖται τὸ φύλλωμα, πρὸ τῆς πῆξεως δὲ τοῦ καρποῦ των οὐδένα διατρέχουσι κίνδυνον οἱ ἐφαρμύζοντες τὸ φάρμακον ἢ οἱ ποιοῦντες χρῆσιν τῶν προϊόντων τοιούτων φυτῶν.

Ἐν Γαλλίᾳ, ἰδίως πρὸς καταπολέμησιν των μικρολεπιδοπτέρων τῶν προσβαλόντων τὴν Ἀμπελον, χρησιμοποιοῦσι κατὰ προτίμησιν τὸν ἀρσενικὸν μόλυβδον. Ἄλλ' ἡ οὐσία αὕτη δέον νὰ παρασκευάζεται καθ' ἣν ὥραν πρόκειται νὰ γίνῃ χρῆσις αὐτῆς μὲ καθαρὸν ἀνυδρὸν ἀρσενικὸν νάτριον καὶ οὐδέτερον ὀξεικὸν μόλυβδον, οὐσίας λαμβανομένης κατ' ἀναλογίαν ἐνὸς μέρους ἐκ τῆς πρώτης καὶ τριῶν μερῶν ἐκ τῆς δευτέρας· ἡμίσεια ὀκὰ τοῦ μίγματος τούτου διαλύεται εἰς 100 ὀκ. ὕδατος ἢ εἰς 100 ὀκ. βορδιγαλλίου πολτοῦ (β. κ.) ἐὰν πρόκειται νὰ γίνῃ ταυτοχρόνως καὶ ἡ πρὸς καταπολέμησιν τοῦ Περουσπύρου θεραπεία. Ἄλλ' εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς, εἰς τὸν Καναδᾶν, τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Αὐστραλίαν προτιμᾶται ὁ ὀξεικο-ἀρσενικώδης χαλκός⁽¹⁾ ὡς σχετικῶς ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνος. Δύο ψεκασμοὶ μὲ διάλυσιν 80 δραμιῶν ὀξεικο-ἀρσενικώδους χαλκοῦ εἰς 100 ὀκ. ὕδατος (δύο ἐπὶ τοῖς γιλιόις) ἐκτελοῦμεναι εἰς διάστημα μιᾶς ἐβδομάδος

(1) Ὁ ὀξεικο-ἀρσενικώδης χαλκός (γαλλ. Acetoarsenite de cuivre ἢ vert de Paris ἢ vert de Schweinfurth, ἀγγλ. Aceto-arsenite of copper ἢ Paris-green) ἐν καταστάσει λεπτοτάτης κόνεως, στοιχίζει ἡμίσειαν ὡς ἔγγιστα δρχ. κατ' ὀκὰν καὶ εὐρίσκεται παρὰ τοῖς ἐν Παρισίοις Friburg et Hesse (26, Rue des Ecoles) καὶ τοῖς Rousseau et Cie (17 Rue Soufflot). Παρασκευάσμα τῆς οὐσίας ταύτης ἐν καταστάσει εὐδιάλυτου ἀραιᾶς ζύμης πωλοῦσιν ἐν φιάλαις μεθ' ἰδηγιῶν περὶ τῆς χρήσεως αὐτοῦ οἱ ἐν Λονδίῳ Blundell, Spence and Co (9, Upper Thames St.). Ἡ διάλυσις ἀρσενικοῦ μόλυβδου εἶνε ἀποτελεσματικώτερα, ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνωδεστέρα διὰ τε τὸν ἐφαρμύζοντα αὐτὴν ἐργάτην καὶ διὰ τὸν ποιῶντα χρῆσιν τῶν προϊόντων τῶν δι' αὐτῆς ψεκαζομένων φυτῶν.

καθ' ἣν ἐποχὴν ἐμφανίζεται ὁ προσβάλλων τὸ φ. ἐγθρὸς ἀρκοῦσιν ὅπως προφυλάξωσιν αὐτὸ πλήρως.

Οἱ ἀποφαινόμενοι κατὰ τῆς χρήσεως τῶν ἀρσενικούχων οὐσιῶν ἐν τῇ θεραπείᾳ τῶν φυτῶν καὶ ἰδίως τῆς Ἀμπέλου (εἶνε δὲ τοιοῦτοι καὶ πολλὰ μέλη τῆς ἐν Παρισίοις Ἰατρ. Ἀκαδημίας) πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης των φέρουσι πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιχειρήματα: α') Οἱ ἀμπελοῦργοι δὲν θὰ περιορισθῶσι ποιοῦντες χρῆσιν τῶν ἀρσενικούχων διαλύσεων μόνον κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς βλαστήσεως τῆς Ἀ., ὅτε μὴ μορφωθέντος εἰσέτι τοῦ καρποῦ οἱ διὰ τῶν διαλύσεων τούτων ψεκασμοὶ εἶνε πράγματι ἀκίνδunami διὰ τοὺς ποιοῦντας χρῆσιν τοῦ καρποῦ τῆς ψεκασθείσης Ἀ. β') Ὁ χειρισμὸς τῶν ἀρσενικούχων οὐσιῶν, παρ' ὅλας τὰς ληφθησομένας προφυλάξεις, δὲν θὰ πύση ἀπὸ τοῦ νὰ ἦνε ἐπικίνδυνος καὶ νὰ παρέχη ἐκάστοτε πράγματα καὶ εἰς τοὺς ἐργάτας, καὶ εἰς τὰ κτήνη καὶ εἰς τὰ κατοικίδια πτηνά. γ') Τὰ φύλλα τῶν οὕτω ψεκαζομένων Ἀ. καὶ τῶν ἄλλων φ. ὡς καὶ τὰ ὑπὸ ταῦτα καὶ παρὰ ταῦτα φυόμενα γόρτα δὲν θὰ ἦνε πλέον δυνατὸν νὰ χρησιμοποιῶνται ὡς κτηνοτροφικὴ οὐσία, θὰ τρώγονται δὲ ταῦτα ὑπὸ τῶν ἀγρίων ζῶων (λαγῶων, κονίκων, κοχλιῶν), τὰ ὅποια χρησιμοποιεῖ ὁ ἄνθρωπος πρὸς τροφήν του. δ') Ἐδραιουμένης ἐν τῇ ἀμπελοργίᾳ τῆς χρήσεως τῶν ἀρσενικούχων οὐσιῶν θὰ ἐπεκταθῆ αὕτη ἀναγκαιῶς καὶ εἰς τὴν λαχανοκομίαν, ὅτε ὁ κίνδυνος τῶν δηλητηριάσεων διὰ τῶν λαχανικῶν θὰ ἦνε ἀναμφισβήτητος. ε') Ἡ μόλυνσις τοῦ ὑπὸ τῶν ψεκαζομένων Ἀ. κατεχομένου ἐδάφους διὰ τῆς καθ' ἔτος εἰς αὐτὸ εἰσαγωγῆς 150 ὡς ἔγγιστα γραμμαρίων ἀρσενικώδους ὀξέος κατὰ στρέμμα καθιστᾷ πιθανὴν τὴν μόλυνσιν τῶν ὑπογείων ὑδάτων καὶ συνεπῶς τῶν ὑδάτων τῶν φρεάτων τοῦ κτήματος. καὶ ς') Ἡ ἐλευθέρᾳ ἀνὰ τοὺς ἀγροὺς χρήσις τῶν ἀρσενικούχων οὐσιῶν θὰ διευκολύνη τὰς πρὸς ἀντεκδίκησιν δηλητηριάσεις κτηνῶν καὶ ἀνθρώπων. Εἰς τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα δέον νὰ προστεθῆ καὶ ἡ ζημία ἧτις θὰ προξενῆται εἰς τὴν μελισσοκομίαν ὡσάκις οἱ ψεκασμοὶ δ' ἀρσενικούχων διαλύσεων θὰ ἐκτελῶνται κατὰ τὴν ἀνθῆσιν τῶν φυτῶν, διότι αἱ μέλισσαι: αἱ ἐπισκεπτόμεναι τὰ ἀνθη τῶν ψεκαζομένων φ. θὰ δηλητηριάζονται. Καὶ ὅμως παρ' ὅλα τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα καὶ παρὰ τὰς ἐπανειλημμένας τῆς ἐν Παρισίοις Ἰατρικῆς Ἀκαδημίας συστάσεις περὶ λήψεως μέτρων πρὸς περιορισμὸν τῆς χρήσεως τῶν ἀρσενικούχων οὐσιῶν ἐν τῇ γεωργίᾳ εἰς ὠρισμένας περιστάσεις καὶ ἐποχὰς καὶ ὑπὸ ὠρισμένου ὅρου, ἡ χρῆσις τῶν οὐσιῶν τούτων καθ' ἐκάστην αὐξάνει καὶ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ.

4) **Διθειοῦχος ἀνθραξ** (γαλλ. Sulfure de carbone). Ἡ οὐσία αὕτη εἶνε ὑγρὸν λίαν πτητικόν, εὐφλεκτον δὲ καὶ δηλητηριώδες. Ἐκλύμενον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ταχέως (ἀναλόγως τῆς θερμοκρασίας τῆς ἀτμοσφαιρας) εἰς ἀτμοὺς εἰσδύει πανταχοῦ, καὶ εἰς αὐτοὺς ἔτι τοὺς λεπτοτέρους πόρους τοῦ ἐδάφους, καὶ φονεῖ πᾶν ζωῶν ἢ σπέρμα αὐτοῦ. Πρὸς καταπολέμησιν τῶν ὑπογείως βιούτων ζωῶν (καὶ ἰδίως τῆς φυλλοξήρας) ἐγγέεται τὸ ὑγρὸν τοῦτο εἰς τὸ ἔδαφος τῶν χειμῶνα δι' εἰδικῶν ὀργάνων, τῶν καλουμένων ἐγχυτήρων (γαλλ. pils injecteurs) κατὰ δό-

σεις μὴ ὑπερβαίνουσας τὰ 30 γραμ. κατὰ τετραγωνικὸν μ. Τὸ ποσὸν τοῦτο ἐγχεῖται εἰς δύο ἢ τρία σημεῖα τῆς ἐξ ἑνὸς τετραγωνικοῦ μ. ἐπιφανείας καὶ οὐχὶ πλησίον τοῦ στελέχους τοῦ θεραπευομένου φ., εἰς βάθος δὲ 25-30 ε. μ. Εἰς γαίαις ἀμμόδοις, ἀραιάς, αἱ ἐνέσεις γίνονται βαθύτερον μὲ ποσὸν ὑγροῦ καὶ μέχρι 30 γραμμαρίων κατὰ τετραγωνικὸν μ.

Παράσιτα φυτικά.

1) **Ἐπίθυμον** (*Cuscuta*, γαλλ. *Cuscute*, ἀγγλ. *Dodder*). Δύο εἶδη Ἐπιθύμου ἀναπτύσσονται ἐνίοτε ἐπὶ τῆς Ἀ., ἣν πολλάκις καὶ ἀποπνίγουσι· εἶνε δὲ ταῦτα Ἐ. τὸ **μονόγυνον** (β. λ.), τὸ κν. Ἀμπελοκλάδι, ὅπερ ἀπαντᾷ πολλαχού τῆς Ἑλλάδος, καὶ Ἐ. τὸ **παλαιστίνιον** (β. λ.), τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ εἰς Κύπρον (κν. Λύκος) καὶ ἄλλας τῆς Ἀνατολῆς χώρας. Τὰ φανερόγαμα ταῦτα φ. εὐθὺς ὡς ἐμφανισθῶσιν ἐπὶ τῆς Ἀ. καὶ πρὸ τῆς ἀνθήσεως τῶν δένων ν' ἀποσπῶνται καὶ νὰ καίωνται (βλ. καὶ Ὅσσυρις).

2) **Ἠϊδίον** (*Oidium* ἢ *Erysiphe Tuckeri*). Τὸ Ἠϊδίον εἶνε μικρομύκης πολύμορφος (ἡ τελεία αὐτοῦ μορφή, ἡ περιθηκώδης—*Uncinula spiralis*,—κοινὴ ἐν Ἀμερικῇ, σπανίως ἀπαντᾷ ἐν Εὐρώπῃ) καὶ προσβάλλει ἰδίως τὴν **οἰνοφόρον** Ἀ. (αἱ πλεῖστα τῶν ἀμερικανικῶν Ἀ. ἀντέχουσιν εἰς τὴν προσβολὴν τοῦ παρσιτίου τούτου ἢ δὲν προσβάλλοντα ποσῶς ὑπ' αὐτοῦ). Εἰσῆχθη εἰς τὴν Εὐρώπην ἐξ Ἀμερικῆς περὶ τὸ 1845 καὶ προκαλεῖ τὴν κοινοτάτην καὶ γνωστοτάτην παλαιάν ἀσθένειαν τῆς Ἀ., τὴν κοινῶς γνωστὴν ὑπὸ τὰ ὀνόματα Ἠϊδίον, Ἐρυσίβη, Λεύκανσις τῆς σταφυλῆς (Ὁρφανίδης), Στάκτη, Μπάστρα, Μέλερη, Σιναπίδι (ἐν Σάμφ καὶ ἀλλαχοῦ)—γαλλ. *Mal blanc, maladie de la vigne, meunier*. Κατὰ τῆς νόσου ταύτης, ὡς γνωστόν, ἐφαρμόζονται ἀποτελεσματικῶς αἱ θειώσεις (1).

3) **Ἀγθραξ** (*Sphaceloma ampelinum*, συνων. *Ramularia ampelophaga*, *filosporium ampelophagum*, *Phoma uvicola*, *Manginia ampelina*)· μικρομύκης πολύμορφος, κοινὸς εἰς πάσας σχεδὸν τὰς ἀμπελοφόρους χώρας. Ἡ προσβολὴ του ἀποτελεῖ τὴν νόσον τῆς Ἀ. τὴν γνωστὴν παρ' ἀρχαίους ὑπὸ τὸ ὄνομα **Κράμβος** (Θεοφρ. Φ. Α'. 5, 10, 1—τὴν παρὰ Πλινίου *Carbo*), ἣτις κν. ὀνομάζεται **Λόβα** ἢ **Βλογιὰ** (γαλλ. *Charbon* ἢ *Antracnose*, ἀγγλ. *Antracnose*, ἰταλ. *Bolla* ἢ *Vaiuolo*). Αἱ ἐπανεληγμέναι θειώσεις περιστέλλουσι τὰς ζημίας, ἡ δὲ μετὰ τὴν κλάδευσιν ἐπίχρισις πάντων τῶν ἑναερίων μερῶν τῆς Ἀ. διὰ πυκνῆς (30 %) καὶ θερμῆς

(1) Βλ. «Περὶ τῆς ἀσθενείας τῆς Ἀμπέλου», ὑπὸ Π. Γενναδίου. Ἀνακοίνωσις τοῦ ἰδίου «*Sur le soufrage de la vigne en Grèce* εἰς *Comptes rendus de l'Académie des Sciences*, 12 Février 1883, ὡς καὶ ἐν «Ἑλληνικῇ Γεωργίᾳ», 1885 σελ. 114 καὶ 141.

διαλύσεως θεικοῦ σιδήρου, ἐν ἣ προτίθεται 1 0/0 θεικὸν ὀξύ, προλαμβάνει τὴν ἀνάπτυξιν τῆς νόσου. Ἡ διάλυσις αὕτη δεῖν νὰ παρασκευάζεται ἐν ξυλίνῳ ἢ πηλίνῳ δοχείῳ (1).

4) **Περονόσπορος** (*Peronospora* ἢ *Plasmopara viticola*, ἀγγλ. Mildew, γαλλ. *Peronospora* ἢ *Mildiou*, ἰταλ. *Nebbia della vite*, *Falso Oidio* ἢ *Mildew*). Καὶ ὁ μικρομύκης οὗτος εἶνε δῶρον τῆς Ἀμερικῆς, προξενεῖ δὲ τὴν ἀπὸ τριακονταετίας περίπου ἐνσκήψασαν εἰς τοὺς ἀμπελῶνας τῆς Ἀνατολῆς ὁμώνυμον νόσον, ἣτις ἐνίοτε γίνεται παραίτιος μεγάλων ζημιῶν. Προλαμβάνεται ἡ ἀνάπτυξις καὶ διάδοσις αὐτῆς διὰ ψεκασμῶν μὲ τὸν γνωστότατον ἤδη καὶ παρ' ἡμῖν βορδιγάλιον πολτὸν (διάλυσιν δύο ὀκ. θεικοῦ χαλκοῦ καὶ δύο ὀκ. ἀσβέστου εἰς 100 ὀκ. ὕδατος 2), ὅστις καθίσταται κολλητικώτερον (ὅπερ σπουδαιότατον) ὅταν περιέχῃ ἥμισυ ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν οἰασθήποτε σακχαρώδους οὐσίας (σακχάρου, μέλιτος ἢ σιραίου) ἢ σάπικου.

5) Ἄμαύρωσις (γαλλ. *Brunissure*) νόσος σπανίᾳ ἐν Ἑλλάδι, κατὰ τινὰς μὲν φυσιολογική, κατ' ἄλλους δὲ ὀφειλομένη εἰς τὴν παρουσίαν μικρομύκητος (*Plasmodiophora vitis*). Τὰ φύλλα τῆς προσβαλλομένης Ἀ. ἀποβάλλουσι τὸ ζωηρὸν πράσινον χρομῶμά των ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῶν νεύρων των ἀμαυροῦνται, πέραν δὲ τῶν ἀμαυρώσεων ἐνίοτε παρουσιάζονται ἀκανονίστως διεσπαρμένα λεπτότατα ὑπέλευκα στίγματα. Οἱ μὲ βορδιγάλιον πολτὸν ψεκασμοὶ ἐνίοτε προλαμβάνουσι τὴν ἀνάπτυξιν τῆς νόσου.

6) **Κλαδοσπόρια** (*Gladosporium Roesleri* καὶ *G. viticolum*). Μικρομύκητες, οἱ ὅποιοι οὔτε κοινοὶ εἶνε, οὔτε σπουδαίας ζημίας προξενούσιν ἰσάκεις εὐνοῖαι καὶ ἀτμοσφαιρικαὶ συνθήκαι ὑποβοηθοῦσι τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν ἐπὶ τῶν φύλλων τῆς Ἀ. Ἀναπτύσσονται δὲ ἰδίως κατὰ τὰ πολυόμβρα ἔτη εἰς τὰς μᾶλλον νοτεράς γαίας καὶ εἰς σκιεράς τοποθεσίας. Ὁ δεύτερος τῶν μικρομυκητῶν τούτων (*G. viticolum*), ὁ καὶ συνηθέστερον ἀπαντῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀνά τὴν Ἀνατολήν, γίνεται καταφανὴς ἐκ κηλίδων ἐλαιοχρῶνον παρουσιαζομένων ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας τοῦ φύλλου. Ἡ συλλογὴ καὶ καθῆσις τῶν προσβεβλημένων φύλλων, ἢ μετὰ τὴν κλάδευσιν ἐπιχρισίς τῶν ἐναερίων μερῶν τῆς Ἀ. διὰ διαλύσεως θεικοῦ χαλκοῦ (5 0/0) καὶ ἡ ἀποστράγγισις τοῦ ἔδαφους προλαμβάνουσι τὴν ἀνάπτυξιν τῶν παρασίτων τούτων (3).

7) **Καπνία** (*Fumago Oleae* ἢ *Meliola Penzigi* var. *Oleae* ἢ *Fumago vanguardis*, γαλλ. *Fumagine*, *Noir de la vigne*, ἰταλ. *Fumaggine*, *Nero* ἢ *Morfea*) Μικρομύκης ἀναπτυσσόμενος ἐπὶ τῶν ἐναερίων ὀργάνων τῆς Ἀ. ἰσάκεις ταῦτα προ-

(1) Βλ. «Περὶ τοῦ ἄνθρακος τῆς Ἀμπέλου», ὑπὸ Π. Γενναδίου, καὶ «Ἑλληνικὴν Γεωργίαν», 1891, σελ. 4 καὶ 105.

(2) Βλ. «Περὶ τοῦ Περονόσπορου τῆς Ἀμπέλου» ὑπὸ Π. Γενναδίου καὶ ἐν «Ἑλληνικῇ Γεωργίᾳ» 1892 σελ. 261.

(3) Βλ. «Ἑλληνικὴν Γεωργίαν» 1886, σελ. 361.

σβάλλονται ὑπὸ Κοκκοειδῶν ἐντόμων καὶ ἰδίως ὑπὸ τοῦ Δακτυλοβίου (βλ. α).

Ἡ καταδιώξις τῶν ἐντόμων τούτων συντελεῖ καὶ εἰς τὴν ἐξάλειψιν τῆς Καπνίας, ἣτις καταπολεμεῖται καὶ διὰ ψεφασμῶν μὲ βορδιγάλιον πολλόν.

8) Σφακελισμός ἢ Σῆψις τῶν ῥιζῶν (γαλλ. Pourridié, ἰταλ. marciume delle radici ἢ Gommosi della vite, κν. Σαποκόλιασμα, καὶ ἐν Κύπρῳ Λύκος): νόσος προκαλουμένη ὑπὸ Μικρομυκήτων (Roesleria hypogaea ⁽¹⁾, Agari-cius melleus, Dematophora necatrix) ἀναπτυσσομένων ἐπὶ τῶν ῥιζῶν τῆς Ἄ. εἰς ἄπορα καὶ φύσει ὑγρὰ ἐδάφη, κατὰ τὰ ἐκτάκτως δὲ πολυόμβρα ἔτη καὶ εἰς μὴ φύσει ὑγρά⁽²⁾. Ἐξωτερικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς νόσου εἶνε τὸ κιτρίνισμα τῶν βλαστῶν καὶ ἡ ἀποξήρανσις τῶν φύλλων τῆς Ἄ. κατὰ τὴν ἀνοιξιν. Ἡ μετ' ἐπιτάσεως ἀνάπτυξις τῆς νόσου, ὅτε τὸ χρῶμα τοῦ ξύλου καὶ ἰδίως τῆς ἐντεριώνης τῶν βλαστῶν καὶ τῶν κλιματίδων ἀλλοιοῦται, ἀποτελεῖ τὴν λεγομένην κομμίωσιν τῆς Ἄ. ⁽³⁾. Ἡ ἀποστράγγισις τοῦ ἐδάφους παρακωλύει τὴν ἀνάπτυξιν τῆς νόσου, προλαμβάνεται δὲ ἡ διάδοσις αὐτῆς περιλακκουμένης τῆς προσβεβλημένης Ἄ. καὶ ποτιζομένης μὲ 4-5 ὀκ. ὕδατος ἐν ᾧ διελύθησαν μία ὀκ. ἀσβέστου καὶ περὶ τὰ 100 δρᾶμ. θεικοῦ σιδήρου. Οἱ ἀνορρυσσόμενοι λάκκοι πρὸς ἐκρίζωσιν ἀποξηραν-θεισῶν ἐκ τῆς νόσου ταύτης Ἄ. ἀπολυμαινονται καιομένης ἐν αὐτοῖς οἰασθήποτε καυσίμου ὕλης μένουσι δὲ οἱ λάκκοι ἀνοικτοὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ θέρους.

9) Σῆψις τῶν σταφυλῶν (γαλλ. Pourriture des fruits, κν. ἐν Κύπρῳ Λύσιμον). Πολλάκις κατὰ τὴν περίοδον τῆς ὀριμάνσεως αἱ σταφυλαὶ προσβάλλονται ὑπὸ σήψεως, ἣτις σχεδὸν πάντοτε εἶνε συνέπεια ἀμυχῶν ἢ (ὅπερ συνηθέστερον) τῆς προσβολῆς τῶν Σφηκῶν, τῆς Εὐδημίδος ἢ ἄλλων μικρολεπιδοπτέρων ἐντόμων, περὶ ὧν ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω. Ἐπὶ τῶν βραγῶν τῶν οὕτω προσβαλλομένων σταφυλῶν ἀναπτύσσονται διάφορα Βακτηρίδια καὶ Σαπρομυκήτες τινες καὶ ἰδίως ἡ Βοτρυτίτις (Sclerotinia Fuckeliana ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ Botrytis cinerea—βλ. Βοτρυτίτις). Αἱ σταφυλαὶ ὧν αἱ βραγες δὲν φέρουσιν ἀμυχὰς ἢ σήγματα ἐντόμων μόνον ὑπὸ ἀτμοσφαιρικᾶς συνθήκας, σπανίως εἰς τὴν ἡμετέραν χώραν δυνατὸν νὰ προσβληθῶσιν ὑπὸ τῆς σήψεως. Τοιαῦται ἀτμοσφαιρικαὶ συνθήκαι εἶνε συνηθεῖς καὶ κανονικαὶ εἰς βορειοτέρας χώρας, ὡς λ.γ. παρὰ τὸν Ῥήνον, εἰς τοὺς ἀμπελῶνας τῆς Σωτέρνης καὶ τοῦ Βεργερὰκ (Γαλλίας), ἔθθα κατασκευάζονται οἱ περιώνυμοι τῶν χωρῶν τούτων οἶνοι ἐκ σταφυλῶν προσβεβλημένων ὑπὸ τῆς λεγομένης εὐγενοῦς σήψεως (γαλλ. pourriture noble, γερμ. edelfaeule), ἣτις προκαλεῖται ὑπὸ ἐτέρου εἶδους Βοτρυτίτιδος (Botrytis acinorum).

(1) Τινὲς τὸν μικρομυκήτα τοῦτον παριδέγονται ὡς ἀπλοῦν σαπρόφυτον (βλ.) καὶ οὐχὶ ὡς παράσιτον.

(2) Κατὰ τὰ ξηρὰ ἔτη οὐδέποτε συνέπεσε νὰ ἴδω ἀναπτυσσομένην τὴν νόσον ταύτην ἐπὶ τῆς Ἄ. ἢ ἐπὶ ἄλλων μὴ ἀρδευομένων φ.

(3) Βλ. «Ἑλληνικὴν Γεωργίαν» 1886, σελ. 271.

Νόσοι φυσιολογικαί.

Αἱ φυσιολογικαὶ παθήσεις τῆς Ἀ., ἃς ἀπῆντησα ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀνά τὴν Ἀνατολήν εἶνε ἡ Ἡλίασις ἢ Ἀποπληξίας (γαλλ. Folletage ἢ Aproplexie ¹), ἡ Δάρτωσις (γαλλ. Dartose), ἡ Ἐκσάρκωσις ἢ Καρκίνωσις (γαλλ. Broussin ²) καὶ ἡ Χλώρωσις ἢ Ἰκτερος (γαλλ. Ictère, Chlorose ἢ Jaunisse), ἧτις ὑπὸ τινων θεωρεῖται νόσος παρασιτικῆ, ὀφειλομένη, ὡς λέγουσιν οὗτοι, εἰς μικρομύκητα (Foma flacida) ἀπαντᾶντα ἐπὶ τῶν ῥιζῶν τῶν γλωριωσῶν Ἀ. Πᾶσαι αἱ νόσοι αὗται συνήθως παρουσιάζονται εἰς τοὺς ἀμπελῶνας σποραδικῶς, κύρια δὲ αἷτια αὐτῶν εἶνε λόγοι ἀτμοσφαιρικοὶ ἢ ἡ φύσις τοῦ ἐδάφους. Φυσιολογικὴν πάθησιν τῆς Ἀ. θεωροῦσί τινες, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, καὶ τὴν Ἀμαύρωσιν. Εἰς τὰς φυσιολογικὰς παθήσεις τῆς Ἀ. δεόν ὡσαύτως νὰ καταταχθῇ καὶ ἡ ἀφορία τῶν Ῥυάδων Ἀμπέλων (γαλλ. coulards), τῶν κκ. Ἀνθητῶν ἢ Ῥιψητῶν ὀνομαζομένων. Τὸ αἷτιον τῆς παθήσεως ταύτης ἔγκειται ἐν τῇ τοῦ ἄνθους ἰδιαζούσῃ μορφώσει, ἕνεκα τῆς ὁποίας παρακωλύεται ἡ γονιμοποίησις. Αἱ τοιαῦται ἄγονοι Ἀ. δεόν ν' ἀντικαθίστανται δι' ἑτέρων γονίμων. Ἄλλ' αἱ ῥυάδες Ἀ. δὲν πρέπει νὰ συγγέωνται μὲ τὰς τραγῶσας (τοὺς κν. Ἀκαμάτας), τὸ αἷτιον τῆς ἀκαρπίας τῶν ὁποίων ὀρθότατα ἐξηγεῖ ὁ Θεόφρ. λέγων: «Ἐξ ὑπερβολῆς δὲ καὶ τὸ τραγᾶν τῆς Ἀμπέλου καὶ ὅσοις ἄλλοις ἀκαρπεῖν συμβαίνει διὰ τὴν εὐβλαστείαν οὐ δύνανται γὰρ οὐδὲ ταῦτα ἐκπέττειν, ἀλλ' εἰς τὴν βλάστησιν ἡ ὀρμὴ τρέπεται καθάπερ ἐπισπωμένη διὰ τὸ πλῆθος» (Φ. Α'. 5, 9, 10). Ἡ περιλάκκωσις καὶ ἀφαίρεσις πασῶν τῶν ἐπιπολαίων ῥιζῶν καὶ ἡ μακρὰ κλάδευσις (ἐπὶ τοιούτου κλήματος ἀφίενται μία ἢ δύο μετὰ πολλῶν ὀφθαλμῶν ἀμολυταὶ) εἶνε μέσα τὰ ὁποῖα συνήθως θεραπεύουσι τὰς τραγῶσας Ἀ.

(¹) Ἡ πάθησις αὕτη ὀνομάζεται ἐνιαχοῦ κν. Λιβάκωμα ἢ Καίλα (βλ. Ἐκθεσιν πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν περὶ τῆς Ἀποπληξίας τῆς Ἀμπέλου καὶ «Ἑλληνικὴν Γεωργίαν», 1889, σελ. 463). Ὁ Ravaz φρονεῖ ὅτι ἡ Ἀποπληξία ὀφείλεται εἰς τὴν προσβολὴν εἶδους Πολυπόρου β. λ.) καὶ πιθανῶς εἰς Π. τὸν πυρφόρον συμβουλευεῖ δὲ ὡς μέσον θεραπείας τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἐν ἀποσυνθέσει μερῶν τοῦ προσβεβλημένου κλήματος (Progrès agricole et viticole, 1909, σελ. 574). Ἐντούτοις, βασιζόμενος ἐπὶ τῶν πολυετῶν παρατηρήσεών μου δύναμαι νὰ βεβαιώσω ὅτι ἡ Ἀποπληξία συνηθέστατα παρατηρεῖται καὶ ἐπὶ κλημάτων κατὰ τὰ ἄλλα ὑγιεστάτων καὶ μάλιστα εὐρωστοτάτων, οὐδὲ ἔχνος προσβολῆς Πολυπόρου ἢ οἰουδήποτε ἄλλου παρασίτου παρουσιαζόντων. Προστούτοις δεόν νὰ παρατηρήσω ἐνταῦθα ὅτι ἀπλαῖ μορφαὶ Ἀποπληξίας εἶνε αἱ ὑπὸ τῶν Γάλλων ἐνίοτε διακρινόμεναι ὡς ἴδιαι παθήσεις ὑπὸ τὰ ὀνόματα Brûlure καὶ Rougeot ἢ Rougeau.

(²) Βλ. «Ἑλληνικὴν Γεωργίαν», 1894, σελ. 373.

Παθήσεις καθαρός ἀτμοσφαιρικοί.

Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται αἱ ζημίαι αἱ προξενούμεναι εἰς τὴν Ἀ. τὴν μὲν ἀνοίξιν ὑπὸ τῶν σφοδρῶν ἀνέμων τῶν θραυόντων τοὺς τρυφεροὺς ἔτι καρποφόρους βλαστούς, ὑπὸ τῶν ὀψίμων παγετῶν, τῶν συμβαινόντων παρ' ἡμῖν σπανίως, καὶ ὑπὸ τῆς πάχνης (τοῦ λευκοπάγου) καθ' ἅπασαν δὲ σχεδὸν τὴν περίοδον τῆς βλαστήσεως ὑπὸ τῆς χαλάζης. Καὶ κατὰ μὲν τῶν ἀνέμων εἰς οὓς τόπους οὗτοι εἶνε συνήθεις ἐφαρμόζεται ἡ χαμηλὴ καὶ προτιμότερον ἢ στρωτὴ κλάδευσις (βλ. ἀνωτέρω). Κατὰ δὲ τῆς πάχνης ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος συνηθίζεται ἡ περὶ τὸν ἀμπελῶνα ἐν καταλλήλῳ ἐποχῇ καὶ ὥρα καυσις παντοίων ὕλων ἀναπτυσσοῦσων ἄφθονον καπνόν. Ἡ μέθοδος αὕτη, ἣτις εἶνε ἀρχαία (1), τελειοποιηθεῖσα ἐφαρμόζεται ἀπὸ πολλοῦ συστηματικῶς εἰς τινὰ μέρη τῆς Ἑλβετίας. Ἐκπαλαίωσαυτως παρατηρήθη ἡ εὐεργετικὴ ἐπίδρασις τῆς διὰ κρότων διαταράξεως τῆς ἀτμοσφαιρας πρὸς διάλυσιν ἢ ἀπομάκρυσιν τῶν χαλαζοφόρων νεφῶν διὸ πρὸς ἀποτροπὴν τῆς πτώσεως χαλάζης συνεβουλεύετο πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἡ κροῦσις **χαλαζίτου λίθου** μετὰ σιδήρου (2). Τοιοῦτον περίπου μέσον συνηθίζεται καὶ σήμερον ἔτι ἐνιαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς. Ἀλλὰ τελειοποιημένον τὸ μέσον τοῦτο ἐφαρμόζεται ἀπὸ δεκαετίας ἤδη ἐνιαχοῦ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰταλίας. Εἰς πολλὰ διαμερίσματα τῶν χωρῶν τούτων, εἰς τὰ ὅποια ἡ **χαλαζοκοπία** (ὡς λέγει ὁ Θεοφρ. — Φ. Αἱ. 5, 8, 2) εἶνε συνήθης, προλαμβάνεται διαταρασσομένης τῆς ἀτμοσφαιρας τῇ βοήθειᾳ ἐκρηκτικῶν ἀεροστάτων (γαλλ. balons explosibles), κανονοβολισμῶν (γαλλ. tirs contre la grêle) δι' εἰδικῶν κανονίων καὶ βομβῶν (γαλλ. canons ἢ mortiers grêlifuges), ἢ πυραύλων (τῶν κν. ῥοκετῶν, (γαλλ. fusées paragrêles). Ἀλλὰ διὰ τῶν μέσων τούτων ἐνίοτε μὲν συμβαίνοσιν κατὰ τὸν χειρισμὸν δυστυχήματα, συνήθως δὲ τὰ χαλαζοφόρα νέφη ἀποδιωκόμενα συγκεντρῶνται καὶ προξενοῦσι ζημίας εἰς ἄλλα μέρη. Τελευταίως (1911) πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐν Ἰταλίᾳ ἐγένετο ἐναρξίς ἐπιτυχῶν δοκιμῶν συστήματος ἐπινοηθέντος ὑπὸ τοῦ Ἐκτορος Ῥόδα, ὑπολογαγοῦ ἐν τῷ ἰταλικῷ στρατῷ. Συνίσταται δὲ τὸ σύστημα τοῦτο εἰς τὴν εἰς τὰς ὑπὸ τῆς χαλάζης συνήθως μαστιζομένης περιφέρειας ἱδρῶσιν εἰδικῶν μονίμων ἀλεξιχαλάζων ἐπὶ στηλῶν, κωδωνοστασιῶν ἢ πύρ-

(1) Ἀπόθου ἐν τῷ ἀμπελῶνι κατὰ διάφορα διαστήματα κόπρον ξηρὸν κατ' ἀνεμον τοῦ ἀμπελῶνος, καὶ ὅταν ἴδῃς ἐφισταμένην τὴν πάχνην, ὕφαρον τὴν κόπρον ἐνεχθεὶς γὰρ ὁ καπνὸς διασκεδάσει τὴν πάχνην» (Διοφάνης, εἰς «Γεωπονικά», 5, 31, 1).

(2) «Εὐρῶν λίθον χαλαζίτην ἔχε. Καὶ ὅταν ἴδῃς τὴν χάλαζαν κροῦσον αὐτὸν μετὰ σιδήρου ἀπέναντι, καὶ ἀποστραφήσεται». («Γεωπονικά», 1, 14, 1). Ἐννοεῖται ὅτι ὁ οὗτω προξενούμενος κρότος ἂν μὴ διόλου βεβαίως ἐλάχιστα ἠδύνατο νὰ συντελέσῃ πρὸς ὃν σκοπὸν ἐγένετο.

γων. Ταυτοχρόνως τὸ σύστημα τοῦτο τελειοποιήθη ὑπὸ τοῦ Beauchamp ἐφηρ-
 μόσθη μετὰ πλήρους ἐπιτυχίας καὶ ἐνιαχοῦ τῆς Γαλλίας. Περὶ τῆς ἀποτελε-
 σματικότητος τῶν διαφόρων τούτων μεθόδων πρὸς καταπολέμησιν τῆς χαλάζης
 ἰδοῦ τι περίπου ἐκθέτει ὁ Audiffred εἰς τινὰ τῶν τελευταίων συνεδριάσεων τῆς
 Soc. d'Agriculture de France: «Οἱ κανονβολισμοὶ καὶ οἱ πύραυλοι διὰ ν' ἀπο-
 θῶσιν ἀποτελεσματικοὶ πρέπει νὰ ἐφαρμίζωνται ὑπὸ ὄρους εἰδικούς μὴ ἐπιτυχα-
 νομένους πάντοτε. Διὰ τῶν μέσων τούτων δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ προφυλαχθῶσι τὰ
 κτήματα ἀπὸ τὰς καταγίδας τὰς ἐπερχομένας τὴν νύκτα. Τὴν ἡμέραν ἢ ἔλλει-
 ψις προσοχῆς, ἢ μὴ ἀκριθῆς σκόπευσις ἢ ἐκτίμησις τῆς ἀποστάσεως τοῦ χαλα-
 ζοφόρου νέφους συντελοῦσιν εἰς τὸ νὰ μὴ πλησθεῖται τοῦτο ἀσφαλῶς. Ἐντεῦθεν
 αἱ ἀμφιβολαὶ περὶ τῆς πραγματικῆς ἀποτελεσματικότητος τῶν ἐν λόγῳ μέσων
 καὶ ἢ ἀποθάρρυνσις. Ἀλλὰ πλὴν τούτων συμβαίνουσι καὶ δυστυχήματα προστούτοις
 δέ, εἰς τινὰς περιστάσεις, τὰ πλησσομένα χαλαζοφόρα νέφη ἀπλῶς μετατοπίζον-
 ται πρὸς ζημίαν τῶν πέριξ τοῦ κέντρου τῆς ἐφαρμογῆς τῶν μέσων κτημάτων.
 Πρὸς καταπολέμησιν τῶν χαλαζοφόρων νεφῶν ὁ κ. de Beauchamp ἐπένοησε συ-
 σκευὴν, ἣτις εἶνε εἶδος ἀλεξικεραύνου σχήματος καὶ φύσεως εἰδικῆς ⁽¹⁾. Εἰς τὴν
 κορυφὴν οἰουδήποτε κτιρίου τοποθετεῖται ῥάβδος ἐκ καθαροῦ χαλκοῦ, ἤλεκτρο-
 λυτικοῦ, καταλήγουσα εἰς 6—8 φύλλα ἐκ τοῦ αὐτοῦ μετάλλου μήκους 30—40
 περίπου ἐ.μ. Ἡ ῥάβδος αὕτη τῇ βρηθείᾳ χαλκίνου φύλλου πάχους 2-3 χιλιοστῶν
 τοῦ μέτρου καὶ πλάτους 6 ἐ. μ. συνδέεται οὐχὶ πλεον ἀπλῶς μετὰ τοῦ ἐδάφους
 (ὡς γίνεται προκειμένου περὶ τῶν κοινῶν ἀλεξικεραύνων), ἀλλὰ μετὰ δεξαμενῆς
 ὕδατος ἢ μετὰ φρέατος τροφοδοτουμένου μὲ βέον ὕδωρ. Ἡ συσκευή αὕτη ἐξαν-
 πλεῖ τὸν ἤλεκτρισμὸν τῶν νεφῶν μεγάλης περιφερείας· ἔνεκα δὲ τῆς μεγάλης πο-
 σότητος τοῦ ἐκκενουμένου δι' αὐτῆς ἤλεκτρισμοῦ ὁ ἐφευρέτης ὠνόμασεν αὐτὴν
Νιαγάρον ἤλεκτρικόν. Ἡ ἀφθονία τοῦ οὕτω ἐκκενουμένου ἤλεκτρισμοῦ ἐξηγεῖ
 τὴν ἀνάγκην τῆς καταβυθίσεως τοῦ πέρατος τοῦ χαλκίνου φύλλου εἰς ἰκανὴν πο-
 σότητα ὕδατος καὶ οὐχὶ ἀπλῶς εἰς τὸ ἔδαφος ἀνίκανον ν' ἀπορροφήσῃ αὐτόν.....
 Πανταχοῦ ἔνθα ἐφηρμόσθη ἢ ἐν λόγῳ συσκευῆ ἐβεβαιώθη ὅτι ὅταν συμβαίη νὰ
 πέσῃ ἢ γάλαζα, αὕτη πίπτει ἄνευ δυνάμεως· οἱ κόκκοι τῆς χαλάζης εἶνε τίσον
 μαλακοὶ ὥστε οὐδεμίαν ζημίαν προξενούσι· τοῦτο παρετηρήθη καὶ εἰς ἀμπελω-
 νας, καὶ εἰς κηπὸν ἔνθα ἐφύετο Λάπαθον τὸ Ὁξυλάπαθον (β.λ.) οὗτινας τὰ φύλλα,
 ἂν καὶ τρυφερώτατα, δὲν ἐβλάβησαν ποσῶς» (Bulletin des Séances de la Soc.
 Nationale d'Agriculture de France, 1911, σελ. 393).

(1) Ὁ Méline, ἐν τινι συνεδριάσει τῆς Société Nationale d'Agriculture de
 France, εἶπεν ὅτι τὸ σύστημα τοῦτο εἶνε ἰνδικῆς καταγωγῆς, εἰσῆγγαγε δ' αὐτό,
 κομίσας ἐξ ἂντ. Ἰνδιῶν, ὁ στρατηγὸς Négrier, τὸ διέδωκε δὲ καὶ τὸ ἐφήρμοσεν
 ἐπιτυχῶς ἐν Γαλλίᾳ ὁ ταγματάρχης Beauchamp (Bulletin Soc. Nat. d'Agr.
 de France, 1911, σελ. 575).

Παράδιτα τῶν σταφίδων.

Αἱ ξηραὶ σταφυλαί, δ. δ. αἱ σταφίδες, ὡς καὶ ἄλλα: ξηραὶ ὀπώραι, ἐνίοτε προσβάλλονται ὑπὸ Μικρολεπιδοπτέρου ἐντόμου τοῦ γένους Ἐφέστιος (*Ephestia cahiriella* ἢ *Eph. passulella*) ὡς καὶ ὑπὸ ἀκάρους τοῦ γ. *Καρπογλύπτης* (*Carroglyphus passularius*). Ἡ συσκευὴ τῶν ξηρῶν τούτων ὀπωρῶν μὲ φύλλα Δάφνης (βλ.) προλαμβάνει τὴν προσβολήν. Τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἔχει καὶ ἡ κατὰ τὴν συσκευὴν τῆς κορινθιακῆς σταφίδος καὶ τῶν σύκων τῆς Σμύρνης χρῆσις μικρᾶς ποσότητος θαλασσίου ὕδατος, ὡς καὶ ἡ ἐνιαχοῦ ἐπικρατοῦσα συνήθεια τῆς παρασκευῆς τῶν φουρνιστῶν λεγομένων σύκων. Εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας προφυλάσσονται αἱ ξηραὶ ὀπώραι ἀπὸ τῆς προσβολῆς τῶν παρασίτων τούτων καπνιζόμεναι πρὸ τῆς συσκευῆς των μὲ θεῖον.

***Ἀμπελος ἀγρία** παρὰ Θεοφρ. καὶ Διοσκ. = Ψευδοβρωνία ἡ κρητικὴ, πιθωνῶς δὲ καὶ Ψευδ. ἡ δίοικος· παρὰ δὲ τῷ δευτέρῳ καὶ ἡ ἀγρία ***Ἀμπελος** (*V. vinifera sylvestris*).

***Ἀμπελος ἐν Ἴδῃ** παρὰ Θεοφρ., βλ. Μυρτίδιον τὸ κοινόν.

***Ἀμπελος λευκὴ** παρὰ Διοσκρ., βλ. Βρωνία ἡ κοινή.

***Ἀμπελος μέλαινα** παρὰ Διοσκρ., βλ. Ψευδοβρωνία ἡ μονόοικος.

***Ἀμπελος ποντία** παρὰ Θεοφρ. = Φύκος τὸ ῥαγοφόρον (*Fucus baccifera*).

***Ἀμπελοδίκνος** (*Ampelocycos*), βλ. Τελφαίρια.

***Ἀμπελουρίδα**, βλ. Στρυγνος ὁ μέλας καὶ Ψευδοβρωνία.

***Ἀμπελοφράκτης**, δ. ὁ ἐν Κερκύρα Ὀνόσματος τοῦ ἔχινοειδοῦς.

***Ἀμπελόχα**, δ. ὁ. Μαλάγης τῆς ἀγρίας.

***Ἀμπελόψις**, (*Ampelopsis*, τ. Ἀμπελωδῶν) γ. περιλ. θάμνους κληματώδεις, φυλλοβόλους, κοσμητικούς, στενῶς συγγενεῖς τῶν Ἀμπελων, ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς, τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Σινικῆς. Τὸ συνηθέστερον θεραπευόμενον εἶδος εἶνε Ἀ. ἡ πεντάφυλλος (*A. quinquefolia* ἢ *hederacea*, γαλλ. *Vigne vierge*, ἀγγλ. *Virginia Creeper*), ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, ἀπαντῶν δὲ θεραπευόμενον καὶ παρ' ἡμῶν. Πολλαπλασιάζεται εὐχερῶς διὰ μοσχευμάτων.

***Ἀμπελώδου** (*Ampelidaceae* ἢ *Viniferae* ἢ *Vitaceae*)· τ. Δικοτλδ. περιλ. θάμνους κληματώδεις ἐν οἷς καὶ τὴν πασίγνωστον Ἀμπελον (γ. Ἀμπελος, Ἀμπελόψις, Ληγία, Ψευδόκισσος κ. ἄ.)

***Ἀμπελῶνα**, δ. ὁ. Πάνακος τοῦ ἀνατολικοῦ.

***Ἀμπεριά**, βλ. Ἀκαχία ἡ φαρνεσιανή.

***Ἀμπερμπόϊ**, βλ. Κενταύριον τὸ μόσχοσμον.

***Ἀμυγδαλῆ**, (*Amygdalus*, τ. Ῥοδωδῶν) πρότυπον γένος τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀμυγδαλοειδῶν περιλ. θάμνους καὶ δένδρα φυλλοβόλα. Τὸ γνωστότερον καὶ χρῆσιμώτερον εἶδος εἶνε Ἀ. ἡ κοινή (*A. communis*, γαλλ. *Amandier*, ἀγγλ. *Almond-tree*, τουρ. *Παδέμ*), δένδρον καὶ ἐνίοτε θάμνος ἰθαγ. τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἑλλάδος ἐνθα ὀνομάζεται κν. Ἀμυγδαλιά. Ἐνιαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς εἶνε γνωστὸν

ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἐθασία, ὅπερ προέκυψεν ἐκ παραφθορᾶς τοῦ ὀνόματος τῆς παρ' ἀρχαίοις τιμωμένης διαφορᾶς Θασίας Ἀμυγδαλῆς. Ἡ Ἄ. καλλιεργεῖται ἔκπαλαι διὰ τὸν καρπὸν τῆς, τὰ ἀμύγδαλα ἢ ἀθάσια κν. ὀνομαζόμενα, τὰ καὶ παρ' ἀρχαίοις ἀμύγδαλα, ἀλλὰ καὶ ἀμυγδάλαι, ἀμυγδαλίδες, μούκηροι ἢ μύκηροι καλούμενα. Ὡς δὲ τὸ πάλαι οὕτω καὶ σήμερον τρώγονται τὰ ἀμύγδαλα νωπὰ (τὰ ὁποῖα πρὸ τῆς πήξεως τῆς ψίχας ὀνομαζόμεναι κν. τσάγαλα) ἢ ξηρὰ. Διακρίνονται δὲ ἔκπαλαι ἀπαλά (τὰ κν. ἀφράτα καὶ ἐν Κύπρῳ ἀφρούγια) καὶ σκληρὰ, γλυκὰ καὶ πικρὰ ἀμύγδαλα ἀμυγδάλαι ἢ ἀμυγδαλαῖ κατ' Ἀριστοφάνην λέγοντα :

« Ἄγε νῦν τὰς ἀμυγδαλᾶς λαβὼν

Τάσδε κάταξον τῇ κεφαλῇ σαυτοῦ λίθῳ ».

Κατὰ τὸν Ἀθῆν. ἄριστα ἐθεωροῦντο τὸ πάλαι καὶ πολλῶν διαφορῶν ἦσαν αἱ ἀμυγδάλαι τῆς Νάξου, διαφορῶν δὲ εἰδῶν λέγει οὗτος ὅτι ἦσαν καὶ αἱ ἀμυγδάλαι τῆς Κύπρου— « Παρὰ γὰρ τὰς ἀλλαγῶθεν καὶ ἐπιμήκεις εἰσὶ καὶ κατὰ τὸ ἄκρον ἐπικαμπεῖς ». — Ἀλλὰ καὶ ἀπαλά κύπρια καὶ θάσια ἀμύγδαλα ἀναφέρονται παρ' Ἀθην. Θάσια ἀμύγδαλα μνημονεύει καὶ ὁ Ἰπποκράτης. Τὰ ἀμύγδαλα βραδύτερον « μετὴν πρόοδον τοῦ χρόνου—οἱ βυζαντινοὶ μάλιστα συγγραφεῖς—τὰ ὠνόμασαν ἀπλῶς θάσια κατ' ἔλλειψιν τοῦ οὐσιαστικοῦ, ἧτις συνέβη καὶ εἰς τὰ δαμασκηνά, τὰ περσικὰ καὶ ἄλλα ὀνόματα καρπῶν » (Κοραῆς « Ἀτακτα »).

Τὸ πάλαι εἰς τὴν Μηδίαν ἐξ ἀμυγδάλων κατεσκευάζετο εἶδος ἄρτου ⁽¹⁾, πολλοῦ δὲ ἐκ πικρῶν ἀμυγδάλων (« πικρῶν καρύων ») ἐλαμβάνετο τὸ ἀμυγδαλέλαιον (Διοσκ.), ὅπερ ἐγρησιμιοποιεῖτο ἰδίως εἰς τὴν παρασκευὴν τῶν μύρων ⁽²⁾. ὡς φαρμακευτικὸν δὲ εἶδος ἵνα φέρει ὁ Διοσκρ. καὶ τὸ κόμιμι τῆς Ἄ.

Ὁ Κάτων, ὁ Κολουμέλλας καὶ ὁ Πλίνιος ὀνομάζουσι τὴν Ἄ. Amygdalus ἢ Nux graeca (Καρύαν ἑλληνικὴν), ὅθεν ἐξάγεται ὅτι τὸ δένδρον εἰσήχθη εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐξ Ἑλλάδος, εἰς πολλὰ μέρη τῆς ὁποίας ἀπαντᾷ αὐτοφυῆς (ἢ κν. Ἀγριαμυγδαλιὰ—A com. sylvestris), ἐκ τῆς Ἰταλίας δὲ ταχέως διεδόθη ἢ καλλιέργεια αὐτοῦ καὶ εἰς τὰς ἄλλας τῆς Εὐρώπης χώρας. Τῇ ἐπιδράσει τοῦ κλίματος τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς καλλιεργείας ἡ Ἄ. ποικίλλει μεγάλως ἐν τῇ μονογραφίᾳ του περὶ Ἄ. ὁ Bianca περιγράφει 752 διαφορὰς, αἱ ὁποῖαι δυνατόν νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὰς ἐξῆς ἑπτὰ ομάδας : α') εἰς τὰς ἀγρίας Ἄ., αἵτινες εἶνε συνήθως θάμνοι φέροντες καρπὸν μικρὸν, σκληροκέλυφον καὶ ἐγκλειόμενα ψίχαν πικράν· β') εἰς τὰς Πικραμυγδαλᾶς, αἱ ὁποῖαι εἶνε δένδρα ἐνίοτε μεγάλα καὶ φέρουσιν ἀμύγδαλα μεγάλα, σκληρὰ ἢ ἀπαλά καὶ πικροπούρηνα· γ') εἰς τὰς

(1) « Ἐκ τε μήλων ξηρῶν κοπέωντων ποιοῦνται μάζας· ἀπὸ δ' ἀμυγδάλων φωγηθέντων ἄρτους » (Στράβων, 11, 526).

(2) « Φασὶ δὲ καὶ εἰς τὰ σπουδαῖα τῶν μύρων ἀρμόττειν (τὸ ἐκ πικρῶν ἀμυγδάλων ἔλαιον) ὡσπερ καὶ τὸ ἐκ τῆς βαλάνου » (Θεοφρ. « Περί Ὄσμων » 16). « Σκευάζεται δὲ τὸ μετώπιον (μύρον) ἐξ ἔλαιου ἀπὸ τῶν πικρῶν καρύων » (Ἀθην. ΙΕ', 688).

γλυκυκάρπους, ὃν ὁ καρπὸς εἶνε σκληροκέλυφος καὶ **γλυκοπύρηνος**· δ') εἰς τὰς **ἀπαλοκάρπους**, δένδρα συνήθως μετρίου μεγέθους ὃν ὁ καρπὸς εἶνε ἀπαλοκέλυφος (ἀμύγδαλα **εὐθραυστα**, τὰ κν. **ἀφράτα**) καὶ γλυκοπύρηνον· ε') εἰς τὰς **ἀνατολικάς**, δένδρα μᾶλλον μικρά, φέροντα ἄνθη ῥόδινα ἀντὶ λευκῶν καὶ καρπὸν γλυκοπύρηνον καὶ συνήθως εὐθραυστον· ς') εἰς τὰς **μακροκάρπους**, δένδρα μᾶλλον μεγάλα, ὃν ὁ καρπὸς εἶνε σκληροκέλυφος, γλυκοπύρηνος, μακρὸς, 5-6 ἐ.μ. καὶ ζ') εἰς τὰς **ῥοδοκινομόρφους** (*A. com. Persicoides*) δένδρα μετρίου μεγέθους ὃν ὁ γλυκοπύρηνος καρπὸς περιβάλλεται ὑπὸ ἐξωκαρπίου ὁμοιάζοντος πρὸς τὴν σάρκα τοῦ ῥοδοκίνου κατὰ τε τὴν σύστασιν, τὴν γεῦσιν καὶ τὴν θέαν, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι δέν ἔχει τὸ πάχος τῆς σαρκὸς οὐδὲ τοῦ ἰσχυροτέρου τῶν ῥοδοκίνων — τοιούτων ἀμυγδάλων δείγμα ἔλαβον πρὸ ἐτῶν ἐκ Βηρυτουῦ.—Αἱ ὡς ἴδια εἶδη ἀναφερόμεναι ὑπὸ τινων Ἄ. ἢ ἀνατολική καὶ Ἄ. ἢ μακροκάρπος (*A. orientalis* καὶ *A. macrocarpa*) εἶνε ἀπλᾶς διαφοραὶ τῆς κοινῆς Ἄ. Ταύτης διαφορὰ εἶνε ὡσάυτως ἢ ὡς δένδρον κοσμητικὸν θεραπευομένη πληρανθῆς Ἄ. (*A. com. fl. pleno*). Ὡς κοσμητικὸν εἶδος θεραπεύεται ἐνίοτε καὶ Ἄ. ἢ **νανοφυῆς** (*A. nana*) ἰθαγ. τῆς Ταταρίας.

Μεγάλη εἶνε ἡ παραγωγὴ ἀμυγδάλων ἰδίως ἐν Ἰσπανίᾳ· ἀλλὰ καὶ ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Γαλλία παράγουσι καὶ ἐξάγουσι μεγάλα ποσὰ ἀμυγδάλων. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὡς πρὸς τὴν ἀμυγδαλοπαραγωγὴν προεξάρχει ἡ Χίος, ἣτις παράγει καὶ ἐξάγει ἰδίως ἀπλᾶ ἀμύγδαλα. Ἡ ἀμυγδαλοπαραγωγὴ τῆς Ἑλλάδος εἶνε περιωρισμένη ἔν καὶ ἡ Ἄ., ὡς εἶπομεν ἄνωτέρω, παρ' ἡμῖν εἶνε αὐτοφυῆς καὶ δύναται νὰ καλλιεργηθῇ ἐπικερδῶς πολλαχοῦ τῆς χώρας.

Τὰ γλυκὰ ἀμύγδαλα καταναλίσκονται πανταχοῦ κατὰ μεγάλα ποσὰ πρὸς κατασκευὴν κομφέτων καὶ ποικίλων γλυκυσμάτων ἐν οἷς καὶ τὸ περιώνυμον τῆς Ἰσπανίας ἀμυγδαλωτὸν ἢ ἀμυγδαλάτον (τὸ κν. **μαντολάτον** ἐκ τοῦ ἰταλ. *mandorlato*, γαλλ. *pougat*) τὸ καὶ πολλαχοῦ ἄλλοῦ σήμερον κατασκευαζόμενον (παρ' ἡμῖν ἰδίως ἐν Σύρῳ). Ἐκ γλυκῶν ἀμυγδάλων κατασκευάζεται τὸ δροιστικὸν καὶ κν. γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα **σουμάδα** (γαλλ. *orgeat*) ποτόν, ὕπερ ἐνιαχοῦ λέγεται **θιάσιον**, καὶ τὸ ὁποῖον οἱ Βυζαντινοὶ ὠνόμαζον **θασόρροφον** (δ. δ. ῥόφημα ἐκ θασίων ἀμυγδάλων—Κοραῆς).

Ἡ Μεγάλη Βρετανία εἶνε ὁ σπουδαιότερος καταναλωτὴς ἀμυγδάλων. Ἡ χώρα αὕτη εἰσάγει ἐτησίως περὶ τὰς 150,000 ἀγγλ. στατήρας (τῶν 40 ὀκ.) ἀμύγδαλα ἀξίας 700,000 λιρῶν στερελινῶν. Εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ Λονδίνου ἡ ψίχα τῶν ἀμυγδάλων (γαλλ. *amandes nues*) τῆς Ἰορδανίου διαφορᾶς (ἀγγλ. *Jordan Almond-tree*, ἐκ τῆς ὁμάδος τῶν Μακροκάρπων) τιμᾶται πρὸς 10-12 λίρας κατὰ στατήρα ἀγγλ. ἤτοι πρὸς 6 1/2—8 δρ. κατ' ὀκ." Ἐχουσι δὲ οἱ πυρῆνες τῶν ἀμυγδάλων τῆς διαφορᾶς ταύτης σχῆμα κανονικώτατον ὡσεὶδὲς ἐπιμηκες καὶ χρησιμεύουσιν ἰδίως εἰς τὴν κατασκευὴν κομφέτων. Εἰς τὴν αὐτὴν ἀγορὰν ἡ τιμὴ τῶν ἀρίστων ἀμυγδάλων τῆς Σικελίας (τοῦ *Girgenti*, ἔθθα καλλιεργεῖται κατὰ προτίμησιν ἢ διαφορὰ *Pizzuta*) ἐν καταστάσει ψίχας ποικίλλει μεταξὺ τῶν 4 καὶ 5

λιρών κατά στατήρα, ἡ δὲ τιμὴ τῆς ψίχας τῶν γλυκῶν ἀμυγδάλων τῆς Ἄνατολῆς κυμαίνεται μεταξύ τῶν 3 καὶ 4 λιρών κατά στατήρα. Τὰ ἐκλεκτότερα γαλλικὰ ἀμύγδαλα εἶνε τὰ τῶν ἀπαλοκάρπων διαφορῶν Aubélane, Ἄ la dame, Ἄ la princesse, Ἄ la sultane, πωλοῦνται δὲ ταῦτα ἄθραυστα πρὸς 6-8 λίρας κατά στατήρα.

Ἡ ψίχα τῶν ἀμυγδάλων (ὡς καὶ ἡ ψίχα τῶν πυρήνων βόδακινων, προυμῶν, κερασιῶν καὶ ἰδίως βερικοκκῶν) περιέχει 25-40 % εὐγευστον παχὺ ἔλαιον (τὸ ἀμυγδαλέλαιον), ὅπερ λαμβάνεται δι' ἐκθλίψεως, συνηθέστερον ἐκ πικρῶν ἀμυγδάλων, καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν σαχαροπλαστικὴν καὶ ἰδίως εἰς τὴν φαρμακοποιαν καὶ τὴν μυρψίαν. Διὰ τῆς ἐν ἰγδίῳ τριβῆς καὶ μίξεως 10 μερῶν (βάρους) τοιοῦτου ἐλαίου, 5 μερῶν κόνεως κόμμεως ἀραβικοῦ καὶ 20 μερῶν ὕδατος σκευάζεται εὐγευστον γαλακτωδὲς ποτόν, ὅπερ ἐν ἀνάγκῃ δυνατὸν ν' ἀντικαταστήσῃ τὸ γάλα τὸ λαμβανόμενον μετὰ καφέ ἢ τείου. Τὰ μετὰ τὴν λήψιν τοῦ ἐλαίου ὑπολείμματα τῶν πικρῶν ἀμυγδάλων εἶνε δηλητηριώδη, διὸ δὲν χορηγοῦνται εἰς τὰ κτήνη. Εἶνε ἐντούτοις χρήσιμα πρὸς λήψιν τοῦ λεγομένου **πικραμυγδαλελαίου**, οὐσίας δηλητηριώδους (ὡς ἐκ τοῦ ὕδροκυανικοῦ ὀξέος ὅπερ ἐνέχει—βλ. Ἄμυγδαλοειδῆ) χρησιμοποιουμένης εἰς τὴν μυρψίαν καὶ τὴν σαπωνοποιαν. Πρὸς λήψιν τῆς οὐσίας ταύτης τὰ ὑπολείμματα ἀποβρέχονται μὲ πενταπλάσιον τοῦ βάρους τῶν ὕδωρ καὶ μετὰ εἰκοσιτετράρων διαμονὴν ἀποστάζονται. Δέκα ὀκ. ὑπολείμματων ἀποδίδουσι 15—20 δράμια τοιοῦτου ἐλαίου.

Τὸ ἐκ τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν κλάδων τῆς Ἄ. ἐνίοτε ἀφθῶνως ἐκκρινόμενον κόμμι δὲν εἶνε πλήρως διαλυτὸν ἐν ὕδατι, οὐχ ἤττον χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν βιομηχανίαν. Τὸ ξύλον τοῦ δένδρου τούτου εἶνε σκληρὸν καὶ διαρκέστατον καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ἐπιπλοποιαν καὶ τὴν τορνευτικὴν, τὰ δὲ φύλλα τῆς Ἄ. ἐνέχουσι κιτρίνην βαφικὴν οὐσίαν χρησιμοποιουμένην ἰδίως πρὸς βαφὴν ὤων τοῦ Πάσχα. Τὰ κελύφη τῶν ἀμυγδάλων ἀποτελοῦσιν ἀρίστην καύσιμον ὕλην.

Ἡ Ἄ. ἀνθεῖ καὶ βλαστάνει ἐνωρίτατα—«προανθεῖ δὲ τῶν φύλλων καὶ πρωῖ-θλαστεῖ» ὡς παρατηρεῖ ὁ Θεοφρ. — εἶνε ὁ προάγγελος τῆς ἀνοίξεως—ἀλλ' ἡ ἰδιότης τῆς αὐτῆ γίνεται ἐνίοτε πρόξενος τῆς καταστροφῆς τοῦ καρποῦ τῆς ὑπὸ τῶν ὀψίμων παγετῶν, διὸ καὶ λέγεται τὸ «Μωρὴ τρελλὴ Ἄμυγδαλιὰ π' ἀνθίζεις τὸ Γενάρη». Χάρις εἰς τὴν μακρὰν κάθετον ρίζαν τῆς ἀντέχει πολὺ εἰς τὴν ξηρασίαν, ἵνα δὲ μὴ ἀποβάλλῃ τὸ πλεονέκτημά της τοῦτο εἶνε προτιμότερον οἱ ἀμυγδαλεῶνες νὰ καταρτιζῶνται διὰ τῆς ἐπὶ τόπου σπορᾶς καὶ οὐχὶ διὰ δένδρουλιῶν λαμβανομένων ἐκ φυτωρίων. Μᾶλλον ἀντέχουσα εἰς τὸ ψύχος, τὴν ξηρασίαν καὶ τὰς νόσους (καὶ ἰδίως τὴν κομμώσιν) εἶνε ἡ Πικραμυγδαλῆ, ἀλλ' αὕτη χρησιμοποιουμένη ὡς ὑποκείμενον ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ ἐπιδράῃ ἐπὶ τῆς γέυσεως τοῦ καρποῦ τῶν ἐπ' αὐτῆς ἐμβολιαζομένων γλυκυκάρπων διαφορῶν. Εἰς σχετικῶς ξηρὰς γαίας ἡ Πικραμυγδαλῆ χρησιμοποιεῖται ἐπιτυχῶς ὡς ὑποκείμενον πρὸς ἐμβολιασμὸν τῆς Ροδακινέας, καὶ τῆς Βερικοκκίας.

Ἡ Ἄ. εὐδοκίμει εἰς παντὸς εἶδους ἐδάφη πλὴν τῶν λίαν συμπαγῶν καὶ τῶν

καθύγρων. Εἰς ἀγρούς καὶ κήπους συχνὰ ἀρδευομένους σπανίως ἐπιτυγχάνει τὸ δένδρον τοῦτο, ὅπερ εἰς γόνιμον καὶ οὐχὶ ὑγρὸν ἔδαφος δύναται νὰ διατηρηθῇ ἐν πλήρη καρποφορίᾳ ἄνευ ἀρδεύσεως ἐπὶ αἰῶνα καὶ πλεόν. Ἐντούτοις ὑπὸ τὸ ἡμέτερον κλίμα αἱ μεμετρημένα θερινὰ ἀρδεύσεις ὠφελουσί τὴν Ἄ. τὴν φυομένην εἰς πορῶδες καὶ ξηρὸν ἔδαφος ὅταν αὐταὶ ἐκτελώνται μετὰ τὴν πῆξιν (τὸ δέσιμον) τοῦ καρποῦ. Εἰς τοὺς καταρτιζομένους ἀμυγδαλεῶνας ἢ τηρητέα μετὰ τῶν δένδρων ἀπόστασις ποικίλλει ἀναλόγως τῆς διαφορᾶς αὐτῶν καὶ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους· τὰ μικρόσωμα δένδρα εἰς μετρίας γονιμότητος ἐδάφη δέον ν' ἀπέχωσιν ἀπ' ἄλλήλων 4—5 μ. ὅσον γονιμώτερον εἶνε τὸ ἔδαφος καὶ μεγαλοσωμότερα ἢ χρησιμοποιουμένη διαφορά τόσον μεγαλητέρα πρέπει νὰ ᾖνε ἢ μετὰ τῶν δένδρων τηρητέα ἀπόστασις ἣτις ἐνίοτε φθάνει καὶ μέχρι 10 μ.

Εἶδον Ἄ. καρπίσαντες τὸ δεύτερον ἔτος ἀπὸ τῆς σπορᾶς τῆς· ἀλλὰ τοῦτο ἀποτελεῖ ἐξαίρεσιν· κατὰ γενικὸν κανόνα ἢ Ἄ. ὑπὸ τὸ ἡμέτερον κλίμα καὶ εἰς γόνιμον ἔδαφος ἄρχεται καρποφοροῦσα ἀπὸ τοῦ τετάρτου τῆς σπορᾶς τῆς ἔτους. Ἐν πλήρει καρποφορίᾳ εὐρίσκεται τὸ δένδρον περὶ τὸ 7ον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Πολλὰ διαφορὰ ἐν πλήρει καρποφορίᾳ ἀποφέρουσι κατ' ἔτος καὶ μέχρις 80 ὀκ. ἀμύγδαλα κατὰ δένδρον τὰ ὅποια ἀποδίδουσι 15—20 ὀκ. ψίγας.

Μάστιξ τῶν ἐν φυτωρίοις ἰδίως ἀναπτυσσομένων Ἄ. εἶνε ὁ σφακελισμὸς ἢ σῆψις τῶν ριζῶν (βλ. Ἀμπελος σελ. 97), πάθησις καταστρεπτικὴ καὶ δυναμένη ἐνίοτε νὰ προληφθῇ διὰ τῆς ἐγκαίρου διακοπῆς τῶν ἀρδεύσεων. Ἡ πάθησις αὕτη προσβάλλει καὶ τὰ ἀνεπτυγμένα δένδρα τὰ φυόμενα εἰς ἔδαφος οὐχὶ ἐντελῶς πόριμον, ὑγρὸν δὲ ἢ ἀρδευόμενον. Ἐκ τῶν ἄλλων παθήσεων τῆς Ἄ. αἱ συνθέςτεραι καὶ μᾶλλον ἐπιζήμιοι εἶνε αἱ ἐξῆς :

α') Κομμίωσις. Πᾶσα προσβολὴ διαταράττουσα τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τῆς Ἄ. (ὡς καὶ τῶν ἄλλων Ἀμυγδαλοειδῶν—β.λ.) προκαλεῖ τὴν ἀπὸ τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν κλάδων (ἐνίοτε δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ καρποῦ) αὐτῆς ἔκκρισιν κόμμεως, ἣτις ὅταν ᾖνε ἀφθονος ἐξαντλεῖ τὸ δένδρον. Συνθέςτατα προάγγελος τῆς ἀποξηράσεως Ἀμυγδαλοειδοῦς δένδρου εἶνε ἢ ἀπὸ πολλὰ μέρη τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν κλάδων του ἢ καὶ ἀπὸ τῶν ἰσχυρῶν ἔτι καρπῶν του ἔκκρισιν ἀφθονοῦ κόμμεως. Αἱ Ἄ. αἱ φυόμεναι εἰς ἔδαφος ἀργιλλῶδες καὶ ἄπορον, ὡς καὶ αἱ ἀκαίρως καὶ ὑπερμέτρως ἀρδευόμεναι εἶνε μᾶλλον ἐπιρρεπεῖς εἰς τὴν κομμίωσιν. Ἡ διακοπὴ τῶν ἀρδεύσεων, ἢ ἀποστράγγισις τοῦ ἐδάφους καὶ ἢ κατὰ Σεπτέμβριον ἢ Ὀκτώβριον περιλάκκωσις τοῦ δένδρου καὶ ἐπὶ τῶν οὕτω ἀποκαλυπτομένων κυρίων ριζῶν του ἐναπόθεσις 1—2 ὀκ. λειοτριμμένου θεικοῦ σιδήρου καὶ 3—5 ὀκ. ἀσβέστου καὶ τέφρας ξυλανθράκων ἢ ξύλων δυνατὸν νὰ περιστείλωσι τὸ κακὸν ἐὰν δὲν ἔχη ἤδη λάβει διαστάσεις. Ἄλλ' ἢ ἔκκρισις κόμμεως εἰς τὰ Ἀμυγδαλοειδῆ δυνατὸν νὰ ᾖνε καὶ φυσιολογικὴ· εἶνε δὲ τοιαύτη ὅταν τὸ κόμμα παρουσιάζεται εἰς μικρὰν ποσότητα. Τοιαύτη φυσιολογικὴ ἔκκρισις κόμμεως εἶνε ἢ παρατηρουμένη εἰς τὰς πληγὰς τὰς τυχαίως ἢ τὰς κατὰ τὴν κλάδουσιν προξενουμένας εἰς ὑγιείας

δένδρον, ἔχει δὲ σκοπὸν ἢ ἔκκρισιν αὐτὴ νὰ προσφυλάττῃ τὰ οὕτω ἀπογυμνούμενα τοῦ φλοιοῦ των μέρη ἀπὸ τῆς προσβολῆς τῶν παρασίτων.

β') **Φυλλοφάγος κάμπη.** Ἡ κάμπη τοῦ μεγαλητέρου εὐρωπαϊκοῦ κνεφαίου λεπιδοπτέρου ἐντόμου (*Bombyx* ἢ *Saturnia Pyri* ἢ *Pavonia major*, γαλλ. *Grand Paon*) ἐνίοτε ἀπαντᾷ ἐπὶ τῆς Ἄ., ἤς κατατρώγει τὸ φύλλωμα. Ὡς ἐκ τῆς ὁμοιότητος τοῦ χρώματος τῆς κάμπης πρὸς τὸ τοῦ φυλλώματος δυσκόλως διακρίνεται αὕτη ἐπὶ τοῦ δένδρου· γίνεται ἐν τούτοις καταληπτὴ ἢ παρουσία της ἐκ τῆς ἀφθόνου κόπρου της ἣτις πίπτει ὑπὸ τὸ δένδρον καὶ τῆς κατὰ τόπους ἐλαττώσεως τῶν φύλλων τούτου. Ἡ συλλογὴ καὶ καταστροφὴ τῶν ἤδη ἀνεπτυγμένων καμπῶν καθίσταται οὕτω εὐχερῆς. Οἱ ψεκασμοὶ δι' ἀρσενικοῦ χυμοῦ ἢ ἄλλης ἐντομοκτόνου διαλύσεως εἶνε ὡσαύτως ἀποτελεσματικοί.

γ') **Φθειρίσις** (κν. **Μελίγγρα**)· νόσος συνηθεστάτη εἰς πλεῖστα καλλιεργούμενα φ. προκαλουμένη ὑπὸ παντοίων Φυτοφθειρῶν (*Aphidae*). Ὁ προσβάλλων τὴν Ἄ. Φυτόφθην (*Aphis Amygdali*) ἀποβαίνει ἐνίοτε λίαν ἐπιζήμιος. Οἱ ἔγκαιροι ψεκασμοὶ διὰ διαλύσεως ἀποθρέγματος καπνοῦ ἢ λυσόλης (β. λ.) ἀπαλλάσσουν τὰ δένδρα τῆς μαστίγος ταύτης.

δ') **Ψωρίασις** (κν. ψώρα)· νόσος ὀφειλομένη εἰς τὴν παρουσίαν *Κοκκοειδοῦς* ἐντόμου (*Lecanium Amygdali*) καὶ θεραπευομένη διὰ γενναίας κλαδεύσεως κατὰ Δεκέμβριον. Μετὰ τὴν κλάδευσιν ὁ κορμὸς καὶ οἱ κλάδοι τοῦ δένδρου ἐπιχρίονται μὲ πικρὴν διάλυσιν ἀσβέστου εἰς ἣν προστίθεται 2—3 % πετρέλαιον

ε') **Σκωρία**· νόσος κρυπτογαμικὴ ἐκδηλουμένη ἐπὶ τῶν φύλλων ἐφ' ὧν παρουσιάζονται κηλίδες χρώματος ἀνοικτοῦ πορτογαλλίνου· ταῦτα ἀποξηραίνονται πρόωρος καὶ πίπτουσι. Προλαμβάνεται ἡ ἀνάπτυξις τῆς νόσου διὰ ψεκασμῶν μὲ βορδιγάλιον πολλῶν ἐκτελουμένων κατὰ Νοέμβριον καὶ ἀρχὰς Ἰανουαρίου πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἀνθήσεως, δι' ὧν καταστρέφονται τὰ ἐπὶ τοῦ δένδρου ὑπάρχοντα σπέρματα τῶν προκαλούντων τὴν νόσον *Μικρομυκητῶν* (*Puccinia pruniorum*, *Polystigma rubrum* καὶ *P. ochraceum*).

ς') **Ἵπερτροφία τῶν φύλλων**· νόσος ὀφειλομένη εἰς τὴν παρουσίαν *Μικρομυκητος* (*Exoascus* ἢ *Taphrina deformans*, γαλλ. *Cloque du Pêcher*, ἀγγλ. *Peach leaf curl*, κν. **Κατσάρωμα**). Οἱ διὰ βορδιγαλλίου πολτοῦ ψεκασμοὶ ἅμα τῇ ἐμφάνισι τῆς νόσου ὡς καὶ περὶ τὰ τέλη Δεκεμβρίου ἢ τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου, πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἀνθήσεως, εἶνε συνήθως ἀποτελεσματικοί. Κατὰ τῆς νόσου ταύτης, ἣτις προσβάλλει καὶ ἄλλα ὀπωροφόρα (βλ. Ῥοδακινέα), ὡς καὶ κατὰ τῶν ἄλλων κρυπτογαμικῶν νόσων τῶν καρποφόρων ἰδίας δένδρων, ἐπιτυχεστάτη λέγεται καὶ ὀλιγοδάπανος εἶνε ἡ ἐφαρμογὴ μέσου ὅπερ ἐπενόησεν ὁ τοῦ ἐν Οὐασιγκτῶν ὑπουργεῖου τῆς Γεωργίας φυτοπαθολόγος *Scott*, καὶ τὸ ὁποῖον τελευταίως ἐδοκιμάσθη ἐπιτυχῶς καὶ ἐν Γαλλίᾳ. Συνίσταται δὲ τὸ μέσον τοῦτο εἰς τὸν κατ' ἐπανάληψιν (δὶς ἢ τρίς) ψεκασμὸν τῶν προσβεβλημένων δένδρων μὲ διάλυσιν μίγματος θείου καὶ ἀσβέστου παρασκευαζομένου ὡς εἴξης: Εἰς σκάφην ἢ βυτίον εἰσάγεται μία ὀκά ἀσβέστου εἰς βώλους καὶ

χύνεται ἐπ' αὐτῆς μικρὰ ποσότης ζέοντος ὕδατος, ἅμα τῇ ἐπαφῇ τοῦ ὁποίου ἡ ἄσβεστος ἀρχεται διαλυομένη. Μετὰ πάροδον λεπτῶν τινων τῆς ὥρας, ὅταν ἡ διαλυομένη ἄσβεστος ἀρχίσῃ ν' ἀναπτύσῃ μεγάλην θερμοκρασίαν, προστίθενται δύο ὀκάδες κόνεως θείου καὶ ἀναμιγνύεται τὸ ὅλον καλῶς ὑπὸ ἐργάτου διὰ ξυλίνης ράβδου. Κατὰ τὴν ἀνάμιξιν ἕτερος ἐργάτης προσθέτει ἐκ διαλειμμάτων ἀνά ὀλίγον ψυχρὸν ὕδωρ. Ἡ ἐκ διαλειμμάτων προσθήκη ψυχροῦ ὕδατος καὶ ἡ διὰ τῆς ράβδου ἀνάδευσις τοῦ μίγματος ἐξακολουθοῦσι μέχρις ὅτου παύσῃ καθ' ὀλοκληρίαν ἡ βράσις τῆς ἄσβέστου καὶ ἡ ἀνάπτυξις θερμότητος· τότε προστίθεται τὸ ἀπαιτούμενον ὕδωρ (ψυχρὸν) πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ὅλου εἰς 100 ὀκάδας. Πρὸς ἀποχώρισιν τῶν τυχόν μὴ διαλυθέντων μερῶν ἄσβέστου ἢ θείου ὡς καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ὑπαρχόντων ξένων σωμάτων (ἄμμου κ.λ.) ἡ διάλυσις πρὸ τῆς χρησιμοποίησεώς τῆς διηθεῖται διὰ μέσου σάκκου ἢ ἄλλου χονδροῦ ὑφάσματος. Ἐκ τῶν πειραμάτων τὰ ὅποια διεξήχθησαν ἐν Γαλλίᾳ τῇ προτροπῇ καὶ ὑποδείξει τοῦ νομαρχιακοῦ καθηγητοῦ τῆς Γεωργίας κ. Marre (1), ἀπεδείχθη ὅτι διὰ τοῦ φαρμάκου τούτου ὄχι μόνον παρακωλύεται ἡ πρόοδος τῆς νόσου, ἀλλὰ καὶ ζωηρότερον βλαστάνουσι τὰ ψεκαζόμενα δένδρα. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ὡς προληπτικὸν ἐφαρμογῇ τοῦ μέσου τούτου εἶνε προτιμότερα καὶ ἀποτελεσματικότερα· λέγεται δὲ ὅτι τοῦτο ἐφηρμόσθη ἐπιτυχῶς ἐν Ἰταλίᾳ καὶ κατὰ τῆς ψωριάσεως τῶν καρποφόρων δένδρων.

ζ') Κράδος. Τὸ ξύλον τῆς Ἀ., κατὰ τὴν κλάδουσιν ἢ καὶ τυχαίως ἀπογυμνούμενον τοῦ φλοιοῦ του, προσβάλλεται εὐκόλως ὑπὸ τῶν Πολυπόρων (καὶ ἰδίως τοῦ Polyporus igniarius), Μυκήτων προξενούντων τὸν λεγόμενον Κράδον, ἧτοι τὴν βαθμιαίαν ἀποσύνθεσιν τοῦ ἐγκαρδίου ξύλου. Προλαμβάνεται ἡ πάθησις αὕτη ὅταν πᾶσα ἐπὶ τοῦ δένδρου τομῇ γίνεται διὰ κλαδευτηρίου ἢ πελέκως (καὶ οὐχὶ διὰ πρίονος) καὶ ὅταν πάντα τὰ ἐξ οἰασθήποτε αἰτίας ἀπογυμνούμενα τοῦ φλοιοῦ τῶν μέρη ἐπιχρίωνται μὲ μίγμα ἐξ ἴσων μερῶν ἀργίλλου καὶ κόπρου βόας.

η') Σκωληκίασις τοῦ καρποῦ. Τὰ ἀμύγδαλα νεαρὰ ἔτι προσβάλλονται ὑπὸ διαφόρων ἐντόμων, ὧν οἱ σκώληκες κατατρῶγουσι τὴν ψίχαν. Τὰ συνηθέστερον ἀπαντῶντα τοιαῦτα ἕντομα εἶνε Ῥυγχίτης ὁ χαλκόχρους (Rhynchites cupreus, Κολεόπτερον) καὶ Ὀπλοκάμπη ἡ πυρόκερος (Hoplocampa fulvicornis, Ὑμενόπτερον). Προλαμβάνεται ἡ προσβολὴ διὰ ψεκασμῶν μὲ διάλυσιν ἀρσενικοῦχον (βλ.) ἐκτελουμένων τοῦ μὲν κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς ἀνθήσεως, τοῦ δὲ κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς πῆξεως τοῦ καρποῦ. Ὁ ἤδη προσβεβλημένος καρπὸς δέον νὰ συλλεγῆται νωπὸς ἔτι καὶ νὰ καταστρέφῃται ἀμέσως.

Ἄμυγδαλοειδῆ (Amygdaleae) οἰκογένεια τῆς τ. τῶν Ῥοδωδῶν, περιλαμβάνουσι θάμνους καὶ δένδρα, τὰ πλεῖστα, καρποφόρα (γ. Ἀμυγδαλῆ, Βερικοκκία,

(1) «La bouillie sulfo-calcique contre les maladies des arbres fruitiers», ὑπὸ E. Marre. «Progrès agricole et viticole», 1912, Α', σελ. 12.

Κερασέα, Προύμνη, Ῥοδακινέα κ. ἄ). Ἡ ψίχα τῶν πυρήνων καὶ τὰ φύλλα πάντων τυχρῶν τῶν φυτῶν τούτων ἐνέχουσι ποσότητά τινα ἀμυγδαλίνης, «ἥτις τῇ ἐπιδράσει φυράματός τινος ἐντὸς τῶν αὐτῶν φυτικῶν μερῶν εὐρυσκομένου, μετατρέπεται, ὅταν ταῦτα μεθ' ὕδατος κατεργασθῶσιν, εἰς σάκχαρον, ἔλαιον πικρῶν ἀμυγδάλων καὶ ὑδροκυανικὸν ὀξύ» (Χρηστομάνος) οὐσίαν λίαν δηλητηριώδη.

Ἄμυλον (γαλλ. amidon ἢ fécule, ἀγγλ. starch, τουρ. νισεστέ). Τὸ ἄμυλον, τὸ κν. ὀνομαζόμενον **κόλλα** ἢ **νισεστέ**, εἶνε ἡ κυρία μορφή εἰς ἣν ἡ κατεργασμένη τροφή τῶν φ. θησαυρίζεται εἰς διάφορα μέρη αὐτῶν. Ἄπαντ' αὖ δὲ τὸ ἄμυλον ἐν μορφῇ κόκκων σφαιροειδῶν ἢ πολυέδρων, συνήθως μικροσκοπικῶν (Goodale), κατὰ μεγάλα δὲ ποσά, εἰς τοὺς σπόρους τῶν Σιτηρῶν, τῶν Ὀσπριωδῶν καὶ τινῶν ἄλλων φ. εἰς ὀπώρας ἢ ἄλλους καρπούς, εἰς ρίζας ἢ κονδύλους ὡς καὶ εἰς τὸν κορυμνὸν δένδρων τινῶν καὶ ἰδίως πολλῶν Φοινικῶδων. Ὑπὸ τὸ ὄνομα **ἄμυλον** (μεταγενεστέρως δὲ καὶ **καταστατόν**—βλ. Σίτος) ἦτον ἡ οὐσία αὕτη γνωστή παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ ἐλαμβάνετο ἐκ τοῦ σίτου (1). Σήμερον τὸ ἄμυλον τοῦ ἐμπορίου (ἢ **κόλλα**) λαμβάνεται ἰδίως ἐκ τοῦ σίτου, τοῦ ἀραβοσίτου καὶ τῶν γεωμήλων (ἢ γαλλ. fécule). Ἀποτελεῖ δὲ τὸ ἄμυλον τὸ κύριον συστατικὸν τοῦ πρὸς ἄρτοποιίαν ἀλεύρου.

Εἰς πλείστας γῶρας ἀπὸ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ὁ σίτος εἶνε ὁ κατ' ἐξοχὴν πρὸς ἄρτοποιίαν καρπός. Ἀλλὰ πολλαχοῦ ἀντὶ τοῦ σίτου χρησιμοποιοῦνται οἱ καρποὶ τῆς Κριθῆς, τῆς Βρίζης, τῆς Βρόμης, τοῦ Ἀραβοσίτου, τῶν Σόργων (καὶ ἰδίως Σόργου τοῦ κύπτοντος), τῶν Κέγγρων, τοῦ Κόικος (ἐνιαχοῦ τῆς Ἰνδικῆς), Πασάλου τοῦ σιτοειδοῦς, Πόας τῆς ἀβυσσινιακῆς, Ζιζανίας τῆς ἐλοχαροῦς (εἰς τινα μέρη τῆς βορ. Ἀμερικῆς), Γυμνότριχος τῆς τυφοειδοῦς, Ἐλευσίος τῆς Κορακάνης κ. ἄ. Πάντα τὰ φ. ταῦτα ὑπάγονται εἰς τὴν τ. τῶν Ἀγρωστωδῶν, οἱ δὲ καρποὶ τῶν εἶνε λίαν ἀμυλοῦχοι. Ἀγρωστώδες φ. εἶνε καὶ ἡ Ὀρουζα ἧς ὁ ἐξόχως ἀμυλοῦχος καρπὸς ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν τροφήν τῶν πλείστων κατοίκων τῆς Ἰαπωνίας, τῆς Σινικῆς καὶ τῆς Ἰνδικῆς. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην γῶραν, ὡσάκις ἔνεκα ξηρασίας ἀποτυγχάνει ἡ εἰσοδεία τῆς ὀρύζης, ἀντ' αὐτῆς γίνεται χρῆσις τῶν σπερμάτων Βαμβουσῶν τινῶν (β. λ.), Ἀγρωστωδῶν ἐπίσης φ., τὰ ὅποια, ὡς ἐκ θείας προνοίας, τότε ἀκριβῶς συμπίπτει νὰ καρποφορῶσι. Πρὸς μερικὴν ἀντικατάστασιν τοῦ σίτου ἢ πρὸς νόθευσιν τοῦ σιτινοῦ ἀλεύρου γίνεται πολλάκις χρῆσις τινῶν ἐκ τῶν ἀνωτέρω καρπῶν καὶ ἰδίως τῆς κριθῆς (σμιγός), τῆς βρίζης, τοῦ ἀραβοσίτου (κατὰ προτίμησιν τοῦ λευκοκόκκου),

(1) «Ἄμυλον ὀνομάσται διὰ τὸ χωρὶς μύλου κατασκευάζεσθαι· ἄριστον δὲ ἔστι τὸ σκευαζόμενον ἐκ πυροῦ σιτανίου, κρητικὸν δὲ ἢ αἰγύπτιον· σκευάζεται δὲ ἐκ πυροῦ σιτανίου καθαροῦ, βρεγομένου πεντάκις τῆς ἡμέρας» κ.τ.λ. (Διοσκρ. «Περὶ ὕλης ἰατρικῆς» Β, 123).

τῶν σόργων, ὡς καὶ τῶν καρπῶν ὀσπρίων τινων καὶ ἰδίως τῶν κυάμων, τῶν ἐρεβίνθων (εἰς τὰ ἐπτάζυμα), τῆς σοίας κ.ἄ. (1).

Εἰς πολλὰς τροπικὰς ἰδίως χώρας ἀντί τοῦ ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀπαριθμουμένων σπερμάτων παρασκευαζομένου ἄρτου γενικῆ σχεδὸν γίνεται χρῆσις πλουσιῶν ἐν ἀμύλω ὀπωρῶν, καρπῶν, ῥιζῶν, κονδύλων ἢ ἄλλων φυσικῶν μερῶν. Ἐκατομμύρια ὅλα ἀνθρώπων εἰς τὴν τροπικὴν Ἀσίαν καὶ τὰς παρά ταύτην νήσους τρέφονται ἐκ βανανῶν τὰς ὁποίας οὗτοι χρησιμοποιοῦσι πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ πρὸς κατασκευὴν εἶδους ἄρτου. Πανταχοῦ ἐνθα ὁ δακτυλοφόρος Φοινῖξ καλλιεργεῖται ἐκτενῶς, καὶ ἰδίως πολλαχοῦ τῆς βορ. Ἀφρικῆς, τὰ φοινίκια (οἱ χουρμάδες) ἀποτελοῦσι τὴν κυρίαν τροφήν τῶν πενεστέρων ἰδίως κατοίκων, ἐκ τοῦ καρποῦ δὲ τούτου ἔκπαιλαι παρασκευάζουσιν οὗτοι καὶ εἶδος ἄρτου (2). Τὸν ἄρτον ἀντικαθιστῶσιν ἐνιαχοῦ τῆς Ἰνδικῆς καὶ τῆς Ὠκεανίας οἱ μέγιστοι καρποὶ τῶν Ἀριοκάρπων εἰς ἄλλας δὲ χώρας ἀντικαθίσταται ὁ ἄρτος ὑπὸ πλουσιῶν ἐν ἀμύλω κονδύλων καὶ ῥιζωμάτων πλείστων φ. (3). Τὴν αὐτὴν σχεδὸν χρησιμότητα ἔχουσιν ἐνιαχοῦ καὶ τινες πλούσιοι ἐν ἀμύλω, Λειχῆνες (β. λ.) ὡς καὶ τινὰ Φυκώδη (β. λ.). Ἀφθονον ἀμυλοῦχον οὐσίαν ἀντικαθιστῶσαν πολλαχοῦ τὸν ἄρτον ἐνέχουσι καὶ οἱ κορμοὶ Φοινικωδῶν καὶ Κυκαδωδῶν τινων φ. οἷα εἶνε Ἀρέγκα ἢ σακχαροφόρος, Ἐγκεφάλαρτος ὁ κίφριος, Καρυῶτις ἢ καυστηρά, Κοπερνιακία ἢ κηροφόρος, Κυκάδος εἶδη, Μαυριτία ἢ εὐκαμπτος, Μητροξόλου εἶδη, Ραφίδος εἶδη, Φοινῖξ ὁ ἀλευρώδης κ. ἄ.

Ὁ καρπὸς Διῶου τοῦ ἐδωδιμου ἀλεθόμενος ἀποτελεῖ εἶδος μαρανταμύλου (β. λ.) θρεπτικωτάτου. Εἰς τὴν μέσην καὶ τὴν νότιον Εὐρώπην καὶ εἰς τροπικὰς καὶ παρατροπικὰς χώρας τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς ἀπαντῶσιν αἱ Τράπαι, ὁ ἀμυλοῦχος καρπὸς τῶν ὁποίων ἀντικαθιστᾷ τὸν ἄρτον πολλαχοῦ τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Θρεπτικωτάτην μᾶζαν καὶ εἶδος ἄρτου παρασκευάζουσιν ἐνιαχοῦ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰταλίας οἱ χωρικοὶ ἐκ ξηρανομένων ἐν κλιβάνῳ, ἀποφλοισυμένων καὶ ἀλεθόμενων καστάνων, τὰ ὅποια εἶνε καρπὸς λίαν ἀμυλοῦχος, θρεπτικωτάτος καὶ εὐγευστότατος. Ὡς τὸ πάλαι ἐν Ἀρκαδίᾳ οὕτω καὶ σήμερον ἐνιαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας τὸν ἄρτον ἀντικαθιστῶσιν ἐνίοτε καὶ αἱ ἀμυλοῦχοι βάλανοι Δρυῶν τινων. Ἐκτενῆς εἶνε ἡ καλλιέργεια πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς εἰδῶν Πολυγόνου (β. λ.), ὧν τὰ λίαν ἀμυ-

(1) Βλέπε καὶ εἰς Βλῆτον, Ἡλιάνθος, Θέρμας, Λίνον, Μεσημβριάνθεμον, Νυμφαία, Χηνοπόδιον.

(2) Βλέπε καὶ εἰς Ζίζυφος, Ἰσβιγία, Κερατέα.

(3) Βλέπε Ἀλοκασία, Ἀλστρομερία, Ἀμορφόφαλλος, Ἄπιος, Ἄρον, Ἀρρακάχη, Γλυκοπατάτα, Διοσκοριδία, Θαψία, Ἴπομοσία, Καλάδιον, Κάννη, Κολοκασία, Κουρκούμη, Λεουίσσα, Μανιότη, Μαραντία, Νυμφαία, Ὀρχις, Οὐλλουκος. Πουεραρία, Τάκκα.

λοῦχα σπέρματα ἀποφλοιόμενα καὶ ἀλεθόμενα παρέχουσιν ἄλευρον χρησιμο-
ποιούμενον πρὸς μερικὴν ἀντικατάστασιν τοῦ ἄρτου. Ἐν τε δὲ τῇ Ἀμερικῇ καὶ
τῇ Ἀσίᾳ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν καλλιεργοῦνται ἐκτενῶς εἶδη τινα Βλήτου. Ἄλλ'
ἐκτενεστάτῃ εἶνε πολλαχοῦ τῆς γῆς σήμερον ἡ καλλιέργεια Στρώχνου τοῦ κον-
δυλορρίζου, οὐτινος οἱ λίαν ἀμυλοχοῖ κόνδυλοι (αἱ πατάται) πολλαχοῦ ἀντικαθι-
στῶσιν ἐν μέρει ἢ καὶ καθ' ὅλοκληρίαν τὸν ἄρτον. Ἐκπαλαὶ τὸν ἄρτον ἀντικαθι-
στῶσιν ἐν μέρει καὶ τινες ἐνέχουσαι ἰκανὴν ποσότητα ἀμύλου ὀπῶραι, ὡς τὰ ἄπια,
τὰ μῆλα καὶ ἰδίως τὰ σῦχα.—Περὶ πάντων τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων φ. καὶ
καρπῶν ἐκτίθεται τὰ δέοντα λεπτομερέστερον ἐν τοῖς οἰκείοις κεφαλαίοις.

Ἀμυριδώδη ἢ Βουρσερώδη (Amyridaceae ἢ Burseraceae) τ. Δικοτλδ.
περιλ. θάμνους καὶ δένδρα· πολλὰ κοσμητικά, ἄλλα χρησιμώτατα διὰ τὸ ξύλον
ἢ τὰς ῥητίνας αὐτῶν (γ. Ἀμυρίς, Βαλσαμόδενδρον, Βοτουελλία, Βουρσέρα, Κα-
νάριον κ. ἄ.).

Ἀμυρίς (Amyris, τ. Ἀμυριδωδῶν) γ. περιλ. θάμνους καὶ δένδρα ἀει-
θαλῆ, κοσμητικά καὶ ἄλλως χρήσιμα, ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν. Τὰ ἀξιολογώ-
τερα εἶνε: α') Ἀ. ἡ τοξικὴ (A. toxica ἢ balsamifera, ἀγγλ. Rhodes-wood-
tree), δένδρον ὑψούμενον καὶ μέχρι 15 μ. ἰθαγ. τῶν δυτ. Ἰνδιῶν· πάντα τὰ
μέρη του τοξικά, τὸ ξύλον του (γαλλ. bois de rose de Jamaïque ἀγγλ. Rose ἢ
Rhodes-wood) συμπαγές, ἐκλεκτῆς ποιότητος, χρήσιμον εἰς τὴν ἐπιπλοποιίαν
καὶ τὴν λεπτοζυλουργικὴν. β') Ἀ. ἡ πλουμιέριος (A. Plumieri ἢ elemifera,
ἀγγλ. Com. Elemi-tree), δ. ἰθαγ. τῶν δυτ. Ἰνδιῶν, ὑψούμενον καὶ μέχρις 7
μ., τὸ ξύλον του εὐῶδες, ἡ ῥητίνη του (τὸ ἔλημον ἢ ἑλέμιον, γαλλ. καὶ ἀγγλ.
Elemi) φαρμακευτικὴ (φρμ. Resina Elemii) καὶ χρήσιμος εἰς τὴν κατασκευὴν
βερενικείων. γ') Ἀ. ἡ βραζιλιανῆ (A. braziliensis), δ. ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας, τὸ
ξύλον του λεπτοζυλουργικόν. δ') Ἀ. ἡ ἑπτάφυλλος (A. heptaphylla), δ. ἰθαγ.
τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, ἡ ῥητίνη του, ὡς καὶ ἡ τοῦ προηγούμενου, χρήσιμος εἰς τὴν
κατασκευὴν βερενικείων. καὶ ε') Ἀ. τὸ Ὄποβάλσαμον (A. Orobalsamum), θά-
μνος ἰθαγ. τῆς Ἀραβίας, τὸ τοῦ Διοσκρ. Βάλσαμον, ἐξ οὗ ἐλαμβάνετο «σιδη-
ροῖς ὄνυξι» τὸ ὀποβάλσαμον, εἶδος ἐλήμου, ὅπως καὶ σήμερον ἔτι λαμβανόμενος
ὑπὸ τῶν Ἀράβων καὶ θεωρούμενος φαρμακευτικὸς ὡς τὸ πάλαι. Φαρμακευτικὰ
εἶδη ἦσαν παρ' ἀρχαίοις καὶ ὁ καρπὸς (καρποβάλσαμον) καὶ τὸ ξύλον (ξύλο-
βάλσαμον) τοῦ θάμνου τούτου.

Ἀμφιπόγων ὁ στενόφυλλος (Amphipogon strictus), φ. ποῦδες, πολυε-
τές, Ἀγρωσιῶδες, ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας. Εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς χαλικώδεις καὶ ἀμ-
μώδεις γαίας, ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν, καρποφορεῖ ἀφθόνως καὶ παρέχει ἐκλε-
κτῆς ποιότητος χόρτον πρὸς νομήν. Σπειρόμενον τὸ φθινόπωρον βλαστάνει εὐθὺς
μετὰ τὰς πρώτας βροχὰς καὶ ἀναπτύσσεται ταχέως. Δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς
εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Ἀμωμον (Amomum, τ. Σκιταμινωδῶν) γ. περιλαμβάνον φ. ποῦδῃ, ἰθαγ.
θερμῶν χωρῶν· τινὰ ἀναρριχώμενα, τὰ πλεῖστα ἀρωματικά. Ἀ. ὁ κόκκος τοῦ

Παραδείσου (A. Granum Paradisi, άγγλ. Grains of Paradise), ίθαγ. τής δυτ. 'Αφρικῆς. **Ἄ. τὸ αὐλωτὸν** (A. sububatum, άγγλ. Bengal Cardamom) Ἄ. **τὸ ἀρωματικόν** (A. aromaticum, άγγλ. Nepal Cardamom), ίθαγ. τῶν άντ. Ἰνδιῶν, ὡς καὶ τινα ἄλλα εἶδη φέρουσι σπέρματα ἀρωματικά γνωστά εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα **Καρδάμων τῆς Νεπάλης ἢ τῆς Βεγγόλης**, καὶ χρῆσιμοποιούμενα ἰδίως εἰς τὰς άντ. Ἰνδίας ὡς ἀρωματικά. Ἄλλὰ τὸ πλεῖστον τοῦ **καρδαμώμου** τοῦ ἐμπορίου συνίσταται ἐκ σπερμάτων **Καρδαμώμου τοῦ κοινοῦ** (β. λ.). ὅπερ εἶνε τὸ ὑπὸ τοῦ Θεοφρ. ἀναφερόμενον **καρδάμων** καὶ τὸ «ἐν Ἰνδία γεννώμενον καρδάμων» τοῦ Διοσκρ. Τὸ παρά Θεοφρ. **Ἄμωμον** ὡς καὶ τὰ τρία **Ἄμωμα** τοῦ Διοσκρ. (τὸ ἀρμενικόν, τὸ μηδικόν καὶ τὸ ποντικόν) ἀναφέρονται πιθανῶς εἰς εἶδη **Ψευδαμώμου** (β. λ.). Ἐν Ἰαπωνίᾳ καλλιιεργεῖται εἶδος **Ἀμώμου** (A. Mioga), οὗ τὰ ἔνθη, ἐδώδιμα.

Ἄμωτον παρ' Ἀθην. = κάστανον.

Ἀνάβασις (Anabasis, τ. Χηνοποδιωδῶν) γ. περιλ. φρύγανα, θάμνους καὶ μικρὰ δένδρα ίθαγ. τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς μέσης Ἀσίας. Τὸ μόνον τῆς ἑλλην. γλωρ. εἶδος εἶνε Ἄ. ἡ **ἀκανθωδεστάτη** (A. ἡ Noaea spinosissima), φρύγανον ἀκανθωδέστατον, φυόμενον εἰς ξηράς, ὑφαλυμύρους καὶ ἀμμώδεις γαίας ἀπαντᾷ εἰς τὸ Σούνιον, τὴν Μῆλον, τὴν Κύπρον (κν. αὐτόθι **Ἀντρούκλιαγρος**) καὶ ἀλλαγῶ τῆς Ἀνατολῆς. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἄξιον λόγου εἶνε Ἄ. ἡ **Ἀλόξυλον** τὸ **Ἀμμόδενδρον** (A. ἡ Haloxylon Ammodendron), δένδρον ίθαγ. τῆς Περσίας καὶ τῶν πρὸς νότον τῶν Οὐραλίων ὄρεων ἐρήμων τόπων ἀκανθῶδες, σχεδὸν ἄφυλλον, ὑψούμενον καὶ μέχρις 7 μ. μακρόβιον, ἀντέχον εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ ἀναπτυσσόμενον βραδέως. Τὸ ξύλον του σκληρὸν καὶ διαρκές ἡ ὀγκώδης ρίζα του ἀποτελεῖ τὴν μόνην καύσιμον ὕλην τῶν ἀγχεμῶν καὶ ἀμμῶδων ἢ ὑφαλυμύρων ἐκτάσεων εἰς ἃς ἀπαντᾷ αὐτοφυόμενον.

Ἀναγαλλίς Anagallis, γαλλ. Mouron, άγγλ. Pimpernel, τ. Ἡρανθῶν) γ. περιλ. φ. πώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ. Εἶδη περὶ τὰ 12 ἐν οἷς καὶ τὰ τῆς ἑλλ. γλωρ. Ἄ. ἡ **λεπτοφυῆς** (A. tenella), Ἄ. ἡ **κυανῆ** (A. coerulea) καὶ Ἄ. ἡ **ἀρουραία** (A. arvenis, γαλλ. Mouron des champs). Τὰ δύο τελευταῖα, εἰς ἃ ἀναφέρεται ἡ **Ἀναγαλλίς** τῶν ἀρχαίων, ἐθεωροῦντο τὸ πάλαι καὶ θεωροῦνται καὶ σήμερον ἐτι παρὰ τῷ λαῷ φαρμακευτικά, ὀνομάζονται δὲ κν. **Ἄντερα τοῦ πολιοῦ**, **Κογχῆστραι**, **Περδικούλια**, **Τοῦ οὐρανοῦ τὰ Δουλοῦδια**, **Φελλόχορτα ἢ Χορτάρια** διὰ τὸ ῥίμμα. Τὸ χόρτον των εἶνε τοξικόν, τραγόμενον ὑπὸ τῶν κτηνῶν ἐν γλωρᾷ ἢ ξηρᾷ καταστάσει προκαλεῖ ἰσχυρὰς ἐντερικὰς διαταράξεις. Διαφοραὶ τοῦ τελευταίου εἶδους εἶνε αἱ ὑπὸ τοῦ Διοσκρ. ἀναφερόμεναι **θήλεια** καὶ **ἄρρη** Ἀναγαλλίς. Ἄ. ἡ **λεπτοφυῆς** θεραπεύεται ἐνίοτε πρὸς κόσμον. Κοσμητικαὶ ὡσαύτως εἶνε Ἄ. ἡ **μεγανθῆς** καὶ Ἄ. ἡ **λινοφυλλος** (A. grandiflora καὶ A. linifolia), ίθαγ. τῆς Πορτογαλλίας.

Ἀναγύρι, βλ. Ἀνάγυρις.

Ἀνάγυρις ἢ δῦδοσμος (Anagyris foetida), ἢ **Ἀνάγυρις** ἢ ὁ **Ἀνάγυρος**

τῶν Ἀρχαίων θάμνος τῆς τ. τῶν Ἐλλοβοκάρπων, κοινὸς ἀνὰ τὰς παραμ. χώρας· ἀπαντᾷ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐνθα ὀνομάζεται κν. Ἀναγύρι, Ἀντροίνα, Βρωμοκλάδι, Βρωμολυγαριά, Ἀτσόγερο, Ἀσόγερας (ἐν Αἰγίνῃ, Ἀργολίδι, Ζακύνθῳ), Ἀνδραβάνα (ἐν Κρήτῃ), Ἀρχολουβιά (ἐν Κύπρῳ)· ἐνίοτε θεραπεύεται πρὸς κόσμον ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Δισοκρ. ὡς εἶδος φαρμακευτικόν. Πάντα τὰ μέρη του, καὶ ἰδίως τὰ σπέρματά του, τοξικά διὸ καὶ δὲν θίγεται ὑπὸ τῶν κτηνῶν. Ἔνεκα τῆς ἀποφορᾶς ἣν ἀναδίδουσι τὰ φύλλα του εὐθὺς ὡς κινήθῳσι προέκυψαν τὰ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων λεγόμενα «Μὴ κινεῖ τὸν ἀνάγυρον» καὶ «Ἀνάγυρον κινεῖς».

Ἀναδενδράς. Ἀναδενδάδες ὀνομάζονται αἱ Ἄμπελοι αἱ στηριζόμεναι ἐπὶ δένδρων, κατ' ἐπέκτασιν δὲ καὶ αἱ στηριζόμεναι εἰς ἐπὶ τούτῳ κατασκευαζόμενα ἰκρίωματα (κρεββατινές—βλ. κλήμα).

Ἀναθρήκα, δ.δ. ἐν Κύπρῳ Νάρθηκος τοῦ κοινοῦ.

Ἀνακαμπτίς ἢ πυραμοειδής (*Anacamptis pyramidalis*), μικρὸν ὄρχεωδὲς φ. κοινὸν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν.

Ἀνάκαμπος (*Anacampteros*, τ. Ἀντικωδῶν)· γ. περιλ. φ. πώδη ἢ φρυγανώδη, ἰθαγ. τῆς Εὐέλπιδος Ἄκρας· ἀντέχουσιν εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ εὐδοκιμοῦσι καὶ εἰς ἀμμώδη ἐδάφη· τινὰ κοσμητικά. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ διὰ μοσχευμάτων, τινὰ δὲ καὶ διὰ φύλλων. Ἀ. ἢ νηματώδης καὶ Ἀ. ἢ ἀραχνοειδής (*A. filamentosa* καὶ *A. arachnoides*), ἀμφοτέρα φρυγανώδη, εἶνε τὰ συνηθέστερον θεραπευόμενα.

Ἀνάκανθα κατὰ Θεοφρ.=φ. ἢ μέρη φ. μὴ φέροντα ἀκάνθας.

Ἀνακάρδιον τὸ δυτικόν (*Anacardium occidentale* ἢ *Acajuba occidentalis* ἢ *Cassuvium pomiferum*, γαλλ. Faux Acajou, ἀγγλ. Cashew-Nut-tree), δένδρον αἰθιαλές, ἰθαγ. τῶν δυτ. Ἰνδιῶν, ὑπαγόμενον εἰς τὴν ὁμώνυμον τ. τῶν Ἀνακαρδιωδῶν. Καλλιεργεῖται εἰς τὰς δυτ. Ἰνδίας καὶ εἰς ἄλλας τροπ. χώρας ὡς ὀπωροφόρον καὶ βιομηχανικόν. Ὁ καρπὸς του εἶνε κάρυον νεφροειδές (γαλλ. noix d'Acajou, ἀγγλ. Cashew-nut) ἐνέχον δριμύ ἔλαιον (τὴν ἀνακαρδόλην, γαλλ. cardole), ὅπερ ἔχει τὴν τῶν κανθαρίδων ιδιότητα νὰ προξενῇ φλυκταινας εὐθὺς ὡς ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ δέρματος. Ὁ ποδίσκος τοῦ καρποῦ τούτου εἶνε ὑπερτροφικός, σαρκώδης, ἀπίομορφος, πολύχυμος, γλυκὺς τὴν γεῦσιν καὶ βρώσιμος (γαλλ. pomme d'Acajou, ἀγγλ. Cashew pear). Τὸ δένδρον ἐκκρίνει τὸ πλήρως διαλυόμενον ἐν ὕδατι καὶ χρήσιμον εἰς τὴν κατασκευὴν βερενικεῶν ἀνακάρδιον κόμμι τοῦ ἐμπορίου (γαλλ. gomme d'Anacarde, ἀγγλ. Cashew-gum).

Ἀνακαρδιώδη ἢ Τιρμινθώδη (*Anacardiaceae* ἢ *Terebinthaceae*)· τ. Δικοτλδ. περιλμ. θάμνους καὶ δένδρα δασικά ἐνέχοντα ῥητινώδη ὀπὸν· πολλὰ κοσμητικά καὶ ἄλλως χρήσιμα (γ. Ἀνακάρδιον, Κορυνόκαρπος, Μελανόρροια, Μαγχοφόρος, Πιστακιά, Ροῦς, Σποδιάς, Σχίνοςφικ κ.ά.).

Ἀνάκυκλος (*Anacyclus*, T. Συνθέτων)· γ. περιλ. φ. πώδη. Εἶδη τῆς

έλλ. γλωσ. 'Α. ὁ κορυνώδης καὶ 'Α. ὁ ἀκτινωτός (A. clavatus καὶ A. radiatus) τοῦ δευτέρου ἢ ῥίζα φαρμακευτικὴ (φρμ. Πυρέθρου ῥίζα, Radix Pyrethri, τουργ. οὐδοῦ-καρχί). Φαρμακευτικὰ εἶνε ἐπίσης αἱ ῥίζαι 'Α. τοῦ φαρμακευτικοῦ (A. officinarum), ἰθαγ. τῆς δυτ. Εὐρώπ. καὶ 'Α. τοῦ Πυρέθρου (A. Pyrethrum) ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀφρικῆς.

'Ανάλατος, βλ. Κέντρανος ὁ σιθόρροπος.

'Ανάμιρτα ὁ Κοκκίσκος (Anamirta Cocculus) βλ. Κοκκίσκος ὁ φελλώδης.

'Ανανάσσα ἢ ἡμερος (Ananas ἢ Ananassa sativa, τ. Βρομελεϊωδῶν), φ. πώδες, πολυετές, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς, ἔνθα ἐκαλλιιεργεῖτο ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἰθαγενῶν καὶ πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς ἡπειρου ταύτης. Ἡδὴ καλλιεργεῖται ἐκτενῶς εἰς πάσας σχεδὸν τὰς τροπ. καὶ παρατροπ. χώρας διὰ τὸν βρώσιμον, εἶδημον καὶ μέγαν καρπὸν του, τὴν ἀνανάσσαν (κν. ἀνανάς, γαλλ. pomme d'ananas ἀγγλ. pine-apple), τοῦ ὁποίου γίνεται μεγάλη κατανάλωσις πολλὰ γού. Αἱ Ἀντίλοι, Αἱ Βαγάμαι, αἱ Κανάριοι καὶ αἱ Ἀσόροι νῆσοι ἀποστελλοῦσι κατ' ἔτος εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως τῆς Ἀγγλίας μέγιστα ποσὰ τοιούτων καρπῶν νωπῶν ἢ τεθησαυρισμένων ἐν λευκοσιδηρίνοις δοχεῖσις. Ἐνεκα τῆς μεγάλης τιμῆς, ἣτις προσφέρεται διὰ τοὺς προσφάτως δρεπομένους τοιούτους καρπούς, ἡ ἀπὸ τινῶν ἐτῶν ἐκτενὴς πολλαγού τῆς Εὐρώπης καλλιεργεῖται τῆς 'Α. ἐν θερμοκηπίοις ἀποδίδει λίαν ἐπικερδῆς. Τὸ φ. τοῦτο πολλαπλ. διὰ παραφυάδων, ἃς ἀναδίδει ἐν ἀρθρονία μετὰ τὴν καρποφορίαν του. Τὰ φύλλα του εἶνε τραχέα καὶ παρέχουσι στερεώτατον ὕλικόν πρὸς κατασκευὴν σχοινίων. Ἄπαντ' ἡ διαφορὰ ποικιλόφυλλος (A. sativa variegata) θεραπευομένη πρὸς κόσμον. Διὰ τῆς ἐπιλογῆς καὶ τῆς διασταυρώσεως παρήχθησαν καὶ καλλιεργοῦνται, ἰδίως εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας, διαφοραὶ καὶ νόθα φέροντα καρπούς μεγαλειτέρους καὶ εὐχρημοτέρους τῶν τοῦ προτύπου εἶδους.

'Αναξυρίς, βλ. Λάπαθον ἢ Ὄξαλις.

'Ανάθηρκας, βλ. Νάρθηξ ὁ κοινός.

'Ανάρρινον, ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Δισκρ. ὡς συνώνυμον τοῦ ὑπ' αὐτοῦ περιγραφομένου Ἀντιρρίνου (β.λ.), ὑπὸ δὲ τοῦ Ἀθην. ὡς συνώνυμον τῆς Ῥαφανίδος (Θ. 366). Τὸ τῶν σημερινῶν βοτανικῶν Anarrhinum εἶνε γένος Γρομφαδιωδῶν.

'Αναστατικὴ ἢ ἱεροχουντία ἢ ὑγρομετρικὴ (Anastatica Hierochuntica), φ. Σταυρακθές, ἐτήσιοι, μικρόν, ἀπαντῶν εἰς ἀκαλλιεργήτους ἀμώδεις γαίαις τῆς βορ. Ἀφρικῆς, τῆς Ἀραβίας, τῆς Συρίας καὶ τῆς Παλαιστίνης. Ὀνομάζεται κν. Ῥόδον τῆς Ἱερικουίντος (γαλλ. Rose de Jericho, ἀγγλ. Rose of Jericho), ἐξαπτύσθη δὲ οὕτω ὑπὸ τῶν μοναχῶν τῆς Παλαιστίνης κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἔνεκα τοῦ ῥοδοειδοῦς σχήματος ὅπερ λαμβάνει μετὰ τὴν καρποφορίαν καὶ τὴν ἀποξήρανσίν του διὰ τῆς πρὸς τὸ κέντρον συσπειρώσεως τῶν ὀριζοντίων βλαστῶν του. Ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ ἐκρῖζόμενον καὶ παρασυρόμενον εὐκόλως ὑπὸ τῶν ἀνέμων φέρεται κατὰ ἑκατοντάδας δίκην σφαιρῶν ἐπὶ τῶν ἀκαλλιεργητῶν ἐκτάσεων εἰς τὰς ὁποίας ἀπαντ' εὐόμενον. Τὸ φ. τοῦτο ἔχει τὴν ἀξιοσημείωτον ιδιότητα νὰ ἐπαναχτῇ τὴν ἀρχικὴν του μορφήν, νὰ καταλαμβά-

νοσι δ.δ. οί βλαστοί του τήν ἀρχικήν ὀριζόντιον θέσιν των, ὅταν βυθίζεται εἰς τὸ ὕδωρ ἢ ὅταν ἀπλῶς ὑγραίνεται, καὶ ἂν ἐτι διετηρήθῃ ζῆρον ἐπὶ πολὺν χρόνον. Εἰς ἀρχαιοτέραν ἐποχὴν τήν ιδιότητά του ταύτην μοναχοί τινες ἐξμεταλλεύθησαν εἰς βάρος πολλῶν ἀνά τήν Δύσιν δεισιδαιμόνων εἰς τοὺς ὁποίους ἐπωλεῖτο τὸ φ. τοῦτο ὡς μαγικὸν ἀντὶ ἀδρουσὶ τιμῆματος. Ἡ ιδιότης αὕτη τῆς Ἄ. καὶ σήμερον ἐτι ἐσφαλμένως ἐκλαμβάνεται ὑπὸ τινων ὡς ἀναθίωσις (ἔθεν καὶ ἡ ὀνομασία Ἄναστατική). Οἱ Ἀραβες τῆς Ἀλγερίας τὸ ὀνομάζουσι «χεῖρα τῆς θυγατρὸς τοῦ Προφήτου», πολλοὶ δὲ τῶν καθολικῶν τῆς Συρίας καὶ ἰδίως τῆς Παλαιστίνης πιστεύουσιν ὅτι τὰ φυτὰ ταῦτα, τὰ ὁποῖα φέρονται ζῆρὰ ἀνά τοὺς ἀγρούς, εἶνε λείψανα τῶν θάμνων ἐφ' ὧν ἡ Παρθένος Μαρία ἀπλῶνε τὰ σπάργανα τοῦ Σωτῆρος.

Ἄνδιρα (Andira, τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλ. δ. ἀειθαλῆ, ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς Ἄ. τῆς ἀνθελμινθικῆς (A. vermifuga ἢ anthelminthica, ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας) τὰ σπέρματτα ἀποτελοῦσιν ἄριστον ἀνθελμινθικὸν φάρμακον. Ἐκ τῶν σπερμάτων καὶ τοῦ ξύλου Ἄ. τῆς Ἀραρόβης (A. Agaroba, ἰθαγ. τῆς Βαίαις) παρασκευάζεται κόνις ἀνθελμινθική καὶ πρὸς θεραπείαν δερματικῶν τινων νοσημάτων γνωστή ὑπὸ τὸ ὄνομα «κόνις τῆς Γόας» ἢ «ἀραρόβα» (ἀγγλ. Goarpowder ἢ Agaroba), ἐκ τῆς κόνεως δὲ ταύτης λαμβάνεται ἡ χρυσοαροβίνη (chrysoarobine) οὐσία φαρμακευτική. Τὰς αὐτὰς φαρμακευτικὰς ιδιότητας ἔχει ὁ φλοιὸς Ἄ. τῆς ἀνακάνθου (A. inermis, ἀγγλ. Bastard Cabbage-tree ἢ bark) ἰθαγ. τῆς Ἰαμαϊκῆς. Ἡ τῶν φαρμακευτικῶν τούτων εἰδῶν δραστικὴ οὐσία εἶνε τὸ γρυσοφανικὸν ὀξύ. Ἄ ἢ ἀμβλεία καὶ Ἄ. ἢ βοτρυοειδῆς (A. retusa καὶ A. racemosa), ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας, πρέγουσι τὸ ἐκλεκτόν, σκληρὸν συμπαγὲς καὶ ἐλαστικὸν ξύλον τῆς Ἀγγελίνης (γαλλ. bois angélique, ἀγγλ. angelly-wood—βλ. καὶ Δικορόνη).

Ἄνδραδάνα, βλ. Ἀνάγυρις.

Ἄνδράκλα καὶ **Ἄνδράκλη** καὶ **Ἄνδρακλίδα** καὶ **Ἄνδράχλα**, βλ.

Κόμαρος ἢ Ἀνδράχλη καὶ Ἀνδράχνη.

Ἄνδράχνη, ἡ κατὰ Χελδράτῃ **Ὀλισθηρίς** (Portulaca, τ. Λυτικωδῶν) γ. περιλ. φ. πώδη. Τὸ μόνον τῆς ἑλλ. χλωρίδος εἶδος εἶνε Ἄ. ἢ λαχανηρά (P. oleracea, γαλλ. Pourpier, ἀγγλ. Purslane), ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ Διοσκρ. ἀναφερομένη Ἀνδράχνη, ἡ κν. δὲ γνωστή ὑπὸ τὰ ὀνόματα Ἀντράκλα, Ἀντράχλα, Ἀντρακλίδα, Ἀνδρικλίδα (ἐν Θήρᾳ), Γλυστερίδα, Γλυστρίδα, ἢ Χοιροβότανο φ. κοινότατον ἐν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ ταῖς ἄλλαις παρ. χώραις. Τοῦ εἶδους τούτου διαφορά εἶνε Ἄ. ἢ ἡμερος (P. oleracea sativa), ἣτις καλλιεργεῖται ὡς λαχανικόν. Κοσμητικὸν εἶδος εἶνε Ἄ. ἢ μεγαυθῆς (P. grandiflora), ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς. Διὰ τὸ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γ. Andrachne βλ. Ψευδανδράχνη.

Ἄνδρουμέδα (Andromeda, τ. Ἐρεικωδῶν) γ. περιλ. θαμνία βορ. χωρῶν. Κοινότατῃ ἀνά τήν βορ. Εὐρώπην εἶνε Ἄ. ἢ πολιόφυλλος (A. polifolia, ἀγγλ. wild Rosemary), ἣτις ἀπαντᾷ θεραπευομένη ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς ἰδίως διὰ τὰ

χαριέστατα ἄνθη τῆς. Ἐν Ῥωσίᾳ οἱ κλάδοι καὶ τὰ φύλλα τοῦ φ. τούτου γρη-
σιμοποιῶνται πρὸς δέψιν δεμάτων.

Ἀνδροπόγων (*Andropogon*, τ. Ἀγρωστοδῶν) γ. περιλ. φ. ποῦδη, πολυετή,
νομοευτικά, κτηνοτροφικά καὶ βιομηχανικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσφ. τὰ ἐξῆς τέσ-
σαρα, τὰ καὶ ἀλλαγῶ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀνατολῆς ἀπαντῶντα : α') Ἀ.
ὁ **δίσταχυς** (*A. distachyon*), β') Ἀ. ὁ **Ἰσχαίμος** (*A. Ischaemum*, γαλλ. Barbon
ἢ Pied-de-poule), πιθανῶς ὁ **Ἰσχαίμος** τοῦ Θεοφρ. γ') Ἀ. **λάσιος** (*A. hir-*
tum), τὸ κν. **Ἀσπρόχορτο** ἢ **Μαζόχορτο**, ὅπερ χρησιμεύει ἐν μὲν τῇ Κορινθίᾳ
πρὸς ἐπιστέγασιν τῶν κυψελῶν, ἐν δὲ τῇ Θήρᾳ ὡς ὑπόστρωμα πρὸς ἀποξήρανσιν
τῶν σύκων καὶ δ') Ἀ. ἡ **Χρυσοπόγων** ὁ **Γρύλλος** (*A. ἢ Chysopogon Gryllus*,
γαλλ. Chiendent à brosses), τὸ κν. ἐν Κύπρῳ ὀνομαζόμενον **Ἀνελίφι**, **Ἀλι-**
φάδι, **Λεμίθι**, ἢ **Λημίθι** καὶ χρησιμοποιούμενον πρὸς πλήρωσιν σαγμάτων (**στα-**
τουριῶν). Τοῦ φ. τούτου αἱ νηματώδεις ῥίζαι εἶνε μακραὶ λεπταί, δύσθραυστοι
καὶ εὐλύγιστοι διὸ χρησιμοποιοῦνται ἐν Γαλλίᾳ πρὸς κατασκευὴν κοινῶν ψηκ-
τρῶν. Ἐν Ἰταλίᾳ, ἔνθα τὸ φ. τοῦτο ὡσαύτως ἀπαντᾷ, καλλιεργεῖται διαφορὰ
αὐτοῦ (ιδίως ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Udine) διὰ τὰς πρὸς κατασκευὴν ψηκτρῶν ῥίζας
τῆς, αἱ ὁποῖαι ἐξάγονται διὰ τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν καὶ εἶνε γνωσταὶ
εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὰ ὀνόματα ἰταλ. Quadro, γαλλ. Chiendent d'Italie καὶ
ἄγγλ. Venetian whisk. Παρόμοιον ὕλικόν, πλὴν κατωτέρας ποιότητος, ἀποτε-
λοῦσιν αἱ ῥίζαι **Ἐπικαμποῦς τοῦ μακροῦρου** (*Epicampnes macroura*), φ. ὡσαύ-
τως Ἀγρωστοδούς, στενωῶς συγγενοῦς τῶν Ἀ. καὶ ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ, ἀπαντῶντος
δὲ αὐτόθι εἰς ξηρά, πετρώδη καὶ ἄγωνα ἐδάφη. Αἱ ῥίζαι τοῦ φ. τούτου χρησιμο-
ποιοῦνται πρὸς κατασκευὴν ψηκτρῶν ἰδίως ἐν Γερμανίᾳ, εἶνε δὲ γνωσταὶ εἰς τὸ
ἐμπόριον ὑπὸ τὰ ὀνόματα γαλλ. Chiendent du Mexique, γερμ. Reisswarzel καὶ
ἰσπ. Raize de Zacaton.

Ἄλλὰ μεγάλην σπουδαιότητα ὑπὸ οἰκονομικὴν ἔποψιν ἔχουσιν ἰδίως τὰ ἐξῆς
ἐξωτικά εἶδη : α') Ἀ. ὁ **δίστροφος** (*A. binatus*, ἄγγλ. Bhaib-grass), ἰθαγ. τῶν
ἀντ. Ἰνδιῶν ἔνθα ἐκ τῶν μακρῶν καὶ ἰσχυροτάτων φύλλων του κατασκευάζονται
ψάθαι, κάνιστρα καὶ ἄλλα παρόμοια πλεκτικῆς ἀντικείμενα. β') Ἀ. ὁ **ἐριανθο-**
ειδής (*A. erianthoides*), ἰθαγ. τῆς νοτ. Αὐστραλίας· εἶδος παρέχον ἄφθονον κτη-
νοτροφικὸν χόρτον καὶ δυνάμενον νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλ-
λάδος. γ') Ἀ. ὁ **ἐσχαρωτός** (*A. muricatus* ἢ *squamosus*), ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰν-
διῶν, ἔνθα εἶνε γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα **Khus-Khus** ἢ **Vetiver**· αἱ εὐσμύταται
ῥίζαι του χρησιμεύουσι πρὸς ἀρωμάτισιν τῶν ἀσπρροῦγων καὶ πρὸς πικρα-
σκευὴν ἀρωματικῆς κόνεως καὶ κατασκευὴν ῥιπιδίων, μικρῶν κάνιστρων καὶ ἄλ-
λων ἀντικειμένων πολυτελείας. Αἱ ῥίζαι αὗται ἀποσταζόμεναι παρέχουσι τὸ
vetiver, **vétyvert** ἢ **Khus-Khus** αἰθέριον ἔλαιον, ὅπερ τιμᾶται πρὸς 800 περί-
που φρ. κατὰ χιλιόγρ. καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν μυρψίαν καὶ τὴν φαρμακο-
ποιίαν. δ') Ἀ. ἡ **Νάρδος** (*A. Nardus*, ἄγγλ. Citronella-grass), ἰθαγ. τῶν
ἀντ. Ἰνδιῶν, καλλιεργούμενον ἐκτενωῶς ἐν Κεϋλάνῃ καὶ Σιγγαπόρῃ διὰ τὸ ἀρω-

μακτικὸν χόρτον του, ὅπερ θεριζόμενον δις τοῦ ἔτους καὶ ἀποσταζόμενον παρέχει τὸ μυρεψικὸν αἰθέριον ἔλαιον citronelle, ἐξ οὐμόνης ἢ Κεουλάνης ἐξάγει ἐτησίως περὶ τὰς 18,000 ὀκ. καὶ ε') Ἄ. ὁ Σχοϊνανθος (A. Schoenanthus ἢ citratus, ἀγγλ. Lemon-grass), ἴθαγ. τῆς Ἀραβίας, τῆς νοτ. Ἀσίας, τῆς Ἰαπωνίας καὶ τινῶν μερῶν τῆς Ἀφρικῆς. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται βεβαίως εἰς τῶν Σχοϊνῶν τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ Διοσκρ., τοῦτο δὲ πρέπει νὰ ᾔηεν τὸ Σχοϊνοῦ ἄνθος τοῦ Γαληνοῦ καὶ τὸ Squinanthos τοῦ Παλλαδίου καὶ τοῦ Πλινίου. Τὸ χόρτον τοῦ φ. τοῦτου ἀποσταζόμενον παρέχει αἰθέριον ἔλαιον γνωστὸν ὑπὸ τὰ ὀνόματα γαλλ. Essence de Géranium d'Inde ἢ Essence de Ginger-grass καὶ ἀγγλ. Lemon grass oil, ὅπερ ἐξάγεται ἐξ ἰντ. Ἰνδῶν κατὰ μεγάλη ποσὰ καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν μυρεψίαν καὶ πρὸς νόθευσιν τοῦ ζουδαίου. Παρόμοιον τοῦ Lemon grass αἰθερίου ἐλαίου, ἀλλὰ προσερχόμενον ἐκ τῆς ἀποστάξεως τοῦ χόρτου ἄλλου Ἄ. ἐξάγουσιν ἢ Ἰάβα καὶ ἢ Μαδαγασκάρη.

Ἄνδροδάιμον (Androsaeum, τ. Ὑπερικωδῶν) γ. περιλ. φ. θαυμαῖοδη στενωῶς συγγενῆ τῶν Ὑπερικῶν. Εἶδη τῆς ἑλλην. γλωσφ. Ἄ. τὸ φαρμακευτικὸν (A. officinale, ἢ Hypericum Androsaeum, γαλλ. Toute saine, ἀγγλ. tutsan) καὶ Ἄ. τὸ Τράγιον (A. hircinum) καὶ τὸ μὲν πρῶτον, σπάνιον ἐν Πελοποννήσῳ, κοινὸν δὲ ἀνα τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἐθεωρεῖτο ἄλλοτε καὶ θεωρεῖται καὶ σήμερον ἔτι παρὰ τῷ λαῷ ὡς εἶδος φαρμακευτικόν, εἶνε δὲ πιθανῶς τὸ Ἄνδροδάιμον τοῦ Διοσκροῖδου, τὸ δὲ δεύτερον, ὅπερ ἀπαντᾷ ἐν Λακωνίᾳ καὶ Κρήτῃ, θεραπεύεται ἐνίοτε πρὸς κόσμον.

Ἄνδροδάκης (Androsace, τ. Ἡρανθῶν) γ. περιλ. φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, ἴθαγ. ὄρεινῶν καὶ ψυχρῶν χωρῶν τινὰ κοσμητικά. Τῆς ἑλλ. γλωσφ. ἀναφέρεται μόνον Ἄ. τὸ τριχωτὸν (A. villosa ἀγγλ. Rock Jasmine), ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ὄσαν καὶ τὸν Ὀλυμπον. Τὸ τοῦ Διοσκρ. Ἄνδροδάκης, ὅπερ «γίνεται ἐν Συρίᾳ ἐν παραθαλασσίαις τόποις» κατὰ τὸν Χελδράγῃ ἀναφέρεται εἰς εἶδος Φυκῶδες (Callophilos Androsaces ἢ Acetabularia mediterranea).

Ἄνδρῦαλα (Andryala, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περὶ τὰ 12 εἶδη ἴθαγ. τῶν παρὰ μ. χωρῶν τῆς ἑλλ. γλωσφ. ἀναφέρεται Ἄ. ἡ ὀδοντωτὴ (A. dentata), εἶδος ποώδες πολυετές, λαχμανεύμενον πιθανῶς ἢ Ἄνδρῦαλα τοῦ Θεοφρ.

Ἄνεϊμων (Amenia, τ. Πτεριδοδῶν) γ. περιλ. φ. ποώδη, πολυετῆ, κοσμητικά, πολλὰ ἴθαγ. τῆς τροπ. Ἀφρικῆς. Ἄ. ἡ ἀδιαντόφυλλος καὶ Ἄ. ἡ δασεῖα (A. adiantifolia, καὶ A. hirsuta) εἶνε ἐκ τῶν συνθέσεων θεραπευομένων.

Ἄνελίδι, βλ. Ἄνδροπάγων ὁ Γρύλλος.

Ἄνεμογλέντι, Ἄνεμοκλείδι ἢ Ἄνεμόχορτο, βλ. Ἐλξίνη.

Ἄνεμοσύρωμα, βλ. Βούπλευρον.

Ἄνεμοφωλιά, βλ. Βαλλοτὴ ἢ κρατηροφόρος.

Ἄνεμόχορτον, βλ. Ἐλξίνη καὶ Φαλαρίς.

Ἄνεμώνη (Anemone, γαλλ. Anémone, ἀγγλ. Anemone ἢ Wind-flower, τ. Βατραχιωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 70 εἶδη φ. ποώδη, πολυετῆ, πρωάνθη,

τὰ πλείστα βρίζωματικά, πάντα δὲ κατὰ τὸ μάλλον ἢ ἥττον τοξικά ἐν χλωρᾷ καταστάσει. Ἀποξηραίνόμενα ἀποβάλλουσι τὴν τοξικὴν των ιδιότητα. Ἡ τοξικὴ οὐσία ἦν ἐνέχουσιν εἶνε πτητικὴ, ὀνομάζεται ἀνεμωνίνη καὶ χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε εἰς τὴν φαρμακοποιάν. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. τὰ κν. ὀνομαζόμενα Ἄγριο-παπαροῦνες ἢ Ἄγριολαλέδες, ἦτοι α') Ἄ. ἡ ἄλσόφιλος (A. nemorosa, γαλλ. Silvie, ἀγγλ. Wood-Anemone)· β') Ἄ. ἡ ἐπίχαρις (A. blanda), πιθανῶς ἡ μέλαινα Ἀνεμώνη τοῦ Διοσκρ.· γ') Ἄ. ἡ κηπαία ἢ λειμωνία (A. hortensis ἢ stellata, ἀγγλ. Paw Anemone), πιθανῶς ἢ τοῦ Διοσκρ. ἀγρία Ἀνεμώνη, εἶδος θεραπευόμενον ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς καὶ θεωρούμενον ὑπὸ τινων ὡς ἀπλῆ διαφορὰ τῆς κατωτέρω ἀναφερομένης στεφανωματικῆς Ἄ.· δ') Ἄ. ἡ παλαμιόφυλλος (A. palmata)· ε') Ἄ. ἡ στεφανωματικὴ (A. coronaria, ἀγγλ. Poppy Anemone), ἢ ἐπιγειόφυλλος Ἀνεμώνη τοῦ Θεοφρ. καὶ ἡ ἡμερος Ἀνεμώνη τοῦ Διοσκρ. εἶδος κοινότατον ἐν Ἑλλάδι καὶ ταῖς ἄλλαις παραμ. χώραις, συνηθέστατα δὲ θεραπευόμενον πολλοῦ ὑπὸ πλείστας διαφορὰς—αὕτη εἶνε ἡ κατ' ἐξοχὴν κν. ὀνομαζομένη Ἄγριοπαπαροῦνα ἢ Ἄγριος Λαλές.—καὶ ς') Ἄ. ἡ ταώνιος ἢ λάμπουσα (A. ranonina ἢ fulgens). Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιόλογα πρὸς κόσμον εἶνε Ἄ. ἡ ἰαπωνικὴ (A. japonica), Ἄ. ἡ βιργίνιος (A. virginiana), Ἄ. ἡ πρωϊκαρπος (A. Pulsatilla, γαλλ. Coquerelle ἢ Herbe du vent, ἀγγλ. Pasque-flower) κ. ἄ. Τὸ τελευταῖον εἶδος, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, εἶνε καὶ φαρμακευτικὸν (φρμ. Ἀνεμώνης πόα, Herba Pulsatillae).

Αἱ Ἄ. εὐδοκιμοῦσιν εἰς παντὸς εἶδους ἐδάφη, ἀλλὰ προτιμῶσι τὰ ἀσβεστώδη καὶ στεγνά. Πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ διὰ βρίζων. Ἡ τε σπορὰ καὶ ἡ φύτευσις αὐτῶν γίνονται κατὰ Σεπτέμβριον. Ὅταν τὰ φ. παύσωσιν ἀνοοῦντα διακόπτονται αἱ ἀρδεύσεις. Κατὰ Ἰούνιον, ὅτε τὰ φύλλα των ξηραίνονται, εἶνε προτιμότερον νὰ ἐξάγωνται αἱ ρίζαι των τοῦ ἐδάφους καὶ νὰ φυλλάσσωνται εἰς στεγνὴν, εὐάερον καὶ σκοτεινὴν ἀποθήκην ὅπως κατὰ Σεπτέμβριον ἐπαναφυτευθῶσι.

Ἄνεραϊδόχορτο, δ. ὁ. ἐν Μεσσηνίᾳ εἶδους λειχήνης (Usnea barbata).

Ἄνηθον (Anethum, τ. Σκιαδαρθῶν)· γ. περιλ. φ. ποώδη, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Τὸ μόνον τῆς ἑλλ. χλωρ. εἶδος εἶνε Ἄ. τὸ ἄγριον. (A. ἢ *Ridolfia segetum*), τὸ κν. Ἄγριάνηθο. Ἰθαγενὲς ἄλλων παραμ. χωρῶν εἶνε Ἄ. τὸ βαρύσομον (A. graveolens γαλλ. Aneth ἢ Fenouil bâtard, ἀγγλ. Billa, τουρ. τερέ), εἶδος ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος καλλιεργούμενον ὡς ἀρτυματικὸν καὶ φαρμακευτικόν, τὸ κν. Ἄνηθον ἢ Ἄνηθος ὀνομαζόμενον, τὸ παρὰ Θεοφρ. καὶ Διοσκρ. Ἄνηθον, παρὰ δὲ τῶ Ἀθην. Ἄνησσον. Κατὰ τὸν Διοσκρ. ἐκ τῶν ἀνθῶν τοῦ φ. τούτου ἐσχυάζετο τὸ πάλαι τὸ ἀνήθινον μύρον, τῇ βοήθειᾳ δὲ τῶν σπερμάτων του ὁ ἀνήθινος οἶνος. Τοῦ Ἄ. τούτου τὰ σπέρματα εἶνε φαρμακευτικά (φαρ. Ἀνήθου σπέρμα, *Semina Anethi*), ἀποβρεγόμενα δὲ καὶ μετὰ εἰκοσιτετράωρον διαμονὴν ἀποσταζόμενα παρέχουσι τὸ ἀνηθέλαιον γρηῃσιμον εἰς τὴν φαρμακευτικὴν (*Oleum Anethi*) καὶ τὴν μυρεψίαν. Τοιοῦτον ἔλαιον παράγουσι καὶ ἐξάγουσιν ἐν ποσῶ ἢ Ῥωσσίᾳ καὶ ἡ Ἰνδικῇ.

Ἄνθεμις (Anthemis, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περί τὰ 80 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς βορ. Ἀφρικῆς φ. ποώδη, ἐτήσια ἢ πολυετῆ. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 20 ἐν οἷς καὶ α') Ἄ. ἡ ξενικὴ (A. peregrina), ἡ ἐν Θήρα κν. **Λουλουδόχορτο** β') Ἄ. ἡ βαφικὴ (A. tinctoria, γαλλ. Oeil de boeuf, ἀγγλ. Ox-eye Chamomile), πολυετές, φαρμακευτικὸν καὶ βαφικόν· καὶ γ') Ἄ. ἡ χία (A. chia), φ. ἐτήσιον, πρωϊανέστατον, ἡ κοινοτάτη ἀνά τοὺς ἀγρούς **Ἀγρία Μαργαρίτα** κν. ὀνομαζομένη, ἧς τὰ ἄνθη καθ' ὅλον τὸν Μάρτιον καὶ τὸν Ἀπρίλιον συλλέγονται καὶ πωλοῦνται ἀνά τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηναίων κατὰ δέσμας ὡς κοσμητικά. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο πιθανῶς ἀναφέρεται τὸ Ἄνθεμον τοῦ Θεοφρ. Ἰθαγενῆ καὶ κοινὰ παρ' ἡμῖν ἀνά τοὺς ἀγρούς εἶνε ὡσαύτως Ἄ. ἡ ψωρόσπερμος (A. psorosperma ἢ Cotula, ἀγγλ. Stinking May-weed), Ἄ. ἡ ἀρουραία (A. arvensis, ἀγγλ. Corn Chamomile) καὶ Ἄ. ἡ ὑψηλοτάτη (A. altissima ἢ Cota), καὶ τὰ τρία ζιζάνια ὀγληρά. Ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἄνθεμις ὁ Διοσκρ. ἀναφέρει τρία φυτά, τὰ ὁποῖα λέγει ὅτι ὠνομάζοντο καὶ Ἡράνθεμα «διὰ τὸ ἀνθεῖν ἐπὶ ἔαρος» καὶ Χαμαιμηλα «διὰ τὴν πρὸς τὰ μήλα ὁμοιότητα τῆ ὀσμῆ», καὶ ὅτι διαφέρουσιν ἀπ' ἀλλήλων μόνον ὡς πρὸς τὰ ἄνθη, τὰ ὁποῖα «ἐνδοθεν χρυσιζοντα, ἐξωθεν δὲ περικεῖνται κυκλοτερεῶς λευκὰ ἢ μήλινα ἢ πορφυρᾶ κατὰ μέγεθος πηγάνου φύλλα». Ἐκ τῶν τριῶν τούτων τοῦ Διοσκρ. εἰδῶν τὸ μὲν φέρον ἄνθη ἔχοντα πέταλα μήλινα εἶνε πιθανῶς Ἄ. ἡ βαφικὴ, ἐκεῖνο δὲ τοῦ ὁποίου τὰ ἄνθη φέρουσι πέταλα πορφυρᾶ ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Ἄ. τὴν ῥόδινον (A. rosea), τὴν ἀπαντῶσαν ἀνά τὴν Ἀνατολὴν ὡς καὶ ἐν Κύπρῳ καὶ κν. ὀνομαζομένην αὐτόθι Παποῦνα. Ὡς πρὸς τὸ τρίτον εἶδος, οὐτινος τὰ ἄνθη φέρουσι πέταλα λευκὰ, αἱ γινῶμαι διχάζονται· τινὲς μὲν θέλουσιν ὅτι τοῦτο ἀναφέρεται εἰς Ἄ. τὴν χίαν, ἄλλοι δὲ εἰς Χαμαιμηλον τὸ κοινὸν (β.λ.). Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ ὁ Γαληνὸς λέγει ὅτι ἡ Ἄνθεμις ὠνομάζετο καὶ Χαμαιμηλον καὶ ὅτι εἰς τὸ φ. τοῦτο ἀνεφέρετο τὸ τοῦ Ἰπποκράτους Εὐάνθεμον.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξίον λόγου εἶνε Ἄ. ἡ εὐγενής (A. nobilis, ἀγγλ. Com. Chamomile), φ. ποώδες πολυετές, ἰθαγ. τῆς μέσης καὶ δυτικῆς Εὐρώπης ἐνθα τὰ ἄνθη του ἀποτελοῦσι τὸ τῶν Εὐρωπαϊῶν φαρμακευτικὸν Χαμαιμηλον (φρμ. Χαμαιμηλοῦ ῥωμαϊκοῦ ἄνθη, Flores Chamomillae Romanae, γαλλ. Camomille romaine, ἀγγλ. Com. chamomile). Τὰ ἄνθη ταῦτα ἀποσταζόμενα παρέχουσι πολύτιμον αἰθέριον ἔλαιον φαρμακευτικὸν (βλ. καὶ Χαμαιμηλον).

Ἄνθέρικος (Anthericum ἢ Phalangium, τ. Λειριδῶν) γ. στενωῶς συγγενές τῷ Ἀσφοδέλῳ, περιλ. περί τὰ 50 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Εὐεπίδος ἄκρας φ. ποώδη πολυετῆ, τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. Ἄ. ὁ λειριοειδής (A. Liliago, ἀγγλ. St. Bernard's Lily) καὶ Ἄ. ὁ ἑλληνικός (A. graecum ἢ Lloydia graeca). Τὸ δεῦτερον κατὰ τὸν Fraas εἶνε ὁ Ἄνθέρικος τοῦ Θεοφρ. εἰς ἐν δὲ τῶν δύο τούτων εἰδῶν ἀναφέρεται τὸ Φυλάγγιον τοῦ Διοσκρ. Ἄλλ' Ἄνθέρικος παρ' ἀρχαίοις ὠνομάζετο καὶ ὁ καυλὸς διαφόρων ποωδῶν φυτῶν καὶ ἰδίως ὁ ἀνθοφόρος καυλὸς Ἀσφοδέλου τοῦ κλαδῶδους (β.λ.).

Ἄνθηδονοειδής, Ἄνθηδὼν καὶ Σατάνειος παρὰ Θεοφρ., τρία εἶδη

Μεσπίλης». Κατὰ τὸν Sprengel ἡ μὲν **σατάνειος** ἀναφέρεται εἰς Μεσπιλίαν τὴν γερμανικὴν, ἡ δὲ **ἀνθηδών** εἰς Κράταιγον τὸν ἀνατολικὸν ξανθόκαρπον (*Crataegus orientalis fr. flavo*), ἡ δὲ **ἀνθηδονοειδής** εἰς Κρ. τὸν ἀνατ. ἐρυθρόκαρπον (*Cr. orientalis fr. rubro*).

Ἀνθιδταμένη (*Anthistiria*, τ. Ἀγρωστωδῶν) γ. περιλ. φ. πούδη, πολυετῆ, νομευτικά καὶ κτηνοτροφικά παρέχοντα χόρτον ἐκλεκτῆς ποιότητος. Τοιαῦτα εἶνε Ἀ. ἡ βρομοειδής καὶ Ἀ. ἡ βλεφαρωτῆ (*A. avenacea* καὶ *A. ciliata*, ἀγγλ. Kangaroo-grasses), ἀμφοτέρα ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας ἀντέχουσιν εἰς τὴν ξηρασίαν, παρέχουσιν ἀφθονὸν καὶ ἐκλεκτῆς ποιότητος χόρτον καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Ἀνθοκράμβη, βλ. Κράμβη ἡ λαχανώδης Ἀνθοκράμβη.

Ἀνθόλυδα, (*Antholyza*, τ. Ἰριδωδῶν) γ. περιλ. φ. βολβορίζα, κοσμητικά. ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς. Ἀ. ἡ αἰθιοπικὴ καὶ Ἀ. ἡ κάφριος (*A. aethiopica* καὶ *A. caffra*) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων.

Ἀνθόξανθον (*Anthoxanthum*, τ. Ἀγρωστωδῶν) γ. περιλ. φ. πούδη, ἑτήσια καὶ πολυετῆ, νομευτικά καὶ κτηνοτροφικά. Εἶδη τῆς Ἑλλ. χλωρ. Ἀ. τὸ λεπτόν καὶ Ἀ. τὸ εὖσμον (*A. gracile* καὶ *A. odoratum*, γαλλ. *Flouve des Bressants*, ἀγγλ. *Vernal-grass*) τὸ δεύτερον πολυετές καὶ κοινὸν ἀνά τὴν Εὐρώπην, τὴν βόρ. καὶ μέσην Ἀσίαν καὶ τὴν βόρ. Ἀφρικὴν συνήθως εἰς τοὺς λειμῶνας. Ἐν ξηρᾷ καταστάσει ἀναδίδει τὴν ἰδιάζουσαν εὐωδίαν τοῦ ξηροῦ χόρτου τὴν ὅποιαν οἱ Γάλλοι ὀνομάζουσιν *odeur de foin coupé* καὶ ἥτις ἐνθυμίζει τὴν εὐωδίαν τοῦ ξηροῦ χόρτου τοῦ εὐόσμου Τραχυδίου (β.λ.).

Ἄνθος. Τὸ ἄνθος εἶνε μέρος τοῦ φυτοῦ ἐγκλείον τὰ ὄργανα τῆς ἀναπαραγωγῆς. Εἶνε δὲ τὰ ὄργανα ταῦτα τὸ **θήλυ** καὶ τὰ **ἄρρενα**. Καὶ ταῦτα μὲν ὀνομάζονται **στήμονες** καὶ εὐρίσκονται πέραξ τοῦ θήλεος ὄργανου, ἐπὶ τῆς κορυφῆς των δὲ φέρουσι τοὺς ἀνθήρας ἐφ' ὧν ὑπάρχει ἡ γονιμοποιὸς κόκκος, ἥτις ὀνομάζεται γῦρις. Τὸ δὲ θῆλυ, ὅπερ λέγεται **ὑπερος**, φύεται εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἄνθους· καὶ ἡ μὲν κορυφή του ὀνομάζεται **στίγμα**, ἡ δὲ βῆσις του εἶνε ἐξωγκωμένη καὶ ἀποτελεῖ τὴν λεγομένην **ωοθήκην** ἥτις ἐγκλείει τὰ ὠάρια. Ἡ γῦρις πίπτουσα ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὑπέρου (ἐπὶ τοῦ στίγματος) ἔρχεται εἰς συνάφειαν μετὰ τῶν ὠαρίων τὰ ὅποια γονιμοποιούμενα οὕτω ἀποτελοῦσι τὰ **σπέρματα**, ἧτοι τοὺς σπόρους τῶν φυτῶν. Τὸ θῆλυ ὄργανον ἐνίοτε συνίσταται ἐκ πολλῶν μερῶν, δ. δ. ἀπαρτίζεται ἐκ πολλῶν ὑπέρων, οἱ ὅποιοι συνήθως εἶνε συνηνωμένοι καὶ φαίνονται ὡς ἀποτελοῦντες ἓν μόνον ὄργανον.

Τὰ πλεῖστα τῶν φανερογάμων φυτῶν φέρουσιν ἄνθη ἐν ἐκάστῳ τῶν ὀπίων ὑπάρχουσι τὸ τε θῆλυ καὶ τὰ ἄρρενα ὄργανα, τὰ τοιαῦτα δὲ ἄνθη ὀνομάζονται **τέλεια**, ἐρμαφροδίτα ἢ **ἄρρηνοθήλεια**, τοιαῦτα δὲ εἶνε τὰ τῆς **Μηλέας**, τῆς Ἀπιδέας, τῆς Ἀμυγδαλῆς καὶ πλείστων ἄλλων φ. Ἄλλ' ὑπάρχουσι καὶ φ. τῶν ὀπίων ἄλλα μὲν ἄνθη φέρουσι μόνον θήλεια ὄργανα καὶ ἄλλα μόνον ἄρρενα· τὰ ἄνθη ταῦτα καλοῦνται **ἀτελῆ** ἢ **δίκλινα**· καὶ ὅσα μὲν φέρουσι μόνον στήμονες λέγονται **ἄρρενα ἄνθη**, ὅσα δὲ φέρουσι μόνον ὑπερον θήλεια. Τὰ φ. τὰ φέρουσα

ἄνθη ἀτελῆ ὀνομάζονται: **μονόουικα** (ἢ **μόνοιικα**) μὲν ὅταν ἐπὶ ἐκάστου ὑποκειμένου φύωνται καὶ θήλεα καὶ ἄρρενα ἄνθη, ὡς συμβαίνει εἰς τὸν Ἀραβόσιτον, τὸν Κρότωνα, τὴν Λεπτοκαρύαν, εἰς τινὰ Κολοκυθώδη· **δίοικα** δὲ ὅταν ἐπὶ ἐνὸς μὲν ὑποκειμένου ἀπαντῶσι μόνον θήλεα ἄνθη, ἐπὶ ἐτέρου δὲ τοῦ αὐτοῦ εἶδους μόνον ἄρρενα, ὡς συμβαίνει εἰς τὴν **Πιστακίαν**, τὸν **Φοίνικα**, τὴν **Κάννυθιν** καὶ εἰς ἄλλα. Τὰ ὑποκείμενα τῶν φ. τούτων, ἀναλόγως τοῦ γένους τῶν ἀνθέων τὰ ὅποια φέρουσιν ὀνομάζονται ἐπίσης ἄρρενα ἢ θήλεα. Σπανιώτερα εἶνε τὰ φ. τὰ ὅποια ἐπὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ὑποκειμένου φέρουσι: τέλεια καὶ ἀτελῆ ἄνθη, ὡς συμβαίνει εἰς τὴν Ἑλξίνην, τὴν Σφένδαμνον, τὴν Ἴπποκαστανέαν, τὸν Ἀίλαντον, εἰς τινὰ Κολοκυθώδη. Τὰ τοιαῦτα φ. ὀνομάζονται: **πολύουικα** ἢ **πολύγυμα**. Ἡ Κερατέα παρουσιάζει τὴν ἐξῆς ἀνωμαλίαν ὡς πρὸς τὴν ἄνθησιν αὐτῆς· ἀπαντῶσιν ὑποκείμενα φέροντα μόνον ἄρρενα ἄνθη, ἐνῶ ἄλλα φέρουσι μόνον θήλεα ἢ τοιαῦτα καὶ τέλεια ἄνθη, διὸ τὸ δένδρον τοῦτο ὀνομάζεται ὑπὸ τινῶν **πολύγυμον τριχίλιον** (βλ. Κερατέα). Τοιαῦτα εἶνε ἐν συντόμῳ τὰ κυριώτερα ὄργανα τοῦ ἄνθους δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται ἡ καρποφορία καὶ ἡ ἀναπαραγωγή παρὰ τοῖς φανερῶσι φ. (βλ. Δικοτυλῆδον, Ἄγωνα φυτὰ καὶ Γονιμοποιήσεις).

Ἀλλὰ τὸ ἄνθος, τὸ σοφώτατον τοῦτο δημιουργήμα τοῦ Πλάστου, πλὴν τοῦ πρὸς ἀναπαραγωγὴν προορισμοῦ του, εἶνε χρῆσιμον καὶ κατὰ πολλοὺς ἄλλους τρόπους. Ἀπὸ παναρχαιοτάτης ἐποχῆς ἐχρησίμωσεν ὡς κόσμος παρ' ἅπασιν τοῖς λαοῖς καὶ ἡγαπήθη παρὰ πάντων, ἄνθη δὲ ἐπεκράτησε νὰ λέγωνται περιληπτικῶς πανταχοῦ σχεδὸν τὰ θεραπευόμενα πρὸς κόσμον μικρότερα ἀνοσφόρα φ. Οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι κατὰ τὰς εὐωχίας, τὰς ἐορτὰς καὶ τὰς τελετὰς τῶν ἑκαμνον μεγάλην κατανάλωσιν ἀνθέων. Εἶχον τὰ Ἀνθεστήρια, τὴν πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου καθιερωμένην ἐορτὴν τῶν ἀνθέων, ἧτις ἐτελεῖτο οὐχὶ ὡς παρ' ἡμῖν σήμερον κατὰ Μάϊον, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἀθηναϊκὸν μῆνα «Ἀνθεστηριῶνα» ὅστις συνέπιπτε μεταξὺ τοῦ Φεβρουαρίου καὶ τοῦ Μαρτίου, ὅτε δ. δ. κυρίως ἄρχεται ἡ ἄνοιξις⁽¹⁾. Προστούτοις εἶχον τὰ Ἀνθεσφόρια, ἐορτὴν τελουμένην ὡσαύτως τὴν ἄνοιξιν, εἰς ἀνάμνησιν δὲ τῆς ὑπὸ τοῦ Πλούτωνος ἀρπαγῆς τῆς Περσεφόνης καθ' ἃν χρόνον αὕτη συνέλεγεν ἄνθη. Κατὰ τὴν ἐορτὴν ταύτην αἱ ἀνοσφόροι ἢ **κανηφόροι** παρθένοι ἔφερον εἰς τοὺς ναοὺς πλήρη ἀνθέων κάνιστρα⁽²⁾. Ἡ

(1) Κατὰ τὸν κ. Φιλαδέλφειά ἡ παρ' ἀρχαίαις ἐορτὴ τῶν Ἀνθεστηρίων οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μὲ τὰ ἄνθη. Ἡ ἐορτὴ αὕτη, λέγει ὁ κ. Φιλαδέλφειος, ἐτελεῖτο πρὸ τιμῆν τῶν νεκρῶν, ὡς σήμερον παρ' ἡμῖν τὸ Ψυχοσάββατον.

(2) Κατ' ἐξοχὴν ἐορτὴν τῶν ἀνθέων, τὰ floralia, εἶχον οἱ Ῥωμαῖοι, ἐορταζομένην περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἀπριλίου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαΐου εἰς τιμὴν δὲ τῆς παρ' αὐτοῖς θεᾶς τῶν ἀνθέων Flora. Κατ' ἄλλους ὅμως Flora ἦτο τὸ ὄνομα πλουσιωτάτης ἐταίρας, ἧτις ἀποθανοῦσα ἐκληροδότησε τὴν μεγάλην περιουσίαν της εἰς τὸν λαὸν τῆς Ῥώμης ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ τελεῖται κατ' ἔτος πάνδημος ἐορτὴ πρὸς ἀνάμνησιν τῶν γενεθλίων της· ἐντεῦθεν δὲ τὰ floralia.

διακόσμησις ἄλλως τῶν ναῶν καὶ τῶν ἀγαλμάτων τῶν θεῶν μὲ ἄνθη ἦτο συνήθεια κοινοτάτη, ὡς εἶνε συνήθεια σήμερον ἢ μὲ ἄνθη διακόσμησις τοῦ Ἐπιταφίου καὶ τῶν τάφων τῶν νεκρῶν. Οἱ ἐξ ἀνθέων στέφανοι (ᾧθεν καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοφρ. καὶ ἄλλων ἀρχαίων συγγραφεῶν καλούμενα στεφανωτικά ἢ στεφανωματικά φυτὰ) ἦσαν ἀπαραίτητοι κατὰ τὰς θυσίας, τὰς εὐχαρίας καὶ τὰ δεῖπνα, καθ' ἃ τό τε δάπεδον καὶ τὰ τρίκλινα ἐρραίνοντο μὲ ἄνθη καὶ ἰδίως μὲ ῥόδα, ἐθεωρεῖτο δὲ τὸ ῥόδον ὁ βασιλεὺς τῶν ἀνθέων, ὡς ἄλλως φαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἐπομένης ᾠδῆς τοῦ Ἀνακρέοντος :

«Τὸ ῥόδον τὸ τῶν Ἑρώτων

Μίξωμεν Διονύτῳ

Τὸ ῥόδον τὸ καλλίφυλλον

Κροτάφοισιν ἀρμόσχαντες,

Πίνωμεν ἀβρὰ γελῶντες.

Τὸ ῥόδον φέριστον ἄνθος,

Ῥόδον εἶαρος μέλημα

Ῥόδα καὶ θεοῖσι τερπνά,

Ῥόδα, τοῖς ὁ πικρὸς Κυθήρης

Στέφεται καλοὺς ἰούλους

Καρίτεσσι συγχορεύων.

Στεφώμεθ' οὖν. Λυρίζων

Παρὰ σοῖς, Διόνυσε, σηκοῖς,

Μετὰ κούρης βαθυκόλπου,

Ῥοδίνοισι στεφανίσκοις

Πεπυκασμένως, χορεύουσα». (ᾠδὴ Ε').

Τὴν ἐξαιρετικὴν δὲ ἐκτίμησιν ἣν εἶχον οἱ ἀρχαῖοι εἰς τὰ ἄνθη ἀποδεικνύει καὶ τὸ ὅτι πᾶν τὸ ἄνθηρόν, τὸ ἐξέχον ἢ ἐπιπολάζον ἐλάμβανε τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ ἄνθους· οὕτως ἔλεγον ἄνθος οἴνου, ἄνθος γάλακτος (τὸ κν. ἀνθόγαλον ἢ ἀφρόγαλα, τουρ. καϊμάκι), ἄνθος χαλκοῦ, ἄνθος ἡλικίας, ἄνθος δόξης κ. λ'. Τὴν μεταφορικὴν δὲ ταύτην σημασίαν τῆς λέξεως ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων παρέλαβον οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἀπὸ τούτους πολλοὶ τῆς σήμερον λαοί.

Πολλὰ ἄνθη πλὴν τῆς πρὸς ἀναπαραγωγὴν χρησιμότητος των καὶ τῆς τέρψεως ἦν παρέχουσι, ἀποβαίνουσι χρησιμώτατα καὶ εἰς πλείστας ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου. Ἰδίως ἐκ τοῦ νέκταρος καὶ τῆς γύρεως τῶν ἀνθέων συντηροῦνται αἱ μέλισσαι, αἱ παρέχουσαι ἡμῖν τὸ μέλι καὶ τὸν κηρόν· ἐκ τῶν ἀνθέων δὲ πολλῶν φ. λαμβάνομεν τὰ πλείστα καὶ τὰ μεθυστικώτερα τῶν ἀρωμάτων. Πολλὰ ἄνθη ἀποτελοῦσιν εἶδη φαρμακευτικά. Ἡδύποτα καὶ γλυκὰ ἐκλεκτὰ κατασκευάζονται ἐκ τῶν ἀνθέων τοῦ Ἰου καὶ τοῦ Διοσάνθου, ἐκ τῶν πετάλων τῶν ἀνθέων τῆς Λεμονέας, τῆς Νεραντζέας, τῆς Πορτογαλλέας, τοῦ «φερίστου» ῥόδου. Τὰ μοσχοκάρφια εἶνε ἄνθη μὴ εἰσέτι ἐπανοιχθέντα. Ἀντὶ μοσχοκαρφίων γίνεται ἐν Βραζιλίᾳ χρῆσις τῶν καλύκων εἶδους Καλυπτρανοῦς, ἐκ καλύκων δὲ Ἰβίσκου τῆς Σαβδαρίφης

παρασκευάζεται εὐγευστον γλυκόν. Κοίλη σαρκώδης ἀνοδόγη εἶνε τὸ γλυκύτατον σῆκον. Βρώσιμοι εἶνε οἱ σαρκώδεις, πολύχυμοι καὶ σακχαρώδεστατοι κάλυκες Βασσίας τῆς πλατυφύλλου καὶ οἱ σαρκώδεις ποδίσκοι εἶδους Ἀνακαρδίου καὶ Ὁβενίας τῆς γλυκείας· ἐπίσης βρώσιμα εἶνε τὰ ἄνθη εἶδους Ἀμώμου. Τὰ ἄνθη τῆς Ἀνοκράμβης καὶ τῆς Κυνάρας καὶ οἱ ἀνοφόροι βλαστοὶ πολλῶν φυτῶν (βλ. Βλαστάρια, Ἀσπάραγος) ἀποτελοῦσιν εὐγευστα καὶ ὑγιεινὰ λαχανικά, καλλύονται δὲ καὶ νοστιμίζονται αἱ σαλάται τῇ προσθήκῃ ἀνθέων Τροπαίου τοῦ μεγάλου ἢ Κερκίδος τῆς κοινῆς. Τὰ ἐν καταστάσει καλύκων ἄνθη τῆς Καππάρεως εἶνε τὸ γευστικώτατον καὶ ὀρεκτικώτατον ὁμώνυμον ἄλμευτὸν (τουρσοὶ κάππαρη), παρόμοιον δὲ ἄλμευτὸν παρασκευάζεται ἐν Γαλλίᾳ ἐκ τῶν καλύκων Σαρωθάμου τοῦ σαρωματικοῦ.

Ἡ ποικιλία τῶν χρωμάτων τῶν ἀνθέων εἶνε μεγάλη, ἀλλὰ μέλανα ἄνθη δὲν ἀπαντῶσι, μόνον δὲ διαφορὰ Ῥοδῆς φέρει ἐντελῶς πράσινα ἄνθη. Πολλὰ ἄνθη εἶνε σχεδὸν ἄοσμα, ἀλλὰ τὰ πλεῖστα εἶνε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον εὐοσμα. Ἐντούτοις ἀπαντῶσι καὶ τινα ὧν ἡ ὄσμῃ εἶνε βαρεῖα ἢ καὶ δυσάρεστος. Ἀπωθητικὴ εἶνε ἡ ὄσμῃ τῶν ἀνθέων Σταπελιῶν τινων (β.λ.) ὡς καὶ τινων Ἀρωδῶν (βλ. Δρακοντία). Ποικιλιώτατα εἶνε καὶ τὰ σχήματα τῶν ἀνθέων, περιεργότατα δὲ σχήματα ἔχουσιν ἰδίως πολλὰ Ὅρχεῶδη, Ἀριστολογιῶδη καὶ Ἀρώδη. Πολλῶν φ. τὰ ἄνθη μόλις διακρίνονται διὰ τοῦ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ ἐνῶ ἄλλων εἶνε μέγιστα. Μέγιστα εἶνε τὰ ἄνθη Ἀμορφοφάλλου τοῦ τιτανίου, Ἀριστολογίας τῆς γολδισανῆς καὶ Βικτωρίας τῆς βασιλικῆς (β.λ.). Ἀλλὰ τὸ μέγιστον, γνωστὸν ἄθος φέρει Ῥαφλεσιῶν ἢ ἀρνόλδειος (β.λ.), ἣτις ἀπαντᾷ εἰς τὰ δάση τῆς Σουμάτρας καὶ φύεται παρασιτικῶς ἐπὶ εἶδους Ψευδοκίσσου.

Τὰ πλεῖστα τῶν ἀνθέων κοπτόμενα ταχέως μαραίνονται καὶ ἀποξηραίνονται, ὅτε ἀλλοιοῦνται τὰ χρώματα καὶ τὰ σχήματα αὐτῶν. Φυτῶν τινων ὅμως τὰ ἄνθη κοπτόμενα κατὰ τὴν περίδον τῆς ἀκμῆς των καὶ ἀποξηραίνόμενα διατηροῦσιν ἐπὶ πολὺ τὸ τε χρῶμα καὶ τὸ σχῆμα αὐτῶν ἀναλλοίωτα. Τὰ ἄνθη ταῦτα εἶνε τὰ κν. ὀνομαζόμενα Ἀμάραντα (β.λ.), τοιαῦτα δὲ ἄνθη φέρουσι φυτὰ ὑπαγόμενα εἰς τὰ γένη Ἀκρόλινον, Ἀμμόβιον, Βάκχαρις, Γναφάλιον, Ἐλίγρυσον, Ξηράνθεμον κ. ἄ. Φυτῶν τινων τὰ ἄνθη εἶνε μικρὰ καὶ ἀσήμαντα ὑπὸ ἔποψιν κοσμητικὴν, οὗχ' ἥττον θεραπεύονται τὰ φ. ταῦτα ὡς ἐξόχως κοσμητικὰ γάρβις εἰς τὰ μεγάλα καὶ ζωηρῶς χρωματισμένα φυλλάρια των τὰ εὐθὺς κάτωθεν τοῦ ἄθους φύμενα καὶ ὀνομαζόμενα παρὰ ἄνθια φύλλα· τοιαῦτα φυτὰ εἶνε ἡ Βουγαινβιλλαία, ἡ Ποῖνσεττία κ. ἄ.

Κοιμμένων ἀνθέων πρὸς κόσμον γίνεται σήμερον μεγάλη κατανάλωσις πολλοῦ καὶ ἰδίως ἀνά τὴν βόρ. Εὐρώπην καὶ τὴν βόρ. Ἀμερικὴν· τὸ σπουδαιότερον δὲ ἐν Εὐρώπῃ κέντρον παραγωγῆς καὶ ἐμπορείας τοιούτων εἶνε ἡ μεσημ. ἀντ. παραλία τῆς Γαλλίας, ἢ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Κυανὴ Ἀκτὴ» (Côte d'Azur). Χάρις εἰς τὸ ἐξαιρετικῶς γλυκὺ κλίμα τῆς παραλίας ταύτης καὶ εἰς τὴν φιλεργίαν, τὴν νοσημοσύνην καὶ τὴν ἐπιχειρηματικότητα τῶν κατοίκων αὐτῆς, ἢ κηπουρικὴ ἀνεπτυχθῆ ἐκεῖ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὥστε ὠρισμένοι κλάδοι κατέ-

στησαν αὐτόθι μονοπωλιακαὶ οὕτως εἶπεν εἰδικότητες. Οὕτως αἱ Κάνναι, ἡ Νίκαια καὶ ἡ Ἀντίπολις εἶνε περιώνυμοι διὰ τὰ ῥόδα των, ἡ Ἀντίπολις καὶ αἱ Κάνναι φημίζονται καὶ διὰ τοὺς διόσανθους (β.λ.), ἡ Γράσση διὰ τὰ σησαμοειδῆ (β.λ.), τὰ ἴα, τοὺς ἰάσμους τοὺς ναρκίσους καὶ τὰ πολιοανθῆ, ἡ δὲ Ἱερά διὰ τὰ ἴα της. Ἀλλὰ πρὸς παραγωγὴν κομμένων ἀνθέων ἔκτενής εἶνε εἰς τὰ μέρη ταῦτα καὶ ἡ καλλιέργια τῶν ἀειθαλῶν αὐστραλιακῶν Ἀκακιῶν, τῶν Ἀνεμωνῶν, τῶν Βατραχιῶν, τῶν Χειράνθων, τῶν Ματθαολιῶν (β.λ.) καὶ ἄλλων ἀνοσφόρων φυτῶν. Τὸ σύνολο, σχεδὸν τῆς παραγωγῆς κομμένων ἀνθέων τῆς Κυανῆς Ἀκτῆς ἐξοδεύεται εἰς τὰς μεγαλοπόλεις τῆς βορ. Εὐρώπης καὶ ἰδίως εἰς Παρισίους, Λονδῶν, Βερολίνον καὶ Πετρούπολιν, τιμῶνται δὲ ταῦτα εἰς τὸν τόπον τῆς παραγωγῆς των ἀναλόγως τοῦ εἶδους καὶ τῆς πρωιμότητος ἢ τῆς ὀψιμότητος αὐτῶν. Οὕτω ἡ τιμὴ τῶν ῥόδων ποικίλλει ἀπὸ $1/2$ ἕως $2 1/2$ φρ. κατὰ δωδεκάδα, οἱ διόσανθοι τιμῶνται ἀπὸ $1/2$ ἕως 5 φρ. κατὰ δωδεκάδα. Τὰ κομμένα ἄνθη παραδίδονται εἰς τὸ πρὸς ἐξαγωγήν ἐμπόριον συνσκευασμένα ἐντὸς καλαμιῶν τετραπλεύρων κανίστρων φερόντων κάλυμμα καὶ δυναμένων νὰ περιλάβωσι $2 1/2$ —4 τὸ πολὺ ὀκ. ἀνθέων ἕκαστον. Πάντα σχεδὸν τὰ πρὸς ἐξαγωγήν κομμένα ἄνθη τῆς Κυανῆς Ἀκτῆς σήμερον συγκεντροῦνται εἰς τὴν Νίκαιαν, ἐκεῖθεν δέ, διὰ τοῦ ταχέως σιδηροδρομικοῦ συρμοῦ, ἐντὸς δωδεκαώρου μεταφέρονται εἰς Παρισίους, ὅθεν διευθύνονται καὶ εἰς τὰς ἄλλας μεγαλοπόλεις τῆς Εὐρώπης. Ἀνέρχεται δὲ τὸ ἐκ κομμένων ἀνθέων ἐτήσιον εἰσόδημα τῆς Κυανῆς Ἀκτῆς εἰς 50 ὡς ἔγγιστα ἑκατομμύρια φρ.

Παρ' ἡμῖν, καὶ ἰδίως ἐν Ἀθήναις, ἡ χρῆσις κομμένων ἀνθέων πρὸς κόσμον ἦτον ἄλλοτε λίαν περιορισμένη. Οἱ παλαιότεροι τῶν Ἀθηναίων θὰ ἐνθυμοῦνται βεβαίως τὰ κλασικὰ **μπουκέτα**, τὰ ὅποια κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν εορτασίων ἡμερῶν ἐνεφανίζοντο εἰς τὴν παρὰ τὴν Ἁγίαν Βίρηνην πλατεῖαν, τὴν μόνην τότε ἀγορὰν ἀνθέων ἐν Ἀθήναις. Ἡ ἀγορὰ αὕτη ὑφίσταται καὶ σήμερον ἄλλα τὰ κύρια κέντρα διαρκοῦς πλέον πωλήσεως κομμένων ἀνθέων εἶνε ἡ πλατεῖα τῆς Ὀμοιοίας, ἡ ἑναρξίς τῆς ὁδοῦ Κηφισιάς καὶ ἰδίως τὰ πολυτελῆ ἀνοσπωλεῖα τῆς ὁδοῦ Σταδίου τῶν ὁποίων οἱ στῆρανοι, αἱ ἀνοσδέσμαι καὶ τὰ ἀνοσφόρα κάνιστρα εἶνε ἠμολογουμένως ἀξιόλογα. Καὶ ἡ τέχνη τῆς συνθέσεως τῶν ἀνοσδεσμῶν ἐτελειοποιήθη σπουδαίως καὶ ἡ ποικιλία τῶν ἀνθέων ἠξήσῃ σημαντικῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Ἀξία δὲ προσοχῆς εἶνε ἰδίως ἡ ἀφρονία καὶ ἡ ποικιλία τῶν ἴων καὶ τῶν ῥόδων. Τὴν πρώτην ὤθησιν εἰς τὴν παραγωγὴν ποικίλων καὶ ἐκλεκτῶν ῥόδων ἐν Ἀθήναις ἔδωκαν πρὸ τριακονταετίας αἱ Ἐ. Κεχαγιᾶς καὶ Ἀ. Αὐγερινός, ἡ πρώτη δὲ ἔκθεσις ἀνθέων ἐν Ἀθήναις ὀργανώθη ὑπὸ τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασσός» κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1883. Ἦδη ἡ πληθὺς, ἡ ποικιλία, ἡ ὠραιότης καὶ ἡ σχετικὴ εὐθηνία τῶν ἀπαντῶντων εἰς τὰ διάφορα ἀνοσπωλεῖα κέντρα τῶν Ἀθηναίων ῥόδων καὶ ἴων θὰ συντελέσωσι, δὲν ἀμφιβάλλω, ὅπως εὐθὺς ὡς κατορθωθῆ ἢ μετὰ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης σιδηροδρομικῆ συγκοινωνία, ἐξάγωνται τοιαῦτα κομμένα ἄνθη διὰ τὸ ἐξωτερικὸν ἐπικερδῶς.

Ἀνθοῦριον (*Anthurium*, τ. Ἀρωδῶν). γ. περιλ. περί τὰ 180 εἶδη, φ. πολυετῆ, ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς, πάντα κοσμητικὰ χάρις εἰς τὰ ἰδιόρρυθμα ἄνθη των, ἐνίοτε δὲ καὶ χάρις εἰς τὸ ὄραϊον φύλλωμά των. Πολλαπ. ἐν εἰδικοῖς πολλαπλασιασθηρίοις διὰ σποραῖς καὶ διὰ μοσχευμάτων. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ Ἄ. τὸ σχερζεριανόν (*A. Scherzerianum*) ὑπερ ἀπαντᾷ θεραπευόμενον καὶ παρ' ἡμῖν.

Ἀνθραξ τῆς Ἀμπέλου, βλ. σελ. 95.

Ἀνθραξ τῆς Ἀπιδέας (γαλλ. *Tavelures du Poirier*), νόσος προκαλουμένη ὑπὸ Μικρομυκήτων (*Fusicladium pirinum* καὶ *F. dendriticum*) ἐμφανιζομένων ὑπὸ μορφήν μελανῶν κηλίδων ἐπὶ τῶν φύλλων καὶ τοῦ καρποῦ καὶ προξενούντων τὴν κατά τόπους νέκρωσιν τοῦ φλοιοῦ τοῦ δένδρου. Οἱ καρποὶ ἐνίοτε παρουσιάζουσι σχισμὰς ὅτε οὗτοι λέγονται ὑπὸ τῶν Γάλλων *poires crevassées*. Ἡ νόσος αὕτη ἀπαντᾷ καὶ ἐπὶ τῆς Μηλέας καὶ ἐπὶ τῆς Μεσπιλέας.

Ἀνθραξ τῆς Βρίτζης (γαλλ. *Charbon des tiges du Seigle*, κν. Δαυλίτης), νόσος προκαλουμένη ὑπὸ Μικρομύκητος (*Urocystis occulta*) καὶ ἐκδηλουμένη ὑπὸ μορφήν μελανῶν γραμμῶν ἐπὶ τῆς καλάμης τῆς Βρίτζης ἐνίοτε δὲ καὶ ἄλλων Ἀγρωστωδῶν.

Ἀνθραξ τῆς Βρόμης (γαλλ. *Charbon*, ἀγγλ. *Smut*, κν. Δαυλίτης καὶ ἐν Κύπρῳ Ζαυλὸς ἢ Βουκοῦθρι), συνήθης νόσος τῆς Βρόμης προκαλουμένη ὑπὸ Μικρομύκητος (*Ustilago Avenae*) προσβάλλοντος τὸν καρπὸν.

Ἀνθραξ τῆς Κριθῆς γαλλ. *Charbon* ἀγγλ. *Smut*, κν. Δαυλίτης καὶ ἐν Κύπρῳ Ζαυλὸς ἢ Βουκοῦθρι), νόσος προκαλουμένη ὑπὸ δύο Μικρομυκήτων (*Ustilago Hordei* καὶ *U. nuda*) προσβαλλόντων τὸν καρπὸν.

Ἀνθραξ τοῦ Ἀραβοσίτου (γαλλ. *Chambon*, ἀγγλ. *Smut*, κν. Δαυλός), νόσος προκαλουμένη ὑπὸ Μικρομύκητος *Ustilago Maydis* προσβάλλοντος τὸν καρπὸν.

Ἀνθραξ τοῦ Κρομμύου (γαλλ. *Charbon*), νόσος προκαλουμένη ὑπὸ Μικρομύκητος (*Urocystis Cerpulae*) προσβάλλοντος ἰδίως τὸ φύλλωμα τοῦ φυτοῦ.

Ἀνθραξ τοῦ σίτου (ἀγγλ. *Smut*, *Bunt-ear*, *Black-Ball* ἢ *Chimney-sweeper*, κν. Δαυλός καὶ ἐν Κύπρῳ Ζαυλὸς ἢ Βουκοῦθρι), νόσος προκαλουμένη ὑπὸ δύο Μικρομυκήτων, τοῦ μὲν (*Ustilago Triticici*) προσβάλλοντος δλόκληρον τὸν στάχυϊ ὅτε ἡ νόσος ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Γάλλων *Charbon*, τοῦ δὲ (*Tilletia Triticici* ἢ *T. Caries*) μόνον τοὺς κόκκους, ὅτε ἡ νόσος λέγεται ὑπὸ τῶν Γάλλων *Caries* ἐν δὲ τῇ Εὐβοίᾳ διακρίνεται ὑπὸ τὸ ὄνομα *Μαυρόκόλων*.

Ἀνθραξ τοῦ Σόργου (γαλλ. *Charbon*, ἀγγλ. *Smut*, κν. Δαυλός) νόσος προκαλουμένη ὑπὸ Μικρομύκητος *Ustilago Sorghi* προσβάλλοντος τὸν καρπὸν.

Ἀνθραξ τοῦ Φασιόλου γαλλ. *Anthracnose du Haricot*), νόσος προκαλουμένη ὑπὸ Μικρομύκητος (*Colletotrichum Lindemuthianum*) καὶ ἐκδηλουμένη διὰ μελανῶν κηλίδων ἐπὶ τῶν φύλλων καὶ ἰδίως ἐπὶ τοῦ καρποῦ.

Ἀνθραξ τῶν Ἑσπεριδοειδῶν (*Colletotrichum gloeosporioides*), Μικρομύκης ἀναπτυσσόμενος συχνὰ ἐπὶ τῶν Ἑσπεριδοειδῶν ἰδίως ὡς σαπρόφυτον.

Ἄνθριδος (*Anthriscus*, τ. Σκιαδαρθῶν) γ. περιλ. φ. πώδη, ἐτήσια ἢ πολυετῆ, ἰθαγ. τῆς Ευρώπης. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 4 ἐν οἷς καὶ Ἄ τὸ Χαιρέφυλλον (A. ἢ *Scandix Cerefolium*, γαλλ. *Cerfeuil cultivé*, ἀγγλ. *Chervil*, πιθανῶς ὁ τῶν ἀρχαίων Ἄνθριδος, ὅστις καὶ Ἄνθριδικιον (Ἄθην.) καὶ Χαιρέφυλλον ἐλέγετο καὶ ἐγρησιμοποιεῖτο ὡς καρυκευτικὸν καὶ στεφανωματικόν. Σήμερον τὸ εἶδος τοῦτο καλλιεργεῖται ἐνιαχοῦ τῆς δυτ. Ευρώπης ὡς καρυκευτικόν. Ἐν Κεφαλ. ὀνομάζεται κν. Σκαντοίκι. Ἄ. ὁ ἄγριος (A. *sylvestris*, γαλλ. *Cerfeuil sauvage* ἢ *Persil d'âne*, ἀγγλ. *Rough Chervil*), ἰθαγ. τῆς δυτ. Ευρώπης, εἶνε εἶδος τοξικόν (βλ. καὶ Σκάνδιξ).

Ἄνθυλλις (*Anthyllis*, γαλλ. *Anthyllide*, ἀγγλ. *Kidney Vetch*, τ. Ἐλ-λοβοκάρπων) γ. περιλ. φ. θαμνώδη καὶ πώδη, ἐτήσια ἢ πολυετῆ, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 5 ἐν οἷς καὶ τὰ καὶ ἀλλαγῶ ἀπαν-τῶντα Ἄ. ὁ πώγων τοῦ Διὸς (A. *Barba-Jovis*) καὶ Ἄ. ἡ τρουματικὴ (A. *vulneraria*, γαλλ. *Vulneraire*, ἀγγλ. *Ladies'Fingers*), εἶδος ἀπαντῶν ὑπὸ πολ-λὰς διαφορὰς, τὸ κν. ἐν Ζακύνθῳ Κοκκωνόχορτο. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον εἶνε θά-μνος ἀειθαλής, κοσμητικὸς, φέρεῖ σύνθετα ἀργυρόχροα φύλλα καὶ ἄνθη κίτρινα, πολλαπ. δὲ εὐχερῶς διὰ σπορᾶς· τὸ δὲ δευτέρον, τὸ καὶ κοινότερον, εἶνε πώδες, πολυετές, φαρμακευτικὸν καὶ κτηνοτροφικόν· καλλιεργεῖται ὡς τοιοῦτον ἐνιαχοῦ τῆς Ευρώπης. Κοινὸν εἶδος πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος εἶνε ὡσαύτως Ἄ. ἡ ἐρμάν-νειος (A. *Hermaniæ*), φρύγανον ἀκανθῶδες, τὸ κν. ὀνομαζόμενον Σάρωμα ἢ Σα-εῖχα (ἐν Ζακύνθῳ). Ὁ Διοσκρ. ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἄνθυλλις ἀναφέρει δύο φ. καὶ ἡ μὲν πρώτη Ἄ. αὐτοῦ εἶνε πιθανῶς Κρήσσα ἢ κοινὴ (β. λ.) ἡ δὲ δευτέρα μένει ἀνερμήνευτος. ἢ *Resina Luxuriens*.

Ἄνισάκανθος (*Anisacanthus*, τ. Ἀκνωθῶν) γ. περιλ. θάμνος, ὧν τι-νες κοσμητικοί· παρ' ἡμῖν ἀπαντᾷ θεραπευόμενος Ἄ. ὁ ῥαβδωτὸς (A. *virgula-ris*), ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ.

Ἄνισον (*Pimpinella* ἢ *Sisarum*, τ. Σκιαδαρθῶν) γ. περιλ. φ. πώδη, ἐτή-σια καὶ πολυετῆ. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 6 ἐξ ὧν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε : α') Ἄ τὸ ἠξικετροειδὲς ἢ Τράγιον (P. *Saxifraga* ἢ P. *Tragium*), εἶδος λίαν πο-λύμορφον (ἀπαντῶσιν ἐν Ἑλλάδι ἐξ διαφορᾶι), οὐτινος ἡ ῥίζα φαρμακευτικὴ (φρμ. Ἐμπέτρου ῥίζα, *Radix Pimpinellae*) καὶ εἰς τὸ ὅποιον ἀναφέρεται τὸ Ἐμπε-τρον τοῦ Διοσκρ. καὶ β') Ἄ. τὸ κοινόν (P. *Anisum*, γαλλ. *Anis*, ἀγγλ. *Anise*, τουρ. Ἄνισον), τὸ κν. Γλυκάνισον, τὸ Ἄνισον τοῦ Διοσκρ., πιθανῶς δὲ καὶ τὸ Ἄννησον ἢ ὁ Ἄννητος τοῦ Θεοφρ. φ. ἐτήσιον, ἀπαντῶν καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἄ-νατολῆς, καλλιεργούμενον δὲ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος διὰ τὰ φαρμακευτικὰ, ἀρω-ματικὰ καὶ ἄρτυματικὰ σπέρματά του, ἧτοι· τὸ τοῦ ἐμπορίου γλυκάνισον. Ὁ καρπὸς οὗτος χρησιμοποιεῖται πρὸς ἄρτυσιν γλυκουμάτων καὶ ἄρτων, πρὸς ἀρω-μάτισιν ποτῶν (ῥακὴ γλυκάνισου γαλλ. *Amisette*), πρὸς παρασκευὴν ἀφεψήμα-τος στομαχικοῦ καὶ πρὸς λήψιν (δι' ἀποστάξεως) αἰθερίου ἐλαίου (τοῦ ἀνισελαίου) χρήσιμου εἰς τὴν φαρμακοποιάν. τὴν ποτοποιίαν, καὶ τὴν μυρεψίαν. Μεγάλα

ποσά γλυκανίσου και άνισελαιίου παράγουσι και έξάγουσιν ή Ρωσσία, ή Γερμανία και ή Ίαπωνία, γώραι εις τας όποιας ή καλλιέργεια του είδους τούτου διεξάγεται έκτενώς. Εις την Έλλάδα ή καλλιέργεια του 'Α. είνε περιωρισμένη. Εύδοκιμεί δέ τó φ. τούτο εις γην άραιάν πλην γόνιμον και λεπτοτριμμένην. Σπείρεται σκορπιστά ένωρις την άνοιξιν και κατ' αναλογίαν μιξς περίπου όκ. σπόρου κατά στρέμμα. 'Ο σπόρος καλύπτεται με έλαφράν έκ κλαδιών σβάρνην, βλαστάνει δέ έντός 25—30 ήμερών. Δέκα έως δεκαπέντε ήμέρας μετά την βλάστησιν τά φ. σκαλίζονται, βοτανίζονται και άραιούνται όπου φύονται πυκνώς. Μετά πάροδον μηνός έν ανάγκη βοτανίζονται έκ δευτέρου. 'Ο σπόρος ώριμάζει κατά Ίούλιον ή Αύγουστον, έκρίζονται δέ τότε τά φ. ή θερίζονται και τίθενται κατά δέματα. Γίνεται δέ τούτο πρό τής πλήρους άποξηράνσεως του σπόρου, διότι άλλως ούτος μαδά (τριβεί) και χάνεται πίπτων επί του εδάφους. 'Επειδή δέ πάντων των φ.ó σπόρος δέν ώριμάζει ταυτοχρόνως δέον να έκρίζονται ταύτα έκ διαλειμμάτων. Τά εις δέματα τιθέμενα φ. απλώνονται εις τó άλώνιον όπως άποξηρανθώσι τελείως, μεθ' ό αποχωρίζεται ό σπόρος διά του ραβδισμού ή του άλωνισμού. 'Η κατά στρέμμα άπίδοσις γλυκανίσου κυμαίνεται μεταξύ των 40 και 70 όκ. Εις είδος 'Ανισου ύποτίθεται ότι αναφέρεται τó άλλο Τράγιον του Διοσκρ.

'Ανιδον άστεροειδές, βλ. Θέλκτρον.

'Αννηδον και **'Αννητος** παρά Θεοφρ. και εις λεξικά και άλλαχού έσφαλμένως αναφέρεται τούτο ως συνώνυμον του **'Ανηθον**, διότι προκειμένου περι «γυμνοσπέρμων λαχανικών» ό Θεοφρ. μνημονεύει τό τε **'Ανηθον** και τό **'Ανητον** (Φ.Ι. 1, 11, 1), όπερ άλλαχού γράφεται άρσενικώς (ό **'Ανητος**) και συμπεριλαμβάνεται μεταξύ των άρωματικών (Φ. Ι. 9, 7, 3), έπομένως τό **'Ανηθον** ή ό **'Ανητος** του Θεοφρ. πρέπει ν' αναφέρεται εις **'Ανισον τó κοινόν**, άφού μάλιστα υπό άλλο όνομα τó φ. τούτο δέν μνημονεύεται ύπ' αύτου, άν και έκπαλαι γνωστότατον και κοινότατον έν Έλλάδι.

'Ανοικτόχειλος (Anoectochilus, τ. 'Ορχεωδών) γ. περιλ. περι τά 8 είδη ίθαγ. τής Ίνδικής και των Μαλαισιών νήσων φ. έξόχως κοσμητικά χάρις εις τά πολύχρωμα φύλλα των άπαντώσι θεραπευόμενα υπό πολλάς διαφοράς. Τά άνθη των είνε μικρά και άνάξια λόγου, διό και αφαιρούνται πρό τής επανοίξεως των όπως διατηρηθή άχμαίότερον τó φύλλωμα. Έκ των συνηθέστερον θεραπευόμενων ειδών είνε και 'Α. ό βασιλικός, 'Α. ό άργυρόνευρος και 'Α. ό ιερογλυφικός (A. regalis, A. argyroneurus A. hieroglyphicus).

'Ανόνη (Anona, τ. 'Ανονωδών) γ. περιλ. περι τά 50 είδη μικρά δένδρα και θάμνοι αειθαλεις οι πλείστοι ίθαγ. θερμών χωρών τής Αμερικής, τής Ασίας και τής Αφρικής. Ειδών τινων ό καρπός βρώσιμος. Τοιαύτα είνε : 'Α. ή Χεριμολιά (A. Cherimolia, γλλ. Chérimoyer, άγγλ. Cherimoyer ή Sugar-apple) 'Α. ή δικτυωτή (A. reticulata, άγγλ. Custard-apple-tree ή Bullock's heart) 'Α. φολιδωτή (A. scumosa, γλλ. Pomme-Cannelle, ήγγλ. Sweet-Soap-tree) και 'Ανόνη ή Ασιμίνα ή τριλόβος (Anona ή Asimina tribola) και

* Χαιράνια

τὰ τέσσαρα ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς καὶ δυνάμενα νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Πολλαπλ. εὐγερῶς διὰ σπορᾶς. Ἄ. ἡ Χερσιμόλια καὶ Ἄ. ἡ φολιδοτῆ ἀπαντῶσι καλλιεργούμενα ἐν Αἰγύπτῳ, Συρίᾳ καὶ Κύπρῳ. εἰς ἄς χώρας ὀνομάζονται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων **Καϊμάκια** (κατὰ μετάφρασιν τοῦ ἀραβικοῦ ὀνόματος αὐτῶν Ghista) ἕνεκα τῆς συστάσεως τοῦ καρποῦ των.

Ἄνονῶδη (Anonaceae) τ. Δικοτιλδ. περιλ. θάμνους καὶ μικρὰ δένδρα· τινὰ καρποφόρα, κοσμητικὰ ἢ ἄλλως χρήσιμα· τὰ πλεῖστα ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν (γ. Ἄννη, Ἀρτάβοτρως, Κανάγκα, Μονοδορά κ. ἄ).

Ἄντερα τοῦ πουλιοῦ, βλ. Ἀναγαλλίς.

Ἄντζουλόδατος, δ, δ. ἐν Κύπρῳ Σμίλακος τῆς τραχείας.

Ἄντζουριά, βλ. Πέπων ὁ ἄμερος.

Ἄντιaris ἢ τοξικὴ (Antiaris toxicaria, ἀγγλ. Upas-tree), δ. τῆς τ. τῶν Ἀρτοκαρπωδῶν. ἰθαγ. τῆς Ἰνδικῆς καὶ τῶν παρὰ ταύτην νήσων, περιώνυμον διὰ τὸ θανατηφόρον δηλητήριον (Upas antiar=ἰδς τῆς καρδίας), ὅπερ ἀποτελεῖ ὁ γαλακτώδης ὀπός του, δι' οὗ οἱ ἰθαγενεῖς τῆς Ἰάβας βάρουσι τὰ βέλη των.

Ἀντίγονον (Antigonon τ. Πολυγονωδῶν) γ. περιλ. 3—4 εἶδη ἰθαγ. τῆς κεντ. Ἀμερικῆς· θάμνοι ἀναρριζώμενοι, κοσμητικοί· πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων. Ἄ. τὸ ἔξοχον καὶ Ἄ. τὸ ἐράσιμον (A. insigne καὶ A. amabile) εἶνε τὰ συνθέςτερον θεραπευόμενα.

Ἀντίδιον, βλ. Κιχώριον.

Ἀντίρρινον (Antirrhinum. γαλλ. Mufflier, ἀγγλ. Snap-dragon. τ. Γρομφαδιωδῶν) γ. περιλ. φ. πώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, τινὰ κοσμητικὰ· εἶδη τῆς ἐλλ. γλωφ. τὰ καὶ ἀλλαγῶ ἀπαντῶντα Ἄ. τὸ σικελικόν (A. siculum), Ἄ. τὸ Ὀρόντιον (A. Orontium, γαλλ. tête de mort) καὶ Ἄ. τὸ μείζον (A. majus, γαλλ. Mufle de veau ἢ Gneule de Loup ἢ de Lion, κν. ἐν Κύπρῳ Σκυλλοῦδι), εἰς τὰ δύο τελευταῖα ἀναφέρεται τὸ τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ Διοσκρ. Ἀντίρρινον, τὰ δύο πρῶτα ἀπαντῶσιν αὐτοφυῆ καὶ ἐν Κύπρῳ ἔνθα ὀνομάζονται κν. Χάσκουσαι. Καὶ τὰ τρία θεραπεύονται πολλαχῶς πρὸς κόσμον. πολλαπλ. εὐγερῶς διὰ σπορᾶς καὶ ὀνομάζονται κν. **Σκυλλάκια** ἢ **Λυκόστομα**. Τὸ τελευταῖον ἀπαντᾷ ὑπὸ πολλὰς διαφορᾶς.

Ἀντιτοξικόν, βλ. Ἀλεξιτοξικόν.

Ἀντράκλα, βλ. Ἀνδράγνη.

Ἀντρίανος, βλ. Ἀκτῆ ἢ βοτρυανθῆς.

Ἀντροῖνα, βλ. Ἀνάγυρις.

Ἀντρουκλιά, βλ. Κόμαρος ἢ Ἀνδράγλη.

Ἀντρούκλιαγρος, βλ. Ἀνάβασις.

Ἀνωίδα καὶ **Ἀνωίς**, βλ. Ὀνωίς.

Ἀουβριετία, βλ. Ὠβριετία.

Ἀόρατος, βλ. Ἀρκευθός ἢ φοινικική.

Ἀουκοῦδα, βλ. Ἀβκοῦδα.

Λουορθία (*Haworthia*, τ. Λειριωδών) γ. περιλ. περί τὰ 60 εἶδη, σχεδὸν πάντα ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς φ. παρεμφερῆ ταῖς Ἀλκαίαις τινὰ κοσμητικὰ. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ Ἄ η μαργαριτοφύλλος, Ἄ η ἀραχνοειδῆς καὶ Ἄ η ἰξώδης (*H. margaritifera*, *H. arachnoides* καὶ *H. viscosa*).

Λούδτας ἢ Λούστρας, βλ. Ἀγρωστis καὶ Κυνόδους.

Ἀπάτη, βλ. Ταράξακος.

Ἀπάλιουρας, δ. ὁ. ἐν Ἀρκαδίᾳ Παλιούρου τοῦ ἀκανθώδους.

Ἀπαργία παρὰ Θεοφρ., «ἐπιγυῖοφυλλον» δυσερμήνευτον. Ἡ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν *Argyria* εἶνε γένος Συνθέτων οὐτινος τὰ εἶδη περιλαμβάνονται εἰς τὸ γένος *Λεοντόδους* (β.λ.)

Ἀπαρίνη παρὰ Διοσκρ. βλ. Γάλιον, ἢ Ἀπαρίνη εἰς τὸ εἶδος τοῦτο, ἀν μὴ εἰς Εἰάνθιον τὸ Χοιράδιον, ἀναφέρεται καὶ ἡ παρὰ Θεοφράστῳ Ἀπαρίνη (βλ. καὶ Ἀμπέλοκαρπος).

Ἀπήγανος, βλ. Ῥητή. —

Ἄπης, Ἄπια, Ἄπιδιά, βλ. Ἄπιδέα.

Ἄπιδέα (*Pyrus* ἢ *Pirus*, γαλλ. *Poirier* ἀγγλ. *Pear-tree*, τουρκ. Ἀρμουδ, οἰκογ. Μηλεωδών, τ. Ῥοδωδών) γ. περιλ. δένδρα φυλλοβόλα, ὀπωροφόρα, ἰθαγ. τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου καὶ τῶν ὄρειων μερῶν τῆς Ἰνδικῆς. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωτρία ἐν οἷς καὶ Ἄ η κοινὴ (*P. communis*), ἢ κν. γνωστοτάτῃ Ἄπιδιά ἢ Ἀχλαδιά, ἣτις ἐν Κύπρῳ ὀνομάζεται Ἄπης (ὁ). Τὸ εἶδος τοῦτο ὅπερ ἀπαντᾷ αὐτοφυόμενον καὶ ἀλλαγοῦ, καλλιέργεῖται σήμερον πανταχοῦ ὑπὸ πλείστας διαφορὰς διὰ τοὺς εὐγεύστους καὶ ὑγιεινοὺς καρπούς του, τὰ ἀπίδια ἢ ἀχλάδια. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ἡ παρ' Ὀμήρῳ Ὀγγην⁽¹⁾, παρ' ᾧ καὶ ὁ καρπὸς ὄγγην ὀνομάζεται. (2). Ἀλλὰ καὶ Ὀχνη ἐλέγετο τὸ πάλαι τὸ τε δένδρον καὶ ὁ καρπὸς αὐτοῦ (3). Ὑπὸ τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῖς μεταγενεστέροις αὐτοῦ ἡ Ἄπιδέα ὀνομάζεται Ἄπιος. Ἦτο δὲ ἡ καλλιέργεια τοῦ δένδρου τούτου τὸ πάλαι λίαν διαδεδομένη ἰδίως ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον, διὸ καὶ ἐκαλεῖτο αὕτη καὶ Ἄπια, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἰστρος (παρ' Ἀθην. ΙΔ, 650). Δισκρίνεται δὲ ἕκτοτε ἡ ἀγρία Ἄ. (*P. com. sylvestris*) ἀπὸ τῆς ἡμέρου ἢ καλλιεργουμένης (*P. com. sativa*), ἣς ἕκτοτε ὑπῆρχον πολλὰ διαφορὰι («ἀπίου δὲ πολλὰ εἶδη» Διοσκρ.) ἐξ ὧν μία

(1) «Δένδρεα δ' ὑψιπέτηλα κατάκρηθεν γέε καρπῶν,
Ὀγγιναι καὶ ῥοιαὶ καὶ μηλαί ἀγαλιόκαρποι,
Συκαὶ τε γλυκεραὶ καὶ ἐλαῖαι τηλεθώσαι.» (Ὀδσ. Λ. 588).

(2) «Ὀγγην ἐπ' ὄγγην γηράσκει, μῆλον δ' ἐπὶ μῆλῳ,
Αὐτὰρ ἐπὶ σταφυλῇ σταφυλῇ, σῦκον δ' ἐπὶ σύκῳ.» (Ὀδσ. Η, 120).

(3) «Πάντα δι' ἐναλλα γούοιτο καὶ ἄπιτος ὄγγας ἐνεῖκαι.» (Θεοκρ. 1, 134).

πρέπει να ἦνε καὶ ἡ παρὰ Θεσφρ. καὶ Ἀθην. Φωκίς. Διάφορος τὴν κατασκευὴν ἦτον ὁ ἀπίτης οἶνος (Διοσκρ.) τῶν ἀρχαίων ἀπὸ τὸν σήμερον κατασκευαζόμενον πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης τοιοῦτον (γαλλ. *poiré*, ἀγγλ. *perry*).

Τὰ ἄλλα δύο ἰθαγ. τῆς Ἑλλάδος εἶδη τοῦ περὶ οὗ ἐνταῦθα πρόκειται γένους εἶνε Ἄ. ἡ καρδιοφυλλος (*P. cordata*), ἣτις ἀπαντᾷ ἀνὰ τὴν Πίνδον, καὶ Ἄ. ἡ ἀμυγδαλοειδής (*P. amygdaliformis*), ἡ τῶν ἀρχαίων Ἀχεράς, κν. δὲ Ἀγκορτοιά, Γκορτοιά, Ἀγριαπιδιά ἢ Ἀγκαθιά ὀνομαζομένη. Αὕτη εἶνε δένδρον μετρίου μεγέθους, ἀκανθῶδες, μακρόβιον, βραδέως ἀναπτυσσόμενον, κοινότατον δὲ εἰς πλείστα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ἀντέγει εἰς τὴν ξηρασίαν μεγάλως καὶ ἀποτελεῖ ἄριστον ὑποκείμενον πρὸς ἐμβολιασμὸν διαφορῶν τινῶν τῆς κοινῆς Ἄ. Τῆς ἀμυγδαλοειδοῦς Ἄ. ὁ καρπὸς (τὰ κν. γκόρτοια ἢ ἀγκόρτοια) εἶνε μικρὸς, στρυγνὸς καὶ σγεδὸν ἄβρωτος· χρησιμοποιεῖται οὐχ ἥττον ἐπιφελῶς πρὸς διατροφὴν τῶν γοῖρων καὶ τῶν αἰγαπροβάτων. Τὸ ξύλον τοῦ δένδρου τούτου εἶνε σκληρότατον καὶ χρήσιμον πρὸς λεπτοζυλουργικὰ ἔργα.

Ἡ Κύπρος, ἣτις ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πλινίου (Φυσκ. Ἰ. 15, 18) ἐφημιζέτο διὰ τὰς φερομένας μεγάλους καρπούς Ἀπιδέας τῆς, σήμερον ἐλάχιστα καὶ κακῆς ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ποιότητος ἀπίδια παράγει. Χρησιμοποιοῦνται δὲ εἰς τὴν νῆσον ταύτην ὡς ὑποκείμενα πρὸς ἐμβολιασμὸν τῆς κοινῆς Ἄ. τὰ πολλαχοῦ αὐτῆ: φερόμενα Κράταιγος ὁ Ἀζαρόλος καὶ Ἀπιδέα ἡ συριακὴ (*P. syriaca*), ἡ κν. Ἀγρότης ὀνομαζομένη ὑπὸ τῶν νησιωτῶν.

Ἀνὰ τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν βορ. Ἰταλίαν ὡς καὶ εἰς τινὰ μέρη τῆς Γαλλίας ἀπαντᾷ Ἄ. ἡ χιονόδης (*P. nivalis*, γαλλ. *Poirier Sauger*, ἀγγλ. *Snow-tree*), ἣς αἱ καλλιεργούμεναι διαφοραὶ καὶ τὰ νόθα εἶνε αἱ Ἄ. ὧν ὁ καρπὸς χρησιμεύει ἰδίως πρὸς κατασκευὴν ἀπίτου οἴνου.

Πολλὰ ἄλλα εἶδη Ἄ. ἀπαντῶσι: καλλιεργούμενα σποραδικῶς πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ χρησιμοποιούμενα ὡς ὑποκείμενα πρὸς ἐμβολιασμὸν τῆς κοινῆς Ἄ. ἢ ὡς φ. κοσμητικὰ. Τοιαῦτα δὲ εἶνε καὶ Ἄ. ἡ ἀμερικανικὴ (*P. americana*, ἀγγλ. *american mountain Ash*), ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, καὶ Ἄ. ἡ ιαπωνικὴ (*P. japonica*), ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Σινικής.

Ἡ καλλιέργεια τῆς κοινῆς Ἄ. ἐν Ἑλλάδι: δὲν εἶνε ἐπαρκῶς διαδεδομένη· τὸ νὰ πωλῶνται εἰς τὰς Ἀθήνας τὰ ὅπωςδὴποτε ἐκλεκτῆς ποιότητος ἀπίδια πρὸς μίαν τοῦλάχιστον δρ. κατ' ὄκαν σημαίνει ὅτι ὑπάρχει ἔλλειψις τοιούτων καὶ ἐπομένως ὅτι ἡ ἐπέκτασις τῆς καλλιέργειας τοῦ εἶδους τούτου θὰ συνέφερε. Τῶν χειμερινῶν μάλιστα διαφορῶν Ἄ. ἡ πολλαπλασίασις δὲν διατρέχει τὸν κίνδυνον νὰ προκαλέσῃ ὑπέρμετρον ὑπατίμησιν τοῦ προϊόντος αὐτῶν, διότι χειμερινὰ ἀπίδια συσκευαζόμενα καλῶς ταξειδεύονται ἀκόπως καὶ δυνατὸν νὰ ἐξοδεύωνται καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν (ἰδίως εἰς τὴν Αἴγυπτον) κατὰ μεγάλα ποσά. Ἦδη αἱ ἐκτενέστερον καλλιεργούμενα: παρ' ἡμῖν ὅπωςδὴποτε ἐκλεκταὶ διαφοραὶ Ἄ. εἶνε ἡ Κοντοποδαροῦσα, ἡ Σακχαράτη, ἡ Σκοπελίτις καὶ ἡ Βουτυράτη τῆς Κυνουρίας. Ἐκλεκτὴ διαφορὰ εἶνε ἡ τῆς Δουκίσσης, ἀλλὰ ταύτης ἡ καλλιέργεια εἶνε

ἐπὶ τοῦ παρόντος περιορισμένη. Περιορισμένη εἶνε ὡσαύτως ἡ καλλιέργεια (διεξαγομένη ἰδίως περὶ τὰς Πάτρας) καὶ τινων ἄλλων ἐκλεκτῶν διαφορῶν. Ἡ ἐπέκτασις τῆς καλλιέργειας τῶν διαφορῶν τούτων ἰδίως (καθὸν δεδοκιμασμένων καὶ ἐγκλιματισμένων) δὲν εἶνε δυνατὸν παρά ν' ἀποβῆ ἐπικερδῆς ἐπιχειρήσις.

Ἡ Ἄ. πολλαπλ. δια σπορᾶς, διὰ παραφυάδων καὶ διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ. Τὰ ἐκ σπορᾶς προεργάμενα φ. εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄγρια (γαλλ. Poiriers francs) καὶ χρησιμοποιοῦνται ὡς ὑποκείμενα πρὸς ἐμβολιασμὸν τῶν κατὰ τύπου προτιμωμένων καὶ εὐδοκιμουσῶν διαφορῶν. Πρὸς ἀπόκτησιν τοιούτων διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ, πλὴν τῆς ἐκ σπορᾶς προεργαμένης Ἄ., τῆς ἀμυγδαλοειδοῦς καὶ διαφορῶν Κραταίγων, ἐνίοτε χρησιμοποιεῖται ὡς ὑποκείμενον καὶ ἡ Κυδωνέα. Ἀλλ' αἱ ἐπὶ ταύτης ἐμβολιαζόμεναι Ἄ., ἂν καὶ ἀναπτύσσονται ταχέως εἶνε οὐχ ἤττον βραχύβιοι καὶ μᾶλλον ἐπιρρεπεῖς εἰς τὰς προσβολὰς παντοίων ἐντόμων (ἰδίως ξυλοφάγων). Μακροβιώτερά εἶνε καὶ μᾶλλον ἀντέγουσιν εἰς τὴν ξηρασίαν τὰ δένδρα τὰ ἐμβολιαζόμενα ἐπὶ τῆς ἀμυγδαλοειδοῦς Ἄ., ἧς ὅμως ἡ ἀνάπτυξις, ὡς ἤδη εἴπομεν, εἶνε βραδεῖα.

Αἱ κυριώτεροι νόσοι καὶ τὰ παράσιτα τὰ προσβάλλοντα τὴν Ἄ. παρ' ἡμῶν εἶνε τὰ ἐξῆς: α') Ἡ Χλωρωσις, ἢ καὶ ἀναιμία ἢ ἔκτερος ὀνομαζομένη (γαλλ. Chlorose, anémie, jaunisse), εἶνε νόσος κατ' ἐξοχὴν ὀργανική, προσβάλλουσα τὰ πλεῖστα καρποφόρα δένδρα καὶ ἰδίως τὴν Ἄπιδεάν. Τοῦ προσβαλλομένου δένδρου τὰ μὲν φύλλα ὠχρῶσιν, οἱ δὲ βλαστοὶ μένουσι βραχεῖς καὶ ἀποξηραίνονται ὅλως ἢ παρὰ τὴν κορυφὴν των' ὁ καρπὸς τοῦ γίνεται μικρὸς καὶ εἶνε καχεκτικός. Βραδύτερον, ὅταν ἡ νόσος προχωρήσῃ, τὸ δένδρον δὲν καρποφορεῖ πλέον, πολλοὶ δὲ κλάδοι τοῦ ἀποξηραίνονται. Ἡ νόσος αὕτη δύναται νὰ ὀνομασθῆ φθίσις, διότι τὸ δένδρον ὀλίγον κατ' ὀλίγον φθίνει καὶ ἐπὶ τέλος ἀποξηραίνεται. Τὰ συμπτώματα τῆς νόσου ταύτης ἁμοιάζουσι πρὸς τὰ τοῦ Σφακελισμοῦ, ἀλλ' οὗτος, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ὀφείλεται εἰς τὴν προσβολὴν τῶν ριζῶν τοῦ δένδρου ὑπὸ Μικρομυκητῶν, ἐνῶ ἐπὶ τῶν ριζῶν ἢ ἐπὶ τῶν ἐναερίων μερῶν τοῦ γλωριώντος δένδρου μόνον σπρόφουτα (β. λ.) εἶνε δυνατὸν ν' ἀνακαλυφῶσι. Αἱ συνεχεῖς βρογαί, ἢ μεγάλη ὑγρασία, ἢ ἡ παρατεταμένη ξηρασία, καὶ ἰδίως ἡ πτωγεία τοῦ ἐδάφους ἢ τὸ ἀκατάλληλον τῆς φύσεως αὐτοῦ προκαλοῦσι τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γλωρώσεως, ἧτις, ὡς ἀπὸ πολλοῦ παρατηρήθη, ἐφ' ὅσον εἰσέτι εὐρίσκεται εἰς τὸ πρῶτον αὐτῆς στάδιον, ἐὰν τὸ ἔδαφος δὲν εἶνε ἐντελῶς ἀκατάλληλον (ἐὰν δ.δ. δὲν ἦνε λίαν συμπαγές, κάθυγρον ἢ κατάξηρον), θεραπεύεται ψεκαζομένου ἢ ἄρδευομένου τοῦ δένδρου μὲ πικρὴν διάλυσιν (10 %) θεικοῦ σιδήρου. Ἀλλ' ἀσφαλέστερον φάρμακον καὶ ἀποτελεσματικώτερον καὶ δι' αὐτὰ ἐπὶ τὰ λίαν προσβεβλημένα δένδρα ἀπεδείχθη τὸ ἐξῆς: Ἡ χειμῶνα τὸ δένδρον κλαδεύεται γενναίως, περὶ τὰ μέσα δὲ τοῦ Μαρτίου ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἀπριλίου (ἀναλόγως τοῦ κλίματος) εἰς τὸν κορμὸν αὐτοῦ καὶ ὀλίγον ἄνωθεν τοῦ σημείου τοῦ ἐμβολιασμοῦ] (ἐὰν πρόκειται περὶ δένδρου ἐμβολιασμένου) ἀνορύσσεται διὰ τρυπάνου ὀπὴ δ.δ. μῆτρον ἡμίσεως ἕως ἑνὸς ἐ. μ. (ἀναλόγως τοῦ πάγους

τοῦ κορυμοῦ) ἔχουσα κλίσιν τινα πρὸς τὰ κάτω καὶ φθάνουσα μέχρι τοῦ κέντρου τοῦ κορυμοῦ. Ἡ ὀπὴ αὕτη πληροῦται με ~~λειοτριμμένον θεικὸν σιδήρου~~ ~~στοιβαζόμενον~~ καλῶς, μεθ' ὃ φράσσεται τὸ στόμιον αὐτῆς με μίγμα ἐξ ἴσων μερῶν κηροῦ, λίπους καὶ πίσσης. Διὰ τοῦ μέσου τούτου ἡ θεραπεία ἐπέργεται, ὡς λέγεται, τάχιστα. β') Ὁ **"Ανθραξ"** (βλ. λ.) κατὰ τῆς νόσου ταύτης ἐφαρμόζεται ἡ ἐξῆς θεραπεία. Ὀλίγον πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς βλαστήσεως ὁ κορυμὸς τοῦ δ. χαράσσεται κατὰ μῆκος διὰ κοπτεροῦ ὄργανου μεθ' ὃ αὐτός καὶ οἱ κυριώτεροι κλάδοι ἐπιχρίονται με πυκνὴν διάλυσιν ἀσβέστου, εἰς ἣν προστίθενται 3-4 % ~~θεικοῦ χαλκοῦ~~. **Ἐπὶ** ἓνα μῆνα ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς βλαστήσεως τὸ δένδρον ψεκάζεται δις ἢ τρίς με ἀραιὸν βορδιγάλιον πολτῶν (ἀνά ἓν μέρος ἀσβέστου καὶ θεικοῦ χαλκοῦ ἐπὶ 100 μερῶν ὕδατος). γ') Ἡ **"Σκωρία"** αὕτη ἐκδηλοῦται διὰ τῆς ἐπὶ τῶν φύλλων (ἐνίοτε καὶ ἐπὶ τῶν καρπῶν) παρουσίας πορτογαλλίνων προσζωγῶν, αἱ ὁποῖαι εἶνε ἡ ἐξάνθησις πολυμῶρφου Μικρομύκητος (*Gymnosporangium fuscum* ὑπὸ τὴν μορφὴν *Roestelia cancellata*), καθ' οὗ ἐφαρμόζονται ψεκασμοὶ δ. ἀ βορδιγαλλίου πολτοῦ—τὸ αὐτὸ παράσιτον προσβάλλει καὶ τοὺς Κραταίγους καὶ τὴν γερμανικὴν Μεσπιλέαν' ἐτέρα δὲ μορφή αὐτοῦ (*Gymnospor. Sabinae*) προσβάλλει τὰς Ἀρκεύθους καὶ τὴν χαλέπιον Πεύκην—γ') Ἡ **Γάγγραινα** (γαλλ. *Chancre*) εἶνε τοπικὴ νέκρωσις τοῦ φλοιοῦ τοῦ κορυμοῦ καὶ τῶν κλάδων τοῦ δ. ὀφειλομένη εἰς τὴν προσβολὴν Μικρομύκητος (*Nectria ditissima*). Τὰ χεῖλη τῶν νεκρουμένων μερῶν ἐσταχοῦνται καὶ λαμβάνουσι τὴν μορφὴν τῶν ἐκπαρκώσεων αἱ ὁποῖαι ἀπαντῶσιν ἐπὶ τῆς Μηλέας (β. λ.) ὅταν αὕτη προσβάλλεται ὑπὸ τῆς βαμβακιάσεως. Ἡ θεραπεία συνίσταται εἰς τὴν διὰ κοπτεροῦ ὄργανου ἀφαίρεσιν τοῦ προσβεβλημένου φλοιοῦ καὶ τὴν ἐπιχρίσιν τῆς οὕτω προενομούμενης πληγῆς διὰ πυκνῆς διαλύσεως θεικοῦ χαλκοῦ (5 %). δ') Ὁ **Σφαικελισμός ἢ σήψις τῶν ῥιζῶν**, νόσος εὐχερῶς διακρινομένη ἐκ τῆς ὠχρότητος τοῦ φυλλώματος καὶ τῆς γενικῆς καχεξίας τοῦ δένδρου. Ἀποκαλυπτομένων τῶν ῥιζῶν, πολλαὶ αὐτῶν εὐρίσκονται προσβεβλημέναι ὑπὸ ῥιζοκτόνων Μικρομυκήτων οἱ ὁποῖοι διαγιγνώσκονται ἐκ τῆς παρουσίας τῶν λευκῶν μυκηλίων των (β. λ.). Ἡ ἐπὶ τῶν ῥιζῶν ἐπίθεσις 5—10 δκ. (ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τοῦ δ.) μίγματος ἐξ ἴσων μερῶν τέφρας καὶ λειοτριμμένης ἀσβέστου καὶ ἀκαλύθως ἢ ἄρδευσις τοῦ δένδρου με πυκνὴν διάλυσιν (10 %) θεικοῦ σιδήρου, ἡ ἀποστράγγις τοῦ ἐδάφους καὶ ἡ κατάπαυσις τῶν ἀρδευσεων εἶνε μέσα δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται ἡ θεραπεία ἐφ' ὅσον ἡ νόσος εὐρίσκεται εἰς τὸ πρῶτον στάδιον αὐτῆς. Τὰ ἤδη λίαν προσβεβλημένα δένδρα εἶνε προτιμότερον νὰ ἐκρίζωνται. Οἱ ἐκ τῆς ἐκρίζωσης τοιούτων δ. προκύπτοντες λάκκοι ἀπολυμνίζονται καιομένων ἐν αὐτοῖς ἀγύρου ἢ ξηρῶν χόρτων καὶ κλαδίων, δὲν χρησιμοποιοῦνται δὲ πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν ἐκρίζωθέντων δ. ἐπὶ ἔτος. ε') Τὰ **ξυλοφάγα ἔντομα** (Λεπιδοπτερα καὶ Κολεόπτερα καὶ ἰδίως τὰ *Julodis Eherenbergi*, *Zeuzera Oesculi*, *Cossus ligniperda*, *Argilus sinuatus* καὶ εἴδη *Βουρηστίδων*) οἱ σκόληκες τῶν ὁποίων οὐχὶ σπανίως ἀπαντῶσι κατατρῶγοντες τὸ ξύλον τοῦ κορυμοῦ καὶ τῶν κλάδων τῆς Ἀ. Καὶ τινες

μὲν τούτων εἶνε μικροὶ καὶ ἐργάζονται. εὐθύς ὑπὸ τὸν φλοιὸν, ἄλλοι δὲ μεγάλοι. Οἱ μεγαλήτεροι ἀνορύσσουσιν ὄχτους μακροὺς, καὶ ἐνίοτε σκολιούς καὶ φθάνοντας μέχρι τοῦ κέντρου τοῦ προσβαλλομένου κλάδου ἢ κορμοῦ. Πάντων τῶν ἐντόμων τούτων ἡ προσβολὴ προλαμβάνεται ὅταν κατ' ἔτος, πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς βλαστήσεως, ὁ κορμὸς καὶ οἱ κυριώτεροι κλάδοι τῶν δένδρων ἐπιχρίωνται μὲ πυκνὴν διάλυσιν ἀσβέστου. Ἐπαναλαμβάνεται δὲ ἡ ἐπιχρίσις ἂν τὴν πρώτην ἤθελεν ἀποπλύνει βρογῆ. Ἡ ἐν τῷ κορμῷ ἢ τοῖς κλάδοις παρουσία τῶν μεγάλων ἰδίως ξυλοφάγων ἐντόμων διακρίνεται εὐχερῶς ἐξ ὕψων τριμμάτων ξύλου τὰ ὅποια ἰδίως κατὰ τὴν ἄνοιξιν ἐξέρχονται ἀπὸ μικρᾶς ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ ὀπάς. Βεβαιουμένης οὕτω τῆς παρουσίας σκόληκός τις φονεύεται οὗτος διὰ σύρματος εἰσαγομένου μέχρι τοῦ ἀπωτάτου ἄκρου τοῦ ὄχτου διὰ μέσου τῆς ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ ὀπῆς. Ἐὰν ἕνεκα τῆς σκολιᾶς διευθύνσεως τοῦ ὄχτου τὸ σύρμα δὲν εἶνε δυνατόν νὰ θιξῆ τὸν σκόληκα εἰσάγεται διὰ τῆς ὀπῆς μικρὰ τολύπη βάμβακος ἐμπεποτισμένου εἰς πετρέλαιον ἢ, ὅπερ προτιμότερον, εἰς διθειοῦχον ἄνθρακα, μεθ' ὃ φράσσεται ἡ ὀπῆ μὲ ἄργιλλον. Ὁ Lesne, ἐν Ἐλγερίᾳ, κατὰ τινος ξυλοφάγου ἐντόμου (*Zeuzera pyrina*) προσβάλλοντος αὐτόθι καὶ τὴν φελλοφόρον Δρυῖν, ἀντὶ τοῦ βάμβακος ἐφήρμισεν ἐπιτυχῶς εἰδικὰ καψύλια ἐγκλείοντα διθειοῦχον ἄνθρακα («*Progrès agricole et viticole, 1991*», Β' σελ. 203). ζ') Ἡ φυλλοφάγος κάμπη (*Bombyx* ἢ *Saturnia Pyri*), ἥτις κατατρῶγει τὰ φύλλα τῆς Ἀπειδέας ὡς καὶ τῆς Ἀμυγδαλῆς (βλ. σελ. 106), καταδιώκεται συλλεγομένη ἢ ψεκαζομένου τοῦ δένδρου μὲ ἀρσενικοῦχον ἢ ἄλλην ἐντομοκτόνον διάλυσιν. ζ') Ἡ Τίγγις (*Tingis Pyri* γαλλ. Tigre). Μικρὸν ἡμίπτερον ἔντομον ἀπαντῶν ἐνίοτε κατὰ μυριάδας ἐπὶ τῆς χάτω ἰδίως ἐπιφανείας τῶν φύλλων ὦν τὸν χυμὸν ἐκμυζᾷ. Οἱ ψεκασμοὶ διὰ διαλύσεως λυσίλης ἢ ἀποβρέγματος καπνοῦ (βλ.) ἀπαλλάσσουσι τὸ δένδρον τῆς μάστιγος ταύτης, ἥτις ἐνίοτε προσβάλλει καὶ τὴν Μηλέαν. η') Ἡ ψωριάσις, ἥτις ὀφείλεται εἰς τὴν παρουσίαν Κοκκοειδῶν ἐντόμων (*Lecanium Pyri, Pulvinaria Pyri, Parlatoria calianthina*), καὶ καθ' ἧς ἐφαρμόζονται τὰ κατὰ τῆς ψωριάσεως τῆς Ἀμυγδαλῆς περιγραφέντα μέσα (σελ. 106). θ') Ἡ φθειρίασις, ἥτις ὀφείλεται εἰς τὴν παρουσίαν Φυτοφθειρῶν (*Aphis Pyri, Lachnus s.*), θεραπεύεται καθ' ὃν τρόπον καὶ ἡ φθειρίασις τῆς Ἀμυγδαλῆς (σελ. 106). ι') Ἡ σκωληκίασις τοῦ καρποῦ ὀφείλεται εἰς τὴν προσβολὴν Μικρολεπιδόπτερου ἐντόμου (*Carposapsa romana*) προσβάλλοντος καὶ τὰ μήλα. Ἡ κατὰ τὴν περιόδον τῆς ἀνήξεως τοῦ δένδρου ἐφαρμογὴ ἐντὸς ἐβδομάδος δύο ψεκασμῶν μὲ διάλυσιν λυσολῆς ἢ βηθμολλογημένου ἀποβρέγματος καπνοῦ (βλ. σελ. 89) προλαμβάνει τὴν προσβολήν. Οἱ πίπτοντες προσβεβλημένοι καρποὶ συλλέγονται ἀμέσως καὶ χορηγοῦνται εἰς τὰ κτήνη. ια') Ἡ ἀνθονόμος (*Anthonomus Pyri*), Κολεόπτερον (*Pyrroglyphon*) ἔντομον, οὗτινος ὁ σκόληξ κατατρῶγει τὰ ἄνθη. Περιστελλεται ἡ ζημία διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν πρὸς καταπολέμησιν τῆς σκωληκιάσεως τοῦ καρποῦ ψεκασμῶν.

Ἐν τέλει δεῖον νὰ προσθέσωμεν ὅτι δι' ἐπανειλημμένων πειραμάτων ἐβε-

βαιώθη ότι δύο ή τρεῖς ψεκασμοὶ δι' ἀραιᾶς διαλύσεως θειικοῦ σιδήρου (1 %/ο) ἐφαρμοζόμενοι ἐπὶ τῶν καρπῶν κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν καὶ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ὠριμάνσεως των συντελοῦσιν ὄχι μόνον εἰς τὴν πρόληψιν τῆς ἐπιθλαβοῦς ἐπ' αὐτῶν ἐπιδράσεως διαφόρων παρασίτων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον ἀνάπτυξίν των.

Ἄπιον, ὁ καρπὸς τῆς Ἄπιδέας. Διὰ τὸ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γένος *Arium* βλ. Σέλινον.

Ἄπιος ἢ κονδυλόρριζος (*Arios tuberosa* ἢ *Glycine Arios*), φ. ποῦδες πολυετές, κονδυλόρριζον, ἀναρριχώμενον, κοσμητικόν, τῆς τ. τῶν Ἑλλοβοκάρπων. ἴθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς. Πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ διὰ κονδύλου· οἱ κόνδυλοι τοῦ ἀμυλοῦχοι, ἐδώδιμοι, θρεπτικώτατοι. Εἶδος δυνάμενον νὰ καλλιεργηθῇ ἐπιτυχῶς πολλαγοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἄπιος παρ' ἀργαίους = ἡ Ἄπιδέα, παρὰ δὲ τῶ Διοσκρ. καὶ εἶδος Εὐφορβίου (βλ. Εὐφόρβιον ἢ Ἄπιος).

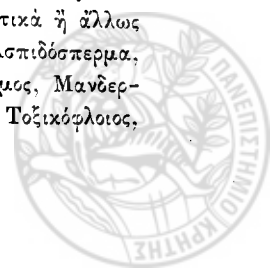
Ἄπόδρεγμα καπνοῦ, βλ. σελ. 89.

Ἄπόδρεξις, ἡ λήψις αἰθερίων ἐλαίων τῆ βοηθεία ἐλελαίου ἢ ἄλλου παχέος ἐλαίου.

Ἄποικιακά ὀνομαζόνται ἐν τῷ ἐμπορίῳ φυτικά τινα προϊόντα (καρποί, σπέρματα, φλοιοὶ κ. ἄ.), τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων παράγονται μόνον ἢ ἰδίως εἰς τὰς ἐν ταῖς τροπικαῖς χώραις ἀποικίας τῶν Εὐρωπαϊῶν. Τοιαῦτα εἶνε ὁ καφές, ἡ ὄρυζα, τὸ σάκχαρον, τὸ κιννάμωμον, τὰ μωσχοκάρυα, τὰ μωσχοκάρφια, τὸ πέρι. τὸ θέλκτρον κ. ἄ.

Ἄποκνον (*Arocynum* τ. Ἀποκνωδῶν) γ. περιλ. φ. πώδη πολυετῆ· ὁ γαλακτώδης ὁπὸς των δηλητηριώδης, ἐνέγει τὴν ἀποκυνίνην, οὐσίαν ἀλακτοειδῆ. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶδη εἶνε : α') Ἄ. τὸ καννάβινον (*A. cannabinum*, γαλλ. Chanvre indien, ἀγγλ. Dog's Ban), φ. φαρμακευτικόν, ἴθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, ἐνθα αἱ καρποφόροι κορυφαὶ τοῦ χρησιμοποιοῦνται ὡς ναρκωτικὸν πρὸς ἄγρην ἰγθύων· τὸ στέλεχος τοῦ παρέχει κλωστικὴν ὕλην ἐκλεκτῆς ποιότητος· καὶ β') Ἄ. τὸ ἀνδρσοαιμόφυλλον (*A. androsaemifolium*), εἶδος ὡσαύτως φαρμακευτικὸν καὶ ἴθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς· ἀπαντᾷ ἐνίοτε θεραπευόμενον πρὸς κόσμον. ἴθαγ. τῆς νοτίου Εὐρώπης εἶνε Ἄ. τὸ ἐνετικόν (*A. venetum*). Δύο ἄλλα εἶδη λίαν δηλητηριώδη (*A. citrifolium* καὶ *A. maculatum*) ἀπαντῶσιν εἰς τὰς Ἀντίλλας νήσους. Τὸ Ἄποκνον τοῦ Διοσκρ. τὸ καὶ Κύναγχον ὀνομαζόμενον ὑπ' αὐτοῦ, εἶνε ἡ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν Μαρσδενία ἢ ὀρθοφυής.

Ἄποκνωδῆ (*Arocynaceae*) πολυμελῆς τ. Δικοτυλδ. περιλαμβάνουσα φ. θαμνώδη ἢ δεινδρῶδη· ἐλάχιστα πώδη. Τὰ πλεῖστα ἐνέχουσι γαλακτώδη ὁπὸν τοξικόν. Καὶ ἄλλα μὲν εἶνε φαρμακευτικά, ἄλλα δὲ ἐξόχως κοσμητικά ἢ ἄλλως χρήσιμα (γ. Ἀγάνοσμος, Ἀγκυλόκλαδος, Ἀλστονία, Ἄποκνον, Ἀσπίδοςπερμα, Βίγχα, Ἐχίτης, Θεβετία, Κερβερίς, Κιζία, Λανδολφία, Λαγνόστομος, Μανδερβιλία, Νήριον, Παρσονσία, Πλούμιερια, Στρόφανθος, Ταχινία, Τοξικόφλοιος, Φουντουμία, Χαγχορνία, Χειλόκαρπος κ. ἄ.).

Ἄπομύζησις, βλ. Ἀπορρόφησις.

Ἀποπουλιά, βλ. Βαλλωτή.

Ἀπορρόφησις ἢ **Ἀπομύζησις**, ἡ λήψις αἰθερίων ἐλαίων τῇ βοηθείᾳ λίπους.

Ἀποτιδιπωμένο, δ, ο. ἐν Θήρᾳ Νικοτιανῆς τῆς γλαυκῆς.

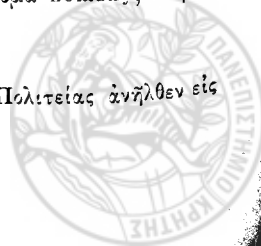
Ἀπύρηνος, Ἀγίγαρος, ἢ **Ἄσπερμος** καρπός, βλ. Ἄγωνα φυτὰ καὶ Ἄμυμηλῖς.

Ἀραβίς, (Arabis, γαλλ. Arabette, ἀγγλ. Wall-cress ἢ Rock-cress, τ. Σταυρανθῶν) γ. περιλ. φ. ποώδη, ἐτήσια, διετή καὶ πολυετή τὰ πλεῖστα ἔρποντα, τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 13 ἐν οἷς καὶ Ἄ. ἡ ἑαρινή (A. ver-na), ἣτις ἐνίοτε θεραπεύεται πρὸς κόσμον.

Ἀραβόδιτος ὁ κοινός (Zea Mays, γαλλ. Mais, Blé d'Inde, Gros Blé, Blé de Barbarie ἢ Blé de Turquie, ἀγγλ. Maize, Mealies, Corn, Turkey Corn, Indian Corn, ἰταλ. Grano Turco ἢ Formentone, τουρ. Μισίρ-μπογνταῖ ἢ Κοκορόζ, κν. Ἀραποσίτι, Ἀραπόσταρο, Καλαμπόκι, Κούκλα—ἐν Γυθείῳ—Σιταροπούλα, Σίταρος ἢ Τσίχρος—ἐν Κύπρῳ—ἐκ παραφορᾶς βεβαίως τοῦ Κέγχερος, —τ. Ἀγρωτωδῶν), Σιτηρὸν ἐτήσιον, μονόοικιον, ἴθαγ. τῆς Ἀμερικῆς, ἐνθα ἐκαλλιέργειτο ἐκτενῶς ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἰθαγενῶν καὶ πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς ἡπείρου ταύτης. Εἶνε ἱστορικῶς βεβαιωμένον ὅτι ἐκ σπόρου κομισθέντος εἰς Ἀμερικῆς ἐκαλλιέργηθη τὸ πρῶτον ὁ Ἄ. ἐν Σεβίλλῃ τῆς Ἰσπανίας τῷ 1500 καὶ ὅτι ἔκτοτε τὸ εἶδος τοῦτο διεδόθη ἀνά τὴν Εὐρώπην καὶ τὰς ἄλλας τοῦ παλαιοῦ κόσμου χώρας. Σήμερον ἡ καλλιέργεια τοῦ Σιτηροῦ τούτου διεξάγεται ἐκτενῶς πολλαχοῦ καὶ ἰδίως εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας, ὧν τὸ ἐτήσιον προϊόν εἰς ἀραβόσιτον πλησιάζει τὰ $\frac{3}{4}$ (1) τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς, ἣτις, ὡς ὑπολογίζεται, ἀνέρχεται εἰς 4 ὡς ἔγγιστα δισεκατομμύρια κοιλιά. Ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου μέγα μέρος καταναλίσκεται πρὸς τροφήν τοῦ ἀνθρώπου, τὸ δὲ ὑπόλοιπον χρησιμοποιεῖται ἰδίως πρὸς διατροφήν τῶν κτηνῶν καὶ πρὸς κατασκευὴν οἴνοπνεύματος, whiskey, ζύθου καὶ ἀμύλου. Ἐκ τῶν κατὰ τὴν ἄλῃσιν τοῦ ἀραβόσιτου ἀποχωριζομένων ἐμβρύων (τῶν φύτρων) λαμβάνεται δι' ἐκθλίψεως ἔλαιον βρώσιμον ἐκλεκτῆς ποιότητος. Ἐκ τοῦ ἀραβόσιτου κατασκευάζεται προσέτι ἀμυλοσάκχαρον καὶ μελάσσα. Πάντα τὰ προϊόντα ταῦτα παράγονται κατὰ μεγάλα ποσὰ εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας ἐνθα καὶ καταναλίσκεται τὸ πλεῖστον τοῦ παραγομένου αὐτῶν ἀραβόσιτου.

Ἐκ τῶν καλλιεργουμένων εἰς τὴν ἀπέραντον ταύτην χώραν πολυαριθμῶν διαφορῶν τοῦ εἶδους τούτου, τινὲς ἔχουσιν εἰδικὴν χρησιμότητα οὕτω οἱ κόκκοι τῆς διαφορᾶς Pop-Corn φρυγόμενοι ἀποτελοῦσιν τράγημα ἀγαπητὸν τοῖς Ἀμερικανοῖς, εἶδος δὲ γόνδρου (πληγουρίου), γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα homany, παρα-

(1) Ἡ τοῦ 1910 εἰσοδεία ἀραβόσιτου εἰς τὰς Ἡνωμ. Πολιτείας ἀνῆλθεν εἰς 3,125,000,000 κοιλιά.

σκευάζεται ἐκ κόκκων τῆς διαφορᾶς Flint-Corn τοῦ ὑπὸ πολλὰς παραλλαγὰς ἀπαντῶντος γλυκοῦ Ἀραβοσίτου (γαλλ. Mais sucré, ἀγγλ. Sweet-Corn) οἱ γλωροὶ στάχυες βραστοὶ ἀποτελοῦσιν ἀξιόλογον ἐπιδόρπιον συνηθιζόμενον σήμερον καὶ πολλοῦ τῆς Εὐρώπης. Διαφορῶν τινων ἢ βλάστηρις εἶνε τόσον ταχέϊα καὶ πλουσία ὥστε πανταχοῦ καλλιεργοῦνται αὐταί: ἀποκλειστικῶς πρὸς παραγωγὴν γλωροῦ ἢ ξηροῦ κτηνοτροφικοῦ γόρτου. Τοιαυτὴ διαφορὰ εἶνε ἡ ὀνομαζομένη Horse-tooth ἢ Caragua (γαλλ. ἢ Pent-de-cheval), ἣτις πρὸς παραγωγὴν γόρτου εἰς χώρας εἰς τὰς ὁποίας εὐδοκίμετ ἢ καλλιέργεια τῶν Ἐσπεριδοειδῶν καὶ εἰς γαίας ἀρδευομένας δύναται νὰ σπαρῇ εἰς τὸν αὐτὸν ἄγρον καὶ νὰ θερισθῇ τετρακίς τοῦ ἔτους. Μεγίστη εἶνε ἡ εἰς γόρτον ἀπόδοσις καὶ τῆς διαφορᾶς Cuzco, ἥς τὰ φυτὰ εἰς γόνιμον ἔδαφος ἐνίοτε ἀποκτῶσιν ὕψος καὶ μέχρι 3 μ., ἀλλὰ ταύτης ὁ καρπὸς ὡριμάζει μόνον εἰς τροπικὰς καὶ παρατροπικὰς γώρας. Κοσμητικὴ διαφορὰ εἶνε ὁ ποικιλόφυλλος Ἀραβόσιτος (Z. Mays variegata). Τελευταίως ὁ Heckel ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῆς Ἑθνικῆς Γεωργικῆς Ἑταιρίας τῆς Γαλλίας ἐπὶ διαφορᾶς Ἀ. ὀνομαζομένης γιγαντιαίας (γαλλ. Mais géant de Serbie). Ἀξιοσημειώτου δὲ διὰ τὸ μῆκος τοῦ στελέγους τῆς. Ἡ διαφορὰ αὕτη, ἣτις ἐκαλλιεργήθη εἰς τὴν μεσημβ. Γαλλίαν, ὕψοῦται καὶ μέχρι 4 μ. καὶ φέρει ἐπὶ ἐκάστου φρ. ἀνὰ 3—4 στάχυς κωνικοὺς μήκους 20—25 ε. μ. Οἱ κόκκοι τῆς, κίτρινοι ἢ ὑπέρυθροι, πλησιάζουσι τὸ μέγεθος τῶν κόκκων τῶν διαφορῶν Caragua καὶ Cuzco. Τὸ ἀραβοσίτινον γόρτον πρὸ τῆς ἀνθήσεως τοῦ φυτοῦ ἐν γλωρῷ καταστάσει: ἀποβαίνει: ἐνίοτε ἐπιθλαβὲς εἰς τὰ τρώγοντα αὐτὸ κτήνη· συλλεγόμενον ὅμως μετὰ τὴν ἀνθῆσιν ἀποτελεῖ κτηνοτροφικὴν οὐσίαν ὑγιεινὴν καὶ θρεπτικωτάτην. Πολλοῦ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ἰταλίας ἐπικρατεῖ ἢ συνθῆει μετὰ τὴν γονιμοποίησιν τοῦ στάχυος νὰ συλλέγωνται: καὶ νὰ γορηγῶνται: εἰς τὰ κτήνη αἱ κορυφαὶ τῶν φ. (φροῦντες). αἱ ὁποῖαι: φέρουσι: τὰ ἄρρενα ἄνθη. Ἄλλ' αὐταί. ὡς ἐξηκριβώθη ἐν Ἰταλίᾳ, γορηγούμεναι νωπαὶ εἰς τοὺς βόας, προκαλοῦσι πολυλάκις τὴν ἀνάπτυξιν τῆς λιθιάσεως ἢ καὶ ἄλλας διαταράξεις τῆς λειτουργίας τῶν οὐρητικῶν ὀργάνων τοῦ ζώου, ἐνῶ ξηραὶ εἶνε ἐντελῶς ἀθλαβεῖς.

Ἐξ ἀραβοσιτινοῦ ἀλεύρου κατασκευάζεται γλυκυτάτος καὶ θρεπτικώτατος ἄζυμος ἄρτος, ἐξ οὗ τρέφονται κατὰ τοὺς χειμερινούς ἰδίως μῆνας οἱ πλεῖστοι τῶν ἀγροτῶν τῶν ὀρεινῶν πρὸ πάντων μερῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Τουρκίας. Μεγάλῃ ὡσαύτως κατανάλωσις ἀραβοσιτινοῦ ἀλεύρου γίνεται, ἰδίως ὑπὸ τῶν ἀγροτῶν, ἐν Γαλλίᾳ, Πορτογαλίᾳ, Ἰσπανίᾳ, Ἰταλίᾳ, Αὐστρουγγαρίᾳ, Ρουμανίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ. Ἐξ αὐτοῦ κατασκευάζεται ἡ λεγομένη ἐν μὲν τῇ Γαλλίᾳ miliasse ἢ ri-motte, ἐν δὲ τῇ Ἰταλίᾳ ἡ περιώνυμος πολέντα ὡς καὶ ἡ farinata, ἐν δὲ τῇ Ρουμανίᾳ ἡ μαμαλίγγα. Εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τινα μέρη τῆς Τουρκίας ἐκ τοιοῦτου ἀλεύρου καὶ ἐλαίου κατασκευάζεται ἡ μπομπότα, ἣτις συνήθως τρώγεται μετὰ μέλιτος. Οἱ γλωροὶ ἐτι στάχυες τοῦ Ἀ. (τὰ ἀραπόσταρα ἐν Ἀττικῇ, τὰ βότσα ἐν Εὐβοίᾳ, ἡ ῥόκες ἢ κοῦκλες ἀλλαγοῦ) ὅποιοι ἢ ἐφθοὶ ἀποτελοῦσι: τράγμα ἀρεστὸν εἰς πολλοὺς καὶ συνηθιζόμενον πανταχοῦ ἐνθα τὸ φ. τοῦτο καλλιεργεῖ-

ται. Ἡ ἄλλοτε συνηθεστέρα παρά τοῖς χωρικοῖς, ἰδίως τῆς Ἰταλίας, δερματικῆ νόσου πελάγρα, ἣτις ἀπεδίδοτο εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν χρῆσιν ἀραβοσίτου ἀλεύρου, ἀπεδείχθη ὅτι προέρχεται ἐκ τῆς χρήσεως ἀλεύρου ἀραβοσίτου μὴ πλήρως ἀποξηρανομένου κατὰ τὴν συκομιδὴν καὶ ἐπομένως εὐκόλως εὐρωτιώτους.

Εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας ἡ χρῆσις τοῦ ἀραβοσίτου πρὸς τροφὴν τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ποικιλωτάτη ἐξ ἀραβοσιτίνου ἀλεύρου κατασκευάζονται παντὸς εἶδους ἄρτοι, βροφηματα, πλακούντια καὶ γλυκίσματα. Χρησιμοποιεῖται προστούτοις ἐκεῖ τὸ ἄλευρον τοῦτο ὑπὸ τῶν ὑποδηματοποιῶν ἀντὶ ἀσφοδελίου (βλ. Ἀσφόμελος) καὶ ὑπὸ τῶν ὑφαντουργῶν ἀντὶ σιτίνου ἀλεύρου διὰ τὴν στρώσιν (τὸ κολλάρισμα, ἀγγλ. sizing) τῶν βαμβακερῶν ὑφασμάτων. Μεγάλῃ ὡσαύτως κατανάλωσις ἀραβοσίτου γίνεται πανταχοῦ πρὸς νόθευσιν τοῦ σιτίνου ἀλεύρου, προτιμᾶται δὲ πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον ὁ καρπὸς τῶν λευκοκόκκων διαφορῶν. Ἰκανὴ ποσότης ἀραβοσίτου καταναλίσκεται ἀπὸ τινῶν ἐτῶν εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας καὶ πρὸς κατασκευὴν εὐθηνῶν κόμμεως ἐλαστικοῦ διὰ τῆς εἰς ἴσα μέρη ἀναμίξεως ἐλαστικοῦ κόμμεως τῆς Πάρας (βλ. Ἐβέα) καὶ ἀραβοσιτίνου ἀλεύρου. Ἐκ τῆς καρδίας δὲ τῶν κόκκων τοῦ ἀραβοσίτου λαμβάνεται τὸ ἀπὸ πολλοῦ καὶ παρ' ἡμῖν χρησιμοποιούμενον θρεπτικὸν ἄλευρον Corn-flour.

Τὰ μεμβρανώδη περιβλήματα τοῦ στάχους αποτελοῦσι στερεόν, ἐλαστικὸν καὶ ὑγιεινὸν ὕλικόν πρὸς πλήρωσιν στρωμνῶν, τὰ λεπτότερα δὲ τῶν περιβλημάτων τούτων ἐνιαχοῦ, καὶ ἰδίως ἐν Ἰσπανίᾳ, χρησιμοποιοῦνται ἐνίοτε ἀντὶ σιγαρογράφου. Οἱ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν κόκκων ἄζονες τῶν σταχυῶν (τὰ κν. κότσαλα, κουμουτσα, κμουτσα ἢ κνήλια) ἐπὶ πολὺ ἐχρησιμοποιοῦντο μόνον ὡς καύσιμος ὕλη, ἀλλὰ κατόπιν ἀναλύσεων καὶ δοκιμῶν ἀπεδείχθη ὅτι ταῦτα, ἀλεθόμενα ἀποτελοῦσιν οὐχὶ ἀναξίαν λόγου κτηνοτροφικὴν οὐσίαν. Ὡς καύσιμος ὕλη ἐχρησιμοποιοῦντο ἐνίοτε καὶ τὰ μετὰ τὴν συλλογὴν τοῦ καρποῦ στελέχη τῶν φυτῶν (καλαμποκιές) ἀλλὰ ταῦτα ἤδη πολλαχοῦ τῶν Ἡν. Πολιτ. χρησιμοποιοῦνται πρὸς παραγωγὴν ινίνης (firine), χρησίμου πρὸς ἐπένδυσιν τῶν θωράκων τῶν πολεμικῶν σκαφῶν, καὶ κυτταρίνης (cellulose), ἐξ ἧς εἶνε δυνατόν νὰ κατασκευασθῇ χάρτης πρὸς περιτύλιξιν ἐμπορευμάτων, καὶ ἡ ὁποία εἰσάγεται εἰς τὴν κατασκευὴν εἶδους βερενικείου (Pyroxyline varnish) καὶ τινῶν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν. Κατόπιν πειραμάτων διεξαχθέντων πρὸ τινῶν ἐτῶν εἰς τὰς Ἡνωμ. Πολιτείας ἐβεβαιώθη ὅτι εἰς ὠρισμένην περίοδον τῆς ἀναπτύξεώς του τὸ στέλεχος τοῦ Ἀραβοσίτου ἐνέχει καὶ μέχρι 10% σάκχαρον, μένει ἐντούτοις εἰσέτι ἄλυτον τὸ ζήτημα τῆς ἀπομονώσεως καὶ καθάρσεως τῆς οὐσίας ταύτης.

Ὁ Ἀ. εὐδοκίμει εἰς παντὸς εἶδους γαίας ἐφ' ὅσον αὐταὶ εἶνε νοτεραὶ ἢ ἀρδεύονται· ἀλλ' ἰδιαζόντως ἐπιτυγχάνει εἰς βαθέα, νοτερά καὶ γόνιμα ἄμμοαργιλώδη καὶ εἰς ποταμόχοστα ἐδάφη. Καλλιεργούμενος διὰ τὸν καρπὸν του σπείρεται τὴν ἄνοιξιν μετὰ τὴν πάροδον τῆς περιόδου τῶν ὀψίμων παγετῶν. Κατὰ τὴν συκομιδὴν διὰ σπέρων ἐκλέγονται οἱ ὑγιέστεροι, εὐρωστότεροι καὶ κανονικώτεροι τὸ σχῆμα στάχυες, οἱ ὁποῖοι φυλάσσονται ἀνεκκόκκιστοι μέχρι τῆς ἐπομένης ἀνοί-

ξεως, ὅτε πρὸς σποράν χρησιμοποιοῦνται μόνον οἱ τοῦ μέσου ἐκάστου στάχυος κόκκοι. Ἀναλόγως τῆς καλλιεργουμένης διαφορᾶς καὶ τῆς ποιότητος τοῦ ἐδάφους σπείρεται ὁ Ἄ. πυκνότερον ἢ ἀραιότερον. Εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας, ἔνθα ἡ σπορά γίνεται διὰ μηχανῶν καὶ εἰς γραμμὰς ἀπεγούσας ἀπ' ἀλλήλων 100-120 ἐ.μ., χρησιμοποιεῖται μία ὡς ἔγγιστα ὀκτὰ σπόρου κατὰ στρέμμα. Ἀλλαχοῦ, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν, διὰ μὲν τὴν εἰς ἀνοιγομένους διὰ τοῦ ἀρότρου αὐλακας κοκκιστὴν σποράν χρησιμοποιοῦνται 2-3 ὀκτ. σπόρου κατὰ στρέμμα, διὰ δὲ τὴν σκορπιστὴν (πετακτὰ) 3—4 ὀκτ. Εὐθὺς ὡς τὰ φυτὰ ἀποκτήσωσιν ὕψος 10-15 ἐ.μ. σκαλιζονται καὶ ἀραιοῦνται. Ἡ ἀπ' ἀλλήλων ἐν ταῖς γραμμαῖς τηρουμένη ἀπόστασις ποικίλλει ἀναλόγως τῆς ποιότητος τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς καλλιεργουμένης διαφορᾶς. Εἰς τὰς γονίμους γαίας καὶ εἰς τὰς ἀρδευομένας ἢ ἀπόστασις δέον νὰ ᾔηνε μεγαλύτερα ἰδίως προκειμένου περὶ διαφορῶν λαμβανουσῶν μεγάλην ἀνάπτυξιν, οἷαι εἶνε αἱ πλατύκοκκοι διαφοραὶ τῆς Ἀμερικῆς. Ὅταν τὰ φ. ἀποκτήσωσι ὕψος 30—40 ἐ.μ. σκαλιζονται ἐκ δευτέρου, κατὰ τὴν σκάλισιν δὲ ταύτην γίνεται καὶ τὸ λεγόμενον παράχωμα. Τοῦτο συνίσταται εἰς τὴν περὶ τὴν βᾶσιν ἐκάστου φ. συσφύρευσιν τοῦ πέριξ χώματος, ἧτις συντελεῖ εἰς τὴν στερέωσιν καὶ ταχύτεραν ἀνάπτυξιν τῶν φυτῶν, τὰ ὅποια οὕτω παραχωνόμενα ἀναπτύσσουσι ρίζας καὶ ἀπὸ τοῦ κατωτάτου κόμβου (πολλάκις ἀπὸ τῶν δύο κατωτάτων κόμβων) τοῦ στελέχους των. Πολλαχοῦ γίνεται ἐν μόνον σκάλισμα (ὅταν τὰ φ. ἔχωσιν ὕψος 25—30 ἐ.μ.) καθ' ὃ ἐκτελοῦνται τό τε ἀραιώμα καὶ τὸ παράχωμα. Ἄλλ' εἰς τὰς γονίμους καὶ νεοτέρας ἢ ἀρδευομένας γαίας τὰ δύο σκαλίσματα εἶνε ἀπαραίτητα. Εἰς τὰς Ἡν. Πολιτ. ὡς καὶ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης τὰ σκαλίσματα καὶ τὸ παράχωμα γίνονται διὰ τοῦ ἀρότρου καὶ συνηθέστερον δι' ἐιδικῶν ἵπποσκαλιστηρίων, τῶν σκαριφητήρων ὀνομαζομένων. Πολλαχοῦ παρ' ἡμῖν καὶ ἀνά τὴν Ἀνατολὴν ἐν τῷ αὐτῷ ἀγρῷ μετὰ τοῦ Ἄ. σπείρεται καὶ Δόλιχος ὁ Δοβὸς (β. λ.). Εἰς τοὺς γονίμους ἢ λιπαινομένους ἀγρούς τὸν Ἄ. διαδέχεται ὁ Σίτος.

Ἡ τελείωσις τῆς γονιμοποιήσεως τοῦ στάχυος διακρίνεται ἐκ τῆς μαρβάνσεως τῶν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ φ. φυομένων ἀρρένων ἀνθέων. Τότε αἱ κορυφαὶ (φοῦντες) τῶν φυτῶν ἀποκόπτονται εἰς ὕψος 3-4 φύλλων ἄνω τοῦ στάχυος καὶ πλαγιαζονται ἐπὶ τόπου ὅπως ἀποξηρανθῶσι, ξηραὶ δὲ τιθενται εἰς δέματα καὶ ἐναποθηκεύονται ὅπως χρησιμεύσωσι πρὸς διατροφήν τῶν κτηνῶν. Ἡ ἀφαίρεσις αὕτη τῶν κορυφῶν συντελεῖ εἰς τὴν ἐπιτάχυσιν τῆς ὠριμάνσεως τοῦ καρποῦ, ὅστις ὑπὸ τὸ ἡμέτερον κλίμα εἶνε συνήθως ὠριμος περὶ τὸ τέλος τοῦ ἁλωνισμοῦ τοῦ σίτου. Τότε συλλέγονται οἱ στάχυες καὶ χομιζονται εἰς τὸ ἀλώνιον ἔνθα ἀπαλάσσονται τῶν περιβλημάτων των καὶ ἀπλώνονται ὅπως ἀποξηρανθῶσιν ἐντελῶς. Οἱ ἐντελῶς ξηροὶ στάχυες ἐκκοκκίζονται δι' ἐιδικῶν ἐκκοκκιστικῶν μηχανῶν ἐξ ὧν ὑπάρχουσι πολλοὶ τύποι. Ἐντούτοις παρ' ἡμῖν ἡ ἐκκοκκιστικὴ συνηθέστερον γίνεται διὰ τοῦ ραβδισμοῦ, διὰ τῆς πρὸς ἀλλήλους τριβῆς τῶν σταχυῶν ἢ τυπτομένων τῶν κόκκων μετὰ τὴν ῥάχιν τοῦ δρεπάνου. Εἰς χώρας

ψυχροτέρας και ὑγροτέρας τῆς ἡμετέρας, ἔνθα ἡ πλήρης ἀποξήρανσις τῶν σταγύων βραδύνει, οὔτοι δένονται ἀνά δύο διὰ τῶν ἀναστρεφόμενων περιβλημάτων των και κρεμώνται εἰς τοίχους βλεπομένους ὑπὸ τοῦ ἡλίου και προφυλασσομένους ἀπὸ τῆς βροχῆς, ἐκκοκκίζονται δὲ ὅταν πρόκειται νὰ καταναλωθῇ ἢ νὰ πωληθῇ ὁ καρπός. Ὁ εἰς γόνιμον ἔδαφος ἐπιμελῶς καλλιεργηθεὶς και εὐνοηθεὶς ὑπὸ τοῦ καιροῦ Ἄ.δυνατὸν ν' ἀποφέρῃ και μέχρι 250 ὀκ. καρποῦ κατὰ στρέμμα (1).

Πρὸς παραγωγὴν γόρτου ὁ Ἄ. καλλιεργεῖται παρ' ἡμῖν συνήθως εἰς γαίας ποτιστικὰς. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον χρησιμοποιοῦνται 10—12 ὀκ. σπόρου κατὰ στρέμμα, ἡ σπορὰ δὲ τῆς κατ' ἐξοχὴν κτηνοτροφικῆς διαφορᾶς Caragua δυναται ν' ἀποφέρῃ και μέχρι 10,000 ὀκ. γλωροῦ γόρτου κατὰ στρέμμα. Ὁ πρὸς παραγωγὴν γλωρῶν σταγύων Ἄ. οὐγὶ σπανίως καλλιεργεῖται και εἰς τοὺς λαγονοκῆπους ἀνκμιξ μετ' ἄλλων λαγονικῶν.

Οἱ μᾶλλον ἐπιζήμιοι ἔχθροὶ τοῦ Ἄ. εἶνε ὁ Ἄνθραξ (β. λ.) και ἡ κάμπη (Noctua Zeae) τοῦ στάχου. Πρὸς πρόληψιν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ Ἄνθρακος ὁ σπόρος ἀποθρέγεται εἰς ἀραιὰν διάλυσιν θεικοῦ γαλκοῦ ($1/2^0/0$), ἐν ἣ προστίθεται ὀλίγη ἄσβεστος. Μετὰ τὴν ἀπόθρεξιν ἐπιπίσσεται με λεπτὸν γῶμα, ἀναδεύεται διὰ πτύου καλῶς και σπείρεται ἀμέσως. Οἱ προσθεβλημένοι ὑπὸ τῆς κάμπης στάχυες (τὰ καμπιάρικα) δέον νὰ συλλέγωνται πρὸ τῆς ὀριμάνσεώς των και νὰ χρησιμῶνται εἰς τὰ κτήνη.

Ἄρακας, βλ. Ἄρακος.

Ἄρακιον, **Ἄρακίς**, **Ἄρακίδκος** παρ' ἀρχαίους, ὑποκοριστ. τοῦ Ἄρακος.

Ἄρακος παρὰ Θεοφρ. φ. Ἐλλοβοκάρπον ἀναφερόμενον κατὰ μὲν τὸν Fraas εἰς Βίκον τὸν γνοῶδη, κατὰ δὲ τὸν Sprengel εἰς Πίσου τὸ ἀρουραῖον. Σήμερον Ἄρακας κν. ὀνομάζεται διαφορὰ Πίσου τοῦ ἡμέρου, Ἄγριοαρακας δὲ Βίκος ὁ σιθόθρπειος. Ἐν Λιγίνῃ εἶδος Λαθῆρου (Lathyrus Cicera) λέγεται Ἄρακας. Ὁ Ἄρακος, ὃν ὁ Φαινίας (παρ' Ἀθην. Θ, 406) κατατάσσει μεταξὺ τῶν Λεκιθωδῶν, δ.δ. τῶν ὀσπρίων δι' ὧν κατεσκευάζεται ἡ λέκιθος (εἶδος φάβας), ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Λάθυρον τὸν ἡμερον (β.λ.).

Ἄρακῶδες παρὰ Θεοφρ. = Βίκος ὁ ἀμφίκαρπος.

Ἄραλία (Aralia, τ. Ἀραλιωδῶν) γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 30 εἶδη ἰθαγ. τῆς Ἀσίας και τῆς Ἀμερικῆς φ. πολυετῆ, ποῶδη ἢ θαμνώδη· τινὰ κοσμητικὰ ἢ ἄλλως χρήσιμα. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε: α') Ἄ. ἡ βείτχιος (A. Veitchii), ἰθαγ. τῆς Νέας Καλιδονίας, εἶδος κοσμητικόν· β') Ἄ. ἡ Γινσένη (Aralia ἢ Panax Ginseng), ποῶδες, ἰθαγ. τῆς Σινικῆς· τὸ γόρτον του θεωρεῖται αὐτόθι ἀριστον φάρμακον τονωτικόν· και γ') Ἄ. ἡ ἐδώδιμος (A. edulis), ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας· οἱ τρυφεροὶ βλαστοὶ του λαγανεύονται (βλ. και Φατσία).

(1) Ἡ Θεσσαλία παράγει ἐτησίως περὶ τὰς 550,000 κοιλὰ ἀραβοσίτου ἐκ 37,000 ὡς ἔγγιστα κοιλῶν σπόρου ζυγίζοντος πρὸς 20 1/2 ὀκ. κατὰ κοιλόν.

Ἄραλιώδη (Araliaceae): τ. Δικοτλδ. περιλ. φ. ποώδη, θαμνώδη ἢ δένδρῳδη· πολλὰ κοσμητικὰ ἢ ἄλλως χρήσιμα (γ. Ἄραλία, Κισσός, Ὄρεοπάναξ, Πάναξ, Παλύσκιον, Φατσία, Ψευδοπάναξ κ.ἄ.).

Ἄραμνά, δ. ὀ. ἐν Διγίνῃ Λυκίου τοῦ εὐρωπαϊκοῦ.

Ἄραποδίτι καὶ **Ἄραπόσταρο**, βλ. Ἀραβόσιτος καὶ Σόργον τὸ κύπτον.

Ἄραποδνικά, βλ. Ὀπουντία.

Ἄραρόδα, βλ. Ἀνδύρα.

Ἄραροῦτι, βλ. Μαραντία.

Ἄραυκαρίη, βλ. Ἀρωκαρία.

Ἄραχιδνα παρὰ Θεοφρ., βλ. Λάθυρος ὁ ἀμφίκαρπος.

Ἄραχίς, βλ. Ἄραχίς.

Ἄρδικας, βλ. Ἀσφόδελος.

Ἄργανία τὸ Σιδηρόξυλον (Argania Sideroxyylon ἢ Sideroxyylon spinosum, ἀγγλ. Argan-tree), δ. ἀκανθῶδες τῆς τ. τῶν Σαπωτωδῶν, ἰθαγ. τῆς δυτ. Ἀφρικῆς· ὁ καρπὸς τοῦ κτηνοτροφικός, τὸ ξύλον τοῦ βαρῦ, σκληρὸν (γαλλ. bois de fer, ἀγγλ. Iron-wood), ποικιλοτρόπως χρήσιμον (βλ. καὶ Σιδηρόξυλον).

Ἄργαδην, βλ. Κυνόδου.

Ἄργεμώνη (Argemone, τ. Μηκωνωδῶν) γ. περιλ. 6 εἶδη ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς· φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, ἀκανθῶδη, τινὰ κοσμητικὰ. Ἄ. ἡ μεξικανικὴ καὶ Ἄ. ἡ μεγανθῆς (A. mexicana, ἀγγλ. Thistle Oil-plant, καὶ A. grandiflora) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων. Ἡ Ἄργεμώνη τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται εἰς Μήκωνα τὴν Ἀργεμώνην.

Ἄργύρειος (Argyreia, ἀγγλ. Silver-weed, τ. Περιελλοκαυλωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 24 εἶδη, τὰ πλείεστα ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, φ. ποώδη, πολυετῆ, κληματώδη, κονδυλόρριζα, παλλαπλασιαζόμενα διὰ σπορᾶς, μοσχευμάτων καὶ ῥιζῶν· λίαν κοσμητικὰ καὶ χρήσιμα ἰδίως πρὸς κατάρτισιν σκιαδῶν. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε Ἄ. ἡ σφηνοειδῆς, Ἄ. ἡ εὐειδῆς καὶ Ἄ. ἡ λαμπρᾶ (A. cuneata, A. speciosa καὶ A. splendens)· καὶ τὰ τρία δύνανται νὰ εὐδοκίμησωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Ἀρένγα (Arenga, τ. Φοινικωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 6 εἶδη ἰθαγ. τῆς τροπικῆς Ἀσίας καὶ Αὐστραλίας. Τὸ ἀξιολογότερον εἶνε Ἄ. ἡ σακχαροφόρος (A. saccharifera), ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, τῆς Κογιγκίνης καὶ τῶν Μολούκων νήσων, εἰς ἃς χώρας καλλιεργεῖται ἐκτενῶς διὰ τὰ ποικίλα καὶ χρησιμώτατα προϊόντα του. Ὁ ἄφθονος σακχαρώδης χυμὸς τοῦ ὑποβαλλόμενος εἰς ζύμωσιν ἀποτελεῖ εὐγευστον οἶνοπνευματώδες ποτόν, ἐξατμιζόμενος δὲ παρέχει σάκχαρον ἐκλεκτῆς ποιότητος. Ἐκ τῆς ὡσαύτως ἀφθόνου ἀμυλούγου οὐσίας τῆς καρδίας τοῦ κορμοῦ τοῦ κατασκευάζεται σάγος (β.λ.). Τὸ μετὰ τὴν ἐξαγωγήν τῆς οὐσίας ταύτης ἐναπομένον κίλλον στέλεχος, ὅπερ συνίσταται ἐκ σκληροτάτων ἰνωδῶν στρωμάτων, χρησιμποιεῖται πρὸς κατασκευὴν παντοίων σκευῶν. Τέλος οἱ μί-

σχοι καὶ αἱ βράχεις τῶν μακρῶν φύλλων τοῦ δένδρου παρέχουσιν ὕλικὸν ἐξ οὗ κατασκευάζονται στερεώτατα καὶ ἀσαπῆ σχοινία.

Ἄρεικι, βλ. Ἐρείκη.

Ἄρεκα (Areca, γαλλ. Aréquier, ἀγγλ. Cabbage-Palm, τ. Φοινικωδῶν). γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 24 εἶδη ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν· τινὰ κοσμητικὰ καὶ ἄλλως χρήσιμα. Ἄ. ἡ Κατεχοῦ (A. Catechu), τὸ συνηθέστερον θεραπευόμενον πρὸς κόσμον εἶδος, εἶνε ἰθαγ. τῶν Μαλαισιῶν νήσων, ἔνθα καλλιεργεῖται ἐκτενῶς (ὡς καὶ εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας, τὴν Βερμανίαν, τὴν Κεϋλάνην, τὰς Φιλιππίνους νήσους) διὰ τὰ σπέρματά του, τὰ ὀνομαζόμενα κάρυα τῆς Ἄρεκας ἢ Βετέλ (γαλλ. noix d'Arrec ἢ noix de Betel, ἀγγλ. Areca ἢ Betel nuts). Ταῦτα ἔχουσι μέγεθος καὶ σχῆμα μοσχοκαρύων, ἐνέχουσι δὲ τὴν ἄρεκαϊνην, οὐσίαν ἀλκαλοειδῆ, καὶ χρησιμοποιοῦνται εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας, τὴν Σινικὴν καὶ ἄλλας ἀσιατικὰς γῶρας πρὸς παρασκευὴν τῆς πρὸς μάζησιν οὐσίας τῆς ὀνομαζομένης βετέλιον (betel), ἧς γίνεται μεγάλη κατανάλωσις ὑπὸ τῶν Ἰνδιῶν, τῶν Μαλαισιῶν καὶ τῶν Σινῶν. Εἰς τὴν παρασκευὴν τῆς οὐσίας ταύτης γίνεται χρῆσις καὶ φύλλων Πιπέρεως τοῦ Βετέλιου. Τὸ βετέλιον ἀπὸ τινῶν ἐτῶν χρησιμοποιεῖται καὶ ἐν Εὐρώπῃ ὡς φάρμακον ἀνθελμινθικόν.

Ἄρεναρία (Arenaria), βλ. Ἀμμόφυτον.

Ἄρεός, βλ. Δρυς ἢ Ἄρια.

Ἄρδνησία (Ardesia), βλ. Πύργος.

Ἄρθηκος, βλ. Νάρθηξ ὁ κοινός.

Ἄρθροκνήμη, (Salicornia ἢ Arthrocnemum, γαλλ. Salicot, ἀγγλ. Glasswort, τ. Χεινοποδιωδῶν)· γ. περιλ. φ. θαμνώδη καὶ ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ· κοινὰ εἰς τὰ παράλια καὶ τὰς ὑφάλμηνους γαίας. Εἶδη τῆς ἐλλ. γλωρ. 4, ὧν τὰ κοινότερα, τὰ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἀπαντῶντα, εἶνε Ἄ. ἡ ποώδης καὶ Ἄ. ἡ θαμνώδης (S. herbacea καὶ A. fruticosa), τὰ κν. Ἄλμυριδία ὀνομαζόμενα.

Ἄρια καὶ **Ἀριά**, βλ. Δρυς ἢ Ἄρια καὶ Ὅα ἢ Ἄρια.

Ἀριγανός, δ. ὁ. ἐν Κρήτῃ εἰδῶν Ὀριγάνου.

Ἀριοδάφνη καὶ **Ἀροδάφνη**, βλ. Νήριον ἢ Ῥοδοδάφνη.

Ἀρίδαρον (Arisarum, τ. Ἄρωδῶν)· γ. περιλ. τρία εἶδη ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν. Τὸ μόνον τῆς ἐλλ. γλωρ. εἶδος εἶνε τὸ καὶ ἀλλαχοῦ ἀπαντῶν Ἄ. τὸ κοινόν (A. vulgare ἢ Sibthorpii, γαλλ. Caruchon), τὸ τοῦ Δισοκρ. Ἀρίσαρον, κν. δὲ ὀνομαζόμενον Λυγναράκι ἢ Δρακοντιά, ἐν δὲ τῇ Θήρᾳ Κορακόχορτο (βλ. καὶ Χόρτο τῆς Κουφῆς).

Ἀριστέα (Aristea), βλ. Ἀθερώδης.

Ἀριστείδα (Aristida), βλ. Ἀθεροφόρος.

Ἀριστολοχία (Aristolochia, ἀγγλ. Birth-wort, τ. Ἀριστολοχιοδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 180 εἶδη ἰθαγ. εὐκρ. καὶ θερμῶν τινῶν χωρῶν· φ. ποώδη πολυετῆ καὶ θαμνώδη, φιλλοδόα ἢ ἀειθαλῆ, ἀναρριχώμενα. Ἐκλήθησαν τὰ φ. ταῦτα Ἄ-

ριστολογία «ἀπὸ τοῦ δοκεῖν ἄριστα βοηθεῖν ταῖς λοχεΐαις» (Διοσκρ.). Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 10, ἐξ ὧν τρία ἀναφέρει ὁ Διοσκρ. εἶνε δὲ ταῦτα: α') Ἄ. ἡ στρογγύλη (A. rotunda), ἡ τοῦ Διοσκρ. Ἄ. στρογγύλη θύλεια, ἡ κν. ἐν Ἄνερῳ Παροῦνα καὶ ἐν Κεφαλ. Ἄμπελοκλάδι ὀνομαζομένη· β') Ἄ. ἡ μακρορριζος (A. longa), ἡ τοῦ Διοσκρ. Ἄ. μακρὰ ἄρρην ἢ Δακτυλίτις, ἡ κν. Ἄμπελοκλαδόρριζα ἢ Πικρορριζα· καὶ γ') Ἄ. ἡ Κλιματίτις (A. Clematitis, γαλλ. Sarrazine), ἡ τοῦ Διοσκρ. Ἄριστολογία τρίτη μακρὰ ἢ Κλιματίτις. Τὰ τρία ταῦτα εἶδη καὶ σήμερον ἐτι θεωροῦνται ὑπὸ τοῦ λαοῦ φαρμακευτικά. Φαρμακευτικά ὡσαύτως θεωροῦνται Ἄ. ἡ κρητικὴ (A. cretica), ἡ κν. Μεγάλο βοτάνι ἢ Στιβάλι τοῦ λαγοῦ ὀνομαζομένη, καὶ Ἄ. ἡ μικρόστομος (A. microstoma), ἡ κν. Φλεμονόχορτο ἢ Πικρορριζα. Ἡ Ἄριστολογία τοῦ Θεοφρ. ἀναφέρεται εἰς Ἄ. τὴν ὑψηλοτάτην (A. altissima) ἢ εἰς Ἄ. τὴν ὠχράν (A. pallida) ἰθαγ. ὡσαύτως τῆς Ἑλλάδος.

Ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς εἶνε Ἄ. ἡ δικτυωτὴ (A. reticulata), Ἄ. ἡ ὄφουεσσα (A. serpentina, γαλλ. Serpentaire, ἀγγλ. Snak-root) καὶ Ἄ. ἡ ὄσειδῶφυλλος (A. ovalifolia ἀγγλ. Guaco), ὧν αἱ ῥίζαι (καὶ ἰδίως τῆς δευτέρας) εἶνε ἀλεξιφάρμακοι καὶ τονωτικοὶ (φρμ. Ὀπίτου Ῥίζα, Radix Serpentaria, τουρ. Γενι-δουνιά Κόντρα - Γερβασί). Ἡ Σινικὴ ἐξάγει κατ' ἔτος μεγάλην ποσότητα φαρμακευτικῶν ῥιζῶν τῆς αὐτοῦ φουμένης στρεπτοχείλου Ἄ. (A. recurvibrabra, ἀγγλ. Putchuck). Φαρμακευτικαὶ ιδιότητες ἀποδίδονται ἐπίσης εἰς τὰ φύλλα τῆς ἀνὰ τὴν τροπ. Ἀσίαν ἀπαντώσης ἰνδικῆς Ἄ. (A. indica).

Πολλοὶ Ἄ. θεραπεύονται πρὸς κόσμον ἰδίως χάριν τῶν μεγάλων, ἰδιορρυθμῶν ἔστι δ' ὅτε καὶ εὐόσμων ἀνθέων τῶν τοιαῦτα εἶνε καὶ Ἄ. ὁ Σίφων (A. Siphon, γαλλ. Pipe-de-tabac ἢ Arbre à pipe, ἀγγλ. Dutchman's pipe), ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς, Ἄ. ὁ Γίγας (A. Gigas ἢ grandiflora), ἰθαγ. τῆς Γουατεμάλας, Ἄ. ἡ εὐμορφος (A. elegans), ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας, Ἄ. ἡ εὐοσμωτάτη (A. odoratissima), ἰθαγ. τῆς Ἰαμαϊκῆς, καὶ Ἄ. ἡ γολδιεανὴ (A. goldieana, ἰθαγ. τῆς Μαλαθάβης), ἧς τὸ ἄνθος ἔχει μῆκος 70 καὶ διάμετρον 28 ἐ.μ. Τὰ φ. ταῦτα πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς, παραφυάδων καὶ μοσχευμάτων. Τὸ χόρτον ἀπασῶν τῶν Ἄ., καὶ ἰδίως τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν, τραγόμενον ὑπὸ τῶν κτηνῶν ἐν ποσῷ προκαλεῖ ἐντερικὰς διαταράξεις ἐνίοτε θανατιφόρους. Ἡ τοξικὴ οὐσία ἦν ἐνέχουσιν ὀνομάζεται ἄριστολοχίνη.

Ἄριστολοχιώδη (Aristolochiaceae)· τ. Δικοτλδ. φ. ἰδίως ποώδη, ἀναρριχώμενα· πολλὰ κοσμητικά καὶ ἄλλως χρήσιμα (γ. Ἄριστολογία, Ἄσαρον κ.ἄ.).

Ἄριστοτελία ἢ **μάκκειος** (Aristolelia Macqui, τ. Φιλυρωδῶν). θάμνος ἰθαγ. τῆς Χιλῆς· αἱ ὑπὲρνοι ῥιζῆς του ἐδάδιμοι καὶ χρήσιμοι πρὸς βαφὴν οἴνων καὶ ἄλλων ποτῶν. Τὸ φυτὸν τοῦτο ἐκαλλιιεργεῖτο ἄλλοτε ἐπιτυχῶς εἰς τὸ πρῶην Δημόσιον Δενδροκομεῖον Ἀθηῶν.

Ἄρκάνθρωπος, βλ. Μανδραγόρας.

Ἄρκάπης, βλ. Ἄπιδέα.

Ἄρκαδιον, βλ. Κυνόδους ὁ Δάκτυλος.

Ἄρκειον (Lappa ἢ Arctium, γαλλ. Glouteron ἢ Bardane, ἀγγλ. Burdock, τ. Συνθέτων) γ. περιλ.φ. ποώδη, διεστῆ, Κυναροειδῆ. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσσ. *Α. τὸ μείζον (L. majus), τὸ Ἄρκειον τοῦ Διοσκρ., καὶ *Α. τὸ μικρὸν (L. minor) ἀμφότερα ἀπαντῶσιν εἰς ὄρεινους τόπους καὶ ὀνομάζονται κν. Πλατομαντίλες, Πλατομαντιλίδες ἢ Κολλητοίδες. Ἡ ἀτρακτοειδῆς, σαρκώδης καὶ κάκοσμος ῥίζα των («λευκὴ ἔσωθεν, ἔξωθεν δὲ μέλαινα» Διοσκρ.) εἶνε φαρμακευτικὴ (φρμ. Ἄρκειον ῥίζα, Radix Bardanae, τουρ. Τουλαβράτ-κοκιοῦ) καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς τοιαύτη ἔκπαλαι (βλ. καὶ Ἄρκειον).

Ἄρκευθόδιον τὸ ὀξύκεδρόφιλον (Arceuthobium Oxycedri), φ. ποῶδες τῆς τάξεως τῶν Λωρανωθῶν ἀναπτύσσεται παρασιτικῶς ἐπὶ Ἄρκεύθου τῆς Ὄξυκέδρου. Ἐν Ἑλλάδι ἀπαντᾷ ἰδίως ἀνά τὸν Παρνασσόν.

Ἄρκευθος (Juniperus, γαλλ. Genévrier, ἀγγλ. Juniper, τουρ. Ἀρδίτζ, τ. Κωνοφόρων) γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη θ. καὶ δ. δασικά, ἀειθαλῆ, ῥητινώδη, συνήθως δίοικια, ἰθαγ. τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου. Εἶδη τῆς ἑλλ. τὰ ἐξῆς 7. α') *Α. ἡ δρυπηφόρος (J. drupacea, γαλλ. G. à drupe, G. majeur ἢ G. à larges feuilles), πιθανῶς ἡ Κέδρος δένδρον τοῦ Διοσκρ. εἶδος μετρίου μεγέθους, ἀπαντῶν εἰς τὰ ὄρη τῆς Λακωνίας καὶ τῆς Κυνουρίας, κοινὸν εἰς τὸν Ταῦρον τῆς Συρίας· αἱ ἄρκευθίδες του («ῥάγες ἄρκεύθου», κν. κεδρόμηλα) ἔχουσι μέγεθος λεπτοκαρύου. β') *Α. ἡ κάκοσμος (J. foetidissima, γαλλ. G. fétide), τὸ κν. Μαλλόκεδρος ἢ Μηλόκεδρος καὶ ἐν Κύπρῳ Κυκαρίσσι τοῦ Τροόδου ἢ Ἄγριο Κυκαρίσσι· πιθανῶς τὸ Βράθυ τοῦ Διοσκρ.· πυκνόφυλλον, πυραμοειδές, ὑψόμενον καὶ μέχρι 15 μ.· ἀπαντᾷ εἰς τὰ ὑψηλότερα ὄρη τῆς Ἑλλάδος, ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου τῆς Κύπρου, εἰς τὸν Ταῦρον τῆς Συρίας καὶ εἰς τινὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἀσίας. γ') *Α. ἡ κοινὴ (J. communis, γαλλ. G. commun, mineur ἢ vulgaire), πιθανῶς ἡ Κέδρος μικρὰ ἀκανθώδης τοῦ Διοσκρ.· εἶδος οὐχὶ σύνηθες ἐν Ἑλλάδι (ἀπαντᾷ εἰς τὰ ὑψηλότερα ὄρη), κοινότατον δὲ πολλαχῶς τῆς Εὐρώπης καὶ ἀνά τὴν Σιβηρίαν· συνήθως ἀπαντᾷ ἐν μορφῇ θ., σπανίως ὑψοῦται πλέον τῶν 7 μ., φέρει ἄρκευθίδας μικράς, ὀσμῆς καὶ γεύσεως βαλσαμώδους, χρησιμοποιουμένης εἰς τὴν φαρμακοποιίαν (φρμ. Ῥάγες ἢ σφαιρία Ἄρκεύθου, Baccae Juniperi, γαλλ. Baies de Genièvre) καὶ πρὸς κατασκευὴν οἰνοπνευματώδους ποτοῦ (γαλλ. Genièvre, ἀγγλ. Gin) ἐν γρήσει πολλαχῶς τῆς Εὐρώπης· ἀπαντᾷ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς ἐξ ὧν ἐν Ἑλλάδι φύονται ἡ ἡμισφαιριόκαρπος (J. communis hemisphaerica) καὶ ἡ νανοφυῆς (J. communis nana), πιθανῶς ἡ τοῦ Θεοφρ. Κεδρίς. δ') *Α. ἡ μακρόκαρπος (J. macrocarpa), πιθανῶς Ἄρκευθος ἡ μεγάλη τοῦ Διοσκρ., ὁ κν. Κέντρος· θ. ἐνίοτε δενδρώδης· ἀπαντᾷ ἐν Ἀττικῇ, εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ εἰς τὴν Κρήτην· φέρει ἄρκευθίδας μεγάλας, ὠσείδεις καὶ ὑπογλύκους. ε') *Α. ἡ Ὄξύκεδρος (J. Oxycedrus, γαλλ. G. Cade ἢ G. de Montpellier), πιθανῶς ἡ Ὄξύκεδρος τοῦ Θεοφρ. καὶ ἡ Ἄρκευθος μικρὰ τοῦ Διοσκρ.· ὑαμνώδες, κοινὸν πολλαχῶς τῆς Ἑλλάδος, ἰδίως εἰς τόπους ὄρεινους· τὸ κν. ὀνομαζό-

μενον Κέδρος ἢ Κέντρος, ἐνιαγοῦ δὲ Φίδα καὶ ἐν Κρήτῃ Ἄρκευθος· τὸ ξύλον του ξέδινον, σκληρόν εὖσμον, δεχόμενον ὠραίαν στίλβωσιν, χρήσιμον εἰς τὴν λεπτοξυλουργικὴν, ἐνιαγοῦ δὲ καὶ πρὸς λήψιν (δι' ἀποστάξεως) τοῦ αἰθερίου ἐλαίου ὅπερ ἐνέχει. Τὸ ἔλαιον τοῦτο (γαλλ. huile de Cade) εἶνε φωτιστικόν, ἔμπυρειατικόν καὶ ἐντομοκτόνον· χρησιμοποιεῖται δὲ εἰς τὴν φαρμακοποιίαν (κατὰ τῆς ψωριάσεως—Oleum Juniperi) καὶ τὴν κτηνιατρικὴν (πρὸς θεραπείαν τῶν ἐλκῶν τῶν ἵππων καὶ τῆς ψώρας τῶν αἰγοπροβάτων). Κατωτέρα ποιότητος τοιοῦτου ἐλαίου ἐπιτυγχάνεται ἐκ τοῦ ξύλου Ἄ. τῆς κοινῆς (Juniperus communis). ζ') Ἄ. ἡ ὑψικάρηνος (J. excelsa, γαλλ. Grand Genévrier), πιθανῶς ἡ ἐν Ἰδῷ Κέδρος τοῦ Θεοφρ., δένδρον συμμετρικῶς κωνικόν, ὑψόμενον καὶ μέχρι 12 μ.· ἀπαντᾷ εἰς τοὺς ὑψηλοτέρους τόπους τῆς Σύρου καὶ τῆς Θάσου· κοινὸν εἰς τὴν Συρίαν, τὴν Περσίαν καὶ τὴν Γεωργίαν· τὸ ξύλον του ἀρίστης ποιότητος. καὶ ζ') Ἄ. ἡ φοινικικὴ (J. Phoenicea), τὸ κν. Κέδρος ἢ Κέντρος, εἰς δὲ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου Φίδα· ἐν Κρήτῃ ὀνομάζεται Ἄγριο Κυπαρίσσι, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ Ἄόρατος. Πιθανῶς τὸ ἕτερον Βράθυ τοῦ Διοσκρ. καὶ ἡ Ἄρκευθος τοῦ Θεοφρ.· δ. μετρίου μεγέθους, ἀπαντῶν συνήθως ἐν θαμνώδη καταστάσει εἰς τραχεῖς δὲ καὶ οὐχὶ ὄρεινους τόπους. Κοινότατον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ὡς καὶ ἐν Κύπρῳ· τὸ ξύλον του σκληρόν, διαρκέστατον καὶ εὖσμον.

Αἱ πλείσται τῶν ἄνωτέρω Ἄ. συνήθως φύονται εἰς ἄγωνα καὶ πετρώδη ἐδάφη. Ἡ ποιότης τοῦ ξύλου των ποικίλλει κατὰ τὰ εἶδη· κατὰ γενικὸν ὅμως κανόνα αἱ εἰς ἄγωνα καὶ πετρώδη ἐδάφη φύόμεναι Ἄρκευθοι· ἔχουσι ξύλον σκληρόν, διαρκέστατον, ἀσαπὲς καὶ ἀπρόσβλητον ὑπὸ τῶν ἐντόμων. Εἰδῶν τινῶν τὸ ξύλον εἶνε εὖσμον, ὃ δὲ καπνὸς του ἀποδιώκει τὰ ἐντομα, διὸ καὶ χρησιμοποιεῖται (Ἄ. τῆς κοινῆς) πρὸς κάπνισιν τῶν περιωνύμων χοιρομηρίων τῆς Μαγεντίας. Ἐκ ξύλου Ἄ. κατασκευάζονται ἐν Γορτυνίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ὑδροδόγαι, μικρὰ βυτία, ταλάρια (βεδοῦρια) καὶ ἄλλα οἰκιακῆς καὶ γεωργικῆς χρήσεως σκευή. Τὰ διαρκέστερα στυλάρια καὶ ὑπορθώματα (φουρκάδες) διὰ τὰς Ἀμπέλους καὶ τὰς Σταφιδαμπέλους εἶνε ἀρκεύθινα (κν. κέδρινα). Κορμοὶ Ἄ. τῆς φοινικικῆς ἐγχοιρομηριάζοντο ἐπὶ πολὺ ἐν Κύπρῳ ἀντὶ δοκῶν πρὸς ἐπιστέγασιν τῶν οἰκῶν. Τοιαῦτα ξύλα ἐγχοιρομηριάζοντο καὶ τὸ πάλαι «εἰς τεκτονίας καὶ εἰς ὑπαίθρια καὶ εἰς τὰ κατορουσόμενα κατὰ γῆς διὰ τὸ ἀσαπὲς» (Θεοφρ. Φ. Ἰ. 5, 7, 6).

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἄξια μνείας καὶ ἐγκληματισμοῦ ἐν Ἑλλάδι εἶνε Ἄ. ἡ βερμουδιανὴ (J. bermudiana, ἀγγλ. Bermuda pensil-Cedar) καὶ Ἄ. ἡ βιργίνιος (J. virginiana, ἀγγλ. Virginia pensil-Cedar ἢ Red Cedar). Ἀμφοτέρων τὸ ξύλον, γνωστὸν εἰς τὸ ἔμπροσιν ὑπὸ τὰ ὀνόματα γαλλ. Bois de Cedre rouge καὶ ἀγγλ. Red-Cedar-wood, εἶνε εὐέργαστον καὶ εὖσμον, χρησιμοποιεῖται δὲ κατὰ μεγάλα ποσὰ εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν μολυβδοκονδύλων καὶ τῶν κυτίων ἐν οἷς συσκευάζονται τὰ πούρα. Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν χρησιμοποιεῖται τὸ ὠσαύτως εὐέργαστον καὶ εὖσμον ξύλον Ἄ. τῆς ἐπικάμπτου (J. recurva), ἴθαγ. τῆς Νεπάλης, καὶ Ἄ. τῆς σινικῆς (J. Chinensis), ἧτις ἀπαντᾷ ἐν Ἰα-

πωνία και Σινική και ύψεται: και μέχρι 30 μ. Κοινοτάτη ἔνὰ τὴν μέσσην Εὐρώπῃν εἶνε Ἄ. ἢ Σαβίνη (J. Sabina, γαλλ. Sabine, στενωῶς συγγενῆς Ἄ. τῆς κακόσμου), ἧς τὰ φύλλα εἶνε τοξικά και φαρμακευτικά (φρμ. Βράθυος πόα, Herba Sabinae, τουρ. Καρὰ-Ἄδριτζ-Ἄουτου). Πᾶσαι αἱ Ἄ. ἐνέχουσιν ἰδιάζουσαν βητινώδη οὐσίαν, τὴν κεδρίαν κατὰ Διοσκρ., ἣτις ἐμπεριέχει τὴν ἀρκευθίνην (juniperine), ἧς ἡ ὁσμὴ προφυλάσσει τὰ δένδρα ταῦτα ἀπὸ τὰς προσβολὰς πολλῶν ἐντόμων και ἀπὸ τὸν ὀδόντα τῶν κτηνῶν. Ἐντούτοις αἱ αἴγες ἐνίοτε τρώουσι τὰς κορυφὰς και τὰ φύλλα τῶν δ. τούτων, ἀλλ' οὐχὶ πάντοτε ἀτιμωρηταί.

Ἄρκοδάτος, βλ. Σμίλαξ ἢ τραχεῖα.

Ἄρκοκάλαμο, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ Ἐριάνθου τοῦ βραβεννίου και Φραγιμίτου τοῦ κοινοῦ.

Ἄρκοκάπνος, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ Ἰσοκυάμου τοῦ λευκοῦ.

Ἄρκόκλημα, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ Κληματίδος τῆς κισρώδους.

Ἄρκοκολοκαδιά, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ εἰδῶν τινῶν Ἄρου και ἰδίως Ἄ. τοῦ δισκοριδείου.

Ἄρκοκουττά, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ Λαθύρου τοῦ ἐτησίου και Ἄστραγάλου τοῦ λουσιτανικοῦ.

Ἄρκοληνά, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ τῆς Ἀγριελαίας.

Ἄρκολιζάρι, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ Ἐρυθροδάνου τοῦ βραχύποδος.

Ἄρκολουδιά, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ Ἀναγύρεως τῆς δυσόσμου.

Ἄρκομουσεντιά, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ Ῥοδῆς τῆς Κονορροδῆς.

Ἄρκοπαυπαττά, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ Ἰβίσκου τοῦ ποιάδου.

Ἄρκοπογιά, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ Ἐρυθροδάνου τοῦ βραχύποδος.

Ἄρκοπουρνελιά, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ Προύμνης τῆς ἐμβολιαζομένης.

Ἄρκόπρασο, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ Κρομμύου τοῦ στερογγύλου.

Ἄρκοδιφωτάρι, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ Βρόμης τῆς ἀγρόνου, Β. τῆς δασείας και Β. τῆς ὑψηλῆς.

Ἄρκοδουρουπαθιά, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ Προσωπίδος τῆς στεφανιανῆς και Ἀκακίας τῆς ὑπολευκού.

Ἄρκόσχιλλα, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ Σκίλλης τῆς παραλίου.

Ἄρκοτρανταφύλλιά, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ Ῥοδῆς τῆς Κονορροδῆς.

Ἄρκοδυνάρα, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ Κυνάρας τῆς Κίχτου.

Ἄρκοδόδατος, δ. ὁ. ἐν Κεφαλ. και Κύπρῳ Σμίλακος τῆς τραχείας.

Ἄρκοδοπούρναρο, δ. ὁ. Ἐλαιοπρίνου τοῦ ὀξυφύλλου.

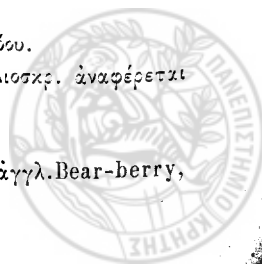
Ἄρκοσχοιροτσίδι, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ εἰδῶν Λευκανθοῦς.

Ἄρκοψατσί, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ Παιωνίας τῆς κοραλλιοχρόου.

Ἄρκτηιον, (Arctium) βλ. Ἄρκειον. Τὸ Ἄρκτηιον τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς εἶδος Κονύζης.

Ἄρκοκόμαρος, βλ. Ἄρκτοστάφυλος.

Ἄρκοδοτάφυλος, (Arctostaphylos, γαλλ. Busserole ἀγγλ. Bear-berry,

τ. 'Ερείκοδών) γ. περιλ. θάμνους πνευμαφείς και στενωῶς συγγενεῖς τῶν Κομάρων. 'Α. ἡ φαρμακευτικὴ (A. Uva-ursi, ἢ Arctocomarus ἢ Comarus Uva-ursi, γαλλ. Raisin d'ours, ἀγγλ. Com. Bear-berry), θ. ἀειθαλής, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης· τὰ φύλλα του φαρμακευτικά (φρμ. 'Αρκοσταφύλου ἢ 'Αρκοκομάρου φύλλα, Folia Uvae-ursi, στυπτικά και διουρητικά), δεψικά και βερικά.

'**Αρμαλα** παρὰ τοῖς ἀρχαίοις και τοῖς σήμερον Συρίοις = Πήγγανον ἢ 'Αρμαλα.

'**Αρμενικά** (μῆλα) παρὰ Διοσκρ., τὰ βερικόκκα.

'**Αρμερία** (Armeria, τ. Μολυβδοειδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 10 εἶδη, τὰ πλείεστα ἰθαγ. τῶν παρμ. χωρῶν φ. ποώδη, πολυετῆ, τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. β ἐν οἷς και 'Α. ἡ ὑπόλευκος (A. canescens, ἀγγλ. Thrift ἢ Sea Pink), τὸ κν. ἐν Λακωνίᾳ Χαλαβόχορτο, εἶδος θεραπευόμενον πολλαχοῦ πρὸς κόσμον.

'**Αρμορακία** (Armoracia), βλ. Κοχλιαρίς.

'**Αρμπανέλλα** και '**Αρμπακανέλλα**, δ. ὁ. Πελαργονίου τοῦ ἰδύουμου.

'**Αρμπέτα**, δ. ὁ. Καρδιαγωγοῦ τοῦ φαρμακευτικοῦ.

'**Αρμυρίθρα τοῦ πελάγου**, βλ. Μηδική ἢ παράλιος.

'**Αρμυρίκι** και '**Αρμυρίχι**, βλ. Μυρίκη.

'**Αρνάκις** (Arnica, τ. Σουθέτων) γ. περιλ. περί τὰ 10 εἶδη, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς 'Ασίας και τῆς βορ. 'Αφρικῆς φ. ποώδη, πολυετῆ τινὰ κοσμητικά και ἄλλως χρήσιμα. 'Α. ἡ ὄρεινὴ (A. montana, ἀγγλ. mountain Tobacco), ἰθαγ. ὄρεινῶν μερῶν τῆς Εὐρώπης, εἶνε εἶδος κοσμητικὸν και φαρμακευτικὸν (φρμ. 'Αρνίκης ῥίζα και ἄνθη, Radix et Flores Arnicae, τουρ. "Αρνικα-κιοκιοῦ).

'**Αρνίκη** (Arnica), βλ. 'Αρνάκις.

'**Αρνόγλωσσον** (Plantago, γαλλ. και ἀγγλ. Plantain, τ. 'Αρνόγλωσσῶν) γ. περιλ. περί τὰ 200 εἶδη φ. ποώδη, ἐτήσια και πολυετῆ, ἐπιγαιόφυλλα, φέροντα σταχυόμορφον ἄνθησιν. Εἰς τὸ γένος τοῦτο ἀνάγονται ὁ Στελεφοῦρος, ὁ Κύνωψ ἢ Βούρησις και τὸ 'Αρνόγλωσσον τοῦ Θεοφρ. και τὰ Κορωνόπους, 'Ολόστεον, Ψύλλιον, 'Αρνόγλωσσον μικρὸν και 'Αρνόγλωσσον μεῖζον τοῦ Διοσκρ., ὅστις πλείεστας φαρμακευτικὰς δυνάμεις ἀποδίδει ἰδίως εἰς τὸ τελευταῖον. Παρόμοιαι φαρμακευτικὰ ἰδιότητες ἀποδίδονται ὑπὸ τοῦ λαοῦ εἰς πλείεστα τῶν φ. τούτων και σήμερον ἐτι τόσον παρ' ἡμῖν ὅσον και ἀλλοχοῦ. 'Α. τινῶν ὁ ὄριμος στάχυς χρησιμεύει ὡς τροφή τῶν καναρινῶν και ἄλλωι κοκκοφάγων ὀδικοῦν πτηνῶν. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. ἀναφέρονται 16 ἐν οἷς και α') 'Α. τὸ ἀμμόφιλον (P. arenaria), ἐτήσιον, κν. εἰς ἀμμόεις τόπους· τὰ βλενοῦχα σπέρματά του χρήσιμα ἀλλοχοῦ εἰς τὴν τελικὴν κατεργασίαν τῆς μουσελίνης. β') 'Α. ὁ Κορωνόπους (P. Coronopus), ὁ Κορωνόπους τοῦ Διοσκρ., τὸ κν. Πεδικοπάτημα, Χηνοπόδι, Κορακοπόδι, Κυπαρισσόχορτο, Ψυλλόχορτο (ἐν Κερκίρᾳ) ἢ Πετεινόχορτο (ἐν Θήρᾳ), φ. ἐτήσιον φαρμακευτικόν. γ') 'Α. ὁ Λαγόπους (P. Lagopus), ἐτήσιον, πιθανῶς τὸ 'Αρνόγλωσσον μικρὸν τοῦ Διοσκρ.

δ') 'Α. τὸ λογχοειδές (P. lanceolata, γαλλ. Herbe aux cinq coutures, ἀγγλ. Rib-herb), τὸ κν. Πεντάνευρο· πολυετές, φαρμακευτικόν : ε') 'Α. τὸ μεῖζον (P. major, γαλλ. Grand Plantain), πιθανῶς τὸ 'Αρνόγλωσσον τοῦ Θεοφρ. καὶ τὸ 'Αρνόγλωσσον μεῖζον τοῦ Διοσκρ., τὸ κν. Πεντάνευρο ἢ 'Επτάνευρο· εἶδος πολυετές, φαρμακευτικόν. ζ') 'Α. τὸ μεσαῖον (P. media, γαλλ. Langue d'agneau), πολυετές, φαρμακευτικόν. καὶ ζ') 'Α. τὸ Ψύλλιον (P. Psyllium, γαλλ. Herbe aux puces), τὸ Ψύλλιον ἢ Κονιδίς τοῦ Διοσκρ., τὸ κν. Ψυλλόχορτο ἢ Βεντουρόχορτο (Κεφαλ.)· τὰ σπέρματά του βλενοῦχα· ἐτήσιον, φαρμακευτικόν (φρμ. Ψυλλίου σπέρμα, Semen Psyllii, τουρ. Καρνιγιαρικ-τοχουμού).

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν ἄξια μνεῖς εἶνε α') 'Α. τὸ ὠσειδές (P. ovata ἢ Isprangula), ἐτήσιον, ἴθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν ἔνθα καὶ καλλιεργεῖται διὰ τὰ ἄφθονα, λίαν βλενοῦχα καὶ ἐκτιμώμενα διὰ τὰς μαλακτικὰς τῶν ιδιότητας σπέρματά του· καὶ β') 'Α. τὸ βραζιλιανόν (brasiliensis), εἶδος ἐνίοτε θεραπεύμενον διὰ τὰ μεγάλα, σκυτώδη καὶ λίαν κοσμητικὰ φύλλα του.

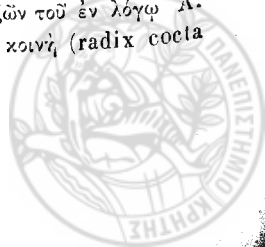
'Αρνογλωδῶδη (Plantaginaceae)· τ. Δικοτλ. περιλ. φ. πώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, πάντα σχεδὸν ἄκαυλα, τὰ πλεῖστα ἴθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν ἄλλων παραμ. χωρῶν· τινὰ φαρμακευτικά, κοσμητικὰ ἢ ἄλλως γρήσιμα (γ. 'Αρνόγλωσσον κ. ἄ.).

'Αροδάφνη, βλ. Νήριον ἢ Ῥοδοδάφνη.

'Αρον (Argum, τ. 'Αροδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 12 εἶδη, ἴθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς βορ. Ἀφρικῆς· φ. πώδη, πολυετῆ, ῥιζωματικά, τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. α') 'Α. τὸ ἀνατολικόν (A. orientale), τὸ κν. Φιδόχορτο. β') 'Α. τὸ ἰταλικόν (A. italicum), τὸ ἐν Κεφλ. Δρακόντι, ἢ μικρὰ Δρακοντία τοῦ Διοσκρ., πιθανῶς δὲ τὸ τοῦ Θεοφρ. 'Αρον. γ') 'Α. τὸ κρητικόν (A. creticum). καὶ δ') 'Α. τὸ σπιλωτόν (A. maculatum, γαλλ. Gouet ἢ Pied-de-veau, ἀγγλ. Cuckoo-pint), τὸ κν. Δρακοντία, ὅπερ τόσον παρ' ἡμῖν ὅσον καὶ ἀλλαγῶ θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ λαοῦ φαρμακευτικόν. Κοινότερον παρ' ἡμῖν εἶνε τὸ δεύτερον, σπανιώτερον δὲ τὸ τέταρτον, ὅπερ ἀλλαγῶ τῆς Εὐρώπης εἶνε κοινότατον. Πάντα τὰ μέρη τῶν 'Α., καὶ ἰδίως αἱ ῥίζαι τῶν, εἶνε τοξικά, ἐνέχουσι πτητικὴν τοξικὴν οὐσίαν, ἐκλυομένην διὰ τῆς ζέσεως, διὸ ἐνιαχοῦ, ὡς λ.χ. ἐν Δαλματία, αἱ ἀμυλοῦχοι ῥίζαι τῶν ('Α. τοῦ σπιλωτοῦ) γρησιμοποιοῦνται πρὸς παρασκευὴν εἶδους ἄρτου. Ἐν Κύπρῳ αἱ ῥίζαι τοῦ αὐτοῦ κοινοτάτου 'Α. τοῦ διοσκοριδείου (A. Dioscoridis, τοῦ ὀλίγον διαφέροντος ἀπὸ τὸ ἰταλικόν 'Α.), ἄλλοτε, εἰς ἐποχὰς σιτοδείας, ἐχρησιμοποιοῦντο ὑπὸ τῶν λιμωττόνων ἀγροτῶν ἀντὶ ῥιζῶν Κολοκασίας (β.λ.), διὸ καὶ ὀνομάζουσι κν.οἱ νησιῶται τὸ 'Α. τοῦτο 'Αρκοκολοκασιά. Ἡ τοιαύτη εἰς τὴν νῆσον γρήσις τῶν ῥιζῶν τοῦ ἐν λόγῳ 'Α. ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Σιθροπρίου ὡς οὐσα εἰς τὴν ἐπογὴν του κοινῆ (radix coela esculenta).

'Αρουνδιαρία (Arundinaria), βλ. Λουδοφία.

'Αρουραῖοι, βλ. εἰς Κριθί.

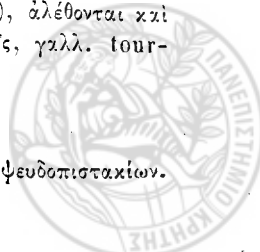

Ἀροακάχη (Arracacha ἢ Arracacia, τ. Σκιαδαρθῶν) γ. περιλ. περί τὰ 12 εἶδη ἴθαγ. τῆς νοτίου Ἀμερικῆς φ. πούδη πολυετῆ, κονδυλόρριζα. Ἀ. ἢ **Ἐανθόρριζα** καὶ Ἀ. ἢ **ἐδώδιμος** (A. Xanthorrhiza καὶ A. esculenta) καλλιεργοῦνται ἐκτενῶς ἐνιαχοῦ τῆς νοτ. Ἀμερικῆς (ἀπό τινος δὲ τὸ δεύτερον καὶ εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας) διὰ τὰς κονδυλώδεις ῥίζας των, αἱ ὁποῖαι μαγειρεῦνται ὡς τὰ γεώμηλα καὶ εἶνε εὐγευστότεροι τούτων. Ἀμφοτέρα τὰ φ. ταῦτα δύναται νὰ εὐδοκίμησωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Πολ. διὰ σπορᾶς καὶ ῥιζῶν.

Ἀροαχίς (Arachis καὶ ὀρθότερον Arrachis, τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περί τὰ 8 εἶδη, πάντα ἴθαγ. τῆς Βραζιλίας. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Ἀ. ἢ **ὑπόγειος** (A. hypogaea, γαλλ. Arachide ἢ Pistachier de terre, ἀγγλ. Monkey's nut, Ground nut ἢ Earth nut, κν. ἐν Κύπρῳ **Φουστουκουδιά**). φ. ἐτήσιον, ἐκτενῶς καλλιεργούμενον εἰς θερμὰς ἰδίως χῶρας διὰ τὰ ἐδώδιμα, ὑπογείως δὲ ὠριμάζοντα καὶ λίαν ἐλαιοῦχα σπέρματά του. Μετὰ τὴν ἀνθησιν καὶ τὸν σχηματισμὸν τοῦ καρποῦ, ὁ φέρων αὐτὸν ποδίσκος στρέφεται πρὸς τὰ κάτω καὶ ὠθεῖ τὸν μικρὸν ἔτι καρπὸν ἐντὸς τοῦ χώματος ἐνθα τελεῖται ἡ ὠρίμανσις. Εἶνε δὲ ὁ καρπὸς οὗτος λοβὸς συνήθως δι' ἄνωρος, σπανιώτερον μονόχωρος ἢ τρίχωρος, καὶ ὀνομάζεται ψευδοπιστάκιον (κν. ψευτοφιστίκι ἢ φιστίκι τῆς Αἰγύπτου, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ **φουστουκουῖδι**, γαλλ. arachide, pistache de terre ἢ cacahuette, ἀγγλ. ground ἢ earth nut). Τὰ ἐν τῷ λοβῷ ἐλαιοῦχα σπέρματα φρυγόμενα ἀποκτῶσι γεῦσιν παρεμφερῆ τῆς τοῦ λεπτοκαρού, χρησιμοποιοῦνται δὲ ὡς τράγημα καὶ ἰδίως πρὸς λήψιν τοῦ ἐλαίου των (30—35 0/0), ὅπερ εἶνε ἐκλεκτῆς ποιότητος καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς βρώσιν καὶ ἐνιαχοῦ κατὰ μεγάλα ποσὰ πρὸς κατασκευὴν σάπωνος. Ἡ Ἀ. αὕτη καλλιεργεῖται ἐκτενῶς εἰς τὴν Ἀμερικὴν, εἰς τὰ δυτ. παράλια τῆς Ἀφρικῆς, εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας καὶ εἰς τὴν Σινικὴν. Αἱ τρεῖς τελευταῖαι χῶραι ἐξάγουσιν ἐτησίως περί τὰ 100,000,000 ὀκ. ψευδοπιστακίων, τὸ ἥμισυ δὲ σχεδὸν τοῦ ποσοῦ τούτου καταναλίσκουσι τὰ σαπωνοποιεῖα τῆς Μασσαλίας (1). Πέντε ὡς ἔγγιστα ἑκατομ. ὀκ. παράγουσι καὶ καταναλίσκουσι ἐπιτοπίως αἱ Ἡν. Πολιτεῖαι. Ἐλάσσονα σπουδαιότητα ἔχει ἡ καλλιέργεια τοῦ φ. τούτου, καὶ διὰ τὴν ἐπιτόπιον ἰδίως κατανάλωσιν διεξάγεται αὕτη ἐν Αἰγύπτῳ, Ἀλγερίᾳ καὶ Ἰσπανίᾳ. Ἐκ τῶν καλλιεργουμένων διαφορῶν τῆς Ἀ. ταύτης ἡ ἀρίστη εἶνε ἡ ἰσπανικὴ, ἧς τὰ στρογγύλα καὶ μᾶλλον μικρὰ σπέρματα ἔχουσι λεπτοτέραν γεῦσιν, διὸ καὶ χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν σακχαροπλαστικὴν ἀντὶ λεπτοκαρῶν ἢ ἀμυγδάλων. Πρὸς λήψιν τοῦ ἐλαίου τὰ σπέρματα τῆς Ἀ. ἐκθλιβόνται (τὸ ἀποτελοῦν τὸν λοβὸν περίβλημα εἶνε ξυλώδης πλὴν εὐθραυστον, χρησιμοποιεῖται δὲ ὡς καύσιμος ὕλη), ἀλέθονται καὶ ἐκθλιβόνται. Τὰ μετὰ τὴν ἐκθλίψιν ὑπολείμματα (ὁ πλακοῦς, γαλλ. tour-

(1) Ἡ Γαλλία εἰσήγαγε τῷ 1910 418 ἑκατομ. χιλιογρμ. ψευδοπιστακίων.

Pole-Soudani

leau, ἀγγλ. oil-cake) ἀποτελοῦσιν ἀρίστην κτηνοτροφικὴν οὐσίαν τιμωμένην 130—150 φρ. κατὰ τόννον (785 ὀκ.). Ἀρίστην κτηνοτροφικὴν οὐσίαν ἀποτελεῖ ὡσαύτως καὶ τὸ γόρτον τοῦ φ. τοῦτου, ὅπερ ἐπιτυγχάνει ἰδίως εἰς ἀμμάδεις καὶ νοτερὰς ἢ ἀρδευομένας γαίας καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Ἄ. σπείρεται τὴν ἄνοιξιν, μετὰ τὴν πέρουον τῆς περιόδου τῶν ὀψιμῶν παγετῶν ἕνα περίπου μῆνα μετὰ τὴν βλάστησίν των τὰ νεαρὰ φ. σκαλίζονται καὶ παραχώνονται, συγκομίζεται δὲ ὁ καρπὸς ἐκρίζουμένων τῶν φ. περὶ τὰ τέλη τοῦ Σεπτεμβρίου ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ὀκτωβρίου, ὅτε τὰ φύλλα των ἀρχίζουσι ν' ἀποξηραίνωνται. Ἡ παρὰ Θεοφρ. Ἀραχίδα, ἣτις «ὕπὸ γῆν φέρει καρπὸν» (Φ. I. 1, 1, 7) ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς εἶδος Λαθύρου (*Lathyrus amphicarpus* βλ. καὶ Βραυδζία, Βίκος, Τριφύλλιον τὸ ὑπόγειον καὶ Κερστιγία).

Ἀρρενογόνον παρὰ Θεοφρ., βλ. Λινόζωστις.

Ἀρρενόπτερις, βλ. Νεφρίδιον ἢ Ἀρρενόπτερις.

Ἀρρωδοτόξυλον (*Arrhoxylum*), βλ. Ῥουελλία.

Ἀρδενικοῦχος διάλυδις, βλ. εἰς σελ. 92.

Ἀρτάβοτρως (*Artabotrys*, τ. Ἀνονοδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 15 εἶδη ὁκληματώδεις, ἀναρριχώμενοι, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀσίας καὶ Ἀμερικῆς. Ἀξιολογότερον εἶδος εἶνε Ἄ. ὁ εὐδοσμότατος (*A. odoratissimus*), ἰθαγ. τῆς Ἰνδικῆς καὶ τῆς Μαλαισίας ἢ ἀειθαλές, κοσμητικόν τὰ φύλλα του ἀντιγαλερικό.

Ἀρτάνθη (*Artanthe*), βλ. Πέπερι.

Ἀρτεμισία (*Artemisia*), βλ. Ἀψίνθιον.

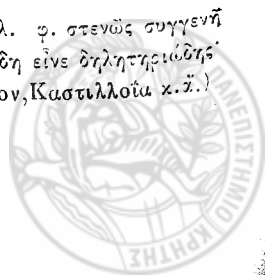
Ἀρτόκαρπος, (*Artocarpus*, τ. Ἀρτοκαρποδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 40 εἶδη δ. ἀειθαλῆ, ἰθαγ. τῆς τοπ. Ἀσίας καὶ τῆς Ὠκεανίας, εἰς ἃς χώρας καλλιεργοῦνται ἀπὸ παναρχαιοτάτης ἐποχῆς διὰ τοὺς ἐδωδίμους καὶ ἐκτάκτως μεγάλους καρπούς των καὶ τὸ ἐκλεκτὸν ξύλον των. Ἄ. ὁ ἐντετημημένος (*A. incisa*, γαλλ. *Arbre à pain* ἀγγλ. *Bread-fruit-tree*), τὸ καὶ Ἀρτοφόρον δένδρον ἐνίοτε ὀνομαζόμενον, εἶνε ἰθαγ. τῶν νήσων τῆς Ἑταρίας καὶ τῶν Μολούκων, ἐνθα καλλιεργεῖται ἐκτενῶς διὰ τοὺς μεγάλους, ἐδωδίμους καὶ θρεπτικωτάτους καρπούς του, οἱ ὅποιοι νοποῖ, ὀποῖ ἢ θησαυρίζομενοι ἀποτελοῦσι τὴν κυρίαν τροφήν των αὐτῶν ἰθαγενῶν. Ἐστὶ μεγαλύτερους (βάρους 2 — 5 ὀκ.) ἐδωδίμους καρπούς φέρει Ἄ. ὁ ἀκεραίοφυλλος (*A. integrifolia*, γαλλ. *Jaquier*, ἀγγλ. *Jack-tree*), ἰθαγ. τῶν ἰνδ. Ἰνδιῶν καὶ τῆς Μαλαισίας. Μικρότεροι πλὴν εὐωδέστεροι καὶ γλυκύτεροι εἶνε οἱ καρποὶ Ἄ. τοῦ Πολυφήμου (*A. Polyphemus*), ἰθαγ. τῆς Κογχίνης.

Ἀρτοκαρποδῆ (*Artocarpaceae*) τ. Δικοτλδ. περιλ. φ. στενωῶς συγγενῆ τῶν Κνιδωδῶν ἐνέγοντα γαλακτώδη ὀπόν, ὅστις εἰς τινα εἶδη εἶνε δηλητηριώδης εἶδη τινὰ καρποφόρα (γ. Ἀντίαρις, Ἀρτόκαρπος, Βρώσιμον, Καστιλλοῦα κ. ἄ.).

Ἄρτος, βλ. Ἄμυλον.

Ἄρτυμα ἐν Κύπρῳ = Πέπερι.

Ἄρτυμαδιά, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ Σγίνου τοῦ μολλείου.

Ἀρτύματα, βλ. Ἠδύσματα.

Ἀρτυδιά, δ. ὀ. ἐν Κύπρῳ Κυμίνου τοῦ ἡμέρου.

Ἀρχαγγελικὴ ἢ φαρμακευτικὴ (*Archangelica officinalis*, γαλλ. *Angélique*, ἀγγλ. *Angelica*), φ. πώδες πολυετής, τῆς τ. τῶν Σκιαδανθῶν, ἰθαγ. τῆς μέσης Εὐρώπης, καλλιεργούμενον πολλαχού ὡς φαρμακευτικόν καὶ βιομηχανικόν. Πάντα τὰ μέρη του ἐνέχουσιν εὐάριστον ἄρωμα καὶ γεῦσιν μοσχώδη, ὑπόπικρον καὶ κυστικήν. Φαρμακευτικὴ εἶνε ἡ ῥίζα του (φρμ. Ἀγγελικῆς Ῥίζα, *Radix Angelicae*, γαλλ. *Racine de Saint-Esprit*, τουρ. **Μελαίικ-κιοκιού**). Τὰ σπέρματα καὶ τὸ γόρτον του ἀποσταζόμενα παρέχουσιν αἰθέριον ἔλαιον χρήσιμον εἰς τὴν φαρμακοποιάν καὶ τὴν ποτοποιάν. Ἐκ τῶν τρυφερῶν καυλῶν του παρασκευάζεται σακχαρόπηκτον ὅπερ οἱ Γάλλοι ὀνομάζουσι *bois d'Angélique*. Ἡ Ἄ. σπείρεται τὴν ἀνοιξιν εἰς σπορεῖον, ὅθεν μεταφυτεύεται ἐπὶ τόπου τὸ ἐπόμενον φθινόπωρον. Ἡ καλλιέργειά της οὐδεμίαν ἀπατεῖ ἰδιόζουσαν φροντίδα.

Ἀρχοντόξυλον, βλ. Ψευδέβενος.

Ἀρώδη (*Araceae*)· πολυμελῆς τ. Μονοκοτλδ. περιλ. φ. πώδη πολυετῆ. ῥιζωματικά. πολλά κοσμητικά, φαρμακευτικά καὶ ἄλλως χρήσιμα (γ. Ἄκωρον, Ἄλοκασία, Ἄμορφόφυλλον, Ἀρίσκαρον, Ἄρον, Δίκαρον, Δρακοντίον, Δρακόντιον, Καλάδιον, Καλλή, Κολοκασία, Μονστέρια, Ξανθόσωμος, Πιστός, Πόθος, Ῥαφιδόφυλλον, Ῥιχάρδια, Σαυρόμμαχος, Σχισματογλωττίς, Φιλόδενδρον, Χαμαίκλαδον, Ψευδοδρακόντιον κ. ἄ.).

Ἀρωκαρία (*Araucaria*, τ. Κωνοφόρων)· γ. περιλ. περί τὰ 10 εἶδη· δ. ῥητινοφόρα, ἀειθαλῆ, ὑψικάρην. οἰοικα, θαλασσιὰ, κοσμητικά, ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς, τῆς Αὐστραλίας καὶ τῶν νήσων τοῦ Εἰρηρικοῦ Ὠκεανοῦ. Διακρίνονται διὰ τὴν καλλονὴν των, τὴν εὐθύτητα καὶ τὸ ὕψος τοῦ κορμοῦ των, τὴν συμμετρικὴν εἰς σχῆμα κώνου ἀνάπτυξιν των καὶ τὴν ἐκλεκτὴν ποιότητα τοῦ ξύλου καὶ τῆς ῥητίνης των. Ἐκ τῶν εἰσαχθέντων εἰς τὴν Εὐρώπην εἰδῶν τὰ ἐπόμενα εἶνε τὰ συνηθέστερον θεραπεύμενα : α') Ἄ. ἢ ἄλλεπαλληλόφυλλον (*A. imbricata*, ἀγγλ. **Chili Pine** ἢ **Monkey Puzzle**), δένδρον ὑψούμενον καὶ μέχρι 50 μ., ἰθαγ. τῆς Χιλῆς καὶ τῆς Παταγωνίας· ἀντέχει καὶ εἰς δριμύτατα ἔτι ψύχη, διὸ ἀπαντᾷ θεραπεύμενον ἐν ὑπαίθρῳ καὶ εἰς τὰς βορειοτέρας ἔτι τῆς Εὐρώπης χώρας. Οἱ ἐν ἀφονίᾳ παραγόμενοι κῶνοι του ἐγκλείουσι σπέρματα βρώσιμα. β') Ἄ. ἢ βιδουίλλειος (*A. Bidwillii*, ἀγγλ. **Bunya-Bunya Pine**), δ. ὑψούμενον καὶ μέχρις 80 μ., ἰθαγ. τῆς Κουίνσλάνδης· τὸ σχῆμά του συμμετρικώτατον, οἱ κῶνοι του, μήκους 25—30 ἐ. μ., ἐγκλείουσι σπέρματα βρώσιμα. γ') Ἄ. ἢ βραζιλιανῆ (*A. Brasiliensis*), δ. ὑψούμενον καὶ μέχρις 60 μ. ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας, λίαν κοσμητικόν τοῦτο καὶ τὸ προηγούμενον ἀπαντῶσι θεραπεύμενα ἐπιτυχῶς εἰς τὴν μεσημ. Γαλλίαν. καὶ δ') ἢ ὑψικάρηνος (*A. excelsa*, ἀγγλ. **Norfolk Island Pine**), δ. ἑξόχως κοσμητικόν, ὑψούμενον καὶ μέχρις 70 μ., ἰθαγ. τῆς Νορφόλκης· τὸ συνηθέστερον θεραπεύμενον εἰς τὰς παραμ. χώρας, ἀπαντῶν δὲ συχνὰ καλλιεργούμενον (ἰδίως ἐν γάστραις) καὶ παρ' ἡμῶν (Ἀθήναις, Πάτραις καὶ Κερκύρα).

εὐδοκιμῆ εἰς παντὸς εἶδους ἐδάφει, πλὴν τῶν ὑψαλμύρων καὶ τῶν ἀνύδρων, ἀντέχει εἰς τὴν προσβολὴν τῶν ἐπιθαλασσιῶν ἀνέμων, ἀλλ' οὐχί εἰς αὐχμηρὰν ἀτμοσφαῖραν. Αἱ Ἄ. πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς, διὰ σπερμάτων δὲ κομιζομένων εἰς τὴν Εὐρώπην ἐκ τοῦ τόπου τῆς παραγωγῆς τῶν συνεσκευασμένων ἐν ὑγοῖς βρούοις.

Ἄρώματα, βλ. Ἠδύσματα.

Ἄρωματος, βλ. Εὐζωμον τὸ ἡμερον.

Ἄρωνία (Aronia ἢ Amelanchier, τ. Ροδοδαῖν) γ. περιλ. περὶ τὰ 6 εἶδη θ. ἢ μικρῶν δ. φυλλοβόλων, κοσμητικῶν καὶ καρποφόρων, στενωῶς δὲ συγγενῶν τῶν Κραταίγων. Τὸ μόνον ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης εἶδος εἶνε Ἄ. ἢ κοινὴ ἢ κρητικὴ (A. cretica ἢ vulgaris, γαλλ. Amelanchier), θ. πολυανθέστατος, ἀπαντῶν εἰς τὸν Παρνασσόν, τὸν Κελιδόν καὶ τὴν Κρήτην· ὁ καρπὸς τοῦ βρώσιμος. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο πιθανῶς ἀναφέρεται ὁ παρ' ἀρχαίοις θ. Ἄρωνία ὡς καὶ ἡ Ἴφος τοῦ Θεοφρ. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἄξιον μνείας εἶνε Ἄ. ἢ καναδικὴ (A. canadensis, ἀγγλ. Service-berry ἢ June-berry), θ. δενδρῶδης, κοσμητικὸς, θεραπευόμενος ἐνιαχοῦ τῆς Εὐρώπης, καὶ Ἄ. ἢ κληθροφύλλος (A. alnifolia), οὗ τὸ ξύλον σκληρότατον ἀμφοτέρω ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς ἔνθα ἀπαντῶσιν ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ ψυχρότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.— Ἄρωνία κατὰ τὸν Φαινίαν (παρ' Ἀθην. Θ. 371) ὀνομάζετο καὶ εἶδος Ἀρώδους φ.

Ἄσα φαίτιδα, βλ. Νάρθηξ ὁ σκορδόδρομος.

Ἄδερ (Acer), βλ. Σφένδαμνος.

Ἄδίλακας, βλ. Δρῦς ἢ Ἀσία.

Ἄδιμινα (Asimina), βλ. Ἀνόνη.

Ἄδκύλλα, βλ. Σκύλλα ἢ παράλιος.

Ἄδκινοκάρα καὶ **Ἄδκιλλοκάρα** (Κεφ.), βλ. Σκίλλα ἢ παράλιος.

Ἄσκληπιαδῶδη (Asclepiadaceae)· πολυμελής, τ. Δικοτλδ. περιλ. φ. ὦν τὰ πλεῖστα ἐνέχουσι γαλακτώδη ὀπὸν· πολλὰ θαμνώδη, ἀναρριχώμενα· πλεῖστα τοξικά, τινὰ κοσμητικά ἢ ἄλλως χρήσιμα (γ. Ἀλεξίτοξικόν, Ἀσκληπιάς, Γομφόκαρπος, Γωνιόλοβος, Ἡμιδεσμος, Καλοτροπίς, Κηροπηγὴ, Κρυπτοστέγη, Κύναιγον, Μαρσενία, Περιπλοκάς, Σταπελία, Στεφανωτίς, Χούα κ. ἄ.).

Ἄσκληπιάς (Asclepias, ἀγγλ. Milk-weed, τ. Ἀσκληπιαδαῶδων) γ. περιλ. φ. ποῶδη καὶ θαμνώδη· εἶδη περὶ τὰ 60, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς· τινὰ κοσμητικά, πάντα ἐνέχουσι γαλακτώδη ὀπὸν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τοξικόν. Τὸ γνωστότερον παρ' ἡμῶν εἶδος εἶνε Ἄ. ἢ κορνούτιος (A. Cornuti ἢ Syriaca, γαλλ. Herbe à la ouate), ἢ ἀτόπως ὀνομαζομένη ἐνίοτε συριακὴ, διότι δὲν κατάγεται ἐκ Συρίας, ἀλλ' ἐκ τῆς βορ. Ἀμερικῆς· φ. ποῶδες, πολυετές· ἐγγλιματισθὲν ἀπὸ πολλοῦ ἀπαντᾷ ἤδη αὐτοφυῆς καὶ καλλιεργούμενον πρὸς κόσμον εἰς πάσας σχεδὸν τὰς παραμ. χώρας. Αἱ ἀπὸ τῶν σπερμάτων του φυόμεναι πολλαί, λευκαὶ καὶ μεταξώδεις τρίχες χρησιμεύουσι πρὸς πλήρωσιν προ-

σκεφαλαίων, πρὸς συσκευὴν εὐθραύστων ἀντικειμένων καὶ ἐντὶ πλώματος (βάτας) πρὸς ἐπένδυσιν χειμερινῶν ἐνδυμάτων (1). Ἔτερον εἶδος ἄξιον μνείας εἶνε Ἄ. ἡ κουρασσαβική (A. curassavica, ἀγγλ. Red head), θ. ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς ἢ ῥίζα του φαρμακευτικῆ. Τὸ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν ὀνομαζόμενον Ἀσκληπιὰς ἢ Ἀσκληπιὸς ὑπάγεται εἰς τὸ γένος Χοῦα (β.λ.), ἢ δὲ τοῦ Διοσκ. Ἀσκληπιὰς πιθανῶς ἀναφέρεται εἰς Ἀλεξιτοξικὸν τὸ χροῶδες.

Ἀσκληπιός, βλ. Χοῦα.

Ἀσκόβλυμπρος, δ. ὁ. Σκολύμου τοῦ ἰσπανικοῦ, καὶ ἐν Κρήτῃ Κενταυρίου τοῦ Ῥαφανίσκου.

Ἀσκομύκτης, βλ. Εὐρώτες.

Ἀσκοτιδάρα, βλ. Κώνειον.

Ἀσκόβυλλον (Utricularia, γλλ. Utriculaire, ἀγγλ. Bladderwort ἢ Hoodedwater Milfoil, τ. Λιπαριωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 150 εἶδη* φ. ποώδη πολυετῆ, ἀπαντῶντα σχεδὸν πανταχοῦ· πολλὰ ὑδρόβια, ἄλλα ἐπίγεια ἢ ἐπίφυτα. Τῶν ὑδροβίων τὰ φύλλα εἶνε πολυσχιδῆ καὶ φέρουσι τριχοειδῆς ὑποδιαίρεσεις, παρὰ δὲ τὴν ματγῆλην των ἀσκειδῆς ὄργανον ὀνομαζόμενον **ἀσκίδιον** καὶ διευκολύνον τὴν ἐν τῷ ὕδατι κατὰδυσιν (πρὸ τῆς ἀνθήσεως καὶ μετὰ ταύτην) καὶ ἀνάδυσιν (κατὰ τὴν ἀθῆσιν) τοῦ φυτοῦ. Τὸ μόνον ἀπαντῶν ἐν Ἑλλάδι εἶδος εἶνε Ἄ. τὸ κοινὸν (U. vulgaris), κοινὸν καὶ πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης (βλ. καὶ Κεφάλωτος, Νηπενθές, Σαρρακηνία).

Ἀσκυρον (Ascyrum) γ. τῆς τ. τῶν Ὑπερικωδῶν* φ. ποώδη καὶ θαμνώδη· τὰ πλεῖστα κοσμητικὰ καὶ ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς. Τὸ τοῦ Διοσκ. Ἀσκυρον ἀναφέρεται εἰς Ὑπερικὸν τὸ διάτρητον.

Ἀδόγεραι, βλ. Ἀνάγυρις.

Ἀσπάλαθος (Calycotome, τ. Ἐλλοδοκάρπων) γ. περιλ. θ. ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. Ἄ. ὁ ὀχληρὸς (C. infesta), ἀπαντῶν ἐν Κερκύρα καὶ Ἠπείρῳ, καὶ Ἄ. ὁ λαχναῖος (C. villosa ἢ Cytisus lanigerus), κοινὸν εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῶν ἄλλων παραμ. χωρῶν. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο πρέπει ν' ἀναφέρηται ὁ τοῦ Διοσκ. δευτέρος Ἀσπάλαθος, θῆμνος ἀκινθώδης, μετὰ τοῦ ὁποῖου τοὺς κλάδους «ἐκόλαζον εἰς τὸν Ἄδην οἱ θεοὶ τοὺς τυράννους ὡς λέγει ὁ Πλάτων» (Κοραῆς). Ὁ θ. οὗτος, ὅστις σήμερον χρησιμοποιεῖται μόνον ὡς καύσιμος ὕλη καὶ πρὸς κατάρτισιν φραγμῶν, ὀνομαζέται κν. κατὰ τόπους Ἀσπαλαθιά, Ἀσπάλαθος, Ἀσφάλατος, Ἀσφέλατος, Σπάλαθος, Σπάλαθρος καὶ Σπαλάτρι, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ Σπαλαθιά, Ἀσπραγαθιά, Ἀσπρόρραχος καὶ Ἀρχόρραχος πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ εἰς τὰ αὐτὰ

(1) Παρόμοιον ὕλικόν φέρουσι καὶ ἄλλα φ. βλ. Βόμβαξ, Γουφόκαρπος, Ἐριόθενδρον, Καλοτροπία.

μέρη τῆς νήσου ἀπαντώντος καὶ κν. ὀνομαζομένου αὐτοῦ: **Μαυροσπαλαθιά, Μαυρογακιά, ἢ Μαυρόρραχος**, ὅστις εἶνε Ῥάχος ὁ εὐρωπαϊκός.

Ὁ πρῶτος Ἀσπάλαθος τοῦ Διοσκρ., ὁ «γεννώμενος ἐν Ἰστρω, Νισύρω τε καὶ Συρίᾳ καὶ Ῥόδῳ, ὃ γράνται οἱ μυρσφοὶ εἰς τὰς τῶν μύρων στύψεις». εἶνε εἶδος δυσερμηγνευτον ἂν καὶ ὁ Sprengel φρονεῖ ὅτι ἀναφέρεται εἰς Περιελλόκαυλον τὸ σαρωματικόν (*Convolvulus scoparijus*). Ὡς συνώνυμον αὐτοῦ ἀναφέρει ὁ Διοσκρ. τὸ Ἐρυσίοκηπτρον. Ὑπὸ τὰ δύο ταῦτα ὀνόματα μνημονεύεται τὸ φυτὸν καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοφρ. ὡς μυρσφικόν (Φ. I.9,7,3 καὶ «Περὶ ὀσμῶν» 25 καὶ 33).

Ἀσπάραγος (*Asparagus*, γαλλ. *Asperge*, ἀγγλ. *Asparagus*, τουρ. **Κουρ-Κομαξ**, κν. **Σπαράγγι ἢ Σφαράγγι** ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ Ἀγρέλι, τ. Λειριωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 100 εἶδη* φ. ποῶδη πολυετῆ ἢ φρυγανώδη, εὐδυτενῆ ἢ ἀναρριχώμενα* ἐνίοτε δίοικα. Πάντα σχεδὸν λαχανεύμενα, τινὰ ἀκανθώδη, λαχανικά, φαρμακευτικά ἢ κοσμητικά. Τὰ πλεῖστα φέρουσι φύλλα μικρότατα μεμβρανώδη ἀπὸ τὰς μασχάλας τῶν ὁποίων φύονται πολλοί, βραχεῖς, λεπτοί, βελονοειδεῖς, ἐνίοτε ἀκανθώδεις καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον πράσινοι κλαδίσχοι ἐκτελοῦντες τὴν λειτουργίαν τῶν φύλλων (βλ. Φύλλον). Τὰ τρυφερά καυλία των (γαλλ. *turions*) εἶνε ἐδώδιμα καὶ ἐνέχουσι πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ εἶδος κομμεωρρητίνης (τὴν ἀσπαραγίνην), ἣτις εἶνε οὐσία διουρητική. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. α') Ἀ. ὁ ἀκανθώδης (*A. aculeatus*), φρυγανώδης, ἀκανθοδέστατος, ὁ τοῦ Θεοφρ. Ἀσφάραγος ἀκανθώδης ὅλως καὶ ὁ τοῦ Διοσκρ. Ἀσπάραγος πετραῖος, ὅστις ἀπαντᾷ συνήθως εἰς πετρώδεις καὶ τραχεῖς τόπους ἰδίως ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ τῇ Ἀττικῇ. β') Ἀ. ὁ ἀφυλλος (*A. arphyllus*), τὸ ἐν Κεφαλ. Σπαραγγοῦδι, εἶδος κοινὸν καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα ὡς καὶ ἐν Κρήτῃ καὶ Κύπρῳ. γ') Ἀ. ὁ λευκός (*A. albus*), ἀπαντᾷ μόνον ἐν Κρήτῃ. δ') Ἀ. ὁ ὀξύφυλλος (*A. acutifolius*), ἀπαντᾷ πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ὡς καὶ ἐν Κύπρῳ ἔθνα ὀνομάζεται κν. Κουτσαγρέλι. ε') Ἀ. ὁ σφονδυλωτός (*A. verticillatus*), κοινὸς ἐν Ἀρκαδίᾳ, Λακωνίᾳ καὶ Κύπρῳ καὶ ς') Ἀ. ὁ φολιδωτός (*A. stipularis*), Ἰθαγ. τῆς Θήρας καὶ τῆς Κρήτης. Τὰ εἶδη ταῦτα ὀνομάζονται συνενδοσικῶς ἄγριοι Ἀσπάραγοι⁽¹⁾ πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ ἡμέρου, κηπευομένου ἢ φαρμακευτικοῦ Ἀ., εἰς τὰ καυλία τοῦ ὁποίου πρέπει ν' ἀναφέρονται οἱ «σπαρτοὶ καὶ σφόδρα ὑπερμεγέθεις» ἀσπάραγοι τοῦ Ἀθηναίου⁽²⁾. Πάντων τῶν ἀγρίων Ἀ. τὰ τρυφερά καυλία λαχανεύονται, πολλοὶ δὲ προτιμῶσι ταῦτα ὡς εὐστομώτερα τῶν τοῦ ἡμέρου.

(1) Ἐν Κρήτῃ εἶδος ἀγρίου Ἀ. ὀνομάζεται **Κορροῦδα**, εἶνε δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο λατινικόν (*Corruda*) καὶ σημαίνει ἄγριος Ἀσπάραγος («Ἀτακτα» Ε', 129).

(2) «Οὗτοι (οἱ ἀσπάραγοι) καὶ ἔλειοι καὶ ὀρεινοὶ καλοῦνται· ὧν οἱ κάλλιστοι οὐ σπείρονται, πάντων ὄντες τῶν ἐντὸς θεραπευτικοί· οἱ δὲ σπαρτοὶ καὶ σφόδρα ὑπερμεγέθεις γίνονται.» (B, 62).

Ὁ ἡμερος, κηπευόμενος ἢ φαρμακευτικός Ἄ. (A. officinalis) ἀπαντᾷ αὐτοφυῆς ἐναγοῦ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης καὶ τῆς δυτ. Ἀσίας, καλλιεργεῖται δὲ σήμερον πολλαγοῦ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς, ὧν αἱ ἀρισταὶ εἶνε ἡ ὀλλανδικὴ ἰόχρους (γαλλ. violette de Hollande) καὶ ἡ τῆς Ἀργεντέλλης (γαλλ. d'Argenteuil). Τὸ φ. τοῦτο πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ εὐδοκιμεῖ εἰς ἕδαφος βαθύ, πόριμον καὶ γόνιμον, ἰδιαζόντως δὲ ἐπιτυγχάνει ἡ καλλιέργεια αὐτοῦ, εἰς τὰς μετρίως ὑφαλμύρους γαίας, διὸ εἰς στερούμενα ἄλατος (μαγειρικοῦ) ἐδάφη συνθίβεται νὰ ἐπιτάσσεται κατ' ἔτος ἡ φυτεία μὲ μικρὰν ποσότητα τοιοῦτου. Ἡ σπορὰ ἐκτελεῖται περὶ τὰ μέσα τοῦ Σεπτεμβρίου ἢ τὰ τέλη Μαρτίου. Τὰ διετῆ φυτὰ ἢ μᾶλλον τὰ βιζώματα αὐτῶν (γαλλ. griffes) μεταφυτεύονται τὸ φθινόπωρον κατὰ γραμμὰς καὶ ἀπέχοντα ἀπ' ἀλλήλων περὶ τὰ 30 ἐ.μ. Ἡ συλλογὴ τῶν καυλίων ἄρχεται μετὰ πάροδον ἔτους ἀπὸ τῆς φυτεύσεως. Ἐκ τῶν διαφόρων ἐν χρήσει μέσων πρὸς ἐπιτάχυσιν τῆς βλαστήσεως τῶν Ἄ. τὸ ἀπλούστερον εἶνε ἡ κάλυψις τοῦ ἄσπαραγῶνος διὰ στρώματος πάχους 8—10 ἐ. μ. ἡμιγωνευμένης ἱππείας κόπρου. Λευκαίνονται δὲ καὶ γίνονται τριφερώτερα τὰ καυλία ὅταν εὐθὺς ὡς ἐμφανισθῶσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους αἱ κορυφαὶ τῶν ἕκαστον αὐτῶν καλύπτεται μὲ τεμάχιον παχέος καὶ διατρήτου καλάμου ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀναπτύσσεται ὁ βλαστός. Πρὸς συλλογὴν προτιμότερον εἶνε τὰ καυλία νὰ μὴ ἀποσπῶνται διὰ τῆς χειρὸς, ἀλλὰ ν' ἀποκόπτονται δι' ἄσπαραγοσυλλέκτου, εἰδικοῦ ὄργάνου ὑπερὸς Γάλλοι ὀνομαζούσιν cueille-asperges.

Εἶδη τινὰ Ἄ. θεραπεύονται πρὸς κόσμον, τοιαῦτα δὲ εἶνε καὶ Ἄ. ὁ βοτρουοειδῆς (A. racemosus), ἰθαγ. τῶν ἀντι Ἰνδιῶν, Ἄ. ὁ πτερωτός, Ἄ. ὁ πολυκλαδος, Ἄ. ὁ ῥαβδωτός καὶ Ἄ. ὁ σπρεγγέριος (A. plumosus, A. ramosissimus, A. virgatus καὶ A. Sprengeri), ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς.

Ἄσπαρτο, δ. ὁ. ἐν Ἀμοργῷ Ἡρυγγίου τοῦ ἄρουραίου.

Ἄσπαδία (Asparia, τ. Ὀρχεωδῶν) γ. περιλ. εἶδη κοσμηματικά, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς. Ἄ. ἡ ἐπιδενδροειδῆς, Ἄ. ἡ ψυχόμορφος, Ἄ. ἡ ψιττάκιος (A. epidendroides, A. papilionacea, A. psittacina) εἶνε ἐκ τῶν συνήθως θεραπευομένων.

Ἄσπερμοι καρποὶ, βλ. Ἄγωνα φυτὰ.

Ἄσπεροῦγον (Asperugo), βλ. Τραχύσπερμον.

Ἄσπεροῦλα (Asperula). βλ. Τραχύδιον.

Ἄσπίδιον (Aspidum, ἀγγλ. Shield-Fern, τ. Πτεριδοδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 60 εἶδη φ. πωδῆ πολυετῆ, τινὰ κομητικά. Τῆς ἐλλ. γλωσφ. ἀναφέρονται τρία ἐν οἷς καὶ Ἄ. ἡ Λογγίτις (A. Lonchitis), ἡ ἑτέρα λογγίτις τοῦ Διοσκρ. (βλ. καὶ Ἄσπλιον καὶ Νεφρίδιον), εἶδος φαρμακευτικὸν παρ' ἀρχαίαις καὶ παρὰ τῷ λαῷ σήμερον. Ἡ πρώτη λογγίτις τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται εἰς Σεραπιάδα τὴν Γλῶσσαν.

Ἄσπιδίστρα (Aspidistra, τ. Λειριωδῶν) γ. περιλ. 4 εἶδη φ. πωδῆ, ἄκαυλα, πολυετῆ, κομητικά. Ἄ. ἡ κοινὴ (A. elatior) καὶ ἡ διαφορὰ αὐτῆς ποικιλ' φυλ-

λος (A. el. variegata), ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας, καὶ Ἄ. ἡ πελιδνὴ (A. lurida), ἰθαγ. τῆς Σινικῆς, εἶνε τὰ συνηθέστερον θεραπευόμενα, τὰ καὶ παρ' ἡμῖν καλλιεργούμενα συνήθως ἐν γάστραις.

Ἄσπιδόσπερμα (Aspidosperma, τ. Ἀποκυνωδῶν) γ. περιλ. δένδρα θερμῶν χωρῶν. Ἄ. τοῦ Κουεβράχου (A. Quebracho Blanco, ἰθαγ. τῆς Ἀργεντινῆς) τὸ ξύλον (ἀγγλ. Quebracho-wood) εἶνε συμπαγές, ἀρραγές καὶ σκληρότατον, διὸ καὶ ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Ἀργεντινῶν πελεκουραύστης λευκῆς (Quebracho blanco—βλ. καὶ Σγίνοψις), χρῆσιμον δὲ εἰς τὴν ξυλογραφίαν, τὴν ξυλογλυπτικὴν καὶ τὴν ἐπιπλασοίαν· εἰσάγεται κατὰ μεγάλην ποσὰ εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὁ φλοιὸς τοῦ δένδρου τούτου (ἰσπ. Quebracho blanco) εἶνε πικρὸς, δεψικὸς καὶ φαρμακευτικὸς (ἐνέχει τὴν ἀσπιδόσπερμινην), μεγάλη δὲ ποσὰ ἐκχυλίσματος τοῦ φλοιοῦ τούτου ἐξάγει ἡ Ἀργεντινὴ ἰδίως διὰ τὴν Εὐρώπην. Σκληρότατον εἶνε καὶ τὸ ξύλον Ἄ. τοῦ ὑψικαρήνου (A. excelsum), δένδρου ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν· ἐκ τοῦ ξύλου τούτου κατασκευάζονται οἱ κύλινδροι τῶν ἐκκοκκιστικῶν τοῦ βάμβακος μηχανῶν.

Ἄσπληνιον (Asplenium, γαλλ. Boradille, ἀγγλ. Spleenwort, τ. Πτεριδοδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 350 εἶδη φ. πώδη πολυετή· πλείστα κοσμητικὰ. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσφ. 9 ἐν οἷς καὶ α') Ἄ. Ἀδιάντον τὸ μέλαν (A. Adiantum nigrum), πιθανῶς ἢ Δρύπτερις τοῦ Διοσκρ.· β') Ἄ. ἡ Θηλύπτερις (Asplenium, Aspidium ἢ Athyrium filix-femina), ἢ Θηλύπτερις τοῦ Διοσκρ.· καὶ γ') Ἄ. τὸ Τριχομανές (A. Trichomanes), τὸ Τριχομανές τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ Διοσκρ., τὸ κν. Πολυτριχί. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἄξια μνησίας εἶνε καὶ Ἄ. ἡ Καλιά (A. Nidum), ὅπερ φέρει φύλλα ἀκέραια, καὶ Ἄ. τὸ ριζοβόλον (A. radicans), εἶδος δενδρῶδες· ἀμφότερα ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀφρικῆς. Ἀξιόλογον εἶνε ὡσαύτως Ἄ. τὸ ζωοτόκον (A. viviparum), ἰθαγ. τοῦ Μαυρικίου· τὸ φ. τοῦτο φέρει εἶδος γονοφθαλμιδίων (β.λ.) δι' ὧν καὶ πολλαπλασιάζεται εὐκόλως.

Ἄσπληνον παρὰ Διοσκρ., βλ. Γυμνόγραμμα.

Ἄσπραγκαθιά, βλ. Ἀσπάλαθος.

Ἄσπράγκαθο, βλ. Σκόλομος, Γαλακτίτης, Κίρσιον ἢ Ἀκορνα.

Ἄσπρις, παρὰ Θεοφρ., βλ. Δρῦς.

Ἄσπρο Ἐλατο, βλ. Ἐλάτη.

Ἄσπροθύμαρο, βλ. Γνάφαλον.

Ἄσπροκαλάμποκο, βλ. Σόργον ἢ Δοῦρα.

Ἄσπροκέφαλο, βλ. Ἄμμι.

Ἄσπροκολοτσά, βλ. Κολοκύνθη ἢ κοινή.

Ἄσπρολούλουδο, δ. ὁ. εἰδῶν Λευκανθοῦς.

Ἄσπρομανίταρο, βλ. Ἀμανίτης.

Ἄσπροπικροπάτι, βλ. Βαλλωτή.

Ἄσπροπραδιά, δ. ὁ. ἐν Ἑπτανήσῳ Πρασίῳ τοῦ κοινοῦ.

Ἄσπρόραχος, βλ. Ἀσπάλαθος.

Ἄδπροδίταρο, βλ. Σόργον ἢ Δούρα.

Ἄδπρόχορτο, βλ. Ἀνδροπόγων ὁ λάσιος.

Ἄδα φαίτιδα, βλ. Νάρθηξ ὁ σκοριόδοσμος.

Ἄσταφυλίνος παρ' Ἀθην., βλ. Δαῦκος.

Ἄστερίδος (Asteriscus, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετή. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσ. 4 ἐν οἷς καὶ Ἄ. ὁ φίλυδρος (A. aquaticus), τὸ ἐν Νυχάκι, καὶ Ἄ. ὁ ἀκανθώδης (A. spinosus ἢ Pallenis spinosa), τὸ ἐν Ζακύνθῳ **Καρφόχορτο**, ὅπερ ἐνίοτε θεραπεύεται πρὸς κόσμον. Ὁ τοῦ Διοσκρ. Ἄστερίσκος ἢ Ἀστήρ ἀττικός, κατὰ τὸν Χελδράγῳ, ἀναφέρεται εἰς εἶδος Νε-κρανθέμου (Calendula arvensis bicolor), εἰς ὃ πιθανῶς ἀναφέρεται καὶ ὁ παρὰ Παισανίῃ (2, 17, 2) Ἄστερίων.

Ἄστεροκέφαλος (Scabiosa — κατ' Ὀρφανίδην Ψώριον ἢ Ψαφαρές — γαλλ. Scabieuse, ἀγγλ. Scabious ἢ Pincushion flower, τ. Διψακωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 80 εἶδη φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετή, πολλὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσ. 13 ἐν οἷς Ἄ. ὁ ἀκεραιόφυλλος (S. integrifolia), τὸ ἐν Ἑπτανήσῳ **Κουφολαχανίδα** β' Ἄ. ὁ ἀρουραῖος (S. arvensis), τὸ ἐν Λακωνίῃ **Κουφολάχανο** γ' Ἄ. ὁ κρητικὸς (S. cretica), τὸ ἐν Ζακύνθῳ Ἴβα⁽¹⁾ δ' Ἄ. ὁ λεπτός (S. tenuis ἢ stellata), τὸ ἐν Σιτοπόρῳ καὶ ε' Ἄ. ὁ Περιστερεῶν (S. Columbaria), τὸ ἐν Ζακύνθῳ **Ψωρόχορτο**. Τὰ κοινὰ ὀνόματα τῶν δύο πρώτων προέκυψαν ἐκ τῆς ἐπικρατούσης παρὰ τῷ λαῷ πεποιθήσεως ὅτι ὁ τρώγων τοιαῦτα φ. προσβάλλεται ὑπὸ κωφώσεως, διὸ καὶ λέγεται ἐν Ἑπτανήσῳ εἰς τοὺς παρακούντας «θὰ ἔφαγες Κουφολαχανίδες». Τὸ συνηθέστερον θεραπευόμενον πρὸς κόσμον εἶδος εἶνε Ἄ. ὁ μελανόπορφυρος (S. atropurpurea), ἰθαγ. τῆς νοτ. δυ. Εὐρώπης, ὅπερ ἀπαντᾷ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς καὶ ὀνομάζεται ἐν Μανιμουμάτα.

Ἄστήρ (Aster, γαλλ. Aster, ἀγγλ. Star-wort, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περὶ τὰ 160 εἶδη φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετή τὰ πλεῖστα κοσμητικά. Τῆς ἑλλ. γλωσ. ἀναφέρονται τὰ καὶ ἀλλαγῶ τῆς Εὐρώπης ἀπαντῶντα αὐτοφυῆ α') Ἄ. ὁ ἄλπειος (A. alpinus, ἀγγλ. Blue Mountain Daisy), εἶδος σπάνιον ἐν Ἑλλάδι, ἀπαντῶν εἰς ὄρεινους τόπους ὑπὸ τὴν μορφὴν **Κυλλήνειος** (A. alpinus Cylleneus) β') Ἄ. ὁ ἄμελλος (A. Amellus, ἀγγλ. Italian Starwort) καὶ γ') Ἄ. τὸ **Τριπόλιον** (A. Tripolium, ἀγγλ. Seaside Aster) τὰ δύο πρώτα ἀπαντῶσιν ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς, καὶ τὰ τρία θεραπεύονται πρὸς κόσμον ἀλλαγῶ. Ἄλλὰ τὸ πανταχοῦ ὑπὸ πλείστας διαφορὰς συνηθέστερον θεραπευόμενον εἶδος εἶνε Ἄ. ὁ σινικὸς (Aster ἢ Callistephus chinensis, ἀγγλ. China Aster),

(1) Τὸ ἐν. ὄνομα Ἴβα ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Σιθθορπίου μετὰ τοῦ ἐπιθέτου ἀρτέ-
τικα, δ.δ. ἀρθριτική. Ἴνα εἶνε καὶ τὸ ὄνομα γένους τῆς τ. τῶν Συνθέτων περιλαμβά-
νοντος φ. ποώδη καὶ θαμνώδη. Ἴνα ὡσαύτως ὀνομάζεται: εἶδος Ἀζύγου (βλ. σελ. 18).

ἰθαγ. τῆς Σινικῆς, τὸ Ἀστράκι τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν. Περὶ τοῦ παρὰ τῷ Διοσκρ. Ἀστέρος ἄπτικου βλ. εἰς Ἀστεροκέφαλος.

Ἀδοίβη, βλ. Ποτήριον τὸ ἀκανθῶδες.

Ἀστράγαλος (Astragalus, γαλλ. Astragale, ἀγγλ. Milk Vetch, τ. Ἐλ-
λοβοκρέπων) γ. περιλ. περὶ τὰ 600 εἶδη φ. ποώδη καὶ θυμαίνωδη, σχεδὸν πάν-
τα ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς· πολλὰ χρήσιμα εἰς τὴν
γεωργίαν τὴν φαρμακοποιίαν καὶ τὰς τέχνας· τινὰ κοσμητικὰ. Εἶδη τῆς ἐλλ.
γλωσ. 33, ἐξ ὧν τινὰ φέρουσι τὸ τραγακάνθινον κόμμι (φρμ. Gummi Traga-
canthae, γαλλ. adragante, ἀγγλ. Tragacanth, τουρ. κισρά-ζαμκί), χρήσιμον
εἰς τὴν φαρμακοποιίαν, τὴν σακχαροπλαστικὴν καὶ τὰς τέχνας, καὶ λαμβανόμε-
νον ἐξ ἔντομων προξενουμένων κατὰ Ἰούλιον καὶ Αὐγούστον ὀλίγον κάτωθεν τοῦ
λαιμοῦ τοῦ φ. Ἡ οὐσία αὕτη ὀνομάζεται κν. ἐνιαχοῦ τραγάνη ἢ Κισρές, τιμᾶται
δὲ ἀναλόγως τῆς ποιότητός της πρὸς 3—10 δρ. κατ' ὄκ. Οἱ παρέχοντες αὐτὴν
ἰθαγ. τῆς Ἑλλάδος, Ἀστράγαλοι ὀνομάζονται κν. Τραγάκανθα, Κωλοστού-
πια (ἐν Παρνασσίδι), Παλαμιονίδια (ἐν Φθιώτιδι), Κεντούκλια (ἐν Κρήτῃ) καὶ
εἶνε οἱ ἐξῆς: α') Ἀ. ὁ κεφαλληνιακὸς (A. cephalonicus), ὅστις ἀπαντᾷ ἐν Κε-
φαλ., Παρνασσίδι καὶ Φθιώτιδι· β') Ἀ. ὁ κρητικὸς (A. creticus), ἰθαγ. τῆς
Κρήτης· γ') Ἀ. ὁ κυλλήνειος (A. cylleneus), ἀπαντῶν ἐν Ἀγαίᾳ καὶ Καλα-
θρίταις· δ') ὁ Παρνασσίος (A. Parnassi), φυόμενος ἐν Παρνασσίδι, Ἀπτικῇ
καὶ Ἠπείρῳ, καὶ ε') Ἀ. ὁ στενόφυλλος (A. angustifolius), ὅστις ἀπαντᾷ
πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ὡς καὶ ἐν Ἠπείρῳ, Κρήτῃ, Κύπρῳ, Αἴνῳ, Ἀρμενίᾳ
καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς. Εἰς τὸ τελευταῖον ἰδίως εἶδος ἀναφέρεται ἡ παρὰ
Διοσκρ. καὶ Θεοφρ. Τραγάκανθα, περὶ ἧς ὁ δεῦτερος λέγει: «Ἐχει δὲ δάκρυον
καὶ ἡ ἴξια ἢ ἐν Κρήτῃ καὶ ἡ τραγάκανθα καλουμένη· ταύτην δὲ πρότερον ὦντο
μόνον ἐν Κρήτῃ φύεσθαι, νῦν δὲ φανερά καὶ ἐν Ἀγαίᾳ τῆς Πελοποννήσου καὶ
ἄλλοι καὶ τῆς Ἀσίας περὶ τὴν Μήδειαν» (Φ. Ἰ. 9, 1, 3).

Ἐξωτικά εἶδη παρέχοντα ἐμπορεύσιμον τραγακάνθινον κόμμι ἀναφέρονται τὰ
ἐξῆς: α') Ἀ. ὁ γνήσιος (A. verus), οὐτινος τὸ κόμμι εἶνε γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα
X Takalor ἢ σιμυραϊκὸν τραγακάνθινον κόμμι· β') Ἀ. ὁ εὐθύς (A. adscendens)
γ') Ἀ. ὁ κομμεωφόρος (A. gummiferus)· δ') Ἀ. ὁ μικροκέφαλος (A. micro-
cephalus)· ε') Ἀ. ὁ στροβιλοφόρος (strobilifer) καὶ ς') Ἀ. ὁ στρωμα-
τώδης (A. stromatodes), ὅστις φέρει τὸ ὀνομαζόμενον aitab τραγακάνθινον
κόμμι. Πάντα τὰ εἶδη ταῦτα εἶνε ἰθαγ. τῆς Ἀνατολῆς, τὸ δὲ προῖον αὐτῶν ἐξά-
γεται διὰ τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικὴν ἐκ τῶν λιμένων τῆς Μ. Ἀσίας, καὶ
ἰδίως ἐκ Σμύρνης, εἰς ποσὸν ὑπερβαῖνον τὰς 700,000 ὄκ. ἐτησίως, ἄξια δὲ δύο
ὡς ἔγγιστα ἑκατομμυρίων φρ. Τὸ τραγακάνθινον κόμμι τῆς Κρήτης θεωρεῖται τὸ
ἄριστον πάντων.

Τὸ γόστον πολλῶν Ἀ. ἀποτελεῖ ἀρίστην κτηνοτροφικὴν οὐσίαν, διὸ καὶ καλ-
λιεργοῦνται πολλοὶ τούτων ἐνιαχοῦ. Τοιοῦτοι δὲ εἶνε Ἀ. ὁ ἀμμόφιλος Ἀ. ὁ
Γλυκύφυλλος, Ἀ. ὁ Ἐρέβινθος, Ἀ. ὁ δροσπανοειδής, Ἀ. ἡ Ὑπογλωττίς (A.

arenarius, A. Glycyrrhillos, A. Cicer, A. falcatus, A. Hypoglottis ἢ danicus) x. ἄ. Το γόρτον εἶδος Ἀστραγάλου, πώδους πολυετούς, φουμένου εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη τῆς Κύπρου καὶ ὀνομαζόμενου αὐτόθι xv. Πιφάνι ἢ Ἀγριοκουτσά, χορηγείται εἰς τὰ κτήνη μόνον ἐν ἔχρ᾽ καταστάσει, διότι γλωφὸν ἀποβαίνει ἐπιπλαθές. Ἐπιπλαθεῖς εἶνε ἐπίσης, καθὼ λίαν τοξικοί, οἱ τῆς Ἀμερικῆς Ἄ. ὁ χόρνεος, Ἄ. ὁ περκνωτός (A. Hornii, A. lentiginosus) x. ἄ. Τὰ σπέρματα Ἄ. τοῦ βαιτικοῦ (A. Baeticus, ἀγγλ. Swedish Coffee, xv. ἐν Ζακύνθῳ Κυρατσόκλημα καὶ ἐν Κύπρῳ Νύχια τοῦ Κορώνου), ἰθαγ. τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παρχμ. γωρῶν, ἐχρησιμοποιοῖτο ἄλλοτε ἐν ποσῶ, ἰδίως εἰς τὴν Γαλλίαν, πρὸς ἀντικατάστασιν ἢ νόθευσιν τοῦ καφέ. — Ὁ ὑπὸ τοῦ Διοσκοροῦ ἀναφερόμενος Ἀστράγαλος εἶνε εἶδος Ἑλλοδόκακρον δυσερμήνευτον. — Ἐκ τῶν κομητικῶν Ἄ. οἱ συνηθέστερον θεραπεύμενοι εἶνε καὶ Ἄ. ὁ ποικίλλος, Ἄ. ὁ μομπελλιανός, Ἄ. ἢ Ὀνοβρυχίς, (A. varius, A. monspessulanus, A. Onobrychis) x. ἄ.

Ἀστράκι, βλ. Ἀστῆρ.

Ἀστραπαία (Astrapaea ἢ Dombeya, τ. Στερκουλιωδῶν) γ. περιλ. δ. ἀειθαλῆ, ἰθαγ. θερμῶν γωρῶν Ἄ ἢ οὐαλλίχισος (A. Wallichii), ἰθαγ. τῆς Μαδαγασκάρης, εἶνε εἶδος περικαλλέστατον ἰδίως κατὰ τὴν ἀνησίαν του, δυνάμενον δὲ νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Πολλαπλ. εὐγερώς διὰ σποράς.

Ἀστρεβλος (Astrebla, τ. Ἀγρωστωδῶν) γ. περιλ. φ. πώδη, ἐξ ὧν πολλὰ κτηνοτροφικά. Τοιαῦτα εἶνε καὶ Ἄ. ἢ κτενοειδῆς καὶ Ἄ. ἢ σιτοειδῆς (A. pectinata καὶ A. triticoides), ἀμφοτέρω πολυτελῆ, ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας καὶ δυνάμενα νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Ἀστροκάρυον (Astrocaryum, τ. Φοινικωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς, κομητικά, στενωῶς συγγενῆ τῶν Φοινικοκαρυῶν (β. λ.). Ἐκ τῶν κομητικωτέρων καὶ ταχύτερον ἀναπτυσσομένων εἶνε Ἄ. τὸ ἀκανθῶδες (A. aculeatum), ἰθαγ. τῆς Γουάτης, καὶ Ἄ. τὸ ἀργυροῦν (A. argenteum ἢ Malybo), ἰθαγ. τῆς Κολομβίας.

Ἀστύρακας, βλ. Στύραξ ὁ φαρμακευτικός.

Ἀδθάκα, βλ. Φλομῆς.

Ἀσφῆρδουγλας ἢ Ἀσφῆρδουκλας, βλ. Ἀσφάδελος.

Ἀσφῶδελος (Asphodelus, τ. λειριωδῶν) γ. περιλ. 6—7 εἶδη ἰθαγ. τῶν παρχμ. γωρῶν φ. πώδη, τὰ πλεῖστα πολυετῆ, πολλὰ κονδυλόρριζα. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. δ ἐν οἷς καὶ Ἄ. ὁ μικρόκαρπος ἢ κλαδώδης (A. microcarpus ἢ ramosus, γαλλ. Bâton blanc ἢ bâton royal, ἀγγλ. King's Spear), εἶδος κοινότατον ἐν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ ἄλλαις παρχμ. γώραις, xv. δὲ ὀνομαζόμενον κατὰ τόπους Ἀσφῆρδουγλας, Ἀσφόντυλος, Σφῆρδουκλας, Σφερδούλακας, Σπερδοῦκλα, Καραβούκι, Ἀκαρῶνι (ἐν Σίφῳ), Ἀρβηκας (ἐν Πάρῳ), Σπουρδακύλα (ἐν Λακωνίᾳ) καὶ Σπούρδουκλας, Σπουρτοῦλα ἢ Σπουρτουλίτσι ἐν Κύπρῳ. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται βεβαίως ὁ παρ' ἀρχαίοις Ἀσφάδελος, ὅστις ἦτον τὸ πά-

x ἠδὲ καὶ ἄλλοι εἶδη γωρῶν ἢ τρωῶν

λαί τὸ σύμβολον τοῦ πίνθους διὸ καὶ ἐφυτεύετο παρὰ τοὺς τάφους. Ἐπιστεῦτο δὲ ὅτι μὲ τὰς κονδυλώδεις ρίζας τοῦ φ.τούτου ἐτρέφοντο αἱ ψυχαὶ εἰς τὸν Ἄδην καὶ ὅτι αὐταὶ διερχόμεναι τὴν Στύγα εἰσέρχοντο καὶ ἐφοίτων εἰς «λειμῶνα ἀσφοδελόν» (1). Ὡς εὐτελής τροφή σημαίνεται ὁ Ἀσφοδελός παρ' Ἡσίοδω (2), ὡς εὐτελὲς δὲ βρώμα ἀναφέρει αὐτὸν καὶ ὁ Πλούταρχος (3). Ἐδωδιμὸς θεωρεῖ τὰς ρίζας τοῦ Ἄ. καὶ ὁ Θεόφρ. (Φ. Γ. 7, 12, 1), πλείστας δὲ θεραπευτικὰς δυνάμεις ἀποδίδει εἰς αὐτὰς ὁ Δισκρ. Εἰς περιόδους σιτοδείας καὶ σήμερον ἔτι πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς β. Ἀφρικῆς οἱ ἀπορώτεροι τρώουσι τὰς ρίζας τοῦ Ἄ. ἀφοῦ ἀπαλλάξωσιν αὐτὰς τῆς δριμείας γύσεως τῶν διὰ ζέσεως. Ἐφαθαὶ αἱ ἀμιλοῦχοι αὐταὶ ρίζαι ἀποτελοῦσιν οἰκονομικὴν τροφήν διὰ τοὺς χοίρους, εἰς τοὺς ἰσοίους ὁ Φλωρεντῖνος («Γεωπονικά» 19. 6 6, καὶ 13) συμβουλεύει νὰ χορηγῶνται αὐταὶ ὡς φάρμακον. Κατ' ἐπανάληψιν ἐδοκιμάσθη ἡ χρησιμοποίησις τῶν ριζῶν τούτων πρὸς λήψιν ἀμύλου καὶ κατασκευὴν οἰνοπνεύματος. Τῷ 1855, κατόπιν προτάσεως γενομένης εἰς τὴν τότε Κυβέρνησιν ἐν Ἑλλάδι περὶ ἰδρύσεως ἐργοστασίου παραγωγῆς τῶν προϊόντων τούτων ἐκ τῆς κατεργασίας ριζῶν τοῦ ἀνὰ τὴν χώραν πυκνῶς τότε φυομένου Ἄ., ἐψηφίσθη εἰδικὸς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον νόμος (βλ. «Ἐφημερίς τῆς Ἑλλ. Γεωργίας» 1855, σελ. 152) ἐντούτοις, ἔλλειψαι φαίνεται κεφαλαίων οὔτε κ' ἑναρξίς τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης ἐγένετο. Μεγάλῃ κατανάλωσις ριζῶν τούτου ἢ ἄλλου τινὸς Ἄ. γίνεται εἰς τὰ περίχωρα τῆς Ἐρζερύμης πρὸς παραγωγὴν τοῦ ἀλεύρου τοῦ Ἀσφαδέλου, ὅπερ ὀνομάζεται ἀσφοδέλιον καὶ εἶνε γνωστότερον εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ τουρκικὸν αὐτοῦ ὄνομα Ταιοῖσι. Ἡ κολλητικὴ αὐτῆ οὐσία, ἣν μεταχειρίζονται οἱ ὑποδηματοποιοὶ πανταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἡ ὁποία ἐξάγεται κατὰ μεγάλα ποσὰ ἐκ Τραπεζοῦντος, εἶνε ἀπλῶς τὸ ἄλευρον τῶν κατὰ Μάϊον καὶ Ἰούνιον συλλεγομένων καὶ

(1) «..... ψυχὴν δε ποδώκεος Αἰακίδαο

Φοίτη, μικρὰ βιβῶσα κατ' ἀσφοδελὸν λειμῶνα». (Ὀδσ. Λ. 538).

(2) «Νήπιοι» οὐδὲ ἴασιν ὄσφ πλέον ἤμισυ παντός,

Οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τι καὶ ἀσφοδέλω μέγ ὄνειαρ».

(Ἔργα καὶ Ἡμέραι, 40).

Τοὺς στίχους τούτους σχολιάζων ὁ Πρόκλος λέγει: «Τὰ εὐτελέστατα τῶν βρωμάτων ἀφ' ὧν τρέφεσθαι δυνατόν τὴν μαλάχην καὶ τὸν ἀσφοδελόν καὶ γὰρ ἐκ τούτων κυλὸν ἐσκειύαζον πρὸς βρώσιν».

(3) «Θαυμάζω δὲ σου ξένον, ὦ Σόλων, ἐν Δηλίοις ποιησάμενος ἑναγγος τὸν μέγαν καθαρμόν, οὐχ ἰστέργε παρ' αὐτοῖς εἰς τὸ ἱερὸν κοιμιζόμενα τῆς πρώτης ὑπομνήματα τροφῆς καὶ δειγμάτων μετ' εὐτελῶν καὶ αὐτοφυῶν μαλάχην καὶ ἀσφοδελόν ὧν εἰκὸς ἐστὶ καὶ τὸν Ἡσίοδον ἡμῖν πρόξενεῖν τὴν λιτότητα καὶ ἀφέλειαν» (Συμπ. 14).

μετά πλήρη αποξήρανσιν ἀλεθρομένων ριζῶν τοῦ Ἄ. καὶ ὁσσεῶς τινος ἀραβοσίτου. Εἰς μέρη ἔνθα τὸ φ. τοῦτο εἶνε κοινὸν ἢ δὲ καύσιμος ὕλη σπανίζει. πρὸς θερμανσιν τῶν κλιθάνων χρησιμοποιοῦνται οἱ ξηροὶ ἀνοφόροι αὐτοῦ καυλοί, οὓς οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον ἀνθερίκας ἢ ἀνθερικά (β. λ.). Τοῦ φ. τοῦτου τοὺς καυλοὺς ἐννοῇ ὁ Ἡρόδοτος λέγων ὅτι οἱ Λίβυοι νομάδες εἶχον φορητὰ οἰκήματα σύμπληκτα ἐξ ἀνθερίκων (Δ, 190), ἣν συνήθειαι ἀναφέρει καὶ ὁ Ἑλλάνικος (παρ' Ἀθην. ΙΑ', 462) ὡς ἐξῆς: «οἰκίας ἔχουσιν (οἱ νομάδες Λίβυοι) ἐξ ἀνθερίκου πεποιημένας μικρὰς ὅσον σκιᾶς ἔνεκα, ἃς καὶ περιφέρουσιν ὅπου ἂν πορεύονται».

Ἄσφόντυλος, βλ. Ἄσφῶδελος.

Ἄσφουρι, βλ. Ἀτρακτυλὶς ἢ βαφικὴ.

Ἄσχιον παρὰ Θεοφρ., εἶδος Ὑδνοσιδοῦς.

Ἀταλάντη (Atalantia, τ. Ῥυτωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 10 εἶδη ἴθαγ. θερμῶν γῶρων θ. καὶ μικρὰ δ. αἰθιαλῆ, κοσμητικὰ, ἀντέχοντα εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ δυνατόμενα νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ὑποκείμενα πρὸς ἐμβολιασμὸν τῶν Ἐσπεριδοειδῶν (β. λ.). Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε Ἄ. ἢ μονόφυλλος (A. monophylla), ἴθαγ. τῶν ἀντ. Ἰδιῶν, καὶ Ἄ. ἢ πυξόφυλλος (A. buxifolia), ἴθαγ. τῆς Σινικῆς. Ἄ. τῆς γλαυτῆς (A. glauca, ἴθαγ. τῆς Κορινθίανδης) ὁ καρπὸς δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθῇ ἀντὶ λεμονίου.

Ἄτεκνόχορτο, βλ. Δίκρον.

Ἀτζόγερας, βλ. Ἀνάγυρις.

Ἀτίλας, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ Κεραλωτῆς τῆς συρικῆς.

Ἀτίδαρος, δ. ὁ. ἐν Ἀμοργῷ Κίστου τοῦ πολιοῦ.

Ἀτραγένη, βλ. Ἀτραγένη.

Ἀτρακλίδα, βλ. Καρλινία.

Ἀτρακτύλι, βλ. Ἀτρακτυλὶς.

Ἀτρακτυλὶς (Carthamus ἢ Kentrophillum, τ. Συθέτων) γ. περιλ. περὶ τὰ 20 εἶδη, φ. πωδῆ, τὰ πλείστα ἐτήσια. Εἶδη τῆς ἐλλ. γλωφ. ἐξ ἑν οἷς καὶ α') Ἄ. ἢ λευκόκαυλος (C. leucocaulos), τὸ κν. Ἀτρακτύλι καὶ Σταυρογάκθο· β') Ἄ. ἢ μαλλωτὴ (C. lanatus), τὸ κν. Τῆς γυναίκα τ' ἀτράχτι, Ἀτρακτύλι, Ἀτραξύλι καὶ Ἀτραξύλο· καὶ γ') Ἄ. ἢ ὀδοντωτὴ (C. dentatus)· εἰς τι τῶν εἰδῶν τούτων, καὶ πιθανώτερον εἰς τὸ δεύτερον, ἀναφέρεται ἡ Ἀτρακτυλὶς τοῦ Θεοφρ., ὅστις λέγει ὅτι ὑπὸ τινων ὠνομάζετο Φόνος, ὡς δ.δ. ὀνομάζεται τὸ φυτὸν τοῦτο κν. καὶ σήμερον ἐστὶ ἐν Ἀττικῇ διὰ τὸ αἵματώδες χρῶμα τοῦ γυμοῦ του. Εἰς Ἄ. τὴν μαλλωτὴν, ὡσαύτως ἀναφέρεται καὶ ἡ Ἀτρακτυλὶς τοῦ Διοσκρ., ὅστις περὶ αὐτῆς λέγει ὅτι «ἀκανθὰ ἐστὶν ἐοικυῖα κνίκῳ, μικρότερα δὲ πολλῶ φύλλα ἔχουσα ἐπ' ἄκρου τῶν ῥάβδων· τὸ δὲ πλείστον γυμνόν, τραχύ, ὃ αἱ γυναῖκες χρῶνται ἀντὶ ἀτράκτου».

Ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν εἰδῶν ἀξιολογώτερον εἶνε Ἄ. ἢ βαφικὴ (C. tinctorius, γαλλ. Carthame, ἢ Safrans batard, ἀγγλ. Safflower, τουρ. Οὐσφουρ ἢ Ἀσφουρ), φ. ἐτήσιον καταγόμενον ἐξ Αἰγύπτου καὶ ὀνομαζόμενον κν. Ἀσφουρι, Ἀγριοζα-

φαράνα (ἐν Κεφαλ.) καὶ Σαφλόρι ἢ Σαφράλι (ἐν Κύπρῳ, ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ Safranon). Τὸ φ. τοῦτο εἶνε ὁ τῶν ἀρχαίων Κνίκος (β. λ.), καλλιεργεῖται δὲ ἔκπαλαι πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς διὰ τὰ βαφικὰ του ἀνθή καὶ τὰ ἐλαιούχα σπέρματά του, τὰ ὅποια ἀποτελοῦσιν ἐκλεκτὴν πτηνοτροφικὴν οὐσίαν. Περὶ τῶν φ. τῶν ὑπαγομένων εἰς τὸ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γένος *Atractylis* βλ. Ψευδακτρακτυλῖς.

Ἄτσαξύλι ἢ **Ἄτράξυλο**, βλ. Ἄτρακτυλῖς καὶ Καρλίνα.

Ἄτράφαλις (*Atriplex*, γαλλ. *Arroche*, ἀγγλ. *Orache*, τ. *Χηροποδιωδών*) γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη φ. ἀλίφιλα, θαμνώδη καὶ ποώδη, ἐτήσια ἢ πολυετῆ. Εἶδη τῆς Ἑλλ. γλωσφ. 7 ἐν οἷς καὶ α') Ἄ. ἡ κηπαία (*A. hortensis*, γαλλ. *Arroche-Epinard*, *Follette* ἢ *Bonne-Dame*, ἀγγλ. *Orache*, *Sea-Purslane* ἢ *Mountain Spinach*) καὶ β') Ἄ. ἡ Ἄλυμος (*A. Halimus*, ἀγγλ. *Tree Purslane*). Καὶ τὸ μὲν πρῶτον εἶνε ἢ μεταξὺ τῶν λαχανωδῶν κατατασσόμενη ὑπὸ τοῦ Θεοφρ. Ἄδράφαξις, ἦν ὁ Διοσκρ. ὀνομάζει Ἄτράφαξιν ἢ Χρυσολάχανον, καὶ ἢ ὅποια Χρυσολάχανον ὀνομάζεται κν. καὶ σήμερον ἐστὶ ἐνιαχοῦ (ἀλλοχοῦ δὲ καὶ Λεβουδιά ἢ Λεπουτιά). Εἶνε δὲ τὸ φ. τοῦτο ἐτήσιον, φαρμακευτικὸν καὶ λαχανικόν, καλλιεργούμενον ὡς τοιοῦτον πολλαχοῦ. Ἡ δὲ δευτέρα, ἢ Ἄλυμος τοῦ Διοσκρ. τὸ Ἄλιμον τοῦ Θεοφρ. ἢ κν. ὀνομαζομένη Ἄλιμιὰ ἢ Ἄλιματιά καὶ ἐν Κύπρῳ Ῥάμος, εἶνε θάμνος κοινὸς εἰς παραλίους τόπους, εἰς οὓς ἐπίστε χρησιμοποιοῦται πρὸς κατὰ τισιν ζωσίμων φραγμῶν. Ἡ Ἄ. αὕτη πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ μωσχευμάτων, ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς τὰ ὑψάλμυρα ἐδάφη, εἰς τὰ ὅποια τὰ κτήνη, ἔλλειψει ἄλλου γόρτου, τρώγουσι τὰ φύλλα καὶ τοὺς βλαστοὺς τῆς.

Αὐστραλιακὰ τινὰ εἶδη τοῦ προκειμένου γένους θεωροῦνται ἄριστα κτηνοτροφικὰ φ. Ἔχουσι δὲ τὰ φ. ταῦτα τὸ μέγα πλεονέκτημα ὅτι εὐδοκιμοῦσι καὶ εἰς ξηρὰς καὶ ὑψαλμύρους γαίας, εἰς τὰς ὅποιας πολλὰ ἄλλα χρήσιμα εἶδη δὲν ἀντέχουσι. Πολλαχοῦ τῆς Αὐστραλίας εἰς τὴν ἀνὰ τὰς βοσκησίμους γαίας παρουσίαν τῶν Ἄτρουτων ἀποδίδεται ἡ ἐκλεκτὴ ποιότης τοῦ μαλλοῦ τῶν αὐτῶν συντηρουμένων ποιμνίων ἐνισχύεται δὲ ἡ γνώμη αὕτη τῶν Αὐστραλιῶν κτηνοτρόφων ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἀφ' ἧς ἐποχῆς, ἐνεκα τῆς ἀδιακόπτου βοσκήσεως, τὰ φ. ταῦτα ἤρχισαν νὰ ἐκλείπωσιν ἐκ τινῶν βοσκησίμων περιφερειῶν τῆς γῶρας ταύτης ἢ ποιότης τοῦ εἰς αὐτὰς παραγομένου μαλλοῦ εἶνε ὑποδεεστέρα. Τὰ δι' αὐγμηρὰς περιφερείας καὶ ὑψαλμύρους ἰδίως γαίας πολύτιμα ταῦτα φ. ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν εἰσάχθησαν καὶ διεδόθησαν πολλαχοῦ τῆς νοτ. Ἀφρικῆς καὶ τῶν Ἡν. Πολιτ. Εἶνε δὲ ἡ διὰ σπορᾶς πολλαπλ. αὐτῶν εὐχερῆστατη. Ἐκ τῶν φ. τούτων τὰ δυνάμενα νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος εἶνε Ἄ. ἡ ἡμίρραξ (*A. semibaccata*), Ἄ. ἡ λεπτόκαρπος (*A. leptocarpa*), καὶ Ἄ. ἡ χυστοφόρος (*A. vesicaria*), καὶ τὰ τρία ποώδη πολυετῆ. Ἡ πλῆθυσ τῶν μικρῶν καὶ ἐλαφρῶν σπερμάτων τῶν συντελεῖ εἰς τὴν ταχεῖαν διασποράν τῶν φ. τούτων εἰς οὓς τόπους εἰσάγονται. Ἡ σπορὰ τῶν αὐστραλιακῶν Ἄ. ἐκτελεῖται τὴν ἀνοιξὶν μετὰ

τὴν πάροδον τῆς περιόδου τῶν ὀψίμων παγετῶν. Περί τῶν φ. τοῦ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γένους *Atraphaxis* βλ. Ψευδατράφαξις.

Ἄτραχτι καὶ **Ἄτραχτύλι**, βλ. Ἄτρακτυλῖς.

Ἄτραχτι τῆς γῆρας, βλ. Νεκρόνθεμον τὸ ἀρουραῖον.

Ἄτροπος ἢ Εὐθάλεια (*Atropa Belladonna*, γαλλ. *Belladonne* ἢ *Herbe empoisonée*, ἀγγλ. *Deadly Nightshade*, *Belladonna* ἢ *Dwale*, τ. *Στρυγινῶδων*), ὁ **Μανδραγόρας** τοῦ Θεοφρ. πιθανῶς δὲ καὶ ὁ τρίτος **Μανδραγόρας** τοῦ Διοσκρ. φ. ποῦδες, πολυετές, λίαν δηλητηριώδες, ἀλλὰ καὶ φαρμακευτικὸν (φρμ. Εὐθαλείας ῥίζα καὶ φύλλα, *Radix et folia Belladonnae*, τουρ. **Κιουζελεβάρ-κιου**) ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, καὶ τῆς Ἀσίας, σπάνιον ἐν Ἑλλάδι (ἀπαντᾷ εἰς τινὰς τοποθεσίας τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Παρνασσοῦ καὶ τῆς Οἴτης). Ἡ τοξικὴ οὐσία ἦν ἐνεργοῦσα πάντα τὰ μέρη του εἶνε ἢ ἀτροπίνη. Λέγεται ὅτι τοῦ δηλητηριώδους τούτου φ. τὰ φύλλα τρώγονται ἀκινδύνως ὑπὸ τῶν κονίκλων.

Ἄτσετόζα, δ. ὁ. ἐν Ζακύνθῳ Λαπάθου τοῦ βουκεφαλοφόρου.

Ἄτδικνίδα, δ. ὁ. εἰδῶν Κνίδης καὶ ἰδίως Κ. τῆς διοίκου καὶ Κ. τῆς σφαιριδιοκάρπου.

Ἄτδικνίδα τοῦ Ἄμπελιοῦ, βλ. Χόνδρουλλα.

Ἄτδόγρο ἐν Κεφαλ., βλ. Ἀνάγυρις.

Ἄττάλεια (*Attalea*, τ. Φοινικοῶδων) γ. περιλ. περί τὰ 20 εἶδη, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς· δ. μεγάλα, τινὰ χρησιμώτατα. Ἄ. ἢ **σχοινοφόρος** (*A. funifera* ἢ *Leopoldinia Piassaba*, ἀγγλ. *Bass* ἢ *Piassaba Palm*), ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας, παρέχει τὰς μακρὰς, τραχεῖας, εὐκάμπτους καὶ στερεὰς ἴνας, τὰς γνωστὰς εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα *piassava* ἢ *piassaba* καὶ χρησίμους ἰδίως πρὸς κατασκευὴν τῶν διὰ τὴν σάρωσιν τῶν ὕδων μεγάλων ψηκτρῶν ὡς καὶ τῶν μηχανικῶν κυλινδρικῶν σαρώθρων. Ἄ. ἢ **Κοχούνη** (*A. Cohune*), ἰθαγ. τῆς Ὀνδούρας, φέρει καρπὸν ἐλαιώγον. Ἄ. τῆς **ἀμυγδαλοκάρπου** (*A. amygdalina*), ἰθαγ. τῆς Νέας Γρενάδης, ὁ καρπὸς εἶνε βρώσιμος. Τὰ εἶδη ταῦτα ὡς καὶ Ἄ. ἢ **περίβλεπτος** (*A. spectabilis*, ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας), ἐνίοτε θεραπεύονται πρὸς κόσμον.

Ἀὐβριετία (*Aubrietia*), βλ. Ὁβριετία.

Ἀὐγαριά, βλ. Ὁα.

Ἀὐζιά, βλ. Ἀκτῆ.

Ἀὐκος, βλ. Λάθυρος καὶ Πίσσον.

Ἀὐκούδα (*Aucuba*, τ. Κρανειῶδων) γ. περιλ. περί τὰ 5 εἶδη ἰθαγ. τῆς νοτ. ἀντ. Ἀσίας θ. ἀειθαλεῖς, κοσμητικοί. Ἄ. ἢ ἱμαλαϊκὴ καὶ Ἄ. ἢ ἰαπωνικὴ (*A. himalaica* καὶ *A. japonica*) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων. Τὸ δευτέρον ἀπαντᾷ ὑπὸ πλείστας διαφορὰς.

Ἀὐλαξ (*Aulax*, τ. Πρωτεῶδων) γ. περιλ. θ. ἀειθαλεῖς, κοσμητικούς, ἰθαγ. τῆς Εὐέλπιδος Ἄκρας. Ἀὐ. ἢ **πενυκόφυλλος** καὶ Ἀὐ. ἢ **σκιαδωτὴ** (*A. pinifolia* καὶ *A. umbellata*) θεωροῦνται τὰ ἐκλεκτότερα εἶδη.

Ἀὐδιά, βλ. Ἀκτῆ.

Lan. boucals. 38 11

Λύτριά τῆς Παπαδιάς. βλ. Κοτυληθῶν.

Ἄφάκη, φ. Ἐλλοβόκαρπον ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ Ἄθην. Κατὰ μὲν Sprengel εἶνε Λάθυρος ἢ Ἀφάκη, κατὰ δὲ τὸν Fraas Βίκος ὁ πολυανθῆς (*Vicia multiflora*), κατὰ δὲ τὸν Fée Βίκος ὁ ἡμερος, ὅπερ καὶ τὸ πιθανώτερον, διότι ὁ Φανίας (παρ' Ἄθην. Θ. 496) ἀναφέρει: τὴν Ἀφάκην ὡς φ. καλλιεργούμενον πρὸς παροχὴν γόστου εἰς τὰ κτήνη (τὰ πρόβατα), δι' ὃν δ.δ. κυρίως σκοπὸν καλλιεργεῖται καὶ σήμερον ἔτι παρ' ἡμῖν Β. ὁ ἡμερος. Ἀφάκα ἐν Αἰγίῳ ὀνομάζεται κν. Λάθυρος ὁ Ἐρέθιθος.

Ἀφάννα, δ. ὁ. Ποτηρίου τοῦ ἀκανθώδους καὶ εἰδῶν Ἐχινόποδος.

Ἀφάρκη, βλ. Κόμαρος (σημσ.)

Ἀφέλανδρος (*Aphelandra*), βλ. Μόνανδρος.

Ἀφία παρὰ Θεοφρ., βλ. Συκκόριζα.

Ἀφίονι, βλ. Μήκων ἢ ὑπνοποιός.

Ἀφροξυλιά, βλ. Ἄκτῃ.

Ἀφυλλανθὲς τὸ μονπελλιανὸν (*Aphyllanthes monspelliensis*, ἀγγλ. Lily Pink τ. Λειριωιδῶν), φ. ποῦδες, πολυετές, κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς δυτ. Εὐρώπης.

Ἀχειμενές (*Achimenes*, τ. Γεσνεριοιδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 20 εἶδη, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς φ. ποῦδη, πολυετῆ, λίαν κοσμητικά. Ἄ. τὸ μεγανθές, Ἄ. τὸ γλοξινανθές, Ἄ. τὸ πολυανθές, Ἄ. τὸ ἐρυθρόν (*A. grandiflora*, *A. gloxiniaeflora*, *A. multiflora*, *A. rosea*) καὶ αἱ πολυάριθμοι διαφοραὶ καὶ τὰ νόθα αὐτῶν συχνὰ θεραπεύονται: πολλαγῶς πρὸς κόσμον. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς, μοσχευμάτων, φύλλων καὶ ριζωμάτων.

Ἀχεθρος. ὁ καθ' Ὁμήρου ἀκανθώδης θάμνος, ὅστις ἐχρησίμευε πρὸς πῆξιν φραγμῶν φ. δυσερμίνευτον.

Ἀχερωῖς καθ' Ὁμήρου = Λεύκη ἢ κοινῇ ὡς βεβαιούται καὶ ἐκ τοῦ ἐπομέ-
νου χωρίου τοῦ Παισανίου: «Τῆς δὲ λεύκης μόνης τοῖς ξύλοις ἐς τοῦ Διὸς τὰς
θυσίας, καὶ ἀπ' οὐδενὸς δένδρου τῶν ἄλλων, οἱ Ἥλαιοι χρῆσθαι νομίζουσι; καὶ
ἄλλο μὲν οὐδὲν προτιμῶντες, ἐμοὶ δοκεῖν, τὴν λεύκην, ὅτι δὲ Ἡρακλῆς ἐκόμι-
σεν αὐτὴν ἐς Ἑλλάδα ἐκ τῆς Θεσπρωτικῆς γῶρας. Καὶ μοι καὶ αὐτὸς ὁ Ἡρα-
κλῆς ἐφαίνετο, ἡνίκα τῷ Διὶ ἔθυσεν ἐν Ὀλυμπίᾳ, τῶν ἱερῶν τὰ μηρία ἐπὶ λεύ-
κης καθύσα: ξύλων. Τὴν δὲ λεύκην ὁ Ἡρακλῆς πεφυκυῖαν παρὰ τὸν Ἀχέροντα
εὔρετο ἐν Θεσπρωτικῇ ποταμῶν καὶ τοῦδε εἵνεκα φασὶν αὐτὴν Ἀχερωίδα ὑπὸ
Ὁμήρου καλεῖσθαι» (5, 14, 3).

Ἀχιλλεῖος (*Achillea*, γαλλ. *Achillée*, ἀγγλ. *Milfoil* ἢ *Yarrow*, τ. Συν-
θέτων) γ. περιλ. περὶ τὰ 400 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας, καὶ τῆς βορρ.
Ἀφρικῆς φ. ποῦδη πολυετῆ καὶ φρυγανώδη, τινὰ κοσμητικά καὶ ἄλλως χρῆ-
σιμα. Τῆς ἑλλ. γλωρ. ἀναφέρονται 24 ἐν οἷς καὶ α') Ἄ. ἡ αἰγυπτιακή, β')
Ἄ. ἡ κρητικὴ, γ') Ἄ. ἡ λιγυστική, ἢ ἐν Κεφαλ. κν. Σεμσάντο, καὶ δ') Ἄ.
τὸ Χιλιόφυλλον (*A. aegyptiaca* ἢ *Tournefortii*, *A. cretica* ἢ *Santolina*, *A.*
ligustica καὶ *A. Millefolium*, γαλλ. *Millefeuille* ἢ *Herbe aux charpen-*

tiers). Το τελευταίον εἶνε ὁ τοῦ Διοσκρ. **Στρατιώτης Χιλιόφυλλος**, φ. φαρμακευτικόν (φρμ. Χιλιόφυλλου πόα, Herba Millefolii). Εἰς εἶδη τοῦ προκειμένου γ. ἀναφέρονται καὶ τὰ τοῦ Διοσκρ. **Ἀχιλλεῖος πόα** καὶ **Ἀχιλλεῖος Σιδηρεῖτις**. Ἐν Κύπρῳ αἱ τρυφεραὶ κορυφαὶ Ἀ. τῆς αἰγυπτιακῆς καὶ Ἀ. τῆς κρητικῆς λαχανεύονται. Ὀνομάζονται δὲ αὐτοὶ κν. τὰ φ. ταῦτα **Συμηλοῦδια** μὲν ἐνεκα τῆς ὁμοιότητος τῶν καλύκων των πρὸς μικρὰ μῆλα, **Δάξαροι** δὲ διότι τὸ Σάββατον τοῦ Λαζάρου μὲ ἀνήθη τῶν φ. τούτων στολιζόμενοι οἱ παῖδες ψάλλουσι τὸν **Δάξαρον**, μεταβαίνοντες ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἄξιον σημειώσεως εἶνε Ἀ. ἡ **Πταρμική** (A. Ptarmica, ἢ Ptarmica vulgaris, γαλλ. Herbe à éternuer, ἀγγλ. Sneezewort), ἡ τοῦ Διοσκρ. **Πταρμική**, εἶδος κοινὸν ἀνά τὴν λοιπὴν Εὐρώπην. Τοῦ φ. τοῦτο ἐνέχει τοξικὴν πτητικὴν οὐσίαν προκαλοῦσαν πταρμούς· διὸ καὶ δὲν θίγεται ὑπὸ τῶν κτηνῶν.

Ἀχινάγκαθο, βλ. Ἐγίνωψ.

Ἀχινόποδα, βλ. Ἐγινόπους ὁ ἀκανθόκλαδος.

Ἀχινόχορτο, βλ. Ἐγίνωψ.

Ἀχλαδιά, βλ. Ἀπιδέα ἡ κοινή.

Ἀχροάς, βλ. Ἀπιδέα ἡ ἀμυγδαλοειδής. Διὰ τὸ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γένος Achras βλ. Σιδηρόζυλον.

Ἀχυρανθές (Achyranthes ἢ Iresine, τ. Ἀμαραντοδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 18 εἶδη ἰθαγενῆ τροπικῶν χωρῶν φυτὰ πώδη πολυετῆ καὶ φρυγανώδη τὰ πλεῖστα κοσμητικά. Τὸ συνηθέστερον θεραπευόμενον παρ' ἡμῶν εἶνε Ἀ. τὸ **βερσαυφέλειον** (A. Verschaffeltii ἢ Iresine Herbstii), ὅπερ φέρει φύλλα πολυχρομα καὶ ἀπαντᾷ ὑπὸ πλείστας διαφορὰς καὶ παραλλαγάς.

Ἀχυρον. Ἀχυρα ὀνομάζονται τὰ μετὰ τὸν ἄλωνισμὸν καὶ τὴν ἀποχώρισιν τοῦ καρποῦ ὑπολειψίματα (καλάμη καὶ φύλλα καὶ περιβλήματα τοῦ καρποῦ) τῶν πλείστων Σιτηρῶν καὶ Ὀσπριωδῶν. Χρησιμοποιοῦνται δὲ τὰ ἄχυρα παρ' ἡμῶν πρωτίστως πρὸς διατροφήν τῶν κτηνῶν. «Ἄχυρα κυάμων» ἀναφέρει ὁ Θεόφρ. (Αἴ. Φ. 4, 12, 8). «Τὰ τῶν κυάμων καὶ τῶν ἄλλων ὀσπρίων ἄχυρα» μνημονεύονται ὑπὸ τοῦ Ἀνατολίου («Γεωπονικά» 5, 26, 6). Περὶ τῶν ἄχυρων τῶν «κυάμων ἢ ἄλλων ὀσπρίων ἢ τῶν σιτίων» ποιεῖται λόγος καὶ ὁ Πάξιμος («Γεωπονικά» 10, 84, 6). Σήμερον κν. τὸ μὲν ἄχυρον τοῦ Σίτου λέγεται **σιτάχυρο** ἢ **σιτάχρο**, τὸ δὲ τῆς Κριθῆς **κριθάχυρο**, τὸ δὲ τῆς Βριζῆς **βριζάχυρο**, τὸ δὲ τῆς Βρόμης **βρομάχυρο**, τὸ δὲ τῶν Κυάμων **κουκκάχυρο**, τὸ δὲ τῶν Ὀρόβου **ροβάχυρο**, τὸ δὲ τῆς Φακῆς **φακάχυρο**. Αἱ μετὰ τὴν γονιμοποίησιν τοῦ στάχυος συλλεγόμεναι κορυφαὶ τῶν φ. τοῦ Ἀραβοσίτου ὀνομάζονται ἐνιαχοῦ **καλαμποκιές** καὶ **ἀλαχοῦ καλαμποκάχυρο**. Ἐν Κύπρῳ **φακάχυρο** ἢ **μαυράχυρο** ὀνομάζεται τὸ τε φυτὸν καὶ τὸ ξηρὸν χόρτον τοῦ αὐτοῦ καλλιεργουμένου ὡς εἶδους κτηνοτροφικοῦ λεπτοφύλλου Βίκου. Εἰς χώρας εἰς τὰς ὁποίας τὸ χόρτον (β.λ.) σπανίζει ἢ ἐλείπει παντελῶς, ἅπαν σχεδὸν τὸ παραγόμενον ἐν αὐταῖς σίτινον καὶ κριθίνον ἄχυρον χρησιμοποιεῖται πρὸς διατροφήν τῶν κτηνῶν. Ἐντεῦθεν ἡ ἀνάγκη τῆς κατὰ τὸν ἄλωνισμὸν τριβῆς τῶν ἄχυρων τούτων ὅσον τὸ δυνατόν πλείότερον. Κατὰ γε-

νικὸν κανόνα τὰ σίτινα ἄχυρα προτιμῶνται τῶν κριθίνων ὡς θρεπτικώτερα· εἶνε δὲ πράγματι θρεπτικώτερα ὡς βεβαιούσιν αἱ γενόμεναι σχετικαὶ ἀναλύσεις. Ὡς θρεπτικώτερα δὲ ἐξετιμῶντο τὰ σίτινα ἄχυρα καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καθ' ἃ ἀναφέρει ὁ Θεοφρ. λέγων : « ἤδιον δὲ καὶ τὸ ἄχυρον τοῦ κριθίνου τὸ πύρινον ἔγγυλότερον γὰρ καὶ μαλακώτερον » (Φ. Ἰ. 8, 4, 1). Χορηγοῦσι δὲ οἱ ἡμέτεροι γεωργοὶ εἰς τὰ κτήνη των τὸ μὲν σίτινον τὸν χειμῶνα ὡς θερμαντικώτερον, τὸ δὲ κριθίνον τὸ φθινόπωρον καὶ τὴν ἀνοιξίν. Εἰς τὰς ἀφθονούσας γόστου γώρας μικρὰ γίνεται γρήσις ἀχύρου πρὸς διατροφήν τῶν κτηνῶν. Εἰς τὰς γώρας ταύτας τὸ πλεονάζον ἄχυρον χρησιμοποιεῖται ὡς καύσιμος ὕλη, διὰ τὰς στρωμνάς τῶν κτηνῶν, ὡς ὕλικόν πρὸς συσκευὴν ἐμπορευμάτων ὡς καὶ πρὸς κατασκευὴν γάρστου. Ἰκανὴ ἐπίσης ποσότης ἀχύρου καταναλίσκεται πρὸς κατασκευὴν ψαθίνων πέλων, ψαθῶν καθισμάτων, κανίστρων, σακκιδίων καὶ ἄλλων τεχνουργημάτων, τινὰ τῶν ὁποίων κατασκευάζονται ἤδη καὶ παρ' ἡμῶν (βλ. καὶ Βρίζα).

Ἄχυροδουδιά, βλ. Ποτήριον τὸ ἀκανθῶδες.

Ἄψιθιά ἢ Ἀψιφιά, βλ. Ἄψίνθιον.

Ἄψίνθιον (*Artemisia*, γαλλ. Armoise, ἀγγλ. Worm-wood, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περί τὰ 200 εἶδη, τὰ πλεῖστα ποῶδη πολυετῆ καὶ ἰθαγ. τοῦ βρο. ἡμισφαιρίου· πολλὰ φαρμακευτικὰ ἢ ἄλλως γρήσιμα. Εἶδη τῆς ἐλλ. γλωσσῆς : α') Ἄ. ἢ Ἄρτεμισία (*A. Absinthium*, γαλλ. Absinthe ἢ Aluagne), ἢ ἐν Ἠπειρῷ Ἄργιαψιθιά καὶ ἀνά τὴν Πίνδον Πέλιον ὀνομαζομένη· πιθανῶς μία τῶν Ἄρτεμισιῶν (1) τοῦ Διοσκρ. εἶδος ποῶδες, σπάνιον ἐν Ἑλλάδι, κοινὸν δὲ πολλαχοῦ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης, ἐνθα δι' ἀποστάξεως τοῦ γόστου καὶ τῶν ἀνθέων του (ὡς καὶ γόστου καὶ ἀνθέων τῶν *A. Mutellina* καὶ *A. glacialis*, γαλλ. *Génipi blanc* καὶ *Génipi noir*, ἰθαγ. πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης) λαμβάνεται αἰθέριον ἔλαιον (*essence d'absinthe*) γρήσιμον εἰς τὴν φαρμακοποιίαν (φρμ. Ἐλαιον Ἄψινθίου αἰθέριον, *Oleum absinthii aethereum*) καὶ ἰδίως εἰς τὴν σκευασίαν τοῦ ἀγαπητοῦ τοῖς Γάλλοις οἶνοπνευματώδους καὶ λίαν ἀνθυγιεινοῦ ποτοῦ *absinthe* (β') Ἄ. τὸ θαμνῶδες (*A. arborescens*), ἢ γνωστοτάτη καὶ συνηθέστατα καλλιεργουμένη εἰς τοὺς κήπους τόσον ἐν Ἑλλάδι ὅσον καὶ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Ἀνατολῆς Ἀψιθιά ἢ Ἀψιφιά, ἣτις ὀνομάζεται ἐν μὲν τῇ Κεφαλ. Μελιτινῇ, ἐν δὲ τῇ Κρήτῃ Πισιδιά, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ Γένεια τοῦ γέρου. Πιθανῶς τὸ θαλάσσιον ἄψίνθιον τοῦ Διοσκρ., ὅστις λέγει ὅτι ὀνομάζεται καὶ Σέριφον φ. φρυγανῶδες, οὗτινος τὸ γόστου φαρμακευτικὸν (τονωτικὸν καὶ ἀντιπυρετικὸν—φρμ. Ἄψινθίου πέα, *Herba absinthii*, τουρ. Παγαγι-Περίν). γ') Ἄ. τὸ καμφόρομον (*A. camphorata*), εἶδος φρυγανῶδες ἀπαντῶν εἰς ὄρεινους τόπους τῆς Θεσσαλίας, δ') Ἄ. τὸ κοινὸν (*A. vulgaris*, γαλλ. *Herbe à cent goûts* ἢ *Herbe de Sain-Jean*), ποῶδες, ἀρωματικὸν καὶ φαρμακευτικὸν (φρμ. Ἄρτεμισίας κόρυμβοι καὶ ῥίζα, *Summitates et radix Artemisiae*), φ. ἀπαντῶν εἰς ὄρεινους

(1) Φυτῶν ὀνομασθέντων οὕτω εἰς τιμὴν τῆς συζ. τοῦ Μυυόλου Ἄρτεμισίας.

τόπους ἰδίως τῆς Ἠπειροῦ καὶ τῆς Θεσσαλίας. ε') Ἄ. τὸ πετράϊον (A. petrosa), ποῶδες, ἰθαγ. τῆς Ἠπειροῦ καὶ τινων ἄλλων τόπων τῆς Ἑλλάδος. ς') Ἄ. τὸ πεδινὸν (A. cambestris), φρυγανῶδες, ἀπαντῶν ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Πελοποννήσῳ· πιθανῶς ἢ λεπτόφυλλος Ἄρτεμισία τοῦ Διοσκρ. καὶ ε') Ἄ. τὸ σαρωματικὸν (A. scoraria), ποῶδες, διειτές· ἀπαντῶν ἐν Θεσσαλίᾳ.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε: α') Ἄ. ἡ Κίνα (A. Cina ἢ Contra)· πιθανῶς τὸ ἄρρεν Ἄβροτόνον τοῦ Διοσκρ. ὅπερ «ἐν Καππαδοκίᾳ γεννᾶται καὶ ἐν Γαλατίᾳ τῇ κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ ἐν Ἰερὰπόλει τῇ κατὰ τὴν Συρίαν». Τοῦτου τὰ ἐν μορφῇ κεφαλίων μὴ εἰσέτι ἀνοικτὰ ἄνθη χρησιμοποιοῦνται ἔκπαλα· εἰς τὴν φαρμακευτικὴν καὶ ὀνομάζονται ὑπὸ τῶν ἡμετέρων φαρμακοποιῶν Ἄβροτόνου τοῦ ἄρρενος ἄνθη ἢ σπέρμα (Semen Cina s. Santonici s. contra vermes, τουρ. Χορσασαί). Ταῦτα ὡς καὶ τινων ἄλλων εἰδῶν (ἐν οἷς καὶ τῶν A. maritima καὶ A. judaica) τὰ ἄνθη ὀνομάζονται κν. Μυρμηγκοβότανα, Μεσάντο ἢ Λεβιδόχορτα καὶ χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς ἀνθελμινθικά, ἐνέχουσι δὲ τὴν ὀνομαζομένην σαντονίνην ἢ ἀβροτονίνην, οὐσίαν φαρμακευτικὴν, ἐλμινθοκτόνον. β') Ἄ. τὸ Ἄβροτόνον (A. Abrotanum, γαλλ. Aurone pale, Citronelle ἢ Garde robe, ἀγγλ. Old man ἢ Southernwood· πιθανῶς τὸ θῆλυ Ἄβροτόνον τοῦ Διοσκρ., θαμνίον ἰθαγ. παραμ. χωρῶν, φαρμακευτικὸν (φρμ. Ἄβροτόνου πῶα, Herba Abrotoni, τουρ. Περεντζεσέφ)· ἀπαντᾷ ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καλλιεργούμενον εἰς τοὺς κήπους· ἐν Κεφαλ. ὀνομάζεται κν. Μελιτίνη. γ') Ἄ. τὸ ἀργυροῦν (A. argentea), ποῶδες πολυετές, ἰθαγ. τῆς Μαδέρας, κοσμητικόν, κατάλληλον διὰ περιχειλώματα καὶ μωσαϊκά (σχέδια)· ἀπαντᾷ θεραπευόμενον εἰς τινὰς κήπους τῶν Ἀθηνῶν. — τὰ φύλλα του πλατέα, πολυσχιδῆ, μεταξοφῆ, ἀργυρόχροα—γνωστὸν τοῖς ἡμετέροις κηπουροῖς ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἄρτεμισία. δ') Ἄ. τὸ Δρακόντιον (A. Dracuncululus, γαλλ. Estragon, ἀγγλ. Tarragon), ποῶδες, πολυετές, ἰθαγ. τῆς Σιθρίας, καλλιεργούμενον πολλαχοῦ ὡς ἀρωματικὸν καὶ χρησιμοποιούμενον ἰδίως πρὸς ἀρωμάτισιν τοῦ ὄζου (γαλλ. Vinaigre d' Estragon)· τὸ φ. τοῦτο ἀναφέρει ὁ μοναχὸς Ἀγάπιος Λάνδος ὑπὸ τὸ ὄνομα Τραχός, ἀπαντᾷ δὲ καλλιεργούμενον εἰς τινὰ ορεινὰ χωρία τῆς Κύπρου ἐνθα ὀνομάζεται κν. Στραγοῦν ἢ Τραγοῦρι. ε') Ἄ. τὸ ποντικὸν (A. pontica, γαλλ. Petite Absinthe), ποῶδες, πολυετές, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς εὐτ. Ἀσίας, πιθανῶς τὸ κατ' ἐξοχὴν Ἀψινθιον τοῦ Διοσκρ. ὅστις λέγει ὅτι ἐκ τοῦ φ. τοῦτου ἐν Πρωποντίδι καὶ Θράκῃ ἐσκευάζετο «καὶ αἶνος ὁ λεγόμενος Ἀψινθίτης.... ὕγιας ποιητικὸς εἶναι νομιζόμενος», καὶ ὅτι «τὸ ἀπόβρεγμα αὐτοῦ ἢ τὸ ἀφέψημα» ἐλαμβάνετο εἰς «πλήθος κυάθων τριῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν» πρὸς θεραπείαν τῆς ἀνορεξίας καὶ τοῦ ἰκτέρου, ὡς δ. δ. περίπου λαμβάνεταί σήμερον παρ' ἡμῖν τὸ ἀφέψημα Ἄ. τοῦ θαμνώδους, τὸ γόρτον τοῦ ὁποίου τινὲς χρησιμοποιοῦσι καὶ πρὸς παρασκευὴν ἀψινθίου οἴνου. ς') Ἄ. τὸ στελλερειανὸν (A. stelleriana), ποῶδες πολυετές, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, κοσμητικόν, χρησιμοποιούμενον ὡς τὸ ἀργυροῦν Ἄ. καὶ ζ') Ἄ. τὸ τρίλοβον A. tridentata, θάμνος

πυκνόκλαδος, αειθαλής, αργυρόφυλλος, κοσμητικός, ύψούμενος και μέχρι 3 μ. ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς. Ἄξια λόγου εἶδη ὑπὸ φαρμακευτικῆν ἔποψιν εἶνε ὡσαύτως Ἄ. τὸ σινικὸν (*A. chinensis*), ποῶδες, ἰθαγ. τῆς Σινικῆς, ἐκ τῶν φύλων τοῦ ὁποῦ παρασκευάζεται ἢ πρὸς καυτηριάσεις οὐσία μοχα, καὶ Ἄ. τὸ Ἰνδικὸν (*A. indica*), ποῶδες, ἰθαγ. τῆς Ἰνδικῆς, οὐτίνος τὸ χόρτον θεωρεῖται ὡς ἰσχυρὸν ἀντισπασμωδικὸν φάρμακον. Πάντα τ' ἀνωτέρω ἐξωτικά εἶδη δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσι πολλαχρῶς τῆς Ἑλλάδος.

Ἄψυλλίθρα, βλ. Κόνυζα ἢ ἰξώδης.

B.

Βαβατινιά, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ Μορέας τῆς μελαίνης καὶ εἰδῶν Βάτου, βαβάτσινα δὲ ὁ καρπὸς αὐτῶν (βλ. Βάτινα).

Βαδιανῆ (*Babiana* τ. Ἰριδοιδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐέλπιδος Ἄκρας φ. ποῶδη πολυετῆ, πολλὰ κοσμητικά. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε καὶ Β. ἡ στενόφυλλος (*B. stricta*), ἧτις ἀπαντᾷ θεραπευομένη ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς.

Βαδιγκτονία (*Babingtonia*, τ. Μυρτοιδῶν) θ. αειθαλεῖς, κοσμητικοί. Β. ἡ καμφόροσμος (*B. camphorosma*), ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, θεραπεύεται διὰ τὰ εὐσομα φύλλα καὶ ἄνθη του.

Βάγα καὶ **Βαγιά**, βλ. Δάφνη καὶ Φοίνιξ ὁ δακτυλοφόρος.

Βαγκουερία (*Vangueria*, τ. Ἐρυθροδανωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν θ. καὶ μικρὰ δ., τινὰ καρποφόρα. Β. ἡ ἐδώδιμος (*V. edulis* ἀγγλ. *Voa Vanga*), μικρὸν δ. τῆς Μαδαγασκάρης, φέρει καρπὸν μεγέθους μικροῦ μήλου, εὐσομον καὶ βρώσιμον. Β. ἡ εὐτελής (*B. infausta*), θ. τῆς τροπ. Ἀσίας, εἶνε ὡσαύτως φ. καρποφόρον. Ἀμφότερα πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Βαγξία (*Banksia*, τ. Πρωτεωιδῶν) εἶδη περὶ τὰ 45 θ. καὶ δ. αειθαλῆ κοσμητικά, ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας· θεραπεύονται ἰδίως διὰ τὸ περικαλλές φύλλωμά των. Β. ἡ λοφοδίαυτος, Β. ἡ ἀκεραιόφυλλος καὶ Β. ἡ πλατύφυλλος (*B. collina*, *B. integrifolia* καὶ *B. latifolia*) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Βαγξιάννα, βλ. Ροδῆ ἢ βαγξιανή.

Βαζανιά, βλ. Στρώγγος ἢ Μελιζάνα.

Βαΐα καὶ **Βαϊά**, βλ. Δάφνη καὶ Φοίνιξ ὁ δακτυλοφόρος,

Βακκίνιον (*Vaccinium*), βλ. Μυρτίδιον.

Βάκιλλος (*Bacillus*), βλ. Βακτηρία.

Βακτήρια ἢ Βακτηρίδια, (Bacteria, γαλλ. Bacteries, ἀγγλ. Bacteria)· τὰ μικρότερα γνωστά φ., ὁρατὰ μόνον τῇ βοήθειᾳ τοῦ μικροσκοπίου. Ἐξ αὐτῶν τὰ μεγαλύτερα ἔχουσι διάμετρον δύο χιλιοστῶν τοῦ χιλιοστοῦ τοῦ μέτρου. Τοιοῦτον εἶνε **Λεπτόθριξ ἢ στοματικὴ** (*Leptothrix boccalis*), ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς τὸ στόμα καὶ ὑγιεστάτων ἔτι ἀνθρώπων. Ὑποδιαίρουνται δὲ τὰ Β. εἰς πολλὰ γένη, ὧν κοινὰ εἶνε καὶ τὰ *Ascococcus*, *Bacillus*, *Bacterium*, *Cladothix*, *Leptothrix*, *Micrococcus*, *Spirochaete*, *Vibrio*, *Spirillus* κ.τ. Τὰ φ. ταῦτα ὑπὸ τὸ μικροσκόπιον φαίνονται ὡς ἀπλᾶ κύτταρα ὡσεὶδῆ, στρογγύλα, προμήκη ἢ κυλινδρικά, σπανιώτερον ἀτρακτοειδῆ· ἀπομεμονωμένα δὲ ἢ ἠνωμένα ἀνά δύο ἢ πλείοτερα κατὰ σειρὰς ἢ ἐν εἶδη ἀλύσειας. Τὰ Β. ἐπὶ πολὺ ἐξελαμβάνοντο ὡς εἶδη **Σχιζομυκήτων** (β.λ.), ἀλλὰ κατόπιν νεωτέρων ἐρευνῶν γενομένων ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ των καὶ ἰδίως τοῦ τρόπου τῆς πολλαπλασιασέως των ἀπεδείχθη ὅτι ἀποτελοῦσιν ἰδίαν τάξιν φ. παρεμφερῶν μᾶλλον πρὸς τὰ κατώτερα **Φυκώδη** (β.λ.). Πλείσταί νόσοι τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζῶων ὀφείλονται εἰς τὴν παρουσίαν Β., τῶν καλουμένων **παθογόνων**, πολλὰ τῶν ὁσίων ἐξητάσθησαν ἤδη καὶ ἐκαλλιεργήθησαν ὑπὸ εἰδικῶν ἐπιστημόνων. Ἄλλ' ἀπαντῶσι καὶ Β. ἐντελῶς ἀβλαβῆ ἢ καὶ ὠφέλιμα, τὰ μὴ **παθογόνα**. Εἰς τὴν παρουσίαν Β. ὀφείλονται νόσοι τινες τῶν καλλιεργούμενων φ. ὡς λ.χ. ἡ κομμίωσις τῶν Ἐσπεριδοειδῶν, ἡ ἐκσάρκωσις τῆς Ἑλαίας (β.λ.)· πολλὰ τῶν Β. τούτων ὑπάγονται εἰς τὸ γένος τῶν **Μικροκόκκων**. Ἐκ τῶν ὑπὸ οἰκονομικὴν ἔποψιν ἀξιολόγων Β. τὰ σπουδαιότερα εἶνε τὰ τοῦ γένους **Τυρόθριξ** (*Tyrothrix*), τὰ ὅποια προκαλοῦσι τὰς ποικίλας ζυμώσεις τοῦ γάλακτος ἐξ ὧν προκύπτουσιν οἱ διάφοροι τυροί. Σπουδαιστάτην σημασίαν ὑπὸ καθαρῶς γεωργικῆν ἔποψιν ἔχουσι τὰ Β. τὰ ἀπαντῶντα ἐν πληθύνει εἰς τὰ ἐπιπολαιότερα τοῦ ἐδάφους στρώματα τὰ **δεγόμενα** πάντα τὰ ζωϊκὰ καὶ φυτικὰ ὑπολείμματα. «Ὁ Παστέρ, ἐνωρίτατα προεἶδεν ὅτι τὰ Β. ἔχουσιν οὐσιώδη σημασίαν εἰς τὴν μεταποίησιν τῆς ὀργανικῆς οὐσίας καὶ ὅτι ταῦτα τρέπουσι τὰς πολυσυνθέτους ὀργανικὰς οὐσίας εἰς ἀπλουστέρας, δυναμένας νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀνωτέρων φυτῶν. Οὕτω πολυάριθμα Β., ἀερόβια ἢ μὴ, τρέπουσι τὰς λευκωματώδεις οὐσίας πρῶτον εἰς πεπτώνας, μεθ' ὧν, κατ' ἀλλεπαλλήλους σταθμούς, μεταβάλλουσι τὸ ἄζωτον τούτων εἰς ἀμμωνίαν, ἥτις ἀκολούθως ὀξειδουμένη παρέχει τὰ τόσον χρήσιμα εἰς τὴν βλάστησιν τῶν ἀνωτέρων φ. νιτρικὰ ἄλατα, Ἄλλὰ καὶ τὸ ἀτμοσφαιρικὸν ἄζωτον λαμβάνεται ὑπὸ τοῦ ἐδάφους τῇ βοήθειᾳ Β. τινῶν **συμβιούντων** μετὰ τῶν Ἑλλεβοκάρπων ὡς ἀπέδειξαν οἱ *Hellriegel* καὶ *Willfarth*. Ἐπομένως χάρις εἰς τὰ Β. ἀσφαλίζεται ἡ κυκλοφορία τοῦ ἄζωτου καὶ ἐξηγεῖται τὸ πῶς δεδομένη ποσότης ὕλης χρησιμεύει ἀενάως πρὸς συντήρησιν τῆς ζωῆς. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τὰ Β., ἀποσυνθέτοντα καὶ τοὺς μᾶλλον δυσάποσυνθέτους ὑδατάνθρακας, συντελοῦσιν εἰς τὸ νὰ ἐπιτυγχάνεται ἡ κυκλοφορία τοῦ ἄνθρακος. Οὕτω τὰ Β., κατεργαζόμενα τὰ λιπάσματα, ἀσφαλίζουσι τὴν γονιμότητα τοῦ ἐδάφους. Τὰς γνώμας ταύτας τοῦ Παστέρ ἐπεσφράγισαν αἱ ἀξιοσημεῖται ἐρευναὶ περὶ ζυμώ-

σεως τῶν ὀργανικῶν λιπασμάτων, περὶ νιτροποιήσεως καὶ περὶ προσλήψεως ὑπὸ τοῦ ἐδάφους τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀζώτου ἔρευνοι, αἱ ὁποῖαι ἐνθουσιάζουσι τὰ ὀνόματα τῶν Boussingault, Dehérain, Berthelot, Schloesing, Müntz, Winogradsky, Laurent» (Dr Roux, «Bulletin des Séances de la Soc. Nat. d'Agriculture de France», 1911, N° 3 bis, σελ. 69 — Βλ. καὶ Μικρόβια).

Βακτρίς (*Bactris* ἢ *Guilielmia*, τ. Φωνικωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 100 εἶδη ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς· πολλὰ κοσμητικὰ καὶ ἄλλως χρήσιμα. Β. ἡ ὠχρόκανθος, Β. ἡ καρυοταϊδόφυλλος καὶ Β. ἀκανθόκαρπος (*B. pallidispina*, *B. caryotaefolia* καὶ *B. acanthocarpa*) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων. Β. τῆς εὐειδοῦς καὶ Β. τῆς χρησίμου (*B. speciosa* καὶ *B. utilis*) οἱ καρποὶ ἐδωδιμοί.

Βάκχαρις (*Baccharis*, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περὶ 200 εἶδη· τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς· πόκι, θ. καὶ δ. πάντα διοικια, τινὰ ἀειθαλῆ, πολλὰ κοσμητικὰ. Β. ἡ ἄλιμόφυλλος καὶ Β. σφαιριδιόκαρπος (*B. halimifolia*, ἀγγλ. Gronudsel-tree, καὶ *B. pilularis*), θ. πολυανθεῖς, φέρουσι ἀνθη διατηρούμενα ἐπὶ πολὺ ἀμάραντα (β.λ.)· ἀμφότεροι πολλαπλ. διὰ σπορᾶς, εὐδοκίμουσιν καὶ εἰς ἀμυώδη καὶ ὑφάλμυρα ἐδάφη καὶ δύνανται νὰ προκόψωσι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Βάκχαρις τοῦ Διοσκρ. («βοτάνη εὐώδης στεφανωμακῆ»), τὸ παρ' ἄλλοις Βάκχαρ (ὄθεν καὶ τὸ τουρκικὸν Μπαχάρ), ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς εἶδος Ἀσάρου (β.λ.).

Βαλανιδιά καὶ **Βελανιδιά**, βλ. Δρυς.

Βαλανίτης ὁ αἰγυπτιακός (*Balanites aegyptiaca*, τ. Ἀμυριδωδῶν), θ. ἀειθαλής, κοσμητικὸς, ἰθαγ. τῆς Αἰγύπτου· ὁ καρπὸς τοῦ πλήρως ὄριμος βρώσιμος.

Βάλανος = ὁ καρπὸς τῶν Δρυῶν, παρ' ἀρχαίοις δὲ καὶ ὁ τοῦ δακτυλοφόρου Φοίνικος. Διδ. βάλανος τὸ πάλαι ὀνομάζετο τὸ κάστανον, ὅπερ ὁ Διοσκρ. τὸ ὀνομάζει καὶ σαρδιανὴν βάλανον, (βλ. Καστανέα). Βάλανος αἰγυπτία παρὰ Θεοφρ. ἀναφέρεται εἰς τὸν καρπὸν Μορίγκης τῆς ἀπτέρου, ὅστις καὶ μυροβάλανος καὶ βάλανος μυρψικῆ (Διοσκρ.) ἐλέγετο.

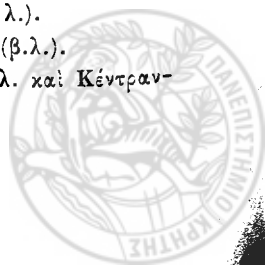
Βαλινοφορῶδη (*Balanophoraceae*)· ὀλιγομελὴς τ. Δικοτλδ. περιλ. φ. σαρκώδη, ἄφυλλα, παράσιτα, συνήθως συνιστάμενα ἐξ ἑνὸς καὶ μόνου ἄνθους (γ. Κυνομόριον, Ῥαφλεσία κ. ἄ.).

Βαλάντιον (*Parinarium* ἢ *Balantium*, τ. Ῥοδωδῶν)· εἶδη περὶ τὰ 30· θ. καὶ δ. θερμῶν χωρῶν. Β. τὸ Νόνδα (*P. Nonda*, ἀγγλ. Nonda-tree), δένδρον ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, φέρει καρπὸν ἐδωδιμον καὶ ἔχει ξύλον εὐέργαστον. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ δύνανται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. *Balantium* ἀναφέρεται ὡς συνώνυμον καὶ τοῦ γένους Διζονία (β.λ.).

Βαλαύστιον παρὰ Διοσκρ. — τὸ ἄνθος τῆς ἀγρίας Ῥοιᾶς (β.λ.).

Βαλεριάνα, δ. ὁ. ἐν Κεφαλ. Νάρδου τῆς δισκοριδείου. — Βλ. καὶ Κέντρανθος καὶ Νάρδος.

Βαλεριανέλλα (*Valerianella*), βλ. Ναρδίδιον.

Βαλλεδία ή διχότομος (*Vallesia dichotoma*, τ. 'Αποκυνωδών), θ. άει-
θαλής, κοσμητικής, ίθαγ. τής Πεερουβίας.

Βαλλοτία ή πορφύρα (*Vallota purpurea*, τ. 'Αμαρυλλιδωδών), φ.
πώδες βολβόριζον, κοσμητικών, ίθαγ. τής νοτ. 'Αφρικής' άπαντᾶ θεραπεύμενον
ύπὸ πολλὰς διαφορὰς.

Βαλλωτή (*Ballota*, γαλλ. *Ballote*, άγγλ. *Stinking-Horehound*, τ. Χειλαν-
θών) γ. περιλ. περι τὰ 25 είδη, τὰ πλείστα ίθαγ. τών παρ.μ. γλωρῶν φ. πο-
ώδη και φρυγανώδη. Είδη τής έλλ. γλωρ. α') Β. ή δασεία (*B. hirsuta*), ή
άπαντῶσα έν 'Ηπειρῶ και Κρήτῃ β') Β. ή μέλαινα (*B. nigra*, γαλλ. *Marrube
noir* ή *Ballote*), ή τοῦ Διοσκρ., Βαλλωτή, ή κν. Βρωμόχορτο ή Πιπερίτσα
όνομαζόμενη. γ') Β. τὸ Ψευδοδίκταμνον (*B. Pseudodictamnus*), τὸ Ψευδοδί-
κταμνον τοῦ Θεοφρ. και τοῦ Διοσκρ., τὸ κν. Μαυρόμαργο ή 'Ασπροπικροπάτι
όνομαζόμενον. και δ') Β. ή κρατηροφόρος (*B. acetabulosa*), ή κν. 'Αγκαρδιά,
'Αποπουλιά, 'Ανεμοφωλιά, Λυχναράκι και Φάσσα όνομαζόμενη εἰς τὸ είδος
τοῦτο αναφέρεται ή τοῦ Διοσκρ. Φλομῆς τρίτη αή καλουμένη Λυχνίτις, ύπὸ δέ
τινων Θρυαλλίς, φύλλα 3-4 ή και πλείοτερα έχουσα παχέα, λιπαρά, δασέα, εἰς
έλλύγνια χρησίμη». Τοῦ φ. τούτου οἱ κάλυκες και σήμεραν έτι χρησιμοποιοῦνται
πολλαγοῦ τής 'Ελλάδος άντι έλλυγνίων (λουμινίων) και παλοῦνται άνά τὰς
όδοὺς τῶν 'Αθηνῶν ύπὸ τὸ όνομα λουμίνια.

Βάλδαμα, έλ. 'Ρητίνα.

Βάλδαμίνη (*Balsamina* ή *Impatiens*, άγγλ. *Balsam*, τ. Γερανιωδών)
γ. περιλ. περι τὰ 135 είδη φ. πώδη, έτήσια και διετη, τὰ πλείστα ίθαγ.
τής τροπ. 'Ασίας και τής 'Αφρικής' πολλὰ κοσμητικά. Β. ή κηπαία (*B. hor-
tensis* ή *Impatiens Balsamina*), ίθαγ. τῶν άντ. 'Ινδιῶν Β. ή σουλτανική (*B.
ή Imp. Sultani*), ίθαγ. τής Ζανζιβάρης, και αἱ διαφοραὶ αὐτῶν εἶνε τὰ συνηθέ-
στερον θεραπεύμενα πολλαγοῦ και γνωστά παρὰ τοῖς ήμετέροις κηπουροῖς ύπὸ
τὰ όνόματα Βαλσαμίνες ή Σκουλαρικάκια τής Ρασιλίτσας. Κοσμητικῶν και
φαρμακευτικῶν είδος εἶνε Β. ή μή μου άπτου (*B. ή Imp. noli-me-tangere*,
γαλλ. *N'y touchez-pus*, άγγλ. *Touch-me-not*), ίθαγ. τής Εὐρώπης και τής
δυτ. 'Ασίας.

Βάλδαμίνο, έ.δ. έν Ζακίνθῳ 'Υπερικοῦ τοῦ έμπετροφύλλου.

Βάλδαμο, βλ. 'Αθανασία ή βαλσαμώδης και 'Υπερικῶν τὸ διάτρητον.

Βάλδαμόδενδρον (*Balsamodendron*, τ. 'Αμυριδοδών) γ. περιλ. θ. και δ.
ίθαγ. τής 'Αφρικής και τής 'Ασίας, παρέχοντα βαλσαμώδεις ρητίνας. Β. ή Μύρ-
ρα (*B. Myrrha*), δένδρον τής 'Αραβίας και τῶν παραλ. τής 'Ερυθρᾶς θαλάσσης,
παρέχει, έξ έντομῶν προξενουμένων έπί τοῦ κορμοῦ του, τήν σμύρναν ή μύρ-
ραν ή βδέλλιον (γαλλ. *bdellium* ή *myrrhe*, άγγλ. *myrrh*) τοῦ έμπορίου, όπερ
εἶνε εὐώδης ρητίμη χρησίμος εἰς θυμιάσεις και πρὸς λήψιν μυρσφικοῦ αἰθερίου
έλαιου έπιτυγχανομένου δι' άποστάξεως.

Βάλδαμον. 'Υπὸ τὰ όνόματα βάλαμον, όποβάλαμον, σμύρνα και βδέλ-

λιον ἀναφέρονται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων διάφοροι εὐώδεις ῥητίναι ἄς περιγράφει ὁ Διοσκρ., καθ' ὃν ἀρίστη ἐθεωρεῖτο ἡ ὀνομαζομένη **τρογλωδυτικὴ σμύρνα**. Αἱ μυρσφικαὶ αὗται οὐσίαι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐλαμβάνοντο ἀπὸ διάφορα εἶδη Θυμειλαιωδῶν καὶ Ἀμυριδιωδῶν (β. λ.), τὰ ὅποια καὶ σήμερον ἔτι παρέχουσι τοιαύτας, ἀλλ' εἰς μικρὰς ποσότητας. Οὕτω Ἀετόξυλον τὸ Ἀγάλλοχον καὶ Βαλσαμόδενδρον τὸ Μουκοῦλ (Balsamodendron Mukul), ἰθαγ. τῶν ἰντ. Ἰνδιῶν, παρέχουσι τὸ Ἰνδικὸν βδέλλιον (bdellium d'Inde), Β. τὸ ἀφρικανικὸν (B. africanum), ἰθαγ. τῆς Ἀβυσσινίας, φέρει τὸ ἀφρικανικὸν βδέλλιον (γαλλ. bdellium d'Afrique), Β. τὸ Ὀποβάλαμον (B. Orobalsamum), ἰθαγ. τῆς Ἀραβίας, παράγει τὸ βάλαμον τῆς Μέκκας (γαλλ. baume de la Mecque, du Caire ἢ de Judée, ἀγγλ. Gilead balsam). Εἰς τὸ δένδρον τοῦτο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀναφέρεται τὸ τῆς Ἱερικοῦντος Βάλαμον, περὶ οὗ ὁ Στράβων (ΙΣΤ' 763) λέγει: «Ἔστι δ' αὐτοῦ (ἐν Ἱερικοῦντι) καὶ βασιλείον, καὶ ὁ τοῦ Βαλσάμου Παράδεισος· ἔστι δὲ τὸ φυτὸν θαμνώδες, κιτύσω ἑοικὸς καὶ τερμίνθω. ἀρωματίζον· οὗ τὸν φλοιὸν ἐπισχίσαντες ὑπολαμβάνουσιν ἀγγεῖαις τὸν ὀπὸν, γλίσχρω γάλακτι παραπλήσιον ἀναληφθῆς δὲ εἰς κογχάρια λαμβάνει πῆξιν. Λύει δὲ κεφαλαλγίαις θαυμαστῶς, καὶ ὑπογύσεις ἀρομενάς, καὶ ἀμβλυωπίας· τίμιος οὖν ἔστι καὶ διὰ τοῦτο, καὶ διότι ἐνταῦθα μόνον γεννᾶται» (βλ. καὶ Ῥητίναι).

Βάλαμον κοπαϊκὸν ἢ κοπαῖον, βλ. Διπτερόκαρπος καὶ Κοπιφόρος.

Βάλαμον περουδιανόν, βλ. Μυρξόξυλον.

Βάλαμον Τολουταῖον, βλ. Μυρξόξυλον.

Βάλαμος, βλ. Πύρεθρον τὸ παρθένιον.

Βαλσαμόχορτο, δ. ὁ. διαφόρων ἀρωματικῶν φ. καὶ ἰδίως Ἀθανασίας τῆς βαλσαμόδου, Ἰπερικοῦ τοῦ διατρέχτου, Ὀνωιδος τῆς γνωσίδου.

Βάμβαξ (Gossypium, γαλλ. Cotton, ἀγγλ. Cotton, τουρ. Παμπούκ, τ. Μαλαγωδῶν) γ. περιλ. φ. ποώδη πολυετῆ, φρυγανώδη ἢ καὶ θαμνώδη εἰς τὰς θερμὰς γῶρας, ἐτήσια δὲ εἰς γῶρας ψυχρότερας, εἰς τὰς ὅποιας τὰ φ. ταῦτα εἰσῆχθησαν ἀπὸ πολλοῦ, ἐνεκλιματίσθησαν καὶ καλλιεργοῦνται ἐκτενῶς. Οἱ πλεῖστοι τῶν βοτανικῶν παραδέχονται μόνον τέσσαρα εἶδη, ἧτοι: Β. τὸν ποώδη, Β. τὸν δεινρῶδη, Β. τὸν βαρβαδινόν καὶ Β. τὸν περουδιανόν (G. herbaceum, G. arboreum, G. barbadense καὶ G. peruvianum⁽¹⁾). Καὶ τὰ μὲν δύο πρῶτα εἶνε ἰθαγ. τῶν ἰντ. Ἰνδιῶν, τὰ δὲ ἕτερα δύο κατάγονται ἐξ Ἀμερικῆς. Σήμερον ὁ Β. (καὶ ἰδίως τὰ εἶδη ποώδης καὶ βαρβαδινός καὶ αἱ ἀπειράριθμοι διαφοραὶ καὶ τὰ νόθα αὐτῶν) καλλιεργεῖται ἐκτενῶς εἰς πλεῖστας γῶρας διὰ τὰς ἀπὸ τῶν σπερμάτων του ἐξαρτωμένας λεπτάς. κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον λευκάς, μακρὰς καὶ στερεὰς τρίγας ἢ ἴνας, τὰς ἀποτελούσας τὴν γενικωτάτης χρήσεως κλωστικὴν ὕλην, τὴν γνωστὴν ἐν τῷ ἐμπορίῳ ὑπὸ τὸ αὐτὸ τοῦ φ. ὄνομα

(1) Βλέπε μονογραφίαν «Περὶ Βάμβακος» ὑπὸ Π. Γενναδίου.

βάμβαξ (γαλλ. coton, ἀγγλ. cotton, ἰταλ. cotone ἢ bambaggia, τουρκ. παμπούκι ἢ κούντ, κν. βαμβάκι ἢ μπαμπάκι). Ἐἶνε δὲ τὸ προϊὸν τοῦτο γνωστόν καὶ χρησιμοποιεῖται ἰδίως πρὸς κατασκευὴν ὑφασμάτων ἀπὸ παναραχαιοτάτης ἐποχῆς. Εἰς Ἰνδικὸν θρησκευτικὸν σύγγραμμα τῆς 15ης ἑκατονταετηρίδος π. Χ. γίνεται μνεῖα περὶ βάμβακος, ἐν ἐτέρῳ δὲ ὡσαύτως Ἰνδικῷ συγγράμματι τῆς 8ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος κανονίζονται τὰ τῆς βιομηχανίας αὐτοῦ. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων πρῶτος ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει: τὸν βάμβακα («εἶρια ἀπὸ ξύλου», —3,47) καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ κατασκευαζόμενα ὑφάσματα («εἴματα ἀπὸ ξύλου» 7, 65). Ὁ Θεόφραστος περιγράφει τὸ φυτὸν («ἔρισσοφόν δένδρον») καὶ τὴν καλλιέργειαν αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰνδικήν, τὴν Ἀραβίαν καὶ τὴν ἐν τῷ Περσικῷ κόλπῳ νῆσον Τύλον (Φ. Ἰ. 4, 4, 8 καὶ 4, 7, 7). Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου τὰ Ἰνδικὰ ὀθόνια, τὰ μοραχὰ (πλατέα), τὰ χυδαῖα, αἱ βύσσινοι σινδόνες, αἱ σινδόνες αἱ διαφορώταται, αἱ βαργαρεϊτιδες καὶ γαγγικαὶ λεγόμεναι, καὶ τὰ καρπάσινα, τὰ παντοῖα δ.δ. βαμβακερὰ ὑφάσματα, ἐγένοντο γνωστότερα παρ' Ἑλλήσι. Λέγω δὲ ὅτι ἐγένοντο γνωστότερα διότι, ὡς ἐκ τῆς ἀπὸ παναραχαιοτάτης ἐποχῆς ὑφισταμένης συγκοινωνίας μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Αἰγύπτου καὶ Συρίας καὶ τῶν δύο τελευταίων χωρῶν μετὰ τῆς Ἰνδικῆς, τοιαῦτα σπάνια τότε ὑφάσματα πρέπει νὰ εἰσῆγωντο καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἰδίως μετὰ τὰ Μηδικὰ ὅτι ἡ πολυτέλεια εἰσεχώρησε καὶ εἰς τὴν χώραν ταύτην. Βαμβακερὰ δὲ πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἦτον ἡ κατὰ τὸν Πausανίαν ἐκ καρπασίνου λίνου (1,26,7.) θραυλλίς τοῦ πρὸ τοῦ ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηῶν ἀγάλματος τῆς Ἀθηναίας καίοντος λύχνου κρίνοντες ἐκ τῆς ἁμιότητος τοῦ ὀνόματος καρπάσινον λίνου πρὸς τὸ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἰνδῶν ἐν γρήσει διὰ τὸν βάμβακα κουπάς. Ὁ Β. ὑπὸ τὸ ὄνομα Βύσσος (β.λ.) φαίνεται καλλιεργούμενος τὸ πρῶτον ἐν Ἡλείᾳ κατὰ τὸν 2ον μ.Χ. αἰῶνα. Τὸ τε φ. καὶ τὸ προϊὸν αὐτοῦ ἀναφέρονται ἐπ' ἐπανάληψιν ἐν τῇ νομοθεσίᾳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα βάμβαξ, ὅπερ ἔκτοτε καθιερώθη δι' ἀμφότερα καὶ τὸ ὄποιον, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα προέκυψεν ἐκ τῆς συγγύσεως δύο νέων κλωστικῶν ὑλῶν, τοῦ προϊόντος τοῦ Βάμβακος καὶ τοῦ προϊόντος τοῦ Βέμβυκος, ἤτοι τῆς μετᾶξης, αἱ ὅποιαι εἰσῆχθησαν διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ, δ.δ. διὰ μέσου τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, καὶ διεδόθησαν ἀνά τὴν Ἀνατολὴν σχεδὸν ταυτοχρόνως. Διὰ διαδεδομένους πλέον εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας πρέπει νὰ ἦτο περὶ τὸν 10ον μ.Χ. αἰῶνα ὁ θάμβαξ, ὃν ἀναφέρει ὁ τότε ἀκμάσας Σουΐδας ὅστις λέγει ὅτι ὠνομάζετο πάμβαξ ἢ παμβυκίς καὶ ὑπὸ τῶν πολλῶν βαμβάκιον. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 11ου αἰῶνος ἡ καλλιέργεια τοῦ φυτοῦ τούτου ἀναφέρεται ὡς διεξαχθεμένη καὶ εἰς τὴν νοτ. Ἰταλίαν, ἔνθα, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ αὐτῆσι καὶ σήμερον ἔτι ἐν κοινῇ γρησει ὀνομασίαι τοῦ φ. καὶ τοῦ προϊόντος αὐτοῦ (bombagio, bambaggia ἢ bambagio), ἡ καλλιέργεια αὕτη εἰσῆχθη ἐξ Ἑλλάδος. Εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην τὸν Βάμβακα πρέπει νὰ κατέστησαν γνωστὸν αἱ Ἀραβες, διότι τὸ ἀραβικὸν αὐτοῦ ὄνομα (al-kouttun, ἐκ τοῦ σαραχρητικῶν koutn) ἐπεκράτησεν ἐκεῖ. Ἐπὶ Μωάμεθ τὸ φ. τοῦτο ἦτον ἤδη διαδεδομένον

καθ' ἄπασαν τὴν Ἀραβίαν, ἐπὶ τουρκοκρατίας δὲ ἐκαλλιιεργεῖτο εἰς πάσας σχεδὸν τὰς ὑπὸ Ἑλλήνων κατοικουμένας χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἤκμαζεν ἤδη ἡ καλλιέργεια αὐτοῦ ἰδίως ἐν Μακεδονίᾳ, Θεσσαλίᾳ καὶ ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου, ὅθεν μεγάλα ποσὰ βάμβακος κατηργασμένου ἢ μὴ ἐξήγοντο διὰ τὴν Γερμανίαν, τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἑνετιαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν. Κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἡ Κύπρος καὶ ἡ Θεσσαλία (Ἀμπελακίαια, Ἀγυιά, Τύρναβος) ἦσαν σπουδαῖα κέντρα βιομηχανίας βαμβακερῶν νημάτων καὶ ὑφασμάτων, περὶ τὰ μέσα δὲ τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος (18ου) Ἕλληνες βιομηχανοὶ μετέφερον εἰς τὴν Γαλλίαν τὴν τέχνην τῆς βαφῆς τῶν τότε περιφθμῶν ἐρυθρῶν νημάτων τῶν Ἀμπελακίων. Εἰς τὴν Σινικὴν μόνον ἀπὸ τῆς 3ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος ἀναφέρονται βαμβακῆρὰ ὑφάσματα, περὶ δὲ τοῦ φ. καὶ τῆς καλλιέργειας αὐτοῦ πολὺ θραδύτερον γίνεται μνεῖα αὐτόθι. Τὸν Β. εὗρον καλλιιεργούμενον καὶ τὸ προϊόν αὐτοῦ χρησιμοποιούμενον ἐν μὲν τῇ Κούβᾳ ὁ Κολόμβος, ἐν δὲ τῇ Περουβίᾳ, τῷ Τεξᾷ, τῇ Καλιφρονίᾳ καὶ ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Μισισσιπίπῃ οἱ Πιζάρρος, Κορτέζ, Ἀλμάγρος καὶ Βάκκας. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερικῆς ἡ καλλιέργεια τοῦ φ. τούτου καὶ ἡ βιομηχανία τῶν βαμβακερῶν ὑφασμάτων ἤρχισαν νὰ ἐπεκτείνωνται αὐτόθι, ἔλαβον δὲ μεγάλας διαστάσεις ἀφ' ἧς ἐφευρέθησαν ἡ κλωστικὴ μηχανὴ τοῦ Arkwright (1769) καὶ ἡ ἐκκοκκιστικὴ τοῦ Eli-Whitney (1793). Σήμερον ἡ καλλιέργεια τοῦ Β. εἶνε ἐκτενεστάτη ἰδίως εἰς τὰς Ἡν. Πολιτ. ἔθνα ἡ ἐτησίᾳ παραγωγὴ ἀνέρχεται εἰς πλεόν τῶν τριῶν δυσεκατομμυρίων χιλιογρ. τὰ ὅποια ἀντιπροσωπεύουσι τὰ δύο περίπου τρίτα τῆς παγκοσμίου βαμβακοπαραγωγῆς. Εἰς 600 περίπου ἑκατομ. χιλιόγρμ. ὑπολογίζεται ἡ ἐτησίᾳ παραγωγὴ τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν καὶ εἰς 330 ἡ τῆς Ἀγύπτου. Ἀνωτέρας ποιότητος εἶνε τὸ πλεῖστον τοῦ παραγομένου βάμβακος ἐν Αἰγύπτῳ καὶ τισιν ἄλλοις τόποις, κατωτέρας δὲ ποιότητος θεωρεῖται ὁ βάμβαξ τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν. Τὸ μέγιστον μέρος τῆς παγκοσμίου βαμβακοπαραγωγῆς καταναλίσκει ἡ ὑφαντουργικὴ (ἰδίως τῆς Ἀγγλίας), τὸ δὲ ὑπόλοιπον χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς βαμβακοπυρίτιδος, εἰς τὴν ἰατρικὴν (ὕδρῳφιλος βάμβαξ) καὶ εἰς τινὰς ἄλλας ἀνάγκας (διὰ πιλώματα, ἤτοι βάτας, δι' ἐφαπλώματα, στρωμνὰς τουρκικὰς—τούς σελετέδας—συσκευὴν κοσμημάτων κ.τ.λ.). Ἀπὸ πολλοῦ ἐκ βαμβακερῶν ρακῶν κατασκευάζεται χάρτης ἀρίστης ποιότητος, ὑποδιέστερος δὲ χάρτης κατασκευάζεται σήμερον ἐν Ἀμερικῇ καὶ ἐκ τῶν μετὰ τὴν συλλογὴν τοῦ προϊόντος χρησιμοποιουμένων πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον στελεχῶν τοῦ φ., διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ ἀγροῦ ἀποκόμισιν τῶν ὁποίων ἄλλοτε ἐπεβαρύνετο ἡ καλλιέργεια μὲ πρόσθετον δαπάνην. Ἀλλὰ καὶ ἡ ρίζα τοῦ Β. εἶνε χρήσιμος, αὐτὴ ἔχουσα περίπου τὰς ιδιότητας τῆς ἐργοτίνης (6.λ.) χρησιμοποιεῖται ἐπιτοῦ ἐν Ἀμερικῇ ἀντὶ ταύτης. Ὁ σπόρος τοῦ Β. ἀποτελεῖ οὐχὶ ἀσήμαντον μέρος τῆς ἐκ τῆς καλλιέργειας τοῦ φ. τούτου προσόδου· ὁ βαμβακόσπορος, ὡς τροφή τῶν χτηνῶν, καὶ ἰδίως τῶν βοῶν, κατὰ τὸν χειμῶνα, εἶνε θρεπτικώτατος, καλλὰ καὶ δὲ τῆς Ἀνατολῆς ἀντικαθιστᾶ ἐν μέρει τὸν ὄροβον. Ὁ σπόρος τοῦ Β. περιέχει: 15—18% καλὺ ἔλαιον, ὅπερ λιμβάνεται δι' ἐκ-

θλίψεως καὶ χρησιμοποιεῖται ἰδίως πρὸς λίπανσιν μηχανῶν καὶ πρὸς κατασκευὴν σάπωνος. Ἀλλὰ καὶ πρὸς βρῶσιν, καὶ πρὸς νόθευσιν τοῦ ἐλελαίου γίνεται ἐνίοτε χρῆσις τοῦ βαμβακελαίου. Μεγάλα ποσὰ τοιοῦτου ἐλαίου παράγουσιν καὶ ἐξάγουσιν ἡ Ἰνδικὴ ἢ Αἴγυπτος καὶ ἰδίως αἱ Ἦν. Πολιτεῖαι, τιμᾶται δὲ τὸ προῖον τοῦτο πρὸς 40—50 φρ. κατὰ 100 χιλιογρ. Τὰ μετὰ τὴν λήψιν τοῦ ἐλαίου ὑπολείμματα τοῦ βαμβακοσπόρου ἀποτελοῦσι τὸν κτηνοτροφικὸν βαμβακοπλακοῦντα, ὅστις τιμᾶται πρὸς 80—90 φρ. κατὰ τόννον (785 ὄκ.). Ἡ παγκόσμιος ἐτήσια βαμβακοπαραγωγὴ ὑπολογίζεται εἰς $4\frac{1}{2}$, ὡς ἔγγιστα δυσεκατομμύρια χιλιογρμ. ὡς δὲ εἴπομεν ἀνωτέρω τὰ δύο τρίτα τοῦ ποσοῦ τούτου παράγουσιν αἱ Ἦν. Πολιτ. αἱ ὁποῖαι καταναλίσκουσι περὶ τὸ ἐν δυσεκατομμύριον, τὸ δὲ ὑπόλοιπον ἐξάγουσιν ἰδίως διὰ τὴν Εὐρώπην. Ἡ παγκόσμιος ἐτήσια κατανάλωσις βάμβακος πρὸς κατασκευὴν κλωστῶν καὶ ὑφασμάτων ἀνέρχεται εἰς 4300 ἑκατομ. χιλιογρμ., εἶνε δ.δ. κατὰ 1230 ἑκατομ. χιλιογρμ. ἀνωτέρα τῆς διὰ τοιαῦτα εἶδη κατανάλωσεως πασῶν τῶν ἄλλων κλωστικῶν ὑλῶν λαμβανομένων ὁμοῦ¹.

Τὸ ἐξαγόμενον ἀπὸ τὰς κυριώτερας βαμβακοφόρους χώρας προῖον κομίζεται εἰς τὰς βαμβακοαγοράς εἰς μεγάλα καὶ ἰσχυρῶς πεπιεσμένα δέματα βάρους 500 ὡς ἔγγιστα λιβρῶν ἀγγλικῶν, ἤτοι 225 περίπου χιλιογρμ. Καθορίζεται δὲ ὑπὸ τῶν ἐμπόρων καὶ τῶν βιομηχάνων ἡ ποιότης τοῦ βάμβακος ἐξεταζομένων ἰδίως τοῦ μήκους, τῆς στερεότητος, τῆς λεπτότητος, τοῦ χρώματος καὶ τῆς καθαρότητος τῶν τριχῶν ἢ ἰνῶν. Οἱ κυριώτεροι καὶ συνηθέστερον παραδεδεγμένοι τύποι βάμβακος εἶνε πέντε, ἤτοι οἱ βορειοαμερικανικοὶ βάμβακες (ἀγγλ. upland ἢ short-staple cottons), οἱ μακροῦνοι (ἀγγλ. Long-staple ἢ Sea island cottons), οἱ αἰγυπτιακοὶ (ἀγγλ. Egyptian Long-staple, ἢ Jumel cottons), ὁ νοτιοαμερικανικὸς ἢ περουβιανὸς (ἀγγλ. South american, Peruvian ἢ Kidney cotton) καὶ οἱ Ἰνδικοὶ ἢ ἀνατολικοὶ βάμβακες (ἀγγλ. Indian cottons). Οἱ βορειοαμερικανικοὶ βάμβακες εἶνε προϊόντα τῶν πολυαρίθμων διαφορῶν καὶ νόθων Β. τοῦ βαρβαδινού, τῶν καλλιεργουμένων πρωτίστως εἰς τὰς Ἦν. Πολιτείας ὡς καὶ εἰς τινὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς, τοῦ Τουρκεστάν, τῆς Περσίας, τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, τῆς ἀντ. καὶ δυτ. Ἀφρικῆς καὶ τῆς Βραζιλίας. Ὁ Β. οὗτος θεωρεῖται ὁ μᾶλλον προσοδοφόρος. Διὰ τῆς ἐπιλογῆς παρήχθησαν ὑπὲρ τὰς 100 ἀνεγνωρισμένοι σήμερον διαφοραὶ. Αἱ μεγάλαι ὠσείδεις καὶ καταλήγουσαι εἰς δξύ κάψαι του (τὰ κν. καρδύδια) ὅταν ὠριμάσωσιν ἐπανοίγουσιν, οἱ δὲ ἐν αὐταῖς μαλλοφόροι σπόροι ἐκ-

(¹) Ἡ παγκόσμιος κατανάλωσις τῶν κυριωτέρων κλωστικῶν ὑλῶν ἔχει ὡς ἑξῆς:

Βάμβαξ	4275	ἑκατομ. χιλιογρμ.	ἀξίας περ.	5350	ἑκατομ. φρ.
Μαλλός	1000	»	»	1750	»
Κόρκορος (β.λ.) κ. ᾧ	1500	»	»	500	»
Λίνον	500	»	»	1000	»
Μίταξα	39	»	»	1000	»

χεόμενοι κρεμώνται από τῶν χειλέων τῆς κάψας καί ἐπί τέλους πίπτουσιν ἐπί τοῦ ἐδάφους ἐάν δέν συλλεγῶσιν ἐγκαίρως. Ὁ **μαλλός** του, (ἦτοι αἱ ἀπό τῶν σπερμάτων ἐξαρτώμενα: τρίχες), ἔχει μῆκος $1\frac{1}{2}$ — $3\frac{1}{2}$ ἐ. μ. καί χρώμα λευκόν καί συνήθως ἀμυδρῶς ὑπωχρον. Μετά τήν ἀφαίρεσιν τοῦ μαλλοῦ οἱ σπόροι μένουσιν ἐντελῶς γυμνοί ἢ εἶνε κεκαλυμμένοι ὑπό λεπτοῦ χνοῦς καί συνήθως ἔχουσι χρώμα πρασινωπόν ⁽¹⁾, ἀπαντῶσιν ὅμως διαφοραὶ ὧν οἱ σπόροι εἶνε ὑπόλευκοι ἢ μέλανες. Ἐν Ἀμερικῇ κατά τήν κατεργασίαν τῶν σπόρων πρὸς λήψιν τοῦ βαμβακελαίου ὁ χνοῦς οὗτος ἀφαιρεῖται δι' εἰδικοῦ μηχανήματος καί ἀποτελεῖ κατωτάτης ποιότητος βάμβακα (ἀγγλ. linters, ἰταλ. cascami). Τοιοῦτον βάμβακα παράγουσιν ἐτησίως αἱ Ἡ. Πολιτ. περὶ τὰς 300,000 δέματα. Οἱ **μακρόνιοι βάμβακες** εἶνε προϊόντα τοῦ ὀνομαζομένου **μακροίνου ἢ σιάιλανδ Β.**, ὅστις εἶνε διαφορά Β. τοῦ **βαρβαδινοῦ**. Τῆς διαφορᾶς ταύτης ἡ καλλιέργεια εἶνε λίαν περιορισμένη ἕνεκα τῶν εἰδικῶν ὄρων (κλίματος καί ἐδάφους), οἷτινες ἀπαιτοῦνται διὰ τήν ἐπιτυχίαν τῆς. Αὕτη ἀπαντᾷ καλλιεργουμένη ἀνά τὰ παράλια τῆς νοτ. Καρολίνας (Ἡν. Πολιτ.), πρὸς βορ. τῆς Φλωρίδος, εἰς τινα μέρη τῶν δυτ. Ἰνδιῶν, παρὰ τὸ Πόρτον Ἔικον κ. ἄ. Αἱ κάψαι τῆς ἔχουσι τὸ σχῆμα τῶν καψῶν τῶν ἄλλων διαφορῶν τοῦ **βαρβαδινοῦ Β.**, ἀλλ' εἶνε κατὰ τι μικρότεραι καί ὀξύτεραι. Οἱ σπόροι τῆς εἶνε μέλανες καί ἄχνοες. Ἡ ἀπόδοσις τῆς διαφορᾶς ταύτης εἶνε πάντοτε μικροτέρα τῆς τῶν ἄλλων, ἀλλ' ὁ **μαλλός** τῆς εἶνε μεταξωδέστερος καί μακρότερος (4-5 ἐ. μ.). Ἀποχωρίζεται δὲ τοῦ σπόρου οὗτος δι' εἰδικῶν ἐκκοκκιστικῶν μηχανῶν καί χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν λεπτοτέρων κλωστῶν καί τῶν λεπτοτέρων καί ἐκλεκτοτέρων ὑφασμάτων. Ἐτέρα **μακρόνιος** διαφορά τοῦ εἶδους Β. ὁ **βαρβαδινός** εἶνε ἡ καλλιεργουμένη εἰς τὴν νῆσον Βουρβόνα καί γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα **βουρβόνειος Β.** (ἀγγλ. Bourbon cotton). Τῶν **αιγυπτιακῶν βαμβάκων** οἱ πλείστοι εἶνε προϊόντα φ. νόθου προκύψαντος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐκ τῆς διασταυρώσεως τοῦ **ποώδους** καί τοῦ **βαρβαδικοῦ Β.** καί γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα **Jumel ἢ Mako**. Πολλοὶ παραλαγαὶ τοῦ Β. τούτου ἀπαντῶσι καλλιεργούμεναι σήμερον ἐν Αἰγύπτῳ (προτιμῶνται αἱ Mit-affi, Jannovitch κ. ἄ.), αἱ ὁποῖαι ὑπὸ τὸ ἄβροχον μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου καί θερμὸν κλίμα τῆς χώρας ταύτης, εἰς γαίας δὲ ἀρδευομένας φέρουσι προϊόν ἄφθονον, λεπτόν, μεταξῶδες καί μακρόνιον (4-5 ἐ. μ.). Εἶνε δὲ τὸ προϊόν τοῦτο περιζήτητον ἰδίως διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν νημάτων τῆς πλεκτικῆς καί τῶν βαμβακομεταξίνων καί βαμβακομαλλίνων ὑφασμάτων. Ὁ **περουβιανός βάμβαξ** εἶνε προϊόν τοῦ ὁμωνύμου εἶδους, οὔτινος ἡ καλλιέργεια εἶνε περιορισμένη ἰδίως εἰς τινα μέρη τῆς Βραζιλίας καί τῆς Περουβίας εἰς ἃς χώρας τὸ φ.

(1) Οἱ Β. οἱ ἔχοντες πρασινωποὺς σπόρους διακρίνονται ὡς ἀπαρτίζοντες ἰδίαν διαφορὰν, ἧτις κατὰ τοὺς Swartz, Roxburgh καί Cavanilles ἀποτελεῖ ἴδιον εἶδος (G. hirsutum).

διατηρείται ἐπὶ δέκα καὶ πλέον ἔτη. Τὸ εἶδος τοῦτο φέρει κάψαν μᾶλλον ἐπιμήκη, οἱ ἐν ἐκάστῳ δὲ χώρῳ (κν. **καντήλα**) αὐτῆς σπόροι εἶνε συνηνωμένοι καὶ αποτελοῦσι νεφροειδῆ δέσμη (ὅθεν καὶ ἡ ἀγγλικὴ ὀνομασία τοῦ φ. *Kidney Cotton*). Ὁ μᾶλλός του συνήθως εἶνε βραχύς, ἀλλ' ἢ πρὸς τὸ ἔριον ὁμοίότητος του τὸν καθιστᾷ χρήσιμον εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν βαμβακομαλλίνων ὑφασμάτων. Τέλος οἱ ἰνδικοὶ ἢ ἀνατολικοὶ **βάμβακες** εἶνε προϊόντα τῶν πολυαριθμῶν διαφορῶν **B. τοῦ ποώδους**. Αὐταὶ καλλιεργοῦνται ἰδίως εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας, τὴν Σινικήν, τὴν Περσίαν, τὴν Ἀραβίαν καὶ τὰς παραμ. χώρας. Ἡ κάψα τοῦ εἶδους τούτου εἶνε σφαιροειδῆς, κατὰ δὲ τὴν ὠρίμανσίν της δὲν ἐκχέει, ὡς ἡ τοῦ βαρβαδινοῦ **B.**, τὸ περιεχόμενον αὐτῆς. Οἱ σπόροι τοῦ **ποώδους B.** εἶνε χνοώδεις καὶ φέρουσι μᾶλλον κατάλευκον, ὑπωχρον ἢ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἤττον κεραμόχρουν (τὰ κόκκινα βαμβάκια τῶν ἐλλήν. νήσων, τὰ μαρτινέικα τῆς Λεβαδείας, τὰ κακὶ τῆς Ἰαπωνίας καὶ τὰ νανκίν τῆς Σινικῆς ¹). Εἶνε δὲ ὁ μᾶλλός τοῦ εἶδους τούτου βραχύς (1—1 1/2 ἐ.μ.), μᾶλλον τραχύς, καὶ χρήσιμος ἰδίως πρὸς κατασκευὴν τῶν κοινότερων καὶ γονδροτέρων ὑφασμάτων, ἀναμιγνυόμενος μετ' ἄλλων βαμβάκων. Ὁ δενδρώδης **B.**, ὅστις ἀπαντᾷ αὐτοφυῆς εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας, τὴν Ἀραβίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον, φέρει κάψας μικράς καὶ μᾶλλον λεπτῶν καὶ μεταξώδη, πλὴν βραχύτατον, εἶνε δὲ ὀλιγόκαρπος, διὸ καὶ σπανίως καλλιεργεῖται πρὸς παραγωγὴν **βάμβακος**. Διαφορὰ αὐτοῦ εἶνε ἡ ἄλλοτε ἔκτενως καλλιεργουμένη ἐν Θήρᾳ, ἐνθα ἀπήντων (καὶ ἀπαντῶσιν ἴσως εἰσέτι) φυτὰ ἀριθμοῦντα ἑλικίαν ἑκατὸν καὶ πλέον ἑτῶν.

Ἡ καλλιέργεια τοῦ **B.** ἐν Ἑλλάδι εἶνε σήμερον περιωρισμένη ἰδίως περὶ τὴν Λεβαδειάν καὶ εἰς τινὰ κτήματα τῆς Θεσσαλίας. Εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ εἰς τινὰ ἄλλα μέρη τῆς χώρας τὸ φ. τοῦτο καλλιεργεῖται σποραδικῶς καὶ μᾶλλον διὰ τὰς οἰκιακὰς ἀνάγκας τοῦ γεωργοῦ. Τὸ ἀνέκαθεν καλλιεργούμενον παρ' ἡμῖν εἶδος εἶνε **B. ὁ ποώδης B. ὁ βαρβαδινός**, ὁ κν. ὀνομαζόμενος **ἀμερικανικός**, εἰσήχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ πρῶτον κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἐμφυλίου ἀμερικανικοῦ πολέμου (1861—65 ²), ὅτε ἐπῆλθεν ἡ μεγάλη ζήτησις καὶ ἐπομένως ἡ ὑπερτίμησις τοῦ προϊόντος. Ἀπαντᾷ δὲ σήμερον καλλιεργούμενος ὁ **ἀμερικανικός B.** ἰδίως ἐν Λεβαδείᾳ, ἀλλὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἤττον νοθευμένος, διασταυρωθεὶς φυσικῶς μετὰ τοῦ **ποώδους**. Πλὴν τῶν λίαν συμπαγῶν ἀργιλωδῶν καὶ τῶν λίαν ἀσβεστωδῶν ἄπασαι αἱ ἄλλαι γαῖαι εἶνε κατάλληλοι πρὸς καλλιέρ-

(¹) Αἱ διαφοραὶ ὧν ὁ **βάμβαξ** εἶνε κεραμόχρους θεωροῦνται ὑπὸ τινων ὡς προϊόντα ἰδίου εἶδους, τοῦ *Gossypium religiosum*, ὅπερ οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἰταλοὶ ὀνομάζουσι **B. τοῦ Σιάμ**.

(²) Ὅτε εἰσήχθη καὶ ἐδοκιμάσθη καὶ ὁ μακρόβιος **B.**, οὗτινος ὅμως ἡ καλλιέργεια ταχέως ἐγκατελείφθη ἕνεκα τῆς ἀποτυχίας του ὡς ἐκ τῆς ἀκαταλληλότητος τοῦ κλίματος.

γειαν τοῦ Β., ὅστις εὐδοκιμεῖ ἰδιαζόντως εἰς τὰ ποταμόχωστα ἐδάφη, ὡς καὶ εἰς τὰ ὀλίγον ὑφάλμυρα. Ἄλλ' ὑπὸ οἰκονομικῆν ἔποσιν ἀποβαίνει λίαν ἐπιωφελῆς ἡ καλλιέργεια τοῦ φ. τούτου μόνον εἰς χώρας εἰς τὰς ὁποίας κατὰ τοὺς μῆνας Σεπτεμβρίου, Ὀκτώβριον καὶ Νοέμβριον σπανίως συμβαίνουνσι βροχαί, διότι κατὰ τὴν περίοδον ταύτην αὐταὶ ἀναλόγως τῆς συχνότητος καὶ τῆς διαρκείας αὐτῶν, παραβλάπτουσι τὴν καρποφορίαν. Αἱ κατὰ τὴν τρίμηνον ταύτην περίοδον συμβαίνουσαι βροχαὶ ὄχι μόνον παρακαλύουσι τὴν πῆξιν πολλοῦ καρποῦ καὶ τὴν πλήρη ὥριμανσιν τοῦ ὀψιμωτέρου, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἤδη ὥριμου καὶ μὴ εἰσέτι συλλεγέντος τὴν ποιότητα ὑποβιάζουσι σημαντικῶς. Αὕτη εἶνε ἡ κυρία αἰτία τῆς ἀπιτυχίας ἢ τοῦ ἀσυμφέρου τῆς καλλιέργειας ἐκλεκτῶν μὲν πλήν ὀψικάρπων διαφορῶν Β. (1) εἰς χώρας εἰς τὰς ὁποίας ἡ περίοδος τῶν φθινοπωρινῶν βροχῶν, καὶ ἐπομένως τῆς ταπεινώσεως τῆς θερμοκρασίας τῆς ἀτμοσφαιρας, συνήθως ἀρχεται ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Σεπτεμβρίου ἢ καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ὀκτωβρίου. Εἰς τοιαύτας χώρας αἱ ὀψικάρποι διαφοραὶ συνήθως φορτώνονται κυριολεκτικῶς μὲ καρπὸν, ὁ ὁποῖος ὅμως μένει κατὰ τὸ πλεῖστον ἄωρος, ὁ τοιοῦτου δὲ καρποῦ βάμβαξ εἶνε κατωτέρας ποιότητος. Εἰς τοιαύτας χώρας μόνον αἱ πρωτικάρποι διαφοραὶ καλλιεργοῦνται ἐπικερδῶς. Εἶνε δὲ δυνατόν αἱ κατὰ τόπους διαφοραὶ νὰ βελτιωθῶσι σημαντικῶς καὶ ὡς πρὸς τὸ ποσὸν καὶ ὡς πρὸς τὸ ποῖον τοῦ προϊόντος τῶν διὰ τῆς λελογισμένης καὶ συνεχοῦς ἐπιλογῆς, φυλαττομένου κατ' ἔτος τοῦ σπόρου ἐκείνων τῶν φ. τὰ ὅποια φέρουσι πρωιμώτερον καὶ πλειότερον καρπὸν καὶ ἐκλεκτοτέρας ποιότητος βάμβακα. Τὰ εὐάρεστα δὲ ἀποτελέσματα τῆς τοιαύτης ἐπιλογῆς γνωρίζουσι κάλλιστα ἀπὸ πολλοῦ πολλοὶ τῶν γεωργῶν τῆς Θεσσαλίας, οἱ ὅποιοι καὶ ἐφαρμόζουσιν αὐτὴν ἐκλέγοντες κατ' ἔτος διὰ σπῆρον ἀπὸ τὰ εὐρωστώτερα καὶ πρωικάρπότερα φ. τὰς πενταχώρους κάψας (τὰ ἐν Θεσσαλίᾳ ὀνομάζονται πεντακάντηλα καὶ ἐν Κύπρῳ πεντάσπιτα καρῦδια 2). Εἶνε ἐπίσης γνωστὸν εἰς πολλοὺς γεωργοὺς ὅτι ὁ εἰς ποτιστικὰς γαίας παραγόμενος βάμ-

(1) Ἐν αἷς καὶ αἱ αἰγυπτιακαὶ καὶ ἡ πολυετής Καραβόνικα ὀνομαζομένη περὶ ὧν πολλὸς ἐγένετο τελευταίως πάταγος ἐν Ἑλλάδι.

(2) Ἐν Κύπρῳ ἡ καλλιέργεια τοῦ Β. ἦτον ἄλλοτε λίαν διαδεδομένη ἀπετέλει τὸ κύριον προϊόν τῆς νήσου. Περὶ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος ἡ ἔτησία παραγωγή μαλλοῦ βάμβακος ἀνήρχετο εἰς 4 ὡς ἔγγιστα ἑκατομμ. ὄκ., ὡς λίαν προσοδοφόρον δὲ τὸ προϊόν αὐτοῦ ἐπωνομάζετο τότε τὸ φ. ὑπὸ τῶν νησιωτῶν **Εὐλον τοῦ χρουσαφιῦ** («διὰ τὸ πολὺ κέρδος καὶ διὰ τὸν ὀλίγον κόπον εἰς τὴν καλλιέργειάν του» — «Ἴστρ. χρονογραφ. τῆς νήσου Κύπρου», ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Κυπριανοῦ — ἔκδοσις Ν. Καταλάου, σελ. 546). Τὸ κυπριακὸν τοῦτο ἐπώνυμον τοῦ Β. (**Εὐλον τοῦ χρουσαφιῦ**) ἐνθυμίζει τὰ τοῦ Ἡροδότου εἶρια ἀπὸ ξύλου καὶ εἶματα ἀπὸ ξύλων. — Ἐν Κύπρῳ αἱ ἄωροι ἔτι κάψαι ὀνομάζονται κν. λεμόνια.

εαζ εἶνε λεπτότερος, μακροίνωτερος καὶ μεταξωδέστερος, διὸ καὶ τιμᾶται πάν-
 τως κατὰ 10—20 % πλείυτερον τοῦ ἐκ ξηρικών γαιῶν προεργωμένου. Ἐν Θεσ-
 σαλίᾳ καὶ ἀλλαγῶ τῆς Ἀνατολῆς τοῦ ποώδους Β. τὸ προϊόν συλλέγεται ἐν
 καταστάσει καρῶν (καψῶν), ὅτε ὀνομάζεται κν. κοζάς, κοζάδα ἢ βαβουλι. Μετὰ
 τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ περιβλήματος (τοῦ κν. τσόφλοιου ἢ καρυδότσεφλου) τὸ προϊόν
 ἀποτελεῖ τὸν ἀνεκκόκκιστον βάμβακα, ὅστις ὀνομάζεται κν. ἐνιαχοῦ μὲν κοκ-
 κῶν (Κύπρος) ἀλλαγῶ δὲ μπόκολο (Πελοπόννησος). Λίτρα ἢ λίντα (Πελο-
 πόννησος ¹) ἢ μαχλίτσι (Θεσσαλία, Κύπρος κ. ἄ.) κλεῖται ὁ ἐκκοκκισμένος
 βάμβαξ. Ἡ ἐκκόκκισις τοῦ βάμβακος ἄλλοτε πανταχοῦ σχεδὸν διεξήγετο δι' ἀ-
 πλουστάτου ἐγγωφίου κατασκευῆς ξυλίνου ὀργάνου ὀνομαζομένου κν. κερκίδα
 (Θήρα) ἢ ἀνεμοδοῦρα (Πελοπόννησος) καὶ συνήστερον μάγγανον (ἰταλ. man-
 ganello). Σήμερον σχεδὸν πανταχοῦ ἢ ἐκκόκκισις τοῦ βάμβακος γίνεται διὰ τε-
 λειοτάτων μηχανῶν (ἀγγλ. Gins). Ὑπάρχουσι δὲ δύο κύριοι τύποι ἐκκοκκιστι-
 κῶν τοῦ βάμβακος μηχανῶν, αἱ μετὰ κυκλικῶν πρίωνων (ἀγγλ. saw-gins) καὶ
 αἱ μετὰ κυλίνδρων (ἀγγλ. roller-gins ²). Ἡ διὰ μηχανῶν μετὰ πρίωνων ἐκκόκ-
 κισις εἶνε πολὺ ταχύτερα, ἀλλ' οὕτω θραύονται πολλὰί τρίγες, διὸ παραχοῦ
 γίνεται κατὰ προτίμησιν χρῆσις τῶν μετὰ κυλίνδρων μηχανῶν, ἀποκλειστικῆ δὲ
 χρῆσις τοιούτων γίνεται διὰ τὴν ἐκκόκκισιν τῶν μακροίνων καὶ τῶν αἰγυπτια-
 κῶν βαμβάκων. $\chi \rho \sigma \tau \acute{\iota} \mu \alpha \tau \circ \varsigma$ *Prodenia litorea, Gossypia goniprella*

Agrostis
Hypochaeris

+
verde &
noix

Μετὰ τὴν ἀκρίδα (βλ. σελ. 87) ὡς μᾶλλον ἐπιζήμιος ἐχθρὸς τοῦ Β. θεωρεῖ-
 ται ὁ λεγόμενος σκώληξ τῶν καρῶν, ὅστις εἶνε ἡ κάμψη Μικρολεπιδοπέτρου
 ἐντόμου (*Caria insulana*) κοινῶς εἰς πάσας σχεδὸν τὰς βαμβακοφόρους γῶρας τῆς
 Μεσογείου. Τὸ πρακτικώτερον πρὸς καταδίωξιν τοῦ ἐντόμου τούτου μέσον εἶνε ἡ
 μετὰ τὴν συλλογὴν τοῦ καρποῦ ἐκρίζωσις καὶ καύσις τῶν φ. ἐν αὐτῷ τῷ ἄρῳ.
 Ὡς προληπτικὸν μέσον συμβουλεύονται αἱ ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἀνήσεως μέ-
 χρι τῆς ὀριμάνσεως τοῦ καρποῦ κατὰ δεκαπενθήμεριαν ψεκασμοὶ δι' ἄρσενικού-
 λου διαλύσεως ὡς καὶ αἱ φωτεινὰ παγίδες (βλ. σελ. 83 καὶ 92). Τελευταίως
 πολὺς λόγος γίνεται περὶ ἐιδικοῦ καὶ ἀποτελεσματικοῦ κατὰ τοῦ σκώληκος τῶν
 καρῶν φαρμάκου ἐφευρεθέντος ὑπὸ τινος Ἑλλήνου ἐν Αἰγύπτῳ. Λεπτομέρειαί
 περὶ τοῦ φαρμάκου τούτου δὲν ἀνεκοινώθησαν εἰσέτι (1912). Ἐν Λεβαδείᾳ ὁ Β.
 προσβάλλεται ὑπὸ νόσου ἣτις ὀνομάζεται αὐτόθι κν. Σιναπίδι ἕνεκα τῆς ὁμοιότητος
 τῶν συμπτωμάτων τῆς πρὸς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα παρυσιαζόνται εἰς τὴν Ἀμπελον
 καὶ ἄλλα καλλιιεργούμενα φ. προσβαλλόμενα ὑπὸ Ὠιδίων καὶ ἄλλων τινῶν κρυ-
 πτογάμων παρασίτων, διὸ καὶ ὑπετίθετο μέχρι τοῦδε ὅτι τὸ Σιναπίδι τοῦ Βάμ-

του ομηρ.
Pimpla
Roburat

Nosioua Analia = Aphis gossypia

(1) Λίντα, πιθανῶς ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ Lint-cotton, ὅπερ σημαίνει ἐκκοκκισμέ-
 νος βάμβαξ.
 (2) Οἱ κύλινδροι τῶν μηχανῶν τούτων κατασκευάζονται ἐκ ξύλου σκληροτά-
 του καὶ ἰδίως ἐκ τοῦ ξύλου Ἀσπιδιοσπέρματος τοῦ ὑψικάρηνου (β.λ.).

+ αἰσθητικὸν ὄχι κ.λ.π.

βακος ὀφείλετο εἰς τὴν προσβολὴν εἶδους Ὁιδίου. Ἐντούτοις ἐκ τῆς ἐξετάσεως δειγμάτων τὰ ὅποια ἔλαβον τελευταίως παρὰ διαφόρων ἐβελαιώθην ὅτι ἡ νόσος αὕτη τοῦ Β. ὀφείλεται εἰς τὴν παρουσίαν μικροσκοπικοῦ τινος Ἀκάρεως τοῦ γένους Τετράνυχος, τὸ ὅποιον ὠνόμασα Τετράνυχον τοῦ Βάμβικος (*Tetranychus Gossypii*, Gen.). Δύναται δὲ νὰ προληφθῇ ἡ διάδοσις τῆς νόσου ταύτης διὰ τῆς ἀμέσου συλλογῆς καὶ καύσεως τῶν προσβεβλημένων φύλλων εὐθὺς ὡς παρουσιάζονται τοιαῦτα καὶ διὰ τῶν ἐπανειλημμένων ψεκασμῶν τῶν φ. δι' ἄρσενικοῦ γου διαλύσεως ἢ δι' ἀποβρέγματος καπνοῦ (βλ. σελ. 89). Ἐτέρα νόσος τοῦ Β., σπανία ἐν Ἑλλάδι, εἶνε ἡ ἐν τῇ μεσημ. Ἰταλίᾳ ὀνομαζομένη *Pellagra del Cotone* καὶ ἡ ὅποια ὀφείλεται εἰς τὴν παρουσίαν Μικρομύκητος (*Alternaria tenuis* ἢ *Macrosporium gossypinum*). Ὁ Μικρομύκης οὗτος ἀπαντᾷ συνηθέστερον παρὰ τὴν βᾶσιν τοῦ στελέγους, ἥτις γίνεται πελιδνὴ καὶ ἐπὶ τέλους ἀποξηραίνεται· ἀποξηραινομένου οὕτω καὶ τοῦ φ. πρὸ τῆς καρποφορίας του. Οἱ διὰ βορδιγαλλίου πολλοῦ (β.λ.) ψεκασμοὶ προλαμβάνουσι τὴν ἀνάπτυξιν καὶ διάδοσιν τῆς νόσου. Ὁ Gaudry⁽¹⁾ ὀμιλεῖ περὶ τινος νόσου τοῦ Β. ἐν Κύπρῳ ὀνομαζομένης αὐτῇ μὲν **μυξιά**. Τὴν νόσον ταύτην δὲν εἶδον οὔτε ἤκουσα νὰ γίνηται λόγος περὶ αὐτῆς κατὰ τὴν ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ ὀκταετῆ διαμονήν μου. Ἐντούτοις, κριτῶν ἐκ τοῦ ὀνόματος, συμπεραίνω ὅτι πρόκειται περὶ προσβολῆς Φυτόφθειας τινος, διότι οἱ Φυτόφθεις συνοδεύονται πάντοτε ὑπὸ τῆς μελιτώσεως, ἥτις εἶνε ἡ κολλώδης (μυξώδης) οὐσία ἣν τὰ ἔντομα ταῦτα ἐκκρίνουσι.

Ἄπὸ πολλοῦ ἤδη, καὶ ἰδίως κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν, εἰς τὰς κυριώτερας βαμβακοπαραγωγὰς χώρας μεγάλα καταβάλλονται προσπάθειαι ὅπως ἀναπτυχθῇ παρ' αὐταῖς ἡ βαμβακοβιομηχανία, ὑπὲρ ἧς συντείνει βεβαίως μὲν ἡ ἐπιτόπιος παραγωγὴ τῆς πρώτης ὕλης. Ἀποτέλεσμα δὲ τῶν προσπαθειῶν τούτων εἶνε ὅτι σήμερον ἡ Ἰνδική, ἡ Ἰνδοσινική καὶ αἱ Ἡν. Πολιτεῖαι μὲν μέρος τῆς βαμβακοπαραγωγῆς τῶν καταναλίσκουσιν ἐπιτοπίως, ἐνθα λειτουργοῦσι πολλὰ καὶ μεγάλα ἐργοστάσια παράγοντα νήματα καὶ ὑφάσματα δυνάμενα νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὰ ἄριστα εὐρωπαϊκὰ τοιαῦτα. Ἡ τάσις αὕτη τῆς ἐπιτυχοῦς καὶ ἐπικερδοῦς ἐπιτοπίου καταναλώσεως τοῦ ἐν τῇ γῶρᾳ παραγομένου βᾶμβικος παρατηρεῖται καθ' ἑκάστην αὐξάνουσα ἰδίως εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας, αἰτίνας, ὡς εἶδομεν ἄνωτέρω (σελ. 172) παράγουσι τὰ δύο τρίτα τῆς παγκοσμίου βαμβακοπαραγωγῆς, καὶ αἱ ὅποιαι χρησιμοποιοῦσιν ἤδη ἐπιτοπίως πλέον τοῦ τρίτου τῆς βαμβακοπαραγωγῆς τῶν. Ἀλλὰ πλὴν τοῦ ἐντεῦθεν προβλεπομένου, ἐν οὐχὶ ἀπομειμαχρυσμένῳ μέλλοντι, κινδύνου διὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν βαμβακοβιομηχανίαν, ἣν σήμερον τροφοδοτοῦσι κατὰ μέγα μέρος αἱ Ἡν. Πολιτεῖαι, ἡ εὐρωπαϊκὴ αὕτη βιομηχανία ἀπειλεῖται ἀπὸ τινος καὶ ὑπὸ ἐτέρου κινδύνου. Οἱ βαμβακοκαλλιεργηταὶ τῆς μεγάλης ὑπερωκεανείου δημοκρατίας σκέπτονται νὰ συμπήξωσι συν-

(1) «Recherches Scientifiques en Orient-Partie Agricole», σελ. 161.

δικάτα παρακρατήσεως τοῦ βάμβακος πρὸς ἐξόδουσιν αὐτοῦ εἰς ὑψωμένας τιμάς. Ταῦτα ἔχουσαι πρὸ ὀφθαλμῶν αἱ Κυβερνήσεις τῶν κυριωτέρων εὐρωπαϊκῶν βαμβακοβιομηχανῶν χωρῶν, ἰ. ἰ. τῆς Ἰταλίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Γερμανίας καὶ ἰδίως τῆς Ἀγγλίας, μεγάλας καταβάλλουσι προσπάθειάς ὅπως εἰσαγάσωσι καὶ ἐπεκτείνωσι τὴν βαμβακοκαλλιέργειαν εἰς τὰς ἀφρικανικὰς ἰδίως ἀποικίας τῶν καὶ ἀπαλλάξωσιν οὕτω εἰ δυνατόν τὴν βαμβακοβιομηχανίαν τῶν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς βαμβακοαγορᾶς τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν καὶ νὰ ὑφίσταται τὰς συνεπείας τῶν συνδυασμῶν οὓς οἱ βαμβακέμποροι καὶ βαμβακοκαλλιεργηταὶ τῆς Ἀμερικῆς καταστρώνουσι ἐκάστοτε πρὸς τεχνητὴν ὑψωσιν τῶν τιμῶν τοῦ προϊόντος. Ὡς εὐγενὴς ἐπικούρος τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων Κυβερνήσεων ἦλθε τελευταίως παρ' ἡμῶν ὁ τέως Ἐπουργὸς τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας κ. Μπενάκης, ὅστις μεγάλας κατέβαλε προσπάθειάς πρὸς διάδοσιν ἀνά τὴν ἡμετέραν χώραν τῆς βαμβακοκαλλιέργειας, καὶ ὁ ὅποιος ἔσφαλε, νομιζομεν, κατὰ τοῦτο, ὅτι παρὰ τὰς κλιματολογικὰς συνθήκας τῆς χώρας ὑπεστήριξε τὴν διάδοσιν τῶν αἰγυπτιακῶν βαμβακοφυτῶν ἀντὶ τῶν ἤδη δεδοκιμασμένων ἀμερικανικῶν, τὰ ὅποια εἶνε καταλληλότερα διὰ τὸ κλίμα τῶν πλείστων διαμερισμάτων τῆς Ἑλλάδος.

Βαμβούδα (*Bambusa*) βλ. Βαμβουσοειδῆ.

Βαμβουσοειδῆ (*Bambusaceae*, γαλλ. *Bambous*, ἀγγλ. *Bamboo-Canes*): οἰκογένεια τῆς τ. τῶν Ἀγρωστοδῶν, περιλ. φ. πολυετῆ, κλαυώδη, χρησιμώτατα. Ἡ οἰκογένεια αὕτη ἀριθμεῖ πολλὰ γένη, ὧν σπουδαιότατα εἶνε τὰ Βαμβούδα, Γιγαντοχλόη, Δενδροκάλαμος, Θαμνοκάλαμος, Κεφαλοστάχυον, Δουδολφία, Σχιζοστάχυον, Φυλλόσταχυς (*Bambusa*, *Gigantochloa*, *Dendrocalamus*, *Thamnocalamus*, *Cephalostachyum*, *Ludolfia* ἢ *Arnudinaria*, *Schizostachyum*, *Phyllostachys*) κ. ἄ. ὀνομαζόμενα πάντα κν. Βαμβούσαι. Πλὴν ὀλίγων εἰδῶν ἀπαντῶντων εἰς τὴν Αὐστραλίαν καὶ τὴν Ἀμερικὴν πάντα τὰ ἄλλα εἶνε ἰθαγ. τῆς Ἀσίας, ἔνθα τινὰ φύονται ἐπὶ μεγάλων ἐκτάσεων.

Ἐκ καλάμων Β. ἦσαν βεβαίως οἱ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ἀναφερόμενοι **καλάμινοι ὄϊστοι** (τὰ βέλγη—7, 65) καὶ τὰ καλάμινα μονόζυλα ἀκάτια τῶν Ἰνδῶν («καλάμου δὲ ἐν γόνυ πλοῖον ἕκαστον ποιέεται»—3, 98). Εἰς Β. ὡσαύτως ἀναφέρονται τὰ εἶδη τῶν «ἰνδικῶν καλάμων» περὶ ὧν ὁ Θεοφρ. (Φ. Ἰ. 4, 11, 13) λέγει: «Ὁ δὲ ἰνδικὸς (κάλαμος) ἐν μεγίστῃ διαφορᾷ καὶ ὡσπερ ἕτερον ὅλως τὸ γένος ἔστι· δὲ ὁ μὲν ἄρρην στερεός, ὁ δὲ θήλυς καίλος· διαιροῦσι γὰρ καὶ τοῦτον τῷ ἄρρηνι καὶ θήλει. Φύονται δὲ ἐξ ἐνὸς πυθμένος πολλοὶ καὶ οὐ λοχυμῶδες· τὸ δὲ φύλλον οὐ μακρόν, ἀλλ' ὅμοιον τῇ ἰτέα, τῷ δὲ μεγέθει μεγάλοι καὶ εὐπαγεῖς ὥστε ἀκοντίοις χρῆσθαι. Φύονται δὲ οὗτοι περὶ τὸν Ἀκασίνην ποταμόν». Εἶνε δὲ ὁ Ἀκασίνης παραποτάμιον τοῦ Ἰνδοῦ παρὰ τὸ ὅπου ὁ σήμερον φύεται τὸ εἶδος *B. arnudinacea*.

Αἱ πλείσται τῶν Β. εἶνε μονόκαρποι (βλ.)· καὶ ἄλλαι μὲν εἶνε φ. ταπεινά, ἄλλαι δὲ ἀναπτύσσουσι καλάμους ὕψους καὶ μέχρι 40 μ. καὶ διαμέτρου παρὰ τὴν βᾶσιν τῶν 25—30 ἑ. μ. Ἡ διάρκεια τοῦ βίου πολλῶν εἶνε ὑπερκοσμίην—

ταετής, ἢ δὲ βλάστησίς των εἰς θερμὰς χώρας ἀπιστεύτως ταχεῖα—κατ' ἐπα-
νάληψιν ἐξηκριβώθη ὅτι οἱ νεαροὶ βλαστοὶ B. τινῶν ἐντὸς 24 ὥρων αὐξά-
νουσι κατὰ 50-60 ἐ. μ. τοῦτο παρατηρήθη καὶ ὑπὸ τοῦ Rivière ἐν Ἀλ-
γερίᾳ — Πολλοὶ B. παρουσιάζουσι τὸ ἐξῆς περιεργον φαινόμενον· παραφυά-
δες προερχόμεναι ἐκ τῆς αὐτῆς μητρὸς, ἢ φυτὰ τῆς αὐτῆς σπορᾶς μεταφυτευ-
θέντα εἰς διαφόρους χώρας, μακρὰν ἀπ' ἀλλήλων κειμένας καὶ ἐχούσας διάφορον
ἐκάστη κλίμα, μετὰ πάροδον πολλῶν ἐτῶν ἀνοῦσι καὶ καρποφοροῦσι πάντα
ταυτοχρόνως· οὕτω φυτὰ εἶδους B. Ἰαπωνικῆς προελθόντα ἐκ μιᾶς καὶ τῆς
αὐτῆς μητρὸς καὶ φυτευθέντα εἰς Παρισίους, Sceaux, Μασσαλίαν, καὶ Ἀλ-
γέριον ἦνθησαν ταυτοχρόνως τῷ 1867· ἐτέρου δὲ εἶδους B. φυτὰ προελθόντα
ὡσαύτως ἐκ μιᾶς μητρὸς ἦνθησαν ταυτοχρόνως ἐν Ἀγγλίᾳ, Γαλλίᾳ, Γερμανίᾳ
καὶ Ἀλγερίᾳ. Πολλῶν B. οἱ βλαστοὶ εὐθὺς ὡς ἐξέλωσι τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδά-
φους εἶνε τρυφερώτατοι καὶ ἐδώδιμοι ὡς οἱ ἀσπάραγοι. Ἐδώδιμα εἶνε ὡσαύτως
τὰ σπέρματα πολλῶν B., αἱ ὁποῖαι εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας, ἔνθα κατέχουσιν ἀπε-
ράντους ἐκτάσεις, πολλάκις ἀποβαίνουσι σωτήριοι, διότι κατὰ τὰ ξηρὰ ἔτη, ὅτε
ἡ εἰσοδεία τῆς ὀρύζης, τῆς κυριωτέρας τροφῆς τῶν Ἰνδῶν, ἀποτυγχάνει, πολυά-
ριθμοὶ κάτοικοι τῆς χώρας ταύτης σώζονται ἀπὸ βεβαίου ἐξ ἀσιτίας θανάτου,
τρεφόμενοι μὲ τὰ ἀμυλοῦχα σπέρματα τῶν ἐν λόγῳ B., διότι τότε ἀκριβῶς συμ-
πίπτει, ὡς ἐκ θείας προνοίας, νὰ καρποφοῦσιν αὐταί. Οἱ κάλαμοι πολλῶν B.
εἶνε στερεώτατοι καὶ δύσσηπτοι, ἢ δὲ γρηῃσίς των ποικιλιωτάτη, ὡς εἶνε ποικιλιω-
τάτη καὶ ἡ διάμετρος καὶ τὸ μῆκος αὐτῶν. Καὶ τινῶν μὲν B. οἱ κάλαμοι εἶνε
πλήρεις, ἢ **στερεοὶ** ὡς λέγει ὁ Θεοφρ., ἄλλων δὲ καῖλοι. Οὗτοι φέρουσι κατ' ἀ-
ποστάσεις διαφράγματα ὡς ὁ κοινὸς Κάλαμος. Οἱ μακρότεροι καὶ ὀγκωδέστεροι
χρησιμοποιοῦνται ἀντὶ δοκῶν ἢ ἄλλης οἰκοδομησίμου ξυλείας ὡς καὶ ἀντὶ ἰσῶν
μικρῶν πλοίων. Ἐκ τῶν κοίλων πολλοὶ σχιζόμενοι κατὰ μῆκος εἰς δύο ἴσα μέρη
ἀντικαθιστῶσιν ἐπιτυχῶς τὰς κεράμους καὶ τὰς ὑδρορροὰς εἰς τὰς οἰκοδομὰς, τε-
μνόμενοι δὲ κατὰ τμήματα ὀριζοντίως παρὰ τὰ διαφράγματα, ἀποτελοῦσιν οἰ-
κιακῆς ἢ κηπουρικῆς χρήσεως δοχεῖα, ὧν ὡς πυθμὴν χρησιμεύει τὸ διάφραγμα,
τὸ ὁποῖον εἶνε στερεώτατον, ἐκ καλάμων B. κατασκευάζονται παντοῖα ἐπιπλα,
τράπεζαι, καθίσματα, ἀνάκλιτρα, σκίμποδες, ὡς καὶ εἶδη πολυτελείας, ὧν πολλὰ
ἐξοδεύονται ἀνά τὴν Εὐρώπην κομιζόμενα ἰδίως ἐκ τῆς Ἰνδικῆς, τῆς Σινικῆς καὶ
τῆς Ἰαπωνίας, χωρῶν ἐν αἷς τὰ φυτὰ ταῦτα εἶνε κοινὰ ἢ δὲ βιομηχανικῆς χρῆ-
σις αὐτῶν λίαν ἀνεπτυγμένη. Κάλαμοι B. χρησιμοποιοῦνται ὡσαύτως πρὸς κατα-
σκευὴν τῶν γνωστῶν ἐξ ἰνδικοῦ καλάμου βακτηριῶν, μαστιγίων, λαβῶν ἀλεξι-
βροχιῶν, γεωργικῶν καὶ ἀλιευτικῶν ὀργάνων καὶ ἐργαλείων καὶ κοντῶν ἀγγεμά-
χων ὅπλων. Ἐκ τοῦ λείου καὶ στερεωτάτου φλοιοῦ τοιούτων καλάμων κατα-
σκευάζονται αἱ ψάθαι τῶν καθισμάτων τῶν λεγομένων τῆς Βιέννης, ἐξ ἐκλεκτο-
τέρου δὲ τοιούτου ὕλικου πλέκονται κάνιστρα καὶ διαρκέστατοι ψάθινοι πῖλοι.
Ἄλλὰ καὶ στερεώταται ψάθαι καὶ ἀρίστης ποιότητος χάρτης κατασκευάζονται
ἐκ καλάμου B. Τέλος τὰ φύλλα πολλῶν B. ἀποτελοῦσι καλὴν κτηνοτροφικὴν

ούσιαν ἢ δὲ ἐντεριώνη σινικοῦ τινος εἶδους παρέχει τὸν ἄνθρακα πολλῶν ἡλεκτρικῶν λαμπτήρων.

Ἄπασαι αἱ **B.** πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ διὰ παραφυάδων· διὰ καταβολάδων δὲ ὡς ἐξῆς: Κάλαμος **B.** κυρτούμενος καὶ παραχωνόμενος εἰς τὸ ἔδαφος χωρὶς ν' ἀποσπασθῆ τῆς μητρὸς ρίζης, ἐντὸς ἔτους ριζοβολεῖ καὶ βλαστάνει ἀπὸ τῶν καλυπτομένων ὑπὸ τοῦ χώματος γονάτων, ἀποδίδων οὕτω τόσα φυτὰ ὅσα καὶ ριζωμένα γόνατα φέρει.

Εἶδη τινὰ **B.** εἰσαχθέντα ἀπὸ πολλοῦ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τινὰς χώρας τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἐγκλιματισθέντα καλλιεργοῦνται πολλαχοῦ ὡς κοσμητικά καὶ ἄλλως χρήσιμα φ. Ἐκ τῶν εἰδῶν τούτων τὰ κυριώτερα εἶνε: α') **B.** **Βαμβοῦσου ἢ ἐπίκυρος** (*Bambusa flexuosa*), εἶδος κοσμητικὸν καὶ ἄλλως χρήσιμον, ἰθαγ. τῆς Σινικῆς ὑψόμενον 2—3 μ. καὶ ἀντέχον εἰς τὰ φύγη τῶν παραμ. χωρῶν. β') **B.** ἢ **ἐπίχρυσος** (*B. aurea*, γαλλ. *Bambou jaune*), ὡσαύτως κοσμητικὸν καὶ ἄλλως χρήσιμον εἶδος ἰθαγ. τῆς Σινικῆς· φέρει καλάμους ὕψους 3—4 μ. καὶ ἀπαντᾷ καλλιεργούμενον καὶ εἰς τινὰς κήπους τῶν Ἀθηνῶν. γ') **B.** ἢ **καλαμοειδῆς** (*B. arnudinacea*), ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν· φέρει καλάμους μῆκους 15—20 μ· εἶδος ἀντέχον εἰς τὰ φύγη τῶν παραμ. χωρῶν, πολυτρόπως δὲ χρήσιμον καὶ λίαν κοσμητικόν· ὁ καρπὸς τοῦ χρήσιμος πρὸς διατροφήν τῶν κατοικιδίων πτηνῶν. δ') **B.** ἢ **μακρόκορμος** (*B. macroculmis*), εἶδος ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, ὑψόμενον καὶ μέχρι 30 μ., κοσμητικὸν καὶ ἐξόχως χρήσιμον· ἀπαντᾷ καλλιεργούμενον ἐπιτυχῶς ἐνιαχοῦ τῆς Ἀλγερίας, δύναται δὲ νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. ε') **B.** ἢ **μικρὰ** (*B. mitis*), ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν· ὑψοῦται καὶ μέχρι 15 μ· εἶδος κοσμητικὸν καὶ ἄλλως χρήσιμον, ἀντέχον καὶ εἰς τὰ ψυχρότερα μέρη τῶν παραμ. χωρῶν. ς') **B.** ἢ **νάνος** (*B. nana* ἢ *viridiglaucescens*, γαλλ. *Bambou vert-bleu*)· ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Σινικῆς, συχνὰ χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν νοτ. Ἀσίαν πρὸς κατάρτισιν ζωσίμων φραγμῶν· οἱ καλάμοι τοῦ ὑψοῦνται καὶ μέχρι 4 μ· θεραπεύεται πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν, ὡς κοσμητικόν, δύναται δὲ νὰ εὐδοκιμήσῃ ἐν ὑπαίθρῳ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος· ἀπαντᾷ διαφορά ποικιλόφυλλος. ζ') **B.** ἢ **σιμόνιος** (*B. Simonii*), ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Σινικῆς· φέρει καλάμους ὕψους 3—4 μ. ἀναπτυσσομένους ταχέως, στερεωτάτους δὲ καὶ ποικιλοτρόπως χρήσιμους· εἶδος ἀντέχον εἰς τὰ φύγη τῶν παραμ. χωρῶν. η') **B.** ἢ **ὑποπόρφυρος** (*B. ἢ Phyllostachys violacea*), ἰθαγ. τῆς Σινικῆς· οἱ καλάμοι τοῦ, ὕψους 7—10 μ., ὑποπόρφυροι, λίαν διακλαδούμενοι καὶ ποικιλοτρόπως χρήσιμοι· εἶδος κοσμητικόν, ἀντέχον εἰς τὰ φύγη τῶν παραμ. χωρῶν. θ') **Δενδροκάλαμος ὁ στενόφυλλος** (*Dendrocalamus strictus*), ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, ἔνθα ἀπαντᾷ ἐπὶ μεγάλων ἐκτάσεων· εἶδος ὑψόμενον καὶ μέχρις 25 μ· ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν, ἀλλ' εὐδοκιμεῖ μᾶλλον καὶ ἀναπτύσσεται ταχύτερον εἰς γόνιμον καὶ νοτερὸν ἢ ἀρδευόμενον ἔδαφος· ὑφίσταται ἀκόπως τὰ φύγη τῶν θερμότερων μερῶν τῶν παραμ. χωρῶν καὶ ἀπαντᾷ καλλιεργούμενον ἐνιαχοῦ τῆς

Ἄλγερίας καὶ τῆς Κύπρου, δύναται δὲ νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. ι') Λουδολφία ἢ δρεπανόφυλλος (*Ludolfia* ἢ *Arundinaria falcata* ἢ *Bambusa gracilis*, γαλλ. *Arundinaire en faux*), εἶδος ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν ὑψούμενον καὶ μέχρι 4 μ., κοσμητικὸν καὶ ἄλλως χρήσιμον ἀντέχει καὶ εἰς τὰ φύγη τῆς μέσης Εὐρώπης. ια') Σχιζοστάχυον τὸ βλούμιον (*Schizostachyum Blumei*), εἶδος ἰθαγ. τῆς Ἰάβας, ὑψούμενον καὶ μέχρι 13 μ., κοσμητικὸν καὶ ἄλλως χρήσιμον, δυνάμενον δὲ νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. ιβ') Φυλλόσταχυς ὁ μέλας (*Phyllostachys* ἢ *Bambusa nigra*, γαλλ. *Bambou noir*), εἶδος ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Σινικῆς, ὑψούμενον καὶ μέχρις 9 μ., χρησιμώτατον ἰδίως πρὸς κατασκευὴν βρακτριῶν ἀντέχει εἰς τὰ φύγη καὶ αὐτὴς ἔτι τῆς μέσης Εὐρώπης, ἐνθα συχνὰ ἀπαντᾷ θεραπευόμενον.

Ἡ πρὸς παραγωγὴν καλάμων καλλιέργεια τῶν Β. καὶ ἰδίως τῶν φερουσῶν μακροῦς τοιοῦτους, δύναται ν' ἀποβῇ ἐπικερδὴς ἐπιχειρήσις πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Τὰ πλεῖστα τῶν φ. τούτων εὐδοκιμοῦσιν εἰς γαίαις εἰς τὰς ὁποίας προκόπτει καὶ ὁ κοινὸς Κάλαμος, οὐδεμιᾶς δὲ ἰδιαιτέρας φροντίδος χρεῖζει ἢ καλλιέργεια αὐτῶν.

Βανανέα, βλ. Μούσα.

Βάνδα (*Vanda*, τ. Ὁρχεωδῶν) γ. περλ. περὶ τὰ 30 εἶδη ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν τινὰ ἐξόχως κοσμητικὰ τοιοῦτον εἶνε καὶ Β. ἢ χουκέρειος (*V. Hookeriana*), ἰθαγ. τοῦ Βορνέου.

Βανίλλη (*Vanilla*, τ. Ὁρχεωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 20 εἶδη φ. πολυετή, ἀναρριζώμενα, ἰθαγ. τροπικ. χωρῶν ὁ καρπὸς τῶν ἔχει σχῆμα λεπτοῦ καὶ μακροῦ λοβοῦ. Ὁ καρπὸς δύο ἢ τριῶν εἰδῶν τοῦ προκειμένου γένους ἀποτελεῖ τὴν γνωστοτάτην βανίλλιαν τοῦ ἐμπορίου (γαλλ. *vanille*, ἀγγλ. *vanilla*), ἣτις συλλεγομένη ἐν ἡμιωρίμῳ καταστάσει ἀποκτᾷ τὸ ἐξαισιον αὐτῆς ἄρωμα καὶ λαμβάνει τὸ μελανὸν χροῖά της κατόπιν ἐιδικῆς κατεργασίας. Τὴν ἐκλεκτοτέραν ποιότητα καὶ τὴν μεγαλητέραν ποσότητα τοῦ ἀρωματικοῦ καὶ μυρεψικοῦ τούτου προϊόντος φέρει Β. ἢ ἐπιπεδόφυλλος (*V. planifolia*), ἰθαγ. τοῦ Μεξικῶ, ἐνθα τὸ εἶδος τοῦτο καλλιιεργεῖται: ἐκτενῶς ἀπὸ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς (βλ. Θεόβρωμα) καὶ ἔθεν διεδῆθη ἢ καλλιέργειά του καὶ εἰς ἄλλας τροπ. χώρας (τὴν Ταίτην, τὴν Μαδαγασκάρην, τὴν Βουρβῶνα, τὴν Κεϋλάννην, τὴν Ἰάβαν, τὸν Μαυρίκιον, τὰ ἀντ. παράλια τῆς Ἀφρικῆς κ. ἄ). Τὰ ἄνθη τοῦ φ. τούτου ἀνκαὶ ἐρμαφρόδιτα ἐντούτοις ἔνεκα τῆς ἰδιαζούσης διασκευῆς τῶν δέν γονιμοποιῶνται ἀφ' αὐτῶν (1) ἐπομένως καρποὶ δέν μορφοῦνται ἀνευ τῆς μεσολαβήσεως εἰδικοῦ τινος ἐντόμου τοῦ Μεξικῶ, ὅπερ εἶνε κοινὸν αὐτῶν καὶ τὸ ὅποιον ἐπισκεπτόμενον τὰ ἄνθη τῆς Β. συντελεῖ εἰς τὴν γονιμοποίησίν των. Ἐπειδὴ δὲ τὸ εἰδικὸν τοῦτο ἐντομὸν δέν ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἐκτὸς τοῦ Μεξικῶ χώρας οἱ εἰς ταύτας καλλιιεργοῦντες τὴν ἐπιπεδόφυλλον Β. καταφεύγουσιν εἰς τὴν τεχνητὴν γο-

(1) Τοῦτο συμβαίνει εἰς πλεῖστα Ὁρχεωδῆ (β.λ.).

νιμοποιήσιν. Εἶνε δὲ ἡ ἔργασιά αὐτὴ λεπτοτάτη καὶ συνήθως ἀνατίθεται εἰς ἐργάτιδας, ἐκάστη τῶν ὑποίων δύναται νὰ γονιμοποιήσῃ περὶ τὰ χίλια ἄνθη ἐντὸς δεκαώρου. Κατωτέρας ποιότητος προῖον (γαλλ. vanillon) φέρει: **B. ἡ μεγανθής** (*V. grandiflora* ἢ *Pompona*, ἰθαγ. τῆς Γουαύρας), διὸ καὶ δὲν καλλιεργεῖται ἐκτενῶς τὸ εἶδος τοῦτο.

Ἡ βανίλλη, ὡς γνωστὸν, χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν σακχαροπλαστικὴν, τὴν ποτοποιίαν καὶ τὴν μυρεψίαν. Τὸ αἰθέριον αὐτῆς ἔλαιον λαμβάνεται τῇ βοήθειᾳ τοῦ **οἰνοπνεύματος**, ἐν ᾧ εἰσάγεται ὁ καρπὸς εἰς τεμάχια καὶ διαμένει ἐπὶ μῆνα. Ἀρωμα βανίλλης (**βανιλίνη**) παρασκευάζεται σήμερον χημικῶς, οὐχ ἤτιον ἢ ζήτησις τῆς φυσικῆς βανίλλης κατ' ἔτος αὐξάνει καὶ ἐπομένως ἡ καλλιέργεια τοῦ φέροντος αὐτὴν φυτοῦ διαρκῶς ἐπεκτείνεται.

Βανίλλια βλ. Βανίλλη καὶ Ἑλιοτρόπιον τὸ περουβιανόν.

Βανιδερία (*Banisteria*, τ. Μαλπγιειωδῶν) γ. περιλ. θ. καὶ δ. κοσμητικά, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς. **B. ἡ λαμπρά**, **B. ἡ λάμπουσα**, **B. ἡ χρυσοφύλος** (*B. splendens*, *B. fulgens*, *B. chrysophylla*) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων καὶ ἔχουσιν ἀνάγκην ὑψηλῆς θερμοκρασίας.

Βανούκα, βλ. Νάρθηξ ὁ κοινός.

Βαοβάβ, βλ. Ἀδανσωνία.

Βάπτουδα (*Baptisia*, ἀγγλ. False ἢ Wild Indigo, τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περὶ τὰ 14 εἶδη φ. πωδῆ πολυετῆ, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς τινὰ βαφικά, φαρμακευτικά καὶ κοσμητικά. **B. τῆς βαφικῆς** (*B. tinctoria*), ὡς καὶ τινῶν ἄλλων εἰδῶν τὰ φύλλα παρέχουσι κατωτέρας ποιότητος ἰνδικόν (β.λ.), εἶνε δὲ καὶ φαρμακευτικά—ἐνέχουσι τὴν βαπτισίνην, οὐσίαν χολαγωγὴν καὶ καθαρτικὴν.

Βαρβακενία (*Barbacia*) γ. τῆς τ. τῶν Ἀμαρυλλιδωδῶν εἶδη περὶ τὰ 18 φ. πωδῆ πολυετῆ, κοσμητικά, ἰθαγ. τῆς κεντρ. Ἀμερικῆς. **B. ἡ ῥογιέριος**, **B. ἡ πορφυρᾶ** καὶ **B. ἡ φολιδωτῆ** (*B. Rogieri* καὶ *B. purpurea* καὶ *B. squamata*) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων.

Βαρβάρεια (*Barbarea*, τ. Σταυραρθῶν) γ. περιλ. φ. πωδῆ, ἐτήσια καὶ διετῆ. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 6 ἐν οἷς καὶ **B. ἡ κοινῆ** (*B. vulgaris* γαλλ. *Barbarée*, *Herbe de Ste Barbe* ἢ *Rondette*, ἀγγλ. *Herb of St. Barbara* ἢ *Winter Cress*), εἶδος κοινόν ἐν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, φαρμακευτικὸν δὲ μελιγόνον, λαχανικόν καὶ κοσμητικόν. Ὡς κοσμητικόν καὶ λαχανικόν καλλιεργεῖται ὡσαύτως **B. ἡ πρῶϊμος** (*B. praecox*, γαλλ. *Cresson de terre* ἢ *des jardins*, ἀγγλ. *American Cress*), ἰθαγ. τῆς δυτ. Εὐρώπης.

Βάρβυλος λέγει ὁ Φλωρεντίνος. («Γεωπονικά» 10,13,5) «κυρίως καλεῖται τὸ ἀπό ὀστέου περσικοῦ (ῥοδακίμου) φυόμενον δένδρον». (βλ. καὶ Βράβυλα).

Βαρδαδιά (καὶ βαρδάσι ὁ καρπός), διαφορὰ Προύμνης (β.λ.). Κατὰ τὸν Κοραῆν (**B'**, 78) τὸ ὄνομα πιθανόν νὰ ἔμεινεν ἀπὸ τοὺς Γενουησίους, οἱ ὅποιοι ἴσως νὰ ὠνόμαζον τοὺς καρποὺς τῆς διαφορᾶς ταύτης «*Prugne verdaccie*».

Βάροσμα, βλ. Βαρύσμος.

Βάλσαμο και **βαλσαμόχορτο**, δ. δ. ἐν Κύπρῳ Ὑπερικῶ τοῦ διατρέητου.

Βάρδινα, βλ. Ἀθινασία ἢ βαλσαμώδης.

Βαρύσμος (Barosma ἢ Baryosma, τ. Ῥυτιωδῶν)· εἶδη περὶ τὰ 15' θαιμνία κοσμητικά, ἴθαγ. τῆς Εὐέλπειδος Ἀκράξ. Β ἢ προιονόφυλλος και Β. ἢ βετουλοιειδῆς (B. serratifolia, ἰγγλ. Buchu, και Β. betulina) φέρουσι φύλλα ἐλαιοβριθῆ, εὔσμου, φαρμακευτικά (γαλλ. feuilles de bucco). Ἀμφότερα τὰ εἶδη ταῦτα πολλαπλ. εὐγερωῶς διὰ σπορᾶς και δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Βαδέλλη (Basella, τ. Χηνοποδιωδῶν)· γ. περιλ. φ. ποώδη ἐτήσια και διετή, ἴθαγ. τῆς τροπ. Ἀσίας. Β. ἢ φωτεινῆ (B. lucida), ἴθαγ. τῶν ἰνδ. Ἰνδιῶν, Β. ἢ ἐρυθρὰ (B. rubra, γαλλ. Epinard rouge du Malabar, ἰγγλ. Red-Malabar Nightshade), ἴθαγ. τῆς νοτ. Ἀσίας και τῆς Ἰαπωνίας, και Β. ἢ λευκῆ (B. alba, γαλλ. Epinard blanc du Malabar, ἰγγλ. White Malabar Nightshade). ἴθαγ. τῆς Μαλαβάρης, εἶνε τὰ ἀξιοσημειότερα εἶδη τοῦ γένους, καλλιεργοῦνται δὲ ὡς λαχανικά πολλαχῶς τῆς νοτ. Ἀσίας και ἐνιαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἔνθα χρησιμοποιοῦνται ἀντὶ σπαναίου. Πολλαπλ. εὐγερωῶς διὰ σπορᾶς.

Βασιλικιά, **Βασιλικὸν** και **Βασιλικός**. βλ. Ὠκμιον ὁ Βασιλικός.

Βασιλικὸν ἄγριον· παρὰ Διοκρ., βλ. Ὠκμιον τὸ ἱερόν.

Βασιλικὸς ἄγριος, βλ. Ἐλελίσφακον τὸ ἱεροβοτανοειδές.

Βασιλοῦτανο, βλ. Ὑδνοειδῆ.

Βασκανθήρα, δ. δ. ἐν Κυνουρία Πυρέθρου τοῦ Παρθενίου.

Βασσία (Bassia ἢ Illipe, τ. Σαπωτωδῶν)· γ. περιλ. δένδρα ὑψικέρηνα, ἴθαγ. τῶν ἰνδ. Ἰνδιῶν και τῶν Μαλαισιῶν νήσων. Εἶδη περὶ τὰ 80 ἐξ ὧν πολλὰ χρησιμα. Τὰ ἀξιολογότερα εἶνε Β. ἢ βουτυροφόρος (B. butyracea, γαλλ. Illipé, ἰγγλ. Butter-tree), ἴθαγ. τῆς Νεπάλης, Β. ἢ πλατύφυλλος (B. latifolia, γαλλ. και ἰγγλ. Mahwah), ἴθαγ. τῆς Βεγγάλης, και Β. ἢ μακρόφυλλος (B. longifolia), ἴθαγ. τῆς Μαλαβάρης. Τῶν δύο τελευταίων τὸ ξύλον συμπαγές, διαρκέστατον, γνωστὸν εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς ξύλον τῆς Βασσίας (γαλλ. bois de Bassia, ἰγγλ. Bassia wood)· τῶν δύο πρώτων τὰ σπέρματα ἐπέχουσι παχεῖαν οὐσίαν (γαλλ. beurre végétal, ἰγγλ. vegetable butter), ταχέως ταχυγίζουσαν, στερεοποιουμένην δὲ ὑπὸ θερμοκρασίαν 15—20 βαθμῶν Κελσίου και χρησιμοποιουμένην ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῆς Νεπάλης και τῆς Βεγγάλης ἀντὶ βουτύρου. Τῶν σπερμάτων τούτων γίνεται μεγάλη ἐξαγωγή ἰδίως διὰ τὴν Μασσαλίαν, ἔνθα ἡ παχεῖα αὐτῶν οὐσία χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν κατασκευὴν σπερματοκηρίων και σάπωνος. Β. ἢ πλατύφυλλος εἶνε πολυανθεστάτη· οἱ κάλυκες τῶν ἀνθέων τῆς εἶνε σαρκώδεις, πολύγυμοι και σακχαρωδέστατοι, ἐν γλωφῶ δὲ ἡ ξηρῶ κατατρέπει χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῶν Ἰνδῶν ὡς βρώσιμος καρπὸς και πρὸς ἀπόσταξιν και παρασκευὴν οἰνοπνευματώδους ποτοῦ κοινῆς χρήσεως ἀνά τὰς χώρας εἰς ἃς τὸ δένδρον ἀπαντᾷ. Ἀπὸ τινῶν ἐτῶν οἱ κάλυκες οὗτοι ἐν

ξηρὰ καταστάσει εισάγονται εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν καὶ χρησιμο-
ποιῦνται ὡς κτηνοτροφικὴ οὐσία ἢ καὶ πρὸς ἀποστάζιν.

Βατάτα (Batatas, τ. Περιαλλοκαυλωδῶν) γ. περιλ. φ. πωδῆ, πολυετῆ,
κονδυλόριζα, περιαλλόκκυλα (περιπλοκάδες), ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν. **B.** ἡ ἐδώδιμος
(*B. edulis* ἢ *Ipomoea Batatas* γαλλ. *Patate douce*, *Artichaut des Indes* ἢ
Truffe douce, ἀγγλ. *Sweet Potato*), ἢ κν. γνωστὴ **Γλυκοπατάτα**, ἰθαγ. τῶν
δυτ. Ἰνδιῶν, καλλιεργεῖται σήμερον εἰς πλείστας παραμ. χώρας ὡς καὶ ἐνιαχοῦ
τῆς Ἑλλάδος (ιδίως ἐν Ἑπτανήσῳ καὶ Νάξῳ ¹) διὰ τὰς ἀμυλούρους, γλυ-
κείας καὶ θρεπτικωτάτας κονδυλώδεις ρίζας τῆς. Διὰ τῆς καλλιεργείας καὶ τῆς
ἐπιλογῆς ἐπετεύχθησαν διαφοραὶ διακρινόμεναι ἀπ' ἀλλήλων ἰδίως ἐκ τοῦ σχή-
ματος καὶ τοῦ χρώματος τῶν κονδυλωδῶν ριζῶν των, τοιαῦται δὲ εἶνε αἱ *Jaune*
d'Inde, *Rose de Malaga*, *Violette*, *Rouge* κ. ἄ. Εἰς τὰς δυτ. Ἰνδίας, ἔνθα τὸ
εἶδος τοῦτο καλλιεργεῖται ἐκτενῶς, διὰ τῆς ἀποστάξεως τῶν ριζῶν του ἐπιτυγ-
χάνεται οἰνοπνευματώδες ποτὸν (ἀγγλ. *mobby*, ἰσπ. *marmoda*) κοινῆς αὐτόθι
χρήσεως. (βλ. καὶ *Δισχοριδία*).

Βατερία ἡ Ἰνδικὴ (*Vateria indica*), μέγα δένδρον τῆς τ. τῶν Διπερο-
καρπῶδων, ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν. Ἐξ ἐντόμων προξενουμένων ἐπὶ τοῦ κορμοῦ
του λαμβάνεται ἡ **βατέρειος** ζήτηνη, γνωστοτέρα ὑπὸ τὰ ὀνόματα γαλλ. *résine*
Durada καὶ ἀγγλ. *Piney resin* ἢ *White Dammara*, χρησιμοποιουμένη δὲ ἰδίως
εἰς τὴν κατασκευὴν βερениκείων.

Βάτινα παρ' Ἀθην. τὰ **συκάμινα** ἢ τὰ **μόρα** παρ' ἄλλοις, τὰ κν. **ξινόμουρα**.
«*Συκάμινα* ὅτι πάντων ἀπλῶς οὕτω καλούντων αὐτὰ Ἀλεξανδρεῖς μόνοι **μόρα**
ὀνομάζουσι... Παρθένιος δὲ **ἄρβυνά** φησι *συκάμινα*, ἃ καλοῦσιν ἔνιοι **μόρα** Σαλα-
μῖνοι δὲ τὰ αὐτὰ ταῦτα **βάτινα**» (Ἀθην. Β, 51). Ἐν Κύπρῳ **βαβάτινα** ὀνομά-
ζονται σήμερον τὰ παρ' ἡμῖν γνωστὰ **ξινόμουρα** ὡς καὶ τὰ **βατόμουρα**. Ἀλλὰ
βάτινα παρ' ἀρχαίοις συνηθέστερον ὀνομάζοντο τὰ σήμερον λεγόμενα **βάτινα**,
βατινόμουρα ἢ **βατόμουρα** (βάτινα μόρα), **μόρον** δὲ καὶ **συκάμινον** ἐλέγετο
ὁ καρπὸς *Morée* τῆς μελαίνης, ὃν σήμερον ὀνομάζομεν κν. **ξινόμουρον**.

Βάτος (*Rubus*, γαλλ. *Ronce*, ἀγγλ. *Bramble*, τουρ. *Πογιουρτλέν*, τ.
Ροδωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 100 εἶδη, τὰ πλείστα ὁκρινώδη, κληματώδη, καὶ
ἀκανθώδη πολλά καλλιεργούμενα ἐκτενῶς διὰ τὰς ἐδώδιμους ῥαγάς των, τὰ κν.
βατόμουρα, **βατινόμουρα** ἢ **βάτινα**, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ **βιβάτινα** (τουρ.
πογιουρτλέν-γερμισί - βλ. **Βάτινα**). Εἶδη τῆς ἐλλ. χλωρ. 8 ἐν οἷς καὶ **B.** ἡ
γναφυλώδης (*R. tomentosus*), πιθανῶς ἡ **Χαμαίβατος** τοῦ Θεοφρ., καὶ **B.** ἡ

(1) Ὁ Ν. Ἐμμανουήλ ἐν τῇ «Ἐφημερίδι τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργίας» (σελ.
177) λέγει ὅτι «μία μόνη γλυκοπατάτα μετεμφέρθη ἐκ τύχης εἰς τὸν Πύργον
τῆς Ἡλείας ἐκ τῆς Ἑπτανήσου τῷ 1852, καὶ τοῦτο ἤρκεσε διὰ νὰ γίνῃ γνω-
στὴ εἰς ὀλίγους τινὰς ἢ καλλιέργειά τῆς εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον».

θαμνώδης (R. fruticosus ἢ ulmifolius γαλλ. Ronce ἀγγλ. Black-berry) ἦτις εἶνε ἢ κατ' ἐξοχὴν **Βάτος** τῶν ἀρχαίων, ὁ κν. **Βάτος**, ὁ κοινότατος παρ' ἡμῖν ἀκανθώδης θάμνος. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶνε τὸ πολλαχού ἐκτενέστερον καλλιεργούμενον διὰ τὸν καρπὸν του, ἀπαντᾷ δὲ σὺτοφούμενον ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης, τῆς βορ. Ἀσίας καὶ τῆς βορ. Ἀφρικῆς. Ἐν Ἑλλάδι ἀπαντᾷ ὑπὸ τὴν διαφορὰν **ἀνατολική** (R. fruticosus anatolicus), ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ ὑπὸ τὴν διαφορὰν **ιερά** (R. fruticosus sanctus). Ἄλλα συνήθως καλλιεργούμενα διὰ τὸν καρπὸν των εἶδη εἶνε **Β. ἡ δυτικῆ** (R. occidentalis, ἀγγλ. Virginia Raspberry), ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, **Β. τὸ Χαμαίμορον**, (R. Chamaemorus ἀγγλ. Cloud-berry), ἰθαγ. τῆς βορ. δυτ. Εὐρώπης, **Β. ἡ λευκόφαιος** (R. caesius ἀγγλ. Dew-berry) καὶ **Β. ἡ Ἰδαία** (R. Idaeus, γαλλ. Framboisier, ἀγγλ. Rasp-berry)· τὰ δύο τελευταῖα, τὰ ὅποια εἶνε ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, ἀπαντῶσι καὶ εἰς τινὰς ὄρεινους τόπους τῆς Ἑλλάδος· εἰς τὸ τελευταῖον, τὸ ὅποιο ὀνομάζεται κοινῶς **Σμεουρδιά** καὶ ἀπαντᾷ αὐτοφούμενον καὶ εἰς πολλὰ μέρη τῆς δυτ. Ἀσίας, ἀναφέρεται ἡ **Βάτος ἰδαία** τοῦ Διοσκρ. ὅστις λέγει ὅτι ὠνομάσθη **ἰδαία** «διὰ τὸ πολλὴν ἐν Ἰδη (τῆς Φρυγίας) γενναῖσθαι». Τοῦ εἶδους τούτου ὁ καρπὸς (ὁ κν. **σμέουροδο**, **σμέουρο** ἢ **νάουρο**) εἶνε ὁ γρηγοροφούμενος πρὸς κατασκευὴν γλυκοῦ καὶ τῶν παγωτῶν τῶν διὰ τοῦ γαλλικοῦ των ὀνόματος **φραμπουάζ** (framboise) γνωστοτέρων κν. παρ' ἡμῖν· ἐκ τοῦ καρποῦ δὲ τῆς **Β.** τυχῆτος σκευάζεται τὸ τῶν φαρμακωποῶν δροσιστικὸν καὶ διουρητικὸν **σεράπιον Βάτου τῆς ἰδαίας** (φρμ. Syrupus Rubi Idaei). Αἱ **Β.** πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ μωσχευμάτων καὶ παραφυάδων καὶ εὐδοκίμοισιν εἰς ἔνικμον καὶ νοτερὸν ἢ καὶ ὑγρὸν ἔδαφος. Ἡ καλλιέργειά των εἶνε ἀπλουστάτη· οὐδεμίαν εἰδικῆς φροντίδος γρήζουσι.

Βατράχιον (Ranunculus, γαλλ. Renoncule, ἀγγλ. Butter-cup ἢ Crow-foot, τ. Βατραχιωδῶν) γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 160 εἶδη φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ· τινὰ ὕδροχρῆ, πολλὰ κωσμητικά (τὰ **Ῥανούγκολα**, **Νεράγκουλα** ἢ **Νεραγκούλες**, τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν) πάντα σχεδὸν δηλητηριώδη ἐν χλωρῇ καταστάσει, ἀβλαβῆ δὲ ξηρά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρίδος 42 ἐν οἷς καὶ α') **Β. τὸ ἀκιδωτὸν** (R. muricatus), τὸ κν. Ἄβδελλόχορτο, πιθανῶς δὲ τὸ τρίτον **Βατράχιον** τοῦ Διοσκορίδου. β') **Β. τὸ ἀρουραῖον** (R. arvensis, ὀχληρότατον ζιζάνιον. γ') **Β. τὸ ἐνυδρον** (R. aquatilis), τὸ τοῦ Διοσκορίδου **τέταρτον Βατράχιον**. δ') **Β. τὸ κομβόριζον** (R. bullatus), κοινότατον ἐν Κύπρῳ, εὖθα ὀνομάζεται κν. **Προβατάρης**, διότι κατὰ τὰ ἀνομβρα ἔτη, ὅτε παρὰ τὴν ἐπιχρατοῦσαν ξηρασίαν, τὸ φ. τοῦτο βλαστάνει, τὰ πρόβατα (καὶ ἰδίως οἱ ἀμνοί), τὰ ἐλλείψει ἄλλου γόστου ἀναγκαζόμενα νὰ τὸ τρώωσι, προσβάλλονται ὑπὸ ἐντερικῶν διαταράξεων ἐνίοτε θανασίμων. καὶ ε') **Β. τὸ χνοῶδες** (R. lanuginosus) τὸ κν. **Σπουροδοκούλα**. Τὸ τοῦ Διοσκρ. **Βατράχιον ἕτερον** «ὁ πλείστον ἐν Σαρδωνικῇ γεννώμενον», τὸ ὅποιον οἱ Λατῖνοι συγγραφεῖς ἀναφέρουσιν ὑπὸ τὸ ὄνομα **Herba sardonica**, εἶνε **Β. τὸ δλέθριον** (R. sceleratus, γαλλ. Herbe sardonii-

que, Mort aux vaches ή Grenouillette des marais), ίθαγ. τής δυτ. Εύρώπης, ένθα, άν και λίαν δηλητηριώδες, λαγανεύεται, διότι μαγειρευόμενον αποβάλλει τήν τοξικήν του ιδιότητα. Είς τὸ φυτὸν τοῦτο ἀναφέρεται ή κατά τὸν Παισα- νίαν ἐν Σαρδῶ φουμένη και τὸν θάνατον ἐργαζομένη βοτάνη περί ἧς οὗτος λέγει: «ή πόα δὲ ή ὀλέθριος σελίνῳ μέν ἐστιν ἐμφορής, τοῖς φαγοῦσι δὲ γελῶσιν ἐπιγι- νεσθαί: τήν τελευταίην λέγουσιν. Ἐπί τούτῳ δὲ Ὁμηρός (1) τε και οἱ ἔπειτα ἄνθρωποι τὸν ἐπ' οὐδενὶ ὑγιεῖ σαρδώνιον γέλωτα ὀνομάζουσι.» (10, 17, 7). Λίαν δηλητηριώδες ἐν γλωσῶ καταστάσει εἶνε ὡσαύτως Β. τὸ φθοροποιὸν (B. Thora), ίθαγ τῶν Ἑλλήνων, τῶν Βοσγίων και τῶν Πυργησίων ὄρεων. Μὲ τὸν ὄπὸν τοῦ φ. τούτου λέγεται ὅτι ἔθαφον τὰ βέλη των οἱ Γαλάται. Ἐκ τῶν πολλῶν κοσμη- τικῶν εἰδῶν τὸ συνθέςτερον θεραπευόμενον, ὑπὸ πλείστας δὲ διαφορὰς ἀπαντῶν, εἶνε Β. τὸ ὀσιατικὸν (R. asiaticus), ίθαγ. τής Ἀνατολῆς, αὐτοφρὲς δὲ και ἐν Κρήτῃ και Κύπρῳ, ένθα ὀνομάζεται κν. Ἀγριοσέλινο, ὡς δ. δ. ὀνομάζετο και παρ' ἀρχαίους (Ἑλλήνων Σέλινον, Διοσκρ.).

Βατραχιώδη (Ranunculaceae) τ. Δικοτλδ. περιλ. πολυάριθμα εἶδη ἀπαν- τῶντα πολλαγοῦ. Τὰ πλείστα πῶδη, τινὰ ξυλωδῆ και κληματώδη, πολλά ὑδρο- γαρῆ, πλείστα κοσμητικά, ὀλίγα φαρμακευτικά, πάντα σχεδὸν ἐνέχουσι τοξικήν ἰσχύαν ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον πετηκίην (γ. Ἄδωνις, Ἄθραγένη, Ἄστορραμφίς, Ἄ- κόνιτον, Ἀκταία, Ἀνεμώνη, Βατράχιον, Δελφίνιον, Ἐλλέβορος, Ἑρανθές, Θά- λικτρον, Ἰσόπυρος, Κάλγα, Κληματίς, Μελάνθιον, Ξανθόριζα, Παιωνία, Συ- κόριζα, Ὑδραστis, Φυγόχορις κ. ἄ.).

Βατιδιά, βλ. Βάτος.

Βαυτιά, βλ. Δαῦκος τὸ Καρωτόν.

Βαυχινία, βλ. Βωχινία.

Βαφὴ ή στίλβουδα (Baphia nitida), δένδρον Ἑλλοδόκωρον, ίθαγ. τής τροπ. Ἀφρικῆς τὸ ξύλον του (ἀγγλ. Camwood, Ringwood ή Barwood) βρφι- κὸν και χρήσιμον εἰς τήν τορνευτικήν ἰδίως ἐν Ἀγγλία.

Βαφικὸς κόκκος, βλ. Κόκκος ὁ βαφικὸς.

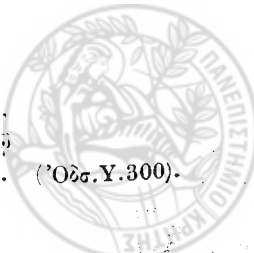
Βαφόριζα, βλ. Ἀλκάννα.

Βδέλλιον, βλ. Βαλσαμῶδες.

Βεγονία (Begonia) γ. τής ἑμωνύμου τ. τῶν Βεγονειωδῶν (Begoniaceae, Δικοτλδ.), περιλ. περί τὰ 350 εἶδη ίθαγ. τροπ. και παρατροπ. γωσῶν ἰδίως τής Ἀμερικῆς και τής Ἀσίας φ. πῶδη, πολυετῆ, συνήθως μονόκλα τινὰ κονδυλόριζα, πάντα πλούσια εἰς ὀξαλικὸν ὀξύ· πολλά λαγανεύονται εἰς οὗς τόπους εἶνε αὐτο-

(1)

ὁ δ' ἄλευατ' Ὀδυσσεύς,
Ἦκα παρακλίνας κεφαλὴν· μεῖδιθε δὲ θυμῷ
Σαρδάνιον μάλα τοῖον (Ὀδσ. Y. 300).

φυή. πλείστα θεραπεύονται πρὸς κόσμον ἰδίως διὰ τὸ ὄραϊον φύλλωμά των, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ τὴν ἀνθηρὰν των (ἰδίως τὰ κονδυλόρριζα). Οὐχὶ ὀλίγα εἶδη ἀπαντῶσι·
 • θεραπευόμενα καὶ παρ' ἡμῖν ἀπὸ πολλοῦ τοιαῦτα δὲ εἶνε καὶ **B. ἡ ἀλλοιόχρους** ('*B. discolor*'), ἴθαγ. τῆς Σινικῆς· **B. ἡ βασιλική** (*B. Rex*), ἴθαγ. τοῦ Ἀσίου.
B. ἡ στικτή (*B. maculata*), ἴθαγ. τοῦ Μεξικοῦ· **B. ἡ ὑδροκοτυλίφυλλος** (*B. hydrocotylifolia*), ἴθαγ. ὠσαύτως τοῦ Μεξικοῦ. **B. ἡ χειριδωτή** (*B. manicata*), ἴθαγ. ἐπίσης τοῦ Μεξικοῦ· κ. ἄ. Αἱ **B.** πολλαπλ. διὰ σπορᾶς, διὰ παραφυάδων, διὰ μωσχευμάτων, διὰ φύλλων καὶ διὰ κονδύλων (αἱ κονδυλόρριζοι). Ἡ διὰ σπορᾶς, μωσχευμάτων καὶ φύλλων πολλαπλ. ἀπαιτεῖ εἰδικὸν πολλαπλασιαστήριον. **B. ἡ λεπτή βολβιδιοφόρος** (*B. gracilis bulbifera*), ἴθαγ. τοῦ Μεξικοῦ, πολλαπλ. κατὰ προτίμησιν διὰ τῶν βολβιδίων, τὰ ὅποια ἀναπτύσσονται εἰς τὰς μωσχάλας τῶν φύλλων τῆς. Ἡ συντήρησις τῶν πλείστων **B.** εἶνε εὐχερесеστάτη ἐφ' ὅσον αὐτὰ προσυλλάσσονται τὸν χειμῶνα ἀπὸ τὸ ψῦχος.

Βελανιδιά, βλ. Δρυς.

Βελλαρδία ἡ τριυδόχειλος (*Bellardia Trixago* ἢ *Trixago apula*), φ. ἐτήσιον τῆς τ. τῶν Γροσφαριωδῶν, ζιζάνιον κν. πολλαχθ' τῆς Ἑλλάδος καὶ κν. γνωστὸν ὑπὸ τῷ ὀνόματι Ἀγριόλυκος καὶ ἐν Ζακύνθῳ Σταρόλυκος.

Βελλεβαλία (*Bellevalia*), βλ. Ὑάκινθος.

Βελλοζία (*Vellozia*, τ. Ἀμαρυλλιδωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 50 εἶδη ἴθαγ. τῆς Μιδαγασκάρης, τῆς νοτ. Ἀφρικῆς καὶ τῆς νοτ. Ἀμερικῆς· φ. ποώδη πολυετῆ, πολλὰ κοσμητικά. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευόμενον εἶνε καὶ **B. ἡ λευκή** (*V. alba*), ἴθαγ. τῆς Βραζιλίας. **B. ἡ χαρῆς** (*V. elegans*), ἴθαγ. τῆς Νιτζάλης, καὶ **B. ἡ ἐσχαρωτή** (*V. squamosa*), ἴθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς.

Βελόνι, δ. ὁ. Κυκαλίδος τῆς δαυκοειδοῦς.

Βελουῖδο, βλ. Κήλεος.

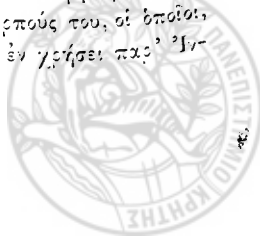
Βελοφόρος (*Sagittaria*, γαλλ. *Sagittaire*, ἀγγλ. *Arrow-head*, τ. Ἀλιεσμωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 15 εἶδη· φ. ποώδη πολυετῆ, φίλυδρα, ἴθαγ. θερμῶν καὶ εὐκρ. γωρῶν. Τῆς ἑλλ. γλωρ. ἀναφέρεται μόνον **B. ἡ βελόφυλλος** (*S. sagittifolia*, γαλλ. *Fléchière*, ἀγγλ. *Arrow-Leaf*), εἶδος κν. καὶ ἀνὰ τὴν λοιπὴν Εὐρώπην. **B. ἡ ἑτεροφύλλος**, **B. ἡ ἀγρωστοειδής** καὶ **B. ἡ μοντεβιδεανή** (*S. heterophylla*, *S. graminea* καὶ *S. montevidensis*), ἴθαγ. τῆς Ἀμερικῆς· θεραπεύονται πρὸς κόσμον.

Βενζόιν (*Benzoin*), βλ. Στύραξ καὶ Λινδερξία.

Βενιγκαδία ἡ κηροφόρος (*Benincasa cerifera*), φ. ἐτήσιον. τῆς τ. τῶν Κολοκυνθωδῶν, ἴθαγ. τῆς τροπ. Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς, καλλιεργούμενον αὐτῷ ὡς καὶ εἰς ἄλλας θερμὰς χώρας διὰ τοὺς ἐδωδιμους καρπούς του, οἱ ὅποιοι ἄωροι ἐτι χρησιμοποιοῦνται καὶ εἰς τὴν σκευασίαν τοῦ λίαν ἐν χρήσει παρ' Ἰνδοῖς καὶ Ἀγγλοῖς δριμέος ἀρτύματος *curry*.

Βεντουρόχορτο, βλ. Ἀρνόγλωσσον.

Βέντζα, βλ. Ροῦς ὁ Κότινος.

Βεράτρον (Veratrum, τ. Λειριωδών) γ. περιλ. περί τὰ 9 εἶδη, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς βορ. Ἀσίας καὶ τῆς βορ. Ἀμερικῆς φ. ποώδη πολυετῆ, ῥιζωματικά. Πάντα τὰ μέρη των καὶ ἰδίως αἱ ῥίζαι των ἐνέχουσι τέσσαρας τοξικὰς οὐσίας, ἐν μεγάλῃ τέρῃ δὲ ποσότητι τὴν βερατρίνην, ἧς γίνεται ἐνίοτε χρῆσις εἰς τὴν φαρμακοποιάν. Ἡ λίαν τοξικὴ ἰδιότης τῶν φ. τούτων δὲν ἐξυδετεροῦται οὔτε διὰ τῆς ἀποξηράνσεως οὔτε διὰ τῆς ζέσεως αὐτῶν, ἐβεβαιώθη μάλιστα ἴτι τὸ γόστου τῶν Β. θεριζόμενον, ἀποξηραίνόμενον καὶ ἐναποθηκεύμενον μετὰ τοῦ γόστου κτηνοτροφικῶν φ. μεταδίδει εἰς αὐτὸ τὰς δηλητηριώδεις αὐτοῦ ἰδιότητας. Ἐπομένως ἡ παρουσία τῶν Β. εἰς τὰς νομάς καὶ τοὺς λειμῶνας εἶνε λίαν ἐπικίνδυνος διὰ τὰ κτήνη. Εὐτυχῶς τὰ δύο κοινὰ ἀνά τὴν λοιπὴν Εὐρώπην εἶδη εἶνε σπάνια ἐν Ἑλλάδι καὶ μόνον εἰς ὄρεινους τόπους ἀπαντῶσι· εἶνε δὲ ταῦτα Β. τὸ μέλαν (V. nigrum), ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς τὰ ὄρη τῆς Λακωνίας, καὶ Β. τὸ λευκὸν ἢ λοβελιανὸν (V. album ἢ lobelianum, γαλλ. Varaire ἢ Hellebore blanc, ἀγγλ. Langwort ἢ White Hellebore), ὅπερ ἀπαντᾷ ἐνιαχοῦ τῆς Θεσσαλίας, τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας. Το δεύτερον ὀνομάζεται κν. **Στερόγιαννι** καὶ εἶνε ὁ λευκὸς Ἑλλέβορος τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ Δισοκρ. ἡ ῥίζα του φαρμακευτικὴ (φρμ. Ἑλλεβόρου τοῦ λευκοῦ ῥίζα, Radix Hellebori albi, τουρ. Ἄκ-τζοπλιμέ). Ἀμφότερα τὰ φ. ταῦτα ὡς καὶ τινὰ ἄλλα εἶδη τοῦ αὐτοῦ γένους, ἐν οἷς καὶ Β. τὸ μαάκκειον (V. Maackii), ἰθαγ. τῆς Σιθρίας, καὶ Β. ἡ Σαβαδίλλη (V. Sabadilla, ἢ Asa-Graya officinalis ἢ Schoenocaulon officinale, γαλλ. Cévatille, ἀγγλ. Sabadilla), ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς, ἐνίοτε θεραπεύονται πρὸς κίσημον τοῦ τελευταίου τὰ σπέρματα φαρμακευτικά (φρμ. Φθειράγγης σπέρματα, Semen Sshadillae). Β. τοῦ πρασίνου (V. viride, ἀγγλ. Indian Poke), ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς, αἱ ῥίζαι χρησιμοποιοῦνται ὡς φάρμακον καθαρτικὸν καὶ ἀντιγοιραδικὸν (ἀγγλ. indian Poke-root).

Βερβάσκον (Verbascum), βλ. Φλόμος.

Βερβένα (Verbena), βλ. Ἱεροβοτάνη.

Βερβενώδη, βλ. Ἱεροβοτανώδη.

Βερβερίδοψις ἢ κοραλλιοχρῶς (Berberidopsis corallina, τ. Βερβεριδωδών), θάμνος ἰθαγ. τῆς Χιλῆς, θεραπεύμενος πᾶσαχοῦ πρὸς κόσμον. Παλασιάζεται διὰ σπορῶν καὶ μοσχευμάτων.

Βερβεριδῶδη (Berberidaceae) τ. Δικοτλδ. περιλ. φ. ποώδη πολυετῆ καὶ θάμνωδη τινὰ βαφικὰ ἢ ἄλλως χρήσιμα (γ. Ἀκεβία, Βερβερίς, Βερβερίδοψις, Ἐπιμήδιον, Λαρδιζαβάλη, Λεοντική, Ποδόφυλλον κ. ἄ.).

Βερβερίς (Berberis, γαλλ. Epine-Vinette ἢ Vinettier, ἀγγλ. Barberry, τ. Βερβεριδωδών) γ. περιλ. περί τὰ 50 εἶδη θάμνοι ἀκανθώδεις, φυλλοβόλοι, βαφικοί, φαρμακευτικοὶ καὶ ἄλλως χρήσιμοι. Φέρουσιν ἄνη κίτρινα ἢ πορτογαλίλινα ὧν αἱ στήμονες ἐχουσι τὴν ἰδιότητα νὰ κλίνωσι πρὸς τὸν ὕπερον εὐθὺς ὡς θιγῶσι παρὰ τὴν βάσιν των. Ὁ καρπὸς των εἶνε ῥᾶξ γλυκόξιμος, ἐνέχουσα κίτρικόν ὄξύ. Β. τινῶν αἱ ῥᾶγες εἶνε βρώσιμοι ὡμαὶ ἢ σκευαζόμεναι μετὰ σακ-

γάρου. Πάντα τὰ μέρη τῶν φ. τούτων καὶ ἰδίως αἱ ῥίζαι τῶν ἐνέχουσι φαρμακευτικὴν καὶ βαρικήν οὐσίαν, τὴν βερβερίνην. Τὸ μόνον τῆς ἑλλ. γλωσφ. εἶδος εἶνε Β. ἡ κρητικὴ (B. cretica), κοινότατον ἀνὰ τοὺς ὄρεινους τόπους καὶ γνωστὸν ὑπὸ τὰ ὀνόματα Λουτσιά, Ξαγκαθιά, Σαγκαθιά, Ὁξαγκαθιά (Κρήτη) καὶ Παρβαρετσιά ἢ Μπερβερίτσι (Κύπρος). Κοινότητι ἀνὰ τὴν λοιπὴν Εὐρώπην εἶνε Β. ἡ κοινὴ (B. vulgaris), ἡ κατὰ τὸν Σιθθόρπιον ἀπαντώσα καὶ ἐν Λακωνίᾳ καὶ ὀνομαζομένη αὐτῷ κν. Ἀξαγκαθά. Ἐντούτοις οὔτε αὐτῷ οὔτε ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀπήνησαν αὐτὴν οἱ μετὰ τὸν Σιθθόρπιον ἐπισκεφθέντες τὰ μέρη ταῦτα βοτανικοὶ (Χελδραῖγ). Ἐπὶ τῆς κοινῆς Β. διέρχεται μίαν τῶν φάσεών του ὁ Μικροκόκος ὁ προξενῶν τὴν σκωρίαν τῶν Σιτηρῶν (β.λ.) καθ' ἃ ἐξηκρίθωσεν ὁ πολυκλαυστος καὶ πολιτισμος ἡμῶν φίλος Μάξιμος Κορνουτος, διὸ καὶ τῇ εἰσαγγέλσει αὐτοῦ ἔκτοτε ἐγκατελήφθη ἡ πολλαχῶς τῆς Εὐρώπης ἐπικρατούσα ἄλλοτε συνήθεια τῆς χρησιμοποίησεως τῆς Β. ταύτης πρὸς κατάρτισιν ζωσίωνων φραγμῶν περίξ τῶν μὲ Σιτηρὰ σπειρομένων ἀγρῶν.

Ἄλλοτε αἱ ῥίζαι Β. τῆς κρητικῆς καὶ Β. τῆς κοινῆς ἦσαν ἐν κοινῇ γρήσει πρὸς βαφὴν τῶν ἐρίων καὶ τῆς μετὰξῆς. Ἀρίστην κίτρινην βαρικήν οὐσίαν παρέχουσι τὸ ξύλον καὶ αἱ ῥίζαι τῆς ἀνὰ τὰ Ἰμπλάνα φουμένης ἀθεροειδοῦς Β. (B. aristata ἢ asiatica) ὁ φλοιὸς τῆς ῥίζης τῆς εἶνε φαρμακευτικὸς (ἀντιπυρετικὸς). Τῆς Β. ταύτης δὲ ὡς καὶ Β. τῆς πυξοφύλλου (B. buxifolia, ἰθαγ. τῆς Χιλθῆς) καὶ Β. τῆς ἰαπωνικῆς (B. japonica) αἱ ῥίζες εἶνε βρώσιμοι. Β. ὁ Ἑλαιόπρινος (Berberis ἢ Mahonia Aquifolium, ἡ τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν Μαωνία), ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, θεραπεύεται πρὸς κόσμον ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς.

Βέργα (ἐκ τοῦ λατινικοῦ, virga, γαλλ. verge), ἡ καὶ βίτσι ἐνίοτε λεγομένη, εἶνε ἡ πρὸ ἀρχαίως ῥάβδος, δ. δ. ὁ ἐτήσιος ὄρμιος (ἀποξυλωθεὶς) βλαστὸς πολλῶν θάμνων καὶ δένδρων, εἰς καὶ λέγομεν κληματόβεργα (ὄθεν καὶ ὁ ἐνιχυρὸς ὀνομαζόμενος βεργάτης δ. δ. ἀμπελοφύλαξ), σχινόβεργα, συκαμινόβεργα κ.λ. Ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν βέργα ὀνομάζεται ἡ τοῖς καλαθοπλόκοις χρησὶμη ῥάβδος τῆς Ἄγνου (β.λ.). Βέργαν ἐνιχυρὸς ὀνομάζουσι τὸν κατὰ τὴν λιχμησιν τῶν γεννημάτων ἀποχωριζόμενον τοῦ ἄγρου καὶ πίπτοντα κατὰ μῆκος τούτου καρπῶν. **Βεργιά** καὶ **ἰξόβεργες** λέγονται τὰ ξαθδία τὰ γριόμενα μὲ ἰξώδη οὐσίαν (β.λ. Ἰξία καὶ Κορδία) καὶ χρησιμεύοντα πρὸς ἄγρην πτηνῶν. **Μονοβέργιομα** τέλος ὀνομάζουσιν οἱ δειδροκόμοι τὴν κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ τὴν ἀνοιξὴν ἀφαίρειν ἀπὸ τῶν νεαρῶν ξυλωδῶν φυτῶν πάντας τοὺς ἀπὸ τοῦ στελέγους φουμένους πλαγίους βλαστοὺς ὅπως μορφωθῇ ὁ κορμὸς τοῦ μέλλοντος δένδρου.

Βεργαμοσιά, β.λ. Κίτριον τὸ Περγάμιον.

Βερνίκεια, β.λ. Γαρδενία, Δαμιμάρα, Διπτερόκαρπος, Κοπάλλον, Πηταίαι.

Βερθολλετία ἢ ὑψικάρνος (Bertholletia excelsa, ἀγγλ. Brazil nut-tree) μέγα δένδρον τῆς τ. τῶν Μυρωδῶν, ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας. Φέρει μέγαν καρπῶν, διαμέτρου 30 ὡς ἐγγιστα ἑ. μ., ἐγκλείοντα τρίγωνον καὶ ἐξωτερικῶς βυθῆως καστανόχρουν σπέρματα μεγέθους μεγάλων ἀμυγδάλων.

Ἡ ψίγα τῶν σπερμάτων τούτων ἔχει τὴν σύστασιν καὶ τὴν γεῦσιν τοῦ λεπτοκαρού καὶ εἶνε βρώσιμος. Τῶν σπερμάτων τούτων γίνεται μεγάλη κατανάλωσις καθ' ἅπασαν τὴν Ἀμερικὴν, κομίζονται δὲ ταῦτα ἐνίοτε καὶ εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Εὐρώπης (1), ἔθνη εἶνε γνωστά ὑπὸ τὸ ὄνομα κάρυα βραζιλιανὰ, ἀμερικανικά ἢ τῆς Πάρας (γαλλ. noix d'Amérique ἢ du Bresil, ἀγγλ. Para ἢ Brazilian nuts).

Βερίκοκκέα *Armenica vulgaris*, γαλλ. Abricotier, ἀγγλ. Apricot-tree, τουρ. Καϊσί ἢ Ζερνταλί ἐναχού δὲ καὶ Μισμίς οἶκος. Ἀμυγδαλοειδῶν, τ. 'Ροδοειδῶν) δ. συλλοβόλον, ὀπωροφόρον, ἴθαγ. τῆς Σινικῆς. Εἰς τὰς βρεγομένας ὑπὸ τῆς ἀνατ. λεκάνης τῆς Μεσογείου χώρας, τὸ δ. τοῦτο φαίνεται νὰ εἰσῆλθῃ κατ' ἀρχὰς περὶ τὸν πρῶτον μ. Χ. αἰῶνα, πιθανῶς δὲ διὰ μέσου τῆς Ἀρμενίας, διότι ἀρμενικά μῆλα ὀνομάζει τὰ βερίκοκκα, ὁ Διοσκρ., ὅστις λέγει ὅτι βρομαῖστί ὀνομάζοντο πρεκόκια ἢ πρῶϊμα μετ' τὸ ὄνομα τοῦτο δὲ πράγματι ἀναφέρονται τὰ βερίκοκκα ὑπὸ τοῦ Πλινίου καὶ τοῦ Κολουμέλλα. Ἀλλὰ καὶ ὁ Γαλιῆος ὀνομάζει αὐτὰ πρεκόκια, διατηρήθη δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἡλλοιωμένον καθ' ἅπασαν σχεδὸν τὴν Εὐρώπην (γαλλ. Abricots, ἀγγλ. Apricots, γερμ. Apricose, ἰταλ. Abricocci, ἰσπαν. Albaricoque). Ὑπὸ τὸ ὄνομα βερίκοκκον ἀναφέρεται ὁ καρπὸς οὗτος τὸ πρῶτον, καθ' ὅσον γνωρίζω, ὑπὸ τοῦ Δημοκρίτου («Γεωπονικά» 10, 73, 2). Προέκυψε δὲ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸ ὄνομα βερίκοκκον ἐκ παραφθορᾶς τοῦ λατινικοῦ πρεκόκιον ἢ πρεκόκκιον. Ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ τύπου τοῦ ὀνόματος βερίκοκκον φαίνεται νὰ κατάγεται καὶ τὸ διὰ τὸν αὐτὸν καρπὸν ἀραβικὸν ὄνομα berkuk ὃν ὅμως οἱ Ἀραβες ὀνομάζουσι καὶ michmich, ὡς ὀνομάζουσιν αὐτὸν ἐναχού καὶ οἱ Τούρκοι. Εἶνε δὲ τὸ ὄνομα michmich περσικῆς καταγωγῆς, διὸ θεωροῦμεν πιθανόν νὰ εἰσῆλθῃ ἢ Β. ἐναχού τῆς Ἀνατολῆς καὶ διὰ μέσου τῆς Περσίας. Ἀλλ' ἐν Ἠπειρῷ καὶ τισὶ διαμερίσμασι τῆς Θεσσαλίας τὰ βερίκοκκα ὀνομάζονται ζερνταλιά ἢ ζέρδελα (καὶ τὸ δένδρον Ζερδαλιά ἢ Ζαρνταλιά) ἐκ παραφθορᾶς βεβλῆως τῆς Ἰνδικῆς ὀνομασίας των Zardalu (de Candolle), ἣτις εἶνε ἐν γράσει καὶ παρὰ τοῖς Τούρκοις (ζερνταλί ἢ ζαρνταλί). Ὑπάρχει λοιπὸν ἔνδειξις πιθανῆς εἰσαγωγῆς τῆς Β. εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ διὰ τρίτης ὁδοῦ. Ἐν Κύπρῳ, πλὴν ὠρίσμενης διαφορᾶς περὶ ἧς γίνεται λόγος κατωτέρω, ἅπασαι αἱ ἄλλαι Β. ὀνομάζονται Χρυσομηλιές καὶ ὁ καρπὸς τῶν χρυσόμελων. Μετ' τὸ ἐλληνικώτατον τοῦτο ὄνομα εἶνε τὰ βερίκοκκα γνωστά καὶ εἰς τὴν νοτ. Ἰταλίαν crisomeli καὶ crisomoli), ἔθνη πιθανῶς διεδόθη τὸ δένδρον καὶ τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πλινίου, ὅστις ὑπὸ τὸ ὄνομα chrysomela (chrysomelianum malum τοῦ Κολουμέλλα) ἴσως ἔγνωε διαφορὰν Β. καὶ οὐχὶ Κυδω-

(1) Τοιαῦτα ἐκόμισε καὶ πωλεῖ τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σταδίου ἐδωδιμοπωλεῖον Παπαγιαννίτη.

νέας ὡς γενικῶς πιστεύεται. Αἱ μεγάλοι πυρηνόφοροι ὀπώραι (βερίκοκκα, ῥοδάκινα, προῦναι), ὧν ἡ σὰρξ δὲν εἶνε προσκεκολλημένη ἐπὶ τοῦ πυρήνος, ἐνομαζόνται παρ' ἡμῶν καίσιά (1). Ἀλλὰ μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο διακρίνεται παρὰ τοῖς Τούρκοις πρῶτος καὶ συνήθως γλυκοπύργος διαφορά Β., ἣν καὶ οἱ Κύπριοι διακρίνουσι μόνον ὑπὸ τὸ ὄνομα Καίσιά. Ἡ διαφορά αὕτη εἶνε ἡ παρ' ἡμῖν ὀνομαζομένη Τσαουλιά, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ Κησηλιά. Ἐκ τῶν ὀνομασιῶν τούτων ἡ δευτέρα πιθανῶς προέκυψεν ἐκ τοῦ τουρκικοῦ Καίσεβλι, τοῦ σημαίνοντος τὴν Καισάρειαν ὄθεν φαίνεται νὰ κατάγεται ἢ νὰ προήλθεν ἡ διαφορά. Σημειωτέον δὲ ὅτι οἱ καρποὶ τῆς διαφορᾶς ταύτης δὲν εἶνε πάντοτε καίσιά κατὰ τὴν παρ' ἡμῖν παραδεγμένην σημασίαν τῆς λέξεως, δ.δ. ἡ σὰρξ αὐτῶν δὲν ἀποσπᾶται τοῦ πυρήνος πάντοτε εὐκόλως. Τῆς Τσαουλιᾶς ἢ Κησηλιᾶς, ἢ κατὰ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Κυπρίους Καίσιᾶς, ὡς καὶ ἄλλων διαφορῶν Β., ὑπάρχουσι παραλλαγαὶ φέρουσαι καρποὺς ὧν οἱ πυρήνες ἐγκλείουσι ψίχην γλυκεῖαν· αἱ παραλλαγαὶ αὗται εἶνε αἱ παρ' ἡμῖν ὀνομαζόμεναι γλυκοπύργοι, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ γλυκοκόκκοι.

Ἡ Β. ἂν καὶ καλλιεργεῖται ἀπὸ πολλοῦ, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ἐκτενῶς, δὲν παρουσιάζει πολλὰς διαφορὰς· αὗται ἀνέρχονται εἰς 50 ὡς ἔγγιστα, ἐξ ὧν 15—20 ἀπαντῶσι καλλιεργούμεναι καὶ παρ' ἡμῖν. Πολλὰπλασιάζεται δὲ τὸ δ. τοῦτο διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ ἐπὶ τῆς ἀγρίας Β. (τῆς ἐκ σπορᾶς προσερχομένης), ἐπὶ τῆς Ἀμυγδαλῆς καὶ ἐπὶ τῆς Προῦνης. Αἱ ἐπὶ ταύτης ἐμβολιαζόμεναι Β. προτιμῶνται διὰ τὰ συχνὰ ἀρδεύμενα ἢ τὰ νοτεσὰ ἐδάφη, ἐνῶ διὰ τὰς ξηρὰς γαίας προτιμότεραι εἶνε αἱ ἐπὶ τῆς Ἀμυγδαλῆς ἐμβολιαζόμεναι. Ἡ ἐκ σπορᾶς προσερχομένη Β. εἰς θερμὰς γῶρας εἶνε μακρόβιος καὶ ἐνίοτε λαμβάνει μεγάλας διαστάσεις. Μεγάλην Β. ἧς ὁ κορμὸς παρὰ τὴν βάσιν του εἶχε διάμετρον 90 ἐ.μ. ἀπήνησα παρὰ τὰ Λεύκαρα τῆς Κύπρου. Καλλιεργεῖται δὲ σήμερον ἡ Β. κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐκτενῶς εἰς πάσας σχεδὸν τὰς παρ.μ. γῶρας ὡς καὶ ἐν Καλιφορνίᾳ καὶ Αὐστραλίᾳ. Ἡ Συρία, ἡ Ἰταλία, ἡ μεσημ. Γαλλία, ἡ Ἰσπανία, ἡ Καλιφορνία καὶ ἡ Αὐστραλία ἐξάγουσι κατ' ἔτος μεγάλα ποσὰ βερίκοκκων νωπῶν, ξηρῶν, θησαυρισμένων μετὰ ἡ ἄνευ σακχάρου, ὡς καὶ ἐν καταστάσει πολτοῦ. Ἀποξηραίνονται δὲ κατὰ προτίμησιν τὰ καίσιὰ βερίκοκκα χωριζομένης τῆς σαρκὸς τῶν εἰς δύο καὶ ἀφαιρουμένων τῶν πυρήνων, οἱ ὅποιοι εἶνε ἐπίσης ἐμπορεύσιμοι, διότι χρησιμοποιοῦνται ἀντὶ πικρῶν ἀμυγδάλων πρὸς λήψιν τοῦ ἐλαίου τῶν. Ἡ Δαμασκός, ἔνθα ἡ Β. ὀνομάζεται michmich, εἶνε τὸ κέντρον τῆς ἐν Συρίᾳ καλλιεργείας τοῦ εἶδους τούτου. Ἐξάγει δὲ ἡ Συρία κατ' ἔτος ξηρὰ βερίκοκκα περὶ τὰς 100 χιλ. ὀκ., ψίχην δὲ πυρήνων βερίκοκκων περὶ τὰς 25 χιλ. ὀκ. *Ἐτι μεγαλῆτερα ποσὰ τοιούτων προϊόντων ἐξάγουσιν αἱ Βαλεαρίδες νῆ-

(1) Οἱ βοτανικοὶ ὀνομάζουσι συμπυρήνους (Sympryrena, γαλλ. à noyau adhérent) τὰς μεγάλας πυρηνόφορους ὀπώρας ὧν ἡ σὰρξ εἶνε προσκεκολλημένη ἐπὶ τοῦ πυρήνος, ἐκπυρήνους δὲ (diapyrena, γαλλ. à noyau libre) ἐκείνας ὧν ἡ σὰρξ ἀποσπᾶται εὐχερῶς τοῦ πυρήνος.

σοι (Ισπανία). Ἀλλὰ τὰ ἀρίστα ξηρὰ βερικόκκα (ἀκέραια) παρασκευάζει καὶ ἐξάγει (εἰς μικρὰ ποσὰ) ἡ Γαλλία. Ἡ Συρία ἐξάγει πρὸς τούτους καὶ τὸν ἐκ πολλοῦ βερικόκκων εἰς φύλλα σκευαζόμενον πλακοῦντα, τὸν ἀραβιστί καὶ τουρκιστί καμάρ-ἐντινὲ ὀνομαζόμενον (χουσομηλόπηττα δὲ ἐν Κύπρῳ). Τοιοῦτον πλακοῦντα, ἀλλ' εἰς κύβους παρασκευαζόμενον, ἐξάγει καὶ ἡ Καλιφορνία. Ἰκανὴ ποσότης ξηρῶν βερικόκκων ἐξάγεται καὶ ἐξ Αὐστραλίας καὶ Καλιφορνίας. Ἐκ τῶν χωρῶν τούτων καὶ ἰδίως ἐξ Ἰταλίας καὶ μεσημ. Γαλλίας γίνεται κυρίως ἡ ἐξαγωγή τῶν κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Appert θησαυριζομένων βερικόκκων, τὰ ὅποια εἰσάγονται καὶ καταναλίσκονται κατὰ μεγάλη ποσὰ εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἄλλας βορείους τῆς Εὐρώπης χώρας, εἰς τὰς ὁποίας, ἕνεκα λόγων κλιματολογικῶν, ἡ καλλιέργεια τῆς Β. εἶνε λίαν περιορισμένη ἢ δὲν διεξάγεται ποσῶς. Νωπὰ βερικόκκα εἰς τὰς χώρας ταύτας εἰσάγονται μόνον ἀπὸ τῶν γεινιάνοντων αὐταῖς εὐκραστερέους τόπους. Ἐντούτοις ἀπὸ τινος ἤρχισεν ἡ εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἀποστολὴ νωπῶν βερικόκκων καὶ ἐκ τῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς Εὐέλπιδος Ἄγκρας, δι' εἰδικῶν δὲ ἀεροπλοίων (ἐφοδιασμένων μὲ ψυγεῖα), δι' ὧν μεταφέρονται ἀπὸ τὰς ἀπομακροσυσμένας ταύτας χώρας παντός εἴδους νωπὰ ἐδώδιμα, τὰ ὅποια καταφθάνουσιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐν ἀρίστη καταστάσει. Ἄριστα προϊόντα πρὸς βρώσιν βερικόκκα εἶνε τὰ τῆς διαφορᾶς *Precoce Brunel*, ἣτις καλλιεργεῖται εἰς τὴν μεσημ. Γαλλίαν. Ὁ καρπὸς τῆς διαφορᾶς ταύτης εἶνε ὑσφοριαικὸς καὶ ἔχει διάμετρον πέντε περίπου ε. μ. ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶνε στερεὰ, εὐγυμος καὶ εὐσμοτάτη. — Δευτερεύοντα προϊόντα τῆς Β. εἶνε τὸ κόμμι καὶ τὸ ξύλον αὐτῆς. Καὶ τὸ μὲν κόμμι, ἂν καὶ οὐχὶ πλήρως διαλυόμενον ἐν ψυχρῷ ὕδατι, χρησιμεύει οὐχ ἥττον εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τιμᾶται πρὸς 1 1/2 — 2 drg. κατ' ὄκ., τὸ δὲ ξύλον, συμπαγές, σκληρὸν καὶ ἐπιδεκτικὸν στιλβώσεως, εἶνε χρήσιμον εἰς τὴν τορευτικὴν καὶ τὴν ἐπιπλοποιίαν.

Δύο εἶνε αἱ κυριώτεροι νόσοι τῆς Β. ἡ κομμίωσις καὶ ὁ σφακελισμὸς ἡ σήψις τῶν βίξων. Διὰ τὰ αἴτια τὰ προκαλοῦντα τὴν ἀνάπτυξιν τῶν νόσων τούτων καὶ διὰ τὰ μέσα πρὸς πρόληψιν ἢ περιστολὴν αὐτῶν ἐλέγχθησαν τὰ δεόντα εἰς τὸ περὶ Ἀμυγδαλῆς κεφάλαιον. Οὐχὶ ἀσημάντους ζημίαις προξενεῖ ἐνίοτε εἰς τὴν Β. καὶ ἡ κάμπη Μικρολεπιδόπτερου ἐντόμου τῆς ομάδος τῶν Πυραλίδων. Καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην αὐτοῦ γενεάν ἡ κάμπη του προσβάλλει τοὺς νεαρωτάτους ἐπιπλαστοὺς κατατρώγουσα τὰ μόλις ἀναπτυσσόμενα φύλλα, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ καρποῦ. Οἱ κατὰ τὴν ἑνδεκάτην τῆς βλαστήσεως καὶ κατὰ τὴν ἄνθησιν ψεκασμοὶ δι' ἀρσενικούχου διαλύσεως ἢ διὰ βαθμολογημένου ἀποβρέγματος καπνοῦ (β. λ.) προλαμβάνουσι τὰς οὕτω προξενουμένας ζημίας. Ὁ φέλιμος εἶνε προστούτοις πρὸς πρόληψιν τῶν ὑπὸ τούτου καὶ ἄλλων παρσιτίων προξενουμένων ζημιῶν, ἡ ἐπίχρισις τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν κυριωτέρων κλάδων τοῦ δένδρου πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς βλαστήσεως διὰ πυκνῆς διαλύσεως ἀσβέστου. Ἡ ἐπίχρισις ἀνανεοῦται ἐὰν τὴν πρώτην ἢ θύειεν ἀποπλύνει ἢ βροχῇ πρὸ τῆς παρσιτίσεως τοῦ μεγάλου Μαΐου.

Ἡ Β. εἶνε δένδρον καρποφόρον τῶν μεσημ. ἰδίως χωρῶν, εὐδοκιμεῖ δὲ ἰδιαζόντως εἰς πορίμους, βαθείας ἀσθεστοαργιλώδεις γαίας ὡς καὶ εἰς ποταμογώτους· ἀλλὰ καὶ τὰ ἤφαιστειογενῆ ἑδάφη εἶνε κατάλληλα διὰ τὴν καλλιέργειαν αὐτῆς. Εἰς χώρας αὐχμηράς καὶ εἰς γαίας φύσει ξηράς αἱ θεριναὶ ἀρδεύσεις εἶνε ἀπαραίτητοι. Ἀναλόγως τῆς χρησιμοποιουμένης διαφορᾶς καὶ τῆς ποιότητος τοῦ ἑδάφους κανονίζεται ἡ τηρητέα κατὰ τὴν φύτευσιν ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασις τῶν δένδρων, ἣτις ποικίλλει μεταξὺ 4 καὶ 8 μ. Ἡ κατ' ἔκτασιν καλλιέργεια τοῦ δ. τούτου εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἰδίως εἰς τὰ παράλια καὶ τὰς νήσους, δύναται ν' ἀποβῆ λίαν ἐπικερδῆς (σήμερον βεβαίως ἐπικερδεστέρα τῆς καλλιέργειας τῆς Ἀμπέλου καὶ ἰδίως τῆς Σταφιδαμπέλου), διότι ὁ καρπὸς αὐτοῦ νωπὸς καὶ ἰδίως ξηρὸς (1) ἢ θησαυριζόμενος εἶνε προϊόν τὸ ὅποιον εὐρίσκει πάντοτε προθύμους ἀγοράς. Προθύμους ἀγοραστὰς (ἰδίως φαρμακοποιούς) εὐρίσκουσι πάντοτε καὶ οἱ πυρῆνες τῶν βερικόκκων, οἱ ὅποιοι, ὡς εἶπομεν ἄνωτέρω, χρησιμοποιοῦνται ἀντὶ πικρῶν ἀμυγδάλων. Τριετὴς φυτεία Β. ἀρχίζει νὰ καρποφορῇ· ἐξακολουθεῖ δὲ καρποφοροῦσα ἐπὶ δεκάδας ἐτῶν εἰς ἕδαφος πρόσφορον καὶ ὑπὸ κλίμα εὐνοϊκόν, οἷον εἶνε τὸ τῶν παραλίων καὶ τῶν πλείστων νήσων τῆς Ἑλλάδος.

Βερονία (*Vernonia*, ἀγγλ. Iron weed, τ. Συνθέτων)· γ. περιλ. περί τὰ 300 εἶδη· φ. θαμνώδη καὶ πώδη, ἐτήσια ἢ πολυετῆ· τινὰ κοσμητικὰ, τὰ πλεῖστα ἴθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ Β. ἢ μεταξώδης, Β. ἢ σκορπιειδῆς, Β. ἢ εὐσομοτάτη (*V. sericea*, *V. scorpioides* καὶ *V. odoratissima*), καὶ τὰ τρία ἴθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς.

Βερονίκκν, (*Veronica*, γαλλ. Véronique, ἀγγλ. Canser-wort, ἢ Speedwell, τ. Γρομφαδιωδῶν)· εἶδη περί τὰ 160· φ. πώδη, θαμνώδη καὶ σπανιότερον δεν-

(1) Τὸ βερικόκκον εἶνε ἐκ τῶν πρωϊμωτέρων ὄπωρῶν, ἡ δὲ ἀποξήρανσις αὐτοῦ ὑπὸ τὸ ἡμέτερον κλίμα δέον νὰ γίνεται οὐχὶ διὰ τῶν ἀποξηραντικῶν μηχανῶν, τὰς ὁποίας κατ' ἀνάγκην χρησιμοποιοῦσι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἰς βορειότερας τῆς ἡμετέρας χώρας, ἀλλὰ τῇ βοήθειᾳ τῆς θερμότητος τοῦ ἡλίου, διότι καὶ οἰκονομικωτέρα, καὶ ἀπλουστέρα, καὶ τελειότερα εἶνε ἡ μέθοδος αὕτη. Ταύτην δὲ ἀκριβῶς τὴν μέθοδον μεταχειρίζονται κατὰ προτίμησιν διὰ τε τῶν βερικόκκων καὶ τῶν ἄλλων ὄπωρῶν ἀποξήρανσιν καὶ ἐν Καλιφορνίᾳ, ἔνθα τὸ κλίμα εἶνε ὅμοιον τοῦ τῆς ἡμετέρας χώρας καὶ ὅπου αἱ μηχαναὶ δι' ἄλλας γεωργικὰς ἐργασίας εἶνε ἐν κοινῇ χρήσει. Οὐχὶ δὲ μόνον περιττὴ ἀλλὰ καὶ ἐπιβλαβὴς εἶνε ἡ κατὰ τινὰ γενομένην τῷ 1911 ἐν Ἀθήναις δοκιμὴν ἐφαρμοσθεῖσα ζεμάτισις τῶν βερικόκκων πρὸ τῆς ἀποξήρανσεως τῶν, διότι τῶν ζεματιζομένων βερικόκκων καὶ τὸ χρῶμα, καὶ ἡ γεῦσις, καὶ ἡ σύστασις ἀλλοιοῦνται. Πλείστερα περὶ ἀποξήρανσεως βερικόκκων βλ. εἰς «Νέα Γεωπονικά», 1911, σελ. 1025.

δρώδη τινά κοσμητικά ἢ ἄλλως χρήσιμα. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 31 ἐν οἷς καί
 α') Β. ἡ **Ἀναγαλλίς** (V. Anagallis, γαλλ. Mouron d'eau, ἀγγλ. Water Pimpernel),
 β') Β. ἡ **Βεκκαβούγκια** (V. Beccabunga, γαλλ. Cresson-de-chien ἢ Salade-de-
 Chouette, ἀγγλ. Brook Lime) καὶ γ') Β. ἡ **φαρμακευτικὴ** (V. officinalis,
 γαλλ. Véronique mâle ἢ Thé d'Europe, ἀγγλ. Medicinal-tea, Fluellen, Speed-
 well ἢ Groundhele), καὶ τὰ τρία φαρμακευτικά· ἀπαντῶσι πανταχοῦ σχεδόν
 τῆς Εὐρώπης, ἐνιχού δὲ λαχανεύονται.

Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευμένων πρὸς κόσμον εἰδῶν εἶνε καὶ α') Β. ἡ
διεφφεμπάχειος (V. Dieffenbachii, β') Β. ἡ **κίρκειος** (V. Kirkii), γ') Β. ἡ
κολενσόειος (V. Colensoi), δ') Β. ἡ **λυκοποδιοειδής** (V. lycopodioides), ε')
 Β. ἡ **ὠραία** (V. speciosa), πάντα ἴθαγ. τῆς Ν. Ζηλανδίας. Πολλαπλ. εὐχερῶς
 διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων. Β. ἡ **συριακὴ** (V. syriaca), ἴθαγ. τῆς Συρίας,
 εἶνε εἶδος ἐτήσιον καὶ ἀπαντᾷ θεραπεύμενον καὶ παρ' ἡμῖν.

Βερτολονία (Bertolonia, τ. Μελανοστομαδῶν) γ. περιλ. φ. πώδη, πο-
 λυετῆ, μικρά, μᾶλλον ἔρποντα, θεραπεύμενα διὰ τὸ ἐκτάκτως κοσμητικὸν φύλ-
 λωμά των. Εἶδη 6, πάντα ἴθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς. Β. ἡ **μαρμαρῶδης** καὶ Β. ἡ
σικτιῆ (B. marmorata καὶ B. maculata) ἀπαντῶσι θεραπεύμενα καὶ παρ' ἡμῖν

Βέρτολο, βλ. Κράμβη ἢ λαχανώδης.

Βισκαρία (Viscaria), βλ. Φυσοειδές.

Βετέλιον, βλ. Πέπερι τὸ Βετέλιον καὶ Ἀρέκα.

Βετούλη (Betula, τ. Κυπελλοφόρων) γ. περιλ. θάμνους καὶ δένδρα δασικά,
 ἴθαγ. τῆς βορ. Εὐρώπης, τῆς βορ. Ἀσίας καὶ τῆς βορ. Ἀμερικῆς. Εἶδη περὶ τὰ
 25. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Β. ἡ **λευκὴ** (B. alba, γαλλ. Bouleau com. Bouil-
 lard ἢ Bois à balais, ἀγγλ. Silver ἢ White Birch), δ. ἴθαγ. τῆς βορ. Εὐ-
 ρώπης, δασικόν, βιομηχανικόν καὶ κοσμητικόν. Ὑφύεται καὶ μέχρις 20 μ. ἀπαν-
 τᾷ δὲ ὑπὸ πολλὰς διαφορᾶς. Τὰ εὐλύγιστα καὶ μακρὰ κλωνία τοῦ χρήσιμα πρὸς
 κατασκευὴν σαρώθρων ὃ τῆς ἀνοιξέως ἄφθονος χυμοῦ τοῦ ζυμούμενος τρέπεται εἰς
 εὐγευστον οἶνοπνευματώδες ποτόν· ἐκ τοῦ φλοιοῦ τοῦ δι' ἀποστάξεως ἐπιτυγχάνεται
 εἶδος ὑγροπίσης χρήσιμης ἐν Ῥωσίᾳ εἰς τὴν κατεργασίαν τῶν εὐδσμων ῥωσικῶν
 δερμάτων (τῶν **τελατινίων**). Ὡς κοσμητικὰ εἶδη χρησιμοποιοῦνται ἐπίσης καὶ Β.
 ἡ **μέλαινα**, Β. ἡ **ξανθὴ** καὶ Β. ἡ **παπυροφόρος** (B. nigra, B. lutea καὶ B. papy-
 rifera ἢ papyracea, ἀγγλ. Paper Birch), καὶ τὰ τρία ἴθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς.
 Τοῦ τελευταίου ὁ φλοιὸς χωρίζεται εὐχερῶς κατὰ λεπτὰ φύλλα ὁμοιάζοντα
 πολὺ πρὸς λεπτὸν χάρτην χρώματος ἀνοικτοῦ καστανίνου πεποικιλμένον με λε-
 πτὰς καὶ διακεκομμένας γραμμὰς βαθυτέρου χρώματος. Τῆς βορ. Ἀμερικῆς ἴθαγ.
 εἶνε ὡσαύτως Β. ἡ **εὐκαμπτος** (B. lenta, ἀγγλ. Sweet Birch), ἣς τὰ φύλλα ἀπο-
 σταζόμενα παρέχουσι μυρεψικὸν αἰθέριον ἔλαιον. Ἀπασῶν τῶν Β. τὸ φύλλωμα ἀπο-
 τελεῖ ἐκλεκτὴν κτηνοτροφικὴν οὐσίαν, ἀπασαὶ δὲ εὐδοκίμοισιν εἰς ψυχροὺς τόπους.

Βετονικὴ (Betonica, γαλλ. Bétaine, ἀγγλ. Betony, τ. Χειλανθῶν) γ.
 περιλ. φ. πώδη πολυετῆ. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. α') Β. ἡ **αὐσκνέχτειος** (B.

Haussknechtii), ἥτις φέρεται εἰς τὴν Πίνδον, β') Β. ἡ Ἄλωπέκουρος (B. Alopecurus ἢ Jacuini), ἡ ἀπανῶσα εἰς τὸν Παρνασσὸν ἐνθα ὀνομάζεται κν. Μπετόνικα, γ') Β. ἡ ἑλληνική (B. graeca ἢ scardica), ἰθαγ. τῆς Πίνδου, καὶ δ') Β. ἡ φαρμακευτική (B. officinalis ἢ Stachys Betonica), ἡ ἀπαντῶσα ἐν Λακωνίᾳ καὶ Κεφαλληνίᾳ καὶ κν. ὀνομαζομένη Πριονίτης. Τὸ εἶδος τοῦτο, ὅπερ ἀπαντᾷ καὶ πολλαχοῦ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης, ἐφημιζέτο ἄλλοτε διὰ τὰς θεραπευτικὰς του δυνάμεις, εἰς τοῦτο δὲ ἀναφέρεται καὶ ἡ τοῦ Διοσκρ. Βεττονική ἢ Βρεταννική. Εἰς εἶδος Βεττονικῆς πρέπει ν' ἀναφέρεται καὶ τὸ Κέστρον τοῦ Διοσκρ., ὅστις λέγει ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι τὸ ὀνόμαζον Οὐβεττονικήν.

Βήχιον τὸ διτόφυγον (Tussilago Farfara, γαλλ. Pas d'âne, ἀγγλ. Colt's foot), τὸ Βήχιον ἢ Χαμαιλεύκη τοῦ Διοσκρ., ὅπερ κν. ὀνομάζεται Χαμόλευκα φ. ποῦδες, πολυετές, φαρμακευτικόν, (φρμ. Βηχίου φύλλα, Folia Farfarae), τῆς τ. τῶν Συνθέτων, κν. ἐν Ἑλλάδι: καὶ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς λοιπῆς Εὐρώπης. Ποικιλόφυλλος διαφορά αὐτοῦ θεραπεύεται πρὸς κόσμον.

Βίβλος, βλ. Βύβλος.

Βιβούθρον (Viburnum, γαλλ. Viorne, τ. Αἰγοκληματωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 80 εἶδη θ. καὶ δ. ὧν πολλὰ κοσμητικά. Τῆς ἑλλ. γλωρ. ἀναφέρονται τὰ καὶ ἄλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἀπαντῶντα Β. ἡ Λαντάνα (V. Lantana, γαλλ. Man-cienne, ἀγγλ. Wayfaring-tree), ὅπερ εἶνε πιθανῶς ἡ Θραύπαλος τοῦ Θεοφρ. καὶ ἀπαντᾷ ἀνα τὸν Παρνασσὸν καὶ τὸν Χελμόν ἐνθα ὀνομάζεται κν. Κληματοίδα, καὶ Β. ἡ Ψευδοδάφνη (V. Tinus, γαλλ. Laurier-Tin, ἀγγλ. Laurus-Tinus), αὐτοφύες ἐν Κερκύρα. Ταῦτα ὡς καὶ Β. τὸ εὐοσμώτατον (V. odoratissimum), ἰθαγ. τῆς Σινικῆς, καὶ Β. τὸ χιονανθές (V. Opulus, γαλλ. Boule-de-neige ἢ Obier, ἀγγλ. Cranberry-tree, Dog, Marsh ἢ Water-Elder ἢ Guelder-Rose), ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς βορ. Ἀμερικῆς, εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων πρὸς κόσμον. Β. τοῦ προουνοφύλλου (V. prunifolium, ἀγγλ. Black-Haw, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς), ὁ φλοιὸς εἶνε φαρμακευτικὸς.

Βιγανδία (Wigandia), βλ. Οὐίγανδία.

Βίγκα (Vinca, γαλλ. Pervenche, ἀγγλ. Periwinkle, τ. Ἀποκυνωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 100 εἶδη φυτὰ πώδη πολυετῆ καὶ φρυγανώδη ἀειθαλῆ: τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, πολλὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. τὰ καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην ἀπαντῶντα α') Β. ἡ ἐλάσσων (V. minor, γαλλ. Petite Pervenche), ἡ κ. Ἀγριολήτσα, β') Β. ἡ μεΐζων (V. major, γαλλ. Grande Pervenche, ἀγγλ. Band-plant ἢ Cut-finger) καὶ γ') Β. ἡ πώδης (V. herbacea). Τὸ πρῶτον φαρμακευτικόν, καὶ τὰ τρία ἐκ τῶν ὀλίγων κοσμητικῶν φ. τὰ ὅποια εὐδοκίμοισι καὶ εἰς συσκίους τόπους. Κοσμητικὸν εἶδος εἶνε προσέτι Β. ἡ ῥόδινος (V. rosea), ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς. Εἰς ἐν τῶν ἰθαγ. τῆς Ἑλλάδος εἰδῶν ἀναφέρεται πιθανῶς ἡ Κληματίς τοῦ Διοσκρ.

Βιγνία (Vignia), βλ. Δόλιχος.

Βιγνονειῶδη (Bignoniaceae) πολυμελής τ. Δικοτλδ. περιλ. δ. καὶ θ.

ἀναρριχωμένους ἢ μὴ. Πολλὰ εἶδη κοσμητικά (γ. Βιγνονία, Ἐκκρεμόκαρπος, Ἰακαράνθη, Κατὼλη, Παρμεντιερία, Ταβεβουία. Τέκωμα κ. ἄ.).

Βιγνονία (Bignonia, τ. Βιγνονειωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 120 εἶδη τὰ πλείεστα ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς· πολλά κοσμητικά καὶ ἄλλως χρησιμὰ· τινὰ δ., τὰ πλείεστα θ. ἀναρριχώμενοι ἢ μὴ. Β. ἡ **ὄνουχωτή** (B. Unguis Cati), ἰθαγ. τῆς κεντρ. Ἀμερικῆς, ἀπαντᾷ θεραπευόμενον καὶ παρ' ἡμῖν. Β. ἡ Χίκα (B. Chica), ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας, περιέχει τὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα pasta-chica ἢ caracuru γνωστὴν ἐν τῷ ἐμπορίῳ ἐρυθρὰν βαφικὴν οὐσίαν. Διὰ τινὰ ἄλλα εἶδη κοσμητικά θεραπευόμενα καὶ παρ' ἡμῖν καὶ κν. γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα Βιγνονία βλ. Τέκωμα.

Βίκος (Vicia, τ. Ἐλλοβοκάριον) γ. περιλ. περί τὰ ἑκατὸν εἶδη φ. ποώδη, ἐτήσια, διετή καὶ πολυετή· πολλά κτηνοτροφικά καὶ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσφ. 34 ἐν οἷς καὶ α') Β. ὁ ἀμφίκαρπος (V. amphicarpa), ἐτήσιον, τὸ τοῦ Θεοφρ. Ἀρακῶδες. β') Β. ὁ δασύκαρπος (V. dasycarpa, ἢ varia), διετές, ὁ κν. Ἀγριοαρακάς καὶ ἐν Θέρῳ Σκοτισμάρα. γ') Β. ὁ ἡμερος (V. sativa, γαλλ. Verve, ἀγγλ. Vetch), ἐτήσιον, ὁ γνωστότατος κτηνοτροφικὸς Βίκος, τὸ Βίκιον τοῦ Γαλανοῦ. ἢ Βικιά τῶν «Γεωπονικῶν» (3, 6, 7)· εἶδος καλλιεργούμενον πολυαγῶ. δ') Β. ὁ λεπτόφυλλος (V. tenuifolia), πολυετές, τὸ κ. Ἀγριόχυρο (ἐν Αἰγίνῃ) ἢ Καβαλλεροῦ, ὅπερ εἶς τινὰ ὄρεινὰ χωρία τῆς Κύπρου καλλιεργεῖται ὡς κτηνοτροφικὸν καὶ ὀνομάζεται κν. Μαυροάχερο ἢ Φακάχερο. ε') Β. ὁ νόθος (V. hybrida), ἐτήσιον, τὸ κν. Ἀγριοκκουκί. καὶ ς') Β. ὁ σιβθόρπειος (V. Sibthorpii), πολυετές, τὸ κν. Ἀγριοαρακάς ἢ Ἀγριόβικος. Τὸ πρῶτον εἶδος, Β. ὁ ἀμφίκαρπος, παρουσιάζει τὸ ἐξῆς· σπάνιον φαινόμενον· πλὴν τῶν ἑναερίων καρποφόρων βλαστῶν του ἀναπτύσσει τοιοῦτους καὶ ὑπόγειους. Οἱ ὑπόγειοι οὗτοι βλαστοὶ εἶνε ὑπόχωροι καὶ ἀφυλλοί, φέρουσι δὲ ἄνθη μικρότερα καὶ μὴ ἐπανοίγοντα, ἐξ ὧν προκύπτουσι καρποὶ ὅμοιοι τῶν ὑπεργείων μορφουμένων. Ὁμοίως φύσεως εἶνε καὶ Λάθυρος ὁ ἀμφίκαρπος, ἔνεκα δὲ τῆς διπλῆς ταύτης καρποφορίας τῶν ὁ Θεοφρ. ὀνομάζει τὰ φ. ταῦτα ἀμφίκαρπα (Φ. I. 1, 6, 12—βλ. καὶ Ἀραχίς, Βοάυδεια, Κερστιγγία καὶ Τριφύλλιον τὸ ὑπόγειον).

Βικτωρία ἢ βαδιλικὴ (Victoria regia, ἀγγλ. Royal water Lily ἢ Water maize, τ. Νυμφαιωδῶν), μεγιστοπρεπέστατον γιγάντειον ὑδρόβιον φ. ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς. Ἀπαντᾷ εἰς στάσιμα ἢ βραδέως κινούμενα γλυκὰ ὕδατα. Θεραπεύται εἰς τινὰ θερμοκλίμα τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως τῆς Ἀγγλίας, ἔνθα τὸ πρῶτον εἰσῆχθη ἐξ Ἀμερικῆς. Φέρει ρίζωμα σαρκῶδες, φύλλα δὲ περιφερῆ, διαμέτρου 1 1/2—2 μ., ἔχοντα ἴσυν ἀνεστραμμένην καὶ ἐπιπλέοντα ἐπὶ τοῦ ὕδατος δίκην μεγάλων δίσκων. Ἡ ἄνω ἐπιφάνειά των εἶνε λεία καὶ ζωηρῶς πρασίνη, ἢ δὲ κάτω, ἥτις ἔρχεται εἰς συνάφειαν μετὰ τοῦ ὕδατος, εἶνε σπογγώδης, χλωῆδης καὶ συνήθως πορφυρᾶ, ὀπλισμένη δὲ μὲ πικρὰ καὶ ἰσχυρὰ νεῦρα καὶ ὀξείας κερατώδεις ἀκάνθας. Τὰ ὡσαύτως ἐπιπλέοντα ἄνθη του ὁμοιάζουσι πρὸς μέγιστα πολυπέταλα ῥόδα, ἔχουσι διάμετρον 30—40 ἐ.μ. καὶ εἶνε εὖσση καὶ λευκὰ κατ'

ἀρχάς, ξυλόχορα δὲ περὶ τὸ τέλος τῆς ἀκμῆς των. Ὁ καρπὸς τοῦ εἶδους τούτου εἶνε μεγάλη πρασινὴ βᾶξ ἐγκλείουσα πολλά, ὡσιδῆ, μεγάλα σπέρματα ἐσθίονα ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῶν χωρῶν εἰς ἅς φύεται τὸ θαυμάσιον τοῦτο φυτόν.

Βιλλβεργία (*Billbergia*, τ. Βρομελεϊωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 35 εἶδη ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν φ. πωδῆ πολυετῆ πλειστα κοσμητικά. Β. ἢ νεύουσα, Β. ἢ λιβονιανὴ καὶ Β. ἢ ὠρυγγόχρους (*B. nutans*, *B. liboniana* καὶ *B. zebra*), καὶ τὰ τρία ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς ἀπαντῶσι θεραπευόμενα καὶ παρ' ἡμῖν.

Βιλλύγβεια (*Willughbeia*), βλ. Οὐίλλύγβεια.

Βίξα *Bixa*, τ. Βιζωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 160 εἶδη ἰθαγ. χωρῶν τροπ. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Β. ἢ ὄρελλάνιος (*B. Orellana*, γαλλ. *Rocouyer*, ἀγγλ. *Arnatto-plant*) μικρὸν δ. ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς, ἐγκληματισθὲν καὶ καλλιεργούμενον ἤδη καὶ εἰς ἄλλας τροπ. χώρας. Ὁ καρπὸς του εἶνε διχότομος κάψα ἐγκλείουσα περὶ τὰ 20 πεπλατυσμένα σπέρματα τὰ ὅποια καλύπτονται ὑπὸ ἀφθόου κολλώδους ἐρυθρᾶς ὕλης. Ἡ ὕλη αὕτη ἀποτελεῖ πολύτιμον βαφικὴν οὐσίαν, γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα ὄρελιάνιος βαφῆ (γαλλ. *rouge* ἢ *orlean*, ἀγγλ. *arnatto*), χρησιμοποιομένην δὲ πρὸς βαφὴν τῆς μετάξης ὡς καὶ τοῦ τυροῦ, τοῦ βουτύρου, τῆς σοκολάτας καὶ ἄλλων ἐδωδίων. Μόνη ἡ Γαλλία εἰσάγει ἐτησίως περὶ τὰς 200 χιλ. χιλιομ. ὄρελιάνιου βαφῆς. Σημειωτέον δὲ ὅτι τὴν χρησιμότητα τῆς βαφικῆς ταύτης οὐσίας ἐδιδάχθησαν οἱ Εὐρωπαῖοι ὑπὸ τῶν ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς οἱ ὅποιοι ἐχρησιμοποιοῦν αὐτὴν ἀπὸ ἀμνημονεῦτων χρόνων.

Βιζώδη (*Bixaceae*) τ. Δικοτλδ. περιλ. θ. καὶ δ. πολλά κοσμητικά καὶ ἄλλως χρήσιμα (γ. Ἀθερία, Ἀζάρα, Βίξα, Γυναίκοκάρδιον, Φλακουρτία κ. ἄ.).

Βιόλα, βλ. Ματθαιολία, Χείρανος.

Βιολέττα, βλ. Ἴον τὸ εὖσμον, Ματθαιολία, Χείρανος.

Βιότη (*Biota*), βλ. Θυία.

Βιόφυτον τὸ εὐαἰσθητόν (*Biophytum sensitivum*), πωδῆς, πολυετές, ὡς τ. τῶν Γερανιωδῶν, ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδῶν καὶ τῆς Σινικῆς τὰ φύλλα του ἔχουσι τὴν ιδιότητα νὰ συμπτύσσωνται εὐθὺς ὡς θιγῶσι (βλ. καὶ Μιμηλῆ).

Βίσκαρία (*Viscaria*), βλ. Ἰξεύτρια.

Βίσκον (*Viscum*), βλ. Ἰξία.

Βίσκος, βλ. Ἀλθαία.

Βισμία (*Vismia*), βλ. Ὑπερικὸν τὸ γουάινιον.

Βλανδφορδία (*Blandfordia*, τ. Λειριωδῶν) γ. περιλ. φ. βολβόρριζα, κοσμητικά, ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ Β. ἢ χρυσοανθῆς καὶ Β. ἢ πυρὰ (*B. aurea* καὶ *B. flammea*).

Βλαστώρια ὀνομάζονται κν. οἱ λαχανοῦμενοι τρυφεροὶ ἐδωδῖοι βλαστοὶ διαφόρων φ. ἰδίως Σταυρανθῶν. Ἀπὸ τίνος καλλιεργείται εἰς τοὺς παρὰ τὰς Ἀθήνας λαχανοκῆπους διαφορὰ Κιχωρίου (β. λ.), οὐτίνος οἱ πολυάριθμοι καὶ τρυφεροὶ βλαστοὶ πωλοῦνται εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ὑπὸ τῶν πλανοδίων λαχανοπωλῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ῥαδικαβλάσταρα (βλ. καὶ Ὁρμενος).

Βλάχλα, δ. ὁ ἐν Κερκύρα Πτέριδος τῆς ἀετίου. Βλάχνον παρ' ἀρχαίοις συνώνυμον τοῦ Πτέρις (κατὰ Φαινίαν παρ' Ἀθην. Β, 61) ὠνομάζετο καὶ Βλῆ-
χνον (Διοσκρ.) καὶ Βλῆχρον (Θεοφρ.) καὶ Βλῆτρον.

Βλῆτον (*Amarantus* ἢ *Albersia*, τ. Ἀμαραντώδων) γ. περιλ. περί τὰ 50 εἶδη φ. ποώδη, τὰ πλείστα ἐτήσια, πολλά ζιζάνια, ἄλλα κοσμητικά ἢ ἄλλως χρήσιμα. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 6 ἐν οἷς καὶ α') Β. τὸ κοινὸν (*Am.* ἢ *Albersia Bletum*), Β. τὸ λευκὸν (*A. albus*) καὶ γ') Β. τὸ ὀπισθότροφον (*A. retroflexus*), καὶ τὰ τρία ἐτήσια καὶ κν. πολλαχοῦ τὰ δύο τελευταία ὠνομάζονται κν. Ἀγριόβλητα, τὸ δὲ πρῶτον Βλῆτο, Βλῆτρο, ἢ Γλῆντρος (ἐν Κρήτῃ) εἶνε δὲ τοῦτο τὸ κατ' ἐξοχὴν Βλῆτον ἢ Βλίτον τῶν ἀρχαίων ἐλαχανεύετο δὲ τὸ πάλαι ὡς λαχανεύεται καὶ σήμερον ἔτι, ὅτε καὶ καλλιεργεῖται ὡς λαχανικόν.

Εἶδη τινά, ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας, θεραπεύονται πρὸς κόσμον καὶ ἀπαντώσιν ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς τοιαῦτα δὲ εἶνε καὶ Β. τὸ εὐεῖδές (*A. speciosus*), Β. τὸ ἰτεόφυλλον (*A. salicifolius*), Β. τὸ κερκοφόρον (*A. caudatus*), τὸ κν. ἐν Κύπρῳ Σταθῶρι, Β. τὸ τρίχρον (*A. tricolor*), Β. τὸ ὑποχονδριακόν (*A. hypochondriacus*) κ. ἄ. Τινὰ τῶν φ. τούτων πολλαχοῦ τῆς Ἀσίας καὶ ἐν-
αχοῦ τῆς Ἀμερικῆς καλλιεργεῖνται ἐκτενῶς ὡς λαχανικά ἢ καὶ διὰ τὰ μικρά, ἄφθονα, ἀμυλοῦχα καὶ ἐδώδιμα σπέρματά των. Περί τοῦ τῶν νεωτέρων βοτα-
νικῶν γένους *Bletum* βλ. Ψευδόβλητον.

Βλητώδη, βλ. Ἀμαραντώδη.

Βλάχνον (*Blechnum*, τ. Πτεριδώδων) γ. περιλ. περί τὰ 20 εἶδη φ. ποώδη πολυετῆ τὰ πλείστα ἰθαγ. τροπ. χωρῶν, πολλά κοσμητικά. Τὸ μόνον τῆς ἑλλ. γλωρ. εἶδος εἶνε Β. τὸ σταχυῶδες (*B. spicant*). Δενδρώδη μορφήν λαμβάνει καὶ λίαν κοσμητικὸν εἶνε Β. βραζιλιανὸν (*B. brasiliense*), ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς. Περί τοῦ Βλήχνου τοῦ Διοσκρ. καὶ τοῦ Βλήχρου τοῦ Θεοφρ. βλ. Βλάχνα.

Βλήχων, Βληχῶνι καὶ Βληχοῦνι, βλ. Ἠδύσμος ὁ Γλήχων.

Βλίτον, βλ. Βλῆτον.

Βλογιά, βλ. Ἀνθραξ τῆς Ἀμπέλου.

Βοάγδεζια ἢ ὑπόγειος (*Voandzeia subterranea*, γαλλ. *Haricot de terre*, ἀγγλ. *Bombara Ground nut* ἢ *Underground Bean*, τ. Ἐλλοβοκάρπων), φ. ἐτήσιον, ἰθαγ. τῆς Μιδαγασκάρης καὶ τῆς δυτ. Ἀφρικῆς, ἔνθα καλλιεργεῖται διὰ τὰ ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους μορφοῦμενα καὶ ὠριμάζοντα βρώσιμα σπέρματά του. Εἶδος στενωῶς συγγενές τῆς Ἀράχweis, καλλιεργούμενον δὲ ἤδη καὶ ἐν Βραζιλίᾳ. Εὐδοκιμεῖ εἰς ἀμμώδεις καὶ ποταμογώστους γαίας (βλ. καὶ Ἀραγίς, Βίκος, Κερστιγγία, Λάθυρος, Τριφύλλιον τὸ ὑπόγειον).

Βοβαρτία (*Bobartia*, τ. Ἰριδώδων) γ. περιλ. περί τὰ 8 εἶδη ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς φ. ποώδη πολυετῆ, κοσμητικά καὶ ἄλλως χρήσιμα. Τὰ μακρά, σπαθοειδῆ φύλλα Β. τῆς σπαθοφύλλου (*B. spathacea*) χρήσιμα πρὸς κατασκευὴν σπυρίδων, κανίστρων καὶ ἄλλων πλεκτικῶν εἰδῶν.

Βοϊδόγλωσσα. βλ. Βοϊγλωσσον και *Εγλιον.

Βοϊδουμάτης. διαφορά Ἀμπέλου.

Βοιχυμρία (Boehmeria, τ. Κνιδωδών) γ. περιλ. φ. πολυετή, τὰ πλείστα ποώδη, τινὰ θαμνώδη. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Β. ἢ χιονώδης (Β. ἢ Leucocnide nivea, γαλλ. Ramie, ἀγγλ. Rami, Rhea, ἢ China-grass), ποώδες πολυετές, ἴθαγ. τῆς Σινικῆς, καλλιεργούμενον δὲ αὐτόθι ὡς καὶ εἰς τινὰς ἄλλὰς χώρας ὡς εἶδος κλωστικόν. Αἱ ἴνες τῶν στελεχῶν του εἶνε μακραι, λεπταί, στερεαί, μεταξώδεις καὶ πάλλευκοι, διὸ καὶ ἀποτελοῦσι κλωστικὴν ὕλην περιζήτητον πολλὰχού πρὸς κατασκευὴν λεπτῶν ὑφασμάτων. Αἱ ἀπὸ πολλοῦ καταβαλλόμενα προσάθειαι ὑπὸ πολλῶν ἐνδιαφερομένων ὑφαντουργικῶν ἐργοστασίων πρὸς ἐπέκτασιν τῆς καλλιεργείας τοῦ εἶδους τούτου δὲν ἐκαταποφόρησαν μέχρι τοῦδε, διότι οὐδὲν τῶν μέχρι σήμερον ἐπινοηθέντων μηχανημάτων ἢ γηρικῶν μέσων πρὸς ἀποχώρισιν καὶ κάθαρσιν τῶν ἰνῶν ἐπέτυχεν ὑπὸ πρακτικῆν ἔποψιν. Ἐπομένως ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξακολουθεῖ ἢ διὰ τῆς χειρὸς ἐκτέλεσις τῆς ἐργασίας ταύτης. Ἐντεθὲν ἡ προπαρασκευὴ τοῦ προϊόντος πρὸς ἐξόδευσιν καὶ ἐπομένως ἡ καλλιεργεῖα τοῦ φ. ἀποβαίνει συμφέρουσα μόνον εἰς ἅς χώρας τὸ ἡμερομίσθιον εἶνε εὐθηνόν⁽¹⁾.

Ἡ Β. εἰσῆχθη καὶ ἐδοκιμάσθη τὸ πρῶτον ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τοῦ Ὁρφάνιδου πρὸ τεσσαρακονταετίας, ἀνεπιτυχεῖς δὲ δοκιμαίαι πρὸς ἐκτενῆ καλλιεργεῖαν αὐτῆς ἐγένοντο πρὸ εἰκοσαετίας ἐν Θεσσαλίᾳ εἰς τὰ κτήματα τοῦ αὐδίουμου Χρηστάνη Ζωγράφου. Τὰ ἀναφερόμενα ὡς εἶδη Β. utilis, Β. tenacissima, Β. candidans κ. ἄ. εἶνε ἀπλῆ διαφορά Β. τῆς χιονώδους. Λεπτομερεῖς πληροφορίαι περὶ τῆς καλλιεργείας τοῦ φ. τούτου ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῇ «Ἑλληνικῇ Γεωργία» (1887 σελ. 228, καὶ 1888 σελ. 105).

Βολβίδια ἢ γονοφθαλμίδια ὀνομάζοντα: οἱ ὀφθαλμοὶ φ. τινων, οἱ ὅποιοι ἔχουσι μορφήν μικρῶν βολβῶν προτοῦ δὲ ἢ καὶ ἀφ' ἑαυτῶν ἐπανοίξωσι, ἀποσπώμενοι τοῦ φέροντος αὐτοῦ φ. πίπτουσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐνθα ῥιζοβολοῦσι καὶ μορφοῦνται εἰς αὐτοτελῆ φυτά. Τοιοῦτους ὀφθαλμοὺς φέρουσιν εἶδη τινὰ Ἀγαύης, Κρομμίου καὶ Συκορρίζης, Βεγονία ἢ βολβιδιοφόρος, Κρίνον τὸ βολβιδιοφόρον, Ὁδοντοειδὲς τὸ βολβιδιοφόρον, κ. ἄ.

Βολβίνην ὀνομάζει ὁ Θεοφρ. βολβόριζον φ. ὅπερ φαίνεται ὅτι εἶνε ἐκ τῶν φερόντων ἐδαδίου βολβοῦς (β.λ.). Περὶ βολβινῶν ὁ Ἀθήν. λέγει: «καὶ δὲ βολ-

(1) Ἐπὶ τέλους φαίνεται ὅτι εὐρέθη εἶδος σάπωνος ἢ μᾶλλον εἶδος μίγματος συνισταμένου κατὰ μέγ. μέρος (40⁰/₀) ἐκ πετρελαίου, τὸ ὅποιον ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ διαλύη τὸ κόμμι ὅπερ ἀλληλοσυγκρατεῖ τὰς ἴνας τῆς Βοιχυμρίας («Bulletin des séances de la Société d'Agr. de France»-Comptes rendus de la séance solannelle du 12 Janvier 1910, σελ. 94).

εἶναι καλούμενα: εὐγυλότερα μὲν εἰσι τῶν βολβῶν οὐ μὴν οὕτως εὐστόμαχοι διὰ τὸ γλυκάζον ἔχειν τι». (B, 64).

Βολβοκάδτανον, βλ. Κάρσος.

Βολβόριζα φ., βλ. Βολβός.

Βολβός (γαλλ. Bulbe, ἀγγλ. Bulb) λέγεται βλαστὸς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπόγειος, βραχυτάτος δὲ καὶ συνήθως περιβαλλόμενος ὑπὸ πολλῶν φυλλαρίων σαρκωδῶν καὶ μεμβρανωδῶν τὰ ὅποια φύονται πυκνῶς πρὸς ἀλλήλα καὶ ὀνομάζονται **χιτῶνες** ἢ **λέπη**. Τοιοῦτοι ὑπόγειοι βλαστοὶ εἶνε πάντα τὰ κν. ὀνομαζόμενα κρομμύδια, ὡς τὰ τοῦ κοινοῦ Κρομμύσου, τοῦ Παγκρατίου, τοῦ Ὑακίνθου, τῆς Σκίλλης. Οἱ τοιοῦτοι βολβοὶ λέγονται: **χιτωνωτοί**, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν φολιδωτῶν, οἳ εἶνε οἱ τοῦ Πολιανθοῦς καὶ τῶν Κρίνων, καὶ ἀπὸ τῶν στερεῶν, οἳ εἶνε οἱ τῶν Κρόκων. Ἡ βῆσις τῶν βολβῶν εἶνε πεπλατυσμένη καὶ λέγεται **τροχίσκος**, ἀπὸ ταύτης δὲ φύονται αἱ ῥίζαι. Τὰ φ. τὰ ἔχοντα βολβοὺς ὀνομάζομεν **βολβόριζα**, εἶνε δὲ τοιαῦτα, μόνον **Μονοκοτυλῆδονα** (β. λ.).

Ἄλλὰ κατ' ἐξοχὴν **Βολβοὶ** παρὰ τε τοῖς ἀρχαίοις καὶ παρὰ τῷ λαῷ σήμερον (**βολβοὶ** ἢ **βορβοὶ**) ὀνομάζονται Λειριώδη τινα φ. ὧν οἱ ὑπόγειοι βολβοὶ εἶνε ἐδώδιμοι. Οὗτοι συλλεγόμενοι ὄλιγον πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς βλαστήσεως των (ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Ἰανουαρίου), καθαρίζονται, ἀφαιρουμένων τῶν ἐξωτερικῶν **χιτῶνων** ἢ **λεπῶν** των, βράζονται ὅπως μαλακυνθῶσι καὶ ἀποβάλλωσιν ἐν μέρει τὴν πικρὰν των γεῦσιν, καὶ ἀκολούθως τριγυθύνονται ἐν ὄξει καὶ ἀποτελοῦσιν ὄρεκτικὸν κοινοτάτης κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν χρήσεως. Εἶδη ὧν οἱ βολβοὶ θεωροῦνται ὑπὸ τοῦ λαοῦ σήμερον ἐδώδιμοι καὶ ὀνομάζονται: **βολβοὶ** εἶνε Λεοπολδία ἢ ἑλληγνική, Λ. ἢ γολσμάννεις καὶ ἰδίως Λ. ἢ πολύκομος. Περὶ ἐδώδιμων β. πολλὰ ἀναφέρει ὁ Θεοφρ. παρ' ᾧ ἀπαντᾷ καὶ ὁ ἐριιοφόρος βολβός, εἶδος δυσερμηνευτον. Ὁ Δισοκρ. τοὺς ἐδώδιμους βολβοὺς ἀναφέρει ὡς εὐστόμαχους καὶ εὐκοιλίους (ἀλλ' ἀναφέρει καὶ τινα βολβὸν ἐμετικόν, φέροντα «φύλλα ἱμαντωδέστερα καὶ πολλῶ μακρότερα τοῦ ἐδώδιμου, ῥίζαν ἐοικυῖαν βολβῷ, περὶ ὃν φλοῖος μέλας». Ὁ ἐμετικὸς οὗτος βολβός εἶνε πιθανῶς εἶδος Ναρκίσσου). Φαίνεται δὲ ὅτι ἐξετιμῶντο πολὺ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων οἱ ἐδώδιμοι βολβοί, διότι συχνὰ ἀναφέρονται ἰδίως παρ' Ἀθην., ὅστις πολλὰ ἀναγράφει: «περὶ βολβῶν ἀρτύσεως καὶ σκευασίας» (Θ, 368). Διακρίνει δὲ οὗτος βολβοὺς βασιλικούς, πυρροῦς, λευκοῦς, λιβυκοῦς καὶ ἐκλεκτοῦς μεγαροῦς. «Χείρονες δέ, λέγει, πάντων οἱ αἰγύπτιοι» (B, 64).

Βόλδον, βλ. Πεῦμον.

Βόμβαξ (Bombax, τ. Μαλαχιδῶν) γ. περιλ. περι τὰ 10 εἶδη ἴθαγ. τροπ. χωρῶν δ. μεγάλα, ὧν τὸ ξύλον μαλακὸν ὃ δὲ καρπὸς μεγάλη κάψα ἐγκλεισσοσπέρματα ἐριοφόρα. Τὸ ἐξ αὐτῶν συγκομιζόμενον φυτικὸν ἔριον εἶνε μακρὸν, λεπτόν, μεταξῶδες, ἀλλ' ἀκατάλληλον πρὸς κλωσίν· γρησιμοποιεῖται ἐντούτοις κατὰ μεγάλα ποσὰ πρὸς πλήρωσιν στρωμνῶν καὶ προσκεφαλαίων καὶ εἶνε γνωστὸν εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα μεταξώδης **βάμβαξ** (γαλλ. Bourre du Bombax ἢ Karok, ἀγγλ. Silk-cotton). Τὸ γνωστότερον εἶδος τοῦ προκειμένου γέ-

νους εἶνε **B. ἡ Κεΐβη** (B. Ceiba, ἀγγλ. Silk-Cotton-tree), ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς. Τὸ δένδρον τοῦτο ὑψοῦται καὶ μέχρι 30 μ. τὰ φύλλα του λαχανεύονται, ἐκ δὲ τοῦ κορμοῦ του κατασκευάζονται ὑπὸ τῶν ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς τὰ μονόξυλα ἀκατιά των (βλ. καὶ Ἀσκληπιὰς. Γομφόκαρπος, Ἐριόδενδρον, Καλοτροπίς).

Βόραδος ὁ αἰθιοπικὸς (Borassus aethiopicus, γαλλ. Rondier, τ. Φοινικωδῶν), μέγα καὶ χρησιμώτατον δένδρον, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀφρικῆς καὶ τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν. Ὁ κορμὸς του εἶνε παχύτερος περὶ τὸ μέσον, ὁ καρπὸς του μέγας, τρισπερμος, ἐδώδιμος· οἱ πυρῆνές του χρησιμοποιοῦνται ἀντὶ φυτικού ἐλεφαντόδοντος· φέρει φύλλα ἐπιπιδίοσχημα καὶ χρήσιμα πρὸς κατασκευὴν ψαθῶν, σπυρίδων καὶ ἄλλων πλεκτικῶν ἔργων. Ἐκ τοῦ γυμοῦ του εἰς μὲν τὴν Ἀφρικὴν κατασκευάζεται οἶνοπνευματώδες ποτὸν, εἰς δὲ τὰς ἀντ. Ἰνδίας πλὴν τούτου καὶ μελάσσα, σάκχαρον καὶ ρόμιον. Ἀλλὰ πολὺ μεγαλητέραν σπουδαιότητα ἔχουσιν αἱ ἀπὸ τίνος χρησιμοποιούμενα ἴνες τοῦ δένδρου τούτου, διότι αὐταὶ ἀντικαθιστῶσιν ἐπιτυχῶς τὰς ἴνας τῆς Ἀτταλείας (β.λ.). Διαφορὰ **B. τοῦ αἰθιοπικοῦ** εἶνε ὁ ὡς ἴδιον εἶδος ἐνίοτε φερόμενος **B. ὁ ῥιπιδιόφυλλος** (B. flabellifer), ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν. **Βόρασσον** οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον τὸν νεαρὸν καὶ μὴ εἰστέτι ἐξεληθόντα τῆς σπάθης καρπὸν Φοίνικος τοῦ δακτυκοφόρου.

Βορδιγάλλιος πολτός βλ. σελ. 96.

Βορονία (Boronia, τ. Ῥυτωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 50 εἶδη ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας· θ. ὡν τινες κοσμητικοί. **B. τὸ μεγάλστιγμα** (B. megastigma) φέρει πάμπολλα μικρὰ καὶ εὐοσμα ἄνθη, ὡν τὸ χροῖμα ἐξωτερικῶς εἶνε βαθέως καστανόν, διὸ ὁ Mueller προτείνει τὴν χρῆσιν τοῦ θάμνου τούτου ὡς ἐμβλημα πένθους διὰ νεκρικοὺς στεφάνους καὶ διὰ τοὺς τάφους—Ὡνομάσθη τὸ γένος **Βορονία** εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Ἰταλοῦ Φραγκίσκου Βορόνη (Boroni), ὅστις ὑπηρετῶν τὸν περὶ τὰ τέλη τοῦ προπαρελθόντος αἰῶνος ἐπισκεφθέντα τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἐρευνήσαντα τὴν ἑλλ. γλωρίδα Σιθῶρπιον, ἐφρονεῦθη τυχαίως κατὰ τινα περὶ τὰς Ἀθήνας βοτανικὴν ἐκδρομὴν τοῦ κυρίου του, ὃν πάντοτε συνώδευε. Πλεῖστα τῶν εἰς τὴν Flora Graeca τοῦ Σιθῶρπίου περιγραφομένων φυτῶν συνελέγησαν ὑπὸ τοῦ Βορόνη.

Βορραγινώδη, βλ. Τραχύφυλλώδη.

Βορράγον (Borrago), βλ. Καρδιαγωγόν.

Βόδμορον κατ' Ὀνησίκριτον (παρὰ Στράβωνι, 15, 692) «σίτος ἐστὶ μικρότερος πυροῦ». Σιτηρὸν τῆς Ἰνδικῆς δυσερμηνευτον. Πιθανῶς διαφορὰ Σόργου (β.λ.).

Βοδοουελλία (Boswellia, τ. Ἀμυριδωδῶν) γ. περιλ. 3—4 εἶδη ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν· δ. φέροντα ἀρωματικὰς κομμεωρρητινας. Ὁ γνωστός τοῦ ἐμπορίου λίβανος (τὸ κν.λιβάνι ἢ θυμίαμα, ἀραβ. luban, τουρ. Κιουνλούκ, γαλλ. encens ἢ oliban, ἀγγλ. olibanum, ὁ τῶν ἀρχαίων λίβανος, λιβανωτὸς ἢ θύος, φρμ. Gummi Olibanum ἢ Thus orientale) λαμβάνεται ἐξ ἐν-

τομών προξενουμένων ἐπὶ τοῦ κορυφοῦ τῶν Β. καὶ κομίζεται: σήμερον εἰς τὴν Εὐρώπην ἔκ τε τῆς Ἀραβίας καὶ τῶν ἰντ. Ἰνδιῶν, ὡς ἐγένετο καὶ τὸ πάλαι, καθ' ἃ ἀναφέρει ὁ Δισοκρ. λέγων: «Λίβανος γεννᾶται μὲν ἐν Ἀραβίᾳ τῇ λιθανοφόρῳ καλουμένη· πρωτεύει δὲ ὁ ἄρρηγ, καλούμενος σταγονίας, στρογγύλος φυσικῶς· ἔστι δὲ ὁ τοιοῦτος ἄτομος, λευκός τε καὶ θλασθεὶς ἔνδοθεν λιπαρός, ἐπιθυμιασθεὶς τε ταχέως ἔκκαϊόμενος· ὁ δὲ ἰνδικὸς ὑπὸ κίρρος τε ἔστι καὶ πελὶος τὴν χροᾶν· γίνεται δὲ καὶ κατὰ τὴν ἐπιτήδευσιν στρογγύλος· τέμνοντες γὰρ αὐτὸν εἰς τετράγωνα σχήματα καὶ βάλλοντες εἰς κεράμεια, κυλίουσιν ἕως ἂν ἀπολάβοι τὸ στρογγύλον σχῆμα». Ἀλλὰ καὶ σήμερον ἡ ἀρίστη ποιότης προέρχεται: ἐξ Ἀραβίας καὶ λαμβάνεται ἐκ τῆς αὐτῆς φυσικῆς Β. τῆς καρτερίου (B. Carteri¹). Τὰ νεαρά δένδρα παρέχουσιν ἀφθονώτερον καὶ ἐκλεκτοτέρας ποιότητος λίβανον. Ἐκλεκτός θεωρεῖται καὶ ὁ λίβανος Β. τῆς προιονοφύλλου (B. sergata), ἰθαγ. τῆς τε Ἀραβίας καὶ τῶν ἰντ. Ἰνδιῶν. Εἰς τὰς ἰντ. Ἰνδίας ἀπαντᾷ ἐπίσης Β. ἡ θυοφόρος (B. thuiifera), ἣτις παρέχει ὑποδεεστέρας ποιότητος προϊόν. Κατωτέρας ποιότητος λίβανος εἶνε καὶ ὁ τῆς παπυροφόρου Β. (B. papyrifera), ἣτις ἀπαντᾷ καθ' ἅπασαν τὴν μεταξὺ Μαρόκου καὶ Ἀβυσσιῆς χώραν. Διὰ τῆς ἀποστάξεως κονιοποιημένου λιβάνου λαμβάνεται: αἰθέριον ἔλαιον (4—7⁰/₁₀) χρήσιμον τοῖς μυρσεφοῖς. Τὸ ξύλον τῶν Β. εἶνε εὖσμον καὶ χρήσιμον εἰς τὴν λεπτοξυλουργικὴν.

Βότανα καὶ βοτάνια ὀνομάζει ὁ λαὸς σήμερον τὰ αὐτοφυῆ ποώδη ἰδίως φ. καὶ ἐξ αὐτῶν πρωτίστως τὰ φυόμενα εἰς τοὺς καλλιεργουμένους ἀγρούς, δ.δ. τὰ ζιζάνια (β.λ.), ὅθεν καὶ τὸ βοτανίζω, τὸ καὶ χοροτολογῶ καὶ ξεχορταριάζω λεγόμενον. Τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς σημασίαν εἶχον καὶ τὸ πάλαι αἱ λέξεις βοτάνη καὶ βοτανίζω. Ἀλλὰ βοτάναι ἐλέγοντο παρ' ἀρχαίοις καὶ τὰ φαρμακευτικὰ φ. ὡς γίνεται φανερόν καὶ ἐν τῷ προοίμιῳ τῆς «Περὶ ὕλης ἰατρικῆς» συγγραφῆς τοῦ Δισοκρ. Καὶ ταύτην δὲ τὴν σημασίαν τῆς λέξεως διετήρησε μέχρι σήμερον ὁ λαός, διὸ καὶ λέγεται τὸ «Γιὰ τῆς πληγῆς σου δὲ βρίσκειται βοτάνη». Ἀλλ' ὑπὸ τὴν σημα-

(¹) Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο βεβαίως ἀναφέρεται ὁ Ἀρριανὸς λέγων «Μετὰ δὲ Κανὴ τῆς γῆς ἐπὶ πλείστον ὑποχωρούσης, ἄλλος ἐκδέχεται βαθύτατος κόλπος, ἐπὶ πολὺ παρεκτείνων, ὁ λεγόμενος τῆς Σαχαλίτης, καὶ χώρα λιθανοφόρος, ὄρεινὴ καὶ δύσβατος, ἀέρα παχὺν ἔχουσα καὶ ὀμιχλώδη, κατὰ τῶν δένδρων φερόμενον τὸν λίβανον. Ἔστι δὲ τὰ δένδρα τὰ λιθανοφόρα οὐ μεγάλα λίαν οὐδὲ ὑψηλά· φέρει δὲ ἐπὶ τῷ φλοιῷ πηροσόμενον τὸν λίβανον, ὡς τινα καὶ τῶν παρ' ὑμῖν ἐν Αἰγύπτῳ δένδρων δακρύει τὸ κόμμι· μεταχειρίζεται δὲ ὁ λίβανος ὑπὸ δούλων βασιλικῶν, καὶ τῶν ἐπὶ τιμωρίᾳ πεμπομένων· ἐπίνοσοι δὲ θεινῶς οἱ τόποι, καὶ τοῖς μὲν παραπλέουσι λοιμικοί, τοῖς δὲ ἐργαζομένοις πάντοτε θανατώδεις» («Περὶ πλοῦς τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης»).

σίαν ταύτην διατηρήθη ἡ λέξις ἰδίως εἰς σύνθετα ὀνόματα φ., οἷα τὰ **Θερμοβότανο**, **Μερμηγγοβότανο**, **Σερνικοβότανο**. **Χελωνοβότανο** κ. ἄ. Προστούτοις βοτάνι λέγεται καὶ πᾶν φ. εἰς τὸ ἴσῃον ἐκ προλήψεως ἀποδίδοντα δυνάμεις μαγικαί, ὡς λ.γ. τὰ **Βοτάνι τῆς ἀγάπης**, **Βοτάνι γιὰ τ' ἀμμάτι** κ. ἄ. Ἀλλὰ **βότανα** ὀνομάζονται κοινῶς ἐναγοῦ καὶ τὰ λαχανοῦμενα φυτὰ. Ἐν Ἑλλάδι **Βότανα** ὀνομάζονται καὶ εἶδη τινα **Ἡλιοτροπίου**. Αἱ λέξεις **βοτανικός** καὶ **βοτανολόγος** παρ' ἀρχαίοις ἐσῆμενον τὸν φαρμακοποιὸν ἢ μᾶλλον τὸν πωλοῦντα φαρμακευτικὰ βότανα, τὸν καὶ **ῥιζοτόμον** ὀνομαζόμενον, ὅστις παρὰ Γάλλοις λέγεται *herboriste*. Τοιοῦτοι **βοτανοπῶλαι** πλανόδιοι ὑπῆρχον μέχρι πρό τινων ἐτῶν καὶ ἐν Ἀθήναις πολλοί. Σήμερον **βοτανικός** ὀνομάζεται ὁ κήπος ἐν ᾧ καλλιεργοῦνται τὰ πρὸς μελέτην φυτὰ ὡς καὶ ὁ ἐπιστήμων ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὴν μελέτην τῶν φ. ἐν γένει, ὅθεν καὶ ἡ ἐπιστήμη **βοτανική** (γαλλ. *botanique*, ἀγγλ. *botany*), ἡ καὶ **φυτολογία** ὑπὸ τινων καλουμένη (βλ. καὶ **Πόα**, **Χλόη**, **Χέρτον**).

Βοτρυάνθος (*Botryanthus* ἢ *Muscari*, ἀγγλ. *Grape Hyacinth*, τ. *Λειριωδῶν*) γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 40 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς βορ. Ἀφρικῆς καὶ τῆς δυτ. Ἀσίας· φ. βολβοῦριζα, τινὰ κοσμητικὰ. Τῆς ἑλλ. γλωσφ. ἀναφέρονται ἑννέα ἐν αἷς καὶ **Β.ὁ βοτρυώδης** (*B. racemosum*), τὸ κν. **Βορβός**, καὶ ἐν Κεφελ. **Καλογορηὰ** ἢ **Καλογορηὰ** ὀνομαζόμενον (βλ. καὶ **Λεσποδιά**).

Βοτρυτίς (*Botrytis* ἢ *Sclerotinia*) πολυμελὲς γένος τῆς τ. τῶν **Μυκήτων**. Εἶδη μικροσκοπικά, πολύμορφα, τινὰ ἐπιζήμια εἰς τὴν γεωργίαν. ἄλλα δὲ ὠφέλιμα. Ἐκ τῶν ἐπιζημίων εἶνε α') **Β. ἡ τεφρώδης** (*B. cinerea*), ἡ προσβάλλουσα τὰς ὠρίμους σταφυλάς καὶ προσκαλοῦσα τὴν σήψιν τῶν βαγῶν (τὸ κν. ἐν Κύπρῳ **λύσιμον**) καὶ β') **Β. ἡ βασσιανή** (*B. bassiana*), ἡ προξενούσα τὴν ὁμώνυμον νόσον τοῦ μεταξοσκώληκος, τὴν κν. ὀνομαζομένην **Μοῦχλαν**, **Μοῦχλισμα**, **Ἀγιοσκληρο** ἢ **Ζαχαρωτὴν** καὶ ἐν Κύπρῳ **Ἄγασμα** (τουρ. *Τσιρέκ*, γαλλ. *Muscardine*), ἀλλὰ καὶ θανατώνουσα πλεῖστα ἐπιβλαβῆ ἔντομα. **Β. ἡ ἰαγόβιος** (*B. acinorum*) εἶνε εἶδος ὠφέλιμον εἰς τὴν οἰνοποιαν. (βλ. σελ. 97 καὶ λ. **Ἰσαρία**).

Βότρυς, ὁ καρπὸς τῆς Ἀμπέλου, βλ. καὶ **Χηνοπόδιον** ὁ **Βότρυς** καὶ **Ἐρωδίδος** ὁ **Βότρυς**.

Βουβαρδία (*Bouvardia*, τ. Ἐρυθροδανωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 25 εἶδη ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς· φ. ποδῶδη καὶ θαμνώδη ἀειθαλῆ τινὰ κοσμητικὰ. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ **Β. ἡ τρίφυλλος** καὶ **Β. ἡ ἀλοιόχρους** (*B. triphylla* καὶ *B. versicolor*)· πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων.

Βουγαινδιλλαία (*Bougainvillea*, τ. *Νυκταγινωδῶν*) γ. περιλ. περί τὰ ὀκτώ εἶδη ἰθαγ. τῆς τροπ. καὶ παρατρ. νοτ. Ἀμερικῆς· θ. κληματώδεις, ἀναρριχώμενοι, κοσμητικοί. Ἡ καλλονὴ των συνίσταται εἰς τὰ περιβάλλοντα τὰ μικρὰ καὶ ἀσημαντὰ ἄνθη των, μεγάλα καὶ ζωηρῶς κεχρωματισμένα παράνθια φύλλα. Κοινῶς ἀπαντῶσα θεραπευομένη εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος εἶνε **Β. ἡ εὐειδής** (*B. speciosa* ἢ *spectabilis*), ἧς ἡ βλάστησις εἶνε ῥωμαλαιστότης ἢ

δὲ ἐρυθροῦχρους ἄνθησις (τὰ παράνθηα φύλλα) ἄφρονος καὶ κρατείνεται ἐπὶ πολὺ.

Βούγλωδδον (*Anchusa*, γαλλ. Buglosse, ἀγγλ. Alkanet, τ. Τραχυφυλλωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη, τὰ πλείστα ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν φ. πωδῆ, ἐτήσια, διετη καὶ πολυετη· τὰ φύλλα των τραχέα, τὰ δὲ ἄνθη των μελιγόνα. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 16 ἐν οἷς καὶ τὰ ἄλλαχού ἀπαντῶντα α') **B. τὸ ἰταλικόν** (*A. italica*), τὸ τοῦ Διοσκρ. **Βούγλωσσον**, τὸ κν. δὲ **Βοϊδόγλωσσα** καὶ ἐν Κύπρῳ **Βουδόγλωσσο**, **Μουδόγλωσσο**, **Γλῶσσα** τοῦ σχύλλου, **Μούχλωσσο** ἢ **Μουχλοῦτσι**, καὶ β') **B. τὸ φαρμακευτικόν** (*A. officinalis*), τὸ ὡσαύτως **Βοϊδόγλωσσα** κν. ὀνομαζόμενον ἁμφοτέρα φαρμακευτικά. Ταῦτα ὡς καὶ **B. τὸ ἀγάθειον** (*A. Agardii*), ἰθαγ. τῆς Σιθέριας, καὶ **B. τὸ ἀκρωτηριανόν** (*A. carpensis*) ἐνίοτε θεραπεύονται πρὸς κόσμον.

Βουγλωδδῶδη, βλ. Τραχυφυλλῶδη.

Βουδλεῖα (*Buddleia*, τ. Γρομφαδιωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 70 εἶδη ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς καὶ τῆς τροπ. Ἀμερικῆς καὶ Ἀσίας θ. ὧν τινες κοσμητικοί. **B. ἡ ἀμερικανική**, **B. ἡ οὐλή** καὶ **B. ἡ σφαιρική** (*B. americana*, *B. crispa* καὶ *B. globosa*) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων.

Βουδόγλωδδο, βλ. Βούγλωστον.

Βουζιά, βλ. Ἀκτι.

Βούκερας καὶ **Βούκερος**, βλ. Τριγωνίσκος.

Βουκροῦθι, βλ. Ἀνθοαζ.

Βουμέλιος παρὰ Θεοφρ., βλ. Μελία ἢ ὕψικάρηνος.

Βουνιάς ἢ εὐζωμοειδῆς (*Bunias Erucago*, γαλλ. Masse au bedeau), Σταυρανθές, πωδῆς, διετές, κοινὸν παρ' ἡμῶν καὶ εἰς ἄλλας παραμ. χώρας. Οἱ τρυφεροὶ βλαστοὶ του (κν. Βροῦβες ἢ Ἀγριοβλάσταρα) λαχανεύονται. Ἡ παρὰ Διοσκρ. **Βουνιάς** ἀναφέρεται εἰς Κράμβην τὸ Νῆπυ.

Βούνιον (*Bunium*) γ. περιλ. φ. πωδῆ, Σκιαδανθῆ. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. τρία· τὸ κινώτερον **B. τὸ νωρθοειδές** (*B. ferulaceum*), ζιζάνιον πολυετές. Τὸ τοῦ Διοσκρ. **Βούνιον**, τὸ φέρον «ἄνθος ἀνήθου» εἶνε ὡσαύτως Σκιαδανθές καὶ κατὰ τὸν Χελδράχ πιθανῶς ἀναφέρεται εἰς Ἀνηθὸν τὸ ἄγριον (β.λ.). **Βούνιον** ὁ Παλαιολόγος ὠνόμασε Κράμβην τὴν Ῥάπυον (β.λ.).

Βούπλευρον (*Bupleurum*, τ. Σκιαδανθῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 60 εἶδη φ. πωδῆ καὶ θαμνώδη. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 18, πάντα πωδῆ πλην **B. τοῦ θαμνώδους** (*B. fruticosum*), τοῦ κν. Ἀνεμοπυρώματος ὀνομαζομένου καὶ χρησιμοποιομένου ὑπὸ τοῦ λαοῦ πρὸς θεραπείαν τῆς ὀμωνώμου νόσου. Εἶνε δὲ τὸ φ. τοῦτο καὶ κοσμητικόν (γαλλ. Oreille-de-lièvre, ἀγγλ. Hare's Ear). Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο κατὰ τὸν Sprengel ἀναφέρεται πιθανῶς Σέσελι τὸ αἰθιοπικόν τοῦ Διοσκρ. καὶ **Δαῦκον** **δαφνοειδές** τοῦ Θεοφρ. Τὸ τῶν ἀρχαίων **Βούπλευρον** εἶνε **δυσερμήνευτον**, ἐκτὸς ἐὰν ᾖνε συνώνυμον τῆς **Βουνιάδος** (β.λ.) τοῦ Διοσκρῆδου.

Βούπρηονις παρὰ Θεοφρ. συνώνυμον τοῦ **Κύνωπος** τοῦ ἰδίου, φ. ὅπερ κατὰ τὸν Sprengel ἀναφέρεται εἰς εἶδος Ἀρνογλώσσου κατ' ἄλλους δὲ εἰς **Βούπλευρον** τὸ στρογγυλόφυλλον (*Bupleurum rotundifolium*), φ. πωδῆς, φαρμακευτικόν,

κν. πολλαχού της Εύρώπης, σπάνιον δ' ἐν Ἑλλάδι. Ἄλλὰ Βούρηστιν ὠνόμαζον οἱ ἀρχαῖοι καὶ εἶδος ἐντίμου «τῆ κανθαρίδι παραπλήσιον» (Γαλήνης). Κατὰ τὸν Βελώνιον Βουρήστι ὀνομάζουσιν «οἱ μοναχοὶ τοῦ ὄρους Ἄθωνος, ζωύτιον πτερωτὸν παρόμοιον τῆς κανθαρίδος, πλὴν ὅτι εἶνε παχύτερον, κίτρινον τὸ χροῖμα καὶ δυσώδες» («Ἄτακτα» Δ', 61). Σήμερον Βουρηστιδα ὀνομάζονται ἔντομα ἀποτελοῦντα οἰκογένειαν Κολεοπτέρων. τὰ πλείστα τῶν ὁποίων ἐν τῇ μορφῇ τοῦ σκόληκος εἶνε ζυλοφάγα καὶ λίαν ἐπιζήμια.

Βουρδουλιτὰ καὶ Βουρδουλίτι, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ Ἰριδος τῆς φλωρεντιανῆς.

Βουρζλο, βλ. Βραῦλον.

Βουρδερία (Bursera, τ. Ἄμυριδωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 40 εἶδη (ἐνόϊς καὶ τὰ τῶν γ. Protium, Dacryodes καὶ Icica), τὰ πλείστα ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς δ. κομμεωφόρα Β. ἢ κομμεωφόρος (B. gummifera, γαλλ. Gommier rouge), Β. ἢ ὀξύφυλλος (B. ἢ Dacryodes acuminatum, γαλλ. Gommier blanc), Β. ἢ Ἰκακαρίβα (B. ἢ Protium Icacariva) κ. ἄ. φέρουσι κομμεωρρητίνην χηρσιμοποιουμένην εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν βερενικείων καὶ γνωστὴν εἰς τὸ γαλλικὸν ἔμπόριον ὑπὸ τὰ ὀνόματα Résine Chibou, Elémi d'Amérique ἢ Résine gommart d'Amérique.

Βουρδερώδη (Burseraceae), βλ. Ἄμυριδῶδη.

Βουδσιγγωλία (Boussingaulia, τ. Χηνοποδιωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 10 εἶδη ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς φ. θαμνώδη καὶ ποώδη πολυετῆ, κονδυλόρριζα, ἀναρριχώμενα, τινὰ κοσμητικά. Τὸ κοινότερον καὶ ἀπὸ πολλοῦ θεραπευόμενον καὶ ἐν Ἑλλάδι εἶνε Β. ἢ βασελλοειδῆς (B. baselloides) αἱ κονδυλώδεις ρίζαι του ἐμαιάζουσι πρὸς γεώμηλα, διὸ καὶ ὀνομάζεται κν. τὸ φ. Πανάτα.

Βουτελοῦνη (Bouteloua) γ. τῆς τ. τῶν Ἀγρωστωδῶν περιλ. φ. ποώδη νομειτικά καὶ κτηνοτροφικά ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς (τὰ ἀγγλ. Grama Grasses), δυνάμενα δὲ νὰ εὐδοκίμησῶσι πολλαχού τῆς Ἑλλάδος. Β. ἢ πολύσταχυς, Β. ἢ ὀλιγόσταχυς καὶ Β. ἢ ἐριόπους (B. polystachya, B. oligostachya καὶ B. eriopoda) θεωροῦνται τὰ ἀριστα (βλ. καὶ Βουχλόη).

Βούτνημο ἢ Βούτομο, δ. ὁ. ἐν μὲν τῇ Ἀττικῇ Σχίρπου τοῦ λιμνίου, ἐν δὲ τῇ Πάρῳ Θρύου τοῦ κυλινδροκοῦ.

Βούτομος ὁ σκιαδοφόρος (Butomus umbellatus, γαλλ. Butome ἢ Jonc fleuri, ἀγγλ. Water Gladiole ἢ Flowering Rush), φ. ποώδες, πολυετές, ἐλοχαρές, τῆς τ. τῶν Ἀλισμωδῶν, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας κωνίων καὶ ἐν Ἑλλάδι τὸ ῥιζομά του ἀμυλοῦχον καὶ ἐδώδιμον. Εἰς τὸ φ. τοῦτο ἀναφέρεται ὁ Βούτομος τῶν ἀρχαίων, ὃν ὁ Θεόφρ. χαρακτηρίζει ὡς εἶδος λοχμῶδες καὶ ἀμφίβιον.

Βουτομώδη (Butomaceae), βλ. Ἄλισμώδη.

Βούτδινα (τά), δ. ὁ. ἐν Μεσολογγίῳ Ναρκίστου τοῦ κυπελλοφόρου.

Βουτυρόδενδρον, βλ. Βουτυρόσπερμον.

Βουτυρόσπερμον τὸ πάρκειον (Butyrospermum Parkii, ἀγγλ. Shea-

Butter-tree), δ. Ίθαγ. τῆς δυτ. Ἀφρικῆς ὑπαγόμενον εἰς τὴν τ. τῶν Σαποτωδῶν. Ἐκ τῶν σπερμάτων του λαμβάνεται δι' ἐκθλίψεως λιπαρὰ οὐσία (ἀγγλ. shea), ἣτις εἶνε παρμυφερὴς βουτύρω, ἐνέχει μικρὰν ποσότητα κόμμου γούττας (0.5—0.7 %), χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν Ίθαγ. τῆς δυτ. Ἀφρικῆς ἀντὶ βουτύρου καὶ ἐξάγεται κατὰ μεγάλα ποσὰ διὰ τὴν Εὐρώπην ἔνθα χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν σάπωνος καὶ σπερματοκηρίων ἔνιαγοῦ χρησιμεῖσι καὶ πρὸς νόθεισιν τοῦ βουτύρου.

Βουτυρόχορτον (Brunella ἢ Prunella, τ. Χειλανθῶν) γ. περιλ. φ. ποώδη, πολυετῆ, Ίθαγ. τῆς Εὐρώπης. Τῆς ἐλλ. γλωσφ. ἀναφέρονται τὰ καὶ ἀλλαγοῦ ἀπαντῶντα Β. τὸ κοινὸν (B. vulgaris, γαλλ. Brunelle, ἀγγλ. All-heal ἢ Self-heal) καὶ Β. τὸ λευκὸν (B. alba ἢ laciniata), ἀμφοτέρω φαρμακευτικά, κν. δὲ ὀνομαζόμενα Βουτυρόχορτα. Εἰς ταῦτα πιθανῶς ἀναφέρεται τὸ παρὰ Διοσκρ. Πολύκημον. Ἐν Ζακύνθῳ Βουτυρόχορτο ὀνομάζεται Ἐλελίσφακον τὸ ἱεροβοτανοειδές.

Βουφθαλμον (Bupthalmum, ἀγγλ. Ox-eye, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. φ. ποώδη, πολυετῆ, Ίθαγ. τῆς μέσης Εὐρώπης. Β. τὸ μεγανθές καὶ Β. τὸ ἱεσόφυλλον (B. grandiflorum καὶ B. salicifolium) θεραπεύονται ἐνίοτε πρὸς κόσμον. Τὸ τοῦ Διοσκρ. Βουφθαλμον ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς εἶδος Χρυσανθέμου (βλ. καὶ Ἀστερίσκος).

Βουφταλμο ἢ **Ὀφταλμο** ἐν Κύπρῳ ὀνομάζεται διαφορὰ Ἀμπελίου, ἢ ἀλλαγοῦ Βουδομμάτης καλουμένη.

Βουχλόη ἢ δακτυλοειδής (Buchloë ἢ Tripsacum dactyloides, ἀγγλ. Gama ἢ Buffalo ἢ Sesame Grass, τ. Ἀγρωστωδῶν), φ. ποώδες, πολυετές, Ίθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, ἀριστον νομευτικὸν καὶ κτηνοτροφικὸν εἶδος δυνάμενον νὰ εὐδοκιμήσῃ πολλαγοῦ τῆς Ἑλλάδος. (βλ. καὶ Βουτελοῦη).

Βράβηλα ἢ **Βράβυλα** κατὰ Κλέαρχον (παρ' Ἀθην. Β. 49) ὀνόμαζον οἱ Ῥόδιοι καὶ οἱ Σικελῶται τὰ κοκκώδηλα, τὰ σήμερον κορώμηλα. ἔνιαγοῦ δὲ καὶ ἀβράμηλα κν. ὀνομαζόμενα (βλ. καὶ Βάβυλος).

Βράθυ, βλ. Ἄρκευθος.

Βραουνερία ἢ στενόφυλλος (Brawnneria ἢ Echinacea angustifolia, ἀγγλ. Purple Cone-flower, τ. Συνθέτων), φ. ποώδες, πολυετές, φαρμακευτικόν, Ίθαγ. τῶν Ἦν. Πολιτ. ἔνθα ἀπὸ τινος καὶ καλλιιεργεῖται ὡς τοιοῦτον.

Βράχειος (Brahea, τ. Φοινικωδῶν) γ. περιλ. 4 εἶδη δ. βίπιδιόφυλλα, κοσμητικά, μετρίου μεγέθους καὶ βραδείας ἀναπτύξεως. Τὸ συνηθέστερον θεραπευόμενον εἶνε Β. ἢ γλυκεῖα (B. ἢ Erythea dulcis), Ίθαγ. τοῦ Μεξικίου, ἀντέχει καὶ εἰς τὰ θερμότερα ψυχῆ τῆς Ἀστικῆς (ἀλλὰ δὲν ὀριμάζει τὸν καρπὸν του), ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τοῦ ὑποκειμένου ἔπερ ἀπὸ εἰκοσιπενταετίας φύεται ἐν ὑπαίθρῳ εἰς τὸ δενδροκομεῖον τοῦ γεωργικοῦ σταθμοῦ Ἀστικῆς.

Βραχικόμην ἢ ἰβηριδιόφυλλος (Brachycome ibiridifolia, ἀγγλ. Swan River Daisy), ἐτήσιον κοσμητικόν, τῆς τ. τῶν Συνθέτων, Ίθαγ. τῆς Αὐστραλίας.

Βραχυπόδιον (Brachypodium, ἀγγλ. False Brome-grass, τ. Ἀγρωστωδῶν).

γ. περιλ. φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετή. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσ. 5 ἐν οἷς καὶ **B.** τὸ **διστάχυον** (*B. distachyum*), ἡ ἐν Ἑλλάδι κν. **Φλίσα**, ἐτήσιον.

Βραχυχίτων (*Brachychiton*, τ. Στερκουλιωιδῶν) γ. περιλ. θ. καὶ δ. ἰθαγ τῆς Αὐστραλίας. **B.** ὁ **εἰτερόφυλλος** (*B. diversifolium* ἢ *Sterculia heterophylla*) εἶνε μέγα δ. ἄσικόν καὶ γρήσιμον πρὸς κατάρτισιν δειδροστοιχιῶν, δυνάμενον δὲ νὰ εὐδοκίμησῃ πολλαχθῶ τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ξύλον τοῦ σκληρὸν καὶ εὐέργαστον, τὸ δὲ φύλλωμά του κτηνοτροφικόν.

Βρεταννική, βλ. Βεττονική.

Βρένθις κατὰ Νικάνδρον (παρ' Ἀθην. Β, 69) ὠνομάζετο ἡ Θριδάξ ὑπὸ τῶν Κυπρίων. Παρ' Ἀθην. ἀναφέρεται καὶ **βρένθειον μύρον** προσεγγόμενον πιθανῶς ἐκ Βρένθης, πόλεως τῆς Ἀρκαδίας.

Βρίζα (*Secale*, γαλλ. Seigle, ἀγγλ. Rye τουρ. Τζαυντάρ, τ. Ἀγρωστοιδῶν, οἰκγ. Σιτηρῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 5 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας φ. ποώδη, ἐτήσια, διετή καὶ πολυετή. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε **B.** ἡ **σιτηρὰ** (*S. cereale*), ἣτις οὐδαμοῦ ἀπαντᾷ αὐτοφυῆς. Ὡς καλλιεργουμένη (παρὰ τὸ Τουρῖνον) ἀναφέρεται τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Πλινίου ὑπὸ τὸ ὄνομα *Secale* (Φυσκ. I. 18, 40). Μετὰ τὸ ὄνομα Βρίζα μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Γαληνοῦ ὡς Σιτηρὸν καλλιεργούμενον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἀνα τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδοσίαν, μετὰ τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο εἶνε μέχρι σήμερον γνωστὴ καὶ καλλιεργεῖται τόσον αὐτόθι ὅσον καὶ ἀνά τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἀλλαχθῶ τῆς Ἑλλάδος. Ἐν τούτοις ὑπὸ τινῶν ὀνομάζεται καὶ γράφεται **Σικαλις** (κατὰ τὸ λατινικὸν *Secale*).

Σήμερον τὸ Σιτηρὸν τοῦτο καλλιεργεῖται σχεδὸν πανταχοῦ, ἀλλ' ἐκτενεστέρον εἰς τὴν μέσσην καὶ βόρ. Εὐρώπην καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ῥωσσίαν καὶ τὰς Σκανδιναυκὰς γῶρας (1). Εἰς τὰς γῶρας ταύτας ἡ βρίζα ἀποτελεῖ τὸ κύριον, ἂν οὐχὶ τὸ μόνον, σιτηρὸν ἕπερ χρησιμοποιεῖται πρὸς ἀρτοποιίαν ὑπὸ τῶν ἀγροτῶν. Ἡ παγκόσμιος παραγωγή βρίζης ἰπολογίζεται ὅτι ἀνέρχεται εἰς 1.600,000,000 κοιλί. Πλέον τοῦ ἡμίσεως (περὶ τὰ 890 ἑκατομ.) τοῦ ποσοῦ τούτου παράγει ἡ Ῥωσσία, τὸ τέταρτον δὲ ὡς ἐγγιστα (370 ἑκατομ.) ἡ Γερμανία. Ἡ Θεσσαλία ἐκ 10 περίπου χιλιάδων κοιλῶν σπόρου καταβαλλομένου ἐτησίως συγκομίζει περὶ

(1) Ὁ Aaronsohn ἀπήντησεν εἰς τὸν Ἀντιλίθανον **B.** τὴν ὄρεινήν (*S. montanum*), ἣτις ὑποτίθεται ὅτι εἶνε ὁ πρόγονος τῆς καλλιεργουμένης. Εἷς τινα δὲ παρὰ τὴν Δαμασκὸν ἀγρὸν ἐσπαρμένον μετὰ Σίτων ὁ ἴδιος ἐπιστήμων διεκρίνε φυτὰ τινα **B.** τῆς σιτηρᾶς, ὅθεν συμπεραίνει ὅτι αὕτη, παρὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν γνώμην, πρέπει νὰ ᾔηνε γνωστὴ καὶ νὰ καλλιεργεῖται ἐκεῖ (Guffray, «Journal d'agriculture Pratique», 1909, Β', σελ. 206). Τὴν ἰθαγένειαν τῆς ὄρεινῆς **B.** ἐν Συρίᾳ ἀνέφερον ἀπὸ πολλοῦ ὁ Post (*Flora of Syria etc.*), ὅστις οὔτε μνεῖαν κἂν ποιεῖται **B.** τῆς σιτηρᾶς, ἀπέδειξεν ὅτι τὸ εἶδος τοῦτο δὲν καλλιεργεῖται ἐν Συρίᾳ, ἥς τὴν γλωρίδα ἤρσειν οὗτος ἐπισταχένειος.

τάς 45 γιλ. κοιλὰ καρπού, δ. δ. ἕκαστον κοιλὸν σπόρου ἀποφέρει περὶ τὰ 4 $\frac{1}{2}$ κοιλὰ καρπού, ὅστις ζυγίζει περὶ τὰς 21 ὀκ. κατὰ κοιλόν. Ὑπὸ θρεπτικὴν ἔποψιν ἡ βρίζα εἶνε κατωτέρα τοῦ σίτου ἀλλ' ἄνωτέρα τῆς κριθῆς. Μεγάλῃ κατανάλωσις βρίζης γίνεται εἰς τὴν Μεγ. Βρετανίαν (καὶ ἰδίως εἰς τὴν Σκωτιάν), εἰς τὴν Ὀλλανδίαν, τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Ῥωσσίαν πρὸς κατασκευὴν διαφόρων οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν (Whisky, Gin, Kwaz) κοινῆς εἰς τὰς χώρας ταύτας γρῆσεως. Ἐνιαχοῦ ἡ Β. καλλιεργεῖται ἀναμιξ μετὰ τοῦ Σίτου, ὅτε τὸ προϊόν τῆς καλλιεργείας ταύτης ἐν Γαλλίᾳ ὀνομάζεται meteil (σμιγός). Ἄλλαχοῦ ἡ Β. καλλιεργεῖται ὡς εἶδος κτηνοτροφικὸν μόνῃ ἢ ἀναμιξ μετὰ Βίκου, τὸ οὗτω δὲ ἐπιτυγχανόμενον ἀνάμικτον γόρτον, ὅπερ οἱ Γάλλοι ὀνομάζουσι dragée, θεωρεῖται θρεπτικώτατον ἰδίως διὰ τὰς γαλακτοφόρους ἀγελάδας. Θερίζεται δὲ ἢ πρὸς παραγωγὴν γόρτου σπειρομένη Β. ὅταν ἡ καλλιὰ αὐτῆς εἶνε εἰσέτι τρυφερά. Πολλαχοῦ μεγάλη κατανάλωσις γίνεται τῆς λεπτῆς, μακρῆς καὶ στερεωτάτης καλάμης τῆς Β. πρὸς συσκευὴν τῶν ταξειδευομένων υδατῶν ἐμπορευμάτων καὶ πρὸς κάλυψιν τῶν ὑπὸ τοῦ ψύγους προσθαλλομένων τῶν χειμῶνα καὶ ἐν ὑπαίθρῳ συντηρουμένων φ., πρὸς ἐπιστέγγασιν τῶν κυψελῶν καὶ τῶν ἀγροτικῶν οἰκημάτων καὶ ἀποθηκῶν, πρὸς κατασκευὴν ψαθῶν παντοίας γρῆσεως, κανιστρῶν, πέλων, κοινῶ γόρτου (στράτσου), καλυμμάτων τριανῶν κ. ἀ. εἰδῶν. Πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς, τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν μικρὰ ποσότης Β. σπείρεται σχεδὸν πάντοτε παρὰ τοῖς ἄλλοις Σιτηροῖς, κατὰ τὸν θερισμὸν τῶν ὁποίων ἡ καλλιὰ ταύτης (ἢ βρίζιὰ) γρησιμεύει πρὸς κατασκευὴν ἀκαλλίων (δεματικῶν).

Οὐχὶ σπανία νόσος τῆς Β. εἶνε ὁ Ἄνθραξ (β. λ.), ὅστις συνθέστερον προσβάλλει ἄλλα Σιτηρὰ καὶ ἰδίως τὸν Σίτον. Προλαμβάνεται δὲ ἀσφαλῶς ἢ ἀνάπτουσι τῆς νόσου ταύτης εἰς πάντα τὰ Σιτηρὰ ὅταν ὁ σπόρος ἀπὸ τὴν προτεραίαν τῆς χρησιμοποιήσεως του ὑποβάλλεται εἰς λουτρὸν διαλύσεως θεικοῦ γαλλοῦ, παρασκευαζομένης ἐντὸς ζυλίνου δοχείου (βυτίου ἢ σκάφης) συνήθως ὡς ἐξῆς. Εἰς τὸ δοχεῖον εἰσάγεται τὸ ἀπαιτούμενον διὰ τὴν διάλυσιν καθρὸν ὕδωρ, ὃ δὲ θεικὸς γαλλὸς βυθίζεται εἰς τὸ ὕδωρ ἀφ' ἐσπέρας τοποθετούμενος ἐντὸς σακκιδίου κρεμωμένου ἀπὸ βάρδου εἰς τὸ μέσον τοῦ δοχείου οὗτω διαλύεται ὅλος ἐντὸς 10—15 ὥρων, ὅτε ὑποβάλλεται ὁ σπόρος εἰς τὴν θεραπείαν. Καί τινες μὲν προτιμῶσι πυκνὴν διάλυσιν, περιέχουσαν 2 % θεικὸν γαλλόν, ἄλλοι δὲ παρασκευάζουσιν αὐτὴν ἀραιάν, μὲ ἡμισυ μόνον % θεικοῦ γαλλοῦ, διότι παρατηρήθη ὅτι ἡ πυκνὴ διάλυσις ἐνίοτε (εἰς τινὰς διαφορὰς Σιτηρῶν) καταστρέφει τὴν βλαστικὴν δύναμιν πολλῶν κόκκων. Εἰς τὴν πυκνὴν διάλυσιν διαμείνει ὁ σπόρος ἐπὶ ὀλίγα μόνον λεπτὰ τῆς ὥρας, εἰσυχόμενος ἐν αὐτῇ ἐντὸς κοφίνου ὅστις κινεῖται ἐν τῷ ὑγρῷ περιστροφικῶς ἵνα πάντες οἱ κόκκοι βραχῶσι ἐνῶ εἰς τὴν ἀραιάν διάλυσιν πρέπει νὰ μείνῃ ὁ σπόρος ἐπὶ δωδεκάωρον καὶ ἀφ' οὗ προηγουμένως ἀναδευθῇ καλῶς ἐν τῷ ὑγρῷ. Κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ταύτας οἱ λίαν προσθεβλημένοι ὑπὸ τῆς νόσου κόκκοι, οἱ ὁποῖοι ὡς ἐλαφρότεροι ἐπιπλέουσι, ἀφαιροῦνται καὶ ἀπορρίπτονται. Ὁ ὑπόλοιπος σπόρος, ἐξαχόμενος τῆς διαλύσεως καὶ στραγγιζόμενος, ἀπλώ-

νεται εἰς πλακώστρωτον δάπεδον ἢ εἰς καλῶς σαρωθεῖσαν ἐπιφάνειαν ἔνθα ἐπι-
 πάσεται μὲ λεπτοτριμμένην καὶ λεπτοκοκκισμένην ἄσβεστον καὶ ἀναδεύεται
 καλῶς μὲ ξύλινον πτύον ἵνα πάντες οἱ κόκκοι περιβληθῶσιν ὑπὸ λεπτοῦ στρώμα-
 τος ἄσβεστου. Τὸ ποσὸν τῆς διαλύσεως πρέπει νὰ ᾔηται ἐπαρκὲς ὅπως ὁ ἐν αὐτῇ
 εἰσαγόμενος σπόρος καλύπτεται ὑπὸ τοῦ ὑγροῦ. Πρὸς ἐπίπασιν ἕκατον ὄκ. σπόρου
 ἀπαιτοῦνται 2-3 ὄκ. ἄσβεστου. Ἀπὸ τίνος ἀντὶ τοῦ θειικοῦ χαλκοῦ συμβουλευέ-
 ται ἡ χρῆσις τῆς φορμώλης (formole) κατ' ἀναλογίαν ἐνὸς μέρους τοιαύτης ἐπὶ
 1000 ὕδατος. Ἐν τῇ διαλύσει ταύτῃ ὁ σπόρος τοῦ Σίτου ἢ τῆς Βρίζης μένει
 ἐπὶ τέταρτον μόνον τῆς ὥρας, ὁ δὲ τῆς Κριθῆς καὶ τῆς Βρόμης ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν,
 μεθ' ὃ στραγγίζεται καὶ ἀπλώνεται ὅπως στεγνώσῃ. Κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν οἴου-
 δήποτε τῶν ἀνωτέρω μέσων θεραπεύεται ἐκάστοτε μόνον τὸ ποσὸν τοῦ σπόρου ὅπερ
 πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθῇ ἐντὸς τῆς ἡμέρας ἢ τὴν ἐπιούσαν τῆς θεραπείας.
 Ἀντὶ τῶν ἀνωτέρω οὐσιῶν ὑπεδείχθη ὡς οἰκονομικώτερον τὸ θειικὸν ὀξὺ ἐν δια-
 λύσει $1/2$ ἕως $1/10$, ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα τῶν μέχρι τοῦδε γενομένων δοκι-
 μῶν δὲν φαίνονται ἱκανοποιητικὰ ⁽¹⁾. Εἰς γῶρας ψυχροτέρας τῆς ἡμετέρας ἢ Β.
 συχνὰ προσβάλεται ὑπὸ ἐτέρου πολυμόρφου Μικρομύκητος (Γομφομόρφου τοῦ
πορφυροῦ—*Claviceps purpurea*), περὶ τοῦ ὁποίου ἐκτίθενται τὰ δέοντα ἀλλα-
 χοῦ (βλ. Γομφόμορφος).

Αἱ διαφοραὶ τῆς Β. εἶνε ὀλιγάριθμοι, διαιροῦνται δὲ εἰς χειμερινὰς καὶ θερι-
 νὰς. Παρ' ἡμῖν μόνον μία διαφορὰ ἀπαντᾷ καλλιεργούμενη, εἶνε δὲ αὕτη χει-
 μερινή καὶ παρουσιάζει παραλλαγὰς τινάς. Εὐδοκιμεῖ δὲ ἡ Β. καὶ εἰς τὰς πτω-
 χότερας ἔτι γαίας καὶ σπείρεται καὶ ὠριμάζει ἐνωρίτερον τοῦ Σίτου. Ἀποδίδει δὲ
 συνήθως εἰς βορειοτέρας τῆς ἡμετέρας γῶρας 30—50 % πλειότερον τοῦ Σίτου
 καρπὸν. Ἡ σπορὰ τῆς Β. γίνεται πυκνότερον (15 — 20 ὄκ.σπόρου κατὰ στρέμμα)
 ἢ τῆς τοῦ Σίτου ἰδίως ὅταν ἡ καλάμη τῆς πρόκειται νὰ χρησιμεύσῃ δι' ἀμάλλια. Θε-
 ρίζεται δὲ ἡ Β. εὐθύς ὡς ὠριμάσῃ ὁ καρπὸς τῆς (καὶ κατὰ προτίμησιν τὴν πρῶϊαν)
 διότι ἄλλως μαδᾷ, δ. δ. ἀποσπῶνται τοῦ στάχυος εὐκόλως καὶ πίπτουσιν εἰς τὸ
 ἔδαφος οἱ κόκκοι. Προκειμένου νὰ χρησιμοποιηθῇ ἡ καλάμη τῆς Β. διὰ πλεκτικὰ
 ἰδίως ἔργα ὁ καρπὸς ἀποχωρίζεται διὰ τοῦ ραβδισμού καὶ οὐχὶ διὰ τοῦ ἄλωνισμού.
 Περὶ τῶν φ. τῶν ὑπαγομένων εἰς τὸ τῶν νεωτέρων βοταν. γ. *Briza* βλ. Ψευδοβρίζα.

Βρομελιώδη (Bromeliaceae)· πολυμελῆς τ. Μονοκοτλ. φυτὰ ἄκαυλα ἢ
 μετὰ βραχυτάτου καυλοῦ· τινὰ κοσμητικὰ, ὁπωροφόρα ἢ κλωστικὰ (γ. Ἀνανάσσα,
 Βιλβεργία, Βρομελία, Καβανιλλεσία, Καράτα, Τιλλανδσία κ. ἄ.).

(1) Ἐκ παρατηρήσεων γενομένων ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ ἐθεβαιώθη ὅτι αἱ
 πρῶτιμώτεραι σποραὶ ἰδίως τοῦ Σίτου προσβάλλονται ὑπὸ τοῦ "Ανθρακος καὶ τοῦ
 Μαυροκόλου (β. λ.) σπανιώτερον καὶ ὀλιγώτερον ἢ αἱ ὄψιμοι. Προστούτοις παρε-
 τηρήθη ὅτι σπανιωτέρα καὶ ἀραιότερα εἶνε ἡ προσβολὴ εἰς τὰ ταχέως βλαστά-
 νοντα καὶ ἀνὰπτυσσόμενα Γεννήματα.

Βρομῆλια (Bromelia, τ. Βρομειωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 6 εἶδη ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν φ. πωδῆ, πολυετῆ, κοσμητικά, στενωῶς συγγενῆ τῶν Ἀνασασ-
τῶν. Β. ἡ δίχρους (B. bicolor), ἰθαγ. τῆς Χιλῆς, Β. ἡ ὑπερῆφανος (B. fas-
tuosa), ἰθ. τῆς Βραζιλίας, καὶ ἄλλα τινὰ εἶδη εἶνε τὰ συνηθέστερον θεραπευόμενα.

Βρόμην ἢ Βρώμην (Avena, τ. Ἀγρωστωδῶν, σίκογ. Βρομοσιδῶν) γ. περιλ. φ. πωδῆ, ἐτήσια καὶ πολυετῆ. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 7 ἐξ ὧν τὰ κοινότερα εἶνε Β. ἡ ἄγονος (A. sterilis), εἶδος ἐνίοτε θεραπευόμενον ὡς κοσμητικόν, Β. ἡ γενειο-
φόρος (A. barbata) καὶ Β. ἡ ἄστατος (A. fatua, γαλλ. Folle, Avoine ἢ A-
veron), καὶ τὰ τρία ἐτήσια, τὸ τελευταῖον, κοινότατον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος
ὡς καὶ εἰς τὰς πλείστας παραμ. χώρας, ὀνομάζεται κν.⁵ Ἀγριόβρομη ἢ Ἀγριο-
γέννημα. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο πιθανῶς ἀναφέρεται ὁ Βρόμος τοῦ Θεοφρ. καὶ ὁ
Βρώμος ἢ Σιφώνιον τοῦ Διοσκρ., τοῦτο δὲ πιθανώτατα εἶνε τὸ μνημονεύμενον
κατ' ἐπανάληψιν ἐν τοῖς «Γεωργικαῖς» τοῦ Βιργιλίου ὑπὸ τῷ ὀνόματι avena (stre-
tilis dominatur avenae). Ἀξιόλογος εἶνε προστούτοις Β. ἡ ὑψηλῆ (A. elatior
ἢ Arrhenantherum elatius ἢ avenaceum, γαλλ. Avoine élevée ἢ Fromen-
tal, ἀγγλ. Oat grass), εἶδος πολυετές, ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς ὄρεινους τόπους τῆς Ἑλ-
λάδος καὶ καλλιεργεῖται ὡς κτηνοτροφικὸν ἔναγλόν τῆς Εὐρώπης παρέχον καὶ
μέχρι γιλιῶν ὄκ. ξηροῦ γόστου κατὰ στρέμμα. Διαφορὰ τοῦ εἶδους τούτου εἶνε ἡ
φερομένη ἐνίοτε ὡς ἴδιον εἶδος κονδυλόρριζος Β. (A. ἢ Arrhenantherum tube-
rosum ἢ bulbosum). Τὰ ἰθαγενῆ τῆς Κύπρου εἶδη ὀνομάζονται αὐτόθι κν.⁶ Ἀρ-
κοσιφανάρια, δ. δ. ἄγρια Σιφονάρια.

Ἡ καλλιεργουμένη ἢ ἡμερος Β. (A. sativa), ἣτις ἐν μὲν τῇ Κύπρῳ ὀνο-
μάζεται Σιφονάρι, ἐν δὲ τῇ Κρήτῃ Ταγῇ (τουρκ. Γιουλάφ, γαλλ. Avoine, ἀγγλ.
Oat), αὐδαμοῦ ἀπαντᾷ αὐτοφυῆς. Αἱ καλλιεργούμεναι διαφοραὶ τῆς κατὰ τινὰς μὲν
ὑπάρχοντα: εἰς 4 διακεκριμένα εἶδη (A. sativa, A. orientalis, A. nuda καὶ A.
brevis), κατ' ἄλλους δὲ προέκυψαν ἐξ ἐνὸς καὶ μόνου εἶδους (A. sativa), ὅπερ,
κατὰ τὸν de Candolle, εἶνε πιθανῶς προϊστορικὸν καὶ ἔχει πατρίδα τὴν ἀνατ. εὐ-
κρατον Εὐρώπην καὶ τὴν Ταταρίαν. Ἐκ τῶν καλλιεργουμένων σήμερον πολυαριθμῶν
διαφορῶν ἀξία μνείας ἐνταῦθα εἶνε ἰδίως αἱ μελανόκοκκοι (A. sativa nigra),
αἱ ἀνατολικαὶ ἢ οὐγγρικάι (A. sativa orientalis, γαλλ. Avoine de Hongrie)
καὶ ἡ γυμνόκοκκος (A. sativa nuda, γαλλ. Avoine nue ἢ A. à grueau). Τῶν δια-
φορῶν τούτων ἀπαντῶσι παραλλαγαί: χειμεριναὶ καὶ ἑαριναὶ. Χειμερινῆ εἶνε ἡ
ἀπὸ τινος πολλαχοῦ προτιμωμένη λιγοβονιανῆ Β. (γαλλ. Avoine de Ligowo
améliorée).

Ἡ καλλιέργεια τῆς Β. καὶ ἡ πρὸς διατροφήν τῶν κτηνῶν καὶ ἀρτοποιίαν χρη-
σις τοῦ καρποῦ αὐτῆς δὲν φαίνεται νὰ ἦτο γνωστὴ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησι
καὶ Ῥωμαίοις. Ὁ Πλίνιος ἀναφέρων ὅτι οἱ Γερμανοὶ ἐτρέφοντο μὲ ἄλευρον βρό-
μης ὑπονοεῖ ὅτι τὸ φ. τοῦτο δὲν ἐκαλλιεργεῖτο ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων. Ὁ Γαληνὸς
λέγει ὅτι ἡ Β. ἐκαλλιεργεῖτο εἰς τὴν Μυσίαν καὶ παρὰ τὴν Πέργαμον, καὶ ὅτι
ὁ καρπὸς τῆς ἐχορηγεῖτο εἰς τοὺς ἵππους καὶ ἐχρησίμευε πρὸς τροφήν τοῦ ἀνθρώ-

που ἐν καιρῷ σιτοδείας. Ἡ χρῆσις τοῦ γόρτου τῆς Β. πρὸς διατροφήν τῶν κτηνῶν (τῶν προβάτων) ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Φλωρεντίνου («Γεωπονικά» 18, 2, 6), ὅστις ἤκμασε τὸν 3ον αἰῶνα μ. Χ. Εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰς ἀνατ. Ἰνδίας ἡ καλλιέργεια τοῦ Σιτηροῦ τούτου ἦτον μέγρις ἐσχάτων ἀγνωστος, εἰς δὲ τὴν Σινικήν μόνον ἀπὸ τοῦ 10ου μ. Χ. αἰῶνος ἀναφέρεται (de Candolle). Ἦδη ἡ Β. καλλιεργείται ἐκτενῶς εἰς τὴν μέσην καὶ βόρ. Εὐρώπην καὶ ἀνά τὴν βόρ. Ἀμερικὴν, εἰς ἃς χώρας γίνεται χρῆσις τοῦ γόρτου καὶ τοῦ καρποῦ αὐτῆς ἰδίως πρὸς διατροφήν τῶν κτηνῶν. Ἡ παγκόσμιος παραγωγή βρόμης ὑπολογίζεται ὡς ἔγγιστα εἰς 3,400,000,000 κοιλὰ, ἐξ ὧν περὶ τὰ 900 ἑκατομ. παράγουσιν αἱ Ἡν. Πολιτεῖαι, περὶ τὰ 800 ἑκατομ. παράγει ἡ Ῥωσσία καὶ περὶ τὰ 450 ἑκατομῦρια ἡ Γερμανία. Εἰς τὴν μεσημβ. Εὐρώπην καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐνθα πρὸς διατροφήν τῶν κτηνῶν προτιμᾶται ἡ κριθή, ἡ καλλιέργεια τῆς Β. εἶνε περιορισμένη, ὑπάρχουσι μάλιστα διαμερίσματα καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀνά τὴν Ἀνατολήν εἰς τὰ ὅποια ἡ Βρόμη εἶνε γνωστὴ μόνον κατ' ὄνομα.

Ὁ καρπὸς τῆς Β. ἐνεκα τῆς διασκευῆς του συγκρατεῖ πάντοτε ἰκανὴν ποσότητα κοινροτοῦ, διὸ οὐδέποτε πρέπει νὰ χορηγῆται εἰς τὰ κτήνη (καὶ ἰδίως εἰς τοὺς ἵππους) ἄνευ προηγουμένης κοσκινίσεως. Εἶνε πρὸς τούτοις ἐπιβλαβὴς ὁ καρπὸς οὗτος, προκαλῶν κοιλιακὰς διαταράξεις, ὅταν χορηγῆται μὴ εἰσέτι ἐντελῶς ξηρὸς — Κατὰ τὸ 6' ἔτος τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως (1794) ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἀπώλεσε μέγαν ἀριθμὸν ἵππων εἰς τοὺς ὁποίους εἶχε χορηγηθῆ βρόμη προσφάτως συγκομισθεῖσα — Εἰς τὰς Σκανδιναυικὰς χώρας ἡ ὑπὸ τῶν ἀγροτῶν χρῆσις ἄρτου ἐξ ἀλεύρου βρόμης δὲν εἶνε σπανία, ἀλλαγοῦ δὲ τῆς βορ. καὶ τῆς μέσης Εὐρώπης συνηθεστέρα εἶνε ἡ παρασκευὴ βρομημάτων ἐκ γόνδρου (πληγουρίου) βρόμης. Ὁ σανὸς (β. λ.) καὶ τὸ ἄχυρον τῆς Β. εἶνε εὐκόιλια, προτιμῶνται δὲ ταῦτα ὑπὸ τῶν κτηνοτρόφων εἰς ὠρισμένας περιστάσεις ὡς μαλακώτερα τοῦ σανοῦ καὶ τοῦ ἄχυρου τῆς Κριθῆς καὶ τοῦ Σίτου. Τὰ μετὰ τὸν ἀλωνισμόν τῆς Β. ἐπιτυγανόμενα λέπυρα (τὸ ντύμα) εἶνε μαλακώτατα καὶ ἐλαστικά, διὸ καὶ χρησιμοποιοῦνται ἐνίοτε πρὸς πλήρωσιν στρωμνῶν καὶ προσκεφαλαίων.

Ἡ Β. εὐδοκιμεῖ εἰς παντὸς εἴδους γαίας, ἀλλὰ προτιμᾶ τὰς ἀραιὰς, γονίμους καὶ νοτεράς. Εἰς τὰς μεσημβ. χώρας σπεύρεται τὸ φθινόπωρον καὶ κατ' ἀναλογίαν 12—14 ὀκ. σπόρου κατὰ στρέμμα. Δεόν νὰ θερίζεται εὐθὺς ὡς ἀρχίζει ἡ ὠρίμανσις τοῦ καρποῦ, ἄλλως οὗτος πλήρως ὠριμος μαδᾷ εὐκόλως. Εἶνε δὲ ἡ Β. εἶδος πολυφορώτατον· εἰς πρῶτον ἔδαφος καὶ τοῦ καιροῦ βοηθοῦντος ἡ εἰς καρπὸν ἀπόδοσις δυνατὸν ν' ἀνέλθῃ καὶ μέγρις 400 ὀκ., ἥτοι 28 ἄς ἔγγιστα κοιλῶν. κατὰ στρέμμα (1). Πρὸς πρόληψιν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἄνθρακος (β. λ.) ὁ σπόρος

(1) Ἡ Θεσσαλία ἐκ 18 γι.λ. ὡς ἔγγιστα κοιλῶν σπόρου παράγει ἐτησίως περὶ τὰς 150 γι.λ. καρποῦ, δ. δ. ἕκαστον κοιλὸν σπόρου ἀποφέρει περὶ τὰ 8 κοιλὰ καρποῦ, ὅστις ζυγίζει περὶ τὰς 14 ὀκ. κατὰ κοιλόν.

ὑποβάλλεται εἰς τὴν ὑποδειγθεῖσαν διὰ τὸν σπόρον τῆς Βριζῆς θεραπείαν (βλ. σ. 209).

Βρόμος ἢ Βρωμός (Bromus, τ. Ἀγρωστωδῶν) γ. περιλ. φ. ποώδη, ἐτήσια, διετή καὶ πολυετή, πολλὰ νομευτικά, ἄλλα ζιζάνια. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 24 ἐν οἷς καὶ **B. ὁ κριθοειδῆς** (B. hordeaceus ἢ mollis), ἡ ἐν Ζακύνθῳ Λυκονουρά, καὶ **B. ὁ βριζοειδῆς** (B. secalinus), οὔτινος τὰ σπέρματα κατὰ τὸ ἀλωνισμόν τοῦ Σίτου ἀναμυγνύμενα μετὰ τοῦ καρποῦ μεταδίδουσιν εἰς τὸν ἐκ τούτου παρασκευαζόμενον ἄρτον γῶμα μελανόν. Ἀμφότερα τὰ εἶδη ταῦτα ἐνίστε καλλιεργοῦνται ὡς κτηνοτροφικά. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἄξια λόγου εἶνε **B. ὁ ψευδοβριζοειδῆς** (B. brizaeiformis), ὅπερ ἐνίστε θεραπεύεται: πρὸς κόσμον, καὶ **B. ὁ ἀνάκανθος** (B. inermis, γαλλ. Brome de Hongrie, ἀγγλ. Smooth Brome), φ. ποῶδες, πολυετές, ἀντέχον εἰς τὴν ξηρασίαν, καλλιεργούμενον ὡς κτηνοτροφικόν καὶ ἐκτιμώμενον ὡς τοιοῦτον ἰδίως εἰς τὰς Ἡν. Πολ. Ἀμφότερα τὰ εἶδη ταῦτα εἶνε ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης. Ὁ παρ' ἀρχαίους **Βρόμος ἢ Βρωμός** ἀναφέρεται εἰς εἶδη Βρόμης.

Βροντοθέρι, δ. ὁ. ἐν Κεφαλ. Λινοζώστειος τῆς ἐτήσιας.

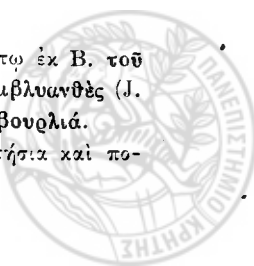
Βροῦβες, δ. ὁ. λαχανουσιμῶν τρυφερῶν βλαστῶν Σινάπειος τοῦ λευκοῦ, Ἴρσφελδίας τῆς πολιᾶς καὶ Βουιάδος τῆς εὐζωμοειδοῦς. Ταύτης οἱ βλαστοὶ ὀνομάζονται κν. καὶ Ἀγριοβλάσταρα, τῆς δὲ Ἴρσφελδίας καὶ Βροῦβες τοῦ βουνοῦ. αὕτη δὲ καὶ Σίναπι τὸ λευκὸν λέγονται κν. καὶ **Λαψάνες** (βλ. καὶ Βλαστάρια).

Βροῦλον (Juncus, γαλλ. Junc, ἀγγλ. Rush, τουρκ. Σάζ, τ. Βρουλωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ ἑκατὸν εἶδη ἰθαγ. βορ. εὐκρ. γωρῶν φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετή, τὰ πλεῖστα φίλυδρα, πολλὰ γρησίμα ἰδίως εἰς πλεκτικά ἔργα. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. περὶ τὰ 20 ἐξ ὧν τὰ κοινότερα **B. τὸ ὀξύφυλλον** καὶ **B. τὸ παρόλιον** (J. acutus καὶ J. maritimus), ἀμφότερα πολυετή, ἀπαντῶντα εἰς παρλίους καὶ ὑφαλιμύρους γαίας τόσον ἐν Ἑλλάδι ὅσον καὶ εἰς ἄλλας παρμ. γῶρας. γρησιμώτατα δὲ πρὸς κατασκευὴν ψαθῶν, σπυρίδων, ταλάρων, διδύμων σπυρίδων (τῶν ἐν Κύπρῳ ὀνομαζομένων **συρριζῶν**) καὶ ἄλλων πλεκτικῶν ἔργων. Τὰ κυλινδρικά, μακρὰ, εὐλύγιστα καὶ δύσθραυστα κλωνία των (τὰ κν. **βοῦρλα** ἢ **βροῦλα**, γρησιμύουσι προστούτοις ἀντὶ δεσμῶν εἰς τοὺς ἰγθυσώλας, τοὺς λαχανοπώλας, τοὺς κηπουροὺς καὶ τοὺς δενδροκόμους. Τὰ φυτὰ ταῦτα εἶνε τὰ κν. γνωστὰ ὑπὸ τὰ ὀνόματα **Βοῦρλα** ἢ **Βροῦλα**, καὶ ἐν Κύπρῳ **Σκλονίγια** (ἐκ τοῦ **Σχοινία**), ἐνθα ἐκ τῶν κλωνίων των κατασκευάζονται καὶ μικρὰ σάρωθρα: εἰς τὰ φ. ταῦτα δὲ ἰδίως ἀναφέρονται οἱ τῶν ἀρχαίων **Σχοῖνοι**, **Ὀλόσχοινοι** καὶ **Ὁξύσχοινοι**, οἱ ὅποιοι καὶ **Βρύλα**, **Βρύλλα** ἢ **Βροῦλα** ὀνομάζοντο ὡς μαρτυρεῖ ὁ Εὐστάθιος ἀναφέρων τὸ ἐν Πελοποννήσῳ λεγόμενον:

«Μαίου βροῦλον ποντία κάνναβις».

Μεγάλη ποσότης ἐκλεκτῶν ψαθῶν κατασκευάζεται ἐν Αἰγύπτῳ ἐκ **B. τοῦ ὀξύφυλλου**, ὅπερ ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Ἀράβων **Ταμάρ**. **B. τὸ ἀμβλυανθές** (J. obtusiflorus) ὀνομάζεται κν. ἐν Ἀττικῇ **Νεροβουρλιά** ἢ **Κουροβουρλιά**.

Βρουλώδη (Juncaceae) τ. Μονοκοτλ. περιλ. φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πο-

λυετή, πολλά ἰθαγ. τῶν βορ. εὐκράτων χωρῶν, τὰ πλείεστα ὑδροχαρῆ, ἀλίφιλα (γ. Βροῦλοι, Ξανθόρροια κ. ἄ.).

Βρουνέλλα (Brunella), βλ. Βουτυρόχορτον.

Βρουσσονητία (Broussonetia, τ.Κνιδωδῶν, οἰκογ. Μορσεοιδῶν) γ. περιλ. δ. φυλλοβόλα θερμῶν χωρῶν. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε **B. ἡ παυτοροφόρος** (B. parryifera), δ.μέγα, δίακον, δασικόν, βιομηχανικόν, κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀσίας. Πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ μωσχευμάτων, παραφυάδων καὶ ῥιζῶν ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ εἰς ψῦχος καὶ 10 ἔτι βαθμῶν ὑπὸ τὸ μηδέν. Εἰσαχθέν ἀπὸ πολλοῦ ἀπαντᾷ ἤδη θεραπευόμενον ἐν Ἀττικῇ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἐκ τοῦ φλοιοῦ του κατασκευάζεται ὕψασμα μὲν κοινὸν εἰς τὴν Πολυνησίαν, γάρτης δὲ στερεώτατος καὶ ἐκλεκτῆς ποιότητος εἰς τὴν Ἰαπωνίαν καὶ ἰδίως εἰς τὴν Κορέαν, ἐνθα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καλλιεργεῖται τὸ δένδρον ἐκτενῶς διατηρούμενον ἐν θαμνώδει καταστάσει.

Βρύα ἢ Βρυῶδη (Musci, γαλλ. Mousses, ἀγγλ. Mosses) πολυμελεστάτη τ.Κρυπτογάμων ἀπαντῶντων πανταχοῦ, κν. δὲ ὀνομαζομένων **Μούσκιαι**. Φύονται ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ τῶν δένδρων, ἐπὶ βράχιων, λίθων, κεράμων, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ ὑγροῦ ἐδάφους. Εἶδη τινὰ ἐχρησιμοποιοῦντο ἄλλοτε εἰς τὴν ἰατρικὴν ὡς φάρμακα στυπτικά καὶ διαφορητικά, ἄλλα (ἰδίως τοῦ γένους Σφάγνον—Sphagnum) ἀποτελοῦσι τὴν κυρίαν βλάστησιν μεγάλων ἐκτάσεων ὑπερβορείων χωρῶν ἐνθα τὰ φ.ταῦτα γρησιμοποιοῦνται πρὸς τροφήν τῶν κτηνῶν, ἀποξηραίνόμενα δὲ καὶ ἀλεθόμενα παρέχουσιν ἄλευρον ἐξ οὗ κατασκευάζεται εἶδος ἄρτου. Πολλὰ εἶδη φύονται πυκνῶς εἰς ἐλώδεις τόπους εἰς οὓς σχηματίζεται σὺν τῷ χρόνῳ ἐξ αὐτῶν ἡ τύρφη (γαλλ. tourbe.) Εἶδη τινὰ τοῦ γ. **Πολύτριχον** (Polytrichum) ἀπαντῶσι σχεδὸν πανταχοῦ. Κοινὸν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης εἶνε **Λευκόβρυον** τὸ γλαυκὸν (Leucobrium glaucum), ὅπερ συνηθέστατα χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν τεγγητῶν ἀνθέων καὶ πρὸς ἀλύψιν τοῦ χώματος τῶν ἐν γάστραις συντηρουμένων φυτῶν (βλ. καὶ Μάκκα, Ὑπνον, Φάσκον).

Βρυνέβενος ὁ ἰαμαϊκὸς (Brya ἢ Amerimum Ebenus), δ. Ἑλλοβόκαρπον, μετρίου μεγέθους, ἰθαγ. τῶν δυτ. Ἰνδιῶν τὸ ξύλον του (γαλλ. bois de Grenadille, ἀγγλ. Jamaica Ebony) χρήσιμον εἰς τὴν ἐπιπλασοίαν καὶ τὴν τορνευτικὴν.

Βρύον θαλάσσιον, φ. Φυκῶδες, θαλάσσιον, ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Διοσκρ. ὅστις τὸ χαρακτηρίζει ὡς «θρυδακῶδες», καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοφρ., καθ' ὃν ἔχει φύλλον «ποῦδες τῆ χροῶα, πλατὺ δὲ καὶ οὐκ ἀνόμοιον ταῖς θρυδακίναϊς, πλὴν βυτιδωδέστερον καὶ ὡσπερ συνεσπασμένον. Καυλὸν δὲ οὐκ ἔχει ἀλλ' ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς πλείω τὰ τοιαῦτα καὶ πάλιν ἀπ' ἄλλης» φέεται δὲ ἐπὶ τῶν λίθων τὰ τοιαῦτα πρὸς τῆ γῆ καὶ τῶν ὀστράκων» (Φ. Ἰ. 4, 6, 6). Πρόκειται προφανῶς περὶ **Θρωῶδους τοῦ θρυδακοειδοῦς** (Ulvā Lactuca), φ. Φυκῶδους συγνά ἐκβραζομένου ὑπὸ τῶν κυμάτων εἰς τὰς ἀκτὰς.

Βρυόφυλλον τὸ καλυκόμορφον (Bryophyllum calycinum), πολυετές ποῦδες φ. τῆς τ. τῶν Σαρκοφυλλωδῶν, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς,

θεραπευόμενοι μόνον λόγω τῆς περιέργου φύσεως τῶν φύλλων του, τὰ ὅποια ὅταν πίπτωσιν ἐρχόμενα εἰς ἐπαφήν μετὰ τῆς ἐπιφανείας νεεροῦ ἰσχυροῦ ἀναδίδουσιν ἀπὸ τῶν μυγῶν τῶν πολλῶν κολπωδῶν ἔντομῶν των βλαστοῦς ταχέως βίξοβολοῦντας καὶ ἀποτελοῦντας αὐτοτελεῆ φυτὰ.

Βρυσθιά καὶ **Βρυσθός**, βλ. Πτελέξ ἢ πεδινή.

Βρυωνία (Tamus, τ. Δισκοριδειωδῶν) γ. περιλ. δύο μόνον εἶδη, τὸ μὲν ἰθαγ. τῶν Καναρίων νήσων, τὸ δὲ τῆς Εὐρώπης, τῆς βορ. Ἀφρικῆς καὶ τῆς εὐκρ. Ἀσίας εἶνε δὲ τοῦτο Β. ἢ κοινῇ (T. communis, γαλλ. Tamier, Herbe aux femmes battues ἢ Scau de Notre Dame, ἀγγλ. Black Bryony ἢ Lady's Seal), κοινότητα καὶ πολλαχρῶς τῆς Ἑλλάδος, κν.δὲ ὀνομαζόμενοι Βρυωνία, Ἀβρωνία ἢ Ὀβριά. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ἡ παρ' ἀρχαίους Βρυωνή ἢ Βρυωνίς καὶ ἡ κατ' ἐσχρῆν Βρυωνία ἢ Ἀμπελος λευκὴ τοῦ Δισκορ., ὅστις λέγει ὅτι «ταύτης οἱ ἀσπάραγοι κατὰ τὴν πρώτην ἐκβάσθησιν ἐφθοῖ ἐσθίονται», ὡς δ. δ. ἐσθίονται οὗτοι καὶ σήμερον ἔν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ ἄλλαχρῶς ἐξουδετερουμένης τῆς τοξικῆς των ιδιότητος διὰ τῆς ζέσεως. Τοῦ εἶδους τούτου ἀπαντᾷ διαφορὰ ὀνομαζομένη κρητικῇ (T. com. cretica). Αἱ Β. ἐνέχουσι τοξικὴν οὐσίαν εἰς μικρὰν μὲν ποσότητα εἰς τὰ φύλλα καὶ τοὺς λαχανουμένους τρυφεροὺς βλαστούς, εἰς μεγαλύτεραν δὲ εἰς τὸν καρπὸν καὶ τὰς βίξας, αἱ ὅποιαι εἶνε φαρμακευτικά. Περὶ τοῦ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γένους Bryonia βλ. Ψευδοβρυωνία.

Βρωμελία, βλ. Βρωμελία.

Βρώμη βλ. Βρώμη.

Βρωμοδότανο, βλ. Στρυγγος ὁ μέλας.

Βρωμοκλάδι, βλ. Ἀνάγυρις.

Βρωμολάχανο, βλ. Λεπίδιον ἢ Δράβη.

Βρωμολυγαριά, βλ. Ἀνάγυρις.

Βρωμοῦδα, βλ. Ἀκτὴ ἢ Χημαιάκτη, Ἀμβροσία ἢ προάλιος, Σησαμοειδὲς τὸ λευκόν, Σ. τὸ ὀχρόν, Φυτολάκκα ἢ παχνώδης, Χηνοπόδιον τὸ αἰδοιοειδὲς.

Βρωμοδάκι, βλ. Χηνοπόδιον τὸ ξενικόν.

Βρωμοχορτιά ἐν Κύπρῳ = Φυτολάκκα ἢ παχνώδης.

Βρωμόχορτο, βλ. Ἄλυσσον τὸ ἀργυροῦν, Ἀτράφαξις ἢ ἐρυθρᾶ (Atriplex rosea), Βαλλωτὴ ἢ μέλαινα, Ἡλιοτρόπιον τὸ εὐρωπαϊκόν, Κάνειον τὸ στικτόν, Στρυγγος ὁ μέλας, Φυτολάκκα ἢ παχνώδης, Χηνοπόδιον τὸ αἰδοιοειδὲς, Χ. τὸ λευκόν, Χ. τὸ ξενικόν.

Βρωδίμιον τὸ χρῆδιμιον (Brosimum utile ἢ Galactodendron utile, ἢ Brosimum Galactodendron, γαλλ. Arbre à la vache, ἀγγλ. Cow tree, ισπ. Palo de vaca, τ. Ἀρτοκαρπωδῶν), μέγα δένδρον ἰθαγ. τῆς Βενεζουέλας καὶ τῆς Βραζιλίας, ἔνθα ἀποτελεῖ ἐκτεταμένα δάση. Ὁ ἐκ τοῦ κορμοῦ του δι' ἔντομῶν λαμβανόμενος γαλακτώδης ὁπὸς εἶνε αὐτόθι ἐν κοινῇ χρῆσαι ἀντὶ γάλακτος, οὗτινος ἔχει περίπου τὴν γεῦσιν καὶ τὴν σύστασιν.

Βύβλος παρ' ἀρχαίους = Κύπρος ὁ Πάπυρος.

Βυρδιά καὶ **Βυρδόκλαδο**, βλ. Ῥοῦς ὁ βυρσοδεψικός.

Βυρσοδεψικὴ (Coriaria, τὸ κατ' Ὀρφν. Δέφιμον) γ. τῆς ὁμωνύμου τ. τῶν Βυρσοδεψιδῶν (Coriariaceae, Δικοτλδ.), περιλ. θάμνους ἰθαγ. ἰδίως εὐκράτων χωρῶν. Β. ἢ μυρτιφυλλοσ (C. myrtifolia, γαλλ. Redoul ἢ Herbe anx tanneurs ἀγγλ. Redoul ἢ Tanner's tree) εἶνε τὸ μόνον ἰθαγ. τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης εἶδος. Πάντα τὰ μέρη του. καὶ ἰδίως οἱ νεαροὶ βλαστοὶ καὶ αἱ ὑπόλευκοι ῥιζαὶ του, δηλητηριώδη ἢ τοξικὴ οὐσία ἦν ἐνέχουσιν ὀνομάζεται **κοριαμυρτινή**. Τὰ φύλλα καὶ οἱ βλαστοὶ του βυρσοδεψικοί.

Βυδιδινα, βλ. Κέρασος ὁ ὄζινόκαρπος.

Βύσσοσ (Byssus) γένος Μυκήτων. Βύσσοσ παρ' ἀρχαίους, κλωστικὴ οὐσία καὶ ὠρισμένως ὁ βάμβαξ ὡς ἐξακριβοῦται ἐκ τῶν ἐξῆς χωρίων τοῦ Παισανίου : «Θαυμάσαι δ' ἂν τις ἐν τῇ γῆ Ἥλεια τὴν τε βύσσον, ὅτι ἐνταῦθα μόνον, ἐτέρωθι δὲ οὐδαμοῦ τῆς Ἑλλάδος εὔεται» (5, 5, 2) καὶ κατωτέρω : «Ἡ δὲ Ἥλεια γῶρα τὰ τε ἄλλα ἐστὶν εἰς καρπὸς καὶ τὴν βύσσον οὐκ ἤκιστα ἐκτρέφειν ἀγαθῇ. Τὴν μὲν δὴ κανναθίδα καὶ λίνον καὶ τὴν βύσσον σπείρουσιν, ὅσας ἢ γῆ τρέφειν ἐστὶν ἐπιτήδειος» (6, 26, 4). Καθ' ἃ δὲ ὁ ἴδιος λέγει πολλὰ τῶν ἐν Πάτραις γυναικῶν μετήρχοντο τὸ ἐπάγγελμα τῆς ὑφαντρίας, ὑφαίνουσαι ἐκ τῆς καλλιεργουμένης ἐν Ἥλειᾳ Βύσσου «κεκρυφάλους τε καὶ ἐσθήτα τὴν ἄλλην» (7, 21, 7). Ὡστε ἡ Βύσσοσ δὲν ἦτο οὔτε ἡ Κάνναθις οὔτε τὸ Λίνον, ἀλλ' οὔτε ἡ μέταξ ἀφοῦ ἐσπείρευτο καὶ ἀφοῦ τὴν μέταξιν ἀναφέρει ὁ Παισανίας ὡς προϊόν ζωφίου τὸ ὅποιον λέγει ὅτι «σῆρα καλοῦσιν Ἑλληνες» (6, 26, 4). Ἡ σπειρομένη λοιπὸν καὶ λεπτή πλὴν οὐχὶ ξανθὴ ὡσὸν ἡ τῶν Ἑβραίων (1) βύσσοσ, ἣτις ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Παισανίου (2ον μ. Χ. αἰῶνα) εἰς οὐδὲν ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδος πλὴν τῆς Ἥλειας ἐκαλλιεργεῖτο, πρέπει νὰ ἦτο ὁ βραδυτέρον ὀνομασθεὶς Βάμβαξ (β. λ.), ἐκ τοῦ μαλλοῦ τοῦ ὁποίου κατεσκευάζοντο τὰ βύσσινα ὑφάσματα.

Βυτέα (Butea, τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλ. δένδρα ἀειθαλῆ, λίαν κοσμητικὰ, ἰθαγ. τῶν ἰντ. Ἰνδιῶν. Β. ἢ φυλλοβροῦθης (B. frondosa, ἢ Erythina monosperma) καὶ Β. ἢ ὑπερήφανος (B. superba) φημιζονται διὰ τὰ ὠρῆα καὶ ἄφθονα ἄνθη των καὶ δύνανται πιθανῶς νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ὁ κορμὸς ἀμφοτέρων ἐκκρίνει τὸ βυρσοδεψικὸν καὶ φαρμακευτικὸν **Κίνον** (β. λ.) τὸ πρῶτον παρέχει καὶ λάκκειον κόμμι. (β. λ.).

Βωλετός, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ εἶδους Βωλήτου.

Βωλήτης ἢ **Βωλίτης** (Boletus, γαλλ. Bolet) γ. τῆς τ. τῶν Μυκήτων περιλαμβάνον πλεῖστα εἶδη, ὧν πολλὰ ὀνομάζονται κν. **Μανιτάρια**. Καὶ τινα μὲν αὐτῶν εἶνε ἐδώδιμα, τὰ πλεῖστα δὲ δηλητηριώδη. Β. ὁ ἐδώδιμος (B. edulis, γαλλ. Cep) εἶνε τὸ ἀριστον καὶ τὸ καινότερον τῶν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην ἀπαντῶν

1) «Ἡ δὲ βύσσοσ ἢ ἐν τῇ Ἥλειᾳ λεπτότης μὲν εἶνεκα οὐκ ἀποδεὶ τῆς Ἑβραίων, ἔστι δὲ οὐχ ὁμοίως ξανθὴ» (Παισ. (5, 5, 2)).

των ἐδωδιμῶν εἰδῶν. Εἶδος δηλητηριώδους Β. εἶνε τὸ ἐν Κύπρῳ ἀπαντῶν καὶ ὀνομαζόμενον κν. Βωλετός. Οἱ δηλητηριώδεις Β. διακρίνονται ἰδίως ἐκ τῆς ἀλλοιώσεως ἣν ὑφίσταται: τὸ χροῖμα τῆς σαρκὸς των εὐθὺς ὡς καταταθῶσι.

Βωχινία (*Bauhinia*, ἀγγλ. Mountain Ebony, τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλ. θάμνους ἀειθαλεῖς, κοσμητικούς, ἰθαγ. τροπικῶν χωρῶν. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ Β. ἢ κορυμβανθῆς (*B. corymbosa*), ἰθαγ. τῆς Σινικῆς, καὶ Β. ἢ νατάλιος (*B. natalensis*), ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς.

Γ

Γαζαία (*Gazania*, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περί τὰ 24 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐέλπιδος Ἐλκρας φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ· πλεῖστα κοσμητικά, χρησιμοποιούμενα ἰδίως διὰ περιχειλώματα (βλ.). Γ. ὁ Ταῶς, Γ. ἢ μεγαλοπρεπῆς καὶ Γ. ἢ μονανθῆς (*G. Pannonia*, *G. splendens*, *G. uniflora*) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων. Ὄνομάσθη τὸ γ. ὑπὸ τοῦ Γαζιτνέρου *Gazania*, ἤτοι: **Γαζαία**, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Θεοδώρου Γαζῆ τοῦ Θεσσαλονικέως, ὅστις μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐγκαταθεὶς εἰς τὴν Ἰταλίαν, πρῶτος αὐτὸς μετέφρασεν εἰς τὴν λατινικὴν καὶ ἐδημοσίευσεν ἐκεῖ τὰ ἔργα τοῦ Θεοφράστου.

Γαία καὶ **Γαντζία**, βλ. Ἀκακία ἢ φαρνεσιανή.

Γαζόν, βλ. Ὀφιοπόγων.

Γαῖδαραγουριά, βλ. Ἐλατήριον ὁ Ἀγριοσίκω.

Γαῖδαράγκαθο ἢ **Γαῖδουράγκαθο**, δ. ὁ. εἰδῶν Κάρδου, Κισίου τοῦ κρητικοῦ, Νοτοβάσειος τῆς συριακῆς, Ὀνοπόδου τοῦ ἰλλυρικοῦ, Σιλύδου τοῦ μαριανοῦ καὶ ἄλλων φυλλακάνθων φ.

Γαῖδουρόπορδο, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ εἶδους Λυκοπέδου, ὅπερ ὑποτίθεται ὅτι φύτευε ἐπου κοπρίση ὁ ὄνος.

Γαῖδουροσδάκα, **Γαῖδουροσδάκα** καὶ **Γαῖδουροσδάκι**, βλ. Φλομῆς ἢ θαινωδῆς.

Γαῖδουρόχορτο, δ. ὁ. ἐν Αἰγίνῃ, Σησαμοειδοῦς τοῦ λευκοῦ.

Γαῖλλαρδία, *Gaillardia*, ἀγγλ. Blanket-flower, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περί τὰ 8 εἶδη ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς φ. κοσμητικά, ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ. Γ. ἢ εὐμορφος, Γ. ἢ ἀμβλυόδους, Γ. ἢ ἀθερώδης (*G. pulcella*, *G. amblyodon*, *G. aristata*) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων.

Γαλάγουσα (*Galega*, τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς δυτ. Ἀσίας φ. ποώδη, πολυετῆ, τινὰ κοσμητικά καὶ ἄλλως χρήσιμα. ἰθαγ. τῆς Ἑλλάδος εἶνε Γ. ἢ **φαρμακευτική** (*G. officinalis*, γαλλ. *Lavanèse Rue de Chèvre*, ἀγγλ. Goat's Rue), τὸ κν. Ἡμερο Τριφύλλι, φ. κοσμητικόν, ἀπαντῶν καὶ εἰς ἄλλας παραμ. χωρὰς. Ἡ ἐνιαχοῦ ἐπικρατοῦσα γνώμη ὅτι: τὰ τοῦ γένους τούτου φ. (καὶ ἰδίως τὸ ἀνωτέρω εἶδος) τραγόμενα ὑπὸ

των κτηνῶν συντελοῦσιν εἰς τὴν αὐξησιν τοῦ γάλακτος αὐτῶν (ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα Γαλάουσα) εἶνε ζήτημα χρῆζον ἐπιθεβαιώσεως διὰ πειραμάτων. Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι **Γ. ἡ φαρμακευτική**, ἥτις κατ' ἐπανάληψιν ὑπεδείχθη ὡς φ. **κτηνοτροπικόν**, τραγομένη ὑπὸ τῶν κτηνῶν κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀνθήσεως τῆς ἀπόβαινει ἐπιβλαβῆς (τουλάχιστον εἰς τὰ πρόβατα), διότι ἐνέχει τοξικὴν οὐσίαν προκαλοῦσαν ἐντερικὰς διαταράξεις ἐνίοτε θανασίμους (βλ. καὶ Ἴνδοκοφός).

Γαλάκτιος (Lactarius) γ. τῆς τ. τῶν Μυκήτων περιλ. εἶδη ἐδώδιμα. Τοιαῦτα κατ' ἐξοχὴν εἶνε Γ. ὁ ἡδυστος καὶ Γ. ὁ ἀμφίβολος (L. deliciosus καὶ L. controversus, γαλλ. Lactaire), ἀμφοτέρα ἀπαντῶντα πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ὡς καὶ ἐν Ἑλλάδι, κοινότατα δὲ ἐν Κύπρῳ ἔνθα ὀνομάζονται κν. **Κοκκινόμανιτα**ρ.

Γαλακτίτης ὁ γναφθαλώδης (Galactites tomentosus, τ. Συνθέτων), φ. ἐτήσιον, κν. πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ κν. ὀνομαζόμενον Ἄσπράγκαθο.

Γαλακτόδενδρον, βλ. Βρώσιμον.

Γάλανθος (Galanthus τ. Ἀμαρυλλιδωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 16 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς διτ. Ἀσίας· φ. βολθόρριζα, κοσμητικὰ· οἱ βολβοὶ τῶν ἐμετικῶν. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσσίδος Γ. ἡ τῆς Βασιλίσσης Ὀλγας καὶ Γ. ὁ χιονώδης (G. Reginae Olga καὶ G. nivalis, γαλλ. Clochette d'hiver, Nivéole ἢ Perce-neige, ἀγγλ. Snow-drop). Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὸ συνηθέστερον θεραπεύμενον εἶνε Γ. ὁ πτυκτός (G. plicatus, ἀγγλ. Plated Snow-drop). ἰθ. τῆς Κριμαίας.

Γαλατόχορτα, **Γαλατσόχορτα**, **Γαλατσίδες**, **Γαλαξίδες**, **Γαλαξίνες** ἢ **Γαλόχορτα** ὀνομάζονται κν. φ. ὧν ὁ γυμὸς εἶνε γαλακτώδης, ὡς λ. γ. εἶδη Εὐφορβίου, Θριδάκκος, Κιχωρίου, Κριπίδος, Σόγγου κ. ἄ.

Γάλανθον (Galbanum, τουρ. Κασνί) καὶ κατὰ Διοσκρ. **Χαλβάνη**, κομμεωρρητινὴ λαμβανομένη ἐκ Νάρθηκος τοῦ γαλθανοφόρου καὶ τινῶν ἄλλων Σκιαδανθῶν, ἰθαγ. τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, χρησιμοποιομένη δὲ εἰς τὴν φαρμακευτικὴν καὶ τὴν σκευασίαν βερενικίων. Ἐκ παραφθορᾶς βεβαίως τοῦ **Χαλβάνη**, προέκυψε τὸ ὄνομα **Χαλαβάνα** δι' οὗ ἐν Κύπρῳ διακρίνουσιν Ἄμμι τὸ Γλυφίδιον, (β. λ.).

Γαλέγα (Galega), βλ. Γαλάουσα.

Γαλεόβδολον (Galeobdolon), βλ. Λαίμιον. Τὸ παρ' ἀρχαίως **Γαλεόβδολον** ἀναφέρει ὁ Διοσκρ. ὡς συνώνυμον τῆς Γαλιόψεως τοῦ (β. λ.).

Γαλινιά, βλ. Ὀνωρίς ἢ ἀρχαία.

Γάλιον (Galium, γαλλ. Gaillet, ἀγγλ. Bed straw) γ. τῆς τάξεως τῶν Ἐρυθροδανωδῶν, περιλ. περί τὰ 300 εἶδη, ἰθαγ. τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου· φ. πώδη ἐτήσια καὶ πολυετῆ, εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 48, ἐν οἷς καὶ α') Γ. ἡ Ἀπαρίνη G. Aparine, γαλλ. Gratteron ἢ Rieble, ἀγγλ. Goose grass), ἢ κν. ὀνομαζομένη **Κολλητσιδα**, ἢ τοῦ Διοσκρ. πιθανῶς δὲ καὶ ἡ τοῦ Θεοφρ. Ἀπαρίνη. β') Γ. τὸ γνήσιον (G. verum, γαλλ. Caille-lait jaune, ἀγγλ. Ladies' Bedstraw), τὸ **Γάλιον** τοῦ Διοσκρ. ὅπερ «ὠνόμασται ἀπὸ τοῦ γάλα πηγγύειν ἀντὶ ποτίας αὐτό» γ') Γ. τὸ εὐθυτενές (G. erectum, γαλλ. Caille-lait blanc), ὅπερ ἐνέχει τὰς αὐτὰς

του προηγουμένου ιδιότητος. δ') Γ. τὸ νόθον (G. spurium). τὸ ἐν Θήρᾳ Κολητισόχορτο. καὶ ε') Γ. τὸ τρικέραιον (G. tricorne), ἢ ἐν Ζακύνθῳ Κολητισίδα.

Γαλιόψις (Galeopsis¹, ἄγγλ. Hemp Nettle, τ. Χειλανθῶν) γ. περιλ. περί τὰ 12 εἶδη φυτὰ ἐτήσια, ἰθαγ. τῆς Ἀσίας, στενωῶς συγγενῆ τῶν Λαϊμιῶν, μὴ ἀπαντῶντα δὲ ἐν Ἑλλάδι. Γ. τὸ Λήδανον (G. Ladanum, γαλλ. Ortie rouge) καὶ Γ. ἢ ἀλλοιόχρους (G. versicolor) θεραπεύονται πρὸς κόσμον. Ἡ Γαλιόψις τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται εἰς Χοιράδιον τὸ ξενικόν.

Γαλιπέα (galipea, τ. Ρυτ. δῶν) γ. περιλ. περί τὰ 20 εἶδη θ. καὶ δ. ἀειθαλῆ, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς. Γ. τῆς τριφύλλου (G. trifoliata ἢ officinalis, ἰθαγ. τῆς Γουιάνης) ὁ φλοιὸς φαρμακευτικὸς καὶ γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα ἄγκουστύρα ἀληθῆς (φρμ. Cortex Galipeae Cuspariae, γαλλ. angusture vraie, ἄγγλ. Angustura bark) ἐπωνομάζεται δὲ ἀληθῆς πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς ψευδοῦς ἄγκουστύρας (γαλλ. fausse angusture), ἥτις εἶνε ὁ φλοιὸς Ψευδοστρυχνου τοῦ ἐμετικῶ. Ὡς κοσμητικὰ εἶδη θεραπεύονται ἐνίοτε Γ. ἢ εὐσομοτάτη (G. ἢ Cusparia odoratissima) καὶ Γ. ἢ μακροφύλλος (G. ἢ Cusparia macrophylla), ἁμφοτέρα δένδρα, ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας.

Γαλομάνα, βλ. Κωδώνιον τὸ ἀλλοιόχρουν.

Γάμβριος ἢ Γαμβίριος, βλ. Ἀγκυλοφόρος.

Γάμβρη παρὰ Θεοφρ. = φ. φρυγανῶδες, δυσερμήνευτον.

Γαουλθερία (Gaultheria), βλ. Γωλθερία.

Γαρραζουλινά, δ. ὁ ἐν Κεφλ. Λωτοῦ τοῦ ἐδωδιμου.

Γαρδενία (Gardenia, τ. Ἐρυθροδανωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 60 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀσίας καὶ τῆς νοτ. Ἀφρικῆς θ. καὶ δ. ἀειθαλῆ, πολλὰ κοσμητικὰ, φέροντα ἄνθη λευκὰ, συνήθως εὐσομα. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευμένων εἶνε Γ. ἢ εὐανθῆς (G. florida, ἄγγλ. Cape Jessamine), Γ. ἢ ἄορβᾶ (G. amoena), Γ. ἢ φορτούνειος (G. Fortunei) καὶ αἱ διαφοραὶ καὶ τὰ νόθα αὐτῶν. Τῆς φορτουνείου τὸ ξύλον εἶνε χρήσιμον εἰς λεπτουργικὰ ἔργα, τῆς δὲ εὐανθοῦς ὁ καρπὸς παρέχει κιτρίνην βαφικὴν οὐσίαν. Εἶδη τινὰ Γ. (G. gummifera, G. lucida, G. sulcata κ. ἄ.), ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, τῆς Νέας Καληδονίας καὶ τῶν νήσων τῆς Ἐταιρίας, φέρουσι ῥητινὴν (γαλλ. resine de Gardenia) δυναμένην ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν δαμμάραν (βλ.). Αἱ Γ. πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς, καταβολάδων καὶ μοσχευμάτων. Πρὸς συντήρησιν τῶν φ. τούτων ἀπαιτεῖται τοποθεσία θερμὴ καὶ νοτερὰ ἰδίως κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀνθῆσεως των.

(1) Οἱ γράφοντες Galeopsis θέλουσιν ὅτι τὸ ὄνομα εἶνε σύνθετον ἐκ τῶν γαλήνῃ καὶ ὄψις, τοῦ πρώτου συνθετικοῦ χαρακτηρίζοντος τὴν μορφήν τοῦ ἄνθους τῶν φυτῶν τούτων, ὅπερ ἔνεκα τοῦ σχήματος τοῦ ἄνω χεῖλους τῆς στεφάνης του ὁμοιάζει δῆθεν πρὸς κεφαλὴν ἰκτιδός. Ἐντούτοις ὁ Χελδράτῃ φρονεῖ ὅτι ὀρθότερον εἶνε νὰ γράφηται τὸ ὄνομα Galiopsis, κατὰ τὸ διοσκορίδειον Γαλιόψις.

Γαρκινία (*Garcinia* ἢ *Mangostana*, τ. Σταλαγομόφων) γ. περιλ. περι τὰ 40 εἶδη δ. χωρῶν τροπικῶν. Καί τινα μὲν αὐτῶν φέρουσι καρπὸν θρώσιμον, ἄλλα δὲ εἶδος κομμεωρρητίνης φαρμακευτικῆς (φρμ. χρύσωπον, ἢ κόμμι στακτόν, *Gambogium s. Gummi Guttæ* ¹) καὶ χρησίμης εἰς τὴν ζωγραφικὴν καὶ τὴν βαφικὴν. Ἡ οὐσία αὕτη κομίζεται εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Εὐρώπης ἐν μορῆῃ κυλίνδρων (γαλλ. *gomme-gutte eu bâtons*, ἀγγλ. *Pipe Gamboge*) ἢ πλακουντίων (γαλλ. *gomme-gutte en gâteaux*, ἀγγλ. *Cake Gamboge*). Ἡ ἀρίστη ποιότητος προσέρχεται ἐκ Σιάμης καὶ Καμβόγης καὶ λαμβάνεται ἐκ Γ. τῆς Μορέλλης (*G. Morella var. pedicellata*, συνων. *Stalagmitis cambogioides*, *Herbadendron cambogioides* ἢ *Cambogia Gutta*, ἀγγλ. *Ceylon Gamboge*), εἶνε δὲ εὐθραυστος καὶ ἔχει χροῶμα πορτογάλλινον.

Γαρούφαλλα ἢ **Γαρούφαλλα**, τὰ καὶ **μοσχοκάρφια** ὀνομαζόμενα εἶνε οἱ ἀρωματικοὶ κάλυκες *Καρυοφύλλου* τοῦ ἀρωματικοῦ. **Γαρούφαλλα** ἢ **Γαρούφαλλα** ὀνομαζονται κν. καὶ τὰ ἄνθη τῶν *Διοσάνθων* (β. λ.).

Γαρούφάλλα τοῦ Ἄργου, βλ. Κύπειρος ἢ *στρογγυλόρριζος*.

Γαρούφαλλα τοῦ βουνοῦ, βλ. Χιτών.

Γαρούφαλλιά, βλ. *Διοσάνθος*.

Γάστρα παρ' Ἀθην. (Θ, 369), κατὰ μὲν τοὺς *Λακεδαίμονας Κράμβη* ἢ *Ῥάπυς*, κατὰ δὲ τοὺς *Θηβαίους Κράμβη* ἢ *λαγανώδης*.

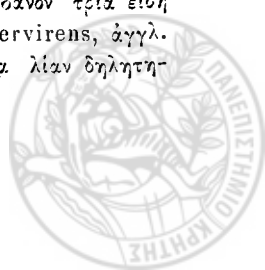
Γαετονουρά, βλ. *Τριφύλλιον τὸ στενόφυλλον*.

Γαῖλονόδακία (*Gaylussacia*, τ. *Μυρτιδιωδῶν*) γ. περιλ. περι τὰ 40 εἶδη ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς. Ἦν τινες κοσμητικοί. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ Γ. ἢ *φυλλοβρυθῆς* (*G. frondosa*, ἀγγλ. *Blue Dangles* ἢ *High Blueberry*) καὶ Γ. ἢ *ῥητινοφόρος* (*G. resinifera*, ἀγγλ. *Black Huckleberry*) ἀμφοτέρω φέρουσι ῥῆγας γλυκείας, θρωσίμους καὶ δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσι πολλὰ γοῦ τῆς Ἑλλάδος. Πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς καὶ παραφυάδων.

Γαῦρος (*Carpinus*, γαλλ. *Charme*, ἀγγλ. *Hornbeam*, τ. *Κυπελλοφόρων*) γ. περιλ. 9 εἶδη ἰθαγ. τῶν βορ. εὐχράτων χωρῶν δ. βασικά, φυλλοβάλα, δι-οικία, μετρίου μεγέθους. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. τὰ καὶ ἀλλαγοῦ τῆς Εὐρώπης ἀπαντῶντα, Γ. ὁ *βετουλοειδῆς* (*C. Betulus*), ὁ κν. **Γαῦρος** ἢ **Ἀγριοτσουκνίδα**, πιθανῶς ἢ τοῦ *Θεοφρ.* Ὀστράα *θήλεια*, καὶ Γ. ὁ *ἀνατολικὸς* (*C. orientalis* ἢ *Duinensis*), ὁ κν. **Γαῦρος** ἢ **Σκυλόγαυρος**. Τὸ πρῶτον ἀπαντᾷ ὑπὸ πλείστας διαφορᾶς. Ἀμφοτέρων τὸ ξύλον σκληρόν, διαρκές, πολυχρηστον.

Γελσέμιον (*Gelsemium*, τ. *Λογανειωδῶν*) γ. περιλαμβάνον τρία εἶδη θ. περιαλλοκαύλων. Γ. τοῦ **στίλβοντος** (*G. nitidum* ἢ *sempervirens*, ἀγγλ. *Yellow* ἢ *False Jessamine*, ἰθαγ. τῶν Ἦν. Πολιτειῶν), ἢ ῥίζα *λίαν δηλητη-*

(¹) Καθαριστικὸν δριμύτατον μὴ χρησιμοποιούμενον πλέον.

ριώδης, αλλά και φαρμακευτική· ἐνέχει τὴν ἀλκαλοειδῆ οὐσίαν γελσεμίνην.

Γένεια τοῦ γέρου, βλ. Ἀψίνθιον τὸ θαμνώδες.

Γένεια τοῦ λαγοῦ, βλ. Τραγοπόγων.

Γενίστη (Genista), βλ. Ἐγινόπους.

Γεννήματα, βλ. Σιτηρά.

Γεντιανή (Gentiana, τ. Γεντιανωδῶν)· γ. περιλ. περί τὰ 80 εἶδη· φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ. ἰθαγ. ὄρειων ἰδίως τόπων τῶν εὐκράτων χωρῶν. Αἰ βίξι: των ἐνέχουσι τὴν γεντιανίνην. οὐσία πικράν. Εἰδῶν τινῶν αἰ βίξι: φαρμακευτικά (φρμ. Γεντιανῆς βίξι, Radix Gentianae, τουρ. Σιλτιαντέ-κιοκιοῦ). Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. τρία πολυετῆ, ἤτοι Γ. ἡ ἀσκληπιαδοειδῆς (G. asclepiadea ἀγγλ. Willow Gentian), ἡ φουμενῆ ἀνά τὸν Ὀλυμπον καὶ τὴν Οἴτην.

Γ. ἡ ἐαρινῆ (G. verna), ἡ ἀπκντώσα ἐν Ἠπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ, καὶ Γ. ἡ κιτρινή (G. lutea ἢ symphyandra, γαλλ. Gentiane jaune ἢ Grande Gentiane, ἀγγλ. Bitterwort), ἰθαγ. τῆς Μακεδονίας καὶ τινῶν ἄλλων μερῶν τῆς Εὐρώπης. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ἡ τοῦ Δισοκρ. Γεντιανή, ἥς ἡ πικροτάτη βίξι ἐκπαλαι θεωρεῖται ἡ κατ' ἐξοχὴν φαρμακευτικὴ γεντιανή καὶ ἀποτελεῖ ἐν τῶν συστατικῶν τῆς θηριακῆς (βλ.). Ἐνιαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἡ βίξι αὕτη χρησιμοποιεῖται καὶ πρὸς παρασκευὴν οἶνοπνευματώδους ποτοῦ ὡς καὶ τοῦ οἴνου τῆς γεντιανῆς (eau-de-vie de gentiane καὶ vin de gentiane), ποτῶν τονωτικῶν, στομαχικῶν καὶ ἀντιπυρετικῶν. Μεγάλῃ κατανάλωσις τῆς βίξις ταύτης πρὸς παρασκευὴν τοιοῦτων ὑγιεινῶν ποτῶν γίνεται ἰδίως εἰς τὰς Ἡν. Πολιτ. ἐνθα ἀποστέλλεται ἡ ἀνά τὴν Εὐρώπην (καὶ ἰδίως τὴν Γαλλίαν) συλλεγομένη αὐτοφυῆς γεντιανή. Ἡ αὕτη χρῆσις γίνεται καὶ τῶν βίξιν ἄλλων ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης εἰδῶν καὶ ἰδίως Γ. τῆς πορφυρεᾶς (G. purpurea). Συλλέγονται δὲ αἰ φαρμακευτικά αὐταὶ βίξι: ἐξ αὐτοφύων Γ., διότι ἡ πολλαπλ. καὶ καλλιέργεια τῶν φ. τούτων εἶνε δυσχερестаτή. Ἐν τούτοις τελευταίως ἐπιτυχῆς ἀπόπειρα πρὸς βιομηχανικὴν καλλιέργειαν Γ. τῆς κιτρινῆς ἐγένετο εἰς τινὰ ὄρεινά μέρη τῆς Γαλλίας (Journ. d'Agr. Prat., 15 Ἀπριλ. 1909). Ὡς κοσμητικὰ εἶδη ἐνίοτε θεωρεῖονται εἰς ψυχρὰ καὶ ὄρεινους τόπους Γ. ἡ ἀκαυλος (G. acaulis, ἀγγλ. Gentianella), ἰθαγ. τῶν Ἀλπεων καὶ τῶν Πυρηναιῶν, Γ. ἡ ψυχρά (G. algida) καὶ Γ. ἡ Κουροῦ (G. Kuroo), ἰθαγ. τῶν Ἰμαλαῶν ὄρειων.

Γεντιανώδη (Gentianaceae)· πολυμελῆς τ. Δικοτλδ. περιλ. φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ· τινὰ θαμνώδη, πολλὰ κοσμητικὰ ἢ φαρμακευτικά (γ. Γεντιανή, Ἐρυθραία, Λιμάνθημον, Λυσιάνθος, Μηγυανθές, Σουερτία, Χλωρὰ κ. ἄ.).

Γέον (Geum), βλ. Γευστόν.

Γεράνιον, βλ. Γεράνιον καὶ Ὑδνοειδῆ.

Γεράνιον (Geranium, γαλλ. Bee-de-Grue, ἀγγλ. Crane's bill, τ. Γερανιωδῶν)· γ. περιλ. περί τὰ 100 εἶδη ἰθαγ. εὐκράτων χωρῶν· φ. ποώδη καὶ σπανιότερον θαμνώδη· ἐλάχιστα κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 20 ἐν οἷς α') Γ. τὸ κονδυλόρριζον (G. tuberosum), τὸ τοῦ Δισοκρ. Γεράνιον, β') Γ. τὸ

ζοβερτιανόν (G. Robertianum, ἀγγλ. Robert's herbe), ὅπερ θεωρεῖται φαρμακευτικόν καὶ εἶνε πιθανῶς ἡ τοῦ Δισοκρ. τρίτη **Σιδηρίτις**, καὶ γ') **Γ. τὸ στοργυλλόφυλλον** (G. rotundifolium), τὸ ἐν Θήρῃ κν. ὀνομαζόμενον **Κουκουμαυλόχορτο**.

Ἐκ τῶν ἐξωτηρῶν εἰδῶν ἀξία λόγου εἶνε ἰδίως **Γ. τὸ στικτόν** (G. maculatum), φαρμακευτικόν (ἡ ῥίζα του στυπτική), ἰθαγ. τῆς βρο. Ἀμερικῆς, καὶ **Γ. τὸ ἀργυροῦ** (G. argenteum), κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς δυτ. Εὐρώπης (βλ. καὶ Ἐρωδιός). Τὰ πανταχοῦ θεραπευόμενα καὶ κν. ὀνομαζόμενα **Γεράνια** ὑπάγονται εἰς τὸ γένος **Πελαργόνιον** (β.λ.). **Γεράνειον** ἀναφέρεται παρ' Ἀθηναίω ὡς συνώνυμον τοῦ Ἰδνον (βλ. Ἰδνοειδῆ).

Γερανιῶδη (Geraniaceae)· πολυμελὴς τ. Δικοτλδ. περιλ. φ. ποώδη, φρυγανώδη, θαμνώδη καὶ σπανιώτερον δενδρῶδη. Πολλὰ κοσμητικά, μυρεψικά ἢ ἄλλως χρήσιμα. Εἶδη τινὰ ἐνέγχευσιν ἐν ποσῶ ὀξυζαλικῶν ὀξῶ (γ. Ἀβερροῖα, Βαλσαμίνη, Γεράνιον, Ἐρωδιός, Ὄξυζαλις, Πελαργόνιον, Τρόπαιον κ.ἄ.)

Γερ-Ἐλμασί, βλ. Ἡλίανθος ὁ κονδυλόρριζος.

Γερόντας ἢ **Γεροῦλι**, βλ. Ἰσοκύμας.

Γεσνεριῶδη (Gesneriaceae)· τ. Δικοτλδ. περιλ. φ. ποώδη, θαμνώδη καὶ σπανιώτερον δενδρῶδη. Πολλὰ κοσμητικά, τινὰ κονδυλόρριζα (γ. Αἰσχύνανθος, Ἀχειμενές, Γεσνερία, Γλοξινία, Ἰσόλομος, Σαιντπωλία, Τριγάνθη κ.ἄ.).

Γεσνερία (Gesneria, τ. Γεσνεριωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 50 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας· φ. ποώδη, πολυετή, πολλὰ κονδυλόρριζα πάντα κοσμητικά· πολλαπλ. διὰ σπορῶν, διὰ κονδύλων, μωσχευμάτων ἢ φύλλων. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ **Γ. ἡ κονδυλόρριζος**, **Γ. ἡ πορφυρᾶ** καὶ **Γ. ἡ πυρροειδής** (G. tuberosa, G. purpurea ἢ maculata καὶ G. pyramidalis), τὸ τελευταῖον εἶνε νόθον.

Γευστόν (Geum, γαλλ. Benoite, ἀγγλ. Avens, τ. Ῥοδοῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη· φ. ποώδη, πολυετή, κοινὰ εἰς εὐκράτους καὶ ψυχρὰς χώρας. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. **Γ. τὸ παραποτάμιον** καὶ **Γ. τὸ ἀστύκον** (G. rivale καὶ G. urbanum) ἀμφότερα σπάνια ἐν Ἑλλάδι κοινὰ δὲ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης. Τοῦ δευτέρου ἡ ῥίζα εὐστόμος καὶ φαρμακευτικὴ (φρμ. Radix caryophyllata, τουρ. Καρεμφίλι). Ἐκ τῶν πρὸς κόσμον συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ **Γ. τὸ χιλιανόν** (G. chilense) καὶ **Γ. τὸ ἰαπωνικόν** (G. japonicum).

Γεώμυλον, βλ. Σπρῦχνος ὁ κονδυλόρριζος.

Γεωργίνη (Georgina), βλ. Δαλία.

Γηθυλλίς ἀναφέρεται παρ' Ἀθην. (Θ. 371) ὡς βολδόρριζον λαχανικόν συνώνυμον τοῦ **Κεφαλωτοῦ**, ὅπερ εἶνε Κρόμμυον τὸ Πράσον (β.λ.).

Γήθυον ἀναφέρεται παρὰ Θεοφρ. ὡς φ. βολδόρριζον καὶ φίλυδρον. Ὁ Δίδυμος (παρ' Ἀθην. 371) λέγει «Ὁμοιά φησιν εἶναι τὰ γήθια τοῖς λεγομένοις ἀμπελοπράσοις» (β. λ.). Ὁ Ἀριστοφάνης (παρ' Ἀθην. 372) παρμοιάζει τὸ **Γήθυον** πρὸς τὸ Σκόροδον λέγων: «τῶν δὲ γηθίων ῥίζας ἐγούσας σκοροδομίμητον φύσιν».

- Γήτειον**, βλ. Κρόμμυον τὸ συριγγώδες.
- Γιαλόπικρο**, βλ. Γλαύκιον.
- Γιαλόχορτο**, βλ. Ποσειδωνία.
- Γιάμπολη**, βλ. Γλυκύριζα.
- Γιάμπος ἢ Γιάμβος**, βλ. Εὐγενία.
- Γιαδεμὶ**, βλ. Ἴασμος.
- Γιαδεμὶ διπλό**, βλ. Ἴασμος ὁ ἀραβικός.
- Γιαδεμὶ τῆς Χίου**, βλ. Ἴασμος ὁ μεγανθής.
- Γιγαντοχλόη** (Gigantochloa) γ. τῆς τ. τῶν Ἀγρωστοδῶν καὶ τῆς οἰκογ. τῶν Βαμβουσοειδῶν (βλ.). Τὰ γνωστότερα εἶδη εἶνε Γ. ἡ **μεγίστη** (G. maxima). ἴθαγ. τῶν ἀνατολ. Ἰνδιῶν, Γ. ἡ **ἀβυσσινιακὴ** (G. abyssiniaca) καὶ Γ. ἡ **ισχυρὰ** (G. robusta), ἴθαγ. τῆς Ἰθάκας. Καὶ τὰ τρία φέρουσι καλῆς μῆκος 30—40 μ. καὶ διαμέτρου 25—30 ἐ.μ. εἶνε δὲ εἶδη χρησιμώτατα καὶ δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.
- Γιγγίθερις**, βλ. Ζιγγίθερις.
- Γιγγίδιον** παρὰ Διοσκ., βλ. Δαῦκος τὸ Γιγγίδιον.
- Γίνκον** (Ginko), βλ. Σαλιςβουρία.
- Γιλία** (Gilia) γ. τῆς τ. τῶν Πολεμονιδῶν, περιλ. περὶ τὰ 65 εἶδη ἴθαγ. τῆς Ἀμερικῆς τὰ πλείστα ἐτήσια, τινὰ κοσμητικά. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευμένων εἶνε καὶ Γ. ἡ **τρίχρους** (G. tricolor), ἴθαγ. τῆς Καλλιφορνιας.
- Γιόδρομο ἢ Λιόδρομο**, βλ. Ἡλιοτρόπιον τὸ εὐρωπαϊκόν.
- Γιούλια ἄγρια**, βλ. Χιτών, Κωδώνιον, Κάτοπτρον.
- Γιούλι**, βλ. Ἴον. Ὑάκινθος.
- Γιουδοῦφ-Ἐφέντη**, βλ. Κίτριον ἢ Μανδραρινέα εἰς Ἑσπεριδοειδῆ.
- Γιουδοίτιδα**, βλ. Ἴουστικία.
- Γκίζα**, βλ. Ὑδνοειδῆ.
- Γκιούλ-Ἀϊ**, βλ. Πελαργόνιον τὸ ἡδύσμον.
- Γκιούλ-μπιρδιμι**, βλ. Ἀλβιζία ἡ ροδομέταξος.
- Γκοριτιά ἢ Γκορτιά**, βλ. Ἀπιδέα ἡ ἀμυγδαλοειδής.
- Γκορταπιδιά**, δ. ὁ. ἐν Ξηροχωρίῳ Ἀπιδέας τῆς κοινῆς ἀγρίας.
- Γκριζα**, δ. ὁ. ἐν Χαλικίδι Ναρκίσσου τοῦ κυπελλοφόρου.
- Γλαδιόλος**, βλ. Ξιφίον.
- Γλαντζινιά ἢ Ἀγλαντζινιά**, δ. ὁ. ἐν Γορτυνίᾳ Φιλλυρέας τῆς μεσαιας.
- Γλαύκιον** (Glaucium, γαλλ. Glaucière, ἀγγλ. Horned Poppy, τ. Μηκωνιδῶν φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ διετή, τὰ πλείστα ἴθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρίδος α') Γ. τὸ **γνήσιον** ἢ **κερασφόρον** (G. ἢ Chelidonium corniculatum), τὸ ἐν Κύπρῳ κν. ὀνομαζόμενον **Χασ-χάσι**, πιθανῶς τὸ ἐξ οὗ ἐλαμβάνετο ὁ ὑπὸ τοῦ Διοσκρ. ἀναφερόμενος **χυλὸς Γλαυκίου**, καὶ β') Γ. τὸ **ξανθὸν** (G. flavum), τὸ κν. **Γιαλόπικρο** ἢ **Ἀγριοφασουλιὰ** (Κεφαλ.), πιθανῶς ἢ τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ Διοσκρ. **Μήκων κερατίτις**. Ἀμφότερα ἀπαντῶσιν ὑπὸ πολ-

λάς διαφοράς, ἐξ ὧν ἀξία μνείας εἶνε ἡ φουομένη «παρὰ τὰ μεταλλεῖα καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχαίων σκωριῶν τοῦ Λαυρίου, ἧτις ἐφάνη ἰδίως ἐν μεγάλῃ ἀφρονίᾳ ἀφ' οὗτο τοῦ 1864 ἐπανελήφθησαν τὰ ἐκεῖ ἔργα» (Χελδράτγ). Ταύτην ὁ Χελδράτγ προσδιώρισεν ὡς Γ. τὸ ξανθὸν σερπιέριον (G. flavum v. Serpieri). Πάντα τὰ Γ. εἶνε ο. ναρκωτικά, ἐπομένως ἡ παρουσία των εἰς τὰς νομάς ἀποβαίνει ἐπιβλαβὴς εἰς τὰ ἐν αὐταῖς βόσκοντα κτήνη.

Γλεδισχία (Gleditschia, τ. Ἑλλοθοκάρπων) γ. περιλ. δι. μεγάλα, φυλλοβόλα, ἀκανθοφόρα, ἰθαγ. τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Τὸ ξύλον των σκληρόν, ἄραγες καὶ ἰσάπες, γρησίμον δὲ εἰς τὴν ἐπιπλοποιίαν καὶ τὴν τορνευτικὴν τὰ ἀνήθη των μελιγόνα· ὁ καρπὸς των εἶνε πολὺσπερμον μακρὸν κεράτιον, ὅπερ δυνατὸν νὰ γρησιμεύσῃ ὡς κτηνοτροφικὴ οὐσία ἀπαλλασσόμενον τῶν σκληροτάτων σπερμάτων του ἢ ἀλεθόμενον ἀκέραιον. Γ. ἡ σινικὴ (G. sinensis ἢ horrida), ἰθαγ. τῆς Σινικῆς, καὶ Γ. ἡ τριακάνθος (G. triacanthos, ἀγγλ. Honey Locust), ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς, ἀπαντῶσιν ἀπὸ πολλοῦ θεραπευόμενα καὶ παρ' ἡμῶν ὡς δένδρα κοσμητικὰ ἢ τῶν δειδροστοιγιῶν. Χάρις εἰς τὰς πολλὰς, μεγάλας καὶ ἰσχυροτάτας ἀκάνθους των ἀμφοτέρα (καὶ ἰδίως Γ. ἡ σινικὴ) γρησιμοποιοῦνται ἐπιτυχῶς πρὸς κατάρτισιν ζωσίμων φραγμῶν. Ἀνάκανθος ὡς καὶ ἀραιῶς καρποφοροῦσα διαφορὰ Γ. τῆς τριακάνθου (G. triacanthos inermis), ἀπαντᾷ θεραπυομένη ἐν Εὐρώπῃ καὶ γρησιμοποιομένη πρὸς κατάρτισιν δειδροστοιγιῶν.

Γλεῖντος ὁ λωτοειδῆς (Glinus lotoides), φ. ἐτήσιον τῆς τ. τῶν Λυτικῶδων ζιζάνιον κοινότατον πολλαχού τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Γλεῖντος τοῦ Θεοφρ. ἀναφέρεται εἰς εἶδος Σφενδάμου, πιθανῶς εἰς Σ. τὴν κρητικὴν.

Γλῆντος, βλ. Βλῆτον.

Γληφῶνι καὶ **Γληχοῦνι**, βλ. Ἠδύσμος ὁ Γλήγων.

Γλήχωμα (Glechoma ἢ Nepeta, τ. Χειλανθῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 120 εἶδη· τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῶν θερμότερων εὐκράτων καὶ τῶν παρατροπικῶν χωρῶν τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου φ. πώδη, ἐτήσιον καὶ πολυετῆ. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωφ. 12 ἐν οἷς καὶ α') Γ. τὸ γαλεόφιλον (G. Cataria, γαλλ. Herbe aux chats ἢ Menthe de chat, ἀγγλ. Catnip ἢ Cat-mint), εἶδος φαρμακευτικὸν (στομαχικόν), ἐνίοτε καλλιεργούμενον ὡς ὄρτυματικόν καὶ μελιγόνον. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο (ὡς καὶ εἰς Νάρδον τὴν φαρμακευτικὴν καὶ Τεύκριον τὸ Μάρον) ἔχει ἰδιόζουσαν συμπάθειαν ἡ γαλῆ, ἧτις εὐχαριστεῖται προστριβομένη καὶ κυλιομένη ἐπ' αὐτοῦ, ἔθεν καὶ ὠνομάσθη τὸ φ. γαλεόφιλον. β') Γ. τὸ γυμνόν (G. ἢ Nepeta nuda), τὸ κν. λεγόμενον Καλόμυνη. καὶ γ') Γ. ὁ Χαμαίικισσος (G. hederacea ἢ Nepeta Glechoma, γαλλ. Lierre terrestre, ἀγγλ. Ground Ivy), τὸ κν. ἐν Λακωνίᾳ ὀνομαζόμενον Κισσός, πιθανῶς δὲ ὁ Χαμαίικισσος τοῦ Διοσκρ., φ. φαρμακευτικὸν (φρμ. Χαμαίικισσου πᾶς, Herba Hederaceae terrestris, τουρ. Τζιέρο-μυρβερί). Καὶ τὰ τρία πώδη πολυετῆ. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιον λόγου εἶνε Γ. ἡ Ραφανόρριζα (G. Rhanorrhiza), φ. πώδες, πολυετές, ἰθαγ. τοῦ Αὐγανιστάν, ἡ ῥίζα του σαρκώδους, ἐδῶδιμος.

Γλήχων, βλ. Ἡδύσμος ἢ Γλήχων.

Γλίνα ἢ **Γλίνδα τῆς πέτρας**, βλ. Ῥοκκέλλη.

Γλίντος καὶ **Γλίντρος**, βλ. Βλήτον.

Γλιστερίδα καὶ **Γλιστερίδα**, βλ. Ἀνδράγνη.

Γλοβουλαρία (Globularia), βλ. Ἄλυπον.

Γλόγος, δ. ὁ. ἐν Ἐηροχωρίῳ Κραταίου τῆς Ὁξυακάνθης.

Γλοξινία (Gloxinia, τ. Γεσνεριεωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 18 εἶδη ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς φ. πώδη, πολυετή, κονδύλορριζα, λίαν κοσμητικά. Θεραπεύονται πολλαχῶς καὶ πολλαπλ. εὐγερώς διὰ σπορῶν, διὰ μωσχευμάτων, διὰ φύλλων καὶ διὰ ριζῶν, εὐδοκίμοισι δὲ εἰς θερμὴν καὶ ὑγρὰν ἀτμοσφαῖραν. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ Γ. ἢ γεσνεριοειδῆς, Γ. ἢ στικτή καὶ Γ. ἢ λεία (G. gesnerioides, G. maculata καὶ G. glabra).

Γλυκάνισον, βλ. Ἄνισον.

Γλυκεΐα (Glycine, τ. Ἐλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περί τὰ 12 εἶδη φ. πώδη, περιαλόκαυλα, σπανιώτερον εὐθυτενῆ ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν τινὰ κοσμητικά. Γ. ἢ ἡδυσσοειδῆς (G. hedysaroides), ἰθαγ. τῆς Γουϊάνης, εἶνε τὸ συνηθέστερον θεραπευόμενον εἶδος. **Γλυκεΐα ἢ Σοΐα** ὑπάγεται εἰς τὸ γένος Σοΐα (β. λ.), **Γλυκεΐα ἢ Ἄπιος** δὲ εἰς τὸ γ. Ἄπιος (β. λ.). Ἡ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν ὀνομαζομένη **Γλυκίνη** καὶ συνηθέστερον **Γλυτσίνα** ἢ **Γλυτσίνια** εἶνε εἶδος Οὐίσταρίας (β. λ.).

Γλυκοκάλυμο, βλ. Σαχχαροκάλυμον.

Γλυκόκοκκα καὶ **μικροκούκκουδα** = ὁ καρπὸς Κελτίδος τῆς νοτίου.

Γλυκοκολοκαδιά, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ Ἠλιάνθου τοῦ κονδύλορριζίου.

Γλυκοκουκκιά, βλ. Κελτίς.

Γλυκολεμονιά, βλ. Λεμονέα εἰς Ἐσπεριδοειδῆ.

Γλυκομπλιά, βλ. Μηλέα.

Γλυκοπατάτα, βλ. Βατάτα.

Γλυκόρριζα, βλ. Γλυκύρριζα.

Γλυκορριζώδες, βλ. Θριγκίον.

Γλυκοσμίς (Glycosmis, τ. Ρυτωδῶν) γ. περιλ. 5 εἶδη ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν θ. καὶ δ. στενῶς συγγενῆ τῶν Ἐσπεριδοειδῶν. Γ. ἢ δεινδρώδης (G. arborea) καὶ Γ. ἢ πεντάφυλλος (G. pentaphylla), ἀμφότερα ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀσίας, εἶνε δένδρα δυνάμενα νὰ εὐδοκίμησασιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ χρησιμεύσασιν ὡς ὑποκείμενα πρὸς ἐμβολιασμὸν τῶν μὴ ἀντεχόντων εἰς τὴν κομμίσασιν Ἐσπεριδοειδῶν (β. λ.).

Γλυκύρριζα, (Glycyrrhiza, γαλλ. Réglisse, ἀγγλ. Licorice, κν. Γλυκόρριζα ἢ Γλυκορριζί, τουρ. Μιάν, τ. Ἐλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περί τὰ 12 εἶδη φ. πώδη, πολυετή, βαθύρριζα. Εἶδη κοινὰ ἰδίως ἀνά τὴν μεσημ. Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀνατολὴν εἶνε Γ. ἢ ἄτριχος καὶ Γ. ἢ ἐχινοειδῆς (G. glabra καὶ G. echinata), ἀμφότερα ἀπαντῶντα πολλαχῶς τῆς Ἑλλάδος καὶ γνωστὰ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος. Ἡ ῥίζα τῶν βιομηχανικῆ καὶ φαρμακευτικῆ (φρμ. Γλυκυρριζῆς ῥίζα,

Radix Liquoriciae, τουρ. Μιάν-κιοκιοϋ). Ἡ παρά Θεοφρ. Ῥίζα γλυκεία ἢ σκιθική, «χρησίμη πρὸς τε τὰ ἄσθματα καὶ πρὸς τὴν βῆχα ξηρὰν καὶ ὅλως τοὺς περὶ τὸν θώρακα πόνους» (Φ. Ἰ. 9, 13, 2), ἀναφέρεται εἰς τὴν ρίζαν τοῦ ἐνὸς ἢ καὶ ἀμφοτέρων τῶν φ. τούτων. Ὁ Διοσκρ. περιγράφει λεπτομερῶς τὴν Γλυκύριζαν (Γ. τὴν ἐγνοειδῆ), ἧς ἀναφέρει τὰς ποικίλας θεραπευτικὰς δυνάμεις. Ὁ Δαμογέρων («Γεωπονικά» 7,24,4), προκειμένου περὶ τροπῆς οἴνου νέου εἰς παλαισπασίην συμβουλεύει πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ τὴν ἐν αὐτῷ προσθήκην «γλυκυρρίζου». Ὁ Ἀφρικανὸς («Γεωπονικά» 5,24,2) λέγει ὅτι «εὐφορεῖν ποιήσης ἄμπελον Γλυκύριζαν εἰς τὸ μέσον φυτεῦν», προφανῶς διότι ὁ ἄμπελοεργὸς πρὸς συγκομιδὴν τῶν ριζῶν θὰ ἦεν ὑποχρεωμένος ν' ἀνασκάπτῃ βαθεῶς τὸν ἄμπελῶνά του.

Σήμερον αἱ ρίζαι ἀμφοτέρων τῶν ἀνωτέρω εἰδῶν, καὶ ἰδίως Γ. τῆς ἀτρίχου, χρησιμοποιοῦνται ποικιλοτρόπως κατὰ μεγάλην ποσά. Ἡ γλυκύριζα αὐτούσιος ἢ ἐν μορφῇ ἐχχυλίσματος, ὅπερ εἶνε ἢ κν. γνωστὴ γυάμπολη ⁽¹⁾, χρησιμοποιεῖται ὄχι μόνον εἰς τὴν φαρμακοποιαν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ζύθου (ἰδίως τοῦ porter) καὶ τινῶν ἄλλων ποτῶν (τῶν coco καὶ eau de réglisse ἢ tisane de polisson), εἰς τὴν σακχαροπλαστικὴν καὶ τὴν ἄρτοποιαν (διὰ τινὰ εἶδη ἄρτων), ὡς καὶ εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ πρὸς μάσθησιν καπνοῦ ⁽²⁾. Ἰκανὴ ποσότης γλυκυρρίζης καταναλίσκεται ἐν Αἰγύπτῳ ἐνθα παρασκευάζεται ἐξ αὐτῆς ἀγαπητὸν τοῖς Φελλάχοις δροσιτικὸν ποτόν. Μικρότερα ποσά γλυκυρρίζης χρησιμοποιοῦνται καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν εἴδους χάρτου, πωμάτων φιαλῶν, χρωμάτων τινῶν καὶ κοινῆς σινικῆς μελάνης.

Ὁ Σιθῶρπιος ἀναφέρει ὅτι καθ' ἣν ἐποχὴν ἐπεσκέφθη τὴν Ἑλλάδα (περὶ τῆ τέλη τοῦ προπαραελθόντος αἰῶνος) ἡ Γλυκύριζα ἐφύετο αὐτόθι πυκνῶς, συνελέγετο δὲ τότε ἡ ρίζα καὶ ἐξήγετο διὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Τῷ 1832 ἐπιχειρηματίας τις ἱδρυσεν ἐν Πάτραις ἐργοστάσιον παρασκευῆς τοῦ ἐχχυλίσματος (τῆς γυάμπολης), λαβὼν πρὸς τοῦτο προνόμιον, ὅπερ ἀνενεώθη ἔκτοτε τετράκις. Βραδύτερον, ἐν τῇ αὐτῇ πόλει ἱδρῦθησαν καὶ ἄλλα παρόμοια ἐργοστάσια, τὰ ὅποια κατηνάλισχον τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς γλυκυρρίζης τῆς προερχομένης ἐκ τῶν ἐκχερσομένων ἀνά τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς πρὸς βορρᾶν ταύτης ἐπαρχίας τῆς Στερεᾶς ἀγρῶν. Τὸ προϊόν δὲ τῶν ἐργοστασίων τούτων ἐξήγετο διὰ τὴν Τεργέστην, τὴν Μασσαλίαν καὶ διαφόρους λιμένας τῆς Ἰταλίας, εἰς ἃ μέρη ἐπέμπετο

(1) Τὸ ὄνομα γυάμπολη προέκυψε πιθανῶς ἐκ τοῦ Ἰάμπολις, πόλεως τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμυλίας ὀνομαζομένης τουρ. Γιαμπολοῦ, εἰς ἣν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα παρεσκευάζετο ἄλλοτε καὶ ὅθεν ἐξήγετο τὸ ἐχχυλίσμα.

(2) Τοῦ καπνοῦ τούτου γίνεται μεγάλη κατανάλωσις ἰδίως εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας, πρὸς παρασκευὴν δ' αὐτοῦ ἰδίως εἰσάγονται αὐτόθι ἐτησίως περὶ τὰ 10 ἑκατομ. ὄκ. γλυκυρρίζης προερχομένης ἐξ Ἰσπανίας καὶ ἰδίως ἐκ Μιχρᾶς Ἀσίας.

και ικανή ποσότης αὐτουσιου ρίζης εἰς δέματα. Ἐκτοτε, ἕνεκα τῆς ἐπεκτάσεως τῆς καλλιεργείας τῶν Σιτηρῶν και τῆς Ἀμπέλου, αἱ γλυκυρριζοφόροι γαῖαι ἐν Ἑλλάδι περιωρίσθησαν σημαντικῶς, διὸ τὰ ἐργαστάσια ταῦτα ἔπαυσαν λειτουργοῦντα τὰ δὲ ἐκάστοτε συγκεντρούμενα μικρὰ ποτὰ γλυκυρριζῆς, προερχομένης ἐκ τῶν σποραδικῶς διενεργουμένων νέων ἐκχερσώσεων ἀνά τὴν Πελοπόννησον και τὴν Αἰτωλοσακκαρνανίαν, διευθύνονται ἅπαντα σχεδὸν εἰς Μασσαλίαν. Σήμερον μεγάλη ἐξαγωγή γλυκυρριζῆς ἐξακολουθεῖ νὰ γίνεται ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας (ιδίως διὰ τοῦ λιμένος τῆς Σμύρνης) ἔνθα τὸ εἶδος ἄτριχος ἀπαντᾷ πυκνῶς φυόμενον ἐπὶ ἀπεράντων ἀκαλλιεργήτων ἐκτάσεων εἰς τὰς ὑποίας συγχομίζεται ἡ ρίζα κατὰ τριετίαν. Ἐνιαχοῦ τῆς Γερμανίας, τῆς Γαλλίας και τῶν Ἡν. Πολιτ. ἡ Γ. (τὸ εἶδος ἄτριχος) καλλιεργεῖται πολλαπλ. διὰ σπορᾶς και κατὰ προτίμησιν διὰ ριζῶν.

Γλυκυσίδη παρὰ Θεοφρ. και Διοσκρ., συνώνυμον τοῦ Πικωνία. Ἀλλὰ Γλυκυσίδη ὠνομάζετο παρ' ἀρχαίοις και ἡ γλυκύκαρπος Ῥοιά (βλ. και Σίδη).

Γλυκίσια, Γλυκίσια, βλ. Οὐίσταρια.

Γλυκίσκος Πεύκος, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ Πεύκης τῆς παραλίου.

Γλωδδα τοῦ Διαβόλου, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ Ποίντεττία τῆς πολυχρώμου.

Γλωδδα τοῦ δούλλου, βλ. Βούγλωσσον τὸ ἰταλικόν.

Γναφάλιον (Gnaphalium, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περι τὰ 100 εἶδη ἀπαντῶντα πολλαχοῦ φ. πώδη, ἐτήσιον, διετή και πολυετή τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 5' τὸ κοινότερον Γ. τὸ ὠχρολευκον (G. luteo-album, ἀγγλ. Jersey Livelong), εἶδος ἐτήσιον, ἀπαντῶν πανταχοῦ και εἰς αὐτὴν ἔτι τὴν Ἀμερικὴν. Εἰς τὸ τῶν ὄρεινῶν τόπων ἄγριον Γ. (G. sylvaticum), ἀναφέρεται πιθανῶς τὸ Λεοντοπόδιον τοῦ Διοσκρ. Πρὸς κόσμον θεραπεύονται συνήθως Γ. τὸ καταθέον (G. decurrens, ἀγγλ. Everlasting), Γ. τὸ μαργαρωδες (G. margaritaceum ἢ Anaphalis margaritacea, γαλλ. Immortelle blanche, ἀγγλ. Pearly Everlasting), ἀμφοτέρα ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς και κν. ὀνομαζόμενα Ἀμάραντα, και Γ. τὸ διοικον (G. dioicum ἢ Antennaria dioica, γαλλ. Pied-de-Chat, ἀγγλ. Mountain Cudweed), ἰθαγ. τῆς δυτ. Εὐρώπης. Γ. τὸ Λεοντοπόδιον (G. Leontopodium ἢ Leontopodium alpinum, ἀγγλ. Edelweiss), ἰθαγ. τῶν Ἀλπεων, εἶνε τὸ ἀγαπητὸν τῶν Παρλαψίων φ. Τὸ Γναφάλιον τοῦ Διοσκρ. εἶνε δυσερμήνευτον.

Γνάφαλον (Phagnalon ἢ Gnaphalon, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. φ. φρυγανώδη. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 3 ἐν οἷς και Γ. τὸ ἑλληνικόν (P. graecum), τὸ κν. Ἀσπροθύμαρο ὀνομαζόμενον.

Γνάφος, βλ. Δίψακος.

Γνετώδη (Gnetaceae) ὀλιγομελής τ. (κατὰ τινὰς οἶκον. Κωνοφόρων) Δικοτλδ. περιλ. φ. φρυγανώδη και θαμνώδη, ἐλάχιστα δενδρῶδη τινὰ κοσμητικά (γ. Ἐφέδρα κ. ἄ.).

Γόγγολη, βλ. Ἀγρόστεμμα.

Γογγύλη, Γογγύλιον, Γογγυλίς, Γογγύλη και Γογγυλοκράμβη, βλ. Κράμβη
Ράπυς και Κράμβη ἢ λαχανώδης Γογγυλοκράμβη.

Γοδετία (Godetia), βλ. Οινόθηρα.

Γοδουίνια (Godwinia), βλ. Δρακόντιον.

Γουαράγκαθο, βλ. Γαϊδουράγκαθο.

Γόμμα, βλ. Κόμμι.

Γουμαλαῦκα, βλ. Λάκκειον κόμμι.

Γουμφόκαρπος (Gomphocarpus, τ. Ἀσκληπιαδωδών)· γεν. περιλ. περί τὰ 80 εἶδη φ. πώδη καὶ φρυγανώδη, ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Ὁ καρπὸς των κάψα ἐγκλείουσα σπέρματα ἀπὸ τῶν ὑποίων ἐξαρτῶνται πολλάκι, μακράι, λεπταί καὶ μεταξώδεις τρίχες χρήσιμοι πρὸς πλήρωσιν στρωμνῶν καὶ προσκεφαλαίων καὶ πρὸς συσκευὴν εὐθραύστων ἀντικειμένων. Γ. ὁ κερασόφυλλος, Γ. ὁ δεινρῶδης καὶ Γ. ὁ θαμνώδης (G. radifolius, G. arborescens, G. fruticosus), εἶδη ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς, θεραπεύονται ἐνίοτε πρὸς κόσμον. Γ. ὁ θαμνώδης εἰσήχθη καὶ ἐκαλλιεργήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ Ἑνετῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς χρησιμοποίησεως τῶν μεταξωδῶν τριγῶν τῶν σπερμάτων του ἀντὶ μετάξης (Χελιδράιγ), αἵτινες ὅμως ἀπεδείχθησαν ἀκατάλληλοι πρὸς κλώσιν. Ἐκτοτε τὸ φυτὸν τοῦτο ἐνεκλιματίσθη καὶ ἦδη ἀπαντᾷ πολλαχού αὐτοφυόμενον, εἶνε δὲ κν. γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα **Δεινδρομετάξι**. Εἰς τὴν Ἀφρικὴν τὰ φύλλα του χρησιμοποιοῦνται ἐνίοτε πρὸς νόθευσιν τοῦ προϊόντος Κασσίας τῆς ὀξυφύλλου καὶ Κ. τῆς στενοφύλλου (βλ. Βλ. καὶ Ἀσκληπιάς, Βάμβαξ, Ἐριδένδρον, Καλοτροπὶς).

Γουμφολόβιον (Gompholobium, τ. Ἑλλοβοκάρπων)· γ. περιλ. περί τὰ 24 εἶδη θ. ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, πολλοὶ κοσμητικοί. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευόμενων εἶνε καὶ Γ. τὸ **μεγανθές**, Γ. τὸ **πολύμορφον** καὶ Γ. τὸ **γναφολώδες** (G. grandiflorum, G. polymorphum καὶ G. tomentosum). Πολλαπλασιάζονται εὐχερῶς διὰ σπορᾶς.

Γρουμφόμορφος ὁ πορφύρεος (Claviceps purpurea ἢ Sclerotium Clavus, ἢ Sphacelia Segetum ἢ purpurea), πολύμορφος Μικρομύκης ἀναπτυσσόμενος παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων Ἀγρωστωδῶν καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς Βρίζης (σπανιώτερον ἐπὶ τοῦ Σίτου καὶ σπανιώτατα ἐπὶ τῆς Κριθῆς), εἰς τόπους δὲ ὑγροῦς καὶ κατὰ τὰ πολυόμβρα ἔτη. Συνηθέστερον ἀπαντᾷ εἰς τοὺς ἐσπαρμένους μὲ Βρίζαν ἀγροῦς χωρῶν βορειοτέρων τῆς ἡμετέρας. Παρ' ἡμῖν σπανίως καὶ ἀραιῶς μόνον ἐμφανίζεται (ἰδίως ἐν Θεσσαλίᾳ). Τὸ παράσιτον τοῦτο ἀρχικῶς παρουσιάζεται ἐν εἶδει δὲ λευκῆς καὶ μαλακῆς μάζης ἐξ ἧς βραδύτερον ἐκρέει μελιτώδες ὑγρὸν. Ἡ δευτέρα μορφή του (ὅτε ὀνομάζεται **Σκληρωμάτιον ὁ Γόμφος**—Sclerotium Clavus) ἐμφανίζεται κατὰ τὴν ὀρίμανσιν τοῦ καρποῦ. Παρουσιάζεται δὲ τότε ἐπὶ τοῦ στάχους ὡς κόκκος ἐπιμήκης, κυλινδρικός ἢ τρίγωνος, διπλάσιος σχεδὸν τοῦ μήκους κόκκου Βρίζης, εὐθὺς ἢ ἐπίκυρτος, παχύτερος περὶ τὸ μέσον, ἔνθεν δὲ καὶ ἔνθεν ἀλλοκωτός. Πλήρως ὀρίμων τὸ σῶμα τοῦτο εἶνε στερεόν, κερατοειδές, εὐθραύστον, καὶ ἔχει γράμα ἐξωθεν μὲν μελανοπόρφυρον, ἔσωθεν δὲ ὑπόλευκον· ἡ ὄσμή του εἶνε μᾶλλον δυσάρεστος ἢ δὲ γεῦσις του δάκνουσα. Τὸ σῶμα τοῦτο εἶνε ἢ Ἐ-

ουσιβώδης *Όλυρα (Secale cornutum) τῶν φαρμακοποιῶν καὶ ἐνέχει πρὸς τοῖς ἄλλοις τὴν ἀλκαλοειδῆ οὐσίαν **ἐργοτινὴν** (Ergotinum). Συγκομιζόμενον μετὰ τοῦ καρποῦ τῆς Βριζῆς ἢ ἄλλου Σιτηροῦ καὶ μὴ ἀποχωριζόμενον δι' ἐπιμελοῦς κοσκινίσεως ἀποβαίνει ἐπιβλαβέστατον καὶ συχνὰ λίαν ἐπικίνδυνον εἰς τοὺς ποιῶντας χρῆσιν ἄρτου προερχομένου ἐκ τοιούτου γεννήματος. Ἡ προκύπτουσα ἐκ τῆς χρήσεως τοιούτου ἄρτου πάθης λέγεται **ἐργοτίασις** (γαλλ. ergotisme).

Γόμφρενα (Gomphrena), βλ. Γρόμφαινα

Γονιμοποιίδες. Εἰς τὴν γονιμοποίησιν τῶν ἀνθέων πλείστων φυτῶν μεγάλως συντελεῖ ὁ ἄνεμος· εἶνε δὲ τὰ φυτὰ τὰ ἰδίως τῇ βοθηεῖα τοῦ ἀνέμου γονιμοποιούμενα τὰ ὀνομαζόμενα **ἀνεμόφιλα**. Τίς διερχόμενος ἐνωρὶς τὴν ἄνοιξιν πλησίον Πευκῶν δὲν παρετήρησε κατὰ τόπους ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πυκνὴν καὶ λεπτοτάτην κιτρίνην κόνιν; Ἡ κόνις αὕτη εἶνε ἢ τῶν Πευκῶν γῦρις (βλ. "Ανθος), ἥτις πολλάκις παρασύρεται ὑπὸ τοῦ ἀνέμου εἰς μεγάλας ἀποστάσεις. Τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς ἄλλα Κωνοφόρα ὡς καὶ εἰς τὰ πλείστα μονόοικα, δίοικα καὶ πολύγαμα φυτὰ, τῶν ὁποίων οἱ ὑπερί (βλ. "Ανθος) γονιμοποιῶνται ἰδίως χάρις εἰς τὸν ἄνεμον ὅστις μεταφέρει εἰς αὐτοὺς τὴν τῶν στημόνων γονιμοποιὸν κόνιν. Βοηθεῖ δὲ ὁ ἄνεμος τὴν γονιμοποίησιν ὄχι μόνον τῶν φυτῶν τούτων, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἐχόντων ἐρμαφρόδιτα ἄνθη, ὡς λόγου χάριν πλείστων Ἀγρωστοδῶν, διὸ εἰς τινα μέρη, εἰς τὰ ὅποια κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνθήσεως τῶν Σιτηρῶν, καὶ ἰδίως τοῦ Σίτου, ἐπικρατεῖ πλήρης νημεμία, σύρεται ἄνωθεν τοῦ σπαρτοῦ σχοινίον, οὔτινος τὰ ἄκρα κρατοῦσι· δύο ἐργάται οἱ ὅποιοι προχωροῦσι· οὕτω οἱ στάχυες κύπτοντες ὑπὸ τῷ φερόμενον ἄνωθεν αὐτῶν σχοινίον καὶ ἀλληλοσυγχρούμενοι γονιμοποιῶνται (1).

Τὰ μέγιστα ὅμως συντελοῦσιν εἰς τὴν γονιμοποίησιν τῶν ἀνθέων ἐν γένει τὰ ἔντομα καὶ ἰδίως τὰ Λεπιδόπτερα καὶ τὰ Ὑμενόπτερα. Ὡρισμένα μάλιστα ἄνθη, ἕνεκα τῆς διασκευῆς των μόνον τῇ βοθηεῖα ἐντόμων γονιμοποιῶνται (2), διὸ καὶ ὀνομαζόνται τὰ φέροντα τοιαῦτα ἄνθη φυτὰ **ἐντομόφιλα**. Ἐπισκέπτονται δὲ ὑπὸ τῶν ἐντόμων τὰ ἄνθη ἰδίως διὰ τὸ νέκταρ ὅπερ ταῦτα ἐκκρίνουσι (3). Τὰ ζωηρὰ δὲ χρώματα καὶ τὰ ἔντονα χρώματα τῶν ἀνθέων δὲν φαίνεται νὰ ἔχωσιν ἄλλον προορισμὸν πλὴν τοῦ τῆς προσελκύσεως τῶν ἐντόμων, τὰ ὅποια καὶ μακρὰν εὐρισκόμενα προσέρχονται ὅπως συλλέξωσι τὸ νέκταρ. Οὕτω ταῦτα μεταβαίοντα ἀπὸ ἄν-

(1) Τὸ μέσον τοῦτο ἐφαρμόζεται ἐνιαχοῦ καὶ πρὸς ἀποτιναξίν τῆς ἐπὶ τῶν σταχυῶν ἐπικαθημένης δρόσου, ἥτις ὑπὸ ὀρισμένης συνθήκας συντελεῖ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς σκωρίας καὶ ἐπομένως εἰς τὴν ἀποτυχίαν τῆς καρποφορίας.

(2) Εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας κοινότατον εἶνε μικρότατον πτηνὸν τοῦ γένους Τροχίλος (Trochilus colubris, ἀγγλ. Humming - bird), τὸ ὅποιον ὑποτίθεται ὅτι συντελεῖ εἰς τὴν γονιμοποίησιν ὀρισμένων ἀνθέων.

(3) Ἐντομά τινα, ὡς αἱ μέλισσαι, ἐπισκέπτονται τὰ ἄνθη καὶ διὰ τὴν γῦριν των.

θους εἰς ἄνθος μεταφέρουσι καὶ ἀποθέτουσιν εἰς αὐτὰ τὴν ἐπὶ τῶν μελῶν τῶν προσκολλημένην γύριν καὶ συντελοῦσιν οὕτω ἀναισθήτως εἰς τὴν γονιμοποίησιν.

Συντελοῦσι δὲ τὰ ἔντομα σπουδαίως εἰς τὴν γονιμοποίησιν τῶν ἀνθέων ἰδίως τῶν διοίκων, τῶν μονοοίκων καὶ τῶν πολυγάμων φυτῶν. Ἄλλ' ὡσαύτως συντελεστικὴ καὶ ἐνίοτε ἀπαραίτητος εἶνε ἡ παρουσία τῶν ἐντόμων καὶ διὰ τὴν γονιμοποίησιν φυτῶν τινῶν φερόντων ἔρμαφροδίτα ἄνθη. Τοιαῦτα ἄνθη, ἕνεκα τοῦ σχήματός των ἢ τῆς διασκευῆς τῶν τῆς ἀναπαραγωγῆς ὀργάνων των, ἢ ἕνεκα τῆς φύσεως τῆς γύρεως των, μόνον τῇ βοήθειᾳ ἐντόμων ἢ τεχνητῶς γονιμοποιῶνται. Τῶν Ὀρχεωδῶν καὶ τῶν Ἀσκληπιαδῶδων ἡ γύρις ἀναπτυσσομένη κατὰ θρόμβους ἐπὶ ἀνωμάλου, ὑγροῦ ἢ κολλώδους στίγματος δὲν πίπτει ἀφ' ἑαυτῆς οὐδὲ παρασύρεται ὑπὸ τοῦ ἀνέμου εὐκόλως, διὸ τὰ ἄνθη τῶν φ. τούτων γονιμοποιῶνται μόνον ὑπὸ τῶν ἐντόμων ἢ τεχνητῶς ὑπὸ τοῦ καλλιεργοῦντος αὐτά. Εἰς τὰς χώρας εἰς ἃς μετηνέχθη ἐκ Μεξικικοῦ καὶ καλλιεργεῖται ἡ Βανίλλα (Ὀρχεῶδες) καὶ εἰς τὰς ὁποίας δὲν ὑπάρχει τὸ εἰδικὸν ἔντομον τὸ ὁποῖον εἰς τὴν πατρίδα τῆς γονιμοποιεῖ τὰ ἄνθη, τῆς, ὅπως καρποφορήσῃ ὑποβάλλεται αὕτη εἰς τὴν τεχνητὴν γονιμοποίησιν. Γυναῖκες ἡσκημένοι εἰς τὴν λεπτὴν ταύτην κηπουρικὴν ἐργασίαν γονιμοποιοῦσι περὶ τὰ χίλια ἄνθη καθ' ἑκάστην (βλ. σελ. 182).

Τυχαιῶς, ἢ διὰ τῆς ἐκ σπορᾶς ἐπιλογῆς, ὡς καὶ δι' εἰδικῆς καλλιεργείας καὶ διὰ τῆς τεχνητῆς γονιμοποιήσεως πολλάκις παρήχθησαν καὶ διαρκῶς παράγονται νέαι διαφοραὶ καὶ νόθα τόσον Ὀρχεωδῶν ὅσον καὶ πανταίῳ ἄλλων κοσμητικῶν καὶ οἰκονομικῶν φ. (βλ. σελ. 61 καὶ 65). Καὶ αἱ μὲν διαφοραὶ εἶνε αἱ ἄλλως λεγόμεναι ποικιλίαι, τὰ δὲ νόθα εἶνε τὰ φυτὰ τὰ προκύπτοντα ἐκ τῆς διασταυρώσεως δύο διαφόρων εἰδῶν τοῦ αὐτοῦ συνήθως γ. λέγοντες δὲ διασταυρώσιν ἐννοοῦμεν τὴν χρησιμοποίησιν τῆς γύρεως ἐνὸς εἶδους πρὸς γονιμοποίησιν τοῦ ὑπέρου ἐτέρου εἶδους. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ παραγωγή φυτῶν νόθων συχνότατα εἶνε καὶ φυσικὴ. Φορεῖς τῆς γύρεως κατὰ τὴν φυσικὴν παραγωγὴν νόθων εἶνε ὁ ἄνεμος καὶ τὰ ἔντομα· πλεῖστα δὲ παραδείγματα φυσικῆς παραγωγῆς νόθων παρουσιάζουσιν ἰδίως τὰ Ἑσπεριδοειδῆ.

Ἐντομα ἐξόχως συντελεστικά εἰς τὴν γονιμοποίησιν τῶν ἀνθέων καὶ τὴν ἐπαύξησιν τῆς καρποφορίας τῶν ὀπωροφόρων ἰδίως δένδρων εἶνε αἱ μέλισσαι. Ἡ ἔκτακτος ἐπιμέλεια καὶ ἐργατικότης τῶν εὐλογημένων τούτων ἐντόμων πολλάκις συντελοῦσιν εἰς τὸ νὰ καταδαμασθῇ ἢ ἔμμενος ἀκαρπία πολλῶν ὀπωροφόρων δένδρων, διὸ ἐκθύμως συμβουλεύεται: ὑπὸ πάντων ἢ ἐν ἐκάστῳ κήπῳ ὀπωροφόρων δένδρων συντήρησις δύο ἢ τριῶν κυψελῶν. Εἰς τὴν βόρ. Γαλλίαν ἐκτεταμένος μηλεῶν, ἰδρυθεὶς εἰς τοποθεσίαν ἐντελῶς νήνεμον, ἐπὶ ἔτη ἔμμενεν ἀκαρπος, ἤρχισε δὲ νὰ καρποφορῇ ἀφ' ἧς ἰδρύθη ἐν αὐτῷ μελισσῶν. Εἰς τὴν προσέλευσιν Ὑμενοπτέρων ἰδίως ἐντόμων δέον ν' ἀποδοθῇ ἡ καρποφορία τῶν Βεριοκοκεῶν τοῦ παρά τὴν Τρίπολιν τῆς Ἀφρικῆς Ἀραβος κηπουροῦ ὅστις κάτωθεν ἐκάστου δένδρου ἔψηγε κε-

φαλάς προβάτων (1). Ἡ κνίσσα τοῦ ὀπτωμένου κρέατος ἐλκύνει πολλά ἔντομα. Ὑμενόπτερον εἶνε ὁ Ψῆν (*Blastophaga Psenes* ἢ *B. grossorum*), ὁ ἀπαραίτητος διὰ τὴν συγκράτησιν καὶ τὴν ὠρίμανσιν τῶν καρπῶν ὠρισμένων διαφορῶν Συκῆς εἰς ἃς ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἐφαρμόζεται ὁ ἔρινασμός. Εἶδος δὲ ἔρινασμοῦ εἶνε καὶ ἡ τεχνητὴ γονιμοποίησις (τὸ κνινομαζόμενον **τάϊσμα**) τοῦ δακτυλοφόρου Φοίνικος (β.λ.), ἡ ὡσαύτως ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἐφαρμοζομένη πανταχοῦ ἔνθα τὸ εὐεργετικὸν τοῦτο δένδρον καλλιεργεῖται ἐκτενῶς, μετὰ τὴν διαφορὰν ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην δὲν μεσολαβεῖ ἔντομον (β.λ. καὶ "Ἄγωνα φυτά).

(1) Εἰς δημοσιευθεῖσαν ἐν τῇ ἐφημερίδι «Ἀθηναί» (τῆς 16 Σεπτεμβρίου 1911) μετάφρασιν ἀφηγησεως Γάλλου περιηγητοῦ περὶ Τριπολιτίδος ἀναγράφονται τὰ ἐξῆς περὶ τοῦ περιέργου τούτου τρόπου τῆς γονιμοποιήσεως τῶν ὀπωροφόρων δένδρων αὐτόθι :

«Ὅταν ἐξῆλθον τοῦ τζαμίου, λέγει ὁ περιηγητής, εἰσῆλθον εἰς τὸν κῆπον (χωρίου τινὸς παρὰ τὴν Τρίπολιν) διὰ νὰ ἀναπαυθῶ ἐπ' ὀλίγον. Τὰ καρποφόρα δένδρα ἤρχιζαν νὰ καλύπτονται ἀπὸ ἄνθη εἰς δὲ τοὺς γυμνοὺς κλάδους τῶν ἤρχιζαν νὰ φαίνονται λευκοὶ καὶ ἰόχρους ἀστέρες, προμηνύοντες ἄφθονον τὴν συγκομιδὴν ἀπὸ βερικοκκα, ροδάκινα καὶ ἀμύγδαλα. Ὁ κηπουρός, λευκοπύγων Ἄραψ, κατεγίνετο νὰ ψῆν 3 κεφαλὰς προβάτων αἱ ὅποια ἔφερον ἀκόμη τὸ μαλλί των. Ἀφοῦ τὸν ἔχαίρετῆσα τὸν ἠρώτησα εἰς τί καταγίνεται. «Τρέφω τὰ μουσμουσία μου (τὰς Βερικοκκάς μου) ἀπεκριθῆ ἔὰν δὲν τοὺς δώσω τὴν τροφήν των πρὶν φυτῆσθαι ὁ Ζισμπλῦ (ξηρὸς νότιος ἄνεμος), τὸν ὅποιον ἀσφαλῶς θὰ ἔχωμεν εἰς τὸ τέλος τοῦ μηνός, ὅλα αὐτὰ τὰ ὠραία ἄνθη θὰ πέσουν καὶ τότε οὔτε τὸν φόρον θὰ πληρώσω, οὔτε θὰ ἔχω τροφήν δι' ἐμέ καὶ τοὺς ἰδικούς μου». Ἠμφισβήτησα τὴν ἀκρίθειαν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς μαγγανείας ταύτης, ἐκεῖνος δὲ μοῦ ἐπρότεινε νὰ δοκιμάσω προαγοράζων τὸν καρπὸν ἐνὸς δένδρου ἀντὶ ποσοῦ ἀναλογούτου πρὸς 13 φρ. «Σ' αὐτὸ τὸ δένδρον δὲν θὰ δώσω τίποτε, θὰ μείνῃ νησιτικὸν καὶ θὰ ἰδῆς πῶς θὰ ἐκδικηθῆ». Ἐδέχθην τὸ στοίχημα, ὥρῃσα δὲ μίαν Βερικοκκέαν ἢ ὅποια δὲν ἔκαπνίσθη μετὰ τὴν εὐεργετικὴν κνίσσαν τῶν 3 κεφαλῶν. Καὶ ὅταν εἰς τὸ τέλος Ἀπριλίου ἐπανῆλθον διὰ νὰ ἐξετάσω τὰ δένδρα εἶδα ὅτι ἡ ἰδικὴ μου Βερικοκκέα δὲν εἶχεν οὔτε ἓνα καρπὸν, ἐνῶ τὰ ἄλλα, τὰ καπνισθέντα δένδρα ἔγερναν ἀπὸ τὸ βάρος τῶν καρπῶν». Τὴν γνώμην ταύτην τῆς ἐπιδράσεως τῆς κνίσσης τοῦ ὀπτωμένου κρέατος ἐπὶ τῆς καρποφορίας τῶν ὀπωροφόρων δένδρων πολλοὶ θὰ ἐκλάβωσι τουλάχιστον ὡς ἀνόητον ἂν οὐχὶ γελοῖαν. Ἀλλὰ μὴ λησμονώμεν ὅτι πολλὰ ἔντομα, καὶ ἰδίως Ὑμενόπτερα, ἐλκυσόμενα ὑπὸ τῆς κνίσσης ἐπιτίθενται κατὰ τοῦ ὀπτωμένου κρέατος ἰδίως ὅταν ἡ ὀπτησις αὐτοῦ γίνεται εἰς τὸ ὑπαίθριον καὶ εἰς τὴν ἐξοχὴν. Δὲν εἶνε λοιπὸν ποσῶς ἀπίθανον πολλὰ τῶν οὕτω συγκεντρωμένων ἐντόμων πλησίον τῶν δένδρων νὰ ἐπισκέπτονται καὶ τὰ ἄνθη τούτων καὶ νὰ συντελῶσιν οὕτω εἰς τὴν γονιμοποίησιν των.

Γονοφθαλμιδία, βλ. Βολβίδιτα.

Γοργόγιαννη, Γουργούγιαννη, Γουργουγιάννης, δ.δ. Ἐλελισφακος τοῦ ἐρυθρανθοῦς. Ἐ. τοῦ ἱεροβοταναιοῦδους, Ἱεροβοτάνης τῆς φαρμακευτικῆς, Κουγλώσσου τοῦ γραπτοῦ, Κ. τοῦ ὄρεινοῦ.

Γοριτσά, βλ. Ἀπιδέα ἢ ἀμυγδαλοειδής.

Γοσσύπιον (Gossypium), βλ. Βάμβυξ.

Γουαϊάκον (Guajacum, τ. Ζυγοφυλλωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 7 εἶδη θ. καὶ δ. ἀειθαλῆ, ἰθαγ. τῶν δυτ. Ἰνδιῶν καὶ τῆς τροπ. Ἀμερικῆς τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Γ. τὸ φαρμακευτικόν (G. officinale, γαλλ. Gayac, ἀγγλ. Lignum Vitae), δένδρον ὑψόμενον καὶ μέχρι 10 μ., ἰθαγ. τῆς Ἰσπανικῆς καὶ τῆς Βραζιλίας ἢ ῥητινή, τὸ ξύλον καὶ ὁ φλοιός του φαρμακευτικά (φρμ. Resina, Lignum et Cortex Guajaci). Τὸ ξύλον του ἄριστον πρὸς κατασκευὴν τροχαλιῶν, ὀδοντωτῶν τροχῶν καὶ ἄλλων μερῶν μηχανῶν. Ἐκ τοιοῦτου ξύλου κατασκευάζονται καὶ τὰ καταστρώματα πολλῶν πλοίων. Μέγιστα ποσὰ τοιοῦτου ξύλου ἐξάγει ἡ νῆσος τοῦ Ἀγ. Δομινίκου, εἶνε δὲ τοῦτο γνωστὸν εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὰ ὀνόματα γαλλ. Gayac καὶ ἀγγλ. Lignum Vitae ἢ Pock-wood.

Γουανία ἢ δομικιανή (Guania domingensis, ἀγγλ. Chew-stick, τ. Ῥαμνωδῶν), θάμνος ἀναρριζώμενος, ἰθαγ. τῶν δυτικῶν Ἰνδιῶν ἐκ τῶν φύλλων καὶ τῶν βλαστῶν του παρασκευάζεται ἀντισηπτικὴ κόνις χρησίμη εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν ὀδοντοκόνεων. Πάντα τὰ μέρη του ἐνέχουσι σαπωνίνην καὶ θεωροῦνται ἀντισηπτικά.

Γουαρία, (Guarea, τ. Ψευδομελιωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 30 εἶδη θ. καὶ δ. ἀειθαλῆ, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς. Γ. τῆς μεγανθοῦς (G. grandiflora, ἰθαγ. τῆς Γουαϊάνης) πάντα τὰ μέρη, καὶ ἰδίως ὁ φλοιός, ἀναδίδουσι ὀσμὴν μύσγου.

Γουοσθρα, βλ. Ὑπερικὸν τὸ ἐμπετρόφυλλον καὶ Ὑ. τὸ οὔλον.

Γουϊάδα, βλ. Ψίδιον.

Γουϊζοτία ἢ ἐλαιοφόρος (Guizotia abyssiniaca ἢ oleifera ἢ Veslingia sativa, γαλλ. καὶ ἀγγλ. Rantil, τ. Συνθέτων), ποῦδες, ἰθαγ. τῆς Ἀβυσσινίας ἔνθα καλλιεργεῖται διὰ τὰ ἐλαιούχα σπέρματά του. Ἐκτενεστέρα εἶνε ἡ καλλιέργεια αὐτοῦ εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας, ὅθεν ἰκανὴ ποσότης τῶν ἐλαιούχων σπερμάτων του ἐξάγεται διὰ τὴν Εὐρώπην (καὶ ἰδίως διὰ τὴν Μασσαλίαν) ἔνθα ταῦτα χρησιμοποιοῦνται πρὸς λήψιν τοῦ ἐλαίου των ὅπερ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν σαπωνοποιάν.

Γουίλιελμιά (Guilielmia), βλ. Βιχτρίς.

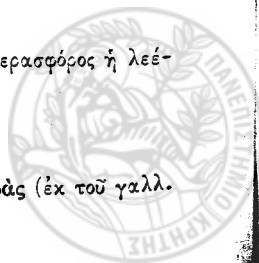
Γουλί, βλ. Κράμβη τὸ Νάπυ.

Γουτταπέγκα (Gutta-Percha), βλ. Δίγχις ἢ Γούττα, Κερασφόρος ἢ λεέριος. Μίμοψις ἢ σφαιροειδής.

Γρανίτσα, βλ. Δρῦς.

Γρασίδι, βλ. Γράστις.

Γράστις καὶ **Κράστις**, τὸ κν. Γρασίδι καὶ ἐν Κύπρῳ Φαρράς (ἐκ τοῦ γαλλ.

Foufrage :), τὸ πρὸ τῆς ὀριμάνσεως τοῦ στάχυος γλωρὸν χόρτον πολλῶν Ἀγρω-
 στωδῶν, καὶ πρωτίτως τῆς Κριθῆς (β.λ.), ὅπερ κατ' Ἀπρίλιον ἢ Μάιον (ἀνα-
 λόγως τοῦ κλίματος), καθ' ἅπασαν τὴν Ἀνατολήν, ὡς καὶ εἰς τινὰς ἄλλας παραμ.
 χώρας, χορηγεῖται εἰς τὰ κτήνη, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς ἵππους, ὡς διαιτητικὴ τροφή.
 Παρ' ἀρχαίοις ἀπαντᾷ καὶ βῆμα γρασσιζειν, ὅπερ σημαίνει εἰσάγειν τὸν ἵππον
 εἰς τὴν γράσιν ἢ χορηγεῖν τῷ ἵππῳ γράσιν, καὶ τὸ ὁποῖον λέγομεν κν «βάζω τὸ ἄ-
 λογον εἰς τὸ γρασιδί», ἐνιαχοῦ δὲ καὶ «χορτονομῶ» (γαλλ. mettre au vert).

Γρατίολα (Gratiola), βλ. Χάρις.

Γρεβίλλεια (Grevillea, τ. Πρωτεωδῶν) γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 160 εἶδη θ.
 καὶ δ. κομψότατα, ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας πλὴν ἐνὸς καταγομένου ἐκ Νέας Κα-
 ληδονίας. Το συνηθέστερον θεραπευόμενον εἶνε Γ. ἢ ῥωμαλέα (G. robusta), δέν-
 δρον μέγα, ὑψούμενον καὶ μέχρι 45 μ. τὸ σχῆμά του κωνοειδές, κανονικώτα-
 τον, τὸ φύλλωμά του κομψότατον, τὰ ἄνθη του πορτογάλλινα καὶ μελιγόνα, τὸ
 ξύλον του ἐλαστικὸν καὶ διαρκές. Τὸ δ. τοῦτο ἀπαντᾷ ἐνίοτε θεραπευόμενον καὶ
 παρ' ἡμῖν, ἀλλ' εὐδοκιμεῖ δυσκόλως εἰς ξηρὸν κλίμα οἷον τὸ τῆς Ἀττικῆς.

Γροῦλαρη, βλ. Ὀρύζοφις ἢ κεγχροειδῆς καὶ Σόργον τὸ χαλέπιον.

Γριτζελιά καὶ **Γριτζελιά**, βλ. Λωτός ὁ ἐδώδιμος.

Γρινδελία (Grindelia, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περὶ τὰ 20 εἶδη ἰθαγ.
 τῆς Ἀμερικῆς φ. θαμνώδη καὶ ποώδη, διειτῆ καὶ πολυειτῆ, τινὰ κοσμητικά. Γ.
 τῆς ῥωμαλέας (G. robusta) αἰ ἠνθισμέναί κορυφαὶ καὶ τὰ κεφάλια φαρμακευ-
 τικά. Γ. ἢ γλοιώδης (G. glutinosa, ἀγγλ. Gum-Plant of California), ἰθαγ.
 τῆς Καλιφορνίας, παρέχει εἶδος κόμμεως.

Γροζέιλ, βλ. Ριβήσιον.

Γρομφαδιώδη ἢ Χοιραδιώδη (Scrofulariaceae). Πολυμελεστάτη τ.
 Δακτυλδ. περιλ. φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυειτῆ, θαμνώδη καὶ δεινδρώδη, ὑποδι-
 αιρούμενα εἰς πολλὰς οἰκογενείας· πολλὰ ζιζάνια, ἄλλα κοσμητικά, φαρμακευ-
 τικά ἢ ἄλλως χρήσιμα· πλεῖστα δηλητηριώδη (γ. Ἀκαλύφη, Ἀλευρίτης, Ἀν-
 τίρρινον, Βερονίκη, Βουδλεία, Δακτυλίτις, Ἔρινος, Εὐφόβιον, Καλσεοαρία,
 Κοδιανον, Κολλινσία, Κρότων, Λινόζωστις, Λίνοφις, Λυπηρά, Μακαράγκα, Μαλ-
 λωτός, Μανιότη, Μαυρανδιά, Μελάμπυρον, Μίμος, Νέμεσις, Οὔρα, Παιδέρωσ,
 Παυλωνία, Πενταστήμων, Πικροβόριζα, Ποίνσεττία, Πύξος, Ῥίανθος, Ῥουσε-
 λία, Σιθθορπία, Στιλλιγκία, Τοξικόδενδρον, Τριαδική, Φθειρόκομον, Φλόμος, Φραγ-
 κισκία, Φύλλανθος, Χάρις, Χελώνη, Χιονόφιλος, Χοιράδιον, Χρωματοφόρος, Ψευ-
 δοκρότων κ. ἄ.).

Γρομφαίνα (Gomphrena, γαλλ. Amarantine ἢ Amarantoide, τ. Ἀμαν-
 τωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 70 εἶδη ἰθαγ. χωρῶν τροπικῶν ἰδίως τῆς Ἀμερικῆς
 καὶ τῆς Αὐστραλίας φ. ποώδη, ἐτήσια, διειτῆ καὶ πολυειτῆ τινὰ κοσμητικά. Γ.
 ἢ σφαιρανθῆς (G. globosa, γαλλ. Immortelle violette, ἀγγλ. Globe Ama-
 ranth), ἐτήσιον, κοσμητικόν, ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, εἶνε τὸ συνηθέστερον θερα-
 πεύμενον εἶδος. Ἀπαντᾷ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς καὶ ὀνομάζεται κν. Σεμπεροβίβο

ἡ **Ἀμάραντος**. Γ. ἡ **λευκάξουσα** (*G. canescens*), ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, θεωρεῖται αὐτῷ ἄριστον κτηνοτροφικὸν εἶδος ἰδίως διὰ τοὺς ἵππους. Τὸ ὄνομα *Gomphrena* εἶνε τὸ κατὰ μετάθεσιν γραμμάτων *Gromphena* τοῦ Πλινίου (ἕπερ τὸ ἑλληνικὸν *Γρόμφαινα*), δι' οὗ αὐτος ὀνομάζει εἶδος Ἀμαράντου.

Γροσουλαρία (*Grossularia*), βλ. *Ῥιθήσιον*.

Γυάμπολη, βλ. *Γλυκὺρριζα*.

Γυμνόγραμμα (*Gymnogramme*, τ. *Πτεριδωδῶν*)· γ. περιλ. περὶ τὰ 100 εἶδη, τὰ πλεῖστα κοσμητικά. Ἐν Ἑλλάδι: ἀπαντῶσι Γ. τὸ **λεπτόφυλλον** καὶ Γ. τὸ **Κητεράχιον** (*G. leptophyllum* καὶ *G. Ceterach* ἢ *Ceterach officinarum*). Εἰς τὸ δεύτερον ἀναφέρεται τὸ "**Ἀσπληνον** τοῦ Διοσκρ., ὅπερ κν. ὀνομάζεται **Σκορπίδι** ἢ **Σκορπίδι** ἢ **Χρυσόχορτο**.

Γυμνόθηριξ (*Pennisetum*, τ. *Ἀγρωστωδῶν*)· γ. περιλ. περὶ τὰ 40 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἀφρικανικά, πολλὰ κτηνοτροφικά ἢ νομευτικά. Γ. ἡ **τυφοειδής** (*P.typhoideum* ἢ *Panicum coeruleum*, ἀγγλ. *Bajree* ἢ *Pearl-Millet*) ἐτήσιον, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀσίας, τῆς Νομβίας καὶ τῆς Αἰγύπτου· ἀναπτύσσεται ταχέως καὶ λαμβάνει μεγάλας διαστάσεις· τὰ σπέρματά του ἀρτοποιοῦνται εἰς ἄς χώρας ἀπαντᾷ καὶ καλλιεργεῖται. Γ. ἡ **μακρόστυλος** καὶ Γ. ἡ **ῤουππελλιανή** (*P. longistylum* καὶ *G. Ruppellianum*), ἀμφοτέρα ποῦδη πολυετῆ, ἀφρικανικά, λίαν κοσμητικά ἅμα δὲ καὶ κτηνοτροφικά. Γ. ἡ **μακρόστυλος** ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν, εἰς γόνιμον δὲ καὶ νοτιοὺν εὐδαφός παρέχει ἄφθονον χόρτον, ὅπερ ἐν χλωρῇ ἢ ξηρῇ καταστάσει τρώγεται· ὑπὸ τῶν κτηνῶν εὐχαρίστως ὅταν ταῦτα τὸ συνήθισσι. Ἀμφοτέρα τὰ φ. ταῦτα εἰσαχθέντα ἀπὸ πολλοῦ καλλιεργοῦνται ἐπιτυχῶς εἰς τὸ παρά τὰς Ἀθήνας δειδροκομείον τοῦ γεωργικοῦ σταθμοῦ Ἀττικῆς· πολυλ. εὐχερῶς διὰ τῶν ἀφθόνων παραφυάδων ἄς ἀναδίδουσι (ἰδίως τὸ πρῶτον).

Γυμνόκλαδος (*Gymnocladus*, τ. *Ἑλλοβοκάρπων*)· Γ. ὁ **καναδικός** (*G. canadensis*, γαλλ. *Bon due* ἢ *Chicot*, ἀγγλ. *Kentucky Coffee-tree*) καὶ Γ. ὁ **σινικός** (*G. chinensis*, ἀγγλ. *Soap-tree*) εἶνε τὰ μόνα εἶδη τοῦ γένους, ἀμφοτέρα δὲ δένδρα χρησιμώτατα, εὐδοκίμουνα εἰς ὑγροὺς καὶ σκιεροὺς τόπους καὶ δυνάμενα νὰ καλλιεργηθῶσι πολλαχῶς τῆς Ἑλλάδος. Τοῦ **καναδικοῦ** Γ. τὰ σπέρματα, ἂν καὶ δηλητηριώδη ἐν ὠμῇ καταστάσει, ὡς ἐνέχοντα σαπωνίνην, φρυγόμενα εἶνε ἀβλαβῆ καὶ χρησιμοποιοῦνται ἐν Ἀμερικῇ πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ καφέ. Τοῦ **σινικοῦ** Γ. ὁ **λοθός** ἐνέχει ἄφθονον σαπωνίνην καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν **Σινικὴν ἀντι σάπῃ**.

Γυμνοκριθὴ, βλ. *Κριθή*.

Γυμνοδοροάγγειον (*Gymnosporangium*)· γ. Μυκήτων μικροσκοπικῶν βιοῦντων παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων φυτῶν. Τὰ μᾶλλον ἄξια σημειώσεως εἶδη εἶνε α') Γ. τὸ **σαβίνιον** (*G. Sabinae*), ὅπερ ἀπαντᾷ ἀναπτυσσόμενον ἐπὶ τινῶν **Κωνοφόρων** καὶ ἰδίως ἐπὶ Ἀρκεύθων—οὐχὶ σπανίως, ὑπὸ ἑτέραν μορφήν (*Roestelia cancellata*) προσβάλλει καὶ τοὺς καρποὺς καὶ τὰ φύλλα τῆς Ἀπιδάας, ἐφ' ὧν παρουσιάζεται ἐν μορφῇ κωνικῶν πορτογαλλίνων προεξοχῶν—καὶ β') Γ.

τὸ γομφόμορφον (G. clavariiforme) ἀπαντῶν ὡσαύτως ἐπὶ τῶν Ἀρκεύθων, ὧν προσβάλλει τὰ κλαδιά, τὰ ὁποῖα εἰς τὸ σημεῖον τῆς προσβολῆς λαμβάνουσι σχῆμα ἀτρακτοειδές—τὸ παράσιτον τοῦτο ὑπὸ ἑτέραν μορφήν (Roestelia lacinata) προσβάλλει τοὺς Κραταίγους καὶ τὰς Ὅας (β.λ.).

Γυναικέριον (Gynerium, τ. Ἀγρωστωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 6 εἶδη φ. πώδη πολυετῆ, ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς· τινὰ κοσμητικά, ἐν οἷς καὶ Γ. τὸ ἀργυροῦν (G. argenteum, ἢ Cortaderia argentea, γαλλ. Pampas de Buenos-Ayres, ἀγγλ. Pampas-grass), ὅπερ θεραπεύεται ἀπὸ πολλοῦ καὶ παρ' ἡμῖν πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ παραφυάδων.

Γυναικοκάρδιον τὸ εὐδομον (Gynocardia odorata, τ. Βιξωδῶν), μέγα δένδρον τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν· ὁ καρπός του, μεγέθους καὶ σχήματος μεγάλου πορτογαλλίου, ἐγκλείει πολλά σπέρματα, τὰ ὁποῖα παρέχουσι δι' ἐκθλίψεως τὸ γυναικοκάρδιον ἔλαιον (ἀγγλ. chaulmugra oil) χρήσιμον κατὰ δερματικῶν καὶ ἄλλων νοσημάτων.

Γυνέριον βλ. Γυναικέριον.

Γυννεριώδη (Gunneriaceae), βλ. Ἀλιεραγώδη.

Γυννερία (Gunnera, τ. Ἀλιεραγώδων) γ. περιλ. περὶ τὰ 12 εἶδη φ. πώδη, πολυετῆ, λίαν κοσμητικά ἰδίως ἔνεκα τῶν μεγάλων φύλλων των, ὧν οἱ μίσχοι λαχανεύονται· τὸ ῥιζωμά των δεσφικὸν καὶ βαφικόν. Γ. τὴν χιλιανὴν (G. chilensis ἢ scabra) μνημονεῖ ὁ Δαρβίνος διὰ τὸ ἕκτακτον μέγεθος τῶν φύλλων τῆς (διαμέτρου 1.20 ἕως 1.50 μ.). Αὕτη καὶ τινὰ ἄλλα εἶδη (G. manicata, G. perpersa) δύναται νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ ῥιζωμάτων, εὐδοκιμοῦσι δὲ εἰς γόνιμον καὶ νοτερόν ἔδαφος.

Γύρις βλ. Ἄνθος.

Γυψοφίλν (Gypsophila, τ. Καρσοφυλλωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 50 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς φ. πώδη, ἑτήσια καὶ πολυετῆ, τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 7 ἐν οἷς καὶ Γ. ἡ πολυγονοειδῆς (G. ἢ Saponaria polygonooides) καὶ Γ. ἡ θεσσαλική (G. ἢ Saponaria thessala), ἀμφοτέρα φυτὰ πώδη πολυετῆ καὶ καινὰ πολλαχοῦ. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιόλογον εἶνε Γ. τὸ Στρούθιον (G. Struthium), ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἰσπανίας, εἰς ἃς χώρας ἡ ῥίζα του, ἐνέχουσα ἰκανὴν ποσότητα σαπωνίνης, χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τῆς κοινῆς σαπωνορρίζης (βλ. Σαπωνίνη).

Γωλθερία (Gaultheria, τ. Ἐρεικωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 90 εἶδη φρύγανα, θ. καὶ μικρὰ δ., τὰ πλεῖστα ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς, πολλὰ κοσμητικά. Γ. ἡ ἐπικλινῆς (G. procumbens, ἀγγλ. Box-berry ἢ Wintergreen) εἶνε φρύγανον ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς· ὁ καρπός του ῥᾶξ ἐρυθρᾶ, εὐσομοτάτη τὰ φύλλα του ἀποσταζόμενα παρέχουσιν αἰθέριον ἔλαιον φαρμακευτικόν καὶ μυρεψικόν. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Γωνιόλοβος (Goniolobus, τ. Ἀσκληπιαδωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 70 εἶδη

ίθαγ. τῆς Ἀμερικῆς φ. ποώδη πολυετῆ, περιαλλόκαυλα καὶ ἔρποντα, τινὰ κοσμητικά. Γ. ὁ φελλώδης, Γ. ὁ πλάγιος, Γ. ὁ διαδημοφόρος (G. suberosus, G. obliquus, G. diadematus) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερων θεραπευομένων. Γ. τὸ Κουνδουράγον ὑπάγεται εἰς τὸ γ. Μαρσθενία (β.λ.).

Δαδάκι, βλ. Λιθόσπερμον τὸ ζάνειον.

Δαδίον, τὸ πλήρες ῥητίνης ξύλον κωνοφόρων δένδρων, καὶ ἰδίως Πευκῶν, τὸ ὑποῖον χρησιμοποιεῖται ὡς ἔναυσμα καὶ περὶ οὗ ὁ Διοσκ. λέγει: «τὸ δὲ ἐξ αὐτῶν (τῆς Πεύκης καὶ τῆς Πίτυος) δαδίον σγισθὲν εἰς λεπτά καὶ ἐψηθὲν σὺν ὄξει ὀδονταλγίας πραύνει».

Δαιμοναριά, βλ. Ὑοσκάμος.

Δαιμονόρροψ Daemoniorops, τ. Φοινικωδῶν γ. περιλ. δένδρα ἰθαγ. τῶν ἰντ. Ἰνδιῶν καὶ τῶν Μαλαισιῶν νήσων, στενωῶς συγγενῆ τῶν Ψευδοκαλάμων (β.λ.). πολλά κοσμητικά. Δ. ὁ Δράκων (D. ἢ Calamus Draco), ἰθαγ. τῶν Μαλαισιῶν νήσων, φέρει τὴν ῥητίνην τοῦ Δράκοντος (γαλλ. Sang-dragon, ἀγγλ. Dragon-blood), οὐσίαν φαρμακευτικὴν (φρμ. Αἷμα Δράκοντος ἢ Δρακόντειον, Sanguis Draconis) καὶ βιομηχανικὴν δι' αὐτῆς χρωματίζονται τὰ βερενίκεια.

Δακράκι, βλ. Ἑρανθές.

Δάκρυα τῆς Παναγίας, βλ. Ἐλίγρυσον τὸ σικελικόν.

Δακρύδιον (Dacrydium, τ. Κωνοφόρων) γ. περιλ. περὶ τὰ 10 εἶδη ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῶν Μαλαισιῶν νήσων δ. δασικά καὶ κοσμητικά. Δ. τὸ κυπαρισσοειδές (D. cupressoides ἢ cupressinum ἀγγλ. Rimi ἢ Red Pine), ἰθαγ. τῆς Νέας Ζηλανδίας, καὶ Δ. τὸ φοραγκλίνειον (D. Franklini, ἀγγλ. Hunu Pine), ἰθαγ. τῆς Τασμανίας, παρέχουσιν ἐξαιρέτων οἰκοδομησίμων ξυλείαν ἀμφοτέρα δύναται νὰ εὐδοκίμησῃσι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος πολλαπλαζεται διὰ σπορᾶς.

Δακρυῶδες (Dacryodes), βλ. Βουρσερία.

Δακτυλίς (Dactylis, τ. Ἀγρωστοδῶν) γ. περιλ. φ. ποώδη, πολυετῆ. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωφ. Δ. ἡ τραχεῖα (D. rigida) καὶ Δ. ἡ συνεσπειρωμένη (D. glomerata, γαλλ. Dactyle, ἀγγλ. Cock's-foot-grass). Το δεύτερον, ὅπερ ἐν Κύθῳ ὀνομάζεται κν. Κουλοῦρι, εἶνε κοινότατον ἐν Ἑλλάδι ὡς καὶ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, ἐπιτηθεῖον δὲ πρὸς συγκράτησιν τῶν κινουμένων ἁμῶν καὶ ἀριστον πρὸς νομὴν ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ διατηρεῖται ἐπὶ ἔτη καταβάλλον πάντα τὰ ἄλλα παρ' αὐτῷ φυόμενα γόστα.

Δακτυλίτης (Digitalis, γαλλ. Digitale, ἀγγλ. Fox-love, τ. Γρομφαδιῶδων) γ. περιλ. φ. ποώδη, διετῆ καὶ πολυετῆ, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς βορ. Ἀφρικῆς πάντα δηλητηριώδη, τινὰ κοσμητικά ἢ ἄλλως γρήμα.

Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσφ. 5 ἐν οἷς καὶ Δ. ἡ λειωτὴ καὶ Δ. ἡ σκωριώδης (D. laevigata καὶ D. ferruginea) ἀμφότερα ἀπαντῶσιν εἰς τόπους ὀρεινοὺς καὶ ὀνομάζονται κν. Κορακόχορτα, Κορακοβότανα, Πουντόχορτα ἢ Χελιδονόχορτα. Κοινὴ τῆς μέσης Εὐρώπης εἶνε Δ. ἡ πορφυρᾶ (D. purpurea), εἶδος κοσμητικὸν καὶ φαρμακευτικὸν (φρμ. Δακτυλίτιδος τῆς ἐρυθρᾶς πῶα, Herba Digitalis purpurea, τουρ. Γιουκοῦτ-οτοῦ) ἐξ οὗ ἰδίως λαμβάνεται ἡ δακτυλιδίνη τῶν φαρμακοποιῶν. Ἐκ τῶν συνήθως θεραπευομένων πρὸς κόσμον εἰδῶν εἶνε καὶ Δ. ἡ μαριανῆ (D. Mariana) ὡσαύτως ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης (βλ. καὶ Ἐρυθρόφλοιος).

Δακτυλοπόα ἢ αἱμάδουδα (Digitaria sanguinea ἢ sanguinalis, ἢ Panicum digitale ἢ sanguinale, γαλλ. Panic pourpre, ἀγγλ. Finger-grass ἢ Crab-grass, τ. Ἀγρωσταδῶν), φ. ἐτήσιον, νομευτικόν, ἰθαγ. τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων τοῦ παλαιοῦ κόσμου χωρῶν. Ἐνεκλιματίσθη ἀπὸ πολλοῦ εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας ἔνθα θεωρεῖται ἐκλεκτὸν νομευτικὸν εἶδος.

Δαλβεργία (Dalbergia, τ. Ἐλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περι τὰ 60 εἶδη ἢ 0. ἀναρριχώμενοι καὶ δ. μεγάλα ἰθαγ. χωρῶν τροπικῶν. Δ. τὸ Σίσσον (D. Sissoo, ἀγγλ. Sissoo-tre) καὶ Δ. ἡ πλατύφυλλος (D. latifolia, ἀγγλ. Black-wood-tree), ἀμφότερα δ. μεγάλα, ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, ἔχουσι ξύλον σκληρόν, ἄσαπέε, εὐέργαστον, ἀναγόμενον εἰς τὸ εἶδος τῆς παλισσάνδρης (βλ.),

Δαλία (Dahlia ἢ Georgina, τ. Σνθετων) γ. περιλ. φ. ποώδη, πολυετή, κονδυλόριζα, κοσμητικά, ἰθαγ. τῆς κεντ. Ἀμερικῆς. Τὸ συνηθέστερον θεραπευόμενον εἶδος εἶνε Δ. ἡ εὐμετάβλητος (D. variabilis), ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ, ὅθεν εἰσῆχθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν Εὐρώπην (εἰς τὴν Μαδρίτην) τῷ 1789. Ἐκτοτε ἡ καλλιέργεια αὐτῆς διεδόθη ταχέως πανταχοῦ καὶ παρήχθησαν πολυάριθμοι διαφοραὶ μετ' ἀνθέων πολυπετάλων ἢ μὴ καὶ πολυχρώμων. Ἄτερον εἶδος ἄξιον σημειώσεως ἐνταῦθα εἶνε Δ. ἡ αὐτοκρατορικὴ (D. imperialis), ἣτις κατὰ γένος ὡσαύτως ἐκ τοῦ Μεξικοῦ καὶ ἀπαντᾷ θεραπευομένη καὶ παρ' ἡμῶν. Αὕτη ὑψοῦται καὶ πλεον τῶν τριῶν μ. καὶ φέρει ἄφθονα, μεγάλα, ἀπλᾶ, κωδωνοειδῆ ἄνθη. Αἱ Δ. πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ συνηθέστερον διὰ κονδύλων, εὐδοκιμοῦσι δὲ εἰς γόνιμον, νοτερὸν καὶ ἀραιὸν ἔδαφος.

Δαμασκνέα, βλ. Προύμνη.

Δαμμάρα Dammara ἢ Agathis, τ. Κωνοφόρων) γ. περιλ. περι τὰ 10 εἶδη. δ. δατικά, μεγάλα, ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, τῆς Ν. Καληδονίας, τῆς Ν. Ζηλανδίας καὶ τῶν νήσων τῆς Σόνδης. Τὰ εἶδη Δ. ἡ λευκὴ (D. alba), Δ. ἡ λογχωτὴ (D. lanceolata), Δ. ἡ μούρειος (D. Moorei), Δ. ἡ νότιος (D. australis, ἀγγλ. Kauri-Pine) καὶ Δ. ἡ ὠοειδῆς (D. ovata) φέρουσι τὴν ῥητίνην τὴν γνωστὴν εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα ψευδοκοπάλιον ἢ δαμμάρα (Resina Dammarae, γαλλ. resine de Damar) καὶ χρῆσιμην εἰς τὴν σκευασίαν ἐκλεκτῶν βερενικείων (βλ. καὶ Γαρδενία). Ἡ ῥητίνη αὕτη ἀπαντᾷ καὶ ὀρυκτὴ εἰς μέρη εἰς τὰ ὑποῖα ἐφύοντο ἄλλοτε τοιαῦτα δένδρα. Εἶνε δὲ ἡ ὀρυκτὴ δαμμάρα πολυτιμότερα καὶ περιζήτητος, καὶ ἔχει ὁμοίωσιν πρὸς τὸ κοπάλιον (βλ.). Τοιαύτης ὀρυκτῆς δαμμάρας μεγάλα ποσὰ ἀπαντῶσιν εἰς

τὴν Ν. Ζηλανδίαν καὶ εἶνε τὸ προῖον ἐκλειψάντων δασῶν, τὰ ὅποια ἀπηρτίζοντο ἀποκλειστικῶς ἐκ Δ. τῆς νοτίου. Ταύτης ὡς καὶ ἄλλων Δ. τὸ ξύλον εἶνε ὑπόξανθον, ελαφρόν, διαρκές καὶ χρήσιμον ποικιλοτρόπως.

Δανθονία ἢ χρωδοτηροειδής (*Danthonia penicillata*, ἀγγλ. Wallaby-Grass, τ. Ἀγρωστοδῶν), ποῦδες, πολυετές, ἰθαγ. τῆς Νέας Ζηλανδίας, ἀριστον νομευτικὸν εἶδος ἐνδύμενον νὰ εὐδοκιμήσῃ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς.

Δαρβινία (*Darwinia*, τ. Μυρτωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 20 εἶδη ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας θ. ἀειθαλεῖς, τινές κοσμητικοί. Δ. ἡ κίτροσμος καὶ Δ. ἡ πορφυρᾶ (*D. citriodora* καὶ *D. purpurea*) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων.

Δαρί, βλ. Σόργον ἢ Δοῦρρα.

Δαρλιγκτονία ἢ καλιφορνική (*Darlingtonia californica*, τ. Σαρρακηνωδῶν), φ. ποῦδες, πολυετές, ἰθαγ. τῆς Καλιφορνίας, θεραπευόμενον ἐνίοτε πρὸς κόσμον χάριν τῶν ἐξόχως ἰδιορρυθμῶν φύλλων του τὰ ὅποια ἀναπτύσσονται ὄρθια καὶ ἔχουσι σχῆμα ἀμφοῦς στενῆς παρὰ τὴν βᾶσιν καὶ πλατυνομένης βαθυτῶν πρὸς τὸ πέρασ ὅπερ στρέφεται πρὸς τὰ κάτω καὶ καταλήγει εἰς δίλοβον ἐξάρτημα.

Δακύλιριον (*Dacylirion*, τ. Λειριωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 10 εἶδη ἰθαγ. τῆς κεντ. Ἀμερικῆς φ. πολυετῆ, κοσμητικὰ καὶ ἄλλως χρήσιμα. Ἀναπτύσσονται βραδέως καὶ φέρουσι φύλλα μὲν μακρὰ, γραμμοειδῆ, κλίνοντα πρὸς τὰ ἔξω καὶ πυκνῶς πρὸς ἄλληλα φύομενα ἐπὶ βραχέος στελέχους ἡμιζυλώδους, ἀνοσφόνρον δὲ καυλὸν ὑψούμενον 2 1/2—3 1/2 μ. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ Δ. τὸ ἀγρωστόφυλλον, Δ. τὸ ἀκρότριχον, Δ. τὸ γλαυκόφυλλον καὶ Δ. τὸ τετραγωνόφυλλον (*D. graminifolium*, *D. acrotrichum*, *D. glaucophyllum* καὶ *D. quadrangulatum*). Ἐν Μεξικῷ ὁ χυμὸς Δ. τινῶν ἀποσταζόμενος παρέχει τὸ γνωστὸν αὐτόθι ὑπὸ τὸ ὄνομα mescal sotol οἰνοπνευματώδες ποτόν. Τὰ Δ. πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς, εὐδοκιμοῦσι δὲ εἰς ἔδαφος πόριμον καὶ νοτερὸν ἢ ἀρδευόμενον κατὰ τὸ θέρος.

Δατίσκη ἢ καννάβινος (*Datisca cannabina*, ἀγγλ. Bastard Hemp), ποῦδες, πολυετές τῆς ὁμωνύμου τ. τῶν Δατισκωδῶν (*Datisceae*, Δικοτυλδ.), ἰθαγ. τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς δυτ. Ἀσίας, θεραπευόμενον ἐνίοτε πρὸς κόσμον. Ἡ ρίζα καὶ τὰ φύλλα του φαρμακευτικὰ, τὰ τελευταῖα δὲ καὶ βαφικὰ.

Δατοῦρα (*Datura*), βλ. Στραμόνιον.

Δαυκί, βλ. Δαῦκος.

Δαῦκον, βλ. Δαῦκος.

Δαῦκος (*Daucus*, τ. Σκιαδανθῶν) γ. περιλ. φυτὰ ποῦδη, τινὰ σαρκόριζα. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 7 ἐν οἷς καὶ Δ. τὸ Γιγγίδιον (*D. Gingidium*), τὸ Γιγγίδιον τοῦ Διοσκ., καὶ Δ. τὸ Καρωτόν (*D. Carota*, γαλλ. Carotte, ἀγγλ. Carrot, τουρ. Χαβοῦτζ), εἶδος σαρκόριζον ἀπαντῶν αὐτοφύες καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην ὡς καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἀσίας, καλλιεργούμενον δὲ σήμερον πανταχοῦ ὡς λαχανικόν, καὶ γνωστότατον ὑπὸ τὰ κν. ὀνόματα Καρωτόν, Δαυκί, Παστινάκα, Μπα-

στινάκα, Χαβούτσι, Καβούτσι, Σταφυλώνι (Κεφαλ.) και **Βαντοί** (Κύπρος). Διά τῆς καλλιεργείας και τῆς ἐπιλογῆς παρήχθησαν πλείστα διαφοραὶ μετὰ ῥίζης ἀτρακτοειδοῦς, κυλινδρικής, μακρᾶς ἢ βραχείας, στρογγύλης, ἐρυθρᾶς, πορτογαλλίνου, κιτρίνης ἢ λευκῆς, ἐδωδιμου δὲ ἢ κτηνοτροφικῆς. Ἡ ῥίζα τῆς ἀγρίας μορφῆς τοῦ εἶδους τούτου φαίνεται ὅτι ἐνέχει τοξικὴν τινα οὐσίαν. Ἀξία σημειώσεως εἶνε ἡ ιδιότης ἣν τὸ φ. τοῦτο λέγεται ὅτι ἔχει νὰ προσημαίνῃ τὴν βρογχίην. Ὀλόκληρον τὸ φ., μετὰ τῆς σαρκώδους ῥίζης του κρεμώμενον εἰς σκιερὸν μέρος μαραίνεται και μένει μαραμμένον ἐφ' ὅσον ὁ καιρὸς εἶνε ξηρὸς, ἀναζωογονοῦνται δὲ τὰ φύλλα του ὅταν ὁ καιρὸς κλινῇ πρὸς τὴν βρογχίην. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ὁ **Σταφυλίνος** τοῦ Διοσκρ., ὅστις λέγει ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι τὸ ὀνόμαζον **Καρόταμ** ἢ **Παστινάκαν**, ὡς δ. δ. ὀνομάζουσιν αὐτὸ και οἱ Ἴταλοὶ σήμερον (*Caroto* ἢ *Pastinaca*). Διακρίνει δὲ ὁ Διοσκρ. τὸν κηπευτὸν ἀπὸ τὸν **ἄγριον Σταφυλίνον**. Τὸ ὄνομα **Σταφυλίνος** κατὰ τι παρεμφαρμένον σώζεται πολλαχοῦ παρὰ τῶ λαῶ διὰ τὴν ἀγρίαν ἰδίως μορφήν τοῦ φ. (**Σταφυλινάκι** και **Σταφυλώνα**), ἣτις ἐνιαχοῦ λέγεται και **Κασοῦρι**. Ὑπὸ τὸ ὄνομα **Δαῦκος** ἢ **Δαύκειον** μνημονεύει ὁ Διοσκρ. τρία φ., και τὰ τρία Σκιαδανθῆ και τὸ μὲν πρῶτον ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Ἀθαμαντίαν τὴν πυκνανθῆ, τὰ δὲ ἄλλα δύο μένουσιν ἀνερεμήνευτα. Τὸ τοῦ Θεοφρ. **Δαῦκον** **δαφνοειδὲς** κροκόεν εἶνε πιθανῶς Βούπλευρον τὸ θαμνωδὲς, τὸ δὲ φέρον ῥίζαν μέλαιναν και ζυόμενον «περὶ τὴν Πατραϊκὴν» **Δαῦκον** τοῦ ἰδίου (Φ. I. 9, 75, 8) μένει ἀνερεμήνευτον. Διαφοραὶ τοῦ κηπευτοῦ **Δαύκου** πρέπει νὰ ᾔνη τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀθην. ἀναφερόμενα **Σταφυλίνος**, **Ἀσταφυλίνος** και **Καρτόν** (Θ, 371).

Δ. τὸ **Καρωτὸν** εἶνε φ. διητές, ἀλλὰ καλλιεργεῖται ὡς ἐτήσιον, εὐδοκίμει δὲ εἰς γῆν γόνιμον και νοτεράν πλην ἀραιάν. Σπεύρεται δις τοῦ ἔτους, ἑνωρίς τὴν ἀνοιξιν και περὶ τὸ τέλος τοῦ θέρους ἢ τὴν ἀρχὴν τοῦ φθινοπώρου. Πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης τὸ σαρκόριζον τοῦτο φυτὸν θεωρεῖται ἀρίστη διαιτητικὴ τροφή τῶν ἐργαζομένων κτηνῶν και ἰδίως τῶν ἵππων. Εἰς τὴν μεσημ. δὲ Ἰταλίαν τὰ καρῶτα γρηγοῦνται καθ' ἐκάστην ἀνάμικτα μετὰ πιτύρων και ξυλοκεράτων εἰς τοὺς ἵππους τῶν ἀγοραίων ἀμαξῶν.

Δάφνη (*Laurus*)· πρότυπον γ. τῆς ἐμονύμου τ. τῶν Δαφνωδῶν περιλ. δύο μόνον εἶδη, δένδρα ἀειθαλῆ· ἦτοι Δ. τὴν καναρίον (*L. canariensis*), ἰθαγ. τῶν Καναρίων νήσων, και Δ. τὴν εὐγενῆ ἢ τοῦ Ἀπόλλωνος (*L. nobilis*, γαλλ. *Laurier franc*, *Laurier sauce* ἢ *Laurier à jambon*, ἀγγλ. *Laurel* ἢ *Sweet Bay-tree*, τουρ. *Δεφνί*), κοινὸν ἀνὰ τὰς παραμ. γῶρας και πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ τε Θεοφρ. και ὁ Διοσκρ. διακρίνουσι τὴν **πλατύφυλλον** ἀπὸ τῆς **στενοφύλλου Δάφνης**, (*L. nobilis angustifolia*) τὰς διαφορὰς δὲ ταύτας παραδέγονται και οἱ σημερινοὶ βοτανικοί. Πρὸς τούτοις ἀπαντᾷ και τρίτη διαφορὰ, ἡ **ποικιλόφυλλος** (*L. nobilis variegata*).

Κατὰ τὰ μυθεύμενα ἢ θυγάτηρ τῆς Γῆς και τοῦ Πηνειοῦ φεύγουσα τὸν Ἀπόλλωνα, παρεκάλεσε τὴν μητέρα τῆς νὰ τὴν σώσῃ· τότε ἡ Γῆ σχίσθησα τὴν κατέπιε, ἀντ' αὐτῆς δὲ ἀνέδωκε τὸ δένδρον, τὴν **Δάφνην**, ἐξ οὗ ὁ Ἀπόλλων, πρὸς

παραμυθίαν του, ἔκοψε κλάδον καὶ ἐστεύθη. Ἐκτοτε ἀφιερῶθη τὸ δένδρον εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Διὸς καὶ τῆς Λητοῦς καὶ ἐπεκράτησε νὰ στέφονται μὲ φύλλα Δ. οἱ ἱερεῖς αὐτοῦ καὶ οἱ κομισταὶ τῶν εὐνοϊκῶν γρησμῶν τοῦ ἐν Δελφοῖς μαντείου του. Εἰς τιμὴν τοῦ θεοῦ τούτου ἐτέλουν οἱ Θηβῆται κατὰ ἐννεαετιὰν τὰ **Δαφνιφορία**, εἰς ἀνάμνησιν δὲ τοῦ φόνου τοῦ καταστρεπτικοῦ Πύθωνος ὑπὸ τοῦ Ἄπολλωνος ἰδρυσεν οὗτος τὰ Πύθια (μίαν τῶν τεσσάρων μεγάλων ἐορτῶν τῶν Ἑλλήνων), τὰ ὁποῖα ἐτελοῦντο κατὰ πενταετιὰν καὶ καθ' ἃ οἱ νικηταὶ (οἱ πυθιονίκαί) ἐλάμβανον στέφανον Δάφνης. Ἀπὸ παναρχαιοτάτης ἐποχῆς ἐπεκράτησεν ὡσαύτως ἡ συνήθεια παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ τοῖς Ῥωμαίοις νὰ θεωρῆται ἡ Δ. ὡς σύμβολον τῆς νίκης, τῆς σοφίας καὶ τῆς ποιήσεως καὶ νὰ στεφανώνωνται μὲ θαλλοὺς τοῦ δένδρου τούτου οἱ φιλόσοφοι, οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ ὑπὸ τούτων ἐξυμνούμενοι νικηταί. Πρὸ τῶν πυλῶν τῶν αὐτοκρατορικῶν ἀνακτόρων ἐφύτευον οἱ Ῥωμαῖοι στοίχους Δ., διὸ ὁ Πλίνιος ἐπωνόμασε τὸ δένδρον «θυρωρὸν καὶ φύλακα τῶν αὐτοκρατόρων». Ἡ γρησις θαλλῶν Δ. ὡς σύμβολον τῆς ἰσχύος καὶ τῆς σοφίας διετηρήθη διὰ μέσου τῶν αἰῶνων μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων: Μέχρι πρό τινων εἶτι ἐτῶν μὲ θαλλὸν Δ. ἐστέφοντο οἱ ἐπιτυγχάνοντες βαθμὸν τινα ἀκαδημαϊκόν, ὅθεν καὶ τὰ παρὰ Γάλλοις Baccalaureat (ἀπολυτήριον γυμνασίου) καὶ Bachelier (προλύτης, ἀγγλ. Bachelor). Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ θρησκείᾳ ἡ συμβολικὴ γρησις τῶν φύλλων Δ. διετηρήθη: Εἰς τοὺς ἡμετέρους ναοὺς κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Βαΐων ἀντὶ βαΐδων, ἤτοι φύλλων Φοίνικος (β. λ.), διανέμονται θαλλοὶ Δ., ἐξ ἧς συνηθείας προέκυψε καὶ ἡ δ.δ. τοῦ δένδρου τούτου **Βαγιά**.

Ὁ Ἄθην. ἀναφέρει ὅτι τὰ φύλλα τῆς Δ. ὀνομάζοντο **καμματαίδες**, διότι ἐγρησίμευον πρὸς περιτύλιξιν τῶν **καμμάτων**—«ἄλφιτα γὰρ ἐστὶν ἐλαίῳ δεδευμένα ἃ κάπτειν αὐτοὺς μετὰ τὸ δεῖπνον ἐν φύλλοις δάφνης, παρὸ καὶ καμματαῖδας μὲν προσαγορεύεσθαι τὰ φύλλα, αὐτὰ δὲ τὰ ψαιστὰ κάμματα» (Δ.140)—Σήμερον φύλλων Δ. γίνεται πολλαχθῶ γρησις πρὸς συσκευὴν ξηρῶν ὀπωρῶν, καὶ ἰδίως σύκων καὶ σταφίδων (προφυλασσομένων οὕτω ἀπὸ τῆς προσβολῆς τῶν ἐντόμων καὶ τῶν ἀκάρων—βλ. σελ. 101), πρὸς παρασκευὴν ἐμβαμάτων, χοιρομηρίων (ὅθεν καὶ αἱ γαλλικαὶ ὀνομασίαι τοῦ δένδρου Laurier sauce καὶ Laurier à jambon) καὶ ἐδεσμάτων τινῶν (ἰσχύος μαρινάτου, γελίου ψητοῦ κ.λ.), εἰς τὰ ὁποῖα μεταδίδουσι τὰ φύλλα ταῦτα τὸ ἰδιάζον ἄρωμά των. Τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἔχει ἡ γρησις τοῦ ἀφεψήματος φύλλων Δ. εἰς τὴν κατσκευὴν ἄρτων τινων ἰδίως παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις. Πολλὰ εἶνε αἱ ὑπὸ τοῦ Διοσκρ. ἀναφερόμεναι θεραπευτικαὶ δυνάμεις τῶν φύλλων τῆς Δ., τινὰς δ' αὐτῶν καὶ σήμερον παραδέχεται ὁ λαός. Ἡ κατὰ τὸ θέρος πλύσις τῶν κτηνῶν καὶ ἰδίως τῶν ἵππων καὶ τῶν ἡμιόνων μὲ ἀραιὰν διάλυσιν ἀφεψήματος φύλλων Δ. ἀπαλλάσσει αὐτὰ τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐνοχλητικωτάτων μυῶπων (ἀλογομυγῶν). Τὰ φύλλα τῆς Δ. ἀποσταζόμενα παρέχουσι τοξικὸν αἰθέριον ἔλαιον γρησίμον εἰς τὴν φαρμακοποιίαν, τὴν σαπωνοποιίαν καὶ τὴν θεραπείαν τῶν φ. Ὁμοία γρησις γίνεται καὶ τοῦ αἰθερίου ἐλαίου τοῦ ἐπιτυγχανομένου διὰ τῆς ἀποστάξεως τῶν καρπῶν ἢ βραγῶν τῆς Δ., τῶν παρ' ἄρ-

χαιούς ὀνομαζομένων *δαφνίδων* (κν. *δαφνοκόκκων* ἢ *δαφνοεληθῶν*). Γενικωτέρας ἐντούτοις χρήσεως εἰς τὴν φαρμακοποιάν, τὴν κτηνιατρικὴν, τὴν μυρυσίαν καὶ τὴν σαπωνοποιάν εἶνε τὸ παχὺ ἔλαιον τῶν *δαφνίδων*, ἕπερ λαμβάνεται δι' ἐκθλίψεως καὶ συνηθέστερον διὰ ζέσεως τῶν ὠρίμων καρπῶν. Εἶνε δὲ τοῦτο τὸ κατ' ἐξοχὴν *δαφνέλαιον* (*oleum Lauri*, γαλλ. *huile des baies de Laurier*) καὶ παρασκευάζεται πολλαχού, ἐν ποσῷ δὲ εἰς τὸ "Ἅγιον Ὄρος.

Ἡ Δ. πολλαπλασιάζεται εὐγερωῶς διὰ σπορᾶς καὶ εὐδοκιμεῖ ἰδιαζόντως εἰς γόνιμον, βαθὺ καὶ νοτερὸν ἔδαφος. Τὸ λίαν κοσμητικὸν τοῦτο δένδρον δέχεται ἀκόπως τὴν κουράν, διὸ καὶ εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Εὐρώπης οἱ ἐξώσται καὶ αἱ εἴσοδοι τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν καταστημάτων στολίζονται μὲ γάστρας φερούσας τοιαῦτα δένδρα τῶν ὑποίων ἢ κόμη, κειρομένη τακτικῶς, ἀποκτᾷ σὺν τῷ χρόνῳ τὸ κατὰ βούλησιν σχῆμα, ὡ λ. γ. σφαίρας, κώνου, πυραμίδος, ξόμβου κ.λ. Διὰ τὸ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γ. *Daphne* βλ. *Δαφνοειδές*.

Δάφνη Ἀλεξανδρεία κατὰ Θεοφρ., φ. «ἐπιφυλλόκαρπον» φυόμενον εἰς τὴν Ἰδὴν (τῆς Φρυγίας), διὸ καὶ Δ. ἰδαιάν ἐπωνομάζει αὐτὴ ὁ Διοσκρ. Ὁ τε Διοσκρ. καὶ ὁ Θεοφρ. λέγουσιν ὅτι τὸ φ. τοῦτο ὁμοιάζει πρὸς τὴν *Κεντρομυρσίνην* (Θεοφρ.) ἢ Ὀξυμυρσίνην (Διοσκρ.), ἧτις εἶνε ἡ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν Ὀξυμυρσίνη ἢ ἄκανθώδης, φ. κν. παρ' ἡμῖν. Εἶδος Ὀξυμυρσίνης λοιπὸν πρέπει νὰ ἦνε καὶ ἡ Ἀλεξανδρεία Δάφνη, ἀλλ' οὐχὶ βεβαίως ἡ κν. ἀνὰ τὴν νοτ. Εὐρώπην ὑπόφυλλος Ὁ. ὡς τινες ὑπέθεσαν, ἀλλὰ πιθανῶς ἡ ὑπὸ τοῦ Σιθθορπίου καὶ μεταγενεστέρως ὑπὸ τοῦ Κελδράιχ ὑποδειγθεῖσα ὑπόγλωσσος ἢ ἡ ἀπαντῶσα ἀνὰ τὴν Συρίαν βοτρυοειδῆς Ὁ. (*Ruscus* ἢ *Danae racemosa*).

Δάφνη ὁμοιον φύλλον ἔχον, φυτὸν δηλητηριῶδες ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Θεοφρ. κατὰ τὸν Sprengel εἶνε *Κερβερίς* ἢ *μαγκασία* (β.λ.). Εἰς τὸ αὐτὸ εἶδος πρέπει ν' ἀναφέρεται καὶ τὸ παρὰ Στράβωνι «ὁμοιον τῇ Δάφνῃ φυτὸν οὗ τὸ γευσάμενον τῶν ὑποζυγίων ἀπέθνησκε μετὰ ἐπιληψίας καὶ ἀφροῦ» (IE', 722).

Δαφνοειδές (*Daphne*, τ. Θυμελαιωδῶν): γ. περιλ. περι τὰ 40 εἶδη, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς· θ. τοξικοί, τινὲς φαρμακευτικοί, πολλοὶ κοσμητικοί. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσφ. 7 ἐν οἷς καὶ α') Δ. ἡ *Χαμαιδάφνη* (D. ἢ *Thymelaea Laureola*, γαλλ. *Laurier des bois*, ἀγγλ. *Wood Laurel* ἢ *Spurge Laurel*)· β') Δ. ἡ *Χαμέλαια* (D. *oleoides*), ἢ κν. *Χαμολητὰ* ἢ *Λυκονουρά*, πιθανῶς ἢ *Χαμέλαια* τοῦ Διοσκρ. φ. βαφικόν· γ') Δ. τὸ *Κνίδιον* (D. *Gnidium*, γαλλ. *Garou* ἢ *Sain-bois*), τὸ κν. *Χολόχορτο* ἢ *Χολοκοῦκκι*, ἢ τοῦ Διοσκρ. *Θυμέλαια*, ἧς ὁ καρπὸς εἶνε ὁ κνίδιος κόκκος τῶν ἀρχαίων, ὁ δὲ φλοιὸς φαρμακευτικός, τὰ δὲ φύλλα τὸ τοῦ Διοσκρ. κνέωρον· καὶ δ') Δ. τὸ *μεξέρειον* (D. *Mezereum*, γαλλ. *Bois-joli* ἢ *Bois-gentil*, ἀγγλ. *Mezereon*, *Spurge Flax* ἢ *Spurge Olive*). Καὶ τὰ τέσσαρα ἀπαντῶσι καὶ πολλαχού ἄλλοῦ καὶ θεραπεύονται πρὸς κόσμον ὑπὸ πολλὰς διαφορᾶς. Τὸ τοῦ Διοσκρ. Δαφνοειδές ἀναφέρεται εἰς Δ. τὴν *Χαμαιδάφνην*, εἰς Δ. τὸ *μεξέρειον* ἢ εἰς ἀμφότερα. Ἐκ τῶν πολλῶν ἀξιολόγων πρὸς κόσμον ἐξωτικῶν εἰδῶν εἶνε καὶ Δ. τὸ *καννάβινον* (D. *cannabina*, ἀγγλ. *Pa-*

per Daphne), ἰθαγ. τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, καὶ Δ. τὸ εὖσομον (D. odora), ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας.

Δαφνοκέρασος, βλ. Κέρασος ὁ Δαφνοκέρασος.

Δαφνόμορφος ἢ ἀρωματικὴ (Laurelia aromatica, τ. Μονιμειωδῶν), μέγα δένδρον, ἰθαγ. τῆς Χιλῆς, δυνάμενον νὰ ἐγκλιματισθῆ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς. Τὸ ξύλον του διαρκέστατον, ἀρωματικόν, οὐδέποτε προσβαλλόμενον ὑπὸ ἐντόμων, ἀντέχει εἰς τὴν ὑγρασίαν καὶ χρησιμοποιεῖται ποικιλοτρόπως.

Δαφνώδη (Lauraceae)· τ. Δικοτλδ. περιλ. φ. θαμνώδη καὶ δενδρώδη· πολλὰ χρησιμώτατα, κοσμητικά, ὀπωροφόρα ἢ καὶ φαρμακευτικά· πάντα ἀρωματικά (γ. Ἀγαθόφυλλον, Δάφνη, Καμφορά, Κιννάμωμον, Λινδερία, Μάχιλος, Νεκταροφόρος, Ὁρεοδάφνη, Περσέα, Σάσσαφρον κ. ἄ.).

Δελρινόν, βλ. Θαυμασία ἢ Ἰαλάπη.

Δελφίνιον (Delphinium, τ. Βατραχιωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 50 εἶδη ἰθαγ. τῆς βορ. εὐκράτου ζώνης· φ. πώδη, ἐτήσια, διετή καὶ πολυετή· πολλὰ κοσμητικά, πάντα δηλητηριώδη. Ἡ τοξικὴ οὐσία ἦν ἐνέχουσι (ἢ δελφιδίνη) χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε κατὰ μικρὰς δόσεις πρὸς πρόληψιν ἢ κατάπαυσιν τῆς ναυτίας. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 11 ἐν οἷς καὶ α') Δ. ἢ Ἀγρία Σταφίς (D. Staphisagria, γαλλ. Mort-aux-roux ἢ Herbe aux rouilleux), ἢ Σταφίς ἀγρία ἢ Φθειροκτόνον (βλ.) τοῦ Διοσκρ., εἶδος κοινότατον ἰδίως ἐν Πελοποννήσῳ καὶ κν. ὀνομαζόμενον **Ψειροβότανο**, **Ψειρόχορτο**, **Ψειριάρικο** ἢ **Ἀγριοσταφίδα** (ἐν Ζαχύνθῳ)· τὰ σπέρματά του πλὴν τῆς δελφινίνης ἐνέχουσι καὶ τρία ἄλλα ἀλκαλοεἶδη, εἶνε δὲ φαρμακευτικά (φρμ. Σταφίδος ἀγρίας σπέρμα, Semen Staphis-agria). — Ἐκ τοιούτων σπερμάτων λειοτριβομένων μετ' ἐλαίου παρασκευάζεται ἀλοιφή, ἣτις χρησιμοποιεῖται παρὰ τῷ λαῷ κατὰ τῆς φθειριάσεως. Ὁμοίαν ἀλοιφήν παρασκευαζομένην ἐκ σπερμάτων τοῦ φυτοῦ τούτου ἀναφέρει ὁ Διοσκρ. ὡς χρησίμην «πρὸς φθειριάσεις καὶ κνησμούς καὶ ψώρας» — β') Δ. τὸ αἰάντειον (D. Ajacis¹), τὸ κατ' ἐξοχὴν Δελφίνιον τοῦ Διοσκρ.· εἶδος κοινὸν πολλαχού τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν, θεραπευόμενον δὲ πρὸς κόσμον πολλαχού ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς καὶ κν. γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα **Καπουτσίνος** (γαλλ. Pied d'Alouette des jardins ἢ Béquette ἀγγλ. Lark-Spur). γ') Δ. τὸ ἐξωτικόν (D. peregrinum), τὸ κν. ἐν ἐν Ζαχύνθῳ **Λιναρίδα**. καὶ δ') Δ. τὸ θυσανῶδες (D. paniculatum),

(¹) Αἶας ὁ υἱὸς τοῦ Τελαμώνος ἐπανακάμφας ἐκ Τροίας εἰς τὴν πατρίδα του Σαλαμίνα ἠτύοκτόνησε διαπεράσας διὰ τοῦ ξίφους τὸ στῆθος· ἐκ τοῦ αἵματος δὲ αὐτοῦ, κατὰ τὸν Ὀβίδιον, ἐγεννήθη τὸ ἐν λόγῳ Δελφίνιον, ὅπερ φέρει εἰς τὸ ἄνω χεῖλος τοῦ ἄνθους του γραμμὰς αἰ ὁποῖαι, κατὰ τὸν ποιητὴν, συμβολίζουσι τὸ ὄνομα τοῦ Αἴαντος.

τὸ ἐν Ζακύνθῳ Λιναρίδα ἢ Λιναρίθρα, πιθανῶς τὸ ἕτερον Δελφίνιον τοῦ Διοσκρ.

Δεματιά ἢ **Δεματόχορτο**. βλ. Θρύον τὸ κυλινδρικόν.

Δεματοφόρος ἢ φονικὴ (Dematophora necatrix). Μικρομύκης ἀνάπτυσ-
σόμενος παρασιτικῶς εἰς τὰς βίβλας ὀπωροφόρων καὶ ἄλλων δένδρων καὶ οὐχὶ σπα-
νίως ἀποξηραίνων αὐτά. Εἰς τὴν παρουσίαν τούτου καὶ τινῶν ἄλλων Μικρομυ-
κῆτων (βλ. Ρίζοκτόνος, Ροισλερία, Ἀμανίτης ὁ μελίγρως) ὀφείλεται ἡ ἀνά-
πτυξις τῆς νόσου τῶν φυτῶν τῆς ὀνομαζομένης **Σφακελισμὸς** ἢ σήψις τῶν ῥιζῶν
καὶ κν. **Σαποκώλιασμα** ἢ (ἐν Κύπρῳ) **Λύκος**.

Δενδροόδιον (Dendrobium, τ. Ὀρχιδωδῶν· γ. περιλ. φ. ποώδη, πολυετή,
κοσμητικὰ, ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν· τινῶν τὰ ἄθη εὐόσμα. ἄλλων χάκοσμα. Δ. ἢ
Μύουρος (D. Myosurus), ἰθαγενὴς τῶν νήσων τῆς Ἑταιρίας, φέρει ὠραϊότατα
κυανὰ ἄθη.

Δενδροκάλαμος, βλ. Βαμβούσοειδῆ.

Δενδρολίβανον τὸ φαρμακευτικόν (Rosmarinus officialis γαλλ. Ro-
sarin, ἀγγλ. Rosemary ἢ Old-man, τ. Χειλανθῶν), τὸ γνωστότατον **Δενδρολί-
βανον**, ὅπερ ἐν Κύπρῳ ὀνομάζεται **Λασμαρι** (ἐκ παραφθορᾶς τοῦ ἰταλικοῦ Ros-
marino)· θαμνίνον φρυγανώδες, ἀειθαλές, κοσμητικόν καὶ ἄρτυματικόν· ἰθαγ. τῆς
μεσημ. Εὐρώπης. Αὐτοφυὲς ἐν Ἑλλάδι ἀπαντᾷ ἀραιῶς εἰς ὄρεινους τόπους, καλ-
λιεργούμενον ἕως πανταχοῦ· πολλαπλ. εὐγερωῶς διὰ μοσχευμάτων. Εἰς τὴν φαρ-
μακοποιίαν χρησιμοποιοῦνται ἐνίοτε τὰ φύλλα του (φρμ. Λιβανωτίδος φύλλα, Fo-
lia Rosmarini), τὰ ὅποια ὡς ἄρτυματικά εἰσάγονται εἰς διάφορα φαγητά. Αἱ κν-
ρυφαί του ἀποσταζόμεναι παρέχουσιν αἰθέριον ἔλαιον μυρεψικὸν χρήσιμον ἰδίως
εἰς τὴν σύνθεσιν τῆς κολονίας. Ὑπὸ τὸ ὄνομα **Δενδρολίβανον** μνημονεύεται τὸ φ.
ἐν τοῖς «Γεωπονικοῖς» (11, 16), εἰς τοῦτο δὲ ἀναφέρεται ἡ τετάρτη Λιβανωτίς
τοῦ Διοσκρ., ὅστις λέγει ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι τὴν ὀνομάζον **Ῥοσμαρίνου** καὶ ὅτι
ἐχρῶντο αὐτῆς οἱ στεφανοπλόκοι.

Δενδρομαλάχη. βλ. Ἀλθαία.

Δένδρον (γαλλ. Arbre, ἀγγλ. Tree, τουρ. Ἀγάτζ, κν. Δέντρο). Δένδρα
ὀνομάζονται τὰ ξυλώδη φ. τὰ ἀπὸ τῆς ῥίζης μονοστελέχη, ὀρθοφυῆ δὲ καὶ διακλα-
δούμενα εἰς τι ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ὕψος, οἷον τὰ Πεύκη, Πτελέα,
Πλάτανος, Συκῆ, Μήλεα καὶ τὰ παρόμοια. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν δένδρων ὑπά-
γονται καὶ ὅσα μεγάλα, ξυλώδη καὶ ὀρθοφυῆ φυτὰ διακλαδοῦνται ἀπὸ τῆς ἐπι-
φανείας τοῦ ἐδάφους ἢ καὶ παρὰ ταύτην, ὡς συμβαίνει εἰς πολλὰς Κυπαρίσ-
σους, Ἀρκεύθους καὶ ἄλλα ἰδίως Κωνοφόρα. Δένδρα ὡσαύτως ὀνομάζονται καὶ τὰ
ξυλώδη μὲν καὶ ὀρθοφυῆ φ. πλὴν συνήθως μὴ διακλαδοῦμενα, ὡς συμβαίνει εἰς
τὰ πλείστα Φοινικώδη. Δένδρα μὴ ὑψούμενα πλέον τῶν 3 περίπου μ. ὀνομάζονται
δενδρία ἢ **δενδρούλλια**. Παύει ἢ πρὸς τὰ ἀνω ἀνάπτυξις καὶ μένουσι ταπεινά
πολλὰ δένδρα, ἰδίως Κωνοφόρα, ὅταν ἀποκοπῆ ἢ κορυφῆ των. Πολλὰ δένδρα ἂν
καὶ φύσει ὑψίκομα, οὐχ ἤττον ἕνεκα τοῦ κλίματος τῆς χώρας εἰς ἣν ἀπαντῶσιν
ἢ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους, εἰς τὸ ὅποιον φύονται, ἢ ἕνεκα ἄλλων λόγων, λαμβά-

νουςι μορφήν θαμνώδη. Θαμνώδη μορφήν δυνατόν νά λάβωσι τὰ πλείστα τῶν δένδρων κειρόμενα συνεχῶς. Εἰς τὴν Ἰαπωνίαν καὶ τὴν Σινικὴν Πεῦκαι, Δρυς καὶ ἄλλα παρόμοια φύσει ὑψίκομα δένδρα δι' εἰδικῆς καλλιέργειας μορφοῦνται νανοφυῆ καὶ διατηροῦνται θαλερὰ ἐπὶ ἑκατὸν καὶ πλεόν ἔτη, ἀποκτῶντα ἀνάστημα 30—50 ἑ.μ. Ἡμερὰ ἐπεκράτησε νά ὀνομάζωνται, ὡς τὸ πάλαι, πάντα τὰ καλλιεργούμενα δένδρα (ἰδίως τὰ προσοδοφόρα καὶ κατ' ἔξοχὴν τὰ καρποφόρα) πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν αὐτοφυῶν, τῶν λεγομένων ἀγρίων δένδρων (βλ. καὶ Βότανον, Θάμνος, Φρύγανον, Πία, Πωῶδη, Χόρτον).

Δενταρία (Dentaria), βλ. Ὀδοντοειδές.

Δέντρο, βλ. Δένδρον, Δρυς, Ἐλαία.

Δεντρομαλλίτες ὀνομάζονται κν. τρία εἶδη Λειχηῶν τοῦ γ. Οὐσνεα ἀπαντῶντα καὶ εἰς τὰ ἄσση τῆς Ἑλλάδος, ἀναπτυσσόμενα ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν δένδρων, καὶ ὀνομαζόμενα κν. καὶ Νεραϊδόχορτα ἢ Νεραϊδότηματα. Εἶνε δὲ ταῦτα κατὰ τὸν Σιθόρπιον Οὐσνεα ἢ ἀνηθρά, Οὐ. ἢ λασία καὶ Οὐ. ἢ πωγωνοφόρος (Usnea florida, U. hirtus καὶ U. barbata).

Δεντρομετάξι, βλ. Γομφόκαρπος.

Δεντρομολόχα, βλ. Ἄλθαία.

Δεντροφθεῖρι, δ. ὁ ἐν Ἀρχαδίᾳ Πολυποδίου τοῦ κοινοῦ.

Δεδμυδιοειδῆ, βλ. Φυκώδη.

Δέδμωμα (Desmodium, τ. Ἐλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περί τὰ 25 εἶδη, ἀπαντα ἔξωτικά· φ. πωῶδη καὶ φρυγανώδη, πολλὰ νομευτικά καὶ κοσμητικά. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε Δ. τὸ καναδικόν (D. canadense, ἀγγλ. Bush Trefoil), ἰθαγ. τῆς βορρ. Ἀμερικῆς, καὶ Δ. τὸ ἰλιγγιῶν (D. girans, ἀγγλ. Moving ἢ Telegraph plant), ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν ἀμφότερα νομευτικά καὶ κοσμητικά, ὑπαγόμενα δὲ ὑπὸ τινῶν εἰς τὸ γ. τῶν Ἡδυσάρων. Τὸ δεύτερον παρουσιάζει τὸ περίεργον φαινόμενον αὐτομάτου καὶ συνεχοῦς περιστροφῆς καὶ πρὸς τὰ ἄνω ἢ πρὸς τὰ κάτω κινήσεως τῶν φύλλων. Εἶνε δὲ ἡ κίνησις αὕτη βραδεῖα ἢ ἀπότομος ἀναλόγως τῆς ἐντάσεως τοῦ φωτός.

Δεδμοινοδότανον, βλ. Ἐλίγρυσον τὸ ἀνατολικόν.

Δετζία (Deutzia, τ. Ρηξιστερωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 7 εἶδη, τὰ πλείστα ἰθαγ. τῆς Ἀσίας· θάμνοι φυλλοβόλοι, κοσμητικοί, πολλαπλ. εὐγερώς διὰ μοσχευμάτων. Δ. ἡ ἐπαλξωτὴ (D. crenata), ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας, πολύμορφος, καὶ Δ. ἡ κορυμβανθῆς (D. corymbosa), ἰθαγ. τῶν Ἱμαλαίων, εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων. Ἀμφότερα ἀπαντῶσι θεραπευόμενα καὶ παρ' ἡμῖν ἀπὸ πολλοῦ.

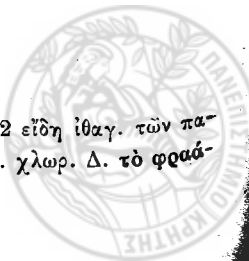
Δέψιον, βλ. Βυρσοδεφικῆ.

Δημητριακά, βλ. Σιτηρά.

Δημητριατικά, βλ. Χρυσάνθεμον.

Διάνθος, βλ. Διόσανθος.

Διάρον (Biarum, τ. Ἀρωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 12 εἶδη ἰθαγ. τῶν παρμ. χωρῶν φ. πωῶδη, πολυετή, κονδυλόρριζα. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. Δ. τὸ φραά-

σειον (B. fraasianum), Δ. τὸ σπρυνέριον (B. Spruneri) καὶ Δ. τὸ λεπτόφυλλον (B. tenuifolium)· κοινότερον τὸ τελευταῖον· τὸ δεύτερον ὀνομάζεται κν. ἐν Ἀττικῇ Καλικάνισσα· καὶ τὰ τρία κν. γνωστά ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀτεκνόχορτα.

Διασταύρωσις, βλ. Γονιμοποίησις.

Διατρίντο, βλ. Πολισανθές τὸ κρομμυόριζον.

Δίδι· Δίδι, βλ. Κκισαλιπινία.

Δίδεδμος ὁ αἰγυπτιακὸς λεπτόφυλλος (Didesmus aegyrtiacus tenuifolius, τ. Σταυραχνῶν), φ. ἐτήσιον, λαχνευόμενον, ἰθαγ. τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν· ἢ κν. ὀνομαζομένη Καρδαμίδα ἢ Καρδαμοῦδα.

Διδύμη κατὰ Γαληνόν, ἢ ῥίζα φ. Ὁρχεώδους, πιθανῶς Ὁρχεως τοῦ γραπτοῦ.

Διέλντρον (Dielytra ἢ Dicentra, τ. Καπνιτωδῶν)· γ. περιλ. φυτὰ ποώδη πολυετῆ, τινὰ κοσμητικά. Δ. τὸ θαλιετρόφυλλον (D. thalictrifolia), ἰθαγ. τῶν Ἱμαλαῶων, Δ. τὸ περιβλεπτον (D. spectabilis), ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Σινικῆς, καὶ Δ. τὸ χρυσανθές (D. chrysantha) ἰθαγ. τῆς Καλιφορνίας, εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων.

Διεφεμπαχία (Dieffembachia, τ. Ἀρωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 16 εἶδη, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς· φ. ποώδη, πολυετῆ, ἐκτάκτως κοσμητικά, ἀλλὰ καὶ λίαν δηλητηριώδη. Κατὰ τὸν χειρισμὸν των δέον νὰ καταβάλλεται μεγάλη προσοχὴ ὅπως μὴ ὁ τοξικὸς ὁπὸς των ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν χειλέων ἢ ἄλλων τρυφερῶν μερῶν τοῦ σώματος τοῦ θεραπεύοντος τὰ φ. ταῦτα. Ἐκ τῶν ἀρίστων εἶνε καὶ Δ. ἡ εὐγενῆς καὶ Δ. ἡ Βασίλισσα (D. mobilis καὶ D. Regina). Διαφρακὰ καὶ νόθα αὐτῶν μετὰ πολυχρῶμων φύλλων πολυάριθμα.

Διθειοῦχος ἄνθραξ, βλ. εἰς σελ. 94.

Δικορύνη (Dicoryne, τ. Ἑλλοβοκάρπων)· γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς. Δ. ἡ παραϊκῆ (D. Paraensis), μέγα δένδρον δασικόν· τὸ ξύλον του παρεμφερές τοῦ τῆς Ἀγγελίνης (βλ. Ἄνδιρα).

Δικοτυλήδονα. Τὸ βασιλεῖον τῶν φυτῶν ὑποδιαιρεῖται εἰς τρεῖς μεγάλας ομάδας· ἦτοι εἰς τὰ Δικοτυλήδονα (Dicotyledonae), τὰ Μονοκοτυλήδονα (Monocotyledonae) καὶ τὰ Ἀκοτυλήδονα ἢ Κρυπτόγαμα (Acotyledonae ἢ Cryptogamae), τὰ Δικοτυλήδονα καὶ Μονοκοτυλήδονα φέρουσιν ἄνθη καὶ καρποὺς φανερούς, δ.δ. διακρινομένους διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ, διὸ καὶ ὀνομάζονται ὁμοῦ λαμβανόμενα **Φανερόγαμα** (Phanerogamae), πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν Ἀκοτυληδόνων ἢ **Κρυπτογάμων**, τὰ ὁποῖα φέρουσιν ὄργανα ἀντιπροσωπεύοντα τὰ ἄνθη καὶ ἔχουσι σπέρματα (τὰ λεγόμενα σπέρια), μικρότατα, συνήθως μὴ ὁρατὰ διὰ τοῦ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ. Καὶ τὰ μὲν Δικοτυλήδονα εἶνε ἐκεῖνα τῶν ὁποίων τὸ ἐν τῷ σπέρματι ἔμβρυον (τὸ **φύτρον**) εὐρίσκεται μετὰξὺ δύο φυλλαρίων συνήθως παχέων, τῶν ὀνομαζομένων **κοτυληδόνων**, ὡς λ. γ. συμβαίνει εἰς τοὺς σπόρους τῆς Ἀμυγδαλῆς, τοῦ Κυάμου, τοῦ Φασιάλου καὶ τῶν τοιούτων· τὰ δὲ Μονοκοτυλήδονα ὀνομάσθησαν οὕτω διότι τὸ σπέρμα των ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐν φυλλάριον, ἦτοι μίαν κοτυληδόνα, ἣτις περιβάλλει τὸ ἔμβρυον· τοιαῦτα σπέρματα εἶνε τὰ τοῦ Σίτου καὶ τῶν ἄλ-

λων Ἀγρωστωδῶν, τὰ τοῦ κοινοῦ Φοίνικος καὶ τῶν ἄλλων Φοινικῶδων, τὰ τῶν Ἀρωδῶν καὶ τῶν τοιούτων. Ἐνίοτε ἀπαντῶσι Δικοτυληδῶνων φ.σπέρματα τὰ ὁποῖα, παρὰ τὸ σύνθηες, ἀντὶ τῶν δύο φέρουσι τρεῖς ἢ καὶ πλείοτερας κοτυληδόνας. Τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶνε ἐντούτοις κανονικὸν εἰς τῶν πλείστων Κωνοφόρων τὰ σπέρματα, τὰ ὁποῖα φέρουσι 3—10 κοτυληδόνας (Πεῦκαι κ.ἄ.), διὰ τὰ φυτὰ ταῦτα ὀνομάζονται ἐνίοτε **Πολυκοτυλήδονα** (Polycotyledonae). Τὰ σπέρματα τῶν Κυπαρίστων συνήθως φέρουσι δύο μόνον κοτυληδόνας, κάποτε ὁμως ἀπαντῶσι τοιαῦτα σπέρματα ἔχοντα 3—4 κοτυληδόνας.

Δίκταμνος ἢ λευκὴ (Dictamnus albus, γαλλ. Fraxinelle ἢ Dictame blanc, ἀγγλ. Dittamy ἢ Fraxinella), φ. ποώδες πολυετές τῆς τ. τῶν Ῥυτωδῶν, Ἰθαγ. τῆς Ἀσίας καὶ τῆς νοτίου Εὐρώπης (καὶ τῆς Ἑλλάδος) ἐνθα ἐνίοτε θεραπεύεται (ὑπὸ τρεῖς διαφορὰς) χάριν τοῦ ἀρωματικοῦ φυλλώματός του. Εἰς τὸ φυτὸν τοῦτο πολλαχῶς τῆς Εὐρώπης, καὶ ἰδίως ἀνά τὴν Γαλλίαν, ἀποδίδονται αἱ αὐταὶ θεραπευτικαὶ δυνάμεις ἃς ὁ Θεόφρ. καὶ ὁ Διοσκορ. ἀναφέρουσι διὰ τὴν **Δίκταμνον** τῶν ἀρχαίων, ἧτις εἶνε εἶδος Ὀριγάνου (βλ. Ὁ. ἢ Δίκταμνος).

Διξονία (Dicksonia, τ. Πτεριδωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 40 εἶδη, φ. κοσμητικὰ, τὰ πλείστα Ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Πολυνησίας. Δ. ἢ **βιλλαρδιέρσιος** (D. Billardieri ἢ antarctica), Ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, εἶνε δενδρώδης ὑψοῦται καὶ μέχρι 10 μέτρα καὶ ἀντέχει εἰς ψῦχος καὶ δέκα ἔτι βαθμῶν ὑπὸ τὸ μηδὲν (βλ. εἰς Βελάντιον).

Δίοικα φ., βλ. Ἄνθος.

Διολέττα, βλ. Βιολέττα καὶ Βιόλα.

Διονύδιον, β. Κισσός.

Διόσανθος (Dianthus γαλλ. Oeillet, ἀγγλ. Pink ἢ Carnation, τουρ. Καρμεφίλ, τ. Καρσοφυλλωδῶν) γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 100 εἶδη φυτὰ ποώδη, ἐτήσια, διετη καὶ πολυετη, (τὰ τελευταῖα ἐνίοτε ξυλωδῆ παρὰ τὴν βάσιν των) ὀλίγιστα θαμνώδη· πολλὰ κοσμητικὰ. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 39 ἐν οἷς καὶ Δ. ὁ δενδρώδης (D. arboreus), τὸ κν. ἐν Ἀμοργῷ Ἀγριομοσχοκάφρι, θαμνίον ἀπαντῶν εἰς τὴν νοτ. Πελοπόννησον, εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ εἰς τὴν Κρήτην· πιθανῶς ὁ Διόσανθος τοῦ Θεοφρ., ὅστις τὸν ἀναφέρει ὡς φ. στεφανοματικὸν καὶ ἄοσμον ἄνθος φέρον (Φ. I. 6, 1, 1 καὶ 6, 6, 2). Ἀλλὰ γνωστότατον τοῖς πολλοῖς εἶδος εἶνε Δ. ὁ **Καρυόφυλλος** (D. Caryophyllus, γαλλ. Oeillet des fleuristes ἢ Oe. bouquet ἢ Oe. à ratafia ἢ Grenadin, ἀγγλ. Carnation), Ἰθαγ. τῆς μέσης καὶ νοτ. Εὐρώπης καὶ τῆς βορ. Ἀφρ. Τὸ φυτὸν τοῦτο εἶνε ποώδες πολυετές, παρὰ τὴν βάσιν ἐνίοτε ξυλωδῆ· καλλιεργεῖται ἀνέκαθεν πανταχῶς τῆς Ἑλλάδος ὡς ὁ Βελαντινός, ἰδίως ἐν γάστραις, πρωτίστως δὲ ἢ διαφορὰ αὐτοῦ ἢ φέρουσα πολυπέταλα, εὐοσμώτατα, αἱματόχροα ἄνθη. Εἶνε δὲ αὕτη ἢ κατ' ἐξοχὴν **Γαρουφαλιά** ἢ **Γαρουφαλλιά** τοῦ λαοῦ, ἧς τὰ ἄνθη χρησιμοποιοῦνται ἐνίοτε πρὸς ἀρωματίζον ποτῶν. Τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ θεραπευόμενον ὑπὸ πλείστας διαφορὰς καὶ νόσους διὰ τὰ πολύχρωμα καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον εὖοσμα καὶ πολυπέταλλα ἄνθη

των. Εἰς τὴν μεσημ. Γαλλίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν ἡ καλλιέργεια αὐτῶν ἀποτελεῖ κλάδον τῆς κηπουρικῆς ἐπικερδέστατον (βλ. Ἄνθος). Συνήθης εἶνε ὡσαύτως ἡ εἰς τοὺς κήπους θεραπεία **Δ. τοῦ σινικοῦ** (*D. chinensis*, γαλλ. Oeillet de la Chine, ἀγγλ. Chinese Pink) καὶ τῶν πολυαριθμῶν διαφορῶν του, τῶν κν. ὀνομαζομένων **Γαρουφαλλίνων** ἢ **Γαρουφαλλακίων**. Συχνὰ πρὸς τούτοις ἀπαντῶσι θεραπευόμενα τὰ ἐπίσης ἀξιολογὰ κοσμητικὰ εἶδη **Δ. ὀ υπερήφανος** (*D. superbus*), **Δ. ὀ γενειοφόρος** (*D. barbatus*, ἀγγλ. Sweet William, κοινῶς **Φραγκογαρουφαλλιά**), **Δ. ὀ πτερωτός** (*D. plumarius*, ἀγγλ. Garden-Pink), καὶ τὰ τρία ἰθ. τῆς Εὐρώπης.

Διοσκοριδεῖωδη (*Dioscoreaceae*) ἴτ. Δικοτῆ. περιλ. φυτὰ ἀναρριχώμενα, πωδῆ καὶ θαμνώδη, τὰ πλεῖστα κονδυλόριζα· πολλῶν αἱ ῥίζαι ἐδωδιμοί· τινῶν οἱ τρυφεροὶ βλαστοὶ λαχανεύονται (γ. Βρυωνία, Διοσκοριδία, Χελωνόμορφος κ.ἄ.).

Διοσκοριδία (*Dioscorea*, ἀγγλ. Yam, τ. Διοσκοριδεῖωδῶν) γ. περιλ. περι τὰ 150 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῶν τροπικῶν φ. πωδῆ. πολυετή, κονδυλόριζα, ἀναρριχώμενα· πολλὰ καλλιεργούμενα εἰς θερμὰς γῶρας διὰ τὰς ἀμυλούχους ἐδωδιμούς ῥίζας των (εἶδος γλυκοπατατῶν—βλ. Βατάτα)· τοιαῦτα εἶνε καὶ **Δ. ἡ Βατάτα** (*D. Batatas*, γαλλ. Igname, ἀγγλ. Com. ἢ Chinese Yam), καὶ **Δ. ἡ πτερωτή** (*D. alata*), ἀμφότερα ἰθαγ. τῆς Ἀσίας καὶ δυνάμενα νὰ εὐδοκίμησῶσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος· πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ κονδύλων.

Διοσκύαμος, βλ. Ἰοσκύαμος.

Διόδωμος (*Diosma*, τ. Ῥυτωδῶν) γ. περιλ. θάμνους κοσμητικούς, ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς· τὰ φύλλα των ἀρωματικά. **Δ. ἡ ἐρεικοειδής**, **Δ. ἡ εὐοσμος** καὶ **Δ. ἡ κοινή** (*D. ericoides*, **Δ. ἡ Adenandra fragrans** καὶ *D. vulgaris* ἢ *erectoides*) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων. **Δ. τῆς ἐπαλξωτῆς** (*D. ἡ Barosma crenata* ἢ *latifolia*) τὰ φύλλα φαρμακευτικά (φρμ. *Folia Buccu*).

Διόδωπος (*Diospyros*, τ. Ἐβενωδῶν) γ. περιλ. περι τὰ 150 εἶδη. θάμνοι καὶ δ. δασικά εὐκράτων καὶ θερμῶν χωρῶν. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε α') **Δ. ἡ Ἐβενος** (*D. Ebenum*, γαλλ. Ebenier, ἀγγλ. Ebony-tree ἢ Ceylon Ebony), ἢ **Ἐβενος** ἐν Ἰνδικῇ τοῦ Θεοφρ. (Φ. Ἰ. 4, 4, 6), δ. ἐνίοτε θαμνώδες, ὑψούμενον καὶ μέχρι 12 μ. ἰθαγ. τῶν ἀνατ. Ἰνδιῶν καὶ τῆς Κεϋλάνης. Τὸ ξύλον τούτου (ὡς καὶ τινῶν ἄλλων εἰδῶν τῆς αὐτῆς τάξεως) εἶνε μέλαν, πυκνόν, βαρύ, εὐθραυστον, «ἐμπερές κέρατι εἰργασμένῳ τῇ λειότητι» (Διοσκρ.), πολύτιμον δὲ καὶ γνωστὸν ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ὑπὸ τὸ ὄνομα ἔβενος. **Ἡ αἰθιοπικὴ Ἐβενος** τοῦ Διοσκ. ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς τὸ ἐπόμενον ἢ εἰς εἶδος Εὐκλείας (β. λ.). β') **Δ. ἡ Ἐμβρυοπτερίς** (*D. Embryopteris*), θάμνος δενδρώδης, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀφρικῆς· τὸ ξύλον του παρεμπερές τῷ τοῦ προηγουμένου εἶδους. γ') **Δ. ὀ βιργίνιος** (*D. virginiana*, ἀγγλ. Persimmon), δ. μέγα, φυλλοβόλον, ἰθαγ. τῶν Ἦν. Πολιτειῶν· τὸ ξύλον του χρήσιμον εἰς τὴν ἐπιπλοποιίαν καὶ εἰς ἄλλα ἔργα, ὁ καρπὸς του, μέγθους μεγάλου κορομήλου καὶ χρώματος πορτογαλλίνου, βρώσιμος, ὁ φλοιὸς του στυπτικὸς καὶ τονωτικὸς. Ἀπαντᾷ θεραπευόμενον πολλαχῶς τῆς Εὐρώπης πρὸς κῆσμον, δύναται δὲ νὰ εὐδοκίμησῃ πολλαχῶς τῆς Ἑλλάδος. Πολλαπλ. διὰ σπο-

ρᾶς καὶ διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ ἐπὶ τοῦ ἐπομένου εἶδους. δ') Δ. ὁ Λωτός (D. Lotus, γαλλ. Plaqueminier, ἀγγλ. Com. Date-Plum), ὁ Διόσπυρος τοῦ Θεοφρ.. δ. φυλλοβόλον, ὑψόμενον καὶ μέγρι 10 μ'. ἀπαντᾷ πολλαχοῦ τῆς δυτ. Ἀσίας, ἐνιαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς βορ. Ἀφρικῆς ὡς καὶ ἐν Ἑλλάδι ἀνά τὴν Φθιώτιδα, ἐνθα ὀνομάζεται κν. Τραπεζωνιά. Ὁ καρπός του, μεγέθους μικροῦ κορομη-λου, βρώσιμος τὸ ξύλον του σκληρὸν καὶ χρήσιμον εἰς τὴν ἐπιπλοποιίαν καὶ ἄλλα ἔργα. Πολλαπλ. εὐγερωῶς διὰ σπορᾶς καὶ εὐδοκιμεῖ εἰς γόνιμον καὶ νοτερόν ἔδαφος. ε') Δ. ὁ ῥαβδωτός ἢ ἔμπλευρος (D. costata ἢ Si-Tche), δ. φυλλοβόλον, μετρίου μεγέθους, ἰθαγ. τῆς Σινικῆς φέρει κερπὸν βρώσιμον μεγέθους καὶ σχήματος πορτογαλλίου, ἔξωθεν ἐρυθρὸν καὶ φέροντα πλευράς ἢ ῥαβδώσεις, ἔσωθεν πολτώδη καὶ ἐνίοτε ἄσπερμον. Εἶδος θεραπευόμενον πολλαχοῦ τῆς μεσημβ. Εὐρώπης ὡς κοσμητικὸν καὶ καρποφόρον. Ὑπὸ τινων θεωρεῖται ὡς ἀπλή διαφορά τοῦ ἐπομένου εἶδους. ς') Δ. ὁ σινικὸς (D. Kaki, γαλλ. Kaki, ἀγγλ. Japanese Date-Plum ἢ Kaki), δ. φυλλοβόλον μετρίου μεγέθους, ἰθαγ. τῆς Σινικῆς καὶ τῆς Ἰαπωνίας, καλλιεργούμενον εἰς τὰς χώρας ταύτας ὡς καὶ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς ὡς καρποφόρον καὶ κοσμητικόν, ὑπὸ πολλὰς δὲ διαφορὰς (D.K. Aurantium, D.K. Bertii, D.K. elliptica D.K. asperma, D.K. leucomelas). Ἀπαντᾷ προστούτοις καλλιεργούμενον εἰς τινὰς κήπους τῶν Ἀθηνῶν ἐνθα εἰσῆχθη τὸ πρῶτον ὑφ' ἡμῶν πρὸ εἰκοσιπενταετίας. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ ἐπὶ Δ. τοῦ Λωτοῦ, εὐδοκιμεῖ εἰς γόνιμον καὶ νοτερόν ἔδαφος καὶ ἀντέχει εἰς ψῦχος βαθμῶν τινων ὑπὸ τὸ μηδέν. Ὁ καρπός του ἔχει μέγεθος καὶ χρῶμα πορτογαλλίου, εἶνε στρογγύλος (ἐλλειπικός ὁ τῆς διαφορᾶς D.K. elliptica) καὶ ἔξωτερικῶς λείος καὶ λάμπων ὠριμάζει τὸ φθινόπωρον, ὅτε ἐγκλείει πολτώδη εὐγευστον σάρκα καὶ πολλὰ σκληρὰ σπέρματα (ἐλλείποντα εἰς τὴν ἄσπερμον διαφορὰν) καὶ ζ') Δ. δ. τεξανός (D. texanus), δ. ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς τὸ ξύλον του παρεμφερές τῷ τῆς Πύζου καὶ πολυτρόπως χρήσιμον εἶδος πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ δυνάμενον νὰ εὐδοκιμήσῃ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Διπτερόκαρπος (Dipterocarpus, τ. Διπτεροκαρπιδῶν) γ. περιλ. δ. ῥητινοφόρα, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀσίας. Δ. ὁ πτερωτός (D. alatus), ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, καὶ τινὰ ἄλλα εἶδη φέρουσι ῥητινὴν χρησίμην εἰς τὴν κατασκευὴν βερενικείων.

Διπτεροκαρπώδη (Dipterocarpaceae) τ. Δικοτλδ. περιλ. δ. ῥητινοφόρα καὶ φαρμακευτικά, ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν (γ. Βακτηρία, Διπτερόκαρπος, Δρυοβλάνωψ, Λοφόεσσα κ. ἄ.).

Διπτέρυξ (Dipteryx ἢ Comaruna ἢ Baryosma, συνώνυμον ὅπερ ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸ γ. Barosma — βλ. Βαρύσμος — τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλ. δ. ἀειθαλῆ, ἰθαγ. τῶν τροπικῶν Δ. ἡ εὐοσμος (D. odorata), ἰθαγ. τῆς Γουιάνης, φέρει σπέρματα μεγέθους καὶ σχήματος μεγάλων, μακρῶν, μελάνων κυάμων, γνωστὰ εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα κύαμοι τῆς Τόγκας (γαλλ. fèves de Tonka, ἀγγλ. Tonga beans). Τὰ σπέρματα τῶντα ἔχουσιν ἔντονον καὶ μόνιμον εὐάρεστον ἄρωμα ὀφει-λόμενον εἰς ἣν ἐνέχουσι πτητικὴν οὐσίαν, τὴν κουμάρην, ἀπαντῶσαν καὶ εἰς

ἄλλα φυτὰ (βλ. Μελίλωτος ὁ φαρμακευτικός). Εἰσαγόμενα εἰς τὰς ἱματιοθήκας μεταδίδουσι τὸ ἄρωμά των εἰς τὰ ἐν αὐταῖς φυλασσόμενα ἱμάτια· διατηρούμενα δὲ ἐπὶ τινὰς ἡμέρας ἐντὸς οἴνοπνεύματος παρέχουσιν αἰθέριον ἔλαιον μυρεψικόν. Τὰ σπέρματα τῆς Δ. ταύτης, ὡς καὶ τριῶν ἄλλων εἰδῶν, χρησιμεύουσι καὶ πρὸς παρασκευὴν ἀφιδρωτικοῦ φαρμάκου (βλ. καὶ Τραχυδίων καὶ Τριφύλλιον τὸ ἀγροδίαϊτον).

Δίταμο καὶ **Δίκταμο**, βλ. Ὀρίγανον ἢ Δίκταμνος.

Δίχοψις (Dichopsis ἢ Palaquium ἢ Isonandra, τ. Σαποτωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη ἴθαγ. τῆς νοτ. Ἀσίας· δ. ὡν ὁ ὀπὸς γαλακτώδης. **Δ. ἡ Γουττα** (D. ἢ Isonandra Gutta, ἀγγλ. Gutta-Percha), μέγξ δ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν· ὁ ὀπὸς τοῦ πηγνύμενος καὶ σκληρυνόμενος δι' ἀπλῆς ἐκθέσεως εἰς τὸν ἀέρα ἀποτελεῖ τὴν τοῦ ἐμπορίου **γουτταπέρχαν** (γαλλ. καὶ ἀγγλ. Gutta-percha). Ἡ οὐσία αὕτη ἐν σκληρῷ καταστάσει τῇ βοηθεῖα θερμοῦ ὕδατος μαλακύνεται εὐχερῶς καὶ λαμβάνει τὴν σύστασιν ζύμης εὐπλάστου· ἡ χρησιμότης αὐτῆς ἐγένετο τὸ πρῶτον γνωστὴ ἐν Σιγκαπόρῃ τῷ 1842. Ἐκτοτε εἰσαχθεῖσα εἰς τὴν Εὐρώπην ἐχρησιμοποιήθη κατ' ἀρχὰς πρὸς κατασκευὴν πελαμάτων ὑποδημάτων, δοχείων, λαβῶν ἐργαλείων καὶ παντοίων ἄλλων τοιοῦτων ἀντικειμένων. Ὅτε δὲ ἐγνώσθη ὅτι εἶνε καὶ κακὸς ἀγωγὸς τοῦ ἤλεκτρισμοῦ ἐχρησιμοποιήθη καὶ ὡς ἀπομονωτικὸν πρὸς περιχάλυψιν τῶν συρμάτων καὶ τῶν καλωδίων τῶν τηλεγράφων. Μόνῃ ἡ Ἀγγλία εἰσάγει ἐτησίως πλεόν τῶν 40,000 στατήρων γουτταπέρκης προερχομένης ἐκ τούτου ὡς καὶ ἐξ ἑτέρου δένδρου τῆς αὐτῆς τάξεως καὶ πατρίδος (Κερσφόρου τοῦ λεερείου-Ceratophorus Leerii).

Δίψακος (Dipsacus, γαλλ. Cardère ἀγγλ. Teazel, τ. Δίψακωδῶν) γ. περιλ. φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ διετή. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. **Δ. ὁ σχιστόφυλλος** (D. laciniatus) καὶ **Δ. ὁ γναφευτικός** (D. fullonum). Εἰς τὸ δεύτερον ἀναφέρεται ὁ **Δίψακος** τοῦ Διοσκρ. ὁ παρ' ἄλλοις **Κνάφος** ἢ **Γνάφος**. Πρὸς γνάψιν τῶν ἐριούχων ὑφασμάτων ὡς καὶ τῶν φρεσίων ἄλλοτε ἐγένετο χρῆσις τῶν ἀκανθωδῶν κεφαλίων τῶν δύο τούτων φ. καὶ ἰδίως τοῦ δευτέρου, τὸ ὁποῖον καὶ ἐκαλλιεργεῖτο ἐκτενῶς πολλαχῶς τῆς Εὐρώπης ὡς καὶ ἐν Ἑλλάδι. Ἄλλ' ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν ἡ ἐργασία αὕτη ἐκτελεῖται καὶ διὰ μεταλλίνων ξανίων (**λαναρίων**). Ἐντούτοις διὰ τὴν κατεργασίαν τῶν λεπτοτέρων μαλλίνων ὑφασμάτων προτιμᾶται ἡ χρῆσις τῶν κεφαλίων **Δ. τοῦ γναφευτικοῦ**, διὸ καὶ ἐξακολουθεῖ ἐνιαχοῦ, καὶ ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ καὶ Αὐστρίᾳ, ἡ καλλιέργεια τοῦ εἶδους τούτου, ὅπερ πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς καὶ εὐδοκιμεῖ εἰς γαίας νοτερὰς. Περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου, ὅτε τὰ κεφάλια ἀρχίζουσι νὰ κίτρνίζουσι, συλλέγονται ταῦτα, ἀποκοπόμενα μετὰ τοῦ μακροῦ ποδίσκου των (10—15 ἐ.μ.), καὶ ἀπλώνονται ὑπὸ σκιάν εἰς εὐάερον μέρος. Ὅταν ᾔηνε ἐντελῶς ξηρὰ δι' ἀπλῆς ἀνατινάξεως ἀπαλλάσσονται τῶν εἰς τὰς πτυχὰς των ἐγκλεισμένων σπερμάτων των, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουσι πρὸς διατροφὴν τῶν κατοικιδίων πτηνῶν. Ἡ κατὰ στρέμμα ἀπόδοσις ξηρῶν καὶ ἀπηλλαγμένων σπερμάτων κεφαλίων ὑπολογίζεται εἰς 120—150 ὀκ., τιμῶνται δὲ ταῦτα πρὸς 80—150 λεπτὰ κατ' ὄκαν.

Οἱ Δ. ὀνομάζονται κν. **Νεράγκαθα** ἢ **Νεροκράται** διότι τὰ ἀνά δύο ἀντιθέτως πρὸς ἄλληλα φερόμενα καὶ ἐνούμενα παρὰ τὴν βίβιν των φύλλα σχηματίζουσιν εἶδος μικρᾶς λεκάνης ἐν ἣ συγκεντρῶνται καὶ διατηρεῖται ἐπὶ πολὺ τὸ ἀπὸ τῆς δρόσου καὶ τῆς βροχῆς ὕδωρ. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ὀνομάσθησαν τὰ φ. ταῦτα **Δίψακοι** ὡς μαρτυρεῖ ὁ Διοσκρ. λέγων: «καίλα δὲ περὶ τὸ γόνυ τῶν φύλλων, ὥστε ὑδάτα ἀπὸ τῶν δρόσων καὶ ὕμβρων φυλάττειν, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα (Δίψακος) εἰλκυσε». Κατὰ τὸν Κοραῆν («Ἀτακτα») ὁ Δίψακος ὀνομάζετο τὸ πάλαι καὶ **Κροκυδανὸν**, σήμερον δὲ ὀνομάζεται καὶ **Ἄγκανθόκτενον**.

Δίψακῶδη (Dipsacaceae) τ. Δικοτλδ. περιλ. φ. ποώδη, ἐτήσια, διητη καὶ πολυετη, τινὰ βιομηχανικὰ (γ. Ἐστεροκέφαλος, Δίψακος, Κεφαλωτὴ κ. ἄ.).

Διωναία ἢ μυιοπόλος ἢ μυιοπαγίς κατ' Ὀρφαν. (Dionaea muscipula, τ. Δροσερωδῶν), μικρὸν ποώδες πολυετές φ., ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, ἀξιοσημείωτον διὰ τὴν ἐντομοβόρον φύσιν του. Τὸ ἔλασμα τοῦ φύλλου του καταλήγει εἰς δύο λοβούς, ὧν τὰ πέρατα φέρουσι μακρὰς τρίχας. Οἱ λοβοὶ οὗτοι εὐθὺς ὡς θιγῶσιν ὑπὸ ἐντόμου ἢ ἐρεθισθῶσιν ὀπωσθήποτε μηχανικῶς, κλείουσιν ὡς φύλλα βιβλίου καὶ συγκρατοῦσι τὸ προκαλέσαν τὸν ἐρεθισμὸν σῶμα, ὅπερ, ὅταν εἶνε ἐντομον, τῇ ἐπιδράσει παρεμφεροῦς πῶ γαστρικῷ χυμῷ ἐκκρινομένου ὑπὸ τῶν λοβῶν, διαλύεται ὅπως ἀπορροφηθῶσιν αἱ ἀζωτοῦχοι αὐτοῦ οὐσίαι ὑπὸ τοῦ φύλλου (βλ. καὶ Δροσερὰ καὶ Λιπάριον).

Δίωον τὸ ἐδώδιμον (Dioon ἢ Dion edule, τ. Κυκαδωδῶν), εἶδος κοσμητικὸν καὶ ἄλλως χρήσιμον, ἰθαγ. τοῦ Μεξικῆ· ὁ καρπὸς του, μεγέθους καστάνου, ἀλεθόμενος ἀποτελεῖ εἶδος μαρανταμύλου (βλ. Μαραντίξ) χρησιμοποιομένου πρὸς βρῶσιν ὑπὸ τῶν ἰθαγ. τοῦ Μεξικῆ.

Δόλιχος¹ (Polichos, τ. Ἐλλοβοκάρπων) γ. περιλ. εἶδη στενωῶς συγγενῆ τῶν

¹ Ὁ τοῦ Θεοφρ. Δόλιχος, ὅστις εἶνε ὁ τοῦ Διοσκρ. Φασίολος, δὲν πρέπει ν' ἀναφέρεται, ὡς τινες θέλουσιν, εἰς τὸν τῶν νεωτέρων βοτανικῶν Φασίολον τὸν κοινόν (τοῦ ὁποίου τὰ σπέρματα ὀνομάζονται παρ' ἡμῖν κν. **λόπια φασούλια**), διότι τὸ φ. ταῦτο, ὡς ἀπέδειξεν ὁ de Candolle, κατάγεται ἐξ Ἀμερικῆς. Ὁ τῶν ἀρχαίων Φασίολος ἢ Φάσηλος ἐτρώγετο καὶ γλωρὸς ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ἀθῆν. λέγων ὅτι οἱ «Λακεδαιμόνιοι ἐν τοῖς δεῖπνοις τοῖς καλουμένοις κοπίσι διδῶσι τραγῆματα σὺν τε ξηρὰ καὶ κυάμους καὶ φασήλους γλωρῶς» (B, 56, καὶ Δ, 139). «Προδιαβεβρεγμένοι» δὲ καὶ «μέχρι τοῦ φῦσαι ῥίζαν» συμβουλεύει ὁ Σιμεὼν Σηθῆς νὰ τρώγονται οἱ φάσηλοι «πρὸς τῆς ἄλλης τροφῆς ὑπαγωγῆς ἐνεκα γαστρὸς ἀναποβαπτόμενοι γάρω» (133.12). Διὰ τοιαύτας χρήσεις δὲν εἶνε βεβαίως κατάλληλα τὰ σήμερον ὀνομαζόμενα φασούλια (λόπια ἢ σμυρναϊκὰ) γλωρὰ ἢ ξηρὰ. Ἐπομένως, εἰς ἄλλο ὄσπριον πρέπει ν' ἀναφέρεται ὁ Δόλιχος, Φάσηλος ἢ Φασίολος τῶν ἀρχαίων, καὶ πιθανῶς εἰς εἶδος Πίσου, ἂν οὐχὶ εἰς διαφορὰν Θέρμου, οὗτινος ὁ προδιαβεβρεγμένος καρπὸς (τὰ λούπινα) καὶ σήμερον ἔτι ἀποτελεῖ ἀγαπῆτον τοῖς Λάκωσι τράγημα.

Φασολίων φ. ποώδη, περιαλλόκαυλα καὶ σπανιότερον θαμνώδη. Τὸ κοινότερον εἶδος εἶνε **Δ. ὁ Λοβός** (*D. Lubia* ἢ *Vigna Lubia*, γαλλ. Banette, Mongette ἢ *Haricot cornille*, ἀγγλ. *Lubia* ἢ *Cow-Pea*, ἰταλ. *Fagiolino dall'occhio*, τουρκ. **Μπογρουλιζι**), ἢ τοῦ Διοσκρ. **Σμίλαξ κηπαία** (βλ. Λόβιον), φ. ἐτήσιον, καταγόμενον ἐκ τῆς νοτίου Ἀσίας καὶ καλλιεργούμενον αὐτόθι καὶ εἰς πλείστας ἄλλας χώρας, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν, πρωτίστως διὰ τὸν καρπὸν του. Ὁ καρπὸς οὗτος εἶνε λοβὸς μακρὸς, λεπτός, σχεδὸν κυλινδρικός, ἐν γλωρᾷ δὲ καταστάσει ἀποτελεῖ τὰ κν. λεγόμενα **χωριατοφάσουλα** ἢ ἀπλῶς **φασουλᾶκια**, λαχανικὸν ἐξαιρετον. Τὰ ξηρὰ σπέρματά του εἶνε τὸ κοινῆς ἀνά τὴν Ἀνατολὴν χρήσεως ὄσπριον, ὄσπερ γνωστὸν παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα **φασουλῶκια σμυρναϊκά** ἢ **ψιλὰ φασούλια**, ἀλλαγῶ δὲ **ἀραποφάσουλα**. Ταῦτα ἐν Κύπρῳ ὀνομάζονται **λουβιά**, ἐν Συρίᾳ δὲ, Αἰγύπτῳ καὶ ἀντ. Ἰνδίας *Lubiyah*. **Λόβια** ὀνομάζονται ταῦτα καὶ ὑπὸ τοῦ Διοσκρ. Διὰ τῆς ἀπὸ παναρχαιότητος ἐποχῆς καλλιεργείας τοῦ εἶδους τούτου παρήχθησαν πολλαὶ διαφοραί, τινὲς τῶν ὑποίων ἐνίοτε ἐκλαμβάνονται ὡς ἴδια εἶδη (ὡς λ.γ. τὰ *D. melanophthalmus*, *D. sinensis*, *D. unguiculatus* κ. ἄ.). Εἶνε δὲ τὸ φ. τοῦτο πολυκαρπὸν καὶ ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν, διὸ καὶ συχνότατα σπείρεται εἰς γαίης ξηρικής μετὰ τοῦ Σησάμου, τοῦ Σόργου, τοῦ Σαρόθρου καὶ τῶν τοιούτων. Τὸ χόρτον του ἀποτελεῖ ἀρίστην κτηνοτροφικὴν οὐσίαν καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τινα μέρη τῶν Ἦν. Πολιτειῶν πρὸς διατροφήν ἰδίως τῶν γαλακτοφόρων ἀγελάδων διὸ καὶ ὀνομάζεται αὐτόθι τὸ φ. *Cow-Pea*.

Ἄλλα εἶδη τοῦ προκειμένου γ. καλλιεργούμενα ὡς λαχανικά, ὡς ὄσπρια ἢ ὡς **κοσμητικά** εἶνε α') **Δ. ὁ Βουρχέλειος** (*D. Vigna Burchelii*), θάμνος **κοσμητικός**, ἰθαγ. τῆς Εὐέλπιδος Ἄκρας. β') **Δ. ὁ κοινός** (*D. Lablab* ἢ *Lablab vulgaris*, γαλλ. *Fève d'Egypte*, ἀγγλ. *Lablab-bean*), πολυετής, ἀναρριχόμενον, ἰθαγ. τῶν ἀνατ. Ἰνδιῶν, καλλιεργούμενον ὡς λαχανικὸν μὲν εἰς τὰς ἀνατ. Ἰνδίας καὶ τὴν Αἴγυπτον, ὡς κοσμητικὸν δὲ ἐνιαχοῦ τῆς μεσημ. Εὐρώπης. γ') **Δ. ὁ τριημιπόδιος** (*D. sesquipedalis*, γαλλ. *Haricot asperge*, ἀγγλ. *Asparagus Bean*), ἐτήσιον. ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς, καλλιεργούμενον αὐτόθι καὶ ἐνιαχοῦ τῆς Εὐρώπης διὰ τοὺς λεπτούς, μακρούς, ἐδωδίμους λοβούς του. καὶ δ') **Δ. ὁ ψωραλοειδής** (*D. ἢ Cyamopsis psoraloides*, ἀγγλ. *Guar*), ἐτήσιον, ἰθαγ. τῆς Ἀραβίας καὶ τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν εἰς 2ς χώρας καλλιεργεῖται ὡς ὄσπριῶδες.

Δόναξ βλ. Κάλαμος.

Δοντόχορτο, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ Ὑοσκυάμου τοῦ λευκοῦ.

Δορυανθές (*Doryanthes*, τ. Ἀμαρυλλιδωδῶν) γ. περιλ. φ. ποώδη, πολυετῆ, κοσμητικά. **Δ. τὸ ἔξοχον** (*D. excelsa*), ἰθαγ. τῆς Νέας Νοτίου Οὐατίας, καὶ **τὸ παλμέρειον** (*D. Palmeri*), ἰθαγ. τῆς Κουϊνσλάνδης, εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευμένων.

Δορύκνιον (*Dorycnium*, τ. Ἐλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περὶ τὰ 10 εἶδη φ. ποώδη πολυετῆ καὶ φρυγανώδη τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. α') **Δ. τὸ δασύ**, β') **Δ. τὸ ἑλληνικόν**, γ') **Δ. τὸ ὄρθιον** καὶ δ') **Δ. τὸ πεντάφυλλον** (*D. hir-*

sutnm, D. graecum D. erectum και D. pentaphyllum)· τὸ πρῶτον και τὸ τελευταῖον κοινὰ πολλαγοῦ τῆς Ἑλλάδος· τὸ πρῶτον φρυγανῶδες, τὰ ἄλλα ποώδη. Ἐν Ζακύνθῳ τὸ μὲν τρίτον ὀνομάζεται κν. **Μελίλωτὸ θηλυκὸ**, τὸ δὲ τέταρτον **Μελικάρι**. Τὸ Δορύκνιον τοῦ Διοσκρ., «θάμνος ὁμοίος ἐλαίᾳ ἀρτιφύει», ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Περιαιλλόκωνλον τὸ **ἐλαιόφυλλον** (*Convolvulus oleifolius*), εἶδος κοινὸν εἰς παραθαλασσίους τόπους και ἄλλοτε φαρμακευτικόν.

Δουράντα (*Durania*, τ. Ἱεροβοτανῶδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 5 εἶδη, τὰ πλεῖσται ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς και τῆς Αὐστραλίας· θάμνοι κοσμητικοί. Τὸ συνηθέστερον θεραπευόμενον εἶδος εἶνε Δ. ἡ **πλουμιέριος** (*D. Plumieri*), ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς, ἀκανθῶδες, πολύκλαδον, δηλητηριῶδες. μὴ θιγόμενον ὑπὸ τῶν κτηνῶν και ἐπομένως κατάλληλον πρὸς κατάρτισιν ζωστίμων φραγμῶν. Πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς και μωσχευμάτων και ἀντέχει εἰς ψῦχος 4 — 5 βαθμῶν ὑπὸ τὸ μηδέν. Ἀπαντᾷ ἀπὸ πολλοῦ θεραπευόμενον ἐν Ἑλλάδι και ἰδίως εἰς τοὺς ἐν Ἀθήναις κήπους, ἐνθα ὁσάκις καίονται ὑπὸ τοῦ ψύχους τὰ ἐναέρια μέρη του ἀναδίδει νέους βλαστοὺς ἀπὸ τῆς ῥίζης.

Δουῖρρα ἐν Αἰγύπτῳ ὀνομάζεται τὸ κν. παρ' ἡμῖν **Νταρι** (βλ. Σόργον και Ζεαί).

Δράβη (*Draba*, τ. Σταυρανθῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 100 εἶδη· φ. ποώδη, ἐτήσια και πολυετῆ, τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 8, πάντα ἀπαντῶντα εἰς ὄρεινους ἰδίως τόπους. Δ. ἡ **ἐαρινῆ** (*D. verna* ἢ *Erophila vulgaris*, γαλ. *Drabe*, ἀγγλ. *Whitlow-grass*), φ. πολύμορφον, ἐτήσιον, ζιζάνιον ὀχληρότατον. Ἡ Δράβη τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται εἰς Λεπίδιον τὴν Δράβην.

Δράκαινα (*Dracaena*, τ. Λειριωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 35 εἶδη ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν· πολλὰ κοσμητικά και ἄλλως χρήσιμα. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευμένων εἶνε Δ. ἡ **γολδιεανῆ** (*D. goldieana*), ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀφρικῆς, και Δ. ὁ **Δράκων** (*D. Draco*, γαλλ. *Dragonier*, ἀγγλ. *Dragon-tree*), ἰθαγ. τῶν Καναρίων νήσων. Τὸ δεύτερον ἀπαντᾷ θεραπευόμενον και ἐν Ἑλλάδι· εἶνε δὲ φ. μακρόβιον και εἰς θερμὰς χώρας λαμβάνει μεγάλας διαστάσεις. Τοιαύτη Δ., γκωστή ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος, διετηρεῖτο ἀκμαιστάτη μέχρι πρό τινων ἐτῶν ἐν Ὀροτάβῃ και εἶχεν ὕψος 20 μ. και διάμετρον παρὰ τὴν βῆσιν τοῦ κορμοῦ 5 μ. Ἐκ τοῦ εἶδους τούτου λαμβάνεται ἡ νόθος ῥητίνη τοῦ **Δράκοντος** (βλ. Δαιμονόρρωψ και Κορδυλῖς).

Δρακόντειον αἶμα, βλ. Δαιμονόρρωψ και Πτερόκαρπος ὁ ἰνδικός.

Δρακόντι, δ. ὁ. ἐκ Κεφαλ. Ἄρου τοῦ Ἰταλικοῦ.

Δρακοντιά, βλ. Ἀρίσαρον, Ἄρον, Δρακοντία.

Δρακοντία (*Dracunculus*, τ. Ἀρωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 3 εἶδη στενωῦς συγγενῆ τῶν Ἄρων. Τῆς ἑλλ. γλωρ. ἀναφέρεται ἡ και ἀλλαγοῦ ἀπαντῶσα Δ. ἡ **κοινῆ** (*D. vulgaris*), ἡ τοῦ Διοσκορίδου **Δρακοντία μεγάλη**, πιθανῶς δὲ τὸ τοῦ Ἴπποκράτους και τοῦ Θεοφράστου **Δρακόντιον**. Τὸ εἶδος τούτο εἶνε τὸ κατ' ἐξοχὴν παρὰ τε τοῖς ἀρχαίοις και παρὰ τῷ λαῷ σήμερον φαρμακευτικὸν Ἀρωδες φ., τὸ κν. ὀνομαζόμενον **Δρακοντιά**, **Φιδόχορτο** ἢ **Τοῦ φιδιοῦ τὸ χορτο**, διότι

πιστεύεται ότι ἡ κόνις τῆς ρίζης του λαμβανομένη προφυλάσσει ἀπὸ τὰ δῆγματα τῶν ὄφρων καὶ θεραπεύει αὐτά. Τοιαύτη τις γνώμη περὶ τῶν θεραπευτικῶν ἰδιοτήτων τοῦ φ. τούτου ἀναφέρεται καὶ παρὰ τῷ Διοσκοριδῇ, ὅστις λέγει : « τὰ φύλλα δὲ ὡς στύφοντα τοῖς νεοτρότοις ὑπέθεσαν, ἐφημένα δὲ ἐν οἴνῳ τοῖς γίμετρα ἔχουσι· φασὶ δὲ καὶ τοὺς διατριφάντας αὐτὰ ταῖς χερσίν, ἢ τὴν ρίζαν ἀναιροῦντας ὑπὸ ἔχρους μὴ δάκνεσθαι » (βλ. καὶ **Χόρτο τῆς Κουφῆς**). Ἡ **Μικρὰ Δρακοντία** τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται εἰς Ἄρον τὸ ἰταλικόν.

Δρακόντιον (Dracontium, τ. Ἄρωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 6 εἶδη ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς· φ. ποώδη, πολυετῆ, ριζωματικά, ἐνίοτε θεραπευόμενα χάριν τῶν ἰδιορρυθμῶν ἀνθέων των. Δ. ὁ **Γίγας** καὶ Δ. τὸ **πολύφυλλον** (D. ἢ *Godwinia Gigas* καὶ *D. polyphyllum*) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευμένων. Περὶ τῶν παρ' ἀρχαίοις **Δρακοντίων** βλ. Ἄρον καὶ **Δρακοντία**.

Δρθῆς (δ), δ.δ. ἐν Κύπρῳ Δρυὸς τῆς πραιφιγχερείου.

Δρυμὺς (Drimys, τ. Μαγνολειωδῶν)· γ. περιλ. 5 εἶδη δ., τὰ πλεῖστα ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν. Δ. ὁ **ἀρωματικὸς** (*D. aromatica*, ἀγγλ. Australian Peper-tree), μικρὸν δ. τῆς **Τασμανίας**· πάντα τὰ μέρη του δριμύως ἀρωματικά· ὁ καρπὸς του ἐνίοτε χρησιμοποιεῖται ἀντὶ πεπέρους. Δ. ὁ **οὐντέρειος** (*D. Winteri* ἢ *Winteria aromatica* ἀγγλ. Winter's Bark) ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς, ὑψοῦται καὶ μέχρις 20 μ.· ὁ φλοιὸς του (ισπ. canelo) φαρμακευτικὸς (φρμ. Οὐντεριανὸς φλοιός, *Cortex Winterianus*), τὸ ξύλον του χρήσιμον εἰς τὴν λεπτοξυλουργικὴν.

Δροσερά (Drosera, γαλλ. *Rosolis* ἢ *Rosée du Soleil*, ἀγγλ. Sun-dew, τ. Δροσερῶδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 100 εἶδη ἀπαντῶντι πολλαχοῦ· φυτὰ μικρά, ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, τινὰ ἀναρριχώμενα, πάντα ἐντομοβόρα· τὰ πλεῖστα ἀπαντῶσιν εἰς ὑγροὺς ἢ ἐλώδεις τόπους. Τὰ φύλλα των περιβάλλονται ὑπὸ εὐαισθητῶν ἀδενοφόρων τριγῶν ἐκκρινουσῶν γλοιώδες καὶ δριμύ ὑγρὸν ἀποσυνθέτον ὀργανικὰς οὐσίας καὶ δὴ τὰ ἐντομα τὰ καθεζόμενα καὶ προσκολλώμενα ἐπὶ τῶν φύλλων. Εἶδος κν. πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης εἶνε Δ. ἡ **στρογγυλόφυλλος** (*D. rotundifolia*), φ. φαρμακευτικόν (βλ. καὶ **Διωναία** καὶ **Διπάριον**).

Δροσερῶδη (Droseraceae)· τ. Δικοτλδ. περιλ. φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ· τὰ πλεῖστα ὑδροχαρῆ, πάντα ἐντομοβόρα (γ. **Διωναία**, **Δροσερά** κ. ἄ.).

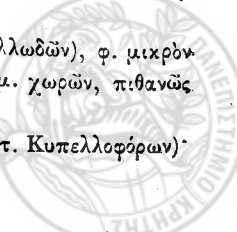
Δρυοβαλάνωψ ὁ ἀρωματικὸς (*Dryobalanops aromatica* ἢ *Δ. Camphora*, τ. Διπτεροκαρπῶδῶν), μέγα δ. ἀθθαλὲς ἰθαγ. τῆς **Σουμάτρας**· ἐκ τοῦ κορμοῦ του λαμβάνονται δύο φαρμακευτικαὶ οὐσίαι, ἡ **καμφορά τῆς Σουμάτρας** (ἀγγλ. *Sumatra camphor*) καὶ τὸ **έλαιον τῆς καμφορᾶς** (ἀγγλ. *camphor oil*).

Δρυοπετρεὺς παρὰ Διοσκρ., εἶδος ἀναφερόμενον πιθανῶς εἰς Πολυπόδιον τῆν Δρυοσπερίδα.

Δρυπίς ἢ ἀκανθώδης (*Drypis spinosa*, τ. Καρυσφολλῶδῶν), φ. μικρὸν φρυγνώδες, ἀκανθώδες, ἰθαγ. τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν, πιθανῶς ἢ **Δρυπίς** τοῦ Θεοφρ.

Δρθῆς (*Quercus*, γαλλ. Chêne, ἀγγλ. Oak, τουρκ. Misē, τ. Κυπελλοφόρων)

Βοτανικὴ

γ. περιλ. περί τὰ 300 εἶδη, τὰ πλείστα ἰθαγ. τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Τὰ ἀνά τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀφρικὴν αὐτοφυῆ εἶδη εἶνε ὀλιγάριθμα. Ἐξαιρέσει τριῶν φύσει θαμνωδῶν πάντα τὰ ἄλλα εἶνε δ. ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον μεγάλα καὶ μακρόβια, ὧν ὁ κορμὸς ἐνίοτε λαμβάνει μεγάλας κατὰ διάμετρον διαστάσεις. Ἡλικίας 1500 ἐτῶν ὑπολογίζεται ὅτι πρέπει νὰ ἦνε ἢ εἰς τὸ δάσος Clirpson τῆς Ἀγγλίας φουμένη μεγάλη Δ., ἣτις ἀνήκει εἰς τὸν Δοῦκα τῆς Πορτογάλου· ἀλλ' ἔτι ἀρχαιοτέρα ὑποτίθεται ἢ ἐν Montrevel τῆς Γαλλίας ἀπαντῶσα Δ. ἣς ὁ κορμὸς παρὰ τὴν βᾶσιν τοῦ ἔχει περιφέρειαν 26 μ. Τὸ ὕψος ὅμως τῶν Δ., ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν διάμετρον τοῦ κορμοῦ των καὶ τὴν μακροβιότητα αὐτῶν, δὲν εἶνε μέγα. Ὑψηλοτέρα εἶνε Δ. ἡ μισχωτὴ (Q. pedunculata), ταπεινότερα δὲ Δ. ἡ ταπεινὴ (Q. humilis), ἀμφότεραι ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης. Τὸ μέγεθος καὶ τὴν μακροβιότητα τῶν πλείστων Δ. χαρακτηρίζει ἢ τῶν ἀρχαίων παροιμία «Δρυὸς πεσοῦσης πᾶς ἀνὴρ ξυλεύεται». Πολλαχού τῆς Εὐρώπης ἀπαντῶσιν ἐκτεταμένα δάση Δ. τὰ ὅποια εἶνε οἱ κατ' ἐξοχίην δρυμοὶ ἢ δρυμῶνες, ἢ ἀπέραντος δὲ ἑκτασίς καὶ ἡ πυκνότης αὐτῶν ὡς καὶ ἡ μακροβιότης τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτοὺς δένδρων τὸσον ἐπέδρασαν ἐπὶ τοῦ πνεύματος τῶν πρώτων κατοίκων τῆς ἡπείρου ταύτης ὥστε οὗτοι ἀπέδωκαν εἰς τὰ δένδρα ταῦτα καὶ εἰς τοὺς ἐξ αὐτῶν ἀπαρτιζομένους δρυμῶνας μυστηριώδεις καὶ ὑπερανθρώπους δυνάμεις. Ἡ Δ. ἦτον ἀφιερωμένη εἰς τὸν Δία καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς ἔχουσα τὴν δύναμιν νὰ χρησιμοδοτῆ· ἀπεδίδοτο δὲ ἡ δύναμις αὕτη ἰδίως εἰς τὰς Δ. τοῦ δρυμῶνος τῆς Λαυδωνῆς. Πάντες οἱ δρυμῶνες ἐθεωροῦντο τὸ πάλα· ἐνδιαιτήματα τῶν Ἀμαδρυάδων νομφῶν, ἐπιστεύετο δὲ ὅτι ἕκαστον τῶν ἀποτελούντων τοὺς δρυμῶνας δένδρων ἀντεπροσωπεύετο ὑπὸ μιᾶς Ἀμαδρυάδος ἀποξηραίνουμένης δὲ ἡ ἀποκοπτομένης Δρυὸς τινος ὑπετίθετο ὅτι ἀπέθνησκε καὶ ἡ σχετικὴ αὐτῆς Ἀμαδρυάς. Ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν πυκνῶν δρυμῶνων τῆς Γαλατίας ἐτελοῦντο ὑπὸ τῶν Δρυϊδῶν τὰ μυστήρια τῆς λατρείας τοῦ Τεύτου. Νύμφαι δὲ τῶν δρυμῶνων ἦσαν αἱ Querquetulani τῶν Ῥωμαίων, οἵτινες μεγάλην σημασίαν ἀπέδιδον εἰς τὸν ἐκ φύλλων Δ. στέφανον. Παρ' ὅλον ἐν τούτοις τὸ σέβας ὑπὲρ οἱ ἀρχαῖοι ἐδείκνυον πρὸς τὰς Δ. γενικὴν ἐποίουν γρηῃσιν τοῦ ξύλου τῶν δ. τούτων εἰς 2 μέρη ἐφύοντο τοιαῦτα. Εἰς τὰ μέρη ταῦτα καὶ οἱ περιήβολοι τῶν οἰκιῶν, τῶν κήπων καὶ τῶν κτημάτων ἐκ δρυϊνοῦ ξύλου κατεσκευάζοντο (τὰ δρυφρακτα).

Τὰ πλείστα εἶδη τοῦ γένους τῶν Δ. εἶνε φυλλοβόλα, πάντα δὲ σχεδὸν γρηῃσιμα εἰς παντοίας ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ ξύλον πολλῶν Δ. εἶνε σκληρόν, διαρκέστατον⁽¹⁾ καὶ εὐέργαστον· χρησιμοποιεῖται δὲ εἰς τὴν οἰκοδομικὴν, τὴν ἐπι-

(1) Πολλῶν Δ. τὸ ξύλον εἶνε διαρκέστατον καὶ ὑπὸ τὸ ὕδωρ ὑπὸ τὸ θαλάσσιον μάλιστα ὕδωρ καθίσταται σκληρότατον. Πρὸ πολλῶν ἐτῶν, καθαριζομένου τοῦ λιμένος τοῦ Πειραιῶς, εὐρέθησαν εἰς τὸν πυθμένα καὶ ἐξήχθησαν δύο ὀγκωδέσταται δρυϊνοὶ δοκοί, αἱ ὅποια, καθ' ἃ ἀπεφάνθησαν τότε οἱ ἀρχαιολόγοι, ἀπέτελλον μέρος τοῦ κρηπιδώματος τοῦ ἀρχαίου λιμένος, διὸ καὶ μετεφέρθησαν αὐταὶ εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολ. Μουσεῖον, ὅπου καὶ εὐρίσκοντο μέχρι πρὸ τινῶν ἐτῶν εἰς τὸ προαύλιον αὐτοῦ. Ἡσαν δὲ τὰ ξύλα ταῦτα σκληρότατα καὶ ἐξωτερικῶς μέλανα.

πλοποιίαν, τὴν ναυπηγίαν, τὴν ἀμαξοπηγίαν, τὴν βυτιοποιίαν ὡς καὶ πρὸς κατασκευὴν ξυλανθράκων ἐκλεκτῆς ποιότητος. Δ. τινων ὁ καρπὸς (ἡ βάλανος ἢ δρυοβάλανος) ἔχει περίπου τὴν γεῦσιν τοῦ καστανίου, διὸ ἄλλοτε ἀπετελεῖ τὴν κυρίαν τροφήν τῶν κατοίκων μερῶν τινων τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας— «Πολλοὶ ἐν Ἀρκαδίῃ βαλανηφάγοι ἄνδρες ἔασιν» λέγεται παρ' Ἡροδότῳ (4, 66), ὅπερ ἐπαναλαμβάνει ὁ Αἰλιανὸς λέγων: «Βιζάνιος Ἀρκαδὸς δεῖπνον εἶχον» (Ποικ. Ἱστρ. 3, 36). Ἐκ τῆς συνηθείας δὲ τῆς τοιαύτης χρήσεως τοῦ καρποῦ τῶν Δ. προέκυψεν ἢ παρ' ἀρχαίοις παροιμία «ἄλλην δρῦν βαλάνιζε», ἣτις ἐλέγετο «ἐπὶ τῶν συνεχῶς αἰτούντων ἢ παρὰ τῶν αὐτῶν δαναϊζομένων», καὶ ἡ ὅποια ἔχει περίπου τὴν σημασίαν τοῦ σήμερον λεγομένου «ἄλλην πόρταν γτόπα» (Πολίτου «Παροιμίαι», Α, 528). Αἱ βάλανοι αὗται σήμερον χρησιμοποιοῦσιν ἐνιαχοῦ ἰδίως πρὸς λήψιν ἐλαιου βρωσίμου (ἐν Ἰταλίᾳ) καὶ πρὸς παρασκευὴν εἶδους τονωτικοῦ καὶ στομαχικοῦ καφέ (ἐν Γαλλίᾳ). Οὐχ ἦττον ὑπάρχουσιν ἐτι γῶραι (Σκωτία, Νορβηγία) εἰς τὰς ὅποιας ὁ καρπὸς οὗτος ἀποτελεῖ μέγα μέρος τῆς τροφῆς τῶν πενεστέρων κατοίκων. Αἱ μὴ βρώσιμοι βάλανοι, ὡς αἱ τῆς Πρίνου, καὶ τῆς Ἀσίας, αἱ ὅποια εἶνε μικρότεραι καὶ πικρότεραι, ὠνομάζοντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἄκυλοι (1). Ἄλλ' ἀπασῶν τῶν Δ. αἱ βάλανοι ἀποτελοῦσι θρεπτικωτάτην τροφήν διὰ τὰ αἰγοπρόβατα καὶ ἰδίως διὰ τοὺς χοίρους.

Ὁ φλοιὸς Δ. τῆς δυτικῆς (*Q. occidentalis*, ἣτις ἀπαντᾷ ἰδίως εἰς τὴν δυτ. Γαλλίαν καὶ τὴν Πορτογαλίαν), Δ. τῆς ἰσπανικῆς ἢ ψευδοφελλοῦ καὶ ἰδίως Δ. τῆς φελλοφόρου εἶνε ὁ εἰς παντοίας ἀνάγκας χρησιμοποιούμενος φελλός, ὅστις ἐν Κύπρῳ ὀνομάζεται κν. μανός. Ἐκ τῶν τριῶν τούτων Δ. μόνον ἡ δευτέρα ἀπαντᾷ σήμερον ἐν Ἑλλάδι (ἀνὰ τὴν Πίνδον καὶ τὴν Ἀρκαδίαν). Εἰς τὴν Δ. ταύτην (2) πιθανῶς ἀνφέρεται ἡ Φελλόδρος τῶν ἀρχαίων ταύτης δὲ τὸν φλοιὸν βεβαίως ἔννοεῖ ὁ Πausanias λέγων: «Ἀρκαδῶ. δ' ἐν τοῖς δρυμοῖς εἰσὶν αἱ δρῦς διάφοροι· καὶ τὰς μὲν πλατυφύλλους αὐτῶν, τὰς δὲ φηγούς καλοῦσιν· αἱ τρίται δὲ ἀραιὸν τὸν

1) «Καλοῦσι δὲ τινες τὸν μὲν τῆς Πρίνου καὶ ταύτης (τῆς Φελλόδρου) ἄκυλον, τὸν δὲ τῆς Δρυὸς βάλανον» (Θεόφρ. Φ. Ἰ. 3, 16, 3).

(2) Τῆς Δρυὸς ταύτης ὑπάρχει μορφή ἣτις παρέχει φελλὸν κατωτέρας ποιότητος, ἀλλ' ἡ ἐκμετάλλευσίς αὐτοῦ σπανίως γίνεται ἕνεκα τῆς ὑπεροχῆς, τῆς ἀφθονίας καὶ τῆς εὐθηνίας τοῦ προϊόντος τῆς φελλοφόρου Δ. Ἀγνοῶ ποίας ποιότητος εἶνε ὁ φλοιὸς τῆς ἐν Ἑλλάδι ἀπαντώσης ἰσπανικῆς ἢ ψευδοφελλοῦ Δ. Ἰσως καλλιεργούμενος (δ. δ. ἀφαιρούμενος ἅπαξ ἢ δις) νὰ βελτιωθῇ ἡ ποιότης του καὶ νὰ καταστῇ χρήσιμος δι' ὠρισιμένας ἀνάγκας. Εἰς τὸ δασονομικὸν τιμημα ἐναπόκειται νὰ διεξαγάγῃ τὸ πείραμα. Τὸ δένδρον ἀπαντᾷ φύομενον ἀναμιγνύμετ' ἄλλων εἰδῶν εἰς τὰς τοποθεσίας Τσουγκέρι καὶ Μαλακάσι τῆς Πίνδου καὶ ἐνιαχοῦ τῆς Ἀρκαδίας.

φλοιὸν καὶ οὕτω δὴ παρέχονται κούφον, ὥστε ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἐν θαλάσῃ ποιοῦνται σημεῖα ἀγγύραις καὶ δικτύοις (τὰς κν. σηματούρας, αἱ ὁποῖαι καὶ σήμερον ἔτι κατασκευάζονται συνήθως ἐκ φελλοῦ). Ταύτης τῆς ὁρυδῆ τὸν φλοιὸν ἄλλοι τε Ἰώνων καὶ Ἑρμησιάναξ ὁ τὰ ἐλεγεία ποιήσας φελλὸν ὀνομάζουσι» (8, 12, 1). Εἰς ἐν τῶν ἀνωτέρω τριῶν δένδρων, καὶ πιθανώτατα εἰς Δ. τὴν φελλοφόρον, πρέπει ν' ἀναφέρεται καὶ ὁ ἐν Τυρρηνίᾳ Φελλὸς τοῦ Θεοφρ., ὃν οὗτος περιγράφει ὡς ἐξῆς : «Ἐνια δὲ (φυτὰ) ἰδιώτερα καθάπερ καὶ ὁ φελλός· γίνεται μὲν ἐν Τυρρηνίᾳ, τὸ δὲ δένδρον ἐστὶ στελεχωδὲς μὲν καὶ ὀλιγόκλαδον εὐμηκεῖς δ' ἐπιεικῶς καὶ εὐαυξές· ζύλον ἰσχυρόν· τὸν δὲ φλοιὸν παχὺν σφόδρα καὶ καταρρηγνύμενον ὡσπερ ὁ τῆς πίτους πλὴν κατὰ μείζω. Το δὲ φύλλον ὁμοιον ταῖς μελίαις παχὺ προμηκέστερον· οὐκ ἀείφυλλον ἀλλὰ φυλλοβολοῦν. Καρπὸν δὲ αἰεὶ φέρει βαλανηρὸν ὁμοιον τῇ ἀρία. Περιαιροῦσι δὲ τὸν φλοιὸν καὶ φασὶ δεῖν πάντα ἀφαιρεῖν, εἰ δὲ μὴ χεῖρον γίνεται τὸ δένδρον· ἐξαναπληροῦται δὲ πάλιν σχεδὸν ἐν τρισίν ἔτεσιν» (Φ. Ἰ. 3, 17, 1). Καὶ κατωτέρω : «Τοῦτον γὰρ (τὸν φελλόν) φασὶ καὶ εὐσθενεῖν μᾶλλον περιαιρομένου δῆλον ὅτι τοῦ ἔξω καὶ τοῦ κάτω πρὸς τῇ σαρκὶ καθάπερ καὶ τῆς ἀνδράγλης» (Φ. Ἰ. 4, 15, 1). Ἡ περιγραφή αὕτη τοῦ ἐν Τυρρηνίᾳ Φελλοῦ δὲν συμφωνεῖ καθ' ὀλοκληρίαν μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς αὐτοῦ καὶ σήμερον ἔτι φρομένης φελλοφόρου Δ., ἥτις εἶνε ἀείφυλλος καὶ οὐχὶ φυλλοβόλος, ἀλλ' ἡ ἀνακρίθεια αὕτη δέον ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸ ὅτι ἡ περιγραφή πρέπει νὰ ἐγένετο ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐπὶ τῇ βάσει πληροφοριῶν καὶ οὐχὶ αὐτοψίας, διότι οὐδαμοῦ ἀναφέρεται ὅτι ὁ Θεόφραστος ἐπεσκέφθη τὴν Τυρρηνίαν (1). Ἀλλὰ καὶ Δ. ἡ Ἰσπανικὴ, ἡ ἀπαντῶσα ἐν Ἀρκαδίᾳ, δὲν εἶνε κυριολεκτικῶς ἀείφυλλος ὡς ὁ Θεόφρ. χαρακτηρίζει αὐτὴν (τὴν «Φελλόδρον»), διότι ἀποβάλλει τὰ παλαιὰ φύλλα τὴν ἀνοιξιν, ὅτε τὰ νέα βλαστάνουσι. Ἐκτὸς πλέον ἐὰν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Θεοφρ. ἐφύετο ἐν Ἀρκαδίᾳ Δ. ἡ φελλοφόρος· καὶ αὐτὴν περιγράφει οὗτος ὑπὸ τὸ ὄνομα «Φελλόδρος».

Δ. τινων ὁ φλοιὸς (δρυοφλοιός), οἱ κάλυκες ἢ κύπελλα (τὸ κοινῶς βαλανίδι, γαλλ. Valonée, ἀγγλ. Velani ἢ vallonea) καὶ αἱ συνεπέια προσβολῆς ἐντόμου τινὸς (τοῦ Κνιπός—Cinips ἢ Diplolepis Gallae tinctoriae) μορφοῦμενα ἐπὶ τῶν φύλλων καὶ τῶν κλαδίων κηκίδες (τὸ κν. κηκίδι, γαλλ. noix de galles d' Alep, du Levent ἢ turques, ἀγγλ. Galls, τουρ. Μαζί) ἢ δρυοκηκίδες, εἶνε εἰδῆ δεψικά, βαφικά καὶ φαρμακευτικά (φρμ. Δρυὸς φλοιὸς καὶ κηκίδες, Cortex Quercii et Gallae turcicae) χρησιμοποιούμενα κατὰ μεγάλα ποσὰ πολλαχῶς. Ἐτερον ἐντομον (βλ. Κόκκος ὁ βαφικός) πολλαπλασ. ἐπὶ τῆς Ἀρίας καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς Πιρίνου ἀποτελεῖ βαφικὴν οὐσίαν (τὸ κοινῶς πρινοκόκκιον) ἥτις ἄλλοτε ἀντικαθίστα τὴν κοκκινίαν (βλ. Κόκκος ὁ βαφικός). Μὲ φύλλα Δ. ἐκτρέφεται ἐν Ἰαπωνίᾳ καὶ Σινικῇ μεταξοφόρος σχώληξ (Bombyx ἢ Attacus Jama-Mai) οὗτινος ἡ ἐγκλι-

~~Ἀνακρίθειαι~~

(1) Ἐκ τινος χωρίου τῶν συγγραφῶν του (Φυσ. Ἰστ. 2, 8, 1) γίνεται φανερόν ὅτι δὲν ἐπεσκέφθη τὴν Ἰταλίαν.

μάτισις και ἔκτροφή μὲ φύλλα ἐγγωρίων Δ. ἐδοκιμάσθη ἐπιτυχῶς ἐν Γαλλίᾳ. Ἰδίως παρὰ τὰς Δ. φύονται: τὰ περιώνυμα τῆς Περιγύρης ὕδνα (βλ. Ὑδροθή). Ὡς φαρμακευτικά εἶδη χρησιμοποιοῦνται ἔκπαλαι τὰ φύλλα και ὁ καρπὸς πολλῶν Δ., οἱ δὲ νεαροὶ βλαστοὶ και τὰ τρυφερά φύλλα τῶν δένδρων τούτων, και ἰδίως τῆς Πρίνου, εἶνε προσφιλεῖς τῶν αἰγῶν τροφή, ἥτις χορηγομένη ἐν ποσῶ εἰς ἄλλα κτήνη δυνατόν νὰ βλάψῃ αὐτὰ ἔνεκα τῆς μεγάλης ποσότητος δεψίνης ἣν περιέχουσι.

Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. ἀναφέρονται 11 μὲν ὑπὸ τινων, πλείοτερα δὲ ὑπ' ἄλλων παραδεχομένων ὡς εἶδη τὰς ὑπὸ τῶν πρώτων θεωρουμένας διαφοράς. Τὰ κοινότερα και χρησιμότερα τῶν εἰδῶν τούτων εἶνε τὰ ἐξῆς: α') Δ. ἡ Αἰγίλωψ (Q. Aegilops, γαλλ. Ch. Vélani, ἀγγλ. Valonia ἢ Velani Oak), ἡ Αἰγίλωψ τοῦ Θεοφρ. ἢ κν. Ἡμερῆ Βελανιδιά, Δέντρο ἢ Νιζάρο ὀνομαζομένη. Ἀπαντᾷ ἰδίως ἐν Αἰτωλίᾳ, Ἀχαρνανίᾳ, Ἀχαΐᾳ, Ἀρκαδίᾳ, Μεσσηνίᾳ και Κέα, σποραδικῶς δὲ και ἐν Ἀττικῇ (εἰς τὸν Μαραθῶνα). Αὕτη φέρει τὸ βαλανίδιον τοῦ ἐμπορίου, ὅπερ εἶνε ὁ κάλυξ ἢ κύπελλον τοῦ καρποῦ και τὸ ὅποιον χρησιμεύει πρὸς δέψιν και βαφήν· ἐξάγεται δὲ τὸ προῖον τοῦτο διὰ τὴν Εὐρώπην κατὰ μέγιστα ποσὰ ἔκ τε τῆς Ἑλλάδος (περὶ τὰς 8000 τόνους ἐτησίως) και τῆς Μικρῆς Ἀσίας, ἔνθα τὸ δένδρον τοῦτο ἀπαντᾷ ὡσαύτως φυόμενον. β') Δ. ἡ Ἀρία (Q. Ilex ἢ Q. Smilax, γαλλ. Yeuse ἢ Ch. vert, ἀγγλ. Holly ἢ Holm Oak), ἡ Ἀριά, Ἀρῆος, Ἀρῆος ἢ Ἀσίλακος (ἐν Κρήτῃ) κν. ὀνομαζομένη· εἶδος κοινὸν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἔνθα ἀπαντᾷ ὑπὸ τέσσαρας διαφοράς, εἰς μίαν τῶν ὁποίων ἀναφέρεται πιθανῶς ἡ Ἡμερῆς τοῦ Θεοφρ. δένδρον μέγα, ἀειθαλές, εὐθυτενές· ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν και ἔχει κόμην συνήθως κανονικῶς σφαιρικὴν, διὸ και χρησιμοποιοῖται ἐνίοτε πρὸς κατάρτισιν δεινδροστοιχιῶν· τὸ ξύλον του σκληρόν, διαρκές και εὐέργαστον, ἐντούτοις τόσον παρ' ἡμῶν ὅσον και ἀλλαχοῦ χρησιμοποιοῖται ἰδίως πρὸς κατασκευὴν ξυλανθράκων ἀρίστης ποιότητος (ἄγραυ κάρβουνα). Ἐπὶ τῆς Δ. ταύτης ἀπαντᾷ Κόκκος ὁ βαφικὸς (β. λ.). γ') Δ. ἡ μαλλωτή (Q. lanuginosa, γαλλ. Ch. à trochet ἢ Durelin), εἶδος κοινότατον ἀνά τὴν Ἑλλάδα ἔνθα ἀπαντᾷ ὑπὸ πολλὰς διαφοράς ὀνομαζομένης κν. Ἀγριοβαλανιδιά, Δέντρο, Ῥοτόκι, Ῥουπάκι (Κεφαλ.), Γρανίτσα (Κρήτη), Μεράδι ἢ Ἡμεράδι (Ἐύβοια), κ. ἄ. πιθανῶς ἡ πλατύφυλλος Δρυὶς τοῦ Θεοφρ. δένδρον μέγα, ἄλλ' ἀπάντων ἐνιαχοῦ και ἐν θαμνωδῶι καταστάσει. Τοῦ εἶδους τούτου διαφοραὶ εἶνε ἡ χνοώδης (Q. lanuginosa pubescens) ὡς και ἡ Φηγός, ἢ κν. Γρανίτσα (Q. lanuginosa var. pinatifida ἢ Esculus). Τὸν καρπὸν τῆς διαφορῆς ταύτης ἀποκαλεῖ ὁ Θεόφρ. «γλυκύτατον», εἰς τὸν καρπὸν δὲ τούτον ἀναφέρονται αἱ παρὰ Πλάτωνι φηγοὶ «μύρτα και φηγοὶ σποδιοῦσι πρὸς τὸ πῦρ» — Δημοκρ. 2, 273). δ') Δ. ἡ μισχωτή (Q. pendunculata ἢ Robur, γαλλ. Ch. commun, Ch. à grappes, Gravelin ἢ Roure), τὸ κν. ὀνομαζόμενον Δέντρο, Ῥοτόκι, Ῥουπάκι ἢ Ῥένια· ἀπαντᾷ ἐν Ἡπειρῶ, Θεσσαλίᾳ, Αἰτωλίᾳ, Βοιωτίᾳ, Κεφλ. και ἐνιαχοῦ τῆς Πελοποννήσου· κοινότατον πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης· παρέχει ξυλείαν ἀρίστης ποιότητος δι' ἐπι-

πλοποιίαν καὶ ἄλλα ἔργα· ὁ φλοιὸς τοῦ δεψικῆς ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ, ἧτις παράγει ἐτησίως τοιοῦτον περὶ τὰ 250 ἑκατομ. ὀκ. ¹. ε') Δ. ἡ Κηρρίς (Q. Cerris, γαλλ. Ch. chevelu, ἀγγλ. Bitter ἢ Turkey Oak), πιθανῶς ἡ Ἄσπρις (καὶ κατ' ἄλλους ἡ Ἀλίφλοιος) τοῦ Θεοφρ. κν. ὀνομάζεται Δέντρο ἢ Ῥουπάκι (Κεφαλ.)· ἀπαντᾷ ὑπὸ τρεῖς διαφορὰς κοινὰς πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος· τὸ ξύλον τοῦ ἐκλεκτῆς ποιότητος. ς') Δ. ἡ Πρίνος (Q. coccifera, γαλλ. Ch. Kermès, ἀγγλ. Kermes Oak), ἡ Πρίνος τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ Διοσκρ., τὸ κν. Πουρνάρι ἢ Πιρνάρι, ἐν Κεφαλληνίᾳ δὲ καὶ ἀλλαχοῦ Κατσόπρινος, Κατσιδοπίριναρο ἢ Κατσουδοπίριναρο (ἡ θαμνώδης μορφή)· δένδρον ἀειθαλές, κοινότατον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παρχημοσιῶν χωρῶν ἀναπτύσσεται βραδέως καὶ ἀπαντᾷ παρ' ἡμῶν ὑπὸ τέσσαρας διαφορὰς εἰς θαμνώδη δὲ συνήθως κατάστασιν (ὁ Χαμαίπρινος, Q. coccifera fruticosa), διότι διαρκῶς τέμνεται ὑπὸ τῶν ἀνθρακοποιῶν καὶ κείρεται ὑπὸ τῶν ἀπλήστως νεμομένων τούς νεκροῦς βλαστοῦς του αἰγῶν. Τὸ ξύλον τοῦ (πρίνινον ἢ γράβιον Ἀθῆν. — 15, 699) εἶνε σκληρότατον καὶ διαρκέστατον, ὁ δὲ φλοιὸς τῆς βίτης τοῦ βυρσοδεψικῆς. Ἐκ ξύλου τοῦ εἶδους τούτου κατασκευάζονται οἱ ἄριστοι ξυλάνθρακες, τούτου δὲ ἰδίως ὁ καρπὸς ὀνομάζεται τὸ πάλαι ἄκυλος, ὄνομα ὅπερ σώζεται ἐν Κρήτῃ διὰ τὸ δένδρον (Ἀκύλακας κατὰ Κοραῆν), ἐφ' οὗ συνηθέστερον ἀναπτύσσεται Κόκκος ὁ βαφικῆς, (τὸ κν. Πρινοκόκκιον). καὶ ζ') Δ. ἡ Φελλόδρους ἢ ἰσπανικὴ (Q. hispanica ἢ Pseudosuber), πιθανῶς ἡ παρὰ Θεοφρ. Φελλόδρους καὶ ἡ τρίτη παρὰ Πausanία Δρυς (β. σελ. 255—6). Τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ μόνον ἀνὰ τὴν Πίνδον καὶ τὴν Ἀρκαδίαν· ὁ φλοιὸς τοῦ καλλιεργούμενος (β. κ.) δυνατὸν νὰ καταστῇ χρήσιμος πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ φελλοῦ εἰς πλείστας ἀνάγκας.—Πλὴν τοῦ πρώτου (Δ. τῆς Αἰγίλωπος) πάντα τὰ ἄλλα εἶδη ἀπαντῶσι καὶ πολλαχοῦ ἄλλοῦ τῆς Εὐρώπης.

Κατὰ τοὺς Unger καὶ Kotschy ἐν Κύπρῳ ἀπαντῶσι πέντε εἶδη, Δ. ἡτοι α') Δ. ἡ ἀνάκανθος (Q. inermis), β') Δ. ἡ κημιδοφόρος (Q. infectoria, γαλλ. Ch. à Galle), γ') Δ. ἡ κληθρόφυλλος (Q. alnifolia ἀγγλ. Golden Cyprus Oak), δ') Δ. ἡ πφαιφιγκέρειος (Pfaeffingeri, vr. Cypria) καὶ ε') Δ. ἡ Πρίνος (Q. coccifera var. Calliprinus ἢ Pseudococcifera). Σπανία εἶνε Δ. ἡ κημιδοφόρος, ἧτις ἀπαντᾷ πυκνῶς πολλαχοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Περσίας. Ἡ Δ. αὐτὴ φέρει τὰς βυρσοδεψικὰς καὶ βαφικὰς κηκίδας, τὰς ὑπό τε τοῦ Θεοφράστου καὶ τοῦ Διοσκορίδου ἀναφερομένας («κηκίς καρπὸς ἐστὶ δρυός»), περὶ ὧν ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω καὶ ἡ ἀρίστη ποιότης τῶν ὁποίων προέρχεται ἐκ Χαλεπίου. Μόνον ἐν Κύπρῳ ἀπαντᾷ ἡ κληθρόφυλλος Δ., ἡ αὐτὴ κν. ὀνομαζομένη Λατοῦ, ἧτις εἶνε ἀειθαλής· κοινὴ δὲ πολλαχοῦ τῆς νήσου καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον

¹ Εἰς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ τὸ Πεδεμόντιον ἐπὶ τοῦ κάλυκος τῆς Δ. ταύτης· ἐφ' ὅσον ὁ καρπὸς εἶνε εἰσέτι νεαρός, συνεπιεῖα δῆγματος Κνιπὸς (Cynips calycis), μορφοῦται ἀκανόνιστος βαφικὴ καὶ δεψικὴ κηκίς γνωστὴ εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα Galle de Hongrie ἢ du Piémont.

θαμνώδης. Το ξύλον τοῦ εἶδους τούτου εἶνε ἐκλεκτῆς ποιότητος, σκληρόν, διαρκές, ἀσάπες, χρήσιμον εἰς παντοῖα ἔργα καὶ ἰδίως εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ἐγγυριῶν ἀρότρων καὶ ἄλλων γεωργικῶν ὀργάνων. Μέγα δένδρον εἶνε καὶ ἀρίστης ποιότητος ξύλον ἔχει ἡ πφαιφιγκέρειος Δ., ἡ καὶ ἄλλαχού τῆς Ἀνατολῆς ἀπαντῶσα αὕτη ἐν Κύπρῳ ὀνομάζεται κν. Δρηῆς (δ), ὁ δὲ καρπὸς τῆς, μεγάλη βάλανος, γρησιμοποιεῖται πρὸς διατροφήν τῶν χοίρων. Μόνον ἐν θαμνώδη καταστάσει ἀπαντᾷ εἰς τὴν νῆσον ἡ Πρινος, ἥτις ὀνομάζεται αὐτόθι κν. Περγιά. Ἀραιῶς δὲ ἀπαντᾷ (παρὰ τὴν Εὐρύχου), ἡ ἀνάκανθος, ἡ ὡσαύτως Δρηῆς ὀνομαζομένη αὐτῆ κατ' ἄλλους εἶνε ἀπλῶς διαφορὰ Δ. τῆς συριακῆς (Q. syriaca).

Ἐκ τῶν ἄλλων ἐξωτικῶν εἰδῶν τὰ μᾶλλον ἔζητα μείας εἶνε α') Δ. ἡ λευκῆ (Q. alba, ἀγγλ. white Oak), β') Δ. ἡ ἐρυθρὰ (Q. coccinea, ἀγγλ. Scarlet Oak), γ') Δ. ἡ βαφικῆ (Q. tinctoria, γαλλ. Quercitron, ἀγγλ. Black ἢ Yellow bark Oak) καὶ δ') Δ. ἡ φελλοφόρος (Q. Suber, γαλλ. Ch. Liège, ἀγγλ. Cork Oak). Τὰ τρία πρῶτα εἶδη εἶνε ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς· τῶν δύο πρώτων τὸ ξύλον ἀρίστης ποιότητος δι' ἐπιπλοποιάν καὶ ἄλλα ἔργα: τοῦ τρίτου ὁ φλοιὸς βυρσοδεψικὸς καὶ βαφικὸς· ἐνέχει τὴν δρυοκιτρίνην (quercitron, κιτρίνην βαφικὴν οὐσίαν), γρησιμοποιεῖται δὲ κατὰ μέγαρα ποσά ὡς βαφικὸς πολλαχού. Τὸ τέταρτον εἶδος, δένδρον συνήθως μετρίου μεγέθους ⁽¹⁾, ὅπερ ἀπαντᾷ ἐνιαχού τῆς μεσημβρ. Γαλλίας, τῆς Κορσικῆς, τῆς Σαρδηνίας, τῆς Ἰταλίας, τῆς Τύνιδος, τοῦ Μαρόκου καὶ πολλαχού τῆς Πορτογαλλίας, τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς Ἀλγερίας, εὐδοκίμει εἰς ἐδάφη ἡφαιστειογενῆ, ἀμμώδη, σχιστολιθικά, γρανιτικά, οὐχί δὲ εἰς ἀσβεστοῦχα. Τοῦ δ. τούτου ὁ ἐξωτερικὸς ἢ παλαιὸς φλοιὸς (τὸ φελλῶδες στρώμα) ἀποτελεῖ τὸν γνωστότατον φελλόν, ὅστις γρησιμοποιεῖται εἰς πλείστας ἀνάγκας καὶ ἰδίως πρὸς κατασκευὴν πωμάτων. Τὰ ἀρίστα ἐκ φελλοῦ πώματα εἶνε τὰ κατασκευαζόμενα ἐξ ἐγγυρίου φελλοῦ ἐν Καταλωνίᾳ (τῆς Ἰσπανίας) καὶ γρησιμοποιούμενα ἰδίως πρὸς πωμάτισιν τῶν φιαλῶν τοῦ χαμπανίτου οἴνου καὶ ἄλλων πολυτίμων ποτῶν· τιμῶνται δὲ τὰ πώματα ταῦτα εἰς τὸν τόπον τῆς παραγωγῆς τῶν πρὸς 100—150 φρ. κατὰ χιλιάδα. Τὰ ἐκ τῆς κατασκευῆς πωμάτων καὶ ἄλλων ἐκ φελλοῦ ἀντικειμένων προκύπτοντα ὑπολείμματα μεταβαλλόμενα εἰς λεπτά τρίμματα καὶ ἀποστειρούμενα, γρησιμοποιοῦνται πρὸς συσκευὴν τῶν ταξειδευομένων σταφυλῶν (βλ. σελ. 72), ἀλεθόμενα δὲ καὶ μεταβαλλόμενα εἰς λεπτοτάτην κόνιν ἀποτελοῦσι τὸ ἄλευρον δι' οὗ, τῇ προσθήκῃ λινελαίου (βλ. Λίνον) καὶ ὀλίγου ὀξεικοῦ μολύβδου, κατασκευάζεται τὸ χρίσμα διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιχρίονται οἱ ἀδιάβροχοι τάπητες οἱ γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα φελλοτάπητες (linoleum), τῶν ὁποίων ἡ βᾶσις εἶνε χονδρὸν ὑφασμα ἐκ κορχόρου (β. λ.). Ἡ συγκομιδὴ τοῦ φελλοῦ γίνεται καθ' ἣν ἐποχὴν τοῦ ἔτους ὁ χυμὸς τοῦ δένδρου εὐρίσκεται ἐν κυ-

(1) Περίονυμος εἶνε διὰ τὸ μέγεθός τῆς ἢ ἐν Pas du-Cerf, παρὰ τὴν Ἰερὰν (Hyéres), φελλοφόρος Δ. Ὁ κορμὸς τῆς παρὰ τὴν βᾶσιν τοῦ ἔχει περιφέρειαν 5 1/2 μ., ἡ δὲ κόμη τῆς σκιάζει ἐπιφάνειαν 300 ὡς ἔγγιστα τετραγ. μέτρων.

κλοφορία και κατά προτίμησιν κατά τούς μήνας 'Ιούνιον και 'Ιούλιον. Λαμβάνεται δὲ ὁ φελλὸς κατὰ πλάκας μᾶλλον ἢ ἤττον μεγάλας, ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τοῦ δένδρου, ἀπὸ δένδρων δὲ ἡλικίας ἀνωτέρας τῶν 15 ἐτῶν και διαμέτρου παρά τὴν βάσιν των οὐχὶ κατωτέρας τῶν 40 ἐ.μ. Τὸ προῖν τῆς πρώτης ἀποφλοιώσεως ἀποτελεῖ τὸν κατωτάτης ποιότητος φελλόν, ὅστις ἔχει μεγάλους πόρους και στερεῖται ἐπαρκoῦς ἐλαστικότητος. Ἀπαιτοῦνται 8—15 ἔτη (ἀναλόγως τοῦ κλίματος και τῆς ποιότητος τοῦ ἐδάφους) ὅπως τὸ ἀποφλοιωθὲν δένδρον ἀποκτήσῃ νέον στρώμα ἐμπορευσίμου φελλοῦ. Ὁ φελλὸς δένδρων φουμένων εἰς γόνιμον και νοτερόν ἔδαφος ἀναπτύσσεται ταχύτερον, ἀλλ' ἡ ποιότης αὐτοῦ εἶνε κατωτέρα. Ὁ ἀκατέργαστος φελλὸς (κατὰ πλάκας) μεσαίας ποιότητος πωλεῖται χονδρικῶς εἰς τὸν τόπον τῆς παραγωγῆς του πρὸς 35—45 φρ. κατὰ 100 χιλιόγρ. (78 ὀκ.), δηλαδὴ πρὸς 50 ὡς ἔγγιστα λεπτά κατ'ὄκάν. Πλὴν τοῦ φελλοῦ προῖν οὐχὶ ἀνάξιον λόγου τῆς Δ. ταύτης εἶνε ἡ βάλανος, χρησίμη πρὸς διατροφὴν χοίρων και αἰγοπροβάτων. Ἡ πολλαπλ. τῆς φελλοφόρου Δ. ἐδοκιμάσθη πρὸ εἰκοσιπενταετίας εἰς τὸ ἄλλοτε Δημόσιον Δενδροκομεῖον, ὅπερ νῦν ἀποτελεῖ τὸν Γεωργικὸν Σταθμὸν Ἀττικῆς και ἔνθα μέχρι πρὸ ἑπταετίας (1906) διετηροῦντο τρία ὑποκείμενα βλαστάνοντα καχεκτικῶς ἕνεκα τῆς ἀκαταλλήλου φύσεως τοῦ ἐδάφους (περιέχοντες μεγάλην διὰ τὴν εὐδόκιμον βλάστησιν τῆς Δ. ταύτης ποσότητα ἀσβέστου). Ἀλλ' ἀμμόδη, σχιστολιθικά και γρανιτικά ἐδάφη ἀπαντῶσι πολλαχού τῆς Ἑλλάδος, εἰς ταῦτα δὲ σπειρομένη ἐπὶ τόπου ἡ φελλοφόρος Δ. δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ και νὰ καταστῇ δένδρον προσοδοφόρον οὐδεμίᾳς χρεῖζον περιποιήσεως ἢ δαπάνης καλλιέργειας. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῇ και διὰ τὰ ἄλλα ἐξωτικά εἶδη περὶ ὧν ἐγένετο ἀνωτέρω λόγος.

Ἡ κατάρτισις τεχνιῶν δρυμῶνων θεωρεῖται ἐπιχειρήσις ἐπικερδῆς εἰς πολλὰ μέρη και ἰδίως εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν, ἔνθα ἡ πολλαπλ. τῶν δένδρων τούτων συνδυάζεται μετὰ τὴν παραγωγὴν τῶν ὕδνων (βλ. Ὑδνώδη). Ἀπασαι αἱ Δ. πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς, ἀλλ' αἱ βάλανοι εἶνε σπέρματα τὰ ὅποια ἀποβάλλουσι ταχέως τὴν βλαστικὴν των δύναμιν, ἐπομένως δέον νὰ σπείρωνται ταῦτα οὐχὶ βραδύτερον τοῦ μηνὸς ἀπὸ τῆς ὀριμάνσεως και συλλογῆς των· εἶνε δὲ πλήρως ὀριμοὶ αἱ βάλανοι αἱ ἀφ' ἑαυτῶν πίπτουσαι ἀπὸ τοῦ δένδρου. Δυνατὸν ἐντούτοις νὰ διατηρήσωσι τὴν βλαστικὴν των δύναμιν και πέραν τοῦ μηνὸς παραχῶνόμενα κατὰ στρώματα εἰς ἄμμον ἢ γῆν νοτεράν μὲν πλὴν οὐχὶ ὑγρὰν.

Ἀπὸ τινος πολὺς λόγος γίνεται περὶ τῶν καταστροφῶν αἰτινες προξενοῦνται εἰς τούς δρυμῶνας τῆς Γαλλίας ὑπὸ Μικρομύκτης τοῦ γ. Ὠίδιον (*Oidium quercinum* ἢ *alphitoïdes*¹), ὅστις προσβάλλει κατὰ προτίμησιν τούς νεαροὺς βλαστοὺς και ἰδίως τούς τῶν Δ. ἐπὶ τῶν ὁποίωιν ἐφαρμόζεται ἡ κεφαλωτὴ κλάδευσις πρὸς παραγωγὴν ράβδων διὰ τὴν κατασκευὴν βυτιστοτεφάνων και ἄλλων ἀντικει-

(1) Ἡ περιθιχώδης μορφή εἶνε σπανιωτέρα και ἀναφέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα *Microsphaera quercina*.

μένων. Οὐδὲν δὲ τῶν προταθέντων καὶ δοκιμασθέντων μέχρι τοῦδε μέσων πρὸς περιστολὴν τοῦ κακοῦ ἀπεδείχθη ἐφαρμόσιμον· ὑπὸ θεωρητικῆν ἔποψιν ἢ θειώσις καὶ οἱ ψεκασμοὶ διὰ βορδιγαλλίου πολτοῦ (β.λ.) εἶνε μέσα ἀποτελεσματικά, ἀλλ' ἐν τῇ πράξει ἀποβαίνουσιν οἰκονομικῶς ἀνεφάρμοστα. Μάστιξ τῆς Αἰγίλωπος-Δ. εἰς τινα μέρη τῆς Ἑλλάδος εἶνε εἶδος *Πυραλίδος* (*Halias viridana*), ἥτις κατατρῶγει τὰ νεαρὰ φύλλα τῶν δένδρων καὶ παρακωλύει οὕτω τὴν ἀνθῆσιν καὶ τὴν καρποφορίαν των. Κατὰ τοῦ ἐντόμου τούτου ἀποτελεσματικοὶ καὶ συμφέροντες εἶνε οἱ ψεκασμοὶ δι' ἀρσενικοῦχου διαλύσεως (β.λ.) ἕτερον φυλλοφάγον ἔντομον οὐχὶ σπανίως ἀπαντῶν ἐπὶ πασῶν τῶν Δρυῶν ὡς καὶ ἐπὶ πολλῶν καρποφόρων δένδρων (ιδίως τῶν Ἀμυγδαλοειδῶν καὶ Μηλεσοειδῶν) καὶ τινῶν ἄλλων καλλιεργουμένων φ. (Ἀραβοσίτου καὶ Σόργου) εἶνε *Λιπαρίς ἡ ἀνόμοιος* (*Liparis dispar*), Λεπιδόπτερον τῆς οἰκογενείας τῶν Βομβυκοειδῶν, κοινότατον καὶ ἐνίοτε καταστρεπτικώτατον πολλαχοῦ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης. Ἡ κάμψη του ἐμφανίζεται κατ' Ἀπρίλιον καὶ τρέφεται ἐκ τῶν φύλλων τῶν Δρυῶν μέχρι τοῦ μηνὸς Μαΐου ὅτε ὕφίσταται τὰς μεταμορφώσεις της. Εἰς τὴν Ἑλλάδα μόνον ἀπαξ συνέπεσε νὰ εὕρωμεν τὸ ἔντομον τοῦτο προσβάλλον τὰς Δρυῖς.

Δρυῖς ποντία παρὰ Θεοφρ., φ. θαλάσσιον δυσερμήνευτον.

Δυβουαδία (*Duboisia*, τ. Στρυγνώδων) γ. περιλ. θ. καὶ δ., τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας. Δ. τῆς ὄμβουδειου (*D. Hopwoodii*) τὰ φύλλα ἔχουσι τονωτικὰς, ἐν μέρει δὲ καὶ ναρκωτικὰς ιδιότητας ὀφειλομένας εἰς ἣν ἐνέχουσιν ἀλκαλοειδῆ οὐσίαν (τὴν *πιτουρίνην*)· οἱ ἰθαγ. τῆς Νέας Νοτίου Οὐαλλίας, ἔθνα ὁ θ. οὗτος ἀπαντᾷ, ὅπως ἀνθῆξουσιν εἰς ἐπιπόνους ἐργασίας ἢ εἰς μακρὰς πορείας, καὶ τὰ φύλλα τοῦ φ. τούτου. Παρομοίας ιδιότητας ἔχουσι καὶ τὰ φύλλα Δ. τῆς **μυποροειδοῦς** (*D. myoporoides*), ἰθαγ. τῆς ἀνατ. Αὐστραλίας καὶ τῆς Νέας Καληδονίας· τοῦ θ. τούτου ἡ ἀλκαλοειδῆς οὐσία ὀνομάζεται **δυβουασίνη** καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς φάρμακον ἀνώδυνον. Τὰς φαρμακευτικὰς ιδιότητας τῶν ἀνωτέρω δύο θάμνων ἔχει, κατὰ τὸν Mueller, καὶ Δ. ἡ **λειχάρδειος** (*D. Leichardtii*), θ. ἰθαγ. τῆς δυτικῆς Κουϊνσλάνδης, δυνάμενος νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος· πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορῶς.

Δυόδμος καὶ **Δυόδμης** βλ. Ἠδύσμος.

Δωδεκάθεον (*Dodecatheon*, τ. Ἡρανθῶδων) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη· φ. πώδη, πολυετῆ, κοσμητικὰ. Δ. τὸ **μεάδειον** (*D. Meadia*, ἀγγλ. Cow's lip), ἰθαγ. τῆς βορείου Ἀμερικῆς, εἶνε τὸ συνηθέστερον θεραπευόμενον· ἀπαντᾷ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς.

Δωδεκάνθη, βλ. Ἄζυγος.

Δώρημα (*Dorema*, τ. Σκιαδανῶν) γ. περιλ. φ. πώδη, πολυετῆ, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Περσίας. Δ. τὸ **ἀμμωνιακόν** (*D. ammoniacum*) φέρει ὀπὸν, ὅστις ἀποξηραίνόμενος ἀποτελεῖ τὸ φαρμακευτικὸν **ἀμμωνιακόν κόμμι** (φρμ. Gummi ammoniacum, γαλλ. Gomme ammoniacque, ἀγγλ. Gum ammoniac, τουρκιστὶ **Τζαδίο-σισαί-ζαμκί**).

Δωρόνικον (Doronicum, ἀγγλ. Leopard's Bane, τ. Συνθέτων) γ. περι-
περί τὰ 12 εἶδη φ. πώδη, πολυετή, δηλητηριώδη, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς
Ἀσίας. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωφ. Δ. τὸ καρδιόφυλλον, Δ. τὸ καυκάσιον καὶ Δ. τὸ
ὄρφανίδειον (D. cordatum, D. caucasicum, D. Orphanidis). Τὰ δύο πρῶτα κοι-
νότερα καὶ γνωστά κν. ὑπὸ τὰ ὀνόματα Σκορπίδια, Σκορπιδόχορτα ἢ Ψακιά
(κατὰ Κοραῆν) εἰς ἓν ἐξ αὐτῶν ἀναφέρεται τὸ Ἀκόνιτον τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ
Διοσκρ. Τὸ δεύτερον κοσμητικόν. Τῆς μέσης Εὐρώπης ἰθαγ. εἶνε Δ. τὸ Παρδα-
λιαγχές (D. Pardalianches), εἶδος ἐνίοτε θεραπευόμενον πρὸς κόσμον. Τὸ παρὰ
Διοσκρ. Παρδαλιαγχές ἀναφέρεται ὡς συνών. τοῦ Ἀκονίτου του.

E

Ἐβέα (Hevea, συνών. Siphonia ἢ Micrandra, τ. Γρομφαδιωδῶν) γ. περι-
δ. μεγάλα, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς. Ἐ. τῆς βραζιλιανῆς (E. brasiliensis)
ὁ ὅπως ἀποτελεῖ τὸ γνωστὸν εἰς τὸ ἐμπόριον ἐλαστικὸν κόμμι τῆς Πάρας (ἀγγλ.
Para rubber), πρὸς παραγωγὴν τοῦ ὁποίου τὸ δ. ἤδη καλλιεργεῖται εἰς πολλάς
τροπικὰς χώρας. Ὁμοίως ποιότητος ἐλαστικὸν κόμμι, γνωστὸν εἰς τὸ ἀγγλ. ἐμ-
πόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα Brazilian ἢ Bottle-Robber, παρέχει Ἐ. ἢ γουϊανικὴ (H-
guianensis ἢ Siphonia elastica), ἰθαγ. ὡσαύτως τῆς τροπ. Ἀμερικῆς (βλ. καὶ
Μανιότη ἢ γλαζίβειος).

Ἐβενος (γαλλ. ébène ἀγγλ. ebony), τὸ ξύλον εἰδῶν Διοσπύρου καὶ ἰδίως
Δ. τῆς Ἐβένου. Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὠνομάζοντο Ἐβενοὶ καὶ τὰ δένδρα τὰ ἔχοντα
τοιούτον ξύλον. Διὰ τὸ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γένος Ebenus βλ. Ψευδέβενος.

Ἐβενώδη (Ebenaceae) τ. Δικοτλδ. περιλ. δ. καὶ θ. τινῶν τὸ ξύλον πολύ-
τιμον, ἄλλων ὁ καρπὸς βρώσιμος (γ. Διόσπυρος, Εὐχλεία, Μάβα κ. ἄ.)

Ἐγγλέζικο χόρτο, βλ. Ροκκέλλη.

Ἐγκεφάλαρτος (Encephalartos, συνών. Arthrozamia, ἀγγλ. Pine-Palm,
τ. Κυκαδιωδῶν) γ. στενωῶς συγγενές τοῦ τῶν Ζαμιῶν, περιλ. φ. πολυετή, δίοικα,
λίαν κοσμητικά, ἰθαγ. τῆς τροπ. καὶ νοτ. Ἀφρ. καὶ τῆς Αὐστραλίας. Πολλαπλ. διά-
σπορας, ἀναπτύσσονται βραδέως, μεταφυτεύονται ἀκινδύνως εἰς οἰανδήποτε ἡλι-
κίαν, διατηροῦσι δὲ τὴν βλαστικὴν τῶν δύνάμιν καὶ ἂν ἔτι ἔμειναν ἐκτὸς τοῦ ἐδά-
φους ἐπὶ μῆνας. Ἐ. ὁ δενισόνειος, Ἐ. ὁ σπειροειδής, Ἐ. ὁ πρεϊσσειος (E. De-
nisonii, E. spiralis, E. Preissii), ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, καὶ Ἐ. ὁ ἀλτενστεί-
νιος καὶ Ἐ. ὁ λερμάνειος (E. Altensteinii καὶ E. Lehmanni), ἰθαγ. τῆς νοτ.
Ἀφρικῆς, εἶνε εἶδη δυνάμενα νὰ εὐδοκιμήσωσιν ἐν ὑπαίθρῳ εἰς τὰ θερμότερα
μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ἐ. ὁ κάφριος (E. caffer ἢ Zamia caffra), ἰθαγ. τῆς τροπ.
Ἀφρικῆς παρέχει εἶδος σάγου (β. λ.).

Ἐγκέφαλος, ὁ κορυφαῖος ὀφθαλμὸς Φοινικωδῶν τινῶν καὶ ἰδίως Φ. τοῦ δα-
κτυλοφόρου (β. λ.).

Ἐγλενίδος, βλ. Σπένδαμος ἢ κρητικὴ.

Είλετίας κάλαμος παρὰ Θεοφρ., πιθανῶς Ἀμμόρυτον τὸ ἀμόδιον.

Είρεδιώνη, βλ. Ἐλαία.

Εἶριον (Iresine), βλ. Ἀγυρανθές.

Ἐκβάλιον (Ecbalium), βλ. Ἐλατήριον.

Ἐκκαικαρία (Excoecaria), βλ. Ἐκτυφλωτική.

Ἐκκρεμόκαρπος (Eccremocarpus ἢ Calampelis τ. Βιγνονειωδῶν) γ. περιλ. θ. ἀειθαλεῖς, κοσμητικούς, ἀναρριχωμένους. Ἐ. ὁ τραχὺς (E. scaber) ἰθαγ. τῆς Χιλῆς, εἶνε ἐκ τῶν συνθρέστερον θεραπευομένων. Ὁ θάμνος οὗτος, κατ'ἀλλήλους πρὸς κάλυψιν τοίγων καὶ σκιᾶδων, πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς, ἀναπτύσσεται ταχέως, ἀνθεῖ ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς σπορᾶς του (ἄνθη πορφύρῃ) καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ πολλαχού τῆς Ἑλλάδος.

Ἐκπύρηνος, βλ. σμ. σελ. 192.

Ἐκτυφλωτικὴ (Excoecaria, τ. Γρομφαδιωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη θ. καὶ δένδρα ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν ὁ γαλακτώδης ὁπὸς των δηλητηριώδης. Δηλητηριώδης καὶ καυστικός εἶνε ἰδίως ὁ ὁπὸς Ἐ. τῆς Ἀγαλλόχου (E. Agallocha, γαλλ. Arbre aveuglant), δ. ἰθαγ. τῶν Μολούκων νήσων ὁ καπνὸς τοῦ καιομένου ξύλου του λέγεται ὅτι εἶνε ἐκτυφλωτικός. Τὰ σπέρματα Ἐ. τῆς στεατοφόρου (C. ἢ Stillingia sebifera, ἀγγλ. Tallow-tree), ἰθαγ. τῆς Σινικῆς, περιέχουσι τὸ τοῦ ἐμπορίου φυτικὸν στέαρ (ἀγγλ. vegetable tallow), γρήσιμον εἰς τὴν κατασκευὴν σπερματοκηρίων.

Ἐκφύσητικόν, βλ. Διγυστικόν.

Ἐλαία Olea, γαλλ. Olivier, ἀγγλ. Olive-tree, ἰταλ. Olivo ἢ Ulivo, τουρ. Ζεϊτούν, τ. Ἐλαιωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη δ. ἀειθαλῆ, μακρόβια, ἀπαντῶντα πολλαχού. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε ἡ παγκοσμίως γνωστὴ εὐρωπαϊκὴ Ἐλαία (Olea europaea), ἡ παρ' ἀρχαίους Ἐλαία ἢ Ἐλαία καὶ κν. Ἐληά, Ληόδενδρο ἢ ἀπλῶς Δέντρο. Τὸ γρησιμώτατον τοῦτο δ. εἶνε ἰθαγ. τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Συρίας καὶ τῆς Ἑλλάδος, χωρῶν εἰς τὰς ὁποίας ἐκπαλαι ἀπαντᾷ αὐτοφύμενον (ἐνίοτε ἐν καταστάσει ταπεινοῦ θ.) καὶ καλλιεργούμενον. Αὐτοφύης ἀπαντᾷ ἀπὸ πολλοῦ ἢ Ἐ. καὶ εἰς ἄλλας παραμ. χώρας, εἰς ἃς εἰσῆλθῃ ὑπὸ τῶν ἀποικησάντων αὐτὰς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα Ἑλλήνων. Ἡ αὐτοφύης ἢ ἀγρία Ἐλαία (O. europaea sylvestris ἢ Oleaster, γαλλ. Ol. sauvage, ἀγγλ. Wild Ol. ἢ Oleaster, ἰταλ. Oleastro, τουρ. Παπὰν-Ζεϊτούν), ἢ κν. Ἀγριληά ἢ Ἀγριληός, ὠνομάζετο τὸ πάλαι κατὰ τόπους ἢ ἀναλόγως τῆς καταστάσεώς της Ἀγριελαία, Ἀγριέλαιος, Ἐλαιος Ἀγριππος, Ἀγριφος, Φυλία, Κότινος⁽¹⁾ καὶ Ῥαχος⁽²⁾.

(1) Ἡ ἐπὶ Κοτίνου ἐμβολιαζομένη Ἐ. ὠνομάζετο τὸ πάλαι Κοτινάς.

(2) «Ἐπὶ θάλασσαν δὲ τὴν Ψιφίαν πορευομένους κότινος πέφυκεν ὠνομαζόμενος Ῥάχος στρεπτός. Ῥάχος μὲν δὴ καλοῦσι Τροϊζήνιοι πᾶν ὅσον ἄκαρπον ἔλαιας, κότινον, καὶ φυλίαν καὶ ἔλαιον. Στρεπτόν δὲ ἐπονομάζουσι τοῦτο, ὅτι ἐνεσχεθεῖσάν αὐτῷ τῶν ἡνίων ἀνετρέψῃ τοῦ Ἰππολύτου τὸ ἄρμα» (Παυτανίας, 2, 32, 9).

Ἄλλὰ καὶ σήμερον ἡ Ἐ. φέρει ἐνιαχοῦ διάφορα ὀνόματα ἀναλόγως τῆς μορφῆς αὐτῆς. Οὕτω ἐν Κύπρῳ Μαζουληὰ λέγεται ἢ ἐν καταστάσει τιπεινοῦ θ. Ἐ. ἐνῶ Ἀρκοληὰ ὀνομάζεται ἢ ἐν καταστάσει δ. Ἀγριελαία, ἥτις ἐν μὲν τῇ Ἄνδρῳ λέγεται Κοσίνη, ἐν δὲ τῇ Αἰγίνῃ Κόστινος, ἐν δὲ τῇ Ἀγυῖᾳ Φυλουριά. Τὰ νεαρά ἐλαϊόδενδρα ἐν Ἀττικῇ ὀνομάζονται Λευκάδες, προφανῶς ἕνεκα τοῦ ὑπολεύκου χρώματος τοῦ φλοιοῦ τοῦ κορμοῦ των. Τὸ ξύλον τῆς Ἀγριελαίας εἶνε σκληρόν, συμπαγές καὶ ἀρραγές· ἐκ ξύλου Κοτίνου λέγεται ὅτι ἦτο τὸ ρόπαλον τοῦ Ἡρακλέους (Παυσανίας, 2, 31, 13), ἐκ ῥάβδων δὲ τοῦ δ. τούτου κατασκευάζονται πολλαχοῦ σήμερον ἀριστοὶ βακτηρία: (παρ' ἡμῖν ἰδίως ἐν Κερκύρα).

Ἡ ἡμέρος Ἐ. (*O. eur. sativa*) ἀπαντᾷ καλλιεργουμένη ὑπὸ πλείστας διαφορὰς καὶ παραλλαγὰς. Καλλιεργεῖται δὲ ὡς γνωστὸν τὸ δένδρον τοῦτο ἐν ἐκτάσει διὰ τὸν ἐδωδιμον καρπὸν του καὶ διὰ τὸ ἀπὸ τούτου ἐπιτυγχανόμενον ἔλαιον. Ὡς σήμερον παρ' ἡμῖν, οὕτω καὶ τὸ πάλαι αἱ πρὸς βρῶσιν ἐλαῖαι ἐσκευάζοντο ποιολοτρώπως. Αἱ ἐν ἄλλῃ διατηρούμεναι, αἱ ἀλμάδες, ἐφ' ὅσον δὲν ἦσαν εἰσέτι πλήρως κατεργασμέναι ὑπὸ τοῦ ἄλατος, ὀνομάζοντο ὑποπάρθενοι. Εἰς ταύτας, λέγει ὁ Ἀρχίστρατος (παρ' Ἀθην.), «πάντες ἐμβάλλουσιν αἰ μάρathon», ὅπερ σήμερον τίθεται παρ' ἡμῖν εἰς τὰς καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις συνηθιζόμενας θλαστάς (κν. τσακιστάς) καὶ εἰς τὰς νηκτριδᾶς ἢ κολυμβάδας, (τὰς κν. κολυμπάδας ἢ κολυμπιστάς καὶ ἐν Κύπρῳ κολυμπάτας ὀνομαζόμενας), αἱ ὅποια, κατὰ τὸν Ἡσύχιον, ἐκαλοῦντο τὸ πάλαι καὶ βομβία. Κοινοτέρα ἐν τούτοις φαίνεται ὅτι ἦτο τὸ πάλαι ἡ γρῆσις τῶν καὶ σήμερον συνηθέστερον χρησιμοποιουμένων στεμφυλίδων, ἤτοι τῶν κν. μαύρων ἐλαίων. Ἐν κοινῇ ὡσαύτως γρήσει ἦσαν καὶ αἱ ἔρσαι ἢ δρυπεπεῖς (αἱ *dryppae* ἢ *dryrae* τῶν Ῥωμαίων) αἱ καὶ ἰσχάδες ἢ γεργέμιοι ὀνομαζόμεναι, αἱ σήμερον λεγόμεναι θροῦμπες. Πολὺ μεγάλη δὲ πρέπει νὰ ἦσαν αἱ γογγύλαι ἐλαῖαι, ἃς παραβάλλει ὁ Ἀθῆν. (14, 651), ὡς πρὸς τὸ μέγεθος, πρὸς τὰς «φοινικοβαλάνους» (τοὺς γουρμάδες). Ὡς δὲ σήμερον οὕτω καὶ τὸ πάλαι ἀπῆνταν αἱ σκληρόδροτοι ἐλαῖαι, αἱ ὅποια ὀνομάζοντο φαβλία ἢ πιτυρίδες.

Κοινοτάτη ἦτο ὡσαύτως παρ' ἀρχαίοις ἡ γρῆσις τοῦ ἐλαίου πρὸς φωτισμὸν καὶ πρὸς βρῶσιν· ὡς δὲ σήμερον οὕτω καὶ τὸ πάλαι ἐπροτιμᾶτο τὸ ὀμφάκιον ἔλαιον (τὸ ἀγουρόλαδο). Ἐφημιζέτο δὲ τότε τὸ «πάντων λευκότερον σαμιακόν», κατὰ Συνέσιον δὲ ὡς «κουφότερον» τὸ κυπριακόν. Ἐχρησιμοποιεῖτο προστούτοις τὸ ἔλαιον συνηθέστατα, μόνον ἢ ἀνάμικτον μετ' ἄλλων οὐσιῶν, ὡς χρίσμα κατὰ παντοίων παθήσεων, καθ' ὧν καὶ σήμερον συνηθίζεται ἡ γρῆσις αὐτοῦ παρὰ τῷ λαῷ. Μεῖ ἐλαιον δὲ ἐχρίοντο πάντοτε πρὸ τῶν ἀγώνων οἱ ἀγωνισταὶ καὶ τούτου ἰδίως ἐγένετο γρῆσις εἰς τὴν παρασκευὴν τῶν ποικίλων τῆς ἀρχαιότητος μύρων. Τέλος ἀνεκάθεν μόνον τοιοῦτου ἀμειγροῦς ἐλαίου τὴν γρῆσιν παραδέχεται ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία διὰ τὸ εὐγέλαιον καὶ τὴν λυγνοκατάν. Σήμερον μεγάλη κατανάλωσις γίνεται πρὸς κατασκευὴν σάπωνος καὶ πρὸς λίπανσιν τῶν μηχανῶν, δι' ἣν ζητοῦνται τὰ ἐλαχίστην ποσότητα ὀξέων περιέχοντα ἔλαια. Ἰκανῆ προσέτι πο-

τότης έλελαιού (έλαιολάδου) καταναλίσκεται εἰς τὴν κατασκευὴν μαλλίνων καὶ τὴν βαφὴν βραμβακερῶν τινων ὑφασμάτων⁽¹⁾. Ἡ χρῆσις έλελαιού πρὸς βρώσιν ἐξακολουθεῖ νὰ ᾖ μεγάλη μόνον εἰς τὰς έλαιοφόρους γῶρας, ἐνῶ ἡ πρὸς φωτισμὸν κατανάλωσις αὐτοῦ ἠλαττώθη σημαντικῶς πανταχοῦ. Μόνον δὲ μικρὰ ποσότης τοιούτου έλαιού χρησιμοποιεῖται σήμερον ὑπὸ τῶν μυρεψῶν πρὸς λήψιν αἰθερίων τινῶν έλαίων μὴ ἐπιτυγχανομένων διὰ τῆς ἀποστάξεως.

Χρησιμώτατον εἶνε τὸ ξύλον τῆς ἡμέρου Ἐ., ὅπερ ἀποτελεῖ ἀρίστην καύσιμον ὕλην. Ἄν καὶ εὐθραυστον, χρησιμοποιεῖται οὐχ ἤττον εἰς τὴν τορνευτικὴν καὶ τὴν λεπτοξυλουργικὴν, διότι εἶνε πυκνόν, εὐέργαστον καὶ δέχεται ὠραίαν στίλβωσιν. Ἐκ ξύλου Ἐ. κατασκευάζονται κιβωτίδια, κάψαι καὶ ἄλλα μετὰ ἢ ἄνευ μωσαϊκῶν ἢ γλυφῶν κοσμητικῶν ἀντικείμενα, οἷα εἶνε τὰ προσερχόμενα ἐξ Ἰερουσαλήμων, Νικαίας καὶ ἰδίως ἐκ τοῦ παρὰ τὴν Νεάπολιν Συρρέντου, ἐνθα ἡ καταργασία τοῦ έλαίνου ξύλου ἀποτελεῖ βιομηχανίαν ἀπασχολοῦσαν μέγα μέρος τῶν κατοίκων τῆς μυροβόλου ταύτης κομποπόλεως. Οἱ παρὰ τὴν βάση τοῦ κορμοῦ καὶ ἰδίως ἐπὶ τῶν κυρίων βιζῶν παλαιῶν έλαιοδένδρων συχνὰ ἀναπτυσσόμενοι μεγάλοι, ὀξῶδεις, ὠσειδεῖς ἢ σαριροειδεῖς ὄγκοι, οἱ ὀνομαζόμενοι γόγγροι (γαλλ. boures—βλ. καὶ Souchets εἰς σελ. 272) σχιζόμενοι εἰς λεπτὰ φύλλα (καπλαμάδες), χρησιμοποιοῦνται ἰδίως εἰς τὴν ἐπιπλοποιίαν.

Τὰ γλωρὰ κλαδιά καὶ τὰ φύλλα τῆς Ἐ. ἀποτελοῦσιν ἀρίστην τροφήν διὰ τὰ πρόβατα καὶ ἰδίως διὰ τὰς αἴγας. Τὰ φύλλα τοῦ δένδρου τούτου καίόμενα ἀναδίδουσιν εὐάρεστον ὀσμὴν, διὸ πολλάχοῦ τῆς Ἀνατολῆς χρησιμοποιοῦνται ἀντιθυμιάματος. Ὡς ἄρωμα πρὸς θυμιάσιν χρησιμοποιεῖται ὡσαύτως ἐνιαχοῦ καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν κλάδων τῆς Ἐ. ἐκκρινουμένη ἐνίστη κομμεῶδης οὐσία, ἡ ὀνομαζομένη έλαιοδάκρυον.

Ἡ Ἐ. ἦτο παρ' ἀρχαίους τὸ σύμβολον τῆς εἰρήνης καὶ τῆς νίκης. Πρὸς ἐνδειξιν τῆς μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἐπεληούσης γαλήνης ἡ ἐκπεμφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Νῶε περιστέρα ἐκόμισεν εἰς τὴν κιβωτὸν φύλλον Ἐ. («Γένεσις» Η', 10). Μετὰ τὴν κλάδον Ἐ. ἀνὰ χεῖρας προσῆλθον οἱ κήρυκες τῶν ἡττηθέντων ὑπὸ τοῦ Αἰνείου ὅπως ζητήσωσι τοὺς νεκροὺς των. Κλάδον Ἐ. ἐλάμβανον ὡς γέρας οἱ νικῶντες ἀγωνισταί, κλάδον δὲ Κοτίνου οἱ ὀλυμπιονίκαι⁽²⁾. Ἐτέρα διαφορά Ἀγριελίας ὀνομαζέτο Εἰρεσιώνη, ἐκ (αλλῶν δὲ τοιαύτης Ἐ. κατασκευάζοντο στέφανοι περιφερόμενοι εἰς τινὰς ἐορτὰς καὶ ἀκολούθως διατηρούμενοι εἰς τὰς οἰκίας τῶν Ἀθηναίων ὡς «φυλακτὸν», ὅθεν καὶ τὸ τοῦ Ἀριστοφάνους (ἐν «Πλούτῳ») 1054 «Ὡσπερ παλαιὰν εἰρεσιώνην καύσεται»⁽³⁾.

(1) Τῶν ἐρυθρῶν βραμβακερῶν ὑφασμάτων τῶν λεγομένων πανιῶν τοῦ λαδιοῦ.

(2) «Κατὰ δὲ τὸν ὀπισθόδομον (τῆς Ἄλτεως τοῦ Λεωνίδαίου) μάλιστα εἶστιν ἐν δεξιῇ πεφυκὼς κότινος. Καλεῖται δὲ έλαία καλλιπέθανος, καὶ τῶς νικῶσι τὰ ὀλύμπια καθέστηκεν ἀπ' αὐτῆς δίδοσθαι τοὺς στεφάνους» (Παυσανίας, 5, 15, 3).

(3) Ἄλλὰ καὶ σήμερον, ἐλλείψει Δάφνης καὶ Φοίνικος, θαλλοὶ Ἐ. διανέμονται

Κατὰ τὰ Παναθηναία οἱ «θαλλοφόροι» ἔφερον κλάδους «Μορίας Ἐλαιίας» (Ξενοφώντας «Συμπόσιον» 4,17), Μορία δὲ ὠνομάζετο ἢ κατὰ τὸν μῦθον φυτευθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἡμερος Ἐ. ἤτις ἐθεωρεῖτο ἱερά προσφανῶς διότι ἦτο ἡ πρώτη ἡμερος Ἐ. ἦν τὸ Ἄστυ τῆς Παλλῆδος ἀπέκτησε. Ἐκ τοῦ δ.δὲ τούτου βεβαίως προέκυψαν αἱ ἄλλαι παρὰ τὰς Ἀθῆνας, καὶ ἰδίως παρὰ τὴν Ἀκαδημίαν, Μορίαὶ Ἐλαιαί, αἱ ὅποια ἐθεωροῦντο ὡσαύτως ἱεραὶ καὶ περὶ τῆς συντηρήσεως τῶν ὁπίων καὶ τοῦ τρόπου τῆς συγκομιδῆς καὶ διαθήσεως τοῦ προϊόντος αὐτῶν ὁ Ἀριστοτέλης ἐν «Ἀθηναίων πολιτείᾳ» (κεφλ. 60) λέγει· τὰ ἐξῆς :

«Οὗτοι δὲ (οἱ ἀθλοθέται) δοκιμασθέντες ἄρχουσι τέτταρα ἔτη, καὶ διοικοῦσι τὴν τε πομπὴν τῶν Παναθηναίων καὶ τὸν ἀγῶνα τῆς μουσικῆς καὶ τὸν γυμνικὸν ἀγῶνα καὶ τὴν ἵπποδρομίαν, καὶ τὸν πέπλοιο ποιοῦνται, καὶ τοὺς ἀμφορεῖς ποιοῦνται μετὰ τῆς βουλῆς, καὶ τὸ ἔλαιον τοῖς ἀθληταῖς ἀποδιδόασιν. Συλλέγεται δὲ τὸ ἔλαιον ἀπὸ τῶν μοριῶν· εἰσπράττει δὲ τοὺς τὰ χωρία κεκτημένους (1) ἐν οἷς αἱ μορίαὶ εἰσὶν ὁ ἄρχων, τριῖνμιχοτύλια ἀπὸ τοῦ στελέχους ἐκάστου. Πρότερον δ' ἐπόλει τὸν καρπὸν ἢ πόλις· καὶ εἴ τις ἐξωρούσειεν ἔλαιον μορίαν ἢ κατὰξειεν, ἔκρινεν ἢ ἐξ Ἀρείου πάγου βουλή, καὶ εἴ του κατάγνοιη, θανάτῳ τοῦτον ἐζημίουν. Ἐξ οὗ δὲ τὸ ἔλαιον ὁ τὸ χωρίον κεκτημένος ἀποτείνει, ὁ μὲν νόμος ἐστίν· ἢ δὲ κρίσις καταλέλυται. Τὸ δὲ ἔλαιον ἐκ τοῦ κτήματος, οὐκ ἀπὸ τῶν στελεγῶν, ἐστὶ τῇ πόλει. Συλλέξας οὖν ὁ ἄρχων τὸ ἐφ' ἑαυτοῦ γιγνόμενον, τοῖς ταμίαις παραδίδωσιν εἰς Ἀκρόπολιν, καὶ οὐκ ἐστὶν ἀναθῆναι πρότερον εἰς Ἀρείον πάγον πρὶν ἢν ἄπην παραδῶ τοῖς ταμίαις. Οἱ δὲ ταμίαι τὸν μὲν ἄλλον χρόνον τηροῦσιν ἐν Ἀκροπόλει, τοῖς δὲ Παναθηναίοις ἀπομετροῦσι τοῖς ἀθλοθέταις, οἱ δ' ἀθλοθέται τοῖς νικῶσι τῶν ἀγωνιστῶν. Ἔστι γὰρ ἄλλα τοῖς μὲν τὴν μουσικὴν νικῶσιν ἀργύρια καὶ χρυσία, τοῖς δὲ τὸν γυμνικὸν ἀγῶνα καὶ τὴν ἵπποδρομίαν ἔλαιον». Ἐνομάσθησαν δὲ κατὰ τὸν σχολιαστὴν τοῦ Ἀριστοτέλους Μορίαὶ αἱ ἡμεροὶ αὐτῶν Ἐ. «διὰ τὸ πάντα ἄνθρωπον κεκτημένον Ἐλαιίας ἀναγκάζεσθαι μέρος τι παραγγεῖν εἰς τὰ Παναθηναία».

Κατὰ τὴν παράδοσιν ἡ ἡμερος Ἐ. ἀρχικῶς εὐρέθη εἰς τὰς Ἀθῆνας, ἐντεῦθεν δὲ διεδόθη εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα. «Ἐν Ἀθῆναις εὐρεθῆναι λέγουσι πρῶτον τὴν Ἐλαιάν καὶ τὴν Συκῆν» λέγει ὁ Αἰλιανὸς (Ποικ. ἱστρ. 3.38), βασιζό-

εἰς τινὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Βαίων (β.λ.). Κλάδοι Ἐ. ἀναρπῶνται ἐπὶ τῶν θυρῶν τῶν οἰκιῶν ἐν αἷς πωλεῖται οἶνος.

(1) Ἐκ τῆς φράσεως «τοὺς τὰ χωρία κεκτημένους», ὡς καὶ ἐκ τοῦ «ἀνοτέρω ἀναφερομένου ὅτι ὁ ἐκρίζων ἢ κόπτων μορίαν Ἐ. ἐζημιούτο «θανάτῳ», ἐξάγεται ὅτι αἱ μὲν Ἐλαιαὶ ἀνῆκον τῇ πόλει ἢ δὲ γῆ ἐφ' ἧς αὐταὶ ἐφύοντο εἰς ἰδιώτας· ἢ συνήθεια αὕτη τῆς διπλῆς οὕτως εἰπεῖν κυριότητος πεφυτευμένου ἀγροῦ σώζεται μέχρι σήμερον καὶ ἐν Ἀττικῇ καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ταυτὰ εἶνε τὰ καλογορικά λεγόμενα ἠμπέλια καὶ οἱ καλογορικοὶ ἐλαιῶνες.

μενος φαίνεται εἰς τὸ ἐπόμενον χωρίον τοῦ Ἡροδότου : « Ἐπειρώτεον ὦν οἱ Ἐπιδαύριοι, κότερα γαλακῶ ποιεῖωνται τὰ ἀγάλματα ἢ λίθου· ἢ δὲ Πυθία οὐδέτερα τούτων ἔα, ἀλλὰ ζύλου ἡμέρης ἑλαίης. Ἐδέοντο ὦν οἱ Ἐπιδαύριοι Ἀθηναίων ἑλαίην σφι δοῦναι ταμέσθαι, ἱεροτάτας δὴ ἐκείνας νομίζοντες εἶνε. Λέγεται δὲ καὶ ὡς ἑλαῖαι ἦσαν ἄλλοθι· γῆς οὐδαμοῦ κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ἢ ἐν Ἀθήγησι » (5, 82). Σαφέστατα ἀποφαίνεται ὑπὲρ τῆς ἀθηναϊκῆς ἰθαγ. τῆς ἡμέρου Ἐ. καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἐν τῷ « Οἰδίποδι ἐν Κολωνῶ », ἐνθα ὁ γορὸς ἐξυμνῶν τὰ πλεονεκτήματα τοῦ Ἄστεως τῆς Παλλάδος λέγει : « Θάλλει δὲ εἰς τὴν γῶραν ταύτην ἡ γλαυκὴ παιδοτρόφος Ἐλαία, φύτευμα γηγενές, ἀχειροποίητον, ἀντικείμενον φόβου τῶν πολεμίων ὅπλων, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε ἕως τώρα ἤκουσα νὰ ἐβλάστησεν εἰς τὴν Ἀσίαν οὐδ' εἰς τὴν μεγάλην δωρικὴν νῆσον τοῦ Πέλοπος· τὸ δένδρον τοῦτο οὐδεὶς ἄρχων, οὔτε γέρον οὔτε νέος, θὰ καταστρέψῃ διότι ὁ πάντοτε βλέπων ὀφθαλμὸς τοῦ Μορίου Διὸς καὶ ἡ γλαυκῶπις Ἀθηναῖα προστατεύουσιν αὐτὸ » (1).

Ἐντούτοις φαίνεται ὅτι ἡ ἡμερος Ἐ. ἦτο γνωστὴ εἰς τοὺς Ἐβραίους (τὴν ὠνόμαζον *Σαϊτ* ἢ *Ζεϊτ*, ὅθεν καὶ τὸ τουρ. *Ζεϊτοῦν*) εἰς ἐποχὴν πολὺ προγενεστέρην τῆς τοῦ Οἰδίποδος, πιθανὸν καὶ πρὸ τῆς τοῦ κατακλισμοῦ τοῦ Δευκαλίωνος, ὅστις κατακλισμὸς εἶνε αὐτὸς οὗτος ὁ τῆς Π. Δι. αἰθῆς, καθ' ὃν φύλλον Ἐλαίας ἐκόμισεν εἰς τὴν κιβωτὸν ἢ ὑπὸ τοῦ Νῶε ἐκπεμφθεῖσα περιστερὰ ἐπομένως ἐκ τῆς Παλαιστίνης, τῆς Συρίας ἢ τῆς Φοινίκης πρέπει νὰ εἰσῆλθῃ τὸ πρῶτον εἰς τὴν Ἀττικὴν τὸ δένδρον τοῦτο. Ποῖος ὁ κομίσας καὶ φυτεύσας τὴν πρώτην ἡμερον Ἐ., τὴν *Μορίαν*, εἰς τὴν Ἀκρόπολιν; Ἡ παράδοσις ἀναφέρει τὴν Ἀθηναῖαν (2). Ὁ εἰ-

- (1) « Ἔστιν δ' οἶον ἐγὼ γὰρ Ἀσίας οὐκ ἐπακούω,
 Οὐδ' ἐν τῇ μεγάλῃ Δωριδί νάσω Πέλοπος
 Πώποτε βλαστὸν
 Φύτευμα· ἀχειρωτόν, αὐτόποιον,
 Ἐγγέων φόβημα δαίτων,
 Ὅ τῃδε θάλλει μέγιστα χώρα,
 Γλαυκᾶς παιδοτρόφου φύλλον ἑλαίας·
 Τὸ μὲν τις οὔτε νεαρός οὔτε γῆρας
 Σημαίνων ἀλιώσει χειρὶ πέρσας, ὃ γὰρ εἰσαιέν ὄρων κύκλος
 Λεύσσει νιν Μορίου Διὸς γὰ γλαυκῶπις Ἀθάνα ».

(Οἰδ. ἐπὶ Κολ. 694—705).

(2) Ἔστι ἐν τῇ ἀκροπόλει ταύτῃ Ἐρεχθῆος τοῦ γηγενέος λεγομένου εἶναι γῆρας, ἐν τῷ ἐλαίῃ τε καὶ θάλασσα ἐνι, τὰ λόγος παρ' Ἀθηναίων Πασειδῶνά τε καὶ Ἀθηναίην ἐρίσαντας περὶ τῆς χώρας μαρτύρια θέσθαι. Ταύτην ὦν τὴν ἐλαίην ἅμα τῷ ἄλλῳ ἱρῷ κατέλαβε ἐμπρησθῆνα· ὑπὸ τῶν βαρβάρων· δευτέρῃ δὲ ἡμέρῃ ἀπὸ τῆς ἐμπρησίας Ἀθηναίων οἱ θύειν ὑπὸ βασιλέος κελευόμενοι ὡς ἀνέβησαν ἐς τὸ ἱερόν, ὤρεον βλαστὸν ἐκ τοῦ στελέγους ὅσον τε πηγμαῖον ἀναδεδραμηκότα» (Ἡροδ. 8, 55).

σαγαγών δὲ τὴν ἡμερον Ἐ. εἰς τὰς Ἀθήνας πρέπει νὰ ᾔητο καὶ ὁ διδάξας τοὺς Ἀθηναίους τὴν χρησιμότητα τοῦ δένδρου. Ἐντύτοις κατὰ τινα μῦθον ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Πλινίου ὁ ἐπινοήσας τὴν καλλιέργειαν τῆς Ἐ., τὸ ἐλαιοτριβεῖον καὶ τὸ ἐλαιοπιεστήριον εἶνε ὁ Ἀρισταῖος, υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Κυρήνης.

Ὅπως προστατευθῆ δὲ βεβαίως τὸ δ. καὶ ὅπως ἐνθαρρυνθῆ ἡ διάδοσις αὐτοῦ ἀπεδόθη εἰς αὐτὸ θεῖα καταγωγή, διὸ διεδόθη καὶ ἐπιστεύθη, ὅτι ἡ γλαυκὴ παιδοτρόφος Ἐλαία ᾔητο φύτευμα γηγενές, ἰχαιοποιήτον καὶ ἐλατρεῦτο ὡς τοιοῦτον. Ἡ λατρεία τῆς Ἐ. ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων διήρκεσεν ἐπὶ αἰῶνας· ἀπετέλει δὲ ἡ ἐλαιοφυτεία εἰς τὰ περίξ τῶν Ἀθηνῶν τὴν μᾶλλον προσοδοφόρον καλλιέργειαν μέχρι τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ὁποίου οἱ προύχοντες τοῦ Ἄστεως ἡμιλλῶντο τις ν' ἀποκτήσῃ τὰ πλείοτερα καὶ τὰ μᾶλλον προσοδοφόρα Ἐλαιόδένδρα· τὴν ὑπεροχὴν δὲ τότε φαίνεται ὅτι εἶχεν ὁ Προκόπιος Βενιζέλος, διὸ οἱ συμπολιταὶ του τὸν παρωνύμαζον **Ληρόπη** (ἀντὶ Προκόπη), θέλοντες διὰ τῆς παρωνυμίας ταύτης νὰ φανερώσωσι τὴν εἰς τὰ Ἐλαιόδένδρα ὑπεροχὴν του. Ἄλλ' ἀπὸ τῆς γενικεύσεως τῆς χρήσεως τοῦ πετρελαίου, τοῦ φωταερίου καὶ τῶν ἄλλων φωτιστικῶν καὶ βιομηχανικῶν ἐλαίων (καὶ ἰδίως τοῦ βυμβακελαίου καὶ τοῦ ἀραβοσιτελαίου) ἡ βασιλεία τῆς Ἐλαίας ἤρχισε κλονιζομένη πανταχοῦ καὶ δὴ καὶ περὶ τὰς Ἀθήνας, ἧς ὁ ἐλαιὸν ὄχι μόνον ἔπαυσεν ἐπεκτεινόμενος, ἀλλὰ καὶ ἤρχισε νὰ περιστέλλεται. Ἀλλὰ τὴν ἐπέκτασιν καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν ἀκεραιότητα τοῦ γηραιοῦ ἐλαιῶνος τῶν Ἀθηνῶν κατέστησεν ἀδύνατον καὶ ἕτερον αἴτιον. Καθ' ὅσον ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως ἠῤῥανε κατὰ τοσοῦτον αἰ περὶ ταύτην ἀσχεπεῖς γαῖαι ἀπέβαινον ἀνεπικρεῖς πρὸς παραγωγὴν τῶν ἀναγκασιούτων τῆ πόλει σανῶν καὶ κηπουρικῶν προϊόντων, τῶν ὁποίων ἡ παραγωγή παρὰ τοῖς μεγάλοις κέντροις εἶνε πανταχοῦ πολὺ μᾶλλον ἐπικερδῆς ἢ ἡ τοῦ ἐλελαίου καὶ τῶν ἐλαίων. Ἐτέμοντο λοιπὸν καὶ ἐξακολουθητικῶς τέμνονται αἱ Ἐ. (ἐκ τοῦ ζύλου καὶ τοῦ φύλλου τῶν ὁποίων ἀπολαμβάνει ὁ κτηματίας οὐχὶ ἀσήμαντον χρηματικὸν ποσόν) ὅπως χρησιμοποιῶνται αἱ ὑπ' αὐτῶν κατεχόμενα γαῖαι πρὸς καλλιέργειαν εἰδῶν μᾶλλον προσοδοφόρων· ὑπέστη δ. δ. καὶ ἐξακολουθεῖ ὑφιστάμενος ὁ ἐλαιὸν τῶν Ἀθηνῶν τὰς συντείας τοῦ νόμου τοῦ διέποντος πᾶσαν ἐπιχείρησιν καὶ ἰδίως ἐπιχειρήσιν γεωργικὴν, τοῦ ἐπιβάλλοντος τὴν ἀντικατάστασιν ἐνὸς εἴδους ὑπὸ ἑτέρου μᾶλλον προσοδοφόρου.

Ἡ Ἐ. εἶνε δένδρον παραβλαστικόν, ἡ ζωτικότητα τῆς ῥίζης του εἶνε μεγίστη· ὁ κορμὸς τοῦ δένδρου δυνατόν νὰ καταστραφῆ ὑπὸ τοῦ πυρός, ὑπὸ τοῦ ψύχους, ὑπὸ ἐντόμων ἢ ἄλλων παρασίτων προκαλούντων τὴν βαθμιαίαν φθορὰν αὐτοῦ, ἢ τέλος νὰ ταμη· ἀλλ' ἡ ῥίζα εἰς πρόσφορον ἔδαφος (πρωτίστως μὴ κάθυγρον) διατηρεῖται ἐπ' ἄπειρον, ἀναδίδουσα ἐκάστοτε νέους βλαστοὺς, ἐξ ὧν ὁ ἐπικρατῶν μορφοῦται σὺν τῷ χρόνῳ εἰς κορμὸν δένδρου εὐθαλοῦς. Ἐντεῦθεν δυνάμεθα νὰ εἰκασώμεν ὅτι πολλοὶ τῶν σήμερον ὑπαρχόντων ἐλαιῶνων εἶνε αὐτοὶ οὗτοι οἱ πρὸ χιλιάδων ἐτῶν φυτευθέντες. Τοιοῦτοι δὲ πρέπει νὰ ᾔηνε οἱ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἄλλων μερῶν τῆς Ἑλλάδος ἐλαιῶνες, ὡς καὶ ὁ πρὸ τὰ Ἱερσόλυμα (ἐπὶ τοῦ ἔθρους τῶν

έλαιων»). Ἐντελῶς ὅμως ἀστήρικτος εἶνε ἡ γνώμη τῶν φρονούντων ὅτι οἱ κορμοὶ τῶν δένδρων τῶν ἀπαρτιζόντων τοὺς ἐλαιῶνας τούτους εἶνε αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἀρχικῶς ἀναπτυχθέντες, διότι, ὡς γνωστόν, πάντων τῶν παλαιωτέρων τούτων δένδρων οἱ κορμοὶ ἐξωτερικῶς μὲν οὐδὲν σημεῖον πρὸς βεβαίωσιν τῆς ἡλικίας τῶν φέρουσι, τεμνόμενοι δὲ ὀριζοντιῶς ὅπως ἐξακριβωθῆ αὕτη διὰ τῆς καταμετρήσεως τῶν δακτυλίων, εὐρίσκονται πάντες κοῖλοι, φθειρομένου τοῦ ἐγκαρδίου αὐτῶν ξύλου ὑπὸ τοῦ πανδαμάτορος χρόνου.

Οὐχ ἤττον καὶ εἰς τὸν παρὰ τὰς Ἀθήνας ἐλαιῶνα καὶ εἰς ἄλλους ἀνά τὴν Ἑλλάδα μὴ καταστραφέντας κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις τοῦ 1685 καὶ 1821, ὡς καὶ εἰς πολλοὺς ἐλαιῶνας ἄλλων παραμ. χωρῶν, ἀπαντῶσι δένδρα, ὧν οἱ κορμοὶ πρέπει ν' ἀριθμῶσι πολλῶν αἰῶνων βίον. Τοιαύτη εἶνε βεβαίως ἡ ἔξωθεν τῶν Ἀθηναίων καὶ παρὰ τὴν Ἱερὰν ὁδὸν φουομένη γηραιὰ Ἐλαία, ἡ κατὰ πολὺ ἀμφιβόλου ἀκριθείας παράδοσιν τῶν αὐτογόνων Ἀθηναίων φυτευθεῖσα ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Περικλέους ἢ τοῦ Πλάτωνος. Τεσσάρων ἢ πέντε αἰῶνων βίον ἀριθμοῦσιν οἱ κορμοὶ πολλῶν Ἐ. τῶν ἐπὶ ἐνετοκρατίας καταρτισθέντων ἐλαιῶνων τῆς Ἑπτανήσου καὶ τῆς Κύπρου. Αἱ τοιαῦται Ἐ. ἐν Κύπρῳ ὀνομάζονται ὑπὸ τῶν νησιωτῶν Φραγκολῆές, δ.δ. Ἐ. φυτευθεῖσα ὑπὸ τῶν Φράγκων ἢ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς αὐτῶν.

Εὐδοκιμεῖ δὲ τὸ δένδρον τοῦτο εἰς πᾶσαν γῆν (πλὴν τῶν καθύγρων) καὶ ἰδίως εἰς ἀσβεστούχους γαίας, ἀλλ' ἔχει ἀνάγκη κλίματος εὐκραοῦς· διὸ βλέπομεν τὴν Ἐ. εὐδοκίμως καὶ ἐκτενῶς καλλιεργούμενην ἀπὸ αἰῶνων εἰς πᾶσας σχεδὸν τὰς παραμ. χώρας τὰς πρὸς νότον τῆς 46ης μοίρας Β.Π. κειμένας, ὡς λ. χ. εἰς πᾶσας τὰς νήσους τῆς Μεσογείου, εἰς τὴν Ἰσπανίαν, τὴν μεσημ. Γαλίαν, τὴν Ἰταλίαν, τὴν Δαλματίαν, τὴν Ἑλλάδα, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Συρίαν καὶ εἰς τὰ βόρεια περὶ τῆς Ἀφρικῆς, εἰς τὰ ὁποῖα, ἐὰν δὲν εἶνε ἰθαγενής, πρέπει νὰ εἰσῆχθῃ ἀπὸ παναρχαιοτάτης ἐποχῆς, διότι κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (4, 195) οἱ Καρχιδόνιοι ἀνέφερον τὴν παρὰ τὴν Λιβύην μακρὰν νῆσον Κύβανιν ὡς «ἐλαιῶν τε μεστὴν καὶ ἀμπέλων». Παλαιῶθεν ὡσαύτως καλλιεργεῖται ἡ Ἐ. καὶ εἰς τὴν Πορτογαλίαν. Ἀπὸ τινῶν ἐτῶν τὸ δένδρον τοῦτο εἰσαχθὲν καλλιεργεῖται ἤδη ἐπιτυχῶς καὶ εἰς τινὰ μέρη τῆς Καλλιφορνιας, τῆς Φλωρίδος, τῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς Εὐέλπιδος Ἀφρας. Ἀλλ' εἰς πᾶσας τὰς χώρας ταύτας οὐδέποτε ἀπαντᾷ ἡ Ἐλαία εἰς τόπους ὑψηλοτέρους τῶν 1000 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, οὐδ' ἀπομακρύνεται πολὺ ταύτης, ὡς ἄλλως παρετηρήθη καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καθ' ἃ μαρτυρεῖ καὶ ὁ Θεόφρ. λέγων: «οὐ γὰρ φασι δύνασθαι φύεσθαι καὶ βλαστάνειν (ὁ Θύμος) ἔπου μὴ ἀναπνοῆ διίκνειται ἢ ἀπὸ τῆς θαλάττης· δι' ὃ οὐδ' ἐν Ἀρκαδίᾳ γίνεται.... Παραπλήσιον οὖν τὸ συμβαῖνον τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς ἐλάας· οὐδὲ γὰρ οὐδ' ἐκεῖνη δοκεῖ τριακοσίων σταδίων ἀπὸ θαλάττης ἐπάνω φύεσθαι» (Φ. Ἰ. 6, 2, 4).

Φυτεύονται δὲ συνήθως αἱ Ἐλαῖαι συγκεντρωμένα ἰσοῦς ἐπὶ μεγάλων ἐκτάσεων, τῶν ἀποτελοῦσάν τοὺς ἐλαιῶνας, οἵτινες ἀπαρτίζονται ἀπὸ πολλὰ κτήματα ἀνήκοντα εἰς διαφόρους καὶ λεγόμενα ἐλαιοστάσια ἢ ἐλαιοτόπια (ἐλαιοπεριβό-

λια ἢ ἐλαιοπετρίβολα ὀνομάζονται συνήθως μικραὶ ἐκτάσεις πεφυτευμέναι μὲ Ἐ. καὶ πεφραγμέναι). Εἶνε δὲ ἐνίοτε παρ' ἡμῖν ἄλλος μὲν ὁ κύριος καὶ νομεύς τοῦ δένδρου καὶ ἄλλος ὁ τῆς γῆς ἐφ' ἧς τοῦτο φύτεται (βλ. σελ. 266). Τοὺς μάλ- λον ἐκτεταμένους ἐλαιῶνας κέκτηται σήμερον ἡ Ἰσπανία ἐνθα γαῖα: πλέον τῶν 12 ἑκατομ. στρεμμάτων κατέχονται ὑπὸ τῆς Ἐ. Ἐκ πληροφοριῶν συγκεντρω- θεισῶν τῷ 1887 προέκυψεν ὅτι ἡ Ἑλλάς κέκτηται περὶ τὰ 15 ἑκατομ. Ἐλαιό- δένδρα κατέχοντα ἐπιφάνειαν 1,800,000 ὡς ἔγγιστα στρεμμάτων, ἐπομένως εἰς ἕκαστον στρ. ἀναλογούσιν ἀνά 8 δένδρα. Ἐὰν ὑπολογίσωμεν ὡς μέσον ὄρον τῆς εἰς ἔλαιον ἐτησίαις ἀποδόσεως ἐκάστου Ἐλαιοδένδρου δύο ὀκάδας, ἡ ὀλικὴ παρα- γωγὴ ἐλαίου ἔπρεπε ν' ἀνέρχεται: εἰς 30,000,000 ὀκ. ὡς ἔγγιστα. Ἐντούτοις ἡ μέση ἐτησίαις παραγωγὴ ἐλαίου ἐν Ἑλλάδι εἶνε πολὺ κατωτέρα, διότι σπουδαῖον μέρος τοῦ προϊόντος καταναλίσκεται ἐπιτοπίως ἢ ἐξάγεται τῆς γῶρας ἐν μορ- φῇ ἐλαιῶν. Ὑπολογίζεται ὅτι ὁ κατὰ τὴν δεκαετίαν 1877—1906 μέσος ὄρος τῆς ἐτησίαις ἐξαγωγῆς ἐλαίου μὲν ἀνῆλθεν εἰς τέσσαρα ἑκατομ. ὀκ. ὡς ἔγγιστα, ἐ- λαιῶν δὲ εἰς δύο περίπου ἑκατομμύρια. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ ἐξαγωγὴ πρωτί- στως ἐλαίου δυνατὸν ν' αὐξήσῃ σημαντικῶς εἰάν ἐνθάρρυνθῇ νομοθετικῶς ἀφ' ἐνός μὲν ὁ ἐμβολιασμὸς τῶν ἀπειραρίθμων Ἀγριελαίων, αἵτινες ὑπάρχουσιν εἰσέτι εἰς πλείστα σημεῖα τῆς γῶρας, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἡ βελτίωσις τῆς ποιότητος τοῦ προϊ- όντος.

Οἱ σπουδαιότεροι ἐλαιῶνες τῆς Ἑλλάδος εἶνε οἱ τῆς Ἀττικῆς, τῆς Περνασ- σίδος, τῆς Εὐβοίας, τοῦ Πηλίου, τῆς Ἄρτης, τῆς Αἰτωλίας, τῆς Ἐπτανήσου καὶ τῆς Πελοποννήσου. Πρὸ τοῦ 1864 μέγα μέρος τῶν ἐλαιῶνων τῆς τότε Ἑλλά-δος ἀνήκεν εἰς τὸ Δημόσιον, τὸ ὅποιον ἐμίσθωνεν αὐτοὺς πολυετῶς συμφώνως πρὸς τὸν νόμον ΣΝΗ'. Ἐκτοτε πάντα σχεδὸν τὰ δημόσια ταῦτα κτήματα ἐκποιτηθέντα περιῆλθον εἰς τὴν κυριότητα ἰδιωτῶν οἵτινες τὰ κατέστησαν κτήματα πράγματι προσοδοφόρα. Τα αὐτὸ μέτρον νομιζομεν ὅτι ὤφειλε νὰ ληφθῇ, ὑπὸ εἰδικούς βε- θαίως ὄρους, δι' ἐκεῖνα τὰ δημόσια κτήματα εἰς τὰ ὅποια φύονται πυκνῶς Ἀγριε- λαῖται (πέντε τουλάχιστον κατὰ στρέμμα) καὶ τὰ ὅποια ἤδη, χαρακτηριζόμενα ὡς δάση χωρὶς νὰ ἦνε πράγματι τοιαῦτα, οὐδεμίαν ἢ ἐλαχίστην παρέχουσιν εἰς τὸ Δημόσιον πρόσδοον. Εἶνε προσέτι ἀπαραίτητος ἡ ἐνθάρρυνσις τῆς βελτιώσεως τῆς ποιότητος τοῦ ἐλαίου διὰ τῆς παροχῆς βραβείων χρηματικῶν εἰς τοὺς προ- μηθευομένους καὶ χρησιμοποιούντας ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν τελειότερα ὄργανα πρὸς τριβὴν καὶ ἐκθλίψιν τῶν ἐλαιῶν καὶ πρὸς διήθησιν καὶ συντήρησιν τοῦ ἐλαίου.

Τὰ ἑλληνικὰ ἔλαια εἶνε κατὰ γενικὸν κανόνα κατωτέρας ποιότητος, διὸ καὶ ἐπιτυχάνουσιν ὑποδεεστέρως τιμὰς εἰς τὰς ἀγοράς τῆς Εὐρώπης. Σήμερον τὰ παν- ταχοῦ προτιμώμενα πρὸς βρῶσιν καὶ πρὸς λίπανσιν μηχανῶν ἔλαια εἶνε τὰ περιέ- χοντα ὅσω τὸ δυνατὸν μικροτέρην ποσότητα ὀξέων καὶ γλισχράσματος (mucilla- ge), καὶ δι' ἄλλους μὲν λόγους, ἀλλὰ καὶ διότι τὰ τοιαῦτα ἔλαια καὶ ἀκοπώτε- ρον καὶ ἐπὶ μακρότερον χρόνον διατηροῦνται ἀναλλοίωτα (δὲν ταγγίζουσι). Εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν ἐμπόριον τὰ ἔλαια τὰ περιέχοντα πλέον τῶν 3 0/0 ὀξέα δὲν θεωροῦν-

ται βρώσιμα οὔτε κατάλληλα πρὸς λίπανσιν μηχανῶν τοιαῦτα δὲ ἔλαια ταγγίζουσι ταχέως. Διακρίνονται: δὲ ταῦτα ὄχι μόνον ἐκ τῆς γεύσεως, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς εἰς αὐτὰ παρουσίας διαφόρων μικροοργανισμῶν καὶ ἰδίως τῶν Μικρομυκήτων *Penicillium glaucum* καὶ *Phycomyces niteus* (βλ. Εὐρώτες).

Τὰ παχρόσμιον φήμην χρίζονται πρὸς βρώσιν ἑλέλαια εἶνε τὰ ἐκλεκτότερα τῆς μεσημ. Γαλλίας (καὶ ἰδίως τὰ τῆς Νικκίας) καὶ τῆς ἐν Ἰταλίᾳ Λούκας. Ταῦτα οὐδέποτε ἐνέχουσι πλέον τοῦ 1 % ὀξέα. Ἄξιον μνείας διὰ τὸν ὅλως εἰδικὸν τρόπον τῆς κατασκευῆς του εἶνε τὸ ἔλαιον μερῶν τινῶν τῆς Πάρου (ἐν Κύπρῳ). Αἱ κατὰ Σεπτέμβριον συνήθως συλλεγόμεναι ἡμίωροι ἐλαίαι ἀλθιόνονται καὶ ἐκθλίβονται ἀφ' οὗ προηγουμένως ζεματισθῶσι, σωρευθῶσιν ἐν ἀποθήκῃ ὅπως ὑποστῶσιν ἑλαφρὰν ζύμωσιν καὶ ἀκολούθως ἀπλωθῶσιν ἐπὶ δώματος, ἔθθα, τῇ βοήθειᾳ τῆς θερμότητος τοῦ ἡλίου, ἀποβάλλουσι τὸ πλεῖστον τοῦ ἐν αὐταῖς ὕδατος καὶ ξυτιδοῦνται. Τὸ ἐκ τοιούτων ἐλαίων ἐπιτυγχανόμενον ἔλαιον ἔχει χροῖα σχεδὸν μέλαν καὶ γεῦσιν ἐμπυρευματικῆν, οὐχὶ βεβαίως εὐστομον. Ἡ συνήθεια αὕτη πρέπει νὰ ἐπεκράτησεν αὐτόθι ἀπὸ ἐποχῆς καθ' ἣν ἡ καρποφορία τῶν ἐλαιοδένδρων ἐξημεθνεῖτο ὑπὸ τῆς προσβολῆς τοῦ σκώληκος τῆς σαρκίς ἢ τοῦ τοῦ πυρῆνος τῆς ἐλαίας, διότι ἀμφότεροι οἱ σκώληκες οὗτοι (β.κ.) ἤδη σπανιώτατα ἀπαντῶσιν εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη εἰς τὰ ὅποια ὁ τρόπος οὗτος τῆς λήψεως τοῦ ἐλαίου συνήθίζεται.

Τὰ μετὰ τὴν λήψιν τοῦ ἐλαίου στερεὰ ὑπολείμματα, ἦτοι: τὰ στέμφυλα (τὰ κν. ληοκόκκια καὶ ἐν Κύπρῳ τζίβανα ἢ πυρήνια), ἢ ὡς ἐπεκράτησε νὰ ὀνομάζωνται: ταῦτα ὁ ἐλαιοπυρῆν, ἐγκλείουσιν εἰσέτι ποσότητά τινα (5=10 %) κατωτέρως ποιότητος ἐλαίου, τοῦ ὀνομαζομένου **πυρινελαίου** καὶ χρησιμοποιουμένου ἰδίως πρὸς κατασκευὴν σάπωνος. Ἡ τῇ βοήθειᾳ διθειούχου ἀνθρακος (βλ. σελ. 94) λήψις τοῦ ἐλαίου τούτου ἀποτελεῖ βιομηχανίαν ἀνθοῦσαν παρ' ἡμῖν. Τὰ διὰ τῆς μεθόδου ταύτης ἐξαντλούμενα στέμφυλα συνήθως χρησιμοποιοῦνται ὡς καύσιμος ὕλη, δύναται: δὲ νὰ χρησιμεύσωσιν ἐπωφελέστερον ὡς λίπασμα πρόσφορον ἰδίως διὰ τὴν Ἐ. Τὰ μὴ κατεργασθέντα διὰ τοῦ διθειούχου ἀνθρακος στέμφυλα πολλὰχρὸς χρησιμοποιοῦνται ὡς τροφή τῶν αἰγοπροβάτων καὶ ἰδίως τῶν γοίρων. Ἄλλ' ὡς τροφή τῶν κτηνῶν τούτων καταλληλότερος εἶνε ὁ πλακοῦς ὁ προερχόμενος ἐκ τῆς ἐκθλίψεως τῆς ἐλαίας δι' εἰδικῶν μηχανημάτων (β.κ.) ἀποχωριζόντων τὴν σάρκα ἀπὸ τοῦ πυρῆνος.

Ἡ Ἐ. πολλαπλ. διὰ σπορᾶς, διὰ γόγγρων, διὰ παραφυάδων καὶ διὰ μοσχευμάτων. Τὰ ἐκ σπορᾶς προερχόμενα Ἐλαιόφυτα καὶ μακροβιώτερα εἶνε καὶ πολυκαρπότερα καὶ πλειότερον ἀντέχουσιν εἰς τὸ ψῦχος, εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ εἰς τὰς νόσους. Εἶνε δὲ ἢ διὰ σπορᾶς πολλαπλ. τῆς Ἐ. τεγγητῆ καὶ φυσικῆ. Ἡ τεγγητῆ σπορὰ γίνεται ὡς ἐξῆς: Πρὸς σπορὰν λαμβάνονται ἐλαίαι ἀγρίων κατὰ προτίμησιν δένδρων, πλήρως δὲ ὄριμοι, συλλεγόμεναι ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ὅταν ἀφ' ἐαυτῶν πίπτωσιν ἀπὸ τοῦ δένδρου. Ἄλλ' οἱ πυρῆνες τῶν ἐλαίων, ἕνεκα τῆς σκληρότητος τοῦ ξυλώδους περιβλήματός των, σπειρόμενοι ὡς ἔχουσι, συνήθως βλαστά-

νοισι μετά διετιάν ἢ καὶ τριετιάν, διό, ὅπως κατορθωθῆ ἢ βλάστησίς των ἐντός τοῦ ἔτους, πρὸ τῆς σποράς ἢ θραύονται, ἢ ἀποκόπτεται διὰ κηπουρικής ψαλίδος τὸ ὀξύτερον ἄκρον των, ἢ εἰσάγονται καὶ ἀφίενται ἐπὶ εἰκοσιτετράωρον ἐντός πυκνῆς διαλύσεως τέφρας ζυλανθράκων, ἧτις διάλυσις συντελεῖ εἰς τὴν μαλάκυσιν τοῦ ζυλώδους περιβλήματος καὶ ἰδίως εἰς τὴν τροπὴν εἰς σάπωνα τῆς ἐλαιώδους οὐσίας ἧτις πάντοτε περιβάλλει τὸν πυρῆνα καὶ παρακωλύει τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἐπενέργειαν τῆς ὑγρασίας τοῦ ἐδάφους. Οὕτω προετοιμαζόμενοι οἱ πυρῆνες σπείρονται κατὰ Μάρτιον εἰς γόνιμον καὶ ἀρδευόμενον ἔδαφος ἐνθα βλαστάνουσι ταχέως. Τὸ ἐπόμενον ἔτος τὰ νεαρά φυτὰ μεταφυτεύονται εἰς φυτώριον εἰς τὸ ὅποιον ἐντός πενταετίας συνήθως μορφοῦνται εἰς δένδρα δυνάμενα νὰ φυτευθῶσιν ἐπὶ τόπου. Ἄλλ' ἢ διὰ τῆς σποράς πολλαπλ. τῆς Ἐ. εἰς τόπους εἰς οὓς αὕτη καλλιέργεϊται ἀπ' αἰώνων καὶ εἰς τοὺς ὁποίους ἀπαντῶσιν εἰσέτι πολλὰ αὐτοφυεῖς Ἀγριελαῖαι, σπανιώτατα ἐνεργεῖται, διότι προτιμᾶται ὡς εὐχρεστερά καὶ οικονομικότερά ἢ χρῆσις τοιούτων φυσικῶς σπειρομένων καὶ ἀνεπτυγμένων ἤδη δένδρων. Οἱ πυρῆνες τῶν ἐλαίων τῶν πιπτουσῶν ἀπὸ τῶν δένδρων καὶ τῶν παρασυσρομένων ὑπὸ τῶν ἀνέμων καὶ τῶν ὄμβριων ἰδάτων, καὶ ἰδίως οἱ πολλαχοῦ διασπειρόμενοι πυρῆνες τῶν ἐλαίων τῶν τρωγομένων ὑπὸ πολλῶν πτηνῶν καὶ ἄλλων ζῶων, τυγχάνοντες εὐνοϊκῶν ὄρων κλίματος καὶ ἐδάφους, δυνατὸν νὰ βλαστήσῃσι μετὰ πάροδον ἐτῶν τινῶν ἢ καὶ ἐντός ἔτους. Οὕτω μόνον ἐξηγεῖται ἡ πληθὺς τῶν Ἀγριελαίων, αἱ ὅποιαι ἀπαντῶσιν εἰς τινὰς ἀκαλλιεργήτους γαίας ἢ δεδασωμένας ἐκτάσεις πολλῶν περ. χωρῶν. Αἱ Ἀγριελαῖαι αὗται συνηθέστατα χρησιμοποιοῦνται ὡς ὑποκείμενα πρὸς ἐμβολιασμὸν μεταφερόμεναι εἰς τοὺς ἐλαιῶνας ἢ ἐμβολιαζόμεναι ἐπὶ τόπου.

Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἰταλίας καὶ εἰς τινὰ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς βορ. Ἀφρικῆς ἢ Ἐ. πολλαπλ. καὶ διὰ γόγγρων (γαλλ. *souchets*, ἰταλ. *ovoli*). Ὡς εἰδόμενον ἀνωτέρω οἱ γόγγροι εἶνε ὀξῶδεις, ὡσειδεῖς ἢ φακαιοειδεῖς ὄγκοι ἀναπτυσσόμενοι ἰδίως ἐπὶ τῶν ριζῶν μεγάλων Ἐ. Κατὰ Νοέμβριον τὰ δένδρα ταῦτα περιλακκῶνται μεχρις ἀποκαλύψεως τῶν κυριωτέρων ριζῶν των ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀφαιροῦνται διὰ πρίονος ἢ προτιμότερον διὰ σμίλης ἢ σκεπάρνου ἀνά δύο ἢ τὸ πολὺ τρεῖς γόγγροι μετρίου μεγέθους ἐξ ἐκάστου δένδρου καὶ φυτεῖονται ἀμέσως ἐν φυτωρίῳ ἢ καὶ ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τόπου, εἰς λάκκους δὲ βάθους 50 ε. μ. ἐπὶ τούτῳ ἐκ τῶν προτέρων ἀνορυθέντας. Εἰς τὸν πυθμένα ἐκάστου λάκκου τίθεται στρώμα φυτικῆς γῆς πάχους 10 ὡς ἐγγίστα ε. μ. ἐφ' οὗ τοποθετεῖται ὁ γόγγρος μετὰ τὸ γυμνῶν (τὸ ἀνευ φλοιοῦ) μέρος αὐτοῦ βλέπον πρὸς τὰ κάτω καὶ ἀφοῦ προηγουμένως λιανθῆ τοῦτο διὰ κοπτεροῦ ὄργάνου. Ἀκολουθῶς καλύπτεται ὁ γόγγρος μετὰ στρώμα φυτικῆς γῆς πάχους 25 ε. μ. καὶ ποτίζεται ἐὰν ὁ καιρὸς ᾖνε ξηρὸς. Οἱ εὐθὺς ἀπὸ τοῦ ἐπομένου μηνὸς ἀναπτυσσόμενοι βλαστοὶ τοῦ γόγγρου δὲν θίγονται εἰμὴ μετὰ τετραετιάν, ὅτε ἀποσπῶνται οἱ πλεονάζοντες, ἀφιεμένου τοῦ εὐθύτερου καὶ εὐρωστοτέρου, ὅστις μονοβεργίζόμενος καὶ ἐμβολιαζόμενος μορφοῦται εἰς δένδρον. Οἱ ἀποσπῶμενοι περιττοὶ βλαστοὶ τοῦ γόγγρου δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ὡς

παραφυάδες εάν φέρωσι ριζιδιά τινα. Προϊόντα τῶν ἐπὶ τῶν ριζῶν μορφουμένων γόγγρων εἶνε σχεδὸν πάντοτε αἱ περὶ τὰ μεγάλα Ἐλαιόδενδρα συνηθέστατα βλαστάνοσαι παραφυάδες (τὰ κωλόρριζα), αἱ ὅποια ἀποτελοῦσι τὰ συγνὰ χρησιμοποιούμενα παρ' ἡμῖν πρὸς φύτευσιν Ἐλαιόφυτα. Συνήθως εἶνε ὡσαύτως εἰς τινα μέρη τῆς Ἑλλάδος ἢ διὰ μοσχευμάτων (τῶν φυταδίων ἐν Κερκύρα) πολλαπλ. τῆς Ἐ. Τοιαῦτα εἶνε τὰ ἐνιαχοῦ ὀνομαζόμενα γροθάρια, ἐν δὲ τῇ ἐπαρχίᾳ Γυθείου ὀρθοφύτες. Εἶνε δὲ ταῦτα τεμάχια κλαδίων ἡμέρου Ἐ. μήκους 25—30 ε. μ., ἀποσπώμενα μετὰ τῆς μασχάλης (τὰ ἐνιαχοῦ ξεμασκαλιδια, παρ' ἀρχαίους δὲ σκυτάλαι ὀνομαζόμενα). Δι' αὐτῶν καταρτίζεται φυτώριον (γροθαρομάνδρι) διατηρούμενον ἐνίοτε ἐπὶ ἔτη καὶ παρέχον κατ' ἔτος ἀφθότους βλαστούς· οὗτοι ἀποσπῶνται ἀπὸ τῶν μοσχευμάτων μετὰ τινων ριζιδίων παρὰ τὴν βᾶσιν των καὶ φυτεύονται ἐπὶ τόπου ἢ εἰς ἴδιον φυτώριον ἐν ᾧ διατηροῦνται· μέχρις οὗτου ἀνδρωθῶσι. Τὰ οὕτω ἐπιτυγχανόμενα φυτὰ δὲν χρίζουσιν ἐμβολιασμοῦ ὡς προερχόμενα ἐξ ἡμέρων Ἐ., ἀλλ' εἶνε εὐπαθέστερα καὶ βραχυβιώτερα τῶν ἐκ σπορᾶς, γόγγρων, καὶ παραφυάδων προερχομένων Ἐλαιόφυτων.

Τὰ ἀπὸ τῆς ἀρχιότητος λεγόμενα καὶ μέχρι σήμερον ὑπὸ τινων πιστευόμενα περὶ ἐμβολιασμοῦ τῆς Ἐλαίας ἐπὶ τῆς Ἀμπέλου, ἢ ταύτης ἐπὶ ἐκείνης, καὶ τῆς ἐντεῦθεν παραγωγῆς τῆς Ἐλαιόσταφυλοῦ τῶν ἀρχαίων («Γεωπονικά» 9, 14) εἶνε ἐντελῶς μῦθοι προκύψαντες πιθανῶς ἐκ φαινομενικῆς συσφίξεως τῶν κορμῶν Ἀμπέλου καὶ Ἐλαίας φυτευθειῶν ἢ (ὅπερ συνηθέστερον) βλαστησασῶν τυχεῶς πολὺ πλησίον ἀλλήλων. Οὐχὶ σπανίως ἐπίσης συμβαίνει ἀπὸ τοῦ κέντρου παλαιᾶς Ἐ., ἧς ὁ ἐκ τοῦ χρόνου κοιλανθεὶς κορμὸς εἶνε πλήρης τριμμάτων σεσθρωμένου ξύλου ἀποτελοῦντος φυτικὴν γῆν ἀρίστης ποιότητος, νὰ ἐξέρχεται Ἀμπελος ἢ ἄλλο φυτὸν, τὸ ὅποιον ἐβλάστησεν ἐκεῖ ἐκ σπόρου μεταφερθέντος ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ἢ, ὅπερ πιθανώτερον, ἐναποτεθέντος μετὰ τῆς κόπρου του ὑπὸ πτηνοῦ. Τὸ βλάστημα τοῦτο ἐκλαμβάνεται ὑπὸ τῶν ἀπλοϊκωτέρων ὡς προῖον ἐμβολιασμοῦ, ἐνῶ κατ' οὐδὲν διαφέρει φυτοῦ βλαστήσαντος ἐντὸς γάστρας πλήρους γονίμου γώματος. Παραδείγματα τοιούτων τυχαίων συνδυασμῶν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην σχέσιν ἐχόντων πρὸς τὸν ἐμβολιασμὸν ἀναφέρονται πολλά, ἐξ ὧν τὰ περιεργότερα εἶνε τὰ ἐξῆς: α') Εἰς τὸν ἐν Key-West τῆς Φλωρίδος κήπον Maloney ἐπὶ τινος μεγάλου Φίκου φύεται Φοῖνιξ, ὅστις ἐπωνομάσθη Καμηλοπάραδαις (Girafe-tree) ἕνεκα τοῦ ἐπικύρτου σχήματος ὅπερ κατὰ τὴν ἀνάπτυξίν του ἔλαβεν ὁ κορμὸς του· καὶ β') ἐν Πλουμούθῃ, πρωτεύουσῃ τῆς νήσου Μονσερράτης, μέγας Φοῖνιξ ἐξέρχεται μεγαλοπρεπῶς ἀπὸ τῆς κορυφῆς μεγάλου Φίκου, τόσον δὲ οὗτος ὅσον καὶ ὁ διὰ μέσου τῆς κόμης του ἐξερχόμενος Φοῖνιξ καρποφοροῦσι τακτικῶς καὶ ἀφθόνως κατ' ἔτος. Ὁ ἐμβολιασμὸς τῆς ἡμέρου Ἐ. ἐπιτυγχάνεται μόνον ἐπὶ ὑποκειμένων τοῦ αὐτοῦ εἶδους ὡς λ. γ. ἐπὶ τῆς Ἀγριελίας, ὡς καὶ ἐπὶ τινων εἰδῶν τοῦ αὐτοῦ γένους. Ἐμβολιάζεται δὲ ἡ Ἐ. διὰ τοῦ ἐνοφθαλμιοῦ (μὲ μάτι) καὶ διὰ τοῦ λεγομένου πλακίτου ἐμβολιασμοῦ (μὲ φύλλα). Διὰ τοῦ ἐνοφθαλμιοῦ ἐμβολιάζονται τὰ νεαρὰ φυτὰ, ὧν ὁ κορμὸς εἰς ὕψος ἐνός μ. ἀπὸ τῆς ἐπι-

φανερίας τοῦ ἐδάφους ἔχει διάμετρον ἀνωτέραν τῶν τεσσάρων ἐ.μ. Εἰς τὰ μεγάλα δένδρα ἐφαρμόζεται κατὰ προτίμησιν ὁ πλακίτης ἐμβολιασμός· ἀμφότεροι δὲ οὗτοι συνήθως ἐκτελοῦνται κατὰ Μάιον. Αἱ κατὰ Ἰανουάριον ἢ Φεβρουάριον μεταφυτεύμεναι Ἀγριελαῖαι εἰς γόνιμον καὶ ἀρδευόμενον ἔδαφος δυνατὸν νὰ ἐμβολιασθῶσιν ἐπιτυχῶς εὐθὺς τὸν ἐπόμενον Μάιον. Αἱ εἰς ξηρικά ἐδάφη μεταφυτεύμεναι Ἀγριελαῖαι ἐνίοτε βλαστάνουσι τὸ ἐπόμενον ἀπὸ τῆς μεταφυτεύσεως τῶν ἔτος. Ἡ αὐτὴ βραδύτης τῆς βλαστήσεως παρατηρεῖται ἐνίοτε καὶ εἰς τοὺς ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας ἐκτελουμένους ἐμβολιασμούς.

Ἡ κατὰ τὴν κατάρτισιν ἐλαιοστασίῳ τηρητέα μεταξύ τῶν δένδρων ἀπόστασις ποικίλλει μεγάλως ἀναλόγως τοῦ κλίματος καὶ τῆς ποιότητος, τῆς ἐκθέσεως καὶ τῆς κλίσεως τοῦ ἐδάφους. Διὰ τὴν κανονικὴν καρποφορίαν καὶ τὴν ὑγιᾶ συντήρησιν τῶν δένδρων εἶνε ἐπανάγκης νὰ ὑπάρχῃ μεταξύ αὐτῶν τοιαύτη ἀπόστασις ὥστε κατὰ τὴν πλήρη ἀνάπτυξιν τῶν νὰ μὴ ἀλληλοσκιάζωνται κατὰ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν (περὶ τὰ μέσα Μαρτίου). Ὑπὸ τὸ ἡμέτερον κλίμα εἰς τόπους πεδινούς καὶ εἰς γαίας γόνιμους καὶ νοτεράς, ἔνθα αἱ Ἐ. λαμβάνουσι μεγάλας διαστάσεις, δέον αὐταὶ ν' ἀπέχωσιν ἀπ' ἀλλήλων 12—15 μ. Εἰς τὰ πετρώδη, βραχώδη, ἄγονα, ἢ ξηρὰ ἐδάφη ἢ τηρητέα ἀπόστασις ποικίλλει μεταξύ τῶν 5 καὶ 8 μ. Εἰς ἀπόστασιν 4—6 μ. φυτεύονται αἱ Ἐ. εἰς τὰ ἔχοντα μεγάλην κλίσιν ἐδάφη. Κατὰ τὴν φύτευσιν ὁ ἐλαιοκόμος δέον νὰ κανονίξῃ τὴν τηρητέαν μεταξύ τῶν δένδρων ἀπόστασιν ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι ἡ Ἐ. καρποφορεῖ κανονικῶς καὶ σπανιώτατα νοσεῖ ὅταν ἀερίζεται καὶ ἠλιάζεται πανταχόθεν ἢ κόμῃ αὐτῆς. Εἰς τὸν πανταχόθεν δὲ ἀερισμὸν καὶ τὴν ἠλίαν τῶν δένδρων συντελεῖ καὶ ἡ κατ'εὐθείας γραμμὰς καὶ γιγαστί (βλ. σελ. 74) φύτευσις αὐτῶν. Ἄλλ' οἱ ὄροι οὗτοι δὲν εἶνε βεβηκώς δυνατὸν νὰ τηρηθῶσιν εἰς τὰ ἐλαιοστάσια τὰ καταρτιζόμενα ἐξ Ἀγριελαίων τηρουμένων καὶ ἐμβολιαζομένων ἐπὶ τόπου. Ἐντούτοις καὶ εἰς ταῦτα δυνατὸν νὰ τηρηθῇ ποιὰ τις σύμφωνος πρὸς τ' ἀνωτέρω κανονικὴ διάταξις τῶν Ἐλαιοδένδρων διὰ τῆς ἐκριζώσεώς τινων ἐκ τῶν ὑπὲρ τὸ δέον πυκνῶς πρὸς ἄλληλα φυομένων καὶ τῆς μεταφυτεύσεως αὐτῶν εἰς τὰ ὑπάρχοντα ἐν τῷ ἐλαιοστασίῳ κενὰ διαστήματα.

Εἰς τὴν κανονικὴν καρποφορίαν τῆς Ἐ. συντελεῖ τὰ μέγιστα καὶ ὁ τρόπος τῆς μορφώσεως καὶ τῆς κλαδεύσεως αὐτῆς. Ἡ Ἐ. ἀνθεῖ καὶ καρποφορεῖ εἰς ἐκείνα ἰδίως τὰ κλαδιά τῆς τὰ ὅποια ὡς ἐκ τῆς θέσεώς τῶν ἀερίζονται ἀφθόνως καὶ δέχονται ἄπλετον φῶς· εἶνε δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ταῦτα τὰ ἐξωτερικὰ τῆς κόμης τοῦ δένδρου. Οἱ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς κόμης τοῦ ἀναπτυσσόμενοι βλαστοὶ εἶνε οἱ λεγόμενοι λαίμαργοι, καθὼς ἄκαρποι, διὸ καὶ ἀφαιροῦνται οὗτοι. Ἐπομένως τὸ σχῆμα τὸ ὅποιον πρέπει νὰ δίδεται εἰς τὴν κόμην τῆς Ἐ. εἶνε τὸ τοῦ ποτηρίου, ὅπερ συντελεῖ καὶ εἰς τὴν παρακώλυσιν τῆς ἀναπτύξεως νόσων τινῶν. Εἰς ὕψος 1 1/2—2 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους μορφοῦται ἡ διασταύρωσις τοῦ δένδρου (σταυρῶνεται τὸ δένδρον) ἀφιεμένων τριῶν ἢ τεσσάρων κυρίων κλάδων, τῶν βραχιόνων, οἵτινες μετὰ τοῦ κορμοῦ ἀποτελοῦσι τὸν σκελετὸν τῆς

Ἔ. πάντες δὲ οἱ ἔσωθεν τῶν κυριωτέρων τούτων κλάδων ἀναπτυσσόμενοι βλαστοὶ ἀφαιροῦνται. Ἄλλ' ἢ Ἔ. ἔχει τὴν ιδιότητα ν' ἀναδίδῃ πολλοὺς βλαστούς καὶ ἀπὸ τῶν γόγγρων τῶν παρὰ τὴν βάσιν τοῦ κορυμοῦ καὶ ἐπὶ τῶν ριζῶν τῆς μορφουμένων. Ἀφαιροῦνται λοιπὸν καὶ οἱ βλαττοὶ οὗτοι: ὅσῳκις παρουσιάζονται (πλὴν ἐννοεῖται ἐκείνων οἱ ὅποιοι πρόκειται νὰ χρησιμεύωσιν ὡς περὶ κλάδους πρὸς μεταφύτευσιν), διότι ἄλλως οἱ πρὸς ἀνάπτυξιν αὐτῶν καταναλισκόμενοι χυμοὶ τοῦ δένδρου ἐξαντλοῦνται ματαίως πρὸς ζημίαν τῆς καρποφορίας. Ὡς γενικούς κανόνας τῆς κλαδεύσεως ὁ ἐλαιοκόμος δεόν νὰ ἔγῃ πρὸ ὀφθαλμῶν τοὺς ἐξῆς: α') ὅτι ἢ Ἔ. καρποφορεῖ μόνον ἐπὶ τῶν διετιῶν βλαστῶν β') ὅτι ἐκ τῶν ἀνθέων τῆς δὲν προκύπτουσι καρποὶ εἰμὴ μόνον ὅταν ταῦτα ἦεν ἐκτεθειμένα εἰς τὰς ἡλιακάς ἀκτῖνας κατὰ τὸ πλεῖστον χρονικὸν διάστημα τῆς ἡμέρας γ') ὅτι οἱ ὀριζόντιοι καὶ οἱ κλίνοντες πρὸς τὰ ἔξω καὶ τὰ κάτω κλάδοι εἶνε οἱ μᾶλλον καρποφόροι, ἐνῶ οἱ κάθετοι ἢ δὲν καρποφοροῦσι ποσῶς ἢ ὀλίγον μόνον καρπὸν φέρουσι δ') ὅτι τὰ δένδρα τὰ ἔχοντα πολλοὺς καρποφόρους κλάδους φέρουσι καρπὸν ἄφθονον μὲν (ἔχουν **λαδιὰν**) πλὴν κατὰ διετίαν (**παρενιαυτοφοροῦσι**), μικρὸν δὲ καὶ οὐχὶ πολὺ πλούσιον εἰς ἔλαιον ε') ὅτι κατ' ἔτος μετὰ τὴν συγκομιδὴν τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον δεόν νὰ καθαρίζεται διὰ τῆς ἀφαιρέσεως πάντων τῶν ζηρῶν μερῶν του καὶ τῶν λαιμάργων βλαστῶν (1) — τούτων ἢ ἀφαίσεις δυνατὸν νὰ ἐπαναλαμβάνεται καὶ κατὰ Ἰούνιον—ς') ὅτι κατὰ διετίαν ἢ τριετίαν ἢ Ἔ. δεόν νὰ κλαδεύεται περιωριζομένης τῆς πρὸς τὰ ἄνω αὐξήσεως τῶν κλάδων ἵνα μὴ ἢ κόμη τοῦ δένδρου ὑψοῦται πέραν τοῦ δεόντος καὶ ζ') ὅτι πολλὰ δένδρα τῶν ὁμοίων ἢ καρποφορία ἐλαττοῦται ἐπαισθητῶς, κυρίως διότι, φυτευθέντα πυκνότερον τοῦ δεόντος, ἤρχισαν ν' ἀλληλοσκιάζωνται, χρῆζουσιν ἢ ἀραιώσεως ἢ γενναίας κλαδεύσεως. Εἶνε ἄλλως τὰ εὐάρεστα ἀποτελέσματα τῆς κατὰ περιόδου γενναίας κλαδεύσεως τῆς Ἔ. γνωστότητα εἰς τοὺς ἡμετέρους ἐλαιοκόμους, διὸ καὶ λέγουσιν οὗτοι: «ἢ ἐλῆά θέλει τρελλὸν οἰκοκύρη», ὅπερ εἶνε ταυτόσημον τοῦ ἰταλικῶ «far mi povero di logno, che ti faro ricco d'olio». Τὴν γενναίαν κλαδευσιν ὑπονοεῖ καὶ ὁ Κολουμέλλας λέγων ὅτι «ὅστις ἀροτριᾷ τὸν ἐλαιῶνά του παρακαλεῖ αὐτὸν νὰ καρποφορήσῃ, ὅστις τὸν λιπνίει τὸν καθικετεύει καὶ ὅστις τὸν κλαδεύει τὸν ἐξανγαχάσει» (2). Τὰ λόγια ταῦτα ὤφειλον νὰ ἔχωσι πρὸ ὀφθαλμῶν ἰδίως οἱ τῆς Κερκύρας ἐλαιοκόμοι, οἱ ὅποιοι οὐδεμίαν προσοχὴν δίδουσιν εἰς τὸ ζήτημα τῆς κλαδεύσεως.

Μεγάλα ἤδη Ἀγριελαιῖαι ἐμβολιαζόμεναι ἐπὶ τόπου ἄρχονται καρποφοροῦσαι

(1) «Πλείστης δὲ διακαθάρσεώς φητιν Ἀνδρῶτιων δεῖσθαι μύρρινον καὶ ἐλάαν ὅσα γὰρ ἂν ἐλάττω καταλίπης ἄμεινον βλαστῆσει καὶ τὸ καρπὸν οἴσει πλείω» (Θεοφρ. Φ. Ἰ. 2, 7. 2).

(2) «Qui aret olivetum rogare fructum; qui stercoret exortare; qui caedat cogere» (De R. R. 5, 9).

3—5 ἔτη μετὰ τὸν ἐμβολιασμὸν — εἰς ἔδαφος γόνιμον καὶ νοτερόν ἢ ἑναρξίς τῆς καρποφορίας εἶνε ταχύτερα, βραδύνει δὲ αὐτὴ ὅταν τὸ ἔδαφος στερεῖται τῶν ιδιοτήτων τούτων. — Ἐν ἡ δὺο ἐπὶ πλέον ἔτη ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν καρποφορίαν μεγάλης Ἀγριελιάδας μεταφυτευομένης καὶ ἐμβολιαζομένης κατὰ ἡ μετὰ τὴν μεταφυτεύσιν. Ὑπὸ εὐνοϊκᾶς συνθήκας ἔδαφους καὶ καλλιέργειας ὀκταετῆς μὲν ἀπὸ τῆς βλαστήσεως τῆς δυνατὸν νὰ καρποφορήσῃ ἢ ἐκ μοσχεύματος, γόγγυρου ἢ παραφυάδος προερχομένη Ἐ. δωδεκαετῆς δὲ ἢ ἐκ σποράς. Ἐννοεῖται ὅτι τὰ χρονικὰ ταῦτα διαστήματα ποικίλλουσι μεγάλως ἀναλόγως τοῦ κλίματος, τοῦ ἔδαφους, τῆς εὐρωστίας τοῦ φυτοῦ καὶ τῶν παρεχομένων αὐτῷ περιποιήσεων.

Ἐπὶ τινα ἔτη καὶ μετὰ τὴν ἑναρξίν τῆς καρποφορίας τῶν τὰ Ἐλαιόδενδρα μέρος μόνον τοῦ ὑπ' αὐτῶν κατεχομένου ἀγροῦ σκιάζουσι, διὸ πολλοῦ χρησιμοποιεῖται τὸ ὑπὸ τὰς Ἐλαίας ταύτας ἔδαφος, ἀναλόγως τῆς ἐπιδεκτικότητος αὐτοῦ, πρὸς φύτευσιν τῆς Ἀμπέλου ἢ πρὸς καλλιέργειαν Σιτηρῶν, Ὄσπριωδῶν ἢ ἄλλων φυτῶν. Ἡ συνθήκη αὕτη εἶνε ἀβλαβὴς ἐφ' ὅσον τὰ Ἐλαιόδενδρα εἶνε μικρά, ἀλλ' ἀφ' ἧς ἐποχῆς τὸ πλεῖστον τοῦ ὑπὸ ταῦτα ἔδαφους σκιάζεται ἢ ἐν τῷ ἐλαιοστασίῳ καλλιέργεια καὶ ἄλλων φυτῶν δέον νὰ παύσῃ, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον αὕτη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀποβαίνει ἀνεπιτυχῆς. Ἐντούτοις ὑπάρχουσι περιστάσεις καθ' ἃς τὸ ὑπὸ τὰς Ἐ. ἔδαφος, καίτοι σκιαζόμενον, δυνατὸν νὰ χρησιμοποιοῖται ἐπιχειρῶς πρὸς παραγωγὴν καὶ ἑτέρου προϊόντος, αἱ περιστάσεις δὲ αὗται ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν οἰκονομικῶν ὄρων τῆς γεωργίας τοῦ ἐλαιοφόρου διαμερίσματος. Οὕτω εἰς τὸν παρὰ τὰς Ἀθήνας ἐλαιῶνα ἢ ὑπὸ τὰς Ἐ. σπορὰ τῆς Κριθῆς πρὸς παραγωγὴν σανοῦ, ἢ καλλιέργειαν λαχανικῶν, ἔστω καὶ πρὸς βλάβην τῆς ἐλαιοπαραγωγῆς, ἀποβαίνει συμφέρουσα. Ὅπωςδὴποτε ὡς πρόσθετον προϊόν τῆς ὑπὸ Ἐ. κατεχομένης γῆς δέον νὰ προτιμῶνται τὰ ὀσπριοφόρα φυτὰ, τὰ ὑποῖα καὶ τὴν γῆν δὲν ἐξαντλοῦσι καὶ ταχέως ὀριμᾶζουσι.

Αἱ ξηρικαὶ γαῖαι αἱ φέρουσαι Ἐλαίας δέον ν' ἀροτριῶνται τοῦλάχιστον δις τοῦ ἔτους· ἀπαξ μὲν εὐθὺς μετὰ τὰς πρώτας φθινοπωρινὰς βροχὰς—ιδίως ἵνα ἀπαλυνομένης τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἔδαφους διευκολύνηται ἡ ἀπορρόφησις τῶν ὀμβρίων ὑδάτων τοῦ χειμῶνος—καὶ ἐκ δευτέρου περὶ τὰ μέσα ἢ τὰ τέλη τοῦ Ἀπριλίου (ἢ καὶ βραδύτερον ἐὰν κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον ὁ ἀγρὸς συμβαίῃ νὰ κατέχεται ὑπὸ Σιτηρῶν ἢ ἄλλου φυτοῦ)—ὅπως παρικωλυθῇ ἡ ταχέια ἐξάτμισις τοῦ κατὰ τὸν χειμῶνα ἐναποθηκευθέντος εἰς τὸ ἔδαφος ὀμβρίου ὑδάτος—εἰς χώρας αὐχμηρὰς καὶ εἰς γαίας ξηρικὰς πρὸς συντήρησιν κατὰ τὸ θέρος τῆς ὑγρασίας τοῦ περὶ τὴν Ἐ. ἔδαφους, καλὸν εἶνε, μετὰ τὴν δευτέραν ἀροτρίασιν νὰ συγκεντρωθῶνται περὶ τὸν κορμὸν τοῦ δένδρου ἐν εἴδει κόνου ἄφθονον γῶμα, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν φθινοπωρινὴν ἀροτρίασιν ἐπαναστρώνεται ἐπὶ τοῦ περιζῆ ἔδαφους.

Ἡ λίπανσις τῆς Ἐ. συντελεῖ εἰς τὴν αὐξησιν τῆς καρποφορίας ἰδίως ὅταν τὸ δένδρον φέται εἰς ἀγρὸν ἄγονον ἢ μετρίως γονιμότητος. Ἄλλ' ὅπως ἡ λίπανσις τῶν εἰς τοιαῦτα ἰδίως ἔδαφῃ φυομένων Ἐ. φέρῃ τὸ ἐπιζητούμενον ἀποτέλεσμα, δέον αὗται καὶ νὰ ἀρδεύωνται τοῦλάχιστον μὲ τὰ φθινοπωρινὰ ὀμβρία ὑδάτα

περί ὧν γίνεται λόγος κατωτέρω. Πάντα τὰ λιπάσματα εἶνε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον κατάλληλα διὰ τὴν Ἐ. Ἐντούτοις δέον ν' ἀποφεύγωμεν ἢ νὰ ποιῶμεν λιαν μεμετρημένην χρῆσιν τῶν πλουσιῶν εἰς ἄζωτον καὶ ταχέως ἀφομοιουμένων λιπασμάτων, οἷα εἶνε ἡ κόπρος τῶν αἰγοπροβάτων, τῶν χοίρων, τῶν πτηνῶν καὶ τοῦ ἀνθρώπου, τὰ ὅποια συντελοῦσιν εἰς τὴν φυλλοφορίαν πρὸς ζημίαν τῆς καρποφορίας τοῦ δένδρου. Καταλληλότερα δὲ θεωροῦνται καὶ χρησιμοποιοῦνται ἐφ' ὅσον εἶνε πρόχειρα, τὰ φυτικά καὶ τὰ ἀνόργανα λιπάσματα, ἤτοι φύλλα (λαμβανόμενα ἀπὸ παρακείμενα δάση), χόρτα, ἐξαλμυρισμένα φύκη, τὰ στερεὰ ὑπολείμματα τῆς ἐλαιουργίας, τῆς οἰνοποιίας καὶ τῆς βυρσοδεψίας, τὰ ὑπολείμματα τῆς ὑποδηματοποιίας καὶ τῆς κατεργασίας τῶν κεράτων καὶ κοκκίλων, τὰ σαρίδια τῶν πόλεων, τὰ μᾶλλινα βράκη, ἡ τέφρα ζύλων, ζυλανθράκων καὶ ἀσβεστοκαμίνων (καιομένων μετ' ζύλα). Ταῦτα πάντα ἢ ὅσα ἐξ αὐτῶν εἶνε πρόχειρα, ἀναμιγνύμενα μετὰ τῆς κοπρίας τῶν ἵππων, ἡμιόνων, ὄνων ἢ βοῶν τῆς ἐπαύλειως καὶ χωνευόμενα ἀποτελοῦσιν ἄριστον μικτὸν λίπασμα διὰ τὰς Ἐλαιάς καὶ τὰ ἄλλα καρποφόρα δένδρα. Ἡ ποσότης τοῦ κατὰ ῥίζαν Ἐ. χρησιμοποιουμένου τοιοῦτου λιπάσματος ποικίλλει μεγάλως ἀναλόγως τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς ἡλικίας τοῦ δένδρου. Περὶ τὰς 15 ὀκ. ἀποτελοῦσι γενναίαν ἐτησίαν λίπανσιν μεγάλης, ἐν πλήρη καρποφορίᾳ, Ἐ. φυομένης εἰς ἔδαφος μετρίου γονιμότητος. Γίνεται δὲ ἡ λίπανσις κατὰ προτίμησιν κατὰ διητίαν καὶ πρὸ τῆς φθινοπωρινῆς ἀφορτίαςεως. Δέον δὲ νὰ θάπτηται τὸ λίπασμα εἰς τέσσαρας λάκκους βάθους 25—30 ἑ. μ. ἀνορουσσομένους περὶξ τοῦ δένδρου καὶ εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ κορμοῦ τοιοαύτην ὥστε κατὰ τὴν ἀνόρουξιν αὐτῶν νὰ μὴ πληγώνωνται ἢ ἀποκόπτωνται μεγάλαι ῥίζαι. Εἰς τὰ ἔχοντα ἀπότομον κλίσιν ἐδάφη ἢ ταφὴ τοῦ λιπάσματος γίνεται εἰς ἓνα λάκκον ἀνορουσσομένον εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος καὶ εἰς ἀπόστασιν 1 1/2—2 μ. ἀπὸ τοῦ κορμοῦ τῆς Ἐ.

Ἡ Ἐλαία εἶνε ἐκ τῶν ἀντεχόντων εἰς τὴν ξηρασίαν δένδρων. Ἄλλ' εἰς πλείστας περιστάσεις ἡ ἄρδευσις αὐτῆς ἀποβαίνει συντελεστικωτάτη εἰς τὴν καρποφορίαν τῆς. Ἐπιβλαβεῖς εἶνε αἱ ἀρδεύσεις κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀνθήσεως ὡς καὶ ὅταν τὸ δένδρον φύεται εἰς γῆν φύσει νοτερὰν ἢ ἄπορον, εἰς γῆν ἣς τὸ ὑπέδαφος εἶνε ἀργιλλῶδες καὶ συκρατεῖ τὰ πλεονάζοντα ὕδατα, τὰ ὅποια μὴ εὐρίσκοντα διέξοδον λιμνάζουσι παρὰ τὰς ῥίζας καὶ προκαλοῦσι τὴν σήψιν αὐτῶν. Εἰς πᾶσαν ὁμως ἄλλην γῆν, καὶ ἰδίως εἰς τὰς πορώδεις καὶ τὰς στερουμένας φυσικῆς νοτίας δύο τουλάχιστον γενναῖαι ἀρδεύσεις ἐκτελούμεναι κατὰ τὸ θέρος, ἡ μὲν 2—3 ἐβδομάδας μετὰ τὴν πῆξιν (τὸ δέσιμον) ἅπαντος τοῦ καρποῦ, ἡ δὲ κατὰ Ἰούλιον ἢ ἀρχὰς Αὐγούστου, δυνατὸν ἐνίοτε νὰ συντελέσωσιν εἰς τὸ νὰ διπλασιασθῇ ἡ παραγωγή. Αἱ πρὸς ἄρδουσιν Ἐ. περιλακκοῦνται ἐκ τῶν προτέρων μετοχευέται δὲ τὸ ὕδωρ ἀπὸ λάκκου εἰς λάκκον διὰ προχείρως χαρασσομένων αὐλάκων. Εὐεργετικώταται ὡσαύτως ἀποβαίνουσιν αἱ εἰς τὰς τοιαύτας ἰδίως γαίας τῶν ὀλιγομόβρων χωρῶν αἱ χειμεριναὶ ἀρδεύσεις, διότι τὸ οὕτω ἐν ποσῶ ἑναποθηκνέμενον εἰς τὸ ἔδαφος ὕδωρ, οὕτινος ἡ ταχέει ἐξάτμισις παρακωλύεται διὰ

της ἐαρινῆς ἀροτριάσεως, χρησιμεύει εἰς τὴν καὶ ἄνευ θερινῶν ἀρδεύσεων κανονικὴ διάθρεψιν τοῦ καρποῦ κατὰ τὴν παρ' ἡμῖν συνήθως συμβαίνουσαν μακρὰν ἀνομβρον θερινὴν περίοδον. Ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν εὐεργετικαὶ ἀποβαίνουσιν αἱ ἀρδεύσεις αἱ ἐκτελούμεναι διὰ τῶν φεραμένων ὑπὸ τῶν χειμάρρων ὑδάτων τῶν πρώτων φθινοπωρινῶν βροχῶν. Τὰ ὕδατα ταῦτα κατερχόμενα ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων, τὰ ὑποἶα εἶνε δεδασωμένα ἢ εἰς τὰ ὑποἶα βόσκουσι ποίμνια, φέρουσι μεγάλην ποσότητα ἰργανικῶν οὐσιῶν καὶ ἐπομένως ἐνεργουσι καὶ ὡς εἶδος λιπάσματος. Εἰς τὴν χρῆσιν τοιούτων ὑδάτων ὀφείλεται κυρίως ἡ εὐρωστία καὶ τὸ ἐξαιρετικὸν προῖόν τῶν ἐλαιῶνων τῆς Παρνασσίδος. Τὰ αὐτὰ εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα ἔχουσι καὶ αἱ θεριναὶ ἀρδεύσεις αἱ ἐκτελούμεναι μετὰ τὴν πῆξιν τοῦ καρποῦ διὰ τῶν ὑδάτων τῶν σπανίως συμβαινουσῶν παρ' ἡμῖν θερινῶν βροχῶν. Τὴν αὐτὴν καὶ μεγαλύτεραν ἔτι ἀξίαν ἔχουσι αἱ ἀρδεύσεις αἱ ἐκτελούμεναι διὰ τῶν ἀκαθάρτων ὑδάτων τῶν ὑπονόμων τῶν πόλεων. Ἀλλ' αἱ ἀρδεύσεις ἐν γένει ἔχουσι καὶ τὸ μειονέκτημά των ὁ καρπὸς τῶν ἀρδευομένων Ἐλαιοδένδρων, ἂν καὶ συνήθως ἄριστος πρὸς βρῶσιν, ὑπὸ ἔποψιν ἀποδόσεως καὶ ποιῶν ἐλαίου εἶνε κατώτερος τοῦ καρποῦ τῶν εἰς γαίαις μὴ ἀρδευομένων φυομένων δένδρων.

Ἡ εἰς ἔλαιον ἀπόδοσις τῶν ἐλαιῶν ποικίλλει μεγάλως ἀναλόγως τῆς ποιότητος τοῦ ἐδάφους, τῆς ἀρδεύσεως ἢ μὴ τῶν δένδρων, τῆς καλλιεργουμένης διαφοράς, τῆς καταστάσεως τοῦ καρποῦ, τοῦ χρόνου τῆς συλλογῆς καὶ τῆς κατεργασίας του, τῶν ἐφαρμοζομένων πρὸς συλλογὴν αὐτοῦ μέσων καὶ τῶν χρησιμοποιουμένων διὰ τὴν κατεργασίαν του ὀργάνων. Ὑπάρχουσι διαφοραὶ Ἐ. (1), ὧν ὁ καρπὸς εἶνε κατ' ἐξοχὴν ἐλαιοβριθὴς (λαδοληγὴς) οὗτος ὑπὸ εὐνοϊκὰς συνθήκας παραγόμενος, συλλεγόμενος καὶ κατεργαζόμενος δυνατὸν ν' ἀποδώσῃ καὶ πλέον τῶν 25 % ἔλαιον· ἐν τούτοις ἰκανοποιητικὴ ἀπόδοσις θεωρεῖται τὸ 20 %. Τὰ σήμερον ἐν χρῆσει τελειότερα πρὸς κατεργασίαν τοῦ ἐλαιοκαρποῦ ὄργανα παρουσιάζουσι διαφορὰν ἀποδόσεως 2—5 % ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἀπόδοσιν τῶν παλαιωτέρων ὀργάνων. Ἐλαττοῦται κατὰ τὴν μᾶλλον ἢ ἥττον ἡ ἀπόδοσις ὅταν ὁ καρπὸς συλλέγεται διὰ τοῦ βραδισμού, ὅταν δὲν συλλέγεται ἐν καταλλήλῳ ἔπο-

(1) Ἀξία μνείας ὑπὸ βοτανικὴν ἔποψιν διαφορά (κατ' ἄλλους εἶδος—*Olea chrysophylla*) εἶνε ἡ φυομένη εἰς τὸ δεινδροκομεῖον τοῦ Γεωργ. Σταθμοῦ Ἀττικῆς Ἐ. τῆς ὁ μικρότατος καρπὸς πλήρως ὄριμος εἶνε λευκὸς ἢ μᾶλλον κίρρος καὶ οὐχὶ μέλας. Τὴν διαφορὰν ταύτην ἐφύτευσε τῷ 1867 εἰς τὸ πρῶνν Δημόσιον Δεινδροκομεῖον (Χασεκῆ) ὁ Ὀρφανίδης προμηθευθεὶς αὐτὴν ἐκ τοῦ ἐν Σπάρτῃ κτήματος τοῦ Κοπνίτσα, ἐνθα, ὡς ἐλέγετο τότε, ὑπῆρχεν αὐτὴ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἐνετῶν. Ἐτέρα διαφορά ἀξία ἰδιαζούσης μνείας εἶνε ἡ ἀπαντῶσα ἐν Τυνησίᾳ καὶ ὀνομαζομένη Tafahi. Ταύτης ὁ καρπὸς εἶνε μέγας, οὐχὶ δὲ ὡσειδῆς ἢ ἐλλειψοειδῆς, ἀλλὰ κανονικῶς στρογγύλος, χρησιμοποιοεῖται δὲ ἰδίως πρὸς βρῶσιν.

γῆ καὶ δὲν κατεργάζεται ταχέως μετὰ τὴν συλλογὴν, ὡς καὶ ὅταν τὸ δένδρον προσβάλλεται ὑπὸ τινῶν παθήσεων περὶ ὧν γίνεται λόγος κατωτέρω.

Ἡ συλλογὴ τῶν ἐλαίων τῶν πρὸς παραγωγὴν ἐλαίου δέον νὰ γίνεται οὐχὶ ὅταν αὐταὶ ἦνε πλήρως ὄριμοι, ἀλλ' ὅταν ἀρχίζωσι νὰ ὀριμάζωσι, ὅταν ἦνε κατὰ τὸ ἥμισυ σχεδὸν μέλαινα (1). Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς ὀριμάνσεως, ἣτις λέγεται βιομηχανικὴ ὀριμάνσις, ἡ ἐλαία καὶ ἐκλεκτοτέρας ποιότητος καὶ πλειότερον συνήθως ἔλαιον περιέχει. Αἱ ἐλαῖαι ὑπερώριμοι περιέχουσιν ὀλιγώτερον ἔλαιον. Πλήρως ὄριμοι ἐνίοτε δυνανὸν νὰ περιέχωσι μικρὰν ποσότητα ἐλαίου πλεόν ἢ αἱ βιομηχανικῶς ὄριμοι ἐλαῖαι, ἀλλ' ἡ ἐπὶ πλεόν διαφορά αὕτη (τὸ πολὺ 1 0/0) εἶνε ἀσήμαντος ἀπέναντι τῶν πλεονεκτημάτων τὰ ὅποια παρουσιάζει ἡ ὀσονένεσι προῖμωτέρα συλλογὴ τοῦ καρποῦ. Τὸ ἐκ πλήρως ὄριμου καρποῦ προερχόμενον ἔλαιον εἶνε πάντοτε κατωτέρας ποιότητος, καθὼ δὲ παχύτερον ταγγίζει εὐκολώτερον, καὶ εὐχερέστερον ἐπιδρῶσιν ἐπ' αὐτοῦ αἱ ἀτμοσφαιρικαὶ μεταβολαί. Ἄλλως ὅταν ἡ συλλογὴ ἐπιβραδύνεται, πολλαὶ μὲν ἐλαῖαι, πίπτουσι ἀπὸ τοῦ δένδρου, ῥυπαίνονται ἢ καὶ τρώγονται ὑπὸ τῶν ἐν τῷ ἐλαίῳ περιφερομένων κτηνῶν, πολλαὶ δὲ ἐκ τῶν μὴ πιπτουσῶν διαρπάζονται ὑπὸ τῶν πτηνῶν ἢ προσβάλλονται ὑπὸ ἐντόμων καὶ ἐνίοτε καὶ ὑπὸ τοῦ παγετοῦ. Ταῦτα πάντα συντελοῦσιν εἰς τὸ νὰ μειοῦται ἐπαισθητῶς ἡ εἰσοδεία καὶ νὰ ἐπιτυγχάνεται προϊόν κατωτέρας ποιότητος. Πρὸς τούτοις ἡ ὀσονένεσι προῖμωτέρα συλλογὴ καὶ καταργασία τῶν ἐλαίων συντελεῖ ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ γόνου ἐντόμων τινῶν, τὰ ὅποια, ὡς θὰ ἴδωμεν, προσβάλλουσι τὸν καρπὸν, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν μὴ ματαίαν ἐξάντησιν τοῦ δένδρου, ὅπερ ἀπαλασσύμενον ἐνωρὶς τοῦ καρποῦ τοῦ ἀνθεῖ καὶ καρποφορεῖ καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος, γίνεται δ.δ. ἐπιτετιοφόρον.

Πάντες οἱ περὶ τὴν ἐλαιοκομίαν ἀσχολούμενοι συμβουλεύουσι νὰ γίνεται ἡ συλλογὴ τῶν ἐλαίων διὰ τῆς χειρὸς ἀπὸ τοῦ δένδρου (ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς τηρήσεως τῶν δένδρων χαμηλῶν), καὶ οὐχὶ διὰ τοῦ ῥαβδισμού (τοῦ ἐν Κύπρῳ βακκλισματος λεγομένου, γαλλ. δὲ gaulage) ἢ ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, ἐπὶ τοῦ ὁποίου αὐταὶ πίπτουσιν ἀφ' ἑαυτῶν ὅταν ὑπερωριμάσωσι, ὅτε εἶνε αἱ λεγόμεναι **θροῦμαι**. Ἄν καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως ἡ ἀπὸ τοῦ δένδρου διὰ τῆς χειρὸς συλλογὴ τοῦ καρποῦ φαίνεται δαπανηρά, εἶνε οὐχ ἥττον ὁ πράγματι συμφορώτερος τρόπος καὶ δι' οὓς λόγους ἤδη εἵπομεν, ἀλλὰ καὶ διότι διὰ τοῦ ῥαβδισμού ἐκ τῶν βλαστῶν τοῦ δένδρου τῶν προωρισμένων νὰ καρποφορήσωσι τὸ ἐπόμενον ἔτος, πολλοὶ μὲν θραύονται, πολλοὶ δὲ τραυματιζόμενοι καθίστανται ἄγονοι. Συνέπεια τῆς φθορᾶς ταύτης τῶν νεαρῶν βλαστῶν εἶνε ἡ τελεία ἀφορία τῆς Ἐ. μετὰ ἕκαστον καρποφόρον ἔτος, ἐνῶ αὕτη, ἂν καὶ φύσει **παρενιαυτοφόρος**, μὴ ῥαβδίζο-

(1) Ἐκ τῆς πρώτης ψυχρᾶς ἐκθλίψεως ἐλαίων οὐχὶ πλήρως ὄριμων λαμβάνεται ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολῆς τὸ λεγόμενον ἀγουρόλαδο, ὅπερ εἶνε τὸ τῶν ἀρχαίων ὀμφάκινον ἔλαιον καὶ ἔχει χρῶμα πρασινωπὸν.

μένη ἐπετειοφορεῖ, ὡς ἄλλως παρετηρήθη καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων (1). Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου διὰ τοῦ βραδυσμοῦ πολλὰ ἔλαια τραυματιζόμενα καὶ ὀλιγώτερον καὶ κατωτέρας ποιότητος ἔλαιον ἀποδίδουσι.

Αἱ κατὰ τὰς ἀνωτέρω ὁδηγίας συλλεγόμενα ἔλαια δέον νὰ κατεργάζωνται ταχέως ἵνα μὴ ἐλαττωῦνται τὸ ἔλαιον αὐτῶν καὶ διαφθεῖρται ἡ ποιότης του ὑπὸ τῆς ζυμώσεως ἣν σχεδὸν πάντοτε ὑφίσταται ὁ ἐλαιοκαρπὸς (καὶ ἂν ἔτι ἦνε ἀλατισμένος) διατηρούμενος συσσωρευμένος ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, καὶ ἵνα μὴ προλαμβάνωσιν οἱ ἐν αὐτῷ πολλάκις εὐρισκόμενοι σκώληκες νὰ ἐκφύγωσι πρὸ τῆς κατεργασίας του.

Πρὸς ἐπιτυχίαν ἐκλεκτοτέρας ποιότητος ἐλαίου συντελοῦσιν ὡσαύτως καὶ τὰ ἐξῆς: Ἡ συλλογὴ τοῦ ἐλαιοκαρποῦ δέον νὰ γίνεται πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς περιόδου τῶν πηγῶν ἐν ἡμέρᾳ δὲ ἀνόμβρῳ καὶ ἀφοῦ ἐξαμισηθῇ ἡ ἐπὶ τῶν δένδρων δρόσος τῆς νυκτός, ὅτε καὶ οἱ νεκροὶ βλαστοὶ τοῦ δένδρου εἶνε ὀλιγώτερον εὐθραυστοὶ. Συντελεστικὴ εἶνε προστούτοις ἡ καθαριότης τῶν ἐλαίων καὶ ἡ ἀφαίρεσις μέρους τοῦ ὕδατος ὕπερ ἐνέχουσιν αὐταὶ (eau végétale), διὸ πρὸ τῆς κατεργασίας των ἀφαιροῦνται αἱ ξένοι ὕλοι (φύλλα, κλαδιά, γῶμα κ.λ.) αἱ τυχὸν ἀναμιχθεῖσαι μετ' αὐτῶν κατὰ τὴν συλλογὴν, ὁ οὕτω δὲ καθαρισθεὶς καρπὸς μένει ἀπλωμένος ἐπὶ τινὰς ὥρας εἰς σύσκιον καὶ εὐάερον τόπον ὅπως ἀποβάλλῃ μέρος τοῦ ἐν αὐτῷ ὕδατος. Αἱ ἔλαια αἱ συλλεγόμενα λασπωμένοι, πρὸ τῆς κατεργασίας των πλύνονται καὶ ἀπλώνονται ὅπως στεγνώσωσι τελείως. Πάντα σχεδὸν τὰ μέτρα ταῦτα τὰ πρὸς ἐπιτυχίαν ἐλαίου ἐκλεκτῆς ποιότητος ἦσαν γνωστά παρὰ τοῖς ἀρχαίοις (2).

(1) «Παρενιαυτοφόρα δὲ καὶ οὐκ ἐπετειοφόρα τῶν δένδρων ὡς τύπων λαβεῖν τὰ ξηρὰ καὶ ξυλωδῆ καὶ ὅσα μὴ ἐκ τῶν νέων, ἀλλ' ἐκ τῶν ἑνῶν φέρει τοὺς καρπούς. Οἶον γὰρ προσυλλέξει δεῖ καὶ προγενῆσαι τὸ γεννῶν οὐ δύναται δ' ἅμα ταῦτα διὰ τὴν πρότερον λεχθεῖσαν αἰτίαν, ὡσπερ τὰ εὐχυλα καὶ εὐτροφα μάλιστα δ' ἐπιδηλῶς ἡ ἔλαα τοιοῦτο, καὶ γὰρ ἀσθενέστατον καὶ ἐπικηρότατον καὶ ἅμα βραδίζομένη πονεῖ καὶ κατακοπτομένη τὰς θαλαίεας· ἐπεὶ ὅσοι γε μὴ οὕτω συλλέγουσιν, ἀλλὰ αὐτομάτως αἰεὶ τὴν ἀπορρέουσιν καὶ ἀποσειόντες ἐπετειοφορεῖν φασὶ μάλλον» (Θεοφρ. Φ. Αΐ. 1, 20. 3).

(2) «Ὁρα εὐθετος πρὸς τὴν τοῦ κοινοῦ ἐλαίου σκευασίαν, ὅταν τὸ πλεόν τοῦ ἡμίσεως μέρους τοῦ καρποῦ φανῇ μελανίζον. Ἐπειγέσθαι δὲ δεῖ πρὸς τὴν συγκομιδὴν, πρὸ τοῦ τοὺς πάγους γενέσθαι· ῥῆον γὰρ καὶ πλείονα γεννήματα παρέξουσι. Δεῖ δὲ συλλέγειν τὸν καρπὸν εὐδίας οὔσης καὶ μὴ βροχῆς· βροχεῖς γὰρ ὁ βλαστὸς ἀσθενέστερος γίνεται καὶ εὐθλαστος. Δι' ἣν αἰτίαν οὐδὲ ψεκάδος γενομένης γρηὶ κινεῖν τοὺς κλάδους, οὐδὲ ἀφαιρεῖν τὸν καρπὸν πρὶν ἢ τὴν ὑγρότητα ἀπὸ τῶν φυτῶν διαφορηθῆναι. Πηλοῦ δὲ ὄντος ψιθύου ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον ὑποστωτέον, ἐάν δὲ μηδὲν εἶη τοιοῦτον, πλύνειν γρηὶ ὕδατι θερμῷ τὰς ἐλαίας· πρὸς γὰρ τῷ

Ἰκανὴν ποσότητα ἐλαίου ἐνέχει· καὶ ἡ ψίγα τοῦ πυρήνος τῆς ἐλαίας ὡς καὶ τὸ ξυλωδὸς περιβλήμα αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸ ἔλαιον τούτου ἰδίως, ὡς ἀπὸ τῆς ἀρχαί-
 τητος παρατηρήθη, ⁽¹⁾ εἶνε χειρίστης ποιότητος, διὸ πολλαχοῦ γίνεται χρῆσις
 ἐιδικῶν ἐκσαρκιστικῶν μηχανῶν δι' ὧν οἱ πυρήνες ἀποχωρίζονται τῆς σαρκὸς
 ἀκέραιοι, αὕτη δὲ ἀλέθεται καὶ ἐκθλίβεται κατ' ἴδιαν. Τὸ τελειότερον τῶν μη-
 χανημάτων τούτων εἶνε τὸ ἐπινοηθὲν καὶ κατασκευαζόμενον ὑπὸ τοῦ ἐν Πειραιεῖ
 ἔργοστασιάρχου Α. Κούππα (ἐλαιοεκχυρηνωτικὸς μύλος ²).

Τὸ προϊόν τῶν μετὰ ἢ ἄνευ πυρήνων ἀλεσθεισῶν ἐλαίων ἀποτελεῖ τὴν ζύ-
 μην (ἰταλ. *pastone*), ἣτις εἰσάγεται εἰς σπυρίδας (τὰ ζεμπίλια, γαλλ. *scrou-*
tins ἢ *cabas*, ἰταλ. *gabbie*) ἢ διπλώνεται ἐντὸς τετραπλεύρων τεμαχίων τριγίνου
 ὑφάσματος, τῶν χαραριῶν, ὅπως πιεσθῆ καὶ ἀποδόσῃ τὸ ἐν αὐτῇ ἔλαιον. Δέκα
 ἕως δεκαπέντε τοιαῦται σπυρίδες ἢ χαράρια πλήρη ζύμης τοποθετούμενα τὸ ἐν

καθαίρεσθαι, καὶ τὸ γέννημα πλέον εὐρήσμεν. Διό, ἐὰν ἦ δυνατόν, κἄν μὴ πηλω-
 θῶσι, πλύνειν αὐτὰς χρῆ ὕδατι θερμῷ. Τινὲς καλῶς ποιῶντες, μόνον ταῖς χερσὶ
 σαλεύουσι τοὺς κλάδους, ἵνα ἐκτιναγῆ ὁ καρπός, ῥάβδον δὲ οὐ προσφέρουσι τῇ
 ἐλαίᾳ, ἐπεὶ εἰς τὸ μέλλον ἦττον καρποφορεῖ καὶ αὐτὸς δὲ ὁ καρπὸς βιαίως κατα-
 φερόμενος τραυματίζεται, προσπίπτων ἢ λίθοις ἢ σκληραῖς βώλοις, καὶ τῆς ποιό-
 τητος τῆς γῆς ἀντιλαμβανόμενος γεῶδες τὸ ἔλαιον ποιήσει. Δεῖ οὖν τὰ τρίγωνα
 κατασκευάζειν ἀναβατήρια, καὶ ἄνωθεν σανίδα πλατεῖαν ἐπιτιθέναι, ἵνα ἐπ' αὐτῆς
 ἰσταμένοι δρέπωνται» (Πάξιαμος, εἰς «Γεωπονικά» 9, 17). Ὁ δὲ Ἀπουλήγιος λέ-
 γει: «Τέως εἰδέναι χρῆ ἀπὸ τοῦ ὀνόματος, ὅτι αἱ ὀμφακίζουσαι ἐλαῖαι ποιοῦσιν
 ὀμφακίνον ἔλαιον. Ὅταν οὖν τὰς ἐλαίας ἀρχομένας περᾶξαι ἴδῃς κέλευε τοῖς
 παισὶν ἢ τοῖς ἐργάταις συλλέγειν ἐκ τοῦ δένδρου ταῖς χερσὶ φυλαττομένους μῆ τι
 τούτων εἰς τὴν γῆν πέσῃ. Ἀφαιρεῖν δὲ χρῆ κατ' ἐκάστην ἡμέραν τοσοῦτον, ὅσον
 ἐν τῇ ἐπιγιννομένη νυκτὶ ἢ τῇ ἐξῆς κατεργάζεσθαι δυνατόν. Δηφθείσας δὲ αὐτὰς
 ἐπὶ ψιάθων λύγῳ ἄπλωσον, ὥστε καὶ ἐξικμασθῆναι τὸ ἐν αὐταῖς ὕδατῶδες, καὶ
 ὡς ἂν μὴ τῇ ἐξ ἀλλήλων θερμότητι βλάβῃ τις γένηται. Τὰ τε ἐν αὐταῖς φύλλα
 καὶ ἀκρέμονας ἐκλεκτέον ταῦτα γὰρ μιγνύμενα ἐναντία γίνεται τῇ διαμονῇ τοῦ
 ἐλαίου» («Γεωπονικά», 9, 19—Βλέπε καὶ σημείωσιν εἰς σελ. 41).

(1) «Διὰ χειρὸς ἐλαφρῶς ἄλθῃε ἵνα μὴ οἱ πυρήνες τῶν ἐλαίων συντριβῶσιν·
 ὁ γὰρ ἰχώρ ὁ ἐκ τῶν πυρήνων λυμαίνεται τὸ ἔλαιον» (Ἀπουλήγιος, εἰς «Γεω-
 πονικά» 9, 19, 6).

(2) Πολὺς λόγος γίνεται ἀπὸ τινος περὶ τῆς διὰ μηχανικῆς ἀπορροφήσεως
 λήψεως τοῦ ἐλαίου τῶν ἐλαίων. Εἰδικὰ μηχανήματα πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς μεθό-
 δου ταύτης κατασκευάζει ὁ ἐν Γενούῃ Acapulco, ἐδοκιμάσθησαν δὲ ταῦτα ἐπι-
 τυχῶς ὑπὸ τῆς ἐν Γενούῃ Societa degli oleifici nazionali ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ κα-
 θηγητοῦ Mingioli ἐν Portici.

ἐπὶ τοῦ ἄλλου εἰς τὸ ἐλαιοπιεστήριον ἀποτελοῦσι τὴν στήλην. Τὸ πρῶτον ἔλαιον ὅπερ ἐκρέει ἀπὸ τῆς στήλης ἀφ' ἑαυτοῦ, ἄνευ πίεσεως ἢ δι' ἐλαφροτάτης τοιαύτης, εἶνε τὸ ἄριστον καὶ ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Γάλλων **παρθένον** (huile vierge). Τὸ ἐκ τῆς πρώτης ἐλαφρᾶς πίεσεως ἐπιτυγχανόμενον ἔλαιον εἶνε τὸ τῆς **πρώτης ποιότητος** (γαλλ. huile surfine)· ἡ δευτέρα πίεσις, ἣτις εἶνε ἰσχυρά, δίδει τὸ **ἐκλεκτὸν ἔλαιον** (γαλλ. huile fine). Μετὰ τὴν δευτέραν πίεσιν ἡ στήλη διαλύεται, ἡ δὲ διὰ τῆς πίεσεως μεταβληθεῖσα εἰς **πλακοῦντα** (πήτταν, γαλλ. tourteau) ζύμη ἐν ἐκάστη σπυρίδι ἢ **χαραρίω** θραύεται, τρίβεται διὰ τῶν χειρῶν καὶ βρέγεται μὲ θερμὸν ὕδωρ ὅπως πιεσθῇ ἐκ δευτέρου δις· ἡ πρώτη πίεσις δίδει τὸ λεγόμενον **κοινὸν ἔλαιον** (γαλλ. huile commune ἢ échaudée), ἡ δὲ δευτέρα τὸ πρὸς φωτισμὸν ἢ **λυχνοκαίαν** ἔλαιον (γαλλ. huile lampante). Αὕτη εἶνε ἐν συντόμῳ ἡ τελειότερα μέθοδος πρὸς ἐκθλίψιν τῶν ἐλαίων καὶ λήψιν τοῦ ἐλαίου κατὰ ποιότητος.

Τὰ πλεῖστα ἐλέλαια τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολῆς ἐν γένει κατατάσσονται ὑπὸ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ἐμπορίου εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν κοινῶν ἢ καὶ τῶν πρὸς λυχνοκαίαν ἐλαίων. Ἐντούτοις πολλὰ τῶν ἐλαίων τούτων ἀφοῦ διυλισθῶσιν ἐξοδεύονται ἀνά τὴν Εὐρώπην ὡς ἐκλεκτὰ πρὸς βρώσιν ἐλαία. Τὸ **παρθένον** ἔλαιον ἔχει συνήθως τὴν τετραπλασίαν τιμὴν τοῦ πρὸς λυχνοκαίαν· πωλοῦνται δὲ γονδρικῶς τὰ ἐλέλαια ζυγιζόμενα καὶ οὐχὶ μετρούμενα.

Λίαν ἐπιζήμιος εἶνε ἡ πολλαχού τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολῆς, λόγῳ δὴθεν οἰκονομίας ἐξακολούθησις τῆς χρησιμοποίησεως ὀργάνων ἐλαιοποιίας παναρχαίων. Ταῦτα, ἐκτὸς ὅτι εἶνε πολὺ ὑποδεέστερα τῶν ἐν χρῆσει σήμερον τελειότερων καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀπόδοσιν καὶ ὡς πρὸς τὴν δαπάνην τοῦ χειρισμοῦ των, ἔχουσι καὶ τὸ ἐλάττωμα νὰ μεταδίδωσιν εἰς τὸ ἔλαιον τὴν τάγγισιν, διότι ἡ ἐν καθαρᾷ καταστάσει συντήρησις αὐτῶν εἶνε δυσχερεστάτη, ἐνίων δὲ καὶ ἀδύνατος. Πανάρχαιον σύστημα κατεργασίας τῶν ἐλαίων ἀπαντῶν ἐνιαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς εἶνε τὸ ἐξῆς: Ὁ καρπὸς εἰσάγεται εἰς σάκκον τοποθετούμενον ἐπὶ πλακοστρώτου καὶ ἐλαφρῶς ἐπικλινούσῃ ἐπιπέδου καταλήγοντος εἰς λιθίνην ἢ πηλίνην κτιστὴν λεκάνην· ἐργάτης γυμνόπους ποδοπατεῖ τὸν σάκκον γέων ἐπ' αὐτοῦ ἐκ διαλειμμάτων θερμὸν ὕδωρ ὅπερ παρασύρει καὶ φέρει εἰς τὴν λεκάνην τὸ ἔλαιον τῶν διὰ τῆς ποδοπατήσεως ἀλληλοθλωμένων ἐλαίων. Ἄλλος τρόπος κάπως τελειότερος, πλὴν ἀρχαιότατος καὶ αὐτός, εἶνε ὁ ἐνιαχοῦ τῆς βορ. Εὐβοίας ἐφαρμοζόμενος, καθ' ὃν ἡ τρίβη τῶν ἐλαίων γίνεται ἐν κτιστῇ εὐρυχώρῳ τετραπλευρῳ λεκάνῃ ἣς ὁ ἐκ μονολίθου συνιστάμενος πυθμὴν κλίνει πρὸς ὠριμμένον σημεῖον ἀπὸ τοῦ ὁποίου δι' ὅπῃς συγκοινωνεῖ ἡ λεκάνη μετὰ πίθου. Ἐν τῇ λεκάνῃ ταύτῃ τρίβονται αἱ ἐλαῖαι δι' ἡμικυλινδρικοῦ λίθου κυλινδρουμένου διὰ τῆς χειρὸς. Τὸ κατὰ τὴν τρίβην ἐκρέον ὕγρον δέγεται ὁ κάτωθεν τῆς λεκάνης πίθος. Ἡ ἐξ ἀμροτέρων τῶν συστημάτων τούτων προκύπτουσα ζύμη τῶν ἐλαίων τιθεμένη ἐντὸς σπυρίδων ἐκθλίβεται διὰ τοῦ ὡσαύτως παναρχαίου μετὰ κοχλίου ὀλοξυλίνου ἐλαιοπιεστήριου. Πολλὰ εἰσέτι σώζονται ἐν Κύπρῳ ἐλαιοπιεστήρια πρωτογενοῦς ὅλως ἐφευρέσεως.

Ταῦτα συνίστανται ἐκ παμμεγίστου ξυλίνου μογλοῦ (κορμῶ μεγάλου δένδρου) κά-
τωθεν τοῦ ἰσίου τοποθετοῦνται καὶ πιέζονται αἱ περιέχουσαι τὴν ζύμην σπυρί-
δες (1). Τὰ μέσα ταῦτα τῆς κατεργασίας τῶν ἐλαίων πρέπει νὰ ᾔνη ἀρχαιότερα
τῶν κατὰ τὰ μυθεύμενα ἐφευρεθέντων ὑπὸ τοῦ Ἀρισταίου, ὅστις κατὰ τὸν Πλί-
νιον (Φυσκ. I.7, 57) ἐπενόησε τὸν ἐλαιομύλον καὶ τὸ ἐλαιοπιεστήριον (2).

Καὶ τῆς Ἐ. αἱ παθήσεις, ὡς αἱ τῆς Ἀμπέλου, εἶνε πολυάριθμοι. Προκαλοῦν-
ται δὲ αὐταὶ ἐξ αἰτίων ἀτμοσφαιρικῶν ἢ εἶνε συνέπειαι τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους
ἢ τῆς προσβολῆς ζωϊκῶν ἢ φυτικῶν παρασίτων. Ὑπεδείξαμεν ἀνωτέρω τὴν ζώ-
νην ἐντὸς τῆς ἰσίου δύναται νὰ καλλιεργηθῇ ἐπιτυχῶς ἢ Ἐ. Ἐντούτοις καὶ
εἰς αὐτοὺς ἔτι τοὺς εὐνοϊκωτέρους διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς τόπους συμβαίνουσιν ἐ-
νίστε ψύχῃ ζημιοῦντα τὴν καρποφορίαν τῆς. Ἀλλὰ καὶ ἡ παρατεταμένη ξηρασία
ὡς καὶ ἡ πολυομβρία δυνατόν ν' ἀποβῶσιν ἐπιζήμιοι τῇ Ἐ. ἡ μὲν ἐλαττοῦσα
τὴν καρποφορίαν, ἡ δὲ προκαλοῦσα τὴν σῆψιν τῶν ῥιζῶν ἰδίως τῶν εἰς ἀργιλλώδεις
γαίας φυομένων δένδρων. Ἐκπαλαὶ παρετηρήθησαν τὰ ἐπὶ τῆς καρποφορίας τῆς
Ἐ. ὀλέθρια ἀποτελέσματα τοῦ κατὰ τὴν ἄνθησιν βρογεροῦ καιροῦ (3). Μειοῦ-
ται ἐντούτοις ἡ ζημία ἐὰν εὐθὺς μετὰ τὴν βροχὴν πνεύση ἄνεμος ὅστις ν' ἀπο-
σεισῇ τὸ ἐπὶ τῶν ἀνθέων ἐπικαθήμενον ὕδωρ. Ἐπιζήμιοι εἶνε προσέτι οἱ κατὰ
τὴν ἄνθησιν καὶ τὴν καρποφορίαν πνέοντες σφοδροὶ ἄνεμοι, ἐλαιῶνες δὲ οἱ ὅποιοι
κατὰ τὴν βλάστησιν καὶ τὴν ἄνθησιν προσβάλλονται ὑπὸ τῶν ὡσαύτως ἐπιζημιῶν
ψυχρῶν πνευμάτων προφυλάττονται διὰ τῆς πρὸς τὸ μέρος ὅθεν ταῦτα πνέουσι κα-
ταρτίσεως στοίχου ἐκ Κυπαρίσων ἢ ἄλλων ἀειθαλῶν ὑψικῶν δένδρων. Διὰ
στοίχου ἐκ Μυρικῶν, Καλάμων ἢ ἄλλων τοιούτων φυτῶν προφυλάσσονται αἱ πολὺ
πλησίον τῆς θαλάσσης φυόμεναι Ἐ. ἀπὸ τῶν ἐπιθαλασσιῶν ἀνέμων, οἵτινες κατὰ
τὴν ἄνθησιν εἶνε λίαν ἐπιβλαβεῖς (4). Ἀλλὰ καὶ ἡ ἔνεκα τῆς γονιμότητος τοῦ ἐ-
δάφους κατὰ τὰ εὐφορα ἔτη ἔκτακτος πολυκαρπία τῶν νεαρῶν δένδρων, δυνατόν
νὰ βλάβῃ καιρίως αὐτά (5). Φρόνιμον λοιπὸν εἶνε ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ν' ἀ-

(1) Τὰ πλεῖστα τῶν ὀργάνων τούτων ἤδη ἀργοῦσι, ἀντικατασταθέντα ὑπὸ
ἔλαιοιδηρῶν ἐλαιοπιεστηρίων.

(2) Κατ' ἄλλον μῦθον ὁ Ἀρισταῖος εἶνε ὁ ἐφευρέτης τῆς ἐλαιοφυτείας καὶ τῆς
μελίσσοκομίας.

(3) «Χεῖριστον δ' ἐὰν ἀνθούσαις ἐφύση καὶ ἐλάιαι καὶ ἀμπέλοις καὶ τοῖς ἄλ-
λοις ἀπορρεῖ γὰρ τὰ ἄνθη καὶ οἱ καρποὶ δι' ἀσθένειαν» (Θεοφρ. Φ. Αἴ. 5, 10, 2).

(4) «Ἐν Τάραντι δὲ περὶ τὴν ἄνθησιν ὅτε μὲν ἀπεριουβούντα διὰ τὴν ἄ-
πνοιαν, ὅτε δὲ πνεῦμά τι πνέον ἐκ τῆς θαλάττης ἑμιγλώδες καὶ παχὺ προσίζον
ἐν τοῖς ἄνθεσιν ἀπόλλυται τὰ ἄνθη τῇ ἄλμῃ διὰ τοῦτο καλλίστων ὄντων καὶ με-
γίστων τῶν δένδρων ἐλάχιστος παρ' αὐτοῖς ὁ καρπὸς» (Θεοφρ. Φ. Αἴ., 5, 10, 3).

(5) «Διαφθεῖρονται δ' ἐνίστε καὶ αἱ νέαι ἐλάαι διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς πο-
λυκαρπίας» (Θεοφρ. Φ. I. 4, 14, 3).

φαιρῆται ἀπὸ τῶν νεαρῶν δένδρων μέρος τοῦ καρποῦ τῶν ὅταν οὗτος ἀποκτήσῃ περίπου τὸ μέγεθος ἑρεθίνθου. Τὴν κατὰ τόπους ἐπίδρασιν τῆς ἀτμοσφαιρας καὶ τοῦ ἐδάφους ἐπὶ τῆς Ἑ.ὠς καὶ ἐπὶ ἄλλων καρποφόρων δένδρων ἄριστα καθορίζει ὁ Θεοφρ. ἐν τοῖς ἐπομένοις : «Ὀλως δ' ἕκαστοι τῶν τόπων ἰδίας ἔχουσι κῆρας (ἐπιβλαθεῖς ἐπιδράσεις), οἱ μὲν ἐκ τοῦ ἐδάφους, οἱ δὲ ἐκ τοῦ ἀέρος, οἱ δὲ ἐξ ἀμφοῖν. Ἐκείνη δὲ αἰτία κοινὴ πᾶσιν ἢ ἀπὸ τῶν πνευμάτων κατὰ τὰς γῶρας ἐκάστας, ὅσα θερμὰ τοῦ θέρους πιεῖ κατὰ τοῦ ἤρος ψυχρὰ σφόδρα τῶν δένδρων ἄρτι βλαστανόντων καὶ ὑπὸ τὴν ἄνθησιν· τὸ γὰρ ὅλον ἀληθές καὶ ἐπὶ τούτων, ὅτι δι' ὑπερβολὴν καὶ ἔνδειαν τροφῆς καὶ καύματος καὶ ψύχους νοσοῦσιν· ἔτι δ' ἂν μὴ κατὰ καιρὸν τὰ πνεύματα καὶ τὰ ὕδατα οὐράνια γένηται. Συμβαίνει γὰρ ὅτε μὲν ἀποβάλλειν γενομένων ἢ μὴ γενομένων ὑδάτων, ὥσπερ τὰς συκᾶς, ὅτε δὲ χεῖρους γίνεσθαι σηπκόμεους καὶ καταπιγομένους ἢ πάλιν ἀποξηρανομένους παρὰ τὸ δέον. Ἐπὶ καὶ καύματα ἕνια καὶ βότρυν καὶ ἐλάαν ἀποκάει καὶ ἄλλους καρπούς» (Φ. Αἴ. 5, 10, 4).

Ἄλλὰ τὰς κατ' ἐξοχὴν νόσους τῆς Ἑ. προκαλοῦσι παντοῖα παράσιτα, ἐξ ὧν τὰ κατωτέρω ἀναφερόμενα εἶνε ὅσα συνέπεσεν ἐγὼ νὰ παρατηρήσω καὶ μελετήσω ἐν Ἑλλάδι καὶ πολλοῦ τῆς Ἀνατολῆς.

α') Ὁ Δάκος (Dacus Oleae, γαλλ. Mouche de l'Olivier ἢ Keiroun, ἰταλ. Mosca delle olive ἢ Mosca olearia ⁽¹⁾· ἔντομον Δίπτερον· ἔχει περίπου τὴν μορφήν τῆς κοινῆς μυίας, πλὴν εἶνε κατὰ τὸ ἥμισυ μικρότερον ταύτης. Ἡ κεφαλὴ του εἶνε κιτρινή, οἱ ὀφθαλμοὶ του πράσινοι, τὸ δὲ σῶμά του ἐρυθροπὸν μετὰ μελαιῶν κηλίδων. Ὁ σκώληξ αὐτοῦ (ὁ ἐν Κρήτῃ Μπίμπικας ὀνομαζόμενος) κατατρώγει τὴν σάρκα τῆς ἐλαίας, οἱ ὑπ' αὐτοῦ δὲ προσβεβλημένοι καρποὶ εἶνε αἱ συνηθέστατα ἀπαντῶσαι σκωληκόβρωτοι ἐλαῖαι, αἱ ἐν Κύπρῳ ὀνομαζόμεναι καρφομέναι, παρ' ἀρχαίοις δὲ φαβλίαι ἢ πιτυρίδες. Αἱ ὑπὸ τοῦ ἐντόμου τούτου προξενούμεναι εἰς τὴν ἐλαιοπαραγωγὴν μεγάλαι ζημίαι εἴλκυσαν τὴν προσοχὴν τοῦ ἐλαιοκόμου ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος. Ὁ Θεοφρ. λέγει ὅτι οἱ σκώληκες οὗτοι «κωλύονται ὑπὸ τῷ δέρματι (τοῦ καρποῦ) εἶναι ὕδατος ἐπ' ἀρκτούρω (περὶ τὰς ἀρχὰς Σεπτεμβρίου) γενομένου· καταψυχόμενοι γὰρ φεύγουσι» (Φ. Αἴ. 5, 10, 1). Πράγματι δὲ εἶνε παρατηρημένον ὅτι ὁσάκις βρέγῃ κατὰ Σεπτέμβριον, καὶ ἰδίως περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ μηνὸς τούτου, ὁ καρπὸς καὶ τῶν μᾶλλον ἐπιρρεπῶν εἰς τὰς προσβολὰς τοῦ Δάκου ἐλαιῶνων εἶνε ὀλιγώτερον τοῦ συνηθούς προσβεβλημένος. Εἶνε δὲ τὸ ἔντομον τοῦτο κοινὸν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς ἐλαιοφόρους γῶρας, ἕνιαχού δὲ ἀποβαίνει κατὰ περιόδους πραγματικὴ μάστιξ, καταστρέφον τὸ ἥμισυ, τὰ τρία τέταρτα ἢ καὶ ὀλόκληρον σχεδὸν τὴν ἐλαιοπαραγωγὴν· αἱ ὑπ' αὐτοῦ προσβεβλημένα ἐλαῖαι ἀποδίδουσιν ὄχι μόνον ὀλιγώτερον ἀλλὰ καὶ κατωτέρας

(1) Δάκος εἶνε ἡ ὀρθὴ γραφή, καὶ οὐχὶ Δῆξ, ὡς ἐσφαλμένως τινὲς ἔγραψαν. Δῆξ ὀνομάζεται ξυλοφάγον τι Κολεόπτερον ἔντομον, τὸ κν. σαράκι.

ποιότητος ἔλαιον (1). Πάμπολλα εἶνε τὰ προταθέντα καὶ δοκιμασθέντα πρὸς καταπολέμησιν τοῦ Δάκου μέσα, ἀλλὰ πάντα ἀπεδείχθησαν ἀλυσιτελῆ εἴτε διότι εἶνε πράγματι τοιαῦτα, εἴτε διότι, ὅπως ἀποθῶσιν ἀποτελεσματικά, δέον ἢ ἐφαρμογῆ των νὰ ᾖνε ὑποχρεωτικὴ διὰ πάντα τὰ συνεχόμενα κτήματα προσβεβλημένης περιφερείας. Ὁ Δάκος εἰς τοὺς ψυχροτέρους ἐλαιοφόρους τύπους ἔχει συνήθως δύο γενεάς κατ' ἔτος, τρεῖς δὲ καὶ ἐνίοτε τέσσαρας εἰς τοὺς θερμοτέρους. Ἐν τῇ τελείᾳ αὐτοῦ μορφῇ (δ.δ. ἐν καταστάσει μιᾶς) τρέφεται μὲ σακχαρώδεις καὶ κομμειῶδεις βρυστάς ἢ ἡμίρρευστους οὐσίας, τὰς ὁποίας εὐρίσκει εἰς τὰ ἄνθη καὶ τὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἐ. Ἡ κλίσις δὲ αὕτη τοῦ ἐντόμου πρὸς τὰς γλυκείας οὐσίας ἐνέπνευσεν τῷ 1859 εἰς τὸν Γάλλον Bonnafoux τὴν ἐπὶ τῶν προσβαλλομένων ἐλασιδένδρων τοποθέτησιν δοχείων περιεχόντων διάλυσιν μελίτος καὶ μικρᾶς δόσεως κοβαλτίου· βραδύτερον ἐπανελάβε τὸ πείραμα ἕτερος Γάλλος, ὁ Decaux, ἀντικαταστήσας ἐπιτυχῶς τὸ κοβάλτιον διὰ τοῦ ἀρσενικοῦ. Καὶ ἐδηλητηριάζοντο μὲν οὕτω πολλοὶ Δάκοι, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ τρόπος τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ δηλητηριώδους δολώματος παρεῖχε πολλὰς δυσκολίας δὲν ἐγένετο ἔκτοτε χρῆσις αὐτοῦ μέχρι τοῦ 1892 ὅτε καὶ πάλιν ὑπεδείχθη καὶ ἐδοκιμάσθη ἐπιτυχῶς ἡ τοιαύτη χρῆσις τοῦ ἀρσενικοῦ (2). Τὰ πειράματα ταῦτα ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Ἴταλός Cillis ἐφήρμισεν ἐσχάτως (1909) μετὰ πλήρους ἐπιτυχίας τοὺς ψεκασμοὺς διὰ μελιτώδους ὑγροῦ περιέχοντος ἐν διαλύσει ἀρσενικὸν νάττιον. Ἡ ἐπιτυχίς αὕτη τροποποιήσας τῆς γαλλικῆς μεθόδου ὑπὸ τοῦ Ἴταλοῦ Cillis, δοκιμασθεῖσα καὶ ἐν Γαλίᾳ, ἀπεδείχθη ἀποτελεσματικωτάτη. Αἱ διὰ ψεκασμῶν ἐναποτιθέμεναι ἐπὶ τῶν φύλλων καὶ τῶν κλάδων τῆς Ἐ. ἡμίρρευστοι, γλυκεῖαι καὶ δηλητηριώδεις βανίδες διατηροῦνται ὑγραὶ ἐπὶ ἡμέρας καὶ κατὰ τὴν ξηροτέραν ἔτι ἐποχὴν τοῦ ἔτους, λειγόμεναι δὲ ὑπὸ τῶν ἐπισκεπτομένων τὸ δένδρον Δάκων φονεύουσιν αὐτοὺς ἀσφαλῶς καὶ προλαμβάνεται οὕτω ἡ σκοληχίσις τοῦ καρποῦ. Ἐάν μετὰ τὸν ψεκασμὸν συμπέσῃ νὰ βρέξῃ, οὗτος ἐπαναλαμβάνεται. Ἐπειδὴ δέ, ὡς εἶδομεν, τὸ ἐντομον τοῦτο ἔχει πλέον τῆς μιᾶς γενεᾶς, καὶ ἐπειδὴ πάντες οἱ Δάκοι ἐκάστης γενεᾶς δὲν ἐμφανίζονται ταυτοχρόνως, ἀνάγκη ὅπως ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ μηνὸς Μαΐου μέχρι τέλους Ἰουλίου καὶ κατὰ τοὺς μῆνας Σεπτέμβριον καὶ Ὀκτώβριον (καθ' ἃς δ. δ. περιόδους ἀπαντῶσι τὰ πλείωτερα τέλεια ἐντομα) οἱ ψεκασμοὶ ἐπαναλαμβάνονται· κατὰ δεκαπενθήμεριαν, χρονικὸν διάστημα κατὰ τὸ ὅποιον, ὡς παρετηρήθη, διατηροῦνται ἐπὶ τοῦ ψεκασθέντος δένδρου αἱ βανίδες ἡμίρρευστοι. Πρὸς παρασκευὴν τῆς γλυκείας ἀρσενικοῦχοῦ διαλύσεως, χάριν οἰκονομίας, ἀντὶ μελίτος ἢ μελάσσης δύναται νὰ γίνῃ χρῆσις σεραπίου σταφίδος ἱμοίου ἐκείνου τὸ ὅποιον παρεσκευάζεν ἄλλοτε ἡ εἰταιρία Ζάννου καὶ Ρῶς, ἢ καὶ ἀπλῶς σιραίου

(1) Δεπτομερεστέρας πληροφορίας περὶ τοῦ ἐντόμου τούτου βλ. ἐν « Ἑλληνικῇ Γεωργίᾳ », 1892 σελ. 403, καὶ 1896 σελ. 203.

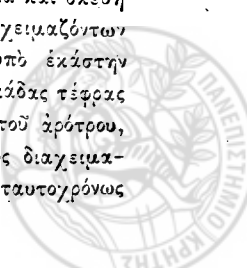
(2) Βλέπε σημείωσιν ἐν σελ. 410 τῆς « Ἑλλ. Γεωργίας » τοῦ 1892.

(πετμεξίου). Παρασκευάζεται δὲ ἡ διάλυσις ὡς ἐξῆς: Ἐκὰς δράμια ἀρσενικοῦ νατρίου διαλύονται εἰς δέκα ὄκ. ζέοντος ὕδατος, 20 δὲ ὄκ. σιταίου ἢ σερραπίου σταφίδος εἰς 70 ὄκ. ψυχροῦ ὕδατος· αἱ διαλύσεις αὗται ἀναμειγνύονται, μεθ' ὃ τὸ οὕτω ἐπιτυχανόμενον μίγμα διηθεῖται διὰ λεπτοῦ ὑφάσματος ἢ σήστρας (σήτας ἢ κρησάρας) ὅπως ἀποχωρισθῶσιν αἱ τυχόν ἐνυπάρχουσαι στερεαὶ οὐσίαι. Ἡμίσεια περίπου ὄκ. ἐκ τοῦ μίγματος τούτου ἀρκεῖ δ' ἑκάστον ψεκάσμον Ἐ. μετρίου μεγέθους. Διὰ μεγαλύτερον δ. ἀπαιτεῖται περισσότερα ποσότης. Οἱ ψεκάσμοι γίνονται διὰ τῶν συνήθων ψεκαστήρων ἐφοδιασμένων μετὰ μακρῶν προβολέων ὅπως ψεκάζωντα· τελείως καὶ οἱ ὑψηλότεροι κλάδοι τοῦ δ. (1). Ὀκτώ εἰς δέκα ψεκάσμοι κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου περίοδον ἀπαλλάσσουσι καθ' ὅλοκληρίαν τὰς Ἐ. ἀπὸ τοῦ καταστρεπτικωτάτου τούτου ἐντόμου. Ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ, συμπεριλαμβανομένης τῆς ἀξίης τῆς διαλύσεως, ἡ δαπάνη ὀκτῶ ψεκάσμων δι' ἑκάστον δ. ὑπολογίζεται ὅτι ἀνέρχεται εἰς 20—50 λεπτά (ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τοῦ δ. καὶ τῆς χρήσεως μελάσσης ἢ σερραπίου ὀπωρῶν), ἡ προκύπτουσα δὲ ὠφέλεια εἶνε μεγίστη, διότι σώζεται ἡ εἰσοδεία. Ἄλλ' ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ μέσου τούτου ἔχει τὸ μειονέκτημα ὅτι ἀφ' ἑνὸς μὲν καθιστᾷ ἐπικίνδυνον τὴν ὑπὸ τὰ ψεκάζόμενα δ. βόσκησιν τῶν κτηνῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀποβαίνει λίαν ἐπιζήμιος εἰς τὴν μελισσοκομίαν, διότι αἱ μέλισσαι καὶ μακρὰν ἔτι τοῦ ψεκαζομένου ἐλαιῶνος συντηρούμεναι ταχέως ἀνακαλύπτουσι καὶ ἀθροαί ἐπισκέπτονται τὰς ἐπὶ μακρῶν χονικῶν διάστημα περιρρῦτους με μελιτώδες ὑγρὸν Ἐ. Ἡ οὕτω ὅμως προξενουμένη ζημία εἶνε ἀτήμαντος ἀπέναντι τῆς προκυπτούσης ὠφελείας ἐκ τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν Ἐ. ἀπὸ μάλιστα ἀποδεκατιζούσης τὸν καρπὸν τῶν. Ἀπλούστερον, οἰκονομικώτερον καὶ ἀκίδυον διὰ τὰ ὑπὸ τὰς Ἐ. βόσκοντα κτήνη μέσον ἐφαρμογῆς τοῦ ἀρσενικοῦ χου τούτου δολώματος προτείνει ὁ διευθυντὴς τοῦ ἐν Φλωρεντίᾳ Ἐντομολογικοῦ Σταθμοῦ Berlese, ὅστις βεβαίως ἔφηρμεν αὐτὸ μετὰ πλήρους ἐπιτυχίας. Εἶνε δὲ τοῦτο τὸ ἀρχικῶς ὑπὸ τοῦ Decaux ἐφαρμοσθέν, δ.δ. ἡ τοποθέτησις ἐπὶ τῶν προσβεβλημένων δ. δοχείων περιεχόντων τὴν δηλητηριώδη διάλυσιν, μετὰ τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ Berlese περιορίζει σημαντικῶς τὸν ἀριθμὸν τῶν δοχείων ὅχι μόνον ἐπὶ ἑκάστου δ., ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ὅλοκληρου τοῦ ἐλαιῶνος. Ὁ Berlese ἰσχυρίζεται ὅτι καὶ μόνον ἐν δοχείον, πῆλινον ἢ μεταλλινον, περιέχον τὴν διάλυσιν καὶ τοποθετούμενον ἐπὶ Ἐ. εὐρισκόμενης εἰς τὸ κέντρον περίπου ἐλαιῶνος ἐκτάσεως 5 ὡς ἔγγιστα στρεμμ. ἀρκεῖ ὅπως ἐλκυσθῶσι καὶ δηλητηριασθῶσιν αἱ πτερωτοὶ δάχοι οἱ εἰς τὰ πέντε ταῦτα στρέμματα εὐρισκόμενοι. Τὸ ὑπὸ τοῦ Berlese χρησιμοποιούμενον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτο δοχεῖον ἔχει διάμετρον 40

(2) Τελειότατος διὰ ψεκάσμοις μεγάλων δένδρων ψεκαστὴρ εἶνε ὁ τοῦ Brian, ἐπωνομαζόμενος Pulvérisateur Rustique Breton καὶ κατασκευαζόμενος ἐν Plain-tel (Côtes-du-Nord) τῆς Γαλλίας. Ὁ ψεκαστὴρ οὗτος λειτουργεῖ αὐτομάτως, φέρεται δὲ ἐπὶ χειροκινήνῳ ἀμαξίῳ καὶ εἶνε ἐφοδιασμένος με μακρὸν προβολέα.

και βάθος 15 ως εγγιστα έ.μ., τοποθετείται δέ και στηρίζεται εις την διασταύρωσιν των κλάδων του δ. προσδενόμενον με σύρμα και περιλαμβάνει περί τας 4 δεκ. διαλύσεις. Όπως δέ οι Δάκοι καταφθάνουσιν εύκόλως το ύγρον βυθίζεται εις αυτό τεμάχιον ύφάσματος ούτινος τά άκρα έξέχουσι των χειλέων του δοχείου ή κατασκευάζεται τούτο με γείλη ούχι όρβια, αλλά πλαγιαστά ως τά του πινακίου. Προς αναπλήρωσιν τής εκ τής έξατμίσεως έπερχομένης ελαττώσεως του ύγρου έν τω δοχείω, ήτις κατά τας θερμότερας ήμέρας του θέρου εινε μεγάλη, προστίθεται έχάστοτε έν αυτώ ή αναγκαία ποσότης καθαρού ύδατος. Έντούτοις οι έπί τής έν Γαλλία έλαιουκομικής ύπηρεσίας Chapelle και Ruby (διευθυντής και βοηθός), βασιζόμενοι έπί των έπί έξαεσίαν διεξαχθέντων πειραμάτων των, και ιδίως έπί των τελευταίως διεξαχθέντων εις απομεινωμένον έλαιώνα αριθμοϋντα περί τας 10 χιλιάδας δ., αποτελεσματικωτέρους εύρίσκουν τούς δι' άρσενικούχου γλυκείας διαλύσεως ψεκασμούς (βλ. «Progrés agr. et viticole», 1913, Α, σελ. 53).

Άλλ' ή εφαρμογή τόνων των δηλητηριωδών δολωμάτων έσον και των άλλων μέσων τά όποια προστείνονται προς καταπολέμησιν του Δάκου, όπως φέρωσι ριζικά, μόνιμα, αποτελέσματα, δέον να ήνε ύποχρεωτική διά πάν συνεγόμενον κτήμα προσβεβλημένης περιφερείας, διότι: άλλως το απολυμαινόμενον κτήμα ταχέως θα μολύνεται εκ των παρακειμένων έάν εις ταύτα ουδεμία εφαρμοζεταί θεραπεία. Μη εφαρμοζομένης τής δι' άρσενικούχου διαλύσεως καταπολεμήσεως του Δάκου, προς μείωσιν των ύπ' αυτώ προσενουμένων ζημιών ο καρπός των προσβεβλημένων δένδρων δέον να συλλέγεται: έσο το δυνατόν ένωρίτερον και άν έτι ύπάρχη ή βεβαιότης ότι ως εκ τής πρώρου συλλογής ή εις έλαιον άπίδοσις έσεται μικρά. Πρέπει δέ να κατεργάζονται αι έλαϊα εύθύς μετά την συλλογήν ίνα μή, καθ'όν χρόνον μένουσιν αυτά: έν τή αποθήκη, οι έν αυταίς σκώληκες λαμβάνωσι τόν καρπόν να υποστώσι τας μεταμορφώσεις των. Διά τόν αυτών λόγον δέον να συλλέγωνται ταχέως και να κατεργάζονται άμέσως και αι άφ' έαυτών πίπτουσαι από των δένδρων έλαϊα ή να επιτρέπηται ή έντός του προσβεβλημένου κτήματος βόσκησις αιγοπροβάτων ή χοίρων, οίτινες τρώγουσιν αυτάς. Άλλά και ή μετά την άποπεράτωσιν τής κατεργασίας των έλαίων καθαρισμός και έπίγρσις διά διαλύσεως ασθέστου των τοίχων και των επίπλων και σκευών τής αποθήκης εινε μέσον συντελεστικόν εις την κατά το έπόμενον έτος μείωσιν τής ύπό του Δάκου προσβολής, διότι ούτω καταστρέφονται πολλά των μετά των έλαίων εισαχθέντων εις την αποθήκην και καταφρονώντων εις τούς τοίχους, τά έπιπλα και σκεύη αυτής έντόμων. Συντελεστικόν όσαύτως μέσον προς μείωσιν των διαχειμαζόντων Δάκων εινε ή μετά την συλλογήν του καρπού διασπορά έπί τής ύπό έχάστην προσβεβλημένην Έ. έπιφανείας του εδάφους άνά πέντε ως έγγιστα δεκάδας τέφρας και ασθέστου και άκολουθως ή άναστροφή των ούσιών τούτων διά του άρότρου, διότι ούτω καταστρέφονται πολλά των εις το ύπό το δένδρον εδαφος διαχειμαζόντων έντόμων. Σημειωτέον δέ ότι αι ούσίαι αυται: χρησιμεύουσι ταυτοχρόνως

καὶ ὡς λίπασμα. Τέλος πρὸς μείωσιν τῶν προσβολῶν τοῦ Δάκου συντελεῖ καὶ ἡ μετὰ τὴν κάθαρσιν καὶ τὴν κλάδευσιν ἀπόξεις τοῦ παλαιοῦ φλοιοῦ τῶν κορμῶν τῶν δένδρων καὶ ἀκολούθως ἡ ἐπίχρισις αὐτῶν διὰ πυκνῆς διαλύσεως ἀσβέστου, διότι εἰς τὰς βρωγμὰς τοῦ φλοιοῦ καταφεύγουσι καὶ ὑφίστανται τὰς μεταμορφώσεις των πολλοὶ σκώληκες τοῦ Δάκου. Ἡ ἐπίμονος ἐφαρμογὴ τῶν μέσων τούτων, καὶ ἰδίως τοῦ πρώτου, δ. δ. τῆς ὁσονέστι πρῶτῳπώτερας συλλογῆς καὶ κατεργασίας τοῦ καρποῦ, συντελοῦσιν εἰς τὴν κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος σημαντικὴν ἐλάττωσιν τῆς προσβολῆς.

β') Ὁ Πυρηνωτρήτης (*Tinea oleella* ἢ *Prays Oleae*, γαλλ. *Teigne de l' Olivier* ἢ *Chenille mineuse*, ἰταλ. *Tignuola minatrice* ἢ *Tignuola dell' Olivo*) ἔντομον Μικρολεπιδόπτερον, οὔτινος ἡ κάμψη εἶνε γνωστὴ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος. Εἰς ταύτην ἀναφέρονται αἱ ὑπὸ τοῦ Θεοφρ. μνημονεῦμεναι κάμπαι αἱ κατατρώγουσαι «αἱ μὲν τὰ φύλλα αἱ δὲ τὰ ἄνθη» (Φ. Αἴ. 5, 10, 3), ὡς καὶ οἱ σκώληκες οἱ διατρώγοντες τὸ ἔσω τοῦ πυρῆνος (Φ. Ἰ. 4, 14, 10 καὶ Φ. Αἴ. 5, 10, 1). Εἶνε δὲ τὸ ἔντομον τοῦτο γνωστὸν εἰς πάσας τὰς παραμ. ἐλαιοφόρους χώρας καὶ ἔχει δύο ἢ τρεῖς γενεὰς κατ' ἔτος. Τῆς πρώτης γενεᾶς ἡ κάμψη ἐμφανίζεται περὶ τὰς ἀρχὰς ἢ τὰ μέσα Φεβρουαρίου καὶ προσβάλλει τὰ φύλλα καὶ τοὺς τρυφεροὺς βλαστούς, εὐθὺς ὡς ἀρχοῦνται οὗτοι ἀναπτυσσόμενοι. Ἀπὸ τῶν μέσων μέχρι τέλους Μαρτίου ὑφίσταται τὰς μεταμορφώσεις της εἰς νύμφην καὶ ψυχῆν (πεταλούδαν). Ἐν τῇ μορφῇ τῆς ψυχῆς διατηρεῖται περὶ τὰς 20 ἡμέρας. Περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἀπριλίου τὸ θῆλυ ὠστοκεῖ, ἡμέρας δὲ τινὰς μετὰ τὴν ὠστοκίαν ἐμφανίζεται ἡ τῆς δευτέρας γενεᾶς κάμψη, ἥτις προσβάλλει τὸ ἄνθος. Περὶ τὰ τέλη Μαΐου ἢ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου αὕτη ὑφίσταται τὰς μεταμορφώσεις της, ὅτε συνήθως παρουσιάζεται ἡ ψυχῆ, ἥτις διατηρεῖται ἐπὶ ἓνα σχεδὸν μῆνα. Περὶ τὰ τέλη Ἰουνίου ἢ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου αὕτη ὠστοκεῖ ἐπὶ τοῦ καρποῦ, ὅστις κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἶνε ὀπωσθήποτε ἀνεπτυγμένος. Ἐναποθέτει δὲ τὸ θῆλυ ἀνὰ ἓν μόνον ὠν ἐπὶ ἐκάστης ἐλαίας. Ἡ ἐκ τούτου ἐκκολαπτομένη κάμψη, ἥτις εἶνε ἡ τῆς τρίτης γενεᾶς, διατρυπᾷ τὸν καρπὸν καὶ εἰσδύει εἰς τὸν μὴ εἰσέτι ἀποξυλωθέντα πυρῆνα, οὔτινος κατατρώγει τὴν ψίχαν' ἀποκτᾷ δὲ τὴν πλήρη αὐτῆς ἀνάπτυξιν περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου ἢ τὰς ἀρχὰς Σεπτεμβρίου, ὅτε συνήθως ὁ καρπὸς ἀρχίζει νὰ ὀριμάξῃ. Τότε ἡ κάμψη διατρυπᾷ τὴν ἐλαίαν εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἐνώσεως της μετὰ τοῦ ποδίσκου (κοτσανιοῦ) καὶ ἐξέρχεται τοῦ καρποῦ ὅπως ὑποστῇ τὰς μεταμορφώσεις της. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐγκαθίσταται ἡ παρ' αὐτὸν τὸν ποδίσκον, ἢ εἰς τὰ παρακείμενα κλαδιά, τὰ ὅποια καταφθάνει κρεμωμένη διὰ λεπτοῦ μεταξίνου νήματος, ἢ καὶ εἰς τὰ ὑπὸ τὸ δένδρον χόρτὰ καὶ ξηρὰ φύλλα ἐὰν κατὰ τὴν διὰ τοῦ νήματος καθοδὸν της συμβῇ νὰ πέσῃ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ἡ ψυχῆ τῆς γενεᾶς ταύτης ἐμφανίζεται περὶ τὰ μέσα ἢ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου, μετὰ ἐνὸς δὲ ὡς ἑγγίστα μηνὸς βίον ἐναποθέτει ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας τῶν φύλλων τῆς Ἐ. τὰ ὠριά της, ἐξ ὧν προκύπτουσι κατὰ Φεβρουάριον αἱ κάμπαι τῆς πρώτης γενεᾶς. Αἱ ἀνωτέρω σημειούμεναι ἐποχαὶ τῆς πα-

ρουσίας ἐκάστης τῶν τριῶν γενεῶν τοῦ Πυρηνοτρήτου εἶνε αἱ τῶν θερμότερων μερῶν τῆς Ἑλλάδος ὡς ἡμεῖς ἐξηκριβώσαμεν· εἰς ψυχρότερα μέρη αἱ γενεαὶ εἶνε ὀψιμώτεραι, εἰς τινὰς δὲ ψυχροτέρους τῆς Ἑλλάδος τόπους ἀπαντῶσι μόνον δύο γενεαὶ τοῦ ἐντόμου τούτου, ἢ τῆς ἀνοίξεως. ἤτις προσβάλλει τὰ φύλλα, τοὺς τρυφερωτέρους βλαστοὺς καὶ τὰ ἄνθη, καὶ ἡ θερινή, ἢ προσβάλλουσα τὸν καρπὸν (1). Ὁ Πυρηνοτρήτης εἶνε ὀλιγώτερον ἐπιζήμιος τοῦ Δάκου, διότι σπανίως ἀπαντᾷ πολλυπληθῆς ὡς οὗτος. Ἐντούτοις καὶ ὁ Πυρηνοτρήτης οὐχὶ ἀσημάντους ζημίας προξενεῖ εἰς τὴν ἐλαιοπαραγωγὴν ἰδίως κατὰ τὴν τρίτην γενεάν, ὅτε προσβάλλει τὸν καρπὸν, καὶ κατὰ τὴν δευτέραν, ὅτε προσβάλλει τὸ ἄνθος. Ἐκ τῶν προσβαλλομένων καρπῶν ἄλλοι μὲν πίπτουσι προτοῦ ἐγκαταλείψωσιν αὐτοὺς αἱ κάμπαι, αἱ ὁποῖαι οὕτω ἀκωπώτερον εὐρίσκουσι κατάλληλον μέρος ὅπως ὑποστῶσι τὰς μεταμορφώσεις των· ἄλλοι δὲ εὐθὺς μετὰ τὴν ἐξοδὸν τοῦ ἐντόμου. Καρποὶ τινες καὶ μετὰ τὴν ἐξοδὸν τῆς κάμπης μένουσιν ἐπὶ τοῦ δένδρου ἐπὶ τινα ἔτι χρόνον, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἐπὶ τέλους πίπτουσι πρὸ τῆς πλήρους ὠριμάνσεώς των.

Ἄπασαι αἱ ἐλαῖαι αὗται συλλεγόμεναι καὶ κατεργαζόμεναι κατὰ τρόπον μὴ θραύοντα τὸν πυρῆνα ἀποδίδουσιν ὀλίγον μὲν πλὴν ἐκλεκτῆς ὅπωςδῆποτε ποιότητος ἔλαιον, διὸ καὶ ὁ Θεόφρ. εἶπεν ὅτι οἱ σκώληκες οἱ διατρῶγοντες τὸ ἔσω τοῦ πυρῆνος ὠφελούσι (2). Τὸ ἀποτελεσματικώτερον καὶ τὸ μᾶλλον ἐφαρμοσίμῳ πρὸς καταπολέμησιν τοῦ ἐντόμου τούτου εἶνε ἡ ἄμεσος συλλογὴ καὶ κατεργασία τῶν ἐλαιῶν τῶν πιπτουσῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἀφ' ἐκωτῶν ἢ κατόπιν ἐλαφρᾶς δονήσεως τῶν κλάδων τοῦ δένδρου. Σύντελεστικὸν ἐπίσης μέτρον θεωρεῖται ἡ ἐφαρμογὴ τῶν φωτεινοπαγίδων. Κατὰ τοὺς μῆνας Ἀπρίλιον Ἰούλιον καὶ Σεπτέμβριον καὶ μίαν περίπου ὥραν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου τοποθετοῦνται εἰς διάφορα σημεῖα τοῦ ἐλαιοστασίου ξύλινα κιβώτια ἢ λευκοσιδήρινα δοχεῖα (κενοὶ τενεκέδες πετρελαίου) κεχρισμένα ἔσθων δι' οὐσίας κολλώδους (ῥητίνης ἢ ὑγραπίσεως) καὶ φέροντα ἀνημμένον φανόν· τὸ φῶς τοῦ φανοῦ ἐλκύει τὰς ψυχὰς, πολ-

(1) Δεπτομερεστεράς πληροφωρίας περὶ τοῦ βίου τοῦ ἐντόμου τούτου βλ. ἐν «Ἑλληνικῇ Γεωργίᾳ» τοῦ 1892, σελ. 393. Κατὰ τὸν Βουνιέρ μόνον δύο γενεαὶ εἶνε πράγματι ὁ Πυρηνοτρήτης· τῶν ἀτόμων τῆς πρώτης γενεᾶς ὄντων πρωίμων καὶ ὀψιμών, τούτων δὲ (τῶν ὀψιμών) ἐκλαμβανομένων ὡς ἀποτελούντων ἰδίαν γενεάν. Ἡ παρατήρησις αὕτη τοῦ Βουνιέρ πιθανὸν νὰ ἦνε ἀκριβῆς εἰς τὰς ψυχαιότερας τῆς ἡμετέρας ἐλαιοφόρου χώρας.

(2) «Καὶ ὁ γε τῆς ἐλάας σκώληξ ἐὰν μὲν ὑπὸ τὸ δέρμα γένηται διαφθείρει τὸν καρπὸν (ὁ Δάκος), ἐὰν δὲ τὸν πυρῆνα διαφάγη ὠφελεῖ» (ὁ Πυρηνοτρήτης — Φ. Γ'—4, 14, 10). Καὶ ἀλλαχού: «Τὰς δὲ ἐλάας, ἐὰν μὲν ὑπὸ τὸ δέρμα γένηται (οἱ σκώληκες τοῦ Δάκου) διαφθείρουσιν, ἐξισθίους γάρ· ἐὰν δὲ ἐν τῷ ἔσω τῶν πυρῆνα διαφάγωσιν, ὠφελούσιν» (οἱ Πυρηνοτρήται — Φυτ. Αἴτ.—5, 10, 1).

λαί τῶν ὁποίων καταστρέφονται καιόμεναι ἢ προσκολλώμεναι εἰς τὰ κεχρισμένα τοιχώματα τῶν δοχείων τούτων⁽¹⁾. Ἡ ὑπό τινων συμβούλευομένη συλλογὴ καὶ καταστροφὴ τῶν προσβεβλημένων φύλλων καὶ βλαστῶν, ἂν καὶ ἀποτελεσματικῆ εἶνε οὐχ ἤττον δυσεφάρμοστος, ἄκαρποι δὲ ἀπεδείχθησαν οἱ προταθέντες ψεκασμοὶ δι' ἔντομοκτόνων οὐσιῶν, διότι δὲν εἶνε ταυτόχρονος ἢ ἐπὶ τοῦ καρποῦ ἐναπόθεσις τῶν ὠν ἁπασῶν τῶν ψυχῶν.

γ') **Ευλοφάγα** τινε ἔντομα, εἶδος Βουπρήστεως καὶ ἰδίως εἶδος Κόσσου (*Cossus ligniperda*), λίαν ἐπιζήμια ἀποβαίνουντι εἰς τὰ Ἐλαιόδένδρα περιφερειῶν τινων. Ἐν Κύπρῳ τὸ δεύτερον τῶν ἐντόμων τούτων ἀπαντᾷ συνηθέστατα καὶ ὀνομάζεται κν. **Λύκος** ἢ **Τορναδόρος**. Ἡ ἐπιχρῖσις τοῦ καρποῦ καὶ τῶν κυριωτέρων κλάδων τοῦ δένδρου μὲ πυχρὴν διάλυσιν ἀσβέστου προλαμβάνει τὴν προσβολὴν (βλ. καὶ σελ. 131—2).

δ') Ἡ **Ψύλλα** (*Psylla* ἢ *Eurbyllura Oleae*, γάλλ. *Sauteret* ἢ *Blanquet*, ἰταλ. *Psillo dell' Olivo*) ἔντομον Ἠμίπερον, μικρὸν, πολυτόκον, πηδητικόν, εὐκίνητον, πλὴν οὐχὶ συχνὰ μετατοπιζόμενον. Ἐνεκα τῆς ἐν μορφῇ ἰῶν βάμβακος λευκῆς, καρῶδους καὶ κολλώδους οὐσίας, ἣν τὸ παράσιτον τοῦτο τῆς Ἐ. ἐκκρίνει καὶ δι' τῆς καλύπτεται, ἡ προσβολὴ του ἀποτελεῖ τὴν νόσον τὴν ὀνομασθεῖσαν **Βαμβακίαν** (κν. **Μπαμπακάδα**, ἰταλ. *Bianca*, *Bambacello* ἢ *Cotonello*). Ἡ **Ψύλλα** ἔχει πολλὰς κατ' ἔτος γενεάς. Τὰ ἔντομα τῆς τελευταίας γενεᾶς διαχειμαζοῦσιν ἐπὶ τῶν τρυφερωτέρων κλαδίων τῆς Ἐ., ἐνωρὶς δὲ τὴν ἀνοιξιν ἐναποθέτουσι τὰ ὠάρια των, τὰ ὅποια καλύπτουσι μὲ τὴν βαμβακώδη οὐσίαν ἣν ἐκκρίνουσι καὶ ἧτις χρησιμεύει ὡς προφυλάττη τὰ ὠάρια καὶ τὰ ἐκ τούτων προκύπτοντα νεογὰ ἀπὸ τῆς δρόσου τῆς νυκτὸς καὶ ἀπὸ τοῦ καύματος τῆς ἡμέρας. Τὰ νεογὰ εὐθὺς ὡς ἐκκολαφθῶσιν ἐπιπίπτουσι κατὰ τῶν ἀνθῶν, τὰ ὅποια ἀπομυζῶσι καὶ ἀποξηραίνουσι. Πολλὰι γενεαὶ διαδέχονται ἀλλήλας συνήθως μέχρι τοῦ Ἰουνίου· αἱ τῶν τελευταίων δὲ γενεῶν Ψύλλαι, ἐμφανιζόμεναι εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν δὲν ὑπάρχουσι πλέον ἄνθη, ἐπιπίπτουσι κατὰ τοῦ διασωθέντος καρποῦ, οὐτινος παρακαλύουσι τὴν ἀνάπτυξιν. Τοῦ καιροῦ βοηθοῦντος τὸ ἔντομον τοῦτο δυνατὸν νὰ προξενήσῃ σημαντικὴν ζημίαν εἰς τὴν καρποφορίαν, εὐνοεῖται δὲ ἡ πολλαπλασiasis αὐτοῦ ἰδίως ὅταν κατὰ Μάιον ὁ καιρὸς ᾖν βροχερός. Αἱ κατὰ Μάρτιον καὶ Ἀπρίλιον ἰσχυραὶ βροχαὶ ἀποβαίνουντι εὐεργετικάι, διότι παρασύρουσαι τὴν βαμβακώδη οὐσίαν ἧτις καλύπτει τὰ ὠάρια καὶ τὰ νεογὰ συντελοῦσιν εἰς τὴν ἐλάττωσιν αὐτῶν. Εἰς τὸ ἔντομον τοῦτο πιθανῶς ἀναφέρεται τὸ ὄρα²

(1) Τὸ ἐν Villefranche τῆς Γαλλίας ἐργαστάσιον Vermorel κατασκευάζει φωτεινοπαγίδα (*Phare «Méduse»*) εἰδικὴν πρὸς ἔλκυσιν καὶ καταστροφὴν τῶν ψυχῶν νυκτερίων Λεπιδοπτέρων ἐντόμων ἐπιθλαβῶν τῆ Ἐλαίᾳ, τῆ Ἀμπέλῳ καὶ ἄλλοις καρποφόροις δένδροις. Ἐτερον σύστημα φωτεινοπαγίδος (*«La Vigneronne»*) κατασκευάζει ὁ ἐργαστασιάρχης A. Butin (35, Rue des Martyrs, Paris).

χνιον τοῦ Θεοφράστου (1). Ἡ ἀποκοπή καὶ καῦσις τῶν πρώτων παρουσιαζομένων προσβεβλημένων ὑπὸ τῆς βαμβακιάσεως κλαδίων προλαμβάνει τὴν εἰς ἄλλα μέρη τοῦ δένδρου μετάδοσιν τῆς νόσου. Ὅταν αὕτη εἶνε λίαν διαδεδομένη ἀποτελεσματικὰ μέσα πρὸς καταπολέμησιν αὐτῆς εἶνε ὁ ψεκασμός διὰ διαλύσεως λυσόλης ἢ ἀποβρέγματος καπνοῦ (β. λ.), ἢ ἡ ἄφθονος ῥάντισις τοῦ δένδρου, τῆ βοηθεῖα ἰσχυρᾶς ἀντλίας, μὲ ἀπλοῦν ὕδαρ, ὅπερ, ἐπιτίπτον μεθ' ὀσμῆς ἐπὶ τῶν ἐντόμων, ἄλλα μὲν τούτων παρασύρει καὶ φονεύει, ἄλλα δὲ ἀπογυμνώνει παρασύρον τὴν βαμβακώδη οὐσίαν ἣτις τὰ καλύπτει καὶ ἐκθέτον οὕτω αὐτὰ γυμνά εἰς τὴν ἐπήρειαν τῆς ἀτμοσφαιρας.

ε') Ψωρίασις. Ἐκ τῶν Κοκκοειδῶν (β. λ.) τῶν προκαλούντων τὴν νόσον ταύτην πέντε εἶδη ἀπήντησα ἐπὶ τῆς Ἑ. ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς εἶνε δὲ ταῦτα ἡ Φιλίππειος (Philippia Oleae), Χιονασπίς ἢ ῥίγκειος (Chionaspis Riccae), Λευκασπίς ἢ ἐπιδαυρίος (Leucaspsis epidaurica Gen. 2) ἢ Μυτιλασπίς (Mytilaspis flavescens) καὶ τὸ Λεκάνιον τῆς Ἐλαιίας (Lecanium Oleae). Τὸ τελευταῖον εἶνε τὸ συνηθέστερον ἀπαντῶν καὶ τὸ μᾶλλον ἐπιζήμιον τόσον ἐν Ἑλλάδι ὅσον καὶ ἀλλαχοῦ. Ἡ ψωρίασις τῶν φυτῶν καὶ ἰδίως τῶν μεγάλων δένδρων εἶνε νόσος δυσθεράπευτος. Τὴν ἐφαρμοζομένην εἰς τὰς Ἡν. Πόλ. δι' ὕδροκυκλικῶ ὀξέος καταπολέμησιν τῆς νόσου ταύτης, ἂν καὶ ἀποτελεσματικωτάτην, δὲν συμβουλευόμεν καθὼ ἐπικίνδυνον εἰς τοὺς ἐφαρμύζοντας αὐτὴν ἐργάτας καὶ δαπανηρὰν ἕνεκα τῆς ἀπαιτουμένης εἰδικῆς συσκευῆς πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς. Ἄλλ' οὔτε τοὺς ἐνίοτε ἀποτελεσματικῶς ἐφαρμοζομένους ψεκασμούς δυνάμεθα νὰ συμβουλευώμεν προκειμένου περὶ θεραπείας μεγάλων καὶ οὐχὶ πλούσιαις προσόδου δένδρων, οἷον εἶνε ἡ Ἑ. Ἄλλως εἶνε ἀναμφισβήτητον ὅτι τὸ δένδρον τοῦτο ψιμνιᾷ σχεδὸν πάντοτε ἕνεκα ἐλλείψεως ἐπαρκούς ἀερισμοῦ, ἣτις, ὡς ἤδη εἶδομεν, παραβλάπτει καὶ τὴν καρποφορίαν τῆς Ἑ. Ἐπομένως πρὸς θεραπείαν τῆς ψωρίασεως τοῦ δ. τούτου θὰ συστήσωμεν τὴν γενναίαν κλάδευσιν, ἣτις ἄλλως συντελεῖ καὶ εἰς τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ἐπαύξησιν τῆς καρποφορίας.

ς') Ὁ Φλοιοτρίβης ἢ Φλοιοκόπτης (phloeotribus Oleae, γαλλ. Neiron, ἰταλ. Punteruolo dell' Olio) μικρὸν ἔντομον Κολεόπτερον ἔχον δύο γενεάς τὸ ἔτος. Ἐν τε τῇ τοῦ σκώληκος καὶ τῇ τοῦ τελείου ἐντόμου μορφῇ συνηθέστερον ἀπαντᾷ ὑπὸ τὸν φλοιὸν ξηρῶν ἢ ἀσθενικῶν κλαδίων καὶ κορμῶν, διὸ ὑπὸ τινῶν θεωρεῖται ἀβλαβές. Ἐνίοτε ὅμως, περὶ τὰ μέσα τοῦ μηνὸς Μαΐου, ὅτε ἐγκαταλείπει τὰς ὑπὸ τὸν ἀσθενικὸν ἢ ξηρὸν φλοιὸν τῆς Ἑ. ὑπόνομους του, προσβάλλει

(1) «Γίνεται δὲ καὶ ἄλλο νόσημα περὶ τὰς ἐλάας ἀράχνιον καλούμενον· φέται γάρ τοῦτο καὶ διαφθεῖρει τὸν καρπὸν» (Φ. Ἰ. 4, 14, 10).

(2) Βλέπε «Trois nouvelles espèces de Cochenilles», par P. Cennadius. Annales de la Société Entomologique de France, 1882, σελ. 31.

καὶ ἐντελῶς ὑγιᾶ δένδρα, ἀνορύσσον ὅπῃν εἰς τὴν μασχάλην ἀνοφόρου κλαδίου, τὸ ὅποιον ταχέως ἀποξηραίνει. Αἱ οὕτω προξενούμεναι ὑπὸ τοῦ ἐντόμου τούτου ζημίαι εἶνε ἐνίοτε λίαν αἰσθηταί. Τὸ πρακτικώτερον μέσον πρὸς καταπολέμησιν τοῦ Φλοιοτρίβου συνίσταται εἰς τὴν κατ' ἔτος ἀφαίρεσιν πάντων τῶν ξηρῶν ἢ ἀσθενικῶν μερῶν τῆς Ἐ. καὶ τὴν ἄμεσον ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τοῦ ἐλαιῶνος καὶ καῦσιν αὐτῶν.

ζ') Ὁ Ὑλοτόμος (*Hylesinus oleiperda*, γαλλ. *Ciron* ἰταλ. *Scolito ulivino* ἢ *Rosicante dell' Olivo*)· μικρὸν ἔντομον Κολέοπτερον συχνὰ συγχέομενον πρὸς τὸ προηγούμενον ἕνεκα τῆς ὁμοιότητος αὐτοῦ πρὸς ἐκεῖνο ὡς πρὸς τὸ μέγεθος, ἐν μέρει δὲ καὶ ὡς πρὸς τὰ ἦθη. Ὁ Ὑλοτόμος ἂν καὶ ἔχει μίαν μόνον γενεάν κατ' ἔτος εἶνε οὐχ' ἤττον μᾶλλον ἐπιζήμιος τοῦ Φλοιοτρίβου, διότι προσβάλλει πάντοτε τὸν φλοιὸν ὑγιεστάτων κλάδων τοὺς ὁποίους ἐπὶ τέλους ἀποξηραίνει. Διακρίνεται εὐκόλως ἡ παρουσία του ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ φλοιοῦ ὑπὸ τὸν ὅποιον τρέφεται διαγραφόμενων σκολιῶν καὶ ἐρυθρωπῶν γραμμῶν. Οἱ φέροντες ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ των τοιαύτας γραμμὰς κλάδοι δέον ν' ἀποκόπωνται καὶ νὰ καίωνται ἄμεσως. Τὸ ἔντομον τοῦτο ἀπαντᾷ σπανίως ἐν Ἑλλάδι.

η') Ὁ Θρίψ (*Thrips* ἢ *Phloeothrips Oleae*, γαλλ. *Barban*, ἰταλ. *Pidocchio dell' Olivo*)· μικρότατον Ὀρθόπτερον ἔντομον, σπάνιον ἐν Ἑλλάδι. Ἐν τῇ νεαρᾷ ἡλικίᾳ του καὶ τῇ τελείᾳ αὐτοῦ μορφῇ κατατρώγει τὴν ἐπιδερμίδα τῆς κάτω ἐπιφανείας τῶν φύλλων καὶ τὸ παρέγγυμα αὐτῶν, τὰ οὕτω δὲ προσβαλλόμενα φύλλα ἀποξηραίνονται καὶ πίπτουσι. Τὸ ἔντομον τοῦτο ὁσάκις ἐμφανίζεται πολυπληθὲς (ὅπερ ὅμως σπανίως συμβαίνει) προσβάλλει καὶ τοὺς τρυφεροὺς βλαστοὺς καὶ ἀποξηραίνει αὐτούς. Ὡς πρακτικώτερον θεραπευτικὸν μέσον συμβουλεύεται ἡ γενναία κλάδευσις τῶν λίαν προσβεβλημένων δένδρων καὶ ἡ ἐπίχρισις τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν κυρίων κλάδων διὰ πυκνῆς διαλύσεως ἀσβέστου.

θ') Ἡ Καπνία (*Fumago Oleae*—συνών. *F. vagans*, *F. salicina*, *Torula Oleae*, *Antennaria elaeophila*, *Carpodium Oleae*, *Cap. elaeophilum* κ. ἄ.—γαλλ. *Fumagine*, *Noir* ἢ *Morphée* ἰταλ. *Mal nero*, *Fumagine*, *F.Higgin* ἢ *Morfea*). Μικρομύκης πολύμορφος, ἀναπτυσσόμενος ἐπὶ τῆς Ἐ. ὡς καὶ ἐπὶ ἄλλων φ. ὁσάκις ταῦτα προσβάλλονται ὑπὸ Κικκοειδῶν. Ἡ καταπολέμησις τῶν ἐντόμων τούτων ἀπαλλάσσει τὸ δένδρον καὶ τῆς Καπνίας.

ι') Σφακελισμὸς ἢ Σήψις τῶν ῥιζῶν (γαλλ. *Pourridié* ἢ *Blanc des racines*, ἰταλ. *Pingedine* ἢ *Marciume delle radici*, κν. ἐν Κύπρῳ *Λύκος*), νόσος κρυπτογαμικὴ περὶ ἧς ἐγένετο ἤδη λόγος ἀλλαχοῦ (σελ. 97), σπανίως δὲ ἀναπτυσσομένη εἰς τὴν Ἐ. Προσβάλλει μόνον ὑποκείμενα φυόμενα εἰς ἄπορα καὶ ὑγρὰ ἐδάφη, ἐντελῶς ἀκατάλληλα διὰ τὸ δένδρον τῆς Παλλάδος. Διαγινώσκεται εὐκόλως ἐκ τῆς ὠχρότητος τοῦ φυλλώματος καὶ τῆς ἀποξηράνσεως πολλῶν κλαδίων τοῦ δένδρου, οὗτινος αἱ ῥίζαι ἀποκαλυπτόμεναι παρουσιάζουσι κατὰ τόπους τὰ λευκὰ μυκηθία τῶν παρασίτων. Τὸ ἀρίστον θεραπευτικὸν μέσον εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν εἶνε ἡ μεταφύτευσις τοῦ προσβεβλημένου δένδρου εἰς καταλ-

ληλότερον ἔδαφος εὐθὺς ὡς παρουσιασθῶσι τὰ πρῶτα συμπτώματα τῆς νόσου καὶ ἀφοῦ προηγουμένως πλυθῶσι καλῶς αἱ ῥίζαι τοῦ εἰς πυκνὴν διάλυσιν ἀσβέστου ἐν ἧ προστίθενται περὶ νὰ 10 % θειικοῦ σιδήρου.

ιζ') Τὸ **Κυκλοκόνιον** (*Cycloconium oleaginum*)· Μικροκύμης ἀναπτυσσόμενος ἐπὶ τῶν φύλλων, σπανιώτερον δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ποδίσκων τοῦ καρποῦ, ὅτε εἶνε μᾶλλον ἐπιζήμιος. Τὸ παράσιτον τοῦτο εἶνε μᾶλλον εὐδιάκριτον ἐπὶ τῶν φύλλων· ἐπ' αὐτῶν ἐμφανίζεται ἐν μορφῇ μικρῶν στρογγύλων κηλίδων, ἐνίοτε μελανῶν καὶ συνηθέστερον τεφρῶν εἰς τὸ κέντρον, κιτρινωπῶν δὲ εἰς τὴν περιφέρειαν. Τὰ οὕτω προσβαλλόμενα φύλλα κιτρινίζουσι καὶ ἐπὶ τέλους ἀποξηραίνονται καὶ πίπτουσι. Συνηθέστερον προσβάλλονται αἱ ἀρδεύόμεναι Ἐ. Ἡ διακοπὴ ἢ ἡ ἐλάττωσις τῶν ἀρδεύσεων περιστέλλει τὸ κακόν. Ἡ νόσος αὕτη σπανίως ἀναπτύσσεται παρ' ἡμῖν εἰς βαθμὸν ἐπιβάλλοντα τὴν ἐφαρμογὴν τῶν συμβουλευομένων ψεκασμῶν διὰ βορδιγαλλίου πολτοῦ.

ιβ') Ὁ **Κράδος** (γαλλ. *Carie*, ἰταλ. *Carie* ἢ *Lupa*). Ὅταν ἡ κλάδευσις τῆς Ἐ. ὡς καὶ ἄλλων μεγάλων δένδρων, γίνεται εἰς ἀκατάλληλον ἐποχὴν, καθ' ἣν ἡ ἐπούλωσις τῶν προξενουμένων ἐπὶ τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν κυριωτέρων κλάδων τομῶν βραδύνει ἢ δὲν ἐπιτυγχάνεται ποσῶς, ὡς καὶ ὅταν κλαδεύεται μὲν τὸ δένδρον εἰς κατὰλληλον ἐποχὴν, ἀλλ' ἡ ἐργασία αὕτη ἐκτελεῖται διὰ πρίονος καὶ οὐχὶ διὰ πελέκως ἢ κλαδευτηρίου, τὰ δὲ χεῖλη τῶν τομῶν δὲν **γλυκαίνονται** περικοπτόμενα διὰ κοπτεροῦ ὄργανου οὔτε ἐπιχρίονται αὐταὶ με ἀργίλλου ἢ ἄλλης οὐσίας, αἱ οὕτω μένουσαι γυμναὶ ἐπιφανεῖαι τοῦ ξύλου παρουσιάζουσι πρόσφορον ἔδαφος διὰ τὴν ἀνάπτυξιν παντοίων ξυλοφθόρων Μυκήτων καὶ ἰδίως τῶν τοῦ γένους **Πολύπορος** (β.λ.). Βιηθούμενοι ὑπὸ τῶν βροχῶν καὶ τῆς ὑγρασίας τῆς ἀτμοσφαιρας οἱ Μύκητες οὗτοι διαβιβρώσκουσι καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀποσυνθέτουσι τὸ ἐγκάρδιον ξύλον τοῦ δένδρου, τοῦ ὁποῖου ὁ κορμὸς, ἐνίοτε δὲ καὶ οἱ κυριώτεροι κλάδοι, μετὰ πάροδον πολλοῦ χρόνου κοιταίνονται. Ἡ πάθησις αὕτη εἶνε ὁ λεγόμενος **Κράδος**, ὅστις συνηθέστατα παρατηρεῖται καὶ εἰς παλαιὰς Πλατάνους, Πτελέας, Δρυῖς καὶ ἄλλα δένδρα ὡς ἀναφέρει καὶ ὁ Θεόφρ. (Φ. Ἰ.-1, 8, 5). Προλαμβάνεται δὲ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ Κράδου ὅταν ἡ κλάδευσις γίνεται τὸν χειμῶνα καὶ κατὰ προτίμησιν διὰ πελέκως ἢ κλαδευτηρίου, ὅταν ἐκτελουμένης διὰ πρίονος γλυκαίνονται τὰ χεῖλη τῶν τομῶν διὰ κοπτεροῦ ὄργανου καὶ ἰδίως ὅταν εὐθὺς μετὰ τὴν κλάδευσιν ἐπιχρίωνται αἱ τομαὶ διὰ μίγματος ἐξ ἴσων μερῶν ἀργίλλου καὶ κόπρου βοός. Οὕτω τὰ γυμνούμενα τοῦ φλοιοῦ τῶν μέρη τοῦ δένδρου ἐπουλοῦνται ταχέως καὶ προφυλάσσονται ἀπὸ τῶν προσβολῶν τῶν ξυλοφθόρων Μυκήτων.

ιγ') Ἡ ἐκσάρκωσις ἢ καρκινώσις (γαλλ. *Tumeurs de l'Olivier*, ἰταλ. *Chiodo* ἢ *Rogna*—κν. **Καροῦλες**, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ **Κομπιά**). Εἰς τὴν νόσον ταύτην ἀναφέρεται ὁ τοῦ Θεόφρ. Ἦλος (ὅθεν προφανῶς καὶ τὸ ἰταλικὸν *Chiodo*), ὅστις ἐλέγετο τὸ πάλαι καὶ **Μύκης** καὶ **Λοπάς**(¹)· εἶνε δὲ οὐχὶ σπανία, τόσον παρ' ἡμῖν

(¹) « Ἡ-δ' ἐλάα.... φύει καὶ ἦλον· οἱ δὲ μύκητα καλοῦσιν, ἐνιοὶ δὲ λοπάδα· τοῦτο δ' ἐστὶν οἶον ἦλοι αὐτῶν » (Φ. Ἰ.-4, 14, 3).

ὅσον καὶ εἰς ἄλλας παραμεσογ. χώρας, καὶ ἐκδηλοῦται: διὰ τῆς ἐπὶ τῶν λεπτοτέρων ἰδίως κλαδίων ἀναπτύξεως ξυλωθῶν, ἀνωμάλων, μυκητομόρφων, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ὀγκωθῶν, βαθέως δὲ καστανῶν ἢ μελανῶν ἀποφύσεων ἢ ἐκσαρκώσεων. Πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν ἐκσαρκώσεων τούτων καταναλίσκονται οἱ χυμοὶ τῆς Ἑλίας πρὸς ζημίαν ὄχι μόνον τῆς καρποφορίας, ἣτις ἐνίοτε ἐκμηδενίζεται, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς εὐεξίας τοῦ δένδρου. Ἐπὶ πολὺ ἡ ἐκσάρκωσις ἰπιδίδετο εἰς αἷτια ἀτμοσφαιρικά ἢ εἰς τὰς κατὰ τὴν διὰ τοῦ βραδισμού συλλογὴν τοῦ καρποῦ προξενουμένας ἐπὶ τῶν κλαδίων πληγᾶς, ἢ καὶ εἰς ἀκαρί τι (*Oribates minor*), ὅπερ παρετήρησεν ὁ Costa. Ἐπὶ τέλους ὅμως ἐβεβαιώθη ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πραγματικὸν αἷτιον τῆς νόσου εἶνέ εἶδος Βακτηριδίου (*Bacillus Oleae*), τὸ ὁποῖον, ἀπομονωθὲν, καλλιεργηθὲν καὶ ἐμβολιασθὲν ἐπὶ ὑγιῶν Ἑλαιοδένδρων, μετέδωκεν εἰς αὐτὰ τὴν νόσον. Κατὰ τὰς ἡμετέρας ἐντούτοις παρατηρήσεις ἡ νόσος αὕτη, καίτοι προκαλουμένη ὑπὸ τοῦ εἰρηκένου Βακτηριδίου, δὲν δύναται νὰ λάβῃ διαστάσεις ἐὰν εὐνοικαὶ ἀτμοσφαιρικά συνθῆκαι δὲν ὑποουθηνῶσι τὴν ἀνάπτυξιν καὶ διάδοσιν αὐτῆς. Οὕτω ἐπὶ ἔτη ἰσάκις συνέβενεν ἐκτάκτως ψυχρὸς χειμῶν τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐλαμβάνομεν ἐκ πολλῶν τῆς Ἑλλάδος μερῶν δειγμάτα κλαδίων Ἑ. προσβεβλημένων ὑπὸ τῆς ἐκσαρκώσεως. Προστούτοις δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν ὅτι διαφοραὶ τινες Ἑ., ὡς αἱ μακρόκαρποι, ἀντέχουσι σχεδὸν ἀπολύτως εἰς τὴν προσβολὴν τῆς νόσου, ἣτις σπανίως ἀναπτύσσεται ἐπ' αὐτῶν, οὐδέποτε δὲ μετ' ἐπιτάσεως («Ἑλληνικὴ Γεωργία» 1894, σελ. 446). Τὸ ἀσφαλέστερον μέσον πρὸς πρόληψιν τῆς διαδόσεως τῆς ἐκσαρκώσεως, ἣτις δυνατὸν νὰ λυμᾶνεται ἐπὶ ἔτη τὰ δένδρα εἰς τὰ ὁποῖα ἤθελεν ἀπαξ ἀναπτυχθῆ, εἶνε ἡ ἀφαίρεσις καὶ ἄμεσος καύσις τῶν προσβεβλημένων μερῶν εὐθύς ὡς παρουσιάζοντα: τοιαῦτα. Ὅταν δέ, ἔνεκα μὴ ἐγκαίρου ἐφαρμογῆς τοῦ μέτρου τούτου, ἡ νόσος λαμβάνῃ διαστάσεις ἐπιβάλλεται ἡ γενναία κλάδευσις τῶν προσβεβλημένων βένδρων, ἣτις ἄλλως, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, συντελεῖ καὶ εἰς τὴν ἐπαύξησιν τῆς καρποφορίας.

Αὐταὶ εἶνε αἱ κύριαί νόσοι τῆς Ἑ. ἃς ἐγὼ ἀπήνησα ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς. Σημειωτέον δὲ ὅτι πολλῶν ἐξ αὐτῶν ἡ διάδοσις καὶ αὐτῆ ἔτι ἡ ἀνάπτυξις προλαμβάνεται ὅταν ἡ Ἑ. φυτεύηται, καθαρίζεται, κλαδεύηται καὶ καλλιεργῆται κανονικῶς. Πολλαὶ τῶν νόσων τούτων ἀναπτύσσονται, διαδίδονται ταχέως καὶ δυσχερέστατα ἐξελείφονται ὅταν ἡ Ἑ. δὲν ἀερίζεται καὶ δὲν ἠλιάζηται πανταχόθεν. Τὰ Ἑλαιόδένδρα τὰ φυτεύομενα εἰς κατάλληλον ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν, τὰ ἀποκτῶντα κόμην ἔχουσαν σχῆμα ποτηρίου καὶ τὰ καθαριζόμενα, κλαδεύομενα, ἀροτριώμενα καὶ λιπαινόμενα κανονικῶς σπανίως προσβάλλονται ὑπὸ παρασίτων, προσβαλλόμενα δὲ ἀπαλλάσσονται αὐτῶν εὐκόλως καὶ ταχέως. Πρὸς συντήρησιν τῆς Ἑ. ἐν καλῇ καταστάσει συντελοῦσι προστούτοις καὶ ἡ πρὸ τῆς ἀνοίξεως ἐπίχρισις τοῦ κορμοῦ τῆς διὰ πυκνῆς διαλύσεως ἀσβέστου, ἡ εὐθύς μετὰ τὴν κάθαρσιν καὶ τὴν κλάδευσιν αὐτῆς ἀποκόμισις τῶν ἀφαιρουμένων μερῶν καὶ ἡ ὅσον ἔνεστι πρῶιμωτέρα καὶ ἀνευ βραδισμού συγκομιδὴ τοῦ καρποῦ,

διότι ούτω και τὸ δένδρον καρποφορεῖ κατ' ἔτος και ὁ καρπὸς του πλείότερον και ἐκλεκτότερον ἔλαιον ἀποδίδει.

Και ταῦτα μὲν περὶ Ἐ. τῆς εὐρωπαϊκῆς. Ἐκ τῶν ἄλλων τοῦ γένους τούτου εἰδῶν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε Ἐ. ἡ ἀμερικανικὴ (*Olea ἢ Osmanthus americanus*), ἰθαγ. τῶν Ην. Πολιτ., Ἐ. ἡ ἀκρωτηριανὴ (*O. carpensis*), Ἐ. ἡ δαφνόφυλλος (*O. laurifolia ἢ undulata*) και Ἐ. ἡ τυλώδης (*O. verrucosa*), ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς. Τὰ εἶδη ταῦτα θεραπεύονται ἐνιαχοῦ ὡς κοσμητικά, τινὰ δ' αὐτῶν ἐχρησιμοποίηθησαν ἐπιτυχῶς και ὡς ὑποκείμενα πρὸς ἐμβολιασμὸν Ἐ. τῆς εὐρωπαϊκῆς. Ἡ ἐνίοτε ἀναφερομένη ὑπὸ τὸ ὄνομα ἡδύσομος Ἐ. (*O. fragrans*), ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας και τῆς Σινικῆς, ὑπήχθη εἰς τὸ γένος Ὁσμανθος (β. λ.). Ἡ παρὰ Στράβωνι Ἐλαία αἰθιοπικὴ ἧς «τὸ δάκρυ και ἰατρικῆς δυνάμεώς ἐστι» (16, 777) εἶνε εἶδος δυσερμηθέντων—πιθανῶς ἡ παρὰ Διοσκρ. αἰθιοπικὴ ἔλαια (βλ. εἰς Ἐλαίαγνος).

Ἐλαία φυτικά (1). Τὰ φυτικά ἔλαια εἶνε προϊόντα ἐξόχως εὐλεκτα και πλέον ἢ ἔλαττον ρευστὰ εἰς τὴν συνήθη θερμοκρασίαν τῆς ἀτμοσφαιρας. Ὑποδιαίρουνται δὲ εἰς δύο ομάδας, εἰς τὰ παχέα ἢ λιπαρά, τὰ μὴ πτητικά, και εἰς τὰ αἰθέρια ἢ πτητικά ἔλαια.

Τὰ λιπαρά ἔλαια ἀπαντῶσιν εἰς καρποὺς και εἰς σπέρματα και λαμβάνονται συνήθως μὲν δι' ἐκθλίψεως, ἐνίοτε δὲ και τῆ βοήθειᾳ διθειοῦχου ἀνθρακος (βλ. σελ. 94) Πάντα σχεδὸν τῇ ἐπιδράσει τοῦ ἀέρος ταγγίζουσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ταχέως (βλ. Μορίγγη), πάντα δὲ εἶνε ἐλαφρότερα τοῦ ὕδατος ἐν τῷ ὀποιῷ δὲν διαλύονται. Τὰ πλεῖστα πήγνυνται, λαμβάνοντα σύστασιν βουτυρώδη ἢ και στερεάν, εἰς θερμοκρασίαν ταπεινὴν (διάφορον κατὰ τὰ εἶδη τῶν ἔλαιων), ἐντούτοις ὑπάρχουσι τινὰ τὰ ὁποῖα μένουσι πηκτὰ ἢ στερεὰ και εἰς θερμοκρασίαν ἀνωτέραν τῶν 20 βαθμῶν Κελσίου ὑπὲρ τὸ 0., εἶνε δὲ τὰ ἔλαια ταῦτα τὰ λεγόμενα φυτικά στέατα, ὡς λ. χ. τὸ βούτυρον τοῦ Κικαίου (βλ. Θεόδωρος), τὸ βούτυρον τοῦ μοσχοκαρῦου (βλ. Μυριστική), τὸ δαφνέλαιον (βλ. Δάφνη). τὸ ἔλαιον τοῦ ἰνδικοῦ καρῦου (βλ. Φοινικοκαρύα), τὸ φοινικέλαιον (βλ. Ἐλαίς). Λιπαρά τινὰ ἔλαια τῇ ἐπιδράσει τοῦ ἀέρος ξηραίνονται, εἶνε δὲ ταῦτα τὰ ὀνομαζόμενα ξηραντικά, ὅσα λ. χ. εἶνε τὰ ἔλαια τῆς Κιννάβιος, τοῦ Κρότωνος, τῆς Καρύας, τοῦ Αἰνίου, τῆς Μήκωνος, τοῦ τυχλίου Ψευδοκρότωνος (β. λ.). Τινὰ τῶν ἔλαιων τούτων χρησιμοποιοῦνται ἰδίως πρὸς κατασκευὴν ἔλαιοχρωμάτων και βερενικεῖων—βλ. κ. Ἀκάνθισκος, Ἀλεύριτης, Ἀμαμηλῆς, Ἀμπελος (σελ. 67), Ἀμυγδαλῆ, Ἀραβόσιτος (σελ. 134), Ἀρκευθος (σελ. 143), Ἀραχίς, Ἀτρακτυλῆς, Βάμβαξ, (σελ. 172), Γουίζότια, Δρύς (σελ. 255), Ἐσπερίς, Ἐδάνυμον, Θρίδαξ, Καλόφυλλον, Καμελλία, Κολοκύνθη, Κράμβη ἢ Ράπισ, Κ. Εὐάγγυμον, Θρίδαξ, Καλόφυλλον, Καμελλία, Κολοκύνθη, Κράμβη ἢ Ράπισ, Κ. τὸ Νῆπυ, Λεπτοκαρύχ, Λοφώεσσα, Μαδία, Μορίγγη, Ὄζυα, Πεντάκληθρα,

(1) Ὑπάρχουσι και ζωικά και ὀρυκτὰ ἔλαια τὰ τελευταῖα προέρχονται ἐξ ὀρυκτῶν φυτικῶν οὐσιῶν.

Πιστακιά ή Σγίνος, Π. ή Τερρέβινθος, Προύμνη, ή βριγάντιος, Σαλισβουρία, Σήταμον, Σίναπι, Σοία, Τελφαιρία, Τορρεύζ, Υπτισπέταλος, Χαμαίλιον, Ψευδοκαρύα.

Τὰ πτητικά ή αιθέρια έλαια είνε έν μέρει διαλυτά έν τῷ ύδατι και άπαντῶσιν εις τὰ άνθη, τούς καρπούς, τὰ ζύλα, τὰς ρίζας τὰ σπέρματα ή τὰ φύλλα πλείστων φ. Συνηθέστατα είνε εις Χειλανθή, Σκιαδαυθή και Σταυρανθή φ. Τὰ πλείστα λαμβάνωνται δι' άποστάξεως, τινά δε δι' έκθλίψεως ή τῆ βοηθειά οινοπνεύματος, λίπους ή λιπαροῦ τινος έλαιού (βλ. 'Απόβρεξις και 'Απορρόφησις). 'Η ύπαρξις αιθερίων έλαιων εις τὰ διάφορα τῶν φυτῶν μέρη γίνεται κατά κανόνα φανερά έκ τῆς όσμῆς τούτων, έντούτοις φυτῶν τινων μέρη άν και άσσμα, άποδίδουσιν αιθέρια έλαια, τὰ όποια σχηματίζονται δι' ειδικῆς κατεργασίας τῶν μερῶν τούτων· οὔτω τὰ πικραμύγδαλα και ό σινάπόσπορος, άν και άσσμα, κατεργαζόμενα μεθ' ύδατος άποδίδουσιν εκείνα μέν τὸ πικραμυγαλέλαιον (βλ.σελ.107), οὔτος δε τὸ συναπέλαιον αισθητότατον και κατά τήν κατασκευήν τῶν συναπισμῶν. Τὰ αιθέρια έλαια χρησιμεύουσιν ιδίως εις τήν μυρεψίαν, τήν φαρμακοποιίαν, τήν ποτοποιίαν, τήν σακχαροπλαστικήν και τήν οικιακήν οίκονομίαν. Αιθερίων τινῶν έλαιων άπομιμήσεις παρασκευάζονται σήμεραν χημικῶς διά τῆς συνθετικῆς μεθόδου (βλ. και 'Αγάλλογον, 'Αετόξυλον, 'Ανδροπόγων, 'Ανισον, 'Αψίνθιον, Βανίλλη, 'Εσπεριδοειδή, Εὐκάλυπτος, 'Ηδύοσμος, Θέλκτρον, 'Ιασμος, 'Ιον, 'Ορίγανον, 'Ροδή).

Παρ' άρχαίοις τὰ αιθέρια έλαια έν καθαρχ καταστάσει ἦσαν άγνωστα διότι έλειπον τὰ μέσα τῆς έν τοιαύτη καταστάσει λήψεως αὐτῶν. Οὐχ ἦττον πολλά αιθέρια έλαια έλαμβάνοντο άνάμικα μετ' έλελαίου, σπασμελαίου, άμυγαλελαίου (Θεοφρ. «Περί 'Οσμῶν», 16), έξ ὧν τὰ δύο πρώτα ἦσαν τότε τὰ κοινῆς πρός βρωσιν και φωτισμῶν χρήσεως λιπαρά έλαια. 'Απετέλουν δε τὰ ειρημένα μίγματα τὰ όνομαζόμενα μύρα περί ὧν πολλά αναφέρουσιν ό μέν Θεόφρ. έν τῆ «Περί 'Οσμῶν» πραγματεία του, ό δε Διοσκρ. έν τῷ «Περί ὕλης Ιατρικῆς» συγγράμματι του.

Έλαιάγνος (Elaeagnus, γαλλ. Olivier de Bohême, άγγλ. Oleaster ή Wild Olive, τ. 'Ελαιαγνώδων) γ. περιλ. θ. και δ. φυλλοβόλα και αειθαλή ιθαγ. εύκρ. και θερμῶν χωρῶν, πολλά κοσμητικά, άντέχοντα εις τήν ξηρασίαν, εύδοκιμοῦντα και εις άμμώδη έδάφη, και πολλαπλ. εύχερωῶς διά σποράς και μοσχυμάτων. Τῆς έλλ. χλωρ. αναφέρεται 'Ε. ή στενόφυλλος (E. angustifolia), δένδρον μετρίου μεγέθους φυλλοβόλον, άπαντῶν παλλαχοῦ τῆς 'Ανατολῆς. 'Εγκλιματισθέν άπό πολλοῦ άπαντὰ ἤδη αυτοφυόμενον και καλλιεργούμενον και πολλαχῶ τῆς Εὐρώπης. 'Ενεκα τῆς όμοιότητος τοῦ παραστήματός του πρός τὸ τῆς 'Ιτέας όνομάζεται κν. Μοσχοϊτιά, ένεκα δε τῆς όμοιότητος τοῦ βρωσίμου καρποῦ του πρός τὸν τῆς Ζιζύφου λέγεται και 'Αγριοκίττιζυφιά ή και απλῶς Τζιτζυφιά. Τὸ είδος τοῦτο άπαντὰ συχνά φυόμενον εις ὕγρα και ὑφάλμυρα έδάφη, εύδοκιμεί δε και παρ' αὐτάς τὰς άκτάς τὰς συχνά βρεγομένες ὑπό τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης. Διαν άμφίβολον είνε άν αναφέρεται εις τοῦτο ή εις άλλο είδος 'Ελαιάγ.ου ή έν 'Ινδικῆ «Ίκαρπος 'Ελαιά» τοῦ Θεοφρ. (Φ. 'Ι.—4, 4, 11) ὡς τινες

θέλουσι· ἄλλ' οὔτε ἡ τοῦ Διοσκρ. « Ἀγρία Ἐλαία » ἦν ἔνιοι Κότινον καλοῦσιν, οἱ δὲ αἰθιοπικὴν Ἐλαίαν εἶνε εἶδος Ἐλαιάγνου ὡς ὑποθέτει ὁ Μητβαίολος, ἀφοῦ μάλιστα ὡς συνώνυμον αὐτῆς (τῆς Ἀγρίας Ἐλαιάς του) ἀναφέρει ὁ Διοσκρ. τὸν Κότινον, ὅστις εἶνε ἡ καὶ σήμερον ὀνομαζομένη Ἀγριελαία. Ἡ τοῦ Θεοφρ. Ἐλαιάγνος (καὶ κατ' ἄλλην γραφὴν Ἐλειάγνος) ἀναφέρεται εἰς εἶδος Ἰτέας.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὰ συνηθέστερον θεραπευόμενα εἶνε Ἐ. ἡ ἀργυρᾶ (E. argentea, ἀγγλ. Silver Berry), ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, Ἐ. ἡ γλαβρά (E. glabra), ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας, καὶ Ἐ. ἡ πολυανθῆς (E. multiflora, edulis ἢ longipes, ἀγγλ. Gumi), ἰθαγ. ὡσαύτως τῆς Ἰαπωνίας. Τοῦ τελευταίου ὁ καρπὸς βρώσιμος.

Ἐλαιαγνώδη (Elaeagnaceae) τ. Δικοτλδ. περιλ. θάμνους καὶ δένδρα· τινὰ κοσμητικὰ καὶ ἄλλως χρήσιμα (γ. Ἐλαιάγνος, Ἴπποφάες, Σχεφερδία κ. ἄ.).

Ἐλαιόδενδρον (Elaeodendron, τ. Κηλαστρωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν· δένδρα καὶ θάμνοι κοσμητικοί. Ἐ. τὸ ἀκρωτηριανόν (E. carpensé) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων.

Ἐλαιόκαρπος (Elaeocarpos, τ. Φιλυρωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 50 εἶδη ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀσίας, τῶν νήσων τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῆς Αὐστραλίας· θ. καὶ δ. ἀειθαλῆ· πολλὰ λίαν κοσμητικὰ. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε Ἐ. ὁ μεγανθῆς (E. ἡ Monocera grandiflora), θ. ἀνθοφόρος, ἐξῆχος κοσμητικός, ἰθαγ. τῆς Ἰάβας.

Ἐλαιοκράμβη, βλ. Ἐκράμβη τὸ Νᾶπυ.

Ἐλαιόπρινος (Ilex, γαλλ. Houx, ἀγγλ. Holly, τ. Ἐλαιοπρινωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 140 εἶδη· θάμνοι καὶ δένδρα· πολλὰ κοσμητικὰ τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς· τινῶν τὰ φύλλα ἐνέχουσιν ἰκανὴν ποσότητα τείνης διὸ καὶ χρησιμοποιοῦνται ἀντὶ τείνου (βλ. Τέα). Εἶδος κοινὸν ἀνά τὴν Εὐρώπην καὶ ἀπαντῶν εἰς ὄρεινους τόπους τῆς Ἑλλάδος εἶνε Ἐ. ὁ ὀξύφυλλος (I. Aquifolium) τὸ ἐν Εὐβοίᾳ κν. Λαῦρος, ἀλλαχοῦ δὲ Ἀρόπρινος, Μηλοπούριναρο ἢ Ἀρκουδοπούριναρο, δ. μετρίου μεγέθους, φυλλάκανθον, μακρόβιον, ἀειθαλές, συνηθέστερον ἀπαντῶν ἐν θαμνώδει καταστάσει, θεραπευόμενον δὲ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ὑπὸ πλείστας διαφορὰς. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο κατὰ τὸν Σπρέγγελ ἀναφέρεται ὁ Κηλαστρὸς τοῦ Θεοφρ. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἄξια λόγου εἶνε ἰδίως Ἐ. ἡ Κασσένα (I. Cassena, ἀγγλ. Cassena), θ. ἰθαγ. τῶν Ἡν. Πολιτ. οὐτινος τὰ φύλλα χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἰθαγενῶν ἀντὶ τείνου, Ἐ. ὁ λεῖος (I. glabra ἢ Prinos glaber, ἀγγλ. New Jersey tea ἢ Ink Berry), θ. ἰθαγ. τῆς βορ. ἀντ. Ἀμερικῆς, οὐτινος τὰ φύλλα χρησιμοποιοῦνται ὡσαύτως ἀντὶ τείνου (ἀγγλ. New Jersey tea), καὶ Ἐ. ὁ παραγουαῦανός (I. paraguayensis ἢ copocarpa), θ. ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς· τούτου τὰ φύλλα, γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα ματέ (ἀγγλ. Paraguay-tea, ισπ. Yerba de Maté ἢ Coa-Mini), ξηραίνόμενα καὶ ἀλεθόμενα, χρησιμοποιοῦνται ἀντὶ τείνου πολλαχοῦ τῆς νοτ. Ἀμερικῆς, ἀπὸ τινῶν δ' ἐνῶν καὶ ἐξάγονται κατὰ μεγάλην ποσὰ διὰ τὴν βόρειον Ἀμερικὴν καὶ τὴν Εὐρώπην. Τὸ

ἀφέψημά των λέγεται ὅτι εἶνε τονωτικώτατον καὶ ὅτι δὲν προκαλεῖ ἀϋπνίαν ὡς-ὁ καφές καὶ τὸ τείον.

Ἐλαιοπρινώδη ἢ **Ὀξυφυλλώδη** (Aquifoliaceae ἢ Ilicineae) ὀλιγομελῆς τ. Δικοτλδ. περιλ. θάμνους καὶ δένδρα τινὰ κοσμητικὰ ἢ ἄλλως χρήσιμα (γ. Ἐλαιόπρινος κ. ἄ.)

Ἐλαιοδέλινον (Elaeoselinum), βλ. Θαφία.

Ἐλαίς¹ (Elais ἢ Elaeis ἢ Alfonsia, γαλλ. Palmier à huile, ἀγγλ. Oil Palm, τ. Φοινικωδῶν) γ. περιλ. 2—3 εἶδη, ὧν τὸ σπουδαιότερον εἶνε Ἐ. ἡ γουϊναία (E. guineensis) μονόκλων, πολύκαρπον, κοσμητικὸν καὶ πολύτιμον βιομηχανικὸν δι' τῆς δυτ. Ἀφρικῆς. Τὸ σαρκῶδες μέρος τοῦ καρποῦ τοῦ ἐνέχει μεγάλην ποσότητα ἐλαιώδους οὐσίας βρουστῆς μὲν εἰς θερμὰς χώρας, βουτυρώδους δὲ ἢ καὶ σχεδὸν στερεᾶς εἰς εὐκράτους καὶ ψυχράς. Ἡ οὐσία αὕτη νωπὴ εἶνε εὐώδης καὶ βρώσιμος, διὸ καὶ χρησιμοποιεῖται ἀντὶ βουτύρου ὑπὸ τῶν ἰθαγ. τῶν χωρῶν εἰς ἅς τὸ δ. ἀπαντᾷ, ἀλλὰ παλαιουμένη ταγγίζει. Ἀπὸ πολλοῦ εἰσάγεται κατὰ μεγάλα ποσὰ εἰς τὴν Εὐρώπην ἔνθα εἶνε γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα φοινικέλαιον (γαλλ. huile de Palme, ἀγγλ. Palm-oil) καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν σάπωνος καὶ σπερματοκηρίων. Ἡ βιομηχανικὴ γρῆσις τῆς οὐσίας ταύτης ἔσπερεν εἰς φῶς τὰ πρῶτον τὴν γλυκερίνην, ἥτις ἐχρησιμοποιήθη ἀρχικῶς ἐν Ἀγγλίᾳ τῷ 1844. Ἀλλὰ καὶ οἱ πυρῆνες τοῦ καρποῦ τῆς Ἐ. ταύτης εἶνε ἐλαιούχοι, τὸ δὲ ἔλαιον ὅπερ ἐνέχουσιν εἶνε λεπτότερον καὶ ἐκλεκτοτέρας ποιότητος τοῦ τῆς σαρκῶς γίνεται δὲ καὶ τούτου ἡ αὕτη γρῆσις, διὸ καὶ εἰσάγονται οἱ ἐν λόγῳ πυρῆνες εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ μεγάλα ποσὰ.

Ἐλαιώδη (Oleaceae) τ. Δικοτλδ. περιλ. δ. καὶ θ. εἶδη εὐθυτενῆ καὶ ἀναρριζόμενα, ἀειθαλῆ καὶ φυλοβύλλα, κοσμητικὰ, μυροφόρα, ἐλαιοφόρα ἢ ἄλλως χρήσιμα (γ. Ἐλαία, Ἰασμος, Λιγοῦστρον, Μελία, Ὀσμανθος, Σῦριγξ, Χιγανθος, Φιλλυρέα, Φορσυθία κ. ἄ.).

Ἐλασμάτιον (Laminaria), βλ. Φυκώδη.

Ἐλάτη (Abies, γαλλ. Sapin, ἀγγλ. Fir, τουρ. Τσάμ, τ. Κωνοφόρων) γ. περιλαμβάνον περὶ τὰ 30 εἶδη, τὰ κν. ὀνομαζόμενα Ἐλάτα ἢ Ἐλατοὶ δένδρα δασικά, ὑψικάρηνα, εὐθυτενέστατα, λίαν διαδεδομένα ἀνά τοὺς ὄρεινους τόπους τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου. Παρέχουσι ξυλείαν ἐκλεκτῆς ποιότητος, εὐέργαστον καὶ καινοτάτης χρήσεως ἰδίως εἰς τὴν οἰκοδομικὴν. Ἡ ῥητινὴ πολλῶν Ἐ. εἶνε φαρμακευτικὴ (ἢ κν. ἐλατόπισσα), ἐκ ταύτης δὲ ἰδίως παρασκευάζεται τὸ κατὰ τῶν βρογχικῶν παθήσεων φάρμακον ἐλατίνη (γαλλ. élatine). Ἐλατίνιον μύρον καὶ

(1) Κατὰ τὰ μῆθευόμενα ὁ Ἄγιος, βασιλεὺς τῆς Δήλου καὶ μάντις καὶ ἱερεὺς τοῦ Ἀπόλλωνος, εἶχε τρεῖς θυγατέρας, τὴν Οἰνώ, τὴν Σιτώ καὶ τὴν Ἐλαίδα. Αἱ κόραι αὗται ἔλαβον παρὰ τοῦ Διονύσου τὸ χάρισμα νὰ μεταβάλλωσι τὰ ἀντικείμενα τὰ ὅποια ἔθιγον ἢ μὲν πρώτη εἰς οἶνον ἢ δὲ δευτέρα εἰς οἶτον ἢ δὲ Ἐλαίς εἰς ἔλαιον.

ἐλατίνην ῥητινὴν ὡς εἶδη φαρμακευτικὰ ἀναφέρει ὁ Διοσκρ. Ἀπὸ τινῶν ἐτῶν εἰς τὴν Εὐρώπην ἐκ τῶν βελονοειδῶν φύλλων Ἐλατῶν (καὶ Πευκῶν) κατασκευάζεται ὕφασμα δι' ἐσωτερικὰ ὑγιεινὰ ἐνδύματα.

Κατὰ τὸν Halacsy μόνον ἐν εἶδος Ἐ. ἵπαντᾶ ἐν Ἑλλάδι, εἶνε δὲ τοῦτο Ἐ. ἢ κεφαλληνιακὴ (A. cerhalonica), συνώνυμα δὲ ἡ διαφορὰ τούτου δέον νὰ θεωρηθῶσι τὰ ὡς ἴδια εἶδη ἀναφερόμενα Ἐ. ἢ παναχαϊκὴ, Ἐ. ἢ τῆς Βασιλίσσης Ἀμαλίας καὶ Ἐ. ἢ τοῦ Ἀπόλλωνος (A. panachaica, A. reginae Amaliae καὶ A. Apollonis). Ἀπαντᾶ δὲ τὸ εἶδος τοῦτο εἰς πάντα σχεδὸν τὰ ὑψηλότερα ὄρη τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Θεοφρ. ὡς δένδρον «ἄγριον», «αἰεφύλλον», «ὄρεινόν», «οὐ δεχόμενον θεραπείαν», «ἰσχυρόν», «παλίσκιον», «φιλόφυχρον», «φυόμενον ἀπὸ σπέρματος μόνον», «αὐξητικὸν εἰς μῆκος», «ὀρθοφυές» καὶ «μακροστέλεχος», οἷον πράγματι εἶνε τὸ ὑπὸ δασικὴν ἔποψιν πολῦτιμον τοῦτο δένδρον.

Κοινοτάτη ἀνά τὴν λοιπὴν Εὐρώπην εἶνε Ἐ. ἢ κτενοσειδῆς (A. peotinata, γαλλ. Sapin argenté, ἀγγλ. Silver Fir). Ταύτης καὶ ἄλλων Ἐ. τὸ ξύλον χρησιμοποιεῖται ἰδίως ἀνά τὴν βορ. Εὐρώπην κατὰ μέγαρα ποτὰ καὶ πρὸς κατασκευὴν χάρτου καὶ τῶν πυρείων. Ἐ. τῆς καναδικῆς (A. ἢ Tsuga canadensis, ἀγγλ. Hemlock Spruce, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς) ὁ φλοιὸς χρησιμοποιεῖται εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας κατὰ μέγαρα ποτὰ πρὸς δέψιν δερμάτων. — Τὰ τῶν φαρμακοποιῶν Ἐλάτης ἀκρόδρου εἶνε αἱ βλαστοὶ εἶδους Πεύκης (Pinus sylvestris) καὶ οὐχί Ἐλάτης. Ἡ παρὰ Θεοφρ. Ἐλάτη ποντια ἀναφέρεται εἰς εἶδος Φύκου (Fucus Abies). Ἐλάτη λέγει ὁ Διοσκρ. ὅτι ὠνομάζετο ἡ περιβάλλουσα τὴν ἀνθοφόρον θύσανον τοῦ Φοίνικος σπάθη.

Ἐλατήριον ὁ Ἄγριοσίκυς (Ecballium Elaterium ἢ Momordica Elaterium, γαλλ. Concombre sauvage, Concombre d'âne ἢ Momordique, ἀγγλ. Squirting Cucumber, τουρκ. Ἀτζι-Χιγά, τ. Κολοκυνθοειδῶν), φυτὸν ἐτήσιον, ζιζάνιον κοινότατον ἀνά τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀνατολήν, κοινὸν δὲ καὶ πολλὰ μέρος τῆς λοιπῆς Εὐρώπης. Ὀνομάζεται κν. Ἀγριοαγγουριά, Γαῖδαραγγουριά, Πικραγγουριά ἢ Πετραγγουριά (ἐν Κύπρῳ) καὶ εἶνε ὁ παρ' ἀρχαίους ἄγριος Σίκυος. Τὸ ἐχχύλισμα τοῦ καρποῦ του, ὅπερ ὁ Διοσκρ. ὀνομάζει ἐλατήριον, ἀποτελεῖ δραστικώτατον καθαρτικὸν φάρμακον. Πάντα τὰ μέρη τοῦ φ. καὶ ἰδίως ὁ καρπὸς του, εἶνε τοξικά, ἐνέχουσι τὴν ἐλατηρίνην (βλ. καὶ Νευρόσπερμα).

Ἐλατίνη παρὰ Διοσκρ. ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Λίνοψιν τὴν Ἐλατίνην Ἐλατίνη (Elatine) παρὰ τοῖς νεωτέροις βοτανικοῖς εἶνε γένος τῆς ὁμωνύμου τῶν Ἐλατινωδῶν (Elatinaceae, Δικοτλ.) καὶ περιλ. μικρὰ φ. ὑδροχαρῆ. Ἐλατίνη (γαλλ. elatine) ὀνομάζεται τὸ φάρμακον περὶ οὗ ἐγένετο λόγος ἐν τῇ προηγ. σελ.

Ἐλαφόδοσκον τὸ Ἰρεμον (Pastinaca sativa ἢ Peucedanum sativum, γαλλ. Panais, ἀγγλ. Parsnip, τ. Σκιαδανθῶν), φ. ποῦδες, διαιτῆς, σαρκόρριζον, ἰθαγ. τῆς κεντρ. καὶ μεσημβρ. Εὐρώπης ἐνθα καὶ καλλιεργεῖται διὰ τὴν μακράν, σαρκώδη καὶ γλυκεῖαν ῥίζαν του, ἧτις ὡς πρὸς τὸ σχῆμα καὶ τὴν σύστασιν ὁμοιάζει μὲ τὴν τοῦ κοινοῦ Δάκκου. Ἡ ἄγρια μορφή τοῦ εἶδους ἵπαντᾶ αὐτο-

φυῆς εἰς ὀρεινούς τόπους τῆς Ἑλλάδος καὶ θεωρεῖται ὑπὸ τινων ὡς ἴδιον εἶδος (P. orasa), εἰς τὸ φ. δὲ τοῦτο ἀναφέρεται τὸ Ἐλαφόβοσκον τοῦ Διοσκρ. περὶ οὗ οὗτος λέγει: «ρίζα ὡς τριδάκτυλος τὸ μῆκος, πᾶχος δακτύλου, γλυκεῖα, ἐδώδιμος· καὶ ὁ καυλὸς δὲ λαχανεύεται ἀρτιφυῆς ὢν. Ταύτην φασι τὴν πᾶσαν τὰς ἐλάφους νεμηθεῖσας ἀντέχειν τοῖς τῶν ἐρπετῶν δῆγμασι· ὅθεν καὶ τὸ σπέρμα δίδοται· τοῖς ἐρπετοδῆχτοις σὺν οἴνω». Τὸ ὄνομα Ἐλαφόβοσκον ἀναφέρει ὁ Διοσκρ. καὶ ὡς συνώνυμον τοῦ κοινοῦ Σκρόδου (βλ. Κρόμμυον τὸ Σκρόδον).

Ἐλαφομήκης, βλ. Ὑδνοσιδῆ.

Ἐλειοδέλιον παρὰ Θεοφρ. καὶ Διοσκρ. Ὁ δεύτερος, ὅστις τὸ ὀνομάζει καὶ Πεδινὸν καὶ Ὑδροσέλιον, λέγει ὅτι «ποιεῖ ὅσα καὶ τὸ κηπευτὸν Σέλιον, ὅθεν ἐξάγεται ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ κοινοῦ Σελίνου αὐτοφυοῦς.

Ἐλειόχρυδος παρὰ Θεοφ., βλ. Ἐλίχρυσον τὸ σικελικόν.

Ἐλελιόφακον ἢ Ἐλελιόφακος (Salvia, γλλ. Sauge, ἀγγλ. Sage, τουρ. Ἀντά-τζαγι - Χειλανθῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 250 εἶδη ἴθαγ. εὐκράτων καὶ θερμῶν χωρῶν φ. ποῦδη, ἐτήσια, διαιτητῆ ἢ πολυετῆ· τινὰ φρυγανώδη ἢ θαμνώδη· πολλά κοσμητικὰ ἢ ἄλλως χρῆσιμα. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 20 ἐν οἷς καὶ α') Ἐ. ἢ Αἰθιοπὶς (S. Aethiopsis), πιθανῶς ἡ τοῦ Διοσκρ. Αἰθιοπὶς β') Ἐ. τὸ ἐρυθρανθῆς (S. Sclarea, ἀγγλ. Clary), τὸ κν. Ἀϊγιάννης ἢ Γοργόγιαννη γ') Ἐ. τὸ ἱεροβοτανοειδὲς (S. Verbenaca), τὸ κν. Ἄγριος Βασιλικός, Σαρκοθρόφι, Γοργόγιαννη ἢ Βουτυρόχορτο (ἐν Ζακύνθῳ) δ') Ἐ. τὸ καλυκῶδες (S. calycina), τὸ κν. Ἄγριοσφακία, πιθανῶς ὁ Σφάκος τοῦ Θεοφρ. ε') Ἐ. τὸ μηλοφόρον (S. pomifera), τὸ κν. Μηλοσφακία, πιθανῶς ὁ Ἐλελιόφακος τοῦ Θεοφρ. (1). ς') Ἐ. τὸ Ὀρμινον (S. Horminum, γλλ. Hormin ἢ Prudhomme, ἀγγλ. Horminum Clary), τὸ κν. Καυλόχορτο ἢ Σαρκοθρόφι, εἶδον κατ' ἐξοχὴν φαρμακευτικόν (φρμ. Ὀρμίνου σπέρμα, Semina Hormini) ζ') Ἐ. τὸ τρίλοβον (S. triloba) η') Ἐ. τὸ φαρμακευτικόν (S. officinalis, γλλ. Sauge de Province, Thé de France ἢ Herbe sacrée ἀγγλ. com. Sage), τὸ τοῦ Διοσκρ. Ἐλελιόφακον, ἐξ οὗ ἐσκευάζετο ὁ ἐλελιόφακινος οἶνος τοῦ ἰδίου· καὶ θ') Ἐ. τὸ χαῖνον (S. tingens), τὸ κν. Χλωμός. Τὰ ὑπὸ στοιχεῖα δ', ε', ζ' καὶ η' εἶνε τὰ κν. ὀνομαζόμενα Φάσκοι, Σφάκες, Σφακίες, Χαμομηλίες, Ἀλισφακίες, Ἀλιφασκίες ἢ Φασκομηλίες, ὧν τὸ ἀρέψημα εἶνε ἐν κοινῇ χρήσει παρὰ τῷ λαῷ, ἰδίως τῶν χειμῶνα, ὡς ποτὸν θερμαντικόν (τὸ φασκόμηλο). Κατ' ἐξοχὴν φαρμακευτικὸν εἶνε τὸ χόρτον Ἐ. τοῦ φαρμακευτικοῦ (φρμ. Ἐλελιόφακου πόα, Herba Salviae), ὅπερ ἐνιαχοῦ τῆς Εὐρώπης (καὶ ἰδίως ἐν Ἀγγλίᾳ) χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς ἀρ-

(1) «Σφάκος δὲ καὶ ἐλελιόφακος διαφέρουσιν ὡσάν τὸ μὲν ἡμέρον τὸ δὲ ἄγριον· λειότερον γὰρ τὸ φύλλον τοῦ σφάκου καὶ ἔλαττον καὶ αὐχμηρότερον, τὸ δὲ τοῦ ἐλελιόφακου τραχύτερον» (Φ. I.-6, 2, 5).

τυμα εἰς τινὰ φαγητά· τὸ φ. τοῦτο ἀποσταζόμενον παρέχει αἰθέριον ἔλαιον χρήσιμον εἰς τὴν σαπωνοποιίαν καὶ τὴν φαρμακευτικὴν.

Τὰ πρὸς κόσμον θεραπευόμενα εἶδη εἶνε πολλά· ἐξ αὐτῶν εἰς τοὺς ἐν Ἑλλάδι κήπους ἀπαντῶσι συνήθως Ἐ. τὸ γραχάμιον (S. Grahami), ἰθαγενὲς τοῦ Μεξικοῦ, καὶ Ἐ. τὸ μεγαλοπρεπὲς ἢ λάμπον (S. splendens), ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας. Ταῦτα καὶ ἄλλα τινὰ εἶδη ὀνομάζονται κν. ὑπὸ τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν Σάλβιαι.

Ἐλένιον (Helenium, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περί τὰ 18 εἶδη φ. πωώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς τινὰ κοσμητικά, ἐν οἷς καὶ Ἐ. τὸ φθινοπωρινὸν καὶ Ἐ. τὸ γυμνανθὲς (H. autumnale καὶ H. nudiflorum) τὸ δεύτερον θεωρεῖται ὑπὸ τινῶν ἀπλῆ διαφορά τοῦ πρώτου. Τὸ Ἐλένιον τοῦ Ἴπποκράτους, τοῦ Διοσκρ. πιθανῶς δὲ καὶ τὸ τοῦ Θεοφρ. ἀναφέρεται εἰς Κόρυζαν τὸ Ἐλένιον, τὸ δὲ Ἐλένιον αἰγύπτιον τοῦ Διοσκρ. πιθανῶς εἰς Τεύκριον τὸ κρητικόν.

Ἐλετταρία (Elettaria), βλ. Καρδάμμωμον.

Ἐλευθίς ἢ Κορακάνα (Eleusine Coracana, γαλλ. Tsada Coracan, ἀγγλ. Crab-Grass ἢ African Millet), φ. Ἀγροστῶδες, ἐτήσιον, κτηνοτροφικόν, ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας. Ἀναπτύσσεται ταχέως καὶ παράγει χόρτον ἀρίστης ποιότητος ἰδίως διὰ τοὺς ἵππους. Εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας ὁ καρπὸς διαφορᾶς αὐτοῦ (E. Cor. indica) χρησιμοποιεῖται πρὸς ἀρτοποιίαν.

Ἐλεφαντόδους φυτικὸς (γαλλ. ivoire végétal), βλ. Βόρασσος, Ὑφαντικὴ, Φυτελέφας.

Ἐλεφαντόρριζα ἢ βουρχέλλειος (Elephantorrhiza Burchelli, τ. Ἐλλοβοκάρπων), φ. ~~πωώδες~~ πολυετές, ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς. Ὁ φλοιὸς τῆς βουλῶδους ῥιζῆς τῶν δεψιχός, ἐνέχει 20—25% δεψίνην καὶ τιμᾶται ἐν ξηρᾷ καταστάσει πρὸς 300—400 φρ. κατὰ τόννον· τὸ χόρτον τοῦ κτηνοτροφικόν· Πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς, προτιμᾷ τὰς βαθεῖας ἀργιλλώδεις γαῖας καὶ δύναται νὰ εὐδοκίμησῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Ἐλέφας (Elephas), βλ. Ῥινανθος.

Ἐλίκη παρά Θεοφρ. εἶδος Ἰτιάς δυσπροσδιόριστον.

Ἐλιξ παρά Θεοφρ. διαφορά Κισσοῦ.

Ἐλίχρυσον (Helichrysum, γαλλ. Immortelle, ἀγγλ. Everlasting, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περί τὰ 250 εἶδη φ. πωώδη καὶ φρυγανώδη, τὰ πλείεστα ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς· πολλά κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 6 ἐν οἷς καὶ α) Ἐ. τὸ ἀμοργίνιον (H. amorginum), τὸ κν. Σταθοῦρι ἢ Σταθῶρι· β) Ἐ. τὸ ἀνατολικόν (H. orientale, γαλλ. Immortelle jaune ἢ Im. à bouquets), τὸ κν. Δεσπονοβοτάνο ἢ Ἀμάραντο, ὅπερ καλλιεργεῖται πολλαχού τῆς Εὐρώπης διὰ τὰ κίτρινα ἀμάραντα ἄνθη του ἐξ ὧν κατασκευάζονται οἱ πένθιμοι στέφανοι· γ) Ἐ. τὸ ἰταλικόν (H. italicum), τὸ κατ' ἐξοχὴν Ἐλίχρυσον τοῦ Διοσκρ. κν. δὲ Καλοκοιμιθιά ἢ Λαγοκοιμιθιά ὀνομαζόμενον· κχι δ) Ἐ. τὸ σικελικόν (H. siculum ἢ conglobatum), ὁ τοῦ Θεοφρ. Ἐλειόχρυσος, τὸ κν. Ἀμάραντο, Ἀγριο-

στάθουρο, καὶ ἐν Κύπρῳ Ψυλλίνα ἢ Κλαίματα τῆς Παναγίας, εἶδος κοινώτατον καὶ ἀπαντῶν ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξία λόγου ὡς κοσμητικὰ εἶνε Ἐ. τὸ μεγανθές (H. grandiflorum), ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς, καὶ τὰ ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας Ἐ. τὸ σκορπιοειδές καὶ Ἐ. τὸ μακροκέφαλον (H. scorpioides καὶ H. macrocephalum ἢ bracteatum), ὅπερ ἀπαντᾷ θεραπευόμενόν ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς. Ὁ Ἀθῆν. ἀναφέρει Ἐλίχρυσόν τινα στεφανωματικόν, ὅστις πρέπει νὰ ᾔηε ὁ Ἐλειόχρυσος τοῦ Θεοφρ. διότι καὶ οὗτος ὡς στεφανωματικόν ἀναφέρει τὸ φ. (Φ. Ἰ.-9, 19, 3).

Ἑλλεβορίνη παρὰ Θεοφρ., «πόριον» δυσερμηθέντων Ἐ. ὀνομάζεται σήμερον ἢ δραστικὴ οὐσία ἦν ἐνέχουσι οἱ Ἑλλέβοροι.

Ἑλλέβορος (Helleborus, γαλλ. Hellébore. ἀγγλ. Bear's foot, τ. Βατραχιωδῶν) γ. περιλ. περι τὰ 12 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας φ. πώδη πολυετῆ, δηλητηριώδη (ἐνέχουσι τὴν Ἑλλεβορίνην), ἄλλοτε φαρμακευτικά, νῦν δὲ ἰδίως κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλην. γλωσ. Ἐ. ὁ μέλας (H. niger, γαλλ. Rose de Noël, ἀγγλ. Christmas Rose) καὶ Ἐ. ὁ κυκλόφυλλος (H. cyclophyllus). τὸ κν. Σκάρφι, Σκάρφη, Κάρπη ἢ Καρπί, οὐτινος ἢ ρίζα χρήσιμος παρὰ τῷ λαῷ κατὰ διαφόρων νόσων τῶν κτηνῶν. Εἰς τὸ ἐν ἢ εἰς ἀμφοτέρω τὰ φ. ταῦτα ἀναφέρεται ὁ τῶν ἀρχαίων μέλας Ἑλλέβορος, ὅστις κατὰ τὸν Ὀρφανίδην εἶνε μᾶλλον τὸ δεύτερον εἶδος, διότι τοῦτο εἶνε τὸ κοινότερον ἐν Ἑλλάδι, ἐνῶ τὸ πρῶτον ἀπαντᾷ σπανίως. Ὁ Halacsy ἀμφιβάλλει περὶ τῆς ὑπάρξεως ἐν Ἑλλάδι τοῦ μέλανος Ἐ. φρονεῖ δὲ ὅτι εἶνε πιθανόν νὰ ἐξεληφθῆ ὡς τοιοῦτος ὁ κοινὸς ἐν τῇ γῶρᾳ κυκλόφυλλος Ἐ. «Μεγάλαι καὶ πολλαὶ προλήψεις ὑπάρχουσι παρὰ τῷ κοινῷ λαῷ τῆς Ἑλλάδος περὶ τοῦ φυτοῦ τούτου, ὅπερ καλεῖται Σκάρφη. Διὰ τῆς Σκάρφης ταύτης σκαρφίζουσι τὰ δένδρα τῶν ἐχθρῶν, τὰ ὅποια θέλουσι ν' ἀποξηράνωσι, ἢ τὰ ζῶα τὰ ὅποια θέλουσι νὰ δηλητηριάσωσι· διότι γενικῶς φρονοῦσι, καὶ ἴσως εἶνε ἀληθές, ὅτι καὶ ἐλάχιστον μέρος τῆς ρίζης του ἐάν παρεμβάλωσιν ὑπὸ τὸν φλοιὸν δένδρου ἢ ὑπὸ τὸ δέρμα ζῶου, ἐν βραχεῖ διαστήματι, καὶ τὸ δένδρον ξηραίνεται καὶ τὸ ζῶον θνήσκει. Διὰ τῆς Σκάρφης προσέτι τελοῦνται εἰς διάφορα μέρη πολλαὶ μαγικαὶ μαγγανείαι καὶ θανατηφόρα σκευάσματα» (Ὀρφανίδου «Γεωπονικά», Δ', 99). — Ὁ παρ' ἀρχαίοις λευκὸς Ἑλλέβορος ἀναφέρεται εἰς Βιτράχιον τὸ λοβελιάνον.

Ἑλλοδόκαρπα ἢ Χεδροπά (Leguminosae) πολυμελεστάτη τ. Δικοτλδ. ὑποδιαιρουμένη εἰς πολλὰς οἰκογενεῖας· περιλ. φ. πώδη, ἐτήγια ἢ πολυετῆ, φρυγανώδη, θαμνώδη ἢ δενδρῶδη, εὐθυτενῆ ἢ ἀναρριχώμενα· πλεῖστα χρησιμώτατα δασικά, κοσμητικά, κομμωφόρα, μυροφόρα, δεψικά, βαφικά, ὀσπριώδη, λαχανικά, καρποφόρα, κνηροτροφικά, φαρμακευτικά ἢ ἄλλως χρήσιμα· πολλὰ δηλητηριώδη (γ. Ἀδενόκαρπος, Ἀδισμία, Αἱματοξυλον, Αἰσχουομένη, Ἀχαχία, Ἀλμύδενδρον, Ἀμορφος Ἀνάγυρις, Ἀνδρίρα, Ἀνθυλλίς, Ἀπιος, Ἀρραχίς, Ἀσπάλαθος, Ἀστράγαλος, Βάπτουτα, Βίκος, Βοάντζεια, Βρυέβενος, Γαλάγουσα, Γλεδίσχια, Γλυκεῖα, Γλυκὺρριζα, Γυμνόκλαδος, Δέσμωμα, Δόλιχος, Δορύχνιον, Ἐλε-

φαντόριζα, Ἐρέβινθος, Ἐρυθρίνη, Ἐρυθρόβλοισ, Ἐχινόπους, Ἡδύσαρον, Θέρμος, Ἰαξινόι, Ἰνδικόφορος, Κηγίανος, Καισαλπινία, Καναχάλια, Καραγάνα, Κασσία, Κεννεόυα, Κερντέα, Κερκίς, Κερστιγία, Κλάδραστις, Κολουτέα, Κοπιφόρος, Κρόταλον, Κύμας, Κυκλωπίς, Κύτις, Λάθυρος, Λεσπεθήσια, Λυσίλωμα, Λωτός, Μαχαίριον, Μελίλωτος, Μηδική, Μιμηλή, Μυρόξυλον, Ξυλία, Ὀνοβρυχίς, Ὀνωρίς, Ὀξύλοδιον, Ὀρνιθόπους, Ὀρόβος, Ὀυγάταια, Ὀύκτατρία, Παρκισωνία, Πελεκίνος, Πελοπόρος, Πεντάκληθρα, Πιθηκολόδιον, Πιπταδήν, Πίσον, Ποῦγκιανή, Πουεραρία, Προσωπίς, Πτερόκαρπος, Ῥαφνία, Ῥάγος, Ῥοθινία, Σαρκόφυλλος, Σαρόθραμος, Σεσβανία, Σκορπίουρος. Σότι, Σόφορα, Σπάρτον, Στεφανίσκος, Ταμαρίνδος, Τριγωνίακος, Τριφύλλιον, Ὑμεναία, Φακῆ, Φασίολος, Φυσόστιγμα, Χορδέμα, Ψευδασπάλαθος, Ψευδέβενος, Ψωραλέα, κ. ἄ.).

Ἑλμινθία ἢ ἐχινόειδης (*Helminthia* ἢ *Picris echinoides*. τ. Συνθέτων), πιθκῶς ἢ Πικρίς τοῦ Θεοφρ. καὶ ὁ πρῶτος Σόγγος τοῦ Διοσκρ. φ. ἐτήσιον ἰαγ. τῶν παρμ. γωρῶν. Ἐν Ἑλλάδι, εἶνε κν. γνωστὸν ὑπὸ τὰ ὄνοματι Ἀγριοσοχὸς καὶ Χοιροβότανο καὶ λαχανεύεται, ὡς συνηθίζεται καὶ εἰς ἄλλας παρμ. χώρας. Στενῶς συγγενὲς τοῦ εἶδους ταύτου εἶνε Πικρίς ἢ ἀκανθώδης (β.λ.), ὅπερ κν. ὀνομάζεται ἐπίσης Χοιροβότανο (ἐν Ζακύνθῳ).

Ἑλμινθοδότανον, τὸ τῶν φαρμακοποιῶν Κοροικὸν βρύον ἢ Ἑλμινθοχορτον (φαρμ. *Helminthochorton*, γλλ. *Coralline* ἢ *Mousse de Corse*), τὸ κν. ὀνομαζόμενον Λεμιθόχορτο, Λεβιθόχορτο, Λεβιθοβότκνο ἢ Μερομηγγοβότανο· μίγμα διαφόρων κοινῶν ἐν τῇ Μεσογείῳ θαλάσῃ φ. καὶ ἰδίως Κοραλλίνης; τῆς φαρμακευτικῆς (*Corallina officinalis*), Ἀλοιδίου τοῦ Ἑλμινθοχορτου (*Alsidium* ἢ *Gigartia* ἢ *Ceramium* ἢ *Sphaerococcus Helminthochorton*), Φύκου τοῦ πορφυροῦ καὶ Φύκου τοῦ πτερωτοῦ (*Fucus purpureus* καὶ *Fucus plumosus*)—βλ. καὶ Ἀψίνθιον ἢ Κίνα.

Ἑλξίνη (*Parietaria*, γλλ. *Parietaire*, ἀγγλ. *Pellitory* τ. Κηλοδῶν) γ. περιλ. φ. ποώδης ἐτήσιος καὶ πολυετῆ πολύοικη (βλ. Ἄνθος, φαρμακευτικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. α') Ἑ. ἢ ἰουδαϊκὴ (*P. judaica*), τὸ κν. Παρθενουδί, Περδικάκι (Κερζλλ.), Ἀνεμόχορτο (Ἀγίνα), Ποτηροπλύτης (Κορατῆς) εἶδος ἀπαντῶν ὑπὸ πολλῆς διαφορᾶς καὶ εἰς ὃ ἀναφέρεται τὸ Παρθένιον τοῦ Διοσκρ. β') Ἑ. ἢ κρητικὴ (*P. cretica*), τὸ κν. Κολλήκη ἢ Ἀνεμόχορτο (Ἀγίνα), εἰς ὃ πιθκῶς ἀναφέρεται ἢ Ἀλοίνη ἢ Μυὸς ὧτα τοῦ Διοσκρ. γ') Ἑ. ἢ λυσιτανικὴ (*P. lusitanica*), τὸ κν. Περδικόχορτο, καὶ δ') Ἑ. ἢ φαρμακευτικὴ (*P. officinalis*), τὸ κν. Περδικάκι, Ἀνεμογλάντι, Ἀνεμοκλάδι, Ἀνεμόχορτο, Ἀνεμοκλειδί καὶ Κολλητοῖδα, ἢ δευτέρη Ἑλξίνη τοῦ Διοσκρ. εἶδος ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος κατ' ἐξοχὴν φαρμακευτικόν. Ἡ πρώτη Ἑλξίνη τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται εἰς Περιλλόκαυλον τὸ ἀρουραῖον.

Ἑλυμος (*Elymus*, τ. Ἀγρωστωδῶν) γ. περιλ. φ. ποώδης, ἐτήσια καὶ πολυετῆ νομευτικά καὶ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. Ἑ. ἢ Κεφαλή τῆς Μεδούσης καὶ Ἑ. ὁ χαιτήεις (*E. capus Medusae* καὶ *E. crinitus*), ἀμφότερα

έτησια. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιόλογον εἶνε Ἐ. ὁ ἀμμόφιλος (E. aënaribus), εἶδος πολυετές, ἰσπαντῶν πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, ἀριστον πρὸς συγκράτησιν τῶν κινουμένων ἀμμων. Ὁ Ἐλυμος τοῦ Θεοφρ. καὶ ἡ Ἐλυμος τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρονται εἰς εἶδος Κέγγρου καὶ πιθανῶς εἰς Κ. τὸν ἰταλικόν (1).

Ἐλλύφη ἢ αἰγυπτιακὴ (Luffa aegyptiaca, ἢ cylindrica, γαλλ. Meïon torchon ἢ Éponge végétale, ἀγγλ. Luffa, τουρ. Λούφ. τ. Κολοκυνθωδῶν), φ. ἐτήσιον, ἀναρριχώμενον, ἰθαγ. τῶν ἀνατ. Ἰνδιῶν, καλλιεργούμενον πολλαχοῦ (καὶ ἰδίως εἰς θερμούς τόπους) ὡς κοσμητικὸν καὶ διὰ τὴν ἰνώδη οὐσίαν ἣν ἐγκλείουσιν οἱ καρποὶ του. Οὗτοι ἐξωτερικῶς μὲν ἔχουσι περίπου τὸ χρῶμα καὶ τὸ σχῆμα μεγάλου ἀγγουρίου, ἐσωτερικῶς δὲ εἶνε πλήρεις σπερμάτων ἐξαρτωμένων ἀπὸ τῆς λευκῆς, ἰνώδους καὶ ἐλαστικῆς οὐσίας, ἥτις πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Εὐρώπης χρησιμοποιεῖται ἀντὶ σπόγγου πρὸς πλύσεις καὶ ἐντριβάς. Ἡ Ἐ. πολλαπλασιάζεται εὐχερῶς διὰ σπορᾶς ἐκτελουμένης μετὰ τὴν πάροδον τῆς περιόδου τῶν ὀψίμων παγετῶν.

Ἐλώδης ἢ καναδικὴ (Elodea καὶ ὀρθότερον Helodea canadensis, ἀγγλ. Water Thyme, τ. Ὑδροχαρῶν) φ. ποῦδες, πολυετές, ὑδρόβιον, ἰθαγ. τῆς βορρ. Ἀμερικῆς. Εἰσαχθὲν εἰς τὴν Εὐρώπην περὶ τὰ μέσσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος κατέστη πολλαχοῦ ἐνοχλητικώτατον ζιζάνιον. Αὐτοπολλαπλασιαζόμενον τυχύτατα καὶ ἀναπτυσσόμενον κατὰ συμπαγεῖς μάζας εἰς τοὺς ποταμούς καὶ τοὺς βύακας παρακωλύει τὴν ἐλευθέραν ροὴν τῶν ὑδάτων.

Ἐμβέλια (Embelia, τ. Μυρσινωδῶν) γ. περιλ. ἀναρριχωμένους θάμνους καὶ μικρὰ δένδρα θερμῶν χωρῶν. Τὰ σπέρματα Ἐ. τῆς ῥωμαλέας (E. robusta), ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, εἶνε ἀνθελμινθικά.

Ἐμπεϊκὸν κάρυον, βλ. Ψευδόστρυγος.

Ἐμπετρον (Empetrum, γαλλ. Camarine, ἀγγλ. Crack-berry ἢ Crow-berry, τ. Ἐμπετροδῶν) γ. περιλαμ. φ. φρυγανώδη, ἀειθαδῆ, κοινὰ τῆς μέσης Εὐρώπης τινὰ κοσμητικά. Τὸ κοινότερον εἶνε Ἐ. τὸ μέλαν (E. nigrum), οὗ αἱ ῥίζες ἐδωδιμοὶ καὶ βερβικάι. Τὸ τοῦ Διοσκρ. Ἐμπετρον ἀναφέρεται εἰς ἄριστον τὸ ῥήγιπετροειδὲς ἢ εἰς Φραγκενίαν τὴν κομισαλέαν.

Ἐμπετροῦδη (Empetraceae) τ. Δικοτλδ. περιλ. φρύγανα καὶ θάμνους ἐρεικομόρφους τινῶν ὃ καρπὸς βρώτιμος (γ. Ἐμπετρον κ. ᾗ).

Ἐναλασθάνθη, βλ. Ἐπαλληλανθή.

Ἐνθρυσκόν πικρὰ Θεοφρ., βλ. Σκάνδιξ ὁ νότιος.

Ἐντριώνη (Medulla, γαλλ. Moelle, ἀγγλ. Pith) ὀνομάζεται ἡ μαλακὴ σπογγώδης καὶ ἐλαφρὰ οὐσία ἢ ἀπαντώσα εἰς τὸ κέντρον τοῦ στελέχους πολλῶν

(1) Ὁ Θεοφρ. πανταχοῦ ἀναφέρει τὸν Ἐλυμον μετὰ τοῦ Κέγγρου (Φ. 1. 4, 4, 10, 8, 1, 1, 8, 11, 1. Φ. Αἰ. 4, 15, 1), ὃ δὲ Διοσκρ. λέγει: «Ἐλυμος τῶν σιτηρῶν ἐστὶ σπερμάτων κέγγρου ὁμοία, ὁμοίως σιτοποιουμένη».

φυτῶν. Ἡ ἐντεριώγη συνήθως συνίσταται ἐκ κυτταρώδους ἰστοῦ μόνον. Καί κατὰ μὲν τὴν νεαράν ἡλικίαν τῶν φυτῶν τ' ἀπχρτίζοντα αὐτὴν κύτταρα εἶνε πλήρη ὑγρῶν, βραδύτερον δὲ κενοῦνται καὶ μένουσι ξηρά ἢ καὶ ἀποξυλοῦνται, διὸ ὁ Θεόφραστος, ὅστις ὀνομάζει τὴν ἐντεριώγη καὶ μήτραν καὶ καρδίαν (Φ. Ἰ. 1, 2, 6), διακρίνει ταιαύτην σαρκώδη, ὕμενώδη καὶ ξυλωδή (Φ. Ἰ. 1, 6, 1).

Ἐντύδιον, βλ. Κιχώριον τὸ Ἀντίδιον.

Ἐνυδροκάρδαμον (Nasturtium, τ. Σταυρανθῶν) γ. περιλαμβάνον περὶ τὰ 20 εἶδη φ. πώδη πολυετῆ. Τὸ μόνον τῆς ἐλλ. γλωρ. εἶδος εἶνε Ἐ. τὸ φαρμακευτικόν (N. officinale ἢ fontanum, γαλλ. Cresson de fontaine ἢ d'eau ἄγγλ. Water Cress), τὸ κν. Νεροκάρδαμον, φ. λαχανοῦμενον καὶ φαρμακευτικόν (φρμ. Σισυμβρίου πία, Herba Nasturcii, τουρ. Σοῦ-Ταρσεσέ), κν. καὶ ἀνά τὴν λοιπὴν Εὐρώπην ἔνθα καὶ καλλιεργεῖται ὡς λαχανικόν. Εὐδοκιμεῖ παρὰ τὰ ῥυάκια καὶ τὰς ἀρδευτικὰς αὐλακας.

Ἐξακεντρίς (Hexacentris), βλ. Θουμβεργία.

Ἐξώασκος (Exoascus), βλ. σελ. 106.

Ἐπακριδώδη (Epracidaceae) τ. Δικοτλδ. περιλ. φ. φρυγανώδη καὶ θαμνώδη τινὰ κοσμητικὰ (γ. Ἀκρόθριξ, Ἐπακρίς, Λευκοπύγων κ. ἄ.).

Ἐπακρίς (Epracris, τ. Ἐπακριδωδῶν) γ. περιλ. θ. κοσμητικούς, ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας καὶ τῶν παρὰ ταύτην νήσων. Ἐ. ἡ μακρόφυλλος καὶ Ἐ. ἡ ἀμβλύφυλλος (E. longifolia E. obtusifolia) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεράπευμένων.

Ἐπαλληλανθήη (Alternanthera, τ. Ἀμαραντωδῶν) γ. περιλ. φ. πώδη πολυετῆ, κοσμητικὰ. Ἐ. ὁ ἐράσμιος καὶ Ἐ. ὁ ποικιλόφυλλος (A. amabilis καὶ A. versicolor), ἀμφότερα ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας, εἶνε τὰ συνηθέστερον θεραπευόμενα εἶδη (1). Πολλαπλ. εὐχέρως διὰ μοσχευμάτων καὶ παραφυάδων καὶ γρησιμοποιοῦνται ἰδίως πρὸς κατάρτισιν τῶν μωσαϊκῶν τῶν κήπων. Ὀνομάζονται κν. ὑπὸ τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν Ἀλτερνάντερα.

Ἐπετειόκαρπα καὶ Ἐπετειόφωρα, βλ. Καρπός.

Ἐπιθυμίδες κατὰ τὸν Τιμαχίδα (παρ' Ἀθην. 15, 678) ὀνομάζοντο τὸ πάλαι «τὰ παντοδαπὰ στεφανώματα ἃ τὰς γυναῖκας φορεῖν».

Ἐπιθυμον (Cuscuta, γαλλ. Cuscute, Cheveux de Vénus ἢ du Diable, ἄγγλ. Dodder, τ. Περιαλλοκαυλωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 80 εἶδη φ. πώδη, ἄφυλλα, παράσιτα, πολλὰ ἐπιθλαβέστατα εἰς τὴν γεωργίαν. Εἶδη τῆς ἐλλ. γλωρ. 6, ὧν τὸ κοινότερον εἶνε Ἐ. τὸ κοινόν (C. Epithimum), τὸ τοῦ Διοσκρ. Ἐπιθυμον, ἐπιθλαβέστατον παράσιτον τῆς Μηδικῆς, τῶν Τριφυλλίων καὶ ἄλλων κλλιεργούμενων ἢ μὴ φ., ἐφ' ὧν ἀναπτύσσεται καὶ τὰ ὅποια ἀποπνίγει. Κοινὰ εἶνε ὡσαύτως ἐν Ἑλλάδι Ἐ. τὸ μονόγυνον (C. monogyna) καὶ Ἐ. τὸ εὐρωπαῖ-

(1) Κατ' ἄλλους μορφαὶ τοῦ εἶδους Alternanthera ἢ Telanthera ficoidea.

κόν (E. europaea)· τὸ πρῶτον ἀπαντᾷ ἰδίως ἐπὶ τῆς Ἀμπέλου, τὸ δὲ δευτέρον ἐπὶ τοῦ Ὁρόβου καὶ ἄλλων καλλιέργουμένων ἢ μὴ φ. Εἰς τὴν Συρίαν καὶ τὴν Κύπρον ἀπαντᾷ Ἐ. τὸ παλαιστίνιον (C. Palaestina), ὅπερ εἶνε πιθανῶς ὁ Καδύτας τοῦ Θεοφρ. καὶ τὸ ὅποιον ἀναπτύσσεται ἐπὶ τῆς Ἀμπέλου, ἦν ἐνίοτε ἀποπνίγει. Τὰ Ἐ. ὀνομάζονται κν. Ἀμπελοκλάδια, Ἀμπελοκλαδόχορτα, Νεραϊδονήματα, τῆς Ἀλεπούς ἢ τῆς Κουρούνας τὸ μετὰξι, Μαλλιά τῆς Παναγίας, Ὑφανίστρες, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ Λύκοι. Ἡ ἐξόντωσις τῶν παρασίτων τούτων, ἰδίως ὅταν ἀναπτύσσονται εἰς τὰς νομάς καὶ τοὺς τριφυλλῶνας, εἶνε λίαν δυσχερής. Εὐθὺς ὡς ἐμφανισθῶσι καὶ πρὸ τῆς ἀνθῆσεως τῶν δένων νὰ ἐκρίζωνονται· καὶ νὰ καίωνται. Ἡ εἰς φερούσας ποῶδη φ. γαίας διάδοσις τῶν προλαμβάνεται διὰ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ τεμαχίου εἰς τὸ ὅποιον βλαστάνουσι καὶ τῆς ἐπ' αὐτοῦ καύσεως ἀγύρου ἢ ξηρῶν γότρων ἢ κλαδίων. Νεώτεροι δοκιμαὶ ἀπέδειξαν ὅτι καταστρέφεται ἀσφαλῶς τὸ Ἐπιθουμον, συγκатаστρεφόμενον καὶ τοῦ φυτοῦ ἐφ' οὗ βλαστάνει διὰ τῆς ἐπιστρώσεως τοῦ προσβεβλημένου μέρους τοῦ ἀγροῦ μὲ λεπτὸν στρώμα ἀσβέστου γρησιμευσάσης πρὸς κάθαρσιν τοῦ φωταερίου.

Ἐπικαμπές (Epicampes), βλ. Ἀνδρσπώγων.

Ἐπιλόδιον (Epilobium, τ. Ὀναγρωδῶν)· γ. περιλμ. περὶ τὰ 50 εἶδη ἰθαγ. ψυχρῶν καὶ εὐκράτων χωρῶν φ. ποῶδη, φρυγανώδη καὶ θαμνώδη, τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 4 ἐν οἷς καὶ Ἐ. τὸ στενόφυλλον (E. angustifolium, ἀγγλ. Rose Bay), ὅπερ ἐνίοτε θεραπεύεται πρὸς κόσμον. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ὁ τοῦ Θεοφρ. Ὀνοθήρας καὶ ἡ τοῦ Διοσκρ. Ὀναγρα, Ὀνουρις, ἢ Ὀνοθήρα. παρ' ἄλλοις δὲ Οἰνοθήρας, Οἰνοθηρίς καὶ Οἰνοθουρίς.

Ἐπιμῦδιον (Epimedium, ἀγγλ. Barren-Wort τ. Βερβεριδωδῶν)· γ. περιλ. φ. ποῶδη πολυετῆ. τινὰ κοσμητικά. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ Ἐ. τὸ ἄλπειον (E. alpinum, γαλλ. Chapeau d' ἐνέque), ἰθαγ. τῆς μέσης Εὐρώπης καὶ Ἐ. τὸ διφυλλον καὶ Ἐ. τὸ μακροανθές (E. diphyllum ἢ Aceranthus diphyllum καὶ E. macranthum), ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας. Τὸ τοῦ Διοσκρ. Ἐπιμῦδιον δυσσεμῆνευτον.

Ἐπιμυλίς βλ. Ἀμυμηλίς, Κράταιγος ὁ Ἀζαρόλος καὶ Μεσιπέα ἢ γερμανική.

Ἐπιπακτίς (Epipactis, τ. Ὀργεωδῶν)· γ. περιλ. φ. ποῶδη πολυετῆ, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσιατικῆς Ῥωσίας. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. τέσσαρα ἐν οἷς καὶ Ἐ. ἡ πλατύφυλλος (E. latifolia), ἧς τὰ φύλλα χρησιμοποιοῦνται κατὰ τῆς ἀρθρίτιδος. Ἡ τοῦ Διοσκρ. Ἐπιπακτίς, «θαμνίσκος μικρός», δυσσεμῆνευτος.

Ἐπίπρεμνον τὸ θαυμάδιον (Epipremnum mirabile, τ. Ἀρωδῶν) ἐπίφυτον ποῶδες, ἀναρριχώμενον, ἰθαγ. τῶν Μαλαισιῶν νήσων, θεραπευόμενον πρὸς κόσμον.

Ἐπίφυλλον (Epirhylum, τ. Κακτωδῶν)· γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας φ. πολυετῆ, κοσμητικά, φυλλοκλάδια, ἐπίφυτα (β.λ.), κρεμοκλαδῆ. Ἐ. τὸ κολοβον (E. truncatum) καὶ αἱ διαφοραὶ αὐτοῦ εἶνε τὰ συ-

νηθέστερον θεραπευόμενα, τὰ Ἐ. ἀναπτύσσονται ταχύτερον καὶ παρουσιάζουσι μορφήν ὀρθοφυᾶ ἐμβολιαζόμενα ἐπὶ τῆς Περσεκίας καὶ τοῦ Κηρίνου.

Ἐπίφυτα ἢ **Ψευδοπαράδιτα** (Eriphyta, ἀγγλ. Air plants). Πρὸς διακρίσιν ἀπὸ τῶν ἐπιγείων, τῶν ὑπογείων καὶ τῶν παρασίτων φ. ἐπίφυτα ὀνομάζονται: τὰ φ. τὰ ἀναπτυσσόμενα ἐπὶ ἄλλων φυτῶν οὐχὶ ὡς παράσιτα, προμηθεύόμενα δὲ τὴν τροφήν των ἰδίως ἐκ τῆς ἀτμοσφαιράς. Τοιαῦτα εἶνε Βρομελεϊώδη, Ὁρχεώδη, Μυρτιδιᾶ τινα, Ἐπίπρεμον τὸ θαυμασίον κ.ἄ.

Ἐπουλωτικόν τὸ καὶ **Στερορόφυτον** ὀνομασθέν (Solidago, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περί τὰ 80 εἶδη, τὰ πλεῖστα πώδη πολυετῆ καὶ ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς πολλά κοσμητικὰ ἐν οἷς καὶ Ἐ. τὸ **καναδικόν** (S. canadensis) καὶ Ἐ. τὸ **εὖσμον** (S. odorata), οὐτινος ἡ ῥίζα καὶ τὰ φύλλα ἀποσταζόμενα πιπέρουσιν ἄφθονον αιθέριον ἔλαιον μυρεψικόν. Τὸ μόνον τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης εἶδος εἶνε Ἐ. ἡ **χρυσή Ῥάβδος** (S. Virga aurea, γαλλ. Verge d'or, ἀγγλ. Golden rod), οὐτινος τὸ ἀπέψημα χρήσιμον πρὸς πλύσιν πληγῶν καὶ μωλώπων, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ γένους.

Ἐπτάκοιλο, **Ἐφτάκοιλο** ἢ **Φτάκοιλο**, διαφορά Ἀμπέλου ἀνθοῦσα καὶ καρποφοροῦσα πλειστακίς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐτησίας βλαστήσεώς της. Ὄνομάζεται καὶ Συρίκι.

Ἐγοσίην, βλ. Γομφόμορφος.

Ἐρέβινθος (Cicer, τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περί τὰ 15 εἶδη, ἅπαντα ἐτήσια καὶ ἰθαγ. τῆς Ἀνατολῆς, πλὴν ἑνὸς ἀπαντῶντος εἰς τὴν Ἀβυσσινίαν. Τὸ κοινότερον καὶ χρησιμότερον εἶδος εἶνε Ἐ. ὁ **κοινός** (C. arietinum, γαλλ. Pois-chiche ἢ Garvance, ἀγγλ. Chick-Pea, τουρ. Νοχοῦς), τὸ κν. Ῥεβιθιά ἢ Ῥοβιθιά οὐ ὁ καρπὸς κν. ῥεβίθι, ῥοβίθι ἢ ἐρεβίθι, (γαλλ. pois chiche, garvance ἢ café français) καὶ παρ' ἀρχαίοις ἐρέβινθοι.

Οἱ ἐρέβινθοι, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὰ μυθεύόμενα εἶνε εὖρημα τοῦ Ποσειδῶνος (1), ἦσαν γνωστοὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ παναρχαιοτάτης ἐποχῆς ἀναφέρονται παρ' Ὀμήρω (2). Ἀπὸ αἰώνων, λέγει ἡ Σαπφώ, ἐφύοντο οἱ «χρῦσοι ἐρέβινθοι». Ὡς δὲ σήμερον οὕτω καὶ τὸ πάλαι ἐθεωροῦντο ἐκλεκτὸν τράγημα (3), ἔκτοτε δὲ διεκρίνοντο τακεροὶ (βραστεροὶ ἢ καλόψαχνοι) καὶ μὴ τακεροὶ (κακόψαχνοι) καὶ ἐγένετο χρῆσις «ἐρέβινθων τεφρυγμένων» ἢ «ἠθροακωμένων», τῶν κατ' ἐξοχὴν

(1) Μήπως ὁ μῦθος οὗτος σημαίνει τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰσαγωγὴν τοῦ Ἐ. εἰς θαλάσσης;

(2) «Θρώσκουσιν κύαμοι μελανόχροες ἢ ἐρέβινθοι» (Ἰλ. N, 589).

(3) «Παρ πυρὶ χρῆθι τοιαῦτα λέγειν χειμῶνος ἐν ὥρῃ ἐν κλίνῃ μαλακῇ κατακειμένον, ἐμπλεον ὄντα, πίνοντα γλυκὺν οἶνον, ὑποτρῶγοντ' ἐρέβινθους. (παρ' Ἀθην. B, 54).

τρογαλίων, δ. δ. τῶν σήμερον ὀνομαζομένων **στραγαλίων**. Ἄλλα καὶ διαφοραὶ, καὶ ποιότητες, καὶ τρόποι παρασκευῆς καὶ χρήσεως τῶν ἐρεβίνθων ὑπῆρχον παρ' ἀρχαίοις ὡς μαρτυρεῖ ὁ Διοκλῆς (παρ' Ἀθην. Β, 55) λέγων: «Κρείττους δ' οἱ λευκοὶ τῶν μελάνων καὶ πυροειδῆς καὶ οἱ μιλῆσιοι τῶν λεγομένων κριῶν οἱ τε χλωροὶ τῶν ξηρῶν καὶ οἱ βεβρεγμένοι τῶν ἀβρόχων». Ἐρεβίνθους κριούς, ὄροβι-αίτους, μέλανας, πυρούς καὶ λευκοὺς ἀναφέρει καὶ ὁ Θεοφρ., ἡμέρους δὲ καὶ ἀ-γρίους καὶ κριούς διακρίνει ὁ Διοσχορ.

Οἱ ἐρεβίνθοι εἶνε ὄσπριον ἐκλεκτόν, εὐγευστον, θρεπτικόν· μαγειρεύονται δὲ ποικιλοτρόπως ξηροὶ ἢ καὶ χλωροί, ἐν ἧ καταστάσει τρώγονται καὶ ὡς τράγημα. Τῶν ξηρῶν ἐρεβίνθων γίνεται προσέτι χρῆσις σήμερον εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν **ἐπταζύμων ἢ σημιτίων** ἄρτων ὡς καὶ εἰς τὴν νόθευσιν ἢ τὴν μερικὴν ἀντικα-τάστασιν τοῦ καφέ. Ἄλλα μεγάλη κατανάλωσις τῶν ξηρῶν ἐρεβίνθων γίνεται ἀνά τὴν Ἄνατολὴν ἰδίως εἰς τὴν παρασκευὴν τῶν **τρογαλίων ἢ στραγαλίων**. Ἀπο-φλοιωμένοι καὶ πεφρυγμένοι ἀποτελοῦσι τὰ **γλυκὰ στραγάλια**, τὰ τουρκιστὶ **λεμ-πλεμπιά** ὀνομαζόμενα, ἐλαφρῶς δὲ ἀλμειόμενοι καὶ φρυγόμενοι μετὰ τοῦ φλοιοῦ τῶν εἶνε τὰ ἐν κοινοτέρᾳ παρ' ἡμῖν γρήσει **ἀλμυρὰ στραγάλια**, τὰ τουρκιστὶ **κου-δαμῆς** λεγόμενα. Διὰ τὴν μαγειρικὴν ἐπιζητοῦνται οἱ τακεροὶ ἐρεβίνθοι, διὰ τὰς ἄλλας δὲ ἀνάγκας γίνεται χρῆσις καὶ τῶν μὴ τακερῶν. Τοὺς πλείστους, τοὺς μᾶλλον μεγαλοκόκκους καὶ μᾶλλον τακεροὺς ἐρεβίνθους παράγει ἡ Ἰσπανία.

Ὁ Ἐ. εὐδοκιμεῖ εἰς γαίας στεγνάς, πυριτώδεις, βαθείας καὶ καλῶς εἰργα-σμένας. Σπείρεται συνήθως κατὰ Μάρτιον, ὁ σπῆρος δὲ (10—12 ὀκ. κατὰ στρέμμα) καλύπτεται διὰ τοῦ ἀρότρου. Τὰ φυτὰ σκαλίζονται· καὶ βοτανίζονται ἀπαξ (συνή-θως κατὰ Μάϊον), ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ δις. Ὁ καρπὸς ὀριμάζει περὶ τὸν Ἰούλιον, ὅτε τὰ φυτὰ ἐκριζοῦνται καὶ ἀλωνίζονται. Ἐπιτυχῆς θεωρεῖται ἡ καλλιέργεια ὅταν ἡ ἀπόδοσις ἀνέρχεται εἰς 4—5 κοιλὰ κατὰ στρέμμα (1). Ἡ παραγωγή τακερῶν ἐρεβίνθων ἐξαρτᾶται ἐν μέρει μὲν ἐκ τῆς ποιότητος τοῦ ἐδάφους, πρωτίστως δὲ ἐκ τοῦ χρόνου τῆς συγκομιδῆς· διὰ τὸ ἦν τακεροὶ οἱ ἐρεβίνθοι δέον νὰ ἐκριζοῦν-ται τὰ φ. πρὸ τῆς πλήρους ἀποξηράνσεως τοῦ καρποῦ, ὅπως δὲ ἀποπερατωθῇ ἢ ἀποξηρανσις αὐτοῦ ἀνάγκη νὰ ἐκτίθενται τὰ ἐκριζούμενα φ. οὐχὶ εἰς τὸν ἥλιον, ἀλλ' εἰς τόπον σκιερὸν καὶ εὐάερον. Σπάνια εἶνε τὰ παράσιτα τὰ προσβάλλοντα τὸν Ἐ., τοῦτο δὲ ἀποδοτέον εἰς τὸ ὅτι τὰ ἐναέρια μέρη τοῦ φ. τούτου, τῆ ἐπι-δράσει τοῦ ἡλίου, ἐκχρίνουσιν ὀξαλικὸν ὄξύ, ὅθεν ἡ γνωστὴ ἀλμώζιμος γεῦσις ἦν ταῦτα ἔχουσι. Ἐντούτοις, ἐὰν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βλαστῆσεως ἐπέλθωσι βροχαί, αἱ ὁποῖα ἀποπλένουσι τὴν ἐπὶ τῶν φύλλων καὶ τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ φ.

(1) Ἡ Θεσσαλία ἐκ 5000 κοιλῶν σπέρου παράγει ἐτησίως περὶ τὰς 15000 κοιλὰ κρ. ποῦ.

ἐπικαθημένην ἀλμόξινον οὐσίαν, ὁ Ἔ., ὡς παρατηρήθη καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ⁽¹⁾, προσβάλλεται καὶ ὑπὸ χαμπῶν καὶ ὑπὸ εἶδους Ἐρυσίβης (*Erysiphe Martii*). Ὁ ξηρὸς καρπὸς τοῦ Ἔ. σπανιότατα προσβάλλεται ὑπὸ ἐντόμων, διὸ καὶ ὁ Θεοφρ. κατατάσσει αὐτὸν μεταξὺ τῶν «ἀκόπων» ὀσπρίων (Φ. Αἱ. 4, 16, 2).

Ἐρείκη (*Erica* γαλλ. Bruyère, ἀγγλ. Heath τ. Ἐρεικωδῶν) γ. περιλ. περιτὰ 500 εἶδη γ. ἀειθαλῆ, φρυγανώδη καὶ θαμνώδη, πολλὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσφ. Ἔ. δενδρώδη; καὶ Ἔ. ἡ σφονδυλωτὴ (*E. arborea* καὶ *E. verticillata*), τὰ κν. Ἐρείκια, Ἐρεϊγκλα ἢ Ἐρεϊγκλες ὀνομαζόμενα ἄμφότερα μελιγόνα, ἀλλ' ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ Διοσκ. αἱ χρώμενα τοῦ ἀνθους τῶν φ. τούτων μέλισσαι «μέλι ἐργάζονται οὐ σπουδαίον». Ἐν Κύπρῳ ἀπαντᾷ ἐπὶ λίαν περιωρισμένης ἐκτάσεως μόνον Ἔ. ἡ σφονδυλωτὴ, ἥτις ὀνομάζεται αὐτόθι κν. Κλαδί ἢ Κουκουλόχορτο, διότι χρησιμοποιεῖται πρὸς κλάδωσιν τοῦ μεταξοσκώληκος.

Πολλαγοῦ τῆς βορ. ἰδίως Εὐρώπης ἀπέραντοι ἐκτάσεις κυριολεκτικῶς καλύπτονται ὑπὸ Ἔ., κοινότητῃ δὲ αὐτόθι εἶνε Ἔ. ἡ κοινὴ (*E. ἡ Calluna vulgaris*, ἀγγλ. Ling), ἥτις χρησιμοποιεῖται ὡς καύσιμος ὕλη καὶ πρὸς κατασκευὴν σαρώθρων, θεραπεύεται δὲ ὑπὸ πλείστας διαφορᾶς. Πολλῶν Ἔ. ἡ ρίζα χρησιμεύει πρὸς κατασκευὴν καπνοσυρίγγων, ἢ ὑπὸ τὰς Ἔ. συγκεντρωμένη φυτικῇ γῆ, τὸ θριπώμα (γαλλ. terre de Bruyère), θεωρεῖται ἐφάμιλλον τοῦ καστανοχρώματος διὰ τὰ ἐν γάστραις συντηρούμενα φυτά.

Ἐρεϊκῶδη (*Ericaceae*) τ. Δικοτλδ. περιλαμβάνουσα φ. φρυγανώδη, θαμνώδη καὶ δενδρώδη, πολλὰ κοσμητικά (γ. Ἀζαλέα, Ἀνδρομέδα, Ἀρκτοστάφυλος, Γωλθερία, Ἐρείκη, Καλμία, Κόμαρος, Λευκοθή, Λῆδον, Μόνησις, Ροδόδενδρον, Χιονόκοκκος, Ψευδόκληθρα κ.ἄ.).

Ἐρήμουρος καὶ ὀρθότερον Ἄνουρος (*Eremurus*, τ. Λειριωδῶν) γ. περιλ. περιτὰ 18 εἶδη ἰθαγ. τῆς Ἀσίας φ. ποώδη, πολυετῆ, κοσμητικά. Ἔ. ὁ Ἥμαλαϊκός, Ἔ. ὁ εὐπρεπής, Ἔ. ὁ ἰσχυρός, Ἔ. ὁ τῆς Ὀλγας (*E. himalaycus*, *E. spectabilis*, *E. robustus*, *E. Olgae*) εἶνε ἐκ τῶν συνηθ. θεραπευομένων.

Ἐρευθέδανον, βλ. Ἐρυθρόδανον.

Ἐρίανθος (*Erianthus*, τ. Ἀγρωστωδῶν) γ. περιλ. περιτὰ 12 εἶδη, τὰ πλείστα ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν φ. πολυετῆ, καλαμώδη. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσφ. Ἔ. ὁ δοστειος (*E. Hostii*) καὶ Ἔ. ὁ ῥαβέννιος (*E. Ravennae*) τὸ δεύτερον, ὅπερ ἀπαντᾷ καὶ εἰς ἄλλας παραμ. χώρας, εἶνε τὸ κοινότερον, θεραπεύεται δὲ πρὸς κάσμον καὶ ὀνομάζεται κν. κατὰ τόπους Καζάβι, Καλαμίθι, Μαχαιρίδα, Εἰφάρα ἢ Σαμάκι. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο πιθανῶς ἀναφέρεται ὁ τοῦ Διοσκορ. Κάλαμος συριγίας, ὁ «εἰς βιβλιογραφίαν ἐπιτήδειος». Τοῦ φυτοῦ τούτου τὰ μὲν φύλλα χρησι-

(1) «Οὔνοι γὰρ (οἱ ἐρέβινθοι), ἀποκλυσθείσης τῆς ἄλμης ἀπόλλυνται σφακελί-
ζοντες καὶ ὑπὸ χαμπῶν κατεσθιόμενοι» (Θεοφρ. Φ. Ἰ. 8; 6, 5).

μεύουσι πρὸς ψαθοποιάν, οἱ δὲ κάλαμοι πρὸς κατασκευὴν καλαμωτῶν διὰ τὴν ση-
ροτροφίαν καὶ τὴν ἀποξήρανσιν ὀπωρῶν.

Ἐριγέρον (Erigeron), βλ. Ἐριώδες.

Ἐρινεύς, βλ. εἰς Συκῆ.

Ἐριόδοτρος (Eriobotrya), βλ. Μεσιπέα ἢ ἰαπωνική.

Ἐρινος ἢ ἄλπειος (Erinus alpinus), μικρὸν, ποῶδες πολυετές φ. τῆς τ-
τῶν Γρομφαδιωδῶν, ἰθαγ. τῆς μέσης Εὐρώπης· κοσμητικόν, ἀνοσφόνον, κατ'ἀλλη-
λον διὰ τεχνητοὺς βράχους· πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ παραφυάδων. Ἡ
Ἐρινος τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Κωδώνιον τὴν Ἐρινον (β.λ.).

Ἐρινός, βλ. εἰς Συκῆ.

Ἐριόδενδρον (Eriodendron, τ. Μαλαγαδῶν) γ. περιλ. θ. καὶ δ. μεγάλα,
ἀειθαλῆ, στενωῶς συγγενῆ τῶν Βομβάκων· τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς
καὶ τῆς Ἀσίας. Τὸ ξύλον τῶν εἶνε σπογγῶδες ἐπὶ τῶν σπερμάτων τῶν φύονται πολ-
λαὶ λεπταὶ καὶ μεταξώδεις τρίγες ἀκατάλληλοι μὲν πρὸς κλωσιν πλὴν γρή-
σιμοι πρὸς πλήρωσιν στρωμνῶν καὶ προσκεφαλαίων καὶ πρὸς ἄλλας παρομοίας
ἀνάγκας. Μόνῃ ἢ Ὀλλανδία εἰσάγει ἐτησίως πλεόν τοῦ ἐνός ἑκατομ. ὀκ. τοιοῦτου
φυτικῆς ἔριου. Μεγάλας διαστάσεις λαμβάνει Ἐ. τὸ γουίναϊον (E. guineense),
τούτου δὲ καὶ Ἐ. τοῦ σχολιοῦ (E. anfractuosum, γαλλ. Karok ἢ Fromager.
ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς) τὰ σπέρματα ἐνέχουσιν 20—25% λιπαρὸν
ἔλαιον χρησιμοποιοῦμενον εἰς τὴν κατασκευὴν σάπωνος (βλ. καὶ Ἀσκληπιάς, Βόμ-
βας, Γομφόκαρπος, Καλοτροπία).

Ἐριοφόρος βολβός παρὰ Θεοφρ., βλ. Βολβός.

Ἐριοφόρον δένδρον παρὰ Θεοφρ., βλ. Βάμβαξ (σελ. 171).

Ἐρμαφόδιτα φυτὰ, βλ. Ἄνθος.

Ἐρμοδάκτυλος (Hermodactylus, γαλλ. Hermodacte, ἀγγλ. Hermodac-
tyl), βολβός ἢ ῥίζα ἔχουσα δῆθεν τὸ σχῆμα τοῦ δακτύλου τοῦ Ἐρμου, φημιζομένη
ἄλλοτε ὡς καθαρτικὴ—βλ. Ἴρις ἢ κόνδυλόρριζος καὶ Κολχικὸν τὸ ποικιλόγραμμαον.

Ἐρνιαρία (Herniaria), β. Κηλόχορτον.

Ἐρουκαρία (Erucaria), βλ. Καρδαμίσ.

Ἐρούκη (Eruca), βλ. Εὐζωμον.

Ἐρπίνη, βλ. Κέντρανθος.

Ἐρπυλλος. Δύο Ἐ. ἀναφέρει ὁ Διοσκρ. τὸν κηπευτὸν, «σαμψυχιζοντα τῆ
ὄσμῃ» καὶ στεφανωματικόν, τὸν ὀνομασθέντα δὲ Ἐρπυλλον «ἀπὸ τοῦ ἔρπειν
τε καὶ ὅτι ἀν αὐτοῦ μέρος θίγη τῆς γῆς, ῥιζοβολεῖν», καὶ τὸν ἄγριον
καὶ φρυγανώδη, ἔστις ὠνεμάζετο τὸ πάλαι καὶ Ζυγίς. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος
ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Θύμον τὸν Ἐρπυλλον, ὁ δὲ δεύτερος εἰς Θύμον τὴν Ζυ-
γίδα. Κατὰ τὸν Θεοφρ. ὁ «Ἐρπυλλός ἐστιν ἄγριος, ὃν κομίζοντες ἐκ τῶν ὀρῶν
φυτεύουσι καὶ ἐν Σικυῶνι καὶ Ἀθήνησιν ἐκ τοῦ Ἰμμηττοῦ» (Φ. Ἰ. 6, 7, 2). Ὁ
Φράσας καὶ τὸν τοῦ Θεοφρ. Ἐρπυλλον παραδέχεται ὡς ἀναφερόμενον εἰς Θύμον
τὸν Ἐρπυλον, ἔπερ ἀπίθανον, διότι τὸ εἶδος τοῦτο δὲν φέυεται εἰς τὸν Ἰμμηττὸν

ἔθεν, ὡς λέγει ὁ Θεοφρ., ἐκομίζετο εἰς τὰς Ἀθήνας. Κατὰ τὸν Σπρέγγελ ὁ τοῦ Θεοφρ. Ἐρπουλλος πρέπει νὰ ἦνε Καλαμύνη ἢ πολιὰ, ἧτις ἀπαντᾷ πρᾶγματι ἀνά τὸν Ὑμηττόν.

Ἐρύθεια (Erythea, τ. Φοινικωδῶν) γ. περιλ. ὀλιγόρθμα εἶδη ἰθαγ. τῆς βρσ. Ἀμερικῆς δ. κοσμητικά. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε Ἐ. ἢ ἔνοπλος (E. armata), ἰθαγ. τῆς Καλλιφορνίας. Διὰ τὸ εἶδος E. edulus βλ. Βράγιος. — Ἐρύθεια ὠνομάζετο μία τῶν Ἐσπερίδων νομφῶν.

Ἐρυθραία (Erythraea, τ. Γεντιανωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη φυτὰ ποώδη, ἐτήσια, διετή καὶ πολυετῆ· τινὰ κοσμητικά καὶ ἄλλως χρήσιμα. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσφ. ἔ, τὰ κν. ὠνομαζόμενα **Θερμόχορτα**, **Θερμοβότανα** ἢ Ἀλόαι (Κεφαλ.). Τὸ κοινότερον εἶνε Ἐ. τὸ Κενταύριον (E. Centaurium, γαλλ. Petite Centaurée ἢ Herbe à la fièvre, ἀγγλ. Centaury), τὸ μικρὸν **Κενταύριον** τοῦ Διοσκρ., ὅπερ, ὡς οὗτος λέγει, ὠνομάζετο ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων **Φεβριφούγαμ**· εἶδος φαρμακευτικὸν (φρμ. Κενταυρίου πόα ἢ κορυφαί, Herba s. sumitates Centaurii s. Centaurea minoris, τουρ. Κανταριὸν-κεπίρ ἢ Κερμιζι-Κανταριόν)· τὸ ἀφέψημα τοῦ χόρτου του τονωτικὸν καὶ ἀντιπυρετικὸν (βλ. καὶ Κενταύριον).

Ἐρυθρίνη (Erythrina, τ. Ἐλλοβοκαρπῆν) γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν θ. καὶ δ. κοσμητικά πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σποράς. Τὸ συνηθέστερον θεραπευόμενον (ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς) εἶνε **Ἐ. ὁ Δόφος τοῦ ἀλέκτορος** (E. Crista-galli), δ. ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας, οὗτινος οἱ πλείστοι τῶν ἐτησίων βλαστῶν, εἰς τὸ κλίμα τῆς Ἀττικῆς, συνήθως καίονται ὑπὸ τοῦ ψύχους τὸν χειμῶνα.

Ἐρυθρόδανον (Rubia, γαλλ. Garance, ἀγγλ. Madder, τουρ. Κέκ-μπογιά ἢ Φουβέ, τ. Ἐρυθροδανωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη φ. ποώδη πολυετῆ· τὰ πλείεστα ἰθαγ. εὐκρ. χωρῶν. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσφ. α') Ἐ. τὸ ἐξωτικὸν (R. peregrina, ἀγγλ. Wilde Madder), τὸ κν. Ἀγριορίζα ἢ Ἄγριο Ῥιζάρι· β') Ἐ. τὸ λάμπον (R. lucida), τὸ ἐν Κύπρῳ Τραγανίδι, πιθανῶς δὲ τὸ τοῦ Θεοφρ. Ἐρευθέδανον· καὶ γ') Ἐ. τὸ βαφικόν (R. tinctorum), τὸ κν. Ῥιζάρι ἢ Ἀλιζάρι, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ **Μπογιά**. Τούτου ἰδίως τοῦ εἶδους ἡ ῥίζα εἶνε βαφικῆ, εἰς τὸ εἶδος τοῦτο δὲ ἀναφέρεται τὸ Ἐρευθέδανον τοῦ Ἡροδότου (4, 189) καὶ τὸ Ἐρυθρόδανον τοῦ Διοσκορίδου, ὅστις περὶ αὐτοῦ λέγει: «ρίζα ἐστὶν ἐρυθρά, βαφικῆ ἢ μὲν τις ἀγρία, ἢ δὲ σπαρτή, ὡς ἐν Ταβιάνῃ τῆς Γαλατίας καὶ Ῥαθίνῃ τῆς Ἰταλίας, καὶ ἐν Καρίᾳ μεταξὺ τῶν ἐλαίων σπειρόμενον, ὡς περ ἐν ταῖς ἀρούραις· ὠφελίμως δὲ σπείρεται, διὰ τὸ γίνεσθαι ἐκ τούτου πλείστην πρόσοδον». Ἡ καλλιέργεια τοῦ εἶδους τούτου ἤμαζεν ἐν Ἑλλάδι· καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς μέχρι πρὸ πεντηχονταστίας περίπου, ὅτε οἱ κατάλληλοι διὰ τὴν καλλιέργειαν αὐτοῦ ἀγροὶ (οἱ μᾶλλον ἀσθετώδεις καὶ νοτεροὶ) ἐτιμῶντο καὶ μέχρι γλιῶν δρχ. κατὰ στρέμμα. Ἀφ' ἧς ὁμως ἐποχῆς εἰσήχθη ἡ χρῆσις τῶν χημικῶς παρασκευαζομένων χρωμάτων· ἡ ζήτησις τοῦ εἶδους τούτου βαθμηδὸν ἠλαττώθη σημαντικῶς καὶ ἐπὶ τέλους σχεδὸν ἐξεμηδενίσθη. Ἐντεῦθεν ἡ καλλιέργεια τοῦ Ἐ. ἐνιαχοῦ μὲν περιορίσθη μεγάλως, πολλαχοῦ δὲ καὶ ἐγκατελήφθη ἐξ ὀλοκλήρου.

Ἐντούτοις πρὸς βαφὴν ὀρισμένων ὑφασμάτων καὶ ἰδίως τῶν ἐρυθρῶν ἐρεῶν τῶν προοριζομένων διὰ στρατιωτικὰς στολὰς ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἐξακολουθεῖ νὰ γίνεταί ἀποκλειστικῆ χρῆσις ἐρυθροδάνου. Ἐπομένως ἂν καὶ περιωρισμένως οὐχ ἤττον καλλιεργεῖται· εἰσέτι τὸ Ἐ. ἐνιαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως ἐν Ὀλλανδίᾳ καὶ παρὰ τὴν ἐν Γαλλίᾳ Ἀθινεῶνα, ἧτις ἄλλοτε ἦτο τὸ σπουδαιότερον κέντρον τῆς παραγωγῆς καὶ ἐμπορείας τοῦ βαφικοῦ τούτου προϊόντος, οὗτινος ἡ καλλιέργεια εἰσῆχθη ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ ἐκ Περσίας καταγομένου Ἄλθεν (1).

Ἡ βαφικὴ οὐσία ἦν ἡ ρίζα τοῦ Ἐ. ἐνέχει ὀνομάζεται ἀλιζαρίνη (alizerine), κατ'ἐπανάληψιν δὲ ἐθεβαιώθη ὅτι πολὺ πλουσιώτεροι εἰς ἀλιζαρίνην εἶνε αἱ παχύτεραι, αἱ εὐτραφέστεραι ρίζαι. Ἐπιτυγχάνονται δὲ τοιαῦται ὅταν τὸ φ. καλλιεργῆται εἰς ἀσβεστώδεις καὶ παχείας, βαθείας, πορώδεις καὶ νοτεράς ἢ ἀρδευομένας γαίας. Τὸ Ἐ. πολλὰ διὰ ριζῶν καὶ συνηθέστερον διὰ σποράς. Σπείρεται δὲ κατὰ Μάρτ. ἢ περὶ τὰς ἀρχὰς Ἀπρ. εἰς πρασιάς πλάτους 1 1/2 μ. ὡς ἔγγιστα. χωριζομένας ἀπ' ἀλλήλων διὰ λωριδῶν γῆς μὴ σπειρομένων καὶ ἔχουσῶν πλάτος 30—40 ἐ.μ. Κατὰ Μάϊον ἢ περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου, ὅτε τὰ φ. ἔχουσι ὕψος 10—15 ἐ.μ. βοτανίζονται καὶ ἀραιοῦνται ὅπου φύονται πυκνῶς, μεθ' ὃ καλύπτεται ἡ πρασιά μὲ στρώμα πάχους 2—3 ἐ.μ. γώματος λαμβανομένου ἐκ τῶν παρακειμένων αὐτῇ γέρσων λωριδῶν γῆς. Κατὰ Νοέμβριον αἱ πρασιαὶ καλύπτονται ἐκ δευτέρου μὲ παχύτερον (5—8 ἐ.μ.) στρώμα γώματος λαμβανομένου καὶ πάλιν ἐκ τῶν παρακειμένων λωριδῶν. Τὸ ἐπόμενον ἔτος κατὰ Μάϊον αἱ πρασιαὶ βοτανίζονται, κατὰ δὲ τὸν Σεπτέμβριον θερίζονται τὰ ἐν αὐταῖς φ. κοπτόμενα εἰς ὕψος 12—15 ἐ.μ. ἄνω τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, τὸ ἐντεῦθεν δὲ προκύπτων γόρτον ἀποτελεῖ ἀρίστης ποιότητος κτηνοτροφικὴν οὐσίαν. Τέλος κατὰ Νοέμβριον αἱ πρασιαὶ καλύπτονται ἐκ τρίτου μὲ παχὺ (5—8 ἐ.μ.) στρώμα γώματος λαμβανομένου πάντοτε ἐκ τῶν παρακειμένων αὐταῖς γέρσων λωριδῶν. Αἱ ἐπαιληγμένα αὐταὶ προσχώσεις τῶν φ. σκοπὸν ἔχουσι τὴν ἐνδυνάμωσιν καὶ τὴν πολλαπλασίασιν τῶν ριζῶν. Ἐάν κατὰ τὸ θέρος ὑπάρχη διαθέσιμον ὕδωρ αἱ πρασιαὶ ἀρδεύονται τρίς καὶ τετράκις ἢ καὶ πλεονάκις χρησιμοποιοιμένων ἀντὶ αὐτῶν πρὸς ἀρδυσιν τῶν παρακειμένων γέρσων λωριδῶν, ὧν ἡ ἐπιφάνεια βαθμῶδην ταπεινοῦται ὡς ἐκ τῆς ἐκάστοτε ἀφαιρέσεως γώματος πρὸς κάλυψιν τῶν πρασιῶν. Ἡ συγκομιδὴ τῆς ρίζης γίνεται συνήθως τὸ τρίτον ἔτος κατὰ μῆνα δὲ Ὀκτώβριον, ὅτε ἀνασκάπτονται αἱ πρασιαί, ἀλλ' ἀφοῦ προηγουμένως κατὰ Σεπτέμβριον θερισθῶσι τὰ φ. καὶ συγκομισθῆ τὸ γόρτον. Αἱ συγκομιζόμεναί ρίζαι ἀποξηραίνονται ἄπλυτοι καὶ ἀπλωνόμενοι εἰς σύσκιον καὶ εὐαέρον μέρος. Ἡ κατὰ

(1) Ἡ βιομηχανία τῆς δι' ἐρυθροδάνου βαφῆς ἐρυθρῶν βαμβακερῶν νημάτων εἰσῆχθη εἰς τὴν Γαλλίαν ὑπὸ τεργητῶν Θεσσαλῶν (Ἀμπελακιωτῶν) περὶ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος. Ἀλλ' οἱ πρῶτοι ἀνὰ τὴν δυτικὴν Εὐρώπην χρησιμοποίησαντες τὸ ἐρυθρόδανον ὡς βαφικὴν οὐσίαν εἶνε οἱ Ὀλλανδοί.

στρέμμα ἀπόδοσις ποικίλλει ἀναλόγως τῆς ποιότητος τοῦ ἐδάφους· ἀσβεστώδεις καὶ γόνιμοι γαῖαι συνήθως ἀποφέρουσι καὶ πλέον τῶν 1000 ὀκ. νωπῶν ῥιζῶν κατὰ στρέμμα, αἱ ὅποια ἀποξηραίνονται ἀποβάλλουσι σχεδὸν τὰ δύο τρίτα τοῦ βάρους των. Κατὰ τὸ τρίτον ὡσαύτως ἔτος γίνεται ἡ συγκομιδὴ τοῦ σπόρου ἐκ πρασιῶν ἀφιεμένων πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀθερίστων μέχρι τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου, ὅτε γίνεται καὶ ἡ συγκομιδὴ τῶν ῥιζῶν. — Ἐν Ἰκωνίᾳ πρὸς παραγωγὴν τῆς βαφικῆς ταύτης ῥιζῆς καλλιεργεῖται τὸ αὐτόθι ἰθαγ. **καρδιόφυλλον** Ἐ. (R. cordifolia).

Ἐρυθροδανώδη (Rubiaceae)· πολυμελεστάτη τ. Δικοτλδ. περιλ. φ. πώδη καὶ δενδρῶδη· πολλὰ κοσμητικά, βιομηχανικά, κερποφόρα, φαρμακευτικά ἢ ἄλλως χρήσιμα (γ. Ἄγκυλοφόρος, Γάλιον, Γαρδενία, Ἐρυθρόδανον, Καμπυλόβοτρυς, Κεφάλανθος, Κεφαλοειδές, Κοκκοκύψελος, Κιγγόνη, Κορφέα, Λουκουλία, Πωγωνόπους, Ῥεμιγία, Ῥιγαρδσονία, Σέρις, Τραχύδιον, Χερσαρδία, Χρυσόξυλον. Ψυχοτρόφον κ.ἄ.).

Ἐρυθροελάτη (Picea, τ. Κωνοφόρων)· γ. περιλ. περι τὰ 12 εἶδη ἰθαγ. τῶν πρὸς βορ. τῶν τροπικῶν χωρῶν· δ. μεγάλα, δασικά, ἀειθαλῆ, μονόοικα, ὀρεσίβια, στενῶς συγγενῆ τῶν Ἐλατῶν. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶδη εἶνε α') Ἐ. ἡ **ἀνατολική** (P. orientalis, γαλλ. Épicéa d'Orient), μέγα δ. ἀπαντῶν εἰς τὸν Κεῦκασον, τὴν Ταυρίδα καὶ πρὸς τὴν Τιφλίδα καὶ τὴν Τραπεζοῦντα. β') Ἐ. ἡ **λευκὴ** (P. alba, γαλλ. Sapinette blanche, ἀγγλ. White Spruce), μέγα δ. ἰθαγ. τῆς βορ. ἀντ. Ἀμερικῆς, καλλιεργούμενον δὲ ἤδη ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης· τὸ ξύλον καὶ ἡ ῥητίνη του ἐκλεκτῆς ποιότητος. γ') Ἐ. ἡ **μέλαινα** (P. nigra, γαλλ. Sapinette noire, ἀγγλ. Black Spruce), ἰθαγ. τοῦ Καναδά, ἔνθα ἐκ τῶν πρυφερῶν βλαστῶν του κατασκευάζεται εἶδος ζύθου (ἀγγλ. Spruce beer). καὶ δ') Ἐ. ἡ **ὑψικάρηνος** (P. excelsa ἢ communis ἢ vulgaris ἢ Pinus Abies ἢ Abies Picea ἢ Abies excelsa, γαλλ. Épicéa com. ἢ Pesse ἢ Sapin de Norwége, ἀγγλ. Com. ἢ Norway Spruce ἢ Burgundy Pitch-tree), μέγα δ. ἀπαντῶν ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς ἀνά τὰ ὄρη τῆς βορ. καὶ μέσης Εὐρώπης· πολλαχοῦ ἀποτελεῖ ἐκτεταμένα δάση (εἰς τὰ Καρπάθια, εἰς τὸ Τουρόλον, τὴν Νορβηγίαν, τὴν Σουηδίαν καὶ πολλαχοῦ τῆς Γαλλίας). Το εἶδος τοῦτο παρέχει ἀρίστης ποιότητος ξυλείαν, ἣτις εἶνε ἡ παρ' ἡμῖν ὀνομαζομένη **σοηδική**, ἡ δὲ ῥητίνη του εἶνε γνωστὴ εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα **ῥητίνη τῆς Βουργουνδίας** (γαλλ. poix de Bourgogne ἢ poix des Vosges ἢ poix jaune). Το ξύλον τῶν τριῶν τελευταίων εἰδῶν χρησιμοποιεῖται πολλαχοῦ πρὸς κατασκευὴν χάρτου καὶ πυρείων. Πάντα τὰ ἀνωτέρω εἶδη δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ ὀρεινότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ πολλαπλασ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς.

Ἐρυθρόνιον (Erythronium, ἀγγλ. Dog's Tooth Violet, τ. Λειριωδῶν)· γ. περιλ. περι τὰ 8 εἶδη· φ. βολβόριζα, κοσμητικά, ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς πλην ἐνός, Ἐ. τοῦ **Κυνόδοντος** (E. Dens-canis, γαλλ. Dent-de-Chien), ἰθαγ. τῆς Δου. Εὐρώπης, εἰς ὃ ἀναφέρεται πιθανῶς τὸ **Σατύριον** Ἐρυθρόνιον τοῦ Διοσκρίδου. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ Ἐ. τὸ **ἀμερικανικὸν** καὶ

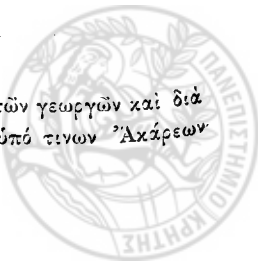
Ε. τὸ **μεγανθές** (*E. americanum* καὶ *E. grandiflorum*), ἀμφοτέρω ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς.

Ἐρυθροξύλον (*Erythroxylum*, τ. Λινωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 30 εἶδη θ. καὶ δ. ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς. Χρησιμώτατον εἶδος εἶνε Ἐ. ἡ **Κόκα** (*E. Coca*), θ. ἀπαντῶν εἰς τὴν Περούβιαν καὶ τὴν Βολιβίαν, ἔνθα οἱ ἰθαγενεῖς ἀπὸ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς πρὸς ἐγκαρτέρησιν εἰς ἐπιπίνους ἐργασίας καὶ μακρὰς πορείας ὡς καὶ εἰς τὴν ἀσιτίαν μασῶσι φύλλα τοῦ φ. τούτου. Ἡ μεγάλη τονωτικὴ ιδιότης τῶν ἐν λόγῳ φύλλων ὀφείλεται εἰς τὴν ταῦτα ἐνέχουσιν ἀλκαλοειδῆ οὐσίαν, τὴν **κοκαΐνην** ἢ **ἐρυθροξυλίνην**, ἐβεβαιώθη δὲ τὸ πρῶτον πειραματικῶς ἡ ιδιότης των αὐτῆ περι τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὅτε ἤρρησε καὶ ἡ φαρμακευτικὴ χρῆσις αὐτῶν, βραδύτερον δὲ καὶ ἡ καλλιέργεια τοῦ θ. εἰς πολλάς τροπικὰς χώρας. Ἡ ἰατρικὴ χρησιμοποιεῖ τὴν κοκαΐνην ἰδίως ὡς παυσώδουν.

Ἐρυθροφύλλοις (*Erythrophloeum*, τ. Ἐλλοβοκάρπων) γ. περιλ. 3—4 εἶδη δ. φυλλοβόλα, ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν ὁ ὅπως των ἐρυθρός καὶ λίαν ἐηλητηριώδης ἢ τοξικὴ οὐσία ἦν ἐνέχει ὀνομάζεται **ἐρυθροφλοϊτίνη** καὶ ἔχει ἄς καὶ ἡ δακτυλιδίνη (βλ. Δακτυλίτις) ιδιότητας. Μὲ τὸ ἀπέψημα τοῦ σλοιοῦ Ἐ. τῆς **γουνίαιας** (*E. guineense*) οἱ ἰθαγενεῖς τῆς Γουινέας δηλητηριάζουσι τὰ ἀγγέμαγα ὄπλα των.

Ἐρυσίδη (*Erysiphe*, γαλλ. Blanc, ἀγγλ. Blight) γ. Μικρομυκήτων περιλ. εἶδη στενωῶς συγγενῆ τῶν Ὄιδίων, ἀναπτυσσόμενα παρασιτικῶς ἐπὶ πλείστων καλλιεργουμένων φ. καὶ πολλὰκις προσενοῦντα σημαντικὰς ζημίας. Κοινότατον εἶδος εἶνε Ἐ. ἡ **κοινὴ** (*E. communis* ἢ *Oidium erysiphoides*), ἡ κν. κατὰ τόπους ὀνομαζομένη **Μπάστρα**, **Μπαστράς**, **Συρίκι**, **Σύρικος**, **Συρίκιωμα**, **Στάκτη** ἢ **Σιναπίδι** (1), παράσιτον προσβάλλον πάντα σχεδὸν τὰ Κολοκυνθώδη, πολλὰ Ἐλλοβοκάρπα καὶ Σταυρανθῆ, ὡς καὶ ἄλλα τινὰ φ. ἐφ' ὧν ἐμφανίζεται ἐν μορφῇ γνωσθῶν λευκῶν ἢ ὑπολεύκων κηλίδων ἐνίοτε καταλαμβανουσῶν ἅπασαν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ προσβαλλομένου φύλλου ἢ καρποῦ. Λίαν ἐπιζήμιος εἶνε ὡσαύτως ἐνίοτε εἰς τινὰς τόπους Ἐ. ἡ τῶν **Σιτηρῶν** (*E. graminis* ἢ *Oidium monilioides*), ἥτις προσβάλλει πάντα τὰ Σιτηρὰ καὶ ἰδίως τὴν Κριθήν. Εἶδος Ἐρυσίθης προσβάλλει ἐνίοτε καὶ τὸν Ἐρέθινον. Περὶ τῆς κοινῶς ὀνομαζομένης Ἐρυσίθης τῆς Ἀμπέλου βλ. Ὄιδιον. Ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἐρυσίθη παρ' ἀρχαίοις περιλαμβάνοντο πολλαὶ νόσοι τῶν φ. προκαλούμεναι ὑπὸ διαφόρων Μικρομυκήτων. Οὕτω ὁ Θεόφ. ἀναφέρειν Ἐρυσιβώδη Κριθήν καὶ Σίτον ἐρυσιβώδη, ἐννοεῖ βεβαίως τὸν Ἀνθρακα ἢ τὴν Σκωρίαν τῶν Σιτηρῶν τούτων, καὶ οὐχὶ τὴν ὑπὸ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν

(1) Τῶν κν. τούτων ὀνομάτων ἐνίοτε γίνεται χρῆσις ὑπὸ τῶν γεωργῶν καὶ διὰ νόσους προκαλουμένας ὑπὸ ἄλλων Μικρομυκήτων ὡς καὶ ὑπὸ τινῶν Ἀκάρων (βλ. Βάμβαξ σελ. 26).

καλουμένην Ἐρυσίβην, ἥτις σπανιώτατα προσβάλλει τὰ Σιτηρὰ παρ' ἡμῖν στερούμενος δὲ τῶν μέσων τὰ ὁποῖα διαθέτει σήμερον ἢ ἐπιστήμη πρὸς ἐξακριβωσιν τῆς φύσεως τῶν προσβαλλουσῶν τὰ φ. νόσων χαρακτηρίζει τὴν νόσον ἣν καλεῖ Ἐρυσίβην ὡς εἶδος σαπρότητος (Φ. Αῖ. 3. 22, 2¹).

Ἐρυσίμιον (Erysimum, γαλλ. Véral, ἀγγλ. Hedge-mustard, τ. Σταυρανθῶν) γ. περιλ. περι τὰ 70 εἶδη ἰθαγ. ψυχρῶν καὶ εὐκράτων χωρῶν τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου φ. πώδη, ἐτήσια, διετή καὶ πολυετή. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 12 ἐν οἷς καὶ Ἐ. τὸ παρνάσιον (E. Parnassi), ὅπερ ἀπαντᾷ καὶ περὶ τὰς Ἀθήνας ὑπὸ τὴν διαφορὰν Ἀττικὸν (E. Parn. Atticum). Τὸ Ἐρυσίμιον τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται εἰς τὸ κοινὸν ἀνά τὴν Ἑλλάδα Σισύμβριον τὸ πολυκεράτιον.

Ἐρυσίμικτρον βλ. Ἀσπάλαθος.

Ἐρωδιῶδες (Erodium, ἀγγλ. Heron's Bill, τ. Γερανιωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 50 εἶδη φ. πώδη καὶ φρυγανώδη τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 11 ἐν οἷς καὶ α') Ἐ. ὁ Βότρυς (E. Botrys), εἶδος σπάνιον ἐν Ἑλλάδι β') Ἐ. ὁ μόσχοσμος (E. ἢ Geranium moschatum), τὸ κν. Μοσχολάχανο γ') Ἐ. ὁ μαλαχοειδῆς (E. malachoides), πιθανῶς τὸ ἕτερον Γεράνιον τοῦ Διοσκρ. καὶ δ') Ἐ. τὸ Ψευδοκάνειον (E. cicutarium), τὸ κν. Καλόγερος. Οἱ Ἐ. εἶνε φ. στενωῶς συγγενῆ τῶν Γερανίων.

Ἐρωτάγρωστις (Eragrostis, γαλλ. Amourette, ἀγγλ. Love-grass, τ. Ἀγρωστωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 100 εἶδη φ. πώδη, τὰ πλεῖστα νομευτικά, τινὰ καὶ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. τρία ἐν οἷς καὶ Ἐ. ἡ μεγίσταχυς (E. megastachya), εἶδος κοσμητικόν (Βλέπε καὶ Πόα).

(¹) Κατὰ τὸν Ἡσύχιον Ἐρυσίβη εἶνε «νόσος τις ἀέρος ἐπιγινομένη τοῖς καρποῖς καὶ φυτοῖς». Ὁ Φώτιος προκειμένου περὶ Ἐρυσίβης λέγει: «Θηριδίον τι ἐν τῷ σίτῳ γινόμενον, ὃ λυμαίνεται τὸν καρπὸν. Τινὲς νόσον ἐπιγινομένην τοῖς σπέρμασιν, ἢ ἡ κωνορτώδης φθορὰ τοῦ σίτου». — Ταῦτα ἐκ τῶν «Ἀτάκτων» (Δ' 576) τοῦ Κοραῆ. Ἄξιον σημειώσεως ἐνταῦθα εἶνε ὅτι καθ' ἃ ἀναφέρει ὁ Στράβων (ΙΓ' 613) οἱ Ῥόδιοι εἶχον ἱερὸν εἰς τιμὴν τοῦ Ἐρυσίβιου Ἀπόλλωνος (Ἐρυσίβην ἐκάλουν τὴν Ἐρυσίβην) τοῦ ἀπαλλάξαντος φαίνεται ποτε αὐτοὺς ἀπὸ εἶδος Ἐρυσίβης, ἥτις θὰ ἐλυμαίνοτο τὰ σπαρτά των, ὡς ἀπῆλλαξεν ἄλλους Μικρασιάτας ἀπὸ τοὺς ποντικούς, διὸ καὶ ἐπωνομάζετο καὶ Σμινθεύς. Εἰς παρομοίαν φυτοπαθολογικὰς ἀσχολίας ἀναφέρεται ὑπὸ τῆς μυθολογίας ὡς καταγινομένοις καὶ ὁ Ἡρακλῆς, ὅστις ἀπῆλλαξε τὰς Ἀμπέλους τῶν Ἐρυθραίων ἀπὸ τὸν ἵπα (βλ. σελ. 34), διὸ καὶ ἐπωνομάζετο Ἰποκτόνος, καὶ ἐκαθάρισε τοὺς ἀγρούς τῶν Οἰταίων ἀπὸ τοὺς Κόρνοπας (τὰς Ἀκρίδας) διὸ καὶ τὸν ὀνόμαζον καὶ Κορνοπίωνα (Στρβ. ΙΓ', 613). — Διὰ τὴν Ἐρυσίβωδη Ὀλυραν (Secale cornutum) τῶν ἡμετέρων φαρμακοποιῶν βλ. Γουμφόμορφος.

Ἐρώντας, βλ. Ὀρίγανον ἢ Δίκταμος.

Ἐρωτόμπλον, βλ. Λυκοπερικόν.

Ἐσκαλλονία (Escallonia, τ. Ῥηξιπετρωδών) γ. περιλ. περι τὰ 35 εἶδη ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς· θ. ἐξόχως κοσμητικῶι, καταλλήλτοτατο: πρὸς κάλυψιν τοίγων καὶ σκιαδων, δυνάμενοι δὲ νὰ εὐδοκίμησωσι πολλαγαῦ τῆς Ἑλλάδος. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶδη εἶνε Ἐ. ἡ πολυανθῆς καὶ Ἐ. ἡ μάκρανθος (E. floribunda καὶ E. macrantha), ἀμφότερα πολλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ μωσγευμάτων.

Ἐσπεριδοειδῆ (Aurantiaceae ἢ Hesperideae). Ὑπὸ βοτανικὴν ἔποψιν τὰ Ἐσπεριδοειδῆ ἀποτελοῦσιν οἰκογένειαν τῆς τάξεως τῶν Ῥυτωδῶν, ἡ οἰκογένεια δὲ αὕτη κατὰ τὸν Engler περιλαμβάνει ἔνδεκα εἶδη ἐν οἷς καὶ τὰ Αἴγλη, Ἀταλαντία, Γλυκοσμῖς, Λειμωνία, Φερωνία (β.λ.) καὶ Κίτριον. Ἄλλ' εἰς τὸ προκείμενον κεφάλαιον θ' ἀσποληθῶμεν μόνον περὶ τοῦ τελευταίου γένους, εἰς τὸ ὁποῖον περιλαμβάνονται πάντα τὰ καρποφόρα, βιομηχανικὰ καὶ ἐξόχως κοσμητικὰ δένδρα, τὰ μόνα ὑπὸ δενδροκομικὴν ἔποψιν ὀνομαζόμενα Ἐσπεριδοειδῆ, τῶσον παρ' ἡμῖν ὅσον καὶ ἀλλαγοῦ (γαλλ. Espérésiées καὶ Orangers). Εἶνε δὲ τὰ δένδρα ταῦτα τὰ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν ὀνομαζόμενα περιληπτικῶς **Εἰνὰ**, **Εἰνόδενδρα** ἢ **Λεμονοπορτοκαλλιῆς** (ἰταλ. Agrumi)· ταῦτα δὲ μόνον ἐννοοῦνται κατωτέρω ὡς ἄκτις ἐπαναλαμβάνεται τὸ ὄνομα Ἐσπεριδοειδῆ.

Τὸ γένος τῶν **Κιτριῶν** περιλαμβάνει κατὰ τινὰς μὲν δέκα εἶδη, κατ' ἄλλους ἕξ καὶ κατ' ἄλλους 4 μόνον (1), τῶν ἐτέρων 6 θεωρουμένων διαφορῶν ἢ νόθων. Ἄλλ' ὡς ἐπεξηγηματικώτερον ὑπὸ ἔποψιν δενδροκομικὴν παραδεχόμεθα ἐνταῦθα τὴν εἰς 10 εἶδη ὑποδιαίρεσιν τοῦ γένους. Εἶνε δὲ ταῦτα: α') **Κίτριον** τὸ μηδικὸν (Citrus medica, γαλλ. Cedratier, ἀγγλ. Citron-tree ἢ Cedrat-tree, ἰταλ. Cedro, Cedrato ἢ Cedrone, τουρ. Αγάτο-Καβουνοῦ, ἀραβ. Otrdji), ὅπερ περιλαμβάνει τὰς **Κιτρώας** ἢ **Κιτριάς**· β') **Κ. ἡ Λεμονέα** (C. Limonium, γαλλ. Citronier ἢ Limonier, ἀγγλ. Lemon-tree, ἰταλ. Limone, τουρ. Λιμόν, ἀραβ. Laimūn), ὅπερ περιλαμβάνει τὰς **Λεμονέας**, τὰς ἐν Κύπρῳ ὀνομαζομένας Ὀξι-**νιάς**· γ') **Κ. ἡ Λουμία** (C. Lumia, γαλλ. Lumie, ἰταλ. Lumia), ὅπερ περιλαμβάνει τὰς **Λουμίας** καὶ ἀπίομορον διαφορὰν ὀνομαζομένην **κν. Φρόππαν** καὶ ἐν Κύπρῳ **Κουμανταντάν**· δ') **Κ. ἡ Λιμεττία** C. (Limetta, γαλλ. Limettier, ἀγγλ. Lime-tree, ἰταλ. Limetta), ὅπερ περιλαμβάνει τὰς **Λιμεττίας** καὶ τὴν διαφορὰν τὴν **κν. γνωστὴν** ὑπὸ τὸ ὄνομα **Γλυκολεμονιά** καὶ ἐν Κύπρῳ **Λεμονιά**· ε') **Κ. ἡ Πομπελμοσία** (C. Decumana ἢ C. Pomпельmos, γαλλ. Pomпельmouse, ἀγγλ. Shaddock, ἰτζλ. Pomпельmo), ὅπερ περιλαμβάνει τὰς κατ' ἐξοχὴν **Φρόπ-πας** **κν. ὀνομαζομένας**· ς') **Κ. ἡ Νεραντζέα** (C. vulgaris ἢ C. Bigaradia, γαλλ.

(1) Περιωρίζονται εἰς 4 μόνον εἶδη διὰ τῆς περιλήψεως τῶν μὲν Λεμονεῶν, Λουμιῶν καὶ Λιμεττιῶν εἰς τὸ εἶδος **Κίτριον** τὸ μηδικὸν, τῶν δὲ Πορτογαλλεῶν καὶ τῶν Περγαμίων εἰς τὸ εἶδος **Κίτριον** ἢ **Νεραντζέα**.

Bigaradier ἢ Oranger amer, ἀγγλ. Bitter, ἢ Seville Orange-tree, ἰταλ. Arancio agro ἢ forte, Melangolo ἢ Cedrangolo. τουρ. Τουρουντζ, ἀραβ. Nairundji), ὅπερ περιλαμβάνει τὰς Νεραντζέας, τὰς ἐν Κύπρῳ ὀνομαζομένας Κιτροφηλιές' ζ') Κ. ἢ Πορτογαλλέα (C. Aurantium, γαλλ. Oranger, Oranger à fruit doux, Portugal ἢ (ἐν Προβιγγία), Portugalié, ἀγγλ. Sweet Orange-tree ἰταλ. Portogallo ἢ Arancio dolce, τουρ. Πορτουκάλ), ὅπερ περιλαμβάνει τὰς Πορτογαλλέας' η') Κ. τὸ Περγάμιον C. Bergamium, γαλλ. Bergamotier, ἀγγλ. Bergamot-Orange-tree, ἰταλ. Bergamotto), ὅπερ περιλαμβάνει τὰς Περγαμίας, Περγαμινέας ἢ Περγαμοτέας' θ') Κ. ἢ Μανδαρινέα (C. nobilis ἢ deliciosa, γαλλ. Mandarinier, ἀγγλ. Mandarin-Orange-tree, ἰταλ. Mandarino), ὅπερ περιλαμβάνει τὰς Μανδαρινέας, τὰς ἐν Κύπρῳ γνωστοτέρας ὑπὸ τὸ ὄνομα Γιουσοῦφ-εφένητ' και' ι') Κ. τὸ ἰαπωνικὸν (C. japonicum, ἀγγλ. Kumquat), εἶδος ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας και' τῆς Σινικῆς, καλλιεργούμενον δὲ εἰς τὰς χώρας ταύτας ὡς και' εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας και' σπανίως ἀπαντῶν εἰς συλλογὰς Ἑσπεριδοειδῶν ἀνά τὰς παραμ. χώρας.

Τὰ Ἑσπεριδοειδῆ εἶνε ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, τῆς Σινικῆς, τῆς Ἰαπωνίας και' τῶν νήσων τοῦ Ἰνδικοῦ ἀρχιπελάγους. Ἐνεκα τῆς μεγάλης και' ποικίλης χρησιμότητός των τὰ δένδρα ταῦτα εἰσήχθησαν, ἐνεκλιματίσθησαν και' κατέστη ἡ καλλιέργεια αὐτῶν κλάδος τῆς δεινδροκομίας ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων και' τῶν μᾶλλον προσοδοφόρων σχεδὸν πανταχοῦ ἐνθα οἱ παγετοὶ εἶνε ἀγνωστοὶ ἢ ἁσάνιοι, βραχείας διαρκείας και' οὐχὶ ὀριμεῖς. Εἰς τόπους εἰς τοὺς ὁποίους ψῦχος 4-5 βαθμῶν Κελσίου ὑπὸ τὸ μηδὲν δὲν εἶνε ἀσύνηθες ἢ ἐν ὑπαίθρῳ καλλιέργεια τῶν Ἑ. ὡς δένδρων προσοδοφόρων κατὰ κανόνα εἶνε ἀσύμφορος. Ἄλλ' ὡς εἶδη κοσμητικὰ, λόγῳ τῆς καλλονῆς των και' τοῦ ἐξαισίου ἀρώματος τῶν ἀνθέων και' τῶν προσφάτως ὀρεπομένων καρπῶν των, τὰ Ἑ. καλλιεργούνται ἀπὸ πολλοῦ και' εἰς μᾶλλον ψυχρὰς χώρας τῆ βροθεῖα παντοίων προφυλακτικῶν κατὰ τοῦ ψύχους μέσων. Ἐκ τῶν σωζομένων ἐν ταῖς «Γεωπονικαῖς» τοῦ Βάσσου (10, 7) περὶ καλλιεργείας τῆς Κιτρίας πληροφοριῶν τοῦ Φλωρεντινοῦ, ὅστις ἤχμασε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ βου μ. Χ. αἰῶνος, μανθάνομεν ὅτι ἐκτοτε τὸ δένδρον τοῦτο, εἰς σχετικῶς ψυχρὰς χώρας ἐφυτεύετο παρά τοὺς τοίχους «ἵνα ἔχη ἔρυσμα πρὸς τὰ ἀρκτῶα μέρη», και' περιεβάλλετο τὸν χειμῶνα μὲ φάβας. Τινὲς μάλιστα «τῶν πλουσίων και' τρυφῶντων» ἐφύτευον τὰς Κιτρίας ὑπὸ στοὰς «πρὸς ἥλιον ὀρώσας», τοῦ μὲν θέρους ἀστεγᾶστους καταλιμπάνοντες αὐτὰς «τῷ ἡλίῳ θάλλειν παρέχοντες τὰ φυτὰ» (1). Ἄλλ' ἢ ὑπὸ σκέπην καλλιέργεια τῶν Ἑ. ὡς κοσμητικῶν εἰς χώρας ψυχρὰς ἐγενικεύθη και' κατέστη τοῦ συρμοῦ ἰδίως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς Ἑρ-

(1) Κατὰ τοιοῦτον ἰκριβῶς τρόπον συντηροῦνται ἀπὸ πολλοῦ αἱ περιώνυμοι διὰ τῆν πολυκαρπίαν και' εὐκαρπίαν των Λεμονεαὶ τοῦ Salò και' Gargnano ἐν τῇ βορ. Ἰταλίᾳ (ἐπαρχία Βρεσκίας).

ρίκου τοῦ Δ', ὅστις ἱδρυσεν καὶ ἐπλούτισεν τὸ μέγα θερμοκήπιον τῶν ἐν Παρισίοις ἀνακτόρων τοῦ Κεραμικοῦ μὲ τὰς τότε γνωστὰς διαφοράς καὶ εἶδη τοῦ γ. τούτου. Τοῦτον μιμηθεὶς ὁ ἔγγονος αὐτοῦ Λουδοβίκος ὁ ΙΔ' συνέστησε τὸν ἔκτοτε καταστάνατα περιώνυμον καὶ μέχρι σήμερον διατηρούμενον ὑπὸ σκέπην ἑσπεριδιῶνα (orangerie) τῶν Βερσαλλιών, ἔνθα βαθμηδὸν κατηρτίσθη πλήρης συλλογὴ. Ἡ συλλογὴ δὲ αὕτη ἔχρησιμειυσεν ὡς βάσις διὰ τὰς μελέτας τῶν διασήμων κитριο-λόγων Γαλλεσίου, Ρίσσου καὶ Πουατοῦ, τῶν ὁποίων τὰ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος δημοσιευθέντα συγγράμματα καὶ σήμερον ἔτι ἀποτελοῦσι τὴν κυρίαν πηγὴν ὅθεν ἀντλοῦσι πάντες οἱ περὶ Ἐ. γράφοντες.

Εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι τὰ δένδρα ταῦτα εὐδοκιμοῦσιν ὡς προσοδοφόρα εἰς το-
πους εἰς τοὺς ὁποίους οἱ παγετοὶ εἶνε ἄγνωστοι ἢ σπάνιοι, βραχείας δὲ διαρκείας
καὶ οὐχὶ ὀρμιεῖς· τοιοῦτοι τόποι εἰς τὸ βορ. ἡμισφαίριον εὐρίσκονται ἀπὸ τοῦ με-
σημβρινοῦ μέχρι τῆς 45 μοίρας Β.π. (ὡς λ.χ. παρὰ τὴν Γενουὴν τῆς Ἰταλίας).
Ἄλλ' αἱ εἰς τὰ βορειότερα μέρη τῆς ζώνης ταύτης κατάλληλοι διὰ τὴν καλ-
λιέργειαν τῶν Ἐ. ὡς δένδρων προσοδοφόρων τοποθεσίαι εἶνε ὀλίγαι, διὸ ἡ ἔκτε-
νῆς καλλιέργεια τῶν δένδρων τούτων διεξάγεται εἰς νοτιώτερα μέρη καὶ ἰδίως
παρὰ τὰ παράλια ἔνθα τὸ κλίμα εἶνε γλυκύτερον ἢ δὲ διαφορά τῆς θερμοκρασίας
τοῦ θέρους ἀπὸ τῆς τοῦ χειμῶνος δὲν εἶνε μεγάλη, καὶ ὅπου παγετοὶ δὲν συμβαί-
νουσιν ἢ εἶνε σπανιώτατοι, βραχείας διαρκείας καὶ οὐχὶ ὀρμιεῖς. Οὕτω βλέπομεν
τὰ Ἐ. καλλιεργούμενα ἔκτενῶς καὶ ἐπικερδῶς εἰς τὰ παράλια τῆς Πορτογαλλίας,
τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς μεσημ. Γαλλίας· πολλαχοῦ τῆς Ἰταλίας, εἰς τὰς Βαλεαρί-
δας νήσους, εἰς τὴν Κορσικὴν, τὴν Σαρδηνίαν, τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Μελίτην· εἰς
τινα μέρη τῆς Δαλματίας, καὶ τῶν δυτ. παραλίων τῆς τέως Τουρκίας εἰς τὴν Ἐπτά-
νησον, πολλαχοῦ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὰς πλεί-
στας Ἑλληνικὰς νήσους καὶ ἰδίως εἰς τὴν Κρήτην, τὴν Κύπρον, τὴν Ρόδον, τὴν
Κῶ, τὴν Σάμον, τὴν Χίον, τὴν Νάξον, τὸν Πόρον, τὴν Ἄνδρον καὶ τὴν νοτ. Εὐ-
βοίαν. Εἰς τινα παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἰδίως εἰς τὴν Συρίαν, ὡς καὶ πολ-
λαχοῦ τῆς βορ. Ἀφρικῆς. Ἐκτενῆς εἶνε ὡσαύτως ἡ καλλιέργεια τῶν Ἐ. εἰς
τὰς χώρας ὅθεν ταῦτα κατάγονται ὡς καὶ εἰς τὴν Περσίαν, τὴν Ἀραβίαν, εἰς
τινα μέρη τῶν ἀνατ. τῶν νοτ. καὶ τῶν δυτικ. παραλίων τῆς Ἀφρικῆς καὶ εἰς τὰς
παρὰ ταύτην νήσους, πολλαχοῦ τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἰδίως εἰς τὴν Καλλιφορνίαν
καὶ τὴν Φλωρίδα, καὶ ἐνιαχοῦ τῆς Αὐστραλίας. Ἄλλ' ἡ μᾶλλον ἔκτενῆς καλ-
λιέργεια τῶν Ἐ. εἶνε ἡ τῆς Ἰταλίας, ἥτις κέχτηται περὶ τὰ 20 ἑκατομ. τοιού-
των δένδρων κατεχόντων ἕκτασιν ἀνωτέραν τῶν 500,000 στρεμμάτων καὶ πα-
ραγόντων ἑτησίως ὑπὲρ τὰ 4 δισεκατομμύρια καρπῶν, ὧν μέγα μέρος ἐξάγεται
ἰδίως διὰ τὰς χώρας τῆς μέσης καὶ τῆς βορ. Εὐρώπης καὶ διὰ τὴν Ἀμερικὴν.
Ἐκ τῶν ἐξαγομένων δὲ καρπῶν καὶ τῶν δευτερευόντων προϊόντων τῶν Ἐ. ἡ
Ἰταλία εἰσπράττει ἑτησίως περὶ τὰ τεσσαράκοντα ἑκατομμύρια δραχμᾶς.

Εἶνε δὲ τὰ δευτερεύοντα προϊόντα τῶν Ἐ. ἰδίως τὸ κитρικὸν ὄξυ καὶ διάφορα
αἰθέρια ἔλαια καὶ στάγματα χρήσιμα εἰς τὴν μυρψίαν, τὴν σακχαροπλαστικὴν,

τὴν ποσοποιάν, τὴν φαρμακοποιάν καὶ τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν. Τῶν προϊόντων τούτων ἡ παραγωγή εἶνε μεγάλη πρωτίστως εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ κατὰ δεύτερον λόγον εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας καὶ τὴν Γαλλίαν. Ἀλλὰ καὶ τὸ ξύλον πολλῶν Ἑ. καὶ ἰδίως τῆς Νεραντζέας καὶ τῆς Λεμονέας, καταλέγεται μεταξὺ τῶν δευτερευόντων προϊόντων τῶν δένδρων τούτων διότι συχνὰ χρησιμοιεῖται εἰς τὴν τορνευτικὴν, τὴν λεπτοξυλουργικὴν καὶ τὴν ἐπιπλαποιάν. Ἄξιον λόγου δευτερεῦον προϊόν τῶν Ἑ. καὶ ἰδίως τῆς Νεραντζέας εἶνε καὶ αἱ βακτηρία. Εἷς τινὰ μέρη τῆς Ἰταλίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀλγερίας ἡ Νεραντζέα πολλαπλ. εἰδικῶς πρὸς παραγωγὴν ὕλικῷ ἐξ οὗ κατασκευάζονται ἐκλεκταὶ βακτηρία καὶ λαβαὶ ἀλεξιβρογίων. Αἱ εἰς γόνιμον καὶ ἀφθόνως ἀρδεύόμενον ἔδαφος πυκνῶς σπειρόμεναι Ν. μετὰ διετῆ βλάστησιν, ὅτε συνήθως ἔχουσιν ὕψος πλέον τοῦ μέτρου, ἀποκόπτονται παρὰ τὴν βᾶσιν των τὸν χειμῶνα. Αἱ ἀπομένουσαι εἰς τὸ ἔδαφος ρίζαι ἀναδίδουσι τὴν ἀνοιξιν νέους βλαστούς, οἱ ὅποιοι, μετὰ διετῆ βλάστησιν, ἀποκόπτονται πάλιν τὸν χειμῶνα, ἀλλὰ τὴν φορὰν ταύτην φέροντες παρὰ τὴν βᾶσιν των τεμάχιον τοῦ παλαιοῦ κορμοῦ. Ἐπαναλαμβάνεται δὲ ἡ συγκομιδὴ τοιούτων ῥάβδων κατὰ διετίαν μέχρις ὅτου ἐξαντληθῶσι καὶ καταστραφῶσιν αἱ ρίζαι. Αἱ οὕτω ἐπιτυχανόμεναι ῥάβδοι, ἀποξηραίνόμεναι εἰς τὴν σκιάν χωρὶς ν' ἀποφλοιωθῶσι, πωλοῦνται πρὸς 30—35 φρ. αἱ ἑκατὸν καὶ κατεργάζονται ἐπιτοπίως ἢ ἐξάγονται ὡς ἔχουσιν ἰδίως διὰ τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν.

Ἐν Ἑλλάδι τὰ δευτερεύοντα προϊόντα τῶν Ἑ. μένουσιν ἀνεχμετάλλευτα. Πλὴν ὀλιγίστου ἀνθοστάγματος (ἀνθονέρου), λαμβανομένου ἑνιαχοῦ ὑπὸ τῶν ἰδιοκτητῶν δι' ἰδίαν των χρῆσιν, καὶ τῆς κατασκευῆς γλυκῶν ἐξ ἀνθέων κ.λ. ὡς καὶ ἀρωματισμένων οἴνοπνευματωδῶν τινων ποτῶν (τοῦ κίτρου τῆς Νάξου καὶ τοῦ Ἀνθους, τοῦ λεμονίου καὶ τοῦ κίτρου τῶν Καλαμῶν), ὧν ἡ κατανάλωσις εἶνε περὶωρισμένη, οὐδὲν ἄλλο δευτερεῦον προϊόν λαμβάνεται. Καὶ ὅμως ἡ ἐκ τῶν μὴ ταξείδευμένων (τῶν ἐβγαλμάτων ἢ σιάρτων) λεμονίων λήψις αἰθερίου ἐλαίου καὶ ἀκατεργάστου κιτρικοῦ ὀξέος εἶνε βιομηχανία ἀπλουστάτη καὶ ἐπικερδῆς· δυνατὸν δὲ νὰ διεξαχθῇ αὕτη ἐπιτυχῶς πρωτίστως ἐν Ἀνδρῶ, Καρύστῳ καὶ Πόρῳ, εἰς ἃ δ. δ. μέρη ἡ καλλιέργεια τῆς Λεμονέας εἶνε ἐκτενεστέρα καὶ ἐπομένως ἡ πρώτη ὕλη ἀφθονώτερα. Εἰς τὰ μέρη ταῦτα, τὰ μὴ κατάλληλα πρὸς ταξείδευσιν λεμόνια πωλοῦνται διὰ τὴν ἐγγύριον κατανάλωσιν εἰς τιμὰς ἐνίοτε εὐτελεστάτας (3-4 δρ. κατὰ χιλιάδα). Ἐ' ἀποβῆ δὲ ἡ βιομηχανία τῶν αἰθερίων ἐλαίων καὶ τοῦ ἀκατεργάστου κιτρικοῦ ὀξέος παρ' ἡμῖν ἀσφαλῶς ἐπικερδῆς σήμερον ὅτε ἡ ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγωγὴ λεμονελαίου διὰ τὴν παρασκευὴν τῆς ὀλονῆς πλείοτερον διαδιδόμενης ἐγγυρίου κολονίας, καὶ κιτρικοῦ ὀξέος διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ἐν κοινῇ χρήσει ἀεριοῦχων λεμονάδων δὲν εἶνε ἀσήμαντος, καὶ ὅτε ὑπάρχουσι μηχανήματα (1) διευκολύνοντα μεγάλως τὴν λήψιν τῶν αἰθερίων ἐλαίων

(1) Τὸ τοῦ Sarravella τῆς Μεσσήνης, τὸ τοῦ Gangeri τοῦ Ῥηγίου κ. ἄ.

ἐκ τῶν φλοιῶν τῶν ἐσπεριδοειδῶν καρπῶν. Ἡ ἀπὸ τοῦ 1874 δις ἢ τρις ἐπιχειρισθεῖσα ἐν Ἀνδρῶ καὶ Πόρῳ εἰσαγωγή τῆς βιομηχανίας τῆς κατασκευῆς ἀκατεργάστου κιτρινοῦ ὀξέος καὶ τῆς λήψεως τοῦ αἰθερίου ἐλαίου τοῦ λεμονίου ἀπέτυχε βεβαίως ἐνεκα κακῆς ὀργανώσεως. Ἄλλ' ἔτι εὐχερεστερα καὶ ὀλιγώτερον δαπανηρά διὰ τὸν Ἑλληνα κτηματιᾶν ἔσεται ἡ λήψις τοῦ μᾶλλον βαρυτίμου αἰθερίου ἐλαίου τοῦ γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα petit grain, ὅπερ λαμβάνεται δι' ἀποστάξεων τῶν λαιμάργων βλαστῶν καὶ τῶν προῶρος πιπτόντων καρπῶν τῆς Νεραντζέας, καὶ τὸ ὑποὸν χρησιμεύει τόσον εἰς τὴν παρασκευὴν τῆς κολονίας ὅσον καὶ εἰς τὴν σύνθεσιν πολλῶν ἀρωμάτων.

Εἶδη τινὰ τοῦ γένους τῶν Κιτριῶν εἶνε δένδρα μακρόβια· ἀναφέρονται Νεραντζέα καὶ Πορτογαλλέα ἀριθμοῦσαι βίον πολλῶν αἰώνων. Ὁ Ὀρφανίδης («Γεωπονικά», Α', σελ. 153) ἀναφέρει ἱστορικὴν Λεμονεάν φυτευθεῖσαν ἐν Νάξῳ ὑπὸ τῶν Ἰησοῦιτῶν τῷ 1626 καὶ κατόπιν προσβολῆς ὑπὸ τῆς κομμιώσεως ἀποξηρανθεῖσαν τῷ 1872, ἐπομένως διατηρηθεῖσαν ἐπὶ 246 ὅλα ἔτη. Εἶνε δὲ τὰ Ἑ. δ. πολύκαρπα· ὑπὸ εὐνοϊκᾶς συνθήκας φυόμενα καρποφοροῦν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀφθόνως κατ' ἔτος. Τὸ μᾶλλον καρποφόρον εἶδος εἶνε ἡ Λεμονέα, μετὰ ταύτην, ὡς πρὸς τὴν πολυκαρπίαν, ἔρχεται ἡ Νεραντζέα, ἧς ἔπονται ἡ Πορτογαλλέα καὶ ἡ Μανδαρινέα. Ἀναφέρονται Λεμονεάκι φέρουσαι καὶ ἕως 18,000 καρπούς κατ' ἔτος, Νεραντζέα· δὲ καὶ ἕως 16,000 καὶ Πορτογαλλέα καὶ ἕως 12000. Λεμονεάκι παράγουσαι 6—8 χιλιάδας καρπούς καὶ Νεραντζέα 4—6000 καὶ Πορτογαλλέα 3—4000 δὲν εἶνε σπάνια. Ὅσῳ μᾶλλον ἐπιβραδύνεται ἡ συγκομιδὴ τοῦ καρποῦ τόσῳ μικροτέρα εἶνε ἡ τοῦ ἐπομένου ἔτους καρποφορία τῶν δένδρων τούτων.

Πάντα τὰ Ἑ. δυνατὸν νὰ διαφορήσωσιν ἐὰν ἀφεθῶσιν ἐπὶ τινα χρόνον τὸ θέρος ἀπότιστα· ἀλλ' ἀπαντῶσι διαφοραὶ ἰδίως Λεμονεῶν καὶ Κιτρεῶν ἐκ φύσεως δίφοροι. Αὐταὶ ὑπὸ εὐνοϊκᾶς κλιματολογικᾶς συνθήκας φυόμενα ἀνοῦσι καὶ καρποφοροῦσι σχεδὸν ἀδιαλείπτως. Ἐκ τῶν ἐσπεριδοειδῶν καρπῶν μόνον οἱ τῆς Πορτογαλλέας, τῆς Μανδαρινέας, τοῦ Ἰαπωνικοῦ Κιτριῶ, τῆς Γλυκολεμονέας καὶ τῆς Γλυκονεραντζέας εἶνε βρώσιμοι ἐν νωπῇ καταστάσει· οἱ τῶν ἄλλων Ἑ. καρποὶ ἢ τρώγονται κατόπιν εἰδικῆς σκευασίας (ἐν μορφῇ γλυκοῦ, μελιπῆκτου ἢ σακχαροπῆκτου) ἢ χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἄρτυσιν φαγητῶν, πρὸς παρασκευὴν ὀξοισιτικῶν ποτῶν καὶ πρὸς λήψιν τοῦ αἰθερίου αὐτῶν ἐλαίου καὶ τοῦ κιτρινοῦ ὀξέος (λεμόνια, περγάμια, νεράντζια, λουμῖαι, λιμεττία, φράππαι, κίτρα). Μεγάλη κατανάλωσις λεμονίων, πορτογαλλίων, μανδαρινίων, νεραντζίων καὶ κίτρων γίνεται τόσον εἰς ἄς χώρας ταῦτα παράγονται ὅσον καὶ εἰς ἐκεῖνας εἰς τὰς ὁποίας τὰ Ἑ. δὲν εὐδοκίμοῦσιν ἐν ὑπαίθρῳ λόγῳ τοῦ κλίματος. Καὶ τὰ μὲν λεμόνια, πορτογαλλία καὶ μανδαρινία ἀποστέλλονται εἰς τοὺς στερουμένους τοιοῦτων καρπῶν τόπους ἐν νωπῇ καταστάσει, τὰ δὲ κίτρα συνήθως διευθύνονται τεταριχευμένα ἐν ἄλμῃ. Τῶν νεραντζίων στέλλονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ φλοιοὶ τεταριχευμένοι καὶ συνήθως ἀπεξηραμμένοι. Τὰ μανδαρινία, τὰ πορτογαλλία καὶ

τὰ λεμόνια, προκειμένου νὰ ὑποστῶσι πολυήμερον ταξίδευσιν συσκευάζονται μετ' ἐπιμελείας ἐν εἰδικαῖς κιβωτίοις. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐκλέγονται οἱ ὑγιέστεροι καρποί, οἱ ὅποιοι συλλέγονται φέροντες τὴν **παστάδα** (τὸν **τροχίσκον** ἢ **δίσκον**, τὸ κν. **κουμπι**), ἕκαστος δ' αὐτῶν περιτυλίσσεται μὲ λεπτὴν γάρτην (*carta velina*). Ἀπὸ τίνος γίνεται **πολλαχῶς** γρήσις εἰδικοῦ γάρτου (ἐμπειποτισμένου εἰς ἰτευλικὸν ὀξύ) ἔχοντος τὴν ἰδιότητα νὰ παρακωλύῃ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν μετάδοσιν τῆς σήψεως, ἣτις **πολλάκις** γίνεται πρόξενος τῆς καταστροφῆς ὀλοκλήρου φορτίου τοιούτων καρπῶν. Πρὸς πρόληψιν τῆς σήψεως ἀποτελεσματικωτέρα λέγεται ὅτι εἶνε ἡ ὑπὸ τίνος Ἀμερικανοῦ ἐπινοηθεῖσα τελευταίως μέθοδος, ἣτις συνίσταται εἰς τὴν, πρὸ τῆς φορτώσεως, δι' εἰδικῆς οὐσίας (τηρουμένης μυστικῆς) κάπνισιν τῶν συνεσκευασμένων ἤδη ἐν τοῖς κιβωτίοις καρπῶν. Ἐκ τῶν κυριωτέρων αἰτίων τῆς ἀναπτύξεως καὶ διαδόσεως τῆς σήψεως εἰς τοὺς ταξιδευσμένους ἐσπεριδοειδεῖς καρπούς εἶνε ἡ ὑψηλὴ θερμοκρασία ἣν ἔχουσιν οὗτοι κατὰ τὴν φόρτωσιν. Διὰ τοῦτο οἱ πρὸς ταξίδευσιν καρποὶ δεόν νὰ συλλέγονται κατὰ προτίμησιν τὴν πρωΐαν, μετὰ τὴν ἐξάτμισιν τῆς τυχόν καλυπτούσης αὐτοὺς δρῶσου, ὅτε ἡ θερμοκρασία των εἶνε εἰσέτι ταπεινὴ. Οἱ καρποὶ οἱ συλλεγόμενοι μετὰ τὴν 9ην π. μ. ὥραν εἶνε προτιμότερον νὰ μὴ ταξιδεύονται (καὶ ἂν ἔτι ἡ ἀπόστασις ἦν πρόκειται νὰ διανύσωσιν ἦνε μικρὰ) πρὶν ἢ διαμείνωσιν ἐν δροσερῇ ἀποθήκῃ ἐπὶ 24 τουλάχιστον ὥρας ὅπως ἡ θερμοκρασία των ταπεινωθῇ. Εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας διὰ τὴν διὰ τῆς οὐδοδρομίου μεταφορὰν ἐσπεριδοειδῶν καρπῶν ἢ ἄλλων ὀπωρῶν ἢ ἐδωδιῶν γρησιμοποιοῦνται εἰδικαὶ ἄμαξαί, αἱ ὅσαι μετὰ τὴν φόρτωσιν δέχονται ῥεῦμα ψυχροῦ ἀέρος δυναμένου νὰ ταπεινώσῃ τὴν θερμοκρασίαν τοῦ φορτίου κατὰ 8—10 βαθμούς. Τὰ πρὸς πολυήμερον ταξίδευσιν τῶν **μανδρινῶν**, τῶν **πορτογαλλίων** καὶ τῶν **λεμονίων** κιβώτια εἶνε διαφόρων μεγεθῶν. Ἐκαστον κιβώτιον φέρει κατὰ πλάτος διάφραγμα χωρίζον αὐτὸ εἰς δύο ἴσα διαμερίσματα. Διὰ τὰ λεμόνια συνήθως γίνεται γρήσις κιβωτίων τριῶν μεγεθῶν τὰ μεγαλύτερα χωροῦσι 400—480 καρπούς καὶ ζυγίζουσι πλήρη περὶ τὰς 50 ὀκ., τὰ μεσαῖα χωροῦσι 350—400 καρπούς καὶ ζυγίζουσι πλήρη 40 ὡς ἔγγιστα ὀκ., τὰ δὲ μικρότερα χωροῦσι 250—350 καρπούς καὶ ζυγίζουσι πλήρη 30—35 ὀκάδ. Διὰ τὰ πορτογαλλία γρησιμοποιοῦνται κιβώτια χωρητικότητος 200—350 καρπῶν (ἀναλόγως τοῦ μεγέθους αὐτῶν), ζυγίζοντα δὲ πλήρη περὶ τὰς 35 ὀκ. καὶ ἡμικιβώτια χωρητικότητος 100 ἐκλεκτῶν καρπῶν ζυγίζοντα πλήρη 16—18 ὀκ. Τὰ **μανδρινία** ταξιδεύονται εἰς κιβώτια χωρητικότητος 25,50 ἢ 100 καρπῶν. Ἐννοεῖται ὅτι οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι ποικίλλουσιν ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῶν καρπῶν καὶ τῶν συνθησιῶν ἐκάστης ἀγορᾶς δι' ἣν προορίζεται τὸ ἐμπόρευμα.

Ὅς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω τὸ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἀναφερόμενον κίτριον εἶνε αὐτὸ τοῦτο τὸ καὶ σήμερον οὕτω καλούμενον (**κίτρον**). Ὁ τε Θεόφρ. (Φ. 1,4, 4, 2) καὶ ὁ Διοσκρ. (Α, 166) ἀναφέρουσι τὸν καρπὸν τοῦτον ὡς ἔχοντα τὴν ἰδιότητα νὰ ἐνεργῇ ὡς ἀντιφάρμακον, περὶ τῆς ἰδιότητός του δὲ ταύτης ὁ Ἀθήναιος ἀναφέρει καὶ παράδειγμα (5, 84). Δὲν γνωρίζω ἐὰν ἐγένοντο ἔρευναι συστημα-

τικαί πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς ὀρθότητος ἢ μὴ τῆς γνώμης ταύτης τῶν ἀρχαίων. Τὸ βέβαιον ἔμως εἶνε ὅτι σήμερον εἰς πολλὰ μέρη τῶν τροπικῶν οἱ ἰθαγενεῖς θεωροῦσιν ὅτι ὁ χυμὸς τοῦ στενωῦς συγγενοῦς τῷ κίτρω λεμονίου εἶνε ἀποτελεσματικώτατον φάρμακον κατὰ τῶν δηγμάτων ἰοβόλων ὄφρων. Τοῦτο ἐβεβαίωσεν ἄλλοτε καὶ Γάλλος ἀξιωματικός, διαμείνας εἰς τὰς γαλλικὰς ἀποικίας, διὰ τοῦ ἐπομένου δημοσιεύματός του : « Τῷ 1848, λέγει ὁ ἀξιωματικός οὗτος, ἡ διοίκησις τῆς Μαρτινίκας διέταξε τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ φρουρίου Δεσσαί, καταστραφέντος ὑπὸ τῶν Ἄγγλων πρὶν παραδοθῆ εἰς ἡμᾶς. Οἱ σύντροφοί μου εἶχον ὑπηρεσίαν εἰς τὰς τάφρους. Εἷς τῶν ναυτῶν μου ἀνατινάξας σωρὸν λίθων ἐδήχθη αἴφνης τὴν χεῖρα ὑπὸ κιτρίνου ὄφρος. Προσεκάλεσα ἕνα Αἰθίοπα, ἔστις διὰ ξυραφίου σχηματίσας σταυροειδῆ ἐντομὴν ἐπὶ τῆς πληγῆς, ἐπέχεε λεμονόζωμον. Ἡ ἐπὶ τῆς χειρὸς ἐξοίδησις εἶχε προχωρήσει ἀρκεύοντως. Μετὰ τὴν ἐγχείρησιν ταύτην ὁ νοσηλευτὴς προσέφερεν εἰς τὸν στρατιώτην ἕν ποτήριον κοινοῦ ἐλαίου, ἀκολούθως δὲ διὰ τοῦ αὐτοῦ ποτηρίου τὴν ἰδίαν ποσότητα ρουμίου, ὅπως διατηρήσῃ, ὡς ἔλεγε, τὸν στρατιώτην ἐν φαιδρότητι καὶ διασκεδάσῃ πάντα φόβον του. Κατὰ πᾶσαν ἡμίσειαν ὥραν, καὶ τοῦτο ἐν διαστήματι 24 ὥρῶν, προσέφερεν εἰς τὸν πάσχοντα λεμονόζωμον καὶ ἐφ' ἔσον οὗτος ἔπινε τὸ ἐν λόγῳ δραστηκὸν ποτὸν ἢ ἐξοίδησις βαθμηδὸν ἤλαττοῦτο, ὥστε μέχρι τῆς ἐπιούσης μεσημβρίας μόνον ἀσθενῆ τινα ἔχνη τῆς φλογώσεως ἐσώζοντο. Ἐπειδὴ ἐξέφρασα εἰς τὸν νοσηλευτὴν τὴν ἐκπληξίν μου διὰ τὴν ἀληθῶς θαυμασίαν θεραπευτικὴν μέθοδόν του, μοὶ πρόετεινε νὰ τὸν συνοδεύσω μέχρις ἐνὸς τῶν παρὰ τὰ τείχη ἀντερρεισμάτων, ἅτινα εἰσὶν ἀληθεῖς ὄφρων φωλεαί. Ἐβύθισε τὴν χεῖρά του μέχρι τοῦ ἀγκῶνος εἰς ὀπήν τινα, ὅποθεν ἐξήγαγε πελώριον κίτρινον ὄφιν τὸν ὅποιον συνέλαβεν ἐκ τοῦ λαίμου, ἐκράτησεν ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν πίεσιν τῆς χειρὸς του καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ δῆξῃ μίαν τῶν μακρῶν ἐκείνων βανανῶν, αἱ ὅποιαι χρησιμεύουσιν ὡς τροφή εἰς τὰ ζῶα. Αὕτη ἔλαβεν ἀμέσως τὸ χρῶμα τῆς μελάνης. Ἄλλ' ἅμα ὁ Αἰθίοψ ἤρξατο νὰ ἐνστάξῃ κατὰ ραγίδας τὸν λεμονόζωμον ἐπὶ τοῦ καρποῦ, οὗτος δὲν ἐβράδυνε ν' ἀναλάβῃ τὸ φυσικὸν χρῶμά του » (« Ἀληθεία » Ἀθηνῶν, 16 Σεπτεμβρίου 1871). Ἄλλ' ὁ ὅπως τοῦ λεμονίου ἔχει καὶ βακτηριδιοκτόνου ἰδιότητος ὀφειλομένης βεβαίως εἰς ὃ ἐν ποσῶ ἐνέχει κιτρικὸν ὀξύ. Φαρμακευτικὰς δυνάμεις ἔχουσι προσέτι καὶ οἱ φλοοὶ τοῦ νεραντζίου ὡς καὶ τὸ αἰθέριον ἔλαιον τούτου καὶ τινῶν ἄλλων ἐσπεριδοειδῶν καρπῶν.

Εἶνε δὲ οἱ καρποὶ τῶν Ἐ. ποικιλώτατοι ὡς πρὸς τὸ σχῆμα καὶ ἰδίως ὡς πρὸς τὸ μέγεθος. Πολλοὶ ἔχουσι κανονικῶς σφαιρικὸν σχῆμα, ἄλλων εἶνε πεπιεσμένη ἢ βᾶσις, ἢ κορυφὴ ἢ ἀμφότερα τὰ μέρη ταῦτα· τινὲς ἔχουσι σχῆμα ἀπισειδῆ, ἐνῶ ἄλλοι εἶνε κωνοειδεῖς, ὡσειδεῖς ἢ προμηκείας. Πολλοὶ φέρουσιν εἰς τὴν κορυφὴν ἀπόφυσιν ἐν εἶδει μαστοῦ, τινὲς διατηροῦσι τὸν στυλον (τὸ κν. πιπὶ ἢ γαρούφαλλο) καὶ μέχρι τῆς πλήρους ὀριμάνσεώς των, ἐνῶ ἄλλοι εἰς ὃ σημεῖον φύεται ὁ στυλὸς φέρουσιν οὐλὴν πλέον ἢ ἔλαττον κοίλην ἢ πληρουμένην ὑπὸ σφαιροειδοῦς ἀποφύσεως. Ἡ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον κιτρίνη ἢ πορτογάλλινος (σπι-

νίως ἐξ ὀλοκλήρου ἢ κατὰ τόπους αἰματόχρους) ἐπιφάνειά των εἶνε λεία ἢ ἀνώμαλος. Ἀπαντῶσι καρποὶ φέροντες μεγάλας ἀποφύσεις, ἄλλοι εἶνε αὐλαχωτοί, ραβδωτοί, δακτυλωτοί ἢ καὶ ἐκτριμματικοί. Οἱ καρποὶ τοῦ ἰαπωνικοῦ Κιτριῦ ἔχουσι σχῆμα καὶ μέγεθος μεγάλου δαμασκίνου, ἐνῶ ἀπαντῶσι κίτρα διαμέτρου (κατὰ μῆκος) 30—35 ἐ.μ. καὶ βάρους 10—12 ὀκ. Ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὸ σχῆμα, καὶ ὡς πρὸς τὸ μέγεθος, καὶ ὡς πρὸς τὴν λειότητά καὶ τὸ χρῶμα τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν ποικίλλουσιν ἐνίοτε οἱ καρποὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ δένδρου. Οὕτω πολλῶν Λεμονεῶν οἱ πρῶτοι καρποὶ (τὸ πρῶτον χέρι) εἶνε προμήκεις, ἐνῶ οἱ ὄψιμοι (τὸ δεύτερον καὶ τὸ τρίτον χέρι) εἶνε μικρότεροι καὶ μᾶλλον σφαιρικοί. Τῆς λιγυ-
στικῆς Λεμονέας (*C. Limonium ligusticum*) ἄλλοι μὲν καρποὶ εἶνε λείοι καὶ ἄλλοι ἀνώμαλοι, ἄλλοι σφαιρικοί καὶ ἄλλοι ὠσειδεῖς. Ἀλλὰ μᾶλλον ἄξιον σημειώσεως παράδειγμα τῆς βασιλευούσης ἀσταθείας ἐν τῇ μορφολογίᾳ τῶν καρπῶν τῶν δένδρων τούτων παρουσιάζει ἰδίως ἡ κληθεῖσα **παράδροξος Νεραντζέα** (*C. vulgaris Bizarria*). Ταύτης πολύμορφα εἶνε καὶ τὰ φύλλα, καὶ τὰ ἄνθη, καὶ οἱ καρποὶ. «Τὸ δένδρον τοῦτο ἀνθεῖ δις τοῦ ἔτους· ἐνίοτε ὅλα τὰ ἄνθη του εἶνε λευκά· ἐξ αὐτῶν δὲ προκύπτουσι νεράντζια καὶ πορτογάλλια. Συνηθέστερον φέρει καὶ μεγαλύτερα ὑπόφαια ἄνθη, ἐξ ὧν προέρχονται καρποὶ διφυεῖς, ἰ.δ. καρποὶ ὧν τὸ ἥμισυ εἶνε νεράντζιον καὶ τὸ ἕτερον ἥμισυ πορτογάλλιον ἢ κίτρον. Ἀλλὰ προστούτοις φέρει καὶ ἄνθη ἐξωτερικῶς ἐλαφρῶς ἰόχροα, ἐξ ὧν παράγονται κίτρα» (*Risso et Poiteau «Histoire des Orangers», σελ. 109*). Τοιαῦτα δένδρα δύναται τις νὰ ἴδῃ εἰς τὰς ἀνά τὴν Εὐρώπην συντηρουμένας συλλογὰς Ἐ. Τοιοῦτο δένδρον διετήρηε ὁ Ὀρφανίδης εἰς τὴν συλλογὴν του (ὅπερ εἶδον ἔχει καὶ ἐγώ), ἕτερον δὲ ὅμοιον ἐφόστο εἰς τὸν ἀνακτορικὸν κήπον τῶν Ἀθηναίων («Γεωπονικά» Ὀρφανίδου, Α, σελ. 84).

Οἱ φλοιοὶ τῶν καρπῶν πάντων τῶν Ἐ. εἶνε πλήρεις ἀδένων ἐγκλειόντων αἰθέριον ἔλαιον, εἶνε δὲ τοῦτο ἀφρονώτερον μίαν ἢ δύο ἐβδομάδας πρὸ τῆς πλήρους ὀριμάνσεως τῶν καρπῶν. Ἀλλὰ καὶ τὰ φύλλα, καὶ οἱ τρυφεροὶ βλαστοὶ καὶ τὰ ἄνθη τῶν δένδρων τούτων ἐνέχουσιν αἰθέριον ἔλαιον. Καὶ τούτων μὲν τὸ ἔλαιον λαμβάνεται δι' ἀποστάξεως, τῶν δὲ φλοιῶν τῶν καρπῶν κατὰ προτίμησιν δι' ἐκθλίψεως. Το βαρυτιμότερον τῶν ἐλαίων τούτων εἶνε τὸ **ἀνθέλαιον**, τὸ λαμβανόμενον ἐκ τῶν ἀνθέων ἰδίως τῆς Νεραντζέας, ἐξ ὧν λαμβάνεται καὶ τὸ ἄριστον **ἀνθόσταγμα** (ἀνθόνερον). Ἐκλεκτὰ αἰθέρια ἔλαια, πλὴν τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων **petit grain** καὶ ἀνθελαίου, εἶνε καὶ τὰ ὠσαύτως δι' ἐκθλίψεως λαμβανόμενα **κιτρίλαιον** καὶ **περγαμινέλαιον**. Ἀλλὰ μεγάλη εἶνε ἡ παραγωγὴ καὶ κατανάλωσις ἰδίως τοῦ λεμονελαίου, τοῦ ἐκ τοῦ φλοιοῦ τοῦ λεμονίου ἐπιτυγχανομένου δι' ἐκθλίψεως. Το ἔλαιον τοῦτο χρησιμοποιεῖται ἰδίως εἰς τὴν ποτοποιίαν, τὴν σαπωνοποιίαν καὶ τὴν σύνθεσιν τῆς κολονίας καὶ πλείστων ἀρωμάτων.

Πάντων σχεδὸν τῶν ἐσπεριδοειδῶν καρπῶν ὁ ὅπως ἐνέχει πρὸς τὴν τινα κιτριχοῦ ὀφέως, ὅπερ εἶνε ἀφρονώτερον εἰς τὸν ὅπὸν πάντων σχεδὸν τῶν νεραντζίων καὶ τῶν κίτρων καὶ πάντων τῶν περγαμίων καὶ λεμονίων ὡς καὶ εἰς τὸν ὅπὸν καρποῦ διαφορᾶς

Λιμεττίας (*C. Limetta acida*). Λαμβάνεται δὲ ἡ χρησιμωτάτη αὐτῆ οὐσία ὡς ἐξῆς : Μετὰ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ φλοιοῦ τοῦ καρποῦ ἢ σάρξ ἐκθλίβεται δι' ἰσχυρᾶς ξυλίνης ἐκθλιπτικῆς μηχανῆς⁽¹⁾ τὸ αὐτὸ ἐπιτυγχάνομενον ὑγρὸν, ἀφ' οὗ διηθηθῆ (φιλτραρισθῆ), ἢ ἐξατμίζεται ἐπὶ ἠπίας πυρᾶς (ἢ ἐν κενῷ θερμινομένῳ δι' ἀτμοῦ), ὅτε ἐπιτυγάνεται τὸ ἀμαυρὸν ἐκχύλισμα, τὸ γνωστὸν ἐν τῷ ἐμπορίῳ ὑπὸ τὸ ὄνομα *agro colto*, ἢ τρέπεται εἰς κιτρικὸν ἀσβέστιον διὰ προσθήκης ἀσβέστου, κατὰ προτίμησιν ἐκ τῶν προτέρων ἐσβεσμένης, διαλελυμένης καὶ διηθημένης. Ἡ ποσότης τῆς χρησιμοποιουμένης ἀσβέστου κανονίζεται τῇ βοθηαῖα δοκιμαστικοῦ γάρτου. Τὸ τε ἐκχύλισμα καὶ τὸ κιτρικὸν ἀσβέστιον παρασκευάζονται κατὰ μεγάλα ποσὰ ἰδίως ἐν Καλαβρίᾳ, Σικελίᾳ καὶ ἀντ. Ἰνδίαῖς, ὁπόθεν ἐξάγονται διὰ τὰς Ἡν. Πολιτείας καὶ τὴν βορ. Εὐρώπην, εἰς ἃς χώρας χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ φυσικῇ των καταστάσει ἢ ἀφ' οὗ τραπῶσιν εἰς τὸ τοῦ ἐμπορίου ἐν μορφῇ ἀγρῶν, διαφανῶν κρυστάλλων κιτρικῶν ὄξυ.

Τὰ Ἐ. τῇ ἐπιδράσει τοῦ κλίματος, τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν παρεχομένων αὐταῖς περιποιήσεων, καὶ ἰδίως ὡς ἐκ τῆς ευκολίας μεθ' ἧς διασταυροῦνται φυσικῶς, συχνὰ ἐκτρέπονται τῶν ἀρχικῶν των τύπων. Ἐντεῦθεν προέκυψεν ἡ ὑπαρξίς πολυαριθμῶν διαφορῶν, παραλλαγῶν καὶ νόθων, ὧν πολλὰ ἔχουσιν ἐν πολλοῖς τοιαύτην ὁμοιότητα πρὸς ἀλλήλα, ὥστε ἡ διάκρισις καὶ ἡ κατάταξις αὐτῶν ἀποβαίνει λίαν δυσχερῆς⁽²⁾. Δὲν εἶνε ἀσύνηθες τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ ἐνὸς εἶδους νὰ ἐλείπωσιν ἀπὸ διαφορᾶς τούτου ἢ νὰ ἀπαντῶσιν εἰς διαφορᾶς ἐτέρου εἶδους. Οὕτω κύριον γνώρισμα τῆς Κιτρέας εἶνε καὶ ὁ ἐκτάκτως παχὺς φλοιὸς τῶν καρπῶν τῆς, ἐντούτοις ἀπαντῶσι Κιτρέαι (*C. Medica limoniformis*) ὧν οἱ καρποὶ δυσκόλως διακρίνονται ἀπὸ μεγάλα λεμόνια (*C. Limonium Paradisi* καὶ *C. Limonium digitatum*),

(1) Κατάλληλα διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην εἶνε καὶ τὰ παλαιὰ ὀλοξύλινα ἐλαιοπισστήρια.

(2) «Ἀναμφισβήτητον γεγονός εἶνε, λέγει ὁ Penzig, ὅτι ἡ πολυχρόνιος καλλιέργεια φυτοῦ τινος καὶ οἱ ἐκτακτοὶ ὄροι ὑφ' οὓς τοῦτο ὑποβάλλεται διὰ τῆς καλλιεργείας, ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ του καὶ ἐπιφέρουσι μεταβολὰς μορφολογικὰς καὶ φυσιολογικὰς. Ἐτέρα ἀναπόδραστος συνέπεια τῆς ἐπὶ αἰῶνας καλλιεργείας τῶν φ. εἶνε ἡ προδιάθεσις αὐτῶν εἰς πλείστας νόσους ἀπὸ τὰς ὁποίας τὰ φ. ταῦτα, ἐν ἀγρία καταστάσει βλαστάνοντα, εἶνε ἀπηλλαγμένα. Τρίτη συνέπεια ὀφειλομένη εἰς τὰ αὐτὰ αἷτια εἶνε ἡ τάσις ἢν τὰ καλλιεργούμενα φ. ἔχουσι νὰ παράγωσι μορφὰς τερατώδεις. Καὶ τὰς τρεῖς ταύτας συνεπείας τῆς πολυχρονίου καλλιεργείας παρουσιάζουσιν ἰδίως τὰ Ἐσπεριδοειδῆ. Ἀφ' ἧς ταῦτα ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν τεχνητὴν καλλιέργειαν ὑπὸ συνθήκας κλιματολογικὰς καὶ φυσιολογικὰς οὐχὶ φυσικὰς δι' αὐτὰ, ὑπέστησαν τοιαύτας μεταβολὰς ὥστε εἰς τὰς πολυαριθμοὺς μορφὰς των εἶνε δυσχερέστατον ν' ἀνακαλυφθῶσι χαρακτηριστικὰ πρὸς ἀκριβῆ ἀπ' ἀλλήλων διάκρισιν τῶν διαφορῶν» («Studi botanici sugli Agrumi e sulle piante affini», σελ. 99).

ὧν ὁ παχὺς φλοιὸς εἶνε τρυφερώτατος καὶ γλυκὺς ὡς ὁ τοῦ κίτρου ἢ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἤττον ὄξινος γεῦσις τῆς σαρκὸς τοῦ κίτρου εἶνε προστούτοις ἐν τῶν κυρίων χαρακτηριστικῶν τῆς Κιτρέας, καὶ ὅμως ἀπαντῶσι κίτρα ὧν ἡ σὰρξ εἶνε γλυκεῖα (*C. Medica dulcis*): γνώρισμα τῶν λεμονίων εἶνε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ ὤχρον χρῶμα τῆς σαρκὸς των, ἀλλ' ὑπάρχουσι λεμόνια ὧν ἡ σὰρξ ἔχει χρῶμα πορτογάλλινον (*C. Limonium bicolor* καὶ *C. Limonium hybridum*): κύριον χαρακτηριστικὸν τοῦ νεραντζίου εἶνε ἡ ἰδιόζουσα ὀξύπικρος γεῦσις τῆς σαρκὸς του, ἀλλ' ἀπαντῶσι καὶ γλυκονέραντζα (*C. vulgaris dulcis*). Παρόμοια παραδείγματα δυσχερέροντα τὸν καθορισμὸν τῶν διαφορῶν καὶ τῶν νόθων παρουσιάζουσι: καὶ τὰ ἄνθη καὶ τὰ φύλλα τῶν δένδρων τούτων. Ἐντεῦθεν λοιπὸν προκύπτει ἡ ἀσυμφωνία τῶν εἰδικῶν ὡς πρὸς τὸν ἀκριβῆ ἀριθμὸν τῶν εἰδῶν τοῦ γένους τῶν Κιτριῶν καὶ ἰδίως ὡς πρὸς τὴν κατάταξιν τῶν διαφορῶν καὶ τῶν νόθων αὐτῶν.

Ἐπίσης μεγάλη ἐπικρατεῖ ἀσυμφωνία ὡς πρὸς τὸ εἶδος τοῦ Ἐ. ὅπερ τὸ πρῶτον εἰσῆλθῆν εἰς τὴν Εὐρώπην, ὡς πρὸς τὸν καθορισμὸν τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἐγένετο ἡ εἰσαγωγή αὐτοῦ καὶ ἄλλων εἰδῶν καὶ ὡς πρὸς τὴν ὁδὸν δι' ἣς τινὰ τούτων εἰσῆλθῆσαν. Τὰ ζητήματα ταῦτα νομίζω ὅτι ἐρευνῶντα: λεπτομερῶς καὶ καθορίζονται: κατὰ τὸ δυνατὸν ἐν τοῖς κατωτέρω ἐκτιθεμένοις περὶ τῆς ἱστορίας καὶ τῶν κυρίων χαρακτηριστικῶν τῶν εἰδῶν τοῦ γένους τῶν Κιτριῶν. Ἐκ τῶν πολυαριθμῶν διαφορῶν, παραλλαγῶν καὶ νόθων τὰ ὅποια περιγράφονται: ὑπὸ τῶν Ρίσσου καὶ Πουκτοῦ, Καζανόβα, Πασχουάλη, Ὁρφανίδου καὶ Μποναβία ἀναφέρονται: ἐν τοῖς ἐπομένοις ἐκεῖνα μόνον τὰ ὅποια θεωρήθησαν ὡς ἰδιαζόντως ἐνδιαφέροντα: εἰς ταῦτα δὲ συμπεριελήφθησαν καὶ τινε τελευταίως μόνον ἐμφανισθέντα ὡς καὶ ἄλλα τὰ ὅποια ἂν καὶ καλλιτεροῦνται ἐν Ἑλλάδι: ἀπὸ πολλοῦ δὲ ἀναφέρονται ἀλλαγῶν. Πρὸς τούτοις δεόν νὰ σημειωθῆ ἔνταῦθα ὅτι εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν διαφορῶν ἐκάστου εἴδους συμπεριελήφθησαν καὶ α') τὸ θεωρούμενον ὡς πρότυπον τοῦ περιγραφομένου εἴδους φ. καὶ β') τὰ νόθα τὰ μᾶλλον πρὸς τὸ περιγραφόμενον εἶδος συγγενεύοντα.

α') Κίτριον τὸ μηδικὸν (*C. Medica*). Πολλοὶ εἶνε οἱ ὑποστηρίζαντες καὶ ὑποστηρίζοντες ἔτι καὶ σήμερον ὅτι τὰ κατὰ τὸν μῦθον χρυσοῦ μῆλα⁽¹⁾ ἢ μῆλα τῶν Ἑσπερίδων, τὰ κομισθέντα δῆθεν ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκ τῆς βορ. δυτ. ἐσχατιᾶς τῆς Λιβύης⁽²⁾, ἀναφέρονται εἰς καρποὺς ἐνὸς τῶν ἀνωτέρω

(1) Ὅθεν καὶ ἡ ὀνομασία Χρυσομηλέα, ἡ ὅποια δίδεται ὑπὸ τῶν φαρμακοποιῶν εἰς τὴν Νεραντζεάν. Ἄλλ' ὡς εἵπομεν ἀλλαγῶν Χρυσομηλιά ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Κυπρίων ἢ Βερικοκκέα (βλ. εἰς σελ. 191).

(2) Ὁ Ἡσίοδος λέγει ὅτι ἀνέδωκεν ἐκεῖ ἡ Γῆ τὰ δένδρα τὰ φέροντα τὰ χρυσοῦ μῆλα ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν γάμων τοῦ Διὸς μετὰ τῆς Ἥρας: Ἑσπερίδας θ', αἷς μῆλα πέρην κλυτοῦ Ὠκεανοῦ Χρύσεα καλὰ μέλουσι, φέροντά τε δένδρεα καρπὸν». («Θεογονία», 214).

ἀπαριθμηθέντων δέκα εἰδῶν τοῦ γένους τῶν Κιτριῶν, καὶ πιθανῶς εἰς καρπούς τῆς Νεραντζέας ὡς ἄλλως ὑπεστηρίχθη ἄλλοτε καὶ ὑφ' ἡμῶν (« Ἑλλ. Γεωργία », 1893, σελ. 125). Ἐντούτοις σήμερον εἶνε ἀποδεδειγμένον ὅτι οὐδὲν τῶν εἰδῶν τοῦ περὶ οὗ ἐνταῦθα πρόκειται γένους εἶνε ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς, οὔτε εἰσηγῆθη ἢ εὐρέθη καλλιεργούμενοι εἰς οἰονδήποτε σημεῖον τῆς ἡπείρου ταύτης καὶ τῶν παρά ταύτην νήσων πρὸ τῆς καταλήψεως τῶν ἀνατολικῶν καὶ βορ. παραλίων αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ἤτοι πρὸ τοῦ 6^{ου} μ. Χ. αἰῶνος. Ἄλλως ἐὰν οἰονδήποτε εἶδος Ἑ. ἐκ τῶν σήμερον γνωστῶν καὶ εὐδοκίμως καὶ ἐκτενῶς καλλιεργουμένων εἰς τὰς παραμ. χώρας εἶχεν εἰσαχθῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἢ εἰς τὰς παρά ταύτην χώρας ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους ἢ ἄλλου τινὸς τῆς μυθικῆς ἐποχῆς ἤρωος, θὰ ἐνεκλιματιζέτο ἔκτοτε καὶ θὰ διεδίδετο ταχέως, καὶ ἐπομένως θὰ ἤτο γνωστὸν εἰς τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς ὡς ἀπὸ πολλοῦ καλλιεργούμενον εἰς τὰ μέρη ταῦτα, καὶ θ' ἀνεφέρετο ὡς τοιοῦτον ὑπ' αὐτῶν καὶ ἰδίως ὑπὸ τοῦ Θεοφρ. ὁ ὁποῖος οὐδὲν τῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀνά τὴν Ἀνατολὴν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του καλλιεργουμένων φ. παρέλειψε ν' ἀναφέρῃ εἰς τὰ συγγράμματά του. Καὶ ὅμως οὐδεὶς σχεδὸν ποιεῖται μνεῖαν περὶ δένδρων φερόντων χρυσᾶ μῆλα ἢ μῆλα τῶν Ἑσπερίδων καὶ φουμένων ἀνά τὴν Ἀνατολὴν ἢ ἀλλαχοῦ. Ἄλλ' οὔτε ὁ Στράβων, ὅστις δὲν παραλείπει ν' ἀναφέρῃ τὰ ἐν ἐκάστῃ χώρᾳ παραγόμενα κυριώτερα προϊόντα, λέγει τι περὶ χρυσῶν ἢ ἑσπερίων μῆλων παραγομένων εἰς τὴν βορειοδυτικὴν Ἀφρικὴν ἢ ἀλλαχοῦ. Ὅθεν δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι τὰ χρυσᾶ μῆλα πρέπει νὰ εἶχον τὴν αὐτὴν μυθικὴν σημασίαν καὶ τὸ Χρυσόμαλλον δέρας (1). Αἰ παρ' Ἀθῆν. Μηλέαι Ἑσπερίδες ὡς καὶ τὰ Ἑσπερίδων μῆλα, τὰ ἵποια χαρακτηρίζονται ὡς εὖοσμα καὶ ἄβρωτα πιθανῶς ν' ἀναφέρονται εἰς εἶδος ἀγρίων μῆλων ἐνισχύεται δὲ ἡ γνώμη μου αὕτη καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐν τῇ Λακωνικῇ ὑπῆρχον μῆλα καὶ Μηλέαι λεγόμενα Ἑσπερίδες (2). Ἀναμφισβητήτως Ἑ. δένδρον εἶνε τὸ φέρον τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοφρ. ἀναφερόμενα μηδικὰ ἢ περσικὰ μῆλα καὶ περιγραφόμενον ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἐξῆς : « Ἡ τε Μηδία χώρα καὶ Περσίς ἄλλα τε ἔχει πλείω

(1) Ὁ Στράβων λέγει ὅτι εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Καυκάσου χώραν τῶν Σοάνων οἱ χεῖμαρροι κατέφερον χρυσόν, τὸν ἵπτιον οἱ βάρβαροι συνέλεγον « φάτναις κατατρημέναις καὶ μαλλωταῖς δοραῖς, ἀφ' οὗ δὴ μεμυθεῦσθαι καὶ τὸ χρυσόμαλλον δέρας » (11, 499).

(2) « Νεοπτόλεμος δ' ὁ Παριανὸς ἐν τῇ Διονυσιάδι καὶ αὐτὸς ἱστορεῖ ὡς ὑπὸ Διονύσου εὐρεθέντων τῶν μῆλων, καθάπερ καὶ τῶν ἄλλων ἀκροδρόων. Ἐπιμηλῆς δὲ καλεῖται, φησὶ Πάμφιλος, τῶν ἀπίων τι γένος. Ἑσπερίδων δὲ μῆλα οὕτω καλεῖσθαι τινὰ φησὶ Τιμαχίδας ἐν Δ'. Δείπων. Καὶ ἐν Λακεδαιμόνι δὲ παρατίθεσθαι τοῖς Θεοῖς φησὶ Πάμφιλος ταῦτα εὖοσμα δὲ εἶναι καὶ ἄβρωτα, καλεῖσθαι δ' Ἑσπερίδων μῆλα. Ἀριστοκράτης γοῦν ἐν Δ'. Λακωνικῶν : « ἔτι δὲ μῆλα καὶ μηλέας τὰς λεγομένας ἑσπερίδας » (Ἀθῆν. Γ', 82).

καὶ τὸ μῆλον τὸ μηδικὸν ἢ τὸ περσικὸν καλούμενον. Ἔχει δὲ τὸ δένδρον τοῦτο φύλλον μὲν ὁμοιον καὶ σχεδὸν ἴσον τῷ τῆς ἀνδράγχλης, ἀκάνθας δὲ οἷας ἄπιος ἢ ὄξυάκανθος, λείας δὲ καὶ ὄξειας σφόδρα καὶ ἰσχυράς· τὸ δὲ μῆλον οὐκ ἐσθίεται μὲν, εὐσμιον δὲ πάνυ καὶ τὸ φύλλον τοῦ δένδρου· κὰν εἰς ἱμάτια τεθῆ τὸ μῆλον ἄκοπα διατηρεῖ. Χρήσιμον δ' ἐπειδὴν τύχη τις πεπωκὸς φάρμακον θανάσιμον· δοθὲν γὰρ ἐν οἴνῳ διακόπτει τὴν κοιλίαν καὶ ἐξάγει τὸ φάρμακον· καὶ πρὸς στόματος εὐωδία· ἐάν γὰρ τις ἐψήσῃ ἐν ζωμῷ ἢ ἐν ἄλλῳ τινὶ τὸ ἔσωθεν τοῦ μῆλου ἐκπέσῃ εἰς τὸ στόμα καὶ καταροφήσῃ ποιεῖ τὴν ὁσμὴν ἡδεῖαν. Σπείρεται· δὲ τοῦ ἕρος εἰς πρασιάς ἐξαιρεθὲν τὸ σπέρμα διειργασμένης ἐπιμελῶς, ἵτα ἀρδύεται διὰ τετάρτης ἢ πέμπτης ἡμέρας· ὅταν δὲ ἀδρὸν ἢ διαφυτεύεται· πάλιν τοῦ ἔαρος εἰς χωρίον μαλακὸν καὶ ἐφυδρον καὶ οὐ λίαν λεπτόν· φιλεῖ γὰρ τὰ τοιαῦτα. Φέρει· δὲ τὰ μῆλα πᾶσαν ὥραν· τὰ μὲν γὰρ ἀφῆρηται τὰ δὲ ἀνθεῖ τὰ δὲ ἐκπέττει. Τῶν δὲ ἀνθῶν ὅσα ὡσπερ εἶπομεν ἔχει καθάπερ ἡλακάτην ἐκ μέσου τὴν ἐξέχουσαν ταυτὰ ἐστὶ γόνιμα, ὅσα δὲ μὴ ἄγονα. Σπείρεται δὲ καὶ εἰς ὄστρακα διατετηγμένα καθάπερ καὶ οἱ φοίνικες. Τοῦτο μὲν οὖν ὡσπερ εἴρηται περὶ τὴν Περσίδα καὶ τὴν Μηδίαν ἐστίν» (Φ. Ἰ. 4, 4, 2). Ἐκ τῆς περιγραφῆς ταύτης γίνεται φανερόν ὅτι πρόκειται περὶ διαφορᾶς Κιτρῆας καρποφορούσης εἰς πᾶσαν ὥραν τοῦ ἔτους, ἐκ τῆς ῥητῆς δὲ καὶ ἐπαναλαμβανομένης παρατηρήσεως τοῦ Θεοφρ. ὅτι τὸ ἐν λόγῳ δένδρον εὐρίσκετο καὶ ἐκαλλιεργεῖτο εἰς τὴν Περσίδα καὶ τὴν Μηδικὴν συνάγεται· ὅτι ἡ Κιτρῆα ἢ ἄλλο Ἐ., ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του, δὲν εἶχεν εἰσέτι εἰσαγῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα, κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα οὔτε εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου, χωρῶν τῶν ὁποίων τὰ καλλιεργούμενα φ. ἐγνώριζε βεβαίως ὁ Θεόφρ. Ἐπομένως δὲν εἶνε ποσῶς πιθανόν τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀντιφάνους μνημονευόμενα Χρυσᾶ μῆλα νὰ ᾖνε τὰ περσικὰ ἢ μηδικὰ μῆλα τοῦ Θεοφ. τοῦ κατὰ 30 ὡς ἐγγιστα ἔτη μεταγενεστέρου ἐκείνου. Τὰ μῆλα τοῦ Ἀντιφάνους τὰ προσφερόμενα ὑπὸ τοῦ Α. εἰς τὴν Β. ὡς καρπὸς πρὸς βρωσὶν σπάνιος, οὐτινος τὸ σπέρμα ἦτο νεοστὶ «ἀφιγμένον εἰς τὰς Ἀθήνας παρὰ τοῦ βασιλέως» (1), δ. δ. ἐκ Περσίας, δὲν πρέπει νὰ ᾖσαν τὰ μὴ ἐσθιόμενα κίτρα, ἀλλὰ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὰ ῥοδάκινα, τὰ ὅποια ἀρχικῶς ὠνομάζοντο περ-

(1) «Α. Καὶ περὶ μὲν ὄψου γ' ἡλιθιον τὸ καὶ λέγειν

᾽Ὡσπερ πρὸς ἀπλήστους. Ἀλλὰ ταυτὶ λάμβανε,

Παρθένε, τὰ μῆλα. Β. καλὰ γε. Α. καλὰ δῆτ', ὦ θεοί!

Νεοστὶ γὰρ τὸ σπέρμα τοῦτ' ἀφιγμένον

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἐστὶ παρὰ τοῦ βασιλέως.

Β. Παρ' Ἐσπερίδων ὦμην γε, νῆ τὴν Φωσφόρον,

Φησὶν τὰ χρυσᾶ μῆλα ταῦτ' εἶναι· τρία

Μόνον ἐστίν. Α. ὀλίγον τὸ καλὸν ἐστὶ πανταχοῦ καὶ τίμιον».

(Ἀθῆν. Γ, 84).

οικιά μῆλα (Διοσκρ. Α. 164) ἢ καὶ ἀπλῶς περσικά. ἦεν καὶ τὸ λατινικὸν ὄνομα τοῦ καρποῦ τούτου persicum.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ἡ Κιτρέα πρέπει νὰ εἰσῆχθῃ εἰς τὴν Ἀνατολὴν μετὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Θεοφρ.· διαδοθεῖσα δὲ ταχέως ἤτο πλέον ἢ καλλιέργεια αὐτῆς κοινὴ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Διοσκρ. (90 μ. Χ.), ὅστις περὶ αὐτῆς λέγει: «Τὰ δὲ μηδικὰ λεγόμενα ἢ περσικά, ἢ κεδρόμηλα, ῥωμαῖστί δὲ κίτρια, πᾶσι γινώριμα· φυτὸν γὰρ ἐστὶ καρποφοροῦν δι' ὅλου τοῦ ἔτους ἐπαλλήλως· αὐτὸ δὲ τὸ μῆλον ἐπίμηκες, ἐρρυτιδωμένον, χρυσιζον τῇ χροίᾳ, εὐώδες μετὰ βάρους, σπέρμα ἔχον ἀπίω ἰσικός. Δύναμιν δὲ ἔχει ποθὲν ἐν οἴνῳ, ἀντενεργεῖν θανασίμοις, κοιλίαν τε υπάγειν· διάκλυσμά τε ἐστὶ πρὸς εὐωδίαν στόματος τὸ ἀψέψημα· καὶ ὁ χυλὸς αὐτῶν βιβρώσκεται· δὲ μάλιστα ὑπὸ γυναικῶν πρὸς τὴν κίσσαν· φυλάττειν δὲ καὶ ἱμάτια δοκεῖ ἄθροτα ἐπιτιθέμενον κιθωτίοις» (Α. 166). Ἀλλὰ καὶ ὁ σύγχρονος τῷ Διοσκρ. Ἰώσηπος μαρτυρεῖ τὴν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του διαδοσιν τῆς καλλιέργειας τοῦ δένδρου τούτου ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν, διότι ἐν τῇ «Ἰουδαϊκῇ ἱστορίᾳ» του ἀναφέρει τὴν ἔκτοτε καὶ μέχρι· σήμερον ἐπικρατοῦσαν παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις συνήθειαν νὰ κρατῶσιν οὗτοι κίτρον (*malum persicum*) ὅταν κατὰ τὴν ἐορτὴν τῆς σκηνοπηγίας προστέρχονται· εἰς τὴν συναγωγὴν. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ συνήθεια αὕτη τῶν Ἰουδαίων, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, συντελεῖ εἰς τὴν ἐπικερδῆ καλλιέργειαν μικροκάρπου διαφοράς τοῦ εἴδους τούτου. Ὡς νεωστὶ δὲ εἰσαχθέν καὶ μὴ χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων τῆς ἐποχῆς του ἀναφέρει τὸ μηδικὸν μῆλον καὶ ὁ Πλούταρχος ⁽¹⁾ σύγχρονος τῶν ἀνωτέρω δύο συγγραφέων. Τὸ κίτρον βεβαίως ἔννοεῖ ὁ Βεργίλιος (70 π.Χ.) λέγων ὅτι «ἡ Μηδικὴ φέρει τὸ ὑγιεινὸν ἐκεῖνο μῆλον, τοῦ ὁποῖου ὁ αὐστηρὸς (*tristes*) ὁπὸς καὶ ἡ ἔμμος (*tardunque*) γεῦσις εἶνε φάρμακα ἀποτελεσματικὰ πρὸς ἐξουδετέρωσιν τοῦ ὑπὸ σκληρᾶς μητριᾶς γεομένου εἰς τὰς φλέβας δηλητηρίου», καὶ ὅτι οἱ Μηδοὶ τὸ μετεχειρίζοντο πρὸς εὐωδίαν τοῦ στόματος καὶ ὡς καταπραῦντικὸν τῶν ἀσθματικῶν γερόντων» («Γεωργικά» 2, 23). Ὁ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πρώτου μ.Χ. αἰῶνος ἀκμάσας Πλίνιος, ὅστις περιγράφει τὴν Κιτρέαν ἀντιγράφων τὸν Θεόφραστον, ὀνομάζει αὐτὴν μηδικὴν ἢ ἀσσυριακὴν Μηλέαν (*malus medica* ἢ *assyria*). Λέγει δὲ ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἡ καλλιέργεια τοῦ δένδρου τούτου ἤτο διαδεδομένη εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ὅτι ἐπανειλημμέναι ἀπὸ πειραι γενόμεναι πρὸς ἐγγλιμάτισιν αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀπέτυχον (*Hist. Nat.* 17, 3). Περὶ τῆς διαδόσεως τῆς Κιτρέας εἰς τὴν Ἰταλίαν μᾶς πληροφορεῖ ὁ Παλλάδιος, ὅστις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἤχμασε περὶ τὰ τέλη τοῦ 4ου μ. Χ. αἰῶνος. Ὁ λατίνος οὗτος συγγραφεὺς περιγράφει ἐκτενῶς τὸ δένδρον (*Citri arbor*) καὶ ἰδίως τὸν τρόπον τῆς καλλιέργειας του· βεβαίως δὲ ὅτι ὁ ἴδιος ἐκαλλι-

(1) «Σικύου δὲ καὶ πέπονος καὶ μῆλου μηδικοῦ καὶ πεπέρεως πολλοὺς ἴσμεν ἐκ τῶν πρεσβυτέρων γεύσασθαι μὴ δυναμένους» (Συμπ. προβλ. Η. 3, 26).

ἔργει τὴν Κιτρῆαν εἰς τὰ ἐν Σαρδηνίᾳ καὶ παρὰ τὴν Νεάπολιν κτήματά του («De re rustica», 15, 10).

Ἄλλὰ πόθεν προέκυψε τὸ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καθιερωθὲν διὰ τὸ δένδρον τοῦτο καὶ τὸν καρπὸν του ὄνομα Κίτριον; Ἡ γνώμη ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι μετέφερον τὴν Κιτρῆαν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐκ τῆς παρὰ τὰ παράλια τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου κειμένης πόλεως Κίτρον (ὄνομα ὅπερ καὶ σήμερον ἔτι φέρει τὸ αὐτόθι σωζόμενον μικρὸν χωρίον) εἶνε ἀστήρικτος, ἰδίως διότι ἡ ἄλλοτε Πίδανα μετονομάσθη Κίτρον μόνον ἀπὸ τῆς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κατακτήσεως τῆς Μακεδονίας (168 μ.Χ.), ὅτε πλέον καὶ τὸ δένδρον καὶ ὁ καρπὸς του ἦσαν γενικῶς γνωστὰ εἰς τε τοὺς Ῥωμαίους καὶ τοὺς Ἕλληνας ὑπὸ τὰ ὀνόματα Κίτριον καὶ Κιτρία. Πιθανωτέρα φαίνεται ἡ γνώμη τοῦ Καζανόβα καθ' ὃν τὸ δένδρον τοῦτο ἔλαβε τὸ ὄνομα Κίτριον ἐκ τινος χωρίου τῆς Παλαιστίνης ὀνομαζομένου Κίτριον, παρὰ τὸ ὅποιον ἐγένετο φαίνεται, ἡ πρώτη ἐκτενὴς ἐν Ἀνατολῇ καλλιέργεια τοῦ εἴδους, καὶ ὅθεν διεδόθη αὕτη εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἐντούτοις ἄλλοι, ἐν οἷς καὶ ὁ de Candolle, συμπεραίνουν ὅτι ἐβαπτίσθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἡ Κιτρεά μετὰ τὸ ὄνομα Citrus ἢ Citreus ἕνεκα τῆς ἐπιβλαύσης συγγύσεως τοῦ ἀρωματικοῦ καὶ ὄλως νέου τότε τοῦτου δένδρου μετὰ τὴν ὡσαύτως ἀρωματικὴν καὶ μέχρι σήμερον ἀνά τὴν βορ. Ἀφρικὴν κοινοτάτην Καλλιτριδα (β.λ.), ἣν οὗτοι ὀνομάζον Cedrus καὶ ἐκ τοῦ ξύλου τῆς ὁποίας κατασκευάζοντο αἱ περιώνυμοι πολυτελεῖς καὶ πολυτίμοι βωμαϊκαὶ τράπεζαι⁽¹⁾. Ὅπως δὲ γινώσκουμεν ὅτι ἀπὸ μὲν τῶν μέσων τοῦ 2ου μ.Χ. αἰῶνος ὁ καρπὸς τοῦ περι ὁ λόγος εἴδους ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων ὀνομάζετο Κίτριον ὡς βεβαιῶν ὁ τότε ἀκμάσας Γαληνός⁽²⁾ ἀπὸ δὲ τοῦ 3ου μ.Χ. αἰῶνος ἦτο πλέον καθιερωμένον τὸ ὄνομα Κίτριον διὰ τε τὸ δένδρον καὶ διὰ τὸν καρπὸν του· οὕτω μόνον ὀνομάζει αὐτὰ ὁ τότε ἀκμάσας Φλωρεντίνος οὐτινος πραγματεία περὶ τῆς καλλιέργειας τοῦ δένδρου τοῦτου σώζεται, ὡς εἵπομεν ἤδη, ἐν τοῖς «Γεωπονικοῖς» τοῦ Βάσσου (10, 7). Τὸ αὐτὸ ὄνομα μεταχειρίζεται ὁ Ἀθήναιος (220 μ.Χ.), ὅστις ἐν τοῖς «Δειπνοσοφισταῖς» του πολλὰ περὶ Κιτροίου ἀναφέρει καὶ φαίνεται ἀνοούμενος τὴν ὑπαρξίν οἰασθῆναι σέως μεταξὺ τῶν καρπῶν τοῦ δένδρου τοῦτου καὶ τῶν μυθικῶν **μῆλων χρυδῶν, ἐσπερικῶν** ἢ ἐσπεριδείων. Ὑπὸ τὸ σήμερον ἐν χρῆσει ὄνομα Κιτρεά ἀναφέρεται τὸ δένδρον περὶ τὰ μέσα τοῦ 10ου μ.Χ. αἰῶνος εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Κασσιανοῦ Βάσσου συνταχθὲν γεωργικὸν μνηολόγιον τῶν «Γεωπονικῶν» του (3, 13, 6)· ἔκτοτε δὲ περίπου καὶ ὁ καρπὸς ὀνομάζετο ὡς σήμερον **κίτρον** (Συμεὼν Σηθῆς, 1080 μ.Χ.).

Ἡ Κιτρεά εἶνε αὐτοφυῆς εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὴν Περσίαν ἔνθα ἀπαντᾷ μόνον καλλιεργουμένη, ἐπομένως εἰς τὴν χώραν ταύτην ὡς καὶ εἰς τὴν

(1) «Origine des plantes cultivées», σελ. 143.

(2) «Ταύτης ὁ καρπὸς οὐκέτι μῆλον μηδικὸν ἀλλὰ κίτριον ὑπὸ πάντων ὀνομάζεται» (H, 19).

πάλαι Μηδίαν και τήν Ἀσσυρίαν πρέπει νά εἰσῆχθῃ τὸ δ. ἐκ τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν και πιθανῶς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς Κύρου τοῦ Α' ἂν οὐχι προγενεστέρως. Διακρίνεται δὲ τὸ εἶδος τοῦτο ἐκ τῆς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον θαμνώδους φύσεώς του και ἰδίως ἐκ τῶν φύλων του, τὰ ὁποῖα συνήθως ἔχουσι τριπλάσιον τοῦ πλάτους των μῆκος. Τὰ ἄνθη του εἶνε μεγάλα, ὠχρόλευκα ἔσωθεν και ἰόχροα ἢ ὑπόπορφυρα ἔξωθεν ὁ καρπὸς του, συνήθως ἐπιμήκης, λίαν παχύφλοιος, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥρτον ὀγκώδης και ἀνώμαλος, καταλήγει εἰς μαστὸν ἐφ' οὗ ἐνίοτε διατηρεῖται ὁ στῦλος (τὸ κνπιπὶ ἢ γαρούφαλλο). Συνήθως τὰ $\frac{4}{5}$ τῆς διαμέτρου τοῦ καρποῦ ἀποτελοῦνται ἐκ τοῦ φλοιοῦ, ὅστις εἶνε ἐξωτερικῶς μὲν κίτρινος και φέρει πληθὺν κοίλων ἐλαιοφόρων ἀδένων προσδιδόντων εἰς τὴν ἐπιδερμίδα του ἀρωματικὴν πλὴν ὑπόπιχρον γεῦσιν· ἔσωθεν τῆς ἐπιδερμίδος εἶνε λευκός, τρυφερός και γλυκύς, διὸ και βρώσιμος· ἀποτελεῖ δὲ οὗτος τὸ κυρίως χρήσιμον τοῦ καρποῦ μέρος, ἐξ οὗ κατασκευάζονται γλυκά, μελίπηκτα (ρετσέλια) και σακχαρόπηκτα (κάντιτα). Ἡ σὰρξ τοῦ κίτρου, ἐλαχίστη ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ὄγγον του, δυσκόλως ἀποσπᾶται τοῦ φλοιοῦ του, εἶνε δὲ ὀλιγόχυμος και συνήθως ὄξινος, ὅτε δύναται νά χρησιμεύσῃ πρὸς λήψιν κιτρικοῦ ὄξεος. Ἐκ τῆς ἐπιδερμίδος τοῦ φλοιοῦ ἐνίοτε λαμβάνεται δι' ἐκθλίψεως ἢ δι' ἀποστάξεως τὸ αἰθέριον ἔλαιον τοῦ κίτρου (τιμώμενον πρὸς 60 ὡς ἔγγιστα φρ. κατὰ χιλιόγρμ.) χρήσιμον ἰδίως εἰς τὴν μυρσεΐαν. Ἐν Νάξῳ και Καλάμαις δι' ἀποστάξεως τῆς ἐπιδερμίδος ταύτης μετ' ἄομου οἴνου πνεύματος ἐπιτυγχάνεται τὸ ὑλικὸν, ἐξ οὗ κατασκευάζεται τὸ ἡδύποτον κίτρον. Ἐκ τῶν ἀνά τὰς παραμ. χώρας καλλιεργουμένων Ἑ. ἢ Κιτρέα εἶνε τὸ βραχυβιώτερον και ἐν τῶν μᾶλλον εὐαισθητῶν εἰς τὸ ψῦγος εἰδῶν. Φυομένη ὑπὸ εὐνοϊκὰς κλιματολογικὰς συνθήκας ἀνθεῖ και καρποφορεῖ σχεδὸν ἄνευ διακοπῆς δι' ὄλου τοῦ ἔτους· ὡς δὲ ἐλέχθη ἀνωτέρω τὴν ἰδιότητά τῆς ταύτης ἀναφέρουσιν ὅ τε Θεοφρ. και ὁ Διοσκρ. Καλλιεργεῖται ἐκτενῶς εἰς τινὰ μέρη τῆς Ἰσπανίας, τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας, τῆς Ἰταλίας, τῆς Ἀνατολῆς και τῶν δυτ. παραλίων τῆς τέως εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας. Παρ' ἡμῖν ἀπαντᾷ καλλιεργουμένη ἰδίως εἰς τὴν Νάξον και τὴν Κέρκυραν, και εἰς τινὰ μέρη τῶν παραλίων τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, ἀπὸ τινος δὲ και εἰς τὴν Μεσσηνίαν. Εἰς πάντα τὰ μέρη ταῦτα προτιμᾶται ἢ διὰ μοσχευμάτων πολλαπλ. τοῦ εἶδους, διότι ἂν και τὰ οὕτω ἐπιτυγχανόμενα φ. εἶνε ἐπιρρεπῆ εἰς τὴν σήψιν τῶν ῥιζῶν και τὴν κομμίωσιν, οὐχ ἥρτον ἀναπτύσσονται και καρποφοροῦν ταχύτατα. Μολονότι εἶνε τὸ ἀρχαιότερον τῶν εἰς τὰς παραμ. χώρας καλλιεργουμένων Ἑ. ἐντούτοις ὀλίγας μόνον παρουσιάζει διαφοράς, ἐξ ὧν αἱ σπουδαιότεραι εἶνε αἱ ἐξῆς:

1) Κιτρέα ἢ κοινὴ (*C. Medica vulgaris*)· αὕτη θεωρεῖται ἡ πρότυπος διαφορὰ και εἶνε ἡ πανταχοῦ μᾶλλον καλλιεργουμένη. Φέρει καρπὸν ὀγκώδη, ἐπιμήκη, ἀνώμαλον, κατὰ τι στενωτέρον παρὰ τὴν βᾶσιν του, καταλήγοντα δὲ εἰς μαστὸν ἐφ' οὗ ἐνίοτε διατηρεῖται ὁ στῦλος. Ὁ παχύτατος, τρυφερός και γλυκύς φλοιὸς του περιβάλλει σάρκα ὀλιγόχυμον, ὑπόξινον και ὑποχρον κλίνουσαν πρὸς τὸ πράσινον. Τὸ κίτρον τοῦτο εἶνε τὸ συνηθέστερον ἀπαντῶν εἰς τὰς ἀγοράς και

τὸ μᾶλλον ἐν χρέσει πρὸς κατασκευὴν γλυκοῦ, μελιπύκτων καὶ σακχαροπύκτων. Ἡ Κ. αὕτη καλλιεργεῖται σήμερον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἤττον ἐκτενῶς ἰδίως εἰς τινὰ μέρη τῆς Ἰσπανίας, εἰς τὴν Κορσικὴν, τὴν Σαρδηνίαν, τὴν Σικελίαν, τὴν Καλαβρίαν, τὴν Αὐλώνα, τὴν Κῶ καὶ τινὰς ἄλλους τόπους. Ἐν Ἑλλάδι ἐκτενὴς εἶνε ἢ καλλιέργεια τῆς διαφορᾶς ταύτης ἀπὸ πολλοῦ ἐν Νάξῳ ἀπὸ τινῶν δ' ἐτῶν ἐκτενὴς εἶνε καὶ ἐν Μεσσηνίᾳ, παρὰ τὸ Διακοφτόν, τὸ Αἶγιον, τὰς Πάτρας καὶ τὸ Ἀργίριον. Ἡ σήμερον πολλαγοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς διεξαγομένη βιομηχανία τῆς παρασκευῆς τῶν ἐκ κίτρου σακχαροπύκτων ἄλλοτε διεξήγετο σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Λιβύρον, ἐνθα ἰδίως διηθύνοντο ταριχευμένοι ἐν ἄλμῃ οἱ εἰς τὰς παραμ. χώρας παραγόμενοι τοιοῦτοι καρποί. Γίνεται δὲ συνήθως ἡ ταρίχευσις αὐτῶν ὡς ἑξῆς: Ἐκαστος καρπὸς τέμνεται κατὰ μῆκος εἰς δύο ἴσα μέρη, ταῦτα δὲ εἰσάγονται εἰς βυτίον περιέχον θαλάσσιον ὕδωρ, ἐν ᾧ διαμένουσιν ἐπὶ 2—3 ἡμέρας (ἀναλόγως τοῦ ἐπικρατοῦντος καιροῦ), καθ' ἃς ἀναπτύσσεται ἐν τῷ βυτίῳ ζύμωσις. Ὅταν αὕτη καταπαύσῃ τὰ κίτρα μεταφέρονται εἰς ἕτερον βυτίον, ἐν τῷ τοῦ ὁποίου πιζόνται μὲ βάρη ὅπως ἀποβάλλωσι τὸ πλεῖστον τοῦ ὕδατος ὅπερ κατὰ τὴν ζύμωσιν προσέλαβον καὶ τὸ ὅποιον ἐξέρχεται τοῦ βυτίου δι' ὀπῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐκ τῶν προτέρων ἀνοιγομένων παρὰ τὴν βᾶσιν του. Ἀκολουθῶς φράσσονται αἱ ὀπαὶ αὗται, τὸ δὲ βυτίον ἀποπληροῦται μὲ ἄλμην ἐκ τῶν προτέρων παρασκευαζομένην διὰ τῆς εἰς καθαρὸν γλυκὺ ὕδωρ προσθήκης ἄλατος (ὅσον εἶνε δυνατὸν νὰ διαλυθῇ). Εἰς τὴν ἄλμην τὰ κίτρα ὑφίστανται καὶ δευτέραν ζύμωσιν ἀσθενεστέραν καὶ βραδυτέραν τῆς πρώτης, διαρκούσαν δὲ συνήθως ἐπὶ δεκαπενθήμερον. Ὅταν αὕτη καταπαύσῃ ἀποπληροῦται τὸ βυτίον μὲ κίτρα ὑποστάντα καὶ τὴν δευτέραν ζύμωσιν, φράσσεται τὸ στόμιον αὐτοῦ καὶ εἶνε ἕτοιμον πρὸς ταξίδευσιν. Οὕτω ταριχευόμενα καὶ συσκευαζόμενα τὰ κίτρα δυνατὸν νὰ διατηρηθῶσιν ἐπὶ πολὺ καὶ νὰ ὑποστῶσιν ἀκινδύνως μακρὰν ταξίδευσιν. Ἐννοεῖται ὅτι πρὸς ταρίχευσιν χρησιμοποιοῦνται οἱ ἐκλεκτότεροι καρποί, οἱ ὅποιοι κοινῶς ὀνομάζονται **καστόκίτρα** ἢ **μπακαλόκίτρα**. Οἱ μὴ πρὸς ταρίχευσιν κατάλληλοι, ὅσοι δ. δ. εἶνε ὅπωςδήποτε ἐλαττωματικοί, ἐξοδεύονται ἐπιτοπιῶς. Τὴν παρασκευὴν τῶν σακχαροπύκτων ἐκ ταριχευμένων κίτρων προηγείται ἡ ἐξάλμυρισις αὐτῶν. Πολλαγοῦ κατ' Αὐγουστον, ὅτε οἱ καρποὶ δὲν εἶνε εἰσέτι πλήρως ἀνεπτυγμένοι, ὅσοι τούτων ζυγίζουσιν οὐχὶ πλέον τῶν 100 δραμιῶν καὶ εἶνε τέλειοι καὶ φέρουσι τὸν στυλόν, ἀγοράζονται εἰς λίαν συμφερούσας τιμὰς ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ὡς κίτρα Ἑβραϊκά, περὶ ὧν ἐκτενέστερος γίνεται λόγος εἰς τὴν εὐθὺς ἐπομένην παράγραφον.

2) **Κιτρέα ἢ Ἰουδαϊκὴ** (C. Med. Judaica, ἰταλ. Cedro judaico, Cedro degli Eberi ἢ Pitima). Ἡ διαφορὰ αὕτη φέρει τὰ ὀνομαζόμενα ἰουδαϊκά, ἑβραϊκά ἢ τοῦ νόμου κίτρα, διαφέρει δὲ τῆς προηγούμενης μόνον ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τῶν καρπῶν (διὸ καὶ θεωρεῖται ὑπὸ πολλῶν ὡς ἀπλῆ παραλλαγή ἐκείνης), οἵτινες εἶνε κατὰ πολὺ μικρότεροι, ἔχουσι σχῆμα κανονικώτερον καὶ διατηροῦσι

σχεδόν πάντοτε τὸν στυλὸν ἀκέραιον μέχρι τῆς πλήρους ὀριμάνσεώς των. Τοιοῦτοι καρποὶ τέλειοι καὶ ἀπηλλαγμένοι κηλίδων, στιγμάτων, ἀμυγῶν ἢ ἄλλων παραμορφώσεων, κατ' Αὐγούστον, δ.δ. πρὸ τῆς πλήρους ὀριμάνσεώς των, ὅτε ζυγίζουσι 50=100 δράμια ἕκαστος, ἀγοράζονται ὑπὸ τῶν Ἑβραίων εἰς τιμὰς ὑψηλὰς καὶ χρησιμοποιοῦνται ὑπ' αὐτῶν κατὰ τὴν ἐορτὴν τῆς Σκηνοπηγίας, τὴν τελευμένην περὶ τὸν Ὀκτώβριον. Τότε ἕκαστος πιστὸς προσερχόμενος εἰς τὴν Συναγωγὴν εἴθισται νὰ φέρῃ ἀνὰ χεῖρας τοιοῦτον τέλειον ὄραιον καρπὸν πρὸς πληρωσιν τοῦ νόμου λέγοντος: «Καὶ λήψεσθαι ἑαυτοῖς τῇ ἡμέρᾳ τῇ πρώτῃ καρπὸν ξύλου ὄραιον, καὶ κλάδοντα φοινίκων καὶ κλάδους ξύλων δασεῖς, καὶ ἰτέας καὶ ἄγνου κλάδους ἐκ χειμάρρου, εὐφρανθῆναι ἔναντι Κυρίου τοῦ Θεοῦ ὑμῶν ἑπτὰ ἡμέρας» («Λευιτικόν», 23, 40). Ὡς δὲ εἶδομεν ἀνωτέρω ἢ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον χρῆσις τῶν κίτρων ὑπὸ τῶν Ἑβραίων χρονολογεῖται τουλάχιστον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰωσήπου (τέλους α' μ. Χ. αἰῶνος), ἔκτοτε δὲ οὗτοι εἶνε τακτικοὶ πελάται: τῶν καλλιεργητῶν τῆς περὶ ἧς ἐνταῦθα πρόκειται Κιτρίας, ἧτις, πιθανώτατα, εἶνε ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοφρ. περιγραφομένη καὶ ἡ πρώτη εἰσαχθεῖσα καὶ καλλιεργηθεῖσα ἀνὰ τὴν Ἀνατολήν. Σήμερον ἡ Τεργέστη εἶνε ἡ ἀγορὰ εἰς ἣν συγκεντροῦνται τὰ ὑπὸ τῶν Ἑβραίων τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Αὐστρουγγαρίας ἀγοραζόμενα κίτρα, τὰ ἵποια στέλλονται εἰς τὴν ἀγορὰν ταύτην ἰδίως ἐκ Καλαθρίας, Πάργας καὶ Αὐλῶνος, ὅσον δὲ τελειότερον καὶ ἀσπιλωτέρον τόσον βαρυτιμότερον εἶνε τὸ ἰουδαϊκὸν κίτρον. Ἔτυχε νὰ ἴδω εἰς τι ἐλληνικὸν κατάστημα τῆς Τεργέστης τελειοτάτους τοιοῦτους καρπούς, ἕκαστος τῶν ἵποίων ἐτιμᾶτο 3—4 φιορίνια. Ἀλλὰ τοιοῦτοι καρποὶ εἶνε σπάνιοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ ἰουδαϊκὰ κίτρα πωλοῦνται εἰς τὴν Τεργέστην ἀντὶ ἐνὸς φιορινίου ἕκαστον. Συλλέγονται δὲ συνήθως καὶ συσκευάζονται οἱ καρποὶ οὗτοι ὑπὸ εἰδήμονος τῆς ἐργασίας ταύτης Ἰουδαίου. Ἐκαστον κίτρον δέον νὰ φέρῃ ἀκέραιον τὸν στυλόν, ἀποκόπτεται δὲ ἀπὸ τοῦ δένδρου μὲ ψαλίδα εὐθὺς κάτωθεν τοῦ δίσκου (τοῦ κουμπιουῦ) καὶ περιτυλίσσεται μὲ βάμβακα ἢ στυπεῖον ἵνα μὴ κατὰ τὴν συσκευὴν καὶ τὴν ταξίδευσιν ὑποστῇ οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἀμυγῆν καὶ ἵνα διατηρηθῇ ἀκέραιος ὁ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ στυλός, τὸ ἀπαραίτητον τοῦτο ἐξάρτημα τοῦ ἰουδαϊκοῦ κίτρου· οὗτω δὲ περιτετυλιγμένοι οἱ καρποὶ συσκευάζονται μετὰ προσοχῆς εἰς τὰ κιβώτια ἐν οἷς ταξιδεύονται. Οἱ ἐπὶ τῶν δένδρων ἐγκαταλειπόμενοι ὡς ἐλαττωματικοὶ καὶ μὴ κατάλληλοι διὰ τὸ εἰδικὸν τοῦτο ἐμπόριον καρποὶ, συλλέγονται ὅταν ἀναπτυχθῶσι πλήρως καὶ ἐξοδεύονται ὡς κίτρα κοινὰ (παστόκιτρα). Ἡ ἰουδαϊκὴ Κιτρέα ἀναφέρεται ὡς καλλιεργουμένη ἐκτενῶς παρὰ τὴν Πάργαν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος· ἔκτοτε δὲ οἱ Πάργιοι μετέφερον καὶ ἐπώλουν τὰ κίτρα των εἰς τὴν Τεργέστην («Parga and the Ionian Islands» ὑπὸ C. P. de Bosset, σελ. 49).

3) Κιτρέα ἢ γλυκεῖα (C. Medica dulcis). Ὁ καρπὸς τῆς διαφορᾶς ταύτης συνήθως καταλήγει εἰς κωνικὸν μαστὸν εἶνε δὲ ὠσειδῆς καὶ ἀνώμαλος καὶ ἔχει ἐξωτερικῶς χρῶμα βαθύ κίτρινον κλίνον πρὸς τὸ πορτογαλλινόν· ὁ φλοιὸς του εἶνε παχὺς καὶ τρυφερός, ἐγκλείει δὲ σάρκα ὑπόχρον, ὑπόγλυκον καὶ βρώσιμον. Ἡ

Κιτρέα αὕτη ὑποτίθεται ὅτι εἶνε νόθον προελθὼν ἐκ τυχαίας διασταυρώσεως τῆς προτύπου Κιτρέας μετὰ τῆς Πορτογαλλέας, διὸ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ, ἔνθα συνηθέσθαι ἄπαντᾶ, ὀνομάζεται Cedro aranciato ἢ Arancio-Cedro. Ὁ Pasquale τὴν ἀναφέρει ὡς ἴδιον εἶδος (Citrus Volkameriana).

4) Κιτρέα ἡ λεμονοειδής (C. Med. limoniformis). Ταύτης τὰ φύλλα ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ τῆς Λεμονέας, ἀλλ' ὁ ὠσεϊδής ἢ ἐπιμήκης καὶ μᾶλλον μέτριος τὸ μέγεθος καρπὸς τῆς ἔχει τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τοῦ κίτρου. Ὁ φλοιὸς τοῦ εἶνε παχύς, εὐσμός καὶ ἐξωτερικῶς λείος καὶ ζωηρῶς κίτρινος, φέρει δὲ πολλὰς κοιλότητας. Σάρκα ἔχει ὠχράν, μᾶλλον στεγρὴν καὶ ἐλαφρῶς ὀξίνον.

3) Κιτρέα ἡ μεζων (C. Med. maxima, ἰταλ. Cedrone ἢ Cedro di Calabria). Διαφορὰ φέρουσα καρποὺς ἐπιμήκεις, λίαν παχυφλοιούς, ὀλίγους πλὴν μεγίστους (ἔτυχε νὰ ἴδω τοιοῦτον καρπὸν ζυγίζοντα 11 1/2 ὀκ.), ἔθεν καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς ὑποστυλώσεως τῶν καρποφόρων κλάδων. Ἄπαντᾶ καλλιεργουμένη ἀραιῶς πολλαχοῦ τῆς Ἰταλίας, ἐν Σάμῳ, Κύπρῳ, Κυθήροις καὶ ἀλλαχοῦ. Ταύτης τοὺς καρποὺς ἐνόησε βεβαίως ὁ Estienne de Lusignan ἀναφέρων ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ δημοσιεύσει τῷ 1580 «Ἱστορία τῆς Κύπρου» ὅτι ἡ νῆσος αὕτη πρὸς τοῖς ἄλλοις «παράγει καὶ πολλοὺς καρποὺς ὀξίνους (fruits aigres) καὶ ἰδίως κίτρα, ἐξ ὧν οὐδὲν ζυγίζει ὀλιγώτερον τῶν δέκα λιβρῶν» (1).

6) Κιτρέα ἡ πολὺπλευρος (C. Med. costata). Ἡ διαφορὰ αὕτη δὲν εἶνε ὡς αἱ ἄλλαι Κιτρέαι θαμνώδεις, ἀλλὰ δένδρον ὑψόμενον ἐνίοτε καὶ ὑπὲρ τὰ ἑξ μ. Διακρίνεται ἄλλως αὕτη καὶ ἐκ τοῦ βαρυτάτου, μᾶλλον μεγάλου καὶ σχεδὸν σφαιρικοῦ καρποῦ τῆς, ὅστις τελευτᾷ εἰς ὄξυ πλὴν μικρότατον μαστίδιον. Φέρει δὲ ὁ καρπὸς οὗτος κατὰ μῆκος πολλὰς καὶ ἐλαφρῶς ἐξεγούσας βελβώσεις ἐν εἴδει πλευρῶν. Ὁ φλοιὸς τοῦ εἶνε παχύτατος, τρυφερὸς καὶ εὐγευστος, ἡ δὲ σὰρξ αὐτοῦ ἐλαγίστη πλὴν ὀξινωτάτη. Ἡ διαφορὰ αὕτη ἄπαντᾶ καλλιεργουμένη σποραδικῶς εἰς τὴν μεσημ. Γαλλίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν ἔνθα ὀνομάζεται Cedro dalle coste.

7) Κιτρέα ἡ ῥωμαϊκὴ (C. Med. romana). Ταύτης ὁ καρπὸς ἔχει μέγεθος μεγάλου λεμονίου, εἶνε λείος καὶ στενωτέρος παρὰ τὴν βάσιν, καταλήγει δὲ εἰς μέγαν κωνικὸν μαστόν. Ὁ φλοιὸς τοῦ εἶνε παχύς, στερεὸς καὶ εὐάρεστος τὴν γεύσειν, ἡ δὲ σὰρξ αὐτοῦ πολὺχυμος καὶ ὑπόξιμος. Ἡ Κιτρέα αὕτη ἄπαντᾶ καλλιεργουμένη πολλαχοῦ τῆς Ἰταλίας, σποραδικῶς δὲ ἐν Νάξῳ, Ἄνδρῳ καὶ Ἀθήναις, ἔνθα εἶνε γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Λεϊμόνα.

8) Κιτρέα ἡ σαλοδινὴ (C. Med. Salodiana, ἰταλ. Cedrino ἢ Cedratello). Αὕτη καλλιεργεῖται ἰδίως ἐν Ἰταλίᾳ, διακρίνεται δὲ ἐκ τοῦ μᾶλλον μικροῦ καρποῦ τῆς, οὗ τὸ τρίτον ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ὀγκώδους μαστοῦ τοῦ. Ὁ φλοιὸς τοῦ εἶνε παχύς καὶ ἐγκλείει σάρκα ὀλιγόχυμον καὶ ἐλαφρῶς ὀξίνον.

9) Κιτρέα ἡ φλωρεντιανὴ (C. Med. florentina). Αὕτη, ὑπὸ ἔποψιν ποι-

(1) Gaudry «Recherches Scint. en Orient. «Partie Agrtcole», σελ. 176.

ότητος τοῦ καρποῦ, εἶνε ἢ ἐκλεκτοτέρα Κιτρέα. Φέρει καρπὸν μᾶλλον μικρὸν, κωνικόν, λεῖον καὶ ἐλαφρῶς αὐλακωτόν· ὁ φλοιὸς του εἶνε πυχρὸς, ἔξωθεν ὠχροκίτρινος, ἔσωθεν δὲ κατάλευκος, τρυφερώτατος, ἀρωματικώτατος καὶ λίαν εὐάρεστος τὴν γεῦσιν. Ἡ διαφορὰ αὕτη ἀπαντᾷ καλλιεργουμένη πολλαχοῦ τῆς Ἰταλίας ἔθνα ὀνομάζεται Cedrato ἢ Cedratello di Firenze καὶ θεωρεῖται νόθον προκύψαν ἐκ τυχαίας διασταυρώσεως τῆς προτύπου Κιτρέας καὶ τῆς Λεμονέας.

10) Κιτρέα ἢ φυματώδης (C. Med. tuberosa). Τῆς διαφορᾶς ταύτης ὁ καρπὸς εἶνε μέγας ὡς ὁ τῆς μείζονος Κιτρέας, ἀλλ' ἔχει ἐπιφάνειαν λίαν ἀνώμαλον καὶ πλήρη φυμάτων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἤττον ὄγκωδῶν. Ὁ μαστός του εἶνε ἀμβλὺς καὶ παρουσιάζει εἰς τὴν κορυφὴν οὐλὴν ἐνίοτε βαθεῖαν, ὁ δὲ φλοιὸς του παχὺς καὶ κατὰ τι σκυτώδης, μαρμίνεται δὲ καὶ προσβάλλεται· ὑπὸ τῆς σήψεως ταχέως. Ἡ διαφορὰ αὕτη ἀπαντᾷ σποραδικῶς καλλιεργουμένη εἰς τὴν μεσημ. Γαλλίαν, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Κορσικὴν, καλλιεργεῖται δὲ μᾶλλον λόγῳ περιεργείας διὰ τοὺς μεγάλους καὶ ἀνωμάλους καρπούς τῆς, δι' ὧν ἐνίοτε κατασκευάζονται σαχαρόπηκτα. Εἰς τὴν Γαλλίαν ὁ καρπὸς τῆς διαφορᾶς ταύτης ὀνομάζεται: Ponceire προφανῶς ἐκ παραφθορᾶς τοῦ pomme d' Assyrie, κατὰ μετάφρασιν τοῦ malus Assyria τοῦ Πλινίου.

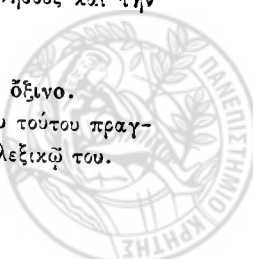
β') Κίτριον ἢ Λεμονέα (C. Limonium). Ἐκ τῶν μᾶλλον εὐαισθητῶν εἰς τὸ ψυχρὸς ἔ. εἶνε καὶ ἡ Λεμονέα. Εἶνε δὲ αὕτη δένδρον μακρόβιον συνήθως μέγαν καὶ ἀκανθοφόρον· ἔχει κόμην οὐχὶ κωνικὴν, βλαστοὺς συνήθως ὑποπορφύρους καὶ φύλλα ὠσειδῆ καὶ ἐνίοτε ὀδοντωτά, φερόμενα δὲ ἐπὶ μίσχων ἀμυδρῶς πτερυγιδῶν. Τὰ ἄνθη τῆς εἶνε ἔσωθεν μὲν λευκά, ἔξωθεν δὲ ὑποπόρφυρα. Ὁ καρπὸς τῆς, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἤττον κίτρινος, εἶνε λεῖος, τραχὺς ἢ ἀνώμαλος (ἐνίοτε καὶ ῥαβδωτός), ἐπιμήκης, ὠσειδῆς, σφαιρικὸς ἢ, σπανιώτερον, ἀπίομορφος· σχεδὸν πάντοτε καταλήγει εἰς μαστὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἤττον μακρὸν καὶ ἐνίοτε ἀμυδρῶς καταφανῆ, διατηροῦντα δὲ ἢ μὴ τὸν στυλόν. Ὁ φλοιὸς του εἶνε πλέον ἢ ἔλαττον λεπτός, φέρει ἀδένας κοίλους καὶ συνήθως δυσκόλως ἀποσπᾶται τῆς σαρκός, ἥτις εἶνε πολυχύμος καὶ σχεδὸν πάντοτε ὄξινος. Ὑπὸ καθαρῶς βοτανικῆν ἔποψιν οὐδεμία διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ τῆς Λεμονέας καὶ τῆς Κιτρέας. Προκειμένου περὶ φ. ἀπὸ αἰώνων καλλιεργουμένων, τὸ ἀνάστημα καὶ ἡ διάρκεια τοῦ βίου των, τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος τῶν φύλλων καὶ τῶν καρπῶν των, τὸ πάχος τοῦ φλοιοῦ (τοῦ περικαρπίου) καὶ ἡ γεῦσις τῆς σαρκὸς τοῦ καρποῦ των δὲν εἶνε χαρακτηριστικὰ ἐφ' ὧν δύναται νὰ στηριχθῇ ὁ καθορισμὸς τοῦ εἴδους, καθότι ταῦτα δὲν εἶνε σταθερά· ταῦτα δὲ εἶνε τὰ μόνον χαρακτηριστικὰ τὰ ὅποια χρησιμεύουσι πρὸς διάκρισιν τῆς Λεμονέας ἀπὸ τὴν Κιτρέαν. Ἡ Λεμονέα εἶνε ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, εἰσήχθη δὲ καὶ διεδόθη ἀνά τὴν Ἀνατολήν, καὶ ἐντεῦθεν ἀνά τὰς ἄλλας παραμ. γῶρας ὑπὸ τῶν Ἀράβων ὡς ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ πανταχοῦ σχεδὸν ἐπικρατήσαντος ἀραβικοῦ αὐτῆς ὀνόματος Laïmùn (ἰνδικῆς πιθανῶς καταγωγῆς—ἰταλ. Limonio, ἰσπ. Limones, ἀγγλ. Lemon-tree, γαλλ. Limonier—καὶ

Citronier ¹⁾. Ὁ Ἀδικίνας, Ἐραφὶ ἱατροφιλόσοφος τοῦ δεκάτου μ. Χ. αἰῶνος, εἰς τι περὶ ἱατρικῶν συνταγῶν πόνημά του, οὔτε μνείαν κἄν ποιεῖται τοῦ λεμονίου· ἐν-
 τεῦθεν ἐξάγεται ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἡ Λεμονέα ἦτον εἰσέτι ἄγνωστος εἰς τοὺς
 Ἄραβας, οἵτινες ἀπὸ ἐποχῆς πολὺ προγενεστερᾶς τῆς τοῦ Ἀδικίνα εὐρίσκοντο
 εἰς ἀμέσους ἐμπορικὰς σχέσεις μὲ τὴν Ἰνδικήν. Μόνον ἀπὸ τοῦ 13ου αἰῶνος γί-
 νεται λόγος περὶ Λεμονέας ἀφ' ἐνὸς μὲν ὑπὸ Ἀράβων συγγραφέων ²⁾, καὶ ἀφ'
 ἐτέρου ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου Βιτρῦ, ὅστις εὗρε τὸ δένδρον τοῦτο καλλιεργούμενον ἐν
 Παλαιστίνῃ καὶ περιέγραψεν αὐτὸ σαφῶς. Ἀλλὰ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ, κατὰ τὸν Ταγ-
 gioni Tozzetti, ἀπῆντα ἤδη ἡ Λεμονέα ἀπὸ τοῦ 13ου καὶ τοῦ 14ου αἰῶνος. Ὡς
 συνήθης δὲ πλέον καρπὸς τῆς Ἀνατολῆς ἀναφέρεται τὸ λεμόνιον εἰς τὸ «Γεωπο-
 νικόν» τοῦ μοναχοῦ Ἀγαπίου τοῦ Κρητῶς (1647). Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελ-
 θόντος αἰῶνος, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Παπαδόπουλος ³⁾, ἡ καλλιέργεια τῆς Λ. ἦτον ἤδη
 διαδεδομένη εἰς τὰς νήσους Ῥόδον, Κῶ, Χίον καὶ Πόρον, ὅθεν τὰ λεμόνια ἐξή-
 γοντο διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκείθεν διὰ τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόν-
 του. Ἦτο δὲ ὁ καρπὸς οὗτος τότε γνωστὸς εἰς ὅλον τὸ ἀρχιπέλαγος, τὸ δὲ ἐσω-
 τερικὸν ἐμπόριον τῶν λεμονίων μὲχρι καὶ ἀδιάσκοπον διὰ τὴν παντοτεινὴν χρῆσιν
 αὐτῶν εἰς τὰ ἀρτύματα τῶν φαγητῶν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ἐκείνης ἐφημίζετο
 ἡ Χίος διὰ τὸ ἐκ παστολεμονίων γλυκόν της καὶ ἐκαλλιεργεῖτο ἄσπερμος δια-
 φορὰ Λ. ὀνομαζομένη Βενετιανή. Φαίνεται δὲ ὅτι ἔκτοτε ἐλαμβάνετο πρὸς ἐξα-
 γωγὴν ὁ ὄπὸς τοῦ λεμονίου, διότι τὸ προῖον τοῦτο πρέπει νὰ ἦνε τὸ ὑπὸ τοῦ Πα-
 παδοπούλου ἐπανιούμενον λεμονόζωμον τῆς Νάξου. Ἄλλ' ἡ ἀρχαιότερα καὶ ἴσως
 ἡ πρώτη ἐγγλημάτισις καὶ καλλιέργεια τῆς Λ. εἰς ἑλληνικὴν γῆν φαίνεται νὰ
 ἐγένετο εἰς τὰς νήσους Ῥόδον καὶ Κῶ, διότι αἱ φέρουσαι τὰ ὀνόματα τῶν νήσων
 τούτων παραλλαγαὶ Λ. (Ῥοδίτικη καὶ Κώτικη) εἶνε αἱ μὲχρι σήμερον ἔκτενε-
 στερον καλλιεργούμεναι πολλαγαὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Τουρκίας. Σήμερον ἡ
 καλλιέργεια τῆς Λ. εἶνε διαδεδομένη πολλαγαὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατο-
 λῆς, ἰδίως δὲ εἰς τὸν Πόρον, τὴν Ἀνδρόν, τὴν Κάρυστον, τὴν Κῶ, τὴν Ῥόδον,
 τὴν Σάμον, τὴν Χίον, τὴν Κύπρον, μέγα δὲ μέρος τοῦ προϊόντος τῶν τόπων τού-
 των ἐξάγεται διὰ τοὺς βορειοτέρους τῆς Τουρκίας καὶ τοὺς τοῦ Εὐξείνου Πόντου
 λιμένας. Ἄλλ' ἀσυγκρίτως ἔκτενεστέρα εἶνε ἡ καλλιέργεια τῆς Λ. εἰς τὴν Σικε-
 λιαν, τὴν νοτ. Ἰταλίαν, τὴν Ἰσπανίαν καὶ τὴν Πορτογαλίαν. Αἱ χώραι αὗται ἐξά-
 γουσι τὸ πλεονάζον αὐταῖς προῖον διὰ τὴν μέσην καὶ βορ. Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμε-
 ρικὴν. Καλλιεργεῖται προσέτι ἡ Λ. κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ἔκτενῶς εἰς τὴν
 μεσημ. Γαλλίαν, ἐνιαχοῦ τῆς βορ. Ἀφρικῆς, εἰς τὰς Καναρίους νήσους καὶ τὴν

(¹) Ἐν Κύπρῳ ἐξαιρετικῶς ὀνομάζεται Ὁξινιά καὶ ὁ καρπὸς ὄξινο.

(²) Τοῦ Ἀβεν-Τιθούρ, ἐν τῇ περὶ τῆς καλλιέργειας τοῦ δένδρου τούτου πραγματείας του, καὶ τοῦ Ἐβν-Βεϊτάρ ἐν τῷ περὶ ἀπλῶν φαρμάκων λεξικῷ του.

(³) «Ἐμπορικὴ ἐγκυκλοπαίδεια». 1815.

νοτ. Ἀφρικὴν ὡς καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἀσίας καὶ ἐνιαχοῦ τῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς.

Ὡς γνωστὸν ὁ καρπὸς τῆς Λ. χρησιμοποιεῖται πρωτίστως ὡς ἄρτυμα καὶ πρὸς παρασκευὴν δροσιτικοῦ ποτοῦ, τοῦ κν. γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα λεμονάδα (γαλλ. limonade, ἀγγλ. lemonade, ἰταλ. limonata), ὅπερ ἔχει ἀναμφισβητήτους θεραπευτικὰς ιδιότητας, καὶ μάλιστα ὅταν λαμβάνεται ἄνευ σακχάρου. Ὁ Παστέρ ἀπέδειξε πειραματικῶς ὅτι τὸ κιτρικὸν ὀξύ, ἔπερ ἐνέχει ὁ ὀπὸς τοῦ λεμονίου εἰς μεγάλην δόσιν, φονεῖει πάντα τὰ μικροβία ἐν γραμμάριον (τὸ τρίτον περὶ τοῦ δραμίου) κιτρικοῦ ὀξέος ἀρκεῖ, εἶπεν οὗτος, διὰ νὰ καταστήσῃ ἀβλαβὲς λίτρον (312 δράμια) ὕδατος περιέχοντος οἰονδήποτε νοσογόνον Βακτηρίδιον (β.λ.). Ὁ ὀπὸς ἐνὸς συνήθους λεμονίου εἰσαγόμενος εἰς μίαν ὀκ. ὕδατος ἀμφιβόλου ἀγνότητος καθιστᾷ αὐτὸ ἀβλαβὲς πρὸς πόσιν. Ἀπὸ πολλοῦ εἶνε προστούτοις γνωσταὶ αἱ θεραπευτικαὶ ιδιότητες τοῦ λεμονίου κατὰ τῆς ἀρθρίτιδος· πολλοὶ ἰατροὶ (ἰδίως Ἀγγλοὶ) ὡς μόνον ἀποτελεσματικὸν κατὰ τῆς νόσου ταύτης φάρμακον παραγγέλλουσι τὴν βρωσὴν τῆς σαρκὸς λεμονίων ἐπὶ σειρὰν ἡμερῶν. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν ρευματισμῶν λέγεται ἀποτελεσματικὴ ἡ βρωσὴς λεμονίων. Τοῦ κιτρικοῦ ὀξέος ἄλλως γίνεται ὑπὸ τῶν ἰατρῶν συγγοτάτη χρῆσις κατὰ πολλῶν ἄλλων παθήσεων. Ὁ ὀπὸς τοῦ λεμονίου προστούτοις θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ λαοῦ συντελεστικὸν φάρμακον καὶ κατὰ τῶν χειμέτων ὡς καὶ κατὰ τῆς πιτυριάσεως. Εἶδμεν δὲ ἀνωτέρω (σελ. 322) ποίαν χρῆσιν ποιῶσιν οἱ ἰθαγενεῖς θερμῶν τιμῶν χωρῶν τοῦ ὀποῦ τοῦ καρποῦ τούτου. Σπουδαίαν βιομηχανίαν ἀποτελεῖ ἰδίως εἰς τὴν νοτ. Ἰταλίαν καὶ τὴν Σικελίαν (1) ἡ δι' ἐκθλίψεως ἐκ μὲν τοῦ φλοιοῦ τοῦ λεμονίου λήψις τοῦ αἰθερίου αὐτοῦ ἐλαίου (ἀξίας 12—15 φρ. κατὰ χιλιόγραμμον) χρῆσιμοποιουμένου, ὡς εἶπομεν ἤδη, εἰς τὴν σακχαροπλαστικὴν, τὴν φαρμακοποιάν, τὴν ποτοποιίαν καὶ ἰδίως εἰς τὴν μυρψίαν, ἐκ δὲ τῆς σαρκὸς λήψις τοῦ ὀποῦ, ἐξ οὗ παρασκευάζεται τὸ ἀκατέργαστον κιτρικὸν ὀξύ περὶ οὗ ἐγένετο λόγος ἐν τοῖς πρόσθεν (σελ. 324). Τὰ προϊόντα ταῦτα συνήθως λαμβάνονται ἐκ λεμονίων τῆς κατωτέρας ποιότητος, (τῶν σκάρτων ἢ ἐβγαλμάτων), τῶν μὴ καταλλήλων πρὸς ταξείδευσιν ἢ καὶ ἐκ ταξείδευσιμων δόσας ἢ τιμῆ των εἶνε κατωτέρα τῶν 7 δρ. κατὰ χιλιάδα. Ἐνέχουσι δὲ τὰ λεμόνια ὡς καὶ οἱ ἄλλοι ἔσπρ. καρποὶ μεγαλητέρας ποσότητος κιτρικοῦ ὀξέος καὶ αἰθερίου ἐλαίου (2) μίαν ἢ δύο ἐβδομάδας πρὸ

(1) Εἰς τὴν ἀξιόλογον πραγματίαν του περὶ τῆς καλλιέργειας τῶν Ἑσπεριδοειδῶν (Trattato sulla coltivazione degli agrumi) ὁ Ferdinando Alfonso πραγματεύεται ἐκτενῶς περὶ τῶν ἀφορώντων τὴν ἐν Σικελίᾳ ἰδίως βιομηχανίαν τοῦ κιτρικοῦ ὀξέος καὶ τῶν αἰθερίων ἐλαίων τῶν Ἑσπεριδοειδῶν.

(2) Μεγαλητέρα ποσότης ἐλαίου ἐπιτυγχάνεται ὡσαύτως ὅταν οἱ φλοιοὶ πρὸ τῆς ἐκθλίψεως εἰσάγωνται καὶ διαμένωσιν ἐπὶ τινα χρόνον ἐντὸς καθαροῦ καὶ ψυχροῦ ὕδατος. Ὁ χρόνος τῆς ἐν τῷ ὕδατι διαμονῆς των ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς τρυφερότητος τῶν καρπῶν.

150 dr. αντίθε. Σαν

της πλήρους ώριμάνσεως των. Χίλια συνήθους μεγέθους λεμόνια ζυγίζουσι περί τας 80 ὀκ. 1 δὲ ἢ 2 ἑβδομάδας πρὸς τῆς πλήρους ώριμάνσεως των, ὅτε δ.δ. ἀρχίζουσι νὰ κιτρινίζωσι, ἀποδίδουσι περί τὰ 150 δράμια αἰθερίου ἐλαίου, περί τὰς 30 ὀκ. ὅπου καὶ περί τὰς 50 ὀκ. ὑπολειμμάτων, τὰ ὅποια χρησιμεύουσι πρὸς διατροφήν τῶν κτηνῶν ἢ καὶ πρὸς λίπανσιν (ἀναμιγνύμενα μετὰ τετραπλασίου ποσοῦ σταβλίας κόπρου). Αἱ 30 ὀκ. ὅπου ἀποφέρουσι 4 ὡς ἔγγιστα ὀκ. ἐχχυλίματος ἢ 2 1/2 ὀκ. κιτρικοῦ ἀσβεστοῦ ἀποδίδοντος 55% (ἢτοι πλέον τῶν 1 1/2 ὀκ. κιτρικοῦ ὀξέος.

Υπολογίζοντες τὴν ἀξίαν (χονδρικής πωλήσεως) τοῦ μὲν λεμονελαίου πρὸς 19 δρ. κατ' ὀκ., τοῦ δὲ κιτρικοῦ ὀξέος (ἐν μορφῇ ἐχχυλίματος ἢ κιτρικοῦ ἀσβεστοῦ) πρὸς 2,75 κατ' ὀκ., τῶν δὲ ὑπολειμμάτων πρὸς 5 λεπτά. κατ' ὀκ., ἐκ τῆς κατεργασίας 1000 λεμονίων θὰ ἔχωμεν τὴν ἐξῆς ἀκαθάριστον πρὸσδοον :

Ἐκ 50 ὀκ. ὑπολειμμάτων	πρὸς λεπτά	5 κατ' ὀκ.	δραχ.	2.50
Ἐξ 150 δραμ. λεμονελαίου	»	»	»	7.10
Ἐκ 1 1/2 ὀκ. κιτρικοῦ ὀξέος	»	2.75	»	4.10
			Τὸ ὅλον	δραχ. 13.70

Ἀπὸ τοῦ ποσοῦ τούτου ἐὰν ἀφαιρέσωμεν τὰ συνήθως ὑπολογιζόμενα ἔξοδα κατεργασίας 1000 λεμονίων μένει καθαρὰ πρὸσδος

δραχ.	5.—
δραχ.	8.70

Ἄλλὰ καὶ ἡ ἐκ δρ. 2 1/2 ὑπολογισθεῖσα ἀξία τῶν ὑπολειμμάτων ἐὰν ἀφαιρηθῇ ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ταῦτα δὲν θὰ ἦνε εὐκόλον νὰ ἐξοδεύωνται παρ' ἡμῶν ὡς κτηνοτροφικὴ οὐσία εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς βιομηχανίας ταύτης, πάλιν ἡ ἐκ τῆς κατεργασίας 1000 λεμονίων καθαρὰ πρὸσδος (δρ. 6.20) θὰ ἦνε πολὺ ἀνωτέρα τῆς τιμῆς ἣν ἐπιτυγχάνουσι σήμερον οἱ ἡμέτεροι κτηματῖαι διὰ τὰ σκάρτα.

Ἐκ τῶν πολυαριθμῶν διαφορῶν καὶ παραλλαγῶν τῆς Λ. αἱ μᾶλλον ἐνδιαφέρουσαι ἡμᾶς εἶνε αἱ ἐπόμεναι :

1) Λεμονέα ἢ ἀγρία (C. Limonium sylvaticum). Αὕτη θεωρεῖται τὸ πρότυπον τοῦ εἶδους δένδρον, ὅπερ οἱ Ἴταλοι ὀνομάζουσι Limone da seme ἢ Limone franco. Διακρίνεται δὲ ἐκ τῶν μεγάλων ἀκανθῶν του καὶ τοῦ μετρίου μεγέθους τοῦ καρποῦ του, ὅστις εἶνε ὠσειδῆς, λεπτόφλοιος, μᾶλλον λείος καὶ τελευτᾶ εἰς μικρὸν μαστὸν οὐχὶ ἐντελῶς κατακόρυφον. Παλαιὰ τινα δένδρα τῆς διαφοράς ταύτης ἐσώζοντο ἐν Καρύστῳ μέχρι τοῦ 1885 καὶ ὠνομάζοντο αὐτόθι

Ἄγριολεμονιές.

2) Λεμονέα ἢ ἀσπερμος (C. Limonium asperum). Κατὰ τοὺς Ῥίsson καὶ Πουατὴν ὁ καρπὸς τῆς διαφοράς ταύτης εἶνε μετρίου μεγέθους, εὐώδης, λείος, πρασινοκίτρινος καὶ ἔχει φλοῖνν λεπτὸν καὶ σάρκα ὑπόξινον καὶ ἐντελῶς ἀσπερμονοειδῆ. Ὁ μνημονεύων τὴν διαφορὰν ταύτην Ὁρφανίδης δὲν λέγει ἂν εἶχεν αὐτὴν εἰς τὴν συλλογὴν του. Ἐν Κύπρῳ ἀπῆντησα Λ. ἀσπερμον, ἧς ὁ καρπὸς εἶνε μεγάλος, προμήκης, παχύφλοιος καὶ μᾶλλον ἀνώμαλος, καταλήγει δὲ εἰς μαστὸν κωνικόν. Τὴν διαφορὰν ταύτην ὠνόμασα ἄλλοτε ἀπύρηνον (C. Limonium apyrenum), αὕτη δὲ εἶνε πιθανῶς ἡ ὑπὸ τοῦ Παπαδοπούλου ἀναφερομένη ὡς καλλιερ-

γουμενή ἐν Ἀνατολῇ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του (1815) καὶ περιγραφομένη ὑπ' αὐτοῦ ὡς φέρουσα λεμόνια «χωρὶς σπόρον, μεγάλα καὶ χονδρόφλοια», τὰ ὅποια ὠνομάζοντο τότε βενετιανά. Ἄσπερμον διαφορὰν ἀναφέρει καὶ ὁ Pasquale, ὅστις τὴν ὀνομάζει *Limone senza grana* καὶ λέγει ὅτι ἀπαντᾷ ἐν Τοναρο καὶ φέρει καρπὸν «μετρίου μεγέθους, λεῖον καὶ ἄσπερμον». Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ παρουσία μόνον ὀλίγων ἀτροφικῶν σπερμάτων ἢ καὶ ἡ ἔλλειψις τοιούτων εἰς πολλοὺς καρπούς, καὶ ἰδίως εἰς ἔσπρ. καρπούς, δὲν εἶνε πάντοτε χαρακτηριστικὸν μόνιμον. Οἱ Ῥίσσος καὶ Πουατὸς τὴν ἔλλειψιν σπερμάτων ἀποδίδουσιν εἰς λόγους κλιματολογικούς· φέρουσι δὲ ὡς ἐπιχείρημα τὸ ὅτι εἰς Παρισίους οἱ καρποὶ τῶν ἐν θερμοκηπίοις συντηρουμένων *Πομπελομοσιῶν* εἶνε πάντοτε ἄσπερμοι. Εἰς τὸν λόγον τοῦτον δέον, νομίζω, νὰ προστεθῇ καὶ ἡ πολυγυμία· πολλὰ Ἐ. φύομενα εἰς γόνιμον καὶ ἀφθόνως ἀρδευόμενον καὶ λιπαινόμενον ἔδαφος φέρουσιν ἐνίοτε καρπούς ἢ ἐντελῶς ἀσπέρμους ἢ μὲ ὀλίγα καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀτροφικὰ σπέρματα. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἀντίστροφον δυνατὸν νὰ συμβῇ τόσον εἰς τὰ Ἐ. ὅσον καὶ εἰς ἄλλα ὀπωροφόρα δένδρα, δ. δ. διαφοραὶ ἄσπερμοι νὰ φέρωσιν ἐνίοτε καρπούς τινες ἔχοντας σπέρματα. Τοῦτο παρατηρεῖται συνήθως εἰς τὰς ἀγιγάρτους Ἀμπέλους Κορινθιακὴν καὶ Σουλτανίναν· γίγαρτα εὐρίσκονται ἐνίοτε εἰς τὰς ῥάγας τῆς Σουλτανίνας, ὀλοκλήρους δὲ σταφυλὰς ἐγγιγάρτους φέρει πολλάκις ἡ Κορινθιακὴ, ὅτε αἱ ῥάγες αὐτῶν εἶνε μεγαλήτεροι τοῦ συνήθους, διὸ καὶ αἱ τοιαῦται σταφυλαὶ κατὰ τὴν ἀποξήρανσιν τοῦ καρποῦ ἀποχωρίζονται (βλ. Ἄγωνα φυτὰ καὶ Καρπός).

3) *Λεμονέα ἢ αὐλακωτή* (*C. Lemonium striatum*). Ἡ παρ' ἡμῶν γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Σκαρομαγκάς*, ἣτις περιεγράφη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Φερράρη (1646), καὶ ἀναφέρεται ὡς καλλιεργουμένη ἐν Χίῳ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος (1). Δένδρον εὐρωστότατον, ἐκ τῶν μᾶλλον ἀντεχουσῶν εἰς τὴν κομμώσιν Λεμονεῶν. Διακρίνεται εὐχρῶς ἐκ τοῦ πάντοτε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἤττον αὐλακωτοῦ καρποῦ του, ὅστις φέρει κατὰ μῆκος 8 — 12 αὐλακας εὐκρινῶς διακρινομένας ἰδίως παρὰ τὴν βάσιν του, ἣτις ἐνίοτε εἶνε στενωτέρα τῆς κορυφῆς. Ὁ καρπὸς οὗτος συνήθως ἔχει τὸ μέγεθος πυγμῆς, εἶνε κατὰ τι ἀνώμαλος, σφαιρικός δὲ ἢ ὡσειδῆς καὶ ἐνίοτε ἀμυδρῶς κωνικός· καταλήγει δὲ εἰς μαστὸν πλεόν ἢ ἑλαττον ἐξέχοντα καὶ κάποτε ἀμυδρῶς διακρινόμενον. Ὁ φλοιὸς του, ὅστις δυσκόλως ἀποσπᾶται τῆς σαρκός, ἔχει ἰδιάζον ἄρωμα ἐνθυμίζον τὸ τοῦ νεραντζίου, εἶνε δὲ παχύς, στερεός, κατὰ τι σκυτώδης, ἔξωθεν ζωηρῶς κίτρινος καὶ ἐνίοτε κατὰ τόπους ἐλαφρῶς πορτογάλλινος, ἔσωθεν δὲ λευκός καὶ ὑπόγλυκος διὸ καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν γλυκοῦ. Ἡ σὰρξ τοῦ καρποῦ τούτου εἶνε πολύχυμος καὶ ἐντόνως καὶ καθαρῶς ὄξινος, ἐγκλείει δὲ πολλὰ καὶ ῥυτιδιωτὰ σπέρματα. Τοιαύτη εἶνε ἡ παρ' ἡμῶν ἀπκντῶσα αὐλακωτὴ Λεμονέα, ἣτις φαίνεται νὰ προέκυψεν ἐκ τυχαίας διασταυρώσεως τῆς προτύπου Λεμονέας καὶ τῆς Νεραντζέας. Τὸ δένδρον τοῦτο ἀπαντᾷ σποραδικῶς καλλιεργούμενον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίως εἰς πολλοὺς τῶν Ἀθηνῶν κήπους. Ὁ Ὀρφανίδης ἀν καὶ περι-

(1) «Γεωργικὴ καὶ οἰκιακὴ Οἰκονομία» Παλαιολόγου, Β' σελ. 221.

γράφει συντόμως **αύλακωτήν Λεμονόαν**, έντούτοις οὐδέν οὐδαμῶς ἀναφέρει περὶ **Σκαρμαγγᾶ**.

4) **Λεμονόα ἡ δίφορος** (C. *Limonium binetta*). Τὸ δένδρον τοῦτο καλλιερ-
γεῖται σποραδικῶς πολλαχῶς. Ὑπὸ εὐνοϊκῆς κλιματολογικᾶς συνθήκας ἀνθεῖ καὶ
καρποφορεῖ σχεδὸν ἄνευ διακοπῆς δι' ὅλου τοῦ ἔτους. Ὁ καρπὸς του εἶνε μετρίου
μεγέθους, ὡσείδης ἢ σφαιρικός, σχεδὸν λείος καὶ ἐνίοτε ἀμυδρῶς αύλακωτός,
περιβάλλεται δὲ ὑπὸ φλοιῷ λεπτοῦ καὶ δυσκόλως ἀποσπωμένου τῆς πολυχύμου
καὶ ἐντόνως ὀξίνου σαρκὸς του καὶ καταλήγει εἰς βραχὺν καὶ ἀμβλὺν μαστόν. Ἐ-
νεκα τῆς πολλακίης ἐντὸς τοῦ ἔτους καρποφορίας της, καὶ ὑπ' αὐτὸ ἔτι τὸ κλίμα
τῆς Ἀττικῆς, ἡ διαφορὰ αὕτη εἶνε ἡ καταλληλοτέρα πρὸς φύτευσιν εἰς μικροῦς
ἀστυκούς κήτους. Ἀπαντᾷ παραλλαγὴ φέρουσα μεγαλύτερον καὶ παχυφλοιότε-
ρον καρπὸν, οὗτινος ὁ μαστὸς περιβάλλεται ὑπὸ βαθείας αύλακος.

5) **Λεμονόα ἡ ἑλληνική** (C. *Limonium graecum*), Διαφορὰ προκύψασα ἐκ
σπορᾶς ἐν Κκρύστῳ, περιγραφεῖσα δὲ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ὁρφανίδου. Συγγε-
νεῦσι μὲ τὴν σφαιροειδῆ (C. *Limonium ballotinum*) καὶ τὴν ἰσπανικὴν (C.
Limonium hispanicum), φέρει δὲ καρπὸν μέγαν, σφαιρικόν, στεφανούμενον ὑπὸ
κύκλου ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποίου μόλις διακρίνεται ὁ πεπλατυσμένος μαστός. Καρ-
ποὶ τῆς διαφορᾶς ταύτης ἐκτεθέντες ὑπὸ τοῦ Ὁρφανίδου εἰς ἐκθέσεις τῶν Παρι-
σίων, τῆς Πετροῦπόλεως καὶ τῆς Μισσαλίας ἐθαυμάστησαν καὶ ἔτυχον χρυσοῦ
μεταλλίου πρώτης τάξεως («Γεωπονικά» Ὁρφν., Α' σελ. 140).

6) **Λεμονόα ἡ ἰσπανική** (C. *Limonium hispanicum*). Διαφορὰ πολύκαρ-
πος, ἧς ὁ καρπὸς εἶνε σφαιρικός, λείος, βαρὺς, μᾶλλον μικρὸς καὶ διατηρεῖ κα-
τακορυφῶς τὴν βᾶσιν τοῦ παχέος στύλου του περιβαλλομένην ὑπὸ βαθείας αὐ-
λακος. Ὁ λεπτὸς φλοιὸς του εἶνε ἰσχυρῶς προσκεκολλημένος ἐπὶ πολυχύμου καὶ
ὀξίνου σαρκὸς.

7) **Λεμονόα ἡ κισροειδής** (C. *Limonium Cedrum*). Αὕτη εἶνε ἡ **Κισρολε-
μονιά** ἢ **Πατρολεμονιά** τῆς Πελοποννήσου καὶ ἰδίως τῶν Καλαμῶν, ἔνθα ἀπαν-
τᾷ καλλιεργούμενη σποραδικῶς. Δένδρον λίαν εὐαίσθητον εἰς τὸ ψῦχος. Φέρει
καρπὸν μέγαν, ὡσείδῃ, λείον, καταλήγοντα εἰς μαστὸν ἀμβλὺν ὁ φλοιὸς του εἶνε
παχύς, τρυφερὸς, γλυκύς, ἀρωματικός, βρώσιμος καὶ χρήσιμος πρὸς κατασκευὴν
γλυκοῦ, ἡ δὲ σὰρξ αὐτοῦ μετριῶς ὀξίνος. Ἡ διαφορὰ αὕτη εἶνε ἡ σήμερον ὀνο-
μαζομένη ἐν Ἰταλίᾳ **Limone Cedro piccolo** ταύτην ἀναφέρει ὁ Targioni-Tor-
zetti ὑπὸ τὸ ὄνομα **Limone-Frappa**, λέγει δὲ ὅτι εἰσῆγαγεν αὐτὴν ἐκ Χίου εἰς
τὴν Διβόρνον τῷ 1847 ὁ αὐτῷ ἐγκατεστημένος Χῖος Ῥοδοκανάκης (1).

8) **Λεμονόα ἡ κοινὴ** (C. *Limonium vulgare*). Αὕτη εἶνε ἡ πανταχοῦ μᾶλ-
λὸν καλλιεργούμενη, κοινοτάτη δὲ ἀνά τὴν Ἀνατολὴν καὶ λίαν καρποφόρος δια-

(1) «Introduzione di varie piante nell'Agricoltura ed Orticoltura Tos-
cana», σελ. 220.

φορά. Ὁ καρπός της εἶνε μετρίου μεγέθους, ὡσειδῆς καὶ σχεδὸν λεῖος, καταλήγει δὲ εἰς μαστὸν συνήθως κωνικὸν καὶ καλύπτεται ὑπὸ φλοιοῦ ἐνίοτε λεπτοῦ, ἰσχυρῶς δὲ προσκεκολλημένου ἐπὶ τῆς πολυχύμου καὶ λίαν ὀξίνου σαρκός του. Πασῶν τῶν Λ. οἱ τῆς δευτέρας ἀνθήσεως καρποὶ (τὸ δεύτερο χερί) εἶνε μικρότεροι καὶ διαφέρουσιν ἀπὸ τοὺς τῆς πρώτης ἀνθήσεως ὡς πρὸς τὸ σχῆμα. Τοῦτο παρατηρεῖται ἰδίως εἰς τὴν προκειμένην διαφορὰν, τὴν ἄλλως λίαν παραλλάσσουσιν ὡς πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα τῶν καρπῶν της. Ταύτης παραλλαγαὶ εἶνε αἱ συνθέστερον παρ' ἡμῖν καλλιεργούμεναι **Κώτικη**, **Ῥοδίτικη** καὶ **Χιώτικη**.

9) **Λεμονέα ἢ μικρόκαρπος** (C. *Limonium pucillum*). Ἡ διαφορὰ αὕτη διακρίνεται ἰδίως ἐκ τοῦ μικροτάτου καρποῦ της, ὅστις ἔχει τὸ μέγεθος καρύου, καὶ εἶνε λεῖος καὶ εὐσμος, καταλήγει δὲ εἰς βραγὺ καὶ ὀξὺ μαστίδιον. Ὁ λεπτός καὶ δυσκόλως ἀποσπώμενος φλοιός του εἶνε εὐωδέστατος, ἡ δὲ πολυχύμος καὶ ὀξίνος σὰρξ του ἐγκλείει ὀλίγα, μικρὰ καὶ συνήθως ἀτροφικὰ σπέρματα. Ὁ καρπός οὗτος εἶνε τὸ **παστολέμονον** τῆς Χίου, ἐξ οὗ τὸ ἀπὸ πολλοῦ ὀνομαστὸν ἀνά τὴν Ἀνατολὴν γλυκὸν **λεμονάκια** τῆς Χίου. Ἡ διαφορὰ αὕτη εἶνε κοινοτάτη εἰς τὴν Νεάπολιν ἔνθα ὀνομάζεται *Limone piccolo*. Ἐν Γενούῃ εἶνε γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Limoncello di Napoli*, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ λέγεται **Φραγκολεμονιά**. Ὁ *Pasquale* ἀναφέρει δύο παραλλαγὰς, τὴν **ἄσπερμον** ἢ **καλαβριανὴν** (C. *Limonium pucillum Calabriae*) γνωστὴν ἐν Ἰταλίᾳ ὡς *Limone piccolo calabrese*, καὶ τὴν **ἀπίομορφον** (C. *Limonium pucillum pyriforme*), ὀνομαζομένην αὐτῷ *Limone peretta piccola*. Τρίτη παραλλαγὴ δέον νὰ θεωρηθῇ ἡ ὑπὸ τοῦ Ὀρφανίδου (κατὰ τοὺς Ῥίσσον καὶ Πουατὸν) ἀναφερομένη **Λεμονέα τῆς Καλαβρίας** (C. *Limonium Calabricum*), ἧς ὁ καρπός εἶνε μεγαλύτερος τῶν ἀνωτέρω παραλλαγῶν καὶ ἦτις ἐν Χίῳ (ἔνθα ὡσαύτως ἀπαντᾷ) ὀνομάζεται **παστολέμονο μεγάλο** (Ὀρφανίδης).

10) **Λεμονέα ἢ νόθος** (C. *Limonium hybridum*). Εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Ἀθηνῶν ἐκομίσθησαν τελευταίως ἐκ Κεφαλληνίας καὶ ἐπωλοῦντο ὑπὸ τὸ ὄνομα **λεμονοποροτόκαλλα** καρποὶ προερχόμενοι ἐκ δένδρου ὕπερ προφανῶς προέκυψεν ἐκ τυχαίας διασταυρώσεως τῆς Λεμονέας μετὰ τῆς Πορτογαλλέας. Τὸ σχῆμα τῶν καρπῶν τούτων, ἡ γεῦσις τῆς σαρκός των καὶ τὰ σπέρματά των ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ τοῦ λεμονίου, ἐνῶ τὸ ἐξωτερικὸν χροῖμα τοῦ φλοιοῦ, τὸ χροῖμα τῆς σαρκός, οἱ ἀδένες καὶ τὸ αἰθέριον ἔλαιον αὐτῶν προσομοιάζουσι μὲ τὰ τοῦ πορτογαλλίου. Τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῶν **λεμονοποροτοκαλλίων** τὰ ὁποῖα ἔχω πρὸ ὀφθαλμῶν εἶνε τὰ ἑξῆς: Σχῆμα ἐπιμήκους λεμονίου καταλήγοντος εἰς μαστὸν συνήθως προεξέχοντα καὶ ἐνίοτε ἀμβλύν. Διάμετρος τοῦ καρποῦ κατὰ μήκος 9—10 ἐ. μ. καὶ κατὰ πλάτος 6—7 ἐ. μ. Ὁ φλοιός αὐτοῦ ἐξωτερικῶς πορτογάλλινος καὶ μᾶλλον τραχύς, ἔχει πάχος $1\frac{1}{2}$ ἐ. μ. καὶ εἶνε τρυφερώτατος καὶ γλυκύτατος, διὸ κατάλληλος πρὸς κατασκευὴν γλυκοῦ. Φέρει ἀδένες κυρτοῦς (καὶ οὐχὶ κοίλους ὡς τοὺς τοῦ λεμονίου), ἐγκλειόντας αἰθέριον ἔλαιον ἔχον περίπου τὴν ὁσμὴν τοῦ τοῦ πορτογαλλίου. Ἡ σὰρξ, ἧτις ἀποτελεῖται ἐξ 8-9 φελίων εἶνε πολὺ

χυμος και καθαρώς ὄξινος, ὀλιγόσπερμος δὲ (2-3 σπέρματα ὁμοιάζοντα τὰ τοῦ λεμονίου) και χρώματος ἐλαφρώς πορτογαλλίνου. Τὸ δένδρον ἔχει τὸ παράστημα τῆς Λεμονέας, φέρει δὲ ἀκάνθας μικρὰς και φύλλα ὡσειδῆ ἄνευ ὀδόντων και μετὰ μίσχων ἀμυδρῶς πτερυγωτῶν. Θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ καταταχθῆ ὡς διαφορὰ τοῦ ἐπομένου εἶδους (ὡς Λουμία) ἐὰν οἱ ἀδένες τοῦ καρποῦ του ἦσαν κοίλοι και οὐχὶ κυρτοὶ και ἐὰν ἡ σὰρξ αὐτοῦ δὲν ἦτο καθαρώς ὄξινος.

α) **γ) Κίτριον ἢ Λουμία (C. Lumia).** Τὸ εἶδος τοῦτο περιλαμβάνει δένδρα τὰ ὅποια ὡς πρὸς τὸ παράστημα, τὰ φύλλα και τὰ ἄνθη ὁμοιάζουσι τὰς Λεμονέας, ἀπὸ τὰς ὁποίας διαφέρουσιν ὡς πρὸς τὸν καρπὸν. Οἱ καρποὶ τῶν Λουμιῶν, ἐνίοτε ὀγκωδέστατοι, ἔχουσι σχῆμα μὲν σφαιρικόν, ἐπίμηκες ἢ ἀπιοειδῆς, σὰρκα δὲ γλυκεῖαν, γλυκόξινον ἢ ὄξινοπικρον, — οὐδέποτε καθαρώς ὄξινον. Ὁ φλοιὸς των εἶνε συνήθως παχὺς και φέρει ἀδένας κοίλους, πλὴν τοῦ καρποῦ τῆς ἀπιοειδοῦς διαφορᾶς οὐτινὸς οἱ ἀδένες εἶνε κυρτοὶ. Τὰ δένδρα ταῦτα ὑποτίθεται ὅτι εἶνε νῦθα προκύψαντα ἐκ τυχαίας διασταυρώσεως τῆς Λεμονέας ἢ τῆς Κιτρέας μετ' ἄλλου 'Ε., ἀπαντῶσι δὲ ἀπὸ πολλοῦ καλλιεργούμενα εἰς τὰς παραμ. χώρας. Τῶν πλείστων διαφορῶν ἢ προέλευσις ἢ ἡ πρώτη ἐμφάνισις εἰς τὴν Εὐρώπην εἶνε ἄγνωστος. Εἰς τὰς Λουμίας τινὲς κατατάσσουσι και τὰς κατωτέρω περιγραφόμενας Λιμεττίας, αἱ ὅποιαι κατ' ἄλλους ἀποτελοῦσιν ἴδιον εἶδος, καθότι τὰ ἄνθη των εἶνε μικρὰ και ἔχουσι χρῶμα διάφορον τῶν Λιμεττιῶν τὰ ἄνθη εἶνε κατάλευκα εἶνε τῶν Λουμιῶν εἶνε ὡς τὰ τῶν Λεμονεῶν μεγάλα και ἔσωθεν μὲν λευκά, ἔξωθεν δὲ ὑποκόρυφα. Αἱ ἀξιολογώτεραι διαφοραὶ τοῦ προκειμένου εἶδους εἶνε αἱ ἐξῆς:

1) **Λουμία ἢ ἀπιοειδῆς (C. Lumia pyriformis).** Ἡ διαφορὰ αὕτη ὀνομάζεται ἐν μὲν τῇ Γαλλίᾳ Poire du Commandeur, ἐν δὲ τῇ Ἰταλίᾳ Pero del Commandatore (Pasquale). Περιεγράφη τὸ πρῶτον τῷ 1818 ὑπὸ τῶν Ῥίσσου και Πουατοῦ, οἱ ὅποιοι λέγουσιν ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τὸ δένδρον τοῦτο ἔθεωρεῖτο ὅλως νεοστὶ ἐμφανισθὲν εἰς τὴν Γαλλίαν και ὅτι ἐν μὲν τῇ Ἰταλίᾳ ἦτον ἄγνωστον, ἐν δὲ τῇ Γαλλίᾳ μόνον ἐν ὑποκείμενον μὲγáλον (ἡλικίας 25 ὡς ἔγγιστα ἐτῶν) ὑπῆρχε. Καὶ ὅμως ἡ Λουμία αὕτη ἀπαντᾷ και καλλιεργεῖται ἐν Κύπρῳ τοῦλάχιστον ἀπὸ τοῦ 1788, ἀφότου δ.δ. ἀναφέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα **Κουμνιαντᾶς** ⁽¹⁾, ὅπερ διειρηθῆ εἰς τὴν νῆσον μέχρι σήμερον και προφανῶς εἶνε αὐτὸ τοῦτο τὸ γαλλικὸν Commandateur παρεφθαρμένον. Ἀνετύχθη λοιπὸν ἡ διαφορὰ αὕτη και ἐπολλαπλασιάσθη τὸ πρῶτον ἐν Κύπρῳ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Λουσιανῶν ἢ τῶν Ἐνετῶν και εἰς τὸν κῆπον Commandateur ἢ Commandatore τινός; Το δένδρον τοῦτο διακρίνεται ἰδίως ἐκ τοῦ μεγάλου, ἐλαφροῦ, λείου και κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ἀπιομόρφου καρποῦ του, ὅστις ἔχει χρῶμα ὑπῶχρον, φέρει ἀδένας κυρτοῦς και ἐξέχοντας και συνήθως διατηρεῖ ἐπὶ τῆς κορυφῆς του

(1) «Χρονογραφικὴ ἱστορία τῆς Κύπρου», ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Κυπριανοῦ.

τὸν στῦλον μέχρι τῆς πλήρους ἀριμάνσεώς του. Ὁ φλοιὸς τοῦ καρποῦ τούτου εἶνε παχύς, σπογγώδης καὶ εὐώδης, περικλείει δὲ σάρκα γλυκώδην. Εἰς τοὺς περὶ τὰς Ἀθήνας κήπους, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ διαφορά αὕτη καὶ τινες παραλλαγαὶ αὐτῆς ἀπαντῶσι σποραδικῶς, μορφοῦνται ἐνίοτε καρποὶ διαμέτρου 15—20 ε. μ. ὀνομάζονται δὲ οὗτοι κν. φράππαι, ὡς ἄλλως ὀνομάζονται πάντες οἱ ὀγκώδεις καρποὶ τόσοσιν τῶν Λουμιῶν ὅσων καὶ τῶν Λιμεττιῶν.

2) Λουμία ἢ βαλεντία (C. *Lumia valentina*). Ὁ καρπὸς ταύτης εἶνε μέγας καὶ συνήθως σφαιρικός· ἐνίοτε ζυγίζει καὶ πλέον τῶν τριῶν ὀκ. Ὁ παχύς, εὐοσμος, τρυφερός καὶ γλυκὺς φλοιὸς του ἐξωτερικῶς εἶνε κίτρινος καὶ μᾶλλον λεῖος, περικλείει δὲ σάρκα γλυκώδην.

3) Λουμία ἢ γλυκεῖα (C. *Lumia dulcis*). Ἡ διαφορά αὕτη φέρει καρπὸν ὠσειδῆ προμήκη, μεγέθους κοινοῦ λεμονίου πρὸς τὸ ὅποιον ὁμοιάζει ἐξωτερικῶς· ἀλλ' ἀπὸ τὸ ὅποιον διαφέρει ὡς πρὸς τὴν σάρκα ἧτις εἶνε βαθέως κίτρινη καὶ γλυκεῖα. Παραλλαγαὶ τῆς διαφορᾶς ταύτης δέον νὰ θεωρηθῶσιν αἱ ὡς ἴδιαι διαφοραὶ ἀναφερόμεναι σαυκαρώδης, πορτογαλλόσαρκος καὶ ἐρυθρούσαρκος.

4) Λουμία ἢ ἰσπανικὴ (C. *Lumia hispanica* ἢ C. *Lumia Gallitia*). Ἡ τῶν Ἰταλῶν Maraviglia di Spagna, διαφορά περιγραφεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Φερράρη. Ὁ καρπὸς τῆς εἶνε ὀγκώδης, ἀνώμαλος καὶ ἐνίοτε τερατώδης· ἔχει φλοῖον παχύν, ὑπόπικρον, ἀρωματικὸν καὶ ἐξωτερικῶς βαθέως κίτρινον καὶ ἐνίοτε μετὰ ἀποφύσεων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ἐξεχουσῶν. Ἡ διαφορά αὕτη ἐν τῷ παρὰ τὰς Ἀθήνας κήπων τῶν ἀδελφῶν Καντόρου ὀνομάζεται Φράππα τοῦ Συγγροῦ. Κατὰ τὸν Ὀρφανίδην παραλλαγὴ ταύτης πρέπει νὰ ἦνε ἡ ὀνομαζομένη Φράππα τοῦ Λεωνιδίου. Ἀπαντᾷ ὑπὸ πολλὰς παραλλαγὰς αἱ ὁποῖαι ἐνίοτε ἀναφέρονται ὡς ἴδιαι διαφοραὶ.

5) Λουμία ἢ κωνικὴ (C. *Lumia conica*). Ὁ σταθερῶς κωνικός, μέγας καὶ βαρὺς καρπὸς τῆς διαφορᾶς ταύτης εἶνε λεῖος καὶ ἔχει χρῶμα κίτρινον κλίνον πρὸς τὸ πορτογαλλινόν. Ὁ παχύς, στερεὸς καὶ εὐγευστος φλοιὸς του περιβάλλει σάρκα ὑπέγλυκον.

6) Λουμία ἢ χυτρομόρφος (C. *Lumia ollulaeformis*). Διαφορά περιγραφεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Φερράρη. Ὁ καρπὸς τῆς εἶνε ἐνίοτε ὀγκωδέστατος, ἔνεκα δὲ τῆς μεγάλης κοιλότητος ἣν φέρει κατακορύφως παρουσιάζει μορφήν ἀθαθοῦς χύτρας. ἔχει χρῶμα κίτρινον καὶ εἶνε λεῖος, ῥαβδωτὸς δὲ παρὰ τὴν βάσιν του. Ὁ φλοιὸς του εἶνε παχύς, σπογγώδης καὶ ὑπόπικρος, περιβάλλει δὲ σάρκα ἰξινόπικρον.

δ') Κίτριον ἢ Λιμεττία (C. *Limetta*). Τὸ εἶδος τοῦτο περιλαμβάνει δένδρα ὁμοιάζοντα πρὸς τὰς Λεμονέας καὶ τὰς Λουμίας ὡς πρὸς τὸ παράστημα καὶ τὸ φύλλωμα, πλὴν διαφέροντα ὡς πρὸς τὰ ἄνθη. Τὰ ἄνθη τῶν Λιμεττιῶν εἶνε μικρὰ καὶ κατάλευκα, ἔχουσι δὲ ἰδιάζον γλυκὺ ἄρωμα. Καὶ ἄλλων μὲν Λιμεττιῶν οἱ καρποὶ εἶνε μεγάλοι, ἄλλων δὲ μικροί, ἄλλων σφαιρικοὶ καὶ ἄλλων ὠσειδεῖς· πολλοὶ καταλήγουσιν εἰς μαστόν, τιῶν ὁ φλοιὸς εἶνε παχύς, πάντες δὲ φέρουσιν ἀδένας κοί-

λους· ἡ σὰρξ αὐτῶν εἶνε γλυκεῖα, ὑπόπρικος ἢ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ὄξιμος. Ἀκριβεῖς πληροφοραὶ περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ εἴδους τούτου ἔλλείπουσι· ἐντούτοις φαίνεται ὅτι καὶ τούτου πατρίς εἶνε αἱ ἄντ. Ἰνδία· ἔνθα πολλαὶ διαφοραὶ αὐτοῦ καλλιεργοῦνται ἔκτενῶς. Τὸ αἰθέριον ἔλαιον τῶν καρπῶν Λιμεττιῶν τινῶν εἶνε περιζήτητον ὑπὸ τῶν μυρεψῶν καὶ τιμᾶται περὶ τὰ 40 φρ. κατὰ χιλιόγρμ. Αἱ πλείστα τῶν κατωτέρω ἀναφερομένων διαφορῶν περιεγράφησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Φερράρη.

1) Λιμεττία ἢ κοινὴ (C. Limetta vulgaris, γαλλ. Lime ἢ Limette douce ἢ Citronier doux, ἀγγλ. Sweet Lime-Tree, ἰταλ. Limo, Limetta ἢ Limoncello di Spagna). Δένδρον μέγα, εὖρωστον, ἀναπτυσσόμενον ταχέως καὶ εὐδοκιμοῦν μᾶλλον εἰς τοὺς ἀπῆλλαγμένους παγετῶν τόπους. Εἶνε ἡ κν. ὀνομαζομένη Γλυκολεμονιά καὶ ἐν Κύπρῳ Λεμονιά. Ὁ καρπὸς του, μετρίου μεγέθους, σφαιρικός, κατὰ τί πεπισμένος εἰς ἀμφοτέρους τοὺς πόλους, ὑπαρχος, καὶ λεῖος, καταλήγει εἰς βραχὺν καὶ συνήθως πεπλατυσμένον μαστὸν διατηροῦντα κατακορύφως τὴν βάσιν τοῦ στύλου. Ὁ φλοιὸς του ἀποσπᾶται δυσκόλως τῆς σαρκός, εἶνε δὲ λεπτός, ἔχει ἄρωμα ἐνθυμίζον τὸ τοῦ περγαμίου καὶ περιβάλλει σάρκα ὑπαρχον, πολύχυμον καὶ γλυκεῖαν πλὴν ἀνόστον. Ἡ διαφορὰ αὕτη καλλιεργεῖται ἔκτενῶς εἰς θερμότερας τῆς ἡμετέρας χώρας, ἔνθα, ἔνεκα τῆς ταχείας ἀναπτύξεώς της καὶ τῆς σχετικῆς ἀντοχῆς της εἰς τὰς νόσους, καὶ ἰδίως εἰς τὴν κομμίωσιν, χρησιμοποιοῖται ὡς ὑποκαίμενον πρὸς ἐμβολιασμὸν τῶν εὐπαθεστέρων Ἑ. καὶ ἰδίως τῆς Λεμονιάς καὶ τῆς Πορτογαλλίας. Εἰς τὴν Συρίαν καὶ τὴν Κύπρον ἀπαντᾷ παραλλαγή λιαν καρποφόρος, φέρουσα δὲ καρποὺς διπλασίους σχεδὸν τὸ μέγεθος τῶν παρ' ἡμῖν παραγομένων τοιούτων.

2) Λιμεττία ἢ μικροκαρπος (C. Limetta parva). Ἡ Μοσχόλεμονιά τῆς Χίου· ὁ καρπὸς της, ὅμοιος πλὴν μικρότερος τοῦ τῆς προηγουμένης διαφορᾶς, καταλήγει εἰς μαστίδιον κωνικὸν περιβαλλόμενον ὑπὸ αὐλακος· ὁ φλοιὸς του εἶνε λεπτότατος, εὐοσμύτατος καὶ ἰσχυρῶς προσκεκολλημένος ἐπὶ γλυκείας πλὴν ἀνόστον τὴν γεῦσιν σαρκός. Τὴν διαφορὰν ταύτην ἀναφέρει ὁ Targioni-Tozzetti ὡς εἰσαχθεῖσαν εἰς τὴν Τασκάνην τὸ πρῶτον ἐκ Χίου ὑπὸ τοῦ Ροδοκανάκη τῷ 1847.

3) Λιμεττία ἢ ὄξιμος (C. Limetta acida). Δένδρον μικρὸν, μᾶλλον θαμνώδες, πολὺκαρπον δὲ καὶ πρῶϊκαρπον· ἐκ τῶν εὐπροσβλητοτέρων ὑπὸ τοῦ ψύχους Ἑ. Εἶνε ἰθαγ. τῶν ἄντ. Ἰνδιῶν ἔνθα καλλιεργεῖται ἔκτενῶς καὶ ὀνομάζεται ὑπὸ μὲν τῶν ἰθαγ. Jambira ὑπὸ δὲ τῶν αὐτόθι Ἀγγλων Lime-tree. Ὁ καρπὸς του εἶνε μετρίου μεγέθους, σφαιρικός, λεῖος, ὠχροκίτρινος, λεπτόφλοιος καὶ ἔχει σάρκα πολύχυμον καὶ ὄξινωτάτην διὸ καὶ χρησιμοποιοῖται αὕτη ὡς ἄρτυμα, πρὸς παρασκευὴν τοῦ παρ' Ἀγγλοῖς ἀγαπητοῦ δροσιστικοῦ ποτοῦ lime-juice καὶ πρὸς λήψιν ἀκατεργάστου κιτρικοῦ ὄξεος, ἐξ οὗ μεγάλα ποσὰ ἐξάγονται κατ' ἔτος ἐκ Μονσεράτης καὶ Δομίνικης διὰ τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὰς Ἡν. Πολιτείας. Ἡ διαφορὰ αὕτη καλλιεργεῖται ἤδη καὶ εἰς τινὰ μέρη τῶν Ἡν. Πολιτειῶν. Ὁ Roxburg ἀναφέρει αὐτὴν ὡς ἴδιον εἶδος (Citrus acida).

αίωμα
ματίσχοχιν

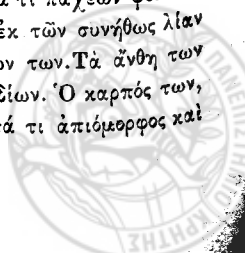
4) Λιμεττία ή θωμάλα (C. Limitta romana). Ο καρπός τής διαφορᾶς ταύτης εἶνε μεγάλος, σφαιρικός, κίτρινος, ανώμαλος, ἐνίοτε φυματώδης, πεπιεσμένος δέ εἰς ἀμφοτέρους τοὺς πόλους καταλήγει εἰς πεπλατυσμένον μαστὸν περιβαλλόμενον ὑπὸ αὐλακος. Ὁ φλοιὸς τοῦ εἶνε παχύς, στερεός, ὑπόπικρος, ἰσχυρῶς προσκεκολλημένοι ἐπὶ τῆς σαρκός, ἥτις εἶνε ἄνοστος, πολὺσπερμος καὶ μεγαλόσπερμος.

5) Λιμεττία ή φυματώδης (C. Limetta tuberculosa). Τὸ δένδρον τοῦτο κατ' ἐξαιρέσειν φέρει ἄνθη λευκά μὲν πλὴν μεγάλα. Ὁ καρπός του, ὅστις ὑπάγεται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ὑπὸ τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν ὀνομαζομένων φρουπῶν, εἶνε μέγας, σφαιροειδής ἢ προμήκης, αὐλακωτός, λίαν ανώμαλος, φυματώδης καὶ ἐνίοτε ἐκτρωματικός. Ἡ σὰρξ τοῦ εἶνε ὑπόξινος καὶ ἄνοστος.

6) Λιμεττία τὸ μῆλον τοῦ Ἀδάμ (Limetta Pomum Adami). Δένδρον μετρίου μεγέθους ὁ καρπός του σφαιρικός, μέγας, παχύφλοιος, ὑπωγρος, ανώμαλος καταλήγει εἰς μαστὸν φέροντα ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἀνά μίαν μικρὰν κοιλότητα ἢ οὐλὴν ἐν εἶδη τύπου δῆγματος ἀνθρώπου, δι' ὃ καὶ ὁ περὶ τὰ μέσα τοῦ 13ου αἰῶνος εὐρῶν τὸ δένδρον τοῦτο ἐν Παλαιστίνῃ Ἰάκωβος Βιτρυ ὠνόμασε τὸν καρπὸν του μῆλον τοῦ Ἀδάμ. εἶνε δὲ ὁ καρπός αὐτός τὸ κατ' ἐξοχὴν pomo di Adamo τῶν Ἰταλῶν.

ε') Κίτριον ή Πομπελμοσία (C. Decumana ή C. Pompelmos). Κατὰ τὸν δὲ-Κανδύλλον ἐξ ἀπάντων τῶν Ἑ. τὸ εἶδος τοῦτο ἔχει τὰ ευκρινέστερα καὶ τὰ μᾶλλον σταθερὰ χαρακτηριστικά. Εἶνε δὲ δένδρον μέγα καὶ καταγεται ἐκ τῶν νήσων τοῦ Ἰνδικοῦ ἀρχιπελάγους τόσον δὲ αὐτόθι ἔσον καὶ εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας καὶ τὴν Σινικὴν ἢ καλλιέργεια αὐτοῦ εἶνε λίαν διαδεδομένη. Εἰσήχθη εἰς τὴν Εὐρώπην περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος ὑπὸ τῶν Ὀλλανδῶν διδ καὶ διετήρησε τὸ ὀλλανδικὸν αὐτοῦ ὄνομα Πομπελμοσία (γαλλ. Pompelemouse ἢ Pompeleón, ἰταλ. Pompelemo ἢ Pompa di Genova). Ὑπὸ τὸ ὄνομα Aurantium maximum περιεγράφη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Φερράρη (1646), ὑπὸ δὲ τὸ ὄνομα Limo Decumanus Pompelmoes τὸ ἀναφέρει ὁ Ρούμφιος (1750). Διαφορὰ τοῦ εἶδους τούτου εἰσαγθεῖσα εἰς τὴν Ἰαμαϊκὴν ὑπὸ τοῦ ἀγγλοῦ πλοιάρχου Shaddock, οὐτινος τὸ ὄνομα διετήρησεν αὐτῆ, μετηνέχθη ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν τῷ 1722 καὶ ἐντεῦθεν βραδύτερον εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην. Αἱ Πομπελμοσῖαι, αἱ παρ' ἡμῖν κατ' ἐξοχὴν Φράππαι ὀνομαζόμεναι, εἶνε δένδρα βρωμαλέωτατα, ἀναπτύσσοντα πολλὰς καὶ μακρὰς βίβας καὶ ἐπομένως ἀντέχοντα εἰς τὴν κομμῖωσιν. Εἰς τόπους ἀπηλλαγμένους παγετῶν, ἀναπτυσσόμενα ταχύτερον τῆς Νεραντζέας, προτιμῶνται ταύτης ὡς ὑποκείμενα πρὸς ἐμβολιασμὸν τῶν εὐπαθεστέρων Ἑ. Διακρίνονται δὲ αἱ πλεῖστα τῶν Πομπελμοσιῶν ἐκ τῶν μεγάλων καὶ κατὰ τι παχέων φύλλων των, ὧν ἡ κάτω ἐπιφάνεια εἶνε ἐνίοτε ἐλαφρῶς χνοώδης, καὶ ἐκ τῶν συνήθως λίαν ἀνεπτυγμένων πτερυγίων τὰ ὅποια φέρουσιν ἐπὶ τῶν μίσχων των. Τὰ ἄνθη των εἶνε μεγάλα καὶ φύοντα κατὰ δέσμας εἰς τὰ ἄκρα τῶν κλαδίων. Ὁ καρπός των, σφαιρικός, πεπιεσμένος εἰς ἀμφοτέρους τοὺς πόλους, ἐνίοτε κατὰ τι ἀπίομορφος καὶ

δὲν μωρίαι

συνήθως μέγας, περιβάλλεται υπό φλοιού λείου, ώχροκιτρίνου, παχέος, σπογγώδους καταλήλου πρὸς κατασκευὴν γλυκοῦ καὶ σακχαροπρήκτων ἔχει δὲ ἀδένας ἐλαιοφόρους σχεδὸν ἐπιπέδους ἢ ἐλαφρῶς ἐπικύρτους καὶ ἐγκλείει σάρκα συνήθως ὡχροπρασίνην ὀλιγόχυμον καὶ ὀξινόγλυκον. Εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἰνδικοῦ ἀρχιεπέλαγους ἀπαντῶσι διαφοραὶ ὧν οἱ καρποὶ ἔχουσι σάρκα πορτογάλλινον, γλυκεῖαν καὶ πολύχυμον. Αἱ συνηθέστερον καλλιεργούμεναι ἀνά τὰς παραμ. χώρας διαφοραὶ, αἰτίνες ἀπαντῶσι καὶ παρ' ἡμῖν, εἶνε :

1) *Πομπηλοσία ἡ μείζων ἢ κοινὴ* (C. Decumana Pomellos ἢ vulgaris, γαλλ. Pompoléon ordinaire, ἰταλ. Pommo maggiore ἢ ordinario). Ἡ πρότυπος τοῦ εἴδους διαφορά. Δένδρον μέγα καὶ ῥωμαλέον ἔξ ἀπάντων τῶν Ἐ. τὸ φέρον τὰ μεγαλότερα φύλλα καὶ ἄνθη, ἐκ δὲ τῶν φερόντων λευκὰ ἄνθη τὸ παράγον τοὺς μεγαλότερους καρπούς. Ὁ καρπὸς τῆς διαφορᾶς ταύτης ἐνίοτε ἔχει διάμετρον 25X30 ἐ.μ. εἶνε δὲ σφαιρικός, πεπιεσμένος κατακορύφως, λείος καὶ παχύφλοιος. Ἀπαντᾷ παραλλαγὴ φέρουσα καρπούς μικροτέρους, ἑτέρα δὲ *οὐλόφυλλος* τῆς ὁποίας ὁ καρπὸς, κοῖλος εἰς τὴν κορυφὴν, ἔχει περίπου σχῆμα κώδωνος, διὸ καὶ ὀνομάζεται ἡ διαφορά αὕτη ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν Pommo campana ἢ campaniforme.

Πομπηλοσία ἡ σαδόκειος (C. Decumana Shaddock, ἀγγλ. Shaddock, γαλλ. Chadock ἢ Chadec, ἰταλ. Sciadec). Αὕτη διαφέρει τῆς προηγουμένης κυρίως ὡς πρὸς τὸν καρπὸν. Τῆς σαδοκειοῦ ἡ ὁ καρπὸς εἶνε ἐλαφρῶς ἀπίομορος καὶ καταλήγει εἰς μαστὸν περιβαλλόμενον ὑπὸ βαθείας αὐλακος ὁ φλοιὸς του εἶνε λεπτότερος καὶ σπογγώδεστος πλὴν ἀρωματικώτερος τοῦ τῆς προηγουμένης διαφορᾶς, περικλείει δὲ σάρκα πολυχυμότεραν, εὐωδεστέραν καὶ εὐγευστον. Ἀπαντᾷ παραλλαγὴ φέρουσα καρπούς μικροτέρους.

3) *Πομπηλοσία ἡ βοιτρούκαρπος* (C. Decumana racemosa, (ἀγγλ. Grape Fruit-tree). Τὸ δένδρον τοῦτο φέρει φύλλα ὀμοιάζοντα μᾶλλον πρὸς τὰ τῆς Λεμονέας διακρίνεται δὲ ἰδίως ἐκ τοῦ μικροῦ καρποῦ του (μεγέθους μεγάλου πορτογαλλίου), ὅστις ἔχει σχῆμα σφαίρας κατὰ τι πεπιεσμένης κατακορύφως φλοῖον μᾶλλον λεπτόν, ἐξωτερικῶς θειόχρουν, περιβάλλοντα δὲ σάρκα πολύχυμον, κιτρινωπήν, ὀξίνον κατ' ἀρχάς, γλυκεῖαν δὲ κατὰ τὴν πλήρη ὀρίμανσιν. Φύονται δὲ συνήθως οἱ καρποὶ τοῦ δένδρου τούτου ἀνά 15—18 κατὰ δέσμας εἰς τὰ ἄκρα τῶν κλαδίων. Ἡ διαφορά αὕτη ἀπαντᾷ καλλιεργουμένη εἰς τὰς Ἀντίλλας, εἶνε δὲ τὸ μέγιστον καὶ τὸ ὀριότερον τῶν Ἐ. Παραλλαγὴ αὐτῆς ἐφύετο ἄλλοτε καὶ ἐκαρποφορεῖ ἀφθῶνως ἀπὸ ἐτῶν εἰς τὸ πρῶν *Δημόσιον Δενδροκομεῖον Ἀθηνῶν*. Οἱ καρποὶ αὐτῆς ὀνομάζοντο ὑπὸ τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν *Ἀγοιόφραπες*.

4) *Κίτριον ἢ Νεραντζέα* (C. vulgaris ἢ C. Bigaradia). Ἡ Νεραντζέα, ἥτις ὑπὸ τῶν ἡμετέρων φαρμακοποιῶν ὀνομάζεται *Χρυσομηλέα*, εἶνε ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν καὶ καλλιεργεῖται αὐτόθι ἀπὸ παναρχαιοτάτης ἐποχῆς. Ἐκ τοῦ σαρκοκρῖτικοῦ αὐτῆς ὀνόματος Nagrunge προέκυψε τὸ τῶν νεωτέρων Ἰνδιῶν Nagundji, ὅπερ διητήρησαν οἱ Ἀραβες οἱ ἐκεῖθεν εἰσαγαγόντες τὸ δένδρον εἰς τὰ παράλια

τοῦ Περσικοῦ κόλπου, εἰς τὴν Συρίαν, τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰς λοιπὰς παραμυχωράς. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο (Narundji) Ἄραβες συγγραφεῖς τοῦ 10ου μ. Χ. αἰῶνος ἀναφέρουσι τὸν καρπὸν τῆς Ν. ὡς εἶδος φαρμακευτικόν. «Ἐκ τῶν ἐρευνῶν τοῦ Γαλλεσίου ἀποδεικνύεται ὅτι ἀπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἤδη ἐποχῆς τὸ εἶδος τοῦτο ἦτο διαδεδομένον εἰς τὰ παράλια τοῦ Περσικοῦ κόλπου καὶ ὅτι περὶ τὰ τέλη τοῦ 9ου μ. Χ. αἰῶνος, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἄραβος συγγραφέως Massudi, ἀπῆντα ἤδη ἐν Ὀμάν, Βασσόρα, Ἰράκ καὶ Συρία»⁽¹⁾. Ἐντεῦθεν διεδόθη καὶ εἰς τὰς ἄλλας παραμεσογείους χώρας μετὰ τοῦ πλέον ἢ ἕλαττον παραφθαρέντος καὶ τροποποιηθέντος ἰνδικοῦ ὀνόματός του, ὅπερ ἐπεκράτησε πανταχοῦ (ἑλλ. Νεραντζέα· τουρ. Τουρουντζ'· λατιν. ἀρχικῶς—τὸν μεσαιῶνα—Nerantium, ἀκολούθως Arancium ἢ Arangium καὶ ἐπὶ τέλους Aurantium· ἰταλ. Arangio, Arance, Melarance, Melangolo ἢ Cedrangolo· γαλλ. Oranger amer· ἀγγλ. Bitter Orange-tree, ἰσπ. Naranzias κ.λ.). «Οἱ σταυροφόροι εὑρον τὴν Ν. εἰς τὴν Παλαιστίνην, τῷ δὲ 1002 ἐκαλλιεργεῖτο τὸ δένδρον τοῦτο εἰς τὴν Σικελίαν, ἐνθα πιθανῶς εἰσήχθη ὑπὸ τῶν ἐπιδραμόντων εἰς τὴν μεγαλόνησον ταύτην Ἀράβων. Οὗτοι ὡσαύτως εἰσήγαγον τὴν Ν. εἰς τὴν Ἰσπανίαν, προφανῶς δὲ καὶ εἰς τὰ ἀνατ. παράλια τῆς Ἀφρικῆς, ὅπου τὴν εὑρον οἱ Πορτογάλλοι τῷ 1498» (de Gandolle).

Ὑπὸ τὸ μέχρι σήμερον ἐν κοινῇ παρ' ἡμῖν χρήσει ὄνομα Νεραντζέα ἀπαντᾷ ἀναφερόμενον τὸ δένδρον τοῦτο περὶ τὰ τέλη τοῦ 11ου αἰῶνος ἐν τινι περὶ «Ἐμπλάστρων» πραγματεία Νικολάου τοῦ Μυρσεψοῦ, τοῦ ἐξ Ἀλεξανδρείας, περὶ τὴν αὐτὴν δὲ ἐποχὴν ἀναφέρεται τὸ νεράντζιον ὑπὸ τοῦ πρώτου σχολιαστοῦ τοῦ Νικάνδρου. Ἐκτοτε λοιπὸν τό τε δένδρον καὶ ὁ καρπὸς του ἦσαν ἤδη γνωστὰ εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Εἰς ἔγγραφον τοῦ 1468 δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ Mas-Latrie⁽²⁾ καὶ ἐμφαίνον τὴν κατάστασιν κήπου τινὸς ἐν Κύπρῳ, Νεραντιῆς ὀνομάζονται τὰ δένδρα ταῦτα, ὑπὸ τὸ ὄνομα δὲ νεράντζιον ἀναφέρεται ὁ καρπὸς αὐτῶν ἐν τῷ τοῦ Κρητὸς Ἀγαπίου Λάνδου «Γεωπονικῷ» (1647). Νεράντζια ὀνομάζει ὡσαύτως τοὺς καρποὺς τούτους ἐν τῇ ἀπαριθμῆσει τῶν προϊόντων τῆς Κύπρου ὁ τῷ 1788 δημοσιεύσας τὴν ἱστορίαν τῆς νήσου ταύτης Κύπριος Ἀρχιμανδρίτης Κυπριανός, ὅστις διακρίνει ξινὰ καὶ γλυκὰ ταιαῦτα. Ἐντούτοις ἐν Κύπρῳ, σήμερον τοῦλάχιστον, τὸ μὲν δένδρον εἶνε γνωστὸν μόνον ὑπὸ τὸ ὄνομα Κιτρομηλιά, ὁ δὲ καρπὸς του μόνον κιτρόμηλον λέγεται, ἐξακολουθεῖ δὲ ἡ αὐτόθι καλλιέργεια τῶν τε ὀξινοκάρπων καὶ τῶν γλυκυκάρπων Κιτρομηλεῶν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Χίον ἡ καλλιέργεια τῆς Νεραντζέας φαίνεται νὰ εἰσήχθη ἐνωρίτατα ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἐπομένου παλαιοῦ χιακοῦ ἄσματος, τοῦ ἀναφέροντος αὐτὴν ὡς κοινὸν δένδρον :

(1) de Candolle, «Org. des plantes cultivées» σελ. 146.

(2) Gaudry, «Rech scient. en Orient. Partie agricole», σελ. 174.

Κάτω σ'τὸ γιαλό
 Κάτω σ'τὸ περιγιαλί,
 Κάτω σ'τὸ γιαλό κοντή
 Νεραντζούλα φουντωτή.
 Πλένουν Χιότιτες
 Πλένουν Χιοτισσπούλες,
 Πλένουν Χιότισες κοντή
 Νεραντζούλα φουντωτή. κ.λ.,

Τὴν ἀπὸ πολλοῦ δὲ γνῶσιν καὶ καλλιέργειαν τοῦ δένδρου τούτου ἐν Ζακύνθῳ μαρτυρεῖ ἡ αὐτόθι ὑπαρξίς παλαιοῦ χωρίου φέροντος τὸ ὄνομα Νεραντζούλες. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἡ Ν. ἦτο πλέον διαδεδομένη εἰς πάσας τὰς ἑλληνικὰς νήσους. Ὁ Παπαδόπουλος λέγει ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του «ὄλον τὸ Ἄρχιπέλαγος καθὼς καὶ τὰ νοτιώτερα κλίματα ἔχουν πλήθη πολλὰ ἀπὸ αὐτὸ τὸ δένδρον (τὴν Νερανσιάν) καρποροῦντα», ὅτι «γίνονται τὰ νεράνσια γλυκὸν ζαχαρωτὸν ἢ κομματιαστὰ» καὶ ὅτι «ὁ ζωμὸς των σχεδὸν εἶνε ἄχρηστος, ἐκτὸς τῶν γλυκονερανσιῶν τὰ ὅποια τρώγονται» (1).

Ἡ Ν. εἶνε δ. μακρόβιον κατὰ τοὺς Ῥίσσον καὶ Πουατὸν ἢ ἱστορικῆ Ν. τῶν Βερσαλλιών, ἢ γνωστῆ ὑπὸ τὸ ὄνομα Grand Bourbon, προῆλθεν ἐκ σπορᾶς γενομένης τῷ 1421 ἐν Pampelune, πρωτεύουσῃ τοῦ βασιλείου τῆς Ναβάρρας. Βραδύτερον περιελθούσα ἐκ κληρονομίας εἰς τὸν Βουρβόνον, ἄρχοντα τοῦ Σαντιλλῦ, μετηγέχθη εἰς Σαντιλλῦ καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ μέχρι τῆς ἐποχῆς Φραγκίσκου τοῦ Α'. Οὗτος τῷ 1552 μετέφερεν αὐτὴν εἰς Φοντενεβλόν, ὅθεν τῷ 1684, ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ', ἐκομίσθη εἰς Βερσαλλίας (ἐνθα διετηρεῖτο μέχρι τοῦ 1899, ὅτε ἀπεξηράνθη ἀριθμοῦσα βίον 431 ἐτῶν). Οἱ αὐτοὶ συγγραφεῖς ἀναφέρουσιν ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν των (1818), εἰς τὸ προαύλιον τῆς ἐν Ῥώμῃ μονῆς τῆς Ἀγ. Σαβίνης ἐφύετο Ν. ἤτις, ὡς ἐλέγετο, ἐφυτεύθη ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ Ἀγ. Δαμινίκου, δ. δ. περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 13ου αἰῶνος. Ἄλλ' ἡ Ν. εἶνε καὶ ἐκ τῶν μᾶλλον ἀντεχόντων εἰς τὸ ψῦχος καὶ τὰς νέσους (καὶ ἰδίως εἰς τὴν κομμίσωσιν) Ἐ., διὸ αὐτῆ, πολλαπλ. διὰ σπορᾶς, χρησιμοποιεῖται πολλαχοῦ ὡς ὑποκείμεον πρὸς ἐμβολιασμὸν ἰδίως τῆς Λεμονέας καὶ τῆς Πορτογαλλέας. Διὰ τῆς ἀποστάξεως τῶν εὐοσμωτάτων τῶν ἀνθέων τοῦ δένδρου τούτου λαμβάνεται τὸ ἀνόσταγμα (ἀνθόνερον) καὶ τὸ ἀνόσταγμα τῆς Νεραντζέας (τὸ τῶν Γάλλων μυρεψῶν neroli ἀξίας 200—300 φρ. κατὰ χιλιόγρμ.), οὐσαὶ χρησιμοποιούμεναι εἰς τὴν μυρεψίαν καὶ τὴν σακχαροπλαστικὴν ἄλλ' ἀνωτέρας ποιότητος (ἀξίας 300 φρ. κατὰ χιλιόγρμ.) αἰθέριον ἔλαιον λαμβάνεται δι' ἀποθρέξεως ἢ δι' ἀπορροφήσεως (τῆ βοήθεια ἔλαιου ἢ λίπους) τῶν ἀνθέων τῆς Ν. Ὑπὸ τῶν μυρεψῶν ὡσαύτως χρησιμοποιεῖται τὸ δι' ἀποστάξεως τῶν τρυφερῶν βλαστῶν καὶ τῶν νεαρῶν καρπῶν τῆς Ν. λαμβανόμενον αἶθ.

(1) «Ἐμπορικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία» Παπαδοπούλου (1815), Β' σελ. 96.

έλαιον (γαλλ. petit grain du Bigaradier, ἄξιας 50 φρ. κατὰ χιλιόγραμμα). Πρὸς λήψιν τῶν ἐλαίων τούτων καλλιεργεῖται ἡ Ν. ἐκτενῶς ἰδίως εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν. Εἰς τὰς ἄλλας παραμ. χώρας, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν, ἡ Ν. καλλιεργεῖται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐκτενῶς κυρίως διὰ τοὺς καρπούς της, οἱ ὁποῖοι χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν σακχαροπλαστικὴν, τὴν ποτοποιίαν, τὴν μυρεψίαν καὶ τὴν φαρμακοποιίαν (φαρ. Χρυσομήλου φλοιός, Cortex Aurantiorum). Ἐκ τοῦ φλοιοῦ τῶν νεραντζίων (γαλλ. zestes, ἀγγλ. rinds) κατασκευάζονται σακχαρόπηκτα καὶ γλυκὰ διάφορα, ἐκ τοῦ φλοιοῦ δὲ καὶ τῆς σαρκὸς αὐτῶν ἡ ἀγαπητὴ τοῖς Ἀγγλοῖς μαρμελάδα (marmelade¹). Πρὸς κατασκευὴν ταύτης ἡ Ἀγγλία προμηθεύεται τὰ νεράντζια ἰδίως ἐξ Ἀνδαλουσίας, ἔνθα ταῦτα παράγονται κατὰ μεγάλα ποσά, καὶ τὰ ῥοῖα οἱ Ἀγγλοὶ συνηθέστερον ὀνομάζουσι Seville oranges, διότι ἐξάγονται ἐκ τοῦ λιμένος τῆς Σεβίλλης. Ἐκλεκτὸν γλυκὸν καὶ σακχαρόπηκτα κατασκευάζονται προστούτοις πολλαχοῦ καὶ ἐκ τῶν νεαρῶν ἔτι καρπῶν τῆς Ν. (γλυκὸν νεραντζάκια, γαλλ. orangettes). Ἐκ τοῦ φλοιοῦ τοῦ νεραντζίου λαμβάνεται δι' ἐκθλίψεως ἐκλεκτὸν αιθέριον ἔλαιον χρησιμὸν ἰδίως εἰς τὴν μυρεψίαν. Αἱ νῆσοι Κυρασὸς καὶ Βαρβάνδος, ὡς καὶ τινεὶ ἄλλαι χώραι (ἰδίως ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Ἰσπανία), ἐξάγουσι μεγάλα ποσὰ ξηρῶν φλοιῶν νεραντζίων⁽²⁾ ἁώρων καὶ ὠρίμων· οἱ τῶν ἁώρων νεραντζίων φλοιοὶ χρησιμοποιοῦνται ἰδίως εἰς τὴν Ὀλλανδίαν καὶ τὰ Βορδιγαλλὰ πρὸς κατασκευὴν κυρασοῦ καὶ πικρῶν (curaçao, amer, bitter κ.ἄ.), οἱ δὲ τῶν ὠρίμων καταναλίσκονται ὑπὸ τῶν φαρμακοποιῶν καὶ τῶν σακχαροπλαστῶν. Μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ φλοιοῦ ἢ σαρξὶ τῶν νεραντζίων ἐκθλιβομένη παρέχει τὸν ὄπὸν ἐξ οὗ παρασκευάζεται ἀκατέργαστον κιτρικὸν ὀξύ (βλ. σελ. 319). Ἄξια μνείας προϊόντα τῆς Ν. εἶνε προστούτοις αἱ βακτηρίαι, περὶ ὧν ἐλέγησαν τὰ δέοντα ἀνωτέρω (σελ. 319), καὶ τὸ ξύλον τοῦ κορμοῦ της, χρησιμὸν εἰς λεπτοζυλουργικὰ καὶ ἄλλα ἔργα.

Ἡ Ν. ἐν πολλοῖς ὁμοιάζει πρὸς τὴν Πορτογαλλέαν διὸ πολλοὶ θεωροῦσι ταύτην ἀπλὴν διαφορὰν τῆς πρώτης. Ἡ Πορτογαλλέα συνήθως ὑψοῦται πλειότερον τῆς Ν., ἀλλ' ἡ κόμη ταύτης εἶνε πυκνοτέρα ὁ δὲ μίσχος τῶν φύλων της ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φέρει πλατύτερα πτερύγια. Ἀμφοτέρων τὰ ἄνθη εἶνε κατάλευκα, πλὴν τὰ τῆς Ν. εἶνε μεγαλύτερα καὶ εὐωδέστερα, διὸ καὶ προτιμῶνται ταῦτα πρὸς λήψιν τοῦ ἀνθελαίου. Περὶ τοῦ πόθεν ἐπήγαγεν ἡ σήμερον πανταχοῦ σχεδὸν ἐπικρατοῦσα συνήθεια τῆς ἐξαρτήσεως τεχνητῶν ἀνθῶν Ν. ἀπὸ τῆς κόμης καὶ τῆς ἐσθῆτος τῆς νύμφης φέρεται ὁ ἐξῆς μῦθος, ὅστις δὲν εἶνε ἀπίθανον νὰ ἐπλάσθη

(1) Κατὰ τὸν Webster ἡ λέξις εἶνε ἐλληνικῆς καταγωγῆς· ἐλήφθη ἐκ τῆς πορτογαλλικῆς marmelo, ἧτις, ὡς λέγει ὁ Webster, εἶνε ἡ ἐλληνικὴ μελίμηλον.

(2) Ὁ Παπαδόπουλος ἀναφέρει ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του (1815) φλοιοὶ νεραντζίων («νερανσοφλῖαι») ἀπεξηραμμένοι ἐστέλλοντο ἐκ τῶν νήσων τοῦ Ἀρχιπελάγους εἰς τὴν Ῥωσσίαν «διὰ χρῆσιν τῶν φαρμακοποιῶν καὶ τῶν ζαχαρεψῶν».

ἐπὶ τῇ βάσει γεγονότων μὴ διασωθέντων ἄλλως μέχρις ἡμῶν. Πάλαι ποτέ, ἀναφέρει ὁ μῦθος, βασιλεὺς τις τῆς Ἰσπανίας εἶχεν εἰς τὸν κήπον τοῦ Ν. ὠρηθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ Ἄραβος μεγιστᾶνος. Τὸ δένδρον τοῦτο, μοναδικὸν τότε ἐν Ἰσπανίᾳ, ἐθαυμάζετο ὑπὸ πάντων διὰ τὸ κάλλος τοῦ καὶ διὰ τὰ εὐωδέστατα ἄνθη τοῦ. Ὁ βασιλεὺς, ἐπιθυμῶν νὰ διατηρήσῃ τὴν χάριν εἰς τὸ δένδρον τοῦτο κτηθεῖσαν φήμην τοῦ κήπου τοῦ, παρεκώλυε τὴν διάδοσιν τῆς Ν., ἀπαγορεύσας αὐστηρῶς τὴν ἀπ' αὐτῆς ἀφαίρεσιν ἔστω καὶ ἐνὸς φύλλου. Ἐντούτοις ἡμέραν τινα ἐβραύσθη τυχαίως μικρὸν ἀνθοφόρον τοῦ δένδρου κλαδίον, ὅπερ ὁ κηπουρὸς τοῦ βασιλέως ἐδώκεν εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ. Αὕτη θέσασα τὸ ἄνθος εἰς τὴν κόμην τῆς ἐξῆλθε τοῦ κήπου καὶ ἴστατο παρὰ τὴν θύραν ἀναμένουσα τὸν μνηστῆρα· τῆς οὐτινος οἱ γονεῖς ἀνθίσταντο εἰς τὴν ἔνωσιν τῶν λόγῳ τῆς πτωχείας τῆς κόρης. Ἀλλὰ πρὸ τοῦ μνηστῆρος διήλθεν ἐκείθεν ὁ παρὰ τῷ βασιλεῖ ἀντιπρόσωπος· φίλης δυνάμεως (τῆς Γαλλίας ὡς ἀναφέρει ἡ παράδοσις), ὅστις ἀπὸ πολλοῦ ματαιῶς προσεπάθει ν' ἀποκτήσῃ ἀνθοφόρον τοῦ πολυτίμου δένδρου κλαδίον ὅπερ ἐπεθύμει νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν ἄρχοντα τῆς χώρας ἣν ἀντεπροσώπευε παρὰ τῷ Ἰσπανῷ βασιλεῖ. Πλησιάζας λοιπὸν τὴν κόρην καὶ παραπεισας αὐτὴν ἔλαβε τὸ ἀνθοφόρον κλαδίον ἀντὶ μεγάλου χρηματικοῦ ποσοῦ ὅπερ τῇ προσέφερε καὶ τὸ ὅποιον ἐγρησήμευσεν ὅπως ἐπιτρέψωσιν οἱ γονεῖς τοῦ μνηστῆρος τῆς τὴν μετ' αὐτῆς ἔνωσιν τοῦ. Τότε αὕτη πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ μέσου δι' αὐτὴν ἐπετεύχθη ὁ πόθος τῆς, τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου, ὑποκλέψασα νέον ἀνθοφόρον κλαδίον τοῦ δένδρου, ἔθεσεν αὐτὸ εἰς τὴν κόμην τῆς· ἔκτοτε δὲ ἐγένετο, ὡς λέγεται, συνήθεια νὰ στολιζῶνται αἱ νύμφαι μὲ ἄνθη Νεραντζέας.

Ὁ καρπὸς τῆς Ν. ἔχει συνήθως τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος κοινοῦ πορτογαλλίου, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶνε ἐξωτερικῶς τραχύτερος καὶ ἔχει χρῶμα πορτογαλλίνου βαθύτερον, ἄρωμα ἰδιάζον καὶ σάρκα ὀξινόπικρον. Τὸ σταθερώτερον ὅμως χαρακτηριστικὸν δι' αὐτὸ διακρίνεται ἀσφαλῶς ἡ Νεραντζέα ἀπὸ τὴν Πορτογαλλέαν ἔγκειται εἰς τοὺς τῶν καρπῶν ἐλαιοφόρους ἀδένας· οὗτοι εἰς μὲν τὸν φλοῖον τοῦ πορτογαλλίου εἶνε κυρτοί, εἰς δὲ τὸν τοῦ νεραντζίου κοῖλοι.

Ἐκ τῶν ἀναφερομένων πολλῶν διαφορῶν τῆς Ν. αἱ μᾶλλον ἄξιαι μνείας εἶνε αἱ ἑξῆς :

1) *Νεραντζέα ἡ κοινὴ* (C. vulgaris sylvestris, γαλλ. Bigaradier franc, ἰταλ. Melangolo silvatico). Αὕτη εἶνε ἡ πρότυπος τοῦ εἴδους διαφορά, ἡ ἐκτενέστερον δὲ καλλιεργουμένη καὶ συνηθέστερον γρησιμοποιουμένη ὡς ὑποκείμενον πρὸς ἐμβολιασμὸν τῶν ἄλλων Ἐ. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ φέρει καρπὸν μετρίου μεγέθους, σφαιρικόν, ἐξωτερικῶς μᾶλλον τραχὺν καὶ χρώματος βαθέως πορτογαλλίνου. Ἐν Χίῳ ἐκ τῶν τρυφερῶν βλαστῶν τῆς διαφορᾶς ταύτης ἰδίως λαμβάνεται στάγμα ὅπερ ὀνομάζεται αὐτόθι **μυτόνερον**, καὶ εἶνε εἶδος ἀνοστάγματος κατωτέρας ποιότητος. Ἐκ τῶν ἀνθῶν ταύτης ἰδίως τῆς Ν. κατασκευάζεται τὸ γλυκὸν **ἄνθος** καὶ λαμβάνεται τὸ ἀνόσταγμα καὶ τὸ ἀνθέλαιον, ταύ-

της δὲ οἱ καρποὶ εἶνε οἱ συνηθέστερον χρησιμοποιοῦμενοι καθ' ἅπασαν τὴν Ἀνατολὴν πρὸς κατασκευὴν τῶν διαφόρων γλυκῶν νεραντζίου.

2) *Νεραντζέα ἢ ἄσπερμος* (*C. vulgaris asperma*). Ἡ διαφορὰ αὕτη φέρει καρπὸν ἄσπερμον, μετρίου μεγέθους, ἐξωτερικῶς βριθῶς πορτογάλλινον, τραχὺν καὶ καταλήγοντα εἰς μαστὸν πεπλατυσμένον ἢ εἰς κύκλον ἀστεροειδῆ. Τὸ πάχος τοῦ φλοιοῦ του εἶνε μέτριον.

3) *Νεραντζέα ἢ γλυκύκαρπος* (*C. vulgaris dulcis*, ἰταλ. *Melangolo dolce* ἢ *Arancio forte dolce*, γαλλ. *Bigaradier à fruit doux*). Ταύτης ὁ καρπὸς εἶνε μᾶλλον μεγάλος, στερεὸς δέ, βαρὺς, σφαιρικὸς καὶ πλέον ἢ ἕλαττον πεπιεσμένος εἰς τοὺς πόλους. Ὁ φλοιὸς του εἶνε παχὺς καὶ ἐξωτερικῶς τραχὺς, ἔχει δὲ χρῶμα ἀνοικτὸν πορτογάλλινον καὶ ἀοσπᾶται εὐκόλως τῆς σαρκός, ἥτις εἶνε πολύχυμος καὶ γλυκεῖα πλὴν μᾶλλον ἄνοστος. Ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω (σελ. 346) ἡ διαφορὰ αὕτη εἶνε γνωστὴ ἀπὸ πολλοῦ ἑνιαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὀνομάζεται κν. Γλυκονεραντζιά (καὶ ἐν Κύπρῳ Κιτρομηλιά γλυκιά).

4) *Νεραντζέα ἢ ἱερόφυλλος* (*C. vulgaris salicifolia*). Διαφορὰ διακριμένη εὐχερῶς ἐκ τῶν φύλλων της, ὧν τὰ πλεῖστα εἶνε στενά, μακρὰ καὶ ὀξύτατα. Φέρει καρπὸν μετρίου μεγέθους, ὀλιγόσπερμον, παχύφλοιον, καταλήγοντα εἰς μικρὰν οὐλήν. Ἐκαλλιεργεῖτο ἄλλοτε εἰς τὸ πρῶην Δημόσιον Δενδροκομεῖον Ἀθηνῶν.

5) *Νεραντζέα ἢ μεγαλόκαρπος* (*C. vulgaris megalocarpa*—καὶ οὐχὶ *macrocarpa* ὡς ἐσφαλμένως ἐνίοτε ἀναγράφεται—ἰταλ. *Melangolo à frutto grosso*). Δένδρον μετρίου μεγέθους· ἔχει κόμην σφαιρικὴν, φύλλα πυκνά καὶ πλατέα καὶ ἄνθη μεγάλα καὶ εὐοσμάτα. Ὁ ἀπὸ βραχέος ποδίσκου ἐξαρτῶμενος καρπὸς του εἶνε μέγας, σφαιρικὸς, πεπλατυσμένος εἰς τὴν βᾶσιν καὶ κατὰ τι κοίλος εἰς τὴν κορυφήν, ἐνίοτε αὐλακωτός, μαλακὸς δὲ καὶ ἐλαφρὸς ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ὄγκον του. Ὁ φλοιὸς τοῦ καρποῦ τούτου εἶνε παχὺς, σπογγώδης, ἐξωτερικῶς λιαν τραχὺς καὶ βαθῶς πορτογάλλινος, ἀοσπᾶται δὲ εὐχερέστατα τῆς σαρκός, ἥτις εἶνε ὑπωχρὸς καὶ ὑπόγλυκος. Ἡ Ν. αὕτη ὀνομάζεται κν. ἐν μὲν τῇ Κρήτῃ Φακοῦρα, ἐν δὲ τῇ Χίῳ Κρητικῇ (κατ' Ὀρφανίδην), ἐν δὲ τῇ Κερκύρᾳ Κεφαλονεραντζιά (διὰ τὸ μέγεθος τοῦ καρποῦ της, κατὰ Πανδῆν), ἐν δὲ τῇ Ἀττικῇ Φρακπονεραντζιά. Ὑπὸ τὸ κλίμα τῆς Ἀττικῆς οἱ καρποὶ τῆς διαφορᾶς ταύτης ὀριμάζουσι πλήρως ἐντὸς διετίας. Ἀπαντᾷ παραλλαγῆ, τῆς ὁποίας ὁ καρπὸς εἶνε μικρότερος, ἀνοικτοτέρου πορτογάλλινου χρώματος, ὀλιγώτερον τραχὺς καὶ ὀλιγώτερον γλυκύσαρκος. Ἡ παραλλαγὴ αὕτη ἀναφέρεται ὑπὸ τινῶν ὡς ἰδίᾳ διαφορᾷ (*C. vulgaris hispanica*), καλλιεργεῖται δὲ ἐκτενῶς ἰδίως ἐν Ἰσπανίᾳ.

6) *Νεραντζέα ἢ οὐλόφυλλος* (*C. vulgaris crispifolia*, γαλλιστὶ *Bouquetière*, ἰταλ. *Melangolo riccio*). Δένδρον μετρίου μεγέθους, ὑψοῦμενον μέχρι 3 τὸ πολὺ μ., πολύφυλλον καὶ οὐλόφυλλον. Τὰ ἄνθη του φύονται κατὰ δέσμας εἰς τὰ ἄκρα τῶν κλαδίων (ὅθεν καὶ ἡ γαλλ. ὀνομασία τοῦ δ. *Bouquetière*), εἶνε δὲ μετρίου μεγέθους πλὴν εὐοσμάτα διὸ καὶ ἐκτιμῶνται λιαν ὑπὸ τῶν μυρεψῶν

πρὸς λήψιν τοῦ αἰθερίου των ἐλαίου καὶ ἀνοστιάγματος. Ὁ καρπὸς του εἶνε σφαιρικός, μετρίου μεγέθους, ἐλαφρὸς, πεπισμένος εἰς τοὺς πόλους καὶ τραχὺς, περατοῦται δὲ εἰς στεφάνην ἢ ἀκτῖνας ἐν εἶδει ἄστρου.

7) Νεραντζέα ἢ παραδόξος (*C. vulgaris Bizzaglia*). Τὸ πράγματι παράδοξον τοῦτο δένδρον, περὶ οὗ ἐγένετο ἡδὴ λόγος (βλ. σελ. 323), παρήχθη τὸ πρῶτον τῷ 1644 ἐκ σπορᾶς εἰς τινα παρὰ τὴν Φλωρεντιαν κῆπον· ἔκτοτε ἐπολλαπλασιάσθη καὶ διεδόθη πολλαχού τῆς Εὐρώπης, ἔνθα σήμερον ἀπαντᾷ καλλιεργούμενον λόγῳ περιεργείας. Οἱ Ῥίσσοσ καὶ Πουατὸσ βεβαιοῦσιν ὅτι τοιαῦται Ν. κατ' ἐπανάληψιν παρήχθησαν τυχαίως ἐκ σπορᾶς. Ὁ Pasquale ἀναφέρει τοιαύτην Ν. φέρουσαν καὶ αὐλακωτοὺσ, καὶ κωνικοὺσ καρποὺσ. Ἡ Παράδοξος Ν. εἶνε βεβαίως νόθον οὗτινοσ ὁ ἐπικρατέστεροσ πρόγονοσ εἶνε ἡ κοινὴ Ν.

8) Νεραντζέα ἢ σινικὴ (*C. vulgaris sinensis*, γαλλ. Bigaradier Chinois, ἰταλ. Chinotto). Δένδρον μικρὸν πλὴν πολύκαρπον· οὐδέποτε ὑφούμενον πλέον τῶν τριῶν μ., καταγόμενον δὲ ἐκ τῆσ Σινικῆσ ὅθεν εἰσῆχθη εἰς τὴν Εὐρώπην περὶ τὰ μέσα τοῦ 16ου αἰῶνοσ. Τὰ φύλλα του, μικρὰ καὶ πυκνά, φύονται ἐπὶ βραχέων καὶ ἀμυδρῶσ πτερυγοτῶν μίσχων. Τὰ κατάλευκα ἄνθη του, ὡσαύτωσ μικρὰ, φύονται κατὰ δέσμασ εἰς τὰ ἄκρα τῶν κλαδίων. Ὁ καρπὸς του μικρὸσ, πεπισμένος εἰς τὴν βᾶσιν καὶ κατὰ τι κοῖλοσ εἰς τὴν κορυφήν· ὁ σπογγώδησ καὶ μᾶλλον παχὺσ φλοιόσ του ἀποσπᾶται εὐχερῶσ τῆσ σαρκόσ, ἣτισ εἶνε ὀξινόπικροσ.

Ἡ διαφορὰ αὐτῆ, ἣτισ ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν Κινόνττα, καλλιεργεῖται ἐκτενωῶσ ἰδίωσ παρὰ τὴν Γενουήν τῆσ Ἰταλίασ, ὅθεν περὶ τὰ 15 ἑκατομ. καρπῶν, τριχευομένων ἐν ἄλμῃ καὶ τιμωμένων πρὸσ 8—10 φρ. κατὰ χιλιᾶδα, ἐξάγονται ἐτησίωσ ἰδίωσ διὰ τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἑλβετίαν ἔνθα χρησιμοποιοῦνται πρὸσ κατασκευὴν σακχαροπῆκτων. Ἐκαστοσ τῶν καρπῶν τούτων δέον νὰ ζυγίξη τουλάχιστον 16 γραμμάρια (5 περίπου δράμια)· οἱ ἔλαττον τῶν 16 καὶ οὐχὶ ὀλιγώτερον τῶν 9 γραμ. ζυγίζοντεσ πληρώνονται εἰς τὸ ἡμισυ τῆσ τιμῆσ.

Παραλλαγὴ τῆσ διαφορᾶσ ταύτησ δέον νὰ θεωρηθῆ ἢ ἐνίτε ἀναφερομένη ὑπὸ τὸ ὄνομα μυρτιφυλλοσ Ν. (*C. vulgaris myrtifolia*), ἣτισ εἶνε νανοφυῶσ καὶ φέρει καρποὺσ καὶ φύλλα μικρότερα, ταῦτα δὲ πυκνότερα.

9) Νεραντζέα ἢ σπαταφοριανὴ (*C. vulgaris Spatafora*, ἰταλ. Melangolo Spatafora). Αὐτῆ περιεγράφη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Φερράρη, ὅστισ τὴν συμπεριέλαβεν εἰς τὰσ Λουμίας βασισθεῖσ εἰς τὸ ἔκτακτον πάχοσ τοῦ φλοιοῦ τοῦ καρποῦ τῆσ· οὐχ ἦττον εἶνε πραγματικὴ Νεραντζέα. Ἐκ τῶν ἀμυδρῶσ ὠχρῶν ἀνθέων τῆσ προκύπτουσι σφαιρικοὶ κατὰ τι πεπισμένοι εἰς ἀμφοτέρουσ τοὺσ πόλουσ καρποὶ καταλήγοντεσ ἐνίτε εἰσ μαστὸν καὶ φέροντεσ πάντοτε τὸν στῦλον μέχρι τῆσ πλήρουσ ὠριμάνσεωσ των, ὅτε ἔχουσι χρῶμα κίτρινον χρυσίζον καὶ εἶνε στερεοὶ καὶ βαρεῖσ. Ὁ φλοιόσ των εἶνε παχύτατοσ, τρυφερόσ, ὑπόγλυκοσ καὶ περιβάλλει σάρκα ὀλιγόχυμον καὶ ὀξινόπικρον, χρησιμοποιεῖται δὲ πρὸσ κατασκευὴν γλυκῶν.

Ἡ διαφορὰ αὐτῆ καλλιεργεῖται ἐκτενωῶσ ἐνιαχού τῆσ Σικελίασ.

10) Νεραντζέα ἢ τῶν χερσοχῶων (*C. vulgaris auraria*). Θάμνοσ ἀκανθώ-

δης και πολύκλαδος. ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν ἔνθα χρησιμοποιεῖται ἰδίως πρὸς κατάρτισιν ζωσίμων φραγμῶν. Τὰ ἐπὶ πλατυπτερύγων μίσχων φυόμενα φύλλα του εἶνε μικρὰ και ἀμβλέα. Φέρει καρπὸν μικρὸν, σφαιρικὸν ἢ ἀπιοειδῆ, κίτρινον, παχύφολον, βαρύσμον, χρησιμοποιούμενον εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας πρὸς κάθαρσιν κοσμημάτων και ἄλλων ἐξ εὐγενῶν μετάλλων ἀντικειμένων. Ὁ θάμνος οὗτος ἄλλοτε ὑπήγγοτο εἰς τὰς Λιμεντίας, ὁ δὲ Penzig και ἄλλοι θεωροῦσιν αὐτὸν ὡς ἀποτελοῦντα ἴδιον εἶδος (Κίτριον ὁ Ὑστριξ, C. Hystrix).

ζ') Κίτριον ἢ Πορτογαλλέου (Citrus Aurantium). Κατὰ τὸν δε-Κανδόλλου πλὴν τῆς γεύσεως τοῦ καρποῦ οὐδὲν ἄλλο χαρακτηριστικὸν ἠδυνήθησαν οἱ κίτριοι-λόγοι νὰ ὑποδείξωσι πρὸς διάκρισιν τῆς Πορτογαλλέας ἀπὸ τῆς Νεραντζέας· ἀλλ' ὑπὸ βοτανικῆν ἔποσιν ἡ γεῦσις τοῦ καρποῦ ἐλαχίστην ἔχει σημασίαν εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν εἰδῶν. Ἄλλως ἡ γεῦσις δὲν εἶνε σταθερὸν χαρακτηριστικὸν τουλάχιστον διὰ τὴν Νεραντζέαν, διότι, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, ἀπαντῶσι νεραντζέα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον γλυκύσαρκα. Σταθερὸν ἐν τούτοις χαρακτηριστικὸν δυνάμενον νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς διάκρισιν τῆς Νεραντζέας ἀπὸ τὴν Πορτογαλλέαν εἶνε τὸ σχῆμα τῶν ἐλαιοφόρων ἀδέων τῶν καρπῶν των. Ὡς ἤδη εἶπομεν τοῦ πορτογαλλίου οἱ ἐλαιοφόροι ἀδένες εἶνε κυρτοὶ ἐνῶ οἱ τοῦ νεραντζίου εἶνε κοίλοι. Ὅπωςδὴποτε αἱ πλεῖστοι, αἱ κοινότεραι Νεραντζέαι και Πορτογαλλέαι εὐγερώς διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων ὑπὸ τῶν δενδροκόμων και τῶν κοινῶν ἔτι κηπουρῶν ὅχι μόνον ἐκ τῆς γεύσεως τοῦ καρποῦ των, ἀλλὰ και ἐκ τοῦ ὅλου παραστήματός των και τοῦ φυλλώματος αὐτῶν.

Ἐκ τῶν ἔρευνῶν τοῦ δε-Κανδόλλου προκύπτει ὅτι ἡ Πορτογαλλέα εἶνε ἰθαγ-τῆς Σινικῆς και τῆς Κοχιγκίνης και ὅτι μόνον ὑπὸ καλλιέργειαν ἢ ἐκ τυχαίας διασπορᾶς ἀπαντᾷ αὕτη εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας. Φαίνεται δὲ νὰ ἤρχισεν αὐτόθι ἡ καλλιέργεια τοῦ δένδρου τούτου εἰς ἐποχὴν οὐχὶ ἀπομεμακρυσμένην, διότι ἐὰν ἡ Πορτογαλλέα ἐκαλλιεργεῖτο εἰς τὴν γῶραν ταύτην ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος θὰ ἔφερον ἴδιον σανσκριτικὸν ὄνομα, θὰ ἐγίνετο γνωστὴ εἰς τοὺς Ἕλληνας τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου και θὰ περιήρχετο εἰς τοὺς Ἑβραίους διὰ μέσου τῆς Μεσοποταμίας» (de Candolle). Ὡς πρὸς τὴν ἐποχὴν τῆς κατὰ πρῶτον εἰσαγωγῆς τοῦ δένδρου τούτου εἰς τὴν Εὐρώπην αἱ γνώμαι διχάζονται. Ἐκ τῶν ἀσχοληθέντων εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο οἱ πλεῖστοι εἶνε τῆς γνώμης ὅτι ἡ Πορτογαλλέα εἰσῆχθη ἀρχικῶς εἰς τὴν Εὐρώπην ὑπὸ τῶν Πορτογάλων περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 16ου αἰῶνος. Ἐντούτοις ὁ Γαλλέσιος και αἱ ἀκολουθεῦντες τὴν γνώμην του ὑποστηρίζουσιν ὅτι ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 16ου αἰῶνος αὕτη εἶχεν εἰσαχθῆ «διὰ μέσου τῆς Ἀραβίας εἰς τὴν Ἑλλάδα και τὰς νήσους τῆς ἀνατολικῆς λεκάνης τῆς Μεσαγείου, ἔνθα σὺν τῷ χρόνῳ ἐνεκλιματίσθη και ἔθεν μετηνέχθη εἰς τὴν Ἰταλίαν» (1). Ὁ δε-Κανδόλλος φαίνεται παραδεχόμενος ἀμφοτέρας τὰς γνώμας

(1) Risso et Poiteau «Histoire Naturele des Oranges», σελ. 9.

ταύτας, δ. δ. ὅτι ἡ εἰσαγωγή τῆς Π. εἰς τὰς παραμ. γώρας ἐγένετο καὶ ἐξ ἀνατολῶν ὑπὸ τῶν Ἀράβων καὶ ἐκ δυσμῶν ὑπὸ τῶν Πορτογάλλων. Ἐντούτοις ἐκ τῶν Ἀράβων συγγραφέων τῶν ἀκμασάντων πρὸ τοῦ 16ου αἰῶνος καὶ περιγραφάντων τὴν Κιτρίεαν, τὴν Λεμονέαν καὶ τὴν Νεραντζέαν, οὐδεὶς ἀναφέρει τὴν Πορτογαλλέαν ἢ τὸν καρπὸν αὐτῆς ὑπὸ οἰονδήποτε ὀνομα. ἡ παράλειψις δὲ αὕτη εἶνε, νομίζω, τραγὴ ἀπόδειξις ὅτι οὗτοι ἤγνούσαν τὸ ἐξαισιον καὶ χρησιμώτατον τοῦτο καρποφόρον καὶ κοσμητικὸν δένδρον. Ἡ ἐκ δυσμῶν δὲ προέλευσις τοῦ δένδρου τούτου ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ ὀνόματος **Πορτογαλλέα** ἴσως μόνον εἰς πολλὰς γώρας τῆς δυτ. Εὐρώπης, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν νοτ. Ἰταλίαν, καὶ καθ' ἅπασαν τὴν Ἀνατολὴν (ἐλλ. **Πορτοκαλλιὰ**, τουρκ. **Πορτουκάλη**). Ἐὰν τὸ δένδρον τοῦτο εἶχον εἰσαγάγει εἰς τὴν Ἀνατολὴν οἱ Ἀραβες ἕνα ὀλόκληρον αἰῶνα πρὸ τῆς ἐκ δυσμῶν εἰσαγωγῆς αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Πορτογάλλων ἢ καλλιέργειά του θὰ ἐξηπλοῦτο ταχέως εἰς τὰ παράλια καὶ τὰς νήσους τῆς ἀντ. Μεσογείου καὶ θὰ ἐγένετο γνωστὸν αὐτόθι ὑπὸ ἀραβικὸν τὸ ὄνομα. Οἱ διατεινόμενοι ὅτι ἡ Πορτογαλλέα ἀπῆλθα εἰς τινα μέρη τῆς Ἀνατολῆς, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἰσπανίας καὶ πρὸ τοῦ 16ου αἰῶνος στηρίζονται εἰς τὸ ὅτι ἀπὸ τοῦ 14ου καὶ ἰδίως ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος ἀναφέρεται καθ' ἐπανάληψιν ἢ εἰς τὰς γώρας ταύτας σπορδικὴ καλλιέργεια Ἐ. ὧν οἱ ὅμοιοι πρὸς νεράντζια καρποὶ ἦσαν γλυκύσαρκοι. Ἀλλὰ τὰ δένδρα ταῦτα ἦσαν ἀναντιρρήτως αἱ καὶ σήμερον ἀπαντῶσαι σπορδικῶς καλλιεργούμενα (ἰδίως ἀνὰ τὰς νήσους τῆς ἀνατολ. Μεσογείου) διαφοραὶ Νεραντζέας, ὧν οἱ καρποὶ, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω (βλ. σελ. 350), εἶνε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον γλυκύσαρκοι. Αἱ παρατηρήσεις ἡμῶν αὐταὶ ἐνισχύουσι, νομίζω, τὴν γνώμην τῶν ὑποστηριζόντων ὅτι ἡ Πορτογαλλέα εἰσῆλθη εἰς τὴν Εὐρώπην ὑπὸ τῶν Πορτογάλλων, οἵτινες εἶνε οἱ πρῶτοι παρακάμψαντες τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἑλπίδος, καὶ οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸ δεύτερον εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας ταξιδιῶντων ἐπεσκέφθησαν (τῷ 1518) καὶ τὴν Σινικὴν. Λέγεται μάλιστα ὅτι ἡ πρώτη κομισθεῖσα ὑπ' αὐτῶν ἐκεῖθεν Πορτογαλλέα ἐφυτεύθη τῷ 1520 εἰς τὸν ἐν Λισσαβῶν τοῦ κόμητος Lorenzo κῆπον, ἐν ᾧ καὶ διετηρεῖτο ἀκμαιστάτη μέχρι τοῦ 1824.

Ἄλλως ὅτι τὸ εἶδος τοῦτο ἐγένετο γνωστὸν καὶ ἐκαλλιεργήθη εἰς τὴν Ἀνατολὴν πολὺ βραδύτερον ἢ εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι εἰς τὸ «Γεωπονικόν» τοῦ μοναχοῦ Κρητὸς Ἀγαπίου Λάνδου, τὸ δημοσιευθὲν ἐν Ἐνετιᾷ περὶ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος (1647), οὐδὲν περὶ πορτογαλλίων ἀναφέρεται ἐνῶ περὶ πάντων τῶν ἄλλων γνωστῶν τότε καρπῶν (ὡς καὶ περὶ κίτρων, λεμονίων καὶ νεραντζίων) γίνεται λόγος. Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν δυτικὴν Εὐρώπην καθ' ὅλον τὸν 16ον καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ 17ου αἰῶνος τὸ πορτογαλλικὸν ἔθεωρεῖτο εἰσέτι καρπὸς σπάνιος. Ὁ Grand d'Aussy ἀναφέρει (1680) ὅτι καθ' ὅλον τὸν 16ον αἰῶνα τὸ πορτογαλλικὸν ἔθεωρεῖτο ὡς «κατάλληλον δῶρον καὶ δὲ» αὐτὰ εἶ: τὰ τέχνα τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας», ἡ δὲ δούκισσα τοῦ Montpensier ὡς πολυτίμου καρποῦ ἀναφέρει εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά της τὰ προσφερθέντα

αὐτῇ ὑπὸ τοῦ βασιλέως πορτογάλλια («oranges du Portugal»)· πορτογάλλια δὲ («oranges de Portugal») πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐκλεκτοῖς καρποῖς παρετέθησαν εἰς τὸ θέατρον κατὰ τινα ἐν Βερσαλλίαις τῷ 1668 τελετὴν ὡς ἀναφέρει ὁ Μολιέρος⁽¹⁾. Ἡ παντελής λοιπὸν ἔλλειψις πορτογαλλίων εἰς τὴν Ἀνατολὴν μέχρι τῶν μέσων τοῦ 17ου αἰῶνος, καὶ ἡ μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης σπάνις τῶν καρπῶν τούτων εἰς τὴν δυτ. Εὐρώπην εἶνε ὡσαύτως ἰσχυρὸν ἐπιχείρημα πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀποκλειστικῆς ἐκ δυσμῶν εἰσαγωγῆς τῆς Π. εἰς τὰς παρ.μ. χώρας.

Ἀπὸ τῶν πρώτων ἴσως ἐτῶν τῆς εἰς τὸ Ἄργος εἰσαγωγῆς καὶ διαδόσεως τῆς καλλιεργείας τῆς Π.θὰ χρονολογεῖται συνήθειά τις τῶν Ἀργείων, τὴν ὅποιαν ὁ κ. Δ. Βαρδουνιώτης περιγράφει ὡς ἐξῆς : « Ἡ ἐπέτειος αὐτῆς (τῆς μονῆς τῆς Παναγίας) ἑορτὴ, τελοουμένη τῇ 21ῃ Νοεμβρίου, ἦτον ἄλλοτε περίφημος. Κατὰ παλαιὸν ἔθιμον συνέρρεον εἰς αὐτὴν οἱ Ἀργεῖοι καὶ ἔρριπτον κατ' ἀλλήλων, καὶ ἰδίως κατὰ τῶν νεοσύμφων, οἵτινες δὲν ἠδύναντο νὰ λείψωσι, πορτοκάλλια. Ἐκ τούτου δύναται ἕκαστος νὰ φαντασθῇ τὴν φαιδρότητα τῆς ἑορτῆς, ἐξ ἧς Παναγία ἡ κατακεκρυμμένη (ἢ τοῦ Βεῦχου) προσεπωνομάσθη Πορτοκαλλοῦσα. Εἶνε δὲ περίεργον ὅτι καὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον Ἄργος ὑπῆρχεν ἀνάλογος ἑορτὴ, καλουμένη Βαλλαχράδες ἐκ τοῦ ὅτι κατ' αὐτὴν οἱ Ἀργεῖοι ἔρριπτον κατ' ἀλλήλων ἀγλάδια ». («Μυκῆναι», 27 Ἰουνίου 1906²).

Σήμερον ἡ Π. καλλιεργεῖται πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἐκτενέστερον δὲ εἰς τὴν Κέρκυραν, παρὰ τὴν Ἄρταν, τὸν Βόλον, τὰς Καλάμας καὶ τὴν Σπάρτην. Ἐν ταῦτοις ἡ ἐγχώριος παραγωγὴ δὲν εἶνε ἀνάλογος πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς καταναλώσεως, διὸ γίνεται εἰσαγωγὴ ἰκανῆς ποσότητος πορτογαλλίων ἐκ Κρήτης⁽³⁾, ἔνθα καλλιεργεῖται τὸ δένδρον τοῦτο ἐκτενῶς. Ἐκτενῆς εἶνε ὡσαύτως ἡ καλλιέργεια τῆς Π. καὶ εἰς τὴν Κύπρον, εἰς τὰ παράλια τῆς Συρίας, εἰς τὴν Ῥόδον, τὴν Σάμον, τὴν Χίον. Ἄλλ' ἐκτεταμένοι πορτογαλλεῶνες ἐντὸς τῆς Μεσογείου ἀπαντῶσιν ἰδίως εἰς τὴν Ἰταλίαν, τὴν Προβιγγίαν, τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Ἀλγερίαν καὶ τὴν Μελίτην. Τὰ $\frac{9}{10}$ ὡς ἔγγιστα τῆς εἰς πορτογάλλια παραγωγῆς τῆς Ἰσπανίας διευθύνονται εἰς Ἀγγλίαν καὶ Γερμανίαν (δι' Ἀμβούργου), μέγα δὲ μέρος τῆς παραγωγῆς τῆς Ἰταλίας καταναλίσκουσιν ἡ Αὐστρουγγαρία καὶ ἡ

(1) Saurel, «L' Oranger en Province», σελ. 11.

(2) Ὁ κ. Δ. Βαρδουνιώτης, τὸν ὅποιον παρεκάλεσα νὰ ἐρευνήσῃ καὶ μὲ πλῆθ. ροφορήσῃ εἰ δυνατόν πότε περίπου ἤρχισεν ἐν Ἀργεῖ ἡ ἀνωτέρω ἀναφερομένη συνήθεια, εὐχερестήθη νὰ μοι ἀπαντήσῃ ὅτι ἐκ τῶν ἐρευνῶν τὰς ὁποίας διετέθη γαγε προκύπτει ὅτι ἂν καὶ ἡ Μονὴ τῆς Παναγίας τῆς κατακεκρυμμένης ἐκτίσθη περὶ τὸ 1700, οἱ ἐν Ἀργεῖ γέροντες βεβαιοῦσιν ὅτι τὸ ἔθιμον τῆς πορτογαλλοβολίας ἤρχισεν αὐτόθι μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ βασιλέως Ὁθωνος.

(3) Ἡδὴ ἐλληνικῆς.

Γερμανία. Ἐκτενὴς εἶνε προττούτοις ἡ καλλιέργεια τῆς Π. εἰς τὴν Πορτογαλίαν, τὰς Καναρίους νήσους, τὴν νοτ. Ἀφρικήν, τὰς ἀντ. Ἰνδίας, τὴν Σινικὴν καὶ τὴν Ἰαπωνίαν, ὡς καὶ εἰς τίνα μέρη τῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς, καὶ ἰδίως εἰς τὴν Φλωρίδα καὶ τὴν Καλιφορνίαν.

Εἰς τὴν Καλιφορνίαν ἡ καλλιέργεια τοῦ δένδρου τούτου εἶνε λίαν ἐπιμεμελημένη, διὰ δὲ τὴν συγκομιδὴν τὴν συσκευὴν καὶ τὴν ταξίδευσιν τοῦ καρποῦ ἐφαρμόζονται αὐτόθι μέθοδοι τελειόταται. Οἱ τῶν κατωτέρων κλάδων τοῦ δένδρου καρποὶ συλλέγονται διὰ τῆς χειρὸς ὑπὸ ἐργατῶν φερόντων χειρίδας ἐκ καουτσούκ, ἀποκοπόμενοι διὰ κηπουρικῆς ψαλίδος παρὰ τὴν βᾶσιν τοῦ δίσκου (τοῦ κομποῦ), ὅστις δένον νὰ διατηρῆται ἐπὶ τοῦ καρποῦ. Οἱ καρποὶ τῶν μεταίων καὶ τῶν ὑψηλοτέρων κλάδων ἀποκόπτονται μὲ εἰδικὴν ψαλίδα φερομένην ἐπὶ κοντοῦ ἐφοδιασμένου μὲ πᾶνινον σωλῆνα ἐντὸς τοῦ ὁποίου πίπτει ὁ ἀποκοπόμενος καρπὸς καὶ φέρεται ἄνευ προσκρούσεων εἰς τὸ ἔδαφος, μειουμένης τῆς πρὸς τὰ κάτω φορᾶς του ὑπὸ βαλθίδων, αἵτινες εὐρίσκονται κατ' ἀποστάσεις ἐν τῷ πανίῳ σωλῆνι. Οἱ οὕτω ἄνευ ἐξοπισμῶν (ζουπιομάτων), μωλώπων καὶ ἀμιγῶν, ἐπιπλασθῶν εἰς τὴν συντήρησίν των, συλλεγόμενοι καρποὶ φέρονται καὶ διαμένουσιν ἐπὶ δύο συνήθως ἡμερονύκτια εἰς εὐάερον ἀποθήκην, μεθ' ὅ, ἀφ' οὗ πλυθῶσι καὶ καθαρῶσι διὰ μηχανικῶς λειτουργοῦσης ψήκτρας, σπογγίζονται καὶ στεγνώνονται πάλιν τῇ βοήθειᾳ εἰδικῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τούτων μηχανῶν. Ἀκολούθως χωρίζονται κατὰ μεγέθη, περιτυλίσσονται, ἕκαστος χωριστά, μὲ φύλλον ἐκ κασαιτέρου ἢ εἰδικοῦ χημικοῦ γάρτου (ἐμπεποτισμένου εἰς διάλυσιν ἰτεύλικου ὀξέος) καὶ συσκευάζονται εἰς κιβώτια, χωρητικότητος 30 ὡς ἔγγιστα ὀκ., πρὸς ταξίδευσιν. Ἡ τε κατὰ μέγεθος κατάταξις καὶ ἡ μὲ φύλλα κασαιτέρου ἢ γάρτου περιτύλιξις τῶν καρπῶν γίνεται δι' εἰδικῶν μηχανῶν. Ἐξάγει δὲ ἡ Καλιφορνία σήμερον περὶ τὰ ἑπτὰ ἑκατομ. κιβώτια πορτογαλλίων, τὰ ὅποια διευθύνονται εἰς τὰς ἄλλας βορειοαμερικανικὰς Πολιτείας καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

Ἡ Π. εἶνε ἐκ τῶν ὠραιότερων καὶ χρησιμωτέρων δένδρων μὲ τὰ ὅποια ἐστόλισεν ἡ φύσις τὴν Γῆν. Ὁ καρπὸς τῆς ὑπερέχει πάντων τῶν ἄλλων ὀπωρῶν καὶ ὡς πρὸς τὴν γεῦσιν, καὶ ὡς πρὸς τὸ ἄρωμα, καὶ ὡς πρὸς τὸ ὑγιεινόν, καὶ ὡς πρὸς τὴν θεωρίαν (τὸ χρῶμα καὶ τὸ σχῆμα). Ὑπερέχει προττούτοις τῶν ἄλλων ὀπωρῶν καὶ διότι καθ' ἣν ὥραν τοῦ ἔτους ὠριμάζει σπανίζουσιν αὐταὶ ὡς καὶ διότι διατηρεῖται ἐπὶ πολὺ ἐπὶ τοῦ δένδρου ἢ κομμένος χωρὶς ν' ἀλλοιοῦται καὶ ἀντέχει εἰς πολυήμερον ταξίδευσιν. Το πορτογάλλιον τρώγεται ὡμὸν ἢ, σπανιώτερον, συσκευαζόμενον μετὰ σακχάρου. Ἐκ τοῦ ὀπου του παρασκευάζονται διάφορα ποτὰ ὑγιεινὰ (πορτογαλλάδα, σεράπιον—γαλλ. orangeade, sirop d'orange) ὡς καὶ ὁ λεγόμενος πορτογαλλίτης οἶνος, ὅστις συνθίζεται ἰδίως ἐν Ἰσπανίᾳ, καὶ Σικελλίᾳ καὶ κατασκευάζεται διὰ τῆς ζυμώσεως τοῦ ὀπου μετὰ σακχάρου ἢ γλυκούς μωσχάτων σταφυλῶν. Ἐκ τοῦ φλοιοῦ τοῦ πορτογαλλίου κατασκευάζονται σακχαρόπηκτα (γαλλ. orangeats) καὶ ἐπιτυγγάνεται δι' ἐκθλίψεως αἰθέριον ἔλαιον (γαλλ. essence de portugal, ἄξιας 40 ὡς ἔγγιστα φρ. κατὰ γιλιόγραμ.) χρήσιμον εἰς

τὴν μυρεψίαν καὶ τὴν σακχαροπλαστικὴν. Βαρυτιμώτερον αἰθέριον ἔλαιον λαμβάνεται δι' ἀποστάξεως ἐκ τῶν ἀνθῶν τῆς Π. (γαλλ. neroli de portugal, ἀξίας 200 φρ. κατὰ χιλιόγρμ.). Ἄλλα καὶ τρίτον ἔλαιον παρέχει ἡ Π., τοῦτο δὲ διὰ τῆς ἀποστάξεως τῶν τρυφερῶν βλαστῶν καὶ φύλλων τῆς (γαλλ. petit grain du portugal, ἀξίας 35 φρ. κατὰ χιλιόγρμ.). Ἐκ τῶν πολλῶν διαφορῶν τοῦ εἶδους τούτου αἱ ἀξιολογώτεραι εἶνε αἱ ἑξῆς :

1) Πορτογαλλία ἢ κοινὴ (Citrus Aurantium vulgaris, γαλλ. Oranger franc, ἰταλ. Arancio silvatico ἢ Arancio di spina). Ἡ πρότυπος διαφορὰ τοῦ εἶδους δένδρον ἀκανθοφόρον, πολλαπλ. καὶ διὰ σπορᾶς. Ὁ καρπὸς τοῦ ἔχει χρῶμα πορτογαλλινόν ἀνοικτὸν καὶ εἶνε μέτριος τὸ μέγεθος, σφαιρικός, μᾶλλον λείος καὶ ὀλίγον πεπιεσμένος εἰς τὴν κορυφὴν ἐφ' ἧς συνήθως διακρίνεται μικρὰ οὐλή, ἧτις εἶνε τὸ σημεῖον ἀπὸ τοῦ ὅποιου ἀπεσπάσθη ὁ στῦλος. Ὁ φλοιὸς τοῦ εἶνε λεπτός καὶ ἀποσπᾶται δυσκόλως τῆς πολυχύμου, πορτογαλλίνου καὶ γλυκείας σαρκός. Ἡ διαφορὰ αὕτη ἀπαντᾷ καλλιεργουμένη πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὁ δὲ καρπὸς τῆς δὲν ἀντέχει εἰς πολὺήμερον ταξίδευσιν. Παραλλαγή τῆς διαφορᾶς ταύτης εἶνε ἡ Κρητικὴ, ἢ ἐνίοτε φερομένη ὡς ἰδία διαφορὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα Πορτογαλλεῖα ἢ σινικὴ (C. Aurantium Sinensis).

2) Πορτογαλλία ἢ ἀείγλυκος (C. Aurantium dulcissimum ἢ C. Aur. praecox, ἰταλ. Arancio sempredolce ἢ Ar. vainiglia). Αὕτη εἶνε ἡ πρωῖκαρπότερα διαφορὰ· νόθον προκύψαν ἐκ τυχαίας διασταυρώσεως τῆς Π. μετ' ἄλλου Ἐ. Ὁ καρπὸς τῆς εἶνε μετριῶς μεγέθους καὶ λείος, ἔχει δὲ φλοιὸν συνήθως λεπτόν, χρώματος ἀνοικτοῦ πορτογαλλίνου, δυσκόλως δὲ ἀποσπώμενον τῆς σαρκός, ἧτις εἶνε πολὺχυμος, γλυκεῖα, πλὴν ἄνοστος, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ὀξίνου γεύσεως καὶ ὅταν ἔτι ὁ καρπὸς ἦνε εἰσέτι ἄωρος, διὸ καὶ ἡ ὀνομασία τῆς διαφορᾶς ἀείγλυκος (κν. σεμπρεντόλτος). Ἡ διαφορὰ αὕτη ἀπαντᾷ καλλιεργουμένη σποραδικῶς πολλαχοῦ. Ὑπάρχει παραλλαγή φέρουσα καρπὸν μεγαλύτερον, ἐρυθρόσαρκον, ὀλιγόσπερμον καὶ σπανιώτερον ἄσπερμον. Ταύτην οἱ Ῥίσιος καὶ Πουκτὸς ἀναφέρουσιν ὡς ἰδίαν διαφορὰν ὑπὸ τὸ ὄνομα ἄσπερμος (C. Aur. aspernum), ὅπερ ἀρμόζει μᾶλλον εἰς τὴν ἐπομένην ἧτις εἶνε σταθερῶς ἄσπερμος.

3) Πορτογαλλία ἢ ἄσπερμος ἢ ὀμφάλιος (C. Aurantium aspernum). Διαφορὰ πολύκαρπος καὶ σταθερῶς ἄσπερμος· φέρει τοὺς καρποὺς κατὰ δέσμας ἐκ 10—15. Πορτογαλλία πρωῖμως ὀριμάζοντα, μεγάλα, σφαιρικά, λεπτόφλοια, μᾶλλον λεία, πολύχυμα δὲ, ἀρωματικώτατα καὶ ἀντέχοντα εἰς πολὺήμερον ταξίδευσιν. Φέρουσι κατακορύφως μικρὰν οὐλήν ἐν εἴδει ὀμφαλοῦ (ἔθεν καὶ τὸ ὄνομα ὀμφάλιος) ἐγκλείουσαν σφαιροειδῆ ἀπόφυσιν, χαρακτηριστικὸν κοινὸν καὶ εἰς καρποὺς ἄλλων Π. Τὸ δ. τοῦτο εὑρέθη ἐν Βραζιλίᾳ (εἰς τὸ διαμέρισμα τῆς Bahia), ὅθεν τῷ 1869 μετηνέχθη εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας. Ἐκτοτε ἡ καλλιέργεια αὐτοῦ διεδόθη καὶ ἔλαβε μεγάλας διαστάσεις ἰδίως ἀνά τὴν Καλιφορνίαν, ἐνθα σήμερον διακρίνουσι καὶ τινὰς παραλλαγὰς. Εἶνε δὲ ἤδη γνωστὸν πανταχοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα ὀμφάλιος τῆς Οὐασιγκτῶνος Πορτογαλλεῖα (Washington Navel-Orange-tree).

Ἀπό τινων ἐτῶν ἡ διαφορὰ αὕτη εἰσῆχθη καὶ πολλαπλασιάζεται: καὶ εἰς τὴν Αὐστραλίαν, τὴν νοτ. Ἀφρικὴν, τὴν Ἀλγερίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν, θεωρεῖται: δὲ πανταχοῦ ὁ καρπὸς αὐτῆς ὡς τὸ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἄριστον πορτογαλλίον.

4) Πορτογαλλία ἢ μελίτα (C. Aurantium Melitense ἢ C. Aur. sanguineum γαλλ. Orange de Portugal, ἀγγλ. Blood Orange-tree, ἰταλ. Sanguigno), ἡ καὶ αἰμοσταγῆς ἢ αἱματόσαρκος ἢ κοκκινόκαρπος: ἐνίοτε ὀνομαζομένη, κν. δὲ μᾶλλον γνωστὴ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα Σαγκουίνο. Περιεγράφη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Φερράρη· ὁ καρπὸς τῆς εἶνε μετρίου μεγέθους καὶ σφαιρικός· ἐξωτερικῶς ἔχει χρῶμα πορτογαλλίνον μᾶλλον βαθύ καὶ συνήθως φέρει κατὰ τόπους ἀκανονίστους καὶ μᾶλλον ἢ ἥττον μεγάλας κηλίδας βαθυτέρου πορτογαλλίνου χρώματος ἢ καὶ αἱματόχρους. Ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶνε πολύχυμος καὶ εὐχυμος, συνήθιστα δὲ κατὰ τόπους καὶ σπανιώτερον ἐξ ὀλοκλήρου αἱματόχρους, ὅθεν προσέκυψε καὶ τὸ ἕτερον τῶν ὀνομάτων τῆς διαφορᾶς αἰμοσταγῆς ἢ αἱματόσαρκος. Ἀπαντᾷ καλλιεργουμένη ἐκτενωῶς μὲν ἐν Μελίτῃ καὶ Πορτογαλίᾳ, σποραδικῶς δὲ πολλαχοῦ.

5) Πορτογαλλία ἢ μορτόνιος (C. Aurantium Mortonii, ἀγγλ. Morton citronage¹⁾). Νόθον παραχθέν πρό τινων ἐτῶν εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας διὰ τεχνητῆς διασταυρώσεως τῆς Πορτογαλλίας (τῆς ἀσπέρμου διαφορᾶς) μετὰ τῆς ῥαχίδου Αἰγλῆς (β.λ.). Δένδρον μετρίου μεγέθους φέρον φύλλα σύνθετα ἐκ τριῶν φυλλαρίων. Ὁ καρπὸς του, μεγέθους συνήθους πορτογαλλίου, εἶνε σφαιρικός, ἐλαφρῶς αὐλακωτός, λεῖος, ἀσπερμος. Τὸ χρῶμά του εἶνε ἀνοιχτὸν πορτογαλλίνον κλίνον πρὸς τὸ κίτρινον, ἡ δὲ σὰρξ αὐτοῦ πολύχυμος, εὐγευστος καὶ γλυκεῖα μετὰ ἐλαφρᾶς καὶ οὐχὶ δυσαρέστου ὀξυπικρου γεύσεως. Τὸ δένδρον τοῦτο ἔχει τὸ μέγα πλεονέκτημα ὅτι ἀντέχει εἰς ψῦχος καὶ μέχρι 15 βαθμῶν ὑπὸ τὸ μηδὲν καὶ ἐπομένως ὅτι δύναται νὰ καλλιεργηθῇ ἐν ὑπαίθρῳ καὶ εἰς χώρας πολὺ ψυχροτέρας τῆς ζώνης εἰς ἣν εὐδοκίμοισι τὰ ἄλλα Ἐ.

6) Πορτογαλλία ἢ προμήκης (C. Aurantium oblogum). Αὕτη συνήθως φέρει ἀνθή κατὰ δέσμας, καρπὸν δὲ μεγάλον, ὡσεὶδῆ ἢ προμήκη, μᾶλλον λεῖον, ἀμείνων δὲ εἰς ἀμφοτέρους τοὺς πόλους. Ὁ φλοιὸς του εἶνε μᾶλλον παχύς καὶ ἀποσπάται εὐχερῶς τῆς σαρκός. Ἐνίοτε ἀπαντῶσι καρποὶ ἀσπερμοὶ ἢ φέροντες ὀλίγα καὶ ἀνέμοια τὸ μέγεθος σπέρματα ἐξ ὧν τινὰ ἀτροφικά. Παραλλαγή τῆς διαφορᾶς ταύτης δέον νὰ θεωρηθῇ ἡ ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν γνωστὴ Πορτογαλλία τῆς Ἰόπκης (τῆς Ἰάφφας, ἀγγλ. Jaffa Orange-tree), ἣτις εἰς θερμότερας τῆς ἡμετέρας χώρας καὶ εἰς γόνιμον καὶ ἀφθόνως ἀρδευόμενον ἔδαφος φέρει καρποὺς ἐκτάκτως μεγάλους. Ἐν Κύπρῳ ἀπαντῶσιν ἐνίοτε τοιοῦτοι καρποὶ διαμέτρου 11×15 ἑ. μ. Ἡ παραλλαγή αὕτη εἶνε λίαν εὐαίσθητος εἰς τὸ ψῦχος. Ἐνίοτε

(¹) Citronage ὀνομάζουσιν οἱ Ἀμερικανοὶ πάντα τὰ νόθα τοῦ γένους τῶν Κιτρίων, κατ' ἐξοχὴν δὲ τὸ περὶ οὗ ἐνταῦθα πρόκειται.

Ἐν τῷ δένδρῳ Ατλαντικῶν γεινῶν Ἰανφῶς -
 Λια ἑσωτέρῃ τοῦ δένδρου.

ἡ σὰρξ τῆς κορυφῆς τῶν συλλεγομένων μετὰ τὸν Ἰανουάριον καρπῶν τῆς, τῆ ἐπιδράσει τοῦ φύλλου, λαμβάνει σύστασιν πιτυράδη καὶ εἶνε σχεδὸν ἄχρμος.

7) Πορτογαλλία ἢ δαίτιος (C. Aurantium Oitaiense). Τῆς διαφορᾶς ταύτης τὰ ἄνθη ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ τῆς Λεμονέας. Εἶνε δ. δ. ἔξωθεν ὑποπόρφυρα. Οἱ ἰνόμοιοι τὸ μέγεθος καρποὶ τῆς εἶνε σφαιρικοὶ, καταλήγουσι δὲ εἰς μαστὸν καὶ ἔγρουσι φλοιὸν μὲν λεπτὸν καὶ πλήρη βαθυτάτων ἀδένων ἐγκλειόντων αἰθέριον ἔλαιον δριμύ καὶ καυστικόν, σὰρκα δὲ ὀλιγόχρμος, γέυσεως γλυκοπορτογαλλίου (βλ. σελ. 356). Τὸ δένδρον τοῦτο εἶνε νόθον προκύψαν ἐκ τυχαίας διασταυρώσεως τῆς Πορτογαλλέας μετὰ ἐτέρου Ἐ.

8) Πορτογαλλία ἢ τῆς Νικαίας (C. Aurantium Nicaense). Αὕτη εἶνε ἐκ τῶν ἀρίστων διαφορῶν (ἂν οὐχὶ ἡ ἀρίστη) τῆς Μεσογείου. Καλλιεργεῖται ἐκτενῶς εἰς τὴν μεσημβρ. Γαλλίαν καὶ φέρει καρπὸν μεγάλον, σφαιρικόν. Ὁ φλοιὸς τοῦ εἶνε παχὺς καὶ ἐξωτερικῶς ὀλίγον ἀνώμαλος, ἀποσπᾶται δὲ εὐχερῶς τῆς σαρκός, ἧτις εἶνε πολύχρμος, εὐγευστος καὶ ἀρωματικῆ.

9) Πορτογαλλία ἢ τῆς Σπάρτης (C. Aurantium Graecum). Διαφορὰ ὁρισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ὁραφιδίου. Φέρει καρπὸν μεγάλον, συνήθως σφαιρικόν, σπανιότερον πεπιεσμένον εἰς ἀμφοτέρους τοὺς πόλους. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὑπάρχει μικρὰ οὐλὴ ἐν εἴδει ὀμφαλοῦ φρασσαμένη δι' ἀποφύσεως σφαιροειδοῦς. Ὁ φλοιὸς τοῦ εἶνε παχὺς καὶ ἀποσπᾶται εὐχερῶς τῆς σαρκός, ἧτις εἶνε πολύχρμος καὶ γλυκεῖα. Ἡ διαφορὰ αὕτη καλλιεργεῖται ἰδίως παρὰ τὴν Σπάρτην, ἀπαντᾷ δὲ καὶ ἐν Χίῳ ἔνθα ὀνομάζεται Τουμπανός. Ἀπὸ τίνος χρόνου εἰσήχθη καὶ εἰς τὴν Κρήτην.

10) Κίτριον τὸ περγάμιον ἢ ἡ Περγαμινέα (C. Bergamia). Τὸ εἶδος τοῦτο φαίνεται ὅτι εἶνε νόθον προκύψαν ἐκ τυχαίας διασταυρώσεως τῆς Λεμονέας μετὰ τῆς Νεραντζέας. Οὐδεμίαν ἀσφαλῆς πληροφορία ὑπάρχει ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς πρώτης ἐμφανίσεως αὐτοῦ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ὡς πρὸς τὸν τόπον τῆς προελεύσεώς του. Ὁ Φερράρης δὲν τὸ ἀναφέρει εἰς τὸ περὶ Ἐ. σύγγραμμά του, ὅπερ ἐδημοσιεύθη τῷ 1646 (1). Ὁ πρῶτος ὅστις τὸ περιέγραψεν εἶνε ὁ Vollkammer, τῷ 1713 (2), ὅτε, ὡς καὶ ἐξ ἄλλων δεδομένων ἐξάγεται, ἐκαλλιεργεῖτο ἤδη σποραδικῶς ἐν Ἰταλίᾳ, ἔνθα λέγεται ὅτι εἰσήχθη περὶ τὸ τέλος τοῦ 17ου αἰῶνος ἐκ τῆς νήσου Βαρβίδου, ὅπερ ὅμως ἀπίθανον. Βέβαιον μόνον εἶνε ὅτι ἡ ἐκτενὴς καλλιέργεια τῆς Περγαμινέας εἰς τὴν νότ. Ἰταλίαν χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 18ου αἰῶνος. Σήμερον τὸ εἶδος τοῦτο καλλιεργεῖται ἐκτενῶς εἰς τὴν Σικελίαν καὶ παρὰ τὸ Ῥήγιον τῆς Καλαβρίας. Εἶνε δὲ τὸ Περγάμιον δένδρον μετρίου μεγέθους· φέρει ἄνθη μὲν μικρὰ, λευκὰ καὶ εὐωδέστατα, καρπὸν δὲ μᾶλλον μικρόν, ὠχρόν, λεῖον, ἀύλαχτόν. ἀπαιθετὴ ἢ σφαιρικόν καὶ πεπιεσμένον εἰς τὴν

(1) J. B. Ferrarius—«Hesperides, sive de malorum aureorum cultura et usu»; Romae, 1646.

(2) Vollkammerius—«Hesperidum Norimbergensium»; Norimbergae, 1713.

κορυφήν ἐφ' ἧς διατηρεῖται μέχρι τοῦ πέρατος τῆς ὀριμάνσεως ὁ στῦλος. Ὁ φλοιὸς τοῦ καρποῦ τούτου εἶνε συνήθως λεπτός καὶ ἔχει ἐλαιοφόρους ἀδένας κοίλους ἐγκλείοντας εὐοσμύατον αιθέριον ἔλαιον, τὸ **περγαμινέλαιον** (ἄξιας 25 ὡς ἔγγιστα φρ. κατὰ χιλιογράμμον) λαμβάνεται δὲ τοῦτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δι' ἐκθλίψεως καὶ χρησιμοποιοῖται εἰς τὴν μυρεψίαν, τὴν σακχαροπλαστικὴν καὶ τὴν φαρμακοποιίαν. Τὸ ἄριστον περγαμινέλαιον παράγει ἡ Καλαβρία⁽¹⁾, εἶνε δὲ τοῦτο τὸ κύριον προῖον τῆς Περγαμίνεας, ἐκ τῆς πολυχύμου σαρκὸς τοῦ καρποῦ τῆς ὀποιᾶς λαμβάνεται δι' ἐκθλίψεως καὶ ὁ ὑπόζινος ἢ πικρόζινος ὀπὸς ἐξ' οὗ παρασκευάζεται ἀκατέργαστον κιτρικὸν ὄξύ. Ἐκαστον δένδρον φέρει κατὰ μέσον ὄρον περὶ τοὺς 500 καρπούς· 1300 δὲ καρποὶ ζυγίζουσι περὶ τὰς 100 ὀκ. καὶ ἀποδίδουσιν 150—200 δράμια αιθερίου ἐλαίου, 45 ὡς ἔγγιστα ὀκ. ὀπὸς καὶ 55 ὀκ. ὑπολειμμάτων (βλ. σελ. 337). Αἱ κυριώτεραι διαφοραὶ τοῦ εἶδους τούτου εἶνε αἱ ἐξῆς δύο:

1) **Περγάμιον τὸ κοινὸν** (C. Bergamia vulgaris, γαλλ. Bergamotier, ἰταλ. Bergamotto, ἀγγλ. Bergamot-tree). Ἡ πρότυπος διαφορὰ δένδρον μετρίου μεγέθους, οὐδέποτε ὑψούμενον πλέον τῶν 3 μ. Τὰ ἄνθη του λευκά, μικρά, εὐωδέστατα· ὁ καρπὸς του λεῖος, ἀπιόμορφος ἢ σφαιρικός, πλέον ἢ ἔλαττον πεπιεσμένος κατακορύφως καὶ διατηρῶν τὸν στῦλον μέχρι τῆς πλήρους ὀριμάνσεως. Ὁ φλοιὸς τοῦ καρποῦ λεπτός, εὐωδέστατος, περιβάλλει σάρκα πολύχυμον, ὑπόζινον καὶ ἀρωματικωκάτην. Αὕτη εἶνε ἡ συνηθέστερον καλλιέργουμένη διαφορὰ, διότι καὶ πλειότερους καρπούς φέρει καὶ πλειότερον αιθέριον ἔλαιον ἀποδίδουσιν οὗτοι. Ἄπαντὰ παραλλαγὴ φέρουσα καρπούς αὐλακωτούς.

2) **Περγάμιον τὸ Ῥοδόμηλον** (C. Bergamia Mellarosa, γαλλ. Bergamotier Mellarose, ἰταλ. Bergamotto Mellarosa). Οἱ καρποὶ τῆς διαφορᾶς ταύτης εἶνε σφαιρικοί, πεπιεσμένοι κατακορύφως καὶ αὐλακωτοί. Ἡ κορυφή των στεφανοῦται ὑπὸ κύκλου εἰς τὸ κέτρον τοῦ ὀποίου διακρίνεται οὐλὴ ἧτις εἶνε τὸ σημεῖον ἀπὸ τοῦ ὀποίου ἀπεσπάσθη ὁ στῦλος. Ὁ φλοιὸς τοῦ καρποῦ τῆς διαφορᾶς ταύτης ἀποσπᾶται δυσκόλως, εἶνε δὲ λεπτός, λίαν εὐσμος καὶ περιβάλλει σάρκα ὀξινόπικρον καὶ ἀρωματικωτάτην. Ἄν καὶ τὸ αιθέριον ἔλαιον τοῦ καρποῦ τούτου εἶνε ἀνωτέρας ποιότητος οὐχ ἧττον προτιμᾶται ἢ καλλιέργεια τῆς προηγουμένης διαφορᾶς, ἧς οἱ καρποὶ ἀποδίδουσι μεγαλητέραν ποσότητα ἐλαίου. Ἄπαντὰ παραλλαγὴ πληρανθῆς, ἧς οἱ καρποὶ φέρουσι κατακορύφως ἀποφύσεις.

3) **Κίτριον ἢ Μανδαρινέα** (C. deliciosa ἢ C. nobilis). Εἶδος καταγόμενον ἐκ τῆς Σινικῆς ὅθεν εἰσήχθη ἀρχικῶς εἰς τὴν Ἀγγλίαν τῷ 1805. Ἐκ τῆς Ἀγγλίας μετηνήχθη εἰς τὴν Μελίτην, ἐκ τῆς νήσου δὲ ταύτης ταχέως διεδόθη εἰς τὰς ἄλλας παραμ. γῶρας. Ὁ κ. I. N. E. Τομπάζης, ἐν τῇ περὶ Ἑσπεριδο-

(1) Οἱ πρό τινων ἐτῶν συμβάντες καταστρεπτικοὶ σεισμοὶ ἐν Ῥηγίῳ, Μεσσηνίῳ καὶ τοῖς περίξ μόνον προσωρινῶς ἀνέστειλαν τὴν εἰς τὰ μέρη ταῦτα ἀνοῦσαν βιομηχανίαν τῶν αιθερίων ἐλαίων τῶν Ἑ. καὶ τοῦ κιτρικοῦ ὀξέος.

ειδῶν ἀξιολόγω πραγματεῖα του ἀναφέρει ὅτι αἱ πρῶται εἰσαχθεῖσαι εἰς τὴν Ἑλλάδα Μανδαρινεαὶ εἶνε αἱ κατὰ τὸ 1829 κομισθεῖσαι: «εἰς Πόρον ἐκ Μελίτης ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Ῥώσου ναυάρχου Χείδεν, ὅστις τὰς ἐδώρησε τῷ Μανουὴλ Τομπάζη, εἰς οὗ τὸν κήπον σώζονται. (1877) αἱ μητέρες αὐται, οὕτως εἰπεῖν, τῶν τῆς Ἑλλάδος Μανδαρινεῶν» (1). Ἐντούτοις φαίνεται ὅτι ἡ ἀνά τὴν Ἑλλάδα διάδοσις τῆς καλλιέργειας τοῦ δένδρου τούτου δὲν ἦτο ταχέια, διότι τῷ μὲν 1835 ὁ Παλαιολόγος ἔγραφε: «μᾶς λείπουν ὅμως διόλου τὰ μανδαρινία τῆς Μάλτας» (2). τῷ δὲ 1848 ὁ Χωματιανός, ὁμιλῶν «περὶ περιέργων τινῶν εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν Πορτοκαλλεῶν . . . τὰ ὅποια διὰ τὰς πολλαπλασιασθῶσιν εἰς τὸν τόπον πρέπει πρῶτον νὰ οἰκειωθῶσι μὲ τὸ κλίμα μας», ἀναφέρει πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ «τὸ μανδαρινιον τῆς Μάλτας» (3). Τῷ 1860 ὡς καλλιεργουμένη ἐν Κερκύρα ἀναφέρει τὴν Μανδαρινεάν ὁ Γενατάς (4): ἀλλὰ πολὺ πρὸ τοῦ 1860 τὸ δένδρον τοῦτο ἐκαλλιεργεῖτο ἤδη εἰς πολλοὺς κήπους τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἰδίως εἰς τὸν ἀνακτορικὸν κήπον, ὅστις, χάρις εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς δεινροκομίας καὶ τῆς κηπουρικῆς ἐν γένει ζῆλον τῆς ἀγαπησάσης τὸν τόπον ἀειμνήστου Βασιλίσσης Ἀμαλίας, ἦτο κέντρον ἐξ οὗ πλείστα τῶν ἤδη καλλιεργουμένων ἐν Ἑλλάδι ἐξωτικῶν φυτῶν διεδόθησαν. Ὁ πρῶτος εἰσαγωγὸν τὴν Μανδαρινεάν εἰς τὴν Κύπρον ὠνομάζετο Γιουσοῦφ-ἐφέντης, διὸ μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶνε αὐτόθι γνωστὸν τοῖς πολλοῖς τὸ δένδρον. Εἶνε δὲ ἡ Μανδαρινεά δ. μᾶλλον μικρόν, σπανίως ὑψούμενον πλεόν τῶν 4 μ., πλὴν πολύκαρπον (ἀπαντῶσι Μ. φέρουσαι καὶ 2000 καρπούς ἐτησίως). Ἀντέχει εἰς τὸ ψῦχος καὶ τὰς νόσους σχεδὸν ὅσον καὶ ἡ Νεραντζέα, εἰς τὴν προσβολὴν μάλιστα τῆς ψωριάσεως εἶνε καὶ ταύτης πολὺ ὀλιγώτερον ἐπιρρεπής. Φέρει φύλλα μικρά, μήκους διπλασίου σχεδὸν τοῦ πλάτους των, καὶ ἄνθη πολλά, μικρά, εὖσσημα καὶ κατάλευκα. Ὁ καρπὸς του ἔχει χρῶμα πορτογαλλινόν καὶ εἶνε μικρότερος μικροῦ πορτογαλλίου, σφαιρικὸς δέ, πεπιεσμένος εἰς τοὺς πόλους ἢ κατὰ τι κοῖλος εἰς τὴν κορυφὴν καὶ κοινικὸς εἰς τὴν βᾶσιν. Ὁ φλοιὸς τοῦ μανδαρινίου εἶνε λεπτὸς, τρυφερὸς καὶ εὐθραυστος, ἀποσπᾶται δὲ εὐχέρεστατα τῆς γλυκείας, εὐώδους καὶ πολυχύμου, ἀλλὰ καὶ πολυσπέρμου σαρκός. Ὁ φλοιὸς αὗτος καὶ τὰ φύλλα τοῦ δένδρου ἔχουσιν ἰδιάζοντα αιθέρια ἔλαια λαμβανόμενα ἐνίοτε (ἐκ τοῦ φλοιοῦ δι' ἐκθλίψεως) καὶ χρησιμοποιούμενα εἰς τὴν μυρεψίαν, τὴν σαχχαροπλαστικὴν καὶ τὴν ποτοποιίαν. Ὁ φλοιὸς τοῦ μανδαρινίου χρησιμοποιεῖται πρῶτον εἰς τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν, τὴν σαχχαροπλαστικὴν καὶ τὴν κατασκευὴν τοῦ κυρασσοῦ καὶ ἄλλων ἡδυπύτων καὶ πικρῶν. Ἡ Μ. ἡ φέρουσα καρπούς ὧν ἡ βᾶ-

(1) «Καλλιέργεια καὶ ἀσθένεια τῶν Ἐσπεριδοειδῶν», σελ. 78.

(2) «Γεωργικὴ καὶ οἰκιακὴ οἰκονομία», Β' σελ. 219.

(3) «Γεωπονικά» Χωματιανοῦ, σελ. 173.

(4) «Ἐγγειρίδιον πρακτικῆς γεωργίας», σελ. 184.

σις εἶνε κωνικὴ θεωρεῖται· ὑπὸ τινῶν ὡς ἀποτελοῦσα ἰδίαν διαφορὰν, ἐντούτοις οὐχὶ σπανίως ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ δένδρου ἀπαντῶσι καρποὶ μετὰ καὶ ἄνευ κωνικῆς βάσεως ἢ συμβαίνει δένδρα τῶν ὑποίων οἱ καρποὶ συνήθως εἶνε πεπισμένοι, εἰς ἀμφοτέρους τοὺς πόλους κατὰ τινα ἔτη νὰ φέρωσι τοιοῦτους μὲ βάσιν κωνικὴν. Εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας, ἔνθα ἡ καλλιέργεια τῆς *M.* εἶνε λίαν διαδεδομένη, διακρίνουσι τέσσαρας διαφορὰς, ἧτοι τὰς *China*, *Tangerine* (*C. nobilis Tangerina*), *King-Siam* καὶ *Satsuma*· διαφέρουσι δὲ αὗται ἀπ' ἀλλήλων ἰδίως ὡς πρὸς τὸ σχῆμα, τὸ χρῶμα καὶ τὴν γεῦσιν τοῦ καρποῦ. Αἱ διαφοραὶ *Tangerine* καὶ *King-Siam* εἶνε νόθα ἐπιτευχθέντα διὰ τεχνικῆς διασταυρώσεως. Ἡδὴ καταβάλλονται αὐτῶν προσπάθειαι πρὸς ἐπιτυχίαν διαφορᾶς ἂν οὐχὶ ἐντελῶς ἀσπέρμου τουλάχιστον ὀλιγοσπερμότερας τῶν νῦν καλλιεργουμένων, διότι τὸ μόνον μειονέκτημα τοῦ μανδαρινίου εἶνε ὁ μέγας ἀριθμὸς καὶ τὸ μέγεθος τῶν σπερμάτων τὰ ὅποια συνήθως τοῦτο φέρει. Παρόμοιαι προσπάθειαι καταβάλλονται καὶ ἐν Ἀλγερίᾳ ὑπὸ τοῦ *Tarbut*, ὅστις ἐπέτυχε τελευταίως διὰ τῆς διασταυρώσεως τῆς *M.* μετὰ τῆς ἰσοφύλλου *Νεραντζέας* νόθον, ὅπερ ὠνόμασε *Κλεμεντίνην* (*Clémentine*) καὶ τὸ ὅποιον φέρει καρπὸν ἔνσπερμον μὲν πλὴν πρωϊμώτερον καὶ ἔχοντα ἰδιάζον ἄρωμα.

Ἡ *M.* καλλιεργεῖται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἔκτενῶς πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ὡς καὶ εἰς αὐτοὺς ἔτι τοὺς περὶ τὰς Ἀθήνας καὶ ἐντὸς τῆς πόλεως ταύτης κήπους. Οὐχὶ ἥττον ἡ ἐγγῶριος παραγωγὴ εἶνε ἀνεπαρκῆς διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου, διὸ ἰκανὴ ποσότης μανδαρινίων εἰσάγεται κατ' ἔτος ἐκ Κρήτης. Μεγάλην ποσότητα μανδαρινίων ἐξάγουσι διὰ τὴν μέσην καὶ τὴν βόρ. Εὐρώπην ἡ Σικελία, ἡ Μελίτη, ἡ Τόνος, ἡ Ἀλγερία καὶ ἡ Ἰσπανία. Τῆς τελευταίας δὲ τὰ μανδαρίνια, λίαν ἐπιμελῶς συνσκευασμένα (ἀνὰ 25 ἐν ἐκάστῳ κιβωτίῳ), διευθύνονται· ἰδίως εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

1) *Κίτριον τὸ ἰαπωνικόν* (*C. japonica*, ἀγγλ. *Cumquat*). Τὸ εἶδος τοῦτο, ἄγνωστον παρ' ἡμῖν, σπάνιον δὲ εἰς τινὰς ἄλλας παραμ. χώρας, εἶνε μικρὸν δένδρον ἢ μᾶλλον θάμνος ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Σινικῆς, εἰς ἃς χώρας ὡς καὶ εἰς τὰς ἄντ. Ἰνδίας καλλιεργεῖται ἔκτενῶς διὰ τὸν καρπὸν του. Ὁ καρπὸς οὐτος, σφαιροειδῆς ἢ προμηκῆς, ἔχει μέγεθος κοινῶς κορομηλοῦ ἢ δαμασκηνοῦ, φλοιὸν παχύν, τρυφερὸν, ἔξωθεν ἀνώμαλον, ἀνοικτῶς πορτογάλλινον καὶ περιβάλλοντα εὐχυμον γλυκίζινον καὶ σχεδὸν ἄσπερμον σάκχ. Τρώγεται δὲ ὡμὸς μετὰ τοῦ ἀρωματικοῦ φλοιοῦ του ἢ χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν γλυκοῦ. Διαφορὰ τοῦ εἶδους τούτου εἶνε τὸ φερόμενον ὡς ἴδιον εἶδος *Κίτριον τὸ σινικόν* (*C. sinensis*) οὗτινος ὁ καρπὸς εἶνε πικρόζινος.

Ταῦτα εἶνε τὰ τῶν Ἑ. εἶδη καὶ αἱ κυριώτεραι διαφοραὶ, παραλλαγαὶ καὶ τὰ νόθα αὐτῶν. Ὡς δὲ ἤδη εἶπομεν τὰ δ. ταῦτα δύνανται νὰ εὐδοκίμησωσιν εἰς τὸ ὑπαιθρον ὡς προσδοφῶρα εἰς ἐκείνους τοὺς τόπους εἰς τοὺς ὁποίους οἱ παγετοὶ εἶνε ἄγνωστοι ἢ σπάνιοι, βραχείας δὲ διαρκείας καὶ οὐχὶ ὀδυμῆς. Εἰς τόπους εἰς τοὺς ὁποίους ψῦχος 4 — 5 βαθμῶν Κελσίου ὑπὸ τὸ μηδὲν εἶνε σύνθετος ἢ ἐν

υπαίθρῳ καλλιέργεια τῶν πλείστων Ἑ. ὡς προσοδοφόρων εἶνε ἰσύμφωρος ἀνευ εἰδικῶν προφυλάξεων, περὶ ὧν ἐγένετο ἤδη λόγος. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἔκθεσις τοῦ πρὸς κατάρτισιν ἐσπεριδιῶνος ἀγροῦ καὶ ἡ ποιότης τοῦ ἐδάφους ἐπιδρωσὶ σπουδαίως ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς καρποφορίας τῶν δένδρων τούτων. Τὰ Ἑ. δέον νὰ φυτεύονται εἰς τόπους εὐήλιους καὶ δυναμένους νὰ ἀρδεύονται. Ἐπιβλαβεῖς εἰς τὴν βλάστησιν καὶ τὴν καρποφορίαν τῶν δένδρων τούτων εἶνε οἱ σφοδροὶ ἄνεμοι, διὰ τοῦτο εἰς οὓς τόπους πνέουσι τοιοῦτοι οἱ κίτρινοκίτρι οὐρανοὶ τὰ δένδρα γαμηλὰ καὶ τὰ προφυλάττουσιν ἀπὸ τοὺς ἀνέμους ἀνεγείροντες ὑψηλὸν τοῖγον ἢ φυτεύοντες στοίχον ὑψικόμων φυτῶν τούλαχιστον εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ κήπου ἀπὸ τῆς ἑποίας οἱ ἄνεμοι οὗτοι συνήθως πνέουσι. Εἶνε δὲ ἡ προφύλαξις αὕτη ἰδιαζόντως ἀναγκαία διὰ τὰ μεγαλόκαρπα Ἑ. οἷα εἶνε αἱ Κιτρέαι. Τοῦτο διδαχθέντες ὑπὸ τῆς πείρας οἱ Νάζιοι καὶ οἱ Καρύστιοι, ἐκείνοι μὲν πολλοὺς κίτρωνας τῶν ἔχουσι διηρημένους κατὰ μικρὰ τεμάχια χωριζόμενα ἀπ' ἀλλήλων διὰ πυκνῶν στοίχων ἐκ Καλάμων, οὗτοι δὲ πολλοὺς κήπους τῶν περιφράσσουσι μὲ Κυπαρίσσους. Ἡ ἐνιαγοῦ ἐπικρατοῦσα συνήθεια τῆς ἀπὸ τῶν ἀνέμων προφυλάξεως τῶν Ἑ. διὰ πυκνοτέρας τοῦ δένοντος φυτεύσεως αὐτῶν εἶνε ἀπορριπτέα δι' οὓς λόγους ἐκθέτομεν κατωτέρω.

Αἱ προσφορύτεραι διὰ τὰ Ἑ. γαῖαι εἶνε αἱ ἰσβεστοαργιλλώδεις, βαθεῖαι καὶ πορώδεις ἄλλα καὶ αἱ ἠφαιστειογενεῖς καὶ αἱ ποταμόγλωστοι καὶ αἱ ἱμυώδεις καὶ αὐταὶ ἔτι αἱ ἀργιλλώδεις γαῖαι εἶνε κατάλληλοι ἐφ' ὅσον εἶνε βαθεῖαι τὸ δὲ ὑπέδαφος αὐτῶν πορώδες καὶ ἐπομένως δὲν συκρατεῖ τὰ ἐκ τῶν ἀρδεύσεων καὶ τῶν βρογῶν πλεονάζοντα ὕδατα, τὰ ὅποια ὅταν λιμνάζωσι πρὸς τὰς ῥίζας προκαλοῦσι τὴν ἀνάπτυξιν τῆς σήψεως τῶν ῥιζῶν καὶ τῆς κοκκινώσεως. Αἱ περιέχουσαι μάλιστα ἄφθονον σίδηρον ἀργιλλώδεις γαῖαι (αἱ κν. κοκκινόγηνες), ἂν καὶ δυσέρχαστοι, διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς Πορτογαλλέας καὶ τῆς Μανδραρινέας εἶνε προτιμότεραι, διότι τὰ δένδρα ταῦτα εἰς τοιαύτας γαῖας παράγουσι καρπὸς πολυγυμότερους καὶ μᾶλλον ἀντέχοντας εἰς πολυήμερον ταξείδουσιν. Αἱ γαῖαι αἱ μειονεκτοῦσαι ὡς πρὸς τὴν γονιμότητα καὶ τὴν νοτίαν διορθοῦνται διὰ τῆς λιπαίνσεως καὶ τῆς ἀρδεύσεως, περὶ ὧν κατωτέρω.

Πάντα τὰ Ἑ. πολλαπλ. διὰ μοσχευμάτων καὶ διὰ καταβολῶν ἄλλ' αἱ μέθοδοι αὐταί, αἱ ὅποια ἐπὶ αἰῶνας ἦσαν αἱ μόναι ἐφαρμοζόμεναι σχεδὸν πανταχοῦ, ἀπὸ πεντηκονταετίας περίπου, δι' οὓς λόγους ἀναφέρομεν κατωτέρω, ἀντικατεστάθησαν πολλαχοῦ διὰ τῆς διὰ σπορᾶς πολλαπλ. τῆς Νεραντζέας, ἐφ' ἧς ἐμβολιάζονται τὰ ἄλλα εἶδη. Ἐντούτοις ἡ διὰ μοσχευμάτων καὶ καταβολῶν πολλαπλ. ἐνιαγοῦ μὲν τῆς Γλυκολεμονέας καὶ τῆς Πομπελμοσίας, πανταχοῦ δὲ σχεδὸν τῆς Κιτρέας, εἶνε εἰσέτι ἐν χρῆσει. Πρὸς κατάρτισιν σπορείου Νεραντζεῶν ἐκλέγεται εὐήλιον τεμάχιον γῆς εἰς μεσημβρινὴν ἄκρην τοῦ κτήματος καὶ κατὰ προτίμησιν παραπλεύρως τοῖχου ἢ φράκτου, ἵνα προφυλάσσονται τὰ ἀναπτυχθησόμενα φυτὰ ἀπὸ τοὺς βορείους ἀνέμους· σκάπτεται δὲ τὸ τεμάχιον τοῦτο καὶ λιπαίνεται ἀπὸ τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου. Ὅταν πλέον ἐκλείψῃ ὁ κίνδυνος ὀψί-

μων παγετών, ἔτσι περὶ τὰ τέλη Μαρτίου ἢ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου, γίνεται ἡ σπορὰ ἀφ' οὗ προηγουμένου σκαφῆ ἐκ νέου καὶ ἀρδευθῆ ὁ προσωρισμένος διὰ σπορεῖον τόπος. Χρησιμοποιοῦνται δὲ πρὸς σπορὰν τὰ σπέρματα ἐκλεκτῶν νεραντζίων προσφάτως ὀρεπομένων ἀπὸ δένδρου ὑγιούς. Οἱ σπόροι διασπείρονται ἀραιῶς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σπορείου ἢ διατίθενται ἐπ' αὐτῆς κατὰ σειράς, μεθ' ὃ καλύπτονται μὲ στρώμα φυτικῆς γῆς πάχους 2—3 ἑ. μ. καὶ ποτίζονται μὲ ποτιστήριον. Τὸ πότισμα τοῦ σπορείου (διὰ ποτιστηρίου πάντοτε) ἐπαναλαμβάνεται δις καὶ τρίς τῆς ἐβδομάδος ἢ καὶ καθ' ἑκάστην (ἀναλόγως τῆς καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαιρας) μέχρις ὅτου βλαστήσωσιν οἱ σπόροι καὶ ἀποκτήσωσι τὰ νεαρὰ φυτὰ 4—6 φύλλα· τότε τὸ σπορεῖον βοτανίζεται καὶ ἐν ἀνάγκῃ ἀραιοῦνται τὰ ἐν αὐτῷ φυτὰ, ἀφαιουμένων τινῶν ἐκ τῶν λίαν πυκνῶς πρὸς ἀλλήλα φυομένων ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης ἢ ἄρδευσις δύναται νὰ γίνῃ διὰ βρόντου ὕδατος. Πολλοὶ ἀφίνουσι τὰ φυτὰ εἰς τὸ σπορεῖον ἐπὶ τριετίαν μεθ' ὃ τὰ μεταφυτεύουσιν ἐπὶ τόπου καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος τὰ ἐμβολιάζουσι· ἐντούτοις εἶνε προτιμότερον ἐν ἡ δύο ἔτη μετὰ τὴν σπορὰν νὰ μεταφέρωνται τὰ φυτὰ εἰς φυτώριον εἰς τὸ ὅποιον νὰ διαμένωσι 2—3 ἔτη καὶ ἀκολούθως νὰ μεταφυτεύωνται ἐπὶ τόπου καὶ νὰ ἐμβολιάζωνται. Γίνεται δὲ ὁ ἐμβολιασμός κατὰ προτίμησιν διὰ τοῦ ἑτοφαλμισμοῦ τὴν ἄνοιξιν ἢ τὸ φθινόπωρον (μὲ κοιμώμενον ὀφθαλμὸν) καὶ εἰς ὕψος ἑνὸς περίπου μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους.

Ἡ ἀπ' ἀλλήλων τηρητέα ἀπόστασις τῶν ἐπὶ τόπου φυτευομένων Ἐ. ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ εἴδους αὐτῶν, τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ κλίματος. Αἱ Πορτογαλλεαί, αἱ Λεμονεαί καὶ τὰ ἄλλα μεγαλόσωμα Ἐ. εἰς ἔδαφος γόνιμον καὶ κλίμα θερμὸν δέον ν' ἀπέχωσιν ἀπ' ἀλλήλων 7—8 μ., ἐνῶ αἱ Μανδρινεαί, αἱ Κιτρεαί, ἡ σινική Νεραντζεα, αἱ Περγαμινεαὶ συνήθως φυτεύονται ἀπέχουσαι ἀπ' ἀλλήλων 2—4 μ. Ἡ πολλαγού συνηθιζομένη πυκνὴ φύτευσις τῶν Ἐ. ἵνα δῆθεν ἀλληλοπροστατεύονται κατὰ τῶν σφοδρῶν ἀνέμων, εἶνε πλημμελέστατη, διότι σχεδὸν πάντοτε γίνεται παραίτιος τῆς ἀναπτύξεως παρασιτικῶν νόσων καὶ ἰδίως τῆς ψωριάσεως καὶ τῆς βαμβακιάσεως, αἱ ὁποῖαι εἰς τὰ πυκνῶς φυόμενα δένδρα δυσχερέστατα καταπολεμοῦνται. Δέον δὲ κατὰ προτίμησιν νὰ φυτεύωνται τὰ Ἐ. ὡς καὶ πάντα τὰ ἄλλα καρποφόρα δένδρα, εἰς εὐθείας σειράς καὶ χιαστί, δ.δ. ἕκαστον δένδρον ἐν τῇ σειρᾷ ν' ἀντικρίζῃ τὸ κέντρον τοῦ μεταξύ δύο δένδρων κενοῦ διαστήματος τῆς παρακειμένης σειράς.

Ὁ πρὸς φύτευσιν ἀγρὸς σχεδὸν πάντοτε περιφράσσεται διὰ ζωσίμου ἢ ἐκ ξηρῶν ἀκανθοφόρων κλάδων φραγμοῦ ἢ περιτοχιζέται καὶ ἀποτελεῖ οὕτω τὸ λεγόμενον περιβόλιον (λεμονοπερίβολον ἢ πορτοκαλλοπερίβολον) ἀνασκάπτεται δὲ βαθέως (50—60 ἑ. μ.) καὶ ἑμαλίζεται ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου, ὅτε εἶνε προτιμότερον ν' ἀνορύσσωνται καὶ οἱ μέλλοντες νὰ δεγθῶσι τὰ φυτὰ λάχκοι (60×90 ἑ. μ.). Εἰς τόπους εἰς τοὺς ὁποίους οἱ παγετοὶ εἶνε σπάνιοι τὰ Ἐ. φυτεύονται κατὰ Ἰανουάριον ἢ Φεβρουάριον. Ἐὰν τὸ ὑπέδαφος δὲν ᾖνε ἐπαρκῶς πορῶδες εἰς τὸν πιθμῆνα τοῦ λάχκου τίθεται στρώμα (πάχους 20 ὡς ἔγγιστα ἑ.μ.) γαλιχίων

ἢ θραυσμάτων κεράμων, ἀκολούθως δὲ φυτεύεται: τὸ δένδρον ἀφ' οὗ προηγουμένως τεθῆ εἰς τὸν λάκκον τόσον χῶμα, ὥστε ὁ λαιμὸς (1) αὐτοῦ νὰ εὑρίσκειται οὐχὶ βαθύτερον τῶν 20 ἐ. μ. κάτω τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Τὸ κάτωθεν καὶ πέριξ τῶν ριζῶν τοποθετούμενον πρὸς πλήρωσιν τοῦ λάκκου χῶμα λαμβάνεται ἐκ τοῦ τῆς παρακειμένης ἐπιφανείας ἐὰν ἦνε ἐκλεκτῆς ποιότητος ἢ ἐκ κομιζομένου ἄλλοθεν (προτιμητέον εἶνε τὸ κοκκινόχωμα)· χρησιμοποιεῖται: δὲ τὸ χῶμα τοῦτο ἀφ' οὗ προηγουμένως ἀναμιχθῆ καλῶς μετὰ 30—40 % τελείως χωνευμένης κόπρου (κατὰ προτίμησιν αἰγοπροβάτων). Κατὰ τὴν φύτευσιν τίθεται παρὰ τὸ δένδρον στῦλος, ἐφ' οὗ τοῦτο προσδένεται. Πέριξ ἐκάστου τῶν οὕτω φυτευομένων δένδρων ἀνοίγεται λεκάνη (κν. καΐλος ἢ γάρδος) διαμέτρου ἐνὸς περίπου μ. καὶ βάθους 10 ὡς ἔγγιστα ἐ. μ., ἣτις θὰ δέχεται: τὸ πρὸς ἄρδουσιν ὕδωρ, ἄρδύονται δὲ τὰ δένδρα εὐθὺς μετὰ τὴν φύτευσιν. Τὰ 'Ε., ὅπως καὶ τὰ ἄλλα ἀειθαλῆ δένδρα, συνήθως μεταφυτεύονται φέροντα περὶ τὰς ρίζας τῶν μαζῶν χρώματος (μεμπάλλαν)· ἐντούτοις εἰς τόπους ἐξόχως εὐνοϊκοὺς διὰ τὴν καλλιέργειάν των ταῦτα ἐφ' ὅσον ἔτι εἶνε νεαρά ἐπιτυγχάνουσι μεταφυτεύμενα καὶ μετὰ γυμνάς ρίζας. Κατ' ἀμφοτέρους τοὺς τρόπους τούτους τῆς μεταφυτεύσεως δέον ν' ἀποκόπτονται (νὰ γλυκαίνωνται) διὰ κηπουρικῆς ψαλίδος τὰ ἄκρα τῶν ριζῶν.

Δύο ἢ τρία μετὰ τὴν φύτευσιν καὶ τὸν ἐμβολιασμὸν ἔτη ἄρχεται ἡ καρποφορία, μέχρις οὗτο δὲ τὰ δένδρα ἀναπτυχθῶσι τόσον ὥστε νὰ σκιάζῃται: τὸ πλεῖστον τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀγροῦ, τὸ ὑπὸ ταῦτα ἔδαφος χρησιμοποιεῖται πρὸς καλλιέργειαν καὶ ἄλλων φυτῶν, ἰδίως ἐτησίων καὶ κατὰ προτίμησιν ἐκ τῶν μὴ ἐχόντων ἀνάγκην συχνῶν ἄρδύσεων· γίνεται δὲ ἡ καλλιέργεια τῶν φυτῶν τούτων εἰς ἀπόστασιν 40—50 ἐ. μ. ἀπὸ τῶν κορμῶν τῶν 'Ε. Ἄλλ' ἀφ' ἧς ἐποχῆς ταῦτα ἀρχίζουσι νὰ σκιάζωσι τὸ πλεῖστον τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀγροῦ ἀφ' ἐνὸς μὲν δέον νὰ παύῃ ἢ ὑπ' αὐτὰ καλλιέργεια οἰουδήποτε ἄλλου φυτοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἄρδουσις πρέπει νὰ γίνεται οὐχὶ πλέον εἰς τὰς περὶ τοὺς κορμούς τῶν ἀνοιχθείσας λεκάνας, ἀλλὰ δι' εὐρειῶν αὐλάκων ἀνορυσσομένων εἰς τὸ μέσον τῶν μεταξὺ τῶν σειρῶν κενῶν, εἰς ὃ σημεῖον περίπου θὰ γίνεται εἰς τὸ μέλλον καὶ ἡ λίπανσις, διότι ἀπεδείχθη ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τῆς σήψεως τῶν ριζῶν καὶ τῆς κομιμώσεως ὑποβοηθεῖται μεγάλως ὑπὸ τῆς ἀνεκαθεν ἐπικρατησάσης συνηθείας νὰ παρέχεται τὸ λίπασμα καὶ νὰ γίνεται ἡ ἄρδουσις πλησίον τῶν κορμῶν τῶν δένδρων. Εἶνε ἄλλως ἢ συνήθεια αὕτη ἐντελῶς ἀδικαιολόγητος προκειμένου περὶ μεγάλων δένδρων, διότι αἱ πλεῖστοι τῶν λεπτοτέρων ριζῶν των, αἱ ὁποῖαι εἶνε αἱ συλλέγουσαι τὴν τροφήν, ἀπέχουσι τοῦ κορμοῦ ὅσον περίπου ἀπέχει ἀπὸ τούτου ἡ περιφέρεια τῆς κόμης τοῦ δένδρου, ἐνίοτε μάλιστα αἱ λεπταὶ ρίζαι ἐκτείνονται καὶ πέραν τοῦ σημείου τούτου. Τὸ σύστημα τῆς ἄρδύσεως καὶ τῆς λιπάνσεως τῶν 'Ε. οὐχὶ παρὰ τὴν βᾶσιν τοῦ κορμοῦ των, ἀλλὰ μεταξὺ τῶν σειρῶν ἐφαρμόζεται ἀπὸ τινῶν ἐτῶν ἤδη ἐν Καλιφορνίᾳ μετὰ πλήρους ἐπιτυχίας.

(1) Τὸ σημεῖον τοῦ κορμοῦ ἀφ' οὗ ἄρχεται ἡ διασταύρωσις τῶν ριζῶν.

Ἡ ἐποχή καθ' ἣν δέον ν' ἄρδευονται τὰ Ἐ., ὁ ἀριθμὸς τῶν κατ' ἔτος ἀναγκαιῶν ἄρδευσεων καὶ τὸ ποσὸν τοῦ ὕδατος ὅπερ ἀπαιτεῖται δι' ἐκάστην αὐτῶν ποικίλλουσιν ἀναλόγως τοῦ κλίματος, τῆς καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαιρας, τῆς ἡλικίας τοῦ δένδρου καὶ τῆς φύσεως τοῦ εἰσδάφους. Οἱ συνήθως ἀναφερόμενοι ἀριθμοί, οἱ τίσον διάφοροι κατὰ τοὺς διαφόρους συγγραφεῖς, ἀφορῶσι διαφόρους περιφερείας ἢ καὶ διάφορα τμήματα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς περιφερείας, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἕνεκα λόγων τοπικῶν ἔχει συνήθως ἰδίως ὅλως ἀνάγκας. Ὑπάρχουσι τόποι εἰς τοὺς ὁποίους ἕνεκα τῆς δροσερότητος τοῦ κλίματος καὶ τῆς φυσικῆς νοτίως τοῦ εἰσδάφους ἢ ἄνευ ἄρδευσεων ἰκανοποιητικὴ καλλιέργεια τῶν Ἐ. εἶνε δυνατὴ. Παρ' ἡμῖν ὅμως σχεδὸν πανταχοῦ αἱ θεριναὶ τοῦλάχιστον ἄρδευσεις εἶνε ἀπαραίτητοι. Ὡς γενικοὶ κανόνες ἄρδευσεως δυνατὸν νὰ ὑποδειχθῶσιν οἱ ἑξῆς :

Ἡ ἄρδευσις εἶνε συνήθως ἀναγκαία ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς πῆξεως (τοῦ δεσίματος) τοῦ καρποῦ μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς ἐνάρξεως τῶν φθινοπωρινῶν βροχῶν. Ἐφ' ὅσον κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο δὲν συμπέσωσι βροχαὶ τὰ εἰς πορῶδες εἰσδάφος φυόμενα δένδρα ἄρδευονται ἀπαξ μὲν τῆς ἐβδομάδος κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς φυτευσῆς των, κατὰ δεκαπενθημερίαν δὲ περίπου κατὰ τὰ τρία ἐπόμενα ἔτη καὶ κατὰ εἰκοσαημερίαν ἀπὸ τοῦ πέμπτου ἔτους μετὰ τὴν φυτευσίν των. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀνθήσεως αἱ ἄρδευσεις εἶνε ἐπιζήμιοι, δὲν ἄρδευονται δὲ τὰ ἕνεκα προσβολῆς τῶν ῥιζῶν ἢ ἄλλου λόγου γλωριῶντα δένδρα. Δι' ἐκάστην ἄρδευσιν ἀνεπτυγμένου ἤδη δένδρου ὑπολογίζεται ὅτι ἀπαιτοῦνται 80—100 ὀκ. ὕδατος· τὰ νεόφυτα, τῶν ὁποίων αἱ ῥίζαι δὲν εἰσέδυσαν εἰσέτι εἰς τὰ βαθύτερα στρώματα τοῦ εἰσδάφους, ἔχουσιν ἀνάγκην συχνότερων καὶ ἀφθονωτέρων ἄρδευσεων. Ὁ πεπειραμένος κηρτοκῆμος δύναται ἄλλως νὰ διακρίνη ἀσφαλῶς ἐκ τῆς ὕψεως τοῦ φυλλώματος τοῦ δένδρου πότε τοῦτο καὶ πόσου ἔχει ἀνάγκην ὕδατος — **ποτίζει ὅταν τὸ δένδρον διψᾷ.** — Αἱ πολὺ συχναὶ καὶ ἀφθονοὶ ἄρδευσεις αὐξάνουσι μὲν τὴν καρποφορίαν, ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ ἀποβαίνουσι ἐπιθλαβεῖς εἰς τὴν ὑγείαν τῶν δένδρων, ὡς ἀποβαίνει ἐπιθλαβῆς καὶ ἡ ὑπὸ τινων συνηθιζομένη ἐπὶ μῆνα καὶ πλέον διακοπὴ τῶν ἄρδευσεων κατὰ τὸ θέρος ὅπως ἐξαναγκασθῶσι τὰ δένδρα (καὶ ἰδίως αἱ Λεμονεῖαι) νὰ διαφορῆσιν. Οὐχὶ λίαν εὐεργετικά εἶνε πρὸς τοῦτοις αἱ θεριναὶ ἄρδευσεις αἱ ἐκτελούμεναι ἀπὸ τῆς 9ης πρωίνης ὥρας μέχρι τῆς 6ης μ. μ., διὸ οἱ ἐπιμελεῖς κηρτοκῆμοι ἄρδευουσιν ἢ λίαν πρῶτὴ ἢ τὸ ἑσπέρας, ὅπερ προτιμότερον, ἢ καὶ τὴν νύκτα ἀκμή. Τὴν ἡμέραν δέον νὰ τελῶνται αἱ χειμεριναὶ ἄρδευσεις, αἱ ὁποῖαι εἶνε ἀραιόταται καὶ κανονίζονται ἀναλόγως τῆς ὑγροσκοπικῆς καταστάσεως τοῦ εἰσδάφους, ὅπερ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, ἐξ αἰτίας τῶν συχνῶν καὶ ἀφθόνων βροχῶν, συνήθως ἔχει τὴν ἀπαιτούμενην ποσότητα νοτίαν διὰ ν' ἀποβαίη περιττὴ ἢ ἄρδευσις. Οὐχ ἦττον ὑπάρχουσι γαῖαι καὶ τόποι (ὡς πολλαχοῦ τῆς Ἀττικῆς) εἰς τοὺς ὁποίους αἱ ἀρχαὶ καὶ μέτριοι χειμεριναὶ ἄρδευσεις εἶνε ἀπαραίτητοι. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα μόνον ἢ πείρα καὶ ἢ προσεκτικὴ ἐπιτόπιος ἐπισκόπησις τοῦ κλίματος διδάσκουσι. Ἄριστος ὁδηγὸς πρὸς κανονισμόν τῶν ἄρδευσεων εἶνε ἡ κατάστασις τῶν φύλλων· ὅταν ταῦτα

ἀρχίζωσι νὰ κιτρινίζωσιν ἐλαττοῦνται ἢ καὶ διακόπτονται αἱ ἀρδεύσεις, ἀρδεύονται δὲ τὰ δένδρα ὅταν παρατηρηθῆται ὅτι τινὰ τῶν φύλλων των ἄρχονται συστρεφόμενα (ὅταν στρίβει τὸ φύλλον), ὅπερ εἶνε ἔνδειξις δίψης.

Ἡ λίπανσις τῶν Ἐ. προτιμότερον νὰ γίνεται κατὰ Ἰανουάριον ἢ Φεβρουάριον καὶ κατὰ διετίαν τοποθετεῖται δὲ τὸ λίπασμα καὶ καλύπτεται ἐντὸς τριῶν ἢ τεσσάρων λάκκων βάθους 30—40 ἐ.μ. ἀνορυσσομένων περίξ τοῦ δένδρου καὶ εἰς ἣν περίπου ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ κορμοῦ του εὐρίσκεται ἡ περιφέρεια τῆς κόμης του. Τὰ καταλληλότερα διὰ τὰ Ἐ. λιπάσματα εἶνε τὰ μικτά, τὰ συγκείμενα ἐξ ἔσων περίπου μερῶν ἀφ' ἑνὸς μὲν κόπρου σταβλίας ἢ αἰγοπροβάτων καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκ φυτικῶν οὐσιῶν (ἐξ ἡλμυρισμένην φυκῶν, χόρτων, φύλλων κ.λ.), ἐκ σαριδιῶν, ἀποστάκτων, τέφρας ξύλων, ξυλανθράκων ἢ ἀσβεστοκαμίνων καιομένων μετὰ ξύλα.

Ἡ ποσότης τοῦ ἀπαιτουμένου κατὰ διετίαν καὶ κατὰ δένδρον λιπάσματος ποικίλλει ἀναλόγως τῆς ποιότητος τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ εἴδους καὶ τῆς ἡλικίας τοῦ δένδρου. Διὰ τὰ μικρόσωμα (Μανδαρινίας, Κιτρείας, Περγαμινίας, Νεραντζίας σινικῆς) καὶ τὰ μὴ ὑπερβάντα τὸ δέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας των μεγαλόσωμα Ἐ. (Λεμονίας, Πορτογαλλίας κ.λ.), τὰ φύόμενα εἰς μετρίαν γονιμότητος ἔδαφος 20 ὀκ. ἐκ τοῦ ἀνωτέρω λιπάσματος εἶνε συνήθως ἐπαρκεῖς. Τὰ ὑπερβάντα τὸ 10ον ἔτος τῆς ἡλικίας των μεγαλόσωμα δένδρα ἔχουσιν ἀνάγκην μεγαλητέρας ποσότητος λιπάσματος, διπλασιάζεται δὲ καὶ τριπλασιάζεται ἐνίοτε ἡ δόσις, καθ' ὅσον ἡ ἡλικία τοῦ δένδρου προχωρεῖ καὶ ἡ καρποφορία του αὐξάνει.

Ἐκ τῆς κανονικῆς λιπάνσεως καὶ ἀρδεύσεως τῶν Ἐ. ἐξαρτᾶται ἡ ὑγιὴς ἀνάπτυξις καὶ ἡ εὐκαρπία καὶ πολυκαρπία αὐτῶν. Τὰ μὴ ἐπαρκῶς λιπαινόμενα καὶ ἀρδευόμενα δένδρα ἀναπτύσσονται βραδέως, γίνονται καχεκτικά καὶ φέρουσιν ὀλίγον καὶ ὑποδεεστέρας ποιότητος καρπὸν, λιπαινόμενα δὲ καὶ ἀρδευόμενα ὑπερμέτρως ὑπόκεινται εἰς τὰς προσβολὰς παντοίων νόσων καὶ ἰδίως τῶν δυσθεραπεύτων σφακελισμοῦ καὶ κομιώσεως. Τῶν νόσων τούτων ἡ ἀνάπτυξις προλαμβάνεται ὅταν ἡ ἀρδευσις καὶ ἡ λίπανσις, καὶ ἂν ἐτι ἐνεκα ἀγνοίας ἢ ἀμελείας τοῦ καλλιεργήτου ἦνε ὑπέρμετροι, ἐκτελοῦνται μακρὰν τῶν κορμῶν τῶν δένδρων.

Ἄλλ' εἰς τὴν ταχεῖαν, εὐρωστον καὶ ὑγιᾶ ἀνάπτυξιν τῶν Ἐ. καὶ εἰς τὴν ἀφθονον καρποφορίαν αὐτῶν συντελοῦσι σπουδαίως καὶ τὰ συχνὰ σκαλίσματα καὶ ἡ σκαφή τοῦ ἐδάφους. Μετὰ τὰς πρώτας φθινοπωρινὰς βροχὰς ὡς καὶ περὶ τὰ μέσα τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου σκάπτεται ὁλόκληρος ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἐσπεριδιῶνος, ἀπὸ δὲ τοῦ μηνὸς Μαΐου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου σκαλίζεται αὕτη συχνάκις—προτιμότερον μετὰ ἐκάστην ἀρδευσιν ἢ βραδείαν βροχὴν, εὐθὺς δὲ ὡς τὸ ἔδαφος παρουσιάσῃ ὄργον (ὄρογον)—Σκαλίσματά τινα ἐκτελοῦνται καὶ τὸν χειμῶνα πρὸς παρακώλυσιν τῆς ἀναπτύξεως ἀγρίων χόρτων. Ὁ ἐκτελὼν τὰς ἐργασίας ταύτας ἐργάτης δέον νὰ προσέγῃ ὅπως μὴ πληγῶνῃται ὁ κορμὸς καὶ αἱ κύριαί βίζαι τῶν δένδρων. Εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας ἡ μὲν σκαφή γίνεται διὰ τοῦ ἀρότρου τὰ δὲ σκαλίσματα δι' ἵπποσκαλιστήριου.

Ἡ μόρφωσις τῶν δένδρων καὶ ἡ ἀκολούθως τακτικὴ κάθασις καὶ κλάδευσις

αὐτῶν εἶνε ἐργασίαι αἱ ὁποῖαι ἐκτελοῦνται πρεπόντως μόνον ὑπὸ πεπειραμένου κηρικοῦμου. Εἰς μέρη προσβαλλόμενα ὑπὸ σφοδρῶν ἀνέμων πλὴν τῶν ἄλλων προφυλάξεων αἵτινες λαμβάνονται καὶ περὶ ὧν ἐγένετο ἤδη λόγος, ἐπιβάλλεται καὶ ἡ χαμηλὴ μόρφωσις τοῦ ἀναστήματος τῶν 'Ε. Ἡ κόμη τῶν 'Ε. δέον πάντοτε νὰ ᾖ ἀραιά, διότι τὰ ἰσχυρῶντα πυκνὴν κόμην δ. εἶνε μᾶλλον ὑποκείμενα εἰς τὴν ψωρίασιν καὶ τὴν βρυβακίαν καὶ δυσχερέστερον ἀπαλλάσσονται τῶν νόσων τούτων. Ἡ κλάδευσις τελεῖται πρὸ τῆς ἐναρξέως τῆς ἀνθήσεως, κατὰ Φεβρουάριον. Ἐντούτοις εἰς μέρη εἰς τὰ ὁποῖα ὄψιμοι παγετοὶ δὲν εἶνε φαινόμενον σπάνιον ἢ κλάδευσις δέον νὰ ἐκτελεῖται περὶ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου. Τὰ δένδρα τὰ προσβληθέντα ὑπὸ ἐκτάκτως ὀριμέως παγετοῦ ἀφίνονται ἀκλάδευτα μέχρι τοῦ μηνὸς Μαΐου, ὅτε γίνονται καταφανεστέρη τὰ μέρη τὰ ὁποῖα δέον νὰ ἀφαιρηθῶσιν ἀπὸ ἐκαστοῦ δένδρου. Κατὰ τὴν κλάδευσιν ἀφαιροῦνται πάντα τὰ ξηρὰ μέρη τοῦ δένδρου, οἱ γεγηρακότες κλάδοι καὶ οἱ λαίμαργοι βλαστοὶ οἱ ἀπὸ τοῦ κορμοῦ ἢ ἐντὸς τῆς κόμης φυόμενοι. Ἐνίοτε ἐπὶ τοῦ κορμοῦ τῶν παλαιότερων δένδρων, καὶ ἰδίως παρὰ τὴν διασταύρωσιν τῶν κλάδων των, παρουσιάζονται κοιλότητες, προσερχόμεναι ἐξ ἀποσυνθέσεως τοῦ ξύλου ὀφειλομένης εἰς ποικίλα αἴτια. Αἱ κοιλότητες αὗται, ἀφοῦ καθαρισθῶσιν ἐπιμελῶς καὶ ἀφαιρηθῶσι διὰ κοπτεροῦ ὄργάνου πάντα τὰ σαπρὰ μέρη αὐτῶν, ἐπιγρίονται μὲ διάλυσιν θειικοῦ γαλκοῦ (4—5 μέρη τοιοῦτου εἰς 100 μέρη ὕδατος) καὶ ἀκολούθως φράσσονται μὲ ὕδραυλικὴν γῆν (τσιμέντον). Μετὰ τὴν κλάδευσιν ὡς καὶ τὸ φηλοπῶρον τὰ 'Ε. ἀναδίδουσι πολλοὺς λαίμαργους βλαστοὺς, οἱ ὁποῖοι δέον ν' ἀφαιρῶνται ἐφ' ὅσον εἶνε εἰσέτι τρυφεροὶ ἵνα μὴ καταναλίσκωσι ματαίως τοὺς γυμούς τοῦ δένδρου καὶ ὅπως αἱ ἐκ τῆς ἀφαιρέσεως αὐτῶν προζενόμεναι πληγαὶ ἐπουλῶνται ταχέως. Ἡ τε κλάδευσις καὶ ἡ κάθαρσις τῶν 'Ε. δέον νὰ ἐκτελῶνται δι' ὄργάνων κοπτερῶν, διὰ κλαδευτηρίου ἢ πελέκειος, καὶ οὐχὶ διὰ πριονεῶ, αἱ ἐκ τῆς κλαδεύσεως δὲ καὶ τῆς καθάρσεως προκύπτουσαι πληγαὶ νὰ ἐπιγρίωνται ἀμέσως μὲ μίγμα ἐξ ἴσων μερῶν ἀργίλλου καὶ κόπρου βοῦς (σβουινιάς). Ἡ κλάδευσις δὲν πρέπει νὰ ἐκτελεῖται ὅταν βροχὴ ἢ εὐθύς μετὰ τὴν βροχὴν.

Οἱ καρποὶ τῶν 'Ε. εἶνε κυρίως χειμερινοὶ — ὀριμάζουσιν ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου μέχρι τοῦ Μαρτίου. — Ἐντούτοις διαφοραὶ τινες καρποφοροῦσι καὶ τὸ θέρος τοιαῦται εἶνε καὶ αἱ Λεμονεῖαι αἱ φέρουσαι τὰ λεμόνια τὰ λεγόμενα **δίφορα** πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν χειμερινῶν, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται ὑπὸ τῶν ἡμετέρων κηρικοῦμων **μούτικα**. Ταῦτα ἀναλόγως τῆς ἐπὶ τοῦ δένδρου προϊμωτέρας ἢ ὀψιμωτέρας ὀριμάσεως των ὑποδιαίροινται εἰς λεμόνια **πρώτου χειριοῦ** καὶ εἰς λεμόνια **δευτέρου χειριοῦ** (ἐνίοτε ἀπαντῶσι καὶ ὀψιμώτερα, τὰ τοῦ τρίτου χειριοῦ). Οἱ καρποὶ τῶν 'Ε. καὶ μετὰ τὴν πλήρη ὀριμανσίαν των δυνατὸν νὰ διατηρηθῶσιν ἐπὶ τοῦ δένδρου ἐπὶ πολὺν χρόνον τρυφερώτατοι. Ἄλλ' ὅταν δὲν συλλέγωνται ἐνωρὶς ἢ καρποφορία τὸ ἐπόμενον ἔτος μειοῦται προσέτι δὲ τὰ λεμόνια ἀφιέμενα ἐπὶ τοῦ δένδρου πέραν τῆς περιόδου καθ' ἣν ἄρχονται νὰ χρωματίζωνται, ἐξωτερικῶς ἀποβάλλουσι μέρος τῆς ὀξίνου οὐσίας των, ἢ δὲ σὰρξ τῶν καρπῶν διαφο-

ρῶν τινῶν Πορτογαλέας ἀποβάλλει μέρος τοῦ χυμοῦ τῆς. Οἱ πρὸς ταξείδουσιν καρποὶ συνήθως συλλέγονται οὐχὶ πλήρως ὄριμοι, ἐκλέγονται δὲ πάντοτε οἱ τελειότεροι· οἱ ἑπασθήποτε ἐλαττωματικοὶ ἀποτελοῦσιν, ὡς ᾗδη εἶπομεν, τὰ λεγόμενα **σκάρτα** ἢ **ἔβγαλμα**, καὶ συνήθως ἐξοδεύονται ἐπιτοπιῶς. Κατὰ τὴν συλλογὴν τῶν πρὸς ταξείδουσιν καρπῶν εἶνε ἀπαραίτητον νὰ μὴ ἀποσπῶνται οὔτοι ἀπὸ τοῦς κλάδους, ἀλλὰ νὰ ἀποκόπτονται διὰ ψαλίδας φέροντες τὸν δίσκον ἢ παστάδα (τὸ **κουμπὶ**) καὶ νὰ συγκεντροῦνται εἰς κοφίνους ἐπενδεδυμένους ἔσωθεν μὲ χονδρὸν ὕφασμα (λινάτσον) ἵνα μὴ πληγώνωνται. Ὁ τελειότερος τρόπος τῆς συλλογῆς τῶν ἐσπεριδοειδῶν καρπῶν ἐφαρμόζεται ἐν Καλιφορνίᾳ (βλ. σελ. 355). Περὶ τοῦ τρόπου τῆς συσκευῆς αὐτῶν πρὸς ταξείδουσιν ἐλέγχθησαν τὰ δέοντα ἐν τοῖς πρόσθεν (βλ. σελ. 321).

Πολυάριθμοι εἶνε αἱ ἀναφερίμεναι παθήσεις τῶν Ἑ., λεπτομερῶς δὲ περιέγραψεν αὐτάς εἰς τὸ κλασικὸν περὶ Ἑ. σύγγραμμά του ὁ Penzig (1). Εἰδικῶς περὶ τῶν προσβαλλόντων τὰ Ἑσπεριδοειδῆ τῆς Ἰταλίας Κοκκοειδῶν ἐπραγματεῖσθαι ὁ Ἀντώνιος Βερλέζης(2), λεπτομερῶς δὲ ὡσαύτως περιγράφει τὰ ἔντομα καὶ τὰ ἄλλα ζωῶφια τὰ προσβάλλοντα τὰ δένδρα ταῦτα εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας ὁ Hubbard (3). Ἄλλ' ἐνταῦθα θ' ἀναφέρωμεν μόνον ἐκείνας τὰς νόσους τῶν Ἑ. τὰς ὁποίας ἡμεῖς ἔτυχε ν' ἀπαντήσωμεν ἐν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς. Εἶνε δὲ αὐταί :

α') Ἡ Ψωρίασις (ἰταλ. Il pidocchio). Ἐκ τῶν Κοκκοειδῶν ἐντόμων τῶν ἀποτελοῦντων τὴν εἰς πάντας τοὺς κηπουροὺς γνωστὴν ὑπὸ ὄνομα ψωρίασις (κν-ψώρα) νόσον τῶν φυτῶν ἐξ εἶδη ἀπήνητητα ἐν Ἑλλάδι καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς προσβάλλοντα τὰ Ἑ. Εἶνε δὲ ταῦτα : α') Παρλατορία ἢ τῆς Ζιζύφου (Parlatoria Zizyphi), εἶδος κοινὸν ἐν Κρήτῃ, ἀπαντῶν δὲ καὶ ἐνιχαῦ τῆς Ἑλλάδος. β') Μυτιλασις ἢ ξανθίζουσα (Mytilaspis flavescens ἢ fulva ἢ citricola ἢ Lepidosaphes Beckii), κοινὸν ἰδίως ἐν Ἐπτανήσῳ. γ') Δεκάκιον τὸ τῆς Ἑλαιῆς (Lecanium Oleae), σπάνιον ἐπὶ τῶν Ἑ. πανταχοῦ. δ') Δεκάκιον τὸ τῶν Ἑσπεριδοειδῶν (Lecanium Hesperidum), κοινὸν πολλαχοῦ, ἀλλὰ σπανίως προξενοῦν σοβαρὰς ζημίας. ε') Ἀσπιδιωτὸς ὁ τῆς Λεμονέας (Aspidiotus Limoni), σπάνιον ἐν Ἑλλάδι (ἀπαντᾷ ἐν Πάρω), κοινότατον δὲ ἐν Σικελίᾳ· καὶ ς') Ἀσπιδιωτὸς ὁ κόκκινος (Aonidia Aurantii, συνων. Aspidiotus coccineus Genn., Aspidiotus Aurantii Mask., Aonidia Gennadii, T. Tozt.), κοινότατον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ ἐν Χίῳ, Κύπρῳ καὶ ἄλλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς.

(1) O. Penzig—«Studi botanici sugli Agrumi e sulle piante affine» Roma, 1887.

(2) A. Berlese — «Le Cocciniglie italiane viventi sugli Agrumi», Roma, 1896.

(3) H. G. Hubbard — «Insects affecting the Orange». Washington, 1885.

Τὸ τελευταῖον τοῦτο Κοκκοσιδῆς ἀποτελεῖ ἀληθῆ μάστιγα τῶν Ἑ. ὁσάκις ἀμειλίται ἢ ἔγκαιρος καταπολέμησις αὐτοῦ. Ἀγνωστον ἀνά τὰς παραμ. χώρας μέχρι τοῦ 1879, παρετηρήθη τὸ πρῶτον ὑπ' ἐμοῦ καὶ περιγράφη ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀσπιδιωτὸς ὁ κόκκινος (1). Εἶνε δὲ τοῦτο ἐκ τῶν πολυγονωτέρων καὶ τῶν μᾶλλον δυσεξοντώτων Κοκκοσιδῶν, ἵπαντ' ἀ πολυπληθῆς καὶ ἐπὶ ἄλλων φ. καὶ ἰδίως ἐπὶ Εὐωνύμου τοῦ ἰαπωνικοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπίσης βλάπτει μεγάλως.

Ἡ Ψωρίασις τῶν φ. καὶ ἰδίως ἢ τῶν Ἑ., πολλὰκις συνοδεύεται ὑπὸ τῆς Μελιτώσεως (2) καὶ τῆς Καπνιάς. Ἡ Μελίτωσις, ἢ κν. ὀνομαζομένη Μελοῦρα,

(1) Βλέπε α') «Περὶ Κοκκοσιδῶν» ὑπὸ Π. Γενναδίου, 1880. β') «Annales de la Société entomologique de France», 1881, σελ. 189. γ') «Relazione intorno ai lavori della R. Stazione di entomologia Agraria», Tar. Tozzetti, Firenze, 1884, σελ. 386. δ') «Studii bot. sugli Agrumi» et.c., Penzig, Roma, 1887, σελ. 493. καὶ ε') «Bulletin of miscellaneous information», The Royal Gardens Kew, 1891, σελ. 222.— Ἐνταῦθα δέον νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι τὸ Κοκκοσιδῆς τοῦτο ἔντομον δὲν πρέπει νὰ συγγέται μὲ ἕτερον στενωῶς μὲν συγγενὲς αὐτοῦ πλὴν κατὰ τι μικρότερον, ὑπαγόμενον δὲ εἰς τὸ γένος Χρυσόμφαλος. Ὁ Χρυσόμφαλος ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν Κούβαν καὶ περιγράφη καὶ ὠρίσθη ὑπὸ τοῦ Riley (Aspidiotus ἢ Chrysomphalus Ficus). Ἐκ Κούβας μετεδόθη εἰς τὴν Φλωρίδα (διὸ καὶ τὸ καθιερωθὲν εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας κοινὸν ὄνομα τοῦ ἔντομου Red Scale of Florida πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ Red Scale of California ὡς ὀνομάζεται ἐκεῖ ὁ παρ' ἡμῶν ἵπαντῶν κόκκινος Ἀσπιδιωτὸς), ἐνεῦθεν δὲ εἰς τοὺς ἐσπεριδιώνας τῆς νοτ.δυτ. Εὐρώπης καὶ τῆς Αἰγύπτου. Τὰ χαρακτηριστικὰ πρὸς εὐχερῆ διὰ τοῦ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ διάκρισιν αὐτοῦ εἶνε τὰ ἑξῆς: Νοπὸν δείγμα πλήρως ἀνεπτυγμένου θήλεος ὑποκειμένου φέρει χελώνιον σχεδὸν κοινὸν, ὀλοστρόγγυλον δὲ καὶ διατηροῦν ἐνίοτε ἐπὶ τῆς προεξεχούσης κορυφῆς του τὴν ὑπόλευκον νηματώδη οὐσίαν τῆς πρώτης ἀποδερματώσεως. Ὁ δακτύλιος ὁ περιβάλλων τὴν προεξέχουσαν κορυφήν, ὅστις ἀποτελεῖ τὴν δευτέραν ἀποδερμάτωσιν, εἶνε ἐρυθρωπὸς καὶ κατὰ τι κοῖλος, αἱ μεταγενέστεραι δὲ ταύτης ἀποδερματώσεις ἐξ ὧν ἀπαρτίζεται τὸ ὑπόλοιπον τοῦ χελωνίου ἔχουσι χρῶμα μελανόν, πλὴν τῆς τελευταίας, τῆς περιφερικῆς, ἣτις εἶνε μεμβρανώδης καὶ ὑπόλευκος. Σημειωτέον δὲ ὅτι τινὲς κατατάσσουσιν ἀμφοτέρω τὰ ἔντομα ταῦτα εἰς τὸ αὐτὸ γένος, πάντες ὅμως διακρίνουσιν ἕκαστον αὐτῶν δι' εἰδικῶν ὀνόματος οὕτω γράφουσι: Aspidiotus ἢ Aonidia ἢ Chrysomphalus Aurantii καὶ Aspidiotus ἢ Chrysomphalus Ficus.

(2) Ἡ Μελίτωσις ἐνίοτε παρουσιάζεται ἐπὶ τινων φ. καὶ ἂν ἔτι ταῦτα δὲν προσβάλλωνται ὑπὸ Ψωρῶν ἢ Φυτοφθειρῶν (βλ. «Ἑλληνικὴν Γεωργίαν» 1896, σελ. 68). Εἰς προῖον Μελιτώσεως πρέπει ν' ἀναφέρεται τὸ μέλι περὶ οὗ ὁ Αἰλιαῶν λέγει: «Ἐν Μηρίᾳ δὲ ἀποστάζειν τῶν δένδρων ἀκούω μέλι, ὡς Εὐριπίδης

Μελίγγρα⁽¹⁾ ἢ (ἐν Κύπρῳ) **Μέλωμα** (γλλ. Miellat, ἰταλ. Melata), συνίσταται ἐξ οὐσίας ὑγρᾶς, γλυκείας καὶ κολλώδους, ἣν ἐκκρίνουσι τινὰ τῶν Κοκκοειδῶν (Coccidae) καὶ οἱ Φυτόφθειρες (Aphidae) καὶ ἡ ὁποία ἐνίοτε εἶνε τόσον ἄφθονος ὥστε καταβρέχονται ὄχι μόνον τὰ μέρη τοῦ φυτοῦ ἐφ' ὧν τὰ ἔντομα ταῦτα εὐρίσκονται, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπ' αὐτὸ ἔδαφος. Τῆς Μελιτώσεως συνέπεια εἶνε ἡ ἀνάπτυξις τῆς **Καπνίας**, νόσου ὀφειλομένης εἰς τὴν παρουσίαν μικροσκοπικοῦ Μύκητος περὶ οὗ γίνεται λόγος κατωτέρω. Ἀλλὰ τῆς Μελιτώσεως συνέπεια εἶνε ὡσαύτως καὶ ἡ εἰς τὰ ὑπὸ ταύτης προσβαλλόμενα φ. ἐνίοτε παρουσία πολυαριθμῶν **Μυρμηκῶν**, οἱ ὅποιοι τρέφονται ἐκ τῆς γλυκείας ταύτης οὐσίας χωρὶς νὰ προξενῶσιν αἰσθητὴν ζημίαν εἰς τὰ φυτά⁽²⁾. Ἐπομένως διὰ τῆς ἀποτελεσματικῆς καταδιώξεως τῆς Ψωριάσεως ἐπιτυγχάνεται ταυτοχρόνως καὶ ἡ ἐξαφάνισις τῆς τε Μελιτώσεως, τῆς Καπνίας καὶ τῶν Μυρμηκῶν.

Πάμπολλα εἶνε τὰ προτεινόμενα μέσα πρὸς καταπολέμησιν τῆς Ψωριάσεως πάντων τῶν καρποφόρων δένδρων καὶ ἰδίως τῶν Ἑ. ⁽³⁾, ἀλλὰ τὸ τελειότερον εἶνε

ἐν τῷ Κιθαιρώνι φησὶν ἐκ τῶν κλάδων γλυκείας σταγόνας ἀπορρεῖν. Γίνεται δὲ καὶ ἐν Θράκῃ μέλι ἐκ τῶν φυτῶν ἤκουσα» («Περὶ ζῶων» Ε, 42). Προῖον Μελιτώσεως εἶνε ὡσαύτως τὸ μάννα (βλ.) τῆς Ἀραβίας (πιθανῶς αὐτὸ τοῦτο τὸ μάννα τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς—βλ. καὶ Λειχηνες), ὅπερ εἶνε ἔκκριμα Κόκκου τοῦ μαννοποιῦ (*Gossyparia* ἢ *Coccus manni-paragus*), τοῦ βιοῦντος ἐπὶ εἴδους Μυρικής (βλ. Μυρική καὶ Ἀκακαλῖς). Ἡ οὐσία αὕτη, ὑγρὰ κατ' ἀρχάς, στερεοποιεῖται ταχέως εἰς τὸ θερμὸν κλίμα τῆς Ἀραβίας. Εἰς τὴν οὐσίαν ταύτην πιθανῶς ἀναφέρεται καὶ τὸ ἀερόμελι ἢ δροσόμελι τοῦ Γαληνοῦ. Προῖον Μελιτώσεως πρέπει προστούτοις νὰ ᾔηε καὶ τὸ τοῦ Διοσκρ. ἐλαιόμελι, τὸ κατὰ Πάλμυραν τῆς Συρίας, — «ἐκ τοῦ στελέχους Ἑλαιῶν μελίτος παχύτερον βρεῖ, γλυκὺ τῇ γεύσει, ὅπερ πινόμενον... ἄγει κατὰ κοιλίαν» — Εἰς τὸ ἐλαιόμελι δὲ τοῦτο ἴσως ἀναφέρεται τὸ «ιατρικῆς δυνάμεως» δάκρυ τῆς παρά Στράβωνι αἰθιοπικῆς Ἑλαιίας (Στράβ. 16, 777). Εἰς τὴν Μελιτώσιν τέλος πρέπει ν' ἀναφέρεται καὶ τὸ ὡσαύτως παρά Στράβωνι τῆς Ὑρκανίας μέλι ὅπερ ἐκ «τῶν φύλλων ἀπορρεῖ... τοῦτο δὲ γίνεται καὶ τῆς Μηδίας ἐν τῇ Ματιανῇ καὶ τῆς Ἀρμενίας ἐν τῇ Σακασηνῇ καὶ τῇ Ἀραξηνῇ». (Στράβ. 11. 509).

(1) Μελίγγρα ὀνομάζεται: κν. καὶ ἡ Φθερίσσις τῶν φυτῶν.

(2) Penzig, «St. bot. sugli Agrumi», σελ. 441.

(3) Οὐχὶ σπανίως παρατηρεῖται εἰς μετ' ἐπιτάσεως ψωριῶντα φ. νὰ ἐλαττωταὶ ἀφ' ἑαυτῆς ἐπαισθητῶς ἢ προσβολῇ ἢ καὶ ν' ἀπαλλάσσονται ταῦτα τῶν Ψωριῶν σχεδὸν καθ' ὅλοκληρίαν τουλάχιστον φαινομενικῶς. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς αἰτία ἀτμοσφαιρικὰ ἢ εἰς τὴν ὑπερπλήθυνσιν ἄλλων παρασίτων, ἰδίως ἐντόμων, βιοῦντων δαπάναις τῶν Κοκκοειδῶν. Πάντα τὰ Κοκκοειδῆ ἔχουσι πολλὰς κατ' ἔτος γενεάς. Ἄν καὶ μικρότατα, οὐχ ἧττον διακρίνονται: εὐκόλως διὰ τοῦ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ

ἀναντιρρήτως τῆ πολλαχῶ τῶν Ἡν. Πολιτειῶν ἐφαρμοζόμενον καὶ συνιστάμενον εἰς τὴν δι' ἄερίου ὑδροκυανικοῦ ὀξέος δηλητηρίασιν τῆς περιβαλλούσης τὸ ψωριῶν δένδρον ἀτμοσφαιρας (!). Τὴν παρ' ἡμῶν ὅμως ἐφαρμογὴν τοῦ μέσου τούτου δὲν συνιστῶ, διότι τὰ μὲν πρὸς ἐφαρμογὴν αὐτοῦ ὄργανα (σκηναὶ κ. ἄ.) εἶνε πολυδάπανα, τὸ δὲ φάρμακον, ὡς ἐξόχως δηλητηριῶδες, λίαν ἐπικίνδυνον διὰ τοὺς οὐχὶ μετὰ μεγάλης προσοχῆς χειριζομένους αὐτὸ ἐργάτας.

Ἀποτελεσματικοὶ εἶνε οἱ μετὰ γενναίαν κλάδουσιν ἐπαναληπτικοὶ ψεκασμοὶ διὰ διαφόρων ἐντομοκτόνων οὐσιῶν, ὅταν οὗτοι ἐφαρμόζωνται εἰς καταλλήλους ἐποχάς, κατὰ τὴν ἐμφάνισιν δ. δ. τῶν νεογνῶν τῶν διαφόρων γενεῶν, τὰ ὅποια μὴ φέροντα εἰσέτι τὸ χελώνιον εἶνε εὐπροσβλήτοτα. Ἄλλ' αἱ ἐποχαὶ αὗται ποικίλ-

ἔταν ἡ ἡλικία των εἶνε προεχωρημένη. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τοῦ βίου των τὰ πλεῖστα τῶν ἐντόμων τούτων προσκολλῶνται: ἐπὶ τῶν ὀργάνων τοῦ φυτοῦ καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μένουσιν ἀκίνητα καὶ καλύπτονται: ὑπὸ οὐσίας μεμβρανώδους, πυκνώδους ἢ κηρώδους ἧτις ὀνομάζονται **χελώνιον** καὶ ἡ ὅποια τὰ προφυλάσσει καὶ τὰ καθιστᾷ δυσπρόσβλητα. Ἄλλὰ κατὰ τὴν νεαράν των ἡλικίαν εἶνε μικρότατα, δυσδιάκριτα διὰ τοῦ γομνοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ εὐκίνητα, μετατοπιζόμενα εὐκόλως ἀπὸ τόπου εἰς τόπον. Ὅντα δὲ τότε ἐλαφρότατα παρασύρονται: εὐκόλως ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ὅτε διευκολύνεται ἡ διάδοσις αὐτῶν ἀπὸ δένδρου εἰς δένδρον, ἢ ὑπὸ τῆς βροχῆς ὅτε τὰ πλεῖστα ροινοῦνται: διὰ τοῦτο ὁσάκις συμπέση (ἰδίως τὴν ἀνοιξιν) νὰ συμβῶσι πολλαὶ καὶ ἀλλεπάλληλοι βροχαὶ (ὡς λ. γ. συνέθη ἐν Ἀττικῇ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1911) ἀπαλλάσσονται τὰ δένδρα τῆς Ψωριάσεως. Ἐξαφανίζονται ὡσαύτως τὰ Κοκκοειδῆ φυσικῶς ἰδίως ὅταν ὑπερπληθυνθῶσι, διότι τότε ὑποδοθηεῖται ἡ πολλαπλασιασὶς καὶ τῶν δαπάναις αὐτῶν βιούτων παρασίτων καὶ ἰδίως τῶν ἐντόμων Ἰγνευμόνων, Χαλκιδίδων καὶ Κοκκινηγλίδων (τῶν Χελωνιάδων παρ' ἀρχαίους). Τὴν σοφὴν ταύτην οἰκονομίαν τοῦ Πλάστου ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ διευθυντὴς τοῦ ἐντομολογικοῦ τμήματος παρὰ τῷ Ὑπουργεῖῳ τῆς Γεωργίας τῶν Ἡν. Πολιτειῶν L. O. Howard, καὶ συνεχιζων τὰς μελέτας καὶ γνώμας τοῦ προκατόγου του Riley, ἡσχολήθη εἰδικῶς εἰς τὴν μελέτην τῶν ἐντομοβόρων τούτων παρασίτων, μετὰ πολυετείς δὲ ἐρεύνας κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι εἶνε δυνατόν εἰς ὀρισμένας περιπτώσεις νὰ ἐπιτυχάνεται ἡ καταπολέμησις τῶν Κοκκοειδῶν διὰ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ προστασίας τῆς φυσικῆς πολλαπλασιασέως ὀρισμένων ἐντόμων βιούτων δαπάναις τῶν Ψωριῶν. Ἡ γνώμη του δὲ αὕτη ἐστέφθη ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας προκειμένου περὶ τῆς καταπολεμήσεως δυσεξοντώτου Κοκκοειδοῦς τῶν Ἡν. Πολιτειῶν (Iserya Purchasi) διὰ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ πολλαπλασιασέως ἀθηράγου αὐστραλιακῆς Κοκκινηγλίδος (Novius cardinalis—βλ. καὶ εἰς λέξιν Ἰσαρία).

(1) Πληροφορίας περὶ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ μέσου τούτου βλέπε ἐν «Ἑλληνικῇ Γεωργίᾳ», 1896, σελ. 63.

λουσι κατά τόπους και κατά τὰ ἔτη. Εἰς τὰ πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος τὰ νεαρά Κοκκοειδῆ συνήθως ἐμφανίζονται κατ' Ἀπρίλιον, Ἰούνιον και Αὐγούστον, εἶνε δὲ τότε ὄρατὰ ἐπὶ τῶν φύλλων ἰδίως τῇ βοηθεῖχ μεγεθυντικοῦ φακοῦ και φαίνονται ὡς μικρότατα μαργαρόχροα ἔντομα λιαν εὐκίνητα. Εἰς τὴν Ἰταλίαν συνηθίζονται οἱ ψεκασμοὶ ἰδίως διὰ διαλύσεως πιττελαίου (ἐν μέρος τοιοῦτου ἐπὶ 100 ὕδατος) ἢ πίσεως (1—2 %) και μέλανος μαλακοῦ σάπωνος (2—3 %). Ἐὰν ἀντὶ τοῦ μέλανος χρησιμοποιοῦνται ὁ παρ' ἡμῶν κοινὸς σάπων. ἀνάγκη ἢ πίσσα νὰ ὑγροποιῦνται προηγουμένως, θερμαινομένη ἐν ὕδατι ἐνῶ προστίθεται μικρὰ ποσότης κοινῆς τοῦ ἐμπορίου ποτάσεως (ὅπως ἐπιτευχθῆ ἢ σαπωνοποίησης). Ἀποτελεσματικώτερον θεωρῶ και ἀβλαβὲς διὰ τὰ τρυφερώτερα μέρη τοῦ δένδρου εἶνε τὸ γαλάκτωμα σάπωνος (3 %) και πετρελαίου (3 %)—διαλύεται ὁ σάπων εἰς 10 ὀκ. θερμοῦ ὕδατος, προστίθενται εἰς τὴν διάλυσιν 84 ὀκ. ψυχροῦ ὕδατος και τὸ πετρέλαιον και ἀναδέυεται τὸ ὅλον καλῶς.—Ἐτι ἀποτελεσματικώτερον εὖρον τὴν πυκνὴν διάλυσιν (5 %) ἀπλῶς κοινοῦ σάπωνος, ἐφαρμοζομένην δὲ θερμῆν (30—35 βαθμῶν), διότι αὕτη φονεῦει και τὰ φέροντα ἤδη τὸ χελώνιον ἔντομα καλύπτουσα αὐτὰ και παρακλύουσα οὕτω τὴν ἀναπνοὴν των. Λόγω οἰκονομίας εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην δύναται νὰ γίνῃ χρῆσις τῶν ὑπολειμμάτων τῆς σαπωνοποιίας τῶν ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηνῶν πωλουμένων λιανικῶς δι' οἰκίας καὶ χρήσεις πρὸς 20 λεπτά κατ' ὄκάν. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὰ ὑπολείμματα ταῦτα εἶνε ὑπερμέτρως ἀλκαλιούχα ὑποθέτω ὅτι θὰ παραστῆ ἢ ἀνάγκη νὰ παρασκευάζηται ἢ τοιαύτη διάλυσις ἀραιότερα. Ἀποτελεσματικώτεροι εἶνε οἱ ψεκασμοὶ οἱ ἐφαρμοζόμενοι τὴν ἄνοιξιν, (κατ' Ἀπρίλιον), ὅτε ἐμφανίζεται ἢ πρώτη γενεὰ τῶν νεογνῶν. Γίνονται δὲ οἱ ψεκασμοὶ διὰ τῶν συνήθων ψεκαστῆρων (τοιοῦτοι ἤδη ὑπάρχουσι και ἐγχωρίου κατασκευῆς). Ἴνα δὲ ψεκάζωνται τελείως και οἱ ὑψηλότεροι κλάδοι τοῦ δένδρου ὁ προβολεὺς τοῦ ψεκαστῆρος ἐφαρμόζεται ἐπὶ ἰδιοῦ μακροῦ, μεταλλίνου σωλήνος ἢ ἐπὶ τοιοῦτου ἐλαστικοῦ προσδενομένου ἐπὶ καλῆμου⁽¹⁾. Ἀποτελεσματικὸν μέσον φρονῶ ὅτι πρέπει νὰ ἦνε (και ἄξιον δοκιμῆς ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων, ὡς σχεδὸν ἀνέξοδον), ἢ καθ' ἃς ἐποχὰς τοῦ ἔτους παρουσιάζονται τὰ νεογνά (και ἰδίως τὴν ἄνοιξιν) περιλουσις τῶν δένδρων δι' ἀφθόνου ὕδατος ἐκπεπομένου μεθ' ὀρμῆς πρὸς πάντα τὰ μέρη τῆς κόμης αὐτῶν διὰ μεγάλης, φερομένης ἐπὶ χειραμαξίου, κηπουρικῆς ἀντλίας. Τὸ οὕτω μεθ' ὀρμῆς πίπτον ἐπὶ τοῦ δένδρου ὕδωρ θὰ παρασύρῃ και φονεῦσῃ πάσας σχεδὸν τὰς νεαράς ψύρας⁽²⁾.

Ὁ ἐν Χίφιατρός κ. Σ. Κωνσταντινίδης πρὸς καταπολέμησιν τῆς αὐτῆς Ψωριάσεως ἣτις λυμαίνεται τὰ Ἐ. τῆς νήσου ταύτης ἀπὸ τριακονταπενταετίας ἐφαρμόζει ἰδίαν ὀλιγοδάπανον θεραπείαν ἔχουσαν ὡς ἐξῆς: Περὶ τὰς ἀρχὰς Φεβρουαρίου κλαδεῖται

(1) Βλέπε σημείωσιν εἰς σελ. 286.

(2) Τοῦτο ἀκριβῶς συμβαίνει ὡσάκις τὴν ἄνοιξιν, κατόπιν πολλῶν ἀλλεπαλλήλων βροχῶν, ἢ Ψωριάσις σχεδὸν ἐξαφανίζεται ἄνευ τῆς ἐκ μέρους τοῦ καλλιερητοῦ ἐφαρμογῆς οἰουδήποτε πρὸς ἐξόντωσιν αὐτῆς μέσου.

καὶ καθαρίζει τὰ δ. ἀφαισῶν τοὺς λαιμάργους βλαστούς, τὰ ξηρὰ μέρη καὶ τὰ μᾶλλον προσβεβλημένα φύλλα· περὶ τὸν Ἀπρίλιον, ὅτε ἐμφανίζονται τὰ τῆς πρώτης γενεᾶς νεογνά τοῦ παρασίτου, διὰ κηπουρικῆς ἀντλίας βάντιζει ἀφθόνως πανταχόθεν τὸ δένδρον μὲ ἀπλοῦν ὕδωρ, εὐθὺς δὲ μετὰ τὴν βάντισιν ἐπιπάσσει αὐτὸ μὲ θεῖον τῆ βοήθεια τῶν ὑπὸ τῶν ἀμπελουργῶν χρησιμοποιουμένων θειωτηρίων (φουσερῶν). Ἐὰν πρὸ τοῦ μηνὸς Αὐγούστου ἐπέλθῃ ἐργαδαία βροχὴ ἢ θειωσις τῶν δένδρων ἐπαναλαμβάνεται εὐθὺς μετὰ τὴν βροχὴν. Τὴν θεραπείαν ταύτην ἐπαναλαμβάνει ὁ κ. Κωνσταντινίδης ἐπὶ δύο ἢ τρία κατὰ συνέχειαν ἔτη ⁽¹⁾. Εἰς τὴν Ἰταλίαν λέγεται ὅτι ἐπιτυγχάνει ἡ θεραπεία τῶν ψωριῶντων Ἐσπεριδοειδῶν ὡς καὶ πάντων τῶν ἄλλων καρποφόρων δένδρων διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ φαρμάκου περὶ οὗ ἐγένετο λόγος εἰς τὰς σελ. 106—107. Ἀλλὰ πάντα τὰ μέσθ ταῦτα, ὡς καὶ ἄλλα κατ' ἐπανάληψιν προταθέντα καὶ δοκιμασθέντα, ἀποβαίνουσι ἀποτελεσματικὰ ἰδίως ὅταν προηγήται τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἢ γενναία κλάδευσις τῶν πρὸς θεραπείαν δένδρων τὰ δὲ ἐκ τῆς κλαδεύσεως προκύπτοντα μέρη καίονται. Εἶνε δὲ ἡ γενναία κλάδευσις ἀπαραίτητος ἰδίως εἰς τὰ πυκνῶς φυόμενα δ., τὰ ὅποια καὶ συνηθέστερον προσβάλλονται ὑπὸ τῆς Ψωριάσεως καὶ δυσχερέστερον ἀπαλλάσσονται αὐτῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀπὸ κτήματος εἰς κτῆμα μετάδοσις τῆς νόσου ταύτης εἶνε εὐχερεστάτη δέον νὰ ὑπάρχῃ νόμος (ὡς εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας) δυνάμει τοῦ ὁποίου εἰς τὸν κτηματιᾶν ἐν τῷ κτήματι τοῦ ὁποίου ἤθελον εὐρεθῆ δένδρα ψωριῶντα νὰ ἐπιβάλλεται πρόστιμον καὶ ἡ ὑποχρέωσις τῆς ἀμέσσου θεραπείας ἢ ἀποκοπῆς καὶ καύσεως αὐτῶν.

β') Ἡ Βαμβακιάσις (ἰταλ. Bianca, Muffa bianca ἢ Cottonello). Καὶ ἡ νόσος αὕτη ὀφείλεται εἰς Κοκκοσιδῆς ἔντομον (*Dactylobius Citri*, συνών. *D. destructor*, *D. brevispinus*, *Cocus Citri*, *Dorthisia* ἢ *Orthezia Citri*) καὶ συνοδεύεται ὑπὸ τῆς Μελιτώσεως, τῆς Καπνίας καὶ τῶν Μυρμηκῶν. Ἀλλὰ τὸ ἔντομον τοῦτο καλύπτεται: οὐχὶ ὑπὸ χελωνίου ὡς τὰ ἀποτελοῦντα τὴν Ψωρίασιν Κοκκοσιδῆ, ἀλλ' ὑπὸ λευκῆς οὐσίας ἣν ἐκκρίνει καὶ ἡ ὁποία ἔχει περίπου τὴν σύστασιν τοῦ κηροῦ καὶ τὴν θεωρίαν ἰνῶν βάμβακος, διὸ καὶ ὀνομάζεται κοινῶς ἡ νόσος Βαμβακάδα καὶ οὐχὶ Ψώρα. Εἶνε δὲ ἡ Βαμβακιάσις συνήθης ὄχι μόνον ἐν Ἑλλάδι (ἀπαντᾷ ἰδίως ἐν Νάξῳ καὶ Ἀνδρῶ ²), ἀλλὰ καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας παραμ. χώρας προσ-

(1) «Θεραπεία τῆς Ψωριάσεως καὶ τῆς Κομμιάσεως τῶν Ἐσπεριδοειδῶν», ὑπὸ Σ. Κωνσταντινίδου, Ἀθῆναι, 1896. Βλέπε καὶ «Traitement de la psoriasis des Hespéridées dans le Levant». par P. Gennadius, «Bulletin de la Société Entomologique de France», 1898, σελ. 63.

(2) Λεπτομερεστέρως πληροφορίας περὶ τῆς νόσου ταύτης βλ. α') εἰς «Ἐκθεσιν πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν περὶ τῆς ἐν Ἀνδρῶ νόσου τῶν Λεμονεῶν» ὑπὸ Π. Γενναδίου, 1884· καὶ β') εἰς «Ἑλληνικὴν Γεωργίαν», 1885, σελ. 29, καὶ 1896, σελ. 313.

βάλλει δὲ ἰδίως τὰς Λεμονέας καὶ τὰς Κιτρέας καὶ θεραπεύεται δι' ὧν μέσων καὶ ἡ Ψωρίασις.

γ') Ἡ Σκωλικίασις τοῦ ἄνθους (ιταλ. Mal della Bega). Αἱ κάμπαι Μικρολεπιδοπτέρων τινῶν ἐντόμων (Ephestia elutella, Eupithia pumilata καὶ Acrolepia Citri) προσβάλλουσιν ἐνίοτε τὰ ἄνθη τῶν Ἑ. καὶ ἰδίως τὰ τῆς Λεμονέας, τῆς Κιτρέας καὶ τῆς Πορτογαλλέας. Συνήθως ἡ προσβολὴ γίνεται προτοῦ ἔτι ἐπανοίξωσι τὰ ἄνθη, ὅτε ταῦτα μαραίνονται καὶ τέλος πίπτουσι. Ἄλλ' ἐνίοτε προσβάλλεται καὶ ὁ νεαρός ἔτι καρπός, ὅτε μαραίνεται καὶ οὗτος καὶ πίπτει προτοῦ ἔτι ἀποκτήσῃ τὸ μέγεθος κόκκου ἐρεβίνθου. Ἐκ τῶν ἐντόμων τούτων ἀπήνησα ἄπαξ ἐν Ἀθήναις ἐπὶ τῆς Πορτογαλλέας τὴν Ἐφέστιον (Ephestia elutella), ἥτις εἶνε Μικρολεπιδόπτερον πολυφάγον, ἀπαντῶν παρ' ἡμῖν, συνηθέστερον ἐπὶ τῆς Ἀμπέλου (βλ. σελ. 83). Τὸ ἐντομον τοῦτο εἶνε βεβαίως τὸ προσβάλλον τὸ ἄνθος τῆς Κιτρέας ἐν Αἰγίῳ, τοῦτο δὲ πρέπει νὰ ἦνε καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Τομπάζη ἀναφερόμενον ὡς ἀπὸ πολλοῦ προξενοῦν ἐπαισθητὰς ζημίας εἰς τὸν νεαρὸν καρπὸν τῶν Πορτογαλλέων τοῦ Πόρου (1). Προλαμβάνονται αἱ ζημίαι αὗται δι' ἐνὸς ἢ δύο ψεκάσμων ἐκτελουμένων κατὰ τὴν ἄνθησιν μὲ διάλυσιν ἀρσενικοῦ, λυσόλης, πιττελαίου ἢ ἀποβρέγματος καπνοῦ (β. λ.).

δ') Ἡ Σκωλικίασις τοῦ ὀρίμου καρποῦ (ιταλ. Petecchie). Ὅταν τὰ λεμόνια, τὰ μανδαρίνια, τὰ νεράντζια καὶ ἰδίως τὰ πορτογάλλια ἀρχίζωσι νὰ ὠριμάζωσι τὸ θῆλυ Διπτέρου ἐντόμου, εἶδους μυίας (Halterophora ἢ Ceratitis hispanica), εἰσάγει εἰς τὸν φλοιὸν τῶν καρπῶν τούτων τὰ ὠάρια του τὰ ὁποῖα ταχέως ἐκκολάπτονται. Ἐπὶ ἐκάστου καρποῦ ἐναποτίθενται: ἐν, δύο ἢ τὸ πολὺ τρία ὠάρια, οἱ δὲ ἐξ αὐτῶν ἐξερχόμενοι σκώληκες εἰσδύουσιν εἰς τὴν σάρκα καὶ κατατρῶγουσιν αὐτήν. Εἰς τὰ σημεῖα εἰς τὰ ὁποῖα ἐναπετέθησαν τὰ ὠάρια ὁ καρπὸς γίνεται μαλακὸς καὶ παρουσιάζει ἔξωθεν στρογγύλην ὠχρὰν κηλίδα. Οἱ οὕτω προσβαλλόμενοι καρποὶ (οἱ ὁποῖοι ἐν Κύπρῳ ὀνομάζονται κν. καρφωμένοι) σήπονται κατὰ τόπους καὶ πίπτουσι συνήθως πρὸ τῆς πλήρους ὀριμάνσεως των. Κατὰ τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς τρόπον προσβάλλονται καὶ οἱ καρποὶ τῆς Ροδακινέας ὑπὸ τῆς δευτέρας γενεᾶς τοῦ ἰδίου ἐντόμου, ὅπερ, καθ' ὅσον γνωρίζω, δὲν ἀπαντᾷ ἐν Ἑλλάδι, ἀλλ' εἶνε κοινὸν μὲν πολλαχοῦ τῆς Συρίας καὶ τῆς Κύπρου, κοινότατον δὲ ἐν Σικελίᾳ, Ἀλγερίᾳ καὶ Ἰσπανίᾳ (2). Ἡ ἄμεσος ἀπὸ τοῦ δένδρου συλλογὴ καὶ καταστροφὴ τῶν προσβεβλημένων καὶ εἰσέτι ἐγκλειόντων τοὺς σκώληκας καρπῶν εἶνε, νομίζω, τὸ πρακτικώτερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον μέσον

(1) «Καλλιέργεια καὶ ἀσθένεια τῶν Ἐσπεριδοειδῶν», ὑπὸ Ἰ. Ν. Ε. Τομπάζη, σελ. 86.

(2) Εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ τὰς Ἀζόρας νήσους ἀπαντᾷ καὶ ἕτερον εἶδος τοῦ αὐτοῦ γένους (Haltr. ἢ Cerat. capitata) μετενεχθὲν ἐκεῖ κατὰ τὸν Penzig ἔξ. ἀντ. Ἰνδιῶν.

πρὸς καταπολέμησιν τῆς μάστιγος ταύτης. Οἱ προταθέντες καὶ δοκιμασθέντες ψευκαρμοὶ τῶν καρπῶν κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς ὠριμάσεώς των μετὰ διαλύσεις διαφόρων ἐντομοκτόνων οὐσιῶν δὲν ἀπεδείχθησαν συντελεστικοὶ πρὸς πρόληψιν ἢ περιστολήν του κακοῦ.

ε') Ἡ **Καπνία** (ἰταλ. Fumaggine, Nero ἢ Morfea, γαλλ. Fumagine, Noir ἢ Morfée), ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, εἶνε ἀπαραίτητον ἐπακολούθημα τῆς Ψωριάσεως καὶ τῆς Βαμβακιάσεως τῶν Ἑ. προῖόν τῆς ἐπὶ τῶν μελιτούντων μερῶν τοῦ δένδρου ἀναπτύξεως Μικρομύκητος ὅστις ἀπαντᾷ καὶ ἐπὶ ἄλλων ψωριώντων φυτῶν, ὑπο διαφόρους δὲ μορφάς (εἶδη κατ' ἄλλους), διὸ καὶ ἀναφέρεται ὑπὸ πλεῖστα ὀνόματα (Fumago Citri, F. Oleae, F. vagans, F. Camelliae, Meliola Penzigi, M. Citri, M. Camelliae, Capnodium Citri, C. Oleae, C. Fumago, Morfea Citri, Antenaria elaeophila, Torula Oleae, T. Fumago κ.λ.). Τὰ κατὰ τῆς Ψωριάσεως ἐφαρμοζόμενα μέσα συντελοῦσι ταυτοχρόνως καὶ εἰς τὴν ἐξάλειψιν τῆς Καπνίας.

ς') Ἡ **Λειχηνίασις**. Ἐπὶ τῶν κορμῶν τῶν παλαιότερων δένδρων καὶ ἰδίως τῶν πυκνῶς φυομένων εἰς γαίας νοτεράς ἢ συχνὰ ἀρδευομένας ἐνίοτε βλαστάνουσι Λειχηνῆες (β.λ.), οἱ ὁποῖοι παρακωλύουσι τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τοῦ φλοιοῦ τοῦ δ. καὶ χρησιμεύουσιν ὡς καταφύγιον παντοίων παρασίτων. Δέον λοιπὸν οὗτοι κατὰ τὴν κλάδευσιν ν' ἀποξέωνται. Μετὰ τὴν ἀπόξεσιν ἐπιγρίεται ὁ κορμὸς τοῦ δ. μετὰ πυκνὴν διάλυσιν ἀσβέστου εἰς ἣν προστίθεται περὶ τὰ 30/0 θεικὸς σίδηρος.

ζ') Ὁ **Σφακελισμὸς ἢ Σήψις τῶν ῥιζῶν** (ἰταλ. Cancro ἢ Itterizia, γαλλ. Cancro). Ἡ εἰς τὰς ῥίζας τῶν Ἑ. ἀνάπτυξις Μυκήτων τινῶν καὶ ἰδίως Δεματοφόρου τῆς φοινικῆς, Ἀμανίτου τοῦ μελιγρόου (β.λ.) καὶ συνηθέστερον Ῥιζοκτόνου τοῦ ἰογρόου (Rhizoctonia violacea, ὅτε ἡ νόσος ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν εἰδικώτερον Vinato ἢ Mal d'inchioistro), προξενεῖ τὸν λεγόμενον Σφακελισμὸν ἢ τὴν Σήψιν τῶν ῥιζῶν. Διαγινώσκειται δὲ ἡ νόσος αὕτη ἐξωτερικῶς ἐκ τῆς ἰκτερώδους μορφῆς τῆς κόμης τοῦ δένδρου. Ἐν ἀρχῇ ἡ ἀνθσις καὶ ἡ καρποφορία τοιοῦτου δένδρου εἶνε ἄφθονος, πλὴν οἱ καρποὶ του συνήθως μένουσι μικροὶ καὶ δὲν ἀποκτῶσι τὸ φυσικόν των χρῶμα κατὰ τὴν πλήρη ὠρίμανσιν βραδύτερον αἰ κορυφαὶ πολλῶν βλαστῶν ἀποξηραίνονται. Τὴν ἀποξήρανσιν τούτων ἀκολουθεῖ ἡ ἀποξήρανσις τῶν φερῶν των αὐτοῦς κλαδιῶν, ἐπὶ τέλους δὲ ἀποξηραίνεται καὶ ὅλοκληρον τὸ δένδρον. Τὰ φύλλα τῶν οὕτω προσβαλλομένων δένδρων ὠχρῶσι καὶ ἐνίοτε φέρουσι κηλίδας ἐν εἶδη ἐγκαυμάτων ὀφειλομένας εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ **Κολλητογίχου** περὶ οὗ κατωτέρω. Ὁ Σφακελισμὸς εἶνε νόσος προσβάλλουσα πάντα σχεδὸν τὰ καρποφόρα δένδρα. Ἐνσκήπτει δὲ συνηθέστερον καὶ ἐντονώτερον εἰς ἐκεῖνα τὰ δένδρα τὰ ὅποια φύονται εἰς ἕδαφος συμπαγές, μὴ καλῶς καὶ ἐγκαίρως σκαπτόμενον καὶ σκαλιζόμενον, ὑπερμέτρως δὲ ἀρδευόμενον καὶ λιπαινόμενον μετὰ κόπρον μὴ πλήρως χωνευμένην. Ταῦτα πάντα συντελοῦσιν εἰς τὴν ἐν τῷ ἔδαφει ἀνάπτυξιν ὀξέων ὑποβοηθούτων μὲν τὴν βλάστησιν τῶν πανταχοῦ παρόντων σπερμάτων ῥιζοφθῶρων κρυπτογᾶμων παρασίτων, ἀποβαινόντων δὲ καταστρεπτικῶν εἰς τὴν

ύγειαν τῶν εἰς τοιοῦτον ἔδαφος φυομένων δένδρων. Εἶνε δὲ ἡ ἐπιβλαβὴς ἐπίδρασις τοιοῦτου ἔδαφους εἰς τὴν βλάστησιν πλείστων φυτῶν γνωστοτάτη εἰς τοὺς ἡμετέρους κηπουροὺς, οἱ ὅποιοι εἰς τοιαύτην περίπτωσιν λέγουσιν ὅτι «τὸ γῶμα εἶνε ξινόν» ἢ ὅτι «ἐξίνισε»⁽¹⁾. Ἡ ἔγκαριος μετρίασις ἢ κατάπαυσις τῶν ἀρδεύσεων καὶ τῆς λιπάνσεως, ὁ ἀερισμὸς τοῦ γώματος διὰ βαθείας σκαφῆς, ἢ περιλάκκωσις τοῦ προσβεβλημένου δένδρου μέχρις ἀποκαλύψεως τῶν κυρίων αὐτοῦ ριζῶν καὶ ἡ ἀρδευσις αὐτῶν μὲ παχύρευστον διάλυσιν περιέχουσαν ἀνά 20 0/0 ἄσβεστον καὶ τέφραν καὶ 4 0/0 θεικῶν σίδηρον προλαμβάνει ἀσφαλῶς τὴν πρόσοδον τοῦ κακοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ νόσος εἶνε μεταδοτικὴ οἱ πρὸς ἐκρίζωσιν τῶν ἐκ ταύτης ἀποξηραίνουμένων δένδρων ἀνορουσόμενοι λάκκοι δέον ν' ἀπολυμαίνωνται διὰ τῆς ἐν αὐτοῖς καύσεως οἰασθήποτε προγεῖρου καυσίμου ὕλης. Οἱ οὕτω ἀπολυμαίνόμενοι λάκκοι διατηροῦνται ἀνοικτοὶ ἐπὶ ἐν ὀλόκληρον θέρος. Ἄλλ' ἡ σῆψις τῶν ριζῶν τῶν Ἐ. δυαντῶν νὰ ὀφείλεται καὶ εἰς ἕτερον αἷτιον περὶ οὗ γίνεται λόγος εὐθὺς κατωτέρω.

η') Ἡ Κομμίωσις (ἰταλ. Gommosi, Mal di gomma ἢ Cagna. γαλλ. Gom-mose ἢ Maladie de la gomme—ἢ ἐν Κύπρῳ Κόλλα ἢ Πίσσα). Ἡ νόσος αὕτη, ἣτις ἀρχικῶς ὠνομάζετο ἐν Ἰταλίᾳ ἀποξηρανσις λιμφατικὴ ἢ δυσχρωσία, εἶνε σήμερον παγκοίνως γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Κομμίωσις. Ὀνομάσθη δὲ οὕτω διότι τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν αὐτῆς εἶνε ἡ ἀπὸ τοῦ κορμοῦ, τῶν κλάδων καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν καρπῶν τοῦ προσβαλλομένου δένδρου ἔκκρισις κόμμειως. Λέγεται ὅτι ἡ νόσος αὕτη ἐνέσκηψε τὸ πρῶτον τῷ 1832 εἰς τὰς Ἀζόρας νήσους, ὅθεν βραδύτερον (τῷ 1845) μετεδόθη εἰς τὴν Πορτογαλίαν καὶ ἐντεῦθεν εἰς ἄλλας παρμ. χώρας, τῶν ὁποίων οἱ ἐσπεριδιῶνες, ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1852 μέχρι τοῦ 1875, ὑπέστησαν πραγματικὰς καταστροφάς. Ἐντούτοις Κομμίωσιν προσβάλλουσαν τὰ Ἐ. τῶν παρμ. χωρῶν ἀναφέρουσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ Φερράρης, τῷ 1646, καὶ ἀφ' ἑτέρου οἱ Ῥίσσος καὶ Πουατός, τῷ 1818 ἐκ τῆς συντόμου δὲ πλὴν εὐκρινοῦς τῶν τελευταίων περιγραφῆς προκύπτει, κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην, ὅτι πρόκειται περὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς νόσου, ἣπίου μὲν χαρακτῆρος μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, μετ' ὀξύτητος δὲ ἐνσκηπούσης καὶ μεγάλας ζημίας προξενούσης ἀφ' ἧς ἐποχῆς παρετηρήθη αὕτη εἰς τὰς Ἀζόρας νήσους. Μεγάλαις ζημίαις ἐπροξένησεν ἡ νόσος αὕτη ἰδίως ἐν Σικελίᾳ, ἔνθα ἀρχικῶς ὑπετέθη ὅτι ἐπρόκειτο περὶ δύο διαφόρων νόσων, κατονομασθεισῶν μὲ διάφορα ὀνόματα, ἀποδειχθεισῶν δὲ βραδύτερον δύο μορφῶν, ἣπίου καὶ ὀξείας, μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς νόσου.

Τὸ ὑπὸ τῆς νόσου ταύτης προσβαλλόμενον δένδρον διακρίνεται ἰδίως ἐκ τῆς ἐπὶ τῶν κλάδων καὶ τοῦ κορμοῦ κατὰ τόπους παρουσίας κομμιώδους θολῆς, κερραμογρόου καὶ πικρῆς δυσόσμου οὐσίας, ὡς καὶ ἐκ τῆς ὠχρότητος τοῦ φυλλώματός

(1) Ἡ κατάστασις αὕτη τοῦ γώματος παρατηρεῖται ἰδίως εἰς τὰ ἐν γάστραις θεραπευόμενα φυτά, ὅτε ἐπιβάλλεται ἡ μερικὴ τοῦλάχιστον ἀντικατάστασις αὐτοῦ διὰ νέου.

του. Αί κορυφαί τῶν κλάδων του ἀποξηραίνονται, ἀπὸ τῆς περιόδου δὲ ταύτης τὸ δένδρον ἄρχεται ἀναδίδων πανταχόθεν πολυαριθμούς λαϊμάργους βλαστοὺς ἐξ ὧν πολλοὶ εἶνε καχεκτικοί, πάντες δὲ ἐπὶ τέλους ἀποξηραίνονται ἀρχομένης τῆς προσβολῆς ἀπὸ τῆς κορυφῆς των. Κατ' ἀρχὰς ἀνθεὶ καὶ καρποφορεῖ ἀφθόνως, ἀλλ' οἱ καρποὶ του γίνονται μικροὶ καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀσθενικοί, ὅπερ εἶνε σύμπτωμα δυσκρασίας καὶ ἐξασθενήσεως σύνθητες παρὰ πᾶσι τοῖς καρποφόροις ἰδίως δένδροις. Ἐκ τῶν καρπῶν του τινὲς πίπτουσι πρὸ τῆς πλήρους ὀριμάνσεως, πολλοὶ δὲ σχίζονται καὶ ἐκκρίνουσι παρὰ τὰ χεῖλη τῆς σχισμῆς κόμμι. Ἀφαιρούμενων τῶν μᾶλλον προσβεβλημένων κλάδων του ἀναδίδει πολλοὺς νέους βλαστοὺς κατ' ἀρχὰς εὐρύστους, ἀλλ' οἱ ὅποιοι ταχέως ἄρχονται ἀναπτυσσόμενοι καχεκτικῶς καὶ ἀποξηραίνόμενοι παρὰ τὴν κορυφὴν των. Ἐνίοτε ἡ προσβολὴ εἶνε ὀξεῖα ἢ καὶ κεραυνοβόλος, ὅτε ἡ μορφή αὐτῆ τῆς νόσου ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Ἴταλῶν cagna. Συνηθέστερον ὅμως τὸ δένδρον ἐξακολουθεῖ βλαστάνον καχεκτικῶς ἐπὶ τινα ἔτη. Κάποτε ἡ ἔναρξις τῆς προσβολῆς ἐκδηλοῦται διὰ τῆς ἀποξηράνσεως τῶν κορυφῶν κλάδων τινων μόνον τῆς μιᾶς πλευρᾶς τῆς κόμης τοῦ δένδρου· πρὸ τῆς πλήρους δὲ ἐξαντλήσεως τούτων ἡ νόσος προσβάλλει καὶ τοὺς κλάδους τῆς ἐτέρας πλευρᾶς. Οὕτω τὸ δένδρον ὀλίγον κατ' ὀλίγον φθίνει περίπου ὡς τὰ ὑπὸ τοῦ σφακελισμοῦ προσβαλλόμενα Ἐ., μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ταῦτα δὲν ἐκκρίνουσι κόμμι, ἢ πικρουσία τοῦ ὁποίου εἶνε ἡ ἀσφαλεστέρα ἔνδειξις τοῦ εἴδους τῆς νόσου. Ἐμφανίζεται δὲ συνηθέστατα τὸ κόμμι εἰς βωγμάς τοῦ φλοιοῦ ἰδίως παρὰ τὴν βάσιν τοῦ κορμοῦ τοῦ δένδρου ἐν εἴδει κηλίδων κατ' ἀρχὰς μὲν μικρῶν, ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον αὐξανομένων. Εἰς τὰ σημεῖα ταῦτα ὁ φλοιὸς σκληρύνεται, ἀποξηραίνεται καὶ τέλος ἀπολεπιδοῦται. Κάτωθεν τοῦ ἀπολεπιδωθέντος φλοιοῦ ἀναπτύσσεται νέος, ἀλλὰ συνηθέστατα καὶ οὗτος προσβάλλεται. Τοῦ οὕτω νοσοῦντος δένδρου αἱ ῥίζαι ἀποκαλυπτόμεναι ἀναδίδουσιν ἰδιόζουσαν δυσάρεστον ὀσμὴν, πολλαὶ δ' αὐτῶν εἶνε σαπრაί, πλὴν οὐδ' ἴχνος κἄν παρασίτου ζωικοῦ ἢ φυτικοῦ παρουσιάζεται ἐπ' αὐτῶν. Ἡ τοιαύτη σήψις τῶν ῥιζῶν εἶνε συνηθεστέρα καὶ ἐντονωτέρα εἰς τὰ ὑπὸ τῆς ὀξεῖας ἢ κεραυνοβόλου κομμιώσεως (cagna) προσβαλλόμενα δένδρα. Ταῦτα εἶνε ἐν συντόμῳ τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῆς ἄλλως γνωστοτάτης ἡδὴ παρ' ἡμῖν κομμιώσεως τῶν Ἐ., ἣτις ἐνέσκηψε τὸ πρῶτον ἐν Ἑλλάδι (ἐν Πόρῳ) τῷ 1867 καὶ περὶ ἧς πλείοτερα ἐξετέθησαν ἐν τῇ «Ἑλληνικῇ Γεωργίᾳ» (1885 σελ. 213 καὶ 1896 σελ. 150).

Ἡ κομμίωσις τῶν Ἐ. εἶνε νόσος μεταδοτικὴ ἀποδιδόμενη ὑπὸ πολλῶν εἰς εἶδος Βακτηριδίου (*Bacterium gummi*). Ἐμφανίζεται δὲ ὑπὸ μορφήν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ὀξεῖαν ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ Ἐ. ὅπερ προσβάλλει καὶ τῶν ὄρων ὑφ' οὓς τοῦτο φύεται. Ἐπιρρεπέστερα εἰς τὴν κομμίωσιν εἶνε τὰ ἐκ μοσχευμάτων καὶ καταβολάδων προερχόμενα δένδρα, μᾶλλον δ' ἐπιρρεπῆ φαίνονται τὰ γηραιότερα τῶν νεαρωτέρων. Τὰ ἐκ σπορᾶς προερχόμενα ἀντέγουσι πλείοτερον, ἐκ τούτων δὲ μᾶλλον εὐπρόσβλητα εἶνε ἡ Λεμονέα καὶ ἡ Πορτογαλλέα. Σχεδὸν ἀπόλυτος εἶνε ἡ ἀντοχὴ τῶν ἐκ σπορᾶς προερχομένων Νεραντζεῶν, Μανδραρινεῶν,

Γλυκολεμοσιῶν καὶ Πομπηλομοσιῶν. Ἐπιρρεπέστερα εἰς τὴν κομμίωσιν εἶνε τὰ δένδρα τὰ φυόμενα εἰς ἔδαφος συμπαγές, ἢ τοῦ ὁποίου τὸ ὑπέδαφος εἶνε ἄπορον, ὅτε τὰ τῶν ἀρδεύσεων καὶ τῶν βρογῶν πλεονάζοντα ὕδατα παραμένουσι παρὰ τὰς ρίζας. Ἐπιρρεπέστερα προστούτοις εἰς τὴν νόσον ταύτην εἶνε τὰ δένδρα τὰ ἀρδεύμενα καὶ λιπαινόμενα ὑπερμέτρως. Ἡ πυκνὴ φύτευσις, ἢ μὴ ἔγκαιρος σκαφή, ἢ παράλειψις τῶν σκαλισμάτων, ἢ παρὰ τοὺς κορμούς τῶν δένδρων ἀρδευσις καὶ λίπανσις, ἢ εἰς ταῦτα παροχὴ κόπρου ἀχωνεύτου καὶ ἢ ἔλλειψις ἐπαρκῶς ἀσβέστου ἐν τῷ ἔδαφει εἶνε αἷτια διευκολύνοντα τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κομμιώσεως, καθ' ἧς ἀποτελεσματικὸν φάρμακον, ἐν τῇ κυρίᾳ σημασίᾳ τῶν λέξεων, δὲν ὑπάρχει. Αἰρουμένων ὅμως τῶν αἰτιῶν ἐγκαίρως ἢ κομμίωσις σπανιώτατα ἀναπτύσσεται.

Τὸ ἐκ σπορᾶς ἰδίως προσερχόμενον δένδρον, φυόμενον εἰς ἔδαφος γόνιμον καὶ βαθύ, εἰς ὃ ἀποκτᾶ πολλὰς καὶ μακρὰς ρίζας, προσβαλλόμενον ὑπὸ τῆς κομμιώσεως δυνατὸν νὰ θεραπευθῇ ὡς ἐξῆς: Εὐθύς ὡς ἐμφανισθῶσι τὰ πρῶτα συμπτώματα τῆς νόσου διακόπτονται αἱ ἀρδεύσεις καὶ αἱ λιπάνσεις, τὸ δὲ δένδρον καθαρίζεται καὶ κλαδεύεται γενναίως ἀφαιρουμένων πάντων τῶν ὅπωςδήποτε προσβεβλημένων μερῶν αὐτοῦ. Τὴν ἀνοιξιν περιλακοῦται εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀποκαλυφθῶσιν αἱ κύρια: ρίζαι αὐτοῦ, ἐπὶ τῶν ὁποίων τίθεται: μίγμα ἐκ 3—10 ὀκ. (ἀναλόγως τῆς ἡλικίας τοῦ δ.) προσφάτως ἐκκαμινευθείσης ἀσβέστου⁽¹⁾, 3—6 ὀκ. τέφρας ξύλων ἢ ξυλανθράκων καὶ 2—3 ὀκ. θεικοῦ σιδήρου καὶ χύνεται ἰκανὴ ποσότης ὕδατος ὅπως αἱ οὐσίαι αὐταὶ διαλυθῶσι. Μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς θεραπείας ταύτης αἱ ρίζαι ἀφίενται ἀσκεπεῖς μέχρις ὅτου τὸ φύλλωμα τοῦ δένδρου ἀργίση ν' ἀναλαμβάνῃ τὸ φυσικὸν αὐτοῦ γρῶμα. Οἱ πρὸς ἐκρίζωτιν ἀποξηρανθέντων ἐκ κομμιώσεως δένδρων ἀνορυθέντες λάκκοι ἀπολυμαίνονται διὰ τῆς ἐν αὐτοῖς καύσεως οἰασδῆποτε καυσίμου ὕλης, μεθ' ὃ ἀφίενται ἀνοικτοὶ ἐπὶ ἐν ὀλόκληρον θέρος.

(1) Ἡ ἀσβεστός, παρὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν γνώμην καθ' ἣν τιθεμένη πλησίον τῶν ριζῶν καίει τὰ δένδρα, εἰς τὴν περὶ ἧς ἐνταῦθα πρόκειται περίπτωσιν ἀποβαίνει εὐεργετικωτάτη. Τῷ 1888, ὅτε ἰδρύνοντο τὰ οἰκοδομήματα τοῦ νῦν Γεωργικῆ Σταθμοῦ Ἀττικῆς, ἐν τῷ περιβόλῳ αὐτοῦ καὶ παραπλευρῶς Λεμονέας κομμιώσεως καὶ ἐτοιμοθανάτου ἀνωρύθη λάκκος εἰς τὸν ὁποῖον ἐπὶ δύο συνεχεῖς μῆνας ἐσθύνετο ἢ ἀναγκαῖα διὰ τὰς οἰκοδομὰς ἀσβεστός. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦτο αἱ πλεῖστα ρίζαι τοῦ δένδρου ἦσαν βυθισμέναι ἐντὸς τῆς ἀσβέστου. Καὶ ὅμως ἡ Λεμονέα αὕτη ὄχι μόνον δὲν ἐβλάβη ἐκ τούτου ποσῶς, ἀλλὰ καὶ ἀνέλαθεν, ἀναδίσασα νέους ὑγιεστάτους βλαστούς. Τὸ παράδειγμα τοῦτο καὶ πλεῖστα ἄλλα παρόμοια τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται, θὰ πείσῃ τοὺς φοβουμένους τὴν καυστικὴν ἰδιότητα τῆς ἀσβέστου νὰ ποιῶσι γενναίαν χρῆσιν αὐτῆς ἐν τῇ θεραπείᾳ τῶν Ἐ. τῶν προσβαλλομένων ὑπὸ οἰασδῆποτε παθήσεως τῶν ριζῶν.

Προκειμένου περί καταρτίσεως νέας φυτείας δέον να λαμβάνονται: τὰ ἐξῆς προφυλακτικὰ μέτρα κατὰ τῆς κομμιώσεως: α') πρέπει να προτιμῶνται τὰ πορώδη ἐδάφη, εἰς τὰ ὑποῖα τὰ τῶν ἀρδεύσεων καὶ τῶν βροχῶν πλεονάζοντα ὕδατα δὲν παραμένουσι παρὰ τὰς ρίζας τῶν δένδρων· β') πρὸς φύτευσιν δέον να γίνε-ται γρη῏σι Νεραντζεῶν (εἰς θερμότερας δὲ τῆς ἡμετέρας χώρας καὶ Γλυκολεμο-νεῶν ἢ Πομπελμοσιῶν ¹⁾) προσεγγόμενον ἐκ σπορᾶς γενομένης μετ' σπόρον ἐκλεκ-τόν, ἐπ' αὐτῶν δὲ να ἐμβολιάζονται τὰ ἄλλα εἶδη εἰς ὕψος ἐνὸς περίπου μέτρου ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους· γ') να φυτεύονται τὰ δένδρα ἀραιῶς ὡς ὑπε-δείχθη ἀνωτέρω (βλ. σελ. 363)· δ') να λιπαίνονται ἐν μέτρῳ καὶ μετ' λιπάσματα πλήρως χωνευμένα καὶ θαπτόμενα μακρὰν τῶν κορμῶν (βλ. σελ. 363).—Εἰς χῶ-ρας εἰς τὰς ὑποίας συμβαίνουσι παγετοὶ ἢ ἐπικρατοῦσα συνήθεια τῆς κατὰ τὸν χειμῶνα παρὰ τὴν βᾶσιν τῶν κορμῶν τῶν Ἐ.σωρεύσεως ἀγανεύτου κόπρου πρὸς προφύλαξιν τῶν δένδρων ἀπὸ τοῦ ψύχους δύναται: να ἐξακολουθήσῃ ὑπὸ τὸν ἄρον ὄπως, μετὰ τὴν πάροδον τῆς περιόδου τῶν ὀψίμων παγετῶν, ἢ κόπρος αὕτη ν' ἀ-ποκομίζεται ἢ να διασπείρεται: ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους καὶ μακρὰν τῶν κορμῶν—ε') να ἀερίζεται καὶ να ἠλιάζεται τὸ γῶμα ἀναστρεφόμενον κατὰ τὴν σκαφὴν καὶ σκαλιζόμενον μετὰ ἐκάστην ἀρδευσιν ἢ ἰσχυρὰν θερμὴν βροχὴν· καὶ ε') να ἀρδεύονται τὰ δένδρα ἐν μέτρῳ καὶ μακρὰν τῶν κορμῶν των, διότι ἢ παρὰ τὸν κορμὸν κατὰ τὴν ἀρδευσιν ζοὴ καὶ διαμονὴ τοῦ ὕδατος ὑποβοηθεῖ τὴν ἀνά-πτυξιν τῆς στήψεως τῶν ριζῶν καὶ τῆς κομμιώσεως, νόσων ὧν τὰ σπέρματα με-ταδίδονται εὐχερῶς ἀπὸ δένδρου εἰς δένδρον διὰ τοῦ βέοντος ὕδατος καὶ ἂν εἴη τὰ δένδρα ταῦτα εἶνε ἐμβολιασμένα ἐπὶ Νεραντζεῶν.

Προστούτοις οἱ κιτριοκαλλιεργηταὶ δέον να ἔγνωσι: πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι ἡ Νε-ραντζεῖα ἀπὸ ἀντέχουσα γίνετα: εὐπαθὴς καὶ εὐπρόσβλητος ὑπὸ τῆς κομμιώσεως ἔταν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν χρησιμεύη ὡς ὑποκείμενον εὐπρόσβλητου εἶδους. Τοῦτο ἀ-κριβῶς συμβαίνει: σήμερον ἐν Πόρῳ ἔνθα πᾶσαι σχεδὸν αἱ Λεμονεῖαι, ἂν καὶ ἐμ-βολιασμένα: ἐπὶ Νεραντζεῶν, προσεβλήθησαν ὑπὸ τῆς κομμιώσεως, ἥτις ἤδη πα-ρυσιάζεται αὐτόθι ὑπὸ ἰδίαν ἕπιον μορφήν, ἥς τὰ ἀποτελέσματα βραδύνουσι μὲν να ἐπέλωσι πλὴν εἶνε ὡσαύτως καταστρεπτικά. Παρομοία μορφή κομμιώ-σεως ἀνεπτύχθη καὶ εἰς τινὰ μέρη τῆς Σικελίας, ἔνθα οἱ κηπουροὶ ἐπενόησαν καὶ ἐφαρμόζουσι ἐπιτυχῶς τὸ ἐξῆς προληπτικὸν μέσον: *Ὀλίγον κάτωθεν τοῦ ἐμβολίου ἐκάστου δένδρου ἀφίνουσι ν' ἀναπτυχθῶσιν εἰς ἡ δύο βλαστοὶ Νεραντζεῖας, οἱ ὅποιοι παρέχοντες εἰς τὸ ὑποκείμενον κατειργασμένον γυμὸν Νεραντζεῖας κα-θιστώσιν αὐτὸ ἀπρόσβλητον ὑπὸ τῆς νόσου. Φαίνεται: ὅτι ἢ ἐπὶ ἐτῆ πρόσληψις

(1) Ἡ Μανδρινεῖα εἶνε ἀκατάλληλος ὡς ὑποκείμενον πρὸς ἐμβολιασμὸν τῆς Λεμονεῖας καὶ τῆς Πορτογαλλεῖας ἔνεκα τῆς μικρᾶς διαμέτρου τοῦ κορμοῦ τῆς ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν διάμετρον ἦν ἀποκτώσιν οἱ κορμοὶ τούτων.

κατηργασμένου χυμοῦ εἶδους εὐπροσβλήτου ὑπὸ τῆς κομμιώσεως καθιστᾶ ἐπὶ τέ-
λους τὸ ὑποκείμενον ἀνίκανον νὰ λειτουργήσῃ ὡς ἀντέχον εἰς τὴν νόσον, παύει
δὲ ἡ εὐπάθειά του αὐτὴ ὅταν τὸ ὅλον ἢ καὶ μέρος τοῦ χυμοῦ ὄν δέγεται ἐκ τῶν
ἄνω προέρχεται ἐξ ὀργάνων εἶδους ἀντέχοντος. Οὕτως ἄλλως ἐξηγεῖται τὸ συμ-
βαῖνον ἐν Πόρῳ ἔνθα τῶν τοιούτων εὐπαθῶν Νεραντζεῶν παύει ἡ εὐπάθεια ὅταν,
ἀφαιρῶνται ἀπὸ αὐτὰς αἱ κομμιώσαι Λεμονεαὶ καὶ ἀντὶ τούτων ἐμβολιάζονται
Μανδαρινεαὶ, αἱ ὁποῖαι μένουσιν ἀπρόσβλητοι καὶ καρπίζουσιν ἀφθόνως. Τὸ αὐτό,
φρονῶ, θὰ συμβῆ ἔαν Νεραντζεᾶ χρησιμεύσασα ἐπὶ ἔτη ὡς ὑποκείμενον μὴ ἀντέ-
χοντος εἰς τὴν κομμίωσιν Ἐ. καὶ καταστᾶσα εὐπαθῆς, ἀπαλλαγῇ τούτου καὶ ἀφεθῆ
ἐλευθέρᾳ νὰ βλαστήσῃ καὶ ν' ἀναπτυχθῇ. Ἡ Νεραντζεᾶ αὕτη μετὰ πάροδον ἐνός
ἢ δύο ἐτῶν πιθανὸν νὰ ἐπανακτῆσῃ τὴν ἀρχικὴν τῆς ἀνοσίαν.

θ') Ὁ **Κολλητότριχος** (*Colletotrichum gloeosporioides*), Μικρομύκης κοι-
νότατος εἰς πάντα τὰ Ἑσπεριδοειδῆ ἐφ' ὧν κατὰ κανόνα ἀναπτύσσεται ὡς σαπρό-
φυτον Ἐλεμονεᾶ, Πορτογαλλεᾶ, Νεραντζεᾶ, Μανδαρινεᾶ ἢ οἰονδήποτε ἄλλο Ἑσπε-
ριδοειδὲς ὅπερ ἔνεκα οἰονδήποτε λόγου εἶνε καχεκτικὸν θὰ φέρῃ σχεδὸν πάντοτε
καὶ τὸν Κολλητότριχον. Ὁ περιγράφας τὸν Μικρομύκητα τοῦτον Penzig λέγει :
«Τὸ εἶδος τοῦτο εἶνε ἴσως τὸ συνηθέστερον ἀπαντῶν ἐπὶ τῶν Ἑσπεριδοειδῶν τὸ
εὖρον πάντοτε ὁσάκις μετέβῃ πρὸς συλλογὴν Μυκήτων βιούτων ἐπὶ τῶν Ἑσπε-
ριδοειδῶν καὶ σχεδὸν πάντοτε ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ, συμβλαστάνον δὲ ἐνίοτε μὲν
μετὰ ἐνός καὶ ἐνίοτε μετ' ἄλλου Μύκητος ἐκ τῶν προσβαλλόντων τὰ δένδρα ταῦτα.
Φαίνεται δὲ ὅτι εἶνε ἀποκλειστικὸς τῶν Ἑσπεριδοειδῶν Μύκης, διότι μέχρι τοῦδε
(1887) δὲν παρατηρήθη ἐπὶ ἄλλων φυτῶν» (1). Τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Penzig
μεταφέρει ἐπὶ λέξει καὶ ὁ Comes εἰς τὸ περὶ κρυπτογάμων ἀφορώντων τὴν γεωρ-
γίαν σύγγραμμά του (2). Ἀμφότεροι δὲ οἱ εἰδικοὶ περὶ τὰς νόσους ἰδίως τῶν Ἑ-
σπεριδοειδῶν φυσιοδίφαι οὗτοι ἀναφέρουσι τὸν Κολλητότριχον μᾶλλον ὡς σαπρό-
φυτον καὶ οὐχὶ ὡς παράσιτον δυνάμενον νὰ προξενήσῃ αἰσθητὴν βλάβην εἰς τὸ δέν-
δρον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀναπτύσσεται. Τοιαύτην ἄλλως γνώμην ἐσχημάτισα καὶ ἐγὼ
κατὰ τὸ διάστημα τῶν πολυετῶν παρατηρήσεών μου, καθ' ὃ εὖρον τὸν Κολλη-
τότριχον πάντοτε ἀναπτυσσόμενον ἐπὶ δένδρων προσβεβλημένων ἤδη ὑπὸ μιᾶς
οἰασθῆποτε παθήσεως. Ἐντούτοις ἐσχάτως, ὡς ἀναφέρει ὁ κ. Essig ἐν σχετικῇ
λεπτομερεστάτῃ μελέτῃ του δημοσιευθεῖσῃ ἐν τῷ πρώτῳ τεύχει (Φεβρουαρίου
1911, σελ. 25) τοῦ «*Pomona College Journal of Economic Botany*», νόσος προσ-
βάλλουσα ἐν Καλιφορνίᾳ ἰδίως τὰς Πορτογαλλεᾶς καὶ ὀνομασθεῖσα *Witch-tip*
ἀπεδόθη ὑπὸ τῶν ἐκεῖσε εἰδικῶν εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κολλητοτριχοῦ. λέγουσι
δὲ οἱ πλεῖστοι τούτων ὅτι ὁ Κολλητότριχος ἂν καὶ σαπρόφυτος δυνατόν εἰς ὡρι-

(1) «*Studi botanici sugli Agrumi*», σελ. 385.

(2) «*Critogamia agraria*», 1891, σελ. 339.

σμένες περιπτώσεις ν' αναπτυχθῆ ὡς παράσιτον, διὸ καὶ συμβουλευοῦσι τοὺς διψροδογὰλλίου πολτοῦ ψεκάσμοις τῶν προσβεβλημένων δένδρων.

Πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ καταλόγου τούτου τῶν κυριωτέρων ἐχθρῶν τῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀνά τὴν Ἀνατολὴν καλλιεργούμενων Ἐ. δέον ν' ἀναφέρω καὶ τοὺς Μῦς καὶ ἰδίως τὸ εἶδος Μῦς ὁ καρποφάγος (*Mus frugivorus* ¹). Οὗτος ἀπαντᾷ ἰδίως εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ ἐνίοτε προξενεῖ σημαντικὰς ζημίας ἀναρριχώμενος εἰς τὰ δένδρα καὶ κατατρῶγων τοὺς ὄριμους καρποὺς πρὸ πάντων τῆς Πορτογαλλίας. Τὰ τρωκτικὰ ταῦτα ζῶα καταδιώκομεν διὰ τῶν παγιδῶν καὶ τῶν δηλητηριῶν ἐμποδιζόμεν δὲ τὴν ἐπὶ τοῦ δένδρου ἀνοδὸν των περιβάλλοντες τὸν κορμὸν του διὰ περιλαμίου ἐκ φύλλου λευκοσιδήρου ἔχοντος σχῆμα ἀνεστραμμένου γωνίου. Ἀποτελεσματικὴ ὡσαύτως λέγεται ἡ κατ' αὐτῶν χρῆσις τῆς λύμφης τοῦ Δάνυζ (*vitus Danysz*), ἥτις παρασκευάζεται εἰς τὸ ἐν Παρισίοις ἰνστιτούτον Παστέρ.

Ἑσπερίς (*Hesperis*, τ. Σταυρανθῶν) γ. περιλαμ. περὶ τὰ 30 εἶδη φυτὰ ποώδη, διετῆ ἢ πολυετῆ, ἀπαντῶντα πολλαχού. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 4 ἐν οἷς καὶ Ἐ. ἢ δεσποινικὴ (*H. matronalis*, γαλλ. Cassolette ἢ *Julienne des Jardins*, ἀγγλ. *Rocket* ἢ *Dame's Violet*), εἶδος σπάνιον ἐν Ἑλλάδι κοινὸν δὲ ἀλαγοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ ἐνιαχοῦ θεραπεύμενον πρὸς κόσμον. Τὰ σπέρματά του εἶνε ἐλαιούχ. (18 % ἐλαιον), διὸ καὶ πολλάκις ἐπρωτάθῃ ἢ καλλιέργεια αὐτοῦ πρὸς παραγωγὴν ἐλαίου.

Ἑσχολοδία (*Eschscholzia*, τ. Μηκωνωδῶν) γ. περιλαμβάνον 5 εἶδη ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς φ. ποώδη κοσμητικὰ. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Ἐ. ἢ καλιφορνικὴ ἢ κρόκινος (*E. californica* ἢ *croccea*) θεραπεύεται πολλαχού ὑπὸ πλείστας διαφορὰς, σπείρεται δὲ ἐπὶ τόπου καὶ χρῆζει ἐλαχίστης περιποιήσεως εἶνε καὶ φαρμακευτικόν.

Ἑπνά, δ. ὁ. εἰδῶν Ἰτέας.

Ἑυαίζωον (*Sempervivum*, ἀγγλ. *Houseleek*, τ. Σαρκοφυλλωδῶν) γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 50 εἶδη, ἰθαγ. ἰδίως ὄρεινῶν τόπων τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, σαρκόφυλλα, τινὰ ἐπιγειόφυλλα, πολλὰ κοσμητικὰ, κατάλληλα ἰδίως διὰ τεχνητοῦς βράχους. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. Εὔ. τὸ χαίνον καὶ Εὔ. τὸ τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας (*S. patens* καὶ *S. Reginae Amaliae*) ἀμφοτέρα πολυετῆ ἀπαντῶσιν εἰς ὄρεινους τόπους τὸ δεύτερον, τὸ καὶ κοινότερον, εἶνε πιθανῶς τὸ μέγα Ἀεῖζωον τοῦ Διοσκορίδου, καθ' ὃν «φύεται ἐν τόποις ὄρεινοῖς καὶ ἐν ὄστράκοις τινές φυτεῦσιν αὐτὸ ἐπὶ τῶν οἰκημάτων». Τοῦτο ὡς καὶ Εὔ. τὸ ἐπίστεγον (*S. Tectorum*, γαλλ. *Joubarb*, ἀγγλ. *Bullock's Houseleek*), κοινὸν ἀνά τὴν δυτικὴν καὶ μέσην Εὐρώπην (τὸ ὀνομαζόμενον ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων *Barba Jovis*), ἐθεωροῦντο τὸ πάλαι ὡς ἀλεξικέραυνα, διὸ καὶ ἐκαλ-

(¹) Βλέπε «Ἑλληνικὴν Γεωργίαν». 1892, σελ. 185 καὶ 1895 σελ. 232.

λιεργούντο ἐπὶ τῶν στεγῶν τῶν οἰκιῶν. Τοῦ τελευταίου τὰ φύλλα χρησιμοποιῶνται ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐν Γαλλίᾳ πρὸς θεραπείαν τῶν κἄλων διὸ καὶ ὀνομάζεται αὐτόθι καὶ *Herbe aux cors* (βλ. καὶ Αἰώνιον).

Εὐάνθεμον, βλ. Ἀνθεμίς.

Εὐγενία (*Eugenia* ἢ *Syzygium*, τ. Μυρτωδῶν) γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 700 εἶδη ἴθαγ. θερμῶν χωρῶν, στενωῶς συγγενῆ τῆς Μύρτου· θάμνοι καὶ δένδρα ἀειθαλῆ, πολλὰ χρήσιμα διὰ τὸ ἐκλεκτὸν ξύλον των καὶ τοὺς βρώσιμους καρπούς των. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε : α') Εὐ. ἡ **δριμεία** (*Eu. acris*), μέγα δένδρον ἴθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, τὸ ξύλον του πολύτιμον· β') Εὐ. ἡ **Ἰαμβολάνη** (*E. ἢ Syzygium Jambolana*), δένδρον ἴθαγ. τῆς νοτ. Ἀσίας, ὁ καρπὸς του, χρώματος βαθέως ἐρυθροῦ καὶ μεγέθους κερασίου, εἶνε ἐδώδιμος, τὰ δὲ σπέρματά του φαρμακευτικά· γ') Εὐ. ἡ **Ἰάμβος** (*E. Jambos* ἢ *Jambosa vulgaris*, γαλλ. *Jambosier*, ἀγγλ. *Cambuy-tree* ἢ *Rose apple*), δένδρον μετρίου μεγέθους, ἴθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, καλλιιεργούμενον αὐτόθι, ἐν Ἰαμαϊκῇ καὶ ἀλλαγῷ διὰ τὸν βρώσιμον, ἐρυθρὸν ἢ λευκὸν καρπὸν του (ἀγγλ. *Cambuy fruit* ἢ *Rose apple*), ἔστις εἶνε ἀρωματικὸς καὶ ἔχει μέγεθος μετρίου βερικόκκου· δ') Εὐ. ἡ **καρδιόφυλλος** (*E. cordata*, ἀγγλ. *Waterboom*), μέγα δένδρον, ἴθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς, τὸ ξύλον του πολύτιμον· ε') Εὐ. ἡ **μαλακκαϊκῆ** (*E. malaccensis*, γαλλ. *Jamblac* ἢ *Jambosier de Malacca*, ἀγγλ. *Malay apple*), δένδρον ἴθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, ὁ καρπὸς του βρώσιμος, τὸ ξύλον του ἐκλεκτῆς ποιότητος δι' ἐπιπλοποιίαν καὶ ἄλλα ἔργα· ς') Εὐ. ἡ **μονανθῆς** (*E. uniflora*), δένδρον ἴθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς, ὁ καρπὸς του βρώσιμος· ζ') Εὐ. ἡ **μυρτίφυλλος** (*E. myrtifolia* ἢ *australis*), θάμνος ἴθαγ. τῆς Αὐστραλίας, ὁ καρπὸς του χρήσιμος πρὸς κατασκευὴν γλυκοῦ· καὶ η') Εὐ. ἡ **σμίθειος** (*E. Smithii*), δένδρον ἴθαγ. τῆς Αὐστραλίας, ὁ φλοιὸς του βυρσοδεψικός, τὸ ξύλον του λεπτοξύλουργικόν. Ταῦτα καὶ τινὰ ἄλλα εἶδη θεραπεύονται· καὶ ὡς κοσμητικὰ πολλαπλασιαζόμενα εὐχερῶς διὰ σπορᾶς. Πολλὰ τούτων δύνανται νὰ εὐδοκιμῶσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.—Εἰς τὸ γένος τοῦτο κατατάσσεται ἐνίοτε καὶ *Καρυόφυλλος* ὁ ἀρωματικὸς, περὶ οὗ βλ. εἰς οἰκτεὸν κεφάλαιον (βλ. καὶ Μύρτος).

Εὐζωμον τὸ ἥμερον (*Eruea sativa*, γαλλ. *Roquette*, ἀγγλ. *Rocket*, τ. Σταυρανθῶν), ἐτήσιον ἴθαγ. τῆς Εὐρώπης, κοινὸν ἐν Ἑλλάδι, ἔνθα ὀνομάζεται κν. **Ῥόκα** ἢ **Ἀρώματος** (ἐν Κρήτῃ)· λαχανικὸν γνωστότατον, ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Θεοφρ. ὀνομαζομένων **ἐπισπόρων**, δ.δ. τῶν δυναμένων νὰ σπαρῶσι πλειστάκις τοῦ ἔτους. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται τὸ τῶν ἀρχαίων **Εὐζωμον**, διεσώθη δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο παρὰ τῶν λαῶν κατὰ τι παρεμφερμένον διὰ στενωῶς συγγενὲς τῷ ἡμέρῳ **Εὐζώμῳ** φ., ὅπερ εἶνε κοινότατον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίως περὶ τὰς Ἀθήνας καὶ ὀνομάζεται κν. **Ἀζούματο** ἢ **Ἄγρια Ῥόκα** (*Eruea longirostra*). Τοῦ εἶδος τοῦτο, ὅπερ κατὰ τινὰς εἶνε ἀπλῶς ἢ ἀγρία μορφή τοῦ ἡμέρου **Εὐ.** φέεται κατ' ἔτος πυκνότατον, ὡς ἐάν ᾗτο σπαρτόν, εἰς τὸ μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Φαλήρου πεδίον (καὶ ἰδίως περὶ τὴν Καλλιθέαν), κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ τῆς ἀνθήσεώς του

(ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου μέχρι τοῦ Μαρτίου) εἰς τὸ μέρος τοῦτο κομίζονται καὶ τοποθετοῦνται: πολλὰ κυψέλαι, ὧν αἱ μέλισσαι ὀρέγονται τοῦ νέκταρος τῶν ἀνθέων του. Ἀνθησμένον συλλέγεταί καὶ γοργηεῖται εἰς τὰς αἴγας.

Εὐκάλυπτος (Eucalyptus, ἀγγλ. Gum-tree, τ. Μυρτωδῶν). γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 150 εἶδη, πολλὰ ἐξόχως βλασημῶδη, τινὰ ἀπλοῖ θάμνοι, τὰ πλεῖστα δένδρα μεγάλα, μακρόβια, ἀναπτυσσόμενα ταχέως ἰδίως κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βλαστήσεώς των· πάντα ἀειθαλῆ, δασικά καὶ ποικιλοτρόπως χρήσιμα· πλὴν ὀλιγίστων τὰ ἄλλα εἶνε ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας καὶ τῶν παρὰ ταύτην νήσων.

Ἡ πρώτη Εὐ. (E. obliqua) ἀνεκαλύφθη ἐν Τασμανίᾳ καὶ περιεγράφη τῷ 1788 ὑπὸ τοῦ Γάλλου βοτανικοῦ Ἐριτιέρου. Τέσσαρα ἔτη βραδύτερον (τῷ 1792) εἰς τὴν αὐτὴν νῆσον ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ ὠσαύτως Γάλλου βοτανικοῦ Βελλαρδιέρου ἢ μέχρι σήμερον μᾶλλον γνωστὴ πανταχοῦ σχεδὸν σφαιριόκαρπος Εὐ. (E. globulus), ἣτις θεωρεῖται τὸ πρότυπον εἶδος τοῦ γένους. Ἐκτοτε πολλὰ ἄλλα εἶδη εὑρέθησαν καὶ περιεγράφησαν διαδοχικῶς ὑπὸ τῶν ἐπισκεφθέντων καὶ ἐρευνησάντων τὴν γλωσσίδα τῆς Αὐστραλίας ἐπιστημόνων. Ἀλλὰ σπουδαῖα καὶ λεπτομερεῖς περὶ Εὐ. ἐρευνᾶ καὶ μελέται ἐγένοντο τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἑλβετοῦ Φρειδερίκου Μυελλέρου, τοῦ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν διατελέσαντος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς κυβερνήσεως τῆς Βικτωρίας (νοτ. Αὐστραλίας) καὶ συντελέσαντος εἰς τὴν καὶ εἰς ἄλλας χώρας διάδοσιν τῶν χρησιμωτάτων καὶ κομητικωτάτων τούτων δένδρων.

Εἰς τὴν Εὐρώπῃν (Ἀγγλίαν, Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν) αἱ πρῶται σποραὶ Εὐ. ἐγένοντο περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἀλλ' ἐπὶ πολὺ τὰ δένδρα ταῦτα, ὡς καὶ ἡ μεγάλη αὐτῶν χρησιμότης καὶ τὰ πολλὰ τῶν πλεονεκτήματα ἦσαν ἄγνωστα εἰς τοὺς πολλοὺς. Ἡ ἐκτενὴς καλλιέργεια τῶν Εὐ. εἰς τὰς παραμ. χώρας (εἰς ἃς ἤδη ἀπαντῶσιν ἐκτεταμέναι καὶ προσοδοφόροι φυτεῖαι τοιούτων δένδρων) ἤρξισεν ἀπὸ τοῦ 1860. Ὁ πρῶτος εἰσαγαγὼν τὴν Εὐ. εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶνε ὁ Ὀρφανίδης. Οὗτος τῷ 1864 ἐκαλλιέργησε τὴν σφαιριόκαρπον Εὐ. εἰς τὸν παρὰ τὰς Ἀθήνας βοτανικὸν κήπον, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἡμολογίαν του («Γεωπονικά» Α' σελ. 186) οὐχὶ μετὰ πλήρους ἐπιτυχίας, ἔνεκα τοῦ δυσμενοῦς διὰ τὸ εἶδος τοῦτο κλίματος τῆς Ἀττικῆς. Τοῦτου τοῦ εἶδους ἰκανὴν ποσότητα σπόρου εἰσήγαγε βραδύτερον τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ διένειμεν εἰς πολλοὺς μετὰ ἐντύπων ὁδηγίων (συνταγθεισῶν πιθανῶς ὑπὸ τοῦ Ὀρφανίδου) περὶ τοῦ τρόπου τῆς σπορᾶς καὶ τῆς καλλιέργειας τοῦ δένδρου· ἐκ τῶν πολλῶν δὲ γενομένων τότε σπορῶν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος εἶνε τὰ σήμερον ἀπαντῶντα ἐνιαχοῦ τῆς χώρας ὀλίγα μεγάλα δένδρα τοῦ εἶδους τούτου. Ἐκτοτε, καὶ ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1882, πολλὰ ἄλλα εἶδη Εὐ. ἐδοκιμάσθησαν καὶ ἐπολλαπλασιάσθησαν πρωτίστως εἰς τὸ παρὰ τὰς Ἀθήνας πρῶην Δημόσιον Δενδροκομεῖον (τὸν νῦν Γεωργικὸν Σταθμὸν Ἀττικῆς), ἐκ τοῦ ἰδρύματος δὲ τούτου προῆλθον αἱ σήμερον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολῆς ἀπομεμονωμένα εἰς κήπους καὶ κτήματα μεγάλα Εὐ. ἰδίως τῶν εἰδῶν ῥητινοφόρος, ἀμυγδαλοφυλλος, οἰσουειδὴς καὶ δυτικὴ. Ἀλλ' ἔκτενεῖς φυτεῖαι Εὐ., πλὴν τῆς ἐν Κυλλήνῃ ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας τῶν σιδηροδρόμων Πε-

λοποννήσου καταρτισθείσης τοιαύτης, ούδαμῶς τῆς Ἑλλάδος ἐγένοντο εἰσέτι.

Αἱ Εὐ. εἶνε τὰ κυριώτερα δασικὰ δένδρα τῆς Αὐστραλίας ἐνθα ἡ ζυλεῖα των χρησιμοποιεῖται εἰς πλείστας ἀνάγκας τῆς ἡπείρου ταύτης καὶ ὅθεν μεγάλη ποσὰ τοιαύτης ἐξάγονται διὰ τὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως διὰ τὴν Ἀγγλίαν. Πλείστων Εὐ. τὸ ξύλον εἶνε σκληρότατον, συμπαγέστατον καὶ ἀσαπές, διατηρούμενον ἐπὶ πολὺ ἀναλλοίωτον καὶ εἰς τὰ ὑγρότερα ἐπιμέρη. Τοιοῦτον εἶνε τὸ ξύλον Εὐ. τῆς σιδηροφλοίου. Εὐ. τῆς ὄφρουδωτῆς, Εὐ. τῆς κερασοφόρου (*E. siderophloea*, *E. marginata*) κ. ἄ. Διὰ τὴν οἰκοδομικὴν, τὴν ναυπηγίαν, τὴν ἀμαξοπηγίαν, τὴν βυτιοποιίαν καὶ τὴν ἐπιπλοποιίαν χρησιμοποιοῦνται ἐν Αὐστραλίᾳ ἰδίως τὰ ξύλα των Εὐ. ἀμυγδαλοφύλλου, ἀλπειου, βοτρυοειδοῦς, γωνιοκάλυκος, διχρόμου, δρεπανοφύλλου, λοξῆς, λευκοξύλου, μακρορρύγχου, μελανοφλοίου, μικροθήκης, ῥητινοφόρου, ῥωμαλέας, σφαιριοκάρπου, σφαιριδιοκάρπου, σιδηροξύλου, θαμινῆς (*E. amygdalina*, *alpina*, *botryoides* *goniocalyx*, *bicolor*, *drepanophylla*, *obliqua*, *leucoxyton*, *macrorrhyncha*, *melanophloea*, *microtheca*, *resinifera*, *robusta*, *globulus*, *pilularis*, *sideroxyton*, *crebra*) κ. ἄ. Ἄλλ' ὅπως πάντων των ἄλλων δένδρων οὕτω καὶ των Εὐ. τὸ ξύλον ἔχει καὶ διατηρεῖ τὰς ἀνωτέρω ἀναφερομένας ιδιότητάς του, ὅταν τὰ δένδρα εἶνε ὠρίμου ἡλικίας καὶ ὅταν ὑλοτομῶνται εἰς κατάλληλον ἐποχὴν.

Πλὴν τοῦ ξύλου αἱ Εὐ. παρέχουσι καὶ διάφορα ἄλλα προϊόντα· οὕτω ὁ φλοιὸς των Εὐ. λευκοξύλου καὶ σφαιριοκάρπου εἶνε βυρσοδεψικός, ὁ των ἀμυγδαλοφύλλου, λοξῆς, μικροκόρυθος κ. ἄ. χρησιμεύει πρὸς κατασκευὴν ψαθῶν καὶ σχοινίων· ἐκ φλοιοῦ των Εὐ. κορυμβαθοῦς, μακροφύλλου, ῥαμφοειδοῦς, λευκοξύλου, γωνιοκάλυκος κ. ἄ. κατασκευάζεται κοινὸς γάρτης. Εὐ. τινῶν ὁ συμπαγὴς καὶ στερεὸς φλοιὸς λαμβανόμενος κατὰ μεγάλας πλάκας χρησιμεύει πρὸς ἐπιστέγασιν ἀποθηκῶν καὶ ἄλλων ἀγροτικῶν οἰκοδομῶν. Τὰ ἄνθη πλείστων Εὐ. καὶ ἰδίως των μελιόσμου (*E. meliodora*), δυτικῆς, κολοσσάας, ῥωμαλέας, ῥαμφοειδοῦς, παρέχουσιν ἄφθονον τροφήν εἰς τὰς μελίσσας. Τὰ φύλλα των Εὐ. καὶ ἰδίως τὰ τρυφερώτερα, ἐνέχουσιν αἰθέριον ἔλαιον (τὸ εὐκαλυπτελαίον) λαμβανόμενον δι' ἀποστάξεως καὶ χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν μυρψίαν (ὠρίσμων εἰδῶν Εὐ.), τὴν σκευασίαν ποικίλων ὑγιεινῶν ποτῶν, καὶ τὴν φαρμακοποιίαν (ἰδίως ὡς ἀπολυμαντικόν)· ποικίλλει δὲ ἡ ἀπόδοσις καὶ ἡ ποιότης τοῦ ἐλαίου τούτου κατὰ τὸ εἶδος τῆς παρεχούσης αὐτὸ Εὐ. Τῆς ἀμυγδαλοφύλλου τὰ φύλλα ἀποδίδουσι τὴν μεγαλητέραν ποσότητα (3.3 %) ἐλαίου, τῆς δὲ κωτιόσμου (*E. citriodora*) τὴν ἐκλεκτοτέραν ποιότητα (2 %), διὸ ἅπαν τὸ ἐκ των φύλλων ταύτης λαμβανόμενον ἔλαιον καταναλίσκεται ὑπὸ των μυρψῶν. Ἐκλεκτὴ εἶνε ἡ ποιότης, ἀλλὰ μικροτέρα ἡ ἀπόδοσις (1 %), τοῦ ἐκ φύλλων τῆς σφαιριοκάρπου ἐπιτυγχανομένου εὐκαλυπτελαίου. Τοιαῦτα αἰθέρια ἔλαια παράγει ἡ Αὐστραλία κατὰ μεγάλα ποσά, μέγα δὲ μέρος αὐτῶν ἐξάγεται διὰ τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικὴν. Τὰ φύλλα των Εὐ. χρησιμεύουσι προσέτι πρὸς παρασκευὴν ἀρωματικῶν λουτρῶν καὶ ἀντιπυρετικῶ ἀφεψήματος. Πολλὰ Εὐ. ἐκκρίνουσι ῥητινοῦς.

ούσιαν ὀνομαζομένην **Κίνον** (β.λ.) τῆς **Εὐκαλύπτου**, ἐνέχουσιν 60—70 % κιν-
νοδεψικόν ὀξύ καὶ χρησιμοποιουμένην εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν φαρμακευτικὴν.

Αἱ Εὐ. εἶνε σήμερον κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον διαδεδομένοι εἰς πάσας τὰς
παραμ. γώρας ὡς καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀμερικῆς.
Συνετέλεσε δὲ εἰς τὴν πολλαχοῦ ταχέϊαν διάδοσιν τῶν δένδρων τούτων ἰδίως ἡ ἀναμ-
φισθήτης ἰδιότης ἣν ἔχουσι ταῦτα νὰ ἐξυγιάνωσι τὰ μέρη εἰς τὰ ὅποια φύονται.
Πρῶτος ὁ ἐν Σιδνεῦ κτηματίας **Μὰκ Ἀρθουρ** ὑπέδειξε τὰς ἐξυγιαντικὰς ἰδιότη-
τας τῶν **Εὐ.** ἀποδύσας τὸ ἄνοσον τοῦ κλίματος τῆς Αὐστραλίας εἰς τὴν πληθύν-
των αὐτοῦ αὐτοφυῶν τοιούτων δένδρων. Εἶνε γνωστὸν ὅτι εἰς τὰς ἀκατοικήτους
καὶ ἐπομένως ἀκαλλιεργήτους γώρας συχνότατα ἐπιπολάζουσι πυρετοί, ἀλλ' ἐ-
ξίχερσιν τοῦ κανόνος τούτου ἀποτελοῦσιν αἱ ἀπέραντοι ἔρμηοι τῆς Αὐστραλίας
ἐκτάσεις, εἰς ἃς φύονται **Εὐ.** Ἡ βαλσαμώδης εὐδία ἦν ἰδίως τὰ φύλλα τῶν δέν-
δρων τούτων διαρκῶς ἀναδίδουσι καὶ δι' ἧς πληροῦται ἡ περιβάλλουσα αὐτὰ ἀτ-
μοσφαῖρα παρακωλύει τὴν ἀνάπτυξιν νοσογόνων σπερμάτων (¹). Ἐβεβαίωθη προσ-
τούτοις ὅτι νοσογόνα σπέρματα δὲν ἀναπτύσσονται εἰς τὰ στάσιμα ὕδατα, ὅταν
ταῦτα δέχωνται τὰ ξηρὰ μέρη (φύλλα, καρπούς, φλοῖον, κλαδιά) παρακειμένης
φυτείας **Εὐ.** Ἄλλως αἱ **Εὐ.** ἔχουσι τὴν ἰδιότητα ν' ἀποξηραίνωσι τὸ ἔδαφος, διότι
διὰ τῶν πολλῶν καὶ μακροτάτων ριζῶν τῶν ἀπορροφῶσι τὰ πλεονάζοντα ὕδατα,
μέγα μέρος τῶν ὁποίων ἐξατμίζουσι διὰ τῶν ἀπειραχθίμων στομάτων τῶν φύλ-
λων των. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἐξυγιαντικὴ αὕτη ἰδιότης τῶν **Εὐ.** γίνεται αἰσθητὴ
τότε μόνον ὅταν ἡ ἔκτασις τῶν καταρτιζομένων ἐκ τοιούτων δένδρων φυτειῶν
ἦνε ἀνάλογος τῆς ἐκτάσεως τοῦ πρὸς ἐξυγιάνσιν γώρου καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς νο-
σηρότητος αὐτοῦ. Ἀποβαίνουσι δὲ ἀποτελεσματικώτερα αἱ πρὸς ἐξυγιάνσιν γώ-
ρου τινος καταρτιζόμεναι ἐξ **Εὐ.** φυτεῖαι ὅταν περιβάλλωσι τὸν ἐν λόγῳ γῶρον,
διότι τὰ οὕτω ἐν εἶδει τείχεος περικυκλούντα τὸν γῶρον δένδρα παρακωλύουσι
τὴν ἐκτὸς αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἀνέμων μεταφορὰν τῶν νοσογόνων σπερμάτων.

Τὰ κυριώτερα εἶδη τῶν **Εὐ.** δύνανται, ἀναλόγως τῶν ἰδιοτήτων καὶ τῶν ἀπαι-
τήσεων αὐτῶν, νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὰς ἐξῆς ὑμάδας :

α') **Εἶδη ἀποκτῶνται γιγαντιαίας διαστάσεως.** Τὰ ὑψηλότερα ἰθαγενῆ τῆς
Εὐρώπης δένδρα, ὅσα εἶνε ἡ **Λεύκη**, ἡ **Πτελέξ**, ἡ **Πλάτανος**, τὰ ὅποια οὐδέποτε
ἀπαντῶσιν ἔχοντα ὕψος ἀνώτερον τῶν 50—55 τὸ πολὺ μ., ἐὰν παρεβάλλοντο
πρὸς τὰς κολοσσαίας **Εὐ.** τῶν δασῶν τῆς Αὐστραλίας θὰ ἐφαίνοντο ὡς δένδρα με-
τρίου ἀναστήματος. Αἱ κολοσσαῖαι αὗται **Εὐ.**, ὡς καὶ αἱ **Οὐέλλιγκτονία** (β.λ.)

(¹) Ἡ ὑγιεινὴ ἐπίδρασις τῆς βαλσαμώδους ὁσμῆς πολλῶν φυτῶν (βλ. καὶ Ἡ-
δύσμος) εἶνε μεγίστη. Οἱ γεωργοὶ χωρίων τινῶν τῆς βορ. Εὐβοίας ἐκ πείρας
ἐδιδάχθησαν ὅτι ὅπως ἀπαλλαγῶσι τῶν πυρετῶν, οἵτινες μαστίζουσι αὐτοὺς ἰδίως
κατὰ τοὺς μῆνας Αὐγούστου καὶ Σεπτεμβρίου, ἀσφαλέςτερον τῆς κινίνης φάρμα-
κον δι' αὐτοὺς εἶνε ἡ ἐντὸς τῶν πευκῶνων διαμονὴ ἐπὶ 15—20 ἡμέρας κατὰ τὴν
τότε συμπίπτουσαν ἐποχὴν τῆς ζητίνου συλλογῆς· διὸ πολλοὶ τούτων ὁσάκις πύρεσο-
ῦσι μεταβαίνουσιν εἰς τοὺς πευκῶνας καὶ ἐργάζονται ὡς ζητίνου συλλέκται.

τῆς Καλιφορνίας, εἶνε οἱ γίγαντες τοῦ φυτικοῦ βασιλείου (βλ. καὶ Ἰαπωνία). Ἀπαντῶσι δὲ ἐν Αὐστραλίᾳ αἱ μέγιστα· Εὐ. εἰς τὰ πυκνοτέρα τῶν δασῶν, τὰ διακρινόμενα διὰ τὴν γονιότητα καὶ τὸ βάθος τοῦ ἐδάφους των. Ἐκ τῶν εἰδῶν ἄμυγαλόφυλλος καὶ εὐσχιστος εὐρέθησαν δένδρα ὕψους καὶ μέχρις 152 μ., δένδρα δὲ τῶν εἰδῶν σκυτώδους καὶ κολοσσιαίας ἀπαντῶσιν αὐτόθι ὑψόμενα καὶ μέχρις 122 μ. Εἶδη ἀποκτῶντα ἀνάστημα καὶ μέχρις 100 μ. εἶνε τὰ ἐξῆς:

Εὐ. ἡ βούλσειος (E. Woolsii).

» » γωνιοκάλυξ (E. goniocalyx), ἀγγλ. Spotted Gum-tree ¹⁾.

» » ἰνόφλοιος (E. inophloea).

» » λοξή (E. obliqua, ἀγγλ. Stringy-bark-tree).

» » μακρόφυλλος (E. longifolia ἀγγλ. Woolly-Butt).

» » μελίσμος (E. meliodora, ἀγγλ. Yellow-Box).

» » μικροθήκη (E. microtheca, ἀγγλ. Cooly-bark).

» » μικρόκορυς (E. microcorys, ἀγγλ. Tallow-wood-tree).

» » οἰσσειδής (E. viminalis, ἀγγλ. Manna-Gum-tree).

» » ὀφρυδοτῆ (E. marginata, ἀγγλ. Jarrah ἢ Mahogany-tree).

» » πολυάνθεμος (E. polyanthema, ἀγγλ. Red-Box-tree).

» » σφαιροκάρπος (E. globulus, ἀγγλ. Blue-Gum-tree).

β') Ἐκ τῶν εἰδῶν ὧν τὸ ἀνάστημα δὲν ὑπερβαίνει τὰ 60 μ. εἶνε καὶ

Εὐ ἡ αἱματόστομος (E. haematostoma, ἀγγλ. White-Gum-tree).

» » βοτρυοειδής (E. botryoides, ἀγγλ. Bastard Mahogany).

» » βραχύπους (E. brachypoda, ἀγγλ. Box-tree).

» » γούννειος (E. Gunnii, ἀγγλ. Swamp Gum-tree).

» » εὐσμος (E. odorata, ἀγγλ. Peppermit-tree).

» » ἡμίφλοιος (E. hemiphloea, ἀγγλ. White Box-tree).

» » θαμινή (E. crebra, ἀγγλ. Narrow-leaved Ironbark-tree).

» » κερασφόρος (E. cornuta, ἀγγλ. Yate-tree).

» » κοκκοφόρος (E. coccifera).

» » κορυμβανθής (E. corymbosa, ἀγγλ. Blood-wood-tree).

» » κορυνοκάλυξ (E. corynocalyx, ἀγγλ. Sugar-Gum-tree).

» » λευκόξυλος (E. leucoxyton, ἀγγλ. Ironbark-tree).

» » μεγαλόκαρπος (E. megalocarpa).

» » ῥητινοφόρος (E. resinifera, ἀγγλ. Red Mahogany).

» » ῥισδόνειος (E. Risdoni, ἀγγλ. Risdon's Gum-tree).

» » ῥογχοτῆ (E. rostrata, ἀγγλ. Red Gum-tree).

» » σιδερόφλοιος (E. siderophloea, ἀγγλ. Gray Ironbark-tree).

» » σφαιριδιόκαρπος (E. pilularis, ἀγγλ. Red Gum-tree ἢ Flint(wood)).

(¹) Πολλὰ τῶν ἀγγλ. ὀνομάτων φέρουσι δύο ἢ καὶ πλείοτερα εἶδη Εὐ. Πολλὰ δὲ εἶδη Εὐ. εἶνε γνωστά μὲ δύο ἢ καὶ πλείοτερα κν. ἀγγλ. ὀνόματα.

Εὐ. ἡ τετράδοντος (E. tetradonta, ἀγγλ. Stringy-bark-tree).

» » ὕδριαφόρος (E. urnigera).

Τὰ τῶν ἀνωτέρω δύο ὁμάδων εἶδη φύμενα ὑπὸ ὄρους δυσμενεῖς διὰ τὴν ἀνάπτυσίν των ἀποκτώσιν ἀνάστημα μικρότερον τοῦ σημειουμένου ἢ καὶ λαμβάνουσι μορφήν θαμνώδη.

γ') Εἶδη ἐκ φύσεως θαμνώδη :

Εὐ. ἡ ἀγκιστρόκαρπος (C. uncinata, ἀγγλ. Mallee).

» » βερενικώδης (E. vernicosa).

» » γλισχρώδης (E. incrassata, ἀγγλ. Mallee).

» » δορατόξύλος (E. doratoxylon, ἀγγλ. Spear-wood-tree).

» » ἐλαιώδης (E. oleosa, ἀγγλ. Mallee).

» » κοινόβιος (E. socialis).

» » λεπτή (E. gracilis, ἀγγλ. Mallee).

» » ῥαχώδης (E. dumosa).

» » συκόφυλλος (E. ficifolia, ἀγγλ. Black-Butt).

» » τετράγωνος (E. tetragona).

Τὰ πλείστα τῶν εἰδῶν τῆς ὁμάδος ταύτης φύονται ἐν Αὐστραλίᾳ εἰς περιφέρειας ὧν τὸ ἔδαφος εἶνε ἀβαθεῖς, πτωχὸν καὶ ξηρόν, αἱ ἐκ τοιούτων δὲ Εὐ. κατεγόμενα αὐτόθι ἐνίοτε μεγάλα ἐκτάσεις ὀνομάζονται Mallees, ὅπερ ὄνομα φέρουσι καὶ οἱ εἰς τοιαύτας ἐκτάσεις φύμενοι θάμνοι. Τινὲς τῶν Εὐ. τούτων παρέχουσι προϊόντα ἄξια λόγου· οὕτω τὰ φύλλα τῶν Εὐ. ἐλαιώδους, ἀγκιστροκάρπου, λεπτῆς καὶ γλισχρώδους ἐνέχουσι περίπου 1 % αἰθέριον ἔλαιον, ὅπερ λαμβάνεται κατὰ μεγάλα ποσὰ καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς ἀντισηπτικόν· αἱ πάντοτε ἐπιπόλαιαι ῥίζαι Εὐ. τῆς ἐλαιώδους τεμνόμεναι ἀναδίδουσιν ἀφθονον χυμὸν χρησιμοποιούμενον ἀντὶ ὕδατος ὑπὸ τῶν διαβαινόντων τὰς ἀνύδρους αὐστραλιακὰς ἐκτάσεις εἰς τὰς ὁποίας ὁ θάμνος οὗτος φύεται. Τοῦ ἰδίου θάμνου τὰ φύλλα προσβαλλόμενα τῷ θέρει ὑπὸ τινος ἡμιπτέρου ἐντόμου, καλύπτονται ὑπὸ ἀφθόνου βρώσιμου σακχαρώδους οὐσίας, ἣν οἱ Αὐστραλοὶ ὀνομάζουσι μάννα (Mauna-gum) καὶ ἡ ὁποία ἐνίοτε ἀπαντᾷ καὶ ἐπὶ τῶν φύλλων ἄλλων Εὐ. (τῆς ῥαχώδους καὶ τῆς οἰσοειδοῦς). Τὸ ξύλον Εὐ. τῆς δορατοξύλου εἶνε ἰσχυρότατον καὶ ἐλαστικώτατον, διὸ καὶ ἐξ αὐτοῦ κατασκευάζουσιν οἱ αὐτόθι ἰθαγενεῖς τὰ δόρατά των. Εὐ. ἡ λεπτή, Εὐ. ἡ συκόφυλλος καὶ Εὐ. ἡ τετράγωνος εἶνε θάμνοι λίαν κοσμητικοί· ὁ πρῶτος διὰ τὸ ὠραῖον γλαυκὸν φύλλωμά του, ὁ δεῦτερος διὰ τὰ μεγάλα ὡς τὰ τῆς ἐλαστικοφόρου Συκῆς (τοῦ κν. Φίκου) φύλλα καὶ τὰ πορφυρᾶ ἄνθη του, ὁ δὲ τρίτος διὰ τὰ μεγάλα ἐρυθρᾶ ἄνθη του.

δ') Εἶδη ταχύστης ἀναπτύξεως:

Εὐ. ἡ ἀργυρᾶ (E. argentea).

» » κρεμοκλαδῆς (E. pendulosa).

» » πολυάνθεμος (E. polyanthema).

» » ῥητινοφόρος (E. resinifera).

- Εὐ. ἡ ῥισδόνειος (E. Risdoni).
 » » ῥογχοτή (E. rostrata).
 » » σιδηρόξύλος (E. sideroxylon).
 » » στουαρτιανή (E. Stuartiana).
 » » σφαιροκόκκρος (E. globulus).

Ὁ κορμός καὶ οἱ κλάδοι τῶν δένδρων τούτων συνήθως ἀναπτύσσονται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐλικοειδῶς. Τοῦτο συμβαίνει ἰδίως ἰσάκεις τὰ δένδρα ταῦτα εὐρίσκονται ἀπομεμονωμένα ἢ φύονται μακρὰν ἀπ' ἀλλήλων, διότι ὑπὸ τοιοῦτους ὄρους ὁ κορμός καὶ οἱ κλάδοι τῶν προσβαλλόμενοι εὐκόλως καὶ συστρεφόμενοι ὑπὸ τῶν ἀνέμων κατὰ τὴν ἀρχικὴν ἀνάπτυξίν των καὶ τὴν περίοδον τῆς καθόδου τῶν γυμῶν των λαμβάνουσι καὶ διατηροῦσιν ἐλικοειδῆ διεύθυνσιν. Εἰς-πυκνάς φυτείας καὶ εἰς νημέους τοποθεσίας ἡ ἀνωμαλία αὕτη παρουσιάζεται εἰς μικρότερον βαθμὸν ἢ δὲν ἀπαντᾷ ποσῶς.

ε') Εἶδη δυνάμενα νὰ εὐδοκίμησωσιν εἰς τε ὑγρὰς καὶ ξηρὰς γαίας ἀναφέρονται τὰ ἐξῆς :

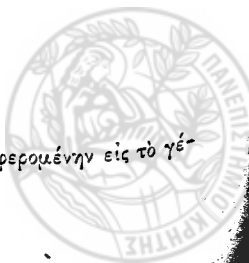
- Εὐ. ἡ βοτρυοειδής (E. botryoides).
 » » δυτικῆ (E. occidentalis), ἀγγλ. Flat-topped Yate).
 » » κολοσσιαία (E. colossea, ἀγγλ. Karry-tree).
 » » ῥητινοφόρος (E. resinifera).
 » » ῥωμαλέα (E. robusta, ἀγγλ. Swamp-Mahogany).
 » » στουαρτιανή (E. Stuartiana).
 » » στρογγυλόκροτος (E. tereticornis).

Πάντα σχεδὸν τὰ εἶδη ταῦτα εἶνε ἐκ τῶν ἀναπτυσσομένων ταχέως καὶ λαμπρῶν μεγάλως διαστάσεις εἰς γονίμους, βαθεῖας καὶ νωθεῖας γαίας· εἰς ξηρὰς γαίας ἡ ἀνάπτυξις των εἶνε βραδυτέρα καὶ τὸ ἀνάστημά των οὐχὶ μέγα. Ἡ βᾶσις τοῦ κορμοῦ Εὐ. τῆς δυτικῆς εἰς τὰς ξηρὰς ἰδίως γαίας λαμβάνει μορφὴν γογγυλοειδῆ. Παρόμοιον ἐξοίδημα τοῦ κορμοῦ ἀπαντᾷ καὶ εἰς ἄλλα ξυλωδῆ φυτὰ αὐχμηρῶν χωρῶν, ὑποθέτουσι δέ τινες ὅτι τοῦτο χρησιμεύει ὡς εἶδος ἀποθήκης τροφῶν, ἐξ ὧν συντηρεῖται τὸ φυτὸν κατὰ τὴν ἀνυδρὸν περίοδον τοῦ ἔτους⁽¹⁾.

ς') Εἶδη δυνάμενα νὰ εὐδοκίμησωσιν εἰς ξηρὰς γαίας :

- Εὐ. ἡ ἀγκιστροκόκκρος (E. uncinata).
 » » αἱματόστομος (haematostoma).
 » » γλισχρώδης (E. incrassata).
 » » γούννειος (E. Gunnii).
 » » ἐλαιώδης (E. oleosa).
 » » εὐόσμος (E. odorata).

(1) Βλέπε σχετικὴν παρατήρησίν μου εἰς σημείωσιν ἀναφερομένην εἰς τὸ γένος Στεροκουλία.

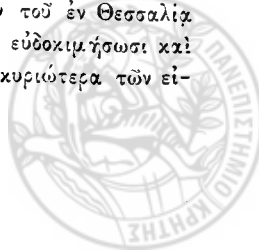

- Εδ.** ἡ εὐρυανθής (*E. largiflorens*, ἀγγλ. Box-tree ἢ Goborro).
 " " ἰτεσοειδής (*E. saligna*, ἀγγλ. Gray-Gum-tree).
 " " καλόφυλλας (*E. calophylla*).
 " " κοινόβιος (*E. socialis*).
 " " κορυμβανθής (*E. corymbosa*).
 " " λεπτή (*E. gracilis*).
 " " μακρόφυλλος (*E. longifolia*, ἀγγλ. Woolly-Butt).
 " " πλατύπους (*E. platypus*, ἀγγλ. Maalok).
 " " ῥαχιώδης (*E. dumosa*).
 " " ῥυγγωτή (*E. rostrata*).
 " " σιδηρόξυλος (*E. sideroxylon*).
 " " στικτή (*E. maculata*, ἀγγλ. Marbled-Gum-tree).

ζ') Εἶδη εὐδοκιοῦντα ἰδίως εἰς γονίμους, βαθείας καὶ ὑγρὰς ἢ ἐλώδεις γαίας :

- Εδ.** ἡ ἀμυγαλόφυλλος (*E. amigdalina*, ἀγγλ. Brown καὶ White Peppermint-tree ἢ Giant-Gum-tree).
 " " βοτρυοειδής (*E. botryoides*).
 " " γωνιοκάλυξ (*E. goniocalyx*).
 " " εὐσχιστος (*E. fissilis*, ἀγγλ. Messmate).
 " " κερασφόρος (*E. cornuta*).
 " " κοκκοφόρος (*E. coccifera*).
 " " μελανόξυλος (*E. melanoxylon*).
 " " μικρόκορυς (*E. microcorys*).
 " " οἰσσοειδής (*E. viminalis*).
 " " ὄφρυδωτή (*E. marginata*).
 " " ῥισδόνειος (*E. Risdoni*).
 " " ῥυγγωτή (*E. rostrata*).
 " " ῥωμαλέα (*E. robusta*).
 " " σκυτώδης (*E. coriacea*).
 " " στερογγυλόκερος (*E. tereticornis*).
 " " σταουαρτιανή (*E. stuartiana*).
 " " σφαιροκόκκος (*E. globulus*).
- η') Εἶδη ἄλπεια ἢ ὄρεινά ἀπαντῶντα εἰς τὰ τῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς Ταμανίας ὄρη καὶ εἰς ὕψος 1000 μέχρι 1500 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ἔνθα τὸ ψῦχος τὸν χειμῶνα εἶνε κατὰ πολὺ δριμύτερον τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ συνήθως ἐπικρατοῦντος· ἐπομένως τὰ εἶδη ταῦτα δύνανται νὰ εὐδοκίμησῶσι καὶ εἰς αὐτὰ ἔτι τὰ βορειότερα τῆς Ἀνατολῆς διαμερίσματα. Τὰ κυριώτερα τῶν εἰδῶν τούτων εἶνε :

- Εδ.** ἡ ἄλπειος (*E. alpina*).
 " ἡ ἀμυγαλόφυλλος (*E. amygdalina*).

- Εὐ. ἡ ἀστριδιόκαρπος (*stellulata*, ἀγγλ. Lead-Gum).
 » » βερνικιώδης (*E. vernicosa*).
 » » γούννειας (*E. Gunnii*).
 » » γωνιοκάλυξ (*E. goniocalyx*).
 » » εὐσχιστος (*E. fissilis*).
 » » ἰνόφλοιος (*E. inophloea*).
 » » κοκκοφόρος (*E. coccifera*).
 » » κολοσσιαιία (*E. colossea*).
 » » κορυμβανθής (*E. corymbosa*).
 » » λευκάζουσα (*E. dealbata*, ἀγγλ. White-Mallee).
 » » μεγαλόκαρπος (*E. megalocarpa*).
 » » μικρόκορυς (*E. microcorys*).
 » » ὀφρυδωτή (*E. marginata*).
 » » ξισδόνειας (*E. Risdoni*).
 » » τελευτόκαρπος (*E. terminalis*, ἀγγλ. Black-wood-tree).
 » » σκυτώδης (*E. coriacea*).
 » » ὕδριαφόρος (*E. urnigera*).

Εἰς τὰς παρὰ τὴν Ῥώμην ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν γενομένης ὑπὸ τῶν μοναχῶν Τραπιστῶν ἐκτεταμένης ἐξ Εὐ. φυτείας ἀντέσχον εἰς ψῦχος ὀκτὼ βαθμῶν (Κελσίου) ὑπὸ τὸ μηδὲν αἱ Εὐ. οἰσουειδής, σκυτώδης, ὕδριαφόρος, ὀφρυδωτή, στρογγυλόκαρος, βοτρυοειδής, πολυάνθεμος, ἠτηνοφόρος καὶ μελίσομος.

θ') Τὰ μᾶλλον εὐαίσθητα εἰς τὸ ψῦχος εἶδη εἶνε :

- Εὐ. ἡ βραχύπους (*E. brachypoda*).
 - » θαμινή (*E. crebra*).
 - » ἰνώδης (*E. fibrosa*).
 » » καλόφυλλος (*E. calophylla*).
 » » κίτροσμος (*E. citriodora*, ἀγγλ. Spotted Gum-tree).
 » » μικροθήκη (*E. microtheca*).
 » » πλατύφυλλος (*E. latifolia*).
 » » σφαιριδιόκαρπος (*E. pilularis*).
 » » συκόφυλλος *E. ficifolia*.
 » » τετράδοντας (*E. tetradonda*).

Τὰ εἶδη ταῦτα εἶνε ἰθαγενῆ τῆς βορ. Αὐστραλίας ἔνθα τὸ κλίμα εἶνε τροπικόν, ἐπομένως δὲν δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς χώρας εἰς τὰς ὁποίας συμβαίνουσι παγετοὶ ἔστω καὶ ὀλιγοῦρου διαρκείας.

ι') Εἶδη δυνάμενα νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς παραλίους καὶ ἀμμώδεις γαίας ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς :

- Εὐ. ἡ βαϊλεϊανή (*E. Baileyana*).
 » » βοτρυοειδής (*E. botryoides*).
 » » ἐλαιώδης (*E. oleosa*).

Εὐ. ἡ εὐγενιοειδής (E. Eugenioides, ἀγγλ. White Stringy-bark).

» » οἰσυσειδής (E. viminalis).

» » ῥητινοφόρος (E. resinifera).

» » ῥοστράτη (E. rostrata).

» » ῥωμαλέα (E. robusta)

» » ῥοδοκανιεύφυλλος (E. pericifolia, ἀγγλ. Black-butt), ἥτις ἀντέχει θαυμασίως εἰς τοὺς ἐπιθλασσίους ἀνέμους τοὺς κατακκίοντας τὸ φύλλωμα πλείστων ἄλλων φυτῶν.

Αὕτη εἶνε ἡ ἀριωτέρα ὑπὸ δενδροκομικὴν ἔποψιν εἰς ομάδας κατάταξις τῶν χρησιμωτάτων τούτων δένδρων. Πολλαπλασιάζονται δὲ ταῦτα διὰ σποράς, ἥτις ἐκτελεῖται τὴν ἀνοιξιν μετὰ τὴν πάροδον τῶν ὀψίμων παγετῶν, ἐντὺς δὲ σπερματογῶν ἢ ἀπλῶν ξυλίνων κιβωτιῶν. Ὅταν τὰ νεαρὰ φυτὰ ἀποκτήσωσι 6—8 φύλλα μεταφυτεύονται εἰς γάστρας εἰς τὰς ὅποιας συντηροῦνται: μέχρι τοῦ φθινοπώρου ἢ τῆς ἐπομένης ἀνοιξeos, ἕτε φυτεύονται ἐπὶ τόπου. Σπόρον παράγουσι κατ' ἔτος ἄφθονον αἱ πολλαγοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολῆς ἀπαντώσῃ ἤδη μεγάλα. Εὐ. Προκειμένου ὅμως περὶ ἀποκτήσεως ὠρισμένων εἰδῶν ὁ σπόρος δέον νὰ προμηθεύεται ἐκ σπερματεμπορικῆ οἴκου ἐγνωσμένης ἐντιμότητος, οἷος εἶνε ὁ τῶν ἐν Παρισίοις (4, Quai de la Mégisserie) Vilmorin-Andrieux et Cie.

Εὐθάλεια, βλ. Ἄτροπος.

Εὐκλεα (Euclea, τ. Ἐβενωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 19 εἶδη· θάμνοι δενδρόειοι, ἀειθαλεῖς ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς. Το ζύλον των μέλαν, σκληρόν, συμπαγές, βαρύ, εὐθραυστον, ὁμοιον ἐβένω. Εἷς τι τῶν εἰδῶν τοῦ γένους τούτου πρέπει ν' ἀναφέρεται ἡ αἰθιοπικὴ Ἐβενος τοῦ Διοσκρ. καὶ πιθανῶς εἰς Εὐ. τὴν Κελλάνην (E. Kellan) ἰθαγ. τῆς Ἀβυσσινίας. Ἀξιόλογα εἶδη εἶνε καὶ Εὐ. ἡ πολυάνδρος (E. polyandra ἢ Diplonema elliptica) καὶ Εὐ. ἡ Ψευδέβενος (E. Pseudebenus) ἰθαγ. τῆς Εὐέλπιδος Ἄκρας· καὶ τῶν τριῶν τὸ ζύλον ἐκλεκτῆς ποιότητος.

Εὐλαλία ἢ ἰαπωνικὴ (Eulalia ἢ Miscanthus japonicus, τ. Ἀγρωστωδῶν), φ. ποῶδες, πολυετές, ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας, λίαν κοσμητικόν· ἄλλοτε ἐθεραπεύετο εἰς τὸ παρά τὰς Ἀθήνας πρῶνν Δημόσιον Δενδροκομεῖον. Πολλαπλ. διὰ σποράς καὶ παραφυάδων. Ἀπαντῶσι διαφοραὶ ὧν τὰ φύλλα φέρουσι γραμμὰς ὠχρολεύκου κατὰ μῆκος (E. jap. striatis) ἢ κατὰ πλάτος (E. jap. zebрина).

Εὐπατόριον (Eupatorium, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περὶ τὰ 400 εἶδη, τὰ πλείστα ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς· φ. ποῶδη πολυετῆ ἢ θαμνώδη· πολλὰ κοσμητικά. Ἐκ τῶν ὀλιγίστων ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης εἰδῶν εἶνε καὶ Εὐ. τὸ καννάβιον (E. cannabinum, γαλλ. Chanvrine, ἀγγλ. Holy-gore ἢ Hemp Agremony), ποῶδες, κοσμητικόν καὶ φαρμακευτικόν· ἀπαντᾷ καὶ ἐν Ἑλλάδι. Ἐκ τῶν ἀμερικανικῶν εἰδῶν ἄξια μνείας εἶνε ἰδίως Εὐ. τὸ βαφικόν (E. tinctorium ἢ laeve — βλ. Ἰνδικοφόρος), θάμνος βαφικὸς τῆς Παραγουάης, καὶ Εὐ. τὸ πορφυροῦν (E. purpureum, ἀγγλ. Queen of the Meadows), ποῶδες, φαρμακευτικόν, διου-

ρητικών), ἰθαγ. τῶν Ἠνωμ. Πολιτειῶν. Διὰ τὸ Εὐπατώριον τοῦ Διστρικίδου βλ. Ἄγριμόνιον.

Εὐρύαγγειον τὸ Σουμβούλ (Euryangium ἢ Ferula Sumbul, τ. Σκια-
δανθῶν), φ. ποῦδες, πολυετές, ἰθαγ. τῶν ὄρεων τοῦ Τουρκεστάν. Ὁμοιάζει πολὺ
πρὸς τὸν κοινὸν παρ' ἡμῖν Νάρθηκα (βλ.), μεθ' οὗ καὶ στενωῶς συγγενεῦει. Ἡ ῥίζα
του, ἣτις ἔχει ἰσχυράν καὶ ἔμμονον ὀσμὴν καὶ γεῦσιν μόσχου, εἶνε φαρμακευτικὴ
καὶ γνωστὴ εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα σουμβούλ (γαλλ. Sumbul ἢ Racine de
musc), κομίζεται δὲ εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ μέσου τῆς Ῥωσσίας.

Εὐρύαλη ἡ θηριώδης (Euryale ferox, τ. Νυμφαιοδῶν), φ. ἐτήσιον. ὑ-
δρόβιον, ἰθαγ. τῆς Σινικῆς. Ἀπαντᾷ θεραπευόμενον εἰς τινα θερμότητια τῆς Εὐ-
ρώπης διὰ τὰ μεγάλα φύλλα καὶ τὰ βαθέως ἰόχροα ἄνθη του. Ὁ κάλυξ, ὁ ποδί-
σκος καὶ ἡ κάτω ἐπιφάνεια τῶν φύλλων του εἶνε ὀπλισμένα μετ' ἐπιπέδων ἀκάνθων,
ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ εἴδους.

Εὐρύβια (Eurybia ἢ Olearia, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περὶ τὰ 90 εἶδη
ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας καὶ τῶν παρά ταύτην νήσων φ. θαμνώδη τὰ πλεῖστα τινὰ
δένδρα, πολλὰ κοσμητικά. Τοιοῦτον εἶνε Εὐ. ἡ ἀραιόφυλλος (E. ἢ Olearia ar-
gorhylla, ἀγγλ. Muskwood), δένδρον οὗ τὸ ξύλον ἀρίστης ποιότητος διὰ λεπτο-
ξύλουργικά ἔργα· πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερ-
μότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Εὐρώτες (γαλλ. Moisissures, ἀγγλ. Molds, τουρ. Κιούφ), τὰ κν. ὀνομα-
ζόμενα Σάχνης ἢ Μούχλης (ἐκ τοῦ λατινικοῦ Mucor) μικροσκοπικὰ κρυπτόγαμα
φ. τῆς τάξεως τῶν Μυκήτων, ὑπαγόμενα εἰς τὰς οἰκογενεῖας τῶν Ἀσκομυκή-
των (Ascomycetes) καὶ τῶν κατ' ἐξοχὴν Εὐρώτων (Mucorineae). Ὑπὸ θερμο-
κρασίαν καὶ ὑγρασίαν κατ' ἀλλήλην τὰ πάντοτε καὶ πανταχοῦ παρόντα μικρότατα
σπέρματα (σπόρια) τῶν Μυκήτων τούτων ἐρχόμενα εἰς συνάφειαν μετὰ οἰασθή-
ποτε ὀργανικῆς οὐσίας βλαστάνουσι καὶ πολλαπλασιάζονται δαπάναις αὐτῆς. Εἶδη
τινὰ τῆς οἰκογενεῖας τῶν Ἀσκομυκήτων εἶνε κυριολεκτικῶς μᾶστιγες τῆς οἰκί-
ακῆς οἰκονομίας. Τὰ φυλαττόμενα ζυμαρικά, γλυκίσματα παντὸς εἴδους, πολλὰ ποτὰ
καὶ πάντα τὰ τρόφιμα, συνθιθέστατα προσβάλλονται ὑπὸ τῶν παρασίτων τούτων, τὰ
ὅποια παρουσιάζονται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν ἐν λόγῳ ὀργανικῶν οὐσιῶν ἐν μορφῇ
λεπτοῦ χυνοῦ λευκοῦ, κίτρινου μελανοῦ ἢ κυανοῦ. Ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὄρους, ἀλλ' ἐπὶ
πλειοτέρων ὀργανικῶν οὐσιῶν ἀναπτύσσονται οἱ κυρίως Εὐρώτες. Οὗτοι ἀπαντῶ-
σιν ἀναπτυσσόμενοι ἐπὶ πάσης σχεδὸν ὀργανικῆς οὐσίας καὶ ἰδίως ἐπὶ ὀργανι-
κῶν οὐσιῶν πλουσιῶν εἰς ἄζωτον. Οὕτω Εὐρῶς ὁ κοινὸς (Mucor Mucedo)
βλαστάνει ἐπὶ καρπῶν καὶ ζυμαρικῶν, ἐπὶ τοῦ γάλακτος καὶ τοῦ τυροῦ ὡς καὶ ἐπὶ
ἄλλων διατηρουμένων τοιοῦτων τροφίμων. Εὐ. ὁ ἀμέθυστος (M. amethystus) ἀ-
παντᾷ ἐπὶ τῶν ἀπιδίων καὶ ἄλλων ὀπωρῶν. Εὐ. ὁ κλαδιοφόρος (M. stolonifer)
καὶ Ἀσκοφόρος ἢ θαμνοειδῆς (Ascochora fruticosa) ἀναπτύσσονται ἐπὶ τῶν
ὀπωρῶν. Φυκομύτης ὁ στίλβων (Phycomyces niteus) ἀπαντᾷ ἐπὶ τοῦ ἐλαίου,
τοῦ λίπους, τοῦ βουτύρου καὶ ἄλλων λιπαρῶν οὐσιῶν. Ἐπὶ τοῦ ἐλαίου ὡς καὶ ἐπὶ

πλείστων ἄλλων τροφίμων, καρπῶν κ.λ. ἀπαντᾷ Γραφίς ἢ γλαυκῆ (*Penicillium glaucum*). Ὁ Εὐρώς οὗτος εἶνε ἀπαραίτητος εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ περιωμένου τυροῦ Ῥοκφόρ.

Συνήθης τρόπος πρὸς πρόληψιν τῆς ἀναπτύξεως τῶν Μικρομυκήτων τούτων ἐπὶ τινων μὲν τροφίμων εἶνε ἡ ἐν ἄλλμῃ, ἐν ὄξει, ἐν μέλιτι, ἐν πυκνῇ διαλύσει σακχάρου ἢ ἐν οἶνοπνεύματι διατήρησις αὐτῶν, ἐπὶ ἄλλων δὲ ἢ διὰ ζέσεως ἀφαιρέσις τοῦ ἀέρος ἀπὸ τῶν εἰδικῶν δοχείων ἐν οἷς τὰ τρόφιμα ταῦτα διατηροῦνται (σύστημα Ἀπέρι). Πρόχειρος μέθοδος πρὸς παρακώλυσιν τῆς ἀναπτύξεως τῶν παρασίτων τούτων εἰς τὰ ἐν ποτηρίοις ἢ ἄλλοις δοχείοις φυλαττόμενα γλυκὰ εἶνε ἡ κάλυψις τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν μὲ γάρτην ἐμπεποτισμένον ἐν οἶνοπνεύματι (ἢ καὶ κονιάκ). Ἐν Κύπρῳ τὰ γλυκὰ ταῦτα μετὰ τὴν ἐν ποτηρίοις τοποθέτησίν των διατηροῦνται ἀπρόσβλητα ἐπὶ πολὺ ἐκτιθέμενα τὸ θέρος ἐπὶ τινας ἡμέρας εἰς τὸν ἥλιον.

Εὐσπαρτον (*Spergula*, τ. Καρσοφυλλωδῶν) γ. περιλ. φ. ποώδη, τὰ πλείστα ἐτήσια καὶ ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν ἄλλων παραμ. χωρῶν. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσ. Εὔ. τὸ ἀρουραῖον (*S. arvensis*, γαλλ. *Spergule com.*, ἀγγλ. *Corn Spurrey*) καὶ Εὔ. τὸ πέντανδρον (*S. pendandra*) ἀμφοτέρω ἀπαντῶσι πολλὰ χροῦ τῆς Ἑλλάδος (ἰνὰ τοὺς καλλιεργουμένους τόπους) καὶ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης. Τὸ πρῶτον καὶ καλλιεργεῖται ἐνιαχοῦ ὡς κτηνοτροφικὸν σπειρόμενον τὸ φθινόπωρον κατ'ἀναλογίαν δύο ὀκ. σπόρου κατὰ στρέμμα. Ἀπαντᾷ διαφορά (*S. arvensis maxima*, γαλλ. *Spergule géante*), ἧς ἡ καλλιέργεια προτιμᾶται διότι ἀναπτύσσεται ταχύτερον καὶ ἀποδίδει πλείτερον γόνον.

Εὐτέροπν (*Euterge*, τ. Φοινικωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 8 εἶδη ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς δένδρα μεγάλα, ἀκανθώδη, τινὰ κοσμητικά. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ Εὔ. ἡ βρώσιμος (*E. edulis*). Εὔ. τῆς λαχανηρᾶς (*E. oleacea*, ἀγγλ. *Cabbage-Palm*) τὰ νεαρὰ φύλλα λαχανεύονται, ἐκ δὲ τοῦ καρποῦ τῆς παρασκευάζεται δροσιστικὸν ποτόν.

Εὐφόρβιον (*Euphorbia*, γαλλ. *Euphorbie* ἢ *Tithymale*, ἀγγλ. *Milkwort* ἢ *Spurge*, τ. Γρομφαδιωδῶν) γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 700 εἶδη φ. μονόοικα, ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, τινὰ σαρκώδη, θαμνώδη ἢ δενδρώδη. Ὁ ὅπος των γαλακτώδης. Πλὴν ἐλαχίστων ἐξαίρέσεων πάντα εἶνε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον δηλητηριώδη. Πολλῶν Εὔ. ὁ ὅπος εἶνε φαρμακευτικός. Αἱ θεραπευτικαὶ ιδιότητες τοῦ ὀπου ἑνός (ἢ πλείοτέρων) ἐξ αὐτῶν ἐγένοντο τὸ πρῶτον γνωσταὶ κατὰ μὲν τὸν Διοσκρ. «κατὰ Ἴβαν, τὸν βασιλέα τῆς Λιβύης», κατὰ δὲ τὸν Πλίνιον ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ τοῦ βασιλέως τούτου Εὐφορβίου, οὗτινος τὸ ὄνομα ἐδόθη εἰς τὸ φ. Καὶ κατὰ μὲν τὸν Διοσκρ. τὸ φ. τοῦτο εἶνε «ναρθηκοσιδὲς λιβυκόν, γεννώμενον ἐν τῷ κατὰ Μαυρουσιὰδα Ἀτλαντι», κατὰ δὲ τὸν Γαληνόν «ἀκανθώδες ἐν τῇ τῶν Μαυρουσιῶν γῆ φυόμενον». Σήμερον ὁ φαρμακευτικὸς ὅπος τοῦ Εὔ. (φρμ. Εὐφορβίου ῥητίνη, *Gummi Euphorbii*, τουρ. Φερφιόν) κομίζεται εἰς τὴν Εὐρώπην ἐκ τῆς Ἀφρικῆς (πρωτίστως ἐκ Μογαδόρου τοῦ Μαρόκου) ἐν μορφῇ ἐπίστε μὲν μά-

ζης, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ δακρύων στρογγύλων, μεγέθους πίσου, κίτρινωπῶν, ὑποδιακυγῶν, ξηρῶν, εὐθρίπτων, σχεδὸν ἄσμων, γεύσεως κατ' ἀρχὰς μὲν ἀσθενοῦς εἶτα δὲ καυστικῆς καὶ ναυτιώδους. Συλλέγεται δὲ ἡ ῥητινὴ αὕτη ἐν ξηρῷ καταστάσει ἐξ ἐντομῶν προξενουμένων ἐπὶ τῶν καυλῶν τῶν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα φουμένων Εὐ. τοῦ μαυριτανικοῦ, Εὐ. τοῦ φαρμακευτικοῦ καὶ ἰδίως Εὐ. τοῦ ῥητινοφόρου (*E. mauritanica*, *E. officinarum* καὶ *E. resinifera*).

Τῆς ἑλλ. γλωσφ. εἶδη ἀναφέρονται 42, τὰ ὅποια συνήθως ὀνομάζονται κν. Φλόμοι (τὰ μεγάλα καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον πολυετῆ) καὶ Γαλόχορτα ἢ Γαλατισίδες (τὰ μικρότερα καὶ ἐτήσια, πάντα ζιζάνια). Ἐκ τῶν 42 τούτων εἰδῶν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε τὰ ἐπόμενα 16, ἐξ ὧν τὰ πλεῖστα ἀναφέρονται καὶ ὑπὸ τοῦ Διοσκρ. (τινὰ ὑπὸ διάφορα ὀνόματα): α') Εὐ. ἡ Ἄπιος ἢ Εὐ. τὸ ἀπιοειδές (*E. Apios*), ποῦδες, πολυετές, κονδυλόριζον, τὸ ἐν Λακωνίᾳ Φλομάκι, ἀλλαγῷ δὲ Τσαλαπίδι ἢ Τσιρλαπίδι κν. ὀνομαζόμενον, ὅπερ εἶνε ἡ τοῦ Διοσκρ. Ἄπιος καὶ ἡ τοῦ Θεοφρ. Ἄπιος ἢ Ἰσχάς, ὑπ' ἄλλων δὲ καὶ Χαμαιβάλανος καὶ Χαμαιρῶφανος ὀνομαζόμενον. β') Εὐ. ἡ Λαθυρίς (*E. Lathyris*, γαλλ. *Épurga*, ἀγγλ. *Cape Spurge*), ἡ Λαθυρίς τοῦ Διοσκρ., φ. διετές, κοινὸν καὶ ἀλλαγῷ, ἔθνα ἐνίοτε χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς δραστικὸν καθαρτικὸν (τὰ φύλλα καὶ ἡ ῥίζα)· τὰ σπέρματά του ἐνέχουσι παχὺ φαρμακευτικὸν ἔλαιον, ὅπερ ἐνιαχοῦ χρησιμοποιεῖται καὶ πρὸς φωτισμὸν. γ') Εὐ. ἡ Πεπλὶς (*E. Peplis*), εἶδος ἐτήσιον, ἡ Πεπλὶς τοῦ Διοσκρ. δ') Εὐ. ἡ Χαμαίσυκη (*E. Chamaesyce*), ἐτήσιον ἢ τοῦ Διοσκρ. Χαμαίσυκη. ε') Εὐ. ὁ Ἀκανθόθαμνος (*E. Acanthothamnus* ἢ *spinosa*), τὸ τοῦ Διοσκρ. Ἴπποφαές, ὅπερ ὁ Θεοφρ. ὀνομάζει Ἴππόφωος· εἶδος θημνώδες, τὸ ἐν Λακωνίᾳ Κουκκουλοαφάνα ὀνομαζόμενον. ς') Εὐ. ὁ Κυπαρισσίας (*E. Cyparissias*, ἀγγλ. *Cypress Spurge*), ποῦδες πολυετές, πιθανῶς ὁ Τιθύμαλος τοῦ Διοσκρ. ζ') Εὐ. ὁ Μυρσινίτης (*E. Myrsinites*), ποῦδες πολυετές ὁ θήλυς ἢ μυρσινίτης Τιθύμαλος τοῦ Διοσκρ. η') Εὐ. ὁ Πέπλος (*E. Peplus*, γαλλ. *Èsule ronde* ἀγγλ. *Petty Spurge*), ἐτήσιον ὁ τοῦ Διοσκρ. Πέπλος. θ') Εὐ. ὁ Παραλίας (*E. Paralias* ἀγγλ. *Seaside Spurge*), ποῦδες πολυετές ὁ τοῦ Διοσκρ. Παραλίας Τιθύμαλος, φ. ὅπερ ἐν Ζακύνθῳ ὀνομάζεται κν. Πελαγίδα. ι') Εὐ. τὸ γεραρδιανόν (*E. gerardiana*), ποῦδες πολυετές, πιθανῶς εἰς τῶν Τιθυμάλων τοῦ Διοσκρ. ἐν Λήμνῳ ὀνομάζεται κν. Ἀγουλοναριά. ια') Εὐ. τὸ δενδροειδές *E. dendroïdes*, θάμνος· εἰς τῶν κν. ὀνομαζόμενων Φλόμων, δι' ὧν ἀποναρκοῦνται οἱ ἰγθύες· εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ὁ τοῦ Διοσκρ. δενδρίτης ἢ δενδροειδῆς Τιθύμαλος. ιβ') Εὐ. τὸ διταδενωδες (*E. biglandulosa*), ποῦδες πολυετές ὁ ἐν Κεφαλλῆν. Ἀγλέουρας. ιγ') Εὐ. τὸ Ἡλιοσκόπιον (*E. Helioscopia*, ἀγγλ. *Sun Spurge*), κοινότατον ἐτήσιον ζιζάνιον ὀνομαζόμενον κοιν. Γαλατίδα ὁ Ἡλιοσκόπιος Τιθύμαλος τοῦ Διοσκρ., ὅστις λέγει ὅτι τοῦ εἶδους τούτου «συμπεριφέρεται ἡ κόμη τῆ τοῦ ἡλίου κλίσει ὅθεν καὶ ὠνόμασται Ἡλιοσκόπιος»· οἱ Γάλλοι ὀνομάζουσι τὸ φ. τοῦτο *Réveille matin*, διότι ὑποτίθεται ὅτι προκαλεῖ ἀπύπνιον ὅταν ὁ χειριζόμενος αὐτὸ φέροι ἀπροσέκτως τὰς χεῖρας εἰς τὸ πρόσωπον καὶ ἰδίως εἰς τοὺς ὀφθαλμούς. ιδ'.

Εὐ. τὸ πλατύφυλλον (*E. latyphyllos*), ἑτήσιον, ὁ πλατύφυλλος **Τιθύμαλος** τοῦ Διοσκρ., καθ' ὃν «ἰποκτείνει τοὺς ἰχθύας κοπεῖς καὶ ἐνδιηθεῖς τῷ ὕδατι» εἰς τῶν κν. ὀνομαζομένων **Φλόμων** χρησιμοποιούμενος καὶ σήμερον ὡς ναρκωτικὸν πρὸς ἄγραν ἰχθύων. ιε') **Εὐ. τὸ σιβθόρπειον** (*F. Sibthorpii*), πωδὲς πολυτέες, ὁ κατ' ἐξοχὴν **Φλόμος** τοῦ λαοῦ. ὁ κατὰ τὸν **Σιβθόρπειον** ὀνομαζόμενος ἐνιαγοῦ **Τιθύμαλο**, κατὰ δὲ τὸν **Κοραῆν** **Τιθύμαλον** εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ὁ **Χαρακίας** ἢ ἄρην **Τιθύμαλος** τοῦ Διοσκροῖδ.—Τοῦ ὅπου τοῦ φ. τούτου φαίνεται νὰ ἐγίνετο ἰκανὴ χρῆσις τὸ πάλαι. διὸ καὶ πρὸς συλλογὴν αὐτοῦ δίδει ὁ Διοσκρ. ὀδηγίας, τὰς ἐξῆς: «ἐν δὲ τὸ ὀπίκειν οὐ δεῖ κατὰ ἄνεμον ἴστασθαι, οὐδὲ τὰς χεῖρας ἄγειν τοῖς ὀφθαλμοῖς, ἀλλὰ καὶ πρὸ τοῦ ὀπίκειν τὸ σῶμα δεῖ χρεῖν στέατι ἢ ἐλαίῳ μετ' οἴνου, καὶ μάλιστα πρόσωπον καὶ τράχηλον καὶ ὄσχεον τραχύνει δὲ καὶ τὴν φάρυγγα, ὅθεν δεῖ καταπότια περιπλάττειν κηρῷ ἢ μέλιτι ἐφθῶ, καὶ οὕτως διδόναι ἰσχάδες μέντοι δύο ἢ τρεῖς λαμβανόμεναι αὐτάρχεις εἰσὶ πρὸς κάθαρσιν». — ις') **Εὐ. τὸ χαλέπιον** (*E. aleppica*), ἑτήσιον, ἢ **Πιτύουσα** τοῦ Διοσκρ.

Ὡς ἤδη εἶπομεν τὰ πλείστα **Εὐ.** εἶνε δηλητηριώδη διὰ τῆς ἀποξηράνσεως ἢ τοξικῆς ἰδιότητος τοῦ γόρτου των μειοῦται, ἀλλὰ δὲν καταστρέφεται. Συμπτώματα δηλητηρίασεως ἢ καὶ ἀπλῆς στομαχικῆς διαταράξεως πολλάκις παρατηροῦνται εἰς κτήνη εἰς τὰ ὅποια χορηγεῖται γόρτον περιέχον μέρη **Εὐ.** Ἐννοεῖται ὅτι ὁ βαθμὸς τῆς προσβολῆς εἶνε ἀνάλογος πρὸς τὸ ποσὸν τοῦ λαμβανομένου ὑπὸ τοῦ ζώου τοιοῦτου γόρτου. Ἀξίαι σημειώσεως εἶνε αἱ ὑπὸ τοῦ **Cornevin** ἀναφερόμεναι ἔμμεσοι δι' **Εὐ.** δηλητηριάσεις· οὕτω παρετηρήθη ὅτι τὸ γάλα αἰγῶν αἱ ὅποια συνέπεσε νὰ φάγωσιν **Εὐ.** ἀποβαίνει ἐπιθλαβὲς εἰς τοὺς ποιούντας χρῆσιν αὐτοῦ· ἐπιθλαβὲς ἄσαύτως εἶνε ἡ βρώσις κοχλίων συλλεγομένων εἰς ἃ μέρη φύονται **Εὐ.** Ὁ ἀπρόσεκτος χειρισμὸς πάντων σκεδῶν τῶν φ. τούτων δυνατὸν νὰ παράσχη ἐνοχλήσεις ἢ ἐξ ἀπροσεξίας διὰ τῶν χειρῶν μεταφορὰ τοῦ ὅπου αὐτῶν εἰς τὰ τρυφερότερα μέρη τοῦ σώματος, ὡς λ. χ. εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, τὰ χεῖλη, τοὺς ῥώθωνας, προκαλεῖ ἐρεθισμὸν λίαν δυσάρεστον, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπικίνδυνον. Ὡς τὸ πάλαι (**Διοσκρ.**) οὕτω καὶ σήμερον ἐν Ἀφρικῇ οἱ συλλέγοντες τὸν ἀπεξηραμμένον καὶ εὐθριπτον ὀπὸν τῶν **Εὐ.** λαμβάνουσιν εἰδικὰς προφυλάξεις ὅπως ἀποφεύγωσι τὴν εἰσπνοὴν τῆς κόνεως ἧτις προκύπτει ἐκ τῆς τριβῆς τῆς ῥητινώδους ταύτης οὐσίας (**Griè**).

Λίαν δηλητηριώδη εἶνε πολλὰ ἐξωτικά εἶδη **Εὐ.**, μὲ τὸν ὀπὸν δὲ τινων ἐξ αὐτῶν δηλητηριάζουσι τὰ βέλη των οἱ ἰθαγενεῖς πολλαχοῦ τῆς Ἀφρικῆς. Ἄλλων **Εὐ.** ὁ ὅπως χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τινος πρὸς παρασκευὴν δηλητηριώδους βαφῆς μετὰ τὴν ὅποιαν ἐπιχρῖουσι τὰ τῶν πλοίων ὑφάλα πρὸς παρακώλυσιν τῆς ἐπ' αὐτῶν προσκολλήσεως ὀστράκων καὶ τῆς ἀναπτύξεως θαλασσιῶν φυτῶν (**Jackson**). **Εὐ. τὸ δρυμόνδειον** (*E. Drummondii*), ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, ἐνέχει ἄλκαλοειδῆ οὐσίαν (τὴν **δρυμμονδίνην**) χρησιμοποιομένην ἄς τοπικὸν ἀναισθητικόν. Κατὰ τοῦ ἄσματος καὶ τῶν βρογχικῶν παθήσεων χρησιμοποιεῖται τὸ γόρτον τοῦ σφαιριδιοκάρπου **Εὐ.** (*E. pilulifera*) ἰθαγ. τροπ. χωρῶν. Τοῦ ἐν Βραζιλίᾳ φουομένου φωσφορώδους

Εὐ. (*E. phosphorosa*) ὁ ὅπως εἶνε φωσφοροεγγής. Ἐβλίχθες θεωρεῖται καὶ καλλιεργεῖται ὡς λαχανικὸν ἐν Κοιλιγινῇ τὸ αὐτῆς φυόμενον βρώσιμον **Εὐ.** (*E. edulis*). Ἐκ τῶν πρὸς κόσμον θεραπευομένων εἰδῶν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε τὰ **κακτόμορφα Εὐ.**, ὧν τὰ πλείστα κατάγονται ἐκ τῆς νοτ. Ἀφρικῆς· τοιαῦτα δὲ εἶνε καὶ **Εὐ.** τὸ **μηλόμορφον** (*E. meloformis*), ὅπερ ἔχει τὸ σχῆμα τῆς Ἐγγυόψεως (β. λ.), καὶ **Εὐ.** ἡ **κεφαλὴ τῆς Μεδούσης** (*E. Caput-Medusae*), τὸ ὅποιον εἶνε σφαιροειδῆς σαρκώδης ὄγκος μεγέθους μεγάλου πορτογαλλίου, φέρων πολλά, λεπτά, βραχέα, σαρκώδη καὶ μισταρισφάρα κλαδιά. **Κακτόμορφα** εἶνε ὡσαύτως **Εὐ.** τὸ **μεγαλοπρεπές** (*E. splendens*), ἰθαγ. τῆς Μιδαγασκάρης, καὶ **Εὐ.** τὸ **τῶν ἀρχαίων** (*E. Antiquorum*), ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν ὅπερ ἐνίοτε ἀπαντᾷ θεραπευόμενον καὶ παρ' ἡμῖν. Ὡς εἶδος κοσμητικὸν θεραπεύεται ἐνίοτε καὶ **Εὐ.** τὸ **ποικιλόφυλλον** (*E. variegata* ἢ *marginata*), ἐτήσιον, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς. Εἰς τὸ γένος τῶν **Εὐ.** κατατάσσεται ὑπὸ τινων καὶ **Ποῖνοεττία** ἢ **πολύχρωμος**, ἧτις θεραπεύεται ἐνίοτε καὶ παρ' ἡμῖν καὶ περὶ ἧς γίνεται λόγος ἐν ἐτέρῳ κεφαλαίῳ.

Εὐγχαριδίον τὸ εὐόχνημον (*Eucharidium concinnum*, τ. Ὀνυχωδῶν), ἐτήσιον, ἰθαγ. τῆς Καλιφορνίας· εἶδος λίαν κοσμητικόν.

Εὐχαρίς (*Eucharis*, τ. Ἀμαρυλλιδωδῶν)· γ. περιλ. φ. βολβόρριζα, κοσμητικὰ ἰθαγ. τῆς Νέας Γρενάδης. **Εὐ.** ἡ **λευκανθῆς**, **Εὐ.** ἡ **μεγανθῆς** καὶ **Εὐ.** ἡ **σανδεριανῆ** (*E. candida*, *E. grandiflora* καὶ *E. Sanderiana*) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων.

Εὐχευμα (*Eucheuma*, τ. Φυκωδῶν)· γ. φ. θαλασσίον ἐξ ὧν τινὰ ἐνέχρυσιν ἐν ποσῶ· πηκτώδη βρώσιμον οὐτὶν γιωτῆν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀγάρ-Ἀγάρ. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε **Εὐ.** τὸ **εὐπρεπές** καὶ **Εὐ.** τὸ **ἀκανθῶδες** (*E. speciosum* καὶ *E. spinosum*). Ἀμφότερα ἀπαντῶσι παρὰ τὴν νοτ. καὶ ἀντ. Ἀσίαν καὶ τὰς θαλάσσας τῶν παρὰ ταύτην νήσων. Ἐκ τῆς πηκτώδους οὐσίας τῶν φυτῶν τούτων αἱ εἰς τὰ παράλια τῆς Σινικῆς διακτώμενα· γελιδόεις Σαλαγάνα· κατασκευάζουσι τὰς φωλιὰς των, αἱ ὅποια θεωροῦνται ὑπὸ τῶν Σινῶν ὡς ἐν τῶν ἐλεγκτοτέρων ἐδωδῆμων. Τὸ Ἀγάρ-Ἀγάρ χρησιμοποιεῖται· καὶ εἰς τὴν δι' ἐπιστημονικὰς ἐρεῦνας καὶ ἄλλας ἀνάγκας καλλιέργειαν καὶ διατήρησιν τῶν Βικηριδίων. Μεγάλην ποσότητα τῆς οὐσίας ταύτης ἐνέχει **Εὐ.** τὸ **ἀκανθῶδες**, ὅπερ ἀπαντᾷ ἰδίως εἰς τὰ παράλια τῆς Καρπανταρίας, τῆς Σουμάτρας, τῆς Ἰνδίας καὶ τῆς Κεϋλάνης. Λαμβάνεται δὲ τὸ Ἀγάρ-Ἀγάρ καὶ ἐκ τινων ἄλλων Φυκωδῶν, ὡς λ. γ. ἐκ Γαρκιλάριας τῆς λειχνοειδοῦς (*Garcilaria lichenoides*), ἧτις ἀπαντᾷ εἰς τε τὰ παράλια τῆς νοτ. Ἀσίας καὶ εἰς τὰ τῆς βορ. ἀντ. Αὐστραλίας.

Εὐχλαίνα ἢ μεξικανικὴ (*Euchlaena* ἢ *Heara mexicana* ἢ *luxurians*, τ. Ἀγρωστωδῶν), φ. ποῦδες, κτηνοτροφικόν, ἰθαγ. τῆς Γουατεμάλας καὶ τοῦ Μεξικοῦ· καλλιεργεῖται εἰς πολλὰς τροπ. χώρας ἐνθα εἶνε πολυετής, παρουσιάζει πλουσίαν βλάστησιν καὶ καρποφορεῖ ἀφθόνως. Ἡ καλλιέργεια αὐτοῦ ἐδοκίμασθη κατ' ἐπανάληψιν εἰς πολλὰς παραμ. χώρας, ἀλλὰ πάντοτε ἀνεπιτυχῶς, διότι εἰς τὰς χώρας ταύτας, ἕνεκα ἀνεπαρκείας τῆς ἀπαιτουμένης θερμοκρασίας

τὸ φ. τοῦτο οὔτε καρποφορεῖ οὔτε διατηρεῖται πέραν τοῦ φθινοπώρου. Περί τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν γενομένων δοκιμῶν πρὸς ἐγκλιμάτισιν αὐτοῦ ἐν Ἀλγερίᾳ οἱ Rivière καὶ Lecq λέγουσι: «Εἰς τὸν δοκιμαστικὸν κήπον τοῦ Ἀλγερίου, ἔνθα τὸ φ. τοῦτο δοκιμάζεται ἀπὸ εἰκοσαετίας εἶνε ἀπλῶς ἐτήσιον καὶ οὐχὶ διετές ἢ πολυετές ὡς γενικῶς εἰσέτι (τῷ 1900) πιστεύεται, δὲν καρποφορεῖ δὲ καὶ καίεται εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων ψυχρῶν ἡμερῶν τοῦ χειμῶνος. Ὁ σπόρος του εἶνε λίαν δαπανηρὸς καὶ βλαστάνει δυσκόλως» (1). Ἐπίμονοι πλὴν ἀνεπιτυχεῖς δοκιμαίαι πρὸς ἐγκλιμάτισιν τοῦ φ. τοῦτου ἐγένοντο πρό τινων ἐτῶν καὶ παρ' ἡμῖν. Ἡ Εὐχλαίνα εἶνε πανταχοῦ γνωστοτέρα ὑπὸ τὸ κν. ὄνομα Τεοζίντη (γαλλ. καὶ ἀγγλ. Teosinte).

Εὐώνυμον (Euonymus, γαλλ. Fusain, τ. Κηλαστρωδῶν) γ. περιλαμβάνον περὶ τὰ 40 εἶδη θάμνοι καὶ δένδρα φυλλοβόλα καὶ ἀειθαλῆ, ἰθαγ. τῆς νοτ. καὶ δυτ. Ἀσίας καὶ τῆς βορ. Ἀμερικῆς ὡς καὶ ὄρεινῶν τινων τόπων τῆς Εὐρώπης. Εὐ. τὸ τυλώδες, Εὐ. τὸ εὐρωπαϊκὸν καὶ Εὐ. τὸ πλατύφυλλον (E. verrucosus, E. europaeus ἀγγλ. Spindle-tree καὶ E. latifolius) εἶνε τὰ ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης εἶδη, καὶ τὰ τρία φυλλοβόλα τὰ δύο τελευταῖα ἀπαντῶσι καὶ ἐν Ἑλλάδι. Πάντα τὰ μέρη Εὐ. τοῦ εὐρωπαϊκοῦ εἶνε δηλητηριώδη, τὰ δὲ σπέρματά του ἐλαιοῦχα· ἐξ αὐτῶν ἐνιαχοῦ τῆς Γερμανίας λαμβάνεται δι' ἐκθλίψεως ἔλαιον πρὸς φωτισμὸν, ὅπερ ἐν Ἀγγλίᾳ χρησιμοποιεῖται ὡς καθαρτικόν. Τὸ ὑπὸ τοῦ Θεοφρ. ἀναφερόμενον Εἰώνυμον εἶνε πιθανῶς Εὐ. τὸ πλατύφυλλον, ἢ δὲ Τετραγωνία αὐτοῦ Εὐ. τὸ εὐρωπαϊκόν.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιολογώτερον εἶνε Εὐ. τὸ ἰαπωνικόν (E. japonicus), θάμνος ἀειθαλής, ἐνίοτε δενδρώδης. Πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ μωσχευμάτων καὶ θεραπεύεται πολλαχοῦ πρὸς κόσμον καὶ ἰδίως πρὸς κατάρτισιν περιχειλιωμάτων, καθότι δέχεται ἀκίπως τὴν κουράν. Διαφοραὶ τοῦ εἶδους τούτου ἀπαντῶσιν Εὐ. τὸ ἐπίχρυσον, Εὐ. τὸ ποικιλόφυλλον, Εὐ. τὸ μικρόφυλλον (E. jar. aureus, E. jar. albo-marginatus E. jar. microphyllus) κ. ἄ. Μάστιξ τοῦ ἰαπωνικοῦ Εὐ. εἶνε ὁ κόκκινος Ἀσιτιδιωτὸς (βλ. σελ. 368). Ἐκ τοῦ φλοιοῦ Εὐ. τοῦ μελανοπορφύρου (E. atropurpureus, ἀγγλ. Burning Bush), ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, λαμβάνεται ἡ εὐωνυμίνη, οὐσία φαρμακευτικὴ (καθαρτικὴ καὶ χολαγωγός).

Ἐφέδρα (Ephedra, τ. Γνετωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη φ. φρυγανώδη, κρεμοκλαδῆ ἢ ἔρποντα· πάντα κομητικὰ, κατ' ἄλληλα ἰδίως διὰ τεργητοῦς βράχους καὶ κρεμαστὰ κάνιστρα. Φέρουσι μικρὰ λεπυρώδη φύλλα καὶ πολλοὺς μικροὺς πορφυροὺς καρπούς ἐπὶ ἀρρωτῶν πρασινωπῶν κλαδίων. Εἰς τὴν Ῥωσίαν λαχανεῖονται ὑπὸ τῶν χωρικῶν. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωφιδῶς Ἐ. ἡ καμπυλόπους καὶ Ἐ. ἡ ῥαδινὴ (E. campylopoda ἢ fragilis καὶ E. procera) τὸ πρῶ-

(1) «L'agriculteur Algerien», σελ. 234.

τον, τὸ καὶ κοινότερον, ὀνομάζεται κν. Πολυκόμπι ἢ Πολύκομπος. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο, κατὰ τινάς, ἀναφέρεται ὁ τοῦ Διοσκρ. θαμνίσκος Τράγος. Τὸ ὄνομα Ἐφῆδρα ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πλινίου δι' εἶδος Ἰππουρίδος (β.λ.). Βυρσοδεφικὴ καὶ φαρμακευτικὴ θεωρεῖται Ἐ. ἢ ἀντισυφιλιδική (E. antisymphilitica), ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς.

Ἐφήμερον (Ephemerum ἢ Tradescantia, τ. Κομμελινωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 30 εἶδη φ. πώδη πολυετῆ, ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς· τινὰ κοσμητικά. Τὰ συνηθέστερον θεραπευόμενα παρ' ἡμῖν εἶνε Ἐ. τὸ ἔρπον καὶ Ἐ. τὸ ὠρυγγόχρουν (E. ripens καὶ E. Zebrina ἢ Zebrina pendula), ἀμφότερα ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ καὶ γνωστὰ εἰς τοὺς ἡμετέρους κηπουροὺς ὑπὸ τὸ ὄνομα Τραδεσκάνισαι. Τὸ πρῶτον ὀνομάζεται κν. ἐν Κύπρῳ Τηλέγραφος. Τοῦ δευτέρου ἀπαντᾷ διαφορά τρίχρους (E. Zebrina tricolor).

Ἐντελῶς διάφορα φ. εἶνε τὰ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἀναφερόμενα Ἐφήμερα· εἶνε δὲ ταῦτα δύο: τὸ κατ' ἐξοχὴν Ἐφήμερον, ὅπερ ὁ Διοσκρ. ὀνομάζει καὶ ἄγριον Ἴριον καὶ τὸ ὁποῖον μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Γαληνοῦ μὲ τὸ αὐτὸ συνώνυμον («Ἐφήμερον, οὐ τὸ δηλητηριώδες, ἀλλ' ὅπερ Ἴρις ἄγρια καλεῖται»), καὶ τὸ δηλητηριώδες Ἐφήμερον, κατὰ τοῦ ὁποῖου ὑπῆρχεν ἀντιφάρμακον («ἕτερον γάρ τι ρίζιον εἶναι ὁ Ἐφήμερον ἀπαλλάσσει».—Θεοφρ. Φ. Ἰ. 9, 16, 6). Καὶ τὸ μὲν μὴ δηλητηριώδες ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς εἶδος Πολυγονάτου (β.λ.), τὸ δὲ δηλητηριώδες εἶνε εἶδος Κολχικοῦ, ὡς συνώνυμον τοῦ ὁποῖου τὸ μνημονεύει ὁ Διοσκρ. («Κολχικόν, οἱ δὲ Ἐφήμερον, οἱ δὲ Βολβὸν ἄγριον»).—Ἐφήμερον ὀνομάζεται καὶ εἶδος Λυσιμαχίου (Lysimachia Ephemerum) ἰθαγ. τῆς νοτ. δυτ. Εὐρώπης.

Ἐφτάκοιλο, βλ. Ἐπτάκοιλον.

Ἐχεβερία, βλ. Κοτυληθῶν.

Ἐχινόκακτος (Echinocactus, ἀγγλ. Hedgehog Thistle, τ. Κακτωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 200 εἶδη, ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς φ. πολυετῆ, σαρκώδη, θεραπευόμενα ἰδίως λόγῳ τῶν περιέργων μορφῶν των. Συνίστανται ἐξ ὠσειδοῦς ἢ σφαιρικοῦ σαρκώδους ὄγκου, φέροντος καθέτως πολλὰς πλευράς ἢ κανονικῶς διατεθμένους μαστοειδεῖς ἐξοχὰς ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν ὁποίων φύονται δέσμα: κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον λεπτῶν καὶ μακρῶν ἀκίδων. Τὰ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν φ. τούτων ἀναπτυσσόμενα ἄνθη των εἶνε μεγάλα καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐφήμερα. Ἐ. ἢ Ὀδοντογλυφίς, Ἐ. ὁ κορυνώδης, Ἐ. ὁ κουμμίγγειος (E. Visnaga ἢ ingens, E. corynodes, E. Cummingii) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων.

Ἐχινόποδα καὶ **Ἀχινοπόδα**, βλ. Ἐχινόπους.

Ἐχινόπους (Genista, τ. Ἐλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περί τὰ 70 εἶδη θάμνοι ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς βορ. Ἀφρικῆς. Εἶδη τῆς ἑλλην. γλωρ. 11, ἐξ ὧν τὸ κοινότερον εἶνε Ἐ. ὁ ἀκανθόκλυδος (G. acanthocladia), τὸ κν. ὀνομαζόμενον Ἀχινοπόδα, Ἀφάνα ἢ Ἐυλαφάνα· εἶδος γρησιμοποιούμενον ὡς καύσιμος ὕλη. Εἰς τὸν θάμνον τοῦτον ὑποτίθεται ὅτι ἀναφέρεται ὁ παρὰ Πλουτάρχῳ Ἐχινόπους. Σπανιώτερον ἀπαντῶσιν ἐν Ἑλλάδι: α') Ἐ. ὁ μήλιος (G.

melia), ἢ κν. Ἀφάνα, εἶδος εἰς ὃ πιθανῶς ἀναφέρεται τὸ *Θηλυφόνον* ἢ *Σκορπιός* τοῦ *Θεοφρ.* καὶ β') Ἐ. ὁ βαφικὸς (*G. tinctoria*, γαλλ. *Généstole* ἢ *Herbe à jaunir*, ἀγγλ. *Dyer's Green-wood*), τὸ ἀλλαγῶ τῆς Εὐρώπης κοινότατον, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ καλλιεργούμενον διὰ τὰ παρέχοντα κιτρινήν βαφὴν φύλλα καὶ ἄνθη του. Δίαν κοσμητικὸς θάμνος εἶνε Ἐ. ὁ μονόσπερμος (*G. monspertma*), ἰθαγ. τῆς Ἰσπανίας, εἶδος πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ ἀντέχον εἰς τὴν ζήρασιαν.

Ἐχίνος παρ' ἀρχαίοις, τὸ ἐξωτερικὸν περίβλημα καρποῦ *Καστανέας*.

Ἐχινόφορος, βλ. Πάνακες τὸ ἀσκληπιεῖον.

Ἐχίνωψις (*Echinopsis*, τ. *Κακτωδών*) γ. ὀλιγομελές· περιλ. φ. σαρκώδη, κοσμητικά, ἰθαγ. τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς, στενωῶς συγγενῆ τῶν Ἐχινοκάκτων. Τὰ μεγάλα, λευκὰ ἢ ρόδινα ἄνθη των εἶνε ἐφήμερα καὶ φύονται οὐχὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς των (ὡς τὰ τῶν Ἐχινοκάκτων), ἀλλ' εἰς τὰ πλευρὰ των. Ἐ. ἢ πολλαπλῆ (*E. multiplex*—ἄνθη ρόδινα) καὶ Ἐ. ἢ ἔυριέσειος (*E. Eyriesii*—ἄνθη λευκὰ) συνηθέστατα ἀπαντῶσι θεραπεύμενα καὶ παρ' ἡμῖν καὶ ὀνομάζονται κν. *Καρπουζάκια*.

Ἐχινόψ (*Echinops*, γαλλ. *Echinop*, ἀγγλ. *Globe-Thistle*, τ. *Συνθέτων*) γ. πολυμελές. περιλ. φ. ποώδη, διαιτῆ καὶ πολυετῆ· τὰ πλεῖστα ζιζάνια, τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 8, ἐν οἷς καὶ α') Ἐ. ὁ βαννατικὸς (*E. bannaticus*), πολυετές, ἀπαντῶν ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Ἠπείρῳ καὶ ἐνίοτε θεραπεύμενον πρὸς κόσμον. β') Ἐ. ὁ ἑλληνικὸς (*E. graecus*), πολυετές, κοινὸν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, κν. δὲ ὀνομαζόμενον *Κεφαλάγαθο* καὶ *Θαλασσάγαθο* (ἐν Κύθῳ). γ') Ἐ. ὁ ἱξώδης (*E. viscosus*), πολυετές, κοινὸν πολλαχοῦ, κν. ὀνομαζόμενον *Σταυράγαθο*, *Ἀχινάγαθο*, *Σκολίμπου* (ἐν Κεφαλ.), *Ἀχινόχορτο*, *Μοσκοκαῦλι* καὶ *Καμηλάγαθο* (ἐν Κύπρῳ)· οἱ νεαροὶ βλαστοὶ του εἶνε τρυφερώτατοι καὶ λαχνεύονται. δ') Ἐ. τὸ *Ῥύτρος* (*E. Ritro*), πολυετές, κοινὸν εἰς ὄρεινους τόπους, πιθανῶς τὸ *Ῥύτρος* τοῦ *Θεοφρ.* καὶ ε') Ἐ. ὁ σφαιροκέφαλος (*E. sphaeroccephalus*), πολυετές ἀπαντᾷ μόνον εἰς ὄρεινους τόπους τῆς Πελοποννήσου· ἐνίοτε θεραπεύεται· πρὸς κόσμον.

Ἐχίον (*Echium*, γαλλ. *viperine*, ἀγγλ. *Viper's Bugloss*, τ. *Τραχυφυλλωδῶν*) γ. περιλ. περὶ τὰ 20 εἶδη φ. ποώδη καὶ φρυγανώδη. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 7, πάντα ζιζάνια, ἀλλὰ καὶ μελιγόνα. Τὰ κοινότερα εἶνε α') Ἐ. τὸ ἀρνογλασσοειδές (*E. plantagineum*), τὸ Ἐχίον τοῦ *Δοσκρ.*, ὅπερ κν. ὀνομάζεται *βοῦδόγλωσσα*, ἐν δὲ τῇ *Θήρᾳ Καλοεραφτα*. β') Ἐ. τὸ ἰταλικὸν (*E. italicum*), ἢ τοῦ *Διοσκρ.* *Δύκοψις*, τὸ κν. *Μανούνι*. καὶ γ') Ἐ. τὸ πολύκλωνον (*E. diffusum*), πιθανῶς ἢ δευτέρᾳ *Ἀγχουσα* τοῦ *Διοσκρ.* Ἐ. τὸ λευκὸν (*E. candicans*), ἰθαγ. τῆς *Μαδέρας*, καὶ Ἐ. τὸ πολυτελές (*E. fastuosum*), ἰθαγ. τῶν *Καναρίων νήσων*, εἶνε εἶδη κοσμητικά καὶ ἐξόχως μελιγόνα.

Ἐχίτις (*Echites*, τ. Ἀποκυνωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 35 εἶδη, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς· θάμνοι ἀναρριχώμενοι, κοσμητικοί. Ἐ. ὁ μελανοπόρφυρος,

'Ε. ὁ ἔκκρημής, καὶ 'Ε. ὁ φραγκίσκειος (*E. atropurpurea*, *E. nutans* καὶ *E. francisceae*) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων. Περὶ τοῦ ἀναφερομένου ἐνίστε ὑπὸ τὸ ὄνομα 'Ε. ὁ ἡδύσομος βλ. Μανδραβιλλία.

Z

Ζακυνθία ἢ τυλώδης (*Zacynthia verrucosa*, τ. Συνθέτων), φ. ἐτήσιον τὸ κν. ἐν Ζακύνθῳ **Καραβιδόχορτο**, ἐν δὲ τῇ Λήμῳ 'Ορνιθοκῶλι' κοινὸν πολλαγοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἄλλων παρ. χωρῶν ἐνίστε θεραπεύεται πρὸς κόσμον.

Ζαλάκκα (*Zalacca* ἢ *Salacca*, τ. Φοινικωδῶν) γ. περιλμ. περὶ τὰ 8 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῶν Μαλαισίων νήσων φ. ἄκαυλα, λίαν κοσμητικά. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε **Z. ἡ ἐδώδιμος** (*Z. edulis*).

Ζαμία (*Zamia*, τ. Κυκαδωδῶν) γ. περιλμ. περὶ τὰ 30 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς φ. λίαν κοσμητικά. **Z. ἡ ἀκεραιόφυλλος** (*Z. integrifolia*, ἀγγλ. Jamaica Sago-tree), ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ ἐν ὑπαίθρῳ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος (βλ. καὶ Ἐγχεφάλαρος).

Ζαμπάκι, βλ. Νάρκισσος ὁ κυπελλοφόρος.

Ζαμποῦκος, βλ. Ἄκτῆ.

Ζαυλός, βλ. Ἄνθραξ.

Ζαφορά, βλ. Κρόκος.

Ζαχαροκάλαμο, βλ. Σακχαροκάλαμον.

Ζειά ἢ Ζέα καὶ Ὀλυρα. Οἱ περὶ τὴν ἐρμηνεῖαν τῶν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων μνημονευομένων καὶ περιγραφομένων φυτῶν ἀσχοληθέντες συμπεραίνουσιν ὅτι ἡ μὲν Ζειά ἢ Ζέα ἀναφέρεται εἰς **Σίτον τὴν Σπέλταν** ἡ δὲ Ὀλυρα εἰς **Σίτον τὸν μονόκοκκον** ἢ εἰς **Βρίξαν τὴν σιτηράν**. Οἱ προσδιορίζοντες τὴν Ὀλυραν ὡς Βρίξαν βασιζόμενοι ἰδίως εἰς τὸν Ἡσύχιον, ὅστις λέγει: «Ὀλυρα εἶδος σπέρματος, ἢ βρώμα τι μεταξύ σίτου καὶ κριθῆς· οἱ δὲ αὐτὴν κριθὴν ἄλλοι καρπὸν τινα σιτικόν, ζεϊάν· τινὲς ζεάν». Ἄλλ' ἐκ τοῦ χωρίου τούτου ἐξάγεται νομίζω ὅτι τὸ ὄνομα Ὀλυρα ἐδίδοτο κατὰ τόπους εἰς διαφόρους καρποὺς «σιτικός», τοὺς καὶ ζεϊάς καὶ ζεάς ὑπὸ ἄλλων ἄλλαγοῦ ὀνομαζομένους. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὴν Βρίξαν οὐδὲ λόγος κἄν πρέπει νὰ γίνεταί, διότι τὸ Σιτηρὸν τοῦτο ἀναφέρεται διὰ πρώτην φοράν περὶ τὰ μέγα ταῦ πρώτου μ. Χ. αἰῶνος (βλ. Βρίξα), ἡ δὲ καλλιέργεια καὶ χρῆσις αὐτοῦ εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας πρέπει νὰ εἰσῆχθησαν πολὺ βραδύτερον.

Κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην ἐκ πλείστον σωζομένων χωρίων ἀρχαίων συγγραφέων ἐν οἷς μνημονεύονται ἡ Ζειά καὶ ἡ Ὀλυρα προκύπτει ὅτι τὰ ὀνόματα ταῦτα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀναφέρονται εἰς εἶδη ἢ διαφορὰς Σόργου (*Sorghum*).

Ἐν πρώτοις ἡ Ζειὰ τῶν ἀρχαίων δὲν εἶνε δυνατόν νὰ σημαίη τὸ εἶδος Σίτος ἢ Σπέλτα (*Triticum Spelta*), διότι ὁ Σίτος οὗτος εὐδοκιμεῖ καὶ καλλιεργεῖται εἰς χώρας ψυχροτέρας τῶν σιτοφόρων τόπων τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολῆς ἐν γένει. Ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀνά τὴν Ἀνατολὴν σπανίως καὶ μόνον εἰς ὄρεινους τόπους ἀπαντᾷ καλλιεργούμενον τὸ εἶδος τοῦτο, ἐνῶ ἡ τῶν ἀρχαίων Ζειὰ συνήθως ἀναφέρεται ὡς εἶδος κοινῆς καλλιεργείας ἰδίως τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Ἀραβίας, χωρῶν εἰς τὰς ὁποίας, λόγῳ τοῦ κλίματος, ὁ Σίτος Σπέλτα δὲν δύναται νὰ εὐδοκίμησῃ. Ἀφ' ἐτέρου ὁ μὲν Θεόφρ., ὅστις ἀναφέρει, ἐπίστευε δὲ καὶ περιγράφει, οὐχὶ ὀλίγας γνωστὰς ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του διαφορὰς καὶ εἶδη Σίτου (Πυρῶν), διακρίνει ἀπὸ ταῦτα τὴν Ζειάν, ἣν ἀποκαλεῖ «πολύλοπον». ὁ δὲ συνήθως λεπτομερέστερος εἰς τὰς περιγραφὰς του Διοσκοριδῆς, ἀναφέρων τὴν Ὀλυραν ὡς ἀνήκουσαν εἰς τὸ γένος (δ.δ. εἰς τὸ εἶδος) τῆς Ζειᾶς, δὲν ὑποδεικνύει στενὴν συγγένειαν ἢ ὁμοιότητα αὐτῆς πρὸς τὸν Σίτον (τοὺς Πυρούς) ἐν γένει, ἐκ τῆς κατατάξεως δὲ ἣν τηρεῖ ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν διαφόρων Σιτηρῶν, μνημονεύων μετὰ τοὺς Πυρούς, τὴν Κριθὴν καὶ μετὰ ταύτην τὴν Ζειάν καὶ τὴν Ὀλυραν, ὑποδηλοῦν τὴν ἀπωτέραν συγγένειαν τῶν τελευταίων δύο πρὸς τοὺς Πυρούς, ἂν καὶ χαρακτηρίζει τὴν ζειάν «τροφιμωτέραν κριθῆς».

Ἄλλως ἢ τε Ζειὰ καὶ ἡ Ὀλυρα τῶν ἀρχαίων δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῶσιν ὡς εἶδη ἢ διαφορὰ Σίτου καὶ διότι ὁ καρπὸς των ἀναφέρεται ὡς χρησιμοποιούμενος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἰδίως πρὸς διατροφήν τῶν κτηνῶν. Οὕτω ὁ Θεόφρ. λέγει ὅτι ὁ καρπὸς τῆς Ζειᾶς εἶνε «προσφιλιῆς πᾶσι τοῖς ζώοις» (Φ. I. 8, 9, 2). Τὰς Ζειὰς ἀναμεμιγμένας μετὰ κριθῶν βλέπομεν ἐν τῇ «Ὀδυσσεΐα» χορηγούμενας εἰς τοὺς ἵππους (Δ, 41), κριθὰς δὲ καὶ ὄλυραι χορηγούμεναι εἰς τοὺς ἵππους ἀναφέρονται καὶ ἐν τῇ «Ἰλιάδι» (E, 196 καὶ Θ, 564). Ἐὰν ἡ Ζειὰ καὶ ἡ Ὀλυρα ἦσαν εἶδη ἢ διαφορὰ Σίτου ὁ καρπὸς των δὲν θὰ ἐχορηγεῖτο εἰς τὰ κτήνη τὸ πάλαι ὅτε ὁ σῖτος (οἱ πυροὶ) εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας εἶχεν ἀξίαν πολὺ ἀνωτέραν τῆς σημερινῆς. Ἄλλως τε ἡ χρῆσις σίτου (καὶ βρίζης) πρὸς διατροφήν τῶν κτηνῶν, καὶ ἰδίως τῶν μὴ μηρυκαστικῶν, ἀποβαίνει ἐπιβλαβὴς (προκαλεῖ τυμπανίτην) ἀνευ προηγουμένης εἰδικῆς παρασκευῆς (βράσεως). Ταῦτα ἀποδεικνύουσι νομίζω ὅτι ἡ Ζειὰ καὶ ἡ Ὀλυρα τῶν ἀρχαίων δὲν ἀναφέρονται εἰς εἶδη ἢ διαφορὰς Σίτου. Εἰς ποῖα Σιτηρὰ τῶν σημερινῶν βοτανικῶν δυνάμεθα λοιπὸν νὰ τὰ ὑπαγάγωμεν;

Ὁ Ἡρόδοτος, περιγράφων τὰς ὡς πρὸς τὰ εἶδη καὶ ἔθιμα διαφορὰς ἃς παρετήρησεν ὅτι ὑπῆρχον μετὰξὺ τῶν Αἰγυπτίων καὶ ἄλλων λαῶν τῆς ἐποχῆς του, λέγει πρὸς τοὺς ἄλλοις ὅτι ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι ἐτρέφοντο μετὰ πυρούς (σίτον) καὶ κριθάς, οἱ Αἰγύπτιοι, θεωροῦντες ἐπονείδιστον τὴν χρῆσιν τῶν καρπῶν τούτων πρὸς ἀρτοποιίαν, ἐτρέφοντο μετὰ ὄλυρας, αἱ ὁποῖαι, ὡς ὁ ἴδιος ἀναφέρει, ἔχοντε ὀνομάζοντο καὶ ζειαί (1). Ἄλλ' ὅπως τὸ πάλαι οὕτω καὶ σήμερον ἐν Αἰ-

(1) «Ἀπὸ πυρῶν καὶ κριθῶν ὄλλοι ζώουσι, Αἰγυπτίων δὲ τῷ ποιευμένῳ ἀπὸ τούτων τὴν ζῶην ὄνειδος μέγιστον ἐστίν, ἀλλὰ ἀπὸ ὄλυρέων ποιεῦνται σιτία,

γύπτω οἱ ἰθαγενεῖς ἄν και γνωρίζωσι και καλλιερῶσι τὸν Σῖτον και τὴν Κριθὴν, οὐχ ἤττον πρὸς ἀρτοποιίαν ποιούσι χρῆσιν οὐχὶ τοῦ καρποῦ αὐτῶν ἀλλ' εἶδους Σόργου, ὅπερ εἶνε κν. γνωστὸν παρ' ἡμῖν και πανταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα Νταρι (συνώνυμα κατὰ τόπους Ἀσπροσίταρο, Λιανοκαλάμποκο ἢ Καλαμπόκι, ἐνιαχοῦ δὲ τῆς Κύπρου Τσέρκο) και οὗτινος αἱ πολυάριθμοι διαφοραὶ και παραλλαγαὶ ἀπὸ παναρχαιοτάτης ἐποχῆς καλλιερῶνται πολλαχοῦ τῆς Ἀσίας και τῆς Ἀφρικῆς και παρέχουσι θρεπτικὸν και εὐθηρὸν ἄρτον εἰς πολλὰ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων (1). Σόργοι ἦσαν βεβαίως αἱ ζεῖαὶ μετὰ τὰς ὁποίας ἐπὶ 30 ἡμέρας ἐτρέφετο ἐν Ἀραβίᾳ ὁ στρατὸς τῶν Ῥωμαίων κατὰ τὴν ἀπὸ Λευκῆς Κώμης εἰς Νέγρανα κοπιώδη και πλήρη στερήσεων πορίαν του (2), διότι ὡς σήμερον οὕτω και τότε οὐδὲν ἄλλο σιτηρὸν πλὴν τοῦ σόργου παρήγετο εἰς τὸν ἀύχμηρὸν και ἀνυδρὸν ἐκεῖνον τόπον. Εἶδος σόργου ἦτον ὡσαύτως ἡ ζεῖα ἦν, ὡς ἀναφέρει ὁ Στράβων, κατὰ προτιμήσιν ἐχρησιμοποιοῦν πρὸς ἀρτοποιίαν οἱ ἀνθρωποὶ ἐν τῇ μέσῃ Ἰταλίᾳ, και ἡ ἰποία ἐκαλλιερῶτο εἰς γονιμωτάτας γαίας σπειρομένη ἐπὶ δύο κατὰ συνέχειαν ἔτη εἰς τὸν αὐτὸν ἀγρὸν (3), διότι τόσον εἰς τὴν μέσῃ ὅσον και εἰς τὴν ἄνω Ἰταλίαν και σήμερον ἔτι οἱ πολλοὶ τῶν ἀγροτῶν μετὰ σόργον και ἀραβόσιτον τρέφονται και διότι εἰς γονίμους γαίας οὐδέποτε καλλιερῶται Σῖτος ἢ Σπέλτα, Κριθὴ ἢ Βρίζα, ἀλλὰ μᾶλλον ἄλλοι Σῖτοι ὡς και εἶδη και διαφοραὶ Σόργου και Ἀραβόσιτος, ὅστις, ὡς ἀλλαχοῦ ἐλέχθη (βλ. σελ. 134) εἰσῆχθη και διεδόθη ἀνά τὸν παλαιὸν κόσμον πρὸ τινων μόλις αἰῶνων.

Εἰς εἶδη λοιπὸν ἢ διαφορὰς Σόργου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πρέπει ν' ἀναφῶνται ἡ Ζεῖα και ἡ Ὀλυρα τῶν ἀρχαίων, ἀφοῦ, ὡς γνωστὸν, τῶν Σόργων ὁ καρπὸς εἶνε «προσφιλὴς πᾶσι τοῖς ζώοις», τὰ ὁποῖα τρώγουσιν αὐτὸν ἀβλαβῶς και

τὰς Ζεῖας μετεξέτεροι καλέουσι» (2, 36). Και κατωτέρω. «Ἀρτοποιεῖται δὲ ἐκ τῶν ὀλυρέων ποιεῦντες ἄρτους, τοὺς ἐκεῖνοι κυλλήστις οὐνομάζουσι» (2, 77).

(1) Δύο εἶδη ἢ διαφορὰς Σόργου συμπεραίνω ὅτι ἐγνώριζον ἤδη οἱ Ἕλληνας βεβαίως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡροδότου, ἄν οὐχὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὀμήρου, διότι τὰ δύο ὀνόματα Ζεῖα και Ὀλυρα αὐτὸ σημαίνουσι. Τρίτη διαφορὰ πρέπει νὰ ἦνε ἡ ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Διοσκ. δίκωκος Ζεῖα. Ἀλλὰ και ἡ παρὰ τῷ Γαληνῷ «εὐγενεστάτη ὀλυρα» διαφορὰν ἢ παραλλαγὴν σημαίνει.

(2) «Ἡ δὲ τοῦ Συλλαίου προδοσία κάκεινην ἐποίησε τὴν χώραν δυσπρόρευτον τριάκοντα γοῦν ἡμέραις διήλθεν αὐτήν, ζεῖας και φοίνικας ὀλίγους παρέχουσαν, και βούτυρον ἀντ' ἐλαίου, διὰ τὰς ἀνοδίας» (Στράβωνος, 16, 781).

(3) Προκειμένου περὶ Ὀμβρικῆς ὁ Στράβων λέγει: «Ἀπασα δ' εὐδαίμων ἡ χώρα, μικρῶ δ' ὀρειοτέρα· ζεῖα μᾶλλον ἢ πυρῶ τοὺς ἀνθρώπους τρέφουσα» (5, 227)· προκειμένου δὲ περὶ Καμπανίας ἐπιλέγει: «Ἰστορεῖται δ' ἐνια τῶν πεδίων σπείρεσθαι δι' ἔτους, δις μὲν τῇ ζεῖᾳ, τὸ δὲ τρίτον ἐλύμῳ· τινὰ δὲ και λαχανεύεσθαι τῷ τετάρτῳ σπόρῳ» (5, 242).

ἄφου ἔκπαλαι τοῦ καρποῦ τούτου ποιῶσι κατὰ προτίμησιν χρῆσιν πρὸς ἄρτοποιίαν οἱ Αἰγύπτιοι καὶ οἱ τῆς Ἀραβίας καὶ τῆς μέσης καὶ βορείου Ἰταλίας κάτοικοι (οὗτοι σήμερον ἰδίως τοῦ ἀραβοσίτου). Ἐνισχύεται ἄλλως ἢ γνώμη ἡμῶν αὕτη καὶ ἐκ τῆς ὁμοιότητος ἧς παρατηρεῖται μεταξύ τῶν σανσκριτικῶν καὶ νεοινδικῶν ὀνομάτων τῶν Σόργων (Juar, Joar καὶ Jowari) καὶ τοῦ ἑλλ. Ζειά.

Ἄλλως αἱ διαφοραὶ καὶ τὰ εἶδη τῶν καλλιεργουμένων Σόργων (β.λ.) εἶνε πολλά καὶ ποικίλλουσι μεγάλως καὶ ὡς πρὸς τὴν μορφήν καὶ τὰς ἕξεις καὶ τὴν διάρκειαν τοῦ φυτοῦ καὶ ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τὸ σχῆμα καὶ τὸ χρῶμα τοῦ καρποῦ. Κοινότατον πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς εἶνε Σόργον τὸ χαλέπιον, τὸ ὅποιον ἐνιαχοῦ καὶ καλλιεργεῖται ὡς εἶδος κτηνοτροφικόν· εἰς τὸ εἶδος δὲ τοῦτο πιθανῶς ἀναφέρεται ἢ Ζειά τοῦ Θεοφρ., ὅστις λέγει ὅτι αὕτη εἶνε φ. «ισχυρότατον» καὶ μάλιστα καρπιζόμενον... καὶ γὰρ πολύρριζον καὶ βαθύρριζον καὶ πολυκάλαμον, ὃ δὲ καρπὸς κουφότατος καὶ προσφιλές πᾶσι τοῖς ζώοις» (Φ. Ἰ. 8, 9, 2)· τοιοῦτον δὲ πράγματι εἶνε Σ. τὸ χαλέπιον, ὅπερ πρέπει νὰ ἦνε ἢ παρ' ἄλλοις μὴ εὐγενῆς ὄλουργα, διότι διεκρίνετο καὶ εὐγενῆς καὶ εὐγενεστάτη ὄλουργα, ἐξ ἧς κατεσκευάζετο «τράγος» (Γαληνός)

Ἄλλ' εἰς τὸ «μέγα ἐτυμολογικόν» (α' μ. Χ. αἰῶνος) ὀρίζεται ἢ μὲν Κριθή ὡς ἐξάστοιχος ὃ δὲ Σῖτος ὡς τετράστοιχος ἢ δὲ ὄλουργα ὡς δίστοιχος, δίστοιχον δὲ στάχυν γνωρίζομεν μόνον τὸν τῆς διστοίχου Κριθῆς (β.λ.), ἣν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο (δίστοιχον) ἀναφέρει καὶ ὁ Θεόφρ. Ὡστε εἶνε πιθανὸν εἰς ὠρισμένον τόπον καὶ κατὰ τινα ἐποχὴν τὸ εἶδος τοῦτο τῆς Κριθῆς νὰ διεκρίνετο καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα ὄλουργα.

Περὶ τοῦ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γένους Zea βλ. Ἀραβόσιτες, διὰ δὲ τὴν ὑπὸ τῶν ἡμετέρων φαρμακοποιῶν ὅλως ἀδικοιολογήτως ὀνομαζομένην ἐρυσιβώδη ὄλουργαν βλ. Γομφόμορφος (βλ. καὶ Μηδική ἢ δενδρώδης).

Ζευποῦλι, Ζημποῦλι, Ζουμποῦλι, βλ. Ὑάκινθος.

Ζερδελιά, βλ. Βερικοκκέα.

Ζερζαβάτι, βλ. Λάχανον καὶ Χόρτον.

Ζέρνα, βλ. Κύπειρος.

Ζεφυρανθές (Zephyranthes, τ. Ἀμαρυλλιδωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη φ. βολβόρριζα κοσμητικά· τὰ πλεῖστα ἴθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς. Ζ. τὸ ἀλ-
λοῦχορουν, Ζ. τὸ μεγανθές καὶ Ζ. τὸ ἀνδρῶσόνειον (Z. versicolor, Z. grandiflora ἢ carinata καὶ Z. Andersoni) εἶνε ἐκ τῶν συνθηέστερον θεραπευομένων.

Ζιγγίβερις ἢ Γιγγίβερις (Zingiber. τ. Σκιταμινωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 20 εἶδη, ἴθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν καὶ τῶν Μαλαισιῶν καὶ τοῦ Εἰρημικοῦ Ὠκεανοῦ νήσων φ. πώδη πολυετή, ῥιζωματικά. Τοῦ ἀξιολογώτερον εἶνε Ζ. ἢ **φαρμακευτική** (Z. officinale, γαλλ. Gingembre, ἀγγλ. Ginger), ἴθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν· τὸ ῥιζωμά του, γνωστὸν ὑπὸ τὸ αὐτὸ καὶ τὸ φυτὸν ὄνομα, εἶνε ἀρωμα-
τικόν, ἄρτυματικόν καὶ φαρμακευτικόν (φρμ. Ζιγγιβέρεως ῥίζα, Radix Zingiberis albi), χρησιμοποιοῦμενον ὡς τοιοῦτον ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος. Ἐκ τῆς ῥιζῆς

ταύτης, τῆς κν. ὀνομαζομένης **τζιτζιμπερη**, παρασκευάζεται ἀεριούχον δροσιτικόν καὶ στομαχικὸν ποτόν, ἀγαπητὸν ἰδίως παρ' Ἑλλήσι (ἀγγλ. Ginger-beer) καὶ ἄλλοτε ἐν κοινωτέρᾳ ἢ σήμερον χρήσει παρ' ἡμῖν (κν. **τζιτζιμπέρα**). Κοινωποιομένη ἡ ρίζα αὕτη χρησιμεύει πρὸς ἀρωμάτισιν τοῦ σιλεπίου (βλ. "Ορχίς") ὅτε ὀνομάζεται κν. **πιπερόριζα** (τουρ. ζιντζεμέλ).

Ζιζανία (*Zizania* τ. Ἀγρωστωδῶν) ὀλιγομελές γ. περιλ. φ. ποώδη, πολυετή, ὑδροχρῆ, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς. Ζ. τῆς ἐλοχαροῦς (*Z. aquatica*, γαλλ. *Ris du Canada*, ἰγγλ. ἢ *Canada* ἢ *Indian Rice* ἢ *Water-Oats*) ὁ καρπὸς τοῦ ἄλλοτε ἐχρησιμοποιεῖτο ὑπὸ τῶν ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς πρὸς ἀρτοποιίαν σήμερον χρησιμεύει ἰδίως ὡς τροφήν τῶν κατοικιδίων πτηνῶν.

Ζιζάνιον. Τὸ κατ' ἐξοχὴν **ζιζάνιον** παρ' ἀρχαίοις ἦτον Αἶρα ἢ μεθυσιτικὴ (βλ. καὶ Εὐαγγ. Ματθ. 13, 25, καὶ «Γεωπονικά» 2, 43—10, 87, 1, —14, 7, 3), ἀλλὰ κατ' ἐπέκτασιν, ἰδίως σήμερον, **ζιζάνια** (γαλλ. *mauvaises herbes*, ἀγγλ. *weeds*) ὀνομάζονται πάντα τὰ ἄγρια χόρτα τὰ φύμενα μεταξὺ τῶν καλλιεργουμένων φ., καὶ ἰδίως τῶν Σιτηρῶν, καὶ τὰ ὅποια ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἀλλαχοῦ λέγονται **ἄζουρα** ἢ **ἄζουριά**. Εἶνε δὲ τοιαῦτα καὶ τὰ ἐξῆς: Ἀγρόστημα τὸ κοινόν, Ἀκανθαί (βλ.) διαφόρων εἰδῶν, Ἀνθεμῖς ἢ ψωρόσπερμος, Βατράχιον τὸ ἀρουραῖον, Βίκου εἶδη, Βρόμος ὁ βριζοειδής, Βρόμης εἶδη, Δράβη ἢ ἑαρινή, Θήσειον τὸ ταπεινόν, Καπνίτου εἶδη, Καυκαλῖς ἢ δαυκοειδής, Καρδιαγωγόν τὸ φαρμακευτικόν, Καψάχιον τὸ Βαλάντιον, Κενταύριον ὁ Κύανος, Κεφαλωτῆς εἶδη, Κυνόδους ὁ δάκτυλος, Κύπειρος ἢ στρογγυλέρριζος, Λαθύρου εἶδη, Λεοπολδία ἢ πολύκομος, Μελάμπυρον τὸ ἀρουραῖον (ἕπερ καὶ παράσιτον), Μήκων ἢ Ῥοιάς, Ξιφίον τὸ ἀρουραῖον, Ῥαφανίς ὁ Ῥαφανίσκος, Ῥινάνθου εἶδη (ἃ καὶ παράσιτα), Σίναπι τὸ ἀρουραῖον, Σκάνδιξ ἢ Κτεῖς τῆς Ἀφροδίτης, Σόγγου εἶδη, Σόργου τὸ χαλέπιον, Συκώριζα ἢ βατραχιοειδής, Τριφύλλιον τὸ ἀρουραῖον, Φαλαρίδος εἶδη, Χαμαίμηλον τὸ κοινόν, Χρυσάνθεμον τὸ σιτόφιλον (βλ.) κ. ἄ. πολλά.

Ἄλλὰ **ζιζάνια** τὸ πάλα ὀνομάζοντο καὶ τὰ σπέρματα τῆς Αἶρας, ὡς καὶ παντὸς ἄλλου ἀγρίου χόρτου, τὰ ὅποια εὕρισκοντο ἀνεμειγμένα μετὰ τῶν καρπῶν τῶν Σιτηρῶν. — «Ἡ δὲ λεγομένη αἶρα καὶ ὅσα λοιπὰ νόθα σπέρματα τοῖς τροφίμοις ἐγκαταμείνεται, ἅπερ ζιζάνια προσαγορεύομεν, σύνθηες τῇ Γραφῇ, οὐκ ἐκ τοῦ σίτου μεταβολῆς γίνεται, ἀλλ' ἐξ οἰκείας ἀρχῆς ὑπεστι ἴδιον ἔχοντα γένος» (Βασιλ. τοῦ Μεγάλου Ἐξαήμερ. Ὀμιλ.).

Ζιζυφός (*Zizyphus*¹, γαλλ. *Jujubier*, ἀγγλ. *Jujube-tree*, τουρκ. **Σύννάπ**. τ. Ῥαμνοδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 50 εἶδη θάμνοι καὶ δένδρα ἰθαγ. τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς, τὰ πλεῖστα ἀκανθώδη ὁ καρπὸς των, τὸ κν. **τζιτζυφον**, εἶνε δρύπη

(1) Τὸ ὄνομα εἶνε ἀραβικῆς καταγωγῆς, ἀναφέρεται δὲ τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἐλληνικὴν περὶ τὰ τέλη τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος, ὑπὸ τοῦ Διδύμου (εἰς «Γεωπονικά» 10, 3, 4).

ἧς ὁ ξυλώδης πυρὴν περιβάλλεται ὑπὸ σαρκῶς βρωσίμου, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἤτον παχείας καὶ γλυκείας. Εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς ἄλλας τῆς μεσημ. Εὐρώπης χώρας, εἰσαχθέντα καὶ ἐγκλιματισθέντα ἀπὸ πολλοῦ, ἀπαντῶσιν αὐτοφυόμενα ἢ καλλιεργούμενα *Z. ὁ λωτός*, *Z. ἡ κεντροφόρος* καὶ *Z. ἡ κοινή* (*Z. Lotus*, *Z. Spina Christi* καὶ *Z. vulgaris* ἢ *sativa*).

Z. ὁ λωτός εἶνε δένδρον μικρὸν ἀκνῶδες βραδέως ἀναπτυσσόμενον, ἀπαντῶν δὲ συνηθέστερον ἐν θυμνώδει καταστάσει. Αὐτοφύεται εἰς τὸν Κορινθιακὸν Ἴσθμόν, παρὰ τὸ Ἐξαμίλι καὶ τὸ Καλαμάκι. Κοινότατον εἶνε ἰδίως ἀνά τὴν βορ. Ἀφρικὴν, τὴν Συρίαν καὶ πολλαχοῦ τῆς Κύπρου. Φέρει καρπὸν στρογγύλον, μεγέθους μικρᾶς ἀρκευθίδος (κεδρομήλου) καὶ γεύσεως εὐαρέστως γλυκοξίνου. Ἐν Κύπρῳ ὁ καρπὸς οὗτος ὀνομάζεται *κόνναρο*, *Παλλοῦρα* δὲ τὸ φέρον αὐτὸν δένδρον, ὅπερ ἀπαντᾷ αὐτόθι σχεδὸν πάντοτε ἐν θυμνώδει καταστάσει, διότι διαρκῶς τέμνεται: χρησιμοποιοιμένων τῶν κλάδων τοῦ πρὸς κατάρτισιν φραγμῶν ἢ ὡς καύσιμος ὕλη. Αἱ ὀγγώδεις ῥίζαι τοῦ πολλαχοῦ τῆς νήσου ἀποτελοῦσι τὴν μόνην καύσιμον ὕλην τῶν ἀγροτῶν. Μεγαλύτερον, σαρκωδέστερον καὶ ὠσειδῆ καρπὸν φέρει ἢ *κεντροφόρος Z.*, ἧτις εἶνε ἰθαγ. τῆς Συρίας, τῆς Αἰγύπτου καὶ τινῶν ἄλλων τόπων τῆς βορ. Ἀφρικῆς. Το εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ καλλιεργούμενον καὶ ὑπὸ διαφορὰν *ἀνάκανθον* (*Z. Spina Christi inermis*). Κοινότατον ἀνά τὴν βορ. Ἀφρικὴν καὶ τὴν Συρίαν εἶνε *Z. ἡ κοινή*, ὅπερ ἀπαντᾷ αὐτοφύες καὶ καλλιεργούμενον διὰ τὸν καρπὸν τοῦ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης. Ὁ καρπὸς τοῦ εἴδους τούτου, τὸ κατ'ἔξοχὴν κοινῶς ὀνομαζόμενον *τζιτζυφον* (βλ. καὶ Ἐλαίναγνος), εἶνε μεγαλύτερος (ἔχει περίπου τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα συνήθους ἐλαίας), σαρκωδέστερος καὶ εὐχυμότερος τοῦ καρποῦ τῶν δύο προηγουμένων εἰδῶν. Τὸ δένδρον τοῦτο, ὅπερ ὠσχύτως ἀπαντᾷ ὑπὸ διαφορὰν *ἀνάκανθον*, ἐν Κύπρῳ ὀνομάζεται *κν. Κονναπιά* ἢ *Κουνναπιά* (πιθανῶς ἐκ παραφορᾶς τοῦ τουσ. Οὐννάπ).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω τριῶν εἰδῶν ἰδίως τὸ πρῶτον καὶ τὸ τελευταῖον εἶνε κοινότατα εἰς τὴν βορ. Ἀφρικὴν, εἰς τινὰς τόπους τῆς ὁποίας κατέχουσι μεγάλας ἐκτάσεις, κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα εἰς τὸ τελευταῖον (ἀν μὴ εἰς ἀμφοτέρα) ἀναφέρεται ὁ τῶν ἀρχαίων *λωτός τὸ δένδρον* (καὶ οὐχὶ εἰς *Κελτίδα* τὴν δυτικὴν ὡς τινες θέλουσι). Τοῦ δένδρου τούτου τὸν καρπὸν ὀνομάζει ὁ Ὅμηρος *ἄνθινον εἶδαρ* (τροφήν) καὶ *«μελιηδέα καρπὸν»* ἀπέτελε δὲ οὗτος τὴν κυρίαν τροφήν τῶν Λωτοφάγων, οὓς κατὰ τὸν Ὅμηρον ἐπεσκέφθη ὁ Ὀδυσσεύς (1).

(1)

«..... Αὐτὰρ δεκάτη ἐπέβημεν

Γαίης Λωτοφάγων, οἷτ' ἄνθινον εἶδαρ ἔδουσιν». (Ὀδύς. I, 83).

«Τῶν δ' ὅστις λωτοῖο φάγοι μέλιηδέα καρπὸν,

Οὐκέτ' ἀπαγγεῖλαι πάλιν ἤθελεν, οὐδὲ νέεσθαι» (Ὀδύς. I, 94).

Ὁ Στράβων ὡς χώραν τῶν Λωτοφάγων ὀρίζει τὴν πρὸ τῆς μικρᾶς ἢ «Λωτοφαγιτίδος» Σύρτιδος νήσον Μήνιγγα. — «Τὴν δὲ Μήνιγγα νομίζουσι εἶναι τὴν

Ὁ παρ' Ἡροδότῳ λωτός τῶν Λωτοφάγων (1), οὗτινος «καρπός ἐστι μέγεθος ὅσον τε τῆς σχίνου», εἶνε πιθανώτατα ἢ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν Ζ. ὁ Λωτός. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο δέον ἴσαυτως ν' αναγῶῃ καὶ ὁ τοῦ Θεοφρ. Παλιούρου ἐν Λιβύῃ, ὅστις φέρει καρπὸν «οὐ πλατὺν (2), ἀλλὰ στρογγύλον καὶ ἐρυθρόν, μέγεθος δὲ ἡλίκον τῆς κέδρου ἢ μικρῷ μεῖζον· πυρῆνα δὲ ἔχει οὐ συνεσθίμενον καθάπερ ταῖς ῥόαις· ἡδὺν δὲ τὸν καρπὸν» (Φ. Ἰ. 4, 3, 3). Προκύπτει δὲ ὅτι ὁ στρογγύλον (καὶ οὐχὶ πλατὺν) φέρων καρπὸν Παλιούρου τοῦ Θεοφρ. ἀναφέρεται εἰς Ζ. τὸν Λωτὸν καὶ ἐκ τοῦ ὅτι καὶ σήμερον ἔτι τὸ δένδρον τοῦτο ὀνομάζεται ἐνιαχοῦ κν. Παλιούρος (Παλλούρα ἐν Κύπρῳ). Εἰς Ζ. τὴν κοινὴν δὲ βεβαίως ἀνάγεται ὁ Λωτός ἐν Λιβύῃ τοῦ ἰδίου συγγραφέως, διότι οὗτος λέγει: «Ἔστι δὲ τοῦ λωτοῦ τὸ μὲν ἕλον δένδρον ἴδιον εὐμέγεθες ἡλίκον ἄπιος ἢ μικρόν ἔλαττον· φύλλον δὲ ἐντομάς ἔχον καὶ πρινωῶδες· τὸ μὲν ζύλον μέλαν. Γένη δὲ αὐτοῦ πλείω διαφορὰς ἔχοντα τοῖς καρποῖς· ὁ δὲ καρπὸς ἡλίκος κύαμος, πεπαινεται δὲ ὡσπερ οἱ βότρυες μεταβάλλων τὰς χροιάς· φύεται δὲ καθάπερ τὰ μύρτα παρ' ἄλληλα πυκνὸς ἐπὶ τῶν βλαστῶν· ἐσθίμενος δ' ὁ ἐν τοῖς Λωτοφάγοις καλουμένοις γλυκύς καὶ ἡδὺς καὶ ἀσινῆς καὶ ἔτι πρὸς τὴν κοιλίαν ἀγαθός· ἡδίων δ' ὁ ἀπύρηνος (βλ. Ἀμαμηλῆς), ἔστι γάρ καὶ τοιοῦτόν τι γένος· ποιοῦσι δὲ καὶ οἶνον ἐξ αὐτοῦ· Πολὺ δὲ τὸ δένδρον καὶ πολὺ καρπὸν· τὸ γ' οὖν Ὀφέλλου στρατόπεδον ἤνικα ἐβάδιζεν εἰς Καρχηδόνα καὶ τούτῳ φασὶ τραφῆναι πλείους ἡμέρας ἐπιλιπόντων τῶν ἐπιτηδεῶν. Ἔστι μὲν οὖν καὶ ἐν τῇ νήσῳ τῆς Λωτοφαγίας Φάριδι καλουμένη πολλὺς· αὕτη δ' ἐπικείται καὶ ἀπέχει μικρόν· οὐ μὴν οὐθέν γε μέρος ἀλλὰ πολλῶν

τῶν Λωτοφάγων γῆν, τὴν ὑφ' Ὀμήρου λεγομένην καὶ δεῖκνυταί τινα σύμβολα, καὶ βωμὸς Ὀδυσσεῶς, καὶ αὐτὸς ὁ καρπὸς· πολὺ γάρ ἐστι τὸ δένδρον ἐν αὐτῇ τῷ καλούμενον λωτόν, ἔχον ἡδιστόν καρπὸν» (17, 834).

Δικαίως ὁ Στράβων καταγελά τοῦ Ἀρτεμειδώρου λέγοντος ὅτι οἱ Λωτοφάγοι «οἱ τὴν ἀνδρὸν νέμοιντο, σιτοῖντο λωτόν, πῶαν τινὰ καὶ ῥίζαν, ἀφ' ἧς οὐδὲν δέονται ποτοῦ» (Στράβ. 17, 829), διότι οὗτος συγγέει τὴν πῶαν Λωτόν, ἧτις εἶνε Τριφύλλιον τὸ ἀλεξανδρινόν (β. λ.), μετὰ τὸ δένδρον Λωτόν.

Εἰς τὸν «Περίπλου» τοῦ Σκύλακος, προκειμένου περὶ τῆς ἕξω τῆς Σύρτιδος χώρας τῶν Λωτοφάγων, ἀναφέρεται ὅτι οὗτοι «λωτῶ χρωῶνται σίτῳ καὶ ποτῶ», ἐνῶ κατωτέρω προκειμένου περὶ Λωτοφαγίτιδος νήσου, ἀναγράφεται (ἐσφαλμένως βεβαίως) ὅτι ἐν αὐτῇ «γίνεται λωτός ὃν ἐσθίουσι καὶ ἕτερος, ἐξ οὗ οἶνον ποιοῦσι».

(1) «Ἀκτὴν δὲ παρέχουσαν ἐς τὸν πόντον τούτων τῶν Γινδάνων νέμονται Λωτοφάγοι, οἱ τὸν καρπὸν μόνον τοῦ λωτοῦ τρώγοντες ζῶουσι· ὁ δὲ τοῦ λωτοῦ καρπός ἐστι μέγεθος ὅσον τε τῆς σχίνου, γλυκύτητα δὲ τοῦ φοίνικος τῷ καρπῷ προσκελος. Ποιεῦνται δὲ ἐκ τοῦ καρποῦ τούτου οἱ Λωτοφάγοι καὶ οἶνον» (Ἡρόδ. 4, 177).

(2) Πλατὺς εἶνε ὁ καρπὸς τοῦ ἀκανθώδους Παλιούρου (β. λ.), ὃν περιγράφει ὁ Θεοφρ. ἀλλαχοῦ (Φ. Ἰ. 3, 18, 3).

πλείον ἐν τῇ ἡλείφῳ· πλείστον γὰρ ὅλως ἐν τῇ Λιβύῃ καθάπερ εἰρητι τοῦτο καὶ ὁ παλιουρός ἐστίν· ἐν γὰρ Βύεσπερίσι τούτοις καυσίμοις χρωῶνται» (Φ. Γ. 4. 3.1). Εἰς τοῦτο τὸ δένδρον ὡσαύτως ἀναφέρεται καὶ τὸ παρὰ Στράβωνι τῆς Λιβύης «Μελίλωτον καλούμενον ἐξ οὗ σκευάζουσιν οἶνον». (17, 831).

Εἰς τὸ αὐτὸ δένδρον τῆς βορ. Ἀφρικῆς δέον ἐπίσης ν' ἀναγῆ καὶ ὁ τοῦ Πολυβίου **Λωτός τὸ δένδρον**, περὶ τοῦ ὁποίου οὗτος λέγει : «Ἐστὶ δὲ τὸ δένδρον ὁ λωτός οὐ μέγα, τραχύ δὲ καὶ ἀκανθώδες, ἔχει δὲ φύλλον χλωρὸν παραπλήσιον τῇ βράμῳ, μικρὸν, βαθύτερον καὶ πλατύτερον, ὃ δὲ καρπὸς τὰς μὲν ἀρχὰς ὅμοιος ἐστὶ καὶ τῇ χρώα καὶ τῷ μεγέθει ταῖς λευκαῖς μυρτίσι ταῖς τετελειωμέναις, αὐξανόμενος δὲ τῷ μὲν χρώματι γίνεται φοινικοῦς, τῷ δὲ μεγέθει ταῖς γογγύλαις ἐλαίαις παραπλήσιος, πυρῆνα δὲ ἔχει τελείως μικρὸν. Ἐπὴν δὲ πεπανθῆ, συνάγουσι καὶ τὸν μὲν τοῖς οἰκέταις μετὰ χόνδρου κόψαντες σάπτουσιν εἰς ἀγρεῖα, τὸν δὲ τοῖς ἐλευθέροις ἐξελόντες τὸν πυρῆνα συντιθέασιν ὡσαύτως καὶ σιτεύονται τοῦτον. Ἐστὶ δὲ τὸ βρώμα παραπλήσιον σύκῳ καὶ φοινικοβελάνῳ, τῇ δὲ εὐωδίᾳ βέλτιον. Γίνεται δὲ καὶ οἶνος ἐξ αὐτοῦ βρεχομένου καὶ τριβομένου δι' ὕδατος, κατὰ μὲν τὴν γεῦσιν ἡδὺς καὶ ἀπολαυστικός, οἰνομέλιτι χρηστῷ παραπλήσιος, ᾧ χρωῶνται χωρὶς ὕδατος· οὐ δύναται δὲ πλέον ἄρα μὲνιν ἡμερῶν, διὸ καὶ ποιοῦσι κατὰ βραχὺ πρὸς τὴν χρείαν. Ποιοῦσι δὲ καὶ ἕξος ἐξ αὐτῶν». (Ἰ. 14, 651).

Εἰς μίαν τῶν δύο τούτων Ζ. τῆς βορ. Ἀφρικῆς ἀναφέρεται καὶ τὸ δένδρον, ὅπερ οἱ Ἀλεξανδρεῖς ὠνόμαζον **Κόνναρον** (1) καὶ τοῦ ὁποίου τὸν καρπὸν Ἀγαθολῆς ὁ Κυζικινὸς περιγράφει ὡς ἐξῆς: «Γλυκὺς δὲ πάνυ ὁ καρπός, μέγεθος κατὰ φαυλίην ἐλάην καὶ τὴν σάρκα καὶ τὸ ὀστέον ταύτη προσείκειλον, διαλλάσσει δὲ τῇ τοῦ χυμοῦ ἡδονῇ. Καὶ τρώγεται ἔτι γλωρὸς ὁ καρπός· καὶ ἐπὶ αὐανθῆ, ποιῶσιν ἐξ αὐτοῦ ἀλευρα, καὶ πατέονται ταῦτα οὐ μάζαντες οὐδ' ὕδατι δεύοντες, ἀλλὰ φαύλως ὀκοῖα περ πέφυκεν» (Ἰ. 14, 650). Σημειωτέον δὲ ὅτι πολλὰ ἔχει τῆς βορ. Ἀφρικῆς οἱ αὐτόθι ἰθαγενεῖς καὶ σήμερον ἔτι καὶ οἰνοπνευματώδες ποτὸν καὶ εἶδος ἀλεύρου παρασκευάζουσιν ἐκ τῶν καρπῶν τῶν αὐτοφῶν Ζιζύφον.

Τέταρτον τοῦ προκειμένου γένους εἶδος ἄξιον μνείας εἶνε Ζ. ἡ **Ἰνδική** (Z. *Jujuba*), ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν καὶ ἄλλων τροπ. καὶ παρατροπικῶν χωρῶν ἀπαντῶν δὲ σήμερον καλλιεργούμενον εἰς πολλὰς θερμὰς χώρας χάριν τῶν μεγάλων καὶ εὐγεύστων καρπῶν του. Ἐκ τοῦ δένδρου τούτου λαμβάνεται καὶ λάκκειον κόμμι (β. λ.).

Ζιζύκι (ἐκ παραφθορᾶς τοῦ Λύκιον ;), δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ Λυκίου τοῦ κοινοῦ.

Ζιννία (*Zinnia*, ἀγγλ. Youth and Old age, τ. Συνθέτων). γ. περιλ. περὶ τὰ 12 εἶδη φ. πώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, ἰθαγ. τοῦ Μεξικικοῦ, θερμαπνεύμενα

(1) Τὸ ὄνομα τοῦτο σώζεται ἐν Κύπρῳ διὰ τὸν καρπὸν (κόνναρο) τῆς αὐτόθι ὀνομαζομένης Παλλούρας (Ζ. τοῦ Λωτοῦ).

δὲ πολλοῦ πρὸς κόσμον. Τὰ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν ὀνομαζόμενα Ζιννιά ἢ Τζιννιά εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον διαφοραὶ **Z. τῆς κομπῆς** (*Z. elegans*), τῆς πολλοῦ συνηθέστατα θεραπευομένης.

Ζογύρι, βλ. Ἀνάγυρις.

Ζορνές, βλ. Στραμόνιον.

Ζουλόδατος, βλ. Σμίλαξ.

Ζουμποῦλι, βλ. Ὑάκινθος.

Ζοῦδια ἢ νύσδουδα (*Zoysia pungens*, τ. Ἀγρωστωδῶν), φ. πῶδες πολυετές, ἔρπον, νομευτικόν, ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀσίας καὶ τῆς ἀνατ. Αὐστραλίας, κατάλληλον δι' ἀμμώδη καὶ ὑφάλμυρα ἐδάφη.

Ζοχαδόχορτο, βλ. Συκάρριζα ἢ μεγανθής.

Ζοχός, βλ. Σόγγος.

Ζοχός ἀγριος, δ. ὁ. Ἑλμινθίς τῆς ἐγχινοειδοῦς καὶ Οὐροσπέρματος τοῦ πικριδιοειδοῦς, ἀμφοτέρων Συνθέτων, ἐτησίων, λαχανουομένων.

Ζυγία παρὰ Θεοφρ. κατὰ μὲν τὸν Sprengel Σφένδαμνος ἢ Ψευδοπλάτανος, κατὰ δὲ τὸν Graes Σφ. ἢ πεδινή, ὅπερ ἀπίθανον (βλ. Σφένδαμνος).

Ζυγίς, βλ. Ἐρπυλλος καὶ Θύμος.

Ζυγόνημα (*Zygonema*) γ. Φυκωδῶν τῶν γλυκῶν ὑδάτων· Ὅταν τὸ θέρος τὰ ἔλη ὀποξηραίνωνται τὰ ἐν αὐτοῖς βλαστάνοντα φ. τοῦ γ. τούτου ἀποσυντίθενται, προῖον δὲ τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν εἶνε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἄφθονος γλυκεῖα οὐσία (γλυκωμα) ἐλκυσσα πολλά ἔντομα καὶ ἰδίως μελίσσας. Εἶδος **Z.** ἀπαντᾷ εἰς πολλά τῶν ἐλληνικῶν ἐλῶν παρέχον οὕτω ἄφθονον τροφήν εἰς τὰς μελίσσας κατὰ τὴν ξηρὰν περίοδον τοῦ ἔτους.

Ζυγοπέταλον (*Zygotepalum*, τ. Ὀρχεωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 50 εἶδη, πάντα ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς, τὰ πλεῖστα λίαν κοσμητικά. **Z. τὸ κήρινον**, **Z. τὸ ἄρωματικόν**, **Z. τὸ βραχυπέταλον** (*Z. cerinum*, *Z. aromaticum*, *Z. brachypetalum*) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων.

Ζυγόφυλλον (*Zygorhyllum*, τ. Ζυγοφυλλωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 55 εἶδη· θάμνοι καὶ πολυετῆ πώδη φ. τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Αὐστραλίας, τινὰ κοσμητικά· ἀξιολογώτερον εἶνε **Z. τὸ κυμοειδές** (*Z. Fabago* ἢ *Fabago major*, ἀγγλ. *Bean-Caper*), πῶδες πολυετές, ἰθαγ. τῆς Συρίας καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν, εἶδος κοσμητικὸν καὶ φαρμακευτικὸν (ἀνθελμινθικόν).

Ζυγοφυλλῶδη (*Zygorhyllaceae*) τ. Δικοτλ. περιλ. φ. πώδη, θαμνώδη καὶ ὀλίγιστα δεινδρῶδη· τινὰ κοσμητικά καὶ ἄλλως χρήσιμα (γ. Γουατάκον, Ζυγόφυλλον, Λάρρεια, Μελιάνθος, Τρίβολος κ. ἄ.).

Ζύμαι ἢ Φυράματα (γαλλ. *Ferments* ἢ *Levûres*, ἀγγλ. *Ferments* ἢ *Leaven*, κν. **Μαγιά**, **Προζύμι** εἰδικῶς διὰ τὴν ἄρτοποιίαν, **Μάννα** διὰ τὸ ὄζος), βλ. Βακτηρίδια καὶ Σχιζομύκητες.

Ζωστήη (*Zostera*, τ. Νχιδωδῶν) γ. ὀλιγομελες, περιλ. φ. θαλάσσια, μο-

νόοικα ἢ δίοικα, κοινά παρὰ τὰ δυτικά παράλια τῆς Εὐρώπης, εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ εἰς τινὰς ἄλλας θαλάσσας. Τὸ κοινότερον καὶ ἐν ἀφθονίᾳ ἀπαντῶν εἶδος εἶνε **Z. ὁ θαλάσσιος** (*Z. marina*, γαλλ. *Herbet*, ἀγγλ. *Wrack-Grass* ἢ *Sea-Wrack*), τὸ κατ' ἐξοχὴν Φύκος τῶν ἀρχαίων. Τὸ φ. τοῦτο ἔχει κομῶν ἔρποντα, ἐξ οὗ βλαστάνουσι πολλά, μακρὰ ταινιοειδῆ φύλλα, τὰ κατὰ μέγαν συνήθως ποσὰ ἐκθραζόμενα ὑπὸ τῶν κυμάτων καὶ συσσωρευόμενα εἰς πολλὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου. Ταῦτα ἰδίως ἀποτελοῦσι τὰ κν. λεγόμενα **Φύκια**, τὰ ὅποια χρησιμοποιοῦνται πρὸς πλήρωσιν στρωμνῶν, πρὸς συσκευὴν εὐθραυστῶν ἐμπορευμάτων, πρὸς πλήρωσιν τῶν μεταξὺ τῶν δοκῶν τῶν πατωμάτων κενῶν εἰς τὰς οἰκοδομὰς, καὶ ὡς συνδετικὸν ὕλικόν ἐν τῇ παρασκευῇ τοῦ πηλοῦ ἐξ οὗ κατασκευάζονται οἱ ἥλιοπτοι πλίνθοι. Τὰ φ. ταῦτα προστούτοις χρησιμοποιοῦνται πολλαχῶς ἐπιτυχῶς πρὸς λίπανσιν παρακτιῶν γαιῶν⁽¹⁾, ἀφ' ὧν προηγουμένως μείνωσιν ἐπὶ τινὰ χρόνον ἐκτεθειμένα εἰς τὸ ὑπαιθρον ὅπως ἐξαλμυρισθῶσιν ὑπὸ τῶν βροχῶν. Ταῦτα πρέπει νὰ ᾔνη τὰ ἀναφερόμενα ὑπὸ τοῦ Στράβωνος **φύκη**, τὰ εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς χώρας τῶν Χελωνοράγων (εἰς τὴν Ἀραβίαν) σχηματίζοντα «θῖνας ὑψηλάς καὶ λοφώδεις», τὰς ὁποίας οὗτοι «ὑπωρῦττοντες ὑποικοῦσι» (16. 773).

Η

Ἡδύοδος (*Mentha*, γαλλ. *Menthe* ἢ *Biume*, ἀγγλ. *Mint*, τουρ. *Νανέ*, τ. *Χειλανθῶν*) γ. ὀλιγομελὲς πλὴν ἀντιπροσωπευόμενον σχεδὸν πανταχοῦ ἐκτὸς τῶν τροπικῶν· περιλ. φ. ποσὴ πολυετῆ, ἀρωματικά, μυριστικά, τινὰ ἀρτυματικά, φαρμακευτικά καὶ μυρεφικά· ἀπαντῶσι πυκνῶς φυόμενα ἰδίως εἰς τόπους ὑγροῦς καὶ ἐλώδεις. Τῶν τόπων τούτων αἱ νοσογόνοι ιδιότητες ἐλαττοῦνται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἢ καὶ ἐξουδετεροῦνται χάρις εἰς τὴν ἔντονον βαλσαμώδη ὁσμὴν ἣν οἱ ἐν αὐτοῖς συνηθέστατα φυόμενοι Ἡ. ἀναδίδουσι (βλ. *Εὐκάλυπτος* σελ. 385). Πάντα σχεδὸν τὰ φυτὰ ταῦτα ἔχουσι δυνάμεις τονωτικάς καὶ ἀντισπασμωδικὰς. Εἶδη τῆς ἐλλ. γλωρ. τὰ ἐξῆς 5 : α') Ἡ ὁ **ἄγριος** (*M. sylvestris* ἢ *longifolia*, γαλλ. *M. sauvage*, ἀγγλ. *Horsement*), ὁ κοιν. Ἀγριόδουσμος ἢ **Καλαμίθρα** καὶ ἐν Κύπρῳ **Ποταμογείτανος**· πιθανῶς ἡ τρίτη **Καλαμίνθη** τοῦ Διοσκρ.· εἶδος ἀπαντῶν ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς. β') Ἡ ὁ **Γλήχων** (*M. Pulegium*), γαλλ. *Pouliot*, ἀγγλ. *Penny-royal*, τουρ. **Φλησκοῦν**), ὁ τοῦ Διοσκρ. **Γλήχων** ἢ (τὸ) **Βλῆχρον**, τὸ κν. **Γληφῶνι**, **Βληχῶνι**, **Βληχοῦνι**, **Γληχοῦνι**, **Φλησκοῦνι**, **Φλουσκοῦνι**, **Φλασκοῦνι**· εἶδος φαρμακευτικόν (φρμ. *Γλήχωνος πόα*, *Herba Pulegii*) καὶ κοινότατον πολλαχοῦ· ἀπαντᾷ ἰδίως εἰς ὑγρὰς ἢ καὶ ἀπλῶς νοτεράς γαίας, ὑπὸ 3 δὲ διαφορὰς. γ') Ἡ ὁ **πράσινος** (*M. viridis*, γαλλ. *M. romaine*, ἀγγλ. *Green* ἢ *Spear Mint*), ὁ τοῦ Διοσκρ. **Ἡδύοδος ἡμερος**, ἡ **Μίνθη** δὲ ἢ

(1) Βλέπε «Ἑλληνικὴν Γεωργίαν», 1891, σελ. 153.

Μίνθα τοῦ Θεοφρ. (ὄθεν καὶ τὸ λατινικὸν *Mentha*), ὁ κν. Δυόσμος ἢ Δυόσμης-
τὸ κατ' ἐξοχὴν ἀρτυματικὸν εἶδος ἰδίως παρ' ἡμῖν. δ') Ἡ ὁ **στρογγυλόφυλλος**
(*M. rotundifolia*, γαλλ. *Baume sauvage* ἢ *M. crepue*, ἀγγλ. *Apple Mint*), ὁ
κν. Ἀγριόδουσμος. καὶ ε') Ἡ ὁ **φίλυδρος**, (*M. aquatica*, γαλλ. *M. rouge*),
εἶδος ἀπαντῶν ὡσαύτως ὑπὸ 3 διαφορᾶς. Εἰς εἶδος Ἡ. ἀναφέρεται τὸ πρῶτον
Ζισύμβριον τοῦ Διοσκρ.

Ἡ. ὁ **πράσινος** ὡς καὶ Ἡ. ὁ **πεπερώδης** (*M. piperita*, γαλλ. *M. poivrée*,
ἀγγλ. *Peppermint*), εἶδος ἰθαγ. τῆς βορ. καὶ μέσης Εὐρώπης, εἶνε τὰ συνηθέ-
στερον καλλιεργούμενα εἰς τοὺς κήπους σχεδὸν πανταχοῦ ὡς φυτὰ ἀρτυματικά ἢ
φαρμακευτικά (τὸ δεύτερον φρμ. Μίνθης ἢ Ἡδυόσμου τοῦ πεπερώδους πόα, *Herba*
Menthae piperitae). Ἀμφότερα προστούτοις καλλιεργοῦνται: ἔκτενῶς ἐνιαχοῦ
τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς βορ. Ἀμερικῆς ὡς μυρεψικά, πρὸς λήψιν τοῦ αἰθερίου ἐ-
λαίου των (2-3 0/), ὅπερ ἐπιτυγχάνεται δι' ἀποστάξεως τοῦ χόρτου των. Τὸ
ἕριστον αἰθέριον ἔλαιον Ἡ. παράγει ἡ Ἀγγλία (ἰδίως ἐν τῇ περιφερείᾳ *Mit-*
cham, τῆς κομητείας *Surrey*), ἔνθα ἢ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καλλιέργεια Ἡ. τοῦ
πεπερώδους εἶνε ἔκτενης. Ἐκτενεστέρα εἶνε ἡ καλλιέργεια τοῦ Ἡ. καὶ μεγα-
λειτέρα ἢ ποσότης τοῦ ὡσαύτως ἐκλεκτῆς ποιότητος ἐπιτυγχανομένου τοιοῦτου
ἐλαίου ἐν Γαλλίᾳ, ἧς τὰ ἐκ τούτου παρασκευαζόμενα *Eau de Bolot* καὶ *Alcool*
de Menthe de Ricles εἶνε πασίγνωστα. Ἀλλὰ καὶ ἡ εἰς τὴν βόρειον Ἀμερι-
κὴν παραγωγὴ τοῦ ἐλαίου τούτου εἶνε μεγάλη. Εἰς τὸ ἐμπόριον διακρίνονται δύο
κύρια εἶδη αἰθερίου ἐλαίου τοῦ Ἡ., τὸ λαμβανόμενον διὰ τῆς ἀποστάξεως Ἡ.
τοῦ **πρασίνου**, ὅπερ ὀνομάζεται **ἡδυοσμῆλαιον**, καὶ τὸ ἐπιτυγχανόμενον διὰ τῆς
ἀποστάξεως Ἡ. τοῦ **πεπερώδους**, τὸ ὁποῖον λέγεται **μινθέλαιον** καὶ εἶνε πολυ-
τιμότερον (ἀξίας 50-70 φρ. κατὰ χιλιόγρμ.). Ἀμφότερα τὰ ἔλαια ταῦτα γρη-
σιμοποιῦνται κατὰ μέγαν ποσὰ ἰδίως εἰς τὴν μυρεψίαν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν φαρ-
μακοποιαν καὶ τὴν ποτοποιίαν, καὶ τὴν σακχαροπλαστικὴν γίνεται ἰκανὴ χρῆσις
αὐτῶν. Τοιαῦτα ἔλαια χρησιμοποιῦνται καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν **καραμελῶν**
τῆς **μέντας** καὶ τῶν γνωστοτάτων σακχαρωτῶν τροχίσκων, τῶν ἀπὸ τινος πω-
λουμένων καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τὸ ὄνομα **μέντες** (γαλλ. *pas-*
tilles de menthe).

Δι' εἰδικῆς κατεργασίας ἐκ τοῦ αἰθερίου ἐλαίου τοῦ Ἡ. ἀποχωρίζεται στε-
ρεὰ οὐσία ἐν μορφῇ ἀχρῶν χρυστάλλων ὀνομαζομένη **μινθόλη**, καὶ ἐκ τῆς ὁ-
ποίας κατασκευάζονται οἱ ὑπὸ τῶν φαρμακοποιῶν πωλούμενοι ὀβελίσκοι, οἱ ὁποῖοι
χρησιμεύουσι πρὸς ἐντριβὰς τοῦ μετώπου κατὰ τῆς ἡμικρανίας. Μεγάλην πο-
σότητα μινθόλης ἀποδίδει ἰδίως τὸ αἰθέριον ἔλαιον διαφορᾶς τοῦ **ἀρουραίου** Ἡ.
(*M. arvensis piperascens*) ἀπαντώσης καὶ καλλιεργουμένης ἔκτενῶς ἐν Ἰταλί-
νᾳ πρὸς ἀπόσταξιν.

Πάντες οἱ Ἡ. πολλαπλασιάζονται εὐχερῶς διὰ παραφυάδων, εὐδοκιμοῦσι δὲ
εἰς γαίης νοτεράς, ὑγρὰς ἢ ἀρδευομένης.

Ἡδύσαρον (*Hedisarum*, τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περὶ τὰ 50 εἶδη

ἀπαντῶντα πολλαχού φ. θαυμάδη καὶ ποώδη, ἐτήσια ἢ πολυετή· πάντα νομει-
τικά ἢ κτηνοτροφικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσ. Ἡ. τὸ κεφαλωτόν, Ἡ. τὸ πολυά-
κανθον καὶ Ἡ. τὸ στεφανωματικόν (H. capitatum, H. spinosissimum ἢ pal-
+ leus καὶ Ἡ. coronarium), καὶ τὰ τρία ποώδη, τὰ δύο πρῶτα ἐτήσια, τὸ τρίτον
πολυετές καὶ σπάνιον ἐν Ἑλλάδι (ἀπαντᾷ μόνον εἰς τὴν Κέρκυραν), μελιγόνον,
καλλιεργούμενον δὲ πολλαχού τῆς Εὐρώπης ὡς κτηνοτροφικόν (γαλλ. Sainfoin
d'Espagne ἢ Sulla, ἀγγλ. Sulla ἢ French Honeysuckle). Τὸ Ἡδύσαρον τοῦ
Διοσκρ. ἀναφέρεται εἰς Πελεκίνον τὸν Στεφανίσκον (βλ. καὶ Δέσμομα).

Ἡδυόσκεπες (Hedyscepe), βλ. Κεντία.

Ἡδύσματα (γαλλ. épices, ἀγγλ. spices, τουρκ. Μπεχάρ), τὰ κν. ὀνομα-
ζόμενα Μυρωδικὰ ἢ Μπαχαρικά (βλ. Βάχχαρις), κατὰ δὲ τὸν Κοραῆν καὶ Δύσ-
ματα. Ὀνομάζονται δὲ οὕτω συνεκδοχικῶς τὰ κινάμωνον, μοσχοκάρφια, μο-
σχοκάρυον, ψευδάμωμον κ.ἄ.τ. Ταῦτα περίπου ἦσαν καὶ τὰ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων
ἀρώματα καὶ εἰδικώτερον ἡδύσματα ὀνομαζόμενα, διάφορα δὲ τῶν ἀρτυμάτων,
τὰ ὅποια εἶνε τὸ πέπερι, τὸ κύμινον, τὸ γλυκάνισον κ.ἄ.τ.

Ἡδυχιονανθές (Hedychium, ἀγγλ. Indian Garland-flower, τ. Σκιτα-
μινωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 25 εἶδη ἰθαγ. τῆς τροπικ. Ἀσίας, φ. ποώδη πο-
λυετή, κανδυλόριζα, πολλὰ κοσμητικά. Ἡ. τὸ γαρδνεριανόν καὶ Ἡ. τὸ στε-
νόφυλλον (H. Gardnerianum καὶ H. angustifolium ἢ coccineum), εἶνε ἐκ
τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων.

Ἡλεκτρον (γαλλ. Ambre jaune, ἀγγλ. Yellow amber, τουρκ. Κεχομπ-
πάρ), τὸ κν. Κεχομπάρι· δένδρων Κωνοφόρων ρητίνη προϊστορικῆς ἐποχῆς ἀπαν-
τώσα εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς βορείου Εὐρώπης. Ἀναφέρεται παρ' Ὀμήρῳ (Ὀδσ.
Δ. 73), Ἡροδότῳ (3, 115) καὶ ἄλλοις ἀρχαίοις συγγραφεῦσι. Τὰ μυθεύμενα
περὶ Ἡ. βλέπε εἰς σελ. 20.

Ἡλιαμφορὰ ἢ νεύουδα (Heliamphora nutans, τ. Σαρρακηνιωδῶν). φ.
ποώδες, πολυτελές, ἰθαγ. τῆς Γουιάνης, ἀξιοσημείωτον διὰ τὰ ἔχοντα μορφήν ἀμ-
φορᾶς φύλλα του.

Ἡλιάνθεμον (Helianthemum, ἀγγλ. Sun ἢ Rock-Rose, τ. Κιστωδῶν),
γ. περιλ. περὶ τὰ 50 εἶδη ἀπαντῶντα πολλαχού φ. φρυγανώδη καὶ ποώδη, ἐτή-
σια καὶ πολυετή. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσ. 14 ἐν οἷς καὶ Ἡ τὸ στικτόν (H. gutta-
tum), ὅπερ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ θεωρεῖται τροφὸς τῶν αὐτῶν φυομένων ὕδνων (βλ.
Ὑδνοειδῆ), καὶ Ἡ τὸ κοινόν H. vulgare) θεραπευόμενον ἐνίοτε πρὸς κόσμον.
Τὸ πρῶτον ἐτήσιον, τὸ δὲ δεύτερον πολυετές· ἀμφοτέρα ἀπαντῶσιν ὑπὸ πολλὰς
διαφορὰς. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιολογώτερα ὡς κοσμητικά εἶνε Ἡ τὸ κα-
ναδικόν (H. canadense), ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, καὶ Ἡ τὸ εὐμορφον (H.
formosum), ἰθαγ. τῆς δυτ. Εὐρώπης.

Ἡλιανθος (Helianthus, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περὶ τὰ 50 εἶδη ἰθαγ.
τῆς Ἀμερικῆς φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετή· τινὰ βιομηχανικά, κοσμητικά ἢ

καὶ ἄλλως χρήσιμα. Τὰ δύο χρησιμώτερα εἶδη εἶνε Ἡ ὁ ἐτήσιος καὶ Ἡ ὁ κονδυλοφόρος (H. annuus καὶ H. tuberosus).

Ἡ ὁ ἐτήσιος (γαλλ. Soleil, ἀγγλ. Sunflower), ὁ κν. ὀνομαζόμενος Ἡλιος ἢ Λιόδρομο, εἶνε φ. ἐτήσιον, ποικιλοτρόπως δὲ χρήσιμον. Οὐχὶ σπανίως καλλιεργεῖται πρὸς κόσμον χάριν τῶν μεγάλων καὶ πρὸς τὸν ἥλιον διαρκῶς στρεομένων ἀνθεῶν του (ὅθεν καὶ τὰ κοινὰ ὀνόματα αὐτοῦ). Οἱ τρυφεροὶ βλαστοὶ του ἀποτελοῦσιν εὐγευστον λαχανικόν, τὰ δὲ φύλλα του θρεπτικὴν κτηνοτροφικὴν οὐσίαν. Τὸ μέγα καὶ παχὺ στέλεχος του ἐφ' ὅσον μὲν εἶνε χλωρὸν παρέχει κλωστικὴν ὕλην ἐνιαχοῦ χρησιμοποιομένην, ὅταν δέ, μετὰ τὴν κασοφορίαν, ἀποξηρανθῆ ἀποτελεῖ καύσιμον ὕλην οὐχὶ ἀναξίαν λόγου εἰς περιφερεῖς στερουμένας ἐτέρας. Τὸ βάμμα τῶν ἀνθεῶν καὶ τῶν φύλλων του εἶνε εὐγευστον καὶ πρόχειρον φάρμακον κατὰ τῶν ἐμμόνων ἐλειογενῶν πυρετῶν, εἰς νοσεὰ δὲ ἐδάφη, εἰς τὰ ὅποια τὸ φ. τοῦτο εὐδοκιμεῖ, ἀπεδείχθη ὠφέλιμον καὶ ὑπὸ ἔποψιν ἐξυγιαντικὴν. Ἄλλ' ἢ κυρία χρησιμότης τοῦ ἐτησίου Ἡ ἐγκεῖται εἰς τὰ σπέρματά του. Ταῦτα εἶνε ἐλαιούχα καὶ βρώσιμα, ἀποτελοῦσι δὲ θρεπτικωτάτην κτηνοτροφικὴν οὐσίαν. Ἐκθλιβόμενα παρέχουσι 30—40 % ἔλαιον βρώσιμον καὶ χρήσιμον πρὸς φωτισμὸν καὶ πρὸς κατασκευὴν σάπωνος καὶ ἐλαιοχρωμάτων. Ὁ μετὰ τὴν λήψιν τοῦ ἐλαίου ἐναπομένων πλακοῦς χρησιμεύει πρὸς διατροφήν τῶν κτηνῶν. Τὰ σπέρματα ταῦτα ἀπαλλασσόμενα τοῦ περιβλήματος αὐτῶν καὶ ἀλεθόμενα παρέχουσι ἄλευρον ὅπερ χρησιμεύει πρὸς κατασκευὴν πολλαχοῦ μὲν πλακουντίων καὶ γλυκουσμάτων, ἐνιαχοῦ δὲ (εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας) καὶ εἶδος ἄρτου. Ἐκτενὴς εἶνε ἢ καλλιέργεια τοῦ φ. τούτου εἰς τὴν βορ. Ἀμερικὴν, τὰς ἀντ. Ἰνδίας καὶ τὴν Ῥωσίαν. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην γῶραν διακρίνουσι δύο κυρίως διαφορὰς, τὴν μικροσπερμον, ἐξ ἧς λαμβάνεται τὸ ἔλαιον, καὶ τὴν μεγαλόσπερμον, τῆς ὁποίας τὰ σπέρματα χρησιμεύουσιν ἰδίως ὡς τράγημα. Ἐν Ἑλλάδι ὁ ἐτήσιος Ἡ ἀπαντᾷ καλλιεργούμενος σποραδικῶς ἰδίως ὡς εἶδος κοσμητικόν, ἂν καὶ ἢ πρὸς παραγωγὴν καρποῦ ἐκτενὴς καλλιέργεια αὐτοῦ πολλαχοῦ (καὶ ἰδίως ἐν Θεσσαλίᾳ, Ἀργολίδι, Μεσσηνίᾳ) δυνατόν ν' ἀποβῆ ἐπικερδὴς καὶ εὐεργετικὴ ὑπὸ ὑγιεινῆν ἔποψιν. Τὸ φ. τοῦτο σπείρεται τὴν ἀνοιξιν ἢ κατὰ στρέμμα ἀπόδοσις του ὑπολογίζεται εἰς 150 ὡς ἔγγιστα ὀκ. σπέρου καὶ εἰς 300—400 ὀκ. καυσίμου ὕλης.

Τὸ δεύτερον εἶδος, Ἡ ὁ κονδυλοφόρος (γαλλ. Topinambour, ἀγγλ. Jerusalem Artichoke, τουρκ. Γέο-ἔλμασι) εἶνε φ. πολυετές, κόνδυλοφόρον, τὸ κν. γνωστὸν παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα Κολοκάσιον καὶ ὀρθότερον ~~Ψευδοκολοκάσιον~~ ὅπερ ἐν Κύπρῳ ὀνομάζεται Κολοκάδοῦδι. Πορτοκολοκάσι καὶ Μυρμηρινιά. Οἱ κόνδυλοι τοῦ εἶδους τούτου ἀποτελοῦσι λαχανικὸν εὐγευστον, χρησιμεύουσι δὲ καὶ πρὸς διατροφήν τῶν κτηνῶν ὡς καὶ πρὸς ἀπόσταξιν, παρέχοντες οἰνόπνευμα ἄρκετὰ καλῆς ποιότητος. Ἡ γονιμότης τοῦ φ. τούτου εἰς κόνδυλους εἶνε μεγίστη εἰς γόνιμον καὶ νοτερὸν ἔδαφος—δυνατὸν νὰ φέρῃ καὶ μέχρι 5000 ὀκ. κόνδυλων κατὰ στρέμμα. Ὁ κονδυλώδης Ἡ. πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς καὶ διὰ κόνδυλων.

Εἰς εἰς 527.

καλλιεργείται: δὲ ἐκτενῶς πολλαγού τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς βορ. Ἀμερικῆς. Παρ' ἡμῖν ἀπαντᾷ ἐνίοτε καλλιεργούμενος μόνος ὡς εἶδος λαχανικόν.

Διαφορὰ τοῦ εἶδους τούτου ἀρίστη, παραγθεῖσα ὑπὸ τῶν *Vilmorin-Andrieux et Cie*, εἶνε ἡ ῥοδοκύνδουλος (γαλλ. *Torinambour rose*). Οἱ κόνδυλοι τῆς διαφορᾶς ταύτης εἶνε μεγάλοι, ὡσείδεις, κανονικώτατοι, ἀνευ ἐσθγῶν, γλυκύτεροι δὲ τῶν συνήθων παρ' ἡμῖν ψευδοκολοκασίων.

Ἀπὸ τίνος πολὺς λόγος γίνεται καὶ περὶ τρίτου εἶδους ὑπὸ γεωργικῆν ἔποψιν χρησίμου Ἡ., εἶνε δὲ τοῦτο Ἡ ὁ δεκαπέταλος (*H. decapetalus* ἢ *doronicoides*), φ. πολυετές, κονδυλόρριζον, λαχανικόν, κτηνοτροφικόν, καὶ βιομηχανικόν ὡς τὸ προηγούμενον, ἀλλὰ πολυφορώτερον ἐκείνου. Οἱ Ἀμερικανοὶ τὸ ὀνομάζουσιν *Helianti*, οἱ δὲ Γάλλοι *Salsifis d' Amerique*.

Ἡλιος, βλ. Ἠλιάνθος ὁ ἐτήσιος.

Ἡλιοσκόπιον, βλ. Εὐφώριον τὸ Ἡλιοσκόπιον.

Ἡλιοστρόφι, βλ. Ἠλιάνθος ὁ ἐτήσιος καὶ Ἡλιοτρόπιον τὸ τριχωτόν.

Ἡλιοτρόπιον (*Heliotropium*, τ. *Τραχυφυλλωδών*) γ. περιλαμ. περὶ τὰ 100 εἶδη, τὰ πλείστα ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν φ. πᾶσιν, ἐτήσια ἢ πολυετῆ, φρυγανώδη καὶ θυμανώδη πολλά μελιγόνα, τινὰ κοσμητικὰ. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσ. β, πάντα ἐτήσια ζιζάνια, ἀλλὰ καὶ μελιγόνα, γνωστὰ δὲ κν. ὑπὸ τὰ ὀνόματα Ἡλιόχορτα (*Κοραῆς*), Λιοστρόφια ἢ Λιόδρομα, ἐν Κύπρῳ δὲ Βρωμόχορτα καὶ Μελισσόχορτα, καὶ ἐν Θῆρξ Βότανα. Κοινότατα εἶνε πολλαγού τῆς χώρας Ἡ τὸ τριχωτόν (*H. villosum*, τὸ ἐν Κεφκλ. Ἡλιοστρόφι) καὶ Ἡ. τὸ εὐρωπαϊκόν (*H. europaeum*, γαλλ. *Tournefol*, *Herbe aux verrues* ἢ *Herbe de Saint-Fiacre*, ἀγγλ. *Tournesole* ἢ *Cherry Pie*, τὸ ἐν Κύπρῳ *Κουλούμπιας*, *Κουλούμπρακας* ἢ *Μελισσόχορτο*). Εἰς ἐν τῶν δύο τούτων φ. ἀναφέρεται τὸ Ἡλιοτρόπιον τοῦ Θεοφρ. (Φ. I.7, 15.1) καὶ τὸ μέγα Ἡλιοτρόπιον τοῦ Διοσκρ. (1). εὐτινος τὸ μικρόν Ἡλιοτρόπιον εἶνε τὸ τῶν σημερινῶν βοτανικῶν ὕπτιον Ἡ. (*H. supinum*). Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν γνωστότατον καὶ λίαν κοσμητικόν εἶνε Ἡ. τὸ περουβιανόν (*H. peruvianum*, γαλλ. καὶ ἀγγλ. *Heliotrope*), εἶδος πολυετές, ἰθαγ. τῆς Περουβίας, συγὰ πολλαγού θεραπευόμενον ὑπὸ πολλὰς διαφορᾶς διὰ τὰ χαριέστατα καὶ εὐοσμήτατα κυανᾶ ἄνθη του, ἐξ ὧν ἐνίοτε λαμβάνεται δ' ἀπορροφήσεως ἢ δι' ἰπὸβρέξεως τὸ πολύτιμον μυρεψικόν αἰθέριον ἔλαιον τοῦ Ἡλιοτροπίου (2).

(1) « Ἡλιοτρόπιον τὸ μέγα, ὃ ἐνίοι ἐκάλεσαν σκορπίουρον ἀπὸ τοῦ περὶ τὸ ἄνθος σχήματος, Ἡλιοτρόπιον δὲ ἀπὸ τοῦ συμπεριτρέπεσθαι τὰ φύλλα τῆ τοῦ ἡλίου κλίσει» (Διοσκρ.).

(2) Τὸ μυρεψικόν αἰθέριον ἔλαιον τοῦ Ἡλιοτροπίου συνήστερον παρασκευάζεται τεχνητικῶς διὰ τῆς ἀναμίξεως βανίλλης καὶ ἐπιπερονάλης· εἶνε δὲ τὸ μίγμα τοῦτο γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἡλιοτροπίνη.

εἶδος κοζομασίας = *Salsifis d' Amerique*
αἰθὴ στεροσίλογμίδιο γυμνίσιον.

Περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ ὀνόματος τοῦ γένους τῶν φυτ. τούτων φέρεται ὁ ἐξῆς μῦθος : Ὁ Ὀρχανος, βασιλεὺς τῆς Βαβυλώνας, εἶχε δύο θυγατέρας, τὴν Λευκοθόην καὶ τὴν Κλυτίαν, ἀμφότεραι δὲ ἠγάπησαν τὸν Ἥλιον ζηλοτύπως. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος ἐκλίνε μᾶλλον πρὸς τὴν Λευκοθόην ἢ Κλυτία ὠμολόγησε τὸν ἔρωτα αὐτῆς εἰς τὸν πατέρα της, διὸ οὗτος μὲν τὴν ἔθαψεν ἀμέσως ζῶσαν, ὁ δὲ Ἥλιος τὴν ἐμίσησε. Τότε αὐτὴ στρέφουσα τὴν ἐξέχουσαν τοῦ τάφου κεφαλὴν της πρὸς τὸν Ἥλιον μετὰ δακρύων ἐζήτηε συγγνώμην καὶ τὴν ἀγάπην του· ἐπειδὴ δὲ αἱ παρακλήσεις της δὲν εἰσηκούοντο μετεμορφώθη εἰς τὸ φυτὸν Ἥλιοτρόπιον, οὗτινος τὰ ἄνθη ἔκτοτε στρέφονται διαρκῶς πρὸς τὸν Ἥλιον.

Ἡλιόφιλος (Heliophila, ἀγγλ. Cape Stock, τ. Σταυρανθῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 50 εἶδη, ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς φ. φρυγανώδη καὶ ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετή· τινὰ κοσμητικά. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ Ἡ. ἢ τροχωτὴ (H. pilosa ἢ rostrata)

Ἡμεράδι, **Ἡμερὴ Βαλανιδιά**, **Ἡμερίς**, βλ. Δρυς (σελ. 257).

Ἡμερο Ἐλατο, βλ. Τάξος ἢ βαγοφόρος.

Ἡμερο Θρέμυο, βλ. Μικρομερίς.

Ἡμεροκαλλίς (Hemerocalis, ἀγγλ. Day-Lily, τ. Λειριωδῶν) γ. περιλ. φ. ποώδη πολυετή, κοσμητικά, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς εὐκράτου Ἀσίας. Ἡ. ἢ ξανθὴ καὶ Ἡ. ἢ κιτρινὴ (H. fulva καὶ H. flava), ἀμφότερα ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων. Τὸ Ἡμεροκαλλὲς τοῦ Θεοφράστου καὶ ἡ Ἡμεροκαλλίς τοῦ Διοσκρ. εἶνε φ. δυσερμηνεύετα· τὸ πρῶτον ἀναφέρεται ὡς φρυγανικόν, τὸ δὲ δευτέρον ὡς βολβόρριζον (πιθανῶς εἶδος Κρίνου—β.λ.).

Ἡμερον δένδρον, βλ. Δένδρον.

Ἡμερος Πεύκος, βλ. Πεύκη ἢ Πίτις.

Ἡμερο Τριφύλλι, βλ. Γαλάγουσα.

Ἡμιδέσμος ὁ Ἰνδικός (Hemidesmus indicus, τ. Ἀσκληπιαδωδῶν), πολυετές, περιαλλόκαυλον, ἰθαγ. τῶν ἀνατ. Ἰνδιῶν ἢ ῥίζα του φαρμακευτικῆ (τονωτικῆ) καὶ γνωστῆ· εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰνδικὴ σαρσαπαρίλλη (ἀγγλ. σιστί sarsaparilla).

Ἡμιόνιον παρὰ Θεοφρ., κατὰ τοὺς Sprengel καὶ Fraas Γυμνόγραμμα τὸ Κητεράχιον ἢ Σκολοπένδριον ἢ Ἡμιονίτις.

Ἡμιονίτις παρὰ Διοσκρ., Σκολοπένδριον ἢ Ἡμιονίτις.

Ἡσα, βλ. Αἶρα.

Ἡράκλεια, βλ. Σιληνὴ καὶ Χάρις.

Ἡράκλειον (Heraclium, γαλλ. Berce, ἀγγλ. Cow-Parsley ἢ Cow-Parsnip, τ. Σκιαδανθῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 70 εἶδη, τὰ πλείεστα ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας φ. ποώδη, διετῆ καὶ πολυετῆ. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσσ. τὰ καὶ ἀλλαγῶ ἀπαντῶντα Ἡ. τὸ πολλινιανὸν καὶ Ἡ. τὸ Σφονδύλιον (H. Pollinianum καὶ H. Sphondylium, ἀγγλ. Hog-weed)· εἰς τὸ δευτέρον ἀναφέρεται τὸ Σφονδύλιον τοῦ Διοσκρ. εἶδος δηλητηριώδες.

Ἡράνθεμον, βλ. Ἀνθεμίς.

Ἡρανθές (κατὰ Χελδράγγ. Πασχαλῆς - Primula, γαλλ. Primevère, ἀγγλ. Primrose, τ. Ἡρανθιδῶν) γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 75 εἶδη, τὰ πλείστα ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας φ. πωδῆ πολυετῆ, πολλὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. Ἡ. τὸ ἀκαυλον καὶ Ἡ. τὸ εὖσομον (P. acaulis ἢ vulgaris καὶ P. suaveolens ἢ Columnae) τὸ δεύτερον θεωρεῖται καὶ φαρμακευτικόν, φύεται εἰς ὄρεινους τόπους καὶ ὀνομάζεται κν. Δακρόκι, Παναγίτσα ἢ Πασχαλοῦδα (εἰς Πήλιον). Ἐκ τῶν πολλῶν ἀξιολόγων ἐξωτικῶν εἰδῶν τὸ συνηθέστερον θεραπευόμενον εἶνε Ἡ τὸ σινικὸν (P. sinensis ἢ praenitens), ἢ κατ' ἐξοχὴν Πιρίμουλα τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν, ἧτις ἀπαντᾷ θεραπευομένη ὑπὸ πολλὰς διαφοράς. Ἀξιόλογον ὡσαύτως εἶδος εἶνε καὶ ὑπὸ πολλὰς διαφοράς ἀπαντᾷ θεραπευόμενον Ἡ ἢ Ὠτίς (P. Auricula, γαλλ. Oreille-d' ours, ἀγγλ. Bear's Ears ἢ Auricula) ἰθαγ. τῆς μέσης καὶ δυτικῆς Εὐρώπης.

Ἡρανθίς (Eranthis, τ. Βατραχιωδῶν) γ. περιλαβ. ὀλιγάριθμα εἶδη ἐν οἷς καὶ Ἡ. τὴν χειμέριον (E. hyemalis, ἀγγλ. Winter Aconite), ἰθαγ. τῆς μέσης Εὐρώπης, καὶ Ἡ. τὴν σιβηρικὴν (E. siberica), ἰθαγ. τῆς Σιβηρίας ἀμφοτέρα πωδῆ πολυετῆ, κοσμητικά.

Ἡρανθῶδη (Primulaceae) τ. Δικοτλδ. περιλ. φ. πωδῆ καὶ τινα φρυγανῶδη τὰ πλείστα βίζωματικά, πολλὰ κοσμητικά (γ. Ἀναγαλλίς, Ἀνδρόσακες, Δωδεκάθεον, Ἡρανθές, Κόρις, Κυκλάμινον, Δυσιμάχεια, Ὁβολοειδές κ. ἄ.).

Ἡριγέρον (Erigeron, γαλλ. Vergerette, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περὶ τὰ 100 εἶδη ἀπαντῶντα πολλαχοῦ φ. πωδῆ, ἐτήσια, διετη καὶ πολυετῆ πολλὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 4 ἐν οἷς καὶ Ἡ. ὁ καναδικὸς (E. canadensis, ἀγγλ. Horseweed), τὸ ἐξ Ἀμερικῆς μὲν καταγόμενον, πλὴν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης, ἀπὸ πολλοῦ ἐγκλιματισθὲν καὶ ἀπαντῶν ἤδη αὐτοφυόμενον. Ἐκ τῶν πολλῶν θεραπευομένων πρὸς κόσμον εἶνε καὶ Ἡ. ὁ γλαυκὸς (E. glaucus) καὶ Ἡ. ὁ εὐρρεπής (E. spsciosus, ἀγγλ. Fleabane), ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς. Ὁ τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ Διοσκρ. Ἡριγέρον ἀναφέρεται εἰς Σημέκιον τὸ κοινόν.

Ἡρύγγιον (Eryngium, γαλλ. Panicaut, ἀγγλ. Eryngo ἢ Sea Holly, τ. Σκιαθανθῶν) γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 100 εἶδη, τὰ πλείστα ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς, φ. πωδῆ, πολλὰ πολυετῆ καὶ φυλλάκανθα, τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 7 ἐν οἷς καὶ α') Ἡ. τὸ ἀρουραῖον (E. campestre, γαλλ. Chardon Roland ἢ Barbe de chèvre), τὸ κν. Ἀγκαθιά, Φειδάγκαθο, Μοσχάγκαθο, τῆς Ἀγάπης τὸ βοτάνι ἢ Ἀσπαρτο (ἐν Ἀμοργῷ) β') Ἡ. τὸ κρητικόν (E. creticum ἢ cyaneum), τὸ κν. Σφαλάγκαθο γ') Ἡ. τὸ παράλιον (E. maritimum, ἀγγλ. Sea Holly), ἢ ῥίζα του ἐδώδιμος. καὶ δ') Ἡ. τὸ τρισακιδωτὸν (E. tricuspdatum), τὸ κν. ἐν Μεσσηνίᾳ Παπαδίτσα. Εἰς ἐν ἢ εἰς πλείοτερα τῶν εἰδῶν τούτων ἀναφέρεται τὸ Ἡρύγγιον τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ Διοσκρ. περὶ οὗ ὁ δεύτερος λέ-

γει : "Ἐν ἀρχῇ τὰ φύλλα λαχανεύεται εἰς ἀλμαίαις συντιθέμενα· ἔστι δὲ πλατέα, τραχέα τοῖς πέριξ, ἀρωματίζοντα τῇ γεύσει".

"Ἡσκα, βλ. "Υσκα.

Θαλασσοδάγκαθο, βλ. Ἐχίνωψ.

Θαλασσοδάγματρος, βλ. Στατική ἢ λειμώνιος.

Θαλασσοδόχορτα φ. ἀπαντῶντα παρὰ τὰς ἀκτὰς καὶ ἰδίως εἶδη Ἄλμυριδος (βλ.).

Θάλικτρον (Thalictrum, γαλλ. Pigamon, ἀγγλ. Meadow-Rue, τ. Βατραχιαδῶν) γ. περιλ. περι τὰ 30 εἶδη, σχεδὸν πάντα ἰθαγ. εὐκρ. καὶ βορ. χωρῶν φ. ποώδη πολυετή, τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 5 ἐν οἷς καὶ Θ. τὸ λάμπον (T. lucidum), εἰς ὃ πιθανῶς ἀναφέρεται τὸ **Θάλικτρον** τοῦ Διοσκρ., καὶ Θ. τὸ ὀλύμπιον (Tt. olympticum ἢ minus) τὸ δευτέρον κοινὸν καὶ πολλαχού τῆς λοιπῆς Εὐρώπης ἐνθα ἀπαντᾷ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς καὶ θεραπεύεται ἐνίοτε ὡς κοσμητικόν. Ἐν Ἑλλάδι φύεται εἰς τόπους ὄρεινους.

Θαμνοκάλαμος, βλ. Βαμβουσοειδή.

Θάμνος (γαλλ. Buisson, ἀγγλ. Shrub, τουρ. Κισσά-ἀγάτζ). Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν θάμνων ὑπάγονται α') τὰ «ἀπὸ ρίζης πολυστελέχη» (Θεοφρ.) ξυλώδη φυτὰ, τὰ ὑψούμενα πλέον τῶν 50 περίπου ἐ.μ. Ταῦτα ἐνιαχοῦ ὀνομάζονται κν. χαμόκλαδα, τοιαῦτα δὲ εἶνε ὁ Παλιούρος, ἢ Ῥοδοδάφνη, πολλαὶ Ῥοδαὶ κ. ἄ., τὰ ἴποια ἐντούτοις δυνατόν νὰ λάβωσι μορφήν δενδρώδη διὰ καταλλήλου καὶ ἐπαναληπτικῆς κλαδεύσεως (1). β') τὰ «ἀπὸ ρίζης μονοστελέχη», τὰ διακλαδούμενα ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ἢ παρὰ ταύτην καὶ μὴ ὑψούμενα πλέον τῶν 2—3 μ., οἷα εἶνε ἐνίοτε καὶ πολλαὶ Ῥάμνοι, ἢ Πύξος καὶ ἄλλα δένδρα τὰ ἴποια, ἔνεκα τοῦ κλίματος τῆς γῆρας εἰς ἣν ἀπαντῶσι ἢ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους εἰς ὃ φύονται, ἢ διότι τέμνεται ἢ κείρεται ἢ κορυφῇ των, λαμβάνουσι μορφήν θαμνώδη καὶ γ') τὰ «ἀπὸ ρίζης μονοστελέχη» ξυλώδη πλὴν κληματώδη ἢ ἀναρριχώμενα, οἷα εἶνε ἡ Ἀμπελος, τὸ Αἰγόκλημα, ἢ Κληματίς, ὁ Κισσός καὶ τὰ παρόμοια.

(1) Ὁ Θεόφραστος προκειμένου περὶ τοῦ καθορισμοῦ τῶν δένδρων, τῶν θάμνων, τῶν φρυγάνων καὶ τῶν ποῶν πρὸς τοῖς ἄλλοις λέγει : «Ἐνια γὰρ ἴσως ἐπὶ πλάττειν δόξειε, τὰ δὲ καὶ παρὰ τὴν ἀγωγήν ἀλλοιότερα γίνεσθαι καὶ ἐκθίνειν τῆς φύσεως, ὅσον μαλάχη τε εἰς ὑψος ἀναγομένη καὶ ἀποδενδρουμένη, ... ἔτι δὲ μᾶλλον ἄγνοι καὶ ὁ παλιούρος καὶ ὁ κιττός, ὡσθ' ὁμολογουμένως ταῦτα γίνεττι δένδρα. Ὁ δὲ μύρρινος μὴ ἀνακαθαίρομενος ἐκθαμνοῦται καὶ ἡ ἡρακλεωτική καρύα» (Φ. I. 1, 3, 2).

Ῥωπιόν ἢ ῥωπήιον ὠνομάζεται τὸ πάλαϊ ὁ πλήρης θάμνων τόπος (Ὅμ. Ἰλ. Φ, 559 καὶ Ψ, 122), ὁ κν. θαμνότοπος (ὄθεν καὶ τὸ θαμνεύω, ἤτοι ξυλεύομαι εἰς θαμνότοπον), ῥωπάς δὲ καὶ ῥωπάκιον (ὄθεν καὶ τὰ κν. ῥουπάκι, ἤτοι μικρὰ Δρυὸς καὶ εἶδος ξυλείας, ἴσως δὲ καὶ τὸ ῥώγγισμα¹, ἤτοι ἡ ἀποκοπὴ καὶ καυσις ἐπὶ τόπου τῶν θάμνων τοῦ πρὸς ἐκχέρσωσιν ἐτοιμαζομένου ἀγροῦ, ἐργασία ἣτις τὸ πάλαϊ ἐλέγετο ῥωπίξιν ἢ ῥωπεύειν) ἐσήμενε πυκνάδα θάμνων (βλ. καὶ Βίτανον, Δένδρον, Πόα, Φρύγανον, Χλόη, Χόρτον).

Θαυμαδία ἢ Νυκτοκαλλις κατ' Ὀρφανίδην (mirabilis ἢ Nyctago, τ. Νυκταγινωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 10 εἶδη ἰθαγ. τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς φ. πώδη πολυετῆ, κονδυλόριζα, τινὰ κοσμητικά. Τὸ συνηθέστερον θεραπεύμενον εἶδος εἶνε Θ. ἢ Ἰαλάπη (M. Jalapa, γαλλ. Belle-de-nuit ἢ Faux-Jalap, ἀγγλ. Marvel of Peru ἢ Four-o'clock), τὸ κν. παρ' ἡμῖν ὀνομαζόμενον **Δειλινόν** πολλαπλ. εὐκόλως διὰ σπορᾶς καὶ ῥιζωμάτων. Διὰ τὴν φαρμακευτικὴν Ἰαλάπην βλ. Ἴπμοιοία.

Θαψία (Thapsia, ἀγγλ. Deadly Carrot, τ. Συνθέτων). γ. περιλ. φ. πώδη, ἰθαγ. τῶν παρμ. χωρῶν καὶ τῆς νήσου Μαδέρας. Τῆς ἐλλ. γλωφ. ἀναφέρονται Θ. τὸ Ἀσκληπιεῖον (Th. ἢ Elaeoselinum Asclepium), τὸ κν. Ἀγγήγορα, καὶ Θ. ἢ γαργανική (Th. gargarica), ὁ ἐν Ζακύνθῳ κν. Πολύκαρπος. Εἰς τὸ δευτερον πιθανῶς ἀναφέρεται ἡ τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ Διοσκρ. Θαψία, ἣς ἡ ῥίζα (θαψία ἢ θάψος) ὠπίξετο ἐν τῇ ὁμωνύμῳ νήσῳ Θάψῳ. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἄξια λόγου εἶνε Θ. ἢ βρώσιμος (Th. edulis), ἰθαγ. τῆς Μαδέρας, οὗ ἡ ῥίζα ἐδώδιμος, Θ. ἢ κομμεωφόρος (Th. gummifera), ἰθαγ. τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς βορ. Ἀφρικῆς, καὶ Θ. τὸ Σίλφιον (Th. Silphium), ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀφρικῆς. Εἰς τὰ δύο τελευταῖα ἀναφέρεται τὸ τῶν ἀρχαίων κυρηναικῶν Σίλφιον (β. λ.).

Θέα (Thea), βλ. Τεῖα.

Θεβετία (Thevetia, τ. Ἀποκυνωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ ὀκτὼ εἶδη θάμνοι καὶ δένδρα ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς, τινὰ κοσμητικά. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε Θ. ἢ νηριόφυλλος (T. periiifolia, ἀγγλ. Exile-oil-plant), θάμνος ἢ μικρὸν δένδρον λίαν κοσμητικόν, δυνάμενον δὲ νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων.

Θέλεκτρον (Illicium, τ. Μαγνολειωδῶν). γ. περιλ. 5 εἶδη θάμνοι ἀειθαλεῖς ἀπαντῶντες εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν βορ. Ἀμερικὴν τὸ ἀξιολογώτερον εἶδος

(²) Ὁ Καραῆς (ἐν «Ἀτάκτοις» Δ, 104) ἀναφέρει κοινῆς χρήσεως μετοχὴν δρογγευμένος ἢ δρογγεμένος σημαίνουσαν εὐτραφῆς ἢ εὐθαλῆς (ιδίως διὰ τὰ φυτὰ) καὶ ἣς ἡ παραγωγή ὡς λέγει «εἶναι ἀπὸ τὸ δροῦγγος, λέξις βάρβαρον συνήθη εἰς τοὺς Γραικορωμαίους σημαίνουσαν ἴλην, ἣγουν μαίραν ἱππικῶν στρατευμάτων». Εἰς ἄλλους ἐναπόκειται νὰ κρίνωσιν ἂν τὸ ῥώγγισμα ἔχει σχέσιν μᾶλλον μὲ τὸ ῥωπάκιον ἢ μὲ τὸ δρογγεμένος.

εἶνε **Θ. τὸ ἀνίσοδομον** (*I. anisatum*, ὁ καρπὸς τοῦ γαλλ. *anis étoilé* ἢ *Badiane*, ἀγγλ. *Star-aniseed*), ἰθαγ. τῆς Σινικῆς καὶ τῆς Ἰαπωνίας, εἰς ἃς χώρας θεωρεῖται ἱερὸν διὸ καὶ μὲ τούτους κλάδους τοῦ στολιζονται οἱ τάφοι. Ὁ ἀρωματικὸς φλοιὸς τοῦ χρησιμοποιεῖται ἀντὶ θυμιάματος· τὰ σπέρματά του εἶνε φαρμακευτικά (φαρ. Ἀνίσου ἀστεροειδοῦς σπέρμα, *Semen Anisi Stellati*), ἀποσταζόμενα δὲ παρέχουσιν αἰθέριον ἔλαιον παρεμφερές τῷ ἀνισελαίῳ (βλ. Ἀνισοῦ) καὶ χρησιμοποιούμενον ἀντὶ τούτου κατὰ μέγαν ποσὰ εἰς τὴν μυρεψίαν, τὴν ποτοποιίαν καὶ τὴν φαρμακευτικὴν (*Oleum Anisi Stellati*).

***Ἀξία λόγου εἶδη εἶνε ὡσαύτως **Θ. τὸ φλωριδιανόν** καὶ **Θ. τὸ μικρανθές** (*I. floridanum*, καὶ *I. parviflorum*), ἀμφότερα ἰθαγ. τῶν νοτιωτέρων Πολιτειῶν τῆς βορειοαμερικανικῆς Δημοκρατίας. Ὁ φλοιὸς καὶ τὰ φύλλα αὐτῶν εἶνε ἀρωματικά καὶ ἰσχυρῶς ἀρωματικά, ἐνθυμίζοντα τὴν γεῦσιν καὶ τὸ ἄρωμα τοῦ γλυκανίσου. Ἡ ῥίζα τοῦ δευτέρου (**Θ. τοῦ μικρανθοῦς**) ἔχει τὰς ιδιότητας τοῦ σασσάφρου (β.λ.). Καὶ τὰ τρία ἀνωτέρω ἀναφερόμενα φ. πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς καὶ δύνανται νὰ εὐδοκίμησῶσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.**

Θεόδωρον (*Thebroma*, τ. *Στερκουλιωδῶν*)· γ. περιλαμβάνον 6 εἶδη δένδρων ἀειθαλῶν, ἰθαγ. τῆς τροπικ. Ἀμερικῆς. Το ἀξιολογώτερον εἶνε **Θ. τὸ Κακάον** (*Th. Cacao*, γαλλ. *Cacaoyer*, ἀγγλ. *Cacao, Cocoa-tre* ἢ *Chocolate-Nut-tree*), ἐκ τῶν σπερμάτων τοῦ ὁποίου παρασκευάζεται ἡ γνωστοτάτη σοκολάτα. Ὁ καρπὸς τοῦ πολυτίμου τούτου δένδρου εἶνε κάψα ὡσειδῆς ἐπιμήκης· ἔχει περίπου τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα μικροῦ καὶ μακροῦ πέπονος καὶ ἐγκλείει πολτώδη, ὑπόγλυκον οὐσίαν καὶ 15—40 περίπου σπέρματα μεγέθους καὶ σχήματος κυάμων. Καὶ ἡ μὲν πολτώδης οὐσία ῥοφᾶται εὐχαρίστως ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῶν μερῶν εἰς ἃ τὸ δ. τοῦτο ἀπαντᾷ, ἢ χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν οἴνου πνευματώδους ποτοῦ· τὰ δὲ σπέρματα, κατόπιν εἰδικῆς κατεργασίας⁽¹⁾, ἀποτελοῦσι τὸ θρεπτικώτατον κακάον τοῦ ἐμπορίου, ὑπὲρ τῆ προσθήκῃ σακχάρου, ἐνίοτε δὲ καὶ τινος ἀρώματος (ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον βανίλλης), τρέπεται εἰς τὴν εὐγευστοτάτην σοκολάταν μὲ τὴν ὁποίαν κατασκευάζονται καὶ παντοῖα σακχαρικά καὶ γλυκίσματα. Ἡ θρεπτικὴ ιδιότης τοῦ κακάου (ἐπομένως δὲ καὶ τῆς σοκολάτας) ὀφείλεται εἰς τὴν σύστασιν αὐτοῦ· τὸ κακάον συνίσταται ἐξ ἀμύλου (10 — 20 %), λιπαρᾶς οὐσίας (30—50 %) ὀνομαζομένης βουτύρου τοῦ κακάου, ἀζωτούχων οὐ-

(1) Διὰ φρύξεως, ἀποφλοιώσεως καὶ ἀλέσεως. Τὰ περιβλήματα ἢ κελύφη τῶν σπερμάτων (γαλλ. *coques de cacao*), τὰ ὁποῖα πρὸ ἐτῶν ἐχρησιμοποιούντο ὡς καύσιμος ὕλη, ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χορηγοῦνται εἰς τὰ κτήνη καὶ ἰδίως εἰς τοὺς βόας, διότι ἀπεδείχθη ὅτι ἀποτελοῦσι θρεπτικὴν καὶ ἐξόχως τονωτικὴν κτηνοτροφικὴν οὐσίαν. Ὡς τοιαῦτα δὲ χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ τινος καὶ τὰ κελύφη τοῦ κακάου τοῦ κατεργαζομένου εἰς τὰ ἐν Ἀθήναις τρία σοκολατοποιεῖα ἀγοραζόμενα ὑπὸ τῶν συντηρούντων γαλακτοφόρους ἀγελάδας.

σιών (10—20 0/0), διαφόρων αλάτων (2 1/2 3 0/0), κόμμεως (1/2—1 0/0), ύδατος (και μέχρι 10 0/0) και αλκαλοειδούς τονοκιοτάτης ούσιας (1/2—1 1/2) όνομαζόμενης **θεοβρωμίνης**. Το βούτυρον του κακάου αποχωριζόμενον διά θερμάνσεως και έκθλίψεως τῶν σπερμάτων χρησιμοποιείται εις τήν φαρμακευτικήν (βλ. και 'Ιρβιγκία). Τό τε κακάον και ή σοκολάτα προβάλλονται ένίστε υπό πολυπάγου κάμπης λεπιδοπτέρου έντόμου (*Ephestia elutella*) περί ου έγένετο λόγος και άλλαγού (βλ. σελ. 83 και 374).

Τήν χρῆσιν του κακάου έδιδάχθησαν παρά τῶν ίθαγενῶν του Μεξικου πρώτοι οι 'Ισπανοί από του 1518. Ο 'Ισπανός κατακτητής του Μεξικου Κορτέζ, έτε το πρώτον συλήτησε τήν ίθαγενή αυτοκράτορα τής χώρας ταύτης. εύρεν αυτόν βοφώντα από χρυσοῦ κυπέλλου άρωματισμένον με βανίλλιαν άφέψημα κακάου. Έκτοτε ή χρῆσις του προϊόντος τούτου εισήχθη και διεδόθη ταχέως πανταχού. Σήμερον μόνη ή Εύρώπη εισάγει έτησίως εξ 'Αμερικῆς πλέον τῶν 15 έκατομ. όκδ. σπέρματα του Κακαοένδρου, όπως δε επαρκέση ή παραγωγή εις τήν διαρκώς αύξάνουσαν κατανάλωσιν ή κατ' έκτασιν καλλιέργεια του δ. τούτου έπέξετάθη εις πολλά μέρη τής τροπ. 'Αμερικῆς και ήρχισεν εισαγομένη και εις τινας τῶν έν 'Ασία άγγλικῶν άποικιῶν (βλ. «'Ελληνικήν Γεωργίαν» 1896, σελ. 27 και 88—βλ. και εις λέξιν Βίξα).

Θερμοδότανο, βλ. 'Ερυθραία.

Θέρμος (*Lupinus*, γαλλ. *Lupin*, άγγλ. *Lupine*, τουρ. **Τερμοῦς** ή 'Αντζά-μακλά, τ. 'Ελλοβοκάρπων) γ. περιλ. περί τά 100 είδη, εξ ὧν τινά μεν ίθαγ. τῶν παρμ. χωρῶν, τά πλείστα δε τής 'Αμερικῆς φ. ποώδη, έτήσια και πολυετή, έλάχιστα φρυγανώδη ή θαμνώδη, πολλά κοσμητικά, τινά κτηνοτροφικά ή άλλως χρήσιμα. Είδη τής έλλ. χλωρ. 8, έν οἷς και α') Θ. δ δασύς, β') Θ. δ λευκός, γ') Θ. δ στενόφυλλος, δ') Θ. δ τριχωτός και ε') Θ. το Θέρμιον (*Th. hirsutus*, *Th. albus*, *Th. angustifolius*, *Th. pilosus* και *Th. Thermis*) και τά πέντε έτήσια τῶ πρώτον ονομάζεται κν. έν Ζακύνθῳ 'Αγριολούπουνο, το τρίτον, το κν. 'Αγριολούπινο, εἶνε ο 'Αγριος Θέρμος του Διοσκρ. και καλλιεργείται ιδίως έν Γαλλία ως κτηνοτροφικόν (διά τά πρόβατα) του τετάρτου τά σπέρματα έν Γαλλία (*Lupin bleu*) χρησιμοποιούνται ένίστε προς άντικατάστασιν του καφέ τῶ πέμπτον, σπάνιον έν 'Ελλάδι (άπαντά έν Κερκύρα και Κρήτη), εἶνε κοινόν πολλαγού τής 'Ανατολής και καλλιεργείται έκτενωίς έν Αίγύπτῳ διά τά βρώσιμα σπέρματά του (άραβ. *Turmus*) τῶ δεύτερον, Θ. δ λευκός (γαλλ. *Pois de loup* ή *Fève de loup*), εἶνε το κν. όνομαζόμενον Λυμποῦσι, Λουπιναρία ή Πικροκουκιά, ο κατ'έξοχην Θέρμος τῶν άρχαίων (ή Λυσιλαίς παρά Λάκωσι κατ' 'Αθήν.).

Ο λευκός Θ. καλλιεργείται άνεκαθεν άνά τήν 'Ανατολήν και τήν 'Ελλάδα, ως και εις άλλας παρμ. χώρας διά τά έδωδιμα σπέρματά του (τά κν. **λουπίνα**, **λουπιναρία** ή **πικροκουκία**), τά όποια διά τής έν θαλασσίῳ ή άλμυρῶ ύδατι έπι διήμερον διαμονῆς αποβάλλουσι τῶ πλείστον τής πικρῆς γεύσεως των και απο-

τελοῦσιν εὐτελές μὲν πλὴν σύνηθες ὄσπριον ἢ καὶ τράγημα τοῦ λαοῦ τόσον πολλαχού τῆς Ἑλλάδος (καὶ ἰδίως ἐν Λακωνίᾳ) ὅσον καὶ ἀλλαχού τῆς Ἀνατολῆς, ὡς καὶ ἐν Ἀνδαλουσίᾳ, Κορσικῇ καὶ τῷ Πεδεμοντίῳ. Περὶ τοῦ συνηθιζομένου τὸ πάλαϊ τρόπου τῆς προπαρασκευῆς πρὸς χρησιμοποίησιν τοῦ καρποῦ τοῦ εἶδους τούτου ὁ Φλωρεντῖνος λέγει : «Γλυκάζονται δὲ οἱ θέρμοι ἀποθρεγόμενοι θαλαττίῳ ὕδατι καὶ ποταμίῳ ἐπὶ ἡμέρας τρεῖς· ἀρξάμενοι δὲ γλυκεῖς γίνεσθαι, ξηραίνονται καὶ ἀποτιθέμενοι, τοῖς κτήνεσι μετὰ ἀχύρων δίδονται εἰς τροφήν. Εἰς δὲ τὰς ἀρτοποιίας, κριθίνου ἀλεύρου ἢ σιτίνου μίγνυμένου, ἄρτοι γίνονται ἐπιτήδειοι» («Γεωπονικά», 2, 39, 4).

Ἡ καλλιέργεια τοῦ λευκοῦ ὡς καὶ ἄλλων Θ. διὰ χλωρὰν λίπανον (βλ. «Ἑλληνικὴν Γεωργίαν», 1892, σελ. 179 καὶ 235) ἐσυνηθίζετο τὸ πάλαϊ (1) ὡς συνηθίζεται καὶ σήμερον ἐτι πολλαχού τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως ἐν Ἰταλίᾳ. Σπείρονται δὲ οἱ Θέρμοι ἔνωρις τὸ φθινόπωρον (2) κατ' ἀναλογίαν 7—9 ὀκ. σπόρου κατὰ στρέμμα, εὐδοκίμοσσι δὲ καὶ εἰς τὰ ἀγωνώτερα ἐτι ἐδάφη (3).

Ἐκ τῶν πολλῶν ἀξιολόγων ἐξωτικῶν εἰδῶν τοῦ προκειμένου γένους εἶνε καὶ τὰ ἐξῆς : α') Θ. ὁ κιτρινανθῆς (*L. luteus*), ἰθαγ. τῆς δυτ. καὶ μέσης Εὐρώπης· εἶδος καλλιεργούμενον ἔκτενῶς ἔνιαχού, καὶ ἰδίως ἐν Γερμανίᾳ, διὰ τὸ χόρτον του, ὑπερχρησιμοποιεῖται πρὸς διατροφήν τῶν προβάτων· ἀλλ' ἢ ἀποκλειστικῆ εἰς αὐτὰ χορήγησις τοιοῦτου προκαλεῖ θανατηφόρον νόσον (τὴν γαλλ. lupinose) ὀφειλομένην εἰς τοξικὴν οὐσίαν (τὴν γαλλ. lupinidine), ἣν ἐνέχουσι πάντες οἱ Θ., εἰς μεγαλητέραν δὲ ποσότητα τὸ προκείμενον εἶδος. β') Θ. ὁ ῥαπτῆς, γ') Θ. ὁ λεπτόφυλλος, δ') Θ. ὁ λευκόφυλλος, ε') Θ. ὁ εὐμετάβολος, ς') Θ. ὁ δενδρῶδης καὶ ζ') Θ. ὁ νανοφυῆς (*L. ornatus*, *L. leptophyllus*, *L. leucophyllus*, *L. mutabilis*, *L. arboreus* καὶ *L. nanus*)· καὶ τὰ ἑπτὰ τελευταῖα εἶδη εἶνε ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς καὶ θεραπεύονται πρὸς κόσμον, πολλαπλ. διὰ σπορᾶς εὐχερῶς ὡς πάντες οἱ ἄλλοι Θ. Ὡς ἄριστον κτηνοτροφικὸν καὶ πρὸς χλωρὰν λίπανσιν εἶδος συνιστῶσιν οἱ Vilmorin-Andrieux Θ. τὸν πολύφυλλον (*L. polyphyllus*), πολυετῆ καὶ ἰθαγ. τῆς Κολομβίας. Τὸ φ. τοῦτο εὐδοκίμετ καὶ εἰς τὰς ἀγωνωτέρας ἐτι γαίας, σπειρόμενον δὲ ἔνωρις καὶ ἀναστρεφόμενον τὸ φθινόπωρον διὰ

(1) «Θέρμοις εἰς τὴν ἀσθενῆ γῆν σπαρτέον, καὶ οὐ δέονται κόπρου, αὐτοὶ γὰρ γίνονται αὐτῆς κοπρισμῶς. Πᾶσαν γὰρ ἄτονον γῆν κοπρίζουσι καὶ ποιοῦσιν αὐτῇ εἰς τὸ μέλλον εὐφορεῖν» («Γεωπονικά», 2, 39, 6).

(2) «Θέρμοις σπείρειν γρή πρὸ τῶν ἄλλων, μετὰ ἰσημερίαν μετοπωρινήν, μὴ ἀνκείμεντας ὄμβρους. Πρὸ δὲ τοῦ ἀνθεῖν εἰσέλαυνε τὰς βοῦς, καταβοσκηθήσονται γὰρ πᾶσαν τὴν ἄλλην βοτάνην, αὐτῶν δὲ οὐχ ἄψωνται ὡς πικρῶν» («Γεωπονικά», 2, 39, 1).

(3) «Χώραν δὲ ὑψαμμον ζητεῖ καὶ φαύλην μάλλον, τὸ δὲ ὄλον οὐκ ἐθέλει φύεσθαι ἐν διειργασμένῃ» (Θεόφρ. Φ. Ἰ. 8, 11, 8).

τοῦ ἀρέτρου ἀναβλαστάνει ἀπὸ τῶν διὰ τοῦ χύματος καλυπτομένων ριζῶν του.

Θερμόχορτο ἢ Θερμοχόρταρο, βλ. Ἐρυθραία.

Θερόκαλο, βλ. Θυμέλαια.

Θεσπία (Thespesia, τ. Μαλαχιδῶν) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη ἰθαγ. τροπ. χωρῶν δ. μικρὰ κομητικὰ καὶ ἄλλως χρήσιμα. Θ. ἡ αἰγαιοειδής (T. Populnea, ἀγγλ. Mahoe ἢ Umbrella-tree), ἰθαγ. τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, ἔχει ξύλον μελανόν, μαλακόν, εὐέργαστον, χρήσιμον εἰς τὴν λεπτουργικὴν (γαλλ. Bois de Rose). Τὰ ἄνθη του, κατ' ἀρχὰς κίτρινα μετὰ ἐρυθρᾶς κεντρικῆς κηλίδος, τρέπονται εἰς κατέρυθρα περὶ τὸ τέλος τῆς ἀκμῆς των.

Θηλυγόνον ἢ Κυνοκράμβη (Thelygonum Cynocrambe ἢ Cynocrambe prostrata ἢ agrestis) ἢ τοῦ Διοσκρ. Κυνοκράμβη, τὸ κν. Ξυγκάκι ἢ Ξυγκόχορτο φ. ἐτήσιον τῆς τ. τῶν Κυνοκράμβωδῶν ἢ Θηλυγονωδῶν (Cynocrambaceae ἢ Thelygonaceae, Διοσκρ.), ἰθαγ. τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν, εἶδος λαχανουόμενον, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ καλλιεργούμενον ὡς λαχανικόν. Τὸ τοῦ Θεοφρ. Θηλυγόνον ἀναφέρεται εἰς εἶδος Λινοζώστως.

Θηλυκράνεια παρὰ Θεοφρ., βλ. Κρανεία ἢ θήλεια.

Θηλύπτερις παρὰ Θεοφρ., βλ. Πτέρεις ἢ ἀέτειος. Ἡ τοῦ Διοσκρ. Θηλύπτερις, κατὰ τὸν Sprengel, ἀναφέρεται εἰς Ἀσπλήγιον τὴν Θηλύπτεριν.

Θηλύφονον ἢ Σκορπίος παρὰ Θεοφρ. πιθανῶς Ἐχινόπους ὁ μῆλιος.

Θηριακὴ (φρμ. Electuarium theriaca), φάρμακον ἕπερ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι πρό τινων ἐτῶν ἔχαιρε μεγάλην ὑπόληψιν καὶ τὸ ὅποιον σήμερον εἶνε σχεδὸν ἐν ἀγρηστία. Σκευάζεται ἐκ πλείστων οὐσιῶν καὶ ἰδίως βοτανῶν (β. λ.), προεξαρχούσης τῆς ρίζης Γεντιανῆς τῆς κιτρίνης. Ὁ πρῶτος ἐπινοήσας καὶ χρησιμοποίησας τὴν Θ. εἶνε ὁ Κρῆς Ἀνδρόμαχος, ἀρχίατρος τοῦ Νέρωνος. Θηριακὰ ἀρχικῶς ὀνομάζοντο πάντα τὰ κατὰ τῶν δηγμάτων ἰσθλῶν ζῶων (καὶ ἰδίως ὄφρων) χρησιμοποιούμενα φάρμακα (Διοσκρ. «Περὶ ἰσθλῶν»). **Θηριακὴν τῶν ἀγροτῶν** (Theriaque des paysans) ὀνομάζουσι κν. οἱ Γάλλοι τὸ κοινὸν Σκόροδον (β. λ.).

Θηριόχορτο, βλ. Ψευδοβρωμία.

Θήθειον (Thesium, τ. Σανταλωδῶν). γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 100 εἶδη ἀπαντῶντα εἰς εὐκράτους καὶ θερμὰς χώρας φ. ποῦδη, τὰ πλείστα ζιζάνια. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 5 ἐν οἷς καὶ Θ. τὸ ταπεινὸν (T. humile), ἐτήσιον, κοινότατον ἰδίως εἰς λεπτάς, ἀμμόδεις καὶ ξηρὰς γαίας· ζιζάνιον ὀχληρότατον ἰδίως εἰς τοὺς σπειρομένους μὲ Σιτηρὰ ἀγρούς παρὰ τὰ ὅποια ἀναπτύσσεται καὶ ὡς παράσιτον. Ὀνομάζεται κν. Ἄγριολίναρο, Ἄρμυρίθρα ἢ Κορμιαστὸν (ἐν Θήρᾳ), εἶνε δὲ τὸ τοῦ Θεοφρ. Θήθειον, ὅστις λέγει ὅτι ἡ ρίζα του «τῇ μὲν γεύσει πικρὰ τριβομένη δὲ κοιλίαν ὑποκαθαίρει» (Φ. I. 7, 12, 3).—Κατὰ τὰ μυθεύμενα ἐξ ἀνθέων τοῦ φ. τούτου συνέκειτο ὁ στέφανος ὃν ἔδωκεν ὁ Θεσεύς τῇ Ἀριάδνῃ, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ φ.

Θηλυλίκι, βλ. Φιλλυρέα.

Θλάσπι (Thlaspi, γαλλ. Tabouret, ἀγγλ. Bastard Cress, Penny Cress

ἢ Bessom weed, τ. Σταυρανθῶν) γ. περιλ. περί τὰ 30 εἶδη ἀπαντῶντα πολ-
λαχῶ· φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ· πάντα ζιζάνια. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 9·
ἐν οἷς καὶ Θ. τὸ διαμπερὲς (Th. perfoliatum), τὸ καὶ κοινότερον. Τὸ Θλάσπ-
τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται εἰς Καψάχιον τὸ Βαλάντιον.

Θουνβεργία (Thunbergia ἢ Hexacentris, τ. Ἀκανθοῶδων) γ. περιλ. περί
τὰ 30 εἶδη ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας· φ. θαμνώδη καὶ
ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ· πολλά κοσμητικά. Θ. ἡ πτερωτή (T. alata),
ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς, καὶ Θ. ἡ κοκκίνη (T. coccinea), ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν.
εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς.

Θραύπαλος παρὰ Θεοφρ., εἶδος ἐπιτολαιόριζον καὶ πολύριζον, δυσερμή-
νευτον δέ· (κατὰ τὸν Sprengel εἶνε εἶδος Β. βούρου—v. Lantana—κατὰ δὲ τὸν
Fraas εἶδος Ἐφέδρας, ὅπερ ἀπίθανον.

Θρίγκιον τὸ κονδυλόριζον (Thrinicia tuberosa ἢ Leontodon tube-
rosus, ἀγγλ. Hawkbit τ. Συνθέτων), φ. ποώδες πολυετές, ῥιζωματικόν, ἰθαγ.
τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν· τὸ κν. ὀνομαζόμενον Ῥαδίκι, Ἄγριο
Ῥαδίκι (ἐν Ζακύνθῳ) ἢ Γλυκορριζώδες (ἐν Κρήτῃ). Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀνα-
φέρεται ἡ Χόνδρουλλα τοῦ Θεοφρ. καὶ ἡ Κονδρούλλη τοῦ Διοσκρ.

Θρίδαξ (Lactuca, γαλλ. Laitue, ἀγγλ. Lettuce, τουρ. Μαρούλ, τ. Συν-
θέτων) γ. περιλ. περί τὰ 60 εἶδη ἰθαγ. βορ. εὐκρ. χωρῶν καὶ τῆς νοτ. Ἀφρικῆς· φ.
ποώδη, ἐτήσια, διετῆ καὶ πολυετῆ· πολλά ζιζάνια, τινὰ λαχανικά ἢ φαρμακευ-
τικά· πάντων ὁ ὅπως γαλακτώδης. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 10 ἐν οἷς καὶ Θ. ἡ φαρ-
μακώδης (L. virosa, γαλλ. L. vireuse, ἀγγλ. Sleepwort ἢ Hemlock Let-
tuce), οὗ τὰ φύλλα φαρμακευτικά (φρμ. Θριδακίνης τῆς φαρμακώδους πόα.
Herba Lactucæ virosæ, τουρ. Γιαπανί - Μαρούλ), καὶ Θ. ἡ ἡμερος (L.
sativa), τὸ ἔκπαλαι καλλιεργούμενον ὡς λαχανικὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Θρίδαξ. κν. δὲ
ὀνομαζόμενον Μαρούλιον (κατὰ Σουΐδαν Μαϊούλιον καὶ κατὰ Βυζάντιον Μαϊού-
νιον ὡς δῆθεν ἀπαντῶν εἰς τὰς ἀγορὰς κατὰ τοὺς μῆνας Μάϊον καὶ Ἰούνιον). Εἰς
τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ἡ ἡμερος Θρίδαξ τοῦ Διοσκρ. (1) καὶ ἡ Θριδακίνη
τοῦ Θεοφρ., ὅστις περιγράφει αὐτὴν ὡς λαχανικὸν «ἐπίσπορον» (δ.δ. σπειρόμε-
νον πολλάκις τοῦ ἔτους) καὶ τῆς ὁποίας ἀναφέρει τέσσαρας διαφορὰς (2). Θρι-
δακίνη ὀνομάζετο τὸ εἶδος τοῦτο ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων (Ἀθην. Β, 63 f), Βρένθις
δὲ ὑπὸ τῶν Κυπρίων (Ἀθην. Β, 69, b.), οἱ ὅποιοι σήμερον καλλιεργοῦσιν ἰδίως.

(1) Ἡ ἄγρια Θρίδαξ τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται εἰς τὸ εἶδος L. Scariola ὅπερ
κατὰ τινες, εἶνε ἡ ἄγρια μορφή τῆς ἡμέρου Θ.

(2) «Ἡ γὰρ λευκὴ γλυκυτέρα καὶ ἀπαλωτέρα. Γένη δὲ αὐτῆς ἐστὶν ἄλλα
τρία τὸ τε πλατύκαυλον καὶ στρογγυλόκαυλον καὶ τρίτον τὸ λακωνικόν» (Φ. I, 7,
4, 5). Ἡ Θρίδαξ τοῦ Θεοφρ. ἀναφέρεται εἰς εἶδος Θ. δυσερμήνευτον.

διαφορὰν μελανόφυλλον, ἥτις πιθανῶς εἶνε ἡ παρ' Ἀθην. ἀναφερομένη μέλαινα **Θριδαξ** (B, 69, f).

Σήμερον ἡ καλλιέργεια τῆς ἡμέρου **Θ.** εἶνε κοινοτάτη πανταχοῦ, εἰς ὑπερτρακοσίας δὲ ἀριθμοῦνται αἱ διαφοραὶ, αἱ παραλλαγαὶ καὶ τὰ νόθα αὐτῆς (1). Μία τῶν διαφορῶν τούτων εἶνε καὶ ἡ οὐλόφυλλος (γαλλ. *Laitue frisée*) ἡ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν ὀνομαζομένη **Σαλάτα**. Ἀξιόλογος διαφορὰ (ἀπαντῶσα ὑπὸ πλείστας παραλαγὰς ὡς καὶ ἡ προηγουμένη) δυναμένη νὰ σπαρῇ εἰς οἰκονομήποτε ἐποχὴν τοῦ ἔτους (ἐπίσκοπος) εἶνε ἡ ὑπὸ τῶν Γάλλων ὀνομαζομένη *Laitue promise* (ἀγγλ. *Cabbage Lettuce*), ἥτις δυνατὸν νὰ ὀνομασθῇ **Κεφαλωτή**, διότι τὰ φύλλα τῆς κυρτούμενα πρὸς τὸ κέντρον καὶ ἀλληλοκαλυπτόμενα ἀποτελοῦσι κεφαλὴν ὡς τὴν τῆς κοινῆς **Κράμβης**.

Ὁ ὄπος τῆς ἡμέρου **Θ.** ὡς καὶ τινων ἄλλων εἰδῶν (*L. virosa*, *L. capitata*) εἶνε φαρμακευτικὸς (φρμ. **Θριδάκιον**, *Lactucarium*), λαμβάνεται δὲ (ὡς τὸ πάλαι, **Θεοφρ. Φ. I. 9, 8, 2**) ἐξ ἐντομῶν προξενουμένων ἐπὶ τοῦ καυλοῦ τοῦ φ. **Φαρμακευτικὸν** ὡσαύτως εἶνε τὸ **Θριδάκιον ὕδωρ** (γαλλ. *eau distillée de laitue*), ὑπερ ἐπιτυγχάνεται δι' ἀποστάξεως τοῦ χόρτου τῆς ἡμέρου **Θ.** Δι' ἐκθλίψεως τοῦ καυλοῦ τοῦ φ. τούτου ἐπιτυγχάνεται ἡ **Θριδακία** (γαλλ. *tridace*), ἥτις γρησμιεῖ εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ περιωνύμου σάπωνος *tridace* τῶν μυρσῶν **Violet et Cie**. Τέλος τὰ σπέρματα τοῦ φ. ἐκθλιθόμενα ἀποδίδουσιν ἔλαιον βρώσιμον καὶ φωτιστικὸν γρησιμοποιούμενον ἰδίως ἐν Αἰγύπτῳ.

Θρίναξ (*Thrinax*, τ. **Φοινικωδῶν**) γ. περιλ. περὶ τὰ 14 εἶδη ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς κοσμητικὰ καὶ ἄλλως γρήσιμα. Ἐκ τῶν ἰθῶν **Θ.** τῆς μικρανθοῦς (*T. parviflora*) κατασκευάζονται σχοινία. **Θ.** ἡ ἀργυρᾶ, **Θ.** ἔξοχος καὶ **Θ.** ἡ πολυανθῆς (*Th. argentea*, *Tb. excelsa* καὶ *Th. multiflora*) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἰδῶν. — **Θρίναξ** ἡ **τριναξ** παρ' ἀρχαίοις ἐστῆμενε τὸ καὶ σήμερον κν. ὀνομαζόμενον **θρινάκι** ἢ **τρινάκι**. τὸ κατὰ τὸν ἀλωνισμὸν γρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν γεωργῶν τρίκρανον.

Θρίον ὀνομάζετο τὸ πάλαι τὸ τρίλοβον φύλλον τῆς **Συκῆς**.

Θρούμπα, **Θρούμπη**, **Θρουμπὶ** καὶ **Θρώμπη**, βλ. **Θύμβρα**, **Θύμος** καὶ **Ἐλαία** (σελ. 264).

Θρυαλλίς, βλ. **Βαλλωτή**.

Θρύον τὸ κυλινδρικὸν (*Imperata cylindrica* ἢ *arundinacea*, τ. Ἀγρωστωδῶν), φ. πολυετές, κοινότατον ἐν Ἑλλάδι καὶ ἄλλαις παραμ. χώραις εἶνε τὸ παρ' Ὀμήρῳ (**Φ**, 350) **Θρύον**. ὅπερ ὀνομάζεται κν. ἐν μὲν τῇ Ἀττικῇ **Θρύος**, ἐν δὲ τῇ Πάρῳ **Βούτημα** ἢ **Βούτομα**, ἀλλαγῶ δὲ **Δεματιά**, **Δεματόχορο**, **Μαχαιρίδι** ἢ **Ραγάκι**. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ὑποτίθεται ὅτι ἀναφέρεται ὁ

(1) «Les plantes potagères» — Vilmorin-Andrieux et Cie.

λοχμώδης και ἀμφίβιος Φλέως τοῦ Θεοφρ. Ὡς συνώνυμον τοῦ **μανικοῦ Στρώχου** (Στρ. τοῦ σοδομίτου) ἀναφέρει ὁ Διοσκρ τὸ **Θρύον**.

Θρύορον παρὰ Θεοφρ., συνώνυμον τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ὀνομαζομένου **μανικοῦ Στρώχου** (Στρ. τοῦ σοδομίτου).

Θρώμπη και **Θρούμπα**, δ. ὁ. ἐν Κεφαλ. Θύμου τοῦ κεφαλωτοῦ.

Θύα και **θύον** παρὰ Θεοφρ., βλ. Καλλιτρὶς ἡ ἀρθρωτή.

Θύεα παρὰ Θεοφρ., δένδρον ὀψίκαρπον, δυσερμηθέντων.

Θυία (Thuya ἢ Thuja ἢ Biota, τ. Κωνοφόρων) γ. περιλ. περὶ τὰ 12 εἶδη ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς και τῆς ἀντ. Ἀσίας θ. και δ. ἀειθαλῆ, μονόκικα, δασικά και κοσμητικά. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε και : α') Θ. ἡ ἀνατολική (T. orientalis, γαλλ. Thuia, ἀγγλ. Chinese Arbor Vitae), δένδρον εὐθυτενές, μετρίου μεγέθους, ἰθαγ. τῆς Σινικῆς, ἀναπτυσσόμενον βραδέως ἡ κόμη του ἀρχομένη συνήθως ἀπὸ τῆς βάσεως τοῦ κορμοῦ εἶνε κανονικῶς κωνοειδῆς· θεραπεύεται πρὸς κόσμον πολλαχοῦ, ἀπὸ πολλοῦ δέξαι ἐν Ἑλλάδι, ἔνθα ὀνομάζεται κν. **Τούγια**· πολλαπλασιάζεται εὐχερῶς διὰ σπορᾶς και εὐδοκιμεῖ ἰδίως εἰς βαθεῖας ἀσβεστοαργιλλώδεις γονίμους γαίας· ἀπαντᾷ ὑπὸ πλείστας διαφορᾶς, ὧν ἀρίστη εἶνε ἡ **ἐπίχρσος** (T. orientalis aurea). β') Θ. ἡ **γιγάντειος** (T. gigantea, ἢ Libocedrus decurrens, ἀγγλ. White Cedar ἢ Yellow Cypress), μέγα δένδρον δασικόν, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, ὑψούμενον και μέχρις 90 μ. τὸ ξύλον του ἐλαφρόν, μαλακόν, εὐέργαστον, εὐοσμον και διαρκές. και γ') Θ. ἡ **δυτικῆ** (T. occidentalis, γαλλ. Arbre de vie, ἀγγλ. American Arbor Vitae), δένδρον δασικόν, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, ὑψούμενον και μέχρις 25 μ. και θεραπεύομενον πρὸς κόσμον ὑπὸ πλείστας διαφορᾶς· τὸ ξύλον του ἐκλεκτῆς ποιότητος, οἱ βλαστοὶ και τὸ αἰθέριον αὐτοῦ ἔλαιον φαρμακευτικά. Ἡ τοῦ Θεοφρ. **Θυία** ἀναφέρεται εἰς εἶδος Ἀρκεύθου.

Θυμάρι, βλ. Θύμος.

Θύμβρα (Satureia, γαλλ. Sarriette, ἀγγλ. Savory, τ. Χειλανθῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 14 εἶδη ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν, πλὴν ἑνὸς ἀπαντῶντος εἰς τὴν Φλωρίδα· φ. φρυγανώδη και ποώδη, ἐτήσια και πολυετῆ· ἀρωματικά, ἀρτυματικά και μελιγόνα. Τῆς ἑλλ. χλωρ. ἀναφέρονται 5 πάντα πολυετῆ. Ἐξ αὐτῶν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε α') Θ. ἡ **σφηνόφυλλος** (S. cuneifolia), ἡ ἐν Κεφαλ. ὀνομαζομένη **Μοσχοστούβια**. β') Θ. ἡ **ὄρεινῆ** (S. montana, ἀγγλ. Winter-Savory), φρύγανον κοινὸν ἰδίως ἀνά τὴν λοιπὴν Εὐρώπην ἔνθα χρησιμοποιεῖται ὡς ἀρτυματικόν. και γ') Θ. ἡ **κοινῆ** (S. Thymbra), ἡ κν. ὀνομαζομένη **Θύμπρος**, **Θύμπρι** ἢ **Θροῦμπι**· φ. κοινότατον εἰς ὄρεινους τόπους ἐν τε τῇ Ἑλλάδι και ἄλλαις παραμ. χώραις· εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ἡ τοῦ Θεοφρ. και τοῦ Διοσκρ. **Θύμβρα**, ἧτις τὸ πάλαι ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς παρασκευὴν τοῦ θυμβρίτου οἴνου.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἄξιον λόγου εἶνε Θ. ἡ **κηπαία** (S. hortensis, γαλλ. Sarriette com. ἢ Herbe de St.-Julien, ἀγγλ. Summer-Savory), εἶδος ἐτή-

σιον, ἰθαγ. τῆς νοτ. δυτ. Εὐρώπης, κοινὸν ἰδίως εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν, καλλιεργούμενον δὲ πολλαχῶς ὡς ἀρτυματικόν. Εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ φ. τούτου ἀποδίδεται ἡ ἐξαιρετικὴ ποιότης τοῦ μέλιτος περιφερειῶν τινων τοῦ Ἀργεντιῦ (Ardèche), νομοῦ τῆς Γαλλίας, εἰς τὴν Θ. δὲ ταύτην ἀναφέρεται ἡ Satureia τοῦ Βιργιλίου, ὅστις συμβουλεύει τὴν σπορὰν αὐτῆς παρὰ τοὺς μελισσῶνας πρὸς παραγωγὴν ἐκλεκτοῦ μέλιτος. Εἰς εἶδος Θ. πιθανῶς ἀναφέρεται ἡ δευτέρα Τραγορίγανος τοῦ Δισοκρ., ἣτις κατὰ τὸν Κοραῆν εἶνε Θ. ἡ κοινή, τὴν ὁποίαν καὶ σήμερον ἔτι ὀνομάζουσιν ἐνιαχοῦ κν. Τραγορίγανη (Βελώνιος). — Διὰ τὸ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γένος Thymbra βλ. Ψευδόθυμβρα.

Θυμέλαια (Tymelaea ἢ Passerina, τ. Θυμελαιωδῶν) γ. περιλ. περιλ. τὰ 20 εἶδη ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν πᾶσι, φρύγανα καὶ θάμνοι. Τῆς ἑλλ. γλωσφ. ἀναφέρονται α') Θ. ἡ ἀργυρᾶ (Th. argentea) β') Θ. ἡ Ταρτονραίρα (Th. Tartonraera, γαλλ. Retombet ἢ Trentanel), ἢ κν. Φινακολιά, πιθανῶς ὁ λευκὸς Κνέωρος τοῦ Θεοφρ. καὶ γ') Θ. ἡ δασεῖα (Th. hirsuta), τὸ κν. Θερόκαλο ἢ Χερόκαλο καὶ ἐν Κύπρῳ Φυτιλίκι, πιθανῶς ὁ μέλας Κνέωρος τοῦ Θεοφρ. Τὰ δύο τελευταῖα ἐνίοτε θεραπεύονται πρὸς κόσμον, εἶνε δὲ κοινότατα φρύγανα πολλαχῶς τῆς Ἑλλάδος καὶ χρησιμοποιοῦνται κατὰ μεγάλα ποσὰ πρὸς θέρμανσιν τῶν κλιβάνων. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἄξιον λόγου εἶνε Θ. ἡ βαφικὴ (Th. tinctoria), θάμνος ἰθαγ. τῆς νοτ. Εὐρώπης, παρέχων κιτρίνην βαφικὴν οὐσίαν. Περὶ τῆς Θυμελαίας τοῦ Δισοκρ. βλ. Δαφνοειδές.

Θυμελαιωδῆ (Thymelaeaceae) τ. Δικοτλ. περιλ. φ. ἰδίως δεινδρῶδη καὶ θαμνώδη—σπάνια τὰ πωδῶδη—τινὰ κοσμητικὰ, μυρεψικὰ ἢ ἄλλως χρήσιμα (γ. Ἀετόξυλον, Δαφνοειδές, Θυμέλαια, Λαχναία, Οὐκιστρομίαια, Πιμελίη κ. ἄ).

Θυμίαμα, βλ. Βοσουελλία.

Θύμος (Thymus, γαλλ. Thym, ἀγγλ. Thyme, τ. Χειλανθῶν) γ. περιλ. φ. φρυγανῶδη καὶ θαμνώδη, ἀρωματικὰ, ἀρτυματικὰ καὶ μελιγόνα τὰ πλείστα ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσφ. 16 ἐν οἷς καὶ τὸ κοινότατον Θ. ὁ κεφαλωτὸς (Th. capitatus ἢ Thymbra capitata, γαλλ. Sarriette en tête), ὁ παρ' ἀρχαίοις Θύμος, τὸ κν. Θρουμί, Θρούμπη, Θρούμπα, Θρώμπη, Θυμάρι, Μελιτζίνι φρύγανον ἢ θαμνίσκος κοινότατος πολλαχῶς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν, φυόμενος συνήθως εἰς τραχεῖς καὶ ἀγόνους τόπους, χρησιμοποιούμενος δὲ κατὰ μεγάλα ποσὰ ὡς ἔναυσμα καὶ καύσιμος ὕλη, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ πρὸς ἀρτυσιν παντοίων φαγητῶν, ἐλαίων καὶ ἄλλων ἐδαωδιμων τῶ ἀπόβρογμα τῶν ἀρωματικωτάτων ἀνθέων καὶ μικροτάτων φύλλων του χρησιμεύει ὡς φάρμακον πρὸς πλῆσιν τῶν τραυμάτων καὶ τῶν ἐξελκώσεων τοῦ δέρματος τῶν κτηνῶν καὶ τῶν τοῦ στόματος τῶν ἵππων πληγῶν αἱ ὁποῖα προξενούνται ὑπὸ τῶν ἀγάνων τοῦ σινοῦ. Τὸ ἰδιάζον ἔντονον ἀρωμα τοῦ ὑπὸ πολλῶν σήμερον ἐκτιμωμένου καὶ θεωρουμένου ἀρίστου μέλιτος τοῦ Ὑμηττοῦ ὀφείλεται

εἰς τὸν Θ. τοῦτον τὸν αὐτόθι πυκνῶς φύομενον (1). Ἰδιάζον χρώμα ἀποκτᾷ καὶ τὸ γάλα τῶν αἰγοπροβάτων τῶν βοσκόντων εἰς τόπους εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Θ. οὗτος ἀπαντᾷ πυκνῶς φύομενος. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀνθήσεώς του αἱ κορυφαὶ του ἀποσταζόμενα: παρέχουσι τὸ **θυμέλαιον**, χρήσιμον εἰς τὴν μυρψίαν καὶ τὴν φαρμακοποιίαν.

Ἄξια λόγου τῆς ἐλλ. γλωρ. εἶδη εἶνε ὡσαύτως α') Θ. ὁ γραπτὸς (Th. striatus), τὸ ἐν Κεφαλ. Χαμοθρουμπίδι ὀνομαζόμενον. β') Θ. ὁ Ἐρπυλλος (Th. Serpyllum, γαλλ. Serpolet, ἀγγλ. Brother wort ἢ Wild Thyme), πιθανῶς ὁ κηπαῖος. Ἐρπυλλος τοῦ Διοσκρ., εἶδος ἀπαντῶν ἀραιῶς εἰς τινὰς ὄρεινους τόπους τῆς Στερεᾶς, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Εὐβοίας, κοινὸν δὲ πολλαχθῶς τῆς λοιπῆς Εὐρώπης, ἔθνα θεωρεῖται ἄριστον μελιγόνον· ἀπαντᾷ δὲ αὐτόθι ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς καὶ καλλιεργεῖται ὡς εἶδος κοσμητικόν, ἀρτυματικόν, φαρμακευτικόν (φρμ. Ἐρπύλλου πάα, Herba Serpylli, τουρ. Κεχίχ-ὄτοῦ) καὶ μυρψικόν· ἀποσταζόμενον παρέχει ἰκανὴν ποσότητα θυμελαίου. καὶ γ') Θ. ἡ Ζυγίς ἢ ἄττικὸς Th. (Zygis ἢ Th. Atticus), τὸ κν. γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Σαμάρι, ὅπερ πιθανῶς εἶνε ὁ «ἄγριος» καὶ «φρυγανώδης» Ἐρπυλλος ἢ Ζυγίς τοῦ Διοσκρ.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἄξιον μνείας εἶνε Θ. ὁ κοινὸς (Th. vulgaris, γαλλ. Thym cultivé, ἀγγλ. Garden Thyme), φ. κοινὸν ἀνά τὰς δυτ. παραμ. γῶρας καὶ καλλιεργούμενον πολλαχθῶς ὡς εἶδος ἀρτυματικόν. Καὶ τούτου τὸ χόρτον ἀποσταζόμενον παρέχει ἰκανὴν ποσότητα θυμελαίου.

Θύον παρ' Ἀθην., πιθανῶς τὸ ξύλον τοῦ Θύου ἢ Θύας τοῦ Θεοφρ. ἧτις εἶνε Καλλιτρις ἢ ἄρθρωτή.

Θύος, βλ. Βοσουελλία.

Θυρδάκανθα (Thysacanthus ἢ Odontonema, τ. Ἀκανθωδῶν). γ. περιλ. περὶ τὰ 25 εἶδη· φ. πώδη πολυετῆ καὶ θαμνώδη, ἰθαγ. θερμῶν γῶρων, τινὰ κοσμητικὰ. Θ. ἡ **καλλίσταχος** (Th. callistachyus), ἰθαγ. τοῦ Μεξικικοῦ, καὶ Θ. ἡ **ινδική** (Th. indicus), ἰθαγ. τῆς Βεγγάλης, εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων.

Θυσανωτὸς (Thysanotus, ἀγγλ. Fringed Violet ἢ Frng. Lily, τ. Λειριωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 20 εἶδη, φ. πώδη πολυετῆ, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, τινὰ κοσμητικὰ. Θ. ὁ **διχότομος**, Θ. ὁ **κονδυλόριζος** καὶ Θ. ὁ

(1) Ἐξετιμᾶτο δὲ φαίνεται ἰδιαιτέρως τὸ ἐν Ἀττικῇ φύομενον μελιγόνον τοῦτο φ. ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἐπομένου χωρίου τοῦ Θεοφρ. «Καὶ θύμον τὸ μὲν λευκὸν τὸ δὲ μέλαν εὐανθὲς δὲ σφόδρα· περὶ τροπὰς γὰρ ἀνθεὶ θερινὰς. Ἀφ' οὗ καὶ ἡ μέλιττα λαμβάνει τὸ μέλι, καὶ τούτω φασὶν οἱ μελιττουργοὶ δῆλον εἶναι πόττερον εὐμελιτοῦσι ἢ οὐ· καλῶς γὰρ ἀπανθήσαντες εὐμελιτεῖν· βλάπτει δὲ καὶ ἀπόλλυσι τὴν ἀνθήσιν ἐὰν ὕδωρ ἐπιγένηται. Σπέρμα δὲ κάρπιμον..... τοῦ θύμου οὐκ ἔστι λαβεῖν ἀλλ' ἐν τῷ ἄνθει πως ἀναμεικταὶ· σπείρουσι γὰρ τοῦτο καὶ ἀναβλαστάνει. Ζητοῦσι δὲ καὶ λαμβάνουσιν οἱ ἐξάγειν Ἀθήνησι βουλούμενοι τὸ γένος». (Φ. I. 6, 2, 3).

πολυανθής (Th. dichotomus, Th. tuberosus και Th. multiflorus) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων.

Θωμαδία (Thomasia, τ. Στερκουλιωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 25 εἶδη ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας· θάμνοι κοσμητικοί. Θ. ἡ μεγανθής και Θ. ἡ δρυόφυλλος (Th. grandiflora και Th. quercifolia) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἰδῶν.

I

Ἰαδοράνδη (Jaborandi), βλ. Πιλόκαρπος.

Ἰακαράνδη (Jacaranda, τ. Βιγνονειωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 30 εἶδη θάμνοι και δένδρα ~~θερμῶν χόρτων~~. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Ἰ. ἡ μιμηλήφυλλος (J. mimosaefolia ἢ ovalifolia), μέγα δένδρον ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας, θεραπευόμενον εἰς τινὰς θερμὰς χώρας πρὸς κόσμον και χρησιμοποιούμενον πρὸς κατάρτισιν δενδρόστοιχιῶν. Τὸ ξύλον του ἐκλεκτῆς ποιότητος, εἶδος παλίσάνδρης (β.λ.), χρεῖσιμον εἰς τὴν ἐπιπλοποιίαν.

Ἰακωβινία (Jacobinia, τ. Ἀκανθωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 30 εἶδη ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς· φ. πώδη και θαμνώδη, πολλὰ κοσμητικά. Ἰ. ἡ κοκκίνη, Ἰ. ἡ λαμπρά, Ἰ. ἡ λινθένειος, Ἰ. ἡ πολυανθής (J. coccinea, J. magnifica ἢ carnea, J. Lindenii, J. ἢ Libonia floribunda) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων.

Ἰαλάπν, βλ. Θαυμασία και Ἰπομοία.

Ἰαμβόζα, **Ἰαμβολάνη**, **Ἰάμβος**, βλ. Εὐγενία.

Ἰαξονία (Jacksonia, τ. Ἐλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περί τὰ 30 εἶδη ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας· φ. φρυγανώδη και θαμνώδη, εὐδοκιμοῦντα και εἰς τὰ ἀγνώτερα ἐτι ἐδάφη και τὰς ἀγχιμωτέρας χώρας πάντα νομιστικά. Ἄριστα τοιαῦτα θεωροῦνται Ἰ. ἡ κυπελλοφόρος και Ἰ. ἡ σαρώματιχὴ (J. cupulifera και J. scoparia)· ἀμφοτέρω δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσι πολλαγῶ τῆς Ἑλλάδος· πολλαπλ. διὰ σπορῆς. Τὸ δεύτερον εἶνε θάμνος δενδρώδης ὀνομαζόμενος ὑπὸ τῶν Αὐστρ. λῶν Dog-wood ἔνεκα τῆς δυσσομίας ἣν ἀναδίδει τὸ ξύλον του καιόμενον.

Ἰαπωνικὴ γῆ, βλ. Ἀκακία ἢ Κατεγού και Ἀγκυλοφόρος.

Ἰασιώνη (Jasione, ἀγγλ. Ship's-bit Scabious, τ. Κωδωνανθῶν) γ. περιλ. φ. πώδη, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης· τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. Ἰ. ἡ δοντωτὴ και Ἰ. ἡ ὑπτία (J. dentata και J. supina)· ἀμφοτέρω ἀπαντῶσι και ἄλλαγῶ τῆς Εὐρώπης. Ἡ Ἰασιώνη τοῦ Θεοφρ. ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Καλυκόστεγον τὸ φραγμόφιλον (βλ. και Περιαλλόκαυλον).

Ἰαδμος (Jasminum, γαλλ. Jasmin, ἀγγλ. Jasmine, τουρ. Γιασεμίν, τ. Ἐλαιωδῶν) γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 120 εἶδη θάμνοι· ἀειθαλεῖς και φυλλοβόλοι, τινὲς

κληματώδεις, πάντες κοσμητικοί, πολλοί και βιομηχανικοί. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσ.
 *Ι. ὁ θαμνώδης και *Ι. ὁ ταπεινός (J. fruticans και J. humile), ἀμφοτέρα
 κιτριανθῆ.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε : α') *Ι. ὁ ἀραβικός (J. Sambac, γαλλ. J. d'Arabie, Mogori ἢ Sambac), τὸ κν. ὀνομαζόμενον Φουλί ἢ Μπου-
 γαρίνι· θάμνος ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, λίαν εὐαίσθητός εἰς τὸ ψῦχος· φέρει ἄνθη
 κατάλευκα και εὐοσμώτατα· ἀπαντᾷ διαφορά διπλανθῆς (γαλλ. J. du Grand-Duc
 de Toscane)· πολλαπλασιάζεται διὰ καταβολάδων και διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ ἰδίως
 ἐπὶ τοῦ ε' εἶδους. β') *Ι. ὁ γυμνανθῆς J. nudiflorum), ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας και
 τῆς Σινικῆς, θαμνίον κιτριανθές, πρωϊανθέστατον και πολυανθέστατον. Ἀντέχει
 εἰς τὰ ψύχη τῆς Ἀττικῆς και πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ μοσχευμάτων. γ') *Ι. ὁ
 καμψίφυλλος (J. revolutum — μορφή *Ι. τοῦ ταπεινοῦ), εἶδος ἰθαγ. τῆς Ἀ-
 σίας· θάμνος ῥωμαλαίος, ἀειθαλής, κιτριανθῆς· ἀντέχει εἰς τὰ ψύχη τῆς Ἀτ-
 τικῆς· πολλαπλ. διὰ μοσχευμάτων και καταβολάδων. δ') *Ι. ὁ μεγανθῆς (J.
 grandiflorum), θάμνος κληματώδης, ἰθαγ. τῆς Μαλαισίας· φέρει ἄνθη εὐοσμέτα-
 τα, λευκά ἔσθωθεν και ἑλαφρῶς ὑποπόρφυρα ἔξωθεν, χρησιμοποιούμενα πρὸς λῆ-
 ψιν τοῦ ἐλαίου των (ἰδίως δι' ἀπορροφήσεως και ἀποθρέξεως)· πολλαπλ. διὰ κα-
 ταβολάδων και διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ ἐπὶ τοῦ ἐπομένου εἶδους· δὲν ἀντέχει εἰς
 δριμέα ψύχη, διὸ ἢ πρὸς λῆψιν τοῦ αἰθερίου ἐλαίου ἐκτενῆς καλλιέργεια αὐτοῦ
 περιορίζεται εἰς ἃ μέρη δὲν συμβαίνουν ἢ εἶνε σπάνιοι· οἱ παγετοὶ· τὸ εἶδος τοῦτο
 εἶνε τὸ ἐνίοτε θεραπευόμενον παρ' ἡμῶν ἐν γάστραις ἢ εἰς προφυλασσομένας ἀπὸ
 τὸν βορρᾶν μεσημβρινὰς τοποθεσίας και ὀνομαζόμενον κν. Γιασεμί τῆς Χίου. Ἐ-
 νιαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς ἐκ τῶν ῥάβδων τοῦ θάμνου τούτου, καταλλήλως ὀδηγουμέ-
 νων κατὰ τὴν ἀνάπτυσιν των, κατασκευάζονται αἱ πολυτελεῖς μακρὰ ἰάσμινοι
 καπνοσύριγγες (τὰ τσιμπούκια). και ε') *Ι. ὁ φαρμακευτικός (J. officinale), θά-
 μνος λευκανθῆς, ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν· ἀντέχει εἰς ψῦχος βαθμῶν τινῶν ὑπὸ τὸ
 μηδέν, πολλαπλασιάζεται διὰ μοσχευμάτων και καταβολάδων, καλλιεργεῖται δὲ
 ἐκτενῶς πολλαχοῦ και ἰδίως εἰς τὴν μεσημ. ἀνατ. Γαλλίαν (Κάννας και Νίκαιαν)
 διὰ τὰ εὖοσμα ἄνθη του ἐξ ὧν λαμβάνεται δι' ἀποστάξεως και συνθῆστερον δι'
 ἀπορροφήσεως τὸ ἰασμελαίον (ἀξίας και μέγρι 1000 φρ. κατὰ χιλιόγρμ.). Τὸ
 αἰθέριον ἔλαιον τῶν ἀνθῶν τοῦ εἶδους τούτου ἐλαμβάνετο και κατὰ τὴν ἀρχαίω-
 τητα δι' ἀποθρέξεως (τῆ βοθηεῖα σησαμελαίου) και ὀνομάζετο ἰάσμη⁽¹⁾.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω εἶδη ἀπαντῶσι θεραπευόμενα και παρ' ἡμῶν. Εἷς τινὰς
 παραμ. χώρας, και ἰδίως εἰς τὴν μεσημ. Γαλλίαν, καλλιεργεῖται ἐκτενῶς και
 *Ι. ὁ εὐοσμώτατος (J. odoratissimum), θάμνος κιτριανθῆς, ἰθαγ. τῆς Μαδέρας,
 οὔτινος τὰ ἄνθη χρησιμεύουσι πρὸς λῆψιν ἰασμελαίου (βλ. και Νυκτανθῆς).

(1) « Ἡ δὲ καλουμένη ἰάσμη παρὰ Πέρσαις σκευάζεται ἐκ τῶν ἀνθῶν τῶν
 λευκῶν τοῦ Ἰου..... ἢ δὲ τούτου χρῆσις παρὰ τὰς ἐστιάσεις εὐωδίας ἕνεκα παρὰ
 Πέρσαις προσλαμβάνεται » (Διοσκρ. Α, 76).

Ίατρεια ἡ εὐρωπαϊκὴ (*Sanicula europaea*, γαλλ. Sanicule, ἀγγλ. Sanicle, τ. Σκιαδανθῶν), ποώδες πολυετές, φαρμακευτικόν, σπάνιον ἐν Ἑλλάδι, κοινὸν δὲ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης· ἀπαντᾷ εἰς τόπους ὀρεινοὺς καὶ δασώδεις.

Ίατροεντικὴ (*Jatropha*, γαλλ. Médecinier, τ. Γρομφαδιωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 70 εἶδη ἴθαγ. χωρῶν τροπικῶν ἰδίως τῆς Ἀμερικῆς, στενωῶς συγγενῆ τῶν Μανιοτῶν φ. ποώδη καὶ θαμνώδη τὰ πλείστα, δενδρώδη ὀλίγα. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Ἰ. ἡ καθαρτικὴ (*J. Curacas* ἢ *Curcas*, γαλλ. Médecinier cathartique, ἀγγλ. Purgin-Nut tree), θάμνος ἴθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς· τὰ σπέρματά του (γαλλ. pignons d'Inde) καθαρκτικά. Ἐπί τοῦ θάμνου τούτου ἰδίως ἀπαντᾷ τὸ Κοκκοειδὲς ἔντομον (*Llaveia Axinus*) τὸ ὁποῖον παρέχει τὴν φαρμακευτικὴν καὶ βιομηχανικὴν καρχεῖαν οὐσίαν τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα axin. Τὸ ἔντομον τοῦτο ἐνιαχοῦ τοῦ Μεξικοῦ, ἔνθα καὶ ἐκτρέφεται συστηματικῶς, ἀποδίδει 26—28 % ἐκ τῆς οὐσίας ταύτης, ἣν οἱ αὐτοὶ ἰθαγενεῖς χρησιμοποιοῦσιν ὡς φάρμακον καὶ πρὸς στίλβωσιν πηλίνων, ξυλίνων καὶ μεταλλίνων ἀντικειμένων (βλ. καὶ Σποδιᾶς).

Ίατρορριζα ἡ Κολούμβα (*Jatrorrhiza Columba*), βλ. Κοκκίσκος ὁ παλαμοσχιδῆς.

Ίβα, βλ. Ἀστεροκέφαλος ὁ κρητικός.

Ίβηρις (*Iberis*, ἀγγλ. Candy-tuft, τ. Σταυρανθῶν) γ. περιλ. περί τὰ 20 εἶδη ἴθαγ. τῆς νοτ. Εὐρώπης καὶ τῆς δυτ. Ἀσίας φ. φρυγανώδη καὶ ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ· πολλὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 4, ἐν οἷς καὶ Ἰ. ἡ ἀειθαλής (*I. sempervirens*, γαλλ. Corbeille d'argent), φ. ἔπερ ἀπαντᾷ εἰς ὀρεινοὺς τόπους· θεραπεύεται πρὸς κόσμον. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὰ συνηθέστερον θεραπευόμενα εἶνε Ἰ. ἡ ἀειανθῆς, Ἰ. ἡ ὄφρυδωτή, Ἰ. ἡ πικρά, Ἰ. ἡ στεφανωμικὴ (*I. semperflorens*, *I. ciliata*, *I. amara*, *J. coronaria*). Ἡ Ἰβηρις τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται εἰς Λεπίδιον τὴν Ἰβηρίδα.

Ίβίδκος (*Hibiscus*, τ. Μαλαγοδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 150 εἶδη, τὰ πλείστα ἴθαγ. τροπικῶν καὶ παρατροπ. χωρῶν φ. ποώδη, θαμνώδη καὶ δενδρώδη· πολλὰ κοσμητικά, τινὰ βιομηχανικά ἢ ἄλλως χρήσιμα. Τὸ μόνον τῆς ἐλληνικῆς γλωρ. εἶδος εἶνε Ἰ. ὁ ποώδης (*H. Trionum*, γαλλ. Ketmie, ἀγγλ. Bladder Ketmia), ἡ κν. Ἀγριοβαμβακιά, πιθανῶς ἡ Ἀλκέα τοῦ Διοσκρ., ὅστις τὸ ὄνομα Ἰβίδκος ἀναφέρει ὡς συνώνυμον τῆς Ἀλθαίας αὐτοῦ.

Ἐκ τῶν πολλῶν ἀξιολόγων ἐξωτικῶν εἰδῶν εἶνε καὶ τὰ ἐξῆς : α') Ἰ. ἡ Σαβδαρίφη (*H. Sabdariffa*, γαλλ. Roselle de la Guinée), φ. ἐτήσιον ἴθαγ. θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς· ὁ κaulός του παρέχει κλωστικὴν ὕλην (τὴν ἀγγλ. ὀνομαζομένην *Rosella-fibre*), ἐκ τῶν γλυκοζίνων δὲ καλύκων του παρασκευάζεται γλυκόν. β') Ἰ. ἡ Σινικὴ Ῥοδῆ (*H. Rosa-sinensis*), θάμνος ἴθαγ. τῆς Σινικῆς καὶ τῆς Ἰαπωνίας· θεραπευόμενος πολλαχοῦ, ὡς καὶ παρ' ἡμῶν, διὰ τὰ μεγάλα πορφυρᾶ ἄνθη του· ἀπαντᾷ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς. γ') Ἰ. ὁ ἐδώδιμος (*H. esculentus* ἢ *Albemoschus esculentus* γαλλ. Calalon ἢ Gombo ἢ

Μωάτζα

Ketmie comestible ἢ Okra, ἀγγλ. Gombo ἢ Ochro), ἡ καθ' ἅπασαν τὴν Ἀνατολὴν γνωστοτάτη Μπάμια ἢ Πάμια (ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ Bamyah), φ. ἐτήσιον, ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς, καλλιεργούμενον δὲ ἐκτενῶς ὡς λαχανικὸν διὰ τὸν καρπὸν του (τὴν μπάμιαν) τόσοσ παρ' ἡμῖν ὅσον καὶ εἰς πλείστας παραμ. ἰδίως χώρας. Πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς οἱ νεαρῶτάτοι ἐτι καρποὶ του ξηραίνονται εἰς τὸν ἥλιον φυλλάσσονται καὶ χρησιμοποιοῦνται τὸν χειμῶνα. Ἐνίοτε προσβάλλεται ὑπὸ τοῦ ἐρυσιβοειδοῦς Ὁιδίου (Oidium erysiphoides). δ') Ἰ. ὁ εὐμετάβλητος (H. mutabilis), θάμνος ἰθαγ. τῆς Σινικῆς ὁ φλοιὸς του παρέχει κλωστικὴν ὕλην διαφορά διπλανῆς θεραπεύεται πρὸς κόσμον καὶ παρ' ἡμῖν. ε') Ἰ. ὁ καννάβινος (H. cannabinus), ἐτήσιον, ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν, καλλιεργούμενον ἐκτενῶς εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας καὶ τὴν Αἴγυπτον διὰ τὰς κλωστικὰς ἴνας (ἀγγ. Ambari-Hemp) τοῦ μακροῦ καυλοῦ του· τὰ φύλλα του λαχανεύονται. — Τὰ παρ' Ἀρριανῶ («Περίπλους τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης») κατ' ἐπανάληψιν ἀναφερόμενα ὡς προερχόμενα ἐκ τῆς Ἰνδικῆς μολόχυνα ὑφάσματα ἐξηγοῦνται ὑπὸ τῶν κριτικῶν ὡς ὑφάσματα ἔχοντα τὸ χρῶμα τῆς Μολόχης ἢ Μαλάχης. Ἡ ἐξηγησις αὕτη εἶνε νομίζω κατήρικτος. Λογικώτερον εἶνε φρονῶ νὰ υποθέσωμεν ὅτι τὰ ἐν λόγῳ μολόχυνα τοῦ Ἀρριανῶ ἀναφέρονται εἰς τὰ καὶ σήμερον ἐτι ἐν ποσῶ κατασκευαζόμενα καὶ χρησιμοποιούμενα πολλαχοῦ τῆς Ἰνδικῆς ὑφάσματα ἐξ ἰνῶν τοῦ φλοιοῦ τοῦ κανναβίνου Ἰ. φ. οὐτινος καὶ τὸ φύλλον καὶ τὸ ἄνθος ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ τῆς Δενδρομαλάχης — στ') Ἰ. ὁ ἰόχρους (H. lilacinus ἢ Fugosia hakeaefolia), δένδρον ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, κοσμητικόν· εὐδοκίμη εἰς παραλία καὶ ὑφάλμυρα ἐδάφη. ζ') Ἰ. ὁ μόσχοσμος (H. Abelmoschus, γαλλ. Ambrette, ἀγγλ. Okro), θάμνος ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, καλλιεργούμενος αὐτόθι, εἰς τὴν Ἀραβίαν, τὴν Αἴγυπτον καὶ ἄλλας θερμὰς χώρας διὰ τὰ νεφροειδῆ, μικρὰ καὶ μόσχοσμα σπέρμικτά του (γαλλ. grains d' Ambrette), τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῶν μυρεψῶν εἰς τὴν παρασκευὴν τῶν ἀρωματικῶν σακκιδίων (γαλλ. sachets). Ἡ ἐκλεκτοτέρα ποιότης τοῦ μυρεψικοῦ τούτου προϊόντος προέρχεται σήμερον ἐκ Μαρτινίκας. Καὶ τοῦ θάμνου τούτου ὁ φλοιὸς εἶνε κλωστικός. η') Ἰ. ὁ συριακὸς (H. syriacus, γαλλ. Guimaune en arbre) θάμνος ἰθαγ. τῆς Συρίας, θεραπευόμενος ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς πρὸς κόσμον· ἀπαντᾷ ἀπὸ πολλοῦ καὶ παρ' ἡμῖν. θ') Ἰ. ὁ ὕψηλός (H. elatus, ἀγγλ. Blue ἢ Mountain Mahoe ἢ Cuba-Bast), δένδρον ἰθαγ. τῶν δυτ. Ἰνδιῶν· ὁ φλοιὸς του κλωστικός (ἀγγλ. Cuba-Bast), χρησιμοποιούμενος ἰδίως εἰς τὴν σκευασίαν τῶν πούρων τῆς Ἀβάννας. ι') Ἰ. ὁ φιλυροειδής (H. tiliaceus ἢ Paritium tiliaceum), μικρὸν δένδρον ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀσίας καὶ τῆς Αὐστραλίας· ὁ φλοιὸς του παρέχει ἄφθονον κλωστικὴν ὕλην χρησιμοποιουμένην πρὸς κατασκευὴν αγοινίων· τὸ ξύλον του λευκόν, ἐλαφρόν, εὐέργαστον καὶ χρήσιμον εἰς ποικίλα ἔργα. — Πάντες οἱ ξυλῶδεις Ἰ. πολλαπλασιάζονται εὐχερῶς διὰ μοσχευμάτων.

Ἰγνατία ἢ πικρὰ (Ignatia amara), βλ. Ψευδόστρυχνος ὁ ἰγνάτειος.

Ἰδαία ὄζια παρὰ Διοσκρ., βλ. Στρεπτόπους.

Ἱερόκιον (Hieracium, γαλλ. Épervière, ἀγγλ. Hawk-weed, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περί τὰ 150 εἶδη, τὰ πλείστα ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς βορ. Ἀσίας φ. ποώδη πολυετῆ. Εἶδη ἑλλ. γλωρ. 24, πάντα ζιζάνια, πλὴν Ἱ. τοῦ μακροανθοῦς (H. macranthum ἢ Pilosella), ὅπερ ἐνίοτε θεραπεύεται πρὸς κόσμον. Ὡς κοσμητικὸν θεραπεύεται ἐπίσης Ἱ. τὸ πορτογάλλινον (H. aurantiacum), ἰθαγ. τῆς δυτ. Εὐρώπης. Τὰ τοῦ Διοσκρ. Ἱερόκιον μέγα καὶ Ἱερόκιον μικρὸν εἶνε φ. τῆς αὐτῆς μὲν τάξεως πλὴν δυσερμήνευτα.

Ἱεροβοτάνη (Verbena, γαλλ. Verveine, ἀγγλ. Vervain, τ. Ἱεροβοτανωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 80 εἶδη, τὰ πλείστα ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς, φ. φρυγανώδη καὶ ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, τὰ πλείστα ἔρποντα, τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. α' Ἱ. ἡ ὑπτία (V. supina), πιθανῶς ὁ ὑπτιος Περιστρεφῶν ἢ Ἱερά βοτάνη τοῦ Διοσκρ. καὶ Ἱ. ἡ φαρμακευτικὴ (V. officinalis, γαλλ. Herbe sacrée, ἀγγλ. Holy herb, Pigeon's grass ἢ Simpler's Joy), τὸ κν. Σταυροβότανο ἢ Γοργόγιαννη, ἢ κατ' ἐξοχὴν Ἱερά βοτάνη ἢ Περιστρεφῶν ὄρθιος τοῦ Διοσκορίδου, ὅστις ἀναφέρει αὐτὸ ὡς φαρμακευτικόν, ἀνόδονον καὶ ἐπουλωτικόν, οἶον δ. δ. μέχρι σήμερον θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Εἰς τὸ φ. τοῦτο, κοινοτάτον ἀνά πᾶσαν σχεδὸν τὴν Εὐρώπην, οἱ Δρυΐδαι ἀπέδιδον ἰδιότητος μαγικᾶς.

Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευμένων πρὸς κόσμον εἰδῶν εἶνε καὶ Ἱ. ἡ διάτμητος, Ἱ. ἡ φλεβώδης, Ἱ. ἡ θειόχρους, Ἱ. ἡ χαμαιδρυόφυλλος (V. incisa, V. venosa, V. sulphurea, V. chamaedryfolia), πάντα ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς. Εἶνε δὲ ταῦτα αἰ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν ὀνομαζόμενα Βερβένοι, αἰ ἀπαντῶσαι θεραπευόμενα ὑπὸ πολλὰς διαφορᾶς. Πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς, διὰ παραφυάδων καὶ διὰ μοσχευμάτων.

Ἱεροβοτανῶδη ἢ Ἀγνώδη ἢ Λυγώδη (Verbenaceae). Πολυμελῆς, τ. Δικοτλ. περιλ. φ. δεινδρῶδη, θυμνώδη καὶ ποώδη, πολλὰ κοσμητικά, ἀρωματικά, πλεκτικά, μελιγόνα ἢ ἄλλως χρῆσιμα (γ. Ἀδικενία, Ἄγνος, Δουράντα, Ἱεροβοτάνη, Κληροδένδρον, Λαντάνια, Λιππία, Ταρφόσταχυς, Τεκτονία κ. ἄ.).

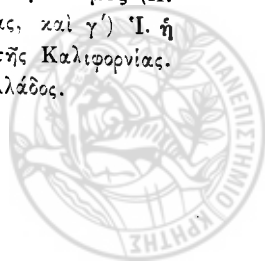
Ἱεροχλόη (Hierochloë, τ. Ἀγρωστωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 8 εἶδη φ. ποώδη πολυετῆ, νομιστικὰ καὶ κτηνοτροφικὰ, ἀπαντῶντα ἰδίως εἰς ψυχροὺς καὶ ὑγροὺς τόπους. Τὸ εὖσμον χόρτον των, εἷς τινὰς τῶν βορειοτέρων τῆς ἡμετέρας χωρῶν, κατὰ τὰς ἐορτασίμους ἡμέρας, στρώνεται πρὸ τῆς εἰσόδου τῶν ναῶν (ὄθεν καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ γένους). Ἀξιόλογα εἶδη εἶνε α' Ἱ. ἡ βόρειος (H. borealis, ἀγγλ. Holy-grass), ἰθαγ. τῆς μέσης καὶ βορ. Εὐρώπης β' Ἱ. ἡ εὖσμος (H. redolens), ἰθαγ. τῆς νοτ. Αὐστραλίας καὶ τῆς Νέας Ζηλανδίας, καὶ γ' Ἱ. ἡ μακροφύλλος (H. macrophylla, ἀγγλ. Vanilla-Grass), ἰθαγ. τῆς Καλιφορνίας. Τὰ δύο τελευταῖα δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσι πολλαχθῶς τῆς Ἑλλάδος.

Ἱθυθήριον, βλ. Κισσός.

Ἱκτερος, βλ. σελ. 130.

Ἱληξ (Ilex), βλ. Ἐλαιόπρινος.

Ἱλλίκιον (Illicium), βλ. Θέλκτρον.

Ἱμπερατορία τὸ Ὀστρούθιον (Imperatoria Ostruthium), βλ. Πευκέ-
δανον τὸ Ὀστρούθιον.

Ἰνδικόν, βλ. Ἰνδικοφόρος.

Ἰνδικοφόρος (Indigofera, γαλλ. Indigotier, ἀγγλ. Indigo-plant. τ.
Ἑλλοδοκάρπων) γ. περιλ. περί τὰ 220 εἶδη, ἰθαγ. τροπ. καὶ παρατροπ. χωρῶν φ.
πωδῆ, φρυγανώδη ἢ θαμνώδη τινὰ κοσμητικά, ἄλλα βιομηχανικά. Τὰ ἀξιολο-
γώτερα εἶνε **Ἰ. ἢ Ἀνίλη** (I. Anil), ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς, καὶ **Ἰ. ἢ ἀργυρεᾶ** (I.
argentea), καὶ **Ἰ. ἢ βαφικῆ** (I. tinctoria), ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν καὶ τὰ τρία
θάμνοι βαφικοί, παρέχοντες τὸ Ἰνδικόν, τὸ ἄλλοτε **λάχιον**, κν. δὲ **λουλάκι** καὶ
ἐνιαχοῦ λακάς ὀνομαζόμενον. Ἀλλὰ τὸ κατ' ἐξοχὴν Ἰνδικοφόρον εἶδος εἶνε **Ἰ. ἢ**
βαφικῆ, φ. ὅπερ ἐκπαλαὶ καλλιιεργεῖται ἐκτενωῶς εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας πρὸς λήψιν
τῆς βαφικῆς ταύτης οὐσίας.

Τὸ Ἰνδικόν ἐχρησιμοποιεῖτο τὸ πάλαι ὡς βαφικῆ οὐσία ὑπὸ τε τῶν Ἰνδῶν καὶ
τῶν Αἰγυπτίων (1). Εἰς τοὺς Ἑλληνας καὶ τοὺς Ῥωμαίους ἡ οὐσία αὕτη ἦτο
γνωστὴ ἰδίως ὡς εἶδος φαρμακευτικῶν ἢ χρῆσις αὐτοῦ πρὸς βαφὴν εἰσήχθη εἰς
τὴν Εὐρώπην μόνον ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος μ. Χ. Λαμβάνεται δὲ τοῦτο ἐκ τῶν
φύλλων τοῦ φ. κατόπιν εἰδικῆς ζυμώσεως καὶ κατεργασίας αὐτῶν (2). Τὸ μέγι-
στον μέρος τοῦ καταναλισκομένου ἀνά τὴν οἰκουμένην Ἰνδικῶν παράγουσιν αἱ ἀντ.
Ἰνδίαι. Ἀπὸ τινων ἐτῶν ἤρχισεν ἐν Γερμανίᾳ ἡ διὰ χημικῆς συνθέσεως παρα-
γωγὴ τεχνητοῦ Ἰνδικῶν κατ' οὐδὲν διαφέροντος τοῦ φυσικοῦ. Ἰνδικὸν δύναται νὰ
παραχθῆ καὶ ἐκ τῆς κατεργασίας τῶν φύλλων πολλῶν ἄλλων φ. τοιαῦτα δὲ εἶνε
καὶ **Ἀσκληπιάς ἢ βαφικῆ**, **Γαλάγουσα ἢ βαφικῆ**, **Εὐπατώριον τὸ βαφικόν**, **Πολύ-
γονον τὸ βαφικόν**, **Στροβιλιανθές τὸ πλαδαρόφυλλον καὶ ἰδίως Ἰσατις ἢ βαφικῆ** (β. λ.).

Ἰνευδον, βλ. Κιχώριον.

Ἰξεύτσια (Viscaria), βλ. Λυγίς.

Ἰξία (Viscum, γαλλ. Gui, ἀγγλ. Mistletoe, τ. Λωρανωθῶν) γ. περιλ. περί
τὰ 30 εἶδη φρύγανα ἰθαγ. εὐκράτων καὶ θερμῶν χωρῶν, ἀναπτυσσόμενα παρα-
σιτικῶς ἐπὶ διαφόρων δένδρων. Τὸ μόνον τῆς ἑλλ. γλωρ. εἶδος εἶνε **Ἰ. ἢ λευκὴ** (V.
album), ἢ **Ἰξία τοῦ Θεοφρ.**, τὸ κν. ὀνομαζόμενον **Μελᾶς**, **Μελιάς**, **Μηλίος**, **Μέλα**
ἢ Ἰξός. Τὸ εἶδος τοῦτο, ὅπερ ἀπαντᾷ καὶ ἄλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, φύεται παρα-
σιτικῶς ἰδίως ἐπὶ τῆς Ἐλάτης, ἀλλ' ἀπαντᾷ καὶ ἐπὶ τῆς Μηλέας, τῆς Ἀπιδέας,
τῆς Ὄης, τῆς Λεύκης, σπανιότερον δὲ καὶ ἐπὶ Δρυῶν καὶ ἄλλων δένδρων. Τὸ
χόρτον τοῦ ἀποτελεῖ ἐλεκτηρὴν κτηνοτροφικὴν οὐσίαν. Ὁ καρπὸς τοῦ εἶνε **ράξ** πε-
ριβαλλομένη ὑπὸ ἰξώδους σαρκός, τοῦ κν. ἰξοῦ καλουμένου (ἀγγλ. birdlime) καὶ
χρησιμοποιουμένου (συνήθως ἀναμίχτου μετὰ μέλιτος) πρὸς παρασκευὴν τῶν πρὸς

(1) Τοῦτο πρέπει νὰ ἦνε τὸ παρ' Ἀρριανῶ («Περὶ κλοῦς τῆς Ἐρυθρᾶς θα-
λάσσης») ἀναφερόμενον Ἰνδικὸν μέλαν.

(2) Βλέπε «Ἑλληνικὴν Γεωργίαν», 1892, σελ. 495 καὶ 523.

σύλληψιν πτηνῶν ἱξοβεργῶν (γαλλ. gluaux, ἀγγλ. lime-twigs, τῶν ἐν Κύπρῳ βεργῶν ¹⁾ ἐνιαχοῦ δὲ καὶ πρὸς ἐπιχρῖσιν τῶν κορμῶν τῶν ὀπωροφόρων δένδρων ἵνα παρακλωθῆται ἢ ἐπ' αὐτῶν ἀνοδος ἐντόμων. Ὅμοια οὐσία λαμβάνεται καὶ ἐκ τοῦ καρποῦ τοῦ ὡσαύτως ἰθαγ. τῆς Ἑλλάδος **Λωράνθου τοῦ εὐρωπαϊκοῦ** (*Lo-ranthus europaeus*), στενωῶς συγγενοῦς τῆς Ἰξίας καὶ γνωστοῦ ὑπὸ τὰ αὐτὰ κν. ὀνόματα, ἀναπτυσσομένου δὲ παρασιτικῶς ἰδίως ἐπὶ τῶν Δρυῶν. Ὅμοιαν ὡσαύτως οὐσίαν παρέχουσι καὶ οἱ καρποὶ Κορδίας τῆς Μύξης (β.λ.), δένδρου ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, καλλιεργούμενου δὲ ἔκπαλαι ἐνιαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς ὡς καὶ εἰς τινὰς ἑλληνικὰς νήσους.

1. ἡ λευκὴ ἔθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν Κελτῶν φ. ἱερὸν καὶ μαγικόν. Τὴν πρώτην τοῦ ἔτους ὁ ἀρχαιότερος τῶν Δρυϊδῶν, περιβεβλημένος πολυτελεῆ στολήν, ἔδρεπε διὰ χρυσοῦ δρεπάνου κλαδία τοῦ φ. τούτου, τὰ ὅποια διένεμεν εἰς τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτὸν πιστοῦς· οὗτοι δὲ τὰ ἐφύλαττον καὶ τὰ ἐχρησιμοποιοῦν ὡς φάρμακον κατὰ παντοίων νοσημάτων. Ὡς φέροντα τὴν εὐτυχίαν οἰῶν ὑποδέχονται τὴν Ἰξίαν πολλοὶ βόρειοι λαοὶ καὶ ἰδίως οἱ Ἄγγλοι, οἱ ὅποιοι θεωροῦσιν ἀπαραίτητον τὸν στολισμὸν τῶν οἰκιῶν τω με κλάδους τοῦ φ. τούτου κατὰ τὰς ἐορτὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Νέου ἔτους, διδ. μὴ ἐπαρκούσης τῆς ἐγγωρίου παραγωγῆς, προμηθεύονται οὗτοι κατ' ἔτος μεγάλα ποσὰ κλάδων Ἰξίας ἐξωθεν καὶ ἰδίως ἐκ Γαλλίας.

Περὶ Ἰξίας καὶ Λωράνθου ὁ Θεόφρ. ἀναφέρει τὰ ἐξῆς : «Θαυμασιώτατον δ' ἂν δόξαιε καὶ ὅλως ἄτοπὸν τι καὶ παράδοξον εἶναι τὸ ἕναι μὴ δύνασθαι βλάστανειν ἐν τῇ γῆ καὶ σπέρματα καὶ φυτὰ καθάπερ ἡ ἰξία καὶ ἡ στελις καὶ τὸ ὑφέαρ, ὧν τὴν μὲν καλοῦσιν Εὐθοεῖς τὸ δὲ ὑφέαρ Ἀρκάδες, ἡ δὲ ἰξία κοινή φα-sin οὖν οἱ μὲν εἶναι πάντα μίαν τινὰ φύσιν τῶν δὲ ἐν ἐτέροις φύεσθαι διαφέρειν καὶ δοκεῖν. Τὸ γὰρ ὑφέαρ ἐν ταῖς ἐλάταις καὶ πεύκαις γίνεται καὶ ἡ στελις ἡ δ' ἰξία καὶ ἐν δρυϊ καὶ ἐν τερμίνθῳ καὶ ἐν ἐτέροις πλείοσιν» (Φ. Αἴ. 2, 17, 1). Ἄλλὰ καὶ Ἰξίαν ἐν Κρήτῃ φέρουσαν δάκρυον ἀναφέρει ὁ Θεόφρ. (Φ. Ἰ. 9, 1, 3), εἶνε δὲ τὸ φ. τοῦτο πιθανῶς εἶδος Ἀστραγάλου. Ὁ τε Θεόφρ. (Φ. Αἴ. 2, 17, 8) καὶ ὁ Διοσκρ. ἰξὸν ὀνομάζουσι τὴν ἰξώδη οὐσίαν ἣτις περιβάλλει τὰ σπέρματα τῆς Ἰξίας καὶ τοῦ Λωράνθου. Ἡ παρὰ τῷ Διοσκρ. Ἰξία ἀναφέρεται εἰς Καρ-λινίαν τὴν κομμεωφόρον καὶ Καρδοπάθον τὸ κορυμβανθὲς (β.λ.). Διὰ τὸ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γένος *Ixia* βλ. Ψευδιξία.

Ἰξίνη ἀκανθώδης παρὰ Θεοφρ., βλ. Καρλινία ἢ κομμεωφόρος.

Ἰξόβεργα καὶ **Ἰξός**, βλ. Ἰξία καὶ Κορδία.

Ἴον (*Viola*, τ. Ἰωδῶν). γ. περιλ. περὶ τὰ 100 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς βορ. εὐχράτου ζώνης καὶ τῆς νοτ. Ἀμερικῆς φ. πώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ.

(¹) Εἰς τὴν Γαλλίαν αἱ ἰξόβεργαι συνθέστερον παρασκευάζονται ἐπιχρῖόμε-
ναι μὲ βρασμένον λινέλαιον, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ καὶ τισὶν ἄλλαις νήσοις τοῦ Αἰγαίου
μὲ τὴν περιβάλλουσαν τὸν καρπὸν Κορδίας τῆς Μύξης ἰξώδη οὐσίαν.

Πολλά κοσμητικά, τινά φαρμακευτικά, μυρεφικά και ἄλλως χρήσιμα. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 24 ἐν οἷς καὶ Ἰ. τὸ τρίχρουν (V. tricolor, γαλλ. Pensée, ἀγγλ. Heartease ἢ Pansy, τουρ. Ἐρτζαϊ Μενεξέ) καὶ Ἰ. τὸ εὖοσμον (V. odorata, γαλλ. Violette, ἀγγλ. Sweet Violet, τουρ. Μενεξέ), ἀμφότερα ἀπαντῶντα καὶ ἀλλαγῶ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον εἶνε ἐτήσιον, ὁ κν. Πανσές, εἶδος θεραπευόμενον σχεδὸν παντιχοῦ ὑπὸ πλείστας διαφορὰς διὰ τὰ πολύχρωμα καὶ κοσμητικὰ ἄνθη του· τὸ χόρτον του φαρμακευτικὸν (φρμ. Ἰου τοῦ τριχρόου πόα, Herba Jaceae s. Violae tricoloris) τὸ δὲ δεῦτερον πολυετές, ὁ γνωστότατος Μενεξές, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ Βιολέττα, Ἰτισο, Μανουσάκι ἢ Γιουλί ὀνομαζόμενον κν. Τὸ εἶδος τοῦτο, ὅπερ θεραπεύεται ὡσαύτως πολλαχοῦ ὑπὸ πολλὰς δὲ διαφορὰς (ἐν αἷς καὶ αἱ λευκανθῆς, πληρανθῆς, πορφυρανθῆς, μεγανθῆς), παραλλαγὰς καὶ νόθα, φέρει ἄνθη πρῶιμα, εὖοσμότατα καὶ κοσμητικώτατα, τὰ ὅποια χρησιμοποιοῦνται καὶ εἰς τὴν φαρμακευτικὴν, τὴν μυρεψίαν, τὴν ποτοποιίαν καὶ τὴν σακχαροπλαστικὴν. Ἡ ῥίζα του εἶνε φαρμακευτικὴ (φρμ. Radices Violarum), αὕτη δὲ καὶ τὰ σπέρματά του ἐνέχουσι τὴν ἰονίνην (violine), οὐσίαν ἀλκαλοειδῆ λίαν τοξικὴν. Τοῦ Ἰου τούτου ἡ καλλιέργεια εἶνε πολλαχοῦ ἐκτενῆς διὰ τὰ πάντοτε περιζήτητα ἄνθη του. Ἐκτενεστάτη εἶνε ἡ καλλιέργεια τοῦ φυτοῦ τούτου ἐνιαχοῦ τῆς Ἰταλίας (καὶ ἰδίως παρὰ τὴν Πάρμαν, ὅθεν καὶ ἡ διαφορὰ Violette de Parme) καὶ τῆς μεσημ. Γαλλίας, ἐξ ὧν χωρῶν μεγάλα ποσὰ ἀνθέων ἐξάγονται διὰ τὴν βορ. Εὐρώπην. Ἡ Τολώση (Toulouse) εἶνε τὸ σπουδαιότερον ἐν Γαλλίᾳ κέντρον τῆς καλλιέργειας καὶ τοῦ ἐμπορίου τῶν ἴων, ὅθεν ταῦτα ἐξάγοντα: σακχαρόπηκτα (violettes candies), ἰδίως διὰ τὴν Ἀμερικὴν, ἢνωπὰ διὰ τὴν βορ. Εὐρώπην. Ἐξάγονται δὲ τὰνωπὰ ἄνθη συσκευασμένα κατὰ δέσμας, ἐκάστη τῶν ὁποίων περιέχει 250—300 ἄνθη, ζυγίζει 45—50 δράμια καὶ τιμᾶται 1—7 φρ., ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς καὶ τῆς ποιότητος τῶν ἀνθίων· τὰ μεγαλύτερα, εὖοσμότερα καὶ μακρομίσχότερα εἶνε τὰ ἔχοντα μεγαλητέραν ἀξίαν.

Εἰς Ἰ. τὸ εὖοσμον ἀναφέρεται τὸ παρὰ Διοσκρ. Ἰον πορφυροῦν, ὅπερ ὁ Θεόφρ. ὀνομάζει μέλαν Ἰον, ἄλλοι δὲ Μελάνιον, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ Λευκοίου, ἢ Λευκοῦ Ἰου κατὰ Θεόφραστον, τοῦ ἀναφερομένου εἰς Ματθαιολίαν τὴν λευκάζουσαν καὶ εἰς Ἰασμον τὸν φαρμακευτικόν. Δυσερμήνευτον εἶνε τὸ παρ' Ὀμήρω Ἰον (Ὀδσ. Ε, 72), ὅπερ ἀναφέρεται ὡς φ. ἐλοχαρές. Ἰον ὁ Διοσκρ. ὀνομάζει Ἰασμον τὸν φαρμακευτικόν (β.λ.) ἐκ τῶν λευκῶν ἀνθῶν τοῦ ὁποίου ἐλαμβάνετο ἐν Περσίᾳ τὸ ἰασμέλιον. Ὡς συνώνυμον τοῦ Λειρίου ἀναφέρεται τὸ Ἰον παρ' Ἀθην. (ΙΕ, 681). Ἰοστέφανοι ἐπωνομάζοντο αἱ Ἀθηναὶ διὰ τὴν λαμπρότητα αὐτῶν, καὶ οὐχί, ὡς ὑποτίθεται, διὰ τὴν δῆθεν πληθὺν τῶν αὐτῶν φυσικῶν ἢ καλλιεργουμένων Ἰων. Τὰ ἴα κατατάσσει ὁ Θεόφρ. εἰς τὰ στεφανωματικὰ ἄνθη, στέφανοι δὲ ἐξ ἴων ἐπωλοῦντο εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Ἀθηναίων ἐν μέσῳ χειμῶνι (Ἀθην. Θ, 372).

Ἰονίδιον (Ionidium ἢ Jonidium, τ. Ἰωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 40 εἶδη

φ. ποώδη, φρυγανώδη και τινα θαμνώδη τὰ πλείστα ἴθαγ. τῆς Ἀμερικῆς. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Ἴ. ἡ Ἴπεκακουάνα (I. Ipecacuanha), θαμνίον ἴθαγ. τῆς Βραζιλίας ἢ ῥίζα του φαρμακευτικῆ καὶ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα **λευκὴ Ἴπεκακουάνα**. (φρμ. Rabix Ipecacuanhae albae), πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς κατ' ἐξοχὴν ἢ **δαυτυλιώδους Ἴπεκακουάνης** (βλ. Κεφαλοειδῆς), τῆς **ἀλευρώδους** (βλ. Ῥιχαρδσονία) καὶ τῆς **μελαίνης Ἴπεκακουάνης** (βλ. Ψυχότροφον).

Ἴονοψίδιον τὸ ἀκαυλον (Ionopsidium acaule, ἀγγλ. Violet Cress, τ. Σταυρανθῶν), ἐτήσιον, ἴθαγ. τῆς Ἰσπανίας, καὶ τῆς βορ. Ἀφρικῆς, κοσμητικόν· φέρει ἄνθη ἰόχρα· ἀπαντᾷ διαφορά λευκανθῆς.

Ἴονοψις (Ionopsis)· ὀλιγομελὲς γένος τῆς τ. τῶν Ὁρχεωδῶν περιλαμ. περὶ τὰ 10 εἶδη ἴθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ Ἴ. ἡ **θυσανώδης** (I. paniculata).

Ἰουδαία ἢ περίβλεπτος (Jubaea spectabilis, ἀγγλ. Coquito-Palm, τ. Φοινικωδῶν), δένδρον ἴθαγ. τῆς Χιλῆς θεραπευόμενον ἐνίοτε πρὸς κόσμον. Ὑψοῦται καὶ μέχρις 20 μ., ἀντέχει εἰς ψῦχος καὶ 10 βαθ. ὑπὸ τὸ μηδέν Ὁ καρπὸς του ἐδώδιμος· τὸ ἐκχύλισμα τοῦ ὀποῦ του ἀποτελεῖ εἶδος σακχαρώδους οὐσίας κοινῆς ἐν Χιλῇ χρήσεως ἀντὶ μέλιτος καὶ σακχάρου.

Ἰουστικία (Justicia, τ. Ἀκανθωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 100 εἶδη, ἴθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν καὶ τῆς νοτ. Ἀφρικῆς· φ. ποώδη καὶ θαμνώδη, τινὰ κοσμητικὰ. Ἴ. ἡ **Ἀδατόδη** (J. Adhatoda ἢ Adhatoda vasica, γαλλ. Carmantine en arbre), θάμνος ἴθαγ. τῆς Κεϋλάνης· ἀπαντᾷ θεραπευόμενος ἀπὸ πολλοῦ καὶ παρ' ἡμῶν καὶ ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν **Γιουστιτίσα**.

Ἰόχρωμα (Iochroma, τ. Στρυχνωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 15 εἶδη· δένδρα καὶ θάμνοι κοσμητικοί, ἴθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς. Ἴ. τὸ **μεγανθὲς** καὶ Ἴ. τὸ **λογχόφυλλον** (I. grandiflorum καὶ I. lanceolata) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων. Ἀμφότερα θάμνοι πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων.

Ἴπεκακουάνα, βλ. Ἴονίδιον, Κεφαλοειδῆς, Ῥιχαρδσονία, Ψυχότροφον.

Ἴπνον παρὰ Θεοφρ., βλ. Ποταμογείτων.

Ἴπομοία, βλ. Ἴπομοία.

Ἴπομοία (Ipomoea ἢ Calonyction, τ. Περιαλλοκαυλωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 400 εἶδη, ἐλάχιστα θαμνώδη, τὰ πλείστα ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, περιαλλοκαυλα ἢ ἔρποντα· πολλὰ κονδυλόρριζα, σχεδὸν πάντα ἴθαγ. τροπ. καὶ παρατροπ. χωρῶν· πλείστα κοσμητικὰ, πολλὰ φαρμακευτικὰ ἢ ἄλλως χρήσιμα. Ἴ. **κισσοειδῆς** (I. hederacea), ἴθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς, φέρει σπέρματα ἐξ ὧν λαμβάνεται ἡ φαρμακευτικὴ ῥητίνη **φαρβιτισίνη** (pharbitisine). Ἴ. ἡ **φαρμακευτικὴ** (I. Purga ἢ Exogonium Purga ἢ Convolvulus Jalapa, ἀγγλ. Jalap-plant), ἴθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς, φέρει τὴν καθαρτικὴν ῥίζαν **Ἰαλάτης** (φρμ. Radix Jalapae, γαλλ. Jalap, ἀγγλ. Jalap-root, τουρ. Τζάλ-μαπά)· μόνη ἢ Ἀγγλία εἰσάγει ἐτησίως περὶ τὰς 60,000 ὀκ. τοιαύτης ῥίζης· ἤδη τὸ φ. τοῦτο καλλιεργεῖται καὶ εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας. Καθαρτικαὶ εἶνε ὡσαύτως καὶ αἱ κονδυ-

Convolvulus

λώδεις ρίζαι Ἰ. τῆς καθαρτικῆς (Ἰ. ἢ *Pharbitis cathartica*), ἰθαγ. τῶν δυτ. Ἰνδιῶν, Ἰ. τῆς μίμου (*I. simulans*, ἀγγλ. *Sierra-Gorda Jalap*, γαλλ. *Jalap de Tampico*), ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ, Ἰ. τῆς πωματικῆς (*I. operculata*, ἀγγλ. *Brazilian Jalap*), καὶ Ἰ. τῆς μεγαποταμικῆς (*I. megarotamica*), ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας. Αἱ κονδυλώδεις ρίζαι Ἰ. τῆς Καλόβρας (*I. Calobra*), ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, καὶ Ἰ. τῆς χρυσορρίζου (*I. chrysorrhiza*), ἰθαγ. τῆς Νέας Ζηλανδίας, εἶνε ἐδώδιμοι, ἀμφοτέρω δὲ τὰ εἶδη ταῦτα δύνανται νὰ εὐδοκίμησωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Αἱ κοσμητικαὶ Ἰ. εἶνε πολυάριθμοι. Καὶ ἄλλαι μὲν εἶνε φ. ἐτήσια ἄλλα δὲ πολυετῆ καὶ κονδυλόριζα. Ἐκ τῶν ἐτησίων κοινοτάτη καὶ πανταχοῦ σχεδὸν διαδομένη εἶνε Ἰ ἢ πορφυρᾶ (*I. purpurea*, ἢ *Convolvulus purpureus* ἢ *major*, γαλλ. *Volubilis*, ἀγγλ. *Morning Glory*), ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς, ἢ κν. παρ' ἡμῶν ὀνομαζομένη Πρωϊνὴ δόξα, Καμπανάκι, Καμπανέλλα ἢ Παρικοκλάδα. Τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ θεραπευόμενον ὑπὸ πλείστας διαφορᾶς, πολλαπλασιάζεται δὲ εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ ἀναπτύσσεται ταχύτατα.

Ἰππιάστρον (*Hippeastrum*, τ. Ἀμαρυλλιδωδῶν) γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 50 εἶδη φ. βολβόριζα, λίαν κοσμητικὰ, ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ Ἰ. τὸ αὐλικόν, Ἰ. τὸ ἱππευτικόν, Ἰ. τὸ ψιττάκινον, Ἰ. τὸ τῆς Βασιλίσσης (*H. aulicum*, *H. equestre*, *H. psittacinum*, *H. vittatum*, *H.* ἢ *Amaryllis Reginae*).

Ἰπποκαδτανέα (*Aesculus*, τ. Σαπινδωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 15 εἶδη θάμνοι καὶ δένδρα φυλλοβόλα, πολύγαμα (βλ. Ἄνθος), τὰ πλείστα ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Ἰ. ἢ κοινὴ (*Ae. Hippocastanum*, γαλλ. *Marronnier d'Inde*, ἀγγλ. *Horse Chestnut-tree*), ἢ κν. Ἀγριοκαστανιά, δένδρον ἰθαγ. τῆς Ἑλλάδος καὶ τινῶν μερῶν τῆς Ἀσίας. Ἀπαντᾷ θεραπευόμενον πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἔνθα γρησιμοποιεῖται πρὸς κατάρτισιν δενδροστοιχιῶν. Ὁ φλοιὸς τοῦ βурсοδεψικὸς καὶ φαρμακευτικὸς (φρμ. Ἰπποκαστανέας φλοιός, *Cortex Hippocastani*), ὁ δὲ ὁμοιάζων κατὰ τε τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος πρὸς στρογγύλον κάστανον καρπόεντου, ἀπαλλασσόμενος διὰ ζέσεως ἐν ὕδατι τῆς πικρᾶς γεύσεώς του, γρησιμεύει πρὸς διατροφήν τῶν αἰγοπρεβάτων καὶ τῶν χοίρων.

Ἰπποκρηπίς (*Hippocrepis*, ἀγγλ. *Horse-shoe Vetch*, τ. Ἑλλοβοκαρπῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 15 εἶδη, φ. ποώδη καὶ θαμνώδη, ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 6, ἐν οἷς καὶ Ἰ. ἢ πολύκομος (*H. comosa*), θαμνίον νομευτικόν, ἀπαντῶν εἰς ἀσβεστώδεις γαίας ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν.

Ἰπολάπαθον, βλ. Λάπαθον τὸ ὕδροχαρῆς.

Ἰππομανὲς ἢ Μαγκινέλλα (*Hippomane Mancinella*, γαλλ. *Mancinellier*, ἀγγλ. *Manchineel-tree*, τ. Γρομφαδιωδῶν), δένδρον ἰθαγ. τῆς τροπικ. Ἀμερικῆς πάντα τὰ μέρη του, καὶ ἰδίως ὁ γαλακτώδης ὀπός του, λίαν δηλητηριώδη. Τὸ Ἰππομανὲς τῶν ὀρχαίων, μνημονεύμενον ὡς φυόμενον ἐν Ἀρκαδίᾳ (1)

(1) « Ἰππομανὲς φυτὸν ἐστὶ παρ' Ἀρκασίᾳ » (Θεόκριτος 2, 48).

και προκαλοῦν λίσσαν και μκνίαν εις τούς τρώγοντας αυτό ἔππους, αναφέρεται πιθανῶς εις εἶδος Εὐφορβίου.

Ἴππομάραθρον (*Hippomarathrum*, τ. Σκιαδαρθῶν) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη, πάντα πωδῆ πολυετῆ. Τῆς ἑλλ. γλωρ. ἀναφέρονται Ἰ. τὸ ὀλιγάκτινον και Ἰ. τὸ λοφωτόν (H. ἢ *Cachrys pauciradiata* και H. *cristatum*). Ἐν Κύπρῳ ἀπαντᾷ Ἰ. τὸ πτερόχλαινον (H. ἢ *Cachrys pterochlaena*), ὅπερ ὀνομάζεται αὐτόθι κν. Τουμπαρίνα ἢ Πιτραναθρήκα και τοῦ ὁποίου τὸ χόρτον χορηγεῖται εις τὰ κτήνη. Εἰς ἓν τῶν δύο πρώτων εἰδῶν ἀναφέρεται πιθανῶς τὸ Ἴππομάραθρον τοῦ Θεοφράστου.

Ἴπποδέλινον, βλ. Σμύρνιον.

Ἴππουρίς (*Equisetum*, γαλλ. *Prêle*, ἀγγλ. *Horsetail*, κν. *Κοντυλόχορτο*, *Πολυκόμπι* ἢ *Οὐρά τοῦ ἀλόγου*) γ. περιλ. περί τὰ 30 εἶδη ἀπαντῶντα πολλαχού, εις ἐνύδρους δὲ και τελαμτώδεις τόπους φ. Κρυπτόγχομα τῆς ὁμονύμου τάξεως τῶν Ἴππουριδιωδῶν (*Equisetaceae*) πάντα πωδῆ πολυετῆ, ἀφυλλα. Ὁ καυλός των εἶνε ἀρθρωτός, κλαδώδης, ῥαβδωτός, κοῖλος, τραχὺς δὲ ἔνεκα τῆς μεγάλης ποσότητος πυριτικοῦ ὀξέος ὅπερ ἐνέχει. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 5, ἐν οἷς και α') Ἰ. τὸ μεῖζον (*E. maximum*), τὸ κν. *Πολυτρίχι*, ὅπερ πιθανῶς εἶνε ἢ τοῦ Διοσκρ. πρώτη Ἴππουρίς και β') Ἰ. ἢ *πολύκλαδος* (*E. gamorissimum*), ἢ ἑτέρα Ἴππουρίς τοῦ ἰδίου, ἣτις ἐν τοῖς «Γεωπονικοῖς» (2, 6, 27) ἀναφέρεται και ὑπὸ τὸ ὄνομα *Σαλπύγιον*. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξια λόγου εἶνε Ἰ ἢ *χειμέριος* (*E. hyemale*, γαλλ. *Prêle des tourneurs*), ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, και Ἰ. ἢ *μάρτειος* (*E. Martii*), ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας. Καὶ τοῦτο μὲν εἶνε ἀξιοσημείωτον διὰ τὰς μεγάλας διαστάσεις ἀς λαμβάνει, τὸ δὲ προηγούμενον (ὡς και τινα ἄλλα Εὐρωπαϊκὰ εἶδη) διὰ τὸν καυλὸν του, ὅστις, πληρούμενος μὲ σύρμα ὅπως στερεοποιηθῆ, χρησιμεύει εις λεπτάς ἐργασίας σιλιβώσεως μετάλλων και ξύλων και εὐρύσσεως τῶν ὀπῶν αὐλῶν και μηχανῶν ὥρολογίων. Διὰ τὸ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γένος *Hippuris* βλ. Ψευδιππουρίς.

Ἴπποφαές τὸ ῥαμνοειδές [*Hippophae* ἢ *Osyris rhamnoides*, γαλλ. *Argousier*, ἀγγλ. *Sallow-Thorn* ἢ *Sea-Buck-Thorn*, τ. Ἐλαιαγνοδῶν), θάμνος φλομβόλος, ἀκανθῶδης, ἰθαγ. τῆς μέσης και βορ. Εὐρώπης και τῆς εὐκρ. Ἀσίας, κοσμητικὸς και χρήσιμος πρὸς κατάρτισιν ζωσίμων φραγμῶν ὁ καρπὸς του ῥὰξ βρώσιμος και ἀρτυματικῆ τὸ ἀφέψημα αὐτῆς χρησιμον πρὸς θεραπείαν δερματικῶν νόσων τῶν κτηνῶν τὸ ξύλον τοῦ φ. βαφικόν, σκληρότατον δὲ και χρήσιμον εις τὴν τορνευτικὴν και τὴν λεπτοξυλουργικὴν. — Τὸ Ἴπποφαές και Ἴπποφυές, Ἴπποφανές ἢ Ἴππίον τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται εις Εὐφορβιον τὸ ἀκανθῶδες, ὅπερ ὁ Θεόφρ. ὀνομάζει Ἴππόφεως (Φ. Ἰ. 6, 5, 1), ἐνῶ Ἴπποφαές καλεῖ τὸν ὀπὸν τοῦ *Τιθύμαλλου* του, εἶδους ὡσαύτως Εὐφορβίου, οὗτινος τὸν ὀπὸν μὲ τὸ αὐτὸ ὄνομα ἀναφέρει και ὁ Ἴπποκράτης («Και ὁ Τιθύμαλλος ἐξ οὗ τὸ Ἴπποφαές»).

Ἴππόφαιδτον παρὰ Διοσκρ., πιθανῶς *Κίρσιον* τὸ ἀστρωτόν.

Ἰρβιγκία ἢ βαρτέριος (*Irvingia Barteri*, τ. Σιμαρουβωδῶν), δ. ἰθαγ.

της τροφ. Ἀφρικῆς τὰ σπέρματά του ἐνέχουσι 70—80 % λιπαρὰν οὐσίαν, ἐξ ἧς κατασκευάζεται μᾶζα, ἣτις ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν τροφήν τῶν ἰθαγενῶν τῆς χώρας εἰς ἣν τὸ δ. ἀπαντᾷ. Ἡ οὐσία αὕτη φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα **λίπος ἢ ἄστος τῆς Δίκας** (ἀγγλ. Dika fat ἢ D. bread) καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν φαρμακοποιίαν ἀναμυγνυμένη μετὰ τοῦ βουτύρου τοῦ κακάου (βλ. σελ. 419).

Ἴριδῶδη (Iridaceae), τ. Μονοκτλδ. περιλ. φ. πούδη πολυετῆ, ῥιζωματικά ἢ βολβοῦρριζα· πολλὰ κοσμητικά, τινὰ μυρεψικά, φαρμακευτικά ἢ ἄλλως χρήσιμα (γ. Ἀθερωδης, Βοβαρτία, Ἴρις, Κρόκος, Μοραΐτα, Σιφίον, Σισυρίγγιον, Τριτωνία, Τριγόνημα, Φρεσσία, Ψευδιζία κ. ἄ.).

Ἴρις (Iris, τ. Ἴριδωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 100 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. βορ. εὐκρ. χωρῶν φ. πούδη πολυετῆ, ῥιζωματικά, κονδυλόρριζα, σπανιώτερον βολβοῦρριζα, πολλὰ κοσμητικά, τινὰ μυρεψικά καὶ φαρμακευτικά. Αἱ φαρμακευτικαὶ καὶ μυρεψικαὶ ιδιότητες τῶν ῥιζῶν Ἴ. τινων ἦσαν γνωσταὶ καὶ παρ' ἀρχαίοις. Ἀρίστη ἔθεωρεῖτο κατὰ Θεόφρ. ἡ ῥίζα τῆς Ἴριδος τῆς φουμένης «ἐν Ἰλλυριοῖς, οὐκ ἐν τῇ πρὸς θάλατταν χώρα, ἀλλ' ἐν τῇ ἀνακεχωρηκυῖα κειμένη δὲ μᾶλλον πρὸς ἄρκτον. Τόποι δὲ τόπων διαφέρουσιν ἐν οἷς ἀμείνων ἔργασια δὲ περὶ αὐτὴν οὐδεμία πλὴν τοῦ περικαθῆραντα ἀναζηρᾶναι» (Φ. Ἴ. 9, 7, 4). Ἀλλὰ γοῦ δὲ πάλιν λέγει «γλωραι μὲν γὰρ (αἱ ῥίζαι) οὐκ ὄζουσιν ἢ οὐχ ὅμοιος, ἀποξηρανοῦνθαι δ' ὄζουσιν ὡσπερ καὶ τῆς Ἴριδος» (Φ. Αἱ. 6, 11, 13). Διάφορα εἶδη Ἴ. διακρίνει ὁ Διοσκρ. λέγων: «ἄνθη δὲ ἐπίκαυλα, παράλληλα, ἐπικαμπῆ, ποικίλα· ἢ γὰρ λευκά, ἢ ὠχρά, ἢ μῆλινα, ἢ πορφυρᾶ, ἢ κυανίζοντα ὄραται, ὅθεν διὰ τὴν ποικίλιαν ἀπεικάσθη Ἴριδι τῇ οὐρανίᾳ. Ῥίζα: ὕπειςι γονατώδεις, στερεαί, εὐώδεις· τιμηθεῖσαι δ' αὐταὶ ζηραίνονται ἐν σκιᾷ καὶ λίνῳ διαπαρεῖσαι ἀποτίθενται. Ἔστι δὲ βελτίων αἱ Ἰλλυρικὴ καὶ μακεδονικὴ, καὶ ἐν ταύταις ἀρίστη ἢ πυκνόρριζος καὶ ὑποκόλοθος καὶ δύσθραυτος καὶ τῇ γρόῳ ὑπόκιρρος καὶ σφόδρα εὐώδης καὶ πυρῶσα τὴν γλώτταν». Κατὰ τὸν Στράβωνα ἐπηγεῖτο ἡ ἐν Πισιδίᾳ «Σελγικὴ Ἴρις καὶ τὸ ἀπ' αὐτῆς ἄλειμμα» (12, 571).

Τὰ σπέρματα καὶ αἱ ῥίζαι τῶν πλείστων φ. τοῦ γένους τούτου ἐνέχουσι τοξικὴν οὐσίαν, ἣτις καθιστᾷ αὐτὰς καθαρτικὰς καὶ ἐμετικὰς. Τὰς ιδιότητας ταύτας παρουσιάζουσι καὶ τὰ φύλλα πολλῶν Ἴ., ἀλλ' εἰς μικρότερον βαθμόν. Ὡς μᾶλλον τοξικά εἶδη θεωροῦνται Ἴ. ἡ σιβηρικὴ (I. siberica), Ἴ. ἡ κάκοσμος (I. foetidissima, γαλλ. Iris gigot, Glaieul puant ἢ Spatule, ἀγγλ. Stinking Gladwin, ἢ τοῦ Θεοφ. Σιρὶς ἢ Ευοῖς), ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, καὶ Ἴ. ἡ γερμανικὴ, Ἴ. φλωρεντιανὴ καὶ Ἴ. ὁ Ψευδάκορος, περὶ ὧν γίνεται λόγος κατωτέρω. Τὸ φύλλωμα Ἴ. τῆς νομεντικῆς (I. pabularia ἢ ensata, γαλλ. Iris à fourrage), ἰθαγ. τῆς ἀντ. Ἀσίας, ἀποτελεῖ οὐσίαν κτηνοτροφικὴν. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. ἀναφέρονται 10 ἐξ ὧν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε: α') Ἴ. ἡ ἀττικὴ (I. attica), χριεστάτον εἶδος ἀπαντῶν εἰς τὸν Ὑμηττόν, τὸ Πεντελικόν καὶ ἀλλαχοῦ. β') Ἴ. ἡ γερμανικὴ (I. germanica, γαλλ. Flame, Flambe ἢ Glaieul bleu, ἀγγλ.

Flag', είδος συνηθέστατα θεραπευόμενον εἰς τοὺς κήπους διὰ τὰ μεγάλα, εὖσσμα, κυανᾶ ἄνθη του, γνωστότατον δὲ ὑπὸ τὰ κν. ὀνόματα Κρίνος ἢ Ἀγριοκρίνος (Ζαμπάκι ἐν Κύπρῳ)· τὸ ρίζωμά του φαρμακευτικόν καὶ μυρεψικόν, πλὴν κατωτέρας ποιότητος. γ') Ἴ. ἡ κονδυλόρριζος (*I. tuberosa* ἢ *Hermodactylus tuberosus*, γαλλ. *Hermodacte*, ἀγγλ. *Snake's head*), πιθανῶς ὁ Ἐρμοδάκτυλος (β.λ.) τῶν Ἀλεξανδρέων ἰατρῶν· φέρει ἄνθη πολύχρωμα καὶ ὀνομάζεται κν. Ἀτί τοῦ Λαγοῦ. δ') Ἴ. ὁ Ψευδάκορος (*I. Pseudacorus*, γαλλ. *Iris jaune*, *Iris* ἢ *Glaieul des marais*, ἀγγλ. *Water Flag*), ὁ κν. Νεκρόκρινος, εἶδος ἐλοχαρές· φέρει ἄνθη χίτρινα. καὶ ε') Ἴ. ἡ φλωρεντιανή (*I. florentina*, γαλλ. *Iris de Florence*, ἀγγλ. *Orris-Root*), ὁ κν. Κρίνος· εἶδος ἐπίσης συνηθέστατα θεραπευόμενον εἰς τοὺς κήπους· φέρει ἄνθη μεγάλα, εὖσσμα καὶ κατάλευκα. Αὕτη εἶνε ἡ κατ' ἐξοχὴν φαρμακευτικὴ (φρμ. Ἴριδος ρίζα, *Radix Iridis Florentinae*) καὶ μυρεψικὴ Ἴρις, ἡ ἰλλυρικὴ Ἴρις τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ Διοσκρ.

Ἡ φλωρεντιανὴ Ἴρις εἶνε φυτὸν ἀπὸ πολλοῦ καλλιεργούμενον ἐκτενῶς ἐν Ἰταλία, ἀνά τὴν Τοσκάνην καὶ παρὰ τὴν Βερόνην· διεξάγεται δὲ συνήθως ἡ καλλιέργεια αὐτοῦ εἰς λόφους καὶ κλιτύας, ἐνίοτε καὶ ἐντὸς τῶν ἀμπελώνων, μεταξὺ τῶν κλημάτων· πολλαπλ. δὲ διὰ ριζωμάτων. Μετὰ τὴν φύτευσιν ἀρίεται τὸ φ. νά βλαστάνη ἄνευ οὐδεμιᾶς περιποιήσεως ἐπὶ τριετίαν, μεθ' ἣν κατὰ Ἰούλιον γίνεταί ἡ συγκομιδὴ τῶν ριζῶν. Κατὰ ταύτην ἀπὸ ἐκάστην πυκνάδα ἀφαιροῦνται πᾶσαι αἱ ρίζαι· πλὴν μιᾶς ἀφιμενῆς ἐπὶ τόπου πρὸς ἀνανέωσιν τῆς φυτείας εἰς τὸ αὐτὸ μέρος. Αἱ οὕτω συγκομιζόμεναι ρίζαι, ἀφοῦ πλυθῶσι καλῶς, εἰσάγονται εἰς καθαρὸν ὕδωρ, ἐν ᾧ διαμένουσιν ἐπὶ τινὰς ὥρας ὅπως ἀποβραχῶσι, μεθ' ὃ ἀποπλοιοῦνται· διὰ κοπτεροῦ μαχαιρίου, πλύνονται ἐκ δευτέρου καὶ τέλος ἀπλώνονται ἐπὶ ψαθῶν εἰς εὐάερον μέρος καὶ ὑπὸ σκιάν ὅπως ἀποξηρανθῶσι. Ἐξ 100 ὀκ. νωπῶν ριζῶν ἐπιτυγχάνονται 35—40 ὀκ. ἀποπλοιωμένων καὶ ἐντελῶς ξηρῶν· ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ αἱ ρίζαι πωλοῦνται ἐπὶ τόπου χονδρικῶς πρὸς 1—1 1/2 δραχ. κατ' ὀκάν.

Ἡ Τοσκάνη παράγει ἐτησίως ἐν ὧς ἔγγιστα ἑκατομμ. ὀκ. τοιούτων ξηρῶν ριζῶν, ἡ δὲ Βερόνη περὶ τὰς 200,000 ὀκ., ταύτης δὲ τὸ προῖον θεωρεῖται ἀνωτέρας ποιότητος. Κατωτέρας ποιότητος εἶνε αἱ προερχόμεναι ἐκ Μαρόκου καὶ ἀντ. Ἰνδιῶν ρίζαι Ἴ. (διαφόρων εἰδῶν). Αἱ εἰς τὰ μεγάλα κέντρα καταναλώσεως, καὶ ἰδίως εἰς Λιβόρνον, συγκεντροῦμεναι ξηραὶ ρίζαι Ἴ. κατεργάζονται καὶ λαμβάνουσι τὰς ἐξῆς ἐμπορευσίμους μορφάς: α') Σφαιρία Ἴριδος (ιταλ. *palline*, γαλλ. *boules d'iris*, ἀγγλ. *beads of Orris root*) 22 διαφορῶν μεγεθῶν. Ἄλλοτε μόνον ἐν Λιβόρνῳ κατεσκευάζοντο περὶ τὰ 20 ἑκατομ. σφαιρίων, ἐνῶ σήμερον ἡ παραγωγὴ τοιούτων μόλις ἀνέρχεται εἰς 4 ἑκατομ., διότι ἡ φαρμακευτικὴ χρῆσις αὐτῶν (διὰ τὰ λεγόμενα φρεάτια ἢ βοθρία, τὰς κν. φουντανέλλας) ἐγκατελείφθη σχεδὸν πανταχοῦ, ἀλλὰ καὶ διότι τοιαῦτα σφαιρία κατασκευάζονται ἤδη καὶ ἐν Παρισίοις διὰ τὴν τῆς Διῶνος κατανάλωσιν, ἥτις φαίνεται ὅτι εἶνε εἰσέτι μεγάλη. β') Δάκτυλοι Ἴριδος (ιταλ. *dentaruoli*, γαλλ. *hochets pour dentition*,

άγγλ. Orris root fingers), ἤτοι μικρὰ τεμάχια ρίζης, τὰ ὅποια κρεμώνται ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ τῶν βρεφῶν κατὰ τὴν περίοδον τῆς ὀδοντοφυΐας, ὅπως κρατουμένων εἰς τὸ στόμα καταπραΰνεται ὁ ὀδαξησμός. Πιστεύεται ἄλλως ὅτι ἡ μάσησις τῆς ρίζης ταύτης διευκολύνει τὴν πέψιν εἰς τὰ βρέφη. Ἡ Λιβόρνος παρασκευάζει ἐτήσιως περὶ τὰς 500,000 τοιούτων δακτύλων. γ') Κόκκοι Ἰριδος (ἰταλ. Grani), κατασκευάζονται ἐν Λιβόρνῳ καὶ ἐξοδεύονται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐν Γερμανίᾳ καὶ Αὐστρίᾳ πρὸς θυμιάσιν εἰς τὰ δωμάτια τὸν χειμῶνα. δ') Ὑπολείματα (ἰταλ. ritagli, γαλλ. déchet, ἀγγλ. chips), καὶ ταῦτα ἐξοδεύονται ἰδίως ἐν Γερμανίᾳ καὶ Αὐστρίᾳ, ἔνθα μασῶνται ὑπὸ τῶν καπνίζόντων πρὸς κάλυψιν τῆς ἐκ τοῦ καπνοῦ ὀσμῆς τοῦ στόματος. ε') Ῥινίσματα ἢ τρώιματα (ἰταλ. raspature, γαλλ. rapures, ἀγγλ. filings ἢ chavings) ταῦτα χρησιμοποιοῦνται πανταχοῦ πρὸς ἀρωμάτισιν οἴνων, ζύθου καὶ ἄλλων οἴνοπνευματωδῶν ποτῶν ἢ καὶ πρὸς ἀπόσταξιν· 3000 ὀκ. τοιούτων ἀποφέρουσι μίαν περίπου ὀκ. ἰριδελαίου ἀξίας 1000 ὡς ἔγγιστα φρ. καὶ ς') Κόνις Ἰριδος (ἰταλ. polvere, γαλλ. poudre d'iris, ἀγγλ. Orris powder)· αὕτη κατασκευάζεται πολλαχοῦ διὰ τῆς ἀλέσεως τῆς ρίζης, χρησιμοποιεῖται δὲ εἰς τὴν παρασκευὴν τῶν ἀρωματικῶν σακκιδίων (γαλλ. sachets) καὶ τῶν ὀδοντοκόνεων· εἶνε δὲ ἡ τῆς κόνεως ταύτης κατανάλωσις μεγάλη.

*~~Ὁ ὄχι τὰ προϊόντα ταῦτα τουλάχιστον ἡ ρίζα τῆς φλωρεντιανῆς Ἰ. ἠδύνατο νὰ παραχθῆ εἰς πλείστα ὀρεινὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ ἄρους λίαν συμφέροντας, διότι, ὡς ἤδη εἶπομεν, τὸ εἶδος τοῦτο, ὅπερ εὐδοκίμει καὶ εἰς τὰ ἀγρονότα ἔτι ἐδάφη, φευθεὲν ἀπαξ, οὐδὲ τῆς ἐλαχίστης περιποιήσεως χρήζει, δὲν θίγεται δὲ ὑπὸ τῶν κτηνῶν. Ἦδη τὸ φ. τοῦτο ἀπαντᾷ αὐτοφυόμενον εἰς τὸ Πήλιον (Λεγωνία), ἀνά τὸν Ταύγετον καὶ εἰς τὴν Κέρκυραν, θεραπεύεται δὲ ὡς κοσμητικὸν εἰς πολλοὺς κήπους. Ἐν Κύπρῳ, ἔνθα ὀνομάζεται κοινῶς Βουρδουλιτσά, αὐτοφύεται ἀνά τὴν Μαραθάσαν.~~

Ἰρδφέλδια ἢ πολιά (*Hirschfeldia* ἢ *Sinapis incana*, τ. Σταυρανοῶν), ἡ κν. Λαψάνα, φ. ἐτήσιον, ἰθαγ. τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παρμ. χωρῶν· οἱ τρυφεροὶ βλαστοὶ του λαχανοῦνται καὶ εἶνε αἱ κατ'ἐξοχίην Βροῦβες ἢ Μαῦρες Βροῦβες (β.λ.) τῶν πλανοδίων λαχανοπωλῶν.

Ἰδαρία (*Isaria*)· γ. Μικρομυκήτων ἀναπτυσσομένων παρασιτικῶς ἐπὶ πλείων ἐντόμων καὶ συντελούντων οὕτω εἰς τὴν ἐξόντωσιν ἢ τὴν ἐλάττωσιν αὐτῶν.

Ἀπὸ πολλοῦ εἶνε γνωστὸν ὅτι Μικρομυκήτές τινες εἶνε παράσιτα βλαστάνοντα ἐπὶ διαφόρων ἐντόμων, διὸ καὶ ὠνομάσθησαν οὗτοι περιλήπτικῶς ἐντομοφύτα ἢ φυτὰ ἐντομοφθόρα (*Entomophyta*, *Entomophthora*¹ ἢ *Entomogena*). Γνωστοτάτη εἶνε εἰς πάντας τοὺς σητροτρόφους ἢ ἐνίοτε ἀναπτυσσομένη καὶ προξενούσα οὐχὶ ἀσημάντους ζημίας εἰς τὰς ἐκτροφάς των νόσος Βοτρυτίτις ἢ Μυκητίασις (ἡ κν. Ἀγιδόκληκο, Ἀγιασμα, Μούχλα, Μούχλιασμα ἢ Ζαχαρωτή,

(1) Ἐντομοφθόρος (*Entomophthora*) εἶνε καὶ ὄνομα γένους τοιούτων Μικρομυκήτων· βλ. εἰς ἐπομένην σελίδα.

τουρ. δε Τσιρέκ), ἧτις ὀφείλεται εἰς Μικρομύκητα τοῦ ὁμωνύμου γένους Βοτρυτί-
 τας, (β.λ.)· πάντων δὲ τὴν προσοχὴν ἐλκύουσιν αἱ ἰδίως τὸ φθινόπωρον προσκολ-
 λώμεναι ἐπὶ τῶν ὑελοπινάκων τῶν παραθύρων καὶ θνήσκουσα: ἐκεῖ μύτια, ὧν τότε
 τὸ σῶμα φαίνεται παχύτερον, ὀγκωδέστερον τοῦ συνήθους· τὰ πτώματα αὐτῶν
 ἐξεταζόμενα ὑπὸ τὸ μικροσκοπίον ἢ καὶ διὰ μεγεθυντικοῦ φακοῦ φαίνονται κεκα-
 λυμμένα ὑπὸ εὐρώτος, ὅστις εἶνε ἢ ἐξάνθησις διαφόρων Μικρομυκήτων, οἷοι οἱ
 Sporendonema (ἢ Entomophthora ἢ Empusa) Muscae, Saprolegnia ferox, Pe-
 nicillium racemosum, Botrytis (ἢ Beauveria) Bassiana, Botrytis tenella.
 Βοηθοῦντος τοῦ καιροῦ ἢ κοινῇ Ἄκρις (Caloptenus italicus) προσβάλλεται ὑπὸ
 τῶν Lachnidium acridiorum, Empusa Grylli, Oospora ovorum, Saccharo-
 myces parasiticus, Isaria densa, πάντων Μικρομυκήτων κατ' ἐπανάληψιν
 παρατηρηθέντων ἐπὶ πτωμάτων τοῦ ἐντόμου τούτου ἢ ἐπὶ τῶν ὧων αὐτοῦ. Ἡ
 κατατρώγουσα τὸ φύλλωμα τῆς Πεύκης Πιτυοκάμπη (Cnethocampa Pityo-
 camp) ἐνίοτε ἀποδεκατίζεται ὑπὸ τοῦ Μικρομύκητος Sphaeria militaris. Εἶδος
 Gordiceps φονεύει τὴν κάμπην τοῦ Κόσσου βλαστάνον ἐπ' αὐτῆς καθ' ἣν περίο-
 δον αὕτη πρόκειται νὰ ὑποστῇ τὰς εἰς τέλειον ἔντομον μεταμορφώσεις της. Πολλὰ
 Ὑμενόπτερα προσβάλλονται ὑπὸ Μικρομυκήτων τοῦ γένους Torrubiā· εἰς τὰς
 Ἀντίλλας ἀπαντᾷ Σφήξ ἧτις ὀνομάσθη φυτοφόρος (γαλλ. Guêpe végétale),
 διότι: ἐνίοτε παρατηρεῖται ἰπταμένη νὰ φέρῃ τὴν μακρὰν ἐξάνθησιν τοῦ Μικρο-
 μύκητος Torrubiā sphaerocephala, ὅστις ἐπὶ τέλους τὴν ἐξαντλεῖ καὶ τὴν φο-
 νεύει (1). Ἡ πλανιδόμοιος Ἐντομοφθόρος (Entomophthora Planchoni) εἶνε
 Μικρομύκης βλαστάνων παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων Φυτοφθειρῶν, διὸ καὶ ὑπεδεί-
 χθη ἄλλοτε ὡς μέσον πρὸς καταπολέμησιν τῆς Φυλλοξήρας. Πᾶσαι αὐταὶ καὶ
 πλεῖστα ἄλλαι παρόμοιοι καὶ οὐχὶ σπάνιαι περιπτώσεις Μικρομυκήτων βλα-
 στανόντων δαπάναις ἐντόμων ἀπὸ πολλοῦ εἰλκυσαν τὴν προσοχὴν πολλῶν ἐπι-
 στημόνων οἱ ὁποῖοι: ἐπεδόθησαν εἰς τὴν καλλιέργειαν καὶ πολλαπλασίσαισιν τοιού-
 των Κρυπτογάμων ἐντομοφθῶρων παρασίτων καὶ τὴν ἐξεύρεσιν τῶν προσφορω-
 τέρων μέσων πρὸς χρησιμοποίησιν αὐτῶν κατὰ τῶν ἐπιβλαβῶν τῆ γεωργία ἐν-
 τῶμων. Αἱ μέχρι τοῦδε δὲ γενόμεναι δοκιμαὶ πείθουσιν ὅτι διὰ καταλλήλου παρα-
 σκευῆς καὶ διὰ τῆς ὑπὸ εὐνοϊκᾶς συνθήκας διασπορᾶς τῶν σπορίων τοιούτων
 παρασίτων, καὶ ἰδίως τῶν τοῦ γένους Ἰσαρία, θὰ ἦνε ἐνίοτε δυνατόν νὰ πε-
 ριστέλλωνται ἢ καὶ νὰ προλαμβάνωνται αἱ ὑπὸ τινων ἐντόμων προξενούμεναι
 εἰς τὴν γεωργίαν ζημίαι. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε δὲ ἐπιτυχῶς διεξαχθέντων σχε-
 τικῶν πειραμάτων εἶνε καὶ τὰ ἐξῆς:

Εἰς τὴν μεσ. Ρωσίαν οἱ Metschnikoff καὶ Krassiltschik ἐχρησιμοποίησαν
 ἐπιτυχῶς εἶδος Ἰσαρίας (Isaria destructor) κατὰ τινος ἐντόμου (Cleonus punc-

(1) Πλέον τῶν 26 Μικρομυκήτων τοῦ γ. Torrubiā βλαστανόντων ἐπὶ δια-
 φόρων ἐντόμων περιεγράφησαν μέχρι τοῦδε· εἶνε δὲ κατὰ τινος οἱ Μικρομύκη-
 τες οὗτοι ἀπλάι μορφαὶ εἰδῶν τοῦ γ. Isaria.

tiventris) προξενούντος αὐτόθι σημαντικὰς ζημίας εἰς τὸ Σαχχαρότευτλον. Εἰς τὰς Ἦν. Πολιτείας ὁ Snow ἐδοκίμασε μετὰ πλήρους ἐπιτυχίας τὴν διασπορὰν τοῦ αὐτοῦ παρασίτου ὡς καὶ τῶν *Botrytis Bassiana* καὶ *B. tenella* πρὸς ἐξόντωσιν τοῦ Ἠμιπτέρου *Lygaeus leucopterus*, ὅπερ καταστρέφει πλεῖστα πωδὴν φυτὰ. Ἐπιτυχῶς ὡσαύτως ἐδοκίμασθη πολλαχου τῆς Γαλλίας ἕτερον εἶδος Ἰσαρίας (*Isaria densa*) πρὸς καταπολέμησιν τῆς κοινῆς Μηλολόνης (*Melolontha vulgaris*), ἧς ὁ σκώληξ εἶνε λιάν ἐπιζήμιος εἰς πλεῖστα φυτὰ. Ἐξόχως ἐπιτυχῆ ἦσαν τὰ πειράματα τοῦ ἐν Nevers τῆς Γαλλίας μηχανικοῦ (*Ingénieur des Ponts et chaussées*) x. Le Moul't πρὸς καταπολέμησιν τῆς Πεντατόμου (*Pentatoma* ἢ *Eurydema ornata*, γαλλ. *Punaise rouge*), τῆς κοινῶς ὀνομαζομένης Βρωμοῦσας, Ἠμιπτέρου ὅπερ συνηθέστατα ἀπαντᾷ κατὰ πολυάριθμα σμήνη προσβάλλον διάφορα λαχανικὰ καὶ ἰδίως τὴν Κράμβην καὶ τὰ Τεύτα, ὡς καὶ πρὸς καταπολέμησιν ἐτέρου Ἠμιπτέρου (*Schizoneura lanigera*) προσβάλλοντος τὴν Μηλέαν καὶ προκαλοῦντος τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα Βαμβακιάσις νόσον τοῦ δένδρου τούτου. Καὶ κατὰ μὲν τοῦ πρώτου Ἠμιπτέρου ἐπιτυχῶς ἐχρησιμοποίηθησαν τὰ σπέρια τοῦ Μικρομύχης *Sporotrichum globuliferum*, κατὰ δὲ τοῦ δευτέρου τὰ σπέρια τῶν *Isarie densa*, *Sporotrichum globuliferum* καὶ *Botrytis Bassiana*, ἐξ ὧν τὸ τελευταῖον ἀπεδείχθη εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἀποτελεσματικώτερον. Κατόπιν τῶν ἐπιτυχιῶν τούτων καὶ ἄλλων παρομοίων δοκιμῶν, ὡς καὶ κατόπιν τῆς βεβαιώσεως ὅτι ὁ Μικρομύχης *Isaria densa* πολλάκις ἀπαντᾷ ἐπὶ διαφόρων Μικρολεπιδοπτέρων, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς Ἀκρίδος καὶ ἄλλων ἐντόμων, προτείνεται ἡ σήμερον ἢ χρησιμοποίησις ἰδίως αὐτοῦ πρὸς καταπολέμησιν τῶν Μικρολεπιδοπτέρων τῶν προσβαλλόντων τὴν Ἀμπελον καὶ τὰ ὀπωροφόρα δένδρα (1).

Ἄλλ' ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ μέσου τούτου πρὸς καταπολέμησιν τῶν ἐπιπλαθῶν τῆ γεωργία ἐντόμων θὰ ἐξαρτᾶται πάντοτε ἐκ τῆς ὑγροσκοπικῆς καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαιρας. Ἐφ' ὅσον εἰς τὴν ἀτμοσφαιραν ἐλλείπει ἡ ἀπαιτούμενη διὰ τὴν βλάστησιν ἐκάστου Μικρομύχης εἰδικὴ ποσότης ὑγρασίας τὰ σπέρια αὐτοῦ θὰ μένωσιν ἀδρανῆ. Ἐπομένως φρονῶ ὅτι τὸ μέσον τοῦτο δὲν θὰ ἦνε δυνατόν νὰ λάβῃ ποτὲ γενικὴν ὀπωσδήποτε ἐφαρμογὴν (2).

(1) Βλέπε α') «Bulletin des Séances de la Société Nationale d'Agriculture de France»; 1912, σελ. 473 καὶ 824. β') «Progrès agricole et viticole» 1913, Α', σελ. 22. καὶ γ') «Ἑλληνικὴ Γεωργία» 1886 σελ. 523, 1893 σελ. 285 καὶ 1894 σελ. 493.

(2) Τὸ αὐτὸ περίπου δύναται νὰ λεχθῆ καὶ ὡς πρὸς ἕτερον ἀπὸ τινῶν ἐτῶν πλειότερον συζητούμενον καὶ προτεινόμενον μέσον πρὸς καταπολέμησιν ἐπιπλαθῶν τῆ γεωργία ἐντόμων, δ. δ. τὸ διὰ τῆς βοήθειας παντοίων ἐντομοφάγων ζωῶν καὶ ἰδίως ἐντόμων, περὶ ὧν ἐλέχθησάν τινα ἀλλαγῶν (βλ. σελ. 370—371). Ο

Ίσατις ἢ **Ίδάτις** (Isatis, τ. Σταυρανθῶν) γ. περιλ. περί τὰ 30 εἶδη ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν φ. πωδῆ, ἐτήσια καὶ διετη. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. τρεῖς ἐν οἷς καὶ **Ί. ἡ χαλέπιος** (I. aleppica ἢ lusitanica), πιθανῶς ἢ τοῦ Δισοκρ. ἀγρία **Ίσατις**, καὶ **Ί. ἡ βαφικῆ** (I. tinctoria, γαλλ. Guède, Vouède ἢ Pastel, ἀγγλ. Dayer's Wood), ἡ ἡμερος **Ίσατις** τοῦ Δισοκρ. τῆς ἐγγρῶντο οἱ βαφεῖς καθ' ἃ οὗτος λέγει. Τὸ βαφικὸν τοῦτο φ. ἐκολλιεργεῖτο ἄλλοτε ἐκτενῶς πολλαγοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ πρὸς παραγωγὴν ἰνδικαῦ (βλ. Ἰνδοκαφόρος). Σήμερον συνηθέστερον καλλιεργεῖται ὡς κτηνοτροφικόν.

Ίσλανδικὸς λειχίν βλ. Κετραρία.

Ίσόλωμος (Isoloma, τ. Γεσνεριωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 60 εἶδη φ. πωδῆ, κοσμητικά, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς. **Ί. ἡ βογοτεανὴ** καὶ **Ί. ἡ ὄνδεανὴ** (I. bogotense ἢ Achimenes picta καὶ I. hondense) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων ἀμφοτέρα ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς.

Ίσόπυρον (Isopyrum, τ. Βατραχιωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 7 εἶδη, ἰθαγ. βορ. εὐκρ. χωρῶν φ. πωδῆ πολυετῆ. τινὰ κοσμητικά. Τοιοῦτον εἶνε **Ί. τὸ θαλικτροειδὲς** (I. thalictroides), ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης. Τὸ τοῦ Δισοκρ. **Ίσόπυρον** ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Κορυδαλλίδα τὴν ὀζώδη.

ἐκ τοῦ σύνεγγυς καὶ μετὰ προσοχῆς παοακολουθῶν τὴν βίον τῶν ἐπιθλαβῶν ἐντόμων δὲν δύναται εἰμὴ νὰ θαυμάσῃ τὴν ἀρμονίαν καὶ τὴν πρόνοιαν μεθ' ὧν διέπονται τὰ τῆς φύσεως. Πανταχοῦ ἀπαντῶσιν ἀντιπρόσωποι ἰδίως ἀραχνίων καὶ ἐντόμων, ὧν ἡ ἀποστολὴ εἶνε οἷα καὶ ἡ τῶν ἐντομοφθόρων Μικρομυκήτων, δ. δ. νὰ παρακωλύωσι τὴν ὑπερπλήθυνσιν τῶν ἐπιθλαβῶν ἐντόμων τοιοῦτοι δὲ δεικνύονται ὑπάρχουσι καὶ διὰ τὰ μικρότερα ἔτι ἐντομα, ἐκ τῶν ὁποίων πλεῖστα εἶνε ἐπιθλαβέστατα καὶ δυσεξόντωτα διὰ τῶν ἄλλων ἐν γρήσει μέσων. Ὡς μᾶλλον δὲ πρόχειρον καὶ δυνάμενον εὐκόλως νὰ ἐξελεγχθῆ δι' αὐτοφίας ὑπὸ πολλῶν παραδείγμα θ' ἀναφέρω τὸν **κόκκινον Ἀσπιδιωτόν**, ὅστις ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν προσβάλλει τὰ Ἐσπεριδοσιδῆ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Ἑλλάδος καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἀποτελεῖ τὴν κοινὴν παρ' ἡμῖν ψωρίασιν τῶν περικαλλεστάτων καὶ λιαν προσοδοφόρων τούτων δ. (βλ. σελ. 368). Τὸ ἐντομον τοῦτο εἶνε ἐκ τῶν μικρότερων, καὶ ὅμως ὑπάρχουσιν ἄλλα ἐντομα, ἐξ ὧν τινὰ καὶ μικρότερα του, ἀποζώντα δαπάναις αὐτοῦ. Τοιαῦτα γνωρίζω ὡς κοινὰ πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος τέσσαρα: τὰ δύο εἶνε **Κοκκινηλλίδες**, τὸ τρίτον **Χαλκιδίς** καὶ τὸ τέταρτον **Ἰγνεύμων**. Τῶν δύο τελευταίων τὸ εὐεργετικὸν ἔργον γίνεται καταληπτὸν εἰς πάντα προσεχτικὸν παρατηρητὴν ἐκ μικροτάτης ὀπῆς ἣν φέρουσι τὰ χελώνια τῶν ψωρῶν αἱ ὁποῖαι ἦσαν τὰ θύματα νεογῶν **Χαλκιδίδων** ἢ **Ἰγνευμόνων**. Εὐεργετικώτεραι εἶνε αἱ **Κοκκινηλλίδες** διότι ἐκάστη αὐτῶν καταβροχθίζει πάμπολλα ἰδίως νεογὰ τοῦ Ἀσπιδιωτοῦ. Ἀλλὰ διὰ νὰ γίνῃ ἐπισημητὴ ἡ ὠφελιμότης τῶν ἐντομοφθόρων τούτων ἐντόμων δέον ταῦτα νὰ πολλαπλασιασθῶσι, καὶ διὰ νὰ πολλαπλασια-

Ἴσοπώγων (Isorogon, τ. Πρωτεωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 30 εἶδη· θί-
μνοι ἀειθαλεῖς, ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, κοσμητικοί. Ἴ. ὁ σφαιροκέφαλος, Ἴ. ὁ
ῥόδιος, Ἴ. ὁ μακρόφυλλος [I. sphaerocephalus I. roseus, I. longifolius)
εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευμένων. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ μοτγευμάτων
καὶ δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Ἴσότομος (Isotoma, τ. Κωδωνανθῶν) γ. περιλ. περί τὰ δέκα εἶδη· φ.
ποώδη πολυετῆ, κοσμητικά, στενωῶς συγγενῆ τῶν Λοβελιῶν. Ἴ. ἡ βραχύνειος
καὶ Ἴ. ἡ μακροανθῆς (I. Brownii καὶ I. longiflora) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστε-
ρον θεραπευμένων· τὸ δεύτερον λίαν δηλητηριῶδες.

Ἴσοτροπίς (Isotropis, τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περί τὰ δέκα εἶδη·
φ. ποώδη καὶ φρυγανώδη, ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας· τινὰ κοσμητικά, ἐξ ὧν τὸ ἀρι-
στον εἶνε Ἴ. ἡ στριγωτῆ (I. striata)· πολλαπλ. διὰ σπορᾶς.

Ἴσχειμος ὁ στενόφυλλος (Ischaemum angustifolium, ἀγγλ. Babar ἢ
Baboi grass, τ. Κυπεριωδῶν), φυτὸν ποώδες πολυετές, ἰθαγενές τῶν ἀντ. Ἰν-
διῶν ἔνθα χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν σχοινίων καὶ χάρτου. Ὁ Ἴσχειμος
τοῦ Θεοφρ. πιθανῶς ἀναφέρεται εἰς Ἀνδροπώγωνα τὸν Ἴσχειμον.

Ἴσχάς παρ' ἀρχαίοις, τὸ ξηρὸν σῦκον. Ἐρμηζίζοντο τὸ πάλαι αἰ ἄττικαὶ
ἰσχάδες (Ἀθην. ΙΔ', 652). Τὸ ὄνομα σώζεται παρεφθαρμένον παρὰ τῷ λαῷ
ἄσκάδες ὀνομάζοντα· ἐνιαχοῦ τὰ ὑπερώριμα σῦκα. Ἡ τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ Δισοκρ.
Ἴσχάς ἢ Ἄπιος ἀναφέρεται εἰς Εὐφόρβιον τὴν Ἄπιον.

σθῶσιν ἀνάγκη νὰ εὐρίσκωσιν ἐπαρκῆ τροφήν, δ. δ. πολλοὺς Ἀσπιδιωτοῦς· πρῶτ-
ματι δὲ τότε μόνον ἀπαντῶσι πολυάριθμα ἔντομοβόρα ἔντομα ἐπὶ τῶν ψωριών-
των Ἐσπεριδοειδῶν ὅταν ἡ ψωρίασις εὐρίσκεται εἰς ἐπίτασιν. Ἐλαττουμένης τῆς
νόσου μειοῦται καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν δαπάναις τῶν ψωρῶν βιούντων καὶ πολλα-
πλασιαζομένων ἔντομοβόρων ἐντόμων. Δὲν θὰ ἦτο δὲ βεβχίως σοβαρὸν εἰς κτη-
ματιαν ζητοῦντα συμβουλήν διὰ τὴν θεραπείαν τῶν ψωριώντων δένδρων τοῦ νὰ
συμβουλεύσῃ τις τὴν ἀναμονὴν τῆς πληθύνσεως τῶν ψωρῶν (τῆς ἐπιτάσεως δ. δ.
τῆς νόσου) ὅπως πληθυνθῶσι καὶ οἱ φυσικοὶ αὐτῶν ἐχθροί, διότι εἰς τοῦτο τὸ
μεταξὺ τὰ πάσχοντα δένδρα ὄχι μόνον τὸ κανονικὸν εἰσόδημα δὲν θὰ φέρωσι,
ἀλλὰ καὶ θὰ κινδυνεύωσι νὰ καταστραφῶσι. Ἐντούτοις εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτον ἡ
δοκιμὴ τῆς καταπολεμήσεως τῆς παρ' ἡμῖν ψωριάσεως τῶν Ἐσπεριδοειδῶν καὶ
τῶν ἄλλων ὀπωροφόρων δένδρων διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ *Novius cardinalis*,
ἀδηφάγου ἔντομοβόρου ἐντόμου, περὶ οὗ ἐγένετο ἤδη λόγος (βλ. σελ. 371) ἢ οἰου-
δήποτε ἄλλου τοιοῦτου παρασίτου. Μέχρις οὗτοῦ ὅμως ἀποδειχθῆ διὰ τῶν πραγ-
μάτων ἡ ἀποτελεσματικότης τῆς τριαύτης εἰσαγωγῆς πρὸς καταπολέμησιν τῶν
διαφόρων ψωριάσεων τῶν φ. παρ' ἡμῖν δέον νὰ ἐφαρμόζωνται κατ' αὐτῶν τὰ
ἄλλα γνωστά μέσα (βλ. καὶ «Ἑλληνικὴν Γεωργίαν» 1891 σελ. 288, καὶ 1896
σελ. 150).

f. 5. "Ιτανο, "Ιενο και "Ιεον, βλ. 'Υδνοειδῆ.

"Ιτανος και "Ιταμος βλ. Τάξος.

χρυσίαια "Ιεά (Salix, γαλλ. Saule ἢ Osier, ἀγγλ. Willow, τουρκ. Σουγιούτ, κν. Ιτηά ἢ Ἐτηά και ἐν Κύπρῳ Ἀδηά, τ. Ἰεωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 160 εἶδη ἀπαντῶντα εἰς ψυχράς και εὐκράτους χώρας τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου. Θάμνοι και δένδρα φυλλοβόλα, φιλύδρα και πολυτρόπως χρήσιμα. Πλείστων Ἰ. ὀφλοῖς εἶνε βυρσοδεψικός, πολλῶν δὲ (και ἰδίως τῶν S. alba S. fragilis, S. pendandra, S. Russelliana ἢ viridis, S. vitellina, S. laurina) και φαρμακευτικός (φρμ. Cortex Salicis), διότι πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐνέχει και πικρὰν οὐσίαν, τὴν ἰτεῖνην (salicine), ἧτις εἶνε τονωτικὴ και ἀντιπυρετικὴ και ἡ ἴποια ἐπὶ πολὺ, ὅτε ἡ κινήνη ἦτον εἰσέτι δαπανηρὰ; ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς νόθευσιν ἢ ἀντικατάστασιν ταύτης.

Εἰς νοτεράς ὑγρὰς ἢ ἀρδευομένης γαίας αἱ Ἰ. πολλαπλασιάζονται εὐκολώτατα διὰ μωσχευμάτων, αὐξάνουσι ταχέως και ἀναπτύσσουσι πολλὰς και μακρὰς βίξας, διὸ και εἶνε χρησιμώτατα δένδρα πρὸς συγκράτησιν τῶν ἐπιχωματώσεων και τῶν χειλέων τῶν τάφρων ὡς και πρὸς παρακώλυσιν τῆς διαβρώσεως τῶν ὄχθων τῶν ποταμῶν, τῶν χειμάρρων και τῶν ἀρδευτικῶν αὐλάκων.

Οἱ ὄρμιαι βλαστοὶ τῶν πλείστων Ἰ. δ.δ.αἱ βάρδοι, αἱ κν. ὀνομαζόμεναι βέργες, εἶνε ἐξόχως εὐκαμπτοὶ και δύσθραυτοὶ, διὸ χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῶν δειδροκίμων, τῶν κηπουρῶν, τῶν ἀμπελουργῶν και τῶν γεωργῶν ἐν γένει ἀντὶ δεσμῶν (δεματικῶν). Ἐτήσιοι ἢ και διετεῖς αἱ βάρδοι αὐταὶ ἀποτελοῦσι τὸ κατ' ἐξοχὴν ὕλικόν οὐτινος γίνεται χρῆσις πολλαχῶς τῆς Εὐρώπης ὑπὸ τῶν κανιστροπλόκων. Ἐκ τοιοῦτου ὕλικου κατασκευάζονται παντὸς σχήματος και μεγέθους κάνιστρα, κάλαθοι, κόφινοι, κιβώτια, σακκίδια, καθίσματα, ἀνάκλιτρα και πλείστα ἄλλα εἶδη οἰκιακῆς και γεωργικῆς χρήσεως. Ἡ κατασκευὴ τῶν εἰδῶν τούτων ἀποτελεῖ τὴν ἰτεοπλοκίαν (γαλλ. vannerie), βιομηχανίαν λίαν ἀνεπτυγμένην ⁽¹⁾ ἰδίως ἐν Ἰταλίᾳ, Γερμανίᾳ, Ὀλλανδίᾳ και Γαλλίᾳ, χώραις εἰς ἃς πρὸς παραγωγὴν τοῦ ἀναγκαίου ὕλικου ἡ Ἰ. καλλιεργεῖται ἐκτενῶς χρησιμοποιουμένων πρὸς τοῦτο πολλάκις τῶν ἀρίστων γαιῶν. Προτιμῶνται δὲ διὰ τὴν βιομηχανίαν ταύτην αἱ βάρδοι τῶν εἰδῶν Ἰ. ἢ λευκὴ, Ἰ. ἢ εὐθραυστος, Ἰ. ἢ λυγοειδῆς, Ἰ. ἢ πορφυρὰ, Ἰ. ἢ αἰγίος, Ἰ. ἢ ἀμυγδαλόφυλλος (S. alba, S. fragilis, S. viminalis, S. purpurea, S. Caprea, S. amygdalina), πάντων αὐτο-

(1) Ἡ βιομηχανία αὕτη, παράγουσα ὄχι μόνον κάνιστρα, ἀλλὰ και πλείστα ἄλλα εἶδη, δέον νὰ ὀνομάζεται οὐχὶ κανιστροποιία, ἀλλ' ἰτεοπλοκία, κατὰ τὸ γαλλικὸν vannerie, ὅπερ κακῶς τινὲς μετέφρασαν οἰσουπλοκίαν, διότι ἡ παρ' ἀρχαίαις οἰσῦα, οἰσία, οἰσῦς, οἰσίς και οἰσον, ὡς ἔκ τινος χωρίου τοῦ Θεσφρ. φαίνεται, ἀναφέρεται εἰς διαφορὰν τῆς Ἄγνου (β. λ.), ἧτις και σήμερον, ὡς τὸ πάλαι, εἶνε ὁ κατ' ἐξοχὴν πλεκτικὸς θάμνος ἀνά τὴν Ἀνατολήν.

φυομένων και ἐν Ἑλλάδι. Πρὸς παραγωγὴν δὲ πλειοτέρων και ἐκλεκτοτέρας ποιότητος ῥάβδων αἱ Ἰ. ὑποβάλλονται εἰς τὴν λεγομένην κεφαλωτὴν κλάδουσειν (γαλλ. en têtards), δι' ἧς τὸ δένδρον διατρεῖται βραχύκομον και ἄνευ διακλάδωσης. Αἱ παλαιότεραι και παχύτεραι ῥάβδοι χρησιμοποιοῦνται πρὸς κατασκευὴν βυτιοστεφάνων, λαβῶν ἐργαλείων και ἄλλων εἰδῶν. Τέλος τὸ ξύλον τῶν Ἰ., ὅπερ εἶνε λευκὸν ἢ ὑπέρυθρον, ἀπαλὸν δὲ, ἐλαφρὸν και εὐέργαστον, χρησιμεύει εἰς τὴν λεπτοξυλουργικὴν και τὴν ξυλογλυπτικὴν ὡς και εἰς τὴν κατασκευὴν μερῶν τινῶν τῶν ὑδρομύλων, πυρειῶν, γάρτου, ξυλάνθρακος διὰ πυρίτιδα, ξυλίνων ἀγροτικῶν ὑπόδημάτων (γαλλ. sabots) και ἄλλων τινῶν εἰδῶν. Ὡς κοσμητικὸν δένδρον ἐν μόνον εἶδος θεραπεύεται· εἶνε δὲ τοῦτο Ἰ. ἢ βαβυλωνία (S. babylonica, γαλλ. Saule pleureur, ἀγγ. Weeping Willow), ἢ κν. γνωστοτάτη ὑπὸ τὸ ὄνομα Κλαίουσα, ἰθαγ. τῆς Ἀνατολῆς.

Ὁ Ὅμηρος μνημονεύει τὴν Ἰτέαν, τὴν ἐπωνομάζει: ὠλεσίκαρπον ⁽¹⁾, ἐπομένως πρέπει νὰ ἐννοῆ τὴν λευκὴν Ἰ., διότι αὐτὴ ἀποβάλλει ταχέως τοὺς ἀνθοφόρους βούλους τῆς. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον οἱ πέραν τῶν Ἀσυρίων οἰκοῦντες Ἀρμένιοι ἐκ ξύλου Ἰ. κατασκευάζον τοὺς «νομῆς» (τὰ στραβόξυλα) τῶν πλοίων των (Α, 194), τῇ βοήθειᾳ δὲ ῥάβδων ἰτείνων ἐμαντεύοντο οἱ μάντιες τῶν Σκιθῶν (Δ, 67). «Πάρυδρον» και «πολυειδῆ» χαρακτηρίζει τὴν Ἰ. ὁ Θεόφρ., ὅστις διακρίνει τὴν μέλαιναν, ἧς ὁ φλοιὸς μέλας ἢ πορφυροῦς (Ἰ. ἢ πορφυρᾶ), και τὴν λευκὴν, τὴν ἔχουσαν φλοῖον λευκὸν (Ἰ. ἢ λευκῆ). Καὶ ἡ μὲν μέλαινα, λέγει, ἔχει ῥάβδους καλῆτέρας και εἰς τὸ πλέκειν χρησιμωτέρας, ἡ δὲ λευκὴ ξηροτέρας. Προσθέτει δὲ ὅτι ἀπαντᾷ και διαφορὰ θαμνοειδῆς, ἣν οἱ περὶ τὴν Ἀρκαδίαν ὠνόμαζον Ἐλίκην και οὐχὶ Ἰτέαν (Φ. Ἰ. 3, 13, 7). Προστούτοις λέγει ὅτι ἡ Ἰ. ἐχρησιμοποιεῖτο και πρὸς κατασκευὴν ἀσπίδων ⁽²⁾, κιστῶν, κανίστρων και ἄλλων εἰδῶν (Φ. Ἰ. 5, 7, 7). Ἀλλὰ και ὁ Ἐλαιάγνος αὐτοῦ (Φ. Ἰ. 4, 10, 2) φαίνεται ὅτι εἶνε εἶδος Ἰ. Πολλὰς φαρμακευτικὰς δυνάμεις τῆς Ἰ. ἀναφέρει ὁ Διοσκρ. Ἡ ἐν ἰτείναις σπυρίσιν ἐκθλιψίς τῆς ζύμης τῶν ἐλαιῶν ὠφελεῖ τὸ ἔλαιον, λέγει ὁ Ἀπουλήϊος («Γεωπονικά» 9, 19, 7), ὅστις πρὸς ἀφαίρεσιν «πάσης πονηρίας» τοῦ οἴνου συμβουλεύει νὰ ἐμβάλλεται εἰς αὐτὸν ἰτείνον ξύλον («Γεωπονικά» 7, 26, 4), ὅπερ οἱ σημερινοὶ οἰνοποιοὶ ἀντικαθιστῶσι διὰ τοῦ ἰτείλικου ὀξέος, οὐτινος ὅμως ἡ χρῆσις ἀπαγορεύεται ὡς ἀνθυγιεινῆ. Συχνότερον ἀναφέρονται αἱ Ἰ. ὑπὸ τῶν Λατίνων συγγραφέων και λεπτομερέστερον περιγράφεται ἡ ποικίλη χρησιμότης τῶν ῥάβδων και τοῦ ξύλου τῶν δένδρων τού-

(1) «Ἐνθ' ἀκτὴ τε λάχεια και ἄλσα Περσεφονείης,

Μακρὰι τ' Αἴγειροι και Ἰτέαι ὠλεσίκαρποι». (Ὅδσ. Κ. 509).

(2) «Καὶ γλίσχρα δὲ τὰ ἰτεῖνα και ἀμπέλινα, διὸ και τὰς ἀσπίδας ἐκ τούτων ποιοῦσι· συμμῆει γὰρ πληγέντα· κουφύτερον δὲ τὸ τῆς ἰτέας, μανότερον γὰρ, δι' ὃ και τούτω μᾶλλον χρῶνται» (Φ. Ἰ. 5, 3, 4).

των, διότι γενικωτέρα ἦτον ἢ χρῆσις τῶν προϊόντων τούτων παρὰ Ῥωμαίους. Ὁ Πλίνιος λέγει ὅτι ἡ Ἴ. εἶχε παρὰ Ῥωμαίους μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν γεωργίαν ἐν γένει καὶ τὴν ἀμπελοουργίαν ἰδίως (Hist. Nat. 17, 75), διότι γενικῆ ἦτον ἢ χρῆσις τῶν βάρδων αὐτῆς ἀντὶ δεσμῶν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ ἐκαλλιερροῦντο ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων τὰ δένδρα ταῦτα ὡς πληροφροῦμεθα παρὰ τῶν Λατίνων γεωπόνων Βάρωνος, Κλουμέλλα καὶ Παλλαδίου. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς καὶ καθ' ἅπασαν τὴν Ἀνατολὴν οὐδέποτε ἐκαλλιεργήθησαν ὡς εἶδη παραγωγικὰ αἰ Ἴ., διότι οἱ μὲν γεωργοὶ καὶ ἀμπελοργοὶ διὰ δεσμούς χρησιμοποιοῦσι τὰ βρούλα, τὸν φλοιὸν τῆς Μορέας καὶ μέρη ἄλλων εἰδῶν αὐτοφυῶν, οἱ δὲ καλαθοπλόκοι ἀνέκαθεν ποιοῦσι χρῆσιν κατὰ προτίμησιν τοῦ καλάμου καὶ τῶν βάρδων διαφόρων αὐτοφυῶν θάμνων καὶ δένδρων καὶ ἰδίως τῆς Ἄγρου, τῆς Μύρτου τῆς Ῥοδόδ-φνης, τῶν Τερεβίνθων. Ἀλλὰ τὰ πλεῖστα τῶν ἐκ ταιούτων ὕλικῶν κατασκευαζομένων εἰδῶν (κάλαθοι, κόφρινοι, κάνιστρα κ.λ.) εἶνε κατωτέρας ποιότητος ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἰτεῖνα. Σήμερον ὅτε εἰσῆχθη καὶ παρ' ἡμῶν ἡ κατασκευὴ πολυτελῶν κάνιστρων καὶ ἄλλων εἰδῶν ἐξ ἰτείνων βάρδων (1) ἢ καλλιέργεια τῆς Ἰτέας πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος (ἰδίως πολλαχοῦ τῆς Θεσσαλίας, τῆς Αἰτωλίας, τῆς Λεβαδείας, τῆς Ἀργολίδος, τῆς Μεσσηνίας) δύναται ν' ἀποβῇ ἐπικερδῆς τῆς Λεβαδείας, τῆς Ἀργολίδος, τῆς Μεσσηνίας) δύναται ν' ἀποβῇ ἐπικερδῆς ἐπιχειρήσις παράγουσα τὸ ἀπαιτούμενον ὕλικόν διὰ τὴν ἐγχώριον ἰτεοπλοκίαν ἥτις ἤδη προμηθεύεται αὐτὸ ἐξ Ἰταλίας καὶ Αὐστρίας ἀντὶ μιᾶς καὶ μιᾶς καὶ ἡμισείας δρχ. κατ' ὀκάν. Αἱ ὄχθαι τῶν λιμνῶν καὶ τῶν ποταμῶν καὶ τόποι ἐλώδεις μὴ ἄλλως δυνάμενοι νὰ χρησιμοποιηθῶσι δυνατὸν ταχέως καὶ μὲ μικρὰν δαπάνην νὰ καταρτισθῶσιν εἰς ἰτεῖνας λίαν προσοδοφόρους.

Ἐκ τῶν δέκα ἀναφερομένων ἰθαγενῶν τῆς Ἑλλάδος εἰδῶν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε: α') Ἴ. ἡ αἰγειος (S. Capraea, γαλλ. Sallard, Marceau ἢ Boursaule, ἀγγλ. Sallow), ὁ ὑψόμενον καὶ μέχρις 7 μ.· τὸ ὑπέρυθρον ξύλον τοῦ λεπτοουργικόν, ὁ φλοιὸς τοῦ κατ' ἐξοχὴν βυρσοδεφικὸς καὶ βαφικὸς, τὸ φύλλωμά του κτηνοτροφικόν (ἀγαπητὸν ἰδίως τῶν αἰγῶν), αἱ βάρδοι τοῦ πλεκτικαί· ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ἀργολίδα, τὴν Ἀρκαδίαν καὶ τὴν Μεσσηνίαν (βλ. Κολοιτία β') Ἴ. ἡ ἀμυγδαλόφυλλος (S. amygdalina ἢ triandra, γαλλ. Osier brun, franc, ἢ rouge, Ganette ἢ Saule Amandier, ἀγγλ. French Willow), ὁ ὑψόμενον 4-5 μ. εἶδος ἐκ τῶν συνηθέστερον καλλιεργουμένων πολλαχοῦ, καὶ ἰδίως ἐν Ὀλλανδίᾳ· αἱ βάρδοι τοῦ χρήσιμοι εἰς παντὸς εἴδους πλεκτικὰ ἔργα ὡς καὶ πρὸς κατασκευὴν βυτιστεράνων—ἡ Ὀλλανδία ἐξάγει ἐτήσιως τοιαῦτα προϊόντα ἀξίας ἐξ ὡς ἔγγιστα ἑκατομ. δρχ.—ἀπαντᾷ ἐν Ἀρκαδίᾳ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἀλφειοῦ· εἰς τὸ εἶδος τοῦτο πιθανῶς ἀναφέρεται ἡ παρὰ Θεοφρ. Ἐλίκη. γ') Ἴ. ἡ εὐθραυστος (S. fragilis, γαλλ. Saule croquant, Vime brûlé ἢ Vime

(1) Τρία ἐργαστάσια ἰτεοπλοκίας λειτουργοῦσιν ἤδη ἐν Ἀθήναις, τὰ δὲ προϊόντα αὐτῶν καὶ ὡς πρὸς τὴν κομψότητα καὶ ὡς πρὸς τὴν σφαιρότητα εἶνε ἐφάμιλλα τῶν εὐρωπαϊκῶν. Ἰτεῖνα μικρὰ κάνιστρα μετρίας ποιότητος κατασκευάζονται ἀπὸ πολλοῦ ἐξ ἰτείνων βάρδων ὑπὸ τῶν Ἀθιγγάνων τῆς Θεσσαλίας.

de vignes, άγγλ. Crack Willow ή Witty), δ. ύψόμενον και μέχρι 12 μ., αλλά συνηθέστερον άπαντών εν θαμνώδει καταστάσει· καλλιεργείται πολλαχού της Εύρώπης ως θάμνος κεφαλωτός διά τας μακράς και λίαν εύκάμπτους πλεκτικές βάρδους του· άπαντά εις την Άρκαδίαν, την Μεσσηϊάν και την Κρήτην· τὸ ξύλον του άπαλόν και λευκόν, χρήσιμον δὲ ἰδίως εις τὴν πυριτιδοποιάν. δ') **Ί. ή λευκή** (S. alba, γαλλ. Osier blanc ή Saule com., άγγλ. White Willow), τὸ κοινότερον εἶδος ανά τὴν Ἑλλάδα και πᾶσαν τὴν Ἀνατολήν· κοινόν και εν Κύπρῳ· ύψοῦται και μέχρι 15 μ. τὸ ξύλον του ὅμοιον τοῦ τοῦ προηγούμενου εἶδους, ὁ φλοιός του φαρμακευτικός, αἱ βάρδοι του πλεκτικαί· πρὸς άφθονωτέραν παραγωγὴν τοιοῦτων τὸ δένδρον κεφαλοῦται κατά τετραετίαν ή πενταετίαν. ε') **Ί. ή λυγοειδής** (S. viminalis, γαλλ. Osier vert, Saule à longues feuilles, Vime à barrique ή Vime de cuve, άγγλ. Osier), εἶδος ύψόμενον 4-5 μ., καλλιεργούμενον πανταχού της Εύρώπης διά τας μακράς, ισχυράς και λίαν εύκάμπτους πλεκτικὰς και καταλλήλους πρὸς κατασκευὴν βυτιοστεφάνων βάρδους του· άπαντά εις ὑγροὺς τόπους της Ἀργολίδος, και ε') **Ί. ή πορφυρά** (S. purpurea, γαλλ. Osier rouge, O. noir, O. verdiau ή Vourgène άγγλ. Purple Osier), εἶδος ύψόμενος 2-3 μ. φέρει βάρδους μακράς λεπτὰς, καταλλήλους διά πλεκτικὰ έργα πολυτελείας· καλλιεργείται πολλαχού της Εύρώπης· άπαντά εις τὴν Θεσσαλίαν (Ἀσπροπόταμον) και παρά τὰς ὄχθας τοῦ Σπερχιοῦ και τοῦ Ἀλφειοῦ.

Πάντα τὰ άνωτέρω εἶδη άπαντῶσι καλλιεργούμενα πολλαχού της Εύρώπης ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς. Ἐκ τῶν έξωτικῶν **Ί. αξιόλογος** εἶνε ἰδίως **Ί. ή ξερουσα** (S. repens, γαλλ. Saule rampant, άγγλ. Creeping Willow), ἰθαγ. της μέσης Εύρώπης· καλλιεργείται ἰδίως εις τὴν βορ. Γερμανίαν διά τας λεπτὰς βάρδους του, χρήσιμους πρὸς κατασκευὴν κανίστρων πολυτελείας.— Διά τὸ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γένος *Itea* βλ. Ψευδιτέα.

Ίτεῶδη Salicinaceae) τ. Δικοτλ. περιλ. θάμνους και δένδρα, ὧν πολλὰ πλεκτικὰ, φαρμακευτικὰ, κοσμητικὰ και ἄλλως χρήσιμα (γ. Ίτέα, Λεύκη).

Ίτεό, βλ. Ἴον και Νάρκισσος.

Ίθιον, φ. άνθοφόρον άναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Ἀθην. ως στεφανωματικόν, και ὑπὸ τοῦ Θεοφρ., ὅστις τὸ κατατάσσει εις τὰ «προανθοῦντα τῶν φύλλων»· εἶδος δυσερμηνευτον.

Ίχθυοκτόνον ή Ἐρυθρίνη (Piscidia Erythrina, άγγλ. Fish poison-tree ή Jamaica Dogwood, τ. Ἐλλοβοκάρπων), δ. ἰθαγ. τῶν δυτ. Ἰνδιῶν ύψόμενον και μέχρι 10 μ. Τὰ φύλλα, οἱ βλαστοὶ και ὁ φλοιός του χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῶν Ἀντιλλῶν ως ναρκωτικὸν δόλωμα πρὸς ἄργαν ἰχθύων. Ἡ δραστικὴ οὐσία ἦν τὸ δ. τοῦτο ἐνέχει ὀνομάζεται **ιχθυδίνη** (Piscidine), άπαντά δὲ αὕτη εν ποσῷ ἰδίως εις τὸν φλοιὸν της ρίζης του, ὅστις εἶνε φαρμακευτικός.

Ίψος παρά Θεοφρ., πιθανῶς Ἀρωνία ή κρητικὴ.

Ίωαννεδιά ή άρίστη (Joannesia princeps ή Anda Gomesii, άγγλ. Anda-Assu), φ. ἰθαγ. της Βραζιλίας, ὑπαγόμενον εις τὴν τ. τῶν Γρομφαδιῶδων· τὰ σπέρματά του φαρμακευτικὰ (καθαρτικὰ).

Ίώδη (Violaceae) τ. Δικοτλ. περιλ. φ. κατά τὸ πλεῖστον ποώδη, κοσμητικὰ, μυρεψικὰ και φαρμακευτικὰ (γ. Ἴον, Ἰονίδιον κ. ἄ.).

Ίωνία παρά Θεοφρ., φ. φρυγανῶδες, ἀειφύλλον, στεφανωτικόν· διακρίνει δὲ ὁ Θεοφρ. **μέλαιναν** και **λευκὴν Ἰωνίαν**— «Ἀπολλίδωρος δὲ εν τῷ περὶ Θηρίων φησὶ γαμαίπιτον, οἱ δὲ ὀλόχυρον, οἱ δὲ Ἀθήνησιν ἰωνίαν, οἱ δὲ κατ' Εὐβοίαν σιδηρίτιν» (Ἀθην. ΙΕ, 681). Ὁ ὑπὸ τοῦ Θεοφρ. χαρακτηρισμὸς τοῦ φ. ως φρυγανῶδες και τὰ παρ' Ἀθην. συνώνυμα φανεραννοσι νομιζῶ ἐτι δὲν πρόκειται περὶ τοῦ Ἴου (β. λ.) ως τινες ὑποστηρίζουσι, ἀλλά περὶ ἄλλου φ. δυσερμηνευτου.

Κ

Κάβα (Kawa), βλ. Πέπερι τὸ μεθυστικόν.

Καβάκι, βλ. Λεύκη ἢ μέλαινα πυραμοειδής.

Καβαλλαριά καὶ **Καβαλλεροῦ**, δ.δ. διαφόρων ποωδῶν, νομευτικῶν, ἀλλὰ καὶ ζιζανίων, Ἑλλοβοκάρπων φ. καὶ ἰδίως εἰδῶν Βίκου καὶ Λωτοῦ.

Καβανιλλεσία ἢ πλατανόφυλλος (Cavanillesia platanifolia, ἰσπ. Valontero, τ. Μαλαγωγῶν ¹⁾), φ. ποῶδες πολυετές, ἴθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς· ὁ φλοιὸς του πολτοποιούμενος χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν ἐκλεκτοῦ χάρτου.

Καβοῦζι ἢ Καβοῦτζι, βλ. Δαῦκος.

Καγιάνος ὁ ἰνδικός (Cajanus indicus, ἀγγλ. Catjang, Dal, Urur ἢ Congo-rea, γαλλ. Ambrevade, τ. Ἑλλοβοκάρπων), θαμνίνον φρυγανῶδες, ἴθαγ. τροπ. χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας. καλλιεργούμενον εἰς πολλὰς θερμὰς χώρας καὶ ἰδίως πολλαχοῦ τῆς Ἰνδικῆς διὰ τὸν καρπὸν του, ὅστις ἐν χλωρῇ καταστάσει ἀποτελεῖ ἐκλεκτὸν λαχανικόν, ἐν ξηρῇ δὲ ὄσπριον θρεπτικώτατον. Εἶδος πολυφωρῶτατον, καρποφορεῖ ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς σπορᾶς του. Σπειρεται τὴν ἀνοιξιν μετὰ τὴν πάροδον τῶν ὀψίμων παγετῶν καὶ ἀναπτύσσεται ταχέως. Εἰς γόνιμον ἔδαφος ὑψοῦται καὶ μέχρι δύο μ. Ἄλλ' εὐδοκίμει καὶ εἰς μετρίας γονιμότητος γῆν, ἀντέχει δὲ εἰς τὴν ξηρασίαν. Δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ἀπαντᾷ καλλιεργούμενον καὶ ὑπὸ τὰς διαφορὰς δίχρους καὶ ξανθόκαρος, αἱ ὁποῖαι ἐνίοτε ἀναφέρονται ὡς ἴδια εἶδη (C. bicolor καὶ C. flavus). Ἐπὶ τοῦ φ.τούτου ἀναπτύσσεται ἡ λακκειοφόρος Καρτερία (βλ. Λάκκειον κόμμι).

Καγιαπούτιον ἔλαιον, βλ. Μελαλεύκη.

Κάγχνος, βλ. Κάχνος.

Καδίτας, βλ. Ἐρύανθος.

Καζαοῦνι, βλ. Ὑπερικὸν τὸ οὐλον.

Κάθα ἢ ἐδώδιμος (Catha edulis, τ. Κηλαστρωδῶν), θάμνος ἴθαγ. τῆς Ἀραβίας καὶ τῆς Ἀβυσσινίας· τὰ φύλλα του, γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα κάφτι (ἀγγλ. Arabian-tea) καὶ ἐνέχοντα λίαν τονωτικὰ ἐν τινι δὲ βαθμῇ καὶ προκαλοῦντα ὕπνον συστατικά, τρώγονται ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἢ χρησιμοποιοῦνται ἀντὶ τούτου.

Καϊμάκι, βλ. Ἀνώνη.

Καιμπφερία (Kaempferia, τ. Σχιταμινωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 20 εἶδη·

(¹) Τὸ ὄνομα Καβανιλλεσία ἀναφέρεται καὶ ὡς συνώνυμον τοῦ γ. Πουρετία (Purretia), διὸ ἀνεγράφη καὶ μεταξὺ τῶν γενῶν τῆς τάξεως τῶν Βρομειωδῶν (βλ. λ.).

φ. πώδη πολυετή. κοσμητικά, ἰθαγ. τροπ. καὶ παρατροπ. χωρῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. **Κ.** ἡ γοαπτή, **Κ.** ἡ γιλβέρτειος καὶ **Κ.** ἡ ῥόσκειος (**Κ.** organata, **Κ.** Gilbertii καὶ **Κ.** Roscoeana) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων. Ἡ ῥίζα **Κ.** τῆς Γαλάγκης (**Κ.** Galanga), ἰθαγ. τῆς Μαλαισίας καὶ τῆς Σινικῆς ἔχει τὴν χρησιμότητα τῆς ῥίζης Ἀλπινίας τῆς Γαλάγκης (β.λ.).

Καϊδαλινία (*Caesalpinia*, τ. Ἐλλοβοκάρπων). γ. περιλ. περί τὰ 40 εἶδη, θ. καὶ δ. τροπ. καὶ παρατροπ. χωρῶν· πλείστα βιομηχανικά, πολλὰ κοσμητικά· τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε: α') **Κ.** ἡ βαφικὴ (**Κ.** ἡ *Coulteria tinctoria*), ἰθαγ. τῆς Χιλῆς, ὁ φλοιὸς τοῦ βαφικῆς. β') **Κ.** ἡ βραχύφυλλος (**Κ.** ἡ *Balsamocarpon brevifolium*, ἰσπ. *Algarobillo*), θάμνος ἰθαγ. τῆς Χιλῆς· ὁ καρπὸς τοῦ δεψικῆς καὶ βαφικῆς, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Δίδι-Δίβι τῆς Χιλῆς. γ') **Κ.** ἡ δεψικὴ (**Κ.** *coquiaria*, γαλλ. *Divi-Divi* ἢ *Libi-Divi*, ἀγγλ. *Divi-Divi*), δ. ἰθαγ. τῆς νοτίου Ἀμερικῆς· ὁ καρπὸς τοῦ, τὸ κατ' ἐξοχὴν Δίδι-Δίδι τοῦ ἐμπορίου, εἶνε πλουσιώτατος εἰς δεψικὸν ὀξύ καὶ χρησιμοποιεῖται κατὰ μεγάλα ποσὰ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ὡς δεψικὴ καὶ βαφικὴ οὐσία. δ') **Κ.** ἡ δίγυνος (**Κ.** *digyna*), δ. ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν· ὁ καρπὸς τοῦ δεψικῆς καὶ βαφικῆς. ε') **Κ.** ἡ ἔχινοειδῆς (**Κ.** *echinata*), μέγα δ. ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας· τὸ ξύλον τοῦ βαφικῆς καὶ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Περναμβούκον, γαλλ. *Pernambouc*, *Bresillet de Fernambouc* ἢ *Bois du Bresil*, ἀγγλ. *Frenambouc-wood* ἢ *Red brazilian-wood*. ς') **Κ.** ἡ Σαππῆνη (**Κ.** *Sappan*), δ. ἰθαγ. τῆς τροπικῆς Ἀσίας· τὸ ξύλον τοῦ βαφικῆς ἐξάγεται διὰ τὴν Εὐρώπην κατὰ μεγάλα ποσὰ. ζ') **Κ.** ἡ φραγιόφιλος (**Κ.** *seriaria*), δ. ἢ θ. ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀσίας· εἰς τὴν Ἰαπωνίαν συχνὰ χρησιμοποιεῖται πρὸς κατάρτισιν ζωστίμων φραγιῶν· τὸ ξύλον τοῦ βαφικῆς. καὶ η') **Κ.** ἡ φυσώδης (**Κ.** *vesicaria* ἢ *bijuga*), δένδρον ἰθαγ. τῶν Ἀντιλλῶν· τὸ ξύλον τοῦ βαφικῆς καὶ λεπτοζυλουργικόν.

Καϊδιά. βλ. Βερικκοκέα.

Κακαλία (*Cacalia* ἢ *Adenostyles*, τ. Συνθέτων). γ. περιλ. φ. πώδη πολυετή, τινὰ κοσμητικά. **Κ.** ἡ εὐσομος καὶ **Κ.** ἡ κονδυλόρριζος (**Κ.** *suaveolens* καὶ **Κ.** *tuberosa*), ἀμφοτέρα ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων. Ἡ Κακαλία τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται εἰς εἶδος τῆς αὐτῆς μὲν τάξεως πλὴν δυσερμύηευτον.

Κακάον, βλ. Θεόβρωμα.

Κακί, βλ. Διόσπυρος ὁ σινικός.

Κακίλη ἢ παράλιος (*Cakile maritima*, γαλλ. *Roquette de mer*, ἀγγλ. *Sea Rocket*, τ. Σταυρανθῶν), φ. ἐτήσιον, κοινὸν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς βορ. Ἀμερικῆς χωρῶν· θεραπεύεται ἐνίοτε πρὸς κόσμον. Τὸ χόρτον τοῦ θεωρεῖται ἀποτελεσματικὸν κατὰ τῆς στομακάκης φάρμακον.

Κάκτος (*Cactus*). γ. ἰδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Αἰνναίου, ἐν ᾧ περιλαμβάνοντο πάντα τὰ Κακτώδη (β.λ.), φ. τὰ ὁποῖα σήμερον ὑποδιαίρουνται εἰς πλείστα γένη περι-

λαμβάνοντα πολυάριθμα εἶδη γνωστά εἰς τοὺς ἡμετέρους κηπουροὺς ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα **Κάκτοι**. Τὸ τῶν σημερινῶν βοτανικῶν γένος **Κάκτος** (*Cactus*) περιλαμβάνει ὀλιγάριθμα εἶδη πάντα ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς. Ἡ **Κάκτος**, τοῦ Θεοφρ. ἀναφέρεται εἰς εἶδος **Κυνάρας** (βλ.).

Κακτώδη (*Cactaceae*): πολυμελῆς τ. Δικοτυλδ. περιλ. φ. ἀκανθώδη, θυμινώδη ἢ δεινδρῶδη, πάντα σαρκώδη· ὁ κορμὸς τῶν ἀπλοῦς ἢ διακλαδούμενος, συνήθως ἀφυλλος· σφαιρικός δέ, γωνιώδης, ἀβλακωτός, κυλινδρικός, τρίγωνος, πεπλατυσμένος ἢ θηλοφόρος. Τὰ ἄνθη τῶν ἐνίοτε μεγάλα καὶ ἐπιδεικτικά, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ ἐφήμερα. Πάντα φ. κοσμητικά· ἰδίως λόγῳ τῶν ἰδιορρυθμῶν μορφῶν· πολλὰ καρποφόρα καὶ ἄλλως χρήσιμα. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ διὰ μοσχευμάτων· ταῦτα διὰ τὴν ῥιζοβολήσῃ ταχέως καὶ διὰ εὐδοκίμησῃ δέον νὰ φυτεύωνται ὀλίγον μαραιμμένα, διὸ οἱ κηπουροὶ πρὸ τῆς φυτεύσεως τὰ ἐκθέτουν εἰς τὸν ἀέρα ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας. Τινὰ τῶν Κ. ἀναπτύσσονται ταχύτερον καὶ εὐδοκίμοσιν κάλλιον ἐμβολιαζόμενα ἐπὶ ἐτέρων εἰδῶν τῆς αὐτῆς τάξεως καὶ συνηθέστερον ἐπὶ εἰδῶν Κηρίνου, Περσσίας καὶ Ὀπουντίας (γ. Ἐπίφυλλον, Ἐχινόκακτος, Ἐχίνοψις, Κάκτος, Κήρινος, Μιχτοσιδές, Ὀπουντία, Πιλοκήρινος, Περσσία, Ῥιψαλῖς, Φιλλόκακτος κ. ἄ).

Καλὰ ἄνθη, δ. ὁ. ἐν Λήμῳ Κενταυρίου τοῦ ἁστερωτοῦ.

Καλαβάριος κύαμος, βλ. Φυσόστιγμα τὸ τοξικόν.

Καλάγκαθο, βλ. Καρλίνα.

Καλαδίον (*Caladium*, τ. Ἀρωδῶν)· γ. περιλ. φ. πώδη πολυετῆ, κονδυλόριζα, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς· πολλὰ ἐξόχως κοσμητικά, τινῶν αἰ κονδυλώδεις ρίζαι (ἀγγλ. cocoa-roots) ἐδώδιμοι. **Κ. τὸ στικτὸν**, **Κ. τὸ μαρμαρῶδες**, **Κ. τὸ δίχρουν**, **Κ. τὸ αἱματόστικτον** (*C. maculatum*, *C. marmoratum*, *C. bicolor*, *C. sanguinolentum*) καὶ αἱ πολυπληθεῖς διαφοραὶ καὶ τὰ νόθα αὐτῶν εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων.

Καλαθίς (*Calathea*, τ. Σκιταμινωδῶν)· γ. περιλ. περι τὰ 60 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς· φ. πώδη πολυετῆ, ἐξόχως κοσμητικά γάρβις εἰς τὰ ποικιλόχρωμα φύλλα τῶν. **Κ. ἡ ἱερογλυφική**, **Κ. ἡ φαεινή**, **Κ. ἡ λινδένιος**, **Κ. ἡ ἠρηνόγχορος** (*C. hieroglyphica*, *C. illustris*, *C. lindeniana*, *C. Zebrina*) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων.

Καλαμάγγρα, δ. ὁ. ἐν Κύπρῳ Σόργου τοῦ χαλεπίου.

Καλαμάγγρωσις (*Calamagrostis*, τ. Ἀγρωστωδῶν)· γ. περιλ. περι τὰ 30 εἶδη· φ. πώδη πολυετῆ, ἀπαντῶντα πολλαχού. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. **Κ. ἡ ὄρεινῃ** (*C. montana* ἢ *varia*) καὶ **Κ. ἡ ἐπίγειος** (*C. epigeios*, ἀγγλ. Wood Reed), ἢ καὶ κοινοτέρα τὸσον ἐν Ἑλλάδι ὅσον καὶ ἀλλαχού. Τῶν πλείστων **Κ.** τὸ χόρτον εἶνε τραχὺ καὶ ἀκατάλληλον πρὸς διατροφήν τῶν κτηνῶν· ἐξαιρέσειν ἀποτελεῖ ἢ τῆς βορ. Ἀμερικῆς **Κ. καναδική** **Κ.** (*C. canadensis*), ἧς τὸ χόρτον θεωρεῖται ἐκλεκτὴ κτηνοτροφικὴ οὐσία. Ἡ **Καλαμάγγρωσις** τοῦ Διοσκρ. καθ' ἡμᾶς ἀναφέρεται οὐχὶ ὡς ὑποτίθεται εἰς εἶδος Καλαμαγρώσεως τῶν σημερινῶν βο-

τανικῶν, ἀλλ' εἰς Σόργον τὸ χαλέπιον (β.λ.), τὸ ὁποῖον ἐν Κύπρῳ ὀνομάζεται κν. Καλαμάγγρα, δ. δ. Καλάμη ἀγρία.

Καλαμίθρα ἢ **Καλαμίθρα**, δ. δ. Ἡδύσμου τοῦ ἀγρίου καὶ Καλαμίνθης τῆς Νεπέτης.

Καλαμίθι, βλ. Ἐρίανθος.

Καλαμίνθη (Calamintha, τ. Χειλανθῶν) γ. περιλ. περί τὰ 40 εἶδη ἰθαγ. βορ. εὐκρ. χωρῶν φ. ἀρωματικά, πώδη, ἐτήσιχ, διετή καὶ πολυετή. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 13 ἐν οἷς καὶ α') Κ. ἢ **Νεπέτη** (C. Nepeta), ἢ κν. ὀνομαζομένη **Καλαμίθρα**, **Καλαμίθρα**, **Καλάμιθρος**, Ἄγριορρίγανη, Φλουσκοῦνι (ἐν Κεφαλλ.). β') Κ. ἢ **πολιά** (C. incana), ὁ κν. Ἄγριοβασιλικὸς ἢ Ἄγριοβάλαμος, ὅστις κατὰ τὸν Sprengel εἶνε ὁ παρὰ τῷ Θεοφρ. Ἐρφυλλος (β.λ.). γ') Κ. ἢ **φαρμακευτική** (C. officinalis, γαλλ. Calament ἢ Menthe des montagnes). καὶ δ') Κ. ἢ **ἄλπειος** (C. ἢ Acinos alpinus) καὶ τὰ τέσσαρα πολυετή, τὸ τρίτον σπάνιον εἰς ὄρεινους τόπους τῆς Ἑλλάδος, κοινὸν δὲ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, τὸ δὲ τέταρτον ἀπαντᾷ ὑπὸ πέντε διαφορὰς. Αἱ τρεῖς **Καλαμίνθαι** τοῦ Δισκρ. ἀναφέρονται εἰς δυσπροσδιόριστα εἶδη Καλαμίνθης καὶ Ἡδύσμου.

Καλαμολόγχη, βλ. Κρόμμυον τὸ Χαμαίμωλυ.

Κάλαμος (Arundo, τ. Ἀγρωσωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 7 εἶδη ἀπαντῶντα πολλαχοῦ φ. πολυετή, καλαμώδη, ριζωματικά, πολλαχῶς χρήσιμα. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. Κ. ὁ **πλίνειος** (A. Plinii) καὶ Κ. ὁ **Δόναξ** ἢ **κοινὸς** (A. Donax, γαλλ. Roseau com. ἢ Canne de Province, ἀγγλ. Com. ἢ Great Reed, τουρ. Neî), ὁ γνωστότατος καὶ κοινότατος Κάλαμος, τὸ κν. **Καλάμι** καὶ **Καννιά** (ἐν Κύπρῳ). Εἶδος χρησιμώτατον καὶ ἔκπαλαι καλλιεργούμενον τόσον παρ' ἡμῖν ὅσον καὶ ἀλλαχοῦ. Διαφορὰ αὐτοῦ εἶνε τὸ ἐν Μεσσηνίᾳ ὀνομαζόμενον **Πετροκάλαμο**, ἑτέρα δὲ διαφορὰ ἡ **ποικιλόφυλλος** (A. Donax versicolor), ἣτις θεραπεύεται πρὸς κόσμον.

Ὁ **κοινὸς Κ.** πολλαπλασιάζεται εὐχερῶς διὰ ριζωμάτων, ἀντέχει εἰς τὴν Ξηρσίαν, ἀλλ' εὐδοκιμεῖ μᾶλλον εἰς νοτεράς, ὑγρὰς ἢ ἀρδευομένας γαίας, εἰς τὰς ὁποίας οἱ ἐτήσιοι βλαστοὶ του, οἱ **κάλαμοι** (τὰ **καλάμια**) δυνατόν νά ὑψωθῶσι καὶ μέχρις 7 μ. Συνήθως φυτεύεται κατὰ στοίχους εἰς τὰ ἄκρα τῶν κτημάτων πρὸς προφύλαξιν τῶν ἐν αὐτοῖς καλλιεργουμένων φ. ἀπὸ τῶν σφοδρῶν ἢ ψυχρῶν ἀνέμων, ἢ κατὰ συστάδας ὀνομαζομένης **καλαμῶνας** (κν. **Καλαμῶνες**).

Τῶν καλάμων ἡ χρῆσις εἶνε ἀνεκαθεν ποικιλωτάτη. Οἱ κάλαμοι χρησιμοποιοῦνται ὡς ῥάβδοι ἀλιευτικαὶ (**δομῖδια**), πρὸς στύλωσιν ἢ περιφραξίν τῶν καλλιεργουμένων φυτῶν, πρὸς κατασκευὴν κανίστρων, κοφίνων, κῦρτων, σπυρίδων, ταλάρων καὶ πολλῶν ἄλλων σκευῶν καὶ ὀργάνων οἰκιακῆς ἢ γεωργικῆς χρήσεως. Ἐκ καλάμων κατασκευάζονται διάφορα τῆς κατ' οἶκον ὑφαντουργικῆς ὄργανα ὡς καὶ ποιμενικοὶ αὐλοὶ, πυριτιδοθήκαι, **καλαμωταὶ** ἐφ' ὧν ἐκτρέφεται ὁ μεταξοσκώληξ ἢ ἀποξηραίνονται καρποί, ψάθαι δι' ὀροφώματα καὶ χωρίσματα οἰκιῶν. Μεγάλῃ ὡσαύτως κατανάλωσις καλάμων γίνεται εἰς τὰ ἰχθυοτροφεῖα διὰ τοῦς

φραγκμούς. Ἡ ῥίζα καὶ τὰ φύλλα τοῦ φ. τούτου θεωροῦνται ὑπὸ τοῦ λαοῦ εἶδη φαρμακευτικά, τὰ φύλλα του δὲ ἀποτελοῦσιν οὐχὶ ἀναξίαν λόγου κτηνοτροφικὴν οὐσίαν ἰδίως διὰ τὰ πρόβατα.

Τὸ περὶ οὗ ἐνταῦθα πρόκειται εἶδος εἶνε ὁ κατ' ἐξοχὴν **Κάλαμος** τῶν ἀρχαίων, ὁ καὶ ὑπὸ τὰ ὀνόματα **Δόναξ** ἢ **Κύπριος Κάλαμος** ἀναφερόμενος (Θεοφρ. Φ. Ἰ. 4, 11, 11· Διοσκρ. Α, 114· Ἀθῆν. Β, 62), ὡς δὲ ἤδη εἶπομεν ποικιλοτάτῃ ἦτο καὶ τὸ πάλαι ἢ χρῆσις τῶν καλάμων αὐτοῦ. Κατὰ τὸν Στράβωνα ἐκ τῶν ἐν Ἀσυρίᾳ καλαμώνων «καλάμινα πλέκεται παντοῖα σκευή, τὰ μὲν ὑγροῦ δεκτικά, τῇ ἀσφάλτῳ περιλειφόντων, τοῖς δ' ἄλλοις φιλῶς χρωμένων· καὶ ἰστία δὲ ποιοῦνται καλάμινα, ψάθοις ἢ ῥίφι παραπλήσια» (16, 740). Περιλειφόμενοι μὲ πηλὸν μεγάλοι καλάμινοι τάλαροι πρὸς ἐναπόθεσιν γεννημάτων καὶ σήμερον συνθέστατα χρησιμοποιοῦνται ἐν Κύπρῳ καὶ ἀλλαγῶ τῆς Ἀνατολῆς.

Ἄλλὰ κάλαμοι ὀνομάζοντο τὸ πάλαι καὶ ἄλλα πολυετῆ Ἀγρωστώδη φ. οὕτω ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Διοσκρ. **Κάλαμος ναστός** «ἐξ οὗ τὰ βέλη γίνεται» (ὁ **τοξικός** ἢ **κηρτικός Κάλαμος** τοῦ Θεοφρ.)· **Κάλαμος θήλυς**, «ἐξ οὗ αἱ γλῶτται τοῖς αὐλοῖς κατασκευάζονται»· **Κάλαμος συριγγίας**, ὁ «εἰς βιβλιογραφίαν ἐπιτηδεύει»· **Κάλαμος φραγμίτης**, «οὗ ἡ ῥίζα.....ἐπισπάται σκόλοπας καὶ ἀκίδας»· **Κάλαμος φλεῶς**, ὅστις «ἀλωπεκίας θεραπεύει». Εἶνε δὲ τὰ εἶδη ταῦτα τοσοῦτω μᾶλλον δυσπροσδιόριστα καθ' ὅσον, ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ Θεόφραστος, «ὀνόμασι ἄλλοι ἄλλοις προσαγορεύουσιν» (Φ. Ἰ. 4, 11, 10). Ἐντούτοις τινὰ ἐξ αὐτῶν πρέπει ν' ἀναφέρονται εἰς Θρύον τὸ κυλινδρῖκόν, Ἀμμόφιλον τὸ ἀμμόβιον, Ἐρίανθον τὸν ραβένιον καὶ Φραγμίτην τὸν κοινόν. Ἐκ τοῦ «εἰς βιβλιογραφίαν ἐπιτηδεύει» καλάμου κατεσκευάζοντο αἱ γραφίδες (τὰ **κονδύλια**), τὰς ὁποίας καὶ σήμερον ἔτι μεταχειρίζονται πρὸς γραφὴν πολλοὶ Ἀσιανοὶ καὶ ἄλλοι λαοὶ καὶ ἰδίως οἱ Ἀραβες, οἱ Πέρσαι, οἱ Ἑβραῖοι καὶ οἱ Τοῦρκοι, οἱ ὅποιοι καὶ ὀνομάζουσι τὰς γραφίδας ταύτας **Καλέμ** (ἐκ τοῦ κάλαμος). Οἱ τοῦ Θεοφράστου **Κάλαμος Ἰνδικός** καὶ **Κάλαμος ὁ εὐώδης** (ὁ τοῦ Διοσκρ. ἀρωματικός Κάλαμος) ἀναφέρονται εἰς **Βαμβουσοειδῆ φ.** καὶ εἰς **Ἀκορον τὸν Κάλαμον** (β.λ.). **Κάλαμος** ὡσαύτως ὀνομάζετο παρ' ἀρχαίοις καὶ ὁ καυλὸς τῶν Σιτηρῶν, ὅστις καὶ σήμερον λέγεται **πολλαγαῦ καλάμη**, ὅθεν προέκυψε καὶ τὸ **καλαμιᾶ**, ἦτοι ὁ μετὰ τὴν συγκομιδὴν τῶν Σιτηρῶν μὴ ὀργῶθεις εἰσέτι ἀγρὸς (βλ. Σίτας). Οἱ παρὰ Στράβωνι ἐν Ἰνδία «κάλαμοι» ἐξ ὧν «ποιοῦσι μέλι μελισσῶν μὴ οὐσῶν» (15, 694) ἀναφέρονται εἰς τὸν **Σακχαροκάλαμον**. Διὰ τὰ εἶδη τοῦ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γένους *Calamus* βλ. **Ψευδοκάλαμος**.

Καλαμοδάκχαρον, βλ. **Σακχαροκάλαμον**.

Καλαμπελοῦδα, βλ. **Κληματίς**.

Καλαμπόκι, βλ. **Ἀραβόσιτος** καὶ **Σόργον**.

Καλαμῶδη φυτὰ ὀνομάζονται τὰ ἔχοντα καυλὸν ξυλωδῆ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον **γονατώδη**, παρεμφερῆ τῷ κοινῷ καλάμῳ, κοῖλον δὲ ἢ πλήρη (βλ. Ἀμμόφιλον, **Βαμβουσοειδῆ**, Ἐρίανθος, Θρύον, **Κάλαμος**, **Σιτηρά**, **Φραγμίτης**).

Καλανδῖς (*Calendula*), βλ. Νεκράνθεμον.

Καλάνθροπος, δ. ὁ Φλέμου τοῦ ἄρρενος, Πρασίου τοῦ κοινοῦ, Μανδραγόρου.

Καλεμπέκ, βλ. Ἀετόξυλον.

Καλένδουλα (*Calendula*), βλ. Νεκράνθεμον.

Κάλθα (*Caltha*), βλ. Κάλχα.

Καλιτά, βλ. Ἄλμυρις τὸ Κάλι, Μεσημβριάνθεμον τὸ γουανθές καὶ Μ. τὸ χρυστάλλινον.

Καλικάντζα, βλ. Δίαιρον.

Καλιθαῦας φλοῖος, βλ. Κιγχόνη ἢ Καλισαῦα.

Κάλλια, βλ. Καλλή καὶ Ῥιχαρδία.

Καλλὴ ἢ ἐλοχαρῆς (*Calla palustris*), φ. ποῶδες, πολυετές, ἐλοχαρές, κοσμητικὸν καὶ φαρμακευτικὸν, ἰθαγ. τῆς μέσης Εὐρώπης καὶ τῆς βορ. Ἀμερικῆς, ὑπαγόμενον εἰς τὴν τ. τῶν Ἀρωδῶν. Τὸ ρίζωμά του δηλητηριῶδες.

Καλλιόψις (*Calliopsis*), βλ. Κορέοψις.

Καλλιρόη (*Callirhoe*, ἀγγλ. Poppy-Mallow, τ. Μηκωνῶδων) γ. περιλ. φ. ποῶδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς· τινὰ κοσμητικά, ἐν οἷς καὶ Κ. ἢ Μήκων καὶ Κ. ἢ ἀλκαιοειδῆς (*C. Paraver* καὶ *C. alcaeoides*), ἀμφότερα πολυετῆ. Πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς.

Καλλιστάχυς (*Callistachys*), βλ. Ὁξυλόβιον.

Καλλιστεφός ὁ δινικός, βλ. Ἀστὴρ ὁ σινικός.

Καλλιστήμων (*Callistemon*, τ. Μυρτωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 12 εἶδη ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας· θάμνοι καὶ δένδρα ἀειθαλῆ, κοσμητικά. Κ. ὁ γραμμόφυλλος, Κ. ὁ ἰτεόφυλλος καὶ Κ. ὁ εὐειδῆς (*C. linearis*, *C. salignus* καὶ *C. ἢ Metrosideros speciosus*) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευμένων.

Καλλιτρίς (*Callitris* ἢ *Frenela*, τ. Κωνοφόρων) γ. περιλ. θ. καὶ δ. δασικά, ἀειθαλῆ, ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Αὐστραλίας. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶδη εἶνε τὰ ἐπόμενα, πάντα δένδρα πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ δυνάμενα νὰ εὐδοκιμήσωσι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. α') Κ. ἢ ἀρθρωτῆ (*C. quadrivalvis* ἢ *Thuja* ἢ *Tetraclinis articulata*, γαλλ. *Thuja articulée*, ἀγγλ. *Sandarac gum-tree*), δ. ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀφρικῆς, μετρίου μεγέθους, δασικὸν καὶ κοσμητικόν, ἀντέχον εἰς τὴν ξηρασίαν. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ἡ Θύα ἢ τὸ Θύον τοῦ Θεοφράστου (1) καὶ τὸ *Citrus* ἢ *Citrium* τῶν Λατίνων συγγραφέων. Τὸ

(1) «Τὸ δὲ θύον, οἱ δὲ θύαν καλοῦσι, παρ' Ἀμμωνί τε γίνεται καὶ ἐν τῇ Κυρηναιῶν, τὴν μὲν μορφήν ὅμοιον κυπαρίττω καὶ τοῖς κλάδοις καὶ τοῖς φύλλοις καὶ τῷ στελέχει καὶ τῷ κορμῷ μᾶλλον δ' ὥσπερ κυπαρίττος ἀγρία ἀσαπές γὰρ ὅλως τὸ ξύλον οὐλότατον δὲ τὴν ρίζαν ἐστί· καὶ ἐκ ταύτης τὰ σπουδαιότατα ποιῶνται τῶν ἔργων» (Φ. Ἰ. 3, 4, 7).

δένδρον τοῦτο ἦτο περιώνυμον τὸ πάλαι διὰ τὸ ἐκλεκτὸν ξύλον ἰδίως τῆς ρίζης του, τὸ κατὰ Θεόφραστον «ἀσαπὲς ὄλων» καὶ «ούλότατον». Ἐκ τοιοῦτου ξύλου κατασκευάζοντο αἱ πολυτελεῖς καὶ πολύτιμοι ῥωμαϊκαὶ τράπεζαι (*mensae apiatae*). Πάντα τὰ μέρη του ἐνέχουσι ῥητινὴν γεύσεως πικρᾶς καὶ δριμύειας καὶ ὀσμῆς παρεμφεροῦς τῇ τῆς καμφορᾶς, πλὴν εὐαρέστου. Ἡ ῥητινὴ αὕτη, γνωστὴ ἐν τῷ ἐμπορίῳ ὑπὸ τὸ ὄνομα **σανδαράχη** ⁽¹⁾ ἢ **σανδαράκη** (φρμ. *resina sandaraca* γαλλ. *sandaraque*, ἀγγλ. *sandarach*) λαμβάνεται ἐξ ἐντομῶν προζενουμένων παρὰ τὴν βᾶσιν τοῦ κορμοῦ τοῦ δ. καὶ χρησιμεύει ἰδίως ἀντι θυμιάματος ὡς καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν βερενικείων καὶ τὴν στίλβωσιν τῶν ἐπὶ τοῦ χάρτου ξεσμμάτων. β') **Κ. ἡ δεινιόδης** (*C. arborea* ἢ *Widdringtonia juniperoides*), εἶδος ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς· φέρει ἄφθονον ῥητινὴν καὶ ἐκλεκτῆς ποιότητος ξύλον. γ') **Κ. ἡ παραλατόρειος** (*C. Parlatorei*), δ. ἰθαγ. τῆς Κουίνσλάνδης καὶ τῆς Νέας Νοτίου Οὐαλίας, ὑψόμενον καὶ μέχρι 30 μ. Τὸ ξύλον του διαρκέστατον, ποιότητος ἀρίστης ὡς οἰκοδομήσιμον καὶ δι' ἐπιπλοποιάν. καὶ δ') **Κ. ἡ τυλώδης** (*G. verrucosa* ἢ *robusta*, ἀγγλ. *Murray Cypress-Pine*), δ. ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, ὑψόμενον καὶ μέχρι 30 μ. φέρει **σανδαράχην** γνωστὴν εἰς τὰς ἀγγλικὰς ἀγορὰς ὑπὸ τὸ ὄνομα **White-Pine-resin**· τὸ ξύλον του ἀσαπὲς, ἀπρόσβλητον ὑπὸ ἐντόμων, γρησιμοποιοῦμενον δὲ ἰδίως διὰ τηλεγραφικοὺς στύλους.

Καλλιτριχον (*Callitriche*)· γ. τῆς ὁμωνύμου τ. τῶν Καλλιτριχωδῶν (*Callitrichaceae*, Δικοτλδ.) περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη· φ. ποώδη πολυετη, ὑδρόβια, ἀπαντῶντα πολλαχού. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 6, ἐν οἷς καὶ **Κ. τὸ ἑαρινόν** καὶ **Κ. τὸ μετοπωρινόν** (*C. verna* καὶ *C. autumnalis*). Τὸ παρὰ τῷ Διοσκρ. **Καλλιτριχον** ἀναφέρεται ὡς συνώνυμον τοῦ κοινοῦ Ἀδιάντου.

Καλλυντήρη (*Calluna*), βλ. Ἐρείκη.

Καλμία (*Kalmia*, ἀγγλ. *American Laurel*, τ. Ἐρεικωδῶν)· γ. περιλ. 6 εἶδη θ. ἀειθαλῶν, κοσμητικῶν, ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς. **Κ. ἡ στενόφυλλος**, **Κ. ἡ πλατύφυλλος**, **Κ. ἡ γλαυκὴ** (*K. angustifolia*, *K. latifolia*, *K. glauca*) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων.

Καλόγερος, βλ. Ἐρωδιός.

Καλογέρου (τοῦ) **τὸ χόρτο**, βλ. Περιαλλόκαυλον τὸ λεπτότατον.

Καλογερικόχορτο, βλ. Λαβαντὶς ἢ σταχυώδης.

Καλογηριὰ καὶ **Καλογηριὰ**, βλ. Βοτρυάνθος.

Καλόγιαννη, βλ. Γλήχωμα.

Καλογρήτσα, βλ. Φλομὶς ἢ σελημιτιδόφυλλος.

Καλόδενδρον τὸ ἀκροτηριανόν (*Calodendron capensis*, ἀγγλ. *Wild-Chestnut-tree*, τ. Ῥυτωδῶν), δ. μέγα· τὸ εὐμορφότερον τῆς Εὐέλπιδος Ἄκρας· κατάλληλον διὰ δεινροστοιχίας λεωφόρων· τὸ ξύλον του ἐκλεκτῆς ποιότητος. Πολ-

(1) Ἡ τοῦ Διοσκρ. **σανδαράχη** εἶνε ἑνωσις ἀρσενικοῦ καὶ θείου.

λαπλ. διὰ σποράς και δύναται νά εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Καλοέραφα, βλ. Ἐγιον.

Καλοκοιμητιά, βλ. Ἐλίγρυσον.

Καλονύκτιον (Calonyction), βλ. Ἴπομοία.

Καλοτροπις (Calotropis, τ. Ἀσκληπιαδωδῶν) γ. περιλ. θ. και δ. ἀειθαλῆ, ἰθαγ. τροπ. και παρατροπ. χωρῶν. **Κ. ἡ γιγάντειος** (C. gigantea, ἀγγλ. Mudar-tree), δ. ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, κοσμητικὸν και βιομηχανικόν· ὁ φλοιὸς τῶν κλάδων του κλωστικός, ὁ ὅπος του φαρμακευτικός παρ' Ἰνδοῖς, ὁ χυμὸς τῶν σπερμάτων του χρήσιμος πρὸς πλήρωσιν προσκεφαλαίων και στρωμνῶν. Ὁμοίαι προϊόντα φέρει και τὴν αὐτὴν χρησιμότητα ἔχει **Κ. ἡ ὑψηλὴ** (C. procera), ἰθαγ. τῆς Περσίας και τῆς τροπ. Ἀφρικῆς. Ἀμφότερα τὰ δ. ταῦτα δύναται νά εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Πολλαπλασιάζονται διὰ σποράς και μοσχευμάτων και εὐδοκιμοῦσιν εἰς ἔδαφος βαθύ και νοτερόν (βλ. και Ἀσκληπιάς, Βόμβαξ, Γομφόκαρπος, Ἐριόδενδρον).

Καλούμβας ῥίζα, βλ. Κοκκίσκος.

Καλόφυλλον (Calophyllum, τ. Σταλαγμοφόρων) γ. περιλ. δ. ἀειθαλῆ, ἰθαγ. τροπ. και παρατροπ. χωρῶν. **Κ. τὸ γναφαλῶδες** (C. tomentosum, ἀγγλ. Kina-tree) ἰθαγ. τῶν Ἀντ. Ἰνδιῶν, ὑψόμενον και μέχρι 50 μ., φέρει σπέρματα ἐλαιούχα και ἔχει ξύλον ἐκλεκτῆς ποιότητος. **Κ. τὸ ἰνόφυλλον** και **Κ. ἡ Τακαμαχάκη** (C. inorbyllum και C. Tacamahaca) φέρουσιν ἐπίσης ἐλαιούχα σπέρματα, πρὸς δὲ και ῥητινὴν χρησίμην (τὴν τακαμαχάκιον ῥητινὴν). Τὸ πρῶτον και τὸ τρίτον δύναται νά εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος· πολλαπλασιάζονται διὰ σποράς.

Καλδεολαρία (Calceolaria, γαλλ. Calceolaire, ἀγγ. Slipper-wort, τ. Γρομφοδιωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 120 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς δυτ. Ἀμερικῆς· φ. θαμνώδη, φρυγανώδη ἢ ποώδη, πολλὰ κοσμητικά, ὧν ἀπαντῶσι πάμπολλα διαφοραὶ και νόθα.

Καλύκανθος (Calycanthus, τ. Καλυκανθωδῶν) γ. περιλ. θ. φυλλοβόλος κοσμητικούς, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε **Κ. ὁ γλαυκὸς** (C. glaucus), **Κ. ὁ λειωτὸς** (C. laevigatus), ὁ ἀπαντῶν θεραπευόμενος και παρ' ἡμῖν, και **Κ. ὁ πολυανθῆς** (C. floridus, γαλλ. Arbre aux Anémones, ἀγγλ. Carolina Allspice)· τὸ ξύλον και ἡ ῥίζα τοῦ τελευταίου ἀναδίδουσιν ὄσμην κομφοράς· και τὰ τρία πολλαπλασιάζονται διὰ σποράς, διὰ παραφύαδων και διὰ μοσχευμάτων και δύναται νά εὐδοκιμήσωσι πολλαχού τῆς Ἑλλάδος.

Καλυκανθῶδη (Calycanthaceae) τ. Δικοτδ. περιλ. θάμνους κοσμητικούς (γ. Χειμώνανθος και Καλύκανθος).

Καλυκόστεγον (Calystegia, τ. Περιαλλοκαυλωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 7 εἶδη ἀπαντῶντα εἰς εὐκράτους και παρατροπ. χώρας· φ. ποώδη, περιαλλόκαυλα ἢ ἔρποντα. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. α') **Κ. τὸ ἄγριον** (C. silvatica ἢ Convolvulus silvaticus), β') **Κ. τὸ ὀβολοειδὲς** (C. soldanella ἢ Convolvulus solda-

nellus, γαλλ. Soldanelle, ἀγγλ. Sea-bells), πιθανῶς ἡ θαλασσία Κράμβη τοῦ Διοσκρ. καὶ γ') Κ. τὸ φραγιμόφιλον (C. ἢ Convolvulus sepium, γαλλ. Grand Liseron ἢ Chemise de Notre-Dame, ἀγγλ. Com. Bind-weed), τὸ κν. Περιπλοκάδι ἢ Περικοκλάδι, ἡ Λεῖα Σμίλαξ τοῦ Διοσκρ. καὶ ἡ Ἰασιώνη τοῦ Θεοφ. ὁ παρ' ἄλλοις Μαλακόκισσος ὀνομαζόμενος φ. τοξικὸν (ἐνέχει τὴν κονβολβουλίην, διὸ καὶ δὲν θίγεται ὑπὸ τῶν κτηνῶν—πλὴν τῶν χοίρων, οἱ ὅποιοι τρώγουσι τὰς ρίζας του ἀβλαβῶς). Ταῦτα καὶ ἄλλα τινὰ εἶδη ἐξωτικά ἐνίοτε θεραπεύονται πρὸς κόσμον· πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς.

Καλυκοτόμη (Calycotome), βλ. Ἀσπάλαθος.

Καλυπτρανθές (Calyptranthes, τ. Μυρτώδων) γ. περιλ. θ. καὶ μικρὰ δ. τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς. **Κ. του ἀρωματικοῦ** (C. aromatica), ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας, οἱ μὲν κάλυκες χρησιμοποιοῦνται ἀντι μωσχοκαρφίων, αἱ δὲ ῥάγες ἀντι ψευδαμώμου (β.λ.).

Κάλφα (τά), βλ. Ὀποπάνναξ ὁ ἀνατολικός.

Κάλχα (Caltha, γαλλ. Populage, ἀγγλ. Marsh Marigold, τ. Βιτραχιωδών) γ. περιλ. 9 εἶδη φ. πωδὴ πολυετῆ, ἰθαγ. εὐκράτων καὶ ψυχρῶν χωρῶν· τινὰ κοσμητικά. Τῆς ἐλλ. γλωσφ. ἀναφέρεται ἡ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἀπαντῶσα ἐλοχαρῆς Κ. (C. palustris ἢ laeta γαλλ. Souci-d'eau), φ. δηλητηριῶδες, ἐνίοτε θεραπευόμενον πρὸς κόσμον. **Κάλχαν** ὀνομάζει ὁ Ἀθήναιος (IE, 682) εἶδος Χρυσανθέμου, ὅπερ εἶνε τὸ Βούφθαλμον τοῦ Διοσκορίδου, ὅστις ἀναφέρει ὅτι ἐλέγετο καὶ **Κάλχα**, εἶνε δὲ τοῦτο ἡ Caltha τοῦ Πλινίου.

Καμελίνα (Camelina), βλ. Χαμαίλινον.

Καμελλία (Camellia, τ. Τερνστορμειωδών) θ. καὶ δ. ἀειθαλῆ, ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Σινικῆς, τὰ πλεῖστα κοσμητικά. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Κ. ἡ **ιαπωνικὴ** (C. japonica, ἀγγλ. Japanese Rose), ἡ κν. γνωστὴ **Καμέλλια**, ἥτις θεραπεύεται πολλαχοῦ ἰδίως διὰ τὰ ἄσπρα μὲν πλὴν περικαλλέστατα ἄνθη τῆς. Δένδρον ἀειθαλές ὅπερ εἰσῆχθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν Εὐρώπην περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος ὑπὸ τοῦ ἱεραποστόλου Κημέλλου (Camellus ἢ Camel) καὶ ταχέως διεδόθη καὶ κατέστη εἶδος περιζήτητον πανταχοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου. Σήμερον ὅμως ἡ Κ. δὲν εἶνε πλέον τόσον τοῦ συρμού ὡς ἦτο μέχρι πρὸ εἰκοσιπενταετίας περίπου. Διὰ τῆς καλλιέργειας, τῆς ἐπιλογῆς καὶ τῆς διασταυρώσεως παρήχθησαν πάμπολλαι (ὑπὲρ τὰς 400) διαφοραὶ καὶ νόθα μετ' ἀνέων πολυπετάλων, λευκῶν, ῥοδίνων, πορφυρῶν ἢ ποικιλοχρῶμων.

Ἡ Κ. πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς, διὰ καταβολᾶδων καὶ διὰ μωσχευμάτων (ἐν πολλαπλασιαστηρίῳ). Τὰ ἐκ σπορᾶς προερχόμενα φυτὰ φέρουσι κατὰ κανόνα ἄνθη ἀπλᾶ (μονὰ) καὶ χρησιμοποιοῦνται ὡς ὑποκείμενα ἐφ' ὧν ἐμβολιάζονται αἱ διαφοραὶ καὶ τὰ νόθα· γίνεται δὲ συνήθως ὁ ἐμβολιασμὸς διὰ τοῦ ἐνοφθαλμισμού. Τὰ σπέρματα τῆς Κ. ἀποβάλλουσι ταχέως τὴν βλαστικὴν τὴν δύναμιν, διὸ δέον νὰ γίνεται χρῆσις οὐχὶ πεπλαιωμένου σπόρου. Εἰδοκίμη δὲ τὸ δ. τοῦτο εἰς ἔδαφος γόνιμον μὲν πλὴν λίαν πόριμον καὶ εἰς ἀτμοσφαιραν μᾶλλον

ύγραν, ἀντέχει δὲ εἰς ψῦχος βαθμῶν τινων ὑπὸ τὸ μηδέν. Τὸ ἄπορον ἢ ξηρὸν ἔδαφος καὶ ἰδίως ἢ ξηρὰ ἀτμοσφαῖρα εἶνε τὰ κύρια αἰτία τῆς ἀποτυχίας τῶν Κ. παρὰ πολλοῖς. Ἡ Κ. δέον νὰ φυτεύεται εἰς ἔδαφος φυσικῶς ἢ τεχνητῶς (1) λιαν πόριμον. Εἰς τόπους δὲ ὧν τὸ κλίμα εἶνε ξηρὸν (ὡς λ.γ. εἰς τὴν Ἰαπωνίαν), τὸ δένδρον καὶ τὰ περίξ αὐτοῦ (ἔδαφος, τοῖχοι κ.λ.) δέον νὰ βραντίζονται με ἄφθον ὕδωρ δις τῆς ἡμέρας καθ' ἃς ὥρας τοῦ ἔτους ἐπικρατεῖ ξηρασία.

Ἄλλα ἄξια μνείας εἶδη εἶνε Κ.. ἢ ἔλαιοφόρος, Κ. ἢ ἀνεμονόφυλλος καὶ Κ. ἢ δικτυόφυλλος (*C. oleifera* ἢ *Sasaqua*, *C. anemonaefolia* καὶ *C. reticulata*)· τῶν εἰδῶν τούτων τὰ σπέρματα, καὶ ἰδίως τὰ τοῦ πρώτου, παρέχουσι δι' ἐκθλίψεως παχὺ ἔλαιον, τὸ ὁποῖον ἔν τε τῇ Σινικῇ καὶ τῇ Ἰαπωνίᾳ χρησιμοποιεῖται πρὸς φωτισμόν. Τὸ τρίτον φέρει τὰ μεγαλύτερα ἄνθη.

Καμπλάγκαθο, βλ. Ἐχίνωψ ὁ ἰζώδης.

Καμπανάκια ἢ **Καμπανέλλες**, βλ. Ἰπομοῖα καὶ Ἀβούτιλον.

Καμπάνουλα (*Campanula*), βλ. Κωδώνιον.

Καμπουδιά, βλ. Κώνιον τὸ στικτόν.

Καμπυλιά, βλ. Λάθυρος ὁ Ὄγχρος.

Καμπυλόδοτρος (*Campylobotrys* ἢ *Hoffmannia*, τ. Ἐρυθροδανωδῶν)· γ. περιλ. περί τὰ 20 εἶδη· φ. ποῶδη καὶ θαμνώδη, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς· τὰ πλείεστα κοσμητικὰ ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε **Κ. ἢ Λάμπουδα** καὶ **Κ. ἢ βαδελικὴ** (*C. refulgens* καὶ *C. regalis*), τὸ πρῶτον ποῶδες, τὸ δεύτερον θάμνος.

Καμπφερία, βλ. Καμπφερία.

Καμφορά ἢ φαρμακευτικὴ (*Camphora officinalis* ἢ *Cinnamomum Camphora*, γαλλ. *Camphrier*, ἀγγλ. *Camphor-tree*), δένδρον ἀειθαλές τῆς τάξεως τῶν Δαφνοδῶν, ἰθαγ. τῆς Σινικῆς καὶ τῆς Ἰαπωνίας εἰς ἃς χώρας καὶ καλλιεργεῖται δι' ἣν ἐνέχουσι πάντα τὰ μέρη του καὶ ἰδίως τὸ ξύλον του φαρμακευτικὴν καὶ βιομηχανικὴν οὐσίαν, τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα **κάμφορα**, **καμφορὰ** ἢ **καφουρὰ** (τουρ. **κιαφουρῶ**). Ἡ οὐσία αὕτη ἐπιτυγάνεται δι' ἀποστάξεως τοῦ ξύλου.

Τὸ δένδρον τοῦτο, ὅπερ ἀπὸ τίνος ἤρχισε καλλιεργούμενον ἐκτενῶς καὶ εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας, θεραπεύεται ὡς κοσμητικὸν ἀπὸ πολλοῦ καὶ εἰς τινος τῶν θερμότερων παραμ. χωρῶν καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἀλγερίαν. Κατὰ τὰς γενομένας δὲ αὐτόθι ὑπὸ τοῦ Tarbu δοκιμὰς συμφέρουσα δύναται ν' ἀποβῇ ἢ ἀπόσταξις καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν φύλλων, τὰ ὁποῖα ἀποδίδουσι 1—1.7 % καμφοράν. Ἐβεβαιώθη προστούτοις τελευταίως ὅτι ἢ πρὸς παραγωγὴν καμφορᾶς καλλιέργεια τοῦ δ. τούτου δύναται ν' ἀ-

(1) Καθίσταται τὸ ἔδαφος πόριμον διὰ τῆς καταρτίσεως ὑπεδάφους ἐκ χαλικίων, ξυλανθράκων ἢ θραυσμάτων γαστρῶν. Το καταλληλότερον χῶμα διὰ τὴν Κ. εἶνε τὸ καστανόχωμα.

ποβή επικερδής τόσον ἐν Ἀλγερία ὅσον καὶ εἰς ἄλλας παραμεσογείους χώρας, καὶ τοῦτο ἰδίως σήμερον ὅτε ἡ καυφο ἄποτελεῖ μονοπώλιον τῆς Ἰαπωνίας, ἡ δὲ κατανάλωσις αὐτῆς ἠξίωσε σημαντικῶς ἕνεκα τῆς χρησιμοποίησώς της ἐν τῇ σκευασίᾳ τῆς **κυτταρινοῦδης** (celluloide), ἐξ ἧς κατασκευάζονται πλείστα κοινῆς χρήσεως ἀντικείμενα.

Ἡ Κ. πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς, εὐδοκιμεῖ δὲ εἰς ἔδαφος νοτερόν καὶ πόριμον καὶ ὑπὸ κλίμα θερμὸν μὲν πλὴν οὐχὶ ξηρόν. Θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ καλλιεργηθῇ ἐπιτυχῶς εἰς τινὰς τῶν θερμότερων τόπων τῆς Ἑλλάδος (βλ. καὶ Δρυοβαλάνωψ).

Καναβαλία (Canavalia, τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλ. φ. ἀναρριχόμενα, ποιώη ἢ θαμνωδῆ, ἰθαγ. τῶν τροπικῶν, κοσμητικὰ καὶ ἄλλως χρήσιμα. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Κ. ἡ **ξυφιόκαρπος** (C. enciformis ἢ **gladiata**, ἀγγλ. **Sward-Bean**), θύμνος ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν ἀπαντῶν θεραπευόμενος πολλαχοῦ πρὸς κόσμον καὶ χάριν τῶν πολλῶν, μακρῶν, ἐδωδίουμ λοβῶν του. Πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. — Τῆς ἀγρίας μορφῆς τοῦ φ. τούτου (C. virosa) οἱ λοβοὶ εἶνε τοξικοί.

Κανάγκα ἢ εὐδομος (Cananga ἢ Anona odorata, γαλλ. καὶ ἀγγλ. **Ylang-Ylang**, τ. Ἀνονωδῶν), δένδρον ἀειθαλές, ὑψούμενον καὶ μέχρις 20 μ., ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀσίας καὶ τῶν παρά ταύτην νήσων ἔνθα καὶ καλλιεργεῖται διὰ τὰ ἄνθη του τὰ παρέχοντα δι' ἀποστάξεως τὸ περιζήτητον ὑπὸ τῶν μυρεψῶν αἰθέριον ἔλαιον **ὕλαγκ-ὕλαγκ**, ὅπερ τιμᾶται περὶ τὰ 1000 φρ. κατὰ χιλιόγραμ. Ὁ καρπὸς του πρασίνῃ, γλυκεῖα, ἀρωματικῇ καὶ βρώσιμος βράξ.

Καναπίτσα ἢ Κανναπίτσα, βλ. Ἄγνος.

Κανάριον (Canarium, τ. Ἀμυριδωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 50 εἶδη ἰθαγ. τῆς Ἰνδικῆς, τῆς τροπ. Ἀφρικῆς καὶ τῶν νήσων τοῦ Μαλαισιῦ ἀρχιπελάγους πάντα ῥητινοφόρα, τὰ πλείστα κοσμητικὰ καὶ ἄλλως χρήσιμα. Κ. τὸ **ὀρθοφυές** (C. strictum), ἰθαγ. τῆς Ἰνδικῆς, φέρει τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα **μέλαινα δαμμάρα** ῥητίνη (γαλλ. **Dammar noir**, ἀγγλ. **Black Dammar**). Ὁμοίαν ῥητίνην παρέχει τὸ ἑσάυτως ἰθαγ. τῆς Ἰνδικῆς **βεγγαλικὸν Κ.** (C. bengalense). Κ. τὸ **λευκὸν** (C. album), ἰθαγ. τῶν Φιλιππίνων καὶ ἄλλων τινῶν νήσων, παρέχει τὴν **κανάριον ῥητίνην** (γαλλ. **résine de Canarium**). Κ. τὸ **κοινὸν** (C. commune), ἰθαγ. τῆς Ἰάβας καὶ τινῶν ἄλλων νήσων, φέρει καρπὸν οὐτινος ὁ πυρὴν ἐγκλείει ἐλαιώδη ψίχαν μὴ ταγγίζουσαν, βρώσιμον καὶ ἔχουσαν γεῦσιν καστανῶ. Τοῦ εἶδους τούτου ἡ ῥητίνη θεωρεῖται φαρμακευτικῇ. Κ. τὸ **βρώσιμον** (C. ἢ **Pachylobus edulis** ἢ **Mubafu**), ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀφρικῆς, φέρει ῥητίνην ἀρωματικὴν καὶ φαρμακευτικὴν παρά τοῖς ἰθαγενεσί τῆς τροπ. Ἀφρικῆς. Εἰς τὴν Εὐρώπην ἡ ῥητίνη αὕτη εἶνε γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα **ἀφρικανικὸν ἔλημον** (ἀγγλ. **African Elemi**).

Καναρόδπορος, βλ. Φαλαρίς.

Κανέλλα ἢ λευκὴ (Canella alba, τ. Κανελλωδῶν), δ. ἀειθαλές, κοσμητικὸν καὶ οἰκονομικόν, ἰθαγ. τῶν δυτ. Ἰνδιῶν καὶ τῆς Φλωρίδος, ὑψούμενον καὶ

μέχρι 15 μ. Πάντα τὰ μέρη του ἀρωματικά· χρήσιμος ἰδίως ὁ φλοιός του, ὅστις ἀντικαθιστᾷ τὸ κιννάμωμον (τὴν κν. κανέλλαν). Τὰ ξηρά ἄνθη του ἀποβρεγόμενα ἀναδίδουσιν εὐάρεστον ὀσμὴν μύσχου. Τὰ φύλλα του ἔχουσι τὸ ἀρωμα τῶν δαφνοφύλλων. Πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Κανελλώδη (Canellaceae)· ὀλιγομελῆς τ. Δικοτλδ. περιλ. θάμνους καὶ δένδρα ἀρωματικά (γ. Κανέλλα, Κινναμόδετρον).

Κανθάριον τὸ ἐδώδιμον (Cantharellus cibarius, γαλλ. Gyrole ἢ Chanterelle, ἀγγλ. Cantharelle), Μύκης ἐδώδιμος λίαν ἐκτιμώμενος· ἀπαντᾷ πολλὰ γοῦ τῆς Εὐρώπης.

Κάννα (Canna, τ. Σκιταμινωδῶν)· γ. περιλ. περί τὰ 80 εἶδη τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς· φ. ποῶδη πολυετῆ, κονδυλόρριζα· πλεῖστα κοσμητικὰ (αἱ κν. Κάνναι, γαλλ. Balisiers ἢ Cannes de Inde, ἀγγλ. Indian Shots), πολλὰ οἰκονομικά. Το κοινότερον κοσμητικὸν εἶδος εἶνε Κ. ἡ Ἰνδική (C. indica, τὸ κν. ἐν Κύπρῳ **Περσιπλανόμενος**), ὅπερ εἰσήχθη εἰς τὴν Εὐρώπην περί τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος. Ἐκτοτε πάμπολλα ἄλλα εἶδη εἰσαχθέντα ἀπαντῶσι σήμερον θεραπευόμενα πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ὑπὸ πλείστας διαφορὰς καὶ νόθα.

Ἐκ τῶν οἰκονομικῶν εἰδῶν τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Κ. ἡ ἐδώδιμος (C. edulis), ἣτις ἐν Περουθία καὶ ἄλλαις τροπ. γώραις καλλιεργεῖται· ἐκτενῶς διὰ τὰς ἀμυλούχους ρίζας τῆς ἐξ ὧν λαμβάνεται εἶδος μαρανταμούλου (β. λ.). Ὅμοια οὐσία ἐπιτυγχάνεται καὶ ἐκ τῶν ριζῶν Κ. τῆς κοκκίνης καὶ Κ. τῆς χαύνου (C. coccinea καὶ C. flaccida). Πάντα τὰ εἶδη ταῦτα δύναται νὰ καλλιεργηθῶσιν ἐπιτυχῶς εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Κάνναβις ἢ ἡμερος (Cannabis sativa, γαλλ. Chanvre, ἀγγλ. Hemp, τουρ. Κενεβρί, τ. Κνιδωδῶν), φ. ποῶδες, ἐτήσιον, δίοικον, ἰθαγ. τῆς Ἀσίας, κλωστικόν, ναρκωτικόν καὶ ἐλαιόφορον. Εἰς γόνιμον καὶ ἀρδευόμενον ἔδαφος ὑψοῦται καὶ μέχρι 3 μ. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει τὴν Κ. ὡς αὐτοφυομένην καὶ καλλιεργουμένην εἰς τὴν Σκυθίαν (Δ, 74), ἔνθα ἐκ τῶν ἰνῶν τοῦ στελέχους τῆς κατεσκευάζοντο σχοινία καὶ ὑφάσματα. Ὁ Θεόφρ. οὔτε κἀν μνείαν ποιεῖται τῆς Κ., ἣτις ὑποτίθεται ὅτι εἰσήχθη εἰς τὴν Ἀνατολήν καὶ τὴν Ἑλλάδα εἰς μεταγενεστέραν αὐτοῦ ἐποχὴν. Ἐκαλλιεργεῖτο βεβαίως εἰς τὰς γώρας ταύτας ἐπὶ Διοσκρ., ὅστις ἀναφέρει τὴν ἡμερον Κάνναβιν (1) ὡς φ. φαρμακευτικόν καὶ «εὐχρηστον ἐν τῷ βίῳ πρὸς τὰς τῶν εὐτωνωτάτων σχοινίων πλοκάς». Κατὰ τὸν Ἀθῆν. (E, 206) Ἱέρων ὁ Β' ἐπρομηθεύετο τὴν κάνναβιν διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν σχοινίων τοῦ στόλου του ἐκ τῆς Γαλατίας («Ἐκ τοῦ Ῥοδανῶ ποταμοῦ»).

Σήμερον τὸ φ. τοῦτο καλλιεργεῖται ἐκτενῶς πολλαχοῦ παρέχον δύο κύρια

(1) Ἡ ἀγορία Κάνναβις τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Ἀλθαίαν τὴν καννάβινον.

προϊόντα : τὴν κάνναβιν (τὸ καννάβι), κλωστικὴν ὕλην χρῆσιμην ἰδίως πρὸς κατασκευὴν σχοινίων⁽¹⁾, δικτύων καὶ γονδρῶν ὑφασμάτων (τῶν καραβοπάνων), καὶ τὴν κανναβίδα, (τὸ κν. κανναβούρι, γαλλ. Chênevis), ἥτοι τὰ σπέρματα τοῦ φ. Ταῦτα εἶνε φαρμακευτικά (φρμ. Καννάβεως σπέρμα, Semina Cannabis) καὶ χρησιμοποιοῦνται πρὸς διατροφήν τῶν κοκκοφάγων ὀδικῶν πτηνῶν, ἔνιαχού δὲ τῆς Ἀνατολῆς (Συρίαν, Κύπρον καὶ ἀλλαχού) καὶ ἀντι σπασμοῦ πρὸς ἐπίσασσιν κολλυρίων καὶ ἄλλων ζυμαρικῶν. Ἄλλ' ἡ σπουδαιότερα χρησιμότης αὐτῶν εἶνε ἡ πρὸς παραγωγὴν ἐλαίου. Τὰ σπέρματα ταῦτα ἐκθλιβόμενα ἀποδίδουσι 25—30 0/0 ἔλαιον ξηραντικόν (τὸ κανναβέλαιον), χρῆσιμον εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ πρὸς βρώσιν.

Πάντα τὰ μέρη τοῦ φ. τούτου καὶ ἰδίως τὰ ἄνθη του, ἐνέχουσιν ἀλκαλοειδεῖς οὐσίας ναρκωτικὰς. Τὴν ἐπίδρασιν δὲ τῶν ναρκωτικῶν τούτων οὐσιῶν βεβαίως ὑφίσταντο οἱ Σκύθαι ὅταν ὑπεβάλλοντο εἰς λουτούς καπνῶν καιομένων σπερμάτων Κ. ὡς ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος λέγων : «Ταύτης ἦν οἱ Σκύθαι τῆς καννάβιδος τὸ σπέρμα ἐπεὶν λάθωσι, ὑπόδυνουσι ὑπὸ τοὺς πέλους καὶ ἔπειτεν ἐπιβάλλουσι τὸ σπέρμα ἐπὶ τοὺς διαφανέας λίθους τῷ πυρὶ· τὸ δὲ θυμιᾶται ἐπιβαλλόμενον καὶ ἀτμίδα παρέχεται τοσαύτην, ὥστε ἑλληνικὴν οὐδεμία ἂν μιν πυρὴ ἀποκρατήσῃ. Οἱ δὲ Σκύθαι ἀγάμενοι τῇ πυρὶ ὠρύνονται· τοῦτό σφι ἀντι λουτροῦ ἐστὶ· οὐ γὰρ δὴ λούνται ὕδατι τὸ παράπαν τὸ σῶμα» (Δ, 75). Εἰς μεγαλύτεραν ποσότητα αἱ ἀλκαλοειδεῖς αὗται οὐσίαι ἀπαντῶσιν εἰς ἰδίαν διαφορὰν Κ. (C. sativa indica) καλλιεργουμένην ἔνιαχού εἰδικῶς πρὸς λήψιν τοῦ χασίς (ἀραβιστί hashisch, Ἰνδιστί churrus, γαλλ. hachich), ὅπερ εἶνε ῥητινώδης ἐξόχως ναρκωτικὴ οὐσία εὐρισκομένη εἰς ἀδένας τῶν παρανθίων φυλλαρίων. Τὸ κοινὸν χασίς, ὅπερ παρήγετο ἄλλοτε καὶ ἔνιαχού τῆς Ἑλλάδος (περὶ τὴν Τρίπολιν), φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀνατολῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ἀνάμικτον μετὰ παρανθίων φυλλαρίων καὶ ἄλλων ξένων οὐσιῶν καὶ χρησιμοποιεῖται ἰδίως πρὸς κάπνισιν, ἧς τ' ἀποτελέσματα εἶνε πάντοτε καταστρεπτικά διὰ τὴν ὑγίαν τοῦ καπνίζοντος αὐτοῦ (τοῦ χασισιπότου). Ἡ κυρία ναρκωτικὴ οὐσία τοῦ χασίς εἶνε ἡ κανναβίνη, ἧτις ἀπαντᾷ ἐν μικροτέρῃ ποσότητι καὶ εἰς τὰ νεαρά φύλλα καὶ τὰ κλωνία τοῦ φ. τὰ ὁποῖα ξηρὰ ἀποτελοῦσι τὸ παρ' Ἰνδοῖς ναρκωτικὸν φάρμακον bharg· ἕτερον φάρμακον ὡσαύτως ναρκωτικόν, ὀνομαζόμενον δὲ ὑπὸ τῶν Ἰνδῶν ganja, ἀποτελοῦσιν οἱ ἀνοθοφόροι καὶ καρποφόροι βλαστοὶ τοῦ φ.

Ἡ Κ. εὐδοκιμεῖ εἰς γονίμους καὶ νοτεράς ἢ ἀρδευομένας γαίας⁽²⁾. Πρὸς παραγωγὴν καννάβιδος σπείρονται κατὰ στρέμμα 15—20 ὀκ. σπόρου εἰς παραλήλους δὲ πρασιάς πλάτους 1 1/2 μ. καὶ ἀπεχούσας ἀπ' ἀλλήλων περὶ τὰ 20

(1) Ἐκ παλαιῶν κανναβίνων σχοινίων συνήθως κατασκευάζεται τὸ στυπεῖον.

(2) «Κάνναβις κοίλους τόπους χαίρει καὶ διαπαντός ἐνίχμου» («Γεωπονικά» 2, 10, 2)..

έ. μ. Εἰς τοὺς θερμότερους τόπους ἢ σπορὰ γίνεται κατὰ Φεβρουάριον ἢ Μάρτιον, εἰς δὲ τοὺς σχετικῶς ψυχροτέρους κατ' Ἀπρίλιον ἢ κατὰ Μάϊον. Τρεῖς ὡς ἔγγραφα μῆνας μετὰ τὴν σπορὰν γίνεται ἡ συγκομιδὴ ἀποκοπτομένων παρὰ τὴν βάσιν των ἢ ἀποσπωμένων τῶν φυτῶν. Καὶ πρῶτον μὲν συγκομίζονται τὰ ἄρρενα φ. ὅταν ἀρχίζωσι νὰ κιτρινίζωσι· μετὰ πάροδον δὲ 15—20 ἡμερῶν ἀποκόπτονται ἢ ἀποσπῶνται καὶ τὰ θήλαα, ἐὰν ὁ ἐπὶ τῆς κορυφῆς των καρπὸς ᾔνε ὄριμος. Ὁ καρπὸς ἀποχωρίζεται διὰ τοῦ ραβδισμού τῶν κορυφῶν τῶν φυτῶν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν δὲ τῆς ἐργασίας ταύτης τίθεται κατὰ μέρος διὰ σπόρον ὁ καρπὸς τῶν εὐρωστοτέρων φυτῶν. Τὰ οὕτω ἀπχλασσύμενα τοῦ καρποῦ των θήλαα στελεγγὴ ἐκτίθενται εἰς τὸν ἥλιον μετὰ τῶν ἀρρένων ὅπως ἀποξηρανθῶσι καὶ ἀπαλλαγῶσι τῶν φύλλων των, μεθ' ὃ λαμβάνονται αἱ ἕνες των ἀφοῦ ἀποβραχῶσιν ἐπὶ δεκαπενθήμερον, ἀποξηρανθῶσιν εἰς τὸν ἥλιον ἐκ δευτέρου καὶ κοπανισθῶσιν ὅπως ἀπαλλαγῶσι τῶν ξυλωδῶν μερῶν των.

Κανιά, βλ. Κάλαμος.

Καουνιά, βλ. Πέπων ὁ κοινός.

Καουνοῦκ, βλ. Κόμμι ἐλαστικὸν εἰς Ἄλστονία, Ἐβέα, Καστιλλοῖα, Κιζία, Λανδολφία, Μανιότη ἢ γλαζόβειας, Μορίγγη, Πικραδὴν, Τριαδική, Φουντομῖα, Χαγκορνία, Χειλόκαρπος.

Καπιδοῦρα, βλ. Λωτὸς ὁ ἐδώδιμος.

Κάπνη, βλ. Καπίτης.

Καπνία (Fumago ἢ Carnodium ἢ Meliola, γαλλ. Fumagine)· γ. μικροσκοπικῶν Μυκήτων βιούτων παρασιτικῶς ἐπὶ πλείστων καλλιεργουμένων καὶ αὐτοφυῶν φ. (βλ. σελ. 96 καὶ 375).

Κάπνιος παρ' ἀρχαίοις, διαφορά Ἀμπέλου.

Κάπνισμα, βλ. Ὑγράμβαρς.

Καπνίτης ἢ Καπνόχορτον (Fumaria, γαλλ. Fumerette, ἀγγλ. Fumitory, τουρ. Σιαχτερέ, τ. Καπνιτωδῶν)· γ. περιλ. φ. πώδη, τὰ πλείστα ἐτήσια ζιζάνια. Εἶδη τῆς ἐλλ. χλωρ. 14 ἐν οἷς καὶ α') Κ. ὁ μικροκαρπὸς (F. parviflora), β') Κ. ὁ μακροκαρπὸς (F. macrocarpa), γ') Κ. ὁ πεττέρειος (F. Petteri), ὁ κν. ἐν Θήρᾳ Κουφίτης, δ') Κ. ὁ πυκνανθὴς (F. densiflora), ὁ κν. ἐν Θήρᾳ Ἄγριοκουφίτης καὶ ε') Κ. ὁ φαρμακευτικὸς (F. officinalis). Τὸ δεύτερον καὶ τὸ τελευταῖον εἶνε τὰ κοινότερα καὶ κν. ὀνομαζόμενα **Καπνιῆς ἢ Καπνόχορτα**, **Κάπνιες** (ἐν Κύπρῳ), **Χιονίστρες** (ἐν Λακωνίᾳ), **Στάχτερες** (ἐν Ἠλείᾳ). Εἰς τὰ δύο ταῦτα φ. ἀναφέρεται ὁ **Καπνίτης ἢ Καπνὸς ἢ Καπνογόργιον ἢ Κορυδάλιον** τοῦ Διοσκ. Ἀμφοτέρων δὲ τῶν φ. τούτων, καὶ ἰδίως τοῦ τελευταίου, τὸ χόρτον εἶνε φαρμακευτικὸν (φαρμ. Καπνοῦ πόα, Herba Fumariae)—λαμβάνεται ὡς εὐστόμαχος ὁ ὀξύπικρος χυλὸς του.

Καπνιτώδη (Fumariaceae)· τ. Δικοτλ. περιλ. φ. πώδη ἐξ ὧν πολλὰ ζιζάνια· τινὰ κοσμητικὰ ἢ φαρμακευτικὰ (γ. Διέλυτρον, Καπνίτης, Κορυδαλὶς κ. ἄ.).

Καπνογόργιον, βλ. Καπνίτης.

Κ. ἢ στενόφυλλος (*C. Zahnii* καὶ *C. angustifolia*) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερων θεραπευομένων.

Καράπα (*Carapa*, τ. Ψευδομελιωδῶν) γ. περιλ. δ. δασικά καὶ οἰκονομικά ἰθαγ. τῆς δυτ. Ἀφρικῆς καὶ τῆς τροπ. Ἀμερικῆς· τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε **Κ. ἢ γουϊάνιος** (*C. guianensis*, γαλλ. *Touloukouna*), μέγα δένδρον ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀφρικῆς καὶ τῶν δυτ. Ἰνδιῶν· ὁ καρπὸς τοῦ κάψα ἐγκλείουσα πλὴν τῶν σπερμάτων καὶ πικρὰν λιπαρὰν καὶ εὐοσμὸν οὐσίαν (γαλλ. *graisse amère*) χρησιμοποιομένην κατὰ μέγαν ποσὰ ἰδίως ἐν Μασσαλίᾳ εἰς τὴν κατασκευὴν σαπῶνων. Οἱ ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀφρικῆς προφυλάσσονται ἀπὸ τῶν κεντημάτων αἰμοδόρων ἐντόμων χριόμενοι μὲ τὴν οὐσίαν ταύτην. Τὸ ξύλον τοῦ δένδρου τούτου εἶνε ὑπέρυθρον, ἐλαφρὸν, ἀπρόσβλητον ὑπὸ τῶν ἐντόμων καὶ χρήσιμον εἰς τὴν ἐπιπλοποιίαν.

Καρδαμίδα, Καρδαμοῦδα καὶ Καρδαμοῦθρα, δ. ὀ. φ. Σταυρανθῶν, λαχανικῶν ἢ λαχανευομένων, καὶ ἰδίως εἰδῶν Καρδάμου, Καρδαμίδος τῆς μυιαγοροειδοῦς καὶ Διδέσμου τοῦ αἰγυπτιακοῦ λεπτοφύλλου.

Καρδαμίνη (*Cardamine*, ἀγγλ. *Bitter cress*, τ. Σταυρανθῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 60 εἶδη ἰθαγ. ψυχρῶν καὶ εὐκρ. χωρῶν φ. πώδη ἐτήσια, διετετῆ καὶ πολυετῆ· τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. **Κ. ἢ δορμετα** (*C. acris*), πιθανῶς τὸ ἕτερον **Σισύμβριον** τοῦ Διοσκρ., καὶ **Κ. ἢ λειμώνιος** (*C. pratensis*, γαλλ. *Cresson des prés*, ἀγγλ. *Lady's Smock* ἢ *Cuckoo flower*), εἶδος κοσμητικόν, φαρμάκευτικόν (κατὰ τῆς στομακῆτος) καὶ λαχανευόμενον, ἀπαντῶν δὲ καὶ ἐνιαχοῦ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης.

Καρδαμῖς (*Erucaria*, τ. Σταυρανθῶν) γ. περιλ. φ. πώδη. Τὸ μόνον τῆς ἑλλ. γλωρ. εἶδος εἶνε **Κ. ἢ μυιαγοροειδής** (*C. myagroides* ἢ *aleppica*), τὸ κν. **Καρδαμίδα, Καρδαμοῦδα, ἢ Κρίταμο**, ὅπερ λαχανεύεται. Ἡ παρ' ἀρχαίους **Καρδαμῖς** ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Κάρδαμον τὸ ἡμερον (ἑλ. καὶ **Μορισία**).

Κάρδαμον (*Lepidium*, τ. Σταυρανθῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 50 εἶδη φ. πώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 7 ἐν οἷς καὶ α') **Κ. ἢ Δράβη** (*L. Draba*, ἀγγλ. *Whitlow Cress*), ἢ **Δράβη** τοῦ Διοσκρ., ἢ κν. **Ἀγριοκαρδαμοῦδα**, **Βρωμόχορτο** ἢ **Βρωμολάχανο** ὀνομαζομένη. β') **Κ. ἢ Ἰβηρίς** (*L. Iberis* ἢ *Teesdalia Lepidium*), ἢ **Ἰβηρίς** τοῦ Διοσκρ. γ') **Κ. τὸ πλατύφυλλον** (*L. latifolium*, ἀγγλ. *Dittander* ἢ *Pepper wort*), τὸ κν. ἐν Ἀττικῇ **Λεπίδι** καὶ πιθανῶς τὸ τοῦ Διοσκρ. **Λεπίδιον**. καὶ δ') **Κ. τὸ ἡμερον ἢ κηπευτὸν** (*L. sativum*, γαλλ. *Cresson des jardins*, *Cresson alenois* ἢ *Passerage cultivé*, ἀγγλ. *Com. Garden Cress*, *τουρ. Τερέ*), τὸ παρ' ἀρχαίους καὶ πανταχοῦ παρ' ἡμῶν σήμερον γνωστότατον **Κάρδαμον** (κν. καὶ **Μαυρομυρωδιὰ** κατὰ τὸν Κοραῆν), ὅπερ εἰσῆχθει, ἐκαλλιεργήθη καὶ ἐνεκλιματίσθη ἀνά τὴν Ἀνατολήν. Τὸ φ. τοῦτο κατὰ τὸν Ξενοφῶντα (Κυρ. Παιδ. 1, 2, 3) ἀπετέλει τὸ προσφάγιον τῶν παιδῶν

ἐν Περσίᾳ. Ὁ Στράβων λέγει ὅτι ἡ καθημερινὴ διαίτα τῶν Περσῶν, ἀπὸ τοῦ 5^{ου} μέχρι τοῦ 24^{ου} ἔτους τῆς ἡλικίας των, ἦτον «ἄρτος μετὰ τὸ γυμνάσιον, καὶ μᾶζα, καὶ κάρδαμον, καὶ ἁλῶν χόνδρος, καὶ κρέα ὀπτά, ἢ ἐφθὰ ἐξ ὕδατος· πόντον δ' ὕδωρ» (15, 734).

Καρδάμωμον τὸ κοινὸν (*Cardamomum vulgare* ἢ *Elettaria Cardamomum*), φ. ποῦδες πολυετές, τῆς τ. τῶν Σκιταμινωδῶν, ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν· ὁ καρπὸς τοῦ τὸ καρδάμωμον τῶν ἀρχαίων, τὸ κοινῶς κακουλές ὀνομαζόμενον, ἔκπαλαι δὲ χρησιμοποιούμενον ὡς εἶδος ἀρωματικῶν καὶ φαρμακευτικῶν (φρμ. Καρδάμωμον τὸ μικρὸν, *Semina Cardamomi minoris*, s. *Cardamomum minus*, γαλλ. Cardamon, ἀγγλ. Cardamoms, τουρ. κιακουλέ). **Ἄριβ. Χαμ. χκί**

Καρδιαγωγὸν (*Borrago* ἢ *Borago*, γαλλ. Bourrache, ἀγγλ. Borage. τ. Τραχυφυλλωδῶν)· γ. περιλ. περι τὰ 6 εἶδη, ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν· φ. ποῦδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. **Κ. τὸ κρητικὸν** (*B. ἢ Trachystemon creticum*) καὶ **Κ. τὸ φαρμακευτικὸν** (*B. officinalis*), τὸ κν. Ἄριπέτα ἢ Μπουράντζι ὀνομαζόμενον· εἶδος κοσμητικῶν, λαχανικῶν καὶ φαρμακευτικῶν, ἀλλὰ καὶ ζιζάνιον ὀχληρὸν· τὸ χόρτον τοῦ θεωρεῖται ἄριστον μαλακτικῶν, ἀφιδρωτικῶν καὶ διουρητικῶν φάρμακον.

Καρδιόσπερμον (*Cardiospermum*, τ. Σαπινδωδῶν)· γ. περιλ. περι τὰ 12 εἶδη· φ. ποῦδη, ἀναρριχώμενα, ἰθαγ. τροπ. καὶ παρατροπ. χωρῶν. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε **Κ. τὸ Ἀλικάκαβον** (*C. Halicacabum*, γαλλ. Corinde, ἀγγλ. Heart-ree ἢ Heart-seed), ἐτήσιον, κοσμητικῶν, ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, ἔθθα χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν ὡς εἶδος λαχανικῶν καὶ φαρμακευτικῶν. Πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς.

Καρδοπάθιον (*Cardopatum*, τ. Συνθέτων), γ. περιλ. τρία εἶδη ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν, ἀπαντῶντα δὲ καὶ ἐν Ἑλλάδι· φ. ποῦδη, πολυετῆ, ἀκανθόφυλλα, ἀλίφιλα. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε **Κ. τὸ κορυμβανθές** (*C. corymbosum* ἢ *orientale*), τὸ κν. Χαμοληδὸς ὀνομαζόμενον· τὸ εἶδος τοῦτο εἶνε ὁ τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ Διοσκρ. Χαμελέων μέλας, ὡς συνώνυμον τοῦ ὁποίου ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ δευτέρου ἢ Ἰξία. Εἰς τὸ **Κ.** τοῦτο, κατὰ τὸν Χελδραΐχ, ἀναφέρεται πιθανῶς καὶ ἡ παρ' Ὁμήρω Ἄκανθα. Εἰς τὴν Κύπρον (Μεσαοριαν) τὸ φ. τοῦτο ὀνομάζεται κν. Πομινότροφος, ὁ δὲ ὅπως τῆς ῥίζης του θεωρεῖται ἀποτελεσματικὸν κατὰ τῶν ἰδρώων (τῶν κν. δροτοσῆλων καὶ κυπριαστὶ δροφῆς) φάρμακον.

Κάρδος (*Carduus*, γαλλ. Chardon, ἀγγλ. Thistle, τ. Συνθέτων)· γ. περιλ. φ. ποῦδη, ἐτήσια, διητῆ καὶ πολυετῆ· πάντα ἀκανθόφυλλα ζιζάνια· τινῶν οἱ τρυφεροὶ βλαστοὶ λαχανεύονται. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 12, πάντα ἐκ τῶν κοινῶς ὀνομαζομένων συνεχδοχικῶς Ἀγκαθίων, Γαῖδουραγκάθων ἢ Γομαραγκάθων. **Κ. ὁ πυκνοκέφαλος** (*C. pycnocephalus* ἢ *tenuiflorus*), τὸ κν. ἐν Θήρᾳ Μαρουλάγκο, εἶνε πιθανῶς τὸ Κίρσιον τοῦ Διοσκρ.

Καρδοδάντο, βλ. Κνίκος.

Καρδόχορτο, βλ. Λαγοικία.

Κάρνηξ (*Carex*, ἀγγλ. Sedge, τ. Κυπειρωδῶν) γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 500 εἶδη. πλείστα ἰθαγ. εὐκρ. χωρῶν· πάντα πώδη πολυετῆ, φιλυδρα, τραχέα, διὸ καὶ ἀκατάλληλα πρὸς νομῆν. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 36, ὧν τὰ πλείστα ζιζάνια, δυσεξόντωτα, τὰ κν. **Ἐπιφάρες**, **Μαχειριδία** ἢ **Σπαθόχορτα** ὀνομαζόμενα. Χρήσιμον εἶδος εἶνε **Κ. ὁ ἀμόφιλος** (*C. arenaria*, γαλλ. *Salsepareille d'Allemagne*), κοινὸν καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης· τὸ ῥίζωμα του φαρμακευτικόν (φρμ. Ἄμμοφιλου ῥίζα *Radix Caricis arenariae* ἢ *Salseparilla Germanica*, τουρ. **Κοῦμ-ότου**). Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιὸν λόγου εἶνε **Κ. ὁ θαγώδης** (*C. baccans*), ἰθαγ. τῶν Ἰμαλαῶν ὄρεων, φ. θεραπευόμενον πρὸς κόσμον.

Κάρθαμος (*Carthamus*), βλ. Ἄτρακτυλῖς.

Καρίγανα, βλ. Ἄμμι.

Καρικὴ (*Carica*, τ. Παθανθῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 20 εἶδη· δ. ἀειθαλῆ, βραχύβια, ἀκλωνα, καρποφόρα, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἄμερικῆς· ὁ ὅπως τῶν (ἀφρονώτερος ἐν τῷ καρπῷ) πεπτικός, ἀνθελμινθικός, δριμύς, γαλακτώδης, ἐνέχει τὴν φαρμακευτικὴν οὐσίαν **πακαίνην** (*parainum*)· ὁ καρπὸς τῶν σαρκώδης, μέγας, σχήματος πέπονος, διὸ καὶ ὀνομάζονται τὰ δένδρα ταῦτα ἐνίοτε **Πεπονόδενδρα**. **Κ. ἡ κανδαμαρκησία** (*C. candamarcensis*) φέρει καρπὸν μέγαν (20×22 ἐ.μ.) τρωγόμενον ἐφθόν, σακχαρόπηκτον ἢ ταριχευμένον ἐν ὄξει. Μεγαλῆτερος εἶνε ὁ καρπὸς **Κ. τῆς Παπαῦας** (*C. Papaya*, ἀγγλ. *Papau-tree*), ἐξ οὗ καὶ λαμβάνεται ἡ τῶν φαρμακοποιῶν παπαῦνη.

Καρίσσα (*Carissa*, τ. Ἀποκυνωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 20 εἶδη ἰθαγ. τροπ. καὶ παρατροπ. χωρῶν· θ. καὶ δ. φυλλοβόλα, τινὰ κοσμητικὰ καὶ καρποφόρα. **Κ. ἡ ἀρδουίνειος** (*C. Arduina* ἢ *Ardruina hispinosa*), θάμνος κοσμητικός (τὰ ἄνθη του εἶνε εὐωδέστατα), ἀκανθωδέστατος, ἰθαγενὴς τῆς Ἀφρικῆς· ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν, εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς ἀμμώδεις γαίας καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς κατάρτισιν ζωσίμων φραγμαῶν· ὁ καρπὸς του ἐδώδιμος. Μεγαλῆτερος καὶ εὐγευστότερος εἶνε ὁ καρπὸς **Κ. τῆς μεγανθοῦς** (*C. grandiflora*, ἀγγλ. *Natal Plum*), θ. ἰθαγ. τῆς Νατάλης. Ἀμφότερα τὰ εἶδη ταῦτα δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Καρλίνα (*Carlina*, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. φ. πώδη, ἐτήσια, διετῆ καὶ πολυετῆ, ἀκανθόφυλλα, ἰθαγ. εὐκράτων καὶ παρατροπ. χωρῶν· τὰ πλείστα ζιζάνια. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 14, ἐν οἷς καὶ α') **Κ. ἡ κοινὴ** (*C. vulgaris*), εἶδος ἀπαντῶν καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἐνθα θεωρεῖται φαρμακευτικόν. β.) **Κ. ἡ μάλωτή** (*C. lanata*), τὸ κν. **Κοκκινάγκαθο**. γ') **Κ. ἡ κορυμβανθῆς** (*C. corymbosa*), τὸ κν. Ἄτρακλίδα, Ἄτραξέλι ἢ **Σύμλαγα** (ἐν Λήμνῳ). καὶ δ') **Κ. ἡ κομμεωφόρος** (*Carlina*, ἢ *Chamaeleon* ἢ *Atractylis gummifera* ἢ *acaulis*), τὸ κν. **Χαμολῆς**, **Χαμολεὸ** (Κεφαλ.), **Κολλινα**, Ἄτρακλίδα, **Κολλάγκαθο**. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ἡ ἀκανθώδης Ἰξίην τοῦ Θεοφρ. καὶ ὁ λευκὸς **Χαμιαλεὼν** τοῦ Διοσκρ. ὅστις καὶ **Χρυσόσκηπτρον** καὶ Ἰξίαν τὸ ὀνομάζει· «διὰ τὸ ἐν τισὶ τόποις ζῆν εὐρίσκεισθαι παρὰ τὰς ῥίζας αὐτοῦ ἢ ἀντὶ μαστίγης χρῶνται αἱ γυναῖκες».

ως δ.δ. και σήμερα συνηθίζεται έναχοῦ, διδ και ονομάζεται τὸ φ. κν. και **Μαστιχομάραθο**, **Μαστιχάγκαθο** ἢ **Ἄγριομαστιχιά**. Ἐν Ἀλγερία οἱ τρυφεροὶ βλαστοὶ του και τὰ κεφάλια αὐτοῦ λαχανεύονται. Ἡ σαρκώδης και ὑπόγλυκος ρίζα του, ὡς τὸ πάλαι οὕτω και σήμερα πολλαχοῦ παρά τῷ λαῷ θεωρεῖται, φαρμακευτική. Ἐντούτοις, ἐπειδὴ πάντα τὰ μέρη τοῦ φ. τούτου ἐνέχουσι δραστικὴν τοξικὴν οὐσίαν (τὴν ἀτρακτυλίνην), συχνὰ ἢ βρῶσις αὐτῶν ὠμῶν ἢ ἡ πόσις τοῦ ἀφεψήματός των γίνεται πρόξενος δηλητηριάσεων. Οὕτω τῷ 1905 ἐν Ἀμαρουσίῳ τρία παιδιά προσβληθέντα ὑπὸ ἰλαρᾶς και τῆ συμβουλῆ ποιμενίδος **κοιτισθέντα** ὑπὸ τῆς μητρὸς των με ἀφέψημα τῆς ρίζης τῆς Κ. ταύτης ἀπέθανον δηλητηριασθέντα, τῷ δὲ 1908 ἑτέρα δηλητηριάσις παιδῶν συνέβη ἐν Μηλαῖς τοῦ Πηλίου ἐκ βρῶσεως ὠμῶν κεφαλίων τοῦ φ. τούτου.

Τὸ προκείμενον γένος ὠνομάσθη **Καρλινία** εἰς ἀνάμνησιν **Καρόλου** τοῦ μεγάλου, οὐτινος ἡ στρατιὰ ἀπηλλάγη, ὡς λέγεται, τῆς πανώλους χάρις εἰς τὴν χρῆσιν **Κ. τῆς κοινῆς** ὡς φαρμάκου.

Καρλουδοβίκη (*Carludovica* ἢ *Salmia* ἢ *Ludovia* τ. *Κυκλανθωδῶν* στενῶς συγγενῶν τῶν *Πανδανθωδῶν*) γ. περιλαμ. περί τὰ 30 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς φ. φοινικόμορφα μικρὰ τὸ ἀνάστημα και ἐξόχως κοσμητικὰ τινὰ ἀνιέχουσιν εἰς ψῦχος βαθμῶν τινων ὑπὸ τὸ μηδέν. Μεγίστην βιομηχανικὴν χρησιμότητα ἔχει **Κ. ἡ φοινικοειδῆς** (*C. palmata*), ἰθαγ. τῆς Κολομβίας, τῆς Περουβίας και τοῦ Ἰσημερινοῦ. Ἐκ τῶν φύλλων τοῦ εἶδους τούτου κατασκευάζονται οἱ γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα **παναμάδες πῖλοι**, διδ και καλλιιεργεῖται τοῦτο πολλαχοῦ τῆς τροπ. Ἀμερικῆς, ὅθεν ἐξάγονται ἐτησίως περί τὰς 600 χιλ. τοιοῦτοι πῖλοι, ἀξίας ἐν ὄλῳ 65,000,000 ὡς ἔγγιστα φράγ. Ἐκ τῶν πέλων τούτων ἐξαιρετικῆς ποιότητος εἶνε μόνον περί τὰς 4000. Ἐξόχως κοσμητικὰ εἶδη δυνάμενα νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος εἶνε **Κ. ἡ δρούδειος** και **Κ. ἡ ταπεινῆ** (*C. Drudei* και *C. humilis*), ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς, και **Κ. ἡ νότειος** (*C. australis*) ἰθαγ. τῆς Νέας Ζηλανδίας. Πάντα ταῦτα πολλαπλ. εὐγερώς διὰ σπορᾶς.

Καρμπούδα, βλ. Κώνειον τὸ στικτόν.

Καρναμπίκι ἢ **Καρναμπίτι**, βλ. Κράμβη ἢ λαχανώδης Ἀνθοκράμβη.

Κάρος (*Carum* τ. *Σκιαδαθωδῶν*) γ. περιλ. περί τὰ 50 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. εὐκρ. χωρῶν φ. ποώδη, πολλά πολυετῆ. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. β. ἐν αἷς και **Κ.δ ναρθηκόφυλλος** (*Carum* ἢ *Bunium ferulaefolium*), οὐτινος ἡ ρίζα ἐδώδιμος. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε: α') **Κ.δ ἀκρωτηριανὸς** (*C. capensis*), ἰθαγ. τῆς Εὐέλπιδος Ἄκρας, ἢ εὐσμος ρίζα του (ἀγγλ. fenkelwortel) ἐδώδιμος. β') **Κ. δ. γαιρδνέριος** (*C. gairdneri*), ἰθαγ. τῆς βορ. δυτ. Ἀμερικῆς, ἢ κονδυλώδης ρίζα του ἐδώδιμος, γέυσεως ἐξαισίας. γ') **Κ. δ κοπτικὸς** (*C. copticum* ἢ *C. Ajowan*), ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀφρικῆς και τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν τὰ σπέρματά του ἀρωματικὰ και ἀρτοματικά. δ') **Κ.δ κυμινοειδῆς** (*Carum* ἢ *Bunium Carvi*, γαλλ. *Carvi* ἢ *Anis des Vosges*, ἀγγλ. *Caraway*), ἰθαγ. τῆς μέσης Εὐρώπης, πιθα-

νῶς ὁ Κάρως τοῦ Διοσκρ. τὰ σπέρματά του ἀρωματικά καὶ φαρμακευτικά (φρμ-Κάρου σπέρμα *Semina Carvi*, τουρ. *Κιμινιόν*) ταῦτα ἐνίοτε ἀντικαθιστῶσι τὸ κύμινον εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ *Kumel* (βλ. Κύμινον), ἀποσταζόμενα δὲ παρέχουσιν αἰθέριον ἔλαιον χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν μυρεψίαν καὶ τὴν ποτοποιίαν. ε') **Κ. ὁ παχύρριζος** (*Carum* ἢ *Bulbocastanum incrassatum*), ἰθαγ. τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς βορ. Ἀφρικῆς· αἱ κονδυλώδεις ρίζαι του (ισπ. *Talmuda*) ἐδώδιμοι. ς') **Κ. ὁ ῥοξβούργειος** (*C. Roxburghianum*), ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀσίας, ἔνθα καὶ καλλιεργεῖται· ἐκτενῶς χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ ἐν Ἰνδίας καὶ Ἀγγλίᾳ συνηθεστάτου ἀρτύματος *curry*. καὶ ζ') **Κ. τὸ Βολβοκάστανον** (*Carum Bulbocastanum* ἢ *Bulbocastanum Linnaei* ἢ *Bunium Bulbocastanum*, γαλλ. *Terre-Noix*, *Moinson* ἢ *Noix-de-Terre*, ἀγγλ. *Pig-Nut*), εἶδος κοινὸν ἐν Εὐρώπῃ, βορ. Ἀμερικῇ καὶ κεντρ. Ἀσίᾳ· τὰ σπέρματά του ἀρωματικά, οἱ βλαστοὶ του καὶ αἱ κονδυλώδεις ρίζαι του λαχανεύονται. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο πιθανῶς ἀναφέρεται τὸ παρ' ἀρχαίοις **Βολβοκάστανον**.

Καρουπιά, βλ. **Κερατέα**.

Κάρπαδος, βλ. **Βάμβαξ**.

Κάρπη, βλ. Ἑλλέβορος ὁ μέλας.

Κάρπινος (*Carpinus*), βλ. **Γαῦρος**.

Καρπίον παρ' ἀρχαίοις, δυσερμῆνευτον ἀρωματικὸν φ. τῆς Ἰνδικῆς.

Καρποκόγων (*Carporogon* ἢ *Mucuna* ἢ *Macranthus*, τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 20 εἶδη, φ. ἀναρριχώμενα, ποώδη καὶ θαμνώδη, ἰθαγ. τροπ. χωρῶν· ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε καὶ α') **Κ. ὁ ἄλλεπαλληλόφυλλος** (*C. imbricatus*), ποῶδες, κοσμητικόν, ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδ. ὠν. β') **Κ. ὁ κοχιγκίνιος** (*C. cochinchinensis*), ποῶδες, ἰθαγ. τῆς Κοχιγκίνης, ἔνθα καλλιεργεῖται· ὡς λαχανικὸν διὰ τοὺς λοβοὺς του· καὶ γ') **Κ. ὁ κνήθων** (*C. pruriens*, ἀγγλ. *Cow-itch*), ποῶδες, ἀπαντῶν εἰς πολλὰς τροπ. χώρας· αἱ ἐπὶ τοῦ λοβοῦ του φύομεναι τραχεῖαι καὶ εἰς ὄξυ καταλήγουσαι τρίχες ἀποσπώμεναι εὐκόλως καὶ εἰσδύουσαι εἰς τὸ δέρμα τοῦ χειριζομένου αὐτὸν προξενοῦσιν ἀνιερὴν κνισμὸν. Αἱ τρίχες αὗται ἐχρησιμοποιοῦντο ἄλλοτε, ἰδίως ἐν Ἀγγλίᾳ, ὡς φάρμακον ἀνθελμινθικόν.

Καρπός. Ὁ Gray λέγει ὅτι **καρπός** εἶνε ἕρος βοτανικὸς κάπως ἀπόλυτος καὶ πολυσήμαντος. Μετὰ τὴν γονιμοποίησιν τοῦ ἄνθους τῶν πλείστων φυτῶν τὰ περιεσσότερα τῶν ἀποτελούντων αὐτὸ μερῶν (σέπαλα, πέταλα, στήμονες, στυλός) μαραινόνται, ξηραίνονται καὶ πίπτουσι, διατηρεῖται δὲ ἡ ὠσθήκη μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ ἐγκλεισμένων καὶ γονιμοποιηθέντων ὠαρίων, μέρη τὰ ὅποια, ἐξακολουθοῦντα νὰ βλαστάνωσιν, ἀναπτύσσονται καὶ λαμβάνουσι νέας μορφὰς καὶ νέα ὀνόματα· τότε τὰ ὠάρια ὀνομάζονται **σπέρματα** ἢ **σπόροι**, ἡ δὲ ὠσθήκη λέγεται **περικάρπιον** ⁽¹⁾,

(1) Εἰς τὸ περικάρπιον διακρίνονται τρία στρώματα τὸ ἐξωτερικὸν ὕπερ ὀνομάζεται **ἐξωκάρπιον**, τὸ ἐσωτερικόν, τὸ ὅποιον λέγεται **ἐνδοκάρπιον**, καὶ τὸ διά-

ἀμφότερα δὲ τὰ μέρη ταῦτα ἀποτελοῦσι τὸν καρπὸν. Ἡ τῆς σταφυλῆς ῥάξι, ἣτις συνίσταται μόνον ἐκ τῆς ὠσθήκης καὶ τῶν ἐν αὐτῇ γονιμοποιημένων ὠαρίων καὶ τοῦ παραχθέντος κατὰ τὴν ὠρίμανσιν γυμοῦ, εἶνε ἡ κανονικωτέρα μορφή τοῦ καρποῦ. Ἄλλ' ὑπάργουσι πολλά φ. ὧν οἱ καρποὶ διατηροῦσι καὶ τινα ἄλλα μέρη τοῦ ἄνθους. Οὕτω Ἐσπεριδοειδῶν τινων οἱ καρποὶ διατηροῦσι μέχρι τῆς πλήρους ὠρίμανσews των τὸν στῦλον. Ὀλόκληρον τὸ σαρκῶδες μέρος τοῦ κυδωνίου εἶνε ὁ συναυξηθεὶς μετὰ τῆς ὠσθήκης κάλυξ τοῦ ἄνθους. Ἐκ τοῦ κάλυκος δὲ συμφυοῦς μετὰ τοῦ δίσκου τοῦ ἄνθους ἀποτελεῖται τὸ σαρκῶδες μέρος τοῦ μήλου καὶ τοῦ ἀπίου, ἐνῶ ἡ σύμφυσις τοῦ κάλυκος μετὰ τῆς ὠσθήκης ἀποτελεῖ τὸ σαρκῶδες ἢ ξυλωδες μέρος τῶν καρπῶν τῶν Κολοκυνθωδῶν φ. Τὸ κύπελλον (ὁ κοινῶς ὀνομαζόμενος κάλυξ) τῆς βαλάνου καὶ ὁ ἐχίνος τοῦ καστάνου ἀποτελοῦνται ἐκ τῆς συμφύσεως καὶ ἀποξυλώσεως τῶν παρανθίων φυλλαρίων, τὰ ὅποια εἰς τὸν καρπὸν τῆς Λεπτοκαρύας μὴ ἀποξυλούμενα, διατηρούμενα γλωρά, συναυξάνουσι μετ' αὐτοῦ καὶ περιβάλλουσιν αὐτὸν μέχρι τῆς πλήρους ὠρίμανσews του. Τοῦ εὐχυμοτάτου χαμαικεράσου ὀλόκληρον τὸ σαρκῶδες μέρος ἐφ' οὗ εὐρηγται ἐγκατεσπαρμένοι οἱ μικρότατοι σπόροι τοῦ φυτοῦ, εἶνε ἡ ἀναπτυχθεῖσα μετ' αὐτῶν ἀνοδοῦχη. Ὀλοκλήρου ἀνοθεσίαις προῖον εἶνε ὁ καρπὸς τῆς Μορέας (τὸ μούρον) καὶ ὁ κῶνος τῆς Πεύκης. Τὸ σύκον εἶνε ἀπλῶς ἄθροισμα μικρῶν ἀνθέων πυκνῶς πρὸς ἄλληλα φυομένων ἐντὸς κοίλου σαρκῶδους ὀργάνου, εἶδους σάκκου, ἐπέχοντος θέσιν ἀνοδοῦχης.

Ὁ Jussieu λέγει ὅτι τῆς ὠσθήκης καὶ τῶν ὠαρίων ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀνάπτυξις εἶνε κατὰ κανόνα ἀλληλένδετα τὸ περικάρπιον παύει ἀναπτυσσόμενον ὅταν τὰ σπέρματα ἐξαμβλοῦνται, καὶ ἀντιστρόφως ταῦτα μαραινόνται καὶ ἀτροφουσιν ἐὰν συμπέσῃ νὰ ἐξαμβλωθῇ τὸ περικάρπιον. Ἄλλ' ἀπαντῶσιν ἐξαιρετικαί τινες περιπτώσεις, καθ' ἃς τὰ σπέρματα ὠριμάζουσι καὶ ἄνευ περικαρπίου, ἢ καὶ ἀντιστρόφως, τοῦτο ἐξακολουθεῖ βλαστάνον, ἀναπτυσσόμενον καὶ μορφούμενον εἰς καρπὸν, ἐνίοτε μάλιστα σαρκῶδέστατον καὶ πολυχυμώτατον, καίτοι στερούμενον σπερμάτων (ἢ ἐγκλεῖον τοιαῦτα ἀτροφικά), ὡς συμβαίνει εἰς τὸν ἀρτόκαρπον, τὴν βανάναν, εἰς τινὰς ἐσπεριδοειδεῖς καρποὺς εἰς τὰς ῥάγας τῶν ἀγιγάρτων σταφυλῶν καὶ εἰς ἄλλους καρποὺς ἀσπέρμους (βλ. Ἄγωνα φυτά).

Οἱ καρποὶ τῶν πλείστων φ. μορφοῦνται καὶ ὠριμάζουσιν εἰς τὰ ἐναέρια μέρη αὐτῶν ἐντούτοις ἀπαντῶσι φ. ὧν πάντες ἢ τινὲς τῶν καρπῶν των μορφοῦνται καὶ ὠριμάζουσιν ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους (βλ. Ἀρραχίς, Βίκος ὁ ἀμφίκαρπος, Βοάνδζεια, Κερσιτικία, Λάθυρος ὁ ἀμφίκαρπος, Μορισία, Τριφύλλιον τὸ ὑπόγειον) τὰ φυτά ταῦτα ὁ Θεόφρ. ὠνόμασεν ἀμφίκαρπα. Πολλῶν δὲ ὑδροβίων φ. ἡ καρποφορία τελεῖται ἐντὸς τοῦ ὕδατος.

μεσον, τὸ ὅποιον εἶνε τὸ μεσοκάρπιον. Τὰ στρώματα ταῦτα εἶνε εὐδιακριτώτερα εἰς τὸ περικάρπιον τῶν καρπῶν πολλῶν Ἑλλοβοκάρπων, ὡς λ. γ. εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ Κυάμου, τοῦ Πίσου, τοῦ Φασιόλου.

Προκειμένου περί καρπού ὁ Θεόφρ. λέγει ὅτι «Καρπός ἐστὶ τὸ συγκείμενον σπέρμα μετὰ τοῦ περικαρπίου» (Φ. Ἰ. 1, 2, 1). Ἄλλὰ καρποὶ ὠνομάζοντο τὸ πάλαι, ὡς ὠνομάζονται ἐνίστε καὶ σήμερον ἔτι, καὶ ἄλλα φυτικά προϊόντα· οὕτω ὁ Ὅμηρος «καρπὸν ἀρούρης» ἐπωνομάζει τὸν οἶνον (1). Οἱ κατ' ἐξοχὴν καρποὶ διηροῦντο συνήθως ὑπὸ τῶν ἀρχαίων εἰς **ξυλίους**, δ. δ. εἰς καρποὺς δένδρων, οὓς ὁ Θεόφρ. ὠνομάζει **δενδρικούς** (Φ. Ἰ. 7, 10, 4), καὶ εἰς **σιτινούς**, τοὺς ὁποίους ὁ Ἡρόδοτος καλεῖ **καρποὺς Δήμητρος** (1, 193), ὁ δὲ Θεόφρ. **δημητρίους** (Φ. Αἷ. 2, 4, 5). Ὑπὸ γεωργικὴν ἔποψιν καρποὶ ὠνομάζονται καὶ ἄλλᾳ σπέρματα (ἄνευ περικαρπίου). Ὑπὸ τὴν γενικὴν λοιπὸν ταύτην σημασίαν τῆς λέξεως **καρπός** δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν τοὺς καρποὺς εἰς **σιτηροὺς** ἢ **σιτηρά** ἢ **δημητριακά**, εἰς **ὄσπρια**, εἰς **λαχανικούς καρπούς**, εἰς **λεπτοὺς καρπούς**, εἰς **ἀκρόδρυλα** καὶ εἰς **ὀπωράς** (β. λ.).

Ἡ ἄπαξ μόνον ἢ κατ' ἐπανάληψιν καρποφορία τῶν φ. ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς διαρκείας τοῦ βίου των· οὕτω ἄπαξ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ βίου των καρποφοροῦσι τὰ ἐτήσια καὶ τὰ διετη φυτά, κατ' ἔτος δὲ καὶ ἐνίστε κατὰ διετίαν τὰ πολυετη. Ἐντούτοις ἀπαντῶσι πολυετη φ. τὰ ὁποῖα μόνον ἄπαξ κατὰ τὴν ἐνίστε μακρὰν διάρκειαν τοῦ βίου των καρποφοροῦσι (εἶδη Ἀγαύης, Βαμβούσσειδων, Μούσης κ. ἄ.), ἐνῶ ἄλλα φέρουσι καρποὺς δις, τρίς ἢ καὶ πλειστάκις τοῦ ἔτους, τοιαῦτα εἶνε καὶ τὰ κατὰ Θεόφρ. **δίκωρπα** (Φ. Αἷ. 1, 13, 9) ἢ **διφοροῦντα** καὶ **τριφοροῦντα** (Φ. Αἷ. 1, 14, 1 καὶ 2, 9, 13), τὰ περιληπτικῶς σήμερον ὠνομαζόμενα **δίφορα**· τοιαῦτα φ. δὲ εἶνε διαφοραὶ τινες Ἀμπέλου (βλ. Ἑπτάκοιλον), Ἑσπεριδοειδων, Συκῆς κ. ἄ. Τὰ ἐτήσια ἢ ἐπέτεια φ., τὰ ἄπαξ μόνον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ

(1) «Ἄρνε δύω καὶ οἶνον εὐφρονα, καρπὸν ἀρούρης». (Ἰλ. Γ, 246).

Τὴν αὐτὴν σημασίαν ἔχει ἡ λέξις **καρπός** καὶ εἰς τοὺς ἐπόμενους στίχους τοῦ Ἀνακρέοντος :

«Καρποῖσι γαῖα προχύπτει,
Καρπὸς ἐλαίας προχύπτει,
Βρομίῳ στέφεται τὸ νᾶμα·
Κατὰ φύλλον, κατὰ κλῶνα
Καθελὼν ἤνθισε καρπός». (Ὠδὴ 37η).

Καρποὶ ἐλέγοντο τὸ πάλαι καὶ πάντα τὰ προϊόντα τῆς γεωργίας, διὸ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὴν πρὸς Τιμόθεον Β' ἐπιστολὴν του λέγει : «Τὸν κοπιῶντα γεωργὸν δεῖ πρῶτον τὸν καρπὸν μεταλαμβάνειν» (β', 5). **Καρποὶ** ἄλλως καὶ σήμερον ἔτι ὠνομάζονται ἐνιαχοῦ ὑπὸ τῶν γεωργῶν τὰ προϊόντα τῆς ἀροτραίας ἰδίως γεωργίας. Ἄλλὰ καὶ γενικωτέραν σημασίαν εἶχε καὶ ἔχει καὶ σήμερον ἡ λέξις **καρπός**· σημαίνει τὸ εἰσόδημα οἰουδήποτε κτήματος. Οὕτω ἐνιαχοῦ **καρπός** ὠνομάζεται τὸ εἰσόδημα τοῦ ποιμνίου. Τὸ εἰσόδημα οἰουδήποτε κτήματος ἐννοεῖ ὁ καὶ παρ' ἀρχαίοις καὶ σήμερον ἐν χρήσει νομικὸς ὅρος **ἐπικαρπία** (γαλλ. usufruit).

βίου των καρποφορούντα, ονομάζει ὁ Θεοφρ. ἐπετειόκαρπα (Φ. I. 1, 2, 2), εἰς ταῦτα δὲ περιλαμβάνονται καὶ «ὅσα διειτίζει», δ. δ. τὰ διειτη. Ἄφ' ἑτέρου ἐπετειοφόρα καλεῖ τὰ πολυετη φ., τὰ καρποφορούντα κατ' ἔτος, παρενιαυτοφόρα δὲ λέγει τὰ πολυετη, τὰ κατὰ διειτην καρποφορούντα (Φ. Αἴ. 1, 20, 3). Ὁ Δε Κανδόλλος ὠνόμασε μονόκαρπα μὲν (Plntae monocarpicae) τὰ ἅπαξ μόνον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ βίου των καρποφορούντα πολυετη φυτά, πολύκαρπα δὲ (Plntae polycarpicae) τὰ πλειστάκις καρποφορούντα. Κατὰ τὸν Gray ὀρθότερον εἶνε νὰ ὀνομάζωνται ταῦτα μὲν πολυτόκα, τὰ δὲ πρῶτα μονοτόκα, καρποτοκίαν ἄλλως ὀνομάζει ὁ Θεόφραστος (Φ. I. 1, 2, 1) τὴν καρποφορίαν.

Καρπουζάκι, βλ. Ἐχίνουφισ.

Καρπουζιά, βλ. Σίκυς ὁ Ὑδροπέπων

Καρύα (Juglans, γαλλ. Noyer, ἀγγλ. Walnut, τουρ. Τζεβίτ, τ. Καρυωδῶν) γ. περιλ. περι τὰ 8 εἶδη ἰθαγ. εὐκρ. καὶ παρατρπ. χωρῶν τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου· δένδρα φυλλοβόλα, δασικά καὶ καρποφόρα. Τὸ μόνον τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης εἶδος εἶνε Κ. ἡ βασιλικὴ ἢ κοινὴ (J. regia), ἢ **Καρύα** τῶν ἀρχαίων, ἢ κν. **Καρυδιά** ὀνομαζομένη. Κατὰ τὸν Δε Κανδόλλον τὸ δ. τοῦτο ἅπαντ' αὐτοφύμενον ἀπὸ τῆς ἀνατολ. εὐκρ. Εὐρώπης μέχρι τῆς Ἰαπωνίας. Ἐκ τῶν εὐρεθέντων εἰς τὴν Προβηγκίαν ἀπολελιθωμένων φύλλων Κ. ἐξάγεται ὅτι εἰς προϊστορικὴν ἐποχὴν τὸ δ. τοῦτο ἦτο αὐτοφύες καὶ εἰς τὴν δυτ. Εὐρώπην.

Ὁ Θεοφρ. διακρίνει ἀγρίαν, ἡμερον (Φ. I. 3, 2, 3) καὶ περσικὴν **Καρύαν** (Φ. I. 3, 14, 4). **Κάρυον** καὶ **κάρυδιον**, ὡς σήμερον, ὀνομάζετο ὁ καρπὸς τοῦ δ. ὃν ὁ Διοσκρ. ἀποκαλεῖ **κάρυον βασιλικὸν ἢ περσικόν**, ἀναφερόμενος πιθανῶς εἰς τὸν καρπὸν διαφορᾶς Κ. εἰσαχθείσης εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐκ Περσίας, εἰς τὰ ὄρη τῆς ὁποίας ἐφύετο τὸ δένδρον (1). Ἀλλὰ **κάρυα** ὀνομάζοντο τὸ πάλαι πάντα τὰ ἀκρόδρυα (βλ.) παρατηρεῖ ὁ Ἀθήναιος (2), ὅστις ἀλλαγῶ λέγει ὅτι οἱ ἀρχαῖοι «κάρυα ἐκάλουν καὶ τὰς ἀμυγδάλας καὶ τὰ νῦν καστάνεια» (B, 52, 6), τὰ ὁποῖα ὁ Θεοφρ. ὀνομάζει **κάρυα κασιταναικὰ** (Φ. I. 4, 8, 11). Ταῦτα κατὰ τὸν Ἀθῆν. (B, 54, 6) ἐλέγοντο καὶ **κάρυα εὐβοϊκὰ**. Ἄλλ' **εὐβοϊκὰ κάρυα** καὶ **εὐβοϊκὴ κάρυα** παρὰ Θεοφρ. (Φ. I. 1, 11, 3 καὶ 5, 4, 2) ἀναφέρονται ἴσως εἰς εἶδος Δρύος καὶ τὸν καρπὸν τῆς. **Κάρυα Ποντικὰ** καὶ **λεπτοκάρυα** ὀνομάζει ὁ Διοσκρ. τὰ καὶ σήμερον λεγόμενα **λεπτοκάρυα** (τὰ κν. **φουντούκια**), τὰ ὁποῖα ὁ Θεοφρ. ἀναφέρει ὑπὸ τὸ ὄνομα **κάρυα ἠρακλεωτικὰ** (3). Τὸ παρὰ Στράβωνι **ὄροκάρυον** (4) ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς τὴν αὐτοφύα κοινὴν ἢ βασιλικὴν Κ.

(1) «Φέρει τὰ ὄρη τέρμινον καὶ σχῖνον καὶ κάρυα τὰ Περσικά, ἀφ' ὧν ποιοῦσι τῶ βασιλεῖ ἔλαιον πολὺ» (Ἀμύντας παρ' Ἀθῆν. B, 68).

(2) «Οἱ Ἀττικῶ καὶ οἱ ἄλλοι συγγραφεῖς κοινῶς πάντα τὰ ἀκρόδρυα κάρυα λέγουσιν» (B, 52).

(3) Ὁ Θεοφρ. ὀνομάζει προστούτοις κάρυα καὶ τὰ σπέρματα τῆς Πεύκης, τῆς Ἐλάτης, τοῦ Κοκκυμήλου καὶ ἄλλων τινῶν φ.

(4) «Ἡ δὲ Σινωπίτις καὶ σφένδαμον φύει καὶ ὄροκάρυον, ἐξ ὧν τὰς τραπέζας τέμνουσι» (12, 546).

Εἶνε δὲ ἡ κοινὴ Κ. δένδρον μακρόβιον ὑψούμενον καὶ πλεόν τῶν 30 μ. Εὐδοκίμει εἰς γῆν νοτεράν ἢ ἀρδευομένην καὶ προτιμᾷ τὰ ἀσβεστοῦχα ἐδάφη. Σήμερον καλλιιεργεῖται σχεδὸν πανταχοῦ ἐκτὸς τῶν τροπ. καὶ τῶν κατεψυγμένων χωρῶν. Τὸ ἐγκάρδιον ξύλον τῆς ἔχει χρῶμα καστάνινον κλίνον μέχρι τοῦ μελανοκαστανίνου καὶ συνηθέστατα (ιδίως τὸ τῆς ρίζης) φέρει πολλὰς ἀκανονίστους φλέβας (νερά) βαθυτέρου χρώματος. Ἄν καὶ πυκνὸν οὐχ ἦττον εἶνε εὐέργαστον, σχίζεται εὐκόλως εἰς λεπτότατα φύλλα (καπλαμάδες) καὶ λαμβάνει λαμπρὰν στίλβωσιν, διὸ καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ἐπιπλοποιίαν, τὴν λεπτοζυλογικὴν, τὴν ζυλογλυπτικὴν, τὴν τορευτικὴν καὶ τὴν ὄπλοποιίαν. Ὁ καρπὸς τοῦ ἀποτελεῖ ἐκλεκτὸν τράγημα, τρώγεται δὲ νωπὸς ἢ ξηρὸς καὶ χρησιμοποιεῖται πολυτρόπως εἰς τὴν σακχαροπλαστικὴν καὶ τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν. Ἐκ τῶν ἁρώρων καὶ νεαρῶν ἔτι καρῶν κατασκευάζεται γλυκὸν (καρυδάκια), εἶδος στομαχικοῦ ποτοῦ (ratafia ἢ eau de noix) καὶ εἶδος ἀλμυροῦ (noix confites au vinaigre), προερχομένου ιδίως ἐκ Γαλλίας καὶ καταναλισκομένου ἐν ποσῶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ ψίχα τῶν ὠρίμων καρῶν δύο ἢ τρεῖς μῆνας μετὰ τὴν συγκομιδὴν, ἐκθλιθὸμένη παρέχει ἄφθονον καὶ ἐκλεκτὸν βρώσιμον ἔλαιον, οὐτινος γίνεται χρῆσις ἔκπαλαι καὶ τὸ ὅποσον εἶνε γρήσιμον καὶ πρὸς φωτισμὸν ὡς καὶ πρὸς κατασκευὴν σάπωνος καὶ ἐλαιωχρωμάτων καὶ βερενικείων ἐκλεκτῶν. Τὸ ἔλαιον τοῦτο παράγεται σήμερον καὶ καταναλίσκεται κατὰ μεγάλα ποσὰ ιδίως ἐν Γαλλίᾳ. Ἐκατὸν ὀκ. καρῶν δίδουσι 35—40 ὀκ. ψίχας (γαλλ. pousse), 100 δὲ ὀκ. ψίχας ἀποφέρουσι περὶ τὰς 50 ὀκ. ἔλαιου, ὅπερ ἐν Γαλλίᾳ τιμᾶται πρὸς 1 1/2—2 δραχ. κατ' ὀκ. Τὸ ἄριστον καρυδέλαιον φέρουσιν οἱ καρποὶ τῶν Κ. τῶν φυομένων εἰς ἀσβεστοῦδεις ἢ γυψῶδεις γαίας. Τὸ καρυδέλαιον εἶνε προστούτοις ἀσφαλὲς κατὰ τῆς ταινίας φάρμακον (φρμ. Ἐλαιον καρύτινον, Oleum Nucum Juglandis). Ἀνθελμινθικός εἶνε ὡσαύτως καὶ ὁ ἐξωτερικός τοῦ καρῶν σαρκώδης φλοιὸς (γαλλ. brou — φρμ. Καρῶν λέπυρα Cortex Fructum Juglandis, s Pericarpium nucis), ὅστις χρησιμοποιεῖται καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν μελάνης καὶ εἰς τὴν βαφὴν ὑφασμάτων καὶ ξύλων. Φάρμακον στυπτικὸν ἀποτελοῦσι τὰ φύλλα τῆς Καρύας (Folia Juglandis regiae), προφυλάσσονται δὲ οἱ ἵπποι, οἱ ἡμίονοι καὶ οἱ ὄνοι ἀπὸ τῆς προσβολῆς παντοίων αἰμοδόρων ζωύφιων πλυνόμενοι δι' ἀφεψήματος τοιούτων φύλλων ἢ τοῦ σαρκώδους ἐξωτερικοῦ περιβλήματος τοῦ καρποῦ. Ἡ ιδιότης αὕτη τῶν τε φύλλων καὶ τοῦ περιβλήματος τοῦ καρποῦ τῆς Κ. ὀφείλεται εἰς ὃ ἐνέχουσι ταῦτα αἰθέριον ἔλαιον, ὅπερ καθιστᾷ τὴν σκιάν τοῦ δένδρου τούτου βαρεῖα, καὶ κεφαλαλγῆ, ὅθεν, κατὰ τὸν Πλούταρχον, προσέκυψε καὶ τὸ ὄνομα Καρύα (1).

Ἡ βασιλικὴ Κ. ἀπαντᾷ καλλιεργουμένη ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς. Ἡ φέρουσα μικροῦς, σκληροκελύφους καὶ μετὰ βαθέων ξυλωδῶν διαφραγμάτων καρποῦς (τὰ

(1) «Τὴν Καρύαν οὕτως ὠνόμασαν ὅτι πνεῦμα βαρὺ καὶ καρωτικὸν ἀφείσα λυπεῖ τοὺς ὑπ' αὐτὴν παρακλινομένους».

στηφοκάρυδα), ἂν καὶ πολύκαρπος εἶνε ἀπορριπτεῖα· δύναται ἐντούτοις νὰ χρησιμοποιοῖθῃ ὡς ὑποκείμενον πρὸς ἐμβολιασμὸν τῶν εὐγενεστέρων διαφορῶν, ὧν ὁ καρπὸς εἶνε μέγας καὶ λεπτοκέλυφος. Τοιαῦται διαφοραὶ ἀπαντῶσιν εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ ἰδίως εἰς τὴν Νάξον. Τὸ κέλυφος, ἦτοι τὸ ξυλῶδες περίβλημα τοῦ καρποῦ τῶν διαφορῶν τούτων εἶνε λεπτότατον καὶ ἐνίοτε κατὰ τόπους διάτρητον, θραύεται δὲ καὶ ἀποσπᾶται τῆς σαρκὸς (τῆς ψίχας) εὐκόλως καὶ ἄνευ καρυθλάστου (τοῦ παρ' Ἀθην. καρυοκατάκτου). Ἐκλεκτῆς ποιότητος κάρυα παράγονται καὶ εἰς τὴν Εὐβοίαν καὶ εἰς τὸ Καρπενήσιον. Ἄλλ' αἱ ἀριστοὶ γνωσταὶ διαφοραὶ Κ. ἀπαντῶσιν ἐν Γαλλίᾳ· τοιαῦται δὲ εἶνε αἱ ὀνομαζόμεναι Noyer de la Saint-Jean, N. mésange, N. à fruit-long (J. regia elongata), N. de jauge (J. regia maxima). Τῆς τελευταίας οἱ καρποὶ (noix de Jauge) «ἔχουσιν ἐνίοτε 5—6 ε. μ. μῆκος, ἀλλ' ἡ ψίχα τῶν εἶνε ἐλαχίστη, πολυλάκεις δὲ καὶ ἀτροφικῆ. Τὸ κέλυφος τῶν καρῶν τούτων χρησιμεύει ὡς πρώτη ὕλη ἀρκετὰ ἐπιζήτητος ὑπὸ τῶν ἀθურματοποιῶν, οἵτινες τῆν χρησιμοποιοῦσι πρὸς κατασκευὴν καψακίων καὶ ἄλλων μικροτεχνουργημάτων ἐπέξεργασμένων ἐνίοτε μετὰ πολλῆς εὐφυΐας» («Ἑλληνικὴ Γεωργία», 1890 σελ. 203). Ἄλλ' ἡ ἀρίστη γαλλικὴ Κ. εἶνε ἡ ὀνομαζομένη Mayette. Αὕτη καλλιεργεῖται ἐκτενῶς εἰς τὸ διαμέρισμα τῆς Ἰσέρης, ὃ δὲ ἐκλεκτότερος καρπὸς τῆς ἐξάγεται ἰδίως διὰ τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γερμανίαν καὶ τὰς Ἡν. Πολιτείας. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην χώραν τὸ μεγαλύτερον ποσοῦν γαλλικῶν καρῶν εἰσάγεται ἐν καταστάσει ψίχας (γαλλ. cerneaux ¹).

Ὁ ἐμβολιασμὸς τῆς Κ. ἐπιτυγχάνει δυσκόλως (προτιμᾶται ὁ στεφανίτης ἢ ὁ αὐλίτης), διὸ πολλαπλ. τὸ δένδρον τοῦτο συνηθέστερον διὰ τῆς σπορᾶς, καθόσον μάλιστα τὰ ἐκ σπορᾶς προερχόμενα φυτὰ σχεδὸν πάντοτε διατηροῦσι τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς διαφορᾶς ἐξ ἧς προέρχεται ὁ σπόρος. Ἐντεῦθεν ἡ ἀνάγκη τῆς χρησιμοποίησεως σπόρου ἐκλεκτοῦ ὠρισμένων διαφορῶν. Γίνεται δὲ ἡ σπορὰ ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου καὶ κατὰ προτίμησιν ἐπὶ τόπου. Ἄλλὰ καὶ εἰς σπορεῖον δυνατόν νὰ πολλαπλασιασθῇ ἡ Κ. ὅθεν μεταφυτεύεται ἐπὶ τόπου μετὰ ζιτιάν. Πρὸς σπορὰν δέον νὰ χρησιμοποιῶνται κάρυα προσφάτως συλλεγέμενα. Ἡ καρποφορία συνήθως ἄρχεται ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἔτους τῆς ἡλικίας τοῦ δένδρου, ἀλλὰ μέχρι τοῦ 20οῦ εἶνε συνήθως ἀσήμαντος ἢ μικρά. Ἡ πλήρης καρποφορία (50—60 ὀκ. ξηροῦ καρποῦ κατὰ δένδρον) σπανίως ἐπιτυγχάνεται πρὸ τοῦ 30οῦ ἔτους. Ὁ καρπὸς ὠριμάζει τὸ φθινόπωρον, ὅτε τὸ σαρκώδες περίβλημα αὐτοῦ διαρρήγνυται κατὰ τόπους καὶ ἀποσπᾶται εὐκόλως. Ἄμα τῆ συλλογῆ ὁ καρπὸς δέον νὰ καθαρίζεται, ἀπαλλασσόμενος τοῦ σαρκώδους περιβλήματός του, καὶ νὰ ξηραίνεται

(¹) Cerneaux ὀνομάζονται αἱ κεχωρισμένοι ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἀπηλλαγμένοι τοῦ κελύφους δύο κοτυληθόνες τοῦ καρῶν αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν ψίχαν ἧτις ἐλόκληρος λέγεται γαλλ. nougeot.

ἀπλωνόμενος εἰς σύσκιον καὶ εὐάερον μέρος, ἔνθα διαμένει ἐπὶ ἓνα περίπου μῆνα ἀνακινούμενος συχνά. Μόνον διὰ τοῦ τρόπου τούτου τῆς ἀποξηράνσεως ἐπιτυγχάνονται κάρυα ἐγκλείοντα ψίχαν λευκὴν, εὐγευστον καὶ δυσκόλως ταγγίζουσαν. Ἐνίοτε τὰ κάρυα ὅπως καθαρισθῶσι καὶ λάθωσιν ἐξωτερικῶς καλὸν χροῖμα πλύνονται. Τὸ μέτρον εἶνε καλὸν ἐφ' ὅσον μετὰ τὴν πλύσιν ἀπέξηραίνονται ταῦτα τελείως, ἄλλως ἀποθηκεύμενα καὶ κατ' ἐλάχιστον ὑγρά ὑπόκεινται εἰς τὴν προσβολὴν Μικρομύκτης (*Rhizopus nigricans*), ὅστις τὰ καθιστᾷ δύσπεπτα ἂν μὴ δηλητηριώδη.

Συνηθεστέρα καὶ σπουδαιότερα εἶνε ἡ προξενουμένη εἰς τὸν καρπὸν ζημία ὑπὸ τοῦ Ἑτερογνώμονος (*Heterogynomon amplana*), ἐντόμου τοῦ ὁποίου ὁ σκώληξ κατατρῶγει τὴν ψίχαν καὶ καθιστᾷ τὸν καρπὸν σκοληκόβρωτον (τὰ κν. κοῦφία καρφύδια) τὸ πρακτικώτερον μέσον πρὸς πρόληψιν τῆς εἰς τὸ μέλλον προσβολῆς εἶνε ἡ συλλογὴ καὶ καταστροφὴ τοῦ προσβεβλημένου καρποῦ ἐφ' ὅσον οὗτος εἶνε εἰσέτι ἄωρος. Οἱ σκώληκες τοῦ Κόσσου (*Cossus ligniperda*) καὶ ἄλλων ξυλοφάγων ἐντόμων συνηθέστατα ἀπαντῶσι προσβάλλοντες τὸ ξύλον τῶν παλαιότερων δένδρων τῶν ὁποίων ὁ κορμὸς κοιαίνεται προσβαλλόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ Κράδου. Περὶ ἀμφοτέρων τῶν παθήσεων τούτων ἐλέγχθησαν τὰ δένοντα ἀλλαγῶν (βλ. εἰς σελ. 131 καὶ 293). Οἱ τε νεαρὸι βλαστοὶ, τὰ φύλλα καὶ ὁ καρπὸς τοῦ δένδρου τούτου προσβάλλονται ἐνίοτε ὑπὸ Μικρομύκτης (*Marsonia Juglandis*) ἐκδηλουμένου διὰ τῆς ἐπ' αὐτῶν παρουσίας ἀκανονίστων κηλίδων ἐν εἴδει ἐγκαυμάτων οἱ ψεκάσμοι διὰ βορδιγαλλίου πολτοῦ (βλ.) προλαμβάνουσι τὴν ἐπίτασιν τῆς νόσου.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τοῦ προκειμένου γένους τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε Κ. ἡ μέλαινα (*J. nigra*, ἀγγλ. Black Walnut-tree), καὶ Κ. ἡ τεφρόχρους (*J. cinerea*, ἀγγλ. White Walnut ἢ Butter-nut-tree), ἀμφοτέρω (βαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς καὶ δυνάμενα νὰ εὐδοκίμησιν πολυαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Τὸ πρῶτον ὑψοῦται καὶ μέχρι 35 μ. καὶ ἔχει ξύλον σκληρότατον, ὅπερ γρησιμοποιεῖται ὡς τὸ τῆς βασιλικῆς Κ. Το δεύτερον, δ. μικρότερον (ὑψοῦται μέχρι 15 μ.), ἔχει ὡσαύτως ἐκλεκτὸν ξύλον, φέρε δὲ καρπὸν ἐλαιωδέστατον ὅσον δὲ τὸ ἐξωτερικὸν περιβλήμα τοῦ καρποῦ τοῦ ὅσον καὶ τὰ φύλλα του θεωροῦνται φαρμακευτικὰ ὡς τὰ τῆς βασιλικῆς Κ. — Διὰ τὰ εἶδη τοῦ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γένους *Carya* βλ. Ψευδοκαρύα.

Καρύα ἠρακλεωτικὴ καὶ ποντικὴ, βλ. Λεπτοκαρύα.

Καρυσκάρ (*Caryocarp*), βλ. Ριζοβόλος.

Κάρυον ἀμερικανικόν, βλ. Βερβολλετία.

Κάρυον Ἀρέκας, βλ. Ἀρέκα.

Κάρυον Βετέλ, βλ. Ἀρέκα.

Κάρυον βραζιλιανόν, βλ. Βερβολλετία.

Κάρυον ἐμετικόν, βλ. Ψευδοστρυχνος ὁ ἐμετικός.

Κάρυον εὐβοϊκόν, βλ. Καρύα σελ. 741.

Κάρυον Ἰνδικόν, βλ. Φοινικοκαρύα.

Κάρυον καρύστιον. παρ' Ἀθην. (B, 52) πιθανῶς ἡ βάλανος εἶδους Δρυός.
Κάρυον καστάνειον ἢ κασταναϊκόν, βλ. Καρύα (σελ. 471) καὶ Κα-
 στανέα.

Κάρυον Κόλα, βλ. Κόλα.

Καρυοφύλλι, βλ. Ἀθανασία.

Καρυοφύλλος ὁ ἀρωματικὸς (Caryophyllus ἢ Eugenia aromatica, γαλλ. Giroflier, ἀγγλ. Clover-tree, τ. Μυρτωδῶν), δένδρον ὑφόμενον καὶ μέχρι 12 μ., ἀειθαλές, ἰθαγ. τῶν Μολούκων καὶ Φιλιππίνων νήσων, ἥδη δὲ καλλιεργούμενον καὶ εἰς ἄλλας τροπ. χώρας διὰ τὰ ἄνθη του, τὰ ὅποια συλλεγόμενα ἐν καταστάσει καλύκων καὶ ἀποξηραίνόμενα εἰς τὴν σκιάν ἀποτελοῦσι τὰ **μύσχοκάρφια** (τὰ κν. γαρού(ύ)φαλλα, γαλλ. Clous de girofle, ἀγγλ. Clovers, τουρ. Καρεμφιλ) τοῦ ἐμπορίου, εἶδος ἀρωματικόν, ἀρτυματικόν, μυρεψικόν καὶ φαρμακευτικόν (φρμ. Καρυόφυλλα, Caryophylli). Εἰς ταῦτα πιθανῶς ἀναφέρονται τὰ παρ' Ἡροδότῳ **κάρφια** (B, 111). Τὰ μύσχοκάρφια ἀπόσταζόμενα παρέχουσι 18-20 % αἰθέριον ἔλαιον χρήσιμον εἰς τὴν μυρεψίαν, τὴν ποτοποιίαν, τὴν σακχαρόπλαστικήν καὶ τὴν φαρμακοποιίαν (φρμ. Oleum Caryophyllarum). Ἐκ μύσχοκαρφίων ἢ τοῦ αἰθαιρίου αὐτῶν ἐλαίου παρασκευάζεται ὑπὸ τῶν φαρμακοποιῶν τὸ **ἀρωματικὸν βάμμα** (Tinctura aromatica). Καρυόφυλλοι ἐπεκράτησεν νὰ ὀνομαζῶνται καὶ τὰ διάφορα εἶδη τοῦ Διοσάνθου (βλ. καὶ Καλυπτρανθές).

Καρυοφυλλῶδη (Caryophyllaceae) πολυμελής τ. Δικοτλδ. περιλαμ. φ. πώδη, ἐτήσια καὶ πολυετή, πολλὰ κοσμητικά, τινὰ οἰκονομικά, ἄλλα ζιζάνια (γ. Ἀγρόστεμμα, Ἀσίνη, Ἀμμόφυτον, Γυψοφίλη, Διόσανθος, Δρυπίς, Κεράστιον, Λυχνίς, Ὀλόστεον, Σαπωνόφυτον, Σιληνή, Χιτών κ. ἄ.).

Καρυῶδη (Juglandaceae) τ. Δικοτλ. περιλαμβάνουσα δένδρα δασικά καὶ οἰκονομικά, πολύτιμα διὰ τε τὸν καρπὸν καὶ τὸ ξύλον των (γ. Καρύα, Πτεροκαρύα, Ψευδοκαρύα).

Καρυῶτις (Caryota, τ. Φοινικωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 12 εἶδη ἰθαγ. χωρῶν τροπικῶν, πάντα κοσμητικά, τινὰ καὶ ἄλλως χρήσιμα. **Κ. ἡ καύστηρά** (C. urens), ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, εἶνε ἐκ τῶν μᾶλλον ἀντεχόντων εἰς τὸ ψῦχος Φοινικωδῶν. Ἐκ τοῦ κορμοῦ του λαμβάνεται ἀμυλοῦχος οὐσία παρεμφερὴς τῷ σάγῳ (β. λ.), ἐκ δὲ τοῦ γυμοῦ τῶν ἀνθοφύλων βιάδων του εἶδος σακχάρου, ἐκ δὲ τῶν μίσχων τῶν φύλλων του ὑλικὸν πρὸς κατασκευὴν σχοινίων. Ἡ παρὰ Δίοσκρ. **Καρυῶτις** καὶ παρ' ἄλλοις **Καρυῶτις** ἀναφέρεται εἰς τὸν καρπὸν διαφορᾶς Φοινικὸς τοῦ δακτυλοφόρου.

Καρφοειδές (Festuca, γαλλ. Fétuque, ἀγγλ. Fescue-grass, τ. Ἀγρωστωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 80 εἶδη, φ. πώδη, ἐτήσια καὶ πολυετή, τὰ πλείστα ἰθαγ. ψυχρῶν καὶ εὐκράτων χωρῶν, πολλὰ νομευτικά καὶ κτηνοτροφικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 10 ἐν οἷς καὶ **Κ. τὸ ἐρυθρόν**, **Κ. τὸ καλαμοειδές**, **Κ. τὸ κτηνοτροφικόν** καὶ **Κ. τὸ ὑψηλόν** (F. rubra, F. arundinacea, F. ovina καὶ F. elatior, ἀγγλ. Dover Grass), καὶ τὰ τέσσαρα πολυετή καὶ καλλιεργούμενα πολλαχού ὡς

κτηνοτροφικά. **Κ.** τὸ ἐρυθρὸν εὐδοκιμεῖ εἰς ἀμμώδεις καὶ ξηροὺς τόπους. **Κ.** τὸ κτηνοτροφικόν, κοινότατον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, θεραπεύεται ἐνίοτε ὡς κοσμητικόν. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἄξιον μνείας εἶνε **Κ. τὸ τετράκρνον** (*F. quadridentata*), ὅπερ ἐν Περουβίᾳ, ὅθεν κατάγεται, θεωρεῖται λίαν ἐπιβλαβές εἰς τὰ κτήνη.

Καρφόχορτο, βλ. Ἀστερίσκος ὁ ἀκανθώδης.

Καρῶνα, βλ. Χρυσάνθεμον τὸ στεφανωματικόν.

Καρῶτον, βλ. Δαῦκος.

Καδία, βλ. Κασσία.

Καδιμυροῖα ἢ ἐδώδιμος (*Casimiroa edulis*, ἰσπ. Sapote blanco, ἀγγλ. Mexican Apple-tree, τ. Ῥυτωδῶν), δένδρον μακρόβιον, ἀειθαλές, ὀπωροφόρον, πολύκαρπον, ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ, καλλιεργούμενον δὲ ἤδη πολλαχοῦ ὡς καὶ εἰς τὰ ψυχρότερα διαμερίσματα τῆς Ἀλγερίας. Πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς πάντα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὰ ὁποῖα καλλιεργοῦνται ἀπροσκόπτως ἐν ὑπαίθρῳ τὰ Ἑσπεριδοειδῆ. Ὁ καρπὸς πυ, παρεμφερὲς πεπισμένου ῥοδακίνου, εἶνε ἀρωματικὸς καὶ εὐαρέστως γλυκύπικρος.

Κασκάρια Πικρά, βλ. Πικρόθαμνος.

Κασκάρια Σαγράδα, βλ. Ῥάμνος ἢ πουργιανή.

Καδοναρίνα (*Casuarina*) γ. τῆς ὁμωνύμου τ. τῶν Κασουαρινωδῶν (*Casuarinaceae*, Δικοτλδ.) περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη, τὰ πλείεστα ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας δένδρα μεγάλα, δασικά, κοσμητικά, ἄφυλλα· τὴν λειτουργίαν τῶν φύλλων ἐκπληροῦσιν οἱ πολυάριθμοι, λεπτοί, μακροί, πράσινοι, ἰππουριδοειδῆς κλαδίσκοι των. Τὸ ξύλον των εἶνε συμπαγές, βαρὺ, διαρκέστατον καὶ πολυτρόπως χρήσιμον. Πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ εὐδοκιμοῦσιν ἰδίως εἰς τὰ παράλια· ἀντέχουσιν εἰς τὴν ξηρασίαν, εἰς τοὺς ἐπιθαλασσίους ἀνέμους καὶ εἰς ψῦχος βαθμῶν τινων ὑπὸ τὸ μηδέν. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ **Κ. ἡ κουνιγγάμιος** (*C. cunninghamiana* ἢ *tenuifolia*), **Κ. ἡ εὐθυτενής** (*C. stricta* ἢ *quadrivalvis*) καὶ **Κ. ἡ ἰππουριδοειδῆς** (*C. equisetifolia*), εἶδη τὰ ὁποῖα πρὸ εἰκοσιοκταετίας εἰσήχθησαν τὸ πρῶτον ὑφ' ἡμῶν καὶ ἀπαντῶσιν ἤδη θεσπευόμενα πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Κασούρι, βλ. Δαῦκος.

Κασσία (*Cassia*, γαλλ. Cassie, τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περὶ τὰ 200 εἶδη δένδρα, θάμνοι καὶ ποώδη φυτὰ ἰθαγ. τροπ. καὶ παρατροπ. χωρῶν· πολλὰ κοσμητικά, τινὰ φαρμακευτικά ἢ ἄλλως χρήσιμα. Τινῶν τὰ φύλλα ἐνέχουσι καρτικὸν ὀξύ καὶ ἀποτελοῦσι τὴν σένναν⁽¹⁾ τῶν φαρμακείων (φρμ. Σέννας

(1) Ἡ σέννα, κατὰ τὸν Κωστήν («Φαρμακολογία»), ἦτον ἄγνωστος παρά τὰς ἀρχαίους. Ἐγένετο δὲ γνωστὴ κατὰ πρῶτον περὶ τὴν ἐποχὴν τῶν Ἀράβων. Πρῶτος

φύλλα, *Folia Sennae*, γλλ. *Sené*, ἀγγλ. *Senna*, κν. **Σινναμική** και ὀρθότερον **Σηνναμική**). Τοιαῦτα δὲ εἶνε α') *K. ἡ ἀντωσειδής* (*C. ἡ Senna obovata*, ἀγγλ. *Alleppo Senna*), ἰθαγ. τῆς νοτ. δυτ. Ἀσίας και τῆς ἄνω Αἰγύπτου· τὰ φύλλα του κατωτέρας ποιότητος **σέννα**. β') *K. ἡ μαριλανδική* (*C. ἡ Senna marilandica*), ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς· τὰ φύλλα του εἶνε ἡ **ἀμερικανική σέννα**, ὡσαύτως κατωτέρας ποιότητος. γ') *K. ἡ ὀξυφύλλος* (*C. ἡ Senna acutifolia*, ἀγγλ. *Nubian Senna*), ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς και τῆς νοτ. Ἀσίας· τὰ φύλλα του ἀποτελοῦσι τὴν **Αἰγυπτιακὴν ἢ Ἀλεξανδρινὴν σένναν** ἣτις θεωρεῖται ἡ ἀρίστη, και δ') *K. ἡ στενόφυλλος* (*C. ἡ Senna angustifolia*, ἢ *lanceolata*, ἀγγλ. *Arabian Senna*), ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀφρικῆς· τὰ φύλλα του εἶνε ἡ **Τινεβίλλιος ἢ Συριακὴ σέννα**. Τοῦ πρώτου και τῶν δύο τελευταίων εἰδῶν τὰ φύλλα ἐνίοτε νοθεύονται μὲ φύλλα *Γομφοκάρπου* τοῦ θαμνώδους ὡς και διὰ φύλλων τῶν *Vaccinium Vitis idaea*, *Coronilla Emerus*, *Buxus sempervirens*, *Myrtus communis*, *Periploca graeca*, *Coriaria mytifolia* και *Colutea arborescens*. Τῶν τελευταίων δύο φυτῶν τὰ φύλλα εἶναι **δηλητηριώδη** (Ἀφεντούλη «Φαρμακολογία», Β', σελ. 377). Τὸ πλεῖστον τῆς σέννας τοῦ ἐμπορίου τῆς ὀνομαζομένης **Σέννα τῆς Πάλθης** (γαλλ. *Sené de la Palthe*) εἶνε μίγμα φύλλων τῆς ἀντωσειδοῦς, τῆς ὀξυφύλλου και τῆς στενοφύλλου *Κασσίας*.

Ἄξια λόγου εἶδη εἶνε προστούτοις α') *K. ἡ ἀψιθιοσειδής* (*C. artemisioides*), θάμνος ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, ἀπάντων εἰς αὐχμηροὺς και ἀγόνους τόπους και ἀπυτελῶν θρεπτικὴν τροφήν διὰ τὰ κτήνη και ἰδίως διὰ τὰ πρόβατα, δυνάμενος δὲ νὰ εὐδοκιμήσῃ πολλαχού τῆς Ἑλλάδος. β') *K. ἡ δυτικὴ* (*C. occidentalis*, γλλ. *Caffé du Soudan* ἀγγλ. *Negro's ἢ Fedegosa coffee*), θάμνος ἰθαγ. τῆς Σουδανίας, ἀπάντων καλλιεργούμενος εἰς τὰς δυτ. Ἰνδίας διὰ τὰ σπέρματά του, τὰ ὅποια χρησιμοποιοῦνται ὡς ἀντικαταστατικὸν τοῦ καφέ τότεν αὐτόθι ἔσον και εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀμερικὴν. γ') *K. ἡ Σύριγξ* (*C. Fistula*, γλλ. *Cassier* ἀγγλ. *Purging Cassia*), δ. ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν· οἱ κυλινδρικοὶ και μακροὶ λοβοὶ του ἐνέχουσι μεταξὺ τῶν σπερμάτων πολτώδη, μελανέρυθρον, γλυκεῖαν οὐσίαν ἡπίως καθαρτικὴν (φρμ. *Κασσίας σάρξ*, *Pulpa Caasia Fistulae*) και δ') *K. ἡ Ἄψος* (*C. Absus*), ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀσίας και Ἀφρικῆς. Ἀπὸ παναρχαιοτάτης ἐποχῆς τὰ σπέρματα τοῦ φ. τούτου χρησιμοποιοῦνται ἐν Αἰγύπτῳ ἐπιτυχῶς πρὸς πρόκλησιν ἀπτενεργοῦ φλογώσεως κατὰ τινων νόσων τῶν ὀφθαλμῶν.

Ἐκ τῶν συνθεστέρων θεραπευομένων πρὸς κόσμον εἰδῶν εἶνε και *K. ἡ κορυμβανθῆς* (*C. corymbosa*), θ. ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς. Ἡ παρ' Ἡροδίτου

ἀναφέροντες αὐτὴν εἶνε ὁ Ἐρμόλαος και ὁ Σεραπίων. Προσθέτει ἐντούτοις ὁ Κωστής ὅτι «πολλοὶ τῶν φαρμακολόγων νομίζουσιν ὅτι και παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐγίνωσκετο και ἐκαλεῖτο **Κολυτέα**» (β. λ.).

Κασίη, παρὰ Θεοφρ. **Κασία** καὶ παρὰ Διουκρ. **Κασσία** ἀναφέρεται εἰς Κιννάμωμον τὴν Κχσσίαν (β.λ.).

Κασταλία (Castalia), βλ. Νομφαία.

Καστανέα (Castanea, γαλλ. Châtaignier ἢ Marronnier, ἀγγλ. Chestnut-tree, τουρ. Κεστανέ, τ. Κυπελλοφόρων) γ. περιλ. δύο εἴδη δ. δασικά, φυλλοτόλα, καρποφόρα ὁ καρπὸς των σφαιρικός, ἀποτελούμενος ἐκ τοῦ ἐχιννοειδούς, κατ' ἀρχὰς σαρκώδους καὶ ἐπὶ τέλους σκυτάδους περιβλήματος καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἐγκλεισμένων 1-3 σπερμάτων, τῶν **καστάνων**, τὰ ὅποια εἶνε ἡμισφαιρικά, ὡσεὶδῆ καὶ σπανιώτερον τριγωνοειδῆ ἢ πεπλατυσμένα. Εἶνε δὲ τὰ δ. ταῦτα **Κ. ἡ μικρὰ** (C. pumila, ἀγγλ. Chinquapin) καὶ **Κ. ἡ κοινὴ** (C. vulgaris, vesca ἢ sativa). Καὶ τὸ μὲν πρῶτον εἶνε ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς ἔνθα ἀπαντᾷ συνθέςτερον ἐν θαμνώδει καταστάσει τὸ ξύλον του εἶνε ὑπόλευκον, εὐέργαστον καὶ ἀσαπές, ὁ δὲ καρπὸς του ἐγκλείει ἀνά ἐν σπέρμα μικρὸν, ὡσεὶδές, βρώσιμον τὸ δὲ δεύτερον εἶνε τὸ γνωστότατον καὶ πολύτιμον μέγα δένδρον, ὅπερ ἀποτελεῖ ὀλόκληρα δάση εἰς πολλὰ ὄρεινά μέρη τῆς βορ. εὐκρ. ζώνης τῆς ἐκτεινομένης ἀπὸ τῆς βορ. Ἀμερικῆς μέχρι τῆς Ἰαπωνίας. Τὸ δ. τοῦτο, ὅπερ φύεται καὶ ἐνιαχοῦ τῆς Ἀλγερίας καὶ τῆς Τύνιδος, ἀπαντᾷ ὑπὸ τρεῖς ἢ τέσσαρας διακεκριμένας μορφάς καὶ καλλιεργεῖται σήμερον πολλαχοῦ ὑπὸ πλείστας διαφορὰς ὡς εἶδος δασικόν, καρποφόρον καὶ κοσμητικόν. Μορφαὶ τοῦ εἴδους τούτου εἶνε αἱ ἐνίοτε ὡς ἴδια εἴδη ἀναφερόμενα: **Κ. ἡ ἰαπωνικὴ** (C. japonica ἢ crenata) καὶ **Κ. ἡ ἀμερικανικὴ** (C. americana ἢ dentata). Ἐν Ἑλλάδι ἡ **Κ.** ἀπαντᾷ αὐτοφυῆς εἰς τὴν Αἰτωλίαν, τὴν Εὐβοίαν, τὴν Κέα, τὴν Νάξον, εἰς τὴν Πίνδον καὶ τὴν Κυλλήνην καὶ ἰδίως εἰς τὸ Πήλιον καὶ τὴν Κρήτην ὅθεν προέρχονται τὰ ἐκλεκτότερα ἑλληνικὰ κάστανα.

Τὴν **Κ.** ὁ Θεοφρ. ὀνομάζει **Διοσβάλανον** τὸν δὲ καρπὸν αὐτῆς **κασταναϊκὸν κάρυον**, τὸ ὅποιον, λέγει, περιέχεται ἐν «ἐχίνω ἀκανθῶδει» (Φ. Ἰ. 3, 10, 1), ὅστις εἶνε τὸ περίβλημα τοῦ καρποῦ, ὅπερ ἀνά τὸ Πήλιον ὀνομάζεται **κασιδα**. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Διουκρ. ὁ καρπὸς οὗτος ὀνομάζετο ἤδη **κάστανον** ἀλλὰ καὶ **σαρδιανὴ βάλανος** καὶ **Διὸς βάλανος**, καὶ **λόπιμον** καὶ **μότον**. Παρ' Ἀθηναίῳ ὡς συνώνυμα τοῦ κάστανον ἀναφέρονται τὰ **καστάνειον**, **εὐβοϊκὸν κάρυον**⁽¹⁾, **σαρδιανὴ βάλανος** καὶ **ἄμωτον** (B, 54). Ὑπὸ τὸ ὄνομα **Καστανέα** ἀναφέρεται τὸ

(1) Ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοφρ. κατ' ἐπανάληψιν μνημονευομένη Εὐβοϊκὴ καρύα δὲν εἶναι Καρύα ἢ βασιλική, ὡς ὑπέθεσάν τινες, ἀλλ' αὐτὴ ἡ Καστανέα ἢ εἶδος Δρυὸς ὡς γίνεται φανερὸν ἐκ τοῦ ἐξῆς χωρίου: «Τῶν δὲ δένδρων οὐδὲν γυμνόσπερμον, ἀλλ' ἢ σαρκί περιεχόμενον ἢ κελύφειν, τὰ μὲν δερματικὸς ὡσπερ ἡ βάλανος καὶ τὸ εὐβοϊκόν, τὰ δὲ ξυλώδεσιν ὡσπερ ἡ ἀμυγδάλη καὶ τὸ κάρυον» (Φ. Ἰ. 1, 11, 3).

δένδρον καὶ ἐν τοῖς «Γεωπονικοῖς»⁽¹⁾. Προέκυψαν δὲ τὰ ἐπικρατήσαντα καὶ μέχρι σήμερον ἐν χρήσει: ὀνόματα **Καστανέα** διὰ τὸ δένδρον καὶ **κάστανον** διὰ τὸν καρπὸν ἐκ τῆς ὁμώνυμου παραλίου τῆς Μαγνησίας κώμης Κασταναία⁽²⁾, ὅθεν καὶ ὁ καρπὸς φαίνεται νὰ ἐξήγητο ἐν ποσῶ τὸ πάλαι ὡς ἐξάγεται καὶ σήμερον ἔτι ἐκ τῶν χωρίων τοῦ Πηλίου. Οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ τὸν Πλίνιον (15, 25) διέκρινον ἤδη ἐπτὰ διαφορὰς Κ., ἐξ ὧν ἄρισται ἐθεωροῦντο ἡ **κορελλιανή** καὶ ἡ **ἐταιρικὴ**. Ἐτρώγοντο δὲ ἔκτοτε τὰ κάστανα ἐφθὰ καὶ ὀπτά, αἱ δὲ κατώτεραι πλιότρες ἐχορηγοῦντο εἰς τοὺς χοίρους, ὡς συνηθίζεται καὶ σήμερον.

Τὰ πλεῖστα τῶν καστάνων ἔχουσι περίπου ἡμισφαιρικὸν σχῆμα διότι συνήθως ἀναπτύσσονται ἐν τῷ ἀκανθῶδει περιβλήματι τοῦ καρποῦ ἀνά δύο. Τῆς ἄγριας Καστανέας (*C. vulgaris sylvatica*) τὰ σπέρματα εἶνε μικρὰ, ἡ δὲ σὰρξ αὐτῶν ἔχει πολλὰς καὶ βαθεῖας πτυχὰς εἰς τὰς ὁποίας παρεισδύει ἡ καλύπτουσα αὐτὴν στρυφνὴ τὴν γεῦσιν ἐπιδερμὶς, ἥτις τὰ καθιστᾷ σχεδὸν ἄβρωτα, διὸ καὶ συνηθέστερον χορηγοῦνται ταῦτα εἰς τὰ κτήνη καὶ ἰδίως εἰς τοὺς χοίρους. Αἱ καλλιεργούμεναι διαφοραὶ φέρουσι κάστανα μεγάλα ὧν αἱ τῆς σαρκῶς τῶν πτυχῶν εἶνε ἐπιπόλαιαι. Ἐν κοιλῶν καστάνων ζυγίζει 17—20 ὄκ.

Τῶν καστάνων γίνεται σήμερον μεγάλη κατανάλωσις πολλαχοῦ. Τρώγονται δὲ ταῦτα ὡμὰ, ἐφθὰ, ὀπτά σακχαρόπηκτα (γαλλ. marrons glacés) ἢ παρασκευαζόμενα μετὰ κρέατος (κάστανα ῥαγοῦ). Πολλαχοῦ τῆς Ἰσπανίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Γαλλίας τὰ κάστανα ἀποτελοῦσι τὴν κυρίαν τροφήν τῶν ἀγροτῶν βραζόμενα ἐπὶ ἐν τέταρτον τῆς ὥρας καὶ ἀκολούθως ἀποξηραίνόμενα ἐν κλιβάνῳ καὶ ἀλεθόμενα μεταβάλλονται εἰς ἄλευρον ἐξ οὗ παρασκευάζεται εἶδος ἄρτου καὶ μάζης (polenta) εὐγεύστου καὶ θρεπτικωτάτης, ἥς μεγάλη κατανάλωσις γίνεται ἰδίως ἐν Κορσικῇ. Τοιοῦτον ἄλευρον καστάνων ἐνιαχοῦ τῆς Γαλλίας χορηγεῖται καὶ εἰς τοὺς ἵππους.

Ὀνομαστὰ εἶνε τὰ μεγάλα καὶ στερούμενα πολλῶν πτυχῶν κάστανα τῆς Ἀρδεσίας, τὰ γνωστότερα ὑπὸ τὸ ὄνομα marrons de Lyon, διότι εἰς τὴν Λυόνα παρασκευάζονται καὶ ἐκ τῆς πύλεως ταύτης ἐξάγονται τὰ περιώνυμα σακχαρόπηκτα κάστανα τῆς Γαλλίας, ὧν μεγίστη κατανάλωσις γίνεται ἰδίως εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Διὰ τὴν ἀνοῦσαν δὲ ταύτην βιομηχανίαν τῆς Λυόνος χρησιμοποιοῦνται τὰ μεγαλύτερα κάστανα. Πληρῶνονται δὲ εἰς τοὺς παραγωγούς τὰ κάστανα ὑπὸ τῶν αὐτῶν σακχαροπλαστῶν ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῶν τὰ ζυγίζοντα πέντε ἢ πλέον τῶν πέντε δραμιῶν ἕκαστον πληρῶνονται πρὸς 80 περίπου λεπτά

(1) «Ἄρνες δὲ καὶ καστανεαί, αἱ Διὸς βάλανοι καλούμεναι, ἐν τοῖς συνεχῶς κατομβριζομένοις τόποις κατατιθέσθωσαν» (2, 8, 4).

(2) Τὴν κώμην ταύτην ὁ Στράβων ὀνομάζει «Κασθαναίαν» λέγει δὲ ὅτι ἔκειτο εὐπὸ τῷ Πηλίῳ» (9, 443).

κατά χιλιόγραμμον, τὰ ἔλαττον τῶν πέντε δραμίων ζυγίζοντα πληρώνονται εἰς τὸ ἥμισυ τῆς τιμῆς ταύτης.

Ἐκλεκτῆς ποιότητος κάστανα παράγει καὶ ἡ Ἰσπανία, ἀλλ' ἐκλεκτότερα θεωροῦνται τὰ τῆς Νεαπόλεως. Παρ' ἡμῖν, ὡς ἤδη εἶπομεν, τὰ κρητικά κάστανα ἀποτελοῦσι τὴν ἀρίστην ποιότητα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ καρπὸς οὗτος ἀπαλλασσόμενος τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβλήματος αὐτοῦ καὶ μένων ἐκτεθειμένους εἰς τὸν ἀέρα φθείρεται ταχέως, πρὸς διατήρησίν του ἐπὶ πλειότερον χρόνον ἐν Κρήτῃ συνηθίζουσι νὰ τὸν θάπτωσιν εἰς βόθρους. Τὰ οὕτω διατηρούμενα κάστανα ὀνομάζονται τῆς γούβας καὶ εἶνε τὰ ὀψιμώτερον ἐμφανιζόμενα εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Ἀθηνῶν ἀλλὰ ταῦτα δὲν ἔχουσι πλέον τὴν ἐκλεκτὴν γεῦσιν τῶν πρώτων. Τελειότερα μέθοδος διατηρήσεως τῶν καστάνων νωπῶν εἶνε ἡ ἐναποθήκευσις αὐτῶν εἰς ἀποθήκην δροσερὰν καὶ σκοτεινὴν ἐντὸς δὲ ἄμμου κατὰ στρώματα ἢ μετὰ τοῦ ἔξιμου, ἤτοι τοῦ ἀκανθώδους ἐξωτερικοῦ περιβλήματος τοῦ καρποῦ.

Τὸ ξύλον τῆς Κ. εἶνε βαρὺ, σκληρὸν, ἐλαστικόν, εὐσχιστον καὶ ἀσαπές, διὸ καὶ χρησιμοποιεῖται κατὰ προτίμησιν διὰ πατόξυλα καὶ παραστάτας θυρῶν καὶ παραθύρων ὑγρῶν ὑπογείων καὶ ἀποθηκῶν. Ἐκ ξύλου Κ. κατασκευάζονται βυτία, βυτιοστέφανοι, ἀψίδες τροχῶν, λαβαὶ ἐργαλείων, ἐπιπλα καὶ παντοῖα ἄλλα ἀντικείμενα. Ἐκ λεπτῶν δὲ σχιστῶν λωρίδων τοιοῦτου ξύλου πλέκονται κόφινοι παντὸς μεγέθους, στερεώτατοι δὲ καὶ διαρκέστατοι. Ἀλλὰ καὶ ξυλάνθρακας περιζήτητους ὑπὸ τῶν σιδηρουργῶν παρέχει τὸ ξύλον τοῦτο. Ἀπὸ τίνος, ἰδίως ἐν Κορσικῇ, μεγάλῃ κατανάλωσις τοιοῦτου ξύλου γίνεται πρὸς λήψιν τῆς δεψικῆς καὶ βαφικῆς οὐσίας (τοῦ κηκιδικοῦ ἢ γαλλικοῦ ὀξέος) ἣν ἐν ἀφθονίᾳ ἐνέχει τοῦτο. Τὸ ἀποσυντεθειμένον ξύλον τῆς Κ., ὅπερ εὐρίσκεται ἐν καταστάσει τριμμάτων ἐντὸς τῶν κοίλων κορμῶν παλαιῶν δένδρων εἶνε τὸ λεγόμενον καστανόχωμα, τὸ γρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν κηπουρῶν εἰς τὴν καλλιέργειαν πολλῶν ἐν γάστραις συντηρουμένων κοσμητικῶν φ. Ὁ φλοιὸς τῆς Κ. εἶνε δεψικός, τὰ δὲ φύλλα αὐτῆς χρησιμοποιοῦνται ἐνίοτε ἐν Ἰαπωνίᾳ πρὸς ἐκτροφὴν μεταξοφόρου τινὸς βόμβυκος (*Attacus* ἢ *Bombyx Jama-Mai*), ὅστις ὅμως συνηθέστερον ἐκτρέφεται μετὰ φύλλα Δρυός.

Εἰς ἐδάφῃ περιέχοντα πλέον τῶν 2 0/0 ἄσθεστον τὸ δένδρον τοῦτο δὲν εὐδοκιμεῖ, ἀναπτύσσεται δὲ ταχέως, λαμβάνει μεγάλας διαστάσεις καὶ διατηρεῖται ἐπὶ αἰῶνας εἰς τόπους ὀρεινοὺς καὶ συχνὰ κατομβριζομένους καὶ εἰς γαίας νοτερὰς (1), πυριτούχους καὶ ἰδίως ἴφαιστειογενεῖς. Παράδειγμα ἔστω ἡ ἱστορικὴ παρά τῃ ἐπὶ τῆς Αἴτνης χωρίῳ Mascali «Καστανέα τῶν 100 ἴπων» (*Castagno de' cento cavalli*), ὑπὸ τὸ φύλλωμα τῆς ὁποίας, κατὰ τὰ ἱστορούμενα, κα-

(1) Ὁ Θεόφρ. κατατάσσει τὴν Κ. μεταξύ τῶν ὀρεινῶν δένδρων (Φ. Ἱ. 3, 1).
— «Τὸ κάστανον, ὃ τινες Διὸς βάλανον καλοῦσι, φαμμῶδες γῆ καὶ ψυχρῶς τόποις χαίρει» («Γεωπονικά» 10, 63, 1).

τέφυγεν ἢ ἐξ 100 ἰπέων συνοδεία τῆς βασιλίσσης Ἰωάννας τῆς Ἀραγωνίας, ὅπως προφυλαχθῆ ἀπὸ ἐνσκήψασαν καταιγίδα· ὁ κορμὸς τοῦ δένδρου τούτου, ὅπερ ἀριθμεῖ τοῦλάχιστον 12 αἰώνων βίον, ἔχει παρὰ τὴν βάσιν του περιφέρειαν 60 μ. ὡς ἔγγιστα. Ἐτέραν μεγάλην Κ., φουαμένην ὡσαύτως ἐπὶ τῆς Αἴτνης, ἀναφέρει ὁ Emery («La vie végétale») τοῦ δένδρου τούτου ὁ κορμὸς εἶχε τῷ 1877 περιφέρειαν 18 μ. Τρίτη μεγάλη Κ. φύεται παρὰ τὴν λίμνην τῆς Γενεύης καὶ ἔχει ὁ κορμὸς τῆς περιφέρειαν 13 μ. Ἡ μεγάλη δὲ παρὰ τὴν Σανσερμὴν τῆς Γαλλίας Κ., ἣς ὁ κορμὸς ἔχει περιφέρειαν 10 μ. ὑπολογίζεται ὅτι εἶνε ἡλικίας 800 περίπου ἐτῶν. Ἀλλὰ Κ. ὧν ὁ κορμὸς ἔχει παρὰ τὴν βάσιν του διάμετρον 1—2 μ. ἀπαντῶσι πολλαὶ πολλαχοῦ.

Ἡ Κ. πολλαπλ. διὰ σποράς, ἣτις ἐκτελεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ὀριμάνσεως τῶν καστάνων μέχρι τοῦ μηνὸς Μαρτίου. Ἐπειδὴ δὲ τὰ κάστανα ἀποβάλλουσι ταχέως τὴν βλαστικήν των δύναμιν, διὰ τὰς ὀψίμους σποράς δέον ταῦτα νὰ φυλάσσωνται μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς σποράς τοποθετούμενα κατὰ στρώματα ἐν νοτερῷ ἄμμῳ καὶ εἰς μέρος σκοτεινόν. Αἱ ἐκλεκταὶ διαφοραὶ πολλαπλ. ἐμβολιαζόμεναι διὰ τοῦ ἐνοφθαλμισμού ἐπὶ τῶν ἐκ σποράς προεργασμένων τριετῶν φυτῶν καὶ εἰς ὕψος ἐνὸς μέχρι δύο μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους.

Κατ' ἐπανάληψιν ἐδοκιμάσθη ὁ ἐμβολιασμὸς τῆς Κ. ἐπὶ τῆς Δρυὸς καὶ ἰδίως ἐπὶ Δ. τῆς ἀμίσχου (*Q. sessiliflora*), Δ. τῆς μισχωτῆς (*Q. pedunculata*), Δ. τῆς φελλοφόρου (*Q. suber*) καὶ Δ. τῆς ἐλοχαροῦς (*Q. palustris*), ἣτις παρὰ τὸ ὄνομά της εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς ἀπλῶς νοτερά καὶ πυριτωδῆ ἐδάφη, εἰς τὰ ὁποῖα εὐδοκιμεῖ καὶ ἡ Κ. Ἐντούτοις αἱ μέχρι τοῦδε γινόμεναι ὀπόμεναι εἰς οὐδὲν πρακτικὸν ἀποτέλεσμα κατέληξαν, διότι, ἂν καὶ κατ' ἀρχὰς ἐπιτυγχάνει ἡ σύμφυσις, βραδύτερον ὁ ἀπὸ τοῦ ἐμβολίου ἀναπτυσσόμενος βλαστὸς ἢ ἀποσπάται εὐκόλως ἰπὸ τοῦ ἀνέμου ἢ ἀποξηραίνεται. Ἀσφαλεστέρα λέγεται ὅτι εἶνε ἡ σύμφυσις ὅταν ὁ ἐμβολιασμὸς γίνεται ἐπὶ τῆς ρίζης νεαρῶτάτης Δρυὸς. Πρὸς κατάρτισιν καστανεῶνος (γαλλ. châtaigneraie) τὰ δένδρα φυτεύονται, καὶ κατὰ προτίμησιν σπείρονται ἐπὶ τόπου, ἀπέχοντα ἀπ' ἀλλήλων περὶ τὰ 15 μ. Ἡ καρποφορία συνήθως ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 5ου μετὰ τὴν σπορὰν ἔτους, ἀλλὰ πλήρης καρποφορία, δ. δ. ἀπόδοσις 40—50 ὀκ. καστάνων κατὰ δένδρον, ἐπιτυγχάνεται μόνον ἀπὸ τοῦ 50ου ἔτους τῆς ἡλικίας του. Ὁ καρπὸς εἶνε ὀριμὸς καὶ συγκομιζέται ὅταν τὸ ἀκανθῶδες αὐτοῦ περίβλημα διαρρηγνυται.

Πολλὰ εἶνε τὰ ἔντομα τὰ προσβάλλοντα τὴν Κ. ἀλλ' ἐξ αὐτῶν μᾶλλον ἐπιζήμια παρ' ἡμῖν ἀποβαίνουν α' ἡ Τίγγις (*Tingis Piri var. Castaneae*), περὶ οὗ ἐλέχθησαν τὰ δέοντα ἀλλαγῆ (βλ. σελ. 132), β' Ἡ Καρποκάψα ἢ Λόμπουσα (*Carpocapsa splendana*), Μικρολεπιδοπτερον τοῦ ὁποῖου ἡ κάμπη προσβάλλει τὸν καρπὸν, καὶ γ' Ἡ Βαλανίσκος ὁ ἐρβέστιος (*Balaninus Herbesti*), Ὑψοφόρον Κολεόπτερον τοῦ ὁποῖου ὁ σκόληξ ἀπαντᾷ ὡσαύτως εἰς τὸν καρπὸν. Πρὸς καταδίωξιν τοῦ πρώτου τὸ πρακτικώτερον εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν μέσον εἶνε ἡ συλλογὴ καὶ καύσις τῶν πιπτόντων φύλλων καὶ ἡ ἐπίχρισις τῶν κορμῶν τῶν

δένδρων με πυκνήν διάλυσιν άσβέστου. Προς πρόληψιν δέ τής διαδόσεως τών δύο τελευταίων έντόμων συμβουλεύεται ή συλλογή και χορήγησις εις τά κτήνη (χοίρους και αίγοπρόβατα) τών προσβεβλημένων καρπών καθ' όσον ούτοι πίπτουσιν από τών δένδρων και κατά τήν συγκομιδήν. Συνηθεστάτη είνε ή προσβολή τής Κ. υπό τών ξυλοφάγων έντόμων και ιδίως υπό τοῦ Κράδου, νόσων περι όν έλέγχθησαν τά δένοντα άλλαχού (βλ. εις σελ. 131 και 293). 'Αλλ' ή μάλλον επίζημιος νόσος τής Κ. είνε ή από πεντηχονταετίας περίπου γνωστή και όλίγον κατ' όλίγον διαδοθεΐσα και προξενούσα σήμερα σημαντικάς ζημίας εις τούς καστανεώνας τής Γαλλίας και τής 'Ιταλίας. 'Η νόσος αύτη ώνομάσθη μελάνωσις (γαλλ. *Maladie de l' encre* ή *du pied noir*, ιταλ. *Malatia dell' inchiostro*) ένεκα τής ύγρας, γλοιώδους και μελανής ούσίας ήν εκκρίνει παρά τήν βάσιν του ό κορμός τοῦ προσβαλλομένου δένδρου. 'Αφαιρουμένου τοῦ φλοιού εις ό σημείον γίνεται ή εκκρισις, τό ύπ' αυτόν ξύλον φαίνεται: έχον χρώμα έντελώς μέλαν. Το πρώτον έτος τής προσβολής ό καρπός τοῦ δένδρου ώριμάζει άτελώς ή μένει άωρος τό επόμενον έτος τά φύλλα πίπτουσι προώρως, έντός δέ τεσσάρων ή πέντε έτών τό δένδρον ζηραινεται. Ουδέν τών μεχρι τοῦδε προταθέντων και δοκιμασθέντων προς περιστολήν τοῦ κακοῦ μέσων απέδειχθη άποτελεσματικόν. 'Εντούτοις παρετηρήθη ότι άντέχει εις τήν προσβολήν τής νόσου ή ιαπωνική Καστανέα και ιδίως ή παραλλαγή αύτης *Tambu*, ής τά μεγάλα και σχεδόν στρογγύλα και άνευ πτυχών κάστανα λέγεται ότι είνε άνώτερα τών άνά τήν Εύρώπην παραγομένων. 'Επομένως εις τόν πολλαπλασιασμόν τής παραλλαγής ταύτης ήρχισαν νά επιδίδωνται οι κτηματíαι τών μερών εις τά όποία ενέσκηψεν ή νόσος Μελάνωσις. Εύτυχώς ή νόσος αύτη είνε άγνωστος παρ' ήμίν, προς πρόληψιν δέ τής μεταδόσεως αύτης εις τούς καστανεώνας τής 'Ελλάδος άνάγκη ν' άπαγορευθῆ αύστηρώς ή εισαγωγή καστάνων από τοῦ έξωτερικοῦ (1) — Δεπτομερεστέρως πληροφορίας περι Κ. βλ. έν «'Ελληνική Γεωργία» τοῦ 1891, σελ. 189.

(1) Τελευταίως ύπεστηρίχθη ότι αίτιον τής μελανώσεως είνε Μικρομύκης τοῦ γένους *Melanconis* (*Melanconis modonia*). 'Ο Μικρομύκης ούτος παρετηρήθη άναπτυσσόμενος κατ' άρχάς ούχι παρά τήν βάσιν τοῦ δένδρου, άλλ' επί τών έτησίων βλαστών του, διό ό Prillieux, ύποβάλλων εις τήν *Société Nationale d' Agriculture de France* (25 'Ιανουαρίου 1911) σχετικόν άνακοίνωσιν τοῦ *Ducomet*, συμπεραίνει ότι πιθανόν επί τέλους νά μή άποδειχθῆ άποτελεσματική προς πρόληψιν τοῦ κακοῦ ή έμβολίσις τών ευρωπαϊκῶν διαφορών επί τής ιαπωνικής Καστανέας. 'Οπως διάφορον γνώμην έχει περι τοῦ τρόπου τής προσβολής τής Κ. ό Mangin, καθηγητής τής βοτανικῆς και μέλος τοῦ Γαλλικοῦ 'Ινστιτούτου. Ούτος λέγει ότι άν εκριζώθῆ μετά προσοχῆς νεαρά Καστανέα θά παρατηρηθῆ ότι ρίζαι τινές αύτης στεροῦνται: ριζιδίων και καλύπτονται υπό μυκώδους ούσίας ήν ώνομάζει: Μυκόρριζαν (*Mycorrhize*). Αύτη, κατά τόν Mangin από-

Καστάνοψις (Castanopsis, τ. Κυπελλοφόρων) γ. περιλ. περί τὰ 25 εἶδη στενωῶς συγγενῆ τῆς Καστανέας· πάντα ἀσιατικά πλὴν ἐνὸς ἰθαγ. τῆς Καλιφορνίας· τὰ πλεῖστα δένδρα δασικά, τινὰ θάμνοι, πάντα εὐδοκιμοῦντα εἰς ἄς καὶ ἡ Καστανέα γαίας. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε **Κ.** ἢ **ἀργυρᾶ** (*C. argentea*), **Κ.** ἢ **ἰνδική** (*C. indica*) καὶ **Κ.** ἢ **χρυσόφυλλος** (*C. chrysophylla*, ἀγγλ. Oak Chestnut), καὶ τὰ μὲν δύο πρῶτα εἶνε δένδρα ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν (ὁ καρπὸς τῶν μικρῶν κάστανον βρώσιμον), τὸ δὲ τρίτον, μέγα δένδρον ἀειθαλές, ὑφούμενον καὶ μέχρι 50 μ., ἰθαγ. τῆς Καλιφορνίας, ἔχει ξύλον ἀρίστης ποιότητος καὶ χρήσιμον πολυτρόπως καὶ φέρει καρπὸν μικρὸν, βρώσιμον. Καὶ τὰ τρία δύνανται νὰ εὐδοκίμησῶσι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Καστελλοῖα ἢ ἔλαστικοφόρος (*Castilloa elastica*, τ. Ἀρτοκαρπιδῶν), δένδρον τῆς κεντρ. Ἀμερικῆς· ὁ γαλακτώδης ὀπὸς του ἀποτελεῖ τὸ **ἀμερικανικὸν ἔλαστικὸν κόμμι** (γαλλ. caoutchouque de Panama, ἀγγλ. central american ἢ Panama rubber), ὅπερ εἶνε κατωτέρας ποιότητος τοῦ τῆς Ἑβέας (β.λ.). Ἡ **Κ.** εὐδοκίμεῖ ὑπὸ τὸ κλίμα τῆς Φλωρίδας, ἐπομένως πιθανὸν νὰ ᾖνε δυνατὴ ἢ καλλιέργεια αὐτῆς εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Καστραβέτσι, βλ. Πέπων ὁ ἡμέρος.

Κατάληπ (Catalpa, τ. Βιγνονειδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 6 εἶδη· δένδρα ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας, τῆς Σινικῆς καὶ τῆς βορ. Ἀμερικῆς· τινὰ κοσμητικά τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε **Κ.** ἢ **βιγνονιοειδῆς** (*C. bignonioides*), ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς· ἀπαντᾷ θεραπευόμενον καὶ παρ' ἡμῶν ἀπὸ πολλοῦ· τὸ ξύλον του ἐλαφρὸν πλὴν ἀντέχον εἰς τὴν ὑγρασίαν.

Κατανάγκη (Catananche, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. φ. πρῶδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, τινὰ κοσμητικά. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε **Κ.** ἢ **κιτρινή** καὶ **Κ.** ἢ **κυανῆ** (*C. lutea* καὶ *C. caerulea*, γαλλ. Cupidone, ἀγγλ. Blue Cupidone), ἀμφότερα ἰθαγ. τῆς μεσημβ. Εὐρώπης, τὸ δεύτερον πολυετές· τὸ πρῶτον, ὅπερ εἶνε ἐτήσιον καὶ ἀπαντᾷ καὶ ἐν Ἑλλάδι, εἶνε πιθανῶς τὸ μικρὸν Ἰερράκιον τοῦ Διοσκρ. Ὑπὸ τὸ ὄνομα Κατανάγκη οὗτος ἀναφέρει δύο φ. τὰ ὅποια, λέγει ὅτι ἐχρησιμοποιοῦντο ὑπὸ τῶν Θεσσαλῶν γυναικῶν πρὸς παρασκευὴν τοῦ ὀμωνώμου φίλτρου. Καὶ ἡ μὲν πρώτη Κατανάγκη αὐτοῦ εἶνε πιθανῶς εἶδος Ὀρνιθόποδος, ἡ δὲ δευτέρα εἶδος Ἀστραγάλου.

Κατεχοῦ, βλ. Ἀρέκα ἢ Κατεχοῦ.

τελεῖ εἶδος συμβιώσεως πρὸς ὄφελος αὐτῆς τῆς ἰδίας καὶ τῶν ριζῶν τοῦ δένδρου, ὅπερ οὕτω ἐξυκολουθεῖ βλαστάνον κανονικῶς. Ἀλλὰ τὴν Μυκρόριζαν προσβάλλει ἕτερος Μικρομύκης, ὁ Μυκηλιοφάγος τῆς Καστανέας (*Mycelophagus Castaneae*), οὗτινος τὸ λεπτότατον μυκήλιον καταστρέφει τὴν Μυκρόριζαν καὶ τὰ ριζίδια τῆς Καστανέας καθ' ὅσον ταῦτα ἀναπτύσσονται: («Bullettin de la Société Nationale d' Agriculture», 1911, σελ. 873)

Κατιφές, βλ. Ταγήτης,

Κάτοπτρον (Specularia, γαλλ. Speculaire, τ. Κωδωνανθῶν) γ. περιλ-
περὶ τὰ 10 εἶδη· τὰ πλείεστα ἰθαγ. τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου· φ. πωδῆ, στενωῶς
συγγενῆ τῶν Κωδωνίων· τινὰ κοσμητικὰ. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 4, ἐν οἷς καὶ
α') **Κ. τὸ κοινόν** (S. Speculum, γαλλ. Miroir de Venus, ἀγγλ. Venus
looking-glass), τὸ ἐν Ζακύνθῳ Ἄγρια Γιούλια ὀνομαζόμενον, καὶ β') **Κ. τὸ νόθον**
(S. hybrida, γαλλ. Speculaire hybride, ἀγγλ. Corn-Violet), ἀμφότερα ἐνίοτε
θεραπευόμενα πρὸς κόσμον. Ὡσαύτως κοσμητικὸν εἶνε **Κ. τὸ πεντάγωνον** (S-
pentagona), ἰθαγ. τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Κάτσα, βλ. Τριχόνημα.

Κατσαμποῦνα, βλ. Κώνιον τὸ στικτόν.

Κάτσαρα, βλ. Φρύγανα.

Κατάρωμα, βλ. σελ. 106.

Κατσίδοπιρναρο ἢ **Κατσευδοπιρναρο**, βλ. Δρύς ἢ Πρίνος.

Κατσίκλαρι ἢ **Κατσουλοκλάρι**, βλ. Τριφύλλιον τὸ στενόφυλλον.

Κατσουνιά, κν. ἐν Θήρᾳ διαφορά Πέπονος, πιθανῶς ἐκ τοῦ τουρ. Καοῦν (πέ-
πων) ὅθεν καὶ ἡ ἀλλαγὴ τῆς Ἀνατολῆς **Καουνιά**, ὡσαύτως διαφορά Πέπονος-

Κατλεῦα Cattleya, τ. Ὀργεωδῶν) γ. περιλ. πολυάριθμα εἶδη, ἰθαγ. τῶν
τροπ. καὶ παρατρ. χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς· τὰ μᾶλλον ἐκτιμώμενα Ὀργεώδη-
Πάντα σχεδὸν μεγαθέστατα, εὐανθέστατα καὶ εὐκόλως συντηρούμενα. Διὰ τῆς
ἐπιλογῆς καὶ τῆς διασταυρώσεως παρήχθησαν πολυάριθμοι διαφοραὶ καὶ νόθα-

Καυκαλίδα ἢ **Καυκαλίθρα**, βλ. Καυκαλίς, Σκάνδιξ, Τορδύλιον.

Καυκαλίς (Caucalis, τ. Σκιαθανθῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 16 εἶδη φ. πωδῆ·
ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 7 ἐν οἷς καὶ α') **Κ. ἡ δαυκοειδής**
(C. daucoides, γαλλ. Caulicide, Fausse-Carotte, ἀγγλ. Bur Parsley), τὸ κν. Βελόνι-
β') **Κ. ἡ μεγανθής** (Caucalis ἢ Orlaya grandiflora), ἡ κν. (ἐν Κεφαλ.) **Καυ-**
καλίδα ἢ Ἄγριοκαυκαλίδα, εἶδος φαρμακευτικὸν παρὰ τῷ λαῶ. καὶ γ') **Κ. ἡ**
παράλιος (C. maritima ἢ Orlaya rumila), ἡ κν. ἐν Θήρᾳ Ἄγριοκουτσουνάδα. Καὶ
τὰ τρία ἐτήσια· τοῦ πρώτου τὰ σπέρματα εἶνε ἀκιδωτά, μὴ ἀποχωριζόμενα δὲ
εὐκόλως τοῦ καρποῦ τῆς Βρόμης καὶ τῆς Κριθῆς πληγώνουσι τὸν αἰσοφάγον τῶν
κτηνῶν τῶν τρεφομένων μὲ γεννήματα περιέχοντα τοιαῦτα σπέρματα. Ἡ παρὰ
Διοσκρ. **Καυκαλίς** ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς εἶδος Τορδουλίου.

Καυκαροῦδα, βλ. Κυνάρα.

Καύλανθος ὁ ῥαδινός (Caulanthus procerus, τ. Σταυρανθῶν), φ. πωῶ-
δες, ἰθαγ. τῆς Καλιφορνίας ἐνθα λαχανεύεται.

Καυλός, α') ὁ ἀρχικὸς τρυφερὸς βλαστὸς παντὸς φ., β') τὸ ἀνοφρόνον στέ-
λεχος τῶν ποωδῶν φ. καὶ γ') ὁ τρυφερὸς βλαστὸς τῶν ποωδῶν ἰδίως φ. Ὁ Θεοφρ-
πάντα τρυφερὸν βλαστὸν ἀνοφρόνον ἢ μὴ ὀνομάζει **καυλόν**, παρομοιάζει δ' αὐτὸν
πρὸς ὄχετὸν «ἐξ οὗ τὴν τροφήν ἔχουσι» τὰ φυτὰ (Φ. Αἴ. 4, 10, 3). Τὰ παρ-

Ἰθύν. πλειστάκις μνημονεύομενα **καυλός** καὶ **καυλίον** ἀναφέρονται εἰς εἶδος ἔδω-
 δίου φ. (βλ. Κράμβη ἢ λαχανώδης Ἀνοκράμβη).

Καυλόχορτο, βλ. Ἐλελίσφακον τὸ Ὀρμινον.

Καφεῖνη καὶ **Καφές**, βλ. Κοφφέα.

Καφουρά, βλ. Καμφορά.

Κάχρυς ἢ Λιβανωτίς (Cachrys Libanotis, τ. Σκιαδαρθῶν), φ. ποῦδες
 πολυετές, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀφρικῆς καὶ τῆς Συκελαίας, ἢ κατ' ἐξοχὴν **Λιβανωτίς**
 (ἢ πρώτη) τοῦ Διοσκρ. ὅστις λέγει ὅτι ὁ καρπὸς τῆς ὀνομάζεται **κάχρυς**. Τὸν
 καρπὸν τοῦ φ. τούτου ὁ Θεοφρ. ὀνομάζει **κάχρυ** (οὐδετέρως—Φ. Ἰ. 9, 11, 10),
κάχρυ δὲ (θηλικῶς) τὸν καρπὸν, τὸ ἄνθος ἢ μέρη τοῦ ἄνθους ἄλλων φυτῶν. Ἄλλὰ
κάχρυς ἢ **κάχρυς** ὀνομάζεται παρ' ἀρχαίοις καὶ ἡ πεφυγμένη κριθὴ (βλ. καὶ
 Ὀρνιθόγαλον καὶ Ἰππομάραθρον).

Καψάκιον τὸ Βαλάντιον (Capsella Bursa-pastoris, ἀγγλ. Shepherd's
 Purse, τ. Σταυραρθῶν), φ. ἐτήσιον, λαχανεύομενον, κοινὸν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἄλλαις
 παραμ. χώραις ἢ κν. Ἀγριοκαρδαμουδα ὀνομαζομένη. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀνα-
 φέρεται τὸ **Θλάσπι** τοῦ Διοσκρ.

Καψικόν (Capsicum, γαλλ. Piment, τ. Στρυκνωδῶν). Τὰ εἰς τὸ γένος
 τοῦτο ὑπαγόμενα φ., τὰ ὅποια κν. ὀνομάζονται **Πιπεριαί**, εἶνε πάντα ἰθαγενῆ τῆς
 Ἀμερικῆς, ἐξόχως δὲ πολύμορφα ἰδίως ὡς πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα τοῦ
 καρποῦ των. Κατὰ τὸν Δε-Κανδόλλον αἱ πολυάριθμοι αὐτῶν μορφαί, αἱ πολλαχῶς
 καλλιεργούμενα ὡς φ. κοσμητικὰ ἢ οἰκονομικά, δεόν νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς δύο εἶδη.
Κατ' αὐτὸν τὰ ποωδέστερα εἶνε διαφοραὶ **Κ. τοῦ κοινοῦ** (C. annum, ἀγγλ. Red
 Pepper), τὰ δὲ ξυλωδέστερα διαφοραὶ **Κ. τοῦ θειμνώδους** (C. frutescens). Αἱ
 συνηθέστερον καλλιεργούμενα διαφοραὶ τοῦ πρώτου εἶδους εἶνε αἱ ἐξῆς :

α) Ἡ κατ' ἐξοχὴν **κοινὴ Πιπεριά** τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν, ἧς ὁ ὑπόγλυ-
 κος καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον καυστικὸς καρπός, ἐφ' ὅσον εἶνε εἰσέτι πράσι-
 νος, τρώγεται ὡμὸς ἢ θησαυρίζομενος ἐν ὄξει (**τουρσί**)· πλήρως δὲ ὄριμος, ὅτε
 εἶνε ἐρυθρός, ἀποξηραίνεται καὶ εἶνε ἀρτυματικὸς καὶ φαρμακευτικὸς (φρμ. Πι-
 περίς ἢ Ἰσπανικὸν πέπερι, Fructus Capsici annui, τουρ. **Κερμισί-Πιπέρι**).
 Ἡ διαφορὰ αὕτη καλλιεργεῖται ὑπὸ πλείστας παραλλαγάς, ἐξ ὧν μία φέρει
 καρπὸν καυστικώτατον καὶ καλλιεργεῖται ἐκτενῶς ἐνιαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς καὶ
 Ἰδίας ἐν Μακεδονίᾳ (ἐν τῷ νομῷ Θεσσαλονίκης) πρὸς ἀποκλειστικὴν παραγωγὴν
 ξηρῶν πιπεριῶν. Ἡ κατὰ στρέμμα ἀπόδοσις τοιούτων ὑπολογίζεται εἰς 120—
 400 ὀκ., ἐν νωπῇ δὲ καταστάσει καὶ ἀναλόγως τῆς ποιότητος αὐτῶν καὶ τῆς
 ἀφθονίας τῆς εἰσοδείας, αὐταὶ τιμῶνται πρὸς 15—125 λεπτά κατ' ὀκάν(1). Ἐκλε-
 κτοτέρας ποιότητος εἶνε οἱ πρωϊμώτεροι καρποί, διότι οὗτοι ὄριμάζουσι πλη-
 ρως. Συλλεγόμενοι δὲ πλήρως ὄριμοι ἀποξηραίνονται καὶ μεταβάλλονται εἰς

(1) Βλέπε «Ἑλληνικὴν Γεωργίαν», 1889, σελ. 190.

λεπτὴν κόκκινον ἀποτελοῦσαν τὸ γνωστὸν εἰς τὸ ἐμπόριον ἀνά τὴν Ἀνατολὴν **κόκκινον πιπέριον** (τουρ. *sarı-gıdıll* καὶ οὐγγριστὶ *parrika*), οὕτινος γίνεται μεγάλη κατανάλωσις ἐν μὲν τῇ Ἀνατολῇ (ἰδίως ὑπὸ τῶν ἀγροτῶν) πρὸς ἄρτυσιν ἐδεσμάτων καὶ ἄρτυματων, ἐν δὲ τῇ Οὐγγαρίᾳ ἰδίως πρὸς παρασκευὴν τοῦ ἐθνικοῦ οὐγγρικοῦ φαγητοῦ *goulasch* (εἴδους *ῥαγοῦ*). β') Ἡ **μακρόκαρπος ἐρυθρὰ** (γαλλ. *Corail des jardins*, ἢ *Piment rouge long*)· διαφορὰ θεραπευομένη ἰδίως πρὸς κόσμον· φέρει πολλοὺς μικροὺς ἀτρακτοειδεῖς καὶ καυστικούς καρπούς, οἱ ὅποιοι πλήρως ὄριμοι εἶνε ἐρυθροί· εἰσαγόμενοι εἰς τὸ ὄζος, ἐν ᾧ θησαυρίζονται λαχανικά, μεταδίδουσιν εἰς αὐτὸ τὴν ἰδιάζουσαν καυστικὴν τῶν γεῦσιν καὶ συντελοῦσιν εἰς τὴν διατήρησιν αὐτοῦ. γ') Ἡ **μακρόκαρπος κιτρίνη** (γαλλ. *Piment jaune long*)· παραλλαγή τῆς προηγουμένης διαφορᾶς, καλλιεργουμένη μόνον πρὸς κόσμον χάριν τῶν πολλῶν μικρῶν, ἀτρακτοειδῶν κιτρίνων καρπῶν τῆς. δ') Ἡ **τῆς Καϋέννης** (γαλλ. *Piment de Cayenne*, ἀγγλ. *Cayenne Pepper*)· θεραπεύεται ἰδίως πρὸς κόσμον, φέρει δὲ πολλοὺς μικροὺς, κυλινδρικούς, κυρτωμένους παρὰ τὴν κορυφὴν, ἐρυθροὺς δὲ καὶ λίαν καυστικούς καρπούς, χρησιμοποιομένους ἐνίοτε πρὸς συντήρησιν καὶ ἀρωμάτισιν τοῦ ὄζου ἐν τῷ ὁποίῳ θησαυρίζονται λαχανικά. ε') Ἡ **μεγαλόκαρπος** (γαλλ. *Poivron* ἢ *Piment doux d'Espagne*, ἀγγλ. *Large sweet Spanish Pepper* ἢ *Bell Pepper*, ἰταλ. *Peperone*)· ἡ διαφορὰ αὕτη καλλιεργεῖται ἐκτενῶς ἰδίως ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἰσπανίᾳ· οἱ μεγάλοι καὶ πλήρως ὄριμοι ἐρυθροὶ ἢ κιτρινοὶ καρποὶ τῆς εἶνε γλυκεῖς καὶ ἔχουσι τὴν ἰδιάζουσαν γεῦσιν τῶν κοινῶν πιπεριῶν, πλην δὲν εἶνε καυστικοί· τρώγονται δὲ ὡμοί, ὅποιοι ἢ ἄλλως μαγειρευόμενοι. Τὴν διαφορὰν ταύτην, τὴν ἀπὸ τινος καλλιεργουμένην ἀραιῶς καὶ παρ' ἡμῶν, τινὲς θεωροῦσιν ὡς ἀποτελοῦσαν ἴδιον εἶδος (*Capsicum grossum*). ζ') Ἡ **χιλιανὴ** (γαλλ. *Piment du Chili*, ἀγγλ. *Chili Pepper* ἢ *Chillies*)· διαφορὰ κοσμητικὴ καὶ οἰκονομικὴ, πολὺκλαδος, μικρόφυλλος, μικρόκαρπος, πολύκαρπος καὶ πρωτόκαρπος. Οἱ μικροὶ καὶ καυστικοὶ καρποὶ τῆς εἶνε κυλινδρικοί, κατὰ τι κυρτοί, καταλήγουσι δὲ εἰς ὄζυ· ἔχουσι μῆκος 4—5 ε. μ. καὶ μεγίστην διάμετρον ἑνὸς ε. μ., χρησιμοποιοῦνται δὲ συνηθέστατα ὡς οἱ καρποὶ τῶν διαφορῶν β' καὶ δ'. η') Ἡ **τοματόκαρπος** (γαλλ. *Piment-Tomate*)· αὕτη θεραπεύεται πρὸς κόσμον χάριν τῶν καρπῶν τῆς, οἱ ὅποιοι πλήρως ὄριμοι εἶνε ἐρυθροὶ καὶ ἔχουσι σχῆμα καὶ μέγεθος μετρίου μεγέθους τομάτας. Ἄπαντ' ἀπαραλλαγή φέρουσα καρπούς κιτρίνους. θ') Ἡ **κερασόκαρπος** (γαλλ. *Piment cerise*, ἀγγλ. *Cherry Pepper*)· οἱ στρογγύλοι, ἐρυθροὶ, καυστικώτατοι καὶ ὄψιμοι καρποὶ τῆς διαφορᾶς ταύτης ἔχουσι περίπου τὸ μέγεθος κερασίου· ἀπαντ' ἀπαραλλαγή φέρουσα καρπούς κιτρίνους. Εἰς θερμοὺς τόπους ἡ διαφορὰ αὕτη εἶνε σταθερῶς πολυετής καὶ ξυλωδὴς παρὰ τὴν βᾶσιν. Ὑπὸ τινῶν θεωρεῖται ὡς ἀποτελοῦσα ἴδιον εἶδος (*C. cerasiforme* ἢ *baccatum*). Πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω διαφοραὶ εἶνε πολύμορφοι, ἐτήσια δὲ εἰς σχετικῶς ψυχροὺς τόπους, καὶ διετεῖς ἢ πολυετεῖς καὶ ξυλωδεῖς παρὰ τὴν βᾶσιν τῶν εἰς γῶρας θερμάς.

Τὸ δεύτερον εἶδος, τὸ **θαμνώδες Καρικόν** (*C. frutescens* ἢ *minimum*, γαλλ. *Piment bec d'oiseau* ἢ *P. entagé*, ἀγγλ. *Bird Pepper* ἢ *Guinea Pepper*), εἶνε σταθερῶς πολυετές καὶ ξυλωδες παρὰ τὴν βᾶσιν του· εὐδοκιμεῖ δὲ καὶ καλλιεργεῖται ἐκτενῶς ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς εἰς τὰς τροπικὰς ἰδίως χώρας. Ὁ καρπὸς του εἶνε ὑποστρόγγυλος, μικρότατος, ἐρυθρὸς ἀποξηραίνόμενος καὶ κομποποιούμενος ἀποτελεῖ τὸ κατ' ἐξοχὴν *Chillies* ἢ *Chilli pepper* τῶν Ἀγγλων, ὅπερ καταναλίσκεται ἐν ποσῶ ὡς ἄρτυμα τόσον ἐν Ἀγγλίᾳ ὅσον καὶ εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας, καὶ ἀποτελεῖ ἐν τῶν συστατικῶν τοῦ παρ' Ἀγγλοῖς ἀπαραιτήτου ἀρτύματος *curry*.

Κεάνωθος (*Ceanothus*, τ. Ῥαινωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη θάμνοι· ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς· πολλοὶ κοσμητικοί. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε **K. ὁ κυανοῦς** καὶ **K. ὁ ἀμερικανικὸς** (*C. azureus* καὶ *C. americanus*, ἀγγλ. *New Jersey-tea*), ἀμφότεροι θεραπευόμενοι ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς τοῦ δευτέρου τὰ φύλλα χρησιμοποιοῦνται ἐνιαχοῦ ἀντὶ Τετῦ. Ὁ παρ' ἀρχαίοις **Κεάνωθος** (ἢ **Κεάνωνος ἄκανθα** τοῦ Θεοφρ.—Φ. I. 4, 10, 6) ἀναφέρεται εἰς ποῦδες **φυλλάκανθον φ. δυσερμήνευτον**.

Κέγχρος *Panicum*, τ. Ἀγρωστωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 300 εἶδη ἀπαντῶντα πολλαχοῦ φ. ἐτήσια καὶ πολυετῆ· τὰ πλεῖστα νομοετικά, πολλὰ κτηνοτροφικά, τινὰ κοσμητικά, ἄλλων ὁ λεπτός πλὴν ἀμυλοῦχος καρπὸς χρήσιμος πρὸς ἀρτοποιίαν καὶ διατροφήν τῶν οἰκοσίτων καὶ τῶν κοκκοφάγων ὀδικῶν πτηνῶν. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 5 ἐν οἷς καὶ **K. ὁ ἰταλικὸς** καὶ **K. ὁ κοινὸς** (*Panicum* ἢ *Setaria italica* καὶ *P. Miliaceum*), ἀμφότερα καλλιεργούμενα ἀπὸ παναρχαιοτάτης ἐποχῆς, σήμερον δὲ ἀπαντῶντα ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον (γαλλ. *Panis d'Italie* ἢ *Millet des oiseaux*, ἀγγλ. *Italian Panik-grass*) εἶνε φ. ἐτήσιον, ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ εὐδοκιμεῖ εἰς παντὸς εἶδους ἐδάφη. Ὁ καρπὸς του συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν πέντε εἰδῶν τὰ ὅποια οἱ αὐτοκράτορες τῆς Σινικῆς ἔσπειρον ἰδιοεἰρῶς κατ' ἔτος. Τὸ χόρτον του, γλωρὸν ἢ ξηρόν, ἀποτελεῖ ἀρίστην κτηνοτροφικὴν οὐσίαν, ὁ δὲ καρπὸς του χορηγεῖται εἰς τὰ πτηνά, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ἀρτοποιεῖται. Ἐκ τοῦ ἀλεύρου του κατασκευάζεται καὶ εἶδος πλῆτου. Εἰς τὸ φ. τοῦτο φαίνεται ν' ἀναφέρεται ὁ Ἐλυμος τῶν ἀρχαίων, διαφορὰ δὲ αὐτοῦ εἶνε τὸ ἐκτιμώμενον ὡς ἄριστον κτηνοτροφικόν φ. καὶ ἐνίοτε φερόμενον ὡς ἴδιον εἶδος ὑπὸ τὸ ὄνομα **K. ὁ γερμανικὸς** (*P. germanicum*, γαλλ. *Moha de Hongrie*, ἀγγλ. *German Millet*). Τὸ δεύτερον εἶδος, ἦτοι **K. ὁ κοινὸς** (γαλλ. *Mil* ἢ *Millet*, ἀγγλ. *Little Millet* ἢ *Little Panik-grass*), ὁ τῶν ἀρχαίων **Κέγχρος**, κν. δὲ **Κεχρί** ἢ **Κηχρί** ὀνομαζόμενον, εἶνε ὡσαύτως ἐτήσιον φ., καλλιεργεῖται δὲ πολλαχοῦ καὶ ἔχει τὰς ἰδιότητας καὶ τὴν χρησιμότητα τοῦ προηγουμένου. Ἀμφότερα τὰ εἶδη ταῦτα σπείρονται ἐνωρὶς τὴν ἀνοιξιν, ἐκ τοῦ καρποῦ δὲ τοῦ δευτέρου παρασκευάζεται τὸ ἀγαπητὸν τοῖς Ὀθωμανοῖς ποτὸν **μυζας**. Ἰθαγ. τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης ὡς καὶ τῶν ἄλλων παραμεσογειῶν χωρῶν εἶνε ὡσαύτως **K. τὸ Σκέλος τοῦ ἀλέκτορος**

(*Panicum* ἢ *Echinochloa Crus-galli*, ἀγγλ. Barnyard-Grass), εἶδος νομευτικών, ἐτήσιον μὲν εἰς ψυχροτέρας χώρας. πολυετές δὲ εἰς τὰς θερμάς. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε :

α') **Κ. ὁ αὐστραλιακός** (*P. decompositum*, ἀγγλ. Australian Millet), φ. πολυετές, ἀντέχον εἰς τὴν ξηρασίαν, ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, ἔνθα εἶνε κοινότατον καὶ θεωρεῖται ἄριστον νομευτικὸν εἶδος. Ἐκ τῶν μικροτάτων σπερμάτων του οἱ ἰθαγενεῖς τῆς Αὐστραλίας κατασκευάζουσιν εἶδος πλακοῦντος. β') **Κ. ὁ γόνιμος** (*P. proliferum*), εἶδος πολυετές, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς ἄριστον καὶ θρεπτικώτατον νομευτικὸν καὶ κτηνοτροφικὸν φ. εὐδοκιμεῖ εἰς νοτερὰς γαίας· γ') **Κ. ὁ ἰαπωνικός** (*P. frumentaceum*, ἢ *colonom*, γαλλ. Millet du Japon, ἀγγλ. Millet Rice), συνιστώμενον ὑπὸ τῶν *Vilmorin-Andrieux* ὡς ἄριστον κτηνοτροφικὸν εἶδος ὑψοῦται καὶ μέχρι 1 1/2 μ. δ') **Κ. ὁ μέγας** (*P. maximum*, γαλλ. Herbe de Guinée, ἀγγλ. Guinea-grass), εἶδος κτηνοτροφικὸν, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀφρικῆς πολυετές εἰς θερμάς χώρας, ἐτήσιον δὲ εἰς τὰς ψυχροτέρας ἐνεκλιματίσθη καὶ καλλιεργεῖται ἤδη πολλαχοῦ καὶ ἰδίως εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας, ὡς καὶ εἰς τινὰς παραμ. χώρας. Ὑπὸ εὐνοϊκᾶς συνθήκας ἀποφέρει κατὰ στρέμμα 4—5 τόνους θρεπτικώτατου χόρτου. ε') **Κ. ὁ περίβλεπτος** (*P. spectabile*, ἀγγλιστὶ *Wonder-grass* ἢ *Coarim*), πολυετές, ἰθαγ. τῆς δυτ. Ἀφρικῆς, νομευτικὸν καὶ κτηνοτροφικὸν, λίαν δὲ θρεπτικὸν εἰσῆχθη καὶ καλλιεργεῖται ἐπιτυχῶς πολλαχοῦ. ς') **Κ. ὁ ῥαβδωτός** (*P. virgatum*, ἀγγλ. Switch-grass), εἶδος πολυετές, ἰθαγ. τῶν Ἡν. Πολιτειῶν ἔνθα ἐνίοτε καλλιεργεῖται ὡς κτηνοτροφικὸν εἰς ἀγόνους καὶ αὐχμηροὺς τόπους ἀντέχει μεγάλως εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ παρέχει ἀρίστης ποιότητος χόρτον ἰδίως διὰ τοὺς ἵππους. ζ') **Κ. ὁ ῥόδινος** (*P. roseum*), φ. πολυετές, κτηνοτροφικὸν, ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς φέρει ἀφθονον χόρτον. καὶ ἡ **Κ. ὁ τεξανός** (*P. texanum*, ἀγγλ. Colorado Bottom-grass ἢ Green-river grass), ἐτήσιον, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, ἔνθα θεωρεῖται ὡς ἐν τῶν ἀρίστων νομευτικῶν εἰδῶν εὐδοκιμεῖ εἰς νοτερὰς γαίας.

Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων πρὸς κόσμον εἰδῶν εἶνε καὶ α') **Κ. ὁ κονδυλόρριζος** (*P. bulbosum*), πολυετές, ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ, β') **Κ. ὁ μέγας** (*P. maximum*), γ') **Κ. ὁ ὑψηλότατος** (*P. altissimum*), πολυετές, καλαμῶδες, ἰθαγ. τῶν δυτ. Ἰνδιῶν, δ') **Κ. ὁ περίβλεπτος**, ε') **Κ. ὁ ῥαβδωτός**, ς') **Κ. ὁ ῥόδιος** καὶ ζ') **Κ. ὁ τριχοειδής** (*P. capillare*), εἶδος ἐτήσιον ἀπαντῶν πολλαχοῦ.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω ἐξωτικά εἶδη πολλαπλάσιάζονται ὡς τὰ ἐγχώρια καὶ δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος (βλ. καὶ *Δακτυλοπόα* καὶ Ὠπλισμένος)

Κεδρέλα (*Cedrela*), βλ. Κεδρίς.

Κεδρία, ἡ ῥητίνη καὶ τὸ ἔλαιον τῶν Ἀρκεύθων (βλ. σελ. 142).

Κεδρίς (*Cedrela*, ἀγγλ. Bastard Cedar-tree, τ. Ψευγομελιῶδῶν) γ. περιλαμ. περὶ τὰ 12 εἶδη δένδρα μεγάλα, δασικά καὶ κοσμητικά, ἰθαγ. τροπ. καὶ παρατρ. χωρῶν τῶν πλείστων τὸ ξύλον εὖοσμον καὶ ἀρίστης ποιότητος δι' ἐπι-

πλοποιίαν. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶναι: α') **Κ. ἡ ἀλεξιπυρετική** (*C. febrifuga*), ἰθαγ. τῆς 'Ιάβας καὶ τῆς Σουμάτρας· ὁ φλοιὸς τοῦ φαρμακευτικὸς (τονωτικὸς). β') **Κ. ἡ αὐστραλιακὴ** (*C. australis*, ἀγγλ. Australian Red Cedar), ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, ὁ φλοιὸς τοῦ δεψικός. γ') **Κ. ἡ εὐσμος** (*C. odorata*, ἀγγλ. West indian Cedar), ἰθαγ. τῶν δυτ. 'Ινδιῶν· ὁ φλοιὸς, οἱ καρποὶ καὶ τὰ φύλλα τοῦ ἐν νωπῇ καταστάσει ἔχουσι περίπου τὴν ὁσμὴν τοῦ σκοροδύσου Νάρθηκος καὶ εἶνε εἶδη φαρμακευτικά. δ') **Κ. ἡ εὐσχιστος** (*C. fissilis*), ἰθαγ. τῆς Ἀργεντινῆς, τῆς Βραζιλίας καὶ τοῦ Μεξικοῦ. ε') **Κ. ἡ σινικὴ** (*C. sinensis*), ἰθαγ. τῆς Σινικῆς καὶ τῆς Ἰαπωνίας. καὶ ς') **Κ. ἡ Τούνα** (*C. Toona*, ἀγγλ. Singapore-Cedar), ἰθαγ. τῶν ἀντ. 'Ινδιῶν. Πάντα τ' ἀνωτέρω εἶδη πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ξύλον τῶν ὑπὸ στοιχεῖα γ' καὶ ε' χρησιμοποιεῖται καὶ πρὸς κατασκευὴν κυτίων διὰ πούρα. Ἡ Κέδρις τοῦ Θεοφρ. ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Ἀρκευθον τὴν κοινὴν νανοφυῆ.

Κεδρόμηλον, ὁ καρπὸς τῶν Ἀρκευθων.

Κεδρονέλλα (*Cedronella*), βλ. Κέδροςμος.

Κέδρος (*Cedrus*, γαλλ. Cèdre, ἀγγλ. Cedar, τ. Κωνοφόρων)· δένδρα μεγάλη, ἀειθαλῆ, μακροβιώτατα, δασικά καὶ κοσμητικά. Εἶδη τὰ ἐξῆς τρία: α') **Κ. ἡ ἀτλαντικὴ** (*C. atlantica*, γαλλ. Cèdre argenté, ἀγγλ. The Atlas Cedar), μέγα δένδρον φυόμενον εἰς τὴν Ἀλγερίαν· θεραπεύεται πολλαχοῦ ὡς κοσμητικὸν καὶ ἀπαντᾷ ὑπὸ τὰς διαφορὰς **γλαυκὴ, ἐπίχρυσος, πυραμοειδῆς** καὶ **κρομοκλαδῆς** (*glauca, aurea, pyramidalis* καὶ *pendula*). β') **Κ. ἡ Δεοδάρα** (*C. Deodara*, γαλλ. Cèdre Déodar, ἀγγλ. Deodar ἢ Indian Cedar), μέγα καὶ κοσμητικώτατον δ., ἰθαγ. τῶν Ἰμαλαίων ὄρεων· θεραπεύεται πρὸς κόσμον πολλαχοῦ· ἀπαντᾷ ὑπὸ τὰς διαφορὰς **ἐπίχρυσος, ποικιλόφυλλος** (*aurea, variegata*) κ. ἄ. καὶ γ') **Κ. ἡ τοῦ Λιβάνου** (*C. Libani*, γαλλ. Cèdre du Liban, ἀγγλ. Cedar of Lebanon), ἡ περιώνυμος Κέδρος τοῦ Λιβάνου, ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὰ ὄρη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Λίβανον καὶ Ταῦρον μέχρι τῆς Κιλικίας, ὡς καὶ εἰς τὴν Κύπρον ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου (παρὰ τὴν Μορὴν τῆς Παναγίας τοῦ Κύκκου καὶ παρὰ τὴν Χρυσογού)· δένδρον μέγα καὶ μακρόβιον—ἐβεβαιώθη ἡ ὑπαρξίς τοιούτων ἡλικίας 2500 ἐτῶν ὡς ἔγγιστα—τὸ ξύλον τοῦ εὐσμου, ἀσαπὲς καὶ ἀπρόσβλητον ὑπὸ τῶν ἐντόμων. Τοιαῦτα ἦσαν τὰ κέδρινα ξύλα, τὰ ὁποῖα, χορηγηθέντα ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Τύρου Ἰράμ, ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ καὶ τῶν ἀνακτόρων τῶν Ἱεροσολύμων. Μεγίστη τοιαύτη **Κ.** φύεται εἰς τὸ Jardin des Plantes ἐν Πηρισίοις, σπαρεῖσα ἐκεῖ τῷ 1735 ὑπὸ τοῦ Bernard de Jussieu. Ἀπαντῶσιν αἱ διαφοραὶ **ἀργυρόφυλλος** (τοῦ Ταύρου) **βραχύφυλλος** (τῆς Κύπρου) καὶ **κρομοκλαδῆς** (*argentea, brevifolia* καὶ *pendula*). Καὶ τὰ τρία ἀνωτέρω εἶδη δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς πολλὰ ὄρεϊνά μέρη τῆς Ἑλλάδος.—Παρ' ἀρχαίους **Κέδρος** καὶ κν. σήμερον **Κέδρος** (καὶ **Κέντρος**) ὀνομάζονται καὶ εἶδη τινὰ Ἀρκευθου (β.λ.).

Κέδροςμος (*Cedronella*, τ. Χειλανθῶν)· γ. περιλ. φ. πώδη καὶ θαμνώδη,

κοσμητικά και άρωματικά. **Κ. ἡ τριφύλλος** (*C. triphylla*), θάμνος ἰθαγ. τῶν Καναριῶν νήσων, καὶ **Κ. ἡ καρδιόσχημος** (*C. ἡ Dracoccephalum cordatum*), πόσα ἰθαγ. τῶν Ἡν. Πολιτειῶν φέρουσι φύλλα εὐόσμη, τὰ ὅποια ἐνίοτε ἀποστάζονται πρὸς λήψιν τοῦ αἰθερίου ἐλαίου των παρεμφεροῦς τῷ τῆς Μελίσσης (β.λ.).

Κεκροτία ἡ πελωτή (*Cecropia peltata*), δένδρον κοσμητικὸν τῆς τῶν Κνιδωδῶν, ἰθαγ. τῆς Ἰαμαϊκῆς. Το ζύλον του μαλακόν, ὃ ὅπως του γαλακτώδης, ὃ καρπὸς του βρώσιμος, ὁμοιάζει καὶ ἔχει τὴν γεῦσιν τοῦ βατομόρου.

Κελοσία (*Celosia*), βλ. Κήλεος.

Κελεῖς (*Celtis*, γαλλ. Micocoulier, ἀγγλ. Nettle-tree, τ. Κνιδωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 50 εἶδη· θάμνοι καὶ δένδρα δασικά, φυλλοβόλα. ἀπαντῶντα πολλαχού. Εἶδη τῆς ἐλλ. γλωρ. (τὰ καὶ ἀλλαχού ἀπαντῶντα) **Κ. ἡ τουρνεφόρτειος** καὶ **Κ. ἡ νότιος** (*C. Tournefortii ἢ glabrata* καὶ *C. australis, ἢ serrata*), ἀμφοτέρα δένδρα μεγάλα, τὸ πρῶτον σπάνιον, τὸ δεύτερον κοινόν καὶ γνωστὸν παρὰ τῷ λαῷ ὑπὸ τὰ ὀνόματα **Μελικουκκιά**, **Μικροκουκκιά**, **Κουτσομηλιά**, **Γλυκοκοκκιά**, **Φτελοκοτσά**, **Κορτσιδιά**, **Κοκκονιά** (ἐν Κύπρῳ), **Κεράδα** (ἐν Ζακύνθῳ) ἢ **Λουτιά** (ἐν Θεσσαλίᾳ). Ὁ καρπὸς του, κατὰ τι μεγαλύτερος κόκκου πεπέρεως, τρώγεται ὑπὸ τῶν παιδῶν. Το ζύλον του συμπαγές, ἀρραγές, χρήσιμον εἰς τὴν τορνευτικὴν καὶ ἄλλα ἔργα. Εἰς τὴν μεσημ. Γαλλίαν τὸ δένδρον τοῦτο καλλιεργεῖται, διατηρούμενον ἐν θαμνώδει καταστάσει. πρὸς παραγωγὴν ῥάβδων χρήσιμων πρὸς κατασκευὴν τρικράνων (τῶν κν. **τρικριάνων**), λαβῶν ἐργαλείων καὶ μαστιγίων. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιόλογα εἰς **Κ. ἡ δυτικὴ** (*C. occidentalis*, ἀγγλ. Hackberry ἢ Sugar-Berry), ἰθαγ. τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, καὶ **Κ. ἡ σινική** (*C. sinensis*, ἀγγλ. Senoki), ἰθαγ. τῆς Σινικῆς, ἀμφοτέρα δένδρα ὧν τὸ ζύλον χρήσιμον εἰς παντοῖα ἔργα δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσι πολλαχού τῆς Ἑλλάδος· πολλαπλ. εὐγερεῶς διὰ σπορᾶς.

Κεννεδύα (*Kennedya*, τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περὶ τὰ 10 εἶδη· φ. ποώδη, πολυετῆ, περιαλλόκαυλα ἢ ἔρποντα· τὰ πλεῖστα κοσμητικά, πάντα ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας. **Κ. ἡ στιρλίγγειος** (*K. Stirlingii*) εἶνε ἄριστον κτηνοτροφικὸν εἶδος δυνάμενον νὰ εὐδοκιμήσῃ πολλαχού τῆς Ἑλλάδος. Πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς ἐκτελουμένης τὴν ἀνοιξιν.

Κενταύριον (*Centaurea*, γαλλ. Centauree, ἀγγλ. Centaury ἢ Knapweed, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περὶ τὰ 400 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῶν παραμ. γωρῶν φ. ποώδη, ἐτήσια, διετῆ καὶ πολυετῆ· τινὰ θαμνώδη, πλεῖστα ζιζάνια, πολλὰ κοσμητικά, ἄλλα φαρμακευτικά. Εἶδη τῆς ἐλλ. γλωρ. 71, ἐν οἷς καὶ α') **Κ. ὁ Κύανος** (*C. Cyanus*, γαλλ. Bluet, Barbeau ἢ Casse-lunette, ἀγγλ. Blue-bottle, Bluet ἢ Corn-flower), ὁ Κύανος τῶν ἀρχαίων, ἐτήσιον ζιζάνιον τῶν σιτοφόρων ἰδίως ἀγρῶν, ἀλλὰ καὶ φ. φαρμακευτικὸν καὶ κοσμητικόν. Ἀπαντᾷ θεραπευόμενον ὑπὸ πλείστας διαφορᾶς. Το ἄνθος του (γερμ. Korn-blume) ἤτο τὸ κατ' ἐξοχὴν ἀγνώριμον ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανικῆς Γουλιέλμου τοῦ Α'. Αἱ ἀνθοπέλιδες τῶν παρὰ τὰς Ἀθήνας κήπων, ἐπίσθεισαι ὑπὸ τῶν παρ' ἡμῖν πιθηκίζόντων.

ονομάζουσιν αὐτὸ ἀπὸ τινος **Μπλουέ**. Εἰς τὴν τάξιν τῶν πολιτῶν ἦτις ὄφειλε νὰ διδῆ τὸ καλὸν παράδειγμα εἰς τὸν λαὸν ἀπήρесе τὸ εὐπρόφερτον καὶ ἐπεξηγηματικώτατον τοῦ εἶδους ἑλληνικὸν ὄνομα **Κύανος** καὶ ἐξέλεξαν ἀντ' αὐτοῦ τὸ γαλλικόν, τὸ ὁποῖον εἶνε ἀπλῆ μετάφρασις τοῦ ἑλληνικοῦ. β') **Κ.** ὁ **Ῥαφανίσκος** (C. Rharphanina), πολυετές, ὃ ἐν Κρήτῃ **Ἀσκόλυμπος**. γ') **Κ.** τὸ **ἀκανθῶδες** (C. spinosa), θαμνίον, τὸ κν. ἐν Πάρῳ **Φόνος** καὶ εἰς ἄλλας νήσους τοῦ Αἰγαίου **Ἄλιφός** ἢ **Ἄλιφόνι**. δ') **Κ.** τὸ **ἀστρωτὸν** (C. Calcitrapa, γαλλ. Chaussetrappe ἢ Chardon étoilé, ἀγγλ. Star Thistle), ἐτήσιον, τὸ κν. ἐν Λήμνῳ **Καλὰ ἄνθη**, εἶδος φαρμακευτικὸν (τονωτικὸν καὶ ἀντιπυρετικόν), πάντα τὰ μέρη του καὶ ἰδίως τὰ φύλλα του πικρότατα. ε') **Κ.** τὸ **μικτὸν** (C. mixta ἢ hellenica), πολυετές, τὸ ἐν Θήρᾳ **Ἀλιβάρα** καὶ ἐν Αἰγίνῃ **Σαλιβάρα**. ς') **Κ.** τὸ **πικρὸν** (C. amara), πολυετές, νομιστικόν, ἡ ῥίζα του φαρμακευτικὴ καὶ βαφικὴ. καὶ ζ') **Κ.** τὸ τοῦ **ἡλιοστασίου** (C. solstitialis, ἀγγλ. Barnaby's Thistle), ἐτήσιον, τὸ κν. **Φαλαγίδα**.

Ἐκ τῶν πολλῶν ἀξιολόγων ἐξωτικῶν εἰδῶν εἶνε καὶ **Κ.** τὸ **μόσχοσμον** (C. ἢ Amberboa moschata, ἀγγλ. Sweet Sultan), ἐτήσιον, ἰθαγ. τῆς Περσίας, θεραπευόμενον πρὸς κόσμον. Τὸ μέγα **Κενταύριον** τοῦ Διοσκρ. εἶνε **δυσερμήνευτον**, τὸ δὲ **μικρὸν Κενταύριον** τοῦ ἰδίου ἀναφέρεται εἰς **Ἐρυθραίαν τὸ Κενταύριον**, φ., ὅπερ ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων **Κενταύριον** διότι, κατὰ τὰ μυθεύμενα, ἐχρησίμωσεν ὡς φάρμακον πρὸς θεραπείαν τοῦ **Κενταύρου Χείρωνος**, τοῦ τοξουθέντος ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους.

Κεντία (Kentia, τ. Φοινικιδῶν) γ. περιλαμβάνον περὶ τὰ 10 εἶδη ἰθαγενῆ τῆς Νέας Γουϊνίας, τῶν Μολουκκῶν νήσων καὶ τινῶν ἄλλων τροπ. χωρῶν, πάντα λίαν κοσμητικά, τινὰ θεραπεύονται ἀπὸ πολλοῦ καὶ ἐν Ἑλλάδι. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε **Κ.** ἡ **βελμορεανή** (Κ. ἢ *Howea belmoreana*), **Κ.** ἡ **βενδλανδιανή** (Κ. ἢ *Hydriastele wendlandiana*), **Κ.** ἡ **ἐμπλευρος** (Κ. *costata*), **Κ.** ἡ **καντερβουριανή** (Κ. ἢ *Hedyscepe canterburyana*), **Κ.** ἡ **μουρεανή** (Κ. ἢ *Glinostigma mooreanum*), ἦτις θεωρεῖται ἐκ τῶν μᾶλλον ἀντεχόντων εἰς τὸ ψῦχος Φοινικιδῶν, καὶ **Κ.** ἡ **φορστειανή** (Κ. ἢ *Howea forsteriana*).

Κεντοῦκλα, βλ. Ἀστράγαλος ὁ κρητικὸς.

Κέντρανθος (Centranthus, ἀγγλ. Spur Valerian, τ. Ναρδωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 8 εἶδη ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν φ. ποιάδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ· τὰ πλείεστα ριζάνια, τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 4 ἐν οἷς καὶ **Κ.** ὁ **ἐρυθρός** (C. ruber ἢ *Valeriana rubra* a. γαλλ. Valériane rouge, Behen rouge, ἢ *Barbe de Jupiter*, ἀγγλ. Red Valerian), εἶδος κοσμητικὸν καὶ φαρμακευτικόν, κοινὸν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, κν. δὲ ὀνομαζόμενον **Ἀνάλατος** καὶ **ἐνιαχοῦ Βαλεριάνᾳ** ἢ διαφορά αὐτοῦ **σιθθόρπειος** (G. ruber Sibthorpii) ἐν Κεφαλ. ὀνομάζεται **Μοσχολεός**, ἐν δὲ τῇ Θήρᾳ **Ἐρπίνη**. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο πιθανῶς ἀναφέρεται ἡ ὀρεινὴ **Νάρδος** τοῦ Διοσκρ. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιολόγων κοσμητικὸν εἶνε **Κ.** ὁ **μακροσίφων** (C. Macrosiphon), ἰθαγ. τῆς Ἰσπανίας.

Κέντρος, βλ. Ἄρκευθος.

Κεράδα, βλ. Κελτίς ἢ νότιος.

Κεραΐτις, βλ. Τριγωνίσκος ἢ Τῆλις.

Κέραδος (*Cerasus*¹, τ. Ῥοδωδῶν) γ. περιλ. θάμνους καὶ δένδρα ἀπαντῶντα πολλαχού· τὰ πλεῖστα φυλλοβόλα, πολλά ὄπωροφόρα, κοσμητικά ἢ ἄλλως χρήσιμα· τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε :

α') **Κ. ὁ γλυκύκαρπος** (*C. dulcis* ἢ *C. Avium* ἢ *Prunus Avium*, γαλλ. *Cerisier*, *Bigarreautier*, ἀγγλ. *Cherry-tree*, τουρ. *Κιράζ*), ἡ γνωστοτάτη κοινὴ **Κερασία**, ὁ παρὰ Θεοφρ. **Κέρασος** δένδρον φυλλοβόλον, ὄπωροφόρον, πρωϊοκαρπον, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς εὐκράτου Ἀσίας. Ἐὸν καρπὸν του (τὰ κεράσια) ὁ μὲν Διοσκρ. ἀναφέρει ὡς εὐκαίλιον, ὁ δὲ Δίφιλος (παρ' Ἀθην. Β, 51) ὡς «εὐστόμαγον, εὐχυλον, ὀλιγόστροφον», ἐκλεκτότερα δὲ λέγει ὅτι ἐθεωροῦντο «τὰ ἐρυθρότερα καὶ τὰ Μιλήσια». Σήμερον ἡ Κ. ἀπαντᾷ καλλιεργουμένη πανταχοῦ σχεδόν, ὑπὸ πλείστας δὲ διαφορὰς καὶ νόθα προκύψαντα ἐκ τῆς διασταυρώσεως τοῦ προκειμένου εἶδους μετὰ **Κ. τῆς ὀξυκάρπου** καὶ ἄλλων εἰδῶν.

Τὰ κεράσια εἶνε ὄπωρα πρωϊωτάτη καὶ θεωρεῖται ἐξόχως ὑγιεινὴ, διὸ καὶ λέγεται παρὰ Γάλλοις τὸ

La cerise à pour la santé

Plus d' une bonne qualités.

C' est un des meilleurs fruits que produit la terre :

Il purge l' estomac, il forme un sang nouveau,

Et l' amande qu' on trouve en cassant le noyau

Délivre les reins de la pierre.

Πρὸ πεντηκονταετίας περίπου ἐν Ἑλλάδι ἄριστα ἐθεωροῦντο τὰ κεράσια τοῦ Λάλλα (ἐν Πελοποννήσῳ)· ἀλλ' ἔκτοτε εἰσῆχθησαν καὶ διεδόθησαν ἀνὰ τὴν χώραν πλείστα νεαὶ καὶ ἐκλεκταὶ διαφοραί. Σήμερον τὰ ἄριστα κεράσια τῆς ἀγορᾶς τῶν Ἀθηνῶν προέρχονται ἐκ τῶν περιχώρων τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἰδίως ἐκ Κηφισσιᾶς. Ἐκλεκτὰς ποιότητος κερασιῶν παράγουσι καὶ τινὰ χωρία τοῦ Πηλίου, ἔνθα τὸ κλίμα εἶνε προσφορώτατον διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ εἶδους τούτου, ἀλλ' ἔνεκα τοῦ παρ' ἡμῖν ἀτελοῦς ἐν χρήσει τρόπου συσκευῆς καὶ μεταφορᾶς τῶν ὄπωρων ἐν γένει, τὰ ἐκεῖθεν ἐξαγόμενα κεράσια καταρθάνουσιν εἰς τὰς Ἀθήνας ἐν οὐχὶ καλῇ καταστάσει. Τὰ πρωϊμώτερα κεράσια τοῦ Πηλίου, καὶ ἰδίως τὰ τῶν Λεχηνῶν, ἀνέκαθεν διευθύνονται εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα πωλοῦνται εἰς ὑψηλοτάτας τιμάς (2).

(1) Ὑπὸ βοτανικὴν ἔποψιν οἱ Κέρασοι ὑπάγονται εἰς τὸ γένος **Προύμη**, οὗ ἦττον ἢ δενδροκομία παραδέχεται τὰ φ. ταῦτα ὡς ἀποτελοῦντα ἴδιον γένος.

(2) Βλέπε «Ἑλληνικὴν Γεωργίαν», 1896, σελ. 416.

Τὰ κεράσια καταναλίσκονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νωπά, ἀλλ' ἔνιαχού γίνε-
ται χρῆσις αὐτῶν καὶ ἐν ξηρᾷ καταστάσει. Νωπά, εἰσαγόμενα καὶ διατηρούμενα
ἐν οἴνοπνεύματι, ἀποτελοῦσι τράχημα ἐκλεκτόν, νωπά προστούτοις χρησιμοποιούν-
ται εἰς τὴν κατασκευὴν διαφόρων ποτῶν. ὡς λ. γ. τοῦ κίρως, εἶδους **ραταφιάς** κ.
ἄ. Ἀλλὰ πλὴν τοῦ καρποῦ τῆς ἡ Κ. παρέχει καὶ ἄλλα προϊόντα. Τὸ κόμμι ὅπερ
ἐνίοτε ἐκκρίνουσιν ὁ κορμὸς καὶ οἱ κλάδοι τῆς χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν βιομηχα-
νίαν (ιδίως εἰς τὴν πιλοποιίαν) καὶ τὴν φαρμακευτικὴν (φρμ. Κόμμι ἐγχώριον,
Gummi nostras). Ἐκ ῥάβδων Κ. κατασκευάζονται καπνοσύριγγες παντὸς μεγέ-
θους, τὸ δὲ ξύλον αὐτῆς εἶνε χρήσιμον εἰς τὴν λεπτοξυλουργικὴν καὶ τὴν τορνευτικὴν.

Ἡ καλλιέργεια τοῦ δένδρου τούτου εἶνε ἐκτενεστάτη καὶ ὅλως εἰδική εἰς
τινα μέρη τῆς Βουργουνδίας καὶ ιδίως ἐν Saint-Bris, ὅθεν μὲγάλα ποσὰ κερασιῶν
ἐξάγονται κατ' ἔτος καὶ διευθύνονται εἰς βορειοτεράς χώρας συνσκευασμένα ἐν-
τὸς μικρῶν τετραπλεύρων κανίστρων χωρητικότητος 4—5 ὀκ. καρποῦ. Παρ' ἡμῶν
ἡ Κ. εἶνε δ. εὐδοκίμοῦν μᾶλλον εἰς ὄρεινους τόπους, εἰς τοὺς ὁποίους ἐνίοτε λαμ-
βάνει μεγάλας διαστάσεις καὶ διατηρεῖται ἐπὶ πολὺ. Ἀλλὰ καὶ εἰς πεδινὰ μέρη
δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃσιν ὠρισμένοι διαφοραὶ ὑπὸ τὸν ὅρον τὸ μὲν κλίμα νὰ ἦνε
δροσερὸν τὸ δὲ ἔδαφος πόριμον καὶ νοτερόν ἢ ἀρδευόμενον.

Ἡ πολλαπλ. τῆς Κ. γίνεται διὰ σποράς, ἐπὶ δὲ τῶν οὕτω ἐπιτυχανομέ-
νων φ. ἐμβολιάζονται διὰ τοῦ ἐνοφθαλμιζοῦ αἱ ἐπιθυμηταὶ διαφοραὶ. Ἡ
σπορά γίνεται τὸ φθινόπωρον ὅτε σπείρεται ὁ σπόρος ὡς ἔχει, ἢ τὴν ἀνοιξιν
διὰ σπόρου διατηρηθέντος ἐπὶ μῆνα κατὰ στρώματα ἐντὸς ὑγρᾶς ἄμμου. Ἐνίοτε
ἐνεκα τῆς καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαίρας, τῆς ποιότητος τοῦ ἐδάφους ἢ τῆς
ὀψιμότητος τῆς σποράς καὶ ὅλος σχεδὸν ὁ σπόρος ἢ μὲγα μέρος αὐτοῦ βλαστάνει
τὸ ἐπόμενον τῆς σποράς ἔτος. Πρὸς σποράν προτιμᾶται ὁ σπόρος Κ. τῆς μικρο-
κάρπου, περὶ ἧς κατωτέρω.

Ἡ Κ. συνήθως ἄρχεται καρποφοροῦσα ἀπὸ τοῦ τετάρτου ἔτους τῆς ἡλικίας
τῆς, ἀλλ' εἰς πλήρη καρποφορίαν εἰσέρχεται ἀπὸ τοῦ ἐβδόμου ἢ τοῦ ὀγδόου
ἔτους. Ἐνίοτε τὸ δένδρον τοῦτο συμβαίνει ν' ἀνθῆ ἀφθόνως, ἀλλὰ νὰ μὴ καρπο-
φορῇ (κλωτσᾶ), ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐπιβάλλεται ὁ ἐπανεμβολιασμός. Ἡ
παρὰ τὰς Κ. συντήρησις μελισσῶν συντελεῖ μὲγάλως εἰς τὴν ἐπαύξησιν τῆς
καρποφορίας. Τὸ δένδρον τοῦτο εἶνε ἐκ τῶν μὴ δεχομένων ἀκόπως τὴν κλάδευ-
σιν ιδίως εἰς τοὺς πεδινούς τόπους.

Παρ' ἡμῶν ὁ μᾶλλον ἐπιζήμιος ἐχθρὸς τῆς Κ. εἶνε ὁ προσβάλλον τὸν καρπὸν
σκώληξ εἶδους μίας (*Urophora cerasorum*). Δυστυχῶς ἡ πρόληψις τῆς προσ-
βολῆς εἶνε δυσχερεστάτη ἂν μὴ ἀδύνατος, διότι ἢ ἐπὶ τῶν καρπῶν ἐναπόθεσις
τῶν τοῦ ἐντόμου ὠαρίων ἐξ ὧν προκύπτουσιν οἱ σκώληκες γίνεται ὅταν ἄρχεται
ἢ ὠρίμανσις, ὅτε οἱ δι' ἐντομοκτόνων υἰσιῶν ψεκασμοὶ δὲν ἐπιτρέπονται. Τὸ μόνον
ἀποτελεσματικὸν μέσον πρὸς περιστολὴν τῆς προσβολῆς νέας εἰσοδείας εἶνε ἢ
μετὰ τὴν συλλογὴν τοῦ καρποῦ ὡς καὶ κατὰ Ὀκτώβριον καὶ Φεβρουάριον σκαφῇ
τοῦ ὑπὸ τὸ δένδρον ἐδάφους εἰς τὸ ὁποῖον καταφεύγουσι, μεταμορφοῦνται εἰς ν' μ-

φας και διαχειμαζουσι: τα επιζήμια ταυτα εντομα. Παρατηρήθη ότι η προσβολή εινε γενικωτέρα όταν κατά την περίοδον της ωριμάνσεως του καρπού συμβα-
νωσι βροχαί. "Ολωσ ακίνδουνοι εινε αι επί των φύλλων της Κ. συχνά παρατη-
ρούμενα σκολιαι υπόλευκοι και λεπταί γραμμαί, σί οποίαι οφείλονται εις την κάμ-
πην Μικρολεπιδοπτέρου εντόμου (*Lionetia clerckella* ή *Elachista ceracifoliella*),
ήτις κατατρώγει τὸ παρέγχυμα. Καταστρεπτική πάθησις του δένδρου τούτου
εινε ή κομμιώσις, ής ή ανάπτυξις σχεδόν πάντοτε οφείλεται εις τὸ ακατάλλη-
λον του ἑδάφους ή του κλίματος του τόπου εις ὃν φύεται ή Κ. Η μή κατά τὸ
θέρος συχνή και ἀφθονος ἀρδευσις της Κ. της φυομένης εις ξηρὸν ἑδαφος και
αύχμηρὸν τόπον προκαλεῖ πάντοτε την ανάπτυξιν της κομμιώσεως. Η διπλαν-
θής διαφορά του προκειμένου εἴδους (*C. dulcis multiplex*) εινε δένδρον ἐξόχως
κοσμητικὸν κατά την περίοδον της ἀνθήσεώς του. β') Κ. ὁ Δαφνοκέρασος (*C.*
Laurocerasus, γαλλ. *Laurier-Cerise* ή *Laurier-Amandier*), θάμνος ἀειθαλής,
κοσμητικὸς και φαρμακευτικὸς, ἰθαγ. της Ἀνατολής, κοινὸς παρὰ την Τραπε-
ζοῦντα ἔνθα ὀνομάζεται Ῥοδαφνιά. Ὁ Σιθώρωτος ἀναφέρει ότι ἀπήνησεν
αὐτὸν ἐν Λακωνίᾳ. Θεραπεύεται πολλαχού ἰδίως διὰ τὸ ὠραῖον λάμπον φύλ-
λωμά του. Τὰ φύλλα του εινε δηλητηριώδη ἰδίως ἐν χλωρῇ καταστάσει και
κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας ἐντούτοις ἔνιαχού, και ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ, γίνεται χρῆ-
σις αὐτῶν, κατὰ λίαν μικρὰς δόσεις, πρὸς ἀρωμάτισιν του γάλακτος και τῶν
γαλακτερῶν ἐν γένει, διὸ και ὀνομάζεται αὐτόθι ὁ θάμνος οὗτος και *Laurelle à*
lait ή *Laurier aux crèmes*. Τὰ φύλλα ταυτα χρησιμοποιοῦνται προστούτοις εις
την φαρμακοποιίαν (φρμ. Δαφνοκεράσου φύλλα, *Laurocerasi Folia*, τουρ.
Γαφλάν-σουγιού), ἀποσταζόμενα δὲ παρέχουσι στάγμα, ὅπερ εινε ἀντισηπτι-
κὸν φάρμακον (φρμ. Δαφνοκεράσου ὕδωρ, *Aqua Laurocerasi*). γ') Κ. ὁ καρ-
λινιακὸς (*C. caroliniana*), δένδρον μετρίου μεγέθους, ἀειθαλές, δασικὸν και
κοσμητικὸν, ἰθαγ. τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τὸ ξύλον του χρήσιμον εις την λεπτοῦ-
λουργικὴν. δ') Κ. ὁ μέλας ή ὀψίκαρπος (*C. serotina*, γαλλ. *Cerisier noir d'A-*
merique, ἀγγλ. *Black Wild Cherry-tree*), μέγα δένδρον φυλλοβόλον ὑψόμε-
νον και μέχρι 30 μ. ἰθαγ. τῶν Ἡν. Πολιτειῶν πολύτιμον δασικὸν εἶδος τὸ ξύλον
του ἐλαφρόν, συμπαγές, ἀρραγές, χρώματος σχεδόν μέλανος, περιζήτητον διὰ λε-
πτουργικὰ και ἐπιπλοποιίας ἔργα ὁ φλοιὸς του ἐν Ἀμερικῇ φαρμακευτικὸς (*Black-*
Cherry Bark-τωνωτικὸς). ε') Κ. ὁ μικρόκαρπος (*C. Mahaleb*), δένδρον φυλ-
λοβόλον, μετρίου μεγέθους, μικρόφυλλον, μικρόκαρπον, ἰθαγ. τῶν παρ.μ. χωρῶν,
αὐτοφυές και ἐν Ἑλλάδι ἔνθα ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν κηπουρῶν Ἀγριοκερασιά·
εἶνε πιθανῶς ὁ Πάδος του Θεοφρ. Πολλαπλασιάζεται διὰ σπορὰς, ἀντέχει δὲ
εις την ξηρασίαν πλείτερον πάντων τῶν ἄλλων εἰδῶν του προκειμένου γένους,
διὸ και χρησιμοποιεῖται κατὰ προτίμησιν ὡς ὑποκείμενον πρὸς ἐμβολιασμὸν τῶν
ἄλλων φυλλοβόλων Κ. τῶν καλλιεργουμένων εις θερμούς και ξηροὺς τόπους. Ὁ
καρπὸς του ἔχει τὸ μέγεθος μικροῦ κόκκου πίσου και εινε ὀλιγόσαρκος, μέλας και
ἄβρωτος. Η ψίχα του πυρηνὸς του ἐνέχει εὔστομον παχὺ ἔλαιον λαμβανόμενον

ένιαχοῦ δι' ἐκθλίψεως καὶ χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν μυρσηϊαν. Εἰς τὴν ψίχα ταύτην οἱ Ἀραβες ἀποδίδουσι σπουδαίας θεραπευτικὰς δυνάμεις (ἰδίως κατὰ τῆς λιθιάσεως). Εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Ἀνατολῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα μέχλεμπι πωλοῦνται οἱ πυρήνες τοῦ Κ. τούτου τεθλασμένοι· ἀποχωριζομένων δὲ τῶν ξυλωδῶν μερῶν των χρησιμοποιεῖται ἡ καθαρὰ ψίχα πρὸς ἀνάμιξιν μετὰ τῆς ζύμης δι' ἧς κατασκευάζονται: κολλύρια, διπυρίτα· καὶ ἐκλεκτοὶ ἄρτοι εἰς τοὺς ὁποίους μεταδίδει ἡ ψίχα αὐτὴ τὴν ἰδιόζουσαν εὐάρεστον ὀσμὴν καὶ γεῦσιν τῆς. Τὸ ξύλον τοῦ δένδρου τούτου εἶνε σκληρότατον, εὐσμιον καὶ χρήσιμον εἰς τὴν λεπτοζυλουργικὴν καὶ τὴν πορνευτικὴν. ε') Κ. ὁ ὀξύκαρπος (C. Caproniana ἢ C. acida ἢ C. vulgaris ἢ Prunus Cerasus, γαλλ. Griottier, ἀγγλ. Sour Cherry-tree, ἰταλ. Visciola, τουρ. Βιονέ). Τὸ εἶδος τοῦτο, γνωστότατον ὑπὸ τὸ ὄνομα Βυσσινέα, ἀπαντᾷ ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει· παρὰ τὴν Κασπίαν θάλασσαν· εἶνε δὲ δένδρον φυλλοβόλον μικρότερον τῆς κοινῆς Κερασεᾶς καὶ δυνάμενον νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς κλίμα καὶ ἔδαφος ξηρότερον τοῦ ἀπαιτουμένου πρὸς κανονικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Κερασεᾶς. Ἡ Βυσσινέα ἀπαντᾷ καλλιεργουμένη πᾶσα διὰ τὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον γλυκόξινον καρπὸν τῆς (τὰ βύσσινα), ὅστις, ὡς γνωστόν, χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν γλυκοῦ καὶ δροσιστικοῦ ποτοῦ (τῆς βυσσινάδας, ἰταλ. visciolato) ἢ εὐγενεστερα διαφορά παρ' ἡμῖν εἶνε ἡ λεγομένη Πολίτικη (δ. δ. Κωνσταντινουπολίτικη), νόθον δὲ προκύβην ἐκ τῆς διασταυρώσεως τῆς Βυσσινέας μετὰ τῆς Κερασεᾶς εἶνε ἡ ὀνομαζομένη Κερασοβυσσινιά, δ. σπανίως καλλιεργούμενον. Ἡ ἐποχὴ τῆς εἰς τὴν Εὐρώπην εἰσαγωγῆς τῆς Βυσσινέας δὲν εἶνε ἐξηκριβωμένη. Τὸ ὑποστηριζόμενον ὑπὸ τινῶν ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ Λουκούλλου μετενεγχεῖς ἐκ Κερασούντος εἰς τὴν Ἰταλίαν Κέρασος (Ἰθην. Β, 51, β), ἦτον ἡ Βυσσινέα δὲν παραδέχεται ὁ Δε-Κανδόλλος. Οὗτος λέγει ὅτι ἡ Κερασεᾶ πρέπει νὰ ἐκαλλιεργεῖτο εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ ἐποχῆς προγενεστερας τῆς τοῦ Λουκούλλου, καὶ ὅτι τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐν Κερασούντι θὰ ἤλκυσε μᾶλλον ἐκλεκτοτέρα τις διαφοράς Κερασεᾶς, ἢν καὶ θὰ εἰσῆγαγεν εἰς τὴν πατρίδα του, καὶ οὐχὶ ἡ Βυσσινέα, ἧς ὁ καρπὸς ὠμὸς εἶνε σχεδὸν ἄβρωτος. Εἰς τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο τοῦ Δε-Κανδόλλου θὰ προσθεσώμεν καὶ ὅτι ἡ ἀποκλειστικὴ χρῆσις τῆς ἐλληνικῆς ὀνομασίας τοῦ δένδρου τούτου ἐν Ἰταλίᾳ (Visciola¹) εἶνε ἔνδειξις τῆς εἰς τὴν χώραν ταύτην εἰσαγωγῆς αὐτοῦ οὐχὶ ἐκ Κερασούντος ἀλλ' ἐξ Ἑλλάδος ἢ ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ εἰς ἐποχὴν μεταγενεστεραν τῆς τοῦ Λουκούλλου, διότι ὑπ' οὐδενὸς ἀρχαίου συγγραφέως, μηδ' ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Σηβῆ («Περὶ προφῶν δυνάμεων»), τοῦ ἀκμάσαντος περὶ τὸ τέλος τοῦ 11ου μ. Χ. αἰῶνος, ἀναφέρεται ἡ Βυσσινέα. Καθ' ὅσον ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω μόνον ἀπὸ τοῦ

(¹) Ὁ Κοραῖς παραδέχεται ὅπως τὸ ἀντίθετον, δ.δ. ὅτι τὸ ὄνομα Βυσσινέα εἶνε ἰταλικῆς καταγωγῆς, ἐκ τοῦ visciola, καὶ ἐπομένως ὅτι πρέπει νὰ γράφεται Βισινέα καὶ οὐχὶ Βυσσινέα.

17ου αιώνος γίνεται λόγος περί «ξυών και στυφών κερασιών» (1), τὰ ὅποια εἶνε βεβαίως τὰ βύσσινα. Ἡ Β. ἀναδίδει πολλὰς παραφυάδας δι' ὧν και συνηθέστερον πολλὰ κτλ. και ἐφ' ὧν ἐμβολιάζονται διὰ τοῦ ἐνοφθαλμισμού αἱ ἐκλεκταὶ διαφοραὶ. ζ') Κ. ὁ πριονόφυλλος (*C. serrulata*), δένδρον φυλλοβόλον, ἰθαγ. τῆς Σινικῆς, πολυανθέστατον, δασικὸν και κοσμητικόν. Ἀπαντᾷ διαφορὰ διπλανθῆς ἢ και συνηθέστερον θεραπευμένη. η') Κ. ὁ Ψευδοκέρασος (*C. Pseudocerasus* ἢ *Prunus paniculata*), μέγα δένδρον φυλλοβόλον, δασικὸν και κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς Σινικῆς, τῆς Ἰαπωνίας και τῆς Ἰνδικῆς. Ὁ καρπὸς του μικρὸς, βρώσιμος τὸ ξύλον του βαρὺ, πυκνόν, γρηθίμον ἐν Ἰαπωνίᾳ και Σινικῇ ἰδίως εἰς τὴν ξυλογραφίαν. και θ') Κ. τὸ Μαρασκίνον (*C. ἢ Prunus Marasca*, ἰταλ. *Marasca*, γαλλ. *Marasquin*), δένδρον φυλλοβόλον, μετρίου μεγέθους, πτενῶς συγγενὲς τῆς κοινῆς Κερασεᾶς, ἧς πιθανῶς εἶνε ἀπλῆ διαφορὰ. Ἀπαντᾷ αὐτοφυόμενον εἰς τὴν Δαλματίαν, ἔνθα ἐκ τῶν καρπῶν του παρασκευάζεται τὸ ὁμώνυμον οἶνοπνευματώδες ποτὸν μαρασκίνον. Τοῦ εἶδους τούτου τοὺς καρποὺς ἀναφέρει ὑπὸ τὸ ὄνομα μαρασκιά ὁ Μοναχὸς Ἀγάπιος Λάνδος ἐν τῷ «Γεωπονικῷ» του (1647).

Κεραδοῦλι, βλ. Φυσάλις τὸ Ἀλικάκαθον.

Κεράστιον (*Cerastium*, γαλλ. *Céraiste*, ἀγγλ. *Mous-ear Chickweed*, τ. Καρυφολλωδῶν) γ. περιλ. φ. ποῦδη, ἐτήσια και πολυετῆ· πολλὰ ζιζάνια, πλεῖστα ἰθαγ. τῶν παραμ. γῶρας, τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἐλλ. χλωρ. 17, ἐν οἷς και Κ. τὸ γναφαλῶδες (*C. tomentosum*, γαλλ. *Oreille de souris* ἢ *Argentine*), τὸ κν. ἐν Λακωνίᾳ Ῥαβγόχορτο ἢ Ῥαβγόχορτο· θεραπεύεται ἐνίοτε πρὸς κόσμον.

Κεραφόρος, βλ. Δίχοψις.

Κερατέα ἢ Ἐλλοβος (*Ceratonia siliqua*, γαλλ. *Caroubier*, ἀγγλ. *Carob-tree*, τ. Ἑλλεβοκάρπων), δένδρον ἀειθαλές, μακρόβιον, καρποφόρον, ἰθαγ. τῆς Συρίας. Ἐγκλιματισθὲν ἀπὸ πολλοῦ ἀπαντᾷ ἥδη αὐτοφυόμενον και καλλιεργούμενον πολλαχοῦ ἀνά τὰς παραμ. γῶρας και ἰδίως ἐν ἀρχῇ τῆς Ἑλλάδος τῆς πρὸ τοῦ 1913, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας και τῶν βορ. παραλίων τῆς Ἀφρικῆς (2), ὡς και εἰς τὴν Χίον, τὴν Ῥόδον, τὴν Σάμον, τὴν Κύπρον, τὴν Κρήτην, τὴν Μελίτην, τὴν Σικελίαν, τὴν μεσημ. Ἰταλίαν, τὴν Ἰσπανίαν και τὴν Πορτογαλίαν.

Ἐπὶ Θεοφράστου ἢ Κ. ὠνομάζετο Κερωνία, ὁ δὲ καρπὸς, ὑπὸ τινων, αἰγύπτιον σῦκον, ἀλλ' ἐσφαλμένως, διότι «οὐ γίνεται ὅλως περὶ Αἴγυπτον, ἀλλ' ἐν Συρίᾳ και ἐν Ἰωνίᾳ δὲ και περὶ Κνίδον και Ῥόδον» (Φ. Ἰ. 4, 2, 2). Βραδύτερον, ἐπὶ Διοσκρ., ἐκαλεῖτο και Κερατέα, ὁ δὲ καρπὸς κεράτιον, ὅθεν προέκυψε τὸ ὑπὸ τῶν Λατίνων ἐν γρήσει ὄνομα *Ceratonia* (και *Siliqua graeca*, ὅθεν και τὸ

(1) Εἰς τὸ «Γεωπονικόν» τοῦ Μοναχοῦ Ἀγαπίου Λάνδου.

(2) Ὁ du Breuil ἀποκαλεῖ τὴν Κ. βασιλέα τῶν ἀφρικανικῶν φ., ἀλλ' ὁ πράγματι βασιλεὺς τῶν ἀφρικανικῶν φ. εἶνε ὁ Φοῖνιξ.

τῶν φαρμακοποιῶν *Siliqua dulcis* διὰ τὸν καρπὸν). Πρὸ τῶν μέσων τοῦ 2ου μ. Χ. αἰῶνος ἢ Κ. δὲν φαίνεται νὰ ἦτον εἰσέτι διαδεδομένη ἀνά τὰς ἄλλας τῆς Μεσογείου χώρας πλὴν τῶν ὑπὸ τοῦ Θεοφρ. μνημονευμένων, διότι ὁ Γαληνός, ἀναφέρων τὴν δύσπεπτον ιδιότητα τῶν κερατίων, ἠϋχετο νὰ μὴ κομίζονται ταῦτα ἐξ ὧν τόπων παρήγοντο. Ἦτο δὲ τὸ δένδρον τοῦτο κοινότατον ἐν Συρίᾳ καὶ Ἰουδαίᾳ ἐπὶ Χριστοῦ, καθ' ἃ μαρτυρεῖ ὁ Θεοφύλακτος, καὶ ἐγρησιμοποιοῦντο τὰ κεράτια τότε, ὡς σήμερον, ἰδίως πρὸς διατροφήν τῶν κτηνῶν καὶ πρωτίστως τῶν χοίρων. Ὡς τροφή διὰ τὸν ἄνθρωπον ὁ καρπὸς οὗτος ἐθεωρεῖτο εὐτελέστατος, ὡς ἐξάγεται καὶ ἐκ τῆς παραβολῆς τοῦ ἀσώτου, καθ' ἣν οὗτος «ἐπεθύμει γεμίσαι τὴν κοιλίαν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν κερατίων ὧν ἤσθιον οἱ χοῖροι, καὶ οὐδεὶς ἐδίδου αὐτῷ» (Εὐαγγελ. Λουκᾶς, 15, 16).

Σήμερον τὸ δένδρον τοῦτο εἶνε κν. γνωστὸν κατὰ τόπους ὑπὸ τὰ ὀνόματα **Ευλοκερατιά, Κουντουρουδιά, Κουτσουπιά, Χαρουπιὰ καὶ Τερατσά**, ὃ δὲ καρπὸς του ὀνομάζεται **ξυλοκέρατον, κουντουρούδι ἢ κουντουρίδι, χαροῦπι** καὶ **τεράτσι**. Τὰ ἐν Κύπρῳ συνήθη ὀνόματα **τερατσά** καὶ **τεράτσι** προέκυψαν βεβαίως ἐκ παραφθορᾶς τοῦ **Κερατέα** καὶ **κεράτιον**, τὰ δὲ **Χαρουπιὰ** καὶ **χαροῦπι** ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ (κατὰ τὸν Δε-Κανδόλλον ¹) *Kharrub*, ὀνόματος ὅπερ ἐπεκράτησεν ἀνά τὴν Εὐρώπην (γαλλ. *Caroubier*, ἀγγλ. *Carob-tree*, ἰταλ. *Garoba* ἢ *Carruba*, γερμ. *Caruba*, ἰσπ. *Algaroba*), διότι οἱ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἐπικρατήσαντες ἐν τῇ Μεσογείῳ Ἀραβες εἰσῆγαγον τὸ δένδρον εἰς τὰς δυτικὰς παραμ. χώρας. Ἀλλ' ἢ Κ. ἐνίοτε ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων καὶ ἀρτοφόρον δένδρον τοῦ Ἀ. Ἰωάννου (γαλλ. *Arbre à pain de St. Jean*, ἀγγλ. *Saint Jon's bread-tree*, γερμ. *Joannis brod-baum*). Ἡ ὀνομασία αὕτη φαίνεται νὰ προέκυψεν ἐξ ἐσφαλμένης ἐρμηνείας ἢ παραδόσεως, καθ' ἣν αἱ ὑπὸ τῶν Εὐαγγελιστῶν Ματθαίου (3, 5) καὶ Μάρκου (1, 6) ἀναφερόμεναι ἀκριδὲς μετὰ τὰς ὁποίας ἐτρέφετο Ἰωάννης ὁ βαπτιστής εἰς τὴν ἔρημον ἦσαν δῆθεν κεράτια. Ταῦτα μεταγενεστέρως ἀπαντῶσιν ὀνομαζόμενα καὶ **ξυλόγλυκα**. Ὑπὸ τὸ ὄνομα **ξυλοκέρατα** ἀναφέρονται ἤδη ὑπὸ τοῦ Σηθῆ ². Το ὄνομα **Κουντουρουδιά** (καὶ **κουντουρούδι** ὁ καρπὸς) πρέπει νὰ προέκυψεν ἐκ τοῦ **κουντουῖρα**, ὅπερ σημαίνει **ποδίσκος κοντός** ³.

(1) Κατὰ τὸν Κοραῖν ἐκ τοῦ ἐβραϊκοῦ **χαρβά**, ὅπερ σημαίνει **ξυρός**.

(2) «Περὶ τροφῶν δυνάμεων» 73, 10.

(3) Ἡ λέξις **κουντουῖρα** εἶνε προφανῶς σύνθετος ἐκ τῶν **κοντή** καὶ **οὔρα**. **Κουντουῖραν** ὀνομάζομεν κν. α') τὸν **ποδίσκον** (γαλλ. *pedicelle* ἢ *pedoncule* ἢ *queue*) τοῦ ἄνθους καὶ τοῦ καρποῦ, ὅστις ποδίσκος λέγεται καὶ **οὔρα** («πίσω ἔχει τὴν οὔρα τ' ἀλλάδι»), καὶ **τσουνι**, καὶ **κοτσάνι**—σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ ποδίσκος τοῦ κερατίου εἶνε ἐξόχως βραχύς, **κοντός**—β') διαφορὰν Ἀμπέλου τῆς οἱ βότρυες εἶνε βραχεῖς· γ') τὸν μικρὸν βότρυν οἰασθῆποτε Ἀμπέλου, τὸν ὁποῖον λέγομεν καὶ **κουντουῖ** ἢ **καμπανόρι**· δ') διαφορὰν Κερατέας τῆς ὁ καρπὸς εἶνε βραχύς· ε') δια-

Εἶνε δὲ ὁ καρπὸς τῆς Κ. λοβὸς πεπλατυσμένος καὶ συνήθως κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον περιστραμμένος ἐν εἶδει κέρατος αἰγῶς (ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα κεράτιον), ἐγκλείει δὲ 10—18 σπέρματα κεραμόχροα, φακοειδῆ, διατεθημένα κατὰ μῆκος αὐτοῦ ἐν ἰδίῳ ἑκαστον χώρῳ. Ὁ ὄριμος καρπὸς τῆς ἀγορίας Κ. ἔχει χρῶμα καστανίνον καὶ εἶνε βραχὺς, στενός, ἰσχνός καὶ ξυλωδῆς, ἐνῶ τῆς ἡμέρου, δ.δ. τῆς καλλιεργουμένης Κ., εἶνε σχεδὸν μέλας, παχὺς δέ, πλατὺς μακρὸς (15—25 ἐ.μ.) καὶ λιαν σακχαρώδης. Τὰ ἐκλεκτῆς ποιότητος κεράτια ἀποτελοῦσι τράγημα οὐχὶ ἀνάξιον λόγου. Ὡς εἶδος πρὸς τροφήν τοῦ ἀνθρώπου καταναλίσκεται ἐν Ῥωσίᾳ μέγα μέρος τῶν κερατίων τῶν παραγομένων ἐν Κρήτῃ. Ἀλλὰ κυρία χρῆσις τῶν κερατίων γίνεται πρὸς διατροφήν τῶν κτηνῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἡ Ἰταλία ἀπὸ πολλοῦ καταναλίσκει ὀλόκληρον τὴν ἐκ κερατίων ἐτησίαν παραγωγὴν τῆς, ἣτις σήμερον ὑπολογίζεται εἰς 100,000 τόννους ὡς ἐγγιστα. Ὡς εἶδος κτηνοτροφικῶν εἰσάγουσι καὶ χρησιμοποιοῦσι κατ' ἔτος μεγάλα ποσὰ κερατίων τὸ Βέλγιον, ἡ Ὀλλανδία, ἡ βορ. Γερμανία καὶ ἰδίως ἡ Ἀγγλία. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην χώραν ἐξ ἀλεύρου κερατίων καὶ κυάμων καὶ ἐκ λεπτοκομμένου χόρτου κατασκευάζεται θρεπτικώτατος πλακοῦς (ἀγγλ. Patent Cattle food) χορηγούμενος ἰδίως εἰς τοὺς πρὸς πάχυνσιν βόας. Τὰ κεράτια χρησιμοποιοῖ ἀνέκαθεν ἡ φαρμακοποιία πρὸς παρασκευὴν μαλακτικῶν πομάτων διδομένων κατὰ τῶν οἰσέων κατάρρων τῶν βρόγχων, ἀποσταζόμενα δὲ παρέχουσι 18—25 % οἰνόπνευμα καλῆς ποιότητος. Ἰκανὴ ποσότης τοῦ καρποῦ τούτου καταναλίσκεται ἀνά τὴν Ἀνατολήν καὶ τὴν βορ. Ἀφρικὴν πρὸς παρασκευὴν δροσιστικῶν ποτῶν (τῶν σεμφετιῶν), εὐθηνῶν γλυκισμάτων, εἶδους ἄρτου καὶ ἰδίως εἶδους μέλιτος καὶ σακχάρου (τὸ τερατσόμελι καὶ τὸ παστελί τῶν Κυπρίων). Τὰ φύλλα καὶ ὁ φλοιὸς τῆς Κ. ἐνέχουσιν ἰκανὴν ποσότητα δεσφικῆς οὐσίας, ἀλλὰ μεγάλην ποσότητα τοιαύτης ὡς καὶ βαφικῆς τιнос οὐσίας περιέχουσιν οἱ ἄωροι ἔτι καρποὶ τοῦ δένδρου, διὸ καὶ χρῆσιμοποιοῦνται οὗτοι ἐνίοτε εἰς τινα μέρη πρὸς βαφήν ὑφασμάτων. Τὸ ἐξωτερικὸν ξύλον τῆς Κ. εἶνε ξανθὸν καὶ μᾶλλον μαλακόν, ἐνῶ τὸ ἐγκάρδιον ἔχει χρῶμα ὠραιῶν βαθύ ἐρυθρόν, φέρει φλέβας (νερά) καὶ εἶνε σκληρόν, βαρὺ καὶ εὐέργαστον, λαμβάνει δὲ ὠραίαν στίλβωσιν.

Κατὰ τοὺς βοτανικοὺς ἡ Κ. εἶνε δένδρον πολύγαμον τριόικον, δ. δ. ἀπαντῶσιν ὑποκείμενα ὧν ὅλα τὰ ἄνθη εἶνε ἄρρενα ἢ θήλεα ὡς καὶ ὑποκείμενα τὰ ὅποια φέρουσι: πλὴν τῶν ἄρρένων ἢ τῶν θηλέων καὶ ἄνθη τέλεια (βλ. "Ανθος). Κατὰ τὰς ἡμετέρας πολυτετεῖς παρατηρήσεις τῶν φαινομενικῶς θηλέων ὑποκειμένων τὰ

φορὰν Ἀπιδέας ἧς ὁ καρπὸς φέρεται ἐπὶ βραχυτάτου ποδίσκου (ἄλλην παρὰ τὴν Κοντοποδαροῦσαν) καὶ ε') τὴν Αἰράν, ἧς ὁ στάχυς δυνατὸν νὰ παρομοιασθῇ πρὸς οὐρὰν κοντήν. Ἀλλὰ καὶ ὁ κολοβὸς σκύλλος λέγεται ἐνιαχοῦ κούντουρος («τῆς 25 τοῦ Μαρτιοῦ μήτε σκύλλος κούντουρος νὰ μὴν ἐμπῆ στ' ἀμπέλι»). Κούντουρα ὀνομάζεται ἐνιαχοῦ καὶ ἡ ἐμβὰς πιθανῶς διότι φορεῖται πατημένη.

άνθη εἶνε κατὰ κανόνα τέλεια, πλὴν οἱ στήμονες αὐτῶν εἶνε μικρότατοι καὶ ἐκ-
πληροῦσι τὸν προορισμὸν των πρὸ τῆς ἐπανοίξεως τοῦ άνθους. Τὰ τοιαῦτα άνθη ὁ
πρὸ ἡμῶν τὰς αὐτὰς παρατηρήσεις ποιήσας Hekel ὠνόμασε **βραχυστήμονα** (1).

Ἡ Κ., ὡς ἡ Ἐλαία, εἶνε δένδρον **παραβλαστικόν**, δ.δ. δυνικτὸν ν' ἀνανεοῦ-
ται ἐπ' ἄπειρον ἀπὸ τῆς ρίζης του ἐφ' ὅσον αὐτὴ μένει ἀπρόσβλητος ὑπὸ ἐκτάκτου
ψύχους, ἢ ριζοφθόρων παρασίτων. Εὐδοκιμεῖ δὲ τὸ δένδρον τοῦτο εἰς παντὸς εἶ-
δους γαίας, πλὴν τῶν λίαν ὑγρῶν, καὶ ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ εἰς ψῦχος
βριθμῶν τινων ὑπὸ τὸ μηδέν. Εἶνε τὸ μάλλον προσοδοφόρον δένδρον τῶν πετρωδῶν
καὶ τῶν ἀγόνων γαιῶν ἀύχμηρῶν χωρῶν, χρῆζει δὲ ἐλαχίστων περιποιήσεων ἀπλῆ
ἐτησία κάθαρσις (ἀφαιρέσεις τῶν ξηρῶν μερῶν καὶ τῶν λαιμάργων βλαστῶν) καὶ
δύο ἀροτριάσεις, μία τὸ φθινόπωρον καὶ ἑτέρα τὴν ἀνοιξιν, εἶνε ὅτι ἀπαιτεῖ. Ἡ
ὑπὸ τὰς Κ. καλλιέργεια Σιτηρῶν καὶ ἐτησίων Ἑλλοβοκάρπων φ. εἶνε ἀβλαβῆς
καὶ ὅταν ἔτι τὰ δένδρα ταῦτα εἶνε ἀνεπτυγμένα.

Ἡ Κ. πολλαπλ. διὰ σπορᾶς σπείρεται δὲ ὁ σπόρος τὴν ἀνοιξιν. Ἀλλὰ τὰ
ἐκ σπορᾶς προσερχόμενα δένδρα εἶνε κατὰ κανόνα **ἄγρια** (*C. siliqua silvestris*),
φέρουσι καρπὸν (τὰ καρποφοροῦντα) μὴ ἐμπορεύσιμον, διὸ ἀπὸ τοῦ τετάρτου ἢ
πέμπτου ἔτους τῆς ἡλικίας των ἐμβολιάζονται διὰ τοῦ ἐνοφθαλμισμού. Ἐντού-
τοις ἐνίοτε ἀπαντῶσι δένδρα προσερχόμενα ἐκ σπορᾶς τῶν ὁποίων ὁ καρπὸς εἶνε
μεγάλος, πλατύς, παχύς, σακχαρώδης καὶ ἐπομένως ἐμπορεύσιμος. Τὰς Κ.
ταύτας ἐν Κύπρῳ ὀνομάζουσι **Κουντούρας** ἢ **Ἀποστολικάς**.

Ἡ καρποφορία τῆς Κ. συνήθως ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 8ου ἔτους τῆς ἡλικίας της
καὶ ἐξακολουθεῖ ἐπὶ πολὺ. Εἰς γόνιμον ἔδαφος καὶ εἰς ἡλικίαν πλήρους καρποφο-
ρίας (25—30 ἐτῶν) ἡ Κ. δυνατὸν νὰ φέρῃ καὶ μέχρι 500 ὀκ. καρποῦ κατ' ἔτος.

Ὁ Γασπαρίνος ἀναφέρει ὅτι ἐν Ἰσπανίᾳ ἀπαντῶσι δένδρα φέροντα καὶ πλεόν τῶν
1000 ὀκ. Ὁ καρπὸς ὠριμάζει κατ' Ἀύγουστον καὶ συλλέγεται διὰ τοῦ ῥαβδισμού
(τοῦ ἐν Κύπρῳ **βακλίσματος** ὀνομαζομένου). Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ἀπαν-
τῶσι πυκνῶς φυόμεναι **ἄγρια Κ.** τῶν ὁποίων τὸν ἐμβολιασμὸν εὐχῆς ἔργον εἶνε
νὰ ἐνθαρρύνῃ ἡ Κυβέρνησις διὰ παροχῆς ἀμοιβῶν ἢ διὰ παραχωρήσεως τῶν εἰς
δημόσια κτήματα φυομένων τοιούτων δένδρων εἰς τοὺς ἐμβολιάζοντας αὐτά.

Ὡς πάντα τὰ ἐκτενῶς καλλιεργούμενα φ. οὕτω καὶ ἡ Κ. ὑπόκειται εἰς τὰς
προσβολὰς παντοίων νόσων ἐξ ὧν ἡμεῖς παρατηρήσαμεν τὰς ἐξῆς: α') Τὴν **ἐκσάο-**
κωσιν ἢ **καρκίνωσιν** (ἰταλ. *Rugga*, κν. ἐν Κύπρῳ **Κομπιά**), ἣτις εἶνε ἢ εἰς
ζῆρὰ καὶ ἄγωνα ἐδάφῃ ἐνίοτε συμβαίνουσα ἀποτύφλωσις τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ
δένδρου διὰ τῆς ἀντ' αὐτῶν ἀναπτύξεως ξυλωδῶν ὄγκων ἢ ἀποφύσεων παρακω-
λυουσῶν τὴν βλάστησιν καὶ τὴν καρποφορίαν. β') Τὸ **Ὠΐδιον** (*Oidium Cera-*

(1) Αἱ παρατηρήσεις μου αὐταὶ ἐγένοντο πρὸ καὶ μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς ἐν Κύ-
πρῳ Ἀγγλ. Κυβερνήσεως δημοσίευσιν τῆς «Περὶ Κερατέας» μονογραφίας μου.

toniae, τὸ κν. ἐν Κύπρῳ **Στάκτη**), ὅπερ ἀναπτύσσεται ἐπὶ τῶν φύλλων καὶ τῶν καρπῶν τῶν εἰς ὑγροῦς τόπους φυομένων καὶ μὴ πλήρως ἀεριζομένων καὶ ἠλιαζομένων δένδρων, καὶ περὶ τοῦ ὁποίου γίνεται λόγος ἀλλαγῆς (βλ. Ὁρίδιον). γ') Τὴν **ψωρίασιν**, ἣτις προξενεῖται ὑπὸ ἐντόμων Κοκκοσειδῶν (*Aspidiotus Ceratoniae*, *Lecanium Ceratoniae*, *Mytilaspis Ceratoniae*, *Aonidia Aurantii*, *Aleurodes* s.), ἐξ ὧν τὸ κοινότερον καὶ τὸ μᾶλλον ἐπιζήμιον εἶνε ὁ Ἄσπιδιωτὸς τῆς **Κερατέας**. δ') Τὴν **φθειρίασιν** ἣτις ὀφείλεται εἰς μικρὸν Ἡμίπερον ἔντομον (*Histeropterus grylloides*) τῆς οἰκογενείας τῶν Τεττιγοσειδῶν—Κατὰ τῶν ἀνωτέρω τεσσάρων νόσων τὸ μόνον συμφέρον πρὸς ἐφαρμογὴν μέσον εἶνε ἡ γενναία κλάδευσις—ε') Τὸν Ἰκτερον (ἰταλ. *Gialume* ἢ *Seccume*), ἥτοι τὴν ὠγρίασιν καὶ πτώσιν τῶν φύλλων. Ἡ νόσος αὕτη, ἣτις εἰς ἄλλας περιπτώσεις ὀνομάζεται **Σφακελισμὸς** ἢ **σῆψις τῶν ῥιζῶν**, ἀναπτύσσεται εἰς δένδρα φυόμενα εἰς ὑγρὰ ἐδάφη, εἰς τὰ ὅποια διευκολύεται ἡ πολλαπλασίασις ῥιζοφθῶρων Μικρομυκήτων. Ἡ ἀποστράγγισις τοῦ ἐδάφους καὶ τὰ ἄλλα μέσα περὶ ὧν ἐλέχθησαν τὰ δέοντα ἀλλαγῆς (βλ. εἰς σελ. 97 καὶ 375) προλαμβάνουσι τὴν ἀνάπτυξιν καὶ περιστέλλουσι τὴν πρόδον τῆς νόσου. ζ') Τὸν **Κράδον** (ἰταλ. *Carie*). Εἰς τὰ κατὰ τὴν κάθαρσιν ἢ τὴν κλάδευσιν ἀπογυμνούμενα τοῦ φλοιοῦ τῶν μέρη τῶν κλάδων ἢ τοῦ κορμοῦ τῆς Κ. ἀναπτύσσονται δύο ἰδίως Πολύποροι (*Polyporus igniarius* καὶ *P. sulphureus* var. *Ceratoniae*), οἱ ὅποιοι προξενοῦσι τὸν λεγόμενον **Κράδον**, ἥτοι τὴν βαθμιαίαν ἀποσύνθεσιν τοῦ ἑγκαρδίου ξύλου τοῦ δένδρου. Προλαμβάνεται ἡ πάθησις αὕτη ὅταν πᾶσα ἐπὶ τοῦ δένδρου τομὴ γίνεται διὰ κλαδευτηρίου ἢ πελέκews (καὶ οὐχὶ διὰ πρίονος) καὶ ὅταν ἐπιχρίονται τὰ ἀπογυμνούμενα τοῦ φλοιοῦ τῶν μέρη με μίγμα ἐξ ἴσων μερῶν ἀργίλλου καὶ κόπρου βοός. ζ') Τὴν **Βραχυκαρπίαν**. Ἡ μᾶλλον ἐπιζήμιος νόσος τῆς Κ. εἶνε ἀναντιρρήτως ἡ ἐν Κύπρῳ ἀπαντῶσα καὶ προκαλούμενη ὑπὸ εἶδους **Κηκιδουμίας** (*Schizomyia Gennadii*) παρατηρηθείσης τὸ πρῶτον ὑπ' ἐμοῦ καὶ ἐπὶ τῇ βάσει δειγμάτων καὶ σχετικῶν πληροφοριῶν μου περιγραφείσης ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ἐν Παρισίοις ἐντομολογικοῦ Σταθμοῦ κ. Μαρσάλ (1). Τὸ μικρότατον τοῦτο ἔντομον ἐν μορφῇ σκώληκος προσβάλλει τὴν νεαρὴν ἔτι καρπὸν καὶ παρακωλύει τὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ. Τὰ πλεῖστα τῶν οὕτω προσβαλλομένων κερατίων παύουσι ἀναπτυσσόμενα κατὰ μῆκος καὶ ἐξοδαίνονται· πολλὰ μένουσι μικρότατα, λαμβάνουσι μορφὴν σφονδυλειδῶν κηκιδῶν καὶ ἐπὶ τέλους ἀποξηραίνονται. Ὅσα προλάβωσι νὰ ὀριμάσωσι μένουσι βραχυτάτα καὶ ἀποτελοῦσι προῖον κατωτάτης ποιότητος. Τὰ οὕτω προσβαλλόμενα κεράτια ὀνομάζονται κν. ἐν Κύπρῳ **κομπιάρικα**. Τὸ πρακτικώτερον καὶ ἀσφαλέστερον μέσον πρὸς καταπολέμησιν τῆς μᾶστιγος ταύτης εἶνε, νομίζω, ἡ ἄμεσος συλλογὴ καὶ καταστροφή διὰ τοῦ πυρὸς τῶν παρουσιαζόντων τὰ συμπτώματα τῆς νόσου πρασίνων ἔτι καρ-

(1) *Annales de la Société Entomologique de France*, 1904, σελ. 562.

πῶν. η') Τὴν **σκοληκίαισιν τοῦ καρποῦ**. Τὰ κεράτια ἐν τῇ ἀποθήκῃ προσβάλλονται ἐνίοτε ὑπὸ τῆς κάμψης Μικρολεπιδοπτέρου ἐντόμου (*Myeloid Ceratoniae*), ἥτις πολλάκις ἀποβαίνει λίαν ἐπιζήμιος. Τὰ οὕτω προσβεβλημένα κεράτια ὀνομαζονται κν. ἐν Κύπρῳ **σκαμπιάρικα**. Ἡ πρὸ τῆς ἐναποθηκέως· ἔχθεσις τοῦ καρποῦ εἰς τὸν ἥλιον ἐπὶ τινὰς ἡμέρας προλαμβάνει τὸ κακόν.

Ἄλλ' ἐν Κύπρῳ ἐχθροὶ τῆς Κερατέας, ἐνίοτε λίαν ἐπιζήμιοι, εἶνε καὶ οἱ Ποντικοί, καὶ εἶδος Νυκτερίδος καὶ οἱ Μύρμηκες. Καὶ οἱ μὲν Ποντικοὶ (*Mus alexandrinus*), τὸ θέρος, ἐλλείψει ἄλλης τροφῆς, ἀνέρχονται εἰς τὰς εὐρωστοτέρας Κ. καὶ περιτρώγουσι τὸ πλήρες τότε γυμῶν δέρμα τῶν κλάδων, οἱ ὅποιοι ἀπογυμνούμενοι οὕτω τοῦ φλοιοῦ τῶν δέν βραδύνουσι ν' ἀποξηρανθῶσι. Προλαμβάνεται τὸ κακὸν διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν δηλητηρίων καὶ τῶν παγιδίων, διὰ τῆς ἐμφράξεως τῶν εἰς τοὺς κορμούς τῶν παλαιῶν δένδρων ἀπαντῶντων ἐνίοτε κοιλωμάτων καὶ τῆς ἐκρίζωσης τῶν περὶ τὸν κερατεῶνα φυομένων θάμνων εἰς τοὺς ὁποίους ἐμφωλεύουσιν οἱ ποντικοί, ὡς καὶ διὰ τῆς ἐπὶ τῶν κορμῶν τῶν δένδρων προσαρμογῆς περιλαϊμίων ἐκ κλάδων ἀκανθωδῶν φυτῶν. Εἶδος δὲ μεγάλης Νυκτερίδος (*Pteropus aegyptiacus*), ὀνομαζομένης ἐν Κύπρῳ κν. **Νυκτοκόρακας**, ἀποδεκατίζει τὰ κεράτια (ὡς καὶ ἄλλους καρπούς) ἐπὶ τοῦ δ., εὐθὺς ὡς ἀρχεται ἡ ὠρίμανσις των, ὡς καὶ τὰ συλλεγένητα καὶ ἐναποθηκευθέντα. Τὰ ἀδηφάγα ταῦτα νυκτόβια μαστοφόρα τὴν ἡμέραν ἀναπαύονται κατὰ ἑκατοντάδας εἰς σπήλαια καὶ ἐγκαταλελειμμένα οἰκοδομήματα, εἰς τὰ ὅποια ἡ καταδιωξις των εἶνε εὐχερής. Ἐμποδίζεται δὲ ἡ εἰς τὰς ἀποθήκας εἴσοδος των διὰ τῆς εἰς τὰ παράθυρα (τὰ ὅποια χάριν τοῦ ἀερισμοῦ τοῦ ἐναποθηκευμένου καρποῦ μένουσιν ἀνοιχτά) τοποθετήσεως συρματίνων πλεγμάτων. Τέλος οἱ Μύρμηκες (οἱ κν. ἐν Κύπρῳ **Δίμπουροι**) ἐνίοτε ἀποβαίνουσιν ἐπιζήμιοι εἰς τοὺς προσφάτως ἐκτελεσθέντας ἐμβολιασμούς τῆς Κ. λείγοντες τὰ ἐμβόλια καὶ παρακωλύοντες οὕτω τὴν σύμφυσιν καὶ τὴν βλάστησιν αὐτῶν. Προλαμβάνεται ἡ ζημία διὰ τῆς καλύψεως τοῦ ἐμβολίου μὲ μαλλὸν ἢ βάμβακα ἐμπεποτισμένον ἐν διαλύσει λυσόλης (1%) ἢ διὰ τῆς περιχρίσεως τοῦ κλάδου τοῦ φέροντος τὸ ἐμβόλιον καὶ ὀλίγον κάτωθεν τούτου μὲ οἰανδήποτε κολλώδη οὐσίαν πλὴν τῆς ὑγροπίσεως.

Κερατίτις Μύκων παρὰ Θεοφρ. καὶ Διοσκρ., ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Γλαύκιον τὸ ξανθόν.

Κερατοπέταλον (*Ceratopetalum*, τ. Ῥηξίπετρωδῶν) γ. περιλαμβάνον δύο εἶδη: Κ. τὸ ἀπέταλον καὶ Κ. τὸ κομμεωφόρον (*C. apetalum* καὶ *C. gummiferum*), ἀμφοτέρα δένδρα δασικά καὶ κοσμητικά, ἰθαγ. τῆς νοτ. Αὐστραλίας καὶ δυνάμενα νὰ εὐδοκιμήσωσι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ξύλον των εὐοσμον, μαλακόν, ἐλαφρὸν, ἀρραγές, ἐλαστικόν, χρήσιμον εἰς τὴν ἐπιπλοποιίαν, τὴν τορνευτικὴν καὶ τὴν ἀμαξοπηγίαν. Τὸ πρῶτον ὑφούται καὶ μέχρι 30 μ. τὸ ξύλον του προτιμᾶται ἰδίως διὰ τὴν ἀμαξοπηγίαν διὸ καὶ ὀνομάζεται τὸ δ. τοῦτο ἄγγλιστὶ *Coach-wood*.

Κερατοδήμων (*Ceratostema*, τ. Μυρτιδιωδῶν) γ. περιλ. θάμνους κίθια-

λείς, κοσμητικούς, ίθαγ. τῆς κεντ. Ἀμερικῆς. Κ. ὁ μεγανθῆς (C. ἢ *Vaccinium grandiflorum*), ίθαγ. τῶν Ἀνδεων, φέρει καρπὸν ἐδώδιμον καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Κερατοχλόη ἢ ἀμερικανικὴ (*Ceratochloa* ἢ *Bromus unioloides*, ἀγγλ. *Prairy grass* ἢ *Rescue-grass*, τ. Ἀγρωστοδῶν), ἐτήσιον, κτηνοτροφικόν, ίθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς· καλλιεργεῖται πολλαχού καὶ παρέχει ἄφθονον καὶ ἐκλεκτῆς ποιότητος χόρτον. Καρποφορεῖ ἀφθόνως καὶ αὐτοπολλαπλασιάζεται εὐκόλως, διὸ καὶ ἀπαντᾷ σήμερον αὐτοφυόμενον πολλαχού.

Κεραύνιον παρὰ Θεοφρ., εἶδος Μύκητος ὑπογείου καὶ ἀρρίζου, ἄλλου παρὰ τοῦ Ὑδνου.

Κερδαντεσία ἢ γναφαλώδης (*Cervantesia tomentosa*, τ. Σανταλωδῶν) μικρὸν δένδρον ἀπαντῶν εἰς τὰ ὄρη τῆς Περουβίας, διὸ ὑποτίθεται ὅτι δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ὁ καρπὸς τοῦ ἐδώδιμος· ἔχει γεῦσιν λεπτοκαρύου.

Κερδερὶς (*Cerbera*, τ. Ἀποκυνωδῶν) γ. περιλ. τέσσαρα εἶδη· δ. ίθαγ. χωρῶν τροπικῶν πάντα δηλητηριώδη. Κ. ἡ μαγγασία (C. *Manghas* ἢ *Manghas lactescens*, ἀγγλ. *Manghas*) ίθαγ. τῆς Σιγκαπόρης, καὶ Κ. ἡ Ταγγίνη (C. *Tanghin* ἢ *Tanghinia venenifera*, γαλλ. *Tanghin*), ίθαγ. τῆς Μαδαγασκάρης, εἶνε θάμνοι δενδρώδεις, ἀειθαλεῖς, κοσμητικοὶ καὶ λίαν δηλητηριώδεις. Εἰς τὸν πρῶτον πιθανῶς ἀναφέρεται τὸ ἐν Γεδρωσία «ὅμοιον τῇ Δάνφῃ φύλλον ἔχον» φυτὸν τοῦ Θεοφράστου.

Κερκίς (*Cercis*, τ. Ἐλλοβοκάρπων) γ. περιλ. δένδρα δασικά, κοσμητικά, φυλλοδόξα, μελιγόνα, μετρίου μεγέθους. Τὸ γνωστότερον εἶνε Κ. κερωνιοειδῆς ἢ κοινὴ (C. *Siliquastrum*, γαλλ. *Gainier*, *Arbre de Judée* ἢ *Arbre de Judas*, ἀγγλ. *Judas-tree* ἢ *Love-tree*), ἢ κν. **Κουτσουπιά**, δ. ἀπαντῶν πολλαχού τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν. Τὰ ἀφθονώτατα καὶ πρῶτιμα ἐρυθρὰ ἄνθη του προηγούνται τῶν φύλλων. Τὸ ξύλον του εἶνε συμπαγές καὶ ἀρραγές, δέχεται ὠραίαν στίλβωσιν καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν λεπτοξυλουργικὴν καὶ τὴν τορνευτικὴν· ἐξ αὐτοῦ ἰδίως κατασκευάζονται τὰ κλειδοπίνακα, αἱ πλόσκιαι ἢ τόστροι καὶ ἄλλα τορνευτὰ εἶδη. Οἱ τρυφεροὶ βλαστοὶ του θησαυρίζονται ἐν ὄξει πρὸς βρῶσιν, τὰ δὲ ἄνθη του εἰσάγονται εἰς τὰς σαλάτας. Θεραπεύεται διαφορά λευκανθῆς καὶ ἐτέρα πορφυρανθῆς⁽²⁾. Κατὰ τε τὸν Σπέργγελ καὶ τὸν Φράας ἡ Κερκίς τοῦ Θεοφρ. ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Λεύκην τὴν τρεμόφυλλον, καὶ φαίνεται πρᾶγματι τοῦτο πιθανὸν ἐκ τινος χωρίου του (Φ. I. 3, 14, 2) ἐν ᾧ γίνεται λόγος περὶ Λεύκης καὶ Αἰγείρου καὶ εἰς τὸ ἕποσον ὁ συγγραφεὺς λέγει ῥητῶς ὅτι ἡ Κερκίς

(1) «Δένδρον τοῦ Ἰούδα» ὀνομάζεται οὕτω διότι πιστεύεται ὅτι ἐπὶ τοιαύτου δένδρου ἐκρεμάσθη Ἰουδᾶς ὁ Ἰσκαριώτης.

(2) C. *Siliquastrum alba* καὶ C. *Stliquastrum carnea*.

εἶνε δ. «παρόμοιον τῇ Λεύκη», χαρακτηρίζει δὲ τὰ δένδρα ταῦτα ὡς μὴ φέροντα ἄνθος ἢ καρπὸν Ἄλλ' ἐν ἐτέρῳ χωρίῳ (Φ. I. 1, 11, 2) ὁ Θεόφραστος ἀναφέρει καὶ δένδρον Κερκίδα φέρον καρπὸν «ἐν λοβῶ», ὅθεν ἐξάγεται ὅτι ἢ τε σημερινὴ Κερκίς καὶ ἡ τρεμόφυλλος Λεύκη ὠνομάζοντο τὸ πάλαι Κερκίδες πιθανὸν διότι ἐκ ζύλου ἀμφοτέρων τῶν δένδρων τούτων κατασκευάζοντο αἱ κερκίδες (αἱ χν. σαίται) τῶν ὕφαντων. Ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν εἰδῶν τοῦ προκειμένου γένους ἀξιόλογα εἶνε Κ. ἡ καναδική καὶ Κ. ἡ σινική (C. canadensis καὶ C. chinensis), ἀμφοτέρα δ. φυλλοβόλα, πρωϊανθῆ, πολυανθῆ, δασικά καὶ κοσμητικά.

Κερκόκαρπος (Cercocarpus, ἀγγλ. Mountain Mahogany, τ. Ῥοδωδῶν) γ. περιλ. περι τὰ 5 εἶδη ἠάμνοι καὶ δένδρα ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς. Κ. ὁ καλλιφορνιάκος (C. ledifolius), δένδρον μετρίου μεγέθους, δυναμένον νὰ εὐδοκιμήσῃ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τὸ ξύλον του μέλαν, συμπαγές, σκληρότατον, διαρκέστατον καὶ χρήσιμον ἰδίως εἰς τὴν κατασκευὴν μηχανῶν.

Κερστιακία ἢ γεώκαρπος (Kerstingiella geocarpa, τ. Ἑλλοκάρπων), φ. ἐτήσιον ἰθαγ. τῆς Σενεγάλης, ἔνθα καὶ καλλιεργεῖται ὡς ὄσπριῶδες διὰ τὰ εὐγευστότατα σπέρματά του, τὰ μορφούμενα ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους ὡς τὰ τῆς Βρανδεζίας κα' τῆς Ἀρράχως (βλ. καὶ Βίκος, Λάθυρος, Μορισία).

Κερωνία, βλ. Κερατέα.

Κέστρον (Cestrum, τ. Στρυχνωδῶν) γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 100 εἶδη φ. θαμνώδη, πολλὰ κοσμητικά, πάντα ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς, τινὰ δηλητηριώδη καὶ ἀπόξοντα, διὸ καὶ δὲν θίγωνται ὑπὸ τῶν κτηνῶν. Κ. τὸ κομψόν, Κ. τὸ κάκομον, Κ. τὸ κυανοῦν, Κ. τὸ πάρκειον, Κ. τὸ ῥοδόχρουν (C. elegans, C. foetidissimum, C. cyaneum ἢ Iochroma tubulosa, C. Parqui, C. roseum) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων. Τὸ τοῦ Διοσκρ. «Κέστρον, τὸ καλούμενον Ψυχοτρόφον, ἐπειδὴ ἐν τοῖς ψυχοτάτοις εὐρίσκεται τόποις», ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς εἶδος Βεττονικῆς (βλ.) Ἄλλὰ τὸ ὄνομα Κέστρον ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Διοσκρ. καὶ ὡς συνώνυμον τῆς πρώτης Λογγιτιδὸς αὐτοῦ.

Κετραρία ἢ ἰσλανδική (Cetraria islandica, γαλλ. Lichen d'Islande, ἀγγλ. Island Moss), Λειχὴν ἀπαντῶν εἰς βορ. χώρας εἶδος φαρμακευτικὸν (φρμ. Λειχὴν ὁ ἰσλανδικός, Lichen islandicus, τουρ. Φιρεγκιστάν Τζιγέ-οτου) ἐνέχει πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ πικρὰν οὐσίαν (τὴν λειχηνίτην ἢ κετραρίνην) καὶ ἰκανὴν ποσότητα ἀμύλου. Μετὰ τὴν δι' ἀπλῆς ἀποβρέξεως ἀφαίρεσιν τῆς πικρᾶς του γεύσεως ὁ λειχὴν οὗτος ζεόμενος παρέχει εἶδος πηκτικῆς, ἣτις ἀποτελεῖ βροῦμα εὐγευστον καὶ θρεπτικὸν (βλ. καὶ Κλαδῶν).

Κεφαλάγκαθο, βλ. Ἐχίνωφ.

Κεφάλανδρος (Cephalandra ἢ Coccinia, τ. Κολοκυνθοδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 12 εἶδη ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀσίας καὶ τῆς τοπ. καὶ νοτ. Ἀφρικῆς φ. ποῦδη ἔρποντα ἢ ἀναρριχώμενα τινὰ κονδυλόριζα. Ὁ καρπὸς Κ. τῆς ἰνδικῆς (C. indica), εἶδους κονδυλόριζου, ἀποτελεῖ τὸ συνηθέστερον ἐν χρήσει λαχανικὸν τῶν ἰθαγενῶν πολλαχοῦ τῆς Ἰνδικῆς.

Κεφάλανθος ὁ δυτικὸς (*Cephalanthus occidentalis*, ἀγγλ. Button-bush, τ. Ἐρυθροδανωδῶν), θάμνος κοσμητικὸς καὶ μελιγόνος, ἰθαγ. τῶν Ἦν. Πολιτειῶν καὶ δυνάμενος νὰ εὐδοκιμήσῃ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Κεφαλαρία (*Cephalaria*), βλ. Κεφαλωτή.

Κεφαλοειδής (*Cephaelis*, τ. Ἐρυθροδανωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 70 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς· πολλὰ θάμνοι, τινὰ ποώδη πολυετή. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε *K. ἡ Ἰπεκακουάνα* (*C. ἡ Uragogae ἢ Callicocca Ipecacuanha*), φ. ποώδες, ἔρπον, ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας, καλλιεργούμενον δὲ ἦδη καὶ εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας διὰ τὴν ρίζαν του, ἣτις εἶνε ἡ κατ' ἐξοχὴν Ἰπεκουάνα ἢ δακτυλιώδης Ἰπεκακουάνα τῶν φαρμακείων (φρμ. Ἰπεκακουάνης ρίζα, *Radix Ipecacuanhae annulata*)· ταύτης καὶ ἄλλων Ἰπεκακουανῶν (β.λ.) τὸ δραστικὸν συστατικὸν εἶνε ἡ Ἐμετίνη, οὐσία ἀλκαλοειδῆς.

Κεφαλοδάχτυλον, βλ. Βρυβοσσοειδῆ.

Κεφαλόταξος (*Cephalotaxus*, ἀγγλ. Chinese Yew, τ. Κωνοφόρων) γ. περιλ. 4 εἶδη ἰθαγ. τῆς Σινικῆς καὶ τῆς Ἰαπωνίας· δένδρα δασικὰ καὶ κοσμητικὰ, ἀειθαλῆ, μετρίου ἀναστήματος. Πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ εὐδοκιμοῦσιν εἰς παντὸς εἶδους ἐδάφη καὶ εἰς τοποθεσίας σκιερὰς. *K. ὁ φορτούνιος* καὶ *K. ὁ μισχωτὸς* (*C. Fortunei* καὶ *C. pedunculata*) εἶνε τὰ συνηθέστερον θεραπευόμενα εἶδη.

Κεφαλωτή (*Cephalaria*, γαλλ. Cephalaire, τ. Διψακωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 25 εἶδη ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετή· τὰ πλεῖστα ζιζάνια. Εἶδη τῆς ἐλλ. χλωρ. τρία, τὸ μὲν (*K. ἡ ἑλληνική*—*C. graeca ἢ setulifera*) ἐτήσιον, τὰ δὲ (*K. ἡ ἀμβροσιοειδής* καὶ *K. ἡ τρανσυλβανική*—*C. ambrosioides* καὶ *C. transylvanica*) πολυετή. Ἐν Κύπρῳ ἀπαντᾷ *K. ἡ συριακή* (*C. syriaca*) ἣτις θεωρεῖται αὐτόθι ἐπιβλαβέστατον τῶν Σιτηρῶν ζιζάνιον καὶ ὀνομάζεται κν. Ἀτίλας.

Κεφαλωτὸν παρ' Ἀθην., βλ. Γηθυλλίς.

Κεφαλωτὸς ὁ θυλακωτὸς (*Cephalotus follicularis*, τ. Ῥηζιπετρωδῶν), φ. ποώδες, πολυετές, ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας· τινὰ τῶν φύλλων του λαμβάνουσι μαρφήν ἀσκιδίων, ὁμοίων περίπου τῶν ἀπαντῶντων εἰς τὰ Ἀσκόφυλλα, τὰ Νηπενθῆ καὶ τὰς Σαρρακηνίας (β.λ.).

Κεχρί, βλ. Κέγγρος.

Κηκίδες (*Gallae*), ἐπιφύσεις ἀναπτυσσόμεναι εἰς τὰ φύλλα, τοὺς βλαστῶς, τὰ ἀνθή ἢ καὶ τοὺς καρποὺς πολλῶν φυτῶν συνεπιεῖχ προσβολῆς ἐντόμων. Βλ. Ἄμπελος (σελ. 88), Δρῦς (σελ. 258), Κερατέα (σελ. 500), Πιστακιά, Προσωπίς, Πτελέα, Ῥοδῆ, Ῥοῦς ὁ ἡμίπτερος, Σχίνος.

Κήλαστρος (*Celastrus*, τ. Κηλαστρωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 13 εἶδη θάμνοι κοσμητικοί, ἀπαντῶντες πολλαχοῦ. Οἱ πλεῖστοι ἀειθαλεῖς. Ὁ συνηθέστερον θεραπευόμενος εἶνε *K. ὁ ἀναρριχώμενος* (*C. scandens*, γαλλ. Bourgeau des arbres, ἀγγλ. Staff-tree), ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, φυλλοβόλος, πολλαπλ. εὐ-

χερῶς διὰ μωσχευμάτων, ἀπαντῶν δὲ θεραπεύμενος καὶ παρ' ἡμῖν. Ὁ Κήλαστρος ἢ τὸ Κήλαστρον τοῦ Θεοφρ. ἀναφέρεται κατὰ μὲν τὸν Sprengel εἰς Ἐλαιόπρινον τὸν ὀξύφυλλον, κατὰ δὲ τὸν Fraas εἰς Φιλλυρέαν τὴν πλατύφυλλον (*Phillyrea latifolia*), ὅπερ ὅλως ἀπίθανον.

Κηλαστρώδη (*Celastraceae*) τ. Δικοτλδ. περιλ. φ. δενδρώδη καὶ θαμνώδη, τινὰ ἀναρριχώμενα, πολλὰ κοσμητικά ἢ ἄλλως χρήσιμα (γ. Ἐλαιόδενδρον, Εὐώνυμον, Κάβα, Κήλαστρος κ. ἄ.).

Κήλεος (*Celosia*, γαλλ. *Célosie*, ἀγγλ. *Cock's Comb*, τ. Ἀμαραντωδῶν) γ. περιλ. περι τὰ 30 εἶδη, ἰθαγ. χωρῶν τροπ. φ. πώδη, πολλὰ κοσμητικά. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε Κ. ὁ λοφωτὸς (*C. cristata*, γαλλ. *Amante Crête-de-Coq*. ἢ *Passe-velours*), τὸ κν. Βελουδο, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀσίας.

Κηλόχορτον (*Herniaria*, τ. Παρωνυχιωδῶν) γ. περιλ. περι τὰ 10 εἶδη φ. πώδη, τὰ πλείεστα ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 5 ἐν οἷς καὶ Κ. τὸ ἄτριχον (*H. glabra*, γαλλ. *Turquette*, ἀγγλ. *Rupture wort*), εἶδος πολυετὲς εἰς τὸ ὅποιον ἐπὶ πολὺ ἀπεδίδοντο ποικίλαι ἱαματικά ἰδιότητες. Ἐπειδὴ εἶνε στυπτικὸν χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε καὶ σήμερον ἔτι κατὰ τῶν παθήσεων τῆς κύστεως.

Κηπαία παρὰ Διοσκρ., βλ. Ἀεῖζων τὸ χρομμυμόρφον.

Κῆπος Ἀφροδίτης παρὰ Διοσκρ., βλ. Κοτυληδῶν.

Κήρινθος (*Cerithe*, γαλλ. *Mélinet*, ἀγγλ. *Hony-wort*, τ. Τραχυφυλλωδῶν) γ. περιλ. περι τὰ 6 εἶδη ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν καὶ τῆς μέσης Εὐρώπης φ. πώδη, ἐπήσια καὶ πολυετῆ, ἐξόχως μελιγόνα. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. τρία, ἐν οἷς καὶ Κ. ἡ ἐλάσσων (*C. minor*), πιθανῶς τὸ Τηλέφιον τοῦ Διοσκρ., καὶ Κ. ἡ μείζων (*C. amjor*), τὸ κν. Σκαλιζονάκι καὶ ἐν Ζακύνθῳ Πολυδρακοῦλι. Καὶ τοῦτο μὲν εἶνε ἐτήσιον, τὸ δὲ πρῶτον πολυετὲς καὶ πιθανῶς ἡ Κήρινθος τοῦ Θεοφρ.

Κήρινος ἢ Κηρίων (*Cereus*, γαλλ. *Cierge*, ἀγγλ. *Torch Thistle*, τ. Κακτωδῶν) γ. περιλ. περι τὰ 200 εἶδη, ἅπαντα ἰθαγ. αὐχμηρῶν διαμερισμάτων τῆς Ἀμερικῆς φ. πολυετῆ, ὧν ὁ ἀφυλλος κορμὸς ἔχει ἄζωνα ξυλωδῆ, ἐξωτερικῶς δὲ εἶνε σαρκώδης καὶ συνήθως καθέτως γωνιῶδης· φέρει δὲ κατ' ἀποστάσεις δέσμας αἰχμηρῶν ἀκίδων διατεθημένας κατὰ γραμμὰς κανονικάς. Ἀπὸ τοῦ μέσου τῶν δεσμῶν τούτων ἢ ἐκ τῶν μεταξύ αὐτῶν διαστημάτων φύονται τὰ ἄνθη, τὰ ὅποια εἶνε πολυσέπαλα, συνήθως μεγάλα καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἐφήμερα. Ἀπὸ τῶν αὐτῶν σημείων ἐνίοτε φύονται καὶ πλάγιοι βλαστοί. Εἶδη τινὰ λαμβάνουσι μεγάλας διαστάσεις, πολλῶν δὲ ὁ καρπὸς εἶνε βρώσιμος. Πάντες οἱ Κ. πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ μωσχευμάτων. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶνε καὶ τὰ ἐξῆς: α') Κ. ὁ γιγάντειος (*C. giganteus*), εἶδος ὑψόμενον καὶ μέχρις 20 μ. ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίην θαυμασίως καὶ εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς ὑφαλμούς καὶ παρακτιοὺς γαίας· ὁ καρπὸς του βρώσιμος, ἐκθλιθόμενος δὲ παρέχει εὐγευστον καὶ δροσιστικὸν ποτόν. β') Κ. ὁ ἐγγεγλάννειος (*C. Engelmanni*), φ. να-

νοφύες, ἀντέχον εἰς τὴν ξηρασίαν· ὁ καρπὸς τοῦ βρώσιμος, γλυκὺς, ἀρωματικὸς, γ') **Κ. ὁ θουρβέρειος** (C. Thurberi), ὑψοῦται καὶ μέχρις 7 μ. φέρει καρπὸν βρώσιμον, μεγέθους καὶ σχήματος μετρίου πορτογαλλίου, γεύσεως δὲ εὐάρεστου. Ὁ καρπὸς οὗτος ἀποξηραίνόμενος εἰς τὸν ἥλιον διατηρεῖται καὶ χρησιμοποιεῖται ἀντὶ ξηρῶν σύκων, ἐκθλιβόμενος δὲ νωπὸς παρέχει μελιτώδη ὄπὸν ἀντικαθιστῶντα τὸ μέλι. δ') **Κ. ὁ Κουίσκος** (C. Quisco ἢ Quixo), ὑψοῦται καὶ μέχρι 5 μ. ὁ καρπὸς τοῦ βρώσιμος. ε') **Κ. ὁ λεκόντειος** (C. Leconti), λαμβάνει σχῆμα βυτίου καὶ ὑψοῦται καὶ πλέον τοῦ μέτρου. ς') **Κ. ὁ περουβιανὸς** (C. peruvianus, γαλλ. Cierge de Pérou), ὑψοῦται καὶ μέχρι 12 μ. ζ') **Κ. ὁ Πρίγγλειος** (C. Pringlei), ὑψοῦται καὶ μέχρι 10 μ., ὁ καρπὸς τοῦ ἐδώδιμος ὀπτός. Πάντα τὰ ἀνωτέρω εἶδη, καὶ ἰδίως **Κ. ὁ Κουίσκος**, δύνανται νὰ εὐδοκίμησιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ἐξόχως κοσμητικὸν εἶδος θεωρεῖται **Κ. ὁ μεγαυθῆς** (C. grandiflorus, γαλλιστὶ Reine de nuit)· τὰ ἄνθη τοῦ εἶδους τούτου, τὰ ὅποια ἔχουσι διάμετρον περὶ τὰ 30 ε. μ., χρῶμα δὲ εἰς μὲν τὸ κέντρον ζωηρῶς κίτρινον εἰς δὲ τὴν περιφέρειαν κατάλευκον, εἶνε εὐοσμύατα καὶ ἐπανοίγουσι τὴν νύκτα, ἐνωρίτατα δὲ τὸ πρῶτ κλείνουσι καὶ μαραίνονται (βλ. καὶ Κακτώδη).

Κηρίων, βλ. Κήριος.

Κηρόξυλον (Ceroxylon, τ. Φοινικωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 10 εἶδη ἰθαγ. τῆς κεντ. Ἀμερικῆς· δένδρα κοσμητικὰ καὶ οἰκονομικά. **Κ. τὸ ἄνδειον** (C. andicola, γαλλ. Palmier-cire, ἀγγλ. Wax Palm) εἶνε ἐκ τῶν μεγαλύτερων, τῶν κοσμητικωτέρων καὶ τῶν μᾶλλον ἀντεγόντων εἰς τὸ ψῦχος Φοινικωδῶν. Ὁ κορμὸς τοῦ ἐκκρίνει ἐν ἀφθονίᾳ κηρώδη ῥητίνην, ἥτις ἀναμιγνυομένη μετὰ κηροῦ καὶ στέατος ἀποτελεῖ στερεάν οὐσίαν χρησίμην πρὸς κατασκευὴν σπινθηροκωφίων. Τοιαύτην κηρώδη ῥητίνην, γνωστὴν ἐν τῷ ἐμπορίῳ ὑπὸ τὸ ὄνομα Carnauba, φέρουσι καὶ ἄλλα τῆς Ἀμερικῆς Φοινικώδη.

Κηροπνιγὴ (Ceropegia, τ. Ἀσκληπιαδωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 50 εἶδη ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν· φ. πώδη, κοσμητικὰ, τὰ πλεῖστα κονδυλόρριζα καὶ ἀναρριχώμενα. Τὰ λίαν ἰδιόρριζα ἄνθη τῶν ἔχουσι κηρώδη μορφήν. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ **Κ. ἡ κομπή**, ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, **Κ. ἡ σανδρόνιος**, ἰθαγ. τῆς Νατάλης, καὶ **Κ. ἡ γαρδνέρειος**, ἰθαγ. τῆς Κεϋλάνης (C. elegans, C. Sandersoni καὶ C. Gardnerii).

Κησόβλια, βλ. Βερικοκκέα.

Κητεράχιον (Ceterah), βλ. Γυμνόγραμμα.

Κηχρί, βλ. Κέγγρος.

Κιδώριον ἢ Κιδώτιον παρὰ Διοσκρ., ὁ καρπὸς ἢ μᾶλλον τὸ περίβλημα τοῦ καρποῦ Ψευδοκιάμου τοῦ εὐπρεποῦς.

Κινχόνη (Cinchona γαλλ. Quinquina, ἀγγλ. Quina ἢ Quinquina, τ. Ἐρυθροδανωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 36 εἶδη δένδρα ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς. Τῶν πλείστων ὁ φλοιὸς ἀποτελεῖ τὴν γνωστὴν φαρμακευτικὴν κίναν, ἐξ ἧς λαμβάνεται ἡ κινίνη (γαλλ. καὶ ἀγγλ. Quinine). Αἱ τονωτικαὶ καὶ ἀντιπυρετικαὶ

ιδιότητες τοῦ φλοιοῦ τούτου ἦσαν γνωσταὶ εἰς τοὺς ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς πολὺ πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς ἡπείρου ταύτης, παρ' αὐτῶν δὲ ἐδιδάχθησαν τὴν θεραπευτικὴν δύναμιν τῆς κίνας οἱ ἐγκατασταθέντες αὐτόθι Εὐρωπαῖοι. Ἐγένετο δὲ γνωστὴ ἡ κίνα εἰς τὴν Εὐρώπην τὸ πρῶτον περὶ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος, ὅτε εἰσήχθη εἰς τὴν Ἰσπανίαν ἐκ Λίμας ὑπὸ τῆς διὰ τοῦ φαρμακευτικοῦ τούτου φλοιοῦ ἀπαλλαγείσης τῶν πυρετῶν συζύγου τοῦ τότε ἀντιβασιλέως τῆς Περουβίας κόμητος Chinchon. Εἰς ἀνάμνησιν δὲ αὐτῆς ὠνόμασεν ὁ Λιναῖος τὸ προκείμενον γένος Cinchona.

Τὸ φαρμακεμπόριον διακρίνει διαφόρων ποιότητων κίνας, ἐξ ὧν αἱ κυριώτεραι λαμβάνονται ἐκ τῶν ἐξῆς δένδρων : α') Ἐκ Κ. τῆς βοθριοειδοῦς (*C. scrobiculata*) ἢ Κίνα Λόξα (φρμ. *Cortex Chinae Loxae*). β') Ἐκ Κ. τῆς ἐρυθροχόμου (*C. succirubra*, ἀγγλ. *Red Bark*) ἢ Ἐρυθρὰ Κίνα (φρμ. *Cortex Chinae rubrer*). γ') Ἐκ Κ. τῆς Καλισαῦας ἢ λογοφύλλου (*C. Calisaya* ἢ *lan-cifolia*, ἀγγλ. *Yellow Bark*) ἢ ξανθὴ ἢ βασιλικὴ Κίνα (φρμ. *Cortex Chinae flavus*, s. *China regia*). δ') Ἐκ Κ. τῆς μικρανθοῦς (*C. micrantha* ἢ *Condaminea*) ἢ φαιὰ Κίνα (φρμ. *Cortex Chinae Fuscus*, s. *officinalis*). καὶ ε') Ἐκ Κ. τῆς φαρμακευτικῆς (*C. officinalis*, ἀγγλ. *Crown Bark*) ἢ ὡσαύτως Κίνα Λόξα ὀνομαζομένη (φρμ. *Cortex Chinae Loxae*). Ἡδὴ ἡ καλλιέργεια τῶν χρησιμωτάτων τούτων δένδρων διεξάγεται καὶ εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας, εἰς τὴν Ἰάβαν καὶ εἰς ἄλλας τροπ. χώρας (βλ. καὶ Κίνα).

Κίκι, βλ. Κρώτων.

Κικοῦτα (*Cicuta*), βλ. Ψευδοκώνειον.

Κίνα, βλ. Κιγγόνη, Ῥεμigiα, Σιδηρόξυλον ἢ Σαπότη, Σμιλαξ ἢ ἰατρικὴ.

Κινάρα, βλ. Κυνάρα.

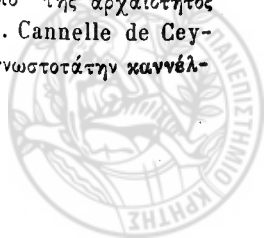
Κινίνη, βλ. Κιγγόνη.

Κίνα ἢ καλαμοειδῆς (*Cinna arundinacea*, ἀγγλ. *Sweet-Root-grass*, τ. Ἀγρωστωδῶν), φ. ποῶδες πολυετές, κτηνοτροφικόν, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς. Ἡ τοῦ Διοσκρ. Κίνα ἐν Κιλικίᾳ, ἣτις «ὕγρα βρωθεῖσα πολλὰκις πίμπλησι τοὺς βόας» (Δ, 32), ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς εἶδος Παρνασίας.

Κινναμόδενδρον τὸ φλοιώδες (*Cinnamodendron corticosum*, ἀγγλ. *Mountain Cinnamon*, τ. Κανελωδῶν), δένδρον τῶν δυτ. Ἰνδιῶν ὁ φλοιὸς του φαρμακευτικὸς καὶ ἀρωματικὸς.

Κιννάμωμον (*Cinnamomum* γαλλ. *Cannellier*, τ. Δαφνωδῶν) γ. περιλ. δένδρα ἀειθαλῆ, ἰθαγ. χωρῶν τροπικῶν τοῦ παλαιοῦ κόσμου ὁ φλοιὸς των ἀρωματικὸς, φαρμακευτικὸς καὶ χρήσιμος εἰς τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν, τὴν ποτοποιίαν, τὴν σακχαροπλαστικὴν καὶ τὴν μυρσιαν. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶδη εἶνε : α') Κ. τὸ κευλάνιον (*C. zeylanicum* ἢ *Laurus Cinnamomum*), ἰθαγ. τῆς Κευλάνης ἐνθα καλλιεργεῖται (ἀπὸ τοῦ 1770) ἐκτένως φέρει τὸ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος γνωστὸν καὶ χρησιμοποιούμενον γνήσιον κιννάμωμον (γαλλ. *Cannelle de Ceylan*, ἀγγλ. *Ceylon cinnamon*, τουργ. νταρτζίν), τὴν κν. γνωστοτάτην καννέλ-

Handwritten signature or mark.

λα., ἥτις εἶνε ὁ φλοιὸς τῶν κλαδιῶν τοῦ δένδρου καὶ ἀποτελεῖ ἐν τῶν συστατικῶν τοῦ παρ' Ἀγγλοῖς ἀρτύματος Curry. β') **Κ. ἡ Κασσία** (*C. Cassia*), ἰθαγ. τῆς Σινικῆς· φέρει τὸ **σινικὸν κιννάμωμον** (γαλλ. *Cassia lignea* ἢ *cannelle de Chine*, ἀγγλ. *Cassia lignea*), ὅπερ εἶνε ὁ φλοιὸς τῶν κλαδιῶν τοῦ δ. καὶ ὑποτίθεται ὅτι ἀποτελεῖ μίαν τῶν τριῶν **Κασσιῶν** τοῦ Διοσκρ. Τὸ σινικὸν κιννάμωμον ἀποσταζόμενον παρέχει αἰθέριον ἔλαιον χρήσιμον εἰς τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν, τὴν σακχαροπλαστικὴν καὶ τὴν μυρψιαν. Οἱ ἄωροι καρποὶ τοῦ δένδρου τούτου εἶνε ἐπίσης ἀρωματικοὶ καὶ φαρμακευτικοὶ (φρμ. **Κασσίας ἄνθη**, *Flores Cassiae*), ἡ ρίζα τοῦ δὲ παρέχει εἶδος καμφορᾶς. καὶ γ') **Κ. τὸ μαλαβάθρινον** (*C. Malabathrum* ἢ *Tamala*), ἰθαγενὲς τῆς Μαλαβάρης καὶ τῆς Ἰάβας, φέρει τὸ **μαλαβάθρινον κιννάμωμον**· τὰ φύλλα τοῦ εἶνε ἀρωματικά καὶ φαρμακευτικά, ὡς τοιαῦτα δὲ ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ τὸ πάλαι ὑπὸ τὸ ὄνομα **Μαλαβάθρου φύλλον** (ἔθεν καὶ τὸ **Μαλαβάθρινον μύρον** τοῦ Διοσκρ.). Ἄρωματικὸν φλοιὸν πλὴν κατωτέρας ποιότητος φέρουσι προστούτοις καὶ τὰ εἶδη **Κ. τὸ ἀμβλυόφυλλον** καὶ **Κ. τὸ ὀλιγανθές** (*C. obtusifolium* καὶ *C. pauciflorum*), ἰθαγ. ἐπίσης τῶν ἀντ. Ἰνδῶν (βλ. καὶ **Κανέλλα** καὶ **Κιναμόδενδρον**).

Κίνον (*Gummi Kino*, ἀγγλ. *Kino*)· δεψικὴ, χρωματιστικὴ καὶ φαρμακευτικὴ οὐσία ἐνέχουσα 50—80 % κιννοδεψικὸν ὄξύ. Ἐκκρίνεται ἀπὸ τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν κλάδων διαφόρων δένδρων (καὶ ἰδίως **Βυτέας** τῆς ὑπερφηάνου, **Β. τῆς φυλλοβρυθοῦς**, πολλῶν **Εὐκαλύπτων**, **Κοκκολόθου** τῆς βοτρυοκάρπου, **Πτεροκάρπου** τοῦ Δράκοντος, **Π. τοῦ Μαρσουπίου**, **Π. τοῦ ἐρινοειδοῦς** κ. ἄ.), ἐφ' ὧν ἀποξηραίνεται καὶ λαμβάνει μορφήν συνήθως μελανῶν βωλαρίων. Τὸ ἐμπόριον διακρίνει τρία κύρια εἶδη κίνου, ἦτοι: τὸ ἀμερικανικόν, τὸ ἰνδικόν καὶ τὸ αὐστραλιακόν. Τὸ τελευταῖον εἶνε τὸ τῶν **Εὐκαλύπτων**.

Κινουμένη ἄμμος· Εἰς ἄμμώδεις, ξηρὰς καὶ ἀσκεπεῖς γαίας, οἶαι εἶνε αἱ τῶν ἐρήμων καὶ πολλῶν παραλίων τόπων, ἡ ἄμμος παρασυρομένη ὑπὸ τῶν ἀνέμων κινεῖται, μετατοπίζεται, καὶ πολλάκις προχωροῦσα πρὸς τὰ περίξ τῶν τόπων τούτων καλλιεργούμενα μέρη προξενεῖ ἀνυπολογίστους ζημίας. Αἱ ἄμμώδεις αὗται ἐκτάσεις εἶνε αἱ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὀνομαζόμεναι **θίνες** (γαλλιστὶ *dunes*, ἀγγλιστὶ *downs*). Διὰ τῆς εἰς τὰς ἐκτάσεις ταύτας ἢ τοῦλάχιστον περίξ αὐτῶν φυτεύσεως πολυρρίζων καὶ ἀντεχόντων εἰς τὴν ξηρασίαν φυτῶν στερεοποιεῖται τὸ ἔδαφος καὶ προλαμβάνονται αἱ ζημίαι. Τοιαῦται ἄμμώδεις μικραὶ ἐκτάσεις ἀπαντῶσιν εἰς τὰ παράλια καὶ πολλαχού τῆς Ἑλλάδος καὶ ὀρισμένως εἰς τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου. Τοιαῦται λιαν ἐπιζήμιοι θίνες ὑπῆρχον ἀπέραντοι εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ παράλια τῆς Γαλλίας, φυτευθεῖσαι δὲ ἀπὸ αἰῶνος καὶ πλέον (μὲ **Πεύκην** τὴν παράλιον) εἶνε σήμερον δεδατωμένα καὶ προσοδοφόροι.

Κικία (*Kickxia*, τ. Ἀποκυνωδῶν)· γ. περιλ. δύο εἶδη δένδρων ἰθαγ. τροπικῶν χωρῶν· ὁ ὅπως **Κ. τῆς ἀφρικανικῆς** (*K. africana*), μεγάλου καὶ πολυτίμου δένδρου τῆς τροπ. Ἀφρικῆς, παρέχει ἐλαστικὸν κόμμι ἐκλεκτῆς ποιότητος.

Κιρκαία (*Circaea*, τ. Ὀναγρωδῶν)· φ. ποώδη πολυετῆ. Τὸ μόνον τῆς ἑλλ.

χλωρ. είδος είνε **Κ. ή λουκοτοκιανή** (*C. lutetiana*, γαλλ. Herbe aux sor-sières ή Herbe de Saint Etienne, άγγλ. Enchanter's Nightshade). Είς το φ. τούτο, έπερ άπαντᾶ και άλλαχού, ύποτίθεται ότι αναφέρεται ή κατ' έξοχήν **Κιρκαία** τού **Διοσκρ.** όστις μνημονεύει τó όνομα τούτο και ώς συνώνυμον τού **Μανδραγόρου**.

Κιρκοΐτα, βλ. **Κώνειον**.

Κίρσιον (*Cirsium*, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. φ. ποώδη, έτήσια, διετη και πολυετη, ίθαγ. τών παραμ. χωρών· πάντα ζιζάνια, τά πλείστα φυλλάκανθα. Εΐδη της έλλ. χλωρ. 22 εν οΐς και α') **Κ. ή Άχορνα** (*C. Acarna* ή *Picnomon Acarna*), τó κν. **Άσπράγαθο**, πιθανώς ή τού **Θεοφρ.** **Άχορνα** και ή τού **Διοσκρ.** **Άκανθα λευκή**. β') **Κ. ό Πολυέλαιος** (*C. Candelabrum*). γ') **Κ. τó άρουραϊόν** (*C. arvense*), ή κν. **Μπαμπακιά**. δ') **Κ. τó άστρωτόν** (*C. stellatum*), πιθανώς τó **Ίμπόφμιστον** τού **Διοσκρ.** και ε') **Κ. τó κρητικόν** (*C. creticum*), τó κν. **Γομαράγαθο**. Τó **Κίρσιον** τού **Διοσκρ.** αναφέρεται πιθανώς εις **Κάρδον** τόν πυκνοκέφαλον. Είς είδος **Κιρσιου** αναφέρεται ή τού **Θεοφρ.** **Λειμωνία φυλλάκανθος**.

Κίσθαρος παρ' αρχαίοις, συνώνυμον τού **Κίστος**.

Κίσθος παρὰ **Θεοφρ.**, πιθανώς **Κίστος** ό κρητικός.

Κισδόμπελος ή Παρέϊρα (*Cissampelos Pareira* ή *Pareira brava*, τ. Μηνισπερμωδών), φ. ποώδες, πολυετές αναρριχώμενον, ίθαγ. της τροπ. Άσίας. **Ό κηρός** του τοξικός. **Κισσόμπελον** ό **Διοσκρ.** αναφέρει ώς συνώνυμον της πρώτης **Έλεΐνης** του, ήτις είνε **Περιαλλόκαυλον** τó **άρουραϊόν**.

Κισσάνθεμον, Κισσόφυλλον ή Κυκλάμινος πρώτη τού **Διοσκρ.** αναφέρονται εις είδος **Κυκλαμίνου**. **Κισσάνθεμον** δέ, **Κισσόφυλλον** ή **Κυκλάμινος** **έτέρα** τού ίδιου αναφέρονται εις είδος **Αίγοκλήματος**.

Κίσθαρος παρ' αρχαίοις, συνώνυμον τών **Κισσός** και **Κίστος**.

Κισσός (*Hedera*, γαλλ. Lierre άγγλ. Ivy, τ. Άραλιωδών) γ. περιλ. δύο-μόνον είδη, άμφότερα θάμνοι· **αιθαλείς** και τó μόν είνε **Κ. ό αυστραλικός** (*H. australiana*), θάμνος δενδρώδης, όρθοφυής, κοσμητικός ίθαγ. της Αυστραλίας, τó δέ **Κ. ό κοινός** (*H. Helix*), ό πασίγνωστος **Κισσός**, όστις εν Κύπρω όνομάζεται κν. **Τέτσοσ**. Τó είδος τούτο, ώς γνωστόν, είνε θάμνος αναρριχώμενος (τη βοήθεια εν-κερίων ριζών) ή έρπων, ένιστε μέγας και μακρόβιος (αναφέρεται **Κ. φυόμενος** εν **Μομπελλιέ** βεβαιωμένης ηλικίας υπερπεντακοσίων έτών), ίθαγενής της Εύρώ-πης, της βορ. **Άφρικής** και της **Άσίας**, κοινότατος δέ ανά τας παραμ. χώρας.

Ό Κ. αρχικώς φαίνεται να έφύετο μόνον εις τήν **Άσίαν**, όθεν μετηγέθη εις τήν **Εύρώπην** υπό τού **Διονύσου**. Τούτο συμπεραίνεται εκ τού ότι ό θάμνος ούτος, όστις όνομάζετο τó πάλαι και **Διονύσιον** και **Περσίς**, ήτον αφιερωμένος εις τόν θεόν τούτου. **Έντούτοις** οι **Άχαρνεΐς**, οι όποιοι όνόμαζον τόν θεόν τούτον και **Κισσόν**, διετεινότο ότι ό θάμνος ούτος ανεφάνη τó πρώτον εις τόν δήμόν των **Παυσανίς** 1, 31, 3), διό και έπωνομάζετο και **Άχαρνικός**.

Ό Κ. ήτο παρ' αρχαίοις τó κατ' έξοχήν στεφανωματικόν φ. τών κωμαζόντων

ὁ λόγος δὲ δι' ὃν ἐπροτιμῶντο οἱ ἐκ κισσοῦ στέφανοι ἐξηγεῖται παρ' Ἀθην. ὡς ἐξῆς: «καὶ ἐπὶ τὸν κίσσινον στέφανον ἦλθον αὐτόματόν τε καὶ πολὺν ὄντα καὶ κατὰ πάντα τόπον γεννώμενον, ἔχοντα καὶ πρόσψιν οὐκ ἄτερπῆ, χλωροῖς πετάλοις καὶ κορυμβοῖς σκιάζοντα τὸ μέτωπον καὶ τοὺς ἐν τῷ σφίγγειν τόνους ὑπομένοντα, προσέτι δὲ φύχοντα χωρὶς ὀδμῆς καρούσης. Καὶ ταύτῃ μοι δοκεῖ Διονύσω ὁ βίος ἀνεῖναι τὸ στέφος, τὸν εὐρετὴν τοῦ πώματος καὶ τῶν δι' αὐτὸ ἔλασσωμάτων ἀλεξητήρα βουλόμενος εἶναι» (IE, 675, d.)

Λεπτομερῶς καὶ ἀκριβέστατα περιγράφει τὸν Κ. ὁ Θεοφρ., ὅτις τὸν χαρακτηρίζει ὡς φ. «ἀειφυλλον», «θαμνώδες», «ἀποδενδρούμενον», «ἀερόρριζον», «ὀψίκαρπον», «φιλόφυχρον», «ἔμβιον», «ἐπαλληλόκαυλον». «Πολυειδῆς» δὲ λέγει ὅτι εἶνε ὁ Κ., «καὶ γὰρ ἐπίγειος, ὁ δὲ εἰς ὕψος αἰρόμενος» καὶ τῶν ἐν ὕψει πλείω γειῆ. Τρία δ' οὖν φαίνεται τὰ μέγιστα ὅ τε λευκὸς καὶ ὁ μέλας καὶ τρίτον ἡ ἔλιξ. Εἶδη δὲ καὶ ἐκάστου τούτων πλείω. Λευκὸς γὰρ ὁ μὲν τῷ καρπῷ μόνον, ὁ δὲ καὶ τοῖς φύλλοις ἐστί. Πάλιν δὲ τῶν λευκοκάρπων μόνον ὁ μὲν ἀδρὸς καὶ πυκνὸς καὶ συνεστηχότα τὸν καρπὸν ἔχει καθαπερὶ σφαῖραν, ὃν δὴ καλοῦσιν τινες κορυμβίαν, οἱ δὲ Ἀθήνησιν ἀχαρνικόν. Ὁ δὲ ἐλάττων διακεχυμένος ὡσπερ καὶ ὁ μέλας ἔχει δὲ καὶ ὁ μέλας διαφορὰς ἀλλ' οὐχ ὁμοίως φανεράς. Ἡ δὲ ἔλιξ ἐν μεγίσταις διαφοραῖς καὶ γὰρ τοῖς φύλλοις πλείστον διαφέρει τῇ τε μικρότητι καὶ τῷ γωνοειδῆ καὶ εὐρυθμότερα εἶναι· τὰ δὲ τοῦ κιττοῦ περιφερέστερα καὶ ἀπλᾶ καὶ τῷ μῆκει τῶν κλημάτων καὶ ἔτι τῷ ἀκαρπος εἶναι. Διατείνονται γὰρ τινες τῷ μῆ ἀποκιττοῦσθαι τῇ φύσει τὴν ἔλικα ἀλλὰ τὴν ἐκ τοῦ κιττοῦ τελειομένην. Εἰ δὲ πᾶσα ἀποκιττοῦται καθάπερ τινὲς φασιν, ἡλικίας ἂν εἴη καὶ διαθέσεως οὐκ εἶδους διαφορὰ, καθάπερ καὶ τῆς ἀπίου πρὸς τὴν ἀχράδα· πλὴν τό γε φύλλον καὶ ταύτης πολὺ διαφέρει πρὸς τὸν κιττόν. Σπάνιον δὲ τοῦτο καὶ ἐν ὀλίγοις ἐστὶν ὥστε παλαιούμενον μεταβάλλειν, ὡσπερ ἐπὶ τῆς λευκῆς καὶ τοῦ κρότωνος. Εἶδη δ' ἐστὶ πλείω τῆς ἔλικος, ὡς μὲν τὰ προφανέστατα καὶ μέγιστα λαβεῖν τρία ἢ τε χλοερά καὶ ποιώδης ἤπερ καὶ πλείστη καὶ ἑτέρα ἢ λευκὴ καὶ τρίτη ἢ ποικίλη, ἣν δὲ καλοῦσιν τινες θρακίαν. Ἐκάστη δὲ τούτων δοκεῖ διαφέρειν καὶ γὰρ τῆς χλωδούς ἢ μὲν λεπτοτέρα καὶ ταξιφυλλοτέρα καὶ ἔτι πυκνοφυλλοτέρα, ἢ δ' ἤττον πάντα ταῦτ' ἔχουσα. Καὶ τῆς ποικίλης ἢ μὲν μείζων ἢ δ' ἔλαττον τὸ φύλλον, καὶ τὴν ποικιλίαν διαφέρουσα. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ τῆς λευκῆς τῷ μεγέθει καὶ τῇ χροίᾳ διαφέρουσιν. Εὐαυξεστάτη δὲ ἡ ποιώδης καὶ ἐπὶ πλείστον προϊούσα. Φανεράν δ' εἶναι φασιν τὴν ἀποκιττομένην οὐ μόνον τοῖς φύλλοις ὅτι μείζω καὶ πλατύτερα ἔχει ἀλλὰ καὶ τοῖς βλαστοῖς· εὐθὺς γὰρ ὀρθοῦς ἔχει καὶ οὐχ ὡσπερ ἡ ἑτέρα κατακεκαμμένη καὶ διὰ τὴν λεπτότητα καὶ διὰ τὸ μῆκος· τῆς δὲ κιττώδους καὶ βραχύτεροι καὶ παχύτεροι. Καὶ ὁ κιττός ὅταν ἄρχηται σπερμιούσθαι μετέωρον ἔχει καὶ ὀρθὸν τὸν βλαστὸν. Πολύρριζος μὲν οὖν ἅπας κιττός καὶ πυκνόρριζος συνεστραμμένος ταῖς ῥίζαις καὶ ξυλώδεις καὶ πύχειαις καὶ οὐκ ἄγαν βαθύρριζος, μάλιστα δ' ὁ μέλας, καὶ τοῦ λευκοῦ ὁ τραχύτατος καὶ ἀγριώτατος· δι' ὃ καὶ χαλεπὸς παραφέσθαι πᾶσι τοῖς δένδροις· ἀπόλλυσι γὰρ πάντα καὶ ἀφαιναίνει παραιρούμε-

νος τὴν τροφήν. Λαμβάνει δὲ μάλιστα πάχος οὗτος καὶ ἀποδενδρῶται καὶ γίνε-
ται αὐτὸ καθ' αὐτὸ κιττοῦ δένδρον. Ὡς δ' ἐπὶ τὸ πλεῖον εἶναι πρὸς ἑτέρω φιλεῖ
καὶ ζητεῖ καὶ ὡσπερ ἐπαλλόκαυλόν ἐστιν. Ἐχει δ' εὐθὺς καὶ τῆς φύσεως τι τοι-
ούτων· ἐκ γὰρ τῶν βλαστῶν ἀφίησιν αἰεὶ ῥίζας ἀνά μέσον τῶν φύλλων, αἰσπερ ἐν-
δύεται τοῖς δένδροις καὶ τοῖς τειχοῖσι οἷον ἐξεπίτηδες πεποιημέναις ὑπὸ τῆς φύ-
σεως· δι' ὃ καὶ ἐξαιρούμενος τὴν ὑγρότητα καὶ ἔλκων ἀφαινεῖ, καὶ εἰάν ἀποκοπῆ
κάτωθεν δύναται διαμένειν καὶ ζῆν. Ἐχει δὲ καὶ ἑτέραν διαφορὰν κατὰ τὸν καρ-
πὸν οὐ μικράν· ὁ μὲν γὰρ ἐπίγλυκός ἐστιν, ὁ δὲ σφόδρα πικρὸς καὶ τοῦ λευκοῦ καὶ
τοῦ μέλανος· σημειῶν δ' ὅτι τὸν μὲν ἐσθίουσιν οἱ ὄρνιθες τὸν δ' οὐ» (Φ.Ι.Β, 18, 6-10).

Κατὰ τὸν Διοσκρ. ὁ Κ. ὠνομάζετο τὸ πάλαι καὶ Κίσσαρος, καὶ Κίθαρος,
καὶ Χρυσόκαρπος, καὶ Ποιητικὴ, καὶ Κορυμβήθρα, καὶ Νύσιον, καὶ Διονύ-
σιον, καὶ Ἰθυντήριον, καὶ Παρσίς, καὶ Κῆμος καὶ Ἀσπληνος. Διεκρίνοντο δέ,
λέγει καὶ οὗτος, πολλαὶ διαφοραί, ἐξ ὧν αἱ «γενικώτεραι» ἦσαν ἡ Ἐλιξ, ἡ φέ-
ρουσα φύλλα μικρά, γωνιώδη καὶ εὐρυθρα, ὁ Λευκός, ὁ ἔχων καρπὸν λευκόν, καὶ
ὁ Μέλας, ὁ φέρων καρπὸν μέλανα ἢ κροκίζοντα καὶ ἐπονομαζόμενος Διονύσιον.
Ἡ διαφορὰ ἡ φέρουσα καρπὸν κροκίζοντα ἢ ὑπόχρυσον εἶνε καθαρῶς ἐλληνικὴ
(H. Helix var. Bacus ἢ Chrysocarpa).

Σήμερον διακρίνονται ὑπὲρ τὰς 80 διαφοραὶ καὶ πλεῖστα παραλλαγαὶ ἀπα-
σαι θεραπευόμεναι πρὸς κόσμον. Οὕτω ἀπαντῶσι Κ. φέροντες φύλλα ὠσειοῦδη,
ῥομβοειδοῦδη, καρδίοσχημα, παλαμοσχιδοῦδη, σφινσειδοῦδη, βελοειδοῦδη, μικρότερα ἢ μεγα-
λήτερα, βαθέως ἢ ἀνοικτῶς πράσινα, ποικιλόχρωμα, στικτά, γραμμωτά, ὠγρὰ,
χρυσίζοντα κ. ἄ., καρπὸν δὲ μέλανα, λευκόν, κίτρινον, πορτογάλλινον, κροκί-
ζοντα ἢ χρυσίζοντα.

Τὸ ξύλον τοῦ Κ. εἶνε σπογγώδες καὶ ἐλαφρόν, δυνάμενον δὲ εἰς πολλὰς πε-
πώσεις ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν φελλόν. Ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ταύτης ἀπίθα-
νον φαίνεται τὸ λεγόμενον ὅτι τὰ κισσύβια, ἀγροτικὰ ποτήρια οἴνου παρ' ἀρ-
χαίσι, κατεσκευάζοντο ἐκ ξύλου Κ., ἐκτὸς εἰάν ἐχρίνοντο ἔσωθεν με πίσαν, ὡς
γίνεται σήμερον ἐνιαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὰς λαγηνολοκύνθας (βλ. εἰς Κο-
λοκύνθη). Τῆς αὐτῆς περίπου φύσεως εἶνε καὶ τὸ ξύλον τῆς ῥίζης τοῦ Κ., ὅπερ
ἐνίοτε χρησιμοποιεῖται πρὸς τελείωσιν τοῦ ἀκονίσματος μαχαίρων καὶ ἄλλων κο-
πῆς ὀργάνων. Ἐξ ἔντομῶν προξενουμένων ἐπὶ τοῦ κορμοῦ μεγάλων Κ. λαμβά-
νεται εἰς τὴν μεσημ. Γαλλίαν εἶδος ῥητίνης (γαλλ. hébétree ἢ gomme de Li-
ette) χρησίμου εἰς τὴν σκευασίαν βερενικείων· τὰ κισσόφυλλα δὲ πολλαχοῦ χρη-
σιμοποιοῦνται πολυτρόπως ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς φάρμακον. Αἱ ῥάγες τοῦ Κ. εἶνε το-
ξικαὶ ἐντούτοις ἐκ τῶν μελαίνων αἱ ὀλιγώτερον πικραὶ τρώγονται ἀβλαβῶς ὑπὸ
τῶν πτηνῶν.

Ὁ Κ. εἶνε ἐκ τῶν ὀλίγων φ. τῶν εὐδοκίμουτων ὑπὸ σκιάν, πολλαπλασιάζ-
εται δ' εὐχερῶς διὰ μοσχευμάτων καὶ ἐπιτυγχάνει μᾶλλον εἰς τόπους νοτεροῦς
ἢ συχνὰ ἀρδευομένους καὶ βλέποντας πρὸς βορρᾶν. Συνηθέστατα χρησιμοποιεῖ-
ται ὑπὸ τῶν κηπουρῶν πρὸς ἐπέκτασιν τοίχων, χωρισμάτων, ἀνοδοχῶν, κορμῶν

δένδρων παλαιῶν καὶ μὴ χρησίμων (τὰ δένδρα ἐφ' ὧν ἀφίεται ν' ἀναπτυχθῆ ὁ Κ. ἐπὶ τέλους ἀποξηραίνονται), ὡς καὶ πρὸς κατάρτισιν ταπήτων, δι' ἣν χρησιν προτιμῶνται αἱ ἐκ φύσεως ἔρπουσαι διαφοραί. Στυλωνόμενος καὶ κειρόμενος τακτικῶς ὁ Κ. δυνατὸν ν' ἀναπτυχθῆ ὡς δένδρον καὶ νὰ λάβῃ σὺν τῷ χρόνῳ τὸ κατὰ βούλησιν σχῆμα. Διὰ τὰ εἶδη τοῦ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γένους *Cissus* βλ. Ψευδόκισσος (βλ. καὶ Γλήχωμα).

Κισσόφυλλον παρ' ἀρχαίους, εἶδος Κυκλαμίνου.

Κιστάρια καὶ **Κίστο**, βλ. Κίστος.

Κίστος (*Cistus*, γαλλ. *Ciste*, ἀγγλ. *Rock-Rose*, τ. Κιστωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 20 εἶδη φ. φρυγανώδη ἴθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν, οἱ παρ' ἀρχαίους **Κίστοι**, **Κίσθοι**, **Κίσσαροι** ἢ **Κίσθαρα**, κν. δὲ **Κιστάρια**, **Κίστα**, **Κίσταρα**, **Ἀτίσσαροι**, **Ἀλίσσαροι** (ἐν Θήρᾳ), **Ἀλιταριῆς** (ἐν Πάρῳ), **Ἐιστάρια**, **Ἐισταριῆς** καὶ **Κουνουκλιῆς** (ἐν Κύπρῳ). Εἶδη τῆς ἐλλ. γλωσ. α') Κ. ὁ ἐλελισφακόφυλλος (*C. salvifolius*), ἢ κν. Ἄγριοφασκομηλιά, ὁ τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ Διοσκρ. θῆλυς Κίστος. β') Κ. ὁ κρητικὸς (*C. creticus*), ὁ κν. Ἀλάδανος ἢ Λαδανὰ καὶ ἐν Κύπρῳ Λουβιδιά, Λεουδιὰ ἢ Ληονιά, τὸ τοῦ Διοσκρ. ἕτερον εἶδος Κίστου ἢ Λῆδον. γ') Κ. ὁ λαχναῖος (*C. villosus* ἢ *incanus*), ὁ τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ Διοσκρ. ἄρσην Κίστος. δ') Κ. ὁ μικρανθῆς (*C. parviflorus*). καὶ ε') Κ. ὁ μομπελιανὸς (*C. monspeliensis*), ὁ ἐν Μεσσηνίᾳ Βουθίτικο ὀνομαζόμενος.

Τοῦ δευτέρου ἰδίως εἶδους (Κ. τοῦ κρητικοῦ) τὰ φύλλα καὶ οἱ βλαστοὶ κατὰ Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον ἐκκρίνουσι εἶδος βαλσαμώδους ῥητινης, τὸ λάδανον, ἧτις ἀπὸ παναρχαιοτάτης ἐποχῆς μέχρι τέλους τοῦ 18ου αἰῶνος ἐχρησιμοποιεῖται πολλαχοῦ ὡς οὐσία φαρμακευτικὴ (φρμ. *Gummi Ladanum*, γαλλ. καὶ ἀγγλ. *Ladanum*), ἀντιλοιμικὴ (ἰδίως κατὰ τῆς πανώλους) καὶ ἀρωματικὴ (πρὸς θυμιάσεις). Σήμερον ἡ οὐσία αὕτη χρησιμοποιεῖται σχεδὸν μόνον ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τοῦ Σουδάν ὡς ἀντιλοιμικὴ.

Τὸ λάδανον ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἡροδότη (1), ὁ δὲ Διοσκορίδης λέγει περὶ αὐτοῦ τὰ ἑξῆς: «Γίνεται δὲ ἐξ αὐτοῦ (τοῦ «ἐτέρου εἶδους Κίστου») τὸ λεγόμενον λάδανον· τὰ φύλλα γὰρ αὐτοῦ νεμόμενα αἱ αἶγες καὶ οἱ τράγοι τὴν λιπαρίαν ἀναλαμβάνουσι τῷ πώγωνι γνωρίμως, καὶ τοῖς μηροῖς προσπλαττομένην διὰ τὸ τυγχάνειν ἰζώδη, ἣν ἀφαιροῦντες ὑλίζουσι, καὶ ἀποτίθενται ἀναπλάσσοντες μαγίδας· ἔνιοι δὲ καὶ σχοινία ἐπισύρουσι τοῖς θάμνοις, καὶ τὸ προσπλασθέν αὐτοῖς λίπος ἀποξύσαντες ἀναπλάσσουν· κράτιστον δὲ ἐστὶν αὐτοῦ τὸ εὐώδες, ὑπόχλωρον, εὐμάλακκον, λιπαρὸν, ἀμέτοχον ψάμμου ἢ φαφαρίας, ῥητινώδες»

(1) «Τὸ δὲ δὴ λάδανον, τὸ Ἀράβιοι καλέουσι λάδανον, ἔτι τούτου θαυμασιώτερον γίνεται. Ἐν γὰρ δυσοδρομιάτῳ γινόμενον εὐωδέστατόν ἐστι· τῶν γὰρ αἰγῶν τῶν τράγων ἐν τοῖσι πώγωνσι εὐρίσκεται ἐγγινόμενον ὄσον γλοιὸς ἀπὸ τῆς ὕλης· χρησίμων δ' ἐς πολλὰ τῶν μύρων ἐστὶ, θυμιῶσι τε μάλιστα τοῦτο Ἀράβιοι» (Γ, 112).

τοιούτον δὲ ἐστὶ τὸ ἐν Κύπρῳ γεννώμενον· τὸ μέντοι ἀραβικὸν καὶ λιθυκὸν εὐτε-
λέστερον. Δύναμιν δὲ ἔχει στυπτικὴν, θερμαντικὴν, μαλακτικὴν, ἀναστοματικὴν·
ἴσθησι δὲ τὰς βρούσας τρίχας, μιγνὲν οἴῳ καὶ σμύρῃ καὶ μυρσίῳ ἐλαίῳ» κ.λ.

Σήμερον τὸ λάδανον συγχομίζεται, ἀλλ' εἰς μικρὰ μόνον ποσά, ἐν Ἰσπα-
νίᾳ (ἐκ **K. τοῦ λαδανοφόρου** — *C. ladaniferus*). Κρήτη, Κύπρῳ καὶ τισιν ἄλ-
λαις παραμ. χώραις (ιδίως ἐκ **K. τοῦ κρητικοῦ**). Ἐν Κύπρῳ, ἔνθα **K. ὁ κρη-
τικὸς** ἀπαντᾷ αὐτοφυῆς ἐπὶ μεγάλων ἐκτάσεων, τὸ λάδανον (τὸ κν. ἐν Κύ-
πρῳ **ληόνι**) συγχομίζεται καθ' ὃν ἀκριβῶς τρόπον περιγράφει ὁ Διοσκρ. Ὁ
Μαρίτης ἀναφέρει ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του (1763) ἰκανὴ ποσότης λαδά-
νου συνελέγετο περὶ τὰ Λεύκαρα καὶ ἐξήγετο διὰ τοῦ λιμένος τῆς Λάρνα-
κος εἰς κιβώτια τῶν 50 καὶ 100 ὀκ., διευθυνόμενον εἰς διαφόρους χώρας
τῆς Εὐρώπης. Περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὅτε ὁ Γωδρὺ ἐπεσκέφθη
τὴν Κύπρον, ἐξηκολούθει αὐτόθι ἡ συλλογὴ τοῦ λάδανου, ἀλλὰ μόνον πρὸς ἐπι-
τόπιον κατανάλωσιν. Σήμερον ἐν Κύπρῳ τὸ λάδανον συλλέγεται μόνον περὶ τὴν Τη-
λιριᾶν· καὶ μέρος μὲν τοῦ προϊόντος καταναλίσκεται ἐν τῇ νήσῳ, μέρος δὲ ἐξά-
γεται ἐν μορφῇ μαγίδων διὰ τὴν Αἴγυπτον ἔνθα πωλεῖται πρὸς 3—4 σελίνια
κατ' ὀκάν. Τὸ πλεῖστον τοῦ λαδάνου συλλέγεται ἐν Κύπρῳ δι' ὄργανον ὀνομαζο-
μένου **ληονίστρα** καὶ συνισταμένου ἐκ βάρβδου μήκους 90—120 ἑ. μ. ἀπὸ τοῦ
ἐτέρου ἄκρου τῆς ὁποίας ἐξαρτᾶται ξύλινον τόξον φέρον πολλὰς παχείας καὶ περὶ
τὰ 30 ἑ. μ. μακρὰς δερματίνους λωρίδας ἢ ῥάμματα. Καθόσον τὸ τόξον σύρεται
ἐάνωθεν τῶν Κίσταν αἱ θίγουσαι αὐτοὺς λωρίδες ἢ τὰ ῥάμματα προσλαμβάνουσι τὸ
λάδανον, ὅπερ προσκολλᾶται ἐπ' αὐτῶν καὶ τὸ ὅποιον ὁ λαδανοσυλλέκτης ἀποξείει
κατὰ διαλείμματα καὶ ἀναπλάσσει εἰς βώλους ἢ μαγίδας. Ἀλλὰ τὸ οὕτω συλ-
λεγόμενον προϊόν εἶνε πάντοτε ἀναμειγμένον μὲ παντοίας ξένας ὕλας, καὶ ἰδίως
μὲ χῶμα, ὡς ἐκ τῆς συχνῆς προστριβῆς τῶν ῥαυμάτων ἢ λωρίδων τοῦ τόξου
εἰς τὸ ἔδαφος. Πολὺ καθαρώτερον εἶνε τὸ λάδανον τὸ συλλεγόμενον ἀπὸ τοῦ πώ-
γωνος καὶ τῶν παραγναθίων καὶ παραμηριαίων τριχῶν τῶν εἰς κιστοφόρους τό-
πους βροχόντων τράγων καὶ αἰγῶν, ἐφ' ὧν τριχῶν προσκολλᾶται καὶ συκρατεῖ-
ται κατὰ θρόμβους ἢ ῥητινώδης αὐτῆ οὐσίας. Τὸ κατὰ τοὺς ἀνωτέρω δύο τρόπους
συγχομιζόμενον λάδανον καθαρίζεται θερμαίνόμενον ἐν ὕδατι καὶ διηθούμενον διὰ
λεπτοῦ ὑφάσματος. Ἀπαλλασσόμενον οὕτω τῶν ξένων ὑλῶν ἀναπλάσεται εἰς
μαγίδας, ἐκάστη τῶν ὁποίων συνήθως ζυγίζει περὶ τὰ 200 δράμια. Ἡ Ἀλε-
ξάνδρεια εἶνε σήμερον ἡ μόνη ὁπωσδήποτε σπουδαία ἀγορὰ τοῦ προϊόντος τούτου,
ἀπαστέλεται δ' ἐκεῖ πλὴν τῆς μικρᾶς ποσότητος τῆς ἐξαγομένης ἐκ Κύπρου καὶ
ὀλόκληρον σχεδὸν τὸ προϊόν τῆς Κρήτης, ἣτις παράγει πολὺ μεγαλύτερον ποσόν.
Ἐξ Ἀλεξανδρείας τὸ προϊόν τοῦτο διευθύνεται εἰς τὸ Σουδάν, ὅπερ, ὡς εἴπομεν,
εἶνε ὁ κύριος τόπος τῆς καταναλώσεως τοῦ λαδάνου σήμερον.

Κιστώδη (*Cistaceae*)· τ. Δικот. περιλ.φ.θαμνώδη, φρυγανώδη καὶ πώδη τὰ
πλεῖστα ἐνέχουσιν εἶδος κομμεωρητίνης, τινὰ κοσμητικά καὶ ἄλλως χρήσιμα
(γ. Ἡλιάνθεμον, Κίστος κ.ἄ.).

Κιτρέα, βλ. Έσπεριδοειδή (σελ. 325).

Κιτρινόξυλο, βλ. Ράμος ή αειθαλής.

Κίτριον, βλ. Έσπεριδοειδή (σελ. 316).

Κιτροβάλσαμο, βλ. Μέλισσα ή φαρμακευτική.

Κιτρομπλιά, βλ. Έσπεριδοειδή (σελ. 346).

Κίτρος (Citrus), βλ. Έσπεριδοειδή (σελ. 316).

Κιτρούλλος (Citrullus), βλ. Σέκος.

Κιχώριον, βλ. Κιχώριον.

Κιχώριον (Cichorium, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. φ. ποώδη, ετήσια και πολυετή, λαχανεύμενα, λαχανικά, φαρμακευτικά και άλλως γρήσιμα. Είδη τής έλλ. γλωφ. τά και άλλαχού άπαντώντα έξης τρία: α') Κ. τó άκανθώδες (C. spinosum), πολυετές, άκανθώδες, άπαντών ιδίως εις τά παράλια, διό και ονομάζεται κν. 'Ράδιμ τής θάλασσας, γνωστόν δέ και υπό τά όνόματα **Σταμνάγκαθο** και 'Ραδικοστοιβάδα (έν Κρήτη) οί τρυφεροί βλαστοί του λαχανεύονται. β') Κ. τó έντενές (C. divaricatum ή rumilum), τó κν. γνωστότατον 'Ράδιμ, 'Ράδιμ άγριο ή Πικραλίδα' ετήσιον, κοινότατον πολλαχού τής Ελλάδος, συνηθέστατα λαχανεύμενον, ένιστε δέ και καλλιεργούμενον. Είς τó είδος τούτο αναφέρεται ή τού Διοσκρ. **Σέρις** ή Πικρίς άγρία ή Κιχώριον' τού είδους τούτου δέ διαφορά εινε τó άπό τινων έτών καλλιεργούμενον εις τούς περι τás 'Αθήνας λαχανοκήπους φ. τού όποιου οί πολυάριθμοι και τρυφεροί βλαστοί πωλοΰνται υπό τών λαχανοπωλών κατά δέματα υπό τó όνομα **Ραδιοβλάσταρα** (βλ. Βλαστάρια). και γ') Κ. τó έντετμημένον (C. Intybus), πολυετές, λαχανεύμενον, άπαντών ιδίως έν Θεσσαλία, κοινότατον πολλαχού τής λοιπής Εύρώπης (γαλλ. Chicorée sauvage, άγγλ. Chicory, τουρ. Χιντιπά), κν. δέ γνωστόν υπό τά όνόματα 'Ράδιμ, Πικραλίδα, Πίκρα, Πικρομάρουλο, Παπαδουλιά (έν Δήμω) και ένισχού Κιχώρι. Καλλιεργείται πολλαχού έκτενωσ ιδίως δια τás ρίζας του, αι όποiai εινε φαρμακευτικαι (φρμ. Κιχωρίου ρίζα, Radix Cichorii) και χρησιμοποιοΰνται κατά μεγάλη ποσά προς νόθευσιν ή αντικαίάστασιν τού καφέ (γαλλ. Café de Chicorée) ιδίως έν Γαλλία, Βελγίω, Όλλανδία, Γερμανία και Αύστρία. Είς τó είδος τούτο αναφέρεται τó Κιχώριον ή ή Κιχώρη τού Θεοφρ. και ή κηπευτή ή ήμερος, στενόφυλλος και έμπικρος Σέρις τού Διοσκρ. Τó φ. τούτο καλλιεργείται και ως λαχανικόν υπό πολλάς δέ διαφοράς (γαλλ. Chicorée sauvage à grosse racine, Ch. à grosse racine de Bruxelles, Ch. sauvage améliorée, Ch. sauv. ameil. rapachée, Ch. sauv. ameil. frisée κ. ά.). «Βιαζομένης τόν χειμώνα τής βλαστήσεώς του υπό σκιάν επιτυγχάνεται τó λιαν εκτιμώμενον λαχανικόν Barbe-de-carpcin» (1).

(1) Βλέπε «Les plantes potagères», σελ. 98—σύγγραμμα αξιόλογον περι λαχανικών έν γένει τού έν Παρισίοις σπερματεμπορικου οίκου Vilmorin-Andrieux et Cie.

Τέταρτον εἶδος ἀπαντῶν μόνον καλλιεργούμενον, ὑπὸ πλείστας δὲ διαφορὰς εἶνε Κ. τὸ Ἀντιδίον, ἢ Ἐντύβον ἢ Ἴντυβον παρὰ Κοραῆ (C. Endivia), εἶδος ἐτήσιον ἢ διετές ὅπερ ὁ Δε-Κανθόλλος πιστεύει ὅτι εἶνε ἀπλή διαφορὰ Κ. τοῦ ἔντενουῤ. Εἶνε δὲ τὸ Ἀντιδίον ἀπὸ πολλοῦ γνωστὸν καὶ καλλιεργεῖται ὡς λαχανικὸν εἰς πάσας τὰς παρ. χώρας. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ἡ τοῦ Διοσκρ. Σέρως ἡμερος πλατύφυλλος καὶ θριδακωδεστέρα τῆς ἐμπίρκου. Ἀπασῶν τῶν διαφορῶν του τὰ φύλλα εἶνε οὖλα, ἀλλὰ τῶν μὲν ἀκέραια (αἰ γαλλ. Scarioles), τῶν δὲ πολυσχιδῆ (αἰ γαλλ. Endives) ἐκ τῶν ἐγούσων πολυσχιδῆ φύλλα εἶνε καὶ ἡ παρ' ἡμῶν συνηθὺς καλλιεργουμένη διαφορὰ, ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀντιδί, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ Σαλάτα. Εἰς τὴν διαφορὰν ταύτην δὲ πρέπει ν' ἀναφέρεται καὶ τὸ Ἴντυβον τοῦ Σηθῆ.

Πάντα τ' ἀνωτέρω εἶδη καὶ ἰδίως τὸ ἔντενὲς καὶ τὸ ἐντετμημένον ἀποτελοῦσι βρώμα ὑγιεινότατον ἢ πικρὰ οὐσία (ἡ κικωρίνη) ἣν ἐνέχουσι τὰ καθιστὰ τωνατικά καὶ ἡπίως ὑπακτικά, διὸ καὶ γίνεται μεγάλη κατανώσις αὐτῶν καὶ ἰδίως τῶν αὐτοφυῶν, τῶν ὁποίων λαμβάνεται ὑπὸ πολλῶν καὶ τὸ ἀφέψημα (τὸ φαδικοξοῦμι) ἀρτυόμενον μὲ ἄλας καὶ ὀπὸν λεμονίου. Τὸ εὐστόμαχον τῶν λαχανικῶν τούτων ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου (1).

Κλαδίον (Cladium, τ. Κυπειρωδῶν) γ. περιλ. φ. ποώδη πολυετῆ, ὑδροχαρῆ. Τῆς ἑλλ. γλωρ. ἀναφέρεται Κ. τὸ γερμανικόν (C. germanicum ἢ Margiscus), ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς ἐλώδεις τόπους. Κλαδίον καὶ κλαδίσκος καὶ κλωνίον (καὶ ῥάδιξ) παρ' ἀρχαίους καὶ σήμερον ὀνομάζεται ὁ μικρὸς κλάδος, ὁ κν. καὶ κλωνάρι, καὶ κλωνί, καὶ κλαδάκι ὀνομαζόμενος.

Κλάδος, ὁ κν. Κλώνος καὶ Κλαδί (γαλλ. branche, ἀγγλ. branch, τουρ. ντάλ). Ἀλλὰ κλαδιά λέγονται κν. περιληπτικῶς καὶ οἱ θάμνοι ἐν γένει, ὅθεν καὶ τὸ κλαδότοπος. Εἰς τινὰ περιφέρειαν τῆς Κύπρου Κλαδί ὀνομάζεται καὶ Ἐφείκη ἢ σφονδουλωτή, ἣτις χρησιμοποιεῖται ἐκεῖ διὰ τὴν κλάδωσιν τοῦ μεταξοσκώληκος.

Κλαδοσπόριον, βλ. Ἀμπελος σελ. 96.

Κλαδόφυλλον ἢ **Κλαδώδιον**, βλ. Φύλλον.

Κλαδῶν (Cladonia, τ. Λειχηήνων). Τρία εἶδη τῶν Λειχηήνων τούτων, ἴθα γ. τῆς βορ. Εὐρώπης, εἶνε φ. χρησιμώτατα. Εἶνε δὲ ταῦτα Κ. ὁ κοκκοφόρος (C.

(1) «Σέρως (ἡμερος, οἱ δὲ πικρίδα, Αἰγύπτιοι ἄγον, Ῥωμαῖοι Ἴντυβου ἀγρέστεμ) δισσή ὧν ἡ μὲν ἀγρία πικρίς, ἡ καὶ κικωρίον καλουμένη ἢ δὲ ἡμερός ἐστὶ πλατυφυλλοτέρα καὶ εὐστομωτέρα καὶ ταύτης τῆς κηπευτῆς διττὸν εἶδος ἢ μὲν γάρ τις ἐστὶ θριδακωδεστέρα καὶ πλατύφυλλος, ἢ δὲ στενόφυλλος καὶ ἐμπικρος πᾶσαι δὲ στυπτικάι, ψυκτικάι καὶ εὐστόμαχοι ἰσθῆσι δὲ καὶ κοιλίαν ἐφθαί, μετ' ὄζους λαμβανόμεναι, καὶ μάλιστα αἱ ἄγριαι εὐστόμαχώτεραι βρωθεῖσαι γὰρ ἀτονοῦντα στόμαχον παρηγοροῦσι καὶ καυσούμενον».

coccifera), **Κ. ὁ σκυφοφόρος** (*C. scyphophora* ἢ *rychidata*) καὶ **Κ. ὁ ταράνδιος** (*C. ἢ Cenomyce rangiferina*). Καὶ τὰ μὲν δύο πρῶτα εἶνε φαρμακευτικὰ (ἀντιθηχικά κ.τ.λ.), τὸ δὲ τρίτον, κοινότατον ἰδίως εἰς τὴν Γροιλανδίαν καὶ τὴν Λαπωνίαν, ἀποτελεῖ τὴν μόνην τροφήν τῶν ταράνδων (εἶδους ἐλάφων) οἱ ὅποιοι χρησιμοποιοῦνται εἰς τὰς ὑπερβορείους ταύτας χώρας ὡς ὑποζύγια. Ὁ Λειχὴν οὗτος, ἀπαλλασσόμενος τῆς πικρᾶς γέυσεώς του δι' ἐπανειλημμένων πλύσεων χρησιμοποιεῖται καὶ πρὸς τροφήν τῶν κατοίκων τῆς Λαπωνίας. — **Κλαδῶν ἢ κλαδῶν παρ' ἀρχαίοις ὠνομάζετο ὁ μέγας κλάδος, ἢ κν. κλάρα.**

Κλαῖματα τῆς Παναγίας, βλ. Ἐλίγρυσον τὸ σικελικόν.

Κλαιουδα, βλ. Ἰτέα σελ. 446.

Κλαρκία (*Clarkia*, τ. Ὀναγρωδῶν) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη γ. ποώδη κοσμητικά, ἰθαγ. τῶν Ἦν. Πολιτειῶν. **Κ. ἡ κομψή** καὶ **Κ. ἡ χαρίεσσα** (*C. elegans* καὶ *C. pulchella*) εἶνε τὰ συνηθέστερον θεραπευόμενα.

Κλαυτονία (*Claytonia*, ἀγγλ. Spring-beauty, τ. Λυτικωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 25 εἶδη γ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, τινὰ κοσμητικά καὶ ἄλλως χρήσιμα. **Κ. ἡ διατηρητόφυλλος** (*C. perfoliata*), ἰθαγ. τῶν Ἦν. Πολιτειῶν, λαχανεύεται. **Κ. ἡ κονδυλόριζος** (*C. tuberosa*), ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ, φέρει ρίζας ἐδωδιμούς. **Κ. ἡ πολύανδρος** (*C. polyandra*), ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, ἀποτελεῖ ἐκλεκτὴν κτηνοτροφικὴν οὐσίαν. Καὶ τὰ τρία δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς ἐκτελουμένης τὴν ἀνοίξιν.

Κλήθρα (*Alnus*, τ. Κυπελλοφόρων) γ. περιλ. περὶ τὰ 15 εἶδη θάμνοι καὶ δένδρα δασικά ἀπαντῶντα εἰς τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν βόρ. Ἀμερικὴν. Τῆς ἑλλ. γλωρ. ἀναφέρεται ἢ καὶ ὀλλαχοῦ τῆς Ευρώπης ἀπαντῶσα **Κ. ἡ γλοιώδης** (*A. glutinosa*, γαλλ. Aulne ἢ Aune, ἀγγλ. Alder), ἢ κν. **Σκλήθρα**, **Σκλέθρος**, **Σκλήθρος**, **Σκλήθρο**, **Σκίληθρο** δένδρον εὐθυτενές, ὑψοῦμενον καὶ πλέον τῶν 20 μ., ἀναπτυσσόμενον ταχέως συνθηστάτα ἀπαντᾷ παρὰ τοὺς ποταμούς ἐνθα ἰδιαζόντως εὐδοκιμεῖ. Τὸ ξύλον του ἐλαφρόν, μαλακόν, εὐσχιστον, διαρκές εἰς τὴν ὑγρασίαν, φθειρόμενον ὅμως ταχέως εἰς μέρη ἐκ περιτροπῆς ὑγραίνόμενα καὶ ξηραίνόμενα· ἐξ αὐτοῦ κατασκευάζονται ἀντικείμενα ξυλογλυπτικῆς καὶ τορνευτικῆς ὡς καὶ σκάφαι, ξυλόπτια καὶ ἄλλα γεωργικά ὄργανα. Χρήσιμοι εἰς τὴν λεπτοξυλουργικὴν εἶνε ἰδίως τὸ ξύλον τῆς ρίζης τοῦ δένδρου τούτου, οὐτινος τὰ φύλλα, νωπὰ ἢ ξηρά, χρησιμοποιοῦνται πρὸς διατροφήν τῶν αἰγῶν. Ἐκ τοῦ καρποῦ του παρασκευάζεται κυανῆ μελάνη, ὁ δὲ φλοιὸς του χρησιμεύει πολλαχοῦ πρὸς βαφήν (μέλαιναν) μαλλίνων καὶ βαμβακερῶν ὑφασμάτων. Ἡ **Κ.** ἀναφέρεται παρ' Ὀμήρω (Κλήθρη—Ὀδσ. Ε, 64 καὶ 239), ὁ δὲ Θεόφρ. (Κλήθρα) τὴν χαρακτηρίζει ὡς ἀμφίβιον (Φ. Ἰ. 1, 4. 3). Διὰ τὰ εἶδη τοῦ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γένους *Clethra* βλ. Ψευδοκλήθρα.

Κλήμα παρ' ἀρχαίοις, πᾶς λεπτὸς μακρὸς, ἰσοκυχὸς καὶ εὐλύγιτος κλάδος καὶ κατ' ἐξοχὴν ὁ τῆς Ἀμπέλου. Οὕτω ἀπαντῶσι: παρὰ Ξενοφῶντι («Οἰκονομ.» 19, 8) **Κλήμα ἀμπέλου** παρὰ Θεοφρ. κλήμα ἀμπέλου, κ. κίττου, κ. σικύου.

παρά Διοσκρ. κληματίνη τέφρα (δ.δ. τέφρα κλήματος Ἀμπέλου) εἰς τὰ «Γεωπονικά» κ. Ἀμπέλου, κ. Κολοκύνθης, κ. Ῥοδῆ; ἀλλὰ καὶ κ. Συκῆς. Σήμερον Κλήμα ὀνομάζεται κν. ἢ Ἀμπελος, ἧς οἱ μακροὶ καὶ λεπτοὶ κλάδοι λέγονται κληματίδες, κν. δὲ κληματόβεργες καὶ κληματοῖδες (γαλλ. sarments), ὅθεν καὶ ἡ Κληματαριά, ἧτοι ἡ ἀναδενδράς (γαλλ. treille), ἧτις καὶ κληματερή καὶ κρεββατίνα καὶ περγουλιὰ (ἐκ τοῦ ἰταλ. pergola) λέγεται. Κληματίδας προσέτι ὀνομάζομεν καὶ τοὺς μακροὺς λεπτοὺς καὶ ἰσοπαγεῖς κλάδους παντὸς θαμνώδους φυτοῦ, Κληματώδεις δὲ λέγομεν τοὺς θάμνους τοὺς φέροντας τοιοῦτους κλάδους. Κληματοῖδα ὀνομάζεται κν. καὶ Βιבוῦρνον ἢ Λαντάνα (βλ.).

Κληματίς (Clematis, γαλλ. Clématite, ἀγγλ. Virgin's Bower, τ. Βατραχιωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 100 εἶδη ἴθαγ. εὐκρ. χωρῶν φ. πώδη πολυετή καὶ θαμνώδη κληματώδη, ἀναρριχώμενα, φυλλοβόλα καὶ ἀειθαλῆ. Πολλὰ κοσμητικά, τινὰ καὶ ἄλλως χρήσιμα. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 7 ἐν οἷς καὶ α') Κ. ἡ κικρώδης (C. cirrhosa), ἡ κν. Ἀμπελίνα, Ἀγριαμπελίνα ἢ Ἀγριόκλημα, καὶ ἐν Κύπρῳ Στροῦνος, Ἀρχόκλημα καὶ Πλοκάδι ἢ Κλωστρός ὀνομαζόμενον, διότι αἱ μακρὰ καὶ λεπτὰ κληματίδες του χρησιμοποιοῦνται αὐτῶν εἰς πλεκτικά ἔργα· θάμνος ἀειθαλής, κοσμητικός, κοινὸς πολλαχού τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο πιθανῶς ἀναφέρεται ἡ Ἀρθαγένη τοῦ Θεοφρ. καὶ ἡ Κληματίτις τοῦ Διοσκρ. β') Κ. ἡ Λευκάμπελος (C. Vitalba, γαλλ. Berceau de la Vierge ἢ Herbe aux gueux. ἀγγλ. Old man's beard ἢ Traveler's joy), θάμνος ἀναρριχώμενος· ἀπαντᾷ εἰς ὄρεινους τόπους καὶ ὀνομάζεται κν. Χελιδονία ἢ Κουρπενιά· καὶ γ') Κ. ἡ φλογερά ἢ φλόγιος ἢ εὐσμος (C. Flammula ἢ fragrans, γαλλ. Clematite odorante), εἶδος κοινότατον, κν. δὲ ὀνομαζόμενον κατὰ τόπους Κληματοῖδα, Κλημαξίδα, Ἀμπελίνα, Ἀμπελίδα, Ἀγριάμπελη, Ἀγριαμπελίδα, Ἀγριαμπελοῦδα, Χελιδονία ἢ Κουρπενιά· θάμνος ἀναρριχώμενος κοσμητικός. Καὶ τὰ τρία πολλαπλ. εὐγερώς διὰ μωσχευμάτων, καὶ τῶν τριῶν δὲ οἱ μακροὶ ἰσοπαγεῖς καὶ εὐλύγιστοι κλάδοι χρήσιμοι εἰς πλεκτικά ἔργα. Τὸ συνηθέστερον θεραπευόμενον πρ' ἡμῖν εἶδος εἶνε Κ. ἡ φλογερά, τοῦ ὁποῦ οἱ γλωροὶ ἀνοσφύροι κλάδοι τιθέμενοι παρὰ τὸ στόμιον σάκκων περιεχόντων οἰονδήποτε γέννημα. ἐμποδίζουσι τὴν προσβολὴν αὐτοῦ ὑπὸ ἐντόμων.

Ἐκ τῶν πολλῶν ἀξιολόγων ἐξωτικῶν κοσμητικῶν εἰδῶν εἶνε καὶ Κ. ἡ κυανῆ (C. caerulea ἢ patens) καὶ Κ. ἡ φορτούνιος (C. Fortunei ἢ florida), θάμνοι ἀναρριχώμενοι ἰθαγενεῖς τῆς Ἰαπωνίας· ὁ πρῶτος φέρει ἄνθη κυανῆ, ὁ δὲ δεύτερος λευκὰ πολυπέταλα καὶ εὐσμότατα. Ἡ τοῦ Διοσκρ Κληματίς ἀναφέρεται εἰς εἶδος Βίγκας (βλ. καὶ Κλήμα).

Κληματίτις παρὰ Διοσκρ., βλ. Κληματίς ἢ κικρώδης καὶ Ἀριστολογία ἢ Κληματίτις.

Κληματοῖδα, βλ. Κλήμα, Κληματίς καὶ Βιבוῦρνον ἢ Λαντάνα.

Κληροδένδρον (Clerodendron ἢ Siphonantha, τ. Ἱεροβοτανωδῶν) γ. περιλαμ. περί τὰ 70 εἶδη ἴθαγ. τροπ. καὶ παρατρ. χωρῶν· θάμνοι ὧν πολλοὶ κοσμη-

τικαί. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ **K.** τὸ **κάκοσμον** καὶ **K.** τὸ **ἡδύοσμον** (*C. foetidum* ἢ *Bungei* καὶ *C. fragrans*), ἰθαγ. τῆς Σινικῆς, καὶ **K.** τὸ **μεγαλοπρεπές** (*C. splendens*), θάμνος ἀναρριχώμενος, ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς. Τοῦ εἴδους τούτου ἢ μετ' ἀνθέϊν θυσανωδῶν ἀλίκων διαφορά (*C. splendens speciosissimum*) θεωρεῖται εἰς τῶν ἐπιδεικτικωτέρων ἀναρριχωμένων θάμνων.

Κλιβία ἢ **Ἴμαντόφυλλον** (*Clivia* ἢ *Imantophyllum*, τ. Ἀμαρυλλιδωδῶν) γ. περιλ. φ. πώδη, πολυετῆ, ριζωματικά, λίαν κοσμητικά, ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς. **K.** ἢ **κυρτανθής**, **K.** ἢ **κινναβάρινος**, **K.** ἢ **δίχρους**, **K.** ἢ **εὐγενής** (*C. cyrtanthiflora*, *C. miniata*, *C. bicolor*, *C. nobilis*) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων. Πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς καὶ ἰδίως διὰ παραφυάδων.

Κλινοκέρι, βλ. Ἄμμι.

Κλिनοπόδιον (*Clinopodium*, τ. Χειλανθῶν) γ. περιλ. φ. πώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, στενωῶς συγγενῆ τῶν Καλαμινθῶν. Τὸ μόνον τῆς ἑλλ. γλωρ. εἶνε **K.** τὸ **κοινόν** (*C. vulgare* ἢ *Calamintha Clinopodium*, γαλλ. *Grand Basilic sauvage*), τὸ κν. ὀνομαζόμενον **Κοψόχορτο** καὶ θεωρούμενον παρὰ τῷ λαῷ φαρμακευτικόν. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο πιθανῶς ἀναφέρεται τὸ τοῦ Διοσκρ. **Κλινοπόδιον**.

Κλινότροχος, βλ. Σφένδαμνος ἢ πεδινή.

Κλουβίδα, βλ. Χηνοπόδιον τὸ λευκόν.

Κλουσία (*Cusia*, τ. Σταλαγμοφόρων) γ. περιλ. περὶ τὰ 60 εἶδη τινὰ ἐπίφυτα, πάντα ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς δ. καὶ θ. ἀειθαλεῖς, κοσμητικοί. **K.** ἢ **ροδόχρους** (*C. rosea*), ἰθαγ. τῆς νοτ. Καρολίνης εἶνε ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων.

Κλύμενον παρὰ Διοσκρ., πιθανῶς Σχορπίουρος ὁ σκοληχοειδής. Βλ. κατ' Ἀθήνας τὸ Κλύμενον.

Κλωδέρος, βλ. Κληματίς.

Κνά, **Χεννά** ἢ **Ἀλιχάνι** (ἀραβ. *Henné*), τὸ ἐκ φύλλων Λαουσονίας τῆς λευκῆς ἄλευρον, οὐσία βαφικῆ χρησιμοποιομένη ἀνά τὴν Ἀνατολήν, τὴν Αἴγυπτον, τὴν Ἀραβίαν καὶ τὰς ἀντ. Ἰνδίας ἰδίως ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν πρὸς βαφήν (κρόκινον) τῶν παλαμῶν, τῶν πελμάτων, τῶν ὀνύχων καὶ τῆς κόμης ἰδίως τῶν μελλονόμενων. Ἡ διὰ κνάς βαφή τῆς κόμης τῶν κυριῶν εἶνε ἤδη τοῦ συρμού καὶ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης (γαλλ. *tinture au henné* ἢ *Purée de henné*). Εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας ἡ κνά χρησιμοποιεῖται καὶ πρὸς βαφήν ὑφασμάτων.

Κνάφος, βλ. Δίψακος.

Κνέωρον καὶ **Κνέωρος**, βλ. Δαφνοειδές τὸ Κνίδειον καὶ Θυμέλαια.

Κνίδειος κόκκος παρὰ Διοσκρ., τὰ σπέρματα Δαφνοειδοῦς τοῦ Κνιδείου ἐξ ὧν παρεσκευάζετο τὸ καθαρτικὸν κνιδέλαιον (Διοσκρ.).

Κνίδη (*Urtica*, γαλλ. *Ortie* ἀγγλ. *Nettle*, τουρ. Ἴσιργάν, τ. Κνιδωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη, ἰθαγ. εὐκρ. καὶ ψυχρῶν χωρῶν φ. πώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ τινὰ ζιζάνια (τὰ κν. **Τσουκνίδες**, **Τσικνίδες** καὶ **Τσοῦκνες**, **Σκνίθρες** δὲ καὶ **Σκίθες** ἐν Κύπρῳ ὀνομαζόμενα), ἄλλα φαρμακευτικά, κλωστικά καὶ ἄλλως χρήσιμα. Πάντων σχεδὸν τὰ ἐναέρια μέρη φέρουσι τρίχας

λεπτάς, κωνικάς, κοίλας, καταληγούσας εἰς ὄξύ, λίαν δὲ εὐθραύστους καὶ πλήρεις μυρμηκικοῦ ὀξέος. Εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ ὀξέος τούτου ὀφείλεται ὁ καυστικός κνησμὸς ὃν αἰσθάνεται ὁ ἀπροσέκτως θίγων τὰ φ. ταῦτα. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσφ. ἀναφέρονται τὰ καὶ ἀλλαγῶ ἀπαντῶντα α') *K. ἡ διοίκιος* (*U. dioeca*, γαλλ. *Grande Ortie*), εἶδος πολυετές, ὀρεινὸν ἐν Ἑλλάδι, κοινὸν ἀλλαγῶ τῆς Εὐρώπης, ἔνθα καὶ λαχανεύεται· τοῦ εἴδους τούτου ἐνίοτε γίνεται χρεῖτις δι' ἐντριβάς εἰς περιπτώσεις παραλυσίας, ληθαργίας ἢ ἀποπληξίας. Τὰ φύλλα του λεπτοκομμένα ἀποτελοῦσι ἀρίστην τροφὴν διὰ τὰ νεαρὰ ἰνδικὰ ὀρνίθια (τὰ *γαλλόπουλα*), ξηρὰ δὲ χορηγοῦνται μετὰ πιτύρων εἰς τὰς ὀρνίθια πρὸς ἐπιτάχυσιν τῆς ἐνάρξεως τῆς ὠτοκίας. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο πιθανῶς ἀναφέρεται ἡ μεταξὺ τῶν «ἀγρίων ἐψημάτων» κατατασσομένη παρ' Ἀθην. (B, 61) Ἀκαλύφη. Ἡ ῥίζα καὶ τὰ φύλλα τῆς *K.* ταύτης εἶνε βαφικά, ἐκ δὲ τοῦ μικροῦ καυλοῦ τῆς ἐπιτυγχάνεται κλωστικὴ οὐσία χρησιμοποιομένη ἐνιαχοῦ τῆς Εὐρώπης ὑπὸ τῶν ἀγροτῶν πρὸς κατασκευὴν σχοινίων καὶ χονδρῶ ὑφάσματος, καὶ ἡ ὁποία, ὡς πρὸς τὴν στερεότητα, δύναται τὰ παραβληθῆ πρὸς τὴν κάνναβιν. β') *K. ἡ καυστηρά* (*U. urens*, γαλλ. *Ortie grièche* ἢ *Petite Ortie*), φ. ἐτήσιον, κοινὸν ἐν Ἀττικῇ, Κυκλάσι καὶ Ἑπτανήσῳ ἢ *Κνιδῆ* ἢ Ἀκαλύφη ἑτέρα τοῦ Διοσκρ. ἔχει περίπου τὰς αὐτὰς ιδιότητας τοῦ προηγουμένου εἴδους. γ') *K. ἡ μεμβρανώδης* (*U. membranacea*), ὡσαύτως ἐτήσιον εἶδος, οὐχὶ δὲ σπάνιον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. καὶ δ') *K. ἡ σφαιριδιόκαρπος* (*U. pilulifera*, γαλλ. *Ortie romaine*), ἐπίσης ἐτήσιον εἶδος, τὸ κοινότερον δὲ πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ καυστικώτερον τῶν εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν. Εἰς τὸ φ. τοῦτο ἀναφέρεται ἡ πρώτη Ἀκαλύφη ἢ *Κνιδῆ* τοῦ Διοσκρ. ταύτης δὲ τὰ λίαν βλενοῦχα καὶ μαλακτικὰ σπέρματα εἶνε φαρμακευτικά (φρμ. Ἀκαλύφης σπέρμα, *Semina Urticae romanae*). Πάντα τὰ ἀνωτέρω εἶδη εἶνε κυρίως ζιζάνια τὰ πλεῖστα δὲ συχνὰ ἀπαντῶσιν εἰς τοὺς κήπους, ὡς καὶ εἰς τὰς τάφρους, παρὰ τὰς ὁδοὺς καὶ εἰς τοὺς κλιεροῦμένους γονίμους καὶ νοτεροὺς ἀγρούς.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε *K. ἡ καννάβινος* (*U. cannabinina*), ἰθαγ. τῆς Σιθηρίας, εἶδος κλωστικόν, καὶ *K. ἡ καυστηρωτάτη* (*U. urentissima*, ἀγγλ. *Devil's leaf*), ἰθαγ. τοῦ Τιμῶρ· ὁ ὑπὸ τοῦ εἴδους τούτου προξενούμενος κνησμὸς εἶνε ἐντονώτατος καὶ διαρκέστατος.

Κνιδώδη (*Urticaceae*)· πολυμελεστάτη καὶ σπουδαιστάτη ὑπὸ οἰκονομικῆν ἔπωψιν τ. Δικοτλδ., ὑποδιαιρουμένη συνήθως εἰς ὀκτώ οἰκογενείας (Ἀρτοκαρποειδῆ, Θηλυγονοειδῆ, Κανναβοειδῆ, Κελτιδοειδῆ, Κνιδοειδῆ, Κωνοκεφαλοειδῆ, Μορσοειδῆ καὶ Πτελεσοειδῆ)· περιλ. φ. χρησιμώτατα, δενδρώδη, θαμνώδη καὶ ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ. Πολλὰ δασικά, καρποφόρα, λαχανικά, βιομηχανικά, φαρμακευτικά καὶ ἄλλως χρήσιμα· Ἀλλὰ καὶ τινα ζιζάνια (γ. Ἀρτόκαρπος, Βοιχμηρία, Βρουσσονεία, Ἐλξίνη, Κάνναβις, Κεκροπία, Κελτίς, Κνιδῆ, Λαπόρτεια, Λυκίσκος, Μακλοῦρα, Μορέα, Πιλιόν, Πλανερίξ, Πτελέα, Συκῆ κ. ἄ.).

Κνίκος (*Cnicus*, τ. Συνθέτων)· γ. περιλ. περὶ τὰ 200 εἶδη· φ. ποώδη,

φυλλάκανθα, τὰ πλείστα ζιζάνια, τινὰ κοσμητικά καὶ ἄλλως χρήσιμα. Τὸ μόνον τῆς ἑλλ. γλωσ. εἶδος εἶνε τὸ καὶ ἀλλαγῶ ἀπαντῶν Κ. ἢ Ἰσράκινθα (C. ἢ *Carbenia benedicta*, γαλλ. Chardon bénit, ἀγγλ. Blessed-Thistle), φ. ἐτήσιον, φαρμακευτικὸν (φρμ. Ἀκάνθης τῆς ἱερᾶς πόα, *Herba Cardui benedicti*, τουρ. Σιεφκὲτ-ὄτοῦ), τὸ κν. Καρδοσάντο, Ἀγιάγκαθο ἢ Καλάγκαθο ὀνομαζόμενον. Ἡ (ἢ Ὁ) Κνίκος ἢ Κνῆκος τῶν ἀρχαίων ἀναφέρεται εἰς Ἀτρακτυλίδα τὴν βαφικὴν.

Κοβαία ἢ ἀναρριχώμενη (*Cobaea scandens*, τ. Πολεμωνιωδῶν), φ. πολυετές, ἀναρριχώμενον, ξυλωδες παρὰ τὴν βᾶσιν του, κοσμητικόν, ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ παραφυάδων.

Κογχήστρα, βλ. Ἀναγαλλίς ἢ ἀρουραία.

Κοδίαιον (*Codiaeum*, τ. Γρομφαδιωδῶν) γ. περιλ. 3—4 εἶδη ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν καὶ τῆς Πολυνησίας· θαμνία ἀειθαλῆ, λιαν κοσμητικά χάρις εἰς τὰ πολύχρωμα φύλλα των. Ἀπαντῶσι θεραπευόμενα ὑπὸ τὸ ἐσφαλμένως διδόμενον αὐτοῖς ὄνομα Κρότωνες (γαλλ. καὶ ἀγγλ. Crotons). Αἱ πολυάριθμοι διαφοραὶ καὶ παραλλαγαὶ Κ. τοῦ ποικιλοφύλλου ἢ γραπτοῦ (*C. pictum*) εἶνε αἱ προτιμώμεναι.

Κοδύμαλον καὶ **Κυδώνιον μῆλον** παρ' Ἀθην. (Γ, 81), συνώνυμα τοῦ κοινοῦ κυδωνίου. Ἀλλὰ καὶ ὡς «ἄνθους γένος» καὶ ὡς «στρουθίον μῆλον» ἀναφέρεται παρ' Ἀθην. τὸ Κοδύμαλον.

Κοιλρευτερία ἢ ἀνθηλοφόρος ἢ θυσανώδης (*Koelreuteria paniculata*, τ. Σαπινῶδῶν)· μικρὸν δένδρον φυλλοβόλον, ἰθαγ. τῆς Σινικῆς, ἐνίοτε θεραπευόμενον πρὸς κόσμον. Πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς καὶ ἀντέχει ἐξόχως εἰς ὑψαλμύρους γαίας. Ἀπαντᾷ θεραπευόμενον ἀπὸ πολλοῦ καὶ ἐν Ἑλλάδι.

Κοῖξ τὸ Δάκρυ (*Coix Lacryma Jobi*, γαλλ. Larmes de Job, ἀγγλ. Job's Tears, τ. Ἀγρωστωδῶν), φ. πολυετές, ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, θεραπευόμενον ἐνίοτε πρὸς κόσμον. Τὰ στρογγύλα ὑποκύανα ἢ λευκά, μαργαρώδη δὲ καὶ σκληρότατα σπέρματά του ἔχουσι μέγεθος μικροῦ κόκκου πίσου καὶ χρησιμοποιοῦνται πρὸς κατασκευὴν κομβολογιῶν, διὸ καὶ ὀνομάσθη κν. τὸ φ. ἐν Κύπρῳ, ἔνθα ὡσαύτως ἀπαντᾷ θεραπευόμενον, **Πατερημώχορτο**. Τὰ σπέρματα ταῦτα ἐνιαχοῦ τῆς Ἰνδικῆς καὶ ἀρτοποιοῦνται. Ὁ παρὰ Θεοφρ. Κοῖξ ὑποτίθεται ὅτι ἀναφέρεται εἰς εἶδος Φοινικοειδοῦς.

Κόκα καὶ **Κοκαῖνη**, βλ. Ἐρυθρόζυλον.

Κοκκάριον καὶ **Κροκκάριον**, βλ. Κρόμμυον τὸ κοινόν.

Κοκκινάγκαθο, βλ. Καρλινία ἢ μαλλωτή.

Κοκκινογοῦλι, βλ. Τεῦτλον.

Κοκκινοκολοκυνθία, βλ. Κολοκύνθη ἢ μείζων.

Κοκκινομανίταρο, βλ. Γαλάκτιος.

Κοκκίδκος (*Cocculus*, τ. Μηνισπερμωδῶν) γ. περιλ. 15 εἶδη ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς βορ. Ἀμερικῆς φ. πώδη καὶ θαμνώδη, ἀειθαλῆ τὰ πλείστα ἀναρριχώμενα, τινὰ κοσμητικά ἢ ἄλλως χρήσιμα. Τὰ ἀξιο-

λογώτερα εἶνε : α') Κ. ὁ **δαφνόφυλλος** (*C. laurifolius*), θάμνος εὐθυτενής, πυκνόφυλλος, κοσμητικός, ἰθαγ. τῶν Ἰμαλαῶων ὄρεων καὶ τῆς Ἰαπωνίας. β') Κ. ὁ **παλαμοσιχιδής** (*C. palmatus* ἢ *Jateorrhiza Columba*¹, ἀγγλ. *Columba Root*), ποῦδες πολυετές, ἰθαγ. τῆς ἀντ. Ἀφρικῆς ἢ ῥίζα τοῦ φαρμακευτικῆ (φρμ. Κολόμβου ῥίζα ἢ Κολόμβον, *Radix Colombo*, γαλλ. *Colombo*, ἀγγλ. *Columba-root*, τουρ. *κιοκέκ*). καὶ γ') Κ. ὁ **φελλώδης** (*C. suberosus* ἢ *indicus* ἢ *Menispermum Cocculus* ἢ *Anamirta Cocculus*), θάμνος ἀναρριζώμενος, ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν τὰ σπέρματά του φαρμακευτικά (φρμ. *Cocculi Indici* ἢ *Levantici* ἢ *Piscatorii*, γαλλ. *Coques du Levant*) καὶ ἀπὸ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς χρησιμοποιούμενα εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας (σήμερον παρανόμως) πρὸς ἄγρην ἰχθύων. Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν καὶ παρὰ τὸν νόμον χρησιμοποιοῦνται ταῦτα ἀπὸ τινος καὶ ἐνιαχοῦ τῆς Γαλλίας, εἰς δὲ τὴν Ἀγγλίαν (πάντοτε παρανόμως) εἰσάγονται εἰς τὸν ζῦθον ὅπως καταστῆ οὗτος πικρότερος καὶ μεθυσιτικώτερος. Ἡ τοξικὴ οὐσία ἦν τὰ σπέρματα ταῦτα ἐνέχουσιν ὀνομάζεται **πικροτοξίνη**.

Κοκκοειδῆ ἔντομα, βλ. Ἐσπεριδοειδῆ (σελ. 368-383) καὶ Κόκκος ὁ βαφικός.

Κοκκοκύψελος (*Coccocypselum* ἢ *Condalia*, τ. Ἐρυθροδανωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 16 εἶδη, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς, πολλὰ κοσμητικά. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε καὶ Κ. ὁ **μικρόφυλλος** (*C. microphyllum*), οὐτινος αἱ πολύχυμοι καὶ γλυκεῖαι ῥάγες βρώσιμοι.

Κόκκολη, βλ. Ἀγρόστεμμα τὸ κοινόν.

Κοκκόλοβος (*Coccoloba*, τ. Πολυγωνωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 80 εἶδη, πάντα ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς θάμνοι καὶ δένδρα ἀειθαλῆ· πολλὰ κοσμητικά ἢ ἄλλως χρήσιμα. Κ. **βοτρυόκαρπος** (*C. uvifera*, ἀγγλ. *Sea-side Grape*), μέγα δένδρον ἀπαντῶν εἰς ἀμυώδεις καὶ παραλίους τόπους, φέρει καρπὸν ἐδώδιμον· τὸ ξύλον τοῦ βαφικόν, ὁ καρμὸς τοῦ ἐκκρίνει κίνον (β.λ.). Δύναται ἴσως νὰ εὐδοκίμησῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος (βλ. καὶ Μουλεμεβεκία).

Κοκκομαριά, βλ. Χαμαικέρασος.

Κοκκονία, βλ. Κελτίς.

Κοκκορρεβιθιά καὶ **Κοκκορέτσι**, βλ. Πιστακία ἢ Τερέβινθος.

Κόκκος ὁ βαφικός, τὸ κν. Πρινοκκόκι ἢ κρεμέτι (ἐκ τοῦ ἀραβ. *κιρμίς*), ἔντομον Κοκκοειδῆς (*Kermes Bauhinii* ἢ *Kermes vermilio* ἢ *Coccus Ilicis*), βαφικόν, ὅπερ ἀπαντᾷ τρεφόμενον καὶ πολλαπλασιαζόμενον ἐπὶ τῆς Πρίνου καὶ τῆς Ἀρίας (βλ. Δρῦς σελ. 256) καὶ τοῦ ὁποίου ἐγένετο μεγάλη κατανάλωσις μέχρι τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἤρχασεν ἢ εἰς τὴν Εὐρώπην εἰσαγωγή καὶ χρήσις τῆς **Κοκκινίλης** (γαλλ. *Cochenille* ἢ *Carmin*), ἐτέρου Κοκκοειδοῦς βαφικοῦ ἔντομου

(1) Ἀπαντῶσι καὶ αἱ γραφαὶ *Jatorrhiza* καὶ *Jateorrhiza*, σύνθετοι ἢ μὲν ἐκ τοῦ *ιατρὸς* καὶ *ῥίζα* ἢ δὲ ἐκ τοῦ *ιατὸς* καὶ *ῥίζα*.

(Κόκκου τοῦ κακτοφίλου, *Coccus Cacti*¹⁾ τρεφομένου καὶ πολλαπλασιαζομένου ἐπὶ Ὁπουντίας τῆς κοκκοφόρου (β.λ.)

Τὸν βαφικὸν Κόκκον ἐξελάμβανον οἱ ἀρχαῖοι ὡς καρπὸν τῆς Πρίνου⁽²⁾ καὶ τῆς Ἀρίας, δένδρων ὀνομαζομένων τὸ πάλαι καὶ Κόκκων. Οὕτω ὁ μὲν Θεόφρ. λέγει «Φέρει δὲ (ὁ Πρίνος) παρὰ τὴν βάλανον καὶ κόκκον τινὰ φοινικοῦν ἴσχει δὲ καὶ ἰξίαν καὶ ὑφέαρ ὥστε ἐνίοτε συμβαίνει τέτταρτας ἄμκ καρπὸς ἔχειν αὐτόν, δύο μὲν τοὺς ἑαυτοῦ δύο δ' ἄλλους τὸν τε τῆς ἰξίας καὶ τὸν τοῦ ὑφέαρος» (Φ. Ἰ-3, 16, 1). Ὑπὸ δὲ τοῦ Διοσκρ. «Κόκκος βαφικὴ» ὀνομάζεται αὐτὴ ἢ Πρίνος. — «Κόκκος βαφικὴ, λέγει οὗτος, θάμνος ἐστὶ μικρὸς, φρυγανώδης, ᾧ πρόσκεινται οἱ κόκκοι ὡς φακοί, οἵτινες ἐκλεγόμενοι συντίθενται. Ἀρίστη δὲ ἐστὶν ἢ γαλαττατικὴ καὶ ἀρμενικὴ, ἔπειτα ἢ ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἢ κιλίκιος» ἐσγάτη δὲ πασῶν ἢ ἐν Ἰσπανίᾳ... Γίνεται δὲ ἢ ἐν Κιλικίᾳ ἐν ταῖς δρυσίν, ὁμοίως κοιλία μικρῶ, ἢν αὐτῆς γοναῖκες στόνουξιν ἀναλέγουσαι κόκκον καλοῦσιν». Ἄλλὰ καὶ ὁ Πausanias, ἐν τῇ τῆς Φωκίδος περιγραφῇ, ἀναφέρων τοὺς ἐν τῇ πεδιάδι τῇ μεταξὺ Ἀμ-βρόσσου καὶ Σπίρειως φυομένους θάμνους λέγει: «τὴν δὲ θάμνον ταύτην Ἴωνες μὲν καὶ τὸ ἄλλο ἐλληνικὸν κόκκον, Γαλάται δὲ οἱ ὑπὲρ Φρυγίας φωνῇ τῇ ἐπιχωρίῳ σφίσις ὀνομάζουσιν ὡς⁽³⁾ γίνεται δὲ αὕτη μέγεθος μὲν ἢ κόκκος κατὰ τὴν ῥάμνον καλουμένην, φύλλα δὲ μελάντερα μὲν καὶ μαλακώτερα ἢ ἢ σχοίνος⁽⁴⁾, τὰ μὲν τοι ἄλλα εἰοικότα ἔχει τῇ σχοίνῳ. Ὁ δὲ αὐτῆς καρπὸς ὅμοιος τῷ καρπῷ τῆς στρύγνου, μέγεθος μὲν ἐστὶ κατὰ ὄροβον· γίνεται δὲ τοι ἐν τῷ καρπῷ τῆς κόκκου βραγὺ ζῶον· τοῦτο εἰ ἀφίκοιτο ἐς τὸν ἀέρα πεπανθέντος τοῦ καρποῦ, πέ- τεταὶ αὐτίκα, καὶ εἰοικός κώνωπι φαίνοιτο ἀν' ἑνὸς δὲ πρότερον, πρὶν τὸ ζῶον κη- θῆναι, συλλέγουσι τῆς κόκκου τὸν καρπὸν· καὶ ἐστὶ τοῖς ἐρίοις ἢ βαφῇ τὸ αἷμα τοῦ ζώου» (10, 36, 1). Ὡστε καὶ κατὰ τὸν Πausanias ὀνομάζοντο παρ' Ἑλ- λησι ἢ τε κοκκοφόρος Πρίνος καὶ ἢ Ἀρία, καὶ καρπὸς αὐτῶν ἐθεωρεῖτο ὁ βαφικὸς Κόκκος. Ἐντούτοις πρῶτος ὁ Πausanias ἀναφέρει τὴν παρουσίαν ἐντόμου, ὁμοιά- ζοντος πρὸς κώνωπα καὶ ἐξεργουμένου ἐκ τοῦ «καρποῦ τῆς κόκκου», καὶ τὸ ὅποιον προφανῶς εἶνε τὸ ἄρρεν τοῦ βαφικοῦ Κόκκου ἢ παρὰ σίτον τι ἐκ τῶν πολλῶν τὰ ὅποια τρέφονται δαπάναις τῶν Κοκκοειδῶν (βλ. σελ. 371).

Εἰς διάφορον εἶδος βαφικοῦ Κοκκοειδοῦς ἐντόμου (πιθανῶς εἰς Καρτερίαν

(1) Τὰ ὡς ἴδια εἶδη ἐνίοτε ἀναφερόμενα *Coccus* ἢ *Dactylobius tomentosus* καὶ *C. Bassi*, ἀμφότερα ἀπαντῶντα ἐν Μεξικῷ, εἶνε ἀπλῶς μορφαὶ τοῦ *C. Cacti*.

(2) Καὶ ὡς ἄνθος, διὸ καὶ ὀνομάζετο καὶ πρίνου ἄνθος (ὁ τε κόκκος καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ γρῶμα).

(3) Κτ' ἄλλην γραφὴν ὕσγη, ὅθεν καὶ τὰ ὕσγινα καὶ ὕσγινοβαφῆ ὑφάσματα.

(4) Προφανῶς ἐναυθῶν πρόκειται περὶ τῆς Ἀρίας καὶ οὐχὶ περὶ τῆς Πρίνου.

τὴν λακκειοφόρον, περὶ ἧς βλ. εἰς Λάκειον κόμμι) ἀναφέρεται τὸ **θηρίον**, ὅπερ περιγράφει ὁ Αἰλιανὸς ὡς ἐξ ἧς: «Ἐν Ἰνδοῖς γίνεται θηρία τὸ μέγεθος ὅσον γένοιντο ἂν οἱ κίνθαροι (:), καὶ ἔστιν ἐρυθρὰ κίναβάρει δὲ εἰκάσειας ἂν, εἰ πρῶτον θεάσαιο αὐτά. Πόδας δὲ ἔχει ταῦτα μηκίστους ⁽¹⁾, καὶ προσάψασθαι μαλακὰ ἔστι. Φύεται δὲ ἄρα ἐπὶ τῶν δένδρων τῶν φερόντων τὸ ἤλεκτρον ⁽²⁾, καὶ σιτεῖται τὸν τῶν φυτῶν καρπὸν τῶνδε. Θηρῶσι δὲ αὐτά οἱ Ἰνδοὶ καὶ ἀποθλίβουσι, καὶ ἐξ αὐτῶν βράπτουσι τὰς τε φοινικίδας καὶ τοὺς ὑπ' αὐταῖς χιτῶνας καὶ πᾶν ὅ τι ἂν ἐθέλωσιν ἄλλο ἐς τήνδε τὴν γρῶαν ἐκτρέψαι τε καὶ χρῶσαι. Κομίζεται δὲ ἄρα ἡ τοιαύδε ἐσθῆς καὶ τῶ τῶν Περσῶν βασιλεῖ. Καὶ τό γε εὐεϊδὲς τῆς ἐσθῆτος δοκεῖ τοῖς Πέρσαις θαυμαστόν, ἀντικρινομένη δὲ ταῖς Περσῶν ἐπιχωρίοις κρατεῖ κατὰ πολὺ καὶ ἐκπλήττει, ὡς φησι Κτησίας· ἐπεὶ καὶ τῶν ἀδομένων Σαρδιανικῶν ὀξύτερα τὰ ἔστι καὶ τηλαυγεστέρα» («Περὶ ζῴων» Δ, 46). Ἐκ τοιαύτης Ἰνδικῆς ἐσθῆτος πρέπει νὰ ἦσαν αἱ παρὰ Ξενοφῶντι ἀναφερόμεναι ὑσγίνοβαφεῖς ἀναξυρίδες τοῦ Κύρου («Κυρ. παιδ.» 8, 3, 3).

Κοκκυγέα παρ' ἀρχαίοις, βλ. Ῥοὺς ὁ Κότινος.

Κοκκυμηλέα παρ' ἀρχαίοις = ἡ Κορομηλέα, ἣτις καὶ σήμερον ἔτι ὀνομάζεται ἐνταχοῦ **Κοκκυμηλιά**. Ἄλλὰ **κοκκύμηλα** ὀνομάζοντο τὸ πάλαι καὶ τὰ βερίκοκκα, ὡς ἀναφέρει ὁ Σουΐδας, καὶ τὰ δαμάσκηνα ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἐξ ἧς παρ' Ἀθην.: «Ἐπὶ δὲ πλείστον ἐν τῇ τῶν Δαμασκηνῶν ἔστι χώρα τὸ κοκκύμηλον καλούμενον καὶ κάλλιστα γεωργεῖται, ἰδίως καλεῖται τὸ ἀκρόδρον Δαμασκηνῶν ὡς διάφορον τῶν κατὰ τὰς ἄλλας χώρας γινομένων. Κοκκύμηλα οὖν ἔστι ταῦτα· ὦν ἄλλος τε μέμνηται καὶ Ἰππῶναξ» (B, 49, e).

Κοκκωνόχορτο, βλ. Ἀνθυλλίς ἡ τραυματικῆ.

Κόκος (Cocos), βλ. Φοινικοκαρύα.

Κόλα ἢ δξύφυλλος (Cola ἢ Sterculia acuminata, γαλλ. Colatier, τ. Στερκυλιωδῶν), δένδρον ὑψόμενον καὶ μέχρι 18 μ., ἀειθαλές, ἰθαγενές τῆς δυτ. τροπ. Ἀφρικῆς, ἔνθα καὶ καλλιεργεῖται διὰ τὸν καρπὸν του, ὅστις εἶνε σαρκώδης, πεντάχωρος, μακρὸς 10—15 ε. μ. καὶ ἐγκλείει περὶ τὰ 35—40 σπέρματα μεγέθους μικροῦ καστάνου καὶ ὀνομαζόμενα **κάρυα κόλα** (γαλλ. Noix de Cola, ἀγγ. Kola-nuts). Τὰ σπέρματα ταῦτα ἐνέχουσιν ἄμυλον, δεψίνην, γλύκωμα, λιπαρὰν τινα οὐσίαν καὶ θεοβρωμίνην καὶ καφεΐνην ἐν ποσῶ, διὸ καὶ εἶνε θρεπτικὰ καὶ τονωτικὰ, ὡς τοιαῦτα δὲ ἀνέκαθεν χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῆς χώρας εἰς τὴν τὸ δένδρον αὐτοφύεται, μασσώμενα νωπὰ πρὸς περιστολήν τῆς πείνης καὶ πρὸς ἀντοχὴν εἰς μακρὰς πορείας ἢ ἐπιπόνους ἐργασίας. Διατείνονται δὲ οὗτοι ὅτι τὰ σπέρματα ταῦτα ἐν καταστάσει κόνεως ἔχουσι προστούτους τὴν ιδιότητα νὰ καθιστῶσιν ἀβλαβὲς πρὸς πῆσιν καὶ τὸ μᾶλλον νοσογόνον ὕδωρ. Ἡ εἰς τὴν φαρ-

(1) Μηκίστους, ἐσφαλμένως βεβαίως ἀντὶ μικκύλους.

(2) Πιθανῶς τὸ λάκκειον κόμμι περὶ οὗ βλέπε.

μακευτικήν χρησιμοποίησις τῶν σπερμάτων τούτων (κυρίως ἐν μορφῇ πομάτων ὡς ὁ οἶνος κόλα—γαλλ. Vin de cola) ἤρχισε μόνον ἀπὸ τινῶν ἐτῶν ἕνεκα δὲ τῆς κατ' ἔτος αὐξούσης ζητήσεως αὐτῶν ἢ καλλιέργεια τῆς ὀξυφύλλου Κόλας εἰσῆχθη καὶ εἰς ἄλλας τροπικὰς χώρας.

Κολοῦς (Coleus, τ. Χειλανθῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 50 εἶδη ἴθαγ. τροπ. χωρῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς πλὴν ἐνὸς ἀπαντῶντος εἰς τὴν Αὐστραλίαν. Φ. πώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ· πολλά κοσμητικὰ χάρις εἰς τὸ πολύχρωμον φύλλωμά των. **Κ. ὁ βλούμειος** (C. Blumei), ἴθαγ. τῆς Ἰάβας, καὶ ἰδίως ἢ διαφορά του **βερσαφφέλτειος** (C. B. Verschaffeltii) καὶ αἱ πολυέριθμοι ταύτης παραλλαγαὶ καὶ τὰ νόθα εἶνε τὰ συνηθέστερον θεραπευόμενα. **Κ. ὁ ἀμβοϊνικός** (C. amboinicus ἢ aromaticus), ἴθαγ. τῆς τροπ. Ἀσίας, εἶνε εἶδος ἀρωματικῶν καὶ χρησιμοποιεῖται αὐτόθι ὡς ἀρτυματικόν.

Κόλιαντρος, βλ. Κορίαννον.

Κόλλα, βλ. Χονδρύλλη ἢ βρουλοειδῆς καὶ Ἀμυλον.

Κολλάγκαθο, βλ. Καρλινία ἢ κομμεωφόρος.

Κολλετία (Colletia, τ. Ῥαμνωδῶν) γ. περιλ. δύο θάμνους ἀειθαλεῖς, πυκνοκλάδους, ἀκανθώδεις, κοσμητικούς, ἴθαγ. τῆς κεντρ. Ἀμερικῆς, προσφορωτάτους δὲ πρὸς κατάρτισιν ζωσίμων φραγμῶν καὶ δυναμένους νὰ εὐδοκίμησῶσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Εἶνε δὲ οὗτοι: **Κ. ἡ ἀκανθοφόρος** καὶ **Κ. ἡ Στραυράκανθα** (C. spinosa καὶ C. cruciata).

Κολληγίδα, βλ. Γάλιον τὸ τρικέρατον.

Κολλητότριχος, βλ. εἰς σελ. 380.

Κολλητιδίδα καὶ **Κολλετιδίδα**· διάφορα φ. ὧν τὸ γόνιον καὶ ἰδίως οἱ καρποί, οἱ διὰ τῶν ἀκκινῶν ἢ ἀγκιστροειδῶν ἐξαρτημάτων τὰ ὅποια φέρουσι, προσκολλῶνται εἰς τὸ τρίχωμα τῶν ζώων καὶ εἰς τὰ ἐνδύματα τῶν ἀνθρώπων τῶν διαβαινόντων ἀπὸ μέρη εἰς τὰ ὅποια τὰ φ. ταῦτα φύονται. Τοιαῦτα δὲ εἶνε Ἄρκειον τὸ μεῖζον καὶ Ἄ. τὸ μικρόν, διάφορα εἶδη Γαλίου, Ἑλξίνη ἢ φαρμακευτική, Ἐάνθιον τὸ στρουμάριον, Τραχύσπερμον τὸ ἐπικλινές, Τρίβολος ὁ χερσαῖος, Χονδρύλλη ἢ βρουλοειδῆς, Χονδρύλλη ἢ πολύκλαδος κ. ἄ.

Κολλητιδόχορτο, βλ. Γάλιον.

Κολλιὰ καὶ **Κολλινα**, βλ. Χονδρύλλη ἢ βρουλοειδῆς.

Κολλινσία (Collinsia, τ. Γρομπαδιωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 12 εἶδη φ. πώδη· πολλά κοσμητικὰ, τὰ πλεῖστα ἴθαγ. τῆς Ἀμερικῆς. **Κ. ἡ κορυμβοβυθῆς**, **Κ. ἡ δίχρους**, **Κ. ἡ μεγαυθῆς** (C. corymbosa, C. bicolor, C. grandiflora) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων.

Κολλινσονία (Collinsonia, τ. Χειλανθῶν) γ. περιλ. φ. πώδη καὶ θαμνώδη ἀρωματικὰ· πολλά ἴθαγ. τῆς Ἀμερικῆς. **Κ. τῆς καναδικῆς** (C. canadensis, ἀγγλ. Stone-root) ἢ ῥίζα φαρμακευτική.

Κολλομοία (Collomia, τ. Πολεμωνιωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 12 εἶδη φ. πώδη, κοσμητικὰ, τὰ πλεῖστα ἴθαγ. τῆς Ἀμερικῆς· τὰ σπέρματά των περιβάλλ-

λονται ὑπὸ κολλώδους οὐσίας, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ γένους. **Κ.** ἡ ἑτερόφυλλος, **Κ.** ἡ κοκκίνη, **Κ** ἡ μεγανθής (*C. heterophylla*, *C. coccinea*, *C. grandiflora*) εἶνε ἐκ τῶν συνθιθέστων θεραπευομένων.

Κολλοχόρταρο, βλ. Σιτσιδὲς τὸ σφονδυλωτόν.

Κολοβανθῆ, βλ. Ἐλλοβόκαρπα.

Κολοιτία περὶ Λιπάραν καὶ Κολοιτία περὶ τὴν Ἴδην. Τὰ παρὰ Θεοφράστῳ **Κολοιτία περὶ Λιπάραν**, **Κολουτέα περὶ Λιπάραν** καὶ **Κολυτέα** ἀναφέρονται εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ δένδρον, καὶ δένδρον εὐμέγεθες, Ἐλλοβόκαρπον καὶ μὴ ἀπαντῶν ἐν Ἑλλάδι· ἡ ἀλλαγὸς τῆς Ἀνατολῆς, διότι ἀνέφύετο εἰς τὰ μέρη ταῦτα δὲν θὰ τὸ ἀνέφερεν οὗτος ὡς δένδρον τῆς Λιπάρας. Ὅτι δὲ τὰ τρία ταῦτα ὀνόματα εἶνε συνώνυμα, ἀφορῶντα ἐν καὶ τὸ αὐτὸ δένδρον, γίνεται φανερόν ἐκ τῶν ἐξῆς. Ὁ Θεόφρ. τὴν περὶ **Λιπάραν Κολοιτίαν** ἀναφέρει ὡς δένδρον χεδροπῶν οἶαι εἶνε καὶ αἱ μετὰ τούτου εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον ἀναφερόμεναι: **Κερωνία** καὶ **Κερκίς** (Φ. Ἰ. 1, 11, 2). Ἐν σχέσει πρὸς τὴν περὶ **λιπάραν Κολουτέαν** λέγει ὅτι αὕτη εἶνε δένδρον εὐμέγεθες καὶ ὅτι φέρει τὸν καρπὸν «ἐν λοβοῖς ἡλίκων φακῶν, ὃς πιαίνει τὰ πρόβατα θαυμαστῶς» (Φ. Ἰ. 3, 17, 2). Ἀλλαγῶς ἔθλα ἀναφέρεται τὸ δένδρον ὑπὲρ τὸ ὄνομα **Κολυτέα** λέγει ὅτι τοῦτο «ἔχει τὸ μὲν φύλλον ἐγγὺς τοῦ τῆς ἰτέας, πολυύζον δὲ καὶ πολυφύλλον καὶ τὸ δένδρον ὅλως μέγα· τὸν δὲ καρπὸν ἔλλοβον καθάπερ τὰ χεδροπά· λοβοῖς γὰρ πλατέσι καὶ οὐ στενοῖς, τὸ σπερμάτιον τὸ ἐνὸν μικρὸν καὶ οὐ μέγα» (Φ. Ἰ. 3, 14, 4). Αἱ περιγραφαὶ αὗται, παρὰ τὴν συντομίαν των, ἐξηγοῦσιν ἀρκούντως ὅτι πρόκειται περὶ δένδρου μεγάλου, Ἐλλοβοκάρπου, μὴ ἀπαντῶντος δὲ ἐν Ἑλλάδι· ἐπομένως δὲν εἶνε δυνατόν ν' ἀναφέρεται τοῦτο (ὡς οἱ ἀσχοληθέντες περὶ τὰ τοιαῦτα συμπεραίνουσι), εἰς τὴν τῶν σημερινῶν βοτανικῶν **Κολουτέαν τὴν δενδροῶδη** (βλ.) ἧτις εἶνε μὲν Ἐλλοβόκαρπον φυτὸν πλὴν θάμνος μᾶλλον μικρὸς (καὶ οὐχὶ δένδρον), κοινὸς δὲ ἀλλαγῶς τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Ἀλλὰ τὸ φυτὸν τοῦτο τοῦ Θεοφράστου δὲν εἶνε βεβαίως δυνατόν ν' ἀναφέρεται οὔτε εἰς **Κύτισον τὸν κοινὸν** (*Cytisus Laburnum*), ὡς ἄλλοι ὑποθέτουσι, διότι οὗτος ἂν καὶ Ἐλλοβόκαρπον μὴ ἀπαντῶν ἐν Ἑλλάδι, εἶνε ἐντούτοις θάμνος, καὶ θάμνος δηλητηριωδέστατος. Πολὺ δ' ὀλιγώτερον δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ τοῦ Θεοφρ. **Κολοιτία ἢ Κολουτέα περὶ Λιπάραν**, ἢ **Κολυτέα** ⁽¹⁾ εἶνε ἡ τῶν σημερινῶν βοτανικῶν **Αἰγίος Ἰτέα**, διότι αὕτη, ἂν καὶ δένδρον, δὲν εἶνε Ἐλλοβόκαρπον, δὲν φέρει «καρπὸν ἐν λοβοῖς», καὶ ἀπαντᾷ αὐτοφυῆς ἀλλαγῶς τῆς Ἑλλάδος.

Μένει νὰ ἐξετάσωμεν τί φυτὸν εἶνε ἡ περὶ τὴν Ἴδην **Κολοιτία** ταύτην ὁ Θεόφραστος περιγράφει ὡς εἶδος «θαμνοειδὲς καὶ ὀζῶδες καὶ πολυμάσχαλον, σπά-

(1) Ἡ διαφορὰ τῆς γραφῆς τοῦ ὀνόματος πιθανῶς νὰ προέκυψεν ἐκ κακῆς ἀναγνώσεως τοῦ χειρογράφου ἢ ἐκ λάθους τοῦ ἀντιγράφαντος αὐτό.

νιον δέ, οὐ πολὺ. "Ἐχει δὲ φύλλον θαφνοειδὲς πλατυφύλλου δάφνης πλὴν στρογγυ-
λώτερον καὶ μείζον ὡσθ' ὅμοιον φαίνεσθαι τῷ τῆς Πτελέας» (Φ. 'Ι. 3, 17, 3).
Ἐπομένως δὲν εἶνε δυνατὸν ν' ἀναφέρηται εἰς Βερβερίδα τὴν κρητικὴν, ὡς συμ-
περαίνει ὁ Graas, διότι αὕτη φέρει φύλλα πολὺ μικρότερα τῶν τῆς Δάφνης ἢ τῆς
Πτελέας, πρὸς δὲ τούτοις εἶνε ἀκούστων κοινὴ εἰς πολλὰ ὄρεϊνά μέρη τῆς Ἑλ-
λάδος. Ὡστε, καθ' ἡμᾶς, ἀμφοτέρω τὰ περὶ ὧν ἐνταῦθα πρόκειται φυτὰ τοῦ Θεο-
φράστου μένουσιν ἀνεμῆνευτα.

Κολοκαδία (Colocasia, τ. Ἀρωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 5 εἶδη ὧν τὰ πλεῖστα
ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν φ. ποώδη πολυετῆ, ριζωματικά, ὑδροχαρῆ, κοσμητικά
καὶ οἰκονομικά. Τὰ ἀξιολώτερα εἶνε α') Κ. ἡ ἀρχαία (C. Antiquorum, γαλλ. καὶ
ἀγγλ. Colocase ἢ Taro), εἶδος καλλιιεργούμενον ἔκπαλαι εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας καὶ
ἄλλας ἀσιατικὰς χώρας διὰ τὰ ἐδάδιμα, ἀμυλοῦχα ριζώματά του. Ἦδη τὸ φ.
τοῦτο ἀπαντᾷ καλλιιεργούμενον ἐκτενῶς ὡς λαχανικὸν καὶ εἰς τινὰς νήσους τοῦ
Ἰνδικοῦ Ὀκεανοῦ, ὡς καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὴν Συρίαν, τὴν Κύπρον καὶ τὴν
Κρήτην. Καὶ εἰς μὲν τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Συρίαν ὀνομάζεται Κολκάς, εἰς δὲ τὴν
Κύπρον Κολοκάτσι. Διαφορὰ τοῦ εἶδους τούτου εἶνε ἡ ἐνίοτε ἀναφερομένη ὡς ἴδιον
εἶδος Κ. ἡ ἐδάδιμος (C. esculenta). β') Κ. ἡ εὖσμος (C ἢ Alocasia odorata),
εἶδος παρεμφερὲς τοῦ προηγουμένου, ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν ἢ ρίζα του καὶ οἱ
παχεῖς ἀνθοφόροι καυλοὶ του ἐδάδιμοι· τὰ ἄνθη του εὐοσμώτατα. καὶ γ') Κ. ἡ
Ἰνδική (C. ἢ Alocasia indica), φ. ὅπερ εἰς θερμὰς χώρας καὶ εἰς ἔδαφος γόνιμον
καὶ ἀφθόνως ἀρδεύμενον ὑψοῦται καὶ πλέον τοῦ μ.· αἰ ἀμυλοῦχοι ρίζαι καὶ ὁ πα-
χὺς ἀνθοφόρος καυλὸς του ἐδάδιμα. Καὶ τὰ τρία ταῦτα εἶδη θεραπεύονται πολ-
λαχοῦ πρὸς κόσμον ἰδίως χάριν τῶν μεγάλων βελουιδῶν φύλλων των. **Κολοκασία**
παρὰ Διοσκρ. καὶ Ἀθην. ὀνομάζεται ἢ ρίζα Ψευδοκυάμου τοῦ εὐπρεποῦς.

Κολοκαδοῦδι, βλ. Ἠλίανθος ὁ κονδυλόρριζος.

Κολοκάτσι, βλ. Κολοκασία καὶ Ἠλίανθος ὁ κονδυλόρριζος.

Κολοκυθαπιδιά, διαφορὰ Ἀπιδέας.

Κολοκυθιά, βλ. Κολοκύνθη.

Κολοκύνθη (Cucurbita, τ. Κολοκυνθῶδων) γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 10 εἶδη ἰθαγ.
τροπ. καὶ παρατροπ. χωρῶν τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀμερικῆς· φ.
λίαν πολύμορφα, μονόοικα δέ, ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, κληματώδη, ἔρποντα
ἢ ἀναρριχώμενα· πολλὰ λαχανικά, κτηνοτροφικά καὶ κοσμητικά· τῶν πλείστων
τὰ ἄνθη μελιγόνα· πολλῶν τὰ σπέρματα ἐλαιούχα, τινῶν δὲ ἐδάδιμα καὶ ἀνθελ-
μενικά. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶδη εἶνε :

α') Κ. ἡ κοινὴ (C. Pepo, γαλλιστὶ Courge, ἀγγλιστὶ Vegetable Mar-
row, ἢ Squash ἢ Pumpkin ἐν Ἠνωμέναις Πολιτεῖαις)· εἶδος λίαν πολύμορ-
φον ὡς πρὸς τὸν καρπὸν του· φ. ἐτήσιον, κληματώδες ἢ μῆ, ἀναρριχώμε-
νον ἢ ἔρπον, ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς. Ἀπαντᾷ καλλιιεργούμενον σχεδὸν πανταχοῦ
ὑπὸ πλείστας διαφορὰς καὶ παραλλαγὰς. Ἡ ἀξιολογώτερα διαφορὰ εἶνε ἡ ὑπὸ
πλείστας παραλλαγὰς ἀπαντῶσα καλλιιεργουμένη καὶ ὀνομαζομένη ἰταλική· ἢ

γνωστοτάτη παρ' ἡμῶν κοινῇ **Κολοκυθιά** καὶ ἐν Κύπρῳ **Ἀσπροκολοτσά** (γαλλ. **Courge d' Italie**, ἀγγλ. **Vegerable** ἢ **White Marrow**, ἰταλ. **Cocozella di Napoli**, τουρ. **Καπάκ-νεπατί**) ταύτης οἱ καρποὶ ἀποτελοῦσι λαχανικὸν ἐξαιρετὸν καὶ ὑγιεινόν, χρησιμοποιοῦνται δὲ πρὸ τῆς ὠριμάνσεώς των ἢ καὶ νεαρῶτατοι ἔτι, ὅτε ὀνομάζονται κν. **κολοκυθάκια** τὰ ἐν **Κεφαλ.μωρόπουλα** καὶ ἐν Κύπρῳ **κολοκούνδια** ἢ **πούλες**, ἰταλ. δὲ **cocozelli**, διακρινόμενα οὕτω ἀπὸ τῶν μεγαλύτερων, τῶν **κολοκυθιῶν**, καὶ τῶν πλησιαζόντων πρὸς τὴν πλήρη ὠρίμανσιν, τῶν **χλεμπονῶν**, τῶν χρησιμοποιοιμένων μόνον πρὸς διατροφήν τῶν κτηνῶν. Ἡ διαφορά αὕτη φέρει φύλλα μεγάλα, παλαμοσιχιδῆ καὶ συνήθως βαθύκολπα· οἱ τρυφεροὶ βλασταὶ τῆς λαχανεύονται (**κολοκυθοκορφάδες**) συλλεγόμενοι μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς καρποφορίας καὶ κατὰ τὴν ἐναρξιν τῶν πρῶιμων φθινοπωρινῶν παγετῶν. Ἐτέρα διαφορά εἶνε ἡ ἐνιαχοῦ καλλιεργουμένη **ὠσειδόκαρπος** (**C. Pepo ovifera**), ἣς οἱ σφαιρικοὶ ἢ ὠσειδεῖς καρποὶ ὀνομάζονται ἐν Κύπρῳ **σαθούρια** (καὶ τὸ φ. **Σαθουριά**). Πολλαὶ διαφοραὶ τοῦ εἶδους τούτου θεραπεύονται πρὸς κόσμον ἰδίως διὰ τὸ περιεργον σχῆμα καὶ διὰ τὰ ἐνίοτε ζωηρὰ χρώματα τῶν πλήρως ὠρίμων καρπῶν των· τοιαῦτα δὲ εἶνε ἡ **πατισσόνης** (**C. P. Patissonii**, γαλλ. **Patisson**, ἀγγλ. **Crown gourd** ἢ **Custard Marrow**), ἡ **τυλώδης** (**C. P. verucosa**, γαλλ. **Coloquinte galeuse**, ἀγγλ. **Warted Squash**), ἡ **πορτογαλλιόμορφος** (**C. P. aurantiiformis**, γαλλ. **Coloquinte orange**), ἡ **ἀπιόμορφος** (**C. P. piriformis**, γαλλ. **Col. Poire** ἢ **rayée** ἢ **bicolore** κ. ἄ.).

β') **Κ. ἡ λαγνηφόρος** (**C. Lagenaria** ἢ **Lagenaria vulgaris**, γαλλ. **Courge bouteille**, **Gourde**, **Cougourde** ἢ **Calebasse**, ἀγγλ. **Bottle Gourd**, κν. **Νεροκολοκυθιά** καὶ ἐν Κύπρῳ **Κολοτσά**), φ. ἐτήσιον, κληματώδες, ἀναρριχώμενον ἢ ἔρπον, ἰθαγ. τῆς Ἀσίας (τῆς **Μαλαβάρης**) καὶ τῆς Ἀφρικῆς (Ἀβυσσινίας)· καλλιεργεῖται πολλαχοῦ καὶ ἰδίως ἀνά τὴν Ἀνατολὴν διὰ τοὺς μεγάλους καὶ ποικιλοτάτους τὸ σχῆμα καρπούς του, τοὺς χρησιμοποιοιμένους πρωτίστως ὡς δοχεῖα ὕδατος, οἴνου καὶ ἄλλων ὑγρῶν ἢ στερεῶν οὐσιῶν. Ἡ τοιαύτη γρῆσις τῶν καρπῶν τούτων εἶνε ἀρχαία· ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ **Πλινίου** (1, 19, 5), τοῦ **Κολουμέλλα** (10, 381) καὶ ἄλλων. Ὁ **Κολουμέλλας** λέγει ὅτι οἱ καρποὶ τοῦ φ. τούτου ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ ὡς ἐπιπλεῦστα· ὑπὸ τῶν **μανθανόντων** κολυμβῶσι: (**Tum pueros eadem fluvii innare docebit.** 10, 380), ὡς δ.δ. γρησιμοποιοῦνται: πολλαχοῦ αἱ **λαγνηκολοκύνθα** καὶ σήμερον ἔτι. Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν γνώμην τὸ εἶδος τοῦτο ἦτον ἄγνωστον ἀνά τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὰς ἄλλας παραμ. χώρας πρὸ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν **Ῥωμαίων**. Ἐντούτοις παρὰ τὴν γνώμην ταύτην, φρονῶ ὅτι εἰς τοῦτο τὸ εἶδος ἀναφέρεται ἡ **Κολοκύνθη**, **Κολόκυνθα**, **Κολοκύνθη** **Ινδική** ἢ **Σικύα** τοῦ **Ἀριστοφάνους**, τοῦ **Θεοφρ.**, τοῦ **Διοσκρ.**, τοῦ **Ἀθην.** καὶ τῶν ἄλλων προγενεστέρων ἢ μεταγενεστέρων τούτων Ἑλλήνων συγγραφέων, διότι τὸ εἶδος τοῦτο εἶνε ἀναμφισβητήτως ἰθαγ. τοῦ παλαιοῦ κόσμου ἔνθα ἀπαντᾷ καὶ σήμερον ἔτι ἐν ἀγρία καταστάσει. Ἡ **μακρόκαρπος** ἄλλως διαφορά τοῦ εἶδους τούτου, ἢ ἐν Κύπρῳ **Κρητικοκολοτσά** ὀνομαζομένη, ἀνάκαθεν χρησιμοποιοῖ-

ται ἀνά τὴν Ἀνατολὴν ὡς λαχανικόν. Ἡ διαφορὰ αὕτη εἶνε βεβαίως ἡ **Σικύα** τῶν ἀρχαίων, τὸ ἄκρον τοῦ ὄριμου καρποῦ τῆς ἰσοίας ἐχρησιμοποιεῖτο τὸ πάλαι ὡς **ιατρικὴ σικύα** (**βεντουζοπότῆρο**), ὡς ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ μέχρι πρό τινων ἔτι ἐτῶν πολλαγού τῆς Ἀνατολῆς. διὸ καὶ καθιερώθη διὰ τὸ ἱατρικόν τοῦτο ὄργανον τὸ ὄνομα τοῦ φ. "Ὅτι δὲ **Κ. ἡ Λαγνηνοφόρος** ἦτο γνωστὴ ἀνά τὴν Ἀνατολὴν καὶ πρὸ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν Ῥωμαίων πιστοποιεῖ καὶ ἡ ὑπαρξίς ἀρχαιοτάτων πηλίνων κυπριακῶν ἀγγείων ἐχόντων ἀπαρλλάκτως τὸ σχῆμα καρποῦ τῆς διαφορᾶς **Λαγνηνοκολοκύνθη**. Διεκρίνοντο δὲ ἀνάκαθεν δύο διαφοραὶ ἡ κυρίως **Κολοκύνθη** καὶ ἡ **Σικύα** (Θεοφρ. Φ. Ἰ. 1, 13, 3), περὶ ὧν ὁ Ἀθήν. λέγει : «Μηνόδωρος δ' ὁ Ἐρασιστράτειος, Ἰκεσίου φίλος, τῶν κολοκυντῶν, φησίν, ἡ μὲν Ἰνδική, ἡ καὶ αὕτη σικύα, ἡ δὲ κολοκύνθη. Καὶ ἡ μὲν Ἰνδικὴ κατὰ τὸ πλεῖστον ἔφεται, ἡ δὲ κολοκύνθη καὶ ὀπτᾶται." Ἄγρι δὲ τοῦ νῦν λέγεσθαι παρὰ Κνιδίοις τὰς κολοκύντας Ἰνδικάς. Ἑλλησπόντιοι δὲ σικύας μὲν τὰς μακρὰς καλοῦσι, κολοκύντας δὲ τὰς περιφερεῖς» (B, 59).

Ἐκ τῶν σήμερον ἀπαντωσῶν πολυαριθμῶν καὶ λίαν παραλλασσοῦσῶν διαφορῶν τοῦ εἶδους αἱ ἀξιολογώτεραι εἶνε :

1) **Ἡ Μακρόκαρπος** (γαλλ. Courge massue d'Hercule), ἧς οἱ σκληροειδεῖς ἢ σκληροειδεῖς, ἰσοπαχεῖς ἢ λεπτότεροι παρὰ τὴν βᾶσιν καὶ παχύτεροι πρὸς τὴν κορυφὴν καρποὶ τῆς εἶνε μακροὶ (ἐνίστε καὶ μέχρις ἐνός μ.) καὶ εὐθείς μὲν ὅταν τὸ φ. ἀναρριχᾶται, πλέον δὲ ἢ ἔλαττον καμπτοὶ ἢ σκολιοὶ ὅταν τοῦτο ἔρρηξε. Νεαρὸι ἔτι οἱ καρποὶ οὗτοι ἀποτελοῦσι λαχανικόν κοινῆς χρήσεως πολλαγού καὶ ἰδίως ἀνά τὴν Ἀνατολὴν ἔνθα μαγειρεύονται συνηθέστερον μετὰ κρέατος (**ντολμάδες**), διὸ καὶ ἐν Κύπρῳ ὀνομάζεται ἡ διαφορὰ αὕτη **Κρηματοκολοτσά**. Πλήρως δὲ ὄριμοι καὶ ξηροὶ χρησιμοποιοῦνται ἐνίστε ὑπὸ τῶν γεωργῶν ὡς **δοχεῖα** πρὸς διατήρησιν σπόρων. Ἡ διαφορὰ αὕτη εἶνε, ὡς εἶπον, ἡ **Σικύα** τῶν ἀρχαίων, τὰ ἄκρα τοῦ ὄριμου καρποῦ τῆς ὁποίας ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος καὶ μέχρι πρό τινων ἐτῶν ἐχρησιμοποιοῦντο ἀνά τὴν Ἀνατολὴν ἀντὶ σικυῶν (**βεντουζοποτήρων**).

2) **Ἡ Πυριδοκολοκύνθη** (γαλλ. Courge Pélerine). Ὁ καρπὸς τῆς διαφορᾶς ταύτης, ποικιλώτατος τὸ μέγεθος, ἔχει σχῆμα σφαιρίδας συνήθως πεπιεσμένης εἰς ἀμφοτέρους τοὺς πόλους φέρει λαιμὸν στενὸν μὲν παρὰ τὸν ποδίσκον καὶ τοῦ σημείου τῆς συνοχῆς του μετὰ τοῦ σφαιροειδοῦς μέρους τοῦ καρποῦ, πλατύτερον δὲ εἰς τὸ μέσον. Μικροὶ τοιοῦτοι καρποὶ ἦσαν ἄλλοτε κοινῆς παρὰ τοῖς κυνηγεῖς χρήσεως ἀντὶ δοχείων μολυβδοσφαιριδίων καὶ ἰδίως πυρίτιδος, διὸ καὶ ὀνομάζεται ἐν Κύπρῳ ἡ διαφορὰ αὕτη **Μπαρουτοκολοτσά**. Τοιοῦτους καρποὺς ἀντὶ ὕδριων ἔφερον οἱ ἐπισκεπτόμενοι τοὺς ἁγίους τόπους προσκινηταὶ κατ' ἀπομίμησιν τῶν ἐκεῖ ἐντοπίων, διὸ καὶ ὀνομάζεται ἡ διαφορὰ αὕτη ὑπὸ τῶν Γάλλων **Courge Pélerine**. Μεγάλων καρπῶν τῆς διαφορᾶς ταύτης ἰδίως ποιῶσι χρῆσιν ἀντὶ ἐπιπλευστῶν οἱ ἄλιεῖς διὰ τὰ δίχτυά των καὶ οἱ ἐκμανθάνοντες νὰ κολυμβῶσι.

3) **Ἡ Ἀπίμορφος** (Courge Poire à poudre). Ἡ διαφορὰ αὕτη φέρει

καρπούς μετρίου μεγέθους και άπιομόρφους* πλήρως δέ ώριμοι και ξηροί έχρησιμποιούντο ούτοι άλλοτε εν Ευρώπη άντι δοχείων πυρίτιδος όθεν και τὸ παρά Γάλλοις κν. όνομα τῆς διαφορᾶς Poire à roultre. Ἡ διαφορά αὕτη εισήχθη άλλοτε και έκαλλιεργεῖτο ύφ' ἡμῶν εις τὸ παρά τὰς Ἀθήνας πρώην Δημόσιον Δενδροκομείον.

και 4) Ἡ λαγνηκολοκύνθη (γαλλ. Courge bouteille), ἡ εν Κύπρω Νεροκολοτσά και εν Θήρα Φλασκιά (1) όνομαζομένη. Ταύτης ὁ καρπός, ὁ έναχοῦ μὲν φλασκιό αλλαχοῦ δὲ ταμπουράς και εν Κύπρω κολότσι ἢ κολόκα όνομαζόμενος, εἶνε σφαιρικός και φέρει λαιμὸν μακρόν, στενόν, ίσοπαχὺν και εὐθὺν μὲν ὅταν τὸ φ. άναρριχᾶται (και έπομένως ὁ καρπὸς κρέμαται), κατά τὸ μᾶλλον δὲ και ἕττον επίκυρτον ὅταν τοῦτο έρπη. Ὁ φέρων εὐθὺν λαιμὸν καρπὸς χρησιμοποιεῖται: άντι δοχείου ιδίως ὑγρῶν (ὔδατος, οἴνου κ.λ.). Ἐν Κύπρω ὁ διά τοιαύτην γρῆσιν προοριζόμενος καρπὸς προετοιμάζεται ως εξῆς: Συγκομίζεται: πλήρως ώριμος και εκτίθεται επί τινας ἡμέρας εις τὸν ἥλιον ὅπως ξηρανη τελείως, ὅτε άποκόπτεται τὸ παρά τὸν ποδίσκον ἄκρον τοῦ λαιμοῦ του* διά τοῦ οὔτου δὲ άνοιγομένου στομίου εισάγονται εις τὴν λαγνηκολοκύνθη μικρὰ πετράδια. Ταῦτα άνακινούμενα (σειομένου τοῦ καρποῦ περιστροφικῶς) άποσπῶσιν από τῶν τοιγμάτων τοῦ καρπου τὰς ἴνας και τὰ ὑπ' αὐτῶν συκρατούμενα σπέρματα, τὰ ὅποια μετὰ τῶν πετραδίων εξάγονται άκολούθως εύκόλως διά μέσου τοῦ άνοιχθέντος στομίου. Εἰς τὴν οὔτω κενουμένην λαγνηκολοκύνθη εισάγεται διαλελυμένη και θερμῆ έτι πίσσα, δι' ἧς, κινουμένου περιστροφικῶς τοῦ καρποῦ, επιχρίονται τὰ έσωτερικά του τοιγώματα και καθίστανται στεγανά. Ἡ οὔτω πισσωμένη έσωτερικῶς λαγνηκολοκύνθη δυνατὸν νά χρησιμεύση ως δοχεῖον ὑγρῶν επί πολλά κατά συνέχειαν έτη, σημειοτέον δὲ ὅτι τὰ πισσωμένα τοιγώματα αὐτῆς συντελοῦσιν εις τὸ νά διατηρῆται επί πολὺ άναλλοίωτος ὁ εν αὐτῇ εισαγόμενος οἶνος ἢ τὸ ὔδωρ. Τοιαῦτα: λαγνηκολοκύνθαι άπαντῶσι διαφορῶν μεγεθῶν. Ἐτυχε νά ἴδω τοιαύτην γωρητικότητα εἴπατά όκάδων ὔδατος. Ἐνίοτε αἱ λαγνηκολοκύνθαι: αὐται στολίζονται εξωτερικῶς γαρασομένων επ' αὐτῶν (πολλάκις μετὰ τέγγης και τινος καλαισθησίας) παντοίων γεωμετρικῶν σχημάτων ἢ και άλλων ζωγραφικῶν* έπιτηδεύτεροι δὲ εν Κύπρω χαράχται τῶν λαγνηκολοκυνθων εἶνε οἱ χωρικοὶ τῆς Πάφου. Αἱ φέρουσαι κυρτὸν λαιμὸν λαγνηκολοκύνθαι συνήθως ὁχρησιμοποιοῦνται ως άντλητήρια (σέσουλαι) πρὸς μετάγγισιν ιδίως ὑγρῶν, άποκοπτομένου οὔγ: πλέον τοῦ παρά τὸν ποδίσκον ἄκρου τοῦ λαιμοῦ, αλλά τμημάτος εκ τῶν πλαγίων τοῦ σφαιρικοῦ μέρους τοῦ καρποῦ. Οὔτω ἡ λαγνηκολοκύνθη λαμβάνει μορφήν άντλητηρίου ἢ μεγάλου κοχλιαρίου ως λαβὴ τοῦ όποίου

1) Βλέπε παραγωγήν τῆς λέξεως εις «Ἐτικτα» Κορνη, Δ, 650.

χρησιμεύει ὁ λαϊκὸς αὐτῆς. Ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ ἡ λαγηνοκολοκύνθη ὄνομάζεται ἐν Κύπρῳ (Καρπασία) **ἀντουλιά** δ. δ. **ἀντλητήριον**.

γ') *K. ἡ μελίζων* (*C. maxima*, γαλλ. Potiron, ἀγγλ. Pumpkin ἢ Great ἢ Winter Squash, ἰταλ. Zucca), ἢ κν. **Κοκκινόκολοκυθιά** καὶ ἐν Κύπρῳ **Κοτινοκολοτσά** ἢ **Γλυκοκολοτσά**. φ. ἐτήσιον, ἔρπον' ἀναπτύσσεται ταχέως καὶ εὐδοκιμεῖ εἰς γόνιμον καὶ νοτερόν ἢ ἀρδευόμενον ἀγρόν. Τὰ φύλλα του μεγάλα, καρδιοσχημα καὶ ἐλαφρῶς λοβωτά, ὁ δὲ καρπὸς του συνήθως μέγας (ἀπαντῶσι καρποὶ ζυγίζοντες καὶ μέχρις 80 ὀκ.), ὡσεὶ δῆς, ὑποκυλινδρικός ἢ σφαιρικός καὶ πεπιεσμένος εἰς ἀμφοτέρους τοὺς πόλους. Ἐξωτερικῶς εἶνε λεῖος καὶ μετὰ τῆ ἀνευπλευρῶν, ἐσωτερικῶς δὲ κοίλος. Ἐγείει σάρκα παχεῖαν, γλυκεῖαν κιτρινωπὴν καὶ συνηθέστερον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἤττον κοκκίνην, ἀποτελεῖ δὲ λαχανικόν, διατηρούμενον νωπὸν ἐπὶ μῆνας, εὐγευστον, ὑγιεινὸν καὶ χρησιμοποιοῦμενον συνηθέστατα ὡς τροφή θρεπτικὴ καὶ οἰκονομικὴ διὰ τὰ κτήνη. Τὰ σπέρματά του εἶνε οἱ κατ' ἐξοχὴν βρώσιμοι καὶ ἀνθελμινθικοὶ **κολοκυνθόσποροι**, οἱ ὅποιοι ἀλατιζόμενοι ἐλαφρῶς καὶ φρυγόμενοι πωλοῦνται καὶ εἰς τὰς ὁδοὺς ὡς τράγημα (τὸ κ. **πᾶσοσατέμπο**). Ὡς εἶδος τοῦ Παλαιοῦ κόσμου ἀναφέρει τὸ φ. τοῦτο ὁ Δε-Κανδόλλος, τοῦ ὁποῖου ἡ γνώμη ἀποδεικνύεται ἀκριβῆς κατόπιν τῆς ἐσχάτως εἰς τὰ Ἴμαλάου ὄρη εὐρέσεως τοῦ φυτοῦ ἐν ἀγρία καταστάσει φυομένου (*C. maxima sylvestris*). Ὑπὸ καλλιέργειαν ἀπαντῶσι πολλαὶ διαφοραί, ἐν αἷς καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Γάλλων ὀνομαζομένη *Courge de Chypre*, ἣτις φέρει καρπὸν μετρίου μεγέθους, σφαιρικόν, ἐλαφρῶς πεπιεσμένον εἰς τοὺς πόλους, μετὰ πλευρῶν δὲ μόλις διακρινομένων καὶ φλοιῷ λεῖου, τεφροχρόου καὶ κατὰ τόπους πρασινωποῦ ἢ ἐρυθροποῦ. Ἡ διαφορὰ αὕτη κατὰ τοὺς *Vilmorin-Andrieux et Cie* ἀπαντᾷ ἐνίοτε καλλιεργουμένη εἰς τὴν μεσημ. Γαλλίαν· ἀλλ' εἰς τὴν Κύπρον ἐγὼ δὲν τὴν ἀπῆντησα. Ἀξία μνείας ἀναρριχωμένη διαφορὰ εἶνε ἡ ὑπὸ πολλὰς παραλλαγὰς θεραπευομένη πρὸς κόσμον **Τιαροειδῆς ἢ Σαρικιόκαρπος** (γαλλ. *Giraumon* ἢ *Turban* ἢ *Bonnet turc*, ἀγγλ. *Turk's cap* ἢ *Turban Pumpkin*), ἣτις ἐκλήθη οὕτω ἔνεκα τοῦ σαρικοειδοῦς σχήματος καὶ τῶν ζωηρῶν χρωμάτων τοῦ καρποῦ τῆς.

δ') *K. ἡ μελανόσπερμος ἢ συγκόφυλλος* (*C. melanosperma* ἢ *ficifolia*, γαλλ. *Melon de Siam* ἢ *du Malabar*), φ. πολυτετές, κληματώδες, ῥωμαλεώτατον, ἰθαγτῆς Ἀσίας καὶ καλλιεργούμενον ἐκτενῶς ἰδίως εἰς τὴν Σινικήν, ὅθεν κατὰ τινὰς καὶ κατάγεται. Ὁ καρπὸς του, μεγέθους μετρίου πέπωνος, εἶνε σφαιρικός, πλήρης σαρκὸς λευκῆς ἐν ἣ εἶνε ἐγκατεσπαρμένα μεγάλα, συνήθως μέλανα καὶ ἐνίοτε ὑπόλευκα σπέρματα, περιβάλλεται δὲ ὑπὸ σκληροτάτου, σχεδὸν ξυλώδους, δερμάτος, διὸ καὶ διατηρεῖται ἐπὶ πολὺ ἀναλλοίωτος. Ἐνεκα τῆς ἰδιότητός του ταύτης ὁ καρπὸς οὗτος ἀποτελεῖ πολὺτιμον κτηνοτροφικὴν οὐσίαν εἰς χώρας εἰς τὰς ὁποίας σπανίζει ἄλλη χλωρὰ τροφή ἐπὶ τινὰς μῆνας κατ' ἔτος. Εἰς τινὰς τῶν παρμ. χωρῶν τὸ φ. τοῦτο θεραπεύεται ὡς κοσμητικὸν χρησιμοποιοῦμενον ἰδίως πρὸς ταχέαν κάλυψιν σκιάδων, δύναται δὲ νὰ εὐδοκιμησῇ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ ν' ἀποβῇ χρησιμώτατον κτηνοτροφικὸν εἶδος. Ἀπαντᾷ διαφορὰ

ἀντέγουσα εἰς ψῶχος βαθμῶν τινων ὑπὸ τὸ μηδὲν καὶ ὀνομαζομένη μεξικανικὴ (C. melanosperma mexicana).

ε') *K. ἡ μόσχομος* (C. moschata, γαλλ. Courge musquée, ἀγγλ. Musky Gourd, Musky China ἢ Barbary Squash, ἰταλ. Zucca moscata), εἶδος ἀγνώστου ἰθαγενείας, ἐτήσιον, ἔρπον καὶ ῥιζοβολοῦν κατ' ἀποστάσεις· καλλιεργεῖται πολλαχοῦ (καὶ ἰδίως ἐν Ἰταλίᾳ) ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς διὰ τὸν καρπὸν του, ὅστις εἶνε μέγας, λίαν πολύμορφος, συνηθέστερον ἀπιόμορφος καὶ κοῖλος παρὰ τὴν κορυφὴν· ἔχει σάρκα ἐρυθρὰν καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον μόσχοσμον, χρησιμοποιομένην δὲ ὡς τὴν τῆς μείζονος *K.* ἦς, κατὰ τινας, εἶνε ἀπλῆ διαφορὰ. Τὰ φύλλα τοῦ φ. τούτου εἶνε ἀκέραια, βαθέως πράσινα καὶ φέρουσι κηλίδας λευκάς.

ς') *K. ἡ πολυετής* (C. perennis ἢ foetidissima), εἶδος πολυετές, ἰθαγ. τῆς Καλιφορνίας, κονδυλόρριζον, ἀναρριχώμενον, ῥωμαλεώτατον καὶ ταχέως ἀναπτυσσόμενον. Φέρει φύλλα λογχοειδῆ, γλαυκά, καρπὸν δὲ σφαιρικόν, πρασινωπὸν, μεγάλους μικροῦ πορτογαλλίου, ἄθρωτον δὲ καὶ ἀγρηστον. Τὸ φ. τοῦτο ἔνεκα τῆς λίαν ἀπωθητικῆς ὀσμῆς ἣν ἀναδίδει δὲν θίγεται ὑπὸ τῶν κτηνῶν ἐπομένως εἶνε καταλλήλοτατον πρὸς κατάρτισιν ἢ συμπλήρωσιν φραγαμῶν. Πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ κονδύλων, ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ ἰδίως εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων εἰδῶν τὰ τρία πρῶτα ἀπαντῶσι καλλιεργούμενα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐκτενῶς πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἄλλων παραμ. χωρῶν. Σπειρόνται δὲ ταῦτα (ὡς καὶ τὰ ἄλλα τρία εἶδη) τὴν ἀνοιξιν, μετὰ τὴν πύροδον τῆς περιόδου τῶν ὀψίμων παγετῶν. Αἱ πρὸς ἀπόκτησιν πρῶτοκαρποτέρων φ. ὀδηγία: τῶν ἀρχαίων καὶ σήμερον ἔτι δύναται ν' ἀποβῶσι χρήσιμοι εἰς πολλούς (1). Ἡ φθειρίασις καὶ ἡ ἐρυσίθη (βλ.) εἶνε αἱ συνηθέστερον προσβάλλου-

(1) «Ἐάν γάρ τις χειμῶνος ἐν ταλάροις φυτεύσῃ σικύου σπέρματα καὶ ἄρῃ τε θερμῷ καὶ πρὸς τὸν ἥλιον ἐκφέρῃ καὶ πρὸς τὸ πῦρ τιθῇ καὶ ὅταν ἡ ὥρα τοῦ σπείρειν καθήκῃ σὺν αὐτοῖς ταλάροις φυτεύσῃ πρῶτοιμοι σφόδρα γίνονται» (Θεοφράστου, Φ. Αἶ, 5, 6, 6).

«Πρῶτους δὲ σικύους καὶ κολοκύνθας ποιήσεις οὕτως. Εἰς κοφίνους ἢ ἐν κεραμίοις ἀχρήστοις βάλλε γῆν σεσημαμένην κόπρω μεμιγμένην, ὑγροτέραν ποιήσας, καὶ προλαβὼν τὸν συνήθη καιρὸν, οἷον ἀρχομένου τοῦ ἔαρος, ἐμφύτευσον τὰ σπέρματα· καὶ ὅταν ἥλιος ἢ καὶ θερμασία καὶ ἡνίκα συμμέτρως βρέχει, τίθει τοὺς κοφίνους ὑπαθρίους, καὶ περὶ δυσμᾶς ἡλίου εἰσκόμιζε τοὺτους εἰς οἶκον στεγνόν, καὶ τοῦτο ποιεῖ συνεχῶς, καταψεκάζων ὕδατι ἡνίκα ἡ χρεῖα καλεῖ. Καὶ ὅταν τελείως παύσωνται οἱ πάγοι, κομίσας εἰς τόπον εἰργασμένον κατόρυζον τοὺς κοφίνους ἢ τοὺς κεράμους ἰσοχείλους τῇ γῇ καὶ πρόσαγε τὴν ἄλλην ἐπιμέλειαν. Εἰ δὲ ἀφαιροῖς αὐτῶν τοὺς ἀκρέμονας ταχύτερον καρποφορήσουσι» («Γεωπον.» 12, 19, 3).
Σήμερον ἡ χρησιμοποίησις τῶν θερμοστρωμῶν (τῶν κν. τζακίων, γαλλ.

σαι τὰ φ. ταῦτα νόσοι. Καὶ κατὰ μὲν τῆς φθειριάσεως ἐφαρμόζονται οἱ ψεκασμοὶ διὰ διαλύσεως λυσώλης ἢ ἄλλης ἐντομοκτόνου οὐσίας, ὡς καὶ ἡ ἐπίπασσις τῶν φ. (τὴν πρωΐαν, πρὸ τῆς ἐξατμίσεως τῆς καλυπτοῦσης αὐτὰ δρύσου) μὲ τέφραν ξύλων ἢ ξυλανθράκων· κατὰ δὲ τῆς ἐρυσίθης αἱ θειώσεις. Εἰς τὰ νεαρὰ ἔτι φ. λίαν ἐπιζήμιος ἀποβαίνει ἡ Πρασσοκουρίς (β.λ.), διὸ καὶ ὀνομάζεται κν. αὕτη ἐνιαχοῦ **Κολοκυνθᾶς**.

Κολοκυνθίς, βλ. Σίκυς ἢ Κολοκυνθίς.

Κολοκυνθώδη ἢ **Σικνωδῆ** (Cucurbitaceae)· πολυμελῆς τ. Δικοτλ. περὶ φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, μονόκικα, δίοικα ἢ πολύγαμα· πλεῖστα κληματαώδη, ἔρποντα ἢ ἀναρριχώμενα· πάμπολλα χρησιμώτατα, λαχανικά, ὀπωροφώρα, φαρμακευτικά, βιομηχανικά (γ. Ἀκανθοσίκυος, Βενιγκασία, Ἐλατήριον, Ἐλύφφη, Κεφάλανδρος, Κολοκύνθη, Κορυνοσίκυος, Νευρόσπερμα, Πέπων, Σηκίον, Σίκυς, Τελφαιρία, Τριγανθές, Ψευδοβρωνία κ. ἄ.)

Κολόμβον, βλ. Κοκκίσκος.

Κολουβρίνα (Colubrina), βλ. Ὄφιδιον.

Κολούμπρα, βλ. Κράμβη ἢ Γογγυλοκράμβη.

Κολουτέα (Colutea, τ. Ἐλλοβοκάρπων)· γ. περιλ. περὶ τὰ 8 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας· ἄνθοι φυλλοβόλοι. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. **Κ. ἡ μελανοκάλυξ** (*C. melanocalyx*) καὶ **Κ. ἡ δεινρῶδης** (*C. arborescens*, γαλλ. *Bague-naudier* ἢ *Faux-Séné*, ἀγγλ. *Bladder Senna*). Περὶ τῆς τοῦ Θεοφρ. **Κολουτέας** βλ. Κολοίτια.

Κολυμβᾶς παρὰ Γαληνῷ, συνώνυμον τῆς παρ' ἀρχαίους **Στοίβης** (Ποτηρίου τοῦ ἀκανθώδους). Ἀλλὰ κολυμβάδες ὀνομάζοντο τὸ πάλαι καὶ αἱ ἐλαῖαι αἱ καὶ σήμερον οὕτω καλούμεναι (βλ. Ἐλαία σελ. 264).

Κολυτέα παρὰ Θεοφράστῳ, βλ. Κολοίτια.

Κολχικὸν (Colchicum, γαλλ. *Colchique*, ἀγγλ. *Meadow Saffron*, τ. Λειριωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη ἰθαγ. βορ. εὐκρ. χωρῶν φ. ποώδη, βολβοφόρον, κοσμητικά, πρωΐανθῆ· τινὰ φαρμακευτικά, πάντα δηλητηριώδη, οἷα εἶνε καὶ τὰ στενωῶς αὐταῖς συγγενῆ Βέρατρα (β.λ.). Εἶδη τῆς ἐλληνικῆς γλωρῆς δεκατέσσαρα ἐν οἷς καὶ τὰ κοινῶς ὀνομαζόμενα **Σπασόχορτα**, ἧτοι: **Κ. τὸ παρνάσιον** (ἕπερ κοινῶς καὶ **Βόλχικο** ἐνιαχοῦ, κατὰ τὸν Σιθλόρπιον, λέγεται), **Κ. τὸ πλατύφυλλον** καὶ **Κ. τὸ ποικιλόχρωμον** (*C. parnassicum*, *C. latifolium*).

Chassis, ἀγγλ. *Hotbeds*), ἀντικαθιστᾶ τὴν ἀνωτέρω ἀναφερομένην συχρὴν μετατόπισιν τῶν ἐν γάστραις ἐνίοτε ἀναπτυσσομένων τοιούτων φυτῶν. Πολλὰ τοῦ Εὐρώπης ἐπιτυγχάνονται πρωϊκαρπα τοιαῦτα φ. σπειρόμενα ἐνωρὶς ἐπὶ τόπου, μέχρι τῆς παρόδου δὲ τῆς περιόδου τῶν ὀψιμων παγετῶν καθ' ἑκάστην ἐσπεραν καλύπτονται μὲ εἰδικούς ὑέλινους κώδωνας καὶ μένουσι κεκαλυμμένα μέχρι τῆς ἐπομένης πρωΐας.

folium ἢ *Sibthorpii* καὶ *C. variegatum* ἢ *Bivonae*). Πάντα τὰ μέρη τῶν φυτῶν τούτων καὶ ἰδίως οἱ βολβοὶ των, ἔν τε χλωρᾷ καὶ ξηρᾷ καταστάσει, εἶνε δηλητηριώδη ἢ τοξικὴ οὐσία ἣν ἐνέχουσιν ὀνομάζεται **κολχικίνη**. Εἰς ἔν τῶν εἰδῶν τούτων ἀναφέρεται τὸ **Κολχικὸν** τοῦ Διοσκρ. καὶ τὸ **Ἐφήμερον** τοῦ Θεοφρ. εἶνε δὲ τοῦτο πιθανῶς **K. τὸ πλατύφυλλον**, ὅπερ ἐνιαχοῦ ὀνομάζεται **Χιονίστρα** (διότι βλαστάνει καὶ ἀνθεῖ πρὸ τῆς τήξεως τῶν χιόνων) καὶ τὸ ὅποιον οὐχὶ σπανίως νεμόμενον ὑπὸ τῶν κτηνῶν προκαλεῖ ἐντερικὰς διαταραξείας ἐνίοτε θανασίμους. Εἰς τὸν βολβὸν **K. τοῦ ποικιλογράμμου** ἀναφέρεται κατὰ τινος (κατ' ἄλλους εἰς Ἴριδα τὴν κονδυλόριζον—β.λ.) ὁ **Ἐρμωδάκτυλος** τῶν ἀρχαίων. Διὰ δηλητηριώδη εἶνε πάντα τὰ μέρη ἰδίως **K. τοῦ φθινοπωρινοῦ** (*C. autumnale*, γαλλ. *Safran bâtard*, *Veilleuse* ἢ *Tue-chien*), κοινοτάτου ἀνά τὴν μέσσην Εὐρώπην καὶ θεραπευομένου ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς, τούτου δὲ ὁ βολβὸς καὶ τὰ σπέρματα εἶνε φαρμακευτικά (φρμ. **Κολχικοῦ ῥίζα καὶ σπέρμα**, **Radix et semina Colchici**).

Κόμαρος (*Arbutus*, γαλλ. *Arbousier*, ἀγγλ. *Strawberry-tree*, τουρ. **Κοτζά-γυμισί**, τ. **Ἐρεικωδῶν**) γ. περιλ. περι τὰ 10 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς· θάμνοι καὶ δένδρα ἀειθαλῆ, δασικά, τινὰ κοσμητικά ἢ ὀπωροφόρα. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. **K. ἡ Ἀνδράχλη** καὶ **K. ἡ κοινὴ** (*A. Andrachne* καὶ *A. Unedo*) ἀμφοτέρω ἀπαντῶσι καὶ εἰς ἄλλας παραμ. χώρας. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον εἶνε ἢ παρ' ἀρχαίους **Ἀνδράχλη**, ἢ κν. **Ἀγριοκουμαριά**. **Ἀντρακλα** (ἐν Κεφαλ.) ἢ **Ἀντρουκλιά** (ἐν Κύπρῳ) ὀνομαζομένη δένδρον κοινοτάτον πολλαχοῦ, ἀπαντῶν συνηθέστερον ἐν θαμνώδει καταστάσει· ὁ καρπὸς του σφαιρικός, ἐρυθρός, μικρὸς, σχεδὸς ἄθρωτος. Τὸ ξύλον του χρῆσιμον πρὸς κατασκευὴν ξυλανθράκων ἐκλεκτῆς ποιότητος. Τὸ δὲ δεύτερον (**K. ἡ κοινὴ**, γαλλ. **Frole** ἢ **Arbre aux fraises**) εἶνε ἢ **Κόμαρος** τῶν ἀρχαίων ⁽¹⁾, ἢ κν. **Κουμαριά** ἢ **Λαγομηλιά** ὀνομαζομένη, ὡσαύτως δένδρον κοινὸν ἀνά τὰ ὄρεινὰ μέρη τῆς

(1) Ὑπὸ τὸ ὄνομα **Κόμαρος** περιγράφει τὸ δένδρον τοῦτο λεπτομερῶς καὶ ἀκριβῶς ὁ Θεοφρ. ἐν Φ. Ἰ. 3,16. 4. Ἀλλὰ καὶ ἡ **Ἀφάρκη** τοῦ Θεοφρ. φαίνεται ν' ἀναφέρεται εἰς τὸ ἴδιον εἶδος, διότι οὗτος λέγει ὅτι αὕτη εἶνε ἀείφυλλος καὶ ὄρεινῆ, ὅτι ὠριμάζει τὸν καρπὸν τῆς ὡς ἡ **Ἀνδράχλη** «ἅμα τῷ βότρει περκάζοντι» ὡς καὶ ἀρχομένου τοῦ χειμῶνος, καὶ ὅτι τὸ ξύλον τῆς εἶνε χρῆσιμον «εἰς χάρακας καὶ τῷ καίειν» (Φ. Ἰ. 5,4. 4). Πρέπει λοιπὸν ἢ **Ἀφάρκη** νὰ εἶνε συνώνυμον τῆς **Κουμαρίου** ἢ ν' ἀναφέρεται εἰς διαφορὰν τινὰ αὐτῆς. Ἀπαντῶσι δὲ πράγματι ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἢ διαφορὰ **στρομβώδης** (*A. Unedo turbinata*) καὶ τὸ νόθον **Κομαροανδράχλη** (*A. Unedo* × *Andrachne*). Ἄλλ' ἐάν εἰς τὸν Ὀλυμπον καὶ ἀνά τὴν Μακεδονίαν ἀπαντᾷ ἢ **Ἀρκοκόμαρος** (β.λ.), ὅπερ ἐγὼ ἄγνωσθ, δυνατόν ν' ἀναφέρεται εἰς τὸν θάμνον τοῦτον ἢ **Ἀφάρκη** τοῦ Θεοφρ. ὅστις λέγει ὅτι αὕτη φύεται εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη.

Ἑλλάδος, ἔνθα συνηθέστερον ἀπαντᾷ ἐν θαμνώδει καταστάσει· καὶ τούτου τὸ ζύλον κατὰλληλον πρὸς ἀνθρακοποιίαν. Ὁ καρπὸς του, τὸ κόμμαρον ἢ μεμαίικυλον παρ' ἀρχαίαις (Θεοφρ. Φ. Ἰ. 3,16,4), τὸ κν. δὲ γνωστότατον **κούμαρον**, εἶνε ὁμοίος ὡς πρὸς τὸ σχῆμα καὶ τὸ χρῶμα μὲ τὸν τῆς Ἀνδράχλης, πλὴν μεγαλύτερος, εὐχυμότερος, βρώσιμος καὶ χρήσιμος πρὸς κατασκευὴν οἴνοπνεύματος, ὅπερ εἰς τινὰ μέρη λαμβάνουσι καὶ χρησιμοποιοῦσιν οἱ ἀγρόται. Ὁ Διοσκορίδης χαρακτηρίζει τὸν καρπὸν τοῦτον ὡς ἀχυρῶδη, κακοστόμαχον καὶ κεφαλαλγῆσι οἷος πράγματι εἶνε. Κεφαλαλγῆς εἶνε καὶ κακοστόμαχον καὶ τὸ μέλι τὸ προσερχόμενον ἐκ μελισσῶν νεμομένων εἰς τόπους ἔνθα φύονται πολλὰ Κ. Τὸ τοιοῦτον μέλι εἶνε παχύ, ὠχρὸν καὶ γνωστὸν πολλαχοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα **κουμαρόμελον**. Ἀμφότερα τὰ δένδρα ταῦτα εἶνε ὀψίκαρπα (Ἐκτόβριον), ἀφμοτέρων δὲ αἱ βάρβοι χρήσιμοι διὰ στυλάρια καὶ ὑπορθώματα τῶν Ἀμπέλων.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἄξια λόγου εἶνε Κ. ἡ **κανάριος** (*C. canariensis*), ἰθαγ. τῶν Καναρίων νήσων, καὶ Κ. ἡ **πυκνανθής** (*C. densiflora*), ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, δένδρα μικρά, κοσμητικά, δυνάμενα νὰ εὐδοκιμήσωσι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Περὶ τοῦ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γένους *Comarum* βλ. Ψευδοκόμαρος (βλ. καὶ Ἀρκτοστάφυλος).

Κουβαλλάρια (*Comvallaria*), βλ. Πολυγόνατον.

Κόμβρετον (*Combretum*, τ. Κομβρετωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 120 εἶδη ἰθαγ. τροπ. καὶ παρατρ. γωρῶν· τινὰ πώδη, τὰ πλεῖστα δενδρῶδη καὶ θαμνώδη· εὐθυτενῆ ἢ ἀναρριχώμενα, πολλὰ λίαν κοσμητικά. Κ. τὸ **βουτυροφόρον** (*C. butyraceum*, ἀγγλ. Butter-tree), δένδρον ἰθαγ. τῆς Καφρίας καὶ τινῶν ἄλλων μερῶν τῆς νοτ. Ἀφρικῆς, φέρει καρπὸν παρέχοντα ἐδώδιμον, ἀρωματικὴν βουτυρῶδη οὐσίαν, ἐν κοινῇ χρήσει ἀντὶ βουτύρου παρὰ τοῖς Κάφροις. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευμένων πρὸς κόσμον εἰδῶν εἶνε καὶ Κ. τὸ **κομπὸν** καὶ Κ. τὸ **μικροπέταλον** (*C. elegans* καὶ *C. micropetalum*), ἀμφότερα θάμνοι ἀναρριχώμενοι, ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας. Εἰς εἶδος Κομβρέτου τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν ἀπαντᾷ ἡ λακκειοφόρος Καρτερία (βλ. Λάκκειον κόμμι).

Κομβρετωδῶν (*Combretaceae*) τ. Δικοτλ. περιλ. φ. πώδη, δενδρῶδη ἢ θαμνώδη· εὐθυτενῆ ἢ ἀναρριχώμενα· τινὰ κοσμητικά, καρποφόρα ἢ βιομηχανικά (γ. Κόμβρετον, Μυροβάλανος κ. ἄ.).

Κομμελινία (*Commelina*, ἀγγλ. Day Flower, τ. Κομμελινειωδῶν) γ. περιλ. φ. πώδη πολυετῆ, κοσμητικά. Κ. ἡ ἀφρικανὴ καὶ Κ. ἡ οὐράνιος (*C. africana* καὶ *C. coelestis*), ἰθαγ. τὸ πρῶτον τῆς Ἀφρικῆς, τὸ δεύτερον τοῦ Μεξικοῦ, εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων.

Κομμελινειῶδη (*Commelinaceae*) τ. Μονοκοτλ. περιλ. φ. πώδη, τινὰ κοσμητικά (γ. Κομμελινία, Ἐφήμερον κ. ἄ.).

Κόμμι (φρμ. Gummi, γαλλ. Gomme, ἀγγλ. Gum, τουρ. Ζαμγ.), ἡ γνωστότατὴ κολλώδης οὐσία, ἣν πολλὰ ξυλώδη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φ. ἐκκρίνουσιν αὐτομάτως ἢ ἐξ ἔντομῶν ἢ πληγῶν προξενουμένων ἐπὶ τοῦ στελέχους ἢ τῶν κλάδων αὐτῶν.

Πάντα τὰ Ἀμυγδαλοειδῆ (βλ.) ἐκκρίνουσι κόμμι, τὸ ἐπιλεγόμενον ἐγγχώριον, κοινῶς δὲ ὀνομαζόμενον κατὰ τόπους κομμίδι, γόμμα, κουρκομελά ἢ κόλλα (ἐν Κύπρῳ) καὶ δεινδρόκολλα (ἀλλαγοῦ). Ἐνίοτε ἡ ἐκκρίσις κόμμιως εἶνε ἀποτέλεσμα νόσου ὀνομαζομένης κομμιώσεως (βλ. Ἀμυγδαλῆ σελ. 105, Ἐσπεριδοειδῆ σελ. 376). Τὸ κατ' ἐξοχὴν κόμμι τοῦ ἐμπορίου, τὸ ἐπονομαζόμενον ἄραβικόν, φέρουσιν Ἑλλοβόκαρπά τινα δένδρα θερμῶν χωρῶν (Ἀκακία κ. ἄ.). Ἀλλὰ κόμμια ὀνομάζονται καὶ ὅποι τινες φυτικοὶ παικίλης φύσεως, συστάσεως καὶ γρηῃσεως, οὕτω πλὴν τοῦ ἄραβικοῦ κόμμιως καὶ τοῦ ἐγγχωρίου ἀπαντῶσιν εἰς τὸ ἐμπόριον κατὰ τὰ ἀμμωνιακόν, ἐλαστικόν, λάκκειον, τραγακάνθινον, χρύσοπον κ. ἄ. (βλ. Ἀκακία, Ἀλστονία, Ἀμυγδαλοειδῆ, Ἀστράγαλος, Βουτυρόσπερμον, Γαρκινία, Διγροψις, Δώρημα, Ἐθέα, Καστιλλοῖα, Λάκκειον, Λανδολφία, Μανιότη, Μορίγγη, Πικραδὴν, Πιπταδὴν, Προσωπίς, Συκῆ, Τριαδική, Ὑπερικόν, Φουντουμία, Χειλόκαρπος).

Κομμιώσις, βλ. Ἀμυγδαλῆ σελ. 105, καὶ Ἐσπεριδοειδῆ σελ. 376.

Κομπτονία ἢ ἀσπληνιόφυλλος (*Comptonia* ἢ *Myrica asplenifolia*, τ. Ψευδομυρικωδῶν), θάμνος τῆς βορ. Ἀμερικῆς, κοσμητικὸς καὶ δεψικός. Τὰ φύλλα του ἐνέχουσι περὶ τὰ 10 % δεψικὴν οὐσίαν. Ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος πολλαπλ. διὰ σπορᾶς.

Κονδόλβουλος (*Convolvulus*), βλ. Περιαιλλόκαυλον.

Κονδαλία (*Condalia*), βλ. Κοκκοκύψελος.

Κονδουμέντον, βλ. Πετροσέλινον.

Κονδριλλη, βλ. Χόνδρυλλα καὶ Θρίγκιον.

Κόνδυλα, βλ. Σῖτος καὶ Σκύβαλα.

Κονδυλόρριζα ὀνομαζόμενα τὰ φ. τὰ φέροντα κονδυλώδεις ρίζας (ὡς ἡ Δαχλία) ἢ κονδυλώδεις ὑπογείους βλαστοὺς (ὡς τὸ Γεώμηλον).

Κονιδίτις, βλ. Ἀρνόγλωσσον τὸ Ψύλλιον.

Κόνναρος (*Connarus* ἢ *Omphalobius*) γ. τῆς ὁμωνύμου τ. τῶν Κονναρωδῶν (*Connaraceae*, Διοσκλ.) περιλ. θάμνος ἀειθαλής, κοσμητικὸς οἱ πλείστοι ἰθαγ. τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ Κ. ὁ χνοόδης (*C. pubescens*), ἰθαγ. τῆς Γουιάνης. Διὰ τὸ παρ' ἀρχαίοις Κόνναρος καὶ Κόνναρον βλ. εἰς σελ. 407.

Κοντελόχορτο, βλ. Ἴππουρίς.

Κόνυζα (*Inula*, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περὶ τὰ 60 εἶδη ἀπαντῶντα πολλαχοῦ φ. φρυγανώδη καὶ ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετή, τινὰ φαρμακευτικὰ, ἄλλα κοσμητικὰ, πλείστα ζιζάνια εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 19 ἐν οἷς καὶ α' Κ. ἢ Βρεταννική (*I. Britannica* ¹). ποώδες πολυετές ἢ τοῦ Διοσκρ. τρίτη Κόνυζα, ἥτις

(1) Ἡ Βρεταννική ἢ Βεττονική τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται εἰς Βεττονικήν τὴν φαρμακευτικὴν.

καὶ κν. **Κόνυα** ὀνομάζεται. β') **Κ. ἡ βαρούσμος** (*I. graveolens*), ἐτήσιον, ἡ κν. κατὰ τόπους **Κονυζός, Κόνυα, Ἀκόνιζα, Ψυλλίστρα, Ψυλλήθρα, Ἀκολησιὰ** ἡ τοῦ Διοσκρ. **Κόνυα μικρά** εἶδος χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν ἀγροτῶν, ὡς τὸ πάλαι (1), πρὸς ἀπομάκρυνσιν τῶν φύλλων καὶ ἄλλων αἰμοδόρων ἐντόμων. γ') **Κ. ἡ δυσεντερικὴ** (*I. ἡ Pulicaria dysenterica*, γαλλ. *Herbe de St. Roch*, ἀγγλ. *Flea-bane*), ποῶδες πολυετές, φαρμακευτικόν τὰ ἄνθη του ἐνίστε χρησιμοποιοῦνται πρὸς νόθευσιν τῶν ἀνθέων Ἀρνακίδος τῆς ὀρεινῆς. δ') **Κ. ἡ ἰξώδης** (*I. viscosa*). ποῶδες πολυετές, τὸ κν. **Κόνυα, Κόνυζον, Ἀκόνυζος, Νεροκόνυζος, Νεροκολλησιὰ, Ψυλλήθρα, Ψυλλίστρα** ἡ τοῦ Διοσκρ. **μεγάλῃ Κόνυα** καὶ τὸ εἶδος τοῦτο χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν ἀγροτῶν ὡς ἡ βαρούσμος **Κ. ε')** **Κ. ἡ κοινὴ** (*I. Pulicaria ἡ Pulicaria vulgaris*, γαλλ. *Pulicaire ἡ Herbe aux puces*, ἀγγλ. *Lesser Flea-bane*), ἐτήσιον, χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν ἀγροτῶν ἀλλαχοῦ πρὸς ἀπομάκρυνσιν τῶν φύλλων. ε') **Κ. ἡ πάλλευκος** (*I. candida*), ποῶδες πολυετές, τὸ κν. **Κρεμόνοχορτο** καὶ ἐν Κρήτῃ **Ψυλλόχορτο** τὸ χόρτον του χρησιμοποιεῖται ὡς τὸ τοῦ πρώτου εἶδους. ζ') **Κ. τὸ Ἐλένιον** (*I. Helenium*, γαλλ. *Aunée ἡ Oeil de cheval*, ἀγγλ. *Elecampane*, τουρ. Ἀδούτζ), ποῶδες πολυετές, φαρμακευτικόν (φαρμ. Ἐλενίου ρίζα, *Radix Helenii*, s. *Inulae*) καὶ κοσμητικόν, θεραπευόμενον ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται τὸ Ἐλένιον τῶν ἀρχαίων, τοῦ ὁποίου ἡ «ὑπόκιρρος, εὐώδης, μεγάλη, ὑποδριμεῖα» (Διοσκρ.) ρίζα (γαλλ. *Panacée de Chiron*) ἐνέχει πικροσάτην οὐσίαν, τὴν ἰνουλίνην, καὶ εἶνε τονωτικὴ καὶ φλεγματογαγωγός. Ἀρίστη θεωρεῖται ἡ τριετής ρίζα, ὀρύσσειται δὲ τὸν χειμῶνα. η') **Κ. ὁ Ὄφθαλμὸς τοῦ Χριστοῦ** (*I. Oculus Christi*), ποῶδες πολυετές, κοσμητικόν, τὸ κν. **Ἀγριοσκάρφι**. Ξηρὰ φύλλα καὶ ἄνθη **Κ. τῆς βαρούσμου** καὶ **Κ. τῆς ἰξώδους**, ἐν καταστάσει λεπτῆς κόνεως, ἐχρησιμοποίησα ἄλλοτε ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν φυτοφθειρῶν (δι' ἐπιπάσσεων).

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἄξιον λόγου εἶνε **Κ. ἡ χουκέρειος** (*I. Hookeri*), ποῶδες πολυετές, κοσμητικόν, ἰθαγ. τῶν Ἰμαλαῶν ὄρεων.

Κονφερβοειδῆ (*Conferaceae*), βλ. Νυματιοειδῆ εἰς Φυκώδη.

Κοπαϊφόρος (*Copaiifera*, τ. Ἐλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περι τὰ 12 εἶδη, ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ἀφρικῆς δ. **μεγάλα, ἀειθαλῆ. Κ. ἡ φαρμακευτικὴ** (*C. officinalis ἡ Jacquini*) ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς, φέρει τὸ **κοπαϊόν βάλσαμον** (φαρμ. *Balsamum Copaiiferae*, γαλλ. *Copahu*, ἀγγλ. *Balsam of Copaiiba*, τουρ. **Γενι-δουνιὰ-πελεσεγιέ**), ῥητινώδη ὀπὸν φαρμακευτικόν καὶ βιομηχανικόν (χρῆσιμον εἰς τὴν κατασκευὴν βερενικεῖων), λαμβανόμενον ἐξ ἐντομῶν προξενουμένων ἐπὶ τοῦ κορμοῦ τοῦ δένδρου. Ὁμοία οὐσία λαμβάνεται καὶ ἐκ **Κ. τῆς γουιανίου** (*C. guianensis*) ὡς καὶ ἐκ τινῶν ἄλλων εἰδῶν τοῦ αὐτοῦ γένους. **Κ. ἡ γορ-**

(1) «Δύναται δὲ ὁ θάμνος ὑποστρωννόμενος σὺν τοῖς φύλλοις καὶ θυμιάμενος θηρία διώκειν καὶ κώωπας ἀπελαύνειν, κτίνει δὲ καὶ φύλλας» (Διοσκορίδης).

σκιανή (*C. gorskiana*), ἰθαγ. τῆς Μονζαβίκης, καὶ **Κ. ἡ κοπάλιος** (*C. coralina*), ἰθαγ. τοῦ Κόγκου, παρέχουσι κοπάλιον (βλ.).

Κοπάλιον (γαλλ. Coral, ἀγγλ. Anime ἢ Coral). Κοπάλια ὀνομάζονται ῥητίναι στερεαί, συνήθως ὀρυκταί, παραγόμεναι ἢ παραχθεῖσαι ὑπὸ δένδρων ὑπαγομένων εἰς διαφόρους τ. (βλ. Διπτερόκαρπος, Κοπιειφόρος, Ρουῆς, Ύμεναια), χρησιμοποιοῦμεναι δὲ εἰς τὴν χητασκευὴν ἐκλεκτῶν βερενικείων καὶ προσερχόμεναι ἰδίως ἐξ Ἀφρικῆς καὶ Ἀμερικῆς. Αἱ ῥητίναι αὗται εἶνε τὰ λεγόμενα **γνήσια κοπάλια** (γαλλ. corals véritables) πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν ψευδοκοπαλίων ἢ δαρμαρῶν (γαλλ. Corals tendres, ἢ damars—βλ. Δαμιμάρα).

Κόπανος, βλ. Λάπαθον τὸ πολύχρουν.

Κοπερνικία (*Copernicia*, τ. Φοινικωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 8 εἶδη ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς. **Κ. ἡ κηροφόρος** (*C. cerifera*, ἀγγλ. Wax Plum ἢ Carnauba of Brazil), δένδρον χρησιμώτατον τῆς Βραζιλίας· ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ εἰς ψῦχος βαθμῶν τινῶν ὑπὸ τὸ μηδὲν καὶ εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς ὑψαλμούς γαίας. Ἡ ῥίζα του εἶνε φαρμακευτικῆ, ὁ κορμὸς του παρέχει ἄμυλον, ὁ δὲ ὀπὸς του σάκχαρον· διὰ τῆς περιβαλλούσης τὴν βάσιν τοῦ μίσχου τῶν φύλλων του ἰνώδους οὐσίας κατασκευάζονται σχοινία ἀσπῆ, ἐκ δὲ τῶν φύλλων του ψάθαι, κάνιστρα καὶ ἄλλα πλεκτικά εἶδη. Ἀλλὰ τὸ κυριώτερον καὶ σπουδαιότερον προϊόν τοῦ δένδρου τούτου εἶνε ἡ κηρώδης οὐσία δι' ἧς καλύπτονται τὰ νεαρά φύλλα του. Αὕτη συλλεγομένη φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον κατὰ μεγάλα ποσά ὑπὸ τὸ ὄνομα Carnauba καὶ χρησιμεύει ἰδίως εἰς τὴν κατασκευὴν σπερματοκηρίων.

Κοπή παρ' Ἀθην. φ. πρασοειδές, παραθαλάσσιον, ἐδώδιμον, δυσερμητέυτον.

Κορακοδότανο, βλ. Δακτυλίτις.

Κορακοπόδι, βλ. Ἀρνόγλωσσον ὁ Κορωνόπους.

Κορακόχορτο, βλ. Δακτυλίτις καὶ Ἀρίσαρον.

Κοράλλι, βλ. Ρουσσελία.

Κοραλλία καὶ **Κοραλλοδότανο**, βλ. Ὄζυμυρσίνη ἢ ὑπόφυλλος.

Κοραλλίνη ἢ φαρμακευτικὴ (*Corallina officinalis*, τ. Φυκωδῶν), φ. θαλάσσιον χρήσιμον εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ Ἐλμινθοστάνου (βλ.).

Κορδία (*Cordia* ἢ *Varronia*, τ. Τραχυφυλλωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 200 εἶδη ἰθαγ. τροπ. καὶ παρατροπ. χωρῶν· θάμνοι καὶ δένδρα ἀειθαλῆ, δασικά, τινὰ κοσμητικά καὶ ἄλλως χρήσιμα. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε **Κ. ἡ Μύξα** (*C. Myxa*, γαλλ. Sébesténier, ἀγγλ. Sebastan), δένδρον ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν· ἀπαντᾷ ἀπὸ πολλῶν καλλιεργούμενων εἰς τινὰς παραμ. χώρας καὶ ἰδίως εἰς τινὰς τῶν ἐλληνικῶν νήσων εἰς τὰς ὁποίας ὀνομάζεται κν. Ἰξός, ὡς καὶ ἐν Κύπρῳ ἔνθα εἶνε γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα **Μυξιά**. Ὁ καρπὸς του ῥᾶξ μεγέθους κεράσου, κιτρινωπός ἢ περιβάλλουσα τὸν πυρήνα του σὰρξ γλυκεία, βρώσιμος, ἀλλ' ἄνοστος, ἰξώδης· ἀναμιγνυομένη μετὰ μέλιτος ἀποτελεῖ τὸν Ἰξὸν δι' οὗ παρασκευάζονται αἱ ἰξόβερραι (βλ. Ἰξία καὶ Περσέα). Εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας ὁ καρπὸς οὗτος θεωρεῖται καὶ

Μύξα = βεργα

+ Κουρμαράς = ἕξι βενεδαί Κοριού ἐξ οὗ πορίανον.

φαρμακευτικός (μαλακτικός), τὰ δὲ φύλλα τοῦ δένδρου χρησιμοποιοῦνται πρὸς βαφὴν ὑφασμάτων, ὁ δὲ φλοιὸς τοῦ πρὸς κατασκευὴν σχοινίων καὶ στυπίου.

Κορδυλίς (Cordylina, τ. Λειριωδῶν) γ. περιλ. πολυάριθμα εἶδη ἰθαγ-τροπ. καὶ παρατρ. χωρῶν φ. συνήθως ἀκλωνα, φέροντα δὲ ἐπὶ τοῦ ἄκρου τοῦ στελέχους των δέσμη πικρῶς πρὸς ἀλληλα φυομένων φύλλων στενῶν, μακρῶν καὶ κυρτομένων πρὸς τὰ ἔξω. Εἶδη τινὰ ὑψοῦνται καὶ μέχρι 15 μ.· πολλὰ κοσμητικά, ἐξ ὧν τινὰ ὀνομάζονται ὑπὸ τῶν κηπουρῶν Δράκαιναι, τοιαῦτα δὲ εἶνε καὶ τὰ παρ' ἡμῶν ἀπὸ πολλοῦ θεραπευόμενα Κ. ἢ γιούγγειος (C. ἢ Dra-caena Youngi) καὶ Κ. ἢ ἄσχιδής (C. ἢ Dracaena indivisa), ἀμφοτέρα ἰθαγ-τῆς Νέας Ζηλανδίας. Ἡ δευτέρα ὡς καὶ Κ. ἢ βάγγειος καὶ Κ. ἢ νότιος (C. Banksii καὶ C. australis), ἰθαγ. ὡσαύτως τῆς Νέας Ζηλανδίας, εἶνε εἶδη λιαν κοσμητικά, ἀντέχουσιν εἰς ψῦχος βαθμῶν τινῶν ὑπὸ τὸ μηδέν, φέρουσι φύλλα μακρὰ παρέχοντα ἐκλεκτῆς ποιότητος κλωστικὴν ὕλην καὶ δύνανται νὰ εὐδοκί-μῆσωσιν ἐν ὑπαίθρῳ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Δεκαετῆς περίπου ἄσχιδής Κ. ἤρθησε καὶ ὠρίμασε τὸν καρπὸν τῆς τῷ 1910 εἰς τὸν κήπον τοῦ ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου.

Κορέψις (Coreopris ἢ Calliopris, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περί τὰ 55 εἶδη, τὰ πλείεστα ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν φ. παύδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, πολλὰ κοσμητικά. Κ. ἢ μεγανθής, Κ. ἢ δρυμμόνδειος, Κ. ἢ ἐρυθρά, Κ. ἢ βαφικὴ (C. grandiflora, C. Drummondii, C. rosea, C. tinctoria), πάντα ἰθαγ. τῶν Ἦν. Πολιτειῶν, εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων.

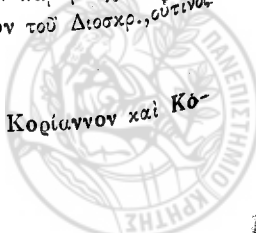
Κόρη, βλ. Ὀσφύς.

* **Κοριάννον τὸ ἥμερον** (Coriandrum sativum, γλλ. Coriandre, ἀγγλ. Coriander, τουρ. Κισνίς, τ. Σκιαδαθῶν), τὸ τῶν ἀρχαίων Κοριάννον, Κοριά-νον ἢ Κόριον, ὁ κν. γνωστὸς Κόλιαντρος ἢ Κουσβαράς (ἐκ τοῦ ἀραβ. Kus-barah), φ. ἐτήσιον, ἰθαγ. τῆς Ἀσίας, καλλιεργούμενον ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος πολλαχοῦ ἰδίως διὰ τὰ ἀρωματικά, φαρμακευτικά (φρμ. Κορίου ἢ Κοριάνδρον σπέρμα, Semen Coriandri) καὶ ἀρτυματικά σπέρματά του, τὰ ὅποια ἀποστα-ζόμενα παρέχουσιν αἰθέριον ἔλαιον μυρσιφικόν. Τὸ χόρτον τοῦ φ. τούτου ἔχει ἰδιάζουσαν ὀσμὴν καὶ γεῦσιν κορεωδῆ (1), οὗχ ἦττον ἐνιαχοῦ λαχανεύεται. Τὸ Κ. εὐδοκιμεῖ εἰς γαίης ἀμμώδεις καὶ σπεῖρεται ἐνωρίς τὸ φθινόπωρον ἢ τὴν ἀνοιξί-να κατ' ἀναλογίαν δύο περίπου ὁκ. σπόρου κατὰ στρέμμα.

Κορινθιακὴ σταφίς, βλ. Ἀμπελος, σελ. 59.

Κόρις ἢ μουπελλανὴ (Coris monspeliensis, τ. Ἡραθωδῶν), φ. πο-ῶδες πολυετές, κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται πιθανῶς τὸ Πετρωῖον Σύμφυτον τοῦ Διοσκρ. οὕτινος

(1) Ὅθεν καὶ τὸ ὄνομά του παρ' ἀρχαίοις Κόριον καὶ Κοριάννον καὶ Κό-ρις, ἐκ τοῦ κόρις=κορεός.

ἡ Κόρις εἶνε Ὑπερικὸν τὸ ἐμπετρόφυλλον. Ἀλλὰ Κόρις ὀνομάζετο τὸ πάλας ἐνίοτε καὶ τὸ Κορίαννον.

Κόρκορος, β. Κόρχορος.

Κορμαστόν, βλ. Θήσειον.

Κορομπλιά, βλ. Προύμνη.

Κοροῦδες κν. ἐν Κύπρῳ, εἶδη Ἀνεμωνῶν, ἐν δὲ τῇ Κρήτῃ εἶδος Ἀσπαράγου. Κοροῦδες ὀνομάζονται προστούτοις ἐν Κύπρῳ καὶ οἱ κάλυκες τῆς Ῥοδῆς, ὑποθέτομεν δὲ ὅτι τὸ ὄνομα εἶνε ἐκδηλωτικὸν τοῦ ὠραίου καὶ τρυφεροῦ τῶν ἐν λόγῳ ἀνθέων, διότι κοροῦ καὶ ὑποκοριστικῶς κοροῦδα λέγεται ἐν Κύπρῳ ἡ μικρὰ κόρη. Ἐν τούτοις, κατὰ τὸν Κοραῖν («Ἄτακτα, Ε. 129»), «Κορροῦδαν ὀνομάζουσι εἰς τὴν Κρήτην εἶδος τι ἀγρίων σπαραγγίων» τὰ ἴποια καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ὀνόμαζον οὕτω (Corruda).

Κορρέα (Correa, τ. Ῥυτωδῶν) γ. περιλ. θάμνους ἀειθαλεῖς, ἴθαγ. τῆς νοτ. Αὐστραλίας· πολλοὶ ἐξόχως κοσμητικά, πολυανθέστατοι· εὐδοκιμοῦσιν εἰς τὰ παράλια καὶ εἰς τόπους ἀμμόδεις. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶδη εἶνε Κ. ἡ ἑξαΐσια καὶ Κ. ἡ εὐπρεπής (C. cardinalis καὶ C. speciosa) καὶ αἱ πολυάριθμοι αὐτῶν διαφοραὶ. Δέγονται ἀκόπως τὴν κουράν καὶ πολλαπλ. διὰ μωσχευμάτων καὶ συνθέςτερον δι' ἐμβολιασμοῦ ἐπὶ Κ. τῆς λευκῆς (C. alba), ἧς ὑποκείμενα ἐπιτυγγάνονται εὐχερῶς διὰ σπορᾶς.

Κορσικόν βρύον, βλ. Ἐλμινθοβότανον.

Κορσίον. «ὅμοιον τῷ πεπέρι τράχημα» (Στράβων. 17, 823), δυσερμήνευτον καὶ οὐχὶ βεβηλῶς τὸ Κιβώριον (β.λ.) ὡς τινες ὑποθέτουσι.

Κορσιδιά, βλ. Κελτίς.

Κορυδάλιον, βλ. Κορυδαλὶς καὶ Καπνίτης.

Κορυδαλὶς (Corydalis, τ. Καπνιτωδῶν) γ. περιλ. φ. πωδῆ, ἐτήσια καὶ πολυετή. στενωῶς συγγενῆ τῶν Καπνιτῶν· τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλ. ρ. 7, τὰ πλείστα ὀρεινά, ἐν οἷς καὶ Κ. ἡ ὀξῶδης (C. claviculata), πιθανῶς τὸ Ἰσόπυρον τοῦ Διοσκρ., τοῦ ἴποιοι τὸ Κορυδάλιον (Δ, 108) ἀναφέρεται ὡς συνώνυμον τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ὀνομαζομένου Καπνοῦ (βλ. Καπνίτης).

Κορύλοψις (Corylopsis, τ. Ἀμαμηλωδῶν) γ. περιλ. θάμνους φυλλοβόλους ἴθιν κοσμητικούς· εἶδη α') Κ. ἡ Ἰμαλιῦκή, β') Κ. ἡ ὀλιγανθής, γ') Κ. ἡ πολυανθής καὶ δ') Κ. ἡ σταχυερὰ (C. himalayana, C. pauciflora, C. multiflora καὶ C. spicata) καὶ τὰ τέσσαρα δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος· πολλ. διὰ σπορᾶς τὸ πρῶτον εἶνε ἴθαγ. τῶν Ἰμαλαῶν ὄρεων, τὸ δεῦτερον καὶ τὸ τέταρτον τῆς Ἰαπωνίας, τὸ δὲ τρίτον τῆς Σινικῆς.

Κορυμβίθρα παρὰ Διοσκρ., βλ. Κισσός.

Κορυνόκαρπος ὁ λεῖος (Corynocarpus laevigatus, ἀγγλ. Karaka, τ. Ἀνακαρδιωδῶν), δένδρον ἴθαγ. τῆς Νέας Ζηλανδίας, δυνάμενον νὰ εὐδοκιμήσῃ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος· τὸ ξύλον του ἐλαφρὸν καὶ χρήσιμον εἰς τὴν κατασκευὴν ἀκατιῶν, τὸ φύλλωμά του κτηνοτροφικόν, τὸ σαρκώδες μέρος τοῦ καρποῦ του

εδώδιμον, ἀλλ' ὁ πυρὴν τοξικός· ἀπαλλάσσεται τῆς τοξικῆς του οὐσίας καὶ καθίσταται βρώσιμος ὑποβαλλόμενος εἰς ἀτυμλουργίαν ἢ κατεργαζόμενος ἐν ἄλμυ.

Κορυνοδίκκος ὁ ἐδώδιμος (Corynocieyus, Cladosicyus ἢ Cucumeropsis edulis, τ. Κολοκυνθωδῶν), φ. ἐτήσιον, ἰθαγ. τῆς Γουϊνέας· ὁ καρπὸς του, ὁμοιος ἀγγουρίῳ, ἐδώδιμος.

Κορυφᾶς (Corypha, τ. Φοινικωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 6 εἶδη κοσμητικὰ καὶ βιομηχανικὰ, στενωῶς συγγενῆ τῶν Βραχείων (β.λ.), ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀσίας καὶ τῶν παρὰ ταύτην νήσων. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε Κ. ἢ Γεβάνγκα (C. Gebanga), ἰθαγ. τῆς Ἰάβας, ἐνθα τὰ φύλλα του εἶνε ἐν χρήσει πρὸς κατασκευὴν κανίστρων, σπιρίδων καὶ τῶν τοιούτων, καὶ Κ. ἢ σκιαδατῆ (C. umbraculifera, ἀγγλ. Talipot Palm), ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς, τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν καὶ τῆς Κεϋλάνης· εἶδος περιώνυμον διὰ τὸ κάλλος τοῦ φυλλώματός του· τὰ φύλλα του χρήσιμα πρὸς κατασκευὴν ῥιπίδιων, ἀλεξηλίων καὶ ἄλλων χρήσιμων ἀντικειμένων.

Κορφοί, βλ. Στρώχνος ὁ μέλας.

Κόρχορος καὶ **Κόρχορος** (Corechorus, τ. Φιλυρωδῶν)· γ. περιλ. φ. ποῦδη καὶ θαμνώδη, ἀπαντῶντα εἰς τροπ. καὶ παράτροπ. χώρας. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶδη εἶνε α') Κ. ὁ **καψακιοειδής** (C. capsularis, γαλλ. Corette textile ἢ Jute, ἀγγλ. Jut), ἐτήσιον, κλωστικόν, ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν καὶ τῆς βορ. Αὐστραλίας· καλλιεργείται ἐκτενωῶς ὡς κλωστικόν εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας, τὴν Σινικὴν καὶ τὴν Ἰαπωνίαν. β') Κ. ὁ **λαχανηρός** (C. olitorius, γαλλ. Corette potagère ἢ Mauve des Juifs), ἐτήσιον, ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν καὶ τῆς βορ. Αὐστραλίας· καλλιεργείται πολλαχοῦ ὡς λαχανικόν καὶ κλωστικόν· ἐν Κρήτῃ ὀνομάζεται κν. Μουχλιά, ἐν δὲ τῇ Αἰγύπτῳ Μολοχίε· καὶ γ') Κ. ὁ **ὀξυγωνιώδης** (C. acutangulus), ὡσαύτως ἐτήσιον καὶ ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν καὶ τῆς βορ. Αὐστραλίας, ὡς καὶ τῆς τροπ. Ἀφρικῆς, εἰς ἅς χώρας, ὡς καὶ εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας καλλιεργείται ὡς κλωστικόν ἐκτενωῶς. Ἡ κλωστικὴ οὐσία (γαλλ. jute, ἀγγλ. jut) τῶν τριῶν τούτων εἰδῶν, καὶ ἰδίως τοῦ πρώτου, παράγεται κατὰ μέγαρα ποσὰ πρωτίστως εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας, χρησιμοποιοῖται δὲ πρὸς κατασκευὴν ~~σχοινίων καὶ χονδρῶν~~ **ὑφάσματος** (λινάτους) ἐξ οὗ οἱ πλεῖστοι τῶν ~~σάκκων~~ (ἀγγλ. gunny bags) ἀποικιακῶν προϊόντων καὶ τὰ καλύμματα ποικίλων ἐμπορευμάτων. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑφάσματος κατασκευάζονται οἱ φελλοτάπητες (βλ. Δρῦς σελ. 259). Τὸν παρὰ Θεοφρ. **Κόρχορον** ὁ μὲν Fraas ἀνάγει εἰς Ἀναγαλλίδα τὴν ἀρουραϊαν, ἣτις εἶνε φ. δηλητηριώδες, ὁ δὲ Sprengel εἰς Κόρχορον τὸν λαχανηρόν, ὅπερ καὶ ὀρθότερον, διότι ὁ Θεοφρ. τὸν κατατάσσει μεταξὺ τῶν λαχάνων καὶ λέγει ὅτι παροιμιάζετο διὰ τὴν πικρότητά του (Φ. I. 7,7,2 1).

(1) Ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοφρ. ὑπαινισσομένη παροιμία εἶνε τὸ «Κόρχορος ἐν λαχάνοις», ἣτις κατ' ἄλλους σημαίνει τὸ εὐτελές τοῦ φυτοῦ ὡς λαχανικόν.

Κορωνόπους παρά Διοσκρ., βλ. Ἄρνόγλωσσον ὁ Κορωνόπους.

Κοδίνη καὶ **Κοδίνος**, βλ. Ἐλαία (σελ. 264).

Κοδκίνιον τὸ διατρητόπερμον (*Cosciniun fenestratum*, ἀγγλ. False Calumba, τ. Μηνισπερμωδῶν), θάμνος ἀναρριχώμενος, κοσμητικὸς καὶ φαρμακευτικὸς, ἰθαγ. τῆς Κεϋλάνης.

Κοδμοδάνδαλον παρ' Ἀθ. (ΑΕ, 631) καὶ Παιουανία, συνώνυμον τοῦ Ὑάκινθος.

Κοδδύφιον τὸ δακρύον (*Merulus lacrymans*, γαλλ. Champignon des maisons), Μικρομύκης ἀναπτυσσόμενος εἰς τὴν ξυλείαν (καὶ ἰδίως εἰς τὰς δοκοὺς) τῶν οἰκοδομῶν καὶ καταστρέφων αὐτὴν ἔντεϋθεν ἢ πρὸς πρόληψιν τῆς προσβολῆς συνήθεια τῆς διὰ πίσεως, ἀσβέστου ἢ ἄλλης οὐσίας ἐπίχρισις τῶν ἐντοιχιζομένων ἄκρων τῶν δοκῶν.

Κοδάριον παρ' ἀρχαίοις, ἡ ἀρωματικὴ ρίζα τοῦ Κόστου.

Κόστος (*Costus*, τ. Σκιταμινωδῶν) γ. περιλ. περι τὰ 30 εἶδη ἰθαγ. τροπ. χωρῶν φ. πωδῆ πολυετῆ, ριζωματικά, παχύφυλλα, τινὰ κοσμητικά, πολλῶν αἰ ρίζαι εὐοσμοὶ καὶ φαρμακευτικά. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε Κ. ὁ ἀραβικὸς καὶ Κ. ὁ εὐειδῆς (*C. arabicus* καὶ *C. speciosus*), ἀμφότερα ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν. Εἰς τὰ εἶδη ταῦτα ἀναφέρεται ὁ Κόστος τοῦ Θεοφρ. καὶ ὁ ἀραβικὸς καὶ ἰνδικὸς Κόστος τοῦ Διοσκρ. Ὁ συριακὸς Κόστος τοῦ Διοσκρ. μένει ἀνερμη- νευτος. Κόστος, Κόστας, Βάλσαμο ἢ Καρυοφύλλι ὀνομάζεται κν. Ἀθανασία ἢ βαλασαμώδης.

Κοτινάς παρ' ἀρχαίοις, Ἐλαία ἐμβολιασμένη ἐπὶ Κοτίνου ὡς καὶ ὁ καρπὸς αὐτῆς.

Κότινος παρ' ἀρχαίοις, ἡ Ἀγριελαία (βλ. Ἐλαία). Ἐφημίζετο διὰ τὴν ἀρχαιότητά του ὁ ἐν Ὀλυμπίκ Κ. «ἀφ' οὗ ὁ στέφανος» τῶν ὀλυμπιονικῶν ἐλαμ- βάνετο (Θεοφρ. Φ. Γ. 4, 13, 2). Βλέπε καὶ Ροῦς ὁ Κότινος.

Κόττικας, βλ. Κερκίς.

Κοτδινοκολοιδά, βλ. Κολοκύνθη ἢ μερίζων.

Κοτδινομανίταρο, βλ. Γαλάκτιος.

Κοτδινομοδφιλιά, βλ. Κράταιγος ἢ μονόγυμος.

Κοτυληδῶν (*Cotyledon* τ. Σαρκοφυλλωδῶν). Εἰς τὸ γένος τοῦτο περι- λαμβάνονται καὶ τὰ κατ' ἄλλους ἀποτελοῦντα ἴδια γένη Ἐχεβερία, Κυμβάλιον, Ὀμφαλός, Παχύφυτον, Πιστορινία (*Echeveria*, *Cymbalium*, *Umbilicus*, *Pachyrrhynchm*, *Pistorinia*). Εἶδη πλείωτερα τῶν 60, πάντα πολυετῆ, σαρκό- φυλλα, ἀπαντῶντα πολλαχού' πολλὰ κοσμητικά. Τῆς ἑλλ. γλωρ. ἀναφέρονται 6, ἐν οἷς καὶ Κ. ἡ ὀριζοντία (*C. ἢ Umbilicus horizontalis*) καὶ Κ. ἡ κονδυ- λόριζος (*C. tuberosa ἢ Umbilicus pendulinus*, γαλλ. *Nombril de Venus*), ἀμφότερα φαρμακευτικά παρὰ τῶ λαῶ καὶ γνωστά ὑπὸ τὰ ὀνόματα Χελωνοβό- τανα, Τῆς παπαδιάς ἢ Τοῦ παπᾶ τ' αὐτί, Κοτυλίδες (ἐν Λακωνίᾳ) ἢ Τσα- μπουνης (ἐν Ἀθῶ). Εἰς τὰ εἶδη ταῦτα ἀναφέρεται ἡ Κοτυληδῶν τῶν ἀρχαίων, ἥτις κατὰ τὸν Διοσκρ. ὀνομάζετο καὶ Κυμβάλιον καὶ Κῆπος Ἀφροδίτης. Ἐκ

των συνηθέστερον θεραπευομένων πρὸς κόσμον ἐξωτικῶν εἰδῶν εἶνε καὶ **K.** ἡ δευτέρα (*C.* ἢ *Echeveria secunda*) καὶ **K.** ἡ ἀγαυοειδής (*C.* ἢ *Echeveria agavoides*), ἀμφότερα ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ, καὶ **K.** ἡ χρυσάνθος (*C.* ἢ *Umbilicus chrysanthus*), ἰθαγ. τῆς Ἀνατολῆς. **Κουτυληδῶν** ὀνομάζεται: καὶ τὸ φυλλάριον τοῦ ἐμβρύου, ἐν εἰς τὰ Μονοκουτυληδῶνα, κατὰ κανόνα δὲ δύο καὶ ἐνίοτε πλεοῦστερα τῶν δύο εἰς τὰ Δικοτυληδῶνα (β.λ.).

Κουασσία ἡ πικρὰ (*Quassia mара*, ἀγγλ. *Surinam Quassia*, τ. Σιμαρουβωδῶν), δένδρον ὑψοῦμενον καὶ μέχρι 18 μ., ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς. Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος τὸ ξύλον τοῦ δένδρου τούτου ἀπετέλει τὴν πικρὰν κουασσιάν τῶν φαρμακείων, ἀλλ' ἔκτοτε ἡ φαρμακευτικὴ αὐτῆ οὐσία ἀποτελεῖται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐκ ξύλου Πικράσματος τοῦ ὑψικαρῆνου.

Κουβέβα (*Cubeba*), βλ. Πέπερι τὸ Μυρτίδανον.

Κουδουμπλιά, βλ. Κράταιγος ὁ Ἀζαρόλος.

Κουεβράχον (*Quebracho*) βλ. Ἀσπιδόσπερμα καὶ Σχίνοψις.

Κουίλλαϊα ἡ σαπωνοφόρος (*Quillaja Saponaria*, γαλλ. *Quillaja à savon*, ἀγγλ. *Soap-bark-tree*, τ. Ροδωδῶν), δ. ὑψοῦμενον καὶ μέχρι 20 μ. αἰεθαλές, ἰθαγ. τῆς Χιλῆς καὶ τῆς Περουβίας ὁ ἐσωτερικὸς φλοιὸς του ἐνέχει μεγάλην ποσότητα σαπωνίνης (β.λ.) καὶ χρησιμοποιεῖται: πρὸς πλῆσιν τῆς μετὰ τῆς καὶ ἄλλων εἰδῶν, εἶνε δὲ γνωστὸς εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὰ ὀνόματα γαλλ. *Bois de Panama* καὶ ἀγγλ. *Soap-bark*.

Κουκία ἡ στικτὴ (*Cookia punctata* ἢ *Clausena Wampi*, ἀγγλ. *Wampee*, τ. Ρυτωδῶν), μικρὸν δένδρον ἰθαγ. τῆς Σινικῆς καὶ τῶν Μολούκων νήσων· εἶδος δυνάμενον νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ὁ καρπὸς του, μεγέθους καρπού, βρώσιμος, εὐστομώτατος, ἀρωματικώτατος.

Κουκιόφορον, βλ. Ὑφαντική.

Κουκκάκι, βλ. Σιληνή.

Κουκκιά, βλ. Κύαμος ὁ κοινός.

Κουκκοστάφυλα, βλ. Ἀεῖζων.

Κουκκουδάγια, βλ. Χρυσάνθεμον τὸ σιτόφυλον.

Κουκκούλι ἢ Κούκουλο, βλ. Φαλαρίς.

Κουκκουλοαφάνα, βλ. Εὐφώρβιον τὸ ἰκανθωδέστατον.

Κουκκουλόχορτο, βλ. Ἐρείκη ἡ σφονδυλωτὴ καὶ Φαλαρίς.

Κουκκουμαριά, βλ. Χαμαικέρασος.

Κουκκουμαυλόχορτο, βλ. Γεράνιον.

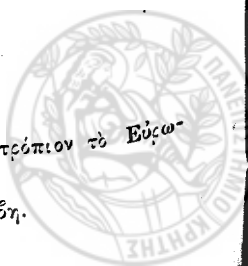
Κουκκουναριά, βλ. Πεύκη ἢ Πίτυς.

Κουκκουροθιθιά, βλ. Κερκίς.

Κούκλα βλ. Ἀραβόσιτος.

Κουλούμπακας καὶ Κουλούμπρακας, βλ. Ἡλιοτρόπιον τὸ Εὐρωπαϊκόν.

Κουλούμπρα, βλ. Κράμβη ἡ λαχανώδης Γογγυλοκράμβη.

- Κουλοῦρι**, βλ. Δακτυλίσ.
- Κουμανταντάς**, βλ. Ἐσπεριδοειδῆ, σελ. 341.
- Κουμαριά**, βλ. Κόμαρος.
- Κουμαρίνη** καὶ **Κουμαρούνη** (Cumarouna), βλ. Διπτέρουζ, Τραχύδιον, Τριφύλλιον τὸ ἀροδιαίτον.
- Κουμπλιά**, βλ. Προύμνη.
- Κουνδουράγον**, βλ. Μαρσδενία.
- Κουνναπιά**, βλ. σελ. 405.
- Κουνουκλιά**, βλ. Κίστος.
- Κουνουπίδι**, βλ. Κράμβη ἢ λαχανώδης Ἀνθοκραμβη.
- Κουντοῦρα**, βλ. Αἶρα ἢ μευστική. Διὰ τὴν παραγωγὴν κ.λ. τοῦ ὀνόματος βλ. 3ην σημείωσιν σελ. 497.
- Κουντουρουδιά**, βλ. εἰς σελ. 497.
- Κουπανία** (Cupania, τ. Σαπινδοῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη δ. καὶ θ. θερμοῶν χωρῶν, τινὰ κοσμητικά. Κ. ἢ ἀνακαρδιοειδῆς (*C. anacardioides*), δένδρον ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς, εὐδοκιμεῖ εἰς παραλίους καὶ ὑψαλμούς γαίας. Κ. ἢ εὐχμος (*C. sapida*), ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀφρικῆς, φέρει ἄνθη εὐοσμύτατα καὶ καρπὸν βρώσιμον. Ἀμφότερα δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς.
- Κουράθα**, βλ. Κρόμμυον τὸ Πράσον.
- Κουρέλα** ἐν Εὐβοίᾳ, τὸ ὑπερώριμον σῆκον, ἢ ἰσχάς.
- Κουρελλιά**, βλ. Ὁξυμυρσίνη ἢ ὑπόφυλλος.
- Κουρεντί**, βλ. Ἀμπελος, σελ. 69.
- Κουρκουμέλα**, βλ. Κόμμι.
- Κουρκούμη** (Curcuma, τ. Σκιταμινωῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη, ἰθαγ τροπ. χωρῶν φ. πώδη πολυετή, τινὰ κοσμητικά καὶ ἄλλως χρήσιμα. Τὸ ῥίζωμα Κ. τῆς στενοφύλλου (*C. angustifolia*), ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, παρέχει εἶδος μαρανταμόλου (βλ. Μαραντία), τὸ δὲ ῥίζωμα Κ. τῆς μακροῦς (*C. longa*, γαλλ. Safran des Indes, ἀγγλ. Turmeric), ἰθαγ. ὡσαύτως τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, εἶνε βαφικόν, ἀρωματικόν καὶ φαρμακευτικόν (φρμ. Κροκόριζα ἢ Ῥίζα Κρόκου τοῦ Ἰνδικοῦ, *Radix Curcumae*, τουρ. Σαχτάρ). Ἡ ῥίζα αὕτη χρησιμοποιεῖται πρὸς βαφὴν τῆς μετάξης καὶ τοῦ ἐρίου καὶ ὡς ἀντιδραστήριον εἰς τὰ χημεία πρὸς τοῦτοις εἶνε ἐν τῶν κυρίων συστατικῶν τοῦ παρ' Ἀγγλοῖς καὶ Ἰνδοῖς ἐν χρήσει ἀρτύματος curry. Τὰς αὐτάς ιδιότητας ἔχει καὶ ἡ ῥίζα Κ. τῆς πρασινοφύλλου (*C. viridifolia*), ἰθαγ. τῆς Ἰάβας.
- Κουρκούτα**, βλ. ὁ Νάρθηξ ὁ κοινός.
- Κουρμαδιά** καὶ **Χουρμαδιά**, βλ. Φοινῆξ ὁ δακτυλοφόρος.
- Κοῦρμι**, βλ. Κριθῆ.
- Κουροδουρλιά**, βλ. Βροῦλον τὸ ἀμβλυανθές.
- Κουρπινιά**, βλ. Κληματίς ἢ Λευκάμπελος.

Κουρτισία ή δξνοειδής (*Curtisia faginea*, τ. Κρανειωδών). μέγα δένδρον τῆς Ευέλπιδος "Ακρας" πολλαπλ. διά σποράς και δύναται νά ευδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Τό ξύλον του βαρύ, σκληρότατον, διαρκέστατον, γρησίμον εἰς τὴν ἀμαξοπηγίαν και τὴν ἐπιπλοποιίαν.

Κουρτουριά, βλ. Κρότων ὁ κοινός.

Κουδραράς, βλ. Κορίαννον.

Κουῶδος, βλ. Σησαμον.

Κουῶδον ἢ Κόδδον, βλ. Ἄγενία.

Κουτουλόρραχος, βλ. Ῥάμος ἢ ἑλληνικὴ και Ῥ. ἢ ἑλαιοειδής.

Κουτσαγαρελιά, βλ. Ἀσπάραγος ὁ ὀξύφυλλος.

Κουτσοπετεινός, βλ. Μήκων ἢ Ῥοιάς.

Κουτσοῦνα και Κουτσοῦπα, βλ. Σκύλλα ἢ παράλιος.

Κουτσουνάδα, βλ. Μήκων ἢ Ῥοιάς.

Κουτσουνιά, βλ. Κερατέα και Κερκίς.

Κουφάγκαθο, βλ. Νωτόθασις ἢ συριακὴ και Σίλυβον τὸ μαριανόν.

Κουφίτης, βλ. Καπνίτης.

Κουφόδρουλος, βλ. Ὀλόσχοινος.

Κουφολαχανίδα, βλ. Ἀστεροκέφαλος ὁ ἀκραιόφυλλος.

Κουφολάχανο, βλ. Ἀστεροκέφαλος ὁ ἀρουραῖος.

Κουφοξυλιά, βλ. Ἀκτῆ ἢ μέλαινα.

Κοφφέα (*Coffea*, γαλλ. Caféier, ἀγγλ. Coffee-tree, τ. Ἐρυθροδανωδών) γ. περιλ. περί τὰ 30 εἶδη δένδρα και θάμνοι τῆς τροπ. Ἀφρικῆς και Ἀσίας. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε Κ. ἢ ἀραβικὴ και Κ. ἢ λιβερικὴ (*C. arabica* και *C. liberica*) ἀμφότερα καλλιεργοῦνται ἐκτενῶς εἰς πλείστας τροπ. χώρας (Ἀραβίαν, Ἰάβαν, Σουμάτραν, Βουρβόνην, Βραζιλίαν, Αἴτην, Κούβαν) διά τὸν καρπὸν τὸν πανταχοῦ γνωστότατον και κοινοτάτην χρήσεως καφφέν ἢ καφέν. Ἀμφότερα τὰ εἶδη ταῦτα εἶνε θάμνοι ἰθαγ. ὁ μὲν πρῶτος τῆς Ἀβυσσινίας, ὁ δὲ δεῦτερος τῆς δυτ. Ἀφρικῆς.

Μάστιξ τῶν καφεδοφυτειῶν εἶνε εἶδος Μικρομύκτης (*Hemileia vastatrix*), καθ' οὗ οὐδὲν ἀποτελεσματικὸν φάρμακον εὐρέθη μέχρι τοῦδε (1), διὸ και εἰς τινὰς χώρας, εἰς τὰς ἵποίας ἡ καλλιέργεια τῆς Κ. ἤκμαζε, σήμερον εἶνε περιωρισμένη σημαντικῶς ἢ και σχεδὸν ἐξ ἑλοκλήρου ἐγκατελείφθη, ὡς λ. χ. συνέβη ἐν Κεϋλάνῃ και Μαδαγασκάρῃ. Ἀλλὰ καταστρεπτικωτέρα τοῦ παρασίτου τούτου μάστιξ ἀπεδείχθη ἢ ὑπέρμετρος παραγωγή τοῦ καφῆ ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἀνάγ-

(1) Τελευταίως ἐβεβαιώθη ὅτι τρίτον εἶδος Κ. (*C. congensis*), ἰθαγ. τῆς κεντρ. Ἀφρικῆς, οὐτινος τὸ προῖν ἀπεδείχθη καλῆς ποιότητος, ἀντέχει εἰς τὴν προσβολὴν τοῦ παρασίτου, διὸ πολλαχοῦ ἤρχισεν ἡ κατάρτισις φυτειῶν ἐκ τοῦ εἶδους τούτου.

κας τῆς καταναλώσεως. Ἡ παγκόσμιος παραγωγή τοῦ καφέ τῷ 1907 ἀνῆρχετο εἰς 22 ὡς ἔγγιστα ἑκατομ. σάκκους τῶν 50 ὀκ., ἐνῶ ἡ κατανάλωσις δὲν ὑπερέβαινε τὰ 17 ἑκατομ. Ἐντεῦθεν προέκυψεν ἡ μέχρι τοῦ 1910 μαστίσασα τὸ προϊόν τοῦτο κρίσις, ἧς τὰς συνεπειὰς ὑφίστατο ἰδίως ἡ Βραζιλία, ἧτις φέρει ὄχι μόνον τὰς κατωτέρας ποιότητας καφέ, ἀλλὰ καὶ τὸ πλεῖστον (τὰ δύο τρίτα) τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς. Πρὸς περιστολὴν δὲ τῆς κρίσεως ταύτης ἐδέησε νὰ ἐφαρμοσθῶσι καὶ ἐν Βραζιλίᾳ μέτρα παρόμοια περίπου τῶν ἐφαρμοσθέντων ἐν Ἑλλάδι κατὰ τῆς ὑπερπαραγωγῆς τῆς σταφίδος.

Εἰς τὴν Ἀραβίαν, τὴν χώραν τῆς Χαλιμαῆς, πολλὰ διηγοῦνται περὶ τῆς ἀνακαλύψεως, τῶν ιδιοτήτων καὶ τῆς πρώτης αὐτῆσι δῆθεν χρήσεως τοῦ καφέ. Ἐν τούτοις εἶνε ἐξηκριβωμένον ὅτι οἱ πρῶτοι ποιήσαντες χρῆσιν τοῦ καφέ εἶνε οἱ Ἀβυσσοῖ. Εἶνε ἱστορικῶς γνωστὸν ὅτι ἀφεψήματος καφέ ἐγένετο χρῆσις ἐν Ἀβυσσινίᾳ ἀπὸ τοῦ 11ου αἰῶνος καὶ ὅτι ἐκ τῆς χώρας ταύτης ἔλαβον τὸν θάμνον καὶ ὑπὸ τῶν Ἀβυσσινῶν ἐδιδάχθησαν τὴν καλλιέργειαν αὐτοῦ καὶ τὴν χρῆσιν τοῦ καρπῶν τοῦ οἱ Ἀραβες βραδύτερον. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 16ου αἰῶνος ἐγένετο χρῆσις τοῦ καφέ ἐν Συρίᾳ, ὅθεν διεδόθη αὐτὴ ἀνά τὴν λοιπὴν τότε τουρκικὴν Αὐτοκρατορίαν (ἐπομένως καὶ τὴν σημερινὴν Ἑλλάδα). Καὶ τῷ μὲν 1615 εἰσῆχθη ἡ χρῆσις τοῦ καφέ εἰς τὴν Βενετιαν, τῷ δὲ ἐπομένῳ ἔτει καὶ εἰς τὴν Ὀλλανδίαν. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὡς λέγεται, εἰσῆχθη ὁ καφὲς τῷ 1641 ὑπὸ τοῦ Κρητὸς Ναθαναὴλ Κανοπίου, ὅστις κατέστησεν αὐτὸν κοινὸν ποτὸν εἰς τὸ Ballion College, ἐν Ὁξφόρδῃ. Τρία ἔτη βραδύτερον ἔπινον καφέν καὶ ἐν Μασσαλίᾳ, τῷ δὲ 1687 ἐγένετο χρῆσις αὐτοῦ καὶ ἐν Λειψίᾳ.

Παρ' ὅσα καὶ ἀν λέγονται περὶ τῆς ἐπιβλαβοῦς εἰς τὴν ὑγίαν ἐπιδράσεως τοῦ καφέ τὸ ποτὸν τοῦτο εἶνε ἀναντιρρήτως θαυμάσιον τωνατικόν, ἀρωματικώτατον καὶ ἀβλαβέστατον ἐφ' ὅσον δὲν γίνεται κατάχρησις αὐτοῦ, δὲ καὶ ὁ De-lille εἶπε :

Il est une liqueur, au poète plus chère,
Qui manquait à Virgile et qu'adorait Voltaire.
C'est tois divin café, dont l'aimable liqueur,
Sans altérer la tête, épanouit le coeur.
Ainsi quant mon palais est émoussé par l'âge,
Avec plaisir encore je goûte ton breuvage.

Ἡ τωνατικὴ ιδιότης τοῦ καφέ ὀφείλεται εἰς τὴν ἐνεργεῖ οὗτος κοφφεΐνην ἢ καφεΐνην, οὐσίαν τοξικὴν μὲν, πλὴν τωνατικὴν ἐν μικρᾷ δόσει λαμβανομένην. Ἡ οὐσία αὕτη ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὸ τέιον, τὰ κάρυα Κόλα, τὸ κακάον, εἰς τὰ σπέρματα Πυλλινίας τῆς κουπανίου, εἰς τὰ φύλλα Ἐλαιοπρίνου τοῦ παραγοῦντοῦ καὶ Κυκλωπίδος τῆς ἐχίνοποδιοειδοῦς. Τὸ ἀφεψήμα τοῦ καφέ λαμβανόμενον ὑπὸ τῶν σπαινίως ποιούντων χρῆσιν αὐτοῦ ἐνεργεῖ ὡς φάρμακον ἀντιπυρετικόν, διὸ ὡς τοιοῦτον λαμβάνουσιν αὐτὸ ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος οἱ ἀγρόται. Πλὴν τῆς ἐν μορφῇ ἀφεψή-

ματος συνήθους χρήσεως αὐτοῦ ὁ καφές χρησιμοποιεῖται πολυτρόπως καὶ εἰς τὴν ποτοποιίαν, τὴν σακχαροπλαστικὴν καὶ τὴν φαρμακευτικὴν.

Ἡ μᾶλλον ἀρωματώδης ποιότης τοῦ προϊόντος τούτου εἶνε ἢ τῆς Μόκας (Ἀραβίας) ἀλλ' ἐξόχως ἐκλεκτὸν ἀρώμα ἔχει ὁ ἐν μικρᾷ μόνον ποσότητι παραγόμενος ἰδίως ἐν Σουμάτρα καφές Preanger. Τοῦ καφέ τούτου τὸ χρώμα εἶνε λιαν σκοτεινόν, ἐνεκα δὲ τῆς ὑψηλῆς τιμῆς του συνήθιστα νοθεύεται ἀντικαθιστώμενος ἢ ἀναμιγνύμενος μὲ κόκκους ἄλλων ποιότητων, διαφέροντας καὶ ὡς πρὸς τὸ χρώμα, ἔπερ ἀπομιμοῦνται διὰ καταλλήλου βαφῆς. Εἶνε ἄλλως ἢ βαφῆ τῶν κόκκων τοῦ καφέ συνηθέστατον μέσον νοθείας τοῦ προϊόντος τούτου. Ὁ πεφρυγμένος καὶ ἀλεσμένος καφές πανταχοῦ νοθεύεται ποικιλοτρόπως καὶ ἰδίως διὰ τῆς ἀναμιξεως σίτου, βρίζης, κριθῆς (κατὰ προτίμησιν τῆς γυμνοκριθῆς), κυάμων, ἐρεβίνθων καὶ ἄλλων σπερμάτων, οἷα τὰ Ἀστραγάλου τοῦ βαιτικοῦ, Γυμνοκλάδου τοῦ καναδικοῦ, Κασσίας τῆς δυτικῆς, Φοίνικος τοῦ δακτυλοφόρου (ἐν Ἀραβίᾳ καὶ Συρίᾳ). κ. ἄ. Πολλαχοῦ ἀντικαθίσταται ὁ καφές ὅλως ἢ ἐν μέρει διὰ πεφρυγμένων σύκων (ἐν Γερμανίᾳ καὶ Αὐστρουγγαρίᾳ) ἢ ρίζης Κιχωρίου τοῦ ἐντέτμημένου (ἐν Γαλλίᾳ, Βελγίῳ, Ὁλλανδίᾳ, Γερμανίᾳ κ. ἄ.).

Κοχία (Kochia, τ. Χηνοποδιωδῶν) γ. περιλ. φ. φρυγανώδη καὶ πωδῆ, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, ἀπαντῶντα πολλαχοῦ, συνήθως δὲ φυόμενα εἰς ὑψαλμούς γαίας. Τῆς ἑλλ. γλωρ. ἀναφέρεται Κ. ἢ σαρωματικὴ (K. scoraria, γαλλ. Belvédère), φρύγανον ἀπαντῶν ἐν Κρήτῃ, ἔνθα ὀνομάζεται Νεροκυπάρισσο ἢ Κυπαρίσσι τοῦ νεροῦ, καὶ χρησιμοποιούμενον τόσον αὐτόθι ὅσον καὶ ἀλλαχοῦ πρὸς κατασκευὴν ἀγροτικῶν σαρώθρων. Ἐκλεκτὸν νομιστικὸν εἶδος εὐδοκίμου εἰς ὑψαλμύρα ἐδάφη καὶ ἀντέχον εἰς τὴν ξηρασίαν λέγεται ὅτι εἶνε Κ. ἢ λαχναία (K. villosa, ἀγγλ. Cotton bush), ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας.

Κοχλόχορτα, βλ. Ἐλεῖων.

Κοχλιαρίς (Cochlearia, τ. Σταυρανθῶν) γ. περιλ. φ. πωδῆ, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, ἰθαγ. τῶν βορ. εὐκρ. χωρῶν. Τῆς ἑλλ. γλωρ. ἀναφέρεται Κ. ἢ πετροαία (C. ἢ Kerneria saxatilis), φ. πολυετές ἀπαντῶν εἰς τὸν Ὀλυμπον καὶ τὴν Κεφαλληνίαν. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε : α') Κ. ἢ Ἀρμορακία (C. Armoracia ἢ Armoracia rusticana, γαλλ. Grand Rainfort, Cranson rustique, Moutarde des Capucins ἢ Cran des Anglais, ἀγγλ. Horse-Radish), ἰθαγ. τῆς βορ. Εὐρώπης, τὸ κν. ὀνομαζόμενον Χρόνον, Χρόνον ἢ Κρόνον, ἔπερ καλλιεργεῖται καὶ παρ' ἡμῶν διὰ τὴν ρίζαν του, ἧτις εἶνε ἀρωματικὴ καὶ φαρμακευτικὴ (φρμ. Ῥαφανίδας ἀγρίας ρίζα, Radix Armoraciae. καὶ β') Κ. ἢ φαρμακευτικὴ (C. officinalis; γαλλ. Cranson ἢ Herbe aux cuillers, ἀγγλ. Scurrey Grass), ἰθαγ. τῆς βορ. καὶ μέσης Εὐρώπης, καλλιεργούμενον πολλαχοῦ διὰ τὴν πικρὰν, καυστικὴν καὶ φαρμακευτικὴν πόχην αὐτοῦ (φρμ. Κοχλιαρίδας πόα, Herba Cochleariae, τουρ. Κασίκ-ότου). Ἀμφοτέρα τὰ φ. ταῦτα εἶνε πολυετῆ· εἰς τὸ πρῶτον ἀναφέρεται ἡ Armoracea τοῦ Πλινίου.

Καφέχορτο, βλ. Κλινοπόδιον.

Κροάδος, βλ. 'Ελαία σελ. 293, Κερτατιά. Μορέα, Πλάτανος, 'Αμυγδαλή, Πεύκη.

Κραμβασπάραγος, βλ. Κράμβη ή λαχανώδης 'Ανθοκράμβη.

Κράμβη (*Brassica*, τ. Σταυρανθώ) γ. περιλ. περί τὰ 80 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. βορ. εὐκρ. χωρῶν φ. πώδη, τὰ πλεῖστα διαιτη, ὀλίγα ἐτήσια ἢ πολυετή, πολλὰ χρησιμότετα λαχανικά, τινὰ καὶ ἐλαιοφόρα. Εἶδη τῆς ἐλλ. γλωρ. 6, ἐν οἷς καὶ α') Κ. ἡ κρητικὴ (*B. cretica*), ἡ κν. ὀνομαζομένη "Αγριο λάχανο καὶ Κραμπουτσάνα (ἐν Κρήτῃ), ἡ τοῦ Θεοφρ. 'Αγρία 'Ράφανος καὶ τοῦ Διοσκρ. 'Αγρία Κράμβη φ. πώδες πολυετές, λαχανανεύομενον καὶ β') Κ. ἡ τουρνεφόρτειος (*B. Tournefortii*), ἐτήσιον, ἡ κν. 'Αλαψανίδα ἐν Θήρᾳ ὀνομαζομένη. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε :

α') Κ. ἡ λαχανώδης (*B. oleracea*, γαλλ. Chou, ἀγγλ. Cabbage, τουρ. Λάχανα), διαιτῆς, ἰθαγ. τῆς δυτικῆς Εὐρώπῃς ἐνθα ἀπαντᾷ αὐτοφυόμενον (*B. oleracea sylvestris*) εἶδος καλλιεργούμενον ὡς λαχανικὸν ἔκπαλαι ὑπὸ πολλὰς διαφοράς. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ἡ ἡμερος ἡ κηπαία Κράμβη τοῦ Διοσκρ. ὡς καὶ ἡ 'Ράφανος λαχανώδης τοῦ Θεοφρ., ὅστις διακρίνει δύο διαφοράς, τὴν οὐλόφυλλον καὶ τὴν λειόφυλλον. Περ' Ἀθῆν. ἀπαντῶσι τρεῖς διαφοραὶ, ἡ ἀλμυρὴ ἡ λειόφυλλος καὶ ἡ σελινοῦσα, ἧτις πρέπει νὰ ἦνε ἡ οὐλόφυλλος τοῦ Θεοφρ. Κατὰ τὸν Νικάνδρον οἱ Βοιωτοὶ ὠνόμαζον τὴν Κ. Γάστραν. Ὁ Κάτων (*De re rustica*, 156) ἀναφέρει τὴν Κ. ὡς τὸ πρῶτιστον τῶν λαχανικῶν (*Brassica est quae omnibus oleribus antistat*). Σήμερον τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ καλλιεργούμενον ὑπὸ πλείστας διαφοράς, ὧν αἱ κοινότεραι εἶνε :

1) Κ. ἡ λαχανώδης κεφαλωτή (*B. ol. capitata*, γαλλ. Chou cabus, Ch. en tête, Chou romme, ἀγγλ. Com. Cabbage), τὸ κν. κατὰ τόπους γνωστότατον Λάχανον Κραμπολάχανον, Μάικα, Φυλλάδα, Φρού, Βέρτσολο, Κραμπουνὶ ἢ Κραμπι. Τῆς διαφορᾶς ταύτης ἀπαντῶσι πολυάριθμοι παραλλαγῆ, εἶνε δὲ αὕτη ἡ μάλλον ἐκτενῶς καλλιεργούμενη καὶ συνηθέστερον χρησιμοποιουμένη πανταχῶς σχεδὸν χρησιμοποιεῖται ὡς ὠμὴ (σαλάτα), ἀλμυρὴ (γαλλ. Choucroute, γερ. καὶ ἀγγλ. Sauerkraut, κν. ἀλμυρὰ, λάχαναριμὰ ἢ λαχανοτουροὶ) ἢ μαγειρευομένη ποικιλοτρόπως. Ἡ διαφορὰ αὕτη εἶνε ἡ κατ' ἐξοχὴν Κράμβη τῶν ἀρχαίων, ἣν οὗτοι ὑπερηγάπων καὶ περὶ τῶν θεραπευτικῶν δυνάμεων τῆς ὁποίας πολλὰ ἀναφέρουσι. Ἐκ τῶν θαυμαστῶν τοῦ φ. τούτου ἦτο καὶ Μνησίθεος ὁ Κυζικηνὸς ὅστις ἔσα ἀπάρηθμει περὶ τῶν πολλῶν καὶ παραδόξων δυνάμεων τῆς Κράμβης ἄλλο δὲν ἀποδείχνουν, πλὴν ὅτι ἀγαποῦσε μὲ ὑπερβολὴν τὰ Λάχανα. Σημειωτέον ὅτι οὗτοι ἦτο μόνος οὗτος θαυμαστής τῆς Κράμβης. Ὁ Χρυσίππος καὶ ὁ Διούχης κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πλινίου ἔγραψαν ἰδίως περὶ αὐτῆς. Ὅτι κοινὰς οἱ Ἕλληνας ἦσαν φιλόκραθοι, ὡς καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, τὸ μαρτυρεῖ καὶ ὁ παράμαχων Ἕλληνας, ὅστις ἔδωκεν εἰς τὴν Κράμβην κατ' ἐξοχὴν τὸ γενικὸν ὄνομα Λάχανον, ὡς ἀκόμη σήμερον τὴν ὀνομάζομεν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Αὐγούστου τοὺς χρόνους ἄρχισαν νὰ ὀνομάζωσιν *Olus* (Λάχανον) τὴν *Brassicam* (Κράμβην)» (Κοραῆς—«Περὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἐνδύρων τροφῆς» Ξενοκράτους

και Γαληνοῦ· Προλεγόμενα, σελ. λγ').

Ἄλλα και ὁ Πάξαμος (ἐν «Γεωπονικοῖς» 12, 17) πολλὰ περὶ Κράμβης ἀναφέρει, ἐν οἷς και τὰ ἐξῆς : «Εἶδέναι δὲ χρῆ, ὅτι τὴν Κράμβην ἐν ἀλμυρῷ τόπῳ σπείρειν προσήκει. Διὸ χρῆ τριφύλλῳ ταύτῃ γινομένη νίτρον λεῖον ἢ ἀλμυρίδα γῆν διὰ κοσκίνου κατασθθεῖσαν πάσσειν, ὡς δοκεῖν αὐτὴν πεπαχνῶσθαι· τούτῳ γάρ τῷ τρόπῳ και ἐφανώτερα γίνεται· τινὲς δὲ ἀντὶ τοῦ νίτρου τῇ τέφρᾳ χρῶνται και διὰ τὸ και τὰς κάμπας ἀνελεῖν» (1). Τὰ αὐτὰ περίπου ἀναφέρει και ὁ Θεόφραστος ἐν τοῖς ἐπομένοις : «Οὐ μὴν ἀλλὰ και τῶν λαχανωδῶν ἐστὶ τισὶ τὰ ἀλυκὰ πρόσφορα καθάπερ ῥαφάνῳ, τευτλίῳ, πηγάνῳ, εὐζώμῳ· βελτίῳ γάρ γίνονται τοῖς ἀλυκοῖς ἀρδόμενα ταῦτα, δι' ὃ πρὸς γε τὴν ῥαφανον νίτρον τινὲς παραμιγνύουσιν ἐν τῷ βρέχειν ὡσπερ οἱ ἐν Αἰγύπτῳ και γίνεται πολλῶ γλυκυτέρα και ἀπαλωτέρα καθάπερ και ἡ ἐσημένη Ἐν ταῖς ἀλμυρίσιν ἢ ῥαφανος ἀρίστη» (Φ. Αἱ.- 2, 5, 3).

2) *Κ. ἡ λαχανώδης Ἄνθοκράμβη* (B. olr. Botrytis, γαλλ. Chou-fleur, ἀγγλ. Cauliflower, τουρ. Καρναμπίτ), τὸ κν. γνωστὸν *Κουνουτίδι*, *Κωνοπίδι*, *Καρναμπίτι* ἢ *Καρναμπίκι*. Εἰς τὴν διαφορὰν ταύτην πιθανῶς ἀναφέρεται ὁ παρ' Ἀθην. *Καυλὸς* και παρ' ἄλλοις τὸ *Καυλίον*, ὡς και ἡ *Λευκοκράμβη* ἢ τὸ *Κραμβασπάρραγον* τῶν «Γεωπονικῶν» (12, 1. 2). Μία τῶν πολλῶν τῆς Ἄνθοκράμβης παραλλαγῶν εἶνε και τὸ λεγόμενον *Μπρόκολον* (B. olr. Botrytis Asparagoideae violacea, γαλλ. Chou-Brocoli, ἰταλ. και ἀγγλ. Brocoli). Τὰ *Παραπούλια* τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν εἶνε ἀπλῶς προῖον ἐκ φύλου Ἄνθοκράμβης (*μιαστάρδιον Κουνουτίδι*) και σπανιώτερον παραβλαστήματα τοῦ σταλέχους μετὰ τὴν ἀποκομιδὴν τῆς κεφαλῆς τοῦ φ. Εἰς τὰ *Παραπούλια* πρέπει ν' ἀναφέρονται τὰ ὑπὸ τοῦ Κοραῆ μνημονεύμενα *Λαχανόβλαστοι*, *Κραμπόβλακραις* ἢ *Κραμποζιμουλαῖς* («Ἄτακτα» Δ, 285). Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος μεγάλη ποσότης σπόρου Ἄνθοκράμβης παρήγετο ἐν Κύπρῳ και ἐξήγετο τῆς νήσου διὰ τὴν Εὐρώπην· ἔδει δὲ ὁ σπόρος οὗτος «νὰ εἶναι τοῦ αὐτοῦ ἔτους και καθαρός και θραμμένος» («Ἐμπρ. ἐγκυκλοπ.» Παπαδοπούλου, 1815, Α', σελ. 341). Ἡ σήμερον καλλιεργουμένη εἰς τὴν νήσον ταύτην παραλλαγή Ἄνθοκράμβης οὐδὲν τὸ ἕκτακτον παρουσιάζει, ἀλλ' οὔτε γίνεται πλέον ἐκεῖθεν ἐξαγωγή σπόρου. Οὐχ ἥττον ἢ αὐτῷ καλλιεργεῖται τοῦ λαχανικοῦ τούτου διὰ τὴν ἐπιτίπιον κατανάλωσιν εἶνε κοινή· συσκευάζουσι δὲ οἱ νησιῶται ἐξ ἀνθοκράμβης και ἀλεύρου σινάπεως εἶδος ἄλμαϊου, ὅπερ ὀνομάζουσι *μουγγραυ*.

3) *Κ. ἡ λαχανώδης σφαιριόμορφος* (B. olr. bullata) τῆς διαφορᾶς ταύτης παραλλαγαὶ εἶνε ἡ *Κ. τῶν Βρυξελλῶν* (B. olr. bullata gemifera, γαλλ. Chou de Bruxelles, ἀγγλ. Brussel's Sprouts) και ἡ *Κ. τῶν Μεδιολάνων* (B. olr. bullata major, γαλλ. Chou de Milan, ἀγγλ. Savoy Cabbage). Ἄμφότεραι αἱ πα-

(1) Παρατήρησις ὀρθοτάτη.

παλλαγαι αὐται, ὡς καὶ αἱ πολυάριθμοι φυλαὶ των, καλλιεργούνται συνθέςτατα μὲν ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ πολλαχοῦ τῆς βορ. Ἀμερικῆς σπανιώτατα δὲ παρ' ἡμῖν.

4) **Κ. ἡ λαχανώδης ἀκέφαλος** (B. olr. acerphala, γαλλ. Chou non rom-pé) τζούτης παραλλαγαι εἶνε **Κ. ἡ κτηνοτροφικὴ** (B. olr. acerphala alta, γαλλ. Chou cavalier, ἀγγλ. Tree-Cabbage) καὶ **Κ. ἡ οὐλόφυλλος** (B. olr. acerphala crispata, γαλλ. Chou frisè ἀγγλ. Curled Kale), ἡ καὶ πρὸς κόσμον ἐνίοτε θεραπευομένη. Ἀμφότεραι καλλιεργούνται συνθῆως μὲν ἀλλαχοῦ, σπανιώτατα δὲ παρ' ἡμῖν.

καὶ 5) **Κ. ἡ λαχανώδης Γογγυλοκράμβη** (B. olr. Caulo-rapa ἢ Gongyloides, γαλλ. Chou-Rave, ἀγγλ. Kohl-Rabi), τὸ κν. ὀνομαζόμενον **Γογγύλιον ἢ Λαχανόγυλον**, ἐν Κύπρῳ δὲ **Κολοθύμρα** (1) τῆς διαφορᾶς ταύτης ὁ καυλὸς εἶνε παρὰ τὴν βάσιν του γογγυλοειδῆς καλλιεργείται δὲ αὕτη πολλαχοῦ μὲν ἰδίως ὡς φ. κτηνοτροφικόν, παρ' ἡμῖν δὲ (ἀραιῶς) ὡς λαχανικόν.

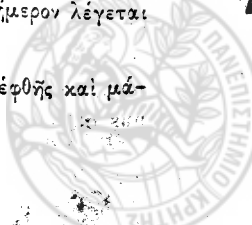
6) **Κ. ἡ Ῥάπυς** (B. Rapa, Chou-Navet, Turnip-root Cabbage), φ. ἐτήσιον ἢ διετές, ὄλκρον διαφέρον **Κ. τῆς λαχανώδους Γογγυλοκράμβης**, διὸ πολλοὶ θεωροῦσιν αὐτὸ ὡς ἀπλήν διαφορὰν τοῦ προηγουμένου εἴδους (**Κ. τῆς λαχανώδους**) ἢ ρίζα του σαρκώδης, γογγυλοειδῆς. Ἀπαντᾷ μόνον καλλιεργούμενον, ὑπὸ πολλὰς δὲ διαφορᾶς, ὧν μία καὶ ἡ λεγομένη **Ῥουταμπάγα** (Rutapaga) ἄλλ' ἡ συνθέςτερον καλλιεργούμενη εἶνε ἡ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἀναφερόμενη ὑπὸ τὰ ὀνόματα **Γογγύλη, Γογγύλιον, Γογγυλῖς, Ῥάπυς** καὶ **Ῥάπυς**, ἧτις σήμερον ὀνομάζεται κν. **Ραίβα**. Περὶ τῆς διαφορᾶς ταύτης ὁ Θεόφρ. λέγει «Γογγυλίδος δὲ οἱ μὲν φασιν εἶναι (γέννη) οἱ δὲ οὐ φασιν, ἀλλὰ τῷ ἄρρηνι καὶ τῇ θηλεῖα διαφέρειν, γίνεσθαι δὲ ἐκ τοῦ αὐτοῦ σπέρματος ἄμφω» (Φ. I.—7,4,3). Τρόφιμος, λέγει ὁ Δισακρ., εἶνε ἡ ρίζα τῆς ἡμέρου **Γογγύλης ἐφθῆ** ἐφθῆ δὲ βιβρώσκειται καὶ ὁ ἐξ αὐτῆς **ἀσπάραγος** (δ.δ. ὁ ἀνθοφόρος καυλός). Πολλὰ περὶ **Γογγυλίδος** ἀναφέρει ὁ Ἀθήν. παρὰ τοῦ ὁποίου μανθάνομεν ὅτι, ὡς σήμερον αἱ **ραίβαι**, οὕτω καὶ τὸ πάλαι αἱ **γογγυλίδες** ἐταριχεύοντο μετὰ συνάπweis (2) καὶ ὅτι οἱ **Λακεδαίμονες** ὀνόμαζον τὴν **Γογγυλῖδα Γάστραν** (β.λ.). Διαφορὰ τοῦ εἴδους τούτου εἶνε ἡ **ἐλαιοφόρος Ῥάπυς** (B. Rapa oleifera, γαλλ. Colza ἢ Navette d' été), ἧς ἡ ρίζα δὲν εἶνε σαρκώδης ὡς ἡ τῆς **Ραίβας** καὶ ἡ ὁποία κατὰ τινὰς ἀποτελεῖ

↓ **Εἶναι ὁ διαφανοῦς λαχανικόν**

= **Μακεδονία ἰσχυρῆς ὡς εἰρήνη, ὡς καὶ ἐπισημασμένην ὀρεῖαν**

(1) Εἰσαχθεῖσα ἐκ Κολομβρακίας; — Κολομβρακία ἢ Ὀφιοῦσα ὀνομάζετο τὸ πάλαι μία τῶν παρὰ τὴν Ἰσπανίαν Πιτυουσῶν νήσων, ἧτις σήμερον λέγεται **Formentaria**.

(2) « Ἡ δὲ ταριχευομένη γογγυλῖς λεπτοντικωτέρα ἐστὶ τῆς ἐφθῆς καὶ μάλιστα διὰ νάπυος γινομένη ». (Θ, 369).

διαφοράν ἐτέρου εἶδους (*B. campestris verna*¹⁾). Τῆς διαφορᾶς ταύτης τὰ σπέρματα εἶνε ἐλαιούχα διὸ καὶ καλλιεργεῖται τὸ φ. τοῦτο πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης-
 γ') *K. ἡ σινική* (*B. chinensis*, γαλλ. Chou de Chine ἢ Pak-Choi, ἀγγλ. Shantung Cabbage), φ. ἐτήσιον ἰθαγ. τῆς Σινικῆς ἔνθα καλλιεργεῖται ἐκτενῶς ὡς λαχανικόν. Ὡς τοιοῦτον καλλιεργεῖται ἀπὸ τινος τὸ εἶδος τοῦτο καὶ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, λέγεται δὲ ὅτι εἶνε κατὰ πολὺ ὑπέρτερον ὑπὸ ἐποψιν γεύσεως τῆς κοινῆς Κράμβης ἧς, κατὰ τινας, εἶνε ἀπλῆ διαφορὰ (*B. oleracea Chinensis*). Ἀπαντῶσιν αἱ πρὸς κόσμον θεραπεύμεναι διαφοραὶ οὐλόφυλλος καὶ ποικιλόφυλλος (*B. chinensis crisp* καὶ *B. ch. hybrida*).

καὶ δ') *K. τὸ Νάπυ* (*B. Napus*, γαλλ. Navet, ἀγγλ. Turnip), πιθανῶς ἢ Βουνιας τῶν ἀρχαίων : εἶδος ἐτήσιον ἢ διετές, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης ἔνθα καλλιεργεῖται ὑπὸ πλείστας διαφορᾶς, ὧν αἱ ἀξιολογώτεραι εἶνε : 1) τὸ κν. ὀνομαζόμενον Γουλίον (*B. Napus esculenta*, γαλλ. Navet rond), φ. διετές, σαρκόριζον, ὅπερ καλλιεργεῖται παρ' ἡμῖν ὡς λαχανικόν σχεδὸν μόνον εἰς τὸ Ἀργολικὸν πεδῖον καὶ 2) ἢ Ἐλαιοκράμβη (*B. Napus oleifera*, γαλλ. Colza d'hiver, ἀγγλ. Rape ἢ Cole-seed-plant), ἢ τῶν ἐν Ῥουμανίᾳ Ἑλλήνων Ῥάπιτσα, φ. ἐτήσιον, καλλιεργούμενον ἐκτενῶς πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ῥουμανίᾳ διὰ τὰ σπέρματά του τὰ ὁποῖα ἐκθλιβόμενα ἀποδίδουσι καὶ μέγεθος 50 $\frac{0}{10}$ ἔλαιον βρώσιμον, πρὸς φωτισμὸν καὶ πρὸς κατασκευὴν σάπωνος.

Ἄπαντα τ' ἀνωτέρω εἶδη πολλαπλασιάζονται εὐχερῶς διὰ σπορᾶς, τὰ παρ' ἡμῖν δὲ καλλιεργούμενα ὡς λαχανικά σπείρονται κατὰ Μάιον εἰς σπορεῖα ἔθεν μεταφυτεύονται ἐπὶ τόπου κατὰ Ἰούνιον ἢ Ἰούλιον. Εὐδοκίμοισι δὲ εἰς ἔδαφος βαθύ, ἀρδευόμενον καὶ ἀφθόνως λιπαινόμενον, διδὸ καὶ λέγονται τὰ «ἡμέρη τῆς κοπριά τὸ λάχανο» καὶ «σάν ἴστη κοπριά τὸ λάχανο».

Ἡ πρασοκουρίς, ἢ φθειρίασις, αἱ κάμπαι (ἰδίως ἢ τῆς Πιερίδος—*Pieris Brassicae*) καὶ κρυπτόγαμά τινα παράσιτα (*Olpidium Brassicae*, *Plasmodium phora Brassicae*, *Cystopus candidus*, *Phoma Brassicae*) εἶνε οἱ κυριώτεροι ἐχθροὶ τῶν φ. τοῦ γένους τούτου. Καὶ κατὰ μὲν τῆς πρασοκουρίδος ἐφαρμόζονται τὰ ἀλλαγῶν ὑποδεικνύμενα μέσα (βλ. Πρασοκουρίς), κατὰ δὲ τῆς φθειρίασιως καὶ τῶν καμπῶν γίνεται γρηῃς ψεκασμῶν διὰ διαλύσεως λυσόλης, πιπτεταίου ἢ ἀποθρέγματος καπνοῦ (βλ. σελ. 89), κατὰ δὲ τῶν κρυπτογάμων παρασίτων ἀποτελεσματικὰ μέσα εἶνε αἱ θειώσεις καὶ οἱ ψεκασμοὶ διὰ βορδιγαλλίου

(¹) Εἰς τὸ ὑπὸ τινων παραδεγεμένον εἶδος *K. ἡ ἀρουραία* (*B. campestris*, ἧτις ἀναφέρεται καὶ ὡς *B. asperifolia*) ἀνάγονται ὡς διαφοραὶ πλὴν τῆς *B. campestris verna* καὶ αἱ *B. camp. chinensis* (τὸ ὑπὸ στοιχείων γ' ἀναγραφόμενον κατωτέρω εἶδος *B. chinensis*), *B. campestris glauca* καὶ *B. camp. tyrica*, ἧτις εἶνε ἢ ὑπὸ στοιχείων δ') 2 ἀναγραφομένη κατωτέρω διαφορὰ *B. Napus oleifera*.

πόλου (βλ. σελ. 76), ούτινος γίνεται γρησιν ἐφ' ὅσον τὰ φ. εἶνε εἰσέτι νεαρά.
—Περὶ Κράμβης τῆς μελαίνης (*B. nigra*) βλ. Σίναπι. Κράμβη ἢ θαλασσία τοῦ
Διοσκρ. ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Καλυχόστεγον τὸ ὀβλοιοειδές. Περὶ τοῦ τῶν νε-
ωτέρων βοτανικῶν γένους *Crambre* βλ. Ψευδοκάμβη.

Κράμβος παρὰ Θεοφρ., πιθανῶς ὁ Ἄνθραξ τῆς Ἀμπέλου (βλ.).

Κραμερία (*Krameria*, τ. Πολυγαλωδῶν) γ. περιλ. 12 εἶδη· θάμνοι καὶ
δένδρα ἴθαγ. τροπ. καὶ παρατροπ. χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶ-
δος εἶνε *K. ἢ τριάνδρος* (*K. triandra*), θάμνος κοσμητικὸς καὶ φαρμακευτικὸς,
ἴθαγ. τῆς Περούβιας, δυνάμενος δὲ νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς
Ἑλλάδος. Ἡ ρίζα τοῦ φαρμακευτικῆ (φου. Ῥατανίας ρίζα, *Radix Ratanhae*,
γαλλ. *Ratanhia*, ἀγγλ. *Rhatany-root*), ἐνέχει 38—40 δεψίνην καὶ γρησι-
μεύει ὡς στυπτικὸν φάρμακον, ὡς καὶ εἰς τὴν σκευασίαν ὀδοντοκόνων καὶ πρὸς
βαφὴν οἴνων.

Κραμπί, Κραμποῦνι καὶ Κραμπολάχανον, βλ. Κράμβη ἢ λαχανώ-
δης κεφαλωτή.

Κραμπόβλακραις καὶ Κραμποζιμουζαις, βλ. Κράμβη ἢ λαχανώδης
Ἀνθοκράμβη.

Κραμπουτσάνα, βλ. Κράμβη ἢ κρητικὴ.

Κρανεία, Κρανία ἢ Κρανέα (*Cornus*, τ. Κρανειωδῶν) γ. περιλ. περι
τὰ 50 εἶδη ἴθαγ. βορ. εὐκρ. χωρῶν. Πλὴν ὀλίγων ποιδῶν τὰ ἄλλα εἶνε θάμνοι
καὶ δένδρα φυλλοβόλα, δασικά· τινὰ κοσμητικά ἢ ἄλλως γρησίμα. Εἶδη τῆς ἑλλ.
γλωρ. τὰ καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην ἀπαντῶντα *K. ἢ ἄσρην* (*C. mas*, γαλλ.
Cornouiller; ἀγγλ. *Cornel ἢ Cornelian Cherry*) καὶ *K. ἢ θήλεια* (*C. sangui-
neā*, γαλλ. *Cornouiller femelle*, ἀγγλ. *Dog-wood ἢ Dogberry*), ἀμφότερα βρα-
δέως ἀναπτύσσόμενα. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον εἶνε δένδρον μετρίου μεγέθους, ἢ **Κρά-
νεια**; Κρανεία, Κρανία ἢ Κρανέα τῶν ἀρχαίων, κν. δὲ Κρανεία ὀνομαζομένη.
Ταύτης ὁ καρπὸς (τὸ κράνειον παρ' ἀρχαίους καὶ κράνον κν.) εἶνε γλυκύπικρος,
στυπτικὸς καὶ βρώσιμος πλὴν εὐτελέστατος, διὸ καὶ λέγεται τὸ «πῆγαινε νὰ φῆς
κράνα». Διὰ τὴν εὐτέλειαν τοῦ καρποῦ τούτου ἀναφέρεται ἐν τῇ Ὀδυσσίᾳ ὅτι
καρπὸν Κρανείας καὶ ἄκυλον βάλανον παρέθετεν ὡς τροφήν ἢ Κίρκῃ εἰς τοὺς συν-
τρόφους τοῦ Ὀδυσσεῶς (Ὀδσ. Κ, 242). Κατὰ τὸν Πausανίαν «ἐν τῇ Ἰδίῃ τῇ
Τρωϊκῇ κρνείας ἐν Ἀπόλλωνος ἄλσει πεφυκυίας τοὺς Ἕλληνας ἐκτεμεῖν ἐς τοῦ
ἵππου τοῦ δουρίου τὴν ποιήσιν» (3, 13, 3). Εἰς τὸ δεύτερον εἶδος ἀναφέρεται ἡ τοῦ
Θεοφρ. **Θηλυκράνεια**, ἢ κν. ὀνομαζομένη Ἀγριοκρανεία, Μαυροβεργιά ἢ Μαυ-
ροβέρδι. Εἶνε δὲ τοῦτο θάμνος καὶ φέρει καρπὸν μικρὸν ἄβρωτον. Ἐν Γαλλίᾳ καὶ
Ἰταλίᾳ ἐκ τοῦ πυρῆνος τοῦ καρποῦ τούτου λαμβάνεται ἐνίοτε δι' ἐκθλίψεως ἔλαιον
χρήσιμον πρὸς φωτισμὸν καὶ κατασκευὴν σάπωνος. Καὶ τοῦ εἶδους τούτου τὸ ξύλον
εἶνε σκληρόν, χρησιμοποιεῖται δὲ ἰδίως πρὸς κατασκευὴν λαβῶν ἐργαλείων καὶ
ἔργων γεωργικῶν. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἄξια λόγου εἶνε *K. ἢ εὐανθής* καὶ
K. ἢ νυτάλλειος (*C. florida* καὶ *C. Nuttallii*), ἀμφότερα δένδρα δασικά καὶ

κοσμητικά, ίθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς. Τοῦ πρώτου ὁ φλοιὸς φαρμακευτικός. ἀντικαθιστᾷ τὴν κίναν.

Κρανειῶδη (Cognaceae) ὀλιγομελής τ. Δικοτιλδ. Εἶδη τὰ πλείστα ξυλωδή, δασικά, τινὰ κοσμητικά ἢ ἄλλως χρήσιμα (γ. Αὐκούβη, Κρανεία, Κουρτσιά, Νύσσα κ. ἄ.).

Κραταία παρὰ Διοσκρ., συνώνυμον Χελιδονίου τοῦ μείζονος.

Κράταιος (Crataegus, τ. Ροδοδῶν) γ. περιλ.περὶ τὰ 50 εἶδη ίθαγ.τῆς βορ. εὐκρ. ζώνης, τὰ πλείστα ἀμερικανικά· θάμνοι καὶ δένδρα ἀκανθοφόρα, πολλὰ κοσμητικά, ἀντέχοντα εἰς τὴν ξηρασίαν, ἄριστα ὡς ὑποκείμενα πρὸς ἐμβολιασμὸν τῆς Ἀπιδέας, τῆς Μεσπιλέας, τῆς Φωτεινῆς. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. τὰ καὶ ἀλλαχοῦ ἀπαντῶντα ἐξῆς ἑπτὰ : α') Κ. ὁ ἀνατολικὸς (C. orientalis), θάμνος ἢ δένδρον φυλλοβόλον, τόπων ὀρεινῶν· ἀπαντᾷ ὑπὸ τὰς διαφορὰς **ξανθοκαρπός** καὶ **ἐρυθρόκαρπος** (C. or. fr. flavo καὶ C. or. fr. rubro—βλ. Ἀνηδονοειδής). β') Κ. ὁ μονόγυνος (C. monogyna), θάμνος ἢ δένδρον φυλλοβόλον, κατὰ τινὰς ἀπλῆ διαφορὰ Κ. τῆς Ὀξυακάνθης, οὗτινος ἔχει τὴν χρησιμότητα· ὀνομάζεται κν. **Τρικουκιά**, **Μουρτζιά**, **Μουμουτζελιά** ἢ **Τσαπουρνιά**, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ **Κοτσινομοσφιλιὰ** καὶ **Μερμελιτσά**. γ') Κ. ἡ Ὀξυάκανθα (C. Oxyacantha, γαλλ. Aubérine, Erinc blanche ἢ Bois-de-mai, ἀγγλ. White-thorn ἢ Hawthorn), ἡ κν. **Τρικουκιά**, **Μουμουτζελιά**, **Μπουρμμουτζελιά**, **Μουρτζιά** καὶ **Γλόγος**· δένδρον φυλλοβόλον, μετρίου μεγέθους, κοινότατον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἀναπτύσσεται βραδέως καὶ ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν· ἀπαντᾷ ἰδίως εἰς ἀγόνους τόπους, συνηθέστερον δὲ ἐν μορφῇ θάμνου· εἶνε κατάλληλον ὡς ὑποκείμενον πρὸς ἐμβολιασμὸν τῆς **Ἀπιδέας** καὶ τῆς **Μεσπιλέας** ὡς καὶ πρὸς κατάρτισιν ζωσίων φραγμῶν, θεραπεύεται δὲ συχνότατα πρὸς κόσμον ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς. δ') Κ. ὁ πικνόλοβος (C. ruscifolia), θάμνος φύλλοβόλος ὀρεινῶν τόπων· ἡ κν. ὀνομαζομένη **Μπερριά**. ε') Κ. ἡ **Πυράκανθα** (C. ἢ Cotoneaster Pyracantha, γαλλ. Buisson ardent, ἀγγλ. Evergreen Thorn), δένδρον καὶ συνηθέστερον θάμνος ἀειθαλής, λιαν κοσμητικὸς ἰδίως καθ' ἣν ἐποχὴν φέρει τοὺς πολυαριθμοὺς κατὰ βότρυς ἀναπτυσσομένους καὶ ζωηρῶς ἐρυθροὺς μικροὺς καρπούς του. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ἡ Ὀξυάκανθος τοῦ Θεοφρ. καὶ ἡ Ὀξυάκανθα ἢ **Πυράκανθα** τοῦ Διοσκρ. ς') Κ. ὁ χελδραϊχεῖος (C. Heldreichii ἢ C. melanocarpa), δένδρον καὶ συνηθέστερον θάμνος ὀρεινῶν τόπων· ἡ κν. ὀνομαζομένη **Τρικουκιά**. καὶ ζ') Κ. ὁ Ἀζαρόλος (C. Azarolus, γαλλ. Azarolier), δένδρον φυλλοβόλον, μετρίου μεγέθους, ἡ **Ἐπιμηλις** ἢ **Ἀμαμηλις** (βλ.) τῶν ἀρχαίων, ἡ κν. **Κουδουμηλιά**· κοινότατον ἐν Κρήτῃ καὶ Κύπρῳ, ἔνθα ὀνομάζεται κν. **Μοσφιλιὰ**. Ἄριστον ὡς ὑποκείμενον πρὸς ἐμβολιασμὸν τῆς Ἀπιδέας καὶ τῶν Μεσπιλεῶν· ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ εὐδοκιμεῖ μᾶλλον εἰς ἀσβεσταῦχα εἰσάφη. Τὸ εἶδος τοῦτο ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καλλιεργεῖται· ὡς ὀπωροφόρον, εἰσὶ ὁ καρπὸς του κατὰ τι μεγαλῆτερος λεπτοκαρπύου, πλήρως εἶνε βρώσιμος καὶ ἰδίως χρήσιμος πρὸς κατασκευὴν ἀρωματικωτάτου γλυκοῦ (μπελιντέ). Εἰς τὸ εἶδος

ταῦτο πιθανῶς ἀναφέρεται τὸ πρῶτον **Μέσπιλον** τοῦ Διοσκρ., ὅστις λέγει ὅτι ὑπὸ τινῶν ὀνομάζετο Ἄρουνιά καὶ ὅτι «καρπὸν φέρει μικρῶ μῆλῳ ὅμοιον, ἡδὺν, ἔχοντα τρία ὀσάτρια ἐνδοθεν, ἀφ' ὧν καὶ Τρίκοκκὸν τινες αὐτὸν ὀνομάζουσι, βραδέως πεπαινόμενον» στυφεὶ δὲ βίθρωσκόμενον, εὐστόμαχόν τέ ἐστί καὶ κοιλίας στεγνωτικόν». Σημειωτέον δὲ ὅτι **Τρίκοκκία** ἢ **Τρίκοκκα** ὀνομάζονται: ἐνιαχοῦ καὶ σήμερον ἔτι οἱ καρποὶ τοῦ εἶδους τούτου. Ὁ τοῦ Θεοφ. **Κράταιγος** (Φ. I.-3, 15, 6) εἶνε βεβαίως εἶδος τοῦ προκειμένου γένους, ἀλλὰ δυσπροσδιόριστον—Κατὰ μὲν τὸν **Χελδράιχ** ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς **Κ. τὸν πυκνόλοβον**, ὅστις εἶνε θάμνος καὶ οὐχὶ δένδρον ὡς χαρακτηρίζει τὸν Κρηταιγόν τοῦ Ὁσιόφρ. Κατὰ δὲ τοὺς Σπρέγγελ καὶ Φράας ὁ Κράταιγος τοῦ Θεοφρ. πρέπει ν' ἀναφέρεται εἰς **Κ. τὸν Ἄζαφῶλον**.—Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιολογώτερον εἶνε **Κ. ὁ λάμπων** (C. lucida ἢ Crus-galli, ἀγγλ. Cockspur-Thorn), θάμνος κοσμητικὸς, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, θεραπευόμενος πολλαχοῦ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς.—Πάντες οἱ **Κ.** πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ ἀλληλεμβολιζόνται.

Κρεμύτι, βλ. **Κόκκος** ὁ βερβικός καὶ **Φυτολάκκα** ἢ **δέκανδρος**.

Κρεμμύδι ἢ **Κρομμύδι**, βλ. **Κρόμμυον** τὸ κοινὸν καὶ Ἄειζων τὸ χρομόμορφον. **Κρεμμύδια** ἢ **Κρομμύδια** ὀνομάζονται κν. καὶ οἱ βολβοὶ διαφόρων ἀνθοφόρων φυτῶν.

Κρεμμυδόκιλλα, βλ. **Σκίλλα** ἢ **παράλιος**.

Κρεμνόχορτο, βλ. **Κόνουζα** ἢ **πάλλευκος**.

Κρένο, βλ. **Κοχλιαρίς** ἢ Ἄρμορακία.

Κραταιογόνον παρὰ Διοσκρ., πιθανῶς εἶδος **Πολυγίου**.

Κρεββατίνα, βλ. εἰς **Κλῆμα**.

Κρέκεζος, βλ. **Σφένδαμνος** ἢ **πεδινή**.

Κρεσθένεια (Crescentia, τ. Β. γνονειωδῶν) γ. περιλ. δένδρα μεγάλα, ἀειθαλή, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς. Ὁ καρπὸς **Κ. τῆς Κουϊετίου** (C. Cujete, ἀγγλ. Calabash-tree) εἶνε φαρμακευτικὸς.

Κρηνατοκολοδιά, βλ. **Κολοκύνθη** σελ. 528.

Κρηπίς (Crepis ἢ Barkhausia, ἀγγλ. Hawk's beard, τ. Συνθέτων) γ. περὶλαμ. περὶ τὰ 130 εἶδη ἰθαγ. βορ. εὐκρ. χωρῶν. φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετή, πλεῖστα ζιζάνια, τινὰ νομευτικά, λαχανεύομενα ἢ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἐλλήν. γλωσ. 28 ἐν οἷς καὶ : α') **Κ. ἡ ἀτημελής** (C. neglecta), τὸ κν. ἐν Ζακύνθῳ Ἄγριορράδιον. β') **Κ. ἡ γραμμωτή** (C. ἢ Tolpis virgata), τὸ κν. ἐν Κρήτῃ Ἄγριορρῶς. γ') **Κ. ἡ διοσκορίδειος** (C. Dioscoridis); ἢ κν. Γαλατσιδα. δ') **Κ. ἡ ἐρυθρά** (C. rubra). ε') **Κ. ἡ κονδυλόρριζος** (C. bulbosa), τὸ κν. **Χελωνόχορτο** ἢ **Περδικόχορτο**. καὶ ζ') **Κ. ἡ ὠτιδιόφυλλος** (C. auriculaefolia), τὸ κν. ἐν Κρήτῃ Ἄγριο Μαρούλι. Τὸ τελευταῖον καὶ τὰ τρία πρῶτα λαχανεύονται καὶ ὀνομάζονται κν. καὶ **Πικρολίδες** τὸ τέταρτον θεραπεύεται ἐνίοτε πρὸς κόσμον, τοῦ δὲ πέμπτου αἱ κονδυλώδεις ῥίζαι εἶνε ἐδώδιμοι. Κοσμητικὸν εἶδος ἀξίον λόγου εἶνε **Κ. ἡ ἐπίχρυσος** (C. aurea), ἰθαγ. τῆς μέσης Εὐρώπης.

Κρήδα ή κοινή (*Cressa cretica*, τ. *Περιαλλοκαυλωδών*), ή κν. 'Αλυ-
ρήθρα φ. έτήσιον κοινόν παρά τὰς άκτάς τής θαλάσσης πολλαχού τής Ελλάδος
και άλλων παραμ. χωρών πιθανώς ή πρώτη 'Ανθυλλίς του Διοσκ.

Κράμο, Κρίθαμο, ή Κρίταμο, βλ. Κρίθμον.

Κριθή (*Hordeum*, γαλλ. *Orge*, άγγλ. *Barley*, τουρ. 'Αρπα, τ. 'Αγρωστω-
δών) γ. περιλ. περι τὰ 12 είδη ίθαγ. του βορ. ήμισφαιρίου φ. ποώδη, τὰ πλείστα
έτήσια. Είδη τής έλλ. γλωρ. α') Κ. ή βριζοειδής (*H. secalinum*), β') Κ. ή
κονδυλόρριζος (*H. bulbosum*), γ') Κ. ή Μύουρος (*H. Murinum*, γαλλ. *Orge*
queue-de-souris), τδ κν. Τριχόσταχυ ή 'Αγριοστάχυ. πιθανώς ή Μύουρος ή
τδ Μύουρον των άρχαίων, και δ') Κ. ή παράλιος (*H. maritimum*, άγγλ. *Squir-*
rel-tail-grass). Και τὰ τέσσαρα νομευτικά. Και τὰ μὲν δύο πρώτα. τὰ όπότε
ένιαχού και καλλιεργούνται ως κτηνοτροφικά, είνε πολυετή, τὰ δὲ έτερα δύο έ-
τήσια. 'Ως είδος κοσμητικόν αναφέρεται Κ. ή γαιθήσσα (*H. jubatum*, άγγλ.
Squirrel-tail-grass), διετές, ίθαγ. των 'Ην. Πολιτειών. Τὰ είδη τὰ καλλιερ-
γούμενα διά τόν γνωστότατον ήμώνυμον καρπόν των, τήν κριθήν, άπαντῶσι μό-
νον υπό καλλιέργειαν, άγρουμένης ή άμφισβητουμένης τής ίθαγενείας των (1).

Είνε δὲ ή κριθή εκ των εκπαλαι έν γήσει σιτηρών. 'Ο 'Ομηρος αναφέρει
αυτήν ως χρησιμοποιημένη μετά ζειών (βλ.) είς τούς ίππους (2). 'Απ' άρχαιοτάτης
όσάυτως έποχής ή κριθή έχρησιμοποιεΐτο και προς άστοποϊάν' πλην των Αίγυ-
πτίων άντεις οι άλλτοι άνθρωποι «άπο πυρών και κριθέων άλλτοι ζώουσι», λέγει δ
'Ηρόδοτος (B, 36). 'Αλιφίτα ώνομάζοντο τδ πάλαι ίδίως τὰ κριθίνα άλευρά, αλιφί-
τον δ' έλέγετο και δ' εκ κριθής γόνδρος (τδ πλουγοϋρι), ως και είδος πηχτός βο-
φήματος (δ κοινώς άλευράς ή κουροϋίτι). 'Ητο δὲ έν γήσει και δ κριθίνος
κόλληξ ('Αθήν. Z, 304), τδ σήμεραν κολληήκι ονομαζόμενον, και έξεται από ή εκ
κρ. πτισάνη. 'Αλλά και είδος ζόθου κατεσκευάζετο εκ κρ. τδ πάλαι (3). 'Απὲρ του
εκ κριθών ποτού τούτου, όπερ ώνομάζετο και βροϋτον (υπό των Θρακών) και μόνον

(1) Είς τδ όρος 'Ερμών τής Συρίας άπαντῶ είδος Κ. (*H. spontaneum*), όπερ
υποτίθεται ότι είνε δ πρόγονος των σήμεραν καλλιεργουμένων διά τόν καρπόν των
Κριθών.

(2) «Και τούς μὲν κατέδησαν έφ ίππέησι κάπησιν,

Πάρ δ' έβαλον ζειάς, ανά δὲ κρή λευκόν έμιξαν» ('Οδσ. Δ, 40).

(3) «'Οίγνθ δ' εκ κριθέων πεποιημένω διαχρέονται» οι Αίγυπτιοι, λέγει δ 'Η-
ρόδοτος (B, 77), δ δὲ Ξενοφών έν τή «Κύρου 'Αναβάσει» γράφει: «'Ησαν δὲ (έν
'Αρμενία) και πυροί και κριθαι και όσπρια και οίνος κριθίνος έν κρατήρσιν ένή-
σαν δὲ και αυται αι κριθαι ίσοχειλεΐς, και κάλαμοι ένέκειντο, οι μὲν μείζους οι
δὲ έλάττους, γόνατα ούκ έχοντες. Τούτους δ' έδει όπότε τις διψήη λαβόντα είς τδ
στόμα μύζειν. Και πανυ άχράτος ήν, εί μή τις ύδωρ έπιχέοι» και πανυ ήδύ συμ-
μάβητι τδ πόμα ήν» (4,5,26).

και ζύθος και κροῦμι (παρά Διοσκρ.), και πίνον, ὁ Ἀριστοτέλης λέγει· «πλὴν ἴδιόν τι συμβαίνει περὶ τὰς τῶν κριθῶν, τὸ καλούμενον πίνον. Ὑπὸ μὲν γὰρ τῶν λοιπῶν τε και μεθυστικῶν οἱ μεθυσθέντες ἐπὶ πάντα τὰ μέρη πίπτουσι· και γὰρ ἐπὶ τὰ ἀριστερὰ και δεξιὰ και πρηνεῖς και ὕπτιοι. Μόνων δὲ οἱ τῷ πίνῳ μεθυσθέντες εἰς τούπισω, και ὕπτιοι κλίνονται» (παρ' Ἀθην. 10, 447, b). Ἀρμόδιοι νὰ κρίνωσι περὶ τῆς ἀκριβείας τῶν παρατηρήσεων τούτων τοῦ Ἀριστοτέλους εἶνε οἱ ἀπὸ τινῶν ἐτῶν πληθυνόμενοι παρ' ἡμῖν θιασῶται τοῦ ζύθου.

Ἄλλ' ἡ κριθὴ ἐγρησιμοποιοῖτο παρ' ἀρχαίοις και κατὰ τὰς θυσίας· αἱ προσφραῖ, ἰδίως παρ' Ἰουδαίοις, ἐκαίοντο συνοδευόμεναι σχεδὸν πάντοτε μετὰ κριθῆς. Οἱ Ῥωμαῖοι ἐξετίμων μεγάλως τὴν κρ. ἰδίως πρὸς παρασκευὴν μάζης (polenta) και πτισάνης (ptisana). Ἀναμειγμένη ἡ κριθὴ μετὰ σίτου ἀπετέλει τὸν παρ' ἡμῖν σμιγόν (τὸ κν. σιτάροκριθι ἢ σιτοκριθι, ἐν Ἠλίᾳ δὲ και Ἄγαθα σιτομὴ ὀνομαζόμενον—γαλλ. émonture ¹), ὅστις ἐθεωρεῖτο «ἀριστον διὰ τὰς οἰκογενεῖας τρόφιμον» (egregia cibaria familiae— Παλλάδιος Β', 4).

Τὸ πρὸ τῆς ὀριμάνσεως τοῦ στάχυος γλωρὸν χόρτον τῆς Κ., τὸ κν. γρωσιδι, παρ' ἀρχαίοις δὲ γράστις (β.λ.) ὀνομαζόμενον, ἀνεκάθεν θεωρεῖται ἀνά τὴν Ἀνατολίην και ἄλλας παρ.μ. γῶρας ὡς ἀπαραίτητος διαιτητικὴ τροφή ἰδίως τῶν ἵππων. Τὸ χόρτον τοῦτο ἐν Κύπρῳ ὀνομαζέται φαρράς ². Μᾶλλον προχωρημένη ἐν τῇ ἀναπτύξει τῆς ἡ γράστις τῆς Κ. (ὅταν πλησιάζει νὰ ὀριμάσῃ ὁ καρπὸς) θερμίζομένη και ξηραίνομένη ἀποτελεῖ τὸν παρ' ἡμῖν ἐν γενικῇ γρῆσει διὰ τὰ κτήνη κριθῖνον σανὸν (β.λ.).

Διεκρίνοντο δὲ και κατὰ τὴν ἀρχαιότητα πολλαὶ διαφοραὶ και εἶδη Κ. οὔτω ὁ Θεόφρ. λέγει : «πρωῶν και κριθῶν πολλὰ γένη και τοῖς καρποῖς αὐτοῖς διαφέροντα και τοῖς στάχυσι και ταῖς ἄλλαις μορφαῖς· και ἔτι ταῖς δυνάμεσι και τοῖς πάθεσι» (Φ. Γ.-8,4.2). Ἀναφέρει δὲ οὗτος κριθᾶς τριμήνουσ, διστοίχους, τετραστοίχους, ἐξαστοίχους, ἰνδικᾶς, ἀχιλλείας, και λευκᾶς και μέλαινας και ἐπιπορφυρίζουσας. Πλείστασ δὲ θεραπευτικᾶς δυνάμεις ἀποδίδει εἰς τὴν κριθὴν ὁ Διοσκρ., καθ' ὃν ἀρίστη εἶνε ἡ λευκὴ ³ και καθαρά.

Τὰ σήμερον καλλιεργούμενα διὰ τὸν καρπὸν των εἶδη Κ. (ὡναὶ διαφοραὶ και παραλλαγαὶ πολυάριθμοι) εἶνε 3 εἴδησ. ἦτοι : α') Κ. ἡ διστοίχος (H. distichon, γαλλ. Paumelle, Pamelle, Orge à deux rangs, Orge à long épi ἢ Orge commune, ἀγγ. Long-eared Barley). Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ἡ διστοίχος Κ. τοῦ Θεόφρ., τοῦτο δὲ εἶνε τὸ πολλαγοῦ τῆς Εὐρώπης συνηθέστερον καλλιεργ-

⁽¹⁾ Και οὕγι méteil, ὅπερ σημαίνει τὸ μίγμα σίτου και βρῖζης.

⁽²⁾ Φαρράς, πιθανῶσ ἐκ τοῦ λατινικοῦ farrago (ὅθεν τὸ γαλλ. fourrage και τὸ ἀγγλ. forage), ὅπερ ὅμως ἐσημαίνει μίγμα γλωροῦ χόρτου διαφόρων κτηνοτροφικῶν φ., εἶχε δ. δ. περίπου τὴν σημασίαν τοῦ ἐλληνικοῦ φορρή, ἐξ ἧς λέξεωσ και κατάγεται τὸ λατ. farrago.

⁽³⁾ Λευκὴ κρ., δ.δ. ἡ μὴ βραχεῖσ, διότι ἡ βραχεῖσ κτρινίζει.

γούμενον. Τοῦ εἶδους τούτου διαφορά εἶνε ἡ **Γυμνοκριθὴ** (H. distichon nudum, τὸ ἄλλως H. caelestoides, γαλλ. Orge à café, O. celeste, O. de Peron ἢ O. nue, ἀγγλ. Naked Barley), ἥτις τουρ. λέγεται **Πεϊκαμπέρ-Ἄρκατ**. Τοῦ αὐτοῦ εἶδους διαφορά εἶνε ἡ **ὀνομαζομένη Ζεοκριθὴ ἢ ῥιπιδιόσταχυς** (H. dist. Zeocriton γαλλ. Orge en éventail, O. d'Allemagne, O. pyramidale κ.λ., ἀγγλ. Sprat ἢ Battle dore-Barley), ἥτις ὑπὸ τινων θεωρεῖται ὡς ἴδιον εἶδος (H. Zeocriton). β') **Κ. ἡ τετράστοιχος ἢ κοινὴ** (H. vulgare, γαλλ. Orge à quatre rangs ἢ O. com., ἀγγλ. Spring Barley), ἡ τοῦ Θεοφρ. **τετράστοιχος Κ.**, εἶδος γνωστὸν ἔκπαλαι, τὸ συνηθέστερον δὲ καλλιεργούμενον εἰς μεσημβρινὰς χώρας. καὶ γ') **Κ. ἡ ἑξάστοιχος** (H. hexastichon, γαλλ. Orge à six rangs, O. carrée, O. d'hiver, ἀγγλ. Winter ἢ Square Barley), εἶδος ὡσαύτως ἔκπαλαι καλλιεργούμενον ἢ **ἑξάστοιχος Κ.** τοῦ Θεοφρ., τὸ παρ' ἡμῖν δὲ κν. ὀνομαζόμενον **Ἐξαγῶνι**, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ **Ξάτουδο Ξάτσο**. Εἰς τὰς μεσημβρινὰς χώρας τὸ εἶδος τοῦτο εὐδοκιμεῖ μᾶλλον εἰς ὀρεινοὺς τόπους.

Τῆς κριθῆς γίνεται σήμερον μεγάλη κατανάλωσις εἰς μὲν τὰς μεσημβρινὰς χώρας, καὶ ἰδίως ἀνά τὴν Ἀνατολήν, πρὸς διατροφήν τῶν κτηνῶν, εἰς δὲ τὰς ψυχροτέρας πρωτίστως πρὸς ζυθοποιίαν, δι' ἣν χρησιμοποιοῦνται αἱ ἐκλεκτότεραι ποιότητες καὶ ἰδίως τῆς **διστοίχου** καὶ τῆς **ἑξαστοίχου Κ.** Ἡ χρῆσις τῆς κρ. πρὸς ἄρτοποιίαν εἶνε σήμερον περιωρισμένη, οὐχ' ἦττον εἰς τινὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς ὡς καὶ εἰς τινὰς ἑλληνικὰς νήσους ἐξακολουθεῖ ἢ πρὸς ἄρτοποιίαν χρῆσις ἀλεύρου κριθῆς καὶ ἰδίως **σμιγοῦ**. Ἐξ ἀποφλοιωμένης κρ. (γαλλ. orge mondée) παρασκευάζεται πολλαχοῦ εὐγευστον καὶ θρεπτικὸν ῥόφημα, ὅπερ παρασκευάζεται καὶ ἐκ τοῦ λεγομένου **φάρρου** (γαλλ. orge perlée, ἰταλ. farrò), ὅστις εἶνε κριθὴ ἀποφλοιωμένη καὶ στρογγυλευμένη (ἀποκοπτομένων τῶν ἄκρων ταῦ κάκκου) δι' εἰδικῆς μηχανήματος. Ἡ κριθὴ, καὶ ἰδίως ἡ **γυμνοκριθὴ**, φρμ. γομένη χρησιμοποιεῖται πρὸς νόθευσιν ἢ μερικὴν ἀντικατάστασιν τοῦ καφέ. Τὸ ἀφέψημα τῆς κριθῆς, ἢ τῶν ἱατρῶν **πιτσάνη** (τὸ κν. **κριθαρόνερο**, γαλλ. décoction ἢ tisane d'orge), εἶνε ποτὸν μαλακτικὸν καὶ διουρητικόν.

Ἡ Κ. εὐδοκιμεῖ εἰς ἀραιὰς πλὴν γονίμους γαίας· εἰς λεπτογείους τόπους ἢ ἀπόδοσις τῆς Κ. εἶνε μικροτέρα, ἀλλ' ἡ ποιότης τοῦ προϊόντος, βοηθούτος τοῦ καιροῦ, πολὺ ἄνωτέρα. Πλεῖστα διαμερίσματα τῆς Ἑλλάδος εἶνε ἐξόχως πρόσφορα διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ Σιτηροῦ τούτου. Σπεύρεται δὲ τοῦτο παρ' ἡμῖν σχεδὸν πάντοτε εὐθὺς μετὰ τὰς πρώτας φθινοπωρινὰς βροχάς. Ἐντούτοις εἰς τινὰ μέρη ἐνίστε καλλιεργεῖται διαφορά ὀνομαζομένη **Μαριτιάτικη** (τὸ ἐν Κορινθίᾳ **Μαριτιάκι**), διότι σπεύρεται κατὰ Μάρτιον. Ἡ διαφορά αὕτη ὀριμάζει τὸν καρπὸν τῆς σχεδὸν ταυτοχρόνως μετὰ τῶν φθινοπωρινῶν Κ., ἀλλ' ἡ ἀπόδοσις τῆς εἶνε πάντοτε μικροτέρα. Ἰδίαν διαφορὰν ἀποτελεῖ προσέτι ἡ τοῦ **σμιγοῦ Κ.**, ἥς ἡ ὀρίμασις εἶνε βραδυτέρα (ταυτόχρονος μετὰ τῆς τοῦ Σίτου). Ἀλλὰ καὶ ἡ **Γυμνοκριθὴ** καλλιεργεῖται ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἡδὴ ὅτε, ὡς λέγεται, πρόκειται

νά παρασκευάζεται ἐπιτοπίως ἢ πρὸς κατασκευὴν τοῦ ζύθου βύνη ⁽¹⁾ εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτον ἡ ἐνθάρρυνσις τῆς ἐπετάσεως τῆς καλλιεργείας τῆς **διοστοίου** καὶ τῆς **ἐξαστοίου** **Κ.** Διαφορὰ **Κ.** συνιστωμένη ἰδιαίτατα διὰ τὴν ἀντοχὴν τῆς εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ τὴν μεγάλην ἀπόδοσιν τῆς εἶνε ἡ ἐκτενῶς καλλιεργουμένη ἐν Περσίᾳ καὶ ἀνά τὸν Καύκασον καὶ τὴν Ἀβυσσιναίαν· ὁ καρπὸς τῆς **Κ.** ταύτης ἐξωτερικῶς ἔχει χροῶμα φαῖον. Ἡ διαφορὰ αὕτη ἀπὸ τινος εἰσῆχθη καὶ εὐδοκίμως καλλιεργεῖται καὶ ἐν Αὐστραλίᾳ καὶ Ἀλγερίᾳ.

Ἡ ποσότης τοῦ κατὰ στρέμμα χρησιμοποιουμένου σπόρου **Κ.** ποικίλλει ἀναλόγως τῆς ποιότητος τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ τρόπου (διὰ τῆς χειρὸς ἢ διὰ μηχανῆς) καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς σπορᾶς. Προκειμένου περὶ παραγωγῆς γράσσεως ἡ σανοῦ σπείρονται 25—28 ὄκ. κατὰ στρέμμα, ἀλλ' ὅταν ἡ καλλιέργεια σκοπὸν ἔχει τὴν παραγωγὴν καρποῦ τὸ ποσὸν τοῦ σπόρου περιωρίζεται εἰς 15—18 ὄκ. Καὶ σανὸν μὲν ἀποδίδει ἡ **Κ.** κατὰ στρέμμα καὶ μέγρ: 500 ὄκ., καρπὸν δὲ καὶ πλέον τῶν 15 κοιλῶν. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἀπόδοσις τοῦ τε σανοῦ καὶ τοῦ καρποῦ ἐξαρτῶνται καὶ ἐκ τῆς εὐνοικῆς ἢ μὴ καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαιράς. Ὁ μέσος ὅρος τῆς κατὰ στρέμμα ἀποδόσεως καρποῦ ἐν Ἑλλάδι εἶνε 6—7 κοιλὰ ⁽²⁾. Συγκοιμίζεται δὲ ὁ καρπὸς τῆς **Κ.** περὶ τὰ μέσα Μαΐου εἰς τὰ πεδιναὶ καὶ κατὰ Ἰούνιον εἰς τὰ ὄρενα καὶ ἐπομένως ψυχρότερα μέρη. Ἡ **Κ.** εἶνε τὸ Σιτηρὸν τὸ ἀποφέρειν τὸ ὀλιγώτερον ἄχυρον (β.λ.), ὅπερ συνήθως ἀναλογεῖ πρὸς τὸ πέμπτον τοῦ βάρους τοῦ συγκοιμζομένου καρποῦ καὶ χρησιμοποιεῖται καθ' ἅπασαν τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὰς πλείστας τῶν ἄλλων παραμ. χωρῶν πρὸς διατροφὴν τῶν κτηνῶν.

Ἐκ τῶν πολυπληθῶν ἐγθρῶν τῆς **Κ.** καὶ τῶν ἄλλων μὴ σκαλιστικῶν Σιτηρῶν οἱ κυριώτεροι εἶνε οἱ ἐξῆς :

α') Ζιζάνια. Παντοῖα ἄγρια χόρτα (καὶ ἰδίως Μήκων ἢ Ῥοιάς, Ῥαφανίς ὁ Ῥαφανίσκος, Σίναπι τὸ ἀρουραῖον—β.λ.) ἐνίοτε, βοηθούμενα ὑπὸ τοῦ καιροῦ, ἀναπτύσσονται ἐν τῷ ἀγρῷ τόσο πολυπληθῆ καὶ μετὰ τοσαύτης ταχύτητος ὥστε ἡ ἐν αὐτῷ φουμένη **Κ.** ὡς καὶ πᾶν ἄλλο μὴ σκαλιστικὸν φ. κυριολεκτικῶς ἀποπνίγεται. Ἡ ἔγκαιρος ἐκρίζωσις (τὸ βοτάνισμα) τῶν ζιζανίων τούτων προλαμβάνει τὴν ζημίαν. Κατὰ τῆς Ῥαφανίδος καὶ ἰδίως κατὰ τοῦ Σινάπεως ἐφαρμόζεται ἀπὸ τινος μετὰ πλήρους ἐπιτυχίας ὁ ψεκασμὸς διὰ διαλύσεως θεικοῦ χαλκοῦ (3-4 %).

(1) Βύνη ἢ βοῖνη (γαλλ. καὶ ἀγγλ. Malt) = κριθῆ βραχεῖσα, βλαστήσασα καὶ ἀκολούθως ξηρανθεῖσα.

(2) Κατὰ τοὺς δημοσιευομένους στατιστικούς πίνακας τοῦ ἀρίστου ἐν Βόλῳ Ἑμπορικοῦ Συλλόγου, ἐν Θεσσαλίᾳ ἐξ 150,000 ὡς ἕγγιστα κοιλῶν σπόρου **Κ.** ἐπιτυγχάνονται περὶ τὸ ἐν ἑκατομύριον κοιλὰ καρποῦ ὥστε ἕκαστον κοιλὸν σπόρου ἀποφέρει περὶ τὰ 7 κοιλὰ καρποῦ (βάρους 18 ὄκ. κατὰ κοιλόν). Ἐπειδὴ δὲ ὁ κατὰ στρέμμα καταβαλλόμενος σπόρος ὑπολογίζεται εἰς 15 ὄκ. ἢ κατὰ στρέμμα ἀπόδοσις θεὸν νὰ ὑπολογισθῇ εἰς 6 ὡς ἕγγιστα κοιλὰ.

Τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα ἐπιτυγχάνεται καὶ μὲ πυκνὴν διάλυσιν (15 %) θειικοῦ σιδήρου. Γίνεται δὲ ὁ ψεκασμὸς ἐν ἡμέρᾳ αἰθρία καὶ μετὰ τὴν ἐξάτμισιν τῆς δρόσου, ἐφ' ὅσον δὲ τὰ ζιζάνια ταῦτα εἶνε εἰσέτι νεαρά, δ.δ. ὅταν ἔχωσι 3-4 φύλλα. Ἡ διάλυσις καταστρέφει αὐτὰ χωρὶς νὰ παραβλάψῃ ποσῶς τὸ γέννημα. Ὡς ἀποτελεσματικώτερον καὶ ὀλιγώτερον δαπανηρὸν μέσον προτείνεται ἀπὸ τινος ὁ ψεκασμὸς δι' ἀραιᾶς (1 ἐπὶ ταῖς 100) διαλύσεως θειικοῦ ὀξέος (βαθμῶν 65). Συνηστᾶται δὲ κατὰ προτίμησιν ἡ οὐσία αὕτη καὶ διότι παρατηρήθη ὅτι συντελεῖ εἰς τὴν καταστροφὴν καὶ πολλῶν ἄλλων ζιζανίων (β.λ.). Κατὰ τὰς τελευταίας (1912) διεξαχθείσας δοκιμὰς ὑπὸ τοῦ Rabaté, διευθυντοῦ τῆς γεωργικῆς ὑπηρεσίας (Chef des services agricoles) ἐν Lot-et-Garonne, τὰ διὰ τῆς χρήσεως διαλύσεως θειικοῦ ὀξέος κατατρεφόμενα ζιζάνια εἶνε τὰ ἐξῆς: "Ἀδωνίς ὁ φθινοπωρινός, Ἄνθεμις ἢ ψωρόσπερμος, Βιτράχιον τὸ ἀρουραῖον, Βίκου εἶδη, Δράβη ἢ ἐαρινὴ Καρδιαγωγὸν τὸ φαρμακευτικόν, Καψάκιον τὸ Βιζάντιον, Κενταύριον ὁ Κύανος Λαθύρου εἶδη, Μελάνθιον τὸ ἀρουραῖον, Μήκων ἢ Ροιάς, Ῥαφανίς ὁ Ῥαφανίσκος, Σίναιπ: τὸ ἀρουραῖον, Συκόρριζα ἢ μεγανθής, Χαμαίμηλον τὸ κοινόν (βλ. «Bulletin des Séances de la Société Nat. d' Agriculture de France», 1912, σελ. 892).

β') Ἡ Ἐρυσίβη (β. λ.), ἡ κν. κατὰ τόπους ὀνομαζομένη **Μπάστρα**, **Μπαστράς**, **Συναπίδι**, **Συρίκι** ἢ **Συρίκιωμα**: νόσος κρυπτογαμικὴ τῶν Σιτηρῶν ἐν γένει καὶ ἰδίως τῆς **Κ.**, κοινὴ ἀλλαγῶ κατὰ τὰ ὑγρὰ ἔτη, σπανιωτέρα δὲ καὶ εἰς ὄρεινους ἰδίως τόπους ἀναπτυσσομένη παρ' ἡμῖν. Ἐκδηλοῦται διὰ λευκῶν κηλίδων παρουσιαζομένων ἐπὶ τῶν φύλλων καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐνίοτε τοῦ στάχυος. Ἡ ἔγκαιρος ἐφαρμογὴ τῆς θειώσεως ἢ τῶν ψεκασμῶν διὰ βορδιγαλλίου πολτοῦ (β.λ.) προλαμβάνει τὴν διάδοσιν τῆς νόσου.

γ') Ὁ **Ἄνθραξ** (β.λ.). Πρὸς πρόληψιν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ Ἄνθρακος ὁ σπέρρος ὑποβάλλεται εἰς τὴν θεραπείαν ἣτις ὑπεδείχθη προκειμένου περὶ τοῦ σπέρρου τῆς Βρίζης (σελ. 209).

δ') Ἡ **Σκωρία**, τὸ ἐν Πελοποννήσῳ ὀνομαζόμενον **Συναπίδι**, ἡ τῶν ἀρχαίων **Μίλτος** (ὅθεν καὶ τὸ παρὰ Κυπρίους σήμερον **Μίρτος**), νόσος ὀνομασθεῖσα οὕτω ἔνεκα τῆς ὁμοιότητος τοῦ χρώματος τῆς ἐξανθήσεως τοῦ προκαλοῦντος αὐτὴν **Μι**-κρομύκητος πρὸς τὸ τῆς **μίλτου**, τῆς ἐρυθρᾶς ὀρυκτικῆς βαφῆς δι' ἣς οἱ τέκτονες χρίουσι τὸ βᾶμμα τῆς στάθμης των. Ἡ νόσος αὕτη ἀναπτύσσεται ἰδίως εἰς τὰ πυκνῶς φύμενα καὶ μὴ σκαλιστικὰ Σιτηρὰ τὴν ἀνοιξιν, ὅταν ὁ καιρὸς ᾖνε ὑγρὸς, θερμὸς καὶ ὀμιγλῶδης καὶ ἐπικρατεῖ σχετικὴ νηγεμία. Ὁ ἔγκαιρος ψεκασμὸς τοῦ σπαρατοῦ διὰ βορδιγαλλίου πολτοῦ (β.λ.) προλαμβάνει τὴν διάδοσιν τοῦ κακοῦ. Προλαμβάνεται προττούτοις ἢ διάδοσις τῆς νόσου ταύτης ἀποσειομένης τῆς ἐπὶ τῶν φυτῶν δρόσου καθ' ὃν τρόπον περιεγράφη προκειμένου περὶ ἐπιβοηθήσεως τῆς γονομοποίησεως τῶν Σιτηρῶν (βλ. σελ. 229 καὶ Σκωρία). — Ὡς μᾶλλον ἀντέρουσα εἰς τὴν προσβολὴν τοῦ παρασίτου τούτου διαφορά Σίτου θεωρεῖται ἡ καλούμενη **Ῥιέτιος** (**Rieti**) ἰδίως ἔνεκα τῆς πρώιμου ὀριμάνσεως τοῦ καρποῦ τῆς.

ε') 'Ακρίδες και 'Αρουραίοι. Τόσον εις τὰ Σιτηρά ἐν γένει ὅσοι και εις τὰ ἄλλα καλλιεργούμενα φ. σημαντικῆς ζημίας προξενούσιν ἐνίοτε αἱ 'Ακρίδες, περιῶν ἐλέγχθησαν τὰ δένοντα ἀλλαγῶν (βλ. σελ. 87 και 442). 'Αλλ' ἀκαταγώνιστος μίστις εἶνε πολλῶς οἱ 'Αρουραῖοι (1), πρὸς καταπολέμησιν τῶν ὁποίων ἐν Γαλλίᾳ (2) ἐφαρμόζουσι τρία ἰδίως μέσα, ἤτοι: α) τὴν δηλητηρίασιν διὰ πεπλευσμένης και ἐμβαπτισμένης ἐν διαλύσει ἰσπενικῆ βρόμης (και οὐχὶ βρίζης), β) τὴν χρῆσιν τοῦ ὄρρου Δάνυζ (virus Danysz—Bacterium typhi murium), παρασκευαζομένου εις τὸ ἐν Παρισίοις 'Ινστιτούτον Πικτέρ (3), και γ') τὰς ἐνέσεις διθειούχου ἄνθρακος, μέσον ὅπερ φαίνεται προτιμώμενον (4).

ς') Πτηνά. Ὁ Κόραξ (Corvus Corax), ὁ Κολοῖος (Corvus monedula, ὁ κν. Καλιακοῦδα, Κολοῖός, Καρῶν ἢ Κάργα) και ἡ Κορῶνη (Corvus Corone, ἡ κν. Κουροῦνα Πούλα ἢ Κορντζίνα), ἐν και ὑπὸ τινος ἐπόψεως εἶνε πτηνά ὠφέλιμα, οὐχ ἤττον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς σπορᾶς ἀποβαίνουσιν ἐπιζήμια, διότι ἀνασκαλεύουσι τοὺς ἐσπαρμένους ἀγρούς ἰδίως πρὸς συλλογὴν ἐντόμων και σκωλήκων και παρακωλύουσιν οὕτω τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ γεννητάτος. Σημειωτέον δὲ ὅτι τινὰ τῶν πτηνῶν τούτων τρώουσι και τὸν σπόρον, διὸ ἐνιαχοῦ συνηθίζεται πρὸ τῆς σπορᾶς νὰ ὑποβάλλεται οὗτος εις λουτρὸν οἰασδῆποτε κακόσμου οὐσίας και ἰδίως διαλύσεως ὑγραπίσης. Διὰν ἐπιζήμιος εἶνε ὁ Στρουθός (Passer domesticus, ὁ κν. Σπουραγίτης) κατὰ τὴν περίοδον τῆς ὠριμάντεως τοῦ καρποῦ εις ἀγρούς κειμένους παρὰ τὰς πόλεις και τὰς κώμας. Τὸ ἀσφαλέςτερον μέσον πρὸς πρόληψιν τῶν ὑπὸ πάντων τῶν πτηνῶν τούτων προξενουμένων ζημιῶν εἶνε ἡ ἐπίμαχος καταδιώξις και ἐκφόβησις αὐτῶν.

(1) Οἱ παρ' ἡμῶν και πολλαχοῦ τῆς 'Ανατολῆς ἀπαντῶντες 'Αρουραῖοι εἶνε τοῦ εἴδους *Arvicola Güntheri*. Λεπτομερεῖς πληροφορίας περὶ 'Αρουραίων ἐν γένει βλ. ἐν 'Ελληνικῇ Γεωργίᾳ τῶν ἐτῶν 1892 (σελ. 140, 172, 185, 224, 225, 535) και 1893 (σελ. 69, 82, 154, 210).

(2) Οἱ ἐν Γαλλίᾳ και πολλαχοῦ ἄλλου τῆς Εὐρώπης ἀπαντῶντες 'Αρουραῖοι εἶνε οἱ τοῦ εἴδους *Arvicola arvalis*.

(3) Τόσον ὁ ὄρρος οὗτος ὅσον και ὁ ὀνομαζόμενος «Le Ratin» και παρασκευαζόμενος ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις δόκτορος de Christmas, δοκιμασθέντες τελευταίως εις τὴν Γαλλίαν ἐν μεγάλῃ κλίμακῃ, δὲν ἐπέφερον τὰ ἀναμενόμενα ἀποτελέσματα κατὰ τὴν μαρτυρίαν και αὐτοῦ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ 'Ινστιτούτου Πικτέρ κ. Roux («Journal d'Agriculture Pratique», 1913, Α', σελ. 549).

(4) Ἐκ τῆς τελευταίως δημοσιευθείσης ἐν τῷ «Progrès agricole et viticole» (1912, Β', σελ. 439) μελέτης περὶ τῶν μέσων πρὸς καταπολέμησιν τῶν ἀρουραίων παραθέντων ἐνταῦθα ἐν μεταφράσει τὸ χωρίον, ὅπερ ἀφορᾷ τὴν ἀποτελεσματικὴν ἐφαρμογὴν τοῦ διθειούχου ἄνθρακος διὰ τοῦ ὁποίου κατεπολεμήθησαν.

και ζ') Ἡ φθειρίσις τοῦ καρπού. Ὁ καρπὸς τῆς Βρίζης, τῆς Βρόμης καὶ ἰδίως τῆς Κρηθῆς καὶ τοῦ Σίτου μετὰ τὸν θερισμὸν καὶ πρὸ τοῦ ἀλωνισμοῦ ἐν τῇ θημωνίᾳ ὡς καὶ μετὰ τὸν ἀλωνισμὸν ἐν τῇ ἀποθήκῃ προσβάλλεται ἰδίως ὑπὸ δύο Μικρολεπιδοπτέρων ἐντόμων. Τοῦ μὲν ἡ κάμψη κοιλαίνει τὸν κόκκον τοῦ γεννήματος τελείως κατατρώγουσα τὸ ἄμυλον, καὶ διαμένει καὶ μεταμορφοῦται εἰς τέλειον ἐντομον ἐν αὐτῇ τῇ κοιλότῃ τοῦ κόκκου· εἶνε δὲ τὸ ἐντομον τοῦτο ἡ Οικοφόρος (*Oecophora granella* ἢ *Tinea cerealella* ἢ *Anacampis cerealella*, γαλλ. *Teigne des grains*, ἰταλ. *Tignuola del grano*). Τοῦ ἐτέρου Λεπιδοπτέρου ἡ κάμψη μένουσα ἐλευθέρα προσβάλλει πολλοὺς κόκκους ἐκ περιτροπῆς οὐς

ἐπιτυχῶς οἱ ἀρουραῖοι καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ τῷ 1892—93.

«Ἐφαρμογὴ τοῦ διθειοῦχου ἀνθρακος. Τὰ γενόμενα πειράματα καὶ αἱ ἐπακολούθησασαι ταῦτα δοκιμαὶ εἰς πολλοὺς δήμους ἀπέδειξαν κατὰ τρόπον ἀναμφισβήτητον τὴν ἀποτελεσματικότητά τοῦ διθειοῦχου ἀνθρακος πρὸς καταπολέμησιν τῶν ἀρουραίων ἡ περὶ τούτου δὲ κοινὴ ὁμολογία εἶνε ἀξία προσοχῆς. Ἡ δασφύξια τῶν ἀρουραίων ἐπέρχεται ἐντὸς τινῶν λεπτῶν τῆς ὥρας. Ἐντούτοις ἵνα τὸ μέσον τοῦτο ἀποβαίῃ οἰκονομικὸν καὶ ἀποτελεσματικὸν ἀνάγκη νὰ ἐφαρμόζηται ὡς ἑξῆς : Αἱ μυωπίαι τῶν τρωκτικῶν τούτων δέον νὰ φράσσωνται ἀπὸ τῆς προτεραιᾶς τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ φαρμάκου διὰ κυλίνδρου, διὰ σβάρνης ἢ ἀπλῶς διὰ ράβδου φερύσης εἰς τὸ ἄκρον κεφαλῆν. Διὰ τοιούτου ὄργανου εἰς ἐργάτης ἐντὸς τῆς ἡμέρας δύναται νὰ φράξῃ τὰς ὀπάς ἐπὶ ἐκτάσεως 15 περίπτου στρεμμάτων. Ὅπου οἱ ἀρουραῖοι εἶνε πολυάριθμοι καὶ ἀπαντῶσι περὶ τὰς 1000 μυωπίαι κατὰ στρμ. τὴν ἐπιούσαν τῆς ἐμφράξεως δυνατόν νὰ εὑρεθῶσιν ἀνοιχθεῖσαι πάλιν περὶ τὰς 100. Τότε ἐκάστη τῶν ὀπῶν τούτων δέχεται 6-8 γραμμάρια διθειοῦχου ἀνθρακος, μεθ' ὃ κλείεται πατουμένη διὰ τῆς πτέρνης. Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ὅτε εὐρίσκονται πάλιν ἀνοικταὶ 10-30 (συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἐξ ἀμελείας ἀφθεισῶν τὴν προτεραιάν ἀνοικτῶν), ἐπαναλαμβάνεται ἡ αὐτὴ ἐργασία καὶ εἰς τὰς ὀπάς ταύτας. Ἐφαρμοζομένου τοῦ μέσου τούτου κανονικῶς ἢ καταστροφῇ τῶν ἀρουραίων εἶνε τελεία καὶ διὰ ποσοῦ διθειοῦχου ἀνθρακος μὴ ὑπερβαίνοντος τὸ χιλιόγραμμον κατὰ στρέμμα. Διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην οἱ χρησιμοποιούμενοι διὰ τὴν ἀμπελοργίαν ἐγχυτῆρες εἶνε ἀκατάλληλοι, διότι τὸ ὑγρὸν δέον νὰ εἰσαγῆται ἀπ' εὐθείας εἰς τὰς μυωπίας. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δυνατόν νὰ χρησιμοποιοῦται ἡ γωνίον συνδεόμενον μετὰ εὐκάμπτου μολυβδίνου σωλῆνος. Ἐντούτοις προτιμότερον εἶνε νὰ γίνῃ χρῆσις ἐιδικοῦ ἐγχυτῆρος εὐμεταχειρίστου καὶ ἐπιτρέποντος τὸν κανονισμὸν τῆς δόσεως τοῦ ἐγγεομένου φαρμάκου. Οἱ κ. Guerrapin καὶ Demolon ἀσχολοῦνται ἤδη πρὸς ἐφεύρεσιν τοιούτου ὄργανου».

Ὁ τῆς εἰρημένης μελέτης συγγραφεὺς κ. Ηοο ὑπολογίζει τὴν δὲ ἑλκτικὰ καὶ ἐργατικὰ δαπάνην πρὸς καταπολέμησιν τῶν ἀρουραίων διὰ τοῦ διθειοῦχου ἀνθρακος εἰς ἓν φράγκον κατὰ στρέμμα. ποσὸν μὴ ἐπαρκές βεβαίως παρ' ἡμῖν.

συγκεντρώνει ἑαυτὸ διὰ τοῦ ἀπύθνου ἀραχνοειδοῦς νήματος ὅπερ παράγει· κοιλαίνει δ' αὐτοὺς μόνον μέχρι τοῦ μέσου κατατρύγουσα τὸ ἄμυλον. Τὸ ἔντομον τοῦτο εἶνε ὁ Ἄλουκίτης τῶν γεννημάτων (*Alucita granella*. ἢ *Tinea* ἢ *Phalaena granella*, γαλλ. *Fause teigne du froment* ἰταλ. *Falsa tignuola del grano*¹⁾), ὅστις προσβάλλει κατὰ προτίμησιν τὴν αἶτον ἐν τῇ ἀποθήκῃ, ἐνῶ ἡ Οἰκοφόρος προτιμᾷ τὴν κριθὴν ἣν προσβάλλει καὶ πρὸ τοῦ ἄλωνισμοῦ. Αἱ κάμπαι τῶν δύο τούτων ἐντόμων εἶνε αἱ κατ' ἐξοχὴν ὀνομαζόμεναι **Σιτόφθειρες** (κν. **Σιταροφθίρες**, ἀγγλ. *grain-moths*), ὡς ὁ Θεόφρ. καλεῖ **Κίας** (Φ. Αἰ. - 4, 15, 4.). Τὸ ὑπ' αὐτῶν προσβεβλημένον γέννημα λέγεται κν. **ψειριάριχο**²⁾ ἐπειδὴ δὲ τὰ ἔντομα ταῦτα κοιλαίνουσι τοὺς κόκκους λέγομεν ὅτι τὸ γέννημα ἐκούφιαν. Τὰ γεννήματα τὰ κατὰ τὸν θερισμὸν ἢ μετ' αὐτὸν βρεγόμενα, ὡς καὶ τὰ διαμέμοντα ἐπὶ πολὺ εἰς τὸν ἀγρὸν ἢ ἐν τῷ ἄλωνίῳ πρὸ τοῦ ἄλωνισμοῦ εἶνε τὰ μᾶλλον ὑποκειμένα εἰς τὴν ἐκ τῆς Οἰκοφόρου προερχομένην φθειρίασιν³⁾. Ἐπιρρεπέτεροι δὲ εἶνε αἱ καρποὶ οὗτοι εἰς τὴν φθειρίασιν εἰς τὰς μεσημβρινὰς καὶ θερμὰς χώρας. Ἡ προσβολὴ τοῦ γεννήματος, ἰδίως ὑπὸ τοῦ Ἄλουκίτου, ἐν τῇ ἀποθήκῃ προκαλεῖ τὴν εἰς τὸν σαρὸν ἀνάπτυξιν ὑψηλῆς θερμοκρασίας, ἣτις ἐπιφέρει τὴν σήφιν τοῦ καρποῦ³⁾.

Πρὸς πρόληψιν τῆς φθειρίσεως τῶν γεννημάτων ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἐπενοήθησαν διάφορα μέσα. Ὁ εὐθύς μετὰ τὴν ὀρίμανσιν θερισμὸς τοῦ γεννήματος, ὁ τάχιστα μετὰ τοῦτο ἄλωνισμὸς αὐτοῦ καὶ ἡ ἀνευ ἀναδολῶν ἐναποθήκευσις τοῦ εἶνε μέσα συντελεστικά πρὸς πρόληψιν τῆς ἐκ τῆς Οἰκοφόρου φθειρίσεως. ὅσον βραδύτερον μετὰ τὴν ὀρίμανσιν εἰσάγεται τὸ γέννημα εἰς τὴν ἀποθήκην τόσο μεγαλύτερα εἶνε ἡ πιθανότης νὰ φέρῃ ἐπ' αὐτοῦ τὰ σπέρματα ἰδίως τῆς Οἰκοφόρου. Ἀλλὰ τὰ σπέρματα τῶν δύο τούτων Λεπιδοπτέρων ὡς καὶ τινῶν ἄλλων σιτοφάγων ἐντόμων (*Calandra* ἢ *Sitophilus Oryzae*, *Calandra graminaria*, *Trogosita mauritanica*, *Silvanus frumentarius*, *Tribolium ferrugineum*, ὅπερ προσβάλλει καὶ τὰ ἄλευρα) δυνατόν νὰ προὑπάρχωσιν ἐν τῇ ἀποθήκῃ, διὸ αὕτη

(¹) Τὸ ἔντομον τοῦτο ἰδίως εἶνε τὸ ἐνιαχοῦ τῆς Πελοποννήσου ὀνομαζόμενον **Γαργαρίτσα**. Τὸ ὑπ' αὐτοῦ προσβαλλόμενον γέννημα λέγεται ὅτι **γαργαρίζει**.

(²) «Μέγα πρὸς διαμονὴν (τῶν γεννημάτων) καὶ τὸ ξηρὰ θερίζειν ἐλάττω τὰρ ἢ ὑγρότης» (Θεόφρ. Φ. I.-8, 11, 3). Ἀλλὰ τὰ πρὸ τοῦ θερισμοῦ βρεγόμενα γέννηματα σπανιώτερον ἢ οὐδὲως προσβάλλονται ὑπὸ τῆς φθειρίσεως, διότι ἡ βροχὴ ἀποπλύνει πάντα ἢ μέγα μέρος τῶν συνήθως πρὸ τοῦ θερισμοῦ ἐναποτιθεμένων ἐπὶ τοῦ ἤδη ὀρίμου καρποῦ σπερμάτων τῆς Οἰκοφόρου. Τὴν εὐεργετικὴν δὲ ταύτην ἐπὶ τῶν γεννημάτων ἐνέργειαν τῆς ἐπερχομένης πρὸ τοῦ θερισμοῦ βροχῆς ἀναφέρει καὶ ὁ Θεόφρ. λέγων : «οὐκ ἐσθίεται δὲ σίτος ὅταν ὑσθεῖς θερισθῆς» (Φ. I.-8, 11, 4).

(³) «Γίνεται δὲ φθειρομένοις σπέρμασι ἴδια ζῶα καὶ σηπαμένοις μὲν πᾶσι σκώληξ, κοπτομένοις δὲ καθ' ἕκαστον ἴδιον» (Θεοφρ. Φ. I.-8, 11, 2).

πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ γεννήματος καθαρίζεται ἐπιμελῶς καὶ ἀπολυμαίνεται χρο-
μένων τῶν τοίχων καὶ τοῦ δαπέδου αὐτῆς μὲ πυκνὴν διάλυσιν ἀσβέστου ἐν ἧ
προστίθεται 1—2 % λυσόλης. Πρὸς ἀπολύμανσιν τῶν σιταποθηκῶν ἐν Κύπρῳ ἐ-
πιτυχῶς ἐφήρμησα τὸν ψεκασμὸν αὐτῶν μὲ γαλάκτωμα πετρελαίου καὶ σάπω-
νος. Ἐνιαχοῦ τῆς Γαλλίας οἱ γεωργοὶ ἀπολυμαίνουσι τὰς σιταποθήκας τῶν ψεκά-
ζοντες αὐτὰς μὲ ἀφέψημα Κρομμύρου τοῦ Σχοροδοπράσου (β.λ.).

Πρὸς καλὴν διατήρησιν τοῦ γεννήματος ἐν τῇ ἀποθήκῃ ἔκπαλαι συμβουλευόν-
ται καὶ πολλαχοῦ μέχρι σήμερον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐπιτυχῶς ἐφαρμόζον-
ται ἢ ἀνάμειξις τοῦ καρποῦ μετ' ἀγύρου, κονιοποιημένης ἀσβέστου ἢ λεπτοῦ ἀ-
σπροχρώματος (1), ἢ κατὰ στρώματα διάθεσις τοῦ γεννήματος μετὰ κλαδίων Ὀ-
ρυγάνου, Κουζύης ἢ ἄλλων τοιούτων ἀρωματικῶν ἢ βρουόσμων φ., ἢ ἐπιγρίσις
τοῦ δαπέδου καὶ τῶν τοίχων τῆς ἀποθήκης μὲ πηλὸν ἐν ᾧ ἀναμειγνύεται κόπρος
βοῦς ἢ οὔρα κτηνῶν(2), ἢ συγνὴ διὰ πτύων μετακίνησις τοῦ σωροῦ ἀπὸ τόπου εἰς
τόπον (3).

Ἄλλ' ἐπιτυχεστέρα εἶνε ἡ ὡσαύτως ἔκπαλαι ἐν χρῆσει πολλαχοῦ τῆς Ἀνα-
τολῆς μέθοδος τῆς διατηρήσεως τῶν γεννημάτων καὶ ἰδίως τοῦ σίτου ἐν σιρῶσις
(γαλλ. silos, ταῖς ἐν Κύπρῳ γουφρες ἢ γουφες4). Εἶνε δὲ οἱ σιροὶ βόθροι ἀνορυσσό-
μενοι ἐν σχήματι (5) πίθου εἰς κατάλληλον ἔδαφος (ὕψηλόν, στεγνὸν καὶ στερεὸν
δ.δ.σὺχί ἀμμῶδες). Πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ γεννήματος ὁ σιρὸς καίεται, εἰσαγομέ-
νων ἐν αὐτῷ καὶ ἀναπτομένων πολλῶν φρυγάνων, ὅπως ξηρανθῶσι καὶ στερεοποιη-
θῶσι τὰ τοιχώματα αὐτοῦ καὶ ἰδίως ὅπως ἐκδιωχθῇ ὁ ἐν αὐτῷ ἀτμοσφαιρικός
ἀήρ (6). Ἐφ' ὅσον δὲ εἶνε εἰσέτι θερμὸς καὶ κενὸς ἀέρος εἰσάγεται ἐν αὐτῷ τὸ
πρὸς διατήρησιν γέννημα, μεθ' ὃ φράσσεται στεγανῶς τὸ στόμιον αὐτοῦ διὰ πλα-

(1) «Ποιεῖ δὲ τὸν σῖτον ἀσηπτον ἡ χαλκιδικὴ μιγνυομένη γῆ» (Σπράβ. 12, 575).

(2) Τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν ἐντόμων κύριον σκοπὸν ἔχει ὡσαύτως ἡ συνήθεια
τῆς μὲ κόπρον βοῦς ἐπιγρίσεως τῶν ἀλωνίων ἐφ' ὧν ἀποξηραίνεται ἡ σταφίς.

(3) Ταῦτα καὶ ἄλλα συμβουλευόνται ἐν τοῖς «Γεωπονικοῖς» — «Περὶ σιτοβο-
λείου καὶ διαμονῆς σίτου» (2, 27) καὶ «Περὶ διαμονῆς κριθῶν» (2, 30).

(4) Ὁ Κοραῆς λέγει ὅτι τὴν λ. σιρὸς, τὴν ὁποίαν μετέφερον οἱ Γάλλοι εἰς
τὴν γλωσσάν των μὲ μικρὰν ἀλλοίωσιν (silos), «πρῶτος ὁ Δημοσθένης, μετὰ τῆν
Εὐρυπίδην, ἐμεταχειρίσθη» ἐν τῷ «τῶν μελινῶν καὶ τῶν ὀλυρῶν, τῶν ἐν τοῖς Θρα-
κίσις σιροῖς» («Ἄτακτα», Β, 326).

(5) Οἱ πρὸς τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 Ἀθηναῖοι, κατ' ἀρχαίαν βεβαίως
συνήθειαν, εἰς μεγάλους πίθους τεθαμμένους εἰς τὸ ἔδαφος [διετήρουν τὸ ἔλαιον
καὶ τὸν οἶνον, πιθανῶς δὲ καὶ γεννήματα. Πάμπολλοι τοιοῦτοι πίθοι εὐρέθησαν εἰς
τὰς ἔκτοτε κατὰ περιόδους γενομένας ἐντὸς καὶ παρὰ τὰς Ἀθήνας ἀνασκαφάς.

(6) «Ὡστε ἡ ἀρχὴ ἐφ' ἧς στηρίζεται ἡ πρὸς διατήρησιν γλυκῶν, ὀπωρῶν, λα-
χανικῶν καὶ ἄλλων ἐδωδίων μέθοδος τοῦ Appert εἶνε ἔκπαλαι γνωστὴ...

κός καλῶς ἐφαρμοζομένης καὶ περιχριομένης με πηλὸν ἢ γύψον. Οὕτω τὰ ἐπὶ τῶν κόκκων τοῦ γεννήματος τυχόν ὑπάρχοντα σπέρματα σιτοφάγων ἐντόμων ἐλείψει ἀέρος ὅχι μόνον δὲν ἐκκολάπτονται ἀλλὰ καὶ ταχέως καταστρέφονται. Εἰς τόπους εἰς τοὺς ὁποίους τὸ ἔδαφος εἶνε πετρῶδες, ὑγρὸν ἢ ἀμμῶδες, καὶ ἐποικίως ἀκατάλληλον πρὸς ἀνόρουξιν βόθρων, ἀντὶ σιρῶν ὑπογείων κατασκευάζονται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἔδαφους τοιοῦτοι χτιστοὶ ἔχοντες τὸ σχῆμα ἀγροτικῆς κλιβάνου καὶ φέροντες πλὴν τοῦ εἰς τὴν βάσιν των στομίου καὶ ὀπὴν ἐπὶ τῆς κορυφῆς. Μετὰ τὴν καῦσιν τοῦ σιροῦ τούτου φράσσεται στεγανῶς τὸ στόμιον αὐτοῦ διὰ πλακῶς καὶ εἰσάγεται τὸ γέννημα διὰ μέσου τῆς ἐπὶ τῆς κορυφῆς του ὀπῆς, μεθ' ὃ φράσσεται καὶ αὕτη στεγανῶς διὰ πλακῶς. Οἱ χτιστοὶ οὗτοι σιροὶ ἔχουσι πολλάκις χωρητικότητα καὶ μέχρις 150 κοιλῶν, τὸσον δὲ εἰς τούτους ὅσον καὶ εἰς τοὺς ὑπογείους δύναται νὰ διατηρηθῇ τὸ γέννημα ἐν ἀρίστη καταστάσει καὶ πλεόν τοῦ ἔτους (1).

Ἄλλ' ἅπασαι αἱ ἀνωτέρω ἀναφερόμεναι μέθοδοι εἶνε ἐφαρμοσίμοι μόνον προκειμένου περὶ διατηρήσεως ἐν καλῇ καταστάσει μικρῶν ποσοτήτων γεννήματος, διὰ τὸ ἐτήσιον λ. γ. προϊόν κτήματος ἔστω καὶ μεγάλο. Τὰ μεγάλα ποσὰ γεννήματος διατηροῦνται εἰς εἰδικὰς μεγάλας σιταποθήκας ἐν αἷς προφυλάσσεται τοῦτο ἀπὸ τῆς φθειρίσεως διὰ δύο συνήθως μεθόδων διὰ τοῦ διθειοῦχου ἀνθρακός (β. λ.) ἢ διὰ τῆς συγῆς ἀνακινήσεως τοῦ σωροῦ, ἣτις συντελεῖ εἰς τὸν ἀερισμὸν τοῦ γεννήματος καὶ ἐπομένως τὴν παρακώλυσιν τῆς ἐκκολάψεως τῶν σπερμάτων τῶν σιτοφάγων ἐντόμων καὶ τῆς πολλαπλασιάσεως αὐτῶν. Πρὸς ἀπολύμανσιν μεγάλης σιταποθήκης ἢ πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῆς φθειρίσεως τοῦ ἐν αὐτῇ ἤδη εὐρισκομένου γεννήματος χρησιμοποιεῖται ὁ διθειοῦχος ἀνθραξ κατ' ἀναλογίαν πέντε δραμιῶν τοιοῦτου κατὰ κυβικὸν μέτρον χωρητικότητος τῆς ἀποθήκης· τίθεται δὲ τὸ ὑγρὸν τοῦτο εἰς πλείοτερα δοχεῖα εὐρύστομα τοποθετούμενα εἰς διάφορα σημεῖα ἐπὶ τοῦ δαπέδου τῆς ἀποθήκης καὶ ἐπὶ τοῦ σωροῦ τοῦ γεννήματος. Ἀκολούθως ἡ θύρα, τὰ παράθυρα, οἱ φεγγίται καὶ αἱ ἀεριστήριοι ὅσαι τῆς ἀποθήκης κλείονται καὶ φράσσονται στεγανῶς· μένουσι δὲ ταῦτα κλειστὰ ἐπὶ χρονικὸν διάστημα ποικίλον ἀναλόγως τῆς θερμοκρασίας τῆς ἀτμοσφαιρας· ἐπὶ δεκαπενθήμερον ἂν ἡ θερμοκρασία ᾖ κατωτέρα τῶν 15° Κελσίου, ἐπὶ 7—10 δὲ ἡμέρας ὅταν αὕτη ᾖ νεώτερα τῶν 15°. Ἡ μέθοδος αὕτη ἐφαρμόζεται ὀλίγον πρὸ τῆς ἐναποθηκέσεως τοῦ γεννήματος ἂν πρόκειται περὶ ἀπολυμάνσεως κενῆς ἀποθήκης, ἢ εὐθὺς μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἐναποθηκέσεως προκειμένου περὶ τῆς θεραπείας τοῦ εἰσαχθέντος ἤδη γεννήματος. Σημειωτέον δὲ ὅτι διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ μέσου τούτου τὸ γέννημα οὐδεμίαν βλάβην ἢ ἀλλοίωσιν οἰασθῆποτε φύσεως ὑφίσταται. Ἐ-

(1) Μετὰ πάροδον πολλῶν ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἐτῶν εἰς τινα κατὰ ταύτην ἐρμηθῶντα χωρία τῆς Ἀνατολῆς εὐρέθησαν ὑπόγειοι σιροὶ πλήρεις γεννήματος ἀρίστα διατηρουμένου.

νιαχοῦ τῆς Ἀλγερίας τῇ βοήθειᾳ τοῦ διθειοῦχου ἄνθρακος φυλάττεται ἀπρόσβλητος ὁ διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ αὐτοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ σίτος ἐν μεγάλοις κτιστοῖς σιροῖς.

Ἄλλ' ἄριστον, ἀκίνδυνον (βλ. διθειοῦχος ἄνθραξ) καὶ πάντοτε ἀσφαλές μέσον πρὸς πρόληψιν τῆς φθειρίας τῶν ἐναποθηκευμένων γεννημάτων εἶνε ὁ διὰ τῆς συχνῆς ἀνακινήσεως ἀερισμὸς αὐτῶν. Ἐντούτοις ἡ μέθοδος αὕτη, ἡ εἰς μικρὰ ποσὰ γεννήματος τῇ βοήθειᾳ πύων πολλαχοῦ ἐπιτυχῶς ἐφαρμοζομένη, εἶνε ἀνεφάρμοστος εἰς μεγάλα ποσὰ καθὼς δυσχερὴς καὶ πολυδάπανος. Ἐπιμένως ἐπενοήθησαν αἱ μεγάλαι πολυτρόφοι σιταποθήκαι, ἐν αἷς μεταφέρεται ἐκάστοτε τὸ γέννημα ἀπὸ ὄρουρου εἰς ὄροφον δι' εἰδικοῦ μηχανισμοῦ λειτουργούντος δι' ἄτμου. Τοιαύτας σιταποθήκας κέκτηνται αἱ κατ' ἐξοχὴν σιτοφόροι χῶραι, οἷαι εἶνε ἡ Οὐγγαρία, ἡ Ῥουμανία, ἡ Ῥωσσία καὶ ἰδίως αἱ Ἡν. Πολιτεῖαι ὅπου καὶ τὸ πρῶτον ἐπενοήθησαν καὶ ἰδρῦθησαν αἱ σιταποθήκαι αὗται καὶ ἔνθα ὀνομάζονται ἀνυψωτήρες (elevators). Τοιοῦτοι ἀνυψωτήρες χωρητικότητος 3 καὶ 4 ἑκατομ. κοιλῶν γεννήματος ὑπάρχουσιν ἤδη οὐχὶ ὀλίγοι παρὰ τὸ Σικάγον.

Τὰ πλεῖστα τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων ἐπιβλαβῶν εἰς τὰ γεννήματα φυτῶν καὶ ζώων ἀπαντῶσι καὶ ἐν Κύπρῳ ἔνθα μεγάλας ζημίας προξενεῖ εἰς τὰ νεαρὰ ἔτι φυτὰ τῆς Κριθῆς, τῆς Βρώμης καὶ ἰδίως τοῦ Σίτου Μικρολεπιδόπτερον ἔντομον (*Oecophora temperatella*—τὸ κν. ἐν Κύπρῳ *Σηριβίδι, Φτεῖρα ἢ Σκάμπη*), ὅπερ εὐρίσκεται καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ ἐπιβόσκησις⁽¹⁾ τοῦ προσβαλλομένου ἀγροῦ ἐφ' ὅσον τὸ ἐν αὐτῷ φυόμενον γέννημα εἶνε εἰσέτι μικρὸν, ἡ βόσκησις τῶν ἐν ἀγροναπαύσει ἀγρῶν καὶ ἰδίως αἱ βαθεῖαι ἀρόσεις καὶ ἡ ἐφαρμογὴ ἀμοψισπορᾶς, καθ' ἣν ἐπανερχονται τὰ Σιτηρὰ κατὰ τριετίαν ἢ τετραετίαν, εἶνε μέσα ἀποτελεσματικὰ πρὸς περιστολὴν καὶ βαθμιαίαν ἐξάλειψιν τῆς μάλιστα ταύτης. Δυσεξήγητος ὅμως ἀποβαίνει ἡ εἰς τινὰς σιτηροφόρους ἀγρούς τῆς νήσου Κηκιδουμίας (*Cecidomyia destructor*), καταστρεπτικωτάτου καὶ δυσεξοντώτου τῶν Σιτηρῶν Διπτέρου ἐντόμου, ὅπερ ἀπαντᾷ μόνον εἰς τὴν μέσην καὶ βόρειον Εὐρώπην καὶ εἰς τὴν βόρ. Ἀμερικὴν.

Κρίθμον τὸ παράλιον (*Crithmum maritimum*, γαλλ. *Perse-pierre*, *Bacille*, *Criste-marine* ἢ *Fenouil-de-mer*, ἀγγλ. *Samphire* ἢ *Sea Fennel*, τ. Σκιαδανθῶν), τὸ Κρίθμον ἢ Κρίταμον τοῦ Διοσκρ., ὅπερ ἀπαντᾷ ἐν πετρώδεισιν καὶ παραθαλασσίοις τόποις καὶ ὀνομάζεται κν. Κράμο, Κρίθαμο ἢ Κρίταμο φ. ποδῶδες πολυετές, ἰθαγ. τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμ. καὶ λοιπῶν τῆς Εὐρώπης χωρῶν. Ἐνιαχοῦ καλλιεργεῖται ὡς λαχανικὸν ἰδίως διὰ τὸ φύλλωμά του. Ἐκπαλαί «λαχανεύεται ἐφθόν τε καὶ ὠμὸν ἐσθίεμενον, καὶ ταριχεύεται ἐν ἄλμῃ» (Διοσκρ.) καὶ ἐν ὄξει τόσον παρ' ἡμῖν (καὶ ἰδίως εἰς τὰς νήσους—τὰ κρίταμα) ὅσον καὶ ἄλλαχοῦ.

(1) Περὶ ἐπιβόσκησης βλ. εἰς τὸ τέλος τοῦ περὶ Σίτου κεφαλαίου.

Κρίνον ἢ **Λείριον** (*Lilium*, τ. *Λειριωδῶν*) γ. περιλ. περι τὰ 45 εἶδη ἴθαγ. τῶν βορ. εὐκράτων χωρῶν φ. πωδὴ πολυετῆ, βολβόρριζα, πάντα κοσμητικά—θεραπεύονται διὰ τὰ μεγάλα καὶ ἐνίοτε εὖσμα ἄνθη των—τινά φαρμακευτικά ἢ μυρεψικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. α) **Κ. τὸ ἄλβανικόν** (*L. albanicum*), ὅπερ ἀπαντᾷ ἐν Ἠπείρῳ καὶ Μακεδονίᾳ, β') **Κ. τὸ μαρτίγεγον** (*L. Martagon*, γαλλ. *Martagon*, ἀγγλ. *Turk's cup Lily*), γ') **Κ. τὸ πάλλευκον** (*L. candidum*, γαλλ. *Lis blanc* ἢ *Lis Com.*, ἀγγλ. *St. Josp's Lily*), δ') **Κ. τὸ χαλκηδόنيον** (*L. chalcedonicum*) καὶ ε) **Κ. τὸ χελδραίχσιον** (*L. Heldreichii*). Εἰς τὸ τελευταῖον πιθανῶς ἀναφέρεται ἢ Ἡμεροκαλλίς τοῦ Διοσκρ. τὸ δὲ τρίτον, **Κ. τὸ πάλλευκον**, εἶνε τὸ κατ' ἐξοχὴν Κρίνον τῶν ἀρχαίων, ὅπερ ὠνομάζετο καὶ Κρίνον βασιλικόν, Κρινάνθεμον ἢ Καλλείριον (Διοσκρ.), ὡς καὶ Λείριον, Ἴον καὶ Ἀμβροσία (Ἀθήν.). Τὸ εἶδος τοῦτο εἶνε τὸ κν. ὀνομαζόμενον Κρίνος τῆς Παναγίας καὶ τὸ ὅποιον θεραπεύεται ἀπὸ παναρχαιοτάτης ἐποχῆς τόσον ἐν Ἑλλάδι ὅσον καὶ καθ' ἅπασαν τὴν Ἀνατολήν. Κατὰ τὰ μυθεύμενα τὸ φ. τοῦτο ἐβλάστησεν ἐκ σταγόνο; γάλακτος τῆς Ἡρας, διὸ καὶ ἦτον ἀφιερωμένον αὐτῇ καὶ ὠνομάζετο καὶ Ῥόδον τῆς Ἡρας. Οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ τὸ ἀφιέρωσαν εἰς τὴν Παρθένον Μαρίαν ὡς ἔμβλημα ἀγνότητος. Τρία συνηνωμένα ἄνθη τοῦ **Κ.** τούτου φέρει ὁ θυρεὸς τῆς παλαιᾶς βασιλικῆς οἰκογενείας τῆς Γαλλίας (διὸ καὶ λέγεται τὸ ἄνθος τοῦτο *Fleur de Lis de France*). Ἐκ τῶν ἀνθῶν τοῦ φ. τούτου λαμβάνεται δι' ἀπορροφήσεως ἢ δι' ἀποβρέξεως αἰθέριον ἔλαιον εὐσομότατον γνωστὸν καὶ παρ' ἀρχαίοις (κρινέλαιον). Τούτου καὶ ἄλλων **Κ.** οἱ βολβοὶ χρησιμοποιοῦνται πρὸς παρασκευὴν καταπλάσματος μαλακτικοῦ. Τὸ «ἀπὸ δακρύου» Κρίνον τοῦ Θεοφρ. ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς **Κ. τὸ βολβιδιοφόρον** (*L. bulbiferum*), ἴθαγ. τῆς δυτ. Εὐρώπης. Κρίνοι κν. ὀνομάζονται καὶ διάφορα ἄλλα βολβόρριζα, κονδυλόρριζα ἢ ρίζωματικά Μονοκοτυλήθονα φυτὰ οἷα εἶνε εἶδη Ἴριδος, Πιγκρατίου, Πολυγονάτου κ. ἄ. Διὰ τὸ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γένος *Crinum* βλ. **Ψευδοκρίνον**.

Κρίος, βλ. Ἐρέβινθος.

Κρίταμον καὶ **Κρίταμο**, βλ. Κρίθμον καὶ Καρδαμῖς.

Κροκκάριον, βλ. Κρόμμυον τὸ κοινόν.

Κροκοδείλιον παρὰ Διοσκρ., βλ. Ἡρύγγιον τὸ παράλιον.

Κρόκος (*Crocus*, γαλλ. *Safran*, ἀγγλ. *Crocus* ἢ *Saffron*, τ. Ἰριδωδῶν) γ. περιλ. περι τὰ 70 εἶδη ἴθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν φ. βολβόρριζα, κοσμητικά, πρῶτανθέστατα τινὰ φαρμακευτικά, βαφικά, ἀρτυματικά ἢ μυρεψικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 14, ἐν οἷς καὶ **Κ. ὁ καρταϊκὸς** καὶ **Κ. ὁ τουρναφορτέιος** (*C. Cartwrightianus* καὶ *C. Tournefortii*). Τούτων καὶ τινῶν ἄλλων εἰδῶν τὰ ἀπεξηραμμένα στίγματα (βλ. Ἄνθος) ἀποτελοῦσι τὸν κρόκον τοῦ ἐμπορίου (γαλλ. *safran*, ἀγγλ. *saffron*), ὅστις κν. ὀνομάζεται ζαφορά ἢ σαφράνι (ἐκ τοῦ τουρ. ζαφράν) καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς οὐσία φαρμακευτικῆ (φρμ. *Stigmata Croci*), βαφικῆ, ἀρτυματικῆ, ὡς καὶ πρὸς χρωμάτισιν τυρῶν, γλυκῶν καὶ ζυμαρικῶν (οἷον τὸ ἐν Γαλλίᾳ *pain de Châtillon*).

Ὁ κρόκος ὡς βαφικὴ καὶ φαρμακευτικὴ οὐσία εἶνε γνωστὸς ἀπὸ τῆς ἀρχαίου-
τητος. «Κροκόπεπλος» ἐπωνομάζεται ἡ Ἡώς παρ' Ὀμήρω (Ἰλ. Θ, 1), περὶ κρο-
κίνων δὲ καὶ κροκοβαφῶν ὑφασμάτων συχνὰ γίνεται λόγος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις
συγγραφεῦσι. Τὰς ἰαματικὰς δυνάμεις καὶ τὰς ποιότητας τοῦ κρόκου περιγράφει
ὁ Διοσκρ. Τὰ ἄνθη τοῦ Κ. ἀναφέρει ὁ Ἄθην. ὡς στεφανωματικὰ (ΙΕ, 681), ἐξ
αὐτῶν δὲ ἐλαμβάνετο τὸ «κρόκινον μύρον» (Θεοφρ. Ὁσμ. 34, καὶ Ἄθην. Ε, 688).
«Ἡ ἀρίστη κρόκος» ἐφύετο κατὰ τὸν Στράβωνα (14, 670) παρὰ τὸν Κωρύκιον
ἄντρον τῆς Κιλικίας. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀριστος κρόκος ἐ-
θεωρεῖτο ὁ ἐκ Περσίας κομιζόμενος («Ἐμπρ. Ἐγκλοπ.» Παπαδοπούλου). Πικρῶς
φυόμενος ἀπαντᾷ ὁ Κ. εἰς τὰς νήσους Σύρον, Τήνον, Μύκονον, Δῆλον καὶ Ῥη-
γείαν, ἔθνα συλλέγονται ὑπὸ τῶν νησιωτῶν τὰ στίγματα τῶν ἀνθέων του πρὸς
ἐμπορείαν.

Διαφοραὶ Κ. τοῦ καρτοαῖτισιου εἶνε τὰ ἐνίοτε ἀναφερόμενα ὡς ἴδια εἶδη
Κ. ὁ ἑλληνικὸς (C. graecus) καὶ Κ. ὁ ἡμερος (C. sativus, γαλλ. Safran du
Gâtinais ἢ S. d'automne). Ἐξ αὐτῶν ἰδίως τὸ δεῦτερον καλλιεργεῖται ἐκτενῶς
ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰσπανίᾳ, εἰς ἅς χώρας ὑπολογίζεται ὅτι ἕκαστον στρέμμα ἀπο-
φέρει περὶ τὰς πέντε ὀκ. ξηρῶν στιγμάτων τιμωμένων πρὸς 100—120 δρχ.
κατ' ὀκάν.— Ὡσαύτως ἰθαγενὴ τῆς Ἑλλάδος εἶνε Κ. ὁ ὀλιβιέριος καὶ Κ. ὁ
σιεβέριος (C. Olivieri ἢ Aucheri καὶ C. Sieberi), ὧν οἱ βολβοὶ ἔχουσι γεῦσιν
λεπτοκαρούου καὶ εἶνε βρώσιμοι καὶ ὡμοί.

Κρόκοσμος ἢ ἐπίχρυνδος (Crocospia ἢ Tritonia aurea, τ. Ἰριδωδῶν)
φ. ποῦδες πολυετές, βολβόριζον, λίαν κοσμητικὸν ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς.

Κροκυδιανον, βλ. Δίψακος.

Κρομυνοδόφαγος βλ. Πρασσοκουρίς, σελ. 572.

Κρόμυνον ἢ Κρόμυον (Allium, τ. Λειριωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 250
εἶδη ἀπαντῶντα πολλαχοῦ· τὰ πλεῖστα βολβόριζα, τινὰ κοινοτάτης χρήσεως ὡς
ἀρτυματικά ἢ λαχανικά, πολλὰ φαρμακευτικά, ἄλλα κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ.
γλωσ. 44 ἐν οἷς καὶ τὰ ἐξῆς: α') Κ. τὸ Ἀμπελόπρασσον (A. Ampeloprasum
γαλλ. Ail d'Orient, Ail à Cheval, Poirrat ἢ Poirriole, ἀγγλ. Great-headed
Garlic), πιθανῶς τὸ Ἀμπελόπρασσον τοῦ Διοσκρ., ὅστις τὸ χαρακτηρίζει ὡς κα-
κοστομαχώτερον τοῦ Πράσου, θερμαντικώτερον δὲ καὶ οὖρητικώτερον. Καλλιερ-
γεῖται πολλαχοῦ ὁ βολβὸς του εἶνε μεγάλος· ἀποτελεῖται ἐκ πολλῶν σκελίδων
(κυρήνων) καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς ὁ τοῦ Σχοροδου. β') Κ. τὸ ἐρυθρὸν (A. ro-
seum), τὸ ἐν Ζακύνθῳ κν. Ἄγριο Κρεμμύδι· ὁ βολβὸς του λαχανεύεται. γ') Κ.
τὸ μελανοῖωδες (A. atroviolaceum ἢ descendens), πιθανῶς, κατὰ τὸν Σιβέρ-
πιον, τὸ Σχοροδόπρασσον τοῦ Διοσκρ., καθ' ὃν ἀλαχανεύεται εἰς βρώσιν ὡς τὸ
Πράσον ἐφόμενον καὶ ἀπογλυκαινόμενον». δ') Κ. τὸ μέλαν (A. nigrum ἢ ma-
gicum)· κατὰ τὸν Λινναῖον, τὸν Σπρέγγελ καὶ τὸν Φράας εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀ-
νιφέρεται πιθανῶς τὸ Μῶλυ (βλ.) τοῦ Θεοφράστου περὶ οὐ οὕτως λέγει: «Τὸ
δὲ Μῶλυ περὶ Φενεὸν καὶ ἐν τῇ Κυλλήνῃ. Φασὶ δ' εἶναι καὶ ὅμοιον ᾧ ὁ Ὀμη-

ρας εἶρχε (ἐν Ὁδσ. Κ, 302), τὴν μὲν ρίζαν ἔχον στρογγύλην προσημεφερῆ κρο-
 μύφ τὸ δὲ φύλλον ὅμοιον σκίλλῃ· χρῆσθαι δὲ αὐτῷ πρὸς τὰ ἀλεξιφάρμακα
 καὶ τὰς μαγείας» (Φ. Ἰ.-9,15,7). Ἐντούτοις Κ. τὸ μέλαν σήμερον δὲν ἀπαντᾷ
 «περὶ Φενεὸν καὶ ἐν τῇ Κυλλήνῃ», ἀλλὰ μεταξύ Καλαμῶν καὶ τῆς παραλίας, εἰς
 τὸς Κυκλάδας, τὴν Ζάκυνθον, τὴν Κεφαλληνίαν καὶ τὴν Κρήτην. ε') Κ τὸ νεα-
 πολιτανικὸν (A. neapolitanum), τὸ κν. Ἄγριόπρασο ἢ Ἄγριοκρόμμυδο· ὁ βολ-
 βὸς τοῦ ἐδώδιμος. ς') Κ. τὸ Πράσον (A. Porrum, γαλλ. Poireau ἢ Poirette,
 ἀγγλ. Leek, τουρ. Πράσα), τὸ γνωστότατον παρ' ἀρχαίοις καὶ παρ' ἡμῖν σήμε-
 ρον Πράσον, τὸ ἐν Κύπρῳ ὀνομαζόμενον Κουράθα, ὅπερ τὸ πάλαι ἐλέγετο καὶ
 Κεφαλωτὸν (βλ. Γηθουλίς)· ἀπαντᾷ πανταχοῦ μόνον καλλιεργούμενον, ὑποτί-
 θετα· δὲ ὅτι εἶνε διαφορὰ Κ. τοῦ Ἄμπελοπράσου. Τὸ Πράσον εἶνε φ. διετές· εὐ-
 δοκιμεῖ εἰς γῆν ἀραιάν πλὴν γόνιμον· σπείρεται εἰς σπορεῖον κατ' Ἀπρίλιον καὶ
 μεταφυτεύεται κατὰ Ἰούλιον καὶ Αὐγουστον. Τὰ εὐρωστότερα φυτὰ ἐπαναμετα-
 φυτεύονται τὸν Δεκέμβριον πρὸς σποροπαραγωγὴν. Παρ' ἡμῖν τὰ ἀρίστα Πράσα
 ἔθεωροῦντο ἐπὶ πολὺ τὰ τοῦ Ἄργου. Ἀλλαχοῦ ἀπαντῶσι καλλιεργούμενα,
 πολλαὶ διαφοραί. ζ') Κ. τὸ Σκοροδόπρασον (A. Scorodoprasum, γαλλ. Ail
 Rocambole ἢ Ail rouge, ἀγγλ. Rocambol ἢ Sand Leek), εἶδος βολιδιοφόρον
 καὶ βολθόρριζον, καλλιεργούμενον πολλαχοῦ διὰ τὸν βολθὸν του, ὅστις χρησιμο-
 ποιεῖται ὡς τὸ σκόροdon καὶ ἐνίοτε εἶνε μονοκέφαλος. Εἰς τὸ φ. τοῦτο ἀναφέρε-
 ται πιθανῶς τὸ τοῦ Διοσκρ. Ἄγριον Σκόροdon ἢ Ὀφιοσκόροdon, τοῦ εἶδους
 τούτου δὲ διαφορὰ πρέπει νὰ ᾔηε τὸ ὑπὸ τοῦ Διοσκρ. ἀναφερόμενον ὡς καλλιερ-
 γούμενον ἐν Αἰγύπτῳ μονοκέφαλον Σκόροdon, οὗτινος ὁ βολθὸς ἐλέγετο Μώλιζα
 (Ἰπποκράτης). η') Κ. τὸ στρογγύλον (A. rotundum), τὸ ἐν Κύπρῳ Ἄρκό-
 πρασο ὀνομαζόμενον. θ') Κ. τὸ Σχοινόπρασον (A. Schoenoprasum, γαλλ. Ci-
 boulette, Civette, Appetit, Cive ἢ Fausse Échalote, ἀγγλ. Chives ἢ Ci-
 ves), εἶδος ἀναπτυσσόμενον κατὰ πυκνάδας· φέρει βολθὸν μεγέθους μικροῦ λε-
 πτοκαρπύου καὶ καλλιεργεῖται πολλαχοῦ διὰ τὸ ἐδώδιμον φύλλωμά του. ι') Κ. τὸ
 ὑπόδασον (A. subhirsutum), τὸ κν. Λύκορδα καὶ ἐν Ζηκύνθῳ Ἄγριόπρασο·
 κατὰ τὸν Σιβθόρριον πιθανῶς τὸ τοῦ Διοσκρ. Ἐλαφοσκόροdon. καὶ ια') Κ. τὸ
 Χαμαίμωλυ (A. Chamaemoly), τὸ ἐν Ζηκύνθῳ ὀνομαζόμενον Καλαμολόγη.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε τὰ ἐξῆς :

α') Κ. τὸ ἀσκαλωνιον (A. ascalonicum, γαλλ. Échalote καὶ Échalotte, Chalote
 ἢ Ail stérile, ἀγγλ. Shalot), εἶδος ἀπκντῶν μόνον καλλιεργούμενον· ὑποτίθεται ὅτι
 εἶνε ἀπλή διαφορὰ τοῦ ἐπομένου εἶδους. Φέρει ἄνθη σχεδὸν πάντοτε ἄγονα καὶ
 ἐπομένως σπανιώτατα καὶ ἐλάχιστον παράγει σπόρον, διὸ πολλαπλ. μόνον διὰ
 τῶν βολθῶν του, οἱ ὅποιοι εἶνε ἐδώδιμοι ὡς οἱ τοῦ κοινου Κ. Εἶνε δὲ οἱ τοῦ
 ἀσκαλωνίου Κ. βολθοὶ σχιστοί, δ. δ. ἀποτελοῦνται ἀπὸ πολλὰς σκελίδας (πυ-
 ρήνας) ἐξαρτωμένas ἀπὸ κοινῆς βάσεως, τοῦ τροχίσκου. Αἱ σκελίδες αὐταὶ ἔχουσι
 περίπου τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα ἐπιμήκους καρπύου καὶ καταλήγουσιν εἰς ὄξυν
 λαίμον. Τὸ Κ. τοῦτο ἀπαντᾷ καλλιεργούμενον ἀραιῶς ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, εἰς

αὐτὸ δὲ πρέπει ν' ἀναφέρεται τὸ σχιστὸν Κρόμμυον τοῦ Θεοφράστου καὶ οὐχι ὡς τινὲς θέλουσιν εἰς τὸ Ἄσκαλόνιον τοῦ ἰδίου, διότι περὶ τούτου οὗτος λέγει: «Τῶν δὲ Ἄσκαλωνίων ἴδια τις ἢ φύσις· μόνα γὰρ οὐ σχιστὰ καὶ ὡσπερ ἄγωνα ἀπὸ τῆς βίξης (δ. δ. δὲν φέρουσι βολβόν), ἔτι δὲ ἐν αὐτοῖς ἀναυξῆ καὶ ἀνεπίδοτα· δι' ὃ καὶ οὐ πηγνύουσιν ἀλλὰ σπείρουσιν αὐτὰ καὶ σπείρουσιν ὀψὲ πρὸς τὸ ἔαρ, εἴθ' ὅταν βλαστήσῃ μεταφυτεύουσι· τελειοῦται δὲ οὕτω ταχέως ὥσθ' ἅμα τοῖς ἄλλοις ἢ καὶ πρότερον ἐξαιρεῖσθαι· πλεόνα δὲ χρόνον ἐαθέντα ἐν τῇ γῆ σήπεται, φυτευθέντα δὲ καυλὸν ἀφήσῃ καὶ σπέρμα φύει μόνον, εἶτα κενοῦται καὶ αὐαίνεται» (Φ. I.-7,4,8). Τὸ ἄσκαλόνιον Κρόμμυον τῶν ἀρχαίων κατήγετο ἀπὸ τὴν ὁμώνυμον χώραν τῶν Ἀσκαλωνειτῶν (τῆς Συρίας), ἥτις κατὰ τὸν Στράβωνα ἦτο «χρομμύων ἀγαθὴ» (16, 759).

β') Κ. τὸ κοινὸν (Λ. Cera, γαλλιστὶ Ognon, Oignon ἢ Ognon des cuisines, ἀγγλιστὶ Onion, τουρκιστὶ Σογάν), εἶδος ἰθαγενὲς τῆς μέσης Ἀσίας, συνήθως διετές, ἐνίοτε πολυετές. Τὸ κατ' ἐξοχὴν Κρόμμυον ἢ Κρόμμυον τῶν ἀρχαίων, ὅπερ κν. ὀνομάζεται Κρομμύδι ἢ Κρομμύδι. Γνωστὸν καὶ καλλιεργούμενον ὡς λαχανικὸν καὶ ἀρτυματικὸν ἀπὸ παναρχαιοτάτης ἐποχῆς. Μνημονεύεται κατ' ἐπανάληψιν παρ' Ὁμήρω (Ἰλ. Α, 630 καὶ Ὀδσ. Τ, 233). Τὴν καλλιέργειαν καὶ χρῆσιν αὐτοῦ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Συκίᾳ ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος (Β, 125 καὶ Δ, 17), πλείστας δὲ διαφορὰς μνημονεύει ὁ Θεόφραστος καὶ πολλὰς θεραπευτικὰς δυνάμεις ἀποδίδει εἰς τὸ φ. τούτο ὁ Διοσκρ. Εὐδοκιμεῖ μᾶλλον εἰς ἀραιὰν πλὴν γόνιμον γῆν, ἀπαντὰ δὲ σήμερον καλλιεργούμενον πανταχοῦ ὑπὸ πλείστας διαφορὰς (ὑπὲρ τὰς 150 ἀναφέρουσιν οἱ Vilmorin-Andrieux et Cie). Πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ διὰ βολβιδίων διότι ὁ ἀνθοφόρος καυλὸς τοῦ πλὴν τῶν ἀνθέων ἐνίοτε φέρει καὶ βολβίδια (β.λ.)· τούτο δὲ συμβαίνει εἰς πάσας τὰς διαφορὰς αὐτοῦ· σταθερῶς ὅμως βολβιδιοφόρος καὶ μόνον τοιαύτη (δ.δ. μὴ φέρουσα σπόρον) διαφορὰ εἶνε ἡ ὀνομαζομένη **αἰγυπτιακὴ** (γαλλ. Ognion d'Egypte, ἢ O bulbifère, ἀγγλ. Tree Onion, Egyptian O. ἢ Bulb-bearing O.), ἥτις κατ' ἀνάγκην πολλαπλασιάζεται μόνον διὰ βολβιδίων. Εἰς ψυχροτέρας τῆς ἡμετέρας χώρας τὸ κοινὸν Κ. καλλιεργεῖται ὡς ἐτήσιον, ὡς διετές δὲ παρ' ἡμῖν καὶ ἄλλαις παραμ. χώραις. Τὸ πρῶτον ἔτος ἐκ σπορᾶς ἐκτελουμένης κατὰ Φεβρουάριον ἢ Μάρτιον ἐπιτυγχάνεται τὸ κοκκάριον (τὸ κν. κοκκάρι, κροκκάρι ἢ κροκκάδι, ὅπερ ἐν Κύπρῳ ὀνομάζεται Κωνάρι), δ. δ. οἱ ἐκ τῆς σπορᾶς προκύπτοντες μικροὶ βολβοὶ· οὗτοι φυτεύονται· κατ' Ὀκτώβριον ἢ Νοέμβριον πρὸς παραγωγὴν τῶν **χλωρῶν κρομμυδίων** (τῶν κρομμυδακίων, τῶν παρ' ἀρχαίοις **μοσχίων**) ἢ τῶν μεγάλων βολβῶν, ἧτοι τῶν **ξηρῶν κρομμυδίων**, τῶν ποικιλοτρόπως χρησιμοποιουμένων ἐν τῇ μαγειρικῇ. Ὁ βολβὸς τοῦ φ. τούτου χρησιμοποιεῖται παρὰ τῶν λαῶν καὶ ὡς κατάπλασμα μαλακτικόν, οἱ δὲ ἐξωτερικοὶ γιτώνες τοῦ εἶνε κατάλληλοι πρὸς βαφὴν ὠν, τῆς μετάξης καὶ ἄλλων εἰδῶν. Τὸ κοκκάριον πολλαχοῦ ταριχεύεται ἐν ὄξει, ὅτε ἀποτελεῖ εὐγευστον καὶ στομαχικὸν ὀρεκτικόν. Ἡ παραγωγὴ κοκκαρίου ἀποτελεῖ εἰδικὴν καλλιέργειαν

εις ἣν συνήθως δὲν ἀσχολοῦνται οἱ παράγοντες τὰ χλωρὰ ἢ ξηρὰ κρομμυδια.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ παραγωγή κρομμύων ἐπὶ πολὺ ἦτον ἀνεπαρκῆς διὰ τὴν ἐπιτόπιον κατανάλωσιν, διὸ ἰκανὴ ποσότης τοιούτων εἰσέηγετο κατ' ἔτος ἐξ Αἰγύπτου καὶ Τουρκίας καὶ ἰδίως ἐκ Σάμου. Ἄλλ' ἀφ' ἧς ἐποχῆς, λόγῳ προλήψεως τῆς μεταδόσεως εἰς τὸν τόπον τῆς Φυλλοξήρας, ἀπηγορεύθη ἡ ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγωγή καὶ κρομμύων ἡ ἐπιτόπιος καλλιέργεια αὐτῶν ἐπεξετάθη τόσον ὥστε σήμερον ἡ χώρα ὄχι μόνον παράγει ἰκανὰ διὰ τὴν ἐπιτόπιον κατανάλωσιν, ἀλλὰ καὶ ἐξάγει τοιαῦτα ἐνίοτε κατὰ μεγάλα ποσά.

Ἐκτενῆς εἶνε ἡ καλλιέργεια τοῦ κοῖνου Κ. ἰδίως εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἰσπανίαν, γῶρας ἐκ τῶν ὑποίων μεγάλα ποσὰ ξηρῶν κρομμύων ἐξάγονται κατ' ἔτος διὰ τὴν βορ. Εὐρώπην καὶ ἰδίως διὰ τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν, ἧτις καταναλίσκει τὰς ἀρίστας ποιότητας· ἀρισταὶ δὲ ποιότητες θεωροῦνται τὰ κρόμμυα τῶν διαφορῶν **Μαδέρας στρογγύλον** (γαλλ. Oignon de Maderre rond) καὶ **Μαδέρας πεπλατυσμένον** (γαλλ. Oignon de Maderre plat), ὧν οἱ βολβοὶ λαμβάνουσιν ἐνίοτε μεγάλας διαστάσεις (τῆς πρώτης διαφορᾶς ἀπαντῶσι βολβοὶ ἔχοντες διάμετρον καὶ μέχρι 18 ἐ. μ. γεῦσιν δὲ ὑπόγλυκον καὶ οὐχὶ αὐστηρὰν οἶα εἶνε ἡ τῶν παρ' ἡμῖν παραγομένων). Ἐκλεκτῆς ποιότητος κρόμμυα θεωροῦνται παρ' ἡμῖν τὰ τῶν Βατικῶν (τῶν Βοιωτῶν τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς), τὰ ὅποια εἶνε καὶ εὐδιατηρήτα. Ἐκ τῶν τῆς Ἀνατολῆς ὀνομαστὰ εἶνε τὰ τῆς Σίμου. Ἐκλεκτῆς ποιότητος ἔθεωροῦντο τὸ πάλαι τὰ τῆς Κύπρου κρόμμυα (Παλλάδιος 2, 14 καὶ Λουκιανὸς «Ἐτρ. δάλ.» 14)· ἀλλὰ τὰ σήμερον παραγόμενα αὐτόθι εἶνε ἐκ τῶν δριμυτέρων τὴν τε γεῦσιν καὶ τὴν ὀσμῆν.

Ἡ δριμυτεία ὀσμῆ καὶ ἡ ἰδιάζουσα γεῦσις τοῦ κοῖνου Κ. καὶ τῶν ἄλλων εἰδῶν τοῦ προκειμένου γένους ὀφείλεται εἰς τὰ αἰθέρια ἔλαια, τὰ ὅποια πάντα τὰ μέρη τῶν φ. τούτων ἐνέχουσι. Εἰς τὴν παρουσίαν τῶν πτητικῶν τούτων οὐσιῶν ὀφείλεται τὸ δακρύειν τὸν κόπτοντα κρόμμυα, ἐκ τῆς ἰδιαζούσης δὲ ἐντόνου καὶ ἐμμένου ὀσμῆς τῶν ὠμῶν κρομμύων προέκυψαν τὰ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων λεγόμενα «κρόμμυα ἐσθίειν» καὶ «κρόμμυα ὀσφραίνεσθαι».

γ) Κ. τὸ λυσιτονικὸν (A. lucitanicum, γαλλ. Ciboule vivace ἢ Ciboule de St. Jacques), εἶδος ἰθαγ. τῆς διτ. Εὐρώπης, καλλιεργούμενον ἐνιαχοῦ διὰ τὰ ἐδώδιμα φύλλα καὶ τοὺς λιὰν μακροῦς βολβούς του· πολλαπλασ. διὰ σπορᾶς καὶ συνηθέστερον διὰ βολβῶν.

δ) Κ. τὸ Σκόροδον (A. sativum, γαλλ. Ail, ἀγγλ. Garlic, τουρ. Σαρμουσάκ), τὸ γνωστότατον καὶ παρ' ἀρχαίους καὶ παρ' ἡμῖν σήμερον Σκόροδον ἢ Σκόροδον (παρὰ Διοσκρ. δὲ καὶ Ἐλαφόβοσκον) φ. ποῦδες, πολυετές, βολβοῦρον· ὁ βολβός του συνίσταται ἐκ πολλῶν σκελιδῶν, τῶν κν. ὀνομαζομένων πυρήνων, εἰς δὲ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου σκηλιδιῶν ἢ σκηλιδιῶν, τὰς ὁποίας ὁ μὲν Θεόφρ. καλεῖ γέλιγεις, ὁ δὲ Διοσκρ. ῥῥγας ἢ ἀγλιθας (γαλλ. caïeux, ἀγγλ. cloves). Ἡ ἰδιάζουσα ὀσμῆ καὶ γεῦσις αὐτοῦ ὀφείλεται εἰς ὃ ἐνέχει αἰθέριον ἔλαιον ὅπερ ὀνομά-

ζεται σκοροδέλαιον (1). Το φ. τούτο εἶνε ἰθαγ. τῆς βορ. ἀνατ. Ῥωσσίας καὶ τοῦ Τουρκεστάν, καλλιεργεῖται δὲ ὡς ἀρτυματικὸν ἀπὸ παναρχαιοτάτης ἐποχῆς εἰς τὰς παραμ. χώρας. Ὁ Ἡρόδοτος τὸ ἀναφέρει ὡς καλλιεργούμενον καὶ χρῆσιμοποιούμενον ἐν Σκυθία καὶ Αἰγύπτῳ (B, 125 καὶ Δ, 17), συχνότατα δὲ μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους, ὅθεν ἐξάγεται ὅτι, ὡς σήμερον οὕτω καὶ τὸ πάλαι, κοινοτάτη ἦτον ἡ χρῆσις αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι.

Τὸ Σκόροδον πολλαπλ. διὰ τῶν ἀποτελουσῶν τὸν βολβὸν τοῦ σκελίδων, αἱ ὁποῖαι φυτεύονται κατὰ Ὀκτώβριον ἢ Νοέμβριον, προτιμῶνται δὲ πρὸς φύλευσιν αἱ σκελίδες αἱ ἀποτελοῦσαι τὸ ἐξωτερικὸν μέρος τοῦ βολβοῦ ἢ κεφαλῆς τοῦ σκόροδου. Κατὰ Φεβρουάριον εἶνε ἤδη ἀνεπτυγμένα τὰ χλωρὰ σκόροδα ἢ σκοροδάκια, κατὰ δὲ τὸν Ἀπρίλιον ἢ Μάιον γίνεται ἡ συγκομιδὴ τῶν ξηρῶν σκόροδων. Ὡς ἀρίστα φημίζονται τὰ σκόροδα τῆς Αἰγίνης. Πλὴν τοῦ συνήθως καλλιεργουμένου παρ' ἡμῖν Σκόροδου ἀπαντᾷ καὶ διαφορά πρώιμος (γαλλ. Ail. rose hatif), ἣτις συνήθως καλλιεργεῖται εἰς ψυχροτέρας τῆς ἡμετέρας χώρας. Πλειοτέρας διαφορὰς ἀναφέρει ὁ Θεόφρ. ὅστις ὑπερεπαινεῖ τὴν Κυπριακὴν (2).

(1) Τὸ σκοροδέλαιον ἀπαντᾷ καὶ εἰς τινὰ ἄλλα εἶδη τοῦ προκειμένου γένους, τὸ κύριον δὲ συστατικὸν αὐτοῦ εἶνε τὸ τῶν γημικῶν θειοῦχον ἀλλύλιον. ὅπερ ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὰ φύλλα Σισυμβρίου τοῦ σκοροδόσμου, εἰς τὸν ὁπὸν Νάρθηκος τοῦ σκοροδόσμου καὶ εἰς τὰ σπέρματα καὶ τὸ χόρτον πολλῶν Σταυρανθῶν (Σινάπεως καὶ ἄλλων).

(2) «Τὸ δὲ σκόροδον φυτεύεται μὲν μικρὸν πρὸ τροπῶν ἢ μετὰ τροπὰς διαίρουμενον κατὰ γέλγεις. Διαφορὰ δὲ ἐστὶν αὐτῶν ἢ τε τῶν ὀψίων πρὸς τὰ πρώια, γένος γάρ τι τυγχάνει τοιοῦτον ὃ ἐν ἐξήκοντα ἡμέραις τελειοῦται, καὶ μεγέθει καὶ μικρότητι. Καὶ τῷ μεγέθει γένος τι διάφορον ἐστὶ, μάλιστα δὲ τὸ κύριον καλούμενον τοιοῦτον, ὅπερ οὐχ ἐψῶσιν, ἀλλὰ πρὸς τοὺς μυττωτοὺς χερῶνται καὶ ἐν τῇ τρίψει θυμαστὸν ποιεῖ τὸν ὄγκον ἐκπνευματούμενον. Καὶ ἐτι τῷ μῆ ἔχειν ἔνια τὰς γέλγεις. Ἡ δὲ γλυκύτης καὶ ἡ εὐωδία καὶ ἡ ἀδρότης σχεδὸν παρὰ τὰς χώρας γίνεται καὶ τὰς θεραπειὰς ὡσπερ καὶ τῶν ἄλλων. Τελειοῦται δὲ καὶ ἀπὸ σπέρματος ἀλλὰ βραδέως· τῷ πρώτῳ γάρ ἔτει κεφαλὴν ἡλικίην πράσου λαμβάνει τῷ δ' ὕστερον γελγιδοῦται καὶ τῷ τρίτῳ τέλειον γίνεται, καὶ οὐδὲν χεῖρον, ἀλλ' ἐνίοί γε καὶ κάλλιόν φασὶ τοῦ πηκτοῦ. Τῆς δὲ ρίζης ἡ γένεσις οὐχ ὁμοία τοῦ τε σκόροδου καὶ τοῦ κρόμου· ἀλλὰ τοῦ μὲν σκόροδου ὅταν ἀνοιδήσῃ ἡ γελγίς κυρτοῦται πᾶσα καὶ ἐνταῦθα αὐξηθεῖσα διαιρεῖται πάλιν εἰς τὰς γέλγεις καὶ ἐξ ἑνὸς πολλὰ γίνεται τῷ τελειοῦσθαι τὴν κεφαλὴν, τὸ δὲ κρόμου εὐθὺς ἐκ τῆς ρίζης ἄλλο καὶ ἄλλο παραφίσει καθάπερ καὶ βολβοὶ καὶ σκίλλα καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα. Καὶ γὰρ τὰ κρόμου καὶ τὰ σκόροδα μὴ ἀναιρούντων ἄλλ' ἐόντων πολλὰ γίνεται. Φέρειν δὲ φασὶ καὶ τὸ σκόροδον ἐπὶ τῆς φύσιγγος (τοῦ ἀνωφόρου καυλοῦ) σκόροδα (βολβίδια) καὶ τὸ κρόμου κρόμου» (Φ. I.-7,4,11).

Ἡ πόα καὶ ἰδίως ὁ βολβός τοῦ Σ. εἶνε δριμύειά τήν γεῦσιν καὶ βαρύσσημα, προ-
καλοῦσι δὲ εἰς τὸν ποιοῦντα ὑπέρμετρον γρησιν αὐτῶν καρθηβαρίαν, ἣν ὁ Ἴππο-
κράτης ὀνομάζει σκορδινισμόν. Ἐνέχει δὲ τὸ σκόροδον μεγάλην ποσότητα σκο-
ροδελαίου καὶ γρησιμοποιεῖται καὶ ὡς φάρμακον κατὰ παντοίων παθήσεων καὶ
ἰδίως κατὰ τῆς ταινίας (ὡς ἀναφέρει καὶ ὁ Διοσκρ. ¹), διὸ καὶ ὀνομάζεται ὑπὸ
τῶν Γάλλων «θηριακὴ τῶν πτωγῶν» (Thériaque des pauvres ²). Παρὰ τῷ λαῷ
θεωρεῖται καὶ ὡς ἀντιθασκανικόν διὸ καὶ λέγεται τὸ «σκόροδο στὸ μάτι σου».
Τοιαύτην τινὰ γνώμην περὶ σκόροδου εἶχον καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, παρ' οἷς ἐκάστη
οἰκογένεια ἐθυσίαζε κατ' ἔτος εἰς τὴν Μανίαν κεφαλὴν (βολβόν) σκόροδου (³).

Μεγάλῃ κατανάλωσις σκόροδων γίνεται ἀνὰ τὰς παραμ. χώρας, καὶ ἰδίως παρὰ
τῷ λαῷ, ἐνῷ εἰς τὴν βορ. καὶ μέσην Εὐρώπην σπανίως ἢ οὐδόπως γρησιμοποιεῖ-
ται τὸ εἶδος τοῦτο εἰς τὴν μαγειρικὴν. Καταναλίσκεται δὲ τὸ Σκόροδον νεαρὸν ἔτι
(τὰ σκροδάκια), νωπὸν ἢ ταριχευόμενον ἐν ὄξει, ἢ ξηρὸν (ὁ βολβός του). Τὸ ξηρὸν
σκόροδον τρώγεται ὡμόν, ὡς προσφάγιον, καὶ εἰσάγεται ὡς ἄρτυμα εἰς πλείστα φα-
γητὰ, ἀποτελεῖ δὲ τὸ κύριον συστατικὸν τῆς ποικιλοτρόπως σκευαζομένης σκροδάλ-
μης (κν. σκροδαλιᾶς, σκροδαλατιᾶς, σκροδάρας καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ ταρατόρι ἐκ τοῦ
τουρ. τερατόρ, γαλλ. aillade ⁴). Εἶδη σκροδάλμης ἦσαν τὰ παρ' ἀρχαίοις μυτ-
τωτός καὶ σκροδάλμη. Κατὰ τὴν Κοραῆν ἡ σκροδάλμη τῶν ἀρχαίων ἴσως «ἐσή-
μενε τὸ αὐτὸ μὲν τοῦτο (τὴν σκροδαλιάν) τὴν φύσιν, διάφορον ὅμως τὴν κατασκευήν,
καὶ ὁμοίαν τῆς εἰς τοὺς Τούρκους συνήθους κατασκευῆς. Οὗτοι κοπανίζουσι σκόρδα καὶ
ἄλας ἐνταυτοῖ, ξηραίνουσι τὸ κοπανισμένον, καὶ τὸ μετακοπανίζουσι, καὶ τὸ φέρουσι
μαζῆ ταξειδεύοντες εἰς δερμάτινα σακκύλλια, διὰ νὰ ἀλατίζωσι τὰ φάγητά των»
(«Ἀτακτα» Ε', 338). Περὶ τῶν ἱαματικῶν δυνάμεων τοῦ σκόροδου πλείστα ὅσα
ἀναφέρονται καὶ ἐν τοῖς «Γεωπονικοῖς» (12,30).

καὶ ε') Κ. τὸ συριγγώδες (A. fistulosum, γαλλ. Ciboule ἢ Oignon à ton-
dre, ἀγγλ. Welsh Onion), εἶδος καλλιεργούμενον πολλαχοῦ διὰ τὸ ἐδώδιμον φύλ-
λωμά του. Ἡ Ῥωσικὴ ἰθαγένειά του μόνον πρό τινων ἐτῶν ἐξηκριβώθη. Παρὰ
τὴν γνάμην τοῦ de Candolle φρονῶ ὅτι εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται τὸ Γήτειον
τοῦ Θεοφρ., ὅπερ οὗτος περιγράφει ὡς «ἀκέφαλόν τι καὶ ὡσπερ ἀχύνενα μακρὸν
ἔχον, ὅθεν καὶ ἡ βλάστησις ἄκρα» καὶ ἐπικεῖρεται: πολλάκις ὡσπερ τὸ πρᾶσον,
δι' ὃ καὶ σπείρουσιν αὐτὸ καὶ οὐ φυτεύουσι» (Φ. I.—7,4,10). Το Γήτειον ἀναφέ-
ται καὶ παρ' Ἀθην. ὡς «λαχανῶδες» (Δ, 131).

(¹) «Βιβρωσκόμενον ἔλμινθας πλατείας ἐξάγει».

(²) Κατ' ἀντιγραφὴν προφανῶς τοῦ Γαληνοῦ ὅστις καλεῖ τὸ σκόροδον Θηρια-
κὴν τῶν ἀγροτῶν (Σηθίς 27,3).

(³) Ἀντὶ τῆς, κατὰ παλαιωτέραν συνήθειαν, ἐφ' ἅπαξ θυσίας τῆς κεφαλῆς
ἐνὸς μέλους τῆς οἰκογενείας.

(⁴) Εἰς τὴν Γαλλίαν τὸ σκόροδον εἰσάγεται καὶ εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ ὄξους
τοῦ λεγομένου vinaigre de quatre voleurs.

Ἐκ πάντων τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων εἰδῶν σήμερον ἀπαντῶσι καλλι-
εργούμενα παρ' ἡμῖν ἔκτενῶς μὲν **Κ. τὸ κοινόν**, **Κ. τὸ Πράσον** καὶ **Κ. τὸ**
Σχοροδον, σποραδικῶς δὲ **Κ. τὸ Σχοροδόπρασον** καὶ **Κ. τὸ ἀσκαλώνιον**. Ὁ
μᾶλλον ἐπιζήμιος ἐχθρὸς πάντων τῶν **Κ.** εἶνε ἡ **Πρασοκουρίς** (*Grylotalpa*
vulgaris, γαλλ. *Courtilière*, ἀγγλ. *Mole-Cricket*), ὁ **κν. Κρομμυδοφάγος** καὶ
ἐν Κύπρῳ **Κολοκυθᾶς** ὀνομαζόμενος, ἔντομον Ὀρθόπτερον ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος
γνωστὸν ⁽¹⁾ καὶ θεωρούμενον ὡς ἡ μᾶλλον δυσεξόττως μᾶστιξ τῶν σπορείων καὶ
τῶν λαχανοκήπων. Τὰ μόνα πράγματι ἀποτελεσματικὰ μέσα πρὸς ἰπολύμανσιν
τοῦ ὑπὸ τῆς Πρασοκουρίδος λυμαινομένου ἀγροῦ εἶνε ἡ κατὰ τὸ θέρος ἀγρανά-
παισις καὶ βαθεῖα ἀροτρίασις αὐτοῦ καὶ ἡ ἐν αὐτῷ κατὰ τὸν χειμῶνα ἐφαρμογὴ
ἐνέσεων διθειοῦχου ἀνθρακος (β.λ.). Ἀλλὰ καὶ ἡ λίπανσις τοῦ ἀγροῦ μὲ κόπρον
εἰς τὴν ἀναμιγνύεται καλῶς 1—2 % πετρέλαιον ἀποβίνει ἀποτελεσματικὴ γω-
ρὶς νὰ βλάβῃ τὰ ἐν τῷ ἀγρῷ βραδύτερον καλλιεργηθῆμενα λαχανικά. Ὡς
ἀποτελεσματικὸν μέσον ὡσαύτων ὑποδεικνύεται ἡ κατὰ τὴν ἀνοιξιν καὶ πρὸ τῆς
χρησιμοποίησεως τοῦ ἀγροῦ διασπορὰ ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἐπιπόλαιος παράχσις ἀραβο-
σίτου μοσχευθέντος ἐπὶ εἰκοσιτετράωρον ἐν ἀρσενικοῦχῳ διαλύσει. Ὡς ἀποτε-
λεσματικὸν ὡσαύτως μέσον λέγεται τὸ πότισμα τῶν προσδαλλομένων φυτῶν μὲ
ἀπὸδρεγμα ριζῶν *Κυκλαμίδος* (β.λ.) ἢ *ξύλου Κουασίας* (β.λ.). Δίαν ἐπιζήμιος
ἐχθροὶ ἰδίως τοῦ κοινοῦ **Κ.** εἶνε ὡσαύτως ὁ *Περονόσπορος* (*Peronospora Schlei-*
deni), ὁ *ἄνθραξ* (*Urocystis Cepulae*) καὶ ἡ *σκωρία* (*Puccinia Porri*). Κατὰ
τῶν κρυπτογάμων τούτων παρασίτων ἐφαρμύζονται ἐπιτυχῶς οἱ διὰ βορδιγαλ-
λίου πολτοῦ (β.λ.) ψεκασμοί.

Πάντα σχεδὸν τὰ Κρόμμυα τρώγονται ὑπὸ τῶν πλείστων κτηνῶν ὡς καὶ ὑπὸ
τῶν οἰκισίων πτηνῶν καὶ εἶνε ἀβλαβῆ ἔντομοις τὸ κρέας, τὸ γάλα, τὸ βούτυρον,
ὁ τυρὸς ἢ τὰ ὠὰ τῶν ζώων τῶν τρωγόντων τοιαῦτα φ. ἐν ποτῷ συνήθως ἀπο-
κτώσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἤττον ἔντονον γεῦσιν καὶ ὀσμὴν σκοροδελαίου.

Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων πρὸς κόσμον εἰδῶν τοῦ προκειμένου
γένους εἶνε καὶ **Κ. τὸ νεαπολιτανικόν** (*A. neapolitanum*), **Κ. τὸ Μῶλυ** (*A.*
Moly) καὶ **Κ. τὸ πλατύφυλλον ἢ ἄρκτειον** (*A. ursinum*), καὶ τὰ τρία ἰθαγ-
τῆς Εὐρώπης τὸ πρῶτον ἀπαντᾷ καὶ ἐν *Θεσσαλίᾳ* (β.λ. καὶ *Κρεμμίδι* καὶ
Μῶλυ).

(1) Ἐθρία δὲ γίνεται ταῖς μὲν ραφανίσι φύλλαι τῆ δὲ ραφίνῳ κάμποι καὶ
σκώληκες, καὶ ἐν τῇ θριδακίῃ καὶ ἐν τοῖς πράσις καὶ ἐν ἄλλοις δὲ πλείστοις αἱ
πρασοκουρίδες. Ταύτας μὲν οὖν ἡ κράστις ἀθροισθεῖσα ἀπόλλυσι καὶ ὅταν κόπρον
ἀθρόαν τις καταβάλῃ φιλόκοπρον δι' ὃ, τὸ θηρίον ἀναδύεται καὶ ἐνδύσῃ κοιμᾷ-
ται ἐν τῇ κόπρῳ, δι' ὃ δὴ ῥάδιον θηρεύειν ἄλλως δ' οὐκ ἔστι» (Θεοφ. Φ. Γ.
7,5,4). Βλ. καὶ «Πῶς ἔστι Πρασοκουρίδας διαφθεῖραι», Διοφάνους ἐν «Γεωπα-
νικοῖς» (12.9). Κατὰ τὸν Αἰλιανὸν («Περὶ ζώων» 9,39). Τὴν Πρασοκουρίδα ἀ-
ναφέρει καὶ ὁ Ἀριστοτέλης.

Κρόδνη, βλ. Στάγυς ὁ κονδυλόρριζος.

Κρόταλον (Crotalaria, τ. Ἑλλοβοχάσπων) γ. περιλ. περί τὰ 200 εἶδη ἰθαγ. τροπ. καὶ παρατροπ. χωρῶν φ. πώδη καὶ θαυνώδη τινὰ κοσμητικά, κλωστικά καὶ κτηνοτροφικά. **Κ. τὸ βρούλοιειδές** (C. juncea, ἀγγλ. Sunn Hemp), ἰθαγ. τῶν τροπ. τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικής, καὶ **Κ. τὸ ἀμβλύ** (C. retusa), ἀπαντῶν εἰς τὴν νοτ. Ἀσίαν, τὴν Αὐστράλιαν καὶ τὴν νοτ. Ἀμερικὴν, καλλιερῶνται εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας ὡς κτηνοτροφικά καὶ κλωστικά ὁ φλοιὸς τῶν παρέχει ἐκλεκτῆς ποιότητος ὑλικὸν πρὸς κατασκευὴν σχοινίων καὶ υφάσματος διὰ σάκκου καὶ συσκευῆν ἐμπορευμάτων. Ἀμφοτέρα τὰ φ. ταῦτα εἶνε πώδη πολυετῆ καὶ δύνανται νὰ καλλιεργηθῶσιν ἐπιτυχῶς ὡς ἐτήσια εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος· πολλαπλ. διὰ σπορᾶς ἐκτελουμένης τὴν ἀνοξιν μετὰ τὴν πάροδον τῆς περιόδου τῶν ὀψίμων παγετῶν. Ἐκ τῶν θεραπευομένων πρὸς κόσμον εἰδῶν τὸ ἀρίστον εἶνε **Κ. τὸ κουνιγγάμειον** (C. Cunninghamii), θάμνος ἰθαγ. τῆς βορ. Αὐστραλίας.

Κρότων ὁ κοινός (Ricinus communis, γαλλ. Ricin ἢ Palma-Christi, ἀγγλ. Castor-oil plant ἢ Palma-Christi, τ. Γρομφαδιωδῶν), θάμνος δενδρώδης μονόοικος. ἰθαγ. τῶν τροπ. χωρῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικής, ἀλλ' ἀπαντῶν αὐτοφυῆς καὶ εἰς τινὰ παραμ. χώρας καὶ ἰδίως εἰς πολλὰς ἑλληνικὰς νήσους εἰς τὰς ὁποίας ἐνεκλιματίσθη ἀπὸ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς. Ἦδη καλλιεργεῖται ὡς ἐτήσιον ἐλαιοφόρον φ. ἰδίως εἰς τὴν Ἰνδικὴν καὶ τὴν βορ. Ἀμερικὴν. Τὰ σπέρματά του, τὰ ὅποια ἔχουσι περίπου τὸ σχῆμα τοῦ **Κρότωνος** (Ixodes Ricinus — ἔθεν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ φ.) παρασίτου τοῦ κυνὸς ὀνομαζομένου κν. **τομπουριού**, ἐνέχουσι μεγάλην ποσότητα (50 — 60 %) ἐλαίου χρησιμοποιομένου ποικιλοτρόπως. Πλὴν τῆς πρὸς σαπωνοποιαν χρῆσεως αὐτοῦ τὸ ἔλαιον τοῦτο ἐν μὲν τῇ Σινικῇ χρησιμοποιεῖται καὶ πρὸς βρῶσιν (κατόπιν εἰδικῆς κατεργασίας), ἐν δὲ τῇ Ἰνδικῇ καὶ πρὸς φωτισμὸν καὶ πρὸς ἐπίχρισιν (ἀναμιγνυόμενον μετ' ἀσβέστου) τῶν τοίχων τῶν οἰκοδομῶν καὶ τῆς οἰκοδομησίμου ξυλείας ὡς καὶ ἄλλων ξυλίνων ἀντικειμένων ὅπως προφύλασση ταῦτα ἀπὸ τὴν ἐπὴρειαν τῆς ἀτμοσφαιρας καὶ ἰδίως ἀπὸ τὴν προσβολὴν τῶν ἐντόμων⁽¹⁾. Ἀλλ' ἡ σπουδαιότερα χρῆσις τοῦ ἐλαίου τούτου εἶνε ἡ φαρμακευτικὴ — κοινότητι εἶνε ἡ χρῆσις αὐτοῦ ὡς καθαρτικῆ (φρμ. **Κικινέλαιον** ἢ **Ἐλαιον κίκινον**, Oleum Ricini, s. Oleum de Palma Christi, γαλλ. Huile de Ricin, ἀγγλ. Castor-oil, τὸ κν. **Ῥετινόλαδο**, τουρ. Χιντ-γιαγι). — Ἡ καθαρτικὴ ἐνέργεια αὐτοῦ ὀφείλεται εἰς ἃς ἐνέχει δραστικὰς οὐσίας (τὴν **κικινίνην**, γαλλ. ricinine, καὶ τινὰ

⁽¹⁾ Ἰδίως τῶν **Λευκομυρμηκῶν** (Termites, γαλλ. Fourmis blancs, ἀγγλ. White ants), **Νευροπτέρων** τῆς φυλῆς τῶν **Ψευδονευροπτέρων**, ἀπαντῶντων εἰς θερμὰς ἰδίως χώρας κατὰ πολυαριθμούς δὲ ἀποικίας, καὶ ἀποβαινόντων κατασπαρακτικῶτάτων εἰς τὰ ξύλινα μέρη τῶν οἰκοδομῶν.

αίθερα) καταστρεφόμενας κατά τὸ πλεῖστον διὰ τῆς ζέσεως καὶ τῆς προσθήκης ὀλίγου θειικοῦ ὀξέος. Αἱ δραστικαὶ αὗται οὐσίαι τοῦ κικινελαίου ἀπαντῶσιν εἰς πολὺ μεγαλύτεραν ποσότητα εἰς τὰ μετὰ τὴν λήψιν αὐτοῦ ὑπολείμματα ὡς καὶ εἰς τὰ ἀκέρατα σπέρματα, τὰ ὅποια ἂν καὶ εὐγευστα εἶνε οὐχ ἤττον λίαν δηλητηριώδη. Τοξικὰ εἶνε ὡσαύτως καὶ τὰ φύλλα καὶ τὰ ἄλλα μέρη τοῦ φ., διὸ καὶ δὲν θίγεται τοῦτο ὑπὸ τῶν κτηνῶν. Καὶ ὅμως μὲ φύλλα τοῦ κοινοῦ Κ. ἐκτρέφεται εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας μεταξοφόρον Λεπιδόπτερον ἔντομον (*Attacus Ricini*), οὗτινος ἡ μέταξα εἶνε αὐτόθι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *arrindy*.

Ὁ Κ. εὐδοκιμεῖ εἰς παντὸς εἶδος ἐδάφη καὶ ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ εἰς ψυχὸς βαθμῶν τινων ὑπὸ τὸ μηδέν, ἀλλὰ προτιμᾷ γῆν γόνιμον καὶ νοτερὰν. Σπείρεται τὴν ἄνοιξιν μετὰ τὴν πάροδον τῆς περιόδου τῶν ὀψίμων παγετῶν, βλαστάνει δὲ ὁ σπῆρος καὶ ἀναπτύσσεται τὸ φ. ταχέως. Ἀπαντῶσι πολλαὶ διαφοραὶ ἐξ ὧν πινὲς θεραπεύονται πρὸς κόσμον χάριν τῶν μεγάλων κοσμητικῶν φυλλῶν των.

Τὸ φυτὸν τοῦτο ἦτο γνωστὸν παρ' ἀρχαίοις· ὁ Ἡρόδοτος λέγει περὶ αὐτοῦ τὰ ἐξῆς: «Ἀλείφατι δὲ χρέονται Αἰγυπτίων οἱ περὶ τὰ ἔλαια οἰκέοντες ἀπὸ τῶν σιλλικυπρίων τοῦ καρποῦ, τὸ καλεῖσιν μὲν Αἰγύπτιοι: κίκι, ποιεῦσι δὲ ὡδὲ· παρὰ τὰ χεῖλα τῶν τε ποταμῶν καὶ τῶν λιμνῶν σπείρουσι τὰ σιλλικύπρια ταῦτα, τὰ ἐν Ἑλληνίᾳ αὐτόματα ἄγρια φύεται. Ταῦτα ἐν τῇ Αἰγύπτῳ σπειρόμενα καρπὸν φέρει πολλὸν μὲν, δυσώδεα δέ· τοῦτον ἐπεὰν συλλέξωνται, οἱ μὲν κόψαντες ἀπιποῦσι, οἱ δὲ καὶ φρύξαντες ἀπέψουσι, καὶ τὸ ἀπορρέον ἀπ' αὐτοῦ συχομιζονται. Ἔστι δὲ πῖον καὶ οὐδὲν ἕσσον τοῦ ἐλαίου τῷ λύχνῳ προσηγές, ὀδμήν δὲ βαρεὰν παρέχεται» (B, 94). Ὁ Θεόφρ. ὀνομάζει τὸ φ. τοῦτο **Κρότων** (Φ. I.-1, 10, 1), ὁ δὲ Διοσκρ., ὅστις τὸ ἀναφέρει ὑπὸ τὰ ὀνόματα **Κίκι**, **Κρότων** καὶ **Σέσελι Κύπριον**, λέγει ὅτι «ὀνόμαστα: **Κρότων** διὰ τὴν πρὸς τὸ ζῶον ἐμφέρειαν τοῦ σπέρματος». Ἐν Κύπρῳ καὶ τισιν ἄλλαις ἑλλ. νήσοις, ἔθθα τὸ φ. ἀπαντᾷ αὐτοφυόμενον, εἶνε γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα **Κρουτουνιά** ἢ **Κουρετουνιά**, ὁ δὲ καρπὸς του (ὡς καὶ τὸ παράσιτον Ἄκαρι: Κρότων) λέγεται **κρουτουῖνι** ἢ **κουρετουῖνι**, προφανῶς ἐκ παραφθορᾶς τοῦ ἀρχαίου ἑλλ. ὀνόματος **Κρότων**. Ἐν Κεφαλληνίᾳ, ἔθθα ὡσαύτως ἀπαντᾷ αὐτοφυόμενον, ὀνομάζεται **κν. Χαμοκουκιά**, ἐν δὲ τῇ Ἠλίᾳ **Κωλοκίκι**. Διὰ τὸ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γένος *Croton* βλ. **Ψευδοκρότων** (βλ. καὶ **Κοδίαιον**).

Κρουτουνιά, βλ. **Κρότων**.

Κρυπτόγαμα, βλ. **Δικοτυλήδονα**.

Κρυπτομερίς ἢ ἰαπωνικὴ (*Cryptomeria elegans* ἢ *japonica*, ἀγγλ. Japanese Cedar, τ. Κωνοφόρων), δένδρον ἀειθαλές, δασικόν, εὐθυτενές, ἐξόχως κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Σινικῆς· ὑψοῦται καὶ μέχρι 20 μ. Τὸ ξύλον του πυκνόν, εὐέργαστον, διαρκέστατον καὶ λίαν ἐκτιμώμενον ἐν Ἰαπωνίᾳ. Ἀπαντᾷ τὸ δ. θεραπευόμενον ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς ἐν αἷς καὶ ἡ **συμπαγῆς** (*C. elegans compacta*).

Κρυπτοδέτην ἢ μεγανθῆς (*Cryptostegia grandiflora*, τ. Ἀσκήληπια-

δαδῶν), θάμνος ἀναρριχώμενος, ἀειθαλής, κοσμητικός, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀφρικῆς, εὐχερῶς πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων.

Κρυπτοταινία ἡ καναδική (*Cryptotaenia canadensis*, ἀγγλ. Home-Wort, τ. Σκιαδανθῶν), φ. πωῶδες πολυετές, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς ἡ ῥίζα του λαχανεύεται.

Κτύπαλο, βλ. Σιληνή ἢ φουσκώδης.

Κυάθιον (*Cyathea*, τ. Πτεριδωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 80 εἶδη, ἰθαγ. τροπ. καὶ παρατρ. χωρῶν· αἱ κοσμητικώτεροι τῶν δενδρωδῶν Πτεριδῶν. **Κ.** τὸ ἐντεριωνοφόρον (*C. medullaris*), ἰθαγ. τῆς νοτ. ἀντ. Αὐστραλίας, τῆς Νέας Ζηλανδίας καὶ ἄλλων τινῶν χωρῶν, εἶνε ἐκ τῶν τοῦ προκειμένου γένους τὸ μᾶλλον ἀντέχον εἰς τὸ ψῦχος εἶδος καὶ τὴν ἐκτός τοῦ ἐδάφους πολυήμερον διαμονὴν καὶ ταξείδουσιν.

Κύαμος ὁ κοινός (*Faba vulgaris* ἢ *Vicia Faba*, γαλλ. Fève, ἀγγλ. Broad Bean, τουρ Πακλά, τ. Ἑλλοβοκάρπων), ὁ Κύαμος τῶν ἀρχαίων, ἡ κν. δὲ ὀνομαζομένη Κουκκιά⁽¹⁾, φ. ἐτήσιον, ἀγνώστου ἰθαγενείας, ἀπαντῶν μόνον καλλιεργούμενον. Ὁ Δε-Κανδόλλος ὑποθέτει ὅτι εἶνε ἀπλῆ διαφορὰ Βίκου τοῦ ναρβονικοῦ (*Vicia narbonensis*), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὰς παραμ. χώρας (καὶ τὴν Ἑλλάδα) καὶ τὴν δυτ. Ἀσίαν, τόπους εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Κ. καλλιεργῆται ἀπὸ παναρχαιοτάτης ἐποχῆς.

«Κύαμοι μελάγχροες» μνημονεύονται παρ' Ὀμήρῳ (Ἰλ. Ν, 589), «κυάμους δὲ λέγει ὁ Ἡρόδοτος, οὔτε τι μάλα σπείρουσι Αἰγύπτιοι ἐν τῇ χώρῃ, τοὺς τε γενομένους οὔτε τρώγουσι οὔτε ἔφροντες πατέονται»⁽²⁾· οἱ δὲ δὴ ἱερεῖς οὐδὲ δρέοντες ἀνέχονται, νομίζοντες οὐ καθαρὸν μιν εἶναι ὄσπριον» (Β, 37). Ἀλλὰ καὶ ὁ Πυθαγόρας ἀπεχθαίνετο τοὺς κυάμους, ὧν τὴν χρῆσιν ἀπηγόρευεν αὐστηρῶς εἰς τοὺς μαθητὰς του (Πλουτάρχ. Συμπ. 2, 12)· ἡ ἀπαγόρευσις δὲ αὕτη λέγεται ὅτι εἶχε λόγον ὑγιεινόν⁽³⁾, διότι ὁ κύαμος εἶνε ὄσπριον «πνευματῶδες, φισσῶδες, δύσπεπτον, δυσόνειρον» (Διοσκρ.)· κατ' ἄλλους ὅμως ὁ λόγος τῆς ἀπαγορεύσεως ἦτο πολιτικός, διότι κατὰ τὰς ψηφοφορίας ἀντὶ ψηφοδελτίων συνήθως ἐγένετο χρῆσις

(1) Κουκκιά καὶ ὁ καρπὸς κουκκί, ἐκ τοῦ κόκκος (σπείρι), διότι συνήθως σπείρεται κατὰ κόκκους, ὅθεν καὶ τὸ κουκκίζω ἢ κοκκίζω, ὅπερ σημαίνει τὸ σπείρειν κατὰ κόκκους, κουκκιστά.

(2) Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Ἡροδότου δύναται τις νὰ συμπεράνη ὅτι ὁ Κύαμος εἶνε ἰθαγ. τῆς Αἰγύπτου.

(3) Τὴν ἀπὸ τῶν κυάμων ἀποχὴν τῶν Πυθαγορείων ὁ Σουΐδας ἐξηγεῖ ὡς ἐξῆς: «Τῶν δὲ κυάμων ἀπέχεσθαι, διὰ τὸ πνευματῶδες ὄντας μάλιστα μετέχειν τοῦ ψυχικοῦ, καὶ ἄλλως κοσμιωτέρας ἀπεργάζεσθαι μὴ παραληφθέντας τὰς γαστέρας· καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὰς καθ' ὑπνοῦς φαντασίας λείας καὶ ἀταράχους ἀποτελεῖν».

κυάμων⁽¹⁾. Ἐντούτοις παρὰ τὴν πρὸς τὸ ὄσπριον τοῦτο ἀντιπάθειαν τῶν Πυθαγορείων οὐχὶ μικρὰ ἐγένετο χρῆσις αὐτοῦ παρ' Ἑλλήσι τὸ πάλαι. Ἐτρώγοντο δὲ οἱ κύαμοι καὶ τότε, ὡς σήμερον, ξηροὶ καὶ χλωροί. Ὡς τράγημα κατὰ τὸν πότον κυάμους καὶ θερμούς (β.λ.) προσέφερον ὁ φιλόσοφος Μενίδημος (Ἄθην. 10.420), ὡς τράγημα δὲ ἐλάμβανον οἱ Λακεδαιμόνιοι «σῦκα ξηρά καὶ κυάμους καὶ φασήλους χλωρούς» (Ἄθην. 2, 56).

Εἰς τιμὴν «Κυαμίτου» τιμὸς ἤρωσ εἶχον οἱ Ἀθηναῖοι ναόν, περὶ οὗ ὁ Πausανίας λέγει: «Ἐκοδόμηται δὲ κατὰ τὴν ὁδὸν (παρὰ τὸν Κηφιστὸν) ναὸς οὐ μέγας, καλὸύμενος Κυαμίτου· σαφὲς δὲ οὐδὲν ἔγω λέγειν, εἴτε πρῶτος κυάμους ἐσπέειν οὗτος, εἴτε τινὰ ἐπευφήμησαν ἤρωα· ὅτι τῶν κυάμων ἀνενεγκεῖν οὐκ ἔστι σφίσιν ἐς Δήμητρα τὴν εὐρεσιν» (1, 37, 3). Κύαμον ὀνομάζει καὶ ὁ Θεόφραστος τό τε φ. καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ, ὅστις μεταβάλλει τὴν χροάν ἐκ λευκοῦ μέλας (Φ. Αἴ. 4, 12, 7).

Πλήν τῆς καὶ παρ' ἡμῖν συνηθέστερον καλλιεργουμένης πλατυκόκκου διαφορᾶς (γαλλ. Fève des marais, ἀγγλ. Large com. Bean), ἧς ἀπαντῶσι πολλάι παραλλαγῆι⁽²⁾, ὑπάρχουσι καὶ πλεῖσταί ἄλλαι ἐξ ὧν αἱ ἀξιολογώτεραι εἶνε: α' ἡ ἱππέϊος (F. vulgaris equina, γαλλ. Féverole, ἀγγλ. Horse-Bean) πολυκαρπός, ἧς ὁ λοβὸς εἶνε μικρός, τὰ δὲ σπέρματα μικρὰ καὶ ὑποστρογγυλὰ αὐτῇ σπειρεται ἰδίως διὰ τὸ χόρτον τῆς, ὅπερ χρησιμοποιεῖται ὡς κτηνοτροφικὴ οὐσία καὶ ὡς χλωρὸν λίπασμα⁽³⁾. β' ἡ ἰσπανικὴ ἢ τῆς Σεβίλλης (γαλλ. F. de Séville, ἀγγλ. Seville Long pod Bean), ἧς ὁ λοβὸς ἔχει μῆκος 20—30 ἐ.μ.γ' ἡ μαζαγάνιος (γαλλ. F. de Mazagan, ἀγγλ. Mazagan Bean), διαφορὰ πολυκαρποτάτη ὁ λοβὸς τῆς ἀναπτύσσεται καὶ διατηρεῖται ἐπὶ τοῦ φ. ὄρθιος καὶ ἐγκλείει

(1) «Ἐκυάμεισαν τοὺς ἄρχοντας», «τοὺς ἀπὸ κυάμων δυσχιλίους ἄρχοντας» (Ἀριστοτέλους «Ἄθην. Πολιτ.» 22, 21 καὶ 24, 90). «Ὁ τῶν κυάμων λαχών» (Ἡρόδοτος, 6, 109). «Βουλὴ ἢ ἀπὸ τοῦ κυάμου ξυελέγετο» (Θουκυδίδης, 8, 66).

(2) Ἐξόχως πλατύκοκκος καὶ μεγαλόκοκκος εἶνε ἢ ἐν Κύπρῳ καλλιεργουμένη παραλλαγή. Ὑποστηρίζεται δ' ἐκεῖ ὅτι ὁ σπόρος τῆς παραλλαγῆς ταύτης σπειρόμενος ἐν Αἰγύπτῳ φέρει καρπὸν μικρόκοκκον, ὅμοιον δ.δ. τῆς παραλλαγῆς τῆς ἐν Αἰγύπτῳ καλλιεργουμένης, ἧτις σπειρομένη ἐν Κύπρῳ μεταβάλλεται σὺν τῷ χρόνῳ εἰς μεγαλόκοκκον. Πλατύκοκκος καὶ μεγαλόκοκκος παραλλαγή εἶνε καὶ ἡ προτιμωμένη διὰ σπόρον ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων λαχανοκηπουρῶν καὶ ὀνομαζομένη Χιώτικη.

(3) Εἰς νεότερον καὶ γόνιμον ἔδαφος ἢ διαφορὰ αὐτῇ λαμβάνει μεγάλην ἀνάπτυξιν (ἐνίστε ὑψοῦται καὶ μέχρι 2 μ.) πολλαχῶς δὲ τῆς Εὐρώπης σπειρεται εἰς τοὺς σιτηφόρους ἀγρούς καὶ ἀναστρέφεται διὰ τοῦ ἀρότρου κατὰ τὴν ἀθησιν αὐτῆς. Ἐνισχυθὲς τῆς Ἰταλίας ὡς καὶ τινῶν ἄλλων παραμ. χωρῶν τὸ φ. τοῦτο χρησιμοποιεῖται καὶ πρὸς λίπασμα τῆς Ἐλαιᾶς σπειρόμενον περὶ τῶν ἐλαιδένδρων καὶ ἀναστρέφεται διὰ τοῦ ἀρότρου κατὰ ἀθησιν αὐτοῦ.

κόκκους μετρίου μεγέθους· και δ') ἡ **μελανόσπερμος** (F. vulgaris ranonina, γαλλ. F. violette), ἡ κν. ὀνομαζομένη παρ' ἡμῖν **Μαλιτέζικη**, ἧς τὰ σπέρματα ἐξωτερικῶς εἶνε μελανά. Ἀπασαί αἱ διαφοραὶ τοῦ Κ. εἶνε λίαν εὐμετάβλητοι ἐπηρεαζόμεναι μεγάλως ἐκ τοῦ κλίματος, τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς γειτνιασεως πρὸς ἀλλήλας, ὡς ἄλλως παρετηρήθη καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοφρ. εἰπόντος ὅτι ὁ Κύαμος μεταβάλλει τὴν χροάν γινόμενος μέλας ἐκ λευκοῦ.

Ὁ Naudin λέγει ὅτι πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν γεωμηλῶν, τοῦ ἀραβοσίτου καὶ τῶν φασιῶλων εἰς τὴν Εὐρώπην οἱ κύαμοι εἶχον σχεδὸν τὴν σπουδαιότητα δημοτριάκου καρποῦ· ἀλλὰ καὶ σήμερον ἐξακολουθοῦσι κατέχοντες σπουδαίαν θέσιν τόσοσιν εἰς τὴν ἀροτραίαν καλλιέργειαν ὅσον καὶ εἰς τὴν λαχανοκαλλιέργειαν. Τὴν ἀποδοδομένην δὲ εἰς τὸ Ἑλλοδόκαρπον τοῦτο φ. σημασίαν δικαιολογοῦσιν αἱ θρεπτικαὶ ιδιότητες τοῦ καρποῦ του, ἡ ἐκλεκτὴ ποιότης τοῦ χόρτου του ὡς κτηνοτροφικῆς οὐσίας ὡς καὶ ἡ χρησιμότης τούτου πρὸ ἢ μετὰ τὴν συγκομιδὴν τοῦ καρποῦ πρὸς γλωρᾶν λίπανσιν.

Οἱ κύαμοι γλωροὶ καὶ ἰδίως οἱ μετὰ τῶν λοβῶν των νεαρώτατοι ἔτι ἀποτελοῦσι λαχανικὸν οὐχὶ εὐτελές, ξηροὶ δὲ εἶνε ὄσπριον κοινοτάτης χρήσεως ἰδίως παρὰ τῶν λαφῶ. Οἱ ξηροὶ κύαμοι τρώγονται βρεκτοὶ (τὰ **βρεχτοκούκκια**, γαλλ. fèves de robees), βραστοὶ ἐν μορφῇ πόλτου (**φάβας**, τοῦ παρ' Ἀριστοφάνει **ἔττους**—Βατρ. 62) ἢ ἄλλως μαγειρευόμενοι. Χρησιμοποιοῦνται προστούτοις πρὸς νόθεισιν τοῦ σιτίου ἀλεύρου καὶ τοῦ καφέ, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ὡς κτηνοτροφικὴ οὐσία, χορηγούμενοι ἰδίως εἰς τοὺς ἵππους, σπανιότερον μὲν ἀκέρατοι πλην ἐφθοί, συνηθέστερον δὲ ἐν καταστάσει χονδροαλεσμένου ἀλεύρου ἀναμιγνυομένου μετ' ἄλλων οὐσιῶν (βλ. σελ. 498). Διὰ τὰς τελευταίας ταύτας χρήσεις λαμβάνονται κύαμοι ἀτέραμνοι (**κακόψαχνοι**), οἱ καὶ εὐθνήτεροι. Ἐνιαχοῦ τῆς Γαλλίας οἱ Κ. μετὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ καρποῦ των κορυφολογοῦνται, αἱ δὲ κορυφαὶ ἀποξηραινόμεναι χρησιμοποιοῦνται τὸν χειμῶνα εἰσαγόμεναι εἰς τὰ βοφήματα (τὰς **σούπας**) καὶ ἄλλα ἐδέσματα.

Ὁ Κ. προτιμᾷ τὴν γόνιμον καὶ ἀργιλλώδη γῆν. Πρὸς παραγωγὴν πρωίμων γλωρῶν κυάμων ἡ σπορὰ γίνεται ἀπὸ τοῦ μηνὸς Αὐγούστου, ἀλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει αὕτη δὲν πρέπει νὰ βραδύνη πέραν τοῦ Νοεμβρίου. Εἰς νεωστί λιπανθέντα ἀγρὸν ἡ καλλιέργεια τοῦ Κ. προηγῆται τῶν Σιτηρῶν. Ἡ κατὰ τὴν ἀνθησιν βλαστολογία τῶν εἰς γόνιμον ἔδαφος φυομένων Κ. συντελεῖ εἰς τὴν ἐπαύξησιν τῆς καρποφορίας, κατὰ δὲ τὰ ὑγρά ἔτη καὶ εἰς τὴν πρόληψιν τῆς φθειριάσεως, νόσου προκαλουμένης ὑπὸ φυτόφθειρος (Aphis fabae) πολλαπλασιαζομένου μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος καὶ προξενούντος ἐνίοτε σημαντικὴν ζημίαν. Προλαμβάνεται προσέτι ἡ διάδοσις τοῦ ἐντόμου τούτου δι' ἐγκαίρων ψεκασμῶν μετὰ διάλυσιν πιττελαίου, λυσόλης ἢ ἀποθρέγματος καπνοῦ (βλ. σελ. 89). Ἐτέρα ἐπιζήμιος καὶ συνήθης κατὰ τὰ ὑγρά ἔτη νόσος τῶν Κ. εἶνε ἡ σκωρία (βλ.), καθ' ἧς οἱ ψεκασμοὶ διὰ βορδιγαλλίου πόλτου (βλ.) εἶνε ἀποτελεσματικοί. Σπουδαίαν ζημίαν ἐνίοτε προξενεὶ εἰς τοὺς Κ. καὶ ἡ Ὄροβάγχη (βλ.). Οἱ συχνὰ ἀπαντῶντες σκω-

ληχρόβρωτοι ξηροὶ κύαμοι προσβάλλονται ἀφ' ἧς ἔτι ἐποχῆς εἶνε χλωροὶ ἐπὶ τῷ φυτοῦ ὑπὸ μικροῦ Κολεοπτέρου ἐντέμου, τοῦ Βρούχου τῶν κυάμων (*Bruchus rufimanus*), καθ' οὗ οὐδὲν πρακτικῶς ἐφαρμόσιμον μέσον ὑπάρχει.

Ἡ καλλιέργεια τῶν Κ. ἐν Ἑλλάδι εἶνε ἀρκούντως διαδεδομένη, ἐνιαχοῦ δὲ διεξάγεται ἐκτενῶς. Ἡ Σύρος παράγει τοὺς πρωϊμωτέρους καὶ πλειοτέρους γλω-ρούς κυάμους. Μεγάλῃ εἶνε ἡ παραγωγή ξηρῶν κυάμων ἐν Θεσσαλίᾳ, ἔνθα σπείρονται κατ' ἔτος περὶ τὰς 60,000 ὀκ. καὶ παράγονται περὶ τὰς 26,000 κοιλὰ.

Κύαμος αἰγύπτιος, βλ. Ψευδοκύαμος ὁ εὐπρεπῆς.

Κύαμος τῆς Τόγγας, βλ. Διπτέρυξ.

Κύαμος τοῦ Ἁγ. Ἰγνατίου, βλ. Ψευδόστρυχνος ὁ ἰγνάτειος.

Κυάμοις (*Cyamopsis*), βλ. Δόλιχος.

Κύανος παρ' ἀρχαίους, Κενταύριον ὁ Κύανος.

Κυδιότις, βλ. Ρινοπέταλον.

Κυδωνέα (*Cydonia*, γαλλ. Cognassier, ἀγγλ. Quince, τουρ. Αἰβά, τ. Ρο-δωδῶν) γ. περιλαμβάνον περὶ τὰ 4 εἶδη, ἰθαγ. τῆς Ἀσίας θάμνοι ἢ μικρὰ δένδρα φυλλοβόλα, καρποφόρα καὶ κοσμητικά. Τὸ γνωστότερον καὶ ἔκπαλαι καλλιεργού-μενον ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀνά τὴν Ἀνατολὴν εἶδος εἶνε Κ. ἡ κοινὴ (*C. vulgaris*) ἡ γνω-στοτάτη Κυδωνέα, δένδρον καρποφόρον, ἰθαγ. τῆς Περσίας καὶ τινων ἄλλων τόπων τῆς Ἀνατολῆς, εἰσαχθὲν δὲ καὶ ἐγκλιματισθὲν ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ παναρχαιοτάτης ἐποχῆς. Ὁ καρπὸς τοῦ ἦτον ἀφιερωμένος εἰς τὴν Ἀφροδίτην, διεκρίνοντο δὲ κατὰ τὸν Διοσκρ. τὰ κυδῶνια μῆλα, τὰ ὅποια ἦσαν «μικρὰ, περιφερῆ καὶ εὐσμα» καὶ τὰ «λεγόμενα στρουθία», τὰ μεγαλύτερα καὶ «ἦττον εὐχρηστα». Ἡ διάκρισις αὕτη γίνεται καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοφρ. ὅστις, προκειμένου περὶ τῆς τάσεως ἦν πολλὰ καρποφόρα δένδρα ἔχουσι νὰ ἐπανέρχωνται εἰς τὴν ἀρχικὴν ἀγρίαν μορφήν των ὅταν πολλαπλασιάζωνται διὰ σπορᾶς, λέγει ὅτι ἐκ σπόρου Μηλέας στρουθίου προκύπτει Μηλέα κυδωνίος (Φ. Ἰ. - 2, 2, 5). Ἀλλὰ καὶ παρ' Ἀθην. διακρίνονται τὰ στρουθία ἀπὸ τῶν κυδωνίων μῆλων (Γ, 81). Πολλὰς θεραπευτικὰς δυνάμεις τῶν κυδωνίων ἀναφέρει ὁ Διοσκρ. ὅστις λέγει ὅτι ἐξ αὐτῶν κατεσκευάζετο καὶ «κυδωνίτης οἶνος», ὅστις ἐν ταῖς «Γεωπονικοῖς» ὀνομάζεται «οἶνος διὰ μῆλων» (8, 17), Ἄλλ' ἐκ κυδωνίων μῆλων ἐσκευάζοντο τὸ πάλαι καὶ τὰ μῆλινον ἔλαιον, μῆλινον μύρον, ῥοδόμηλον, ὑδρόμηλον, μηλόμελι καὶ ὁ μηλοπλακοῦς (τὸ κυ-δωνόπαστον ;).

Σήμερον ἐκ κυδωνίων (γαλλ. coing, poire d'or ἢ pomme de Cydon, ἀγγλ. quince) μετὰ ἐψήματος ἢ μελίτος καὶ συνηθέστερον μετὰ σαχάρου κατασκευά-ζονται ἐξαιρέτα γλυκὰ, ὡς τὸ μελίπηκτον (θετσέλι), τὸ τριπτόν, ὁ πολτός (μπελντζές), ἡ κυδωνόπηττα ἢ κυδωνόπαστον (γαλλ. cotignac). Προστούτοις ἐκ κυδωνίων κατασκευάζεται καὶ στομαγικὸν ποτόν, ὅπερ οἱ Γάλλοι ὀνομάζουσιν eau de coing. Τὰ σπέρματα τοῦ καρποῦ τούτου εἶνε λίαν βλενοῦχα καὶ χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν φαρμακευτικὴν ὡς μαλακτικά (φρμ. *Semina Cydoniorum*), τὸ δὲ ξύλον τοῦ δένδρου εἶνε σκληρὸν καὶ χρήσιμον ἰδίως εἰς τερνευτικά ἔργα. Ἐκ τῶν

πολλῶν διαφορῶν τοῦ εἶδους τούτου ἡ ἀρίστη εἶνε ἡ λεγομένη **Λυσιτανικὴ ἢ Πορτογαλλικὴ** (*C. vulgaris lucitanica*), ἧς ὁ καρπὸς εἶνε μέγας καὶ εὐωδέστατος. Ἀπαντᾷ καὶ διαφορὰ **ποικιλόφυλλος** (*C. vulgaris marmorata*) θεραπευομένη πρὸς κόσμον.

Ἡ **Κ.** εὐδοκίμει εἰς ἔδαφος νοτερόν ἢ ἀρδευόμενον· πολλαπλασιάζεται εὐχερῶς διὰ μοσχευμάτων καὶ παραφυάδων, ἀναπτύσσεται ταχέως πληθὺν δὲν εἶνε μακρόβιος· ἀποτελεῖ δὲ ἀριστον ὑποκειμενον πρὸς ἐμβολιασμόν τῆς Μηλέας, τῆς Ἀπιδέας, τῶν Μεσπιλεῶν, τῆς Ῥαφιολεπίδος, τῆς Φωτεινῆς.

Ἐκ τῶν προσβαλλόντων τὸ δένδρον τοῦτο παρασίτων τὰ μᾶλλον ἐπιζήμια εἶνε τὰ ξυλοφάγα ἔντομα, ὧν ἡ προσβολὴ προλαμβάνεται διὰ τῆς ἐπιχρίσεως τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν κυριωτέρων κλάδων αὐτοῦ μὲ πικρὴν διάλυσιν ἀσβέστου ἐνωρὶς τὴν ἀνοιξιν. Ἀλλὰ καὶ τὰ νεαρὰ φύλλα καὶ ὁ καρπὸς τῆς **Κ.** ἐνίοτε προσβάλλονται ὑπὸ τῆς κάμπης Μικρολεπιδοπτέρου ἔντομου (*Carpocapsa romana*), τῆς ὁποίας κωλύεται ἡ ἀνάπτυξις διὰ ψεκασμῶν ἐκτελουμένων τὴν ἀνοιξιν μὲ διάλυσιν λυπόλης, ἀποβρέγματος καπνοῦ ἢ ἀρσενικοῦ (βλ. σελ. 89—95).

Τὰ ἄλλα τρία εἶδη τοῦ προκειμένου γένους, ἴτιοι **Κ. ἡ μαύλειος**, **Κ. ἡ ἰαπωνικὴ** καὶ **Κ. ἡ σινικὴ** (*C. Maulei*, *C. japonica* καὶ *C. chinensis*), εἶνε ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Σινικῆς καὶ θεραπεύονται ἐνιαχοῦ τῆς Εὐρώπης πρὸς κόσμον.

Κυδωνιάστρον (*Cotoneaster*, ἀγγλ. Rose-Box, τ. Ῥοδιωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 13 εἶδη ἀπαντῶντα πολλαχοῦ· θάμνοι καὶ δένδρα φυλλοβόλα, τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς Ἑλλ. χλωρ. 3 ἐν οἷς καὶ **Κ. τὸ κοινόν** (*C. vulgaris* ἢ *integerrima*, γαλλ. *Néflier Cotonnier*, ἀγγλ. *Com. Rose-Box*), θάμνος ἀπαντῶν ἐν Κερκύρῃ, κοινὸς δὲ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιόλογον εἶνε ἰδίως **Κ. τὸ βακτηριοφόρον** (*C. bacillaris*), ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν· ἔκ τῶν ῥάβδων του κατασκευάζονται ἀριστοὶ βακτηριαί, διὸ καὶ ἐξάγονται αἱ ῥάβδοι αὗται κατὰ μεγάλα ποσὰ διὰ τὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως διὰ τὴν Ἀγγλίαν.

Κυκαδῶδη (*Cycadaceae*), τ. Δικοτλδ. φ. στενωῶς συγγενῆ τῶν Κωνοφόρων πληθὺν ὁμοιάζοντα ὡς πρὸς τὴν μορφήν πρὸς μικρὰ Φοινικῶδη. Ἀναπτύσσονται βραδέως καὶ εἶνε λίαν κοσμητικά· τινὰ βιομηχανικά καὶ ἄλλως χρήσιμα (γ. Δίων, Ἐγχεφάλαρτος, Ζαμία, Κυκάς).

Κυκάς ἢ Κύκας (*Cycas*, τ. Κυκαδωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 15 εἶδη ἰθαγ. τροπ. καὶ παρατροπικῶν χωρῶν φ. δενδροειδῆ, ἀειθαλῆ, μετρίου ἀναστήματος καὶ βραδείας ἀναπτύξεως. Ὅμοιάζουσι ὡς πρὸς μὲν τὸ σχῆμα τὰ Φοινικῶδη ὡς πρὸς δὲ τὸ φύλλωμα τὰς Πτέριδας. Ἡ ζωτικότητα των εἶνε μεγάλη· ἐν οἰαδῆποτε ἤλικία ὑφίστανται ἀβλαβῶς καὶ ἀσφαλῶς τὴν μεταφύτευσιν, ῥιζοβολοῦσι δὲ καὶ ἂν ἔτι διέμειναν ἐπὶ μῆνας ἐκτὸς τοῦ ἐδάφους, διὸ καὶ μεταφέρονται κατ' ἔτος ἐκ τῶν τροπ. χωρῶν εἰς τὴν Εὐρώπην πολλά τοιαῦτα. Τὸ συνθέστερον θεραπευόμενον εἶδος εἶνε **Κ. ἡ κάμψιφυλλος** (*C. revoluta*, ἀγγλ. *Japan Pine-Palm*), ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Σινικῆς· ὑψοῦται μέχρι δύο τὸ πολὺ μ. ὁ κορμὸς του

εἶνε πλούσιος εἰς παρεμφερές τῷ σάγῳ (β.λ.) ἄμυλον. Τοιοῦτον ἄμυλον παρέχει καὶ **Κ.** ἢ **στρεπτόφυλλος** (*C. circinalis*), εἶδος ὡσαύτως λίαν κοσμητικόν, ἰθαγ. δὲ τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, ὑψοῦμενον καὶ μέγχι 5 μ. ἀλλὰ βραδυτάτα ἀναπτυσσόμενον. Ἡ ἐν Αἰθιοπία **Κυκάς** ἢ **Κύκας** τοῦ Θεοφρ. (Φ. Ἰ.—2, 6, 10) ἀναφέρεται εἰς εἶδος Φοινικώδους δυσερμήεντον.

Κυκλάμινον, Κυκλάμινος ἢ Κυκλαμῖς (*Cyclamen*, γαλλ. *Cyclame* ἢ *Pain de pourceau*, ἀγγλ. *Saw-bread*, τ. Ἡρανθωδῶν) γ. περιλ. φ. ποώδη πολυετη, κονδυλόριζα, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης τῆς Δυτ. Ἀσίας καὶ τῆς Βορ. Ἀφρικῆς. Πάντα κοσμητικά καὶ εὐδοκιοῦντα καὶ ὑπὸ σκιάν. Ἡ συνήθως μέλαινα ρίζα τῶν εἶνε γογγυλοειδῆς καὶ φαρμακευτικὴ παρά τῷ λαῷ, ὡς τοιαύτη δὲ ἀναφέρεται καὶ παρά τοῖς Θεοφρ. καὶ Διοσκρ. Λέγεται ὅτι τὸ ἀπὸ βρεγμα αὐτῆς φονεῖ τοὺς προσβάλλοντας τὰς ρίζας τῶν φ. σκώληκας καὶ ἰδίως τὴν πρασοκουρίδα. Ἡ δραστικὴ οὐσία ἣν ἐνέχει ὀνομάζεται **κυκλαμίνη** (*cyclamine*) καὶ εἶνε πτητικὴ διδ καὶ καταστρέφεται διὰ τῆς ζέσεως. Ἐντούτοις ἡ ρίζα αὕτη καὶ ὡμὴ ἐτι τρώγεται ἀβλαβῶς ὑπὸ τῶν χοίρων, εἰδ καὶ ὀνομάζονται τὰ φ. ταῦτα ἐνιαχοῦ καὶ **Χοιρόψωμα** (γαλλ. *Pain de pourceau*). Ἐνεκα τῆς ὁμοιότητος τῶν φύλλων τῶν πρὸς τὰ τοῦ Κισσοῦ τὰ φ. ταῦτα ὀνομάζοντο τὸ πάλαι ὄχι μόνον **Κυκλάμινα**, **Κυκλάμινοι** καὶ **Κυκλαμίδες**, ἀλλὰ καὶ **Κισσόφυλλα**, **Κισσάνθεμα** καὶ **Χαμαί-κισσοί** (Διοσκρδ.). Σήμερον εἶνε γνωστὰ κατὰ τόπους ὑπὸ τὰ ὀνόματα **Κυκλαμῖς**, **Τρικλαμῖς**, **Τρικλαμίδες**, **Κυρκλαμῖς**, **Κυκλαμίδες**, **Λαγουδάκια**, **Λαγόψωμα** καὶ **Φτιά τοῦ Λαγοῦ** (ἐν Κύπρῳ). Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. ἀναφέρονται 5 ἐξ ὧν τὰ κοινότερα εἶνε **Κ.** τὸ ἑλληνικὸν καὶ **Κ.** τὸ **νεαπολιτανικὸν** (*C. graecum* καὶ *neapolitanum*), τὸ δεύτερον κοινὸν καὶ ἀλλαχοῦ. ἐν Κεφαλληνίᾳ δὲ ὀνομάζεται κοινῶς **Σκυλλάκι**. Κοινὸν ἀνά τὴν λοιπὴν Εὐρώπην εἶνε **Κ.** τὸ **εὐρωπαϊκὸν** (*C. europaeum*). Τὰ τρία ταῦτα εἶδη καὶ **Κ.** τὸ **περσικὸν** καὶ **Κ.** τὸ **ἀφρικανικὸν** (*C. persicum* καὶ *C. africanum*) εἶνε τὰ συνηθέστερον θεραπευόμενα πρὸς κόσμον, ἀπαντῶσι δὲ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς καὶ νόθα. Ἡ ἕτερα **Κυκλάμινος** τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται εἰς εἶδος Αἰγοκλήματος.

Κύκλανθος (*Cyclanthus*, τ. *Κυκλανθωδῶν*) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς φ. ποώδη πολυετη, ἄκαυλα, κοσμητικά. **Κ.** ὁ **ἀλλοιό-χρους** (*C. discolor*) εἶνε τὸ ἀξιολογώτερον εἶδος.

Κυκλανθώδη (*Cyclanthaceae*) τ. Μονοκοτυλδ. περιλ. ὀλιγάριθμα γένη φ. στενωῶς συγγενῆ τῶν Πανδανωδῶν (γ. *Καρλουδοβίχη*, *Κύκλανθος* κ.ά.).

Κυκλωπῖς ἢ ἐχίνοποδιοειδῆς (*Cyclopia genistoides*, τ. Ἑλλωθακάρπων), θάμνος αειθαλῆς ἰθαγ. τῆς Εὐέλπιδος Ἀφρας, θεραπευόμενος ἐνίοτε πρὸς κόσμον τὰ φύλλα του ἐνέχουσι **καφεΐνη** καὶ χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν νοτ. Ἀφρικῆν ἀντὶ τείου (ἀγγλ. *Cape-tea*).

Κύμινον τὸ ἡμέρον (*Cuminum Cuminum*, γαλλ. *Cumin*, *Faux Anis* ἢ *Anis acre*, ἀγγλ. *Cumin*, τουρκ. *Κιμοῦν* ἢ *Κεμοῦν*, τ. *Σκιαδαρθῶν*), φ. ἐτήσιον ἀρωματικόν, ἀρτυματικόν, ἰθαγ. τῆς Αἰγύπτου εἰσήχθη καὶ ἐνεκλιματίσθη ἐκ-

παλαι τόσοι εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅσον καὶ εἰς ἄλλας παρμ. χώρας, εἰς τὰς ὁποίας καλλιιεργεῖται διὰ τὰ ἀρωματικά, μυρεψικά, ἀρτυματικά, καὶ φαρμακευτικά σπέρματά του (φρμ. Κυμίνου τοῦ ἡμέρου σπέρμα, Semen Cumini), τὸ παρ' ἀρχαίοις καὶ παρ' ἡμῖν σήμερον κύμινον (τὸ ἐν Κύπρῳ ἀρτυσιὰ) ὀνομαζόμενον. Τὸ τε φυτὸν καὶ ὁ καρπὸς του ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Θεοφρ. Ὁ Δισοκρ. τὸ ὀνομάζει Κύμινον ἡμερον πρὸς διάκρισιν ἀπὸ δύο ἄλλα φ. ὀνομαζόμενα ὑπ' αὐτοῦ ἄγρια Κύμινα καὶ ἀναφερόμενα τὸ μὲν εἰς Λαγοικίαν τὴν κυμινοειδῆ, τὸ δὲ εἰς Μελάνθιον τὸ ἀθερωδῆς (β.λ.). Ὡς ἄριστοι κύμινον (εὐσοσμότερον) ἀναφέρει ὁ Δισοκρ. τὸ αἰθιοπικόν (τὸ ὅποιον ὁ Ἱπποκράτης ὀνομάζει βασιλικόν), καὶ ὡς δευτερεῦον τὸ αἰγυπτιακόν. Ἦτο δὲ ἡ χρῆσις τοῦ κυμίνου ὡς ἀρτύματος παρ' ἀρχαίοις κοινοτέρα ἢ σήμερον ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν πολλῶν παραγῶγων τὰ ὁποῖα ἀπαντῶσιν εἰς τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, οἷα λ. χ. εἶνε τὰ κυμινεύω, κυμίνωνος, κυμινότριβος, κυμινάνθη, κυμινόδοχη ἢ κυμινόθηκη (δοχεῖον διὰ τὸ παρατιθέμενον εἰς τὴν τράπεζαν κύμινον). Κυμिनοπρίστης ἐλέγετο ὁ ὑπερβολικῶς φιλάργυρος, ὁ πριονίζων δ.δ. ἢ κόπτων εἰς δύο καὶ τὸν κόκκον τοῦ κυμίνου.

Τὸ Κ. εὐδοκιμεῖ εἰς ἀραιὰν πλὴν γόνιμον γῆν. Εἰς τὰ θερμότερα μέρη σπείρεται ἐνωρίς τὸ φθινώπουρον εἰς δὲ τὰ σχετικῶς ψυχρότερα κατὰ Μάρτιον ἢ Ἀπρίλιον. Σήμερον καλλιιεργεῖται ἐκτενῶς εἰς πολλὰς παρμ. χώρας καὶ ἰδίως εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὴν Μελίτην καὶ τὴν Ἰσπανίαν. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην χώραν ἀπαντᾷ ἡ ἀρίστη διαφορά (C. Cyminum hispanicum). Ἐκτενῆς εἶνε ἡ καλλιέργεια τοῦ φ. τούτου καὶ ἐν Γερμανίᾳ, ἐνθα χρησιμοποιεῖται ὁ καρπὸς του ἐν ποσῶ ὑπὸ τῶν ἀρτοποιῶν ὡς καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν (Kumel, Crème de Munich — βλ. καὶ Κάρος). Ἐν Ὀλλανδίᾳ χρησιμοποιεῖται τὸ κύμινον πρὸς ἀρωμάτισιν τῶν τυρῶν, ἐν δὲ τῇ Ἀνατολῇ ἰδίως πρὸς ἄρτυσιν φαγητῶν τινῶν. Τὸ κύμινον ἀποσταζόμενον παρέχει αἰθέριον ἔλαιον μυρεψικόν καὶ φαρμακευτικόν (φρμ. Oleum Cumini).

Κύναγχον (Cynanchum, τ. Ἀσκληπιαδῶδων) γ. περιλ. περὶ τὰ 18 εἶδη ἀπαντῶντα πολλαχού' φ. πώδη καὶ θαμνώδη. Τὸ μόνον τῆς ἑλλ. χλωρ. εἶδος εἶνε Κ. τὸ δξύφυλλον (C. acutum, γαλλ. Scammonée de Montpellier), τὸ κν. ὀνομαζόμενον **Σαρμασίκι**, φ. πώδες πολυετές, περιαλλόκαυλον, ἀπαντῶν καὶ εἰς ἄλλας παραμεσογειοὺς χώρας· πάντα τὰ μέρη του καὶ ἰδίως ὁ γαλακτώδης ὀπὸς του ἐνέχουσι τὴν **κυναγχίνην** (cynanchole), οὐσίαν δηλητηριώδη. Τὸ **Κύναγχον** ἢ **Ἀπόκυνον** τοῦ Δισοκρ. ἀναφέρεται εἰς Μαρσθενίαν τὴν ὀρθοφυῆ.

Κυνάρα ἢ **Κινάρα** (Cynara, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περὶ τὰ 8 εἶδη, ἴθαγ. τῶν παρμ. χωρῶν καὶ τῶν Καναρίων νήσων· φ. πώδη πολυετῆ, συνήθως ἀκανθόφυλλα· τινὰ λαχανεύμενα ἢ λαχανικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. δύο: Κ. ἢ **σιβθόρκειος** καὶ Κ. ἢ **Κάκτος** ἢ **Καρδονίσκη** (C. Sibthorpiana καὶ C. Cardunculus). Καὶ τὸ μὲν πρῶτον εἶνε ἡ κν. ὀνομαζομένη Ἄγριακυνάρα, φ. ἀκανθόφυλλον, ταπεινόν, ἐνίοτε λαχανεύμενον· διαφορά αὐτοῦ εἶνε ἡ ὡς ἴδιον εἶδος ἐνίοτε φερομένη Κ. ἢ **ταπεινή** (C. humilis). Τὸ δὲ δεύτερον (Κ. ἢ Κάκτος), τὸ ὡσαύ-

τως Ἀγριαγκυνάρα κν. ὀνομαζόμενον, εἶνε ἐπίσης ἀκανθόφυλλον, φέρει δὲ μικρὰ κεφάλια λαχανεύμενα ἰδίως ἐν Πελοποννήσῳ (ἀγριαγκυνάρες), Κρήτῃ καὶ Κύπρῳ (ἀρκοτσυνάρες ἢ καυκαροῦδες). Εἰς τὴν Κύπρον λαχανεύεται καὶ αὐτὸ τὸ φυτόν, νεαρῶτατον ἔτι καὶ μόλις ἐμφανισθῆ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ἢ κορυφῆς του, ὅτε ἀποτελεῖ ὑπόγειον βλαστὸν ὑπόλευκον ἔτι καὶ τρυφερώτατον, ὀνομαζόμενον δὲ ὑπὸ τῶν νησιωτῶν **χωστή**.

Εἰς Κ. τὴν Κάκτον ἀναφέρεται ἡ τοῦ Φαινίου σικελικὴ Κάκτος ('Αθῆν. Β, 70, d) ἦν ὁ ἐν Σικελίᾳ βιώσας Ἐπίχαρμος καταλέγει μετὰ τῶν «ἐδώδιμων λαχάνων» ('Αθῆν. Β, 70, f) καὶ τὴν ὁποίαν ὁ Θεοφρ. περιγράφει ὡς ἐξῆς : « Ἡ δὲ κάκτος καλουμένη περὶ Σικελίαν μόνον, ἐν τῇ Ἑλλάδι δὲ οὐκ ἔστιν. Ἴδιον δὲ παρὰ τὰλλα τὸ φυτόν· ἀφήσῃ γὰρ εὐθὺς ἀπὸ τῆς ρίζης καυλοὺς ἐπιγείους, τὸ δὲ φύλλον ἔχει πλατὺ καὶ ἀκανθῶδες· καλοῦσι δὲ τοὺς καυλοὺς τούτους κάκτους· ἐδώδιμοι δὲ εἰσι περιεσπόμενοι μικρὸν ἐπίπικροι, καὶ θησαυρίζουσιν αὐτοὺς ἐν ἄλμῃ. Ἔτερον δὲ καυλὸν ὀρθὸν ἀφήσῃν ὃν καλοῦσι πτέρνικα· γίνεται δὲ καὶ οὗτος ἐδώδιμος πλὴν ἀθησαύριστος. Τὸ δὲ περικάρπιον ἐν ᾧ τὸ σπέρμα τὴν μὲν μορφήν ἀκανθῶδες, ἀφαιρεθέντων δὲ τῶν παππωδῶν σπερμάτων ἐδώδιμον καὶ τοῦτο καὶ ἐμφερὲς τῷ τοῦ φοίνικος ἐγκεφάλῳ· καλοῦσι δὲ αὐτὸ σκαλίαν» (Φ. I.-6, 4, 10).

Ὡστε ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Θεοφρ. τὸ φ. τοῦτο δὲν ἐφύετο ἐν Ἑλλάδι. Εἰσῆχθη ἐντούτοις βραδύτερον καὶ ἐγκλιματισθὲν διεδόθη ταχέως πολλαχοῦ τῆς χώρας ἀπὸ ἧ καὶ πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Διοσκοριδίου, διότι τὸ φ. τοῦτο βεβαίως ἐνωστὸς οὗτος συμβουλευόμεν τὴν ὡς ἀντίδοτον χρῆσιν τῶν νεαρῶν πάππων τοῦ ἀνθους τῆς «ἀκάνθης τῆς καλουμένης Κάκτου» («Περὶ δηλητηρίων», 33). Ἦδη τὸ φ. τοῦτο ἀπαντᾷ αὐτοφύεμον πολλαχοῦ τῆς χώρας διδ καὶ φέρεται ὡς ἰθαγενές. Ὡς ἰθαγενές ὡσαύτως καὶ πυκνότατα φυόμενον ἐπὶ μεγάλων ἐκτάσεων ἀπαντᾷ σήμερον Κ. ἢ Κάκτος καὶ εἰς ἄλλας χώρας, καὶ ἰδίως εἰς τὴν Χιλήν καὶ τὴν Ἀργεντινήν (νοτ. Ἀμερικὴν), εἰς τὰς ὁποίας εἰσῆχθη ὑπὸ τῶν Ἰσπανῶν πρό τινων μόλις αἰώνων.

Εἰς πολλὰς ἑλληνικὰς χώρας ἀρχικῶς Κυνάρα ἢ Κινάρα ὀνομαζέτο εἶδος ἀκανθῶδους θάμνου καὶ πιθανῶς εἶδος Ῥοδῆς ('Αθῆν. Β, 70, a-d—'Ρ. ἢ Κυναρροδῆ). Ἄλλ' ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ταῖς παρὰ ταύτην χώραις, ἐνθα Κ. ἢ Κάκτος ἦτον ἰθαγενής ἢ εἶγεν εἰσαχθῆ καὶ ἐγκλιματισθῆ ἔνωρις, τὸ φ. τοῦτο ὀνομαζέτο Κυνάρα τουλάχιστον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, διότι ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρει αὐτὸ Ζώπατρος ὁ Πάφιος, τὰς σήμερον δὲ ὀνομαζομένης Ἀγοιστοκυνάρας ἐνωστὸς Πτολεμαῖος ὁ Εὐεργέτης λέγων : « Πολλῆς δὲ ἐν τοῖς τόποις (ταῖς περὶ Βερενίκην τῆς Λιβύης) κινάρας φουομένης οἱ τε συναχολούθουντές ἡμῖν θεραπεύονται πάντες δρεπόμενοι συνεχρῶντο καὶ ἡμῖν προσέφερον φιλοῦντες τῶν ἀκανθῶν» ('Αθῆν. Β, 71, C.).

Κ. τῆς Κάκτου διαφορά εἶνε ἡ ὡς ἴδιον εἶδος συχνὰ φερομένη Κ. ἢ φασκιδῆς (C. horrida) τοῦ αὐτοῦ εἶδους διαφορά εἶνε Κ. ἢ Χωστή (γαλλ. Cardon ἢ Cardonnette, ἀγγλ. Cardoon), ἧτις δι' εἰδικῆς καλλιτεργείας ἀποκτᾷ καρτῶν καὶ μίσχους λευκοὺς, τρυφερωτάτους καὶ γλυκεῖς, ἀποτελοῦντας λαχανικὸν ἀξιολόγον.

Τοῦ ἰδίου εἴδους διαφορὰ ἀπαντῶσα μόνον καλλιεργούμενη εἶνε ἡ ἐνίοτε ἀναφέρομένη ὡς ἴδιον εἶδος ὑπὸ τὸ ὄνομα **Κ. ἡ κοινή** ἢ **Κ. ὁ Σκόλυμος** (C. Scolymus, γαλλ. Artichaut, ἀγγλ. Artichoke, τουρ. Ἐγκινάρι), ἣτις καλλιεργείται ὑπὸ πολλὰς παραλλαγὰς διὰ τὰ κεφάλιά της, τὰς γνωστάτας τῆς ἀγορᾶς **ἀγκινάρας**. Τῆς διαφορᾶς ταύτης τὰ φύλλα, τὰ ὅποια εἰς τινὰς παραλλαγὰς στερεοῦνται ἀκανθῶν, χρησιμοποιοῦνται πρὸς διατροφήν τῶν κτηνῶν καὶ ἰδίως τῶν γαλακτοφόρων ἀγελάδων, ἄν και, κατὰ τὸν Panthier, ἐνέχουσι μικρὰν δόσιν τοξικῆς τινος οὐσίας (τῆς cynarine), ἣτις ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὸ γάλα τῶν τρεφόμενων μὲ τοιαῦτα φύλλα κτηνῶν ἢ παρουσία δὲ τῆς οὐσίας ταύτης ἐν τῷ γάλακτι εἶνε τὸ αἷτιον τῶν εἰς τοὺς ἔχοντας εὐπαθῆ **στόμαχον** καὶ ποιοῦντας χρῆσιν τοιοῦτου γάλακτος παρουσιαζομένων ἐνίοτε κωλικῶν καὶ ἐμέτου.

Ἡ **κοινή Κ.** προτιμᾷ γῆν βαθεῖαν, παχῆαν καὶ νοτερὰν, ἀρδευομένη δὲ καὶ ἀφρονώτερον καὶ πρωϊμώτερον καρπὸν φέρει. Πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς καὶ συνθήσεσθαι διὰ παραφυάδων (τῶν **παραπουλίων**) ἐξ ὧν ἀναδίδει κατ' ἔτος πολ- λὰς, καὶ αἱ ὅποια ἀναπτύσσονται καὶ καρποφοροῦσι ταχύτερον καὶ διατηροῦσιν ἀναλλοίωτα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς καλλιεργούμενης παραλλαγῆς. Ἡ φύτευσις τῶν παραφυάδων γίνεται ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου μέχρι τοῦ Νοεμβρίου. Ἡ εἰς κα- λῶς κατηργασμένον καὶ γενναίως λιπασμένον ἀγρὸν φυτεία ἀρχεται καρποφοροῦσα εὐθὺς ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους. Κατ' ἔτος τὸν Σεπτέμβριον ἢ Ὀκτώβριον ἀφαι- ροῦνται αἱ παραφυάδες καὶ σκάπτεται ὁ ἀγρός. Ὁ νουαρῶν εἶνε καλὸν ὡς ἀνανε- οῦται κατὰ τετραετίαν ἢ πενταετίαν. Κατὰ τοῦ προσβάλλοντος τὴν **Κ. φυτόφθει- ρος** (Aphis Cardui) ἐφαρμόζονται οἱ ψεκασμοὶ διὰ τῶν ἐντομοκτόνων οὐσιῶν περὶ ὧν ἐγένετο λόγος ἀλλαγῶν (βλ. σελ. 89—94).

Κυναρσοειδῆ (Cynaraceae)· οἰκογένεια Συνθέτων (γ. Ἄρκειον, Κάρδος, Κίρ- σιον, Κυνάρα, Ὀνόμορδον, Σίλυβον, Χαμαιπέυκη κ. ἄ.).

Κυνόγλωσσον (Cynoglossum, γαλλ. Cynoglosse, ἀγγλ. Hound's tongue, τ. Τραχυφυλλωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 60 εἶδη, ἰθαγ. εὐκρ. καὶ παρατρπ. χω- ρῶν φ. πωδῆ, διαιτητὴ καὶ πολυαιτῆ, πολλὰ ζιζάνια, τινὰ κοσμητικὰ ἢ φαρμακευτικὰ. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. β, ἐν οἷς καὶ **Κ. τὸ γραμπνὸν** καὶ **Κ. τὸ κοινὸν** (C. pite- ctum καὶ C. Columnae), ἀμφότερα διαιτητὴ, τὰ κν. ὀνομαζόμενα **Σκυλλόγλωσσα** ἢ **Γοργόγιανα**, κοινὰ παραφυάδων τῆς Ἑλλάδος· ἐνιαχοῦ θεραπεύονται πρὸς κόσμον. Εἰς τὸ δεύτερον ἀναφέρεται τὸ τοῦ Διοσκρ. **Κυνόγλωσσον**. Ὁ παρ' Ἀθην. **Κυ- νόγλωσσος** (Θ, 371, c.), οὗτινος ἡ ρίζα λαχανεύεται, εἶνε εἶδος δυσερμῆνευτον.

Κυνώδου ὁ **Δάκτυλος** (Cynodon Dactylon, γαλλ. Chiendent ἢ Pied- de poule, ἀγγλ. Dog's-tooth-Grass, Bermuda-Grass, Indian Couch-Grass ἢ Bahama-Grass. τουρ. Ἀϊκίρ, τ. Ἀγρωστοδῶν), φ. πωδῆς, πολυαιτῆς, νομοει- κῶν καὶ φαρμακευτικῶν, ἀλλὰ καὶ δυσεξόντων ζιζάνιον ἢ κατ' ἐξοχὴν Ἀγρω- σις τῶν ἀρχαίων· εἶδος κοινότατον πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Ἑλλάδος, κοινὸν δὲ καὶ εἰς πλείστας ἄλλας χώρας. Κν. ὀνομάζεται κατὰ τόπους Ἀγριάδα, Ἀγλωσσο, Ἀούστας (εἰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους) καὶ Ἀγρωσθη, Ἀγρωσθη ἢ Ἀρ-

καστη ἐν Κύπρῳ. Τὸ γονατώδες καὶ ἔρπον ρίζωμα τοῦ (ἢ ἀγριαδα) ἔχει τὰς αὐτὰς ιδιότητας καὶ τὴν αὐτὴν χρησιμότητα τοῦ ριζώματος Ἀγρώστεως τῆς ἐρπούσης (β λ.).

Κυνομόριον τὸ κόκκινον (Cynomorium coccineum, τ. Βαλανοφορῶδων), φ. σαρκῶδες, φαρμακευτικόν, παράσιτον ἐπὶ διαφόρων φ., ἰθαγ. τῆς μεσημ. Εὐρώπης, κοινὸν ἐν Μελίτῃ. Τὸ παρά Διοσκρ. Κυνομόριον ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ ἰδίου ὡς συνώνυμον τῆς Ὁροβάχχης.

Κυνόμορον παρ' ἀρχαίοις, ὁ καρπὸς τῆς Βίτου.

Κυνόροδον ἢ Κυνόροδο παρὰ Θεοφρ., εἶδος Ῥοδῆς, πιθανῶς Ῥ. ἢ Κυνοροδῆ.

Κυνόδατος παρὰ Θεοφρ. καὶ Διοσκρ., Ῥοδῆ ἢ ἀειθαλής.

Κυνόδουρα (Cynosurus, ἀγγλ. Dog's-tail Grass, τ. Ἀγρωστοδῶν) γ. περιλ. φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, νομειτικά καὶ κτηνοτροφικά. Εἶδη τῆς ἐλλ. γλωφ. Κ. ἢ κομφῆ (C. elegans), Κ. ἢ ἐχλινοειδῆς (C. echinatus) καὶ Κ. ἢ λοφωτῆ (C. cristatus, γαλλ. Crételle commune, ἀγγλ. Cock's-comb Grass), καὶ τὰ τρία νομειτικά, τὸ τελευταῖον πολυετές καὶ ἐνίοτε καλλιιεργούμενον ὡς κτηνοτροφικόν.

Κύνωψ παρὰ Θεοφρ., βλ. Βούπρηστις.

Κυπαρίσσι τοῦ νεροῦ, βλ. Κοχία.

Κυπαρίσσι τοῦ Τροόδου, βλ. Ἀρκευθος ἢ κάκοςμος.

Κυπαρίσσις, βλ. Εὐφόριον ὁ Κυπαρισσίας.

Κυπαρίσσι δόμνλον, ὁ καρπὸς τῆς Κυπαρίσσου.

Κυπάρισσος (Cupressus, γαλλ. Cyprés, ἀγγλ. Cypress, τουρ. Σαβ ἢ Σελβί, τ. Κωνοφόρων) γ. περιλ. περὶ τὰ 12 εἶδη, ἰθαγ. τῆς νοτ. ἀντ. Εὐρώπης, τῆς εὐκρ. Ἀσίας καὶ τῆς βορ. Ἀμερικῆς· δένδρα μεγάλα, εὐθυτενῆ, κοσμητικώτατα, δασικά, χρήσιμα ἰδίως διὰ τὸ εὖοσμον καὶ εὐέργαστον ξύλον των. Τὸ κοινότερον εἶδος εἶνε ἡ πασίγνωστος καὶ πολλαχοῦ θεραπευομένη ἀειθαλής Κ. (C. sempervirens, τὸ κν. Κυπαρίσσι, ἢ παρ' ἀρχαίοις Κυπάρισσος), ἧς ἡ πατρίς εἶνε κυρίως ἡ Ἀνατολὴ ἔνθα οὐχὶ σπανίως τὸ εἶδος τοῦτο ἀποτελεῖ δάση κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἤττον πυκνά· τοιαῦτα δὲ δάση ἀπαντῶσι καὶ ἐν Κρήτῃ καὶ Κύπρῳ.

Ἡ Κ. μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου ὡς φυομένη εἰς τὴν νῆσον Ὠκυγίαν (1), ὁ δὲ Θεόκριτος τὴν ἐπονομάζει «ραδινήν» (2). Ὁ Θεοφρ. ἀναφέρων αὐτὴν λέγει ὅτι εἶνε δένδρον ὀρθοφυές, αὐξητικὸν εἰς μῆκος, φύσει ὑψηλόν, διακρίνει δὲ ἄρρενας καὶ θηλείας Κ., ὡς διακρίνοντα· τοιαῦτα καὶ σήμερον ἔτι ὑπὸ τῶν κηπουρῶν παρ' ἡμῖν καὶ ἐν Ἰταλίᾳ, μετὰ τὴν διαφορὰν ὅτι αἱ τοῦ Θεοφρ. ἄρρενας εἶνε αἱ ὀριζοντιοκλαδεῖς (C. semp. horizontalis), αἱ σήμερον λεγόμε-

(1) «Κλήρη τ' αἰγείρός τε καὶ εὐώδης κυπάρισσος», (Ὀδσ. Ε, 64).

(2) «Ἐντὶ δάφναι τηγεί, ἐντὶ ραδιναὶ κυπάρισσοι

Ἐντὶ μέλας κισσοὺς ἐντ' ἄμπελος γλυκύκαρπος», (Εἰδλ. ΙΑ', 45).

και θήλειαι (κν. θηλυκὸ ἢ πάρτσυλλο Κυπαρίσσι), αἱ δὲ τὸ πάλαι θήλειαι εἶνε αἱ πυραμοειδεῖς (*C. semp. pyramidalis* ἢ *fastigiata*), αἱ τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν ἄρρενες (κν. ἄρσενικὸ Κυπαρίσσι¹), αἱ και κατὰ προτίμησιν θεραπευόμεναι. Ὡς δὲ σήμερον οὕτω και τὸ πάλαι ἔθεωρεῖτο ἡ *K.* εἶδος κοσμητικὸν και κατετάσseto μεταξύ τῶν «ἡμέρων ἀσιφύλλων» (Θεοφρ. Φ. I.-1,9,3). Ἐπειδὴ δὲ δὲν φέρει ἐδώδιμον καρπὸν ἐχαρακτηρίζετο ὡς «ἄκαρπος», διὸ και κατόπιν πομπώδους ἐν τῇ βουλῇ τῶν Ἀθηναίων ὁμιλίας τοῦ Λεοκράτους, εἶπεν αὐτῷ ὁ Φωκίων, «οἱ λόγοι σου, ὦ μειράκιον, ἐπίκασι κυπαρύττους, μεγάλοι γὰρ ὄντες και ὑψηλοί, καρπὸς οὐ φέρουσι» (Πλουτρ. ἐν Φωκ., 123).

Κατὰ τὰ μυθεύόμενα (Ὁβιδίου «Μεταμορφ.» 10, 121) νέος τις ἐκ Κέας, ὀνόματι Κυπάρισσος, ἀποθνήσκων ἐκ θλίψεως διὰ τὴν ἀπώλειαν ἀγαπητῆς του ἐλάφου ἦν κατὰ λάθος ὁ ἴδιος ἐφόνευσε, παρεκάλεσε τὸν Ἀπόλλωνα νὰ διατηρήσῃ τὴν μνήμην τῆς λύπης του ἀθάνατον. Τὸν μετεμόρφωσε λοιπὸν ὁ θεὸς εἰς Κυπάρισσον, ἔκτοτε δὲ τὸ ἀειθαλὲς τοῦτο δένδρον, ἀπιερωθὲν εἰς τὸν Πλούτωνα, κατέστη ἔμβλημα πένθους, διὸ κλάδος *K.* ἀνηρτᾶτο ἀπὸ τῆς θύρας τῆς οἰκίας εἰς ἣν ἔκειτο νεκρὸς, Κυπάρισσοι δ' ἐφύτευοντο παρὰ τοὺς τάφους και τοὺς ναοὺς και εἰς τὰ ἱερὰ ἄλλα (Παυσανίας, 2, 2, 4-4, 35, 5-8, 24, 4 κ.λ.), ἡ συνήθεια δὲ τῆς παρὰ τοὺς τάφους φυτεύσεως *K.* διετηρήθη μέχρι σήμερον πολλαχοῦ και ἰδίως ἀνά τὴν Ἀνατολήν, ἔνθα τὸ δένδρον τοῦτο θεωρεῖται τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐπιτύμβιον.

Εἶνε δὲ ἡ *K.* δένδρον μακροβιώτατον πολλῶν αἰῶνων βίον ἠρίθμει ἡ παρὰ τὴν Σπάρτην μέχρι πρό τινων ἐτῶν σωζομένη μεγάλη ἱστορικὴ *K.*, περὶ τὰ τέλη δὲ τοῦ 12ου αἰῶνος λέγεται ὅτι εἶχε φυτευθῆ ἡ *K.* ἡ μέχρι τοῦ 1896 θάλλουσα παρὰ τὸν ναὸν τῆς ἐν Πάφῳ (Κύπρου) μονῆς τοῦ Ἁγίου Νεοφύτου. Περιώνυμος εἶνε ἡ παρὰ τὴν Sommona τῆς Λομβαρδίας φυομένη μεγάλη *K.*, ἣτις, ὡς λέγεται, ἦτον ἡδὴ μέγα δένδρον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος· εἰς τὸν κήπον δὲ τῆς ἐν Ῥώμῃ μονῆς Chartrosa σώζονται δύο *K.* αἱ ὁποῖαι, ὡς ἰσχυρίζονται οἱ μοναχοί, ἐφυτεύθησαν ἐκεῖ πρὸ 500 ὡς ἔγγιστα ἐτῶν ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου.

Ἡ *K.* ἀπαντᾷ αὐτοφυομένη και ὑπὸ τὰς δύο ἀνωτέρω μνημονευθεῖσας διαφοράς, ἣτοι τὴν ὀριζοντιοκλαδῆ και τὴν πυραμοειδῆ. Καὶ ἡ μὲν ὀριζοντιο-

(1) Προκειμένου περὶ τῆς εἰς ἄρρενα και θήλεα διακρίσεως δένδρων τινῶν ὁ Θεόφραστος λέγει: «Πάντων δ' ὡσπερ ἐλέγθη τῶν δένδρων ὡς καθ' ἕκαστον γένος λαβεῖν διαφορὰς πλείους εἰσὶν· ἡ μὲν κοινὴ πᾶσιν ἢ διαιρουσί τὸ θῆλυ και τὸ ἄρρεν, ὡν τὸ μὲν καρποφόρον, τὸ δὲ ἄκαρπον ἐπὶ τινων. Ἐν οἷς δὲ ἄμφω καρποφόρα τὸ θῆλυ καλλικαρπότερον και πολυκαρπότερον· πλὴν ὅσοι ταῦτα καλοῦσιν ἄρρενα, καλοῦσι γὰρ τινες. Παραπλησία δ' ἡ τοιαύτη διαφορὰ και ὡς τὸ ἡμερον διήρηται πρὸς τὸ ἄγριον» (Φ. I.-3, 8, 1).

κλάδης εἶνε ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοφρ. ἀναφερομένη ὡς «οἰκεία ἐν Κρήτῃ» (Φ. Γ. - 3, 1, 6)· αὕτη δὲ εἶνε καὶ ἡ τῆς Κύπρου ἰθαγενής· ἡ δὲ πυραμοειδής εἶνε ἡ πανταχοῦ συνηθέστερον θεραπευομένη, διότι αὕτη καὶ τὰχύτερον ἀναπτύσσεται· καὶ μεγαλύτεραν εἰς ὕψος αὐξησὶν λαμβάνει (ὕψοῦται καὶ πλέον τῶν 40 μ.). Ἐκ ταύτης ἰδίως ἀπηρτιζόντο τὸ πάλαι τὰ ἐκ Κ. ἱερὰ ἄλσῃ· αὕτη δὲ ἐκαλλιεργεῖτο ἄλλοτε ἐκτενῶς ἰδίως ἐν Κρήτῃ, ὅτε ὑπῆρχε μεγάλη ζήτησις τοῦ κυπαρισσίνου ξύλου πρῶτιστως ἐν Αἰγύπτῳ πρὸς κατασκευὴν τῶν φερέτρων. Ἦτο δὲ τότε ἐν Κρήτῃ ἡ παραγωγὴ τοῦ κυπαρισσίνου ξύλου τόσον ἐπικερδής ὥστε Κυπαρίσσοι ἐδίδοτο ὡς προῖξ, διὸ καὶ ἐπωνομάζετο τὸ δένδρον τοῦτο ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων «Προῖξ θυγατρὸς» (dos filiae).

Εἶνε δὲ τὸ ξύλον τῆς Κ. εὐωδέστατον καὶ εὐέργαστον, ἀσαπὲς δὲ καὶ διαρκέστατον δι' ἑσωτερικὰς ἰδίως χρήσεις ὅταν τὸ δένδρον φύεται εἰς τόπους ξηροῦς καὶ βραχῶδεις, εἰς τοὺς ὁποίους ὅμως ἡ ἀνάπτυξις του εἶνε βραδεῖα. Εἰς τὴν βαλσαμώδη ὁσμὴν, τὴν μεγάλην διάρκειαν καὶ τὴν εἰς τὰς προσβολὰς τῶν ἐντόμων ἀντοχὴν τοῦ ξύλου τούτου δεόν ν' ἀποδοθῇ ἡ κατὰ προτίμησιν χρῆσις αὐτοῦ παρ' ἀρχαίοις (Θουκυδίδης, Β, 34) καὶ ἰδίως παρ' Αἰγυπτίοις πρὸς κατασκευὴν τῶν φερέτρων. Εἰς τὰ προσόντα ταῦτα τοῦ ξύλου τῆς Κ. ἀποβλέπων ὁ Πλάτων ἤθελεν ὅπως οἱ νόμοι χάρασσονται ἐπὶ πλακῶν ἐκ κυπαρισσίνου ξύλου. Ἐκ τοιούτου ξύλου ἦσαν οἱ παραστάται τῶν θυρῶν τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Ὀδυσσεῦς (Ὀδυσ. Ρ, 340) ὡς καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Πλινίου ἀναφερόμενον ξόανον τοῦ Διὸς, ὅπερ ἤριθμει 6 αἰῶνων ὑπαρξίν (Φυσ. Ἱστ. 16, 40). Κυπαρίσσοι ἦσαν αἱ θύραι τοῦ ἐν Ἐφέσῳ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος, αἱ διατηρηθεῖσαι πλέον τῶν 300 ἐτῶν ὡς καὶ αἱ θύραι τοῦ ἐν Ῥώμῃ ναοῦ τοῦ Ἀγ. Πέτρου, μηδαμῶς φθαρεῖσαι ἐπὶ 6 ὅλους αἰῶνας. Ὡς τὸ πάλαι οὕτω καὶ σήμερον, ἰδίως ἀνά τὴν Ἀνατολήν, ἐκ ξύλου Κ. κατασκευάζονται αἱ ἱματιοθήκαι (τὰ σεντούκια), αἱ προφυλάσσουσαι τὰ μάλλινα ἱμάτια ἀπὸ τοῦ ὀδόντος τοῦ σητός.

Οἱ ἀρχαῖοι τὴν ῥητίνην τῆς Κ. μετεχειρίζοντο εἰς τὴν ταρίχευσιν τῶν νεκρῶν, ὡς φάρμακα δὲ ἐχρησιμοποιοῦν τὰ φύλλα, τὸν φλοιὸν καὶ τοὺς καρποὺς τοῦ δένδρου τούτου (τὰ κυπαρισσόμηλα), οὓς ὁ Διοσκρ. ὀνομάζει σφαιρία. Λέγει δὲ οὗτος ὅτι ἐπιστευετό ὅτι τὰῦτα «μετὰ τῆς κόμης θυμιάθεντα» διώκουσι τοὺς κώνωπας, ὅπερ δὲν εἶνε ἀπίθανον, γνωστῆς οὕσης τῆς ἐπὶ τῶν κωνώπων ἐνεργείας τοῦ καπνοῦ πάσης βαλσαμώδους οὐσίας καὶ ἰδίως τοῦ Πυρέθρου (β. λ.).

Ἡ Κ., καὶ ἰδίως ἡ πυραμοειδής, εἶνε δένδρον ἐξόχως κοσμητικόν, εὐχρῶς δὲ καὶ ἄνευ ἰδικῶν περιποιήσεων καὶ προφυλάξεων ἀναπτυσσόμενον εἰς πρὸς μεσημβρινὰς γῶρας. Συνηθέστατα φυτεύεται κατὰ πυκνοὺς στοίχους περὶ τῶν κήπων πρὸς προφύλαξιν καρποφόρων καὶ ἄλλων δένδρων ἀπὸ τοὺς σφοδροῦς ἢ παγετώδεις ἀνέμους. Ἡ διὰ σπορᾶς πολλαπλασιασὶς τοῦ δένδρου τούτου εἶνε εὐχερὲς πάντοτε ἐπικερδής διὰ τοὺς δυναμένους ν' ἀναμένωσιν ἐπὶ δεκαπενταετίαν περὶ τοῦ τὴν πρόσσον. Διαφοραὶ καὶ παραλλαγαὶ τοῦ εἶδους τούτου θεραπευόμεναι

πρὸς κόσμον ἀπαντῶσιν αἱ ποικιλόφυλλος, κυρτόκλαδος, μαστιγιόκλαδος (*C. sempervirens variegata*, *C. semp. retrofracta*, *C. semp. flagelliformis*) κ. κ.

Ἄλλα ἄξια λόγου εἶδη τοῦ προκειμένου γένους εἶνε α') *K.* ἡ *θυσανώδης* (*C. torulosa*, ἀγγλ. Tufted Cypress), δένδρον κοσμητικόν, μετρίου μεγέθους, ἰθαγ. τῶν Ἰαμαλαύων ὀρέων τὸ ὑπέρθρον ζύλον του χρήσιμον εἰς τὴν ἐπιπλοποιάν. β') *K.* ἡ *μακροκάρπος* (*C. macrocarpa*), δένδρον μέγα, ἰθαγ. τῆς Καλλιφόρνιας ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ εὐδοκιμεῖ ἰδίως εἰς παραλίους τόπους, εἰς τοὺς ὁποίους ἀναπτύσσεται ταχέως τὸ ζύλον του εὐώδες καὶ πολυτρόπως χρησιμον. καὶ γ') *K.* ἡ *πένθιμος* (*C. funebris* ἢ *pendula*, ἀγγλ. Weeping Cypress), δένδρον μετρίου μεγέθους, ἰθαγ. τῆς Σινικῆς, λεπτόφυλλον, κρεμοκλαδές, κοσμητικόν, κατ' ἐξοχὴν ἐπιτύμβιον. Καὶ τὰ τρία ταῦτα εἶδη δύνανται νὰ εὐδοκηῶσι πολλαχού τῆς Ἑλλάδος, πολλαπλ. δὲ εὐχερῶς διὰ σπορᾶς. Περὶ τοῦ *C. lawsoniana* βλ. Χαμαικυπάρισσος.

Κυπαρισσόχορτο, βλ. Ἀρνόγλωσσον ὁ Κορωνόπος.

Κύπερος (*Cyperus*, γαλλ. Souchet, ἀγγλ. Rush, τουρ. Τοπαλάκ ἢ Σουδ, τ. Κυπειρωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 700 εἶδη ἀπαντῶντα πολλαχού φ. πῶδῃ. ἀγρωστόμορφα, παντα ὑδρόφιλα, τὰ πλείστα πολυετή, πολλά βιομηχανικὰ ἢ κοσμητικὰ, τινὰ δυσεξόντωσα ζιζάνια· τινῶν τὸ ῥίζωμα βρώσιμον, ἄλλων ἡ ῥίζα καὶ τὸ κάτω μέρος τοῦ καυλοῦ ξυλωδή. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσφ. 13 ἐν οἷς καὶ τὰ ἐξῆς: α') *K.* ἡ *βρώσιμος* (*C. esculentus*, γαλλ. Trasi, Souchet-Sultan, Souchei comestible ἢ Amande de terre, ἀγγλ. Ground almond ἢ Chufa), ἡ παρὰ Θεοφ. Μαλιναθάλλη, ἡ κν. γνωστὴ *Μάννα*, ἧς τὸ ἐν μορφῇ κομβηρίων ἀναπτυσσόμενον ῥίζωμα (κν. μάννες ἢ μάννα τοῦ οὐρανοῦ) βρώσιμον, διὸ καὶ καλλιεργεῖται τὸ φ. ἐν Αἰγύπτῳ. β') *K.* ἡ *μακρὰ* (*C. longus*, γαλλ. Souchet long ἀγγλ. Galingale), ζιζάνιον, ἀλλὰ καὶ φ. νομευτικόν· κοινὸν πολλαχού τῆς Ἑλλάδος ὡς καὶ τῆς μέσης Εὐρώπης καὶ τῶν ἄλλων παραμ. χωρῶν· εἶδος ἐνίοτε θεραπευόμενον πρὸς κόσμον· εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ὑποτίθεται ὅτι ἀκρίβηται ὁ παρ' Ὀμήρῳ *Κύπερος* ("Ὑμν. Ἑρμ. 107) καὶ *Κύπερον* ("Ἰλ. Φ, 351 καὶ Ὀδ. Δ, 603). καὶ γ') *K.* ἡ *στρογγυλόρομφος* (*C. rotundus* ἢ *officinalis*, γαλλ. Souchet, ἀγγλ. Nut-Grass), ἡ κν. *Κύπερη* ἢ *Τρουπαλάκι* καὶ ἐν Κύπρῳ *Κάπουρας*· φ. κοινοτάτων ἐν Ἑλλάδι καὶ ἄλλαις παραμ. χώραις· ἡ κατ' ἐξοχὴν *Κύπερος* τῶν ἀρχαίων, ἡ καὶ *Ζέρου* ὀνομαζομένη ("Γεωπονικά" 2, 6, 23) ζιζάνιον ἐκ τῶν δυσεξόντωτέρων· τὸ ἄλλοτε φαρμακευτικὸν ῥίζωμά του, ἡ κν. *κύπερη* ἢ *Γαρνούφαλλα* τοῦ Ἀργουε, εἶνε ἀρωματικὸν καὶ διαμασάται ὑπὸ πολλῶν πρὸς εὐωδίαν τοῦ στόματος.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε: α') *K.* ἡ *ἑπαλλισσόφυλλος* (*C. alternifolius*), φ. πῶδες πολυετές, κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας· εἰσαχθέν ἀπὸ πολλοῦ ἀπαντᾷ θεραπευόμενον καὶ παρ' ἡμῖν. Ὑπάρχει ἀεφόρα *ποικιλόφυλλος* (*C. altrn. variegatus*). β') *K.* ἡ *κορυμβώδης* (*C. corymbosus*), εἶδος πολυετές, ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν καὶ τῆς βορ. Αὐστραλίας συνηθέ-

στατα χρησιμοποιούμενον εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας πρὸς ψαθοποιάν. γ') **Κ. ἡ συριακὴ** (*C. syriacus*, ἀγγλ. *Syrian* ἢ *Sicilian Parygus*), πολυετές κοσμητικὸν ἰθαγ. τῆς Συρίας, τῆς Σικελίας καὶ τινῶν ἄλλων παραμ. χωρῶν ὑφύεται καὶ μέχρι 3 μ. δ') **Κ. ἡ ὑφαντικὴ** (*C. textilis*), πολυετές, κλωστικόν, ἀπαντῶν ἐν Αὐστραλία καὶ τῇ νοτ. Ἀφρικῇ. ε') **Κ. ἡ φορμικὴ** (*C. tegetum*, ἀγγλ. *Galium-gale Rush*), πολυετές, ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, τῆς Σινικῆς, τῆς βορ. Αὐστραλίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Εἰς τὴν Βεγγάλην ἐκ τῶν μακρῶν ῥαβδίῶν του, σχιζομένῳν κατὰ μῆκος, κατασκευάζονται ἐκλεκτῆς ποιότητος ψάθαι· πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ὡς καὶ πρὸς κατασκευὴν πέλων, τὸ εἶδος τοῦτο καλλιιεργεῖται εἰς τὴν Σινικὴν καὶ στ') **Κ. ὁ Πάπυρος** (*C. Papyrus*. ἀραβιστὶ *Babir*), φ. πολυετές ὑφούμενον καὶ μέχρι 5 μ. τὸ ρίζωμα του ξυλῶδες ἰθαγ. τῆς Συρίας καὶ τῆς βορ. Ἀφρικῆς, κοινὸν ἐν Αἰγύπτῳ ἢ παρ' Ἡροδότῳ **Βίβλος** ἢ **Βύβλος**, ἧς τὸ κάτω μέρος, τοῦ καυλοῦ ἔτρωγον οἱ Αἰγύπτιοι ὦμῶν ἢ ὀπτόν (Ἡρδ. Β, 92). Πάπυρον ὀνομάζουσι τὸ φ. τοῦτο ὃ τε Διοσκρ. καὶ ὁ Θεόφρ., ὅστις λέγει περὶ αὐτοῦ τὰ ἐξῆς : «χρῶνται δὲ (οἱ Αἰγύπτιοι) ταῖς μὲν ρίζαις ἀντὶ ξύλων· οὐ μόνον τῶν καίειν ἀλλὰ καὶ τῶν σκευῆ ἄλλα ποιεῖν ἐξ αὐτῶν παντοδαπά· πολὺ γὰρ ἔχει τὸ ξύλον καὶ καλόν. Αὐτὸς δὲ ὁ Πάπυρος πρὸς πλείστα χρήσιμος· καὶ γὰρ πλοῖα ποιοῦσιν ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐκ τῆς βίβλου ἰστία τε πλέκουσι καὶ ψιθάβους καὶ ἐσθῆτά τινα καὶ στρωμνάς καὶ σχοινία τε καὶ ἕτερα πλείω. Καὶ ἐμφανέστατα δὴ τοῖς ἔξω τὰ βιβλία· μάλιστα δὲ καὶ πλείστη βοήθεια πρὸς τὴν τροφήν ἀπ' αὐτοῦ γίνεται. Μασῶνται γὰρ ἅπαντες οἱ ἐν τῇ χώρᾳ τὸν πάπυρον καὶ ὦμῶν καὶ ἐφθῶν καὶ ὀπτόν· καὶ τὸν μὲν χυλὸν καταπίνουσι τὸ δὲ μᾶσθημα ἐκβάλλουσιν» (Φ. ἱ. 4, 8, 4). Ἐκ λεπτῶν τμημάτων τῆς ἐντεριῶνῆς τοῦ καυλοῦ τοῦ φ. τούτου ἐπιχωλωμένῳν ἐγκαρσίως πρὸς ἄλληλα κατεσκευάζεται ὁ **πάπυρος**, ἧτοι ὁ χάρτης τῶν ἀρχαίων, ὡς μαρτεῖ καὶ ὁ Διοσκρ. λέγων «Πάπυρος γινώριμός ἐστι τοῖς πᾶσι ἀφ' ἧς ὁ χάρτης κατασκευάζεται».

Κυπεριώδη (*Cyperaceae*)· πολυμελῆς τ. Μονοκοτυλ. φ. ποώδη, ἀγροστόμορφα, τὰ πλείστα ὑδροχαρῆ, πολλὰ ζιζάνια, ἄλλα βιομηχανικὰ ἢ ἄλλως χρήσιμα (γ. Ἰσχυαίμος, Κάρηξ, Κύπειρος, Λεπιδόσπερμον, Λεπιρονία, Ὀλόσχοινοσ, Σείρπος, Σγοῖνος κ. ἄ).

Κυπελλοφόρα (*Cupuliferae*). Σπουδαιοτάτη τ. Δικοτυλδ. περιλ. θάμνοσ καὶ δένδρα, πάντα δασικά, πολλὰ βιομηχανικὰ, καρποφόρα καὶ ἄλλως χρήσιμα. Τὰ πλείστα τῶν δ. τῆς τ. ταύτης μετὰ τῶν Κωνοφόρων ἀποτελοῦσι τὴν βᾶσιν τῶν δασῶν τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου (γ. Βετούλη, Γαῦρος, Δρῦς, Καστανέα, Καστάνοφισ, Κλήθρα, Λεπτοκαρύα, Ὁξύα, Ὀστρῦα κ. ἄ.)— Τὰ γένη Βετούλη καὶ Κλήθρα ἀπαρτίζουσιν ἰδίαν οἰκογένειαν, τὴν τῶν **Κληθροειδῶν**, *Betuleae*.

Κύπερη, βλ. Κύπειρος.

Κυπριπόδιον (*Cypripedium*, ἀγγλ. *Lady's Slipper*, τ. Ὀρχεωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 60 εἶδη ἰθαγ. τῆς εὐκρ. Εὐρώπης, τῆς βορ. Ἀμερικῆς, τοῦ Μεξικῶ καὶ τῆς τροπ. Ἀσίας φ. ποώδη πολυετῆ, πάντα κοσμητικὰ. Εἰς τὸ γένος τοῦτο

καταλέγονται τὰ ωραιότερα τῶν Ὀρχεωδῶν. Τὸ μόνον τῆς Ἑλλάδος εἶδος εἶνε τὸ ἀπαντῶν εἰς τὸν Τυμφορηστὸν Κ. τὸ Ὑποδημάτιον (C. Calceolus), ὅπερ φέται καὶ ἀλλαγῆς τῆς Εὐρώπης. Τὸ ῥίζωμα Κ. τοῦ χνοώδους (C. pubescens), ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, ἀντικαθιστᾷ τὴν βαλεριανὴν ὡς ἀντισπασμωδικόν.

Κύπρος, βλ. Λαουσονία.

Κυρατόκλημα, βλ. Ἀστράγαλος ὁ βαιτικὸς.

Κυρκλαμιά, βλ. Κυκλάμινον.

Κυρτανθήη (Cyrтанthera ἢ Jacobinia, τ. Ἀκανθωδῶν) γ. περιλ. φ. ἰθαγ. τῆς τροπ. καὶ παρατροπ. Ἀμερικῆς, τὰ πλείεστα θαμνώδη, πολλὰ κοσμητικά. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ Κ. ὁ καταλόφυλλος (C. catalpaefolia), ἰθαγ. τῆς Ὀνδούρας, καὶ Κ. ὁ χρυσοστέφανος (C. crysostephana), ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ.

Κύστιον, βλ. Φυσαλίς.

Κυστόπους ὁ ἐκλευκος (Cystopus candidus), κρυπτόγαμον παράσιτον. πλείετων Σταυρανθῶν καὶ ἰδίως Κράμβης τῆς λαχανώδους (βλ. σελ. 550.).

Κύτινος ἢ Ὑποκίσεις (Cytinus Hypocystis, γαλλ. Cytinet), ἡ Ὑποκίσεις ἢ Κύτινος τοῦ Διοσκρ. φ. Δικοτλδ., ποῦδες, ἀφυλλον, ὑπαγόμενον εἰς τὴν ὀμώνυμον τ. τῶν Κυτινωδῶν (Cytinaceae), ἰθαγ. τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων. πηρομ. χωρῶν ἀναπτύσσεται παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν Κίστων καὶ θεωρεῖται ἀνεκθῆν ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς φαρμακευτικόν. Ὁ ὅπως τοῦ βραχέος καὶ σαρκώδους καυλοῦ του εἶνε στυπτικός, γλυκόςινος καὶ εὐάρεστος τὴν γεῦσιν, διὸ καὶ ἀναμασᾶται ὑπὸ τῶν παιδῶν. **Κύτινος** ὠνομάζετο τὸ πάλαι καὶ ὁ κάλυξ τῆς Ῥοιᾶς.

Κύτιδος (Cytisus, τ. Ἐλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περὶ τὰ 40 εἶδη, τὰ πλείεστα ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν φ. δενδρώδη καὶ θαμνώδη, πολλὰ κοσμητικά, τινὰ κατὰ τὸ μάλλον ἢ ἥττον δηλητηριώδη, ἄλλα κτηνοτροφικά ἢ νομευτικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 12 ἐν οἷς καὶ α') Κ. ὁ δασύς (C. hirsutus), τὸ κν. **Σύνεφο**, β') Κ. ὁ καραμάνιος (C. ἢ Podocytisus caramanicus ἢ Laburnum caramanicum), γ') Κ. ὁ μελαψός (C. ἢ Lembotropis nigricans) καὶ δ') Κ. ὁ ὑπτιος (C. supinus). Τὰ δύο πρῶτα θεραπεύονται ἐνίοτε πρὸς κόσμον τὰ δὲ ἕτερα δύο εἶνε δηλητηριώδη καὶ ἀπαντῶσι μόνον εἰς ὄρεινους τόπους.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν λίαν κοσμητικόν, ἀλλὰ καὶ λίαν δηλητηριώδες εἶνε Κ. ὁ κοινός (C. Laburnum ἢ Laburnum vulgare, γαλλ. Aubour, Faux-Ebénier, Cytise à grappe ἢ Cytise de Virgile, ἀγγλ. Com. Laburnum), θάμνος κοινότατος πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης· πάντα τὰ μέρη του καὶ ἰδίως τὰ σπέρματά του ἐνέχουσιν ἐν ποσῶ τὴν τοξικὴν οὐσίαν κυτσίσην (cytisine). Εἰς τὸν θάμνον τοῦτον θέλουσι τινες ὅτι ἀναφέρεται ἡ περὶ Λιπάραν Κολοιτία τοῦ Θεοφρ. ὅπερ ὅμως ἀπίθανον (βλ. Κολοιτία). Ἀξιόλογος νομευτικὸς καὶ μελιγόνος θάμνος εἶνε Κ. ὁ γόνιμος (C. proliferus, γαλλ. καὶ ἀγγλ. Tagasate), ἰθαγ. τῶν Καναρίων νήσων, ἔνθα ἡ λευκανθής διαφορά αὐτοῦ (C. proliferus albus) θεωρεῖται ὡς ἀριστον κτηνοτροφικόν φ. Ὁ θάμνος αὗτος ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν

και εὐδοκιμῆ και εἰς ἐδάφη μετρίως γονιμότητος. Ὁ παρ' ἀρχαίοις Κύνσιος ἢ Κύνσιος ἀναφέρεται εἰς Μηδικὴν τὴν δευδρώδη.

Κύφι αἰγυπτιακὸν θυμίαμα ἐξ οὗ και ποτὰ παρεσκευάζον οἱ Αἰγύπτιοι — «τῷ Κύφι χρώνται (οἱ Αἰγύπτιοι) και πόματι και κράματι» (Πλουτάρχου «Περὶ Ἰσίδος και Ὀσίριδος», 81).

Κωδία παρ' ἀρχαίοις, ἡ σπερματοφόρος κεφαλὴ ἢ κίψα τῆς Μήκωνος και τοῦ ψευδοκυάμου (β. λ.).

Κωδωνανθῆ (Campanulaceae)· πολυμελὴς τ. Δικοτλδ. περιλ. φ. πώδη και φρυγανώδη πολλά κοσμητικά, τινὰ λαχανεύμενα (γ. Ἀδενόφορος, Ἰασιώνη, Κάτοπτρον, Κωδώνιον, Λοβελία, Φύτευμα κ. ἄ.).

Κωδώνιον ἢ Κωδωνίσκος (Campanula, γαλλ. Campanule, ἀγγλ. Bell-flower ἢ Slipperwort, τ. Κωδωνανθῶν)· γ. περιλ. περι τὰ 320 εἶδη ἰθαγ. εὐκρ. χωρῶν και ἰδίως τῶν παρὰ τὴν Μεσόγειον· φ. πώδη, τὰ πλείεστα πολυετῆ, πολλά κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἐλληνικῆς χλωρ. 42 ἐν οἷς και α') Κ. ἡ Ἐρινος (C. Erinus), πιθανῶς ἢ Ἐρινος τοῦ Διοσκρ. β') Κ. τὸ ἀλλοιόχρουν (C. versicolor), τὸ κν. Γαλομάνα και ἐν Θεσσαλονικῇ Χαριτὰ ὀνομαζόμενον· εἶδος λαχανεύμενον. γ') Κ. τὸ κλαδῶδες (ramosissima), τὸ ἐν Ζακύνθῳ Γιούλια Ἐγρια. δ') Κ. τὸ σχιστόφυλλον (C. laciniata), τὸ κοσμητικώτερον ἐλληνικὸν εἶδος τοῦ προκειμένου γένους· ἀπαντὰ μόνον ἐν Φολεγάνδρῳ· ε') Κ. τὸ Ραπύδιον (C. Rarunculus, γαλλ. Raironce, ἀγγλ. Rampion), ἡ ρίζα του ἐδώδιμος, διὰ και ἀλλαγῶν καλλιτεργεῖται ὡς λαχανικόν.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἄξια λόγου ἰδίως εἶνε Κ. τὸ πυραμοειδὲς (C. pyramidalis, ἀγγλ. Chimney Bell-flower) και Κ. τὸ Μήδιον (C. Medium, γαλλ. Violette de Marie, ἀγγλ. Candebury Bells), ἀμφοτέρα ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης· θεραπεύμενα δὲ ὑπὸ πλείεστας διαφορᾶς. Εἰς εἶδος Κ., κατὰ τὸν Σιβθόρπιον, ἀναφέρεται τὸ Μήδιον τοῦ Διοσκρ.

Κωλοκίκι, βλ. Κρότων.

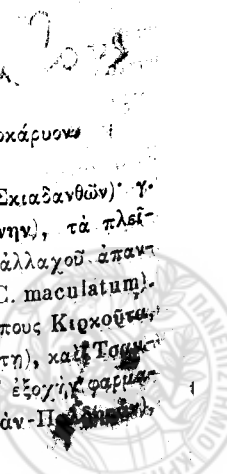
Κωλοπάνα, βλ. Πετασίτης ὁ φαρμακευτικὸς.

Κωλορίδα, βλ. Ἀεῖζων τὸ ὑψηλόν.

Κωλοστόπι, βλ. Ἀστράγαλος.

Κώμακον παρὰ Θεοφρ. («Περὶ Ὄσμ.»), πιθανῶς τὸ μοσχοκάρυον.

Κωνάρι, βλ. Κρόμμυον, σελ. 568.

Κώνιον (Conium, γαλλ. Cigue, ἀγγλ. Hemlock, τ. Σκιαδανθῶν)· γ. περιλ. φ. πώδη, διετῆ, λίαν δηλητηριώδη (ἐνέχουσι τὴν κωνεΐνην), τὰ πλείεστα ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν. Εἶδη τῆς ἐλλ. χλωρ. (τὰ και ἀλλαγῶν ἀπαντῶντα) Κ. τὸ ἐντενὲς και Κ. τὸ σικτὸν (C. divaricatum και C. maculatum). Τὸ δεύτερον, τὸ και κοιώτερον, εἶνε τὸ κν. ὀνομαζόμενον κατὰ τόπους Κισκουῖα· **Μαγκούτα**, **Βραμόχορτο**, **Καμποῦσα**, **Ἀσκοτισάρα** (ἐν Κρήτῃ), και **Τσακπουδιά ἢ Καμπουδιά** (ἐν Κύπρῳ). Εἶνε δὲ τὸ φ. τοῦτο τὸ κατ' ἐξοχίαν φαρμακευτικὸν **Κώνιον** (φρμ. Herba Conii maculati, τουρ. Γιαπὴν-Παλῆ).

εις ὁ ἀναφέρεται καὶ τὸ Κώνειον τῶν ἀρχαίων, περὶ οὗ ὁ Διοσκρ. λέγει· «Βενεργέσατον δὲ ἐστὶ τὸ κρητικὸν καὶ μεγαρικὸν καὶ τὸ ἀττικὸν (1) καὶ τὸ ἐν Χίῳ καὶ Κιλικίᾳ γεννώμενον». Ὁ δὲ Θεόφρ. λέγει ὅτι ἀριστον θεωρεῖτο τὸ Κ. τὸ «περὶ Σούσα καὶ ἐν τοῖς ψυχροτάτοις τόποις» φυόμενον (Φ. Γ. 1.-9, 45, 8). Ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς εἶδος εἶνε Κ τὸ χαιροφυλλοειδὲς (C. chaerophylloides).

Κωνοπίδιον, βλ. Κράμβη ἢ λαχανώδης Ἀνθοκράμβη.

Κωνοπόδιον Conopodium, τ. Σκιαδανθῶν) γ. περιλ. φ. πώδη πολυετῆ.

~~Italica-Cicuta~~ Ἀδινὰς Καραϊσκάκης

(1) Πρὸ 35 ὡς ἔγγιστα ἐτῶν ὁ Ὀρφανίδης, προκειμένου περὶ Κωνείου, ἔγραφε: «Πρὸ τιῶν χρόνων, ἀπὸ τῆς λεγομένης φυλακῆς τοῦ Σωκράτους μέχρι τῆς βάσεως τοῦ λόφου ἐφ' οὗ κεῖται τὸ Θησεῖον, ἀφθόνως ἐβλάστανε τὸ Κώνειον ἀλλὰ σήμερον σποράδην μόνον ἀπαντᾷ ἐκεῖ. Τοῦτο συνέβη διότι συνελέγετο ἀπλήστως πρὸ τῆς καρποφορίας του πρὸς χρῆσιν τῶν φαρμακείων τῆς πρωτεύουσας· σήμερον ἀπαντᾷ ἀφθονώτερον εἰς τὸν ἐλαιῶνα καὶ ἄλλας τοποθεσίας τῶν Ἀθηνῶν» («Γεωπονικά» Β', 272). Ἀλλὰ σήμερον καὶ εἰς τὸν ἐλαιῶνα καὶ εἰς τὰ ἄλλα περίχωρα τῶν Ἀθηνῶν ἀρκιῶς ἀπαντᾷ τὸ φ. τοῦτο, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ μελίρρυτος τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος βοτανικὸς καὶ ποιητὴς λέγει προσηγορίας καὶ τὰ ἑξῆς: «Τίς ἐν Ἀθῆναις ζῶν σήμερον καὶ ἀκούων τὴν λέξιν κώνειον δὲν ἀνατρέχει διὰ τῆς φαντασίας εἰς τοὺς χρόνους καθ' οὓς ἐπαίχθη ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τὸ φρικώδες ἐκεῖνο δράμα, τὸ κατέγον τὰ δευτερεῖα μετ' ἐκεῖνο τοῦ Γολγοθᾶ; Τίς διερχόμενος ἐκ τοῦ παρὰ τὴν Πύυκα ἀρχαίου δεσμοτηρίου δὲν φαντάζεται τὸν ὑπατον τῶν φιλοσόφων τῆς ἀρχαιότητος, τὴν ζῶσαν ἀρετὴν καὶ σοφίαν, παραδίδοντα τὸ πνεῦμα μετ' ἀπαθείας καὶ πραότητος, διότι ἐγίνωσκε ἑαυτὸν καὶ ἐπέσβευε τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς; Ἄραγε ὁ φυτογνώστης ὁ κατὰ τὸ ἔαρ ἀπαντῶν παρὰ τὸ δεσμοτήριον ἐκεῖνο τὸ καὶ σήμερον περίξ αὐτοῦ βλαστάνον Κώνειον, δὲν θρηνεῖ τὴν μέλλουσαν τύχην παντὸς μεγάλου ἀνδρός ζῶντος ἐν ταύτῃ τῇ γῶρᾳ. καὶ πολεμοῦντος τοὺς σοφιστὰς καὶ συκοφάντας τῆς ἐποχῆς του;» («Γεωπονικά» Γ', 271).

Τὸ ἐπόμενον χωρίον τοῦ Πλάτωνος (ἐν «Φαίδωνι») φανερώσει μεθ' ὁποίας ἡρεμίας καὶ χριστιανικῆς πράγματι ἀνεξικακίας ἐδέχθη ὁ Σωκράτης νὰ ὑποστῇ τὴν ἀδίκον καὶ σκληρὰν τιμωρίαν ἣν τῷ ἐπέβαλεν ἡ πατρίς του.

«Ἰδὼν δὲ ὁ Σωκράτης τὸν ἄνθρωπον (τὸν κομίσαντα τὸ κώνειον) εἶεν, ἔφη, ὦ βέλτιστε· σὺ γὰρ τούτων ἐπιστήμων· τί γρῆ ποιεῖν; Οὐδὲν ἄλλο, ἔφη, ἢ πίνοντα περιτέναι, ἕως ἂν σου βάρος ἐν τοῖς σκέλεσι γένηται· ἔπειτα κατακεῖσθαι καὶ οὕτω αὐτῷ ποιήσεις. Καὶ ἅμα ὤρεξε τὴν κύλικα τῷ Σωκράτει. Καὶ ὡς λαβὼν, καὶ μάλα πλεως, οὐδὲν τρέσας, οὐδὲ διαφθείρας οὔτε τοῦ χρώματος οὔτε τοῦ προσώπου, ἀλλ' ὡσπερ εἴωθει, ταυρηθὼν ὑποβλέψας πρὸς τὸν ἄνθρωπον· τί λέγεις, ἔφη, περὶ τοῦδε τοῦ πόματος;... Καὶ ἅμα εἰπὼν ταῦτα, ἐπισχόμενος καὶ μάλα εὐχερῶς ἐξέπιε»,

Τῆς ἑλλ. γλωρ. ἀναφέρεται **Κ. τὸ τριχόφυλλον** (*C. ἢ Bulbocastanum capillifolium*). Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἄξιον λόγου εἶνε **Κ. τὸ γυμνὸν** (*C. denudatum*, ἀγγλ. Earth-chestnut ἢ Earth-nut), ἰθαγ. τῆς εὐτ. Εὐρώπης· αἱ κονδυλώδεις ρίζαι του λαχανεύονται.

Κωνόσπερμον *Conospermum*, τ. Πρωτεωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας· θάμνοι· ἀειθαλεῖς, τινὲς κοσμητικοί. **Κ. τὸ στοιχαδοειδὲς** καὶ **Κ. τὸ τριπλόνηυρον** (*C. stoechadoides* καὶ *C. triplinervium*), ἀμφοτέρα ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, εἶνε εἶδη νομευτικά, ἀντέχοντα εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ δυνάμενα νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Κωνόστεφος τὸ κρεμοκλαδῆς (*Conostephium pendulum*, τ. Ἐπακρίδωδῶν), θάμνος ἀειθαλής, κοσμητικός, ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας.

Κωνοστύλις (*Conostylis*, τ. Αἰμοδωρωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 35 εἶδη ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας· φ. πωδῆ πολυετῆ, τινὰ κοσμητικά, ἐν οἷς καὶ **Κ. ἡ ἐπίχρυσος** καὶ **Κ. ἡ πριονόφυλλος** (*C. aurea* καὶ *C. serrulata*).

Κώδστας, βλ. Ἀθανασία ἢ βαλσαμώδης.

Κωνοφόρα (*Coniferae*)· πολυμελὲς καὶ σπουδαιοτάτη τ. Δικοτυλδ. περιλ. ἰδίως δένδρα· πάντα δασικά, τὰ πλεῖστα ἀειθαλῆ (¹). Πάντα χρησιμώτατα διὰ τὴν ξυλείαν των, ἢ τὴν ῥητίνην καὶ τὰ δεψικά των προϊόντα· πολλὰ κοσμητικά, τινὰ καὶ καρποφόρα, ἐλαιοφόρα ἢ ἄλλως χρήσιμα. Τὰ Κωνοφόρα ἐνίοτε ὑποδιαίρουσιν εἰς τὰς ἐξῆς πέντε οἰκογενείας: Ἀρωκαριοειδῆ, Ἐλατοειδῆ, Κυπαρισσοειδῆ, Ποδοκαρποειδῆ καὶ Ταξοειδῆ (γ. Ἀρκευθος, Ἀρωκαρία, Δακρυδίου, Δαμμάρα, Ἐλάτη, Ἐρυθροελάτη, Θυία, Καλλιτρίς, Κέδρος, Κεφαλόταξος, Κρυπτομερίς, Κυπάρισσος, Λάριξ, Λιβανόκεδρος, Οὐελλιγκτονία, Πεύκη, Ποδόκαρπος, Σαλισβουρία, Ταξόδιον, Τάξος, Τορρεύα, Τσοῦγα, Φιτζρούα, Φυλλόκλαδος, Χαμαικυπάρισσος, Ψευδοάριξ, Ψευδοτσουγα κ. ἄ.).

(¹) Φυλλοβόλα εἶνε Λάριξ ἢ εὐρωπαϊκῆ, Σαλισβουρία ἢ ἀδιαντόφυλλος, Ταξόδιον τὸ δίστοιχον καὶ τινὰ ἄλλα.

Λαβαντίς (*Lavandula*, γαλλ. *Lavande*, ἀγγλ. *Lavender*, τ. *Χειλανθῶν*)· γ. περιλ. περί τὰ 20 εἴδη φ. ποώδη, φρυγανώδη καὶ θαμνώδη, ἰθαγ. τῶν παρμ. χωρῶν, τῶν Καναρίων νήσων καὶ τῶν ἀντ. Ἰνδῶν. Εἴδη τῆς ἑλλ. γλωρ. τὰ καὶ ἄλλαχού ἀπαντῶνται. **Λ.** ἡ **Στοιχάς** καὶ **Λ.** ἡ **σταχυώδης** (*L. Stoechas* καὶ *L. Spica, vera, officinalis* ἢ *communis*).

Καὶ τὸ μὲν πρῶτον, κοινόν πολλαχού τῆς Ἑλλάδος, εἶνε φ. φρυγανώδες, κοσμητικόν καὶ φαρμακευτικόν (φρμ. *Στοιχάδος ἄνθη*, *Flores Stoechadis*, τουρ. **Καραμπάς-τζιτζεκι**), ὀνομάζεται δὲ κν. κατὰ τόπους Ἀγριολεβάντα, Χαμολίβανο, **Μαυροκέφαλο** ἢ **Λαμπρῆ** (διότι ἀνθίζει καθ' ἣν περίπου ἐποχὴν συμπίπτει τὸ **Πάσχα**). Ἐν Κύπρῳ ἔνθα εἶνε ὡσαύτως κοινόν καὶ ἀποτελεῖ τὸ κατ' ἐξοχὴν ἄνθος τοῦ Ἐπιταφίου ὀνομάζεται **Μυροφόρα**. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ἡ **Λαβαντίς** τοῦ Ἑσυχίου⁽¹⁾ καὶ ἡ **Στοιχάς** τοῦ Διοσκορίδου⁽²⁾, ὅστις λέγει ὅτι «γεννᾶται ἐν ταῖς κατὰ τὴν Γαλαίαν νήσοις, ἀντικρὺ Μασσαλίας, καλουμέναις **Στοιχάσιν**, ὅθεν καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἔσχηκε». Τὸ δὲ δευτέρον, εἶνε ἡ γνωστοτάτη τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν **Λεβάντα**, ἢ καὶ **Καλογερόχορτο** κν. ἐνιαχοῦ ὀνομαζομένη. Τὸ εἶδος τοῦτο, ὅπερ σπανίως ἀπαντᾷ αὐτοφυῆς ἐν Ἑλλάδι (**Λακωνία**, Ἄργολίδι καὶ **Κυκλάσι**), εἶνε κοινόν εἰς ἄλλας παρμ. χώρας· καλλιεργεῖται δὲ πολλαχού διὰ τὰ εὖσμα φύλλα καὶ ἄνθη του, τὰ ὅποια εἰσαγόμενα εἰς τὰς ἱματιοθήκας ἀπομακρύνουσι τὸν σῆτα, ἀποσταζόμενα δὲ παρέχουσι στάγμα (τὴν λεβάνταν) καὶ αἰθέριον ἔλαιον (ἄξιας 25—35φρ. κατὰ χλιογρμ.) γρησιμοποιούμενα κατὰ μεγάλα ποσὰ ὑπὸ τῶν μυρεψῶν. Ἐκ τῶν μυρεψικῶν τούτων οὐσιῶν ἡ Γαλλία παράγει τὰ μεγαλύτερα ποσὰ ἀποστάζουσα τὴν ἀνά τὰ μεσημβρινοανατολικά διαμερίσματα αὐτῆς αὐτοφυομένην **Λ.** Διακρίνουσι δὲ αὐτῇ τρεῖς διαφορὰς τοῦ φ. τούτου, ἦτοι τὴν κυρίως **σταχυώδη Λ.** (γαλλ. *Lavande mâle*, *Spic* ἢ *Aspic*), τὴν **δελφινικήν** (*L. Spica delphinensis*) καὶ τὴν **γνησίαν** (*L. Spica vera*, γαλλ. *Lavande femelle* ἢ *Garderohe*). Τῆς πρώτης διαφορᾶς τὸ ἔλαιον θεωρεῖται κατωτέρας ποιότητος, ἀνώτερον δὲ καὶ πολυτιμότερον εἶνε τὸ τῶν ἐτέρων δύο καὶ ἰδίως τῆς τρίτης διαφορᾶς, ἧτις εἶνε καὶ ἡ συνηθέστερον θεραπευομένη ἄλλαχού τε καὶ παρ' ἡμῶν. Ἐνεκα τῆς καθ' ἐκάστην αὐξούσης ζητήσεως τοῦ αἰθερίου ἐλαίου τῆς **Λ.** πολλαχού τῆς Γαλλίας ἤρχισεν ἡ ἐν ἐκτάσει καλλιέργεια τοῦ φ. τούτου πρὸς ἀπόσταξιν. Ἡ κατὰ στρέμμα ἀπόδοσις ὑπολογίζεται εἰς 250—300 ὀκ. ἄνθους, 120 δὲ ἕως 130 ὀκ. τοιοῦτου ἀποδίδουσι μίαν ὀκάν ἐλαίου ἄξιας 40 ὡς ἔγγιστα δραχ.— Πλὴν τῶν ἀνωτέρω τριῶν διαφορῶν ἀπαντᾷ καὶ τετάρτη, ἡ **πλατύφυλλος Λ.** (*L.*

(1) Ἐκ τοῦ λατανικοῦ *Lavandula* ὅπερ παράγεται ἐκ τοῦ *lavare* = πλύνω.

(2) Κατὰ τὸν Διοσκρ. ἐκ τοῦ φ. τούτου ἐσκευάζετο τὸ πάλαι ὁ **στοιχαδίτης** ὀνός καὶ τὸ **στοιχαδικόν** ὄξος.

Spica latifolia), ἥτις ἐνίοτε ἀναφέρεται ὡς ἴδιον εἶδος (*L. latifolia*) καὶ συγνᾶ θεραπεύεται πρὸς κόσμον.

Ἐκ τῶν ἐξωπικῶν εἰδῶν ἄξιον μνησθεῖς εἶνε **Λ. ἡ ὀδοντωτὴ** (*L. dentata*), ἰθαγ. παραμ. τινῶν χωρῶν. Τὸ εἶδος τοῦτο φέρει φύλλα ὀδοντωτά, ἀντέχει πλείοτερον τῶν ἄλλων εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ θεραπεύεται ἐνίοτε πρὸς κόσμον.

Πᾶσαι αἱ **Λ. πολλαπλ.** εὐχερῶς διὰ μωσχευμάτων, ἢ πρὸς ἀπόσταξιν δὲ ἐκτενῆς καλλιέργεια **Λ. τῆς σταχυώδους** (τῆς διαφορᾶς γνησίᾳ) εἰς ὄρεινά ἰδίως διαμερίσματα τῆς Ἑλλάδος δύναται ν' ἀποβῆ ἐπικερδῆς, διότι τὸ φ. τοῦτο πλὴν τῶν βοτανισμάτων αὐδεμιᾶς ἄλλης περιποιήσεως χρῆζει.

Λαβατερία (*Lavatera*, γαλλ. *Lavatière*, τ. **Μαλαχωδῶν**): γ. περιλ. περὶ τὰ 18 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς βορ. Ἀφρικῆς· φ. θυμανώδη καὶ ποώδη, ἐτήσια, διητη καὶ πολυετη. Εἶδη τῆς ἑλλην. χλωρ. 6, ἐν οἷς καὶ **Λ. ἡ δειννώδης**, **Λ. ἡ κρητικὴ** καὶ **Λ. ἡ τριμήνος** (*L. arborea*, *L. cretica* καὶ *L. trimestris*), καὶ τὰ τρία θεραπεύονται ἐνίοτε πρὸς κόσμον· πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ εὐδοκιμοῦσι καὶ εἰς μετρίᾳς ἔτι γονιμότητος ἔδαφος. Εἰς τὸ πρῶτον πιθανῶς ἀναφέρεται ἡ τοῦ Θεοφρ. ἀποδεινδρουμένη **Μαλάχη**, τὸ δὲ δευτέρον ὀνομάζεται κν. ἐν Κύπρῳ **Μολόχα**.

Λαγάκι, βλ. Λαγοῦρος.

Λαγερόστρουμιά (*Lagerstroemia*, τ. **Λυθροδῶν**): γ. περιλ. περὶ τὰ 14 εἶδη· θάμνοι καὶ δένδρα ἰθαγενῆ τροπικῶν καὶ παρατρ. χωρῶν τῆς Ἀσίας. Ὡς κοσμητικὰ θεραπεύονται ἐνίοτε **Λ. ἡ κομψὴ** καὶ **Λ. τὸ ἄνθος τῆς Βασιλίσσης** (*L. elegans* ἢ *indica* καὶ *L. Flos-Reginae*), ἀμφότερα λίαν κοσμητικά· τὸ δευτέρον δένδρον, τὸ πρῶτον θάμνος ἀπαντῶν θεραπεύμενος καὶ εἰς τινὰς κήπους τῶν Ἀθηνῶν.

Λάγνος ἢ πατεροδόνητος (*Lagunaria Patersonii*, τ. **Μαλαχωδῶν**), δένδρον κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας· εὐδοκιμεῖ εἰς παραλίους ὑφαλιμύρους γαίας· πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Λαγοικία ἢ κυμνωειδῆς (*Lagoecia cuminoides*, τ. **Σκιαδανθῶν**), φ. ἐτήσιον, φαρμακευτικὸν παρὰ τῷ λαφ, ἰθαγ. τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν, κν. δὲ ὀνομαζόμενον **Καρδιόχορτο** (ἐν Κρήτῃ) ἢ **Ἀγριορρίγανη**. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται τὸ κατ' ἐξοχὴν **Ἄγριον Κύμινον** τοῦ Διοσκρ.

Λαγοκεραδιά, βλ. Ῥιθῆσιον τὸ ἀκανθώδες.

Λαγοκοιμηθιά, βλ. Τεύκριον τὸ Πόλιον καὶ Ἐλίγρυσον τὸ ἰταλικόν.

Λαγομάνες, βλ. Λυκόπερδον.

Λαγομυλιά, βλ. Ὁξυμυρσίγη ἢ ἀκανθώδης καὶ Κύμαρος ἡ κοινή.

Λαγονουρά, βλ. Λαγοῦρος.

Λαγουδάκι, βλ. Κυκλάμινον.

Λάγουρος ὁ ὠσειδῆς (*Lagurus ovatus*, ἀγγλ. **Hare's-tail Grass**, τ. Ἀγρωστωδῶν), φ. ἐτήσιον, νομευτικόν, κοινότατον ἀνά πάσας τὰς παραμ. χώρας καὶ

τήν δυτ. Εὐρώπην, κν. δὲ ὀνομαζόμενον **Λαγονουρά**, **Λαγάκι**, **Γατάκι** ἢ **'Αλε-
πουουρά** ἐνίοτε θεραπεύεται πρὸς κόσμον.

Λαγόχορτο, βλ. Τραγοπώγων.

Λαγόψωμο, βλ. Πικριδίον τὸ πικροειδὲς καὶ Κυκλάμιον.

Λαγώπους, βλ. Τριφύλλιον τὸ ἀρουραῖον.

Λαδανιά καὶ **Λάδανον**, βλ. Κίστος.

Λαθοῦρι καὶ **Λαθύρι**, βλ. Λάθυρος.

Λαθραία ἢ ἐσχαρωτή (*Lathraea squamaria*, ἀγγλ. Toothwort, τ. 'Ο-
φροβαγγωδῶν), φ. πῶδες, πολυετές, ἀφυλλον, παράσιτον ἀναπτυσσόμενον ἐπὶ
τῶν ῥιζῶν τῶν δένδρων ἰδίως εἰς δεδασωμένους τόπους· ἀπαντᾷ πολλαχού τῆς
Εὐρώπης.

Λάθυρος (*Lathyrus*, γαλλ. Gesse, ἀγγλ. Vetcheling, τ. 'Ελλοβοκάρπων),
γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 150 εἶδη ἀπαντῶντα πολλαχού· φ. πῶδη, ἐτήσια καὶ πολυ-
ετῆ, τὰ πλεῖστα ἀναρριχώμενα· πίντα τὰ μέρη των καὶ ἰδίως τὰ σπέρματά των
εἶνε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον τοξικά (ἐνέχουσι τὴν **λαθυρίνην**). Τὰ σπέρματα
ταῦτα λαμβανόμενα ἐν ποσσῶ προκαλοῦσιν εἰς τε τὰ ζῶα καὶ τὸν ἄνθρωπον τὴν
νόσον τὴν ὀνομαζομένην **λαθυρισμόν** (γαλλ. lathyrisme medulaire). Ἐντούτοις
πολλὰ τῶν φ. τούτων νεαρὰ ἔτι ἀποτελοῦσι θρεπτικωτάτην κτηνοτροφικὴν οὐ-
σίαν, τινῶν δὲ τὰ σπέρματα χρησιμοποιοῦνται πολλαχού ἀνέκαθεν ὡς ὄσπρια
διότι καταστρέφεται ἢ μειοῦται μεγάλως ἢ τοξικῆ ἰδιότητος των διὰ τῆς ζέσεως.
Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσφ. 18, ἀπαντῶντα καὶ ἀλλαχού. Ἐξ αὐτῶν τὰ ἀξιολογώτερα
εἶνε: α') **Λ.** ἢ **'Αφάκη** (*L. Aphaca*, γαλλ. *Pois de serpent*), εἶδος ἐτήσιον, τὸ
κν. **'Αγριοβαβουλί** ἢ **'Αγριολαθοῦρι**, πιθανῶς ἢ **'Αφάκη** τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ
Διοσκρ. φ. κοινότατον πολλαχού τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν· τὰ
σπέρματά του λίαν τοξικά. β') **Λ.** ὁ **'Αμφίκαρπος** (*L. Amphicarpus*) ἐτήσιον,
κοινὸν πολλαχού τῆς Ἀνατολῆς· ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Τουρνεφορτίου ὡς ἀπαντῶν
ἐν Κρήτῃ⁽¹⁾· πιθανῶς ἢ **'Αραχίδα** τοῦ Θεοφρ. φέρει ὑπογείους καρποφόρους βλα-
στῶς ὡς ὁ ἀμφίκαρπος Βίκος (β. λ.). γ') **Λ.** ὁ **'Ερέβινθος** (*L. Cicera*, γαλλ.
Gesse Chiche, Jarosse, Pois Breton ἢ *Pois cornu*), ἢ ἐν Αἰγίνῃ **'Αρόκη**, πι-
θανῶς δὲ ὁ ὄροβιαῖος Ἐρέβινθος τοῦ Θεοφρ. φ. ἐτήσιον, καλλιεργούμενον πολ-
λαχού ὡς κτηνοτροφικόν. Θερίζεται πρὸ τῆς πήξεως τοῦ καρποῦ, διότι ἀπὸ τῆς
περιόδου ταύτης τὸ χόρτον καὶ ἰδίως ὁ καρπός του καὶ ἄωρος ἔτι, ἐνέχει με-
γάλην δόσιν λαθυρίνης. Ἐπιβλαβὴς εἶνε ἰδίως ὁ πλήρως ὤριμος καρπός του· ἐν-
τούτοις εἰς τινὰς παραμ. χώρας αὗτος χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν ἀγροτῶν ὡς
ὄσπριον, διότι μαγειρευόμενος ἀποβάλλει μέγα μέρος τῆς τοξικῆς του ἰδιότητος.
Οὐχ ἥττον ἢ συχνῆ καὶ ἐν ποσσῶ χρῆσις τοῦ καρποῦ τούτου προκαλεῖ τὸν λα-

(1) Ὁ De Halacsy ἀμφιβάλλει περὶ τῆς ἐλληνικῆς ἰθαγενείας τοῦ εἶδους
τούτου.

θυρισμόν. Ἐπιβλαθῆς ὡσαύτως ἀποβαίνει καὶ ὁ ἄρτος ὁ κατασκευαζόμενος ἐξ ἀλεύρου γεννήματος μὴ ἀπαλλαγέντος τῶν σπερμάτων τούτου ἰδίως τοῦ Α. δ') Α. ὁ ἐτήσιος (L. annuus), ἐτήσιον, νομευτικόν, τὸ κν. ἐν Μεσσηνίᾳ Ἄγριοκουκκί καὶ ἐν Κύπρῳ Ἄρκοκουτσά. ε') Α. ὁ ἡμερὸς (L. sativus, γαλλ. Gesse à large gousse, Geisse, Lentille d'Espagne ἢ Pois de brebis, ἀγγλ. Chickling-Vetch, τουρ. Ἐξμέ), ὁ Λάθυρος τοῦ Θεοφρ. τὸ κν. Λαθοῦρι ἢ Λαθύρι, ὁ ἐν Θήρᾳ Ἀρακάς καὶ ἐν Κύπρῳ Φαβέττα ἢ Χαβέττα φ. ἐτήσιον καλλιεργούμενον ὡς κτηνοτροφικόν μὲν παλλαγοῦ, ὡς τοιοῦτον δὲ καὶ ὡς ὄσπριον εἰς τινὰς παραμ. χώρας καὶ πρωτίστως ἀνά τὴν Ἀνατολήν, ἔνθα ἐκ τῶν διὰ τοῦ κοινού χειρομύλου τριβομένων καὶ ἀποφλοιουμένων σπερμάτων του παρασκευάζεται ἡ γνωστὴ φάβα· ἀλλ' ἡ συχνὴ ἐν ποσῶ βρώσῃ τοιαύτης προκαλεῖ καρθαρίαν καὶ ἐμμόνους νευρικὰς διαταραξείας. Παρ' ἡμῖν τὴν ἀρίστην φάβαν παράγει καὶ ἐξάγει ἡ Θήρα, ἔνθα ὁ Α. οὗτος καλλιεργεῖται ἐκτενωῶς. Εὐδοκιμεῖ δὲ τὸ φ. τοῦτο εἰς γῆν ἀραιάν. Ἡ σπορά του συνήθως γίνεται κατὰ Μάρτιον, χρησιμοποιοῦνται δὲ περὶ τὰς 15 ὀκ. σπόρου κατὰ στρέμμα. ς') Α. ὁ Ὄχρος (L. Ochrus, γαλλ. Gesse jaune), ὁ Ὄχρος τοῦ Θεοφρ. καὶ τῶν σημερινῶν Κρητῶν φ. ἐτήσιον, ὅπερ ἐν μὲν τῇ Ζακύνθῳ ὀνομάζεται Αἶκος ἄγριος, ἐν δὲ τῇ Αἰγίνῃ Καμπυλιά· εἶδος κτηνοτροφικόν, καλλιεργούμενον ἐνιαχοῦ καὶ ὡς ὄσπριον· καὶ ζ') Α. τὸ Κλύμενον (L. Clymenum), ἐτήσιον, νομευτικόν, κοινὸν παλλαγοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε Α. ὁ ἄγριος (L. sylvestris, γαλλ. Gesse sauvage), ἰθαγ. τῆς μέσης Εὐρώπης, καὶ Α. ὁ τιγγιτανός (L. tingitanus, γαλλ. Jarosse de Tanger), ἰθαγ. τῆς βορ. δευτ. Ἀφρικῆς, ἀμφοτέρω ἀριστὰ πολυετῆ κτηνοτροφικά, ἀντέχοντα εἰς τὴν ξηρασίαν, καὶ Α. ὁ εὐσμοσ (E. odoratus, γαλλ. Pois de Senteur, Pois musqué ἢ Pois à fleurs, ἀγγλ. Sweet-Pea), τὸ κν. ὀνομαζόμενον Μοσχοπίτξελλο, εἶδος ἐτήσιον, ἰθαγ. τῆς Σικελίας, θεραπευόμενον παλλαγοῦ διὰ τὰ εὐσσμα, μεγάλα καὶ πολύχρωμα ἄνθη του.

Λαιλία (Laelia, τ. Ὀρχεωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 20 εἶδη ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς, πάντα λίαν κοσμητικά.

Λαίμιον (Lamium, τ. Χειλανθῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 40 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν φ. ποῦδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ· τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 10 ἐν οἷς καὶ Α. τὸ Γαλεόβδολον (L. Galeobdolon ἢ Galeobdolon luteum, ἀγγλ. Yellow Archangel), ὅπερ ἐνίοτε θεραπεύεται πρὸς κόσμον. Τὸ παρ' ἀρχαίοις Γαλεόβδολον ἀναφέρεται εἰς φ. δυσῶδες δυσσερμήνευτον.

Λάκαρα καὶ Λακάρη παρὰ Θεοφρ., δένδρον δασικόν, δυσσερμήνευτον· πιθανῶς καρποφόρον, διότι ἀναφέρεται μετὰ τῆς Ἀχράδος καὶ τῆς Μηλέας, ἀλλὰ καὶ προηγεῖται ὑπὸ τῆς Δρυὸς καὶ τῆς Κλήθρας, διὸ ὁ Sprengel φρονεῖ ὅτι πρόκειται περὶ διαφορᾶς Φιλλυρέας.

Λάκκη ἢ Λάκκη, βλ. Λάκκειον κόμμι.

Λάκκειον ἢ Λάκκειον κόμμι ἢ Λάκκη (Lacca ἢ Resna Laccae, γαλλ.

Gomme-Laque; ἀγγλ. Lac), ἡ τῶν ἡμετέρων ἐπιπλοποιῶν γομμαλάκκα, προϊόν τῶν ἐπὶ διαφόρων φ. κεντημάτων Κοκκοειδῶν τινῶν ἐντόμων. Τὸ λάκκειον κόμμι συνίσταται ἐξ εἶδους ῥητίνης (50—80 %), ἐκ κηροῦ, χρωματιστικῆς ὕλης καὶ τινῶν ἄλλων οὐσιῶν, χρησιμοποιεῖται δὲ εἰς τὴν κατασκευὴν βερενικείων καὶ τὴν στίλβωσιν ξύλων. Ἡ ἀρίστη ποιότης προσέρχεται ἐξ ἀντ. Ἰνδιῶν καὶ συνήθως συνίσταται ἐξ 80 % ῥητίνης καὶ 20 % κηροῦ καὶ ἄλλων οὐσιῶν, παράγεται δὲ συνεπίεξι τῶν κεντημάτων **Καρτερίας τῆς λακκειοφόρου** (*Carteria* ἢ *Tachardia Lacca*) ἐπὶ πολλῶν (40—45) φ. καὶ ἰδίως ἐπὶ Ἀλευρίτου τοῦ λακκειοφόρου (*Aleurites* ἢ *Croton lacciferum*), Βυτέας τῆς φυλλοβρυθοῦς, Καγιάνου τοῦ ἰνδικοῦ καὶ εἰδῶν Ἀκακίας (*A. cinerea*, *A. glauca*), Ζιζύφου (*Zizyphus Jujuba*), Κομβρέτου (*Combretum s.*), Συκῆς (*Ficus religiosa*, *F. indica*). Εἰς τὸ ἀκαθάριστον Λ. κόμμι πάντοτε ἀπαντῶσι πολλὰ λείψανα τῶν προκαλούντων τὴν ἔκκρισιν αὐτοῦ ἐντόμων· τὰ λείψανα ταῦτα ἀποχωριζόμενα ἀποτελοῦσι τὴν βαφικὴν οὐσίαν τὴν γνωστὴν εἰς τὸ ἀγγλικὸν ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα lac-dye, ἣτις πρέπει νὰ ἦνε ἡ ὕσγιος βαφὴ τῶν ἀρχαίων Ἰνδῶν περὶ ἧς ἀναφέρει Ὀδύλλιος (βλ. εἰς σελ. 523). Τὸ Μαδαγασκαρικὸν Λ. κόμμι εἶνε προϊόν τῶν κεντημάτων ἐτέρου Κοκκοειδοῦς ἐντόμου (*Gascardia madagascarensis*) ἐπὶ μὴ προσδιορισθέντος εἰσέτι φ. καὶ συνίσταται ἐκ 57% ὡς ἔγγιστα ῥητίνης, 24% κηροῦ καὶ 19% ἄλλων οὐσιῶν. Ἔτερον εἶδος Λ. κόμμιος παρέχει Λάρρεια ἡ μεξικανικὴ περὶ ἧς βλ. κ. Εἶδος Λ. κόμμιος εἶνε τὸ χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν στίλβωσιν τῶν σινικῶν καὶ ἰαπωνικῶν ξυλίνων τεχνουργημάτων· εἶνε δὲ τοῦτο ὁ εἰς τὸν ἀέρα ἀποξηραίνόμενος ὅπως δένδρων τινῶν τῆς τάξεως τῶν Ἀνακαρδιωδῶν (βλ. Μελανόρροια καὶ Ῥοῦς).

Λαλᾶς καὶ **Λαλῆς**, βλ. Τουλίπη, Στερνβεργία καὶ Μήκων ἡ Ῥοιάς.

Λαλλεμαντία (*Lallemantia*, τ. Χειλανθῶν)· γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Ἀσίας φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ διετή. Τὰ σπέρματα Λ. τῆς Ἰβηρικῆς (*L. iberica*) εἶνε ἐλαιούχα. Τὸ φ. τοῦτο ἀπαντᾷ ἀπὸ τοῦ Καυκάσου μέχρι τῆς Συρίας ὡς καὶ εἰς τινὰς παραμεσογ. χώρας. Ἀσιατικὴ ὡσαύτως εἶνε ἡ **Λ. ἡ λευκάουσα** (*L. ἡ Dracocepalum canescens*), φ. ἐτήσιον, κοσμητικόν.

Λαμπερτία (*Lambertia*, τ. Πρωτεωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 3 εἶδη ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας· θάμνοι ἀειθαλεῖς, κοσμητικοί. **Λ. ἡ εὐμορφος** (*L. formosa*) εἶνε τὸ συνηθέστερον θεραπεύμενον εἶδος, ὅπερ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Λαμπηδόνα. Ἐκ προλήψεως εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος πιστεύεται ὅτι ὑπάρχει φ. ὀνομαζόμενον **Λαμπηδόνα** καὶ «εὐρίσκόμενον παρὰ τὰς κορυφὰς ὑψηλῶν ὄρεων» καὶ τὴν μὲν ἡμέραν ἡ Λ. εἶναι ἀόρατος καὶ οὐδὲ δύναται τις νὰ τὴν εὕρῃ ἢ νὰ τὴν γνωρίσῃ· τὴν δὲ νύκτα ἀστράπτει καὶ φωτοβολεῖ καὶ διὰ τοῦτο εἶναι μακρόθεν ὀρατὴ. Μόλις ὅμως πλησιάζῃ τις διὰ νὰ τὴν λάβῃ ἀμέσως καύει νὰ φωτοβολῇ καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ τὴν διακρίνῃ. Ταῦτα ἀναφέρει ὁ Ὀρφανίδης («Γεωπονικά» Α', 62), ὅστις προσθέτει ὅτι ἡ πρόληψις αὕτη τοῦ λαοῦ προέκυψεν ἐκ τοῦ «φω-

σφορισμῶ τὸν ἴποον τὰ θήλεα διαφόρων ἐντόμων⁽¹⁾ γενῶσι τὴν νύκτα προσκα-
λοῦντα τὰ ἄρρενα αὐτῶν εἰς γάμους». Παραπλήσιον φωσφορισμὸν παράγουσι: καὶ
τινα εἶδη Ἄμανιτῶν (β.λ.).

Λαμπρή, βλ. Λαβαντίς ἢ Στοιάς.

Λαμπράνη (Lampsana καὶ Lapsana, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. φ. ποῦδη. Εἶδη
τῆς ἑλλ. γλωρ., τὰ καὶ ἀλλαχοῦ ἀπαντῶντα, **Λ. ἡ ἄστερωτή** (L. stellata ἢ
Rhagadiolus stellatus), τὸ κν. ἐν Ζακύνθῳ Σφαλαγγόχορτο, καὶ **Λ. ἡ κοινὴ** (L.
communis, γαλλ. Herbe aux mamelles, ἀγγλ. Nipple-wort) ἀμφότερα λαχα-
νεύομενα· τὸ δεύτερον φαρμακευτικὸν παρὰ τῷ λαῷ. Ἡ παρὰ Διοσκρ. **Λαμπράνη**
(ἢ κν. **Λαψάνα**), ἀναφέρεται εἰς Σίναπι τὸ ἀρουραῖον (βλ. καὶ Ἴρσφελδία).

Λανδολφία (Lanolphia, τ. Ἀποκυνωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 20 εἶδη ἰθαγ-
τῆς τροπ. καὶ νοτ. Ἀφρικῆς· θάμνοι ἀναρριχώμενοι, παρέχοντες ἄφθονον καὶ ἐκ-
λεκτῆς ποιότητος ἔλαστικὸν κόμμι (γαλλ. Caoutchouc africain, ἀγγλ. African
rubber). Ἐκλεκτῆς ποιότητος εἶνε ἰδίως τὸ ἔλαστικὸν κόμμι **Λ τῆς εὐδελωττίου**,
Λ. τῆς κირκίου καὶ **Λ. ὀβαριανῆς** (L. Heudelottii, L. Kirkii καὶ L. owa-
riensis), καὶ τῶν τριῶν καλλιεργουμένων ἀπὸ τινος πολλαχοῦ, πολλαπλ. εὐ-
χερῶς διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων καὶ δυναμένων πιθανῶς νὰ εὐδοκίμησῶσιν
εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. **Λ. ἡ εὐανθῆς** (L. florida) φέρει ἄφθονα
καὶ εὐοσμώτατα ἄνθη καὶ θεραπεύεται πρὸς κόσμον.

Λαντάνα (Lantana, τ. Ἱεροβοτανωδῶν) γ. περιλαμ. ὑπὲρ τὰ 50 εἶδη τὰ
πλεῖστα ἰθαγ. τῶν θερμότερων χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς φ. ποῦδη καὶ θαμνώδη· ἐκ
τῶν θαμνωδῶν πολλὰ κοσμητικά. Τὸ συνηθέστερον θεραπευόμενον εἶδος εἶνε **Λ.**
ἡ Καμάρα ἢ δίχορος (L. Camara). Τοῦτο καὶ τινὰ ἄλλα εἶδη τοῦ αὐτοῦ γένους,
εἰς ἃς χώρας εἶνε αὐτοφυῆ, ἀποτελοῦσι ζιζάνια ὀχληρότατα καὶ δυσεξόντωτα.
Πάντα πολλαπλ. εὐκόλως διὰ μοσχευμάτων.

Λαοδίκη ἢ δεχελλιανὴ (Lodoicea sechellarum, γαλλ. Coco de Mer,
ἀγγ. Double Cocoa-nut, τ. Φοινικωδῶν), μέγα δένδρον ἰθαγ. τῶν Σεχέλλων νή-
σων, ἐξόχως κοσμητικὸν ἰδίως ἔνεκα τῶν μεγάλων (6×2 μ.) ῥιπιδιοσχῆμων φύλ-
λων του καὶ τοῦ μεγάλου καρποῦ του, ὅστις ζυγίζει καὶ μέχρι 15 ὀκ. Ἐντούτοις
ὡς ἐκ τῆς δυσκολίας ἦν παρουσιάζει ἢ διὰ σπορᾶς πολλαπλασιασὶς του σπανίως
ἀπαντᾷ τὸ δένδρον τοῦτο θεραπευόμενον ἐν Εὐρώπῃ. Ὁ καρπὸς του, ὅστις ὀνο-
μάζεται ὑπὸ τῶν Γάλλων Coco des Maldives καὶ εἶνε εἶδος φοινικοκάρπου (βλ.
Φοινικοκαρύα), περιβάλλεται ὑπὸ παχέως ἰνώδους στρώματος καὶ ἐγκλείει ἐν,
δύο καὶ σπανιώτερον τρία μεγάλα δίλοβα σπέρματα, ὧν τὸ κέλυφος εἶνε μέλαν,
ξυλωδὲς καὶ σκληρότατον. Ἡ βλάστησις τῶν σπερμάτων τούτων εἶνε ἐξόχως

(1) Τὰ ἔντομα ταῦτα εἶνε αἱ **Πυγολαμπίδες**, **Κολεόπτερα** τῆς οἰκογενείας
τῶν **Λαμπυριδῶν**, αἱ κν. ὀνομαζόμενα: **Κωλοφωτιές**, **Κωλολαμπιές**, **Λαμπρινί-
τες**, **Κωλοφεγγούσες** ἢ **Σπιθοῦρες**.

περίεργος. Ταῦτα ὅπως βλαστήσωσιν ἔχουσιν ἀνάγκην ὑψηλῆς θερμοκρασίας καὶ ἐδάφους βαθέος, ἀραιοῦ καὶ νοτεροῦ. Ἀπὸ τοῦ ὑπὸ τοιοῦτους ὄρους φυτευομένου σπέρματος ἐξέρχεται τὸ ριζίδιον, ὅπερ προχωρεῖ καθέτως πρὸς τὰ κάτω μέχρι βαθύς ἐνός περίπου μέτρου· τότε τὸ ἄκρον αὐτοῦ σχίζεται ἀπὸ δὲ τῆς σχισμῆς ἐξέρχεται καὶ ἀνέρχεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους ὁ βλαστὸς τοῦ νεαροῦ φυτοῦ.

Λαόρχια, βλ. Λυκόπερδον.

Λαοῦδι, βλ. Δελφίνιον τὸ αἰάντειον.

Λαουδονία ἢ λευκὴ (*Lawsonia alba*, γαλλ. Troène d'Egypte ἢ Henné, ἀγγλ. Henna plant, τ. Λυθρωδῶν), ἢ παρ' ἀρχαίους **Κύπρος**· δένδρον μετρίου μεγέθους, ἀπαντῶν αὐτοφυόμενον καὶ καλλιεργούμενον ἀνά τὴν βόρ. Ἀφρικὴν, τὴν Ἀραβίαν, τὴν Περσίαν καὶ τὴν Ἰνδικήν. Τὰ φύλλα του ἐν καταστάσει ἀλεύρου ἀποτελοῦσι τὴν γνωστὴν ἀνά τὴν Ἀνατολὴν βαφικὴν οὐσίαν **κνάν**, **χεννάν** ἢ **οκνάν** (βλ. Κνά). Ἡ ρίζα του ἄλλοτε ἐθεωρεῖτο φαρμακευτικὴ (φρμ. *Radix Alkannaea vera*, βλ. Ἀλκάννα). Τὰ ἄνθη του εἶνε εὐωδέστατα, ἐξ αὐτῶν δὲ φαίνεται παρεσκευάζετο τὸ πάλαι τὸ κύπριον ἔλαιον ἢ μύρον. Τὸ δένδρον τοῦτο δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος, πολλαπλ. δὲ εὐχερῶς διὰ σποράς.

Λαπαγερία ἢ ῥόδιος (*Lapageria rosea*, τ. Λειριωδῶν), θάμνος ἀναρριχώμενος, ἰθαγ. τῆς Χιλῆς, λίαν κοσμητικὸς. Ὁ καρπὸς του, μεγέθους ὠοῦ, βρώσιμος. Πολλαπλ. διὰ σποράς καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ἀπαντᾷ διαφορά **λευκανθῆς** (*L. rosea albiflora*).

Λάπαθον (*Rumex*, ἀγγλ. Dock, τ. Πολυγονωδῶν) γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 100 εἶδη ἰθαγ. εὐκράτων χωρῶν· φ. πώδη, ἐτήσια, διετη καὶ πολυετη. Πλεῖστα ζιζάνια, πολλὰ λαχανεύμενα, λαχανικὰ, φαρμακευτικὰ ἢ ἄλλως χρήσιμα. Πάντα ἔχουσι γεῦσιν εὐάρεστος ὑπόξινον ὀφειλομένην εἰς ὃ ἐνέχουσιν ὀξαλικὸν κάλιον. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 20 ἐν οἷς καὶ α') Λ. ἢ Ὁξαλίς (*R. Acetosella*, γαλλ. *Petite Oseille* ἢ *Oseille de Brebis*, ἀγγλ. *Sheep Sorrel*), τὸ κν. Ὁξαλίδι, **Ἐνάκι** ἢ **Ἐινήθρα**, πιθανῶς τὸ τέταρτον **Λάπαθον** τοῦ Διοσκρ. «ὃ ἔναι Ὁξαλίδα ἢ Ἀναξυρίδα καλοῦσι». β') Λ. τὸ ἀκανθῶδες (*R. ἢ Emex spinosus*), τὸ ἐν Ζακύνθῳ Ἀγριοσευκλ.ο. γ') Λ. τὸ ἀμβλύφυλλον (*R. obtusifolius*, ἀγγλ. *Butter Dock*), τὸ κν. **Λάπαθο** ἢ **Λάπατο**· τούτου κατ' ἐξοχὴν ἡ ρίζα εἶνε φαρμακευτικὴ (φρμ. **Λαπάθου ρίζα**, *Radix Lapathi*, τουρ. **Λάπατα-μιοκιοῦ**). δ') Λ. τὸ ἀσκιδωτὸν (*R. scutatus*, γαλλ. *Oseille ronde*, ἀγγλ. *French Sorrel*), τὸ κν. **Λάπαθο**. ε') Λ. τὸ βουκεφαλοφόρον (*R. bucephalophorus*), τὸ κν. ἐν Ζακύνθῳ Ἀτζετόζα καὶ ἐν Κεφαλ. **Ἐνάκι**, πιθανῶς τὸ τοῦ Διοσκρ. μικρὸν **Λάπαθο**. ς') Λ. τὸ ἑλληνικόν (*R. graecus*), τὸ κν. **Λάπαθο**, τὸ κηπευτὸν **Λάπαθο** τοῦ Διοσκρ. καὶ τὸ ἡμερον **Λάπαθον** τοῦ Θεοφρ., ἢ παρ' ἄλλοις δὲ **Λαπάθη**. ζ') Λ. τὸ **κονδυλόρριζον** (*R. tuberosus*), ἢ ἐν Λήμνῳ **Ἐινήθρα**. η') Λ. τὸ Ὁξυλάπαθον (*R. Acetosa*, γαλλ. *Oseille com. Oseille longue, Surelle, Surette*,

Vinette ἢ Aigrette, ἀγγλ. Sorrel), τὸ κν. **Ξινολάπαθο**, Ὁξυλίδι ἢ Ξινήθρα, πιθωνῶς τὸ Ὁξυλάπαθον τοῦ Διοσκρ. θ') **Λ.** τὸ οὐλον (R. crispus, γαλλ. Patience crêpe), τὸ κν. **Λάπαθο** ἢ Ἀγριολάπαθο, πιθωνῶς ὁ τοῦ Θεοφρ. Ἀγριος **Λάπαθος**. ι') **Λ.** τὸ πολύχρουν (R. pulcher, ἀγγλ. Fiddle Dock), τὸ κν. **Λάπαθο** καὶ ἐν Σίφνῳ **Κόπανος**. ια') **Λ.** τὸ συνεσπειρωμένον (R. conglomeratus) τὸ κν. ἐν Ζακύνθῳ Ἀγριο **Λάπαθο**, ἐν Κεφαλ. **Ξινάκι** καὶ ἐν Ἀμοργῷ **Κόπανος**. ιβ') **Λ.** τὸ Ὑδρολάπαθον (R. Hydrolapathum ἢ aquaticus, ἀγγλ. Great Water Dock), τὸ κν. **Νερολάπαθο** ἢ Ἀγριολάπαθο, τὸ παρὰ Διοσκρ. Ἰππολάπαθον καὶ παρ' ἄλλοις Ὑδρολάπαθον. ιγ') **Λ.** τὸ ὑπομονητικόν (R. Patientia, γαλλ. Patience, Parelle, Oseille-Epinard ἢ Epinard-immortel, ἀγγλ. Patience Rock ἢ Herbe Patience), τὸ κν. ἐν Κεφαλ. **Σιδερολάπαθο**, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ **Ἀλακαθιά**.

Τὰ πλεῖστα τῶν ἀνωτέρω εἰδῶν λαχανεύονται (1), τὰ δὲ ὑπὸ στοιχεῖα δ', η' καὶ ιγ' καὶ καλλιεργοῦνται πολλαχοῦ ὡς λαχανικά. Συνήθης εἶνε πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἢ καλλιέργεια τοῦ ὑπὸ στοιχεῖον ιγ', εἶδους οὐτινος τὰ φύλλα χρησιμοποιοῦνται ἀντὶ Σπανακίου. Τὰ ὑπὸ στοιχεῖα β', δ' καὶ ε' εἶνε ἐτήσια, τὸ ὑπὸ στοιχεῖον ι' διετές, τὰ δὲ ἄλλα πολυετῆ. **Λ.** ἢ Ὁξαλίς, ὅπερ ἀπαντᾷ πολλαχοῦ πυκνῶς φυόμενον, ἀποτελεῖ ἀρίστην καὶ ὑγιεινὴν τροφήν διὰ τὰ πρόβατα, προφυλάσσει αὐτὰ ἀπὸ τῆς ὑδαρᾶς καχεξίας, ἀλλ' ἐφ' ὅσον εἶνε εἰσέτι νεαρὸν κατὰ τὴν περίοδον τῆς σποροποιίας του εἶνε τοξικὸν καὶ ἐπιθλαβέστατον τόσοσιν εἰς τὰ πρόβατα ὅσον καὶ εἰς τοὺς ἵππους. **Λάπαθο** ἐν Κεφαλληνίᾳ ὀνομάζεται καὶ **Στατικὴ** ἢ **λειμώνιος**.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιόλογον εἶνε ἰδίως **Λ.** τὸ **ὑμενοσέπαλον** (R. hymenocarpus, ἀγγλ. Canaigre ἢ Wild Pie Plant), ποῦδες πολυετές, σαρκόριζον, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς ἔνθα λαχανεύεται καὶ καλλιεργεῖται διὰ τὴν ῥίζαν του, ἣτις ἐν ξηρᾷ καταστάσει ἐνέχει περὶ τὰ 25 % ῥηοδεψικὸν ὀξύ καὶ χρησιμοποιεῖται ἐν ποσῷ πρὸς δέψιν δερμάτων. Τὸ φ. τοῦτο δύναται: νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Πάντα τὰ **Λ.** πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς, ἀναπτύσσονται ταχέως καὶ εὐδοκιμοῦσιν εἰς πᾶν ἔδαφος νοτερόν ἢ ἀρδευόμενον ἢ καλλιέργειά των εἶνε ἀπλουστάτη καθότι οὐδεμιᾶς ἰδιαίτερας φροντίδος ἔχουσιν ἀνάγκην.

Λαπόρτεια (Laportea, τ. Κνιδωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 25 εἶδη ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν φ. ποῦδη, θαμνώδη καὶ δεινδρώδη τινὰ κοσμητικὰ. **Λ.** ἢ **σχομβούργειος** (L. Schomburgkii, φ. ποῦδες, ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας), καὶ ἰδίως ἡ διαφορά αὐτῆς ἀλλοιόχρους (L. Schom. versicolor), θεραπεύεται πολλαχοῦ χάριν τῶν μεγάλων στικῶν φύλλων τῆς.

(1) Ἐν Ἠπειρῷ ἰδίως διὰ τὰς περιωνύμους αὐτόθι κατασκευαζομένης λαπατόπητας.

Λάππα, βλ. "Άλισμα και "Αρκειον.

Λαρδιζαβάλη ή χιλιανή (*Lardizabala biternata*, τ. Βερβεριδωδών)· θάμνος ίθαγ. τής Χιλής, άναρριχώμενος, κοσμητικός, καταλληλότατος προς τα χείαν κατάρτισιν σκιάδος ή λόγχης, δυνάμενος δέ να εύδοκιμήση εις τά θερμότερα μέρη τής Ελλάδος. Αί μακρόταται, λεπταί, ίσοπαχείς και ίσχυρόταται κλημκτιδες του χρησιμοποιούνται άντι σχοινίου, ό δέ καρπός του, μεγέθους προύμης, είνε βρώσιμος.

Λάριξ (*Larix*, τ. Κονοφόρον)· γ. περιλ. περι τά όκτώ είδη άπαντωντα εις εύκρ. χώρας του βορ. ήμισφαιρίου· δένδρα δασικά, μεγάλα, φυλλοβόλα· τινά κοσμητικά. **Α.** ή **εύρωπαϊκή** (*L. europaea*, γαλλ. *Mélèse*, Άγγλ. *Com. Larch*), μέγα δένδρον, κοινόν άνά τήν μέσην Ευρώπην, ή ξυλεία του οικοδομήσιμος, άρίστης ποιότητος· ό φλοιός του βυρσοδεψικός· φαρμακευτικά είδη είνε ή ρητινη του (φρμ. Ένετικη τερεβινθίνη ή λαρικοτερεβινθίνη, *terebinthina veneta*) και τό επί των φύλλων του συγκεντρούμενον δάκρυ (φρμ. *Manna Brigantina* s. *Laricina*, γαλλ. *gomme d'Orebourg* ή *Manne de Briançon*). Του δένδρου τούτου ή ρητινη είνε προφανώς ή υπό του Διοσκρ. άναφερομένη **λάριξ**, ήτις έχομίζετο άπό τής Γαλατίας τής προς ταίς "Άλπεισιν" (βλ. Ρητιναί). Το δ. τούτο άπαντá θεραπεύμενον υπό πολλάς διαφοράς. Έκ των άλλων ειδών ζζια λόγου ώς κοσμητικά είνε **Α.** ή **άμερικανική** (*L. americana*, άγγλ. *Black Larch*), ήριζοντιοκλαδής, ίθαγ. τής βορ. Άμερικής· **Α.** ή **δυτική** (*L. occidentalis*), πυραμοειδής, ώσάτύτως ίθαγ. τής βορ. Άμερικής· και **Α.** ή **ιαπωνική** (*L. japonica* ή *leptolepis*), κρεμοκλαδής, ίθαγ. τής Ιαπωνίας. Πάντα τά είδη ταύτα πολλαπλ. εύχερώς διά σποράς και εύδοκιμοΰσιν εις όρεινούς τόπους. Η παρά Πλινίω *Larix* άναφέρεται εις **Α.** τήν **εύρωπαϊκήν**.

Λάρρηια ή μεξικανική (*Larrea mexicana*, άγγλ. *Creosote plant*, τ. Ζυγοφυλλωδών), θάμνος άειθαλής, ίθαγ. τής βορ. δυτ. Άμερικής. Άντέχει εις τήν ξηρασίαν· πάντα τά μέρη του άποπνέουσιν έντονον όσμήν σωσικρέατος (*creosote*) διό και δέν θίγεται υπό των κτηνών. Επί του θάμνου τούτου ένιοτε άπαντá έν πληθού Κοκκοειδες έντομον (*Carteria Larreae*¹) του όποιου τό κέντημα προκαλεί τήν έκχρισιν είδους λακκείου κόμμεως (βλ.) φαρμακευτικού (άντιρρευματικού). Η ούσία αύτη έχρησιμοποιείτο άλλοτε υπό των ίθαγενών πής Άμερικής προς συγκόλλησιν τής αίχμης του βέλους επί τής ράβδου.

Λαδαριόφυτον (*Laserpitium*, άγγλ. *Laser-wort*, τ. Σικαδανθών)· γ. περιλ. φ. ποώδη πολυετή. Είδη τής έλλ. γλρ. **Α.** τό **Ψευδόμηον** και **Α.** τό **γαργανικόν** (*L. pseudomeum* και *L. garganicum* ή *Siler*²), άμφοτέρα άπαν-

(1) Το έντομον τούτο κατεργαζόμενον μετ' οίνοπνεύματος παρέχει τό φαρμακευτικόν λάκκειον βάμμα (*Tinctura Laccae*),

(2) Κατά τον *Haëcny* τό γαργανικόν **Α.** διαφέρει κατά τι του άλλαχου τής

τώσιν εἰς ὄρεινους τόπους· τοῦ δευτέρου ἢ ρίζα εὐώδης, θερμαντική, ἀρωματική· εἰς ταύτην, κατὰ τὸν Sprengel, ἀναφέρεται τὸ τοῦ Διοσκουρ. **Πάνακες ἡρα κλεωτικόν** (ἄλλο παρά τὸ Πάνακες Ἡράκλειον τοῦ ἰδίου—βλ. Πάνακες).

Λαδμαρί, βλ. Δενδρόλιθανον.

Λατανία (Latania, τ. Φοινικαδῶν)· γ. περιλ. 4 εἶδη ἴθαγ. τῶν Μαυρικείων νήσων καὶ τῆς Σινικῆς. Καὶ τὰ τέσσαρα ῥιπιδιόφυλλα, λίαν κοσμητικά· εἶνε δὲ ταῦτα Λ. ἢ κομμερσόνειος (L. Commersonii ἢ rubra), Λ. ἢ βερσαμφέλ-τειος (L. Verschaffeltii ἢ aurea), Λ. ἢ λωδιγιέσιος (L. Loddigesii ἢ glaucophylla) καὶ Λ. ἢ βουρβονική (L. borbonica ἢ Livistona chinensis)· τὸ τελευταῖον εἶνε τὸ πανταχῶ συνηθέστερον θεραπευόμενον καὶ τὸ μᾶλλον ἀντέχον εἰς τὸ ψῦχος εἶδος. Καὶ τὰ τέσσαρα πολλαπλασιάζονται εὐχερῶς διὰ σποράς.

Λατζοχεριά καὶ **Λατζοχέρι**, βλ. Ῥάμος.

Λατσά βλ. Δρῦς, σελ. 258.

Λαυρεντία (Laurentia, τ. Κωδωνανθῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 10 εἶδη ἴθαγ-τῶν παραμ. γωρῶν. φ. πωῶδη. Ἰθαγ. τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κερκύρας εἶνε Λ. ἢ **λεπτή** (L. tenella). Θεραπεύεται ἐνίοτε πρὸς κόσμου Λ. ἢ ἐρινοειδῆς (L. eri- noïdes), ἴθαγ. τῆς Εὐέλπιδος Ἄκρας.

Λαῦρος, βλ. Ἐλαιόπριμος.

Λάχανα ὀνομάζονται κν. σήμερον, ὡς τὸ πάλαι, τὰ λαχανουόμενα φ. (γαλλ. Herbes, ἀγγλ. Pot-herbs), τὰ καὶ ἄγρια χόρτα ἐνίοτε καλούμενα, τὰ ὅποια τὸ πάλαι ἐλέγοντο καὶ ἄγρια ἐφήματα (βλ. Ἀκαλύφη). Ἄλλὰ λάχανον (ἐν- κῶς) ὀνομάζεται κν. Κράμβη ἢ λαχανώδης, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ ἢ ἀκέφαλος διαφορά τοῦ Σεύκλου, ἢ ἀλλαγῶ ὀνομαζομένη **Σέσκλον** ἢ **Σέσκουλον** (βλ. Σεύκλον). **Λαχανικά** ἢ **λαχανηρά** (γαλλ. plantes potagères) λέγονται πάντα τὰ καλλιεργούμενα πωῶδη φ. ὧν ἐδώδιμα εἶνε τὸ φύλλωμα, τὰ ἄνθη, οἱ γλωροὶ καρποὶ ἢ τὰ ὑπέγεια μέρη των (ρίζαι, κόνδυλοι, βολβοί). Ἄλλὰ λαχανικά ὀνομάζονται πάντα τὰ ἐδώδιμα γλωρὰ μέρη τῶν φυτῶν τούτων. Τὰ λαχανικά ὀνομάζονται ἐνιαχοῦ κν. καὶ **χορταρικά** ἢ καὶ **ξερζαβάτια** (ἐκ τοῦ τουρκ. σετζεβάτ, γαλλ. légumes verts, ἀγγλ. vegetables). Οἱ κῆποι ἐν οἷς καλλιεργοῦνται φ. λαχα- νικά λέγονται **λαχανόκηποι**, οἱ δὲ καλλιεργοῦντες αὐτὰ **λαχανοκηπουροί**. Τέ- λος λαχανικοὶ καρποὶ εἶνε οἱ ἐν γλωρῇ καταστάσει κατ' ἐξοχὴν καρποὶ τῶν λαχανικῶν φ., οἷον αἱ τομάται, οἱ φασόλοι, τὰ πύρα, οἱ κύαμοι, αἱ μελιζάναι, τὰ κολοκύνθια καὶ ἄλλα παρόμοια (βλ. καὶ εἰς τέλος σελ. 547).

Λαχανουόμενον φυτόν, βλ. Λάχανα.

Λαχανικά, βλ. Λάχανα.

Λαχα· ὄβλαστοι, βλ. Κράμβη, σελ. 548.

Εὐρώπης ἀπαντῶντος σιλερξίου Λ., κατ' ἄλλους ὅμως πρόκειται περὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ εἶδους.

Λαχανόγουλο βλ. Κράμβη, σελ. 549.

Λαχενάλια (Lachenalia, τ. Λειριωδών) γ. περιλ. περί τὰ 20 εἶδη φ. βολβόριζα, κοσμητικά, ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς. **Λ. ἡ εὐοσμωτάτη**, **Λ. ἡ ἐπίχρυσος**, **Λ. ἡ ἰσοπέταλος**, **Λ. ἡ τρίχρους** (L. odoratissima, L. aurea, L. isopetala, L. tricolor) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων.

Λαχναία (Lachnaea, τ. Θυμελαιωδών) γ. περιλ. περί τὰ 18 εἶδη, ἰθαγ. τῆς Εὐέλπιδος Ἀκρας, θάμνοι ἀειθαλεῖς, κοσμητικοί. **Λ. ἡ ἐριχοκέφαλος** (L. eriochepala) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων.

Λαχνανθές τὸ βαφικόν (Lachnanthes tinctoria, τ. Αἰμοδωρωδών), πωδές πολυετές, ἰθαγ. τῶν Ἦν. Πολιτειῶν, ἡ ῥίζα του βαφικῆ.

Λαχνόστομος ἢ παράλιος (Lachnostoma ἢ Gonolobus maritimus, τ. Ἀσκληπιαδωδών), πωδές πολυετές, ἀναρριζώμενον, κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς κεντρικῆς Ἀμερικῆς.

Λαψάνα, βλ. Βροῦθες, Ἴρσφελδία, Σίναπι.

Λεβάντα, βλ. Λαβαντίς.

Λεβαντίνα, βλ. Σαντόνιον.

Λεβιδόχορτο καὶ **Λεβιθοδότανο**, βλ. Ἑλμινθοδότανον καὶ Ἀψίνθιον ἢ Κίνα.

Λεερσία (Leersia, τ. Ἀγρωστωδών) γ. περιλ. φ. πωδῆ, ὕδροχαρῆ, νομοετικά. **Λ. ἡ ὀριζοειδής** (L. orizoides), ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, καὶ ἰδίως **Λ. ἡ ἑξάνδροσ** (L. hexandra), ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας καὶ ἄλλων θερμῶν ἰδίως χωρῶν, εἶνε ἐκ τῶν ἀρίστων ὕδροχαρῶν νομοετικῶν φ. Ἀμφότερα πολυετῆ.

Λειμωνία (Limonia, τ. Ρυτωδών) γ. περιλ. τρία εἶδη θάμνοι ἢ μικρὰ δένδρα ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀσίας. Τὸ μᾶλλον ἄξιον λόγου εἶνε **Λ. ἡ ὀξινωτάτη** (L. acidissima), δένδρον κοσμητικόν, ἀντέχον εἰς ψῦχος βαθμῶν τινων ὑπὸ τὸ μηδέν ὃ μικρὸς καὶ ὀξινώτατος καρπὸς του χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῆς Ἰάβας ἀντὶ σάπκως. Ἡ Λειμωνία τοῦ Θεοφρ. ἀναφέρεται εἰς εἶδος Κιρσίου.

Λειμώνιον, βλ. Στατική.

Λειριόδενδρον τὸ τουλιπανθές (Liriodendron tulipifera, γαλλ. Tulipier, ἀγγλ. Tulip-tree), δένδρον τῆς τ. τῶν Μαγνολειωδών, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς ὑψόμενον καὶ μέχρι 50 μ. καὶ καλυπτόμενον ὑπὸ τῶν εὐωδιστάτων πορτογαλλίνων ἀνθέων του. Τὸ ξύλον του ἑλαφρὸν, εὐέργαστον, ἐλαστικόν, ἄνοζον καὶ χρήσιμον εἰς τὴν ἐπιπλοποιίαν καὶ τὴν ἀμαξοπηγίαν. Ὁ φλοιὸς του ἐνέχει 7—8 % δεψικὸν ὀξύ καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς δέψιν δερμάτων. Τὸ δένδρον τοῦτο εἶνε ἐκ τῶν ὠραιωτέρων τῆς τ. τῶν Μαγνολειωδών εἰσῆχθη ἀπὸ πολλοῦ καὶ θεραπεύεται ἐπιτυχῶς πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς. Πολυλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ εὐδοκιμεῖ εἰς ἔδαφος βαθὺ καὶ νοτερόν καὶ ὑπὸ κλίμα ὑγρότερον τοῦ τῆς Ἀττικῆς.

Λεῖριον, βλ. Κρίνον.

Λειριώδη (Liliaceae) πολυμελὲς τ. Μονοκοτυλδ. περιλαμβάνουσα φ. κατὰ

τὸ πλείστον ποῦδη πολυετῆ· πολλά βολβόριζα, τινὰ κονδυλόριζα, πλείστα κοσμη-
τικά, βιομηχανικά, φαρμακευτικά, λαχνικά ἢ ἄλλως χρήσιμα (γ. Ἀγάπανθος,
Ἄλβυχα, Ἄλση, Ἀνθερικόν, Ἀσπάραγος, Ἀσφόδελος, Βοτρυανθές, Ἐρήμους,
Ἐρυθρόνιον, Ἡμεροκαλλίς, Θυσανωτός, Κορδουλίς, Κρίνον, Κρόμμιον, Λαπαγερία,
Λαχεναλία, Λεοπολδία, Μυρσίφυλλον, Ναρθήκιον, Νολινία, Ὅμοιομερίς, Ὄξυ-
μυρσίνη, Ὀρνιθόγαλον, Πολυγόνατον, Ῥινοπέταλον, Σκίλλα, Σμιλαξ, Στρεπτό-
πους, Τουλίπη, Τρίτομος, Ὑάκινθος, Ὑσῦκκα, Φόρμιον, Φουγκία, Χιονόδοξος,
Χλωρόγαλα, Ψευδομελάνθιον κ. ἄ.).

Λειχήνα ἐν Κύπρῳ ὀνομάζεται ἡ Πεύκη ἧς ὁ κορμὸς ἐκεντήθη πρὸ πολλοῦ
πρὸς παραγωγὴν δαδίου, λαμβάνει δὲ τὸ δένδρον τὸ ὄνομα τοῦτο προφανῶς διότι
ἐπὶ τέλους προσβάλλεται ὑπὸ παντοίων κρυπογάμων παρασίτων (ιδίως Πολυ-
πόρων) ἢ ἐπιφύτων (Λειχίνων). **Λειχήνα** προσέτι ὀνομάζεται εἰς τὴν αὐτὴν νῆ-
σον ἢ ὑφάλμυρος γῆ (ὅθεν λέγεται καὶ «λειχηνιάζει ὁ ἀγρός»), ἧς ἡ ἐπιφάνεια
καλύπτεται ὑπὸ λεπτοῦ, ἐν εἴδει δέρματος, ἀλατούχου στρώματος καὶ ἐπὶ τῆς
ὁποίας συνήθως φύονται πυκνῶς μικρότατα ἀλόφιλα φυτά.

Λειχήνες (Lichenes, γαλλ. καὶ Ἀγγλ. Lichens) αἱ κν. ὀνομαζόμεναι
Ἄλειχίνες· τ. Κρυπογάμων φ. ἀπαντῶντων πανταχοῦ καὶ φυομένων ἐπὶ τοῦ
ἐδάφους, ἐπὶ πετρῶν, ἐπὶ τῶν κεράμων καὶ ἐπὶ κορμῶν δένδρων. Σπάνια εἶνε
τὰ εἶδη τὰ ἀναπτυσσόμενα ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Εἶδη τινὰ ἀποτελοῦσι βαρικήν
οὐσίαν περιζήτητον (βλ. Ῥοκκέλλη). Ὁ Ἰλανδικὸς λειχίν (βλ. Κετραρία), οἱ
Κλαδῶνες (βλ. Κλαδῶν) καὶ Στικτὴ ἢ πνευμονική (Sticta pulmonacea) πα-
ρέχουσιν φαρμακευτικὰς οὐσίας καὶ ἄφρονον καὶ θρεπτικὴν τροφήν διὰ τὰ κτήνη
καὶ τοὺς ἀνθρώπους τῶν τόπων εἰς τοὺς ὁποίους τὰ Κρυπτόγαμα ταῦτα φ. φύονται
πυκνῶς. Ἡ Στικτὴ εἰς τὴν βορ. Γαλλίαν χρησιμοποιοεῖται καὶ ἀντὶ τούτου διὰ καὶ
ὀνομάζεται γαλλ. Thé des Voges. Εἶδη τοῦ γένους Λεκαρίον (Lecanora ἢ Sphae-
rothalia esculenta καὶ Lecanora affinis), ἀναπτυσσόμενα κατὰ μάζας λαμβαν-
οῦσας μορφήν μικρῶν βῶλων, ἀπαντῶσι κατὰ μεγάλα ποσὰ εἰς πολλὰ ἔρημα μέ-
ρη τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, ἔνθα ἀποτελοῦσι τὴν κυρίαν τροφήν τῶν αὐτόθι
κατοίκων καὶ τῶν κτηνῶν των. Τὰ φ. ταῦτα ἐνίοτε ἀναρπαζόμενα ὑπὸ τῶν ἀνέ-
μων μεταφέρονται καὶ πίπτουσιν ἐν εἴδει βροχῆς εἰς ἄλλους τόπους, διὸ ὑποθέ-
τουσι τινες ὅτι εἰς ταῦτα ἀναφέρεται τὸ μάννα (βλ.) τῆς Ἰερᾶς Γραφῆς.
Εἶδος τοῦ γένους τούτου ἀπαντᾷ καὶ ἐν Ἑλλάδι (Lecanora Villarsii) καὶ ὀνο-
μάζεται κν. ἐν Ζακύνθῳ Σφουγγίτσα. Οἱ ἐπὶ τῶν κορμῶν τῶν δένδρων ἀναπτυσ-
σόμενοι Λειχίνες (βλ. Ἀνεραϊδόχορτο, Δεντρομαλλιά, Χρυσόφυλλον ¹⁾ ἀπο-

(¹) Εἰς τὰ πυκνὰ δάση τῶν μεσημβρινῶν χωρῶν δύναται τις νὰ προσανατο-
λισθῆ παρατηρῶν τὰ ἐπὶ τῶν δένδρων φύομενα Βρύα καὶ τοὺς Λειχίνες. Τὰ φ.
ταῦτα κατὰ κανόνα φύονται ἐπὶ τοῦ πρὸς βορρᾶν βλέποντος μέρους τῶν κορμῶν
τῶν δένδρων.

βαίνουσιν ἐπιπλαθεῖς οὐχὶ ὡς παράσιτα, ἀλλὰ διότι, παρακωλύοντες τὴν κυκλοφορίαν τοῦ ἀέρος, διευκολύνουσι τὴν σήψιν τοῦ ξύλου, παρεμποδίζοντες δὲ τὸ φῶς, παρακωλύουσι τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ χαμβίου καὶ τῶν φύλλων εἰς τὰ νεαρὰ εἰδῶς δένδρα (Nicolson-Hooker). Εἶδος Λειγῆνος (Usnea barbata v. florida) εἶνε τὸ τοῦ Θεοφρ. Φάσκον τὸ καὶ Σφάκον ὀνομαζόμενον. Ἐκ τοῦ φ. τούτου καὶ τινων ἄλλων Λειγῆνων (Evernia prunastri, Parmelia furfuracea, Par. physodes, Par. sulcata, Ramalina calicaris, Ram. graeca καὶ Sticta pulmonacea) ἀποτελοῦνται οἱ πλόκαμοι οἱ πωλούμενοι εἰς τὰς ἀγορὰς τοῦ Καίρου καὶ χρησιμοποιούμενοι ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἰθαγενῶν ἐν καταστάσει ἀλεύρου κατὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ ἄρτου εἰς ὃν μεταδίδουσι τὴν ἰδιάζουσαν ὁσμὴν καὶ γευσίντων. Κατὰ τὸν ἀναφέροντα ταῦτο Ἄσχερτων τὸ μέγιστον μέρος τῶν πλοκάμων τούτων (οἷτινες ὀνομάζονται ἀραβ. Scheba) συνίσταται ἐκ τριῶν εἰδῶν Λειγῆνων (Evernia prunastri, Parmelia furfuracea καὶ Ramalina calicaris) προεργασμένων ἐξ ἐλληνικῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς.

Λειχνόχορτο, βλ. Ὑπερικόν.

Λεκοκία ἡ κρητικὴ (Lecokia cretica, τ. Σκιαδανθῶν), φ. ποῦδες πολυετές, ἀπαντῶν ἐν Κρήτῃ καὶ Κύπρῳ, εἰς ἣν νῆσον ὀνομάζεται κν. **Τδιμπαριά**.

Λεμιθί, βλ. Ἀνδροπώγων ὁ Γρύλος.

Λέμνα (Lemna) γ. τῆς ὁμωνύμου τ. τῶν Λεμνωδῶν (Lemnaceae, Μονοκοτλ.) γ. περιλ. περὶ τὰ 7 εἶδη ἀπαντῶντα εἰς γῶρας τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου φ. μικρά, ὑδρόβια, ἐπιπλέοντα εἰς στάσιμα ὕδατα. Εἶδη τῆς ἐλλ. γλωρ. τρία, ἐν οἷς καὶ **Λ. ἡ ἐλάσσων** (L. minor), ἡ κν. **Φακὴ τοῦ νεροῦ**, εἰς ἣν ἀναφέρεται ὁ τοῦ Διοσκρ. **Φακὸς ὁ ἐπὶ τῶν τελεμάτων**. Ἡ τοῦ Θεοφρ. **Λέμνα** ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Μαρσίλειαν τὴν τετράλοβον.

Λεμονέα, Λεμονιά, Λεμόνιον, βλ. Ἐσπεριδοειδῆ σελ. 334.

Λεμονόχορτο, βλ. Λευκανθές.

Λεοντικὴ (Leontice, ἀγγλ. Lion's Turnip, τ. Βερβεριδωδῶν) γ. περιλ. 4 εἶδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν μεσημ. Εὐρώπην καὶ τὴν κεντρ. Ἀσίαν φ. πώδη πολυετῆ, κονδυλόρριζα. Εἶδη τῆς ἐλλ. γλωρ. **Λ. ἡ ἀλταϊκὴ** (L. altaica) καὶ **Λ. τὸ Λεοντοπέταλον** (L. Leontopetalum), τὸ **Λεοντοπέταλον** τοῦ Διοσκρ. τὸ κν. ὀνομαζόμενον **Πουρδάλα ἢ Φοῦσκα** καὶ ἐν Κύπρῳ **Τσάκρα ἢ Τσακροπιτούλα** ἀμφότερα κοσμητικὰ, τὸ δεύτερον, κοινὸν καὶ εἰς ἄλλας παραμ. γῶρας ἀπαντᾷ αὐτοφυόμενον εἰς βαθείας καὶ παχείας γαίας, ἀνθεῖ ἔνωρις τὴν ἀνοιξιν καὶ εἶνε δυσεξάντωντων ζιζάνιον τὸ φύλλωμά του τρώγεται ὑπὸ τῶν κτηνῶν, ἡ δὲ γογγυλωδῆς ῥίζα του, κατὰ τὸν Διοσκρ., «σὺν οἴνῳ πινομένη βοηθεῖ ἐρπετοδῆκτοις ταχέως ἀπόνους ποιοῦσα». Εἰς **Λ. τὸ Χρυσογόνον** (Leontice ἢ Bongardia Chrysogonum ἢ Rauwolfii), ἰθαγ. τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀναφέρεται τὸ **Χρυσογόνον** τοῦ Διοσκρ.

Λεοντόδου (Leontodon, ἀγγλ. Hawkbit, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περὶ

τά 40 εἶδη φ. ποώδη, τὰ πλείεστα ζιζάνια· τινὰ λαχανεύομενα πάντα ἴθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς βορ. Ἀφρικῆς, πλὴν ἐνὸς ἀπαντῶντος εἰς τὴν βορ. Ἀμερικὴν. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 6, ἐν οἷς καὶ **Λ. ὁ δασύς** (*L. hispidus*), τὸ xv. Παπαδοῦλα. Διαφορὰ αὐτοῦ εἶνε τὸ ὡς ἴδιον εἶδος ἐνίοτε ἀναφερόμενον **Λ. τὸ Δορυφύλλον** (*L. hispidus hastilis*). Ἀμφότερα ἀπαντῶσιν εἰς ὄρεινους τόπους (βλ. καὶ Ἀπαργία καὶ Θριγγιον).

Λεοντόνουρος ὁ καρδιακός (*Leonurus Cardiacus* ἢ *Cardiaca trilobata*, γαλλ. *Cardiaque* ἢ *Agripaume*, ἀγγλ. *Mother wort*, τ. Χειλανθῶν), ποῶδες πολυετές, φαρμακευτικὸν (τονωτικὸν καὶ ἀνθελμινθικόν), κοινὸν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἄλλας περαμ. ἰδίως γῶρας. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἢ εἰς **Λ. τὸν πρασιόειδῆ** (*L. marrubiastrum*), ὡσαύτως ἴθαγ. τῆς Ἑλλάδος, ἀναφέρεται πιθανῶς τὸ Πυκνόχομον τοῦ Διοσκρ.

Λεοντοπέταλον παρὰ Διοσκρ., βλ. Λεοντική.

Λεοντοπόδι, βλ. Ἀλγηνίλλη.

Λεοντοπόδιον (*Leontopodium*, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περὶ τὰ 5 εἶδη ἐξ ὧν τὰ τρία ἴθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας, τὰ δὲ ἕτερα δύο τῆς νοτ. Ἀμερικῆς φ. ποώδη πολυετῆ, λάσια, στενωῶς συγγενῆ τῶν Γναφάλιων (β. λ.). Τὸ **Λεοντοπόδιον τοῦ Διοσκρ.** ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Γναφάλιον τὸ ἄγριον (β. λ.) τὸ δὲ **Λεοντοπόδιον** τὸ ἀναφερόμενον ὑπ' αὐτοῦ ὡς συνώνυμον τοῦ **Λεοντοπέταλου** του εἶνε Λεοντική τὸ **Λεοντοπέταλον** (β. λ.). Περὶ **Λεοντοποδίου τοῦ ἀλπίου**. βλ. εἰς Γναφάλιον.

Λεοντωτίς (*Leonotis*, τ. Χειλανθῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 12 εἶδη, ὧν τὰ πλείεστα ἴθαγ. τῆς τροπ. καὶ τῆς νοτ. Ἀφρικῆς φ. ποώδη καὶ θαμνώδη· τινὰ κοσμητικά. **Λ. ἡ νεπετιόφυλλος** (*L. nepetaefolia*), ἴθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, καὶ **Λ. ἡ Λεοντόνουρος** καὶ **Λ. ἡ μέση** (*L. Leonurus* καὶ *L. intermedia*), ἴθαγ. τῆς Εὐέλπιδος Ἄκρας εἶνε τὰ συνηθέστερον θεραπεύομενα.

Λεοπολδία (*Leopoldia*, τ. Λειριωδῶν) γ. περιλ. φ. ποώδη, βολβορριζα. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 10, ἐν οἷς καὶ τὰ **Λ. ἡ ἑλληνική**, **Λ. ἡ χολσμάννειος** καὶ **Λ. ἡ πολύχομος** (*L. graeca*, *L. Holzmannii* καὶ *L. ἡ Muscari comosum*), ὧν οἱ βολβοὶ ἐδώδιμοι (βλ. Βολβός). Τὸ τελευταῖον (γαλλ. *Ail à toupet*), ὅπερ ἀπαντᾷ ὑπὸ τρεῖς διαφορὰς, εἶνε κοινότατον πολλαγῶ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων περαμ. χωρῶν· φύεται ἰδίως εἰς τοὺς σπειρομένους ἀγρούς καὶ θεωρεῖται ἐν ἀπὸ τὰ ὀχληρότερα ζιζάνια τῶν Σιτηρῶν καὶ ἰδίως τοῦ Σίτου, διότι τὰ σπέρματά του ἀναμιγνύομενα μετὰ τοῦ γεννήματος ὑποβιάζουσι τούτου τὴν ἀξίαν (βλ. καὶ Βοτρυανθές).

Λεουδιά, βλ. Κίστος.

Λεουϊδία ἡ ἀναθάλλουδα (*Lewisia rediviva*, ἀγγλ. *Bitter-root*, τ. Λυτικῶδῶν), ποῶδες πολυετές, ἴθαγ. τῆς Καλιφορνίας· ἡ μεγάλη κονδυλώδης ρίζα του εἶνε ἐδώδιμος. Τὸ φ. τοῦτο πολλαπλ. εὐγενῶς διὰ σπορᾶς καὶ κονδύλων καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ πολλαγῶ τῆς Ἑλλάδος.

Λεπίδι, βλ. Μελάνθιον και Κάρδαμον.

Λεπίδιον (*Lepidium*) βλ. Κάρδαμον. Το **Λεπίδιον** τοῦ Δισοκρ. ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Κάρδαμον τὸ πλατύφυλλον.

Λεπιδόσπερμον τὸ ξιφοειδές (*Lepidosperma gladiatum*, τ. Κυπειρωδῶν) φ. ποώδες πολυετές, ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, ἀπαντῶν εἰς παραλίους καὶ ἀμμοῦδες τόπους. Κατὰ τὸν Mueller εἶδος ἄριστον πρὸς συγκράτησιν τῶν κινουμένων ἁμῶν.

Λεπιδόχορτο, βλ. Μολύβδαινα ἢ εὐρωπαϊκὴ.

Λεπιρονία ἢ ἀκιδωτὴ (*Lepironia mucronata*, τ. Κυπειρωδῶν), φ. ποώδες πολυετές, ὑδροχαρές, ἀπαντῶν εἰς πολλὰς τροπ. καὶ παρατρ. χώρας. Εἰς τὴν Σινικὴν καλλιεργεῖται ἐκτενῶς ὡς ἡ "Ορυζα. ἀλλ' εἰς γαίας μᾶλλον πτωχάς· ἐκ τῶν μακρῶν δὲ βεβδίων τοῦ κατασκευάζονται αὐτῷ: ψίθκι, σπυρίδες καὶ ἄλλα πλεκτικὰ ἀντικείμενα, ἐξ ὧν μεγὰλα ποσὰ ἐξάγονται: ἰδίως διὰ τὰς Ἡν. Πολιτείας.

Λεπουτιά, βλ. Ἀτράφαξις ἢ κηπαία.

Λεπτίς (*Leptinella*. τ. Συνήτων) γ. περιλ. περὶ τὰ 18 εἶδη· φ. ποώδη πολυετῆ, τὰ πλείστα ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας· τινὰ κοσμητικὰ. **Λ.** ἢ **διόικος** (*L. ἢ Cotula dioeca*) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων. **Λεπτίς** τὸ πάλαι ὀνομάζετο διαφορά Κριθῆς.

Λεπτοὶ καρποὶ ὑπὸ γεωργικὴν ἔποψιν εἶνε πάντα τὰ μικρότερα τῶν κόκκων τοῦ σίτου ἐλαιούχ. ἀρωματικὰ ἢ ἀρτυματικὰ σπέρματα τῶν φ. τῶν καλλιεργουμένων εἰς τὰς εὐκράτους χώρας, οἷοι: τὸ γλυκάνισον, ὁ ἐλαιοκαρμύδοςπορος (βλ. σελ. 550), τὸ κύμινον, τὸ κορίαννον, ὁ μαραθόσπορος, τὸ μελάνθιον (κν. μαυρόκοκκος), τὸ σήσαμον, τὸ σίναπι κ. ἄ. (βλ. Καρπός).

Λεπτοκαρύα (*Corylus*. γαλλ. Noisetier, Avélinier, Courdier, ἀγγλ. Hazel-nut-tree, Cob-nut-tree, Filbert, τουρ. Φουντούκ, τ. Κυπελλοφόρων) γένος περιλαμβάνον περὶ τὰ 10 εἶδη· μεγάλοι θάμνοι ἢ μικρὰ δένδρα φυλλοβόλλα, μονόκαια, καρποφόρα, πρωϊκινθέστατα, προανθοῦντα τῶν φύλλων. Εἶδη τῆς ἑλλην. γλωσφ. τὰ καὶ ἀλλαγῶ ἀπαντῶντα **Λ.** ἢ **βυζάντιος** (*C. Colurna ἢ byzantina*) καὶ **Λ.** ἢ **ἀβελλάνιος** (*C. Avellana*)· τὸ πρῶτον, θάμνος δενδρώδης καὶ πολλὰκις δένδρον, ἀπαντᾷ ἀνὰ τὴν Πίνδον καὶ ἐνιαχοῦ τῆς Ἀκαρνανίας ἐνθα ὀνομάζεται κν. **Ἀγριοφουντουκιά**· ἐνίοτε θεραπεύεται πρὸς κόσμον, σπανιότερον δὲ χρησιμοποιεῖται ὡς ὑποκείμενον πρὸς ἐμβολιασμὸν τῶν καλλιεργ. διαφορῶν τοῦ δευτέρου, ὅπερ εἶνε θάμνος αὐτοφύρομος εἰς πολλὰ ὄρεινὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ὀνομάζεται κν. ἐνιαχοῦ **Μουζελιά**. Ἡ ἀβελλάνιος Λεπτοκαρύα εἶνε τὸ κατ' ἐξοχὴν καλλιεργούμενον διὰ τὸν καρπὸν τοῦ εἶδος, ἢ κν. γνωστὴ **Λεπτοκαρύα ἢ Φουντουκιά**, ἣτις καλλιεργεῖται πολλαχοῦ ὑπὸ πολλὰς διαφοράς. Ἐν Κύπρῳ, ἐνθα ἀπαντᾷ ὡσαύτως καλλιεργουμένη, ὀνομάζεται κν. **Φουντουσιά**. Διαφοραὶ ἢ νόθα τοῦ εἶδος τούτου εἶνε τὰ ἐνίοτε ἀναφερόμενα ὡς ἀποτελοῦντα ἴδια εἶδη μεγίστη καὶ **σωληνοειδῆς Λ.** (*C. maxima* καὶ *tubulosa*, ἀγγλ. Lambert's Filbert) καὶ καλλιεργούμενα ἐνιαχοῦ τῆς Εὐρώπης διὰ τὸν ἐλεγκτὸν καρπὸν τῶν.

Καρύαν ήρακλειωτικήν καλεῖ ὁ Θεόφρ. τὴν Λ. ἣν λέγει ὅτι «κατακόπτοντες θαμνώδη ποιοῦσι» (Φ. Αἴ.-2,12,6), Κάρουον ποντικὸν δὲ καὶ λεπτοκάρουον ὀνομάζει ὁ Διοσκρ. τὸν καρπὸν τῆς, ὅστις παρά μὲν τῷ Ἄθην. ἀναφέρεται ὑπὸ τὰ ὀνόματα ήρακλειωτικὸν καὶ ποντικὸν κάρουον (B, 53 καὶ 34), παρά δὲ τῷ Ξενοφῶντι (Κυρ. Ἐνθ.) πλατὺ κάρουον. Ἐκ παραφθορᾶς τοῦ κάρουον ποντικὸν προέκυψε, κατὰ τὸν Κοραῆν, («Ἄτακτα» Ε', 160) τὸ τουρκικὸν ὄνομα φουντούκ, ὅπερ ἐπεκράτησε παρά τῷ λαῷ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Ἀνατολῆς (φουντούκι καὶ Φουντουκιά) οὐχ ἦττον εἰς τινὰ μέρη διεσώθη ἢ δισκοριδίειος ὀνομασία λεπτοκάρουον (λεφτόκαρο) διὰ τὸν καρπὸν καὶ Λεπτοκαρύα (λεφτοκαρύα) διὰ τὸ φ.

Ἡ ψίχα τῶν λεπτοκαρύων εἶνε ἐλαιώδης καὶ ἔχει ἰδιαίουςαν εὐστοσιμον γεῦσιν. Χρησιμοποιοῦνται: δὲ τὰ λεπτοκάρυα πανταχοῦ σχεδὸν κατὰ μεγάλα ποσά, ἐν γλωρῶν ἢ ξηρῶν καταστάσει, ὡς καρπὸς ἐπιδόρπιος. Μεγάλῃ κατανάλωσις ξηρῶν λεπτοκαρύων γίνεται εἰς τὴν σακχαροπλαστικήν καὶ πρὸς λήψιν τοῦ ἐλαίου τῶν, ὅπερ εἶνε ἐκλεκτῆς ποιότητος καὶ γνωστὸν ἔκπαλαι (1). Ὁ γυλὸς τοῦ καρποῦ τούτου μετὰ σακχάρου ἢ καὶ γάλακτος ἀποτελεῖ εὐγευστον δροσιτικὸν καὶ ἀντιβηχικὸν ποτόν. Εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολῆς διακρίνουσι τρεῖς κυρίως ποιότητας λεπτοκαρύων, τὰ τῆς Ἀγυαῖς, τὰ τοῦ Ἁγίου Ὄρους (τὰ ἁγιογορίτικα) καὶ τὰ τῆς Τραπεζοῦντος. Ταῦτα ἀποδίδουσιν περὶ τὰ 75% ψίχαν, ἀλλὰ δὲν διατηροῦνται πλέον τῶν ὀκτῶ μηνῶν (ταγγίζουσι ταχέως) τὰ τῆς Ἀγυαῖς περιέχουσι 55—60% ψίχαν καὶ διατηροῦνται ἀναλλοίωτα ἐπὶ δύο καὶ τρία ἔτη. Ἐπὶ πολὺ ὡσαύτως διατηροῦνται τὰ τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἀλλ' ἢ ψίχα τῶν εἶνε κατωτέρας ποιότητος καὶ ὀλιγωτέρα (μέχρι 50%). Ἄπασα σχεδὸν ἢ εἰσοδεῖα τῶν λεπτοκαρύων τῆς Ἀγυαῖς ἐξάγεται διὰ τὴν Γερμανίαν, πωλοῦνται δὲ ταῦτα ἐπιτοπίως χονδρικῶς πρὸς 80-85 λεπτά κατ' ὀκάν.

Τὸ ξύλον τῶν Λ. εἶνε χρήσιμον πρὸς κατασκευὴν βυτίων καὶ παντοίων ἄλλων εἰδῶν, ὡς καὶ ξυλανθράκων χρήσιμων εἰς τὴν πυριτιδοποιίαν. Ἐκ τῶν μακρῶν εὐθυτάτων καὶ εὐλυγίστων ῥάβδων τῶν κατασκευάζονται βυτιοστέφανοι καὶ διάφορα πλεκτικά εἶδη. Λεπτοκάρυοι ἦσαν αἱ περιώνυμοι μαγικαὶ ῥάβδοι τῶν μάντεων καὶ τῶν γοτῶν (baguettes divinatoires), τοιαύτας δὲ μεταχειρίζονται κατὰ προτίμησιν καὶ σήμερον οἱ ἐπιτηθεύομενοι εἰς τὸ ἀνακαλύπτειν πηγὰς καὶ μεταλλοφόρα στρώματα (2). Ἐκ τῶν φύλλων καὶ τοῦ φλοιοῦ τῆς Λ. (τῇ βοηθείᾳ θεϊκοῦ σιδήρου καὶ στυπτηρίας) ἐπιτυγχάνεται κιτρίνη βαφή.

(1) «Γίνεται δὲ καὶ ἔλαιον ἐξ αὐτῶν κοπτομένων καὶ ἐκθλιβομένων» (Διοσκρ. 12).

(2) Ἡ ἰδιότης ἣν ὠρίσμενα ἄτομα ἔχουσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ἀνεπτυγμένην νὰ διακρίνωσι τῇ βοηθείᾳ ῥάβδων ἰδίως Λεπτοκαρύας τὴν παρουσίαν ὑδροφόρων ἢ μεταλλοφόρων στρωμάτων καὶ εἰς μεγάλα ἐτι βᾶθη εὐρισκομένων

Ἡ Λ. πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς, διὰ παραφυάδων, διὰ μοσχευμάτων καὶ διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ (τοῦ ἐνοφθαλμισμού ἢ τοῦ ἐγκεντριμοῦ). Ὁ ἐμβολιασμός τῶν καλλιεργουμένων διαφορῶν συνήθως γίνεται ἐπὶ τῆς **βυζαντίου Λ.**, ὅτε τὸ φυτὸν λαμβάνει μορφήν μικροῦ δένδρου μὲ γυμνὸν κορυμνὸν ὕψους 30—50 ἑ. μ. Παρ' ἡμῖν καὶ ἀνά τὴν Ἀνατολήν προτιμᾶται ἢ διὰ παραφυάδων πολλαπλασί-ασις τῆς Λ. καὶ ἡ μόρφωσις αὐτῆς εἰς θάμνον «κατακοπτομένης», ὡς λέγει ὁ Θεοφραστος, διότι, ὡς ἐκπαλαί παρετηρήθη, οὕτω καὶ εὐκαρποτέρα καὶ πολυκαρποτέρα γίνεται⁽¹⁾. Εὐδοκιμεῖ δὲ ὑπὸ τὸ ἡμέτερον κλίμα μᾶλλον εἰς ὄρεινους τόπους καὶ εἰς γαίας βαθείας καὶ νοτεράς ἢ ἀρδευομένας. Φυομένη ὑπὸ εὐνοϊκὰς συνθήκας ἀναπτύσσεται ταχέως καὶ καρποφορεῖ ἀφθόνως.

Ἐνίοτε τὰ ἄρρενα ἄνθη τῆς Λ., τὰ ὁποῖα ἀναπτύσσονται ἐνωρίτατα (κατὰ Δεκέμβριον ἢ Ἰανουάριον) καὶ πρὸ τῶν θηλέων, καίονται ὑπὸ τοῦ ψύχους τὸν χειμῶνα, ὅτε ὁ καρπὸς ἀποξηραίνεται πρὸ τῆς πλήρους ἀναπτύξεως του καὶ μένει κενός, μὴ τελουμένης τῆς γονιμοποιήσεως.

Ὁ μᾶλλον ἐπιζήμιος ἐχθρὸς τῆς Λ. εἶνε μικρὸν ῥυγχοφόρον ἔντομον (*Balaninus Nucum*), οὗτινος ὁ σκόληξ τρέφεται δαπάναις τῆς ψίχας τοῦ λεπτοκαρπού. Ὁ εὐθύς μετὰ τὴν πῆξιν τοῦ καρποῦ ψεκασμός τοῦ θάμνου διὰ διαλύσεως ἀρσενικοῦχου ἢ ἀποθρεγμάτος καπνοῦ (βλ. σελ. 89) προλαμβάνει τὴν προσβολήν.

* Ἄλλα εἶδη ἄξια λόγου εἶνε Λ. ἡ ἀμερικανικὴ καὶ Λ. ἡ ῥυγχωτὴ (*C. americana* καὶ *C. rostrata*), ἀμφότερα ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, καὶ Λ. ἡ ἑτερόφυλλος (*C. heterophylla*), ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας. Καὶ τῶν τριῶν ὁ καρπὸς βρώσιμος, ἀλλ' ὑποδέεστος τοῦ τῆς ἀβελλανίου Λ.

Λεπτόσπερμον (*Leptospermum*, τ. Μυρτωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 25 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας θάμνοι καὶ δένδρα, τινὰ κοσμητικά. Λ. τὸ λειωτὸν (*L. levigatum*, ἀγγλ. Sand-stay), θάμνος φυόμενος εἰς ἀμμώδεις τόπους, κατάλληλος πρὸς συγκράτησιν τῶν κινουμένων ἀμμων. Δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς.

Λεσπεδονία (*Lespedeza*, τ. Ἐλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περί τὰ 25 εἶδη ἀπαντῶντα πολλαχού* φ. θαμνώδη, φρυγανώδη καὶ ποιώδη, ἐτήσια καὶ πολυετή. **Λ. ἡ γραμμωτὴ** (*L. striata* ἀγγλ. Japan-Clover), φ. ἐτήσιον, ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας* θεωρεῖται ἀριστον κτηνοτροφικὸν εἶδος* ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ καλλιεργεῖται ἐπιτυχῶς πολλαχού*. Ὡς εἶδος κοσμητικόν, θεραπευόμενον ὑπὸ πολ-

ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, ἦτις ιδιότης μέχρι πρὸ τινων ἔτι ἐτῶν δὲν ἦτο γενικῶς πιστευτή, σήμερον εἶνε ἀναμφισβήτητος.

(1) «Δοκεῖ δὲ αὕτη γε (ἢ ἡρακλεωτικὴ καρύα) καὶ τὸν καρπὸν βελτίω καὶ πλείω φέρειν ἐὰν βάρβδους τις ἐξ πλείους ὡς τῆς φύσεως θαμνώδους οὕσης» (Θεοφρ. φ. ἱ.—1, 3, 3).

λὰς διαφοράς, ἀναφέρεται **Λ. ἡ δικτυωτὴ** (*L. reticulata* ἢ *violacea*), ποώδης, πολυετές, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς.

Λεσθενωλία (*Leshenaultia*) γ. τῆς τ. τῶν Γουδενοβειωδῶν (*Goodenonia-ceae*, Δικοτλ.), περιλ. περί τὰ 16 εἶδη ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας φ. ποώδη, φρυγανώδη καὶ θαμνώδη τινὰ λίαν κοσμητικά. **Λ. ἡ δίλοβος**, **Λ. ἡ χλωροανθής**, **Λ. ἡ εὐμορφος** (*L. biloba*, *L. chlorantha*, *L. formosa*) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερων θεραπευομένων καὶ τὰ τρία θάμνοι.

Λεύκα, βλ. Λεύκη καὶ Αἴγειρος.

Λευκαγκάθα, βλ. Ῥάμος ἢ καθαρτική.

Λευκάκανθα παρά Θεοφρ., εἶδος ποώδους, ἀκανθούλλου φ. τῆς τ. τῶν Συνθέτων. Εἶδος Κιρσίου ὀνομάζει **Λευκάκανθαν** ὁ Διοσκρ., ὅστις ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ ὡς συνώνυμον τῆς πρώτης Ῥάνου του.

Λευκανθὲς (*Bellis*, γαλλ. *Faquerelle*, ἀγγλ. *Daisy*, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη ἀπαντῶντα πολλαχού φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. δ ἐν οἷς καὶ **Λ. τὸ ἄγριον** (*B. sylvestris*), τὸ ἐν Ζικύνθῳ **Δεμονόχορτο**, καὶ **Λ. τὸ πολυετές** (*B. perennis*), εἶδος κοινὸν πολλαχού, θεραπευόμενον ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς διὰ τὰ πολλά, πρῶϊμα καὶ πολυπέταλα ἄνθη του καὶ κν. ὀνομαζόμενον Ἀσπρολούλουδο ἢ Ἀρκοσχοιροτοῦδι (ἐν Κύπρῳ), ὑπὸ δὲ τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν Μπέλλα. Πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ παραφυάδων.

Λευκανθὲς ἐπωνομάζετο τὸ πάλαι ἡ λευκὰ ἄνθη φέρουσα κοινὴ Ἄγνος.

Λευκάς (*Leucas*, τ. Χειλανθῶν) γ. περιλ. φ. ποώδη, ὑδροχαρῆ, ἰθαγ. τροπ. χωρῶν. Τὰ παρά τῷ Διοσκρ. **Λευκάς ὄρεινὴ πλατυφυλλοτέρα** καὶ **Λευκάς ἡ μερὸς** εἶνε ὡσαύτως φ. Χειλανθῆ πλὴν δυσερμῆνευτα. **Λευκάδα** ὀνομάζεται ἐν Ἀττικῇ τὸ νεαρὸν ἐλαιόδενδρον (βλ. σελ. 264).

Λευκεστερία ἢ εὐμορφος (*Leycesteria formosa*, τ. Αἰγοκληματωδῶν), θάμνος φυλλοβόλος, λίαν κοσμητικός, ἰθαγ. τῶν Ἰμαλαῶν πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων.

Λεύκη (*Populus*, γαλλ. *Peuplier*, ἀγγλ. *Poplar*, τουρ. Ἀκτζέ καὶ **Καβάκ**, τ. Ἰτεωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 18 εἶδη ἰθαγ. βορ. εὐκρ. χωρῶν δένδρα μεγάλα φυλλοβόλα, πρωΐδλαστῆ, εὐκυβῆ, φίλυδρα, δασικά καὶ κοσμητικά. Τὰ περιβάλλοντα τοὺς ὀφθαλμούς των λέπυρα συνήθως βαλσαμοφόρα πάντων σχεδὸν τὸ ξύλον λευκόν, ἐλαφρόν, ἐλαστικόν, εὐέργαστον, ποικιλοτρόπως χρήσιμον, ἀριστον δὲ πρὸς κατασκευὴν ξυλανθράκων χρησίμων εἰς τὴν πυριτιδοποιίαν. Πολλαπ. εὐχερῶς διὰ μοσχευμάτων καὶ παραφυάδων καὶ εὐδοκιμοῦσιν εἰς ἔδαφος βαθύ καὶ νοτιότερον. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. α' ἢ **Λ. ἡ κοινὴ** (*P. alba*, γαλλ. *Yrpeau* ἢ *Peuplier blanc*, ἀγγλ. *Abel* ἢ *White Poplar*), ἢ τῶν ἀρχαίων Ἀχερωῖς ἢ **Λεύκη** (βλ. Ἀχερωῖς καὶ Αἴγειρος), ἢ κν. γνωστοτάτῃ **Λεύκα**, ἣτις συνηθέστατα θεραπεύεται ὡς δένδρον κοσμητικόν καὶ τῶν δενδροστοιχιῶν. Τὸ ξύλον του ἐκλεκτῆς ποιότητος δι' ὀρισμένας χρήσεις, διὸ καὶ συχνὰ χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν λεπτο-

ξυλοργῶν καὶ τορνευτῶν. Ἀπαντῶσιν αἱ διαφοραὶ πυραμοειδῆς (*P. alba pyramidalis*), μακρόφυλλος (*P. alba macrophylla*), ποικιλόφυλλος (*P. alba foliis aureis variegatis*), λευκίζουσα (*P. alba canescens*) καὶ πάλλευκος (*P. alba nivea*), ἣτις εἶνε ἡ κατ' ἐξοχὴν Λεύκη τῶν Ἀθηνῶν. β') Λ. ἡ μέλαινα (*P. nigra*, γαλλ. *Leard, Liardier, Peuplier moir* ἢ *Peuplier franc*, ἀγγλ. *Black Poplar*), ἡ τῶν ἀρχαίων Αἰγυριος (β.λ.), ἣς τὸ ξύλον χρήσιμον εἰς τὴν ξυλογλυπτικὴν, τὴν λεπτοξυλοργικὴν καὶ τὴν τορνευτικὴν ταύτης διαφορὰ ἀπαντᾷ ἡ Πυραμοειδῆς (*P. nigra pyramidalis* ἢ *fastigiata*, γαλλ. *Peuplier d'Italie* ἢ *P. de Lombardie*, ἢ *P. turc*, ἀγγλ. *Lombardy Poplar*), ἡ κν. γνωστοτέρα ὑπὸ τὸ τουρκικὸν αὐτῆς ὄνομα **Καβάκι**, ἣτις συνηθέστατα φυτεύεται εἰς τοὺς κήπους, παρὰ τοὺς ποταμούς, τοὺς ῥύακας καὶ τοὺς ὑδραύλακας. καὶ γ') Λ. ἡ **τρεμόφυλλος** (*P. tremula*, γαλλ. *Tremble*, ἀγγλ. *Aspen*), ἡ κν. Ἀγριόλευκα, ἣτις ἐν Ἑλλάδι εἶνε σπανιωτέρα καὶ φύεται εἰς τόπους ὄρεινούς· ἀπαντᾷ θεραπευομένη ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς ἐν αἷς καὶ ἡ **κρεμοκλαδῆς** (*P. tremula pendula*).

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε α) Λ. ἡ **βαλοσμιώδης** (*P. balsamifera*, γαλλ. *Baumier* ἢ *Tacamehac*, ἀγγλ. *Balsam Poplar* ἢ *Tacamehac*), εἶδος θεραπευόμενον πολλαχοῦ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς· οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ εἶνε μεγάλοι καὶ φέρουσιν ἄφθονον καὶ εὖσμον ῥητηνώδη οὐσίαν. β') Λ. ἡ **καναδική** (*P. canadensis* ἢ *monilifera* ἢ *angustifolia*, γαλλ. *Peuplier de Virginie* ἢ *P. suisse*, ἀγγλ. *Neck-lace Poplar* ἢ *Cotton-wood*), ἣτις φέρει ἰούλους κομβολογοειδεῖς. γ') Λ. ἡ **ἐτερόφυλλος** (*P. heterophylla*, ἀγγλ. *Swamp Cotton wood* ἢ *Cotton-tree*), ἣς τὰ ἀνόμοια φύλλα ἔχουσι μῆκος 15—20 ε. μ. δ') Λ. ἡ **ὑπόλευκος** (*P. candicans*, ἀγγλ. *Balm of Gilead*), ἣς οἱ ὀφθαλμοὶ εἶνε πλήρεις εὐώδους ῥητίνης. καὶ ε') Λ. ἡ **τρεμοφυλλοειδῆς** (*P. tremuloides* ἢ *graeca*, ἀγγλ. *American Aspen*), ἣς οἱ ὀφθαλμοὶ εἶνε ὡσαύτως λίαν ῥητινοφόροι. Καὶ τὰ πέντε ταῦτα εἶδη εἶνε ἴθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, θεραπεύονται δὲ πρὸς κόσμον πολλαχοῦ.

Λευκόδρον, βλ. Βρύον.

Λευκόδενδρον (*Leucadendron*, τ. Πρωτεωδῶν). γ. περιλ. περί τὰ 70 εἶδη ἴθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς· θάμνοι καὶ δένδρα· τινὰ κοσμητικά. Κοσμητικώτατον εἶνε ἰδίως Λ. τὸ **ἀργυροῦν** (*L. argenteum*, ἀγγλ. *Silver-tree*)· ὁ φλοιὸς τοῦ βυρσοδεφικὸς, τὰ ἀργυρόχροα, σκυτῶδη φύλλα τοῦ ξηρὰ χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν κατασκευὴν στεφάνων καὶ ἄλλων κοσμητικῶν εἰδῶν, διὸ καὶ εἰσάγονται εἰς τὴν Εὐρώπην ἐν ποσῶ.

Λευκοθόη (*Leucothoe*, τ. Ἐρεικωδῶν). γ. περιλ. περί τὰ 8 εἶδη ἴθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ἰαπωνίας· θάμνοι κοσμητικοί. Λ. ἡ ὄξεια, Λ. ἡ **κατέσβιος** καὶ Λ. ἡ **βοτρυώδης** (*L. acuminata*, *L. catesbaea* καὶ *L. racemosa*), εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων (βλ. Ἠλιοτρόπιον).

Λευκοῖον (*Leucoium*, γαλλ. *nivéole*, ἀγγλ. *Snow-flake*, τ. Ἀμαρυλλιδωδῶν). γ. περιλ. περί τὰ 9 εἶδη ἴθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν ἄλλων παραμ-

χωρῶν. φ. βολβόριζα, τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. Λ. τὸ μεσοπω-
ρονδόν (*L. autumnale*), ὅπερ ἀπαντᾷ ἐν Κεφαλληνίᾳ, καὶ Λ. τὸ θερινόν (*L.*
aestivum), τὸ φυόμενον εἰς τὴν Σκόπελον ἀμφοτέρα ἀπαντῶσι καὶ ἀλλαγῶ
τῆς Εὐρώπης καὶ θεραπεύονται πολλαχῶς πρὸς κόμον. Οἱ βολβοὶ τῶν εἶνε ἰσχυ-
ρῶς ἐμετικοί. Εἰς ἐν ἢ εἰς ἀμφοτέρα τὰ εἶδη ταῦτα ἀναφέρεται τὸ βολβῶδες
Λευκόιον τοῦ Θεοφρ. (Φ. I.—7,13,9). Διὰ τὸ ἕτερον Λευκόιον τοῦ ἴδιου καὶ
τὸ μὲ ἄνθος «λευκόν, μῆλινον, κυανοῦν ἢ πορφυροῦν» Λευκόιον τοῦ Διοσκρ. βλ.
Χείρανθος καὶ Μαθθαϊολία. Ἀλλὰ Λευκόιον ἢ Λευκὸν Ἴον φαίνεται ὅτι ὀνο-
μάζοντο τὸ πάλαι καὶ Ἰασμος ὁ φαρμακευτικὸς ὡς καὶ τινὰ ἄλλα λευκανθῆ.
φυτὰ (βλ. Ἰον σελ. 434).

Λευκοκράμβη βλ. Κράμβη σελ. 548.

Λευκοπόγων (*Leucorogon*, τ. Ἐπακρινιδωδῶν) γ. περιλ. περι τὰ 190
εἶδη, δένδρα καὶ θάμνοι ἀειθαλεῖς, οἱ πλεῖστοι ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, πολλοὶ
κοσμητικοί. Λ. ὁ νότιος, καὶ Λ. ὁ ῥαβδωτὸς (*L. australis*, *L. virgatus*)
εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων.

Λευδοδερμία ἢ γναφαλοειδής (*Leyssera gnaphaloides*, τ. Συνθέτων) φ.
ποῶδες πολυετές, ἀρωματικόν, ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς, ἐνθα τὸ ἀφέψημα
τοῦ γάρτου του λαμβάνεται ἀντὶ τέτου.

Λέων, Ὀσπριολέων, Λεόντειος πόα, Λεοντεία βοτάνη παρ. ἀρ-
χαίσις, βλ. Ὀροβάγγη.

Λήδανον, βλ. Κίστος.

Λῆδον (*Ledum*, τ. Ἐρειακωδῶν) γ. περιλ. θάμνος κοσμητικὸς, ἰθαγ. τῶν
ἀρκτῶν χωρῶν. Λ. τὸ ἐλώδες (*L. palustre*), ἰθαγ. τῆς βορ. Εὐρώπης, εἶνε
δηλητηριῶδες. Διὰ τὸ τῶν ἀρχαίων Λῆδον βλ. Κίστος.

Λήτεια ἢ ἐραδμία (*Leea amabilis*, τ. Ἀμπελωδῶν), θάμνος ἰθαγ. τοῦ
Βορνέου, θεραπευόμενος ἰδίως διὰ τὸ κοσμητικὸν φύλλωμά του· πολλαπλασιάζεται
διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων.

Λημίθι ἢ Λεμίθι, βλ. Ἀνδροπόγων ὁ Γρύλλος.

Ληονία, βλ. Κίστος.

Ληόπρινος, βλ. Ἐλαιόπρινος.

Λιανοκαλάμπος, βλ. Ζεῖα, Ὀλυρα καὶ Σόργον.

Λιατρὶς (*Liatris*-ὄνομα ἀγνώστου καταγωγῆς-τ. Συνθέτων) γ. περιλ-
περι τὰ 16, εἶδη φ. ποῶδη πολυετῆ, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς· τινὰ κοσμητικά,
πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ δυνάμενα νὰ εὐδοκίμησῃσι πολλαχῶς τῆς Ἑλλάδος.
Λ. ἡ εὐωδέστατη (*L. odoratissima*, ἀγγλ. *Vanilla-plant* ἢ *Deer's tongue*)
φέρει φύλλα σαρκώδη καὶ εὐωδέστατα, τὰ ὅποια καὶ ξηρὰ ἐτι διατηροῦσι τὸ
ἀρώμα τῶν ἐπι πολὺ. Τὰ φύλλα ταῦτα χρησιμοποιοῦνται εἰς τὰς Ἡνωμ. Πολι-
τείας ὡς ἀρτυματικά καὶ πρὸς ἀρωμάτισιν τῶν ἱματιοθηκῶν, τοῦ χαπνοῦ καὶ
τοῦ ταυβίκου.

Λιδάνι καὶ Λίδανος. βλ. Βοσσοελλία.

Λιβανίτης, δ. δ. ἐν Κύπρῳ Θύμου τοῦ βιλλαρδεϊρείου (*Thymus Billardieri*).

Λιβανόκεδρος [*Libanocedrus* ἢ *Libocedrus*, τ. Κωνοφόρων] γ. περιλ. ὀλιγαρίθμα εἶδη ἀπαντῶνται ἐν Ἀμερικῇ, Νέῃ Ζηλανδίᾳ, Ἰαπωνίᾳ καὶ Σινικῇ. Δένδρα ἀειθαλῆ, εὐασικά καὶ κοσμητικά. Τὰ συνηθέστερον θεραπευόμενα εἶνε α') Δ. ὁ **δονιάνειος** (*L. doniana*), ἰθαγ. τῆς Νέας Ζηλαντίας ὑψοῦται καὶ μέχρι 30 μ. τὸ ξύλον του ῥητινώδες, σκληρόν, βαθέως ἐρυθρόν, ἄριστον δι' ἐπιπλοποιαν. β') Δ. ὁ **καταθέων** (*L. decurrens*, ἀγγλ. *White* ἢ *incense Cedar*), ἰθαγ. τῆς Καλλιφορνίας ὑψοῦται καὶ μέχρι 60 μ. εἶδος κοσμητικώτατον τὸ ξύλον του εὐοσμώτατον, ἄριστον δι' ἐπιπλοποιαν. γ') Δ. ὁ **τετράγωνος** (*L. tetragona*), ἰθαγ. τῆς Χιλῆς εἶδος εὐθυτενέστατον ὑψοῦται καὶ μέχρι 35 μ. τὸ ξύλον του ὑπόλευκον, ῥητινώδες, ἐλαφρὸν καὶ μαλακόν. καὶ δ') Δ. ὁ **χιλιανός** (*L. chilensis*), ἰθαγ. ὡσαύτως τῆς Χιλῆς ὑψοῦται καὶ μέχρι 25 μ. τὸ ξύλον του ὑπόχρον, σκληρόν, ῥητινώδες, εὐοσμον. Πάντα τὰ εἶδη ταῦτα πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Λιβανόχορτο, βλ. Ἄζυγος καὶ Τεύκριον.

Λιβανωτίς (*Libanotis*, τ. Σκιαδαρθῶν) γ. περιλ. φ. πώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, ἀπαντῶντα ἰδίως εἰς ὄρεινους τόπους τῆς Εὐρώπης. Δ. ἡ **ἀθαμαντιοειδής** (*L. athamantoides*), ἰθαγ. τῶν Πυρηναιῶν καὶ Δ. ἡ **κοινὴ** (*L. vulgaris* ἢ *Athamanta Libanotis*), ἰθαγ. τῆς Γαλλίας εἶνε τὰ κοινότερα. Ὁ Διοσκρ. ἀναφέρει τέσσαρα φυτὰ μὲ τὸ ὄνομα Λιβανωτίς. Ἡ πρώτη Λιβανωτίς αὐτοῦ εἶνε Κάχρυς ἢ Λιβανωτίς τῶν νεωτέρων βοτανικῶν ἢ δευτέρα ἀναφέρεται εἰς Νάρθηκα τὸν κομψοθή (Ferula modiflora) ἢ τρίτη πιθανῶς εἰς Πιρηνανθές τὸ παρφυροῦν ἢ δὲ τετάρτη εἰς Δενδρόλιθνον τὸ φαρμακευτικόν (β.λ.).

Λιβανωτός παρὰ Θεοφρ., εἶδος Βοσσοουλλίας.

Λιβιδιστονία (*Livistonia*, τ. Φοινικωδῶν) γ. περιλαμβάνον περὶ τὰ 12 εἶδη κοσμητικά, ἰθαγ. τροπ. χωρῶν. Δ. ἡ **νότιος** (*L. australis*), ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων. Εἰς τὸ γένος τοῦτο κατατάσσεται ὑπὸ τινων Λατανία ἢ βουρβονική (β.λ.).

Λιγουνία, βλ. Λυγουνία.

Λιγούδτρον (*Ligustrum*, γαλλ. *Troëne*, ἀγγλ. *Privet*, τ. Ἐλαιωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 24 εἶδη ἀπαντῶντα πολλαχοῦ θάμνοι ἢ δένδρα ἀειθαλῆ καὶ φυλλοβόλα, τινὰ κοσμητικά. Τῆς ἑλλ. χλωρ. ἀναφέρεται τὸ καὶ ἄλλαχοῦ ἀπαντῶν αὐτοφυθόμενον Δ. τὸ **κοινόν** (*L. vulgare*), ἢ κν. Ἄγριομυρτιά ἢ Νεροβεργιά, θάμνος δενδρώδης, φυλλοβόλος, φαρμακευτικός, ἀπαντῶν θεραπευόμενος ὑπὸ πολλὰς διαφορᾶς. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὰ συνηθέστερον θεραπευόμενα (ὡσαύτως ὑπὸ πολλὰς διαφορᾶς) εἶνε Δ τὸ **ιαπωνικόν** (*L. japonicum*) καὶ Δ τὸ **σείλβον** (*L. lucidum*), ἀμφοτέρω δένδρα ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Σινικῆς πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ συνήθως διατηροῦνται ἐν θαμνωδὲι καταστάσει. Δ τὸ Ἰαπωνι-

κόν, εἰσαχθέν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ πολλοῦ, εἶνε σήμερον κοινότατον πολλαχοῦ τῆς χώρας. Ἐπ' αὐτοῦ δύναται νὰ ἐμβολιασθῇ Σύριξ ἢ κοινή.

Λιγυστικὸν *Ligusticum*, ἀγγλ. Lovage, τ. Σκιαδαθῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 20 εἶδη φ. πωδῆ πολυετῆ, τὰ πλεῖστα ζιζάνια. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσφ. α') Λ. τὸ βαλεαριδικόν (*L. balearicum* ἢ *Kundmannia sicula*), β') Λ. τὸ ῥητινώδες (*L. resinosum* ἢ *Bonannia graeca* καὶ γ') Λ. τὸ σελινοειδές (*L. arpioides* ἢ *Cnidium silaeifolium*).

Ἐνιαχοῦ τῆς βορ. Εὐρώπης ἀπαντᾷ Λ. τὸ σκωτικόν (*L. scoticum*), ἔπερ ἐν Ἀγγλίᾳ λαχανεύεται. Τῆς μεσημ. Εὐρώπης ἴθαγ. εἶνε Λ. τὸ φαρμακευτικόν (*Ligusticum* ἢ *Levisticum officinale*, γαλλιστὶ *Ache de montagne*), τοῦ ὁποῖου ἡ ῥίζα εἶνε ἀρωματικῆ, ἀρτυματικῆ καὶ φαρμακευτικῆ (φρμ. Λιγυστικῶ ῥίζα, *Radix Levistici*) καὶ ἔχει τὴν ιδιότητα ν' ἀπαλλάσῃ τὰ ἔντερα ἀπὸ τὰ ἀέρια διὰ καὶ ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ *Κελδραίχ* καὶ Ἐκφυσητικόν τὸ φαρμακευτικόν. Εἰς τὸ φ. τούτο πρέπει ν' ἀναφέρεται τὸ Λιγυστικόν, Πανάκεια ἢ Πάνακες τοῦ Διοσκρ., ὅστις περὶ αὐτοῦ λέγει : «Φύεται μὲν πλεῖστον ἐν Λιγυρία ὅθεν καὶ τὴν προσωνομίαν ἔσχηκεν, ἐν τῷ καλουμένῳ Ἀπενίνῳ ὄρος δὲ ἐστὶν ὁρμῶν ταῖς Ἀλπεσι... Δύναμις δὲ τοῦ σπέρματος καὶ τῆς ῥίζης θερμαντικῆ, πεπτικῆ, ἀρμόζουσα πρὸς τὰ ἐντὸς ἀλγήματα καὶ πέψεις καὶ οἰδήματα καὶ ἐμπνευματώσεις καὶ μάλιστα τῶν ἐν στομάχῳ ἐπιπολαζόντων χυμῶν ἐξεμετικῆ» (βλ. καὶ Λασαριόφυτον).

Λιζάρι, Ἀλιζάρι, ἢ Ῥιζάρι, βλ. Ἐρυθρόδανον.

Λιθόσπερμον (*Lithospermum*, γαλλ. Grémil, ἀγγλ. Gromwell, τ. Τραχυφυλλωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 40 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἴθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν φ. πωδῆ ἢ φρυγανῶδη, πολλὰ ζιζάνια. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσφ. 8 ἐν αἷς καὶ α') Λ. τὸ ζάνειον (*L. Zahni*), τὸ κν. Δαδάκι, πιθανῶς ἢ τοῦ Διοσκρ. τρίτη Ἄγχουσα, β') Λ. τὸ καχύμισγον (*L. incrassatum*), τὸ κν. ἐν Κύπρῳ Ἀλουπόθρουμπος, γ') Λ. τὸ πορφυροκόκκινον (*L. purpureocoeruleum*), τὸ κν. Σουλλόγλωσσο, πιθανῶς τὸ Ὄνοσμα τοῦ Διοσκρ. καὶ δ') Λ. τὸ φαρμακευτικόν (*L. officinale*, γαλλ. Grémil ἢ *Herbe aux perles*), τὸ τοῦ Διοσκρ. Λιθόσπερμον αὐτίνος τὸ σπέρμα «λιθῶδες, στρογγύλον, λευκόν, ὀρόβῳ μικρῷ ἴσον... Δύναμιν δὲ ἔχει, τὸ σπέρμα μετ' οἴνου λευκοῦ πινόμενον λίθους θρύπτειν καὶ οὖρα ἀγειν». Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Λ. τὸ κατακλινόμενον (*L. prostratum*), ἴθαγ. τῆς νοτ. δυτ. Εὐρώπης, φ. ἐνίοτε θεραπευόμενον πρὸς κόσμον.

Λιναρήθρα ἢ Λιναρίδα, βλ. Δελφίνιον.

Λινάρι, βλ. Λίνον.

Λινδερία (*Lindera*, τ. Δαφνωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 50 εἶδη ἴθαγ. τῆς Ἀσίας καὶ τῆς βορ. Ἀμερικῆς ἄμνοι καὶ δένδρα, τινὰ κοσμητικὰ ἢ ἄλλως χρήσιμα. Λ. τῆς Βενζόης (*L. Benzoin* ἢ *Laurus Benzoin* ἢ *Benzoin odoriferum*, ἀγγλ. *Spice-wood*, *Spice* ἢ *Benjamin Bush*) καὶ Λ. τῆς μελισσοφύλλου (*L.* ἢ *Laurus* ἢ *Benzoin melissaefolium*, ἀγγλ. *Love's fruit*), τὰ φύλλα καὶ ὁ καρπός

του (ῥάξ) ἀρωματικά. Ἀμφότερα τὰ φ. ταῦτα εἶνε θάμνοι ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς· πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς καὶ δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Λινναία ἡ βόρειος (*Linnaea borealis*, τ. Αἰγοκληματωδῶν), ποῶδες πολυετές, ἀναρριχώμενον, κοσμητικὸν καὶ φαρμακευτικόν, ἰθαγ. τῆς βορ. Εὐρώπης· τὸ χόρτον τοῦ ἀφιδρωτικὸν καὶ διουρητικόν.

Λινόδρυς παρ' ἀρχαίοις, συνώνυμον τοῦ Χαμαΐδρυς (βλ. Τεύκριον).

Λινόζωστις (*Mercurialis*, ἀγγλ. Dog's Mercury, τ. Γρομφαδιωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 6 εἶδη· φ. ποῶδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. τὰ καὶ ἀλλαχοῦ ἀπαντῶντα Α. ἡ πολυετῆς (*M. perennis*, γαλλ. *Mercuriale des bois* ἢ *Chou de Chien*, ἀγγλ. *Kentish Balsam*), τὸ κν. **Σκιλλόχορτο**, εἶδος δηλητηριώδες, καὶ Α. ἡ ἐτησία (*M. annua*, γαλλ. *Foirole*, *Voireuse*, *Vignette* ἢ *Mercuriale*, ἀγγλ. *Baron's Mercury*), εἶδος ὡσαύτως δηλητηριώδες, τὸ κν. ὀνομαζόμενον **Σκαρολάχανο** ἢ **Σκαρόχορτο**. Εἰς τὰ δύο ταῦτα φ. ἀναφέρεται ἡ **Λινόζωστις** τοῦ Διοσκρ. ὅστις διακρίνει ἄρρενα καὶ θήλειαν καὶ λέγει: «Δοκεῖ δὲ τὰ μὲν τῆς θηλείας φύλλα, λεῖα πινόμενα σύλληψιν θήλειωσ ποιεῖσθαι, τὰ δὲ τοῦ ἄρρενος ὁμοίως ἐπιτηδευθέντα, ἄρρενογόνα γίνεσθαι». Εἰς τὰ αὐτὰ φ. ἀναφέρονται καὶ τὰ τοῦ Θεοφρ. Ἄρρενογόνον καὶ Θηλυγόνον (Φ. I. -9, 18, 5).

Λίνον (*Linum*, γαλλ. *Lin*, ἀγγλ. *Flax*, τ. Λινωδῶν)· γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 100 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. εὐκράτων χωρῶν· πολλά ποῶδη, τινὰ φρυγανώδη ἢ θαμνώδη. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 18 ἐν οἷς καὶ α') Α. τὸ δενδρῶδες (*L. arboreum*), θάμνος κοσμητικός· β') Α. τὸ καθαρτικόν (*L. catharticum*), ἐτήσιον, τὰ φύλλα του πικρά, καθαρτικά· γ') Α. τὸ κομψόν (*L. elegans*), θαμνίον κοσμητικόν· δ') Α. τὸ ξανθόν (*L. flavum*), ποῶδες πολυετές, κοσμητικόν· καὶ ε') Α. τὸ στενόφυλλον (*L. angustifolium*), ποῶδες πολυετές, κοσμητικόν, τὸ κν. Ἀγριολίναρο, ὅπερ εἶνε πιθανῶς τὸ Ἀγριον Λίνον ἢ Λινοκαλαμὶς τοῦ Διοσκρ. καὶ τὸ ὁποῖον εἰς ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν ἐκαλλιιεργεῖτο εἰς τὴν βορ. Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἑλβετίαν.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε α') Α. τὸ μεγανθές (*L. grandiflorum*), ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀφρικῆς, β') Α. τὸ μονόγυνον (*L. monogynum*), ἰθαγ. τῆς Νέας Ζηλανδίας, γ') Α. τὸ πολυετές (*L. perenne*), ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Σιβηρίας, δ') Α. τὸ σιβηρικόν (*L. sibericum*), ἰθαγ. ὡσαύτως τῆς Σιβηρίας, ε') Α. τὸ ταυρικόν (*L. tauricum*), ἰθαγ. τοῦ Καυκάσου καὶ ζ') Α. τὸ κρησιμώτατον (*L. usitatissimum*), ἰθαγ. τῶν χωρῶν τῶν μεταξὺ τοῦ Περσικοῦ κόλπου, τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Καὶ τὰ μὲν ὑπὸ στοιχεῖα α', γ' καὶ δ' εἶνε φ. ποῶδη πολυετῆ, τὰ δὲ ὑπὸ στοιχεῖα β' καὶ ε' φρυγανώδη ἢ θαμνώδη, τὸ δὲ ὑπὸ στοιχεῖον ζ' ἐτήσιον. Ἐξ αὐτῶν τὰ πέντε πρῶτα εἶνε κοσμητικά, τὸ δὲ τελευταῖον κλωστικόν, ἐλαιοφόρον καὶ φαρμακευτικόν, τὸ κατ' ἐξοχὴν Λίνον τῶν ἀρχαίων, τὸ γνωστότατον καὶ κν. ὀνομαζόμενον **Λινόρι** (τουρ. *Κετέν*), ὅπερ καλλιιεργεῖται ἐκτενῶς πολλαχοῦ.

Ἡ καλλιέργεια τοῦ Λίνου εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον χρονολογεῖται ἀπ' ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς· λινὸν ὕφασμα εὐρέθη εἰς τάφον τῆς ἀρχαίας Χαλδαίας, ἐποχῆς δὲ προγενεστέρας τῆς κτίσεως τῆς Βαβυλώνας· σπέρματα δὲ τοῦ φ. τούτου ἀνεκαλύφθησαν εἰς κρύπτας τῆς Αἰγύπτου χρονολογουμένας ἀπὸ τῆς 14ης ἢ 15ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος· μὲ λινὰς ταινίας εὐρίσκονται περιτυλιγμένα πολλὰ ἀρχαιότατα αἰγυπτιακὰ μομιαί. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες ἀπὸ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς μὲ λινὸν ὕφασμα ἐσαβάνωνον τοὺς νεκροὺς των ὡς φαίνεται ἔκ τινων χωρίων τοῦ Ὀμήρου (Ἰλδ. Σ, 352 καὶ Ψ 254). Ἐκομίζοντο δὲ τότε τὰ λινὰ ὑφάσματα εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκ Κολχίδος, ὅθεν ἐγένετο καὶ ἡ προμήθεια τοῦ λίνου (τῆς λιντὸς) διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν δικτύων (εἰδὲ καὶ ὀνομάζοντο ταῦτα λίνα). Λίνινοι ἦσαν οἱ τοῦ Αἴαντος καὶ τοῦ Ἀμφίου θώρακες οὓς ὁ Ὀμηρὸς ὀνομάζει «λινωθώρακας» (Ἰλδ. Β, 529 καὶ 830), λίνσον δὲ γιτώννα ἔφερον οἱ Ἀρμένιοι· λέγει ὁ Ἡρόδοτος (Α, 195), ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ὁποίου μόνον οἱ Κόλχοι καὶ οἱ Αἰγύπτιοι ἐκαλλιέργουν τὸ Λ. (Β, 105). Μετὰ πάροδον ὁμοῦ ὀλίγων μόνον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡροδότου ἐτῶν ἡ καλλιέργεια τοῦ φ. τούτου φαίνεται νὰ εἰσήχθη καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι ὁ Θουκιδίδης ἀναφέρει ὅτι εἰς τὴν πολιορκουμένην ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Πύλον εἰσεκόμιζον λάθρα οἱ Ἐἰλωτες πλὴν τῶν ἄλλων προϊόντων τοῦ τόπου των «καὶ λίνου σπέρμα κεκομμένον» (Θουκιδ. 4,26), ὅπερ καθ' ἃ ἀναφέρει ὁ Πλίνιος (Φυσ. Ἱστρ. 19,1) ἀνemiγνύετο μετὰ σιτίνου ἀλεύρου πρὸς ἀρτοποιίαν. Κοινὴ φαίνεται νὰ ἦτο πλέον εἰς τὰς ἑλληνικὰς γῶρας ἡ καλλιέργεια τοῦ Λ. ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Θεοφράστου, διότι οὗτος κατ' ἐπανάληψιν ἀναφέρει τὸ Λ. μετ' ἄλλων συνήθους καλλιεργείας φ. (Σίτου, Κριθῆς) ὡς τροπομένων εἰς Αἶραν («Ἐξαιρουμένων»¹). Τὴν ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ἄλλως ταύτης ἐποχῆς κοινὴν χρῆσιν τοῦ προϊόντος τοῦ Λ. παρ' Ἑλλήσι μαρτυρεῖ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἡ πληθὺς τῶν ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ φ. τούτου παραγῶγων (λινόπλεκτος, λινόπηγης, λινόπλοκος, λινόποιός, λιναγρέτης κ.λ.) ὡς καὶ ἡ παροιμία «λίνον ἐπὶ λίνῳ συνάπτειν», ἡ σημαίνουσα τὴν διαρκῶς εἰς τὸ αὐτὸ ἔργον ἐπασχόλησιν.

Εἰς τὰ σπέρματα τοῦ φ. τούτου ἢ εἰς τὰ τοῦ στενοφύλλου Λ. πολλὰς φαρμακευτικὰς δυνάμεις ἀποδίδουσιν ὅ τε Ἱπποκράτης καὶ ὁ Διοσκορίδης καὶ ὁ Γαληνός. Τῶν φυτῶν τούτων δὲ τὸ σπέρμα ἐνοσεῖ ὁ Θεόφραστος ὅταν, προκειμένου περὶ τῆς χρησιμότητος τοῦ καρποῦ τοῦ Παλιούρου, λέγει : «Χρῶνται δ' αὐτῷ πρὸς τὰς βῆχας οἱ ἰατροὶ κόπτοντες» ἔχει γάρ τινα γλισχρότητα καὶ λίπος ὡσπερ τὸ τοῦ λίνου σπέρμα» (Φ. Ἰ.-3,18,3).

Παρὰ Ῥωμαίοις ἤρχισεν ἡ χρῆσις τῶν λινῶν ὑφασμάτων καὶ ἡ καλλιέργεια τοῦ Λ. ἰδίως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν αὐτοκρατόρων. Ἀλλὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ φ. τούτου ἀποδοκιμάζουσιν ὅ τε Κολουμέλλος καὶ ὁ Παλλάδιος ὡς ἐξαντλοῦσαν

(¹) Φ. Αἰ.-2,16,2 καὶ 4,5,4. — Ἡ περὶ τροπῆς ὠρισμένων φ. εἰς Αἶραν ἐσφαλμένη αὕτη τῶν ἀρχαίων δοξασία καὶ σήμερον ἐτι ἐπικρατεῖ παρὰ πολλοὺς ἀγρόταις ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀλλαχοῦ (βλ. Αἶρα).

τὴν γῆν (1). Ἐπρωμηθεύοντο ἄλλως οἱ Ῥωμαῖοι τὰ ἀναγκαιοῦντα αὐτοῖς λιναὺς ὑφάσματα καὶ τὰ ἄλλα ἐκ λίνου εἶδη ἐξ Ἰσπανίας, Γαλλίας καὶ Γερμανίας, χωρῶν εἰς τὰς ὁποίας τὸ Λ. ἐκάλλιεργεῖτο τότε ἐκτενωῶς.

Σήμερον τὸ Λ. καλλιεργεῖται ἐκτενωῶς πολλαχοῦ τῆς Ἀσίας, τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς βορ. Ἀφρικῆς, ἢ ἐκτενεστέρον δὲ καλλιεργουσα τὸ φ. τοῦτο χώρα εἶνε ἡ Ῥωσσία (2). Ἀπαντῶσι δὲ ὑπὸ καλλιέργειαν πλεῖσται διαφοραὶ ὑποδιαιρούμεναι εἰς δύο κυρίας ομάδας, ἧτοι : τὴν ομάδα τῶν μακροκαύλων διαφορῶν (*L. usitatissimum tyricum*), αἱ ὁποῖαι καλλιεργοῦνται ἰδίως ὡς κλωστικά φ. καὶ εὐδοκίμοισι μᾶλλον εἰς ψυχροτέρας τῆς ἡμετέρας χώρας, καὶ εἰς τὴν ομάδα τῶν βραχυκαύλων διαφορῶν (*L. us. humile*), αἱ ὁποῖαι καλλιεργοῦνται ἰδίως διὰ τὰ σπέρματά των, τὸν λινόσπορον, καὶ ἐπιτυγχάνουσι πλειότερον εἰς μεσημβρινὰς καὶ θερμὰς χώρας, οἷαι εἶνε ἡ Ἀλγερία, ἡ Τύνις, ἡ Αἴγυπτος κ. ἄ. Ἐκ τῶν μακροκαύλων διαφορῶν ἡ ἀρίστη θεωρεῖται ἡ τῆς Ῥίγας.

Πλὴν τῶν καθύγραν καὶ τῶν λιαν ἀμμωδῶν ἢ λιαν ἀσβεστωδῶν πᾶσαι αἱ ἄλλαι γαῖαι εἶνε κατάλληλοι διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ Λ., ὅπερ ὅμως προτιμᾷ τὰ γόνιμα καὶ βαθέα ἀμμοσαργιλώδη καὶ τὰ ποταμόχλωστα ἐδάφη. Εἰς νεωστὶ λιπανθέντα ἀγρὸν τὸ Λ. δέον νὰ ἐπιταί σκαλιστικοῦ τινος φ. διὰ τῆς καλλιέργειας τοῦ ὁποίου ὁ ἀγρὸς ἀπαλάσσειται πολλῶν ζιζανίων. Εἰς τὰς ψυχρὰς χώρας τὸ Λ. σπείρεται τὴν ἀνοιξιν, ἐνῶ εἰς τὰς μεσημ. καὶ τὰς θερμὰς ἡ σπορὰ ἐκτελεῖται τὸ φθινόπωρον, ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου μέχρι τοῦ Νοεμβρίου. Ὁ πρὸς σπορὰν ἀγρὸς προετοιμάζεται ὀργανόμενος βαθέως καὶ ὁμαλιζομένης τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ καὶ τριβομένων τῶν βῶλων διὰ τοῦ βωλοκόπου καὶ τῆς σθάρνης. Πρὸ τῆς σπορᾶς ὁ σπόρος καθαρίζεται ἐπιμελῶς ἀπαλλασσόμενος παντὸς ξένου σπέρματος, ἀφοῦ δὲ ἀναμιχθῆ μετὰ λεπτοῦ χώματος, τριμμένης ἀσβέστου ἢ τέφρας ζύλων ἢ ξυλανθράκων σπείρεται, συνήθως διὰ τῆς χειρὸς (πετακτὰ), ὅτε μετὰ τὴν σπορὰν καλύπτεται διὰ τῆς σθάρνης. Κανονικωτέρα γίνεται ἡ σπορὰ καὶ ὀλιγώτερος σπόρος καταναλίσκεται ὅταν αὕτη ἐκτελεθῆ δι' εἰδικοῦ μηχανικοῦ σπορέως. Προκειμένου περὶ παραγωγῆς λινοσπόρου, δι' ὃν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καλλιεργεῖται τὸ Λ. εἰς τὰς μεσημβ. χώρας, ἡ σπορὰ γίνεται ἀραιὰ, διατιθεμένων 15-20 ὀκ. σπόρου κατὰ στρέμμα· ἀλλ' ὅταν τὸ ἐπιζητούμενον κύριον προϊόν εἶνε τὸ λίνον διατίθενται 20-25 ὀκ. σπόρου κατὰ στρέμμα, διότι διὰ τῆς πυκνῆς σπορᾶς ἐπιτυγχάνονται φ. ἄκλωνα, λεπτόκαυλα καὶ μακρόκαυλα· ὅσον δὲ λεπτότε-

(1) Hoc mense (Ἰανουάριον) lini semen seremus, si placet, quod tamen pro malitia sui serendum non est, nam terrae uber exhaurit (Παλλ. «De re rustica», 11, 2).

(2) Οἷαν θέσιν κατέχουσιν αἱ Ἡν. Πολιτεῖαι ἐν τῇ παραγωγῇ τοῦ βάμβακος, κατέχουσι καὶ ἡ μὲν Ῥωσσία ἐν τῇ παραγωγῇ τοῦ λίνου ἢ δὲ Ἰνδικῆ ἐν τῇ παραγωγῇ τοῦ κοκχόρου (β. λ.).

ρος και ύψηλότερος εἶνε ὁ καυλὸς τοῦ Λ., τόσον μεγαλύτεραν ἀξίαν ἔχει τὸ ἐξ αὐτοῦ ἐπιτυγχανόμενον λίνον.

Ἐπὶ εὐνοϊκὰς συνθήκας ὁ σπόρος βλαστάνει ἐντὸς ἐβδομάδος ὅταν δὲ τὰ φ. ἀποκτησῶσιν ὕψος 5-7 ἐ.μ. εἶνε καλὸν νὰ βοτανίζωνται, ὅτε ἐκρίζουνται πάντα τὰ ζιζάνια. Τὸ σπειρόμενον τὸ φθινόπωρον Λ. συγκομιζέται περὶ τὸν Ἰούνιον. Ὅταν ἡ καλλιέργεια κύριον σκοπὸν ἔχει τὴν παραγωγὴν λίνου τὰ φ. ἐκρίζου-
ται πρὸ τῆς πλήρους ὀριμάνσεως τοῦ καρποῦ των, διότι οὕτω ἐπιτυγχάνεται ἀνωτέρας ποιότητος προῖόν. Πρὸς παραγωγὴν λινοσπόρου τὰ φ. ἐκρίζουνται ἢ θερίζονται καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ καρπὸς των ἔχει χρῶμα κιτρινωπὸν, ὅτε τὰ ἐν αὐτῷ σπέρματα εἶνε πλήρως ὄριμα. Ἀλλὰ τὸ λίνον τῶν οὕτω συγκομιζομένων φ. εἶνε κατωτέρας ποιότητος ἢ καὶ ἄχρηστον πρὸς ὑφαντουργίαν, ὡς εἶνε κατωτέρας ποιότητος (καθὸ μὴ πλήρως ὄριμος) ὁ λινόσπορος τῶν καλλιεργουμένων καὶ συγκομιζομένων πρὸς παραγωγὴν λίνου φ. Ἐντούτοις ὁ καλλιεργητὴς δύναται νὰ ἐπιτύχη ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀγροῦ λίνον καὶ λινόσπορον ἐμπορεύσιμα, πλην μετρίας ποιότητος, συγκομιζὼν τὰ φ. καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ καρπὸς των πλησιάζει νὰ ὀριμάσῃ.

Ὁ καρπὸς τοῦ Λ. εἶνε κάψα σφαιρική, ἥτις πλήρως ὄριμος καὶ ξηρὰ μὲ τὴν ἐλαφροτέραν δόνησιν διαρρήγνυται, ἐπαναίγει ἀφ' ἑαυτῆς καὶ ἀφίνει νὰ πέσωσι τὰ ἐν αὐτῇ σπέρματα. Ἐπομένως ἀνάγκη ἢ συγκομιδῇ τοῦ σπόρου νὰ γίνεταί εὐθύς, μετὰ τὴν ἐκρίζωσιν ἢ τὸν θερισμὸν καὶ τὴν δεματοποίησιν τῶν φ. ἢ, εἰάν ταῦτα ἦνε εἰσέτι γλωρὰ (εἰάν βαστοῦν, ὡς συνηθέστερον συμβαίνει), ἀφοῦ διαμείνωσιν ἐπὶ τινὰς ἡμέρας εἰς τὸν ἀγρὸν ἢ προτιμότερον εἰς τὸ ἀλώνιον, ἐνθα στήνονται τὰ δεμάτια ὄρθια ὅπως ἀποξηρανθῶσιν.

Ὁ σπόρος ἀποχωρίζεται τῶν φυτῶν διὰ τοῦ κτενίσματος, διὰ τοῦ ξαβδισμού, ἢ διὰ τοῦ ἀλώνισμοῦ. Τὸ κτένισμα καὶ ὁ ξαβδισμὸς ἐφαρμόζονται ὅταν οἱ καυλοὶ τῶν φ., οἱ ἀποτελοῦντες τὴν λεγομένην **λινοκαλάμη** (τὸ κν. **λινάχυρο** ἢ **λιναριά**), πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθῶσι πρὸς παραγωγὴν λίνου. Καὶ τὸ μὲν κτένισμα ἐκτελεῖται δι' εἰδικῆς ἐργαλείου ἔχοντος σχῆμα μεγάλου κτενίου τοῦ ὁποίου οἱ ὀδόντες εἶνε σιδηροὶ, λεπτοὶ καὶ μακροὶ καὶ κείνται πυκνῶς πρὸς ἀλλήλους, τὸ δὲ ξάβδισμα γίνεται διὰ τοῦ συνήθους τῶν γεωργῶν **λυορραβδίου** (γαλλ. fléau) ἔχοντος δὲ μόνον αἱ καρποφόροι κορυφαὶ τῶν καυλῶν. Ὁ ἀλώνισμός ἐφαρμόζεται ὅταν κύριον σκοπὸν ἢ καλλιέργεια ἔχει τὴν παραγωγὴν λινοσπόρου, τὰ δὲ λινοφυτὰ εἶνε βραχύκαυλα καὶ πολύκλινα. Γίνεται δὲ ὁ ἀλώνισμός διὰ τῶν παλαιῶν μεθόδων (διὰ τῆς δοκάνης ἢ διὰ τῆς ὑπὸ κτηνῶν ποδοπατήσεως) ἢ δ' ἀλωνιστικῆς μηχανῆς, ὅπερ προτιμότερον, διότι δι' αὐτῆς ἐπιτυγχάνεται προῖόν καθαρώτερον, ἀπηλλαγμένον ζένων ὑλῶν καὶ ἰδίως σπερμάτων τῶν συνήθως ἀναπτυσσομένων εἰς τοὺς λινοαγρούς ζιζανίων περὶ ὧν γίνεται λόγος κατωτέρω.

Μετὰ τὴν διὰ τῶν ἀνωτέρω μεθόδων ἀποχώρισιν τοῦ λινοσπόρου ἐκ τῶν καλλιεργηθέντων πρὸς παραγωγὴν λίνου φ. ἡ ξηρὰ **λινοκαλάμη** συνίσταται ἐκ τεσσ-

τάρων ὡς ἐγγίστα μερῶν (βάρους) ξυλωδῶν οὐσιῶν καὶ ἐξ ἑνὸς μέρους ἰνῶν, αἱ ὁποῖα: ἀποτελοῦσι τὸ ἐμπορεύσιμον **λίνον**. Πρὸς ἀποχώρισιν τούτου ἐφαρμόζονται: διάφοροι μέθοδοι. Ἡ λεγομένη **ξηρὰ μέθοδος**, πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς ὁποίας γίνεται **χρησις** ἐιδικῶν μηχανημάτων, ὡς καὶ ἡ **χημικὴ μέθοδος**, οὗσαι πολύπλοκοι καὶ ἀπαιτοῦσαι οὐχὶ μικρὰς δαπάνας ἐγκαταστάσεως, ἀποβαίνουσι δυσεφάρμοστοι παρ' ἡμῖν. Ἀνεφάρμοστος παρ' ἡμῖν εἶνε καὶ ἡ εἰς βορειοτέρας καὶ ὑγροτέρας τῆς ἡμετέρας χώρας συνηθιζομένη μέθοδος, ἣτις συνίσταται εἰς τὴν ἐκ περιτροπῆς ἔκθεσιν τῆς λινοκαλάμης εἰς τὸν ἀέρα καὶ τὴν ὀρόσον μέγρος ὅτου σαπῆ τὸ ξυλωδὸς μέρος τῶν καυλῶν καὶ καταστῆ δυνατὴ ἢ ἀπὸ τῶν ἰνῶν ἀποχωρίσις του. Ἐπομένως ἡ μόνη ἐφαρμόσιμος παρ' ἡμῖν μέθοδος εἶνε ἡ ἀνεκαθεν ἐν χρήσει **ἀπόβρεξις**, τὸ κν. λεγόμενον **μόσχευμα** (γαλλ. rouissage, τὸ ἐν Κύπρῳ κν. ὀνομαζόμενον **βούλιμα** καὶ **ἀλλαγὸν βούλιασμα**). Πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον ἡ λινοκαλάμη συντίθεται εἰς δέματα ζυγίζοντα συνήθως 3—4 ὄκ. ἕκαστον, τὰ ὁποῖα εἰσάγονται εἰς δεξαμενὴν, ἕλος ἢ ἄλλο στάσιμον ὕδωρ, ἢ προτιμότερον εἰς λάκκον ἐπὶ τούτῳ ἀνορουσόμενον παρὰ ποταμὸν ἢ ρύακα καὶ πληρούμενον μὲ ὕδωρ. Τὰ μέρη ταῦτα εἰς τὰ ὁποῖα γίνεται ἡ ἀπόβρεξις ὀνομάζονται **κόλυμβοι** ἢ **λινοβρόχια** (γαλλ. routoirs, οἱ ἐν Κύπρῳ κν. **ὄβγοι**, ἴσως ἐκ τοῦ ὄμβρος). Εἰς τὰ λινοβρόχια διαμένουσι βυθισμένα τὰ δέματα ἐπὶ 8—12 ἡμέρας, μεθ' ἧς ἐξάγονται καὶ ἀποξηραίνονται εἰς τὸν ἥλιον. Ἡ οὕτω ἀποβραχεῖσα καὶ ἀκολουθῶς ξηρανεῖσα λινοκαλάμη **κοπανίζεται** (κν. ἐν Κύπρῳ **μελίζεται**) συνήθως δι' ἐιδικῶν ξυλίνου ὀργάνου (τῆς ἐν Κύπρῳ **μελιτζᾶς**) ὅπως τὰ ἤδη σαπρὰ καὶ εὐθραυστα ξυλωδῶν μέρη αὐτῆς ἀποχωρισθῶσι τῶν ἰνῶν. Ἡ ἐργασία αὕτη ἐνίστε συμπληροῦνται ἐν τῷ κτήματι διὰ τῆς **ἀπολεπίσεως** (γαλλ. teillage) τῶν ἰνῶν, ἣτις εἶνε εἶδος ξάνσεως ἢ μᾶλλον κτενίσματος εἰς τὸ ὅποῖον ὑποβάλλεται τὸ λίνον καὶ τὸ ὁποῖον ἐκτελεῖται δι' ἐιδικῶν ὀργάνων. Ἡ ποιότης τοῦ χρησιμοποιημένου πρὸς ἀπόβρεξιν τῆς λινοκαλάμης ὕδατος ἐπιδρᾷ σπουδαίως ἐπὶ τῆς ποιότητος τοῦ ἐπιτυγχανομένου λίνου, οὐτινος ἢ ἀξία ὑποθιβάσεται ὅταν τὸ χρησιμοποιούμενον ὕδωρ ᾖ σιδηροῦχον ἢ λίαν ἀσβεστοῦχον.

Ἐκ λίνου ὑφαίνονται ὡς γνωστὸν τὰ ποικίλης χρήσεως **λινὰ ὑφάσματα**, (τὰ **λίνα** ἢ **λίνεια** παρ' ἀρχαίοις) ἐκ βακῶν δὲ τοιούτων ὑφασμάτων λαμβάνεται συνήθως ὁ **μοτὸς** (τὸ **ξαντόν**) καὶ κατασκευάζεται ἀρίστης ποιότητος **χάρτης**. Τοῦ λίνου γίνεται μεγάλη κατανάλωσις εἰς τὰ πλεῖστα βιομηχανικὰ κέντρα τῆς τε Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, εἶνε δὲ τὸ προῖον τοῦτο εἶδος ἐξοδουόμενον εὐχερῶς εἰς τὰς κυριωτέρας ἀγοράς, ἀλλ' ἡ παραγωγὴ του συμφέρεται μᾶλλον εἰς χώρας βορειοτέρας τῆς ἡμετέρας. Παρ' ἡμῖν ὡς καὶ εἰς τὰς ἄλλας μεσημβρινὰς χώρας συμφωροτέρα εἶνε ἡ παραγωγὴ **λινοσπόρου** ἰδίως ἤδη ὅτε ζητεῖται ἢ μὴ κατάλληλος πρὸς παραγωγὴν λίνου **λινοκαλάμη**, ἣτις, συνεσκευασμένη εἰς δέματα 60—80 ὄκ. ἕκαστον, πωλεῖται: πρὸς 5—6 λεπτά κατ' ὄκ. καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν **χαρτοποιίαν**. Παρ' ἡμῖν ὡς καὶ **πολλαχῶς** τῆς Ἀνατολῆς ἢ λινοκαλάμη αὕτη τρεπομένη προχειρῶς εἰς λίνον κατωτάτης ποιότητος χρησιμεῖται ἀντὶ τριχῶς εἰς

τὴν παρασκευὴν τῶν ἀμμοκονιαμάτων καὶ τοῦ διὰ τὴν ὄσφραξ ἐκ διαλελυμένης πεκτιῆς ἀσβέστου χρησιμοποιουμένου χρίσματος (τοῦ γιαγλιού). Ὁ ἐλεκτὸς καὶ καθαρὸς τῶν μεσημβρινῶν χωρῶν λινοσπόρος πωλεῖται χονδρικῶς πρὸς 33—45 λεπτά κατ' ὄκ., ἐπειδὴ δὲ ἐν στρέμμα ἐπιτυχῶς καλλιεργηθέντος Λ. δυνατόν ν' ἀποδόσῃ περὶ τὰς 120 ὄκ. λινοσπόρου καὶ 350 ὡς ἔγγιστα ὄκ. λινοκαλάμης πρὸς γαρτοποιίαν ἢ ἀκαθάριστος πρόσδος τῆς καλλιεργείας ταύτης ὑπολογίζεται ὅτι ἀνέρχεται εἰς 60—75 δραχ.

Ὁ λινοσπόρος ἀναλόγως τῆς ποιότητός του περιέχει 25—40 % ἔλαιον ξηραντικὸν χρησιμοποιούμενον κατὰ μέγιστα ποσὰ εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ἐλαιοχρωμάτων, τῆς τυπογραφικῆς μελάνης καὶ τῶν ἀδιαβρόχων φελλοταπήτων (linoleum). Πωλεῖται δὲ τὸ λινελαῖον χονδρικῶς πρὸς 90 ὡς ἔγγιστα λεπτά κατ' ὄκ. Τοῦ λινελαίου γίνεται προστούτοις χρήσις εἰς τὴν κατασκευὴν ἰσοβεργῶν (βλ. σσμ. εἰς σελ. 433) ὡς καὶ εἰς τὴν φαρμακευτικὴν (φρμ. Oleum Lini), ἧτις χρησιμοποιεῖ καὶ τὸν λινοσπόρον (φρμ. Σπέρματα Λίνου, Semina Lini, καὶ Ἄλευρον Λίνου, Farina Seminum Lini). Τὰ μετὰ τὴν λήψιν τοῦ λινελαίου ὑπολείμματα ἀποτελοῦσι τὸν λινοπλακοῦντα (γαλλ. tourteaux de lin, ἀγγλ. lin-seed-oil cake), θρεπτικωτάτην κτηνοτροφικὴν οὐσίαν χορηγούμενην ἰδίως εἰς τὰς γαλακτοφόρους ἀγελάδας, ἐξοδευομένην δὲ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ πρωτίστως ἐν Ἀγγλίᾳ, καὶ πωλουμένην χονδρικῶς πρὸς 30 περίπου λεπτά κατ' ὄκ.

Πλουσιώτερος εἰς ἔλαιον εἶνε ὁ λινοσπόρος τῆς μεσημβρ. Εὐρώπης, τῆς βορ. Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀργεντινῆς δημοκρατίας· ταύτης ὁ λινοσπόρος φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα **λινοσπόρος τῆς Λαπλάτας** (γαλλ. Grain de La-Plata, ἀγγλ. La-Plata lin-seed). Μεγίστη εἶνε ἡ κατανάλωσις λινοσπόρου ἰδίως ἐν Ἀγγλίᾳ, σχεδὸν δὲ τὸ σύνολον τῶν αὐτόθι εἰσαγομένων 300—360 ἑκατομ. ὄκ. τοιοῦτου ἐλαιοσπόρου κατεργάζονται περὶ τὰ 60 μεγάλα ἐργοστάσια τῆς Χούλλης, τοῦ Λονδίνου, τῆς Λιβερπούλης καὶ τῆς Βριστόλης. Σπουδαία εἶνε ἡ βιομηχανία τοῦ λινελαίου καὶ ἐν Γαλλίᾳ, ἔνθα εἰσάγονται ἐτησίως περὶ τὰ 150 ἑκατομ. ὄκ. λινοσπόρου. Προέρχονται δὲ τὰ μεγαλείτερα ποσὰ τοῦ εἰσαγομένου κατ' ἔτος εἰς τὰ κυριώτερα τῆς Εὐρώπης κέντρα καταναλώσεως λινοσπόρου ἐξ ἀνατ. Ἰνδιῶν, ἐκ τῆς Ἀργεντινῆς Δημοκρατίας καὶ ἐκ Ῥωσσίας. Σπουδαία ὡσαύτως ποσὰ λινοσπόρου ἀρίστης ποιότητος εἰσφέρουσιν εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν ἐμπόριον ἢ Ἀνατολὴ καὶ ἡ βορ. Ἀφρικὴ.

Τὰ μᾶλλον ἐπιζήμια εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ Λ. ζιζάνια εἶνε ἡ Αἶρα, τὸ Κενταύριον καὶ Πολύγονον τὸ λαπαθόφυλλον (β.λ.)· ταῦτα βλάπτουσι διττῶς, διότι καὶ τὴν γῆν ἐξαντλοῦσι πρὸς ζῆμίαν τοῦ καλλιεργουμένου φ. καὶ τὸν λινοσπόρον μολύνουσιν, ἀναμιγνυομένων τῶν σπερμάτων των μετ' αὐτοῦ. Ἀκριβῶς δὲ πρὸς πρόληψιν τῆς ἀναπτύξεως τῶν ζιζανίων τούτων συμβουλευόνται ἡ χρῆσις σπόρου ἀπηλλαγμένου ξένων σπερμάτων, τὸ βοτάνισμα ὅταν τὰ λινοφυτὰ ἔχωσιν ὕψος 5—7 ἐ.μ. καὶ ὁ ἀλωνισμὸς τοῦ προϊόντος διὰ μηχανῆς, δι' ἧς ἀποχρίζονται τὰ σπέρματα πάντων τῶν ζιζανίων. Πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης λίαν

ἐπιζήμιος ἔχθρὸς τοῦ Λ. εἶνε εἶδος σκωρίας (γαλλ. Rouille ἢ Brûlure du Lin, ἀγγλ. Flax Brand, ἰταλ. Ruggine del Lino) προκαλουμένης ὑπὸ τινος Μικρομύκητος (*Melanospora Liri*), καὶ εἶδος Ἐπιθύμου (*Cuscuta densiflora* ἢ *C. Epilinum*), ἀμφότερα δυσεξόντωτα παράσιτα, μὴ ἀπαντηθέντα δὲ ὑπ' ἐμοῦ ἐν Ἑλλάδι ἢ ἀλλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς.

Λινόδσπαρτον παρὰ Θεοφράστῳ, πιθανῶς Σπάρτιον τὸ βρουλοσιδές.

Λίνοψις (*Linaria*, γαλλ. Linaire, ἀγγλ. Toad-Flax, τ. Γρομφαδιωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 150 εἶδη, πάντα ἰθαγενῆ βορ. εὐκρ. χωρῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας πλὴν ἐνὸς ἀπαντῶντος εἰς τὴν Ἀμερικὴν φ. πώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, τινὰ φρυγανώδη, πάντα τοξικά, πολλὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 19 ἐν οἷς καὶ Λ. ἢ δαλματική, Λ. ἢ Ἐλατίνη, Λ. ἢ ἐχينوποδόφυλλος, Λ. ἢ κοινή, Λ. ἢ κυμβαλιοσιδής, Λ. ἢ πορφυρᾶ καὶ Λ. ἢ τρίφυλλος (*L. dalmatica*, *L. Elatine* ἢ *Sieberi*, *L. genistifolia*, *L. vulgaris*, *L. Cymbalaria*, *L. purpurea* καὶ *L. triphylla*), πάντα πώδη κοσμητικά· ἀλλ' ἐξόχως κοσμητικὸν (κρεμοκλαδές) εἶδος εἶνε Λ. ἢ κυμβαλιοσιδής, ἢ *κν. Περουκά* ἢ *Χιλιομάννα* (γαλλ. *Cymbalaire*, ἀγγλ. *Mother of Thousands*), ἧτις θεραπεύεται συνθέςτατα πρὸς κόσμον καὶ αὐτοπολλαπλασιάζεται εὐχερῶς εἰς τόπους νοτερούς. Λ. ἢ Ἐλατίνη εἶνε πιθανῶς ἢ Ἐλατίνη τοῦ Διοσκρ. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιόλογον κοσμητικὸν φ. εἶνε Λ. ἢ διμερῆς (*L. bipartita*), ἰθαγ. τῆς νοτ. δυτ. Εὐρώπης καὶ τῆς βορ. Ἀφρικῆς.

Λινώδη (*Linaceae*) τ. Δικοτλ. περιλ. φ. πώδη, φρυγανώδη καὶ θαμνώδη· τινὰ βιομηχανικά, κοσμητικά ἢ ἄλλως χρήσιμα (γ. Ἐρυθρόξυλον, Λίνον κ. ἄ.).

Λιόδρομο, βλ. Ἡλίανθος ὁ ἐτήσιος.

Λιούτρόφι, βλ. Ἡλιοτρόπιον.

Λίπα, βλ. Φίλυρα.

Λιπάριον (*Pinguicula*, γαλλ. Grasette, ἀγγλ. Butter wort) γ. τῆς τ. τῶν Λιπαριωδῶν περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. βορ. εὐκράτων καὶ παρατρ. χωρῶν φ. πώδη πολυτελεῆ, ὑδροχαρῆ, τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. Λ. τὸ ἄλπειον (*P. alpina*) καὶ Λ. τὸ δαυσανθές (*P. hirtiflora*), ἀμφότερα ἀπαντῶντα εἰς ὄρεινους τόπους. Τὸ δεύτερον, κατὰ τὸν Χελδράιχ, εἶνε ἐντομοβόρον (βλ. Διωναία καὶ Δροσερά). Τὸ χόρτον Λ. τοῦ κοινοῦ (*P. vulgaris*), ἰθαγ. τῆς δυτ. καὶ μεσημ. Εὐρώπης, εἶνε ἐπιθλαδές ἰδίως εἰς τὰ πρόβατα.

Λιπαριώδη (*Lentibulariaceae*) τ. Δικοτλδ. περιλ. φ. πώδη, ὑδρόφιλα ἢ ὑδρόβια. Τὰ πλεῖστα ἀπαντῶσιν εἰς τροπ. χώρας (γ. Ἀσκόφυλλον, Λιπάριον κ. ἄ.).

Λιππία (*Lippia* ἢ *Aloysia*, τ. Ἱεροβοτανωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 90 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς φ. πώδη, φρυγανώδη ἢ θαμνώδη· τινὰ κοσμητικά ἢ ἄλλως χρήσιμα. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε καὶ α') Λ. ἢ ἔσπουσα (*L. nodiflora*), φ. πώδες πολυτές, ἔρπον, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, κατάλληλον διὰ περιχειλώματα καὶ τάπητας· καὶ β') Λ. ἢ κίτροσμος (*L. citriodora*), γαλλ. *Verveine Citronelle*, ἀγγλ. *Lemon-plant* ἢ *Scented Vervain*), ἢ *κν. γνω-*

στοτάτη Λουίζα ἢ Ἐλουίζα· θάμνος φυλλοβόλος, ἰθαγ. τῆς Χιλῆς, θεραπεύμενος πολλαχοῦ διὰ τὰ εὐοσμώτατα φύλλα καὶ ἄνθη του· τὰ φύλλα του χρησιμα εἰς τὴν μυρψίαν καὶ πρὸς ἀρωμάτισιν τῶν ἱματιοθηκῶν καὶ τινῶν ἐδεσμάτων καὶ γλυκυσμάτων. Πολλαπλασιάζονται εὐχερῶς τὸ μὲν πρῶτον διὰ παραφυάδων τὸ δὲ δευτέρον διὰ μοσχευμάτων. Ἀμφότερα θεραπεύονται ἀπὸ πολλοῦ καὶ παρ' ἡμῶν.

Λιτόαρμο, βλ. Ὑποκύμας ὁ λευκός.

Λοβελία (*Lobelia*, τ. Κωδωνοθῶν)· γ. περιλ. περί 200 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς· πολλά ποώδη, τινὰ θαμνώδη, πλεῖστα τοξικά, κοσμητικὰ ἢ ἄλλως χρησιμα. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε Λ. ἡ ἔξαισία, Λ. ἡ λάμπουσα καὶ Λ. ἡ μεγαλοπρεπὴς (*L. cardinalis*, *L. fulgens* καὶ *L. splendens*), καὶ τὰ τρία τοξικά, ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς καὶ θεραπεύμενα πρὸς κόσμον ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς καὶ νόθα. Πρὸς κόσμον ὡσαύτως θεραπεύεται Λ. ἡ Τοῦπα (*L. Tupa* ἢ *Feuillei*). ἰθαγ. τῆς Εὐέλπιδος Ἄκρας. Δηλητηριώδες εἶνε καὶ τὸ μόνον τῆς Εὐρώπης εἶδος Λ. ἡ κανστηρὰ (*L. ugens*). Ὡς φαρμακευτικὰ εἶδη θεωροῦνται εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας τὰ αὐτόθι ἀπαντῶντα Λ. ἡ φυσώδης (*L. inflata*, ἀγγλ. *Indian Tobacco*) καὶ Λ. ἡ συφιλιδικὴ (*L. syphilitica*, ἀγγλ. *Blue Cardinal Flower*). Τῆς φυσώδους Λ. τὰ φύλλα εἰσάγονται ἀπὸ πολλοῦ εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἔνθα χρησιμοποιοῦνται ὡς δραστικώτατον ἐμετικὸν καὶ ναρκωτικὸν φάρμακον. Πλήν τοῦ εἶδους τούτου, ὅπερ εἶνε ἐτήσιον, πάντα τὰ ἄλλα ἀνωτέρω ἀναφερόμενα εἶνε ποώδη πολυετῆ.

Λόβιον (ὑποκοριστικὸν τοῦ λοβός), ὁ καρπὸς τῶν Ἐλλοβοκάρπων καὶ κατ' ἐξοχὴν τῆς ὑπὸ τοῦ Διοσκρ. ἀναφερομένης κηπιαίας Σμίλακος περὶ ἧς οὗτος λέγει: «Σμίλαξ κηπαια, ἧς ὁ καρπὸς λόβια, ὑπ' ἐνίων δὲ ἀσπάραγος καλεῖται· φύλλα ἔχει κισσῶ ὅμοια, μαλακώτερα μέντοι, καυλοὺς δὲ λεπτοὺς καὶ ἕλικας περιπεπλεγμένους τοῖς παρακειμένοις θάμνοις, αὐξανόμενους δὲ ἐφ' ἱκανόν, ὥστε καὶ σκηνοποιεῖσθαι, καρπὸν δὲ φέρει ὅμοιον τῆλει μακρότερον δὲ καὶ ἐπισημότερον ἐν ᾧ σπέρματα ὅμοια νεφροῖς, οὐκ ἰσόχροα, ἐκ μέρους δὲ ὑποπυρρίζοντα· λαχναίνεται δὲ εἰς βρώσιν ὁ καρπός, ἐφόμενος σὺν τῷ σπέρματι, ὡς ἀσπάραγος, οὐρητικὸς ὢν καὶ δυσόνειρος». Ἐκ τῆς περιγραφῆς ταύτης γίνεται φανερόν ὅτι πρόκειται περὶ **Δολίχου τοῦ Λοβοῦ** (βλ.) καὶ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ. Τὸ φ. τοῦτο, ὡς ἦδη εἶπομεν ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ, καλλιεργεῖται καὶ σήμερον πανταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ἐνιαχοῦ ὀνομάζεται κν. Λουβιά, ὁ δὲ καρπὸς τοῦ λουβί. Ἐκ τοῦ λόβιον βεβαίως προέκυψε καὶ τὸ λόπιον, ὄνομα δι' οὗ εἶνε κν. γνωστὸν παρ' ἡμῶν τὸ τοῦ κοινοῦ Φασιόλου σπέρμα (φασόλια λόπια).

Λογανειώδη (*Loganiaceae*)· τ. Δικοτλ. περιλαμ. φ. ποώδη, θαμνώδη καὶ δενδρώδη στενωῶς συγγενῆ τῶν Ἐρυθροδανωδῶν (γ. Γελσέμιον, Σπιγελία, Ψευδοστρυχνος κ. ἄ.).

Λογχιτίς ἡ χνοώδης (*Lonchitis pubescens*, τ. Πτεριδώδων)· φ. ποώδες, πολυετές, κοσμητικόν, ἰθαγ. τοῦ Ἀγ. Μαυρικίου. Ἡ πρώτη Λογχιτίς τοῦ Διο-

σκορ. αναφέρεται εἰς Σεραπιάδα τὴν Γλῶσσαν ἢ ἐτέρα Λολχίτις τοῦ ἰδίου εἶνε Ἄσπίδιον ἢ Λογχίτις· ἀλλ' ὁ Διοσκρ. ἀναφέρει καὶ τρίτην Λογχίτιδα, ταύτην δὲ θάμνον ἀκανθώδη, περὶ οὗ βλ. Λύκιον.

Λόπια, βλ. Λόβιον, Φασόλος ὁ κοινός καὶ Δόλιχος ὁ Λοβός.

Λόπιμον, βλ. Καστανέα.

Λουδιά, βλ. Λόβιον καὶ Δόλιχος.

Λουδιδιά, βλ. Κίστος.

Λουῖζα, βλ. Λιππία.

Λουκουλία ἢ χαριεστάτη (*Luculia gratissima*, τ. Ἐρυθροδανωδῶν), θάμνος ἰθαγ. τῶν Ἰμαλαῶν, λίαν κοσμητικός· εὐδοκιμεῖ εἰς τόπους νοτεροῦς καὶ ἀπηλλαγμένους παγετῶν· πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων.

Λουκούμα (*Lucuma*, τ. Σαποτωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 60 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῶν θερμότερων χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς, πολλὰ δένδρα ὀπωροφόρα ἐκτενῶς καλλιεργούμενα εἰς θερμὰς χώρας. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε α') Λ. ἢ ἀντωειδής (*L. obovata*), β') Λ. ἢ ἰτεόφυλλος (*L. salicifolia*, ἀγγλ. Borecho), γ') Λ. ἢ Καϊνίτη (*L. Cainito*), δ') Λ. ἢ μαστοειδής (*L. mammosa*, γαλλ. Mamei Sapot, ἀγγλ. Marmalade tree ἢ Joho-inco) καὶ ε') Λ. ἢ ὄφιδωτή (*L. serpentaria*, ἀγγλ. Zapote). Τὰ ὑπὸ στοιχεῖα α' καὶ γ') εἶνε ἰθαγ. τῆς Περουβίας, τὰ δὲ ὑπὸ στοιχεῖα β' καὶ δ' ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ, τὸ δὲ πέμπτον ἰθαγ. τῆς Γουιάνης. Καὶ τὰ πέντε ὀπωροφόρα καὶ καλλιεργούμενα εἰς οὓς τόπους ἀπαντῶσιν αὐτοφυῆ, τὸ δὲ τέταρτον καὶ εἰς ἄλλας τροπ. χώρας.

Λουλάκι. βλ. Ἰνδικοφόρος.

Λουλουδάκι, βλ. Σιληνή.

Λουλουδιά βλ. Ψευδομελία ἢ Ἀζεδαράχη.

Λουλούδια τοῦ Ἀγ. Γεωργίου, βλ. Χαμαίμηλον τὸ κοινόν.

Λουλουδόχορτο, βλ. Ἀνθεμῖς.

Λουμίνι, βλ. Βαλλωτή.

Λούπινο, βλ. Θέρμος.

Λουτιά, βλ. Κελτίς.

Λουτός, βλ. Λωτός.

Λουτιδιά, βλ. Βερβερῖς καὶ Λύκιον.

Λουφάφα, βλ. Ἐλύφφη.

Λοφέεσσα ἢ περωτὴ (*Lophira alata*, ἀγγλ. Scrubby-Oak, τ. Διπτεροκαρπιδῶν), δένδρον ἰθαγ. τῆς δυτ. τροπ. Ἀφρικῆς. Τὰ σπέρματά του πλούσια εἰς βρώσιμον καὶ ἄλλως χρήσιμον ἔλαιον.

Λυγαίον τὸ Σπάρτον (*Lygaeum Spartum*, τ. Ἀγρωστωδῶν) φ. ποώδες, πολυετές, ἰθαγ. τῆς Κρήτης καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν· τὸ χόρτον του χρήσιμον πρὸς χαρτοποισίαν.

Λυγαριά, **Λυγιά**, **Λύγος**, βλ. Ἄγνος.

Λυγουνιά, βλ. Παιωνία.

Λυγώδη, βλ. 'Ιεροβοτανώδη.

Λύθρον (Lythrum, γαλλ. Salicaire, ἀγγλ. Loosestrife, τ. Λυθρωδών) γ- περιλ. περί τὰ 12 εἶδη γ. πωδῆ, φρυγανώδη καὶ θαμνώδη τινὰ κοσμητικά καὶ ἄλλως χρήσιμα. Εἶδη τῆς ἐλλ. γλωρ. β, ἐν οἷς καὶ Λ. τὸ ἱτεόμορφον (L. Salicaria), φ. πωδὲς πολυετές, κοσμητικὸν καὶ φαρμακευτικόν, καὶ Λ. τὸ ὑσοπόφυλλον (L. hyssopifolium), ἐτήσιον, φαρμακευτικὸν παρὰ τῷ λαῷ. Εἰς τοῦτο ἢ εἰς τὸ προηγούμενον ἀναφέρεται πιθανῶς τὸ τοῦ Διοσκρ. **Λυσιμάχιον** ἢ **Λύτρον**. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιόλογον εἶνε Λ. τὸ πτερωτόν (L. alatum), φρυγανώδες, κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς.

Λυθρώδη (Lythraceae) τ. Δικοτλ. περιλ. φ. πωδῆ, φρυγανώδη, θαμνώδη καὶ δενδρώδη, πολλὰ κοσμητικά ἢ ἄλλως χρήσιμα (γ. Λαουσονία, Λαγερστρῶ- μίαι, Λύθρον, Πεπλίς, Ροιά κ. ἄ.)

Λύκιον (Lycium, γαλλ. Lyciet, ἀγγλ. Box-thorn, τ. Στρυγνώδων) γ- περιλ. περί τὰ 70 εἶδη ἰθαγ. εὐκρ. καὶ παρατρ. γωρῶν θάμνοι καὶ δένδρα φυλλο- βόλα· πολλὰ ἀκανθώδη, τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἐλλ. γλωρ. α' Λ. τὸ εὐρωπαϊ- κόν (L. europaeum ἢ mediterraneum), τὸ κν. Ῥάμνος ἢ Ἀραμιά (ἐν Αἰγίνῃ), ὅπερ εἶνε ἢ τοῦ Διοσκρ. πρώτη Ῥάμνος, καὶ β' Λ. τὸ κοινόν ἢ βάρβαρον (L. barbarum ἢ vulgare), τὸ κν. ἐν μὲν τῇ Κρήτῃ Λουσιὰ ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ Ζιλύκι ὀνομαζόμενον. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀναφέρεται τὸ πρῶτον **Λύκιον** τοῦ Διοσκρ., ὅπερ ὀνομάζει οὕτως καὶ **Πυξάκανθαν**. Τὸ δεύτερον ἢ ἰνδι- κόν **Λύκιον** τοῦ ἰδίου, ὅπερ γίνεται «ἐκ θάμνου τῆς λεγομένης **Λογγίτιδος**», ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς τὸ προῖον Ἀγκυλοφόρου τῆς γαυβίριου (β. λ.). Ἀμφό- τερα τὰ ἀνωτέρω ἀναφερόμενα τοῦ προκειμένου γένους εἶδη εἶνε θάμνοι ἀκανθώ- δεις θεραπεύμενοι ἐνίοτε πρὸς κόσμον ἢ καὶ πρὸς κατάρτισιν ζωσίμων φραγμῶν τὸ δεύτερον σπανιώτερον ἐν Ἑλλάδι (ἀπαντᾷ ἐν Νάξῳ). Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιον λόγου εἶνε Λ. τὸ σινικόν (L. chinense), θάμνος ἀκανθώδης, ἀναρριχώμε- νος, θεραπεύμενος πρὸς κόσμον.

Λυκίσκος (Humulus, γαλλ. Houblon, ἀγγλ. Hop, τ. Κνιδωδών) γ- περιλ- δύο εἶδη Λ. τὸν ἰαπωνικόν καὶ τὸ Ζυθοβότανον (H. japonicus καὶ H. Lu- pulus) ἀμφότερα φ. πωδῆ, πολυετῆ, ἀναρριχώμενα. Τὸ πρῶτον ἰθαγ. τῆς Ἰα- πωνίας, ἀπαντᾷ ἐνίοτε θεραπεύμενον πρὸς κόσμον. Τὸ δεύτερον ἰθαγ. τῆς Εὐρώ- πης καὶ τῆς Ἀσίας, καλλιεργεῖται ἐν Ἑλλάδι ἐκτενῶς διὰ τὸν χρῆσιν ἐκ τῆς ζυθοποιίας καὶ τῆν φαρμακευτικὴν χρῆσιν του (φρμ. Λυκίσκου σπρόδιαι, Stro- bili, s. Coni, s. Fructus Lupuli). Εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ ἐν ὄρεινους μόνον τόπους (ἐν Θεσσαλίᾳ, Εὐρυτανίᾳ, Βοιωτίᾳ, Εὐβοίᾳ, Ἀρκαδίᾳ, Λα- κωνίᾳ) καὶ ὀνομάζεται κν. Ἀγριόκλημα ἐντούτοις δὲν φαίνεται νὰ ᾔτητο ἴσως ἢ ἢ χρησιμότης του εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας. Ὁ Πλίνιος τὸ ἀναφέρει ὡς εἶδος λαχανεύμενον ὑπὸ τὸ ὄνομα Lupus salictarius (Hist. Nat. 21, 15), ὅθεν προέκυψε καὶ τὸ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν ὄνομα τοῦ εἶδους Lupulus, ὅστις ἔχει φρασίαν εἶνε τὸ παρ' ἡμῶν καθιερωθὲν **Λυκίσκος**. Ὁ Κοραῆς τὸ ἀναφέρει ὡς ἔχει τὸ ὄνομα

Χούμηλη (κατά τὸ *Humulus*), ὅπερ, ὡς λέγει, εὑρίσκεται εἰς τὸν Βαλσαμῶνα, συγγραφέα τοῦ 12ου μ. Χ. αἰῶνος («*Ἄτακτα*» Δ, 689).

Ὁ καρπὸς τοῦ Λ. εἶνε στρόβιλος, ὑποστρόγγυλος ἢ ὠσειδής, μεγέθους λεπτοκαρπού· συνίσταται δὲ ἐξ ἀλληλεπικαθημένων μεμβρανωδῶν φολιδῶν, παρὰ τὴν βῶσιν ἐκάστης τῶν ὑποίων ὑπάρχει τὸ σπέρμα ἐφ' οὗ ὑγρὰ χυσιζουσα, ἀρωματική, πικρά, ῥητινώδης οὐσία, ἥτις κατὰ τὴν πλήρη ὄριμανσιν τοῦ καρποῦ ἀποξηραίνουμένη λαμβάνει μορφήν κολλώδους κόνεως. Ἡ οὐσία αὕτη, ἥτις ὀνομάζεται **λυκισκίνη** ἢ **λυκισκοπικρίνη** (*lupulina*), εἶνε ἡ μεταδίδουσα εἰς τὸν ζύθον τὴν ἀρωματικὴν καὶ πικριζουσαν γεῦσιν του, τῆς οὐσίας ταύτης δὲ γίνεται χρῆσις εἰς τὴν φαρμακοποιάν. Ἐνισχυθὲν τὰ τρυφερά φύλλα καὶ οἱ βλαστοὶ τοῦ Λ. λαχάνουσι μαγειρευόμενα ὡς οἱ ἀσπάραγοι.

Ἡ ἔκτενης καλλιέργεια τοῦ εἴδους τούτου εἰς τὴν βόρ. Εὐρώπην φαίνεται ὅτι εἶνε ἀρκετὰ ἀρχαία· ἀναφέρεται ὡς διεξαγομένη εἰς τὴν Φλάνδραν κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα μ. Χ.. Σήμερον ὁ Λ. καλλιεργεῖται ἔκτενῶς ἰδίως εἰς τὴν Ἄγγλιαν, τὸ Βέλγιον, τὴν Γαλλίαν, τὴν Γερμανίαν, τὴν Αὐστροουγγαρίαν καὶ τὰς Ἡν. Πολιτείας κυρίως χάριν τῆς ζυθοποιίας. Εὐδοκίμει δὲ τὸ φ. τοῦτο ἰδίως εἰς ἀργιλοαμμώδεις, βαθείας καὶ νοτεράς ἢ ἀρδευόμενας γαίας, καὶ εἰς τοποθεσίας εὐηλούς καὶ εὐαέρους μὲν πλὴν μὴ προσβαλλόμενας ὑπὸ σφοδρῶν ἀνέμων κατὰ τὴν περίοδον τῆς βλαστήσεώς του, ἥτοι ἀπὸ τοῦ Μαρτίου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου. Τοιαῦτα τοποθεσία δὲν εἶνε σπάνια εἰς πολλὰ ὄρεινά διαμερίσματα τῆς Ἑλλάδος, ἡ εἰς ταῦτα δὲ καλλιέργεια τοῦ Λ. δυνατὸν ν' ἀποθῆ ἐπικερδής, διότι ἡ εἰς τὰ κέντρα τῆς καταναλώσεως μεταφορὰ τοῦ ἐλαφροτάτου προϊόντος αὐτοῦ μὲ ἐλάχιστα θά ἐπιβαρύνεται· ἔξοδα ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς μεταφορικὰς δαπάνας ἄλλων ὀρεινῶν προϊόντων.

Ὁ Λυκίσκος ἀπαντᾷ καλλιεργούμενος ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς καὶ παραλλαγὰς, πολλαπλασιάζεται δὲ κατὰ κανόνα διὰ παραφυάδων ἀποσπωμένων ἀπὸ τῆς μητρὸς ῥίζης (τῆς μάννας) περὶ τὰ μέσα μέχρι τέλους τοῦ μηνὸς Μαρτίου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην αἱ παραφυάδες του εἶνε ἀπλαῖ ξυλώδεις ῥίζαι φέρουσαι τινα καυλία μήκους 5-10 ἑ. μ. καὶ ἐπομένως μὴ ἐξέχοντα εἰσέτι τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Εἰς τοιοῦτον σημεῖον ἀναπτύξεως εὑρισκόμενα αἱ παραφυάδες μεταφυτεύονται εἰς γόνιμον καὶ βαθέως ὀργωθέντα ἀγρόν, ἐντὸς δὲ λάκκων βάθους 50 ἑ. μ. ἀνορυσομένων ἐκ τῶν προτέρων καὶ ἀπεχόντων ἀπ' ἀλλήλων περὶ τὰ 150 ἑ. μ. Πρὸς φύτευσιν τῶν παραφυάδων εἰς τὸν πυθμένα ἐκάστου λάκκου τίθεται στρώμα πάχους δὲ 10 ὡς ἕγγιστα ἑ. μ. ἐκ μίγματος ἴσων μερῶν φυτικῆς γῆς καὶ χωνευμένης κόπρου. Ἐπὶ τοῦ στρώματος τούτου τοποθετεῖται ἡ παραφυάς, ἥτις καλύπτεται μὲ λεπτοτριμμένον χῶμα τόσον ὥστε τοῦτο νὰ ὑπερέχη τῶν κορυφῶν τῶν καυλίων κατὰ 4-5 ἑ.μ. Μετὰ τὴν φύτευσιν αἱ παραφυάδες ποτίζονται ἵνα τὸ περὶ αὐτὰς χῶμα κατακαθῆσθ. Καρπὸν φέρουσι μόνον τὰ θήλεα ὑποκείμενα ἐπομένως μόνον τοιούτων παραφυάδες φυτεύονται. Ἐντούτοις παρατηρήθη ὅτι ἡ κατ' ἀποστάσεις φύτευσις καὶ ἀρρένων συντελεῖ εἰς τὴν παραγωγ-

γὴν πλειοτέρου καὶ ἀνωτέρας ποιότητος προϊόντος, ἢ συνήθως δὲ τηρουμένη ἐν τῇ φυτεῖᾳ ἀναλογία μεταξύ ἀρρένων καὶ θηλέων ὑποκειμένων εἶνε ἐν ἓκ τῶν πρώτων ἐπὶ 50—100 ἔκ τῶν δευτέρων.

Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος μετὰ τὴν φύτευσιν ὁ ἀγρὸς σκαλιζεται δις ἢ τρίς πρὸς ἀφαίρεσιν τῶν ἀγρίων γρότων· ἐν δὲ ἡ δύο σκαλίσματα κατ' ἔτος εἶνε ἀπαραίτητα καὶ κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη. Κατὰ τὸ πρῶτον σκάλισμα, ὅπερ ἐκτελεῖται περὶ τὰς ἀρχὰς ἢ τὰ μέσα Ἀπριλίου, γίνεται τὸ ἀνάχωμα, δ. δ. ἢ συγκέντρωσις γώματος περὶ τὴν βᾶσιν ἐκάστου φ. Μετὰ τὸ σκάλισμα τοῦτο εἰς ἀπόστασιν 10-15 ἑ. μ. ἀπὸ ἐκάστου φυτοῦ τοποθετεῖται στῦλος μήκους $1\frac{1}{2}$ -2 μ. ἐφ' οὗ προσδένονται καὶ περιελίσσονται οἱ βλαστοὶ τοῦ Λ. Ἐνδυναμοῦνται δὲ ἡ βλάστησις καὶ ἐπιτυγχάνεται ἡ ταχεῖα ἀνάπτυξις τῶν φ. διὰ δύο ἢ τριῶν ἀρδεύσεων κατὰ τὸ θέρος. Κατὰ τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς φυτεύσεως ἔτος τὸ προϊόν εἶνε μηδαιμόν, επομένως πολλαχοῦ συνηθίζεται ἢ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο χρησιμοποιήσις τῶν μετξὺ τῶν Λ. κενῶν διαστημάτων τοῦ ἐδάφους πρὸς καλλιέργειαν ἄλλων ἐτησίων φυτῶν. Κατὰ Σεπτέμβριον ἢ περὶ τὰς ἀρχὰς Ὀκτωβρίου τοῦ πρώτου ἔτους ἀποκόπτονται οἱ βλαστοὶ τῶν Λ. εἰς ὕψος 30 ἑ. μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους καὶ ἀφαιροῦνται· οἱ στῦλοι ὅπως ἐπανατοποθετηθῶσι τὸν ἐπόμενον Μάρτιον. Ἀπὸ τοῦ τρίτου ἔτους κατὰ Μάρτιον ὁ ἀγρὸς σκάπτεται ἢ ὀργώνεται ἀφοῦ προηγουμένης ἀφαιρεθῶσιν ἀπὸ ἐκάστου φ. αἱ πλεονάζουσαι παραφυάδες, ἀφιεμένης ἐπὶ τόπου τῆς κυρίας ῥίζης, ἥτις δεόν νὰ φέρη τρία ἢ τέσσαρα καυλῖα.

Ὁ χρόνος τῆς συγκομιδῆς τῶν καρπῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ κλίματος τοῦ τόπου εἰς ὃν διεξάγεται ἡ καλλιέργεια καὶ ἐκ τῆς πρωιμότητος ἢ τῆς ὀψιμότητος τῆς καλλιεργουμένης διαφορᾶς. Διακρίνεται δὲ ἡ ὀρίμανσις τῶν στροβίλων ἐκ τοῦ χρώματος αὐτῶν, ὅπερ, ἀναλόγως τῆς καλλιεργουμένης διαφορᾶς, εἶνε κιτρινωπὸν, ἐρυθρωπὸν ἢ πρασινωπὸν, ὡς καὶ ἐκ τῆς ιδιότητος ἣν τότε ἔχουσιν οὗτοι νὰ ἀλληλοπροσκολῶνται ὅταν συμπιέζονται. Ἐνδείκνυται ἄλλως ἡ ὀρίμανσις τοῦ καρποῦ καὶ ἐκ τῆς κατὰ ταύτην βαλσαμώδους ὀσμῆς ἣν οὗτος ἀναδίδει. Πρὸς συλλογὴν τοῦ καρποῦ πρῶτον μὲν ἀποκόπτονται οἱ βλαστοὶ τοῦ φ. εἰς ὕψος 30 ὡς ἔγγιστα ἑ. μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, ἀκολούθως δὲ οἱ φέροντες αὐτοὺς στῦλοι ἐξάγονται· καὶ πλαγιαζόνται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἐνθα ὑπὸ ἐργατῶν συλλέγεται ὁ καρπός. Ὁ οὗτος συγκομιζόμενος καρπὸς φέρεται εἰς εὐάερον ἀποθήκην καὶ ἀπλώνεται ἐπὶ ψαθῶν, σινδωνῶν ἢ προτιμότερον ἐπὶ καλάμων τῶν ἢ συρματοπλέκτων δίσκων (σιβιερωῶν) ὅπως ἀποξηρανθῆ τελείως, οὕτω δὲ ἔτηρδε συσκευάζεται εἰς σάκκους ἐκ γονδροῦ καὶ πυκνοῦ βαμβακεροῦ ὑφάσματος ἐντὸς τῶν ὁποίων στοιβάζεται διὰ τῶν χειρῶν.

Εἰς γόνιμον καὶ καλῶς καλλιεργούμενον ἀγρὸν τὰ φ. τοῦ Λ. δυνατόν νὰ διατηρηθῶσιν ἀκαυτὰ καὶ κωνικῶς καρποφοροῦντα ἐπὶ 20—25 ἔτη. ἐν δὲ στρέμμα τοιούτου ἀγροῦ φέρεται ἐτησίως καὶ κατὰ μέσον ὄρον περὶ τὰς 100 ὀκ. ἔτηρδ λυκίσκου, ὅστις πωλεῖται· γονδρικῶς πρὸς μίαν περίπου ὄρχ. κατ' ὀκάν. Εἶνε δὲ

τὸ προϊόν τοῦτο λίαν ὑγροσκοπικόν· ἐντελῶς ξηρὸν ἀπορροφᾷ ὑγρασίαν καὶ τὰ χέως αὐξάνει κατὰ βάρος καὶ μέχρι 10 0/0. Τὸ καλῶς ξηρανθὲν καὶ συσκευασθὲν προϊόν φυλασσόμενον εἰς ἀποθήκην οὐχὶ ὑγρὰν δυνατὸν νὰ διατηρηθῆ ἀναλλοίωτον ἐπὶ ἔτη.

Ὁ Λ. εἰς ἅς χώρας καλλιεργεῖται ὑπόκειται εἰς παντοίας παρασιτικάς νόσους, ἐκ τῶν μᾶλλον δὲ ἐπιζημιῶν εἶνε καὶ ἡ φθειρίασις, ἣτις προκαλεῖται ὑπὸ φυτοφθειρος (Aphis Humuli) συνοδευομένου πάντοτε ὑπὸ τῆς καπνίας (β.λ.). Κατὰ τῶν παθήσεων τούτων ἐφαρμόζονται οἱ διὰ διαλύσεως λυσώλης ἢ ἀποδρέγματος καπνοῦ (βλ. σελ. 89) ψεκάσμοι, οἱ ὅποιοι ἐκτελοῦνται μόνον πρὸ τῆς ἀνθήσεως τοῦ φ.

Λυκοκτόνον, βλ. Ἀκόντιον.

Λυκονουρά, βλ. Δαφνοειδές.

Λυκοπέριδον (Lycoperdon, γαλλ. Pet-de-loup ἢ Vesse-loup, ἀγγλ. Puff-ball)· γ. τῆς τ. τῶν Μυκήτων περιλαμβάνον τὰ κν. γνωστὰ ὑπὸ τὰ ὀνόματα Ἀλεκουπορδὲς ἢ Πορδομανίταρα, ἐν Πάρῳ δὲ Λαόρχια ἢ Λαγομάνες· τινὰ ἐδώδιμα μόνον κατὰ τὴν νεαράν των ἡλικίαν. Τὸ Λυκοπέριδιον τῶν ἀρχαίων πιθανῶς ἀναφέρεται εἰς Λ. τὸ τῶν βουκόλων (L. Bovista), ὅπερ ἀπαντᾷ συχνὰ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος (βλ. καὶ Γαϊδουρόπορδο).

Λυκοπερδικόν ἢ Λυκοπέρδικον ⁽¹⁾ τὸ ἐδώδιμον (Lycopersicum esculentum ἢ Solanum Lycopersicum, γαλλ. Tomate, Pomme d'Amour ἢ Pomme d'or, ἀγγλ. Tomato ἢ Love-apple, ἰταλ. Pomodoro τουρκ. Τομάτ, τ. Στρυγωδῶν), ἡ πιγκοίνως γνωστὴ Τομάτα ἢ Ντομάτα, ἣτις ἐν Ἑπτανήσῳ ὀνομάζεται κν. Πομιδόρο, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ Πομιλορχά, καὶ ἡ ὅποια ἐβαπτίσθη ὑπὸ τινῶν μὲ τὸ ὄνομα Ἐρωτόμηλον (κατὰ μετάφρασιν τοῦ γαλλ. Pomme d'amour)· φ. ποῦδες, ἐτήσιον, ἐνίοτε δὲ (εἰς θερμούς τόπους) διετές καὶ σπανιώτερον πολυετές. Κατάγεται ἐκ τῆς τροπ. Ἀμερικῆς ὅθεν εἰσῆχθη εἰς τὴν Εὐρώπην μετὰ τοῦ ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς ὀνόματός του Τομάτα περὶ τὰ μέσα τοῦ 16ου αἰῶνος. Κατὰ τὸν κ. Δ. Καμπούρογλου τὸ φ. τοῦτο εἰσῆχθη τὸ πρῶτον εἰς τὰς Ἀθήνας (ὅθεν διεδόθη εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα) περὶ τὸ 1818 ὑπὸ τοῦ τελευταίου προϊσταμένου τῆς αὐτοῦ μονῆς τῶν Καπουκίνων Φραγκίσκου. Ἦδη καλλιεργεῖται ἐκτενῶς σχεδὸν πανταχοῦ διὰ τὸν καρπὸν του, ὅστις ὄριμος, νωπός, ἀπεξηραμμένος καὶ ἀλμευτός ἢ θησαυρισμένος ἀκέραιος ἢ ἐν καταστάσει πολλοῦ (τὸ ντοματοζῶμον) χρησιμοποιοῖται ποικιλοτρόπως εἰς τὴν μαγειρικὴν. Ἄωρος (τὸ ἄωρος) καὶ ὠμός ὁ καρπὸς οὗτος εἶνε τοξικός· ἐντούτοις ἐνίοτε ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ

(1) Το ὄνομα Λυκοπερδικόν ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Γαληνοῦ διὰ δηλητηριώδες αἰγυπτιακὸν δυσπροσδιόριστον φυτόν, οὗτινος ὁ κιτρινωπὸς ὅπως ἔχει ὁσμὴν ἀπωθητικὴν. Κατὰ τινὰς τὸ Λυκοπερδικόν τοῦ Γαληνοῦ εἶνε ἀπλῶς συνώνυμον τοῦ Λυκοπέρδου (β.λ.).

θησαυρίζεται ἐν ὄξει. Ἀπαντῶσι πάμπολλαι διαφοραὶ ποιχίλλουσαι ἰδίως ὡς πρὸς τὸν καρπὸν. Ἡ φέρουσα μεγάλους ζωηρῶς ἐσυθρούς, στρογγύλους καὶ ἀνεπτυγῶν καρπούς εἶνε ἡ ἀρίστη. Εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἰταλίαν καλλιιεργεῖται συχνὰ καὶ διαφορὰ ἧς οἱ καρποὶ εἶνε μικροί, στρογγύλοι ἢ ἀπίμορφοι, ἀναπτύσσονται δὲ κατὰ βότρυς καὶ διατηροῦνται νωποὶ ἐπὶ μῆνας κρεμώμενοι κατὰ δέματα εἰς εὐάερον καὶ στεγνὴν ἀποθήκην. Προστούτοις ἀπαντᾷ διαφορὰ φέρουσα καρπούς κιτρίνους, ἧς ἕως ἡ καλλιέργεια εἶνε περιωρισμένη.

Ἐκτενεστάτη εἶνε ἡ καλλιέργεια τοῦ Λ. εἰς τὴν Ἰταλίαν, μέγιστον δὲ μέρος τοῦ προϊόντος τῆς καλλιέργειας ταύτης ἐξάγει ἡ γῶρα αὕτη θησαυρισμένη ἐν λευκοσιδηρίοις δοχείοις διὰ τὴν βορ. Εὐρώπην. Ἡ ἄξια τοῦ κατὰ τὸ 1911 ἐξαχθέντος τῆς Ἰταλίας τοιοῦτου λαχανικοῦ ἀνῆλθεν εἰς 22 ἑκατομμύρια φράγκα. Ἡ γεωργικὴ αὕτη βιομηχανία ἤρχισεν ἀπὸ τινος ἀναπτυσσομένη καὶ ἐν Ἑλλάδι, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ παρόντος μόνον διὰ τὴν ἐπιτόπιον κατανάλωσιν.

Παρ' ἡμῖν τὸ Λ. σπείρεται συνήθως τὸν Δεκέμβριον εἰς σπορεῖον καὶ μεταφυτεύεται ἐπὶ τόπου τὸν Μάρτιον ἢ Ἀπρίλιον. Εἰδικὴ καὶ ἐκτενὴς εἶνε ἡ καλλιέργεια πρωϊκάρπου Λ. εἰς τὴν Σύρον καὶ τὴν Αἴγυπτον. Αἱ πρώϊμοι τομάτα τῆς Σύρου ἐξοδεύονται ἀνά τὴν Ἀνατολήν (1), αἱ δὲ τῆς Αἰγύπτου ἰδίως ἀνά τὴν δυτικὴν Εὐρώπην.

Ἐκ τῶν μᾶλλον ἐπιζημιῶν ἐγερῶν τοῦ φ. τούτου εἶνε ἡ Πρασσοκουρίς (β. λ.) καὶ ὁ Περονόσπορος (Phytophthora infestans) πρὸς πρόβληψιν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ δευτέρου ἐφαρμύζονται οἱ ψεκαμοὶ διὰ βορδιγαλλίου πολτοῦ (β. λ.) πρὸ τῆς μορφώσεως τοῦ καρποῦ.

Λυκοπόδιον (Lycopodium, γαλλ. Lycopode, ἀγγλ. Club-Moss, τ. Λυκοποδιωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 100 εἶδη ἰθαγ. εὐκράτων καὶ τροπ. χωρῶν φ. ποώδη πολυετῆ. Τὰ σπόρια Λ. τοῦ ῥοπαλοφόρου (L. clavatum, γαλλ. Mousse terrestre ἢ Soufre végétal) χρησιμεποιῦνται εἰς τὴν φαρμακευτικὴν (φρμ. Λυκοποδίου σπέρμα, Semen Lycopodii).

Λυκοποδιώδη (Lycopodiaceae) τ. Κρυπτογάμων ἐπιγείων ἢ ἐπιφύτων (β. λ.) ἀπαντῶντων πολλαχοῦ (γ. Λυκοπόδιον, Σελάγιον κ. ἄ.).

Λυκόπους (Lycopus, γαλλ. Pied-de-loup ἢ Marrube aquatique, ἀγγλ. Gipsy-wort τ. χειλαθῶν) γ. περιλ. φ. ποώδη πολυετῆ, ὕδροχαρῆ. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. τὰ καὶ εἰς ἄλλας παραμ. γώρας ἀπαντῶντα Λ. ὁ εὐρωπαϊκὸς καὶ Λ. ὁ λευκός (L. europaeus καὶ L. albus ἢ exaltatus), ἀμφοτέρω βαφικὰ.

Λυκόβδα, βλ. Κρόμμυον τὸ ὑπόδαυ.

Λύκος. Λύκοι ἐν Κύπρῳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς ὀνομάζονται παθῆσεις τῶν καλλιιεργουμένων φ. προκαλούμεναι ὑπὸ Μικρομυκήτων (βλ. Ἀμανί-

(1) Περὶ καλλιιεργείας τῆς Τομάτας ἐν Σύρῳ, ὑπὸ Γ. Κυριακοῦ, βλ. ἐν «Ἑλληνικῇ Γεωργίᾳ» 1889, σελ. 437.

της, Δεματοφόρος, 'Ριζοκτόνος, 'Ροισπερία), 'Επιθύμων και 'Οροβαγγών (β.λ.), ως και υπό τινων ἐντόμων (σελ. 290). Εἶνε δὲ ἡ διὰ τὰς τοιαύτας παθήσεις ὀνομασία **Λύκος** ἀρχαία, διότι ὁ Διοσκρ. ὡς συνώνυμον τῆς 'Οροβάγγης ἀναφέρει τὸν **Λύκον**, ὃν ὁ Γαληνὸς μνημονεύει ὡς συνώνυμον τῆς 'Υπομιστίδος του, ἥτις εἶνε ὁ τῶν σημερινῶν βοτανικῶν **Κύτινος** (β.λ.).

Λυκόδομο, βλ. 'Αντίρρινον.

Λυκοκρίδοιο, βλ. Ναρδίδιον.

Λύκοψις (Lycopsis, τ. Τραχυφυλλωδῶν) γ. περιλ. φ. ποώδη, στενωῶς συγγενῆ τῶν Βουγλώσσων· τὰ πλεῖστα ζιζάνια. Ἡ **Λύκοψις** τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται εἰς "Ἐχίον τὸ ἰταλικόν.

Λυμποῦδι, βλ. Θέρμος ὁ λευκός.

Λυπηρά (Lyperia, τ. Γρομπαδιωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 80 εἶδη ἴθαγ. τῆς νοτ. 'Αφρικῆς, φ. ποώδη καὶ φρυγανώδη. **Λ. τῆς κροκώδους** (L. crocea) τὰ ἄνηθη εἶνε φαρμακευτικά καὶ βαφικά· παρέχουσι ζωηρὰν κρόκινον βαφικὴν οὐσίαν. Ὡς κοσμητικὰ θεραπεύονται: ἐνίοτε **Λ. ἡ εὖσομος** καὶ **Λ. ἡ ἰόχρους** (L. odorata καὶ L. violacea).

Λύπουνο, βλ. Θέρμος.

Λυδίλωμα τὸ Σαβίκον (Lysiloma Sabicu, τ. 'Ελλοβοκάρπων), μέγα δένδρον ἴθαγ. τῶν δυτ. 'Ινδιῶν· τὸ ξύλον του πολύτιμον· φέρεται εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως τῆς 'Αγγλίας ὑπὸ τὸ ὄνομα **σαβίκον** (ἀγγλ. savicu ἢ sabicu-wood).

Λυδιμάχιον ἢ Λυδιμάχειον (Lysimachia, ἀγγλ. Loosestrif, τ. 'Ἡρανθωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 60 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἴθαγ. βορ. εὐκρ. καὶ παρατροπ. χωρῶν. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 6, ἐν οἷς καὶ **Λ. τὸ ὀβολοφόρον** (L. Nummularia, γαλλ. Herbe aux-écus ἢ Monnoyère. ἀγγλ. Money-wort ἢ Creeping Jenny), φ. ποῶδες πολυετές, ἀναρριχώμενον, φαρμακευτικόν· καὶ **Λ. τὸ κοινόν** (L. vulgaris, γαλλ. Corneille ἢ Chasse-bosse), ἀμφοτέρω κοινὰ καὶ ἀνά τὴν λοιπὴν Εὐρώπην καὶ θεραπευόμενα πρὸς κόσμον. Περὶ τοῦ **Λυσιμαχίου** τοῦ Διοσκρ. βλ. Λύθρον, (βλ. καὶ 'Εφήμερον).

Λυδῶλη, βλ. "Αμπελος σελ. 92.

Λύθρον παρὰ Διοσκρ., βλ. Λύθρον.

Λυτικώδη ἢ 'Ολιοθηρόδη (Portulacaceae)· τ. Δικοτλ. περιλ. φ. ποώδη καὶ φρυγανώδη· τινὰ λαχανεύομενα, λαχανικά ἢ κοσμητικά (γ. 'Ανάκαμπτος, 'Ανδράχνη, Γλειῖνος, Κλαίτονια, Λεουϊσία, Τάλιον κ. ἄ.).

Λυχναράκι, βλ. 'Αρίσαρον καὶ Βαλλωτή.

Λυχνίς (Lychnis, τ. Καρσοφυλλωδῶν) γ. περιλαμβάνον ὑπὲρ τὰ 30 εἶδη ἴθαγ. εὐκρ. καὶ παρατροπ. χωρῶν τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου· φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ· πολλὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. α') **Λ. ἡ σιμετόρειος** (L. ἡ Viscaria Sartorii), β') **Λ. ἡ στεφανοματικὴ** (L. coronaria, γαλλ. Lychnide des jardins, Passe-fleur ἢ Coquelourde), ἡ τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ Διοσκρ. **Λυχνίς**,

και γ') Δ. τὸ ἄνθος τοῦ κόκκυκος (L. Flos-cuculi, γαλλ. Fleur de Coucouc Oeillet des près Lamprette, ἀγγλ. Ragged-Robin)· και τὰ τρία κοσμητικά. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τῶν θεραπευομένων πρὸς κίσημον ἀξία λόγου εἶνε: α') Δ. ἡ διοίκος ἢ ἡμερανθῆς (L. dioica ἢ diurna, γαλλ. Lychnade, ἀγγλ. Red Cam-pion), ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, β') Δ. ἡ λάμπουσα (L. fulgens), ἰθαγ. τῆς Σι-θηρίας, γ') Δ. ἡ χαλκηδονική (L. chalcidonica, ἀγγλ. Jerusalem Cross), ἰθαγ. τῆς Ῥωσσίας, και δ') Δ.: τὸ ἄνθος τοῦ Διὸς (L. flos-Jovis, γαλλ. Oeillet de Dieu, ἀγγλ. Rose Champion), ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης. Ἡ τοῦ Διοσκρ-
Λυχνίς ἀγρία ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Ἀγρόστεμμα τὸ κοινόν. Εἰς εἶδος, Λυ-
χνίδος ἀναφέρεται ἡ τοῦ Θεοφρ. Φλόξ.

Λυχνίτις, βλ. Βαλλωτή και Φλομῆς.

Λυχνουδι, βλ. Σιληνή.

Λώρανθος ὁ εὐρωπαϊκός (Loranthus europaeus, τ. Λωρανθωδῶν), τὸ Ὑφέαρ και ἡ Στελις τοῦ Θεοφρ., βλ. Ἰξία.

Λωρανθώδη (Loranthaceae) τ. Δικοτλδ. περιλ. φ. πωδῆ ἢ θαμνώδη ἀειθαλῆ πάντα παράσιτα ὁ καρπὸς των ἰξώδης (γ. Ἀρκευθόβιον, Ἰξία, Λώρανθος κ. ἄ.)-

Λωτόδενδρον. βλ. Κελτίς.

Λωτός (Lotus, τ. Ἐλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περὶ τὰ 100 εἶδη, τὰ πλεί-
στα ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης και τῶν ἄλλων παραμ. χωρῶν φ. πωδῆ, ἐτήσια ἢ
πολυετή, και θαμνώδη. Πολλὰ νομευτικά, τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἐλλ-
χλωρ. 13 ἐν οἷς και α') Δ. ὁ ἐδώδιμος (L. edulis), ἐτήσιον, ἢ κν. Γαργαζου-
λιά, Γριζελιά, Καπισούρα, Μοσχοκερατιά (ἐν Θήρῃ) και Νερατιούρα (ἐν
Ζακύνθῳ)· τὰ γλωρὰ σπέρματά του ἐδώδιμα. β') Δ. ὁ κερατιοφόρος (L. cor-
niculatus, γαλλ. Lotier com., ἀγγλ. Bird's-foot Trefoil), πιθανῶς ὁ τοῦ
Ὁμήρου Λωτός (Ἰλ. Β. 776), ἄριστον πωδὸς πολυετές νομευτικὸν και κτη-
νοτροφικόν εἶδος, τὸ κν. Ἀγριοτριφύλλι, ὅπερ ἀπαντᾷ ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ 4 διαφο-
ρὰς (L. Corn. tyricus, L. corn. pilosus, L. corn. stenodon και L. corn-
tenuifolius)· κοινότατον εἰς τοὺς λειμῶνας τόσον παρ' ἡμῶν ὅσον και ἀλλοχῶ
τῆς Εὐρώπης· εἰς τὸ εἶδος τοῦτο κατα πᾶσαν πιθανότητα ἀναφέρεται ὁ τοῦ
Διοσκρ. Λωτός ἡμερος ὁ και Τριφύλλον ὑπ' αὐτοῦ ὀνομαζόμενος, ἀλλ' ὅπερ
κατ' ἄλλους εἶνε εἶδος Μελιλότου (βλ.). και γ') Δ. ὁ Τετραγωνόβολος (L. Te-
tragonolobus ἢ Tetragonolobus purpureus, γαλλ. Lotier rouge, ἀγγλ. ni-
trification Pea ἢ Edge-framed Pea ἢ Winged Pea), τὸ κν. Μάνταλα (ἐν
Ζακύνθῳ), εἶδος ἐτήσιον, ἐκλεκτὸν νομευτικὸν και κοσμητικόν. Ὁ τοῦ Διοσκρ-
Λωτός ἀγριος ἢ Λίβνος ἢ Τριφύλλον, ὅστις ἐφύετο « πλείστος ἐν Λιβύῃ »
εἶνε πιθανῶς τὸ και σήμερον αὐτοφυόμενον και ἐκτενῶς καλλιεργούμενον ἐν Λι-
γύπτῳ Τριφύλλιον τὸ Ἀλεξανδρινόν (β. λ.).

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιόλογα, ἰδίως ὡς κοσμητικά, εἶνε Δ. ὁ νότιος
(L. australis ἢ albidus), πωδὸς πολυετές, ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, και Δ. ὁ
πελιόρυγχος (L. peliorhynchus), θάμνος ἰθαγ. τῆς Τενερίφλης.

Ἐπὶ τὸ ὄνομα Λωτός παρ' ἀρχαίοις διεκρίνοντο πολλὰ φ. ποώδη, θυμανώδη καὶ δενδρώδη, ὡς ἄλλως παρατηρεῖ καὶ ὁ Θεοφρ. λέγων: «τούτου γὰρ εἶδη πολλὰ διαφέροντα καὶ φύλλοις καὶ καυλοῖς καὶ ἄνθεσι καὶ καρποῖς, ἐν οἷς καὶ ὁ Μελίλωτος καλούμενος», (Φ. Ἰ.-7, 15, 3). Ὁ τοῦ Διοσκρ. Λωτός τὸ δένδρον ἀναφέρεται εἰς εἶδος Ζιζύφου, ὃ δὲ Αἰγύπτιος Λωτός αὐτοῦ, ὃ «γεννώμενος ἐν τῷ ὕδατι», εἰς Νουμφαίαν τὸν Λωτὸν (βλ. καὶ Ζιζυφος καὶ Μελίλωτος).

M

Μάβα (Maba, τ. Ἐβενωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 55 εἶδη θάμνοι καὶ δένδρα ἀειθαλῆ, δασικά, ἰθαγ. τροπ. καὶ παρατροπ. χωρῶν. Τὸ ἐγκάρδιον ξύλον **M. τῆς διδυμοκάρπου** (*M. geminata*, ἀγγλ. Ebony tree of Queensland, δένδρον ἰθαγ. τῆς Κοινοσλάνδης), εἶνε μέλαν καὶ χρήσιμον εἰς τὴν ἐπιπλαστικὴν.

Μαγκοφόρος (*Mangifera*, τ. Ἀνακαρδιωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 14 εἶδη ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀσίας δένδρα ἀειθαλῆ. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε **M. ἡ ἰνδική** (*M. indica*, γαλλ. Manguier, ἀγγλ. Mango-tree), ὄπωροφόρον, ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, καλλιτερογούμενον ἐκτενῶς αὐτόθι καὶ εἰς ἄλλας τροπ. χώρας διὰ τὸν εὐγευστον καρπὸν του, ὅστις ἔχει τὸ χρῶμα καὶ τὸ μέγεθος βερικοκκου.

Μαγιά, βλ. Ζύμα: καὶ Σχιζομύκητες.

Μαγκοῦστα, βλ. Κώνειον.

Μαγνολειῶδη (*Magnoliaceae*) τ. Δικοτλ. περιλ. θάμνους καὶ δένδρα φυλλοδόξα καὶ ἀειθαλῆ, ἰθαγ. εὐκρ. καὶ τροπ. χωρῶν· πολλὰ κοσμητικά καὶ ἄλλως χρήσιμα (γ. Δριμύς, Θέλκτρον, Λειριόδενδρον, Μαγνολία κ. ἄ.).

Μαγνολία (*Magnolia*, τ. Μαγνολειωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 20 εἶδη ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας, τῆς Σινικῆς, τῶν Ἰμαλαῶν ὄρεων καὶ τῆς βορ. Ἀμερικῆς· θάμνοι καὶ δένδρα ἀειθαλῆ καὶ φυλλοδόξα· πολλὰ κοσμητικά θεραπευόμενα πολλὰ γὰρ διὰ τὰ μεγάλα καὶ ἐνίοτε εὐοσμώτατα ἄνθη των ὡς καὶ διὰ τὸ περικαλλές φύλλωμά των. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ α') **M. ἡ μακρόφυλλος**, β') **M. ἡ μεγανθῆς** καὶ γ') **M. ἡ ἐπιφανῆς** (*M. macrophylla*, *M. grandiflora* καὶ *M. conspurica*), καὶ τὰ τρία δένδρα· τὰ δύο πρῶτα ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς· τὸ δὲ τρίτον τῆς Σινικῆς· τὸ δεύτερον ἀειθαλές, τὰ ἄλλα φυλλοδόξα. Ἐκτάκτως εὐλύγιστον, χρησιμοποιοῦμενον δὲ εἰς παντοίας ἀνάγκας, εἶνε τὸ ξύλον **M. τῆς ὑπολεύκου** (*M. hypoleuca*), δένδρου ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας. Αἱ **M.** πλαστιάζονται διὰ νωποτάτων σπερμάτων καὶ διὰ καταβολίδων, εὐδοκίμοισι δὲ εἰς κλίμα οὐχὶ ξηρὸν ὡς τὸ τῆς Ἀττικῆς.

Μαγύδαρις παρὰ Θεοφρ. καὶ ἄλλοις· ὁ καρπὸς εἶδους Θαιφίας (βλ.) ἀπαντῶσιν ἀνά τὴν βορ. Ἀφρικὴν. Ἄλλὰ Μαγύδαριν ὁ Θεόφρ. ὀνομάζει καὶ φ. ὅπερ

«γίνεται περί Συρίαν και οὐκ ἐν Κυρήνη» (Φ. 'Ι.-6,3,7) και τὸ ὅποιον ἀναφέρεται εἰς εἶδος Νάρθηκος (βλ. Νάρθηξ και Σιλφιον).

Μαδία (Madia, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περί τὰ 8 εἶδη ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς φ. ἐτήσια, τινὰ κοσμητικὰ ἢ ἄλλως χρῆσιμα. Τὸ ἀξιολογώτερον πρὸς κόσμον εἶνε **Μ. ἡ κομψή** (*M. elegans*). Τὰ σπέρματα **Μ. τῆς ἡμέρου** (*M. sativa*), ἰθαγ. τῆς Χιλῆς, εἶνε ἐλαιούχα, διὸ και ἐκαλλιεργεῖτο ἄλλοτε τὸ φ. τοῦτο ὑπὸ τῶν ἰθαγ. τῆς Χιλῆς ὡς ἐλαιοφόρον, ἄλλ' ἀπὸ τῆς αὐτόθι εἰσαγωγῆς τοῦ ἐλαιολάδου, ἢ **Μ.** αὕτη καλλιεργεῖται ἐκεῖ μόνον πρὸς γλωρὰν λίπανσιν ἀναστρεφόμενη διὰ τοῦ ἀρότρου κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀνθήσεώς τῆς. Εἰς τὴν Εὐρώπην εἰσήχθη περί τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος και ἔκτοτε καλλιεργεῖται ἐνιαχοῦ (ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ) ὡς φυτὸν ἐλαιοφόρον.

Μαζί, βλ. Ποτήριον τὸ ἀκανθῶδες.

Μαζουλά, βλ. Ἐλαία, σελ. 264.

Μαζουλί και **Μαζουλόχορτο**, βλ. Ὑπερικὸν τὸ οὐλόν.

Μαζόχορτο, βλ. Ἀνδροπάγων ὁ λάσιος.

Μαϊντανός, βλ. Πητροσέλινον.

Μακαδαμία ἢ τριφύλλος (*Macadamia ternifolia*, ἀγγλ. Nut-tree of Australia, τ. Πρωτεωδῶν), δένδρον ἀειθαλές, δασικὸν και καρποφόρον, ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας· ὁ καρπὸς του ἔχει τὴν γεῦσιν λεπτοκαρού. Τὸ δ. τοῦτο πολλαπ. διὰ σπορᾶς, ἀναπτύσσεται ταχέως, καρποφορεῖ ἀπὸ τοῦ 7ου ἔτους τῆς ἡλικίας του και δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Μακαράγκα (*Macaranga*, τ. Γρομφαδιωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 80 εἶδη θάμνοι και δένδρα, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῶν Μαλαισιῶν νήσων. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε **Μ. ἡ βεδελιανή** (*M. ἢ Acalypha vedeliana*), δένδρον ἰθαγ. τῆς νέας Καληδονίας· ἐξ ἐντομῶν προξενουμένων ἐπὶ τοῦ κορμοῦ του λαμβάνεται εἶδος ῥητινῆς γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἐροῦμα (γαλλ. résine d' Erouma) και ποικιλοτρόπως χρῆσιμου.

Μακεδονήσι, βλ. Πητροσέλινον.

Μάκκα ἐν Κεφαλ., εἶδος Βρύου (*Pterogonium gracile*).

Μαλλιάρόχορτο, βλ. Ὄριγανον ἢ Δίκταμνος.

Μακλουρα (*Maclura*, τ. Κνιδωδῶν) γ. περιλ. δένδρα φυλλοβόλα, δασικά, δίοικα. Εἶδη τὰ ἐξῆς τέσσαρα: α') **Μ. ἡ βαφικὴ** (*M. ἢ Chlorophora tinctoria*, ἀγγλ. Fustic), εἶδος ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς· τὸ ξύλον του κίτρινον, βαφικόν, γνωστὸν εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὰ ὀνόματα γαλλ. Bois de Cuba ἢ Bois jaune και ἀγγλ. Fustic wood. Ἐνέχει δύο χρωστικὰς οὐσίας· τὴν μὲν διαλυτὴν ἐν ὕδατι και ὀνομαζομένην γαλλ. Morin jaune, acide tannique morin ἢ maclurine, τὴν δὲ σχεδὸν ἀδιάλυτον ἐν ψυχρῷ ὕδατι και γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα morin blanc ἢ ἀπλῶς morin. Τὸ ξύλον του τὸ προερχόμενον ἐκ Κούβας θεωρεῖται τὸ ἀρίστον. β') **Μ. ἡ Μόρα** (*M. Mora*), μέγα δένδρον ἰθαγ. τῆς Ἀργεντινῆς, τὸ ξύλον του σκληρότατον, ὁ καρπὸς του βρώσιμος. γ') **Μ. ἡ πορτογαλλιοκαρπος** (*M. aurant-*

ziaca, γαλλ. Bois d'arc ἢ Orange des Osages, ἀγγλ. Osage-Orange, Bow-wood ἢ Yellow-wood), ἡ γνωστὴ καὶ παρ' ἡμῶν **Μακλουρα**, δένδρον εἰσαχθέν ἀπὸ πολλοῦ καὶ θεραπεύμενον ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος (ιδίως ἐν Ἀττικῇ) ὡς εἶδος κοσμητικόν. Ὑψοῦται καὶ μέχρις 20 μ., εἶνε πρωτόπλαστες, ἀκανθοφόρον καὶ ἰθαγ. τοῦ Τεξᾶς καὶ τῶν μεσημβρινοδυτικῶν παραλιῶν τῆς βορ. Ἀμερικῆς. Ἀντέχει εἰς δορυμέα ψύχη, εὐδοκιμεῖ εἰς βαθεῖαν γῆν καὶ πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς, διὰ παραφυάδων καὶ διὰ μοσχευμάτων. Φέρει καρπὸν στρογγύλον, ἴσον πρὸς μέγα πορτογάλλιον, ἔξωθεν ὠχρὸν καὶ σπυρωτίν, ἄδρωτον δέ. Το δ. τοῦτο διατηρούμενον ἐν θαμνώδει καταστάσει δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς κατάρτισιν ζωσίων φραγμῶν. Το ξύλον του εἶνε κιτρινωπόν, σκληρότατον, διαρκέστατον, ἐλαστικόν, εὐέργαστον καὶ ποικιλοτρόπως χρήσιμον· ἐξ αὐτοῦ οἱ ἰθαγενεῖς τῶν χωρῶν εἰς ἃς αὐτοφύεται· τὸ δ. κατεσκευάζον ἄλλοτε τὰ τόξα των. Ἐν ἑλλείψει μορεοφύλλων δύνατον νὰ χρησιμοποιοῦνται τὰ φύλλα του πρὸς ἐκτροφήν τοῦ μεταξοσκώληκος ἐπὶ τινα χρόνον ἀβλαβῶς ὡς ἀπεδείχθη ἐκ πειραμάτων ἐκτελεσθέντων ὑφ' ἡμῶν (1). καὶ δ') **Μ.** ἡ **ὕψικάρηνος** (*M. excelsa*), δένδρον μέγα, ὑψοῦμενον καὶ μέχρι 50 μ., ἰθαγ. τῆς δυτ. Ἀφρικῆς· τὸ ξύλον του μελανόν, σκληρότατον καὶ διαρκέστατον, ὁ καρπὸς του χρήσιμος πρὸς διατροφήν κατοικιδίων πτηνῶν. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Μάκος, βλ. Παιωνία.

Μακρογένι, βλ. Αἰγίλωψ.

Μακροχλόη ἢ ἰδχυροτάτη (*Macrochloa* ἢ *Stipa tenacissima*, γαλλ. Alfa ἢ Sparte, ἀγγλ. Esparto - grass, ἰσπαν. Esparto ἢ Atocha, τ. Ἀγρωτωδῶν), φ. ποῦδες πολυετές, ἰθαγ. παραμ. τινῶν χωρῶν ἄντέχει θαυμασίως εἰς τὴν ξηρασίαν, ἀπαντᾷ δὲ φυόμενον ἰδίως εἰς ἀγρούς, ἀμυώδεις ἢ πετρώδεις τόπους. Ἀφθονεῖ εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἀλγερίαν καὶ τὴν Τύνιδα, εἰς ἃς χώρας τὸ χόρτον του χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν ψαθῶν, σπυρίδων, κοφίνων καὶ ἄλλων πλεκτικῶν εἰδῶν. Μεγάλα ποσὰ τοῦ χόρτου τούτου ἐξάγουσι κατ' ἔτος ἡ Ἀλγερία καὶ ἡ Τύνις ἰδίως διὰ τὴν Ἀγγλίαν ἔνθα τοῦτο χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν χάρτου.

Μάκων, βλ. Μήκων.

Μαλάδαθρον, βλ. Καλυκώστεγον.

Μαλάχη (*Malva*, γαλλ. Mauve, ἀγγλ. Mallow, τουρκ. **Μαλάχια** 2594 τ. Μαλαχῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 16 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς βορ. Ἀφρικῆς· φ. ποῦδη, ἐτήσια, διετή καὶ πολυετή, τὰ πλείστα ζιζάνια, τινὰ λαχανεύμενα, κοσμητικὰ ἢ φαρμακευτικὰ εἶδη τῆς ἑλλην. χλωρ. 8, τὰ κν. ὀνομαζόμενα **Μολόχες** ἢ **Ἀμπελόχες** τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε: α') ἡ ἀγορία (*M.*

(1) Βλέπε Bulletin des Séances de la Société Nationale d'Agriculture de France, 1896, σελ. 428.

syvestris, γαλλ. Grande Mauve), διητές. ἢ κατ' ἐξοχὴν κν. Μολόχα ἢ Ἀμπελόχα, κοινοτάτη πολλαχού τῆς Ἑλλάδος, ἀπαντώσα δὲ ὑπὸ τρεῖς διαφορὰς λαχανεύεται πανταχοῦ· τὰ ἄνθη τῆς φαρμακευτικῆς (φρμ. Μαλάχης ἄνθη, Flores Malvae, κν. μολοχάνθη). Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἰδίως ἀναφέρεται ἡ τῶν ἀρχαίων **Μαλάχη**, ἣτις, κατὰ τὸν Ἡσίοδον, μετὰ τοῦ Ἀσφοδέλου (β.λ.) ἀπετέλει τὴν τροφήν τῶν πτωχῶν («Ἔργ. καὶ Ἡμρ.» 41)· ταύτην δὲ ὀνομάζει ὁ Διοσκρ. **Μαλάχην κηπευτήν** ἕθεν ἐξάγεται· ὅτι τὸ πάλαι καὶ ἐκαλλιεργεῖτο ὡς λαχανικόν, ὡς καλλιεργεῖται ἐνίοτε καὶ σήμερον. β') **M.** ἢ **μύσχοσμος** (**M. moschata**), πολυετές, ἐνίοτε θεραπεύεται πρὸς κόσμον· ἀπαντᾷ διαφορὰ λευκανθῆς. γ') **M.** ἢ **στρογγυλόφυλλος** (**M. rotundifolia**, γαλλ. *l'etite Mauve* ἢ *Fromageon*), ἐτήσιον, λαχανεύομενον· τὰ φύλλα του φαρμακευτικῆ (φρμ. Μαλάχης φύλλα, *Folia Malvae*).

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἄξιον μνησῆς εἶνε **M.** ἢ **οὔλόφυλλος** (**M. crisp**, γαλλ. *Mauve frisée* ἢ *crêpe*), ἐτήσιον, ἰθαγ. τῆς Συρίας. ἀπαντῶν σήμερον αὐτοφυόμενον πολλαχού καὶ καλλιεργούμενον ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ, ἐνθα χρησιμοποιοῦνται τὰ φύλλα του πρὸς στολισμὸν τῶν εἰς τὰς τραπέζας παρατιθεμένων ἐπιδορπίων (βλ. καὶ Λαβατερία).

Μαλαχῶδη (**Malvaceae**)· τ. Δικοτλδ. περιλ. φ. ποώδη, θυμανώδη καὶ δένδρῶδη, ὧν τὸ ξύλον μαλακὸν καὶ ἐλαφρόν· πολλὰ λαχανεύομενα, κοσμητικὰ, βιομηχανικὰ, φαρμακευτικὰ ἢ ἄλλως χρήσιμα (γ. Ἀβούτιλον, Ἀδανσωνία, Ἀλθαία, Ἀλκέα, Βάμβαξ, Βίμβαξ, Θεσπεσία, Ἰθίσκος, Καθωνίλλεσία, Καλλιρόνη Λαβατερία, Λαγουναρία, Μαλάχη, Μαλόπη, Σιδή κ. ἄ).

Μαλιναθάλη, βλ. Κύπειρος ἢ βρώσιμος.

Μαλκομία (**Malcomia** ἢ **Malcolmia** τ. Σταυρανθῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 20 εἶδη ἰθαγ. παραμεσ. καὶ ἀσιατικῶν χωρῶν· τὰ πλεῖστα ἐτήσια, τινὰ κοσμητικὰ. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσφ. 10 ἐν οἷς καὶ α') **M.** ἢ **παράλιος** (**M. maritima**, ἀγγλ. *Virginian Stock*), ἢ κν. Ἀγριοβιολέττα ἢ Ἀγριοπουλιά, β') **M.** ἢ **ἑλληνική** (**M. graeca**) καὶ γ') **M.** ἢ **Χία** (**M. Chia**)· καὶ τὰ τρία ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων. **M.** ἢ **ἑλληνική** ἀπαντᾷ ὑπὸ τρεῖς διαφορὰς ἐξ ὧν ἡ δίχρους (**M. gr. bicolor**) εἶνε ἡ προτιμωμένη.

Μαλλιά τῆς Ἀφροδίτης, βλ. Μεσημβριάνθεμον.

Μολλιά τῆς Παναγίας, βλ. Ἐπίθυμιον.

Μαλλόκεδρος, βλ. Ἀρκευθας ἢ Κάκσοςμος.

Μαλλόχορτο, βλ. Ἀδιαντον.

Μαλλωτός (**Mallotus**, τ. Γρομφαδιωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 70 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν τοῦ παλαιοῦ κόσμου· θάμνοι καὶ δένδρα στενωῶς συγγενῆ τῶν Ψευδοκροτώϊων (β.λ.). **M.** ὁ ἰαπωνικὸς (**M. japonicus**), θάμνος δένδρῶδης, θεραπεύεται ἐνίοτε πρὸς κόσμον· πολλαπλ. εὐγερώς διὰ σπορᾶς. Ἐκ τῶν σπερμάτων **M.** τοῦ φιλιππίνου **M. philippinensis** ἢ **Rottlera tinctoria**) ἐπιτυγχάνεται ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα καμάλα οὐσία (γαλλ. *Poudre de*

Kamala, ἀγγλ. *Kamala*), ἥτις χρησιμεύει ὡς ἰνθελμινθικὸν φάρμακον καὶ πρὸς *βαρύν.* (ἐρυθράν) τῆς μετάξης.

Μαλοθήρα, βλ. Σιδηρῆτις ἢ συριακῆ.

Μαλπιγιώδη (*Malpighiaceae*) τ. Δικοτλδ. περιλ. θάμνους καὶ δένδρα, ὧν τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς· τινὰ ἀναρριχώμενα, πολλὰ κοσμητικὰ ἢ ἄλλως χρήσιμα (γ. Βανιστερία, Μαλπιγία κ. ἄ.).

Μαλπιγία (*Malpighia*, τ. Μαλπιγιειωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 20 εἶδη, ὧν τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς· θάμνοι καὶ δένδρα ἀειθαλῆ, πολλὰ κοσμητικὰ ἢ ἄλλως χρήσιμα. **Μ. ἢ στενόφυλλος** καὶ **Μ. ἢ ἔλαιοπρινοφύλλος** (*M. angustifolia* καὶ *M. aquifolia*) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευμένων. **Μ. ἢ λεία** (*M. glabra*, ἀγγλ. *Barbados Cherry*) καλλιεργεῖται ἐκτενῶς ἀνά τὰς δυτ. Ἰνδίας διὰ τὸν κερασόμορφον βρώσιμον καρπὸν τῆς· βρώσιμον καρπὸν φέρει καὶ **Μ. ἢ καυστηρά** (*M. urens*, ἀγγλ. *Cow-itch Cherry*).

Μαλωπὴ (*Malope*, τ. Μαλαχιδῶν) γ. περιλ. τρία εἶδη· φ. πώδη πολυετή, κοσμητικὰ. ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν. Ἐν Ἑλλάδι ἀπαντᾷ μόνον **Μ. ἢ μαλαχοειδῆς** (*M. malacoides*), εἰς ἣν πιθανῶς ἀναφέρεται ἡ Ἀλκέα τοῦ Διοσκρ.

Μαμμέα ἢ ἀμερικανικὴ (*Mammea americana*, ἀγγλ. *Mammee tree*, τ. Σταλαγμοφόρων), δένδρον κοσμητικὸν καὶ καρποφόρον τῆς τροπ. Ἀμερικῆς· ὁ καρπὸς του (γαλλ. *abricot d'Amerique*) βρώσιμος· τὰ ἄνθη του ἀποσταζόμενα παρέχουσι στάγμα ἐξ οὗ κατασκευάζεται τὸ ποτὸν *eau de Créole*· ὁ ὅπως τῶν φύλλων του χρήσιμος ὡς φάρμακον κατὰ τοῦ φοβεροῦ ψύλλου τῆς νοτ. Ἀμερικῆς (*Pulex penetrans*, γαλλ. *Chique* ἢ *Puce pénétrante*).

Μαμουσιά, βλ. Προύμνη ἢ ἀκανθώδης.

Μαμουτιά, βλ. Περιαλλόκαυλον ἢ Σκαμμονία.

Μανδαρινέα, βλ. Ἐσπεριδοειδῆ σελ. 359.

Μανδερβιλλία ἢ ἠδύσομος (*Mandevilla suaveolens*, τ. Ἀποκυνωδῶν), θάμνος φιλλοβόλος, ἀναρριχώμενος, λίαν κοσμητικὸς, ἰθαγ. τῆς Ἀργεντινῆς· πλατλ. διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Μανδραγόρας (*Mandragora*, γαλλ. *Mandragore*, ἀγγλ. *Mandrake*, τ. Στρυγνωδῶν) γ. περιλ. τέσσαρα εἶδη ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν· φ. πώδη πολυετή, ἄκαυλα, τοξικά καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος φαρμακευτικά, «πλὴν ἀπὸ πολλοῦ περιπεσόντα εἰς πλήρη ἀχρηστίαν ὡς ἀναπληρούμενα δεόντως ὑπὸ Ἀτρόπου τῆς Εὐθαλείας καὶ ἄλλων Στρυγνωδῶν». Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. τὰ κοινῶς ὀνομαζόμενα κατὰ τόπους **Μαντραγόρα**, **Μαντραγόρας**, **Καλάνθρωπος**, **Καλανθροπάρη** ἢ Ἀρχάνθρωπος, ἤτοι α') **Μ. ὁ ἀουσκνέχτειος** (*M. Haussknechtii*), εἶδος ἀπαντῶν εἰς τὴν Κορινθίαν καὶ τὰς Κυκλάδας· φέρει ἄνθη ἰσόγροα καὶ καρπὸν κειτρινωπὸν καὶ ἐλλειψοειδῆ, β') **Μ. ὁ φαρμακευτικὸς** (*M. officinarum*), ὁ τοῦ Διοσκρ. **Μανδραγόρας ὄρηον** ἢ λευκός, οὐτινος τὰ φύλλα εἶνε πλατέα, τὰ δὲ ἄνθη ὑπέλευκα, ὁ δὲ καρπὸς σφαιρικός, διαμέτρου 2—3 ἐ.μ., καὶ γ') **Μ. ὁ φθι-**

νοπωρινός (*M. autumnalis*), ὁ τοῦ Διοσκρ. θήλυς ἢ μέλας Μανδραγόρας, ὅστις φέρει φύλλα στενά, ἄνθη μεγάλα, ἰσχροα, καὶ καρπὸν ὠσειδῆ. Καὶ τὰ τρία ἀπαντῶσι καὶ εἰς ἄλλας παραμ. γώρας, τὰ δὲ δύο τελευταῖα εἶνε τὰ κοινότερα ἐν Ἑλλάδι.

Ἡ ρίζα τῶν φ. τούτων εἶνε σαρκώδης, μεγάλη, μακρὰ καὶ κάθετος. Ἀπὸ τινος σημείου σχίζεται: εἰς δύο καὶ γίνεται διχαλωτή· ἀλλ' ἐνίοτε εἶνε καὶ τετραμερής, ὅτε αἱ δύο ἐπὶ πλέον διακλαδώσεις τῆς εἶνε λεπτότεραι καὶ βραχύτεραι, φύονται ὀλίγον κάτωθεν τοῦ λαιμοῦ τοῦ φυτοῦ καὶ ἀναπτύσσονται παραλλήλως τῆς κυρίας ρίζης. Οὕτω οὐχὶ σπανίως ἡ ρίζα τῶν φυτῶν τούτων παρουσιάζει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀτελεῖ μορφήν ἀνδρεικέλου, διὸ καὶ ἐκλήθη ὁ Μ. ὑπὸ τοῦ Πυθαγόρου ἀνθρωπόμορφον φ. Ἀνέκαθεν πολλαχοῦ, καὶ ἰδίως ἀπὸ τῆν Ἀνατολῆν, οἱ χωρικοὶ ὑποβοηθοῦσι τὴν ιδιόρρυθμον ταύτην φύσιν τῆς ρίζης τοῦ Μ. διαγλύφοντες αὐτὴν καταλλήλως ἐφ' ὅσον ἐτι εἶνε νεαρά μεθ' ὅ τὴν ἀφίνουσι ν' ἀναπτύχῃ. Οὕτω συνηθέστατα ἐπιτυγχάνονται ἀνθρωπόμορφα ξάνα προκαλοῦντα τὸν θαυμασμόν, ἂν μὴ τι ἄλλο, τῶν ἀγνοούντων τὸ μυστικόν. Τοιαῦτα ἦσαν αἱ ἀνθρωπόμορφοι ρίζαι Μ. εἰς τὰς ὁποίας ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος καὶ μέχρι πρό τινων ἐτι ἐτῶν πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης ἀπεδίδοντο μαγικαὶ δυνάμεις διὸ καὶ ἐπωνομάζετο ὁ Μ. ὑπὸ μὲν τῶν ἀρχαίων καὶ Κιρκαία⁽¹⁾, ὑπὸ δὲ τῶν Γάλλων καὶ *Herbe aux magiciens*.

Τὸν Μ. «οἱ παλαιοὶ ἱατροὶ τὸν ἐμεταχειρίζοντο συχνὰ καὶ εἰς ποτὶ, καὶ εἰς ἔμπλαστρα, καὶ μάλιστα ὡς τῶν ὑπνωτικῶν φαρμάκων τὸ δραστικώτατον» ὅθεν ἰδιάσθη καὶ τὸ κοινὸν τῶν τοιούτων ἐπίθετον ὡς προσθηγορικόν· Ἵπνωτικὸν δὲ Μανδραγόρας, λέγει ὁ Ἡσύχιος. Ἐκ τούτου καὶ ἡ πολυθρύλλητος παροιμία Ἐκ μανδραγόρου καθεύδειν (καὶ ὑπὸ μανδραγόρα καθεύδειν) ἢ Μανδραγόραν πικωμένοι» (Κοραῆς).

Ὁ καρπὸς τῶν φ. τούτων εἶνε σαρκώδης καὶ ἔχει περίπου τὸ σχῆμα μικροτάτου μήλου, διὸ καὶ ὠνομάζετο ὁ Μ. τὸ πάλαι καὶ Ἀντίμηλον (Διοσκρ.), ὀνομα ὅπερ διετηρήθη ἐνιαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς τροποποιημένον (Μηλοπηπονιά ἢ Μηλιάκος). Ἐπειδὴ δὲ εἶνε ὑπόγλυκος καὶ πως εὐσμος ἐνίοτε τρώγεται ὑπὸ τῶν παιδῶν καὶ τῶν ποιμένων ὡς τὸ πῖλον⁽²⁾ ἀλλ' οὐχὶ ἀκινδύνως. — Ὁ τοῦ Θεοφρ. Μανδραγόρας, ὃν οὕτως χαρακτηρίζει ὡς θανατηφόρον, ἀναφέρεται εἰς Ἄτροπον τὴν Εὐθάλειαν.

(1) «Οἱ δὲ Κιρκαῖαν καλοῦσιν, ἐπειδὴ δοκεῖ ἡ ρίζα φίλτρων εἶναι ποιητικῆ» (Διοσκρ.). Τοῦ Μ. ἐγένετο χρῆσις καὶ πρὸς παρασκευὴν φίλτρων «ὥστε νὰ γενῆ καὶ ἐπώνυμον τῆς Ἀφροδίτης, κατὰ τὸν Ἡσύχιον, Μανδραγορίτις Ἀφροδίτη» (Κοραῆς, «Ἀτακτά», Δ, 309).

(2) «Τὰ δὲ μήλα διπλάσια, χροκίζοντα τῇ χροκῇ (Μ. τοῦ φαρμακευτικοῦ), εὐώδη μετὰ βάρους τινός· ἂ καὶ ἐσθίοντες οἱ ποιμένες ποσῶς ὑποκαροῦνται» (Διοσκρ.).

Μανιότν (Manihot, τ. Γρομφαδιωδών) γ. περιλ. περι τὰ 80 εἶδη ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς φ. παύδη πολυετῆ, θαμνώδη ἢ δενδρώδη· τινῶν αἱ ρίζαι σαρκώδεις, ὀγκώδεις καὶ λίαν ἀμυλοῦχοι· τὰ ἀξιολογώτερα εἶδη εἶνε: α') **M.** ἢ Ἀίτη (M. Aipi. γαλλ. Cassave douce, ἀγγλ. Sweet-Cassava), θάμνος οὔτινος ἢ ρίζα σαρκώδης, μακροτάτη (καὶ μέχρις 60 ἐ.μ.), ἐρυθρωπῆ, ἀμυλοῦχος καὶ ἐντελῶς ἀβλαβής, διὸ καὶ τρώγεται βραζομένη ὡς τὰ γεώμηλα· ἐξ αὐτῆς παρασκευάζεται ἡ γνωστοτάτη εἰς τὸ ἐμπόριον **ταπιόκα** (β.λ.). β') **M** ἢ γλαζιόβειος (M. Glaziovii), μέγας θάμνος ἢ δένδρον ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας· ἐξ ἐντομῶν προξενουμένων ἐπὶ τοῦ κορμοῦ του λαμβάνεται τὸ κεάριον ἐλαστικὸν κόμμι (ἀγγλ. Ceara-rubber)· καὶ γ') **M.** ἢ χρησιμωτάτη (M. utilissima, γαλλ. Manioc ἢ Maniot amer, ἀγγλ. Bitter Cassava, Mandioca ἢ Tapioca-plant), θάμνος ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας, καλλιεργούμενος ἤδη ἐκτενῶς εἰς πολλὰς τροπ. καὶ παρατρ. χώρας διὰ τὰς σαρκώδεις, ἀμυλοῦχους, κιτρινωπὰς καὶ ἐνίοτε μακροτάτας (καὶ μέχρις ἑνὸς μ.) ρίζας του, ὧν ὁ ὅπος ἐνέχει πτητικὴν τοξικὴν οὐσίαν. Ἐκ τῶν ριζῶν τούτων λαμβάνεται τὸ μέγιστον ποσὸν τῆς εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς φερομένης **ταπιόκας**. Πρὸς λήψιν τῆς ἀμυλοῦδος ταύτης οὐσίας αἱ ρίζαι τοῦ θάμνου τούτου ἀποφλοιοῦνται, πλύνονται καὶ ἀκολούθως τρίβονται διὰ μηχανικοῦ τρῆπτου· τὸ οὕτω ἐπιτυγχανόμενον προϊόν πρέζεται ἰσχυρῶς ὡς ἀπαλλαγῆ τοῦ ὀποῦ του καὶ ἀκολούθως ἀποξηραίνεται· ἐκ τοῦ ξηροῦ δὲ πλέον προϊόντος ἀποχωρίζεται διὰ πύσεως τὸ ἄμυλον, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν **ταπιόκαν** (tapioca) τοῦ ἐμπορίου ἀπηλλαγμένην καὶ τῆς ἐλαχίστης ποσότητος ἐπιτοκαστοῦς ὀποῦ καὶ ἀντιπροσωπεύουσαν τὸ τέταρτον περίπου μέρος τῆς νωπῆς ρίζης.

Ἀπὸ τινῶν ἐτῶν μεγάλη ποσὰ ριζῶν **M.** τῆς Ἀίτης καὶ ἰδίως **M.** τῆς χρησιμωτάτης, ξηρῶν ἢ ἐν καταστάσει ἀλεύρου, εἰσάγονται εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως εἰς τὴν Γαλλίαν, ἔνθα χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν ζυθοποιίαν, πρὸς κατασκευὴν οἶνοπνεύματος καὶ ἀμυλοκόλλης (κόλλας) καὶ πρὸς διατροφὴν τῶν ἀπογαλακτιζομένων μόσχων καὶ τῶν γαλακτοφόρων ἀγελάδων.

Μανιτόρια, βλ. Ἀμανίτης καὶ Βωλίτης.

Μανιτιά, βλ. Χείρανθος καὶ Ματθαϊολία.

Μάννα (γαλλ. Manne, ἀγγλ. Manna, τουρ. Κουδρέτ-χάλβασι), σακχαρώδης, εὐκόκλιος οὐσία, ἣν ἐνέχουσιν ἐν ποσῶι φυτὰ τινα καὶ ἰδίως Μελία ἢ εὐρωπαϊκῆ, ἐξ ἧς πρωτίστως λαμβάνεται (ἐξ ἐντομῶν προξενουμένων ἐπὶ τοῦ κορμοῦ τῆς) τὸ **μάννα** τῶν φαρμακείων (φρμ. Μάννα ὀλκωτόν, Manna cannelata—M. ἐκλεκτόν, M electa—M. κοκκωτόν ἢ εἰς δάκρυα, M. in lacrymis—M. κοινόν, M. communis—M. εὐτελές, M. grossa s. pinguis—M. εἰς πλινθία M. tabulata), διὸ καὶ καλλιεργεῖται τὸ δένδρον τοῦτο ἐκτενῶς εἰς τὴν Καλαβρίαν καὶ τὴν Σικελίαν, ἔνθα αἱ καταρτιζόμενα φυτεῖα ὀνομάζονται frassinette. Παρόμοιον **μάννα** παράγει καὶ Μελία ἢ ὕψιχάρνος, εἶδος δὲ **μάννα** εἶνε καὶ τὸ ἐπὶ τῶν φύλλων Δάρικος τῆς εὐρωπαϊκῆς συγκεντρούμενον καὶ ἀποξηραίνόμενον γλυκὺ δάκρυ.

Τὸ **μάννα** ἐνέχει μεγάλην ποσότητα (καὶ μέχρις 80 %) εἶδους σακχαροῦ.

ὀνομαζομένου **μαννίτου**, ἀπαντῶντος δὲ ἐν ποσῶ καὶ εἰς ἄλλα φ., ὡς λ. γ. εἰς τὰς ῥίζας Μελανοφλοίου τῆς ἰσπανικῆς καὶ τινῶν εἰδῶν Κυκλαμίνου, εἰς τὰ φύλλα Σύριγγος τῆς κοινῆς καὶ Λιγούστρου τοῦ εὐρωπαϊκοῦ, εἰς τὸ Σέλινον ὡς καὶ εἰς πολλά Φυκώδη. Τὰ συστατικά καὶ τὰς ιδιότητας τοῦ φυτικού μάννα ἔχει κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον ὁμοίας καὶ ἡ ἔκκρισις τῶν βιούντων ἐπὶ πλείστων φ. Κοκκοσιδῶν ἐντόμων, ἧτις ὑπὸ μὲν τὸ κλίμα εὐκράτων χωρῶν μένει ῥευστῆ ἢ παχύρευστος καὶ ἀποτελεῖ τὴν ὀνομαζομένην **μελίτωσιν** (βλ. σελ. 369), ὑπὸ δὲ τὸ κλίμα τροπικῶν καὶ παρατροπικῶν χωρῶν εἶνε μᾶλλον παχύρευστος ἢ καὶ στερεοποιεῖται ἀποτελοῦσα εἶδος μάννα. Τοιοῦτον εἶνε τὸ μάννα ὅπερ φέρει ἡ ἐν Ἀραβίᾳ φυομένη ἀρθρωτὴ ἢ μαννοφόρος **Μυρίκη**, ἐφ' ἧς τρέφεται καὶ πολλαπλασιάζεται **Κόκκος** ὁ μαννοποῖς (*Gossiparia* ἢ *Coccus manniparvus*). Τὴν οὐσίαν ταύτην συλλέγουσιν οἱ Ἀραβες καὶ πωλοῦσιν εἰς τὴν Αἴγυπτον (ὑπὸ τὸ ὄνομα **Τερενιαββίν**), ἔθνα χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν ὡς ἥπιον καθαρτικὸν φάρμακον· ἡ οὐσία αὕτη δὲ πρέπει νὰ ἦνε τὸ **ἐλαιόμελι** τοῦ Διοσκρ. καὶ (τὸ **ἀερόμελι** καὶ **δροσόμελι** τοῦ Γαληνοῦ - Κοραῆς). Παρομοία οὐσία εἶνε καὶ τὸ **αὐστραλιακὸν μάννα** (ἀγγλ. *manna-gum*), προϊόν Κοκκοσιδῶς ἐντόμου βιούντος ἐπὶ τινῶν Εὐκαλύπτων (βλ. σελ. 387). Μεγάλην ποσότητα μάννα ἐνέχει καὶ ὁ **Λειγὴν Λεκάριον** τὸ βρώσιμον (βλ. **Λειγῆνες**), εἰς τὸ φ. τοῦτο δὲ ἡ εἰς τὸ προϊόν **Μυρίκης** τῆς ἀρθρωτῆς ὑποτίθεται ὅτι ἀναφέρεται τὸ μάννα τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς.

Μάννα λιβανωτοῦ ὀνομάζετο παρ' ἀρχαίοις καὶ ὁ κόκκος ἢ βῶλος λιβανωτῶ (βλ. Βοσουελλία), μάννες δὲ ὀνομάζονται κν. αἱ ἐν μορφῇ κομβαρίων ἀναπτυσσόμεναι ἐδώδιμοι ῥίζαι **Κυπεύρου** τῆς βρωσίμου. **Μάννα** λέγεται κν. καὶ ἡ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ὑγρῶν τινῶν (οἴνου, ὄξους καὶ ἄλλων ποτῶν) σχηματιζομένη πολλάκις ἐξάνθησις (β. Ζύμαι) ἐν εἴδει δέρματος. Μάννες τέλος ὀνομάζονται ὑπὸ τῶν κηπουρῶν τὰ δένδρα τὰ ὑποῖα γρησιμεύουσιν ἰδίως πρὸς λήψιν τῶν ἐμβολίων διὰ τὴν πολλαπλασίωσιν τῶν διαφορῶν αὐτῶν τῶν μὴ διὰ σπορᾶς ἐπιτυγχανομένων πάντοτε.

Μανὸς ἐν Κύπρῳ ὀνομάζεται ὁ φαλλὸς (βλ. Δρύς σελ. 259), παρὰ Θεοφρ. δὲ ἡ λέξις ἔχει τὴν σημασίαν τοῦ **χαλαρὸς ἢ ἀραιός**.

Μανουδιά, βλ. Ὑπερικὸν τὸ οὐλον.

Μανούφι, βλ. Ἐχιον τὸ ἰταλικόν.

Μανουδάκι, βλ. Ἴον τὸ εὐσμον καὶ Νάρκισσος ὁ κυπελλοφόρος.

Μάνταλα, βλ. Λωτὸς ὁ τετραγωνόλοθος.

Μαντανός, βλ. Πετροσέλινον.

Μάντης, βλ. Πεύκη ἢ λαρικοσιδῆς.

Μαντζουράνα, βλ. Ὀρίγανον τὸ Ἀμάρακον.

Μαντιλαριὰ ἐν Πάρῳ, διαφορὰ Ἀμπέλου.

Μαντιλίδα, βλ. Χρυσάνθεμον τὸ στεφανωματικόν.

Μαντραγούρας, βλ. Μανδραγόρας.

Μαόνιον, βλ. Σουίτενία.

Μάππα, δ. δ. Κράμβης τῆς λαχανώδους, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ τῆς κονδυλώδους ῥίζης τῆς Κολοकाσίας. Τὰ φ. τοῦ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γένους *Marrpa* περιλαμβάνονται εἰς τὸ γ. Μακαράγγα (β.λ.).

Μάμπουρος, δ. δ. ἐν Κύπρῳ τοῦ κόνου τῶν Πευκῶν.

Μάραθον τὸ κοινόν (*Foeniculum vulgare* ἢ *capillaceum* ἢ *officinale*, γαλλ. Fenouil, ἀγγλ. Fennel, ἰταλ. Finocchio, τουρκ. Ραζιγιανέ, τ. Σκιζανθῶν), τὸ Μάραθρον ἢ Μάραθρον τῶν ἀρχαίων, τὸ καὶ κν. Μάραθρον ὀνομαζόμενον, ἐν δὲ τῇ Ἑπτανήσῳ συνήθιστον **Φινόκιο** φ. πώδες, πολυετές, ἰθαγ. τῶν παρμ. χωρῶν. Εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶνε κοινὸν πολλοῦ καὶ ἀπαντᾷ ὑπὸ τρεῖς διαφορὰς (*tyricum*, *divaricatum* καὶ *perperitum*). Καλλιεργεῖται πολλοῦ ὡς λαχανικόν. ἐνιαχὺ δὲ ἐκτενῶς διὰ τὰ σπέρματά του, τὸν **μαραθόσπορον**, τὰ ὁποῖα εἶνε φαρμακευτικά (φρμ. Μαράθρου σπέρμα, *Semen Foeniculi*), ἀρωματικά καὶ ἀρτοματικά, εἰσαγόμενα εἰς τινὰ ἐδέσματα καὶ εἰς τὰς θησαυρίζμενας προαίους ἐλαίας (βλ. σελ. 264). Εἰς ταύτας εἰσάγεται ὁ μαραθόσπορος ἡλωρὸς ἔτι καὶ μετὰ τῶν σικαδιῶν καὶ τῶν φερόντων ταῦτα κλωνίων. Πλήρως ἄριμος καὶ ξηρὸς ὁ μαραθόσπορος ἀποσταζόμενος πρᾶξει αἰθέριον ἔλαιον (5 0/0) ὅμοιον τῷ ἀνισελαιῷ καὶ χρησιμοποιούμενον ἀντὶ τούτου εἰς τὴν σαπονοποιαν, τὴν ποτοποιαν καὶ τὴν φαρμακευτικὴν. Ἡ κατὰ στρέμμα ἀπόδοσις μαραθόσπορου ὑπολογίζεται εἰς 100—150 ὀκ., τιμᾶται δὲ τὸ προϊόν τοῦτο πρὸς 60—80 λεπτά κατ' ὀκάν. Πρὸς παραγωγὴν τοῦ μαραθόσπορου συνήθως καλλιεργεῖται ἰδία διαφορά *M.* (*F. vulgare amarum* γαλλ. Fenouil amer, ἰταλ. Finocchio acre). Ὁς λαχανικὸν ἀπαντᾷ καλλιεργούμενον τὸ φ. τοῦτο ἰδίως ἐν Ἰταλίᾳ ὑπὸ τρεῖς διαφορὰς εἶνε δὲ αὐτῆι α') τὸ γλυκὺ *M.* (*E. vulgare dulce*, γαλλ. Fenouil doux ἀγγλ. Sweet Fennel ἰταλ. Carosella), β') τὸ **φλωρεντιανόν** *M.* (γαλλ. Fenouil de Florence, ἀγγλ. Finocchio, ἰταλ. Finocchio dolce ἢ *monstre*) καὶ γ') τὸ **βολβοειδές** (γαλλ. Fenouil à bulbe, ἰταλ. Finocchio à bulbi), ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν ἐκλεκτοτέρην ποιότητα. Οἱ κολλοὶ τῶν φύλλων τῆς διαφορᾶς ταύτης εἶνε τρυφερώτατοι καὶ πλατύτατοι, περιβαλλόντες δὲ τὴν καρδίαν τοῦ φ. σχηματίζουσι παρὰ τὴν βᾶσιν τοῦ βολβοειδοῦ ὄγκον ὅστις εἶνε τὸ χρησιμοποιούμενον ὡς λαχανικὸν μέρος τοῦ φυτοῦ.

Μαραντάμυλον. βλ. Δίωρον, Κάννη, Κουρκούμη, Μαραντία, Τάκκα.

Μαραντία (*Maranta*, τ. Σκιταμινωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 10 εἶδη ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς φ. πώδη, πολυετῆ, κονδυλόριζα, κοσμητικά, τινὰ φαρμακευτικά. Ἐκτενὴς εἶνε ἡ καλλιέργεια τούτων εἰς τὴν τροπ. Ἀμερικὴν ὅσον καὶ εἰς ἄλλας τροπ. χώρας (καὶ ἰδίως εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας) *M.* τῆς καλαμοειδοῦς (*M. arundinacea*, γαλλ. Arrow-root, ἢ *Herbe à la flèche*, ἀγγλ. Arrow-root), ἧς αἱ κονδυλώδεις ῥίζαι παρέχουσι τὸ τῶν φαρμακοποιῶν **μαραντάμυλον**, τὸ κν. ὀνομαζόμενον **ἄρραροῦτι**, ὅπερ εἶνε ἀμυλώδης οὐσίτι θρεπτικωτάτη καὶ κατάλληλος ὡς τροφή τῶν ἀπογαλακτιζομένων βρεφῶν καὶ τῶν ἐχόντων εὐπαθῆ στό-

μαχον. Διαφορά του είδους τούτου είναι ή ως ίδιον είδος ένιστε αναφερομένη *M. η* *ινδική* (*M. indica*—βλ. και Δίωον, Κάννη, Κουρκούμη, Τάκκα).

Μαργαρίτα (γαλλ. Margerite), κοινόν και κηπουρικών όνομα Ἐνθεμίδος τῆς Χίας, Λευκανθοῦς τοῦ πολιτοῦ, εἰδῶν τινῶν Χρυσανθέμου [και ἰδίως Χρ. τοῦ θαμνώδους.

Μαρασκίνον, βλ. Κέρασος τὸ Μαρασκίνον.

Μαρμαράκι, βλ. Πράσιον τὸ κινόν.

Μάρον, βλ. Τεύκριον τὸ Μάρον.

Μαρουλάγκαθο, βλ. Κάρδος.

Μαρουλάκι, βλ. Κάρδαμον ή Δράβη.

Μαροῦλι, βλ. Θριδαζ.

Μαρδενία (*Marsdenia*, τ. Ἀσκληπιαδωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 60 εἶδη τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τροπικῶν χωρῶν φ. θαμνώδη, ἀναρριχώμενα, τινὰ ὀρθοφυῆ. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε α') *M. τὸ Κουνδουράγον* (*M. Cundurago* ή *Gonobolus Cundurago*), θάμνος ἀναρριχώμενος, ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς, ὁ φλοιός του φαρμακευτικός· και β') *M. ή ὀρθοφυῆς* (*M. erecta* ή *Cyonura erecta*), τὸ κν. Ψόφος, θάμνος βαρύσμος κοινός ἐν Ἑλλάδι και ἄλλαις τῆς Ἀνατολῆς χώραις, τὸ τοῦ Διοσκρ. Ἀπόκνονον ή *Κύναγχον*, οὔτινος «τὰ φύλλα σὺν στέατι ἀρτοποιηθέντα και παραβληθέντα κτείνει κύνας, λύκους, ἀλώπεκας, παρδάλεις».

Μαρδίλεια (*Marsilea*, τ. Ριζοκαρπωδῶν—*Rhizocarpaceae*, *Κρυπτόγαμα*) γένος περιλ. περί τὰ 4 εἶδη, φ. ὕδροχαρῆ. Εἰς *M. τὴν τετράφυλλον* (*M. quadrifolia*), εἶδος ἀπαντῶν και ἐν Ἑλλάδι, πιθανόν ν' ἀναφέρεται ή τοῦ Θεοφρ. *Λέμνα*.

Μαρτιάκος ή **Μαρτιάτικο** ἐν Κεφαλ., βλ. Σηνέκιον τὸ κοινόν.

Μαρτινέϊκο ἐν Λεβαδεία, διαφορά Βάμβακος, οὔτινος ὁ μαλλὸς κεραμόχρους (βλ. σελ. 175).

Μασδενδαλλία (*Masdenvallia*, τ. Ὀρχεωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 150 εἶδη ἰθαγ. τῶν ὀρεινῶν χωρῶν τῆς τροπ. Ἀμερικῆς φ. ποώδη πολυετῆ, ἐπίφυτα πάντα σχεδόν κοσμητικά. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε και *M. ή ἱερογλυφική* και *M. ή πολυανθής* (*M. hieroglyphica* και *M. floribunda*).

Μαστιχάγκαθο και **Μαστιχομάραθο**, βλ. Καρλινία.

Μάσπετον, βλ. Σίλφιον.

Μαστίχη και **Μαστίχα**, βλ. Καρλινία, Πιστακιά ή Σχίνος, και *Κονδρόλλη*.

Μαστοειδές (*Mammillaria*, τ. Κακτωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 300 εἶδη ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς φ. πολυετῆ, σαρκώδη, ἀκανθοφόρα, κοσμητικά, θεραπευόμενα ἰδίως διὰ τὴν ιδιόρρυθμον μορφήν των· θαυμάσια διὰ τὴν κανονικότητα τῆς κατὰ σειράς ἀναπτύξεως τῶν μαστοειδῶν ἀποφύσεων των· ἐμβολιάζονται ἐπὶ τοῦ Κηρίνου.

Ματέ, βλ. Ἐλαιόπρινος ὁ παραγουανός.

Μαθθαιολία (*Matthiola*, γαλλ. Giroflée; ἀγγλ. Stock, τ. Στυρανθῶν) γ. περιλ. περί τὰ 30 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν φ. ποώδη, ἐτή-

σια, διετῆ καὶ πολυετῆ· πολλά κοσμητικά. Ἐῶν τῆς ἑλλ. χλωρ. 6 ἐν οἷς καὶ **M. ἡ δίκερος**, **M. ἡ πολιά** καὶ **M. ἡ τριγλῶχιν** (*M. bicornis*, *M. incana* καὶ *M. tricuspidata*)· τὸ δεύτερον πολυετές, τὰ ἄλλα δύο ἐτήσια· καὶ τὰ τρία κοσμητικά, ἀπαντώντα δὲ καὶ ἀλλαγῶν. **M. ἡ πολιά**, ἡ κν. ὀνομαζομένη **Βιόλα**, **Βιολέττα** ἢ **Μανιτιά**, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ **Χερνιά**, εἶνε τὸ ὑπὸ πλείστας διαφορὰς καὶ παραλλαγὰς (μονανθεῖς, πληρανθεῖς, λευκανθεῖς, ἰανθεῖς ἢ ῥοδανθεῖς) συνηθέστατα θεραπευόμενον. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται τὸ **Ἴον λευκὸν** (β.λ.) τοῦ Θεοφρ. καὶ τὸ τοῦ Διοσκρ. **Λευκότιον** (β.λ.) μετ' ἀνθῶν λευκῶν, κυανῶν ἢ πορφύρων. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε **M. ἡ εὐσομοτάτη** (*M. odoratissima*), πολυετές, ἰθαγ. τῆς Περσίας, κοσμητικόν.

Ματιδικόρουδο ἢ **Μιτιδικόρουδο**, δ. ὀ. ἐν Κύπρῳ εἰδῶν **Ναρκίσσου**.

Μαυραγάρι, διαφορὰ Σίτου.

Μαυραγκαθιά, βλ. Ῥάμος ἢ ἐλαιειδίης, Ῥ. ἡ ἑλληνική, Ῥ. ἡ πρυνόφυλλος, Ῥάχος ὁ εὐρωπαϊκός.

Μαυρανδία (*Maurandia* ἢ *Lophospermum*, τ. Γρομφαδιωδῶν)· γ. περιλ. περι τὰ 6 εἶδη ἰθαγ. τοῦ **Μεξικου**· φ. πώδη κοσμητικά. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε **M. ἡ μελανέρυθρος** καὶ **M. ἡ ἀναρριχωμένη** (*M. atropurpurea* καὶ *M. scandens*).

Μαυράχερο. βλ. Βίκος ὁ λεπτόφυλλος.

Μαυριτία (*Mauritia*, τ. Φοινικωδῶν)· γ. περιλ. περι τὰ 7 εἶδη ἰθαγ. τῆς τροπ. καὶ παρατρ. Ἀμερικῆς· δένδρα κοσμητικά καὶ ἄλλως χρήσιμα. **M. ἡ οἰνοφόρος** (*M. vinifera*) ὑψοῦται καὶ μέχρι 50 μ. καὶ ἀντέχει εἰς ψῦχος βαθμῶν τινων ὑπὸ τὸ μηδέν, ἐπομένως δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ὁ ἐξ ἐντομῶν προξενουμένων ἐπὶ τοῦ κορμοῦ του συλλεγόμενος ὡς ὑποβαλλόμενος εἰς ζύμωσιν ἀποτελεῖ εὐγευστον οἶνοπνευματώδες ποτόν. **M. ἡ εὐκαμπτος** (*M. flexuosa*) παρέχει εἶδος σάγου (β. λ.).

Μαυροβεργιά καὶ **Μαυροβέρι**, βλ. Κρανεία ἢ θήγλια.

Μαυροθέρι, δ. ὀ. ἐν Κύπρῳ διαφορᾶς Σίτου, τῆς ἀλλαγῶν **Μαυραγίνι** ὀνομαζομένης.

Μαυροκέφαλο, βλ. Λαθαντίς ἢ Στοιγᾶς.

Μαυρόκοκκος, **Μαυροκούκκι** ἢ **Μαυροκουκκάδες**, βλ. Μελάνθιον.

Μαυρόκωλο, βλ. Ἀνθραξ τοῦ Σίτου.

Μαυρομμάτα, δ. ὀ. Ἀστεροκεφάλου τοῦ μελανοπορφύρου, ἐν δὲ τῇ Χίῳ Ὀρπιθαγάλου τοῦ ἀραβικοῦ, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ **Ψευδομελίας** τῆς Ἀζεδαραχῆς.

Μαυρομουριά, βλ. Μορέα ἢ μέλαινα.

Μαυρομυροδιά, βλ. Κάρδαμον.

Μαυρόρραχος, βλ. Ῥάχος ὁ εὐρωπαϊκός.

Μαυροδέλινο, βλ. Σμύρνιον.

Μαυροδήσαμο, βλ. Μελάνθιον.

Μαυροδπαλαθιά, δ. ὀ. ἐν Κύπρῳ Ῥάχου τοῦ εὐρωπαϊκοῦ.

Μαυροδαφύλι, βλ. Φυτολάκκα ἢ δέξανδρος.

Μαυρόχορτο, βλ. Στρύχνος ὁ μέλας.

Μαχαιρίδα, βλ. Ἐρίανθος, Θρύον, Κάρηξ.

Μαχαιρίον (*Machaerium*, τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περί τὰ 6 εἶδη ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς, θάμνοι ἀναρριχώμενοι καὶ δένδρα μεγάλα δασικά, ὧν τὸ ξύλον χρήσιμον εἰς τὴν ἐπιπλοποιίαν καὶ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα παλισάνδρη (β. λ.). Τοιοῦτον ξύλον ἐκλεκτῆς ποιότητος ἔχει **M. τὸ βραζιλιανὸν** (*M. braziliense* ἢ *Tira* ἢ *Tiruana speciosa*), μέγα δένδρον ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας· πολλαπλ. διὰ σποράς καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Μάχιλος (*Machilus*, τ. Δαφνωδῶν) γ. περιλ. δένδρα τῆς νοτ. καὶ δυτ. Ἀσίας καὶ τῶν παρά ταύτην νήσων. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶδη εἶνε **M. ὁ ὑπόγλαυκος** (*M. glauscens*, γαλλ. *Faux Avocatier*), ὀπωροφόρον, ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, καλλιεργούμενον ἤδη καὶ ἐν Ἀλγερίᾳ, καὶ **M. ὁ εὐσομότατος** (*M. odoratissimus*, ἀγγλ. *Soom-tree*), εἶδος ἀπαντῶν πολλαχοῦ τῆς νοτ. Ἀσίας· τὰ φύλλα του ἀρωματικά· ταῦτα εἰς τὸ Ἀσσάμ καὶ ἄλλα μέρη τῆς νοτ. Ἀσίας χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἐκτροπὴν εἶδους μεταξοσκώληκος (*Attacus assamensis* ἢ *Antheraea assama*) παράγοντος ἐκλεκτῆς ποιότητος μέταξαν. Ἀμφότερα τὰ δένδρα ταῦτα πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σποράς καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Μάχος, βλ. Φασίολος ὁ Μάχος.

Μαωνία (*Mahonia*), βλ. Βερβερίς.

Μαώνιον ἢ **Μαόνιον**, βλ. Σουίτενία.

Μεγάλο βοτάνι, βλ. Ἀριστολογία.

Μεζέρειον, βλ. Δαφνοειδὲς τὸ Μεζέρειον.

Μεῖον, βλ. Μῆον.

Μελάγκρανις, βλ. Σχοῖνος ὁ μελανός.

Μελαλεύκη (*Melaleuca*, τ. Μυρτωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 100 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας· θάμνοι καὶ δένδρα ἀειθαλῆ, φίλυδρα· πολλὰ εὐδοκιμοῦντα καὶ εἰς ἐδάφη περιέχοντα καὶ μέχρι 3⁰/₁₀ γλωριούχον νάτριον· τινῶν τὰ φύλλα παρέχουσι δι' ἀποστάξεως τὸ φαρμακευτικὸν καγεπούτιον αἰθέριον ἔλαιον (φρμ. *Oleum Cajuputi*, γαλλ. *essence de niaouly* ἢ *cajuput*, ἀγγλ. *Cajuput oil*), ὅπερ ἔχει ὁσμὴν παρεμφερῆ εὐκαλυπτελαίων τινῶν καὶ χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς χρίσμα πρὸς ἀπομάκρυνσιν τῶν κωνώπων καὶ ἄλλων αἱμοδόρων ἐντόμων. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶδη εἶνε: α') **M. ἡ ἐρεικόφυλλος** (*M. ericifolia*), θάμνος ἰθαγ. τῆς νοτ. Αὐστραλίας· φυόμενος ὑπὸ εὐνοϊκᾶς συνθήκας ὑψοῦται καὶ μέχρις 8 μ. καὶ λαμβάνει μορφήν δένδρου. Εἰς ὑφάλμυρα καὶ ἐλώδη ἐδάφη ἀναπτύσσεται ταχέως καὶ αὐτοπολλαπλασιάζεται· συντελῶν οὕτω εἰς τὴν ἐξυγίανσιν τοῦ τόπου χάρις εἰς τὴν βαλσαμώδη ὁσμὴν τοῦ φυλλώματός του (βλ. σημ. σελ. 385). Τὰ φύλλα του παρέχουσι καγεπούτιον αἰθέριον ἔλαιον, τὸ ξύλον του εἰς συμπαγῆς καὶ χρήσιμον εἰς τὴν τερνευτικὴν· καὶ β') **M. τὸ Λευκόδενδρον** (*M.*

Leucadendron, ἀγγλ. Cajeput-tree, γαλλ. Niaouly), δένδρον ὑψόμενον καὶ μέχρι 30 μ., ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν καὶ τῆς βορ. καὶ ἀνατ. Αὐστραλίας. Ὁ φλοιωτὸς φλοιὸς τοῦ τὸ προφυλάττει ἀπὸ τὰς πυρκαϊᾶς· τὸ ξύλον τοῦ εἶνε συμπαγὲς καὶ πολυτρόπως χρήσιμον· ἐκ τῶν φύλλων τοῦ λαμβάνεται τὸ πλεῖστον τοῦ καγεπουτιίου ἐλαίου τοῦ ἐμπορίου. Ἀμφότερα τὰ εἶδη ταῦτα προτιμῶσι τὰς παραλίους καὶ ὑγρὰς γαίας, πολλαπλασιάζονται διὰ σπορὰς καὶ δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν (ἰδίως τὸ πρῶτον) εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ταῦτα καὶ πολλὰ ἄλλα εἶδη τοῦ προκειμένου γένους θεραπεύονται ἀπὸ τινος ἐπιτυχῶς ὡς φ. κοσμητικὰ εἰς τινὰς παραμεσογείους χώρας.

Μελάμπυρον (*M. lamprygum*, τ. Γρομφαδιωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 8 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας, πλὴν ἐνὸς ἀπαντῶντος καὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν· φ. πώδη ἢ φρυγανώδη, πάντα ὀχληρότατα ζιζάνια, ἐν μέρει δὲ καὶ παρσίτα. Τῆς ἑλλ. χλωρ. ἀναφέρεται μόνον *M. τὸ βλεφυριδωτὸν* (*M. ciliatum*), ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς τὴν Θεσσαλίαν (παρὰ τὸν Ὀλυμπον). Δίαν ὀχληρὸν ζιζάνιον ἅμα δὲ καὶ παράσιτον (ἰδίως τοῦ Σίτου) ἀνά τὴν λοιπὴν Εὐρώπην εἶνε *M. τὸ ἄρουραῖον* (*M. arvense*, γαλλ. Rougeole, Blé-de-vache ἢ Queue-de-renard, ἀγγλ. Cow-Wheat). Τὸ φ. τοῦτο, τοῦ ὁποῦ τὰ σπέρματα διατηροῦσιν ἐν τῷ ἐδάφει τὴν βλαστικὴν τῶν δυνάμιν ἐπὶ ἔτη, ἀπαντᾷ συχνὰ φύομενον εἰς τοὺς ἐσπαρμένους μὲ Σιτηρὰ ἀγρούς, κατὰ δὲ τὸν διὰ τῶν παλαιῶν μεθόδων ἀλωνισμὸν, τὰ μὴ εὐκόλως ἀποχωριζόμενα τοῦ γεννημάτος σπέρματά του ἀλεθόμενα μετ' αὐτοῦ δίδουσιν εἰς τὸν ἄρτον χροῶμα ἰσῶδες, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ἔντονον, ὡς καὶ ὁσμὴν καὶ γεῦσιν δριμεῖαν (1). Ταῦτα ὀφείλονται εἰς ἣν τὰ σπέρματα τοῦ *M.* ἐνέχουσι γλυκοματογόνον οὐσίαν, ἣτις λαμβανομένη ἐν ποσῷ προξενεῖ ναυσίαν καὶ ἄλλα συμπτώματα δηλητηριάσεως. Παρομοίας ιδιότητος ἀποκτᾷ ὁ ἄρτος ὁ προερχόμενος ἐκ σίτου περιέχοντος σπέρματα *M. τοῦ λειμωνίου* (*M. pratense*), ἰθαγ. ὡσαύτως τῆς Εὐρώπης, κοινοτάτου δὲ ἰδίως εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας. Ὁ διὰ μηχανῆς ἀλωνισμὸς τῶν γεννημάτων ἀπαλλάσσει αὐτὰ ἀπὸ πᾶν τοιοῦτον ἐπιβλαβὲς σπέρμα. Ὡς κοσμητικὰ θεραπεύονται ἐνίοτε *M. τὸ ἄρουραῖον* καὶ *M. τὸ λοφωτὸν* (*M. cristatum*). Τὸ *Μελάμπυρον* τοῦ Θεοφρ. ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς *M. τὸ ἄρουραῖον* (2).

(1) Χροῶμα ὑπέρυθρον παρουσιάζει ὁ ἄρτος ὁ προερχόμενος ἐκ σίτου περιέχοντος σπέρματα Τριφυλλίου τοῦ ἀρουραίου· τὰ σπέρματα Βρόμου τοῦ βριζοειδοῦς μεταδίδουσιν εἰς τὸν σίτινον ἄρτον χροῶμα μελανόν. Ἄλλ' εἰς τὸν ἄρτον ἀπαντῶσιν ἐνίοτε καὶ μικραὶ κηλίδες ἐρυθραί, αἱ ὅποσαι ὀφείλονται εἰς τὴν παρουσίαν φυτοῦ Φυκώδους (*Palmella prodigiosa*) ἀναπτυσσομένου ἐπὶ τοῦ σίτου ἢ εἰς τὰ κακῶς διατηρούμενα ἄλευρα.

(2) «Ὁ δὲ σικελικὸς (πυρὸς) ἴδιον ἔχει τὸ *Μελάμπυρον* καλούμενον ὃ ἐστὶν ἀβλαβὲς καὶ οὐχὶ ὡσπερ ἡ αἶρα βαρὺ καὶ κεφαλαλγῆς» (Φ. Ἰ.-8,4,6).

Μελάνθιον (*Nigella*, γαλλ. *Nigelle*, ἀγγλ. *Devil-in-the Bush*, *Fennel flower* ἢ *Love-in-a-Mist*, τουρκ. *Τζορέκ-ότου* ἢ *Γιαπάν-κιμουνού*, τ. *Βιτρα-χιωδών*) γ. περιλ. περί τὰ 10 εἶδη ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν καὶ τῆς δυτ. Ἀσίας φ. ἐτήσια, τινὰ ἄρτυματικά ἢ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. α') **Μ. τὸ ἄθεροφόρον** (*N. aristata*), τὸ κν. ἐνιαχοῦ ὀνομαζόμενον "Ἄγριο Κύμινο, πιθανῶς δὲ τὸ τοῦ Διοσκρ. «ἕτερον γένος ἀγρίου κυμίνου». β') **Μ. τὸ ἀρουραῖον** (*N. arvensis*), εἶδος λίαν πολύμορφον ἐν Ἑλλάδι ἀπαντᾷ ὑπὸ τρεῖς διαφορὰς (*N. arv. typica*, *N. arv. glabra* καὶ *N. arv. involuerata*), ὑπὸ ἑτέρας δὲ εὖς ἐν Κρήτῃ (*N. arv. macrocarpa* καὶ *N. ara. microcarpa*), ζιζάνιον ὀχληρόν, ἀλλὰ καὶ φ. οἰκονομικόν. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶνε τὸ συνηθέστερον καλλιεργούμενον ἐνιαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς (ἐνθα ἀπαντᾷ καὶ αὐτοφυῆς) διὰ τὰ ἄρτυματικά σπέρματά του, τὰ ὑποία γρηγοροῦσιν ὡς ἐπίπασμα τῶν ἄρτων, τῶν κολλυρίων καὶ ἄλλων ζυμαρικῶν, καὶ ὀνομαζόμενα κν. **μαυρόκοκκος**, **μαυροκοῦκκι**, **μαυροκοουκάδες** ἢ **μαυροσήμιον**. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα (ἂν οὐχὶ εἰς **Μ. τὸ ἡμερον** περὶ οὗ κατωτέρω) ἀναφέρεται τὸ τοῦ Διοσκρ. **Μελάνθιον** οὗ «τὸ σπέρμα μέλαν, δριμύ, εὐώδες, καταπλασσόμενον εἰς ἄρτους». καὶ γ') **Μ. τὸ δαμασκηνόν** (*N. damascena*, γαλλ. *Cheveux de Venus*, *Barbe de capucin*, *Patte d'araignée*), εἶδος κοινὸν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τούτου τὰ σπέρματα χρησιμοποιοῦνται ὡς ἄρτυματικά ἰδίως ἐν Γερμανίᾳ, ἐνθα τὸ φ. καὶ καλλιεργεῖται. Ἀλλὰ τὸ συνηθέστερον πανταχοῦ καλλιεργούμενον διὰ τὰ μάλλον ἀρωματικά σπέρματά του εἶνε **Μ. τὸ ἡμερον** (*N. sativa*, γαλλ. *Poivrete com.*, *Cumin noir*, *Nigelle aromatique*, *Epicerie*, ἀγγλ. *Black-seed* ἢ *Black Cumin*), ἰθαγ. τῆς Συρίας καὶ τῆς Νιγηρίας (ἔθεν καὶ ἡ λατινικὴ ὀνομασία τοῦ φ. *Nigella* ἐξ ἧς προέκυψε τὸ ὄνομα τοῦ γένους *Nigella*).

Τὸ **Μ. εὐδοκίμει** εἰς γαίας βαθείας, ἀμμοαργιλλώδεις ἢ ποταμοχώστους σπείρεται δὲ τὸ φθινόπωρον ἢ κατὰ **Μάρτιον** κατ' ἀναλογίαν 200—300 δραμίων σπόρου κατὰ στρέμμα. Ὅταν τὰ φ. ἀποκτήσωσιν ὕψος 10—15 ἐ. μ. σκαλίζονται, βοτανίζονται καὶ ἀραιοῦνται. Ὁ καρπὸς ὀριμάζει κατὰ **Ἰούλιον** ἢ **Αὐγούστον** ὅτε τὰ φ. ἐκρίζονται ἢ θερίζονται (κατὰ προτίμησιν τὴν πρώτην) καὶ ἀλωνίζονται. Πρὸ τῆς ἐναποθηκείσεως τὸ προϊόν διατηρεῖται ἀπλωμένον εἰς σκιερὸν καὶ εὐαερον μέρος ἐπὶ εἰκοσιτετράωρον. Ἰκανὴν ποσότητα μελανθίου εἰσάγουσι καὶ ἐξοδεύουσιν ἡ **Γαλλία**, ἡ **Ἀγγλία** καὶ ἰδίως ἡ **Γερμανία**. Τὰ πρὸς κόσμον συνηθέστερον καλλιεργούμενα εἶδη εἶνε **Μ. τὸ δαμασκηνόν** καὶ **Μ. τὸ ἰσπανικόν** (*N. hispanica*), ἰθαγ. τῆς μεσημβρ. δυτ. Εὐρώπης. Διὰ τὸ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γένος *Melanthium* βλ. **Ψευδομελάνθιον**.

Μελανιά, βλ. **Φυτολάκκα** ἢ **παχνῶδης**.

Μελανόρροια (*Melanorrhoea*, ἀγγλ. *Black-varnish-tree*, τ. Ἀνακαρδιωδών) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀσίας. Δένδρα μεγάλα, αἰεθαλή. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε **Μ. ἡ λακκειοφόρος** (*M. laccifera*), ἰθαγ. τῆς Ἰνδοσινικῆς, καὶ **Μ. ἡ εὐχρηστὸς** (*M. usitata*), ἰθαγ. τῆς Βερμανίας. Ἐξ ἔντο-

των προξενουμένων ἐπὶ τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν κλάδων των λαμβάνεται εἶδος λακ-
κείου κόμμεως (βλ.) χρησιμοποιοιμένου ἀντὶ βερενικείου, ἰδίως εἰς ἄς χώρας
τὰ δένδρα ταῦτα ἀπαντῶσι. Ἡ οὐσία αὕτη ἐκτιθεμένη εἰς τὸν ἀέρα σκληρύνε-
ται καὶ λαμβάνει χρῶμα μέλαν στίλβον.

Μελανόδομα (Melastoma, τ. Μελανστομαωδῶν)· γ. περιλ. περι τὰ 40
εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τροπ. χωρῶν τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Αὐστρα-
λίας· θάμνοι ἀειθαλεῖς, τινὲς κοσμητικοί. **M.** τὸ μαλαβαθρικὸν καὶ **M.** τὸ αἵμα-
τόχρουν (*M. malabathricum* καὶ *M. sanguineum*), ἀμρότερα ἰθαγ. τῆς τροπ.
Ἀσίας, εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων.

Μελανοδομῶδη (Melastomaceae)· τ. Δικοτλ. περιλ. φ. ποώδη, θαμνώδη
καὶ δεινδρώδη· πολλὰ κοσμητικά (γ. Βερτολονία, Μελανόστομα κ. ἄ.).

Μελανόφλοιοις ἢ Σογχιίτης κατὰ Κελδραΐγ (*Scorzonera*, τ. Συνότων)
γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 100 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς δυτ. Ἀσίας καὶ τῆς βορ.
Ἀφρικῆς· φ. ποώδη, ἐτήσια, διειτή καὶ πολυετή· τινὰ κοσμητικά ἢ ἄλλως χρή-
σιμα. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 9 ἐν οἷς καὶ **M.** ἢ **κροκοφύλλος** (*S. crocifolia*, ἢ
κν. ἐν μὲν τῇ Ζακύνθῳ **Σκορτσονέρα**, ἐν δὲ τῇ Κεφαλ. **Σταρίδα**), εἶδος πολυε-
τές, σαρκόρριζον, λαχανουόμενον. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε
M. ἢ **Ισπανικὴ** (*S. hispanica*, γαλλ. *Scorzonère* ἢ *Salsifis noir*, ἀγγλ. *Scor-
zonera* ἢ *Viper's Grass*), πολυετές, σαρκόρριζον, καλλιεργούμενον διὰ τὴν ἐδώ-
διμον, σαρκώδη, μελανόφλοιον ρίζαν του (βλ. καὶ **Μικροσέρεις**).

Μελάς, βλ. Ἰξία.

Μελάσδα, βλ. Σαχαροκάλαμον.

Μελεάγριον παρ' ἀρχαίοις, φ. δυσερμήνευτον, ἢ ρίζα του ἐδώδιμος.

Μέλεος καὶ **Μέλεγος**, βλ. **Μελία**.

Μέλερον, βλ. Ἀμπελος, σελ. 95.

Μελία (*Fraxinus*, γαλλ. *Frêne*, ἀγγλ. *Ash*, τ. Ἐλαιωδῶν)· γ. περιλ. περι
περὶ 20 εἶδη ἀπαντῶντα πολλαχοῦ· δένδρα φυλλοβόλα, μεγάλα, δασικά, κοσμη-
τικά καὶ ἄλλως χρήσιμα. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. **M.** ἢ **ὑψικάρηνος** (*F. excel-
sior*) καὶ **M.** ἢ **εὐρωπαϊκὴ** (*F. Ornus* ἢ *Ornus europaea*). Καὶ τὸ μὲν πρῶτον
εἶνε ἢ **Βουμέλιος** τοῦ Θεοφρ., τὸ κν. **Μέλεγος** ἢ **Φράξο** ὀνομαζόμενον, δένδρον
μέγα, μακρόβιον, ἀπαντῶν εἰς ὄρεινους τόπους τῆς Αἰτωλίας, τῆς Ἠπείρου καὶ
τῆς Θεσσαλίας, κοινὸν δὲ ἀνά τὴν μέσην καὶ βορ. Εὐρώπην καὶ θεραπευόμε-
νον πολλαχοῦ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς ὡς κοσμητικὸν καὶ ὡς εἶδος δεινδρσοτοιγιῶν.
Τὸ ξύλον του ἀρίστης ποιότητος, συμπαγὲς καὶ ἔλαστικόν, χρήσιμον ἰδίως εἰς τὴν
ἐπιπλοκοίαν, τὴν ἀμαξοπηγίαν καὶ τὴν τορνευτικὴν· ὁ φλοιὸς του βερσοδεψικός,
βαφικός (παρέχει χρῶμα μελανοκύανον ἀνεξίτηλον) καὶ φαρμακευτικός (ἀντιπυ-
ρετικός, διὸ οἱ Γάλλοι τὸν ὀνομάζουσι *quinine d' Europe*)· τὰ φύλλα του ἀπο-
τελοῦσιν ἐκλεκτὴν κτηνοτροφικὴν οὐσίαν, ἐνιαχοῦ δὲ ταῦτα καὶ οἱ βλαστοὶ του
ἀλμεύονται. Ἐπὶ τῆς **M.** ταύτης ἰδίως ἀπαντῶσι καὶ ἐκ ταύτης συλλέγονται αἱ
φαρμακευτικαὶ καθαρίδες (*Cantharis* ἢ *Lytta vesicatoria*), αἱ ὁποῖαι εἰς χῶ-

ρας βορ. τῆς ἡμετέρας συχνὰ ἐπιπίπτουσι ἐπὶ τοῦ δένδρου τούτου κατὰ πολυάριθμα κμηγή. Το δεύτερον εἶδος (M. ἢ εὐρωπαϊκὴ) εἶνε ἡ **Μελία** ἢ **Μελίη** τῶν ἀρχαίων, τὸ κν. **Μελιός**, **Μελεό**, **Μέλεγος**, **Φράσσο** ἢ **Φράξο**· δένδρον μικρότερον τοῦ προηγουμένου καὶ κοινότερον παρ' ἡμῖν καὶ τὰς ἄλλας παραμ. γῶρας· τοῦτο κατ' ἐπανάληψιν ἀναφέρει ὁ Ὅμηρος (**Μελίη**), ὅστις λέγει ὅτι ἐκ τοῦ ξύλου τοῦ κατεσκευάζοντο τὰ δόρατα (Ἰλ. N, 178. Π, 767. X, 225 κ.λ.). Ἰσχυρὰν ὡς τὸ ξύλον τῆς «**Μελιάς**» λέγει ὁ Ἡσίοδος ὅτι ἐπλασεν ὁ Ζεὺς τὴν τρίτην γενεάν τῶν ἀνθρώπων (1). Ὡς φαρμακευτικὰ ἀναφέρει ὁ Διοσκρ. τὰ φύλλα καὶ τὸν φλοιὸν τοῦ δένδρου τούτου, ὃν φλοιὸν καὶ σήμερον παραδέχεται καὶ χρῆσιμοποιεῖ ὁ λαὸς ὡς φαρμακευτικόν. Ἀλλὰ χρησιμοτάτη εἶνε ἡ **Μ. αὐτή** (καὶ ἰδίως ἡ διαφορὰ αὐτῆς **στρογγυλόφυλλος**, ἢ κατ' ἄλλους ἀποτελοῦσα ἴδιον εἶδος—**F. rotundifolia** ἢ **mannifera**) πρωτίστως ἐνεκα τοῦ **μάννα** (β.λ.) ὅπερ ἐκκρίνει ὁ κορμὸς τῆς κεντώμενος τὴν ἀνοιξιν. Καὶ τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ θεραπευόμενον ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς ἐν αἷς καὶ ἡ τοῦ **Θεοφράστου** (**F. Ornus Theophrasti**).

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιόλογα εἶνε **Μ. ἢ ἀμερικανικὴ**, **Μ. ἢ πρασινὴ**, **Μ. ἢ χνοώδης**. (**F. americana**, **F. viridis**, **F. pubescens**), ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, **Μ. ἢ ὀξύφυλλος** (**F. oxyphylla**), ἰθαγ. τοῦ Καυκάσου, καὶ **Μ ἢ πολυανθὴς** (**L. floribunda**), ἰθαγ. τῆς Νεπάλης, πάντα δένδρα μεγάλα, δασικά, κοσμητικὰ καὶ δυνάμενα νὰ εὐδοκιμήσωσι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. — Διὰ τὰ εἶδη τοῦ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γένους **Melia** βλ. **Ψευδομέλια**.

Μελιανθος (**Meliantbus**, τ. Ζυγοφυλλωδῶν 2)· γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη· τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Εὐέλπιδος Ἀκρας· θάμνοι κοσμητικοὶ καὶ μελιγόνιοι· πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων καὶ δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. **Μ. τοῦ μεγάλου** (**M. major**) τὰ φύλλα εἶνε φαρμακευτικὰ (ἀντισηπτικὰ). **Μ. ὁ ἐλάσσων** (**M. minor**) θεωρεῖται ἀρίστον μελιγόνιον εἶδος.

Μελιάς, βλ. Ἰξία.

Μελίγγρα, βλ. σελ. 370.

Μελιγόνιο ἢ **Μελιγόνιο**, βλ. Ἀμμόφυτον τὸ ἐρυθρόν.

Μέλιγος, βλ. **Μελία**.

Μελιζάνα ἢ **Μελιντζάνα**, βλ. Στρώγνος ἢ **Μελιζάνα**.

Μελικόκκος ὁ δίζυγος (**Melicocca bijuga**, ἀγγλ. **Jenip-tree**, τ. Σαπινδωδῶν), δένδρον ὀπωροφόρον ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας καὶ τῆς Βενεζουέλας, καλλιεργούμενον αὐτόθι ὡς καὶ ἀλλοχοῦ διὰ τὸν σαρκώδη, εὐγεστον καὶ γλυκύτατον καρπὸν του καὶ τὰ βρώσιμα σπέρματά του. Πολλαπλασ. διὰ σπορᾶς καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

(1) «Ἐκ μελιᾶν, δεινὸν τε καὶ ὄβριμον» (Ἔργα καὶ Ἡμρ. 144)

(2) Κατ' ἄλλους τὸ γ. τοῦτο κατατάσσεται εἰς τὴν τ. τῶν Σαπινδωδῶν.

Μελικουκκιά, βλ. Κελτίς.

Μελιλώτος (*Melilotus*, γαλλ. και ἀγγλ. *Melilot*, τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περί τὰ 40 εἶδη τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης και τῆς Ἀσίας· φ. ἐτήσια και διετηῖ πάντα νομευτικά και μελιγόνα, πολλά κτηνοτροφικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσ. 8, ἐξ ὧν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε: α') **Μ. ὁ ἰνδικὸς** (*M. indica* ἢ *parviflora*), τὸ κν. **Νυχάκι** και ἐν Κύπρῳ **Τριφύλλι τῆς Πιτσιλιᾶς**. β') **Μ. ὁ ἰταλικὸς** (*M. italica*), πιθανῶς ὁ παρὰ Διοσκρ. «κράτιστος ἀττικὸς Μελιλώτος, ὅστις φύεται και ἐν Καμπανίᾳ περί Νώλων». γ') **Μ. ὁ λευκὸς** (*M. alba*, *leucantha* ἢ *vulgaris*), τὸ κν. **Ἄγριο τριφύλλι**. δ') **Μ. ὁ μεσσηνιακὸς** (*M. messanensis*); τὸ κν. **Τριφύλλι**, ὁ κατὰ τινας ἡμεροσ Λωτὸς τοῦ Διοσκρ. και ε') **Μ ὁ φαρμακευτικὸς** (*M. officinalis* ἢ *arvensis*), τὸ κν. ἐν **Ζακύνθῳ Νυχάκι**· τὸ κατ' ἐξοχὴν φαρμακευτικὸν εἶδος· τὸ γόρτον του ἀντιοφθαλμικὸν (φρμ. Μελιλώτου πόα, *Herba Meliloti*, τουρ **Ἰτριφύλλ**). Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἰδῶν τὰ ὑπὸ στοιχεῖα γ' και ε' εἶνε διετηῖ, τὰ δὲ ἄλλα ἐτήσια.

Πάντα τὰ διετηῖ εἶδη τοῦ προκειμένου γ. εἶνε ζιζάνια ἐπιβλαβέστατα, δυσ-εξόντωτα, λίαν δὲ ἐπιζήμια ἰδίως εἰς τὰ Σιτηρά, ὧν παρακλώουσι τὴν ἀνάπτυξιν. Κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Schribaux τὰ σπέρματά των εἰσαγόμενα ἀπαξ εἰς τὸν ἀγρὸν μετὰ τοῦ σπόρου τοῦ Σίτου ἢ ἄλλως, δὲν βλαστάνουσι πάντα τὸ αὐτὸ ἔτος· δύνανται δὲ νὰ μείνωσιν ὑπὸ τὸ γῶμα και νὰ διατηρήσωσι τὴν βλαστικὴν των δύναμιν ἐπὶ δεκάδας ἔλας ἐτῶν, βλαστάνοντα κατ' ἔτος τινὰ μόνον ἐξ αὐτῶν. Τὸν **λευκὸν Μ.** προέτειναν ἄλλοτε ὡς εἶδος κλωστικῶν.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἄξιον λόγου ἰδίως εἶνε **Μ. ὁ κυανοῦς** (*M. ἢ Trigonella caerulea*, γαλλ. *Baumier* ἢ *Lotier odorant*), εἶδος ἐτήσιον, ἰθαγ. τῆς **Οὐγγαρίας**, ευωδέστατον, θεραπευόμενον πολλαχοῦ ὡς κοσμητικὸν και καλλιερ-γούμενον ὡς κτηνοτροφικὸν ἰδίως ἐν Ἑλβετία. Τὸ βάμμα των ἀνθέων του ἐπουλωτικόν, τὸ δὲ ἀφέψημα αὐτῶν τονωτικὸν και γρήσιμον πρὸς ἀρωμάτισιν τυρῶν. Τὸ γόρτον του και ξηρὸν ἐτι διατηρεῖ ἐπὶ πολὺ τὴν εὐάρεστον ὁσμὴν του, εἰσαγόμενον δὲ εἰς τὰς ἱματιοθήκας ἀποδιώκει τὸν σῆτα.

Οἱ **Μ.** εὐδοκιμοῦσι και εἰς μετρίαν γονιμότητος γῆν, σπείρονται δὲ τὸ φθινόπωρον κατ' ἀνχλογίαν 200—300 δραμίων σπόρου κατὰ στρέμμα. Ὁ σπόρος πρὸ τῆς σπορᾶς εἶνε φρόνιμον νὰ μωσχευεταί ἐν γλιαρῶ ὕδατι ἐπὶ τινας ὥρας. Τὸ τοῦ Στράβωνος ἐν Μαυρουσία δένδρον «Μελιλώτον καλούμενον, ἐξ οὗ σκευάζουσιν οἶνον» (IZ, 830) ἀναφέρεται εἰς εἶδος Ζιζύφου (β.λ.).

Μελίμυλα παρὰ Διοσκρ., ὅστις τὰ ὀνομάζει και γλυκύμηλα, πιθανῶς διαφορὰ μῆλων.

Μελίην (*Melica*, τ. ἀγρωστοδῶν) γ. περιλ. φ. ποώδη, ἀπαντῶντα πολλαχοῦ· πάντα πολυετηῖ, πολλά νομευτικά, τινὰ και κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσ. 5· τὸ κοινότερον **Μ. ἢ ὀφρυδοτή** (*M. ciliata*), εἶδος νομευτικὸν και κτηνοτροφικόν, ἀντέχον εἰς τὴν ξηρασίαν και προτιμῶν τὰ ἀσβεστώδη ἐδάφη, κοινὸν δὲ και ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἄξιον λόγου εἶνε **Μ. ἢ**

ὕψηλοτάτη (*M. altissima*), ἰθαγ. τῆς βορ. Εὐρώπης καὶ τῆς μέσης Ἀσίας, εἶδος, νομευτικόν, κτηνοτροφικόν καὶ κοσμητικόν ὑφούται καὶ πλέον τοῦ μ. Ἡ παρ' ἀρχαίους **Μελίνη** (Ἡροδ. Γ, 117, Ξενοφώντ. «Ἀνάβ.» 13,1,2) παρὰ δὲ τῷ Θεοφρ. **Μέλιος**, ἀναφέρεται εἰς εἶδος ἢ διαφορὰν Κέγγρου.

Μελιόγαυρος, βλ. Ὀστρύα.

Μέλιος, βλ. Μελίνη.

Μελιός, βλ. Ἴξια, Λώρανθος, Μελία.

Μελισσά (*Melissa*, τ. Χειλανθῶν) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας φ. ποώδη πολυετῆ καὶ φρυγανώδη. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε *M.* ἢ φαρμακευτικὴ (*M. officinalis* γαλλ. *Mélisse*, *Citronade*, *Thé de France*, *Citronnelle*, ἀγγλ. *Balm*), ἢ παρὰ Διοσκρ. καὶ ἄλλοις **Μελιττίς**, **Μελίτ(τ)αινα**, **Μελίττιον**, **Μελόφυλλον** ἢ **Μελισσόφυλλον**, ἢ κν.δὲ ὀνομαζομένη **Μέλισσα**, **Μελισσόχορτο**, **Μελισσοβότανο** ἢ **Κιτροβάλαμο** (ἐν Κρήτῃ) φυτὸν ποῶδες ἰθαγ. τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν. Εἶδος κοσμητικόν, ἀρωματικόν καὶ φαρμακευτικόν (φρμ. *Melissophyllou póa*, *Herba Melissa*, *tour-Ogouil otou*) καὶ μελιγόνον, διὸ καὶ ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Γάλλων καὶ *Ciment-des abeilles* ἢ *des ruches*. Καλλιεργεῖται πολλαχού διὰ τὸ εὖσμον φύλλωμά του, ὅπερ ἀποσταζόμενον παρέχει στάγμα καὶ αἰθέριον ἔλαιον φαρμακευτικόν (*Aqua et Oleum Melissa*) καὶ μυρεψικόν. Τὸ ἀρέψημά του εἶνε πόμα εὐγευστον καὶ ὑγιεινόν. Ἡ *M.* πολλαπλ. εὐγερωῶς διὰ παραφυάδων. Τὰ ἐνίοτε ἀναφερόμενα ὡς εἶδη τοῦ προκειμένου γένους *M.* ἢ **μεγανθῆς** καὶ *M.* ἢ **ἄλπειος** εἶνε εἶδη *Καλαμίνθης* (*Calamintha grandiflora* καὶ *C. alpina*).

Μελισσάντρος, βλ. Φλόμος ὁ μέλας

Μελισσόβότανο καὶ **Μελισσόφυλλον**, βλ. Μέλισσα,

Μελισσόχορτο, βλ. Ἡλιοτρόπιον, Μέλισσα, Ψευδόβριζα.

Μελισσόραξ, βλ. Ὑγράμβαρικ.

Μελιτίνη, βλ. Ἀψίνθιον τὸ Ἀθρότονον.

Μελιτταία καὶ **Μελίττιον**, βλ. Μέλισσα.

Μελιττίς τὸ Μελισσόφυλλον (*Melittis Melissophyllum*, γαλλ. *Mé-lissot*, *Mélisse des bois*, *M. batarde*, *M. Puante* ἢ *Herbe sacrée*, ἀγγλ. *Bastard Balm*, τ. Χειλανθῶν) ποῶδες, πολυετές, φαρμακευτικόν, ἰθαγ. τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων τῆς Εὐρώπης χωρῶν, θεραπευόμενον ἐνίοτε πρὸς κόσμον. Ἡ παρ' ἀρχαίους **Μελιττίς** ἀναφέρεται εἰς Μέλισσαν τὴν φαρμακευτικὴν.

Μελίτωτις, **Μελούρα** καὶ **Μέλωμα**, βλ. εἰς σελ. 369.

Μενεξές, βλ. Ἴον.

Μέντα βλ. Ἡδύσμος.

Μεράδι (Ἡμεράδι), βλ. Δρύς, σελ. 257.

Μεραυπελιά, βλ. Προύμνη.

Μέρικοι καὶ **Μεριδά**, βλ. Μυρική.

Μερμελιτά, βλ. Κράταιγος ἢ μονόγυνος.

Μερμηγκοδότανο, βλ. Ἐλμινθοδότανο.

Μερρόβλεγμα, βλ. Παρονοχία.

Μερδίνη καὶ **Μερδινιά**, βλ. Μύρτος καὶ Ὁξύμυρσίνη ἢ ἀκανθώδης.

Μερδινόκοκκα, βλ. Μύρτος.

Μερτζανιά, βλ. Οὐθιανία.

Μεσαντρούλα, βλ. Σησμοειδές τὸ λευκόν.

Μεσημβριάνθεμον (*Mesembrianthemum*, γαλλ. *Ficoide*, ἀγγλ. *Fig-Marigold*, τ. *Μεσημβριανθεμοειδῶν*) γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 300 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς φ. σαρκόφυλλα, ποικιλώτατα τὴν μορφήν ὡς πρὸς τὸ φύλλωμά των· τινὰ ἐτήσια, ὀλίγιστα θαμνώδη ὀρθοφυῆ, τὰ πλεῖστα ποώδη πολυετή, ἔρποντα, εὐδοκιμοῦντα καὶ εἰς παραθαλασσίους, ἀμμώδεις ἢ βραχώδεις τόπους, πολλὰ κοσμητικὰ ἢ ἄλλως χρήσιμα, πάντα ἀντέχοντα εἰς τὴν ξηρασίαν. Ποπλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς, τὰ δὲ πολυετῆ κατὰ προτίμησιν διὰ μοσχευμάτων εὐκολώτατα βιζοβολοῦντων. Ὀνομάσθησαν **Μεσημβριάνθεμα** διότι τὰ ἄνθη των ἐπανοίγουσι τὴν μεσημβρίαν καὶ κλείουσι πρὸς τὸ ἑσπέρας. Εἶδη τῆς ἐλλ. γλωρ. **M.** τὸ **γονυανθές** (*M. nodiflorum*), ἢ κν. **Καλιὰ**, καὶ **M.** τὸ **κρυστάλλινον** (*M. crystallinum*, γαλλ. *Crystalline* ἢ *Glaciale*, ἀγγλ. *Ice-plant*), τὸ κν. **Μποῦξι** ἢ **Καλιὰ ὀνομαζόμενον** ἀμφότερα ἐτήσια, κοσμητικὰ, ἀπαντῶντα καὶ ἀλλαχοῦ. Τὸ δεύτερον, ὅπερ σήμερον ἀπαντᾷ αὐτοφυόμενον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἔχει πατρίδα τὰς Καναρίους νήσους, εἰσῆχθη δὲ παρ' ἡμῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων (Χελδράγγ) καὶ ἐνεκλιματίσθη ταχέως. Τὸ εἶδος τοῦτο τρώγεται εὐχαρίστως ὑπὸ τῶν προβάτων, κατὰ δὲ τὸν Ἑρβέρ Μιχαῶν ἐνέχει μεγάλην ποσότητα ἀζώτου, διὸ δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθῆ ἔπωφελῶς ὡς γλωρὸν λίπασμα σπειρόμενον εἰς ἀγόνους ἀγρούς καὶ ἀναστρεφόμενον διὰ τοῦ ἀρότρου πρὸ τῆς ἀνθήσεώς του. Τοῦ εἶδους τούτου καὶ **M.** τοῦ **διδυμανθοῦς** (*M. geminiflorum*, ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς) τὰ σπέρματα ἀλευροποιούμενα χρησιμεύουσιν ἐνιαχοῦ πρὸς ἀρτοποιίαν. Ἐκ τῶν ἄλλων ἐξωτικῶν εἰδῶν ἄξια λόγου εἶνε:

α') **M.** **ἀκινάκφυλλον** (*M. acinaciforme*), ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς, ποώδες πολυετές, ἔρπον, τὸ κν. ὀνομαζόμενον **Ἀμάραντον**, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ **Μαλλιὰ** τῆς **Ἀφροδίτης**. Τὰ ἄνθη του μεγάλα, ἐρυθρά· ἀπαντᾷ συχνὰ θεραπευόμενον παρ' ἡμῶν καὶ ἀλλαχοῦ εἰς παραλίους τόπους, πλησίον τῆς θαλάσσης, ἔνθα οὐδὲλως βλάπτεται ἐκ τοῦ φερομένου ὑπὸ τῶν ἀνέμων θαλασσίου ὕδατος· ἀριστον εἶδος πρὸς ταχεῖαν κήληψιν βράχων καὶ ἀμμωδῶν ἢ ἀγόνων τόπων ὁ καρπὸς του (ὡς καὶ ὁ καρπὸς πολλῶν ἄλλων *M.*) τρώγεται ὑπὸ τῶν Ὀρτεντότων.

β') **M.** τὸ **βρώσιμον** (*M. edule*, γαλ. *Figure des Hottentots*, ἀγγλ. *Hottentot's fig*), ποώδες πολυετές, ἔρπον, ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς· εἶδος ἔχον πάντα τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰς ιδιότητις τοῦ προηγουμένου, ἀλλ' ἀναπτυσσόμενον ταχύτερον· διαφέρει δὲ αὐτοῦ ἰδίως ὡς πρὸς τὸ χρῶμα τοῦ ἄνθους του ὅπερ εἶνε ὀχρῶν. Ὁ καρπὸς του ἀποτελεῖ τὸ κατ' ἐξοχὴν «σῦκον τῶν Ὀρτεντότων». Τὸ φ. τοῦτο ἀπαντᾷ συνηθέστατα θεραπευόμενον εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Φαλήρου καὶ τοῦ

Πειραιώς και ονομάζεται κν. **Ἀμάραντον**. γ') **M.** τὸ **ισόπλευρον** (*M. aequilaterale*), ποῶδες πολυετές, ἔρπον, ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας και τῶν δυτ. παραλίῳν τῆς νοτ. Ἀμερικῆς· εἶδος ῥωμαλεώτατον, ταχίστης ἀναπτύξεως και μεγάλης ἀντοχῆς εἰς παρακτίους, ὑφαλμύρους και ἀμυώδεις τόπους· τὰ πρόβατα τρώγουσιν εὐχαρίστως τὸ φύλλωμά των. δ') **M.** τὸ **κεφαλωτόν** (*M. capitatum*) ποῶδες πολυετές, ἔρπον, ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς, ἐν πολλοῖς ὁμοίον τοῦ ὑπὸ στοιχεῖον β'· τὰ ἄνθη του κατά τι μικρότερα, κίτρινα· εἶδος πολυσπερμότατον, διδ και εὐχερῶς αὐτοπολλαπλασιζόμενον. και ε') **M.** τὸ **σιλίβον** (*M. micans*), ποῶδες πολυετές, ἔρπον, ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς· τὸ συνήθιστα θεραπευόμενον παρ' ἡμῖν μικρόφυλλον μετὰ ῥοδίνων μικρῶν ἀνθῶν εἶδος, τὸ κν. ονομαζόμενον **Μεταξάκι**.

Εἶδη ἐξόχως κοσμητικὰ ἰδίως ἔνεκα τοῦ ἰδιορρύθμου φυλλώματός των εἶνε πάμπολλα ἐν οἷς και **M.** τὸ **ἐλάχιστον**, **M.** τὸ **δελτοειδές**, **M.** τὸ **ὀκτάφυλλον**, **M.** τὸ **πηκτόν**, **M.** τὸ **τρίχρον** (*M. minimum*, *M. deltoides*, *M. octophyllum*, *M. densum*, *M. tricolorum*), πάντα ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς.

Μεσημβριανθεμῶδη (*Mesembrianthemaceae* ἢ *Ficoideae*)· τ. Δικοτλ. περιλ.φ. ἰδίως ποῶδη (σπάνια τὰ θαμνώδη)· πλεῖστα κοσμητικὰ, πολλὰ και ἄλλως χρήσιμα (γ. Μεσημβριάνθεμον, Τετραγωνία, Ψευδαίζων κ. ἄ.).

Μεσπιλεῖα (*Mespilus*, τ. Ῥοδωδῶν)· γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη ἰθαγ. τῆς Ἀσίας πλην ἐνὸς ἀπαντῶντος και ἐν Εὐρώπῃ δένδρα ἀειθαλῆ και φυλλοβόλα, τινὰ ὀπωροφόρα· τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε: α') **M.** ἡ **γερμανικὴ** (*M. germanica*, γαλλ. *Méflier d'Allemagne*, ἀγγλ. *Medlar*), φυλλοβόλον, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας και τῆς Περσίας. Ἐν Ἑλλάδι και ἄλλαχού τῆς Ἀνατολῆς ἀπαντᾷ εἰς ὄρεινους τόπους και ονομάζεται κν. **Μουσουλιά** ἢ **Μεσπιλιά** και **Πολεμιδιά** ἢ **Πομηλιδιά** ἐν Κύπρῳ. Καλλιεργεῖται πολλαχού διὰ τὸν καρπὸν του, τὸ κν. **μούσμουλο**, **μουσκλο** και **πομηλιδι** ἢ **πολεμιδι**), ὅστις εἶνε ὀψώρα ὀψιμωτάτη και βρώσιμος μόνον ὑπερώριμος. Τὸ δ. τοῦτο πολλαπλ. κατά προτίμησιν διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ ἐπὶ τῶν Κρατιγίων και τῆς Κυθωνίας. Εἰς τὴν **M.** ταύτην ἀναφέρεται ἡ παρὰ Θεοφρ. **Μεσπίλη Σητάνειος** (βλ. Ἀνθηδωοειδῆ) και τὸ ἕτερον **Μέσπιλον** τοῦ Διοσκρ., τὸ και Ἐπιμηλῆς (βλ. Ἀμαμηλῆς) ὀνομαζόμενον ὑπ' αὐτοῦ· και β') **M.** ἡ **ἰαπωνικὴ** (*Mespilus*, *Eriobotrya* ἢ *Photinia japonica*, γαλλ. *Méflier du Japon*, ἀγγλ. *Loquat*), ἀειθαλές, ὀπωροφόρον, πρωϊανθέστατον και πρωϊκαρπώτατον, ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας. Εἶδος λίαν κοσμητικὸν γάρεις εἰς τὰ εὖσση ἀνθη του και τὸ ὄρατον σχῆμα και φύλλωμά του. Εἰσαχθέν ἀπὸ πολλοῦ ἀπαντᾷ σήμερον καλλιεργούμενον ἐπιτυχῶς εἰς πάσας σχεδὸν τὰς χώρας εἰς ἃς εὐδοκίμοισι τὰ Ἑσπεριδοειδῆ ἰδίως διὰ τὸς πρωϊμωτάτους και εὐγεύστους καρπούς του, τὰ γνωστότατα **μέσπιλα** ἢ **μούσμουλα**. Σπουδαῖον μειονέκτημα τοῦ καρποῦ τούτου εἶνε οἱ πολλοὶ (2-4 και σπανιώτατα εἰς) και μεγάλοι σπόροι του. Τὸ μειονέκτημα τοῦτο κατώρθωσαν οἱ Ἀμερικανοὶ (ἐν Καλιφορνίᾳ) νά μετριάσωσι διὰ τῆς μορφώσεως διαφορᾶς (*Eulalia Loquat*), ἧς

ὁ καρπὸς εἶνε μεγαλύτερος, πολυσαρκότερος, εὐχυμότερος καὶ ἐγκλείει σπέρματα μικρότερα τῶν τοῦ συνήθους παρ' ἡμῖν παργγομένου μεσιπλου. Ἡ **Ιαπωνικὴ Μ.** πολλαπλασιάζεται εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ ἐπὶ τῆς γερμανικῆς **Μ.** τῶν Κραταίων καὶ τῆς Κυδωνέας, εὐδοκιμεῖ δὲ εἰς ἔδαφος βαθὺ καὶ νοτερόν ἢ ἀρδευόμενον μὲ ὕδωρ γλυκὺ (τὰ ὑφάλμυρα ὕδατα καὶ ἐδάφη εἶνε ἀκατάλληλα διὰ τὸ δ. τοῦτο). Εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰσῆχθη τὸ πρῶτον ἡ **Ιαπωνικὴ Μ.** περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὑπὸ τῶν τότε μοναδικῶν ἐν τῇ γῶρᾳ ἀνεπτυγμένων δενδροκίμων Ἀδελφῶν Μποτάρου (Ἰταλῶν), οἱ ὅποιοι εἶχον τὸ δενδροκομεῖόν των παρὰ τὴν Ῥιζάριον Σχολήν. Σήμερον ἀπαντῶσι παρ' ἡμῖν καλλιεργούμεναι δύο διαφοραὶ ἢ παραλλαγαί, ἡ **στρογγυλόκαρπος** καὶ ἡ **μακρόκαρπος** ταύτης ὁ καρπὸς εἶνε ὠσειδής, τὰ δὲ φύλλα μακρότερα καὶ στενότερα τῶν τῆς στρογγυλόκαρπου, ἧς ὁ καρπὸς εἶνε σφαιρικός. Ἡ **μακρόκαρπος** διαφορὰ καλλιεργεῖται ἰδίως ἐν Ἐπτανήσῳ καὶ περὶ τὰς Πάτρας. Λίαν ἐπιζήμιος νόσος τῆς **Ιαπωνικῆς Μ.** εἶναι ὁ ἄνθραξ (βλ. σελ. 124).

Μεσιπλῆ, βλ. Ἀνθηδονοειδής καὶ Μεσιπλέα.

Μεταξάκι, βλ. Μεσημβριάνθεμον τὸ στίλβον.

Μετὰξι τῆς Ἀλεπουῆς ἢ τῆς Κουρούνας, βλ. Ἐπίθυμον.

Μέχλεμπι, βλ. Κέρασος ὁ μικρόκαρπος.

Μηδικὴ (Medicago, τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περὶ τὰ 40 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς βορ. Ἀφρικῆς φ. πούδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, τινὰ θαμνώδη πάντα μελιγόνα, νομευτικά καὶ γονιμοποιὰ δ. δ. συντελοῦντα εἰς τὴν γονιμοποίησιν τῶν ἐξηνητημένων γαιῶν πολλά κτηνοτροφικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 24 ἐν οἷς καὶ

α') **Μ. ἡ δενδρώδης (M. arborea, γαλλ. Luzerne en arbre ἢ arborescente, ἀγγλ. Shrub Trefoil)**, θάμνος ἐνίοτε ὑψόμενος καὶ πλέον τῶν 2 μ. καὶ κοινὸς εἰς πολλὰς παραμ. χώρας, κοινότατος δὲ πολλαγού τῆς Ἑλλάδος (ἀπαντᾷ καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ παρὰ τὰς Ἀθήνας Λυκαβητοῦ). Ἐνίοτε θεραπεύεται πρὸς κόσμον χάριν τῶν πολλῶν χρυσιζόντων ἀνθῶν του. Κατὰ τὸν Ὁρφάνιδην εἰς τῶν Ἐβένων τοῦ Θεοφρ. ἀναφέρεται εἰς τὸ εἶδος τοῦτο, οὗτινος τὸ ξύλον εἶνε σκληρότατον καὶ μέλαν, τὸ δὲ γόρτον θρεπτικώτατον ἰδίως διὰ τὰ πρόβατα, διὸ καὶ καλλιεργεῖται ὡς εἶδος κτηνοτροφικόν. Εἰς τὸν θάμνον τοῦτον ἀναφέρεται ὁ τῶν ἀρχαίων **Κύτισος ἢ Κύτιος**, ὅστις κατὰ τὸν Διοσκρ. ἐφυτεύετο τὸ πάλαι παρὰ τοὺς μελισσῶνας ὡς λίαν **μελιγόνον εἶδος**. Το φυτόν τοῦτο ἀναφέρει ὁ Βεργίλιος (Cytisus) ὡς ἄριστον διὰ τὰ πρόβατα, ὁ δὲ Πλίνιος λέγει ὅτι εὐρέθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν **Κύβον** ὅθεν διεδόθη καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα ὡς καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν (Φυσ. Ἰστρ. 13,47). Ὁ **Κολουμέλλας**, παρὰ τοῦ ὁποίου μανθάνομεν ὅτι τὴν **Μ.** ταύτην οἱ Ἕλληνας ὠνόμαζον καὶ **Ζέαν**, καὶ **Καρνικὴν** καὶ **Τρυφεράν**, συμβουλεύει τὴν ὁσόνεστιν ἐκτενεστέραν καλλίεργειαν αὐτῆς, διότι ἀποβαίνει **χρησιμωτάτη** καὶ διὰ τὰς ὄρνιθας, καὶ διὰ τὰς μελισσας, καὶ διὰ τὰς ἀγελάδας, καὶ διὰ τὰς αἴγας καὶ τὰ πρόβατα, παχύνουσα τὰ ζῶα ταῦτα καὶ καθιστῶσα τὰ

τελευταῖα μᾶλλον γαλακτοφόρα. Ἐπί πλέον λέγει ὅτι εἶνε δυνατόν νά τρέφονται τὰ κτήνη μὲ χόρτον Κυτίσου δι' ὅλου τοῦ ἔτους, χορηγούμενον αὐτοῖς ἐπὶ ὀκτώ μὲν μῆνας ἐν χλωρᾷ καταστάσει καὶ ἐπὶ τοὺς ὑπολοίπους τέσσαρας ξηρόν, καὶ ὅτι ὁ θάμνος οὗτος «ἀναπτύσσεται ταχέως εἰς πᾶν ἔδαφος, ὁσονδήποτε ἄγονον καὶ ἄν ἦνε, καὶ ὑφίσταται ἀκόπως πᾶσαν κακοκαιρίαν» («De arboribus» 28). Πάντα τὰ πλεονεκτῆματα ταῦτα τῆς δενδρώδους M. ἀναγνωρίζονται καὶ ὑπὸ τῶν σημερινῶν γεωπόνων, ἐντούτοις πανταχοῦ προτιμᾶται ἡ καλλιέργεια τῆς περὶ τῆς γίνεται λόγος κατωτέρω ἡμέρου M. ὡς παραγωγικωτέρας εἰς χόρτον. Οὐχ ἦττον εἰς τὰς ἀγόνους καὶ ξηρὰς γαίας δέον νά καλλιεργῆται κατὰ προτίμησιν ἡ δενδρώδης.

β) M. ἡ δρεπανοειδῆς (M. falcata, γαλλ. Luzerne jaune, L. sauvage, L. de Suède), εἶδος ποώδες, πολυετές, κοινόν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν νομειτικόν, ἀντέχον εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ ἀπαντῶν εἰς ἀγόνους ἰδίως γαίας ἐνίοτε καλλιεργεῖται ὡς κτηνοτροφικόν καὶ θεραπεύεται πρὸς κόσμον.

γ) M. ἡ ἡμερος (M. sativa, γαλλ. Luzerne, ἀγγλ. Lucerne, Purple Medick ἢ Alfalfa), ποώδες πολυετές ἡ Μηδικὴ πόα τῶν ἀρχαίων τὸ κατ' ἐξοχὴν Τριφύλλι κν. ὀνομαζόμενον, ὅπερ ἐνίοτε λέγεται καὶ Τριφύλλι ἡμερο ἢ Τριφύλλι γαλάσιο. Τὴν Μηδικὴν ταύτην «νοεῖ ὁ Ἀριστοφάνης ἀστειευόμενος περὶ τῶν ἀττικῶν ἵππων (Ἴππ. 606), ὅτι ἀποθαίνοντες εἰς τὴν Κόρινθον «ἤσθιον τοὺς παγούρους ἀντὶ πόας Μηδικῆς. Μηδικὴ δὲ ὀνομάσθη διότι ἦλθεν ἀπὸ τὴν Μηδίαν» (1). Εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰσήχθη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Μηδικῶν πολέμων (ἕρον π. X. αἰῶνα), ἔκτοτε δὲ καλλιεργηθεῖσα καὶ ἐκτιμηθεῖσα διεδόθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς πάσας τὰς ἄλλας παραμ. χώρας. Εἰς τὴν Ἰταλίαν πρέπει νά εἰσήχθη κατὰ τὸν α' ἢ τὸν β' μ. X. αἰῶνα, διότι δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Κάτωνος, ἐνῶ ἔκτενῶς πραγματεύονται πρὶ αὐτῆς (herba medica) οἱ μεταγενέστεροι αὐτοῦ Βάρρων, Κολουμέλλας, Βιργίλλιος καὶ Πλίνιος. Εἶνε δὲ ἡ ἡμερος M. τὸ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἄριστον τῶν κτηνοτροφικῶν φ., διὸ καὶ καλλιεργεῖται ἀπὸ πολλοῦ σχεδὸν πανταχοῦ. Εὐδοκιμεῖ δὲ καὶ εἰς ψυχροτέρας τῆς ἡμετέρας χώρας ὡς καὶ εἰς θερμότερας, καὶ εἰς γαίας παντὸς εἴδους προτιμᾶ ἐντούτοις τὰς βαθεῖας ἀσβεστοαργιλλώδης καὶ νοτεράς ἢ ἀρδευομένας. Χάρις εἰς τὴν μακράν τῆς ῥίζαν ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν, σπειρομένη δὲ εἰς ἐξηγνημένον ἄγρον συντελεῖ εἰς τὴν γονιμοποίησιν αὐτοῦ, καὶ ἀρδευομένη δυνατόν νά θηρισθῇ ἐπτάκις καὶ ὀκτάκις κατ' ἔτος. Ὑπὸ τὸ ἡμέτερον κλίμα δυνατόν νά σπαρῇ ἐνωρίς τὸ φθινόπωρον ἢ τὴν ἀνοιξιν μετὰ τὴν πάροδον τῆς περιόδου τῶν ὀψίμων παγετῶν. Ἐνιαχοῦ ἡ M. αὕτη σπείρεται τὴν ἀνοιξιν ἐντὸς ἐσπαρμένου ἤδη ἀγροῦ μὲ

(1) Κοραῆς, «Ἀτακτα», Δ, 617—Ὁ Στράβων περιγράφων τὴν χώραν τῶν Μήδων λέγει: «Καὶ τὴν βοτάνην δέ, τὴν μάλιστα τρέφουσαν τοὺς ἵππους, ἀπὸ τοῦ πλεονάζειν ἐνταῦθα ἰδίως Μηδικὴν καλοῦμεν» (11, 525).

Σίτον, κατά τὸν θερισμὸν δὲ τούτου τὰ φ. τῆς Μηδικῆς εἶνε πλέον καλῶς ἐρριζω-
 μένα ὥπως ἐξακολούθησιν ἀναπτυσσόμενα ἀπροσκόπτως τῇ βοήθειᾳ μιᾶς ἢ δύο
 ἀρδεύσεων. Ὁ ἀγρὸς ὁ προερίζόμενος πρὸς σπορὰν ἀποκλειστικῶς τῆς Μ. ὀργώνεται
 βαθέως καὶ καθ' ἐπανάληψιν ἵνα τριβῇ τὸ γῆμα ἐντελῶς. Χρησιμοποιοῦνται δὲ
 πρὸς σπορὰν ἐνὸς στορέματος 600 ὡς ἔγγιστα δράμια σπόρου γυμνοῦ, δ.δ. ἀηλη-
 λαγμένου τοῦ περικαρπίου του. Τὸ πρῶτον ἔτος ἀπὸ τῆς σπορᾶς ἡ μὴ ἀρδευο-
 μένη Μ. (ἐπιτυχάνει δὲ ἄνευ ἀρδεύσεως μόνον εἰς γαίαις νοτεράς καὶ εἰς τόπους
 συνεχῶς καταμβριζόμενος) οὔτε θερίζεται οὔτε βόσκεται· τὸ δεύτερον ἔτος θερί-
 ζεται ἅπαξ ἢ δις, ἀναλόγως τῆς γονιμότητος καὶ τῆς νοτίας τοῦ ἐδάφους· ἀπὸ
 τοῦ τρίτου ἔτους θερίζεται ἢ βόσκεται τρεῖς τετράκις ἢ καὶ πεντάκις. Ἡ Μ. ἡ
 φυσικὴ εἰς βαθὺ καὶ γόνιμον ἔδαφος καὶ ἀρδευομένη, τὸ πρῶτον ἔτος δυνατόν νά
 θερισθῇ ἅπαξ, περὶ τὸν Σεπτέμβριον, δις ἢ τρεῖς δὲ τὸ δεύτερον ἔτος, ἐξάκις δὲ
 ἢ καὶ ὀκτάκις ἀπὸ τοῦ τρίτου ἔτους καὶ ἐφεξῆς. Ἡ Μ. ἀρδευομένη, καὶ ἅπαξ
 τοῦ ἔτους βοτανιζομένη καὶ πασσομένη μὲ 10-15 κατὰ στρέμμα ὄκ. μίγματος
 ἐξ ἴσων μερῶν γύψου καὶ τέφρας ξύλων, ξυλανθράκων ἢ ἀσθεστομίνων (καιομέ-
 νων μὲ ξύλα) δυνατόν νά διατηρηθῇ ἀκαμία ἐπὶ 15 καὶ πλέον ἔτη καὶ νά φέρῃ
 καθ' ἔτος καὶ μέχρις 6000 ὄκ. χόρτου γλωροῦ ἰσοδυναμοῦντος πρὸς 1500-1800
 ὄκ. τοιοῦτου ξηροῦ. Οἱ κοινότεροι καὶ μᾶλλον ἐπιζήμιοι ἐγθροὶ τῆς Μ. εἶνε ἡ
 Ῥιζοκτόνος καὶ τὸ Ἐπίθυμον. Καὶ ἡ μὲν Ῥιζοκτόνος (*Rhizoctonia violacea*
 ἢ *medicaginis*) εἶνε φ. κρυπτόγαμον προσβάλλον τὰς ρίζας τῆς Μ. καὶ ἀποξη-
 ραῖνον αὐτήν. Ἡ ἔναρξις τῆς προσβολῆς γίνεται καταφανῆς ἐκ τῆς ὠχρότητος
 καὶ τῆς καχεκτικῆς κατὰ τόπους βλαστήσεως τῆς Μ.. Ἡ νόσος αὕτη ἀναπτύσσ-
 εται ἰδίως εἰς γαίαις ὧν τὸ ὑπέδαφος δὲν εἶνε πόριμον, προλαμβάνεται δὲ ἡ
 διάδοσις αὐτῆς διὰ τῆς διακοπῆς τῶν ἀρδεύσεων, τῆς ἐκρίζωσεως τῶν προσβε-
 βλημένων φ., τῆς διὰ γάνδακος περιβολῆς τοῦ χώρου ὅθεν ἐξερριζώθησαν ταῦτα
 καὶ τῆς ἐπὶ τοῦ οὗτω περιοριζομένου χώρου καύσεως ἰκανῆς ποσότητος ξηρῶν
 φρυγάνων ἢ ἄλλης καυσίμου ὕλης. Τὸ Ἐπίθυμον εἶνε φανερόγαμον παράσιτον
 περὶ αὐτὸ ἐγένετο ἤδη λόγος καὶ καθ' αὐτὸ ἐφαρμίζονται ἐπιτυχῶς τὰ κατὰ τῆς
 διαδόσεως τῆς Ῥιζοκτόνου ὑποδεικνυόμενα ἀνωτέρω μέσα πλὴν τοῦ τῆς διακοπῆς
 τῶν ἀρδεύσεων. Κατὰ κανόνα ἡ ὑπὸ τοῦ Ἐπίθυμου προσβολῆ τῆς Μ. ὀφείλεται
 εἰς τὴν ἐν τῷ σπέρμῳ οὕτινος ἐγένετο χρῆσις παρουσίαν τῶν μικροτάτων σπερ-
 μάτων τοῦ παρασιτοῦ. Ἐπομένως ὁ σπόρος τῆς Μ. δέον νά λαμβάνεται ἐξ
 ἀγροῦ εἰς ὃν δὲν ἀνεπτύχθη ποσὸς τοῦ Ἐπίθυμου ἢ νά προμηθεύεται ἐκ κατα-
 στήματος ἐγγυωμένου περὶ τῆς καθαρότητος τοῦ σπόρου, οἷον εἶνε τὸ τῶν ἐν
 Παρισίοις σπερματεμπόρων *Vilmorin-Andrieux et Cie*. Σπόρος Μ. ἡ οἰουδή-
 ποτε Τριφυλλίου ἀμφιβόλου καθαρότητος δυνατόν νά καθαρισθῇ τελείως καὶ ὑπὸ
 τοῦ κτηματίου τῇ βοήθειᾳ εἰδικῶν πρὸς τοῦτο σποροκαθαριστικῶν μηχανῶν οἷα
 εἶνε ἡ ὀνομαζομένη *Décuscutteur Duval* (46, Boulevard Gambetta, à Saint-
 Quentin, France).

Ἐκ τῶν πολλῶν ἀναφερομένων διαφορῶν τῆς ἡμέρου Μ. ἡ ἀρίστη διὰ τὴν

εἶνε καὶ καὶ ἡ ἀρίστη εἰς τὴν ἡμέρου Μ. ἡ ἀρίστη διὰ τὴν
 εἶνε καὶ καὶ ἡ ἀρίστη εἰς τὴν ἡμέρου Μ. ἡ ἀρίστη διὰ τὴν
 εἶνε καὶ καὶ ἡ ἀρίστη εἰς τὴν ἡμέρου Μ. ἡ ἀρίστη διὰ τὴν

ἡμετέραν χώραν εἶνε ἢ πολλαχοῦ ἤδη καλλιεργουμένη ἐν Ἑλλάδι: τοιαύτη, ἣν οἱ Γάλλοι ὀνομάζουσι Luzerne de Province καὶ ἢ ὅποια θεωρεῖται ἢ πρότυπος τοῦ εἶδους διαφορά. Ὁ σπόρος ταύτης ἀπηλλαγμένος σπερμάτων Ἐπιθυμίου πωλεῖται ἐν Γαλλίᾳ πρὸς 2-2 1/2 φρ. κατὰ χιλιογρ. (313 δράμια). Διαφορά κατάλληλος δι' ὄρεινους τόπους λέγεται: ὅτι εἶνε M. ἢ στορογγυλόφυλλος ἢ ὠσσικὴ (M. sativa rotundifolia γαλλ. Luzerne du Tuskestan), ἥτις ἀντέχει εἰς τὸ ψύχος πλείοτερον τῆς προτύπου διαφοράς.

Τὴν ἡμερον M. ὡς καὶ τὰ ἄλλα καλλιεργούμενα εἶδη τοῦ προκειμένου γένους διαδέχονται ἐπιτυχῶς ἐν τῷ ἀγρῷ τὰ Σιτηρὰ καὶ ἰδίως ὁ Σίτος. Καὶ ἐν τῷ πρώτῃ Δημόσιῳ Δενδροκομείῳ Ἀθηνῶν καὶ ἀλλαχοῦ λίαν ἐπιτυχῶς καὶ ἐπικερδῶς ἐφήρμωσα τὴν καλλιέργειαν τῆς ἡμέρου M. ὡς εἶδος κοσμητικόν ἅμα δὲ καὶ προσοδοφόρον (πρὸς παραγωγὴν σπόρου καὶ χόρτου), σπείρων τὸ φ. τοῦτο παρὰ τὰ χεῖλη τῶν πρὸς ἄρδουσιν αὐλάκων, φυτὰ δὲ ἡμέρου M. σπαρσίσης εἰς τὸ πρώτῃ Δημόσιον Δενδροκομεῖον Ἀθηνῶν πρὸ εἰκοσιπενταετίας σώζονται ἐκεῖ μέχρι σήμερον (1912) ἀκμαιότατα.

δ') M. ἢ Λυκίσκη (M. Lupulina, γαλλ. Mignonette, Minette ἢ Lupuline, ἀγγλ. Hop Clover, Jellow Clover ἢ Black Medick), ἐτήσιον, διετές ἢ πολυετές· ἀπαντᾷ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παρχμ. χωρῶν καὶ καλλιεργεῖται ἐνιαχοῦ τῆς Εὐρώπης ὡς κτηνοτροφικόν, ἰδίως δὲ ἢ διετής ἢ πολυετής διαφορά αὐτοῦ (M. Lupulina cupaniana ἢ perennans).

ε') M. ἢ παραλίος (M. marina), εἶδος πολυετές, νομειτικόν, τὸ κν. ἐν Ζακύνθῳ Ἀρμυρίθρα τοῦ πελάγου, κοινότατον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἀπαντῶν ἰδίως εἰς ἀμώδεις παραλίους τόπους καὶ θεραπευόμενον ἐνίοτε πρὸς κόσμον.

καὶ ς') M. ἢ στικτὴ (M. maculata ἢ arabica), ἐτήσιον, νομειτικόν, ἀπαντῶν συχνά εἰς τοὺς λειμῶνας. Ἐνιαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἐνίοτε σπείρεται μετ' ἄλλων φ. πρὸς κατάρτισιν τεχνητῶν λειμῶνων.

Μήδειον παρὰ Διοσκρ., κατὰ τὸν Σιθόρπιον πιθανῶς εἶδος Κωδωνίου (βλ. Κωδώνιον τὸ Μήδιον).

Μήκων (Rayner, γαλλ. Rayot, ἀγγλ. Poppy, τ. Μηκωνωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 14 εἶδη, τὰ πλείστα ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς βορ. Ἀφρικῆς· φ. πώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ· ὁ ὅπως τῶν γαλακτώδης· πολλά ναρκοτικά, φαρμακευτικά ἢ ἄλλως χρήσιμα. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 10 ἐν οἷς καὶ α') M. ἢ Ἀγρεμόνη (P. Agremone), ἐτήσιον, ἢ Ἀγρεμόνη τοῦ Διοσκρ. β') M. ἢ μηγινοκοφόρος ἢ ἀγορία (P. setigerum), ἐτήσιον· ἀπαντᾷ ἐν Θήρᾳ καὶ Πελοποννήσῳ ὡς καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς. Θεραπεύεται πολλαχοῦ πρὸς κόσμον ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς. Ἐλάχιστα διαφέρει M. τῆς ὑπνοποιοῦ (περὶ ἧς κατωτέρω) καὶ ἥτις θεωρεῖται ἀπλῆ διαφορά τοῦ προκειμένου εἶδους, μεθ' οὗ ἐνίοτε καλλιεργεῖται ἀναμιξ (εἰς τὴν βορ. Γαλλίαν) πρὸς παραγωγὴν τοῦ μηκωνοσπόρου. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο πιθανῶς ἀναφέρεται ἢ ἀγορία Μήκων τοῦ Διοσκορίδου. γ') M. ἢ νόθος (P. hybridum), ἐτήσιον, τὸ κν. ἐν Θήρᾳ Ἀγκυραρόχοτο· κοινὸν πολλαχοῦ τῆς Ἑλ-

λάδος, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ λαχανουόμενον ἐφ' ὅσον ἔτι εἶνε νεαρὸν. δ') Μ. ἡ **Ροιάς** (P. Rhoëas, γαλλ. Coquelicot, Pavot-Corq ἢ Ponceau, ἀγγλ. Corn-Poppy, Red-weed ἢ Wind Rose), ἐτήσιον, ἢ κν. γνωστοτάτη Παππαροῦνα, Κουτσουνάδα δὲ ἐν Κρήτῃ, Πετεινός, Κουτσοπετεινός ἢ Τσάκρα ἐν Κύπρῳ καὶ Λαλῆς ἐν βορ. Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὀνομαζομένη. «Μήκων Ροιάς ὠνόμασται, λέγει ὁ Διοσκρ., διὰ τὸ ταχέως τὸ ἄνθος ἀποβάλλειν». Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρει τὸ φ. καὶ ὁ Θεοφρ., ὅστις λέγει ὅτι φέεται εἰς τὰς ἀρούρας «μάλιστα ἐν ταῖς κριθαῖς», καὶ ὅτι ὁμοιάζει «κίχωρίῳ τῷ ἀγρίῳ, διὸ καὶ ἐσθίεται» (Φ. I.-9,13,4), ὡς δ.δ. γίνε-
ται ἐνιαχοῦ καὶ σήμερον ἔτι λαχανουομένη νεαρά. Εἶνε δὲ τὸ εἶδος τοῦτο πρω-
θλαστὲς, κοινότατον καὶ ὀλληρότατον ζιζάνιον ἰδίως τῶν Σιτηρῶν καὶ πρω-
τίστως τῆς Κριθῆς, ἣν πολλάκις καταβάλλει, ἀποπνίγει, ἕνεκα τῆς πρωΐμου
βλαστήσεως καὶ τῆς ταχέως ἀναπτύξεώς του. Ἐπιθλαβὲς ἀποθάνει προτούτοις
τὸ ζιζάνιον τοῦτο καὶ εἰς τοὺς λειμῶνας καὶ τὰ χορτοκοπεῖα, διότι τραγόμενον ἐν-
ποσῶ ὑπὸ τῶν κτηρῶν ἐν γλωρᾷ ἢ ἐν ζηρᾷ καταστάσει προκαλεῖ διαταραχὰς ἐν-
τερικὰς ἐνίοτε θανατιφόρους ἕνεκα τῆς ἀλκαλοειδοῦς οὐσίας (τῆς ροιαδίνης) ἣν
πάντα τὰ μέρη του ἐνέχουσι. Τὰ πέταλα τοῦ ἄνθους του εἶνε φαρμακευτικὰ
(Μήκωνος τῆς Ροιάδος ἄνθη, Flores Papaveris Rhoëados, τουρ. Κελιντζέκ-
τσιτσέκι). Πλεῖστα διαφοραὶ αὐτοῦ μετ' ἀνθῶν πολυχρώμων καὶ πολυπετάλων
ἢ μὴ θεραπεύονται πρὸς κόσμον. καὶ ἐ) Μ. ἡ ὑπνοποιὸς (P. somniferum, γαλλ.
Pavot somnifère. P. Oeillette ἢ P. des jardins, ἀγγλ. Opium Poppy, τουρ.
Χασχάς), τὸ κν. Ἀφιόνι, Παπαροῦνα, Ὑπνο ἢ Ὑπνος ἐτήσιον, κομητικόν,
φαρμακευτικόν, ἐλασιφόρον καὶ κατ' ἐξοχὴν βιομηχανικόν. Ἀπαντᾷ μόνον καλ-
λιεργούμενον, παλληχοῦ δὲ, διὸ καὶ θεωρεῖται ἀπόγονος Μ. τῆς μηριγκοφόρου,
ἧτις, ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω, ὀλίγον διαφέρει τοῦ προκειμένου εἶδους καὶ ἀπαντᾷ
αὐτοφύης καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀλλοῦ τῆς Ἀνατολῆς. Εἰς τὴν ὑπνοποιὸν Μ. ἀ-
ναφέρεται ἢ παρ' Ὁμήρῳ (Ἰλ. Θ. 306) καὶ Ἡσιόδῳ (2,92) Μήκων (1), τὸ εἶ-
δος δὲ τοῦτο εἶνε ἡ Μήκων τοῦ Θεοφρ., ἣν οὗτος κατατάσσει μεταξὺ τῶν «ἀγ-
γειοσπέρμων» του (Φ. I.-1,11,2) καὶ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τῆς ὁποίας ἐγίνετο
ὁ «ὀπισμός» (Φ. I.-9,8,2). Τὸ φ. τοῦτο εἶνε τὸ ὑπὸ τοῦ Διοσκρ. ὀνομαζόμενον
ἡμερος ἢ κηρευτὴ Μήκων πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς ἀγρίας Μήκωνος αὐτοῦ, ἧτις,
ὡς εἶδομεν, ἀναφέρεται εἰς Μ. τὴν μηριγκοφόρον. Τῆς ὑπνοποιοῦ Μ. τὸ ἄνθος
κατὰ τὸν Πausανίαν (5,20,5) ἐχρησίμεισεν ὡς πρότυπον ἐν τῇ γλυπτικῇ. Ὁ Δε-
κανδόλλος συμπεραίνει ὅτι τὸ φ. τοῦτο ἐκαλλιεργήθη τὸ πρῶτον ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ
τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς (Orig. Plt. Cult. 320). Ἐκπλαί δὲ διεκρίνοντο αἱ μέ-
χρι σήμερον ἀπαντῶσαι ἐν τῇ καλλιεργείᾳ δύο κύρια διαφοραὶ (2), ἧτοι ἡ λευ-
κόσπερμος καὶ ἡ μελανόσπερμος Μ.

(1) Ἡ Μήκων δωριστὶ ἐπροφέρετο Μάκων, «ὡς ἐπροφέρετο ἀκόμη εἰς τοῦ
Εὐσταθίου τοὺς χρόνους» (Κοραῆς, «Ἀτακτα», Β', 417),

(2) Διοσκριδῆς, Δ, 65—Λευκοῦς καὶ πυροῦς μήκωνας (μηκωνόσπορον) ἀνα-
φέρει ὁ Ἀθῆναιος (11, 476, f).

Σήμερον ἡ ὑπνοποιὸς *M.* καλλιεργεῖται ἐκτενῶς πολλαγού. Εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τινὰ μέρη τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Αὐστραλίας τὸ φυτότο καλλιεργεῖται ἰδίως διὰ τὰ κεφάλιά του, τὰς παρά Θεοφρ. καὶ Διοσκρ. κωδίας, τὰ ὁποῖα εἶνε φαρμακευτικά (φρμ. Κωδία: Μήκωνος, *Capita Papaveris*), καὶ διὰ τὰ σπέρματά του, τὸν *μηκωνόσπορον*, τὰ ἅποια χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν ἄρτοποιίαν ἀντι σησάμου, ὡς τὸ πάλαι (1), καὶ πρὸς ἐλαιοπαραγωγὴν-ἐκθλιβόμενα ἀποφέρουσι καὶ μέχρι 40% βρώσιμον ἔλαιον.—Εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Περσίαν, τὰς ἀντ. Ἰνδίας καὶ τὴν Σινικὴν ἡ ὑπνοποιὸς *M.* καλλιεργεῖται ἐκτενῶς ἰδίως πρὸς λήψιν τοῦ ὀπίου, οὐσίας ναρκωτικῆς καὶ φαρμακευτικῆς (φρμ. *Orium*, τουρ. ἀφιόν, κν. ἀφιόνι), γνωστῆς καὶ χρησιμοποιουμένης ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, ὅτε ὠνομάζετο ὀπὸς μήκωνος, *μηκόνιον* ἢ καὶ ἀπλῶς ὀπιον. Τὸ ὀπιον ἐνέχει 3 — 15% ἀλκαλοειδεῖς οὐσίας, ὧν ἡ κυριώτερα εἶνε ἡ *μορφίνη*. Τὸ φαρμακεμπόριον διακρίνει τέσσαρας κυρίας ποιότητας ὀπίου, ἧτοι α') τὸ ἐγχώριον ἢ εὐρωπαϊκὸν ὀπιον (*Orium nostras*, s. *indigenum*), β') τὸ βυζαντινὸν ἢ ἰνδικὸν (*Op. Constantinopolitanum*, s. *Indicum*), γ') τὸ αἰγύπτιον (*Op. Thebaicum*), καὶ δ') τὸ σμυρναϊκὸν (*Op. Smyrnaeum*), ὅπερ θεωρεῖται τὸ ἐκλεκτότερον. Ἡ κατωτέρα ποιότης τοῦ ὀπίου, ἐξ οὗ παρασκευάζεται ἡ φαρμακευτικὴ οὐσία *Λαύδανον* (*Laudanum*), τιμᾶται πρὸς 25—30 δρ. κατ' ὄκ.

Ἡ καλλιέργεια τῆς ὑπνοποιού *M.* πρὸς παραγωγὴν ὀπίου εἶνε ἐκτενεστάτη εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας καὶ ἀποτελεῖ εἶδος μονοπωλιακὸν τῆς αὐτῆς Κυβερνήσεως, ἧτις ἐξάγει τὴν οὐσίαν ταύτην κατὰ μεγάλα ποσὰ ἰδίως διὰ τὴν Σινικὴν ἔνθα γίνεται γρῆσις αὐτῆς πρὸς κάπνισιν ἢ καὶ πρὸς λήψιν ἐν μορφῇ καταποτίων. Ἡ λίαν ναρκωτικὴ αὕτη οὐσία εἰς τοὺς ποιούντας γρῆσιν αὐτῆς προκαλεῖ ὕπνον καὶ φαίδρους ὄνειρους. Ἀλλ' ἡ ἐπὶ τινὰ γρόνον ἐξακολουθητικὴ γρῆσις τοῦ ὀπίου ἀποβαίνει ἕξις ἀπαραίτητος καὶ καταστρεπτικὴ εἰς τὴν υἰείαν, διότι προκαλεῖ δυσπεψίαν καὶ ἰσχνανσιν καὶ ἐπιφέρει γενικὴν κατὰπτωσιν σωματικὴν καὶ ψυχικὴν, διὸ τελευταίως εἰς τὴν Σινικὴν δι' εἰδικοῦ νόμου ἐπεβλήθη ὁ μετριασμός τῆς γρῆσεως τοῦ ὀπίου εἰς τοὺς εἰθισμένους εἰς αὐτό, ἀπηγορεύθη δὲ ἡ γρῆσις τῆς ναρκωτικῆς ταύτης οὐσίας εἰς τοὺς νέους.

Ἡ συγκομιδὴ τοῦ ὀπίου γίνεται ὡς ἐξῆς: «Ὅταν τὸ ἄνθος τῆς *M.* παρακμάσῃ τὰ πέταλά του πίπτουσι καὶ μένει ἐπὶ τοῦ ποδίσκου ἢ σπερματοφόρος θήκη ἧτοι τὸ κεφάλιον ἢ κωδία, ἧτις τότε, οὐσα ἐντελῶς ἀνεπτυγμένη, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πλήρης ὄριμος, χαράσσεται ὀριζοντίως ἢ λοξῶς. Ἐκ τῶν οὕτω προξενουμένων ἐπ' αὐτῆς πολλῶν χαραγῶν, ἐκρέει γαλακτόγρους πυκνόρρευτος ὀπός, ὅστις ἐν τῷ ἀέρι ταχέως πυκνοῦται καὶ τέλος ξηραίνεται. Ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ

(1) «Τὸ σπέρμα ἄρτοποιεῖται εἰς τὴν ἐν υἰείᾳ γρῆσιν καὶ σὺν μέλιτι δὲ ἀντι σησάμης αὐτῇ χρῶνται.» (Διοσκρ. Δ. 65).

ὁ ὅπως συλλέγεται ἐν μορφῇ δακρύων, τὰ ὅποια ἀποτελοῦσι τὴν ἀρίστην ποιότητα ὀπίου (*Orium in lacrymis*), ἢ κατὰ πλάκας ἀποξηρόμενος δι' εἰδικῶν ὀργάνων καὶ καταπλασσομένοις εἰς βάλους ἢ πλακούντια. Ταῦτα καὶ τὰ δάκρυα μετὰ τὴν συλλογὴν ἐκτίθενται εἰς τὸν ἥλιον ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας ὅπως ἀποξηρανθῶσιν ἐντελῶς, ὅτε ἀποκτώσι χρῶμα ὠχροκίτρινον καὶ ἀποτελοῦσι τὸ ὀπιον τοῦ ἐμπορίου.

Σήμερον ἡ ὑπνοποιὸς *M.* ἐν Ἑλλάδι ἀπαντᾷ καλλιεργουμένη μόνον σποραδικῶς εἰς τινὰς κήπους ὡς φ. κοσμητικὸν ἢ καὶ πρὸς συγκομιδὴν τῶν κωδιῶν: Πρὸ τριακονταετίας εἰς τὰ ἐν Θεσσαλίᾳ κτήματα τοῦ ἀειμνήστου Χρηστάκη Ζωγράφου ἐγένετο ἀπόπειρα ἐκτενοῦς καλλιεργείας τοῦ εἶδους τούτου πρὸς παραγωγὴν ὀπίου, μετακληθέντος πρὸς τοῦτο εἰδικοῦ καλλιεργητοῦ Μικρασιάτου, ἀλλὰ ταχέως ἐγκατελείφθη ἡ ἐπιχειρήσις αὕτη ὡς ἀσύμφωτος. Συμφέροισι, νομίζω, ὅτι ἀπέβαινε ἡ καλλιέργεια τῆς ὑπνοποιοῦ *M.* ἰδίως ἐν Θεσσαλίᾳ πρὸς παραγωγὴν τοῦ μηχανοσπόρου, διότι καὶ ἀπλουστέρα αὕτη εἶνε καὶ προθύμως εὐρίσκει πάντοτε τὸ προῖον τοῦτο τὰς ἀγορὰς τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ἰδίως τὴν τῆς Μασσαλίας.

Ἡ ὑπνοποιὸς *M.* εὐδοκιμεῖ εἰς γαίας ἀραιὰς πλὴν γονίμου, διβωλιζόμενας καὶ σβαρνιζόμενας δις ἢ καὶ τρίς ὅπως τὸ χῶμα τριβῆ τελείως. Σπείρεται δὲ ὁ καὶ σπῆρος πεταχτὰ κατ' ἀναλογίαν ἡμισείας ὀκ. τοιούτου κατὰ στρέμμα καὶ καλύπτεται δι' ἐλαφροτάτου σβαρνίσματος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ σπῆρος τῆς *M.* εἶνε λεπτότατος κατὰ τὴν σπορὰν ἀναμιγνύεται καλῶς μετὰ λεπτοκοκκισμένου χῶματος ἢ τέφρας. Ἡ σπορὰ ἐκτελεῖται εὐθὺς μετὰ τὰς πρώτας φθινοπωρινὰς βροχὰς καὶ οὐχὶ βραδύτερον τῶν ἀρχῶν Νοεμβρίου. Τὸν Φεβρουάριον τὰ φ. σκαλίζονται, καὶ βροτανίζονται καὶ ἀραιοῦνται ὅπου ἔτυχε νὰ βλαστήσωσι πυκνῶς. Μετὰ τὴν ἀνθῆσιν, ὅταν τὰ πέταλα τῶν ἀνθέων πέσωσι, τὰ δὲ στελέχη τῶν φ. ἀρχίσωσι νὰ κίτρινωσιν γίνεται ἡ συγκομιδὴ τῶν κεφαλῶν, τὰ ὅποια, ἀφοῦ προηγουμένως ἐκτεθῶσιν ἐπὶ 2—3 ἡμέρας εἰς τὸν ἥλιον ὅπως ἀποξηρανθῶσι πλήρως, τινάσσονται ἢ ῥαβδίζονται πρὸς συλλογὴν τοῦ μηχανοσπόρου. Ἐνιαχοῦ μετὰ τὴν συγκομιδὴν τῶν κεφαλῶν συλλέγονται καὶ τὰ στελέχη τῶν φ., τίθενται κατὰ δέματα καὶ χρησιμοποιοῦνται ὡς καύσιμος ὕλη. Ἡ κατὰ στρέμμα ἀπόδοσις μηχανοσπόρου δυνατὸν ν' ἀνέλθῃ καὶ μέχρι 200 ὀκ., τιμᾶται δὲ οὗτος πρὸς 40-50 λεπτὰ κατ' ὀκάν.

Ἡ ὑπνοποιὸς *M.* συνηθέστατα θεραπεύεται ὡς εἶδος κοσμητικὸν ὑπὸ πλείστας δὲ διαφορὰς μετ' ἀνθέων πολυχρῶμων καὶ πολυπετάλων ἢ μῆ:

Μήκων ἀφρώδης, βλ. Σιληγῆ ἢ φυσκώδης καὶ Χάρις.

Μηκόνιον, βλ. εἰς προηγουμένην σελίδα.

Μηκωνίς παρ' ἀρχαίοις, εἶδος ἢ διαφορὰ Θριδακος.

Μηκόνωσις (*Mecoporsis*, τ. Μηκωνωδῶν) γ. περιλμ. περὶ τὰ 10 εἶδη, φ. ποῦδη, ἐτήσια, διετη ἢ πολυετη πάντα σχεδὸν κοσμητικὰ τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῶν Ἰμαλαῶων. Εὐρωπαϊκὸν ἀναφέρεται μόνον *M.* ἢ καμβρική (*M. cambrica*, ἄγγλ. *Welsh-Poppy*), πολυετές, ἰθαγ. τῆς δυτ. Εὐρώπης. Κυανᾷ ἀνθῆ φέρει *M.* ἢ

οβαλλίχειος (M. Wallichii, ἀγγλ. Satin Poppywort), ὡσαύτως πολυτές, ἰθαγ. τῶν Ἰμαλαῶων.

Μυκωνώδη (Paraveraceae) γ. Δικοτλδ. περιλ. φ. ποώδη, ἐτήσια, διετή καὶ πολυετή, ἐλάχιστα θαμνώδη ἢ δενδρώδη, πολλὰ ζιζάνια, τινὰ λαχανοῦμενα, ἄλλα κοσμητικά, φαρμακευτικά ἢ ἄλλως χρήσιμα· πάντα ἐνέχουσι πυκνὸν ὀπὸν λευκόν, κιτρινωπὸν ἢ ἐρυθρωπὸν (γ. Ἀργεμώνη, Γλαύκιον, Ἐσχαλτία, Μήκων, Μυκωνόψις, Ὑπήκοον, Χελιδόνιον κ. ἄ.).

Μηλέα (Malus, γαλλ. Pommier, ἀγγλ. Apple-tree, τουρκ. Ἐλμά, οἰκογ. Μηλοειδῶν, τ. Ῥοδωδῶν) γ. περιλ. θάμνους καὶ δένδρα φυλλοβόλα, ἰθαγ. τῶν ἀνά τὸ βορ. ἡμισφαίριον χωρῶν καὶ τῶν ὀρεινῶν διαμερισμάτων τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, στενωῶς συγγενῆ τῶν Ἀπιδεῶν ἀπὸ τὰς ὁποίας διαφέρουσι κυρίως ὡς πρὸς τὸ σχῆμα τοῦ καρποῦ· τοῦ ἀπιδίου τὸ παρά τὸν ποδίσκον ἄκρον εἶνε σχεδὸν πάντοτε κωνικόν, ἐνῶ τῶν Μ. ὁ καρπός, εἰς τὸ σημεῖον ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται οὗτος ἀπὸ τοῦ ποδίσκου, ἔσται εἰς τὴν βᾶσιν του, εἶνε πάντοτε ὀμφαλοειδής, ἔχει δ.δ. κοιλότητά τινα· ἐξαιρέσειν ἀποτελεῖ ὁ καρπὸς τῆς διαφορᾶς Pommier gris, ὅστις ἔχει σχῆμα ἀπισοειδές.

Τὸ μόνον εἶδος τῆς ἐλλ. γλωρ. εἶνε ἢ καὶ εἰς πλείστα μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς φυσικῆ, πανταχοῦ δὲ σχεδὸν σήμερον καλλιεργουμένη κοινῆ Μ. (M. communis ἢ Pyrus Malus), ἥτις ἀπαντᾷ αὐτοφυῆς (ἢ Ἀγριομηλιά, γαλλ. Pommier sauvage, ἀγγλ. Crab-Apple-tree) ἐν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ ἄλλαχοῦ ὑπὲρ τρεῖς κυρίας μορφάς, τὴν ἀγρίαν (M. com. sylvestris ἢ acerba), τὴν ἠπειρωτικὴν (M. com. epirotica) καὶ τὴν γναφαλῶδη (M. com. tomentosa).

Ἡ καλλιέργεια τοῦ εἶδους τούτου φαίνεται ὅτι εἶνε προϊστορικῆς ἐποχῆς. Ἡ Μηλέα μνημονεύεται ἤδη ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου ὡς ὀπωροφόρον καλλιεργούμενον ⁽¹⁾, διαφοραὶ δὲ αὐτῆς ἀναφέρονται παρὰ μὲν τῷ Θεοφρ. αἱ δίφορος, ὀνίβλαστος, πρωίβλαστος, γλυκεῖα, ἑαρινή, ἀγρία, παρὰ δὲ τῷ Ἀθην. αἱ φαβλία, λακωνική, ἠρινή, σιδουντία ἢ χνοαδία· μνημονεῖται δὲ οὗτος καὶ μῆλα δελφικά, γλυκεῖα, ὄξεα, φθινοπωρινά, θερινά, σητάνια, πλατάνια, μορδιανά καὶ ὀρβικλάτα. Τὰ τελευταῖα εἶνε βεβαίως τὰ παρὰ τῷ Διοσκρ. ἠπειρωτικά, τὰ ὅποια οὗτος λέγει ὅτι Ῥωμαῖστί ὠνομάζοντο ὀρβικουλάτα, εἶνε δὲ ταῦτα πιθανῶς ὁ καρπὸς τῆς ὑπὸ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν παραδεδομένης ἠπειρωτικῆς μορφῆς. Ἀλλὰ πλὴν τούτων ὁ Διοσκρ. ἀναφέρει καὶ ἀγρία καὶ ἑαρινὰ μῆλα, καὶ μελίμηλα καὶ γλυκὺ μῆλα.

Μηλῶνες ἐλέγοντο παρ' ἀρχαίοις οἱ τόποι οἱ κατάφυτοι μὲ Μ. καὶ ἄλλα ὀπωροφόρα δένδρα, οἱ ὀνομαζόμενοι γαλλ. μὲν Vergers, ἀγγλ. δὲ Orchards· τῶν τόπων τούτων δὲ προστάτιδες ἦσαν αἱ Ἐπιμηλίδες ἢ Μηλιάδες νύμφαι. Πρέπει δὲ νὰ διεξήγητο ἐν ἐκτάσει ἡ καλλιέργεια τῆς Μ. τὸ πάλαι, ταπλῆχι-

(1) «Ὀγγαὶ καὶ ροαῖαὶ καὶ μηλέαι ἀγλαόκαρποι» (Ὀδυσ. Η, 115).

«Ὀγγας μοι δῶκας τρισκαίδεκα καὶ δέκα μηλέας» (Ὀδυσ. Ω, 340).

στον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, διότι, καθ' ἃ λέγει ὁ Χάρης, «κάλλιστα μῆλα εὐρών ὁ Ἀλέξανδρος περὶ τὴν Βαβυλωνίαν χώραν τούτων τε πληρώσας τὰ σκάφη μηλομαχίαν ἀπὸ τῶν νεῶν ἐποίησατο, ὡς τὴν θεάν ἠδίστην γενέσθαι» (Ἀθήν. Ζ, 277). Ὡς σήμερον δὲ οὕτω καὶ τὸ πάλαι ἐκ μῆλων κατεσκευάζετο ὁ **μηλίτης οἶνος** (Πλουτρχ. 2, 648, ε), ἐκ ξηρῶν δὲ μῆλων μᾶζαν (Στράβων, 11, 526). Ἀλλὰ τὸ **μηλίον ἔλαιον**, τὸ **υδρομήλον** καὶ τὸ **μηλό-μελι** ἐσκευάζοντο, λέγει ὁ Διοσκρ., ἐκ μῆλων **κυδωνίων**, δ.δ. ἐκ κυδωνίων, καὶ οὐχὶ ἐκ μῆλων. Σκευασίαι ἐκ κυδωνίων ἦσαν ὡσαύτως τὸ **μηλίον μύρον** καὶ τὸ **ροδόμηλον** καὶ ὁ **μηλοπλακοῦς**. Ἐκ κυδωνίων δὲ καὶ οἴνου παρεσκευάζετο καὶ ὁ ἐν τοῖς «Γεωπονικοῖς» (8, 17) ἀναφερόμενος «οἶνος διὰ μῆλων» (βλ. Μῆλον).

Ἐνωρὶς ἔλαβε μεγάλας διαστάσεις ἢ καλλιέργεια τῆς Μ. καὶ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις, παρ' οἷς ἐλατρεῦετο καὶ ἰδία θεότης, ἡ Πώμωνα (Pomona), εἰς τιμὴν τῆς ὁποίας ἐαρτάζοντο τὰ «Πωμωνάλια», καθ' ἃ προσεφέροντο τῇ θεῇ μῆλα καὶ ἄλλαι ὀπῶραι. Τότε αἱ διαφοραὶ Μ. εἶχον πληθυνθῆ ὁ Πλίνιος ἀναφέρει εἰκοσιπέντε, ἐξ ὧν πολλαὶ μὲν ἔφερον τὰ ὀνόματα τῶν πρώτων καλλιεργησάντων αὐτάς, ἄλλαι δὲ τὰ τῶν τόπων τῆς προελεύσεώς των, ἄλλων δὲ τὸ ὄνομα ἐξεδήλου κύριόν τι χαρακτηριστικὸν τοῦ καρποῦ· τοιαύτη ἦτο καὶ ἡ ὀνομαζομένη *Melofolia* ἐπὶ τῶν καρπῶν τῆς ὁποίας ἐφύοντο ἀνὰ ἓν ἢ καὶ δύο φυλλάρια (1). ἄλλὰ τοῦτο εἶνε ἀνωμαλία παρουσιαζομένη ἐνίοτε εἰς τινὰς τῶν καρπῶν πολλῶν Μηλεῶν, διὸ σήμερον δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὡς χαρακτηριστικὸν πρὸς καθορισμὸν διαφορᾶς.

Σήμερον ἀπαντῶσι καλλιεργούμεναι πλέον τῶν 800 διαφοραὶ καὶ παραλλαγῆαι. Διαιροῦνται δὲ αὐταὶ εἰς Μ. (*M. com. acerba*) φερούσας καρπὸν πρὸς κατασκευὴν μηλίτου οἴνου (γαλλ. *fruits a cidre*) καὶ εἰς Μ. (*M. com. mitis*) παραγοῦσας καρπὸν πρὸς βρώσιν (γαλλ. *fruits a couteau* ἢ *pommes de table*). αἱ τελευταῖαι ὑποδιαιροῦνται πάλιν εἰς **πρωϊκάρπους**, **θερινὰς** καὶ **ὀψικάρπους**. Αἱ Μ. ὑποδιαιροῦνται προστούτοις ἀναλόγως τοῦ ἀναστήματός των (α) εἰς Μ. πρώτου μεγέθους, αἵτινες εἶνε αἱ συνθέστερον ἐν ἐκτάσει καλλιεργούμεναι καὶ ἀποτελοῦσαι τοὺς **μηλῶνας** καὶ αἱ μόναι σχεδὸν καλλιεργούμεναι παρ' ἡμῖν (β) εἰς Μ. δευτέρου μεγέθους, οἷσαι εἶνε αἱ ὑποβαλλόμεναι εἰς τὴν κλάδευσιν καὶ λαμβάνουσαι κατὰ βούλησιν **σχῆμα ποτηρίου** (γαλλ. *en gobelet*), **πυραμίδος** (γαλλ. *en pyramide*), **θάμνου** (γαλλ. *en arbuste*) ἢ **σπαλίωνος** (δικτυωτοῦ ἐπὶ τοίχου, γαλλ. *contre-espallier*) καὶ αἱ ὅποια ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐμβολιάζονται ἐπὶ τῆς διαφορᾶς τῆς ὑπὸ τῶν Γάλλων ὀνομαζομένης *Ducin* καὶ γ' εἰς Μ. τρίτου μεγέθους, ἧτοι τὰς **νανοφυεῖς**, οἷσαι εἶνε ἢ παρ' ἡμῖν ἐνίοτε καλλιεργούμενη καὶ κν. ὀνομαζομένη **Χαμομηλιά**. Αἱ τῆς τελευταίας ταύτης ὀμάδος Μ. ἐμβολιάζονται συνήθως ἐπὶ τῆς **παραδεισίου διαφορᾶς** (*M. com. Paradisiaca*, γαλλ. *Paradis*) καὶ χρησιμοποιοῦνται πρὸς κατάρτισιν ζωσίμων φραγμῶν ἀλληλοεου-

(1) *Melofoliis folium unum, aliquando et gemium, erumpit at talere medio* (Πλίν. 15, 15).

μεναι τῇ βοήθειᾳ τοῦ διὰ προσεγγίσεως ἐμβολιασμοῦ (γαλλ. greffe par arproche) καὶ ὑποβαλλόμεναι εἰς τὴν ὀριζοντιοκλαδῆ κλάδευσιν (γαλλ. taille en sordion horizontal). Ὡς ἀποτελοῦσαι ἰδίαν ὁμάδα δυνατὸν νὰ θεωρηθῶσι μικρόκαρποι καὶ μεγαλόκαρποι τινες πλὴν πολυανθέσταται, πληρυνθεῖς ἢ ποικιλόφυλλοι διαφορᾶ τῆς κοινῆς *M.*, αἱ ὁποῖαι ἐνιαχοῦ θεραπεύονται πρὸς κόσμον, οἷαι εἶνε καὶ αἱ *M. com. crataegina*, *M. com. aurea*, *M. com. florum pleno* κ.ἄ.

Ἡ *M.* ὑπὸ εὐνοϊκᾶς συνθήκας φυομένη δυνατὸν νὰ λάβῃ μεγάλας διαστάσεις· καὶ νὰ διατηρηθῇ ἀκμαιοσύνη καὶ καρποφοροῦσα ἀφθόνως ἐπὶ αἰῶνα καὶ πλέον. Εἰς *Cheshire* τῆς Κοκεκτικουῦτης (Ἡν. Πολιτ.) ὑπάρχει *M.* ἡλικίας ἀνωτέρας τῶν 180 ἐτῶν ἢ *M.* αὕτη ἔχει ὕψος 25 μ. καὶ διάμετρον παρὰ τὴν βᾶσιν τοῦ κορμοῦ τῆς 170 ἑ. μ., φέρει δὲ κατὰ διείτιαν πλέον τῶν 1500 ὀκ. καρποῦ. Τοιαῦτα μεγάλα δένδρα εἶνε ἰδίως αἱ *M.* ὧν ὁ καρπὸς χρησιμεύει πρὸς κατασκευὴν μηλίτου οἴνου καὶ αἱ ὁποῖαι πολλαχοῦ τῆς βορ. Εὐρώπης καὶ τῶν βορ. Ἡν. Πολιτειῶν καὶ τοῦ Καναδᾶ ἀντικαθιστῶσι τὴν "Ἀμπελον διὸ καὶ ἐπονομάζονται ἐνίοτε «Ἀμπελοι τοῦ βορρᾶ».

Εἶνε δὲ ἡ *M.* δένδρον παραβλαστικόν, ἔ.δ. ἀνανεούμενον ἀπὸ τῆς ῥίζης ὅταν ὁ ἀρχικὸς κορμὸς τοῦ φθαρῆ. Ἀναπτύσσεται δὲ ταχύτατα ἐμβολιαζόμενον ἐπὶ τῆς Κυθωνέας, ἀλλὰ καὶ καθίσταται βραχυβιώτερον. Παρ' ἡμῖν εὐδοκιμεῖ μᾶλλον εἰς τόπους ὀρεινοῦς, προτιμᾶ δὲ ἔδαφος ἀραιὸν καὶ νοτερόν ἢ ἀρδευόμενον. Συνήθως πολλαπλ. διὰ σπορᾶς, χρησιμοποιουμένου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοῦ σπόρου τοῦ προερχομένου ἐκ τῆς κατεργασίας τῶν μῆλων δι' ὧν κατασκευάζεται ὁ μηλίτης οἶνος. Ἐπὶ τῶν οὕτω ἐπιτυγχανομένων ἀγρίων φ. (γαλλ. sauvageons ἢ égrains, ἀγγλ. seedlings) ἐμβολιάζονται αἱ κατὰ βούλησιν διαφοραί. Ἐντούτοις πολλάκις ὡς ὑποκείμενα χρησιμοποιοῦνται αἱ ἐν ποσῷ ἀναδιδόμεναι παράφυάδες πολλῶν *M.* ὡς καὶ Κράταιγοί τινες. Ὁ συνηθέστερος ἐν χρήσει ἐμβολιασμὸς εἶνε ὁ ἐνοσθαλισμὸς, ὅστις τελεῖται τὴν ἀνοιξιν καὶ τὸ φθινόπωρον (μὲν κοιμώμενον ὀφθαλμόν). Ἄλλ' εἰς πολλὰ δενδροκομεῖα τῆς Εὐρώπης, καὶ ἰδίως τῆς βορ. Ἀμερικῆς, εἰς τὰ ὁποῖα κατ' ἔτος ἡ *M.* πολλαπλασιάζεται κατὰ χιλιάδας, ἐφαρμόζεται ὁ λεγόμενος διγαλωτὸς ἐμβολιασμὸς, ὅστις ἐκτελεῖται περὶ τὸ τέλος τοῦ χειμῶνος ἐπὶ τεμαχίων ῥιζῶν φ. μονοετῶν προερχομένων ἐκ σπορᾶς.

Ἐκτενής, ὡς εἶδομεν, εἶνε ἡ καλλιέργεια τῆς *M.* ἰδίως εἰς τὴν βορ. Εὐρώπην, τὴν Καναδᾶν καὶ τὰς βορ. Ἡν. Πολιτείας. Εἰς τὰς χώρας ταύτας τῶν μῆλων γίνεται μεγίστη κατανάλωσις ὄχι μόνον πρὸς βρῶσιν ἀλλὰ καὶ πρὸς κατασκευὴν τοῦ μηλίτου οἴνου, ποτοῦ εὐγεύστου καὶ ὑγιεινοτάτου. Τὸ μῆλον ἀποτελεῖ ὀπώραν ὄχι μόνον εὐστομον, ἀλλὰ καὶ ἐξόχως ὑγιεινὴν, διότι ἐνέχει μεγάλην ποσότητα φωσφόρου καὶ ὀξέα (ἰδίως μηλικόν) γρήσιμα εἰς τὴν πέψιν καὶ πρὸς ἀπολύμανσιν τοῦ στόματος καὶ κατάπασιν τῆς δίψης. Τρώγονται δὲ τὰ μῆλα ὡμά, ψητὰ ἢ παρασκευαζόμενα ποικιλοτρόπως μετὰ σακχάρου ἢ μέλιτος ἢ καὶ μαγειρευόμενα μετὰ κρέατος. Ἀλλὰ καὶ ξηρῶν μῆλων γίνεται μεγάλη κατανάλωσις ἰδίως εἰς ἅς χώρας ταῦτα παράγονται ἐν ποσῷ. Σηραίνονται δὲ τὰ μῆλα

ἔν ειδικοῖς ἀποξηραντηρίοις κλιβάνοις ἀποφλοιοῦμενα καὶ κοπτόμενα εἰς τεμάχια δι' εἰδικῶν σήμερον μηχανημάτων. Μεγίστη εἶνε πολλαχού ἡ κατανάλωσις νωπῶν μῆλων ἰδίως ὀψίμων διαφορῶν. Εἰς ἅς χώρας αὐταὶ καλλιεργοῦνται ἔκτενῶς ὁ καρπὸς τῶν διατηρεῖται δροσερώτατος καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα εἰς εἰδικὰ ὀπωροφυλάκια (γαλλ. fruiteries, ἀγγλ. Fruit-rooms). Εἶνε ἄλλως ἡ ὀπώρα αὕτη ἐκ τῶν μᾶλλον εὐδιατηρήτων, διὸ καὶ ταξειδεύεται ἀσφαλῶς συσκευαζομένη εἰς βυτία ἢ κοφίνους. Μέγιστα ποσὰ νωπῶν μῆλων συνεσκευασμένων εἰς βυτία ἀποστέλλει κατ' ἔτος εἰς τὴν Εὐρώπην (καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἀγγλίαν) ἡ βορ. Ἀμερική.

Αἱ ὄψιμοι διαφοραὶ τῆς Μ. θὰ ἠδύναντο νὰ καλλιεργηθῶσιν ἔκτενῶς, ἐπιτυχῶς καὶ λίαν ἐπικερδῶς εἰς πολλὰ ὄρεινά διαμερίσματα τῆς Ἑλλάδος ἐντούτοις ἔκτενης εἶνε ἡ καλλιέργεια τοῦ δένδρου τούτου μόνον εἰς τὸ Πήλιον, ἔνθα ἐπικρατεῖ ἡ ὀψίκαρπος διαφορὰ Φηρική (1), ἧς οἱ γνωστότατοι καρποί, τὰ (φηρικάκια), διατηρούμενοι τρυφεροὶ καὶ μέχρι τοῦ πέρατος τῆς ἀνοίξεως, ἐξοδεύονται εἰς τὰς κυριωτέρας ἀγοράς τῆς χώρας ὡς καὶ πολλαχού τῆς Ἀνατολῆς. Καθ' ἅς πληροφορίας συνεκέντρωσεν ἐπὶ τόπου ὁ δενδροκόμος κ. Ι. Φιλιππόπουλος (2), ἡ διαφορὰ αὕτη εἰσήχθη τὸ πρῶτον εἰς τὸ Πήλιον (καὶ ὠρισμένως εἰς τὸ χωρίον Ἀνήλιον) ἐξ Ἀνατολῆς πρὸ ἐξήκονταετίας περίπου. Τῆς διαφορᾶς ταύτης ἡ καλλιέργεια ἤρχισεν ἀπὸ τινος νὰ διαδίδεται καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίως ἀνα τὴν βορ. Εὐβοίαν. Κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ αὐτοῦ κ. Φιλιπποπούλου εἰς τὸ Πήλιον ἀπαντῶσι καλλιεργούμεναι σποραδικῶς καὶ περὶ τὰς 15 ἄλλαι διαφοραὶ φέρουσαι τοπικὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀνόματα. Τοπικὰ ὡσαύτως ὀνόματα φέρουσι καὶ αἱ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος καλλιεργούμεναι Μ. Γενικῶς ὅμως παραδεδεγμένοι εἶνε, πλὴν τῆς Φηρικής, καὶ ἡ Σκουμπριά ἢ Σκουμπιά ἢ Σουμπιά, ἡ Ξινομηλιά καὶ ἡ Χαμομηλιά (νανοφυῆς). Εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Ἀθηνῶν πλὴν τῶν φηρικών, τὰ ὑποῖα εἶνε τὰ πολυπληθέστερα καὶ κοινότερα καὶ εἰς τὰς ἄλλας τῆς Ἑλλάδος κυριωτέρας ἀγοράς, γνωστότερα εἶνε τὰ σκουμπιά, τὰ μανιά, τὰ ξινόμηλα τῆς Τρογέστης, τὰ κικέικα (μικρότερα), πάντες καρποὶ φθινοπωρινοί, καὶ τὰ πρῶτα ξινόμηλα. Ἐκτενης εἶνε ἡ καλλιέργεια τῆς Μ. καὶ εἰς τινὰ ὄρεινά χωρία τῆς Κύπρου (εἰς τὴν Μαραθάσαν) ἔνθα ἐπικρατεῖ ἡ ὀψίκαρπος διαφορὰ ἡ ὀνομαζομένη αὐτῇ: Γλυκομηλιά.

Εἰς τινὰς τοποθεσίας, ἔνεκα λόγων καθαρῶς τοπικῶν, αἱ Μ. ἂν καὶ ἀναπτύσσονται ταχέως, εὐδοκιμοῦσι καὶ ἀνοῦσι κατ' ἔτος ἀφθόνως, εἶνε οὐχ ἤττον ὀλιγόκαρποι ἢ καὶ σχεδὸν ἄκαρποι· αἱ τοιαῦτα Μ., ὡς κατ' ἐπανάληψιν ἐβεβαιώθη, ἀπαλλάσσονται τοῦ ἐλαττώματος τούτου διὰ τῆς παρ' αὐταῖς συντηρήσεως μελισσῶν, αἱ ὑποῖαι συντελοῦσιν εἰς τὴν πῆξιν (τὸ δέσιμον) τοῦ ἄνθους.

Αἱ εἰς ἄπορα καὶ φύσει ὑγρὰ ἐδάφη φυόμεναι Μ. ἐνίοτε προσβάλλονται ὑπὸ

(1) Φηρική ἐκ τοῦ τουρ. φερίκ, βαθμοῦ ἀνωτέρου τοῦ τοῦ Πασά.

(2) Βλέπε «Νέα Γεωπονικά», Ἰουλίου 1911.

τοῦ σφακελισμοῦ (βλ. σελ. 97 καὶ 131), ἤτοι τῆς σήψεως τῶν ριζῶν, νόσου ἐκδηλουμένης ἐπὶ τοῦ φυλλώματος τοῦ δένδρου καὶ ἰδίως ἐπὶ τῶν νεαρῶν βλαστῶν, οἱ ὑποῖοι μένουσι βραχεῖς καὶ λαμβάνουσι χροιάν ἰκτερώδη. Ἡ διακοπὴ τῶν ἀρδεύσεων (ἐὰν συνηθίζονται αὐταὶ) καὶ ἡ ἐκτέλεισις ἐν τῷ μηλῶνι ἀποστραγγιστικῶν ἔργων περιστέλλουσι τὸ κακόν. Ἐντούτοις προτιμότερον εἶνε εἰς τοιαῦτα ἐδάφη πρὸ τῆς ἐξυγιάνσεώς των νὰ μὴ φυτεύεται ἡ Μ.

Ὁ κορμὸς καὶ οἱ κυριώτεροι κλάδοι τῆς Μ. προσβάλλονται, ὡς οἱ τῆς Ἀπιδέας (βλ. σελ. 131), ὑπὸ πολλῶν ξυλοφάγων ἐντόμων· προλαμβάνεται δὲ ἀσφαλῶς ἡ προσβολὴ διὰ τῆς ἐπιχρίσεως τῶν μερῶν τούτων μὲ πικρὴν διάλυσιν ἀσθέστου ἐν ἣ προστίθεται θεικὸς σίδηρος 4-5 % . Ἡ ἐπιχρῖσις γίνεται ἐνωρίς τὴν ἀνοιξιν (κατὰ Μάρτιον) καὶ ἐπαναλαμβάνεται ἐὰν μέχρι τέλους Μαΐου ἰσχυρὰ βρογὴ ἤθελεν ἀποπλύνει τὸ πρῶτον χρίσμα. Τὰ ξυλοφάγα ταῦτα ἔντομα ἐννοεῖ ὁ Θεόφρ. λέγων «σκοληκοῦνται δὲ μάλισθ' αἱ μηλείαι» (Φ. Αἴ. 5, 9, 3).

Οὐχὶ σπανίως ἐπὶ τῆς κάτω ἰδίως ἐπιφανείας τῶν φύλλων τῆς Μ. ἐμφανίζονται κατὰ μυριάδας μικρὰ Ἡμίπτερα ἔντομα ὀνομαζόμενα Τίγγιδες καὶ συνηθέστερον ἀπαντῶντα ἐπὶ τῆς Ἀπιδέας, καθ' ὧν ἐφαρμόζονται τὰ ἀλλαχοῦ ὑποδειχθέντα μέσα (βλ. σελ. 132).

Ἄλλ' αἱ συνηθέστερον καὶ μᾶλλον ἐπιζήμιοι παθήσεις τῆς Μ. εἶνε ἡ βαμβακίαισις τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν κλάδων, ἡ ἀραχνιώσις τῶν βλαστῶν καὶ τοῦ ἄνθους· καὶ ἡ σκοληκίαισις τοῦ καρποῦ τοῦ δένδρου τούτου.

Ἡ βαμβακίαισις ὀφείλεται εἰς τὴν παρουσίαν φυτόφθειας (*Schizoneura lanigera* ἢ *Myzoxylus Mali*, γαλλ. *Puceron lanigère*, ἀγγλ. *Downy plantlouse* ἢ *American blight*, ἰταλ. *Suggiscorza del Melo*) εἰσαχθέντος εἰς τὴν Εὐρώπην ἐξ Ἀμερικῆς ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος. Τὸ ἔντομον τοῦτο εἶνε πολυγονώτατον (παρθενογόνον), καλύπτεται δὲ ὑπὸ βαμβακομόρφου λευκῆς κηρώδους οὐσίας, ἐγκαθιδρύεται ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν κλάδων τοῦ δ., ἐκμυζᾷ τοὺς χυμούς αὐτῶν καὶ πολλαπλασιάζεται ἐπ' ἄπειρον μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος. Εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ ἐντόμου τούτου προσβαλλόμενα μέρη, ἕνεκα τῆς ὑπὸ τῶν κεντημάτων αὐτοῦ προκαλουμένης συρροῆς ἐπουλωτικῶν χυμοῦ, σχηματίζονται ἐκσαρχώσεις καθιστώσας τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ φλοιοῦ λιαν ἀνώμαλον. Ἡ ἔγκαιρος περιλάκκωσις τοῦ δ. καὶ ἡ ἐπιχρῖσις τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν κυριωτέρων κλάδων αὐτοῦ μὲ πικρὴν διάλυσιν (5 %) λυσόλης συνήθως θεραπεύουσι τὸ κακόν. Ἐὰν ἡ προσβολὴ ἔγη προχωρήσει καὶ εἰς τοὺς λεπτοτέρους κλάδους ἐφαρμόζεται τὴν χειμῶνα καὶ ἡ γενναία κλάδευσις. Ὡς ἀσφαλέστερον μέσον ὑπέδειχθη τελευταίως ἡ ἐπιχρῖσις τῶν προσβεβλημένων μερῶν μὲ τὸ κοινὸν λευκὸν ἐλαϊόχρωμα μὲ τὸ ὑποῖον βᾶφονται συνήθως αἱ θύραι. Δύο ἐπιχρῖσεις, ἡ μία ἐκτελουμένη τὸ φθινόπωρον καὶ ἡ ἕτερα περι τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου, ἀπαλλάσσουσι τὸ δ. τελείως τῆς προσβολῆς (βλ. «*Progrès arg. et viticole*» 1913, Α' σελ. 52. Βλ. καὶ λ. Ἰσαβία, σελ. 442).

Ἀραχνιώσιν ὀνομάσαμεν τὴν πρόσβολὴν τῆς Μ. ὑπὸ Μικρολεπιδοπτέρου ἐν-

τόμου (*Hyponomeuta malinellus*, ἀγγλ. Ermine moth), οὔτινος αἱ κάμποι ἐμφανίζονται τὴν ἀνοιξιν ἐπὶ τῶν νεαρῶν ἔτι βλαστῶν τοῦ δ. καὶ πλέκουσιν ἀραγνοειδῆς σάκκους ἐν οἷς εἰσέρχονται καὶ ἀναπαύονται καθ' ἃς ὥρας ἀργοῦσι. Αἱ κάμποι αὗται κατατρώγουσαι τὰ τρυφερά φύλλα καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ ἄνθη παρακωλύουσι τὴν καρποφορίαν καὶ τὴν κανονικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ δένδρου. Οἱ διὰ διαλύσεως ἀποβρέγματος καπνοῦ ἢ ἀρσενικοῦ φαρμάκου (βλ. σελ. 92) ψεκασμοὶ ἐκτελούμενοι ἅμα τῇ ἐμφανίσει τῶν νεαρῶν ἔτι καμπῶν σώζουσι τὴν εἰσοδείαν.

Ἡ ὑπὸ τὰ ψεκασθέντα δένδρα βόσκησις κτηνῶν δέον νὰ ἐμποδίζηται τουλάχιστον μέχρι τῶν πρώτων φθινοπωρινῶν βροχῶν.

Τέλος ἡ σκαληκίσις τοῦ καρποῦ, ἡ συχνὰ παρατηρουμένη εἰς τὰ μῆλα τῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀνά τὴν Ἀνατολὴν ἀγορῶν, ὀφείλεται εἰς *Μικρολεπιδόπτερον* ὡσαύτως ἔντομον (*Carposarsa pomonella*, ἀγγλ. Codling moth), ἡ κάμπη τοῦ ὁποίου εὐθὺς ὡς ἐξέλη τοῦ ὡσοῦ διατρυπᾷ τὸν μόλις ἀρχίζοντα νὰ ὠριμάξῃ καρπὸν καὶ κατατρώγει τὴν σάρκα αὐτοῦ. Πρὸς καταπολέμησιν τοῦ ἔντομου τούτου πλείστα ὅσα μέσα συμβουλευόνται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐφαρμύσματος καὶ ἀποτελεσματικά. Ἐξ αὐτῶν τὰ ἀποτελεσματικώτερα φαίνεται ὅτι εἶνε α') ἡ ἀπὸ τοῦ μῆνος Μαΐου ἢ Ἰουνίου μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς ὠριμάνσεως τοῦ καρποῦ κατὰ δεκαπενθημερίαν ψέκασις τῶν δένδρων διὰ διαλύσεως λυσόλης (2 %) ἢ ἀποβρέγματος καπνοῦ· β') ἡ ἄμεσος ἀποκομιδὴ καὶ χρῆσις (χορηγήσις εἰς τὰ κτήνη) ἢ καταστροφή τῶν πιπτόντων ἀπὸ τὰ δένδρα προσβεβλημένων καρπῶν· γ') ἢ κατὰ Ἰούλιον περιβολὴ τοῦ ἄνω μέρους τοῦ κορμοῦ τοῦ δένδρου με πλεῖον λωρίδα παλαιοῦ μαλλίνου ὑφάσματος ἢ με περιλαίμιον ἐκ ξηρῶν χόρτων, εἰς τὰ ὅποια αἱ κατεργόμεναι τοῦ δένδρου κάμποι καταφεύγουσιν ὅπως ὑποστῶσι τὴν εἰς ὕμφας μεταμόρφωσίν των. Αἱ λωρίδες αὗται ἢ τὰ ἐκ χόρτου περιλαίμια κατὰ Σεπτέμβριον ἀφαιροῦνται καὶ εἰσάγονται εἰς ζέον ὕδωρ ἢ καίονται· δ') ἢ κατὰ Ὀκτώβριον ἢ Νοέμβριον ἀφαιρέσις καὶ καύσις τοῦ δυναμένου ν' ἀποσπασθῇ ἀνευ βλάβης τοῦ δένδρου παλαιοῦ φλοιοῦ ὡς καὶ πάντων τῶν ξηρῶν κλαδίων· καὶ ε') ἢ κατὰ Μάρτιον ἐπιχρῆσις τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν κυριωτέρων κλάδων με πυκνὴν διάλυσιν ἀσβέστου ἐν ἣ προστίθενται 2 ἕως 3 % λυσόλης.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τοῦ περι οὗ ἐνταῦθα πρόκειται γένους ἄξια λόγου εἶνε καὶ τὰ ἑξῆς: α') *Μ. ἡ περίβλεπτος* (*M. spectabilis*), δένδρον κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας, ὑψόμενον καὶ μέχρι 10 μ. καὶ θεραπεύμενον ἔνιαχῶ τῆς Εὐρώπης· β') *Μ. ἡ πολυανθὴς* (*M. floribunda*), θάμνος κοσμητικὸς, ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας, πολυανθέστατος, ὡσαύτως θεραπεύμενος ἔνιαχῶ τῆς Εὐρώπης· τὰ ἄνθη του ρόδινα, ὁ καρπὸς του μικρότατος, ἄβρωτος· γ') *Μ. ἡ ὀμοφόρος* (*M. bacca* ἢ *ceracifera*, γαλλ. *Porte-baies*), δένδρον ἰθαγ. τῆς Σιθηρίας, κοσμητικόν, πολυανθές· ὁ καρπὸς του, μεγέθους κεράσου, χρησιμοποιεῖται ἐν Σιθηρίᾳ πρὸς κατασκευὴν εὐγεύστου ποτοῦ· δ') *Μ. ἡ στενόφυλλος* (*M. angustifolia*), δένδρον ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, δασικὸν καὶ κοσμητικόν, ὑψόμενον καὶ μέχρι 10 μ. καὶ ε') *Μ. ἡ στεφανωματικὴ* (*M. coronaria*, ἀγγλ. *Sweet-sented Crab-tree*, γαλλ. *Pommier odorant*), μικρὸν δένδρον ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, δασικόν

καὶ κοσμητικόν, εὐανθέστατον τὰ ἄνθη του βόδινα, εὐοσμώτατα, ὁ καρπὸς του πρασινωπὸς εὐοσμώτατος. — Πάντα τὰ εἶδη ταῦτα πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς ἢ διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ ἐπὶ τῆς κοινῆς *M.* εὐδοκίμοισι δὲ εἰς ἅς γαίας καὶ αὕτη (βλ. καὶ *M*ηλον).

Μηλειός, βλ. Ἰξία.

Μηλοειδῆ (*Romaceae*) ἀπουδαιοτάτη οἰκογένεια τῆς τ. τῶν Ῥοδωδῶν περιλαμβάνουσα πλεῖστα τῶν κυριωτέρων ὀπωροφόρων δένδρων τῶν εὐκράτων χωρῶν (γ. Ἀπιδέα, Ἀρωνία, Κράταιγος, Κυδωνέα, Κυδωνίαστρον, Μεσπιλέα, Μηλέα, Ὄα, Ῥαφιολεπίς, Φωτεινὴ κ. ἄ.). Ἡ μελέτη τῶν τῆς οἰκογενείας ταύτης ὀπωροφόρων δένδρων, καὶ ἰδίως τῆς Ἀπιδέας καὶ τῆς Μηλέας, ἀποτελεῖ ἴδιον κλάδον τῆς δενδροκομίας, τὴν **μηλολογία**ν (γαλλ. *Pomologie*, ἀγγλ. *Pomology*).

Μηλιάκος, βλ. Μανδραγόρας.

Μηλίτης οἶνος, βλ. Μηλέα, σελ. 660.

Μῆλον παρ' ἀρχαίοις ὠνομάζετο ὁ καρπὸς πολλῶν φ. κατὰ τὸ πλεῖστον ὀπωροφόρων. Οὕτω ἀναφέρονται μ. ἄρμενικὰ (τὰ βερίκοκκα), μ. μηδικὰ ἢ περσικὰ (τὰ κίτρα), μ. περσικὰ (τὰ βερίκοκκα), μ. κυδωνία (τὰ κυδωνία) συνθέτως δὲ οἱ **μηλοπέπονες** (τὰ πεπόνια) καὶ αἱ **ἀμμηλίδες** καὶ αἱ **ἐπιμελίδες** (β.λ.¹). Ἀλλὰ τὸ κατ' ἐξοχὴν **μῆλον** ἦτο καὶ εἶνε ὁ καρπὸς τῆς Μηλέας (β.λ.). Ἡ ὀπώρα αὕτη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ πρωτοπλάστου φέρεται εἰς τοὺς μύθους πάντων σχεδὸν τῶν λαῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης. Τὸ μῆλον ἦτον ἡ αἰτία τῆς ἐξώσεως τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὕας ἀπὸ τὸν Παράδεισον· αἴτιον τοῦ Τρωικοῦ πολέμου λέγεται τὸ ἐπὶ τῆς Τραπέζης τῶν εὐωχούντων θεῶν ῥιφθὲν ὑπὸ τῆς Ἐριδος χρυσὸν μῆλον, μὲ μῆλον δὲ ἀνὰ χεῖρας ἀπεικονίζετο συνήθως ἡ Ἀφροδίτη. Μῆλα ἦσαν τὰ ὑπὸ τοῦ ἑκατοντακεφάλου Ἐσπερίου δράκοντος φυλασσόμενα **μῆλα τῶν Ἐσπερίδων** (βλ. σελ. 325), τὰ ὁποῖα, ἐντολῇ τοῦ Εὐρυσθέως παρέλαβε καὶ ἔφερεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Ἡρακλῆς. Μῆλα προσεφέροντο ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων εἰς τὴν θεάν τῆς ἱατρικῆς *Meditrina*, φέρουσαν δὲ εἰς τὴν δεξιάν μῆλον ἀπεικονίζον οὗτοι τὴν θεάν τῶν ὀπωρῶν *Pomona*. Τὰ μῆλα εἶνε ἡ τροφή τῶν θεῶν παρ' Ἰνδοῖς, ὡς σύμβολον δὲ πειρασμοῦ, εὐτυχίας, ἀγάπης καὶ ἔρωτος ἐκλαμβάνουσι κατὰ τὰς περιστάσεις τὸν καρπὸν τοῦτον οἱ λαοὶ τῆς βορ. Εὐρώπης, παρ' οἷς τὸ μῆλον ἀντικαθιστᾷ τὴν σταφυλὴν. Δι' ἐνὸς μῆλου ἀπέδειξεν ὁ Νεύτων τὸν νόμον τῆς βαρύτητος, καθ' ἃ δὲ διηγῶνται περὶ Γουλιέλμου Τέλλου ἀπὸ ἐν μῆλον ἐξηρτήθη ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλβετίας.

(¹) Ὡς πρῶτον ἢ δεύτερον συνθετικὸν ἢ λέξις μῆλον εἶνε ἐν χρήσει καὶ σήμερον πρὸς ὀνομασίαν φυτῶν τινῶν ἐχόντων καρπούς ἢ μέρη **μηλοειδῆ** οὕτω λέγομεν Γεώμηλον, Μηλορροδακινέα, Φασκομηλιά, Μηλόκεδρος, Λαγομηλιά, Μηλοέλατο, Μηλιάκος, Χαμαίμηλον (καὶ παρ' ἀρχαίοις), Μηλοπηπονία (ἐν Κύπρῳ). Κυπαρισσόμηλον δὲ ὠνομάζεται ὁ καρπὸς τῆς Κύπαρισσου.

- Μηλοέλατο**, βλ. Πεύκη ἢ λαρικοειδής.
- Μηλόκεδρος**, βλ. Ἄρκευθος ἢ κάκοσμος.
- Μηλοπέπων**, βλ. Πέπων ὁ κοινός.
- Μηλοπιπониά**, βλ. Μανδραγόρας.
- Μηλοπούρναρο**, βλ. Ἐλαιόπρινος.
- Μηλορροδακινέα**, βλ. Ῥοδακινέα.
- Μῆλο τοῦ Παραδείσου**, βλ. Μούσα.
- Μηλόχορτο**, βλ. Ὑσχύμας.
- Μήλωθρον** παρὰ Θεοφρ., βλ. Ψευδοβρυωνία ἢ δίοικας.
- Μὴ μὲ ληθμόνει**, βλ. Μυστωτίς.
- Μὴ μοῦ ἄπτου**, βλ. Μιμηλή ἢ αἰδήμων.
- Μήνανθος** παρὰ Θεοφρ., βλ. Μηνυανθές.
- Μηνίσπερμον τὸ καναδικόν** (*Menispermum canadense*, ἀγγλ. Moonseed, τ. Μηνίσπερμωνῶν), θάμνος ἀναρριχώμενος, φυλλοβόλος, κοσμητικός· εὐδοκιμεῖ εἰς ὑγρὰς καὶ συσκίους τοποθεσίας· πολλαπλ. διὰ σπορᾶς, διὰ παραφυάδων καὶ διὰ μοσχευμάτων.
- Μηνίσπερμωνῶδη** (*Menispermaceae*) τ. Δικτυδ. περιλ. θάμνος· οἱ πλεῖστοι ἰθαγ. τροπ. χωρῶν, τινὲς κοσμητικοὶ ἢ φαρμακευτικοὶ (γ. Κισσάμπελος, Κοκκίσκος, Κοσκίνιον, Μηνίσπερμον κ. ἄ.).
- Μηνυανθές ἢ Μινυανθές** (*Menyanthes*, τ. Γεντιανωδῶν) γ. περιλ. περιτὰ 25 εἶδη ἀπαντῶντα πολλαχού· φ. ποώδη πολυετή, ὑδρόβια ἢ ὑδροχαρῆ, πολλὰ κοσμητικά καὶ ἄλλως χρήσιμα. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε α') **Μ. ὁ Λόφος τοῦ ἀλέκτορος** καὶ β') **Μ. τὸ ἰνδικόν** (*Menyanthes, Limnanthemum ἢ Villarsia Crista-galli* καὶ *Men., Limn. ἢ Villar. indica*), ἀμφοτέρα ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, κοσμητικά. γ') **Μ. τὸ πελτοειδές** (*Menyanthes ἢ Limnanthemum peltatum ἢ Villarsia nymphoides*), εἶδος ὡσαύτως κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, ἀπαντῶν δὲ καὶ ἐν Ἑλλάδι, εἰς τὴν λίμνην τοῦ Νεζεροῦ καὶ παρὰ τὸν Ὀρχομένον· εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται τὸ τοῦ Θεοφρ. **Μήνανθος**, ὅπερ ἔκπαλαι ἀπαντᾷ περὶ τὸν Ὀρχομένον (Φ. I.-4, 10, 1) καὶ δ') **Μ. τὸ τρίφυλλον** (*Menyanthes ἢ Limnanthemum trifoliatum*, γαλλ. *Trefle d'ean ἢ T. des parais*, ἀγγλ. *Bog Bean ἢ Marsh Trefoil*), εἶδος φαρμακευτικόν (φρμ. **Μηνυανθός πόα**, *Herba Trifolii fibrini*), κοινὸν πολλαχού τῆς λοιπῆς Εὐρώπης. Τὸ τοῦ Διοσκρ. **Μηνυανθές ἢ Τρίφυλλον ἢ Ὁξύφυλλον ἢ Ἀσφάλτιον** ἀναφέρεται εἰς Ψωραλέαν τὴν ἀσφαλτώδη.—**Μηνυανθῆ** καὶ ὀρθότερον **Μινυανθῆ** ὠνομάζοντο παρ' ἀρχαίοις τὰ ἐπ' ὀλίγον μόνον χρόνον ἀνθοῦντα φ.
- Μῆον τὸ ἀθαμάντιον** (*Meum athamanticum*, ἀγγλ. *Baldmoney ἢ Spiguel*, τ. Σκιαθανῶν), φ. ποώδες πολυετές, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης· ἡ ἀρωματικὴ χρῆσιμος εἰς τὴν κτηνιατρικὴν. Ὑπὸ τὸ ὄνομα **Μῆον** ἀναφέρεται τὸ φ. τοῦτο καὶ ὑπὸ τοῦ Διοσκρ. ὅστις λέγει ὅτι «γεννάται πλεῖστον ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἰσπανίᾳ».

Μπιτέρα, βλ. Τεύκριον τὸ Πόλιον.

Μπιτροξύλον (Metroxylon ἢ Sagus, γαλλ. Sagoutier, ἀγγλ. Sagopalmt. Φοινικωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 6 εἶδη δένδρα ἰθαγ. τῆς Νέας Γουινέας τῆς Μαλαισίας καὶ τῶν Φιγιῶν νήσων. Ἐκ τῆς καρδίας τοῦ κορμοῦ **M. τοῦ ρουμφίου** καὶ **M. τοῦ λαιοῦ** (**M. Rumphii** καὶ **M. Sagu** ἢ **laeve**), λαμβάνεται ἡ ἀμυλώδης οὐσία ἡ γνωστὴ εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα **σάγος** (γαλλ. sagou—ἀγγλ. sago—βλ. καὶ Ἀρέγγα, Καρυώτις, Κυκάζ).

Μπιτροσίδηρος (Metrosideros, ἀγγλ. Iron wood, τ. Μυριωδῶν) γ. περιλαμ. περί τὰ 18 εἶδη θάμνοι καὶ δένδρα ἀειθαλῆ, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Νέας Ζηλανδίας καὶ τῶν νήσων τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ πολλά κοσμητικά, πάντων τῶ ξύλον σκληρότατον καὶ διαρκέστατον. **M. ὁ γναφαλῶδης** (**M. tomentosus**), καὶ **M. ὁ ἰσχυρὸς** (**M. robusta**), ἀμφοτέρω ἰθαγ. τῆς Νέας Ζηλανδίας, καὶ **M. ὁ πολύμορφος** (**M. polymorpha**), ἰθαγ. τῶν νήσων τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ εἶνε δένδρα δασικά καὶ κοσμητικά. Τὸ πρῶτον καὶ τὸ τρίτον δύνανται νὰ εὐδοκιμήσῃσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Μικανία (Mikania, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 60 εἶδη θάμνοι ἀεὶ θαλεῖς, ἀναρριχώμενοι, κοσμητικοί· οἱ πλεῖστοι ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς. **M. ἡ πικρὰ** (**M. amara** ἢ **Guaco**) καὶ **M. ἡ ἀναρριχωμένη** (**M. scandens**) εἶνε τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων.

Μικρόβια ἢ Μικροοργανισμοὶ (γαλλ. Microbes ἢ Microorganismes), ὀνόματα καθιερωθέντα διὰ τὰ μικροσκοπικὰ φυτὰ ἢ ζῶα καὶ ἰδίως διὰ τὰ Βακτηρίδια (βλ.).

Μικροκουκκία, βλ. Κελτίς.

Μικρομερίς (Micromeria, τ. Χειλανθῶν) γ. περιλ. περί τὰ 60 εἶδη ἀπαντῶντα εἰς εὐκράτους καὶ παρατροπ. χώρας φ. πωδῆ καὶ φρυγανώδη. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 7 ἐν οἷς καὶ ἄ) **M. ἡ ἑλληνικὴ** (**M. graeca**), εἶδος θεραπευόμενον ἐνίοτε πρὸς κόσμον. β) **M. ἡ ἰουλιανὴ** (**M. Juliana**, γαλλ. Sariette de St. Julien), ἡ κν. ἐν Κεφαλ. γ) **Υσσώπος**, ἐν δὲ τῇ Θήρᾳ Ἄγριο Τσάϊ [τὸ χόρτον τοῦ χρησιμοποιεῖται ἐνιαχοῦ ἀντι τείου. καὶ γ) **M. ἡ νευρώδης** (**M. nervosa**), τὸ ἐν Θήρᾳ Ἡμερο Θρέμπο ὀνομαζόμενον. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἄξια λόγου εἶνε **M. ἡ Πιπερίς** (**M. Piperella**), ἰθαγ. τῆς νοτ. ἑυρῶπης, εἶδος κοσμητικόν καὶ **M. ἡ δουγλάσιος** (**M. Douglasii**, ἀγγλ. καὶ ἰσπαν. Jerba-Buena), ἰθαγ. τῆς βορ. ἑυρ. Ἀμερικῆς, εἶδος φαρμακευτικῶν (ἀνθελμεινθικῶν).

Μικρομύκητες, βλ. Μύκητες.

Μικρόμερίς (microseris, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περί τὰ 12 εἶδη τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς φ. πωδῆ, ἐτήσια ἢ διετη. Τὸ ἀειθαλέστατον εἶνε **M. ἡ φορστέρειος** (**M. Forsterii**), ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς Νέας Ζηλανδίας, ἡ ρίζα του βρώσιμος, παρεμφερὲς τῆς ρίζης τῆς ἰσπανικῆς **Μελισσοπόλοιου**.

Μίλαξ παρὰ Θεοφρ. καὶ Ἀθην., συνώνυμον τοῦ Σμίλαξ.

Μίλος, βλ. Τάξος.

Μίλος και **Μίρος**, βλ. εἰς λ. Κριθή, σελ. 558.

Μιμαΐκυλον παρ' ἀρχαίους, βλ. σελ. 534.

Μιμηλῆ (*Mimosa*, τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περί τὰ 230 εἶδη, τὰ πλείστα ἴθαγ. θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς· πολλά ποώδη, τινὰ θαμνώδη ἢ δενδρώδη. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε α') **Μ. ἢ αἰδήμων** (*M. pudica*, γαλλ. Sensitive, ἀγγλ. Humble ἢ Sensitive Plant), φ. ἐτήσιον ἴθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς, ἐγκλιματισθὲν και ἀπαντῶν ἤδη αὐτοφυόμενον και ἐνιαχοῦ τῆς Ἀσίας και τῆς Ἀφρικῆς· κν. γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα **Μῆ μου ἄπτου** ἕνεκα τῆς περιέργου φύσεως τῶν συνθέτων φύλλων του τὰ ὅποια εὐθὺς ὡς θιγῶσι συμπτύσσονται και κλίνουσι πρὸς τὰ κάτω· πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σποράς. και β') **Μ. ἢ εὐαίσθητος** (*M. sensitiva*), θάμνος ἀειθαλής, ἴθαγ. τῆς Βραζιλίας· τὰ φύλλα του θιγόμενα συμπτύσσονται ὡς τὰ τοῦ προηγουμένου εἶδους (βλ. και Βιόφυτον). **Μιμηλάς** (*Mimosas*) οἱ Γάλλοι ὀνομάζουσι κοινῶς πολλά εἶδη Ἀκακίων (β.λ.) ἰδίως Αὐστραλιακῶν, τὰ ὅποια ἄλλοτε ὑπήγοντο εἰς τὸ προκείμενον γένος.

Μίμος (*Mimulus*, γαλλ. Mimule, ἀγγλ. Monkey flower, τ. Γρομφαδιωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 40 εἶδη ἀπαντῶντα πολλαχοῦ· τὰ πλείστα ποώδη, πολυλά κοσμητικά. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε και τὰ ἴθαγ. τῆς Ἀμερικῆς **Μ. ὁ γλοιώδης**, **Μ. ὁ μόσχοσμος** και **Μ. ὁ στικτός ἢ κιτρινανθῆς** (*M. glutinosus*, *M. moschatus*, ἀγγλ. Musk, και *M. guttatus* ἢ *luteus*) και αἱ πολυάριθμοι διαφοραὶ και τὰ νόθα αὐτῶν.

Μιμοψις (*Mimusops*, τ. Σαποτωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 30 εἶδη ἴθαγ. τροπ. χωρῶν· τὰ πλείστα δένδρα, τινὰ θάμνοι· πάντα ἐνεχουσι γαλακτώδη ὀπὸν· ὁ καρπὸς των ράξ, πολλῶν δὲ βρώσιμος. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶδη εἶνε α') **Μ. ἢ κάφριος** (*M. caffra*, ἀγγλ. Red Milk-wood), μικρὸν δένδρον τῆς τροπ. Ἀφρικῆς, τὸ ξύλον του ἐρυθρὸν, σκληρὸν, διαρκές, χρήσιμον εἰς τὴν ἀμαξοπηγίαν· β') **Μ. ἢ σιεβέρειος** (*M. Sieberi*), δένδρον ἴθαγ. τῶν δυτ. Ἰνδιῶν και τῆς Φλωρίδας, ὁ καρπὸς του βρώσιμος· και γ') **Μ. ἢ σφαιροειδῆς** (*M. globosa*, ἀγγλ. Gum-Balata), δένδρον μέγα, ἴθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς· ὁ ἐξ ἐντομῶν προζευομένων ἐπὶ τοῦ κορμοῦ του λαμβανόμενος γαλακτώδης ὀπὸς ἀποξηραίνόμενος ἀποτελεῖ εἶδος γουτταπέρκας κατωτέρας ποιότητος γνωστῆς ἐν τῷ ἐμπορίῳ ὑπὸ τὸ ὄνομα **βαλάτα** (*balata*). Τὰ δύο πρῶτα εἶδη δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Μίνα ἢ λοβωτῆ (*Mina lobata* ἢ *Ipomoea versicolor*, τ. Περιελλοκαυλωδῶν), χαριέστατον και πελουανθέστατον, ποώδες, ὀψιανθές, ἀναρριχώμενον, κοσμητικὸν φ. ἴθαγ. τοῦ Μεξικοῦ· θεραπεύεται πολλαχοῦ, πολλαπλ. διὰ σποράς. Εὐδοκιμεῖ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Μίνθα ἢ **Μίνθη**, βλ. Ἡδίοσμος ὁ πράσινος.

Μιραμπέλλα, βλ. Προύμη ἢ Μυροβάλανος.

Μίσν παρὰ Θεοφρ., εἶδος Ὑδνου (βλ. Ὑδνοειδῆ).

Μίσχος, βλ. Ποδίσχος και Φύλλον.

Μιτροφόρος (*Mitrophora* ἢ *Morchella*, γαλλ. *Morille*, ἀγγλ. *Morel*) γ. Μυκητῶν ἀπαντῶντων συχνὰ εἰς τὰ δάση. Εἶδη τινὰ ἐδώδιμα. Τοιαῦτα εἶνε *M. ἡ ἐδώδιμος*, *M. ἡ παχύπους* καὶ *M. ἡ ἑξαισία* (*M. esculenta*, *M. crassipes* καὶ *M. deliciosa*), κοινὰ πολλαγοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ λίαν ἐκτιμώμενα· συλλεγόμενα μὲ βροχὴν ἢ μετὰ βροχὴν εἶνε ἀκατάλληλα πρὸς χρῆσιν.

Μιδικόρουδα δ.δ. ἐν Κύπρῳ εἰδῶν Ναρκίσσου.

Μνιον παρὰ Στράβωνι, εἶδος θαλασσίου φ. δυσερμηνεύτου.

Μόγλωδο, βλ. Βούγλωσσον.

Μοκίλεια (*Moquilea*, τ. Ῥοδωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 18 εἶδη· θάμνοι καὶ δένδρα ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς. Ὁ φλοιὸς *M. τῆς χρησίμου* (*M. utilis*, ἀγγλ. *Pottery-tree*), δένδρου ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας, ἐνέχει μεγάλην ποσότητα πυριτικοῦ ὀξέος καὶ χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῆς Πάρας πρὸς κατασκευὴν πηλίνων σκευῶν ἐξόχως πυρομονίμων ἀλεθόμενος καὶ ἀναμιγνυόμενος μετὰ τῆς ἀργίλλου.

Μολινία ἢ κνανὴ (*Molinia coerulea*, γαλλ. *Guinche* ἢ *Ganne*, ἀγγλ. *Lavander grass*, τ. Ἀγρωστωδῶν), πωῶδες πολυετές, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης· ἀπαντᾷ εἰς τὰ ὄρεινά μέρη τῆς Θεσσαλίας, τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Κερκύρας. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀνθήσεώς του ἀποβαίνει ἐπιπλαθές εἰς τὰ βόσκηνα αὐτὸ κτήνη καὶ ἰδίως εἰς τοὺς ἵππους. Τὸ χάρτον του χρησιμοποιεῖται ἐν Ἀγγλίᾳ πρὸς κατασκευὴν χάρτου.

Μολουκκία (*Moluccella*, τ. Χειλανθῶν) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη φ. ἐτήσια, ἰθαγ. τῆς Ἀσίας καὶ τῶν παραμ. χωρῶν· *M. ἡ ἀκανθώδης* καὶ *M. ἡ λαία* (*M. spinosa* καὶ *M. laevis*), ἀμφότερα θεραπεύονται ἐνίοτε πρὸς κόσμον καὶ ἀπαντῶσιν αὐτοφυῆ ἔν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ ἀλλαγοῦ τῆς Ἀνατολῆς. Ὠνομάσθη τὸ γένος **Μολουκκία** διότι ἐν τῶν εἰδῶν τοῦ προκειμένου γ. ἐξελέφθη ὡς ἰθαγ. τῶν Μολούκκων νήσων.

Μολόχα, βλ. Μαλάχη καὶ Λαβατερία. *Μολοχία* f° 540.

Μολύβδαινα (*Plumbago*, τ. Μολυβδαινωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 10 εἶδη ἰθαγ. θερμῶν καὶ εὐκράτων χωρῶν· τὰ πλεῖστα πωῶδη, τινὰ θαμνώδη. Κοινὸν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἄλλαις παραμ. ἰδίως χώραις εἶνε *M. ἡ εὐρωπαϊκὴ* (*P. europaea*, γαλλ. *Dentelaire* ἢ *Malherbe*, ἀγγλ. *Leadweed*), φ. πωῶδες πολυετές, φαρμακευτικόν, χρησιμοποιοῦμενον ἰδίως εἰς τὴν κτηνιατρικὴν, κν. δὲ ὀνομαζόμενον **Λεπιδόχορτο** καὶ ἐν Κεφαλληνίᾳ Ἀγριομαροῦλι. Συνηθέστατα θεραπεύεται πολλαγοῦ ὡς καὶ παρ' ἡμῶν *M. ἡ ἀκρωτηριανή* (*P. capensis*), τὸ τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν Πλουμπάγον, θάμνος κληματώδης, ἀναρριχώμενος, κοσμητικὸς, ἰθαγ. τῆς Εὐέλπιδος Ἀφρας. Ἔτερον κοσμητικὸν εἶδος συχνὰ θεραπευόμενον ἐνιαχοῦ τῆς Εὐρώπης εἶνε *M. ἡ λαρπέντειος* (*P. Larpentae* ἢ *Ceratostigma plumbaginoides*), πωῶδες πολυετές, ἰθαγ. τῆς Σινικῆς.

Μολυβδαινῶδη (*Plumbaginaceae*) τ. Δικτλ. περιλ. φ. πωῶδη καὶ θαμνώδη, τινὰ κοσμητικὰ ἢ φαρμακευτικὰ (γ. Ἀρμερία, Μολύβδαινα, Στατικὴ κ. ἄ.).

Μόνανδρος (*Aphelandra*, τ. Ἀκανθωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 50 εἶδη ἰθαγ.

τῆς Ἀμερικῆς· θάμνοι ἀειθαλεῖς, πολλοὶ κοσμητικοί. **M.** ἡ **ὀξύφυλλος** καὶ **M.** ἡ **στικτὴ** (*A. acutifolia* καὶ *A. punctata* ἢ *chamissoniana*) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων.

Μοναρδία (*Monarda*, ἀγγλ. Mountain Mint, τ. Χειλανθῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 7 εἶδη ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, φ. ποῶδη πολυετῆ, ἀρωματικά, τινὰ κοσμητικά καὶ ἄλλως χρήσιμα. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε α') **M.** ἡ **δίδυμος** (*M. didyma*, γαλλ. Thé d' Oswego, ἀγγλ. Oswego tea), β') **M.** ἡ **στικτὴ** (*M. punctata*, ἀγγλ. Horse Mint, καὶ γ') **M.** ἡ **συριγγώδης** (*M. fistulosa*, ἀγγλ. Horse Mint, ἢ Wilde Pergamot), καὶ τὰ τρία κοσμητικά καὶ μυρεψικά, δυνάμενα δὲ νὰ εὐδοκιμήσωσι πολλαχού τῆς Ἑλλάδος· τὸ πρῶτον καὶ φαρμακευτικόν τὸ ἀφέψημα τοῦ χόρτου του λαμβάνεται ἀντὶ τείτου.

Μονέλντρος (*Uniola*, τ. Ἀγρωστοδῶν)· φ. ποῶδη πολυετῆ, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς. **M.** ἡ **πλατύφυλλος** (*U. latifolia*) εἶνε εἶδος νομευτικὸν καὶ κοσμητικόν. **M.** ἡ **λεπτὴ** (*U. gracilis*) καὶ **M.** ἡ **θυσανώδης** (*U. paniculata*, ἀγγλ. Sea-Side Oats), φ. νομευτικά εὐδοκιμοῦντα εἰς ἀμμώδεις γαίαις.

Μονιμιεῶδη (*Monimiaceae*)· τ. Δικοτλδ. περιλ. θάμνους καὶ δένδρα θερμῶν χωρῶν· πολλὰ ἀρωματικά, τινὰ ἀναρριχώμενα (γ. Ἀθερόσπερμα, Δαφνόμορφος, Μονίμη, Πεῦμον κ. ἄ.).

Μονίμη (*Monimia*, τ. Μονιμιεωδῶν)· γ. περιλ. τρία εἶδη θάμνων ἀρωματικῶν, ἰθαγ. τῶν Μασκάρων νήσων.

Μόνιος ἢ μεγανθὴς (*Moneses grandiflora*, τ. Ἐρεικωδῶν), ποῶδες πολυετές, κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς βορ. Εὐρώπης, τῆς βορ. Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ἰαπωνίας. Οἱ ὑπόγειοι καυλοὶ του ἐνέχουσι σαπωνίνην.

Μονοβέργισμα, βλ. Βέργα.

Μονοδόρα (*Monodora*, τ. Ἀνονωδῶν)· γ. περιλ. τρία εἶδη ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀφρικής. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε **M.** ἡ **Μυριστική** (*M. Myristica*, ἀγγλ. Calabash Nutmeg-tree), δένδρον μετρίου μεγέθους· ὁ καρπὸς του ὁμοιάζει πρὸς ὕδροκολοκύνθην καὶ ἐγκλείει σπέρματα πλούσια εἰς ἀρωματικὸν ἔλαιον γεύσεως καὶ εὐωδίας μοσχοκαρύου διὸ καὶ χρησιμοποιοῦνται ἀντὶ τούτου.

Μονόκαρπα φυτό, βλ. Καρπός.

Μονοκοτυλήδονα, βλ. Δικοτυλήδονα.

Μονόοικα, βλ. Ἄνθος.

Μονόττερα (*Monstera*, τ. Ἀρωδῶν), γ. περιλ. περὶ τὰ 12 εἶδη ἰθαγ. τῆς Ἀφρικής· φ. ἀειθαλῆ, ἀναρριχώμενα, κοσμητικά καὶ ἄλλως χρήσιμα· πολλαπ. εὐχερῶς διὰ μοσχευμάτων. Τὰ συνηθέστερον θεραπευόμενα εἶνε **M.** ἡ **ἐξαισία** (*M. deliciosa*) καὶ **M.** ἡ **διατορητόφυλλος** (*M. pertusa* ἢ *Adansonii*)· ἀμφότερα ἀπαντῶσι θεραπευόμενα καὶ παρ' ἡμῶν καὶ εἶνε κν. γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα **Φιλόδενδρον** (β.λ.). Δύνανται δὲ ἀμφότερα νὰ συντηρηθῶσι καὶ νὰ καρποφορήσωσιν ἐν ὑπαίθρῳ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Εὐδοκιμοῦσι μᾶλλον ὑπὸ σκιᾶν καὶ εἰς γόνιμον καὶ νοτερόν ἔδαφος. Ὁ καρπὸς των βρώσιμος, ἐκλεκτὸς καὶ

ἀρωματικώτατος· τρώγεται δὲ πλήρως ὄριμος, διότι πρὸ τῆς πλήρους ὀριμάνσεώς του ἐνέχει μικρὰ ὀξέα κρύσταλλα, τὰς καλουμένας ραφίδας, τὰ ὅποια ἐνίοτε ἐνοχλοῦσι σοβαρῶς τὰ ὄπλα καὶ τὰ ἄλλα μέρη τοῦ στόματος.

Μοντανία (Montana, τ. Συνθέτων)· γ. περιλ. περί τὰ 14 εἶδη· θάμνοι· ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς· τινὲς κοσμητικοί. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε **Μ. ἡ ἡρακλειόφυλλος** (*M. heracleifolia* ἢ *bipinnatifida*), ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ, εἶδος φέρον κοσμητικώτατον φύλλωμα καὶ πολλαπλ. διὰ σπορᾶς.

Μοραΐα (Moraea, τ. Ἰριδωδῶν). γ. περιλ. περί τὰ 40 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Εὐέλπιδος Ἄκρας· φ. πωδὴ πολυετῆ, ριζωματικά· πολλά κοσμητικά· ἐν οἷς καὶ **Μ. ἡ δίχρους**, **Μ. ἡ ἰριδοειδής**, **Μ. ἡ σπαθόφυλλος**, **Μ. ἡ τριπέταλος** (*M. bicolor*, *M. iridoides*, *M. spathacea*, *M. tricuspis*), πάντα ἰθαγ. τῆς Εὐέλπιδος Ἄκρας.

Μορέα (*Morus*, γαλλ. *Mûrier*, ἀγγλ. *Mulberry*, ἰταλ. *Gelso*, τουρ. *Ντουτ*, οἰκγ. *Μοροσειδῶν*, τ. *Κνιδωδῶν*)· γ. περιλ. περί τὰ 5 εἶδη· θάμνοι καὶ δένδρα μόνον καὶ ἐνίοτε δίοικα· ὄπωροφόρα καὶ βιομηχανικά. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε :

α') **Μ. ἡ ἐρυθρά** (*M. rubra*, γαλλ. *Mûrier rouge*, ἀγγλ. *Red Mulberry*, δένδρον ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, τὸ μέγιστον τοῦ γένους, ὑψούμενον καὶ μέχρι 30 μ.· ὁ καρπὸς του βαθέως ἐρυθροῦ χρώματος κλίνοντος πρὸς τὸ μέλαν, γλυκόξινος, βρώσιμος· τὸ ξύλον του σκληρόν, διαρκέστατον, πολυτρόπως χρήσιμον· τὸ φύλλον του ἂν καὶ τραχὺ δύναται ἐν ἀνάγκῃ νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς ἐκτροφήν τοῦ μεταξοσκώληκος. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ ἐπὶ τῆς κοινῆς ἢ λευκῆς *M.*, περί ἧς κατωτέρω. Εὐδοκίμει εἰς γόνιμον καὶ νοτερόν ἔδαφος· εἰς ψυχροὺς τόπους λαμβάνει μορφὴν θάμνου. Ἀπαντᾷ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς ἐν αἷς καὶ τῇ **σχιστόφυλλος** (*M. rubra laciniata*)

β') **Μ. ἡ κελτιδιόφυλλος** (*M. celtidifolia*), δένδρον ἰθαγ. τῆς Περουβίας καὶ τοῦ Μεξικοῦ, ὁ καρπὸς του βρώσιμος, τὸ φύλλον του ἐν ἀνάγκῃ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς ἐκτροφήν τοῦ μεταξοσκώληκος.

γ') **Μ. ἡ λευκὴ ἢ κοινὴ** (*M. alba*, γαλλ. *M. blanc*, ἀγγλ. *White Mulberry*, ἰταλ. *Gelso bianco*), ἡ κν. γνωστοτάτη **Μοριὰ** ἢ **Συκαμινιά**, ἧς τὸ φύλλον χρησιμοποιεῖται πρὸς ἐκτροφήν τοῦ μεταξοσκώληκος (*Sericaria* ἢ *Bombix Mori*). Καλλιεργεῖται ἐκτενῶς ὅσον ἐν Ἑλλάδι ὅσον καὶ εἰς τὰς ἄλλας χώρας εἰς τὰς ὁποίας ἐκτρέφεται τὸ κατ' ἐξοχὴν μεταξοφόρον τοῦτο ἔντομον. Εἶνε δὲ δένδρον ἐνίοτε μέγα, μακρόβιον (ἀναφέρονται *M.* ἀριθμοῦσαι βίον καὶ πλεόντων τριῶν αἰώνων) καὶ παραλλάσσει ἐπ' ἄπειρον τῇ ἐπιδράσει τοῦ κλίματος καὶ τοῦ ἔδαφους. Κατάγεται ἐξ ἀντ. Ἰνδιῶν ἔνθα ἅπαντὰ αὐτοφυεῖς καὶ ὅθεν εἰσῆχθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν Σινικὴν πρὸ ἀμνημονεῖτων χρόνων (1). Ἐντεῦθεν ἐνωρίτατα διε-

(1) Ἡ *M.* αὕτη πρέπει νὰ εἰσῆχθη εἰς τὴν Σινικὴν πρὸ τῆς δευτέρας χιλιετηρίδος π. Χ., διότι, καθ' ἃ ἀναφέρεται εἰς σινικὰ συγγράμματα, τὴν σπο-

ἔδωκε καὶ εἰς τὴν Ἰαπωνίαν, περὶ δὲ τὰ μέσα τοῦ ἔκτου μ. Χ. αἰῶνος, ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Μεγάλου, μοναχοὶ Ἕλληνες, ἐπιστρέφοντες ἐκ Σινικῆς, ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν ὠάρια τοῦ μεταξοσκώληκος καὶ σπόρον τῆς Μ. ταύτης εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὅθεν βαθμυδὸν διεδόθη αὐτὴ καθ' ἅπασαν τὴν εὐκρατον Εὐρώπην.

Διὰ τῆς καλλιέργειας καὶ τῆς ἐπιλογῆς παρήχθησαν πλείστα διαφοραὶ καὶ παραλλαγαι φέρουσαι καρπὸν λευκόν, ὑπέρυθρον, ἐρυθρὸν ἢ μέλανα καὶ φύλλον ὠσειδῆς ἢ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον κολπωτόν, μέγα, λεῖον καὶ μαλακόν. Διαφοραὶ τινες εἶνε ἐκ φύσεως νανοφυεῖς (M. alba pumila ἢ nana), ἄλλαι δὲ πυραμοειδεῖς (M. alba pyramidalis ἢ fastigiata)· τινὲς φέρουσι φύλλον παχύνεον, τραχὺ καὶ μετρίως ποιότητος πρὸς ἐκτροπήν τοῦ μεταξοσκώληκος (M. alba fibrosa ἢ venosa). Αἱ μᾶλλον προτιμώμεναι Μορέαι εἶνε αἱ ὀλιγόκαρποι ἢ ἄκαρποι⁽¹⁾ καὶ αἱ φέρουσαι· μέγαλον καὶ μαλακόν φύλλον. Τοιαῦται δὲ εἶνε παραλλαγαι τινες τῆς πλατυφύλλου (M. alba latifolia), τῆς μορεττείου (M. alba Moretti), τῆς σινικῆς (M. alba sinensis ἢ Lhou), καὶ ἰδίως παραλλαγαι τῆς βυζαντινῆς (M. alba Constantinopolitana) καὶ τῆς ἰταλικῆς (M. alba italica), ὅσαι εἶνε αἱ παρ' ἡμῖν ὀνομαζόμεναι τῆς Προύσης (ἡ φέρουσα καρπὸν μέλανα) καὶ τοῦ Ἄργους (ἡς ὁ καρπὸς εἶνε λευκός), ὡς καὶ ἡ ἐν Κύπρῳ προτιμωμένη καὶ ὀνομαζομένη Μεταξόφυλλη.

Ἡ Μ. εὐδοκιμεῖ εἰς παντὸς εἶδους ἐδάφη πλὴν τῶν καθύγρων καὶ τῶν τελματιῶδων, εἰς τὰ ὅποια ἀναπτύσσεται καχεκτικῶς, προσβάλλεται ὑπὸ τοῦ σφακελισμοῦ καὶ παράγει ὀλιγώτερον καὶ κακῆς ποιότητος φύλλον. Τὰ καταλληλότερα διὰ τὸ δένδρον τοῦτο ἐδάφη εἶνε τὰ ἀμμοαριλλώδη, γόνιμα καὶ νοτερά· εἰς ἀφθονὸς καὶ ξηρὰς γαίας δὲν εὐδοκιμεῖ ἄνευ ἀρδεύσεως καὶ λιπάνσεως. Ἄν καὶ δύναται νὰ πολλαπλασιασθῇ διὰ μωσχευμάτων καὶ καταβολάδων, οὐχ ἥττον προτιμᾶται· ἢ διὰ σπορᾶς πολλαπλασιασῆς τῆς, δι' ἧς ἐπιτυγχάνονται φ. ταχέως ἀναπτυσσόμενα εὐρωστότερα καὶ μακροβιώτερα. Εἶνε δὲ προτιμώτερον νὰ γίνεται ἡ σπορά τῆς Μ. παρ' ἡμῖν εὐθὺς μετὰ τὴν ὠρίμανσιν τοῦ καρποῦ καὶ εἰς τόπον σκιαζόμενον περὶ τὴν μεσημβρίαν. Τὸ πρῶτον ἢ τὸ δεύτερον μετὰ τὴν σποράν ἔτος τὰ ἐκ ταύτης ἐπιτυγχανόμενα φ. μεταφυτεύονται εἰς φυτώριον, εἰς τὸ ὅποιον διατηροῦνται ἐκὶ διςτιαν ἢ τριετιαν ἀρδευόμενα καὶ μονοβεριζόμενα, μεθ' ὃ δύναται νὰ φυτευθῶσιν ἐπὶ τόπου. Τὰ ἐκ σπορᾶς προερχόμενα φ. εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἄγρια (M. alba sylvestris), τὰ πλείστα δὲ φέρουσι μὲν ἄφθονον καρπὸν (τὰ

τροφιὰν ἐπενόησε καὶ ἐνεθάρρυνεν εἰς τὴν Σινικὴν ἢ Σι-λίγγ-τσι (Si-ling-chi-ka)· ἄλλους ἢ θυγάτηρ αὐτῆς Louit-Seu) σύζυγος τοῦ Αὐτοκράτορος Χαίγγ-τι (Hoang-ti), τοῦ ἀκμάσαντος περὶ τὰ τέλη τῆς 27ης ἑκατονταετηρίδος π. Χ., διδοὶ καὶ ἐκλήθη ἡ αὐτοκράτειρα αὐτὴ ὑπὸ τοῦ εὐγνωμονοῦντος λαοῦ τοῦ οὐρανοῦ κράτους «Πενσῆμα τῆς Μορέας καὶ τοῦ μεταξοσκώληκος» (Pariset, «Histoire de la soie»).

⁽¹⁾ Ἄκαρποι Μ. εἶνε τὰ ἄρρενα ὑποκείμενα.

μόνοικα και τὰ θήλεα τῶν δισίκων), ἀλλὰ τὸ φύλλον των εἶναι ὀλίγον, μικρὸν καὶ τραχύ, διὸ συνήθως ἐμβολιάζονται ἐπ' αὐτῶν αἱ διαφοραὶ αἱ φέρουσαι ἀφθονώτερον καὶ ἐκλεκτότερον φύλλον. Γίνεται δὲ ὁ ἐμβολιασμός δι' ἐνοφθαλμισμοῦ τὸ τρίτον, τὸ τέταρτον ἢ καὶ τὸ πέμπτον ἔτος, ὅτε δ. δ. ὁ κορμός τοῦ ὑποκειμένου εἰς ὕψος 1 1/2-2 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ἔχει διάμετρον 2-3 ε. μ.

Ἡ Μ. ὑποβάλλεται ἀπόνως καὶ εἰς αὐτὴν ἔτι τὴν γενναίαν κλάδουσιν, διὸ δυνατόν νὰ καταρτισθῶσι μορεῦνες ἐκ δένδρων οἰουδήποτε ἀναστήματος, ὡς καὶ ναυοφυῶν, ὧν ὁ κορμός δὲν ὑπερβαίνει τὰ 30 ε.μ. Τὰ δένδρα τὰ ἀφιέμενα νὰ λάβωσι τὴν πλήρη αὐτῶν ἀνάπτυξιν φυτεύονται εἰς ἀπόστασιν 8-12 μ. (ἀναλόγως τῆς γονιμότητος καὶ τῆς νοτίας τοῦ ἐδάφους)· τὰ τηρούμενα χαμηλὰ εἰς ἀπόστασιν 4-5 μ., τὰ δὲ μορφούμενα θαμνώδη ἢ ναυοφυῆ εἰς ἀπόστασιν 3-4 μ. Ἐνίοτε ἡ Μ. γρησιμοποιεῖται πρὸς κατάρτισιν ζωσίμων φραγμῶν, ὅτε τὰ φυτεύονται ἀπέχοντα ἀπ' ἀλλήλων 30-50 ε.μ. κατὰ δὲ τὴν φύτευσιν των ἢ καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος τέμνεται ὁ κορμός των παρὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους ὅθεν βλαστάνουσι πολλοὶ κλάδοι. Εἰς γόνιμα καὶ νοτερά ἐδάφη τοιοῦτοι φραγμοὶ δυνατόν νὰ καταρτισθῶσι καὶ διὰ τῆς κατ' ἀπόστασιν 20 ε.μ. φυτεύσεως μοσχευμάτων. Γίνεται δὲ ἡ φύτευσις τόσοσιν τῶν φ. ὅσον καὶ τῶν μοσχευμάτων κατὰ Ἰα-νουάριον.

Ἐν Ἑλλάδι ὡς καὶ εἰς ἄλλας παραμ. χώρας ἡ Μ. συνήθως ἀφίεται νὰ λάβῃ ἅπασαν τὴν φυσικὴν τῆς ἀνάπτυξιν. Ἐντούτοις πολλαχοῦ τῆς Θεσσαλίας ὡς καὶ ἐν Κύπρῳ, Συρίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ αἱ Μ. φυτεύονται πυκνῶς, διατηροῦνται χαμηλαὶ (ὕψους μ. 1,70-2) καὶ ἐφαρμόζεται ἐπ' αὐτῶν ἡ κεφαλωτὴ κλάδουσις (γαλλ. en têtards). Αἱ ἀφιέμεναι νὰ λάβωσι τὴν πλήρη αὐτῶν ἀνάπτυξιν. Μ. δὲ νὰ φέρωσιν ἀφθονον, τρυφερὸν καὶ ὑγιὲς φύλλον δέον νὰ κλαδεύωνται οὕτως ὥστε ἡ κόμη των νὰ ἀποκτᾷ σχῆμα ποτηρίου ἵνα ἀερίζεται εὐκόλως καὶ ἀφθόνως. Ἡ αὐτὴ κλάδουσις ἐφαρμόζεται κατὰ προτίμησιν καὶ εἰς τὰς διατηρουμένους ἐν θαμνώδει καταστάσει Μ. Πολλαχοῦ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰταλίας τὰς μεσαίας μεγέθους καὶ τὰς θαμνώδεις Μ. κλαδεύουσιν εὐθὺς μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἐκτροφῆς τοῦ μεταξοσκώληκος, ἀποκόπτοντες τὰς ἐτησίας ῥάβδους ἄνωθεν τοῦ πρώτου ἀπὸ τῆς βάσεως των ὀφθαλμοῦ, ἐξ οὗ ταχέως ἀναπτύσσεται νέος εὐρωστος βλαστός, ὅστις μέχρι τοῦ φθινοπώρου ὀριμάζει τὴν δὲ ἐπόμενῃ ἄνοιξιν φέρει ἀφθονα, μεγάλα καὶ τρυφερά φύλλα. Ἄλλ' ἢ κατ' ἔτος ἀφαιρῶσιν τῶν φύλλων καὶ τῶν ἐτησίων κλάδων τῆς Μ. καθιστᾷ αὐτὴν συν τῷ χρόνῳ εὐπαθεστέρην καὶ βραχυβιωτέραν.

Παρατείνεται ὁ βίος τῆς Μ. καὶ τὸ εἰς φύλλον προῖδν αὐτῆς εἶναι πλεονέτερον καὶ ἐκλεκτοτέρας ποιότητος ὅταν τὸ δένδρον ἀποφυλλίζεται ἅπασι μόνον τοῦ ἔτους, ἐπὶ δὲ τῆς κορυφῆς ἐκάστου βλαστοῦ ἀφίενται τινὰ φύλλα, τὰ ὅποια συντελοῦσιν εἰς τὴν εὐρωστον ἀνάπτυξιν αὐτοῦ, ὡς καὶ ὅταν δὲν ἀποκόπτονται αἱ ῥάβδοι κατ' ἔτος ἀλλὰ κατὰ πενταετίαν ἢ ἑξαετίαν, μεθ' ἣν ἀφίετε τὰ δένδρα ν' ἀναπαυθῇ ἐπὶ ἐν ἔτος, καθ' ὃ δὲν ἀφαιροῦνται ποσῶς τὰ φύλλα του. Ἡ ἐνια-

χοῦ ἐπικρατοῦσα συνήθεια τῆς συλλογῆς καὶ παροχῆς εἰς τὰ κτήνη τοῦ δευτέρου φύλλου δ.δ. τοῦ φύλλου τοῦ ἀναπτυσσομένου ἐπὶ τῆς Μ. μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἐκτροφῆς τοῦ μεταξοσκώληκος, εἶνε πλημμελής, καθότι συντελεῖ εἰς τὴν ἐπιτάχυνσιν τῆς ἐξαντλήσεως τοῦ δένδρου. Μεγάλη Μ. ἐν πλήρει παραγωγῇ δυνατὸν νὰ φέρῃ κατ' ἔτος 100-120 ὄκ. φύλλου.

Ἄλλ' ἡ Μ. πλὴν τοῦ φύλλου φέρει καὶ ἄλλα προϊόντα. Ὁ καρπὸς τῆς εἶνε ὀπώρα οὐχὶ μὲν ἐκλεκτὴ, πλὴν, ἔνεκα τῆς εὐθηνίας καὶ τῆς πρωιμότητός τῆς, ἐκ τῶν συχνὰ χρησιμοποιομένων παρὰ τῷ λαῷ. Ἐνιαχοῦ τὰ μόρα ἢ μοῦρα ἀποσταζόμενα παρέχουσιν οἰνόπνευμα καλῆς ποιότητος. Τὸ ξύλον τῆς Μ. εἶνε κτρινωπόν, σκληρὸν καὶ διαρκέστατον, διὸ καὶ χρησιμοποιεῖται ἰδίως εἰς τὴν ἀιαξοπηγίαν. Ὁ φλοιὸς τῶν ἐτησίων καὶ διετῶν ῥάβδων τῆς εἶνε ἰσχυρότατος καὶ χρησιμοποιεῖται συνηθέστατα ὑπὸ τῶν κηπουρῶν πρὸς περιδέσειν τῶν ἐμβολίων καὶ τῶν στυλωμάτων. Πολλαχοῦ ὁ φλοιὸς οὗτος χρησιμεύει πρὸς κατασκευὴν χάρτου, ἐνιαχοῦ δὲ λαμβάνεται ἐξ αὐτοῦ κλωστικὴ ὕλη (ἰταλ. gelsolino) ἐξ ἧς κατασκευάζονται ὑφάσματα. Ἡ Μ. εἶνε προστούτοις χρήσιμος καὶ πρὸς κατάρτισιν δενδροστοιχειῶν, διὰ τὴν χρῆσιν δὲ ταύτην παρ' ἡμῖν δέον νὰ προτιμῶνται τὰ ἄρρενα ὑποκείμενα τὰ ὅποια μὴ φέροντα καρπὸν, δὲν ἐνοχλοῦνται ὑπὸ τῶν ἀγιοπαίδων.

Αἱ συνειθέστερον προσβάλλουσαι παρ' ἡμῖν τὴν Μ. νόσοι εἶνε: α') Ὁ σφακελισμὸς (β.λ.), ἧτις ἡ σήψις τῶν ριζῶν (τὸ κν. σαποκώλιασμα, ἰταλ. Moria, Falchetto ἢ Cancro), ἧτις ἐν Κύπρῳ ὀνομάζεται Λύκος (β.λ.). Ἡ νόσος αὕτη προσβάλλει συνηθέστερον τὰ δένδρα τὰ φυόμενα εἰς κάθυγρα ἢ τελματώδη ἐδάφη, ὡς καὶ εἰς γαίας ἀργιλλώδεις καὶ ὑπερμέτρως ἀρδευόμενας· διακρίνεται δὲ ἐξωτερικῶς τὸ προσβεβλημένον δένδρον ἐκ τῆς ὠχρότητος τῶν βλαστῶν καὶ τῶν φύλλων του, τὰ ὅποια γίνονται μικρότερα τοῦ συνήθους καὶ ἀποξηραίνονται καὶ πίπτουσι παρακαίρως. Αἴτιον τῆς νόσου εἶνε ἡ προσβολὴ τῶν ριζῶν ὑπὸ τινῶν Μικρομυκήτων. Ἡ ἀποστράγγις τοῦ ἐδάφους καὶ ἡ ἐλάττωσις ἢ ἡ κατάπαισις τῶν ἀρδύσεων ἐνίοτε προλαμβάνουσι τὴν ἐπίτασιν καὶ τὴν διάδοσιν τοῦ κακοῦ. Εἰς οὓς τόπους ἀπεξηράνησαν δένδρα προσβληθέντα ὑπὸ τῆς νόσου ταύτης δὲν ἐπαναφυτεύονται Μ. ἐπὶ τινὰ ἔτη. Προτιμότερον ὅμως εἶνε εἰς τοιαῦτα ἐδάφη νὰ μὴ καταρτίζονται μορεῶνες. Ὁ σφακελισμὸς προσβάλλει καὶ τὰ κκῶς ἐκτελούμενα καὶ κακῶς συντηρούμενα σπορεῖα καὶ φυτώρια Μ. β') Ὁ Κράδος (β.λ.), ἧτις ἡ ἀποσύνθεσις τοῦ ἐγκαρδίου ξύλου τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν κυριωτέρων κλάδων. Τὰ λεχθέντα προκειμένου περὶ τῆς ὑπὸ τῆς νόσου ταύτης προσβολῆς τῆς Κερατέας (σελ. 500) ἐφαρμόζονται καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν. γ') Ἡ σκωρία. Οὐχὶ σπανίως ἐπὶ τῶν φύλλων τῆς Μ. ἀναπτύσσονται κεραμόγροισκῆτιδες προξενούμεναι ὑπὸ τινος Μικρομύκητος (*Sphaerella morifolia* ἢ *Cylindrosporium Mori*). Τὰ οὕτω προσβαλλόμενα φύλλα μένουσι μικρὰ καὶ ἐπὶ τέλους ἀποξηραίνονται καὶ πίπτουσι παρακαίρως. Οἱ ψεκασμοὶ διὰ βορδιογαλλίου τοῦ (β.λ.) προλαμβάνουσι τὴν ἐπέκτασιν καὶ τὴν διάδοσιν τῆς νόσου· ἀλλὰ τῶν

οὕτω ψεκαζομένων δένδρων τὰ φύλλα δὲν χρησιμοποιοῦνται πρὸς διατροφήν τοῦ μεταξοσκώληκος ἢ ἄλλου ζώου. καὶ δ) Ἡ ψωρίασις. Τὸ συνθέςτατα ἀπαντῶν ἐπὶ τῆς Συκῆς Κοκκοειδὲς ἔντομον (*Ceroplastes Rusci*), ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν ψωρίασιν τοῦ δένδρου τούτου, οὐχὶ σπανίως προσβάλλει καὶ τὴν Μ. ὅπως δὲ εἰς τὴν Συκὴν οὕτω καὶ εἰς τὴν Μ. ἀπαντᾷ τοῦτο συνοδεύομενον ὑπὸ τῆς Μελιτώσεως καὶ τῆς Καπνίας παθήσεων περὶ ὧν ἐγένετο λόγος ἀλλαγῆς (βλ. σελ. 369). Ἡ κατὰ τὸ φθινόπωρον συλλογὴ καὶ καυσις τῶν φύλλων, ἡ γενναία κλάδευσις καὶ ἡ ἐπιχρῖσις τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν κλάδων τοῦ δένδρου διὰ πυκνῆς διαλύσεως ἀσβέστου ἐν ἡ προστίθενται 2-3 % λυσολῆς (βλ.) προλαμβάνουσι τὴν διάδοσιν τοῦ παρασίτου. Λίαν ἐπιζήμιον καὶ δυσκολώτατα καταπολεμούμενον παράσιτον ἰδίως τῆς Μ. (προσβάλλει καὶ πολλὰ καρποφόρα δένδρα) εἶνε ἡ πεντάγωνος Διασπίς (*Diaspis* ἢ *Aulacaspis pendagona*), Κοκκοειδὲς καταγόμενον ἐξ Ἰαπωνίας καὶ ἀπαντῶν ἤδη ἀνά τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν, χώρας εἰς τὰς ὁποίας προξενεῖ σημαντικὰς ζημίας. Κατὰ τοῦ ἐντόμου τούτου τελευταίως ὁ Berlese συνεβούλευσε τὴν διευκόλυνσιν τῆς πολλαπλασιάσεως ἐντομοβόρου Ἡμιπτέρου (*Prospatella Berlesesi*), μέσον ὅπερ παραδέχεται ὡς ἀποτελεσματικὸν καὶ ὁ Gastine, ὅστις τὸ ἐδοκίμασεν ἀποτελεσματικῶς ἐν Γαλλίᾳ («Bulletin des Seances de la Société Nat. d'Agriculture de France», 1912, σελ. 890). Ἡ ἡμέτερα γνώμη περὶ τῆς ἀποτελεσματικότητος τῆς δι' ἐντομοβόρων ἐντόμων καταδιώξεως τῶν Κοκκοειδῶν ἐξετέθη ἤδη ἀλλαγῆς (βλ. σημειώσεις εἰς σελ. 379 καὶ 442). Ἀλλὰ δι' ἡμᾶς ἀντὶ τῆς ἐξακριβώσεως τοῦ καταλληλοτέρου μέσου πρὸς καταπολέμησιν τοῦ ἐχθροῦ τούτου τῆς Μ. προτιμότερον εἶνε ἡ λήψις καταλλήλων μέτρων πρὸς παρακώλυσιν τῆς εἰσαγωγῆς καὶ διαδόσεως αὐτοῦ εἰς τὴν ἡμετέραν χώραν.

Ἡ ἀνάπτυξις καὶ διάδοσις τῶν γνωστῶν ἤδη ἐν Ἑλλάδι νόσων τῆς Μ. συνήθως προλαμβάνονται ὅταν τὰ δ. φυτεύονται εἰς κατάλληλον ἔδαφος καὶ εἰς τὴν πρέπουσαν ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν, καὶ δὲν ἀρδεύονται ὑπερμέτρως ἰδίως ἐὰν φύονται εἰς ἔδαφος ἀργιλλώδες ὅταν εἰς τὴν κόμην τοῦ δένδρου δίδεται σχῆμα ποτηρίου, κατὰ δὲ τὴν κλάδευσιν δὲν γίνεται χρῆσις πρίονος καὶ ὅταν μετὰ τὴν κλάδευσιν αἱ ἐκ ταύτης προκύπτουσαι ἐπὶ τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν κλάδων πληγαὶ ἐπιχρῖνται μὲ μίγμα ἐξ ἴσων μερῶν ἀργίλλου καὶ κόπρου βοῦς.

δ') Μ. ἡ μέλαινα (*M. nigra*, γαλλ. *M. noir*, ἀγγλ. *Black Mulberry*), ἡ ἑτέρα Συκάμινος τοῦ Θεοφρ. (1) καὶ ἡ Μορέα ἢ Σικαμινέα τοῦ Διοσκορίδου, ἡ κν. Μανρομουριά, Ξινομουριά ἢ Συκαμινιά ὀνομαζομένη, ἧτις ἐν Κύπρῳ εἶνε γνωστοτέρα ὑπὸ τὸ τουργικὸν αὐτῆς ὄνομα Σάμ-Ντουνοῦ. Δένδρον μεγαλύτερον καὶ μακροβιώτερον τοῦ προηγουμένου εἶδους, ἰθαγ. τῆς παρὰ τὴν Κασπίαν θάλασσαν χώρας, πιθανῶς δὲ καὶ τῆς βορ. Περσίας (de Candolle). Εἰσήχθη καὶ

(1) Περὶ τῆς αἰγυπτιακῆς Συκαμίνου τοῦ Θεοφρ., βλ. Συκὴ ἢ Συκομορέα.

καλλιεργείται ἀπὸ παναρχαιοτάτης ἐποχῆς ἔν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς, ἐξ ὧν χωρῶν βραδύτερον διεδόθη καὶ ἀνὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ τὰς ἄλλας παραμ. χώρας. Ἀντέχει εἰς τὸ ψῦχος πλείοτερον τῆς λευκῆς Μ., διὸ καὶ παρ' ἡμῶν, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, ἀπαντᾷ καλλιεργούμενον καὶ εὐδοκιμεῖ μᾶλλον εἰς ὀρεινοὺς τόπους. Παρὰ τὸ Δουβλίον φύεται τοιαύτη Μ. ἡλικίας 360 ἐτῶν, καρποφορεῖ δὲ καὶ παρ' αὐτὴν τὴν Χριστιανίαν (Mueller). Καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀλλαχοῦ ἐπὶ πολὺ μόνον τοῦ δένδρου τούτου τὸ φύλλον ἐχρησιμοποιοῦτο πρὸς ἔκτροφὴν τοῦ μεταξοσκώληκος (1). Εἰς τὴν Ἰταλίαν (Σικελίαν) ἡ ἔκτροφὴ τοῦ μεταξοσκώληκος εἰσήχθη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 12ου μ. Χ. αἰῶνος (2), ἡ δὲ λευκὴ Μ. δύο αἰῶνας βραδύτερον (τῷ 1340), καθ' οὓς ἡ ἔκτροφὴ τοῦ μεταξοσκώληκος διεξήγετο αὐτόθι ἀποκλειστικῶς μὲ φύλλα τῆς μελαίνης Μ. Σήμερον γίνεται χρῆσις τοῦ φύλλου τῆς Μ. ταύτης μόνον εἰς τινὰ μέρη τῆς Ἰσπανίας, τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Μ. Ἀσίας· εἶνε δὲ ἡ χρῆσις τοῦ φύλλου τούτου λίαν περιωρισμένη, διότι γενικῶς πιστεύεται ὅτι οἱ μὲ τοιοῦτον ἔκτρεφόμενοι μεταξοσκώληκες παράγουσι μέταξαν παχυτέραν καὶ τραχυτέραν τῆς ἐπιτυγχανομένης διὰ τῆς χρήσεως φύλλου τῆς λευκῆς Μ. Ἀλλὰ τὴν γνώμην ταύτην ὁ Gaudry καὶ ἄλλοι δὲν παραδέχονται.

Ὁ πολλαπλασιασμὸς τῆς μελαίνης Μ. γίνεται σπανίως διὰ σπορᾶς· συνηθέστερον αὐτὴ πολλαπλ. διὰ μοσχευμάτων ἢ διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ ἐπὶ τῆς λευκῆς Μ. Ἀλλ' ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἀνάγκη ἐκάστοτε ὁ κορμὸς τοῦ ὑποκειμένου νὰ χαράσσεται κατὰ μῆκος διότι ἡ κατὰ διάμετρον ἀνάπτυξις τοῦ κορμοῦ τῆς λευκῆς Μ. εἶνε πολὺ βραδυτέρα τῆς τοῦ κορμοῦ τῆς μελαίνης.

Ὁ καρπὸς τῆς μελαίνης Μ. εἶνε πάντοτε μέλας, μεγαλύτερος δέ, ὀψιμώτερος, πολυγυμότερος καὶ εὐστομώτερος τοῦ τῆς λευκῆς, καὶ ἀποτελεῖ ὀπώραν γλυκώξινον, εὐγευστον, δροσιστικὴν καὶ ὑγιεινὴν (3). Ἐξ αὐτῆς παρασκευάζονται.

(1) Ὁ Caudry λέγει ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του (1853) εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους πρὸς ἔκτροφὴν τοῦ μεταξοσκώληκος ἐγένετο ἀποκλειστικὴ χρῆσις φύλλου μελαίνης Μ. («Recherches scientifiques en Orient—Partie agricole» —σελίς 312).

(2) Τῷ 1148, μετὰ τὴν δευτέραν σταυροφορίαν, Ῥογήρος ὁ Β', βασιλεὺς τῆς Σικελίας, ὁ ἐκστρατεύσας κατὰ τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, διερχόμενος μετὰ τῆς στρατιᾶς του διὰ τῆς τότε ἀκμαζούσης καὶ πλουσιωτάτης πόλεως τῶν Θηβῶν, διήρπασεν αὐτὴν καὶ ἀπεκόμισεν ἅπαντα τὸν πλοῦτον τῶν κατοίκων τῆς, παρέλαβε δὲ μεθ' ἑαυτοῦ καὶ ὠδήγησεν εἰς τὴν Σικελίαν (εἰς τὸ Πάνορμον) πολλοὺς Θηβαίους σπηροτρόφους καὶ μεταξοφαντάς. Ἐκτοτε χρονολογεῖται ἡ εἰς τὴν Σικελίαν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν λοιπὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν δυτ. Εὐρώπην, εἰσαγωγὴ τῆς σπηροτροφίας καὶ τῆς μεταξοφαντουργίας.

(3) Ἐντούτοις ὁ Διοσκορ. τὸν καρπὸν τοῦτον χαρακτηρίζει ὡς «λυτικόν, εὐφρόν, κακοστόμαχον».

γλυκὰ καὶ σεράπιον φαρμακευτικὸν (φρμ. Sygium Mororum), χρησιμοποιεῖται δὲ ἐνίοτε αὕτη καὶ πρὸς βαφῆν ποτῶν τινων. Τὸ ξύλον τῆς μελαίνης Μ. εἶνε κατωτέρας ποιότητος τοῦ τῆς λευκῆς.

Μορεοειδῆ (Moreae), οἰκογένεια τῆς τάξεως τῶν Κνιδωδῶν ἀποτελουμένη ἐκ τῶν γενῶν Βρουσσοειτία, Μακλοῦρα, Μορέα καὶ Συκῆ.

Μοριγγῆ (Moringa ἢ Hyperanthera)· τὸ μόνον γένος τῆς ὁμωνύμου τ. τῶν Μοριγγωδῶν (Moringaceae, Δικοτλδ.), ὅπερ περιλαμβάνει τὰ ἐπόμενα τρία εἶδη, δυνάμενα ἴσως νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. α') Μ. ἢ ἄπτερος (M. aptera ἢ Hyperanthera Moringa), δένδρον ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀφρικῆς (Ἀβουσσινίας καὶ Αἰγύπτου), τῆς Ἀραβίας καὶ τῆς Συρίας· ἢ τοῦ Θεοφρ. Βάλανος αἰγυπτία (1)· ὁ καρπὸς του (γαλλ. noix de Ben) χρησίμους ὡς ὁ τοῦ ἐπομένου εἶδους· τὸ ξύλον του ἰσχυρόν. Εἰς τὸν καρπὸν τοῦ δένδρου τούτου ἀναφέρονται καὶ ἡ μυρεψικὴ βάλανος τοῦ Διοσκρ. (ἢ κατ' ἄλλους μυροβάλανος), ὅστις λέγει ὅτι «γεννᾶται ἐν Αἰθιοπία καὶ Αἰγύπτῳ καὶ Ἀραβία καὶ ἐν τῇ κατὰ Ἰουδαίαν Πέτρα». β') Μ. ἢ ἐλαιοφόρος (M. oleifera ἢ M. pterigosperma, γαλλ. Pois quenique, ἀγγλ. Horse-radish-tree), δένδρον ἰθαγ. ὄρειων τινων μερῶν τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, καλλιεργούμενον δὲ σήμερον καὶ εἰς ἄλλας θερμὰς χώρας· ὁ φλοιὸς τῆς ρίζης του φαρμακευτικός, αὕτη δέ, ἔχουσα ὀσμὴν δριμεῖαν καὶ γεῦσιν καυστικὴν, χρησιμοποιεῖται πολλαχῶς ἀντὶ χράνου (β. λ.)· ὁ ἄωρος ἔτι καρπὸς καὶ τὰ φύλλα του λαχανεύονται· ὁ κορμὸς του κεντῶμενος ἐκκρίνει κόμμι παρεμπερές τῷ τραχαναθίνῳ (β. λ.). Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον πρᾶϊόν τοῦ δένδρου τούτου εἶνε τὸ ἔλαιον ὅπερ λαμβάνεται δι' ἐκθλίψεως ἐκ τῶν σπερμάτων του (γαλλ. Noix de Ben ἢ Behen). Τὸ ἔλαιον τοῦτο (γαλλ. huile de Ben) ταγγίζει καὶ πυκνοῦται δυσχερέστατα, διὸ χρησιμοποιεῖται ὑπὸ μὲν τῶν μυρεψῶν πρὸς λήψιν τῶν δι' ἀποβρέξεως ἐπιτυγχανομένων αἰθεριῶν ἐλαίων, ὑπὸ δὲ τῶν ὀρολογιστῶν πρὸς λίπανσιν τῶν τροχῶν τῶν ὀρολογίων. καὶ γ') Μ. ἢ πολύγωνος (M. polygona ἢ M. concanensis), δένδρον ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν· ἡ ρίζα του χρησιμοποιεῖται ὡς ἡ τοῦ προηγουμένου εἶδους.

Μοριδία ἢ ὑπόγειος (Morisia ἢ Erucaria hypogaea), φ. ποῦδες πολυετές, ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν, τῆς τάξεως τῶν Σταυρανθῶν, στενῶς συγγενὲς τῶν Καρδαμίδων (β. λ.), ἀξιοσημείωτον δι' ἣν ἔχει ἰδιότητα νὰ ὠριμάζη τὸν καρπὸν του ὑπογείως (β. λ. καὶ Ἀραχίς, Βοανδζία, Βίκος, Τριφύλλιον τὸ ὑπόγειον καὶ Κερστιγγία).

(1) «Ἡ βάλανος ἔχει μὲν τὴν προσηγορίαν ἀπὸ τοῦ καρποῦ· φύλλον δ' αὐτῆ παραπλήσιον τῷ τῆς μυρρίνης πλὴν προσμηχέστερον. Ἔστι δὲ τὸ δένδρον εὐπαχὲς μὲν καὶ εὐμέγεθες οὐκ εὐφυὲς δὲ ἀλλὰ παρεστραμμένον. Τοῦ καρποῦ δὲ τοῖς κελύφεσι χράνται οἱ μυρεψοὶ κόπτοντες· εὐωδὲς γὰρ ἔχει τὸν δὲ καρπὸν αὐτὸν ἀχρεῖον. Ἔστι δὲ καὶ τῷ μεγεθὲι καὶ τῇ ὄψει παραπλήσιος τῷ τῆς καππάρικου. Ξύλον δὲ ἰσχυρὸν καὶ εἰς ἄλλα τε γρήσιμον καὶ εἰς τὰς ναυπηγίας» (Φ. 1. 4, 2. 6).

Μορονόβεια ή κοκκίνη (*Moronebea coccinea*, ἀγγλ. Hog-Gum-tree), τ. Σταλαγμοφόρων), δένδρον ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς ὑψούμενον καὶ μέχρι 30 μ. Ὁ ἐξ ἔντομῶν προξενουμένων ἐκ τοῦ κορμοῦ τοῦ ἐπιτυγχάνομενος παχύρρευστος, κίτρινος, ῥητηγώδης ὅπως εἶνε φαρμακευτικός· ἐκτιθέμενος εἰς τὸν ἀέρα καὶ τὸ φῶς σκληρύνεται καὶ λαμβάνει χρῶμα μέλαν.

Μορφίνη, βλ. Μήκων ἢ ὑπνοποιός.

Μοσκαγκαθιά καὶ **Μοσκάγκαθο**, βλ. Ἀτρακτυλὶς καὶ Ἡρύγγιον.

Μοσκιά, βλ. Ῥοδῆ ἢ μόσχοςμος.

Μοσκοκάρφι, βλ. Καρυόφυλλος.

Μοσκοκαῖλι, βλ. Ἐρίνωψ.

Μοσκολάχανο, βλ. Ἐρωδιός.

Μοσκομπίζελο, βλ. Λάθυρος ὁ εὖστος.

Μοσφιλιά, βλ. Κράταιγος ἢ Ἀζαρόλος.

Μοσχοέλατο, βλ. Πεύκη ἢ λαρικοειδής.

Μοσχοϊτιά, βλ. Ἐλαίαγος.

Μοσχοκάρυον, βλ. Μυριστική.

Μοσχοκερατιά, βλ. Λωτός ὁ ἐδώδιμος.

Μοσχολνός, βλ. Κέντρανθος.

Μοσχολίθανον, Στύραξ ὁ βενζοϊκός.

Μοσχοπεπονιά, βλ. Πέπων ὁ μόσχοςμος.

Μοσχοδίταρο, βλ. Αἰγίκερας καὶ Τριγωνίσκος.

Μοσχοστουδιά, βλ. Τεύκριον τὸ ξανθὸν καὶ Θύμβρα.

Μοσχοφύλλο, βλ. Ὄξάλις ἢ κερατιοφόρος.

Μοσχόχορτο, βλ. Τεύκριον τὸ ξανθόν.

Μότον, βλ. Καστανέα, σελ. 478.

Μουγγρα, βλ. Κράμβη ἢ λαχανώδης Ἀνθοκράμβη.

Μουγιόχορτο, βλ. Χαμαίμηλον.

Μουδόγλωσσο, βλ. Βούγλωσσον.

Μουελεμβεκία (*Muehlenbeckia*, τ. Πολυγωνωδῶν)· γ. περιλ. περί τὰ 15 εἶδη ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας καὶ τῶν ἐν τῷ Εἰρηνικῷ Ὠκεανῷ νήσων· φ. θαμνώδη καὶ φρυγανώδη· πολλὰ ἀναρριχώμενα, τινὰ κοσμητικά, ἐν οἷς καὶ α') Μ. ἢ πλατύκλαδος (*M. ἢ Coccoleba platyclada*), θαμνίον ἰθαγ. τῶν νήσων τοῦ Σολομῶντος, λίαν ἰδιόρρυθμον ὡς πρὸς τὴν μορφήν τῶν κλάδων του, οἱ ὁποῖοι, πράσινοι, ἀρθρωτοὶ καὶ πεπλατυσμένοι, ὁμοιάζουσι πρὸς ταινίας, (βλ. φυλλοκλάδια) διὰ καὶ ὀνομάζεται τὸ φ. κν. **Ταινία**· καὶ β') Μ. ἢ σύμπλεκτος ἢ πολύπλοκος (*M. complexa*), θάμνος ἀναρριχώμενος, λεπτόκλαδος καὶ μικρόφυλλος, ἰθαγ. τῆς Νέας Ζηλανδίας. Ἀμφότερα πολλαπλ. εὐγερώς διὰ μοσχευμάτων καὶ ἀπαντῶσι θεραπευόμενα καὶ παρ' ἡμῖν ἀπὸ πολλοῦ.

Μουζελιά, βλ. Λεπτοκαρύα.

Μουμουτζελιά, βλ. Κράταιγος ἢ Ὄξυάκανθος.

Μουρραϊτά (Murraya, τ. 'Ρουτιδών') γ. περιλ. περί τὰ 4 εἶδη, ἰθαγενῆ θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Αὐστραλίας. Θάμνοι καὶ μικρὰ δένδρα· τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε **Μ.** ἡ **ἐξωτικὴ** (*M. exotica*), δένδρον κοσμητικὸν ἀπαντῶν εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας καὶ τὴν Αὐστραλίαν, δυνάμενον δὲ νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Τὰ ἄνθη του εὐοσμώτατα.

Μουρτζιά καὶ **Μουρτζίνα**, βλ. Κράταιγος ἢ Ὁξυάκανθα.

Μούσα (*Musa*, γαλλ. Bananier ἢ Plantain, ἀγγλ. Banana ἢ Plantain-tree, τ. Σχιταμινωδών) γ. περιλ. περί τὰ 12 εἶδη ἰθαγ. τροπ. καὶ παρατροπ. χωρῶν· αἱ κν. **Βανανέαι** ὀνομαζόμεναι· φ. πώδη πολυετῆ, βραχυστελέχη, μονόκαρπα· τὰ φύλλα των ἀκέραια, πλατέα, μακρὰ, μὲ μακροτάτους κολεοὺς πυκνῶς συνεσπειρωμένους πρὸς ἀλλήλους καὶ ἀποτελοῦντας οὕτω μακρὸν ψευδοστέλεχος ἐπικαθήμενον ἐπὶ τοῦ βραχυτάτου στελέχους. Πάντα σχεδὸν τὰ εἶδη τοῦ γένους εἶνε ἐκ τῶν μεγαλητέρων καὶ κοσμητικωτέρων πωδῶν φ., τινὰ δὲ χρησιμώτατα ὀπωροφόρα ἢ βιομηχανικά. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε:

α') **Μ.** ἡ **ἄβυσσινιακὴ** (*M. Enste*)· τὸ μέγιστον εἶδος τοῦ προκειμένου γένους· ἰθαγ. τῆς Ἀβυσσινίας, ἐξόχως κοσμητικόν. Πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῶν παραμ. χωρῶν. Ἐκαλλιεργήθη ἄλλοτε ἐν ὑπαίθρῳ (τῇ βοήθειᾳ ἀχυρίνου καλύμματος ἐν ὥρᾳ χειμῶνος) εἰς τὸ πρῶν Δημόσιον Δενδροκομεῖον Ἀθηνῶν.

β') **Μ.** ἡ **κοκκίνη** (*M. coccinea*)· εἶδος ναοφυές, ἰθαγ. τῆς Κοχινχίνης· ὡσαύτως λίαν κοσμητικὸν καὶ πολλαπλ. διὰ σπορᾶς. Εὐδοκιμεῖ εἰς χώρας ἀπηλλαγμέναις παγετῶν.

γ') **Μ.** ἡ **τῶν σοφῶν** (*M. sapientum*), ἡ κατ'ἐξοχὴν **Βανανέα**· εἶδος ἀπαντῶν καλλιεργούμενον ὡς ὀπωροφόρον εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας ἀπὸ παναρχαιοτάτης ἐποχῆς. Ὁ Πλίνιος περιγράφει τὸ εἶδος τοῦτο εὐκρινῶς καὶ λέγει ὅτι εἶδον αὐτὸ εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας οἱ μετὰ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἐκστρατεύσαντες Ἑλληνες, τὸ ὀνομάζει δὲ Pala (Φουσ. Ἰστρ.-1, 12, 6). Τὸ ὄνομα τοῦτο σώζεται (*Bala* ἢ *Palan*) μέχρι σήμερον εἰς τὴν Μαλαβάρην, ἐξ αὐτοῦ δὲ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα προέκυψε τὸ παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις καθιερωθὲν *Banana*. Τὸ ὄνομα τοῦ γένους *Musa* λέγεται ὅτι ἔδωκεν ὁ Διναῖος εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Ῥωμαίου *Antonius Musa*, ἰατροῦ τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου. Ἐντούτοις *Mouz* ἢ *Manwz* ὀνομάζομεν τὸ φ. καὶ ὁ καρπὸς τῆς Βανανέας ὑπὸ τῶν Ἀράβων καὶ πρὸ τῆς περιγραφῆς καὶ βαπτίσεως τοῦ γένους ὑπὸ τοῦ Διναῖου. Ἡ ὑπὸ τῶν Ἀγγλων καὶ τῶν Γάλλων χρησιμοποιοῦμένη πολλάκις ἑτέρα ὀνομασία *Plantain* εἶνε ἰσπανικῆς καταγωγῆς (*Plantano*) καὶ ἀναφέρεται εἰς ὠρισμένην διαφορὰν Βανανέας, ἣν παλαιοὶ θεωροῦσιν ὡς ἴδιον εἶδος (*M. paradisiaca*). Ὁ ἱστοριογράφος τῆς Κύπρου *Estienne de Lusignian* λέγει ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του (1580) παρήγοντο εἰς τὴν νῆσον ταύτην ἀρίστης ποιότητος βανάναι, αἱ ὁποῖαι ὀνομαζόντο τότε ὑπὸ τῶν νησιωτῶν **μῆλα τοῦ Παραδείσου** (1). Σήμερον οἱ πολλοὶ τῶν Κυπρίων ὀνο-

(1) Gaudry, «Recherches Scidifiques en Orient—Partie Agricole», σ. 176.

μάζουσι τὴν Βανανέαν **Συτσοῦ τοῦ Ἀδάμ**, τὸν δὲ καρπὸν αὐτῆς **Συκο τοῦ Ἀδάμ**.

«Ἡ Βανανέα, λέγει ὁ Δε-Κανδόλλος, ἀπαντᾷ εἰς τὴν νοτ. Ἀσίαν καὶ εἰς τὰς παρὰ ταύτην νήσους ὑπὸ ἀπειραρίθμους διαφοράς, ἡ καλλιέργεια δὲ τῶν διαφορῶν τούτων εἰς τε τὴν Ἰνδικήν, τὴν Σινικήν καὶ τὰς νήσους τοῦ Ἰνδικοῦ Ἀρχιπελάγους ἀνάγεται εἰς ἐποχὴν ἣτις εἶνε ἀδύνατον νὰ καθορισθῇ. Εἶχε δὲ διαδοθῆ ἄλλοτε ἡ καλλιέργεια αὕτη καὶ εἰς τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τῆς Ἀφρικῆς ὡς καὶ εἰς τὰς νήσους τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ. Προστούτοις αἱ διαφοραὶ αὗται εἶχον ἴδια ὀνόματα εἰς τὰς μᾶλλον ἀνομοίους πρὸς ἀλλήλας ἀσιατικὰς γλώσσας, ὡς λ. γ. εἰς τὴν σανσκριτικὴν, τὴν σινικήν, τὴν μαλαισίαν. Πάντα ταῦτα ἀποδεικνύουσι τὴν παναρχαιοτάτην καλλιέργειαν τοῦ εἶδους καὶ ἐπομένως τὴν ἀσιατικὴν ἰθαγένειαν καὶ τὴν διάδοσιν αὐτοῦ συγχρόνως μὲ τὴν διασπορὰν τῶν φυλῶν τοῦ ἀνθρώπου ἢ προγενεστέρως ταύτης» (1). Ἡ ὑπὸ τοῦ Οὐμβόλδου ὑποστηρικθεῖσα γνώμη περὶ τῆς ἀμερικανικῆς καταγωγῆς τῆς παραδεισίου Β. (*M. paradisiaca*) δὲν φαίνεται στηριζομένη ἐπὶ δεδομένων οἷα τ' ἀνωτέρω.

Σήμερον ἡ Β. καλλιεργεῖται ὡς εἶδος ὀπωροφόρον ἐκτενῶς μὲν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς τροπικὰς καὶ παρατροπικὰς χώρας, ἀραιῶς δὲ ἢ καὶ σποραδικῶς εἰς τινὰς τῶν θερμότερων εὐκράτων χωρῶν. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ Β. καλλιεργεῖται καὶ ὠριμάζει τὸν καρπὸν τῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον πλήρως εἰς τὰς Καλάμας καὶ εἰς τινὰ μέρη τῆς Ἑπτανήσου, δύναται δὲ νὰ καλλιεργηθῇ ἐπιτυχῶς καὶ εἰς πολλὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους εἰς τὰς ὑποίας αἱ παγετοὶ εἶνε σπάνιοι, ὀλιγόφοροι καὶ οὐχὶ δριμύεις.

Ἡ βανάνα εἶνε καρπὸς εὐχυμύτατος καὶ θρεπτικώτατος. Τρώγεται δὲ ὁ καρπὸς οὗτος κωπός, ξηρός, μαγειρευόμενος ἢ μεταβαλλόμενος εἰς ἄλευρον ἐξ οὗ κατασκευάζονται: πλακούντια καὶ εἶδος ἄρτου. Ὑπὸ πάσας τὰς μορφὰς ταύτας ὁ καρπὸς οὗτος ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν τροφὴν ἰλοκλήρων λαῶν τῶν θερμῶν χωρῶν. Τόσον δὲ ἐκτενῆς εἶνε ἡ καλλιέργεια τῆς Β. εἰς τὰς χώρας ταύτας ὥστε, κατ' ἄνωγον τὸν Οὐμβόλδον, ἡ παγκόσμιος παραγωγή βανανῶν εἶνε πλέον ἢ ἑκατοντάκις μεγαλητέρα τῆς παγκοσμίου σιτοπαραγωγῆς. Εἶνε ἄλλως ἡ Β. εἰς τὰς θερμὰς χώρας ἐκτάκτως παραγωγικὴ ὑπελογίσθη ὅτι ἐνὸς τοῦ προῖον 10 στρεμμάτων ἀγροῦ σπειρομένου μὲ Σίτον ἐπαρκεῖ πρὸς διατροφήν ἐξ ἀτόμων ἐπὶ ἓν ἔτος, ἐκ τῆς αὐτῆς ἐκτάσεως κατεχομένης ὑπὸ Βανανῶν εἰσχομίζεται: καρπὸς ἐπαρκῆς ὅπως κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα τραφῶσι περὶ τὰ 150 άτομα.

Τὸ φέρον τοὺς καρποὺς βλάστημα τῆς Β. εἶνε μέγιστος βότρυς (γαλλ. régime, ἀγγλ. bunch) φέρων ἐνίστη καὶ πλέον τῶν 200 βανανῶν καὶ ζυγίζων καὶ πλέον τῶν 30 ὀκ. Ὁ βότρυς οὗτος ἀποκοπόμενος πρὸ τῆς πλήρους ὠριμάνσεως τῶν ἐπ' αὐτοῦ καρπῶν καὶ κρεμώμενος εἰς μέρος εὐάερον ὠριμάζει αὐτοὺς βαθμηδόν. Ἀκριβῶς δὲ ἔνεκα τῆς ιδιότητός του ταύτης τὸ προῖον τοῦτο ὑφίσταται ἀβλαβῶς

(1) «Origine des Plantes cultivées», σελ. 245.

πολυήμερον ταξείδευσιν. Μεγάλα ποσά βανανῶν εἰς Βάτρους, προερχόμενα πολλὰ-
χόθεν (καὶ ἰδίως ἐκ τῶν Ἀντιλλῶν, τῆς Ἰνδικῆς, τῆς Κόστα-Ρίκας, τῶν νή-
σων Φιτζῶν καὶ Καναρίων), ἐξοδεύονται κατ' ἔτος εἰς τὰς ἀγοράς τῶν Ἡν.Πο-
λιτειῶν καὶ τῆς Εὐρώπης, καὶ πρωτίστως τῆς Ἀγγλίας, ἧτις εἰσάγει ἐτησίως
περὶ τὰς 200 χιλιάδας τόνους τοιούτων καρπῶν.

Αἱ πολυάριθμοι διαφοραὶ τῆς Β. ὑποδιαιροῦνται εἰς δύο κυρίως ομάδας, εἰς
τὴν τῶν **μικροκάρπων** καὶ εἰς τὴν τῶν **μεγαλοκάρπων**. Αἱ **μικροκάρποι** διαφο-
ραὶ ὑπάγονται ὑπὸ τινῶν εἰς ἴδια εἶδη (*M.sarientum* καὶ *M.sinensis* ἢ *Caven-
dishii*, ἧς τὸ ὕψος δὲν ὑπερβαίνει τὰ 1 1/2μ.) καὶ εὐδοκιμοῦσιν ἰδίως εἰς χώρας
ἀπῆλλαγμένας παγετῶν. Τῶν φ. τούτων ὁ καρπός, ἢ κατ' ἐξοχὴν *banana* τῶν
Ἀγγλων καὶ ἡ *figue-banane* τῶν Γάλλων, εἶνε μικρότερος μὲν πλὴν ἀρωματι-
κώτερος, γλυκύτερος καὶ εὐστομώτερος τοῦ καρποῦ τῶν **μεγαλοκάρπων Βανα-
νεῶν**. Εἶνε δὲ αἱ **μεγαλόκαρποι** διαφοραὶ αἱ ὑπὸ τῶν Γάλλων καὶ τῶν Ἀγγλων
ὀνομαζόμεναι *Plantains* καὶ ἀποτελοῦσαι κατὰ τινὰς ἴδιον εἶδος (*M.paradisica*).

Ὁ καρπὸς τῶν διαφορῶν τούτων, ὅστις γαλλ. ὀνομάζεται *banane-cochon*, ἂν
καὶ μεγαλῆτερος εἶνε οὐχ ἥττον πολὺ κατωτέρας ποιότητος καὶ χρησιμοποιεῖται
εἰς ἀς χώρας παράγεται ἐν ποσῶ ἰδίως πρὸς διατροφήν τῶν κτηνῶν (βλ.σελ.322).

Ὁ καρπὸς τῶν πλείστων Βιαννεῶν καὶ ἰδίως ὁ τῶν **μικροκάρπων** εἶνε κατὰ
κανόνα ἐντελῶς ἄσπερμος (βλ. Ἄγωνα φυτά), ἐπομένως ἢ πηλαπλασίσαις τῆς
Β. γίνεται μόνον διὰ παραφυάδων, ἐξ ὧν αὕτη, ἰδίως κατὰ τὴν περίοδον τῆς
καρποφορίας, ἀναδίδει πολλάς. Εὐδοκιμεῖ δὲ ἡ Β. εἰς τοποθεσίας νηέμους καὶ
εἰς ἔδαφος γόνιμον καὶ ἀφθόνως ἀρδευόμενον καὶ λιπαινόμενον. Μετὰ τὴν συγκομι-
δὴν τοῦ καρποῦ τὸ στέλεχος ὅπερ ἔφερον αὐτὸν ἀποκόπτεται ἵνα διευκολυνθῇ ἢ
ἀνάπτυξις τῶν παρ' αὐτὸ παραφυάδων, ἐξ ὧν ἀφίενται ν' ἀναπτυχῶσιν ὁμοῦ 3-4,
τῶν πλεοναζουσῶν μεταφυτευομένων ἀλλαγῶ ἢ καταστρεφομένων.

καὶ δ' **Μ. ἢ ὑφαντικὴ** (*M.textilis* ἢ *M.Abaca* ἢ *M. mindanensis*), εἶδος
ἴθαγ. τῶν **Φιλιππίνων** νήσων, ἔθθα ὀνομάζεται *Abaca* καὶ καλλιεργεῖται ἐκτε-
νῶς διὰ τὴν κλωστικὴν οὐσίαν ἣν ἀφθόνως παρέχει τὸ ψευδοστέλεχος αὐτοῦ. Εἶνε
δὲ ἄγνωστὴ ἡ οὐσία αὕτη εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα **καννάβιον τῆς Μανί-
λης** (γαλλ. *Chanvre de Manille*, ἀγγλ. *Manilla fibre* ἢ *hemp*) καὶ χρησιμο-
ποιεῖται πρὸς κατασκευὴν χονδρῶν ὑφασμάτων καὶ ἰδίως χάρτου, σχοινίων καὶ
σπάγγου διὰ τὰς αὐτοδεδιτικὰς θεριστικὰς μηχανάς. Ἐκ τῆς κλωστικῆς ταύτης
οὐσίας αἱ μὲν Ἡνων. Πολιτεῖται καὶ Μεγάλῃ Βρετανίᾳ εἰσάγουσιν ἐτησίως ἀνά
25 ὡς ἔγγιστα ἑκατομ. ὀκάδας, αἱ δὲ Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ ἀνά δύο μόνον ἐκ.ὀκ.

Μουσκλι, βλ. Βρύον.

Μουσουλιά, βλ. Μεσιπέλα.

Μουστάνια τοῦ καδουλιού, βλ. Φλέως.

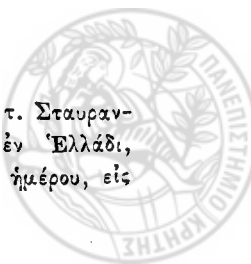
Μουστάρδα, βλ. Σίναπι.

Μουσχέτα, βλ. Ῥοδὴ ἢ μύσχομος.

Μουστρίνα ἢ Μουτρούνα, βλ. Ἄκανθος ἢ ἀκανθώδης.

- Μούχλα**, βλ. Εύρώς.
Μουχλέρι, βλ. Ἀκτῆ ἡ μέλαινα.
Μουχλιά, βλ. Κόρχορος ὁ λαχανώδης.
Μουχλουτίδι καὶ **Μούχλωδδος**, βλ. Βούγλωσσον.
Μπακάμι ἢ **μπαχάμι**, βλ. Αἱματόφυλον.
Μπάμια, βλ. Ἴβίσκος ὁ ἐδώδιμος.
Μπαμπακιά, βλ. Βάμβαξ καὶ Κίρσιον τὸ ἀρουραῖον.
Μπανάνα, βλ. Μούσα.
Μπαξάνα, βλ. Ροδῆ ἢ βαγξιανή.
Μπαρμπαροδνιά, βλ. Ὀπουντία ἡ Ἰνδικὴ Συκῆ.
Μπαρουτοκολοττά, βλ. Κολοκύνθη, σελ. 528.
Μπαδαράς καὶ **Μπαδτράς**, βλ. Ἐρυσίθη.
Μπαδτινάκα, βλ. Δαῦκος τὸ Καρωτόν.
Μπάστρα, βλ. Ὠίδιον καὶ Ἐρυσίθη.
Μπατλιτζάνα, βλ. Στρώχος ἢ Μελιζάνα.
Μπαχαρικά, βλ. Ἠδύσματα.
Μπέλλα, βλ. Λευκανθές.
Μπελλαντόνα, βλ. Ἄτροπος.
Μπερκιά, βλ. Κράταιγος ὁ πυκνόλοθος.
Μπερμπεριτά καὶ **Μπερμπεριτίδι**, βλ. Βερβερίς ἡ κρητικὴ.
Μπερδίμι ἢ **Μπιρδίμι**, βλ. Τριφύλλιον τὸ ἀλεξανδρινόν.
Μπερτά, δ. ὁ ἐν Πελοποννήσῳ τῆς ἀγρίας Μηλέας.
Μπετόνικα, βλ. Βεττονικὴ καὶ Σιδηρῆτις.
Μπιζέλλι, **Μπιζελλιά** καὶ **Μπίζι**, βλ. Πίσον τὸ ἡμερον.
Μπιρμπιλιά, βλ. Αἰγόκλημα.
Μπλουέ, βλ. Κενταύριον ὁ Κύανος.
Μπογιά, βλ. Ἐρυθρόδανον.
Μπορμπόλα, βλ. Πήγανον.
Μπότδικας, βλ. Σκίλλα ἡ παράλιος.
Μπουγαρίνι, βλ. Ἰασμος ὁ ἀραβικός.
Μποφζι, βλ. Μεσημβρινάνθεμον τὸ κρουτάλλιον.
Μπουράντζα καὶ **Μπουράντζινο**, βλ. Καρδιαγωγὸν τὸ φαρμακευτικόν.
Μπουρμπουζελιά, βλ. Κράταιγος ἡ Ὄξυάχανθα.
Μπουρνελιά, βλ. Προύμνη.
Μπουρούδι, βλ. Ἀμανίτης σελ. 50, καὶ Χιτώνιον.
Μπρόκολο, βλ. Κράμβη σελ. 548.
Μύαγρος ἢ διατρητόφυλλος (*Myagrum perfoliatum*, τ. Σταυραν-
 θῶν), ζιζάνιον ἐτήσιον ἀπαντῶν εἰς ἐσπαρμένους ἀγρούς, σπάνιον ἐν Ἑλλάδι,
 κοινὸν δὲ ἀλλαχῶ τῆς Εὐρώπης. Στενωῶς συγγενὲς Χαμαιλίνου τοῦ ἡμέρου, εἰς
 ὃ ὑποτίθεται ὅτι ἀναφέρεται ἡ Μύαγρος τοῦ Διοσκρ.

Μυάκανθος πρὸς Θεοφρ., πιθανῶς, κατὰ τὸν Σπρέγγελ. Ἀσπάραγος ὁ λευκός.

Μυκῆλιον, βλ. εἰς λ. Ἀμανίτης, σελ. 50.

Μύκητες (Fungi, γαλλ. Champignons, ἀγγλ. Funguses) πολυμελεστάτη τ. Κρυπτογάμων φ. ἀπαντῶντα πανταχοῦ καὶ ὑποδιακριθῆσιν εἰς πολλὰς οἰκογενείας. Ἀναλόγως τοῦ μεγέθους των δυνατὸν νὰ ὑποδιακριθῶσιν εἰς δύο μεγάλας ομάδας: τοὺς **μεγάλους Μύκητας**, ἐξ ὧν πολλοὶ ἐδώσιμοι (ἀγγ. Mushrooms), πλείους δηλητηριώδεις καὶ ἄλλοι φαρμακευτικοὶ ἢ ἄλλως χρήσιμοι (1), καὶ εἰς τοὺς μικροσκοπικοὺς, τοὺς ὁποίους ὀνομάσαμεν **Μικρομύκητας**. Ἐκ τῶν τελευταίων τινὲς μὲν εἶνε χρήσιμώτατοι, ὡς οἱ προκαλοῦντες ὄρισμένας **ζυμώσεις** (βλ. Ζύμα) καὶ οἱ συντελοῦντες εἰς τὴν καταστροφὴν ἐπιβλαβῶν ἐντόμων (βλ. Ἰσαρία), ἄλλοι εἶνε ἀπλᾶ σαπρόφυτα (βλ.) καὶ ὀνομάζονται: **Σαπρομύκητες**, ἄλλοι δέ, οἱ καὶ πλείοτεροι, εἶνε παράσιτα ἐπιβλαβέστατα ἰδίως εἰς τὴν γεωργίαν (βλ. Ἀγαρικόν, Ἀμανίται, Ἀνθαξ, Βολήτης, Βοτρυτίτις, Γυμνοσποράγγειον, Γομφόμορφος, Δεματοφόρος, Ἐξώσκακος, Ἐρυσίθη, Εὐρώτες, Ζύμαι, Ἰσαρία, Κανθάριον, Κόλλητότριχος, Κοσσύφιον, Καπνία, Κλαδοσπόριον, Κυκλοκόνιον, Κεραύριον, Οὐρόκυστις, Οὐρομύκης, Πέζις, Πολύπορος, Ριζοκτόνος, Σκωρία, Σχιζομύκητες, Ὑδνοειδῆ, Χιτώνιον, Ὠιδιον κ. ἄ.).

Μυκόδερμα, βλ. Ζύμα.

Cordia **Μύξα** καὶ **Μυξιά**, βλ. *Κορδία*.

Myrica **Μυόπορος** (Myoporos) γ. τῆς τ. τῶν Μυοποροειδῶν (Myoporaceae, Δικοτλ.), περιλ. περί τὰ 20 εἶδη ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας, τῆς Σινικῆς, τῆς Νέας Ζηλανδίας, τῆς Αὐστραλίας καὶ τινων νήσων τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ. Θάμνοι καὶ δένδρα δασικά· τινὰ κοσμητικά καὶ ἄλλως χρήσιμα· τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε **M. ὁ γόνιμος** (*M. laetum*), ἰθαγ. τῆς Νέας Ζηλανδίας, καὶ **M. ὁ προιονόφυλλος** (*M. serratum* ἢ *insulare*), ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας· ἀμφότερα δένδρα ὑψόμενα καὶ μέχρι 12 μ., ἀναπτυσσόμενα ταχέως καὶ δυνάμενα νὰ εὐδοκίμηθῶσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Εἶνε ἐκ τῶν ὀλιγίστων δένδρων τὰ ὁποῖα εὐδοκίμοσιν εἰς ἐλώδεις ὑφαλμύρους γαίας ὡς καὶ εἰς τὰς ὑπὸ τῆς θαλάσσης βρεχομένης ἀκτίας. Τὸ ξύλον των εἶνε σκληρὸν καὶ διαρκέστατον, **δέχεται** ὠραίαν στίλβωσιν καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ἐπιπλοποιίαν· τὸ φύλλωμα των τρώγεται ὑπὸ τῶν κτηνῶν. Πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς καὶ μωχευμάτων.

Μυοσωτίς (Myosotis, ἀγγλ. Scorpion-Grass, τ. Τραχυφιλλωδῶν) γ. πε-

(1) Ἄξιος μνείας ἐνταῦθα εἶνε ὁ τῆς οἰκογενείας τῶν Γαστερομυκητῶν **Γεαστήρ ὁ ὑγρομετρικός** (*Geaster hygrometricus*). Ὁ Μύκης οὗτος ἔχει μορφήν ἀστεροειδῆ καὶ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς φυσικὸν βαρόμετρον ἄρκετά εὐαίσθητον, διότι τὰ δίκην ἱμάντων ἐξαρτήματά του διαστελλονται ἢ συστέλλονται ἀναλόγως τῆς ὑγροσκοπικῆς καταστάσεως τῆς ἀτμοσφίρας.

ριλ. ὑπὲρ τὰ 40 εἶδη ἰθαγ. εὐκράτων χωρῶν ἰδίως τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Αὐστραλίας· φ. ποώδη, ἐτήσια, διετη καὶ πολυετῆ· πολλά κοσμητικά· πολλαπλ. εὐγε-
ρῶς διὰ σπορᾶς. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 13 ἐν οἷς καὶ α') **M.** ἡ ἀλοσόφιλος (*M.*
sylvatica), διετές κοσμητικόν· β') **M.** ἡ ἀρουραία (*M. arvensis*, γαλλ. Oreille
de souris), ζιζάνιον ἐτήσιον· καὶ γ') **M.** ἡ ἐλοχαρῆς (*M. palustris*, γαλλ. Pluz
je vous vois plus je vous aime, Les yeux de l'Enfant Jesus, Ne m'oubliez
pas ἢ Souviens-toi de moi, ἀγγλ. Forget-me-not), τὸ κν. **Mῆ με λησμόναι**,
εἶδος πολυετές, κοσμητικόν. Καὶ τὰ τρία ἀπαντῶσι καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε α') **M.** ἡ ἀζόριος (*M. azo-
rica*), πολυετές· β') **M.** ἡ ἀραιοανθῆς (*M. dissitiflora*), πολυετές, ἰθαγ. τῆς
Ἑλβετίας· καὶ **M.** ἡ ἠδύπνους (*M. suaveolens*), πολυετές, ἰθαγ. τῆς Αὐστρα-
λίας· καὶ τὰ τρία κοσμητικά. Τὸ **Μυὸς ὄτα** τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται εἰς Ἑλξί-
νην τὴν κριτικὴν (ἣτις ἐλέγετο καὶ **Μυοσώτη**, **Μυοσωτίς** ἢ **Μυόσωτον**), τὰ δὲ
Μυὸς ὄτα ἕτερα τοῦ ἰδίου εἰς εἶδος Βερενίκης.

Μύουρος ἡ ἐλαχίστη (*Myosurus minimus*, ἀγγλ. Mouse-tail), μικρό-
τατον καὶ ἀσήμαντον Δικοτλ. φ. τῆς ὁμωνύμου τ. τῶν Μυουρωδῶν (*Myosuri-
deae*), ἀπαντῶν εἰς ἀμυώδεις τόπους πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς βορ. δυτ.
Ἀσίας. Ἡ παρ' ἀρχαίοις **Μύουρος** ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Κριθὴν τὴν Μίου-
ρον. **Μύουρος** ὀνομάζεται καὶ εἶδος Δενδροβίου (β. λ.).

Μυοφόνον παρὰ Θεοφρ. «ἐκνευρόκαυλον» «ναρθηκῶδες» φ. δυσερμηνευτον.
Κατὰ τὸν Σπρέγγελ ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Πευκέδαμον τὸ φαρμακευτικόν, ὅπερ
ἐντούτοις μνημονεύει ὁ Θεόφρ. ὑπὸ τὸ ὄνομα Πευκέδαμον.

Μυρίγκα, βλ. Μυρίκη.

Μυρίκη (*Tamarix*, γαλλ. Tamaris, ἀγγλ. Tamarisk, τ. Μυρικωδῶν)· γ.
περιλ. περὶ τὰ 24 εἶδη τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῶν βορ. εὐκράτων χωρῶν καὶ τῆς
Ἀφρικῆς. Θάμνοι καὶ δένδρα μετρίου μεγέθους, πολλά κοσμητικά καὶ ἄλ-
λωσ γρήσιμα· ἐκ τῶν ὀλιγίστων ξυλωδῶν φ. τὰ ὅποια εὐδοκίμοισιν εἰς ἐλώδεις
καὶ ὑφαλμύρους γαίας καὶ εἰς τὰς ὑπὸ τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης περιοδικῶς
ῥεχομένους ἀκτάς (*). Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 6, τὰ κν. ὀνομαζόμενα **Ἀρμυρί-
κια**, **Ἀρμυρίκια**, **Μυρίκες** (ἐν Αἰγίνῃ) καὶ **Μέρικοι** ἢ **Μεριτσῆς** (ἐν Κύπρῳ).
Τὰ κοινότερα εἶνε **M.** ἡ ἀμπεανή, **M.** ἡ μικρανθῆς καὶ **M.** ἡ παλλάσειος (*T.*
Hampeana, *T.* parviflora ἢ *tetrandra* καὶ *T. Pallassii*). Εἰς τὰ εἶδη ταῦτα, τὰ
ὅποια ἀπαντῶσι καὶ ἀλλαχοῦ, ὡς καὶ εἰς τινα ἄλλα τῆς Ἀνατολῆς ἀναφέρεται
ἡ **Μυρίκη** τῶν ἀρχαίων.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιόλογα εἶνε **M.** ἡ γερμανικὴ (*Tamarix* ἢ *My-
ricaria germanica*), ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας, καὶ **M.** ἡ γαλλικὴ (*T.*
gallica), ἡ ἀπαντῶσα εἰς τινας τῶν παραμ. χωρῶν, ἀμφότερα εἶδη συγνά θεραπευ-
μενα πρὸς κόσμον, καὶ **M.** ἡ ἀρθρωτὴ ἢ **μαννοφόρος** (*T. articulata* ἢ *man-*

(* Βλέπε Ἀκακία ἢ κυανόφυλλος, Ἀλβιζία ἢ λοφανθῆς, Κοιλρευτερία, Ἐ-
λατάγνος, Μελαλεύκη καὶ Μυόπορος.

nifera). ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς. Τὸ τελευταῖον φέρει βαφικὴν κηκίδα καὶ εἶδος μάννα (βλ. Μάννα, Ἀκακαλῖς, καὶ εἰς Ἐσπεριδοειδῆ σελ. 370).—Πᾶσαι αἱ Μυρικήαι πολ-
λαπλασιάζονται εὐχερῶς διὰ μοσχευμάτων. Διὰ τὰ εἶδη τὰ ὑπαγόμενα εἰς τὸ
τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γένος *Myrica* βλ. Ψευδομυρική.

Μυρικόδν (*Tamaricaceae*)· τ. Δικοτλ. περιλ. θάμνους, δένδρα καὶ τινα
ποώδη φ. ἰθαγ. χωρῶν τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου καὶ τῆς νοτ. Ἀφρικῆς· πολλά κο-
σμητικά καὶ ἄλλως χρήσιμα (γ. Μυρική, Ῥεωμυρία κ. ἄ.).

Μυριόφυλλον (*Myriophyllum*, τ. Ἀλιπραγωδῶν)· γ. περιλ. περι τὰ 15
εἶδη· φ. ποώδη πολυετῆ, ὑδρόβια, ἀπαντῶντα πολλαχού. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ-
τὰ καὶ ἀλλαχού ἀπαντῶντα **Μ. τὸ σταχυρόν** καὶ **Μ. τὸ σφονδυλωτόν** (*M.*
spicatum καὶ *M. verticillatum*). Πρὸς κόσμον θεραπεύεται ἐνίοτε **Μ. τὸ προ-**
σερπινοειδές (*M. proserpinoides*), ἰθαγ. τῆς κεντρ. Ἀμερικῆς. Τὸ **Μυριόφυλ-**
λον τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται κατὰ μὲν τὸν Σιθῆρπιον εἰς **Μ. τὸ σταχυρόν**, κατ'
ἄλλους δὲ εἰς ἄλλον ἐλογαρές φ.

Μυριδική (*Myristica*)· τὸ μόνον γένος τῆς ὁμωνύμου τ. τῶν Μυριστικω-
δῶν (*Myristicaceae*, Δικοτλδ.)· περιλ. περι τὰ 100 εἶδη· φ. θαμνώδη καὶ δέν-
δρῶδη, ἰθαγ. τροπ. χωρῶν· τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε : α') **Μ. ἡ ἀγκολανή** (*M. an-*
golensis), μικρὸν δένδρον ἰθαγ. τῆς δυτ. Ἀφρικῆς· ὁ καρπὸς του, γνωστὸς εἰς
τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα *nutugo*, ἐνέχει περὶ τὰ 70 % παχὺ ἔλαιον χρήσι-
μον εἰς τὴν σαπωνοποιίαν. β') **Μ. ἡ εὐώδης** (*M. fragrans* ἢ *moschata*, γαλλ.
Muscadier, ἀγγλ. *Nutmeg-tree*), δένδρον ὑψόμενον καὶ μέχρι 10 μ., ἰθαγ. τῶν
νήσων τοῦ Ἰνδικοῦ Ἀρχιπελάγους, καλλιεργούμενον δὲ αὐτόθι· ὡς καὶ εἰς ἄλλας
τροπ. χώρας διὰ τὸν καρπὸν του, τὸ γνωστότατον **μοσχοκάρυον**. Ὁ καρπὸς οὐ-
κῶδες εἶνε δρύπη συνισταμένη ἐκ τριῶν μερῶν : ἐκ τοῦ ἐξωκαρπίου, ὅπερ εἶνε σαρ-
τοῦ μεμβρανώδους, πολυσχιδοῦς, ἐρυθροῦ περιβλήματος τοῦ πυρήνος, τὸ ὁποῖον
ὀνομάζεται **μοσχομάκερ** (γαλλ. *macis*) καὶ ἐκ τοῦ πυρήνος, ὅστις εἶνε εἶδος μι-
κροῦ, σφαιρικοῦ ἢ ὠσειδοῦς καρύου, περιβεβλημένου ὑπὸ λεπτοῦ καὶ εὐθραύ-
στου καλύμματος (τοῦ ἐσωκαρπίου), καὶ ἀποτελεῖ τὸ γνωστότατον ἀρωματικόν,
ἀρτυματικόν καὶ φαρμακευτικόν **μοσχοκάρυον** (φαρ. *Nux moschata*, γαλλ. *noix*
muscade, ἀγγλ. *Nutmeg*, τουρ. *Χιντιστάν-ντζεβιτζί*), πιθανῶς τὸ τοῦ Θεοφρ.
κώμακον. Τὰ μεγαλύτερα **μοσχοκάρυα** εἶνε τὰ μάλλον ἐκτιμώμενα ἐφ' ὅσον εἶνε
στρογγύλα· ὀνομάζονται δὲ ταῦτα ἐν τῷ ἐμπορίῳ **θήλεα** πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν
ἀρρῆνων, τὰ ἵποια εἶνε τὰ ὠσειδῆ, προϊόντα κατωτέρας ποιότητος καί, καθὰ λέ-
γεται, προερχόμενα ἐκ τῆς ἀγρίας ἢ αὐτοφυοῦς **Μ. ἡ** ἐκ διαφορᾶς ταύτης (*M.*
fragrans tomentosa). Τὸ **μοσχομάκερ** χρησιμοποιεῖται ὡς τὸ **μοσχοκάρυον**, ταῦτα
δὲ καὶ ἐκθλιβόμενον παρέχει λιπαράν, συμπαγῆ, ἐρυθροκίτρινην φαρμακευτικὴν
οὐσίαν ὀνομαζομένην **βούτυρον τοῦ μοσχοκαρύου**. γ') **Μ. ἡ γουατεμάλιος** (*M.*
guatemalensis), δένδρον ἰθαγ. τῆς Γουατεμάλας· ὁ καρπὸς του ἐκθλιβόμενος ἀ-
ποδίδει περὶ τὰ 50 % στερεάν, ἄσμον παχεῖαν οὐσίαν χρησίμην εἰς τὴν σα-

πωνοποιίαν και τήν κατασκευήν σπερματοκηρίων· και δ') **M. η σουρινάμιος** (*M. surinamensis*), δένδρον ίθαγ. τῆς Γουιάνης· ὁ καρπός του ἐνέχει περὶ τὰ 70% ἄσμον παχὺ ἔλαιον χρησιμοποιοῦμενον εἰς τήν κατασκευήν σάπωνος. **Μυριστική** κοινῶς ὀνομάζεται εἶδος Νάρδου.

Μύρμηκες, βλ. Ἐσπεριδοειδῶν σελ. 370, Κερατέα σελ. 501.

Μυρμηγκοδότano, βλ. Ἀψίνθιον ἢ Κίνα.

Μυρμηρινιά, βλ. Ἡλιάνθος ὁ κονδυλόρριζος.

Μυροβάλανος (*Terminalia* ἢ *Myrobalanus*, γαλλ. *Myrobolanier*, ἀγγλ.

Myrobanan-tree, τ. Κυμβρετωδῶν) γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 80 εἶδη, ίθαγ. τροπ. ζωρῶν· θάμνοι και δένδρα ἀειθαλῆ, δασικά, πολλὰ καρποφόρα, δεψικά και κοσμητικά, ἄλλοτε δὲ και φαρμακευτικά. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε : α') **M. η βελερικῆ** (*T. helerica*), δένδρον ίθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν και τῆς Περσίας· ὑψοῦται και μέχρις 25 μ.· ὁ καρπός του βαφικὸς και δεψικὸς. β') **M. η Κατάπη** (*T. Catappa*, ἀγγλ. *Olive bark-tree* ἢ *Malabar Almond-tree*), μέγα δένδρον ίθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, τῶν παρὰ ταύτας νήσων και τῆς βορ. ἀντ. Αὐστραλίας, εἰς ἅς χώρας και καλλιεργεῖται ὡς εἶδος κοσμητικὸν και καρποφόρον. Τὰ σπέρματά του, παρεμπερῆ ἀμυγδαλοῖς, εἶνε βρώσιμα και ἔχουσι γεῦσιν λεπτοκαρύου· ὁ φλοιὸς και τὰ φύλλα του βαφικά. γ') **M. η στενόφυλλος** (*T. angustifolia* ἢ *Benzoin*, γαλλ. *Faux Benjoin*), δένδρον ίθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν και τῆς Μλαισίας, ὁ καρμὸς του ἐκκρίνει εὖσμον ρητίνην ἀποξηρανομένην εἰς τὸν ἀέρα και χρησιμοποιοῦμένην ἀντὶ λιθάνου. δ') **M. η Χεβούλη** (*M. Chebula*, ἀγγλ. *Negroes' Olive-tree*), δένδρον ίθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν και τῆς Περσίας, ὑψοῦμενον και μέχρι 30 μ. Τὰ σπέρματα τοῦ πλήρως ὠρίμου καρποῦ του ἔχουσι γεῦσιν λεπτοκαρύου και εἶνε βρώσιμα· ὁ καρπὸς ἄωρος ἔτι ἔχει μέγεθος ἐλαίας, ἐν τοιαύτῃ δὲ καταστάσει ἀποξηραίνόμενος λαμβάνει γρῶμα μέλαν και χρησιμοποιεῖται ὡς εἶδος δεψικῶν (γαλλ. *myrobolans moirs*, ἀγγλ. *chebulic myrobalan*). Το προῖόν τοῦτο, ὅπερ ἄλλοτε ἐθεωρεῖτο και φαρμακευτικόν, ἐξάγεται κατὰ μέγαρα ποσὰ ἐκ τοῦ λιμένου τῆς Βομβάης και διευθύνεται εἰς τήν Εὐρώπην και τὰς Ἠνωμ. Πολιτείας. **Μόνη** ἢ **Μεγάλη Βρετανία** εἰσάγει ἐτησίως περὶ τὰ 25 ἑκατομ. ὀκ. τοιούτου. και ε) **M. τὸ Βούκερας** (*T. Buceras* ἢ *Bucida Buceras*), δένδρον ίθαγ. τῶν Ἀντιλλῶν και τῆς Βραζιλίας· ὁ φλοιὸς του δεψικὸς (ἀγγλ. *Olive bark*). Εὐδοκιμεῖ και εἰς ὑφαλμύρους και τελματώδεις γαίας. Ἡ παρ' ἀρχαίους **Μυροβάλανος** ἀναφέρεται εἰς τὸν καρπὸν **Μυρίγγης** τῆς ἀπτέρου. *Myrobalan Plum* ὀνομάζουσιν οἱ Ἀγγλοὶ εἶδος **Προύμνης** (βλ. Π. ἢ **κερασιόκαρπος**).

Μυροξυλον, (*Myroxylon* ἢ *Toluifera*, τ. Ἐλλοθοκάρπων) γ. περιλ. περὶ τὰ 6 εἶδη· δένδρα ἀειθαλῆ, ίθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε **M. τὸ τολουϊφόρον** (*M. toluiferum* ἢ *Toluifera Falsamum*) και **M. τὸ περουβιανόν** (*M. peruiferum*). Ἐξ ἐντεμῶν προξενουμένων ἐπὶ τῶν κορμῶν των λαμβάνονται αἱ μυρμηκικαὶ και φαρμακευτικαὶ ρητίναι **τολουταϊκὸν βάλαμον** (φρμ. *Balsamum Tolutaicum*, γαλλ. *Baume de Tolou*, ἀγγλ. *Tolu balsam*, τουρ. **Τουλου-πελεσεντζι**) και **περουβιανόν βάλαμον** (φρμ. *Balsamum peruvia-*

num, γαλλ. Baume de Pérou, ἄγγλ. Peruvian balsam, τουρ. Περιοῦ-πελ:σεντζί).

Μυροφόρα, βλ. Λαβαντίς ἢ Στοιγᾶς.

Μυρόχορτο, βλ. "Αδωνίς ὁ φθινοπωρινός.

Μύρρα, βλ. Βιλασαμδένδρον.

Μυρρινάκανθος παρ' ἀρχαίοις, βλ. Ὁξυμυρσίνη ἢ ἀκανθώδης.

Μυρρίνη παρὰ Θεοφρ. βλ. Μύρτος ἢ κοινή.

Μύρρινος παρὰ Θεοφρ. θάμνος «ἡμερος, αἰεφυλλος», καλλιεργούμενος, καρποφόρος, ἀπαντῶν εἰς τὰ ὄρη τῆς Προποντίδος, ὡς καὶ εἰς τὸ Κιρκάιον ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Μύρτον τὴν κοινὴν λευκοκάρπην.

Μυρρίς ἢ εὐώδης (Myrrhis odorata, γαλλ. Cerfeuil musqué, ἄγγλ. Myrrh, Sweet-Cicely Sweet-scented Chervil, τ. Σκιαδανθῶν), ἢ **Μυρρίς** τοῦ Διοσκρ. φ. ποῦδες, πολυετές, ἀρωματικόν, ἰθαγ. ὀρεινῶν τόπων τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ Καυκάσου ἄλλοτε φαρμακευτικόν, ἤδη καλλιεργούμενον ἐνίοτε πρὸς κόσμον καὶ ὡς ἀρτοματικόν ἢ ἀρωματικόν.

Μυρροκέλλα, βλ. Ὁρχίς ὁ εὖσμος.

Μυρσίνη (Myrsine, τ. Μυρσινωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 80 εἶδη· θάμνοι καὶ δένδρα χωρῶν τροπ. καὶ παρατροπ. **Μ.** ἢ **ἀφρικανική** (*M. africana*), ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῶν Ἰμαλαῶν ὄρεων καὶ **Μ.** ἢ **μικροκέφαλλος** (*M. capitellata*), ἰθαγ. τῆς Νεπάλης, ἀμφότερα θάμνοι θεραπεύμενοι πρὸς κόσμον. Τὸ πρῶτον δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Περὶ τῆς παρ' ἀρχαίοις Μυρσίνης βλ. Μύρτος. Ἡ τοῦ Διοσκρ. Ἀγρία Μυρσίνη ἀναφέρεται εἰς Ὁξυμυρσίνην τὴν ἀκανθώδη.

Μυρσινίτης Τιθήμαλος, βλ. Εὐφόρβιον ὁ Μυρσινίτης.

Μυρσινώδη (Myrsinaceae) τ. Δικοτλδ. περιλ. θάμνια, θάμνους καὶ δένδρα, τὰ πλείστα ἰθαγ. τροπ. καὶ παρατροπ. χωρῶν (γ. Αἰγικέρας, Ἐμβελία, Μυρσίνη, Πύργος κ. ἄ.).

Μυρσίδφυλλον τό ἀσπαραγοειδές (Myrsiphyllum ἢ *Medeola asparagoides*, τ. Λειριωδῶν), φ. ποῦδες πολυετές (παρὰ τὴν βᾶσιν τοῦ ξυλῶδες), κονδυλόριζον, ἄφυλλον, ἀναρριχώμενον, κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς Εὐέλπιδος Ἄκρας. Τὰ κλαδιά του ἔχουσι μορφήν καὶ ἐκπληροῦσι τὴν λειτουργίαν τῶν φύλλων (βλ. Κλαδόφυλλα).

Μυρτάκανθα καὶ **Μυρταλῖς** παρ' ἀρχαίοις βλ. Ὁξυμυρσίνη

Μυρτιά, βλ. Μύρτος.

Μυρτίδανον κατὰ τὸν Διοσκρ. «ἐπίφυσις ἐστὶ ἀνώμαλος καὶ ὀχθώδης καὶ ὁμόχρους, οἰοεὶ χεῖρες περὶ τὸ τῆς Μυρσίνης (τῆς Μύρτου) πρέμονον». Παρ' Ἱπποκράτη εἶδος φυτοῦ («Μυρτιδάνου κλωνία») δυσσεμηθέντου. Παρ' ἄλλοις καὶ παρὰ τοῖς ἡμετέροις φαρμακοποιοῖς σήμερον οἱ κόκκοι εἶδους Πιπέρας (*Piper Cubeba*). **Μυρτίδιον** (*Vaccinium*, γαλλ. Airelle, ἄγγλ. Bilberry, Blueberry, Cranberry καὶ Huckleberry, τ. Μυρτιδιωδῶν) γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 100 εἶδη, ἰθαγ. βορ. εὐκράτων καὶ τινῶν ὀρεινῶν τροπικῶν χωρῶν φρούγανα, θάμνοι καὶ

σπανιότερον δένδρα, πάντα σχεδόν άειθαλή, τινά έπίφυτα, πολλά καρποφόρα, κοσμητικά ή και άλλως χρήσιμα. Τά άξιολογότερα είναι: α') Μ. ή 'Αρχο-
στάφυλος (V. Arctostaphylos), θάμνος ή μικρόν δένδρον ίθαγ. ιδίως τής βορ. δυτ. 'Ασίας' εκ των φύλλων του παρασκευάζεται άφέψημα, διό και ονομάζονται ταύτα
Τέιον τής Τραπεζούντος (άγγλ. Trebizond-tea). β') Μ. ή 'Ιδαία' 'Αμπελος
 (V. Vitis idaea, γαλλ. Airelle rouge, άγγλ. Brawlins, Cowberry ή Flower-
 ing Box). θαμνίον κοσμητικόν. ίθαγ. τής βορ. Ευρώπης, τής κεντρ. 'Ασίας και
 τής βορ. 'Αμερικης' με τας γλυκοζίνους έρουθράς β̄αγ̄άς του κατασκευάζεται γλυ-
 κόν· γ') Μ. τὸ δεινδρωδες (V. arboreum), θάμνος ή μικρόν δένδρον κοσμητι-
 κόν, ύψόμενον και μέχρις 6 μ. ίθαγ. τής Καρολίνης· δ') Μ. τὸ καναδικόν
 (V. canadense), θαμνίον. ίθαγ. τής βορ. 'Αμερικης' αι β̄αγ̄ές του κυαναϊ, γλυ-
 κείται, βρώσιμοι: ε') Μ. τὸ κοινόν ή Μ. ὁ Μύρτιλλος (V. Myrtillus, γαλλ. Va-
 ciet, Myrtille ή Airelle com., άγγλ. Bilberry, Bleaberry, Blueberry ή
Com. Whortleberry), θαμνίον πολύκαρπον ίθαγ. τής βορ. 'Ασίας και τής βορ.
 και μέσης Ευρώπης' άπαντ̄ και εις τὰ ὄρεινά μέρη τής Μακεδονίας ως και
 εις τὸν Θεσσαλικόν 'Όλυμπον ἔνθα ὁ καρπὸς του, τὸ μύρτιλλον, ονομάζεται κν.
φίγγι· εἶνε δὲ ὁ καρπὸς οὗτος β̄αγ̄ μελανή και σπανιότερον λευκή, εὐστόμος δὲ
 και εὐστόμαχος. Μεγίστη κατανάλωσις αὐτοῦ γίνεται· ιδίως ἀνά τὴν βορ. Ευρώ-
 πην και τὴν βορ. 'Αμερικὴν. εις ἄς γώρας ὁ θάμνος οὗτος και καλλιεργεῖται.
 Τρώγεται· δὲ τὸ μύρτιλλον ὡμὸν ή παρασκευαζόμενον μετὰ σκχ̄χ̄ρου ποικιλο-
 τρόπως· ἀποξηραίνόμενον χρησιμοποιεῖται εις τὴν φαρμακευτικὴν (φρμ. Μυρτίλ-
 λου ή Μυρτινης σφαίρια, Baecae Myrtilli). Ὁ καρπὸς οὗτος εἶνε και βαφικὸς
 (ιδίως πρὸς βαφὴν οἴνων και άλλων ποτῶν), ἀποσταζόμενος δὲ παρέχει οἰνόπνευ-
 μα δι' οὗ παρασκευάζεται ποτὸν κοινῆς ἐνιαγοῦ χρήσεως. Τὸ κοινόν Μ. εὐδοκι-
 μεῖ ιδίως εις ὄρεινούς τόπους, πολλαπλασιάζεται δὲ εὐχερῶς διὰ σπορῶν, διὰ μο-
 σγευμάτων και διὰ παραφυάδων. Πάντα τὰ μέρη του ἐνέγουσι κινικόν ὀξύ. Εἰς
 τὸν θάμνον τοῦτον ἀναφέρεται ή τοῦ Θεοφρ. "Αμπελος ἐν "Ιδῆ· ς') Μ. τὸ κο-
ρυμβανθές (M. corymbosum, άγγλ. Com. High Blueberry ή Swamp Blueber-
 ry), θάμνος κοσμητικὸς. ίθαγ. τής βορ. 'Αμερικης' άπαντ̄ θεραπευόμενος ὑπὸ
 πολλὰς διαφορᾶς. και ζ') Μ. τὸ πεννουλβανικόν (V. pennsylvanicum, άγγλ.
Com. Low Blueberry), θάμνος ίθαγ. τής βορ. 'Αμερικης, ἔνθα και καλλιεργεῖται
 διὰ τὰς μεγάλας κυανᾶς, γλυκείας και βρωσίμους β̄αγ̄άς του. (βλ. Κερατοστήμων).

Μυρτιδιώδη (Vacciniaceae)· τ. Δικοτλδ. περιλ. φρύγανα, θάμνους και
 δένδρα ίθαγ. τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου και ὄρεινῶν τόπων τροπ. τινων χωρῶν· πολλά
 καρποφόρα, κοσμητικά και άλλως χρήσιμα (γ. Γαύλουσσακία, Κερατοστήμων,
 Μυρτιδιον, Ὁξύκοκκος κ. ἄ.).

Μύρτιλλον, βλ. Μυρτιδιον τὸ κοινόν.

Μύρτος (Myrtus, τ. Μυρτιδῶν)· γ. περιλ. περι τὰ 100 εἶδη· θάμνοι και
 δένδρα άειθαλή, τὰ πλείστα ίθαγ. τροπ. και παρατροπ. χωρῶν· πολλά κοσμητι-
 κά και άλλως χρήσιμα. Τὸ μόνον εἶδος ὅπερ άπαντ̄ ἀνά τὰς παραμ. γώρας

εἶνε ἡ κοινοτάτη πολλαχού τῆς Ἑλλάδος κοινὴ *M.* (*M. communis*, γαλλ. *Myrte*, ἀγγλ. *Myrtle*, τουρκ. *Μερσίν*), ἡ παρ' ἀρχαίοις *Μύρτος*, *Μυρσίνη*, *Μυρτίνη*, *Μυρρίνη* ἢ *Μύρρινος*, ἡ κν. δὲ ὀνομαζομένη *Μυρτιά*, *Σμερτιά*, *Μερτιά* ἢ *Μερσινιά*: θάμνος ἀρωματικὸς ἐνίοτε μέγας καὶ δενδρώδης· ὁ καρπὸς του, τὸ *μύρτον* (τὸ ἐν Κύπρῳ *μερσινοκόκκον* ἢ *μερσινόκοκκο*), συνήθως μελανός, εἶνε κατὰ τι μεγαλήτερος κόκκου πεπέρεως, ὑπόγλυκος δέ, ὑπόστυφος καὶ ἀρωματικός. Ὁ θάμνος οὗτος συχνὰ θεραπεύεται πρὸς κόσμον, ἀπαντᾷ δὲ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς, ὧν ἡ ὀρίστη εἶνε ἡ *λευκόκαρπος*, ἣν ἀναφέρουσιν ὁ τε *Διοσκρ.* καὶ ὁ Ἄθην. (IA, 651) καὶ ἦτις εἶνε πιθανῶς ὁ *Μύρρινος* τοῦ *Θεοφρ.* Ταύτης ὁ καρπὸς εἶνε λευκός, ἐνίοτε διπλάσιος τὸ μέγεθος τοῦ τῆς προτύπου *M.*, εὐχυμότερος δὲ καὶ πρωϊμώτερος (ὠριμάζει περὶ τὰ τέλη τοῦ Ὀκτωβρίου), διὸ καὶ καλλιιεργεῖται ἡ διαφορὰ αὕτη ἐνιαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς ὡς εἶδος καρποφόρον καὶ πωλεῖται ὁ καρπὸς τῆς εἰς τὰς ἀγορὰς ὡς τράχημα.

Εἰς τὸν καρπὸν καὶ τὰ φύλλα τῆς *M.* ἀπέδιδον οἱ ἀρχαῖοι πολλὰς ἱαματικὰς δυνάμεις. Περὶ τοῦ θάμνου τούτου ὁ *Διοσκρ.* λέγει: «*Μυρσίνη* ἡ ἡμερος πρὸς μὲν τὴν ἱατρικὴν χρῆσιν ἡ μέλαινα τῆς λευκῆς ἀρμοδιωτέρα, καὶ ταύτης μᾶλλον ἡ ὀρεινή, τὸν μὲν τοι καρπὸν ἀνωτέρων ἔχει. Δύναμις δὲ αὐτῆς καὶ τοῦ καρποῦ στυπτική· δίδεται δὲ ὁ καρπὸς χλωρός τε καὶ ξηρὸς ἐσθίόμενος αἰμποποικῆς καὶ τοῖς δακνομένοις τὴν κύστιν· καὶ ὁ ἐκ τῶν χλωρῶν δὲ μύρτων ἐκθλιβέντων γυλὸς τὰ αὐτὰ ποιεῖ, εὐστόμαχος ὧν καὶ οὐρητικός». Σήμερον τὸ μὲν ἐκ τῆς ἀποστάξεως τῶν φύλλων τῆς *M.* ἐπιτυγχάνομενον αἰθέριον ἔλαιον χρῆσιμοποιεῖται παρὰ τῷ λαῷ πολλαχού τῆς Ἀνατολῆς πρὸς ἐντρίβας κατὰ τῶν ρευματικῶν ἀλγηθόνων, τὸ δὲ ἄλευρον τῶν ξηρῶν φύλλων αὐτῆς ἀντικαθιστᾷ τὸ λυκοπόδιον (β.λ.) ὡς ἐπίπαστον κατὰ τῶν παρατριμμάτων (τῶν *συγκυανμάτων*) τῶν βρεφῶν.

Παρ' ἡμῖν ὡς καὶ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Ἀνατολῆς οἱ μὲν κλάδοι τῆς *M.* χρησιμοποιοῦνται πρὸς διακόσμησιν, τὰ δὲ φύλλα αὐτῆς πρὸς ἐπίστρωσιν τῶν εἰσόδων τῶν ἐκκλησιῶν, τῶν σχολείων καὶ ἄλλων δημοσίων ἰδρυμάτων κατὰ τὰς ἐορτασίμους ἡμέρας καὶ τὰς τελετάς. Εἶνε δὲ ἡ συνήθεια αὕτη ἀρχαιοτάτη ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει ὅτι οἱ Πέρσαι κατὰ τινὰς τελετάς καὶ ἡμέρας ἐορτασίμους ἔστρωνον τὰς ὁδοὺς μὲ κλαδία καὶ φύλλα *Μύρτου* (7, 54 καὶ 8, 99), οἱ δὲ ἱερεῖς τῶν ἐστέφοντο κατὰ τὰς θυσίας μὲ κλάδους *M.* (1, 132). Κλάδους *M.* ἔφερον κατὰ τινὰς ἐορτάς τῶν καὶ οἱ Ἕλληνας ὡς μαρτυρεῖ τὸ τοῦ *Καλιστραίου* («*Ἀνθολογία*» 527).

Ἐν μύρτου κλαδί τὸ ξίφος φορήσω
 Ὡσπερ Ἀρμίδιος κ' Ἀριστογείτων
 Ὅτε τὸν τύραννον κτανέτην
 Ἰσονόμους τ' Ἀθήνας ἐποίησάτην».

Συνήθης ἦτο παρ' Ἕλλησι καὶ ἡ γρῆσις τοῦ μυρτινοῦ στεφάνου· τοιοῦτους στεφάνους ἔφερον καὶ κατὰ τὸν πότον (Ἄθην. IE, 675), καὶ κατὰ τὰς θυσίας

(Ἰθην. ΙΕ, 676)· τοιοῦτον δὲ στέφανον ἔφερον συνήθως καὶ οἱ ἄρχοντες τῶν Ἀθηναίων. Τόσον δὲ κοινὴ ἦτο τὸ πάλαι ἢ χρῆσις μυρτίνων στεφάνων ὥστε εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπῆρχεν ἴδιον ἐν τῇ ἀγορᾷ διαμέρισμα (αἱ «μυρρίναι») ἐν ᾧ ἐπλέκοντο καὶ ἐπωλοῦντο ἀποκλειστικῶς τοιοῦτοι· στέφανοι (Ἰθην. «Θεσμολογία» 448). Ἦτο δὲ ἡ Μ. ἀφιερωμένη εἰς τὴν Ἀφροδίτην (διὸ καὶ προσωνομάζεται ὁ θάμνος Ἰερά) καὶ ἔθεωρεῖτο σύμβολον τῆς παρθενίας, ὅθεν φαίνεται νὰ ἐπεκράτησεν ἡ μέχρι σήμερον ἐνιαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς διατηρηθεῖσα συνήθεια τῆς κατὰ τὴν τέλεσιν γάμων χρήσεως μυρτίνων στεφάνων.

Ἄλλὰ καὶ τοῦ καρποῦ τῆς Μ. (τῶν μύρτων ἢ μυρτίδων) ἐγένετο τὸ πάλαι μεγάλη κατανάλωσις (Ἰθην. Δ, 138 καὶ ΙΔ, 640). Ὁ ἐπαινῶν τὴν γλυκύτητα τοῦ κλίματος τῶν Ἀθηνῶν Ἀριστοφάνης λέγει ὅτι ἐν μέσῳ χειμῶνι ἐπωλοῦντο εἰς τὴν ἀγορὰν ἐλαῖαι καὶ μύρτα, καὶ σταφυλαὶ καὶ ἄπια καὶ σῦκα (Ἰθην. Δ, 372). Ἐκ μελάνων μύρτων καὶ οἴνου ἐσκευάζετο ὁ μυρτινίτης οἶνος, ἐκ φύλλων δὲ καὶ καρπῶν ὁ μυρσινίτης οἶνος· ἐξ ὀμφακίνου δὲ ἐλαίου καὶ ἀπαλῶν καὶ κεκομμένων φύλλων τῆς μελανοκάρπου Μ. παρασκευάζετο τὸ μυρσινέλαιον (Διοσκρ.). Ὡς σήμερον δὲ οὕτω καὶ τὸ πάλαι αἱ ἐτήσιοι βάρδοι τῆς Μ. ἐχρησιμοποιοῦντο πρὸς πλεκτικὰ ἔργα.

Ἡ κοινὴ Μ. εἶνε θάμνος μακρόβιος, εὐδοκιμεῖ δὲ εἰς γαίας νοτεράς καὶ πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων· ἀλλ' εἰς οὓς τόπους ἀπαντᾷ αὐτοφυῆς προτιμότερα εἶνε ἢ προμήθεια φ. ἐκ τῶν φυσικῶν μυρτώνων (ἢ μυρσινώνων). Δέχεται δὲ ἡ Μ. ἀκόπως τὴν κουράν, δι' ἧς δίδεται αὐτῇ τὸ κατὰ βούλησιν σχῆμα. Καθαρίζουμένη κατ' ἔτος καὶ ἀφιεμένου ἐνὸς μόνοιου στελέχους δυνατὸν μετὰ πάροδον ἐτῶν τινῶν νὰ λάβῃ μορφήν δένδρου. Ἡ μόνη παραβλάπτουσα τὴν Μ. νόσος ἦν γνωρίζω εἶνε ἡ ψωρίασις, ἢ προκαλουμένη ὑπὸ τοῦ Κηροσάτου τοῦ συχνάτα ἀπαντῶντος ἐπὶ τῆς Συκῆς (*Ceroplastes Ruscii*) καὶ καθ' ἧς ἐφαρμύζεται ἡ γενναία κλάδευσις. Τὴν ἐξσάρκωσιν ἢ «ἐπίφυσιν», ἢ περιγράφει ὁ Διοσκρ. ὑπὸ τὸ ὄνομα **Μυρτιδανον** (β.λ.) δὲν ἔτυχε ν' ἀπαντήσω.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τοῦ προκειμένου γένους τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε: α') Μ. ἢ ἀκηνοειδῆς (*M. acmenoides*), θάμνος ἰθαγ. τῆς Κοκκινολάνθης, ἔθνα τὰ φύλλα του χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἀρωματίσιν τοῦ τεύτου. β') Μ. ἢ ἐδώδιμος (*M. Myrsinanthos edulis*), δένδρον ἰθαγ. τῆς Οὐρουγουάης, ὑψοῦμενον καὶ μέχρις 8 μ.· ὁ καρπὸς του ἐδώδιμος, ἀρωματικός, διαμέτρου 4-5 ἐ.μ. γ') Μ. ἢ εὐώδης (*M. ἢ Eugenia fragrans*), θάμνος κοσμητικός, ἰθαγ. τῆς Ἰαμαϊκῆς. δ') Μ. ἢ Λοῦμα (*M. Luma ἢ Eugenia apiculata*), δένδρον ἰθαγ. τῆς Χιλῆς, ὑψοῦμενον καὶ μέχρι 30 μ. ὁ καρπὸς του ὅμοιος τοῦ τῆς κοινῆς Μ., τὸ ξύλον του βαρὺ, συμπαγές· καὶ πολυτρόπως χρήσιμον. ε') Μ. ἢ οὕγγειος (*M. ἢ Eugenia Ugni*), θάμνος ἰθαγ. τῆς Χιλῆς, ὁ καρπὸς του βρώσιμος, ἀρωματικώτατος, μεγαλήτερος τοῦ τῆς κοινῆς Μ. καὶ ς') Μ. ἢ κολιά (*M. incana*), μικρὸς θάμνος ἰθαγ. τῆς Λαπλάτας, ὁ καρπὸς του βρώσιμος. Πάντα τὰ εἶδη ταῦτα πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ δύναται νὰ εὐδοκίμησιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Μυρτώδη (Myrtaceae) τ. Δικοτλ. περιλ. θάμνους και δένδρα· τὰ πλει-
στα ίθαγ. τροπ. και παρατροπ. χωρῶν· πάντα ἀειθαλῆ, ἀρωματικά, δασικά·
πολλὰ κοσμητικά, βιομηχανικά, καρποφόρα ἢ φαρμακευτικά (γ. Ἄγγοφόρος,
Βαβιγκτονία, Βερθολλετία, Δαρβινία, Εὐγενία, Εὐκάλυπτος, Ἰαμβόζα, Καλλι-
στήμων, Καρυόφυλλος, Λεπτόσπερμον, Μελαλεύκη, Μητροσίδηρος, Μύρτος, Ῥο-
δόμυρτος, Τριστανία, Χαμαιλεύκη, Ψευδάμωμον, Ψίδιον κ. ἄ.).

Μυρωδιά, βλ. Πετροσέλινον.

Μυρῶνι, βλ. Σκάνδιξ.

Μῶλυ παρ' ἀρχαίους ἀναφέρεται τὸ πρῶτον παρ' Ὀμήρω ὡς φ. ἔχον δυ-
νάμεις μαγικάς. Ὁ Ἑρμῆς τὸ δίδει εἰς τὸν Ὀδυσσεά ἵνα οὗτος τὸ χρησιμοποιο-
ῆσῃ ὡς ἀντίδοτον κατὰ τῶν μαγείων τῆς Κίρκης (1). Ὁ Θεοφρ. Μῶλυ ὀνομάζει
εἶδος Κρόμμυου φυομένου «περὶ Φενεὸν καὶ ἐν τῇ Κυλλήνῃ. . . τὴν μὲν ρίζαν ἔ-
χον στρογγύλην προσημερηφ κρομμύω, τὸ δὲ φύλλον ὅμοιον Σκίλλῃ» χρῆσθαι δὲ
αὐτῷ πρὸς τε τὰ ἀλεξιφάρμακα καὶ τὰς μαγείας· οὐ μὴν ὀρύττειν γ' εἶναι χα-
λεπὸν ὡς Ὀμηρὸς φασί» (Φ. Ἰ.-9,15,7). Κατὰ τὸν Sprengel τὸ φ. τοῦτο τοῦ
Θεοφρ. ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Κρόμμυον τὸ μέλαν (βλ.), ἐντούτοις τὸ Κρόμ-
μυον τοῦτο δὲν ἀπαντᾷ σήμερον περὶ τὸν Φενεὸν καὶ ἐν τῇ Κυλλήνῃ. Κρόμμυον
πλὴν ἄλλου εἶδους πρέπει νὰ ἦνε καὶ τὸ τοῦ Διοσκρ. Μῶλυ, τὸ ὁποῖον «τὰ μὲν
φύλλα ἔχει ἀγρώσται ὅμοια, ἐπὶ γῆς ὄντα· ἄνθη λευκοῖσι ὅμοια, γαλακτόχροα,
ἦσσανα δὲ πρὸς τὰ τοῦ ἴου· καυλὸν δὲ λεπτόν, παλαιστῶν τεσσάρων· ἐπ' ἄκρου δὲ
ἔπεστιν, ὡς σκοροδοειδές· ἡ ρίζα δὲ μικρά, βολβοειδής». Τὸ Μῶλυ τοῦτο κατὰ
τὸν Σιθθέρπιον ἀναφέρεται εἰς Κρόμμυον τὸ διοσκοριδεῖον (Allium Diosco-
ridis), εἶδος ἀπαντῶν εἰς τὴν Καρίαν, τὴν Μυσίαν καὶ τὴν Κύπρον, κατ' ἄλλους
δὲ εἰς Κρόμμυον τὸ Μῶλυ (Allium Moly), εἶδος ίθαγ. τῆς μεσημβ. Εὐρώπης
καὶ συχνά θεραπευόμενον πρὸς κόσμον. Ἀλλὰ καὶ παρὰ τῷ Διοσκρ. καὶ παρ'
ἄλλοις τὸ ὄνομα Μῶλυ φέρεται καὶ ὡς συνώνυμον τοῦ Πηγάνου. Ἐξ ἀπάντων
τούτων φαίνεται ὅτι «καὶ οἱ παλαιοί; μὴ ἐξεύροντες μὴδ' αὐτοὶ τί ἦτο (τὸ Μῶλυ),
ἠναγκάσθησαν νὰ τὸ ἀλληγορήσωσι, οἷον ὁ Ἀπολλώνιος: «Μῶλυ φυτὸν ἀλεξι-
φάρμακον. Οἱ μὲν γὰρ γλωσσογράφοι τὸ ἄκεσμα, καὶ οἷον τὸ ἔλκυσμα τῶν φαρ-
μάκων. Κλειάνθης δὲ ὁ φιλόσοφος ἀλληγορικῶς φησὶ δηλοῦσθαι τὸν λόγον δι' αὐ-
μωλύονται αἱ ὀρμαὶ καὶ τὰ πάθη» (Κοραῆς, «Ἀτακτα», Ε', 23).

Μῶλυζα, βλ. Κρόμμυον τὸ Σκοροδόπρασον.

(1) «Ὡς ἄρα φωνήσας πόρε φάρμακον Ἀργειφόντης,
Ἐκ γαίης ἐρύσας, καὶ μοι φύσιν αὐτοῦ ἔδειξεν.
Ῥίζῃ μὲν μέλαν ἔσχε, γάλακτι δὲ εἴκελον ἄνθος·
Μῶλυ δὲ μιν καλέουσι θεοί· χαλεπὸν δὲ τ' ὀρύττειν
Ἄνδράσι γε θνητοῖς· θεοὶ δὲ τε πάντα δύνανται.»

(Ὀδυσ. Κ, 303).

N

Ναϊδώδη (Najadaceae ἢ Naiadaceae)· τ. Μονοκολ. περιλ. φ. ποώδη, ὑδρόφια, θαλάσσια ἢ μὴ, τινὰ κοινότατα καὶ πολυπληθέστατα (γ. Ζωστήρ, Ναῖς, Ποσειδωνία, Ποταμογειτών κ. ἄ.).

Ναῖς ἢ ἐλάσσων (Najas minor, τ. Ναϊδωδῶν), φ. ἐτήσιον, ὑδρόβιον, ἀπαντᾷ πολυπληθές εἰς τὸν Πηγεῖον παρὰ τὴν Λάρισσαν, τὸ Κουτσόχειρον καὶ τὰ Τρίκκαλα. Ναῖδες ἢ Ναϊάδες ὠνομάζοντο τὸ πάλαι αἱ ὑμφοὶ τῶν ποταμῶν.

Νάουρο. βλ. Βίτος ἢ ἰδαία.

Νάπυ, βλ. Σίναπι καὶ Κράμβη σελ. 550.

Ναρδίδιον (Valerianella, τ. Ναρδωδῶν)· γ. περιλ. περί τὰ 50 εἶδη, ἰθαγ. χωρῶν τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου· φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ διετή, τινὰ λαχανικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 14 ἐν οἷς καὶ N. τὸ ἐριόκαρπον (V. eriocarpa, γαλλ. Mache d'Italie, ἀγγλ. Italian Corn-Salad), φ. ἐτήσιον· καὶ N. τὸ κηπαῖον (V. olitotia ἢ V. locusta, γαλλ. Mache com. ἢ Blanchette, ἀγγλ. Lamb's Lettuce), τὸ κν. **Λυκοτρίβολο**, διετές· ἀμφοτέρα καλλιεργούμενα ἀλλαχοῦ ὡς λαχανικά, σπειρόμενα δὲ τὸ φθινόπωρον.

Νάρδος (Valeriana, τ. Ναρδωδῶν)· γ. περιλ. περί τὰ 150 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. βορ. εὐκρ. χωρῶν καὶ τῆς νοτ. Ἀμερικῆς. Πλὴν ὀλιγίστων θαμνωδῶν τὰ ἄλλα εἶνε ποώδη πολυετῆ· πολλὰ ἀρωματικά, φαρμακευτικά καὶ ἄλλως χρήσιμα. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 7 ἐν οἷς καὶ N. ἡ δισκοριδεῖος, N. ἡ κονδυλόριζος καὶ N. ἡ φαρμακευτικὴ (V. Dioscoridis, V. tuberosa καὶ V. officinalis)· κοινότερον τὸ πρῶτον, ὅπερ ὀνομάζεται κν. Ἀγριοζαμποῦκος, Βαλεριανὴ ἢ Μυριστική· καὶ τῶν τριῶν αἱ ῥίζαι φαρμακευτικαί, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν φαρμακευτικὴ εἶνε ἡ ῥίζα N. τῆς φαρμακευτικῆς (γαλλ. Valériane ἢ Herbe aux Chats, ἀγγλ. All heal, Com. Valerian ἢ St. George's Herbe). Τὸ εἶδος τοῦτο, ὅπερ ἀπαντᾷ ἐν Ἑλλάδι ἀραιῶς (μόνον εἰς ὄρεινούς τινας τόπους τῆς Θεσσαλίας, τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Κερκύρας), εἶνε κοινότατον ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, ἐνθα καὶ καλλιεργεῖται (ὡς καὶ εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας) διὰ τὴν ῥίζαν του, ἧτις εἶνε τονωτικὴ καὶ ἀντισπασμωδικὴ (φρμ. Νάρδου τῆς ἀγρίας ῥίζα, Radix Valerianae, τουρ. Keçi). Ἀποσταζομένη ἡ ῥίζα αὕτη παρέχει αἰθέριον ἔλαιον φαρμακευτικόν καὶ μυρψικόν. Ἀξιοσημείωτος εἶνε ἡ ἰδιαιτέρα συμπίθεα ἣν ἡ γαλῆ ἔχει εἰς τὸ φ. τοῦτο⁽¹⁾, οὗτινος αὕτη τρώγει καὶ τὰ φύλλα ὡς καθαρτικά.

⁽¹⁾ Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἄξια λόγου εἶνε N. ἡ δίοικος καὶ N. ἡ πυρηναΐ-

(1) Βλέπε καὶ Γλήγωμα τὸ γαλεόφιλον καὶ Τεύκριον τὸ Μάρον.

κῆ (V. dioica καὶ V. pyrenaica), ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, καὶ Ν. ἡ Φοῦ (V. Phu, γαλλ. Grande Valériane ἢ Valériane des jardins), ἰθαγ. τοῦ Καυκάσου, καὶ τὰ τρία φαρμακευτικά (κί ρίζαι των) καὶ κοσμητικά. Ἡ ρίζα Ν. τῆς βρωσίμου (V. edulis), ἰθαγ. τῆς βορ.δυτ. Ἀμερικῆς, παρέχει ἄφθονον καὶ ὑγιεινὴν τροφήν εἰς τοὺς αὐτόθι ἰθαγενεῖς.

Ἡ κατ' ἐξοχὴν Νάρδος τοῦ Διοσκορ., ἧς ἡ ρίζα ἐκομίζετο ἐκ τῆς Ἰνδικῆς, ἀναφέρεται εἰς εἶδος **Ναρδοστάχυος** (β.λ.). Ἄλλ' ὁ Διοσκρ. μνημονεύει καὶ ρίζας Νάρδου συριακῆς, σαμφοριτικῆς καὶ γαγγίτιδος (1) ἀναφερομένας εἰς φ. τοῦ αὐτοῦ ἢ ἄλλων γενῶν (2). Εἰς εἶδη Νάρδου ἀναφέρονται τὰ ὑπὸ τοῦ Διοσκρ. περιγραφόμενα α) **κελτικὴ Νάρδος**, ἡ φουομένη «ἐν ταῖς κατὰ Λιγυρίαν Ἄλπεσι» καὶ ἐν τῇ Ἰστροίᾳ. β) Ὁρεινὴ Νάρδος, ἡ «καλουμένη ὑπὸ τινῶν καὶ **Θυλακίτις** καὶ **Νῆρις**» καὶ ἡ ὁποία «γεννᾶται ἐν Κιλικίᾳ καὶ Συρίᾳ». καὶ γ) Ἄγρια Νάρδος ἢ Φοῦ, ἧτις «γεννᾶται ἐν Πόντῳ». Καὶ ἡ μὲν πρώτη, ἡ **κελτικὴ**, εἶνε ἢ καὶ ὑπὸ τῶν σημερινῶν βοτανικῶν ὀνομαζομένη **κελτικὴ Νάρδος** (V. celtica— τὸ κν. **Σισγοῦδον** κατὰ Κοραῆν), ἧτις ἀπαντᾷ εἰς τὰς Ἄλπεις. Ἡ δὲ δευτέρα, ἡ ὄρεινῆ, πρέπει νὰ ἦνε ἢ ἡ **σισυμβριόφυλλος** ἢ ἡ **διοσκοροΐδειος Ν.**, διότι μόνον αὐτὰ τὰ δύο εἶδη ἀπαντῶσιν ἐν Συρίᾳ κατὰ τὸν Post. Ἡ δὲ τρίτη, ἡ ἄγρια ἢ Φοῦ, κατὰ τὸν Sprengel ἀναφέρεται ἢ εἰς τὴν **ἀκτέοφυλλον** (V. sambucifolia) ἢ εἰς τὴν φαρμακευτικὴν Ν. Κατὰ τὸν Σιθόβριον ὅμως ἡ μὲν ὄρεινῆ ἀναφέρεται εἰς Ν. τὴν **κονδυλόρριζον**, ἡ δὲ Φοῦ εἰς Ν. τὴν **διοσκοροΐδειον** (3). Ἀλλὰ καὶ ὁ Στράβων ἀναφέρει Νάρδον φουομένην ἐν Γεδρωσίᾳ (15, 721) καὶ ἐν τῇ ἀρωματοφόρῳ Ἀραβίᾳ (16, 782). Διὰ τὸ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γένος **Nardus** βλ. **Ψευδόναρδος**.

Ναρδόσταχυς ὁ μεγαλόθης (Nardostachys ἢ Patrinia grandiflora ἢ **Jatamansi**, ἀγγλ. Spike-Nard, τ. Ναρδωδῶν) φ. ποῦδες, πολυετές, ἀρωματικόν. ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν καὶ ἰδίως τῆς Βεγγάλης καὶ τῆς Νεπάλης· μία τῶν Νάρδων τῶν ἀρχαίων, ἧς ἡ ἀρωματικὴ ρίζα ἀπετέλει ἐν τῶν συστατικῶν τοῦ ναρδίνου μύρου (Διοσκρ., Θεοφρ. «Περὶ Ὄσμων» 28), καὶ περὶ τῶν ἱαματικῶν δυνάμεων τῆς ὁποίας πολλὰ ἀναφέρει ὁ Διοσκρ.

Ναρδῶδον (V. alerianaceae) τ. Δικοτλ. περιλ.φ. ποῦδη, ἐτήσια ἢ πολυετῆ· ὀλίγα θαμνώδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου, πολλὰ κοσμητικά, ἀρω-

(1) α Ἡ μὲν γάρ τις καλεῖται ἰνδικὴ ἢ δὲ συριακὴ· οὐχ ὅτι ἐν Συρίᾳ εὕρισκεται, ἀλλ' ὅτι τοῦ ὄρους ἐν ᾧ γεννᾶται τὸ μὲν πρὸς Συρίαν τέτραπται, τὸ δὲ πρὸς Ἰνδοίς.... Τῆς δὲ ἰνδικῆς ἢ μὲν τις λέγεται γαγγίτις... ἢ δὲ ὄρεινῆ.... Καλεῖται δὲ τις καὶ σαμφοριτικὴ... ἀπὸ χωρίου ὀνομασμένην.

(2) Ἡ σαμφοριτικὴ κατὰ τὸν Sprengel ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς V. scabiosaefolia.

(3) Κατ' ἄλλους ἡ Φοῦ τοῦ Διοσκοροΐδου εἶνε Ν. ἡ Φοῦ τῶν σημερινῶν βοτανικῶν.

ματικά, φαρμακευτικά ἢ ἄλλως χρήσιμα (γ. Κέντρανος, Ναρδίδιον, Νάρδος, Ναρδόσταχος κ. ἄ.).

Νάρθακος, βλ. Νάρθηξ.

Ναρθηκία, βλ. Νάρθηξ.

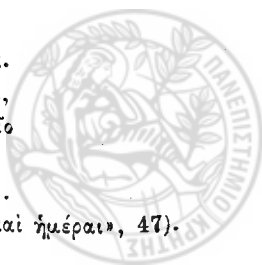
Ναρθήκιον (Narthecium, τ. Λειριωδῶν) γ. περιλ. περι τὰ 4 εἶδη, ἰθαγ. εὐκρ. χωρῶν τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου φ. ποώδη, πολυετή, ἐλοχαρῆ. Ν. τὸ ὄσπεοκόν (N. ossifragum, ἀγγλ. Bog Asphodel), ἰθαγ. τῆς βορ. εὐτ. Εὐρώπης, ἐθεωρεῖτο ἄλλοτε ὡς ἐπιβλαβὲς εἰς τὰ νεμόμενα αὐτὸ κτήνη, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ εἶδους.

Νάρθηξ (Ferula—ἐν ᾧ καὶ τὰ τέως γένη Ferulago καὶ Narthex—γλλ. Férule, ἀγγλ. Giant Fennel, τουρ. Χότζα-καμτσισί) γ. περιλ. περι τὰ 50 εἶδη, ἰθαγ. τῆς Ἀσίας, τῆς νοτ. Εὐρώπης καὶ τῆς βορ. Ἀφρικῆς φ. ποώδη, πολυετή, πολλὰ φαρμακευτικά ἢ ἄλλως χρήσιμα. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. ὅ ἐν τῆς καὶ ἁ) Ν. ἢ **Νάρθηκία** (Ferula Ferulago ἢ Ferulago galbanifera), εἶδος ἀπαντῶν ἐν Κρήτῃ καὶ εἰς ἄλλας παραμ. χώρας, πιθανῶς ἢ **Ναρθηκία** τοῦ Θεοφρ. καὶ β) Ν. ὁ κοινός (F. communis), εἶδος κοινότατον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἄλλων παραμ. χωρῶν, κν. δὲ ὀνομαζόμενον **Ἀρθηκος**, **Νάρθηκος**, **Ἀνάρθηκας** καὶ ἐν Κύπρῳ **Ἀναθηκία** καὶ **Βανούκα**.

Ὁ κοινὸς Ν. εἰς τόπους θερμότερους τῆς Ἑλλάδος λαμβάνει μεγάλας διαστάσεις ὑψόμενος καὶ πλέον τῶν δύο μ. Τὸ στέλεχος του εἶνε ἐξωτερικῶς ξυλωδὲς καὶ λεῖον, ἐσωτερικῶς δὲ σπογγώδες καὶ λευκόν. Ἀναπτόμενον ὅταν εἶνε ξηρὸν καίεται βραδέως ἀνευ φλογὸς ὡς ἡ ὕσκα. Εἰς τὸ φ. τοῦτο ἀναφέρεται ὁ **Νάρθηξ** τῶν ἀρχαίων. Κατὰ τὰ μυθευόμενα τὸ στέλεχος τοῦ φ. τούτου ἐχρησιμοποίησεν ὁ Προμηθεὺς ὅπως κρύψη καὶ φέρῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸ ἱερὸν πῦρ, ὅπερ ἔκλειψεν ἀπὸ τὸν οὐρανόν (2). Ὅπως δὲ τὸ πάλαι οὕτω καὶ μέχρις ἐσχάτων, πρῶτου ἔτι γενικευθῆ ἡ χρῆσις τῶν πυρῶν, πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς, τὸ στέλεχος τοῦ Ν. τούτου ἐχρησίμευεν ὡς ἔναυσμα καὶ πρὸς διατήρησιν τοῦ πυρὸς καὶ μεταφορὰν αὐτοῦ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον—κατὰ τοιοῦτον τρόπον μέχρι πρό τινων ἔτι ἐτῶν μετεφέρετο συνήθως τὸ πῦρ ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει ἀπὸ νήσου εἰς νήσον—Πλήρως ὄριμον τὸ στέλεχος τοῦ Ν. εἶνε ἐλαφρότατον, στερεόν, εὐθὺ καὶ παχύ. Ἐνίστε ἀπαντῶσι τοιαῦτα στελέχη ἔχοντα παρὰ τὴν βᾶσιν των διάμετρον καὶ μέχρις

- (2) « Ἀλλὰ Ζεὺς ἔκρυψε γλωσσάμενος φρεσὶν ἧσιν,
 Ὅτι μὲν ἐξαπάτησε Προμηθεὺς ἀχυλομήτης.
 Τοῦνεκ' ἄρ' ἀνθρώποισιν ἐμήσατο κήδεα λυγρά,
 Κρύψε δὲ πῦρ. Τὸ μὲν αὐτὶς εὖς πάϊς Ἰαπετοῖο
 Ἐκλεψ' ἀνθρώποισι Διὸς παρὰ μητιόεντος
 Ἐν κοίλῳ νάρθηκι, λαθῶν Δία τερπικέρανον ».

(Ἡσιόδου « Ἔργα καὶ ἡμέραι », 47).

3 έ.μ. Πολλαχού τῆς Ἀνατολῆς ἐκ τοιούτων στελεγῶν, συνδεομένων πρὸς ἄλληλα διὰ κυνδάλων (ξυλοκάρφων), κατασκευάζονται ἀνάκαθεν ἀξιόλογοι καὶ ἐλαφρότατοι σκίμποδες καὶ ἄλλα οἰκιακῆς χρήσεως ἐπιπλα καὶ σκευῆ, εἰς τινα δὲ μέρη καὶ σχεδιά: χρησιμεύουσαι ἀντὶ ἀλιευτικῶν ἀκατιῶν. Ἐκ ναρθηκίων στελεγῶν κατεσκευάζον οἱ ἀρχαῖοι καὶ κιβωτίδια ποικίλης χρήσεως καὶ ἰδίως πρὸς φύλαξιν ἀρωμάτων καὶ φαρμάκων, ἐντεῦθεν δὲ ἐπεκράτησε νὰ ὀνομάζεται **ναρθηκίον** ἢ καὶ ἀπλῶς **νάρθηξ** πᾶν κιβώτιον ἐξ οἰουδήποτε ὕλικου κατεσκευασμένον. Ὁ Λουκιανὸς ἀναφέρει «ἐλεφαντίνους νάρθηκας» («Πρὸς τὸν ἀπαιδευτὸν» 29), πολυτελής δὲ ἦτο ὁ νάρθηξ ἐντὸς τοῦ ἰποίου ἔφερε πάντοτε μεθ' ἑαυτοῦ ὁ Ἀλέξανδρος τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου (1). Στέλεχος Νάρθηκος ἀντὶ βακτηρίας ἔφερον ἐν εἴδει σκήπτρου οἱ παιδαγωγοὶ καὶ δι' αὐτοῦ ἐτιμῶρουν τοὺς μαθητάς των, ὅθεν καὶ τὸ τύπτειν μετὰ νάρθηκα ἐλέγετο **ναρθηκίζειν**, ὅπερ ἐσήμαινε καὶ τὸ ἐπιδέειν θραυόμενα ὄσῳ, διότι στελέχη Νάρθηκος, ὡς ἐλαφρότερα καὶ ἐπαρκῶς στερεά, ἐχρησιμοποιοῦν οἱ παλαιοὶ ἱατροὶ εἰς τοὺς τοιοῦτους ἐπιδέσμους. **Ναρθηκοφόρος** λέγει ὁ Ξενοφῶν («Κύρ. Παιδείας» 2, 3, 20) ὅτι ὀνομάζετο παρὰ Πέρσαις εἶδος παιδιᾶς, ἀλλὰ **ναρθηκοφόροι** ὀνομάζοντο καὶ οἱ εἰς τὰ ὄργια τοῦ Βάκχου φέροντες νάρθηκα ἢ θύρσον.

Σήμερον πολλαχού τῆς Ἀνατολῆς τὸ στέλεχος τοῦ Ν., μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ ἐξωτερικοῦ ξυλώδους στρώματος αὐτοῦ, χρησιμοποιεῖται ἀντὶ ὕσκας ὡς ἔναυσμα ἢ ἀντὶ φελλοῦ πρὸς πωμάτισιν φιαλῶν. Συνήθης δὲ εἶνε ἡ χρῆσις τῶν φύλλων τοῦ Ν. ὑπὸ τῶν λαχανοπωλῶν καὶ τῶν ὀπωροπωλῶν τῶν Ἀθηναίων πρὸς ἐπένδυσιν τῶν κοφίνων των. Ἀλλὰ τόσον τὰ φύλλα ὅσον καὶ ὁ κωπὸς καυλὸς τοῦ φ. τούτου εἶνε τοξικά, διὸ τὰ κτήνη τὰ νεμόμενα αὐτὰ προσβάλλονται ὑπὸ ἐντερικῆς διαταραχῆς (γαλλ. *ferulisme*) ἐνίοτε θανατηφόρου. Τὰ εὐρισκόμενα ἐν ἐγκυμοσύνῃ πρόβατα καὶ μικρὰν ἔτι ποσότητα τοιαύτης τροφῆς λαμβάνοντα ἀποβάλλουσι. Ἐντούτοις ὁ τῆς ἀνοιξέως πρῶτος νεαρῶτατος ἔτι βλαστὸς τοῦ φυτοῦ, ὡς καὶ ὁ ἀνθοφόρος αὐτοῦ θύρσος (ὁ κν. **φλόκος** ἢ **φουந்து**) προτοῦ διανοίξῃ, φαίνεται ὅτι εἶνε ἀβλαβῆ, διότι ἐνιαχοῦ λαχανεύονται· ἐλαχανεύοντο δὲ τὰ μέρη ταῦτα τοῦ φ. καὶ τὸ πάλαι καὶ ἐταριχεύοντο ἐν ἄλμῃ (Διοσκρ. καὶ Πλίνιος 2). Χάρις εἰς τὸ ἀφθονον περσοειδὲς φύλλωμά του ὡς κοσμητικὸν φ. ὁ Ν. οὗτος δὲν εἶνε ἀνάξιος λόγου. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τούτου κατάλληλος εἶνε ἰδίως ἡ ἐν Κύπρῳ

(1) «Φέρεται γοῦν τις διόρθωσις τῆς Ὀμήρου ποιήσεως, ἡ ἐκ τοῦ νάρθηκος λεγομένη, τοῦ Ἀλεξάνδρου μετὰ τῶν περὶ Καλλιस्थένῃ καὶ Ἀνάξαρχον ἐπελήθοντος καὶ σημειωσαμένου τινά, ἔπειτα καταθέντος εἰς νάρθηκα, ὃν εὗρεν ἐν τῇ Περσικῇ γᾶξῃ πολυτελεῶς κατεσκευασμένον» (Στράβων, 13, 594).

(2) «Ὁ δὲ Πλίνιος προσθέτει ὅτι καὶ τοὺς ἄρτυναν μετὰ μέλι ἢ μετὰ γλεῦκος τοὺς δὲ καρπούς της, ἤγουν τὰ κοκκίδια, ἔτρωγαν ταριχευτὰ οἱ Ἴταλοὶ» (Κορραῖς, «Ἄτακτα», 5, 25).

ἀπαντῶσα διαφορά ἦν ὤρισεν ὁ Kotschy ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀνατριχές (F. communis var. Anatriches) κακῶς ἀντιληφθεῖς τὸ κν. ἐν τῇ νήσῳ ὄνομα τοῦ φ. Ἀναθηῖκα (καὶ πληθυντικῶς Ἀναθηῖκες) ὅπερ προφανῶς προέκυψεν ἐκ παραφθορᾶς τοῦ Νάρθηξ.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε α') N. ὁ ἀπόρων (F. Nardus, ἀγγλ. Devil's dung) ἰθαγ. τῆς Ἀνατολῆς· β') N. ὁ γαλβανοφόρος (F. galbaniflua, ἀγγλ. galbanum plant) ἰθαγ. τῆς Περσίας (βλ. Γάλβανον)· γ') N. ὁ κρομμυώδης (F. Alliaria), ἰθαγ. τῆς Περσίας· εἶδος ὀπιζόμενον ὡς τὸ ὑπὸ στοιχεῖον στ' κατωτέρω ἀναφερόμενον καὶ παρέχον μηδικὸν σίλφιον (β.λ.) ἀρίστης ποιότητος χρησιμοποιοῦμενον ἰδίως εἰς τὴν Ἰνδικήν. δ') N. ὁ μακροφύλλος (F. longifolia), ἰθαγ. τῆς νοτ. Ρωσίας καὶ τοῦ Καυκάσου· ἡ μακρὰ ρίζα του εἶνε ἀρωματικὴ καὶ ἐδώδιμος εἰς ἃ μέρη ἀπαντᾷ· εἰς τὸ εἶδος τοῦτο πρέπει ν' ἀναφέρεται τὸ σίλφιον (β.λ.) τοῦ Ἀριανοῦ, ὅστις λέγει ὅτι τὸ πρόβατον «τὸ τε ἄνθος (τοῦ φ. τοῦτου) ἐπινέμεται καὶ τὴν ρίζαν ἀνορύττον⁽¹⁾, καὶ ταύτην κατεσθίει» («Ἀλεξ. Ἀναβ. 3, 28, 6). ε') N. ὁ περσικὸς (F. persica), ἰθαγ. τῆς Περσίας καὶ ἄλλων παρά ταύτην χωρῶν ἀπὸ τοῦ φ. τοῦτο λαμβάνεται ἡ φαρμακευτικὴ κομμεωρρητίνη σαγαπηνὸν (φρμ. Sagapenum ἢ Gummi-resina Sagapeni), ἡ ἀναφερομένη καὶ ὑπὸ τοῦ Διοσκρ. ὅστις λέγει «σαγαπηνὸν ὅπως ἐστὶ πῶας ναρθηχοειδοῦς γεννωμένη ἐν Μηδείᾳ»· ς') N. ὁ σκοροδόσμος

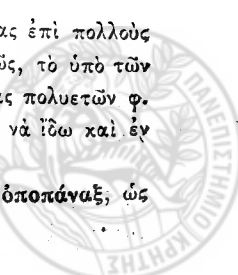
(F. Scorodosma ἢ F. foetida ἢ F. Assafoetida ἢ Scorodosma foetidum, τουρ. Χιλτικὴ), ἰθαγ. τῆς Περσίας, τοῦ Αὐγανιστάν καὶ τοῦ Τουρκεστάν, παρέχει τὸ τῶν φαρμακοποιῶν μηδικὸν σίλφιον (φρμ. Assa Foetida), ὅπερ εἶνε ὁ τοῦ φ. γαλακτώδης ὀπός καὶ περιέχει ἐν ποσῷ σκοροδέλαιον. Πρὸς λήψιν τῆς οὐσίας ταύτης τὸ στελέχος τοῦ φ. τέμνεται παρὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἑδάφους, ὁ δὲ ἐκ τῆς τομῆς ἐκρέσων ὅπως συλλέγεται εἰς λακκίδιον κατασκευαζόμενον περίξ τοῦ φ. καὶ ἐπιστρωννύμενον μὲ φύλλα⁽²⁾. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀέρος ὁ ὀπός αὐτὸς πήγνυται καὶ λαμβάνει μορφήν μάζης ἀμόρφου, ἐξωτερικῶς ὑπερύθρου ἢ καστονοχρόου. Εἰς τὸ ἐμπόριον ἡ οὐσία αὕτη φέρεται καὶ ἐν μορφῇ κόκκων ἢ διστανόχρους (Assa Foetida in lacrymis), τὰ ὅποια εἶνε ὁ ἀποξηραίνόμενος περι τὰ χεῖλη τῆς τομῆς ὀπός ἢ τὸ προϊόν ἐντομῶν προξενουμένων ἐπὶ τοῦ στελέχους τοῦ φ. πρὸ τῆς ἀποκοπῆς του. Εἶνε δὲ τὸ μηδικὸν σίλφιον κομμεωρρητίνη ἔχουσα ἐντο-

(1) Εἰς τοὺς μὴ ζήσαντας εἰς χώρας ἀχμηράς, εἰς τὰς ὁποίας ἐπὶ πολλοὺς κατ' ἔτος μῆνας, καθ' οὓς τὸ χόρτον σπανίζει ἢ ἔλλειπει παντελῶς, τὸ ὑπὸ τῶν προβάτων ἀνορύττειν (μὲ τοὺς πόδας των) καὶ κατεσθίειν τὰς ρίζας πολυετῶν φ. θὰ ἐκληφθῆ μῦθος· καὶ ὅμως εἶνε γεγονός, ὅπερ πολλάκις ἔτυχε νὰ ἴδω καὶ ἐν Κύπρῳ καὶ ἀλλαχοῦ.

(2) Κατὰ τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς τρόπον συνελέγστο τὸ πάλαι ὀποπάναιξ, ὡς λεπτομερῶς περιγράφει ὁ Διοσκορίδης (Γ'. 48).

Ferula

γ

νον ὁσμὴν σκορόδου καὶ ἐνεργούσα ὡς ἐρεθιστικὸν καὶ ἀντισπασμωδικὸν φάρμακον γνωστὸν καὶ χρησιμοποιούμενον ὡς τοιοῦτον καὶ ὡς ἄρτυμα ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ὅτε ὠνομάζετο μηδικὸς καὶ **συριακὸς ὀπὸς Σιλφίου** (Διοσκρ.)· ἐλαμβάνετο δὲ ὄχι μόνον ἐκ τοῦ περὶ οὗ ἐνταῦθα ὁ λόγος φ., ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων (βλ. καὶ **Θαψία** καὶ **Σίλφιον**). Ὡς ἄρτυμα χρησιμοποιεῖται ἡ οὐσία αὕτη ἐν Περσίᾳ καὶ σήμερον ἔτι. καὶ ζ') **N. ὁ τυγγιτανὸς** (*F. tingitana* ἢ *sancta*), ἴθαγ. τῆς Συρίας καὶ τῆς βορ. Ἀφρικῆς· εἶδος ἐνίοτε θεραπευόμενον πρὸς κόσμον. Εἰς τὸ φ. τοῦτο πιθανῶς ἀναφέρεται τὸ παρὰ Θεοφρ. **Σίλφιον** (β.λ.); τὸ «περὶ τὴν Σύρτην ἀπὸ τῶν Εὐεσπερίδων» (Φ. I.-6,3,3). Εἰς εἶδος **Νάρθηκος** ἀναφέρεται ἡ δευτέρα **Λιβανωτὶς** τοῦ Διοσκρ.—βλ. καὶ **Θαψία** καὶ **Εὐρύαγγειον**.

Νάρκισσος ¹ (*Narcissus*, γαλλ. *Narcisse*, ἀγγλ. *Narcissus* ἢ *Daffodil*, τουρκ. *Νερτζίς*, *Ζερίν*, *Ζερίν-καδάχ* ἢ *Φοῦλ*, τ. Ἀμαρυλλιδωδῶν)· γ. περιλαμβάνει τὰ 35 εἶδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Εὐρώπην, τὴν βορ. δυτ. Ἀσίαν καὶ τὴν βορ. Ἀφρικὴν· φ. πώδη, πολυετῆ, βολβόριζα· τινὰ μυρεψικά, τὰ πλεῖστα κοσμητικὰ, θεραπευόμενα πολλαχοῦ διὰ τὰ ὄρατα καὶ συνήθως εὖσμα ἄνθη των. Εἶδη τῆς ἐλλ. γλωσφ. 6, ἐν οἷς τὰ καὶ ἀλλαχοῦ ἀπαντῶντα α') **N. ὁ κυπελλοφόρος ἢ ταζέτιος** (*N. Tazetta*, γαλλ. *N. à bouquets*, ἀγγλ. *Polyanthes Narcissus*), ὁ κατ' ἐξοχὴν **Νάρκισσος** τῶν ἀρχαίων «ἐφ' οὗ ἄνθος λευκὸν ἐν μέσῳ δὲ κοῖλον ἔχον κροκοσιδές» (Διοσκρ.)· τὸ κοινότερον ἐν Ἑλλάδι εἶδος, ὅπερ κν. ὠνομάζεται κατὰ τόπους **Τσαμπάκι**, **Ζαμπάκι**, **Μανουσάκι** (ἐν Ζακύνθῳ), **Βούτσινο** (ἐν Μεσολογγίῳ), **Γκριζο** (ἐν Χαλκίδι), **Ἴτισο** (ἐν Λαμίᾳ)· ἀπαντᾷ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς ἐν αἷς καὶ ἡ **κυπριακὴ** (*N. Tazetta Cypri*), κοινοτάτη ἀνα τὴν Κύπρον· συνηθέστερον θεραπεύονται αἱ πληρανθεῖς διαφοραὶ (γαλλ. *N. de Constantinople*). β') **N. ὁ ποιητικὸς** (*N. Poeticus*, γαλλ. *Jeannette*, *Claudinet* ἢ *Herbe à la Vierge*)· εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ὁ τοῦ Διοσκρ. **Νάρκισσος** ὁ ἔχων ἄνθος λευκὸν καὶ ἐν μέσῳ «πορφυροειδές». καὶ γ') **N. ὁ ὄψιμος** (*N. serotinus*), εἶδος μικρανθές, λευκανθές, κοινὸν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων ἐξωτικῶν εἰδῶν εἶνε καὶ α') **N. ὁ εὐσομος** (*N. odoratus*, γαλλ. *Grosse Jonquille*. ἀγγλ. *Campernel*)· β') **N. ὁ πολυανθὴς** (*N. polyanthos*, γαλλ. *Tout-blanc*)· γ') **N. ὁ βρουλοειδής** (*N. Junquilla*, γαλλ. *Jonquille*, ἀγγλ. *Jonquil* ἢ *Queen Anne's Jonquil*). καὶ δ') **N. ὁ Ψευδονάρκισσος** (*N. Pseudo-Narcissus*, γαλλ. *N. des Prés*, *N. sauvage*, *Bon-*

(¹) Κατὰ τὰ μυθεύμενα ὁ **N. ἐβλάστησε** παρὰ πηγὴν τοῦ Ἑλικωνοῦ ὀνομαζομένην τοῦ **Ναρκίσσου**, διότι ὁ υἱὸς τοῦ **Κηφισσοῦ** καὶ τῆς **Νύμφης Λειριόπης**, νέος ὠραιότατος ὀνομαζόμενος **Νάρκισσος**, ἐξέπνευσεν ἐκεῖ προσδληθεὶς ὑπὸ μαρασμοῦ κατὰ τινὰ μὲν ἐκδοσιν ἐκ θλίψεως διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς ἀδελφῆς του, ἣν ὑπερηγάπα, κατ' ἄλλην δὲ ἐξ ἔρωτος τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ μορφῆς, ἣν κύπτων ἐβλεπεν ἀντικατοπτριζομένην εἰς τὰ χρυστάλλινα ὕδατα τῆς πηγῆς.

homme, ἀγγλ. Daffodil), καὶ τὰ τέσσαρα, ἰθαγ. ἰδίως τῆς Ευτ. Εὐρώπης, ἀπαν-
τῶσι θεραπευόμενα ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς.

Ἐκ τῶν ἀνθέων Ν. τοῦ κυπελλοφόρου καὶ Ν. τοῦ βρουλοειδοῦς λαμβά-
νεται δι' ἀπορροφήσεως μυρεψικὸν αἰθέριον ἔλαιον. Τὰ ἄνθη Ν. τοῦ κυπελλοφό-
ρου ἐχρησιμοποιοῦντο τὸ πᾶσι πρὸς παρασκευὴν τοῦ **ναρκισσίνου μύρου**
τοῦτο δὲ καὶ μύρα βόδου, κρίνου καὶ ἴριδος παρεσκευάζοντο ἰδίως ἐν Χαιρωνίᾳ
(Παυσανίας 9, 41, 3). Οἱ βολβοὶ ἔλων τῶν Ν. εἶνε ἐμετικοί, τὸ δὲ φύλλωμα
αὐτῶν δὲν θίγεται ὑπὸ τῶν κτηνῶν. Τὰ ἄνθη Ν. τοῦ **Ψευδοναρκίσσου** εἶνε λίαν
τοξικά.

Οἱ Ν. πολλὰ πλ. συνήθως διὰ βολβῶν φυτευομένων ἐνωρὶς τὸ φθινόπωρον ἢ
καλλιέργεια τῶν φ. τούτων ὑπὸ τὸ ἡμέτερον κλίμα οὐδεμιᾶς ἰδιαιτέρας φρον-
τίδος χρῆζει.

Νεκράνθεμον (Calendula, γαλλ. Souci, ἀγγλ. Marigold, τ. Συνθέτων)
γ. περιλ. περὶ τὰ 20 εἶδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς παραμ. χώρας, τὴν Περσίαν καὶ
τὰς Καναρίους νήσους· τὰ πλεῖστα ἐτήσια, τινὰ θαμνώδη. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ.
Ν. τὸ **αιγυπτιακόν** (C. aegyptiaca) καὶ Ν. τὸ **ἀρουραῖον** (C. arvensis, τὸ
κν. **Ἀδράχτι τῆς γερῆς**), ἀμφοτέρω ἐτήσια ζιζάνια· τὸ δεύτερον καὶ βαφικὸν καὶ
κοσμητικόν, ἀπαντῶν θεραπευόμενον ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς ὀνομαζομένης ὑπὸ τῶν
ἡμετέρων κηπουρῶν **Νεκρολούλουδα**. Εἰς τὸ φ. τοῦτο κατὰ τὸν Χελδράιχ ἀνα-
φέρεται πιθανῶς ὁ τοῦ Δισοκρ. **Ἀστὴ ἀττικὸς**, διαφορὰ δὲ αὐτοῦ εἶνε τὸ ὑπό-
τινον ἀναφερόμενον ὡς ἴδιον εἶδος δίχρου Ν. (C. arvensis bicolor); ἕπερ ἄλ-
λοτε ἔθεωρεῖτο φαρμακευτικόν.

Νεκρολούλουδο, βλ. Νεκράνθεμον.

Νεκταροφόρος (Nectandra, τ. Δαφνωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 70 εἶδη
ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς· τὰ πλεῖστα δένδρα, ἐλάχιστοι θάμνοι. Το ἀξιολογώ-
τερον εἶνε Ν. ἡ **ροδιαία** (N. Rodioei, ἀγγλ. Bibisi-tree ἢ Greenheart), μέγα
δένδρον ἰθαγ. τῆς Βρετανικῆς Γουιάνης· τὸ ξύλον τοῦ χρήσιμον ἰδίως εἰς τὴν ναυ-
πηγίαν, ὁ φλοιὸς τοῦ φαρμακευτικὸς (τονωτικὸς καὶ ἀντιπυρετικὸς), ἐνέχει τὴν **βε-
βροίνην** (heberine) οὐσίαν ἀλκοοειδῆ.

Νεράγκαθο, βλ. Δίψακος.

Νεραϊδονήματα, βλ. Ἐπίθιμον καὶ Δεντρομαλλιά.

Νεροῖδόχορτα, βλ. Δεντρομαλλιά.

Νεραντζιά, βλ. Ἐσπεριδοειδῆ σελ. 345.

Νεραντζοῦρα, βλ. Λωτὸς ὁ ἐδώδιμος.

Νεροβεργιά, βλ. Λιγούστρον τὸ κοινόν.

Νεροβουρλιά, βλ. Βρούλον τὸ ἀμβλυανθές.

Νεροκαθουλήθρα, βλ. Ὁξυμυρσίνη ἢ ἀκανθώδης.

Νεροκάρδαμο, βλ. Ἐνυδροκάρδαμον.

Νεροκολοκυνθιά, βλ. Κολοκύνθη σελ. 527.

Νεροκολληδιά, βλ. Κόνιζα ἢ ἰξώδης.

Νεροκράτης, βλ. Δίψακος.

Νερόκρινος, βλ. Ἴρις ὁ Ψευδάκορος, σελ. 439.

Νεροκυνπάρισδο, βλ. Κοχία ἡ σαρωματική.

Νερολάπαθο, βλ. Λάπαθον τὸ ὕδροχαρές.

Νερομολόχα, βλ. Ἀλθαία ἡ φαρμακευτική.

Νεροπλάτανος, βλ. Σφένδαμνος.

Νεροδέλινο βλ. Σίον τὸ κομβανθές.

Νερτέρα (Nertera ἡ Erythrodanum, τ. Ἐρυθροδανωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 6 εἶδη, ἰθαγ. τῶν ψυχροτέρων χωρῶν τοῦ νοτ. ἡμισφαιρίου φ. ποώδη, ἔρποντα. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Ν. ἡ ταπεινὴ (N. depressa, ἀγγλ. Bead-plant ἢ Coral-berried Duck-weed), ἰθαγ. τῶν ἀνταρκτικῶν ὁρέων εἶδος λίαν κοσμητικὸν κατὰ τὸ θέρος ὅτε καλύπτεται ὑπὸ τῶν καρπῶν του οἱ ὅποιοι εἶνε μικροὶ σφαιρικοί, λεῖοι, πορτογάλλιοι.

Νευράχνη ἡ μιχελλιανή (Neurachne mitchelliana, ἀγγλ. Mulgrass), φ. Ἀγρωστῶδες, ποώδες, πολυετές, νομευτικόν. ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας εὐδοκίμηται καὶ εἰς ἀμμώδεις γαίας καὶ ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ δύναται νὰ εὐδοκίμησῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Νευρόσπερμα (Neurosperma ἡ Momordica, τ. Κολοκυνθωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 26 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς φρ. ἔρποντα, ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, στενωῶς συγγενῆ τοῦ Ἐλατηρίου τινὰ κοσμητικά.

Νεφέλιον (Nephelium, τ. Σαπινδωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 20 εἶδη τροπ. καὶ παρατρ. χωρῶν θάμνοι καὶ δένδρα δασικά, ἀειθαλῆ, τινὰ κοσμητικά καὶ ὀπωροφόρα. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε: α) Ν. τὸ ἀρκειοειδές (N. lappaceum, ἀγγλ. Rambutan ἢ Rampostan-tree), ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν καὶ τῆς Μαλαισίας. β) Ν. τὸ λίτσιον (N. Litchi, ἀγγλ. Litchi-tree), ἰθαγ. τῆς Σινικῆς, τῆς Κοχίγκινης καὶ τῶν Φιλιππίνων νήσων. γ) Ν. τὸ λογγανὸν (N. Longana, ἀγγλ. Longan-tree), ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν καὶ τῆς Σινικῆς. δ) Ν. τὸ πτερωτὸν (N. pinnatum, ἀγγλ. Darva-tree), ἰθαγ. τῶν Φιγίων νήσων. καὶ Ν. τὸ ὑψικάρηνον (N. excelsum), ἰθαγ. τῆς Νέας Ζηλανδίας. Πάντα δένδρα δασικά καὶ κοσμητικά δυνάμενα νὰ εὐδοκίμησῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Τὰ τέσσαρα πρῶτα (καὶ ἰδίως τὸ πρῶτον) εἶνε καὶ ὀπωροφόρα. Πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς καὶ εὐδοκίμοῦσιν εἰς γαίας γονίμους, νοτερὰς ἢ ἀρδουομένας.

Νεφρίδιον (Nephrodium, τ. Πτεριδωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 300 εἶδη ἀπαντῶντα πολλαχοῦ φ. ποώδη πολυετῆ, στενωῶς συγγενῆ τῶν Ἀσπληγίων καὶ τῶν Ἀσπιδίων πολλά κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσ. 6 ἐν οἷς καὶ Ν. ἡ Θηλύπτερις (N. Thelypteris) καὶ Ν. ἡ Ἀρρενόπτερις (Nephrodium, Aspidium ἢ Polystoechum Felix Mas, γαλλ. Fougère mâle, ἀγγλ. Male Fern), ἡ τοῦ Διοσκρ. Πτέρως, ἧς ἡ ῥίζα ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος φαρμακευτικὴ (φρμ. Πτέρωδος τῆς ἄρρενος ῥίζα, Radix Filicis Maris), ἀνθελμινθική. Ταύτης τὸ αἰθέριον ἐκχύλισμα (extractum aethericum Filicis Maris) ἀπεδείχθη ἀποτελεσματικώτα-

τον φάρμακον κατά τῆς διστομιτίδος (κλαπάτσας) τῶν προβάτων, ἐφαρμοσθέν μετὰ πλήρους ἐπιτυχίας καὶ ἐν Ἑλλάδι κατόπιν ἡμετέρας ἀνακοινώσεως δημοσιευθείσης ἐν τῷ «Γεωπονικῷ Δελτίῳ» (1911 σελ. 38) καὶ ἐν τοῖς «Νέοις Γεωπονικοῖς» (1912 σελ. 1175¹).

Νεφρολεπίς (Nephrolepis, τ. Πτεριδωδῶν) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη φ. πώδη πολυετῆ, κοσμητικά. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε *N. ἡ ἔξοχος* (*N. exaltata*), ἰθαγ. χωρῶν τροπικῶν. Παραλλαγή αὐτῆς εἶνε ἡ φερομένη ὡς ἴδιον εἶδος *N. ἡ ἀτημελής* (*N. exaltata neglecta*).

Νηπενθές (Nepenthes ἢ Phyllamphora), τὸ μόνον γένος τῆς ὁμωνύμου τ. τῶν Νηπενθωδῶν (Nepenthaceae — Δικοτλδ.) εἶδη ὑπὲρ τὰ 40, ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας, τῆς Μαδαγασκάρης, τῆς τροπ. Ἀσίας καὶ τῶν παρὰ ταύτην νήσων. Θαμνία καὶ φρύγανα ἐντομοβόρα, θεραπευόμενα ὑπὸ πλείστας διαφορὰς καὶ νόθα διὰ τὸν ἐκτάκτως ἰδιόρρυθμον σχηματισμὸν τῶν φύλλων των. Ταῦτα διὰ τῆς προεκτάσεως τῆς ῥάχεως των καταλήγουσιν εἰς εἶδος ἀσκιδίου ἢ ἀμφορᾶς, εἰς τὸ στόμιον τῆς ὁποίας εἶνε προσηρημένον φυλλῶδες κάλυμμα ὑψούμενον καὶ ταπεινούμενον ἀφ' ἑαυτοῦ. Τὰ ἐσωτερικά τοιχώματα τοῦ ἀσκιδίου ἐκκρίνουσιν ὑπόγλυκον ὑγρὸν, ὅπερ ἐλκύει τὰ ἔντομα, τὰ ὁποῖα εὐθὺς ὡς εἰσέλθωσιν ἐντὸς τοῦ ἀσκιδίου συλλαμβάνονται, ταπεινουμένου τοῦ καλύμματος, καὶ διαλύονται ὑπὸ τοῦ ἐνυπάρχοντος ὑγροῦ ὅπως γρησιμεύσωσιν ὡς τροφή τοῦ φ. Τὰ περιεργότατα ταῦτα εὐδοκιμοῦσιν ἐν ἀτμοσφαίρα ὑγρᾷ καὶ θερμῇ. Τὸ συνηθέστερον θεραπευόμενον φ. εἶδος εἶνε *N. τὸ ἀποστακτήριον* (*N. distillatoria*), ἰθαγ. τῆς Κεϋλάνης. Αἱ τῶν φύλλων *N. τοῦ μαδαγασκαρικοῦ* (*N. madascarensis*) ἀμφοραὶ ἔχουσι διάμετρον τριῶν καὶ ὕψος ἕξ ὡς ἔγγιστα ἑ. μ. Τὸ παρ' Ὀμήρῳ Νηπενθές ('Ὀδσ. Δ, 211) ἀναφέρεται εἰς εἶδος φαρμάκου διαλύοντος δὴθεν τὴν λύπην καὶ τὸ ὅποιον, κατὰ τινὰς, ἦτο τὸ ὄπιον (βλ. εἰς σελ. 656 βλ. καὶ Ἀσκόφυλλον, Κεφαλωτός, Σαρρακηνία).

Νῆρα, βλ. Αἶρα.

Νηρηίνη (Nerine, τ. Ἀμαρυλλιδωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 10 εἶδη ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς φ. πολυετῆ, βολβορριζα, κοσμητικά. Κατὰ τὰ μυθευόμενα ἡ Νηρηίνη ἢ Νηρηῖς ἦτο μία τῶν θυγατέρων τοῦ Νηρέως (τῶν Νηρηίδων νυμφῶν).

Νήριον (Nerium, γαλλ. Oléandre, ἀγγλ. Oleander, τουρ. Γκιουλ-ντεφνεσί, Ἀγιοῦ-ἀγκατζί ἢ Ζαμπουμ-ἀγκατζί, τ. Ἀποκυνωδῶν) γ. περιλ. τρία εἶδη θάμνων ἀειθαλῶν, ἐνίοτε δενδρωδῶν, κοσμητικῶν δὲ καὶ ἄλλως χρησίμων. Εἶνε δὲ ταῦτα α) *N. τὸ ἀντιδυσεντερικόν* (*Nerium ἢ Wirghtia antidysenterica*), ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν β) *N. τὸ εὖσομον* (*N. odorum*), ὡσαύτως ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν (ὑπὸ πολλῶν θεωρούμενον ὡς ἀπλῆ διαφορὰ τοῦ ἐπομένου εἶδους) καὶ γ) *N. τὸ Ροδοδάφνη* (*N. Oleander*, γαλλιστὶ Laurier-rose ἢ Fleur de St. Joseph,

(1) Βλέπετε καὶ «Γεωργικὸν Δελτίον» Ὑπουργ. Ἐθν. Οἰκονομίας, 1912, σελ. 176.

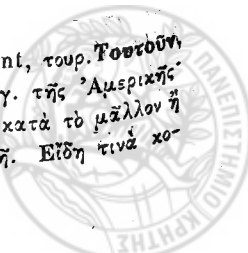
ἀγγλιστί Com. Oleander), ἡ γνωστοτάτη Ῥοδοδάφνη ἢ Πικροδάφνη, ἢ τις ὀνομάζεται κν. καὶ Φυλλάδα, Ἄριδοδάφνη (ἐν Θήρῃ), Ἄροδοδάφνη (ἐν Κύπρῳ) ἢ Σφακά (ἐν Κρήτῃ). Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται τὸ Νήριον τῶν ἀρχαίων, ὅπερ ὀνομάζεται καὶ Νήρις, καὶ Ῥοδοδάφνη, καὶ Ῥοδόδενδρον, ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων δέ, κατὰ τὸν Διοσκρ., Ὀλέανδρουμ. Ἐκ ῥάβδων τοῦ φ. τούτου ἐν Κρήτῃ κατασκευάζονται οἱ πεπλατυσμένοι ἢ στρογγύλοι κόφιννοι ἐντὸς τῶν ὁποίων κομίζονται ἐκεῖθεν εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ κρητικοὶ κοχλῖαι (τὰ σαλιγγάρια) καὶ ἄλλα τῆς νήσου ταύτης προϊόντα.

Ἡ Ῥοδοδάφνη εἶνε θάμνος ἐνίοτε δενδρώδης, κοινότατος πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Ἑλλάδος, θεραπευόμενος δὲ πολλαχοῦ ἰδίως διὰ τὰ ὠραία, ἄφθονα καὶ εὖσμα ἄνθη του. Ἀπαντᾷ αὐτοφυόμενος πρὸς τοὺς ποταμούς, τοὺς ρύακας καὶ τοὺς χειμάρρους· πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ μοσχευμάτων, ἀντέχει καὶ εἰς ἐλαφρῶς ὑφάλμυρα ἐδάφη καὶ καλλιεργεῖται ὑπὸ πλείστας διαφορὰς μετ' ἀνθέων ἀπλῶν ἢ πολυπετάλων, ῥοδογρόων, πορφυρῶν, σαρκογρόων, λευκῶν ἢ ὤχρῶν· ἀπαντᾷ καὶ διαφορὰ ποικιλόφυλλος. Τὸ ξύλον τῆς Ῥοδοδάφνης εἶνε λευκόν, ἐλαφρόν, ἀπαλὸν καὶ χρήσιμον πρὸς κατασκευὴν λαβῶν ἐργαλείων καὶ ξυλάνθρακος διὰ πυριτίδα. Πάντα τὰ μέρη τοῦ φ. τούτου εἶνε τοξικά (ἐνέχουσι τὴν νηοϊνὴν, οὐσίαν ἀλκαλοειδῆ), διὸ καὶ δὲν θίγονται ὑπὸ τῶν κτηνῶν. Ἐνεκα τῆς τοξικῆς τῶν ἰδιότητος τὰ φύλλα τοῦ θάμνου τούτου ἐνιαχοῦ χρησιμοποιοῦνται ὅπως δι' αὐτῶν φράσσονται αἱ ὅπαι τῶν φωλεῶν τῶν μυῶν, οἱ ὅποιοι ὅπως τὰς ἐλευθερώσασαι κατατρώγοντες αὐτὰ φονεύονται δηλητηριαζόμενοι. Ὁ Διοσκρ. λέγει ὅτι τὰ φύλλα καὶ τὰ ἄνθη τοῦ θάμνου τούτου ἔχουσι δύναμιν φαρτικὴν μὲν διὰ τὰ πλείστα τετράποδα, σωστικὴν δὲ διὰ τὸν ἄνθρωπον «σὺν αἴνῳ πινόμενα, πρὸς δῆγματα θηρίων, καὶ μᾶλλον, εἰ πηγᾶν παραμίσξαις». Τοῦ θάμνου τούτου συνηθέστατοι νόσοι εἶνε ἡ ψωρίασις καὶ ἡ φθειρίασις· ἰδίως αἱ πυκνῶς πρὸς ἀλλήλας φυόμεναι Ῥοδοδάφναι σχεδὸν πάντοτε ψωριῶσι προσβαλλόμεναι ὑπὸ τινος Ἀσπιδιωτοῦ (*Aspidiotus Nerii*) καὶ σπανιώτερον ὑπὸ τοῦ Κηροπλάστου τῆς Συκῆς (*Ceroplastes Rusci*) καὶ τοῦ Λεκανίου τῆς Ἐλαιᾶς (*Lecanium Oleae*). Ἀλλὰ καὶ φθειριῶσι συχνότατα προσβαλλόμεναι ὑπὸ τοῦ εἰδικοῦ τῆς Ῥοδοδάφνης φυτόφθορος (*Aphis Nerii*). Ἀπαλλάσσονται ἀσφαλῶς τῶν παρασίτων τούτων ὅταν μετὰ γενναίαν κλάδευσιν ψεκασθῶσι δις ἢ τρίς μετὰ πυκνὴν διάλυσιν λυσόλης (3% / ο). Τὰ ἀφαιρούμενα διὰ τῆς κλαδέυσεως μέρη τῶν δένων ν' ἀποκομίζονται ἀμέσως καὶ νά καίωνται.

Νήρις παρ' ἀρχαίοις, βλ. Νήριον ἢ Ῥοδοδάφνη. Ὁ Διοσκρ. ἀναφέρει τὸ ὄνομα Νήρις ὡς συνώνυμον τῆς ὀρεινῆς Νάρδου του.

Νίζαρος, βλ. Δρυς ἢ Αἰγίλωψ.

Νικοτιανή (*Nicotiana*, γαλλ. Tabac, ἀγγλ. Tobacco plant, τούρ. Τουτσούν, Στρυχνωδών) γ. περιλ. περὶ τὰ 50 εἶδη, τὰ πλείστα ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς φ. πώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, ἐλάχιστα θαμνώδη· πάντα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ναρκωτικά, ἐνέχοντα τὴν νικοτινὴν, οὐσίαν ἀλκαλοειδῆ. Εἶδη τινὰ κο-

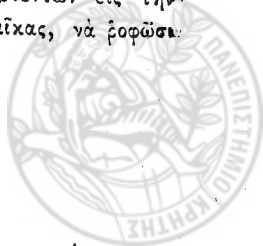

σμητικά, ἄλλα καλλιεργούμενα ἔκτενως διὰ τὸ φύλλον των, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸν γνωστότατον τοῦ ἐμπορίου καπνὸν (γαλλ. tabac, ἄλλοτε δὲ καὶ petun, herbe à la reine, herbe sacrée ἢ herbe du grand-prieur, ἀγγλ. tobacco, ἰταλ. tabacco, τουρκ. τουτουῦν). Τὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καλλιεργούμενα εἶδη εἶνε τὰ κν. ὀνομαζόμενα Καπνὸς καὶ Τουμπεκίον.

Ὁ Δε-Κανδόλλος λέγει ὅτι «ὅτε ἀνεκαλύφθη ἡ Ἀμερικὴ ἢ χρῆσις τοῦ καπνοῦ πρὸς κάπνισιν, ἐρρίνωσιν (πρεξάρισμα) καὶ μύσησιν ἦτον ἤδη διαδεδομένη εἰς μέγιστον μέρος τῆς ἔκτεταμένης ταύτης ἡπείρου . . . τὸ μᾶλλον δὲ διαδεδομένον εἶδος ἦτο τὸ καὶ σήμερον συνηθέστερον καλλιεργούμενον (N. ἢ κοινή, N. Tabacum)». Ἀποκλειστικὴ ἦτο ἡ χρῆσις τοῦ εἶδους τούτου εἰς τὴν μεσημ. Ἀμερικὴν καὶ εἰς τὰς Ἀντίλλας νήσους. Οἱ ἰθαγενεῖς τῆς Βραζιλίας ἐκάπνιζον φύλλα ἐγγωρίου εἶδους (N. Langsdorffii). Οἱ ἀρχαῖοι Μεξικανοὶ καὶ οἱ παρὰ τὴν χώραν των οἰκοῦντες ἄλλοι ἰθαγενεῖς ἐκαλλιέργουν N. τὴν ἀγροδιαίτον (N. rustica), εἶδος ὅπερ πολλοὶ βοτανικοὶ ἐξέλαβον ὡς ἰθαγ. τοῦ παλαιοῦ κόσμου, ὀνομάσαντες αὐτὸ ἐκ περιτροπῆς N. ταταρικὴν, τουρκικὴν ἢ σιβηρικὴν (N. tartarica, turcica, siberica), ἂν καὶ οὐδαμοῦ τῆς Ἀσίας εὐρέθη τὸ εἶδος τοῦτο αὐτοφύες. «Ἐκ τῶν 50 περίπου τοῦ προκειμένου γένους εἰδῶν, τὰ ὁποῖα εὐρέθησαν αὐτοφύη, δύο μόνον δὲν εἶνε ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς, εἶνε δὲ ταῦτα α') ἡ ἰθαγενὴς τῆς Αὐστραλίας ἡδύπνου N. (N. suaveolens), ἧς διαφοραὶ εἶνε (τὰ ἰθαγενῆς τῆς Αὐστραλίας ἡδύπνου N. (N. undulata). καὶ β') N. ἡ εὖσομος (N. fragrans), εἶδος ἰθαγ. τῆς Πιτυονήσου (Ile des Pins, παρὰ τὴν Νέαν Καληδονίαν), ὀλίγον διαφέρον τοῦ προηγούμενου». «Ἄν καὶ οἱ Ἀσιανοὶ ὑπεραγαπῶσι τὸ κάπνισμα, ἂν καὶ ἔκπαλαι ἐκάπνιζον ἄλλα τινὰ ναρκωτικὰ φ., ἐντούτοις οὐδεὶς τῶν λαῶν τῶν οἰκούντων τὴν Ἀσίαν ἔκαμνε χρῆσιν τῆς Νικοτιανῆς προγενεστέρως τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερικῆς». Βεβαιούται δὲ τοῦτο ὑπὸ πολλῶν ἀξιοπίστων ταξειδιωτῶν, «ἐξ ὧν τινες ἦσαν βοτανικοὶ, ὡς ὁ Belon καὶ ὁ Rauwolf». Ἐκ τῆς συντάμου ταύτης περίληψως τῶν ὑπὸ τοῦ Δε-Κανδέλλου ἐκτιθεμένων ⁽¹⁾ γίνεται φανερὸν ὅτι οἱ πρὸς κάπνισιν Καπνοὶ κατάγονται πάντες ἐξ Ἀμερικῆς ὅθεν διεδόθησαν πανταχοῦ τὰ τε φ. καὶ ἡ ὑπὸ ποικίλας μορφᾶς χρῆσις τοῦ προϊόντος αὐτῶν, πλὴν τῆς διὰ τοῦ ναργιλέ. Ἡ διὰ τοῦ ναργιλέ χρῆσις τοῦ καπνοῦ εἶνε ἐπινόησις περσικὴ, χρῆσις αὐτοῦ δὲ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἰδιον εἶδος καπνοῦ, ὁ κν. ὀνομαζόμενος τουμπεκί (γαλλ. tabac de Shiraz, ἀγγλ. Shiraz tobacco), ὅπερ εἶνε τὸ φύλλον N. τῆς περσικῆς ἢ περσικῆς (N. alata ἢ peticia), ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας.

Ὁ πρῶτος Εὐρωπαῖος ὅστις ἀνέφερε τὸν καπνὸν καὶ τὴν χρῆσιν αὐτοῦ εἶνε ὁ Κολόμβος· οὗτος διγγεῖται ὅτι τῷ 1492, δύο ἐκ τῶν ἀποθιβασθέντων εἰς τὴν Κούβαν ναυτῶν του εἶδον τοὺς αὐτῶν ἰθαγενεῖς, ἀνδρας καὶ γυναῖκας, νὰ βροφῶσι

(1) «Orig. des plantes cult.», σελ. 113.

διὰ μέσου σωλήνος τὸν καπνὸν ἀρωματικοῦ τινος φυτοῦ, ὅπερ οὗτοι ὠνόμαζον Tabaco. Μετὰ 26 ἔτη (τῷ 1518) ὁ Κορτέζ εὔρε τὸν καπνὸν χρησιμοποιουμένον ἐν Μεξικῷ, σπόρον δὲ τοῦ φ. τούτου ἔπεμψε τότε εἰς τὴν Ἰσπανίαν πρὸς τὸν βασιλέα Κάρολον τὸν Β'. Εἰς τὴν Γαλλίαν εἰσήχθη ἀρχικῶς τὸ φ. ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ Ἀνδρέου Τεβὲ τῷ 1558, ἀλλ' ἤρχισε νὰ διαδίδεται αὐτόθι ἢ χρῆσις τοῦ καπνοῦ ἀπὸ τοῦ 1560, ὅτε ὁ ἐν Πορτογαλίᾳ πρέσβυς τῆς Γαλλίας Ἰωάννης Νικότος, ὅστις ἐκαλλιέργει τὸ ναρκωτικὸν τοῦτο φ. εἰς τὸν κηπὸν του, ἔπεμψε καπνὸν πρὸς τὴν Αἰκατερίνην τῶν Μεδίκων. Αὕτη, εἴτε διότι πράγματι ἐξετίμησε τὰς ιδιότητας τοῦ προϊόντος τούτου, εἴτε διότι ἐκολακεύετο μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ βαπτισθῇ τὸ φ. μὲ τὸ ὄνομά της, συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ καπνίσματος. Πράγματι δὲ ἔκτοτε ἐπὶ πολὺ ὠνομάζετο ὁ καπνὸς ἐν Γαλλίᾳ Medicaca ἢ Herbe à la reine. Τῷ 1575 ὁ Καπνὸς ἐκαλλιεργήθη ἐν Τοσκάνῃ, τῷ δὲ 1585 ἡ χρῆσις αὐτοῦ εἰσήχθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Drake καὶ διεδόθη ὑπὸ τοῦ φίλου του Σερ Οὐάλτερ Raleigh. Οἱ Ἑνετοὶ ἐδίδαξαν τὴν χρῆσιν τοῦ καπνοῦ τοῖς Γερμανοῖς, οἱ δὲ Γενουήσιοι τοῖς Ἀνατολίταις περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος. Ἐκ Τουρκίας ταχέως διεδόθη ἡ χρῆσις καὶ καλλιέργεια τοῦ φ. τούτου εἰς τὴν Περσίαν. Εἰς τὴν Ἰάβαν ἀρχικῶς καὶ ἀκολούθως εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας καὶ τὴν Σινικὴν εἰσήγαγον τὸν Καπνὸν οἱ Πορτογάλλοι περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος. Καὶ εἰς μὲν τὴν Εὐρώπῃν ἐπεκράτησε τὸ ἀνά τὴν κεντρικὴν καὶ βορ. Ἀμερικὴν ἐν χρῆσει ὄνομα τοῦ φ. Tabaco, εἰς δὲ τὴν Ῥωσσίαν, τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν Περσίαν τὸ τῶν Βραζιλιανῶν Petun κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον παρεφθαρμένον. Οἱ Ἄραβες τὸ τε φ. καὶ τὸ φύλλον τῶν ὀνομάζουσιν ὡς ἡμεῖς καπνὸν (docchan ἢ doukhan). Εἰς ἀνάμνησιν τοῦ συντελέσαντος εἰς τὴν ἀνά τὴν Γαλλίαν διάδοσιν τοῦ καπνοῦ Nicot ὁ Λιναῖος ὠνόμασε τὸ περὶ οὗ ἐνταῦθα πρόκειται γένος Νικοτιανὴν (Nicotiana).

Ὁ καπνὸς λαμβάνεται διὰ τῆς ῥιζῆς, ἢ, ὡς ἐλέγθη ἀνωτέρω, ἔρρινοῦται (πρὸς ζάρεται) ἐν καταστάσει λεπτῆς κόνεως, ἣτις ὠνομάσθη ἔρρινον, εἰςρινον καὶ καπνόκονις καὶ ἡ ὁποία εἶνε κν. γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα ταμβάκος (τουρ. βουροουτ, γαλλ. tabac à priser, ἀγγλ. snuff-tobacco, ἰταλ. tabacco da fiuto) φέρεται δὲ ἡ κόνις αὕτη εἰς καψίδια, τὰς κν. ὀνομαζομένας ταμβακέρας ἢ ταμβακοθήκας (γαλλ. tabatières, ἀγγλ. snuff-boxes), ἐνίοτε πολυτελεστάτας. Ἄλλ' ἢ ἀριθῆς καὶ ἄλλοτε κοινοτάτη συνήθεια τῆς διὰ τῆς ῥιζῆς ἐν καταστάσει κόνεως χρῆσεως τοῦ καπνοῦ σήμερον εἶνε λίαν περιωρισμένη πανταχοῦ, παρ' ἡμῖν δὲ σχεδὸν ἐξέλιπε. Τοῦ πρὸς μᾶσησιν καπνοῦ (γαλλ. tabac à chiquer, ἀγγλ. chewing-tobacco, ἰταλ. fiore da masticare) γίνεται χρῆσις ἰδίως ὑπὸ τῶν ναυτιλωμένων, εἰς τοὺς ὁποίους συνήθως ἀπαγορεύεται τὸ κάπνισμα ἐπὶ τοῦ πλοίου λόγῳ πρὸς λήψεως πυρκαϊῶν. Εἶνε δὲ ὁ πρὸς μᾶσησιν καπνὸς ἢ λεπτοκομμένος, ἢ φύλλοι ἀκέραια ἀλλήλοπεριεστραμμένα καὶ ἀποτελοῦντα εἶδος ῥαβδίου (ἰταλ. tabacco in corda ἢ bastoni), ἢ ἀλλήλοπροσκεκολλημένα μὲ ἀψίφημα γλυκυρρῆζης, πιεσιμένα δὲ καὶ ἀποτελοῦντα πλακίδια (ἰταλ. tavolette, γαλλ. tablettes, ἀγγλ.

cakes) ἐκ τοιούτου δὲ βράδιου ἢ πλακιδίου ἀποκόπεται ἐκάστοτε καὶ μασᾶται μικρὸν τεμάχιον. Ἄλλ' ἢ πανταχοῦ γενικωτέρα χρήσις τοῦ καπνοῦ εἶνε ἢ πρὸς κάπνισιν. Ὁ πρὸς κάπνισιν καπνὸς (γαλλ. tabac à fumer, ἀγγλ. smoking-tobacco, ἰταλ. tabacco da fumo) χρησιμοποιεῖται κατὰ τέσσαρας τρόπους, δ. δ. α) ἐν μορφῇ τῶν λεγομένων **πούρων** (γαλλ. cigares, ἀγγλ. cigars, ἰταλ. sigari ¹) τὰ ὅποια εἶνε φύλλα ἀκέραια ἢ τμήματα φύλλων περιτετυλιγμένα καὶ ἀποτελοῦντα κύλινδρον συνήθως μήκους 8—10 ε. μ., 6') ἐν μορφῇ τῶν παρ' ἡμῶν ἐν κοινῇ χρήσει **σιγάρων** (γαλλ. καὶ ἀγγλ. cigarettes, ἰταλ. sigaretti ἢ spagoletti), τὰ ὅποια, ὡς γνωστόν, κατασκευάζονται ἐκ καπνοῦ κομμένου καὶ περιτετυλιγμένου ἐντὸς λεπτοῦ χάρτου (τοῦ **σιγαροχάρτου**) καὶ σπανιώτερον ἐντὸς τεμαχίου λεπτοῦ περιβλήματος στάχυος Ἀραβοσίτου, γ) διὰ καπνοσύριγγος (τουρκ. **τσιμπούκ**, γαλλ. pipe, ἀγγλ. tobacco-pipe, ἰταλ. pipa), ἣτις ὀνομάζεται κν. **πίπα**, **τσιμποῦκι** καὶ **ἐνιαχοῦ συψί** (ἐκ τοῦ σὺν καὶ ἔψω, κατὰ Κοραῆν), καὶ δ') διὰ τοῦ **ναργιλῆ**, ὃν ὁ Παπαδόπουλος ὠνόμασε **φιαλοσύνιγγα**. Παρ' ἡμῶν τῆς καπνοσύριγγος ἐγένετο ἄλλοτε γενικωτέρα ἢ σήμερον χρήσις. Σήμερον αὕτη χρησιμοποιεῖται ὑπὸ πολλῶν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Ἀμερικὴν. Συνίσταται δὲ ἡ καπνοσύριγξ ἐκ τριῶν κυρίων μερῶν, ἧτοι ἐκ τῆς ἐστίας ἢ καμινίου (τοῦ τουρκ. **λουλά**), τοῦ σωλήνος (τουρκ. **τσιμποῦκ**) καὶ τοῦ ἐπιστομίου (τουρκ. **ἱμαμέ**). Αἱ ἀνὰ τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικὴν χρησιμοποιούμενα: καπνοσύριγγες (αἱ **πίπαι**) συνήθως εἶνε βραχεῖαι καὶ μονοκόμματοι, κατασκευάζονται δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ πηλοῦ (συνήθως λευκοῦ), ἐκ ξύλου (συνήθως ῥίζης Ἐρείκης) ἢ ἐκ σηπίου (ὅτε εἶνε σύνθετοι ²), ὀρυκτοῦ εὐκόλως κατεργαζομένου καὶ στιλθουμένου ³). Αἱ ἀνατολικαὶ καπνοσύριγγες (τὰ **τσιμπούκια**) εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μακραι καὶ σύνθετοι ἐκ τῆς ἐστίας, ἣτις εἶνε πηλινή (ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ), τοῦ σωλήνος, ὅστις εἶνε ξύλινος, καὶ τοῦ ὑελίνου, ὕστείνου, ἠλεκτρίνου καὶ σπανιώτερον κοραλλίνου ἐπιστομίου. Οἱ σωληνές των κατασκευάζονται ἐκ μακρῶν ἀραιοκόμβων, ἐμφλοίων, ἰσοπαχῶν βάρδων πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καλλιεργουμένων ἐνιαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς δένδρων καὶ θάμνων, καὶ ἰδίως Κερασεῶν, Ἰάσμων καὶ Δρυῶν. Ὁ **ναργιλῆς** ἢ **ἀργιλῆς** (τουρκ. **ναργγελῆ**) χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν Περσίαν καὶ εἰς τινὰς ἄλλας ἀσιατικὰς χώρας, καθ' ἅπα-

(¹) Ἡ παρ' ἡμῶν καθιερωθεῖσα ὀνομασία **πούρων** διὰ τὸ ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων ὀνομαζόμενον cigar, cigare κ.τ.λ. προέκυψεν ἐκ τῆς ἰσπανικῆς ἐπιγραφῆς «**rufo Anapa**» (ἣτις σημαίνει «**γνήσιον Ἀβάνας**») ἣν βλέπομεν τετυπωμένην ἐπὶ τῶν ἐγκλειόντων τὰ **πούρα** κιβωτιδίων, Ἡ ὀνομασία **σιγάρων** εἶνε ὡσαύτως ἰσπανικῆς καταγωγῆς καὶ ἐσημαίνει ἀρχικῶς ποιότητα καπνοῦ τῆς Ἀβάνας.

(²) Σύνθετοι εἶνε καὶ αἱ ἐκ πορσελλάνης κατασκευαζόμεναι καὶ συνθέςτερον ἐν Γερμανίᾳ χρησιμοποιούμεναι μακραι καπνοσύριγγες.

(³) Τοιοῦτον ὀρυκτὸν εὕρισκεται καὶ παρὰ τὰς Θήβας.

σαν τὴν Τουρκίαν, εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν Αἴγυπτον, ὡς καὶ εἰς τινὰ ἄλλα μέρη τῆς βορ. Ἀφρικῆς. Εἶνε δὲ ὁ ναργιλῆς φιάλη ἔχουσα μακρὸν λαίμων καὶ πληρωμένη κατὰ τὰ δύο περίπου τρίτα μὲ ὕδωρ. Ἐπὶ τοῦ στομίου αὐτῆς ἐφαρμόζεται τὸ **σεργγί**, μετάλλινον πῶμα διὰ τοῦ κέντρου τοῦ ὁποῖου διέρχεται σωλήν, ἐπίσης μετάλλινος, οὗτινος τὸ μὲν κάτω ἄκρον βυθίζεται εἰς τὸ ὕδωρ, τὸ δὲ ἄνω δέχεται εἰδικὴν πηλίνην ἐστίαν (**λουλάν**). Εἰς ὁπὴν εὕρισκομένην εἰς τὰ πλευρὰ τῆς φιάλης προσαρμόζεται τὸ ἕτερον τῶν ἄκρων μακροῦ, εὐλυγίστου δερματίνου σωλήνος, τοῦ **μαρκουτσιού** (περσιστὶ **μαρπίτζ**), ἐπενδεδυμένου ἔσωθεν μὲ ἐλικοειδῆς λεπτὸν σύρμα, καὶ φέροντος εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον του ἐπιστόμιον (**ιμαμέν**). Διὰ τοῦ ναργιλῆ καπνίζεται ἴδιον εἶδος καπνοῦ, τὸ **κν**. γωστὸν ὑπὸ τὸ περσικὸν αὐτοῦ ὄνομα **τουμπεκί** (περσιστὶ **τουμπέκ** ἐκ παραφθορᾶς τοῦ **ταμπάκος** — **N. alata** ἢ **persica**), ὅπερ ἐνέχει μεγάλην ποσότητα νικοτίνης καὶ ἐπομένως εἶνε πολὺ ναρκωτικώτερον τοῦ κοινοῦ καπνοῦ· ἐντεῦθεν ἡ ἀνάγκη τῆς πλύσεως τοῦ τουμπεκίου πρὸ τῆς χρησιμοποιήσεώς του καὶ ἡ διὰ μέσου τοῦ ἐν τῇ φιάλῃ ὕδατος διέλευσις τοῦ καπνοῦ του πρὸ τῆς εἰσπνοῆς αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ καπνίζοντος.

Ὁ καπνὸς κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς εἰς τὴν Εὐρώπην εἰσαγωγῆς του ἐχρησιμοποιεῖτο ἰδίως ὡς φάρμακον, ταχέως ὅμως διεδόθη καὶ ὡς εἶδος ναρκωτικὸν ἰδίως πρὸς κάπνισιν. Τὴν ταχύτητα δὲ μεθ' ἧς διεδόθη πανταχοῦ ἡ τοιαύτη χρῆσις αὐτοῦ δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀνακόψωσιν αἱ πολλαχοῦ ἐκδοθεῖσαι αὐστηρόταται ἀπαγορευτικαὶ διαταγαὶ πολλῶν μοναρχῶν καὶ οἱ ἀφορισμοὶ τῶν Παπῶν· τοῦτο δέον ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸ ὅτι ἡ ναρκωτικὴ αὕτη οὐσία, παρ' ὅσα καὶ ἂν λέγωνται κατ' αὐτῆς, ἔχει ἰδιότητάς τινας, αἱ ὁποῖαι τότε μόνον δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ἐλαττώματα ὅταν γίνεται κατάχρησις αὐτῆς, ὅπερ ἄλλως βεβαίωσι καὶ ὁ ποιητῆς λέγων:

Le tabac et l'amour se ressemblent bien

Beaucoup en fait du mal, un peu ne gâte rien(!)

Τῆς νικοτίνης καὶ τῶν φύλλων τοῦ καπνοῦ ποιεῖ ἐνίοτε χρῆσιν καὶ σήμερον ἔτι ἡ φαρμακοποιία (φρμ. Νικοτιανῆς φύλλα, *Herba Nicotianae*), σημαντικὴ δὲ

(¹) Ἐνθερμώτατος θιασώτης τοῦ καπνοῦ ἦτον ὁ Θωμᾶς Κερνήλιος, ὅστις πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔγραφε :

Quoi qu'en disent Aristote et sa cabale

Le tabac est divin, il n'est rien qui l'égale ;

Et pour les fainéants, pour fuir l'oisiveté,

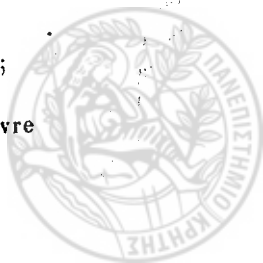
Jamais amusement ne fut mieux inventé.

C'est dans la médecine un remède nouveau ;

Il purge, rejouit, conforte le cerveau,

De toute noire humeur promptement le délivre

Et qui vit sans tabac est indigne de vivre.

εἶνε ἢ κατανάλωσις καπνοῦ (καὶ ἰδίως τῶν ὑπολειμμάτων τῆς πρὸς κάρβουνι κατεργασίας αὐτοῦ) πρὸς θεραπείαν φυτικῶν τινῶν νόσων (βλ. σελ. 89), δι' ὃν σκοπὸν δύνανται κάλλιστα νὰ χρησιμοποιηθῶσι καὶ τὰ στελέχη τοῦ φ. μετὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐμπορευσίμου φύλλου.

Ἄλλ' ὁ καπνὸς εἶνε προστούτοις καὶ σπουδαιοτάτη πηγὴ προσίδων διὰ τὰς Κυβερνήσεις καὶ λίαν πρόσφορον καλλιεργητικὸν εἶδος διὰ τοὺς μικροκτηματίας καὶ τὰς πολυμελεῖς πτωχὰς ἀγροτικὰς οἰκογενείας. Ὡς εἶδος οὐχὶ πρῶτης ἀνάγκης ἀναλαμβάνουσι πανταχοῦ σχεδὸν αἱ Κυβερνήσεις τὴν διὰ λογαριασμόν των ἐξόδουσιν αὐτοῦ μονοπωλιακῶς ἢ ἐπιβαρύνουσιν αὐτὸ μὲ ποικίλους καὶ μεγάλους δασμοὺς καὶ τέλη παραγωγῆς, εἰσαγωγῆς καὶ καταναλώσεως· ἐπειδὴ δὲ ἡ καλλιέργεια αὐτοῦ ἀπαιτεῖ πολλὴν καὶ ποικίλην ἐργασίαν, πρὸς παραγωγὴν του, εἶνε δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθῶσι πάντα σχεδὸν τὰ μέλη πολυμελοῦς ἀγροτικῆς οἰκογενείας.

Ἡ Νικοτιανὴ καλλιεργεῖται ἐκτενῶς πολλαχοῦ. Ὑπολογίζεται δὲ ὅτι ἡ παγκόσμιος ἐτησίαι παραγωγὴ καπνοῦ ἀνέρχεται εἰς 800 ὡς ἔγγιστα ἑκατομ. ὀκ., ὧν τὸ τρίτον περίπου παράγουσιν αἱ Ἡν. Πολιτεῖαι, ὅθεν ἐξάγονται ἐτησίως περὶ τὰ 120 ἑκατομμύρια ὀκ. Καπνὰ παντὸς εἶδους καὶ πάσης προελεύσεως εἰσάγουσιν ἐτησίως :

Ἡ Γερμανία.....	περὶ τὰ	48,500,000	ὀκάδ.
» Μεγὰλὴ Βρετανία.....	» »	35,000,000	»
» Γαλλία.....	» »	19,500,000	»
» Αὐστροουγγαρία.....	» »	19,000,000	»
» Ἰσπανία.....	» »	19,000,000	»
» Ὀλλανδία.....	» »	18,000,000	»
» Ἰταλία.....	» »	12,000,000	»
Αἱ Ἡν. Πολιτεῖαι.....	» »	12,000,000	»
Τὸ Βέλγιον.....	» »	8,500,000	»
Ἡ Αἴγυπτος.....	» »	6,500,000	»
» Σουηδία καὶ Νορβηγία.....	» »	4,500,000	»
» Δανία.....	» »	3,500,000	»
» Πορτογαλλία.....	» »	3,000,000	»
» Ἡ Ἑλβετία.....	» »	3,000,000	»
Ἄλλαι χῶραι.....	» »	31,500,000	»

Ἄλλαι χῶραι..... Ἡ Ἑλβετία..... 31,500,000 »
 Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν στατιστικῶν πινάκων τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν ἐ τῆς τετραετίας 1904-1907 μέσος ὅρος ἐτησίας παραγωγῆς καπνοῦ ἐν Ἑλλάδι δύναται νὰ ὑπολογισθῇ ὡς ἐξῆς :

Ἐξαγωγή καπνοῦ εἰς φύλλα.....	ὀκ.	6,648,735
» » κομμένου,σιγαρέττων καὶ ταμβάκου	»	9,209
» τουμπεκίου	»	13,364

Τὸ ὅλον ὀκ. 6,671,308

Κατανάλωσις κοπέντος εἰς τὰ δημόσια καπνοκοπήτρια καὶ φορολογηθέντος

α') καπνοῦ.....	ὄκ. 1,156,643	
β') τουμπεκίου.....	» 43,098	1.199.741

Τὸ ὅλον ὄκ. 7.871,049

Ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου δέον ν' ἀφαιρηθῶσι:

τὰ εἰσαχθέντα ποσά

α') καπνοῦ εἰς φύλλα, πούρων καὶ σιγαρέττων.....	ὄκ. 1,581	
β') τουμπεκίου.....	» 7.870	9,451

Ἐπίλοιπον ὄκ. 7,861,598

Ἐάν εἰς τὸ ποσὸν τοῦτο προσθέσωμεν 10 % ὡς ἔγγιστα διὰ τὸν λάθρα καταναλισκόμενον ἀφορολόγητον καπνόν, δ.δ. εἰάν ἀναβιβάσωμεν τὸ ἀνωτέρω ποσὸν εἰς 8 1/2 ἑκατομ. ὀκάδας θὰ ἔχωμεν, νομιζω, κατὰ προσέγγισιν τὸν πραγματικὸν μέσον ὄρον τῆς ἐτησίας καπνοπαργωγῆς ἐν Ἑλλάδι (1).

Ἐκ τῶν ἐλληνικῶν καπνῶν τὰ μεγαλύτερα ποσά προμηθεύεται ἡ Ἀἴγυπτος· δευτέρα εἰς τὴν τάξιν τῶν καταναλισκουσῶν ἐλληνικὰ καπνὰ χωρῶν ἔργεται ἡ Ὀλλανδία, τρίτη δὲ ἡ Αὐστρουγγαρία. Τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος εἰσπράττει ἐτησίως ἐκ δικαιωμάτων καταναλώσεως καπνοῦ μὲν καὶ τουμπεκίου περὶ τὰ 10 ἑκατομ. δρ., σιγαροχάρτου δὲ περὶ τὰ τρία ἑκατομ. δρ. Ὡς εἰσόδημα τοῦ Δημοσίου ἐκ τῆς καταναλώσεως τοῦ καπνοῦ δέον ὡσαύτως νὰ ὑπολογισθῇ καὶ μέρος τῶν εἰσπραττομένων ἐκ τῆς καταναλώσεως πυρείων.

Αἱ κατ' ἐξοχὴν καπνοφόροι περιφέρειαι τῆς Ἑλλάδος εἶνε ἡ Ἀργολίς (ἧτις παράγει καὶ τὸ σύνολον σχεδὸν τοῦ ἑλλ. τουμπεκίου), ἡ Αἰτωλία, ἡ Φθιώτις καὶ ἡ Θεσσαλία. Αἱ κατώτεραι ποιότητες παράγονται εἰς τὴν Ἀργολίδα καὶ εἰς τινὰ μέρη τῆς Θεσσαλίας. Τὸ σύνολον σχεδὸν τῶν καπνῶν τῆς Ἀργολίδος ἐξάγεται διὰ τὴν Ὀλλανδίαν. Τὰ ἄριστα τῶν ἐξαγομένων καὶ διευθυνομένων ἰδίως εἰς τὴν Αἴγυπτον ἑλλ. καπνῶν εἶνε τὰ Θεσσαλικά. Τὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα καταναλισκόμενα εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον καπνὰ τοῦ Ἀγρινίου (Αἰτωλίας) καὶ τῆς Λαμίας (Φθιώτιδος). Τὰ ἄριστα ἀγρινιακὰ καπνὰ παράγονται εἰς τὸ Εἰρηόμερον, τὰ δὲ ἄριστα λαμιακὰ εἰς τὸ Ἀργάνι· εἶνε δὲ τὸ φύλλον αὐτῶν μακρὸν καὶ στενόν. Τὰ φέροντα τοιαῦτα φύλλα καπνοφυτὰ ἐν μὲν τῇ Φθιώτιδι ὀνομάζονται Τσεμπέλια, ἐν δὲ τῇ Θεσσαλίᾳ Ἀράπικα. Ἐκλεκτοτέρας ποιότητος εἶνε τὰ Σαρά τῆς Θεσσαλίας καὶ τὰ Μυρωδάτα τοῦ Ἀλμυροῦ. Εἰς τὴν Ἑλλάδα κατ' ἐπανάληψιν εἰσάχθη σπόρος ἄλλων ἐκλεκτῶν Καπνῶν καὶ ἐδημοσιεύθησαν ἰδίως ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν σχετικαί περὶ τῆς καλλιέργειάς αὐτῶν ὁδηγίαι (2). Ἐν-

(1) Ὡς σπανιώτατον, ἂν οὐχὶ μοναδικόν, γεγονός ἀναφέρεται τὸ ὅτι οὐδεὶς τῶν κατοίκων τοῦ παρὰ τὴν Τρίπολιν χωρίου Μαντζαργῆ καπνίζει ἂν καὶ καλλιεργῆται ἐκεῖ ὁ Καπνός.

(2) Τοιαῦται ὁδηγίαι εἶνε καὶ αἱ ἐξῆς: α') τοῦ Ὁρφανίδου «Περὶ τῆς καλ-

τούτοις πλὴν τῆς διαφορᾶς *Σαρί*, ἣτις εἰσῆχθη ὑπὸ ἰδιωτῶν πρὸ τριακονταετίας περίπου καὶ ἡ ὁποία ἠδουκίμησεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, καὶ τοῦ *Τουμπεκίου*, τοῦ εἰσαχθέντος ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου τμήματος τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν τῷ 1888, οὐδεμία ἄλλη διαφορά *Καπνοῦ* ἐνεκλιματίσθη καὶ καταλαμβάνει σήμερον ἐν Ἑλλάδι ἕκτασιν ὅπωςδῆποτε σπουδαίαν.

Ὡς ἤδη εἶπομεν, οἱ πανταχοῦ ἔκτενως καλλιεργούμενοι *Καπνοὶ* ὡς φ. βιομηχανικά εἶνε διαφοραὶ καὶ νόθα τριῶν μόνον εἰδῶν. ἦτοι *N. τῆς περωτῆς*, *N. τῆς ἀγορδιαίτου* καὶ *N. τῆς κοινῆς* (*N. alata* ἢ *persica*, *N. rustica* καὶ *N. Tabacum*). Καὶ εἰς μὲν τὸ πρῶτον ὑπάγεται τὸ *Τουμπεκίον*, ὅπερ καλλιεργεῖται ἔκτενως ἐν Περσίᾳ, ἐνιαχοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ παρ' ἡμῶν ἰδίως ἐν Ἀργολίδι. Τὸ δευτέρον εἶδος, *N. ἡ ἀγορδιαίτος*, καλλιεργεῖται εἰς τινὰ μέρη τῆς Ἀμερικῆς, τῆς Εὐρώπης (καὶ ἰδίως τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ρωσσίας) καὶ τῆς Ἀνατολῆς, εἰς τὴν Σινικὴν καὶ εἰς τὴν Ἰνδικὴν καὶ εἰς τινὰς τῶν παρὰ ταύτην νήσων. Τοῦ εἶδους τούτου διαφορά εἶνε ὁ καλλιεργούμενος ἐν Ἀργολίδι μεγαλόφυλλος *Καπνός*. Τὸ τρίτον εἶδος, *N. ἡ κοινὴ*, εἶνε τὸ πανταχοῦ συνηθέστερον καλλιεργούμενον. Τοῦ εἶδους τούτου διαφοραὶ καὶ νόθα εἶνε τὰ φ. τὰ παρέχοντα τὰ ἀριστα τῶν καπνῶν (*Κεντούκης*, *Μαριλάνδης*, *Βιργίνιας*, Ἀβάνας, *Μανίλλης*, *Σκαφερλάτη*, *Μακεδονίας*, *Σαμψούντος*, Ἀγρινίου, *Δακμίας*, *Θεσσαλίας* κλπ.). Τοῦ αὐτοῦ εἶδους διαφοραὶ εἶνε ὡσαύτως τὰ ὑπὸ τινῶν ὡς ἴδια εἶδη ἀναφερόμενα *N. ἡ μικρόφυλλος*, *N. ἡ στενόφυλλος*, *N. ἡ πλατύφυλλος* (*N. macrophylla*, *N. angustifolia*, *N. latifolia*) κ.λ. Τὸ εἶδος τοῦτο διὰ τῆς καλλιεργείας καὶ τῆ ἐπιδράσει τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ κλίματος ποικίλλει ἐπ' ἄπειρον. Πολλαὶ διαφοραὶ τοῦ ἔχουσιν ὠρισμένα πλεονεκτήματα εἰς ὠρισμένους τόπους, τὰ ὁποῖα ἀποβάλλουσι ταχέως καλλιεργούμεναι ἀλλαχοῦ. Τοῦτο παρετηρήθη καὶ παρ' ἡμῶν κατὰ τὰς ἐπανελημμένως γενομένας ἀποπειράς πρὸς ἐγκλιματισμὸν τῆς διαφορᾶς τοῦ *Καπνοῦ* τῆς *Ξάνθης*, ὅστις ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἢ τοῦ τρίτου ἔτους τῆς εἰσαγωγῆς του ἄρχεται ἐκφυλιζόμενος. Καὶ τινῶν μὲν διαφορῶν τὸν ἐκλεκτότερον καπνὸν ἀποτελοῦσι τὰ κορυφαῖα φύλλα, τὰ ὁποῖα εἰς ἄλλας διαφορὰς θεωροῦνται ἐντελῶς ἀχρηστα, διὸ καὶ αἱ διαφοραὶ αὗται κορυφολογοῦνται. Εἰς θερμὰς χώρας

καλλιεργείας τοῦ καπνοῦ τῆς *Χαβάνης* καὶ τῆς *Μανίλλης*, καὶ «Περὶ Νικοτιανῆς καὶ τῆς καλλιεργείας αὐτῆς» («Γεωπονικά» Γ', σελ. 22, 46, 94. β') τοῦ Π. Γενναδίου περὶ τῆς καλλιεργείας τοῦ καπνοῦ *Ξάνθης* καὶ τοῦ *Τουμπεκίου* (βλ. «Ἑλληνικὴν Γεωργίαν» 1885, σελ. 331—1888, σελ. 367—1889, σελ. 40—1892, σελ. 355—1892, σελ. 449—1893, σελ. 33 καὶ 111) καὶ «Περὶ *Καπνοῦ*» ἐν «Ἑλλ. Γεωργία» 1885 σελ. 332, 361, 413 καὶ 1886 σελ. 14. καὶ γ') τοῦ Σ. Σταματιάδου «Περὶ τῆς καλλιεργείας τοῦ καπνοῦ ἐν τῷ διαμερίσματι Ἀλμυροῦ» (βλ. «Ἑλληνικὴν Γεωργίαν» 1890, σελ. 443, 457, 505 καὶ 557).

και των τριων ανωτερω ειδων τα φυτα διατηρουνται επι δυο η πλειοτερα ετη⁽¹⁾, ουχ ηττον πανταχου ο Καπνος καλλιεργεϊται ως φ. ετήσιον, διότι μόνον τα του πρώτου ετους φύλλα εϊνε εμπορευσιμα.

Υπο εμπορικην εποψιν τα καπνά συνήθως διαιρουνται εις τας εξης εξ μεγάλας κατηγορίας: α') εις βορειοαμερικανικά (Μαριλάνδης, Βιργίνιας, Κεντούκης, Όχαιου), β') εις δυτικοϊνδικά (Άβάνας η Κούβας, Πορτορίκου, Δομηνίκου), εις τα οποια περιλαμβάνονται και τα της Μανίλλης, γ') εις νοτιοαμερικανικά (Βαρίνας, Βενεζουέλας, Όρινόκου, Βραζιλίας, Παραγουάης), δ') εις ανατολικοϊνδικά (Κεϋλάνης, Γουζεράτης, Νεπάλης), ε') εις Ανατολικά η Τουρκικά (Σάνθης η Γενιτζέ, Σαμψούντος, Συρίας η Έλατακίων), εν οϊς περιλαμβάνονται και τα Έλληνικά και το Τουμπεκί, και ς') εις Ευρωπαϊκά, τα οποια συνήθως φέρουσι τα ονόματα των χωρων εις ας παράγονται.

Κατά γενικόν κατόνα ο Καπνος εν εκάστη χώρα καλλιεργεϊται και το προτον αυτου αποξηραϊνεται και συσκευάζεται κατ' ιδιον τρόπον αρμόζοντα εις την διαφοράν αυτου και ιδίως εις το κλίμα, τας συνθεϊας, τας ανάγκας και τους οικονομικους όρους της χώρας εις ην διεξάγεται η καλλιέργεια. Αι κατωτέρω αναγραφόμεναι εν συντόμω σχετικαί πληροφοριαί αφορασι τον επικρατέστερον κατ' ημϊν (ως και κατ' άπασαν την Ανατολήν) τρόπον καλλιεργείας κ.λ. του φυτου τούτου. Εϊσι δέ αυται κατά το πλείστον σύνεψις των όσων εγράφομεν και άλλοτε περι του προκειμένου θέματος⁽²⁾.

Ο Καπνος ευδοκιμει εις γαιας γονίμους, ευθρύπτους, αργιλοαμμώδεις, ποταμοχώστους, πλουσίας εις κάλιον και ασβέστιον, νοτεράς δέ, άλλ' ουχι υπερβολικά καθαρώς αργιλλώδεις η αμμώδεις, ως και αι ελώδεις γαϊαι εϊνε ακατάλληλοι διά την καλλιέργειαν του φ. τούτου. Εν Ελλάδι και πανταχου της Ανατολής οί προτιμώμενοι τόποι προς καλλιέργειαν του Καπνου εϊνε εκείνοι εις τους όποιους διενυκτέρευσαν επί πολύν χρόνον αίγοπρόβατα, οί ονομαζόμενοι γιδοράνδρια η γιούρτια. Σπείρεται δέ ο καπνος εις προς τουτο εκ των προτέρων καλώς προετοιμαζόμενον μεσημβρινόν σπορείον (τζάκι) γίνεται δέ η σπορά πρωϊμότερα η όψιμότερα, αναλόγως του κλίματος— από του Οκτωβρίου (εν Αργολίδι) μέχρι του Ιανουαρίου η και του Φεβρουαρίου (ένιαχου της Θεσσαλίας και εν Μακεδονία)— Επειδή δέ ο σπόρος του Καπνου εϊνε λεπτότατος σπείρεται άραιά και αναμιγνύεται ελαφρώς (διά των δακτύλων η διά κηπουρικου κτενιου) μετά του χώματος της έπιφανείας του σπορείου. Μετά την σποράν το σπορείον ποτίζεται διά ποτιστηρίου, επαναλαμβάνεται δέ το πότισμα όσάκις κρίνεται αναγκαϊόν. Εν ανάγκη το σπορείον προφυλάσσεται από του ψυχους καλυπτόμενον έκ άσθη

(1) Πρὸ εἰκοσιπενταετίας εἰς τὸ πρῶν Δημόσιον Δενδροκομείον Ἀθηνῶν εἰ-
τήρησα ρίζαν Καπνοῦ Σάνθης ἐπὶ πέντε συνεχῆ ἔτη, κατ' ὃ διάστημα τὸ φ. ταύ-
τακτικῶς ἤθη και ἔκαρποφέρει ἀφθόνως κατ' ἔτος.

(2) Βλέπε « Ἑλληνικήν Γεωργίαν », 1896, σελ. 321 και 337.

εσπέραν μὲ ψάθην ἢ μὲ οἰοιδήποτε ἄλλο κάλυμμα στηριζόμενον ἐπὶ ἐσχάρας καταρτιζομένης ἀνωθεν τῆς ἐπιφανείας τοῦ σπορείου καὶ ἀπεχούσης ἀπὸ τούτου περὶ τὰ 30 ἐ.μ. ἀποτελουμένης δὲ ἐκ διχαλωτῶν πασσάλων καὶ ὀριζοντίως ἐπὶ τούτων τοποθετουμένων ράβδων. "Ὅταν παρέλθῃ ἡ ἐποχὴ τῶν ὀψίμων παγετῶν, τὰ δὲ ἐν τῷ σπορείῳ φυτὰ ἔχουσι 4-6 φύλλα γίνεται ἡ μεταφύτευσις των εἰς τὸν ἐκ τῶν προτέρων κατ' ἐπανάληψιν ὀργωθέντα καὶ σβαρισθέντα ἀγρόν· φυτεύονται δὲ ταῦτα εἰς παραλλήλους σειρὰς ἀπέχουσας ἀπ' ἀλλήλων 40-60 ἐ.μ. (ἀνλόγως τῆς καλλιεργουμένης διαφορᾶς καὶ τῆς ποιότητος τοῦ ἐδάφους) καὶ μακρὰν τὴν ἐν ἀπὸ τὸ ἄλλο ἐν τῇ σειρᾷ περὶ τὰ 30 ἐ.μ. Συνήθως κατὰ τὴν φύτευσιν παρὰ τὴν ρίζαν ἐκάστου φυτοῦ χύνεται ὀλίγον ὕδωρ διὰ νὰ κατακαθῆσθαι τὰ χῶματα καὶ νὰ ἐξασφαλίσθῃ ἡ ρίζωσις· ἀλλ' οὔτε τότε οὔτε μετέπειτα ἀρδεύεται ὁ Καπνὸς διὰ ῥέοντος ὕδατος. Τὰ ἀποτυγχάνοντα φυτὰ ἀντικαθίστανται διὰ νέων ἐντὸς τοῦ πρώτου δεκαπενθήμερου μετὰ τὴν ἀρχικὴν φύτευσιν τοῦ ἀγροῦ καὶ οὐχὶ βραδύτερον. Δύο ἢ τρεῖς ἑβδομάδας μετὰ τὴν φύτευσιν τὰ φυτὰ σκαλίζονται καὶ παραχώνονται. Δεύτερον καὶ τρίτον σκάλισμα ἐκτελεῖται ἐάν παρουσιασθῇ ἀνάγκη, ἐάν δ.δ. ἕνεκα τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους ἢ συμπεσουσῶν ἐν τῷ μεταξὺ βρυχίων ἀναπτυχθῶσι πολλὰ ζιζάνια. Κατὰ τὰ σκαλίσματα λαμβάνεται φροντίς ὅπως μὴ πληγώνονται καὶ ῥυπαίνονται μὲ χῶμα τὰ φύλλα. Ἐνιαυτῶν ἀνωθίζεται τὸ κορυφολόγημα, ὅπερ ἐκτελεῖται ὅταν τὰ φ. πλησιάσῃσι ν' ἀνθήσῃσιν. Ἐφαρμόζεται δὲ τὸ κορυφολόγημα μόνον εἰς ὠρισμένας διαφορὰς Κ.-Τῶν διαφορῶν Γενιτζέ, Ἄλμουροῦ μυρωδάτου, Σαρι καὶ ἄλλων μικροφύλων Κ. τὰ φυτὰ δὲν κορυφολογούνται, διότι τὰ κορυφαῖα αὐτῶν φύλλα ἀποτελοῦσι τὴν ἀρίστην ποιότητα τοῦ προϊόντος.

Τὰ φύλλα εἶνε ὠριμα (ψημένα) καὶ ἐπομένως ἔτοιμα πρὸς συλλογὴν ὅταν ἡ ἀνω ἐπιφάνειά των λαμβάνῃ ὄψιν μαρμαρωδῆ, παρουσιάζουσα κατὰ τόπους κηλίδας ὀχρᾶς κατ' ἀρχάς, ξανθᾶς δὲ καὶ ἐξεχούσας ἐν εἶδει φλυκτινῶν βραδύτερον. Τὰ ἐν τοιαύτῃ καταστάσει φύλλα δέον νὰ συλλέγωνται τὸ ταχύτερον. Γίνεται δὲ ἡ συλλογὴ τὸ πρῶτὸν καὶ ἐν ἡμέρᾳ εὐδίῳ. Καὶ κατ' ἀρχάς μὲν συλλέγονται τὰ κατώτερα φύλλα (τὰ πατόφυλλα), τὰ ὁποῖα ὠριμάζουσιν ἐνωρίτερον καὶ ἀποτελοῦσι κατωτέραν ποιότητα τοῦ προϊόντος. Μετὰ τινὰς ἡμέρας ἀρχεται ἡ βαθμιαία ὠριμανσις καὶ συλλογὴ τῶν μέσων φύλων τὰ ὁποῖα ἀντιπροσωπεύουσι τὸ ἐκλεκτὸν προϊόν τοῦ ἀγροῦ. Τελευταῖα ὠριμάζουσι τὰ κορυφαῖα φύλλα (τὰ κορυφοφύλλα) τὰ ὁποῖα εἰς τινὰς διαφορὰς ἀντιπροσωπεύουσι ὑπολείπεται ποιότητος προϊόν, ἐνῶ εἰς ἄλλας (γενιτζέ, Ἄλμουροῦ κ.λ.) ἀποτελοῦσι τὴν ἀρίστην ποιότητα.

Τὰ φύλλα κατ' ὅσον συλλέγονται τίθενται κατὰ τάξιν τὸ ἐν ἐπὶ τοῦ ἄλλου ἐπὶ τῶν κοφίνων ἢ κανίστρων καὶ μεταφέρονται εἰς ἀποθήκην ἐνθα στοιβάζονται τοποθετούμενα παρὰ τὸν τοῖχον σχεδὸν ὄρθια καὶ μὲ τὸν μίσχον βλέποντα πρὸς τὸ ἄνω. Οὕτω δὲ ἐσταβαγμένα καλύπτονται μὲ οἰοιδήποτε χονδρὸν ὕφασμα ὅπως ὑποστῶσιν ἐλαφρὰν ζύμωσιν, τὸ λεγόμενον ὕδρωμα. Ἡ ἐφύδρωσις τῶν φύλλων

λων και ἡ μετρία θερμότης ἦν ταῦτα ὑπὸ τὸ κάλυμμα ἀναπτύσσουσι συντελοῦσιν εἰς τὴν τελείωσιν τῆς ὀριμάνσεώς των και εἶνε ἐνδείξεις τῆς στιγμῆς καθ' ἣν δέον ν' ἀποκαλυφθῶσι και ν' ἀρχίσῃ ἡ **δερμάτισις** αὐτῶν. Τὰ φύλλα ὀρμαθίζονται περὶ ὡμενα διὰ σακκορράφης ἀπὸ τῆς βάσεώς των εἰς ῥάμμα μήκους ἐνὸς ἕως ἐνὸς και ἡμίσεως μ. Ἐκαστος οὕτω κατασκευαζόμενος ὀρμαθὸς περιλαμβάνει 20—50 φύλλα, ἀναλόγως τοῦ μήκους τοῦ ῥάμματος και τοῦ μεγέθους τῶν φύλλων. Οἱ οὕτω ἐτοιμαζόμενοι ὀρμαθοὶ κρεμῶνται ἀπὸ τῶν δύο ἄκρων των ἐπὶ τοῖ-
 χου εἰς τὸ ὑπαιθρον ὅπως τὰ ἀποτελοῦντα αὐτοὺς φύλλα ἀποξηρανθῶσι. Ὄταν ταῦτα ἀποξηρανθῶσιν ἀπὸ τῆς μιᾶς ὀψεως στρέφεται ὁ ὀρμαθὸς ὅπως ἀποξηραν-
 θῶσι και ἀπὸ τῆς ἐτέρας. Εἶνε δὲ τὰ φύλλα τελείως ξηρὰ ὅταν ἡ ῥάχισ αὐτῶν (τὸ μεσαῖον νεῦρον, τὸ κν. **κοτσάνι**) ἀποβῆ πᾶσαν τὴν ἰκμάδα τῆς ὅτε λαμ-
 βάνει χρῶμα βαθύ κίτρινον και εἶνε εὐθραυστος. Ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ τὰ φύλλα εἶνε λίαν εὐθρυπτα, ἐπομένως μεγάλη καταβάλλεται προσοχὴ κατὰ τὸν χειρισμὸν των. Μετὰ τὴν ἀποξήρανσιν 5—15 ὀρμαθοὶ δεόμενοι ὁμοῦ ἀπὸ ἀμ-
 φότερα τὰ ἄκρα των εἰς σχοινίον ἀποτελοῦσι τὰ λεγόμενα **τόπια**, τὰ ὅποια κρε-
 μῶνται ἀπὸ τῆς ὀροφῆς τῆς ἀποθήκης. Κατὰ Ὀκτώβριον ἢ Νοέμβριον τὰ ἐν τοῖς ὀρμαθοῖς φύλλα, ἀπορροφῶντα ὕδωρ ἀπὸ τῆς ὑγρᾶς τότε ἀτμοσφαιρας μαλα-
 κύνονται (**νοτιζοῦν**) και ἐπομένως ὁ ἄνευ τριβῆς χειρισμὸς των εἶνε δυνατός. Καταβιδάζονται λοιπὸν τότε τὰ **τόπια** και συσκευάζονται τὰ φύλλα εἰς **δεμάτια** (**χειριές**, **χερόβουλα** ἢ **καλουπια**), τὰ ὅποια στοιβάζονται ἐν τῇ ἀποθήκῃ εἰς **στοι-
 βάδας** ὕψους και πλάτους περίπου ἐνὸς και μήκους δύο ἢ πλειοτέρων μ. Καταρ-
 τίζονται δὲ αἱ στοιβάδες τοποθετουμένων τῶν ἐξωτερικῶν δεματίων μὲ τοὺς μί-
 σχους βλέποντας πρὸς τὰ ἔξω και μὲ τὰς κορυφὰς τῶν φύλλων πρὸς τὰ ἔσω τῆς στοιβάδος. Τέλος αἱ στοιβάδες πιέζονται καλῶς διὰ τῆς ἐπ' αὐτῶν τοποθετήσεως
 σανίδων και λίθων ἢ ἄλλων βαρῶν. Εἰς τὰς στοιβάδας τὰ φύλλα ὕφίστανται δευ-
 τέραν ζύμωσιν, βραδυτέραν και ἀσθενεστέραν τῆς πρώτης. Κατὰ τὴν δευτέραν
 ταύτην ζύμωσιν ἀναπτύσσεται τὸ ἄρωμα και βελτιοῦται τὸ χρῶμα τοῦ φύλλου.
 Δέον δὲ ἡ ζύμωσις αὕτη νὰ ἐπιτηρηῆται ἵνα μὴ ἡ κατὰ ταύτην ἀναπτυσσομένη
 θερμοκρασία, ὑπερβαίνουσα ὀρισμένον βαθμὸν, ἐπιφέρῃ τὸ λεγόμενον **ἀνάμμα** τῶν
 φύλλων, ὅπερ παραβιάπτει τὴν ποιότητα ἢ και ἐνίοτε ἐπιφέρει τὴν καταστρο-
 φὴν τοῦ προϊόντος διὸ συχνὰ ἀποσύρονται ἐκ τοῦ μέσου τῆς στοιβάδος **δεματιά-
 τιν** πρὸς ἐξακρίθωσιν τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐν τῷ κέντρῳ αὐτῆς θερμοκρασίας. Ἐάν
 αὕτη ἦνε ὑπὲρ τὸ δέον ἀνεπτυγμένη (ἀνωτέρα τῶν 25 βαθμῶν **ἐκατονταβαθμῶν**)
 ἡ στοιβάς διαλύεται ὅπως ἀερισθῶσι τὰ δεμάτια, μεθὸ ταῦτα **ἀναστοιβίζονται**. Ἡ
 εἰς δεμάτια συσκευῆ τῶν φύλλων ποικίλλει κατὰ τόπους και κατὰ τὸ εἶδος τοῦ
 καπνοῦ. Τῶν κοινῶν καπνῶν τὰ φύλλα ὡς και τὰ τῆς Λαμίας και τοῦ Ἄγρινίου
 συντίθενται κατὰ δεμάτια συνήθως ἄνευ ἰδιαζούσης ἐπιμελείας, **μεγίστη** ὁμοῦ
 προσοχὴ καταβάλλεται εἰς τὴν εἰς δεμάτια συσκευὴν τῶν ἐκλεκτῶν καπνῶν και
 ἰδίως τῶν σαριῶν και τῶν μυρωδάτων Ἄλμυροῦ, Εἰάνθη, Σαμψούντος κλ. Τὰ
 φύλλα τῶν καπνῶν τούτων διαιροῦνται κατὰ μεγέθη και ποιότητας, ἀνοίγονται

στρώνονται: καλῶς καὶ τίθενται τὸ ἐν ἐπὶ τοῦ ἄλλου ἀνά 10—20 μὲ τοὺς μίσχους των διευθυνομένους πρὸς τὸ αὐτὸ ἄκρον τοῦ δεματίου ἔνθα τοῦτο δένεται διὰ ράμματος ἢ περιβάλλεται δι' ἐνὸς καπνοφύλλου. Ἐνα περίπου μῆνα μετὰ τὸ στοίβασμα τῶν δεματίων ὁ καπνὸς παύει θερμαινόμενος, ὅτε δυνατόν νὰ διαλυθῶσιν ὀριστικῶς αἱ στοιβάδες καὶ νὰ κατασκευασθῶσι τὰ δέματα ἢ τέγκια τοῦ ἐμπορίου. Ἀπαρτίζονται δὲ ταῦτα ἐκ πολλῶν δεματίων κατὰ τὴν τάξιν τῶν στοιβάδων συσκευαζομένων ἐντὸς χονδρῶ ὑφάσματος, δι' οὗ περιβάλλονται ταῦτα σφιγκτά. Τὰ δέματα ταῦτα, τὰ ὅποια συνήθως κατασκευάζονται τῇ βοήθειᾳ πιεστηρίου, ζυγίγουνσι 40—50 ὄκ. ἕκαστον· ἐντούτοις πολλοὶ ἐκλεκτοὶ καπνοὶ συσκευάζονται εἰς μικρότερα δέματα βάρους 10—20 ὄκάδ. Ἡ εἰς δέματα συσκευή τοῦ καπνοῦ ἐνίοτε γίνεται ὑπὸ τοῦ καπνοκαλλιεργητοῦ, συνθηθέστερον ὅμως ταύτην ἐκτελεῖ ὁ ἀγοράζων τὸ προῖον ἔμπορος.

Οἱ μεγάλοι καπνέμποροι, οἱ ἀσχολούμενοι ἰδίως εἰς τὴν ἐξαγωγήν τοῦ καπνοῦ, διατηροῦσιν ἰδίας μεγάλας ἀποθήκας εἰς τὰς ὁποίας πρὸ τῆς ἐξαγωγῆς τοῦ ἐμπορεύματος ὑποβάλλουσιν αὐτὸ καὶ εἰς τρίτην κατεργασίαν, διαλύοντας τὰ δέματα, ἀνασκευάζοντας τὰ δεμάτια καὶ ἀποχωρίζοντας τὰ τυχόν ἐνουπάρχοντα κατωτέρως ποιότητος φύλλα. Ἡ ἀνασσκευή τῶν δεμάτων ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ γίνεται τελειότερα καὶ τῇ βοήθειᾳ πιεστηρίου.

Ἡ κατὰ στρέμμα ἀπόδοσις τοῦ Καπνοῦ ποικίλλει μεγάλως ἀναλόγως τοῦ καιροῦ, τῆς ποιότητος τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς καλλιεργουμένης διαφορᾶς τὸ κατὰ στρέμμα ἐπιτυγχανόμενον ποσὸν ξηρῶν φύλλων κυμαίνεται μεταξύ τῶν 50 καὶ 200 ὄκ. Εἰς τὴν Ἀργολίδα ἐνίοτε ἐπιτυγχάνουσι κατὰ στρέμμα καὶ πλεον τῶν 200 ὄκ. Αἱ μικρόφυλλοι ἐκλεκταὶ διαφοραὶ (Σαρί, Ἀλμυροῦ, Ξάνθης) ἀποφέρουσιν ἐνίοτε καὶ μέχρις 100 ὄκ. κατὰ στρέμμα. Πεντήκοντα ὄκ. καπνοῦ πωλουμένου πρὸς δραχ. μίαν καὶ ἡμίσειαν κατ' ὄκάν καλύπτουσι συνήθως τὰς δαπάνας τῆς καλλιεργείας (συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ἐνοικίου τῆς γῆς) ἐνὸς στρέμματος. Μεγίστη εἶνε ἡ διαφορὰ τῆς τιμῆς τῶν καπνῶν ἀναλόγως τῆς ποιότητος αὐτῶν. Αὕτη κυμαίνεται μεταξύ τῶν 50 λεπτῶν (κατώτερα καπνὰ Ἀργους) καὶ τῶν 10 ἢ καὶ 15 δραχμῶν (ἐκλεκτὰ καπνὰ Γενιτζέ) κατ' ὄκάν.

Ὁρος ἀπαραίτητος πρὸς παραγωγήν ἀφθόνου καὶ ἐκλεπτῆς ποιότητος προϊόντος παντὸς καλλιεργουμένου ποώδους φυτοῦ καὶ ἰδίως τοῦ Καπνοῦ εἶνε ἡ γρηγορία ἐκλεκτοῦ σπόρου. Ὁφείλει λοιπὸν ὁ καπνοκαλλιεργητὴς νὰ λαμβάνῃ τὸν σπόρον ἐκ τῶν εὐρωστοτέρων καὶ ὑγιειντέρων φ., ἐξ ἐκείνων τὰ ὅποια φέρουσι πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ καλλιεργουμένης διαφορᾶς. Ἀπὸ τὰ φυτὰ τὰ προοριζόμενα πρὸς σποροπαραγωγήν δὲν ἀφαιροῦνται τὰ φύλλα καὶ αἱ κορυφαί.

Ἐκ τῶν κατοικιδίων κτηνῶν μόνον οἱ βόες τρώγουσιν ἐνίοτε οἰκισθελῶς φύλλα Καπνοῦ, αἱ δὲ συνέπειαι εἶνε πάντοτε δυσάρεστοι διὰ τὸ ζῶον, καθότι τὸ φ. τοῦτο ἰδίως ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ὠριμάνσεως τῶν φύλλων του εἶνε δηλητηριώδες. Καὶ ὅμως πλεῖστα ἄλλα ζῶα τρώγουσι τὰ χλωρὰ ἢ τὰ ξηρὰ φύλλα τοῦ Καπνοῦ ἢ ἀπομυζῶσι τοὺς γυμούς αὐτοῦ χωρὶς ποσῶς νὰ βλαφθῶσι. Ὁ Targioni-

Tozzetti ως καπνοφάγα και όπωσδήποτε έπιβλαβή εις τόν Καπνόν ζώα άπαριθμεί 7 μέν μαστοφόρα, άνά τέσσαρα δέ άράχνια και μαλάκια και πάμπολλα έντομα, έξ ών τινά άποβαίνουσι λίαν έπιζήμια.

Παρ' ήμιν συνήθεις έχθροί του Καπνου είναι οι έν πληθού ένιοτε ένσκήπτοντες Λείμακες (Γυμνοσάλιαγκοι) και Κοχλίας (Σάλιαγκοι), ή Πρασοκουρίς (Κρομμυδοφάγος, β.λ.) και ή 'Ακρίς, ζώφια γνώριμα εις πάντας, τά όποια καταδιώκονται κατά τό μάλλον ή ήττον έπιτυχώς διά τών άλλαγού άναγραφομένων μέσων (βλ. εις σελ. 87, 89 και 572). Σπανιώτερος πλην πάντοτε λίαν έπιζήμιος είναι ό 'Αλευρώδης του Καπνου (Aleurodes Tabaci, Gen.) μικρότατον 'Ημίπτερον έντομον όρισθέν και περιγραφέν τό πρώτον ύφ' ήμων (1). Το έντομον τούτο εύρομεν τώ 1888 προσβάλλον τάς καπνοφυτείας του 'Αγρινίου, ένθα οι γεωργοί τό όνομάζουσι Μυίγαν, διότι έν τή τελεία αύτου μορφή έχει πράγματι μορφήν μικροτάτης μυίας εύκόλως διακρινομένης χάριν τών καταλεύκων πτερυγίων της. Κατά τήν περίοδον της βλαστήσεως του Καπνου παρουσιάζονται 8—10 άλλεπάλληλοι γενεαί άπασαι πολυγονώταται. 'Ο Targioni-Tozzetti ύπελόγησεν ότι έξ ένός ζεύγους τοιούτων έντόμων έντός του έτους προκύπτουσι περί τάς 200,000 άπόγονοι. 'Από της νεαρής του ήλικίας τό έντομον τούτο, ώπλισμένον με άναρροφητήρα, κεντά τήν έπιδερμίδα της κάτω ως έπί τό πλείστον έπιφανείας του φύλλου και άπομυζά τόν χυμόν παρακωλύον ούτω τήν ανάπτυξιν του φυτου, τό όποιον έπί τέλους άποξηραίνεται. Εις τά ζηρά έδάφη και κατά τά άνομβρα έτη ή πολλαπλασιασας του 'Αλευρώδους λαμβάνει ένιοτε τοιαύτας διαστάσεις ώστε τά φύλλα τών καπνοφυτών κυριολεκτικώς καλύπτονται ύπό τών ψευδονυμφών. Προς καταπολέμησιν του έχθρου τούτου του Καπνου ή χρήσις οιασδήποτε έντομοκτόνου ουσίας άποκλείεται καθό δυναμένη νά παραβλάψη τήν ποιότητα του προϊόντος ή και νά καταστήση αύτό άχρηστον. Χάρις όμως εις τήν σμικρότητα και τήν φαθαράν φύσιν του έντόμου οι ψεκασμοί διά καθαρού ύδατος έφαρμοζόμενοι τό έσπέρας, μετά τήν δύσιν του ήλιου, ότε τά πτερωτά έντομα άναπαύονται έπί τών καπνοφυτών, δυνατόν ν' άποθώσιν ευεργετικοί. 'Ός προληπτικά μέσα δέον νά εφαρμώζονται τά εξής: α') Ευθύς μετά τήν συλλογήν του φύλλου νά εκριζοϋνται και καίωνται πάντα τά καπνοφυτά, μεθ' ό ό άγρός νά όργώνεται και β') εις άγρόν εις όν ένέσκηψεν άπαξ ό 'Αλευρώδης έπί διετίαν νά μη φυτεύεται Καπνός. 'Εκ τών παρασίτων φυτών τών αναπτυσσομένων έπί του Καπνου δύο μόνον άπήνησα έν 'Ελλάδι και άνά τήν 'Ανατολήν είναι δέ ταϋτα ή κλαδώδης 'Οροβάγγη, περί της γίνεται λόγος άλλαγού (βλ. 'Οροβάγγη) και τό 'Οίδιον του καπνου (Oidium Tabaci) Μικρομύκης όστις αναπτύσσεται έπί τών καπνοφυτών κατά τά ύγρά έτη και εις νοτεράς γαιας και άποτελεϊ τήν νόσον τήν όνομαζομένην κν. ύπό τών ήμετέρων καπνοκαλλιεργητών Μπάστραν. Μή έπιτρεπομένης της

(1) Βλέπε «'Ελληνικήν Γεωργίαν», 1889, σελ. 1, και Targioni-Tozzetti, «Animali ed insetti del tabacco in erba e del tabacco secco» σελ. 246.

εις τὸν Καπνὸν ἐφαρμογῆς ἀντικρυπτογαμικῶν φαρμάκων, ἀνάγκη τὰ ὑπὸ τοῦ Ὄιδιου προσβαλλόμενα φ. νὰ ἐκρίζονται ἀμέσως καὶ νὰ καίωνται πρὸς παρακώλυσιν τῆς μεταδόσεως τοῦ κακοῦ καὶ εἰς τὰ παρακείμενα αὐτοῖς ὑγιᾶ.

Ἐκ τῶν συνηθέστερον ἀπαντώντων καὶ τῶν μᾶλλον ἐπιζημιῶν εἰς τὰ ἀποθηκευμένα καπνὰ ἐντόμων εἶνε μικρότατον Κολεόπτερον (*Lassioderma serricorne*), ὑπερ ἰδίως ἐν τῇ μορφῇ τοῦ σκώληκος προσβάλλει τὸν καπνὸν τρυπῶν τὰ φύλλα καὶ προξενοῦν ἐνίοτε σημεντικὴν ζημίαν. Ἡ πρὸ τῆς ἐναποθηκέσεως τοῦ καπνοῦ κᾶθαρσις καὶ ἀπολύμανσις τῆς ἀποθήκης προλαμβάνει τὴν προσβολήν. Πρὸς περιστολήν τῆς προόδου ἀρξυμένης ἤδη προτβολῆς τὸ πρακτικώτερον εἶνε ἡ διάλυσις τῶν προσβεβλημένων δερμάτων καὶ ὁ ἀερισμὸς τῶν δερματιῶν. Τὸ ἐντομον τοῦτο, ὑπερ ὁ Targioni-Tozzetti θεωρεῖ ὡς τῆς Ἀμερικῆς, ἐνίοτε προσβάλλει καὶ τὸν κομμένον καπνόν.

Ἐκ τῶν ἄλλων εἰδῶν τοῦ περὶ οὗ ἐνταῦθα πρόκειται γένους τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε τὰ ἐξῆς κοσμητικά : α) Ν. ἡ οὐϊγανδιοειδῆς (*N. wigandioides*), ἧς τὰ μέγιστα φύλλα εἶνε λίαν κοσμητικά. β) Ν. ἡ γναφαλώδης (*N. tomentosa* ἢ *collossea*), ἧτις ὑψύεται καὶ μέχρι 3 μ. καὶ τῆς ὁποίας ἀπαντᾷ διαφορά ποικιλόφυλλος (*N. tom. variegata*). γ) Ν. ἡ ἠδύπνους (*N. suaveolens*), ἧτις φέρει πολλά, μεγάλα, λευκὰ καὶ εὐοσμύτατα ἄνθη. δ) Ν. ἡ εὐσομος (*N. fragrans*), ἧς τὰ ἄνθη εἶνε ὡσαύτως εὐοσμύτατα καὶ ε) Ν. ἡ ἀλσοφίλος (*N. sylvestris*), εἶδος λίαν διακλαδούμενον, μετ' ἄνθων λευκῶν, κυλινδρικών, λεπτῶν καὶ μικροτάτων. Ὡς κοσμητικὸν εἶδος ἀπαντᾷ ἐνίοτε θεραπευόμενον καὶ Ν. ἡ γλαυκὴ (*N. glauca*), θάμνος ἢ μικρὸν δένδρον ἰθαγ. τῆς Ἀργεντινῆς καὶ τῆς Οὐρουγουάης. Τὸ εἶδος τοῦτο ἐγκλιματισθὲν ἀπὸ πολλοῦ ἀπαντᾷ ἤδη αὐτοφύομενον πολλαχοῦ καὶ ἰδίως εἰς τὰ παράλια πασῶν σχεδὸν τῶν παραμ. χωρῶν. Φύεται δὲ καὶ εἰς τὰ ἀγονώτερα καὶ ξηρότερα ἔτι ἐδάφη ὡς καὶ εἰς ὑψαλμούς γαίας, καὶ ἀναπτύσσεται ταχύτατα. Φέρει φύλλα μικρά, γλαυκὰ καὶ μᾶλλον παχέα, ἄνθη δὲ πολλά, μικρά, σωληροειδῆ, κίτρινα καὶ πλήρη νέκαρος συλλεγομένου ὑπὸ τῶν μελισσῶν. Ἐν Θήρᾳ τὸ φ. τοῦτο, ἐνεκα τῆς εὐκολίας μεθ' ἧς βλαστάνει πανταχοῦ καὶ τῆς ταχύτητος μετὴν ὁποίαν ἀναπτύσσεται, ὀνομάζεται Ἀποτσιωμένο, δηλαδὴ Ἀναιδές.

Νόθον φυτόν, βλ. Γονιμοποίησις.

Νολινία (*Nolina* ἢ *Beaucarnea* ἢ *Pincenectitia*, τ. Λειριωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 15 εἶδη ἰθαγ. θερμῶν καὶ τροπ. χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς φ. κοσμητικά, τινὰ βολβόριζα, ἀλλ' ἀντὶ συνήθους βολβοῦ φέρουσι βολβόσχημον ζυλωδες ἐξοίδημα ἐξέχον τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους καὶ εἰς τινα εἶδη λαμβάνον μεγάλας διαστάσεις. Τοιοῦτον εἶδος εἶνε Ν. ἡ κυρτόφυλλος (*N. recurvata* ἢ *Pincenectitia tuberculata*), ἰθαγ. τοῦ Μεξικικοῦ, θεραπευόμενον καὶ παρ' ἡμῖν. Πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς.

Νομειντικά ὀνομάζομεν τὰ εἰς τὰς νομάς καὶ τοὺς λειμῶνας αὐτοφύη φυτά, τὰ ἀποτελοῦντα τροφήν ὑγιεινὴν διὰ τὰ κτήνη.

Νούφαρ (Nurhar, τ. Νυμαιωδών) γ. περιλμ. 5—6 εἶδη ἴθαγ. εὐκρ. καὶ παρατρ. χωρῶν τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου, φ. ποώδη, πολυετή, ῥιζωματικά, ὑδρόβια, ἐξόχως κοσμητικά. Ἰθαγ. τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων χωρῶν εἶνε **N. τὸ μῆλινον** (N. luteum, γαλλ. Jaunet d' eau, Nénufar jaune ἢ Plateau, ἀγγλ. Yellow-Water-Lily ἢ Brandy Bottle), τὸ κν. **Νούφαρο, Νουνούφαρο ἢ Νύφαρο** ὀνομαζόμενον εἶδος συνηθέστατα ἀπαντῶν εἰς στάσιμα ὕδατα· τὰ φύλλα του φαρμακευτικά, ἡ ῥίζα του ἀν καὶ ἐνέγει ποσότητά τινα δεψικοῦ ὀξέος εἶνε οὐχ ἥττον γλυκεῖα καὶ ἐδώδιμος. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ἡ ἄλλη **Νυμφαία** τοῦ Διοσκρῶστις λέγει· ὅτι τὸ ἄνθος τῆς ὀνομάζετο **Νούφαρ**. Εἰς τὸ αὐτὸ φ. ἀναφέρεται καὶ ἡ τοῦ Θεοφρ. **Νυμφαία**, περὶ ἧς οὗτος λέγει· «Γλυκεῖα μὲν ἢ τε νυμφαία (ῥίζα) καλουμένη φύεται δ' ἐν ταῖς λίμναις καὶ ἐν τοῖς ἐλώδεσιν ὅσον ἐν τε τῇ Ὀρχομενίᾳ καὶ Μαραθῶνι καὶ περὶ Κρήτην· καλοῦσι δ' αὐτὴν οἱ Βοιωτοὶ μαδωναῖν καὶ τὸν καρπὸν ἐσθίουσιν. Ἔχει δὲ τὸ φύλλον μέγα ἐπὶ τοῦ ὕδατος· εἶναι δὲ φασιν Ἰσχυαῖμος εἶαν τρίψας τις ἐπὶ τὴν πληγὴν ἐπιθῆ· χρησίμη δὲ καὶ πρὸς δυσεντερίαν πινομένη» (Φ. I.-9, 13, 1). Τοῦτο ὡς καὶ τὰ ἄλλα εἶδη τοῦ προκειμένου γένους πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ ῥιζῶν ἢ καὶ διὰ σπερμάτων ἀπλῶς ῥιπτομένων ἐντὸς δεξαμενῆς ἢ στασιμοῦ ὕδατος.

Νούφαρο, βλ. Νούφαρ καὶ Νυμφαία.

Νταρί, βλ. Ζειά καὶ Σόργον.

Ντομάτα, βλ. Λυκοπεριχόν.

Ντιδόχος, βλ. Σόγγος.

Νυκταγινώδη (Nyctaginaceae) τ. Δικοτλδ. περιλμ. φ. ποώδη, θαμνώδη καὶ σπανιότερον δενδρώδη ἴθαγ. τροπ. καὶ παρατρ. χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς, τῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς· τινὰ κοσμητικά (γ. Βουχαμβιλλαία, Θαυμασία κ. ἄ.).

Νυκτανθές τὸ πένθιμον (Nyctanthes Arbor-tristis, ἀγγλ. Tree of Sadness, τ. Ἐλαιωδῶν), θάμνος ἢ μικρὸν δένδρον κοσμητικὸν καὶ μυρεψικόν, ἴθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν. στενωῶς συγγενές τῶν Ἰάσμων, δυνάμενον δὲ νὰ εὐδοκίμησῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος· τὰ εὐσμότατα ἄνθη του ἐπανοίγουσι τὸ ἐσπέρας καὶ παρέχουσι τὸ πλεῖστον τοῦ ἰασμελαίου τοῦ ἐμπορίου.

Νυκτοκαλλές, βλ. Θαυμασία.

Νυμφαία (Nymphaea ἢ Castalia, τ. Νυμαιωδών) γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη ἀπαντῶντα πολλαχού· φ. ποώδη πολυετή, ῥιζωματικά, ὑδρόβια, ἐξόχως κοσμητικά καὶ ἄλλως χρήσιμα. Τῆς ἐλλ. γλωρ. ἀναφέρεται τὸ καὶ πολλαχού ἄλλοῦ ἀπαντῶν **N. ἡ λευκή** (N. alba, γαλλ. Nénufar blanc, Lunette d' eau ἢ Lis des étangs, ἀγγλ. Com. White-water-Lily), τὸ κν. ὀνομαζόμενον **Νούφαρο, Νεροκολοκυνθιά, Πλατομαντίλα ἢ Πλωτομαντίλα**. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ἡ Σίδη (β. λ.) τοῦ Θεοφρ. καὶ ἡ πρώτη **Νυμφαία** τοῦ Διοσκρ. καθ' ὃν ἐδοκεῖ ὀνομάσθαι νυμφαία διὰ τὸ ἐνυδρὸν φιλεῖν τόπον». Περὶ τῆς χρησιμότητος τοῦ εἶδους τούτου ὁ Θεοφρ. λέγει «ἡ μὲν Σίδη καὶ αὐτὴ (ἐδώδιμος) καὶ τὰ φύλλα τοῖς πρόβάτοις, ὁ δὲ βλαστὸς τοῖς ὕσιν, ὁ δὲ καρπὸς τοῖς ἀνθρώποις» (Φ. I.-4,

10,7). Τὰ σπέρματα τοῦ φ. τούτου καὶ σήμερον ἔτι ἐνιαχοῦ χρησιμοποιοῦνται ἀναμιγνύμενα μετὰ τοῦ σίτου καὶ ἀλευροποιούμενα πρὸς ἄρτοποιίαν. Ἄλλ' ἰδίως χρήσιμον εἶνε πολλαχοῦ τὸ ρίζωμα τοῦ φ. ὡς φαρμακευτικόν, ἐδωδιμον (ἰδίως εἰς τὴν Σουηδίαν) καὶ βαφικὸν προῖόν (εἰς τὴν Γερμανίαν). Ὡς φαρμακευτικὴ ἀναφέρεται ἡ ρίζα τῆς *N.* ταύτης καὶ ὑπὸ τοῦ Διοσκρ., φαρμακευτικὰ δὲ θεωροῦνται σήμερον παρὰ τῷ λαῷ καὶ τὰ φύλλα αὐτῆς.

Ἐκ τῶν πολλῶν ἀξιολόγων ἐξωτικῶν εἰδῶν εἶνε καὶ α') *N.* ἡ **ἀστεροειδής** (*N. stellata* ἢ *caerulea*, γαλλ. *Nilufar des Egyptiens*), ἰθαγ. τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς τροπ. Ἀφρικῆς τὰ ἀνήθη του κυανᾶ καὶ β') *N.* ὁ **Λωτός** (*N. Lotus* ἢ *rubra*, γαλλ. *Rose du Nil*, *Lis rose des Egyptiens* ἢ *Lotus sacré des Pharaons*, ἀγγλ. *Egyptian Lotus*), φ. ῥοδανθές ἢ λευκανθές, ἀπαντῶν ὡσαύτως ἐν Αἰγύπτῳ ὡς καὶ εἰς ἄλλας τροπ. χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Εἰς τὸ φυτὸν τοῦτο ἀναφέρεται ὁ αἰγύπτιος Λωτός τῶν ἀρχαίων, περὶ οὗ ὁ Ἡρόδοτος λέγει τὰ ἐξῆς: «Ἐπεὶν πλήρης γένηται ὁ ποταμὸς καὶ τὰ πεδία πελαγίση, φύεται ἐν τῷ ὕδατι κρίνεα πολλά, τὰ Αἰγύπτιοι καλέουσι λωτόν. Ταῦτα ἐπεὶν δρέψωσι, αὐαίνουσι πρὸς ἥλιον. καὶ ἔπειτεν τὸ ἐκ τοῦ μέσου τοῦ λωτοῦ τῆ μήκωνι ἐὼν ἐμπερές πτίσαντες ποιεῦνται ἐξ αὐτοῦ ἄρτους ὀπτούς πυρί. Ἔστι δὲ καὶ ἡ ρίζα τοῦ λωτοῦ τούτου ἐδωδιμη καὶ ἐγγλύσσει ἐπιεικέως, ἐὼν στρογγύλον μέγεθος κατὰ μήλον» (B, 92). Τὰ αὐτὰ περίπου ἀναφέρει καὶ ὁ Θεόφρ. ὡς ἐξῆς: «Ὁ δὲ λωτός καλούμενος φύεται μὲν ὁ πλεῖστος ἐν τοῖς πεδίοις ὅταν ἡ χώρα κατακλυσθῆ. Τούτου δὲ ἡ μὲν τοῦ καυλοῦ φύσις ὁμοία τῆ τοῦ κυάμου (βλ. *Ψευδοκύαμος*) καὶ οἱ πέτασοι δὲ ὡσαύτως πλὴν ἐλάττους καὶ λεπτότεροι»..... Τῆς δὲ κωδύας τὸ μέγεθος ἡλικὸν μήκωνος τῆς μεγίστης καὶ διέζωσται ταῖς κατατομαῖς τὸν αὐτὸν τρόπον τῆ μήκωνι πλὴν πυκνότερος ἐν ταύταις ὁ καρπός. Ἔστι δὲ πρὸμοιος τῷ κέγγρω» (Φ. I-4, 8.9). Τὰ αὐτὰ λέγει καὶ ὁ Διοσκρ. ὡς ἐξῆς: «Λωτός ὁ ἐν Αἰγύπτῳ γεννώμενος ἐν τῷ ὕδατι τῶν ἐπικλυσθέντων πεδίων καυλός ἐστι τῷ τοῦ κυάμου (βλ. *Ψευδοκύαμος*) ἐμπερὴς ἔχων ἀνθος λευκόν, εἰκὸς κρίνω... εἶοικε δὲ ἡ κωδία μήκωνι μεγίστη ἐν τῇ καρπός ὡς κέγγρος, ὃν ζηράναντες οἱ ἐν Αἰγύπτῳ βάλλουσιν εἰς ἄρτοποιίαν· ρίζαν δὲ ἔχει ὁμοίαν μήλω κωδιῶνι, ἣτις καὶ αὐτὴ ἐσθίεται ὡμῆ τε καὶ ἐφθῆ· ἀναλογεῖ δὲ ἐψηθεῖσα τῆ ποιότητι λεκυθῷ ὡσοῦ».

Ταῦτα καὶ πολλὰ ἄλλα εἶδη τοῦ προκειμένου γένους συχνὰ θεραπεύονται πρὸς κώσμον εἰς τὰς δεξαμενάς καὶ τὰς τεγνητὰς λίμνας τῶν κήπων· πολλαπλ. δὲ εὐχερῶς διὰ ριζωμάτων καὶ σπερμάτων βυθιζομένων εἰς τὴν ὑπὸ τὸ ὕδωρ ἰλύν.

Νυμφαιώδη (*Nymphaeaceae*) τ. Δικοιλδ. φ. πωδὴ πολυετῆ, ὑδρίβια, πλεῖστα ἐξόχως κοσμητικὰ, τινὰ καὶ ἄλλως χρήσιμα (γ. Βικτορία, Εὐρύαλη, Νύμφα, Νυμφαία, *Ψευδοκύαμος* κ. ἄ.).

Νύσσα (*Nyssa*, τ. Κρανειωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 6 εἶδη· θάμνοι καὶ δένδρα βασικά, κοσμητικὰ καὶ ἄλλως χρήσιμα· ἀπαντῶσιν εἰς τὴν βορ. Ἀμερικὴν καὶ εἰς ὄρεινους τόπους τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν καὶ τῶν Μαλαισιῶν νήσων. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε α') *N.* ἡ **κεφαλωτή** (*N. capitata* ἢ *Ogeche*, ἀγγλ. *Ogeeshee Li-*

me ἢ Sour Turpelo), δένδρον μετρίου μεγέθους, ἀπαντῶν εἰς ἐλώδεις τόπους τῶν μεσημβρ. Ἡν. Πολιτειῶν· τὸ ξύλον του χρήσιμον πολυτρόπως, ὁ καρπὸς του ὑπόξινος, βρώσιμος· β') N. ἡ μονανθῆς (N. uniflora ἢ aquatica, ἀγγλ. Swamp Turpelo ἢ Turpelo Gum), θάμνος δενδρώδης κοινὸς εἰς τὰ ἔλη τῶν μεσημβρ. Ἡν. Πολιτειῶν· τὸ ξύλον του λευκόν, μαλακόν, χρήσιμον εἰς τὴν ξυλογλυπτικὴν· τὸ τῆς ῥίζης του σπογγώδες, χρησιμικοποιούμενον ἐπιτυχῶς ἀντὶ φελλοῦ· καὶ γ') N. ἡ πολυανθῆς (N. multiflora ἢ sylvatica, ἀγγλ. Turpelo, Pepperidge, Forest Turpelo ἢ Black Gum-tree), δένδρον ὑψούμενον καὶ μέχρι 15 μ. ἀπαντῶν πολλαχοῦ τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, πολυανθέστατον· τὸ ξύλον του ἐλαφρὸν χρησιμικοποιούμενον πολυτρόπως· ὁ καρπὸς του ὑπόξιμος, βρώσιμος. Καὶ τὰ τρία πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων καὶ δύνανται· νὰ εὐδοκίμησῶσι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Νύφαρο, βλ. Νοῦφαρ.

Νυχάκι, βλ. Ἀστερίσκος, Τριγωνίσκος ὁ κερατιοφόρος, Μελίλωτος ὁ φαρμακευτικὸς, M. ὁ ἰνδικός. Κατὰ τὸν Χελδράϊχ τὰ φ. ταῦτα εἶνε χρήσιμα παρὰ τῶ λαῶ πρὸς θεραπείαν τῆς παρωνυχίδος (τοῦ κν. καλαγκαθιοῦ ἢ νυχοτόνου, γαλλ. raparis, ἀγγλ. whitlow). Τὴν νόσον ταύτην ὀνομάζει ὁ Διοσκρ. παραωνυχίαν καὶ λέγει ὅτι θεραπεύεται ὑπὸ τοῦ ὁμώνυμου φυτοῦ, ὅπερ κατὰ τὸν Σιέβερπιν ἀναφέρεται εἰς Παρωνυχίαν τὴν ἀργυρᾶν, κατ' ἄλλους δὲ εἰς Πολύκαρπον τὸ τετράφυλλον (βλ. βλ. καὶ Αἰγιαλόφιλος).

Νύχια τοῦ Κορώνου, βλ. Ἀστράγαλος ὁ βαϊτικὸς.

Νωτόβασις ἢ οὐριακὴ (Notobasis ἢ Cnicus syriacus, τ. Συνθέτων), τὸ κν. Κουφάγκαθο, Γαϊδουράγκαθο, Γομαράγκαθο ἢ Ἀγριάγκαθο· φ. ἐτήσιον κυναροειδές, ἀκανθόφυλλον, λαχανευόμενον· ζιζάνιον κοινὸν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν.

Ξαγκαθιά, βλ. Βερβερίς.

Ξάκιδο ἢ Ξάκιο, δ. ὁ ἐν Κύπρῳ Κριθῆς τῆς ἐξαστοίχου.

Ξάνθιον (Xanthium, γαλλ. Lampourde ἢ Gluteron, ἀγγλ. Cockle Bur ἢ Clot Bur, τ. Συνθέτων)· γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη ἀπαντῶντα εἰς εὐκράτους καὶ παρατροπικὰς χώρας· ζιζάνια ἐτήσια. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. τὰ καὶ πολλαχοῦ ἄλλου ἀπαντῶντα Ξ. τὸ ἀκανθώδες καὶ Ξ. τὸ Χοιράδιον (X. spinosum καὶ X. Strumarium), ἀμφότερα κοινότατα πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ κν. ὀνομαζόμενα Κολλητισίδες ἢ Κολλήνες. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον, ἀρχικῶς ἰθαγ. τῆς Ἀνατολῆς, ἦδη ἀπαντᾷ καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἀμερικῆς, διαδοθὲν διὰ τῶν μεταφερομένων πρὸς δυσμὰς ἀνατολικῶν κτηνῶν (ἰδίως αἰγοπροβάτων καὶ χοίρων) καὶ τοῦ μαλλοῦ ἢ τῶν τριγῶν αὐτῶν, ἐφ' ὧν σχεδὸν πάν-

τοτε εὐρίσκονται προσκεκολλημένα τὰ πλήρη μικρῶν ἀκίδων σπέρματά του. Τὸ δὲ δεύτερον εἶνε τὸ **Ἐάνθιον** τοῦ Διοσκορίδου, ὅστις τὸ ὀνομάζει καὶ Ἄπαρῖνην (β.λ.). Τοῦτου τὰ φύλλα καὶ ὁ νωπὸς καρπὸς ἐνέχουσι χρωστικὴν οὐσίαν ξανθὴν, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ φ. μετὸν καρπὸν τοῦ ὁποίου ἔβατον οἱ ἀρχαῖοι τὰς τρίχας (*).

Ξανθοξύλον (Xanthoxylum ἢ Zanthoxylum, τ. Ξανθοξυλωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 80 εἶδη* θάμνοι καὶ δένδρα τροπ. καὶ παρατροπ. χωρῶν· τινὰ κοσμητικά, πολλὰ ἀκανθώδη· τῶν πλείστων ὁ καρπὸς ἀρωματικός. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε **Ξ. τὸ πεπερώδες** (X. piperitum), δένδρον ἰθαγ. τῆς Σινικῆς καὶ τῆς Ἰαπωνίας, ἐνθα ὁ καρπὸς του χρησιμοποιεῖται ὡς εἶδος ἀρτυματικόν.

Ξανθοξυλῶδη (Xanthoxylaceae) τ. Δικοτλδ. περιλ. θάμνους καὶ δένδρα βασικά, κοσμητικά καὶ ἄλλως χρήσιμα, πάντα ἰθαγ. τροπ. καὶ παρατροπ. χωρῶν (γ. Ἄϊλαντος, Ξανθοξύλον κ. ἄ.).

Ξανθορριζα ἢ δελινόφυλλος (Xanthorrhiza apiifolia, ἀγγλ. Yellow Root, τ. Βατραχιωδῶν), θαμνίον κοσμητικόν καὶ φαρμακευτικόν, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, δυνάμενον νὰ εὐδοκιμήσῃ πολλαχού τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ῥίζα του ἐνέχει χρωστικὴν καὶ φαρμακευτικὴν οὐσίαν παρεμφερῆ τῇ ἀπαντώσῃ εἰς τὴν ῥίζαν τῆς Ὑδράστεως (β.λ.).

Ξανθορροια (Xanthorrhoea, ἀγγλ. Black Boy ἢ Grass-Gum-tree ἢ Grass-tree, τ. Βρουλωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 11 εἶδη ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας· φ. πολυετῆ, μακρόφυλλα, φέροντα ξυλώδη φυλλοφόρον καὶ ἀνθοφόρον καυλόν. Τὰ πλείστα παρέχουσιν ἐν ἀφθονίᾳ εἶδος μελαίνης ἢ κιτρίνης ἀρωματικῆς ῥητινῆς (γαλλ. acaroide, ἀγγλ. Black-boy-gum ἢ Acaroid-gum) χρησίμου εἰς τὴν χερτοποιίαν, τὴν σκευασίαν βερενικεῖου καὶ πικρικοῦ ὀξέος ὡς καὶ πρὸς ἐπίχρισιν μεταλλίνων καὶ ξυλίνων ἀντικειμένων. Τὴν οὐσίαν ταύτην φέρουσιν ἰδίως τὰ εἶδη **Ξ. ἡ δενδρωδης**, **Ξ. ἡ αὐστραλιακή**, **Ξ. ἡ δορατόμορφος**, **Ξ. ἡ ἠητινοφόρος** καὶ **Ξ. ἡ τετράγωνος** (X. arborea, X. australis, X. hastilis, X. resinosa καὶ X. quadangulata), πάντα δυνάμενα νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ ἐπιτυγχάνουσιν εἰς ἀμώδη καὶ ὑγρὰ ἢ τελματώδη ἐδάφη.

Ξανθοδόμος (Xanthosoma, τ. Ἀρωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 25 εἶδη ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς· φ. ποώδη πολυετῆ, ῥιζωματικά· τινὰ λίαν κοσμητικά γάρβεις εἰς τὸ φύλλωμά των. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε **Ξ. ἡ ἰανθῆς** καὶ **Ξ. ἡ βαριλλέτιος** (X. violaceum καὶ X. Barilleti).

(*) «Δύναται δὲ ὁ καρπὸς, πρὶν τελείως ξηρανθῆναι συλλεγεῖς καὶ κοπιεῖς καὶ ἀποτεθεῖς εἰς κεραμεῶν ἀγγεῖον, ξανθὰς τρίχας ποιεῖν, ἐάν τις ἐπὶ τῆς χρήσεως λαβῶν τρυβλίου πλήθος ἐξ αὐτοῦ, διεῖς τε ὕδατι γλιαρῶ, καὶ προσκνιτρῶσας τὴν κεφαλὴν καταπάσῃ· τινὲς δὲ καὶ μετ' οἴνου κόψαντες αὐτὸ ἀποτίθενται· καταπλάττεται δὲ καὶ πρὸς οἰδήματα ὁ καρπὸς ἐπιτηδεῖως. (Διοσκορίδης).

Ξανθόχυμος (*Xanthochymus*, τ. *Σταλαγμοφόρων*) γ. περιλ. ολιγάριθμα εἶδη ἰθαγ. τροπ. χωρῶν. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε **Ξ. ἡ γλυκεία** (*X. ἡ Garciaia dulcis*), ἰθαγ. τῶν **Μολούκων νήσων** ὁ καρπὸς τοῦ ἐδώδιμος.

Ξηράνθεμον (*Xeranthemum*, γαλλ. καὶ ἀγγλ. *Immortelle*, τ. **Συνθέτων**) γ. περιλ. ολιγάριθμα εἶδη φ. ἐτήσια, ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν. Εἶδη τῆς ἐλλ. γλωρ. τὰ καὶ ἀλλαγῶ ἀπαντῶντα **Ξ. τὸ ἐτήσιον**, **Ξ. τὸ εὐθυτενές**, καὶ **Ξ. τὸ κυλινδρικόν** (*X. annuum*, *X. erectum* καὶ *X. cylindricum*)· τὰ δύο πρῶτα (καὶ ἰδίως τὸ πρῶτον) θεραπεύονται πολλοῦ πρὸς κύσμον γὰρ ἰν τῶν ἀμαράντων (β.λ.) ἀνθέων των.

Ξηρόφυλλον (*Xerophyllum*, τ. **Λειριωδῶν**) γ. περιλ. φ. πωδὴ πολυετή τινὰ κοσμητικά. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε **Ξ. τὸ ἀσφοδελοειδές** (*X. asphodeloides*, ἀγγλ. *Turkey's Beard*), ἰθαγ. τῶν Ἦν. Πολιτειῶν πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ ριζωμάτων.

Ξιμενία ἡ ἀμερικανικὴ (*Ximenia americana*, ἀγγλ. *False Sandalwood ἡ Seaside Plum*), θάμνος τῆς τ. τῶν **Ψευδελυκακωδῶν** (*Oleaceae*, Δικοτλ.), ἀπαντῶν εἰς χώρας θερμᾶς τῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς· τὸ ξύλον τοῦ εὐοσμῶν, ὁ καρπὸς τοῦ βρώσιμος. Δύναται νὰ εὐδοκίμησῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Ξινά, βλ. Ἑσπεριδοειδῆ, σελ. 316.

Ξινάκι, **Ξινήθρα**, **Ξινολάπαθο**, βλ. Λάπαθον.

Ξινομπλιά, βλ. Μηλέα.

Ξινομουριά, βλ. Μορέα ἡ μέλαινα.

Ξινορρωδιά, βλ. Ροιά.

Ξινοῦδι καὶ **Ξινόχορτο**, βλ. Ὄξαλις.

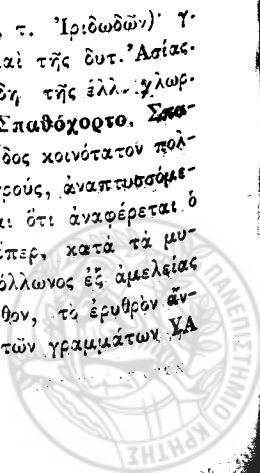
Ξιρίς, βλ. Ξυρίς.

Ξιστάρι καὶ **Ξισταριά**, βλ. Κίστος.

Ξιφάρα, βλ. Ἐρίανθος καὶ Κάρηξ.

Ξιφίον (*Gladiolus*, γαλλ. *Glayeul*, ἀγγλ. *Com. Flag*, τ. Ἰριδωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 90 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς δυτ. Ἀσίας· φ. πωδὴ πολυετή, βολβοφόριζα· τὰ πλεῖστα κοσμητικά. Εἶδη, τῆς ἐλλ. γλωρ. τέσσαρα ἐν οἷς καὶ **Ξ. τὸ ἀρουραῖον** (*G. segetum*), τὸ κν. **Σπαθόχορτο**, **Σπαθίνακας**, **Ἀγριοκόκκορος** καὶ **Πασχάτικο** (ἐν Κύπρῳ)· εἶδος κοινότατον πολλοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἰδίως ἀνὰ τοὺς νοτιοὺς σιτοφόρους ἀγρούς, ἀναπτυσσόμενον ὡς ζιζάνιον λιαν ἐπιβλαβές. Εἰς τὸ φ. τοῦτο ὑποτίθεται ὅτι ἀναφέρεται ὁ παρὰ Νικάνδρῳ, Δουκιανῷ καὶ ἄλλοις Ἰακίνθος, φυτὸν ἕπερ, κατὰ τὰ μυθεύμενα, ἀνέδωκεν ἡ γῆ ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐξ ἀμελείας διὰ τοῦ δίσκου τοῦ φονευθέντος Ἰακίνθου, διό, κατὰ τὸν μῦθον, τὸ ἐρυθρὸν ἄνθος τοῦ φ. τούτου φέρει γραμμὰς παριστώσας τὰ σχήματα τῶν γραμμῶν τῆς

ῥάσματος

ἢ ΑΙ (¹). Τὸ Εἰψιον ἢ Εἰψιον τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται κατὰ τινὰς μὲν εἰς τὸ προκείμενον εἶδος, κατ' ἄλλους δὲ εἰς ἄλλο εἶδος τοῦ αὐτοῦ γένους.

Τὰ πλείστα τῶν μετὰ πολυαριθμῶν διαφορῶν καὶ παραλλαγῶν θεραπευομένων πρὸς κόσμον εἰδῶν Ε., τῶν ὑπὸ τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν ὀνομαζομένων Γλα-
διδῶν, εἶνε ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς.

Ευγγάκι καὶ **Ευγγόχορτο**. βλ. Θηλυγόνον.

Ευλαγγουριά. βλ. Πέπων ὁ ἡμέρος.

Ευλαλὰς καὶ **Ευλαλόν**. βλ. Ἀγάλογον.

Ευλαφάνα, βλ. Ἐγνόπους.

Ευλία ἢ ἀξινοειδὴς (*Xylia dolabriformis*, ἀγγλ. Pyengadu, τ. Ἐλ-
λοβοκάρπων), δένδρον φυλλοβόλον, ἀπκντῶν εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας, τὴν Σινικὴν καὶ
τὰς Φιλιππίνιας νήσους· ὑψοῦται καὶ μέχρι 35 μ. τὸ ξύλον τοῦ ἐρυθρωπὸν,
σκληρότατον καὶ διαρκέστατον· ὁ κορμὸς τοῦ ἐκκρίνει εἶδος κομμεωρρητίνης.
Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς
Ἑλλάδος.

Ευλοβάδαμον παρὰ Σιράβιον (15,763), πιθανῶς τὸ Ἀγάλογον (β.λ.)
τοῦ Διοσκρ.

Ευλόδατος, δ.δ. ἐν Κύπρῳ Σμίλακος τῆς τραχείας.

Ευλόθρουμπος, δ.δ. ἐν Κύπρῳ Ὀνόσματος τοῦ θαμνώδους.

Ευλοκαρπία, βλ. Ἀκρόθρυα.

Ευλοκερατιά, βλ. Κερατέα.

Ευλόκοκκον, τὸ σπέρμα τῆς Κερατέας.

Εύλο τοῦ Ἐθέντη, βλ. Ὑγράμβαρικ.

Ευνάκι, Εἰνάκι.

Ευνῆθρα, βλ. Εἰνῆθρα.

Ευνολάπαθο, βλ. Εἰνολάπαθο.

Ευνομηλιά, βλ. Εἰνομηλιά.

Ευνομουριά, βλ. Εἰνομουριά.

Ευνοῦδι καὶ **Ευνόχορτο**, βλ. Εἰνοῦδι.

Ευρίς (*Xyris*, ἀγγλ. Yellow-eyed-Grass) γ. τῆς ὁμωνύμου τ. τῶν Ευρι-
θιδῶν (*Xyridaceae*, Μονοκωτλ.), περιλ. περὶ τὰ 40 εἶδη ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς,
τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν καὶ τῆς Αὐστραλίας· φ. πώδη, τὰ πλείστα πολυετῆ· πολλῶν

(¹) «... τῷ παιδί δὲ (λέγει πρὸς τὸν Ἑρμῆν ὁ Ἀπόλλων) καὶ τὸν τάφον μὲν
ἔχωσάμην ἐν Ἀμύκλαις, ὅπου ὁ δίσκος αὐτὸν κατέβαλε, καὶ ἀπὸ τοῦ αἵματος
ἄνθος ἀναδοῦναι· τὴν γῆν ἐποίησα ἡδιστον, ὡς Ἑρμῆ, καὶ εὐανθέστατον ἀνθέων
ἀπάντων, ἔτι καὶ γράμματα ἔχον ἐπαιάζοντα τῷ νεκρῷ» (Δουκιανοῦ «Θεῶν διά-
λογοί», 14, 240).

αί βίβαι και τὰ φύλλα χρησιμοποιούνται εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας και τὴν νοτ. Ἀμερικὴν πρὸς θεραπείαν τῆς ψώρας. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶδος εἶνε **Ξ.** ἡ **καλυπτροφόρος** (*X. oreoculata*), φ. κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας. Ἡ παρὰ Διοσκρ. **Ξυρίς** και παρὰ Θεοφρ. **Ξιρίς** ἀναφέρεται εἰς Ἰριδα τὴν κάκοσμον (β.λ.).

Ο

Ἄοα, **Ἄον** ἢ **Ἄοῦν** (*Sorbus*, γαλλ. Sorbier, ἀγγλ. Service-tree, τουρκ. Ὀυβές, τ. Ῥοδωδῶν) θάμνοι και δένδρα φυλλοβόλα, τὰ πλείστα ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης· στενῶς συγγενῆ τῶν Ἀπιδεῶν, εἰς τὸ γένος τῶν ὁποίων ἐνίστε και κατατάσσονται. Τινῶν ὁ καρπὸς βρώσιμος ὅταν ὑπερώριμος. Εἶδη τῆς ἐλλ. γλωσσῆς και ἀλλαγῶν ἀπαντῶντα α') **Ἄο.** ἡ **ἀντιδυσεντερικὴ** (*S. torminalis*, γαλλ. Aigretier ἢ Alisier tranchant, ἀγγλ. Wilde Service)· β') **Ἄο.** ἡ **Ἄρια** (*S. Aria*, γαλλ. Alisier, Allouchier ἢ Drouillier, ἀγγλ. White Beam-tree), ἡ **κν. Τροκκία**, **Ἄγριομηλιά** ἢ **Ἄγριοκυδωνιά** (ἐν Πελοποννήσῳ), ἡ **Ἄρια** τοῦ Θεοφράστου· εἶδος ἀπαντῶν ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς· και γ') **Ἄο.** ἡ **ἡμερος** (*S. domestica*, γαλλ. Cormier, ἀγγλ. Service-tree), ἡ **κν. Σουρμπιά**, **Σουρβιά**, **Σκαροῦπα**, **Σκαρουχιά** ἢ **Οὔβα** (ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ)· εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ἡ παρ' ἀρχαίοις **Ἄοα**, **Ἄον**, **Ἄοῦν** ἢ **Ἄοῖν**, τῆς ὁ καρπὸς ἐλέγετο **οὔον**, ἐξ οὗ ἡ ἐνιαχοῦ σωζομένη κοινὴ ὀνομασία αὐτοῦ **οὔβον** (κατὰ Κοραῖν). Ἐκ τῆς αὐτῆς βεβαίως ῥίζης προέκυψε και τὸ ἀνά τὴν βορ. Εὐβοίαν ἐν γρήσει ὄνομα διὰ τε τὸ δένδρον και τὸν καρπὸν τοῦ **Ἀυγαριά** (ὑπάρχει και χωρίον **Ἀυγαριά** παρὰ τὸ **Ἐρηχώριον**). Εἶνε δὲ τὸ δένδρον τοῦτο ὀψίκαρπον και εὐδοκιμεῖ εἰς τόπους ὀρεινοῦς. Ὁ καρπὸς του (τὰ **σοῦρβα**, **οὔβα** ἢ **αὔγαριές**) τρώγεται μόνον ὑπερώριμος, ἐξ αὐτοῦ δὲ κατασκευάζεται ἐνιαχοῦ τῆς Γαλλίας εἶδος σίκερος. Το ζύλον του εἶνε σκληρὸν και ἀρίστης ποιότητος διὰ τορνευτικὰ και ἄλλα ἔργα.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιόλογον εἶνε **Ἄο.** ἡ **τῶν ὀρενιθοθηρῶν** (*S. aucuparia*, γαλλ. Sorbier des oiseleurs, ἀγγλ. Mountain Ash ἢ Rowan-tree), δένδρον πολύμορφον, κοινὸν ἀνά τὴν μέσην Εὐρώπην, συχνὰ θεραπευόμενον πρὸς κόσμον· τὸ ζύλον του ἐκλεκτῆς ποιότητος, ὁ δὲ καρπὸς του, ζωηρῶς ἐρυθρὸς, εἶνε λιαν ἀγαπητὸς εἰς πολλὰ πτηνά, πρὸς σύλληψιν τῶν ὁποίων χρησιμοποιεῖται ὡς δόλωμα.

Ἄοβενία ἢ γλυκεῖα (*Hovenia dulcis*, τ. Ῥαμνωδῶν), μικρὸν δένδρον ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας και τῆς Σινικῆς· οἱ σαρκώδεις ποδίσκοι τῶν καρπῶν του ἐδωδιμοί. Πολλαπλ. διὰ σπορῆς και μοσχευμάτων, εὐδοκιμεῖ εἰς νοτεράς και γονίμους γαίας· δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Ἄοβολοειδὲς (*Soldanella*, τ. Ἑρανθωδῶν)· γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη, ἰθαγ. τῆς μέσης Εὐρώπης· φ. πώδη πολυετῆ. **Ἄο.** τὸ **ἄλπειον** (*S. alpina*, ἀγγλ. Blue-Moon-wort) θεραπεύεται ἐνίστε πρὸς κόσμον.

Ὄβρυά, βλ. Βρυωνία.

Ὄγκενία ἢ δυκόφυλλος (*Honckenya ficifolia*, τ. Φιλυρωδῶν), θάμνος ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀφρικῆς· ὁ φλοιὸς τοῦ κλωστικὸς.

Ὄγκίδιον (*Oncidium*, τ. Ὀρχεωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 250 εἶδη, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς, πάντα ἐκ τῶν κοσμητικωτέρων Ὀρχεωδῶν.

Ὄγκόσπερμον (*Oncosperma*, τ. Φοινικωδῶν) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη, πάντα ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀσίας· δένδρα κοσμητικά, ἀκανθόφυλλα.

Ὄγχν, βλ. Ἀπιδέα σελ. 128.

Ὄδοντογλυφίς, βλ. Ἄμμι.

Ὄδοντόγλωσσον (*Odontoglossum*, τ. Ὀρχεωδῶν) γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 100 εἶδη ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς· πάντα ἐκ τῶν κοσμητικωτέρων Ὀρχεωδῶν.

Ὄδοντοειδὲς (*Dentaria*, γαλλ. Dentaire, ἀγγλ. Toothwort, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περί τὰ 20 εἶδη ἰθαγ. τῆς εὐκρ. βορ. ζώνης· φ. πωδῆ πολυετῆ· τινὰ κοσμητικά. Τῆς ἑλλ. γλωρ. ἀναφέρεται τὸ καὶ ἀλλαχοῦ ἀπαντῶν Ὁ. τὸ βολβιδιοφόρον (*D. ἢ Cardamine bulbifera*, ἀγγλ. Coral Root).

Ὄν, βλ. Ὄα.

Ὄθόννα (*Othouna*, ἀγγλ. Ragwort, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περί τὰ 80 εἶδη ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς· θάμνοι, θαμνία καὶ πωδῆ φ. ἐξ ἧν τινὰ κοσμητικά. Ἡ τοῦ Διοσκρ. Ὄθόννα, ἡ ἀπαντῶσα ἐν τῇ κατ' Αἴγυπτον Ἀραβία, ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Ὄθοννοψιν τὴν χειρανθόφυλλον (*Othonnopsis cheirifolia*), (ἀγγλ. Barbary Ragwort) ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀφρικῆς.

Ὄϊδνον, βλ. Ὑδνοειδῆ.

Ὄϊν, βλ. Ὄα.

Οἰνάνθη (*Oenanthe*, ἀγγλ. Water Dropwort, τ. Σκιαδανθῶν) γ. περιλ. φ. πωδῆ πολυετῆ, πάντα ζιζάνια φίλυδρα, τινὰ δηλητηριώδη. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 10 ἐν οἷς καὶ α) Οἰ. ἡ ἀνισοειδής (*Oe. pimpinelloides*, ἀγγλ. Meadow Parsley), τὸ κν. Σγαράντζι. β) Οἰ. ἡ ἐνυδροσ (*Oe. Phellandrium ἢ Phellandrium aquaticum*, ἀγγλ. Horse-bane), φ. τοξικὸν καὶ φαρμακευτικὸν (φαρμ. Φελλανδρίου καὶ ὀρθότερον Φενανδρίου σπέρμα, *Semen Phellandrii*, τουρ. Σου-δουμετ-Σουμπουλί). καὶ γ) Οἰ. ἡ συριγγώδης (*Oe. fistulosa*, γαλλ. Persil des marais), φ. τοξικόν. Δίαν δηλητηριώδες εἶδος εἶνε Οἰ. ἡ κροκώδης (*Oe. crocata*, γαλλ. Ciguë aquatique, Navet du diable ἢ Pensacre, ἀγγλ. Water Hemlock), ἰθαγ. τῆς μέσης καὶ δυτ. Εὐρώπης. Εἰς εἶδος τοῦ προκειμένου γένους ἀναφέρεται ἡ Οἰνάνθη τοῦ Διοσκρ., ὅστις ποικίλας ἱαματικὰς δυνάμεις ἀποδίδει εἰς πάντα τὰ μέρη τοῦ φ. Ἄλλ' οἰνάνθη ὠνομάζετο τὸ πάλαι καὶ τὸ ἄνθος τῆς ἀγρίας Ἀμπέλου (*Vitis vinifera sylvestris*), ἐξ οὗ, λέγει ὁ Διοσκορδέης, ἐσκευάζετο ὁ οἰνάνθινος οἶνος καὶ ἡ οἰνάνθινος σκευασία, εἶδος μύρου. Κατὰ τὸν Θεόφραστον ὁμοῦς τὸ οἰνάνθινον μῦρον ἐσκευάζετο ἐκ τῶν φύλλων πῶς τινος πολυόμου καὶ ὀρεινῆς φυομένης ἐν Κύπρῳ— «ἀπὸ δὲ τῆς ἐν τῇ Ἑλλάδι οὗ γίνεται διὰ τὸ ἄδομον» («Περὶ ὀσμῶν», 27). Ταύτην (τὴν ἐν τῇ Ἑλλάδι) ἢ ἄλ-

λην ἀγρίαν οἰνάνθη, ὡς καὶ ἐτέραν ἀνθοδόδη καὶ σπειρομένην οἰνάνθη (πιθανῶς Σπειραϊαν τὴν Οἰνάνθη—β.λ.) ἀναφέρει ὁ Θεόφραστος καὶ ἀλλαχοῦ (Φ. Ἰ.-5,9,6 καὶ 6,6,11). Μία ἐξ αὐτῶν, φρονεῖ ὁ Φράξας, ὅτι πρέπει νὰ ᾔνε Φυτολάκκα ἢ δέκανδρος, ἀγῶων προφανῶς ὅτι τὸ φυτὸν τοῦτο εἶνε ἰθαγ.τῆς Ἄμερικῆς, καὶ ἐπομένως ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Θεοφράστου οὐδαμοῦ τοῦ παλαιῦ κόσμου ἀπῆντα. Οἰνάνθη ὀνομάζει ὁ Θεοφρ. καὶ τὸ ἄνθος τῆς Ἀμπέλου (Φ. Ἰ.-3,14,8), ὅπερ ἐλέγετο τὸ πάλαι καὶ οἰνανθίς. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι κατ' ἐξοχὴν οἰνάνθη παρ' ἀρχαίοις ἦτο τὸ ἄνθος τῆς Ἀμπέλου καὶ ὅτι ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο (Οἰνάνθη) διεκρίνοντο καὶ τινα φυτὰ φέροντα φύλλα ἢ ἄνθη εὐσομα. Ἄλλὰ τὰ φυτὰ ταῦτα μένου ἀνερμηγνευτα.

Οἶνα ἢ Οἶνη παρ' ἀρχαίοις, συνώνυμον τοῦ Ἀμπέλος.

Οἰνοθήρα (Oenothera—ἐν ᾧ καὶ τὰ τοῦ γένους Γοδετία—ἀγγλ. Evening Primrose, τ. Ὀναγρωδῶν) γ. περιλ. περι τὰ 100 εἶδη ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς, πλὴν ἐνὸς ἀπαντῶντος εἰς τὴν Τασμανίαν. Πολλὰ ἐγκλιματισθέντα αὐτοφύονται ἤδη πολλαχοῦ· φ. ποώδη καὶ θαμνώδη, πλεῖστα κοσμητικὰ, πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς—Οἰνοθήρας, Οἰνοθηρίς, Οἰνοθουρίς, Ὀνοθήρας, Ὀνοθήρα, Ὀναγρω, Ὀνουρίς παρ' ἀρχαίοις συνώνυμα ἀναφερόμενα εἰς Ἐπιλόβιον τὸ στενόφυλλον.

Οἰνόπνευμα, βλ. Ἀμπέλος, σελ. 65.

Οἰδός παρ' ἀρχαίοις, συνώνυμον τοῦ Ἄγνος (β. λ.). Ὁ Θεοφρ. λέγει: «τοῦ δὲ οἴσου τὸ μὲν λευκὸν τὸ δὲ μέλαν· καὶ τὸ ἄνθος ἐκατέρου καὶ ὁ καρπὸς κατὰ λόγον ὁ μὲν λευκὸς ὁ δὲ μέλας· ἔνιοι δὲ ὡσπερ ἀνά μέσον, ὧν καὶ τὸ ἄνθος ἐπιπορφυρίζει καὶ οὔτε οἰνωπὸν οὔτε ἔκλευκόν ἐστιν ὡσπερ τῶν ἐτέρων» (Φ. Ἰ.-3,18,2). Ἀπαντῶσι καὶ αἱ γραφαὶ Οἰσαξ, Οἰσις, Οἶσος, Οἰσός, Οἰσία, Οἰσις, Οἶσις καὶ Οἶσις, παρ' Ὀμήρῳ δὲ Οἰσιῦα¹. Οἰσιῦνας ἰσπίδας ἀναφέρει ὁ Θουκιδίδης (4,9).

Οἰδύα, Οἰδυῖα, Οἰδία, βλ. Οἶσός.

Οἶτον, βλ. Ὑδνοειδῆ.

Ὀκνά, βλ. Λαουσονία.

Ὀκτωδροσδι, βλ. Χρυσάνθεμον τὸ ἰνδικόν.

Ὀλιθθηρίς, βλ. Ἀνδράγχη.

Ὀλιθθηρώδη, βλ. Λυτικώδη.

Ὀλκός (Holcus, γαλλ. Houlque, ἀγγλ. Soft-grass, τ. Ἀγρωστωδῶν) γ. περιλ. περι τὰ 8 εἶδη ἀπαντῶντα πολλαχοῦ· φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ. Τὸ μόνον τῆς ἐλλ. γλωρ. εἶνε τὸ καὶ πολλαχοῦ ἄλλοῦ ἀπαντῶν Ὁ. ὁ μωλλωτός (H. lanatus), πολυετές, νομιστικὸν καὶ κοσμητικόν· ἀπαντᾷ καὶ διαφορὰ ποικιλόφυλος (H. lanatus albo-variegatus).

(¹) «Φράζε δὲ μιν ῥίπεσσι διαμπερές οἰσιῦνησιν,

Κύματος εἶλας ἔμεν· πολλὴν δ' ἐπεχεύατο ὕλην».

(Ὁδσ. Ε, 256.

Ὀλόδκτον τὸ δκιαδωτὸν (*Holosteum umbellatum*, ἀγγλ. Jagged Chick-weed, τ. Καρσοφυλλωδῶν), πιθανῶς τὸ Ὀλόστειον τοῦ Διοσκρ., ζιζάνιον ἐτήσιον, ἰθαγ. τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν ἄλλοτε φαρμακευτικόν.

Ὀλόδχοινος ὁ κοινὸς (*Holoschoenus vulgaris* ἢ *Scirpus Holoschoenus*, τ. Κυπειρωδῶν), πῶδες πολυετές, ριζωματικόν, ἰθαγ. τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν τὸ κν. ὀνομαζόμενον **Κουφόβουλος**· πιθανῶς ὁ Ὀλόσχοινος τῶν ἀρχαίων.

Ὀλυνθος, βλ. Συκῆ.

Ὀλυρα, βλ. Ζεῖα καὶ Γομφόμορφος.

Ὀμοιομερίς (*Paris*, τ. Λειριωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 4 εἶδη, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας φ. πώδη πολυετῆ, ριζωματικά. Ὁ ἢ **τετράφυλλος** (*P. quadrifolia*, γαλλ. *Parisette* ἢ *Raisin de renard*, ἀγγλ. *Herbe-Paris* ἢ *True-Love*), εἶδος ἰθαγ. τῆς βορ. Εὐρώπης καὶ τῆς ἀσιατικῆς Ῥωσσίας, κοσμητικόν, ἀλλὰ καὶ δηλητηριῶδες.

Ὀμουηλῖς, βλ. Ἀμαμηλῖς.

Ὀναγρα, βλ. Ἐπιλόβιον.

Ὀναγρώδη (*Onagraceae* ἢ *Oenotheraceae*) τ. Δικοτλδ. φ. πώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, ὀλίγιστα θαμνώδη ἢ δεινδρώδη κοινὰ εἰς τὰς εὐκράτους χώρας, σπάνια εἰς τὰς τροπικὰς· πολλὰ κοσμητικά (γ. Ἐπιλόβιον, Εὐχαρίδιον, Κιρκαία, Κλαρκία, Οἰνοθήρα, Τράπη, Φουξία κ. ἄ.).

Ὀνητίς, βλ. Ὀρίανον.

Ὀνοβρυχίς (*Onobrychis*, ἀγγλ. Hen's bill, τ. Ἐλλοβοκάρπων) γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 50 εἶδη, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς βορ. Ἀφρικῆς καὶ τῆς δυτ. Ἀσίας φ. πώδη καὶ φρυγανώδη, τινὰ νομευτικά καὶ κτηνοτροπικά. Εἶδη τῆς ἑλλην. χλωρ. 12 ἐν οἷς καὶ Ὁ. ὁ Λόφος τοῦ ἀλέκτορος (*O. Crista-galli*), τὸ ἐν **Κύπρω Τριβοῦλι**, καὶ Ὁ. ἡ ἡμερος (*O. sativa* ἢ *viciaefolia* ἢ *Hedysarum Onobrychis*, γαλλ. *Sainfoin*, *Esparcette* ἢ *Bourgogne*, ἀγγλ. *Sanfoin*), ἡ Ὀνοβρυχίς τοῦ Διοσκρ., φ. πῶδες πολυετές, ἀπαντῶν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης, ἐνθα καλλιεργεῖται ὡς κτηνοτροφικὸν θεριζόμενον δις τοῦ ἔτους· ἐνιαχοῦ θερίζεται ἀπαξ καὶ βόσκεται κατὰ τὴν δευτέραν ἐκδλάστησιν· διατηρεῖται ἀκμαῖον ἐπὶ 6—8 ἔτη· εὐδοκίμει καὶ εἰς αὐτὰς ἔτι τὰς ἀβεστώδεις καὶ ἀγόνους γαίας, ἃς ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ γονιμοποιῆ σὺν τῷ χρόνῳ. Σπείρεται μετὰ τὰς πρώτας φθινοπωρινὰς βροχὰς κατ' ἀναλογίαν 12—15 ὄκ. σπέρου κατὰ στρέμμα. Τὴν Ὁ. διαδέχεται εἰς τὸν ἀγρὸν ἐπιτυχῶς ὁ Σῖτος.

Ὀνοθήρα καὶ **Ὀνοθήρας**, βλ. Οἰνοθήρα καὶ Ἐπιλόβιον.

Ὀνόπορδον (*Onopordon*, ἀγγλ. Cotton thistle, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περί τὰ 15 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς βορ. Ἀφρικῆς καὶ τῆς δυτ. Ἀσίας φ. ἀκανθόφυλλα, πώδη, ἐτήσια, διετῆ καὶ πολυετῆ πάντα ζιζάνια, τὰ συνεκδοχικῶς ὀνομαζόμενα κν. **Ἀγκάθια** (βλ. Ἀκανθαί). Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 9, ἐν οἷς καὶ Ὁ. τὸ Ἀκάνθιον (*O. Acanthium*, ἀγγλ. *Scotch Thistle*), πιθανῶς ὁ Ἄ-

κανος σπερματικός του Θεοφρ. β') 'Ο. τὸ ἀραβικὸν ἢ ἀργολικὸν (O. arabicum ἢ O. elatum argolicum), ἢ τοῦ Διοσκρ. Ἄκανθα ἀραβικὴ, καὶ γ') 'Ο. τὸ ἰλλυρικὸν (O. illyricum), τὸ κν. Γαϊδουράγκαθο, πιθανῶς δὲ τὸ Ἀκάνθιον τοῦ Διοσκορίδου. Καὶ τὰ τρία διειτῆ.

'Ονόπτυξος παρὰ Θεοφρ., φ. ἀκανθῶδες, δυσερμήνευτον.

'Ονοσμα (Onosma, τ. Τραχυφυλλωδῶν) γ. περιλ. περι τὰ 70 εἶδη τὰ πλεῖστα ποώδη, ἐτήσια, διειτῆ καὶ πολυειτῆ τινὰ κοσμητικὰ ἢ ἄλλως χρήσιμα. Τῆς ἑλλ. γλωρ. ἀναφέρονται 9 ἐν οἷς καὶ α') 'Ο. τὸ ἐχιοειδὲς (O. echioides, γαλλ. Orcanette jaune, ἀγγλ. Golden Drop), ποῶδες πολυειτῆς, κοινὸν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἐνθα ἀπαντᾷ ὑπὸ τρεῖς διαφορὰς καὶ ὀνομάζεται κν. Μελίχορο καὶ Ἀμπελοφράκτης (ἐν Κερκύρα) ἢ ῥίζα του βαφικῆ καὶ β') 'Ο. τὸ θαμνώδες (O. frutescens), φρύγανον πολύκλωνον, τὸ κν. Εὐλόθρουμπος. Τὸ πρῶτον καὶ 'Ο. τὸ ἀστεροειδὲς (O. stellatum), ἰθαγ. τῆς Μακεδονίας, ἐνίοτε θεραπεύονται πρὸς κόσμον. Τὸ 'Ονοσμα τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Λιθόσπερμον τὸ πορφυροκῦανον.

'Ονουρις, βλ. Οἰνοθήρα.

'Ονοχειλῆς, παρὰ Θεοφρ., τὸ παρ' ἄλλοις 'Ονοχειλῆς, φυτὸν ἀκανθοφόρον, δυσερμήνευτον.

'Ονωνίδα, βλ. 'Ονωνίς.

'Ονωνίς (Ononis, γαλλ. Bugrane, τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περι τὰ 60 εἶδη, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς βορ. Ἀφρικῆς καὶ τῆς δυτ. Ἀσίας φ. ποώδη ἐτήσια, διειτῆ καὶ πολυειτῆ, φρυγανώδη καὶ σπανιώτερον θαμνώδη πολλά ζιζάνια, τινὰ κοσμητικὰ ἢ ἄλλως χρήσιμα. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 16, ἐν οἷς καὶ α') 'Ο. ἡ ἀκανθώδης (O. spinosa ἢ campestris, γαλλ. Arrête-boeuf, ἀγγλ. Rest-Harrow), φρύγανον ἀκανθῶδες, βαθύρριζον, ἐνογλητικώτατον ζιζάνιον, ὅπερ ἐντούτοις πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἐνίοτε θεραπεύεται πρὸς κόσμον. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ὑποτίθεται ὅτι ἀναφέρεται ὁ Αἰγίπυρος τοῦ Θεοφρ. β') 'Ο. ἡ ἀρχαία (O. anti-quorum), ἢ κν. Ἄνωνίδα, Παλαμωνίδα ἢ Γαλινιά (ἐν Κύπρῳ) φρύγανον ἀκανθῶδες, ὡσαύτως ὀγληρότατον ζιζάνιον, ἀλλὰ καὶ εἶδος φαρμακευτικόν (φαρμα-'Ονωνίδος ῥίζα, Radix Ononidis, τουρ. Σαμπάν-κυράν). Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ἡ 'Ονωνίς τοῦ Θεοφρ. καὶ ἡ Ἄνωνίς τοῦ Διοσκρ., ὅστις λέγει ὅτι «ἀλμύεται πρὸ τοῦ ἀκανθοφορῆσαι, καὶ ἔστιν ἰδίστη» καὶ γ') 'Ο. ἡ χνοώδης (O. pubescens), εἶδος ἐτήσιον, τὸ κν. ὀνομαζόμενον Βαλοσαμόχορο.

'Οξαγκαθιά, βλ. Βερβερῆς.

'Οξαλίς (Oxalis, τ. Γερανιωδῶν) γ. περιλ. περι τὰ 200 εἶδη τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς καὶ τῶν τροπ. καὶ παρατροπ. χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυειτῆ, πολλά κονδυλόρριζα, τινὰ δυσεξόντωτα ζιζάνια, πλεῖστα κοσμητικὰ καὶ ἄλλως χρήσιμα πάντα ἐνέχουσιν ἐν ποσῷ ὀξαλικῶν κάλιον, ὅθεν καὶ ἡ εὐάρεστος ὄξινος γεῦσις τῶν φύλλων των. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. ἀναφέρονται τὰ καὶ πολλαχοῦ ἄλλοῦ ἀπαντῶντα, α') 'Ο. ἡ κεραιτοφόρος (O. corni-

culata), τὸ κν. **Ξινοῦδι**, **Ξινοχόρτο** ἢ **Μοσχόφυλλο** ὀνομαζόμενον, ἢ Ὁξαλίς τῶν ἀρχαίων· εἶδος πολυετές, ἔρπον, ρίζωματικόν, κοινότατον πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐνιαχοῦ τῆς Εὐρώπης· ζιζάνιον δυσεξόντωντον ἀπαντῶν ἰδίως εἰς καλλιεργούμενους τόπους. β') Ὁ. ἢ **κύπτουσα** (O. cernua), φ. πολυετές, ρίζωματικόν, κοινὸν ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ζιζάνιον ἀπαντῶν ἰδίως εἰς καλλιεργούμενους τόπους· καὶ γ') Ὁ. τὸ **Ὁξειδίον** (O. Acatosella, γαλλ. Pain de Coucou, Surelle, Oseille de Bûcheron, ἢ Trèfle aigret ἢ Alleluia, ἀγγλ. Com. Wood Sorrel), φ. πολυετές, ἔρπον, ρίζωματικόν· ἀπαντᾷ εἰς τοὺς ἀγρούς καὶ τοὺς δεδασωμένους τόπους· οὐχὶ κοινὸν ἐν Ἑλλάδι, κοινότατον δὲ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, ἐνθα ἐνίοτε ἐκ τοῦ ὀποῦ του λαμβάνεται τὸ ὀξυλικὸν κάλιον.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἄξια λόγου εἶνε καὶ α') Ὁ. ἢ **ἐπαλξωτῆ** (O. crenata), πολυετές, κονδυλόρριζον, ἰθαγ. τῆς Περουβίας, καλλιεργούμενον πολλαχοῦ τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἐνιαχοῦ τῆς Εὐρώπης ὡς ἐτήσιον λαχανικὸν διὰ τὰ φύλλα καὶ τοὺς κονδύλους του. β') Ὁ. ἢ **ὀρθοφυῆς** (O. stricta) ἐτήσιον κитρινανθές, κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς· ἐγκλιματισθὲν ἀπαντᾷ ἤδη αὐτοφυόμενον ἐνιαχοῦ τῆς Εὐρώπης. γ') Ὁ. ἢ **πορφυρᾶ** (O. purpurata ἢ bowieana), πολυετές, κονδυλόρριζον, πορφυρανθές, κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς· ἀπαντᾷ θεραπευόμενον καὶ παρ' ἡμῶν. δ') Ὁ. ἢ **ῥοδανθῆς** (O. rosea), ἐτήσιον, ῥοδανθές, κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς Χιλῆς· καὶ ε') Ὁ. ἢ **τετράφυλλος** (O. tetraphylla) πολυετές, κονδυλόρριζον, πορφυρανθές, πολυανθέςτατον, κοσμητικόν καὶ ληχνικόν, ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ. Πολλὰ ἄλλα εἶδη Ὁ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀμερικῆς καλλιεργούνται πολλαχοῦ ὡς λαχανικά ἢ κοσμητικά.

Ὁξιτιά, βλ. Ἐσπεριδοειδῆ σελ. 335.

Ὁξία (Fagus, γαλλ. **Hêtre** ἢ **Fayard**, ἀγγλ. Beech, τ. Κυπελλοφόρων)· γ. περίλ. περί τὰ 15 εἶδη· θάμνοι καὶ δένδρα δατικά, φυλλοβόλα καὶ ἀειθαλῆ, ἀπαντῶντα εἰς εὐκράτους χώρας καὶ εἰς τόπους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀρεινοὺς. Ἰθαγ. τῆς Ἑλλάδος (τῆς πρὸς βορ. τοῦ Ἰσθμοῦ) εἶδος, τὸ καὶ πολλαχοῦ ἄλλου ἀπαντῶν, εἶνε Ὁ. ἢ ἀλσόφιλος (O. sylvatica), ἢ **Ὁξύη** ἢ **Ὁξία** τῶν ἀρχαίων, ἢ κν. **Ὁξία** ὀνομαζομένη· δένδρον μακρόβιον, εὐφύτενές, ὑψόμενον καὶ μέχρι 40 μ. Τὸ ξύλον του εὐεξαστον καὶ ἀσαπές⁽¹⁾, ἀλλὰ στρεβλούμενον (σκυροῶνον) εὐκόλως· οὐχ ἦττον χρησιμοποιεῖται εἰς πλεῖστα οἰκοδομικά καὶ ἄλλα ἔργα. Ἐκ τοιοῦτου ξύλου κατασκευάζονται ξύλινα κοχλιάρια, ἀντλητήρια (σέσουλαι), ἰγδία, ξυλόπτια, θρίνακες (κν. **θρινάκια** ἢ καρπολογία) καὶ ἄλλα γεωργικῆς ἢ οἰκιακῆς χρήσεως ἀντικείμενα. Μὲ σχιδάκας (πελεκουδία) ὀξυίνου ξύλου γίνεται ἐνίοτε ἡ κάθαρσις τῶν οἴνων. Ὁ φλοιὸς τῆς Ὁ. εἶνε βυρσοειφικός, τὰ δὲ κατὰ τὸ φθινόπωρον πίπτοντα φύλλα τῆς κτηνοτροφικά. Ὁ καρπὸς τῆς βρώσιμος, ἐξ αὐτοῦ δὲ λαμ-

(1) «Δοκεῖ δὲ καὶ ἡ Ὁξύη πρὸς τὸ ὕδωρ ἀσαπῆς εἶναι καὶ βελτίων γίνεσθαι βρεχόμενη» (Θεοφρ. Φ. Ἰ.-5, 4, 4).

βάνεται δι' ἐκθλίψεως βρώσιμον ἔλαιον (γαλλ. huile de faines). Ἀπαντῶσι πλεῖ-
σται διαφοραὶ θεραπευόμεναι πρὸς κόσμον.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἄριστα εἶνε α') Ὁ. ἡ **κουννιγγάμιος** (F. Cun-
ninghamii, ἀγγλ. Tasmanian ἢ Victorian Beech), δένδρον ἰθαγ. τῆς Αὐστρα-
λίας ὑψόμενον καὶ μέχρις 65 μ. τὸ ξύλον τοῦ ἀρίστης ποιότητος, ἰδίως δι' ἐπι-
πλοποιαν, καὶ β') Ὁ. ἡ **σκωριώδης** (F. ferruginea, ἀγγλ. American Beech),
δ. ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς ὀλίγον διαφέρειν τῆς ἄλσοφίλου Ὁ. τὸ ξύλον του
μαλακώτερον καὶ εὐεργαστότερον τοῦ ξύλου ἐκείνης. Ἡ σκωριώδης Ὁ. δύναται
νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς 2 μέρη τῆς Ἑλλάδος ἀπαντᾷ φουομένη ἢ ἐγγύριος Ὁ. ἡ δὲ
κουννιγγάμιος εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς χώρας.

— **Ὁξυάκανθα** καὶ **Ὁξυάκανθος**, βλ. Κράταιγος. —

Ὁξύκεδρος, βλ. Ἄρκευθος σελ. 142.

Ὁξύκοκκος (Oxycoccus, γαλλ. Canneberge, ἀγγλ. Cranberry, τ. Μυρ-
τιδιωδῶν) γ. περιλ. δύο θάμνους καρποφόρους, ἦτοι Ὁ. τὸν **ἐλοχαρῆ** (O. palu-
stris, γαλλ. Coussinet ἢ Canneberge com., ἀγγλ. Com. Cranberry), ἰθαγ.
τῆς βορ. δυτ. Εὐρώπης, τῆς βορ. Ἀμερικῆς καὶ τῆς βορ. Ἀσίας, καὶ Ὁ. τὸν
μακρόκαρπον (O. macrocarpus, ἀγγλ. American Cranberry), ἰθαγ. τῆς βορ.
Ἀμερικῆς. Ἀμφότερων ὁ καρπὸς εἶνε ῥάξ ἐρυθρὰ βρώσιμος, τοῦ μὲν πρώτου
στρογγύλη, τοῦ δὲ δευτέρου ὠσειδῆς. Ἀμφότεροι οἱ θάμνοι οὗτοι καλλιεργοῦνται
διὰ τὸν καρπὸν τῶν πολλοῶν. δὲ διὰ σπορᾶς, μοσχευμάτων καὶ παραφυάδων
καὶ εὐδοκιμοῦσιν εἰς ψυχροὺς καὶ νοτσεροὺς τόπους. Ἐκτενῆς εἶνε ἡ καλλιέργεια
τοῦ δευτέρου ἰδίως εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας, ἐνθα γίνεται μεγάλη κατανάλωσις
τῶν καρπῶν του ἐξ ὧν παρασκευάζονται παντοῖα γλυκύσματα.

Ὁξυλάπαθον καὶ **Ὁξυλίδι**, βλ. Λάπαθον τὸ Ὁξυλάπαθον.

Ὁξυλόδιον (Oxylobium ἢ Callistachys, τ. Ἐλλοβοκάρπων) γ. περιλ-
περὶ τὰ 25 εἶδη θάμνοι ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, οἱ πλεῖστοι κοσμητικοί· πολ-
λαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς.

Ὁξυμυρδίνη καὶ **Ὁξυμυρρίνη**, βλ. Ὁξυμυρσίνη.

Ὁξυμυρδίνη (Ruscus, τ. Λειριωδῶν) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη, ἰθαγ-
ἰδίως τῶν παραμ. χωρῶν φ. πολυετῆ ἀναδίδοντα ἀπὸ τῆς ῥίζης πολλούς, πε-
ρίπου πηχυαίους καυλοὺς, πρασίνοους, ἡμιξυλώδεις, εὐλυγίστεους, δυσθραύστους·
φέροντας πολλά, μικρά, πεπλατυσμένα κλαδία ἔχοντα τὴν μορφήν καὶ ἐπέχοντα
τὴν θέσιν φύλλων. Ἀπὸ τοῦ μέσου ἐκάστου τῶν **κλαδοφύλλων** τούτων (βλ. Φύλ-
λον) φύεται μικρότατον ἄνθος καὶ ἀκολούθως μορφοῦται ὁ καρπὸς (διὸ καὶ ὀνομά-
ζονται τὰ φ. ταῦτα ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου **ἐπιφυλλόκαρπα**), ὅστις εἶνε σφαιρίον
συνήθως ἐρυθρόν, ἔχον τὸ ἐντὸς ὀσπῶδες. Πάντα τὰ φ. ταῦτα εἶνε κοσμητικά,
κατάλληλα δὲ διὰ τοποθεσίας συσχίους. Πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ παραφυάδων καὶ
χρῆζουσιν ἐλαχίστης περιποιήσεως. Οἱ τρυφεροὶ βλαστοὶ τῶν ἐνιαχοῦ λαχανεύον-
ται. Τῆς ἑλλ. χλωρ. ἀναφέρεται μόνον Ὁ. ἡ **ἀκανθώδης** (R. aculeatus, γαλλ.
Fragon picant, Houx-Frèlon, Houx Fragon ἢ Petit-Houx, ἀγγλ. Com. But-

cher's - Broom ἢ Pettigree), ἡ παρὰ Θεοφρ. Κεντρομυρρίνη καὶ παρὰ Διοσκρ. Μυρρίνη ἀγρία, Μυρτάκανθι ἢ Ὄξυμυρρίνη, ἡ κοινῶς ὀνομαζομένη Ὄξυμερρίνη (Κεφαλ.), Ἀγριομερρίνη, Κουρελλιά, Μερρίνη, Πιρνώρι (Κύπρος), Λαγομηλιά, Ῥουσκοκοῦκι ἢ Νεροκαθουλήθρα (Κεφαλ.). Τὸ φ. τούτα εἶνε ἀκανθόφυλλον κοινὸν δὲ πολλαχῶς τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἄλλων παραμ. χωρῶν. Παρὰ τῷ λαῷ θεωρεῖται φαρμακευτικόν.

Συνθέςτατα ἀπαντᾷ θεραπευόμενον καὶ ἐν Ἑλλάδι (ιδίως ἐν γάστραις) Ὁ. τὸ Ὑπόφυλλον (R. Hypophyllum, γαλλ. Fragon Hypophylle, ἀγγλ. Double Tongue), ὅπερ εἶνε ἴθαγ. τῆς μεσημέρ. εὐτ. Εὐρώπης καὶ τῆς βορ. Ἀφρικῆς, ἀπαντᾷ δὲ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ ἔνθα ὀνομάζεται Κοραλλοβότανο (εἰς τὸν Ἄθω). Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο πιθανῶς ἀναφέρεται ἡ Χαμαιδάφνη τοῦ Θεοφράστου. Ἄλλα ἔξωτικά εἶδη εἶνε α') Ὁ. ἡ βοτρυώδης (R. racemosus ἢ Danae racemosa ἢ D. Laurus, γαλλ. Laurier alexandrin, ἀγγλ. Alexandrian Laurel), φ. ἀπαντῶν εἰς τινὰς παραμ. χώρας καὶ εἰς τὸ ὅποιον πιθανῶς ν' ἀναφέρεται ἡ Δάφνη Ἀλεξανδρεία τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ Διοσκρ. καὶ β') Ὁ. τὸ Ὑπόγλωσσον (R. Hypoglossum), τὸ Ὑπόγλωσσον τοῦ Διοσκρ., εἶδος ἀπαντῶν εἰς τὰς παρὰ τὸν Εὐξείνιον Πόντον χώρας.

Ὁξυόχοινος, βλ. Βρούλον.

Ὁξυφυλλώδη, βλ. Ἐλαιοπρινώδη.

Ὁπιον, βλ. Μήκων σελ. 656.

Ὁποβάλαμον, βλ. Βαλασαμίδενδρον καὶ Ἀμυρίς.

Ὁποπάναξ (Oporanax, τ. Σκιαδανθῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 10 εἶδη ἴθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν, φ. πωδὴ πολυετῆ. Τῆς ἑλλ. χλωρ. ἀναφέρεται τὸ καὶ ἀλλαχῶς ἀπαντῶν Ὁ. ὁ ἀνατολικὸς (O. orientale ἢ hispidum), τὸ κν. Πολύκαρπο ἢ Ἀμπελῶνα. Οἱ τρυφεροὶ βλαστοὶ τοῦ (τὰ κάλφα ἐν Πάρῳ) ἐνιαχῶς λαγανεύονται. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο πρέπει ν' ἀναφέρεται τὸ τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ Διοσκρ. Ἡράκλειον Πάνακες «ἐξ οὗ ὁ ὀπαπάναξ (1) συλλέγεται». Περὶ τοῦ φ. τούτου ὁ Διοσκρ. λέγει: «Πλεῖστον γεννᾶται ἐν Βοιωτίᾳ καὶ ἐν Ψωφίδι τῆς Ἀρκαδίας, ὥστε καὶ ἐπιτήδης κηπέουσαι διὰ τὴν ἐκ τοῦ ὀπου πρόσδορον. . . . φέεται δὲ καὶ ἐν Κυρήνῃ τῆς Λιβύης καὶ ἐν Μακεδονίᾳ. Ὀπίζεται δὲ ἡ ῥίζα, ἐπιτεμνομένη ἀρτιβλάστων ὄντων τῶν καυλῶν ἀνήσει δὲ λευκὸν ὀπὸν, ὡς ξηρανθεὶς κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν χροικίζει. Δέχονται δὲ τὸ ῥέον εἰς φύλλα προὔποτιθέντες εἰς κεκοιλωμένον ἔδαφος (2), ἀναιροῦνται δὲ ξηρανθέντα ὀπίζουσι δὲ καὶ τὸν καυλὸν ἐπιτέμνοντες εἰς τὸν πυραμητὸν, ὁμοίως δεχόμενοι τὸ ἀπορρέον. . . . τοῦ δὲ ὀπου διαφέρει ὁ πικρότατος τῇ γεύσει, ἔνδοθεν μὲν λευκὸς καὶ ὑπόχιρρος, ἔξω-

(1) Ἐκ τῶν ὀπός, πᾶν καὶ ἀκέομαι.

(2) Καθ' ὃν ἀκριβῶς τρόπον συλλέγεται σήμερον τὸ μηδικὸν σίλφιον (βλ. Νάρθηξ ὁ σκορόδοσμος).

θεν δὲ κροκίζων, λείτος, λιπαρός, εὐρύκτοπος, ταχέως δὲ διτεμένος βαρύσμος· ὁ δὲ μέλας φαῦλος καὶ μαλακός· δολοῦται γὰρ ἀμμωνιακῶ ἢ κηρῶ· δοκιμάζεται δὲ ὑδατι διατριβόμενος τοῖς δακτύλοις· ὁ γὰρ ἄδολος ἀνίσταται καὶ γαλακτοῦται». Εἶνε δὲ ὁ Ὀποπάναιξ τοῦ Διοσκρ. εὖσμος κομμεωρρητήνη, ἥτις εἰσήγετο εἰς τὴν σύνθεσιν τῆς ἄλλοτε ἐν χρήσει θηριακῆς (β.λ.). Ἡ κομμεωρρητήνη αὕτη σήμερον χρησιμοποεῖται ὑπὸ τῶν μυρεψῶν, συλλεγομένη εἰς τὴν Σικελίαν ἐκ τοῦ αὐτόθι ἀνά τοὺς ἀγρούς καὶ τοὺς ἀκαλλιεργήτους τόπους αὐτοφυομένου Ὁ. τοῦ Χειρωνίου (O. Chironium ἢ Pastinaca Oporanax ἢ Ferula Oporanax ἢ Melabaila Oporanax ἢ Lacerpitium Oporanax). Φέρεται δὲ ἡ οὐσία αὕτη εἰς τὰς ἀγοράς ἐν μορφῇ δακρύων ἢ μάζης καὶ ἔχει ὁσμὴν ἐνθυμίζουσαν τὴν τοῦ μύρου πλὴν ἥδύτεραν. Ὁ παρ' ἡμῶν ἴθαγ. Ὁ. ἀπαντᾷ αὐτοφυῆς πολλαχού τῆς χώρας καὶ ἰδίως ἀνά τὴν Βοιωτίαν, ἐνθα δέον νὰ δοκιμασθῇ κατὰ πόσον θὰ ἦτο συμφέρουσα ἢ λήψις τῆς κομμεωρρητήνης αὐτοῦ (βλ. καὶ Πάνακες).

Ὀπουντία (Opuntia, ἀγγλ. Prickly Pear, τ. Κακτωδῶν)· γ. περιλ. περιτὰ 150 εἶδη, ἴθαγ. τῶν θερμῶν καὶ τῶν τροπ. χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Εἶδη τινὰ ἐγκλιματισθέντα ἀπαντῶσι σήμερον αὐτοφυόμενα πολλαχού τῆς νοτ. Εὐρώπης, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας. Εἶνε δὲ τὰ φ. ταῦτα θάμνοι, ὧν οἱ σαρκώδεις κλάδοι ἀποτελοῦνται ἐξ ἄρθρων (γαλλ. raquettes, ἰταλ. palette ἢ frittelle) πεπλατυσμένων καὶ φυλλομόρφων (βλ. φυλλοκλάδια), σφαιροειδῶν ἢ ὑποκυλινδρικών, φερόντων κατ' ἀποστάσεις δέσμας ἀκανθῶν ὀξυτάτων καὶ συνήθως λεπτοτάτων. Πολλῶν Ὁ. ὁ ὡσεὶδῆς ἢ ὑποσφαιρικός καρπὸς εἶνε σαρκώδης πολύχυμος, καὶ βρώσιμος. Ἐκ τῶν πολλῶν ἀξιολόγων εἰδῶν εἶνε καί :

α') Ὁ. ἡ κοκκοφόρος (O. ἢ Nopalea coccinellifera, γαλλ. Nopal, ἀγγλ. Cochineal Cactus), εἶδος σχεδὸν ἀνάκανθον ἀπαντῶν μόνον καλλιεργούμενον, ὑπὸ πολλὰς δὲ διαφορὰς (O. splendida, O. Hernandezii¹⁾), πρὸς ἐκτροφὴν καὶ πολλαπλασιασιν Κόκκου τοῦ κακτοφίλου (βλ. Κόκκος ὁ βαφικός), ἐντόμου Κοκκοειδοῦς ἀποτελοῦντος τὴν τοῦ ἐμπορίου βαφικὴν οὐσίαν κοκκινίλλην (γαλλ. Cochenille ἢ carmin). Τὴν καλλιέργειαν τοῦ φ. τούτου καὶ τὴν ἐκτροφὴν τοῦ ἐπ' αὐτοῦ πολλαπλασιαζομένου Κόκκου εὐρον οἱ Ἴσπανοὶ ἐν Μεξικῶ ἀνθούσαν κατὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν κατὰκτησιν τῆς χώρας ταύτης. Ἐκτοτε τὴν παραγωγὴν τῆς κοκκινίλλης ἀνέλαβον οὗτοι καὶ διέδωκαν τὴν καλλιέργειαν τῆς Ὁ. καὶ ἀλλαχού τῆς

(¹) Κατὰ τὸν Dignet («Histoire de la Cochenille au Mexique») αἱ δύο αὐταὶ διαφοραὶ εἶνε αἱ μόναι καλλιεργούμεναι πρὸς ἐκτροφὴν Κόκκου τοῦ κακτοφίλου. Καὶ ἡ μὲν πρώτη (O. splendida γαλλ. Nopal de Castille) εἶνε ἀπλῶς ἄγονος μορφή τῆς Opuntia Ficus-indica, ἡ δὲ δευτέρα (O. Hernandezii, γαλλ. Nopal de San Cabriel) εἶνε βελτιωμένη μορφή τῆς Opuntia tomentosa. Ἡ πρώτη χρησιμεύει πρὸς ἐκτροφὴν τῶν Κόκκων τῶν προοριζομένων διὰ τὴν ἀναπαραγωγὴν ἢ δευτέρα καλλιεργεῖται διὰ τὴν παραγωγὴν τῆς τοῦ ἐμπορίου κοκκινίλλης.

Ἀμερικῆς ὡς καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἰσπανίαν, ὅθεν μετεδόθη καὶ εἰς τὴν Ἀλγερίαν. Ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας οἱ Ἰσπανοὶ εἶχον τὸ μονοπώλιον τῆς βαφικῆς ταύτης οὐσίας· ἀλλ' ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἤρχισεν ἡ χρῆσις τῶν χρωμάτων τῆς ἀνιλίνης ἡ καλλιέργεια τῆς Ὁ. πρὸς παραγωγὴν κοκκινίλλης περιήλθεν εἰς πλήρη παρακμὴν. Σήμερον τῆς κοκκινίλλης γίνεται χρῆσις σχεδὸν μόνον εἰς τὴν ποτοποιίαν καὶ τὴν βαφὴν γλυκισμάτων, σακχαρωτῶν, τῶν ὠν τοῦ Πάσχα καὶ ἄλλων τροφίμων.

καὶ β') Ὁ ἡ Ἰνδικὴ Συκῆ (*O. Ficus indica* ἢ *O. vulgaris*¹), γαλλ. *Figuier de Barbarie*, ἀγγλ. *Indian fig - Cactus*, ἰταλ. *Fico d'India*, *Fico di Barbaria* ἢ *Fico moresco*), ἡ κν. γνωστοτάτη Φραγκοσυκιά, ἐνιαχοῦ δὲ Ἀραποσυκιά, Φαρασοσυκιά, Μπαρμπαροσυκιά (ἐν Κεφαλ.) ἢ Παπουτσοσυκιά (ἐν Κύπρῳ) ὀνομαζομένη. Εἶδος ὡσαύτως ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ, δυνάμενον δὲ νὰ εὐδοκιμήσῃ καὶ εἰς τὰ ξηρότερα καὶ ἀγονώτερα ἔτι ἐδάφη, ὡς καὶ εἰς κλίματα ψυχρὰ οἷον εἶνε τὸ τῆς νοτ. δυτ. Ἀγγλίας, ἔνθα φ. τοῦ εἴδους τούτου ἐκτεθειμένα εἰς τὸ ὑπαιθρον διήλθον ἀβλαβῶς χειμῶνας ψυχροτάτους ἀνθίζοντα καὶ ὠριμάζοντα τὸν καρπὸν τῶν ἐπὶ ἔτη. Τὸ εἶδος τοῦτο φυόμενον ὑπὸ εὐνοϊκᾶς συνθήκας λαμβάνει μεγάλας διαστάσεις· εἶνε δὲ ἐκ τῶν πρώτων (ἀν οὐχὶ τὸ πρῶτον) ἀμερικανικῶν φ. τῶν εἰσαχθέντων εἰς τὴν Εὐρώπην. Καλλιεργηθὲν ἀρχικῶς εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ἔνθα διετηρήθη τὸ μεξικανικὸν αὐτοῦ ὄνομα *Tuna*, ταχέως διεδόθη καὶ ἐνεκλιματίσθη εἰς πάσας τὰς παραμ. χώρας. εἰς πολλὰς τῶν ὁποίων, χάρις εἰς τὴν εὐκολίαν τῆς πολλαπλασιασέως του καὶ τὴν ἀνοτοχὴν του εἰς τὴν ξηρασίαν, ἀπαντᾷ ἤδη καὶ αὐτοφυόμενον. Ἡ Ὁ. αὕτη ἀπαντᾷ σήμερον καλλιεργουμένη πολλαχοῦ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐκτενῶς ὡς ὀπωροφόρον, ὡς κτηνοτροφικὸν καὶ ὡς εἶδος πρὸς κατάρτισιν ζωσίμων φραγμῶν. Οἱ καρποὶ του (τὰ *Φραγκόσυκα*, *ἀραπόσυκα*, *φαραόσυκα* ἢ *παπουτσόσυκα*, γαλλ. *figues d'Inde* ἢ *de Barbarie*, ἀγγλ. *Indian figs* ἢ *prickly pears*, ἰταλ. *fichi d'India*) εἶνε πολύχυμοι, γλυκεῖς, εὐγευστοὶ καὶ ὀσροιστικοί· ὁ χυμὸς τῶν ζυμούμενος καὶ ἀποσταζόμενος παρέχει οἰνόπνευμα ἐκλεκτῆς ποιότητος. Παρὰ τὴν πληθύν τῶν σπόρων οὐς ἐγκλείουσι καὶ τὴν δυσκολίαν μεθ' ἧς ἀποφλοοῦνται (ἐνεκα τῶν πολλῶν καὶ λεπτῶν ἀκίδων ἃς κατὰ δέσμας φέρουσι), μεγάλη κατανάλωσις τῶν καρπῶν τούτων γίνεται· εἰς πολλὰς μεσημβρινὰς χώρας καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἀλγερίαν, τὴν Τύνιδα, τὴν Ἰσπανίαν, τὴν μεσημβρινὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Σικελίαν, εἰς ἃς χώρας πρὸς παραγωγὴν φραγκοσύκων καλλιεργεῖται ἡ Ὁ. αὕτη ἐκτενῶς. Σχεδὸν ἀνεκάνθος διαφορά (*O. Ficus-indica inermis*) καλλιεργεῖται ἰδίως ὡς εἶδος κτηνοτροφικόν, χρησιμοποιοιμένων τῶν σαρκωδῶν ἄρθρων τῆς πρὸς διατροφήν τῶν κτηνῶν. Ἀλλὰ καὶ τῶν ἀκανθωδῶν διαφορῶν τὰ ἄρθρα δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ὡς κτηνοτροφικὴ οὐσία ἀφοῦ προηγουμένως καυσαλισθῶσιν ἐπὶ πυ-

(¹) Κατ' ἄλλους τὸ *O. vulgaris* εἶνε συνώνυμον τοῦ *O. mesacantha*, ἰθαγ. τῶν Ἡν. Πολιτειῶν.

ρᾶς ὅπως καταστραφῶσι τὰ ἄκρα τῶν ἀκίδων των. Ἀποτελοῦσι δὲ τὰ ἄρθρα τῆς Ὁ. κτηνοτροφικὴν οὐσίαν εὐεργετικωτάτην καὶ πολλάκις σωστικὴν διὰ τὰ κτήνη πολλῶν αὐχμηρῶν χωρῶν, αἱ ὅποια τὸ θέρος, κατὰ κανόνα, στεροῦνται οἰασθήποτε ἄλλης γλωρᾶς τροφῆς. Αἱ ἀκαιθοφόροι διαφοραὶ τοῦ εἴδους τούτου εἶνε προσέτι ἀρίστα φ. πρὸς κατάρτισιν ζωσίμων φραγμαῶν ἀδιαβάτων τοιοῦτοι δὲ φραγμοὶ συνηθίζονται παρ' ἡμῖν ἰδίως ἐν Μεσσηνίᾳ. Ἡ Ὁ. αὕτη, μὴ φλεγόμενη εὐκόλως, φυτευομένη κατὰ μακροῦς στοίχους εἰς τὰ δάση γρησιμεύει πρὸς παρακώλυσιν τῆς ἐν αὐτοῖς προόδου τῶν πυρκαϊῶν.

Ἄπασαι αἱ Ὁ. δυνατόν νὰ πολλαπλασιασθῶσι διὰ σπορᾶς, ἀλλ' ἡ δι' ἄρθρων πολλαπλ. αὐτῶν εἶνε ἡ μόνη ἐν χρήσει, καθὼ ἀπλουστερά καὶ ταχύτερα. Ταῦτα ἀφοῦ ἀποσπασθῶσι τοῦ φ. ἐκτίθενται εἰς τὸν ἥλιον ἐπὶ τινὰς ἡμέρας (3-4) ὅπως ἀποβάλωσι μέρος τοῦ χυμοῦ των, μεθ' ὃ φυτεύονται πλαγιαστά καὶ παραγωνόμενα κατὰ τὸ ἥμισυ. Οὕτω καὶ ἡ ρίζωσις εἶνε ἀσφαλεστερά καὶ ἡ βλάστησις των ταχύτερα. Τὰ ἄρθρα τὰ φυτευόμενα εὐθὺς μετὰ τὴν συλλογὴν των, ἔ.δ. τὰ μὴ προηγουμένως μαραινόμενα, συνηθέστατα σήπονται πρὸ τῆς ριζώσεως, ἐὰν μάλιστα τὸ ἔδαφος ὅθεν λαμβάνονται ἢ εἰς τὸ ὅποιον φυτεύονται ἦνε νοτερόν. Τὸ ὑπὸ τοῦ Λινναίου δοθέν εἰς τὸ προκείμενον γένος ὄνομα Ὁπουντία (Oropuntia) ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πλινίου διὰ φυτὸν δυσερμηθέντων.

Ὁπώραι, βλ. Ἀκρόδρουα.

Ὁρελλάνιος ἢ Ὁρλεάνιος βαφὴ, βλ. Βεξία.

Ὁρεοδάφνη (Oreodaphne, Ocotea ἢ Umbellularia τ. Δαφνωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 200 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τροπ. καὶ παρατρ. χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς· δένδρα μεγάλα, μακρόβια, δασικά, τινὰ κοσμητικά, ὀλίγιστα θάμνοι. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε καὶ α') Ὁ ἢ καλιφορνιακὴ (O. californica, ἀγγλ. Mountain Laurel ἢ Bay-tree), δένδρον ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, ὑψόμενον καὶ ἀέρι γχι 30 μ.· τὸ ξύλον του εὐσμον, ἀρίστης ποιότητος δι' ἐπιπλοποιάν· καὶ β') Ὁ ἢ φλυκταινώδης (O. bullata), μέγα δένδρον ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς· τὸ ξύλον του (ἀγγλ. Laurel-wood) σκληρότατον, γρησιμοποιούμενον ἰδίως εἰς τὴν κατασκευὴν ἀμαξῶν καὶ καθισμάτων. Ἀμφότερα τὰ δένδρα ταῦτα πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Ὁρεοδόξα (Oreodoxa, τ. Φοινικωδῶν) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς· δένδρα καὶ θάμνοι κοσμητικοὶ καὶ ἄλλως χρήσιμοι. Πολύλαχου τῶν δυτ. Ἰνδιῶν καλλιεργεῖται Ὁ. ἢ λαχανηρά (O. oleracea, γαλλ. Chou-Palmiste, ἀγγλ. Carage-Palm), δένδρον ἰθαγ. τῶν Ἀντιλλῶν, ὑψόμενον ἐντοτε καὶ μέχρι 35 μ. ἡ καρδία τῆς κόμης του (ὃ ἐγκέφαλος) ἀποτελεῖ εὐγευστὸν λαχανικόν, ὃ κορμὸς του παρέχει ἄμυλωδὴ οὐσίαν παρεμφερῆ τῷ σάκχῳ (β. λ.). Ὁμοία οὐσία ἐπιτυγχάνεται καὶ ἐξ Ὁ. τῆς βασιλικῆς (O. regia), ἰθαγ. τῶν δυτ. Ἰνδιῶν, εἶδους ὑψόμενον καὶ μέχρις 20 μ. κοσμητικῶν, ἀντέχοντος εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ εἰς ψῦχος βαθμῶν τινῶν ὑπὸ τὸ μηδέν. Ἄλλ' ἐξόχως κοσμητικὰ καὶ ἄλλοι νοσηροῦ εἶδη εἶνε Ὁ. ἢ ψυχρόφιλος καὶ Ὁ. ἢ Σαγκόνη (O. frigida καὶ O. San-

cona). Καί τὰ τέσσαρα δύνανται νά εὐδοκιμήσωσιν ἐν ὑπαίθρῳ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος· πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καί ἀναπτύσσονται ταχέως.

Ἵορροπανάξ (Oreorpanax, τ. Ἀραλιωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 65 εἶδη ἴθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς· θάμνοι καί δένδρα στενωῶς συγγενῆ τοῦ Κισσοῦ, πολλά λίαν κοσμητικά. Ἐκ τῶν κοσμητικωτέρων εἶνε καί Ὁ. ὁ ἀνδρεάνειος (O. andrea-num), θάμνος ἴθαγ. τῶν Ἄνδεων, δυνάμενος δὲ νά εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Ἵορροδέλινον παρά Θεοφρ. καί Διοσκρ., φ. Σκιαδαθές, δυσερμήνευτον.

Ἵορίανον (Origanum, γαλλ. Origan, τ. Χειλανθῶν) γ. περιλ. περί τὰ 25 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἴθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν· φ. ποώδη καί φρυγανώδη, πάντα ἀρωματικά, τινά κοσμητικά, ἀρτυματικά καί μυρεψικά. Εἶδη τῆς ἑλλην. χλωρ. 10 ἐν οἷς καί

α) Ὁ, ἡ Δίκταμνος (O. Dictamnus, γαλλ. Dictame de Crète, ἀγγλ. Dittany of Crete), εἶδος ποῶδες, πολυετές· ἀπαντᾷ ἀραιῶς μὲν εἰς ὄρεινους τόπους τῆς Ἀργολίδος, πυκνότερον δὲ ἐν Κρήτῃ· καλλιεργεῖται πολλαχοῦ πρὸς κόσμον καί ὀνομάζεται κν. Δίκταμο, Δίταμο, Ἐροντας, Στομαχόχορτο καί Μαλλιαρόχορτο. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ἡ Δίκταμνος, τὸ Δίκταμον ἢ Δίκταμον τῶν ἀρχαίων, περί οὗ ὁ Διοσκρ. πρὸς τοῖς ἄλλοις λέγει: «Φασὶ δὲ καί τὰς αἶγας ἐν Κρήτῃ, τοξευθεῖσας καί νεμηθεῖσας τὴν πᾶν, ἐκβάλλειν τὰ τοξεύματα (1)». Τὴν ὑποτιθεμένην ταύτην ιδιότητα τοῦ φ. τούτου ἀναφέρει καί ὁ ἕνα περίπου αἰῶνα πρὸ τοῦ Διοσκρ. ἀκμάσας Βιργίλλιος, ὅστις συντομωτάτα πλὴν εὐκρινέστατα περιγράφει τὸ φ. ἐν τῷ ἐπομένῳ χωρίῳ: «Τότε ἡ Ἀφροδίτη, συγκινηθεῖσα ὑπὸ τῶν δεινῶν ὀδύων τοῦ υἱοῦ τῆς, μεταβαίνει εἰς τὴν Κρήτην καί συλλέγει εἰς τὴν Ἰδὴν τὴν φέρουσαν γναφαλῶδη φύλλα καί ἄνθη πορφυρίζοντα Δίκταμνον, φυτὸν ὅπερ ἐπιζητεῖ ἡ ἄγρια αἶξ ὅταν τὸ ταχύ βέλος τοῦ κυνηγοῦ τὴν πλήξῃ» («Αἰνεῖα» 12, 411). Ἀλλὰ καί παρά τῶν πολὺ προγενεστέρῳ τοῦ Βιργιλίου Θεοφράστῳ γίνεται μνεῖα τῆς ιδιότητος ταύτης τῆς Δικτάμνου (2). Κατὰ τὸν Χελδράτῳ τὴν ἐπουλωτικὴν ταύτην δύναμιν τοῦ Ὁ. τούτου πιστεύουσι καί σήμερον ἔτι οἱ Σφακιῶται. Πολλὰς τῶν ὑπὸ τοῦ Θεοφρ. καί τοῦ Διοσκρ. ἀναφερομένων θεραπευτικῶν δυνάμεων τῆς Δικτάμνου τῶν ἀποδίδουσι σήμερον ὁ λαὸς τῆς μεσημ. Εὐρώπης (καί ἰδίως τῆς μεσημ. Γαλλίας) εἰς τὴν τῶν νεωτέρων βοτανικῶν Δικταμνον τὴν λευκὴν (β. λ.).

(1) Ἐνεκα τῆς ιδιότητος του ταύτης ἐπωνομάζετο κατὰ τὸν Διοσκορίδην καί Βελουάκος καί Βελοτόκος. Ἐπειδὴ δὲ τότε φαίνεται νά ἐφύετο μόνον ἐν Κρήτῃ ἐλέγετο ἀπλῶς καί Κρητικῆ.

(2) «Τὸ δὲ δίκταμον ἴδιον τῆς Κρήτης σπάνιον δὲ ἐστὶ· καί γὰρ ὀλίγος ὁ τόπος ὁ φέρων καί τοῦτον αἱ αἶγες ἐκνέμονται διὰ τὸ φιληθεῖν. Ἀληθές δὲ φησὶν εἶναι καί τὸ περί τῶν βελῶν ὅτι φαγούσαις ὅταν τοξευθῶσι ἐκβάλλει» (Φ. I-9, 16, 1).

6') 'Ο. ἡ 'Ονήτις (O. Onites), εἶδος φρυγανῶδες, ἀρωματικόν, ἀπαντῶν πολ-
λαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὀνομαζόμενον κν. Ῥήγανη, Ῥορίγανη ἢ Ἀγριορορίγανη
εἶνε πιθανῶς ἢ παρὰ τῷ Διοσκρ. 'Ονήτις.

γ') 'Ο. τὸ ἡρακλεωτικόν (O. Heracleoticum Siplt. ἢ O. Smyrnaicum S.
et S., ἢ O. hirtum Link, ἢ O. Onites L., ἢ O. parviflorum, Urb., ἢ O. ne-
glectum Vog., ἢ O. creticum L. τουρ., Κιοκιοῦ), ἢ κατ' ἐξοχὴν Ῥίγανη τοῦ
λαοῦ, ἥτις ἐν Κύπρῳ ὀνομάζεται Ῥίανο, Ῥούανο ἢ Ῥούβανο. Εἰς τὸ φ. τοῦτο
ἀναφέρεται τὸ Ῥορίγανον τοῦ Θεοφρ. καὶ ἡ ἡρακλεωτικὴ Ῥορίγανος τοῦ Διοσκρ.
Εἶνε δὲ τοῦτο φρυγανῶδες, ἀρτυματικόν, μυρεψικόν καὶ κοινὸν πολλαχοῦ τῆς Ἑλ-
λάδος καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Ἀπαντᾷ εἰς τόπους ὀρεινοὺς, ὑπὸ πολλὰς δὲ διαφο-
ράς, ὅθεν καὶ τὰ πολλὰ τοῦ εἶδους συνώνυμα, ἐξ ὧν ὁ Halacsy παρεδέχθη τὸ
διοσκοριδεῖον, ἡρακλεωτικόν 'Ο. Ἐκ τοῦ εἶδους τούτου ἰδίως λαμβάνεται τὸ ἔ-
ρυθρὸν ὀριγανέλαιον τοῦ ἐμπορίου (γαλλ. essence d' Origan de Crète, ἀγγλ.
Red Thym Oil). Εἰς τὴν Κύπρον, ἔνθα τὸ φ. τοῦτο ἀπαντᾷ πυκνῶς φυόμενον, εἰσῆ-
χθη ὑφ' ἡμῶν ἢ βιομηχανία τῆς ἐν ποσῷ παραγωγῆς ὀριγανελαιίου, ἥτις καὶ διεξάγε-
ται ἐπικερδῶς ἀπὸ τοῦ 1899. Πρὸς λήψιν τοῦ ἐλαιίου τούτου ἀποστάζονται οἱ κό-
φυμβοὶ τοῦ φ. ἐξ 25 δὲ ἕως 28 ὀκ. τοιούτων νωπῶν ἐπιτυγχάνεται μία ὀκὰ ὀριγα-
νελαιίου τιμωμένου ἐν Ἀγγλίᾳ περὶ τὰ 15 φρ. Τὸ ὀριγανέλαιον χρησιμοποιεῖται
ἰδίως εἰς τὴν κατασκευὴν μυρεψικῶν σαπῶνων, ἀλλ' εἶνε καὶ πρωτίστης ποιότη-
τος ἀντισηπτικὴ καὶ ἀντιμιασματικὴ οὐσία. Τῷ 1898 ἐν Πύργῳ τῆς Τηλιφιάς
(διαμερίσματος Λευκωσίας) ἔνθα ἡσχολούμην εἰς τὴν ἀπόσταξιν τοῦ ὀριγανελαιίου,
χωρὶς πάσχων ἐκ χρονίας πνευμονίας, καθ' ἧς οὐδὲν τῶν ὑποδειχθέντων αὐτῷ
θεραπευτικῶν μέσων ἴσχυσε, παρατηρήσας ὅτι ὠφελεῖτο κάπως ἐκ τῆς τυχαίας
εἰσπονησῆς τῶν κατὰ τὴν παραπλευρώς τῆς οἰκίας του ἐνεργουμένην ἀπόσταξιν τοῦ
ὀριγάνου ἐκπεπομένων ἀτμῶν, προσήρχετο καὶ ἴστατο παρὰ τὸν ἄμβουκα ὀσά-
κισ ἐκενοῦτο ὁ λέβης· διὰ τὴν οὕτω δὲ τρίς καὶ τετράκις τῆς ἡμέρας εἰσπονησῆς
ἀφθόνων κεκορεσμένων μὲ ὀριγανέλαιον ἀτμῶν ἐθεραπεύθη τελείως ἐντὸς τινῶν
ἡμερῶν. Ἀποτελεσματικὴ λέγεται ἡ χρῆσις τοῦ ὀριγανελαιίου καὶ κατὰ τῆς ὀ-
δονταλγίας (δι' εἰσαγωγῆς εἰς τὴν ὀπὴν τοῦ πάσχοντος ὀδόντος ὀλίγου βάμβακος
ἐμπεποτισμένου ἐν τῷ ἐλαίῳ τούτῳ) καὶ κατὰ τῶν ρευματισμῶν (ιδι' ἐντρίβῶν).
Εἶνε δὲ τὸ αἰθέριον τοῦτο ἔλαιον καυστικώτατον, διὸ δέον νὰ γίνεται χρῆσις αὐ-
τοῦ ἐν μέτρῳ καὶ μετὰ μεγάλης προσοχῆς.

δ') 'Ο. τὸ Μάρων (O. Maru ἢ O. aegyptiacum, ἢ O. Microphyllum, ἢ
Majorana microphylla ἢ M. crassifolia) φρύγανον πολύμορφον, πολύκλωνον,
μικρόφυλλον, γλαυκόφυλλον, ἀρωματικόν, ἀπαντῶν ἐν Κρήτῃ, Κύπρῳ, Συρίᾳ, πι-
θανῶς δὲ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς. Ἐν Κύπρῳ εἶνε κοινὸν εἰς τὰ διαμερίσματα
Κυρηνείας καὶ Πάφου καὶ ὀνομάζεται κν. Σαμψυχιὰ. Ἐξ αὐτοῦ κατασκευά-
ζονται αὐτῷ πολλὰ κοινῆς χρήσεως σάρωθρα, εἰς δὲ τὸ διαμέρισμα τῆς Πάφου
ἐνίοτε τοῦ φ. τούτου τὸ ἄνθος (ἰδίως περὶ τὴν ὠρίμανσιν τοῦ σπόρου) συλλέγε-
ται, ξηραίνεται, συσκευάζεται εἰς σάκκους καὶ ἀποστέλλεται διὰ μέσου τῆς Βη-

ρυττοῦ εἰς τὴν Τεργέστην ἔνθα ἀποστάζεται πρὸς λῆψιν τοῦ αἰθερίου ἐλαίου του. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ἐν τῶν Σαμψύχων τοῦ Διοσκρ. διότι οὗτος λέγει: «Σάμψυχον κράτιστον τὸ κυζικηγὸν καὶ κύπριον» δευτερεύει δὲ τούτου τὸ αἰγύπτιον· καλεῖται δὲ ὑπὸ τῶν Κυζικηγῶν καὶ τῶν ἐν Σικελίᾳ ἀμάρακον». Τὸ «ἐν Σικελίᾳ ἀμάρακον» πρέπει ν' ἀναφέρεται εἰς Ὁ. τὸ Ἀμάμακον (περὶ οὗ κατωτέρω), διότι τοῦτο φύεται ἐν Σικελίᾳ, οὐχὶ δὲ καὶ ἐν Κύπρῳ. Τὸ Μάρων τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται εἰς εἶδος Τευκρίου (β.λ.).

ἐ) Ὁ. τὸ πράσινον (O. viride ἢ O. vulgare, γαλλ. Origan ἢ Marjolaine vivace, ἀγγλ. com. Wild Marjoram), ποῦδες πολυετές, ἀπαντῶν πολλαχῶς τῆς Ἑλλάδος εἰς τόπους ὄρεινους καὶ κν. ὀνομαζόμενον Ῥίγανη καὶ Ἀγριορρίγιανος· κοινὸν πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης ἔνθα καὶ καλλιεργεῖται ὡς ἀρτυματικόν. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ὑποτίθεται ὅτι ἀναφέρεται ἢ Ἀγριορρίγιανος τοῦ Διοσκρ.

καὶ ζ') Ὁ. τὸ τουρνεφόρτειον (O. Tournefortii), εἶδος ἀπαντῶν ἐν Ἀμοργῶ, ἔνθα ὀνομάζεται κν. Κεφαλόχορτο.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Ὁ. τὸ Ἀμάρακον (O. Majorana ἢ Majorana hortensis, γαλλ. Marjolaine à coquille, ἀγγλ. Sweet ἢ Knotted Marjoram), ἢ κν. γνωστοτάτη Μαντζουράνα, μικρὸν, ἀρωματικὸν φρούγανον ἢ μᾶλλον φ. ποῦδες πολυετές, πολύφυλλον δὲ, πολύκλωνον, γλαυκόφυλλον, εὐωδέστατον καὶ ἴθαγ. τῆς Ἀνατολῆς ⁽¹⁾ καὶ τινων παραμ. χωρῶν. Θεραπεύεται πολυχῶς ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ὡς κοσμητικόν, μυρεψικόν καὶ ἀρτυματικόν· εἶνε ὁ ἡμέρος, στεφανωματικὸς, ἀείφυλλος Ἀμάρακος τοῦ Θεοφρ. καὶ ἡ πολύκλωνος, ἔρπουσα ἐπὶ τῆς γῆς πῶς τοῦ Διοσκρ., ἣν οὗτος ὀνομάζει Σάμψυχον, λέγων ὅτι ὑπὸ τῶν Κυζικινῶν καὶ τῶν Σικελῶν ἔκαλετο Ἀμάρακον ὑπὸ δὲ τῶν Ῥωμαίων Μαντζουράνα (ὅθεν τὸ ἰταλ. Maggiorana καὶ τὸ γαλλ. Marjolaine), ὄνομα ὅπερ κατὰ τὸν Κοραῆν εἶνε αὐτὸ τοῦτο τὸ Ἀμάρακον «χυδαῖσθὲν ἀπὸ τῶν παρακμ. λατν. εἰς τὸ Maioraca ⁽²⁾, ὅθεν ἐγεννήθη ἢ κοινῶς σήμερον ὀνομαζομένη Μαντζουράνα» («Ἀτακτα», Δ', 416). Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀθήναιος ὑπὸ τὰ ὀνόματα Ἀμάρακος καὶ Σάμψυχον ³ (καὶ ἀλλαγῶς Σάμψυχον—IE, 676, d) ἀναφέρει τὸ φυτόν. Κατὰ τὸν Διοσκρ. τὸ φ. τοῦτο εἰσήγετο εἰς τὴν σκευασίαν τοῦ ἀμαρακίνου μύρου. Ἐντούτοις ὁ Θεοφρ. λέγει: «τὸ δὲ ἀμαράκινον τὸ χρηστὸν ἐκ τῶν βελτίστων ἀρωμάτων συντίθεσθαι χωρὶς ἀμαράκου· τούτῳ δ' οὐ συγγρησθαι ἐκ τῶν ἀρωμάτων τοὺς μυρεψοὺς οὐδ' εἰς ἐν μύρον, ἀλλὰ ψευδάνυμος τις ἡ

(1) Εἰς τὴν Τοσκάνην τὸ φ. τοῦτο ὀνομάζεται Persa ἢ Persia, εἰσήγηθη δὲ ἐκεῖ, κατὰ τὸν Ματθαίολον, ἐκ Περσίας, ἔνθα ἀπαντᾷ αὐτοφυόμενον («Intr. di var. piante nell'agricoltura Toscana»—Ant. Targioni-Tozzetti, σελ. 83).

(2) Ὁ Βιργίλλιος τὸ ὀνομάζει Amaracon («Αἰνεῖς» 1, 693).

(3) «Διοκλῆς δ' ἐν τῷ περὶ Θανασίμων φαρμάκων Ἀμάρακον, φησὶν, ὅν Σάμψυχόν τινες καλοῦσιν» (IE, 681, β').

ἐπίκλησις» («Περὶ Ὁσμῶν» 30). Ὁ. τὸ Ἀμάρακον πανταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς συνηθέστατα καλλιεργεῖται εἰς τοὺς κήπους ἢ ἐν γάστραις ὡς εἶδος μυριστικόν, πολλαχοῦ δὲ τῆς Εὐρώπης καὶ ὡς ἀρτυματικόν. Δι' ἀποστάξεως δὲ τοῦ χόρτου καὶ τῶν ἀνοφορῶν κλωνίων του ἐπιτυγχάνεται αἰθέριον ἔλαιον χρήσιμο εἰς τὴν κατασκευὴν μυρεψικῶν σαπῶνων. Τὰ σπέρματά του εἶνε μικρότατα καὶ εὐόδη, χρησιμοποιοῦνται δὲ ὡς πυρῆνες εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν λεπτοτάτων κομφρέτων.

Πάντα τὰ Ὁ. εἶνε ἐκλεκτὰ μελιγόνα φ. πολλαπλασιάζονται δὲ εὐχερῶς διὰ σπορᾶς, μοσχευμάτων καὶ παραφυάδων.

Ὁρμενος (τὸ) παρ' ἀρχαίοις, ὁ ἀνοφορὸς τρυφερὸς βλαστὸς, (ὁ ἐνιαχοῦ κν. ὀνομαζόμενος σκουδί) τῆς Κράμβης, τοῦ Ἀσπαράγου (ὁ γαλλ. turion) καὶ ἄλλων ποωδῶν φυτῶν (βλ. Βλαστάρια).

Ὁρμινον τὸ πυρναϊκόν (Horminum pyrenaicum, γαλλ. Horminelle, ἀγγλ. Dead Nettle, τ. Χειλανθῶν), φ. πῶδες πολυετές, ἰθαγ. τῆς δυτ. Εὐρώπης. Τὸ τοῦ Διοσκρ. Ὁρμινον ἀναφέρεται εἰς Ἐλελίσφακον τὸ Ὁρμινον.

Ὁρνιθόγαλον (Ornithogalum, ἀγγλ. Star of Bethlehem, τ. Λειριωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 70 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς δυτ. Ἀσίας (πλὴν ἐνὸς ἀπαντῶντος εἰς τὴν Ἀμερικὴν) φ. πώδη πολυετῆ, βολβορίζα, πολλὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 14 ἐν οἷς καὶ α') Ὁ. τὸ ἀραβικόν (O. arabicum), τὸ κν. ἐν Χίῳ Μαυρομμάτα β') Ὁ. τὸ ναρβονικόν (O. narbonneuse), τὸ κν. Ἀγριόσκυλλα καὶ γ') Ὁ. τὸ σκιαδοφόρον (O. umbellatum), τὸ Ὁρνιθόγαλον τοῦ Διοσκρ. περὶ οὗ οὗτος λέγει: «ἄνη ἐξώθεν μὲν βοτανῶδη, διανοιχθέντα δὲ γαλακτίζοντα καὶ μεταξύ αὐτῶν κεφάλιον ὡς κάχρυ (βλ. Κάχρυς) ἐντετυμημένον... ρίζα δὲ βολβώδης, ἐσθιομένη ὡμῆ τε καὶ ἐρῆη».

Ὁρνιθοκῶλι, βλ. Ζακυνθία.

Ὁρνιθόπους (Ornithopus, τ. Ἐλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περὶ τὰ 7 εἶδη φ. ἐτήσια νόμειτικά καὶ κτηνοτροφικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. δύο ἀμφοτέρω νομειτικά. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Ὁ. ὁ ἡμερὸς (O. sativus, γαλλ. Serradelle, ἀγγλ. Serradella), πιθανῶς ἢ πρώτη Κατανάγκη τοῦ Διοσκρ. εἶδος κοινὸν πολλαχοῦ, καλλιεργούμενον δὲ ἐνιαχοῦ τῆς Εὐρώπης ὡς κτηνοτροφικόν. Εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς μετρίας γονιμότητος γαίας, σπείρεται δὲ τὸ φθινόπωρον κατ' ἀναλογίαν 2 1/2 ὀκάδ. σπόρου κατὰ στρέμμα.

Ὁρνός, βλ. Συκῆ.

Ὁροβάγχη (Orobanche—ἐν ᾧ καὶ τὰ τοῦ γένους Phelipaea—γαλλ. Orobanche, ἀγγλ. Broom Rape, τ. Ὁροβαγγῶδων) γ. περιλ. περὶ τὰ 140 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς βορ. Ἀμερικῆς καὶ τῆς εὐκρ. Ἀσίας τὰ παρ' ἀρχαίοις ὀνομαζόμενα Ὁροβάγχη, Λειμόδωρον, Λέων, Ὁσπριολέων, Λεοντική πόα, Λεοντεία βοτάνη φ. πώδη, πάντα παράσιτα, βλαστάνοντα ἐπὶ τῶν ριζῶν ἄλλων φ., ἐτήσια δὲ ἢ πολυετῆ, ἀναλόγως τῆς διαρκείας τοῦ φυτοῦ δαπάναις τοῦ ὁποίου βλαστάνουσι. Ὁ κaulός των εἶνε σαρκώδης. ἐρυθρωπός, κιτρινωπός ἢ λευκοῖόχρους. οὐδέποτε δὲ πράσινος ἀντὶ φύλλων φέρουσι

μικρά λέπυρα τοῦ αὐτοῦ περίπου με τὸν καυλὸν χρώματος. Πολλῶν τὰ ἄνθη ἔχουσι χροῖα ζωηρῶς κυανῶν ἢ κίτρινον. Τὰ σπέρματά των, πολυάριθμα καὶ λεπτότατα, εὐκόλως παρασύρονται ὑπὸ τῶν ἀνέμων καὶ μεταφέρονται ὑπὸ τῶν ὑδάτων ἀπὸ τόπου εἰς τόπον· ἐντεῦθεν ἢ συνήθως διασπορὰ τῶν παρασίτων τούτων, ὧν πολλὰ ἀποβαίνουσιν ἐπιπλαθέστατα εἰς τὴν γεωργίαν. Εἶδη τῆς ἑλλην. χλωρ. ἀναφέρονται περὶ τὰ 25, ἐξ ὧν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε α' :) 'Ο ἢ αἰγυπτιακὴ (O. aegyptiaca), ἅπαντ' ἐπὶ τοῦ Βάμβακος καὶ τινων Κολοκυνθωδῶν καὶ Στρυχνωδῶν. β') 'Ο ἢ δικτυωτὴ (O. reticulata), παράσιτον τῆς Κυνάρας καὶ ἄλλων Κυναροειδῶν. γ') 'Ο ἢ ἐλάσσων (O. minor), προσβάλλει τὰ Τριφύλλια, τὴν Μηδικὴν καὶ ἄλλα Ἑλλοβοκάρπα ὡς καὶ τινὰ Σύνθετα—Παρατηρήθη ὅτι τὸ χέρτον τοῦ παρασίτου τούτου λαμβανόμενον ἐν ποσῶ ὑπὸ τῶν κτηνῶν τῶν βοσκόντων εἰς τριφυλλῶνας ἢ νομὰς προσβεβλημένας ὑπ' αὐτοῦ, προκαλεῖ κωλικούς καὶ ἄλλας ἐντερικὰς διαταραχάς—δ') 'Ο ἢ ἐπαλξωτὴ (O. crenata ἢ ruinosa ἢ speciosa), εἶδος κοινότατον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Κύπρου, παράσιτον ἐνίοτε λίαν ἐπιζήμιον τῶν Κυάμων, τῶν Πίσων, τῶν Φασιόλων, τοῦ Λαθύρου, τοῦ Ὀρίβου καὶ ἄλλων Ἑλλοβοκάρπων.—Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀναφέρεται ἡ κατ' ἔξοχὴν Ὀροβάγχη τῶν ἀρχαίων, ἣτις ὠνομάζετο καὶ Λύκος, ὡς ὠνομάζονται πολλαχοῦ κν. καὶ σήμερον ἐτι πᾶσαι αἱ 'Ο.—Περὶ τῆς Ὀροβάγχης ταύτης ὁ Διοσκρ. λέγει: «Ὀροβάγχη καυλίον ἐστὶν ὑπέρυθρον, ὡς δισπιθαμιαῖον, ἐνίοτε δὲ καὶ μείζον, ἀφυλλον, ὑπολίπαρον, ἔνδασυ, τρυφερὸν, ἀνθῆσιν ὑπολευκοῖς ἢ μηλίζουσι κεχρημένον· βίβλα δὲ ὑπεσι δακτύλου τὸ πάχος, κατατετρημένη πρὸς τὴν καυλοῦ ξηρασίαν· δοκεῖ δὲ ζυόμενον ἐν ὄσπριοις τισὶ πνίγειν αὐτὰ· ὅθεν καὶ τὴν προσωμῖαν ἔσχηκε· λαχανεύεται δὲ καὶ ὠμὸν καὶ ἐφθόν, ἐκ λοπάδος, ὡς ἀσπράγος, ἐθίωμενον· καὶ ὄσπριοις συνεψηθὲν τάχιον αὐτὰ δοκεῖ ἐψεῖν»—ε') 'Ο ἢ καρνοφυλλοειδῆς (O. caryophyllacea), παράσιτον τῶν Ἀσπαράγων. ς') 'Ο ἢ κλαδώδης (O. ἢ Phelipaea ramosa) κοινότατον παράσιτον εἰς τοὺς λαχανοκήπους· ἅπαντ' ἐπὶ πολλῶν καλλιεργουμένων φ. ἀλλ' ἰδίως ἐπὶ τοῦ Λυκοπερικου, τῆς Καννάβεως, καὶ τοῦ Καπνοῦ. ζ') 'Ο ἢ λεπτή (O. gracilis ἢ cruenta), ἅπαντ' ἐπὶ διαφόρων Ἑλλοβοκάρπων καὶ ἰδίως Ὀσπριωδῶν. η') 'Ο ἢ λευκὴ (O. alba ἢ O. Epithymum) παράσιτον πολλῶν Χειλανθῶν. θ') 'Ο ἢ νανοφυῆς (O. ἢ Phelipaea nana) προσβάλλει τὰ Τριφύλλια, τὸν Βίκον καὶ ἄλλα καλλιεργούμενα φ. καὶ ι') 'Ο ἢ τοῦ Πικριδίου (O. Picridis), ἅπαντ' ἐπὶ τοῦ Δαύκου, τοῦ Πικριδίου καὶ τινων ἄλλων Συνθέτων.

Αἱ 'Ο. συνηθέστατα προσενοῦσι σπουδαίας ζημίας εἰς πολλὰ καλλιεργούμενα Ἑλλοβοκάρπα (Τριφύλλια, Μηδικὴν, Ὀσπρια) ὡς καὶ εἰς πολλὰ λαχανικά καὶ τὸν Καπνόν· ἢ πρὸς περιστολήν δὲ ἢ πρὸς πρόληψιν τῶν ζημιῶν πληθὺς τῶν προτεινομένων μέσων εἶνε ἔνδειξις τῆς ἀτελείας αὐτῶν. Ἀποτυγχάνει δὲ συνήθως ἡ ἐφαρμογὴ τῶν μέσων τούτων ἰδίως εἰς ἐκείνους τοὺς ἀγρούς οἱ ὅποιοι συνορεύουσι μετὰ ἀκαλλιεργήτους τόπους εἰς τοὺς ὁποίους βλαστάνουσιν αἱ 'Ο. καὶ ὅθεν τὰ σπέρματα τῶν παρασίτων τούτων εὐκόλως παρασύρονται ὑπὸ τῶν ἀνέμων ἢ τῶν ὑδά-

των τῆς ἀρδεύσεως καὶ τῶν βροχῶν. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶνε λόγος ὅπως ὁ καλλιερ-
γητὴς πρὸ τῆς ἐπιχειμένης μειώσεως ἢ καὶ τῆς ὀλοσχεροῦς καταστροφῆς τοῦ
προϊόντος τῶν κόπων του σταυρώσῃ τὰς χεῖρας. Ἡ ἀποκοπὴ ἢ ἀπόσπασις τῶν
παρὰ τὰς ῥίζας τῶν καλλιεργούμενων φ. ἀναπτυσσομένων καυλῶν τῶν Ὁ. εὐθὺς
ὡς οὔτοι ἐμφανισθῶσι καὶ οὐχὶ βραδύτερον τῆς ἐπανοίξεως τῶν ἀνθέων των ὡφε-
λεῖ διττῶς· ἀφ' ἐνὸς μὲν σώζει μέρος τοῦ προϊόντος καὶ ἀφ' ἑτέρου προλαμβά-
νει τὴν μόλυνσιν τοῦ ἀγροῦ διὰ τῆς διασπορᾶς τῶν σπερμάτων τοῦ παρεισάκτου
παρασίτου. Ὁ ἤδη μεμολυσμένος ἀγρὸς ἀπαλλάσσεται τοῦ μολύσματος σπειρο-
μενος ἐπὶ ἐν ἢ δύο ἔτη μὲ Σιτηρὰ ἢ ἄλλο φ. μὴ προσβαλλόμενον ὑπὸ Ὁ. Προσ-
τούτοις ἀπεδείχθη ὅτι ἡ γενναία λίπανσις τοῦ ἀγροῦ μειοῖ σημαντικῶς τὰς προ-
ξενουμένας ὑπὸ τῶν Ὁ. ζημίας, διότι τὰ ἐν τοιοῦτῳ ἀγρῷ καλλιεργούμενα φ., ἀ-
ναπτυσσόμενα ταχύτερον καὶ ὄντα εὐρωστότερα, ἀντέχουσι πλειότερον εἰς τὴν προ-
σβολὴν τῶν παρασίτων τούτων. Πολλάκις τὰ μικρότατα σπέρματα τῆς Ὁ φέρον-
ται εἰς τὸν ἀγρὸν προσκεκολλημένα ἐπὶ τοῦ χρησιμοποιημένου πρὸς σπορὰν σπό-
ρου, διὰ τοῦτο συμβουλεύουσιν ὡς μέσον προληπτικὸν ὅπως οἱ μεγαλύτεροι σπόροι
(οἱ εἶνε οἱ τῶν Ὁσπρίων), πρὸ τῆς σπορᾶς, μωσχεύονται ἐπὶ εἰκοσιτετράρων
εἰς ὕδωρ κεκορεσμένον μὲ ἄλας καὶ ἀκολούθως πλύνονται μὲ γλυκὺ ὕδωρ.

Εἰς εἶδος Ὁροβάγχης ἀναφέρεται τὸ Αἰμόδωρον τοῦ Θεοφρ., εἰς εἶδος δὲ
ἐπιθύμου ἢ Ὁροβάγχῃ αὐτοῦ, διότι τοῦτο ἐπιβάλλεται καὶ κατέχει τὸ προσβαλ-
λόμενον φ. ὡσεὶ μὲ πλεκτάνας (1). Ὡς συνώνυμον τῆς Ὁ. ἀναφέρει ὁ Διοσκρ. τὴν
Λέων· Λέοντα δὲ καὶ Ὁσπριολέοντα ὀνομάζει ὁ Σωσίων τὴν Ὁ. (βλ. «Γεωπό-
νικὰ» 2,42,1).

Ὁροβαγχώδη (Orobanchaceae)· τ. Δικοτλδ. περιλ. φ. ποώδη, ἐτήσια ἢ
πολυετη, ἄφυλλα, πάντα παρὰσιτα (γ. Λαθραία, Ὁροβάγχῃ κ. ἄ.).

Ὁροβος ὁ κοινός (Eryum Ervilia, γαλλ. Ers, Ers Ervilier, **Lentille**
hâtarde ἢ Lentille Ers, ἀγγλ. Cultivatad Ervilla ἢ Bitter Vetch, τ. Ἐλλοβοὶ
κάρπων), τὸ κν. Ῥόβη ἢ Ῥόβη ὁ Ὁροβος τῶν ἀρχαίων, περὶ οὗ ὁ Διοσκρ.
λέγει: «Ὁροβος γνῶριμος θαμνίσκος (;), στενόφυλλος, λεπτός, ἔχων σπερμά-
τια ἐν λοβοῖς, ἐξ ὧν γίνεται τὸ καλούμενον ὀρόβινον ἄλευρον ὃ πρὸς τὴν ἰατρι-

(1) «Ἐνια δὲ καὶ φανερώς ἐστὶ κοινὰ πλειόνων ἀλλὰ διὰ τὸ μάλιστα ἐν το-
σιν εὐθενεῖν ἴδια τούτων φαίνεται καθάπερ ἡ ὀροβάγχῃ τῶν ὀρόβων καὶ ἡ ἀπά-
ρην τῶν φακῶν· ἀλλ' ἡ μὲν μάλιστα ἐπικρατεῖ τῶν ὀρόβων διὰ τὴν ἀσθένειαν ἢ
δὲ ἀπαρὴν μάλιστα ἐν τοῖς φακοῖς εὐτροφεῖ· τρόπον δὲ τινα καὶ παραπλήσιον
ἐστὶ τῇ ὀροβάγχῃ τῷ ἐπιβάλλειν καὶ κατέχειν ὅλον ὡσπερ πλεκτάναις· ἀποπνί-
γει γὰρ οὕτως ὅθεν καὶ τοῦνομα εἴληψε. Τὸ δὲ ὑποφυόμενον εὐθὺς ἐκ τῆς ῥίζης τῷ
κυμίνῳ (γράφε Κυάμῳ) καὶ τῷ βουκέρῳ τὸ αἰμόδωρον καλούμενον μάλλον ἰβι-
ῆ· ἔστι δὲ τὸ αἰμόδωρον μονόκαυλον οὐκ ἀπεμπερές τῷ καυλῷ πλὴν βραχύτερον ἐε
πολὺ καὶ ἀνωθὲν τι κεφαλῶδες ἔχει ῥίζαν δὲ ὑποστρόγγυλον» (Φ. I.-8,8,4).

κὴν χρῆσιν ἀρμόζει ἔστι δὲ καρηθαρικός, κοιλίας ταρακτικός, αἷμα δὲ δι' οὖρων ἄγει, ἐφθός παρατιθέμενος. Βοῦς δὲ λιπαίνει εἴ βρωθεῖη». Ὡς πλαγιόκωνλον χαρακτηρίζει τὸν Ὁ. ὁ Θεόφρ. Εἶνε δὲ τὸ φ. τοῦτο ἐτήσιον, κτηνοτροφικόν, ἴθαγ. τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν, εἰς ἃς καλλιεργεῖται: ἔκπαλαι ἰδίως διὰ τὸν καρπὸν του. Ὁ καρπὸς οὗτος ἂν καὶ τοξικὸς διὰ τὸν ἄνθρωπον, ἀποτελεῖ, εἰς ἃς χώρας παράγεται, ἀρίστην καὶ ἀπαραίτητον χειμερινήν τροφήν τῶν ἄροτριῶντων ἰδίως βοῶν, διότι τρέφει, ἐνδυναμοῖ καὶ θερμαίνει αὐτούς. Χορηγεῖται δὲ συνήθως εἰς τοὺς βόας ὁ ὄροβος χονδραλεσμένος διὰ χειρομύλου. Εὐδοκιμεῖ τὸ φ. ἰδίως εἰς τὰς ἀμμοαργιλλώδεις γαίας, σπείρεται δὲ συνήθως (δέκα περίπου ὀκ. σπόρου κατὰ στρέμμα) κατ' ἐναλλαγὴν μὲ τὰ Σιτηρά. Καὶ εἰς μὲν τὰς ἀπηλλαγμένας δρυμέων παγετῶν χώρας σπείρεται τὸ φθινόπωρον, εἰς δὲ τὰς ψυχρότερας ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ Μαΐου (εἰς ὄρεινους τόπους). Συνηθέστερον ὅμως πανταχοῦ σπείρεται κατὰ Φεβρουάριον εἰς τοὺς ἀγρούς τοὺς ὄργωνθέντας ὅπως τὸ φθινόπωρον σπαρῶσι μὲ Σίτον ἢ ἄλλο Σιτηρόν. Τὰ μετὰ τὸν ἀλωνισμόν καὶ τὴν ἀποχώρισιν τοῦ καρποῦ ὑπολείμματα ἀποτελοῦσι τὸ ὄροβάχυρον (βλ. Ἄγυρον), οὐσίαν κτηνοτροφικὴν ἐκτιμωμένην ἰδίως διὰ τὰ αἰγοπρόβατα. Ἐν Θεσσαλίᾳ σπείρονται κατ' ἔτος περί τὰς 22,000 κοιλὰ σπόρου Ὁ. ἀποφέροντα περί τὰς 150,000 κοιλὰ καρποῦ ζυγίζοντας 22 ὀκ. κατὰ κοιλόν. Τόσον δὲ ἐκτιμᾶται ὑπὸ τῶν ἡμετέρων γεωργῶν ὁ καρπὸς οὗτος ὡς οὐσία κτηνοτροφικὴ, ὥστε ὁσάκις ἢ εἰσοδεῖα εἶνε ἔλλειπής ἢ τιμὴ του ὑπερβαίνει καὶ αὐτὴν τὴν τοῦ σίτου. Θρεπτικωτάτην τροφήν ἀποτελεῖ ὁ ὄροβος καὶ διὰ τὰς ὄρνιθας. Διάφοροι Ὁροβάχγαι (β.λ.) εἶνε τὰ συνηθέστερα παράσιτα τοῦ Ὁ.

Ὁροκάρυον παρὰ Στράβωνι (12, 546), διαφορά Καρύας.

Ὁρομπλῖς, Ὁρομαλῖς, Ὁρειομπλῖς παρ' ἀρχαίους, πιθανῶς ἀγρία Μηλέα ἢ Προύμνη.

Ὁροφος παρ' ἀρχαίους, εἶδος Καλάμου χρησιμοποιοῦμένου διὰ τὰς ὄροφάς.

Ὁ Ὁμηρος λέγει: «Λαχνηέντ' ὄροφον λειμῶνοθεν ἀμήσαντες» (Ἰλ. Ω, 451). Ἐν Κύπρῳ σήμερον διὰ τὰς ὄροφάς ἀντὶ τῶν ξυλίνων λωρίδων, τῶν κοινῶς ὀνομαζομένων μπαγδατιῶν, μεταχειρίζονται πλέγμα ἐν εἶδει ψάθην κατασκευαζόμενον ἐκ λωρίδων τοῦ κοινοῦ Καλάμου (βλ. σελ. 452).

Ὁρτενδία (*Hortensia* ἢ *Hydragea*, τ. Ῥηξίπετρωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 25 εἶδη ἴθαγ. τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς· θάμνοι καὶ δένδρα φυλλοβόλα καὶ ἀειθαλῆ, τὰ πλεῖστα κοσμητικά. Τὸ συνηθέστερον θεραπεύμενον εἶδος εἶνε Ὁ. ἢ **κηπαία** (*H. hortensis* ἢ *H. opuloides*, ἢ *Hydrangea Hortensia*), θαμνίων φυλλοβόλον ἴθαγ. τῆς Σινικῆς, ἀπαντῶν ὑπὸ πολλὰς διαφοράς, συχνὰ θεραπεύμενον καὶ παρ' ἡμῖν. Πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ μωσχευμάτων καὶ καταβολῶν καὶ εὐδοκιμεῖ εἰς ἔδαφος ἀραιόν, γόνιμον καὶ νοτερόν. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς βλαστῆσεώς του τὸ φ. τοῦτο ἀφθόνως ἀρδευόμενον ὠφελεῖται σημαντικῶς. Πρὸ τῆς ἐνάρξεως δὲ τῆς ἀνθητέως του πατιζόμενον μὲ διάλυσιν στυπτηρίας παράγει ἄνθη κυανᾶ. Τὸ ἀφέψημα τῶν φύλλων Ὁ. τῆς θουμβεργείου (*H. Thumbergi*)

ἀποτελεῖ πτισάνην ἐν γήρῃ: ἐν Ἰαπωνίᾳ (βλ. Τεΐα), ἔνθα ὁ θάμνος οὗτος ἀπαντᾷ αὐτοφυῆς.

Ὄρυζα ἡ ἡμερος (*Oryza sativa*, γαλλ. Riz, ἀγγλ. Rice, ἰταλ. Riso, τουρκ. Πιρίντζ, τ. Ἀγρωστωδῶν), τὸ Ὄρυζον τοῦ Θεοφρ. (1) καὶ ἡ Ὄρυζα τοῦ Στράβωνος (2) καὶ τοῦ Διοσκρ., ἧς ὁ καρπὸς τὸ κν. γνωστότατον ὀρυζιον φ. ἐτήσιον, ἐλοχαρές, ἴθαγ. τῆς Ἰνδικῆς καὶ τῆς ἀπὸ Ἀνατολῆς, χωρῶν εἰς ἅς καλλιεργεῖται ἐκτενῶς διὰ τὸν καρπὸν τοῦ ἀπὸ παναρχαιοτάτης ἐποχῆς. Ὑπάρχουσι μαρτυρίαι ἐξ ὧν ἀποδεικνύεται: ὅτι τὸ εἶδος τοῦτο καλλιεργεῖται εἰς τὴν Σινικὴν ἀπὸ 47 εἰδῶν αἰώνων ὁμοίως παλαιὰ πρέπει: νὰ ἦνε ἡ καλλιέργεια αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν Ἰνδικήν ἐκ ταύτης δὲ ἰδίως τῆς γῶρας ἡ καλλιέργεια τῆς Ὀ. διεδῆθη εἰς τὴν Περσίαν, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον, ὅθεν βραδύτερον εἰσῆχθη καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἰσπανίαν, πρὸ τινῶν δὲ αἰώνων καὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Ἦδη ἡ καλλιέργεια τῆς Ὀ. διεξάγεται ἐκτενῶς εἰς τὰς νοτ. καὶ δυτ. ἀσιατικὰς γῶρας εἰς τὰς ἰσρίας ὁ καρπὸς τοῦ φ. τούτου ἔκπαισι ἀποτελεῖ τὴν βᾶσιν τῆς τροφῆς καὶ τοῦ πόματος τῶν κατοίκων (3), ὡς καὶ εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας (ἰδίως τὴν Καρολίναν καὶ Λουιζιάναν), τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον. Εἰς τὴν Ἰταλίαν ἡ καλλιέργεια τῆς Ὀ. διεξάγεται μετὰ μεγαλειτέρας ἐπιμελείας καὶ συμφῶνως ταῖς διατάξεσιν ἐιδικοῦ νόμου. Ἐκρίθη δὲ ἀναγκαῖα ἡ διὰ νόμου διακανόνισις τῶν τῆς καλλιέργειας τοῦ φ. τούτου ὅπως περιορισθῶσι κατὰ τὸ δυνατόν αἱ ἐκ ταύτης προκύπτουσαι δυσάρεστοι συνέπειαι ἐπὶ τῆς υἰγείας τῶν τε ὀρυζοκαλλιεργητῶν καὶ τῶν οἰκούντων παρὰ τοὺς ὀρυζῶνας, οἱ ὅποιοι ἐπὶ τινὰς κατ' ἔτος μῆνας καλύπτονται ὑπὸ ὑδάτων. Ἡ κυριωτέρα δὲ τῶν ἐπὶ τῇ βᾶσει τοῦ εἰρημένου νόμου ἐπιβαλλομένων εἰς τοὺς

(1) «Μάλιστα δὲ σπείρουσι τὸ καλούμενον ὄριζον ἐξ οὗ τὸ ἔψημα. Τοῦτο δὲ ὅμοιον τῇ ζειᾷ καὶ περιπτισθὲν οἶον γόνδρος εὔπτεπτον δέ, τὴν ὄψιν πεφυκὸς ὅμοιον ταῖς αἴραις καὶ τὸν πολὺν χρόνον ἐν ὕδατι, ἀποχεῖται δὲ οὐκ εἰς στάχυν ἀλλ' οἶον φόβην ὡσπερ ὁ κέγγρος καὶ ὁ ἔλυμος» (Θεοφρ. Φ. I.-4,4,10).

(2) «Τὴν δ' ὄρυζαν φησὶν ὁ Ἀριστόβουλος ἐστάναι ἐν ὕδατι κλειστῶν πρασιᾶς δ' εἶναι τὰς ἐχούσας αὐτὴν ὕψος δὲ τοῦ φυτοῦ τετράπηχυ, πολύσταχυ τε καὶ πολύκαρπον· θερρίζεσθαι δὲ περὶ δύσιν πληθιάδος, καὶ πτίσσεσθαι ὡς τὰς ζειᾶς φύεσθαι δὲ καὶ ἐν τῇ Βακτριανῇ, καὶ Βαβυλωνίᾳ, καὶ Σουσίδι· καὶ ἡ κάτω δὲ Συρία φύει. Μέγιστος δὲ τὴν ὄρυζαν σπείρεσθαι μὲν πρὸ τῶν ὄμβρων φησὶν ἀρδείας δὲ καὶ φυτείας μὴ δεῖσθαι ὑπὸ τῶν κλειστῶν ποτιζομένην ὑδάτων» (Στράβ. 15, 692).

(3) «Οἶνόν τε γὰρ οὐ πίνειν, ἀλλ' ἐν θυσίαις μόνον· πίνειν δ' ἀπ' ὀρυζῆς ἀντὶ κριθίνου συντιθέντας. Καὶ σιτίχαι δὲ τὸ πλέον ὄρυζαν εἶναι ῥοφητὴν» (Στράβ. I.-4,4,10).

ὄρυζοκαλλιέργητάς ὑπογρεώσεων εἶνε ἢ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κατακλύσεως τοῦ ὄρυζανος ἀκατάπαυστος ἀνανέωσις τοῦ ὕδατος, ἵνα μὴ τοῦτο, μένον στάσιμον, καθίσταται ἐπιβλαβὲς εἰς τὴν ὑγείαν (1).

Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ καλλιέργεια τῆς ὄ. ἦτο πάντοτε περιωρισμένη. Πρὸ πεντηκονταετίας περίπου ἐκαλλιεργεῖτο τὸ εἶδος τοῦτο παρὰ τὸ Μεσολόγγιον, τὰς Θήβας καὶ τὴν Λεβαδείαν, ἀλλ' ἐπὶ περιωρισμένων ἐκτάσεων σήμερον καλλιιεργεῖται εἰς μόνην τὴν Θεσσαλίαν ἐπὶ περιωρισμένης ὡσαύτως ἐκτάσεως (2)· καθ' ὅσον δὲ γνωρίζω, αἱ παρ' ἡμῖν ἰσχύουσαι διατάξεις ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὑπὸ ὑγεινοὺς ὅρους καλλιέργειαν τῆς ὄ. εἶνε ἀκόμη αἱ τοῦ ἀπὸ 13 Νοεμβρίου 1834 Β. Δ., δι' ὧν ἀπαγορεύεται ἡ καλλιέργεια τοῦ φ. τούτου εἰς ἐλώδεις τόπους. Ἐπεξηγηματικὴ τοῦ Διατάγματος τούτου ἐγκύκλιος τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν (ὑπ' ἀριθ. 1512) ἐδημοσιεύθη τὴν 26 Μαρτίου τοῦ 1858.

Αἱ διαφοραὶ τῆς ὄ. εἶνε πολυάριθμοι, τινὲς δ' αὐτῶν ἀναφέρονται ἐνίοτε ὡς ἴδια εἶδη· τοιαῦτα εἶνε ἡ *πρώμιος* ὄ. (*O. sativa praecox*), ἣτις ὠριμάζει τὸν καρπὸν τῆς ἐντὸς τετραμήνου, ἡ *ὄρεινὴ* (*O. sativa montana*), ἡ καλλιεργουμένη εἰς νοτερὰς μὲν γαίας πλὴν οὐχὶ κατακλυζομένας, καὶ ἡ *γλοιώδης* (*O. sativa glutinosa*), ἣτις εὐδοκιμεῖ εἰς τε τὰ ἀπλῶς νοτερά ἐδάφη, ὡς καὶ εἰς τὰ κατακλυζόμενα, καὶ τῆς ὑποίας οἱ κόκκοι καλύπτονται ὑπὸ περισπερμίου βαθέως ἐρυθροῦ. Αἱ τῆς Καρολίνας (*Ἡν. Πολιτειῶν*) διαφοραὶ θεωροῦνται ἀνώτερες καὶ ὡς πρὸς τὴν ποιότητα τοῦ καρποῦ καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀπόδοσιν (3). Ἡ κατὰ στρέμμα ἀπόδοσις ποικίλλει μεταξὺ τῶν 4 καὶ 5 κοιλῶν ἀποφλοιωμένης ὄρυζης. Ἐκατὸν ὀκ. ὄρυζης μὴ ἀποφλοιωμένης (ὀνομαζομένης ἄγγλ. καὶ γαλλ. *paddy*) δίδουσιν 70-80 ὀκ. ἀποφλοιωμένης πλὴν ἀστιλθώτου, ἢ 60-70 ὀκ. στιλθωμένης. Τὰ ἐκ τῆς στιλθώσεως τῆς ὄρυζης προκύπτοντα ὑπολείμματα (θραύσματα κόκκων καὶ κόνις, ὀνομαζόμενα ὑπὸ τῶν Γάλλων *farine basse de riz*), χρησιμοποιοῦνται ἰδίως πρὸς διατροφήν τῶν κτηνῶν. Τὰ συνηθέστερον εἰσαγόμενα εἰς τὴν

(1) Τελευταίως εἰς τὴν βόρ. Ἰταλίαν ἐδοκιμάσθη ἐπιτυχῶς καὶ ἐπικερδῶς ἡ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολυμήνου δι' ὕδατος κατακλύσεως τῶν ὄρυζων ἐκτροφή ἐν αὐτοῖς ἰχθύων καὶ ὠρισμένων τοῦ κυπρίνου.

(2) Τῷ 1891 εἰς τοὺς ὄρυζανας τῆς Λαζαρίας (Θεσσαλίας) ἐνέσκηψε μικρὸν ζωύφιον (*Μαλακόστρατον—Apus cancriformis*), ὅπερ ἐπροξένει οὐχὶ ἀσήμαντον ζημίαν (βλ. «Ἑλλην. Γεωργίαν», 1891, σελ. 286).

(3) Ὁ Chalot, καθηγητὴς παρὰ τῇ ἐν Γαλλίᾳ Ἀποικιακῇ Γεωργικῇ Σχολῇ, ἀνεκοίνωσε τελευταίως διὰ τοῦ *Journal d'Agriculture Pratique* (1910, Β', σελ. 445), ὅτι εἰς τὴν Σενεγάλην ἀπαντᾷ αὐτοφυῆς διαφορὰ ἢ εἶδος ὄρυζης πολυτεοῦς, ἣς ὁ καρπὸς χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἰθαγενῶν. Φαίνεται δὲ ὅτι τὸ φ. τοῦτο εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς ὑψαλμούς γαίας, εἰς τὰς ὑποίας ἄλλων χρησίμων φυτῶν ἡ καλλιέργεια εἶνε δυνατή.

Ἑλλάδα ὀρύζια εἶνε τὰ ἀμερικανικά (Καρολίνα, διαμάντι) καὶ ἰταλικά (βυζώνια, γένοβα, καμαλίνο)· ἀπὸ τινῶν δ' ἐτῶν εἰσάγονται καὶ ἰνδικὰ (βαγγοῦν) καὶ ἰαπωνικά ἰδίως διὰ μέσου τῆς Ἀγγλίας. Ἐπί τινα καιρὸν εἰσήγοντο καὶ αἰγυπτιακὰ ἀστίλβωτα. Τὰ Θεσσαλικά ὀρύζια καταναλίσκονται ἐν αὐτῇ τῇ Θεσσαλίᾳ.

Τὴν μεγαλύτεραν ἐξαγωγὴν ὀρύζης κάμνουν αἱ Ἡν. Πολιτεῖαι, ἡ Ἰαπωνία καὶ ἰδίως ἡ Ἰνδική. Ἡ παγκόσμιος παραγωγή ὑπολογίζεται ὅτι ἀνέρχεται εἰς 33 ἄς ἔγγιστα δισεκατομμύρια ὀκάδας. Τὸ μέγιστον μέρος τοῦ ποσοῦ τούτου καταναλίσκουσιν αἱ ἀντ. Ἰνδία, ἡ Σινική, ἡ Ἰαπωνία καὶ ἄλλαι ἀσιατικαὶ χῶραι, ὅχι δὲ μόνον πρὸς τροφήν, ἀλλὰ καὶ πρὸς κατασκευὴν οἴνοπνεύματος (ράκ ἢ ἀράκ), εἶδους σακχάρου (ἀμ) καὶ εἶδους ζύθου (σικί). Εἷς τε τὴν Ἰαπωνίαν καὶ τὴν Σινικὴν ἐκ ζύμης ὀρυζαλεύρου κατασκευάζονται ἀγαθὰ καὶ ἄλλα ἀντικείμενα πολυτελείας.

Ὑπολογίζεται ὅτι οἱ ἡμίσεις περίπου τῶν κατοίκων τῆς Γῆς τρέφονται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς μὲ ὀρυζαν. Εἶνε δὲ ἡ πρὸς τροφήν χρῆσις τῆς ὀρύζης ποικιλωτάτη πρωτίστως ἀνά τὴν Εὐρώπην ἐνθα πλὴν τῆς ἐπιτοπίως παραγομένης καταναλίσκονται καὶ μεγάλα ποσὰ ὀρύζης προερχόμενα ἰδίως ἐξ Ἀμερικῆς καὶ τῶν ἀσιατικῶν χωρῶν. Ἀλλὰ μεγάλα ποσὰ ὀρύζης χρησιμοποιοῦνται ἐν Εὐρώπῃ (ἰδίως ἐν Ἀγγλίᾳ) καὶ πρὸς κατασκευὴν οἴνοπνεύματος καὶ ἀμύλου. Ἐξ ὀρύζης ὠσαύτως κατασκευάζεται ἡ τόσον γνωστὴ εἰς τὰς κυρίας ὀρυζόκοκκους (γαλλ. poudre de riz), ἡ κν. ὀνομαζομένη ποῦδρα, πηγὴ τῆς ὁποίας παρ' ἡμῶν εἶνε ἡ Ζάκυνθος. Τὸ ὀρυζάλευρον, τὸ ὀρυζόνερο καὶ τὰ σπέρματα Ὀρύζης (φρμ. *Semina Oryzae*) χρησιμοποιοῦνται συχνὰ ὡς εἶδη φαρμακευτικά. Τὰ περιβλήματα τῶν κόκκων τῆς Ὀ., ἧτοι τὰ περισπέρμια, ἀποτελοῦσιν ἐκλεκτῆς ποιότητος ὕλικόν πρὸς συσκευὴν εὐθραύστων ἀντικειμένων καὶ ἄλλων ἐμπορευμάτων, μεγάλα δὲ ποσὰ ἀχύρου Ὀ. καταναλίσκονται εἰς τὴν χαρτοποιίαν καὶ τὴν κατασκευὴν ψιθίνων πέλων ἰδίως ἐν Ἰταλίᾳ.

Ὀρυζοψις (*Oryzopsis* — ἐν ᾧ καὶ τὰ τοῦ γένους *Milium* — τ. Ἀγρωστωδῶν) γ. περιλ. φ. πώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, πάντα νομευτικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 4, ἐν οἷς καὶ Ὀ. ἡ κέγχροειδής ἢ πολυανθής (*O. miliacea* ἢ *Piptanthrum multiflorum*), πολυετές, κοινὸν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν, τὸ κν. ἐν Ζακύνθῳ ὀνομαζόμενον Γοήλαρη. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιόλογον εἶνε Ὀ. ἡ χαλαρὰ (*O. effusa* ἢ *Milium effusum*, ἀγγλ. *Millet-Grass*), φ. πολυετές ἰθαγ. τῆς μέσης καὶ βορ. Εὐρώπης, τῆς βορ. Ἀμερικῆς καὶ τῆς μέσης καὶ βορ. Ἀσίας· ἄριστον νομευτικόν· τὰ σπέρματά του ἀγαπητὰ τοῖς πτηνοῖς.

Ὀρχεῶδη (*Orchidaceae*)· πολυμελεστάτη τ. Μονοκοτλ. περιλ. φ. πώδη πολυετῆ, ἐπίγεια, ἐπίφυτα ἢ σαπρόφυτα· ῥιζωματικά, κονδυλόριζα ἢ ψευδοβολβόριζα· τὰ πλείστα ἐξόχως κοσμητικά ἰδίως ἕνεκα τῶν λίαν ἰδιορρύθμων ἀνθέων των· πολλὰ καὶ ἄλλως χρήσιμα. Τῶν πλείστων τὰ ἄνθη δὲν γονιμοποιοῦν-

ται άνευ τῆς βοήθειας τοῦ ανέμου ἢ εἰδικῶν δι' ἕκαστον εἶδος (βλ. Βινίλλη) ἐντόμων (γ. Ἀσρόβιον, Ἀνακαμπτίς, Βινίλλη, Ἐπιπακτίς, Καττλεύα, Κυπριπόδιον, Μασδενβαλλία, Ὀγαΐδιον, Ὀδοντόγλωσσον, Ὀρχις, Ὀφρύς, Παχύφυλλον, Περιστερά, Σατήριον, Σεραπιάς κ. ἄ.).

Ὀρχις (Orchis, γαλλ. Pentecôte. τ. Ὀρχεωδῶν). γ. περιλ. περί τὰ 80 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας φ. πώδη, πολυετή, κονδυλόριζα ἢ ψευδοβολβόριζα. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσσίδος 23 ἐν οἷς καὶ α') Ὁ. ὁ ἄρρη (O. mascula), τὸ κν. Σερνικοβότανον β') Ὁ. ὁ γραπτός (O. plicata ἢ Morio) τὸ κν. ἐν Κύπρῳ Οὐρά τοῦ Λαγοῦ γ') Ὁ. ὁ εὖσομος (O. fragrans), τὸ κν. ἐν Θήρᾳ Μυροσκάλλα δ') Ὁ. ὁ μακροσκελής (O. longicurris ἢ undulatifolia), τὸ κν. ἐν Κύπρῳ Οὐρά τοῦ Ἄλωποῦ ε') Ὁ. ὁ στικτός ἢ σακκοφόρος (O. maculata saccifera) ς') Ὁ. ὁ ψυχανθῆς (O. papilionacea). Καὶ τὰ ἐξ ὀνομάζονται πολλαχοῦ κν. Σαλέπια ἢ Σερνικοβότανα, εἰς τὸ τελευταῖον δὲ (ἂν οὐχὶ καὶ εἷς τινα ἄλλα τοῦ αὐτοῦ γένους) ἀναφέρεται ὁ κατ'ἐξοχὴν Ὀρχις ἢ Κυνὸς Ὀρχις τοῦ Διοσκρ. περί τοῦ ὁποίου οὗτος λέγει ὅτι «φύλλα ἔχει κατὰ γῆς ἐστρωμένα περί τὸν καυλόν... καυλὸν σπιθαμῆς τὸ μῆκος, ἐφ' οὗ ἄνθη πορφυροειδῆ ῥίζαν βολβοειδῆ, ἐπιμήκη, διπλῆν, στενὴν, ὡς ἐλαίας, τὴν μὲν ἄνω, τὴν δὲ κατωτέρω καὶ τὴν μὲν πλήρη, τὴν δὲ μαλακὴν καὶ ῥυσοσὴν ἐσθίεται δὲ ἡ ῥίζα, ὡς βολβὸς ἐψηθεῖσα. Καὶ περί ταύτης δὲ ἱστορεῖται, τὴν μὲν μείζονα ῥίζαν, ὑπὸ ἀνδρῶν ἐσθιομένην, ἀρρενογόνον εἶναι, τὴν δὲ ἐλάττονα ὑπὸ γυναικῶν, θηλυγόνον». Τοιαῦτά τινα περίπου πιστεύονται ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ σήμερον ἔτι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐν σχέσει πρὸς τὰς δυνάμεις τῶν ῥιζῶν ἐκείνων τῶν Ὁ. οἱ ὁποῖοι ὀνομάζονται κν. Σερνικοβότανα. Αἱ ῥίζαι αὗται πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς ὡς καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Ἡπείρῳ συλλεγόμεναι, πλυόμεναι καλῶς (1) καὶ ἀκολούθως ἀποξηραίνόμεναι καὶ ἀλεθόμεναι, ἀποτελοῦσι τὸ γνωστότατον σαλέπιον (τουρκ. σαλέπ 2), ὅπερ βραζόμενον μετὰ σακχάρου ἢ μέλιτος εἶνε ἐκ τῶν συνηθεστέρων θερμαντικῶν ποτῶν τοῦ λαοῦ εἰς τὰς πόλεις τὸν χειμῶνα. Ἡ κόνις μὲ τὴν ὁποῖαν οἱ πωλεῖται τοῦ βρασμμένου ἤδη σαλεπίου ἀρωματίζουσιν αὐτὸ καὶ τὴν ὁποῖαν ὀνομάζουσι πιπερόριζαν ἢ τζιτζιμπίρι, εἶνε ἢ τῆς ῥίζης Ζιγγιθέρεως τῆς φαρμακευτικῆς (βλ. καὶ Ὀφρύς).

Ἄλλὰ τὸ σαλέπιον εἶνε καὶ οὐσία φαρμακευτικὴ (φρμ. Radix Salep) ἐνέχουσα «βασσορίνην ἢ τραγακανθίνην, ἀραβίνην καὶ πολὺ ἄμυλον, διαλύεται δὲ εὐκόλως ἐν θερμῷ ὕδατι καὶ ποιεῖ ὑγρὸν βλενωδὸς καὶ λίαν πηκτόν... Ὡς οὐσία δὲ λίαν εὐπεπτος καὶ θρεπτικὴ, ὠφελεῖ ἰδίως πρὸς τοὺς κατάρρους τῶν πνευμόνων, τὴν

(1) Συνήθως μετὰ τὴν πλύσιν αἱ ῥίζαι ζεματίζονται ἢ καὶ βράζονται ἐπ' ὀλίγον ὅπως ἀποβάλλωσι τὸ αἰθερίον ἔλαιον ὅπερ ἐνέχουσι καὶ τὸ ὅποσον προσδίδει εἰς αὐτὰς γεῦσιν δριμεῖαν καὶ πικράν.

(2) Κατὰ τὸν Βυζάντιον ἐκ τοῦ ζουλάπιον ὅ ἐστι σεράπιον.

διάρροιαν, τὴν δυσεντερίαν, τοὺς μαρασμούς καὶ ἄλλα τοιαῦτα νοσήματα καὶ δίδεται ἢ ἐξ αὐτῆς κόνις εἰς ἀφέψημα» (N. Κωστῆς). Σαλέπιον περιέχουσι πλὴν τῶν ἀνωτέρω σημειουμένων εἰδῶν καὶ πολλά ἄλλα Ὁρχεώδη ἰθαγενῆ τῆς Ἑλλάδος ἢ ἐξωτικά. Ἐξ αὐτῶν ἰθαγενῆ τῆς Ἑλλάδος ἀναφέρονται τὰ *Orchis latifolia*, *Barila* ἢ *Orchis longibracteata* καὶ *Anacamptis* ἢ *Orchis pyramidalis*.

Ὀσμάνθος (*Osmanthus*, τ. Ἐλαιωδῶν) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἀμερικὴν, τὴν δυτ. Ἀσίαν καὶ εἰς τινὰς νήσους τοῦ Εἰρηρικοῦ Ὠκεανοῦ· θάμνοι καὶ δένδρα ἀειθαλῆ, δασικά, κοσμητικά καὶ ἄλλως χρήσιμα. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε καὶ Ὁ. ὁ ἀμερικανικός (*Osmanthus* ἢ *Olea americana*), δένδρον ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, δασικόν. β') Ὁ. ὁ ἐλαιοπρινόφυλλος (*O. Aquifolium*), θάμνος κοσμητικός, ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας, θεραπευόμενος ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς, τὰ ἄνθη του λευκά καὶ λίαν εὐοσμία. καὶ γ') Ὁ. ὁ ἡδύοσμος (*Osm.* ἢ *Olea fragrans*), θάμνος κοσμητικός, ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Σινικῆς, τὰ ἄνθη του λευκά, εὐοσμώτατα, χρήσιμα πρὸς ἀρωμάτισιν τοῦ τείου (β. λ.).

Ὀσπρία (γαλλ. *Legumes secs*, ἀγγλ. *Pulse*, τουρ. *Χουμπουμπάτ*), ὀνομάζονται τὰ λίαν ἀμυλοῦχα, ξηρά, ἐδώδιμα σπέρματα πολλῶν Ἑλλοβοκάρπων φ. καὶ ἰδίως τῶν Δολίχων, τοῦ Ἐρεβίνθου, τοῦ Θέρμου, τοῦ Κυάμου, τοῦ Λαθύρου, τῶν Πίσων, τῆς Σότας, τῶν Φασιόλων, τῆς Φακῆς καὶ τινῶν ἄλλων, τὰ ὁποῖα συνεχδογικῶς ὀνομάζονται Ὀσπριώδη ἢ καὶ ἀπλῶς Ὀσπρια. Ὡς ὄσπριον ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος τοὺς κυάκους (2,37) «ὄσπρια παντοδαπά» λέγει ὁ Ξενοφῶν ὅτι εὐρον πρὸς τοὺς ἄλλοις οἱ Ἕλληνες τῆς Κύρου ἀναβάσεως ἐν Ἀρμενίᾳ (4,4,9), ὄσπρια δὲ ὀνομάζει ὁ Θεόφραστος τοὺς ἐρεβίνθους, τὸν θέρμον, τὸν κύαμον, τὸν πῖσον, τὸν ὄροβον, τὸν φακόν, ἀλλὰ καὶ τὸ σήσαμον (περὶ οὗ βλ. εἰς Λεπτοὺς καρπούς), «ἐπὶ πάντα ταυτ' ἔλλοβα» λέγει ὅτι εἶνε (Φ. I.-8,5,1).

Ὀσπριολέων, βλ. Ὁροβάγχη.

Ὀσπριώδη, βλ. Ὀσπρια.

Ὀστράα (*Ostrya*, τ. Κυπελλοφόρων) γ. περιλ. δύο εἶδη δένδρων φυλλοβόλων, δασικῶν, στενωῶς συγγενῶν τῶν Γαύρων· εἶνε δὲ ταῦτα α) Ὁ. ἡ κοινὴ (*O. vulgaris* ἢ *carpinifolia*, ἀγγλ. *Hop-Hornbeam*), ἢ Ὀστράα τοῦ Θεοφρ. ἢ κν. Ὀστράα ἢ Μελιόγαυρος ὀνομαζομένη, δένδρον ἀπαντῶν εἰς ὄρεινους τόπους τῆς Ἑλλάδος καὶ πολλαχού τῆς Εὐρώτης· καὶ β) Ὁ. ἡ βιργινία (*O. virginiana*, ἀγγλ. *Iron-wood*), δένδρον μικρόν, δασικόν, ἰθαγ. τῶν Ἦν. Πολιτειῶν τὸ ξύλον του σκληρότατον.

Ὀσυρίς ἢ λευκὴ (*Osyris alba*, γαλλ. *Rouvet*, ἀγγλ. *Poet's Cassia*, τ. Σανταλωδῶν), τὸ κν. Πλευριτόξυλον, θαμνίον φρυγανῶδες, ἀειθαλές, ἰθαγ. τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν· τὰ φύλλα του μικρά, στενά, ἀκέραια, βαθέως πράσινα, μᾶλλον παχέα· ὁ καρπὸς του βᾶξ μικρὰ βαθέως ἐρυθρά· ἐνίοτε μέλαινα. Ὁ θ. οὗτος πολλάκις ἀναπτύσσεται παρασιτικῶς ἐπὶ πλείστων φυτῶν καλλιεργούμενων ἢ μὴ. Τελευταίως ἐβεβαιώθη ἐν Γαλλίᾳ ὅτι ἀναπτύσσεται παρα-

σιτικῶς καὶ ἐπὶ τινων Ἀμπέλων (Progès Agr. et. Vit., 1912, Α', σελ. 676).
 Εἰς τὸν θάμνον τοῦτον ἀναφέρεται ἡ Ὕσουρις τοῦ Διοσκρ. περὶ ἧς οὗτος λέγει :
 «φρύγανον μέλαν, λεπτόραβδον, δύσθραυστον καὶ περὶ αὐτὸ φυλλάρια ὡσπερ λι-
 νου, μέλανα καταρχάς, μεταβαλλόμενα δὲ ὑπέρυθρα γίνονται· ταύτης τὸ ἀφέ-
 ψημα πινόμενον ἰκτέρω βοηθεῖ». — Τὸ ὄνομα *Osygis* ἀναφέρεται καὶ ὡς συνώνυ-
 μον τοῦ γ. *Hipporhae* (βλ. Ἴπποφράξ).

Οὔα, βλ. Ὕζ.

Οὐαγάτεια ἢ σταχυρὰ (*Wagatea spicata*, τ. Ἐλλοβοκίρπων), θάμνος
 ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν· οἱ λοβοὶ τοῦ βυρσοδεψικοί· ἐνέχουσι περὶ τὰ 15 % δε-
 ψικὸν ὄζυ. Δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος· πολλα-
 πλασιάζεται διὰ σπορᾶς.

Οὐαιτζία (*Waitzia* ἢ *Morna*, τ. Συνθέτων)· γ. περιλ. περὶ τὰ 6 εἶδη ἰθαγ.
 τῆς Αὐστραλίας, φ. πώδη, ἐτήσια, κοσμητικά. Οὐ. τῆς κορυμβανθοῦς (*W.*
corymbosa) τὸ χόρτον τρώγεται· ἀπλείστως ὑπὸ τῶν ἵππων καὶ τῶν προβάτων
 καὶ θεωρεῖται ἐν Αὐστραλίᾳ ὡς λίαν παχυντικόν. Τὸ φ. τοῦτο ἀντέχει εἰς τὴν
 Ξηρασίαν καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Οὐαδιγκτωνία ἢ ἰσχυρὰ (*Washingtonia robusta* ἢ *filifera*, τ. Φοινι-
 κωδῶν), δένδρον κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς Καλιφορνίας ἀναπτυσσόμενον βραδέως,
 ὑψούμενον καὶ μέχρις 20 μ. ἀντέχει εἰς ψῦχος βαθμῶν τινων ὑπὸ τὸ μηδέν.
 Εἰστέθη εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸ τριακονταετίας καὶ ἀπαντᾷ ἤδη θεραπευόμενον
 πολλαχοῦ καὶ ἰδίως εἰς τοὺς ἐντὸς καὶ περὶ τῶν Ἀθηνῶν κήπους ἔνθα ὑπάρχου-
 σιν ἤδη ὑποκείμενά τινα καρποφοροῦντα.

Οὔδος, βλ. Ὕζ.

Οὔδερι, βλ. Ὕπερικόν.

Οὐελλιγκτωνία (*Wellingtonia* ἢ *Sequoia* ἢ *Gigantabies*, τ. Κωνοφό-
 ρων)· γ. περιλ. δύο μόνον εἶδη ἦτοι Οὐ. τὴν γιγάντειον (*W. gigantea*, ἀγγλ.
Big-tree ἢ *Mammoth tree*) καὶ Οὐ. τὴν ἀειθαλῆ (*W. sempervirens*, ἀγγλ.
Evergeen Red-wood), ἀμφότερα ἰθαγ. τῆς Καλιφορνίας· δένδρα δασικά, μέγι-
 στα, οἱ γίγαντες (ἰδίως τὸ πρῶτον) τοῦ φυτικού βασιλείου. Εἰς τὴν Καλιφορνίαν
 ἀπαντῶσιν ὑποκείμενα τοῦ πρώτου εἶδους ὑψόμενα καὶ μέχρις 140 μέτρων ἔ-
 χοντα δὲ παρὰ τὴν βᾶσιν των διάμετρον καὶ μέχρι 12 μ. Τινῶν ἡ ἡλικία ἔβε-
 βαιώθη ὅτι ὑπερβιβίνει τοὺς ἑνδεκα αἰῶνας. Ἀμφότερα τὰ εἶδη ταῦτα πολλαπλ.
 διὰ σπορᾶς καὶ δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς πολλὰ ὄρεινά μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Οὐεστρινγία (*Westringia*, τ. Χειλανθῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ ἑνδεκα εἶδη
 θάμνοι ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, τινὲς κοσμητικοί. Οὐ. ἡ δενδρολιβανόμορος (*W.*
rosmariniformis, ἀγγλ. *Victorian Rosemary*) εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς ὑφάλμυρα ἐδάφη.

Οὐίγανδία (*Wigandia*, τ. Ὑδροφυλλωδῶν)· γένος περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη
 ἰθαγ. ὄρεινῶν τόπων τῆς τροπ. Ἀμερικῆς, φ. πώδη, πολυετῆ, χνοώδη, ὀρθοφυτῆ,
 μακρόφυλλα, κοσμητικά. Οὐ. ἡ μακρόφυλλος (*W. macrophylla* ἢ *caracasana*)

και Ού. ἡ καυστηρά (W. ugens) εἶνε τὰ συνηθέστερον θεραπευόμενα. Πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς.

Οὐίγγον παρά Θεοφρ., φυτὸν τῆς Αἰγύπτου, οὐτινος ἡ ῥίζα ἐδώδιμος· δυσερμηνευτὸν ἀπαντῶσι και αἱ γραφαὶ Οὐίπικον και Οὐίτικον.

Οὐϊθανία ἢ ὑπνωτική (Withania ἢ Physalis somnifera, τ. Στριγνώδων), ἡ κν. ἐν Κύπρῳ **Μερτζανιά**· πιθανῶς ὁ ὑπνώδης **Στρούχνος** τοῦ Θεοφρ. και τὸ τοῦ Διοσκρ. **Στρούχνον ὑπνωτικόν**, ὅπερ και Ἐλικάκαβον ὀνομάζει οὗτος. φ. θαμνώδες, ἐηλητηριῶδες, ἀπαντῶν ἐν Ἑλλάδι ὡς και εἰς ἄλλας παραμ. χώρας.

Οὐϊκστροϊμία ἢ χλωρανθής Wikstroemia viridiflora ἢ indica, τ. Θυμελαιδιῶδῶν), θάμνος κοσμητικός, ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν. εὐδοκιμεῖ εἰς παράλια και ὑφάλμυρα ἐδάφη.

Οὐϊδαρία (Wistaria ἢ Thyrsanthus, τ. Ἐλλοβοκάρπων)· γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη· θάμνοι μεγάλοι, μακρόβιοι, ἀναρριχώμενοι, κοσμητικοί, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, τῆς Ἰαπωνίας και τῆς Σινικῆς. Τὸ ἀξιολογώτερον και συνηθέστερον θεραπευόμενον εἶδος εἶνε **Οὐ. ἡ σινική** (W. ἢ *Glycine chinensis*, γαλλ. *Glycine*, ἀγγλ. *Chinese Kidney-bean-tree*), εἰς τῶν κοσμητικωτέρων πρὸς κάλυψιν σκιαδῶν ἀνθοφόρων θάμνων. Εἰς τὴν Ἰαπωνίαν ἀπαντῶσι τοιοῦτοι θάμνοι ἀριθμοῦντες βίον ἑκατὸν και πλεον ἐτῶν. Θεραπεύεται πολλαχού τῆς Εὐρώπης ὡς και παρ' ἡμῖν, ἐνθα εἶνε γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα **Γλυτσίνια**· ἐν Κύπρῳ ὀνομάζεται κν. **Πασχάλια** ἢ **Ἀκαχία βένετη**. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς και καταβολᾶδων και εὐδοκιμεῖ εἰς γόνιμον και νοτερὸν ἔδαφος. Πάντα τὰ μέρη του και ἰδίως οἱ τρυφεροὶ βλαστοὶ του τοξικοί.

Οὐϊλλουκος ὁ κονδυλόρριζος (Ullucus ἢ Melloca tuberosa, γαλλ. και ἀγγλ. Ulluco, τ. Χηνοποδιῶδῶν), φ. ποῦδες πολυετές, κονδυλόρριζον, ἰθαγ. ὀρεινῶν διαμερισμάτων τῆς Βολιβίας, τῆς Περουβίας και τῆς Χιλῆς, χωρῶν εἰς ἅς καλλιεργεῖται ἐκτενῶς διὰ τοὺς παρεμπερεῖς γεωμήλους ἐδώδιμους κονδύλους του. Δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ πολλαχού τῆς Ἑλλάδος.

Οὐϊον, βλ. Ὅα.

Οὐῖρά τοῦ ἀλόγου, βλ. Ἴππουρίς.

Οὐῖρά τοῦ ἀλωποῦ, βλ. Ὅρχις ὁ μακροσκελής.

Οὐῖρά τοῦ λαγοῦ, βλ. Ὅρχις ὁ γραπτός.

Οὐῖρα ἢ κροτοῦδα (Hura crepitans, γαλλ. *Sablier élastique*, ἀγγλ. *Sand-box-tree*, τ. Γρομφαδιῶδῶν), δένδρον ἀειθαλές, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς ἐνθα και καλλιεργεῖται πρὸς κόσμον. Ἐνέχει γαλακτώδη ὀπὸν λίαν ἐηλητηριώδη. Ὁ καρπὸς του, μεγέθους και χρώματος συνήθους πορτογαλλίου, περιβάλλεται ὑπὸ σκληροῦ περιελάμητος, διατηρούμενος δὲ ἐν ξηρῷ τόπῳ διαρρήγνυται μετὰ πατάγῳ, ὅθεν και τὸ ὄνομα τοῦ εἶδους.

Οὐῖρόκυστις (Urocystis)· γ. Μικρομυκήτων παρασίτων ἐπὶ πολλῶν καλλιεργουμένων φ. (βλ. Κρόμμυον σελ. 572).

Οὐῖρομύκης (Uromyces)· γ. Μικρομυκήτων παρασίτων ἐπὶ πολλῶν καλλιεργουμένων φ. (Τεύλων, ἐτησίαν Ἐλλοβοκάρπων κ. ἄ).

Ούροσπερμα (Urospermum, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. ὀλιγάρθημα εἶδη φ. ποώδη, ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν. Οὐ. τὸ πικροεισοειδές (U. picroidies) ἀπαντᾷ καὶ ἐν Ἑλλάδι ἐνθα λαγανεύεται καὶ ὀνομάζεται κν. Ζοχὸς ἄγριος, ἐν Ζακύνθῳ δὲ Πικραλίδα.

Ὄφιδιον τὸ κύπτον (Colubrina reclinata, τ. Ῥαυνοδῶν), θάμνος τῆς νοτ. Ἀμερικῆς, ὁ φλοιὸς τοῦ φαρμακευτικῆς (ἀγγλ. Mabe bark). Εἰς τὰς δυτ. Ἰνδίας χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν στομαχικοῦ ποτοῦ.

Ὄφιοπόγων (Ophiorogon ἢ Chloopsis ἢ Fluggea ἢ Flueggia, τ. Αἰμοδωρῶδων) γ. περιλ. ὀλιγάρθημα εἶδη ἰθαγ. τῆς νοτ. καὶ ἀνατ. Ἀσίας φ. ποώδη πολυετῆ, κοσμητικά· πολλὰ πλ. διὰ σπορῶν καὶ παραφυάδων. Ὁ. ὁ ἰαπωνικὸς (O. japonicus, γαλλ. Herbe aux turquoises ἢ Muguet du Japon), εἶνε τὸ συνηθέστερον θεραπευόμενον εἶδος, τὸ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν χρησιμοποιούμενον διὰ περιγελώματα καὶ ὀνομαζόμενον Γαζόν.

Ὄφιοδόκροδον, βλ. Κρόμμυον τὸ Σχοροδόπρασον.

Ὄφρυς (Ophrys ἢ Arachnites, τ. Ὀρχεωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη στενωῆς συγγενῆ τῶν Ὀρχεων, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς δυτ. Ἀσίας καὶ τῆς βορ. Ἀφρικῆς. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 14 ἐν οἷς καὶ α') Ὁ. ἡ **Μέλισσα** (O. arifera, ἀγγλ. Bee Orchis), τὸ ἐν Λακωνίᾳ **Σερνικοβότανον** β'), Ὁ. ὁ **Οἰστρος** (O. oestrifera), τὸ ἐν Κεφαλ. **Πουλάκι τῆς Λαμπρῆς** καὶ γ') Ὁ. ἡ **Τενθηρηδών** (O. tenthredinifera), τὸ κν. ἐν Κύπρῳ **Μέλισσα** καὶ **Κόρη** ἢ **Κοροῦ** ὀνομαζόμενον.

Ὄφθαλμο, βλ. Βούφαλμο.

Ὄχνητρα, βλ. Ὀχνηστρα.

Ὄχνη (Ochna) γ. τῆς ὁμωνύμου τ. τῶν Ὀχνηδῶν (Ochnaceae, Δικοτλ.), περιλ. περὶ τὰ 25 εἶδη ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀσίας καὶ τῆς νοτ. Ἀφρικῆς· θάμνοι ἀειθαλεῖς. Ὁ. ἡ **πολυανθῆς** (O. multiflora), ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀφρικῆς, θεραπεύεται ἐνίοτε πρὸς κόσμον. Περὶ τῆς παρ' ἀρχαίους Ὀχνης ἢ Ὀχνης βλ. εἰς σελ. 128.

Π

Παγκράτιον (Pancratium, τ. Ἀμαρυλλιδωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 12 εἶδη ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν, τῶν Καναρίων νήσων καὶ τῶν δυτ. Ἰνδιῶν φ. ποώδη πολυετῆ, βολβοειδῆ, κοσμητικά. Τῆς ἑλλ. γλωρ. ἀναφέρεται τὸ καὶ ἀλλαγοῦ ἀπαντῶν Π. τὸ **παράλιον** (P. maritimum, γαλλ. Lis Mathiole), τὸ τοῦ Διοσκρ. **Παγκράτιον**, τὸ κν. δὲ ὀνομαζόμενον **Κρίνος** τῆς θαλάσσης, ἐν Ἀττικῇ δὲ **Κρίνος τοῦ Φαλήρου**, διότι ἄλλοτε ἐφύετο πυκνῶς εἰς τὰς ἀμμώδεις ἀκτὰς τοῦ Φαλήρου· φέρει μεγάλαν, λευκὰ, εὐρύσμαν πλὴν βραχείας δικρείας ἄνθη καὶ ἀπαντᾷ πάντοτε εἰς ἀμμώδη περῶλια.

Πάδος, βλ. Κέρασος ὁ μικρόκαρπος, σελ. 494.

Παθανθές (Passiflora, τ. Παθανθῶν) γ. περιλ. περί τὰ 120 εἶδη φ. πο-
 ῶδη καὶ θαμνώδη, τὰ πλείστα ἀναρριχώμενα, πάμπολλα ἴθαγ. τῆς Ἀμερικῆς,
 πολλά κοσμητικά, τινῶν ὁ καρπὸς βρώσιμος. Τὸ γνωστότερον παρ' ἡμῖν εἶνε **Π-**
τὸ κυανοῦν (P. caerulea, γαλλ. Fleur de la Passion ἢ Grénadille, ἀγγλ. Pas-
 sion Flower), τὸ κν. ὀνομαζόμενον Ὠρολόγι καὶ σπανιότερον Τσορφελέκι (ὀνο-
 μα τουρκικόν) ἢ **Τσουκπελέκι**· θάμνος ἀναρριγόμενος, ἴθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερι-
 κῆς, θεραπευόμενος καὶ ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ πολλοῦ. Πολλαπλ. εὐγερώς διὰ μοσχευ-
 μάτων, ἀναπτύσσεται τάχως καὶ ἀντέχει εἰς ψῦχος βαθμῶν τινῶν ὑπὸ τὸ μη-
 δέν. **Π. τὸ βρώσιμον** (P. edulis), **Π. τὸ τετράγωνον** (P. quadrangularis) καὶ
 τινὰ ἄλλα εἶδη (P. incarnata, P. coccinea, P. lingularis, P. mucronata, P.
 pedata κ. ἄ.), πάντα ἴθαγ. τῆς Ἀμερικῆς, καλλιεργοῦνται πολλαχού ὡς κοσμη-
 τικά καὶ διὰ τοὺς μεγάλους βρώσιμους καρπούς των, τοὺς ὀνομαζομένους **ροῖδια**
 (γαλλ. grénadilles, ἀγγλ. καὶ ἰσπαν. grenadilla), καὶ δύνανται νὰ εὐδοκιμή-
 σωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Παθανθῆ (Passifloraceae) τ. Δικοτλ. περιλ. φ. ποῶδη, θαμνώδη καὶ δέν-
 δρώδη· πολλά κοσμητικά, καρποφόρα ἢ ἄλλως χρήσιμα. Τὰ πλείστα ἴθαγ. τρο-
 πικῶν χωρῶν (γ. Καρική, Παθανθές κ. ἄ.).

Παιδέρωσ (Paederota, τ. Γρομφαδιωδῶν) γ. περιλ. ὀλιγόριθμα εἶδη φ.
 ποῶδη πολυετή, ἴθαγ. τῆς Εὐρώπης. Τὰ γνωστότερα εἶνε **Π. ὁ κνιδόφυλλος** καὶ **Π.**
ὁ βοναρότειος (P. urticaefolia ἢ Ageria καὶ P. Bonarota), ἀμφότερα κο-
 σμητικά. Ὁ Παιδέρωσ παρὰ Διοσκρ. ἀναφέρεται ὡς συνώνυμον τῆς Ἀκάνθης
 του, ἧτις εἶνε Ἄκωνος ἢ ἀπαλή.

Παιωνία (Paeonia, γαλλ. Pivoine, ἀγγλ. Paeony, Peony ἢ Piony, τ. Βατρα-
 χιωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 20 εἶδη, ἴθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς εὐκρ. Ἀσίας, τῆς
 Σινικῆς καὶ τῆς βορ. Ἀμερικῆς· τὰ πλείστα ποῶδη πολυετή, τινὰ θαμνώδη,
 πολλά κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. α') **Π. ἡ κρητικὴ** (P. cretica), ἡ κν-
Πηγουνιά· β') **Π. ἡ κοραλλιοχρους** (P. corallina), ἡ τοῦ Θεοφρ. **Παιωνία** καὶ
 τοῦ Διοσκρ. **Παιωνία ἄρρην**, ἡ κν. ἐν Ζακύνθῳ **Λυγουνιά**. ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ Ἄ-
λουπόχορτο, **Ψαισί** ἢ Ἄρχοψαισί· γ') **Π. ἡ ρούσσειος** (P. Russi), ἡ κν.
Πηγουνιά καὶ **Πηγωνιά**· καὶ δ') **Π. ἡ φαρμακευτικὴ** (P. officinalis), ἡ τοῦ
 Διοσκρ. **Παιωνία θήλεια**, ἡ κν. **Πηγουνιά**, **Πηγωνιά**, **Μᾶκος** ἢ **Σονέττο** (Κε-
 φάλ.). Καὶ τὰ τέσσαρα κοσμητικά. Ὑπὸ τε τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ Διοσκρ. ὡς συ-
 νώνυμον τοῦ Παιωνία ἀναφέρεται τὸ **Γλυκυσίδη**. ὁ δευτέρος δὲ μνημονεύει καὶ
 τρίτον συνώνυμον, τὸ **Πεντόροβον**.

Οἱ ἀρχαῖοι ἀπέδιδον πλείστας θεραπευτικὰς δυνάμεις εἰς τὴν εἶξαν τῶν Π.
 ἧτις ἦτο τὸ ἄριστον τότε γνωστὸν καὶ ἐν κοινῇ χρήσει ἀντισπασμωδικὸν καὶ
 ἐπουλωτικὸν φάρμακον. Τοῦτο, κατὰ τὰ μυθεύμενα, ἐφηρμόσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ
 ἱατροῦ τῶν θεῶν Παιῆνος (ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ φ.) πρὸς θεραπείαν τοῦ ὑπὸ τοῦ
 Ἡρακλέους πληγέντος Πλούτωνος (Ἰλδ. Ε, 401). Πολλὰ Π. ἐνέχουσι στοιχεῖα

τοξικά διὸ καὶ ἐν Κύπρῳ καὶ ἀλλαγῶ τῆς Ἀνατολῆς Π. ἢ κοραλλιοχρους καὶ ἄλλα τινὰ εἶδη ὀνομάζονται ψακιά δ.δ. δηλητήρια. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον παρ' ἀρχαίοις ἐπεκράτει ἡ πρόληψις «νύκτωρ ὀρύττειν» τὴν ῥίζαν, «εἰδὼν γὰρ ἡμέρας καὶ ὄψῃ τις ὑπὸ δρυκολάπτου; τὸν μὲν καρπὸν ἀπολέγων κινδυνεύειν τοῖς ὀφθαλμοῖς, τὴν δὲ ῥίζαν τέμνων ἐκπίπτειν τὴν ἔδραν» (Θεοφρ. Φ. I.-9, 8, 6).

Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων ἐξωτικῶν εἰδῶν εἶνε καὶ Π. ἢ λεπτόφυλλος, Π. ἢ λευκανθῆς καὶ Π. ἢ δενδρώδης (P. tenuifolia, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, P. albiflora, ἰθαγ. τῆς Σιθρίας, καὶ P. Montan, ἰθαγ. τῆς Σινικῆς, γαλλ. Pivoine en arbre, ἀγγλ. Tree Paeony). Ταῦτα καὶ αἱ πολυάριθμοι αὐτῶν διαφοραὶ καὶ τὰ νόθα θεραπεύονται πολλαχοῦ πρὸς κόσμον. Ἡ βλάστησις τῶν σπερμάτων τῶν πλειστων Π. εἶνε βραδυτάτη, διὸ τὰ φ. ταῦτα συνηθέστερον πολλαπλ. διὰ παρφυαδῶν, αἱ δὲ δενδρώδεις λεγόμεναι διαφοραὶ διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ ἐπὶ ῥιζῶν τῶν ποωδῶν Π.

Παλαμωνίδα, βλ. Ἀστράγαλος καὶ Ὀνωκίς.

Παλιοῦρα, Παλοῦρα, Χαλιοῦρι καὶ Παλοῦρι, βλ. Ζίζυφος καὶ Παλίουρος.

Παλίουρος (Galium ἢ Aubletia), τ. Ῥαμνωδῶν) γ. περιλ. θάμνος ἀκανθώδεις καὶ φυλλοβόλους· εἶδη Π. ὁ πολὺκλαδος (P. ramosissimus καὶ Π. ὁ ἀκανθώδης (P. aculeatus ἢ virgatus ἢ australis, γαλλ. Argalou, Porte-chapeau ἢ Erpine de Christe, ἀγγλ. Christ's ἢ Garland Thorn) καὶ τὸ μὲν πρῶτον εἶνε ἰθαγ. τῆς Σινικῆς καὶ τῆς Ἰαπωνίας, τὸ δὲ δευτέρον τῶν παραμ. χωρῶν. Τὸ εἶδος τοῦτο ὅπερ εἶνε κοινότατον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὀνομάζεται κν. Παλιοῦρα, Παλοῦρα, Χαλιοῦρι ἢ Παλοῦρι. Εἰς πολλὰ μέρη, καὶ ἰδίως εἰς τὴν Θεσσαλίαν, γίνεται μεγάλη χρῆσις τῶν ἀκανθωδῶν κλάδων τοῦ πρὸς περιφραξίν τῶν ἀγρῶν, τῶν κήπων, τῶν χορτοκοπιῶν, τῶν ἀλωνίων καὶ τῶν ποιμνιοστασιῶν· εἶνε δὲ ἄριστον εἶδος πρὸς κατάρτισιν ζωσίμων φραγμῶν, καὶ εὐδοκιμεῖ μᾶλλον εἰς γακίας βαθείας, πολλαπλασιαζόμενον εὐχερῶς διὰ σπορίας. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ὁ Παλίουρος τοῦ Διοσκρ. καὶ τοῦ Θεοφρ. περὶ οὗ οὗτος λέγει ὅτι φέρει καρπὸν «ἐν λοβῶ τινι... καθάπερ φύλλον, ἐν ᾧ τρία ἢ τέτταρα γίνεται (σπέρματα). Χρῶνται δ' αὐτῷ πρὸς βῆχας οἱ ἱατροὶ κύπτοντες· ἔχει γὰρ γλισχρότητα καὶ λίπος ὡσπερ τὸ τοῦ λίνου σπέρμα» (Φ. I.-3, 18, 3). Ἄλλ' ὁ Θεοφρ. ἀναφέρει καὶ ἕτερον Παλίουρον, τὸν ὅποιον περιγράφει ὡς φέροντα καρπὸν «οὐ πλατύν (οἶος δ.δ. εἶνε ὁ τοῦ προηγουμένου Π.), ἀλλὰ στρογγύλον καὶ ἐρυθρόν, μέγεθος δὲ ἡλίκον τῆς κέδρου ἢ μικρῶ μείζον». Ἐ τῆς περιγραφῆς ταύτης καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος ἐξάγεται ὅτι ὁ δευτέρος Παλίουρος τοῦ Θεοφρ. ἀναφέρεται εἰς Ζίζυφον τὸν Λωτὸν (βλ.), διότι ὁ θάμνος οὗτος φέρει πρᾶγματι στρογγύλον καρπὸν, εἶνε δὲ κοινότατος ἐν Κύπρῳ ἔνθα ὀνομάζεται κοινῶς Παλοῦρα, ὡς δ.δ. ὀνομάζεται καὶ ὁ ἀραιότερον ἀπαντῶν εἰς τὴν νῆσον ταύτην ἀκανθώδης Παλίουρος.

Παλιάνδρον (γαλλ. Palissandre, ἀγγλ. Violet Ebony), είδος έκλεκτοῦ ξύλου ἐπιπλοποιίας, βλ. Δαλβεργία, Ίακαράνδη, Μιχαίριον.

Πάμια ἢ Μπάμια, βλ. Ίβίσκος ὁ ἐδώδιμος.

Παμπατόα, βλ. Βίμβας.

Παναγιόχορτο, βλ. Τεύκριον τὸ Πόλχον.

Παναγίτσα, βλ. Ἑρανθές.

Πανάκεια, φ. ὅπερ ὁ Θεόφρ. λέγει ὅτι ἀπαντὰ «κατὰ τὸ πετραῖον περὶ Ψωφίδα καὶ πλείστη καὶ ἀρίστη» (Φ. Γ.-9, 15, 7). Κατὰ τὸν Sprengel πρόκειται περὶ είδους Κενταυρίου. Πανάκειαν ἀναφέρει ὁ Διοσκρ. ὡς συνώνυμον τοῦ Λιγυστικοῦ του. Πανάκεια ὠνομάζετο ἢ θυγάτηρ τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ θεὰ τῆς ἰατρικῆς.

Πάνακες παρ' ἀρχαίοις. Τὸ ὄνομα τοῦτο εἰδίδετο εἰς διάφορα φ. τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον ὡς ἐπουλωτικά καὶ ἰδίως ὡς φάρμακα κατὰ τῶν δηγμάτων ἰοβόλων ἐρπετῶν καὶ ἄλλων ζῶων. Ἀπλῶς Πάνακες ἢ Πανάκεια ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Διοσκρ. ὡς συνώνυμον τοῦ Λιγυστικοῦ του (β.λ.). Ὁ Θεόφρ. ὅστις λέγει ὅτι ὑπῆρχον πολλὰ Πανάκη (Φ. Γ.-9, 11, 1), ἀκριθμεῖ τὰ ἐπόμενα τέσσερα :

α') Πάνακες ἀσκληπίειον (τὸ τοῦ Διοσκρ. Πάνακες ἀσκληπίειν) κατὰ τὸν Sprengel ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Ἐχινόφορον τὴν λεπτόφυλλον (*Echinophora tenuifolia*), φ. ποῶδες, Σκιαδανθές, κοινὸν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὅπερ ὅμως, κατὰ τὸν Σιθόβριον, εἶνε τὸ τοῦ Διοσκρ. Σίσελι μισσαλεωτικόν (β.λ.).

β') Πάνακες ἡράκλειον, τὸ ἀναφερόμενον καὶ ὑπὸ τοῦ Διοσκρ. καὶ ὅπερ εἶνε ὁ ἀνατολικὸς Ὀποπάνας τῶν σημερινῶν βοτανικῶν.

γ') Πάνακες τὸ ἐν Συρίᾳ, εἶνε Ὀποπάνας ὁ συριακὸς (*Oporanax syriaca*).

δ') Πάνακες Χειρώνειον (τὸ τοῦ Διοσκρ. Πάνακες Χειρώνειον) ἀναφέρεται κατὰ τινὰς μὲν εἰς Ἠλιάνθεμον τὸ κοινόν, κατ' ἄλλους δὲ εἰς Κόνουζαν τὸ Ἐλένιον καὶ οὐχὶ εἰς Ὀποπάνακα τὸν Χειρώνειον, (β.λ.) διότι οὗτος δὲν ἀπαντᾷ ἐν Ἑλλάδι.

Παναμᾶς, βλ. Καρλουδοβίκη.

Πάναξ (*Panax*, τ. Ἀραλιωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 25 εἶδη ἀπαντῶντα εἰς τροπ. καὶ παρατροπ. χώρας πολλά κοσμητικὰ. Τὸ συνηθέστερον θεραπευόμενον εἶνε Π. ὁ θαμνώδης (*P. fruticosum*), ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰδ.ῶν, τῆς Ἰάβας καὶ τινων ἄλλων χωρῶν ἀπαντᾷ ὑπὸ πολλὰς διαφοράς.

Πανάρριζα, βλ. Αἰγιαλόφιλος.

Πάνδανος (*Pandanus*, ἀγγλ. Screw Pine, τ. Πανδανωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη, ἰθαγ. τοπ. χωρῶν φ. θαμνώδη καὶ δενδρώδη, πάντα κοσμητικὰ τινὰ καὶ ἄλλως χρήσιμα· τὰ φύλλα των ἀκέρατα, στενά, μακρὰ, φυόμενα ἐπὶ τοῦ στελέχους ἐλικοειδῶς, ὅθεν καὶ ἡ ἀγγλ. κν. ὀνομασία τῶν φ. τούτων *Screw-Pines*. Τὰ συνηθέστερα θεραπευόμενα εἶνε Π. ὁ βείτχειος (*P. Veitchii*), ἰθαγ. τῆς Πολυνησίας καὶ Π. ὁ χορήσιμος (*P. utilis*), ἰθαγ. τῆς Μαδαγασκάρης. Ὁ δεύτερος καὶ καλλιεργεῖται εἰς τὴν γενέτειραν αὐτοῦ γῆν διὰ τὰ μακρότατα φύλλα του, τὰ ὁποῖα πρέγουσι τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα *vacoua* κλωστικὴν ὕλην

ἕξ ἧς κατασκευάζεται ὕψασμα διὰ σάκκους καὶ πρὸς συσκευὴν ἐμπορευμάτων. Ἐκ τῶν ἀνθέων **Π. τοῦ εὐσομοτάτου** (*P. odoratissimus*), ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀσίας, λαμβάνεται δι' ἀποστάξεως μυρεψικὸν αἰθέριον ἔλαιον. **Π. ὁ Πολυέλαιος** (*P. Candelabrum*), ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀφρικῆς, ἀναδίδει ἀπὸ τῶν κλάδων του ἐναερίου ρίζας, αἱ ὅποια κατερχόμεναι μέχρι τοῦ ἐδάφους εἰσδύουσιν εἰς αὐτὸ καὶ χρησιμεύουσιν οὕτω ὡς στηρίγματα τῶν μακρῶν καὶ ὀριζοντίως ἀναπτυσσομένων κλάδων τοῦ δένδρου. Τοῦ εἶδους τούτου θεραπεύεται διαφορὰ **ποικιλόφυλλος** (*P. Candelabrum variegatus*—βλ. καὶ Ῥιζοφόρος καὶ Συκῆ ἢ βεγγαλική—).

Πανδανώδη (*Gandanaeae*)· τ. Μονοκτλδ. περιλ. φ. θαμνώδη καὶ δενδρώδη, ἰθαγ. τροπ. καὶ παρατρ. χωρῶν· πλεῖστα κοσμητικά, τινὰ φαρμακευτικά, πολλῶν τὰ ἀνθή εὐσομότατα, τινῶν ὁ καρπὸς βρώσιμος, ἄλλων τὰ φύλλα κλωστικά ἢ ἄλλως χρήσιμα (γ. Καρλουδοβίκη, Πάνδανος, Φραισινετία κ. ἄ.).

Παντζάρι, βλ. Τεῦτλον.

Παπαδίτσα, βλ. Ἐρύγγιον.

Παπαδοῦλα, βλ. Λεοντόδους.

Παπαδουλιά, βλ. Κιχώριον.

Παπαροῦνα, βλ. Μήκων καὶ Ἀνεμώνη.

Παποῦνα. βλ. Ἀνθεμὶς ἢ ἐρυθρά.

Παπουτόδουκιά, βλ. Ὀπουντία.

Παπποφόρον τὸ κοινὸν (*Parporhorum commune*, τ. Ἀγρωστοδῶν), ποώδες πολυετές, ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, ἄριστον νομειτικὸν εἶδος· ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ παρέχει ἄφθονον καὶ θρεπτικὴν τροφήν εἰς τὰ κτήνη. Δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ πολλαγοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Παπυρίφερα, βλ. Βρουσσονετία.

Πάπυρος, βλ. Βύβλος καὶ Κύπειρος.

Παραβλαστικὸν δένδρον, τὸ ἀπὸ τῆς ρίζης του ἀνανεούμενον· βλ. Ἐλαία, Κερατέα, Πλάτανος.

Παραπούλια, βλ. Κράμβη, σελ. 548.

Παράδιτα φυτὰ ὀνομάζονται τὰ βλαστάνοντα ἐπὶ ἄλλων φ. δαπάναις τῶν ὀπίων ἀναπτύσσονται.

Παρδαρτζιά, βλ. Βερβερίς, σελ. 190.

Παρδαλιαγγές, ἀναφέρεται παρὰ Διοσκρ. ὡς συνώνυμον τοῦ πρώτου Ἀκονίτου του, ὅπερ εἶνε εἶδος Δωρονίκου.

Παρέγγυμα, βλ. Φύλλον.

Παρειαντοφόρον, βλ. Καρπός.

Παρθένιον (*Parthenium* ἢ *Argyrochaeta*, τ. Συνθέτων)· γ. περιλ. περι τὰ 6 εἶδη ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς· φ. ποώδη, φρυγανώδη καὶ θαμνώδη· τινὰ κοσμητικά· τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε **Π. ὁ Ὑστεροφόρος** (*P. Hysterophorus*, ἀγγλ. *Bastard Fever-few*), ἐτήσιον, κοσμητικόν, ἰθαγ. τῶν Ἡν. Πολτ. Τὸ ἀπέψημα τῶν

ἀνθοφόρων κορυφῶν **Π τοῦ ἀκεραιοφύλλου** (*P. integrifolium*, ἀγγλ. Fever-few) ἀντιπυρετικόν. Τὸ **Παρθένιον** τῶν ἀρχαίων ἀναφέρεται εἰς Ἑλξίνην τὴν ἰουδαϊκὴν.

Παρθενίς παρ' ἀρχαίους, πιθανῶς συνώνυμον τοῦ παρ' αὐτοῖς Παρθενίου.

Παρθενοῦδι, βλ. Ἑλξίνη.

Παρκία (*Parkia*, τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περὶ τὰ 8 εἶδη ἰθαγ. τροπ. χωρῶν δένδρα φυλλοβόλα, δασικά καὶ κοσμητικά. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε **Π. ἡ ἀφρικανικὴ** (*P. africana*, ἀγγλ. African Locust ἢ Nitta-tree) καὶ **Π. ἡ δι- ταδενώδης** (*P. biglandulata*), ἰθαγ. τῆς Μαλαισίας, ἀμφοτέρα λίαν κοσμητικά. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Παρκινδωνία (*Parkinsonia*, τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλαμ. περὶ τὰ 6 εἶδη, δένδρα ἀκανθώδη, ἰθαγ. τροπ. χωρῶν τὸ ἀξιολογώτερον καὶ γνωστότερον εἶνε **Π. ἡ ἀκανθώδης** (*P. aculeata*, ἀγγλ. Jerusalem thorn), ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς, εἶδος ἄριστον πρὸς κατάρτισιν ζωσίμων φραγμῶν εἰς οὓς τόπους εὐδοκίμοισι τὰ Ἑσπεριδοειδῆ ἐν ὑπαίθρῳ πολλαπλασιάζεται εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ ἀναπτύσσεται ταχέως.

Παρμεντιερία ἡ κηροφόρος (*Parmentiera cerifera*, ἀγγλ. Candle-tree, τ. Βιγνονειωδῶν), δένδρον ἰθαγ. τῆς κεντρικῆς Ἀμερικῆς ὁ καρπὸς τοῦ βρώσιμος, ἐξωτερικῶς κιτρινωπός, μακρὸς 50—90 ἐ.μ., λεπτός δέ, εὐθύς καὶ κρεμώμενος δίκην κηρίνης λαμπάδος (ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ εἶδους).

Παρνασσία (*Parnassia*, γαλ. Parnassie, ἀγγλ. Grass of Parnassus, τ. Ῥηξιπετραδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 12 εἶδη ἀπαντῶντα εἰς χώρας τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου καὶ εἰς ὄρεινους τόπους τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν φ. πωδῆ, πολυετῆ, τὰ πλείστα ὑδροχαρῆ, πολλὰ κοσμητικά. Τὸ μόνον τῆς ἑλλ. χλωρ. εἶνε τὸ καὶ ἀλλαχού τῆς Εὐρώπης ἀπαντῶν **Π. ἡ ἐλοχαρῆς** (*P. palustris*), εἰς ὃ ἀναφέρεται ἡ ἐν τῷ Παρνασσῷ γεννομένη ἄγρωστις τοῦ Διοσκρ.

Παρροτία (*Parrotia*, τ. Ἀμικηλιδωδῶν) γ. περιλ. δύο εἶδη : α) **Π. τὴν ἰακωβομοντιακὴν** (*P. Jacquemontiana*), θάμνον ἰθαγ. τῶν Ἰμαλαῶν ὄρεων, καὶ β) **Π. τὴν περσικὴν** (*P. persica*, ἀγγλ. Iron-tree), δένδρον ἰθαγ. τῆς Περσίας. Τοῦ πρώτου αἱ μακραὶ κληματιδὲς χρήσιμοι εἰς πλεκτικά ἔργα τὸ δεύτερον κοσμητικόν, τὸ ξύλον του σκληρότατον. Ἀμφοτέρα δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Παρσονία (*Parsonia*, τ. Ἀποκυνωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 12 εἶδη ἡμί- μνοι ἰθαγ. χωρῶν τροπ. καὶ παρατροπ. οἱ πλείστοι ἀναρριχώμενοι, τινὲς κοσμη- τικοὶ καὶ ἄλλως χρήσιμοι. **Π. ἡ λευκανθῆς** (*P. albiflora*), ἰθαγ. τῆς τρασ. Α- σίας καὶ τῆς Αὐστραλίας, θεραπεύεται ἐνίοτε πρὸς κόσμον. **Π. τῆς παδισανίου** (*P. Paddisoni*), ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, αἱ κονδυλώδεις ρίζαι εἶνε ἐδάδιμα. Ἀμ- φότερα τὰ φυτὰ ταῦτα δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Παρώνυχία (*Paronychia* ἢ *Illecebrum*, ἀγγλ. Nailwort ἢ Whitlow-

wort, τ. Παρωνυχιδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 40 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς βορ. Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀραβίας φ. πώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ τινὰ κοσμητικὰ καὶ ἄλλως χήσιμα. Τῆς ἑλλ. γλωσφ. ἀναφέρονται 8 ἐν οἷς καὶ Π. ἡ κεφαλωτῆ (P. capitata), τὸ κν. Μερόφλεγμα, καὶ Π. ἡ ἀργυρᾶ (P. argentea ἢ Illecebrum Paronychia), ἀμφότερα πολυετῆ, τὸ δεύτερον φαρμακευτικόν, τὸ ἀφέψημα τοῦ χόρτου του (γαλλ. Thé arabe. ἀγγλ. Algerian tea) στομαχικόν καὶ ὠφέλιμον κατὰ τῆς καταρροῆς καὶ τῶν παθήσεων τῶν πνευμόνων. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο κατὰ τὸν Σιθόρπιον ἀναφέρεται ἡ Παρωνυχία τοῦ Διοσκρ. περί ἧς οὗτος λέγει «καταπλασθὲν λειὼν ὄλον παρωνυχίας καὶ σκληρίας θεραπεύει». Ἄλλὰ κατ' ἄλλους ἡ Παρωνυχία τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται εἰς Πολύκαρπον τὸ τετράφυλλον (βλ. καὶ Νυχάκι καὶ Αἰγιαλόφιλος).

Παρωνυχιδῶν (Paronychiaceae ἢ Illecebraceae), τ. Δικοτλ. περιλ. φ. ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν, τινὰ κοσμητικὰ ἢ ἄλλως χήσιμα (γ. Κηλόχορτον, Παρωνυχία, Πολύκαρπον, Τηλέφιον κ. ἄ.).

Πάσπαλος (Paspalum, τ. Ἀγρωστοδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 150 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς φ. πώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, πάντα νομευτικά, τινὰ κτηνοτροφικά. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε καὶ α) Π. ὁ δίστοιχος (P. distichum, ἀγγλ. Stil-grass), β) Π. ὁ ἐπίσημος (P. notatum), γ) Π. ὁ ῥαβδωτός (P. virgatum), καὶ δ) Π. ὁ ὠσειδῆς (P. ovatum ἢ dilatatum, ἀγγλ. Alabama-Grass), καὶ τὰ τέσσαρα πολυετῆ, ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς, ἄριστα νομευτικά καὶ κτηνοτροφικά. Το τελευταῖον (Π. ὁ ὠσειδῆς), ὅπερ θεωρεῖται τὸ ἄριστον, εἰσήχθη τὸ πρῶτον ἐν Ἑλλάδι ὑφ' ἡμῶν τῷ 1885 καὶ ἐκαλλιεργήθη ἐπιτυχῶς εἰς τὸ τότε Δημόσιον Δενδροκομεῖον Ἀθηνῶν ἐνθα διατηρεῖται εἰσέτι. Εὐδοκιμεῖ δὲ τὸ εἶδος τοῦτο εἰς γαίας νοτεράς καὶ ἀρδευομένας ἢ καὶ ἐλώδεις εἰς τὰς ὁποίας ἀναπτύσσεται ταχέως καὶ ἀποδίδει ἄφθονον καὶ ἀπλείστως τραγόμενον ὑπὸ τῶν κτηνῶν χόρτον. Πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ παραφυάδων, τοιαύτας δὲ καὶ σπόρον παράγει τὸ φ. ἐν ἀφθονίᾳ καὶ ὑπ' αὐτὸ τὸ κλίμα τῆς Ἀττικῆς. Π. ὁ σιτοιδῆς P. frumentaceum), εἶδος ὡσαύτως πολυετές, ἰθαγ. δὲ τῆς Ἀσίας καλλιεργεῖται εἰς τὴν νοτ. Ἀσίαν διὰ τὰ ἀρτοποιήσιμα σπέρματά του. Πάσπαλος παρ' ἀρχαίοις ὠνομάζετο εἶδος Κέγγρου.

Παδτινάκα, βλ. Δαῦκος καὶ Ἐλαφόβοσκον.

Πασχαλιά, βλ. Σύριγξ, Ψευδομελία, Οὐίσταρια.

Πασχαλις, κατὰ Χελδράτῃ, βλ. Ἡρανθές.

Πασχάτικο, βλ. Ξιφίον,

Πατάτα, βλ. Βουσαιγγωλιτία καὶ Στρύχνος ὁ κονδυλόριζος.

Πατερνωχόρτο, βλ. Κάϊξ.

Πατιόχιά, βλ. Ὑδροπέπων.

Πατλιτζάνα, βλ. Σχύρχνος ἢ Μελιζάνα.

Παδτανάκα, βλ. Δαῦκος.

Πατούλι, βλ. Πωγωνοστήμων.

Παυλλινία (Paullinia, τ. Σαπινδωδών) γ. περιλ. περί τὰ 80 εἶδη, ἰθαγ. τροπ-
χωρῶν τοῦ δυτ. ἡμισφαιρίου φ. θαμνώδη, ἀειθαλῆ, ἀναρριχώμενα· τινὰ κοσμητικά ἢ
ἄλλως χρήσιμα. Τὰ σπέρματα Π. τῆς κουπανίου (P. Cupana ἢ sorbilis), ἰθαγ.
τῆς Βραζιλίας καὶ τῆς Βενεζουέλας, λειοτριβόμενα ἐν ἰγδίῳ μετὰ ὀλίγου θερμοῦ
ὑδατος ἀποτελοῦσι τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα ζύμη τῆς Γουαράνας (φρμ. Pasta
Guarana, ἀγγλ. Guarana-paste ἢ bread) οὐσίαν, ἣτις ἐνέχει μεγάλην ποσότητα
καφεΐνης (3—5 %) καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς φάρμακον· ἐν ἀφεψήματι δὲ μετὰ
σακχάρου ἀναπληροῦ τὸ τέϊον.

Παυλωνία ἡ αὐτοκρατορική (Paulownia imperialis, τ. Γρομφαδιω-
δών), δένδρον μέγα, φυλλοβόλον, λίαν κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας· πολλαπ-
διά σπορᾶς, διά μοσχευμάτων καὶ διά παραφυάδων. Ἐθεραπεύετο ἄλλοτε ἐπι-
τυγῶς εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις πρῶην Δημ. Δενδροκομεῖον.

Παυδῶδιον, βλ. Σησαμοειδές.

Παχυλὴ (Grassula, τ. Σαρκοφυλλωδών) γ. περιλ. περί τὰ 120 εἶδη, τὰ
πλείστα ἰθαγ. τῆς Εὐέλπιδος Ἄκρας φ. σαρκόφυλλα, ποῶδη καὶ θαμνώδη, πολλὰ
κοσμητικά· πολλαπλ. εὐχερῶς διά σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων.

Παχύφυλλον (Pachyphyllum, τ. Ὀρχεωδών) γ. περιλ. περί τὰ 6 εἶδη,
πάντα ἐπίφυτα, κοσμητικά, ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς.

Παωνία, βλ. Ποϊγκιανή.

Πεάνι, βλ. Ρυτή.

Πέξις (Peziza)· πολυμελές γ. Μυκήτων· τὰ πλείστα τῶν εἰδῶν ἀναπτύσσον-
ται ὡς σαπρόφυτα ἐπὶ ἀποσυντεθημένων ζωϊκῶν ἢ φυτικῶν οὐσιῶν· τινὰ προσ-
βάλλουσι καὶ ζῶντα αὐτοφυῆ ἢ καλλιεργούμενα φ. Πολλὰ εἶνε ἐδώδιμα (P. ma-
cropus, P. aurantia, P. Acetabulum κ. ἄ.). Ἡ παρὰ Θεοφρ. Πέξις ἀναφέρε-
ται εἰς εἶδος Μύκητος, ἔκ τινος δὲ χωρίου σωζομένου παρ' Ἀθηναίῳ συμπε-
ραίνεται ὅτι πρόκειται περὶ ὑπογείου «ἀρρίζου» Μύκητος, Ὑδνοειδοῦς ἢ Βω-
λήτου.

Πελαγίδα, βλ. Εὐφόροτον ὁ Παραλίας.

Πελαγίτις παρ' ἀρχαίους, ποῶδες φ. δυσερμῆευτον· πιθανῶς θαλάσσιον.

Πελαργόνιον (Pelargonium, τ. Γερανιωδών) γ. περιλ. περί τὰ 170 εἶδη,
τὰ πλείστα ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς· θάμνοι, θαμνία καὶ ποῶδη φ. πλείστα κο-
σμητικά καὶ ἄλλως χρήσιμα· εἶνε δὲ ταῦτα τὰ κν. ὀνομαζόμενα Γεράνια καὶ Πε-
λαργόνια. Πάντα πολλαπλ. εὐχερῶς διά σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων, εὐδοκίμοισι
δὲ εἰς παντὸς εἶδους γαίας πλὴν τῶν καθύγρων. Διὰ τῆς καλλιέργειας, τῆς ἐπι-
λογῆς καὶ τῆς διασταυρώσεως παρήχθησαν πολυαριθμώταται διαφοραὶ καὶ νόθα
μὲ ἄνθη μεγάλα, πολύχρωμα, ἀπλᾶ ἢ πολυπέταλα. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶδη εἶνε
τὰ ἐπόμενα, πάντα ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς.

α') Π. τὸ ζωνωτόν (P. zonale, ἀγγλ. Horseshoe Pelargonium), εἶδος ἐ-
νίοτε κληματώδες· τὰ φύλλα του φέρουσι ζώνην ἢ στεφάνην χρώματος περίπου

καστανίνου· θεραπεύεται υπό πλείστας διαφοράς και παραλλαγάς· ἡ ἀρίστη διαφορά εἶνε ἡ **τετραχρους** (*P. zonata quadricolor*), ἧς τὰ φύλλα εἰς μὲν τὸ κέντρον εἶνε πράσινα, εἰς δὲ τὴν περιφέρειαν κίτρινα, εἰς δὲ τὸ διάμεσον διαγράφεται διχρους στεφάνη ἐρυθρά καὶ καστάνινος.

β') Π. τὸ ἡδύσομον ἢ εὖσομον (*P. fragrans ἢ odoratissimum*), τὸ κν. γνωστὸν ὑπὸ τὰ ὀνόματα Ἄρμπανέλλα, Ἄρμπικανέλλα, Ἄλμπιαρόζα ἢ Ἄρμπιαρόρριζα (ἐκ τοῦ ἰταλ. Erba-rosa) καὶ Γκιούλαϊ (ἐν Κύπρῳ)· εἶδος πολὺκλαδον· τὰ κλαδία του μᾶλλον ἔρποντα καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ποώδη. Ἄπαντ' αὐτῆς συνηθέστατα θεραπεύμενον ἀνά τὴν Ἀνατολὴν εἰς τοὺς κήπους ἢ εἰς γάστρας ὡς εἶδος μυριστικόν. Τὰ φύλλα του, εὖσομότατα, πεντάλοβα ἢ τρίλοβα, βαθέως κοιλωτά, ὀδοντωτά δὲ ἢ ἐπαλξωτά, εἰσάγονται ἐνίστε ἀντὶ ἄλλου ἀρώματος εἰς τὰ γλυκίσματα· ἀποσταζόμενα μετὰ τῶν ποωδῶν κλωνίων ἐφ' ὧν φέρονται παρέχουσιν αἰθέριον ἔλαιον μυρεψικὸν παρεμπερές τοῦ ἐπιτυγχανομένου ἐκ τῆς ἀποστάξεως τοῦ χόρτου τοῦ ἐπομένου εἶδους.

γ') Π. τὸ κεφαλωτὸν (*P. capitatum*, ἀγγλ. Rose Geranium), τὸ τῶν Γάλλων *Geranium rosat.* εἶδος καλλιεργούμενον ἐκτενῶς ἐν Τύνιδι, Ἀλγερίᾳ, Ἰσπανίᾳ, μεσημ. Γαλλίᾳ καὶ ἐν τῇ νήσῳ Ῥεουνιόνῃ πρὸς ἀπόσταξιν καὶ λήψιν τοῦ μυρεψικοῦ αἰθερίου ἐλαίου του ὅπερ ὀνομάζεται **γερανέλαιον**. Ἡ εὐωδία τοῦ ἐλαίου τούτου ἔχει μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὴν τοῦ ροδέλαιου, διὸ καὶ νοθεύεται τοῦτο (ἰδίως ἐν Βουλγαρίᾳ) ἢ καὶ ἀντικαθίσταται διὰ τοῦ πρώτου. Τὴν ἀντικατάστασιν ἢ τὴν νοθείαν ταύτην δύναται νὰ διαγνώσῃσι μόνον πεπειραμένοι μυρεψοὶ (διὰ τῆς ὀσμῆς) καὶ εἰδικοί χημικοὶ (διὰ τῆς καταψύξεως καὶ δι' ἄλλων μέσων). Ἐτισχύει δὲ τὴν νοθείαν ταύτην ἢ μεγάλην διαφορὰ ἦτις ὑπάρχει μετὰ τῆς τιμῆς τῶν δύο τούτων ἐλαίων. Τὸ γνήσιον ροδέλαιον τιμᾶται πρὸς 700—1200 φρ. κατ' ὄκταν (1), ἐνῶ τοῦ γερανελαιου ἢ τιμὴ κυμαίνεται μετὰ τῶν 80 καὶ 120 φρ. κατ' ὄκ. Μόνῃ ἢ Ἀλγερίᾳ παράγει ἐτησίως περὶ τὰς 4000 ὄκ. γερανελαιου, τὰ $\frac{3}{4}$ τοῦ ὁποίου ἐξάγονται διὰ τὴν Γερμανίαν. Τὸ κεφαλωτὸν Π. εἶνε φ. ποώδες πολυετές καὶ ξυλωδες παρὰ τὴν βᾶσιν του, πολὺκλαδον δέ, πολὺφυλλον καὶ εὖσομότατον. Πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ μωσχευμάτων, ἀναπτύσσεται ταχέως καὶ διατηρεῖται ἐπὶ ἔτη. Πρὸς ἀπόσταξιν λαμβάνεται τὸ χόρτον τοῦ φ. θεριζόμενον. Ἐκατὸν ὄκ. τοιοῦτου χόρτου ἀποφέρουσι περὶ τὰς 50 δράμια ἐλαίου· ἐκ τῶν δύο δὲ συχομιδῶν αἱ ὁποῖαι γίνονται κατ' ἔτος ἐπιτυγχάνονται περὶ τὰς 4000 ὄκ. χόρτου κατὰ στρέμμα ἀποφέροντος περὶ τὰς πέντε ὄκ. ἐλαίου ἀξίας 400—600 δρ. Ἰδοῦ λοιπὸν εἶδος ὅπερ δύναται ν' ἀντικαταστήσῃ λιαν ἐπωφελῶς τὴν Σταφιδάμπελον εἰς τὰ πεδινὰ μέρη τῆς Πελοποννήσου, ἔνθα τὸ κλίμα εἶνε προσφορώτατον διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ κεφαλωτοῦ Π.

δ') Π. τὸ Κνηστήριον (*P. Radula*, ἀγγλ. Skeleton Geranium), εἶδος παρεμπερές τοῦ ὑπὸ στοιχείῳ β' Πελαργονίου (πιθανῶς διαφορὰ αὐτοῦ), μετὰ τὴν δια-

(1) Τὸ γαλλικὸν ροδέλαιον τιμᾶται πρὸς 2300—2500 φρ. κατ' ὄκταν.

φορὰν ὅτι τὰ φύλλα τοῦ **Κνηστηρίου** Π. εἶνε πολυσιγῆ καὶ βαθυκολπότερα. Καὶ τὸ εἶδος τοῦτο θεραπεύεται πρὸς κόσμον καὶ ἀποστάζεται ἐνιαχοῦ πρὸς λήψιν γερανελαίου.

ε') Π. τὸ **μεγανθές** (P. grandiflorum ἢ angulosum), εἶδος μεγανθές ἐξ οὗ προέκυψαν αἱ πολυάριθμοι διαφοραὶ καὶ τὰ νόθα τῶν κατ' ἐξοχὴν **Πελαργονίων** ὀνομαζομένων ὑπὸ τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν. Ταῦτα θεραπεύονται πρὸς κόσμον πανταχοῦ, ὑπὸ εἰδικῶν δὲ ἕκαστον αὐτῶν κηπούρικόν ὄνομα.

ς') Π. τὸ **πελτωτὸν** (P. peltatum, ἀγγλ. Ivy-leaved Pelargonium), φ. κρεμοκλαδές, κατάλληλον διὰ κρεμαστά κάνιστρα· φέρει φύλλα λεῖα, παχέα, πελτωτά, πεντάλωβα, παρεμφερῆ πρὸς τὰ τοῦ Κισσοῦ.

ζ') Π. τὸ **ῥυπαῖνον** (P. inquinans, ἀγγλ. Scarlet Geranium), θαμνίον ὅπερ φυόμενον ὑπὸ εὐνοϊκᾶς συνθήκας καὶ στυλονόμενον ὑφῄται καὶ μέχρι τριῶν μ. Οἱ νεαροὶ κλάδοι του εἶνε σαρκώδεις καὶ ἐλαφρῶς χνοώδεις· τὰ φύλλα του βραχυμίσχα, κατὰ τι γλοιώδη, σχεδὸν στρογγύλα, ἐλαφρῶς λοβωτά, ἐνίοτε δὲ ὀδοντωτά· θλιθόμενα ἀναδίδουσιν ὀσμὴν ἰδιάζουσαν καὶ οὐχὶ εἰς πάντας εὐχάριστον, διὸ καὶ ὀνομάζεται κν. **πολλαχοῦ Σαρδέλλα** (**Σαρτελλοῦντι** ἐν Κύπρῳ). Ἀπαντῶσιν ὑπὸ καλλιέργειαν πολλὰι διαφοραὶ, εἶνε δὲ αὐταὶ τὰ κατ' ἐξοχὴν **Γεράνια** τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν.

καὶ η') Π. τὸ **τριχρουν** (P. tricolor) εἶδος πολύκλαδον· τὰ φύλλα του ἐλαφρῶς χνοώδη, λογχοειδῆ, ὀδοντωτά ἢ λοβωτά. Τὰ δύο ἄνω πέταλα τοῦ ἄνθους του ἐρυθρά, τὸ κατώτατον λευκόν, τὰ δὲ ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἕτερα δύο ὡσαύτως λευκὰ πλὴν φέροντα ἀνὰ μίαν κηλίδα ἐρυθράν.

Πελεκίνος ὁ Στεφανίδκος (*Securigera Coronilla* ἢ *Coronilla securidacea* ἢ *Bonaveria securidacea*, γαλλ. *Sécurigère*, ἀγγλ. *Hax-weed*, *Hax-wort* ἢ *Hatchet Vetch*, τ. Ἐλλοβοκάρπων), τὸ κν. **Πικρολόβι** ἢ **Πικροκούκι** φ. **ἐτήσιον**, **νομευτικόν**, ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν, κοινὸν δὲ ἐν Ἑλλάδι. Εἰς τὸ φ. τοῦτο ἀναφέρεται ὁ τοῦ Θεοφρ. **Πελεκίνος** καὶ τὸ τοῦ Διοσκρ. «**Ἡδύσαρον**, τὸ ὑπὸ τῶν **μυρεψῶν** καλούμενον **Πελεκίνος**».

Πελεκυφόρος ὁ ὀνίσκμορφος (*Pelecypora aselliformis*), **Κακτώδες**, πολυετές, κοσμητικόν, ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ.

Πελλαία (*Pellaea*, ἀγγλ. *Cliff-Brake-Fern*, τ. Πτεριδωδῶν) γ. περιλ. περι τὰ 60 εἶδη· φ. ποώδη, πολυετῆ, κοσμητικά, ἀπαντῶντα εἰς τροπ. εἶδος χώρας.

Πέλινον, βλ. Ἀψίνθιον ἢ Ἀρτεμισία.

Πελτοφόρος (*Peltophorum*, τ. Ἐλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περι τὰ 7 εἶδη **ξενόρα** ἰθαγ. τροπ. χωρῶν. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Π. ἢ **Μίννειος** (P. *Linnaei*), **μικρὸν δένδρον** ἰθαγ. τῶν δυτ. Ἰνδιῶν, πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Τὸ **ξύλον** του πορτογάλλινον (ἀγγλ. *Brasiletto-wood*), **λεπτουργικόν**, ἐκλεκτῆς ποιότητος.

Πενταδάκτυλον (*Pentadactylon* ἢ *Persoonia*, τ. Πρωτεωδῶν) γ. περιλ.

περί τὰ 60 εἶδη· θάμνοι καὶ μικρὰ δένδρα, τὰ πλείστα ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, τινὰ κοσμητικά. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε καὶ Π. τὸ σκωριῶδες (P. ferrugineum). Διὰ τὸ κν. ὀνομαζόμενον **Πενταδάκτυλον** βλ. Πεντάφυλλον.

Πεντάκκληθρα ἢ μακρόφυλλος (Pentaclethra macrophylla, ἀγγλ. O-wala ἢ Orachala, τ. Ἑλλοβοκάρπων), δένδρον ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀφρικῆς· τὰ σπέρματά του ἐκθλιβόμενα ἀποδίδουσιν ἄφθονον παχὺ ἔλαιον χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν σαπονοποιάν.

Πεντάνευρον, βλ. Ἀρνόγλωσσον καὶ Σκορπίουρος.

Πεντάνευρον τοῦ νεροῦ, βλ. Ἄλισμα.

Πενταστῆμων (Pentstemon, ἀγγλ. Beard-tongue, τ. Γρομφαδιωδῶν)· γ. περιλ. περί τὰ 65 εἶδη ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς· φ. ποώδη, πολλά κοσμητικά. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε καὶ Π. ὁ κωδωνιουανθῆς καὶ Π. ὁ λειῖος (P. campanulatus καὶ P. laevigatus).

Πεντάφυλλον (Potentilla, γαλλ. Potentille ἢ Quintefeuille, ἀγγλ. Cinquefoil, τ. Ῥοδωδῶν)· γ. περιλ. περί τὰ 150 εἶδη, τὰ πλείστα ἰθαγ. εὐκράτων καὶ ψυχρῶν χωρῶν τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου· φ. ποώδη καὶ φρυγανώδη· τινὰ κοσμητικά καὶ ἄλλως χρήσιμα. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 12 ἐν οἷς καὶ Π. τὸ ἔρκον (P. reptans), τὸ παρὰ Θεοφρ. Πενταπέτεδες καὶ παρὰ Διοσκρ. Πεντάφυλλον, κν. δὲ Πεντάφυλλον ἢ Πενταδόκτυλον ὀνομαζόμενον· φ. ποώδες πολυετές, κοινὸν πηλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης· ἀπαντᾷ εἰς ὑγροὺς τόπους καὶ παρὰ τοὺς ποταμοὺς καὶ τοὺς βύακας· ἡ ῥίζα του φαρμακευτικὴ (φρμ. Πενταφύλλου ῥίζα, Radix Tormentillae, τουρκ. Ἰγτζιμβάο). Ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν φαρμακευτικὴ εἶνε ἡ ῥίζα Π. τοῦ ὀρθίου (P. Tormentilla ἢ Tormentilla erecta, γαλλ. Tormentille, ἀγγλ. Tormentilla-root, Blood-root ἢ Septfoil), ἰθαγ. τῆς δυτ. Εὐρώπης. Τὸ ὄνομα Πεντάφυλλον (Pentaphyllon) παρὰ τοῖς νεωτέροις βοτανικοῖς ἀναφέρεται ὡς συνώνυμον τοῦ Τριφυλλίου (Trifolium).

Πεντζία (Pentzia, τ. Συνθέτων)· γ. περιλ. περί τὰ 10 εἶδη· θάμνοι καὶ φρύγανα ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Π. ἡ ῥαβδωτὴ (P. virgata), ἄριστον νομευτικόν· ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν, εὐδοκίμει καὶ εἰς ἀμυδρὴν ἐδάφη· πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς καὶ μωσχευμάτων, ἔχει δὲ τὴν ιδιότητα νὰ αὐτοπολλαπλασιάζεται διὰ τῶν θιγόντων τῶ ἔδαφος κλαδίων του, τὰ ὅποια ταχέως ῥιζοβολοῦσιν, ὡς καὶ διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ ἀνέμου πρασυρομένων σπερμάτων του τὰ ὅποια εἶνε ἐλαφρότατα.

Πεντόροβον παρ' ἀρχαίοις, βλ. Παιωνία.

Πέπερι (Piper—ἐν ᾧ καὶ τὰ τοῦ γένους Artanthe—γαλλ. Poivre, ἀγγλ. Pepper-plant, τ. Πεπερωδῶν)· γ. περιλ. περί τὰ 60 εἶδη, τὰ πλείστα θάμνοι, πολλά ἀναρριχώμενα, τινὰ δένδρα ἢ πόαι, πάντα ἰθαγ. τροπικῶν καὶ παρατρ. χωρῶν· πολλά κοσμητικά, ἀρωματικά, ἀρτυματικά ἢ ἄλλως χρήσιμα. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε: α') Π. τὸ Βατέλιον (P. Betle, γαλλ. Bétel, ἀγγλ. Bétel-Pepper-plant), θάμνος ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, καλλιεργούμενος ἐκτενῶς

αὐτίθι· καὶ εἰς τὰς παρὰ τὴν χώραν ταύτην νήσους διὰ τὰ φύλλα του, τῶν ὁποίων γίνεται μεγάλη κατανάλωσις εἰς τὴν παρασκευὴν τῆς πρὸς μάσσησιν οὐσίας *betel* (βλ. Ἄρεκα). β') Π. τὸ μακρὸν (*P. longum*), θάμνος ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν· ὁ καρπὸς του χρησιμοποιεῖται ὡς ὁ τοῦ μεθεπομένου εἴδους καὶ ἔχει τὰς αὐτὰς καὶ οὗτος ἰδιότητας πλὴν εἶνε καυστικώτερος τὴν γεῦσιν, ὡς παρατηρεῖται καὶ ὁ Διοσκρ. (1), ὅστις ἀναφέρει ἀμφοτέρω τὰ προϊόντα ταῦτα· γ') Π. τὸ μεθυστικὸν (*P. methisticum*, ἀγγλ. *Kava-Pepper*), θάμνος ἰθαγ. τῆς Πολυνησίας· ἡ ρίζα του φαρμακευτικὴ, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα κάβα (*Kava*)· χρησιμοποιεῖται ἀνέκαθεν ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῆς Πολυνησίας πρὸς παρασκευὴν μεθυστικοῦ ποτοῦ· δ') Π. τὸ μέλαν (*P. nigrum*, γαλλ. *Poivre noir*, ἀγγλ. *Black* ἢ *Com. Pepper-plant*), θάμνος ἀναρριχώμενος, ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν καὶ τῶν παρὰ ταύτας νήσων. Καλλιεργεῖται ἤδη ἐκτενῶς διὰ τὸν καρπὸν του πολλαχῶς καὶ ἰδίως εἰς τὴν Σουμάτραν, τὴν Ἰάβαν, τὸ Βόρνεον, τὴν Σιγκαπόρην, τὴν Μαλαισίαν, τὸ Σιάμ καὶ τὰ ἀντ. καὶ δυτ. παράλια τῆς Ἀφρικῆς. Εἶνε δὲ ὁ καρπὸς του τὸ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος γνωστότατον μέλαν πέπερι (2) τοῦ ἐμπορίου, τὸ κν. πιπέρι (τουρκ. *καρά-μπιπέρι*) ὀνομαζόμενον. Ἡ συγκομιδὴ τοῦ καρποῦ τούτου ἀρχεῖται ἀπὸ τοῦ 3ου ἢ τοῦ 4ου ἔτους τῆς σπορᾶς τοῦ θάμνου, ὅστις εἶνε ἐν πλήρει παραγωγῇ ἀπὸ τοῦ 7ου ἢ τοῦ 8ου ἔτους τῆς ἡλικίας του καὶ ἐξακολουθεῖ παράγων ἀφθόνως ἐπὶ 7-10 ἔτη· μετὰ τὴν πάροδον τοῦ χρονικοῦ τούτου διαστήματος ὁ θάμνος ἀρχεῖται παρακμάζων ἢ δὲ καρποφορία του ἐλαττοῦται. Ἐκαστος θάμνος ἐν πλήρει παραγωγῇ φέρει ἐτησίως περὶ τὰς 8 ὀκ. ξηροῦ πεπέρεως. Ὁ ἐπὶ τῆς σταχυώδους ἀνθήσεως τοῦ φ. μορφούμενος καρπὸς κατ' ἀρχὰς εἶνε πράσινος καὶ λείος, συλλέγεται δὲ ἡμιώριμος, δ.δ. ὅταν ἀρχίξῃ νὰ κοκκινίξῃ, καὶ ἀποξηραίνεται ἐκτιθέμενος εἰς τὸν ἥλιον, ὅτε ρυτιδοῦται καὶ λαμβάνει ἐξωτερικῶς τὸ γνωστὸν μέλαν χρῶμά του. Τὸ λεγόμενον λευκὸν πέπερι (γαλλ. *poivre blanc*, ἀγγλ. *white pepper*), τὸ ἀποτελούμενον ἐκ κόκκων μεγαλητέρων τῶν τοῦ μέλανος πεπέρεως, εἶνε ὁ καρπὸς τοῦ αὐτοῦ θάμνου πλὴν συλλεγόμενος πλήρως ὠριμος (ὅτε ἔξωθεν εἶνε ἐρυθρὸς) καὶ ἀποφλοιούμενος. Εἶνε δὲ τὸ λευκὸν πέπερι ὀλιγώτερον καυστικὸν τοῦ μέλανος. Ἡ γνωστὴ καυστικὴ γεῦσις τοῦ πεπέρεως ὀφείλεται εἰς τὴν παρουσίαν ἀλκαλοειδοῦς οὐσίας ὀνομαζομένης *πεπερίνης*. Πλὴν τῆς γνωστῆς πρὸς ἄρτυσιν χρήσεως αὐτοῦ τὸ μέλαν πέπερι χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς φάρμακον (φρμ. Πέπερι: τὸ μέλαν ἢ στρογγύλον, *Piper nigrum*).

(1) «Ἔστι δὲ τὸ μὲν μακρὸν (πέπερι) ἐπιτεταμένον τῇ δόξῃ καὶ ὑπόπικρον διὰ τὸ ἄωρον, καὶ ἐπιτῆδειον εἰς τὰς ἀντιδότους καὶ θηριακάς δυνάμεις» (ἀμφισβητεῖται ἡ γνησιότης τῆς περιόδου ταύτης τοῦ διοσκοριδείου συγγράμματος).

(2) «Τὸ δὲ μέλαν (πέπερι) ἤδιον καὶ δριμύτερον τοῦ λευκοῦ καὶ εὐστομαχώτερον, καὶ μᾶλλον, διὰ τὸ εἶναι ὠριμον, ἀρωματίζον, εὐχρηστότερον τε εἰς τὰς ἀρτύσεις» (Διοσκρ.).

ε') Π. τὸ **Μυρτίδιανον** (P. Cubeba ἢ Cubeba officinalis, γαλλ. Cubèbe, ἀγγλ. Cubebs), θάμνος ἰθαγ. τῆς Ἰάβας, ὁ καρπὸς τοῦ φαρμακευτικῆς, τὸ **Μυρτίδιανον** (β.λ.) τῶν ἡμετέρων φαρμακοποιῶν (φρμ. Piper Cubeborum s. Fructus Cubebae). ε') Π. τὸ **πορφυρόφυλλον** (P. porphyrophyllum), θάμνος ἀναρριχώμενος ἰθαγ. τῆς Μαλαισίας, θεραπεύμενος διὰ τὸ λίαν κοσμητικὸν φύλλωμά του. ζ') Π. τὸ **στενόφυλλον** (P. angustifolium ἢ Artanthe elongata), θάμνος ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς· τὰ φύλλα τοῦ φέρονται εἰς τὸ φαρμακευτικόν ὑπὸ τὸ ὄνομα **ματικόν** (Matico) καὶ χρησιμοποιοῦνται πολυτρόπως, ἀλλ' ἰδίως ἐν καταστάσει κόνεως αἰμοστακτικῆς. Τὸ αὐτὸ ὄνομα (ματικόν) καὶ τὸν αὐτὸν προορισμὸν ἔχουσι καὶ τὰ φύλλα Π. τοῦ **μανδονείου** (P. Mandoni), θάμνου ἰθαγ. τῆς αὐτῆς χώρας.

Πεπέρεως ῥίζα παρὰ Διοσκρ., βλ. Ἀλπινία.

Πεπερίς παρ' ἀρχαίοις, ὁ κόκκος πεπέρεως, πιθανῶς δὲ καὶ ὁ θάμνος ὁ παράγων τὸ μέλαν πέπερι.

Πεπερῖτις, βλ. Φυκώδη.

Πεπερόμορφος (Peperomia, τ. Πεπερωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 400 εἶδη ἰθαγ. τροπ. καὶ παρατροπ. χωρῶν· τὰ πλείστα ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Ἀμερικὴν φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, πάμπολλα παχύφυλλα καὶ ἔρποντα, πολλὰ κοσμητικά. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε καὶ Π. ἡ ἀμβλύφυλλος, Π. ἡ μαρμαρωδῆς, Π. ἡ σανδέροσιος (P. obtusifolia ἢ clusiaefolia, P. marmorata, P. Sander-sii ἢ arifolia argyrea).

Πεπερόροριζα, βλ. Ζιγγίβερις.

Πεπερώδη (Piperaceae)· τ. Δικοτλδ. περιλ. φ. ποώδη καὶ θαμνώδη, ἐλάχιστα δενδρώδη· πάντα ἰθαγ. τροπ. καὶ παρατροπ. χωρῶν· πλείστα ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Ἀμερικὴν· πολλὰ κοσμητικά, ἀρτυματικά, φαρμακευτικά (γ. Πέπερι, Πεπερόμορφος κ. ἄ.).

Πεπλῖς ἡ κοινὴ (Peplis Portula, τ. Λυθρωδῶν), φ. ἐτήσιον, κοινὸν εἰς ἐνύδρους τόπους τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης. Ἡ παρὰ τῷ Διοσκρ. **Πεπλῖς** ἀναφέρεται εἰς Εὐφόρβιον τὴν Πεπλίδα.

Πέπλος παρὰ Διοσκρ., βλ. Εὐφόρβιον ὁ Πέπλος.

Πεπονιά καὶ **Πεπονίτσα**, βλ. Πέπων.

Πεπονόδενδρον. βλ. Καρική.

Πέπων (Cucumis, τ. Κολοκυνθωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 25 εἶδη, τὰ πλείστα ἰθαγ. τροπ. χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας· τινὰ ἀπαντῶσιν ἐν Ἀμερικῇ καὶ Αὐστραλίᾳ· πάντα φ. ποώδη, κληματώδη, ἔρποντα ἢ ἀναρριχώμενα, ἐτήσια ἢ πολυετῆ· τινῶν οἱ καρποὶ ἐδώδιμοι. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε:

α') Π. ὁ κοινὸς (C. Melo, γαλλ. καὶ ἀγγλ. Melon, ἰταλ. Porone ἢ Melone, τουρκ. Καβοῦν)· ἡ γνωστοτάτη **Πεπονιά** ἢ **Πηπονιά** (ἐν Κύπρῳ), ἡ ἐνισχυτῶν ὀνόμαζομένη **Καουνιά**, φ. ἐτήσιον κληματώδες, ἔρπον, καταγόμενον ἐκ τῆς νοτ. Ἀσίας καὶ καλλιεργούμενον σχεδὸν πανταχοῦ ὑπὸ πλείστας διαφορὰς καὶ

παραλλαγάς. Ὁ ἄωρος ἔτι καρπός του ὀνομάζεται ἐνίοτε **ξυλάγγουρον**, καθότι ὁμοιάζει πρὸς τὸν καρπὸν διαφορᾶς Ἀγγουριᾶς γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο. Ἐκ τῶν καλλιεργουμένων ἐν Ἑλλάδι διαφορῶν αἱ ἀριστοὶ εἶνε ἡ πρῶτος τοῦ **Γυθείου** (τῆς **Μάνης**), ἡ μετὰ ταύτην ὠριμάζουσα τοὺς καρπούς της **Θηβαϊκὴ** ἢ τοῦ **Μουλκιου** (πεπόνια **μουλκεία**) καὶ αἱ ὀφικαρποὶ τῆς **Θεσσαλίας** (τῆς **Μπάκρενας**) καὶ τοῦ **Γυθείου**. Εἰς τὴν **Μεσαορίαν** τῆς **Κύπρου** καλλιεργεῖται ἀξιολόγος διαφορὰ ὀνομαζομένη **Ταμποῦρα** ⁽¹⁾. Ὁ καρπὸς τῆς διαφορᾶς ταύτης εἶνε σφαιρικός καὶ ἐλαφρῶς πεπιεσμένος εἰς ἀμφοτέρους τοὺς πόλους ἔχει σάρκα λευκοπρασίνην, μαλακὴν, πολὺχυμον καὶ εὐχυμον, διὸ καὶ εἴλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ **Gaudry** ⁽²⁾. Ὁμοιάζει δὲ ὁ πέπων οὗτος μὲ τὸν τῆς **Μελεμένης** (σιμυρναϊκόν), ὡς καὶ μὲ τὸν τῆς **Cantalour**, ἥτις καλλιεργεῖται: **πολλαχού** τῆς **Εὐρώπης** καὶ ἰδίως ἐν **Γαλλίᾳ** ὑπὸ πολλὰς παραλλαγάς, καὶ ἡ ὁποία θεωρεῖται ἡ ἀρίστη διαφορὰ τοῦ εἶδους. **Οὐδαμου** τῆς **Κύπρου** ἀπήνηται τὴν διαφορὰν ἣν οἱ **Vilmorin-Andrieux et Cie** ἀναγράφουσιν ὑπὸ τὸ ὄνομα **κυπριακὸς Πέπων** (**Melon de Chypre** ³), καὶ ἡ ὁποία, κατ' αὐτούς, φέρει καρπὸν ἐπιμήκη, ἐξωτερικῶς ἐλαφρῶς αὐλακωτὸν καὶ λευκόφαιον, ἔχοντα δὲ σάρκα στερεάν, χρώματος πορτογαλλίνου-

Ὁ **Πέπων** εὐδοκιμεῖ ἰδίως εἰς τόπους πεδινούς καὶ εἰς γαίας νοτεράς, ὑγράς ἢ ποταμοχώστους· τὰ εἰς ἀρδευομένους καὶ λιπαινομένους κήπους καλλιεργούμενα φ. συνήθως φέρουσι καρπούς ἀγλύκους καὶ ἀνόστους· ἐξαιρέσειν ἀποτελεῖ ἡ διαφορὰ **Cantalour**, ἥτις εὐδοκιμεῖ εἰς λιπαινομένους κήπους. Σπειρεται δὲ ὁ **Π.** τὴν ἀνοιξιν, μετὰ τὴν πάροδον τῆς περιόδου τῶν ὀψίμων παγετῶν, ὡς δ' ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἐπὶ τούτῳ καλλιεργουμένους ἀγρούς, τοὺς ἀποτελοῦντας τοὺς παρ' ἀρχαίοις **σικυῶνας** ἢ **σικυήλατα**, κν. δὲ γνωστοτέρους ὑπὸ τὸ **τουρκικὸν αὐτῶν ὄνομα μπουστάνια** (γαλλ. melonières). Εἰς τοὺς **σικυῶνας** συνηθέστατα καλλιεργοῦνται ταυτοχρόνως καὶ **τινα ἄλλα ἐτήσια θερινὰ φ.**, οἷα εἶνε ὁ Ἄραβίστιος, τὸ **Σήσαμον**, ὁ **Βάμβαξ**, τὸ **Σόργον** καὶ ἰδίως ὁ Ἰδροπέπων.

Ὁ **κοινὸς Πέπων** ἀπὸ πολλοῦ καλλιεργεῖται ἐκτενῶς εἰς πάσας τὰς παραμεσογίους χώρας· ἀλλ' ἡ ἐποχὴ τῆς εἰς τὰς χώρας ταύτας εἰσαγωγῆς του δὲν εἶνε ἐξηκριβωμένη. Ὁ **Δε-Κανδόλλος** ἐξετάζων τὸ ζήτημα τοῦτο λέγει: «Δὲν εἶνε ἀποδεδειγμένον ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι ἐγνωρίζον τὸν **Π.** Ὁ εἰκονιζόμενος ὑπὸ τοῦ **Λεψίου** καρπὸς εἶνε δυσδιάγνωστος. Ἐὰν ἡ καλλιεργεῖται τοῦ **Π.** ἦτο εἰς τὴν Αἴγυπτον κοινὴ, οἱ Ἕλληες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι θὰ τὴν ἐμάνθανον ἐνωρίς. Εἶνε δὲ ἀμφίβολον ἐὰν ἡ **Σικύα** τοῦ Ἰπποκράτους καὶ τοῦ **Θεοφρ.** ἢ ὁ **Πέπων** τοῦ **Διοσκρ.** ἢ ὁ **Meloperon** τοῦ **Πλινίου** ἀναφέρονται εἰς τὸν σημερινὸν **Πέπωνον**· τὰ σχετικὰ χωρία τῶν συγγραφέων τούτων εἶνε σύντομα καὶ ἀνευ σημα-

(1) Πιθανῶς ἔνεκα τῆς ὁμοιότητος τοῦ σχήματος τοῦ καρποῦ τῆς μέ τι τῶν ἐγχωρίων μουσικῶν ὀργάνων, τὸν **Ταμποῦραν** (βλ. Σημείωσιν σελ. 38).

(2) «Rech. Scient. en Orient-Partie Agricole», σελ. 183.

(3) «Les plantes potagères», σελ. 342.

σίας. Ὁ Γαληνὸς εἶνε ὀλιγώτερον σκοτεινὸς λέγων ὅτι τρώγεται τὸ ἔσω τοῦ μηλοπέπονος, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τοῦ πέπονος. Μεγάλῃ λεπτολογία ἀνεπτύχθη προκειμένου περὶ τῶν ὀνομάτων τούτων, ἀλλὰ πρὸς ἐκκαθάρισιν τοῦ ζητήματος ἀνάγκη πραγμάτων μᾶλλον παρὰ λέξεων. Ἡ ἀρίστη ἀποδείξις ἦν ἡδονήθην ἢ ἀνακαλύψω εἶνε ἡ λίαν ἀκριβὴς ἀπεικόνισις καρποῦ Π. εἰς τὸ ὠραῖον μωσαϊκὸν τοῦ μουσείου τοῦ Βατικανοῦ. Ὁ Comes βεβαιῶ προσέτι ὅτι εἰκὼν εὐρεθεῖσα εἰς τὸ παρὰ τὴν Νεάπολιν Ἡράκλειον παριστᾷ ἡμισυ καρπὸν Π. Τὸ εἶδος τοῦτο πιθανῶς εἰσῆχθη εἰς τὸν Ἑλληνο-Ρωμαϊκὸν κόσμον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν αυτοκρατόρων, περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς χριστιανικῆς περιόδου· λαμβάνων δὲ ὑπ' ὄψιν τὴν σιωπὴν ἢ τοὺς μεμετρημένους περὶ αὐτοῦ ἐπαίνους τῶν συγγραφέων γῶρας εἰς τὴν ὁποίαν οἱ λίγνοι (gourmets) δὲν ἔλειπον, ὑποθέτω ὅτι ἡ ποιότης τῶν καρπῶν τούτων τότε ἦτο μετρία» (1).

Ἐκ τῶν παρατηρήσεων τούτων τοῦ Δε-Κανδόλλου μόνον ἡ τελευταία, ἡ ἀφορῶσα τὴν εὐτέλειαν τῆς ποιότητος τῶν καρπῶν τῶν καλλιεργουμένων τὸ πάλαι Π, φαίνεται εἰς ἡμᾶς ἀναμφισβήτητος. Ὁ Κοραῆς λέγει ὅτι «τὸ τριπλοῦν ὄνομα Σίκυς, Σικυὸς (ἢ Σίκυος) καὶ Σικύας, ἑλλ. ἐσήμαινε γενικῶς τὰ πεπόνια (melons), τὰ ἀγγούρια (concombres) καὶ τὰ κολοκύνθια (citrouilles et courges)» («Ἀτακτα», Δ, 406), καὶ τὰ τρία δὲ ταῦτα εἶνε Κολοκυνθώδη. Κολοκυνθώδη φ. ὁ Θεοφράστος ἀναφέρει ἔξ: τὴν ἀγρίαν Ἀμπελον καὶ τὸ Μήλωθρον (Φ. Ἰ.-9,14,1 καὶ 3,18,11), τὰ ὁποῖα εἶνε εἶδη Ψευδοβρωνιας (β.λ.), τὸν ἄγριον Σίκυον «ἔξ οὗ τὸ ἐλατήριον συντίθεται» (Φ. Ἰ.-9,15,6) καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ῥίζα ἐχρησίμευε «πρὸς ἀλοφούς καὶ ψώρας βοσκημάτων» (Φ. Ἰ.-9,9,4), ὅπερ εἶνε τὸ σήμερον ὀνομαζόμενον Ἐλατήριον, περὶ οὗ ἐγένετο ἤδη λόγος, καὶ τρία «λαχανηρά» ἔξ ὧν τὸ ἓν εἶνε ἡ Κολοκύνθη ἢ Κολοκύνθη, περὶ ἧς ἐλέχθησαν ὡσαύτως τὰ δέοντα ἀλλαγῶ. Τὰ ἄλλα δύο «λαχανηρά» τοῦ Θεοφράστου εἶνε ὁ Σίκυος καὶ ἡ Σικύα (Φ. Ἰ.-1,13,3). Ἡ Σικύα τῆς ὁποίας ὁ καρπὸς «ὁμοίωσχος γίνεταί ἐν ᾧ ἂν τεθῆ ἀργεῖω» (Φ. Ἰ.-7,3,5), ὡς ἤδη εἶπομεν ἀλλαγῶ, ἀναφέρεται εἰς Κολοκύνθην τὴν Λαγηνοφόρον μακρόκαρπον (βλ. σελ. 528)· ἐνισχύεται δὲ ἡ γνώμη ἡμῶν αὕτη καὶ ἐκ τοῦ ὅτι α') καὶ σήμερον ἔτι πολλοὶ κηπουροὶ συνηθίζουσι τὴν εἰς φιάλας ἢ ἄλλα ἀγγεῖα εἰσαγωγὴν τῶν νεαρῶν ἔτι καρπῶν τοῦ φ. τούτου, ὡς καὶ τῆς Ἀγγουριᾶς, πρὸς παρασκευὴν ἐκτρωματικῶν κολοκυνθίων καὶ ἀγγουρίων, καὶ β') τὰ ἄκρα τῶν πλήρως ὠρίμων καὶ ξηρῶν καρπῶν τῆς μακροκάρπου Λαγηνοκολοκύνθης πολλαχῶς τῆς Ἀνατολῆς ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος καὶ μέχρι πρό τινων ἔτι ἐτῶν ἐχρησιμοποιοῦντο ἀντὶ σικυῶν (βεντουζοποτήρων). Μένει λοιπὸν νὰ ἐξετάσωμεν εἰς τί φυτὸν ἀναφέρεται ὁ Σίκυος τοῦ Θεοφράστου.

Ὁ Θεοφρ. λέγει ὅτι ὁ Σίκυος σπείρεται κατὰ τὸν Μουνυχιῶνα μῆνα (Φ. Ἰ.-7,1,2), δ.δ. ἀπὸ τῶν μέσων Ἀπριλίου μέχρι τῶν μέσων τοῦ Μαΐου· προσέτι

(1) «Origine des plantes cultivées», σελ. 208.

λέγει ὅτι γίνονται γλυκύτεροι οἱ καρποὶ τοῦ ἕαν τὰ σπέρματα προβραχῶσιν εἰς γάλα καὶ μελίκρατον (Φ.ΑἹ.-2,14,3 καὶ 3,9,4), ἢ εἰς γάλα καὶ ὕδωρ (Φ.Ἱ.-7,1,6 καὶ 7,3,5)· ὅτι τρέφονται καὶ γίνονται ἀπαλώτεροι «κατακρυπτόμενοι τῷ κονιορτῷ, δι' ὃ καὶ Μεγαρεῖς κρύπτουσι» (Φ.ΑἹ.-3,16,3 καὶ 5,6,4)· ὅτι δὲν συμφέρουσι τοῖς Σικύοις αἱ βροχαὶ («τὰ ἐκ Διὸς ὕδατα», Φ.Ἱ.-7,5,2). Πάντα ταῦτα ἀφ' ἐνὸς μὲν συμφωνοῦσι μὲ τὰς ιδιότητας τοῦ σημερινοῦ Πέπονος, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἔκτοτε κατεβάλλετο προσπάθεια πρὸς βελτίωσιν τῶν καλλιεργουμένων διαφορῶν. Ἀλλὰ προστούτοις ὁ Θεοφρ. λέγει ὅτι οἱ Σίκυοι ἔχουσι πικρότητα τινα ἐν τῷ γνοῖ (Φ.ΑἹ.-6,10,7), εἶνε δὲ γνωστὸν ὅτι πολλῶν διαφορῶν Π. οἱ νεαροὶ ἔτι καρποὶ εἶνε ἔξωθεν γινώδεις καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον πικροί. Ἐπὶ πλεόν ὁ Θεοφρ. ἀναφέρει τρεῖς διαφορὰς Σικύου: «λακωνικόν, σκυταλίαν, βοιωτικόν» τούτων ὁ μὲν λακωνικὸς ὑδρευόμενος βελτίων, οἱ δὲ ἕτεροι ἀνὺδρευτοι» (Φ.Ἱ.-7,4,6) βελτίονες γίνονται. Ἀν χωρῆ μικρά τις ἀμφιβολία ὡς πρὸς τὴν ταυτότητα τῶν ὑδρευομένων λακωνικῶν σικύων τοῦ Θεοφρ. μὲ τοὺς σημερινούς πέπονους τῆς Μάνης, οἱ ὅποιοι γίνονται ἀνυδροί, δὲν ἐπιτρέπεται νομίζω ν' ἀμφιβάλλωμεν ὅτι οἱ βοιωτικοὶ σίκυοι αὐτοῦ εἶνε αὐτὰ ταῦτα τὰ ἄριστα πεπόνια τοῦ παρὰ τὸν ἀρχαῖον Ὀρχομένον κειμένου Μουλκίου, (τὰ μουλκέικα) ἀφοῦ τοὺς παρὰ τὸν Ὀρχομένον γινομένους τὸ πάλαι σικύους Πέπονους ἀναφέρει: ὡς ἄριστους καὶ ὁ Ἀριστοτέλης⁽¹⁾.

Ἀλλὰ καὶ οἱ τοῦ Διοσκρ. καὶ τοῦ Γαληνοῦ Πέπονες εἶνε οἱ καὶ σήμερον ἔτι οὕτω ὀνομαζόμενοι καρποὶ τῶν ὁποίων «οὐκ ἐσθίουσιν οἱ ἄνθρωποι τὸ τῆς σαρκὸς ἔνδον ἐν ᾧ τὸ σπέρμα» λέγει ὁ Γαληνός. Πράγματι δὲ οὐδεμιᾶς διαφορᾶς πεποního ἢ ἔνδον τῆς σαρκὸς ἰνώδης οὐσία, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐξαρτῶνται τὰ σπέρματα, τρώγεται, διότι εἶνε καχόχυμος καὶ πως δριμεῖα. Ἐσθίεται: ἐντούτοις, προσθέτε: ὁ Γαληνός, τὸ ἔνδον τῶν μηλοπεπόνων⁽²⁾, οὗς ἀποκαλεῖ ὀπώρας καὶ οἱ ὅποιοι

(1) «Διατί οἱ σίκυοι πέπονες ἄριστοι γίνονται ἐν τοῖς ἐλώδεσι πεδίοις, οἷσιν ἐνούχοις, οἷον περὶ Ὀρχομένον καὶ ἐν Αἰγύπτῳ; Διότι δ' ἔνυδρος αὕτη ἢ χώρα εἶναι· ἔστι δὲ τὰ ἐλώδη ἔνυδρα· οἱ δὲ σίκυοι αὐτοὶ ὑγρότεροι διότι καὶ οἱ κηπαῖοι φαῦλοι εἰσίν». («Προβλήματα», 20,32). Γίνονται δὲ πράγματι φαῦλοι οἱ κηπαῖοι πέπονες.

(2) «Οἱ μηλοπέπονες ἥττον τι τῶν πεπόνων εἰσὶν ὑγροὶ καὶ ἥττον καχόχυμοι καὶ ἥττον οὐρητινοὶ ὑπέρχονται κάτω· τὸ δὲ εἰς ἔμετον ἐξομαῖν ὁμοίως καὶ τοῖς πέποσιν, οὐκ ἔχουσι οὐδὲ τὸ διαφθεῖρσθαι ταχέως ἐν τῇ κοιλίᾳ παραπλήσιως τοῖς πέποσιν ὅταν ἐν αὐτῇ ἢ τις χυμὸς εἰθροισμένος μοχθηρὸς ἢ καὶ τις ἄλλη διαφορᾶς αἰτία καταλάβῃ. Πολὺ δὲ ἀπολειπόμενοι τῶν εὔστομάχων ὀπωρῶν οὐκ ἔχουσι τὸ τῶν πεπόνων καχοστόμαγον· οὐδὲ γὰρ εἰς ἔμετον ὀρμῶσιν ὡσαύτως ἐκείνοις. Τῶν δὲ πεπόνων οὐκ ἐσθίοντες οἱ ἄνθρωποι· τὸ τῆς σαρκὸς ἔνδον, ἐν ᾧ τὸ σπέρμα, τὸ τῶν μηλοπεπόνων ἐσθίουσι, καὶ τοῦτ' αὐτοῖς συντελεῖ πρὸς

πρέπει ν' αναφέρονται: εἰς τὰ κν. λεγόμενα **καρπούζια** ἢ **χειμωνικά** (βλ. Σίκυος ὁ Ὑδροπέπων), διότι ταῦτα εἶνε πλήρη βρωσίμου σαρκός, ἐν ᾗ ἐγκατεσπυρμένα τὰ σπέρματα, καὶ συνθέστατα ἔχουσι σχῆμα μηλοειδές, (δ.δ. στρογγύλον μετὰ πεπιεσμένων τῶν πόλων) ἐνῶ οἱ πέπωνες εἶνε κατὰ κανόνα ἐπιμήκεις ἢ ὡσειδεῖς, ὡς ἦσαν καὶ εἶνε μέχρι σήμερον οἱ βοιωτικοὶ (τὰ **μουλκεία**) καὶ οἱ **λακωνικοὶ** (τῆς **Μάνης**). Γίνεται προστούτοις φανερόν ὅτι ὁ παρ' ἀρχαίοις **σίκυος Πέπων** ἢ ἀπλῶς **Πέπων** ἀναφέρεται εἰς τὸν καρπὸν τὸν καὶ σήμερον πανταχοῦ σχεδὸν τῆς ἐλληνογλώσσου Ἀνατολῆς **πέπονα** (καὶ τῆς νοτ. Ἰταλίας **porrone**) ὀνομαζόμενον (**πεπόνι**, **πηπόνι** ἢ **ποπόνι**) καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἡ λέξις σημαίνει καρπὸν πεπαμμένον ⁽¹⁾, πλήρως ὄριμον καὶ **μαλθακὸν** (ὅθεν καὶ τὸ τοῦ Θεοφράστου «**μαλθακωτέρα πέπωνος σικυοῦ μοι γέγονε**» — Ἀθῆν. Β, 68), οἷος δ.δ. πρέπει νὰ ἦνε ὁ καρπὸς οὗτος διὰ νὰ χρησιμοποιηθῆ. Ὁ πέπων ὡσαύτως (ἂν μὴ ὁ Ὑδροπέπων) σημαίνεται καὶ ἐν τῷ τοῦ ποιητοῦ «ἐν Πάρῳ σικυὸν μέγαν σπερματικὸν ἄνοούμενον» (Ἀθῆν. 3, 68).

Ἐκ πάντων τῶν ἀνωτέρω γίνεται νομίζω φανερόν ὅτι ὁ πέπων, σίκυος πέπων ἢ καὶ ἀπλῶς σίκυος (Θεοφρ.) ἢ σικυὸς εἶνε ὁ καὶ σήμερον ὀνομαζόμενος **πέπων**, καὶ ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Θεοφράστου κατεβάλλοντο προσπίθειαι πρὸς βελτιώσιν τῶν τότε καλλιεργουμένων διαφορῶν καὶ ἐπιτυχίαν καρπῶν **μαλθακωτέρων** καὶ **γλυκυτέρων**.

6') Π. ὁ **μόσχοσμος** (G. Duraïm, γαλλ. Melon Duraïm ἢ Pomme de Grenade, ἀγγλ. Canary Melon, Scented Cucumber, Brahma-apple, Queen Anne's Melon), ἢ κν. **Πεπονίτσα** ἢ **Μοσχοπεπονιά**, εἶδος ἐτήσιον ἀπαντῶν μόνον καλλιεργούμενον, διὸ καὶ θεωρεῖται διαφορὰ τοῦ **κοινοῦ Πέπονος**. Ὁ καρπὸς του, σφαιρικός ἢ ὡσειδής, ἔχει μέγεθος καὶ σχῆμα πορτογαλλίου ἢ λεμονίου, χρῶμα ἐξωτερικῶς κίτρινον κλίνον πρὸς τὸ πορτογαλλινόν μετὰ κηλίδων ἢ ῥαβδώσεων πορτογαλλίνων ἢ πρασινωπῶν, εὐωδίαν δὲ τοῦ **κοινοῦ Π.** πλὴν ἐντονωτέραν καὶ σάρκα ἀπαλὴν πλὴν ἄνοστον. Τὸ φ. τοῦτο καλλιεργεῖται μόνον ὡς κοσμητικὸν καὶ μυριστικόν.

γ') Π. ὁ **ἡμερος** (C. sativus, γαλλ. Concombre, ἀγγλ. Cucumber, ἰταλ. Cocomero, τουρ. Χειγιάρ). Μετὰ τὸν Θεοφράστον τὸ ὄνομα **Σίκυος πέπων** ἢ ἀπλῶς **Πέπων** ἐπεκράτησε διὰ τὸν κοινὸν Π., **Σίκυος** δὲ ἢ **Σίκυς** ἐλέγετο ὁ τότε ἢ καὶ προγενεστέρως εἰσαχθεὶς ἀπὸ τὰς ἐλληνικὰς χώρας **ἡμερος Π.**, ἤτοι ἢ κν.

διαχώρησιν· οἱ δὲ τὴν οἶον σάρκα μόνον ἐσθίοντες αὐτῶν ἤττον τῶν πεπόνων διαχωροῦσιν αὐτῶν (Γαληνός, «Περὶ τροφῶν δυνάμεων», Β, 5).

⁽¹⁾ «Πρόδηλον δ' ὅτι: κἀπὶ τούτου τοῦ καρποῦ (τοῦ πέπονος) τὴν προσηγορίαν οἱ ἄνθρωποι πεποίηται καθάπερ ἐπὶ τοῦ γραφικοῦ μέλανος· ἡ γὰρ τε πέπων φωνὴ τὸ οἶον πέπανον ἐνδείκνυται τουτέστι τὸ πεπαμμένον ὅπερ ὑπάρχει καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ὅσα πεπαινεται» (Γαληνός, «Περὶ τροφῶν δυνάμεων», Β', 4).

Ἄγγουριά (1), ἧς ὁ καρπός, τὸ **ἀγγούριον**, τὸ καὶ **καστραβέτσι** (2), **τροφερῶ** (ἐν Εὐβοίᾳ), **τροφαντό** (ἐν Κύπρῳ) καὶ **ἀμελέτητο ἐνιαγοῦ** ὀνομαζόμενον. Ἄλλα **τροφαντά** συνήθως ὀνομάζονται τὰ τροφερὰ, τὰ νεαρά ἔτι ἀγγούρια πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν προκεχωρημένης ἡλικίας, τὰ ὅποια εἶνε τὰ κν. λεγόμενα **σοποριά-ρικα**, ἧ. ἄς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ των χρώματος, **καναρίνια**. Ὁ Σηθῆς ἀναφέρει τὸν καρπὸν τοῦτον ὑπὸ τὸ ὄνομα **τετράγγουρον**. Ὁ τοῦ Διοσκρ. ἡμερος **Σίκκος**, ὃν οὗτος χαρακτηρίζει: ὡς εὐκοίλιον καὶ εὐστομον (οἶον δὲν εἶνε βεβαίως τὸ ἀγγούριον), φαίνεται ν' ἀναφέρεται εἰς τὸν Ἵδροπέλονα, τὸ κν. **Καρπούζιον**.

Ἡ Ἄγγουριά εἶνε ἐπίσης φ. ἐτήσιον κληματώδες. ἔρπον, κατάγεται δὲ ἐκ τῆς Ἰνδικῆς ἔνθα καλλιεργεῖται ἀπὸ παναρχαιοτάτης ἐποχῆς. Σήμερον τὸ εἶδος τοῦτο καλλιεργεῖται σχεδὸν πανταχοῦ, ὑπὸ πλείστας δὲ διαφοράς. Ἀρίστη εἶνε ἡ μόνη σχεδὸν ἀπαντῶσα καλλιεργουμένη ἐν Ἑλλάδι: τὴν διαφορὰν ταύτην ὀνομάζουσιν οἱ Γάλλοι **ἀθηναϊκὴν** (*Concombre long vert d' Athènes*). Σπανιώτερον ἀπαντᾷ παρ' ἡμῖν σήμερον καλλιεργουμένη ἢ ἄλλοτε κοινότερα διαφορὰ **Ἀντσουριά** ἢ **Εὐλαγγουριά** (γαλλ. *Concombre blanc*), ἧς ὁ καρπός εἶνε πολὺ μεγάλη-τερος τοῦ τῆς προτύπου καὶ ἐξωτερικῶς ὑπόλευκος (3). Ἀρίστη διαφορὰ εἶνε προσ-τούτοις ἡ **μικροκαρπος** (γαλλ. *Concombre à cornichons*, ἀγγλ. *Piklig Cucumber*), ἧς οἱ καρποὶ εἶνε μικροί, γνοῶδεις καὶ ἀδενώδεις, χρησιμοποιοῦνται δὲ πρὸς ταρίχευσιν ἐν ὅξει συλλεγόμενοι ἐφ' ὅσον ἔτι εἶνε νεαροί. — Ἡ Ἄγγουριά εὐδοκιμεῖ εἰς ἔδαφος γόνιμον καὶ ἀρδευόμενον, εἶνε κατ' ἐξοχὴν κηπουρικὸν εἶδος: σπείρεται δὲ καὶ αὕτη ὡς τὰ ἄλλα εἶδη τοῦ γένους, δ.δ. τὴν ἀνοιξιν μετὰ τὴν πάροδον τῆς περιόδου τῶν ὀψιμων παγετῶν.

Διὰ τῆς μετ' οἰνοπνεύματος ἀποστάξεως τῶν νεαρῶν καὶ τροφερωτάτων ἀγγουρίων ἐπιτυγχάνεται τὸ ἄρωμα τοῦ καρποῦ τούτου ὅπερ χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν μυρεψῶν ἰδίως εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν κοσμητικῶν (γαλλ. *cosmétiques*) καὶ τῆς *cold-cream*.

καὶ δ') Π. ὁ **ἀδενώδης** ἢ **ἀμερικανικὸς** (*C. Anguria*, γαλλ. *Angurie, Concombre d' Amerique, C. des Antilles à épinés, C. marron* ἢ *C. Arada*), ἐτήσιον, ἰθαγ. τῶν Ἀντιλλῶν, ἔνθα καὶ καλλιεργεῖται ἐκτενῶς διὰ τὸν καρπὸν του, ὅστις ἔχει τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα ὡς ὄρνιθος, φέρει πολλοὺς αἰγμηροῦς ἀδένας καὶ τρώγεται βραζόμενος ἢ θησαυρίζομενος ἐν ὅξει.

(1) Ὄνομα ἀριανῆς καταγωγῆς σωζόμενον καὶ εἰς τὴν Βοημιαν—*agurka*—(Δε-Κανδόλλος).

(2) **Καστραβέτς** ἢ **Καστραβίτς** ἀλβανιστί, ἐκ τοῦ σλαβικοῦ *Kastravak* (Δε-Κανδόλλος).

(3) **Εὐλάγγουρα** ἐνίοτε ὀνομάζονται καὶ οἱ ἄωροι ἔτι πέπονες διὰ τὴν ὁμοί-τητα τοῦ ἐξωτερικοῦ χρώματος καὶ τῆς γεύσεως αὐτῶν πρὸς τὰ κατ' ἐξοχὴν **εὐ-λάγγουρα**. Πλὴν τῶν μακρῶν ἀπαντῶσι καὶ στρογγύλα **εὐλάγγουρα** μεγέθους περίπου πυγμῆς.

Οἱ συνηθέστεροι καὶ μᾶλλον ἐπιζήμιοι ἔχθροι τῶν φ. τοῦ προκειμένου γένους εἶνε ἡ Πρασσοκουρίς, ἡ φθειρίασις καὶ κρυπτόγαμά τινα παράσιτα (καὶ ἰδίως τὸ *(Scolecotrichum melophthorum)*). Καὶ περὶ μὲν τῆς καταδιώξεως τῆς Πρασσοκουρίδος (β.λ.) ἐλέγχθησαν τὰ δέοντα ἀλλαγῶν κατὰ τῆς φθειριάσεως, εὐθὺς ὡς αὕτη ἐμφανισθῆ, ἐφαρμάζονται οἱ ψεκασμοὶ δι' οἰασθήποτε φυτοφθειροκτόνου διαλύσεως (λουσόλης, πιττελαίου, ἀποθρέγματος καπνοῦ) ἢ ἡ ἐπίπασις τῶν προσβεβλημένων φ. μὲ τέφραν ξύλων ἢ ξυλανθράκων πρὸ τῆς ἐξατμίσεως τῆς πρωτῆς δόξου· τὰ κρυπτόγαμα παράσιτα καταπολεμοῦνται διὰ ψεκασμῶν μὲ βορδιγάλιον πολτῶν (β.λ.).

Περγαμινέα, βλ. Ἐσπεριδοειδῆ, σελ. 358.

Περγουλιά, βλ. εἰς Κλήμα.

Περδικάκι, βλ. Ἐλξίνη.

Περδικοπάτημα, βλ. Ἀρνόγλωσσον ὁ Κωρονόπους.

Περδικούλι, βλ. Ἀναγαλλίς.

Περδικόχορτο, βλ. Κρηπίς ἢ κονδυλόριζος.

Περεσκία (*Pereskia* ἢ *Peirescia*, ἀγγλ. Barbados Goosberry, τ. Καχτωδῶν). γ. περιλ. περὶ τὰ 12 εἶδη, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς. Τὰ συνηθέστερον θεραπευόμενα εἶνε Π. ἡ ἀκανθώδης καὶ Π. Βλεῶ (*P. aculeata* καὶ *P. Bleo*), ἀμφοτέρω πολλὰ πλ. εὐκόλως διὰ μωγευμάτων καὶ χρησιμοποιοῦνται ὡς ὑποκείμενα πρὸς ἐμβολιασμὸν τῶν Ἐπιφύλλων. Τοῦ πρώτου ὁ καρπὸς βρώσιμος. Ἐξόμως κοσμητικὸν εἶδος εἶνε Π. ἡ ζιννιανθῆς *P. zinniaeflora*), ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ.

Περίαλλοκαυλῶν— τὸ κατ' Ὀρφαν. Περικλύμενον (*Convolvulus*, τ. Περιαλλοκαυλῶν)· γ. περιλ. περὶ 150 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, τὰ πλεῖστα ἀναρριχώμενα, τινὰ εὐθυτενῆ, φρυγανώδη· πολλὰ ζιζάνια, ἄλλα κοσμητικὰ ἢ ἄλλως χρήσιμα. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 14 ἐν οἷς καὶ : α') Π. τὸ ἀλθαιοειδὲς (*C. althaeoides*), φ. πολυετές, κοινὸν ἀνὰ τοὺς ἀγρούς, τὸ ἐν Ζακύνθῳ Ἄγριο Περιπλοκάδι, ζιζάνιον, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ θεραπευόμενον πρὸς κόσμον. β') Π. τὸ ἀρουραῖον (*C. arvensis*, γαλλ. *Clochette des champs*, *Liset* ἢ *Petit Liseron*, ἀγγλ. *Small Bind-weed*, εἰς ὃ κατ' Ὀρφ. πρέπει ν' ἀναφέρεται ἡ Ἰασιώνη τοῦ Θεοφρ.), ἡ πρώτη Ἐλξίνη τοῦ Διοσκρ., τὸ κν. Περιπλοκάδι, πολυετές, κοινότατον ζιζάνιον ἀνὰ τοὺς ἀγρούς, ἐνίοτε θεραπευόμενον πρὸς κόσμον ἰδίως ἐν κρεμαστοῖς κανίστροις. γ') Π. τὸ λεπτότατον (*C. tenuissimus*), πολυετές, ζιζάνιον καὶ φαρμακευτικὸν παρὰ τῷ λαῷ, τὸ ἐν Ζακύνθῳ τοῦ καλοῦ ἔρου τὸ χορτάρι. καὶ δ') Π. τὸ τριχρόνον (*C. tricolor*, γαλλ. *Belle-de-jour* ἢ *Liseron de Portugal*), ἀγγλ. *Dwarf Convolvulus*), ἐτήσιον, θεραπευόμενον πολλαχοῦ πρὸς κόσμον (βλ. καὶ Καλυκίστεγον καὶ Περιπλοκάς).

Convolvulus

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιολογώτερον εἶνε Π. ἡ Σκαμμωνία (*C. Scammonia*), ἡ Σκαμμωνία τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ Διοσκρ., φ. πολυετές ἰθαγ. τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Συρίας· ἡ ῥίζα του ἐνέχει γαλακτώδη ὀπὸν, ὅστις πύκνυόμενος

εἰς τὸν ἀέρα ἀποτελεῖ τὴν κοιμωφρητὴν **σκαμμωνίαν** τῶν φαρμακείων (φρμ. Scammonium, γαλλ. Scammonée, ἀγγλ. Scammony, τουρ. Μαχμουτιέ), τὴν κν. **Μαμουτιά** ὀνομαζομένην, δραστικὸν καθαρτικὸν φάρμακον.—Περιαλλόκαυλα ὀνομάζονται συνεχλοχικῶς πάντα τὰ περιελισσόμενα φ. Περὶ **Περιαλλοκαύλου** τῆς Ἰαλάκης βλ. Ἰπομοία.

Περιαλλοκαυλάδῃ Convolvulaceae) τ. Δικοτλδ. περιλ. φ. ποώδη, φρυγανώδη καὶ θαμνώδη· πλείστα ἀναρριχώμενα καὶ περιελισσόμενα· τινὰ ζιζάνια ἢ παράσιτα, πολλὰ κοσμητικά, φαρμακευτικά ἢ ἄλλως χρήσιμα (γ. Βατάτα, Ἐπίθιμον, Ἰπομοία, Καλυκόστεγον, Κρήσσα, Μίνα, Περιαλλόκαυλον κ.ἄ.

Περιδέρμιον (Peridermium ἢ Coleosporium)· γ. Μικρομυκήτων, πολυμόρφων, βιούντων παρασιτικῶς ἰδίως ἐπὶ τῆς Πεύκης καὶ ἄλλων Κωνοφόρων.

Περίκι, βλ. Ὑπερικόν.

Περικλύμενον, βλ. Αἰγόκλημα καὶ Περιαλλόκαυλον.

Περιοκλάδα, **Περιπλοκάδα**, **Περιοκλάδι** καὶ **Περιπλοκάδι**, δ. δ. πλείστων ἰδίως ποωδῶν περιελισσομένων ἢ περιαλλοκαύλων φ.

Περίκυκλος (Pericycla ἢ Licuala, τ. Φοινικωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀσίας, τῶν Μαλαισίων νήσων τῆς Αὐστραλίας. Φοινικώδη μικροῦ ἀναστήματος, κοσμητικά. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευόμενων εἶνε καὶ Π. ἢ μείζων (P. grandis), ἰθαγ. τῆς Νείας Βρετανίας.

Περιπλανώμενος, βλ. Κάννα.

Περιπλοκάδι, βλ. Καλυκόστεγον, Περιαλλόκαυλον, Περιπλοκάς.

Περιπλοκάς (Periploca, τ. Ἀσκληπιαδωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 12 εἶδη ἰθαγ. τῆς νοτ. Εὐρώπης, τῆς εὐκρ. Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Θάμνοι περιελισσόμενοι, τινὲς εὐθυτενεῖς καὶ ἀφυλλοί. Τὸ μόνον τῆς ἑλλ. γλωρ. εἶδος Π. ἢ ἑλληνική (P. graeca, ἀγγλ. Silk-Vine), τὸ κν. ὀνομαζόμενον **Γαλατσίδα** ἢ **Περιοκλάδα** καὶ **Περιοκλάδι**, θαμνίνον περιελισσόμενον, θεραπευόμενον ἐνίοτε πρὸς κόσμον.

Περιστερά (Peristeria, ἀγγλ. Dove Flower ἢ Flower of the Holy-Spirit, τ. Ὀρχεωδῶν)· γ. περιλ. 4 εἶδη ἰθαγ. τῶν Ἄνδεων φ. ποώδη πολυτετῆ κοσμητικά.

Περιστερέων, βλ. Ἱεροβοτάνη.

Περιττός, συνώνυμον τοῦ μανικοῦ Στρύχνου παρὰ Θεοφράστῳ. Ὁ Διοσκρ. ὡς συνώνυμον τοῦ μανικοῦ Στρύχνου τοῦ ἀναφέρει τὸ Πέρσιον, ὑποτίθεται δὲ ὅτι ὁ μανικὸς Στρύχνος τῶν ἀρχαίων ἀναφέρεται εἰς Στρύχνον τὸν σοδομίτην (β.λ.).

Περιχειλώματα (τὰ κατ' Ὀρφαν. **Περιζώματα**) ὀνομάζομεν τὰ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν διὰ τοῦ φραγκικοῦ ὀνόματος **μπορντοῦρες** (γαλλ. bordures) καλούμενα.

Περναμδοῦσκον, βλ. Καισαλπινία.

Περνιά, βλ. Δρύς, σελ. 259.

Περονόσπορος (Peronospora, γαλλ. Péronospore ἢ Mildiou, ἀγγλ. Downy

Mildew ἢ White Mould) γ Μικρομυκήτων βιούτων παρασιτικῶς ἐπὶ τῆς Ἀμ-πέλου (P. ἢ Plasmopara viticola), τῆς Κράμβης καὶ ἄλλων Σταυρανθῶν (P. parasitica), πολλῶν Ὄσπριωδῶν (P. Viciae), τῶν Θριδάκων (P. gangliformis), τῶν Κρομμύων (P. Schleideni), τοῦ Γεωμήλου, τοῦ Λυκοπερσικοῦ καὶ ἄλλων Στρυγχνῶν (P. ἢ Phytophthora infestans) ὡς καὶ ἐπὶ πολλῶν ἄλλων καλλιεργουμένων ἢ μὴ φ. Προλαμβάνεται ἢ ἀνάπτυξις καὶ πολλαπλασίαισι τῶν παρασίτων τούτων διὰ τῶν ψεκασμῶν μὲ βορδιγάλιον πολτῶν (β. λ.).

Περσῆκα, Λίνοψις.

Περσέα (Persea, τ. Δαφνωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 100 εἶδη ἴθαγ. τροπ. καὶ παρατροπ. χωρῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς, πλὴν ἑνὸς ἀπαντῶντος εἰς τὰς Καναρίους καὶ Ἀζώρας νήσους· θάμνοι καὶ δένδρα· τινὰ κοσμητικὰ καὶ ἄλλως χρήσιμα. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε ἃ Π. ἢ **Ινδική** (P. indica ἢ Teneriffae), μέγα δένδρον δασικόν, ἴθαγ. τῶν Καναρίων καὶ Ἀζωρῶν νήσων· τὸ ξύλον του, παρεμ-φερὲς τῷ ἀκαγίῳ (β. λ.), χρησιμοποιεῖται ἐν ποσῶ εἰς τὴν ἐπιπλοποιαν· καὶ β') Π. ἢ **ἠδύκαρπος** (P. gratissima, γαλλ. Avocatier, ἀγγλ. Avocado ἢ Alligator-pear-tree), δ. ἀειθαλές, ὀπωροφόρον, ἴθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς, εἰς ἣν ἰδίως χώραν καὶ καλλιεργεῖται. Πολλαπλ. εὐκόλως διὰ σπορᾶς καὶ εὐδοκίμει εἰς γόνιμον καὶ νοτερόν ἔδαφος καὶ εἰς χώρας ἀπηλλαγμένας παγετῶν. Καλλιεργεῖται ἐπιτυχῶς καὶ εἰς τὰ θερμότερα μέρη πολλῶν παραμ. χωρῶν ὡς καὶ ἐν Καλιφορνίᾳ ὑπὸ πλείστας δὲ διαφορᾶς. Ὁ καρπὸς του (γαλλ. poire d' avocat ἢ beurre végétale, ἀγγλ. avocado ἢ alligator-pear) ἔχει σχῆμα καὶ μέγεθος συνήθους ἀπίου καὶ εἶνε βουτυρώδης καὶ εὐγευστος. Τὸ δ. τοῦτο δύναται νὰ εὐδοκίμησῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος φυτευόμενον εἰς μεσημβρινὴν τοποθεσίαν καὶ προφυλασσομένου τοῦ κορμοῦ του τὸν χειμῶνα διὰ ψαθίνου ἢ ἀχυρίνου καλύμματος. — Ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοφρ., τοῦ Διοσκρ., τοῦ Πausανίου καὶ τοῦ Στράβωνος ἀναφερομένη **Περσέα** δὲν εἶνε δυνατὸν ν' ἀναφέρεται εἰς Κορδίαν τὴν Μίξαν ὡς ὑποθέτουσιν οἱ Sprengel καὶ Fraas, διότι ταύτης ὁ καρπὸς εἶνε μικρὸς, καὶ βρώσιμος μὲν πλὴν ἀνοστος καὶ ἰξώδης, ἐνῶ τῆς τῶν ἀρχαίων Περσέας ὁ καρπὸς ἀναφέρεται ὡς μέγας, γλυκὺς σφόδρα καὶ ἠδύς· ἄλλ' οὔτε εἰς τὴν Ῥοδακινεάν, ὡς ἄλλοι θέλουσι, ἣτις εἶνε φυλλοβόλος, ἐνῶ ἡ Περσέα τῶν ἀρχαίων ἀναφέρεται ὡς ἀειφυλλος καὶ φέρουσα καρπὸν «τὸ μέγεθος ἡλίκον ἀπίου τῷ σχήματι δὲ πρόμακρον ἀμυγδαλώδη» (1). Ὡστε ἡ Περσέα τῶν ἀρχαίων μένει ἀνερμηνευτος, ἐκτὸς ἐάν ὑποτεθῇ ὅτι ἀναφέρεται εἰς διαφορὰν εἶδος τινὸς ἀσιατικῆς Περσέας μὴ καλλιεργουμένης πλέον ἐν Αἰγύπτῳ.

(1) «Ἐν Αἰγύπτῳ δ' ἔστιν ἕτερον, ἡ Περσέα καλούμενον, τῇ μὲν προσόψει μέγα καὶ καλόν, παραπλήσιον δὲ μάλιστα τῇ ἀπίῳ καὶ φύλλοις καὶ ἀνθεσι καὶ ἀκρεμόσι καὶ τὸ ὅλῳ σχήματι· πλὴν τὸ μὲν ἀειφυλλον τὸ δὲ φυλλοβόλον. Καρπὸν δὲ φέρει πολὺν καὶ πᾶσαν ὥραν· περικαταλαμβάνει γὰρ ὁ νέος ἀεὶ τὸν ἔνον· πέτ-

Περδέμολο, Περδίμολο, Περδίμουλο, βλ. Πετροσέλινον.

Πέρδιον, βλ. Περιττός.

Περδός, βλ. Κισσός.

Πετασίτης (Petasites, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περι τὰ 12 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς βορ. Ἀφρικῆς φ. πώδη πολυετή, τινά κοσμητικὰ ἢ ἄλλως χρήσιμα. Τῆς ἑλλ. γλωρ. ἀναφέρεται τὸ καὶ ἀλλαγῶ ἀπαντῶν Π. ὁ φαρμακευτικὸς ἢ κοινὸς (P. officinalis ἢ vulgaris ἢ Tussilago Petasites, γαλλ. Herbe aux teigneux, ἀγγλ. Bog-Rhubarb ἢ Butter Bur), ὁ **Πετασίτης** τοῦ Διοσκρ., ἢ κν. **Κωλοπάνα**, φ. φαρμακευτικόν. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Π. ὁ εὖσομος (P. fragrans ἢ Nardosmia fragrans, ἀγγλ. Winter Heliotrpe), ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, κοσμητικόν, γνωστότερον εἰς τοὺς ἡμετέρους κηπουροὺς ὑπὸ τὸ ὄνομα **Ναρδοσμία**.

Πετεινός, βλ. Μήκων ἢ Ροιάς.

Πετεινόχορτο, βλ. Ἀρνόγλωσσον ὁ Κορωνόπους.

Πετουνία (Petunia, τ. Στρυχνωδῶν) γ. περιλ. περι τὰ 12 εἶδη ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας καὶ τῆς Ἀργεντινῆς φ. πώδη, ἐτήσια καὶ πολυετή, πάντα λίαν κοσμητικὰ, εὐχερῶς πολλαπλ. διὰ σπορᾶς. Π. ἢ **μεσαία**, Π. ἢ **ἰόχρους**, Π. ἢ **θαυμασιανθῆς** (P. intermedia, P. violacea, P. nyctaginiflora) καὶ αἱ πολυάριθμοι αὐτῶν διαφοραὶ καὶ τὰ νόθα εἶνε τὰ συνηθέστερον θεραπεύεμενα.

Πετραγγουριά, βλ. Ἐλατήριον.

Πετραγκαθιά, βλ. Ράμνος.

τει δὲ ὑπὸ τοὺς ἐτησίας τὸν δὲ ἄλλον ὠμότερον ἀφαιροῦσι καὶ ἀποτιθέασιν. Ἔστι δὲ τὸ μέγεθος ἠλίκων ἄπιος τῷ σχήματι δὲ πρόμακρος ἀμυγδαλώδης, χρῶμα δὲ αὐτοῦ ποιάδες. Ἔχει δὲ ἐντὸς κάρσον ὡσπερ τὸ κοκκύμηλον πλὴν ἔλατον πολὺ καὶ μαλακώτερον· τὴν δὲ σάρκα γλυκεῖαν σφόδρα καὶ ἡδέϊαν καὶ εὐπεπτον· οὐδὲν γὰρ ἐνοχλεῖ πολὺ προσενεγκαμένων. Εὐρίζον δὲ τὸ δένδρον καὶ μήκει καὶ πλάτει καὶ πλήθει πολὺ ἔχει δὲ καὶ ξύλον ἰσχυρὸν καὶ καλὸν τῇ ὄψει μέλαν ὡσπερ ὁ λωτός, ἐξ οὗ καὶ τὰ ἀγγύματα καὶ τὰ κλινία καὶ τραπέζια καὶ τᾶλλα τὰ τοιαῦτα ποιοῦσι» (Θεοφρ. Ι.Φ.-4,2,5).

«Τοῖς δ' αἰγυπτιακοῖς καὶ ταῦτα προσθετέον ὅσα ἰδιάζοντα, οἷον ὁ Αἰγύπτιος λεγόμενος κύαμος, ἐξ οὗ τὸ κιθῶριον καὶ ἡ βίβλος· ἐνταῦθα γὰρ καὶ παρ' Ἰνδοῖς μόνον ἢ δὲ Περσέα ἐνταῦθα μόνον καὶ παρ' Αἰθίοψι, δένδρον μέγα, καρπὸν ἔχον γλυκὺν καὶ μέγαν» (Στράβων, 17, 823).

«Περσέα δένδρον ἐστὶν ἐν Αἰγύπτῳ καρπὸν φέρον ἐδώδιμον, εὐστόμαχον· ἐφ' οὗ καὶ τὰ λεγόμενα κρανοκόλαπτα φαλάγγια εὐρίσκεται, μάλιστα δὲ ἐν Θηβαίδι. Δύναμιν δ' ἔχει τὰ φύλλα λεῖα ἐπιπλαττόμενα ξηρὰ αἱμορραγίαν ἰσχύει. Τοῦτο δὲ ἰστόρησάν τινες ἐν Περσίδι ἀναιρετικὸν εἶναι, μετατεθὲν δὲ εἰς Αἴγυπτον ἀλλοιωθῆναι καὶ ἐδώδιμον γενέσθαι» (Διοσκοριδῆς, Α, 187).

«Τὸ δένδρον δὲ ἢ Περσεία μόνον χαίρει τοῦ Νείλου τῷ ὕδατι» (Πλυσ., 5, 14, 4).

Πετραναθρήκα, βλ. Ἴππομάραθρον.

Πετροκάλαμο, βλ. Κάλαμος.

Πετρομάρουλον τὸ ἀμφίπτερον (Petromarula ἢ Phyteuma pinnatum, τ. Κωδωνανθῶν), φ. ποῶδες πολυετές, ἰθαγ. ὄρειων τινῶν τόπων τῆς Ἑλλάδος, Κοινὸν ἐν Κρήτῃ ἐνθα λαχανεύεται καὶ ὀνομάζεται κν. **Πετρομαρουλίδα** ἢ **Πετρομάρουλον**, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ γένους.

Πετροδέλινον τὸ ἕμερον (Petroselinum sativum ἢ Apium Petroselinum, γαλλ. Persil, ἀγγλ. Parsley, τ. Σκιαδανθῶν), τὸ **Πετροσέλινον** τοῦ Διοσκρ. ὅστις λέγει ὅτι «φύεται ἐν Μακεδονίᾳ ἐν ἀποκρίμοις τόποις» εἶνε ὁ παγκραϊῶς γνωστὸς «**Μανδανὸς** ἢ **Μαντανὸς** (καὶ **Μαιῖντανός**), **Περσίμουλο** (καὶ **Περσίμουλο** καὶ **Περσέμουλο**), **Κουδουμέντον**, **Μυρωδιά**, **Μακεδονήσιον**. Ἀπὸ τὰ ἐξ συνώνυμα ταῦτα, λέγει ὁ Κοραῆς, στείλε τὸ δεύτερον (**Μαντανός**) εἰς τοὺς Τούρκους ὡς λέξιν τουρκικὴν⁽¹⁾, τὸ τρίτον εἰς τοὺς Ἴταλοὺς (Petroselinum), τὸ τέταρτον (**Κουδουμέντον**) εἰς τοὺς Ῥωμαίους ὡς σχηματισμένον ἀπὸ τὸ λατινικὸν condimentum, σημαίνον Ἄρτυμα, καὶ ἀκολούθως δυνάμενον νὰ σημαίῃ καὶ ὅλα τὰ ἡδύσματα. Τὸ **Μακεδονήσιον** ὀνομάσθη ἀπὸ τὸν τόπον διότι τῆς Μακεδονίας τὸ **Πετροσέλινον** ἐκρίνετο ἄριστον ὡς μαρτυρεῖ ὁ Διοσκορίδης... Ἐμμεῖς λοιπὸν κύριόν του ὄνομα τὸ **Πετροσέλινον** ὡς δηλοῖ καὶ τὸ πλασθὲν ἀπὸ αὐτοῦ γαλλικὸν Persil καὶ φανερώτερον ἀκόμη τὸ γερμανικὸν Petersilie. **Μυρωδιά** δὲ ὀνομάσθη διὰ τὴν εὐωδίαν του» («Ἄτακτα», Β' 297). Ἡ ἀρχαία ὀνομασία **Πετροσέλινον** διεσώθη ἰδίως ἐν Ἡπειρῷ. Εἶνε δὲ τὸ Π. φ. ποῶδες, διετές, ἰθαγ. τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν· καλλιεργεῖται πανταχοῦ σχεδὸν ὡς ἀρτυματικὸν καὶ πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς. Ἀπαντῶσιν αἱ διαφοραὶ οὐλόφυλλον (γαλλ. P. frisé, ἀγγλ. Curled P.), σαρκόρριζον (γαλλ. P. à grosse racine, ἀγγλ. Turnip-rooted P.) κ. ἄ. Λέγεται ὅτι τὸ Π. εἶνε ἐπιβλαβὲς εἰς τὰ πτηνὰ καὶ ἰδίως εἰς τοὺς Ψιττακοὺς· ἐντούτοις ὁ Gadau de Kerville ἀπέδειξε διὰ πειραμάτων ὅπως ἀβάσιμον τὴν δημῶδη ταύτην δοξασίαν. Ἡ ἐννοια ὁσμῆ καὶ γεῦσις πάντων τῶν μερῶν τοῦ Π. ὀφείλεται εἰς ὃ ἐνέχει τὸ φ. τοῦτο αἰθέριον ἔλαιον, τὴν Ἀπιόλην.

Πετρόχορτο, βλ. Ἀειζῶνον.

Πευκέδανον (Peucedanum, τ. Σκιαδανθῶν) γ. περιλ. περι τὰ 100 εἶδη ἀκαντῶντα πολλαχοῦ φ. ποῶδη καὶ θαμνώδη, ὀλιγίστα ἐτήσια ἢ δεινῶδη. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 6, ἐν αἷς καὶ Π. τὸ **φαρμακευτικόν** (P. officinale, ἀγγλ. Sulphur-root ἢ Sulphur-wort), φ. ποῶδες πολυετές, ἡ ρίζα του φαρμακευτικὴ ἐνέχει τὴν **πευκεδανίνην**. Εἰς τὸ φ. τοῦτο ἢ εἰς τὸ ὡσαύτως ἰθαγ. τῆς Ἑλλά-

(1) Τὸ ὄνομα **Μαιῖντανός** ἔλαβον πιθανῶς οἱ Τούρκοι διὰ μέσου τῶν Περσῶν ἢ τῶν Ἀράβων ἀπὸ τοὺς Ἰνδοὺς, οἱ ὅποιοι ὀνομάζουσι Maidani πᾶν φυτὸν ἀρτυματικόν.

δος κρητικόν Π. (P. creticum), ἀναφέρεται κατὰ τοὺς Sprengel καὶ Fraas τὸ Πευκέδανον τοῦ Θεοφρ. καὶ ὁ Πευκέδανος τοῦ Διοσκρ.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιολογώτερον εἶνε Π. τὸ Ὀστρούθιον (P. ἢ Imperatoria Ostruthium, γαλλ. Impéatoire, ἀγγλ. Masterwort), φ. ποώδες πολυετές, ἰθαγ. τῆς μέσης καὶ δυτ. Εὐρώπης· ἡ ρίζα του φαρμακευτική.

Πεύκη (Pinus¹, γαλλ. Pin, ἀγγλ. Pine-tree, τουρκ. Τοάμ, τ. Κωνοφόρων)· γ. περιλ. περί τὰ 70 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῶν εὐκράτων χωρῶν τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου· δένδρα (ὀλίγα ἐνίοτε θάμνοι) δασικά, μεγάλα, παρέχοντα ξυλείαν πολύχριστον καὶ ἰδίως οἰκοδομήσιμον, ναυπηγήσιμον καὶ καύσιμον, πρὸς δὲ τούτοις χρησίμη πρὸς κατασκευὴν χάρτου, πυρείων καὶ κυτταρίνης. Πολλῶν Π. ὁ φλοιὸς βυρσοδεψικός, πολλὰ δὲ εἶδη παρέχουσιν ἄφθονον καὶ ἐκλεκτῆς ποιότητος ῥητίνην (β.λ.). Τινῶν τὰ φύλλα χρησιμεύουσι πρὸς κατασκευὴν φυτικού μαλλοῦ ἐξ οὗ ὑφαίνονται ὑφάσματα δι' ὑγιεινὰ ἐσωτερικὰ ἐνδύματα· ἄλλων τὰ σπέρματα εἶνε βρώσιμα. Πᾶσαι αἱ Π. πολλαπλασιάζονται εὐχερῶς διὰ σπορᾶς, εἶνε δὲ δένδρα μονόκαια, ἀειθαλῆ καὶ φέρουσι φύλλα βελονοειδῆ φυόμενα ἀνά 2, 3 ἢ 5 ὄμοτ ἐν μεμβρανῶδες θήκαις. Ὁ καρπὸς των ὀνομάζεται κῶνος ἢ στρόβιλος (κν. κουνκουνάρα, καὶ ἐν Κύπρῳ μάπουρος), εἶνε δὲ ὠσειδῆς, κωνικός ἢ κατὰ τὸ μάλλον ἢ ἦττον κυλινδρικός καὶ ἀποτελεῖ ἄριστον ἔναυσμα· τὰ δὲ σπέρματά των εἶνε ἐλαιώδη καὶ συνήθως ὠπλισμένα μὲ μεμβρανῶδες πτερυγίον. Εἶδη τῆς ἐλλ. χλωρ. τὰ ἐξῆς :

α') Π. ἢ βροῦτιος (P. Brutia ἢ pyrenaica, γαλλ. Pin des Abruzzes, ἀγγλ. Calabrian pine), εἶδος ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Halacsy ὡς ἀπαντῶν εἰς τὴν Ἰδην τῆς Κρήτης, ἀλλ' ὅπερ ὑπὸ πολλῶν θεωρεῖται ὡς ἀπλῆ διαφορὰ τοῦ ἐπομένου.

β') Π. ἢ κοινὴ ἢ χαλέπιος (P. halepensis, γαλλ. Pin de Jérusalem, P. blanc ἢ P. d'Alep, ἀγγλ. Aleppo ἢ Jerusalem Pine), τὸ κν. Πεύκον ἢ Πεύκος· τὸ κοινότερον ἐν Ἑλλάδι· εἶδος, ὅπερ ἀπαντᾷ καὶ εἰς πάσας τὰς ἄλλας παρ. χώρας, κατέχον ἐνίοτε μεγάλας ἐκτάσεις. Κοινότατον εἶνε ἐν Ἀττικῇ Μεγαρίδι, Βοιωτίᾳ, Λοκρίδι, πολλαχοῦ τῆς Πελοποννήσου, ἐν Σαλαμῖνι, Αἰγίνῃ, Βύβοια, Σχοπέλω, Κεφαλληνίᾳ, Κρήτῃ καὶ ἄλλαις νήσοις. Εἶνε δὲ δένδρον· κατὰ κανόνα οὐχὶ εὐθυτενές, μάλλον δὲ πεδινὸν κατερχόμενον ἐνίοτε καὶ μέχρι τῆς παραλίας, ἐπιδιώκον τὴν αὔραν τῆς θαλάσσης, ἀλλ' ἐφ' ὅσον δὲν προσβάλλεται τὴν ἀνοιξιν ὁ τόπος ὑπὸ σφοδρῶν ἐπιθαλασίων ἀνέμων. Διὰ τοῦτο ἐνὸς βλέπεται αὐτὸ φυόμενον καὶ μέχρι τῆς ἀκτῆς εἰς τὸ Ἀγκίστριον, τὴν Κακὴν Σκάλαν καὶ ἄλλα παράλια μέρη, δὲν εὐδοκίμει φυτεῦμενον παρὰ τὴν παραλίαν τοῦ Φαλήρου ἄνευ προφυλακτικῶν μέσων (φρακτῶν, τοίχων κ.λ.). Ἄλλ' οὔτε εἰς ὑψηλοτέρους τῶν 700-800 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης τόπους ἀπαντᾷ ἡ Π.

(1) Τὸ παρὰ Ῥωμαίοις ὄνομα Pinus εἶνε τὸ ἑλληνικὸν Πίνος, ὅπερ ἀναφέρεται εἰς εἶδος ἢ διαφορὰν Πεύκης.

αὕτη προτιμᾶ δὲ τὰ ἀσβεστοῦχα καὶ στεγνὰ ἑδάφη καὶ εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς τὰς ἀγρωτέρας ἔτι ἢ καὶ πετρώδεις γαίας, εἰς ἃς ὅμως ἀναπτύσσεται βραδέως. Εἰς γόνιμον καὶ βαθύ ἑδαφος αὐξάνει ταχύτερον, λαμβάνει μεγαλύτερας διαστάσεις καὶ γίνεται εὐθυτενεστέρα· ἐντεῦθεν αἱ εὐθυτενεῖς μεγάλαι καὶ κανονικὴν κόμην ἔχουσαι Π. πολλῶν κήπων τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν περιχώρων, ἐνῶ τὰ τῶν πευκῶνων τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Μεγαρίδος δένδρα, τὰ ὅποια φύονται εἰς ἑδαφος ξηρὸν καὶ ἀγονον, ἔστι δ' ὅτε καὶ βραχῶδες, εἶνε κατὰ κανόνα μικρὰ καὶ στρεβλά καὶ ἔχουσιν ὄψιν καχεκτικὴν.

Ἡ κοινὴ Π. φέρει κώνους ὡσείδεις καταλήγοντας εἰς ὄξυ καὶ ἔχοντας μῆκος 7-8 ἐ.μ.· φύονται δὲ οὗτοι ἀπομεμονωμένοι ἢ καὶ ἀνά 2-3 ὁμοῦ. Τὰ φύλλα τοῦ εἶδους τούτου εἶνε μακρότερα τῶν τοῦ ἐπομένου καὶ φύονται ἀνά 2-3 (καὶ 4-5 κατὰ τὴν νεαρὰν τοῦ δένδρου ἡλικίαν) ἐξ ἐκάστης θήκης. Ταύτης ἰδίως τῆς Π. ὁ φλοιὸς εἶνε βυρσοδεψικὸς (τὸ κν. πιτύκι ἢ πίτυκας καὶ ἐν Κύπρῳ φελλὸς) ἐνέχων 8-12 % δεψικὸν ὄξύ. Αὕτη δὲ εἶνε ἢ κατ' ἔξοχὴν ῥητινοφόρος Πεύκη τῆς Ἑλλάδος, ἢ ὑποβαλλομένη πανταχοῦ σχεδὸν τῆς χώρας εἰς τὴν ῥητινοσυλλογὴν ⁽¹⁾. Τὸ ξύλον τῆς εἶνε λευκὸν (ἔθεν καὶ ἡ γαλλ. κν. ὀνομασία τοῦ εἶδους Pin blanc). Ἐκτὸς ἐὰν προσέρχεται ἐκ δένδρου ὑποβληθέντος εἰς τὴν ῥητινοσυλλογὴν, ὅτε τὸ ξύλον αὐτοῦ εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπέρυθρον καὶ δαδῶδες, παρέχον τὸ κατὰ μέγαν ποσὰ καταναλισκόμενον παρ' ἡμῖν ὡς ἔναυσμα δαδίου. Ἄλλοτε τὸ ξύλον τῆς Π. ταύτης ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ μέγαν ποσὰ ὡς ναυπηγήσιμος ξυλεία (ἐκ τοῦ δένδρου τούτου ἐλαμβάνοντο ἰδίως οἱ νιμῆες, τὰ κν. λεγόμενα **στραβόξυλα**), ἀλλ' ἤδη ἕνεκα τῆς ἐλαττώσεως τῆς ναυπηγήσεως ἰστιοφόρων πλοίων, χρησιμοποιεῖται ἡ ξυλεία αὕτη ἰδίως ὡς καύσιμος καὶ ἐν μορφῇ τῶν ἐν ταῖς μεταλλείαις χρησιμοποιουμένων στυλωμάτων, τῶν ὀνομαζομένων **στρογγυλίων**. Ἐντούτοις εἰς ἄλλα μέρη ἀπαντῶσι πευκῶνες τὸ ξύλον τοῦ δένδρου τούτου χρησιμεύει καὶ ὡς οἰκοδομήσιμον. Πρὸς τοιαύτην ἰδίως χρῆσιν τὸ δένδρον τοῦτο εἶνε προτιμότερον νὰ ὑλοτομηθῆται περὶ τὸ 50ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, ὅτε τὸ ξύλον του εἶνε ἀνωτέρας ποιότητος.

Ἡ Π. αὕτη παραλλάσσει μέγαν ποσὴν κατὰ τόπους, ἐντεῦθεν δὲ αἱ ἀναφερόμεναι ἄνω πολλοὶ διαφοραὶ αὐτῆς, ὧν τινες φέρονται ἐνίοτε καὶ ὡς ἴδια εἶδη· τοιαύτη εἶνε καὶ Π. ἡ κοινὴ Τελέθριος (P. hal. Telethria, γαλλ. Pin de Heldreich), ἡ περιγραφεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Χελδράγ, καὶ ἀπαντῶσα εἰς τὴν βορ. Εὐβοίαν.

Ἡ διαφορὰ αὕτη εἶνε εὐθυτενεστέρα, ὑψηλοτέρα καὶ πυκνοφυλλοτέρα τοῦ προτύπου εἶδους κυρίως διότι φύεται εἰς γονιμώτερα ἑδάφη καὶ ἡφαιστειογενῆ, ὑπὸ κλίμα δὲ ὑγρότερον τοῦ τῆς Ἀττικῆς λ. χ.

Ὅπως ἰδιόρρυθμον μορφήν ἔχει νέα διαφορὰ τῆς κοινῆς Π. προκύψασα ἐκ σπορᾶς γενομένης ὑπ' ἡμῶν πρὸ τριακονταετίας περίπου εἰς τὸ πρῶτον Δημό-

(1) Βλέπε σημείωσιν σελ. 385.

σιον Δενδροκαμείον, ἔπερ νῦν ὁ Γεωργικὸς Σταθμὸς Ἀττικῆς. Ἡ Π. αὕτη εἶνε βραχύκομος ἂν καὶ τριακονταετής περίπου καὶ εἰς βαθύ καὶ γόνιμον ἔδαφος φουμένη, οὐχ ἤττον δὲν ὑφούται πλέον τῶν τεσσάρων μ. Ἡ κόμη τῆς εἶνε εὐρεῖα καὶ πυκνοτάτη, τὰ δὲ φύλλα τῆς βραχύτερα καὶ βαθυτέρου πρασίνου χρώματος τῶν τῆς προτύπου. Ἐκ τῆς ἀραιότητος ἀνθήσεώς τῆς προκύπτουσιν ἐλάχιστοι ἀπομεινωμένοι κῶνοι καθ' ὅλα ὅμοιοι τῶν τῆς προτύπου. Τὴν διαφορὰν ταύτην ὠνόμασα **πυκνόκομον** (*Pinus halepensis pycnocomia*).

γ') Π. ἡ **λαρικοειδής** (*P. Laricio*), δένδρον μέγα, εὐθυτενές, ὄρεινόν, φυόμενον πολλαχοῦ τῆς μέσης καὶ νοτ. Εὐρώπης καὶ ἐνιαχοῦ τῆς βορ. δυτ. Ἀσίας, εἰς ἃς χώρας συχνὰ ἀποτελεῖ ἐκτεταμένα καὶ λίαν προσοδοφόρα δάση. Ἀπαντᾷ ὑπὸ πλείστας διαφορὰς, ἐξ ὧν αἱ κυριώτεραι εἶνε ἡ **κορσικανή** (*P. L. Corsica* ἢ *P. Corsica*, γαλλ. *Pin de Corse*, ἀγγλ. *Corsican Pine*), ἡ **καλαβρὴ** (*P. L. Calabrica* ἢ *P. Calabrica stricta*, γαλλ. *Pin de Calabre*), ἡ **ταυρικὴ** ἢ **καραμάνιος** (*P. L. Taurica* ἢ *Caramana* ἢ *P. Taurica*, γαλλ. *Pin de Caramanie*, ἀγγλ. *Karamanian Pine*), ἡ **παλλάσειος** (*P. L. Pallasii*), ἧτις ἀπαντᾷ εἰς τὴν Κριμαίαν, καὶ ἡ **αὐστριακὴ** ἢ **μέλαινα** (*P. L. Austriaca* ἢ *nigra*, ἢ *P. nigra*, γαλλ. *Pin noir d' Autriche* ἢ *P. de Hongrie*, ἀγγλ. *Black* ἢ *Austrian Pine*). Ἡ τελευταία εἶνε ἡ ἀπαντάσα καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ὀνομαζομένη κν. Ἀγριόπευκος, Μοσχοέλατον ἢ Μηλοέλατον, φύεται δὲ εἰς ὄρεινους ἰδίως τόπους καὶ ὠρισμένως εἰς τὴν Πίνδον, τὴν Οἴτην, τὴν Ὀλυρον, τὸ Ὀλυμπον, τὸ Τελέθριον, τὸν Τυμφρηστόν, τὸν Παρνασσόν, τὰ Ἀροάνια, τὴν Κυλλήνην, τὸν Πάρωνα, τὸν Ταύγετον καὶ τὴν Ἴδην τῆς Κρήτης. Ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου τῆς Κύπρου φύεται ἡ **ταυρικὴ** ἢ **καραμάνιος** διαφορὰ, ἧτις ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν νησιωτῶν **Πεῦκος ἄγριος**, **Μάντης**, **Μαντόπευκος** ἢ **Πεῦκος τοῦ Τροόδου**. Εἶνε δὲ ἡ διαφορὰ αὕτη κοινὴ καὶ πολλαχοῦ τῆς Μ. Ἀσίας, τῆς Συρίας καὶ τῆς Περσίας.

Τὰ φύλλα τῆς **λαρικοειδοῦς** Π. εἶνε βραχύτερα καὶ παχύτερα τῶν τοῦ προηγουμένου εἶδους, φύονται δὲ ἀνά δύο ἐν ἐκάστη θήκῃ. Μικροτέρους ($5 \times 2\frac{1}{2}$ ἐ.μ.) ὡσαύτως καὶ ἀνοικτοτέρου καστανίνου χρώματος καὶ στρογγυλωτέρους κώνους φέρει ἡ **λαρικοειδής** Π., διὸ καὶ ὀνομάζεται κν. καὶ **Μηλοέλατον**. Ἐκ τοῦ εἶδους τούτου ἀπαρτίζονται οἱ ἐκτεταμένοι πευκῶνες τῆς Στυρίας, τῆς Καρινθίας, τῆς Κροατίας, τοῦ Βανάτου, τῆς Μοραβίας, τῆς Γαλικίας, τῆς Τρανσυλβανίας. Παρέχουσι δὲ οἱ πευκῶνες οὗτοι ἀρίστης ποιότητος οἰκοδομησίμων ξυλείαν, ἧς κυρίως γίνεται χρῆσις τόσον ἐν Ἑλλάδι ὅσον καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ βίος τοῦ δένδρου τούτου διαρκεῖ καὶ μέχρι 200 ἐτῶν, ἐν τούτοις συνήθως ὑλοτομοῦσιν αὐτὸ ἀπὸ τοῦ 60οῦ μέχρι τοῦ 80οῦ ἔτους τῆς ἡλικίας του. διότι κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τοῦ βίου του τὸ ξύλον του εἶνε ἤδη ἐκλεκτῆς ποιότητος. Εἰς τὴν κάτω ἰδίως Αὐστρίαν τὸ δένδρον τοῦτο ὑποβάλλεται εἰς τὴν βητινισυλλογὴν (γαλλ. *gemmage* ἢ *résinage*), ἧτις ἀποτελεῖ σπουδαίαν βιομηχανίαν τῆς χώρας ταύτης· εἰς τὴν Σιλεσίαν δὲ ἀπὸ πεντηκονταετίας ἤδη ἐκ τῶν φύλλων του παρασκευάζεται εἶδος φυτικῆς μαλλοῦ χρησίμου

πρὸς πλήρωσιν ὑγιεινῶν προσκεφαλαίων καὶ στρωμνῶν καὶ πρὸς κατασκευὴν φλα-
 νελλῶν, αἱ ὅποια θεωροῦνται ὑγιεινότεραι. Ἐνταχοῦ τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς Συ-
 ρίας (ἄλλοτε δὲ καὶ ἐν Κύπρῳ) διὰ μεθόδου ὅλως πρωτογόνου καὶ καταστρεπτι-
 κωτάτης διὰ τὸ δένδρον, ἐκ τοῦ λίαν δαδούχου κορμοῦ του καὶ τῆς ρίζης του πα-
 ρασκευάζεται πίσσα, ἣτις ἐκπαλαί χρησιμεύει αὐτόθι ἰδίως πρὸς ἐπιχρῖσιν τῶν
 οἰνοδόχων πίθων καὶ ἀσκῶν. Ἐν Κύπρῳ τὰ δένδρα τὰ ὅποια ἄλλοτε ὑπεβάλλον-
 το εἰς τὴν ῥητινοσυλλογὴν καὶ τὴν πισσοπαραγωγὴν καὶ τὰ ὅποια φέρουσιν εἰ-
 σέτι τὰς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον προξενηθείσας ἐπὶ τῶν κορμῶν των πληγὰς,
 ὀνομάζονται *λειγῆνες* (β.λ.). Ἡ *λαρικοειδὴς Π.* καὶ ἰδίως ἡ *μέλαινα* ἢ *αὐστρι-*
ακὴ διαφορὰ αὐτῆς καλλιεργεῖται πολλαχοῦ ὡς εἶδος δασικὸν καὶ κοσμητικόν.

δ') Π. ἡ *μακεδονικὴ* (P. Peuce ἢ Peuke, γαλλ. Pin de Peristeri, ἀγγλ. Macedonian Pine), δένδρον μετροῦ μεγέθους ἀπαντῶν μόνον ἐπὶ τοῦ ἐν Μακε-
 δονίᾳ ὄρους Περιστερί. Οἱ κῶνοι του κυλινδρικοί, βραχύτατοι, ἀμβλείς παρὰ
 τὴν κορυφὴν ὠριμάζουσιν ἐντὸς 2-3 ἐτῶν καὶ φέρουσι σπέρματα πτερυγοφόρα.
 Τὰ φύλλα του ἀνά πέντε ἐν ἐκάστη θήκῃ. Τὸ δένδρον τοῦτο περιέγραψεν ὁ γερ-
 μανὸς βοτανικὸς Grisebach, ὁ καὶ πρῶτος ἀνακαλύψας αὐτὸ τῷ 1839 ἐπὶ τοῦ
 ὄρους Περιστερί εἰς ὕψος 800-2000 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Ἡ Π.
 αὕτη ἔχει μεγάλην ὁμοιότητα μὲ Π. τὴν *ὕψικαρήνον*, ἰθαγ. τῆς Νεπάλης, διὸ καὶ
 θεωρεῖται ὑπὸ τινων ὡς ἀπλῆ διαφορὰ ταύτης. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ αὕτη ὁμοιό-
 της παρατηρεῖται καὶ μεταξὺ Π. τῆς *ὕψικαρήνου* καὶ Π. τοῦ *Στρούβου*, ἣτις
 ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἡν. Πολιτείας. Ἡ στενὴ συγγένεια, τὸ σχεδὸν ὁμο-
 ειδὲς τῶν τριῶν τούτων δένδρων, τῶν φουμένων εἰς τρεῖς διαφόρους χώρας ἀπε-
 χούσας ἀπ' ἀλλήλων χιλιάδας ὅλας λευγῶν, εἶνε φαινόμενον μοναδικὸν καὶ δυσε-
 ξήγητον· δικαίως δὲ δίδει λαβὴν εἰς παντοίας ὑποθέσεις περὶ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ
 τρόπου τῆς διασπορᾶς καὶ ἐγκλιματίσεως αὐτῶν εἰς ἅς χώρας ἀπαντῶσι σήμερον
 αὐτοφύομενα.

ε') Π. ἡ *Λευκοδερμὶς* (P. Leucodermis), δένδρον ὡσαύτως ὀρεινόν ἀπαντᾷ
 εἰς τὸν Θεσσαλικὸν Ὀλυμπον ἀναμιξ μετὰ τῆς Ἐλάτης καὶ τῆς *λαρικοειδοῦς*
 Π. ἣς θεωρεῖται ὑπὸ τινων ἀπλῆ διαφορὰ· φέρει κώνους ὡσειδεῖς καταλήγοντας
 εἰς ὄξύ, ἀπομεμονωμένους ἢ ἀνά δύο ὁμοῦ.

ς') Π. ἡ *παράλιος* (P. maritima ἢ Pinaster, γαλλ. Pin maritime, P. Pi-
 nastre, P. de Bordeaux, P. des Landes ἢ P. mageur, ἀγγλ. Pinaster ἢ
 Cluster Pine), εἶδος ἀπαντῶν εἰς πολλὰς παραμ. χώρας ὡς καὶ εἰς τὴν νοτ.
 δυτ. Εὐρώπην, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ εἰς τὰ παράλια. Φύεται καὶ ἐν Κρήτῃ
 καὶ Κύπρῳ ἔνθα ὀνομάζεται κν. *Γλύττινος Πεῦκος*. Ὁμοιάζει πολὺ τῆς κοι-
 νῆς *Πεύκης*, διὸ καὶ θεωρεῖται ὑπὸ τινων ὡς διαφορὰ ταύτης. Διαφέρει αὐ-
 τῆς κυρίως ὡς πρὸς τὴν διάθεσιν τῶν κώνων. Τῆς *παράλιου Π.* οἱ κῶνοι φύον-
 ται ἀνά 5 ἕως 15 ἢ καὶ 20 ὁμοῦ (ὄθεν καὶ ἡ ἀγγλικὴ κοινὴ ὀνομασία τοῦ δέν-
 δρου Cluster Pine). Εἶνε δὲ τὸ εἶδος τοῦτο εὐθυτενέστερον καὶ ῥητινωδέστερον
 τῆς κοινῆς Π. καὶ εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς τὰ ἀμμοδέστερα ἔτι ἐδάφη, διὸ καὶ ἔχρη-

σιμοποιήθη ἐπιτυχῶς ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ προπαρελθόντος αἰῶνος πρὸς ἀναδάσω-
σιν τῶν καλυπτομένων ὑπὸ κινουμένης ἄμμου ἐκτάσεων τῶν νοτ. δυτ. παραλίων
τῆς Γαλλίας. Τὰ εὖτω καταρτισθέντα αὐτῶν δάση εἶνε ἤδη λίαν προσοδοφόρα,
παρέχοντα ἐκλεκτῆς ποιότητος ῤῆτινην, μέγαν ἀριθμὸν τηλεγραφικῶν στύλων,
ἄφθονον καύσιμον ὕλην καὶ διαρκῆ ἐργασίαν εἰς τοὺς αὐτῶν καὶ τὰ περίξ συνοι-
κισμοῦς. Ἐκτεταμένα καὶ προσοδοφόρα δάση ἀποτελεῖ τὸ εἶδος τοῦτο καὶ πολ-
λαχοῦ τῆς Πορτογαλλίας, τῆς Ἰσπανίας, τῆς Κορσικῆς, τῆς Ἰταλίας, τῆς Μα-
ροκινῆς καὶ τῆς Ἀλγερίας, εἰς ἃς χώρας ἀπαντᾷ ὑπὸ ποικίλας μορφάς. Καὶ
τοῦ εἴδους τοῦτου ὁ φλοιὸς χρησιμοποιεῖται πολλαχοῦ πρὸς δέψιν δερμάτων.

Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἢ εἰς Π. τὴν κοινὴν πρέπει ν' ἀναφέρεται ἢ παρ' ἄρ-
χαιοῖς Πεύκη, ἣτις ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Θεοφρ. ἐν Κρήτῃ ἐπωνομάζετο παρα-
λία πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς ἰδιαίας Πεύκης, ἣτις εἶνε ἡ λαυρικοειδῆς τῶν ση-
μεριῶν βοτανικῶν, διότι ὁ Θεοφρ. λέγει ὅτι «ῥοθότερα καὶ μακροτέρα καὶ τὸ
φύλλον ἔχουσα παχύτερον ἢ ἰδαία, τὸ δὲ φύλλον λεπτότερον καὶ ἀμεννότερον ἢ
παραλία καὶ λειότερον τὸν φλοιὸν καὶ εἰς τὰ δέρματα χρήσιμον, ἢ δὲ ἕτερα οὐ»
(Φ. Ἰ.-3,9,1).

καὶ ζ') Π. ἡ Πίτυς (P. Pinea, γαλλ. Pin d'Italie, Pin Pignon, P. Pa-
rasol, P. de pierre ἢ P. de Crète, ἀγγλ. Farasol Fine ἢ Stone Pine, τουρῖ
Φιστικ-Τσαύμ) τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ εἰς τὸν Μαραθῶνα, τὴν Εὐβοίαν, τὴν Ὀ-
λυμπίαν, τὴν Ἀρκαδίαν, τὴν Νάξον, τὴν Ζάκυνθον, τὴν Κεφαλληνίαν, τὴν Κέρ-
κυραν, τὴν Κρήτην, τὴν Κύπρον ὡς καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας παραμ. χώρας. Εἶνε
ἢ κν. ὀνομαζομένη Κουκκουναριά, Ἡμερος Πεύκος καὶ Στροφιλιὰ (ὄθεν καὶ
τὸ χωρίον Στροφιλι καὶ ἡ παρὰ τὴν Κηφισίαν τῆς Ἀττικῆς τοποθεσία Στροφιλι,
ἔθνα ὅμως μόνον ἡ κοινὴ Π. ἀπαντᾷ) δένδρον μέγα εὐθυτενέστατον, μὲ κανο-
νικωτάτην κόμην σφαιροειδῆ μὲν ἐφ' ὅσον εἶνε νεαρόν, ἐν μορφῇ δὲ ἀλεξιβροχίου
βραδύτερον, διὸ καὶ ὀνομάζεται γαλλ. Pin Parasol, καὶ ἀγγλ. Farasol Pine.
Καλλιεργεῖται πολλαχοῦ πρὸς κόσμον χάριν τοῦ κανονικωτάτου σχήματος τῆς
κόμης του, ὡς καὶ διὰ τὸν καρπὸν του, ὅστις εἶνε κῶνος (ἢ κν. κουκκουνάρι,
γαλλ. pignon) μέγας (15×10 ἐ. μ.), ὠριμάζων ἐντὸς τριετίας καὶ
ἐγκλείων σπέρματα βρώσιμα (τὰ κν. κουκκουνάρια ἢ κοκκωνάρια καὶ ἐν Κό-
πρω πιλόνια ἢ πινόλια, ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ pignoli) περιβαλλόμενα ὑπὸ ξυλώδους
σκληροῦ κελύφους. Τὸ δένδρον τοῦτο πολλαπλ., ὡς καὶ αἱ ἄλλαι Π., διὰ σπορᾶς,
εὐδοκιμεῖ δὲ ἰδίως εἰς τὰ ἄμμοαργυλλώδη, βαθέα, νοτερά καὶ παράκτια ἐδάφη,
εἰς τὰ ὅποια ἀναπτύσσεται ταχέως. Τὸ ξύλον του εἶνε ἐλαφρόν, εὐέργαστον, λευ-
κὸν τὸ ἔξωθεν, ἐλαφρῶς ὑπέρυθρον τὸ ἐγκάρδιον, ἀριστον δὲ διὰ σοκῶν τὸ τῶν
μεγάλων δένδρων. Ἀπαντᾷ διαφορὰ (ἢ μαλακόσπερμος, P. Pinea fragilis), ἣς
τὰ σπέρματα περιβάλλοντα ὑπὸ κελύφους μαλακοῦ, θραυσμένου εὐκόλως δι' ἀ-
πλῆς διὰ τῶν δακτύλων πίεσεως ἢ διαφορὰ αὕτη καλλιεργεῖται συνηθέστατα διὰ
τὸν καρπὸν τῆς εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἰταλίαν καὶ ἰδίως περὶ τὴν Νεάπολιν.
Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὀμήρου Πεύκαι φαίνεται νὰ ὀνομάζοντο τὰ πεδινὰ

εἶδη τοῦ προκειμένου γένους, Πίτυες δὲ (1) τὰ ὄρεινά καὶ ὠρισμένως Π. ἢ λα-
 ρικοειδῆς (2). Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὅμως τοῦ Θεοφρ. (β. ἄ) ἢ καὶ προγενεστερώς εἰς
 τὰ πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς πολλὰς νήσους Πεύκαι ὠνομάζοντο τὰ ὄ-
 ρεινὰ εἶδη, οἷα εἶνε ἡ ὄρεινὴ καὶ φιλόψυχρος Πεύκη τοῦ Θεοφρ. (Φ. 1.-3, 3, 1
 καὶ 4, 5, 1), ἧτις ἀναφέρεται εἰς Π. τὴν λαρικοειδῆ, ἐνῶ τὰ πεδινὰ εἶδη, ἧτοι
 Π. ἢ κοινὴ καὶ Π. ἢ παράλιος, ἦσαν αἱ Πίτυες. Τοῦτο ἄλλως μαρτυροῦσι καὶ
 τὰ Πιτυοῦσα (3), Πιτύα (4), Πιτυοῦσαι (5), Πιτυασσοῦς (6), Πιτυοῦς (7), ὀνό-
 ματα νήσων καὶ πεδινῶν πόλεων παρὰ τὰς ὁποίας καὶ σήμερον ἐτι φύονται μό-
 νον τὰ πεδινὰ εἶδη καὶ ἰδίως Π. ἢ κοινὴ καὶ Π. ἢ παράλιος. Μίαν τῶν Πευκῶν
 τούτων ἐννοεῖ βεβαίως καὶ ὁ Σικελὸς Μόσχος τοῦ ὁποίου ὁ βοσκὸς καθήμενος ὑπὸ
 Πίτυν παρὰ τὴν ἀκτὴν λέγει :

«Γὰ δέ μοι ἄ πιστά, τάχα δ' εὐσκιος εὐχάδεν ὕλα»

Ἐνθα καὶ ἦν πνεύση πολὺς ὄνεμος ἄ πίτυς ἄδει (Εἶδλ. Ε', 7).

Εἰς τὴν κοινὴν Πεύκην μετεμορφώθη ὑπὸ τῶν θεῶν ἡ νύμφη Πίτυς ὅτε συ-
 νετριθῆ ὠθηθεῖσα ἐπὶ βράχου ὑπὸ τοῦ ζυλοτύπου Βορέου διότι προετίμησε τὸν
 Πάνα. Μεταβαλοῦσα οὕτω τὸν βίον ἡ νύμφη, λέγει ὁ μῦθος, «χαίρει πρὸς αὐτοῦς
 ὡς ἐτύγχανε πρότερον, καὶ τὸν μὲν Πάνα τῷ θαλλῶ στεφανοῖ, θρηνεῖ δὲ τὸ δέν-
 δρον, ὅτε Βορρᾶς ταύτῃ προσπνεύσει» («Γεωπονικά» 11, 10, 3). Ἡ κοινὴ Πεύκη
 καὶ σήμερον ἐτι φύεται μέχρι τοῦ αἰγιαλοῦ τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίν-
 θου ἔνθα ὁ Πιτυοκάμπτης Σίνις «λαυβανόμενος πιτύων ἦγεν ἐς τὸ κάτω σφᾶς»
 ὁπόσων δὲ μάχη κρατήσεν, ἀπ' αὐτῶν δῆσας ἀφῆκεν ἅ τὰ δένδρα ἄνω φέρεσθαι»
 (Παυσανίας, 2, 1, 4). Ταύτην τὴν Πεύκην ἰδίως, ὡς καὶ Π. τὴν Πίτυν, καὶ ἐφύ-

(1) Τὸ παρ' ἀρχαίους ὄνομα Πίτυς διεσώθη πρὸς τῶν λαῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ
 ἦντρον τροποποιημένον εἰς τὰ ἐξῆς : Εἰς τὴν βορρ. Εὐβοίαν πίτυκας καὶ πιτύκι
 ὀνομάζεται ὁ βυρσοδεψικὸς φλοιὸς τῆς κοινῆς Π. Τὰ κατὰ τὸν Σωμαθέραν (παρὰ
 Κοραῆ, «Ἀτακτα») Πιτύα καὶ Ἀγριοπιτύα, ἀναφέρονται βεβαίως εἰς εἶδη Π.
 ἢ προϊόντα αὐτῆς. Πιτύος, λέγει ὁ Κοραῆς, ὅτι ὀνομάζεται ἡ πικραὶ Πίτυς, χω-
 ρίον πλησίον τῆς Βολισσοῦ. Ἐν Κύπρῳ ὀνομάζονται α) Πυκνοπίτυδα τοποθεσία
 παρὰ τὸ χωρίον Φοινί, β) Πίτυος ὁ ὑψηλὸς ἄνθρωπος, γ) Πιτύδιον ἡ μικρὰ Πεύκη,
 δ) Πίτυα (τὰ) κλάδοι Πεύκης καὶ ε) πιτυδιᾶζω φράσσω μὲ κλάδους Πεύκης.

(2) «Ἦριπε δ' ὡς ὅτε τις δρυς ἦριπεν ἢ ἀχερωῖς

Ἦε πίτυς βλωθρῆ, τὴν τ' οὔρσει τέκτονες ἄνδρες

Ἐξέταμον πελέκεσσι νεήκεσι νήϊον εἶναι (Ἰλδ. Ν, 389).

(3) Σαλαμίς, Χίος, Λάμψακος κ.λ.

(4) Νῆσος τῆς Ἀδριατικῆς καὶ πόλις τῆς Μυσίας.

(5) Νῆσοι παρὰ τὴν Ἰσπανίαν, Ἰβίκα καὶ Φορμενταρία.

(6) Πόλις τῆς Πισιδίας.

(7) Πόλις τῆς Κολχίδος.

τευον τὸ πάλαι καὶ ἐκαλλιέργουν εἰς τοὺς παραδείσους καὶ τὰ ἱερά ἄλση (Παυσανίας, 2,1,7 καὶ 10,38,5). Εἰς Π. τὴν Πίτυν πρέπει ν' ἀναφέρηται ἡ παρὰ Παυσανίαν (2,10,3) καὶ ἄλλοις ἡμερος Πίτυς (1). Τὴν Π. ταύτην δὲ ὁ Θεόφρ. ὀνομάζει Πεύκην κωνοφόρον, ἣν καὶ κατατάσσει μεταξύ τῶν ἡμέρων, δ.δ. τῶν καλλιεργουμένων εἰδῶν (Φ. I.-2,2,6 καὶ Φ Α'.-1,9,2) τὸν καρπὸν αὐτῆς δὲ καλεῖ κῶνον, τὰ δὲ σπέρματά της κάρνα. Ταῦτα ὁ Σόλων ὀνόμαζε κόκκωνας («Ἀτακτα», Δ' 558), ἄλλοι δέ, ὡς ὁ Ἀθηναῖος ἀναφέρει (B, 57), τὰ ἐκάλουν ὀστρακίδας, κῶνων πιρήνας, πιτύϊνα κάρνα, κοκκάλους ἢ καὶ ἀπλῶς πυρήνας· Στροβίλιον ὀνομάζοντο ταῦτα ὑπὸ τῶν «Γραικορωμαίων» («Ἀτακτα», Δ' 558), στρόβιλος δὲ ἐλέγετο ἑνιαχοῦ καὶ ὁ καρπός. Στροβιλέα ἢ Στροβιλοφόρος Πίτυς ὀνομάζετο τὸ δένδρον τὸ φέρον τὰ κοκκωνάρια καὶ Στροβιλεῶν ὁ τόπος εἰς ὃν πολλὰ τοιαῦτα δένδρα ἐφύοντο. Ἀλλὰ στρόβιλοι ὀνομάζοντο καὶ οἱ καρποὶ τῶν ἄλλων Π., ὅθεν καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Διοσκρ. ἀναφερόμενος στροβιλίτης οἶνος, ὁ καὶ σήμερον ἐτι ἑνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος κατασκευαζόμενος χρησιμοποιοῦμένων ἀντὶ ῥητίνης τῶν κῶνων Π. τῆς κοινῆς. Τῆς ῥητίνης ἄλλως ἐγίνετο χρῆσις καὶ τὸ πάλαι πρὸς κατασκευὴν τοῦ ῥητινίτου οἴνου, ὅστις ἐσκευάζετο διαφοροτρόπως «κατὰ τὰ ἔθνη» καὶ ὁ ὅποιος ἐπλεόναζεν ἐν Γαλατία διὰ τὸ ἀποξύνεσθαι τὸν οἶνον ἀπεπάντου μενούσης τῆς σταφυλῆς, διὰ τὸ ψύχειν, ἢ μὴ παραπλακῆ πευκίνη» (Διοσκρ.).

Ἐκ τῶν οὐχὶ ἀσημάντων προϊόντων τῶν Π. ἰδίως διὰ τὴν Ἀνατολὴν εἶνε καὶ τὸ δαδίον, ἢ παρ' ἀρχαίοις δῆς, δῆϊς ἢ καὶ δαδίον κατὰ Διοσκρδ., ὅστις τὸ ἀναφέρει καὶ ὡς φάρμακον κατὰ τῆς ὀδονταλγίας. Τοῦ δαδίου μεγαλητέραν ἐποιοῦν χρῆσιν οἱ ἀρχαῖοι ἢ ἡμεῖς σήμερον, διότι τὸ ἐχρησιμοποιοῦν κατὰ μεγάλα ποσὰ καὶ πρὸς φωτισμόν, διὸ καὶ οἱ δαδουργοὶ (Θεοφρ. Φ. I.-3,9,4), οἱ παρασκευάζοντες δ.δ. τὰς πρὸς φωτισμόν δῆδας. Τοιαύτας ἔκαιον καὶ ἀντὶ κηρίνων λαμπάδων πρὸ τῶν νεκρῶν, ὅθεν καὶ τὸ τοῦ Πλουτάρχου «ἐπὶ τὴν δῆδα προσελθεῖν», ὅπερ σημαίνει τὸ νὰ φθάσῃ τις εἰς τὸ τέλος τῆς ζωῆς, ὅτε ἀνάπτονται αἱ νεκρικαὶ λαμπάδες. Σήμερον τὸ δαδίον χρησιμοποιεῖται ἐν Ἑλλάδι καὶ ἄλλαις παραμ. χώραις κυρίως ὡς ἔναυσμα ἢ πρὸς φωτισμόν χρῆσις αὐτοῦ ἀπὸ πολλοῦ ἐγκατελείφθη σχεδὸν πανταχοῦ. Ἐντούτοις εἰς τινὰ χωρία, ἀπομεμονωμένα καὶ κείμενα πληθίων πευκῶνων, ἐξακολουθεῖ νὰ γίνεται μερικὴ τοῦλάχιστον χρῆσις τοῦ δαδίου πρὸς φωτισμόν, ἑνιαχοῦ δὲ χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς φάρμακον κατὰ τινῶν παθήσεων.

Τὰ ἄλλοτε ἀπέραντα ἐκ Πευκῶν δάση τῆς Ἑλλάδος ὀλονέν ἐλαττοῦνται ἐνεκα τῶν συχῶν πυρκαϊῶν, τῆς ἀτιμωρησίας τῶν συλλαμβανομένων ἐμπρηστῶν καὶ τῆς μὴ ἐφαρμογῆς τοῦ ἀπλουστάτου καὶ πρακτικωτάτου σχετικῶς νόμου τοῦ

(1) Ἡμερον Πεύκων ὀνομάζουσι σήμερον οἱ ἡμέτεροι κηπουροὶ πλὴν Π. τῆς Πίτυος καὶ τὴν εἰς τὰ δεινδροκμεῖα ἀναπτυσσομένην ἐκ σπορᾶς κοινῆν Π. πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς αὐτοφοῦς ἢ ὅποια καλεῖται ἄγριον Πεύκον.

1861 (ἐπὶ Σίμου), τοῦ ὀρίζοντος ὅτι ἡ καιομένη δασική ἔκτασις μένει ἀβύσκη-
τος καὶ ἀκαλλιεργήτος ἐπὶ μίαν δεκαετίαν ⁽¹⁾, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὑποίας
τὸ ἐκ Πευκῶν δάσος ἀνανεοῦται πυκνότερον φυσικῶς χάρις εἰς τοὺς κατὰ τὴν
πυρκαϊᾶν πίπτοντας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ διαφεύγοντας τὸ πῦρ πολλοὺς κώνους
(Περὶ τῆς ὑγιεινῆς ἐπιδράσεως τῶν πευκῶνων βλ. σημ. σελ. 385).

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὰ ἐν Ἑλλάδι αὐτοφυῆ εἶδη Π. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν
εἰδῶν πάμπολλα εἶνε ἀξίολογα καὶ ὡς δασικά καὶ ὡς οἰκονομικά καὶ ὡς κοσμη-
τικά δένδρα. Ἐξ αὐτῶν τὰ σπουδαιότερα εἶνε α') Π. ἡ ἀγρία (P. sylvestris,
γαλλ. P. sylvestre, P. de Riga, P. d' Ecosse ἢ P. de Briançon, ἀγγλ. Dear-
wood, Fir-Pine, Scotch ἢ Wild Pine), εἶδος λίαν πολύμορφον, κοινότατον δὲ
ἀνὰ τὴν βορ. Εὐρώπην. Οἱ κῶνοι του δεψικοῦ τοῦ ξύλου του γίνεται μεγάλη
κατανάλωσις εἰς οἰκοδομικά, ναυπηγίας καὶ ἄλλα ἔργα, ὡς καὶ πρὸς κατασκευὴν
χάρτου καὶ ὑλικῶν (λεπτῶν καὶ στενῶν ρυκανιδίων) πρὸς συσκευὴν ἐμπορευμά-
των. Ἐκ τοῦ δένδρου τούτου λαμβάνεται ρητίνη, πίσσα καὶ ὑγρόπισσα κατὰ με-
γάλα ποσά. β') Π. ἡ βαρούξυλος (P. ponderosa, ἀγγλ. Yellow Pich-Pine ἢ
Trucked-Pine), δένδρον μέγα, ὡσαύτως πολύμορφον, ἰθαγ. τῆς βορ.δυτ. Ἀμερι-
κῆς ὑφούται καὶ μέχρις 90 μ., τὸ ξύλον του ὑπόχρον, βαρῦ, σκληρόν, διαρκέ-
στατον, ποικιλοτρόπως χρήσιμον. γ') Π. ἡ διάσημος (P. insignis ἢ radiata),
ἢ κοσμητικώτερα Π. ἰθαγ. τῆς Καλιφορνίας. Θεραπεύεται ἤδη πολλαχού, εὐδο-
κιμεῖ δὲ εἰς μεσημβρινὰ κλίματα ἄναπτύσσεται ταχέως καὶ ὑφούται καὶ μέχρι
30 μ. δ') Π. ἡ κανάριος (P. canariensis), μέγα δένδρον, ἰθαγ. τῆς Τενερίφης,
λίαν κοσμητικόν. Εὐδοκιμεῖ εἰς μεσημβρινὰ ἰδίως κλίματα, θεραπεύεται δὲ ἤδη
πολλαχού τῆς Εὐρώπης ὡς καὶ ἐν Ἑλλάδι, ἐνθα εἰσῆχθη τὸ πρῶτον πρὸ τρια-
κονταετίας περίπου. Τὸ ξύλον του εἶνε ὀρθοῦχρον, διαρκέστατον, ἀρίστης ποιότη-
τος διὰ παντοῖα ἔργα. ε') Π. ἡ Κέμβρη (P. Cembra, γαλλ. Pin Cembro, ἀγγλ.
Sweet-stone-Pine ἢ Zirber Pine), δένδρον μετρίου μεγέθους, ἀναπτυσσόμενον
βραδύτατα ἄπαντὰ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς εἰς ὄρεινους τόπους τῆς Εὐρώπης ὡς
καὶ εἰς τὴν πεδινὴν Σιθρίαν. Τὸ ξύλον του μαλακόν, εὐέργαστον, ὑπέξανθον,
λίαν ῥητικῶδες καὶ εὐοσμον. Μεγάλη κατανάλωσις τοῦ ξύλου τούτου γίνεται εἰς
τὴν Ἑλβετίαν καὶ τὸ Τυρόλον πρὸς κατασκευὴν διαφόρων γλυπτῶν κοσμητικῶν
ἀντικειμένων. Τὰ σπέρματα τῆς Π. ταύτης εἶνε μεγάλα καὶ βρώσιμα ὡς τὰ παρ'
ἡμῖν κοκκωνάρια. ς') Π. ἡ λαμβέρτειος (P. lambertiana, ἀγγλ. Shake, Giant
ἢ Sugar Pine), μέγα καὶ μακρόβιον δένδρον τῆς Καλιφορνίας, ἐνθα ἄπαντῶσιν
ὑποκείμενα ἡλικίας 6—7 αἰώνων εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς ἀμυῶδη ἐδάφη παρέχει ἄ-
φθονόν καὶ ἀρίστης ποιότητος ρητίνην τὸ ξύλον του μαλακόν, ἄριστον δι' ἐσω-
τερικά τῆς οἰκοδομῆς ἔργα τὰ σπέρματά του μεγάλα, βρώσιμα. ζ') Π. ἡ μα-

(1) Βλέπε μελέτην περὶ τῶν Ἑλλ. δασῶν ἐν τῷ «Αἰώνι» Ἀθηνῶν τῆς 29, 30
καὶ 31 Ὀκτωβρίου 1884, καὶ ἐν τῇ «Ἑλληνικῇ Γεωργίᾳ», τοῦ 1887, σελ. 337.

κρόφυλλος (*P. longifolia*, ἀγγλ. Emondi ἢ Cheer-Pine), εἶδος ἰθαγ. τῶν Ἰ-μαλαῶων ὀρέων, κοσμητικόν· ὁ φλοιὸς τοῦ δεσφικὸς καὶ βαφικὸς, τὸ ξύλον τοῦ ῥη-τινωδὲς καὶ χρήσιμον εἰς οἰκοδομικὰ ἔργα. η) Π. ἡ νότιος (*P. australis*, ἀγγλ. Hard, Turpentine, Georgian ἢ Yellow-Pine), δένδρον ὑφούμενον καὶ μέχρι 30 μ., κοινότατον εἰς τὰς νοτ. ἀνατ. πολιτείας τῆς βορειοαμερικανικῆς Ὀμοσπονδίας· παρέχει ἄφθονον καὶ ἐκλεκτῆς ποιότητος ῥητίνην· τὸ ξύλον τοῦ ἀρίστης ποιότητος καὶ ποικιλωτάτης χρήσεως· ἐκ τῶν φύλλων τοῦ παρασκευάζεται εἶδος φυτικῆς μαλλοῦ (ἀγγλ. Pine-wool) χρησιμοποιουμένου πρὸς κατασκευὴν ψαθῶν καὶ τ-πήτων. θ) Π. ἡ σαβίνειος (*P. Sabiniana*, ἀγγλ. Californian Nut-Pine ἢ White Pine), δένδρον ὑφούμενον καὶ μέχρις 25 μ. κοινὸν ἀνά τὴν βορ. Ἀμερικ-κὴν· παρέχει ἄφθονον ῥητίνην· τὸ ξύλον τοῦ ὑπωχρον καὶ μαλακόν· οἱ κῶνοί του μεγάλοι (28×20 ἐ.μ.), τὰ ἄφθονα καὶ μεγάλα σπέρματά του βρώσιμα· ταῦτα ἄλλοτε ἀπετέλουν τὴν κυρίαν χειμερινὴν τροφήν τῶν ἰθαγενῶν τῆς χώρας εἰς ἣν τὸ δ. ἀπαντᾷ αὐτοφύομενον. ι) Π. ἡ τραχυσία (*P. rigida*, ἀγγλ. Pitch-Pine), δένδρον ἐξόχως ῥητινοφόρον, ἰθαγ. τῆς βορ. ἀντ. Ἀμερικῆς· ἀναπτύσσεται ταχέως, ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν, εὐδοκιμεῖ ἰδίως εἰς τὰ παράλια καὶ ἀμυώδη ἐδάφη, ἀλλὰ φύεται καὶ εἰς ἄγονα καὶ πετρώδη, ὡς ἡ κοινὴ Π., ὅτε τὸ ξύλον τοῦ εἶνε σκληρότατον. ια) Π. ἡ ὑψικάρηνος (*P. excelsa* ἢ nepalensis, γαλλ. Pin du Nepaul, ἀγγλ. Bhotan-Pine), εἶδος ἰθαγ. τῶν ὄρειων τόπων τῆς Ne-πάλης, ὑφούμενον καὶ μέχρι 50 μ. στενωῶς συγγενὲς τοῦ εὐθὺς ἐπομένου εἶδους· οἱ κῶνοί του κυλινδρικοὶ ἐλαφρῶς ἐπίκυρτοι, μήκους 18—22 ἐ.μ. καὶ διαμέτρου 5—6 ἐ.μ. Τὰ σπέρματά του ἄπτερα· τὸ ξύλον τοῦ ἀρίστης ποιότητος καὶ πολ-ύχρηστον· δένδρον ἀριστον δασικὸν καὶ ἐξόχως κοσμητικόν, διὸ καὶ εἰς τὴν Ἰν-δικὴν ἐπωνομάζεται Βασιλίσα τῶν Πευκῶν· καὶ ιβ) Π. ὁ Στροβός (*P. Strobus*, γαλλ. Pin de Virginie, P. du Canada, P. du Lord Weymouth, ἀγγλ. Weymouth Pine ἢ White-Pine), δένδρον ὑφούμενον καὶ μέχρι 50 μ., εὐθυτέ-νός, ῥητινοφόρον, λίαν κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς βορ. ἀντ. Ἀμερικῆς· ἀναπτύσσεται ταχέως καὶ ἀπαντᾷ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς ἐν αἷς καὶ ἡ νανοφυῆς (*P. Strobus nana*)· τὸ ξύλον τοῦ μαλακόν, ὑπωχρον, ἄνοζον, εὐέργαστον, πολύχρηστον, κα-ταναλισκόμενον κατὰ μεγάλα ποσὰ πολλαχοῦ τῶν Ἠνωμ. Πολιτειῶν. Οἱ κῶ-νοί του μακροὶ (14—16 ἐ.μ.), κυλινδρικοὶ, λεπτοὶ (2—3 ἐ.μ.)· εἶδος στενωῶς συγ-γενὲς τοῦ προηγουμένου ὡς καὶ Π. τῆς μακεδοικῆς (βλ. σχετικὰς παρατηρή-σεις εἰς σελ. 177).

Οἱ ἔχθροί τῶν Π. εἶνε πολυάριθμοι· ἐξ αὐτῶν ἀναφέρω ἐνταῦθα οὓς ἔτυχ-ν· ἀπαντήσω ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀνά τὴν Ἀνατολήν. Ἡ Π. ὀνομάζεται Ῥιγανὸς Πευ-κός εἰς τὴν βορ. Εὐβοίαν καὶ Λειχήνα ἐν Κύπρῳ ὅταν τὸ ξύλον τῆς προσ-βάλλεται ὑπὸ Μυκήτων καὶ ἰδίως ὑπὸ τῶν Πολυπόρων (β.λ.). Προσβάλλονται δὲ ὑπὸ τῶν κρυπτογάμων τούτων παρασίτων ἰδίως αἱ Π. αἱ ἐπὶ ἔτη ὑποβαλλόμεναι εἰς τὴν ῥητινοσυλλογήν. Ὅταν εἰς τὰ ἀπογυμνωθέντα ὑπὸ τοῦ ῥητινοσυλλέκτου μέρη (γαλλ. quarres) τῆς Πεύκης ἐμφανίζεται ἡ ἐξάνθησις τοῦ Πολυπόρου, ἥτις

κν. ονομάζεται **ύσκα** (β.λ.), τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κορμοῦ τοῦ δ. εἶνε ἤδη σχεδὸν κατεστραμμένον ὑπὸ ἐμπορικὴν ἔποψιν· τὸ πλείστον τοῦ ξύλου καθίσταται ἀκατάλληλον πρὸς κατεργασίαν καὶ εὐτελέστατον πρὸς καύσιν. Τὴν νόσον ταύτην τῶν Π. οἱ Γάλλοι ονομάζουσιν *Eraulette* ὡς ἐκ τοῦ σχήματος τῆς ἐξανθήσεως τῶν Πολυπύρων. Λίαν ἐπιθλαβεῖς ἀποβαίνουσιν εἰς τὰς Π. καὶ οἱ Μικρομύκητες **Περιδέρμιον** καὶ **Ῥιζίδιον** (*Peridermium Pini* καὶ *Rhizina undulata* ἢ *inflata* ¹⁾, οἱ ὁποῖοι ἐνίοτε ἀπαντῶσιν εἰς τοὺς πευκῶνας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Μ. Ἀσίας. Μικρὸν Κολεόπτερον ἐντομον, ὁ **Μυελόφιλος** (*Myelophilus pini-perda*), ἐνίοτε προσβάλλει τοὺς ἄξονας τῶν νεαρῶν βλαστῶν τῶν Π. Τὸ ἐντομον τοῦτο εὑρον (1907) ἐπὶ τῶν **καναριῶν Π.** τῶν φυομένων εἰς τὸ δενδροκομεῖον τοῦ Γεωργικοῦ Σταθμοῦ Ἀττικῆς. Δύο **Κοκκοειδῆ** ἀπήνητσα πολλακίς ἐπὶ τῆς κοινῆς Π. τὸ μὲν (*Leucaspis Pini*) προσβάλλει τὰ φύλλα, τὸ δὲ (*Monophlebus Hellenicus*) τὸν κορμὸν καὶ τοὺς κλάδους τοῦ δένδρου. Τρίτον **Κοκκοειδὲς** (*Dactylobius Caricus*) εὑρον πολυπληθέστατον (συνοδευόμενον ὑπὸ ἀφθόνου καπνίας) ἐπὶ τῆς **λαρικοειδοῦς Π.** ἐκτεταμένου δάσους κειμένου παρὰ τὰ **Μίλασσα** τῆς **Καρίας** (2). Κοινοτάτη τέλος καὶ λίαν ἐπιζήμιος εἶνε ἡ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἤδη γνωστὴ **Πιτυοκάμπη** (*Cnethocampa Pityocampa* ³⁾, ἥτις ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ χειμῶνος ἀπαντᾷ ἐνίοτε κατὰ μυριάδας ἐπὶ τῆς κοινῆς ἰδίως Π. κατατρώγουσα τὰ φύλλα τοῦ δ. Γίνεται δὲ καταφανὴς ἡ παρουσία τῶν ἐντόμων τούτων ἐπὶ τοῦ δένδρου καὶ ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν ἄκρων τῶν κλαδιῶν του ἐν εἶδει σάκκων ἀραχνούφων φωλεῶν, τὰς ὁποίας αἱ κάμπαι αὐτῶν κατασκευάζουσι καὶ εἰς τὰς ὁποίας ἀποσύρονται αὐταὶ καὶ ἡσυχάζουσι τὴν ἡμέραν. Καὶ τῶν μὲν κρυπτογάμων φυτῶν, τῶν **Κοκκοειδῶν** καὶ τοῦ **Κολεοπτέρου** ἐντόμου ἡ καταπολέμησις εἶνε δυσχερεστάτη καθὼτι ὑπὸ οἰκονομικὴν ἔποψιν ἀποβαίνουσιν ἀνεφάρμοστα τὰ γνωστὰ κατὰ τῶν παρασίτων τούτων συμβουλευόμενα μέσα προκειμένου περὶ δ. ἀποτελούντων δάσος. Πρὸς πρόληψιν τῆς φθορᾶς τοῦ ξύλου τῶν Π. τῶν ὑπὸ θαλλομένων εἰς τὴν ῥητινοσυλλογὴν, τὸ μόνον πρακτικὸν μέσον εἶνε ἡ ὑλοτόμησις τοῦ δένδρου εὐθὺς ὡς τοῦτο ἤθελε παύσει παρέχον ἐπαρκῆ ῥητίνην. Τῆς **Πιτυοκάμπης** ὅμως ἡ καταπολέμησις εἶνε εὐχερεστάτη καὶ ὀλιγοδάπανος καὶ εἰς αὐτὰ ἔτι τὰ

(1) Τὸ **Περιδέρμιον** εἶνε εἶδος σκωρίας, εὑρον δ' αὐτὸ (ὑπὸ τὴν μορφήν *P. Pini acicola* ἢ *P. oblongisporium*) προσβάλλον τὰ φύλλα τῆς κοινῆς Π. ἐν **Εὐβοίᾳ**. Τὸ **Ῥιζίδιον** (γαλλ. *Maladie ronde* ἢ ἀπλῶς *Rond*) προσβάλλει τὰς ρίζας τῶν Π. ἀπήνητσα δ' αὐτὸ ἐν **Καρίᾳ** ἐπὶ τῆς **λαρικοειδοῦς Π.**

(2) Βλέπε «*Annales de la Société Entomologique de France*», 1883, σελ. 33. — Ὑπὸ τινος τῶν τριῶν τούτων **Κοκκοειδῶν** πρέπει νὰ προσεβάλλετο ἡ «**φθοροποιὸς Πίτους**», ἣν ἀναφέρει ὁ Θεοφρ. (Φ. I.-2, 2, 6 καὶ Φ. Αΐ.-1, 9, 2).

(3) Περὶ τῆς ἐνίοτε προσβολῆς τοῦ ἐντόμου τούτου ὑπὸ τινος νόσου βλ. εἰς σελ. 441.

ἐκτεταμένα δάση ὅταν ἐνεργῆται πρὸ τῆς ὑπερμέτρου διαδόσεως τοῦ κακοῦ. Ἐκτελεῖται δὲ ἡ καταπολέμησις τοῦ ἐντόμου τούτου ὡς ἐξῆς: Κατὰ τοὺς μῆνας Ὀκτώβριον, Νοέμβριον καὶ Δεκέμβριον, δι' εἰδικῆς κηπουρικῆς φελίδος ἐφηρμοσμένης ἐπὶ κοντοῦ ἀποκόπτονται τὰ κλαδιά ἐφ' ὧν αἱ πλήρεις καμπῶν ἀραχνοῦφεις φωλεαὶ τοῦ ἐντόμου, καὶ καίονται ἐπὶ τόπου. Ὁ ἐκτελῶν τὴν ἐργασίαν ταύτην ἐργάτης ἀνάγκη νὰ καλύπτῃ τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν τράχηλον μὲ πικρὸν ὑφασμα ὅπως προφυλάσσεται ἀπὸ τὰς πλήρεις μυρμηκικοῦ ὄξεος τρίχας τῶν ἐντόμων τούτων αἱ ὁποῖαι κατὰ τὴν ἀποκοπὴν καὶ πτώσιν τῶν κλαδίων διασπειρόμεναι, ἔρχονται εἰς συνάφειαν μετὰ τοῦ δέρματος καὶ προξενοῦσιν ἀφόρητον κνησμόν.

Πεύμος τὸ Βόλδον (Peumys Boldus ἢ Boldoa ἢ Ruizia fragrans, γαλλ. καὶ ἀγγλ. Boldo, τ. Μονιμειωδῶν), δένδρον μικρὸν, ἀειθαλές, ἰθαγ. τῆς Χιλῆς ἔνθα καὶ θεραπεύεται διὰ τὰ εὐρυσμέτατα ἄνθη του, τὰ ἀρωματικά φύλλα του καὶ τὸν ἀρωματικὸν καὶ βρώσιμον καρπὸν του. Τὸ ξύλον του σκληρὸν καὶ πολὺχρηστον, ὁ φλοιὸς του δεψικὸς καὶ βαφικὸς, τὰ δὲ φύλλα του ἀποτελοῦσι τὸ βόλδον τῶν φαρμακοποιῶν (φρμ. Folia Boldi). *ἐν μὲν τῷ ὄρει τῷ ἴσθμῳ*

Πήγανον, βλ. Πήγανον καὶ Ῥυτή.

Πήγανον (Peganum, τ. Ῥυτωδῶν) γ. περιλ. τέσσαρα εἶδη γ. πωδῆ πολυετῆ τὰ τρία ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς, τὸ τέταρτον. Π. ἢ Ἄρμαλα (P. Harmala, γαλλ. Harmale, τουρκ. Χαρμάλ ἢ Οὔζερλικ), κοινὸν πολλαχῶς τῆς Ἑλλάδος καὶ τινῶν ἄλλων παραμ. χωρῶν, κν. δὲ ὀνομαζόμενον Ἀγριοπήγανον, Κολλιὰ, Μπομπόλα, Πήγανον (ἐν Κύπρῳ). Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται τὸ παρά Διοσκρ. Ἄρμαλα ἢ Πήγανον ἄγριον. Τὸ ὄνομα Ἄρμαλα εἶνε ἐν γρήσει καὶ σήμερον παρά τοῖς Ἀραβι τοῦ Συρίας. Τὸ γόρτον τοῦ γ. τούτου καὶ ἰδίως τὰ σπέρματά του ἐνέχουσιν ἐρυθρὰν βαφικὴν οὐσίαν (τὴν ἀρμαλίνην, γαλλ. harmaline) καὶ εἶνε φαρμακευτικά. Πρὸς φαρμακευτικὴν γρήσιν ἐνιαχοῦ τὸ γόρτον φυλάσσεται ἐν ὄξει, διὸ καὶ ὀνομάζεται κν. τὸ γ. καὶ Εἰδικιά. Τὰ σπέρματά του παρά τοῖς Ἀνατολίταις χρησιμοποιοῦνται καὶ ὡς ἀρτυματικά καὶ πρὸς θυμιάσιν, ὀνομάζονται δὲ ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν Οὔζερλικ-τοχοῦ. Διὰ τὰ εἶδη τὰ κν. ὀνομαζόμενα Πήγανος καὶ Ἀπήγανος βλ. Ῥυτή.

Πηγουνιά καὶ Πηγωνιά, βλ. Παιωνία.

Πηγουνίτης καὶ Πηγωνίτης, βλ. Τραγοπόγων.

Πηδαλιώδη (Pedaliaceae) τ. Δικοτλδ. περιλ. φ. πωδῆ, ἐτήσια καὶ πολυετῆ τινὰ φρυγανώδη, πάντα ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν, τὰ πλεῖστα δὲ τῆς Ἀφρικής (γ. Σήσαμον κ. ἄ.).

Πηκονιά, βλ. Πέπων ὁ κοινός.

Πιζέλι, βλ. Πίσον.

Πικραγουριά, βλ. Ἐλατήριον καὶ Σίκυς ἢ Κολοκυνθίς.

Πικραδὴν (Picradenia ἢ Actinella, ἐν ᾧ καὶ τὰ τοῦ γ. Eriophyllum, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. φ. πωδῆ πολυετῆ καὶ φρυγανώδη τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς

Ἀμερικῆς, τινὰ κοσμητικά. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ Π. δ. μεγαυθῆς (*P. grandiflora*), ἰθαγ. τοῦ Κολοράδου.

Πικραλίδα, βλ. Κιχώριον, Κρηπὶς, Οὐρόσπερμον, Πικρίδιον, Ταράξακος.

Πικραμυγδαλιά, βλ. Ἀμυγδαλῆ σελ. 102.

Πικρασμα τὸ ὑψικάρνον (*Picrasma* ἢ *Picraena excelsa*, ἀγγλ. *Jamaica Quassia*, τ. Σιμαρουβιδῶν), δένδρον ἰθαγενὲς τῆς Ἰαμαϊκῆς· τὸ πικρότατον ξύλον του εἶνε ἡ φαρμακευτικὴ Πικρὰ Κουασσία (φρμ. *Quassia amara* ἢ *Lignum Quassiae*, ἀγγλ. *Quassia-wood*, τουρκ. ἀτζι-ἀγάτς), ἡ συνηθέστερον ἐν χρήσει σήμερον (βλ. Κουασσία). Τὸ ἐκ τῆς ἐν ὕδατι μωσχεύσεως ἢ ζέσεως τοῦ ξύλου τούτου ἐπιτυγχανόμενον ὕγρον χρησιμοποιεῖται πολλάκις ὡς ἐντομοκτόνος οὐσία ἀποτελεσματικὴ ἰδίως κατὰ τῶν φυτοφθειρῶν.

Πικραφάνα, βλ. Ταράξακος.

Πικρίδιον (*Picridium*, τ. Συνθέτων)· γ. περιλ. περὶ τὰ 10 εἶδη ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν· φ. πωόδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. τὰ καὶ ἀλλαχοῦ ἀπαντῶντα Π. τὸ μεσαῖον (*P. intermedium*), τὸ κν. Ψωμί τοῦ Δαγοῦ ἢ Λαγόψωμο, καὶ Π. τὸ πικροειδὲς (*P. picroides* ἢ *vulgare*, γαλλ. *Terra-crépola*), τὸ κν. Λαγόψωμο, Γαλατσίδα ἢ Πικραλίδα· ἀμφότερα λαχανεύονται· τὸ πρῶτον ἐτήσιον, τὸ δευτέρον πολυετές καὶ καλλιεργούμενον ἐναχοῦ (ἰδίως ἐν Ἰταλίᾳ) ὡς λαχανικόν.

Πικρὶς (*Picris*, τ. Συνθέτων)· γ. περιλ. φ. πωόδη, ἐτήσια καὶ διετῆ, ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. τρία ἐν οἷς Π. ἡ ἀκανθωτὴ (*P. spinulosa*), διετές, τὸ κν. ἐν Ζακύνθῳ Χοιροβότανον. Ἡ παρὰ Θεοφρ. Πικρὶς ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Ἑλμινθίαν τὴν ἔχνοειδῆ, ἡ δὲ Πικρὶς τοῦ Διοσκρ. εἰς εἶδος Κιχωρίου (β.λ.).

Πικροδάφνη, βλ. Νήριον.

Πικρόθαμνος ὁ ἀντίδεσμος (*Picramnia antidesma*, τ. Σιμαρουβιδῶν), θάμνος ἢ μικρὸν δένδρον ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ· ὁ φλοιὸς του φαρμακευτικός, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Κασκάρου πικρὰ (φρμ. *Cascara amarga*).

Πικροκαστανιά, βλ. Ἴπποκαστανέα.

Πικροκούκκι, βλ. Πελεκίνος καὶ Θέρμος.

Πικρολόδι, βλ. Πελεκίνος.

Πικρομάρουλο, βλ. Κιχώριον.

Πικρόξύλον (*Xylopiya*, ἀγγλ. *Bitter wood*, τ. Ἀνονωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη θ. καὶ δ. ἀειθαλῆ, κοσμητικά, ἰθαγ. χωρῶν τροπ. τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Τινῶν τὸ ξύλον πικρότατον καὶ φαρμακευτικόν. Τοιοῦτον, εἶνε τὸ ξύλον Π. τοῦ λείου (*X. glabra*), δένδρου ἰθαγ. τῆς Ἰαμαϊκῆς. Ὁ Ραχ-τον λέγει ὅτι ποσότης σακχάρου ἀποσταλεῖσα εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐξ Ἰαμαϊκῆς ἐντός κίβωτιου ἐκ τοιοῦτου ξύλου ἐστάθη ἀδύνατον νὰ εὔρη ἀγοραστὴν ἕνεκα τῆς πικρᾶς γεύσεως ἣτις μετεδόθη ἐκ τοῦ ξύλου εἰς τὸ ἐμπόρευμα. Δριμὺς τὴν γεύσιν

και ὑπόπικρος εἶνε ὁ καρπὸς **Π. τοῦ αἰθιοπικοῦ** (*X. aethiopica*), ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀφρικῆς, διὸ και ὀνομάζεται ὁ θάμνος οὗτος ἀγγλ. *Negro Pepper*.

Πικροπατιδχιά, βλ. Σίκυς ἢ Κολοκυνθίς.

Πικρόρριζα ἢ Κουρρόα (*Picrorrhiza Kurrooa*, τ. Γρομφαειδῶν), φ. ποῶδες πολυετές, ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν ἢ ῥίζα του φαρμακευτικῆ παρὰ τοῖς αὐτόθι ἰθαγενέσι. **Πικρόρριζαι** κν. ὀνομάζονται εἶδη Ἀριστολοχίας.

Πικροδοῦκι, βλ. Ψωραλέα.

Πικρόχορτον, βλ. Σισύμβριον τὸ Ἐρύσιμον.

Πιλίον (*Pilea*, τ. Κνιδωδῶν) γ. περιλ. περι τὰ 160 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τροπ. χωρῶν, φ. ποῶδη ἐτήσια και πολυετῆ, τινὰ φρυγανώδη, πολλὰ κοσμητικά. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε και **Π. τὸ μικρόφυλλον** (*P. microphylla* ἢ *muscosa*), ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς.

Πιλόκαρπος (*Pilocarpus*, τ. Ῥυτωδῶν) γ. περιλ. περι τὰ 5 εἶδη θάμνοι ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς. **Π. τοῦ σελλοανίου** και **Π. τοῦ πτεροφύλλου** (*P. Selloanus* και *P. Jaborandi* ἢ *rennatifolius*), τὰ φύλλα ἐνέχουσι τὴν **πιλοκαρπίνην**, οὐσίαν ἀλκαλοειδῆ, και ἀποτελοῦσι τὴν Ἰαβορανδην (φρμ. *Folia Jaborandi*, γαλλ. και ἀγγλ. *Jaborandi*) τῶν φαρμακοποιῶν.

Πιμελή (*Pimelea*, τ. Θυμελαιδῶν) γ. περιλ. περι τὰ 90 εἶδη ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας και τῆς Νέας Ζηλανδίας· θάμνοι και δένδρα, τινὰ κοσμητικά· ἐκ τῶν ἀρίστων εἶνε και **Π. ἡ περίβλεπτος** (*P. spectabilis*), θάμνος ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας· πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς.

Πίνον, βλ. Κριθῆ σελ. 555.

Πίνος παρ' ἀρχαίοις, εἶδος ἢ διαφορά Πεύκης, ὅθεν και τὸ λατινικὸν *Pinus*.

Πιπέρι, βλ. Καψικόν, σελ. 486, και Πέπερι.

Πιπεριά, βλ. Καψικὸν και Σχίνος.

Πιπεριά ἄγρια, βλ. Πολύγονον τὸ Κραταιγόνον.

Πιπερίδα, βλ. Βαλλωτῆ ἢ μέλαινα.

Πιπερόρριζα, βλ. Ζιγγίβερις.

Πιπεροσίον, βλ. Πολιοσπῆς.

Πιπταδην (*Piptadenia*, τ. Ἐλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περι τὰ 30 εἶδη θάμνοι και δένδρα στενωῶς συγγενῆ τῶν Ἀκακίῶν· τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς. **Π. ὁ μακρόκαρπος** (*P. ἢ Acacia macrocarpa*), θάμνος ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας, παρέχει τὸ τοῦ ἐμπορίου **βραζιλιανὸν κόμμι** (ἀγγλ. *Brazilian gum-arabic*), ὅπερ εἶνε πνευματώδες τοῦ ἀραβικοῦ (βλ. και Ἀκακία ἢ ἀργεντινῆ).

Πιρκουνία ἢ διοίκος (*Pircunia* ἢ *Phytolacca dioica*, τ. Φυτοῶκκωδῶν), δένδρον μέγα, ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας, κατάλληλον διὰ δενδροστοιχίας, ἀνεπτυσσόμενον ταχέως και ἀντέχον εἰς τὴν ξηρασίαν και εἰς ψῦχος βαθμῶν τινῶν ὑπὸ τὸ μηδέν. Εὐδοκιμεῖ και εἰς γαίαις ἀγόνους ἢ και ὑψαλύρους, ἰδίως δὲ εἰς τὰ παράλια. Δὲν θίγεται ὑπὸ τῶν κτηνῶν. Τὸ ξύλον του εἶνε σπογγώδες και ἐντελῶς ἄχρηστον. Ἐνεκα τοῦ πυκνοῦ φυλλώματός του ὀνομάσθη ὑπὸ τῶν Ἰσπανῶν

Bella sombra, τὴν ὀνομασίαν δὲ ταύτην διετήρησαν οἱ Γάλλοι ἐν Ἀλγερίᾳ (Belombra), ἔνθα τὸ δ. τοῦτο εἶνε λίαν διαδεδομένον. Ἐν Ἑλλάδι εἰσῆχθη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Βασιλίσσης Ἀμαλίας, δενδροστοιχία δὲ ἐκ τοιούτων δένδρων ὑπῆρχε πλήρης εἰς τὴν πρὸ τοῦ γυμνασίου τοῦ Πειραιῶς πλατείαν, ἔνθα σώζονται εἰσέτι τινά. Ἡ Π. αὕτη, ἥτις ἀπαντᾷ θεραπευομένη καὶ εἰς τινὰς κήπους τῶν Ἀθηνῶν, πολλαπλασιάζεται εὐχερῶς διὰ σπορᾶς, μοσχευμάτων, παρφυάδων καὶ ῥιζῶν.

Πιρνάρι, βλ. Δρύς ἢ Πρίνος καὶ Ὁξιμουρσίνη.

Πιδιδιά, βλ. Ἀψίνθιον σελ. 164.

Πίσον (Pisum γαλλ. Pois, ἀγγλ. Pea, τουρ. Πιζέλια, τ. Ἑλλεβοκάρπων) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη ἐξ ὧν τὰ σπουδαιότερα εἶνε Π. τὸ ὑψηλόν, Π. τὸ ἄρουραῖον καὶ Π. τὸ ἡμερον (P. elatius, P. arvense καὶ P. sativum). Καὶ τὸ μὲν πρῶτον (ἀγγλ. Mummy Pea) εἶνε ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν ἐν Ἑλλάδι. ἀπαντᾷ εἰς ὄρεινους τόπους. Τὸ δεύτερον (γαλλ. Pois gris, P. á fourrage, P. de brebis ἢ Pisaille, ἀγγλ. Field gray Pea), ὅπερ καλλιεργεῖται πολλαχοῦ ὡς κτηνοτροφικόν, ἂν καὶ ἀπαντᾷ αὐτοφυόμενον εἰς πλείστας παραμ. χώρας (καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα), ἐντούτοις θεωρεῖται ὑπὸ τινῶν ὡς ἰθαγ. τῆς δυτ. Ἀσίας. Τὸ τρίτον, ἦτοι Πίσον τὸ ἡμερον (γαλλ. Pois des jardins ἢ Petit Pois, ἀγγλ. Garden Pea), ὅπερ ἀπαντᾷ μόνον καλλιεργούμενον, ὡς λαχανικὸν δὲ καὶ ὡς Ὀσπριῶδες, εἶνε τὸ κν. ὀνομαζόμενον Αὖκος, Πίζι, Μπιζέλι ἢ Πιζέλι. πρόγονος αὐτοῦ θεωρεῖται Π. τὸ ἄρουραῖον.

Π. τὸ ἡμερον καλλιεργεῖται σήμερον πανταχοῦ σχεδὸν καὶ ὑπὸ ἀπειραρίθμους διαφορᾶς, αἱ ὁποῖαι ὑποδιαιροῦνται εἰς δύο ὁμάδας : εἰς τὰ Π. τῶν ὁποίων χρησιμεποιεῖται ὁ καρπὸς νωπὸς καὶ ἀκέρατος (ἐλόκληρος ὁ λοβὸς) ὡς λαχανικὸν καὶ τὰ ὁποῖα εἶνε τὰ τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν **Σαχαροπίτζελα** (γαλλ. Pois sans parchemin, **Pois mange-tout** ἢ **Pois gourmands**, ἀγγλ. Sugar-Pea, ἰταλ. Piselli Mangiatutto ἢ Taccole), καὶ εἰς τὰ Π. τῶν ὁποίων τρώγονται μόνον τὰ σπέρματα, νωπὰ ὡς λαχανικὸν (τὰ κατ' ἐξοχὴν Petits pois τῶν Γάλλων) ἢ ξηρὰ ὡς ὄσπριον. Τῆς ὁμάδος ταύτης (γαλλ. Pois á écosser, ἰταλ. Piselli da sguscicare) διαφορὰ εἶνε ἡ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων λαχανοκηπουρῶν ὀνομαζόμενη **Ἀρακάς**. Ἐκ τῶν διαφορῶν τῆς ὁμάδος ταύτης ἄλλων μὲν τὰ σπέρματα ἐν ξηρᾷ καταστάσει εἶνε ῥυτιδωτά, ἄλλων δὲ λεία, ἐκ τοιαύτων δὲ λείων, ξηρῶν καὶ ἀσποφλοιωμένων σπερμάτων ἀποτελεῖται τὸ ἐξ Αὐστρίας ἰδίως προερχόμενον ὄσπριον **Ξεφλουδιόμενον μπιζέλι** τῶν παρ' ἡμῶν παντοπωλῶν. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς ὁμάδας ταύτας ἀπαντᾷ διαφοραὶ εὐθυτενεῖς ἢ νάνοι (γαλλ. variétés demi-naines et naines) καὶ ἀναρριχώμεναι (γαλλ. variétés á rames, ἰταλ. rampicanti), πρώτοι δέ, μέσαι καὶ ὄψιμοι.

Ἡ καλλιέργεια τῶν κηπουρικῶν ἢ λαχανηρῶν Π. ἦτον ἄγνωστος ἐν Ἑλλάδι μέχρι τοῦ 1830 : «Οἱ περιβολαραῖοί μας, λέγει ὁ Παλαιολόγος, δὲν τὰ γνωρίζουν. Εἰς τοὺς ἀγροὺς μόνον καλλιεργοῦν ἓνα εἶδος ναυοφυῶν Πίσων παρακατινῆς

ποιότητας και τὰ ὅποια δίδουν εἰς τὰ ζῶα ἢ κατασκευάζουν ἐξ αὐτοῦ φάβαν» («Γεωργ. και οἰκιακ. οἶκον.», Β'. σελ. 164). Ἡ διαφορὰ αὕτη πρέπει νὰ ᾖ ἢ και παρ' ἀρχαίοις γνωστῆ, ἥτις ἐκαλλιεργεῖτο ὡς Ὀσπριῶδες, διότι ὡς ὄσπριον, και οὐχὶ ὡς λαχανηρόν, ἀναφέρεται τὸ πῖσον και παρ' Ἀθηναίῳ (Θ, 406) και παρὰ Θεοφρ., ὅστις τὸ χαρακτηρίζει ὡς ἐπιγειόκαυλον (Φ. Ἰ.—8,3,2) και ὡς ἔχον λοβὸν κυλινδρῶδη (Φ. Ἰ.—8,5,3). Ἀλλὰ και σήμερον ἐστὶ ἡ καλλιέργεια τῶν λαχανικῶν Π. παρ' ἡμῖν εἶνε περιωρισμένη· ἀπαντῶσι ταῦτα καλλιεργούμενα μόνον εἰς τοὺς περὰ τὰ μεγάλα κέντρα λαχανοκήπους. Σπείρονται δὲ συνήθως παρ' ἡμῖν τὰ Π. ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου μέχρι Μαρτίου. Τὸ χόρτον τῶν Π. χλωρὸν ἢ ξηρὸν ἀποτελεῖ κτηνοτροφικὴν οὐσίαν ἐκλεκτῆς ποιότητος.

Τὰ συνηθέστερον προσβάλλοντα τὰ Π. παράσιτα εἶνε δύο ἢ τρία εἶδη Ὀροβάγχης, ἡ Ἐρυσίβη (*Erysiphe communis*, γαλλ. Blanc des Pois) και ὁ Περρονόσπορος (*Peronospora Viciae*, γαλλ. Mildiou des Pois). Περὶ πάντων τούτων ἐλέγχθησαν τὰ δέοντα ἀλλαγῶ (βλ.). Σπουδαίαν ζημίαν προξενεῖ ἐνίοτε εἰς τὰ ξηρὰ πῖσα εἶδος Βρούχου (*Bruchus Pisi*), μικροῦ κολλεοπτέρου ἐντόμου, ὅπερ διατρύπῃ τοὺς κόκκους και κατατρῶγει τὴν ψίχαν αὐτῶν. Ἡ σπορὰ σπόρου παρουσιάζοντος και τινὰς μόνον κόκκους διατρήτους εἶνε ἡ κυρία αἰτία τῆς διαδόσεως τοῦ ἐντόμου τούτου, διότι πολλοὶ κόκκοι τοιούτου σπόρου ἂν και φαίνονται ἀκέραιοι ἐγκλείουσιν οὐχ ἤττον τὸ ἐντομον ἐν μορφῇ σκώληκος, ὅπερ βραδύτερον μεταμορφούμενον μένει ἐν τῷ ἀγρῷ και ἐναποθέτει τὸν γόνον του εἰς τὸν καρπὸν τῆς νέας εἰσοδείας.

Πίδουρον, βλ. Ποτήριον τὸ ἀκανθῶδες.

Πίδα, ἡ και παρ' ἀρχαίοις πίσσα και πίττα· προῖον τῆς ξηρᾶς ἀποστάξεως ὀργανικῶν οὐσιῶν και ἰδίως βῆτηνῶν, δαδούγων ζύλων και γαιανθράκων. Διακρίνονται δύο κυρίως εἶδη πίσσης: ἡ κατ' ἐξοχὴν πίσσα ἢ ξηρὰ πίσσα (γαλλ. roix; ἀγγλ. pitch) και ἡ ὑγρῶπισσα ἢ ὑγρὰ πίσσα (γαλλ. goudron, ἀγγλ. tar, κν. κατρός ἢ κατράμι), ἥτις, ὡς λέγει και ὁ Διοσκρ., «ἐψομένη» γίνεται ξηρὰ ἀποβάλλουσα τὰ ἐν αὐτῇ ἔλαια. Ἀμφότερα τὰ εἶδη ταῦτα εἶνε σώματα ποικιλοτρόπως πολυσύνθετα, ἀμφοτέρων δὲ γίνεται μεγίστη κατανάλωσις εἰς τὴν βιομηχανίαν, τὰς τέχνας, τὴν ναυπηγίαν και εἰς ποικίλας ἄλλας ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπὸ παναρχαιοτάτης ἐποχῆς ἰδίως πολλαγοῦ τῆς Ἀνατολῆς και τῆς Ἰσπανίας, γίνεται χρῆσις τῆς ξηρᾶς πίσσης πρὸς ἐπιχρίσιν τῶν τοιχωμάτων τῶν ἀσκῶν και τῶν ἄλλων οἰνοδόγων ἀγγείων (πίθων και βυτίων) καθιστώσης αὐτὰ στεγανά και συντελούσης εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ οἴνου, ἀλλὰ και μεταδόσεως αὐτῷ τὴν ὁσμὴν και γεῦσιν τῆς. Τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἔχει και ἡ πίσσῶσις τῶν λαγηνολοκουθῶν περὶ τῆς ἐλέγχθησαν τὰ δέοντα ἀλλαγῶ (βλ. σελ. 529). Εἶδος εὐθηνῶς σάπωνος χρησίμου εἰς τὴν καταπολέμησιν ἐντόμων (ἰδίως Κοκκοειδῶν), ἐπιτυγχάνεται ἐξ ὑγροπίσεως και ἐνὸς ἀλκαλίου (ποτάσεως ἢ σόδας). Μίγμα ἐκ κηροῦ, ξηρᾶς πίσσης και λίπους χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε ὑπὸ τῶν δεινδροκόμων εἰς τοὺς ἐγκεντρισμοὺς και τὰς ἐπιχρίσεις τῶν ἀπογυμνουμένων τοῦ φλοιοῦ τῶν με-

ρῶν τῶν δένδρων. Κατὰ τῶν παθήσεων τῶν πνευμόνων, τῆς κίστεως κλ. γίνεται χρῆσις τοῦ ὕδατος τῆς ὑγροπίσης (φρμ. Aqua picis s. picea).

Πίδα τοῦ ξυλαλά, βλ. Στύραξ ὁ βενζοϊκός.

Πιδτακιά (*Pistacia*, τ. Ἀνακαρδιωδῶν) γ. περιλ. 5 ἢ 6 εἶδη ἰθαγ. τῶν Κα-
ναρίων νήσων, τῶν παραμ. χωρῶν καὶ τῆς δυτ. καὶ νοτ. Ἀσίας θάμνοι μεγάλοι
ἢ δένδρα ἐνίοτε μεγάλα, δίοικα δέ, βῆτινῶδη, δασικά, κοσμητικά, καρποφόρα καὶ
βιομηχανικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. τὰ καὶ ἀλλαγῶ ἀπαντῶντα Π. ἢ Τερεβίν-
θος (*P. Terebinthus*, γαλλ. Térébinthe ἢ Pudis, ἀγγλ. Turpentine-tree,
ἰταλ. Terebinto ἢ Scornabecco, τουρ. Τερεμεντί) καὶ Π. ἢ Σχίνος (*P. Len-
tiscus*, γαλλ. Lentisque, ἀγγλ. Lentisk, ἰταλ. Lentisco, τουρ. Σακίς), ἀμφο-
τερα κοινότητα πολλαχῶς τῆς Ἑλλάδος.

Καὶ τὸ μὲν πρῶτον, ἢ κατ' ἐξοχὴν Τερεβίνθος ἢ Τέρμινθος τῶν ἀρχαίων,
εἶνε τὸ κν. ὀνομαζόμενον Κοκκορρεβιθιά, Κοκκορρέβιθος (Κεφαλ.), Κοκκο-
ρέτσι (Ἀττικῆ), Τσιτσιρεβιά (Πήλιον), Τρεμιθιά ἢ Τριμηθιά (Κύπρος¹) δέν-
δρον φυλλοδόλον, μετρίου μεγέθους, βραδέως ἀναπτυσσόμενον, συνηθέστερον
δὲ ἀπαντῶν ἐν καταστάσει θάμνου. Ἡ βῆτινῆ του φαρμακευτικῆ παρὰ τῶ
λαῶ, ὁ δὲ καρπὸς του ἐνιαχοῦ ἀλεθόμενος καὶ ἐκθλιβόμενος παρέχει παχύ,
εὐσμον, βρώσιμον καὶ παρ' ἀρχαίους φαρμακευτικὸν ἔλαιον («ἔλαιον τερεβίν-
θιον», Διοσκρ.). Εἰς τὴν βορ. Εὐρώπην, ἀπὸ τὸ Πήλιον καὶ εἰς τὴν Σκόπελον οἱ
τριφεροὶ βλαστοὶ (τὰ τσιτσιρεφα ἢ τσιτσιραφα) τοῦ δένδρου τούτου ἀλμεύονται
πρὸς βρῶσιν. Ἐπὶ τῆς Τερεβίνθου ταύτης δυνατὸν νὰ ἐμβολιασθῇ ἡ καρποφόρος
ἢ γνησία Πιστακιά περὶ ἧς κατωτέρω, ταύτης δὲ τῆς Τερεβίνθου διαφορὰ
εἶνε ἡ ὑπὸ τινων φερομένη ὡς ἴδιον εἶδος κολοβῆ Π. (*P. mutica*).

Τὸ δεύτερον εἶδος, ἢ παρ' ἀρχαίους Σχίνος⁽²⁾, τὸ κν. δὲ Σχίνος, Σκίνος,
Σκινόρι ἢ Σκινιά, εἶνε μέγας θάμνος ἀειθαλής, ἐνίοτε δενδρώδης. Ἐκ τοῦ ξύ-
λου του κατασκευάζονται ξυλάνθρακες (ἄγριοι) αἱ ἐτήσιοι ῥάβδοι του εἶνε πλε-
κτικαί, τὰ δὲ φύλλα του βυρσοδεψικά (τὸ σχινόφυλλον). Ὁ καρπὸς του (τὰ
σχινόκοκκα) ἀλεθόμενος καὶ ἐκθλιβόμενος ἀποδίδει καὶ μέχρι 10% πρασινω-
πὸν, εὐγευστον, εὐσμον, παχύ ἔλαιον, χρησιμοποιοῦμενον ἐνιαχοῦ τῆς Ἀνατο-
λῆς ἔκκαλαι (σχινέλαιον, Διοσκρ.) πρὸς φωτισμόν, πρὸς βρῶσιν καὶ ὡς φάρμα-
κον, ἢ δὲ βῆτινῆ του καὶ τὸ ἐκ τῆς ἀποστάξεως τῶν φύλλων του ἐπιτυγχανόμενον

(1) Ὡς ἀλλαγῶ τῆς Ἀνατολῆς οὕτω καὶ ἐν Κύπρῳ ἐνίοτε εἰς τὰ ἄκρα τῶν
βλαστῶν τοῦ δένδρου τούτου μορφοῦται κηκίς κερατοειδῆς (ἢ γαλλ. γνωστὴ ὑπὸ
τὸ ὄνομα Caroub de Judée), ἧτις χρησιμοποιεῖται ὡς φάρμακον κατὰ τοῦ βρογ-
γίτου καὶ τῆς χρονίας κυστίτιδος. Τὸ ἔντομον τὸ προκαλοῦν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς
κηκίδος ταύτης, εἶνε εἶδος Ἡμιπέδρου (*Pemphigus cornicularius*).

(2) Κατὰ τὸν Γαληνὸν «Σχίνος οὐ μόνον τὸ θαμνώδες φυτὸν, ἀλλὰ καὶ εἶδος
τῆ Σκίλλης, εἰ μὴ ἄρα καὶ πάσης Σκίλλης ὁ βολβός».

αιθέριον έλαιον χρησιμοποιούνται ώσαύτως ένιαγού της 'Ανατολής ως έδη φαρμακευτικά. 'Ως φαρμακευτικόν χρησιμοποιείται (άντι λυκοποδίου-β.λ.) και τὸ ἄλευρον τῶν ξηρῶν φύλλων του.

Τοῦ εἶδους τούτου διαφορά εἶνε ἡ χιακὴ ἢ μαστιχοφόρος Σχίνος (P. Lentiscus Chia ἢ latifolia), ἣτις καλλιεργεῖται έκτενῶς ἐν Χίῳ (1) καὶ ἐξ ἧς λαμβάνεται ἐξ έντομῶν ἢ κεντημάτων προξενουμένων ἐπὶ τῷ κορμῷ καὶ τῶν κυριωτέρων κλάδων τῆς ἢ γνωστῆς ἀνά τὴν 'Ανατολὴν μαστίχη, ῥητινώδης οὐσία εὐσμος, χρήσιμη εἰς τὴν φαρμακευτικὴν (φρμ. Mastiche, γαλλ. καὶ ἀγγλ. Mastic, τουρκ. σακίξ) καὶ ἰδίως πρὸς μάσησιν καὶ πρὸς ἀρωμάτισιν ἄρτων, γλυκισμάτων καὶ ποτῶν. Ἡ μαστίχη τῆς Χίου ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Διοσκρ. (καὶ τοῦ Γαληνοῦ) ὅστις λέγει: «γεννᾶται δὲ καὶ ῥητινὴ ἐξ αὐτῆς (τῆς Σχίνου) σχινική καλουμένη, ὑπὸ ένίων δὲ μαστίχη, χρήσιμη πρὸς αἵματος ἀναγωγὰς καὶ πρὸς παλαιὰν βῆχα πινομένη... γεννᾶται δὲ καλλίστη καὶ πλείστη ἐν Χίῳ τῇ νήσῳ». Ἐκ μαστίχης κατεσκευάζετο τὸ πάλαι ἐν Χίῳ τὸ κατὰ τὸν Διοσκρ. κάλλιστον «μαστιγέλαιον», χρήσιμον τοῖς ἱατροῖς.

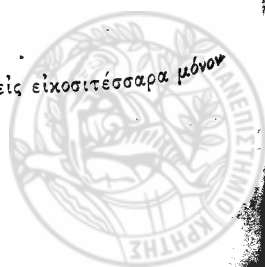
Τοιαύτην ῥητινὴν φέρουσι πᾶσαι αἱ Σχίνοι, ἀλλ' εἶνε ἀφθονωτέρα καὶ ξηραίνεται ταχέως καὶ τελείως ἢ τῶν ἀρρένων ὑποκειμένων τῆς χιακῆς ἢ μαστιχοφόρου διαφορᾶς, ἣτις ἔχει φυλλάρια μεγαλύτερα καὶ πλατύτερα καὶ ἢ ὅποια ἀπαντᾶ αὐτοφυῆς πολλαχού. Κατόπιν τῶν προτροπῶν καὶ τῶν ὀδηγιῶν τοῦ 'Ορφανίδου ἐπετεύχθη ἄλλοτε ἢ συλλογὴ μαστίχης καθ' ὅλα ὁμοίως τῆς Χιακῆς ἐκ τοιούτων Σχίνων φυομένων ἐν 'Αντιπάρῳ καὶ 'Αμοργῷ (2). Τοιαύτην Σχίνον προερχομένην ἐκ τῶν δασῶν τῆς 'Αττικῆς ἔδωκα τῷ κ. Γ. Φιλαρέτῳ πρὸ εἰκοσιπενταετίας περίπου· φυτευθεῖσα δὲ αὐτὴ εἰς τὸν ἐν Καλλιθέᾳ κηπὸν του καὶ κεντωμένη ταχτικῶς φέρει ἔκτοτε κατ' ἔτος ἀφθονον καὶ ἐκλεκτῆς ποιότητος μαστίχη. Τοιαύτας Σχίνους εὔρον καὶ ἐν Καρπασίᾳ τῆς Κύπρου (3), ἔνθα οἱ παῖδες συλλέγουσι τὴν αὐτομάτως ἐκ τῶν τυχαίως πληγωνομένων κλάδων τῶν θάμνων τούτων ἐκρέουσαν καὶ στερεοποιουμένην μαστίχην.

Ἡ μαστιχοφόρος Σχίνος πολλαπλ. διὰ μοσχευμάτων, εὐδοκίμει δὲ καὶ παράγει ἀφθονωτέραν μαστίχην εἰς παραλίους θερμοὺς καὶ εὐαέρους τόπους. Εἰς τὸν μαστιχοφόρον θάμνον δίδεται μορφὴ μικροῦ ξένδρου, πρὸς παραγωγὴν δὲ τῆς μαστίχης ὁ κορμὸς καὶ οἱ κυριώτεροι κλάδοι τοῦ θάμνου κεντῶνται πυκνῶς· ἐκ τῶν κεντημάτων δὲ ἐκρέει ἢ ῥητινὴ ἣτις πίπτουσα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἢ μένουσα παρὰ τὰ χεῖλη τῶν κεντημάτων ἀποξηραίνεται πλήρως καὶ ταχέως ἐάν ὁ θάμνος ἦν καθαρισμένος καὶ φύεται εἰς εὐάερον καὶ θερμὸν τόπον. Ἡ κέντησις

(1) Εἰς τὸ νότιον ἰδίως μέρος τῆς νήσου, ἀρχικῶς δὲ εἰς εἰκοσιτέσσαρα μόνον χωρία, τὰ Μαστιχοχώρια, ἀλλ' ἤδη εἰς πλείοτερα.

(2) «Γεωπονικά» 'Ορφανίδου, Α', σελ. 159.

(3) Εἰς τὸ χωρίον «Κώμη τοῦ Γιαλοῦ».

ἄρχεται ἀπὸ τοῦ μηνὸς Ἰουλίου καὶ ἐξακολουθεῖ μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου. Ἡ ξηραينوμένη παρὰ τὰ χεῖλη τῶν κεντημάτων μαστίχη εἶνε ἡ **δακρυόμορφος** καὶ ἀποτελεῖ τὴν ἀρίστην ποιότητα. Ὁ Πλίνιος ἀναφέρει καὶ μαστίχην Ἰνδικὴν καὶ Ἀραβικὴν, ὃ δὲ Γαληνὸς καὶ Αἰγυπτίαν. Εἶνε δὲ ταῦτα προϊόντα δένδρων περιῶν γίνεται λόγος εὐθὺς κατωτέρω.

Τὰ ἄλλα εἶδη τοῦ προκειμένου γένους εἶνε α') Π. ἡ **παλαιστίνιος** (P. palaestina), ἡ κν. ὀνομαζομένη ἐν μὲν τῇ Χίῳ **Τοικουδιά**, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ **Τρέμιθος** ἢ **Τρημίθος**, β') Π. ἡ **ἀτλαντικὴ** (P. atlantica) καὶ γ') Π. ἡ **καρποφόρος** ἢ **γνησία** (P. vera, γαλλ. Pistachier, ἀγγλ. Pitachio-tree, τουρ. Φιστουκ). Τὰ ὡς ἴδια εἶδη ἀναφερόμενα P. weinmannifolia, P. cypriaca καὶ P. chinensis εἶνε ἀπλῶς διαφοραὶ ἢ μορφαὶ Π. τῆς γνησίας καὶ Π. τῆς παλαιστίνιου.

Καὶ ἡ μὲν παλαιστίνιος Π. εἶνε δένδρον φυλλοβόλον, στενωῶς συγγενὲς Π. τῆς Τερεβίνθου, αὐτοφυόμενον ἐν Ἀραβίᾳ, Συρίᾳ, Χίῳ, Κύπρῳ, Κρήτῃ κ. ἄ. (1), εἰς ἃς χώρας ἐνίοτε λαμβάνει μεγάλας διαστάσεις. Ἐν Κύπρῳ, ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ παρὰ τὸ χωρίον Κίτι ναοῦ τῆς Παναγίας, φύονται πέντε τοιαῦτα μέγιστα δένδρα ὃ κορμὸς τοῦ μεγαλητέρου ἔχει παρὰ τὴν βᾶσιν του περιφέρειαν πέντε περίπου μ. Ὁ καρπὸς τοῦ εἴδους τούτου (τὰ τοίκουδα ἐν Χίῳ, τὰ **τρεμίθια** ἢ **τρημίθια** ἐν Κύπρῳ), νωπὸς ἢ ξηρὸς (καὶ ἀλμυρὸς) εἶνε βρώσιμος, ἀλεθόμενος δὲ καὶ ἐκθλιβόμενος ἀποδίδει καὶ μέχρι 10 % ἠδύτατον καὶ εὖσμον, παχύ, πρασινωπὸν ἔλαιον χρησιμοποιούμενον πρὸς βρώσιν καὶ φωτισμὸν πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς. Τὰ ἄρρενα ὑποκείμενα κεντώμενα ὡς ἡ μαστιχοφόρος Σχίνος παρέχουσιν εὖσμον ῥητίτην, τὴν κατ' ἐξοχὴν **τερεβιθίνην** ἢ **τερμινθίνην** τῶν φαρμακοποιῶν (Terebinthina), ἣτις χρησιμοποιεῖται πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς ἀντὶ μαστίχης. Ἡ ῥητίνη αὕτη εἶνε κατ' ἀρχὰς ἡμίρρευστος καὶ ὑπόχρος, ἀλλὰ ζεομένη ἐν ὕδατι ἀποβάλλει τὸ πλεῖστον τοῦ αἰθερίου αὐτῆς ἐλαίου, στερεοποιεῖται καὶ λαμβάνει χρῶμα γαλακτώδες ὑαλιζόν. Ἐν τοιαύτῃ στερεῇ καταστάσει καὶ ἐν μορφῇ μαγίδων φέρεται εἰς τὰς ἀγοράς (γαλλ. térébenthine de Chio, ἀγγλ. Chian ἢ Cyprus turpentine) καὶ ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Κυπρίων **τρημιθόπισσα**, **πίσσα τῆς Πάφου** ἢ **ἄσπρη πίσσα**. Ταύτην ἐννοεῖ βεβαίως ὁ Θεόφρ. λέγων: «βελτίστη μὲν γὰρ ἡ τερμινθίνη· καὶ γὰρ συνεστηκυῖα καὶ εὐωδαστάτη καὶ κουροτάτη τῇ ὀσμῇ, ἀλλ' ὀλίγη» (Φ. I.-9,2,2). Ταύτην ἰδίως τὴν ῥητίνη ἐννοεῖ καὶ ὁ Διοσκρ. ἐν τῷ ἐπομένῳ χωρίῳ: «ἡ δὲ ἐξ αὐτῆς (τῆς Τερμίνθου) ῥητίνη κομιζεται μὲν ἐξ Ἀραβίας τῆς ἐν Πέτρᾳ γεννάται δὲ καὶ ἐν Ἰουδαίᾳ καὶ Συρίᾳ καὶ ἐν Κύπρῳ καὶ ἐν Λιβύῃ καὶ ἐν ταῖς Κυκλάσι νήσισι· ἡ δὲ καὶ διαφέρει διαυγεστέρα οὖσα, λευκή, ὑαλιζουσα τῷ χρώματι καὶ κυανίζουσα,

(1) Ὁ Θεόφραστος διακρίνει τὴν διαφορὰν μεταξὺ Π. τῆς Τερεβίνθου καὶ Π. τῆς παλαιστίνιου λέγων: «Ἐστὶ δὲ τὸ δένδρον περὶ μὲν τὴν Ἰδην καὶ Μακεδονίαν βραχὺ θαμνώδες ἐστραμμένον (Π. ἡ Τερεβίνθος), περὶ δὲ Δαμασκὸν τῆς Συρίας μέγα καὶ πολὺ καὶ καλόν· ὄρος γὰρ τί φασιν εἶναι πάμμεστον Τερμίνθων (Π. ἡ παλαιστίνιος), ἄλλο δ' οὐδὲν πεφυκέναι» (Φ. I.-3,15,3).

εὐώδης, τερμίνθου πνέουσα». Καθ' ἅπασαν τὴν Ἀνατολὴν ἡ παλαιστίνιος Π. προτιμᾶται ὡς ὑποκείμενον πρὸς ἐμβολιασμὸν τῆς καρποφόρου ἢ γνησίας Π. περὶ ἧς κατωτέρω.

Ἡ δὲ ἀτλαντικὴ Πιστακιά εἶνε δένδρον μετρίου μεγέθους, φιλοβόλον, ἰθαγ.τῆς Τύνιδος, τῆς Ἀλγερίας καὶ τῶν Καναρίων νήσων· τὸ ξύλον του σκληρόν, διαρκές, εὖσομον, πολύχρηστον· ἡ ῥητίνη του ἔχει τὰς ιδιότητας τῆς τερεβινθίνης (β.ἀν.) καὶ χρησιμοποεῖται ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῆς Ἀλγερίας ὡς φάρμακον. Τὸ δένδρον τοῦτο χρησιμοποιοῦσιν οἱ Γάλλοι ἐν Ἀλγερίᾳ εἰς τὰς ἀναδασώσεις.

Ἡ γνησία ἢ καρποφόρος Π. εἶνε ἡ κν. ὀνομαζομένη **Φιστικιά** (καὶ ἐν Κύπρῳ **Φουστουκιά τοῦ Χαλεπιῦ**)· ἡ ἔκπαλαι γνωστὴ ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν **Πιστακιά**. Ταύτης οἱ καρποὶ, τὰ κν. **φιστικία**, ὀνομαζόντο τὸ πάλαι **ψιττάκι, φιστάκι, βιστάκι** (Ἀθῆν. ΙΔ, 649) καὶ **πιστάκι** κατὰ Διοσκρ., ὅστις περὶ αὐτῶν λέγει: «τὰ μὴν γεννώμενα ἐν Συρίᾳ ὅμοια στροβίλοις, εὐστόμαχα· ἐσθιόμενα δὲ καὶ πινόμενα ἐν οἴνῳ λεῖα ἐρπετοδύκτοις βοηθεῖ». Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο πρέπει ν' ἀναφέρεται ἡ ἐν Ἰνδικῇ καὶ Βακτρίᾳ **Τέρμινθος** τοῦ Θεοφρ. περὶ ἧς οὗτος λέγει: «φασὶ δ' εἶναι (ἐν Ἰνδικῇ) καὶ Τέρμινθον, οἱ δ' ὅμοιον Τερμίνθῳ, ὃ τὸ μὲν φύλλον καὶ τοὺς κλῶνας καὶ τᾶλλα πάντα ὅμοια ἔχει τῇ Τερμίνθῳ τὸν δὲ καρπὸν διάφορον· ὅμοιον γὰρ ταῖς ἀμυγδαλαῖς. Εἶναι γὰρ καὶ ἐν Βάκτρις τὴν Τέρμινθον ταύτην καὶ κάρυα φέρειν ἡλίκα ἀμύγδαλα διὰ τὸ μὴ μεγάλα καὶ τῇ ὄψει δὲ παρόμοια, πλὴν τὸ κέλυφος οὐ τραχύ, τῇ δ' εὐστόμια καὶ ἡδονῇ κρείττω τῶν ἀμυγδάλων. Δι' ὃ καὶ χρῆσθαι τοὺς ἐκεῖ μᾶλλον» (Φ. Ἰ. -4,4,7). Κατὰ τὸν Πλίνιον ἡ Πιστακιά εἰσήχθη εἰς τὴν Ἰταλίαν ὑπὸ τοῦ Βιτελλίου περὶ τὸ τέλος τῆς βασιλείας τοῦ Τιβερίου, ἐκεῖθεν δὲ μετηνέχθη εἰς τὴν Ἰσπανίαν ὑπὸ Φλαβίου τοῦ Πομπηίου. Περὶ τοῦ χρόνου τῆς εἰσαγωγῆς καὶ τῆς καλλιέργειας τοῦ δ. τούτου εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας ἑλλείπουσι μαρτυρίαι καθ' ὅσον γνωρίζω. Αἱ εἰς τὰ «Γεωπονικά» τοῦ Βάσσου σωζόμεναι σύντομοι πληροφορίαι τοῦ Διοφάνου «Περὶ φυτείας Πιστακίων» (10,11) εἶνε ἀμφίβολον ἂν ἀναφέρονται εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ εἴδους ἀπὸ τὴν κυρίως Ἑλλάδα. Οὔτε τὸ δένδρον, ἀλλ' οὔτε ὁ καρπὸς αὐτοῦ ἀναφέρονται εἰς τὸ «Γεωπονικόν» τοῦ Κρητῆς μοναχοῦ Ἀγαπίου (1647). Ὁ Παπαδόπουλος ἐν τῇ «Ἐμπορικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ» του (1815) ἀναφέρει τὸ **Πιστάκι** ἢ **φιστικί** ὡς «ὀπωρικὸν τῆς Ἀσίας, φερόμενον εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὸ Χαλέπι καὶ τὴν Περσίαν» (τόμ. Β' σελ. 159), ὃ δὲ Παλαιολόγος (1835) ὁμιλεῖ περὶ Πιστακιάς ὡς περὶ δένδρου μὴ ἀπαντῶντος ἐν Ἑλλάδι (1). Καθ' ὅσον ἡδυνήθη νὰ ἐξακριβώσω τὴν καλλιέργειαν τῆς Πιστακιάς ἐν Ἑλλάδι ἀναφέρεται τὸ πρῶτον τῷ 1856 ἐν τῇ «Ἐφημερίδι τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργίας» (σελ. 567) τοῦ ἐνθέρμου φιλογεώργου Ν. Ἐμμανουήλ, ὅστις λέγει ὅτι τότε ἐκαλλιεργεῖτο τὸ δένδρον τοῦτο ἐν Ζακύνθῳ, καὶ ὅτι δύο τοιαῦτα δεκαετῆ δένδρα ἐφύοντο εἰς τὸ παρά τὸν Πύργον τῆς Ἡλείας κτήμα τοῦ μακαρίτου Π. Χαλκιοπούλου. Ἐκτοτε

(1) «Γεωργικὴ καὶ Οἰκιακὴ Οἰκονομία» Β' σελ. 236.

ἢ καὶ προγενεστέρως πιθανόν ν' ἀπήντων καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος τοιαῦτα δένδρα ἀπομεμονωμένα, ἀλλὰ φυτεία Πιστακίων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον σπουδαία οὐδαμῶς τῆς χώρας ὑπῆρχε. Τὴν πρώτην ὥθησιν εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ δένδρου τούτου παρ' ἡμῖν ἔδωκεν ὁ τὸ πρῶτον εἰσαγαγὼν τὴν βιομηχανίαν τῆς σοκολάτας εἰς τὴν Ἑλλάδα μακαρίτης Δ. Πιυλιδῆς, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1860 κατήρτισε φυτεῖαν Πιστακίων εἰς τὸ ἐν Ψυχικῷ (παρὰ τὰς Ἀθήνας) κτήμα του. Τοῦτον ἐμιμήθη ὁ Ὀρφανίδης, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1869 ἤρχισε νὰ πολλαπλασιάσῃ τὸ εἶδος τοῦτο εἰς τὸ παρὰ τὰς Ἀθήνας ὑπ' αὐτοῦ τότε διευθυνόμενον «Δημόσιον Δενδροκομεῖον» καὶ νὰ συνιστᾷ τὴν καλλιέργειαν τοῦ χρησιμωτάτου τούτου καρποφόρου δένδρου (1). Ἀπὸ τοῦ 1882, ὅτε εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ «Δημοσίου Δενδροκομεῖου» διεδέχθη τὸν Ὀρφανίδην ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας, μεγίστη ἐδόθη ὥθησις εἰς τὴν ἐν τῷ ἰδρύματι τούτῳ πολλαπλασιασθῆναι τῆς Πιστακίαις καὶ τὴν ἀνά τὴν χώραν διάδοσιν αὐτῆς. Πιστακίαι δὲ ἔκτοτε ἀναπτυχθεῖσαι ἐν τῷ Δημοσίῳ Δενδροκομείῳ εἴτε αἱ πολλαχοῦ τῆς χώρας ἀπαντῶσαι σήμερον ἀνεπτυγμέναι καὶ καρποφοροῦσαι.

Ὁ ἀρχιμανδρίτης Κυπριανὸς (1788) καὶ ὁ Gaudry (1855) εἰς τὰ συγγράμματά των (2) ἀπαριθμοῦσι πάντα τὰ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν των ἢ καὶ προγενεστέρως παραγόμενα εἰς τὴν Κύπρον γεωργικὰ προϊόντα, οἱ δὲ Unger καὶ Kotschy εἰς τὸ περὶ τῆς νήσου ταύτης σύγγραμμά των (3) ἀναγράφουσι πάντα τὰ μέχρι τῆς ἐποχῆς των (1865) γνωστὰ ὡς καλλιεργούμενα ἢ αὐτοφυῆ αὐτόθι φυτὰ· ἀλλ' οὐδεὶς τούτων ἀναφέρει τὴν Πιστακίαν. Ἐντούτοις ὅτε τὸ πρῶτον ἐπεσκέφθη τὴν Κύπρον (1895) εὗρον φουμένας εἰς κήπους τῆς Λάρνακος δύο θηλείας Πιστακίαις καρποφορούσας, βραδύτερον δὲ καὶ τινὰ ἄλλα ὑποκείμενα ἄρρενα καὶ θήλεα, εἰς διάφορα μέρη τῆς νήσου. Ὅταν δὲ ἰδρυσά ἐκεῖ τὰ δενδροκομεῖα ἐκ τῶν πρώτων μου φροντίδων ἦτο καὶ ἡ πολλαπλασιαστικὴ καὶ διάδοσις ἀνά τὴν νήσον τοῦ πολυτίμου τούτου ἀκροδρύου, τὸ ὅποιον ἔνεκα τοῦ εὐνοϊκοῦ δι' αὐτὸ κλίματος τῆς Κύπρου δύναται σὺν τῷ χρόνῳ νὰ καταλάβῃ αὐτόθι θέσιν μεταξὺ τῶν μᾶλλον προσδοφῶρων δένδρων.

Ἡ γνησία Π. εἶνε δένδρον ἀκρόδριον, μετρίου μεγέθους, ἀκανονίστου σχήματος, φυλλοδόλον, ἀναπτυσσόμενον βραδέως, πλὴν μακρόδιον. Ἐκπαλαὶ καλλιεργεῖται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον ἐκτενῶς εἰς τὴν Ἀραβίαν, τὴν Συρίαν (4), τὴν Περσίαν καὶ τὴν Ἰνδικήν. Ἐντούτοις δὲν εἶνε βεβαιωμένον ἂν εἰς τινὰ τῶν

(1) «Γεωπονικά» Ὀρφανίδου, Α' σελ. 120.

(2) Ἀρχιμανδρίτου Κυπριανοῦ «Ἱστορία χρονολογικὴ τῆς νήσου Κύπρου», ἔκδοσις Καταλάνου. Α. Gaudry «Recherches Scientifiques en Orient—Partie agricole».

(3) «Die Insel Cypern».

(4) Ἡ Συρία ἐξίγει ἐτησίως ὑπὲρ τὰς 300000 ὀκ. πιστακίων.

χωρῶν τούτων ἅπαντὰ ἐν ἀγρία καταστάσει⁽¹⁾. Ἐπὶ τῶν εὐρεθέντων ἐν Συρίᾳ καὶ Ἀραβίᾳ ἀπομεμονωμένων αὐτοφυῶν τοιούτων δένδρων δὲν δύναται τις νὰ βασι-
σθῆ ὅπως ὀρίσῃ τὴν ἰθαγένειαν τοῦ εἶδους, διότι ταῦτα δυνατόν νὰ προέκυψαν καὶ
ἐκ τυχεᾶς διασπορᾶς. Οἱ λόγοι οὗτοι ὡς καὶ τὸ γεγονός ὅτι κατὰ κανόνα τὰ ἐκ
σπορᾶς προκύπτοντα ὑποκείμενα σπανίως διατηροῦσι τοὺς κυρίους χαρακτῆρας τῆς
Πιστακιάς ἐξ ἧς λαμβάνεται ὁ σπόρος (τὰ πιστάκια), πείθουσιν ἡμᾶς νὰ πιστεύ-
σωμεν ὅτι ἡ γνησία Π. δὲν ἀποτελεῖ εἶδος, ἀλλ' εἶνε προῖον ἐπιλογῆς, δ. δ. ἐξευ-
γενισμένη διαφορά τῆς παλαιστινίου Π., εἰς ἣν διὰ τῆς σπορᾶς συχνὰ τρέπεται
αὕτη, φέρουσα οὐχὶ πλέον πιστάκια, ἀλλὰ σπέρματα κατὰ τι μεγαλήτερα
τῶν τῆς παλαιστινίου (τῶν τσικουῶδων). Σήμερον ἡ καλλιέργεια τῆς γνησίας Π.
εἶνε ἔκτενής καὶ ἐν Σικελίᾳ⁽²⁾, Τύνιδι καὶ Ἰσπανίᾳ, ἀραιότερα δὲ ἐν Ἀλγερίᾳ,
Σαρδηνίᾳ καὶ μεσημβρινῇ Γαλλίᾳ, ἔτι δὲ ἀραιότερα ἐν Ἑλλάδι καὶ τισὶ νήσοις
τῆς Ἀνατολῆς.

Ἡ γνησία Π. εὐδοκιμεῖ εἰς οὓς τόπους αὐτοφύονται τὰ ἄλλα εἶδη τοῦ προκειμέ-
νου γένους. Αἱ προτιμότεραι δὲ διὰ τὴν καλλιέργειαν αὐτῆς γαῖται εἶνε αἱ γόνιμοι
ἀμμοαργιλλῶδεις καὶ πῶς νοτεραὶ, ἀλλ' οὐχὶ ὑγραί. Ἐντούτοις καὶ εἰς πετρώδη
καὶ ξηρὰ ἐδάφη δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ τὸ δ. τοῦτο ἐφ' ὅσον τὸ κλίμα εἶνε πρόσ-
φορον διὰ τὴν ἀνάπτυξίν του. Καθὸ δίκαιον εἶνε προτιμότερον νὰ πολλαπλασιάζε-
ται διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ διότι οὕτω κανονίζεται ἑπακριβῶς ἡ ἀπόκτησις τοῦ ἀ-
παιτουμένου ἀριθμοῦ ἄρρένων ὑποκειμένων ἐν ἀναλογία πρὸς τὰ θήλεα⁽³⁾. Ἄλλως
αἱ Πιστακίαι αἱ καλλιεργούμεναι εἰς τόπους παρὰ τοὺς ὁποίους αὐτοφύονται Τε-
ρέβινθοι ἢ παλαιστίνιοι Π., γονιμοποιούμεναι ὑπὸ τούτων, φέρουσι καρπὸν κάλ-
λιστον μὲν πρὸς βρῶσιν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πρὸς σποράν, διότι παρετηρήθη ὅτι τὰ ἐκ

(1) Ὁ Δε-Κανδύλλος ἀναφέρει τὴν γνησίαν Πιστακίαν ὡς αὐτοφυομένην ἐν
Συρίᾳ. («Orig. des plantes cultivées, σελ. 252), ἐντούτοις ἐκ τῶν ἀνωτέρων
μνημονευομένων χωρίων τοῦ Θεοφράστου ἐξάγεται ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τούτου εἰς
τὴν Συρίαν αὐτεφύετο, καὶ μάλιστα πυκνῶς, μόνον Π. ἢ παλαιστίνιος (Φ. Ἰ.-
3, 15, 3) ἐν ᾧ ἡ γνησία Π. ἀπῆλτα ἐν Ἰνδικῇ καὶ Βακτριᾳ (Φ. Ἰ.-4, 4, 7), ἐξ
ἧν χωρῶν πρέπει νὰ μετηνέχθῃ αὕτη βραδύτερον εἰς τὴν Συρίαν καὶ νὰ διεδῶθη
κατ' ἀρχὰς διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ ἐπὶ τῶν αὐτόθι αὐτοφυῶν «μεγάλων, πολλῶν
καὶ καλῶν» παλαιστινίων Π.

(2) Ἡ Σικελία ἐξάγει περὶ τὰς 250000 ὀκ. πιστακίων.

(3) Ὁ Du Breuil ἀναφέρει ὅτι πεπειραμένος κτηματίας, καλλιεργῶν τὴν Π.
εἰς τὸ παρὰ τὴν Μασσαλίαν κτήμα του, δι' ἐπανελημμένων δοκιμῶν ἐξηκρίβω-
σεν ὅτι τὰ ἄρρενα ὑποκείμενα τῶν διὰ σπορᾶς παραγομένων Πιστακίων προέρ-
γονται ἐκ πιστακίων τὰ ὁποῖα φέρουσι κατὰ μῆκος δύο προεξεχούσας ραβδώσεις,
καὶ ὅτι ἕκαστον δένδρον φέρει μόνον ὀλίγα τοιαῦτα πιστάκια φυόμενα εἰς τὴν
κορυφὴν τοῦ καρποφόρου βότρυος. Ἐκ τῶν πιστακίων τῶν στερουμένων τοιούτων
προεζοχῶν, τῶν καὶ πλειοτέρων, προκύπτουσι πάντοτε θήλεα ὑποκείμενα.

τοιούτου σπόρου προκύπτοντα φυτά εἶνε πάντοτε νόθα, ἀποτελοῦσι τὸν παραδεγε-
 μένον τύπον τῆς νόθου Πιστακιάς (*Pistacia hybrida* Pasq.) ἣς ὁ καρπὸς ἰμοιά-
 ζει ἀπαρλλάκτως πρὸς τὸν τῆς παλαιστινίου, ἀλλ' εἶνε διπλάσιος σχεδὸν τού-
 του. Εἰς τὴν διὰ τῆς διασταυρώσεως νοθεῖαν ταύτην τοῦ σπόρου ἀποδίδουσι τινες
 τὴν εἰς πολλοὺς συμβαίνουσαν ἀποτυχίαν τῆς διὰ σπορᾶς ἀποκτήσεως γνησίων
 Π. Εἶνε προστούτοις βεβαιωμένον ὅτι καὶ ὅταν ἔτι ἐκ τοιαύτης σπορᾶς ἐπιτυγ-
 χάνονται γνήσιαι Π. ὁ καρπὸς των εἶνε κατὰ τι μικρότερος ἐκείνου ὃν φέ-
 ρουσι αἱ διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ πολλαπλασιαζόμεναι Π. Θεωροῦνται δὲ αἱ Πιστα-
 κιαὶ αἱ φέρουσαι κατὰ τι μικρότερον καρπὸν ὡς ἀποτελοῦσαι ἰδίαν διαφοράν, τὴν
 κληθεῖσαν βρέττιον (*P. vera abruzzese* Pasq.) ἢ ναρβονικὴν (*P. vera nar-
 bonensis* Targ. Toz.).

Ἡ γνησία Π. ἐμβολιάζεται ἐπὶ τῆς Τρεβινθου καὶ κατὰ προτίμησιν ἐπὶ τῆς
 παλαιστινίου Π., ἐπὶ τριετῶν δὲ ἢ τετραετῶν ὑποκειμένων προερχομένων ἐκ
 σπορᾶς καὶ μεταφυτευθέντων εἰς ἐπὶ τούτῳ καταρτιζόμενον φυτώριον, ἢ καὶ ἐπὶ
 αὐτοφυῶν μεγάλων Τρεβινθῶν ἢ παλαιστινίων Π., ὅπου ὑπάρχουσι τοιαῦται.
 Γίνεται δὲ ὁ ἐμβολιασμὸς διὰ τοῦ ἐγκεντρισμοῦ (κατὰ Μάρτιον) ἢ, ὅπερ προτι-
 μότερον, διὰ τοῦ ἐνοφθαλμισμοῦ, θερινοῦ (κατὰ Ἰούνιον) ἢ φθινοπωρινοῦ (διὰ κοι-
 μωμένου ὀφθαλμοῦ κατ' Αὐγούστον-Σεπτέμβριον). Ἐπειδὴ δὲ, ἕνεκα τῆς ῥητι-
 νόδου φύσεως τῶν δένδρων τούτων, ὁ ἐμβολιασμὸς αὐτῶν δυσκόλως ἐπιτυγχάνει,
 θεὸν ἐπὶ ἐκάστου ὑποκειμένου νὰ γίνωνται ταυτόχρονως δύο ἢ καὶ πλείοτεροι ἐ-
 νοφθαλμισμοὶ ἢ ἐγκεντρισμοὶ (ἐὰν τὸ ὑποκείμενον ᾖνε μεγάλο). Κατὰ τὴν ἐμ-
 βολίασιν μεγάλου ἤδη δένδρου ἀφιένται ἀνεμβολιαστοὶ καὶ ἀκέραιοι εἰς ἢ δύο
 κλάδοι, οἱ ὅποιοι ἐμβολιάζονται ἢ ἀποκόπτονται ὅταν οἱ βλαστοὶ τῶν πρώτων ἐμ-
 βολίων ἀποκτήσωσι μῆκος ἑνὸς περίπου μ.

Ἡ εἰς τὰς φυτείας συνήθως τηρουμένη ἀναλογία μεταξύ ἄρρένων καὶ θη-
 λέων ὑποκειμένων εἶνε 1 πρὸς 4—5, μεταξύ δ.δ. 4—5 θηλέων φυτεύεται ἓν ἄρ-
 ρεν. Ἡ καρποφορία φυτείας στερουμένης ἐπαρκῶν ἄρρένων Πιστακιάων ἔσται
 ἔλλειπής ἂν οὐχὶ μηδαμινή. Ἡ συνήθεια τῆς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ δένδρου μορφώσεως
 ἄρρένων καὶ θηλέων κλάδων εἶνε καταδικαστέα. Διακρίνεται εὐχερῶς ἢ νεαρὰ
 ἔτι ἄρρην Π. ἀπὸ τὴν θήλειαν κατὰ μὲν τὴν ἐποχὴν τῆς βλαστῆσεως ἐκ τοῦ φύλ-
 λου, τὸν δὲ χειμῶνα ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς θηλείας τὸ μὲν φύλλον εἶνε σχεδὸν
 διπλάσιον τοῦ τῆς ἄρρενος, ὁ δὲ ὀφθαλμὸς στρογγυλωτέρως καὶ ἐρυθρωτός. Ὅσον
 ἢ γνησία ἢ καρποφόρος Π. ὅσον καὶ τὰ ἄλλα εἶδη τοῦ προκειμένου γένους με-
 ταφυτευόμενα εἶνε προτιμότερον νὰ φέρωσι περὶ τὰς ρίζας των μᾶζαν χρώματος
 (μπάλαν), ἐκτελεῖται δὲ ἡ μεταφύτευσις των ἐπιτυχῶς κατὰ Ἰανουάριον ἢ Φε-
 βρουάριον. Τὰ εἰς ὃν τόπον φύονται ἀφιέμενα αὐτοφυῆ δένδρα, μετὰ τὸν ἐμβολια-
 σμὸν των πλὴν τῆς ἐκάστοτε καθάρσεως, δ.δ. τῆς ἀφαιρέσεως τῶν ξηρῶν αὐτῶν
 μερῶν καὶ τῶν ἐπὶ τοῦ κορμοῦ καὶ παρὰ τὴν βᾶσιν των συχνὰ ἀναπτυσσομένων
 ἀγρίων βλαστῶν ὡς καὶ τῆς ἐκρίζώσεως τῶν περὶ αὐτὰ φυομένων θάμνων καὶ
 χόρτων, οὐδεμιᾶς ἄλλης περιποιήσεως ἔχουσιν ἀπόλυτον ἀνάγκην.

ὑπὸ εὐνοϊκᾶς συνθήκας ἐδάφους καὶ κλίματος τὰ ἐπὶ τόπου ἐμβολιαζόμενα μεγάλα αὐτοφυῆ δένδρα ἄρχονται καρποφοροῦντα τὸ τρίτον συνήθως μετὰ τὸν ἐμβολιασμόν των ἔτος. Ἡ καρποφορία τῶν ἐκ σπορᾶς προερχομένων δένδρων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ὀγδόου τῆς ἡλικίας των ἔτους, εἰκοσαετῆς δὲ τοιαύτη Πιστακιά δυνατὸν νὰ φέρῃ καὶ μέχρι 30 ὀκ. καρποῦ ἔτησίως, ἐξακολουθεῖ δὲ καρποφοροῦσα ἀφθόνως ἐπὶ ἑκατὸν καὶ πλεόν ἔτη. Ὁ καρπὸς ὠριμάζει περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου ἢ τὰς ἀρχὰς Σεπτεμβρίου, ὅτε ἐξωτερικῶς κοκκινίζει κατὰ τόπους, διανοίγει δὲ παρὰ τὴν κορυφὴν του τὸ κέλυφος καὶ ἐμφανίζεται διὰ μέσου τῶν χειλέων του ἡ ψίχα, ἣς τότε τὸ δέσμα ἔχει χρῶμα κοκκινωπὸν. Ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ ὁ καρπός, ἀποσπώμενος εὐκόλως, συλλέγεται ραβδιζόμενος ἐλαφρῶς διὰ καλάμου. Ὁ οὕτω συλλεγόμενος καρπὸς πρὸ τῆς ἐναποθηκείσεώς του ἀποξηραίνεται ἀπλωνόμενος εἰς τὸν ἥλιον. εἶνε δὲ ὁ καρπὸς οὗτος τὸ εὐστομώτερον καὶ πολυτιμώτερον ἀκρέδρουν, καὶ τρώγεται νωπὸς ἢ ξηρὸς (ἀλατιζόμενος ἐλαφρῶς καὶ φρυγόμενος) ἢ χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν σακχαροπλαστῶν ποικιλοτρόπως. Ἐν νωπῇ καταστάσει καὶ συλλεγόμενος ἀπὸ τοῦ δένδρου ὑπὸ τοῦ ἀγοραστοῦ πωλεῖται ὁ καρπὸς οὗτος εἰς τοὺς κήπους τῶν Ἀθηνῶν πρὸς 1 ¹/₂—2 δραχμὰς κατ' ὄκαν.

Αἱ κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀνθήσεως τῆς Πιστακιάς ἐνίοτε συμβαίνουσαι παρὰ τεταμέναι βρογαὶ παρακωλύουσι τὴν γονιμοποίησιν καὶ πολλακίς ἐκμηδενίζουσι τὴν καρποφορίαν. Σημαντικὴν ζημίαν εἰς τὴν καρποφορίαν τοῦ δένδρου τούτου προξενεῖ προσέτι μικρὸν Ὑμενόπτερον ἔντομον τοῦ ὁποίου ὁ σκώληξ κατατρώγει τὴν ψίχαν τοῦ καρποῦ καθ' ὃν γρόνον αὐτὴ ἀναπτύσσεται ἐν τῷ κελύφει. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συγκομιδῆς οἱ οὕτω προσβεβλημένοι καρποὶ ἂν καὶ ἔχουσι τὸ μέγεθος τῶν ὑγιᾶν καὶ πλήρως ὠρίμων διακρίνονται οὐχ ἥττον εὐχερῶς ἐκ τοῦ ὅτι τὸ κέλυφος αὐτῶν δὲν διανοίγει, ἐξωτερικῶς δὲ εἶνε ὀλοκλήρως ἢ κατὰ τόπους μελάνον καὶ ὑπόξηρον. Τοιοῦτος καρπὸς ἀνοιγόμενος εὐρίσκειται περιέχων μικρότατον, λευκὸν καὶ μόλις κινούμενον σκώληκα ὡς καὶ τὰ λείψανα τῶν δαπάναις τῆς ψίχας γευμάτων του. Ὅπως ἐξακριβώσω τὸν βίον τοῦ ἐντόμου καὶ ἐφάρμωσω τὰ καταλλήλα πρὸς καταπολέμησιν αὐτοῦ μέσα κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1906 ἐκ τῶν λιαν προσβεβλημένων τότε Πιστακίων τοῦ δενδροκομείου τοῦ Γεωργικοῦ Σταθμοῦ Ἀττικῆς συνέλεξα ἱκανὴν ποσότητα προσβεβλημένων πιστακίων τὰ ὁποῖα διετήρησα καταλλήλως πρὸς μελέτην. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ἐπομένου Μαΐου (1907), ἦτοι μετὰ ὀκτὼ ὅλους μῆνας, ἐκ τῶν πιστακίων τούτων ἐξῆλθον, διατρήσαντα τὰ κελύφη, μικρὰ πλήρη ζωῆς πτερωτὰ ἔντομα, τὰ ὁποῖα ἐξακριβώθη ὅτι εἶνε Χαλκιδίδες τοῦ γένους Τρωγοκάρπος (Trogocarpus Pistaciae Gen.). Τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα ἐπέτυχον ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως τοῦ πειράματος καὶ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος (1907—1908). Ἐκ τῆς ἐξακριβώσεως ταύτης γίνεται φανερόν ὅτι τὰ θήλεα τοῦ Τρωγοκάρπου, μετὰ τοὺς γάμους των, οἱ ὁποῖοι πρέπει νὰ τελεῶνται οὐχὶ βραδύτερον τοῦ μηνὸς Ἰουλίου, ἐναποθέτουσι τὰ ὠρία των ἐπὶ τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην μορφωμένων ἡδῆ καὶ ἀνεπτυγμένων πλὴν εἰσέτι ἀώρων

καὶ τρυφερῶν πισταχιῶν, καὶ ὅτι οἱ ἐκ τῶν ὠαρίων τούτων προκύπτοντες σκώληκες εἶνε οἱ κατατρώγοντες τὴν ψίχαν τοῦ καρποῦ καὶ διαχεμαζόντες ἐντὸς αὐτοῦ. Ἀσφαλέστατον λοιπὸν καὶ ὀλιγοδάπανον μέσον πρὸς καταπολέμησιν τοῦ λίαν ἐπιζημίου τούτου ἐχθροῦ τῆς Πιστακιάς ἤθελεν εἶνε ἡ εὐθύς μετὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ὠριμοῦ καὶ ὑγιούς καρποῦ αὐτῆς ἡ συλλογὴ καὶ ἄμεσον διὰ τοῦ πυρὸς καταστροφή τῶν προσβεβλημένων πισταχιῶν, τὰ ὅποια, ὡς εἶπομεν, ἐγκλείουσι τοὺς γονεῖς τῶν καταστροφῶν τῆς μελλούσης εἰσοδείας. Το μέσον τοῦτο ἐφαρμολζόμενον ἔκτοτε ἐπὶ τῶν ἀπὸ ἐτῶν προσβαλλομένων Πισταχιῶν τοῦ Γεωργικοῦ Σταθμοῦ Ἀττικῆς ἀπεδείχθη ἀποτελεσματικώτατον. Ἐπὶ τῶν αὐτῶν Πισταχιῶν εὗρον καὶ εἶδος Κοκκοειδοῦς τοῦ γένους Κονισαλέος (*Pulvinaria Pistaciae* Gen.), ὀλίγον διαφέροντος τοῦ Κονισαλέου τοῦ ἐνίοτε ἀπαντῶντος ἐπὶ τῆς Ἀμπέλου (*Pulvinaria Vitis*). Κατὰ τοῦ ἐντόμου τούτου τῆς Πιστακιάς ἐφαρμολζονται τὰ συνήθη κατὰ τῆς ψωριάσεως τῶν φυλλοβόλων δένδρων μέσα. Ἀκίνδυνον φαίνεται νὰ ἦνε εἶδος μικροῦ Ὑστεροπτέρου (*Hysteropterus* s.) ὅπερ εὗρον ἐπὶ τῶν αὐτῶν δένδρων κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1912. Αἱ αὐταὶ πάντοτε Πισταχιαὶ προσβάλλονται καὶ ὑπὸ τινος μικροῦ Κολεοπτέρου, πιθανῶς εἶδους Μυελοφίλου (*Myelophilus*), ὅπερ τὸν χειμῶνα τυφλώνει τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν δένδρων, τρυπῶν, κατατρῶγον καὶ καθιστῶν ἀγόνους πολλοὺς. Ἀποτελεσματικὸν κατὰ τῆς παθήσεως ταύτης τῆς Πιστακιάς φάρμακον φρονῶ ὅτι θὰ ἦτο ὁ ἀπὸ τῆς πτώσεως τῶν φύλλων κατ' ἐπανάληψιν ψεκασμὸς τοῦ προσβαλλομένου δένδρου με ἀρσενικοῦχον διάλυσιν. Τέλος οὐχὶ ἀσημαντον ζημίαν εἰς τὴν καρποφορίαν τῶν Πισταχιῶν τοῦ Γεωργικοῦ Σταθμοῦ Ἀττικῆς προξενεῖ ἐνίοτε ἡ σκωρία, ἣτις προκαλεῖται ὑπὸ τινος Μικρομύκητος (*Septoria Pistaciae*) ἀναπτυσσόμενου ἐπὶ τῶν φύλλων καὶ τῶν νεαρῶν ἔτι καρπῶν καὶ ἐκδηλουμένου διὰ κηλίδων ἐπὶ μὲν τῶν φύλλων καστανοχρῶαν ἐπὶ δὲ τῶν καρπῶν μελανῶν. Καὶ τὰ μὲν φύλλα ἀποξηραίνονται καὶ πίπτουσι προῶρως, οἱ δὲ καρποί, ἂν καὶ ἀποκτώσι περίπου τὸ φυσικὸν αὐτῶν ἀνώτατον μέγεθος, δὲν διανοίγουσι τὸ κελυφὸς των καὶ λαμβάνουσιν ἐξωτερικῶς χρῶμα μέλαν. Οἱ τοιοῦτοι καρποὶ ἢ στεροῦνται ὀλοτελῶς ψίχας ἢ ἔχουσι τοιαύτην μικρὰν καὶ κατὰ τόπους μελανήν. Ἡ ἔγκαιρος ἐφαρμογὴ ψεκασμῶν διὰ βορδιγαλλίου πολτοῦ (β.λ.) δυνατὸν νὰ προλάβῃ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ παρασίτου.

Ἐν Κύπρῳ ἐπὶ τῆς γηνησίας Π. καὶ ἰδίως ἐπὶ Π. τῆς Τερεβίνθου ἐνίοτε ἀπαντᾷ Κοκκοειδὲς ἐντομον (*Diasp's Gennadii* Leon.), ὅπερ ὑπὸ εὐνοϊκᾶς πρὸς πολλασιασιν αὐτοῦ συνθήκας δυνατὸν ν' ἀποβῇ λίαν ἐπιζήμιον. Κατὰ τοῦ ἐντόμου τούτου ἐφαρμολζονται τὰ συνήθη πρὸς καταπολέμησιν τῶν Ψωρῶν θεραπευτικὰ μέσα (βλ. Ψωρίασις).

Πιστικὸς ὁ Στρατιώτης (*Pistia Stratiotes*, ἀγγλ. Tropical Dock-weed ἢ Water Lettuce, τ. Ἀρωδῶν), φ. ποῦδες πολυετές, ὑδρόβιον, κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς Αἰγύπτου καὶ ἄλλων θερμῶν χωρῶν. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ὁ Στρατιώτης τοῦ Διοσκορίδου. Πιστικὸς παρ' ἀρχαίους ὀνομάζεται: εἶδος Νάξδου, σημαίνει δὲ τὸ ὄνομα πιστικὸς καὶ ῥευστὸς (ἐκ τοῦ πίνω).

Πιτέλαιον, βλ. σελ. 92.

Πιττόσπορον (*Pittosporum*) γ. τῆς ὁμωνύμου τάξεως τῶν Πιττοσπορωδῶν (*Pittosporaceae*, Δικοτλδ.) περιλ. περί τὰ 50 εἶδη ἰθαγ. τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Αὐστραλίας· μεγάλοι θάμνοι ἢ δένδρα ἀειθαλῆ, πάντα δασικά καὶ κοσμητικά, τινὰ καὶ ἄλλως χρήσιμα. Π. τὸ σινικὸν (*P. chinense* ἢ *Tobira*), θάμνος δενδρώδης, ἰθαγ. τῆς Σινικῆς, θεραπεύεται ἀπὸ πολλοῦ καὶ ἐν Ἑλλάδι, ἐνθα τὰ σπέρματά του δὲν ὠρμάζουσι, διδὲ πολλὰ πλ. διὰ καταβολάδων καὶ μοσχευμάτων (ἐν πολλαπλασιαστηρίῳ). Σκληρότατον, ἀρραγές καὶ τορνευτικὸν εἶνε τὸ ξύλον Π. τοῦ διχροῦ καὶ Π. τοῦ κυματοφύλλου (*P. bicolor* καὶ *P. undulatum*) ἀμφοτέρων δένδρων ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας καὶ δυναμένων νὰ εὐδοκιμῶσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος· τὸ δεύτερον εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς παρὰ τοῦ ὑψαλμοῦ γαίας· τὰ εὐσμότατα ἄνθη του ἀποσταζόμενα παρέχουσιν αἰθέριον ἔλαιον μυρεψικόν.

Πίτυκας καὶ **Πιτύκι**, βλ. Πεύκη σελ. 769.

Πιτύουδα παρὰ Διοσκρ. = **Εὐφόρβιον ἢ Πιτύουσα** (*Euphorbia Pityussa*), θαμνιὸν ἀειθαλές, ἰθαγ. τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς Ἰταλίας.

Πίτυς, βλ. Πεύκη σελ. 772.

Πιφάνι, βλ. εἰς σελ. 157.

Πλανερία (*Planera* ἢ *Zelkova*, τ. Κνιδωδῶν) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη δένδρα δασικά καὶ κοσμητικά. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε Π. ἢ **ἐπαλξωτῆ** (*P. crenata*, γαλλ. *Orme de Sibérie*), ἰθαγ. τοῦ Καυκάσου καὶ τῆς Σιθηρίας, καὶ Π. ἢ **ὕδροχαρῆς** (*P. aquatica*, ἀγγλ. *Planer-tree*) ἰθαγ. τῶν Ἦν. Πολιτειῶν ἀμφοτέρα μεγάλα, φυλλοβόλα, στενωῶς συγγενῆ τῶν **Πτελεῶν**· τὸ ξύλον των, καὶ ἰδίως τὸ τοῦ πρώτου, λίαν ἐκτιμώμενον διὰ τὴν σκληρότητα καὶ διάρκειάν του.

Πλάτανος (*Platanus*, γαλλ. *Platane*, ἀγγλ. *Plane-tree*, τουρ. **Τζινάκ**, τ. Πλατανωδῶν) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη· τὰ κοινότερα εἶνε Π. ἢ **ἀνατολική** (*P. orientalis*), τὸ κν. Πλάτανος ἢ Πλατάνι, μέγα δένδρον, κοινὸν ἀνά τὰς παραμυτιώνας καὶ τὴν δυτ. Ἀσίαν, καὶ Π. ἢ **δυτική** (*P. occidentalis*), δένδρον ὡσαύτως μέγα, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, ὅπερ ὑπὸ τῶν θεωρεῖται διαφορά τοῦ προηγουμένου. Ἀμφοτέρα εἶνε δένδρα μακρόβια, παραβλαστικά, φυλλοβόλα, δασικά, κοσμητικά, ὀλίγον διαφέροντα ἀπ' ἀλλήλων, κατάλληλα δὲ διὰ δενδροστοιχίας, πλατείας, παραδείσους καὶ ἐπαυλεῖς. Πολλὰ πλ. εὐχερῶς μὲν διὰ σπορᾶς, δυσκολώτερον δὲ διὰ μοσχευμάτων ἀναπτύσσονται ταχέως καὶ εὐδοκιμοῦσιν εἰς ἀραιὰ ἐδάφη καὶ ἰδίως παρὰ τὰ βρόντα ὕδατα. Εἰς τὴν δυτ. Εὐρώπῃ ἀπαντᾷ θεραπευομένη κατὰ προτίμησιν ἢ **δυτική** Π. ὡς εὐθυτενεστέρα καὶ εὐσχιωτέρα, ἔχουσα τὰ φύλλα μεγαλύτερα καὶ μᾶλλον ἀκέραια. Τοῦ εἶδους τούτου διαφορά εἶνε ἡ ἐνίοτε φερομένη ὡς ἀποτελοῦσα ἴδιον εἶδος **καλιφορνιακή** Π. (*P. californica* ἢ *racemosa*).

Κοινοτάτη πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολῆς εἶνε ἡ **ἀνατολική** Π., ἣς διαφορά φέρουσα φύλλα στενωτέρα καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον

τριλοβα (*P. orientalis insularis*), ἀπαντᾷ εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου Πελάγους (καὶ ἐν Κύπρῳ). Ἐν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ καθ' ἅπασαν τὴν Ἀνατολὴν δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι δὲν ὑπάρχει ποταμός, ρύαξ, πηγὴ ἢ βρύσις ἐξοχικὴ παρὰ τὴν ὁποίαν νὰ μὴ φύεται. Π. Τὸ μέγεθος, ἡ ἰσχὺς καὶ τὸ μεγαλεῖον ἀπεικονίζονται ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν ὑπὸ τοῦ δένδρου τούτου, ὅπερ ἀντέχει εἰς τὰς θεάλλας καὶ τοῦ ὁποίου τὸ πυκνὸν φύλλωμα συγκρατεῖ τὰ ὕδατα τῶν καταγιγῶν καὶ ἐν ὥρᾳ θέρους ἐμποδίζει τὴν διόδον τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου παρέχον οὕτω εἰς τὸν κεκημηκότα ὕδοιπόρον ἀσφαλὲς καταφύγιον. Πολλοὶ Π. ἀριθμοῦσαι πολλῶν αἰῶνων βίον συχνὰ ἀπαντῶσι παρὰ τὰς πηγὰς καὶ τὰς ἐξοχικὰς βρύσεις· τοιαύτη ἦτο ἡ ὀνομασθεῖσα τὸ πάλαι: **Μενελαίς**, περὶ ἧς ὁ Πausanias λέγει: «Ὁ Ὀλίγον δὲ ὑπὲρ τὴν πόλιν (τὰς Καρύας) πηγὴ τέ ἐστι, καὶ ἐπὶ τῇ πηγῇ πλατάνος μεγάλη καὶ εὐειδὴς πέφυκε· καλοῦσι δὲ αὐτὴν Μενελαΐδα· Μενέλαον γὰρ στρατὸν ἀθροίζοντα εἰς Τροίαν ἀφικέσθαι· τε ἐνταῦθα καὶ ἐπὶ τῇ πηγῇ τὴν πλατάνον φυτεῦσαι λέγοντες· ἐφ' ἡμῶν δὲ καὶ τὴν πηγὴν κατὰ ταῦτα τῇ πλατάνῳ καλοῦσι Μενελαΐδα» (8,23,3). Γηραιοτάτῃ ἦτο καὶ ἡ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἔτι τοῦ Θεοφράστου σωζομένη ἐν Δελφοῖς Π., ἣτις ἐφυτεύθη, ὡς ἐλέγετο, ὑπὸ τοῦ Ἀγαμέμνονος (Φ. Γ. 4,13,2). Παρὰ κρήνην καὶ ὑπὸ τὴν πρὸς ταύτην φουμένην Π. ἐτέλεσαν ἐν Αὐλίδι οἱ Ἕλληνας πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς των διὰ τὴν Τροίαν τὰς ἐνομισμένας θυσίας ⁽¹⁾, τῆς Π. δὲ ταύτης τὸ ξύλον, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πausanίου ⁽²⁾, ἐφυλάσσετο ὡς πολῦτιμον μνημεῖον εἰς τὸν ἐν Αὐλίδι ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος. Τὴν Π. οἱ ἀρχαῖοι ἐφύτευον εἰς τὰ ἄλση, εἰς τοὺς παραδείσους καὶ εἰς τὰ γυμνάσια (Pausanias, 5,27,7. 6,23,1. 2,37,1), ὑπὸ τὴν σκιάν δὲ τῶν Π. ἐδίδασκεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ὁ Πλάτων.

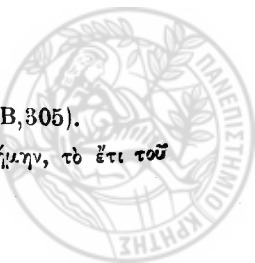
Πάμπολλοι εἶνε αἱ μέχρι σήμερον σωζόμεναι πολλαχοῦ ὑπέργηροι ἱστορικαὶ Π. Τοιαύτη λέγεται ὅτι εἶνε τις ἐν τῇ νήσῳ Κῶ. Τὸ δένδρον τοῦτο «εὐρίσκεται εἰς τὸ κέντρον τῆς δημοσίας πλατείας, ἐπισκιαζομένης ὀλοκλήρου ὑπὸ τοῦ ὠραίου φυλλώματος τῶν γηραλέων κλώνων τῆς, οἱ ὅποιοι ἀφιέμενοι ἐλεύθεροι εἰς τὸ βᾶρος των θά συνετρίβοντο, ἂν μὴ φιλόκαλοι κάτοικοι ἐφρόντιζον νὰ ὑποστηρίξωσιν αὐτοὺς ἐπὶ μαρμαρίνων κίωνων. Ὁ Βίρχωφ ἐπισκεφθεὶς αὐτὸ φρονεῖ ὅτι εἶνε ἀρχαιότερον τοῦ Ἴπποκράτους. Εἰς τὸ ὄργανικόν τοῦτο μνημεῖον ἀπονέμεται εἶδος λατρείας οὐχ ἦττον εἰλικρινοῦς, οὐχ ἦττον βαθείας ἢ εἰς τὰ ἕτερα λείψανα, τὰ τελευταῖα μαρτύρια τοῦ ἀρχαίου τῆς νήσου μεγαλείου» (Γ. Μουσαῖος, ἐν «Ἀκροπόλεις», 1891). Δεκατριῶν ὡς ἐγγίστα αἰῶνων βεβαιωμένην ἡλι-

(1) «Ἡμεῖς δ' ἀμφὶ περὶ κρήνην ἱερούς κατὰ βωμοὺς

Ἔρδομεν ἀθανάτοισι τελέεσσας ἑκατόμβας,

Καλῇ ὑπὸ πλατανίστῳ, ὅθεν ῥέεν ἀγλαὴν ὕδωρ» (Ἰλδ. Β, 305).

(2) «Πλατάνου δέ, ἧς καὶ Ὀμηρος ἐν Ἰλιάδι ἐποίησατο μνήμην, τὸ ἔτι τοῦ ξύλου περιὸν φυλάσσουσιν ἐν τῷ ναῷ» (9,19,5).

κίαν ἔχει ἡ Π. ἡ φυτευθεῖσα ἐν Δαμασκῷ τῷ 634 εἰς ἀνάμνησιν τῆς εἰς τὴν πρωτεύουσαν ταύτην τῆς Συρίας παραδοχῆν τοῦ ἰσλαμικοῦ, εἰδὸν καὶ τὸ δένδρον τοῦτο θεωρεῖται ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν ἱερόν. Ἱστορικῆ παλαιὰ Π. εἶνε ὡσαύτως ἡ παρὰ τὸ Βουγιούκ-Δερέ τοῦ Βοσπόρου φυομένη καὶ ἐπωνομαζομένη «Τὰ ἑπτὰ ἀδέλφια» (τουρκ. Γεδι-καρδὰς), διότι ἐκ τῆς αὐτῆς ρίζης παλαιότερου κορμοῦ ἀνεβλάστησαν καὶ ὑφίστανται ἤδη ἑπτὰ κορμοί. Κατὰ τὴν 4ην σταυροφορίαν ὑπὸ τὴν Π. ταύτην κατεσχένησεν ὁ Geoffroy de Bouillon, διὸ καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι ὑπὸ τὸ ὄνομα τούτου μᾶλλον γνωρίζουσι τὸ δένδρον.

Τρεῖς μεγάλας καὶ ἱστορικὰς Πλατάνους τῆς Ἑλλάδος ἀναφέρει ὁ Ὀρφανίδης. Καὶ ἡ μὲν «κεῖται πλησίον τοῦ Αἰγίου, ἐντὸς κοιλάδος βαθείας καὶ ὑγρᾶς, σχηματιζομένης ἀπὸ τὰς τελευταίας διακλαδώσεις τῆς σειρᾶς τῶν Ἀροαρίων ὀρέων». Εἶνε δὲ γνωστὴ ἡ Π. αὕτη ὑπὸ τὸ ὄνομα «τῆς Κλαπατσούνας». «Ὁ κορμὸς τῆς ἔχει εὐρείαν κοιλότητα, ἣτις μετεποιήθη εἰς ἀρκούντως εὐρὺν εὐκτήριον οἶκον». Ἡ δευτέρα Π. «εὐρίσκειται ἐν Αἰγίῳ, παρὰ τὴν παραλίαν. Ἡ Π. αὕτη ἔχει κορμὸν παχύτατον, οὐτινος ἡ διάμετρος ἦτο (τῷ 1847) μεγαλητέρα τῶν τριῶν μέτρων ἔχει δὲ περίμετρον ἀνάλογον καὶ ἔσθθεν κοίλωμα εὐρὺ, ὅπερ εἶνε ἀνοικτὸν μόνον ἐκ τῶν ἄνω, μεταξὺ τοῦ πρώτου σπονδυλώματος τῶν κλαδῶν τῆς. Διηγοῦνται ὅτι ὁ στρατηγὸς Ἀνδρέας Λόντος ἐφυλάκιζε κατὰ τὴν ἐπαναστασιν ἐντὸς τοῦ κοιλώματος τῆς Π. ταύτης τοὺς ἀτακτοῦντας ἢ ἀπειθοῦντας στρατιώτας του». Ἡ τρίτη μεγάλη ἱστορικὴ Π. εἶνε ἡ τοῦ Ναυπλίου, ἣτις ἐξηράνθη τῷ 1860. Περὶ ταύτης ὁ Ὀρφανίδης λέγει: «Ὑπ' αὐτὴν πολλάκις ἐσκέφθησαν καὶ κυβερνῶντες καὶ κυβερνώμενοι, ὑπ' αὐτὴν ὁ μακαρίτης Κυβερνήτης κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα ἔδιδε τῆς ἀγάπης τὸ φίλημα εἰς προϋχοντας καὶ λαόν, καὶ παρὰ τῷ γηραιῷ κορμῷ ταύτης ἰστάμενος ὁ ἀπότομος, ἀλλ' ἡδυσπῆς καὶ φιλόπατρις διδάσκαλος Γεννάδιος, ἐξεφώνησε τὸν περὶ συνεισφορᾶς λόγον, μετὰ τὸ τέλος τοῦ ὁποῦοῦ πάντες πτωχοὶ τε καὶ πλούσιοι ἐκένωσαν τὰ βιβλάντια αὐτῶν» («Γεωπονικά» Γ', 283). Εἰς οὐχὶ ὀλίγας πόλεις καὶ κώμας τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς εἰσέτι δούλης Ἑλλάδος σώζονται Πλάτανοι αἱ ὅποιοι ἐνθymiζουσιν εἰς τοὺς κατοίκους τὰς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 καὶ τὰς πρὸ ταύτης ἡμέρας τῆς δουλείας καθ' ἃς τὰ δένδρα ταῦτα ἐχρησίμευσαν ὡς πρῶχειροι ἀγγύνοι. Τὸ μέγεθος ἢ ἡ πληθὺς τῶν φυομένων Πλατάνων βεβαίως προεκάλεσε τὴν βάπτισιν διαφόρων ποταμῶν, κωμῶν ἢ πόλεων παρὰ μὲν τοῖς ἀργαίοις μὲ τὰ ὀνόματα Πλατάνιος, Πλατανιστός, Πλατανιστοῦς. Πλατανιστῶν καὶ Πλάτανος, παρ' ἡμῖν δὲ σήμερον μὲ τὰ Πλατανάκι, Πλατάνα. Πλατανιά, Πλατανιστός καὶ Πλάτανος.

Τὸ ξύλον τῆς Π. εἶνε μαλακὸν καὶ εὐέργαστον, χρήσιμον δὲ μόνον δι' ἑσωτερικὰ τῆς οἰκοδομῆς ἔργα καὶ δι' ἐπιπλα. Μεγάλῃ κατανάλωσις γίνεται πολλαγοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολῆς φυλλοφόρων κλάδων Π. πρὸς κατάρτισιν ποιμνιοστασιῶν καὶ καλυθῶν καὶ πρὸς ἐπιστέγασιν ἀγροτικῶν ἀποθηκῶν καὶ σκιᾶδων, ἢ διαρκῆς δὲ ἀποκοπῆ τῶν κλάδων τούτων κατὰ τὸ θέρος, ὅτε αἱ οὕτω

προξενούμεναι ἐπὶ τῶν δένδρων πλῆγαί δὲν ἐπουλοῦνται, γίνεται πρόξενος τῆς προσβολῆς τοῦ ἐγκαρδίου ξύλου των ὑπὸ τοῦ Κράδου (β.λ.), ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας εἶνε ἡ κοιλανσις τῶν κορυμῶν καὶ τῶν κυριωτέρων κλάδων τῶν δένδρων τούτων. Φαίνεται ἔτι ὅτι ἡ τοιαύτη χρῆσις τῶν φυλλοφόρων κλάδων τῆς Π. εἶνε ἀρχαισιτάτη, διότι παλαιὰ τοιαῦτα δένδρα κοίλα ἀναφέρονται παρ' ἀρχαίους πολλά (Παυσανίας, 7, 22, 1). Τοιαύτην μεγίστην κοίλην Π. ἐν Λυκία ἀναφέρει ὁ Πλίνιος (12, 5) ἡ κοιλότης αὐτῆς εἶχε περιφέρειαν 84 ποδῶν, ἐντὸς δ' αὐτῆς ὁ Ῥωμαῖος διοικητὴς τῆς ἐπαρχίας Μυκισιῶν ἐγευματίσσε μετὰ 17 συνδαιτυμόνων. Πολλαχού τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολῆς τοὺς κοίλους τούτους κλάδους καὶ κορυμὰς τῆς Π., καθαρῶντες καὶ διορθώνοντες καταλλήλως, χρησιμοποιοῦσιν οἱ χωρικοὶ ἀντὶ κυψελῶν ἢ δοχείων (τῶν εἰς τὴν βόρ. Εὐβοίαν ὀνομαζομένων **ταλάρων**) πρὸς ἐναποθήκευσιν ἀλεύρου, γεννημάτων ἢ ἄλλων ξηρῶν καρπῶν.

Ὁ κατ' ἔτος ἀποδερματούμενος φλοιὸς τῆς Π. προφυλάσσει τὸ ξύλον αὐτῆς ἀπὸ τῶν προσβολῶν τῶν ξυλοφάγων ἐντόμων. Διὸν ὕψασμα βρεγόμενον εἰς ἀφέψημα τοῦ φλοιοῦ τούτου καὶ ἐπιτιθέμενον ἐπὶ ἀποστημάτων, ἐγκαυμάτων καὶ χειμέτων θεραπεύει αὐτά. Τὸ ἀφέψημα δὲ τοῦτο χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς αἰμοστατικόν, τῇ προσθήκῃ δὲ ὀλίγου ἀνθρακικοῦ καλίου ἀποτελεῖ κίτρινον χρωμακατάλληλον πρὸς βαφήν τῆς μετάξης. Τέλος κοινιοποιούμενος ὁ φλοιὸς τῆς Π. χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε πρὸς νόθευσιν τοῦ πυρέθρου (β.λ.) καὶ τῆς κίνης. Ὡς φαρμακευτικὰ εἶδη ἀναφέρει ὁ Διοσκρ. καὶ τὸν καρπὸν (τὰ «σφαιρία») καὶ τὰ τρυφερά φύλλα τῆς Π. Ὁ χυοὺς τῶν φύλλων τοῦ δένδρου τούτου ἐρχόμενος εἰς σύναψιν μετὰ τοῦ δέρματος ἐρεθίζει αὐτό, ἐμπίπτων δὲ εἰς τὰ ὕδατα προξενεῖ κώφωσιν. Ταῦτα ἀναφέρει καὶ ὁ Διοσκρ. λέγων εὐδὲ χυοὺς τῶν φύλλων καὶ τῶν σφαιρίων ἀκοήν καὶ ὄψιν ἐμπεισῶν λυμαίνεται».

Πλατανόδη (Platanaceae) τ. Δικοτλδ. περιλ. δένδρα μεγάλα δασικά, κοσμητικὰ καὶ βιομηχανικὰ, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς (γ. Πλάτανος, Ὑγράμβαρικς).

Πλατομαντίλα, βλ. Ἄρχειον καὶ Νυμφαία.

Πλατομαντιλίδα, βλ. Ἄρχειον.

Πλεμονόχορτον, βλ. Ἄλισμα.

Πλευριτόξυλον, βλ. Ὄσυρις.

Πλήκτρανθος (Plectanthus, ἀγγλ. Cock-spur-flower, τ. Χειλανθῶν) γ. περιλαμ. περὶ τὰ 70 εἶδη ἰθαγ. τροπ. καὶ παρατρ. χωρῶν τὰ πλείστα ποώδη πολυετή, τινὰ θαμνώδη, πολλά κοσμητικὰ. Οἱ κόνδυλοι Π. τοῦ ἐξωδίου (P. esculentus), ἰθαγ. τῆς Νατάλης, καὶ Π. τοῦ μαδαγασκαρινοῦ (P. madagascariensis), ἰθαγ. τῆς Μαδαγασκάρης, εἶνε ἐξωδιμοί.

Πλοκάδι, βλ. Κληματίς.

Πλουμδάγον, βλ. Μολύβδαϊνα.

Πλουμερία (Plumeria ἢ Plumiera, τ. Ἀποκυνωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 40 εἶδη θάμνοι καὶ δένδρα ἀειθαλῆ, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς, τὰ πλείστα κο-

σημητικά, ἀνοσφόρα. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ Π. ἡ ὀξύφυλλος (*P. acutifolia* ἢ *acuminata*), εἶδος πολυανθέστατον, δυνάμενον νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος, καὶ Π. ἡ ἐρυθρὰ (*P. rubra*, γαλλ. Frangipancier rouge, ἀγγλ. Frangipani-plant), ἀμφοτέρων ὁ ὁπὸς δηλητηριώδης.

Πλωτομαντίλα, βλ. Νυμφαία.

Πνευμονική (*Pulmonaria*, γαλλ. Pulmonaire, ἀγγλ. Lung-wort, τ. Τραχυφυλλωδῶν) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς δυτ. Ἀσίας φ. πώδη πολυετῆ. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Π. ἡ φαρμακευτικὴ (*P. officinalis* ἢ *auriculata*, γαλλ. Herbe aux Poumons ἢ Herbe au lait de Notre-Dame, ἀγγλ. Sage of Bethlehem), φ. φαρμακευτικόν· τὰ φύλλα του ἀντιθηχικά, τὰ ἄνθη του ἀφιδρωτικά. Ἄπαντ' ἔχει καὶ ἐν Ἑλλάδι.

Πόα (*Poa*, γαλλ. Paturin, ἀγγλ. Meadow-Grass, τ. Ἀγρωστοδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 80 εἶδη, τὰ πλείστα ἰθαγ. βορ. εὐκρ. χωρῶν φ. πώδη, ἐτήγια ἢ πολυετῆ, πλείστα ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν οὕτως εἰπεῖν πολλῶν λειμώνων καὶ βοσκησίμων τόπων τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς βορ. Ἀμερικῆς. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 21, ἐξ ὧν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε Π. ἡ λειμώνιος καὶ Π. ἡ κοινὴ (*P. pratensis* καὶ *P. trivialis*), ἀμφοτέρα πολυετῆ καὶ κοινὰ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλαχοῦ δὲ καὶ καλλιεργούμενα ὡς κτηνοτροφικά. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιόλογα εἶνε ἰδίως α') Π. ἡ πλατύρριζος (*P. compressa*, ἀγγλ. Blue-Grass), πολυετές, ἀντέχον εἰς τὴν ξηρασίαν, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν Ἠνωμ. Πολιτειῶν, ἔνθα θεωρεῖται πολῦτιμον κτηνοτροφικόν εἶδος, παρέχον ἄφθονον καὶ θρεπτικώτατον χόρτον. β') Π. ἡ ὄψιμος (*P. ἢ Eragrostis serotina*, ἀγγλ. Meadow-Red-top), πολυετές, ἰθαγ. βορ. εὐκρ. χωρῶν, ἄριστον κτηνοτροφικόν εἶδος διὰ νοτερὰς γαίας. καὶ γ') Π. ἡ ἀβυσσινιακὴ (*P. abyssiniaca*), ἐτήσιον, ἰθαγ. τῆς ἀνατολ. Ἀφρικῆς. Τὸ φ. τοῦτο καλλιεργεῖται ἐν Ἀβυσσινίᾳ ὡς εἶδος κτηνοτροφικόν καὶ ὡς Σιτηρόν, χρησιμοποιοῦμένων τῶν λεπτοτάτων σπερμάτων του (ὀνομαζομένων αὐτόθι teff) πρὸς ἀρτοποιίαν. Πρὸς κόσμον θεραπεύεται ποικιλόφυλλος διαφορά Π. τῆς κοινῆς (*P. trivialis albo-vittata*).

Παρ' ἀρχαίοις Πόα ὠνομάζετο «τὸ ἀπὸ ρίζης φυλλοφόρον (φυτὸν) προτὸν ἀπέτελεχος οὗ ὁ καυλὸς σπερμαφόρος οἷον ὁ σῖτος καὶ τὰ λάχανα» (Θεοφρ. Φ. 1. 1, 3, 1). Ὑπὸ τὴν αὐτὴν σημασίαν ἀναφέρεται ἡ λέξις καὶ παρὰ Ξενοφῶντι (1) καὶ Παισανίᾳ (2, 37, 5 καὶ 9, 28, 1), διὸ καὶ ποιασμός ἐσήμαινε τὸ σημερινὸ λεγόμενον βοτάνισμα ἢ ξεχορτάρισμα. Ἡ διαφορά παρ' ἀρχαίοις μεταξὺ τῶν λέξεων πόα καὶ βοτάνη εἶνε ὅτι διὰ μὲν τῆς πρώτης ἐσημαίνοντο μόνον τὰ πώδη φ. οἷον πόα μηδική, πόα παρνασίς, διὰ δὲ τῆς δευτέρας πάντα τὰ ζιζάνια

(1) «Καὶ τὴν πόαν γε ἀναστρεφομένην, ἔφη, ὦ Σώκρατες, τινικαῦτα κόπρον μὲν τῇ γῇ ἤδη παρέχειν, καρπὸν δ' οὕτω καταβαλεῖν ὥστε φύεσθαι» (Ὀἰκονομ. 16, 12).

καὶ τὰ φαρμακευτικά ἰδίως φ. (βλ. Βότανον). Ἄλλὰ πόα ὠνομάζετο ἐνίοτε καὶ ὁ πόπος εἰς ὃν ἐφύοντο ποώδη φ. (1). Σήμερον πόας ὠνομάζομεν ἰδίως τὰ μικρὰ ποώδη φυτὰ (β.λ.), οἱ δὲ φαρμακοποιοὶ πόαν ὠνομάζουσι τὸ γόρτον τῶν φαρμακευτικῶν φυτῶν (βλ. καὶ Βότανον, Ζιζάνια, Παράσιτα, Ποώδη, Χλόη, Χόρτον).

Πογιά, βλ. Ἐρυθρόδανον.

Ποδίσκος (γαλλ. pedoncule ἢ pedicelle ἢ queue, ἀγγλ. peduncle, τουρ. κοτσάν), ὁ μίσχος ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται τὸ ἄνθος καὶ ὁ καρπός, ὁ κν. ὠνομάζομενος οὐρά (ὄθεν καὶ τὸ «πίσω ἔχει τὴν οὐρά τ' ἀχλάδι»), ἥτις λέγεται καὶ **τσουνι** καὶ **κοτσάνι** καὶ **κερατσουνι** (ἐκ τοῦ κερατύνιον κατὰ τὸν Κοραῆν) καὶ **κουντοῦρα** (βλ. σημ. εἰς σελ. 497), δι' ὧν κν. ὠνομάτων σημαίνεται καὶ ὁ κατ' ἐξοχὴν μίσχος (γαλλ. καὶ ἀγγλ. pétiole) δ.δ. ἢ οὐρά τοῦ φύλλου. Ὁ τῆς σταφυλῆς ποδίσκος ὠνομάζεται ἐνιαχοῦ **κρεμαστᾶρι**.

Ποδόκαρπος (Podocarpus, τ. Κωνοφόρων) γ. περιλαμβάνον περι τὰ 60 εἶδη, πάντα ἀειθαλῆ, δασικά, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. νοτ. εὐκρ. καὶ τροπ. χωρῶν· πλὴν ὀλιγίστων θάμνων, τὰ ἄλλα δένδρα. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε α') Π. ὁ ἀνδικός P. andina ἢ Prumnopitys elegans, ἀγγλ. Plum Fir), δένδρον ἰθαγ. τῆς Χιλῆς· ὁ καρπός του, μεγέθους καὶ σχήματος μεγάλης βράχος σταφυλῆς, ἔχει πυρῆνα ξυλώδη περιβαλλόμενον ὑπὸ σαρκὸς βρωσίμου, ἥς τὸ δέρμα τραχύ. β') Π. ὁ ἐπιμήκης (P. elongata), δένδρον ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς, τὸ ξύλον του (ἀγγλ. yellow-wood) κίτρινωπὸν, πολύχρηστον· γ') Π. ὁ σταχυηρός (P. ἢ Prumnopitys spicata, ἀγγλ. Black Pine), δένδρον ἰθαγ. τῆς Νέας Ζηλανδίας, τὸ ξύλον του ἐρυθρωπὸν, διαρκές, πολύχρηστον· καὶ δ') Π. ἡ Τοτάρα (P. Totara, ἀγγλ. Mahogany ἢ Totara Pine), δένδρον ἰθαγ. τῆς Νέας Ζηλανδίας, τὸ ξύλον του ὑπερθρον, εὐέργαστον, πολύχρηστον. Καὶ τὰ τέσσαρα κοσμητικά καὶ δυνάμενα νὰ εὐδοκιμήσωσι πλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος· πολλαπλασιάζονται εὐχερῶς διὰ σπορᾶς.

Ποδολεπίς (Podolepis, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περι τὰ 12 εἶδη ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, τινὰ κοσμητικά. Π. ἡ ῥυτιδοχλαμῖς (P. rhytidochlamis), εἶδος πολυετές, κοσμητικὸν καὶ νομευτικόν, ἀντέχον εἰς τὴν ξηρασίαν· δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος· πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς.

Ποδόφυλλον τὸ πελωτὸν (Podophyllum peltatum, γαλλ. Podophylle, ἀγγλ. American Mandrake ἢ May-Apple, τ. Βερβεριδωδῶν), ποῶδες πολυετές, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, τοξικόν, κοσμητικὸν καὶ φαρμακευτικόν· ἡ ρίζα του ἐνέχει πικρὰν ῥητινώδη οὐσίαν, τὴν ποδοφυλλίνην τῶν φαρμακοποιῶν.

Πόθος (Pothos, τ. Ἀρωδῶν) γ. περιλ. περι τὰ 30 εἶδη, θαμνία καὶ θάμνοι ἀναρριχώμενοι· οἱ πλεῖστοι ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, πολλοὶ κοσμητικοί. Π.

(1) «Ἐνθα δὲ Ἀγησίλαος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν τριάκοντα χαμαὶ ἐν πόα τινὶ κατακείμενοι ἀνέμενον» (Ξενοφ. «Ἑλλην.» 4, 1, 30).

δ **ἐπίχρυσος** (P. aureus), ἰθαγ. τῶν νήσων τοῦ Σολομῶντος, καὶ Π. ὁ **κελαινό-καυλος** (P. celatocaulis), ἰθαγ. τοῦ Βορνέου, εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευμένων. Ὁ παρὰ Θεοφρ. καὶ Ἀθην. Πόθο; ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Σιληνήν τὴν σιθόρπειον.

Ποῦγκιανὴ (Poinciana, γαλλ. Poincillade, ἀγγλ. Flower Fence, τ. Ἐλ-λοδοκάρπων) γ. περιλ. τρία εἶδη ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς νοτ. δυτ. Ἀσίας **δένδρα** μικρά, **κοσμητικά**, Εἰσαχθεῖσα ἀπὸ πολλοῦ εἶνε ἤδη κοινοτάτη ἐν Ἑλλάδι ὡς καὶ εἰς ἄλλας παραμ. χώρας Π. ἢ **γιλλιέσιος** (P. ἢ Caesalpinia Giliesii, ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς), ἢ ἐν Κύπρῳ ὀνομαζομένη κν. **Παωνιά**. Ἐξαι-σιον ἀνοθοφόρον δένδρον, εὐδοκιμοῦν μόνον ὑπὸ κλίμα ἀπῆλλαγμένον παγετῶν, εἶνε Π. ἢ **βασιλική** (P. regia), ἰθαγ. τῆς **Μαδαγασκάρης**.

Ποιητικὴ, βλ. Κισσός.

Ποῖνδετία ἢ πολύχρωμος (Poinsettia pulcherrima, τ. Γρομφαδιωδῶν), θάμνος καὶ εἰς θερμότερας χώρας μικρὸν δένδρον, ἰθαγ. τοῦ Μεξικικοῦ, τοξικόν, ἐξό-χωρος κοσμητικὸν χάρις εἰς τὰ ζωηρῶς πορφυρᾶ καὶ μεγάλα παρανόθια φύλλα του. Ἐν Ἑλλάδι ἀπαντᾷ θεραπευόμενον πρὸ πολλοῦ, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ, ἔνθα ὡσαύ-τως θεραπεύεται, ὀνομάζεται κν. Γλώσσα τοῦ Διαβόλου. Πολλαπλασ. εὐχερῶς διὰ μοσχευμάτων. Ἀπαντῶσι διαφοραὶ μετὰ παρανόθιων φύλλων ὡχρῶν ἢ λευκῶν.

Ποῶδη φυτά, βλ. Ποῶδη φυτά.

Πολεμιδιά, βλ. Μεσπιλέα ἢ γερμανική.

Πολεμώνιον (Polemonium, τ. Πολεμωνιωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 15 εἶδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ, Ἀσίᾳ καὶ Ἀμερικῇ φ. ποῶδη, τὰ πλεῖστα πολυετῆ, τινὰ κοσμητικά· τὸ ἀξιολογότερον εἶνε, τὸ κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικὸν εἶδος, Π. τὸ **κυανοῦν** (P. caeruleum, γαλλ. Valériane grecque, ἀγγλ. Charity, Greek Valerian ἢ Jacob's Ladder), ὅπερ θεραπεύεται: πολλαχοῦ πρὸς κόσμον ὑπὸ πολ-λὰς διαφορὰς. Τὰ φύλλα καὶ ἡ ρίζα του φαρμακευτικά· πιθανῶς τὸ **Πολεμώνιον** τοῦ Διοσκορίδου.

Πολεμονιῶδη (Polemoniaceae) τ. Δικοτλ. περιλ. φ. ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς τὰ πλεῖστα ποῶδη πολυετῆ· πολλὰ κοσμητικά (γ. Γιλία, Κοβαΐα, Κόλλομοῖα, Πολεμώνιον, Φλόξ κ. ἄ).

Πολιοανθὲς τὸ βολβόριζον (Polianthes tuberosa, γαλλ. Tubéreuse, ἀγγλ. Tuberoze, τουρ. Τεμπέρ, τ. Ἀμυρλλιωδῶν), τὸ κν. **Διατόιντο**, ἐνια-χοῦ δὲ **Τεμπέρι** ἢ **Ταμπερόρριζα** (ἐκ παραφθορᾶς τοῦ Tubéreuse), ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ **Πιπεροῦζιν** φ. ποῶδες πολυετές, βολβόριζον, κοσμητικὸν καὶ μυρεφι-κόν, ἰθαγ. τοῦ Μεξικικοῦ· θεραπεύεται πολλαχοῦ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς διὰ τὰ λευκὰ (πολιά) καὶ εὐωδέστατα ἄνθη του. Ἐκτενής εἶνε ἡ καλλιέργεια τοῦ εἶδους τού-του εἰς τὴν μεσημ. Γαλλίαν (τὴν Γράσσην), ἔνθα ἐκ τῶν ἀνθῶν του λαμβάνε-ται δι' ἀπορροφήσεως ἢ ἀποβρέξεως πολύτιμον μυρεφικὸν αἰθέριον ἔλαιον.

Πόλιον, βλ. Τεύκριον.

Πόλιο τοῦ βουνοῦ, βλ. Τεύκριον τὸ Πόλιον.

Πολυανθές, ἐσφαλμένως ἀντὶ τοῦ Πολιοανθές.

Πολύγαλον (Polygala, ἀγγλ. Milkweed ἢ Milkwort, τ. Πολυγαλωδῶν). γ. περιλ. περί τὰ 200 εἶδη ἀπαντώντα πολλαχοῦ φ. ποώδη, ἐτήσια ἢ πολυετή, φρυγανώδη καὶ θαμνώδη· πολλά κοσμητικά (ιδίως τὰ τῆς Εὐέλπιδος Ἄκρας), τινὰ φαρμακευτικά. Εἶδη τῆς ἐλλ. γλωρ. 7, ἐν οἷς καὶ Π. τὸ κοινὸν (P. vulgaris, γαλλ. Herbe à lait ἢ Laitier com.), ποῶδες πολυετές, πολύμορφον, φαρμακευτικόν, ἀριστον νοσητικόν, σπάνιον ἐν Ἑλλάδι, κοινὸν ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἔνθα καὶ θεραπεύεται ἐνίοτε πρὸς κόσμον.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιόλογα εἶνε καὶ α') Π. τὸ βιργίνιον (P. Senega, ἀγγλ. Senega Snake-root), ποῶδες πολυετές, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς ἢ ῥίζα τοῦ φαρμακευτικῆ (φρμ. Πολυγᾶλου τοῦ Βιργινιανοῦ Ῥίζα, Radix Polygalae Senegae) ἐνέχει σαπωνίνην· β') Π. τὸ πικρὸν (P. amara ἢ austriaca), ποῶδες πολυετές, πολύμορφον, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, φαρμακευτικόν (φρμ. Πολυγᾶλου πόζ, Herba Polygalae amarae), πιθανῶς τὸ Πολύγαλον τοῦ Διοσκρ. καὶ γ') Π. τὸ εὐεῖδες (P. virgata speciosa), θάμνος ἰθαγ. τῆς Εὐέλπιδος Ἄκρας θεραπεύμενος πρὸς κόσμον.

Πολυγαλῶδη (Polygalaceae) τ. Δικοτλ. περιλ. φ. ποώδη, φρυγανώδη καὶ θαμνώδη· ἐλάχιστα δενδρώδη· πολλά κοσμητικά, τινὰ φαρμακευτικά (γ. Κραμερία, Πολύγαλον κ.ἄ.).

Πολύγαμα φυτά, βλ. Ἄνθος.

Πολυγᾶστρω ὁ Σαμπαδάριος (Polygaster Sabadarius), Ὑδνοειδές (βλ.), ἐδώδιμον, ἠδύτατον, ἰθαγ. τῆς νοτ. ἀντ. Ἀσίας.

Πολυγόνaton (Polygonatum ἐν ᾧ καὶ τὰ τοῦ γ. Convallaria τ. Λειριωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 25 εἶδη ἀπαντώντα εἰς βορ. εὐκρ. χώρας φ. ποώδη πολυετή· πολλά κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἐλλ. γλωρ. α') Π. τὸ κοινὸν (P. vulgare ἢ officinale, γαλλ. Sceau de Salomon, ἀγγλ. Solomon's Seal), τὸ Πολυγόνaton τοῦ Διοσκρ. β') Π. τὸ παχνῶδες (P. pruniosum)· γ') Π. τὸ πολυανθές (P. multiflorum, γαλλ. Grand Sceau de Salomon, ἀγγλ. David's Harp), τὸ xv. ἐν Λακωνίᾳ Πολυγόνaton. καὶ δ') Π. τὸ τοῦ Μαΐου (P. ἢ Convallaria majalis, γαλλ. Muguet, Lis de Mais ἢ Lis des Vallées, ἀγγλ. Lily of the Valley), τὸ κοινῶς ἐν Λακωνίᾳ Κρίνος. Καὶ τὰ τέσσαρα κοσμητικά· τὸ τέταρτον σπάνιον ἐν Ἑλλάδι, κοινὸν δὲ ἀνά τὴν λοιπὴν Εὐρώπην, ἔνθα συχνότατα θεραπεύεται διὰ τὰ χαριέστατα, λευκὰ καὶ εὖοσμα ἀνήθου. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο πιθανῶς ἀναφέρεται τὸ κατ' ἐξοχὴν Ἐφημέρον τοῦ Διοσκρ. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιόλογον κοσμητικόν εἶνε Π. τὸ ἰαπωνικόν (P. japonicum).

Πολύγονον (Polygonum, γαλλ. Renouée ἢ Persicaire, ἀγγλ. Knotweed ἢ Grass, τ. Πολυγονωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 150 εἶδη φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετή· τινὰ φρυγανώδη, πολλά ζιζάνια, ἄλλα φαρμακευτικά, κοσμητικά ἢ ἄλλως χρήσιμα· τῶν πλείστων τὰ σπέρματα τρώγονται ἀπλήστως ὑπὸ

τῶν κοκκοφάγων πτηνῶν. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωφ. 16, ἐν οἷς καὶ α') Π. ἡ Περι-
 πλοκάς (P. Convolvulus, γαλλ. Faux-Liseron ἢ Vrillée bâtarde, ἀγγλ.
 Black Bind-weed), ζιζάνιον ἐτήσιον, τὸ κν. ἐν Θῆρα Ἄγρια Περικοκλάδα.
 β') Π. τὸ ἄλπειον (P. alpinum), ποῦδες πολυετές, ἀπαντῶν εἰς ὄρεινους τόπους
 τῆς Ἠπείρου, κοινότερον ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, ἔνθα ἐνίοτε θεραπεύεται πρὸς
 κόσμον. γ') Π. τὸ ἄρρεν (P. aviculare, γαλλ. Trainasse, Tirasse, Achée ἢ
 Centinode), ἐτήσιον, τὸ κν. Πολυγόνατον ὀνομαζόμενον, τὸ Ἄρρεν Πολύγονον
 τοῦ Διοσκρ. εἶδος κοινόν, ἔρπον, κοσμητικόν, τὰ σπέρματά του ἀγαπητὰ τοῖς
 κοκκοφάγοις πτηνοῖς. δ') Π. τὸ δίστροφον (P. Bistorta, γαλλ. Bistorte, ἀγγλ.
 Bistort ἢ Snakeweed), ποῦδες πολυετές, κοσμητικόν, ἡ ῥίζα του φαρμακευτικῆ
 (τωνοτικῆ). ε') Π. τὸ ἰππουριδοειδές (P. equisetiforme), ποῦδες πολυετές, ὁ
 ἐν Κύπρῳ καὶ ἀλλαχοῦ Πολυγόνατος, ἡ Συναρμένη τῶν Θηραίων, οἱ ὅποιοι
 πιστεύουσιν ὅτι τὸ ἀφέψημα τοῦ χόρτου του βοηθεῖ εἰς τὴν τριχοφυίαν (Χελ-
 δράιχ). ς') Π. τὸ Κραταιόγονον (P. Persicaria, γαλλ. Persicaire ἢ Pilingre),
 ἐτήσιον, τὸ κν. Πιπεριά Ἄγρια πικανῶς ἢ Κραταιγόνα τοῦ Θεοφρ. καὶ τὸ
 Κραταιόγονον τοῦ Διοσκρ. ζ') Π. τὸ λαπαθόφυλλον (P. lapathifolium), ἐτή-
 σιον, ζιζάνιον ἐπιβλαβές ἰδίως εἰς τὸ Λίνον. η') Π. τὸ παράλιον (P. maritimum),
 ποῦδες πολυετές, τὸ θῆλυ Πολύγονον τοῦ Διοσκρ. καὶ θ') Π. τὸ Ὑδροπέπερι
 (P. Hydroperis, γαλλ. Herbe de St. Innocent, Poivre d'eau, Courage ἢ Re-
 nouée âcre, τουρκ. Σου-Πιπέρι), ἐτήσιον ἢ κν. Ἀγριοπιπεριά, τὸ Ὑδροπέ-
 περι τοῦ Διοσκρ.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε : α') Π. ὁ Τριγωνόσπορος
 (P. Fagopyrum ἢ Fagopyrum esculentum, γαλλ. Sarrasin ἢ Blé noir,
 ἀγγλ. Buck-wheat), ἐτήσιον, ἰθαγ. τῆς Μαντουριάς· τὰ ἀμυλοῦχα σπέρματά
 του ἀποφλοιούμενα καὶ ἀλεθόμενα παρέχουσιν ἄλευρον ἀρτοποιήσιμον καὶ χρη-
 σιμοποιούμενον ἰδίως πρὸς κατασκευὴν διπύρων, πολτοῦ, τηγανητῶν καὶ τῶν τοι-
 οῦτων. Τὸ φ. τοῦτο εἰσῆχθη εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὸν μεσαιῶνα, ἤδη δὲ καλ-
 λιεργεῖται εἰς πολλὰς βορείους ἰδίως χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς.
 Δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ καὶ ν' ἀποθῇ εὐεργετικὸν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἐπι-
 τυγχάνει ἡ καλλιέργεια αὐτοῦ εἰς γαίας ἀραιάς, ἀμμοσαργιλλώδεις, ποταμιοχώ-
 στους, νοτεράς (οὐχὶ ὑγρὰς) καὶ ὑπὸ κλίμα ψυχρότερον καὶ ὑγρότερον τοῦ τῆς
 Ἀττικῆς. Σπειρεται ἐνωρίς τὴν ἀνοιξιν κατ' ἀναλογίαν 2-3 ὀκ. σπέρου κατὰ
 στρέμμα. Κατ' ἐπανάληψιν παρετηρήθη ὅτι τὸ χόρτον (ἰδίως τὸ νωπὸν) τοῦ
 φυτοῦ· τούτου προκαλεῖ τὴν ἀνάπτυξιν δερματικῆς νόσου ἐκδηλουμένην ἰδίως
 εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ τρώγοντος αὐτὸ κτήνους καὶ ὀνομαζόμενης ὑπὸ τῶν κτη-
 νιάτρων φαγοπιπυρισμὸς (γαλλ. phagopyrisme ἢ maladie de sarrasin). μένει
 ἐντούτοις εἰσέτι ἀγνωστον ἂν αἴτιον τῆς νόσου ταύτης ἦνε ἡ ἐν τῷ φυτῷ παρου-
 σία ἀλκαλοειδῶς τινοῦ οὐσίας ἢ βακτηριδίου. Οἱ φλοιοὶ τοῦ καρποῦ τοῦ φ. τούτου
 εἶνε μεμβρανώδεις, ἐλαφροὶ καὶ δύσθραυστοι, χρησιμοποιοῦνται δὲ συχνὰ ὡς ὑλι-
 κὸν πρὸς συσκευὴν εὐθραύστων ἐμπορευμάτων. β') Π. τὸ αἰχμηρόν (P. cuspri-

datum), πολυετές, ίθαγ. τῆς Ἰαπωνίας, λίαν κοσμητικὸν χάρις εἰς τὴν περο-
 ειδῆ, λευκὴν, θυσανώδη ἄνθησίν του καὶ τὰ μεγάλα αἰχμηρὰ φύλλα του. γ') Π.
 τὸ ἀμφίβιον (*P. amphibium*, ἀγγλ. Willow-grass), πολυετές, ίθαγ. τῆς βορ. Εὐ-
 ρώπης· ἀπαντᾷ εἰς ἐλώδεις τόπους· ἐνέχει περὶ τὰ 12 % δεψικὴν οὐσίαν. δ')
 Π. τὸ ἀνατολικὸν (*P. orientale*, γαλλ. Persicaire du Levant ἢ Grande
 Renouée), ἐτήσιον, ίθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, θεραπευόμενον διὰ τὰ ἐρυθρὰ ἢ λευ-
 κὰ ἄνθη του. Εἰς οὓς κήπους ἐκαλλιεργήθη ἀπαξ αὐτοπολλαπλασιάζεται ἐπὶ ἔτη,
 διασπειρομένων εὐκόλως τῶν λεπτῶν σπερμάτων του, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσιν ἀξιό-
 λογον τροφήν διὰ τὰ οἰκόσιτα καὶ τὰ ψδικά κοκκοφάγα πτηνά. ε') Π. τὸ
 βαφικόν (*P. tinctorium*, γαλλ. Persicaire indigo), ἐτήσιον, ίθαγ. τῆς Ἰα-
 πωνίας καὶ τῆς Σινικῆς, χωρῶν εἰς ἃς καὶ καλλιεργεῖται ἔκτενῶς ὡς βαφικόν·
 ἐνέχει οὐσίαν παρεμφερῆ τοῦ ἰνδικοῦ (β. λ.). Το φυτὸν τοῦτο εἰσῆχθη εἰς τὴν Εὐρώ-
 πην περὶ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος καὶ ἐκαλλιεργήθη ἐνιαχοῦ πρὸς παραγωγὴν ἰν-
 δικοῦ. ς') Π. τὸ ἰνδικόν (*P. emarginatum* ἢ *Phaphra* ἢ *Fagopyrum Pha-*
phra, γαλλ. Sarrasin de l'Inde), ἐτήσιον, ἀπαντᾷ καλλιεργούμενον εἰς τὰς
 ἀντ. Ἰδίας, τὴν Ῥωσσίαν, τὴν Ἰαπωνίαν καὶ τὴν Σινικὴν, εἰς ἃς χώρας τὰ
 ἀμυλοῦχα σπέρματά του χρησιμοποιοῦνται ὡς τὰ τοῦ πρώτου εἶδους. ζ') Π. τὸ
 σαχαλινόν (*P. sachalinense*), πολυετές, ίθαγ. τῶν Σαχαλίνων νήσων· εὐδο-
 κимεῖ εἰς γόνιμον ἔδαφος, εἰς τὸ ὅποιον ἀποκτᾷ βλάστησιν πλουσιωτάτην· εἶδος κτη-
 νοτροφικόν περὶ τοῦ ὁποίου πρὸ ἐτῶν ἐγένετο πολὺς λόγος ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ, ἐν-
 τούτοις σήμερον ἀπαντᾷ καλλιεργούμενον σχεδὸν μόνον ὡς κοσμητικὸν χάρις εἰς
 τὴν γενναίαν βλάστησίν του. καὶ η') Π. τὸ ταταρικόν (*P. ἢ Fagopyrum tataric-*
um ἢ *stenocarpum*), ἐτήσιον, ίθαγ. τῆς Ταταρίας, καλλιεργούμενον πολλαχοῦ
 τῆς μέσης Ἀσίας καὶ ἐνιαχοῦ τῆς Γαλλίας διὰ τὰ ἀμυλοῦχα σπέρματά του, τὰ
 ὅποια εἶνε μικρότερα καὶ κατωτέρας ποιότητος τῶν τοῦ πρώτου εἶδους, οὐχ ἤτ-
 τον ἀλευροποιοῦνται καὶ ταῦτα καὶ χρησιμοποιοῦνται ὡς ἐκεῖνα ἢ χορηγοῦνται
 ἀέραια εἰς τὰ οἰκόσιτα πτηνά.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω ἐξωτικὰ εἶδη δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσι πολλαχοῦ τῆς
 Ἑλλάδος. Διὰ τὸ ἐνίοτε φερόμενον ὑπὸ τὸ ὄνομα Πολύγονον τὸ σύμπλεκτον ἢ
 πολύπλοκον βλ. Μουελεμβεκία.

Πολυγωνώδη (*Polygonaceae*)· τ. Δικοτλ. περιλ. φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ
 πολυετῆ, θαμνώδη καὶ δεινρώδη· τὰ δεινρώδη ίθαγ. ἰδίως τῆς τροπ. Ἀμερι-
 κῆς· τὰ ἄλλα ἀπαντῶσι πολλαχοῦ. Πλεῖστα κοσμητικά, φαρμακευτικά ἢ ἄλλως
 χρήσιμα (γ. Κοκκόλοβος, Λάπαθον, Μουελεμβεκία, Πολύγονον, Ῥῆον, Ψευδα-
 τράφαξις κ. ἄ.).

Πολυδρακοῦλι, βλ. Κήρινθος.

Πολυκαρτία (*Polycarphia* ἢ *Polycarphaea*, τ. Παρωνυχιδῶν)· γ. πε-
 ριλ. περὶ τὰ 25 εἶδη ίθαγ. τροπ. καὶ παρατροπ. χωρῶν· φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ
 πολυετῆ· τινὰ κοσμητικά. Π. ἢ γναφαλοειδῆς καὶ (*P. gnaphaloides* ἢ *mi-*
crophylla), ίθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, καὶ Π. ἢ μεμφίτις (*P. memphitica*),

ίθαγ. τῆς Αἰγύπτου, εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων· τὸ πρῶτον πολυετές, τὸ δεύτερον ἐτήσιον.

Πολύκαρπον (Polycarpon, τ. Παρωνυχιδῶν)· γ. περιλ. φ. ποώδη. Τῆς ἑλλ. γλωρ. ἀναφέρεται Π. τὸ τετράφυλλον (P. tetraphyllum), ἡ τοῦ Διοσκρ. Παρωνυχία, εἶδος κοινότατον πολλαχοῦ τῆς χώρας· ἀπαντᾷ ὑπὸ τέσσαρας διαφοράς. — Πολύκαρπον ὀνομάζεται: κν. εἶδος Ὀποπάνακος (β. λ.).

Πολύκαρπος κοινῶς ὀνομάζεται: εἶδος Θαψίας (β. λ.). Διὰ τὴν Πολύκαρπον (Polycarpha) τῶν νεωτέρων βοτανικῶν βλ. Φλακουρτία.

Πολύκνημον (Polycnemum, τ. Ἀμαραντωδῶν)· γ. περιλ. φ. ποώδη, τὰ πλείστα ἐτήσια, ζιζάνια ίθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς εὐκρ. Ἀσίας. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. τρία. Τὸ Πολύκνημον τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς εἶδος Βουτυρογόστου.

Πολυκόμπι, βλ. Ἴππουρίς καὶ Ἐφέδρα.

Πολύκουπος, βλ. Ἐφέδρα.

Πολυμνία (Polymnia, ἀγγλ. Leaf-cup, τ. Συνθέτων)· γ. περιλ. περι τὰ 12 εἶδη φ. ποώδη πολυετῆ, κονδυλοόριζα, ίθαγ. τῆς Ἀμερικῆς. Π. ἡ ἐδώδιμος (P. edulis), ίθαγ. τῶν Ἄνδεων, καλλιεργεῖται· αὐτόθι διὰ τὰς ἐδώδιμους ρίζας τῆς. — Μία τῶν ἑννέα Μουσῶν («ἡ ἔφορος τῆς λυρικῆς ποιήσεως καὶ τῆς ἴστορίας») ὀνομάζετο Πολυμνία.

Πολυπόδιον (Polypodium, τ. Πτεριδῶδῶν)· γ. περιλ. περι τὰ 450 εἶδη ἀπαντῶντα πολλαχοῦ· πλείστα κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. α') Π. τὸ κοινόν (P. vulgare, γαλλ. Polypode, ἀγγλ. Adder's Fern ἢ Brake-root), τὸ κν. Πολυπόδι ἢ Δεντροφθεῖρι, τὸ Πολυπόδιον τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ Διοσκοριδ.· θεραπεύεται ὑπὸ πλείστας διαφοράς· ἡ ρίζα του (γαλλ. Polypode de Chêne ἢ Réglisse des bois) γλυκεῖα, φαρμακευτικῆ· ἐν καταστάσει κόνεως χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε ἀντὶ Λυκοποδίου (β. λ.). β') Π. ἡ Φηγοπτερίς (P. Phegopteris ἢ Phegopteris polypodioides. γ,) Π. τὸ ῥοβέρτειον (P. ἢ Phegopteris robertianum καὶ δ') Π. ἡ Δρυοπτερίς (P. ἢ Phegopteris Dryopteris), ὅπερ ἀπαντᾷ μόνον ἐν Κρήτῃ· εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἢ εἰς ἐν τῶν δύο προηγουμένων ἀναφέρεται ἡ Δρυοπτερίς τοῦ Διοσκρ.

Πολύπορος (Polyporus)· γ. Μυκήτων περιλ. φ. ἀναπτυσσόμενα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἢ ἐπὶ δένδρων ὑγιῶν, νοσούντων ἢ ξηρῶν· εἶδη τινὰ ἐδώδιμα, ἀλλὰ βαφικά, φαρμακευτικά ἢ ἄλλως χρήσιμα· οὐδὲν φαίνεται νὰ ἦνε δηλητηριώδες. Τῶν πλείστων ἡ ἐξάνθησις ὀγκώδης, μαλακῆ, σπογγώδης ἢ ξυλώδης. Οἱ ἐπὶ ὑγιῶν δένδρων ἀναπτυσσόμενοι Π., οἱ πλείστοι τῶν ὁποίων εἶνε αἱ κν. ὀνομαζόμενα Ὑσκαὶ ἢ Ἴσκαί, ἀποτελοῦσι παράσιτα λίαν ἐπιβλαβῆ, διότι διὰ τοῦ μυκηλίου των (ἦτοι τῶν ἐπεγόντων θέσιν ριζῶν μακρῶν καὶ λεπτῶν νημάτων των) φθίρουσι τὸ ξύλον καὶ προξενοῦσι τὸν λεγόμενον κράδον (β. λ.). Αἱ κολύττες τὰς ὁποίας παρουσιάζουσιν οἱ κορμοὶ καὶ οἱ κλάδοι τῶν γηραιῶν ἰδίως δένδρων ὀφείλονται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν προσβολὴν Π. Τὰ κατὰ τὴν κλάδουσιν ἀπογυμνούμενα τοῦ φλοοῦ

των μέρη τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν κλάδων τοῦ δένδρου ἢ αἱ ἐπ' αὐτῶν προξενούμεναι τυχαίως πληγαί, ἐφ' ὅσον δὲν λαμβάνεται φροντίς νὰ θεραπεύονται ταχέως καὶ καταλλήλως, παρουσιάζουσι πρόσφορον ἔδαφος πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν Π. Διὰ τοῦτο ἡ κλάδευσις δέον νὰ γίνεται διὰ πελέκως, κλαδευτηρίου ἢ ἄλλου ὀξέος ὄργάνου, καὶ οὐχὶ διὰ πρίνος, νὰ ἐκτελεῖται δὲ τὸν χειμῶνα ἢ ἔνωρις τὴν ἀνοιξιν καὶ οὐχὶ τὸ θέρος, ὅτε ἡ ἐπούλωσις τῶν τομῶν βραδύνει ἢ δὲν ἐπιτυγχάνεται ποσῶς, νὰ ἐπιγριεταὶ δὲ ἡ τομὴ μὲ μίγμα ἐξ ἴσων μερῶν πηλοῦ καὶ βοείας κόπρου (βλ. καὶ Πίσσα). Ἡ ἐξάνθησις τῶν παρασίτων τούτων ὁσάκις παρουσιάζεται, δέον ν' ἀφαιρῆται ἀμέσως, νὰ καθαρίζεται διὰ κοπτεροῦ ὄργάνου τὸ μέρος ὅθεν αὕτη ἀφρέθη καὶ νὰ ἐπιγριεταὶ τοῦτο με πυκνὴν διάλυσιν θειικοῦ γαλκοῦ (5 %/ο).

Τοιαῦτα παράσιτα φ. ἀπαντῶσι πολλὰ τόσον ἐν Ἑλλάδι ὅσον καὶ ἀλλαχοῦ, τὰ κοινότερα δὲ εἶνε Π. ὁ **θειόχρους** (P. sulfureus ¹), σὺνήθης ἐπὶ τῆς Μηλέας, καὶ τῶν ἄλλων Μηλεοειδῶν, ἐπὶ τῶν Ἀμυγδαλοειδῶν, τῆς Ἐλαιίας, τῆς Καρύφας, τῆς Καστανέας, τῶν Δρυῶν, τῶν Ἴτεων κ. ἄ. β') Π. ὁ **πυρρός** (P. fulvus), ὅπερ ἀπαντᾷ ἐπὶ τῶν Δρυῶν, τῆς Ἐλαιίας, τῆς Καστανέας, τῆς Πτελέας, τῆς Ψευδακακίας κ. ἄ. γ') Π. ὁ **πενικίτης** (P. Pini), ἀπαντᾷ ἐπὶ τῶν Πευκῶν. δ') Π. ὁ **πυρροφόρος** (P. ingniarius, γαλλ. Amadouvier), συνήθως ἀπαντᾷ ἐπὶ τῶν Ἀμυγδαλοειδῶν, τῆς Μορέας, τῶν Ἐσπεριδοειδῶν κ. ἄ. Ἐκ τῆς ἐξάνθησεως τούτου ἰδίως, ὡς καὶ ἄλλων Π., παρασκευάζεται ἡ ὕσκα, διὸ καὶ ἡ ἐξάνθησις τῶν Π. τούτων ὀνομάζεται κν. Ἔσκα. Εἶνε δὲ ὡς γνωστὸν ἡ ὕσκα (γαλλ. amadou, ἀγγλ. tinder, τουρ. κάβ ἢ πουδέ) χρήσιμος ὡς ἔναυσμα καὶ ὡς αἰμοστατικόν καὶ ε') Π. ὁ **ῥητινώδης** (P. resinusus), ὅστις προσβάλλει τὰς Πεύκας καὶ ἄλλα Κωνοφόρα.

Πολλῶν Π. ἡ ἐξάνθησις εἶνε βαφικὴ, οὕτω Π. ὁ **πυρροφόρος** παρέχει χροῶμα μελανόν, Π. ὁ **θειόχρους** δὲ κίτρινον. Π. τὸν **δασύν** (P. hispidus ἢ Boletus velutinus), τὸν ἀπαντῶντα ἐπὶ πολλῶν φυλλοβόλων δένδρων, χρησιμοποιοῦσιν οἱ βυρσοδέψαι καὶ οἱ λεπτοζυλοουργοὶ πρὸς βαφὴν κασταίνινον ὠρισμένων δερμάτων καὶ ζύλων.

Πολυπόγων Polygogon, τ. Ἀγρωστοῶδων) γ. περιλ. φ. νομοετικά, πούδη, ἐτήγια καὶ πολυετή. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. Π. ὁ **παράλιος** (P. maritimus) καὶ Π. ὁ **μομπελιανός** (P. monspeliensis), ἢ κν. Ἀλεπουνοῦρά, ἀμφότερα ἐτήγια· εἰς τὸ δεύτερον ἀναφέρεται πιθανῶς ὁ τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ Διοσκρ. Ἀλωπέκουρος (β. λ.).

Πολύσκιον (Polyscias, τ. Ἀραλιωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ ὀκτὼ εἶδη ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν καὶ τῶν νήσων τοῦ Ἰνδικοῦ Ἀρχιπελάγους· θάμνοι καὶ δένδρα, τινὰ κοσμητικά· τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Π. τὸ **σταχυερὸν** (P. paniculata), ἰθαγ. τοῦ Ἀγ. Μαυρικίου.

(¹) Τὸ εἶδος τοῦτο θεωρεῖται ὑποκτον ὑπὸ ἔποψιν τοξικότητος ἂν καὶ δὲν εὐρέθη ἐν αὐτῷ εἰσέτι τοξικὴ τις οὐσία.

Πολυτρίχα, βλ. Ἀδιάντον, Ἀσπλήνιον, Ἴππουρίς.

Πομιδόρο, βλ. Λυκοπερσικόν.

Πομελιδιά, βλ. Μεσπιλέα ἢ γερμανική.

Πομελορκά, βλ. Λυκοπερσικόν.

Πομιλορόχορτο, βλ. Στρώγνος ὁ μέλας.

Πομινότριφος, βλ. Καρδοπάθιον.

Ποντικοί, βλ. εἰς Ἐσπεριδοειδῆ (σελ. 381) καὶ Κερατέα (σελ. 501).

Ποντιδά, βλ. Αἰγόκλημα

Πορδομανίταρο, βλ. Λυκόπερδον.

Πορδόχορτο, βλ. Μελάνθιον καὶ Στραμόνιον.

Πορτογαλλία καὶ **Πορτοκαλλία**, βλ. Ἐσπεριδοειδῆ, σελ. 352.

Πορτοκολοκάδι, βλ. Ἠλιάνθος ὁ κονδυλόρριζος.

Ποσειδωνία ἢ ὠκεάνειος (*Posidonia oceanica* ἢ *Caulini*, τ. Ναϊδωδῶν), φ. θαλάσσιον ἀπαντῶν εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν, τὸ κν. ὀνομαζόμενον ἐνιαχοῦ **Γιαλόχορτο** εἶνε ἐκ τῶν κν. ὀνομαζόμενων **Φυκιῶν** ἔχει κομρὸν ἔρποντα (τεμάχια τοῦ ὁποίου συχνὰ ἐκθράζονται εἰς τὰς παραλίας), καλυπτόμενον δὲ ὑπὸ τῶν βάσεων τῶν παλαιῶν φύλλων του, τὰ ὅποια εἶνε ὡς τὰ τοῦ Ζωστήρος (β.λ.) ταινιοειδῆ καὶ μακρά.

Ποταμογείτανος, βλ. Ἠδύσμος ὁ ἄγριος.

Ποταμογείτων (*Potamogeton*, γαλλ. *Potamot*, ἀγγλ. *Pond-weed*, τ. Ναϊδωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 50 εἶδη ἀπαντῶντα πολλαχοῦ φ. πώδη πολυετή, φέροντα ῥίζωμα ἔρπον καὶ ἀναπτυσσόμενα εἰς τὰ γλυκὰ στάσιμα ὕδατα. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 12, ἐν οἷς καὶ Π. ὁ νηχόμενος (*P. natans*, γαλλ. *Épi d'eau*), ὁ πρῶτος **Ποταμογείτων** τοῦ Διοσκρ., πιθανῶς δὲ τὸ Ἴπνον τοῦ Θεοφρ. Ὁ δεῦτερος **Ποταμογείτων** τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται εἰς ἕτερον εἶδος τοῦ αὐτοῦ γένους καὶ πιθανῶς εἰς Π. τὸν ἄλπειον (*P. alpinus*).

Ποτήριον (*Poterium*, γαλλ. *Pimprenelle*, ἀγγλ. *Burnet*, τ. Ῥοδωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 20 εἶδη ἴθαγ. εὐκρ. καθ' θερμῶν χωρῶν τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου τὰ πλεῖστα πώδη πολυετή, ἐν ἐτήσιον, τινὰ φρυγανώδη ἢ θαμνώδη πάντα νομευτικά τινὰ κτηνοτροφικά. κοσμητικά ἢ ἄλλως χρήσιμα. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 6 ἐν οἷς καὶ α') Π. τὸ ἀκανθῶδες (*P. spinosum*), ἢ παρὰ Θεοφρ. **Στοιβή** ἢ **Φέως** καὶ παρὰ Διοσκρ. **Στοιβή**, ἣτις κατὰ τὸν Γαληνὸν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὠνομάζετο **Κολυμβάς** φρύγανον ἀκανθῶδες, νομευτικόν, κοινότατον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολῆς, κν. δὲ ὀνομαζόμενον κατὰ τόπους Ἀστοίβη, Ἀφάννα, Ἀχυροστουβάδα, Μαζί (ἐν Κύπρῳ), Πίσουρο (ἐν Εὐρωχωρίῳ¹), Στεβίδα ἢ **Στοιβίδα** τὸ φ. τοῦτο χρησιμοποιεῖται πολλαχοῦ ὡς ἔναυσμα πρὸς θέρμανσιν ἀγροτικῶν κλιβάνων, ὡς καὶ πρὸς κατασκευὴν ἀγροτικῶν σαρώθρων καὶ πρὸς

(¹) Πίσουρο ὀνομάζεται εἰς τὴν βορ. Εὐβοίαν καὶ τὸ ἀγροτικὸν σαρώθρον τὸ συνήθως κατασκευαζόμενον ἐκ Π. τοῦ ἀκανθῶδους. Ἐν τῷ βορ. τῷ Ἰσταντῷ.

ἐπίθεσιν ἐπὶ τῆς βράχους τῶν ἐκ μεγάλων ἠλιοκαύστων πλίνθων (τῶν κν. **καλου-
πίων**) κτιζομένων αὐλοτοίχων. Τὰ φύλλα καὶ ὁ καρπὸς τοῦ εἶδους τούτου, ὡς τὸ
πάλαι (Διοσκρ.) οὕτω καὶ σήμερον, θεωροῦνται παρὰ τῶν λαῶν φαρμακευτικά· β')

Π. τὸ κηπαῖον (P. Sanguisorba. γαλλ. Pimprenelle des jardins, ἀγγλ. Com-
salad Burnet), ποῦδες πολυετές, καλλιεργούμενον ἐνιαχοῦ μὲν ὡς κτηνοτροφι-
κόν, πολλαχοῦ δὲ καὶ ὡς λαχανικόν, χρησιμοποιοιμένου τοῦ γόρτου του νωποῦ εἰς
τάς **σαλάτας**· ἀντέγει εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς οὐχὶ γονίμους γαίας,
παρέχον ἄφθονον καὶ θρεπτικώτατον γόρτον διὰ τὰ κτήνη. καὶ γ') **Π. τὸ φαρμα-
κευτικόν** (P. ἢ Sanguisorba officinalis, γαλλ. Pimprenelle des près, ἀγγλ.
Great Burnet), ποῦδες πολυετές, νομοευτικόν, κτηνοτροφικόν καὶ φαρμακευτικόν
(στυπτικόν), σπάνιον ἐν Ἑλλάδι, κοινὸν ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἐνθα ἐνίοτε καὶ
καλλιεργεῖται ὡς κτηνοτροφικόν.

Τὸ **Ποτήριον** τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται εἰς εἶδος Ἀστραγάλου, πιθανῶς εἰς
Α. τὸν κρητικόν. Εἰς Ποτήριον τὸ φαρμακευτικόν ἢ εἰς Π. τὸ κηπαῖον ἢ εἰς
ἀμφότερα ἀναφέρεται ἡ δευτέρα **Σιδηροῖτις** αὐτοῦ.

Ποτηροπλύτης, βλ. Ἐλξίνη.

Πουεραρία (Pueraria, τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περί τὰ 10 εἶδη
ἴθαγ. τῆς Ἰαπωνίας, τῆς Σινικῆς καὶ τῆς τροπ. Ἀσίας· φ. ἀναρριχώμενα, ποῦ-
δη καὶ θαμνώδη. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε Π. ἡ **κονδυλόρορις** (P. tube-
rosa), ἴθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν καὶ Π. ἡ **θουμβέρογιος** (P. thumbergiana), ἴθαγ.
τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Σινικῆς· ἀμφοτέρων αἱ σαρκώδεις ῥίζαι ἐδώδιμοι, τοῦ
δευτέρου ἐνέχουσιν ἄφθονον ἄμυλον, διὸ καὶ καλλιεργεῖται τὸ φ. τοῦτο ἐκτενῶς
εἰς ἅς χώρας ἀπαντᾷ αὐτοφυές· πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς καὶ ῥιζῶν. Τὰ
φύλλα του κτηνοτροφικά, ὁ δὲ φλοιὸς του κλωστικός. Ἀμφότερα τὰ φ. ταῦτα εἶνε
καὶ κοσμητικά καὶ δύνανται· νὰ εὐδοκιμήσωσι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Πουλάκι τῆς Λαμπρῆς, βλ. Ὀφρύς.

Πουντόχορτο, βλ. Δακτυλίτις.

Πουράντζα ἢ Μπουράντζα, βλ. Καρδιαγωγόν.

Πουρδάλα, βλ. Λεοντική.

Πουρνάρι, βλ. Δρῦς ἢ Πρίνος.

Πουρνελλιά καὶ Μπουρνελλιά, βλ. Προύμνη.

Πουροῦδι, βλ. Ἀμανίται.

Πουρρετία ὁ Γίγας (Pouretteia ἢ Puya Gigas, τ. Βρομελιωδῶν), ποῦ-
δες πολυετές, ἴθαγ. τῆς Νέας Γρενάδης· ἀξιοσημειωτον διὰ τὸ ἔκτακτον ὕψος
(περὶ τὰ 10 μ.) ὅπερ λαμβάνει ὁ ἀνοσφόρος καυλὸς του. Ὡς συνώνυμον τοῦ γ.

Πουρρετία ἀναφέρεται καὶ τὸ **Καβαγιλλεσία**.

Ποῦδη φυτὰ (γαλλ. Plantes herbacées, ἀγγλ. Herbaceous plants), τὰ
μὴ φυλώδη. Εἶνε δὲ τὰ Π. φ. ἐτήσια ἢ ἐπέτεια, διετη (ἔσα διετίζει) κατὰ Θεό-
φραστον) καὶ πολυετη. Διετῶν τινων φ. ὁ καυλὸς παρὰ τὴν βᾶσιν του εἶνε ἐν μέρει
φυλώδης (Κράμβη ἢ λαχανώδης κ. ἄ.). Φυλώδης παρὰ τὴν βᾶσιν του εἶνε ἀσπύ-

τως ὁ καυλὸς πολλῶν πολυετῶν πωδῶν φ. (Διόσχανθος κ.ἄ.). Πολυετὴ τινα πώ-
δη φ. εἶνε μέγιστα (Ἄγαυή, Μούσα, Φουρχρούα κ.ἄ.). Πουώδη φ. ὀνομάζει ὁ
Θεόφρ. τὰ Λαχανικά καὶ τὰ Σιτηρὰ (Φ. Γ. -7, 1, 1 — βλ. καὶ Βότανον, Δένδρον,
Ζιζάνια, Θάμνος, Παράσιτα, Πόα, Φεύγανον, Χλόη, Χόρτον).

Πράγκος ὁ νομευτικὸς (Prangos rabularia, τ. Σκιαθανθῶν), πώδες
πολυετές, ἰθαγ. τῆς μέσης Ἀσίας. Πολλαχού τοῦ Τιβέτ καὶ τοῦ Ἀφγανιστάν
τὸ φ. τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν τροφήν τῶν κτηνῶν, λέγεται δὲ θρεπτικώτα-
τον. Εὐδοκιμεῖ εἰς ὄρεινους τόπους καὶ ξηρὰ ἐδάφη, πολλαπλασιάζεται: δὲ εὐ-
χερῶς διὰ σπαρᾶς. Εἰς τὸ φ. τοῦτο πιθανῶς ἀναφέρεται τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀρριανοῦ
μνημονευόμενον Σίλιφισον (β.λ.) ἐν Κουκάσῳ.

Πράσιον (Marrubium, τ. Χειλανθῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη φ. πώ-
δη πολυετῆ· πάντα μελιγόνα, τινὰ φαρμακευτικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσ. 5 ἐν οἷς
καὶ Π. τὸ ξενικόν (M. peregrinum), τὸ κν. Σάρωμα, καὶ Π. τὸ κοινόν (M.
vulgare, γαλλ. Marrube blanc, Bonhomme ἢ Herbe vierge, ἀγγλ. Hog-
hound), τὸ κν. ὀνομαζόμενον Ἀσπροπρασιά, Σκουλόχορτον, Καλάνθρωπος
ἢ Μαμαράκι· κοινὸν πολλαχού τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν φ. φαρ-
μακευτικῶν (φρμ. Πρασίου πόα, Herba Marrubii, τουρκ. Κουκάς-δοτού)· αἱ थे-
ραπευτικαὶ τοῦ ἰδιότῃτος ὀφείλονται εἰς τὴν ἐνέχει πικρὰν οὐσίαν, τὴν πραιοσίνην
γαλλ. (marrubine). Μὲ τὸ χόρτον τοῦ φ. τούτου οἱ ζυθοποιοὶ ἐνίοτε ἀντικα-
θιστῶσιν ἐν μέρει τὸν λυκίσκον (β.λ.), διὸ πολλάκις τὸ Π. τοῦτο καὶ καλλιεργεῖ-
ται. Εἰς τοῦτο ἀναφέρεται τὸ τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ Διοσκρ. Πράσιον (βλ. καὶ
Ἄλυsson). Περί τοῦ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν Prasium βλ. Ψευδοπράσιον.

Πραδοκουρίς, βλ. σελ. 572.

Πρεκόκκιον ἢ Πρεκόκιον, βλ. Βερικοκκία

Πρηνανθές (Prenanthes, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περὶ τὰ 16 εἶδη, τὰ
πλεῖστα ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς φ. πώδη πολυετῆ, τινὰ κοσμητικά. Τοιού-
τον εἶνε καὶ Π. τὸ πορφυροῦν (P. purpurea), κοινὸν ἐν Εὐρώπῃ, σπάνιον ἐν Ἑλ-
λάδι (ἀπαντᾷ εἰς τὸν Θεσσαλικὸν Ὀλυμπον). Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ὑποτίθεται ὅτι
ἀναφέρεται ἡ τρίτη Λιβανωτὶς τοῦ Διοσκορίδου.

Πρικαγγουριά καὶ Πικραγγουριά, βλ. Ἐλατήριον.

Πρίμουλα, βλ. Ἑρανθές.

Πρινοκόκκιον, βλ. Δρῦς, σελ. 258, καὶ Κόκκος ὁ βαφικός.

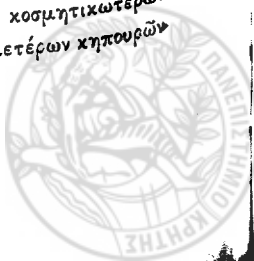
Πρίνος, βλ. Δρῦς ἢ Πρίνος σελ. 258.

Πριονίτης, βλ. Βεττονική.

Πριτχαρδιά, (Pritchardia) γ. Φοινικῶν λιαν κοσμητικῶν, ἰθαγ. τῶν
Σανδουκίων καὶ ἄλλων παρὰ ταύταις νήσων· εἶδη 7. Ἐκ τῶν κοσμητικωτέρων
εἶνε Π. ἡ μακροκαρπὸς (P. macrocarpa). Διὰ τὴν ὑπὸ τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν
ὀνομαζομένην Πριτσαρδιαν βλέπε Οὐασίγκτανία.

Προδατήρης, βλ. Βατράχιον τὸ κομβόρριζον.

Προδατόχορτον, βλ. Χεραρδία ἢ ἀρουραία.

Πρόδρομος, βλ. Ὑπερικόν.

Προζύμι, βλ. Ζύμαι και Σχιζομύκητες.

Προσώπις (*Prosopis*, τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περί τὰ 18 εἶδη ἰθαγ. τροπ. και θερμῶν χωρῶν· θάμνοι και δένδρα φυλλοβόλα, ἀκανθώδη, ἀναπτυσσόμενα βραδέως, ἀντέχοντα εἰς τὴν ξηρασίαν και εὐδοκιμοῦντα και εἰς ἀγόνους εἶτι γαίας· ὁ καρπός των λοβός ἐγκλειών σπέρματα σκληρότατα. Εἰδῶν τινων ὁ καρπός σακχαρώδης, κτηνοτροφικός και ἄλλως χρήσιμος. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶδη εἶνε: α') Π. ἡ γλυκεία (*P. dulcis*, *juliflora* ἢ *nigra*, ἰσπ. και ἀγγλ. *Algaroba* ἢ *Mesquit*), δένδρον πολύκαρπον, ὑψούμενον και μέχρι 18 μ. ἀπαντᾷ, συνήθως ἐν θαμνώδει καταστάσει, ἀπὸ τὴν Καλιφορνίαν και τὸ Τεξᾶς μέχρι τῆς Λαπλάτας· ὁ φλοιός του δεψικός, τὸ ξύλον του σκληρότατον, διαρκέστατον, δεχόμενον ὥραϊαν στίλβωσιν, κατάλληλον δι' ἐπιπλοποιίαν, ἄριστον πρὸς καῦσιν και ἀνθρακοποιίαν· ὁ καρπός του (ἀγγλ. *mesquit* ἢ *caschaw*) γλυκυτάτος· ἐξ αὐτοῦ παρασκευάζεται ὑπὸ τῶν κατοικούντων τὰς χώρας εἰς ἅς τὸ δένδρον ἀπαντᾷ αὐτοφυόμενον εἶδος μέλιτος και οἶνοπνευματώδους ποτοῦ (ἰσπ. *aloja*). Ὁ καρπός οὗτος ἀποτελεῖ ἀρίστην τροφήν ἰδίως διὰ τὰ αἰγοπρόβατα. Εἰς γόνιμον και νοτερόν ἔδαφος τὸ φυτὸν τοῦτο ἀναπτύσσεται ταχέως, ἀποκτᾷ ἀνάστημα δένδρου και καρπίζει ἀφθόνως· ἀλλ' εὐδοκιμεῖ (ἔν και βραδέως ἀναπτυσσόμενον και μένον θαμνώδες) και εἰς τὰ ἀγονώτερα εἶτι ἐδάφη, ὡς και εἰς γαίας ἀμμώδεις και ὑφαλμύρους. Εἰς τροπικὰς χώρας και ξηρὰς γαίας ἐκκρίνει ἄφθονον κόμμι παρεμφερές τῷ ἀραβικῷ. Πολλαπλασιάζεται εὐχερῶς διὰ σπορᾶς και δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. β') Π. ἡ λευκὴ (*P. alba*, ἰσπ. και ἀγγλ. *Algaroba blanca*), δένδρον πολύκαρπον, ἰθαγ. τῆς Λαπλάτας· ὁ φλοιός του βυρσοδεψικός, τὸ ξύλον του ἄριστον πρὸς καῦσιν και ἀνθρακοποιίαν, ὁ καρπός του σακχαρώδης και κτηνοτροφικός ὡς ὁ τοῦ προηγούμενου εἶδους. γ') Π. ἡ στεφανιανή (*P. stephaniana*), θάμνος ἰθαγ. τῆς Συρίας, τῆς Περσίας και τοῦ Ἀφγανιστάν, κοινότατος δὲ και ἐν Κύπρῳ ἔνθα ὀνομάζεται κν. Ἀρκοσκουρουπαθιά και ὅπου ἀποβαίνει εὐεργετικώτατος διὰ τὴν κτηνοτροφίαν, καθότι κατά τοὺς μῆνας Ἰούλιον, Αὐγουστον και Σεπτέμβριον, εἰς πολλὰς τοποθεσίας, εἶνε σχεδὸν τὸ μόνον θάλλον φ. ἐξ οὗ τρεφόμενα συντηροῦνται τὰ αἰγοπρόβατα. Ὁ λοβός του εἶνε τρίσπερμος, δίσπερμος ἢ και μονόσπερμος, κεντώμενος δὲ ὑπὸ τινος ἐντόμου (*Eriophyes* s.)· ἔχει πάντοτε (ἐν Κύπρῳ) μορφήν κηκίδος και ἐνέχει ἱκανὴν ποσότητα δεψικοῦ ὀξέος, διδ και χρησιμοποιεῖται ἐνιαχοῦ (οὐχὶ ἐν Κύπρῳ) ὡς βυρσοδεψικὴ και βαφικὴ οὐσία· και δ') Π. ἡ χνοώδης (*P. pubescens*, ἰσπ. *Tornillo*, ἀγγλ. *Screw-bean-tree*), δένδρον πολύκαρπον, ἰθαγ. τῆς Καλιφορνίας, τοῦ Τεξᾶς και τοῦ Μεξικῷ, συνήθως ἀπαντῶν ἐν θαμνώδει καταστάσει· ὁ καρπός του λοβός ἐλιχοειδής· ἀλεθόμενος δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς διατροφήν τῶν κτηνῶν· τὸ ξύλον του σκληρόν, ἄριστον πρὸς καῦσιν και ἀνθρακοποιίαν.

Προστανθήρ (*Prostanthera*, ἀγγλ. *Australian Mint-bush* ἢ *Mint-tree*,

τ. Χειλανθῶν) γ. περιλ. περί τὰ 40 εἶδη ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας· πάντα σχεδὸν φρύγανα ἢ θαμνία. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Π. ὁ λασιανθῆς (P. lasiantha), τὸ μόνον δένδρον μεταξύ πλῆθον τῶν 2500 φυτῶν τὰ ὅποια ὑπάγονται εἰς τὴν τάξιν τῶν Χειλανθῶν· ἐνίοτε ὑψοῦται καὶ μέχρι 18 μ.· τὰ φύλλα του ἀποσταζόμενα παρέχουσιν αἰθέριον ἔλαιον μυρεψικόν. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ μωσχευμάτων καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμησῇ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Προύμνη (Prunus, τ. Ῥοδωδῶν, οἰκογένεια Ἀμυγδαλοειδῶν) γ. περιλαμ. ὑπὲρ τὰ 20 εἶδη ἰθαγ. ἰδίως εὐκράτων χωρῶν τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου· θάμνοι καὶ δένδρα φυλλοβόλα, τινὰ κοσμητικά, ἄλλα ὀπωροφόρα, πάντα μελιγόνα· τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε :

α') Π. ἡ ἀκανθώδης (P. spinosa, γαλλ. Prunier sauvage, Prunellier ἢ Épine noire, ἀγγλ. Black-thorn ἢ Sloe), θάμνος ἀκανθώδης ὀριζοντιοκλαθῆς, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς δυτ. Ἀσίας, κοινὸς πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ κν. ὀνομαζόμενος Τσαπουρνιά, Τσαπρουρνιά, Μαιμουσιά ἢ Ἀγριοκορομηλιά· πιθανῶς ἢ παρὰ Θεοφρ. Σποδιάς, καὶ τὸ παρὰ Διοσκρ. Ἀγριοκοκκῦμηλον (A, 174). Τὸ ξύλον του σκληρότατον, ἡ ἀνθίσσις του προηγεῖται τῆς φυλλοφορίας, οἱ νεαροὶ βλαστοὶ του χνοάδεις, ὁ καρπὸς του μικρὸς, μέλας, ὄρθιος, σχεδὸν ἄβρωτος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σφαιρικός. Ἡ Π. αὕτη δυσχερέστατα δέχεται τὸν ἐμβολιασμόν, διὸ καὶ χρησιμοποιεῖται μόνον πρὸς κατάρτισιν ζωσίμων φραγμῶν ἢ ὡς εἶδος κοσμητικῶν χάριν τῶν πολλῶν εὐόσμων ἀνθέων τῆς. Ἐν Γαλλίᾳ ἐκ τῶν φύλλων τῆς (thé des Euro péens) παρασκευάζεται ἀφέψημα ἐν εἶδει τείλου. Ἀπαντῶσι διαφοραὶ μὲ ἀνθή πολυπέταλα ἢ μὲ καρπὸν ὡσειδῆ.

β') Π. ἡ βριγάντιος (P. brigantiaca, γαλλ. Prunier de Briançon), μικρὸν δένδρον λίαν καρποφόρον, ἀπαντῶν εἰς τὰς Ἄλπεις· ὁ καρπὸς του (γαλλ. abricot du Pape), σφαιρικός, ὑπαχρος, μεγέθους μικροῦ καρύου, σχεδὸν ἄβρωτος, ἐγκλείει μέγαν πυρῆνα οὐτινος ἢ ψίχα εἶνε ἐλαιούχος· τὸ ἐξ αὐτῆς λαμβανόμενον δι' ἐκθλίψεως παχὺ ἔλαιον εἶνε γνωστὸν ἐν Γαλλίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα huile de marmotte.

δ') Π. ἡ δυτικῆ (P. occidentalis), μέγα δένδρον ἰθαγ. ὀρεινῶν τόπων τῶν Ἀντιλλῶν· ὁ καρπὸς του βρώσιμος, τὸ ξύλον του ἐκλεκτῆς ποιότητος δι' ἐπιπλοποιάν.

ε') Π. ἡ ἐμβολιαζομένη (P. insititia, γαλλ. Prunautier, ἀγγλ. Bullace Plum, ἰταλ. Susino), ἢ παρὰ Θεοφρ. καὶ Διοσκρ. Κοκκῦμηλέα, ἢ κν. ὀνομαζομένη Ἀγριοκορομηλιά, Ἀγριοδαμασκηνιά ἢ Ἀγριοπουρνελλιά· εἶδος ἰθαγ. τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὑπερ. εἰταχθὲν ἀπὸ παναρχαιοτάτης ἐποχῆς, ἀπαντᾷ ἤδη αὐτοφυόμενον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης· δένδρον ἢ θάμνος οὐχὶ ἀκανθώδης, ἀναπαραγόμενος διὰ σπορᾶς καὶ διὰ παραφυάδων καὶ δεχόμενος τὸν ἐμβολιασμόν πασῶν τῶν καλλιεργουμένων Π. ὡς καὶ τῆς Βερικοκκίας. Ὁ καρπὸς του (ὁ ἐν Κύπρῳ Κούτουντρο) κύπτων, σφαιρικός ἢ ἐλαφρῶς ἑλλειψοειδῆς, γλυκὺς, ὑπομέλας ἢ ὑπέρυθρος. Τοῦ εἶδους τούτου διαφοραὶ εἶνε αἱ γνωσταὶ ὑπὸ

τά ὀνόματα Κορομηλιά⁽¹⁾, Κοκκομηλιά ἢ Κουμηλιά⁽²⁾, Μπουρνελλιά, Πουρνελλιά ἢ Προινελλιά⁽³⁾ Μεζαμπελλιά⁽⁴⁾, Ἀβραμηλιά⁽⁵⁾, Τζανεριά⁽⁶⁾, Ρεγκλότα⁽⁷⁾ κ. ἄ. Αἱ διαφοραὶ αὗται εὐδοκίμοῦσιν ἰδίως εἰς ἀργιλλοσαμμώδη, γόνιμα καὶ νοτερά ἐδάφη καὶ καλλιεργοῦνται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐκτενωῶς πανταχοῦ ὁ καρπὸς των χρησιμοποιεῖται νοπὸς ὡς ὀπώρα ἢ παρασκευαζόμενος ποικιλοτρόπως μετὰ σακχάρου· τὸ ξύλον των (γαλλ. *satiné bêtard*) εἶνε σκληρόν, διαρκές καὶ χρήσιμον εἰς τὴν τορνευτικὴν καὶ τὴν ἐπιπλοποιίαν.

ς') Π. ἡ ἐντενής (P. *divaricata*), μικρὸν δένδρον ἢ θάμνος ἀπαντῶν εἰς ὀρεινοὺς τόπους τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἠπείρου, κοινότατον δὲ ἀνά τὸν Καύκασον· ὁ καρπὸς του ἐλλειψοειδής, κίτρινος, σχεδὸν ἄβρωτος.

ζ') Π. ἡ ἡμερος (P. *domestica*, γαλλ. *Prunier*, ἀγγλ. *Com. Plum*, τουρ. Παρδά· Ἐριγί), δένδρον ἀπαντῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ μόνον καλλιεργούμενον, ἐν δὲ τῇ Μικρῇ Ἀσίᾳ καὶ αὐτοφυόμενον, ἀλλ' οὐχὶ ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει· ἐντεῦθεν συμπεραίνεται ὅτι εἶνε ἀπλῶς μορφή Π. τῆς ἐμβολιαζομένης καὶ οὐχὶ εἶδος αὐτοτελές. Εὐδοκίμει εἰς ἀργιλλοσαμμώδεις γόνιμους καὶ νοτεράς γαίας, ἔχει ξύλον ὅμοιον τοῦ τῆς ἐμβολιαζομένης Π. καὶ πολλαπλ. διὰ σποράς, διὰ παραφυάδων καὶ διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ. Ἄνθει καὶ φυλλοφορεῖ ταυτοχρόνως· οἱ νεαροὶ βλαστοὶ του εἶνε ἄγνοες, ὁ καρπὸς του γλυκὺς ἐπιμήκης ἢ ὠσειδής, τὸ δὲ σπέρμα του ἐπιμήκες. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ὑπάγονται αἱ παρ' ἡμῖν γνωσταὶ διαφοραὶ Βαρδασιά (β. λ.) καὶ Δαμασκηνιά, αἱ ὁποῖαι ἐσφαλμένως ἐκλαμβάνονται συνήθως ὡς Κορομηλέα. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο κατὰ τὸν Fraas ἀναφέρεται ἡ τοῦ Θεοφρ. Προύμνη, ἐξ οὗ ὄνοματός προσέκυψε τὸ τῶν Λατίνων *Prunus*, ὅθεν τὰ τῶν

(1) Ὑπὸ τὸ ὄνομα Κορομηλέα ἀναφέρεται τὸ δένδρον ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸν δ' μ. Χ. αἰῶνα ἀκμάσαντος Ἀετίου, φαίνεται δὲ ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο προσέκυψεν ἐκ παραφθορᾶς τοῦ Ὄρομηλέα, ἐτέρας ὀνομασίας τῆς Κοκκομηλέας τῶν ἀρχαίων.

(2) Κοκκομηλιά καὶ Κουμηλιά προσέκυψαν βεβαίως ἐκ τοῦ Κοκκομηλέα (β. λ.).

(3) Μπουρνελλιά, Προινελλιά ἢ Πουρνελλιά ἐκ τοῦ ἰταλ. *Prugnolo* ἢ τοῦ γαλλ. *Prunellier*, προκύψαντος ἐκ τοῦ λατινικοῦ *Prunus*, ὅπερ εἶνε τὸ ἔλλ. Προύμνη.

(4) Μεζαμπελλιά, ἐκ τοῦ γαλλ. *Mirabelle*.

(5) Ἀβραμηλιά, καὶ ἄβράμηλο ὁ καρπὸς, ἐν Κυζίκῳ καὶ ἀλλαγῷ τῆς Ἀνατολῆς, πιθανῶς διασωθεῖσα ἀρχαία ὀνομασία· ἐκτὸς ἐάν προσέκυψεν ἐκ τοῦ παρ' Ἀθηναίῳ Βράβυλα ἤτοι κοκκύμηλα, τὰ καὶ μάδρου ἀναφερόμενα ὑπ' αὐτοῦ.

(6) Τζανεριά ὄνομα τουρκικῆς προελεύσεως σημαίνει τῆς ψυχῆς (τζάν) προὔμνον (ἐριχ).

(7) Ρεγκλότα, ἐκ τοῦ γαλλ. *Reine-Claude*, διαφορᾶς Π. εἰς ἣν ἐδόθη τὸ ὄνομα τῆς θυγατρὸς Λουδοβίκου τοῦ ΙΒ' καὶ συζύγου Φραγκίσκου τοῦ Α' βασιλέως τῆς Γαλλίας.

Ἰταλῶν Prugno καὶ Prugnolo καὶ τῶν Γάλλων Prunier καὶ Prunautier. Εἶνε δὲ τὸ ὄνομα Προῦμνη ἀσιατικόν, καθ' ἃ μαρτυρεῖ ὁ Γαλλὸς, ὅστις προκειμένου περὶ τοῦ καρποῦ τῆς ἀγρίας Κοκκυμηλέας του λέγει ὅτι οὗτος ὠνομάζετο «κατὰ τὴν Ἀσίαν «προῦμνον» («Περὶ ἀπλῶν φαρμ.» 8,34). Τὸ αὐτὸ ὑποστηρίζει καὶ Παῦλος ὁ Αἰγινήτης, ὅστις εἰς τὸ περὶ ἀγρίας Κοκκυμηλέας κεφάλαιον λέγει: «ὠνομάζεται δὲ τὸ φυτὸν κατὰ τὴν Ἀσίαν Προῦμνον» («Περὶ ἀπλ. φαρμ.» 7,3).

Ἡ ἀξιολογωτέρα διαφορὰ τοῦ προκειμένου εἴδους εἶνε ἡ **Δαμασκηνέα** ⁽¹⁾, ἥτις παρήχθη εἰς τὴν Συρίαν καὶ ἐκαλλιεργήθη ἐνωρίτατα ἐκεῖ, καὶ ὠρισμένως περὶ τὴν Δαμασκόν, ἧς τὸ ὄνομα ἐκπαλαι φέρει. Τὰ **δαμάσκηνα** ἢ **δαμασκηνά** ἀναφέρονται ὑπὸ τε τοῦ Διοσκρ.⁽²⁾ καὶ τοῦ Ἀθην.⁽³⁾ Ταῦτα δὲ ἔννοεῖ Παῦλος ὁ Αἰγινήτης λέγων: «Ἄριστα τῶν ἄλλων (κοκκυμηλῶν—β.λ.) εἶναι τὰ κατὰ Συρίαν ἐν Δαμασκῷ γενόμενα, δευτέρα δὲ ἐπὶ τούτοις τὰ κατὰ τὴν Ἰβηρίαν τε καὶ Σπανίαν» («Περὶ ἀπλ. φαρμ.» 7,2). Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου Παύλου τοῦ Αἰγινήτου δύναται τις νὰ συμπεράνη ὅτι εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτοῦ (7ον μ. Χ. αἰῶνα) ἡ **Δαμασκηνέα** δὲν ἦτον εἰσέτι εἰσηγμένη ἢ τοῦλάχιστον δὲν ἦτο διαδεδομένη εἰς τὰς παραμεσογείους ἐλληνικὰς χώρας, ἂν καὶ σύντομοι ὁδηγία «περὶ φυτείας Δαμασκηῶν» τοῦ κατὰ τὸν Β' μ. Χ. αἰῶνα ἀκμάσαντος Παμφίλου σώζονται ἐν τοῖς «Γεωπονικοῖς» (10,39). Ὡς γνωστότατον πλέον καὶ κοινῆς χρήσεως καρπὸν (καὶ ἐπομένως παραγόμενον εἰς τὰς παραμ. ἐλληνικὰς χώρας) ἀναφέρουσι τὰ **δαμάσκηνα** ὁ Σηθῆς (11ον μ. Χ. αἰῶνα) καὶ ὁ μοναχὸς Ἀγάπιος Λάνδος (17ον μ. Χ. αἰῶνα).

Τὴν **Δαμασκηνέα** (γαλλ. Prunier de Damas) εἰσήγαγε τὸ πρῶτον εἰς τὴν Προβηγκίαν (μεσημβρ. Γαλλίαν) ὁ κόμης τοῦ Ἀνζῶ περὶ τὰ μέσα τοῦ 12ου αἰῶνος, ὅτε ἐπανεκάμφεν ἐκ Συρίας, μετὰ τὴν δευτέραν Σταυροφορίαν. Ἐκτοτε δὲ ἡ διαφορὰ αὕτη ἐκαλλιεργήθη καὶ διεδόθη ἀνά τὴν Γαλλίαν. Ἐκ τῆς διαφορᾶς ταύτης προέκυψαν πολλὰ παραλλαγῆ καλλιεργούμενα κατὰ τὸ μάλλον ἢ ἦττον ἐκτενῶς καὶ φέρουσαι τὰ ξηραίνόμενα **δαμάσκηνα** τῆς Γαλλίας (γαλλ. prouneaux, ἀγγλ. french plums), ἐξ ὧν τὰ ἄριστα καὶ παγκόσμιον φήμην χαιρόντα εἶνε τὰ τῆς Agen (prunes d'Ente). Ἡ φέρουσα ταῦτα παραλλαγῆ, ὡς ἐκ τοῦ χρώματος τῶν νωπῶν καρπῶν τῆς, τοῦ ὁμοιοζοντος πρὸς τὸ τῆς ἐρέας ἐξ ἧς κατεσκευάζετο ἡ στολή τῶν ἀστυφυλάκων ἐπὶ Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ', ὠνομάζεται συνήθως ὑπὸ τῶν Γάλλων Robe-de-sergent. Εἶνε δὲ ἡ παραλλαγῆ αὕτη

(1) Ἡ **Δαμασκηνέα** ἐν Ζαγορίῳ τῆς Ἠπείρου, κατὰ τὸν Α. Σπυριδάκη—ὠνομάζεται **Κουμπουλιά** ἐκ παραφθορᾶς τοῦ **Κοκκυμηλέα**, ἀλλαγῆ δὲ τῆς Ἠπείρου λέγεται **Προυνιά**. Ἄλλ' ἄρα γε πρόκειται περὶ πραγματικῆς **Δαμασκηνέας** ἢ περὶ **Κορομηλέας**;

(2) «Τῶν δὲ συριακῶν (κοκκυμηλῶν) καὶ μάλιστα τῶν ἐν Δαμασκῷ γενωμένων ὁ καρπὸς ξηρανθὴς εὐστόμαχος καὶ κοιλίας σταλτικός».

(3) Βλέπε εἰς **Κοκκυμηλέα**.

λίαν καρποφόρος· δένδρον πενταετές δυνατόν νά φέρη καί μέχρις 100 δκ. καρπόν. Τό πλείστον τοῦ πρὸς ἀποξηρανσιν καρποῦ συλλέγεται οὐχί ἀπὸ τοῦ δένδρου, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, ὅταν δ.δ. τὰ δαμάσκηνα, πλήρως ὄριμα, πέσωσιν ἀφ' ἑαυτῶν. Οἱ οὕτω συλλεγόμενοι καρποὶ ἀπλώνονται ἐπὶ ψαθῶν ἢ ἀχύρου εἰς τὸν ἥλιον ὅπως ἀποβάλλωσι μέρος τοῦ ὕδατος ὅπερ περιέχουσι, μεθ' ὃ ἀποξηραίνονται ἐν κλιθάνῳ ἢ δι' εἰδικῶν ἀποξηραντηρίων μηχανῶν (étuves agricoles). Ἐξ 100 δκ. νωπῶν δαμασκῆνων ἐπιτυγχάνονται περὶ τὰς 35 δκ. ξηρά. Ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ οἱ παραγωγεῖς πωλοῦσι τὸν καρπὸν εἰς εἰδικὰ ἐργοστάσια πρὸς 40-120 λεπτά κατ' ὄκταν, ἀναλόγως τῆς ποιότητος τοῦ προϊόντος καὶ τῆς ἀφθονίας τῆς εἰσδείας. Τὰ μεγαλύτερα καὶ ὑγιέστερα δαμάσκηνα ἐπιτυγχάνουσι τὰς ἀνωτέρας τιμὰς. Εἰς τὸ ἐργοστάσιον τὰ δαμάσκηνα χωρίζονται κατὰ ποιότητος· τὰ μεγαλύτερα καὶ ἐκλεκτοτέρας ποιότητος συνήθως συσκευάζονται ἐντὸς πλατυστόμων φιαλῶν, τὰ δὲ μικρότερα, τὰ κατωτέρας ποιότητος, ἐντὸς δοχείων ἐκ λευκοσιδήρου. Ταῦτα καὶ αἱ φιάλαι πλήρεις δαμασκῆνων ὑποβάλλονται εἰς θερμοκρασίαν ἀνωτέραν τῶν 100 βαθμῶν ἐν ἀτμολούτρῳ ἐν ᾧ διαμένουσιν ἐπὶ τετράωρον, μεθ' ὃ ποματίζονται στεγανῶς τὰ δοχεῖα καὶ εἶνε ἔτοιμα διὰ τὴν ἀγοράν.

Ἡ Δαμασκηνέα καλλιεργεῖται ἐκτενῶς πρὸς παραγωγὴν ξηρῶν δαμασκῆνων καὶ ἐν Αὐστρίᾳ, Σερβίᾳ, Βοσνίᾳ, Ἑρζεγοβίνῃ καὶ Καλιφορνίᾳ. Τῆς Καλιφορνίας τὰ ξηρά δαμάσκηνα εἶνε ὡσαύτως ἐκλεκτῆς ποιότητος· τοιούτων δὲ ἤρχισεν ἀπὸ τινος ἢ ἐξόδουσις καὶ ἐν Ἀθήναις. Κατωτέρας ποιότητος εἶνε τὰ κατὰ μέγαρα ποσὰ παραγόμενα ἐν Σερβίᾳ, Βοσνίᾳ καὶ Ἑρζεγοβίνῃ· εἶνε δὲ ταῦτα τὰ κατ' ἐξοχὴν φαρμακευτικὰ δαμάσκηνα (ἀποτελοῦσιν ἥπιον ὑπακτικὸν φάρμακον), καὶ τὰ συνθέςτερον ἐξοδουόμενα εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἀγοράς. Τῶν δαμασκῆνων τούτων ἢ ἀποξηρανσὶς καὶ συσκευὴ εἶνε πολὺ ἀπλουστερά· ταῦτα συλλέγονται ἀπὸ τοῦ δένδρου καὶ ἀπλώνονται εἰς τὸν ἥλιον ἐπὶ 2-3 ἡμέρας, μεθ' ὃ ἀποξηραίνονται εἰς κοινὸν κλίθανον ἢ δι' εἰδικῶν ἀποξηραντηρίων μηχανῶν. Ἐξάγονται δὲ ταῦτα ἐκ τῶν τόπων τῆς παραγωγῆς των συσκευασμένα ἐν βυτίοις, κιβωτίοις ἢ σάκκοις. Ἄλλ' ἐκ τῶν τελευταίων τριῶν χωρῶν πλὴν τῶν ξηρῶν δαμασκῆνων ἐξάγονται κατὰ μέγαρα ποσὰ καὶ πολτοποιημένα τοιαῦτα. Τόσον δὲ εἰς τὰς χώρας ταύτας ὅσον καὶ ἐν Γαλλίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ Αὐστρίᾳ ἐκ τῆς ἀποστάξεως δαμασκῆνων λαμβάνεται οἶνονπνευματῶδες ποτὸν κοινῆς χρήσεως, ὅπερ ἐν μὲν τῇ Γαλλίᾳ ὀνομάζεται eau-de-vie de prunes, ἐν δὲ τῇ Γερμανίᾳ καὶ τῇ Αὐστρίᾳ Zwetschen wasser καὶ Quetsch. Τὸ Quetsch ἐπιτυγχάνεται ἰδίως ἐκ τῆς ἀποστάξεως τῶν καρπῶν ὀμωνύμου παραλλαγῆς Δαμασκηνέας καλλιεργουμένης ἐκτενέστερον ἐν Λωρραίνῃ. Ἐν Γαλλίᾳ παραλλαγῆς τινος (Perdrigon) Δαμασκηνέας οἱ πλήρως ὄριμοι καρποὶ ἀποδερματούμενοι, περῶμενοι εἰς ἰτέινα ραβδία καὶ οὕτω περαστοὶ ἀποξηραίνονται εἰς τὸν ἥλιον, συσκευάζονται ἐν κιβωτίοις καὶ πωλοῦνται ὑπὸ τὸ ὄνομα Brignoles. Παραλλαγὴ Δαμασκηνέας φερούσης καρποῦς ξανθοῦς καλλιεργεῖται εἰς τινὰς τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου Πελάγους καὶ πρω-

τίστως ἐν Νάξῳ, ὅθεν οὗτοι ξηροὶ ἐξάγονται: ἐν πρῶῳ ἰδίως διὰ τὴν Αἴγυπτον. Εἶνε δὲ τὰ δαμάσκηνα ταῦτα γλυκοζῖνα.

η') Π. ἡ **Καπούλη** (P. Capuli), δένδρον ἢ θάμνος ἰθαγ. τοῦ Μεξικῆ· ὁ μικρὸς καρπὸς του (ισπ. carulinos) βρώσιμος.

θ') Π. ἡ **κερασιόκαρπος** (P. ceracifera ἢ myrobalana, γαλλ. Mirabelle, ἀγγλ. Myrobalan Plum), μικρὸν δένδρον ἢ θάμνος, ἰθαγ. τῶν παρὰ τὴν Κασπίαν γωρῶν, πολὺκαρπον' ὁ καρπὸς του μικρὸς, κίτρινος ἢ ἐρυθρὸς, ἔλλειψοειδῆς ἢ σφαιρικός, βρώσιμος· κατὰ τινὰς ἀπλῆ διαφορά Π. τῆς ἐντενοῦς.

ι') Π. ἡ **παράλιος** (P. maritima, ἀγγλ. Beach Plum), θάμνος ἀκανθώδης, ἰθαγ. τῶν παραλίων τῆς βορ. ἀντ. Ἀμερικῆς· ὁ καρπὸς του σφαιρικός, μετρίου μεγέθους, βρώσιμος· εἶδος εὐδοκίμου καὶ εἰς ἀμμώδη παράλια ἐδάφη, κατάλληλον δὲ πρὸς συγκράτησιν τῶν κινουμένων ἄμμων.

ια') Π. ἡ **σινική** ἢ **ιαπωνική** (P. sinensis ἢ japonica), μικρὸν δένδρον λίαν κοσμητικὸν ἰθαγ. τῆς Σινικῆς καὶ τῆς Ἰαπωνίας, ἔνθα καλλιιεργεῖται ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς, ἐν αἷς καὶ αἱ ῥοδανθῆς καὶ λευκανθῆς πολυπέταλος. Ὁ καρπὸς του μικρὸς, σφαιρικός, βαθέως ἐρυθρὸς, γεύσεως ἰδιαζούσης πλὴν εὐαρέστου.

καὶ ιβ') Π. ἡ **ψευδαρμενική** (P. pseudoarmeniaca), δένδρον ἰθαγ. ὄρεινῶν τόπων τῆς Ἑλλάδος, ἔνθα ὀνομάζεται κν. Ἀγριοβερικοκιά· ὁ καρπὸς του σφαιρικός, μικρὸς, σχεδὸν ἄβρωτος.

Πάντα τὰ εἶδη τοῦ προκειμένου γένους (καὶ ἰδίως Π. ἡ ἐμβολιαζομένη καὶ Π. ἡ ἡμερος) βλαστάνοντα ὑπὸ κληματολογικὰς καὶ ἐδαφικὰς συνθήκας δυσμενεῖς προσβάλλονται ὑπὸ τῆς κομμιώσεως, ὅτε ἀπὸ τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν κλάδων τῶν ἐκκρίνουσιν ἄφθονον κόμμι, ὅπερ εἶνε φαρμακευτικὸν (φρμ. Κόμμι ἐγχώριον, Gummi nostras) καὶ βιομηχανικόν. Περὶ τῶν ἐφαρμοζομένων μέσων πρὸς θεραπείαν τῶν οὕτω προσβαλλομένων δένδρων ἐλέγχθησαν τὰ δέοντα ἀλλαγῶν (βλ. σελ. 105). Πλεῖστοι εἶνε οἱ ἐχθροὶ τῶν δένδρων τούτων, ἀλλ' ὁ μᾶλλον ἐπιζήμιος καὶ ὁ συνηθέστερον ἀπαντῶν ἐν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ ἀλλαγῶν εἶνε ἡ κάμπη Μικρολεπιδοπτέρου ἐντόμου (Hyronomeuta padellus), ἣτις τρέφεται δαπάναις τῶν νεαρῶν φύλλων καὶ τῶν ἀνθῶν τοῦ δένδρου καὶ καθ' ἧς ἐφαρμύζονται τὰ ὑποδείχθέντα πρὸς καταπολέμησιν τῆς προσβαλλούσης τὴν Μηλέαν νόσου ἣτις ὀνομάσθη Ἀραχιώσις (βλ. σελ. 662). Αἱ συνηθέστατα ἀπαντῶσα ἐπὶ τῶν φύλλων τῶν Π. σκολιὰ ὑπόλευκοι γραμμαῖ, εἶνε οἱ ὀχτεοὶ οὗς ἀνορύσσει ἡ τρεφομένη ἐκ τοῦ παρεγγύματος τοῦ φύλλου κάμπη Μικρολεπιδοπτέρου ὡσαύτως ἐντόμου (Lyonetiæ clerkella), ἀλλ' ἢ ὑπ' αὐτῆς προζενουμένη ζημία εἶνε ἀσήμαντος. Προλαμβάνεται ἡ προσβολὴ τῶν ξηρῶν δαμασκήνων ὑπὸ τῆς οὐχὶ σπανίως ἀπαντῶσης ἐν αὐτοῖς κάμπης Μικρολεπιδοπτέρου ἐπίσης ἐντόμου (Glycyphagus pruniorum) διὰ τῆς συσκευῆς αὐτῶν μὲ φύλλα Δάφνης ἢ διὰ τῆς ἐν κλιβάνῳ τελικῆς ἀποξηράνσεως των.

Πρόφασις, βλ. Στατική ἢ κολπώδης.

Πρωϊνὴ δόξα, βλ. Ἴπομοία ἢ πορφυρᾶ.

Πρωτέα (Protea, τ. Πρωτεωδών) γ. περιλ. περί τὰ 60 εἶδη ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς· θάμνοι καὶ μικρὰ δένδρα κοσμητικά. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε καὶ Π. ἡ μελιγόνος (P. mellifera, ἀγγλ. Cape-Honey flower ἢ Sugar-bush), θάμνος λίαν κοσμητικὸς καὶ μελιγόνος.

Πρωτεώδη (Proteaceae) τ. Δικοτλ. περιλ. φ. θαμνώδη καὶ δενδρώδη, ὀλίγιστα ποώδη· τὰ πλείστα ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς· πολλὰ κοσμητικά, τινὰ καὶ ἄλλως χρήσιμα (γ. Ἀκεία, Αὐλαξ, Βαγξία, Γρεβίλλεια, Κωνόσπερμον, Λαμπερτία, Λευκίδενδρον, Πρωτέα κ.ἄ.).

Πταρμική παρὰ Διοσκρ., βλ. Ἀχιλλεῖος ἢ Πταρμική.

Πτελέα (Ulmus, γαλλ. Orme, ἀγγλ. Elm, τουρκ. Καρά-ἀγάτζ, τ. Κνωδωδών) γ. περιλ. περί τὰ 16 εἶδη ἰθαγ. ἰδίως εὐκρ. χωρῶν τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου· δένδρα φυλλοβόλα, δασικά καὶ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. α') Π. ἡ μισχωτή (U. pedunculata), δένδρον πρώτου μεγέθους ἀπαντῶν εἰς ὄρεινους τόπους τῆς Εὐβοίας καὶ τῆς Θεσσαλίας· β') Π. ἡ ὄρεινή (U. montana, ἀγγλ. Scotch Elm), εἶδος ὄρεινῶν ὡσαύτως τόπων τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Πελοποννήσου· καὶ γ') Π. ἡ πεδινή (U. campestris, γαλλ. Ormeau, ἀγγλ. Com Elm), τὸ κοινότατον εἶδος τόσον ἐν Ἑλλάδι ὅσον καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης. Τὸ εἶδος τοῦτο κυρίως εἶνε τὸ κν. ὀνομαζόμενον Φτελιά, Φτελιός, Πτελιά, Βουσσός, Βουσσιά ἢ Καραγάτσι· εἰς τοῦτο δὲ ἰδίως ἀναφέρεται ἡ Πτελέα τῶν ἀρχαίων, ἢ παρ' Ὀμήρῳ Πτελή (Ἰλ. Ζ, 416 καὶ Φ, 242). Εἶνε δὲ τὸ δένδρον τοῦτο μέγα καὶ μακρόβιον καὶ ἀπαντᾷ ὑπὸ πολλὰς διαφοράς. Τὸ ξύλον του σκληρόν, συμπαγές, εὐέργαστον καὶ πολυτρόπως χρήσιμον. Τὰ φύλλα του ἀποτελοῦσιν ἐκλεκτὴν τροφήν διὰ τὰ κτήνη καὶ ἰδίως διὰ τὰ αἰγοπρόβατα, διὸ ἀποβιβάνει εὐεργετικὸν εἰς ἃ μέρη σπανίζει κατὰ τὸ θέρος ἄλλη γλωρὰ τροφή. Αἱ εἰς τοιαῦτα μέρη ἀπαντῶσαι Π. εἶνε συνήθως θαμνώδεις ἢ ἔχουσι κορμὸν σχολιόν, ὀζώδη καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον κοίλον, διότι κατ' ἔτος τὸ θέρος τὰ φυλλοφόρα κλαδιά του τέμνονται ὅπως χρησιμεύσωσιν πρὸς διατροφήν τῶν κτηνῶν.

Πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἢ Π. αὕτη πολλαπλασιάζεται καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς εἶδος δασικῶν καὶ κοσμητικῶν. Χάρις εἰς τὰς πολλὰς καὶ μακρὰς του ρίζας ἀποβιβάνει ἄριστον εἶδος πρὸς φύτευσιν εἰς τὰ πρανή ἐδάφη καὶ συγκράτησιν τῶν χωμάτων. Νεαρὸν ἔτι κηρέμενον κατ' ἔτος διατηρεῖται ἐν θαμνώδει καταστάσει καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς κατάρτισιν ζωσίμων φραγμῶν. Ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος εἰς τὴν Ἰταλίαν τὸ εἶδος τοῦτο χρησιμοποιεῖται ὡς στήριγμα τῶν ἀναδενδράδων Ἀμπέλων, διὸ καὶ χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ Βιργιλίου ἢ Π. ὡς «φίλη τῆς Ἀμπέλου (amica vitibus ulmi). Μεγάλον κνεφαῖον Λεπιδόπτερον ἔντομον (Cossus ligniperda) συχνὰ προσβάλλει τὸ ξύλον του κορμοῦ ταύτης ἰδίως τῆς Π., προλαμβάνεται δὲ ἢ προσβολὴ διὰ τῆς ἑνωρῖς τὴν ἀνοιξιν ἐπιχρίσεως τοῦ κορμοῦ τοῦ δένδρου με πικρὴν διάλυσιν ἀσβέστου. Συνηθεστάτη εἶνε ὡσαύτως ἢ προσβολὴ τῶν φύλλων τῆς Πτελέας ταύτης ὑπὸ κηκιδιοποιοῦ Φυτόφθειας (Schizoneura lanuginosa). Τὸ θῆλυ τοῦ ἐντόμου τούτου κεντᾷ τὸ φύλλον καὶ ἐναποθέτει εἰς

τὸ κεντηθὲν σημεῖον ἐν ὥρειον. Ὁ ἐκ τούτου προκύπτων Φυτόφθειρ τρέφεται ἐκ-
 μυζῶν τοὺς χυμούς τοῦ φύλλου καὶ πολλαπλασιάζεται διὰ παρθενογονίας ἐντὸς
 κύστεως ἢ κηκίδος (1), ἧτις μορφοῦται καὶ αὐξάνει περίξ τῶν ἐντόμων τούτων
 συνεπεία τοῦ προξενουμένου ὑπὸ τῶν κεντημάτων των ἐρεθισμού ὅστις προκαλεῖ
 τὴν συγχέντρωσιν ἀφθόνων χυμῶν.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τοῦ προκειμένου γένους ἀξιόλογον εἶνε Π. ἡ ἀμερι-
 κανικὴ (U. americana, ἀγγλ. White Elm), δένδρον ὡσαύτως μέγα, θεραπευό-
 μενον δὲ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ὡς κοσμητικόν. Πᾶσαι αἱ Π. πολλαπλ. εὐχέρως
 διὰ σπορᾶς καὶ εὐδοκιμοῦσι μᾶλλον εἰς βαθύ καὶ νοτερόν ἔδαφος, εἰς τὸ ὅποιον
 πολλάκις ἀναδίδουσι παραφυάδας.

Πτεριδῶδη (Filices, γαλλ. Fougères, ἀγγλ. Ferns), τ. Κρυπτογάμων περιλ.
 πολυάριθμα εἶδη· τὰ πλεῖστα ποώδη πολυετῆ, ἐλάχιστα ἐτήσια ἢ δενδρῶδη.
 πάντα σχεδὸν κοσμητικά. πλὴν φαρμακευτικά ἢ ἄλλως χρήσιμα (γ. Ἀδιαν-
 τον, Ἀκρόστοιχον, Ἀσπίδιον, Ἀσπλήνιον, Βλῆχρον, Γυμνόγραμμα, Νεφρίδιον,
 Πολυπόδιον, Πτέρις, Σκολοπένδριον, Τοδέα, Τριχομανές, Ὠχρόπτερις καὶ ἄλλα).

Πτέρις (Pteris, γαλλ. Fougère, ἀγγλ. Brake ἢ Bracken, τ. Πτεριδῶ-
 δῶν) γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 70 εἶδη ἀπαντῶντα πολλαχοῦ φ. ποώδη πολυετῆ, πάντα
 κοσμητικά, τινὰ καὶ ἄλλως χρήσιμα. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 4 ἐν οἷς καὶ Π. ἡ
 κρητικὴ (P. cretica), εἶδος θεραπευόμενον πολλαχοῦ πρὸς κόσμον καὶ ἀπαντῶν
 καὶ ὑπὸ διαφορὰν ποικιλόφυλλον (P. cretica albo-lineata), καὶ β') Π. ἡ ἀε-
 τειος ἢ κοινὴ (P. aquilina, γαλλ. Fougère com. ἢ Grande Fougère, ἀγγλ.
 Bracken, Brake Fern, Eagle-Fern ἢ Adder-spit, τουρ. Ἐγρωεῖτι), ἢ κν.
 Φτέρη, Φτέρα, Φτερίδα, Φτερίτσι, Φτεριτσά, Φτερικουδι, Βλάχα, Βλέ-
 χλα ἢ Βράχλα (ἐν Κερκύρα), ἢ παρ' ἀρχαίους Πτέρις καὶ Πτέριον καὶ Βλῆχρον
 καὶ Βλῆχρον φ. κοινότατον ἰδίως εἰς δεδασωμένους τόπους τῶν ἐν Ἑλλάδι ὄσων
 καὶ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς λοιπῆς Εὐρώπης καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἀσίας. Τὰ φύλλα
 του χρησιμοποιοῦνται πολλαχοῦ πρὸς συσκευὴν καρπῶν καὶ ἄλλων γεωργικῶν
 προϊόντων ὁ ὑπόγειος καυλὸς του ἄλλοτε φαρμακευτικὸς (ἀνθελμενθικός). Διὰ τὴν
 τῶν φαρμακοποιῶν Πτέριδος τῆς ἄρρενος ῥίζαν βλ. Νεφρίδιον.

Πτέρωνιξ, παρὰ Θεοφρ. ὁ ἀνθοφόρος καυλὸς τῆς Κυνάρας (βλ. σελ. 582).

Πτερόκαρπος (Pterocarpus, τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περὶ τὰ 15 εἶδη
 ἴθαγ. τροπ. χωρῶν δένδρα ἀειθαλῆ, δασικά καὶ ἄλλως χρήσιμα τὰ ἀξιολογώ-
 τερα εἶνε: Π. ὁ Ἰνδικὸς (P. indicus, ἀγγλ. Burmese Rosewood) ἴθαγ. τῆς
 Σινικῆς καὶ τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν παρέχει εἶδος δρακοντείου αἵματος (βλ.), τὸ ξύ-
 λον του ἐρυθρὸν, διαρκές πολύτιμον (ἀγγλ. rose-wood, γαλλ. bois de rose). β')

Π. τὸ Μαρσούπιον (P. Marsupium), ἴθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν καὶ τῆς Κεϋλά-
 νης, ἐκκρίνει τὸ ἄριστον κίνον (βλ.). γ') Π. ὁ Σανταλίσκος (P. Santalinus),
 ξενόθην, δένδρον ποικιλόφυλλον ἴθαγ. τῆς

(1) Τὰς κηκίδας ταύτας τῆς Πετελέας ὁ Φεόφραστος ἠνομάζει κυττάριος
 (φ. I.-2, 8, 3). 50%

ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν τὸ ξύλον τοῦ ἐρυθρόν, ἀρίστης ποιότητος λεπτοξύλουργικόν, βαφικόν καὶ φαρμακευτικόν (φρμ. Σαντάλιον ξύλον ἐρυθρόν, *Lignum Santali rubri*, γαλλ. *Santal rouge*, ἀγγλ. *Red Sander's wood*, τουρ. *Κιριμιζι-σαντάς*—βλ. καὶ Σαντάλιον) καὶ δ' Π. ὁ ἐρίνοειδής (*P. erinaceus*), ἰθαγ. τῆς δυτ. Ἀφρικῆς· παρέχει κίον ἰσάξιον τοῦ λαμβανομένου ἐκ Π. τοῦ Μαρουπιίου τὸ ξύλον τοῦ ἐρυθρόν ἐκλεκτῆς ποιότητος (γαλλ. *bois de rose d'Afrique* ἢ *Santal rouge d'Afrique*).

Πτεροκαρύα *Pterocarya*, τ. Καρυωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 4 εἶδη ἰθαγ. τῆς εὐκρ. Ἀσίας· δένδρα φυλλοβόλα, δασικά, κοσμητικά καὶ καρποφόρα. Π. ἡ **καυκασία** (*P. caucasica* ἢ *fraxinifolia*), μέγα δένδρον τῆς κεντρ. Ἀσίας, ἀπαντᾷ θεραπευόμενον πρὸς κόσμον ἐνιαχοῦ τῆς Εὐρώπης.

Πτερόσπερμον (*Pterospermum*, τ. Στερκουλιωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 14 εἶδη· θάμνοι καὶ δένδρα δασικά καὶ κοσμητικά, ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀσίας. Π. τὸ **σφενδαμόφυλλον** (*P. acerifolium*), μέγα δένδρον ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν· δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος· πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων.

Πτυχόσπερμα (*Ptychosperma* ἢ *Seaforthia* ἢ *Archontophoenix*, ἀγγλ. *Australian Feather Palm*, τ. Φοινικωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 12 εἶδη ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας καὶ τῶν παρά ταύτην νήσων. Π. τὸ τῆς Ἀλεξάνδρας (*P. Alexandrae*), ἰθαγ. τῆς Κουίνολάνδης, θεωρεῖται· τὸ κοσμητικώτερον τῶν Φοινικωδῶν.

Πυκνόκομον παρά Διοσκρ., βλ. Λεοντόνυρος καὶ Κίρσιον ἢ Ἄκρονα.

Πυξάκανθα, βλ. Λύκιον.

Πυξάρι. βλ. Πύξος.

Πύξος (*Buxus*, γαλλ. *Buis*, ἀγγλ. *Box-tree*, τουρ. *Τξιμισίρ*, τ. Γρομφαδιωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 15 εἶδη, τὰ πλείστα ἰθαγ. βορ. εὐκρ. χωρῶν καὶ τῶν δυτ. Ἰνδιῶν· θάμνοι καὶ δένδρα ἀειθαλῆ, δασικά, κοσμητικά, βραδέως ἀναπτυσσόμενα· τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Π. ἡ **ἀειθαλής** (*B. sempervirens*), θάμνος ἢ μικρὸν δένδρον ἰθαγ. τῆς δυτ. Ἀσίας, τῆς Ἑλλάδος καὶ τινῶν ἄλλων νοτ. τῆς Εὐρώπης χωρῶν. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ἡ Πύξος τῶν ἀρχαίων, ἥτις κν. ὀνομάζεται Πυξάρι ἢ Τσιμισίρι· τὸ ξύλον τοῦ κίτρινον, συμπαγέστατον, σκληρόν, ἀρραγές καὶ ἄριστον πρὸς ξυλογραφίαν. Ἐκ τοιοῦτου ξύλου κατασκευάζοντο τὸ πάλαι αἱ πυξίδες καὶ τὰ πυξία (μικραὶ τράπεζαι καὶ ἀβάκια) ὅθεν καὶ τὰ ὀνόματά των. Παρ' Ὀμηρῶ ἀναφέρεται καὶ ζυγὸς πύξινος (Ἰλδ. Ω, 269), φόρμιγγα δὲ πυξινήν ἀναφέρει ὁ Θεόκριτος (24, 108). Σήμερον ἐκ τοῦ ξύλου τούτου κατασκευάζονται πολλαχοῦ πλείστα κοσμητικά ἀντικείμενα ὡς καὶ οἱ πεσσοὶ τοῦ ζατρίκιου, τοῦ ταβλίου, τῆς ντάμας καὶ τῶν τοιούτων. Ἀλλὰ μεγαλύτερα κατανάλωσις τοῦ πυξίνου ξύλου γίνεται πρὸς ξυλογραφίαν.

Ἡ Π. πολλαπλ. διὰ μοσχευμάτων, ἀπαντᾷ δὲ θεραπευομένη ὑπὸ πολλὰς διαφοράς. Δεχομένη ἀκόπως τὴν κουράν δυνατόν νὰ λάβῃ σὺν τῷ χρόνῳ τὸ κατὰ βούλησιν σχῆμα. Ἡ νανοφυῆς αὐτῆς διαφορά (*B. sempervirens nana*) ἀποκτᾷ

φυσικῶς σφαιρικὸν σχῆμα. Αὐτοφυῆς διαφορά τοῦ εἶδους τούτου εἶνε ἢ ὡς ἴδιον εἶδος συνήθως ἀναφερομένη βαλερική Π. (B. balerica), ἣτις ἀπαντᾷ ἐνιαχοῦ τῆς μεσημ. Εὐρώπης καὶ ἀναπτύσσεται ταχύτερον ἢ τὸ πρῶτυπον εἶδος. Τὰ φύλλα τῆς Π. εἶνε τοξικά, διὸ καὶ δὲν θίγονται ὑπὸ τῶν κτηνῶν (βλ. καὶ Ταβεβούτα Δίοσπυρος ὁ τεξανὸς καὶ σημ. εἰς σελ. 17).

Πυράκανθα, βλ. Κράταιγος.

Πύργος (Pyrgus ἢ Ardisia, τ. Μυρσινωιδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 200 εἶδη ἴθαγ. τροπ. καὶ παρατροπ. χωρῶν θάμνοι καὶ δένδρα ἀειθαλῆ· πολλὰ κοσμητικά. Ἐκ τῶν κοσμητικωτέρων εἶνε καὶ Π. ὁ ἐπαλξωτοειδῆς (P. crenulatus), θάμνος ἴθαγ. τοῦ Μεξικοῦ ἐξόχως κοσμητικός.

Πύρεθρον (Pyrethrum, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. φ. ποώδη, τὰ πλεῖστα πολυετῆ καὶ ἴθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Εἶδη τῆς ἐλλ. χλωρ. α') Π. τὸ κορυμβανθές (P. corymbosum), εἶδος τόπων ὀρεινῶν, ἐνίοτε θεραπεύμενον πρὸς κόσμον, β') Π. τὸ τεφρὸν (P. cinereum), ὕπερ ἀπαντᾷ ἐν Θεσσαλίᾳ, καὶ γ') Π. τὸ Παρθένιον (P. Parthenium, γαλλ. Matricaire, ἀγγλ. Com. Pellitory ἢ Freverfew), τὸ κν. Βασκανθήρα ἢ Βάλσαμον ὀνομαζόμενον, φυτὸν μὴ θιγόμενον ὑπὸ τῶν κτηνῶν, κοσμητικὸν δὲ καὶ φαρμακευτικὸν (φρμ. Παρθενίου πόν, Herba Matricariae, τουρ. Βαρδικ-ὄτου). Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο κατὰ τὸν Σιβθόρπιον πρέπει ν' ἀναφέρεται τὸ τοῦ Διοσκρ. Πύρεθρον καὶ οὐχὶ εἰς Ἀνθεμίδα τὴν βαφικὴν (β.λ.) ὡς ἄλλοι πιστεύουσι.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε Π. τὸ ἐρυθρὸν (P. roseum), ἴθαγ. τῆς Περσίας καὶ τῆς παρὰ τὴν Κασπίαν χώρας, Π. τὸ καυκάσιον (P. caucasicum), ἴθαγ. τοῦ Καυκάσου, καὶ Π. τὸ σποδοφυτόφυλλον (P. cinerariaefolium), ἴθαγ. τῆς Δαλματίας καὶ τῶν παρὰ ταύτην χωρῶν. Ἐκ τῶν ἀνθέων τῶν τριῶν τούτων εἰδῶν παρασκευάζεται ἡ γνωστοτάτη ἐντομοκτόνος κόνις τοῦ Πυρέθρου¹ (γαλλ. Pyrethre de Dalmatie ἢ du Caucase, ἀγγλ.

(1) Γνωστοτάτη εἶνε ἡ ἐντομοκτόνος κόνις τοῦ Πυρέθρου πανταχοῦ καὶ ἰδίως εἰς τὰς μεσημβρινὰς καὶ θερμὰς χώρας, εἰς τὰς ὁποίας τὰ αἰμοβόρα ἔντομα εἶνε κοινότερα· ἀποτελεσματικὴ δὲ εἶνε ἡ κόνις αὕτη πρωτίστως κατὰ τῶν κωνώπων. Ὡς ἔχει ἢ ἐν μορφῇ εἰδικῶς παρασκευαζομένων στερεῶν, μικρῶν πυραμίδων, οἷαι εἶνε αἱ τοῦ Zamprioni, καιομένη ἐν τῷ κοιτῶνι ὀλίγην ὥραν πρὸ τῆς κατακλίσεως, ἐκδιώκει ἢ ἀποναρκοῖ τὰ ὄχληρότατα ταῦτα καὶ δυσσύλληπτα πτερωτὰ ἔντομα. Κατὰ τῶν αἰμοβόρων ἐντόμων οἱ ἀργαῖοι (καὶ πολλοὶ ἀγρόται σήμερον), εἰς τοὺς ὁποίους τὸ πύρεθρον ἦτον ἀγνωστον, μετεχειρίζοντο διάφορα ἄλλα ἀρωματικά ἢ βαρύσσμα φυτὰ αὐτούσια ἢ καιόντες (θυμιῶντες) αὐτά, ὡς λ. χ. εἶδη Ἐλιγρῶσου, Κονύζης, Ὑπερικοῦ, φύλλα καὶ σφαιρία Κυπαρίσσου (β.λ.) κ. ἄ. Τῆς κόνεως τοῦ Πυρέθρου γίνεται σήμερον ἰκανὴ χρῆσις (ἡ ὑψηλὴ τιμὴ τοῦ προϊόντος ἐμποδίζει τὴν γενικωτέραν χρῆσιν αὐτοῦ) καὶ κατὰ παντοίων ἐπιβλαβῶν τῆ γεωργία ἐντόμων καὶ ἰδίως κατὰ τῶν φυτοφθειρῶν καὶ τῶν κομπῶν. Πρὸς τὸν

Pyrethrum ἢ Keating's powder). Πολλαπλασιάζονται δὲ ταῦτα εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ παραφυάδων καὶ εὐδοκιμοῦσι καὶ εἰς στεγνὰς ἔτι γαίας ὀρειῶν τόπων. Ἡ καλλιέργεια τῶν φ. τούτων εἶνε ἀπλουστάτη· ἀπλοῦν βοτάνημα, ἐφ' ὅσον τὸ κλίμα εἶνε πρόσφορον, ἀρκεῖ ὅπως εὐδοκιμήσῃσι. Πρὸ πολλῶν ἐτῶν (1883—1885) ἐκαλλιέργησα δοκιμαστικῶς τὸ **σοδοφυτόφυλλον Π.** εἰς τὸ πρῶν Δημόσιον Δενδροκομεῖον Ἀθηνῶν. Ἡ ἐπιτυχία ἦτο πλήρης· τὸ ἐκ τῆς καλλιέργειας ταύτης συγκομιζόμενον ἄνθος ἐπωλεῖτο εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις φαρμακεῖον τοῦ Κρίνου, ἔνθα ἐτρέπετο εἰς κόνιν, ἥτις, καθὼς νωποτάτη, ἀπεδείχθη πολὺ ἀνωτέρας ποιότητος τοῦ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ (Αὐστρίας) κομιζομένου πυρέθρου. Μετὰ πλῆθους ὡσαύτως ἐπιτυχίας εἰσῆχθη ἡ καλλιέργεια τοῦ φ. τούτου ὑπ' ἐμοῦ καὶ ἐν Κύπρῳ ἀπὸ τοῦ 1898. Αἱ δοκιμαὶ αὗται ἀποδεικνύουσιν ὅτι εἰς πολλὰ, ἰδίως ὀρεινά, μέρη τῆς Ἑλλάδος ἡ καλλιέργεια τῶν Π. τούτων (τῶν ὁποίων τὸ προῖον ἐν μικρῷ ὄγκῳ ἀντιπροσωπεύει μεγάλην ἀξίαν) δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ καὶ ν' ἀποβῇ ἐπικερδεστάτη-γεωργικὴ ἐπιχείρησις.

Πυρός, βλ. Σῖτος.

Πογωνόπους (Pogonopus ἢ Chrysoxylon, τ. Ἐρυθροδανωδῶν) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη· δένδρα καὶ θάμνοι κοσμητικοί, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς· ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ Π. ὁ καρακασανδός (P. caracasensis), θάμνος ἰθαγ. τῆς Βενεζουέλας.

Πογωνοστήμων (Pogostemon, τ. Χειλανθῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας, τῆς νοτ. Ἀσίας καὶ τῶν παρὰ ταύτην νήσων· φ. πωδὴ πολυετῆ· τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Π. τὸ **Πατσουλί** (P. Patchouli), ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν. Τὸ ἐντόνωσ εὖσομον φύλλωμά του ἀποσταζόμενον παρέχει τὸ μυρεψικὸν αἰθέριον ἔλαιον **πατσουλί** (γαλλ. καὶ ἀγγλ. patchuly), οὐτινος ἡ βαρεῖα ὄσμῃ εἰς ὀλίγους εἶνε ἀρεστή. Τὸ φ. τοῦτο καλλιεργεῖται ἀπὸ πολλοῦ εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας, τὴν Μαλαισίαν, τὴν Σινικὴν καὶ τὴν Ἰαπωνίαν, ἀπὸ τινων δὲ ἐτῶν καὶ εἰς τὴν Κεϋλάνην, τὴν Ῥεουιόνην καὶ τὴν Παραγουάην.

σκοπὸν τοῦτον ἀντὶ πυρέθρου μετεχειρίσθη ἄλλοτε ἐπιτυχῶς κόνιν τοῦ χόρτου καὶ τῶν ἀνθέων Κονύζης τῆς βαρυόσμου (β.λ.). Ὁμοίᾳ χρῆσις δύναται ἐπιτυχῶς νὰ γίνῃ καὶ τῆς κόνεως τῶν ἀνθέων Χαμαιμήλου τοῦ κοινοῦ (β.λ.). Ἡ ἐπιτυχία τῆς χρήσεως τῶν κόνεων τούτων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς λεπτότητος καὶ τῆς νωπότητος αὐτῶν (βλ. καὶ Μελαλεύκη).

P

Ρά και **Ραβέντι**, βλ. Ρήον.

Ραβόχοροτον και **Ραδόχοροτον**, βλ. Κεράστιον.

Ραγάζι, βλ. Θρύον.

Ραγίδιον (Rhagodia, άγγλ. Sea-Berry, τ. Χηνοποδιωδών) γ. περιλ. περιτά 13 είδη ίθαγ. τής Αύστραλίας· τὰ πλείστα θαμνώδη, πάντα άλίφιλα, πολλά έκλεκτά νομευτικά διά ύφαλμύρους και παρακτίους γαίας, εις άς όλίγα άλλα χρήσιμα φ. δύνανται να εύδοκιμήσωσι. Έκ τών άξιολογωτέρων ειδών του προκειμένου γένους εινε και 'Ρ. τὸ κύπτον, 'Ρ. τὸ λογχοφόρον και ἡ ανάκανθος διαφορά 'Ρ. του άκανθώδους (R. nutans, R. hastata και R. spinescens inermis) και τὰ τρία δύνανται να εύδοκιμήσωσιν εις τὰ θερμότερα μέρη τής 'Ελλάδος· πολλαπλασιάζονται διά σποράς.

Ραδίκι, βλ. Θριγκιον, Κιχώριον και Κρητίς.

Ραδίκι τής θάλασσας, βλ. Κιχώριον τὸ άκανθώδες.

Ραδικοβλάστημα, βλ. Βλαστάρια και Κιχώριον τὸ έντενές.

Ραιδα, βλ. Κράμβη ἡ Ράπος.

Ράμνος (Rhamnus, γαλλ. Neprun, άγγλ. Buckthorn, τ. Ραμνωδών) γ. περιλ. περιτά 60 είδη ίθαγ. εύκρατ. και τροπ. χωρών· θάμνοι και δένδρα, τινά άκανθώδη, πάντα κατά τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον τοξικά, πολλά κοσμητικά, βαφικά, φαρμακευτικά ἢ άλλως χρήσιμα· ὁ καρπός των μικρός, στρογγύλος κόκκος. Είδη τής έλλ. γλωρ. τὰ και άλλαχού άπαντῶντα έξής έπτά : α') 'Ρ. ἡ άειθαλής ἡ 'Αλάτερος (R. Alaternus, γαλλ. Alaterne), τὸ κν. Κιτρινοξύλον και έν Κύπρω Χρυσόξύλον, ὅπερ έν "Αθῶν ονομάζεται Φιλύκα· πιθανῶς ἡ Φιλύκη (βλ.) του Θεοφρ.· θάμνος δενδρώδης, άειθαλής, κοινός εις ὄρεινούς τόπους πολλαχού τής 'Ελλάδος· είδος συχνά θεραπευόμενον πρὸς κόσμον· πολλαπλ. εύγερώς διά σποράς, δέχεται άκόπως τήν κούραν και άντέχει εις τήν ξηρασίαν, άπαντᾷ δέ υπό πολλές διαφοράς, έν αἷς και ἡ ποικιλόφυλλος (R. A. variegata). β') 'Ρ. ἡ βαφική (R. tinctoria), θάμνος άπαντῶν άραιῶς πολλαχού τής 'Ελλάδος· ὁ καρπός του βαφικός. γ') 'Ρ. ἡ έλαιοειδής (R. oleoides), θάμνος μικρός, άκανθώδης, κοινός εις ξηρούς, άγόνους και πετρώδεις τόπους· άπαντᾷ υπό πέντε διαφοράς· γνωστός κατά τόπους υπό τὰ ονόματα Μαυραγκαθιά, Λατσιχεριά, Άμπαλόρος (έν Άμοργῶ) και Μαζουληά, Καζουληά, Καζουλόρραχος, Κουτουλόρραχος, Πετραγκαθιά ἡ Άκουμένη (έν Κύπρω)· ὁ καρπός του βαφικός. δ') 'Ρ. ἡ έλληνική (R. graeca), θάμνος παρεμφερής του προηγουμένου και με τὰ κοινά ονόματα του όποίου εινε ώσαύτως γνωστός· κοινότατος δέ πολλαχού τής 'Ελλάδος·

καὶ τούτου ὁ καρπὸς βαφικὸς. ε') 'Ρ. ἡ εὐθραυστος ἢ Φραγκύλη κατὰ Χελδράχ (R. Frangula ἢ Frangula vulgaris, γλλ. Bourdene ἢ Aulne noir, ἀγγλ. Berry-bearing Alder), ἢ κν. Βουρβουλιὰ· εἶδος ἀπαντῶν μόνον εἰς ὄρεινους τόπους τῆς Ἠπείρου, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Κερκύρας, κοινὸν δὲ ἀλλαγῶ τῆς Εὐρώπης· τὸ ξύλον τοῦ μαλακόν, χρῆσιμον εἰς τὴν πυριτιδοποιίαν, ὀφλοῖός τοῦ φαρμακευτικὸς.

ς') 'Ρ. ἡ καθαρτικὴ (R. cathartica, γλλ. Neprun purgatif, ἀγγλ. Buckthorn), θάμνος ἀκανθώδης, ἀπαντῶν εἰς ὄρεινους τόπους τῆς Λακωνίας (κν. Λευκαγμαθιά) καὶ τῆς Κεφαλληνίας (κν. Σπυράκι)· ὁ καρπὸς τοῦ φαρμακευτικὸς καὶ βαφικὸς· παρέχει τὸ ὑπὸ τῶν Γάλλων ὀνομαζόμενον vert de vessie πρᾶσινον χρώμα, καὶ

ζ') 'Ρ. ἡ προυμόφυλλος (R. prunifolia), θάμνος ἀκανθώδης, ὄρεινῶν τόπων, κν. ὀνομαζόμενος Λατσιχεριά ἢ Μαυραγμαθιά· ὁ καρπὸς τοῦ βαφικὸς.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε: α') 'Ρ. ἡ χρωστικὴ (R. infectoria, γλλ. Neprun des teinturiers, ἀγγλ. Avignon Berry), θάμνος ἰθαγ. τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τινῶν ἄλλων παραμ. χωρῶν· ὁ καρπὸς τοῦ βαφικὸς (γλλ. Graine d'Avignon ἢ Graine de Perse, ἀγγλ. French, Turkish ἢ Persian berries), ὁ καρπὸς ἐξοχὴν ῥαυμόσπερος τοῦ ἐμπορίου, τὸ κν. λατζιχερί ἢ λατζι-βέρτι. Εἰς τὸν θάμνον τοῦτον κατὰ τινὰς ἀναφέρεται τὸ πρῶτον Λύκιον τοῦ Διοσκρ. β') 'Ρ. ἡ χλωροφόρος (R. chlorophora) καὶ γ') 'Ρ. ἡ χροῖσιμος (R. utilis), ἀμφότερα θάμνοι· ἡ μικρὰ δ. ἰθαγ. τῆς Σινικῆς· ὁ φλοῖός τινος παρέχει τὸ περιώνυμον πρᾶσινον σινικόν (γλλ. Vert de Chine, ἀγγλ. Lokao), χρωστικὴν οὐσίαν ἀρίστην πρὸς βαφὴν ἰδίως τῆς μετάξης. καὶ δ') 'Ρ. ἡ κληθροφυλλος (R. alnifolia ἢ purshiana ἢ Frangula purshiana), θάμνος τῆς βορ. Ἀμερικῆς· ὁ φλοῖός τοῦ, γνωστὸς εἰς τὸ φαρμακευτικόν ὑπὸ τὸ ὄνομα κασκάρα σαγράδα (ἰσπ. Cascara sagrada=φλοῖός ἱερός, γλλ. écorce sacrée, ἀγγλ. sacred bark), ἐνέχει τὴν κασκαρίνην, οὐσίαν καθαρτικὴν. Ἀπὸ τινῶν ἐτῶν τοῦ φλοιοῦ τούτου γίνεται μεγάλη κατανάλωσις, διὰ καὶ καλλιεργεῖται ἤδη ὁ θάμνος εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας. Πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ πολλαχῶς τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Διοσκρ. ὑπὸ τὸ ὄνομα Ῥάμνος ἀναφέρει τριὰ φ. Καὶ ἡ μὲν πρώτη Ῥάμνος αὐτοῦ, ἣν καλεῖ καὶ Λευκάκανθαν, εἶνε Λύκιον τὸ εὐρωπαϊκόν, ὅπερ καὶ σήμερον ὀνομάζεται κν. Ῥάμνος (καὶ Ῥοαμιά) ἑνιαχοῦ, καὶ τὸ ὅποιον ὁ Θεόφραστος καλεῖ λευκὴν Ῥάμνον. Ἡ δευτέρα Ῥάμνος τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἢ τὴν ἐλαιοειδῆ Ῥάμνον ἢ δὲ τρίτη Ῥάμνος τοῦ ἰδίου ἢ μελάντερα ἔχουσα τὰ φύλλα καὶ πλατύτερα . . . καρπὸς δὲ πλατὺς, λευκός, λεπτός, ὡς θυλακώδης, εἰκῶς σφονδύλη» εἶνε Παλίουρος ὁ ἀκανθώδης. Εἰς εἶδος Ῥάμνον τῶν σημερινῶν βοτανικῶν πρέπει ν' ἀναφέρεται ἡ Ῥάμνος τοῦ Πausanίου, ὅστις παρομοιάζει τὰ σπέρματα αὐτῆς πρὸς κόκκον τὸν βαφικόν (10,36,1). Εἰς τὴν ἐλαιοειδῆ δὲ ἢ τὴν ἑλληνικὴν Ῥ. ἀναφέρεται βεβαίως ἡ μέλαινα Ῥάμνος τοῦ Θεοφρ. ἢ ὁ καρπὸς μέλας. Ἐν Κύπρῳ Ῥάμνον ὀνομάζουσι, κν. Ἀτράφαζιν τὴν Ἄλιμον.

Ῥαμνώδη (Rhamnaceae) τ. Δικοτλ. περιλ. φ. ὀλίγιστα μὲν πώδη πλεῖστα δὲ θαμνώδη καὶ δενδρώδη, ἀκανθοφόρα ἢ ἀνάκानθα· πολλὰ κοσμητικά, φαρμακευτικά, βαφικά ἢ ἄλλως χρήσιμα (γ. Γουανία, Ζίζυφος, Κεάνωνος, Κολετία, Ὁβενία, Ὁφίδιον, Παλιούρος, Ῥάμος, Φιλόκη κ.ἄ.).

Ῥαπάνι, βλ. Ῥαφανίς.

Ῥάπη, βλ. Τύφη.

Ῥάπιον παρὰ Γαληνῶ, πιθανῶς Ῥαφανίς ὁ Ῥαφανίσκος.

Ῥαπίς (Rhapris, τ. Φοινικωδῶν) γ. περιλ. περι τὰ 5 εἶδη· τὰ μικρότερα τῶν Φοινικωδῶν φ. κοσμητικά ἴθαγ. τῆς Σινικῆς καὶ τῆς Ἰαπωνίας. Το συνηθέστερον θεραπευόμενον εἶνε Ῥ. ἢ Ῥιπιδιόφυλλος (R. flabelliformis ἢ aspera, ἀγγλ. Ground Rattan Cane) ὁ λεπτός καὶ ἰσοπαχὺς κορμὸς τοῦ χρήσιμος εἰς πλεκτικά καὶ ἄλλα ἔργα· ἀπαντᾷ διαφορὰ ποικιλόφυλλος. — Ῥαπίς παρ' ἀρχαίοις σημαίνει ῥαβδίον, βέργα (ἔθεν καὶ τὸ ῥαπίζω), ἀλλὰ καὶ βελόνη (ἀντὶ τοῦ ῥαπίς). Ῥαπίς δὲ Ῥάφης, Ῥάφης ἢ Ῥάφης (συνώνυμα) ἀναφέρεται εἰς εἶδος Σταυρανθοῦς φ. «Σπύσιππος δ' ἐν δευτέρῳ «Ὁμοίων» ῥαφανίς, φησί, γογγυλῖς, ῥάφης, ἀνάρινον ὅμοια. Τὴν δὲ ῥάφην Γλαῦκος ἐν τῷ «Ὁσφαρτυτικῷ» διὰ τοῦ π ψιλῶς καλεῖ ῥάπυν. Τούτοις δ' οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ὅμοιον εἰ μὴ ἡ νῦν προσαγορευομένη Βουινιάς» (Ἀθῆν. Θ, 369).

Ῥᾶ ποντικόν (Rhaponticum), βλ. Ῥῆον.

Ῥάπυς, βλ. Κράμβη ἢ Ῥάπυς καὶ Ῥαπίς.

Ῥαφανίδα καὶ **Ἀγριορραπανίδα**, βλ. Ῥαφανίς ὁ Ῥαφανίσκος.

Ῥαφανίς (Raphanus, τ. Σταυρανθῶν) γ. περιλ. φ. πώδη, ἐτήσια, διετή καὶ πολυετῆ· εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. τὰ καὶ ἀλλαχοῦ ἀπαντῶντα ἐξῆς δύο α') Ῥ. ὁ Ῥαφανίσκος (R. Raphanistrum ἢ Raphanistrum arvanse, γαλλ. Ravenelle ἢ Rainfort sauvage), ἢ κν. Ῥαφανίδα ἢ Ἀγριορραπανίδα, πιθανῶς ἢ τοῦ Διοσκρ. Ἀγρία Ῥαφανίς· φ. ἐτήσιον κοινότατον ἰδίως εἰς γρούς σπειρομένους μὲ Σιτηρὰ ἀγρούς, ἐνογλητικώτατον δὲ ζιζάνιον· ἢ βρώσις τοῦ χόρτου τοῦ ὑπὸ τῶν κτηνῶν προκαλεῖ σιαλισμόν, ὅμοιον τοῦ προκαλουμένου ἐκ τῆς βρώσεως Σινάπεως τοῦ ἀρουραίου πρὸς τὸ ὅποιον ἄλλως ἢ Ῥαφανίς αὕτη ὁμοιάζει. Ἐπιβλαβῆ ὡσαύτως ἀποβαίνουσι καὶ τὰ σπέρματα αὐτῆς ὅταν εὐρίσκονται ἀναμειγμένα μετὰ τοῦ γεννήματος τοῦ χορηγούμενου εἰς τὰ κτήνη· καὶ β') Ῥ. ἢ ἡμερος ἢ κηπαία (R. sativus, γαλλ. Radis, ἀγγλ. Radish, τουρκ. Τοσφ), ὡσαύτως ἐτήσιον, σαρκόρριζον δὲ· τὸ γνωστότατον Ῥαπάνι ἢ Ῥεπάνι, τὸ παρ' ἀρχαίοις Ῥεπάνιον καὶ Ῥαφίσις, ἢ παρ' Ἡροδότῳ Σιγμαία. Κατὰ τὸν Ἀθῆναιον (B, 56, e) ὀνομάσθη Ῥαφανίς «διὰ τὸ ῥαδίως φαίνεσθαι». Κατὰ τὸν Δεκανδόλλον τὸ εἶδος τοῦτο εἶνε ἴθαγ. τῆς δυτ. Ἀσίας, πιθανῶς δὲ καὶ τῆς Ἑλλάδος. Εἰς ἄλλας χώρας τῆς Εὐρώπης μόνον καλλιεργούμενον ἀπαντᾷ.

Εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Συρίαν, τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Ἑλλάδα ἢ ἡμερος Ῥ. καλλιεργεῖται ἀπὸ παναρχαιοτάτης ἐποχῆς. Μὲ κρόμμουα, σκόροδα καὶ σιγμαίας, ἤτοι ῥαφανίδας, ἐτρέφοντο οἱ οἰκοδομήσαντες τὴν πυραμίδα τοῦ Χέο-

πος λέγει ὁ Ἡρόδοτος (B, 125). Ἐκ τῆς ραφανίδος ταύτης ἢ ἐκ τοῦ προηγουμένου εἶδους παρασκευάζετο τὸ κατ' ἐξοχὴν αἰγυπτιακὸν καθαρτικὸν καὶ ἐμετικὸν φάρμακον **συρμαία**, ὡς ἐκ τῆς ιδιότητος τοῦ ὁποίου προέκυψε καὶ ἡ παροιμία «συρμαίαν βλέπειν», ἣτις ἐλέγετο διὰ τὸν ἔχοντα ἀνάγκην ἐμετικοῦ ἢ διαθεσιν πρὸς ἔμετον.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Θεοφράστου ἐκαλλιεργοῦντο ἤδη πολλὰ διαφορὰ τῆς ἡμέρου 'P. (1). Σήμερον ἡ καλλιέργεια τοῦ φ. τούτου εἶνε πανταχοῦ σχεδὸν ὅλως διαδεδομένη, διακρίνονται δὲ ὑπὲρ τὰς 100 διαφορὰ, ποικίλλουσαι ἰδίως ὡς πρὸς τὸ σχῆμα, τὸ γρῶμα καὶ τὸ μέγεθος τῆς ρίζης. Ὑπάρχουσι διαφορὰ φέρουσαι ρίζαν μακρὰν ἀτρακτοειδῆ, ἢ ὑποστρόγγυλον, μεγέθους μικροῦ καρύου ἢ μεγάλου ὠοῦ, ἐξωτερικῶς λευκὴν, κιτρίνην, ροδίνην, ἐρυθρὰν ἢ μέλαιναν (*Radis noir* ἢ *Rainfort des Parisiens*). Ἄλλ' ἡ ἀρίστη καὶ συνηθέστερον καλλιεργουμένη εἶνε ἡ καὶ ἐν Ἑλλάδι ἀπαντῶσα **στρογγυλόρριζος ῥόδιος** (γαλλ. *Radis roud rose*, τὰ κν. **ῥαπανάκια**). Ἡ διαφορὰ αὕτη ὀριμάζει ταχύτατα (ἐντὸς 4-5 ἑβδομάδων) δυνατὸν δὲ νὰ σπαρῆ εἰς οἰανδήποτε ἐποχὴν τοῦ ἔτους, διὸ οὐδέποτε σχεδὸν ἐλλείπουσιν ἀπὸ τὰς ἀγορὰς τὰ **ῥαπανάκια**, τὰ ὅποια ἀποτελοῦσι ἀρίστον ὀρεκτικὸν εἶδος. Ὁ ὅπως τῆς ρίζης τῆς ἡμέρου 'P. εἶνε φαρμακευτικός.

Ραφανὶς ἀγρία παρὰ Διοσκρ., βλ. Ῥαφανὶς ὁ Ῥαφανίσκος.

Ῥάφανος λαχανώδης παρὰ Θεοφρ., βλ. Κράμβη σελ. 547.

Ῥαφιδοφόρος ἢ φιγιανὴ (*Rhaphidophora vitiensis*, τ. Ἀρωδῶν), φ. ποῦδες πολυετές, ἰθαγ. τῶν Φιγίων νήσων. Κατὰ τὸν Jackson ἡ ρίζα του ἀποτελεῖ τὸ κύριον συστατικὸν τοῦ κατὰ τῆς νευραλγίας ἐπιτυχῶς ἀπὸ τίνος χρησιμοποιούμενου φαρμάκου **Τόγκα** (*Tonga*).

Ῥαφιολεπίς (*Rhaphiolepis*, ἀγγλ. *Indian Haw-thorn*, τ. Ῥοδωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 5 εἶδη ἰθαγ. τῆς Σινικῆς, τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῶν Σανδουϊκίων νήσων· θάμνοι καὶ δένδρα ἀειθαλῆ, κοσμητικὰ. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε: **Ῥ. ἢ Ἰνδική** (*R. indica*), ἰθαγ. τῆς Σινικῆς, καὶ **Ῥ. ἢ Ἰαπωνικὴ** (*R. japonica* ἢ *ovata*), ἀμφότερα θάμνοι πολλαπλ. συνηθέστερον διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ ἐπὶ τῆς Κυδωνίας.

(1) Τῆς ραφανίδος γένη (διαίρουσι) κορινθίαν, κλεωναίαν, λειθοασίαν, ἀμωρέαν, βοιωτίαν· εὐαυξεστάτην δὲ τὴν κορινθίαν, ἢ καὶ τὴν ρίζαν ἔχει γυμνήν· ὠθεῖται γὰρ εἰς τὸ ἄνω καὶ οὐχὶ ὡς αἱ ἄλλαι κάτω. Τὴν δὲ λειθοασίαν, ἣν ἔνιοι καλοῦσι θρακίαν, ἰσχυροτάτην πρὸς τοὺς χειμῶνας. Τὴν δὲ βοιωτίαν γλυκυτάτην καὶ τῷ σχήματι στρογγύλην, οὐχ ὡσπερ τὴν κλεωναίαν μακρὰν. Ὅσων δ' ἂν ἦ ἡ λεία τὰ φύλλα γλυκύτερα καὶ ἡδίστα, ὅσων δ' ἂν τραχέα δριμύτερα. Γένος δὲ τι παρὰ ταῦτα ἔστιν ὃ ἔχει τὸ φύλλον εὐζώμω ὅμοιον» (Φ. I. -7, 4, 2). Τινὲς ὑποθέτουσιν ὅτι ἡ ἀμωρέα εἶνε ἡ παρ' ἄλλοις ἀρχαίοις συγγραφεῦσι ἀπαντῶσα **ἀρμορακία**, ἣτις ἀναφέρεται εἰς τὴν τῶν σημερινῶν βοτανικῶν **Κοκκινοῦρα τὴν Ἀρμορακίαν** (β. λ.).

Ῥαφίς ἢ μύδωκῃ (*Raphia Rufia* ἢ *Sagus pedunculata*, τ. Φοινικωδῶν), δένδρον ἰθαγ. τῆς Μαδαγασκάρης, ὑψόμενον καὶ μέχρις 20 μ. Ἐκ τοῦ κορμοῦ του λαμβάνεται εἶδος σάγου (β.λ.). Ἡ ἐπίδερμις τῶν μακροτάτων μίσχων τῶν φύλλων του ἀποτελεῖ τὸ ταινιοειδές, μεμβρανῶδες, μακρὸν καὶ ἰσχυρότατον ὑλικόν, τὸ γνωστὸν εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα **ράφια** (γαλλ. *raphia*, ἀγγλ. *raphia fibre*) καὶ γρησιμοποιούμενον δι' ἐπιδέσμους στυλωμάτων καὶ ἐμβολίων ὡς καὶ πρὸς κατασκευὴν ψαθῶν καὶ ποικίλων χειροτεχνημάτων. Παρόμοιον ὑλικὸν παρέρχουσι καὶ Ῥ. ἢ **ἀκανθώδης** (*R. spinosa*), ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν καὶ Ῥ. ἢ **δινόφορος** (*R. vinifera*), ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀφρικῆς.

Ῥαφνία (*Rafnia*, τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περὶ τὰ 20 εἶδη ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς· **θάμνοι** καὶ θαμνία, ὧν πολλὰ κοσμητικά· πολλαπλ. διὰ σπορᾶς. Αἱ ρίζαι Ῥ. τῆς περιελισσομένης καὶ Ῥ. τῆς διατηροφύλλου (*R. amplexicaulis* καὶ *R. perfoliata*) φαρμακευτικά. Ἀμφότερα τὰ φ. ταῦτα δύναται νὰ εὐδοκίμησῶσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Ῥαφλεδία ἢ ἀρνόλδεις (*Rafflesia Arnoldii*). φ. τῆς τ. τῶν Βαλιανοφορῶδων· παραδοξότατον παράσιτον· ἀκαυλον καὶ ἀφυλλον, ἀναπτυσσόμενον ἐπὶ τοῦ κορμοῦ εἶδους Ψευδοκίσσου φυομένου εἰς τὰ δάση τῆς Σουμάτρας. Συνίσταται ἐξ ἑνὸς καὶ μόνου πενταπετάλου, σαρκώδους, πορτογαλλίνου, μεγίστου ἄνθους ἔχοντος διάμετρον ἑνὸς περίπου μέτρου καὶ ζυγίζοντος περὶ τὰς πέντε ὀκάδας (βλ. καὶ Κυνομόριον).

Ῥάχος (*Ulex* ἢ *Stauracanthus*, τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περὶ τὰ 12 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς βορ. Ἀφρικῆς καὶ τῆς δυτ. Ἀσίας· **θάμνοι ἀκανθώδεις**. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶδος εἶνε Ῥ. ὁ εὐρωπαϊκός (*U. europaeus*, γαλλ. *Ajone* ἢ *Ajone marin*, ἀγγλ. *Furze*, *Gorse* ἢ *Whin*), κοινὸν ἀνά τὴν δυτ. Εὐρώπην, τὴν βορ. Ἀφρικὴν, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Κύπρον. Ὑποτίθεται ὅτι ἀπαντᾷ καὶ ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος (εἰς Μεσσηνίαν καὶ Κέρκυραν). Πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως εἰς τὴν Γαλλίαν, θεωρεῖται ἐκλεκτὸν κτηνοτροφικὸν εἶδος, διὸ καὶ καλλιεργείται. Χορηγοῦνται δὲ τὰ τρυφερά κλαδιά αὐτοῦ εἰς τὰ κτήνη ἀλεθόμενα ἢ ραβδιζόμενα ὅπως συντριβῶσιν αἱ πολλαὶ καὶ ὀξεῖαι ἀκανθαὶ ἃς φέρουσι.

Ῥάχος ὠνόμαζον οἱ ἀρχαῖοι πάντα ἀκανθώδη θάμνον ἢ κλάδον τοιοῦτου· ἐντεῦθεν δὲ **ράχοι** ὠνομάζοντο καὶ οἱ ἐκ τοιούτων κλάδων καταρτιζόμενοι φραγμοί, οἳ οἱ εἶνε οἱ καὶ σήμερον ἐτι κατασκευαζόμενοι ὑπὸ τῶν ἀγροτῶν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Διὰ **ράχου** (ῥηχοῦ), λέγει ὁ Ἡρόδοτος (7, 142), ἐτι περιεβάλλετο ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν Μηδικῶν. Ὑπὸ τὴν σημασίαν τοῦ θάμνου ἀναφέρεται ὁ **ράχος** παρὰ Ξενοφῶντι («Κύνηγτ.», 15, 7). Ἀλλὰ **ράχοι** ὠνομάζοντο ἐνιαχοῦ τὸ κάλαϊ καὶ αἱ θαμνώδεις Ἀγριελαῖαι καθ' ἃ ἀναφέρει ὁ Πausanias λέγων : « Ῥάχους μὲν δὴ καλοῦσι Τροϊζήνιοι πάντες ἄκαρπὸν, ἐλαίας, κότινον, φυλίαν καὶ ἔλαιον » (2, 32, 9). Τὸ ὄνομα **ράχος** ὠνομάζεται παρὰ τοῖς Κυπρίοις, οἱ ὅποιοι τὸν περὶ οὗ ἐνταῦθα πρόκειται θάμνον ὠνομά-

ζουτι 'Ρασχί ἢ Μαυρόραχον πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ 'Ασπροράχου ὅστις εἶνε 'Ασπάλθος ὁ λαχαναῖος (β.λ.).

'Ρεβιθιά, βλ. 'Ερέβινθος.

'Ρεγκλότα, βλ. Προύμνη σελ. 809.

'Ρεζεδάς, βλ. Σησαμοσιδές.

'Ρεϊγγλα, βλ. 'Ερείκη.

'Ρεϊκι, βλ. 'Ερείκη.

'Ρεμιγία ἢ μισχωτή (Remijia ἢ Macrocnemum pedunculatum, τ. 'Ερυθροδρανωδῶν), δένδρον ἰθαγ. τῆς Σινικῆς ὁ φλοιὸς τοῦ φαρμακευτικὸς (ἀντιπυρετικός, ἀγγλ. China Cuprea), ἐνέχει κινίνην (β.λ.). Παρόμοιον φλοιὸν φέρει καὶ 'Ρ. ἢ πουρδειανή (R. purdieana), δένδρον ἰθαγ. ὡσαύτως τῆς Σινικῆς.

'Ρένα, βλ. Τύφη.

'Ρένια, βλ. Δρῦς σελ. 257.

'Ρεϊδινόκλαδο, βλ. Κρότων.

'Ρεωμυρία ἢ υπερικοειδής (Reaumuria hypericoides, τ. Μυρικωδῶν), θάμνος κοσμητικός, ἰθαγ. τῆς Συρίας· πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ μοσχευμάτων.

'Ριξίπετρον (Saxifraga, γαλλ. Saxifrage, ἀγγλ. Breakstone, Rockfoil ἢ Saxifrage, τ. 'Ρηξίπετροδῶν) γ. πολυμελές· περιλ. φ. πώδη, τὰ πλείστα πολυετή· ἰθαγ. εὐκράτων καὶ ψυχρῶν χωρῶν· πολλά κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσφ. 18 ἐν οἷς καὶ 'Ρ. τὸ ἑλληνικὸν καὶ 'Ρ. ὁ Τριδακτυλίτης (S. greaca καὶ S. Tridactylites). ἀμφοτέρα φαρμακευτικά (διουρητικά καὶ λιθοτριπτικά)· τὸ δεύτερον ἐτήσιον, τὸ πρῶτον πολυετές καὶ κατὰ τινὰς ἀπλή διαφορὰ 'Ρ. τοῦ κοκκωτοῦ (S. granulata, γαλλ. Sanicule de montagne, ἀγγλ. First of May), κοινοῦ ἀνά τὴν λοιπὴν Εὐρώπην.

'Ἐκ τῶν πολλῶν ἀξιολόγων ἐξωτικῶν εἰδῶν εἶνε καὶ α') 'Ρ. τὸ κρομοκλαδές (S. sarmentosa, ἀγγλ. Aaron's beard), ἰθαγ. τῆς Σινικῆς, ἀπαντῶν συνηθέστατα θεραπευόμενον πολλαχοῦ, ἰδιαζόντως δὲ κατάλληλον διὰ κρεμαστά κάνιστρα· καὶ β') 'Ρ. τὸ παχύφυλλον (S. crassifolia), ἰθαγ. τῆς Σιθηρίας, θεραπευόμενον πρὸς κόσμον πολλαχοῦ. 'Ἐν 'Ρωσσίᾳ ἐκ τοῦ χόρτου τοῦ φ. τούτου παρασκευάζεται ἀφέψημα στυπτικὸν ὀνομαζόμενον αὐτόθι τέιον μογγολικὸν ἢ σιθηρικόν. Ὀνομάσθησαν τὰ φ. ταῦτα 'Ρηξίπετρα οὐχὶ βεβαίως ὡς δυνάμενα νὰ διαρρήξωσι τὰς πέτρας, ἀλλὰ διότι συνηθῶς ἀπαντῶσι φυόμενα εἰς ῥωγμὰς βράχων.

'Ρηξίπετροδῶν (Saxifragaceae), τ. Δικοτλδ. περιλ. δένδρα, θάμνους καὶ πώδη φ. πλείστα κοσμητικά καὶ ἄλλως χρήσιμα (γ. Δετσία, 'Εσκαλλονία, Κερατοπέταλον, Κεφαλωτός, Ὀρτενσία, 'Ρηξίπετρον, 'Ριθήσιον, Φιλάδελφος, Χρυσόσπλήνιον, Ψευδιτέα κ. ἄ.).

'Ρῆον (Rheum, γαλλ. Rhubarbe, ἀγγλ. Rhubarb, τ. Πολυγονωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 15 εἶδη, φ. πώδη πολυετή· πολλά κοσμητικά, φαρμακευτικά καὶ λαχανικά· τὰ πλείστα ἰθαγ. τῆς 'Ασίας πάντα φέρουσι φύλλα μεγάλα ἐπὶ μίσχων μακρῶν, παχέων, τρυφερῶν, εὐαρέστως ὑπιζίνων, ῥίζωμα δὲ παχὺ κατὰ τι ξυ-

λῶδες ὑπόκιρρον, πικρίζον, ὑπόστυφον. Πλείστων εἰδῶν τὸ ρίζωμα ἀποτελεῖ τὸ φαρμακευτικὸν ῥήον (φρμ. 'Ρᾶ ρίζα, Radix Rhei, τουρ. 'Ραβέντ), τὸ κν. γνωστὸν **ῥαβέντι**, ὅπερ ἀποτελεῖ τονωτικὸν καὶ ἥπιον καθαρτικὸν φάρμακον γνωστὸν ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος. Τὰ ἀξιολογώτερα κατ' ἐξοχὴν φαρμακευτικὰ εἶδη εἶνε α') 'Ρ. **τὸ ἐμόδειον** (R. Emodi), ἰθαγ. τῶν Ἰμαλαζῶν ὄρεων παρέχει τὸ τοῦ φαρμακεμπορίου Ἰνδικὸν ῥήον (γαλλ. Rhubarbe des Indes, ἀγγλ. Indian Rhubarb). β') 'Ρ. **τὸ παλαμοσχιδές** (R. palmatum), ἰθαγ. τῆς βορ. εὐτ. Ἀσίας. Τοῦ εἶδους τούτου τὸ ρίζωμα θεωρεῖται τὸ ἄριστον φαρμακευτικὸν ῥήον (γαλλ. Rhubarbe de Russie, ἀγγλ. Russian Rhubarb). Χάρις εἰς τὰ μεγάλα φύλλα του τὸ φ. τοῦτο θεραπεύεται συχνά πρὸς κόσμον, εἰς γόνιμον δὲ ἔδαφος ὑφούται καὶ μέχρι 3 μ. γ') 'Ρ. **τὸ ποντικὸν** (R. Rhaponticum, γαλλ. καὶ ἀγγλ. Rhapontic), ἰθαγ. τῶν μεταξὺ τοῦ Βόλγα (τοῦ παρ' ἀρχαίους 'Ρᾶ) καὶ τῆς κεντρ. Ἀσίας χωρῶν. Εἰς τὸ ρίζωμα τοῦ εἶδους τούτου ἀναφέρεται τὸ 'Ρᾶ ἢ 'Ρῆον τοῦ Διοσκρ. καὶ τὸ Rhaponticum τῶν Ῥωμαίων· τοῦ ριζώματος δὲ τούτου ἐγένετο ἀποκλειστικὴ σχεδὸν φρμ. χρῆσις μέχρι πρό τινων ἐτι αἰώνων. Οἱ ὑπόξινοι μίσχοι καὶ ὁ νεαρὸς ἀνθοφόρος καυλὸς τοῦ φ. λαχανεύονται. καὶ δ') 'Ρ. **τὸ φαρμακευτικὸν** (R. officinale), ἰθαγ. τῆς δυτ. Σινικῆς καὶ τοῦ Θιβέτ. Τὸ εἶδος τοῦτο παρέχει τὸ τοῦ φαρμακεμπορίου **τουρκικὸν ῥήον** (γαλλ. Rhubarbe de Turquie, ἀγγλ. Turkey Rhubarb). Καὶ τὸ 'Ρ. τοῦτο θεραπεύεται ἐνίοτε πρὸς κόσμον, ὑφούμενον καὶ μέχρι 3 μ.

Τ' ἀνωτέρω τέσσαρα εἶδη ὡς καὶ τινα ἄλλα (R. undulatum, R. Ribes, R. australe κ. ἄ.) καλλιεργοῦνται πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ὡς φαρμακευτικὰ· ἐκ τοιούτων δὲ εὐρωπαϊκῶν καλλιεργειῶν προέρχονται αἱ ρίζαι **ῥήου ἀγγλικοῦ, γαλλικοῦ, ἢ αὐστριακοῦ**, αἱ ὅποια ὅμως εἶνε ποιότητος κατωτέρας τῶν προσερχομένων ἐκ τῆς Ἀσίας.

Ἐκ τῶν θεραπευομένων πρὸς κόσμον εἰδῶν ἀξιολογώτερον εἶνε 'Ρ. **τὸ εὐγενές** (R. nobile), ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, τὸ μέγιστον τοῦ προκειμένου γένους καὶ τὸ ἄριστον τῶν Πολυγονωδῶν φ. Ἐκ τῶν 'Ρ. τῶν καλλιεργουμένων ὡς φαρμακευτικῶν ἢ εἰδικῶς ὡς λαχανικῶν χρησιμοποιοῦνται οἱ μακροί, παχεῖς, τρυφεροί καὶ ὑπόξινοι μίσχοι, δι' ὧν παρασκευάζονται εὐστομα καὶ ὑγιεινὰ γλυκίσματα καὶ πλακοῦντες ἐν κοινῇ χρήσει ἰδίως ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ὀλλανδίᾳ. Τὰ εἰδικῶς ὡς λαχανικὰ καλλιεργούμενα 'Ρ. ὑπάγονται ὑπὸ τῶν βοτανικῶν εἰς τὸ κηπουρικὸν εἶδος 'Ρ. **τὸ νόθον** (R hybridum). Πολλαπλ. δὲ εὐχερῶς τὰ 'Ρ. διὰ σπορᾶς ἐκτελουμένης τὴν ἀνοιξιν ἢ διὰ παραφυάδων, εὐδοκιμοῦσι δὲ εἰς γόνιμον καὶ νοτερὸν ἢ ἀρδευόμενον ἄγρον.

'Ρ**ητῖναι** (γαλλ. resines, ἀγγλ. rosins, τουρ. σακίτζ ἢ Ρεσίνα), οὐσίαι φυτικαὶ ἐνέχουσαι συνήθως καὶ αἰθέρια ἔλαια. Ὑποδιαίρουνται δὲ αἱ ῥητῖναι εἰς τὰς ἀπαλὰς ἢ ἡμιορεοῦστους, τὰς ἀποτελούσας τὰ λεγόμενα βάλσαμα (γαλλ. baumes, ἀγγλ. balms ἢ balsams), καὶ εἰς τὰς καθαυτὰ ῥητῖνας, ἧτοι τὰς στερεὰς ἢ ξηρὰς. Αἱ ἀπαλαὶ ῥητῖναι ἐνέχουσι πάντοτε μεγάλην ποσότητα αἰθερίου ἐλαίου, εἶνε δὲ τοιαῦται αἱ αὐτομάτως ἐκκρινόμεναι ἐκ τῶν κορμῶν καὶ τῶν κλάδων τῶν Κωνοφόρων

καὶ ἰδίως τῶν Πευκῶν καὶ τῶν Ἑλατῶν (ὧν ἡ τοιαύτη ῥητίνη ὀνομάζεται κοινῶς **Τρεμνίνη**), ὡς καὶ αἱ λαμβανόμεναι ἐξ ἐντόμων προξενουμένων ἐπὶ τῶν κορυμῶν τοιούτων δένδρων (φρμ. *Terebinthina communis*, *Terebinthina canadensis*, *Terebinthina laricina* κ.ἄ.). Ἀπαλαὶ ῥητίναι εἶνε ὡσαύτως τὸ **κοπάιον βάλαμον** (βλ. **Κοπαϊφόρος**), τὸ **περουβιανὸν βάλαμον** (βλ. **Μυρόξυλον**), ὁ **υγρὸς στύραξ** ἢ **υγρόμβαρις** (βλ. **Υγρόμβαρις**) κ.ἄ. Αἱ στερεαὶ ἢ ξηραὶ ῥητίναι ἐνέχουσι μικρὰν μόνον ποσότητα αἰθέριου ἐλαίου ἢ στεροῦνται τοιούτου παντελῶς· τοιαῦται δὲ εἶνε αἱ ἐπὶ τῶν κορυμῶν τῶν ῥητινοφόρων δένδρων συχνὰ ἀπαντῶσαι στερεαὶ καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον εὐθρυπτοὶ ῥητίναι, ὡς καὶ τὸ **κολοφώνιον**, ἡ **βενζόη** (βλ. **Στύραξ**), ἡ ῥητίνη τῆς **Εανθοροσίας** (βλ. λ.), ἡ τοῦ **Γουαϊάκου** (βλ. λ.), ἡ **μαστίχη** (βλ. **Πιστακία** ἢ **Σχίνος**), ἡ **δαμάρα** (βλ. λ.), τὸ **ἤλεκτρον** (βλ. λ.), τὸ **καπάλιον** (βλ. λ.), τὸ **λάκκειον κόμμι** (βλ. λ.), ἡ **βατέρειος ῥητίνη** (βλ. **Βατέρια**) κ. ἄ. Πᾶσαι αἱ ῥητίναι διαλύονται ἐν οἴνοπνεύματι καὶ αἰθέρι καὶ ἐνοῦνται μὲ τὰ ἀλκάλια, ὅτε ἀποτελοῦσι τοὺς λεγομένους ῥητινοσάπωνας, ὧν γίνεται ἐνίοτε χρῆσις πρὸς καταπολέμησιν ἐντόμων τινῶν ἐπιπλασθῶν τῇ γεωργίᾳ. Πολλαὶ ῥητίναι εἶνε χρήσιμοι εἰς τὴν φαρμακευτικὴν καὶ τὴν μυρεψίαν, ἀλλ' αἱ πλείσται χρήσιμοι εἶνε εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ ἰδίως εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν βερενικείων, Παρ' ἡμῶν καὶ ἀλλαγῆς τῆς Ἀνατολῆς μεγάλη κατανώσις γίνεται τῆς ἀπαλῆς ῥητίνης τῶν Πευκῶν εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ῥητινίτου οἴνου.

Αἱ ἀπαλαὶ ῥητίναι τῶν Πευκῶν (αἱ γαλλ. *gemmes*, ὅθεν καὶ τὰ *gemmier* = ῥητινοσυλλέκτης καὶ *gemmae* = ῥητινοσυλλογή — βλ. **Πεύκη**) ὀνομάζονται ἐπιστημονικῶς **τερέβινθοι**. Αὗται ἀποσταζόμεναι παρέχουσι τὸ αἰθέριον αὐτῶν ἔλαιον, ὅπερ εἶνε τὸ **τερεβινθέλαιον**, τὸ κν. ὀνομαζόμενον **νέφθι** ἢ **νέφτι**, καὶ τὸ ὅποιον χρησιμοποιεῖται κατὰ μεγάλα ποσὰ εἰς τὴν κατασκευὴν βερενικείων καὶ ἐλαιοχρωμάτων. Τὸ ἐν τῷ λέβητι τοῦ ἀποστακτήρος παραμένον ὑπόλειμμα εἶνε στερεὰ ῥητίνη καὶ λέγεται **κολοφώνιον** (*Colophonium*, γαλλ. *Colophane*, ἀγγλ. *Colophony*). Αἱ δύο αὗται οὐσίαι εἶνε προϊόντα βιομηχανίας ἀνθούσης εἰς τὴν νοτ. δυτ. Γαλλίαν καὶ ἰδίως εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας. Ἀπὸ τινῶν ἐτῶν ἡ βιομηχανία αὕτη διεξάγεται συστηματικῶς καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἰδίως παρὰ τὰς Ἀθήνας, χρησιμοποιουμένης ὡς πρώτης ὕλης πρωτίστως τῶν ἐν τοῖς βυτίοις τοῦ ῥητινίτου οἴνου ἐναπομενόντων ὑπολειμμάτων (τῆς κν. **λάσσης**) ἐξ ὧν ἀχωρίζεται καὶ τὸ τρυγικὸν κάλιον.

Παρ' ἀρχαίοις αἱ ῥητίναι εἶχον φαρμακευτικὴν ἰδίως χρῆσιν· ἐχρησιμοποιούντο δὲ πολλαὶ τοιαῦται, περὶ ὧν ὁ Διοσκρ. λέγει: «Γίνεται δὲ ῥητίνη ὑγρά πιτυνὴ καὶ πευκίνη, κοιζόμεναι ἀπὸ Γαλλίας καὶ Τυρρησίας, καὶ ἀπὸ Κολοφώνος πάλαι ποτὲ ἐκομιζέτο, ἔθθεν καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἔσχε Κολοφωνία κληθεῖσα· καὶ ἀπὸ Γαλατίας τῆς πρὸς ταῖς Ἀλπεσιν, ἣν ἐπιχωρίως οἱ τῆσδε ἐποίκοι **λάρικα** (βλ. **Λάριξ**) ὀνομάζουσιν, ἐξόχως ποιούσα πρὸς τὰς χρονίους βήχας ἐκλεκτικῶ καὶ καθ' ἑαυτὴν διάφοροι δὲ εἰσι τῷ χρώματι καὶ αὗται ἢ μεν γὰρ εἰς ἐστὶ λευκῆ, ἢ δὲ ἐλαιώδης, ἢ δὲ μέλιτι ἔοικεν, ὡσπερ ἡ **λάριξ**. Γίνεται

δὲ καὶ κυπαρισσίνη ῥητινή ὕγρα, ἥτις ποιεῖ πρὸς τὰ αὐτά· τῆς μέντοι ξηραῆς ἢ μὲν ἐστὶ στροβιλίνη καὶ ἐλατίνη, ἢ δὲ πευκίνη ἢ δὲ πιτυίνη . . . Κομίζονται δὲ διάφοροι ἐκ Πιτυούσης τῆς νήσου, ἥτις κεῖται κατὰ τὴν Ἰσπανίαν ἢ δὲ πευκίνη καὶ στροβιλίνη καὶ κυπαρισσίνη ἐνδεέστερα εἰσὶ. καὶ οὐχ ὁμοίως κέχρηται ταῖς δυνάμεσιν, ὡς ἐκεῖναι· παραλαμβάνονται δὲ πρὸς ὅσα καὶ ἐκεῖναι· ἢ μὲν τοι σκινίνη ἀναλογεῖ τῇ τερμινθίνῃ».

Ῥιτινοφόρα, βλ. Κωνοφόρα.

Ῥίανο, βλ. Ὀρίγανον.

Ῥιθόδιον (*Ribes* ἢ *Grossularia*, γαλλ. *Groseillier*, ἀγγλ. *Currant* ἢ *Goosebessy*, τουρκ. **Φιρεγγ-ούζουμου**, τ. Ῥηξιπετροδών) γ. περιλ. περί τὰ 55 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς εὐκρ. Ἀσίας, τῆς βορ. Ἀμερικῆς καὶ τῶν Ἀνδεων· θάμνοι φυλλοβόλοι, ἀκανθώδεις ἢ μὴ, κοσμητικοὶ ἢ καρποφόροι. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 3 ἐν οἷς καὶ Ῥ τὸ ἀκανθώδες (*R. Grossularia*, ἀγγλ. *Gooseberry*), ὅπερ ὅπαντ' εἰς πολλοὺς ὄρεινους τόπους τῆς Ἑλλάδος (συνηθέστερον ὑπὸ τὴν μορφήν **Ὀύλοστάφυλος**—*R. Gros. Uva-crispa*, γαλλ. *Groseillier à maqueureau*) καὶ ὀνομάζεται κν. **Λαγοκερασιά**. Καλλιεργεῖται πολλαχοῦ ὑπὸ πολ-
λὰς διαφορὰς διὰ τὸν βρώσιμον καρπὸν του, ὅστις εἶνε ῤάξ διαμέτρου 1 $\frac{1}{2}$ -3 ἐ. μ. πρασινωπὴ, κιτρινωπὴ ἢ ἐρυθρωπὴ, πολύχυμος, γλυκός.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε: α') Ῥ τὸ **αιματόχρουον** (*R. sanguineum*, ἀγγλ. *Flowering Currant*), πολυανθέστατον, ἰθαγ. τῆς Καλιφορνίας, θεραπευόμενον πολλαχοῦ πρὸς κόσμον. β') Ῥ τὸ **ἐπίχρουον** (*R. aureum*, ἀγγλ. *Buffalo Currant*), ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς· ὁ καρπὸς του κιτρινωπός, βρώσιμος. γ') Ῥ τὸ **ἐρυθρόν** (*R. rubrum*, γαλλ. *Groseillier à grappes*, *Raisin de Mars* ἢ *Castillier*, ἀγγλ. *Wild Currant* ἢ *Garnet-Berry*), ἰθαγ. τῆς μέσης καὶ δυτ. Εὐρώπης ἔνθα συνηθέστατα καλλιεργεῖται διὰ τὸν καρπὸν του, ὅστις εἶνε βοτρυοειδής, μικρόραξ, ἐρυθρός καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν γλυκῶν, ἡδυπότων καὶ τοῦ παγωτοῦ τοῦ κν. γνωστοῦ παρ' ἡμῶν ὑπὸ τὸ γαλλικὸν ὄνομα τοῦ φυτοῦ **γροζέιλ**. Ἐν Ἑλλάδι τὸ φ. τοῦτο εἶνε γνωστὸν κν. ὑπὸ τὸ ὄνομα **Φραγκοστάφυλον**, ἅπαντ' δὲ καλλιεργούμενον ἐνίοτε εἰς τινὰς κήπους ἰδίως τῆς Κηφισσίας. καὶ δ') Ῥ τὸ **μέλαν** (*R. nigrum*, γαλλ. *Cassis*, ἀγγλ. *Black Currant* ἢ *Quincy Berry*), εἶδος τῆς μέσης καὶ δυτ. Εὐρώπης, καλλιεργούμενον ἐνιαχοῦ διὰ τὸν καρπὸν του, ὅστις εἶνε ῤάξ μελανή, διαμέτρου 2 ὡς ἔγγιστα ἐ. μ. καὶ χρησιμοποιεῖται ἰδίως πρὸς κατασκευὴν στομαχικοῦ ἢ δυπότου (γαλλ. *cassis*).

Ῥίγανη, βλ. Ὀρίγανον.

Ῥιγανός Πεύκος, βλ. Πεύκη, σελ. 776.

Ῥιγόχορτο, βλ. Ἐρυθραία.

Ῥιζάρι, βλ. Ἐρυθρόδανον.

Ῥίζα Ῥόδια παρὰ Διοσκρ., βλ. Ἀείζων τὸ Ῥόδιον.

Ῥιζο βόλος (*Rhizobolus* ἢ *Caryocar*, τ. Τερστρομειωδῶν) γ. περιλ. περί

τά 8 εἶδη δένδρα ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε 'Ρ. ὁ καρποφόρος (R. nuciferum), ὁ καρπὸς τοῦ μεγάλῃ τετράγωνος δρύπη διαμέτρου 12-15 ἐ.μ. πλήρης σπερμάτων καὶ βουτυρώδους οὐσίας, ἀμφοτέρων βρωσίμων.

'**Ριζοκαρπώδη** (Rhizocarpaceae) τ. Κρυπτογάμων περιλ. φ. πώδη πολυετῆ, ὑδρόβια (γ. Ἀζώλης, Μαρσίλεια κ.ἄ.).

'**Ριζοκτόνος ἢ ἰόχρους** (Rhizoctonia violacea), Μικρομύκης, ἀναπτυσσόμενος παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν ριζῶν πολλῶν ποιδῶν καὶ ξυλωδῶν φ. κάλλιεργούμενων ἢ μὴ καὶ φυομένων εἰς ἐδάφη φύσει ὑγρὰ ἢ ὑπερμέτρως ἄρδευόμενα (βλ. καὶ Ἀμανίτης, Δεματοφάρος, 'Ροισλερία).

'**Ριζοφόρος ἢ Μάγγλη** (Rhizophora Mangle, γαλλ. Manglier ἢ Palétuvier, ἀγγλ. Mangrove), δένδρον Δικοτυλήδονον τῆς ἐμωνόμου τ. τῶν 'Ριζοφορῶδων (Rhizophoraceae). ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν. Φύεται εἰς ἐλώδεις καὶ παρακτινίους τόπους· οἱ κλάδοι τοῦ ἀναδίδουσιν ἑναερίους ρίζας αἱ ὁποῖαι κατερχόμεναι μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους εἰσδύουσιν εἰς αὐτὸ καὶ μόρφωνται βαθμῶν εἰς κορυφούς. Οὕτω ἀπὸ ἐνὸς δένδρου καταρτίζεται σὺν τῷ χρόνῳ συστάς τοιούτων καταλαμβάνουσα ἐνίοτε μεγάλην ἔκτασιν. Εἰς τὴν μόρφωσιν τοιούτων συστάδων συντελοῦσι καὶ τὰ σπέρματα τοῦ φ., διότι· ταῦτα βλαστάνοντα πρὶν ἀποσπασθῶσι τοῦ δένδρου, πίπτουσι, μεμορφωμένα ἤδη φυτάρια, ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, εἰς τὸ ὁποῖον ριζοβολοῦσι ταχέως. Εἰς τὸ δένδρον τοῦτο (ἂν μὴ εἰς Συκὴν τὴν βεγγαλικὴν) πρέπει νὰ ἀναφέρεται τὸ περιγραφόμενον ἐν τῷ ἐπομένῳ χωρίῳ τοῦ Στράβωνος (15, 694) : «Ὀνησίκριτος δὲ καὶ περιεργότερον τὰ ἐν τῇ Μουσικανῶ διεξιῶν, ἄφρησι νοτιώτατα εἶναι τῆς Ἰνδικῆς· διηγεῖται μεγάλῃ δένδρα εἶναι τῖνά, ὧν τοὺς κλάδους αὐξηθέντας ἐπὶ πῆχεις καὶ δώδεκα, ἔπειτα τὴν λοιπὴν αὐξῆσιν κατωφέρῃ λαμβάνειν, ὡς ἂν κατακαμπτομένους, ἕως ἂν ἀψῶνται τῆς γῆς· ἔπειτα κατὰ γῆς διαδοθέντας ριζοῦσθαι ὁμοίως ταῖς κατώρυξιν, εἴτ' ἀναδοθέντας στελεχοῦσθαι· ἐξ οὗ πάλιν ὁμοίως τῇ αὐξήσει κατακαμφθέντας, ἄλλην κατώρυγα ποιεῖν, εἴτ' ἄλλην· καὶ οὕτω ἐφεξῆς, ὥστ' ἀφ' ἐνὸς δένδρου σκιάδιον γίνεσθαι μακρόν, πολυσύλων σκηπῆ ὁμοίων» (βλ. καὶ Πάνδανος καὶ Συκῆ ἢ βεγγαλική).

'**Ριζώματα** ὀνομάζονται οἱ ὑπόγειοι ριζοφόροι βλαστοὶ οὗς πολλὰ φ. φέρουσι καὶ δι' ὧν τὰ πλείστα τούτων συνήθως πολλαπλασιάζομεν. Τοιαῦτα φ. ἀπαντῶσι καὶ εἰς τὰ γένη Ἀγρωστis, Ἀχορον, Ἀνεμώνη, Ἀρόν, Ἀσπάραγος, Γευστόν, Ἑλλέβορος, Ἑρανθές, Κυνόδους, Ἴρις, Νάρδος, Νεφρίδιον, Νυμφαία, Ὄξυμυρσίνη, Πεντάφυλλον, Πολυγόνατον, Πολυπόδιον, Σκίρπος, Ψευδάγρωστις κ.ἄ. Τὰ τοιαῦτα φ. λέγονται **ριζωματικά** ἢ **ριζωματώδη**. Ἄλλ' ὑπὸ γεωργικῆν ἔποψιν ἐπεκράτησε νὰ ὀνομάζωνται ριζωματικά ἢ ριζωματώδη καὶ τινε ἄλλα τὰ ὁποῖα καίτοι δὲν φέρουσιν ὑπογείους βλαστοὺς δύνανται οὐχ ἥττον νὰ πολλαπλασιασθῶσι διὰ ριζῶν.

'**Ρίανθος** (Rhinanthus, τ. Γρομφαδιῶδων) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη φ. πώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, ἀπαντῶντα εἰς νοτερὸς τόπους· ριζάνια καὶ παράσιτα ἐπὶ τῶν Ἀγρωστῶδων, ἰθαγ. δὲ τῆς Εὐρώπης, τῆς βορ. Ἀσίας καὶ τῆς βορ. Ἀ-

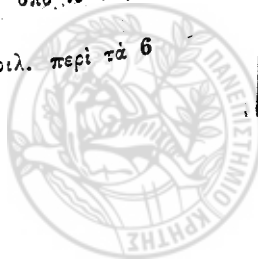
μερικῆς. Τῆς ἑλλ. χλωρ. ἀναφέρονται μόνον Ἰ. ὁ Ἐλέφανς (R. Elephas ἢ Elephas Columnae) καὶ Ἰ. ὁ χνοώδης (R. major parnassicus ἢ Alectorolophus rubescens), ἀμφότερα σπάνια, ἀπαντῶντα ἰδίως εἰς τὴν Πίνδον· τὸ πρῶτον πολυετές, τὸ δευτερον ἐτήσιον. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἄξια λόγου εἶνε Ἰ. ὁ μείζων (R. major, γαλλ. Crête-de-coq ἢ Cocriste) καὶ Ἰ. ὁ ἐλάσσων (R. minor ἢ Crista-galli, ἀγγλ. Penny-Grass ἢ Yellow-Rattle), ἀμφότερα ἐτήσια, ἀπαντῶντα πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς βορ. Ἀμερικῆς ὡς καὶ ἐνιαχοῦ τῆς δυτ. Ἀσίας, παράσιτα προξενούντα ἐνίοτε οὐχὶ ἀσημάντους ζημίας εἰς τοὺς λειμῶνας καὶ τοὺς ἐσπαρμένους μὲ Σιτηρὰ καὶ ἰδίως μὲ Σῖτον ἀγρούς. Καὶ εἰς μὲν τοὺς λειμῶνας ἐκτός τῆς ζημίας ἦν προξενούσι: βυζαίνοντα διὰ τῶν ῥιζῶν των πᾶν Ἀγροστώδες φ. παρὰ τὸ ὅποιον βλαστάνουσι, τὰ παράσιτα ταῦτα ἀποβαίνουσι ἐπιπλαβῆ καὶ εἰς τὰ κτήνη τὰ βόσκοντα εἰς λειμῶνα εἰς τὸν ὅποιον φύονται τοιαῦτα, διότι τρωγόμενα ὑπὸ αὐτῶν χλωρὰ προκαλοῦσιν ἐντερικὰς διαταραχὰς ἐνίοτε σοβαρὰς (ξηρὸν τὸ χόρτον των εἶνε ἀβλαβές). Εἰς δὲ τὰ Σιτηρὰ εἶνε ἐπιπλαβῆ ὅχι μόνον ὡς παράσιτα, ἀλλὰ καὶ διότι τὰ σπέρματά των κατὰ τὸν ἄλωνισμὸν ἀναμιγνύμενα μετὰ τοῦ γεννήματος καὶ ἰδίως τοῦ σίτου μεταδίδουσι εἰς τὸν ἐξ αὐτοῦ παρασκευαζόμενον ἄρτον χρώμα ἐρυθρωπὸν ἢ ἰώδες· ὅταν δὲ τὰ σπέρματα τῶν παρασίτων τούτων πλεονάζουσι, διαφθείρουσι καὶ τὰς θρεπτικὰς ιδιότητας τοῦ ἄρτου. Τὸ μόνον μέσον πρὸς ἀπολύμανσιν τοῦ ἀγροῦ εἰς τὸν ὅποιον ἀπαντῶσι τοιαῦτα παράσιτα εἶνε ἡ συλλογὴ καὶ καταστροφὴ αὐτῶν πρὸ τῆς καρποφορίας των (βλ. καὶ Μελάμπυρος).

Ἰρινοπέταλον ἢ Κυβιδίτις κατ' Ὀρφανίδην (Fritillaria ἢ Rhinopetalum, τ. Λειριωδῶν) γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 50 εἶδη, ἰθαγ. βορ. εὐκρ. χωρῶν φ. ποώδη, βολβόριζα, πολλὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 10 ἐν ὅς καὶ α') Ἰ. τὸ ἑλληνικὸν (F. graeca), ὅπερ θεραπεύεται ἐνίοτε πρὸς κόσμον· καὶ εἰς ὁ ἀναφέρεται πιθανῶς τὸ ἐρυθρὸν Σατήριον τοῦ Διοσκρ. καὶ β') τὸ ὡσαύτως κοσμητικὸν ῥοδοκανάκειον Ἰ. (F. Rhodocanakis), ὅπερ εὗρεν ὁ Ὀρφανίδης εἰς τὴν Ὑδραν καὶ περιέγραψε.

Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων ἐξωτικῶν εἰδῶν εἶνε καὶ α') Ἰ. τὸ αὐτοκρατορικὸν (F. imperialis, γαλλ. Couronne impériale ἢ Herbe aux sonnettes, ἀγγλ. Crown imperial), ἰθαγ. τῆς Περσίας, καὶ β') Ἰ. ἡ Μελεαγωγίς (F. Meleagris, γαλλ. Damier ἢ Gogane, ἀγγλ. Snake's head), ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ Καυκάσου, ἀμφότερα κοσμητικά· τοῦ πρώτου ὁ βολβὸς τοξικός.

Ἰριχαρδία (Richardia, τ. Ἀρωδῶν) γ. περιλ. 5 εἶδη ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς φ. ποώδη πολυετῆ ῥιζωματικά, ὑδροχαρῆ, κοσμητικά. Τὰ συνηθέστερον θεραπευόμενα εἶνε Ἰ. ἡ στικὴ (R. maculata) καὶ ἰδίως Ἰ. ἡ ἀφρικανικὴ ἢ αἰθιοπικὴ (R. africana ἢ aethiopica, γαλλ. Arum d'Ethiopie, ἀγγλ. Lily of the Nile, Trumpet Lily ἢ White Arum), ἡ κν. γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Κάλλα (βλ. Καλλή).

Ἰριχαρδονία (Richardsonia, τ. Ἐρυθροδανωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 6

εἶδη ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς φ. πούδη πολυετή. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Ἡ μαλωτή (R. pilosa, scabra ἢ rubra, ἀγγλ. white Ipecacuanha ἢ Coca-plant), ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας καὶ τοῦ Μεξικοῦ φ. κτηνοτροφικὸν καὶ φαρμακευτικόν ἢ ῥίζα του ἀποτελεῖ τὴν τῶν φαρμακοποιῶν ἄλευρόδη Ἰπεκακουάναν (Radix Ipecacuanhae farinosae s. albae s. undulatae).

Ῥίψαλις (Rhipsalis, τ. Κακτωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 30 εἶδη, τὰ πλείστα ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς θάμνισα καὶ θάμνοι σαρκώδεις πολλοὶ κοσμητικοί.

Ῥόα, βλ. Ῥοιά.

Ῥόβη καὶ **Ῥόβι**, βλ. Ὀρόβος.

Ῥοβιδιά, βλ. Ῥοδῆ.

Ῥοβιθιά, βλ. Ἐρέβινθος.

Ῥοβινία (Robinia, γαλλ. Robinier, Acacia ἢ Faux Acacia, ἀγγλ. Locust-tree, τ. Ἐλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περί τὰ 6 εἶδη ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς θάμνοι καὶ δένδρα φυλλοβόλα, ἀκανθοφόρα ἢ μή, δασικά καὶ κοσμητικά. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε α') Ἡ χνοώδης (R. hispida, γαλλ. Acacia rose, ἀγγλ. Rose Acacia), θάμνος ἢ μικρὸν δένδρον βροτανθές, κοσμητικόν, πολλαπλασιαζόμενον συνήθως διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ ἐπὶ τοῦ ἐπομένου εἶδους καὶ β') Ἡ ψευδακακία (R. Pseudacacia), ἡ κν. γνωστὴ Ἀκακία καὶ ὀρθότερον Ψευδακακία, δένδρον ἀκανθοφόρον, ὑψούμενον καὶ μέχρι 30 μ., ἀντέχον εἰς τὸ ψῦχος καὶ τὴν ξηρασίαν. Εὐδοκίμει καὶ εἰς ἀγροὺς ἐτι ἐδάφη καὶ ἀναπτύσσει πολλὰς, μακράς, καθέτους καὶ ὀριζοντίους ῥίζας, διὸ καὶ εἶνε κατάλληλον πρὸς συγκράτησιν τῶν γωμάτων εἰς πρηνῆ ἐδάφη. Τὸ ξύλον του σκληρότατον καὶ διαρκέστατον, χρήσιμον δὲ εἰς τὴν ἀμαξοπηγίαν, τὴν ἐπιπλοκοίαν καὶ εἰς παντοῖα ἄλλα ἔργα. Τὸ φύλλωμά του ἀποτελεῖ ἀρίστην κτηνοτροφικὴν οὐσίαν. Πολλαπλασιάζεται εὐχερῶς διὰ σπορᾶς, παραφυάδων καὶ ῥιζῶν. Ἐκ τῶν εἰς τὸ ἔδαφος ἐναπομεινουσῶν ῥιζῶν κατὰ τὴν ἐκρίζωσιν μεγάλης Ψευδακακίας συνήθως ἀναβλάστανουσι: πολλαὶ παραφυάδες. Εἰς βαθύ καὶ γόνιμον ἔδαφος τὸ δένδρον τοῦτο ἀναπτύσσεται ταχέως καὶ λαμβάνει μεγάλας διαστάσεις. Εἰς ὑγρὰ ἐδάφη προσβάλλεται εὐκόλως ὑπὸ τῆς χλωρώσεως, τῆς προκαλουμένης ὑπὸ τῶν εἰς τὰς ῥίζας του ἀναπτυσσομένων ῥιζοφθόρων Μικρομυκήτων (βλ. Ἀγαρικόν, Δεματοφόρος, Ῥιζοκτόνος, Ῥοισλερία). Ἡ Ψευδακακία εἰσήχθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν Εὐρώπην τῷ 1637 ὑπὸ τοῦ Γάλλου Robin, τοῦ τότε Διευθυντοῦ τοῦ ἐν Παρίσιος Jardin des Plantes, ἐνθα ἡ ἔκτοτε φυτευθεῖσα ἐκεῖ ὑπ' αὐτοῦ Ψευδακακία σώζεται μέχρι σήμερον ἀριθμοῦσα πλέον τῶν τριῶν αἰώνων βίον.

Σήμερον τὸ χρησιμώτατον τοῦτο δένδρον ἀπαντᾷ καλλιεργούμενον κατὰ τὸ μέλλον καὶ ἤττον ἐκτενῶς ὡς κοσμητικόν ἢ δασικόν πανταχοῦ σχεδόν. Εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰσήχθη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς Βασιλείας Ἀμαλίας, εἶνε δὲ ἤδη κοινὸν πολλαχοῦ τῆς χώρας. Διαφοραὶ τοῦ εἶδους τούτου ἀπαρτῶσι θεραπεύμενα α') Ἡ βεσσονιανή (R. Ps. Bessoniana—ἀνάκανθος, β') ἢ δεκασιονιανή (R. Ps. De-

Λερωτέρης
Πανεπιστήμιον
Πατρῴια

caisniana—ροδανθής), γ') ἡ μονόφυλλος (R. Ps. monophylla), δ') ἡ τριφυλλός (R. Ps. trifoliata), ε') ἡ σφαιρική (R. Ps. umbraculifera).

Ῥοδακινέα ἡ κοινὴ (Persica vulgaris, γαλλ. Pêcheur, ἀγγλ. Peach-tree, ἰταλ. Pesco ἢ Persico, τουρ. Σεβταλί, τ. Ῥοδωδῶν, οἰκγ. Ἀμυγδαλοειδῶν), ἡ εἰς πάντας γνῶριμος Ῥοδακινέα, δένδρον ὀπωροφόρον, μετρίου μεγέθους φυλλοβόλον, ἰθαγ. τῆς Σινικῆς, ὡς ἀποδεικνύει ὁ Δε-Κανδόλλος. Τοῦ εἶδους τούτου διαφοραὶ εἶνε τὰ ὑπὸ δενδροκομικῆν ἔποψιν παραδεδεγμένα ὡς ἴδια εἶδη Ῥ. ἢ σιμόνειος, Ῥ. ἢ δαβίδειος, Ῥ. ἢ πλατύκαρπος καὶ Ῥ. ἢ λειόκαρπος (P. Simonii, P. Davidii, P. platycarpa καὶ P. laevis). Καὶ τὰ μὲν τρία πρῶτα ἀπαντῶσιν αὐτοφύομενα εἰς τὴν Σινικὴν, φέρουσι καρπὸν μικρὸν (τῆς τρίτης ὁ καρπὸς εἶνε πεπλατυσμένος) καὶ θεραπεύονται ἐνιαχοῦ τῆς Εὐρώπης ὡς εἶδη κοσμητικά. Τὸ δὲ τέταρτον εἶνε ἡ γνωστοτάτη **Μηλορροδακινέα** (γαλλ. Brugnon, ἀγγλ. Nectarine, ἰταλ. Noce-persico), ἣτις ἀπαντᾷ μόνον καλλιεργουμένη ἐν τῇ Σινικῇ καὶ πανταχοῦ ἄλλου· διαφέρει δὲ αὕτη τῆς κοινῆς Ῥ. μόνον ὡς πρὸς τὴν ἐπίδερμίδα τοῦ καρποῦ, ἣτις ἐνῶ εἰς τὸ κοινὸν ροδάκινον εἶνε κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον γνοῦδης, εἰς τὸ μηλορροδάκινον εἶνε ἐντελῶς λεῖα.

Ἡ Ῥ. πρέπει νὰ εἰσῆχθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα περὶ τὰ μέσα τῆς 4ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος διὰ υἱέσου δὲ τῆς Περσίας, διότι μία τῶν Περσικῶν Μηλεῶν τοῦ Θεοφρ. (Φ. I.-1,11,4) ἀναφέρεται βεβαίως εἰς τὴν Ῥοδακινέα, καρποὶ δὲ ταύτης εἶνε τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀντιφάνους μνημονευόμενα Χρυσᾶ μῆλα (βλ. σελ. 327) ὡς καὶ τὰ παρ' Ἀθηναίω (Γ, 82, e) καὶ Διοσκρ. Περσικὰ μῆλα. Ἐξ Ἑλλάδος παρέλαθον οἱ Ῥωμαῖοι τὸ τε δένδρον καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ (λατ. Persica, ὅθεν καὶ τὰ ἰταλ. Persico ἢ Pesco, γαλλ. Pêcheur, ἀγγλ. Peach-tree), ἀλλὰ φαίνεται πολὺ βραδύτερον, διότι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πλινίου (τέλος α' μ. Χ. αἰῶνος) τὰ ροδάκινα ἐν Ῥώμῃ ἦσαν εἰσέτι σπάνια, διὸ καὶ ἐτιμῶντο καὶ μέχρι 5 δρχ. ἕκαστον· ὡς ἀρίστην δὲ διαφορὰν, φέρουσαν καρπὸν ὄψιμον, μέγαν καὶ σκληρόσαρκον (τὸν μαστὸν τῆς Ἀφροδίτης), ἀναφέρει ὁ Πλίνιος τὴν Duracina⁽¹⁾, ὅθεν καὶ τὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην παρ' Ἑλλήσι δωρακινὰ, δωρακινὰ ἢ δωρακινὰ ὀνομαζόμενα, τὰ μετέπειτα διὰ μεταθέσεως τῶν γραμμάτων ὀνομασθέντα ροδάκινα. Δωρακινὰ δέ, ἀλλὰ καὶ περσικὰ ὀνομάζοντο τὰ ροδάκινα καὶ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 3ου μ. Χ. αἰῶνος ὡς φαίνεται ἐκ τινος χωρίου τοῦ τότε ἀκμάσαντος Φλωρεντίνου⁽²⁾.

(1) ὄνομα Duracina διετηρήθη παρ' Ἰταλοῖς μέχρι σήμερον διὰ τοῦς συμ-
πυρήνους (βλ. σημ. εἰς σελ. 192) καρποῦς τῆς Ῥ. τῆς ὀνομαζομένης παρ' ἡμῶν
Μαστὸς τῆς Ἀφροδίτης, ἐνῶ οἱ ἐκπύρηναι καρποὶ τῆς Ῥ. (καϊσιὰ) ὀνομάζονται
ἰταλιστὶ spicagnoli.

(2) «Τὰ δωρακινὰ χαίρει ὑδρηλοῖς χωρίοις· εἰ δὲ μὴ, συνεχῶς ποτιζομένοις»
οὕτω γὰρ μείζων γίνεται ὁ καρπός. Τινὲς δὲ ἀφαιροῦσι τὰ πολλὰ περσικὰ καὶ

Ἡ ῥ. εἶνε δένδρον ταχέως ἀναπτυσσόμενον καὶ πολύκαρπον, ἀλλὰ βραχύβιον. Ἐντούτοις ἀπαντῶσιν ἐνιαυτοῦ ὑποκείμενα ὑπὸ εὐνοϊκᾶς συνθήκας φυόμενα ἀριθμοῦντα καὶ πλέον τῶν 50 ἐτῶν βίον. Ἐν ὑπαίθρῳ καὶ ἄνευ εἰδικῶν προφυλάξεων ἡ ῥ. εὐδοκιμεῖ εἰς τόπους ἀπηλλαγμένους δριμέων καὶ πολυώρων ὀφίων παγετῶν. Τὰ ὕγρα καὶ ἄπορα ἐδάφη εἶνε ἀκατάλληλα διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ δένδρου τούτου, ὅπερ εὐδοκιμεῖ ἰδιαζόντως εἰς πορίμους, γονίμους καὶ νοτεράς ἢ ἀρδευομένας γαίας. Πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς καὶ διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ. Αἱ ἐκ σπορᾶς προερχόμεναι ῥ. συνήθως διατηροῦσι τοὺς χαρακτήρας τῆς διαφορᾶς ἐξ ἧς προέρχεται ὁ σπόρος. Ἐντούτοις συνηθεστέρα εἶνε ἢ διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ πολλαπλασίασις τοῦ εἶδους. Ἐμβολιάζεται δὲ ἡ ῥ. ἐπὶ ὑποκειμένων προερχομένων ἐκ σπορᾶς ὡς καὶ ἐπὶ τῆς Ἀμυγδαλῆς καὶ τῆς Προύμνης. Τὰ ἐπὶ Ἀμυγδαλῆς ἐμβολιαζόμενα δένδρα φυτεύονται κατὰ προτίμησιν εἰς σχετικῶς ξηρὰς γαίας. Τὰ αὐτὰ δύνανται νὰ λεγθῶσι καὶ περὶ τῆς Μηλορροδακινέας, ἧτις συνήθως ἔχει μικρότερον τῆς ῥοδακινέας ἀνάστημα.

Πάμπολλαι εἶνε αἱ καλλιεργούμεναι διαφοραὶ καὶ παραλλαγαὶ τῆς ῥοδακινέας, διαίρουνται δὲ αὐταὶ εἰς δύο ομάδας· εἰς τὴν ομάδα τῶν λεγομένων ἐκφυγῶν, (τῶν κν. καίσιων—βλ. σελ. 192) καὶ εἰς τὴν τῶν συμπυρήνων. Ἡ σὰρξ τοῦ καρποῦ τῶν συμπυρήνων εἶνε προσκεκολλημένη ἐπὶ τοῦ πυρήνος, ἐνῶ ὁ καρπὸς τῶν ἐκφυγῶν φέρει πυρήνα ἐλεύθερον, εὐχερῶς ἀποσπώμενον τῆς σαρκός. Αἱ πλεῖσται τῶν συμπυρήνων διαφορῶν (γαλλ. Pêcher Pavie ἢ à noyau adhérent) εἶνε ὀφίκαρποι, τοιαύτη δὲ εἶνε καὶ ἡ κν. γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Μαστὸς τῆς Ἀφροδίτης» (ἢ τῶν Γάλλων Teton de Venus). Ἡ αὐτῆς διαίρεσις ἰσχύει καὶ ὡς πρὸς τὰς παραλλαγὰς τῆς Μηλορροδακινέας⁽¹⁾.

Ὁ καρπὸς τῆς ῥ. κατατάσσεται μεταξὺ τῶν εὐγευστοτέρων ὀπωρῶν· χρησιμοποιεῖται δὲ νωπός, ξηρὸς (συνήθως ξηραίνονται μόνον τὰ ἐκπύρηνα ῥοδάκινα) σκευαζόμενος μετὰ σακχάρου ποικιλοτρόπως ἢ θησαυριζόμενος ἐν οἶνοπνεύματι. Ἡ ψίχα τῶν πυρήνων τῶν ῥοδακίων χρησιμοποιεῖται ὡς ἡ τῶν βερικοκκίων (βλ. σελ. 192), ἐκ δὲ τοῦ ἀνθρακος τοῦ ἐπιτυγχανομένου διὰ βραδείας καύσεως τῶν κελυφῶν τῶν πυρήνων σκευάζεται μέλαινα χρωστικὴ οὐσία (γαλλ. noir de pêche). Τὸ κόμμι τῆς ῥ. χρησιμεύει ὡς τὸ τῶν ἄλλων Ἀμυγδαλοειδῶν (βλ.), τὸ δὲ ξύλον αὐτῆς, ὅπερ ἔχει χρῶμα καστανίνον ἀνοικτὸν καὶ εἶνε σκληρόν, εἰς τορνευτικὰ ἔργα.

Ἐκ τῶν ποικίλων νόσων αἰτινες προσβάλλουσι τὴν ῥ. αἱ κοινότεραι καὶ ἐ-

ὀλίγα καταλιμπάνουσι τῷ δένδρῳ· οὕτω γὰρ ἔσται μείζονα, τῆς τροφῆς εἰς ὀλίγα χωρούσης.... Βάρβιλος δὲ κυρίως καλεῖται τὸ ἀπὸ ὀστέου περσικοῦ φυόμενον δένδρον» («Γεωπονικά» 10, 13).

(1) Οἱ Γάλλοι ὀνομάζουσι τὰ μὲν συμπύρηνα μηλορροδάκινα Brugnon, τὰ δὲ ἐκπύρηνα pêches violettes.

πιπλαθέστεραι εἶνε ἡ κομμώσεις, ὁ σφακελισμός, ἡ ὑπερτροφία τῶν φύλλων καὶ τῶν βλαστῶν, ἡ φθειρίσσις καὶ ἡ σκωληχίασις τοῦ καρποῦ. Καὶ περὶ μὲν τῶν τριῶν πρώτων ἐλέγχθησαν τὰ δέοντα ἀλλαγῶν (βλ. σελ. 105 καὶ 106). Οὐχ ἥττον προκειμένου περὶ τῆς κομμώσεως τῆς Ῥ. δέον νὰ παρατηρήσωμεν ἔτι ἡ νόσος αὕτη ἐνίοτε προσβάλλει τὸ δένδρον τοῦτο κατόπιν μεγάλης καρποφορίας, διὸ ὁσάκις προβλέπεται τοιαύτη δέον ν' ἀφαιρῆται μέρος τοῦ καρποῦ ἐφ' ὅσον αὗτος εἶνε εἰσέτι νεαρός, πρὶν ἀποκτήσῃ τὸ μέγεθος καρποῦ ἄλλως τὸ μέτρον τοῦτο συντελεῖ καὶ εἰς τὴν τελειοτέραν μόρφωσιν τῶν ἐπὶ τοῦ δένδρου ἐναπολειπομένων καρπῶν, ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ Φλωρεντίνος (β. ἀ.). Ἡ φθειρίσσις ὀφείλεται εἰς τὴν παρουσίαν δύο φυτοφθειρῶν (Aphis Persicae καὶ Myzus Persicae—ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ καὶ εἰδους Lachnus), καθ' ὧν ἐφαρμόζονται οἱ ψεκασμοὶ διὰ διαλύσεως λυσόλης, ἀποβρέγματος καπνοῦ ἢ ἄλλης φυτοφθειρακτοῦ οὐσίας. Μεγάλη εἶνε πολλαχῶς ἡ ζημία ἢ προξενουμένη εἰς τὸν καρπὸν τῶν ὀψικάρπων Ῥ. ὑπὸ τοῦ σκώληκος τῆς Κερατίτιδος, περὶ τῆς ἐπραγματεύθημεν ἀλλαγῶν (βλ. σελ. 374). Εἰς οὓς τόπους ἀπαντᾷ τὸ ἔντομον τοῦτο δέον νὰ καλλιεργῶνται κατὰ προτίμησιν αἱ πρωίκαρποι Ῥοδακινεαί.

Ῥοδαφνία, βλ. Κέρασος ὁ Δαφνοκέρασος.

Ῥοδῆ (Rosa, γαλλ. καὶ ἀγγλ. Rose, τουρ. Γκιούλ, κν. Τριανταφυλλιά, Ῥοδαριά, ἢ Ῥοδανιά)· πρῶτον γένος τῆς ὁμωνύμου τ. τῶν Ῥοδαδῶν, περιλ. περὶ τὰ 200 εἶδη ἀπαντῶντα πολλαχῶς φ. φυλλοβόλα καὶ ἀειθαλῆ, τὰ πλεῖστα ἀκανθοφόρα. Καὶ τινὰ μὲν εἶνε ταπεινὰ εὐθυτενῆ ἢ ἔρποντα φρύγανα, τὰ πλεῖστα δὲ θάμνοι εὐθυτενεῖς ἢ κληματώδεις καὶ ἀναρριχώμενοι. Εἶδη τινὰ καλλιεργοῦνται ἀπὸ παναρχαιοτάτης ἐποχῆς ὡς μυριστικά, μυρσικά ἢ κοσμητικά, χάριν τῶν περικαλεσάτων καὶ εὐωδιστάτων ἀνθῶν των.

Ἡ Ῥ. μνημονεύεται ἐν τῷ ἀποδιδομένῳ εἰς τὸν Ὀμηρον παναρχαίῳ ὕμνῳ «Εἰς Διὸς ἄλκιμον υἱὸν Ἄφροδίτην» (1)· μὲ «Ῥοδὸν ἔλαιον» δὲ ἔχρισεν ἡ Ἀφροδίτη τὸν νεκρὸν τοῦ Ἔκτορος (2). Τὸ Ῥόδον ὕμνησαν πλεῖστοι ἀρχαῖοι ποιηταὶ καὶ ἰδίως ὁ ὕμνοπλος Ἀνακρέων διὰ τῶν ἐξῆς ἀθανάτων στίχων του ἐν οἷς φαίνεται καὶ ἡ ποικίλη περ' ἀρχαίους χρῆσις τοῦ κατ' ἐξοχὴν μυροφόρου τούτου ἄνθους :

(1) «Παίζομεν ἡδ' ἀνεκ δρέποντες χεῖρεςσ' ἐρόντα
Μίγμα κρόκον τ' ὄγανόν καὶ ἀγαλλίδας ἢ δ' ὄκινονθον,
Καὶ Ῥοδέας κλύκας καὶ λειρὰ θαῦμα ἰδέσθαι,
Νάρκισσον θ' ὄν ἔφουσ', ὥσπερ κρόκον εὐρεῖα χθών.» (425).

(2) «Ὡς φατ' ἀπειλήσας τὸν δ' οὐ κύνες ἀμφέκοντο
Ἄλλὰ κύνες μὲν ἀλαλε Διὸς θυγάτηρ Ἀφροδίτη
Ἥματα καὶ νύκτας Ῥοδόντι δὲ χρίεν ἔλαιῳ
Ἀμβροσίης, ἵνα μὴ μὲν ἀποδρῶπον ἔλκυστάζων.» (Ἰλδ. Ψ. 184)-

«Στεφανηφόρου μετ' ἦρος
 Μέλπομαι ῥόδον τέρεινον·
 Σύν, ἑταίρα, δεῖ μέλπειν.
 Τόδε γάρ θεῶν ἄημα,
 Τόδε καὶ βροτῶν χάρημα.
 Χάρισιν τ' ἄγαλμ' ἐν ὤραις
 Πολυανθέων Ἐρώτων,
 Ἀφροδίσιόν τ' ἄθυρμα.
 Τόδε καὶ μέλιγμα μύθοις,
 Χαρίεν φυτόν τε Μουσῶν.
 Γλυκὺ καὶ ποιοῦντι πείραν
 Ἐν ἀκανθίνοις ἀταρποῖς·
 Γλυκὺ δ' αὖ λαβόντι θάλπειν
 Μαλακαῖσι χερσὶ, κούφως
 Προσάγοντ' Ἐρωτος ἄνθος.
 Ὡς τὸ φῶς τόδ' αὐτὸ τερπνὸν
 Θαλίαις τε καὶ τραπέζαις,
 Διονυσίαις θ' ἑορταῖς.
 Τί δ' ἄνευ ῥόδου γένοιτ' ἄν;
 Ῥοδοδάκτυλος μὲν Ἡώς,
 Ῥοδοπήγεες δὲ Νύμφαι·
 Ῥοδόχρους δὲ κ' Ἀφροδίτα

Παρὰ τῶν σοφῶν καλεῖται.
 Τότε καὶ νόσοισιν ἀρκεῖ,
 Τόδε καὶ νεχροῖς ἀμύνει,
 Τόδε καὶ χρόνον βιάται·
 Χαρίεν ῥόδων δὲ γῆρας
 Νεότητος ἔσχεν ἰδμήν.
 Φέρε δὲ φύσιν λέγομεν.
 Χαροπῆς ὅτ' ἐκ θαλάσσης
 Δεδροσωμένην Κυθήρην
 Ἐλόχευε Πόντος ἀφρῶ,
 Πολεμόκλονόν τ' Ἀθήνην
 Κορυφῆς ἐδείκνυε Ζεὺς,
 Φοβερὴν θεῶν Ὀλύμπω,
 Τότε καὶ ῥόδων ἀγητῶν
 Νέον ἔρνος ἤνθισε Χθῶν,
 Πολυδαίδαλον λόχευμα.
 Μακάρων θεῶν δ' ὄμιλος,
 Ῥόδον ὡς γένοιτο, νέκταρ
 Ἐπιτέζξας, ἀνέτειλεν
 Ἀγέρωχον ἐξ ἀκάνθης
 Φυτόν ἄμβροτον Λυαίου.»
 (Ῥῶδη γα').

Ἦτο δὲ τὸ ῥόδον παρ' ἀρχαίοις τὸ κατ' ἐξοχὴν ἄνθος τοῦ ἔρωτος καὶ τῶν
 κομαζόντων ὡς φαίνεται· καὶ ἐκ τῆς ἐπομένης ᾠδῆς εἰ τοῦ αὐτοῦ μελιρρύτου
 μελωδοῦ :

«Τὸ ῥόδον τὸ τῶν Ἐρώτων
 Μίξωμεν Διούσῳ·
 Τὸ ῥόδον τὸ καλλιφυλλον
 Κροτάφοισιν ἀρμόσαντες (1),
 Πίνομεν ἀβρὰ γελῶντες.
 Τὸ ῥόδον φέριστον ἄνθος,
 Ῥόδον εἶαρος μέλιγμα·
 Ῥῶδα καὶ θεοῖσι τερπνά,

Ῥῶδα, ταῖς ὁ παῖς Κυθήρης
 Στέφεται καλοῦς ἰούλους
 Χαρίτεσσι συγγορεύων.
 Στεφώμεθ' αὖν. Λυρίζων
 Παρὰ σοῖς, Διόνυσε, σηκοῖς,
 Μετὰ κούρης βαθυκόλπου,
 Ῥοδίνοισι στεφανίσκοις
 Πεπουκασμένους, χορεύσω.»

Κατὰ τὰ μυθεύμενα τὸ ῥόδον, ὅπερ ἀρχικῶς ἦτο λευκόν, ἐβάφη μετὰ τὸ αἶμα
 τῆς Ἀφροδίτης καὶ ἔμεινεν ἐρυθρὸν καὶ μυροδόλον ἀφ' ἧς αὕτη, σπεύδουσα ἐ-
 σάνδαλος νὰ σώσῃ τὸν Ἀδωνιν ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ Ἄρεως, ἐπάτησεν ἀκανθο-

(1) Τὸ ἀναρτᾶν ῥόδον ἢ ἄλλο ἄνθος μυριστικὸν παρὰ τὸν κροτάφον (ἄνωθεν
 τοῦ ὠτός) εἶνε συνήθεια διασωθεῖσα παρὰ τῷ λαῷ μέχρι σήμερον.

φόρον Ῥοδῆν ἦν ἔθαψε μὲ τὸ αἰμά της. Κατ' ἄλλην ἔκδοσιν εὐωγομένων τῶν θεῶν εἰς τὸν Ὀλυμπον «καὶ τοῦ νέκταρος πολλοῦ παρακειμένου, ἀνασκιρτήσαι χερεῖα τὸν Ἔρωτα, καὶ συσεῖσαι τῷ πτερωτῷ τοῦ κρατήρος τὴν βᾶσιν, καὶ περυστρέψαι μὲν αὐτόν· τὸ δὲ νέκταρ εἰς τὴν γῆν ἐκχυθὲν τὸ ἄνθος τοῦ ῥόδου ἐρυθραινόμενον ἀναδοῦναι.» («Γεωπονικά» 11,17,4). Κατ' ἄλλον μῦθον, ἀναφερόμενον καὶ ἐν τῇ ἀνωτέρω παρατιθεμένῃ ᾠδῇ (να') τοῦ Ἀνακρέοντος, τὸ ῥόδον ἐγεννήθη ταυτοχρόνως μὲ τὴν ἐκ τοῦ ἀφροῦ τῆς θαλάσσης ἀναδύσασαν Ἀφροδίτην. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα εἶνε ἀστεῖοι μῦθοι, λέγουσιν οἱ Μωαμεθανοί, καθ' οὓς τὸ ἀληθές εἶνε ὅτι τὸ ῥόδον προέκυψεν ἐκ τοῦ ἰδρωτός τοῦ Μωάμεθ.

Παρ' ἀρχαίους Ἕλλησιν τὸ κάλλος τοῦ ῥόδου καὶ τὸ ἐξαισιον αὐτοῦ ἄρωμα ἐξεδηλοῦντο διὰ τῶν «ῥόδα μ' εἶρηκας» (Ἀριστφ. Νεφλ. 910) καὶ «πάττε πολλοῖς τοῖς ῥόδοις» (αὐτόθι, 1330), ὡς καὶ διὰ τῆς παροιμίας «ὅς διὰ ῥόδων», ἧτις ἐλέγετο ἐπὶ σκεοῦ καὶ ἀναγώγου ἀνθρώπου. Διὰ τὸ ἐφήμερον δὲ τοῦ βίου του τὸ ῥόδον παρεβάλλετο πρὸς τὴν ὡραίαν γυναῖκα διὰ τοῦ ἐξῆς διστιχίου :

«Τὸ ῥόδον ἀκμάζει βαιὸν γρόνον· ἦν δὲ παρέλθη
Ζητῶν εὐρίσης οὐ ῥόδον, ἀλλὰ βᾶτον.» («Ἀνθολογία»).

Τὴν ὡραιότητα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐφήμερον διάρκειαν τοῦ ῥόδου ἀπεικονίζει θελκτικώτατον ἐπίγραμμα λατινικόν, ὅπερ ἐξαισιῶς κατὰ τὴν θανὴν νεαρᾶς θυγατρὸς φίλου του ἀπειμῆθη ὁ Malherbe ὡς ἐξῆς :

Mais elle était du monde où les plus belles choses
Ont le pire destin ;
Et Rose, elle a vécu ce que vivent les roses,
L'esprace d'un matin.

Παρά τοῖς καθολικοῖς, κατὰ τινὰς λειτουργίας, καὶ ἰδίως κατὰ τὴν τῆς Ἀγίας Μεταλήψεως, φαίνεται τὸ δάπεδον τοῦ ναοῦ μὲ πέταλα ῥόδων, συμβολικῶς δὲ ὀνομάζεται ἡ Παρθένος Μαρία Ῥόδον μυστικὸν (Rosa mystica). Ὡς συμβολίζον τὸ κάλλος, τὴν χάριν, τὴν δροσερότητα, τὴν τρυφερότητα καὶ τὴν ἀγνότητα ἀπονέμεται ὑπὸ τοῦ Πάπα «τὸ χρυσοῦν ῥόδον». Διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους στέφονται μὲ ῥόδα αἱ κόραι αἱ τυγχάνουσαι τοῦ βραβείου τῆς φρονήσεως, ὡς σύμβολον δὲ τῆς φρονήσεως φέρουσι τὸ ἄνθος τοῦτο οἱ θυρεοὶ πολλῶν ἡγεμονικῶν οἰκῶν. Τὸ ῥόδον ἀψηγόλησε ἰδιαζόντως πάντας τοὺς ζωγράφους ἀνθῶν, θὰ θαυμάζονται δὲ πάντοτε τὰ ζωγραφηθέντα ὑπὸ τοῦ Redouté ῥόδα.

Ἐκπαλαὶ διεκρίνοντο πολλὰ εἶδη Ῥ. τοῦτο ἄλλως φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ἐπομένου χωρίου τοῦ Θεοφράστου : «Τῶν δὲ ῥόδων πολλαὶ διαφοραὶ πλήθη τε φύλλων (1) καὶ ὀλιγότητι καὶ τραχύτητι καὶ λειότητι καὶ εὐχροίᾳ καὶ εὐσμίᾳ. Τὰ μὲν γὰρ πλείστα πεντάφυλλα, τὰ δὲ δωδεκάφυλλα καὶ εικοσιφύλλα, τὰ δ' ἔτι πολλῶν πλείον ὑπεραίροντα τούτων ἕνια γὰρ εἶναι φασιν ἄ καὶ καλοῦσιν ἑκατον-

(1) Λέγων φύλλα ἐνταῦθα ἔννοεῖ ὁ Θεοφρ. τὰ πέταλα.

τάφυλλα· πλείστα δὲ τὰ τοιαῦτά ἐστι περὶ Φιλίππους· οὗτοι γὰρ λαμβάνοντες ἐκ τοῦ Παγγαίου φυτεύουσιν· ἐκεῖ γὰρ γίνεται πολλά· σμικρὰ δὲ σφόδρα τὰ ἐντὸς φύλλα· ἢ γὰρ ἔκφυσις αὐτῶν οὕτως ὥστε εἶναι τὰ μὲν ἐκτὸς τὰ δ' ἐντὸς· οὐκ εὖσσμα δὲ οὐδὲ μεγάλα τοῖς μεγέθεσιν. Ἐν δὲ τοῖς μεγάλοις εὐώδη μᾶλλον τῶν τραχύ τὸ κάτω. Τὸ δὲ ὅλον ὥσπερ ἐλέχθη καὶ ἡ εὐχροια καὶ ἡ εὖσμία παρὰ τοὺς τόπους ἐστίν· ἐπεὶ καὶ τὰ ἐν γῆ τῇ αὐτῇ γινόμενα ποιεῖ τινα παραλλαγὴν εὖσμίας καὶ ἀσμίας. Εὖσμοτάτα δὲ τὰ ἐν Κυρῆνῃ, δι' ὃ καὶ τὸ μύρον ὕδιστον» (Φ. 'Ι.-6,6,4). Ἀλλὰ περὶ ἐξηκονταφύλλων εὖσμοτάτων ῥόδων ἀπαντῶντων ἐν Μακεδονία ἀναφέρει καὶ ὁ Ἡρόδοτος τὰ ἐξῆς: «Οἱ δὲ ἀπικόμενοι εἰς ἄλλην γῆν τῆς Μακεδονίης οἴκησαν πέλας τῶν κήπων τῶν λεγομένων εἶναι Μίδεω τοῦ Γορδίου, ἐν τοῖσι φύεται αὐτόματα ῥόδα, ἐν ἑκαστον ἔχον ἐξήκοντα φύλλα, ὄσμῃ τε ὑπερφέροντα τῶν ἄλλων. Ἐν τούτοις καὶ ὁ Σιληνὸς τοῖσι κήποις ἦλω, ὡς λέγεται ὑπὸ Μακεδόνων. Ὑπὲρ δὲ τῶν κήπων ὄσος κέεται Βέρμιον οὖνομα, ἄβατον ὑπὸ χειμῶνος» (8, 138).

Τὰ ἀνά τὴν Ἑλλάδα ἀπαντῶντα αὐτοφυῆ εἶδη Ἰ. ὑπολογίζονται εἰς 25, ἐξ ὧν τὰ ἰξολογώτερα εἶνε: α') Ἰ. ἡ ἀειθαλής (R. sempervirens), ἡ κν. Ἰ. Ἀγριοτριανταφυλλιά ἢ Ἰ. Ἀγριομουσκιὰ (ἐν Ζιχύνθῳ), ὁ τοῦ Θεοφρ. Κυνόσβατος καὶ τὸ τοῦ Διοσκρ. Κυνόσβατον (1), παρ' ἄλλοις δὲ Κυνόρροδον· θάμνος κλη-ματώδης, κοινὸς πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης· φέρει ἄνθη μονά, μᾶλλον μικρά, λευκὰ δὲ καὶ συνήθως διατεθειμένα κατὰ κορύμβους. β') Ἰ. ἡ ἀκανθωδεστάτη (R. spinosissima ἢ pimpinellifolia, γαλλ. R. pimpinelle, ἀγγλ. Burnet ἢ Scotch Rose), εἶδος πολύμορφον, πιθκνῶς ἢ τοῦ Θεοφρ. Ῥοδωνιά (2) καὶ μία τῶν τοῦ Διοσκρ. «ἐπιγείων, μικροτέρων ἀπλῶν καὶ ἀγρίων» Ἰ. ἀπαντᾷ πολλαχοῦ τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου, κοινὴ δὲ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ὡς καὶ ἐν τῇ Σιθῆρι· τὰ ἄνθη τῆς εἶνε μετρίου μεγέθους, λευκὰ ἢ ῥόδινα, θεραπεύεται δὲ πολλαχοῦ πρὸς κόσμον ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς καὶ νόθα. γ') Ἰ. ἡ ἀρουραία (R. arvensis, γαλλ. R. rampant), μία τῶν «ἐπιγείων μικροτέρων, ἀπλῶν καὶ ἀγρίων» Ἰ. τοῦ Διοσκρ. θαμνίων κλη-ματώδης, ἔρπον· τὰ ἄνθη του λευκὰ, μονήρη καὶ σπικνωτέρον κατὰ κορύμβους διατεθειμένα· ἀπαντᾷ εἰς ὄρεινους τόπους τῆς Ἡπείρου, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Πελοποννήσου, ὡς καὶ ἐνιαχοῦ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης. δ') Ἰ. ἡ γαλλικὴ (R. gallica, γαλλ. R. rouge R. de Provins), θάμνος ὀρθοφυῆς, φέρει ἄνθη μεγάλη, ἐρυθρὰ ἢ ῥόδινα, εὖσσμα, συνήθως μονήρη· εἶδος πολυμορφότατον καὶ λίαν πα-

(1) Πείθει ὅτι εἰς τοῦτο τὸ εἶδος ἀναφέρεται τὸ Κυνόσβατον ἢ Κυνόρροδον τῶν ἀρχαίων τὸ ὅτι ὁ Διοσκρ. ἀναφέρει αὐτὸ ὡς φέρον ἄνθη λευκὰ καὶ οὐχὶ ῥόδινα ἢ ἐρυθρὰ οἷα εἶνε τὰ Ἰ. τῆς Κυνορροδῆς τῶν σημερινῶν βοτανικῶν.

(2) Ῥοδωνία ὠνομάζετο τὸ πάλαι ὁ κάλυξ (τὸ μπουμπουκι) τῆς Ῥοδῆς, ὡς καὶ εἶδος ἐδέσματος καὶ διαφορὰ Ἀμπελίου.

ραλλάσσον· θεραπεύεται πρὸς κόσμον ὑπὸ πλείστας διαφορὰς, παραλλαγὰς καὶ νόθα· ἀπαντᾷ αὐτοφύμενον εἰς δασώδεις τόπους τῆς Ἡπειροθεσσαλίας, τῆς Ἀγίας, τῆς Εὐβοίας καὶ ἄλλων νήσων, ὡς καὶ πολλαχοῦ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης καὶ τῆς δυτ. Ἀσίας. Τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ ὑπὸ τρεῖς κυρίως μορφάς, ἴτοι τὴν **στρουβανθῆ** (R. turbinata), τὴν **δαμασκηνήν** (R. damascena), περὶ τῆς ἐκτενῶς κατωτέρω, καὶ τὴν **ἑκατοντάφυλλον** (R. centifolia), ἧτις συνήθως θεωρεῖται διαφορὰ τῆς **δαμασκηνῆς**· αἱ δύο πρῶται εἶνε νόθα προκύψαντα ἐκ διασταυρώσεως Ἰ. τῆς **γαλλικῆς** καὶ Ἰ. τῆς **Κυνορροδῆς**· Ἰ. ἡ **βρυώδης** ἢ **χνοῦδης** (R. muscosa, γαλλ. R. mousseux, ἀγγλ. Moss R.) εἶνε διαφορὰ Ἰ. τῆς **ἑκατονταφύλλου**, οἷα εἶνε καὶ ἡ **κν. παρ' ἡμῶν ὀνομαζομένη Μαϊάτικη** ἢ τοῦ **γλυκοῦ Τριανταφυλλιά**, ἧτις ἐν Κύπρῳ ὀνομάζεται **Μυρωδάτη** καὶ ἐκ τῶν πετάλων τῆς ὁποίας κατασκευάζεται τὸ γλυκὸν **ῥοδοζάχαρη** (γαλλ. conserve de rose ¹) καὶ τὸ **ῥοδόξυδον**. Ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἄλλαχοῦ εἶδος γλυκοῦ κατασκευάζεται καὶ ἐκ τῶν καρπῶν Ἰ. τῆς **ἑκατονταφύλλου**, ἧς τὰ πέταλα εἶνε φαρμακευτικά (φρμ. Flores rosarum) καὶ ἐκ τῶν ἀνθέων τῆς ὁποίας λαμβάνονται ἰδίως τὰ γαλλικὰ **ροδέλαιον** καὶ **ροδόσταγμα**. ε') Ἰ. ἡ **Κυνορροδῆ** (R. canina, γαλλ. Eglantier ἢ Cynorrhodon, ἀγγλ. Dog-Rose), ἢ **κν. Ἀγριοτριανταφυλλιά** καὶ ἐν Κύπρῳ **Ἀρκοτριανταφυλλιά** ἢ **Ἀρκομουσχετιά**, πιθανῶς τὸ παρὰ Θεοφρ. **Κυνόρροδον** θάμνος ἀκανθώδης, ὀρθοφυῆς, μετ' ἀνθέων ξυδίνων, διατεθειμένων κατὰ κορύμβους· εἶδος πολύμορφον καὶ λίαν παραλλάσσον· ἀπαντᾷ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης ὡς καὶ ἀνά τὴν δυτ. Ἀσίαν· χρησιμοποιοεῖται ὡς ὑποκείμενον πρὸς μόρφωσιν (διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ) τῶν λεγομένων **δενδροδῶν** Ἰ. (γαλλ. R. à tige)· ὁ καρπὸς τοῦ ἀνθελμινθικός. καὶ ζ') Ἰ. ἡ **μόσχοσμος** (R. moschata, γαλλ. R. musqué ἢ muscat, ἀγγλ. Musky Rose), ἢ **κν. Μουσικιά** ἢ **Μουσχετιά** (ἐν Κύπρῳ)· θάμνος ἀναρριχώμενος, πολυανθέστατος· τὰ ἄνθη του μικρά, ἀπλά ἢ πολυπέταλα, εὐοσμώτατα δὲ καὶ διατεθειμένα κατὰ κορύμβους ἐκ 2-4· τὰ πέταλά των λευκά καὶ παρὰ τὴν βάσιν των κίτρινα· εἶδος ἀπαντῶν αὐτοφύμενον ἐν Κερκύρα καὶ Κρήτῃ· κοινὸν ἀνά τὴν βέρ. Ἀφρικὴν, τὴν Περσίαν καὶ τὰς ἀντ. Ἰνδίας, καλλιεργούμενον δὲ πολλαχοῦ πρὸς κόσμον καὶ ἕνιαχοῦ πρὸς λήψιν τοῦ αἰθερίου ἐλαίου τῶν ἀνθέων του. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο πρέπει ἀναφέρεται ἡ ἐν Κυρῆνῃ **Ῥοδῆ** τοῦ Θεοφρ., ὅστις λέγει ὅτι τὰ ἄνθη τῆς εἶνε εὐοσμώτατα «δι' ὃ καὶ τὸ μύρον ἤδιστον» (Φ. Γ. - 6, 6, 4).

Ἐκ τῶν πολλῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἄξια λόγου εἶνε καὶ τὰ ἐξῆς : α') Ἰ. ἡ **βαξιανῆ** (R. banksiana, γαλλ. R. Banks, ἀγγλ. Lady Banks), ἢ **Μπαξιάνη** ἢ **Μπαξιάνη** τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν· εἶδος ἰθαγ. τῆς Σινικῆς, ἀναρριχώμενον, τὰ γέως ἀναπτυσσόμενον, ῥωμαλέον, ἄριστον ὡς ἀναδενδρὰς καὶ πρὸς κάλυψιν σκι-

(1) Τὸ γλυκὸν ῥοδοζάχαρη ἢ εἶδος τοιούτου φαίνεται νὰ εἶνε γνωστὸν ἀπὸ ἀρχετὰ παλαιὰν ἐποχὴν, διότι ἀπαντᾷ ἢ λέξις **ῥοδοζάχαρ**.

άδων· πρωϊανθέστατον και πολυανθέστατον· φέρει άνθη μικρά, κατά κορύμβους, εϋσσμα, λευκά η κιτρινα. Εισήχθη εις την Ευρώπην περι τα τέλη του 18ου αιώνος. β') 'Ρ. η ινδική (R. indica, γαλλ. R. de l'Inde η R. de l'île de Bourbon, άγγλ. Blush, Com. China η Monthly Rose), ιθαγ. των άντ. 'Ινδιών, της Σινικής και της 'Ιαπωνίας, χωρών εις άς θεραπεύεται από παναρχαιοτάτης εποχής· εισήχθη εις την Ευρώπην περι τα τέλη του 18ου αιώνος και κατέστη κοινότατον ιδίως ανά τας μεσημβρινάς χώρας· άνθίζει σχεδόν διαρκώς, φέρει δέ άνθη έρυθρά, ρόδινα, λευκά η κιρρά· είδος πολυμορφότατον και λίαν παραλλάσσον· τούτου νόθα εινε αι ονομαζόμεναι Τέαι (γαλλ. R. thé άγγλ. Tea scented Roses), R. noisettes, R. Bourbon, Bengales, Maréchal-Niel x.ά. γ') 'Ρ. η κρόκινος η θειόχρους (P. lutea η Eglanteria, γαλλ. Eglantier jaune, R. jaune, R. capucine, R. ponceau, άγγλ. Austrian Briar), η κν. Κίτρινη Τριανταφυλλιά· ταύτης τα άνθη εινε πιθανώς τα ύπό του Δισκοφίδου αναφερόμενα ρόδα «χρυσά και μονόφυλλα, εις πάντα άχρηστότατα»· θάμνος εύθυτενης, άπαντων θεραπευόμενος ύπό 4-5 διαφοράς μετ' άνθέων μάλλον μεγάλων, άπλων η πολυπετάλων, κακόσμων δέ, κροκίνων η θειοχρών. Υποτίθεται ότι κατάγεται εξ 'Ανατολής, ενίοτε δέ χρησιμοποιείται ως υποκείμενον προς μόρφωσιν (διά του έμβολιασμού) των λεγομένων δενδρωδών 'Ρ. και δ') 'Ρ. η χαιτήσσα (R. setigera, άγγλ. Prairie Rose)· τó μόνον άναρριγόμενον άμερικανικόν είδος, αξιοσημείωτον διά την ταχύστην ανάπτυξιν του· σι' έτήσιοι βλαστοί του άποκτώσι μήκος 4-5 μ.· άριστον ως αναδενδράς και προς κάλυψιν σκιάδων· τά κατά κορύμβους αναπτυσσόμενα άνθη του εινε άσσμα· έρυθρά δέ κατ' άρχάς, βραδύτερον τρέπονται εις ρόδινα και επί τέλους λευκίνονται.

Μεγάλην σπουδαιότητα ύπό βιομηχανικήν έποψιν έχει η 'Ρ. η δαμασκηνή (R. damascena), ητις, ως άνωτέρω είπομεν, θεωρείται νόθον 'Ρ. της γαλλικής. Η δαμασκηνή 'Ρ. εινε θάμνος όρθοφυής, πολυστελέχης, ακανθώδης, φυλλοβόλος· τó φύλλον του εινε σύνθετον εκ 5-7 φυλλαρίων τραχέων, ώσειδών, όδοντωτών· τά άνθη του φύονται εις τά άκρα των κλαδιών συνήθως κατά κορύμβους, εινε δέ μεγάλα, πολυπέταλα, εύοσμήτατα, ροδόχροα (άπαντα παραλλαγή μετ' άνθέων λευκών) και έχουσι τόν κάλυκα τριχωτόν, αδενώδη και ιξώδη. Η 'Ρ. αύτη εινε η σήμεραν εν 'Ελλάδι ονομαζομένη 'Απριλιάτικη (1), εν δέ τη Κύπρω 'Ορειτική, καλλιεργείται δέ ηδη έκτενώς μεν προς παραγωγήν ροδολαίου εις

(1) Την 'Απριλιάτικην άλλοι μεν αναφέρουσιν ως ύπαγομένην εις τó είδος R. centifolia, άλλοι δέ θεωροϋσιν ως αύτην ταύτην την R. gallica. Εινε άπαραλλάκτως όμοία της καλλιεργουμένης έκτενώς εν Βουλγαρία, ως εξηκριβώθη και εκ δειγμάτων τά όποια πρό έτών απέστειλα προς όρισμην εις ειδίκον εν Γαλλία ροδολόγον.

τινα τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμυλίας χωρία, μᾶλλον δὲ σποραδικῶς πανταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ἑλλάδος ὡς εἶδος κοσμητικόν, πρὸς παραγωγὴν ῥοδοστάγματος, πρὸς παρασκευὴν καθαρτικοῦ γλυκοῦ (ῥοδοζάχαρης, γαλλ. miel rosat¹) καὶ πρὸς ἀρωμάτισιν τοῦ ἔξου (ῥοδόξειθον, γαλλ. vinaigre rosat). Ὀνομάσθη δὲ ἡ Ῥ. αὕτη **δαμασκηνή**. διότι: ὑποτίθεται ὅτι εἰσήχθη (περὶ τὰ μέσα τοῦ 16ου αἰῶνος) εἰς τὴν Εὐρώπην ἐκ Δαμασκοῦ, ἔνθα ἄλλοτε ἐκαλλιεργεῖτο ἐκτενῶς καὶ ὅπου σήμερον ἀπαντᾷ μόνον σποραδικῶς θεραπευομένη.

Πρόγονος ἡ παραλλαγὴ τῆς Ῥοδῆς ταύτης πρέπει νὰ ἦνε ἡ κατ' ἐξοχὴν Ῥοδέα ἢ Ῥοδῆ τῶν ἀρχαίων, ἀπὸ τὰ συμπίσσια, τὰς εὐωχίας, τοὺς πότους, τὰς τελετάς καὶ τὰς θυσίας τῶν ὁποίων δὲν ἔλειπον (ὅταν ἦνθει) τὰ εὐοσμήατα ἄνθη τῆς ἐκ τοιούτων δὲ ἰδίως Ῥ. κατηρτίζοντο τὸ πάλαι αἱ ῥοδωνιαὶ ἢ ῥοδῶνες (γαλλ. roseraies, ἀγγλ. roseries, τὰ κν. κατὰ Κοραῖν ῥοδοπέροβλα). Ἐκ ῥόδων τῆς Ῥ. ταύτης ἰδίως ἐπλέκετο ὁ στέφανος ὃν ἔφερεν ὁ εὐωγίων ὡς «ἐχοντά» τι καὶ κεφαλαλγίας παρηγορικὸς σὺν τῷ καὶ κατὰ ποσὸν ψύχειν» (Ἀθην. ΙΕ', 675, e). Τοιαῦτα ἰδίως ῥόδα εἰσήγοντο πρὸς τοῖς ἄλλοις εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς εὐστομοτάτης καὶ εὐωδιστάτης λοπάδος τῆς ὀνομαζομένης ῥοδωνιάς (Ἀθην. Θ'. 406), ὡς καὶ τῶν ἱαματικῶν ῥοδίδων, τοῦ ῥοδίτου οἴνου καὶ τοῦ ῥοδίνου ἐλαίου (Διοσκρ.) ἢ μύρου, ὅπερ ὁ Πausanias (9, 14.3) λέγει ὅτι παρεσκευάζετο καὶ ἐν Χαιρωνίᾳ, καὶ τὸ ὅποιον ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ πρὸς ἐπίχρισιν τῶν ξυλίνων εἰδωλίων ὅπως προφυλάσσονται ταῦτα ἀπὸ τῆς σηπεδόνος. Τοιοῦτον ἔλαιον ἢ μύρον, κατὰ τὸν Ἀθην. (ΙΕ', 688, e καὶ 689, a), ἐσκευάζετο ἐκ τῶν ἀνθέων ταύτης ἢ ἄλλης Ῥ. κράτιστον μὲν ἐν Φασηλίδι (Λυδίας) καὶ ἐν Νέᾳ πόλει καὶ ἐν Καπύῃ, χρηστότατον δὲ ἐν Κυρῆνῃ.

Κοιτίς τοῦ ῥοδίνου ἐλαίου φαίνεται ὅτι ἦτο ἡ Βαβυλών. ὅθεν ἐνωρίτατα πρέπει νὰ διεδόθη ἡ καλλιέργεια τῆς Ῥ. καὶ ἡ παρασκευὴ τοῦ ῥοδίνου ἐλαίου εἰς τὴν Περσίαν, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Αἴγυπτον, τὴν Κυρηναίαν, τὴν Ἑλλάδα καὶ τέλος καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἐσκευάζετο δὲ τὸ μύρον ταῦτο διὰ τῆς λεγομένης ἀπορροφήσεως⁽²⁾ ἢ ἀποβρέξεως (γαλλ. maceration), δ.δ. διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ἀνθέων ἢ τῶν πετάλων αὐτῶν ἐν ἐλελαίῳ ὅπερ, ὡς πᾶσα ἄλλη ἐλαιώδης ἢ λιπώδης οὐσία, ἔχει τὴν ιδιότητα ν' ἀπορροφᾷ καὶ συκρατῇ τὰ αἰθέριον ἔλαιον τῶν ἀνθέων.

Ὁ Blondel, ἐκ τοῦ ἀρίστου συγγράμματος τοῦ ὁποίου⁽³⁾ λαμβάνονται πολ-

(1) Ὁ Κοραῖς ἀναφέρει καὶ ἕτερον φαρμακευτικὸν γλύκισμα κατασκευαζόμενον ἐν Χίῳ, τὸ διαρροδόν, ὅπερ «οἱ παλαιοὶ τὸ παρῶξυναν, διάρροδον. ἢ τὰ ἐπρόφεραν διαλυμένον, τὸ διὰ ῥόδων» («Ἄτακτα» Γ', 63).

(2) Ἀπορροφήσιν ὀνομάσαμεν τὴν διὰ τοῦ λίπους πρόσληψιν τῶν αἰθέριων ἐλαίων τῶν ἀνθέων, ἀποβρέξιν δὲ τὴν δι' ἐλαίου.

(3) «Les produits odorants des Rosiers.

λαί τῶν κατωτέρω πληροφοριῶν περὶ τῆς ἱστορίας τῆς παρασκευῆς τοῦ ροδοστάγματος καὶ τοῦ ροδελαιου, λέγει ὅτι ἡ ἀπόσταξις τῶν ρόδων ἀναμφιβόλως ἤρχισεν ἐν Περσίᾳ, διότι εἰς τι ἀραβικὸν χειρόγραφον ἀναφέρεται ὅτι ἀπὸ τοῦ 810 μ.Χ. μέχρι τοῦ 817 ἡ περσικὴ ἐπαρχία Farsistan κατέβαλλεν ἐτησίως εἰς τὴν Βαγδάτην ὡς φόρον ὑποτελείας 30000 φιάλας ροδοστάγματος (1) ἐπιτυχανομένου δι' ἀποστάξεως (2). Ἡ παραγωγή καὶ χρῆσις τοῦ μυρεψικοῦ καὶ φαρμακευτικοῦ τούτου προϊόντος (φρμ. Aqua Rosarum) εἰσήχθη εἰς τὴν Εὐρώπην ὑπὸ τῶν Ἀράβων, οἱ ὅποιοι, ὡς εἶνε βεβαιωμένον, ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 10ου αἰῶνος ἐκαλλιέργουν τὴν Ῥ. καὶ παρῆγον ροδόσταγμα ἐν Ἰσπανίᾳ. Καθ' ὅλον τὸν μεσαιῶνα τόσο ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν ὅσον καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην σπουδαῖον διεξήγετο ἐμπόριον τοῦ ροδοστάγματος, οὗτινος μεγάλη ἐγένετο κατανάλωσις ὡς εἶδους μυρεψικοῦ καὶ φαρμακευτικοῦ. Ἐχομίζετο δὲ τοῦτο εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἐκ Περσίας, καὶ ἐκ τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, χωρῶν εἰς τὰς ὁποίας καὶ σήμερον ἔτι καλλιεργεῖται ἐκτενῶς πρὸς ἀπόσταξιν Ῥ. ἡ μόσχουμος. Ἐκτοτε καθ' ἅσασαν τὴν Ἀνατολὴν συνηθεστάτη εἶνε ἡ χρῆσις τοῦ ροδοστάγματος κατὰ τὰς ἐορτασίμους ἡμέρας πρὸς βάντισιν τῶν ἐπισκεπτομένων τοὺς ἐορτάζοντας. Πρὸς βάντισιν τῶν ἐκκλησιαζομένων ὡς καὶ τῶν ἱερῶν λειψάνων καὶ τόπων κατὰ τὰς ἐπισήμους ἐορτὰς μεγάλη κατανάλωσις ροδοστάγματος γίνεται ὡσαύτως ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν ὑπὸ τε τῆς Ὀρθοδόξου καὶ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Παρὰ τὰ Ἱεροσόλυμα κεῖται ἡ λεγομένη **Κοιλὰς τῶν ῥόδων**, ἔνθα καλλιεργεῖται ἐκτενῶς ἡ δα-

(1) Ῥοδόσταγμα, τὸ κν. ροδόσταμον γαλλ. eau de roses, ἀγγλ. Rose-water, τουρκ. Γκιουλ-σουγιού ἢ Γκιουλάπ. Ἡ λέξις Γκιουλ εἶνε περσικὴ καὶ σημαίνει ἄνθος καὶ κατ' ἐξοχίην τὸ ἄνθος τῆς Ῥόδης.

(2) Μέθοδος πρὸς λήψιν ροδοστάγματος πολὺ ἀρχαιότερα τῆς δι' ἀποστάξεως εἶνε ἡ ἄλλοτε εἰς τινὰς ἐλληνικὰς τῆς Ἀνατολῆς χώρας ἐφαρμοζομένη καὶ ἐν Κύπρῳ ὀνομαζομένη τῆς μαγειρίσσης (μαγειρίσση ἐν Κύπρῳ ὀνομάζεται ἡ χύτρα). Ἡ μέθοδος αὕτη ἔχει ἐν συντόμῳ ὡς ἐξῆς: Εἰς χύτραν περιέχουσαν μέχρι τοῦ μέσου ὕδωρ καὶ πέταλα ρόδων εἰσάγεται βαθὺ πινάκιον, ὅπερ τοποθετεῖται οὕτως ὥστε τὰ χεῖλη του νὰ ὑπέρχηται τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος κατὰ 6-8 ἐ.μ. Ἡ οὕτω προετοιμασθεῖσα χύτρα καλύπτεται στεγανῶς διὰ τοῦ πώματός της καὶ τοποθετεῖται ἐπὶ ἡπίας πυρᾶς. Οἱ κατὰ τὴν θέρμανσιν τοῦ ὕδατος ἀναπτυσσόμενοι ὕδατμοὶ παρασύρουσι τὸ ταυτοχρόνως ἐκλυόμενον αἰθέριον ἔλαιον τῶν πετάλων καὶ πληροῦσι τὸ κενὸν μέρος τῆς χύτρας ἀπομακρυνομένης δὲ ταύτης τῆς πυρᾶς οἱ ὕδατμοὶ ψύχονται, συμπυκνούνται καὶ πίπτουσι κατὰ σταγόνας ἐντὸς τοῦ πινακίου οὕτω ἐπιτυχάνεται μικρὰ μὲν ποσότης πλὴν ἀρίστης ποιότητος ροδόσταγμα. Ἡ σημείωσις αὕτη ἐγένετο ὅπως καταδειχθῆ ὅτι ἡ ἰδέα τῆς ἀποστάξεως, ἀν καὶ ὅλως ἐν πρωτογόνῳ μορφῇ, οὐχ ἤττον ὑπῆρχε καὶ πρὸ τῆς ἐφευρέσεως τοῦ ἀμβικου (βλ. καὶ σελ. 65-66).

μασκινη ῥ. πρὸς ἀποκλειστικὴν παραγωγὴν ῥοδοστάγματος, οὐτινος γίνεται: με-
γάλη κατανάλωσις ὑπὸ τῶν αὐτῶν κατοίκων καὶ τῶν Νικῶν καὶ Μονῶν. Πρὸς
τὸν αὐτὸν κυρίως σκοπὸν καλλιεργεῖται ἡ ῥ. αὕτη καὶ ἀλλαγῶς τῆς Ἀνατο-
λῆς ὡς καὶ ἐν Κύπρῳ, ὅθεν μικρὰ ποσότης ῥοδοστάγματος ἐξάγεται διὰ τὴν Ἀ-
γυπτὸν.

Ἡ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ῥοδοστάγματος συγκέντρωσις μικρᾶς ποσότητος
ἐλαιώδους καὶ λίαν εὐόσμου οὐσίας, τοῦ φαρμακευτικοῦ καὶ κατ' ἐξοχὴν μυρσεψικοῦ
ῥοδελαιίου (φρμ. *Oleum Rosarum* ¹), παρατηρήθη τὸ πρῶτον ἐν Εὐρώπῃ τῷ 1574
ὑπὸ τινος ἐκ ῥαβέντης Ἱερωνύμου Ῥούσση. Ἀλλὰ τὸ πολῦτιμον τοῦτο προῖον ἔλαβε
βιομηχανικὴν σημασίαν καὶ ἐγρησιμοποιήθη ὡς ἐκλεκτὸν μυρσεψικὸν εἶδος ἀπὸ τῆς
ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ἐν Περσίᾳ τῷ 1612. Περὶ τὰ τέλη τοῦ 17ου αἰῶνος ἡ καλ-
λιέργεια τῆς ῥ. καὶ ἡ διὰ τῆς ἀποστάξεως λήψις τοῦ ῥοδοστάγματος καὶ τοῦ
ῥοδελαιίου ἦτον ἐν πλήρει ἀκμῇ ἐν τῇ Περσικῇ ἐπαρχίᾳ Χερᾶζη· ἔκτοτε δὲ ἐπε-
κράτησεν ἡ εἰσαχθεῖσα καὶ διατηρηθεῖσα μέχρι σήμερον εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας
συνήθεια τῆς κατὰ τὴν ἀπόταξιν τῶν ῥόδων προσθήκης σανταλίνου ξύλου (βλ.
Σάνταλον) συνήθεια, ἥτις αὐξάνει μὲν τὴν παραγωγὴν, ἀλλὰ παρέχει ῥοδέλαιον
κατωτέρας ποιότητος.

Ἐπί τινα χρόνον οὐχὶ ἀσήμαντον κέντρον παραγωγῆς ῥοδελαιίου ἦτο καὶ ἡ
Χίος, ἔνθα σήμερον μόνον μικρὰ ποσότης τοιοῦτου παράγεται (σπουδαιότερα εἶνε
αὐτῶν ἡ παραγωγὴ ῥοδοστάγματος). Σπουδαιότατη ἦτο ἐπὶ πολὺ ἡ παραγωγὴ
ῥοδελαιίου καὶ εἰς τὴν Τυνησίαν, ὅθεν διεδόθη ἡ βιομηχανία αὕτη εἰς τὴν μεσημβ.
Γαλλίαν. Σήμερον ἰκανὴ ποσότης ῥοδελαιίου παράγεται εἰς τὴν Περσίαν, τὰς
ἀντ. Ἰνδίας καὶ τὴν Γαλλίαν, μεγίστη δὲ εἶνε ἡ παραγωγὴ τοιοῦτου εἰς τὴν
Ἀνατολικὴν Ῥωμιλίαν, εἰς τὴν, ὡς λέγεται, εἰσήχθη ἡ βιομηχανία αὕτη (ἐν
Καζανλίκ) ὑπὸ τινος Τούρκου πρὸ 200 ὡς ἐγγιστα ἐτῶν. Οἱ πρόσφυγες Τούρκοι τῆς
Ἀνατολικῆς Ῥωμιλίας, οἱ ἐγκατασταθέντες εἰς τὸν νομὸν τῆς Προύσσης εἰσήγα-
γον τὴν καλλιέργειαν τῆς ῥ. καὶ τὴν παραγωγὴν ῥοδελαιίου ἐκεῖ, ἔνθα ἤδη πα-
ράγεται μικρὰ ποσότης τοιοῦτου. Μικρὰ ποσὰ ῥοδελαιίου παράγουσιν ὡσαύτως
σήμερον ἡ Γερμανία ⁽²⁾, ἡ Τυνησία καὶ ἡ Ἀγγλία.

Ὡς ἤδη εἶπομεν τὸ ῥοδέλαιον λαμβάνεται εἰς μὲν τὰς ἀντ. Ἰνδίας, τὴν Περ-
σίαν καὶ τὴν βορ. Ἀφρικὴν (χώρας θερμᾶς) ἐξ ἀνθέων ῥ. τῆς μοσχόσου, εἰς

(¹) Ῥοδέλαιον, τουρκ. Γκιουλ-γιαγι, γαλλ. essence de roses, ἀγγλ. Otto,
Ottar ἢ Attar of rose. Ἡ λέξις ottar ἢ attar εἶνε περσικὴ (καὶ ἀραβικὴ, ahr
= αἰθήρ:), σημαίνει: δὲ ἄρωμα καὶ κατ' ἐξοχὴν τὸ ἄρωμα τῶν ῥόδων, ἦτοι: τὰ
ῥοδέλαιον.

(²) Ἡ ἔκτενεστέρα καλλιέργεια τῆς ῥ. ἐν Γερμανίᾳ πρὸς παραγωγὴν ῥο-
δελαιίου εἶνε ἡ παρὰ τὴν Λειψίαν, ἀνήκει δὲ εἰς τὸν αὐτῶν μέγαν ἐμπορικὸν καὶ
βιομηχανικὸν οἶκον αἰθερίων ἐλαίων Schimmel καὶ Σα.

δὲ τὴν Ἄνατ. Ῥωμιλίαν καὶ τινὰς ἄλλας χώρας τῆς Ἀνατολῆς ἐκ Ῥ. τῆς δαμασκηνῆς, εἰς δὲ τὴν Γαλλίαν ὡς καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν ἐκ Ῥ. τῆς ἑκατονταφύλλου ἢ παραλλαγῶν ταύτης. Ἀπὸ τίνος ἤρχισεν ἡ πρὸς παραγωγὴν ῥοδελαίου ἐκτενὴς καλλιέργεια τῆς ἑκατονταφύλλου Ῥ. καὶ ἐν Αὐστραλίᾳ.

Ἔνεκα τῶν ἀποστάσεων καὶ τῆς ἐλλείψεως εὐκόλου συγκοινωνίας τὰ γεωργικὰ προϊόντα τῶν ὄρεινῶν τόπων τῆς Ἑλλάδος μεταφερόμενα εἰς τὰ κέντρα τῆς καταναλώσεως ἐπιβαρύνονται μὲ τὸσον μεγάλας δαπάνας ὥστε πολλάκις ἡ ἐξόδευσις πολλῶν ἐξ αὐτῶν καθίσταται ἀδύνατος. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον συνεβουλευσαμεν πάντοτε ὅπως εἰς τὰ ὄρεινά μέρη, πλὴν τῶν διὰ τὴν ἐπιτόπιον καταναλώσιν ἀναγκαιούτων, νὰ καλλιεργῶνται ἰδίως εἶδη ὧν τὸ προϊόν δὲν παρουσιάζει μὲγάλον ὄγκον καὶ ἐπομένως ἐπιβαρύνεται μὲ μικρὰ σχετικῶς πρὸς τὴν ἀξίαν του μεταφορικὰ ἔξοδα. Ἐξῴτως μικρὸν ὄγκον ἀναλόγως τῆς ἀξίας των παρουσιάζουσιν ἰδίως τὰ αἰθέρια ἔλαια καὶ πρωτίστως τὸ ῥοδέλαιον. Διὰ τοῦτο δὲ ἀκριβῶς συνεβουλευσαμεν τὴν εἰς τὰ ὄρεινά μέρη τῆς Ἑλλάδος ἐκτενὴ καλλιέργειαν πρωτίστως τῆς δαμασκηνῆς Ῥ. ἀφοῦ μάλιστα εἰς τὰ μέρη ταῦτα αὕτη εὐδοκίμει ἰδιαζόντως. Ὅπως δὲ καταδείχθη ὅτι ἡ παραγωγή ῥοδελαίου καὶ ἐν Ἑλλάδι εἶνε κατορθωτὴ καὶ δύναται ν' ἀποθῆ συμφέρουσα, πρὸ εἰκοσιπενταετίας (τῷ 1889) τῇ πρωτοβουλίᾳ καὶ ἐνεργείᾳ ἡμῶν μετεκλήθη ἐξ Ἀνατολικῆς Ῥωμιλίας εἰδικὸς τεχνίτης καὶ διεξήχθησαν δοκιμαὶ ἀποστάξεως ἀθηναϊκῶν ῥόδων τοῦ Ἀπριλίου (Ῥ. τῆς δαμασκηνῆς) εἰς τὸ τότε λειτουργοῦν Τριανταφυλλίδειον Γεωργικὸν Σχολεῖον Ἀθηνῶν. Ἐκ τῶν δοκιμῶν δὲ τούτων ἀπεδείχθη ὅτι τὰ ῥόδα ταῦτα ἐν Ἑλλάδι ἀποδίδουσι ῥοδέλαιον κατὰ τε τὸ ποσὸν καὶ τὸ ποιὸν ὅμοιον ἢ οὐχὶ ἀνώτερον τοῦ ἐκλεκτοτέρου βουλγαρικοῦ⁽¹⁾. Τῇ ἐνεργείᾳ ὡσαύτως ἡμῶν διεξάγεται ἀπὸ τινῶν ἤδη ἐτῶν ἡ ἀπόσταξις ῥόδων πρὸς παραγωγὴν ῥοδελαίου καὶ ἐν Κύπρῳ, ἐν μικρᾷ ἐπὶ τοῦ παρόντος ποσότητι.

Ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν ἐκτεταμένη καὶ λίαν προσοδοφόρος εἶνε ἡ καλλιέργεια τῆς δαμασκηνῆς Ῥ. ἰδίως ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ῥωμιλίᾳ. Διεξάγεται δὲ ἡ καλλιέργεια αὕτη πρῶτον μὲν εἰς τὰς μεταξὺ τοῦ κυρίως Αἴμου καὶ τῆς πρὸς νότον αὐτοῦ ὄρσειρᾶς Σδρεναγόρας δύο κοιλάδας, Στρέμμα καὶ Τοῦντζα, τὰς βρεχόμενας ὑπὸ τῶν ὁμωνύμων παραποταμιῶν τοῦ Ἐβρου, δεύτερον δὲ εἰς τινὰ χωρία τῆς νοτιοῦ κλιτύος τῆς ὄρσειρᾶς Σδρεναγόρας, καὶ τρίτον εἰς τὸ διαμέρισμα τοῦ Παζαρτζικίου, παρὰ τοὺς πρόποδας τῆς Ῥοδόπης. Ἄλλ' ἐκτενεστέρα εἶνε ἡ καλλιέργεια ἢ διεξαγομένη εἰς τὰ τῶν κοιλάδων Στρέμμα καὶ Τοῦντζα ὡς ἐγγιστα χωρία. Ἡ ὅλική ἐτησίᾳ παραγωγή ῥοδελαίου τῆς Ἀνατ. Ῥωμιλίας ἀνέρχεται εἰς 3—4 χιλιάδας ὀκάδας, τιμᾶται δὲ τὸ ῥοδέλαιον τοῦτο κατ' ὀκάν πρὸς 700—1200 ὡς ἐγγιστα φρ., ἀναλόγως τῆς ποιότητος αὐτοῦ, τῆς ζητήσεως καὶ τῆς ἀφθονίας ἢ μὴ τῆς παραγωγῆς⁽²⁾. Ἀρίστης ποιότητος καὶ ἀ-

(1) Βλέπε «Ἑλληνικὴν Γεωργίαν», 1889, σελ. 382, καὶ 1890, σελ. 61.

(2) Τὸ γαλλικὸν ῥοδέλαιον τιμᾶται πρὸς 2300—2500 φράγκα κατ' ὀκάν.

φθονώτερον ροδέλαιον παράγει ἢ κομιόπολις Καζανλίκ, ἥτις κεῖται παρὰ τὸ στενὸν τῆς Σίπκας, ὅπερ κατέστη περιώνυμον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ῥωσσοτουρκικοῦ πολέμου. Χαίρει δὲ μεγαλύτεραν ὑπόληψιν τὸ ροδέλαιον τοῦ Καζανλίκ κυρίως διότι δὲν νοθεύεται ἢ νοθεύεται ὀλιγώτερον τοῦ τῶν ἄλλων χωρίων τῆς Ἐνατ. Ῥωμυλίας ροδελαίου. Γίνεται δὲ συνήθως ἢ νόθευσις τοῦ ροδελαίου διὰ τῆς βαντίσεως τῶν πρὸς ἀπόσταξιν ῥόδων μὲ γερανέλαιον (βλ. Πελαργόνιον τὸ κεφαλιόν), ὅπερ τιμᾶται μόνον πρὸς 80—120 φρ. κατ' ὄκαν καὶ τοῦ ὁποίου ἢ ἐν τῷ ροδέλαιῳ παρουσία δυσκόλως καὶ μόνον ὑπὸ πεπειραμένων μυρεψῶν καὶ ἐιδικῶν χημικῶν διακρίνεται.

Εἶνε δὲ ἡ καλλιέργεια τῆς Ῥ. ταύτης εὐχερестаτή καὶ ἀπλουστάτη. Ἡ πολλαπλασιασὶς αὐτῆς γίνεται διὰ μοσχευμάτων ἢ παραφυάδων· φυτεύεται δὲ τὸν χειμῶνα ἐν εἴδει φράκτου περίξ ἄλλων φυτειῶν ἢ, ὅπερ συνηθέστερον, ἐν ἰδίῳ ἀγρῷ κατὰ γραμμὰς καὶ εἰς ἀποστάσεις ἀπεγούσας μεταξὺ τῶν φυτῶν 1 1/2 μ. Ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἔτους τῆς φυτευσέως τῆς ἢ Ῥ. φέρει ἤδη ἰκανὴν ποσότητα ἀνθέων πρὸς ἀπόσταξιν, ἀλλ' ἢ πλήρης παραγωγή, δ.δ. ἀπόδοσις 300—400 ὄκ. ῥόδων κατὰ στρέμμα, ἀρχεται ἀπὸ τοῦ τετάρτου ἔτους. Ἐν Ἑλλάδι ἡ δαμασκηνή Ῥ. συνήθως ἀνθεὶ εἰς μὲν τὰ πεδινὰ μέρη κατ' Ἀπρίλιον (διὸ καὶ ὀνομάζεται κν. Ἀπριλιάτικη), εἰς δὲ τὰ ὄρεινά ἕνα περίπου μῆνα βραδύτερον. Ἡ συλλογὴ τοῦ ἄνθους πρὸς ἀπόσταξιν γίνεται καθ' ἑκάστην, λίαν πρωί. Συλλέγονται δὲ καθ' ἑκάστην πάντα τὰ ῥόδα, καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ μόλις διανοίγοντα, διότι ἄλλως, ἀφιέμενα ν' ἀνοιξῶσι πλήρως, ἀποβάλλουσι μέρος τοῦ ἀρώματός των. Ἡ ἄνθησις διαρκεῖ τρεῖς ἢ τέσσαρας τὸ πολὺ ἑβδομάδας, καθ' ἕως διαρκεῖ καὶ ἡ ἀπόσταξις. Ἐκ τεσσάρων ὄκ. ἀνθέων ἐπιτυγχάνεται ἐν δράμιον ροδελαίου, ὥστε ἡ κατὰ στρέμμα εἰς ροδέλαιον ἀπόδοσις ἀναλογεῖ πρὸς 75—100 δράμια ἀξίας 150—260 δρ.

Τὰ ῥόδα ἀποστάζονται καθ' ὅσον συλλέγονται, κατ' ἀλλήλους δὲ πρὸς ἀπόσταξιν αὐτῶν εἶνε καὶ οἱ κοινοὶ ἐγγώριοι ἀποστακτῆρες (τὰ κν. *κουζάνια* τῆς *σοῦμας*). Τελειοτάτους ἐιδικοὺς πρὸς ἀπόσταξιν αἰθερίων ἐλαίων ἀποστακτῆρας κατασκευάζει τὸ ἐν Παρισίοις (23, Rue Mathis) ἐργοστάσιον Egrot (1). Ἀπαραίτητον εἶνε διὰ τὴν ἀπόσταξιν παντὶς εἶδους, καὶ ἰδίως διὰ τὴν ἀπόσταξιν ῥόδων, τὸ ἄφθονον, καθαρὸν, καὶ εἰ δυνατόν πηγαῖον, ὕδωρ. Πρὸς ἀπόσταξιν εἰσάγονται εἰς τὸν λέβητα τὰ ῥόδα ἀκέραια, δ.δ. μετὰ τῶν καλύκων των, καὶ τὸ ὕδωρ, κατ' ἀναλογίαν δὲ 1 ὄκ. ῥόδων καὶ 6—7 ὄκ. ὕδατος. Κατ' ἀρχὰς θερμαίνεται ὁ λέβης διὰ ζωηρᾶς πυρᾶς, ἥτις ἐλαττοῦται ἀφ' ἧς στιγμῆς ἀρχίσῃ νὰ γίνηται αἰσθητὴ ἡ ὁσμὴ τοῦ ροδελαίου καὶ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ σταλαγμοῦ. Τὸ στάγμα λαμβάνεται εἰς μακρολαίμους (κατὰ προτίμησιν ἐιδικὰς) φιάλας, ἐξακολουθεῖ δὲ ἡ ἀπόσταξις μέχρις ὅτου ληφθῇ ἐν μορφῇ ῥοδοστάγματος τὸ πέμπτον περίπου τοῦ εἰσαχθέν-

(1) Εἰς τὴν Ἐνατ. Ῥωμυλίαν προτιμῶνται οἱ ἐγγώριοι ἐιδικοὶ διὰ τὴν ἀπόσταξιν ῥόδων ἀποστακτῆρες. Τοιοῦτος μικρὸς ἀποστακτῆρ ὑπῆρχεν εἰς τὸ Τριανταφυλλίδειον Γεωργ. Σχολεῖον Ἀθηνῶν.

τος ἐν τῷ λέβητι ὕδατος· τότε ἀφαιρεῖται ἡ πυρά, ἀποκαλύπτεται ὁ λέβης, διηθείται διὰ μέσου κανίστρου τὸ ἐν αὐτῷ ὑπόλειμμα, ἀπορρίπτονται ἢ γορηγούνται εἰς τὰ κτήνη τὰ ἐξαντληθέντα ῥόδα καὶ χρησιμοποιεῖται τὸ ἐναπομένον ὑγρὸν ἀντὶ ὕδατος διὰ νέαν ἀπόσταξιν. Τὸ ἐκ πολλῶν οὕτω ἐκτελουμένων ἀποστάξεων ἐπιτυχανόμενον ῥοδοστάγμα ἐπαναποστάζεται· κατὰ τὴν ἐπαναληπτικὴν δὲ ταύτην ἀπόσταξιν λαμβάνεται τὸ θον μόνον μέρος τοῦ εἰσαγομένου ἐν τῷ λέβητι ῥοδοστάγματος, ὅπερ θον ἀποτελεῖ τὸ λεγόμενον **διπλοῦν ῥοδοστάγμα**. Αἱ πλήρεις τοιοῦτου διπλοῦ ῥοδοστάγματος μακρίλαιμοι φιάλαι τοποθετοῦνται εἰς μέρος σκιερὸν καὶ δροσερὸν ἔνθα μένουσι μέχρι τῆς ἐπομένης ἡμέρας, ὅτε ἀποχωρίζεται τὸ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐν ταῖς φιάλαις ὑγροῦ συγκεντρωθὲν καὶ ἐπιπλέον ῥοδέλαιον. Γίνεται δὲ ἡ ἀποχώρισις αὐτοῦ δι' εἰδικοῦ κοχλιαρίου φέροντος μακρὰν λαβὴν καὶ χανοειδῆ δέκτην, ἢ προτιμότερον δι' εἰδικοῦ ὑελίνου σίφωνος (γαλλ. pipette). Τὸ μετὰ τὴν ἀποχώρισιν τοῦ ῥοδελαίου ἐναπομένον ἐν ταῖς φιάλαις ὑγρὸν εἶνε ἐκλεκτῆς ποιότητος ῥοδοστάγμα καὶ χρησιμοποιεῖται ἢ ὡς τοιοῦτοι ἢ ἀντὶ ὕδατος πρὸς νέαν ἀπόσταξιν ῥόδων. Ἀντὶ ὕδατος πρὸς νέαν ἀπόσταξιν χρησιμοποιεῖται καὶ τὸ ἐν τῷ λέβητι ἐναπομένον ὑγρὸν μετὰ τὴν λήψιν τοῦ διπλοῦ ῥοδοστάγματος.

Τοιοῦτος εἶνε ἐν συντόμῳ ὁ τρόπος τῆς λήψεως τοῦ ῥοδελαίου, τοῦ ἀρίστου καὶ πολυτιμοτάτου τούτου μυρεψικοῦ προϊόντος, ὅπερ χρησιμοποιεῖται κατὰ μέγαλα ποσὰ εἰς τὴν σκευασίαν παντοίων μύρων (καὶ τῆς κολωνίας) καὶ ποτῶν (καὶ τοῦ τεγνητοῦ κονιάκ) καὶ τοῦ ὁποίου ἢ ζήτησις, καθ' ἐκάστην αὐξάνουσα, δὲν θὰ μειωθῆ καὶ ἂν ἔτι κατορθωθῆ ἢ τελειοποιήσις τῆς ἀπὸ τινων ἐτῶν ἐπιτευχθεῖσης ἐν Γερμανίᾳ διὰ χημικῆς συνθέσεως παρασκευῆς τεγνητοῦ ῥοδελαίου ⁽¹⁾. Δύναται ἐπομένως ἀφόβως νὰ προβῶσιν εἰς τὴν κατάρτισιν ῥοδῶνων οἱ κτηματῖαι τῶν ὀρεινῶν ἰδίως τῆς Ἑλλάδος μερῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ βιομηχανία τῆς παραγωγῆς ῥοδελαίου ἔσται ἀσφαλῶς ἐπικερδεστάτη.

Οἱ ἐπὶ των καλύκων καὶ τῶν ποδίσκων τῶν ἀνθῶν **Ρ. τῆς δαμασκηνῆς** φυόμενοι ἀένεες ἐγκλείουσιν εὖοσμον ῥητινώδη οὐσίαν μέγα μέρος τῆς ὁποίας κατὰ τὴν συλλογὴν τῶν ῥόδων προσκολλᾶται ἐπὶ τῶν δακτύλων τῶν συλλεγόντων αὐτὰ ἔργατῶν. Ἡ οὐσία αὕτη ἐν Ἀνατ. Ῥωμυλίᾳ συγκεντρωμένη κατὰ μικροὺς βῶλους καὶ

(1) Τὸ τεγνητὸν ῥοδέλαιον, ὅπερ ἐνεφανίσθη εἰς τὰς ἀγοράς ἀπὸ τινων ἐτῶν, παρασκευάζεται ὑπὸ τινος μεγάλου γερμανικοῦ οἴκου αἰθερίων ἐλαίων, ἀλλ' ἡ σύνθεσις τοῦ προϊόντος τούτου δὲν ἐδημοσιεύθη εἰσέτι. Ἦτον ἀπὸ πολλοῦ γνωστὸν ὅτι τὰ συστατικά τοῦ γνησίου ῥοδελαίου εἶνε τὰ geraniol καὶ sitronello· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ μίγμα τῶν δύο τούτων χημικῶν οὐσιῶν δὲν ἔχει τὸ ἀληθές ἄρωμα τοῦ ῥοδελαίου ἤτο φανερόν ὅτι τοῦτο ἔπρεπε νὰ ἐνέχη καὶ ἄλλα ἀρωματικά συστατικά, τὰ ὁποῖα ἔδει νὰ ἐξακριβωθῶσι· φαίνεται δὲ ὅτι τοιαῦτα εἶνε τὰ nouyl aldehyde, phenyl alcohol, citral καὶ linalool («Imperial Institut Journal»).

ἀναμιγνυομένη μετ' ἄλλων εὐόσμων ῥητινῶν, καὶ ἰδίως μετὰ μοσχολιβάνου, ἀποτελεῖ τὸ ῥοδολίβανον, ὅπερ καὶ παρ' ἡμῖν καὶ πανταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς χρησιμοποιεῖται: θυμιώμενον πρὸς ἀρωμάτισιν τῆς ἀτμοσφαίρας τῶν δωματίων καὶ τῶν αἰθουσῶν.

Πολλοὶ αὐτοφυεῖς ἢ θεραπευόμεναι Ῥ. εἶνε παμμέγιστοι ἀναρριχώμενοι καὶ μακρόβιοι θάμνοι: τοιαύτη Ῥ. εἶνε ἡ φυομένη ἐν τῷ νεκροταφείῳ τῆς παρὰ τὸ Ἀνόβερον κωμοπόλεως Hildesheim. Ἡ Ῥ. αὕτη λέγεται ὅτι ἐφυτεύθη ἐκεῖ ἐπὶ Καρόλου τοῦ μεγάλου (τῷ 803) καὶ ἐπομένως ὅτι ἀριθμεῖ πλέον τῶν ἑνδεκα αἰώνων βίον. Τοιούτων Ῥ. τὸ ξύλον εἶνε περιζήτητον ὡς λεπτοξύλουργικόν καὶ τορνευτικόν. Πολλῶν Ῥ. τὰ ἄνθη εἶνε μελιγόνα, αἱ εἰς αὐτὰ δὲ νεμόμεναι: μέλισσαι παράγουσι μέλι ἕξοχον. Τοιοῦτον εἶνε τὸ μέλι μικρᾶς περιφερείας τῆς Καρυστίας, ἔνθα αὐτοφύονται πολλοὶ Ῥ. Τὸ μέλι τοῦτο, ἄλλοτε, γνωστὸν ὑπὸ τὸ τουρκικὸν ὄνομα Γκιουῦλ-μπάλ, ἀπεστέλλετο ὅλον ὡς εἶδος φόρου εἰς τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει σουλτανικὰ ἀνάκτορα.

Αἱ πρὸς κόσμον θεραπευόμεναι διαφοραὶ παραλλαγῆαι καὶ τὰ νόθα τῶν εἰδῶν τοῦ περι οὗ ἐνταῦθα πρόκειται γένους ὑπερβαίνουσι: τὰς τρισηχίλιας, τοιοῦτος τουλάχιστον εἶνε περίπου ὁ ἀριθμὸς τῶν συγκεντρωθεισῶν Ῥοδῶν ἐν τῷ εἰδικῷ βοτανικῷ κήπῳ τῆς ἐν Γαλλίᾳ Hay (Roseaie de la Hay). Διαιροῦνται δὲ συνήθως ὑπὸ τῶν ῥοδοκόμων αἱ πρὸς κόσμον θεραπευόμεναι: Ῥ. εἰς τὰς Τειδόμους ἢ Τεῖας (γαλλ. R. Thés, ἄγγλ. Tea scented R.), τὰς Λεπτοκαρπουανθεῖς (γαλλ. καὶ ἄγγλ. Noisettes), τὰς Βεγγαλικὰς (γαλλ. Bengales), τὰς Γαλλικὰς (γαλλ. Frances), τὰς Προβηγκιανὰς (γαλλ. Provens, ἄγγλ. Provence R.), τὰς Ἀναρριχωμένας (γαλλ. Remontantes), τὰς νόθους Ἀναρριχωμένας (γαλλ. Hybrides Remontantes), τὰς Βαγξιανὰς (γαλλ. R. Banks, ἄγγλ. Banksian ἢ Lady Banks), τὰς Μικροφύλλους (γαλλ. R. à petites feuilles), τὰς Βουώδεις (γαλλ. R. Monsseux, ἄγγλ. Moss R.), τὰς Κυνοροδοῦς (γαλλ. Eglantiers, ἄγγλ. Dog R.), τὰς Ἀειανθεῖς (γαλλ. R. de quatre-saisons ἢ Perpétuels, ἄγγλ. Perpetual R.) κ. ἄ. (1).

Ποικιλλοῦσι δὲ οἱ θάμνοι οὗτοι ἐπ' ἀπειρον πρωτίστως ὡς πρὸς τὰ χρώματα τῶν ἀνθέων τῶν οὕτω ἀπαντῶσι: Ῥ. με ἄνθη λευκά, κίττρα, ποικιλόχροα, κίτρινα, θειόχροα, ῥοδόχροα, ἐρυθρά, πορφυρᾶ, αἰματόχροα καὶ μετὰ πασῶν τῶν

(1) Ἐν τῷ «Κηπουρικῷ λεξικῷ» τοῦ Nicholson τὰ εἶδη τοῦ γένους τῶν Ῥ. ὑποδιαίροῦνται εἰς τὰς ἐξῆς δέκα ομάδας: Simplicifoliae, Banksianae, Bracteatae, Cinnamomeae, Pimpinellifoliae, Centifoliae, Vilosae, Caninae καὶ Rubiginosae. Ἄλλ' ὁ Graveaux παραδέχεται 16 ομάδας τὰς ἐξῆς: Synstylae, Stylosae, Indicae, Banksiae, Gallicae, Caninae, Carolinae, Cinnamomeae, Pimpinellifoliae, Luteae, Cericeae, Minutifoliae, Bracteatae, Laevigatae, Microphylae καὶ Simplicifoliae.

ἀπογρώσεων μεταξύ τοῦ λευκοῦ καὶ κιτρίνου καὶ τοῦ λευκοῦ καὶ βαθέως ἐρυθροῦ. Ὑπάρχουσι προστούτοις ῥόδα πράσινα εὐσσμα ἢ ἐντελῶς ἄσσμα, ὧν τὰ πέταλα ἔχουσι τὴν μορφήν σπαλῶν. Ἀπαντῶσι δὲ καὶ ῥόδα ἀπὸ τοῦ κέντρου τῶν ὀπῶν φύεται: δεύτερον ῥόδον μικρότερον καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἤττον τέλειον· ταῦτα δὲ πρέπει νὰ ᾔηνε τὰ ῥόδα περὶ ὧν ὁ Θεόφραστος λέγει: «ἡ γὰρ ἔκφυσις αὐτῶν οὕτως ὥστε εἶναι τὰ μὲν ἐκτός τὰ δὲ ἐντός» (Φ. Ἰ. - 6, 6, 4). Μόνον κυανᾶ ῥόδα, παρὰ τὰς ἀπὸ πολλοῦ πρὸς ἀπόκτησιν τοιοῦτων καταβαλλομένας ὑπὸ τῶν ῥοδοκόμων προσπάθειάς, δὲν καταρβῶθη νὰ παραχθῶσι.

Ἡ πολλαπλασiasis, ἡ καλλιέργεια καὶ ἡ μελέτη τῶν ῥ. ἀποτελοῦσι σήμερον σπουδαῖον κλάδον τῆς ἀνοχομίας, ὅστις καὶ ὠνομάσθη ῥοδολογία (γαλλ. Rhodologie)· εἶνε δὲ ὁ κλάδος οὗτος λίαν ἀνεπτυγμένος ἰδίως εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὸ Βέλγιον, τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Γαλλίαν, χώρας εἰς τὰς ὁποίας ὑπάρχουσι καταστήματα ἀσχολούμενα ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν πολλαπλασiasis τῶν κοσμητικῶν ῥ. (1). Μεγάλῃ καὶ ἐπικερδεστάτῃ εἶνε ἡ παραγωγή καὶ ἐξαγωγή διὰ βορειοτέρας χώρας κομμένων ῥόδων εἰς τὴν νοτ. ἀντ. Γαλλίαν, ὅθεν κατὰ τὴν βάπτισιν τοῦ βασιλόπαιδος Λεοπόλδου τῆς Πρωσσίας (τῷ 1892) μόνῃ ἡ ἀγορὰ τοῦ Βερολίνου ἐπρομηθεύθη 35,000 τοιοῦτων ἀνθῶν. Ἐπικερδῆς εἶνε ἀπὸ τινων ἐτῶν ἡ πολλαπλασiasis καὶ καλλιέργεια τῶν κοσμητικῶν ῥ. καὶ περὶ τὰς Ἀθήνας, ἔνθα ἡ ἐξόδευσις κομμένων ῥόδων αὐξάνει καθ' ἐκάστην καὶ ὅπου ἡ πρώτη ὤθησις πρὸς θεραπείαν ἐκλεκτῶν διαφορῶν ἐδόθη πρὸ τριακονταετίας ὑπὸ δύο ἐξεχουσῶν καὶ ἐκλειψασῶν φυσιογνωμιῶν τῆς ἀθηναϊκῆς κοινωνίας, τοῦ Ἀ. Αὐγέρινου καὶ τοῦ Εὐ. Κεχαγιᾶ.

Πολυάριθμα εἶνε τὰ φυτικά καὶ ζωικά παράσιτα τὰ προσβάλλοντα τὴν ῥ. ἀλλὰ τὰ μᾶλλον ἐπιζήμια ἢ τὰ συνηθέστερον ἀπαντῶντα ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀνά τὴν Ἀνατολήν εἶνε τὰ ἐξῆς: α') Οἱ φυτόφθειρες (καὶ ἰδίως ὁ *Aphis* ἢ *Siphonophora Rosae*) καὶ αἱ ψῶραι (καὶ ἰδίως ἡ *Diaspis Rosae*), καθ' ὧν ἐφαρμόζονται τὰ συνήθη κατὰ τῶν τοιοῦτων ἐντόμων μέσα. β') Οἱ κἀνθαροι (καὶ ἰδίως οἱ *Anisoplia* ἢ *Phyllopertha adjecta* καὶ *Anomala Vitis*), οἵτινες συχνὰ ἀπαντῶσι ἐντός τῶν ἀνθῶν κατατρῶγοντες τὰ πέταλα καὶ οἱ ὁποῖοι καταδιώκονται συλλεγόμενοι: λίαν πρωτ. γ') Ὁ ῥοδίτης (*Rhodites Rosae*), μικρὸν Ὑμενόπτερον ἔντομον, τὸ ὁποῖον διὰ τῶν ἐπὶ τῶν βλαστῶν, τῶν φύλλων καὶ τῶν καρπῶν τῆς ῥ. κεντημάτων του καὶ τῆς εἰς ταῦτα ἐναποθέσεως τοῦ γόνου του προκαλεῖ τὴν ἀνάπτυξιν μεγάλων, σφαιρικῶν, τριγωνῶν, πρασίνων ἢ ἐρυθραπῶν κηκιδῶν (ἀγγλ. *Bedegar galls*)· ἡ συλλογὴ καὶ καύσις τῶν κηκιδῶν εὐθὺς ὡς αὗται ἐμφανίζονται εἶνε τὸ ἀσφαλέστερον πρὸς καταδίωξιν τοῦ ἐντόμου τούτου.

(1) Τοιαῦτα καταστήματα εἶνε καὶ τὰ τῶν J. Linden, ἐν Gand τοῦ Βελγίου· Koell et Cie, ἐν Augsburg τῆς Βαβαρίας· Perné Dussey καὶ J. Schwartz, ἐν Lyon τῆς Γαλλίας· H. Jamin, ἐν Παρίσιος (Rue de la Glacière 217).

μέσον. γ') Ὁ **Μεγάχιλος**, εἶδος μικροῦ Ψευδοσφηκος (*Megachile centuncularis*), ὅστις προσβάλλει τὰ φύλλα τῆς Ῥ. ἀποκόπτον μετὰ θυμαστικῆς ἐπιτηδεϊότητος καὶ ἀκριβείας ὀλοστρόγγυλα τεμάχια μὲ τὰ ὁποῖα κατασκευάζει τοὺς κυττάρους εἰς τοὺς ὁποίους ἐναποθέτει τὰ ὠρία του καὶ τὴν τροφήν ἧτις θὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὰ ἐκκολαυθησόμενα νεογνά του. Ἡ ἐντεῦθεν προξενουμένη ζημία εἰς τὴν Ῥ. οὐδέποτε εἶνε σημαντικῆ. ε') Τὸ **Ῥιθίδιον** (ἦτοι ἡ **λευκανοῖς τῆς Ῥοδῆς**, γαλλ. *Blanc du Rosier*), **Μικρομύκης** (*Sphaerotheca* ἢ *Erysiphe ranosa*) ἀναπτυσσόμενος ἰδίως κατὰ τὰ ὑγρά ἔτη ἢ ἐπὶ τῶν εἰς ὑγρά ἢ σκιερά μέρη φυομένων Ῥ., ὅστις καταπολεμεῖται ἐπιτυχῶς δι' ἐπανειλημμένων θειώσεων. — Τὰ λίαν προσβεβλημένα ὑπὸ τοῦ παρασίτου τούτου φ. εἶνε προτιμότερον νὰ κλαδεύονταί· γενναίως, τὰ δὲ διὰ τῆς κλαδεύσεως ἀφαιρούμενα μέρη νὰ καίωται· ἀμέσως—καὶ ς') ἡ **Σκωρία τῆς Ῥ.** (γαλλ. *Ruille du Rosier*, ἀγγλ. *Rose rust*), νόσος κρυπτογαμικῆ (*Phragmidium subcorticosum*) ἀναπτυσσομένη ἰδίως ἐπὶ Ῥ. τῆς **δαμιασκηνῆς** καὶ συνήθως μετὰ τὴν ἀνθισίν τῆς· προσβάλλει τὰ φύλλα, ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας τῶν ὁποίων παρουσιάζεται ἡ ἐξάνθησις τοῦ παρασίτου ἐν μορφῇ λεπτοτάτης πορτογαλλίνης κόνεως. Ἡ ἐφαρμογὴ ψεκασμῶν διὰ βορδιγαλλίου πολτοῦ (β.λ.) ἄμα τῇ ἐμφανίσει τοῦ παρασίτου προλαμβάνει τὴν διάδοσιν αὐτοῦ. **Μὴ καταπολεμουμένον** ἐγκαίρως τὸ παράσιτον τοῦτο πολλαπλασιάζεται μετὰ μεγάλης ταχύτητος, ἀποξηραίνει τὰ φύλλα καὶ παρακωλύει οὕτω τὴν κανονικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ φυτοῦ.

Ῥοδίτις, ἡ γνωστοτάτη, ἰδίως ἐν Ἀττικῇ, διαφορά Ἀμπέλου. **Ῥοδίτης** (*Rhodites*) ὀνομάζεται καὶ γένος μικρῶν κηκιδιοποιῶν Ὑμενοπτέρων ἐντόμων, ὧν τινὰ προσβάλλουσι τὴν Ῥοδῆν.

Ῥοδοδάφνη, βλ. Νήριον.

Ῥοδόδενδρον (*Rhododendron*, γαλλ. *Rosage*, ἀγγλ. *Rose Bey*, τ. Ἐρει-
κωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 100 εἶδη στενῶν συγγενῆ τῶν Ἀζαλεῶν, ἰθαγ. τῆς
Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας, τῶν Μαλαισιῶν νήσων καὶ τῆς βορ. Ἀμερικῆς. Τὰ πλεῖ-
στα θαμνία, ὀλίγιστα δένδρα, πάντα ἐξόχως κοσμητικὰ ἀλλὰ καὶ τοξικά. Ῥ.
τὸ **σκωριόχρουν**, Ῥ. τὸ **δασύ** καὶ Ῥ. ὁ **Χαμαίικιστός** (*R. ferrugineum*, *R. hir-*
sutum καὶ *R. Chamaecistus*) εἶνε τὰ τρία ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης εἶδη, τὰ ὁποῖα
ἀπαντῶσιν εἰς τὰς Ἄλπεις ταῦτα καὶ Ῥ. τὸ **ποντικόν** (*R. ponticum*, ἰθαγ.
τοῦ Πόντου εἶνε πάντα θαμνώδη καὶ ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων. Ἀξίον
μνησίας εἶνε ὡσαύτως Ῥ. τὸ **μέγα** (*R. maximum*, ἀγγλ. *American Great Lau-*
rel), θάμνος δενδρώδης, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, ὑψόμενος ἐνίοτε καὶ μέχρις
7 μ., λίαν κοσμητικός· τὸ ξύλον του σκληρότατον καὶ πυκνότατον, δύναται ν'
ἀντικαταστήσῃ τὸ τῆς Πύξου ὡς ξυλογραφικόν. Τὸ νέκταρ τῶν ἀνθέων πάντων
τῶν Ῥ. καὶ ἰδίως τοῦ **ποντικοῦ**, εἶνε τοξικόν, διό τὸ μέλι τὸ προερχόμενον ἐκ
μελισσῶν νεμομένων εἰς τοιαῦτα ἄνθη εἶνε ἀκατάλληλον πρὸς βρώσιν (βλ. Ἀζα-
λέα). Τὸ **Ῥοδόδενδρον** παρὰ Διοσκρ. ἀναφέρεται ὡς συνώνυμον τοῦ Νηρίου.

Ῥοδόμυρτος (*Rhodomyrtus*, τ. Μυρτωδῶν) γ. περιλ. ὀλιγαριθμὰ εἶδη
ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς Ἀσίας· θάμνοι καὶ δένδρα ἀειθαλῆ· τὰ ἀξιολογώ-

τερα εἶνε α') 'Ρ. ἡ γναφαλώδης (*H. tomentosa*, ἀγγλ. Hill Gooseberry), θάμνος κοσμητικός, ἰθαγ. τῆς Σινικῆς, τὰ ἄνθη του ροδόχροα, αἱ βῆγές του βρώσιμοι, καὶ β') 'Ρ. ἡ μακροκάρπος (*R. macrocarpa*), δένδρον ἰθαγ. τῆς Κουϊνσλάνδης, ὑψόμενον καὶ μέχρι 10 μ., αἱ βῆγές του βρώσιμοι. Ἀμφότερα δύνανται νὰ εὐδοκίμησῶσι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Ῥόδον τῆς Ἱερικοῦντος, βλ. Ἀναστατική.

Ῥοδόδη (*Rosaceae*) τ. Δικοτλδ., σπουδαιοτάτη ὑπὸ ἔποψιν οἰκονομικὴν καὶ κοσμητικὴν περιλ. φ. ποώδη, θυμνώδη καὶ δενδρώδη πλείστα κοσμητικά, βιομηχανικά, καρποφόρα καὶ ἄλλως γρήσιμα (γ. Ἀγάνοσμος, Ἀγενία, Ἀμυγδαλή, Ἀπιδέα, Ἀρωνία, Βάτος, Βερικοκκία, Κέρασος, Κουίλλατα, Κράταιγος, Κυδωνέα, Κυδωνίαστρον, Μεσπιλέα, Μηλέα, Μοκίλεια, Ὄχ, Πεντάφυλλον, Ποτήριον, Προύμνη, Ῥαφιολεπίς, Ῥοδακινέα, Ῥοδῆ, Σπειραία, Φωτεινή, Χαμαικέρασος, Χρυσοβάλανος, Ψευδοκόμαρος κ.ἄ.).

Ῥοδωνία, βλ. Ῥοδῆ σελ. 835 καὶ 838.

Ῥοιά ἡ κοινὴ (*Punica Granatum*, γαλλ. Grenadier, ἀγγλ. Pomegranate, ἰταλ. Melagrano ἢ Granato, τορκ. Νάρ, τ. Λυθρωδών), ἡ κν. Ῥοϊδιά, Ῥοϊδιά, Ῥογδιά ἢ Ῥοβιά (ἐν Κύπρῳ) ὀνομαζομένη θάμνος ἐνίοτε δενδρώδης, φυλλοβόλος δὲ ἀκανθοφόρος, καρποφόρος, φαρμακευτικός, βιομηχανικός καὶ κοσμητικός. Ἀναφέρεται ἔκπαλαι ὡς αὐτοφυόμενος καὶ καλλιεργούμενος πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος (1) ὑπὸ τὰ ὀνόματα Ῥόα, Ῥοιά, Σίδη ἢ Σίδα. Τὸ ὄνομα Ῥόα ἢ Ῥοιά λέγεται ὅτι εἶνε ἀσιατικῆς καταγωγῆς (ἐκ τοῦ συριακοῦ Rimmun, ὅθεν τὸ ἀραβικὸν Roumman) ἀλλὰ τὸ Σίδη (βλ.) ἢ Σίδα φαίνεται νὰ ἦνε ἰθαγ. καὶ ἀρχαιότερον, πελασγικὸν ἴσως, διότι σώζεται παρεφθαρμένον εἰς τὴν ἀλβανικὴν (Σέτζε ἢ Σέτζα). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἦτο γνωστὴ ἢ Ῥοιά παρὰ τοῖς Βοιωτοῖς (καὶ τοῖς Κρήταις—βλ. καὶ Σίδη), εἰς τι τμήμα τῆς χώρας τῶν ὁποίων αὐτεφεύετο ὁ θάμνος οὗτος ὡς μαρτυρεῖ τὸ ἐπόμενον χωρίον τοῦ Ἀθηναίου: «Σίδας δ' ὅτι τὰς Ῥοιάς καλοῦσι Βοιωτοὶ Ἀγαθαρχίδης ἐν τῇ ἐνεακαιδεκάτῃ τῶν Εὐρωπαϊκῶν οὕτως γράφει: ἀμφισθητούντων Ἀθηναίων πρὸς Βοιωτοὺς περὶ τῆς χώρας ἣν καλοῦσι Σίδας, Ἐπαμινώνδας δικαιολογούμενος ἐξαίφνης ἐκ τῆς ἀριστερᾶς μεταλαβὼν κεκρυμμένην Ῥόαν καὶ δεῖξας ἤρετο τί καλοῦσι τοῦτο. Τῶν δ' εἰπόντων Ῥόαν, ἀλλ' ἡμεῖς, εἶπε, σίδαν, (ὁ δὲ τόπος τοῦτ' ἔχει τὸ φυτόν ἐν αὐτῷ πλείστον, ἀφ' οὗ τὴν ἐξ ἀρχῆς εἴληφε προσηγορίαν) καὶ ἐνίκησεν» (ΙΔ, 650-651).

(1) «Ῥοιῆς κόκκον ἔδωκε φαγεῖν μελιθεά λάβρη».

(Ὁμηρ. «Εἰς Δήμητραν», 373).

Καὶ ἀλλαχοῦ,

«Ἐνθα δὲ δένδρεα μακρὰ πεφύκει τηλεθώντα,

Ὀγγυαὶ κοῖ Ῥοιαὶ καὶ Μηλέαι ἀγλαόκαρποι».

(Ὀδυσ. Η, 114).

Τὸ χωρίον τοῦτο ἐνισχύει τὴν γνώμην περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἰθαγενείας τοῦ εἰ-
δους. Ἐνταῦτοις ὁ Δε-Κανδόλλος, βασιζόμενος εἰς πληροφορίας τοῦ Graas καὶ
τοῦ Χελδράχ, καθ' ἃς ἡ Ῥ. ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀνά τὴν λοιπὴν Εὐρώπην, ἂν καὶ
ἀπαντᾷ αὐτοφυομένη, δὲν φαίνεται νὰ ᾔνε ἰθαγενής, φρονεῖ ὅτι αὕτη εἰσήχθη
εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπὸ παναρχαιοτάτης ἐποχῆς ἐκ τῆς κεντρικῆς Ἀσίας ἢ τῆς
Περσίας, εἰς ἃς χώρας ἀπαντᾷ φυσικῶς ἐν ἀγρία καταστάσει.

Κατὰ τὰ μυθεύμενα τὴν Ῥ. ἐφύτευσεν ἐν Κύπρῳ ἡ Ἀφροδίτη, κατὰ δὲ
τὸν Πλίνιον αἱ ἄριστοι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ βόαι ἦσαν αἱ τῆς Καρχηδόνος ὅθεν
καὶ τὸ λατινικὸν ὄνομα τοῦ καρποῦ malum punicum. Πολλὰ περὶ Ῥοιάς καὶ
ῥόας ἀναφέρει ὁ Θεόφρ. ὅστις μνημονεύει καὶ Ῥ. ἀπύρηνον (1) ἀπαντῶσαν ἐν
Κιλικίᾳ (Φ. Γ. 1.-2,2,7). Ἡ Ῥοιά αὕτη πρέπει νὰ ᾔνε ἡ σήμερον ἐν Κύπρῳ ὀνο-
μαζομένη Κουφορροβκά (δ.δ. ἀπύρηνος) ἧς ὁ καρπὸς περιέχει κόκκους μεγάλους
ἐγκλείοντας μικροὺς καὶ κατὰ κανόνα ἀτροφικοὺς καὶ ἀγόνους πυρῆνας ἢ γίγαρτα.
Τόσον δὲ ὁ Θεόφρ. ὅσον καὶ ὁ Διοσκρ. διακρίνουσιν ἀγρίας καὶ ἡμέρους Ῥοιάς
καὶ γλυκείας, ὄξειας καὶ οἰνώδεις βόας.

Βαλαύστιον ὀνομάζετο τὸ πάλαι τὸ ἄνθος τῆς ἀγρίας Ῥοιάς, ἔκτοτε δὲ ἀ-
πῆντων καὶ λευκά καὶ πυρρά καὶ ῥοδόχροα τοιαῦτα (Διοσκρ.). Κῦτινοι ἐλέ-
γοντο τὰ ἄνθη τῆς ἡμέρου Ῥοιάς, ἧτις ὀνομάζετο καὶ Γλυκυσίδη, τὰ δὲ λέ-
πυρα τοῦ καρποῦ τῆς ἦσαν τὰ σίδια.

Σήμερον ἡ Ῥ. καλλιεργεῖται ἐκτενῶς εἰς πολλὰς παραμ. χώρας, ἀλλ' ἐκ-
τενεστέρα εἶνε ἡ καλλιέργεια αὐτῆς εἰς τὴν Ἰσπανίαν ὅθεν ἐξάγονται ἐτησίως
περὶ τὰ τέσσαρα ἑκατομύρια δκ. βῶων. Ἰκανὴν ἔκτασιν κατέχει ἡ καλλιέργεια
τοῦ ὀπωροφόρου τούτου θάμνου καὶ εἰς τινὰ μέρη τῆς Κύπρου καὶ ἰδίως παρὰ
τὴν Ἀμμόχωστον ἔνθα διακρίνονται αἱ ἐξῆς διαφοραί.

α') Ἀγκαθορροβκά—καρπὸς μέγας λεπτόφλοιος, μὴ διατηρούμενος ἐπὶ πο-
λὸ καὶ ἐπομένως μὴ ταξειδεύμενος· κόκκοι (2) μεγάλοι, γλυκεῖς, πολύχυμοι.
β') Πετρορροβκά—καρπὸς μικρὸς, παχύφλοιος, διατηρούμενος· κόκκοι μικροί,
πυρῆνες μεγάλοι, ξυλώδεις· ἡ χειρίστη ποιότης. γ') Γλυκὸξινη ἢ Μαϊχάσιχη ἢ
Μαγιασίσιχη ἢ Βάντικη—καρπὸς μετρίου μεγέθους, ὄψιμος· κόκκοι ὑπόλευκοι, ὑπό-
ξινοι. δ') Ὁξινη—καρπὸς μετρίου μεγέθους· κόκκοι βόδινοι, ὄξινοι. ε') Κουφορ-
ροβκά ἢ Ζαίτικη—καρπὸς πρῶιμος, μέγας, λεπτόφλοιος, μὴ διατηρούμενος·
κόκκοι μεγάλοι, πολύχυμοι· πυρῆνες μικροὶ καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀτροφικοὶ καὶ
ἀγονοί. ς') Ἀρσινάκι—καρπὸς μικρὸς, πρῶιμώτατος, λεπτόφλοιος, μὴ διατηρού-
μενος· κόκκοι μεγάλοι, εὐχυμώτατοι. ζ') Γιαφφίτικη—τῆς Ἰόπτης—καρπὸς με-

(1) Ἀπυρήνους ῥόας ἀναφέρει καὶ ὁ Ἀριστοτέλης (Ἀθῆν. ΓΑ', 650,ε) —
βλ. καὶ Ἀμαμηλις καὶ Ἀγωνα φυτά.

(2) Ἡ πληθὺς τῶν περιεχομένων ἐν τῇ βόα κόκκων ἐπέπνευσε τὸ φερόμενον
παρὰ τῷ λαφῶ ἀνιγμᾶ «χίλοι μύριοι καλογέροι σ' ἓνα βῶσο τυλιγμένοι».

τρίου μεγέθους, λεπτόφλοιος· κόκκοι· ἐπιμήχεις. καὶ ἡ) Πρασινόφυλλη—καρπὸς μέγας, παχύφλοιος, διατηρούμενος καὶ ἐπομένως ταξειδεύμενος· κόκκοι μεγάλοι, εὐχυμοί. Ἡ μᾶλλον καλλιεργούμενη εἰς τὴν νῆσον διαφορὰ, ταύτης δὲ ἰδίως ὁ καρπὸς ἐξάγεται διὰ τὴν Αἴγυπτον κατὰ μεγάλα ποσά. Αὕτη εἶνε ἢ ἐν Ἑλλάδι ὀνομαζομένη **Καράβηλη**.

Ἡ Ῥ. πολλαπλ. διὰ σπορᾶς, διὰ παραφυάδων καὶ κατὰ προτίμησιν (σχεδὸν πάντοτε) διὰ μοσχευμάτων, εὐχερέστατα ριζοβολούντων. Προτιμᾶ τὰς βαθείας ἄμμοαργιλώδεις καὶ νοτεράς ἢ ἀρδευομένας γαίας, εἰς ἃ δὲ μέρη καλλιεργεῖται ἐκτενῶς φυτεύονται τὰ φ. γιὰστί (βλ. σελ. 74), κατὰ στοιχοῦς δὲ ἀπέχοντας ἀπ' ἀλλήλων περὶ τὰ 2—2 1/2 μ. Τῶν ἀπομεμονωμένων ἢ ἀραιῶς φυτευομένων εἰς ἀρδευομένας γαίας Ῥ. ὁ πλεῖστος καρπὸς ἐνίστε σχίζεται πρὸ τῆς πλήρους ὠριμάνσεώς του. Τοῦτο προλαμβάνεται ὅταν κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς ὠριμάνσεως συγκεντροῦνται καὶ περιδέονται ἑμοῦ οἱ κλάδοι τοῦ θάμνου ἵνα ὁ καρπὸς προφυλάσσεται ἀπὸ τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου· οὕτω ἐπιβραδύνεται μὲν ἡ ὠρίμανσις ἀλλὰ προλαμβάνεται τὸ σχίσισμον τῶν καρπῶν.

Ὁ φλοιὸς τοῦ καρποῦ τῆς Ῥ. εἶνε φαρμακευτικὸς (φαρμ. Σίδια, ἢ Ῥόας λέπη, Cortex fructum Granati), βαφικὸς καὶ βυρσοδεψικὸς (ἰδίως πρὸς δέψιν τῶν μαροκινῶν δερμάτων)· φαρμακευτικὰ εἶνε προσέτι καὶ τὰ ἄνθη τοῦ θάμνου (φαρμ. Ῥοιᾶς ἄνθη ἢ Βλαύστια, Flores Granatorum s. Balaustiorum), ἄριστον δὲ κατὰ τῆς ταινίας φάρμακον ἀποτελεῖ ὁ φλοιὸς τῆς ρίζης τῆς Ῥ. (φαρμ. Ῥοιᾶς ρίζης φλοιός, Cortex radiceis Granati) γνωστὸς ὡς τοιοῦτος ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος (1).

Ὁ καρπὸς τῆς Ῥ. ἀποτελεῖ ὀπώραν εὐστομον καὶ ὑγιεινὴν, ἐκ τοῦ γυμοῦ δὲ τῶν κόκκων του παρασκευάζεται σεράπιον δροσιστικόν (γαλλ. grenadine) καὶ χρῆσιμοποιούμενον ἐνίστε ὡς εἶδος ἱαματικόν.

Ἄλλ' ἡ Ῥ. καλλιεργεῖται συχνὰ καὶ ὡς εἶδος κοσμητικόν, ἀπαντῶσα ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς, ἐξ ὧν αἱ ἀξιολογώτεραι εἶνε αἱ μετ' ἀνθῶν πολυπετάλων ἐρυθρῶν, ἐρυθρῶν μεγάλων, ποικιλοχρόων καὶ ἀπλῶν κίρρῶν. Πᾶσαι αἱ διαφοραὶ αὗται πολλαπλασιάζονται εὐχερῶς διὰ μοσχευμάτων.

Ῥοιάς, βλ. Μήκων ἢ Ῥοιάς.

Ῥοιδιά, βλ. Ῥοιά.

Ῥοιδωγία ἢ ὑπόγειος (Roestelia hypogaea), Μικρομύκης ἀπαντῶν εἰς τὰς ρίζας πολλῶν φ. (καὶ ἰδίως τῆς Ἀμπέλου) προσβεβλημένων ὑπὸ τοῦ Σφαλισμοῦ (β.λ.)· κατὰ τινὰς μὲν παράσιτον κατ' ἄλλους δὲ σαπρόφυτον (βλ. καὶ Ἀμανίτης, Ῥιζοκτόνος, Δεματοφόρος).

Ῥόκα, βλ. Εὐζωμον.

(1) «Τὸ δὲ ἀφέψημα ριζῶν (Ῥοιᾶς) ἔλμινθας πλατείας ποθὲν ἐκτινάσσει καὶ ἀποκτείνει» (Γαληνός).

Ῥοκκέλλη (Roccella, γαλλ. Orseille, ἀγγλ. Orchil ἢ Orchall) γ. Λει-
 χήνων περιλ. 6 εἶδη ἀπαντῶντα ἐπὶ τῶν παραλίων βράχων εὐκράτων καὶ θερ-
 μῶν τινων χωρῶν πάντα χρήσιμα πρὸς πορφύραν βαφὴν ἰδίως τοῦ μαλλοῦ καὶ τῆς
 μετάξης, ὡς καὶ πρὸς παρασκευὴν δοκιμαστικοῦ χάρτου διὰ τὰ χημεῖα (γαλλ.
 papier tournesol, ἀγγλ. Litmus paper). Τὸ μᾶλλον ἐν χρήσει εἶδος εἶνε Ῥ. ἢ
 βαφικὴ (R. tinctoria), ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς τὰς Καναρίους νήσους, τὰς ἀντ. Ἰνδίας
 καὶ τὴν Εὐέλπιδα Ἄκραν. Ἀντὶ τοῦ εἶδους τούτου ἄλλοτε ἐχρησιμοποιοεῖτο Ῥ.
 ἢ Φύκοψις (R. Phycopsis), ἣτις ἀπαντᾷ εἰς τὴν Περουβίαν, τὴν Μαδαγασκάρην,
 τὰς Καναρίους νήσους καὶ τινὰς παραμ. χώρας. Τὸ εἶδος τοῦτο εὗρεν ὁ Χελδράιχ
 ἐν Ῥόδῳ καὶ εἰς τὰ βορ. παράλια τῆς Κρήτης, ἀφθονώτατον δὲ ἐν Ἄμοργῷ
 (ἐνθα ὀνομάζεται κν. Γλίνα ἢ Γλιντζα τῆς πέτρας), ὡς ἀναφέρει ἐν τινὶ ἀνακοι-
 νώσει του δημοσιευθείσῃ τῷ 1881 (1). Κατὰ τὴν ἀνακοίνωσιν ταύτην ἢ ἐν λόγῳ
 Ῥ. παρατηρήθη ἐν Ἄμοργῷ πρὸ ἐνὸς μὲν αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Σιθθορπίου, πρὸ δύο
 δὲ περὶπου αἰῶνων ὑπὸ τοῦ Τουρνεφορτίου, ὅστις λέγει ὅτι τότε συνελέγετο, ἐπω-
 λεῖτο πρὸς δέκα σκουδα κατὰ στατήρα καὶ ἐξήγετο διὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὴν
 Ἀγγλίαν (διὸ καὶ ὀνομάζετο τότε ἐν Ἄμοργῷ τὸ προῖν τοῦτο Ἑγγλέζικον χρο-
 τον), χώρας εἰς τὰς ὁποίας ἐχρησιμοποιοεῖτο πρὸς ἐρυθρὰν βαφὴν ὑφασμάτων (2).

Εἰς τὸν Λειχήνα τοῦτον πρέπει ν' ἀναφέρεται ἐν τῶν ὑπὸ τοῦ Θεοφρ. μνη-
 μονευομένων Φυκῶν, περὶ τοῦ ὁποίου οὗτος λέγει: «καὶ ἐν Κρήτῃ δὲ φύεται
 πρὸς τῇ γῆ ἐπὶ τῶν πτερῶν πλεῖστον καὶ κάλλιστον ὃ βάπτουσιν οὐ μόνον τὰς
 ταινίας ἀλλὰ καὶ ἔρια καὶ ἱμάτια· καὶ ἕως ἄν ἡ πρόσφατος ἢ βαφὴ πολὺ καλ-
 λίων ἢ χροῖα τῆς πορφύρας γίνεται δὲ ἐν τῇ προσθόρρῳ καὶ πλεῖστον καὶ κάλ-
 λιστον ὡσπερ αἱ σπογγαὶ καὶ ἄλλα τοιαῦτα» (Φ. I-4, 6, 5). Εἰς τὸ φ. τοῦτο
 ὡσαύτως θά ἀναφέρεται τὸ «οὔλον» «θαλάσσιον Φῦκος» τοῦ Διοσκρ., τὸ «φύο-
 μενον ἐν Κρήτῃ πρὸς τῇ γῆ, εὐανθὲς ἄγαν καὶ ἄσηπτον». Ὡς δὲ συμπεραίνει καὶ
 ὁ Τουρνεφόρτιος τοῦ λειχήνος τούτου ἐχρῶντο τὸ πάλοι οἱ Ἄμοργῖνοι πρὸς βαφὴν
 τῶν περιφῆμων διὰ τὴν λεπτότητα καὶ τὸ ζωηρὸν ἐρυθρὸν χρωμᾶ των ἀμορ-
 γινῶν χιτώνων ἢ ἀμοργίδων (βλ. καὶ Ῥυτίφλοιος). Σήμερον ἢ χρῆσις τῶν
 βαφικῶν τούτων οὐσιῶν εἶνε λίαν περιωρισμένη ἀντικαθισταμένων ὑπὸ ἄλλων με-
 ταλλικῶν καὶ χημικῶν βαφῶν.

Ῥοτσόκι, βλ. Δρῦς σελ. 257.

Ῥούβανο καὶ **Ῥούανο**, βλ. Ὀρίγανον.

Ῥουδάρα, βλ. Ῥῆον.

(1) «Sitzungs-Bericht der Gesellschaft naturforschender Freunde zu Ber-
 lin». 1881, σελ. 127.

(2) «Relation d'un voyage du Levant».

Ἡ αὐτὴ Ῥ. εὗρέθη καὶ ἐν Θήρᾳ ὑπὸ τοῦ Fraas, καὶ ἐν Μυκόνῳ καὶ Πόλῳ
 ὑπὸ τοῦ Bory.

Ρουδι, βλ. Ρους.

Ρουελλία (Ruellia ἢ Arrhoxylum, τ. Ἀκανθωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 150 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, φρυγανώδη ἢ θαμνώμη· πολλὰ κοσμητικά. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε καὶ Ἡ **Ἐυμορφος** (R. formosa), θαμνίον ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας, εὐανθέστατον, πολύκλαδον· πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ μοσχευμάτων καὶ παραφυάδων.

Ρουκα, βλ. Εὐζωμον.

Ρουνάκι, βλ. Δρύς (σελ. 257) καὶ Θάμνος.

Ρους (Rhus, γαλλ. Sumac, ἀγγλ. Sumach, ἰταλ. Sommacco, τουρ. **Σουμάκ**, τ. Ἀνακαρδιωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 120 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. εὐκρ. χωρῶν· θάμνοι καὶ δένδρα, πάντα σχεδὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον τοξικά· πολλὰ κοσμητικά, φαρμακευτικά, δεψικά, βαφικά ἢ ἄλλως χρήσιμα. Εἶδη τῆς ἑλλην. γλωσ. τὰ καὶ ἀλλαχοῦ ἀπαντῶντα α'): Ἡ **Κότινος** (R. Cotinus, γαλλ. Fustet ἢ Arber à perruque, ἀγγλ. Smoke-plant ἢ Venetian Sumach, ἰταλ. Scotino) καὶ β') Ἡ **βυρσοδεψικός** (R. coriaria, γαλλ. Sumac ἢ Roure des corroyeurs, ἀγγλ. Sumach, ἰταλ. sommacco).

Καὶ τὸ μὲν πρῶτον εἶνε τὸ κν. ὀνομαζόμενον **Χρυσόξυλον**, **Βέντζα** ἢ **Σύνεφο**, ἢ παρὰ Θεοφρ. **Κοκκυγία** (Φ. I.-3, 16, 6), θάμνος ἐνίοτε δενδρώδης, κοινότατος ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, θεραπευόμενος δὲ πολλαχοῦ πρὸς κόσμον· τὸ ἐγκάρδιον ξύλον τοῦ χρυσίζου, βαφικόν· τὰ φύλλα τοῦ δεψικά, ὁ ὀπὸς τοῦ δηλητηριώδης.

Τὸ δὲ δεῦτερον εἶνε τὸ κν. ὀνομαζόμενον **Ρουδι**, **Βυρσιά** ἢ **Σουμάκι**, θάμνος ἀπαντῶν εἰς ὄρεινους τόπους τῆς Ἀττικῆς, τῆς Φθιώτιδος, τῆς Εὐρυτανίας, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Μεσσηνίας καὶ τῆς Λακωνίας. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ἢ τοῦ Θεοφρ. **Ρους**, περί ἧς οὗτος λέγει: «βράπτουσι τούτω οἱ σκυτοδέψαι τὰ δέρματα τὰ λευκά». Εἰς τὸ αὐτὸ φ. ἀναφέρεται ἡ βυρσοδεψικὴ **Ρους** τοῦ Διοσκρ., ἧτις ὀνομάσθη οὕτω «ἐκ τοῦ τοῦς βυρσοδέψας αὐτῆς χρῆσθαι εἰς τὴν στύψιν τῶν δερμάτων». Ὁ καρπὸς τοῦ θάμνου τούτου ὀνομάζεται ὑπὸ μὲν τοῦ Διοσκρ. «ρούς ὁ ἐπὶ τὰ ὄψα», ὑπὸ δὲ τοῦ Γαληνοῦ «ρούς μαγειρικός», διότι ἐχρησιμοποιεῖτο τὸ πάλαι πρὸς ἄρτυσιν ἐδεσμάτων, ὡς χρησιμοποιεῖται καὶ σήμερον ἐτι πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς (ἰδίως ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ τῶν Σύρων), ἔνθα εἶνε γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα **σουμάκ**. Εἰς τὴν Συρίαν καὶ ἄλλα μέρη τῆς Ἀνατολῆς ἐκ τοῦ καρποῦ τούτου παρασκευάζεται εἶδος δροσιστικοῦ ποτοῦ ὑποξίνου.

Ὁ βυρσοδεψικός **Ρους** ἀπαντᾷ αὐτοφυῆς εἰς πολλὰς ἄλλας παραμ. γῶρας· πανταχοῦ δὲ οἱ νεαροὶ βλαστοὶ καὶ τὰ φύλλα τοῦ χρησιμοποιοῦνται· ὡς δεψικὴ καὶ βαφικὴ οὐσία, ἧτις θεωρεῖται ἀρίστης ποιότητος. Μεγάλῃ κατανάλωσις τῆς οὐσίας ταύτης γίνεται πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἰδίως ἐν Ἀγγλίᾳ, διὸ καὶ καλλιεργεῖται· ὁ θάμνος ἐκτενῶς ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ Σι-

κελία, πολλαπλ. εύχερως διά σπορᾶς καὶ τεμαχίων ριζῶν (1). Εὐδοκιμεῖ δὲ τὸ εἶδος τοῦτο ἰδίως εἰς τόπους ὄρεινους καὶ εἰς ἐδάφη ἀσβεστώδη καὶ ἠφαιστειογενῆ, καὶ εἶνε ἡ καλλιέργειά του λίαν ἐπικερδῆς.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε : α') 'Ρ. ὁ ἀρωματικὸς (R. aromatica), μικρὸν δένδρον τῆς βορ. Ἀμερικῆς· εἶδος εὐάνθεστατον θεραπευόμενον πρὸς κόσμον· τὰ φύλλα του ἀρωματικά. β') 'Ρ. ὁ ἄτριχος (R. glabra), θάμνος ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς· τὰ φύλλα του καὶ αἱ ἐπ' αὐτῶν μορφούμεναι κηκίδες δεψικαὶ καὶ φαρμακευτικαί. γ') 'Ρ. ὁ βερενικοφόρος (R. vernicifera, γαλλ. Vernis du Japon, ἀγγλ. Japan Lacquer ἢ Varnish-tree), θάμνος ἢ μικρὸν δένδρον ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας ἔνθα καὶ καλλιεργεῖται ἐκτενωῶς διὰ τὸν τοξικὸν ὀπὸν του, ἐξ οὗ παρασκευάζεται τὸ ἰαπωνικὸν βερενίκιον· ὁ καρπὸς του παρέχει εἶδος κηροῦ ὁμοίου πρὸς τὸν τοῦ κηροφόρου 'Ρ. δ') 'Ρ. ὁ τοξικὸς (R. venenata ἢ venix, ἀγγλ. Poison Elder ἢ Dogwood), θάμνος ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς· πάντα τὰ μέρη του δηλητηριωδέστατα. ε') 'Ρ. ὁ ἡμίπετρος (R. semialata), θάμνος ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Σινικῆς· τὰ φύλλα του καὶ αἱ ἐπ' αὐτῶν μορφούμεναι κηκίδες (γαλλ. Galles de Chine, ἀγγλ. China Nut-galls) δεψικαὶ καὶ βαφικαί — Αἱ κηκίδες αὗται εἶνε προϊόντα τῶν δηγμάτων Ἡμιπτέρου τινὸς ἐντόμου (Aphis ἢ Pemphigus chinensis) καὶ ἐνέχουσιν 69-77 % δεψικὸν ὀξύ— ς') 'Ρ. ὁ κηροφόρος (R. succedanea, ἀγγλ. Red-lac Sumach), θάμνος ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Ἰνδοσινικῆς· ὁ καρπὸς του ἀλεθόμενος, κατεργαζόμενος δι' ὕδατος καὶ ἐκθλιόμενος παρέχει εἶδος κηρώδους οὐσίας καταναλισκομένης κατὰ μεγάλα ποσὰ καὶ ἐν Εὐρώπῃ εἰς τὴν κατασκευὴν σπερματοκηρίων. ζ') 'Ρ. ὁ καυστικὸς (R. caustica), δένδρον ἰθαγ. τῆς Χιλῆς· τὸ ξύλον του σκληρὸν, χρήσιμον εἰς τὴν ἀμαξοπηγίαν. η') 'Ρ. ὁ κοπάλιος (R. corallina), θάμνος ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς· τὰ φύλλα του δεψικά, ὁ ὀπὸς του παρέχει εἶδος κοπαλίου ῥητίνης (β.λ.). θ') 'Ρ. ὁ πεντάφυλλος (R. pentaphylla), θάμνος ἰθαγ. τῆς βορ. Ἰαπωνίας, ἔνθα ὁ φλοιὸς του χρησιμοποιεῖται πρὸς δέψιν τῶν μαροκινῶν δερμάτων. ι') 'Ρ. ὁ τυφώδης (R. typhina, ἀγγλ. Vinegar-tree ἢ Stag's horn Sumach), δένδρον ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς· ὁ φλοιὸς καὶ τὰ φύλλα του δεψικά, ὁ ὀπὸς του παρέχει εἶδος κοπαλίου ῥητίνης, τὸ ξύλον του κίτρινον, εὐόσμον, βαφικόν. καὶ ια') 'Ρ. τὸ Τοξικόδενδρον (R. Toxicodendron, ἀγγλ. Poison Oak ἢ Poison Ivy), θάμνος ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς· τὰ φύλλα του φαρμακευτικά.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω εἶδη εἶνε φυλλοβόλα καὶ πολλαπλ. εύχερως διά σπο-

(1) Ἐν Κύπρῳ οἱ χωρικοὶ τῶν ὄρεινῶν μερῶν εἰς τὰ ὁποῖα ὁ θάμνος οὗτος ἀπαντᾷ πυκνῶς φυόμενος, πιστεύουσιν ὅτι πολλαπλασιάζεται καὶ ἐκ τοῦ χυμοῦ του. Ἐπικρατεῖ δὲ ἡ πρόληψις αὕτη ἕνεκα τῆς εύκολίας καὶ τῆς ταχύτητος μεθ' ἧς ἀναδίδουσι βλαστοὺς αἱ εἰς τὸ ἔδαφος ἐναπομένουσαι ρίζαι τοῦ φ. ὅταν τοῦτο ἐκρῖνωθῇ.

ρᾶς, μοσχευμάτων και ῥιζῶν, πάντα δέ, πλὴν τοῦ ἔκτου, δύνανται νὰ εὐδοκιμή-
σωσι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Ρουδόκοκούκκι, βλ. Ὁξυμυρσίνη σελ. 727.

Ρουδέελια (*Russelia*, τ. Γρομφαδιωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 5 εἶδη, θα-
μνία κοσμητικά, ἰθαγ. τῆς κεντρ. Ἀμερικῆς. Το ἀξιολογώτερον εἶνε Ἰ. ἢ
φρουλοειδῆς (*R. junsea*). ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ, θαμνίον πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ μο-
σχευμάτων και παραφυάδων, λίαν ἀνθοφόρον ἀπαντᾷ συχνά θεραπευόμενον και
παρ' ἡμῖν και ὀνομάζεται κν. Κοράλλι (ἐν Κύπρῳ Ῥοζαλία).

Ρύζι, βλ. Ὁρυζα.

Ρυτή (*Ruta*, γαλλ. Rue, ἀγγλ. Herbe of grace ἢ Rue, τουρκ. Σαδέφ,
τ. Ρυτωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 40 εἶδη ἰθαγ. τῶν πικραμ. χωρῶν και τῆς
κεντρ. Ἀσίας φ. πούδη πολυετῆ ἢ φρυγανώδη, τινὰ κοσμητικά, φαρμακευτικά,
ἀρτοματικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. τὰ και ἀλλαχοῦ ἀπαντῶντα, α') Ἰ. ἢ βα-
ρύσομος (*R. graveolens*, γαλλ. Rue des jardins ἢ Herbe de Grace, ἀγγλ.
Com. Rue), τὸ κν. Πήγανον, Πήγανος, Πήγανον, Ἀπήγανος, τὸ τοῦ Διοσκρ.
ἡμερον ἢ κηπαῖον Πήγανον φ. φαρμακευτικὸν (φρμ. Πηγάνου πῶα, *Herba s.*
folia Rutae), ἀρτοματικόν, κοινὸν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος και συχνά κηπευόμε-
νον. β') Ἰ. ἢ λινοφύλλος (*R. linifolia* ἢ *Haplophyllum Buxbaumii*), τὸ κν.
Πήγανον, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ Πήγανο, Πεάνι ἢ Φτειρόχορτο, γ') Ἰ. ἢ ὄρεινῆ
(*R. montana*), τὸ κν. Πήγανον και Πηγάνι, πιθανῶς τὸ τοῦ Διοσκρ. Πήγανον
ὄρεινὸν ἢ Ῥυτὴ ὄρεινῆ, περί τοῦ ὁποίου οὗτος λέγει: «τὸ ὄρεινὸν δὲ και ἄ-
γριον τοῦ ἡμέρου και κηπευτοῦ δριμύτερον και ἄθետον πρὸς βρῶσιν». δ') Ἰ. ἢ
στεφανωτὴ (*R. patavina* ἢ *Haplophyllum coronatum*), τὸ κν. Πήγανον, ἀπαν-
τῶν εἰς ὄρεινούς ἰδίως τόπους και ε') Ἰ. ἢ χαλέπιος (*R. chalepensis*), εἶδος
ἀπαντῶν ὑπὸ τρεῖς διαφορὰς, κοινὸν δὲ πολλαχοῦ και κν. ὀνομαζόμενον Πεάνι,
Πήγανο, Πήγανον, Πήγανος ἢ Ἀπήγανος.

Πάντα τὰ φ. ταῦτα ἐνέχουσιν αἰθέριον ἔλαιον τοξικὸν (βλ. και Πήγανον).

Ρυτίφλοιος ἢ βαφικὴ (*Rhytiphloea tinctoria*), Φυκῶδες, θαλάσσιον,
κοινὸν εἰς τὴν Μεσόγειον, ἐκβραζόμενον ἰδίως τὸν χειμῶνα εἰς τὰς ἀκτᾶς. Τὸ
ἀπέψημά του ἀποτελεῖ βαφικὴν οὐσίαν χρώματος χαμαικεράσου (γαλλ. *fraise*
ecrasée). Ἐν Κύπρῳ τὸ φ. τοῦτο ὀνομάζεται κν. Φύτσι τοῦ γιालοῦ και χρη-
σιμοποιεῖται πρὸς βαφὴν τῶν ὠν τοῦ Πάσχα.

Ρυτώδη (*Rutaceae*) τ. Δικοτλδ. περιλ. φ. δεινρῶδη, θαμνῶδη, φρυγανώ-
δη και ὀλίγα πούδη πολλά κοσμητικά, καρποφόρα (ἐν οἷς και τὰ Ἐσπεριδοει-
δῆ), βιομηχανικά, φαρμακευτικά και ἄλλως χρήσιμα (γ. Αἴγλη, Ἀταλαντία,
Βαρύσομος, Βορονία, Γαλιπέα, Γλυκοσίμς, Δίκταμνον, Διόσσομος, Καλόδενδρον,
Κασιμιροία, Κίτριον, Κορέα, Κουκία, Λειμωνία, Μουραιία, Πήγανον, Πιλόκαρ-
πος, Ῥυτὴ, Φερονία κ.ἄ.).

Ῥωδιά, βλ. Ῥοιά.

Ῥωπάς, **Ῥωπέιον** και **Ῥώπες**, βλ. Θάμνος (σελ. 417) και Φρύγανον.

Σαβαδίλλη, βλ. Βέρατρον.

Σαβάλλη (Sabal, τ. Φοινικωδών) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη ἰθαγ. τροπικῶν καὶ παρατρ. χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς· πάντα κοσμητικά, βραδέως ἀναπτυσσόμενα, δυνάμενα δὲ νὰ εὐδοκίμησῶσιν ἐν ὑπαίθρῳ εἰς ἅς χώρας καλλιεργοῦνται ἀπροσκόπτως τὰ Ἑσπεριδοειδῆ. Τινὰ νανοφυτῆ ἢ καὶ ἀστελέχη· πολλῶν τὰ φύλλα χρήσιμα πρὸς κατασκευὴν ψαθῶν καὶ ἄλλων πλεκτικῶν ἔργων. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε **Σ. τὸ Φοινίκιον** (S.Palmetto, ἀγγλ. Palmetto ἢ Cabbage Palmetto), εἶδος λίαν κοσμητικόν, ὑψούμενον καὶ μέχρι 15 μ. ἐκ τῶν φύλλων τοῦ κατασκευάζονται ψάθιναι πῖλοι, ὁ δὲ κορυφαῖος ὀφθαλμὸς τοῦ, ὁ ἐγκέφαλος, τρυφερώτατος ὡς ἡ κράμβη (ἔθεν καὶ τὸ ἀγγλικὸν ὄνομα τοῦ εἶδους Cabbage Palmetto), εἶνε ἐδώδιμος (βλ. καὶ Ὁρειόδοξα, Σερενόα, Φοίνιξ).

Σαγαπηνόν, βλ. Νάρθηξ ὁ περσικός.

Σαγκαθιά, βλ. Βερβερίς.

Σάγος (γαλλ. Sagou, ἀγγλ. Sago), ἡ γνωστὴ ἐν τῷ ἐμπορίῳ καὶ τοῖς μαγειρίοις ἀμυλώδης οὐσία ἦν παρέχουσι διάφορα φυτά, ἰδίως Φοινικοειδῆ (βλ. Ἀρέγγα, Ἐγκεφάλαρτος, Ζαμιά, Καρυῶτις, Μαυρικία ἢ εὐκαμπτος, Μητρέξυλον, Ῥαφίς, Φοίνιξ ὁ ἀλευροφόρος. *Τὸ ἔξοχον καὶ Ἀγριμὸς ἢ Β.*

Σαθουριά, βλ. Κολοκύνθη, σελ. 527. *- κινδύνη Σ. σάου*

Σαινττωλία ἢ ἰανθῆς (Saintpaulia ionantha, τ. Γεσσεριωδών), ποώδες πολυετές, κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀφρικῆς.

Σακκοερούτης, βλ. Αἰγίλωψ.

Σακχαροκάλαμον (Saccharum, τ. Ἀγρωστοδών) γ. περιλ. περὶ τὰ 12 εἶδη ἰθαγ. τροπ. καὶ παρατροπ. χωρῶν· φ. πολυετῆ, τινὰ ποώδη, ἄλλα καλαμώδη, ὀλίγα κοσμητικά (καὶ ἰδίως **Σ. τὸ αἰγυπτιακόν**, S. aegyptiacum), ἐν δὲ βιομηχανικόν, τὸ κατ' ἐξοχίην **Σακχαροκάλαμον** (Σ. τὸ τῶν φαρμακείων, S. officinarum, γαλλ. Canne à sucre, ἀγγλ. Sugar Cane τουρ. Σακίρ-καμσί, τὸ ἐν Κύπρῳ κν. Γλυκοκάλαμο). Τὸ φ. τοῦτο ἀπαντᾷ μόνον καλλιεργούμενον ἀπὸ μὲν τῆς ἀρχαιότητος εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας. ἔθεν καὶ κατάγεται, σήμερον δὲ εἰς πάσας σχεδὸν τὰς τροπικὰς καὶ εἰς τινὰς παρατροπικὰς χώρας. Οἱ ἐτήσιοι καυλοὶ τοῦ ἔχουσι μορφήν καλάμων καὶ εἶνε πλήρεις πολυχύμου καὶ γλυκεῖας σαρκός. Δι' ἐκθλίψεως ἐκ τῶν καυλῶν ἢ καλάμων τούτων λαμβάνεται ὁ σακχαρώδης ὀπός των, ἐξ οὗ δι' ἐξατμίσεως καὶ ἀποκρυσταλλώσεως ἐπιτυγχάνεται τὸ **καλαμοσάκχαρον**, τὸ παγκοίνου σήμερον χρήσεως **σάκχαρον**, ἢ κν. **ζάχαρη**.

Τὸ **σάκχαρον** (τὸ παρ' ἀρχαίοις καὶ **σάχαρον**, **σάκχαρ** ἢ **σάκχαρι**) ἦτο γνωστὸν παρ' ἀρχαίοις Ἑλλήσι καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς εἶδος φαρμακευτικῶν του-

λάχιστον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Διοσκρ. (1), ὅστις περὶ αὐτοῦ λέγει : «Καλεῖται δέ τι καὶ σάκχαρον, εἶδος ὃν μέλιτος ἐν Ἰνδία καὶ τῇ εὐδαίμονι Ἀραβία πεπηγότεος, εὗρισκόμενον ἐπὶ τῶν καλάμων, ὅμοιον τῇ συστάσει τοῖς ἀλοσί, καὶ θραυόμενον ὑπὲρ τοῖς ὁδοῦσι καθάπερ οἱ ἄλλες».

Ἡ καλλιέργεια τοῦ **Σακχαροκαλάμου** πρὸς παραγωγὴν σακχάρου ἐκ τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν ἐνωρίτατα εἰσῆχθη εἰς τὴν Ἀραβίαν καὶ ἐντεῦθεν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Συρίαν ὅταν οἱ Ἀραβες κατέκτησαν τὰς χώρας ταύτας. Οἱ Ἀραβες ὡσαύτως εἰσῆγαγον τὸ φ. καὶ τὴν βιομηχανίαν τοῦ σακχάρου καὶ εἰς τὴν Ρόδον, τὴν Κύπρον, τὴν Σικελίαν, τὴν Ἀλγερίαν καὶ τὴν νοτ. Ἰσπανίαν, χώρας εἰς τὰς ὁποίας ἡ σακχαροποιία ἤνθη μέχρι τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν τὸ Σ. διεδόθη καὶ εἰς τὰς ἐν Ἀμερικῇ ἀποικίας τῶν Εὐρωπαίων. Ἐν Κύπρῳ εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Λουσινιαῶν καὶ τῶν Ἑνετῶν «ἐκτεταμέναι φυτεῖαι Σ. ὑπῆρχον περὶ τὴν Ἐπισκοπὴν, παρὰ τὴν Λεμεσόν καὶ τὰ Κούκλια, ἕως καὶ εἰς τὴν παράλιον χώραν τοῦ κόλπου τῆς Πεντάγιας. Ἦτο δὲ τότε τὸ σάκχαρον ἐν τῶν σπουδαιότερων ἐμπορικῶν προϊόντων τῆς νήσου, ὅθεν ἐξήγετο τοῦτο ὑπὸ τὸ ὄνομα **κόνις σακχάρου ἢ κόνις τῆς Κύπρου** (polvere di Cipro 2). Ἦδη τὸ φ. τοῦτο ἀπαντᾷ ἐνίοτε καλλιεργούμενον εἰς μὲν τὴν Ἀλγερίαν ὡς εἶδος κτηνοτροφικόν (3), εἰς δὲ τὴν Κύπρον, τὴν Συρίαν, τὴν Ρόδον, τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Ἰσπανίαν ὡς φ. κηπουρικὸν χάριν τῶν ὑπὸ τῶν παίδων ἰδίως μασωμένων γλυκυχύμων καλάμων του (4). Εἰς τὴν Αἴγυπτον ἢ πρὸς παραγωγὴν σακχάρου καλλιέργεια τοῦ Σ. ἐξακολουθεῖ, ἀλλ' οὐχὶ ὡς ἄλλοτε ἐκτενῶς καὶ ἐπιχερδῶς.

Κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα ἡ καλλιέργεια τοῦ Σ. εἰσῆχθη εἰς τὴν Μαδέραν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὰς Καναρίους νήσους, ὅθεν τῷ 1520 διεδόθη καὶ εἰς τὸν Ἀγ. Δομίγκον καὶ ἐντεῦθεν εἰς τὴν Κούβαν, τὴν Βραζιλίαν καὶ τὸ Μεξικόν. Τῷ 1644 ἐγένετο ἔναρξις τῆς καλλιεργείας ταύτης εἰς τὴν Γουατεμάλαν, τῷ δὲ 1650 εἰς τὴν Μαρτινίκαν (5). Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ καλλιέργεια τοῦ Σ. ὀλίγον κατ' ὀλίγον διεδόθη εἰς πάσας σχεδὸν τὰς ἀνὰ τοὺς τροπικοὺς εὐρωπαϊκὰς ἀποικίας. Εἰς τὰς χώρας ταύτας καὶ ἰδίως εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας σήμερον τὸ Σ. καλλιεργείται ἐκτενῶς ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς παράγουσι δὲ αἱ χῶραι αὗται μέγα μέρος τοῦ καταναλισκόμενου ἀνὰ τὴν ὑφήλιον σακχάρου (6). Μέγα ποσὸν τοιοῦτου σακχάρου (περὶ τὰ 2 1/2 ἑκατομ. τόννοι) εἰσάγεται κατ' ἔτος ἡμικατηρησμένον (τὸ

(1) Εἰς τὸ Σ. βεβαίως ἀναφέρονται οἱ ὑπὸ τοῦ Νεάρχου ἐν Ἰνδικῇ παρατηρήθέντες **Κάλαμοι**, οἱ ὅποιοι «ποιοῦσι μέλι μελισσῶν μὴ οὐσῶν» (Στράβ. ΙΕ', 694).

(2) Gaudry, «Rech. Scient. en Orient—Partie Agricole», σελ. 157.

(3) Ὡς κηπουρικὸν εἶδος τὸ Σ. ἐκαλλιεργήθη ἄλλοτε ἐπιτυχῶς ἐν Τίρυνθι ὑπὸ τοῦ Γ. Παλαιολόγου.

(4) Rivière et Lecq «Man. prat. de l'Agriculteur Algérien», σελ. 214.

(5) De Candolle, «Orig. des plantes cultivées», σελ. 126.

(6) Ἡ παγκόσμιος παραγωγή σακχάρου ἐκ Σακχαροτεύτων καὶ Σακχαροκαλάμου ὑπολογίζεται ὅτι ἀνέρχεται ἐτησίως εἰς 16—17 ἑκατομ. τόννους, πλέον δὲ τοῦ ἡμίσεως τοῦ ποσοῦ τούτου εἶνε σάκχαρον τοῦ Σακχαροκαλάμου.

γαλλ. καὶ ἀγγλ. ὀνομαζόμενον Cassonnade) εἰς τὴν Ἑγγλίαν ἔνθα ὑποβάλλεται εἰς τὴν λεγομένην ἀποκάθαρσιν (γαλλ. raffinage, ἀγγλ. refining) πρὸς ἐπιτόπιον κατανάλωσιν καὶ ἐξαγωγήν.

Τὸ Σ. εὐδοκίμει εἰς γῆν γόνιμον καὶ συχνὰ (κατὰ δεκαπενθημερίαν) ἀρδουμένην κατὰ τὸ θέρος' πολλαπλ. δὲ διὰ παραφυάδων καὶ συνηθέστερον διὰ μοσχευμάτων, τὰ ὅποια εὐκόλως ζιζηλοῦσι· ἀκριβῶς δὲ ἔνεκα τῆς ἀνέκαθεν τοιαύτης πολλαπλασιάσεως τοῦ τῷ φ. τοῦτο σχεδὸν ἀπέβαλε τὴν ιδιότητα τοῦ καρπορεῖν, διὸ πᾶσαι αἱ διαφοραὶ αὐτοῦ, ἂν καὶ ἀνθοῦσι τακτικῶς σπανιώτατα φέρουσι γόνιμα σπέρματα. Φυόμενον ὑπὸ εὐνοϊκᾶς συνθήκας ἀναπτύσσει ἐτησίους βλαστοὺς ὑψομένους καὶ μέχρι 1 1/2 μ.· ὑπάρχουσι δὲ διαφοραὶ ὧν οἱ βλαστοὶ ἀποδίδουσι καὶ μέχρι 20 % σάκχαρον. Ἡ κατὰ στρέμμα ἀπόδοσις ἀνέρχεται καὶ μέχρι 400 ὀκ. ἀποκρυσταλλωμένου σακχάρου. Τὰ μετὰ τὴν κατεργασίαν τοῦ ὁποῦ ὑπολείμματα εἶνε πυκνόρρευστα καὶ μελανόφαια, ἐνέχουσι δὲ εἰσέτι ἰκανὴν ποσότητα σακχάρου μὴ δυναμένου ν' ἀποχωρισθῇ δι' ἀπλῆς ἀποκρυσταλλώσεως· ταῦτα ἀποτελοῦσι τὴν λεγομένην μελάσσαν (γαλλ. melasse, ἀγγλ. molasses ἢ treacle), ἣτις καταναλίσκεται εἰς τοὺς τόπους τῆς παραγωγῆς καὶ ἀλλαχοῦ ἀντιμέλιτος ἢ πρὸς διατροφήν τῶν κτηνῶν καὶ πρὸς ἀπόσταξιν καὶ παραγωγήν οἴνου πνευματωδῶν ποτῶν, ἐν οἷς πρωτεύει τὸ περιώνυμον ῥόμιον τῆς Ἰαμαϊκῆς.

Εἰς χώρας εἰς τὰς ὁποίας ἡ καλλιέργεια τοῦ Σ. πρὸς παραγωγήν σακχάρου εἶνε σήμερον ἀσύμφορος δύναται νὰ καλλιεργηθῇ τὸ φ. τοῦτο ἐπικερδῶς ὡς εἶδος κτηνοτροφικόν, ὅτε συγχομίζεται καὶ χορηγεῖται εἰς τὰ κτήνη πρὸ τῆς ἀνθήσεώς του, διότι χορηγούμενον ἠθισμένον προκαλεῖ ἐντερικὰς διαταραχὰς ἐνίοτε ἐπικινδύνους.

Σάκχαρον ἐπιτυγχάνεται καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων φυτῶν τοιαῦτα δὲ εἶνε καὶ εἶδη Βοράσσου, Ἰουβαίας, Καρυώτιδος, Κοπερνικίας, Σόργου, Σφενδάμνου, Φοίνικος καὶ ἰδίως Τεύτλου. Περὶ πάντων τούτων ἐλέχθησαν ἢ λεχθήσονται τὰ δέοντα εἰς τὰ οἰκεία χωρία.

Σακχαρομύκης, βλ. Σχιζομύκητες.

Σακχαρότευλον, βλ. Τεύτλον.

Σαλάτα, βλ. Θρίδαξ (σελ. 423) καὶ Κιχώριον (σελ. 515).

Σάλδια, βλ. Ἐλελίσακον σελ. 301.

Σαλέπιον, βλ. Ὀργις.

Σάλιαγγας, βλ. Φασίολος ὁ τοῦ Καρακάλλα.

Σαλιδάροβα, βλ. Κενταύριον.

Σαλιδουρία ἢ ἀδιαντόφυλλος (Salisburyia adiantifolia ἢ Ginkgo biloba. γαλλ. Arbre aux quatre écus ⁽¹⁾, ἀγγλ. Maidenhair-tree, τ. Κωνοφόρων), δένδρον μέγα δίοικον, εὐθυτενές, μακρόβιον, φυλλοβόλον, ἰθαγ. τῆς Σινικῆς καὶ τῆς Ἰαπωνίας, εἰς ἃς χώρας θεωρεῖται ἱερὸν (διὸ καὶ φυτεύεται παρὰ τὰς

(1) Τὸ ὄνομα τοῦτο προέκυψεν ἐκ τῆς τιμῆς εἰς ἣν ἐπωλεῖτο εἰς τὴν Γαλλίαν τὸ φ. περὶ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος ὅτε κατὰ πρῶτον εἰσήχθη ἐκεῖ.

παγώδας). Ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Σινικήν ὑποκείμενα βεβαιωμένης ἡλικίας ὑπερτρι-
 χιλίων ἐτῶν. Διαφέρει τῶν ἄλλων Κωνοφόρων ὡς πρὸς τὸ φύλλωμα, τὸν καρπὸν
 καὶ τοὺς χυμούς. Τὸ φύλλον τῆς Σαλισβουρίας ἔχει σχῆμα ῥιπιδιοειδὲς καὶ κα-
 τὰ λήγει εἰς 2—5 λωβούς ὀδοντωτούς. Ὁ καρπὸς του, μεγέθους καὶ σχήματος
 μικροῦ κορομήλου, περιβάλλεται ὑπὸ σαρκὸς παχείας, ἐλαιώδους, ἣτις παρὰ τὴν
 ἰδιάζουσαν καὶ μᾶλλον ἀηδῆ γεῦσιν αὐτῆς τρώγεται ὑπὸ τῶν Σινῶν. Ἐξ αὐτῆς
 λαμβάνεται δι' ἐκθλίψεως βουτυρώδης οὐσία εὐκόλως ταγγίζουσα, τοῦτο ἔμως δὲν
 ἐμποδίζει τοὺς Σίνας ἀπὸ τοῦ νὰ μεταχειρίζωνται αὐτὴν ἀντὶ βουτύρου. Ὁ πυρὴν
 τοῦ καρποῦ τούτου, μεγέθους περίπου λεπτοκαρούου, ἐγκλείει ψίχαν ἐλαιώδη, βρώ-
 σιμον, ἔχουσαν περίπου τὴν γεῦσιν τοῦ λεπτοκαρούου καὶ παρέχουσαν δι' ἐκθλί-
 ψεως ἄφθονον βρώσιμον ἔλαιον. Τὸ δένδρον δὲν εἶνε ῥητινοφόρον ὡς τὰ ἄλλα Κω-
 νοφόρα. Τὸ ξύλον του εἶνε ὡχρὸν, μᾶλλον μυχλῶν, εὐέργαστον, δεχόμενον ὠραίαν
 στίλβωσιν καὶ χρήσιμον εἰς ποικίλα ἔργα. Ἡ Σ. πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς,
 ἀπαντᾷ δὲ ἤδη θεραπευομένη πολλαχού τῆς Εὐρώπης καὶ ἀντέχει εἰς τὴν ξηρα-
 σίαν, ὡς καὶ εἰς τὰ δριμύτερα ψύχη τῶν παραμεσ. χωρῶν. Ἐπολλαπλασιάζετο
 ἄλλοτε ἐπιτυχῶς εἰς τὸ πρῶν Δημάσιον Δενδροκομεῖον Ἀθηνῶν, ἐν δὲ ὑποκείμε-
 νον φύεται ἤδη εἰς τὸν Γεωργικὸν Σταθμὸν Τίρυνθος.

Σαλπίγγιον, βλ. Ἴππουρις.

Σαλπιγγογλωσσίδις (*Salpiglossis*, τ. *Στρυχνωδῶν*) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη γ.
 φ. ποώδη κοσμητικά, ἰθαγ. τῆς Χιλῆς. Τὸ συνηθέστερον θεραπευόμενον εἶνε Σ. ἡ
 κολπωτή (*S. sinuata* ἢ *Petunia intermedia*), ἣτις ἀπαντᾷ ὑπὸ πολλὰς διαφορᾶς.

Σαλσαπαρίλλη, βλ. Σμιλαξ.

Σαμάκι, βλ. Ἐριάνθος.

Σαμᾶρι, βλ. Θύμος, σελ. 426.

Σαμ Ντουντοῦ, βλ. Μορέα ἢ μέλαινα.

Σαμπούκος, βλ. Ἀκτῆ.

Σαμψυχιά καὶ **Σάμψυχον**, βλ. Ὀρίγανον σελ. 732, καὶ 733.

Σανδαράχη, βλ. Καλλιτρέις.

Σανδίκι, βλ. Σκάνδιξ.

Σανός, τὸ πρὸς τροφήν τῶν κτηνῶν ξηραίνόμενον καὶ ἐναποθηκεύομενον χόρ-
 τον διαφορῶν Σιτηρῶν καὶ ἰδίως τῆς Κριθῆς· θερίζεται κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ὠ-
 ριμάνσεως τοῦ καρποῦ ἢ ὀλίγον πρὸ ταύτης. Τὸ ὄνομα **σανός**, κατὰ τὸν Κοραῆν,
 προέκυψεν ἐκ παραφθορᾶς τοῦ σαρκῶς ὅπερ σημαίνει σωρός.

Σανδεβιερία (*Sansevieria*, τ. *Αἰμοδαρωδῶν*) γ. περιλ. περί τὰ 10 εἶδη
 ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς καὶ τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν φ. ποώδη, πολυετή, πάντα κοσμη-
 τικά, τινὰ κλωστικά. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε α') Σ. ἡ γουϊνέια (*S. guineensis*),
 β') Σ. ἡ μακρόφυλλος (*S. macrophylla* ἢ *longifolia*) καὶ γ') Σ. ἡ κεϋλάνιος
 (*S. zeylanica*)· τὰ δύο πρῶτα ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς, τὸ δὲ τρίτον καὶ τῆς Ἀσίας.
 Καὶ τῶν τριῶν τὰ φύλλα (καὶ ἰδίως τοῦ τρίτου) παρέχουσι μακρὰν, μεταξέωδη
 καὶ ἰσχυροτάτην κλωστικὴν οὐσίαν χρησιμοποιουμένην κατὰ μεγάλα ποσὰ πρὸς

X κατασκευὴν σχοινίων. Ἡ προερχομένη ἐκ τῆς κεύλανίου Σ. κλωστική οὐσία εἶνε ἡ ὑπὸ τῶν Ἑγγλων ὀνομαζομένη *Bawstring-hemp*, τὴν δὲ προερχομένην ἐκ τῶν ἀφρικανικῶν εἰδῶν καὶ ἰδίως ἐκ Σ. τῆς γουίνεας ὀνομάζουσιν οἱ Γάλλοι *Chanvre d' Afrique*.

Σάνταλον (*Santalum*, τ. Σανταλωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 8 εἶδη ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, τῆς Αὐστραλίας καὶ τῶν Μαλαισιῶν καὶ τοῦ Εἰρηνηκοῦ Ὠκεανοῦ νήσων. Θάμνοι καὶ δένδρα ἀειθαλῆ, δασικά, μυρεψικά καὶ φαρμακευτικά. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε : α') Σ. τὸ κύκνιον (*S. cygnorum*), μικρὸν δένδρον, ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας· τὸ ξύλον του εὐσμομον, χρήσιμον εἰς τὴν ἐπιπλοποιαν, ἀποσταζόμενον παρέχει 2 % σαντάλινον αἰθέριον ἔλαιον. β') Σ. τὸ λευκὸν (*S. album*), μικρὸν δένδρον, ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν· τὸ ξύλον του εὐσμοτότατον, μυρεψικὸν καὶ φαρμακευτικὸν (φρμ. Σαντάλινον ξύλον, *Lignum Santali albi*, γαλλ. *Santal citrin* (1), ἀγγλ. *Santal* ἢ *Sanders wood*) ἀποσταζόμενον παρέχει αἰθέριον ἔλαιον μυρεψικὸν καὶ φαρμακευτικόν. καὶ γ') Σ. τὸ νοτιοκαληδονικὸν (*S. austro-caledonicum*), μικρὸν δένδρον ἰθαγ. τῆς Νέας Καληδονίας· τὸ ξύλον του ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ προηγουμένου εἶδους (βλ. καὶ Πτερόκαρπος).

Σανταλώδη (*Santalaceae*) τ. Δικοτλ. περιλ. δένδρα, θάμνους καὶ ποῦδη φ. πολλά ζιζάνια, τινὰ φαρμακευτικά, ἄλλα παράσιτα ἀναπτυσσόμενα ἐπὶ τῶν κορμῶν ἢ τῶν ῥιζῶν δένδρων· πάντα ἀπαντῶντα εἰς τροπικὰς καὶ εὐκράτους χώρας (γ. Θήσειον, Κερβαντεσία, Ὄσυρις, Σάνταλον κ.ἄ.).

Σαντόνιον (*Santolina*, γαλλ. *Santoline*, ἀγγλ. *Lavender Cotton*, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περί τὰ 8 εἶδη ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν φ. φρυγανώδη, ἀρωματικά· τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Σ. ἡ Χαμαικυπάρισσος (*S. Chamaecyparissus*, γαλλ. *Auron femelle*), ἰθαγ. τῶν δυτ. παραμ. χωρῶν φ. φαρμακευτικὸν (τονωτικὸν) καὶ κοσμητικόν. Ἡ ὑπόλευκος διαφορὰ αὐτοῦ (*S. Ch. incana*) εἶνε ἡ συνηθέστατα χρησιμοποιουμένη καὶ παρ' ἡμῖν εἰς τὴν κατάρτισιν περιχειλιωμάτων (μορογυθῶν) καὶ μωσαϊκῶν (σχεδίων) τῶν κήπων καὶ ὀνομαζομένη ὑπὸ τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν **Λεβαντίνα**. Τὸ φ. τοῦτο δέχεται ἀκόπως τὴν κουρὰν καὶ πολλαπλ. εὐκόλως διὰ σπορᾶς, διὰ μοσχευμάτων καὶ διὰ παραφυάδων. Τὸ Σαντόνιον τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Ἀψίνθιον τὸ παλαμοσχιδῆς (*Artemisia palmata*).

Σάπινδος (*Sapindus*, τ. Σαπινδωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 40 εἶδη ἰθαγ. τροπ. καὶ παρατρ. χωρῶν· θάμνοι καὶ δένδρα δασικά καὶ ἄλλως χρήσιμα· πάντων τὰ σπέρματα δηλητηριώδη, ὁ ὅπως των ἐνέχει σαπωνίνην· τινῶν οἱ καρποὶ ἔχουσι σάρκα ἐδώδιμον, ἥτις εἰς ἄλλα εἶδη εἶνε δηλητηριώδης πλὴν χρήσιμος πρὸς πλύσιν τοῦ ἐρίου καὶ τῶν μαλλίνων ὑφασμάτων ὡς περιέχουσα μεγάλην πο-

(1) Οἱ Γάλλοι διακρίνουσι τὸ ἐγκάρδιον ἀπὸ τοῦ σμφου (τοῦ ἔξωτερικοῦ) σανταλίνου ξύλου, ὀνομάζοντες τὸ μὲν πρῶτον *Santal citrin*, τὸ δὲ δευτέρον *Santal blanc*.

σότητα σαπωνίνης· τὰ αξιολογώτερα εἶδη εἶνε: α') **Σ. ὁ βρώσιμος** (*S. esculentus*), δένδρον ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας· ἡ σὰρξ τοῦ καρποῦ του βρώσιμος. β') **Σ. ὁ ὀξυφυλλος** (*S. acuminatus* ἢ *Mukorossi*), δένδρον ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν· ἡ ρίζα καὶ ὁ καρπὸς του εἶδη φαρμακευτικά· ἡ περιβάλλουσα τὸν καρπὸν σὰρξ χρησιμοποιεῖται πρὸς πλύσιν τοῦ ἐρίου καὶ τῶν μαλλίνων ὑφασμάτων. γ') **Σ. ἡ Ῥαρόκη** (*S. Rarak*), μέγα δένδρον ἰθαγ. τῆς Ἰάβας, ἔθρα ἡ σὰρξ τοῦ καρποῦ του χρησιμοποιεῖται ἀνεκαθεν ὡς ἡ τοῦ καρποῦ τοῦ προηγουμένου εἶδους. καὶ δ') **Σ. ὁ ὀφρυωτός** (*S. marginatus*, ἀγγλ. Soap berry), μέγα δένδρον ἰθαγ. τῶν Ἦν. Πολιτειῶν· τὸ ξύλον του σκληρότατον, ἐκλεκτῆς ποιότητος· ὁ καρπὸς του περιβάλλεται ὑπὸ σαρκὸς ἧτις ἐν ξηρᾷ καταστάσει ἐνέχει περὶ τὰ 40 % σαπωνίνην καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς ἡ τοῦ καρποῦ τῶν δύο προηγουμένων εἰδῶν. Τα χρησιμώτατον τοῦτο δένδρον ἀναπτύσσεται ταχέως καὶ δύναται νὰ εὐδοκίμησῃ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος· πολλαπλασιάζεται εὐχερῶς (ὡς καὶ τὰ ἄλλα εἶδη) διὰ σπορᾶς.

Τελευταίως ὁ Gastine πρότεινε τὴν χρησιμοποίησιν τῆς σαπωνίνης τῶν δένδρων τούτων πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ σάπωνος ἐν τῇ θεραπείᾳ τῶν φυτῶν τῶν προσβαλλομένων ὑπὸ ἐντόμων καὶ ἄλλων παρασίτων.

Σαπινδῶδη (*Sapindaceae*)· τ. Δικοτλ. περιλ. φ. δενδρώδη, θαμνώδη, φρυγανώδη καὶ ὀλίγα ποιώδη· ἀπαντῶσι πολλαχοῦ καὶ ἰδίως εἰς χώρας τροπικὰς· πλεῖστα δασικά καὶ ἄλλως χρήσιμα (γ. Ἴπποκαστανέα, Καρδιόσπερμον, Κοιλρευτερία, Κουπανία, Μελιχοκκος, Νεφέλιον, Παυλλινία, Σάπινδος, Σφένδαμνος κ. ἄ.).

Σαποτώδη (*Sapotaceae*)· τ. Δικοτλ. περιλ. θάμνους καὶ δένδρα ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν. Πάντων ὁ ὅπως ἐνέχει γουτταπέρκαν (β. λ.)· πολλὰ ποικιλοτρόπως χρήσιμα (γ. Ἀργανία, Δίχοψις, Κερασφόρος, Λουκοῦμα, Μίμοψις, Σιδηρόξυλον, Χρυσόφυλλον κ. ἄ.).

Σαπροφύτα (*Sarrophyta*) ὀνομάζονται τὰ φ. τὰ ἀναπτυσσόμενα ἐπὶ ὀργανικῶν οὐσιῶν (ἰδίως φυτικῶν) βαινουσιῶν πρὸς ἀποσύνθεσιν ἢ ἐπὶ φυτῶν καχεκτικῶν. Τὰ πλεῖστα τῶν σαπροφύτων εἶνε Μύκητες (οἱ **Σαπρομύκητες**), ἀλλ' ἀπαντῶσι καὶ τινὰ φανερόγαμα σαπροφύτα, τὰ ὁποῖα στερεῶνται· χλωροφύλλης.

Σαπωνίνη (γαλλ. καὶ ἀγγλ. Saponine)· οὐσία γλυκοματογόνος ἀπαντῶσα εἰς φυτῶν τινων τὰς ρίζας, τοὺς βολβούς, τοὺς φλοιούς, τοὺς καρποὺς ἢ τὰ σπέρματα. Τινὰ τῶν φυτικῶν τούτων μερῶν, ἐνέχοντα μεγάλην ποσότητα σαπωνίνης, χρησιμοποιοῦνται ἀντὶ σάπωνος πρὸς πλύσιν τοῦ ἐρίου καὶ τῶν μαλλίνων καὶ μεταξίνων ὑφασμάτων, τῶν ὁποίων δὲν ἀλλοιοῦσι τοὺς χρωματισμούς (βλ. Ἀμεταξίνων ὑφασμάτων, τῶν ὁποίων δὲν ἀλλοιοῦσι τοὺς χρωματισμούς (βλ. Ἀμρόστεμμα, Γουανία, Γυμνόκλαδος, Γυψοφίλη, Κουλλαῖα, Μόνιος, Πολύγαλον, Σάπινδος, Σαπωνόφυτον, Χλωρόγαλον—βλ. καὶ Λειμωνία).

Σαπωνόριζα, βλ. Σαπωνόφυτον.

Σαπωνόφυτον (*Saponaria*, γαλλ. Saponaire, Saponière ἢ *Herbe à savon*, ἀγγλ. Fuller's herbe ἢ Soapwort, τ. Καρουοφυλλωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς ἐκτὸς τῶν τροπικῶν Ἀσίας καὶ τῆς βορείου

Ἄφρικῆς φ. ποῶδη, ἐτήσια, διετη ἢ πολυετῆ· πολλά κοσμητικά. τινὰ καὶ ἄλως χρῆσιμα. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσ. 6, ἐν οἷς καὶ τὰ καὶ ἀλλαγῶ ἀπαντῶντα α') Σ. τὸ ἀγέλειον (*S. Vaccaria* ἢ *Vaccaria perfoliata*), εἶδος ἐτήσιον, τὸ ἐν Θῆρα κν. ὀνομαζόμενον Ἄγριον Γλυκόχορτον, καὶ β') Σ. τὸ φαρμακευτικόν (*S. officinalis*), τὸ κν. Σαπουνόχορτον, φ. πολυετές, κοσμητικόν, φαρμακευτικόν (φρμ. Στρουβίου ρίζα *Radix Saponariae*) καὶ βιομηχανικόν. Τὰ ἀνθη του καὶ ἰδίως αἱ ρίζαι του ἐνέχουσιν ἰκανὴν ποσότητα σαπωνίνης, διὸ καὶ χρησιμοποιοῦνται (ἰδίως αἱ ρίζαι) πρὸς πλύσιν τῶν μαλλίνων καὶ μεταξίνων ὑφασμάτων, εἰς τὰ ὅποια μεταδίδουσιν ὠραίαν στίλβωσιν χωρὶς ν' ἀλλοιώσῃ τὰ χρώματα αὐτῶν. Τὸ φ. τοῦτο (ἄραβ. *Shersh-Halawi*) καλλιεργεῖται ἐν Συρίᾳ ἐκτενῶς διὰ τὰς ρίζας του αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦσι τὴν σαπωνόρριζαν (τὸ τουρκ. *τσογὲν* καὶ παρ' ἡμῶν κν. *τσουένι*) ἢ *χαλβαδόρριζαν* τοῦ ἐμπορίου. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται τὸ *Στρούθιον* τοῦ Διοσκρ. περὶ οὗ οὗτος λέγει ὅτι «οἱ ἐριπλύται χρωῖνται πρὸς κάθαρσιν τῶν ἐρίων». Τὸ Ὄκιμοειδὲς τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται εἰς *Σαπωνόφον* τὸ Ὄκιμοειδὲς (*S. ocimoides*), φ. ποῶδες πολυετές, ἰθαγ. τῆς μέσης καὶ νοτ. Εὐρώπης.

Σάργασον (*Sargasum*, τ. Φυκωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 70 εἶδη φ. θαλάσσια, ἀπαντῶντα εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν Ὠκεανὸν καὶ εἰς τὰς θαλάσσας τὰς βρεχούσας τὴν Ἰαπωνίαν, τὴν Σινικήν, τὴν Ἰνδικήν καὶ τὴν Αὐστραλίαν. Ἐν ἡ ἑὸ εἶδη ἀπαντῶσιν ἐνίοτε καὶ εἰς τὴν Μεσόγειον. Σ. τὸ κοινὸν (*S. vulgare* ἢ *bacciferum*) ἀπαντᾷ ἐπὶ μεγίστης ἐκτάσεως ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ Ὠκεανῷ, μεταξὺ τῆς 22ας καὶ τῆς 36ης μοίρας β. π. καὶ τῆς 23ης καὶ 43ης μοίρας μήκους (Παρισίω). Εἰς τὴν ἀπέραντον ταύτην ἔκτασιν παρατηρήθη, καὶ εἰσέτι εὐρίσκεται, τὸ φ. τοῦτο ἐπιπλέον ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἀνεκαλύφθη ἡ Ἀμερικὴ· σχηματίζει δὲ ἐκεῖ εἶδος συνεχοῦς καὶ ἐκτεταμένου ἀπλεύστου λειμῶνος, ὅστις ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν ναυτιλομένων *θάλασσα τῶν Σαργάσων*.

Σαρδελοῦδι, βλ. Πελαργόνιον τὸ ρυπαῖνον.

Σάρι τὸ ἐν Αἰγύπτῳ παρά Θεοφρ., ἀναφέρεται εἰς εἶδος Κυπεύρου.

Σαρίχα, βλ. Ἀνθυλῖς.

Σαρκοθρόφι, βλ. Ἐλελίσφακον, σελ. 300.

Σαρκόφυλλος ὁ σαρκώδης (*Sarcophyllum* ἢ *Aspalathus carnosus*, τ. Ἐλλοβοκάρπων), θάμνος ἀειθαλῆς κοσμητικός, ἰθαγ. τῆς Εὐέλπιδος Ἀκρας πολ-
λαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ μωσχευμάτων.

Σαρκοφυλλῶδη (*Crassulaceae*) τ. Δικοτλ. περιλ. φ. ποῶδη καὶ θαμνώδη μετὰ φύλλων παχέων, σαρκωδῶν ἀπαντῶσι πολλαχοῦ· πολλά κοσμητικά καὶ ἄλως χρῆσιμα (γ. Ἀεῖζων, Αἰώνιον, Βρυόφυλλον, Εὐαεῖζων, Κοτυληδῶν, Παχυλὴ κ. ἄ).

Σαρμαδικί, βλ. Κύναγχον.

Σαρθάμνος (*Sarothamnus*, τ. Ἐλλοβοκάρπων) γ. περιλ. θάμνος φυλ-
λοβόλους στενῶς συγγενεῖς τῶν Ἐχινόποδιων. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶδη εἰνε Σ.

ὁ καθαρτικὸς (S. ἢ Sytisis ἢ Genista purgans, γαλλ. Genêt griot), ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς ὄρεινους τόπους τῆς μέσης Εὐρώπης, ἔνθα θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ λαοῦ φαρμακευτικὸν (καθαρτικόν), καὶ Σ. ὁ σαρωματικὸς (S. scorarius ἢ Genista scoraria, ἢ Cytisus Andreanus, γαλλ. Genêt à balais), κοινὸν ἰδίως ἐν Νορμανδίᾳ ἔνθα (ὡς καὶ ἀλλαχοῦ) τὰ μὲν κλαδία του χρησιμοποιοῦνται πρὸς κατασκευὴν σαρώθρων, τὸ δὲ ἐν γάλακτι ἀφέψημα τῶν ἀνθῶν του θεωρεῖται ἀριστον φάρμακον κατὰ τῶν δερματικῶν νοσημάτων, οἱ δὲ κάλυκες του ταριχεύονται ἐν ὕξει ὡς ἡ κάππαρις (βλ. καὶ Τρόπαιον τὸ μέγα). Ἐκ τοῦ φ. τούτου ἰδίως λαμβάνεται ἡ φαρμακευτικὴ ἀλκαλοειδὴς οὐσία **σπαρτεΐνη** (sparteine). Ἀμφότερα τὰ φυτὰ ταῦτα εἶνε καὶ κοσμητικά, πολλαπλ. δὲ εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃσι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Σάρος παρ' ἀρχαίοις εἶδος Βρούλου δυσεμψήνευτον.

Σαρρακηνία (Sarracenia, ἀγγλ. Indian Cup, Picher plant ἢ Trumpet leaf, τ. Σαρρακηνιωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 6 εἶδη ἰθαγ. τῆς βορ. Ἄμερικῆς φ. πωδῆ πολυετῆ, φίλυδρα, ἐξόχως ἰδιόρρυθμα ὡς πρὸς τὰ φύλλα των. Ταῦτα ἔχουσι σχῆμα τελείου κρατηροειδοῦς ἀσκιδίου στενοῦ παρὰ τὴν βάσιν, καταλήγοντος δὲ εἰς πλατὺ στόμιον μετὰ εἶδους καλύμματος, ὅπερ εἶνε τὸ ἄνω ἄκρον τοῦ φύλλου. Τὰ ἀνθῆ των, συνήθως μεγάλα, ἔχουσι ζωηρὰ χρώματα. Τὸ κοινότερον καὶ συνηθέστερον θεραπευόμενον πρὸς κόσμον εἶδος εἶνε Σ. ἢ πορφυρᾶ (S. purpurea, ἀγγλ. Side-saddle flower) τὸ χόρτον του θεωρεῖται ἐνεργητικὸν φάρμακον κατὰ τῆς ἀσθριτιδος. Διὰ τῆς καλλιεργείας καὶ τῆς ἐπιλογῆς παρήχθησαν πλείεσαι διαφοραὶ καὶ νόθα (βλ. καὶ Ἄσχοφυλλον, Δαρλίγκτονία, Ἡλιαμφορά, Κεφαλωτός, Νηπενθές).

Σαρρακηνιώδη ((Sarraceniaceae) τ. Δικοτλδ. περιλ.φ. πωδῆ πολυετῆ, ἰθαγ. τῆς Ἄμερικῆς, ἀξιοσημεῖωτα ἰδίως διὰ τὰ ἰδιόρρυθμα φύλλα των (γ. Δαρλίγκτονία, Ἡλιαμφορά, Σαρρακηνία κ. ἄ.

Σαρδοπαρίλλη, βλ. Σιμίλαξ.

Σάρωμα καὶ **Σάρωθρον**, βλ. Ἄνθυλλίς, Βετούλη, Βρούλον, Ἐρείκη, Κογία, Ὀρίγανον, Ποτήριο, Πράσιον, Σαρόθαμος, Σπάρτον, Σόργον, Ὑπερικόν, Φοῖνιξ, Φραγμαίτης.

Σάσσαφρον τὸ φαρμακευτικόν (Sassafras officinale, τ. Δαφνωδῶν), μικρὸν δένδρον ἰθαγ. τῆς βορ. Ἄμερικῆς, δίοικον, φυλλοβόλον, προανθές, ἀρωματικόν, φαρμακευτικόν, κοσμητικόν ἰδίως διὰ τὴν ποικιλότητα τοῦ σχήματος καὶ τοῦ μεγέθους τῶν φύλλων του. Ἡ ῥίζα καὶ ὁ φλοιός του φαρμακευτικά (φρμ. Σασσάφρου ῥίζα καὶ φλοιός, Radix et cortex Sassafras). Ἐκ τῶν βλαστῶν του σκευάζεται εἶδος ζύθου, ἐκ τῆς ἀποστάξεως δὲ τῶν καρπῶν του (ράγων) λαμβάνεται αἰθέριον ἔλαιον μυρεψικόν. Πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Σατύριον (Satyrium, τ. Ὀρχεωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 50 εἶδη ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν καὶ τῶν Μασκάρων νήσων φ. πωδῆ πολυετῆ, κονδυλόρριζα, πλεί-

στα κοσμητικά. Ὁ Διοσκρ. ἀναφέρει δύο **Σατύρια**· καὶ τὸ μὲν πρῶτον, ὅπερ ὀνομάζει καὶ **Τριφύλλον** «ἐπειδὴ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ φύλλα τρία φέρει ἐπὶ γῆς κεκλασμένα», εἶνε πιθανῶς εἶδος Ὁρχεώδους· τὸ δὲ δευτέρον, τὸ ὁποῖον λέγει ὅτι ἐκαλεῖτο **Σατύριον Ἐρυθρόνιον**, ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Ἴρινοπέταλλον τὸ ἐλληλικόν.

Σαυρόμματον (Saurōmmatum, τ. Ἀρωδῶν)· γ. περιλ. 6 εἶδη ἰθαγ. τροπ. χωρῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς· φ. πωδῆ πολυετῆ, ῥιζωματικά, κοσμητικά. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε καὶ **Σ. τὸ στικτὸν** (S. guttatum), ἰθαγ. τῶν Ἰμαλαῶν ὄρεων. Μεγίστη εἶνε ἡ ζωτικότης τοῦ ῥιζώματος τοῦ φ. τούτου· διατηρούμενον ἐκτὸς τοῦ ἐδάφους δυνατόν νὰ βλαστήσῃ καὶ ν' ἀνήθῃ ἐπὶ τοῦ μακροῦ ἀνθοφόρου καυλοῦ του.

Σαφλόρι, βλ. Ἀτρακτυλὶς ἢ βαφικῆ.

Σαφρόνι, βλ. Ἀτρακτυλὶς ἢ βαφικῆ καὶ Κρόκος.

Σάχνη, βλ. Εὐρώτες.

Σγαράτσι, βλ. Οἰνάνθη.

Σελάγιον (Selaginella, τ. Λυκοποδιῶδων)· γ. περιλ. περὶ τὰ 800 εἶδη· τὰ πλεῖστα ἰθαγ. χωρῶν τροπικῶν καὶ ἰδίως τῶν τῆς Ἀμερικῆς· φ. στενωῶς συγγενῆ τῶν Λυκοποδιῶν, ὁμοιάζοντα δὲ πρὸς τὰ Βρύα (β.λ.) Πολλὰ θεραπεύονται πρὸς κόσμον.

Σέλενο, βλ. Σέλινον.

Σεληνίτις ἢ Σελιναία κατ' Ὁρφανίδην (Lunaria, γαλλ. Satinée ἢ Bulbonac, ἀγγλ. Honesty, τ. Σταυρανθῶν)· γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς δυτ. Ἀσίας· φ. πωδῆ, κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἐλλ. γλωρ. τὰ καὶ ἀλλαγῆ ἀπαντῶντα **Σ. ἡ ἐτησία** (L. ἢ Carrichtea annua) καὶ **Σ. ἡ παχύρριζος** (L. pachyrhiza), πολυετές, ἡ ῥίζα του βρώσιμος, τὰ σπέρματά του φαρμακευτικά παρὰ τῷ λαφ. **Σεληνίτις** παρὰ τῷ Διοσκρ. ἀναφέρεται ὡς συνώνυμον τοῦ παρ' αὐτῷ Χαμαικίσσου, ὅστις εἶνε πιθανῶς Νεπέτιος ὁ Χαμαικίσσος (β.λ.).

Σέλινον τὸ βαρύσομον (Apium⁽¹⁾ graveolens, γαλλ. Ache douce ἢ Celéri, ἀγγλ. Celery, ἰταλ. Apio, Sedano ἢ Selino, τουρκ. Κερεβιτζ, τ. Σκιαδανθῶν), τὸ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος εἰς πάσης τὰς ἐλληνικὰς χώρας καλλιεργούμενον ὡς λαχανικόν καὶ ἀνεκαθεν ὀνομαζόμενον πνυταγοῦ **Σέλινον** (ἐν Κύπρῳ **Σέλενο**). Ἀναφέρεται παρ' Ὀμήρῳ⁽²⁾ κατὰ τὸν Ἡρόδοτον οἱ Σκύθαι πρὸς

(1) Τὸ λατινικὸν τοῦτο ὄνομα τοῦ Σελίνου οὐδεμίαν σγῆσιν ἔχει μὲ τὸ ἐλληνικὸν Ἄπιον (δ.δ. τὸ ἀπίδιον). Τὸ λατινικὸν Apium εἶνε κελτικῆς καταγωγῆς (ἐκ τοῦ arpon, ὅπερ σημαίνει ὕδωρ) καὶ χαρακτηρίζει τὴν ὑδροχαρῆ φύσιν τοῦ φυτοῦ.

(2) «... ἵπποι δὲ παρ' ἄρμασιν οἷσιν ἕκαστος.

Λωτὸν ἐρεπτόμενοι ἐλεύθεροπτόν τε σέλινον,
Ἔστασαν...» (Ἰλδ. Β, 775).

«Ἀμφὶ δὲ λειμῶνες μαλακοὶ ἴσο ἡδὲ σελίνου
Θήλεον...» (Ὀδσ. Ε. 72).

ταρίχευσιν τῶν νεκρῶν πρὸς ταῖς ἄλλοις μετεχειρίζοντο «καὶ σελίνου σπέρματος καὶ ἀνήσου» (Δ, 71). Σελίνου στέφανον ἐλάμβανον οἱ νικῶντες εἰς τὰ Νεμέα, ἀγωνᾶς ἰδρυθέντας, κατὰ τὰ μυθεύμενα, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ τέκνου τοῦ βασιλέως τῆς Νεμέας, ὅπερ καθήμενον μετὰ τῆς τροφοῦ του εἰς πρασίαν Σελίνων ἀπέθανε δηχθὲν ὑπὸ ἰοβόλου ὄφρα. Μὲ σελίνινον στέφανον ἐστέφανον καὶ οἱ πενθοῦντες, διὸ καὶ ἐλέγετο διὰ τὸν ἐπικινδύνως ἀσθενοῦντα τὸ «Σελίνου δεῖται». Ἄλλὰ καὶ οἱ εὐωχοῦντες ἔφερον ἐκ Σελίνου στέφανον·

Ἐπί δ' ὄφρυσιν σελίνων
 Στεφανίσκους θέμενοι, νῦν
 Θάλειαν ἑορτήν
 Ἀγάγωμεν Διονύσω (Ἄνακρ. Ὀδὴ ζβ').

Ἐξετιμᾶτο δὲ σφόδρα τὸ Σ. παρ' ἀρχαίοις ὡς φ. μυριστικόν, διὸ καὶ ἀναφέρεται συχνὰ μετὰ τῶν ξόδων καὶ τῶν ἴων, τοῦ ἀμαράκου καὶ τῶν τοιούτων (Ἀθην. ΙΔ, 629 καὶ ΙΕ, 685).

Κοινοτάτη ἦτο τὸ πάλας ἢ καλλιέργεια τοῦ Σ., ἔκτοτε δὲ διεκρίνοντο πολλαὶ διαφοραὶ: «Τῶν δὲ σελίνων, λέγει ὁ Θεόφρ., καὶ ἐν τοῖς φύλλοις καὶ ἐν τοῖς καυλοῖς αἱ διαφοραὶ· τὸ μὲν γὰρ πυκνὸν καὶ οὔλον καὶ δασύ τὸ φύλλον ἔχει, τὸ δὲ μανότερον καὶ πλατύτερον καυλὸν δὲ μείζω. Τούτων δὲ πάλιν τὰ μὲν λευκοκαυλα τὰ δὲ πορφυροκαυλα ἢ ποικιλόκαυλα· τὸ δ' ὅλον ἅπαν τὸ τοιοῦτον ἐμφερέστερον τῷ ἀγρίῳ» (Φ. Ι. -7,4,6). Πολλὰς θεραπευτικὰς δυνάμεις τοῦ Σ. καὶ τῶν σπερμάτων του ἀναφέρει ὁ Διοσκρ., κατὰ δὲ τὸν Σηθῆν τὸ σπέρμα τοῦ Σ. «μεταλαμβάνομενον μέθης γίνεται ἀποτρεπτικόν· συμβάλλεται δὲ τὸ σέλινον εἰς εὐωδίαν τοῦ στόματος καὶ πολλοὶ διὰ τῆς συνεχοῦς τούτου χρήσεως καὶ τῆς τοῦ στόματος δυσωδίας ἀπηλλάγησαν» (Σέλινον, 20).

Τὸ Σ. εἶνε φ. ποῦδες διαιτές· ἀπαντὰ αὐτοφυόμενον πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, τῆς δυτ. Ἀσίας καὶ τῆς βορ. Ἀφρικῆς· ἐν ἀγρία καταστάσει εἶνε ἐλοχαρές, διὸ καὶ καλεῖ αὐτὸ ὁ Ὅμηρος ἐλεόθρεπτον. Ἐλειοσέλινον ὀνομάζουσιν αὐτὸ ὁ τε Θεόφραστος καὶ ὁ Διοσκορίδης, ὅστις λέγει ὅτι ἐκαλεῖτο καὶ Πεδινόν καὶ Ὑδροσέλινον ἄγριον, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ ἡμέρου ἢ κηπαίου Σ. Τὸ ἄγριον Σ. εἶνε τὸ τῶν σημερινῶν βοτανικῶν Σ. τὸ ἔλειον (*A. graveolens palustre*, γαλλ. *Ache des marais*), ἐξ οὗ ἰδίως λαμβάνεται· τὸ φαρμακευτικὸν αἰθέριον ἔλαιον τοῦ Σ. (γαλλ. *Cellériole*).

Αἱ πολυάριθμοι διαφοραὶ τοῦ ἡμέρου ἢ κηπαίου Σ. ὑποδιαιοῦνται εἰς δύο ὁμάδας· εἰς τὴν τοῦ γλυκοῦ Σ. (*A. graveolens dulce*, γαλλ. *Céleri cultivé* ἢ *doux*) καὶ εἰς τὴν τοῦ φυματοροῦ Σ. (*A. gr. rapaceum*, γαλλ. *Céleri-Rave*, ἀγγλ. *Turnip-rooted Celery* ἢ *Celeriac*), οὗτινος ἢ σαρκώδης, συνήθως στρογγύλη καὶ ἐνίοτε μεγάλη ὡς πορτογάλλιον ρίζα εἶνε λευκὴ, τρυφερωτάτη, εὐοσμοτάτη καὶ γλυκυτάτη (1). Πᾶσαι αἱ διαφοραὶ τῆς πρώτης ὁμάδος δι' εἰδι-

(1) Εἰς τὴν διαφορὰν ταύτην ὑποτίθεται ὅτι ἀναφέρεται τὸ τοῦ Διοσκρ. Σίσαρον (β.λ.).

κῆς καλλιεργείας λευκαίνονται, δ.δ. ἡ καρδία τοῦ φ. καὶ οἱ μίσχοι τῶν φύλλων γίνονται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον λευκοί, τρυφεροὶ καὶ γλυκεῖς. Τὸ συνηθέστερον μέσον πρὸς λεύκανσιν τοῦ Σ. εἶνε ἡ **πρόσχωσις**, ἣτις συνίσταται εἰς τὴν περίεξ τοῦ φ. συγκέντρωσιν χύματος ἀπαξ ἢ δις κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀναπτύξεώς του. Ἡ ἀρίστη πρὸς λεύκανσιν διαφορά εἶνε ἡ **οὐλόφυλλος** (γαλλ. Céleri plein blanc frisé). Τὸ Σ. συνήθως σπειρεται εἰς σπορεῖον κατὰ Μάιον ὅθεν μεταφυτεύεται ἐπὶ τόπου κατὰ Ἰούλιον. — Διὰ τὸ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γένος *Selinum* βλ. **Ψευδοσέλινον**.

Σεμεδάντο, βλ. Ἀψίνθιον ἢ Κίνα καὶ Ἀγίλλειος.

Σέννα, βλ. Κασσία καὶ Ἄλυπον.

Σεραπιὰς (Serapias, τ. Ὀρχεωδῶν) γ. περιλ. φ. πούδη πολυετῆ, κονδυλόριζα· εἶδη ὀλιγάριθμα· τὰ πλείστα ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν. Τῆς ἑλλην. γλωσ. ἀναφέρονται τέσσαρα ἐξ ὧν τὰ κοινότερα εἶνε Σ. ἢ **γλώσσα** (S. Lingua, γαλλ. Helleborine), ἡ **πρώτη λογχίτις** τοῦ Διοσκρ. καὶ Σ. ἢ **καρδιόσχημος** (S. cordigera). Ἡ ὡς συνώνυμος τοῦ «ἐτέρου Ὀρχεως» ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Διοσκρ. Σεραπιὰς εἶνε πιθανῶς Ὀρχις ὁ ἄρρη (β.λ.).

Σερενόα ἢ πριονόφυλλος (Serenoa serrulata ἢ Sabal serrulata, ἀγγλ. Saw-Palmetto)· μικρὸν ἔρπον καὶ διακλαδούμενον. Φοινικῶδες, ἰθαγ. τῶν νοτ. ἀντ. Ἦν. Πολιτειῶν. Τὰ ἄνθη του μελιγόνα, τὰ φύλλα του χρήσιμα πρὸς πλεκτικὰ ἔργα· εἶδος ἀρίστον πρὸς συγκράτησιν τῶν κινουμένων ἄμμων· πολλαπλ. εὐκόλως διὰ σπορᾶς καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Σέρις ἢ δυσώδης (Serissa ἢ Dysoda foetida, τ. Ἐρυθροδανωδῶν), θάμνος κοσμητικὸς, ἰθαγ. τῆς νοτ. ἀντ. Ἀσίας· ὁ φλοιὸς του δυσώδης. Ἡ παρά Διοσκρ. Σέρις ἀναφέρεται εἰς εἶδος Κιχωρίου (β.λ.).

Σέριφον, βλ. Ἀψίνθιον τὸ θαμνώδες.

Σεσβανία (Sesbania, τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περὶ τὰ 16 εἶδη στενωῶς συγγενῆ τῶν Δίσχυνομένων, ἰθαγ. χωρῶν θερμῶν· φ. πούδη καὶ ἑυλόγη· πολλά κοσμητικὰ ἢ ἄλλως χρήσιμα· ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε: α') Σ. ἢ **αἰγυπτιακὴ** (S. aegyptiaca, ἀγγλ. Pea-bush), θάμνος κοσμητικὸς καὶ κτηνοτροφικὸς, καὶ β') Σ. ἢ **μεγανθῆς** (S. grandiflora, ἀγγλ. Cork-wood-tree), δένδρον μετρίου μεγέθους κοσμητικόν· τὸ φύλλωμά του κτηνοτροφικόν. Τὸ πρῶτον ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ἀφρικὴν, τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Αὐστραλίαν, δύναται δὲ νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Τὸ δεύτερον εἶνε ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας καὶ τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν.

Σεσέλι ἢ **Σεσέλις** (Seseli, ἀγγλ. Meadow-Saxifrage, τ. Σκιαδαρθῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 40 εἶδη ἰθαγ. εὐκρ. χωρῶν τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου· φ. πούδη, διετῆ καὶ πολυετῆ. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσ. 4, ἐξ ὧν τὸ κοινότερον εἶνε Σ. τὸ **σκολιδόν** (S. tortuosum).

Παρ' ἀρχαίαις Σεσέλη ἢ Σεσέλεις ὠνομάζοντο πολλὰ φ., τὰ πλείστα Σκια-

δανθῆ. Ὁ Διοσκρ. ὡς συνώνυμον τοῦ Κρότωνος μνημονεύει τὸ **Σέσελι κύπριον**. Τὸ αἰθιοπικὸν **Σέσελι** τοῦ ἰδίου ἀναφέρεται κατὰ τὸν Σπρέγγελ εἰς Βούπλευρον τὸ θαμνώδες. Σκιαδανθῆ πλὴν δυσπροσδιόριστα εἶνε τὰ ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀναφερόμενα **Σέσελι πελοποννησιακὸν** καὶ **Σέσελι μασσαλεωτικόν**. Ὡς συνώνυμον τοῦ Τορδύλιου τοῦ ἀναφέρει ὡσαύτως ὁ Διοσκρ. τὸ κρητικὸν **Σέσελι**, ὅπερ εἶνε τὸ τῶν σημερινῶν βοτανικῶν Τορδύλιον τὸ φαρμακευτικόν, εἰς τὸ ὁποῖον, κατὰ τὸν Φράας ἀναφέρεται καὶ τὸ **Σέσελι** τοῦ Θεοφράστου.

Σέδκλον, Σέδκουλον, Σεῦτλον, Σευτλις καὶ **Σευτλομαλάχην**, βλ. Τεῦτλον.

Σήκαλις, βλ. Βρίζα.

Σηκίον τὸ ἐδώδιμον (Sechium ἢ Chayota edulis γαλλ. Chayotte, Chocho ἢ Christofine, ἀγγλ. Chaco, Chayota ἢ Chocho ἢ Ichoo-Ichoo plant, τ. Κολοκυνθωδῶν), φ. ἰθαγ. τοῦ Μεξικικοῦ καὶ τῶν Ἀντιλλῶν ποῦδες πολυετές, κληματώδες, ξυλωδες παρὰ τὴν βάσιν του· πολυκαρπότατον, κονδυλόρριζον, ἡ ῥίζα του μεγίστη, ἐνίοτε ζυγίζουσα καὶ μέχρις 7 ὀκ. Καλλιεργεῖται εἰς πλείστας θερμὰς γῶρας, ὡς καὶ εἰς τὴν Ἀλγερίαν καὶ τὴν νοτ. Ἰσπανίαν, διὰ τὸν καρπὸν του, ὅστις εἶνε ὡσειδής, ἔχει μέγεθος πυγμῆς καὶ συνίσταται ἐξ ἐνὸς μεγάλου σκληροῦ σπέρματος περιβαλλομένου ὑπὸ παχείας σαρκός· αὕτη ἐφθῆ ἢ ἄλλως μαγειρευομένη ἀποτελεῖ ἔδωσον εὐστόμον καὶ ὑγιεινόν. Εἰς αὐς τόπους ἢ καλλιέργεια τοῦ φυτοῦ τούτου εἶνε ἐκτενής οἱ καρποὶ του, ἔνεκα τῆς ἀφθονίας των, χρησιμοποιοῦνται καὶ πρὸς διατροφήν τῶν χοίρων. Τὸ **Σηκίον** πολλαπλασιάζεται διὰ ῥιζῶν καὶ διὰ σπορᾶς, δύναται δὲ νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Τὰ σπέρματά του ἀπογυμνούμενα τῆς περιβαλλούσης αὐτὰ σαρκὸς ἀποβάλλουσι ταχέως τὴν βλαστικὴν των δύναμιν, διὸ λαμβάνονται καὶ σπείρονται οἱ καρποὶ ἀκέραιοι, ὅτε καὶ ἡ βλάστησις των εἶνε ἀσφαλεστέρα καὶ ταχύτερα.

Σημύνδα παρὰ Θεοφρ., βλ. Ἀκτῆ ἢ Χαμαϊάκτη.

Σηνέκιον (Senecio, γαλλ. Seneçon, ἀγγλ. Groundsel ἢ Ragweed, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περὶ τὰ 900 εἶδη ἀπαντῶντα πολλαχοῦ, ἰδίως δὲ εἰς ὄρεινους τόπους· φ. ποώδη, ἐτήσια, διετή καὶ πολυετῆ, φρυγανώδη ἢ θαμνώδη· δένδρωδη ὀλίγιστα, πλείστα ζιζάνια, πολλὰ κοσμητικὰ καὶ ἄλλως χρήσιμα. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 22 ἐν οἷς καὶ **Σ. τὸ κοινόν** (S. vulgaris), ἐτήσιον, τὸ ἐν Κεφαλ. ὀνομαζόμενον **Μαρτιάτικον** ἢ **Μαρτιάκος**, ὅπερ εἶνε ὁ παρὰ Θεοφρ. καὶ Διοσκρ. **Ἡριγέρων**, καὶ **Σ. ἡ Ἰακωβαία** (S. Jacobaea γαλλ. Jacobée), διετές· ἀμφοτέρω φαρμακευτικὰ παρὰ τῷ λαῷ καὶ κοινὰ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων ἐξωτικῶν εἰδῶν εἶνε καὶ **Σ. τὸ κομψόν** S. (elegans), ἐτήσιον, κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς.

Σηνναμική, βλ. Κασσία.

Σηδαμῖς, βλ. Σησαμοειδές.

Σηδαμοειδές, τὸ κατ' Ὀρφανίδην **Πανδῶδυνον** (Reseda) γ. τῆς τ. τῶν

Σησαμοειδομόρφων (Resedaceae, Δικοτλδ.), περιλ. περί τὰ 26 εἶδη ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν, πλὴν τινῶν ἀπαντῶντων καὶ ἐν Ἀραβίᾳ καὶ Περσίᾳ· φ. πώδη, ἐτήσια, διετή καὶ πολυετῆ· πολλὰ ζιζάνια, τινὰ κοσμητικά, βαφικὰ ἢ ἄλλως χρήσιμα. Εἶδη τῆς ἐλλ. γλωρ. τὰ ἐξῆς 6 ἀπαντῶντα καὶ ἀλλαγῶν: α') Σ. τὸ κίτρινον (R. lutea, γαλλ. Réséda sauvage, ἀγγλ. Base Rocket), διετές, τὸ κν. ὀνομαζόμενον Ὠχρα ἢ Ὠχηστρα. β') Σ. τὸ λευκὸν (R. alba), τὸ μέγα Σησαμοειδὲς ἢ ἡ Σισαμὶς τοῦ Διοσκρ., διετές καὶ ἐνίοτε πολυετές· τὸ κν. ὀνομαζόμενον κατὰ τύπους Μεσαντροῦλα, Ἀγκυόστρα, Γαῖδουρόχορτον (ἐν Αἰγίνῃ), Ὠχηστρα (ἐν Ζακύνθῳ) καὶ συνηθέστερον Βρωμοῦσα ἕνεκα τῆς εὐσοσμίας τοῦ φυλλώματός του· ζιζάνιον κοινότατον, πολύμορφον, ἀπαντῶν ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τρεῖς μορφαίς, ἐνιαχοῦ δὲ λαχανεύμενον. γ') Σ. τὸ μεσόγειον (R. mediterranea ἢ Jacquini), ἐτήσιον, τὸ κν. Ὠχηστρα. δ') Σ. τὸ τυμφαῖον (R. tymphaea), πολυετές, τὸ κν. Ὠχηστρα. ε') Σ. τὸ Φύτευμα (R. Fhyteuma), ἐτήσιον, τὸ κν. Ὠχηστρα, πιθανῶς τὸ τοῦ Διοσκρ. Φύτευμα. καὶ ζ') Σ. τὸ ὠχρόν (R. luteola, γαλλ. Gaude ἢ Herbe à jaunir, ἀγγλ. Dyer's-Rocket ἢ Dyer's weed), διετές, τὸ κν. Ὠχρα ἢ Ὠχηστρα.

Πάντων τῶν ἀνωτέρω εἰδῶν τὸ χόρτον, καὶ ἰδίως τοῦ τελευταίου, ἐνέχει κίτρινην βαφικὴν οὐσίαν, τὴν λουτεολίνην (γαλλ. lutéoline), χρησίμην πρὸς βαφήν ἰδίως τοῦ μαλλοῦ, διὸ καὶ ἐκαλλιεργεῖτο ἄλλοτε (πρωτίστως ἐν Γαλλίᾳ) Σ. τὸ ὠχρόν. Σήμερον τὸ χόρτον τοῦ φ. τούτου, ὡς καὶ τὸ τοῦ κιτρίνου Σ. χρῆσιμοποιεῖται πρὸς βαφήν τοῦ μαλλοῦ μόνον ἐνιαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε τὸ πανταχοῦ σχεδὸν θεραπεύμενον διὰ τὰ ἄφθονα καὶ εὐοσμώτατα ἀνθή του Σ. τὸ εὐοσμῶν (R. odorata, γαλλ. Réséda, Herbe mauve, Herbe d' amour ἢ Mignonette, ἀγγλ. Mignonette), ἐτήσιον, κοσμητικὸν καὶ μυρεψικόν, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀφρικῆς, τὸ κν. ὀνομαζόμενον Ῥεζεδάς, ἐν Κύπρῳ δέ, ἔνθα ὡσαύτως ἀπαντᾷ αὐτοφυόμενον, Ἀμορέτα. Κοινὸν εἰς τινὰ μέρη τῆς νήσου ταύτης εἶνε καὶ Σ. τὸ ἀνατολικὸν (R. orientalis ἢ R. macrosperma v. orientalis), ὅπερ ὀνομάζεται αὐτόθι κν. Χέμενη.

Σήσαμον (Sesamum, τ. Πηδαλιωδῶν)· γ. περιλ. περί τὰ 10 εἶδη· φ. ἐτήσια, πάντα ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς πλὴν ἐνός, τοῦ καὶ σπουδαιότερου, ὅπερ εἶνε Σ. τὸ ἰνδικὸν (S. indicum ἢ orientale, γαλλ. Sésame, ἀγγλ. Gingelly ἢ Gingilie, oil-plant ἢ Sesame, τουρ. Σουσάμ ἢ Σησάμ), τὸ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος γνωστὸν Σήσαμον ἢ Σησάμη. Ὁ Δε-Κανδόλλος φρονεῖ ὅτι πατρίς τοῦ φ. τούτου εἶνε αἱ νῆσοι τῆς Σόνδης, διότι εὐρέθῃ αὐτοφυόμενον μόνον εἰς τὰ ὄρη τῆς Ἰάβας. Ἐκ τῆς νήσου δὲ ταύτης φαίνεται νὰ εἰσῆχθη ἡ καλλιέργεια αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰνδικὴν καὶ τὴν περὶ τὸν Εὐφράτην χώραν κατὰ τὴν β' ἢ γ' χιλιετηρίδα π. Χ. Δὲν εἶνε βεβαιωμένον, προσθέτει ὁ Δε-Κανδόλλος, ἐὰν οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι ἐκαλλιεργούσιν τὸ Σ. πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Θεοφράστου, ἂν καὶ δὲν εἶνε ἀπίθανον νὰ εἰσῆχθη ἐκείν

μετά τοῦ σημιτικοῦ τοῦ ὀνόματος Semsem ἢ Simsim (ὅθεν καί τὸ ἑλληνικὸν **Σήσαμον**) μετὰ τὴν ι' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα (1).

Ἐντούτοις εἶνε βέβαιον ὅτι τὸ σήσαμον καὶ ἡ χρῆσις αὐτοῦ ἦσαν γνωστὰ εἰς τοὺς Ἑλληνας ἀπὸ παναρχαιοτάτης ἐποχῆς, διότι τὸ **σησαμότυρον** ἀναφέρεται εἰς τὴν Βατραχομουμαχίαν (συχ.36), ποίημα ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Ὀμηρον, ὃ δὲ Ἡρόδοτος, ὅστις ἀναφέρει τὴν περὶ τὴν Βαβυλωνῶνα καλλιέργειαν τοῦ Σ. καὶ τὴν αὐτῷ ἀποκλειστικὴν χρῆσιν τοῦ σησαμελαίου, ὁμιλεῖ περὶ τοῦ φ. τούτου ὡς περὶ εἶδους γνωστοῦ ἤδη εἰς τοὺς Ἑλληνας (2). λέγει δὲ προστούτοις ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ καὶ ἓνα περίπου αἰῶνα πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ οἱ Σάμιοι κατὰ τινα ἑορτὴν τῆς Ἀρτέμιδος προσέφερον «τρωκτὰ σησάμου τε καὶ μέλιτος» (Γ, 48), δ.δ. τὰ μέχρι σήμερον κατασκευαζόμενα καθ' ἅπασαν τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Ἑλλάδα **σουσαμάτα ἢ πιστοτέλια**. Δὲν εἶνε δὲ ποσῶς ἀδύνατον καὶ νὰ ἐκαλλιεργεῖτο ἕκτοτε τὸ Σ. εἰς τινὰς τῶν ἑλλ. χωρῶν γνωστῆς οὔσης τῆς εὐκολίας μεθ' ἧς τὸ ἐτήσιον τοῦτο φ. ἐγκλιματίζεται. Κοινὴ ἦτο πλέον ἡ χρῆσις τοῦ σησάμου εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ Ἀριστοφάνους, ὅστις συχνά ἀναφέρει τὴν **σησαμὴν** (τὸ σήμερον **σουσαμάτον**). Ἐνωστότατον δὲ φαίνεται νὰ ἦτο πλέον τὸ φ. εἰς τὰς ἑλλ. χώρας ἐπὶ Θεοφρ., διότι οὗτος πλειστάκις τὸ μνημονεύει, πολλάκις δὲ τὸ ἀναφέρει ὡς παράδειγμα. Ὁ Διοσκρ. ἀναφέρων ὡς εἶδη φαρμακευτικὰ τὸ τε φ. καὶ τὸν καρπὸν τοῦ λέγει: «γίνεται δὲ καὶ ἔλαιον ἐξ αὐτοῦ, ὃ οἱ Αἰγύπτιοι χρῶνται». Παρ' Ἀθηναίῳ ἀναφέρονται ὁ **σησαμίτης ἄρτος** (Γ, 114) καὶ αἱ **σησαμίδες**, τὰ «ἐκ μέλιτος καὶ σησάμων πεφυρμένων καὶ ἐλαίου σφαιροειδῆ πέμματα» (ΙΑ, 646).

Σήμερον ἡ καλλιέργεια τοῦ φ. τούτου εἶνε ἕκτενης εἰς τὴν Ἰνδικήν, τὴν Κασμίριαν, τὴν Περσίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον, κατὰ τὸ μᾶλλον δὲ καὶ ἦττον ἕκτενως καλλιεργεῖται τὸ Σ. εἰς τὴν Σινικὴν, τὴν Ἰαπωνίαν, τὴν ἀντ. καὶ δυτ. Ἀφρικὴν, τὴν Ἀραβίαν, τὴν Συρίαν, πολλαχοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Ἑλλάδος καὶ τινῶν ἄλλων παραμ. χωρῶν. Ὑπὸ καλλιέργειαν ἀπαντῶσι τρεῖς κυρίως διαφοραὶ (κατ' ἄλλους εἶδη) διακρινόμεναι ἀπ' ἀλλήλων ἰδίως ἐκ τοῦ χρώματος τῶν σπερμάτων

(1) «Orig. des Plt. cultivées», σελ. 338.

(2) «Ἐκ δὲ κέγγρου καὶ σησάμου ὅσον τι δένδρον μέγαθος γίνεται.....Χρέονται δὲ οὐδὲν ἔλαιω, ἀλλ' ἐκ τῶν σησάμων ποιεῦνται» (Α, 193).

Κοινοτάτη ἦτον ἡ χρῆσις τοῦ σησαμελαίου εἰς τὴν μεταξὺ Τίγρητος καὶ Εὐφράτου χώραν καὶ ἐπὶ Στράβωνος ὡς οὗτος μαρτυρεῖ λέγων: «Ἐλαίω δὲ χρῶνται τῷ σησαμίνω τὸ πλέον· οἱ δὲ ἄλλοι τόποι σπανίζονται τούτου τοῦ φυτοῦ» (16, 742).

Αἱ ἀναφερόμεναι παρ' Ἀρριανῶ («Περίπλους τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης») σησάμιοι φάλαγγες, αἱ ὁποῖαι, μετὰ τῶν ἐβενίνων φαλάγγων, ἐκομίζοντο ἐξ Ἀραβίας εἰς τὰ ἐμπόρια τῆς Περσίας (Ὀμνα καὶ Ἀπολόγου) εἶνε βεβηλῶς ξύλα δένδρου τινος τὸ ὁποῖον τότε ὀνομάζετο Σήσαμον, ἕκτος ἐὰν ἡ τοῦ χωρίου τούτου γραφὴ τῆς λέξεως σησάμινος ἦνε παρεφθαρμένη.

των' εἶνε δὲ αὐταὶ ἡ μελανόσπερμος ἢ ἀνατολική (S. orientale), ἡ καστανόσπερμος ἢ ἰνδική (S. indicum) καὶ ἡ λευκόσπερμος (S. subdentatum), ἡ καὶ συνθέςτερον ἀπαντῶσα καλλιεργουμένη ἐν Ἑλλάδι· αἱ δύο πρῶται διαφοραὶ εὐδοκίμοῦσιν εἰς θερμότερας τῆς Ἑλλάδος χώρας.

Τὸ Σ. εὐδοκίμει ἰδίως εἰς ἀμμοσαργιλώδεις καὶ ποταμοχώστους γαίας, σπείρεται δὲ τὴν ἀνοιξιν εἰς καλῶς καλλιεργηθέντα, κατ' ἐπανάληψιν σβαρισθέντα καὶ ἀπηλλαγμένον ζιζανίων ἀγρόν, κατ' ἀναλογίαν δὲ 1—1 1/2 ὄκ. σπόρου κατὰ στρέμμα. Ἀραιοῦνται, σκαλίζονται καὶ βοτανίζονται τὰ φ. ἀπαξ ὅταν ἀποκτήσῃ 6—8 φύλλα· ἐν ἀνάγκῃ γίνεται καὶ δεύτερον βοτάνισμα. Ὑπὸ εὐνοϊκὰς συνθήκας τὸ Σ. ἀποδίδει καὶ μέχρις 150 ὄκ. καρποῦ κατὰ στρέμμα. Ἡ Θεσσαλία παράγει ἐτησίως περὶ τὰς 100000 κοιλὰ σησάμου.

Τὸ μέγιστον μέρος τοῦ σησάμου τοῦ παραγομένου εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὰς ἀντι-Ἰνδίας καὶ τὰς ἄλλας ἀσιατικὰς καὶ ἀφρικανικὰς χώρας καταναλίσκεται εἰς τὴν Εὐρώπην πρὸς λήψιν τοῦ ἐλαίου του (45—55 %) ὅπερ εἶνε ἐκλεκτῆς ποιότητος.

Τὸ σησαμέλιον ἔχει χρῶμα ἀνοιχτὸν κίτρινον καὶ γεῦσιν ἐλαφρῶς πικρίζουσαν καὶ ἀρωματικὴν, διατηρεῖται δὲ ἀναλλοίωτον (δὲν ταγγίζει) ἐπὶ πολὺ καὶ χρησιμοποιοῦται ἐν Εὐρώπῃ ἰδίως πρὸς κατασκευὴν σάπωνος. Μόνη ἡ Γαλλία εἰσάγει ἐτησίως ὑπὲρ τὰ 80 ἑκατομμ. ὀκάδ. σησάμου κατὰ τὸ πλεῖστον ἰνδικῆς προελεύσεως, τὸ μέγιστον δὲ μέρος τοῦ ποσοῦ τούτου καταναλίσκουσι τὰ σαπυνοποιεῖα τῆς Μασσαλίας. Πρὸς λήψιν τοῦ ἐλαίου ὁ σπόρος ἀποφλοιούται, μεθ' ἃ ἐκθλίβεται δις μὲν ἄπ' εὐθείας καὶ τρίτην φορὰν τῇ βοήθειᾳ θερμοῦ ὕδατος ἢ ὑδατοῦ. Ὁ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ ἐλαίου ἐναπομένον σησαμοπλακοῦς ἀποτελεῖ κτηνοτροφικὴν οὐσίαν θρεπτικωτάτην (γαλλ. tourteaux de sésame) πωλουμένην εἰς τοὺς κτηνοτρόφους πρὸς 20 περίπου λεπτά κατ' ὀκάν.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἰδίως ἀνά τὴν Ἀνατολήν, ἡ χρῆσις τοῦ σησάμου εἶνε ποικιλωτάτη. Ὡς τὸ πάλαι οὕτω καὶ σήμερον γενικῆ εἶνε ἡ χρῆσις τῶν «σησαμοπάστων» ἄρτων καὶ κολλυριῶν καὶ τῶν μετὰ μέλιτος παρασκευαζομένων σουσαμάτων ἢ παστελίων, τὰ ὅποια πρέπει νὰ ἦνε παραπλήσια ἂν οὐχὶ ἀπαρῶν λάκτως ὅμοια τῶν παρ' Ἡροδότῳ «τρωκτῶν σησάμων καὶ μέλιτος» καὶ τῶν παρ' Ἀριστοφάνῃ καὶ Ἀθην. σησαμῶν ἢ σησαμίδων. Σησαμόπαστα δὲ παρασκευάζονται τὰ ξηρὰ σῦκα πολλαγοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Ἀλλὰ μεγαλητέρα κατανάλωσις σησάμου γίνεται εἰς τὰς χώρας ταύτας πρὸς κατασκευὴν τοῦ ταχινίου καὶ τοῦ χαλβᾶ⁽¹⁾. Καὶ τὸ μὲν ταχίνιον λαμβάνεται ὡς ἐξῆς· τὸ σῆσαμον βρέχεται ὀλίγον μὲ ἀλμυρὸν ὕδωρ, φεύγεται ἐλαφρῶς, ἀποφλοιούται καὶ ἀλέθεται· τὸ πρῶτον τῆς ἀλέσεως ἀφίεται νὰ ἐψυχοῦται εἰς δοχεῖα ἢ πίθους, ὅτε τὸ πλεῖστον τοῦ ἐλαίου τοῦ ἐρχόμενον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ἀφαιρεῖται, μένει δὲ ἐν τῷ πίθῳ ἢ τῷ δοχείῳ παχύρρευστος οὐσία, ἥτις ἢ ὑποστάθμη, ἥτις ἐνέχει εἰσέτι ἰκανὴν ποσότητα ἐλαίου καὶ ἀποτελεῖ τὸ ταχίνιον. Ὁ δὲ χαλβᾶς κα-

(1) Ταχίνιον καὶ χαλβᾶς, λέξεις τουρκικαί.

τασκευάζεται ἐκ ταχινίου, σακχάρου, μέλιτος ἢ σιραίου (ἢ ὀπωροσακχάρου σταφίδος) καὶ γαβαθορίζης (β.λ.). Τοῦ σησαμελαίου γίνεται χρῆσις ἀντὶ ἐλελαίου ἰδίου κατὰ τὰς νηστησίμων ἡμέρας ὡς καὶ πρὸς παρασκευὴν ὀρισμένων γλυκυσμμάτων καὶ ἐδεσμάτων (1). Ὅταν ἐκ τοῦ ἀλεσθέντος σησάμου λαμβάνεται ὄλον σχεδὸν τὸ σησαμέλαιον, τὸ ὑπόλειμμα (ἦτοι ὁ σησαμοπλακοῦς), ὅπερ ἐν Ἀνατολῇ, ἐνεκα τῶν ἀτελεῶν ἐν χρήσει μέσων, δὲν εἶνε ἐντελῶς ἐξηγνημένον (ἐνέγει εἰσέτι καὶ μέχρι 10⁰/₀ ἔλαιον), ὀνομάζεται κοινῶς κοῦσβος καὶ τρώγεται ὑπὸ τῶν ἀπορωτέρων, ἢ χρησιμοποιεῖται πρὸς διατροφήν τῶν κτηνῶν καὶ ἰδίως τῶν χοίρων.

Σπύάνειος, βλ. Ἀνθηδονοειδής.

Σιβθορπία (Sibthorpia, τ. Γρομαραδιωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 6 εἶδη φ. πωδῆ πολυετῆ. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Σ. ἡ ξενικὴ (S. peregrina), ἰθαγ. τῆς Μαδέρας, εἶδος θεραπευόμενον ἐνίοτε πρὸς κόσμον.

Σίγουρδο, βλ. Νάρδος, σελ. 692.

Σιδέρι, βλ. Ἄλυπον.

Σιδεροζάπαθον, βλ. Λάπαθον, σελ. 600.

Σιδερόχορτον «φυτὸν ἀνύπαρκτον γεννηθὲν διὰ τῆς φαντασίας ἀνθρώπων διεψευσμένων τὴν ἀπόκτησιν πλούτου πολλοῦ ἄνευ κόπου καὶ ἐργασίας» ('Ορφανίδης, «Γεωπονικά», Α', 63).

Σίδη (Sida, τ. Μαλαχιδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 80 εἶδη ἀπαντῶντα εἰς χώρας θερμὰς φ. πωδῆ, φρυγανῶδη ἢ θαμνώδη, στενωῶς συγγενῆ τῶν Ἀβουτίλων τινὰ κοσμητικὰ, ἄλλα κλωστικὰ. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε Σ. ἡ γαυροφύλλος, Σ. ἡ ῥομβόφυλλος, Σ. ἡ καρδιόφυλλος καὶ Σ. ἡ ἀπαλὴ (S. carpinifolia, S. rhombifolia, S. cordifolia καὶ S. mollis), καὶ τὰ τέσσαρα ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, παρέχουσι κλωστικὴν ὕλην χρησίμη πρὸς κατασκευὴν σχοινίων. Σ. ἡ ἀμβλεία (S. retusa, ἀγγλ. Paddy's Lucerne), εἶδος πωδῆς πολυετές, βαθύριζον, ἰθαγ. τῆς Νέας νοτ. Οὐαλίας, ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ ἀποτελεῖ ἀρίστην νομειτικὴν οὐσίαν ἰδίως εἰς ξηρὰς γαίας στερουμένας κατὰ τὸ θέρος ἄλλης κλωρᾶς νομῆς. Σίδη παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Βοιωτοῖς καὶ Κρήταις ὀνομάζετο ἡ Ῥοιά (β.λ.). Ἡ παρὰ Θεοφρ. δὲ Σίδη ἀναφέρεται εἰς Νυμφαίαν τὴν λευκὴν.

Σιδηρίτις (Sideritis, γαλλ. Crapaudine, ἀγγλ. Ironwort, τ. Χειλανθῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 45 εἶδη ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν καὶ τῶν Καναρίων νήσων φ. στενωῶς συγγενῆ τῶν Ἐλελίσφάκων πωδῆ, φρυγανῶδη καὶ θαμνώδη τινὰ κοσμητικὰ καὶ ἄλλως χρήσιμα. Εἶδη τῆς ἐλλ. κλωρ. 12 ἐν οἷς καὶ α') Σ. ἡ διάτρητος (S. perfoliata), ἀπαντᾷ εἰς τὴν Πίνδον, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὸν Ἄθω, καὶ ὀνομάζεται κν. Τσαΐ βλάχικο καὶ ἐν Ἀγ. Ὀρει Μπεττόνικα. β') Σ. ἡ εὐβοϊκὴ (S. euboica), τὸ κν. Τσαΐ ἀπὸ τὸ Δέλιφ. γ') Σ. ἡ πολυανθὴς (S. florida ἢ scardica), τὸ κ. Τσαΐ τοῦ Ὀλύμπου. δ') Σ. ἡ ραιτέρειος (S. Roeeri), τὸ κν. Τσαΐ τοῦ Παρνασσοῦ ἢ τοῦ Βελουχιοῦ. ε') Σ. ἡ συριακὴ ἢ

(1) Σηταμελαίου μεγάλην χρῆσιν κάμνουσιν εἰς τὴν Ἀνατολὴν οἱ Ἑβραῖοι.

κητικῆ (S. syriaca ἢ cretica), τὸ κν. **Τσαΐ τοῦ Βελουχιοῦ** καὶ ἐν Κρήτῃ **Μαλοθῆρα**. καὶ ς') Σ. ἡ **τεϊσομος** (S. theezans), τὸ κν. **Τσαΐ τοῦ Μαλεβοῦ**. Πάντα τὰ φ. ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς ὄρεινους τόπους, ἠρευνήθησαν δέ, ἐμελετήθησαν καὶ περιεγράφησαν ἰδιαίτερος ὑπὸ τοῦ Ὀρφανίδου (1) καὶ τοῦ Χελδράτχ (2) διότι τὸ χόρτον των πολλαχού τῆς Ἑλλάδος χρησιμοποιεῖται ἐν ἐγγύματι ἀντι τεύου. Ὁ Διοσκρ. περιγράφει τρεῖς **Σιδηρίτιδας**: ἡ πρώτη, ἡ καὶ **Ἡράκλεια** ἐπονομαζομένη ὑπ' αὐτοῦ, ἀναφέρεται εἰς **Στάχυν τὸν κρητικόν**, ἡ δευτέρα («ἄλλη Σιδηρίτις») εἰς εἶδος Ποτηρίου, καὶ ἡ τρίτη («καὶ ἐτέρα Σιδηρίτις») εἰς Γεράνιον τὸ βόρβητιανόν.

Σιδηρόξυλον (Sideroxyylon, τ. Σαποτουδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 60 εἶδη ἀπαντῶντα εἰς τροπ. καὶ παρατρ. χώρας* θάμνοι καὶ δένδρα, τινὰ καρποφόρα. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε α') Σ. τὸ **γλυκύσυκον** (S. dulcificum), δένδρον ἰθαγ. τῆς δυτ. Ἀφρικῆς* ὁ καρπὸς του (ἀγγλ. Miraculous berry) γλυκύτατος, βρώσιμος. καὶ β') Σ. ἡ **Σαποτή** (S. Sapota ἢ Achras Sapota, γαλλ. Sapotiller ἢ Zapote, ἀγγλ. Sapodilla-Plum), μέγα δένδρον ἀειθαλές, ὀπωροφόρον, ἰθαγ. τῶν δυτ. Ἰνδιῶν καὶ τῆς κεντρ. Ἀμερικῆς, καλλιεργούμενον δὲ σήμερον εἰς πολλὰς τροπ. καὶ παρατροπ. χώρας διὰ τὸν καρπὸν του, ὅστις εἶνε πολὺχυμος καὶ εὐστοματώτατῃ ὀπώρα μεγέθους συνήθους μήλου. Ὁ φλοιὸς τοῦ δένδρου τούτου θεωρεῖται ἀντιπυρετικὸς διὸ καὶ χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε ἀντι κίνας (β.λ.). Περὶ τοῦ εἰς τὸ γένος ταῦτο ἐνίοτε κατατασσόμενου Σ. τοῦ ἀκανθώδους βλ. Ἀργανία.

Σίδιον, βλ. Ροιά.

Σίκυς (Citrullus, τ. Κολοκυνθωδῶν) γ. περιλ. φ. ποιώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, κληματώδη καὶ ἔρποντα, στενωῶς δὲ συγγενῆ τῶν Πεπόνων. Ἀξιολογώτερα εἶδη εἶνε:

α') Σ. ἡ **Κολοκυνθίς** (C. Colocynthis, γαλλ. Coloquinte, ἀγγλ. Colocynthe ἢ Bitter apple, τουρκ. Ἀτζι-ἔλμά), εἶδος πολυετές, φαρμακευτικόν. Ἀπαντᾷ αὐτοφύεον εἰς τινὰς τῶν Κυκλάδων νήσων, εἰς τὴν Συρίαν, τὴν Κύπρον (ἐνθα ὀνομάζεται κν. **Πικραγγοῦριά** ἢ **Πικροπατισχιά**), τὴν βορ. Ἀφρικήν καὶ εἰς τινὰς ἄλλας παρατρ. χώρας. Ὁ καρπὸς του, ἡ **κολοκυνθίς**, ἔχει σχῆμα μὲν σφαιρικόν, μέγεθος δὲ μεγάλου πορτογαλλίου* πλήρως ὄριμος καλύπτεται ὑπὸ δέρματος ὑπόχρου καὶ λείου περιβάλλοντος σάρκα λευκὴν, ἀφρώδη, εὐθροπτον* παρεμφερῆ τῇ ἐντεριῶνῃ τῆς Ἀκτῆς, καὶ πολυάριθμα μικρά, ἀπόλευκα σπέρματα, πάντα δὲ τὰ μέρη ταῦτα εἶνε πικρότατα. Ὁ καρπὸς οὗτος χρησιμεύει ἰδίως εἰς τὴν κτηνιατρικὴν ὡς δραστικώτατον καθαρτικόν φάρμακον (φρμ. Καρπὸς Κολοκυνθίδος, Fructus s. Pulpa Colocynthis), οὕτινος τὸ κύριον συστατικόν εἶνε ἡ **κολοκυνθίνη** (γαλλ. Colocynthine), οὐσία τοξικῆ.

(1) Ὀρφανίδου «Γεωπονικά», Β', σελ. 116.

(2) Χελδράτχ «Περὶ τῶν φυτῶν τῶν παρεχόντων τὸ ἑλληνικὸν Τσαΐ», εἰς «Παρνασσόν» τῆς 20 Νοεμβρίου, 1900.

Τῆς **κολοκυνθίδος** γίνεται σήμερον ἐξαγωγή διὰ τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικὴν ἰδίως ἐξ Αἰγύπτου, Συρίας, Κύπρου καὶ Ἰσπανίας. Οἱ καρποὶ τῆς αἰγυπτιακῆς εἶνε οἱ μεγαλύτεροι, οἱ δὲ τῆς συριακῆς οἱ μικρότεροι· καὶ αἱ μὲν αἰγυπτιακαὶ καὶ κυπριακαὶ κολοκυνθίδες ἀπὸστέλλονται εἰς τὰς ἀγοράς τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς ἀποφλοιωμένοι, αἱ δὲ συριακαὶ μετὰ τοῦ φλοιοῦ των. Ἐν Κύπρῳ ἀπὸ τινων ἐτῶν τὸ εἶδος τοῦτο καὶ καλλιεργεῖται. Πολλαπλασιάζεται δὲ ἡ Κ. εὐκόλως διὰ σπορᾶς, εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς μετρίας ἐτι γονιμότητος γαίας καὶ ἀντέχει μεγάλως εἰς τὴν ξηρασίαν. Τὴν **Κολοκυνθίδα** καὶ τὰς φαρμακευτικὰς δυνάμεις τοῦ καρποῦ τῆς περιγράφει λεπτομερῶς ὁ Διοσκορίδης.

καὶ β') Σ. ὁ Ὑδροπέπων (C. vulgaris, γαλλ. Pastèque ἢ Melon d'eau, ἀγγλ. Water Melon, ἰταλ. Cocomero ἢ Pasteca, τουρκ. Καρπούς), φ. ἐτήσιον, ὀπωροφόρον· ἡ κν. **Καρπουζιά** καὶ ἐν Κύπρῳ **Πατισχιά**· ὁ καρπὸς τοῦ τὸ κν. **καρπούζι**, **χειμωνικὸν** ἢ **πατίχα** (ὁ **σαρακινὸς πέπων** τοῦ Παλαιολόγου). Τὸ φ. τοῦτο εἶνε ἴθαγ. τῆς κεντρ. Ἀφρικῆς ἔνθα ἀπαντᾷ αὐτοφυόμενον ἐπὶ μεγάλων ἐκτάσεων. Ὁ Δε-Κανδόλος λέγει ὅτι ὁ Ὑδροπέπων ἐκαλλιεργεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων· ὁ καρπὸς τοῦ ἀπαντᾷ εἰκονιζόμενος εἰς τὰς σωζόμενας τοιχογραφίας των· οἱ ἑβραῖοι τὸν ὠνόμαζον καὶ ἐξακολουθοῦσι νὰ τὸν ὀνομάζωσιν **ab-batitchim**, εἶνε δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀραβικόν, **battich** ἢ **batteca**, ἐξ οὗ τὸ γαλλικὸν **pastèque**, τὸ ἰταλ. **pasteca** καὶ τὸ ἐναχοῦ τῆς Ἀνατολῆς ἐν χρῆσει **πατίχα** (καὶ **Πατισχιά** τὸ φυτὸν). Τὸ ὄνομα **Χειμωνικὸν** εἶνε καθαρῶς ἑλληνικόν καὶ ἀναφέρεται ἰδίως εἰς διαφορὰς ὀψικάρπους, ὧν ὁ καρπὸς εἶνε παχύφλοιος καὶ διατρεῖται καθ' ὅλον σχεδὸν τὸν χειμῶνα. Ἡ καταγωγή τοῦ ὀνόματος **Καρπουζιά** εἶνε ἀμφίβολος· ἀπαντᾷ καὶ παρὰ τοῖς Τούρκοις (**Καρπούς**) καὶ τοῖς Ρώσοις (**arbus**)· ἴσως νὰ κατάγεται ἐκ τοῦ σανσκριτικοῦ **chaya-pula**, ὅθεν τὸ ἰνδικόν καὶ βεγγαλικόν **turbouz** καὶ **tarbuj** (de Candolle).

Ὡς ἤδη ἐλέχθη (βλ. σελ. 760—761) εἰς τὸ φ. τοῦτο ἀναφέρεται ὁ τοῦ Γαληνοῦ **Μηλοπέπων** (πιθανῶς δὲ καὶ ὁ τοῦ Διοσκρ. ἡμερος **Σίκυος**), ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο δὲ ἀναφέρεται ὁ καρπὸς τοῦ φ. καὶ ὑπὸ τοῦ Σηθῆ. Τὸ ὄνομα Ὑδροπέπων εἶνε νεοελληνικόν. Ἡ γνώμη καθ' ἣν ὁ Ὑδροπέπων ἦτον ἄγνωστος εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας μέχρι τοῦ πρώτου μ. Χ. αἰῶνος δὲν συμβιβάζεται μὲ τὸ γεγονός ὅτι τὸ φ. τοῦτο ἦτο γνωστὸν εἰς τοὺς ἀρχαίους Αἰγυπτίους μεθ' ὧν οἱ Ἕλληνες ἔκπαλα εὐρίσκοντο εἰς διαρκῆ συκοινωνίαν.

Ὁ Ὑδροπέπων εἶνε φ. πολυφορώτατον, οἱ δὲ καρποὶ του ἐνίοτε γίνονται ὀγκωδέστατοι (καρπούζια ζυγίζοντα καὶ μέχρι δέκα ὀκ. δὲν εἶνε σπάνια). Σήμερον ἀπαντᾷ καλλιεργούμενος ἐκτενῶς ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς εἰς πάσας σχεδὸν τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς χώρας, εἶνε δὲ ἡ καλλιέργεια τοῦ φ. τοῦτου ἀπλουστάτη. Εὐδοκιμεῖ μᾶλλον εἰς γαίας νοτέρας καὶ ἰδίως εἰς τὰς ποταμολωστὰς καὶ σπείρεται τὴν ἄνοιξιν μετὰ τὴν πάροδον τῆς περιόδου τῶν ὀψίμων παγετῶν. Ὁ μᾶλλον ἐπιζήμιος ἔχθρος τοῦ Ὑδροπέπου εἶνε ἡ φθειρίασις, τῆς ὁποίας προλαμβά-

νεται ἡ διάδοσις δι' ἐγκαίρων ψεκασμῶν μὲ διάλυσιν οἰασθήποτε ἐντομοκτόνου οὐσίας.

Περὶ τῶν παρ' ἀρχαίους Σίκκος, Σικύα καὶ Σίκυς βλ. Ἐλατήριον, Κολοκύνθη καὶ Πέπων.

Σικνωδὴ, βλ. Κολοκυνθῶδη.

Σιληνὴ (Silene, γαλλ. Silène, ἀγγλ. Campion ἢ Catchfly, τ. Καρσούφυλλωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 400 εἶδη, τὰ πλείστα ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν καὶ τῆς εὐκρ. Ἀσίας φ. ποώδη, ἐτήσια, διειτῆ καὶ πολυειτῆ πλείστα ζιζάνια, πολλὰ κοσμητικὰ καὶ ἄλλως χρήσιμα. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 77 ἐν οἷς καὶ α') Σ. ἡ ἐγγρωμος (S. colorata), ἐτήσιον, τὸ κν. Λουλουδάκι, τὸ τοῦ Θεοφράστου ἄγριον Φλόγιον ζιζάνιον πρωτανθέστατον, στεφανωματικὸν παρ' ἀρχαίους β') Σ. ἡ πολυανθῆς (S. Armeria), ἐτήσιον, ἀπαντῶν μόνον ἐν Ἀκωνία ἐνθα ὀνομάζεται κν. Λυχνουδί. γ') Σ. ἡ πορφυρανθῆς (S. Behen), ἐτήσιον, τὸ κν. Στρουθόνι. δ') Σ. ἡ σιθθόρπειος (S. sibthorpiana), ἐτήσιον ἢ διειτῆς, πιθανῶς ὁ Πόθος τοῦ Θεοφρ. καὶ ε') Σ. ἡ φνικώδης (S. inflata ἢ venosa ἢ Cucubalus Behen, γαλλ. Carnillet ἢ Behen blanc, ἀγγλ. Bladder Campion, Cow-bell ἢ White-Ben), πολυειτῆς, πολύμορφον κοινότατον ἀνά τοὺς ἀγρούς τόσον ἐν Ἑλλάδι ὅσον καὶ πολλαχοῦ ἄλλου' κν. ὀνομάζεται Στρουθοῦλα, Φουσκοῦθα (ἐν Λήμνῳ), Κουκκάκι (ἐν Ζοκύνθῳ), Στρουθὶ (ἐν Κύπρῳ), Κτύπαλο (ἐν Κρήτῃ) πιθανῶς ἢ τοῦ Διοσκρ. Μήκων ἀφρώδης (ἣτις κατ' ἄλλους ἀναφέρεται εἰς Χάριν τὴν φαρμακευτικὴν) ζιζάνιον ὀχληρότατον οἱ τρυφεροὶ βλαστοὶ τοῦ λαχανεύονται πολλαχοῦ κατὰ τὴν περίοδον τῆς ὀριμάνσεως τοῦ καρποῦ τοῦ λαχανομένου ἐν ποσῶ ὑπὸ τῶν κτηνῶν, καὶ ἰδίως τῶν προβάτων, δυνατὸν ν' ἀποθῆ ἐπιπλαβές.

Ἐκ τῶν ἀπαντῶντων ἐν Ἑλλάδι εἰδῶν θεραπεύονται πολλαχοῦ πρὸς κόσμον τὰ ἐξῆς: S. Armeria, S. compacta, S. cretica, S. gallica, S. inflata, S. paradoxa, S. pendula, S. Saxitraga, S. vespertina. Ἐκ τῶν ἐξωπικῶν εἰδῶν ἀξιολογώτερα πρὸς κόσμον εἶνε Σ. ἡ βιργίνιος, Σ. ἡ πεννσυλβανικὴ καὶ Σ. ἡ χουκέρειος (S. virginica, S. pennsylvanica καὶ S. Hookeri), καὶ τὰ τρία πολυειτῆ καὶ ἰθαγ. τῶν Ἦν. Πολιτειῶν, καὶ Σ. ἡ κρεμοκλαδῆς (S. pendula) ἣτις ἀπαντᾷ καὶ ὑπὸ τὴν διαφορὰν συμπαγῆς (S. p. compacta) καὶ εἶνε ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἰταλίας.

Σιλλικύπριον, βλ. Κρότων.

Σίλυβον τὸ μαριανόν (Silybum marianum, γαλλ. Chardon Marie ἢ Ch. argenté, ἀγγλ. Milk Thistle, τ. Συνθέτων), τὸ κν. Κουφάγκαθο, Ἀγκάβατος ἢ Γαϊδουράγκαθο' ἐτήσιον ἢ διειτῆς, ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν, φυλλάκανθον, σύνθεσις ζιζάνιον, ἀλλὰ καὶ φ. λαχανεύμενον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος παρὰ τῷ λαῶ φαρμακευτικόν. Ἄλλοτε ἐκαλλιεργεῖτο ἐνιαχοῦ τῆς Εὐρώπης ὡς λαχανικόν. Ὀνομάσθη μαριανόν (marianum) ἐνεκα τῆς πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἐπικρατούσης παρὰ τῷ λαῶ προλήψεως ὅτι αἱ λευκαὶ κηλίδες τῶν φυλ-

λων του προέκυψαν εκ της ἐπ' αὐτῶν πτώσεως σταγόνων γάλακτος τῆς Παρθένου Μαρίας. Εἰς τὸ φ. τοῦτο ἀναφέρεται τὸ τοῦ Διοσκρ. Σίλφιον περὶ οὗ οὗτος λέγει: «ἄκανθά ἐστι, πλατεῖα φύλλα ἔχουσα, χαμαιλέοντι ὅμοια τῷ λευκῷ ἥτις ἀρτιφυῆς ἐσθίεται ἐφθῆ σὺν ἐλαίῳ καὶ ἀλοσί· τῆς δὲ ῥίζης ὁ ὄπός ὅσον ὀλκῆ ποθείς σὺν μελικράτῳ, ἐμέτους κινεῖ».

X

Σίλφιον (Silphium, γὰλλ. Silphie, ἀγγλ. Rosin plant ἢ Rosin weed, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περὶ τὰ 11 εἶδη ἴθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς φ. πούδη πολυετή, ῥητινοφόρα· τινὰ κοσμητικά. Τὰ συνηθέστερον θεραπευόμενα εἶνε Σ. τὸ λυετή, ῥητινοφόρα· τινὰ κοσμητικά. Τὰ συνηθέστερον θεραπευόμενα εἶνε Σ. τὸ **σχιστόφυλλον** (S. laciniatum, ἀγγλ. Compass ἢ Polar plant ἢ Pilot-weed) καὶ Σ. τὸ **τερεβινθινοβουθῆς** (S. terebinthinaceum, ἀγγλ. Prairie Burdock), ἀμφοτέρων ὁ ὄπος ῥητινώδης.

Μοσχο
Μοσχο

Δινία λυβίου (Lycium) **Κυρηνίας**

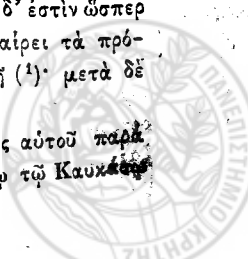
Παρ' ἀρχαίους Σίλφια ὀνομάζοντο διάφορα Σκιαδαθῆ ῥητινοφόρα φ. καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν λαμβανόμεναι ῥητινώδεις οὐσίαι, αἱ καὶ ὀποῖοι Σιλφίου καλούμεναι. Ἀλλὰ καὶ αἱ ῥίζαι τῶν φ. τούτων σίλφια ὀνομάζοντο. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει τὸ Σ. ὡς φυόμενον ἐν τῇ τῶν νομάδων **Διθύων γῆ** (Δ, 192), καὶ εἰς τὴν Κυρηναικὴν ἀπὸ Πλατέης νήσου μέχρι τοῦ στομίου τῆς **Σύρτης** (Δ, 196).

Κυρηνίας
Βαρκή

Ὡς μασώμενον μετὰ τυροῦ ἀναφέρεται τὸ σίλφιον κατ' ἐπανάληψιν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους (Ὀρθ. 534 καὶ 1579 καὶ Ἰπ. 895). Ὁ Θεόφρ. διακρίνει τὸ **κυρηναικὸν Σ.**, τὸ ὁποῖον ἀνάγεται εἰς Θαψίαν τὸ Σίλφιον καὶ εἰς Θαψίαν τὴν κομμεωφόρον (β.λ.), ἀπὸ τὸ φυόμενον «περὶ τὴν Σύρτην τὴν ἀπὸ τῶν Εὐεσπεκουμειωφόρον (β.λ.), ἀπὸ τὸ φυόμενον «περὶ τὴν Σύρτην τὴν ἀπὸ τῶν Εὐεσπεκουμειωφόρον (β.λ.), ἀπὸ τὸ φυόμενον «περὶ τὴν Σύρτην τὴν ἀπὸ τῶν Εὐεσπεκουμειωφόρον (β.λ.), εἰς ὃ φ. πρέπειν ἀναφέρεται **ρίζων**, τὸ ὁποῖον εἶνε Νάρθηξ ὁ τιγγιτανός (β.λ.), εἰς ὃ φ. πρέπειν ἀναφέρεται καὶ τὸ **συριακὸν Σίλφιον** τοῦ ἰδίου συγγραφέως, διότι ὁ Νάρθηξ οὗτος ἀπαντᾷ καὶ ἐν Συρίᾳ. Ὁ Διοσκρ. ἀναφέρει τέσσαρα εἶδη Σιλφίου· τὸ τῆς Συρίας, τὸ τῆς Ἀρμενίας, τὸ τῆς Λιβύας καὶ τὸ τῆς Μηδίας, λεπτομερῶς δὲ περιγράφει τὰς δυνάμεις τοῦ ὁποῦ αὐτῶν. Ἐχρησιμοποιεῖτο δὲ τὸ σίλφιον τὸ πάλαι ὄχι μόνον ὡς φάρμακον, ἀλλὰ καὶ ὡς ἄρτυμα, ὡς δ.δ. χρησιμοποιεῖται καὶ σήμερον εἰς πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς ὅ τε ὄπως καὶ ἡ ῥίζα εἰδῶν τινῶν Νάρθηκος (β.λ.).

Ἀλλὰ τὰ συνηθέστερον ἀναφερόμενα παρ' ἀρχαίους σίλφια εἶνε δύο: τὸ **κυρηναικὸν** καὶ τὸ **μηδικὸν**, ὅπερ συνεχέστο μετὰ τὸ **συριακὸν** καὶ τὸ ὁποῖον εἶνε προῖν ἰδίως τοῦ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν **σοκοροδόσμου Νάρθηκος**, ἐξ οὗ λαμβάνεται ἡ φαρμακευτικὴ κομμεωρρητινῆ **μηδικῶν σίλφιον** (φρμ. Asafoetida).

Περὶ τοῦ φέροντος τὸ κυρηναικὸν σίλφιον φ. ὁ Θεόφρ. λέγει: «Τὸ δὲ σίλφιον ἔχει ῥίζαν μὲν πολλὴν καὶ παχεῖαν, τὸν δὲ καυλὸν ἡλίικον νάρθηξ, σχεδὸν δὲ καὶ τῷ πάχει παραπλήσιον, τὸ δὲ φύλλον, ὃ καλοῦσι μασπετον, ὅμοιον τῷ σελίω· σπέρμα δὲ ἔχει πλατύ, ὡς φυλλῶδες, τὸ λεγόμενον φύλλον. Ἐπετεϊόκαυλον δ' ἐστὶν ὡς περὶ ὁ νάρθηξ. Ἀμα μὲν οὖν τῷ ἦρι τὸ μασπετὸν τοῦτο ἀφήσιν, ὃ καθαίρει τὰ πρόδρακα καὶ παχύνει σφόδρα καὶ τὰ κρέα θαυμαστά ποιεῖ τῇ ἡδονῇ (1)· μετὰ δὲ

(1) Περὶ τῆς ὑπὸ τῶν προβάτων βρώσεως τοῦ Σ. καὶ τῆς ἀξίας αὐτοῦ παρὰ τοῖς Κυρηναίοις ἀναφέρει ὁ Ἀρριανὸς τὰ ἐξῆς: «Ἀλλὰ ἔν γε τούτῳ τῷ Καυκασίῳ»

Τρεῖς Σιλφίων

ταῦτα καυλόν· ἐσβίεσθαι πάντα τρόπον ἐφθόν, ὁππότεν καθαίρειν δὲ καὶ τοῦτόν φασι τὰ σώματα τετταράκοντα ἡμέραις. Ὅπν δὲ διττὸν ἔχει, τὸν μὲν ἀπὸ τοῦ καυλοῦ τὸν δὲ ἀπὸ τῆς ρίζης, δι' ὃ καλοῦσι τὸν μὲν καυλίαν τὸν δὲ ρίζιαν. Ἡ δὲ ρίζα τὸν φλοῖον ἔχει μέλανα καὶ τοῦτον περιαιροῦσιν. Ἔστι δὲ ὡς περ μέταλλα τῶν ριζοτομιῶν αὐτοῖς, ἐξ ὧν ὅποσον ἂν δοκῆ συμφέρειν ταμειούμενοι πρὸς τὰς τομάς καὶ τὸ προϋπάρχον τέμνουσιν· οὐκ ἔξεσι γὰρ οὔτε παρατέμνειν οὔτε πλείον τῶν τεταγμένων· καὶ γὰρ διαφθείρεται καὶ σήπεται τὸ ἄρπν ἐὰν χρονίζη. Κατεργάζονται δὲ ἄγοντες εἰς τὸν Πειραιᾶ τόνδε τὸν τρόπον· ὅταν βάλωσιν εἰς ἀγγεῖα καὶ ἄλευρα σείουσι χρόνον συχνόν, ὅθεν καὶ τὸ χρῶμα λαμβάνει καὶ ἐργασθὲν ἀσχηπτον ἤδη διαμένει. Τὰ μὲν οὖν κατὰ τὴν ἐργασίαν καὶ τομὴν οὕτως ἔχει. Τόπον δὲ πολὺν ἐπέχει τῆς Λιβύης· πλείω γὰρ φασιν ἢ τετρακισχίλια στάδια πλείστα δὲ γίνεσθαι περὶ τὴν σύρτιν ἀπὸ τῶν Εὐεσπερίδων» (Φ. Ἰ.-6,3,1).

Τὸ μηδικὸν καὶ τὸ συριακὸν σίλφιον, λέγει ὁ Διοσκρ., εἶνε ἀσθενέστερα τῆς δύναμιν καὶ «βρωμοδεστέραν ἔχουσι τὴν ὄσμην» ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ὄπν τοῦ κυρηναικοῦ, ὅστις «κἂν ἐπ' ὀλίγον τίς αὐτοῦ γεύσῃται, ἰκμάδα κινεῖ καθ' ὅλον τὸ σῶμα· τῇ τε ὄσμῃ προσηνέστατος, ὥστε γευσασμένῳ τὸ στόμα μὴδὲ πνεῖν, εἰ μὴ ἐπ' ὀλίγον». Περὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ μηδικοῦ ἀπὸ τοῦ κυρηναικοῦ ὅπου τοῦ Σιλφίου ἀναφέρει καὶ ὁ Στράβων τὰ ἐξῆς : «Φέρεται δὲ καὶ σίλφιον ἢ χώρα (ἢ Μηδία) ἀφ' οὗ ὁ μηδικὸς καλούμενος ὀπός, οὐ πολὺ λειπόμενος τοῦ κυρηναικοῦ, ἐστὶ δ' ὅτε καὶ διαφέρων ἐκείνου· εἴτε παρὰ τὰς τῶν τόπων διαφορᾶς, εἴτε τοῦ φυτοῦ κατ' εἶδος ἐξαλλάττοντος, εἴτε καὶ παρὰ τοὺς ὀπιζοντας καὶ σκευάζοντας, ὥστε σημιμένειν πρὸς τὴν ἀπόθεσιν καὶ τὴν χρείαν» (ΙΑ, 525). Ἐπὶ Ῥωμαίων ἡ ρίζα τοῦ Σιλφίου (*Lacerpitium*) καὶ ὁ ὀπός αὐτοῦ (*Lacer*) ἔθεωροῦντο εἶδη πολύτιμα·

οὐδὲν ἄλλο ὅτι μὴ τέρμινοι πεφύκασιν καὶ σίλφιον (βλ. Νάρθηξ ὁ μακρόφυλλος)· ὡς λέγει Ἄριστοβούλος· ἀλλὰ καὶ ὡς ἐπωκεῖτο πολλοῖς ἀνθρώποις καὶ πρόβατα πολλά καὶ κτήνη ἐνέμοντο, ὅτι καὶ χαίρουσι τῷ σιλφίῳ τὰ πρόβατα, καὶ εἰ ἐκ πολλοῦ πρόβατον σιλφίου αἰσθοῖτο, καὶ θεῖ ἐπ' αὐτό καὶ τό τε ἄνθος ἐπιπέμεται καὶ τὴν ρίζαν ἀνορύττον καὶ ταύτην κατεσθίει. Ἐπὶ τῷδε ἐν Κυρῆνῃ ὡς μακροτάτω ἀπελαύνουσιν τὰς ποιμνας τῶν χωρίων ἵνα αὐτοῖς τὸ σίλφιον φύεται. Οἱ δὲ καὶ περιφράσουσι τὸν χώρον, τοῦ μὴδ' εἰ πελάσειεν αὐτῷ πρόβατα, δυνατὰ γενέσθαι εἴσω παρελθεῖν, ὅτι πολλοῦ ἀξίον Κυρηναίους τὸ σίλφιον» («Ἀλεξ. ἀνάβασις», 3.23,6).

Τὸ ἀνωτέρω ἀναφερόμενον Σίλφιον τοῦ Καυκάσου εἶνε πιθανῶς Πράγμον τὸ νομειτικὸν (β.λ.). Ἦτο δὲ τὸ σίλφιον παρὰ τοῖς Κυρηναίοις σπουδαιότατον καὶ πλουτοφόρον προϊόν, διὸ καὶ κλάδον ἢ σπέρμα Σιλφίου ἔφερον ἀποτυπωμένον τὰ νομίσματα αὐτῶν. Καθ' ἃ δὲ ἀναφέρει ὁ Στράβων κατὰ τινα ἐποχὴν οἱ τῶν ἐνδοτέρων τῆς Ἀφρικῆς βάρβαροι νομάδες «κατὰ ἔχθραν τινα» ἐφθειραν «τὰς ρίζας τοῦ Σιλφίου» τῶν Κυρηναίων, ὅπερ «ἐγγὺς ἦλθε τοῦ ἐκλείπειν» (ΙΖ, 837).

διὸ πολλάκις μεγάλα ποσὰ τοιούτων, ὡς ἀντιπροσωπεύοντα χυμὸν, ἐφυλάσσοντα εἰς τὰ δημόσια ταπεῖα.

Σιμάβη (Simaba, τ. Σιμαρουβωδῶν)· γ. περιλ. περι τὰ 14 εἶδη· θάμνοι καὶ δένδρα τῆς τροπ. Ἀμερικῆς· τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Σ. τὸ Κεδρίον ((S. Cedron, ἀγγλ. Cedron-tree), μικρὸν δένδρον φυόμενον εἰς τὰ δάση τῆς νοτ. Ἀμερικῆς· ὁ καρπὸς του, μεγέθους ὡσὺ χηνός, ἐγκλείει μέγα σπέρμα, ὅπερ ἀποτελεῖ ἄριστον ἀντιπυρετικὸν καὶ ἐπούλωτικὸν φάρμακον ἢ δραστικὴ οὐσία ἣν ἐνέχει ὀνομάζεται σιμαβίνη ἢ κεδρίνη (γαλλ. simabine ἢ cedrine).

Σιμαρούβη (Simaruba ἢ Simarouba, τ. Σιμαρουβωδῶν)· γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς· δένδρα ἀειθαλῆ. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Σ. ἡ πικρὰ (S. amara ἢ officinalis ἢ medicinalis, ἀγγλ. Bitter-wood), ἰθαγ. τῶν δυτ. Ἰνδιῶν· ὁ φλοιὸς του φαρμακευτικὸς (φρμ. Σιμαρούβης φλοιός, Cortex Simarubae).

Σιμαρουβώδη (Simarubaceae)· τ. Δικτλδ. περιλ. θάμνους καὶ δένδρα χωρῶν τροπικῶν καὶ παρατροπ. τινὰ φαρμακευτικὰ (γ. Ἴρβιγκία, Κνέωρον, Κουασσία, Πίκρασμα, Πικρόθαμνος, Σιμάβη, Σιμαρούβη κ. ἄ).

Σινάπι ἢ **Σίνηπι** (Sinapis, γαλλ. Moutarde ἀγγλ. Mustard, τουρ. Καρδάβ. Σταυρανθῶν)· γ. περιλ. φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς βορ. Ἀφρικῆς καὶ τῆς δυτ. Ἀσίας. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. β, ἐν οἷς καὶ τὰ πολλαχού ἄλλου ἀπαντῶντα : α') Σ. τὸ ἀρουραῖον (S. arvensis, γαλλ. Senevé ἢ Sanve, ἀγγλ. Corn Mustard ἢ Charlock), ἢ κν. Λαψάνα, ἢ παρὰ Διοσκρ. Λαμψάνη· φ. ἐτήσιον, κοινότατον πολλαχού, ὀχληρότατον δὲ ζιζάνιον ἰδίως τῶν σιτοφόρων φ. ἐτήσιον, ἀβλαβὲς πρὸς τροφήν τῶν κτηνῶν ἐφ' ὅσον εἶνε νεαρὸν, ἐπιβλαβὲς δὲ ἀπὸ τῆς ἀνθήσεως μέχρι τοῦ πέρατος τῆς βλαστῆσεώς του. Ἡ παρουσία τοῦ φ. τούτου εἰς τοὺς μὲ Σιτηρὰ ἐσπαρμένους ἀγροὺς ἀποβαίνει πολλάκις λίαν ἐπιζήμιος ἐνεκα τῆς ταχείας ἀναπτύξεώς του καὶ ἐπομένως τῆς ἀποπνίξεως τῶν παρ' αὐτῷ φυομένων ἄλλων φ. διὸ οἱ γεωργοὶ καταστρέφουσι τὸ ζιζάνιον τοῦτο νεαρὸν ἔτι βοτανίζοντες τὸν ἀγρὸν ἢ ψεκάζοντες τὸ γέννημα μὲ διάλυσιν θεικοῦ χαλκοῦ (βλ. Κριθή, σελ. 557). β') Σ. τὸ λευκὸν (S. alba, γαλλ. Moutarde blanche), ἐτήσιον· ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει φυόμενον λαχανεύεται καὶ ὀνομάζεται κν. Λαψάνα, καλ-λιεργούμνον δὲ ἀποτελεῖ εἶδος λαχανικόν, κτηνοτροφικόν καὶ φαρμακευτικόν. Ἐν Ἑλλάδι καλλιεργεῖται μόνον ὡς λαχανικόν (τὰ Σινάπια), ἀλλαχού δὲ καὶ ὡς κτηνοτροφικόν, χορηγούμενον τοῦ χόρτου του ἰδίως εἰς τὰς γαλακτοφόρους ἀγελάδας ἐν χλωρᾷ καταστάσει καὶ πρὸ τῆς ἀνθήσεώς του. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον σπείρεται· ἐνωρὶς τὸ φθινόπωρον καὶ κατ' ἀναλογίαν μιᾶς ὡς ἐγγίστα ὀκτὸς σπόρου κατὰ στρέμμα. Ὁ σπόρος του εἶνε φαρμακευτικὸς (φρμ. Σινάπεως σπέρμα, Semen Sinapeos)· μοσχευόμενος ἐν ὕδατι λαμβάνεται ἐσωτερικῶς εἰς μικρὰς δόσεις κατὰ τῆς δυσπεφίας, ἀποσταζόμενος δὲ παρέχει αἰθέριον ἔλαιον φαρμακευτικόν. Ἐκ τοῦ σπόρου τούτου ἰδίως παρασκευάζεται τὸ ἀρτυματικὸν ἄλευρον σινάπεως, τὸ κν. ὀνομαζόμενον μουστάρδα, ὡς καὶ τὸ παχὺ ἔλαιον σινάπεως.

ὑπερ χρησιμοποιεῖται πρὸς φωτισμόν. Εἰς τὸ φ. τοῦτο ἢ εἰς τὸ ἐπίμενον ἀναφέρεται τὸ **Νάπυ** τοῦ Θεοφρ. καὶ τὸ **Νάπυ** ἢ **Σίνηπι** τοῦ Διοσκρ. καὶ γ') **Σ. τὸ μέλαν** (*S. nigra* ἢ *Brassica nigra*, γαλλ. *Moutarde noire*), ἐτήσιον καλλιεργούμενον πολλαχῶς τῆς Εὐρώπης ὡς καὶ ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος διὰ τὰ σπέρματά του, τὰ ὅποια εἶνε δριμύτερα τῶν τοῦ προηγουμένου εἴδους καὶ χρησιμοποιοῦνται ὡς ἐκεῖνα, ἀλλ' ἰδίως πρὸς παρασκευὴν τοῦ φαρμακευτικοῦ ἀλεύρου σινάπεως (φρμ. *Farina Sinapeos*), ἐξ οὗ σκευάζονται οἱ **συναπισμοί**. Ἐν Ἑλλάδι καὶ τὸ εἶδος τοῦτο καλλιεργεῖται ἐνίοτε ὡς λαχανικόν (τὰ **Σινάπια** — βλ. καὶ Βλασταρια, Βροῦβες καὶ Ἴρσφελδία).

Συναπίδι καὶ **Συναπίδιασμα** ὀνομάζονται κν. παντοῖαι νόσοι κρυπτογαμικαὶ βλ. βάμβας (σελ. 177), Ἐρυσίθη, Κριθή (σελ. 558), Σκωρίαί.

Σινναμική, βλ. Σηναμική.

Σιον (*Sium*, γαλλ. *Berle*, ἀγγλ. *Water Parsnip*, τ. Σκιαδανθῶν) γ. περιλ. φ. πώδη, ὑδροχαρῆ, ἰθαγ. εὐκρ. χωρῶν τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου καὶ τῆς νοτ. Ἀφρικῆς, τὰ πλεῖστα ζιζάνια. Εἶδη τῆς ἐλλ. γλωρ. **Σ. τὸ στενόφυλλον** (*S. angustifolium* ἢ *erectum* ἢ *Berula angustifolia*) καὶ **Σ. τὸ κομβανθές** (*S. ἢ Helosciadium nodiflorum*), τὸ κν. **Νεροσέλινον**. Ταῦτα καὶ τινά ἄλλα ἐξωτικά εἶδη τοῦ αὐτοῦ γένους (*S. latifolium*) θεωροῦνται τοξικά, ἂν καὶ τὸ χόρτον των τρώγεται ἀβλαβῶς ὑπὸ τῶν κτηνῶν. Ἐντούτοις δέον νὰ ἐμποδίζεται ἢ βρῶσις τοιούτων φ. ὑπὸ τῶν γαλακτοφόρων κτηνῶν διότι τὸ γάλα των ἀποκτᾷ γεῦσιν δυσάρεστον εἰς πολλούς.

Ἄξιον λόγου ἐξωτικὸν εἶδος εἶνε **Σ. τὸ Σίσαρον** (*S. Sisarum* ἢ *Pimpinella Sisarum*, γαλλ. *Chervis* ἢ *Girole*, ἀγγλ. *Skirret*), πώδες πολυετές, ἰθαγ. τῆς Σινικῆς, καλλιεργούμενον ἀπὸ πολλοῦ ἐνιαχοῦ τῆς Εὐρώπης διὰ τὰς μακράς σαρκώδεις καὶ γλυκεῖας ῥίζας του, αἱ ὅποια μαγειρεῦνται ὡς αἱ τοῦ Δαύκου, τῆς Μελανοφλοίου (β.λ.) καὶ ἄλλων σακκορρίζων φ. Τὸ **Σιον** τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς εἶδος Βερονίκης.

Σιρίκι, βλ. Συρίκι.

Σιρός, βλ. Κριθή σελ. 205.

Σιδάλ, βλ. Ἀγαύη.

Σίδαρον φ. ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Διοσκρ. ὡς κοινὸν («γνώριμον») εὐδ' ἢ ῥίζα ἐφθῆ εὐστόμος, εὐστόμαχος, οὐρητική, ὀρέξεως προκλητική. Πιθανὸν ν' ἀναφέρεται εἰς τὴν φυματόρριζον διαφορᾶν τοῦ Σελίνου (βλ. καὶ Ἄνισον).

Σιδύμβριον (*Sisymbrium* ἢ *Alliaria*, τ. Σταυρανθῶν) γ. περιλ. περί τὰ 80 εἶδη, τὰ πλεῖστα πώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, ἰθαγ. χωρῶν τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου· πολλὰ ζιζάνια, ἄλλα φαρμακευτικά παρὰ τῶν λαῶν. Εἶδη τῆς ἐλλην. γλωρ. 8 ἐν οἷς καὶ α') **Σ. ἡ Σοφία** (*S. Sophia*, γαλλ. *Sagesse des Chirurgiens* ἢ *Talictron*, ἀγγλ. *Flix-weed*). β') **Σ. τὸ Ἐρῶσιμον** (*S. Irio*, γαλλ. *Vélaret*, ἀγγλ. *London Rocket*), τὸ ἐν Θῆρᾳ **Πικρόχορτο**. γ') **Σ. τὸ πολυκεράτιον** (*S.*

polyceratium), ἡ κν. **Σκυλλόβρουβα**, τὸ τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ Διοσκρ. Ἐρψι-
 μων. δ') Σ. τὸ **σκοροδόσμον** (S. Alliaria ἢ Alliaria officinalis, γαλλ. Al-
 liaire, ἀγγλ. Garlic mustard ἢ Jac-by-the-Hedge). καὶ ε') Σ. τὸ **φαρμα-**
κευτικόν (S. officinale, γαλλ. Tortelle ἢ Herbe-au-Chantre, ἀγγλ. Bank-
 Cress ἢ Hedge Mustard), ἡ κν. Ἄγριόβρουβα. Καὶ τὰ πέντε φαρμακευ-
 τικά παρὰ τῷ λαῷ ἐν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ ἀλλαχοῦ. Τοῦ τελευταίου τὰ φύλλα
 ἐνέχουσιν ἐν ποσῷ σκοροδέλαιον (βλ. σελ. 570). Τὸ πρῶτον **Σισύμβριον** τοῦ
 Διοσκρ. ἀναφέρεται εἰς εἶδος Ἡδυόσμου, τὸ δὲ ἕτερον **Σισύμβριον** αὐτοῦ εἶνε
 πιθανῶς Καρδαμίνη ἢ δριμεῖα.

Σισυρίγγιον (Sisyrinchium, ἀγγλ. Blue-eyed-Grass, Pig-Root, Rush-
 Lily ἢ Satin Flower, τ. Ἰριδωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 50 εἶδη ἴθαγ. τροπ. καὶ
 παρατρ. χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς φ. πώδη πολυετῆ· πολλά κοσμητικά ἐν οἷς
 καὶ Σ. τὸ **μεγανθές** (S. grandiflorum. ἀγγλ. Spring Bell) καὶ Σ. τὸ **βερμου-**
διανόν (S. bermudianum). Τὸ **Σισυρίγγιον** τοῦ Θεοφρ. ἀναφέρεται εἰς Ἴριδα
 τὸ **Σισυρίγγιον** (Iris ἢ Gynandrisis Sisyrinchium).

Σίσων τὸ Ἄμωμον (Sison Amomum, τ. Σκιαδανθῶν), πιθανῶς ὁ Σίσων
 τοῦ Διοσκρ. φ. διετές, ἀρωματικόν (τὸ σπέρμα του) καὶ φαρμακευτικόν παρὰ
 τῷ λαῷ, ἴθαγ. τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμεσογειῶν χωρῶν.

Σιταρος καὶ **Σιταροπούλα**, βλ. Ἀραβόσιτος:

Σιτηρά (Tritaceae), τὰ κατὰ Θεοφρ. **Σιτώδη**, οἰκογένεια τῆς τάξεως τῶν
 Ἀγρωστώδων, σπουδαιότατη ὑπὸ οἰκονομικῆν ἔποψιν καθὼς περιλαμβάνουσα πρὸς
 τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ κυριώτερα τῶν φ. ὧν τὰ σπέρματα εἶνε ἀρτοποιήσιμα, ἦτοι
 τὸν Σίτον, τὴν Βρίζαν καὶ τὴν Κριθὴν (β.λ.). Ἀλλὰ **Σιτηρά** ἢ **Δημητριακά**
 (κατὰ τὸ λατινικὸν Cerealia, ὅθεν καὶ τὰ γαλλ. Céréales, ἀγγλ. Cereals ἢ Corn,
 ἰταλ. Cereali, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται τουρκ. **Ζαχαῖο**) ἐπεκράτησε νὰ ὀνομάζων-
 ται καὶ ἄλλα Ἀγρωστώδη, ὧν τὰ ἀμυλοῦχα σπέρματα εἶνε ὡσαύτως ἀρτοποιή-
 σιμα, ὡς π.χ. ὁ Ἀραβόσιτος, ἡ Βρόμη, ὁ Κέγγρος, τὸ Σόργον κ. ἄ. (1). Πάν-
 των τῶν φ. τοῦτων **σιτηρά** ἢ **δημητριακά** ὀνομάζονται καὶ τὰ σπέρματα, τὰ ὁ-
 ποῖα καὶ **γεννήματα** ἢ καὶ **καρποὶ** ἀπλῶς λέγονται ἐνιαχοῦ κοινῶς, ὡς δ.δ. ἐλέ-
 γοντο ἐνίοτε ταῦτα καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων (2). Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν
σιτηρῶν περιλαμβάνονται ὑπὸ τινῶν καὶ τὰ ἀμυλοῦχα σπέρματα Πολυγόνων τι-
 νῶν καὶ ἰδίως Π. τοῦ **τριγωνοσπόρου** (β.λ.), διότι τὸ ἄλευρον αὐτῶν χρησιμο-
 ποιεῖται ἐνιαχοῦ πρὸς σκευασίαν εἰδῶν ἀντικαθιστῶντων τὸν ἄρτον. Ἡ ὄρυζα
 (β.λ.) ἂν καὶ καρπὸς Ἀγρωστώδους φ. λιαν ἀμυλοῦχος καὶ χρησιμοποιούμενος

(1) Εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας ἀρτοποιοῦνται καὶ τὰ σπέρματα Βαμβουσειδῶν τινῶν
 (β.λ.), εἰς δὲ τὴν Ἀβυσσινίαν Πόας τῆς ἀβυσσινιακῆς (βλ. καὶ Ἄμυλον).

(2) «Ἀθηναῖοι δὲ καὶ ὅσοι παρὰ τούτοις, ἴσασι Τριπτόλεμον τὸν Κελεοῦ πρῶ-
 τον σπεῖραι καρπὸν ἡμερον» (Παυσανίας, 1,14,2—βλ. καὶ Καρκός).

ὑπὸ πολλῶν ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων ἀντὶ ἄρτου, δὲν περιλαμβάνεται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν σιτηρῶν· ὁ καρπὸς οὗτος ἐπεκράτησε νὰ θεωρῆται ὡς εἶδος ἀποικιακόν (β.λ.).

Σιτοιειδὲς (Setaria, τ. Ἀγρωσταδῶν)· γ. περιλ. περί τὰ 10 εἶδη ἀπαντῶντα πολλαχού· φ. πούδη, νομευτικά, τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. τριζ, ἐν οἷς καὶ Σ. τὸ σφονδυλωτὸν (S. verticillata), τὸ κν. Κολλόχοροτο.

Σιτοθέρι, βλ. Ἀστεροκέφλιος.

Σιτοκρίθι, **Σιτοκρίθαρο** ἢ **Σιταροκρίθαρο**, βλ. Κριθὴ καὶ Σίτος.

Σίτος (Triticum, γαλλ. Blé καὶ Froment, ἀγγλ. Wheat, ἰταλ. Grano καὶ Formento, τουρκ. Μπογνταὶ καὶ Χιντά, τ. Ἀγρωσταδῶν). Αἱ πολυάριθμοι ὑπὸ καλλιέργειαν φυλαί, διαφοραὶ καὶ παραλλαγαὶ τοῦ πασιγνώστου Σίτου κατὰ τινὰς μὲν ὑπάγονται εἰς τρία εἶδη, κατ' ἄλλους δὲ εἰς δύο μόνον. Πάντες παραδέχονται ὡς ἴδιον καὶ καθαρῶς διακρινόμενον εἶδος Σ. τὸν μονόκοκκον (T. monococcum), ὅστις ἀπαντᾷ αὐτοφυῆς ὑπὸ πολλὰς μορφὰς εἰς τινὰ μέρη τῆς Σερβίας, ἐν Συρίᾳ καὶ ἀλλαχού τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὡς καὶ ἐν Ἑλλάδι⁽¹⁾ (ἐν Βοιωτίᾳ, Ἀργολίδι, Ἀχαΐᾳ καὶ ἐνιαχού τῆς Θεσσαλίας ὑπὸ τὴν μορφήν T. boeoticum ἢ T. monococcum lasiorrhachis). Εἰς τὰς χώρας ταύτας ἐντούτοις σπαγιῶς καλλιεργεῖται διότι ἡ ἀπόδοσίς του δὲν εἶνε μεγάλη. Ἄλλ' ἐπειδὴ εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς ὄρεινους τόπους καὶ ἀγόνους γαΐας καλλιεργοῦσι τὸ εἶδος τοῦτο εἰς τινὰ μέρη τῆς ἀντ. Εὐρώπης ὡς καὶ ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ (ἔνθα ὀνομάζεται κν. Locular, Engrain ἢ Petit Epeautre). Οὐδὲν νόθον τοῦ εἶδους τούτου ὑπάρχει ἂν καὶ ἐπανελημμένα ἀπόπειρα πρὸς ἀπόκτησιν τοιούτων διὰ τῆς διασταυρώσεως αὐτοῦ μετ' ἄλλων Σίτων ἐγένοντο ἰδίως ὑπὸ τοῦ Vilmorin⁽²⁾. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ὑποθέτουσι τινες ὅτι ἀναφέρεται ἡ Τύφη τοῦ Θεοφρ. καὶ ἡ ἀπλή Ζειά τοῦ Διοσκρ. Ἄλλ' ἡ περὶ τῶν Ζειῶν τῶν ἀρχαίων γνώμη ἡμῶν, ὡς ἀλλαχού ἐξετέθη (βλ. Ζειά), εἶνε ἀλλοία.

Πάντες οἱ ἄλλοι καλλιεργούμενοι Σίτοι φαίνεται ὅτι εἶνε ἀπόγονοι ἐνὸς καὶ μόνου εἶδους, διότι ἀλληλογονιμοποιοῦνται καὶ τὰ ἐκ τῆς διασταυρώσεως αὐτῶν προκύπτοντα νόθα εἶνε πάντοτε γόνιμα. Καὶ τινες μὲν ὑποθέτουσιν ὅτι πρόγονος τῶν Σ. τούτων εἶνε ὁ ἰθαγενὴς τῶν παραμ. χωρῶν ὠσειδῆς Αἰγίλωψ (β.λ.), ὅστις ἐν Ἑλλάδι καὶ πολλαχού τῆς Ἀνατολῆς ὀνομάζεται κν. Ἀγριόσταρον, ἐν δὲ τῇ Σικελίᾳ Frumentu sarvagiu, ὅπερ εἶνε ταυτόσημον τοῦ Ἀγριόσταρον. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο πιθανῶς ἀναφέρεται καὶ ὁ ἄγιος Πυρὸς τοῦ Θεοφρ. καθ' ὃν «θεραπεύμενος καὶ ἐξημερούμενος» μεταβάλλεται εἰς ἡμερον (Φ. I.-2,4,1), δ. δ. γίνεται Σ. Ἄλλ' ἡ ἐπικρατεστέρα γνώμη εἶνε ὅτι πρόγονος τῶν καλλιεργουμέ-

(1) Τοιαύτη τουλάχιστον εἶνε ἡ γνώμη πολλῶν ὡς ἀναφέρει ὁ Δε-Κανδῆλλος («Orig. des pl. cult.» σελ. 292).

(2) Λέγεται ὅτι ὁ Beyerink ἐπέτυχε μὲν τὴν παραγωγὴν νόθων, ἀλλ' ὅτι ταῦτα ἦσαν ἄγονα, δὲν ἀναπληρήγοντο διὰ τῶν σπερμάτων των (Guffroy, «Journal d'Agriculture Pratique», 1909, B', σελ. 205).

νων Σ. (πλὴν τοῦ μονοκόκκου) εἶνε εἶδος ἰθαγ. τῆς Μεσοποταμίας· ἐνισχύεται δὲ ἡ γνώμη αὕτη ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ ἀρχαιότερα γνωστὴ καλλιέργεια τοῦ Σ. εἶνε ἡ τῆς χώρας ταύτης, εἰς ἣν, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Βυρώσου, εἰς παναρχαιοτάτην ἐποχὴν (κατὰ τὴν 8ην π. Χ. χιλιετηρίδα) ἐφύοντο ἄγριοι Πυροὶ (1). "Ἐτι σημαντικωτέρα μαρτυρία περὶ τῆς ἐν Μεσοποταμίᾳ γενέσεως τοῦ Σ. εἶνε ἡ τοῦ Ὀλιβιέρου, ὅστις περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος «εὐρισκόμενος εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Εὐφράτου, πρὸς τὸ βορειοανατολικὸν τῆς Ἀνάς, χώρας ἀνεπιδέκτου καλλιέργειας, εὗρεν εἰς τινα φάραγκα αὐτοφουμένους τὸν Σίτον καὶ τὴν Κριθήν, φ. τὰ ὅποια οὗτος εἶχεν ἤδη ἀπαντήσῃ κατ' ἐπανάληψιν καὶ ἀλλαγῇ τῆς Μεσοποταμίας. Ὁ Δε-Κανδόλλος, ἐκ τοῦ «περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν καλλιεργουμένων φυτῶν» συγγράμματος τοῦ ὁποίου λαμβάνονται αἱ πληροφορίαι αὗται, προσθέτει ὅτι «ἡ χώρα τοῦ Εὐφράτου, ἥτις κεῖται εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς ζώνης τῆς καλλιέργειας τοῦ Σ., ἡ ὅποια ζώνη ἐξετείνεται ἄλλοτε ἀπὸ τῆς Σινηκῆς μέχρι τῶν Καναρίων νήσων, πιθανότατα νὰ ὑπῆρξε κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους προϊστορικοὺς χρόνους τὸ κύριον σημεῖον τῆς κοιτίδος τοῦ Σιτηροῦ τούτου. Πιθανὸν νὰ ἐξετείνεται ἡ ἰθαγένεια αὐτοῦ καὶ μέχρι τῆς Συρίας (2), λόγῳ τῆς ὁμοιότητος τοῦ κλίματος. Ἀλλὰ πρὸς ἀνατολὰς καὶ πρὸς δυσμὰς τῆς δυτικῆς Ἀσίας ὁ Σίτος, εἰς ἐποχὴν ἐννοεῖται προγενεστέραν παντὸς γνωστοῦ πολιτισμοῦ, δὲν εἶνε πιθανὸν ν' ἀπήντα εἰμὴ μόνον καλλιεργούμενος» (3). Ἀπόγονοι λοιπὸν τοῦ αὐτοφουοῦς τούτου Σ. τῆς δυτικῆς Ἀσίας πρέπει νὰ ἦνε αἱ πολυπληθεῖς διαφοραὶ, αἱ παραλλαγαὶ καὶ τὰ νόθα τὰ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς καλλιεργούμενα σήμερον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐκτενωσ. Ἀποτελοῦσι δὲ οἱ Σ. οὗτοι τὰς ἐξῆς τέσσαρας φυλάς, τὰς ὑπὸ τινων παραδεγομένας ὡς ἴδια εἶδη: α') Σ. ὁ κοινὸς ἢ ἡμερος (T. vulgare ἢ sativum, ἐν ᾧ τὰ τοῦ Λιναίου εἶδη T. hybernum καὶ T. aestivum, γαλλ. Blé ordinaire ἢ Blé tendre) — φέρει στάχυν ὑπόλευκον, ὑπόξανθον ἢ πυρρὸν, μετὰ ἡ ἄνευ ἀθέρων (ἀγάνων), κόκκον δὲ ἀπαλόν, ὑπό-

(1) «Καὶ πρῶτον μὲν τὴν Βαβυλωνίαν γῆν φησι κεῖσθαι ἐπὶ τοῦ Τίγριδος καὶ Εὐφράτου ποταμοῦ μέσση. Φύειν δὲ αὕτην Πυρούς ἀγρίους καὶ κριθὰς καὶ Ὠχρον καὶ Σήσαμον· καὶ τὰς ἐν τοῖς ἔλεσι φουόμενας ρίζας ἐστῆισθον (;) ὀνομάζεσθαι αὐτὰς γόγγας· ἰσοδυναμεῖν δὲ τὰς ρίζας ταύτας Κριθαῖς». (Ἐκ τῶν σωζομένων «Βαβυλωνιακῶν» τοῦ Βυρώσου. Ἑλλ. βιβλιοθήκη Φαβρικού, τομ. 143, σελ. 184).

(2) Ἡ ὑπόθεσις αὕτη τοῦ Δε-Κανδόλλου ἀποδεικνύεται σήμερον πραγματικῶς χάρις εἰς τὰς ἐπιμόνους ἐρεῦνας τοῦ Aaronsohn. Ὁ φυσιοδίφης οὗτος ἔχων ὑπ' ὄψιν του δειγμα συλλεγὲν τῷ 1855 ὑπὸ τοῦ Kotschy εἰς τὸ ὄρος Ἐρωμὸν τῆς Συρίας, ὁρισθὲν δὲ τῷ 1889 ὑπὸ ἐτέρου βοτανικοῦ (τοῦ Kohnicke) ὡς Σ. ὁ κοινὸς δικοκκοειδῆς (T. vulgare v. dicoecoides), κατὰ τὰς ἀνὰ τὴν Παλαιστινήν καὶ τὴν Συρίαν ἐκδρομάς του εὗρε τὸν Σ. τοῦτον ὑπὸ πολλὰς μορφὰς αὐτοφύμενον εἰς διάφορα μέρη τοῦ ὄρους Ἐρωμὸν (C. Guffroy, Jour. agr. Prat., 1909, Β' σελ. 204).

(3) «Or. des plants cultivées» σελ. 287.

λευκον, κισρόν, ἢ πυρρόν. Εἰς τὴν φυλὴν ταύτην ὑπάγονται οἱ περισσότεροι τῶν καλλιεργουμένων Σίτων, ταύτης δὲ διαφοραὶ εἶνε αἱ κν. κατὰ τόπους παρ' ἡμῖν ὀνομαζόμεναι Ῥουσιᾶς ἢ Ἀσπροσίταρο, Ψιλοσίταρο, Ζουλίτσα (Ἀρκαδίας), Ῥαψάνι (Θεσσαλίας καὶ Φωκίδος), Γραμμένο (Ἀττικῆς), Βλαχοσίταρο (Κορινθίας, Ἀχαΐας), Ἀκανθιώτικο (Κύπρου). Ὁ καρπὸς τῆς φυλῆς ταύτης προτιμᾶται πρὸς ἀρτοποιίαν, διότι περιέχει πλείοτερον ἄμυλον (β.λ.) καὶ ὀλιγώτερα πίτυρα—β') Σ. ὁ ὑβώδης (L. turgidum, γαλλ. Blé Poulard, Gros Blé ἢ Ré-tanielle)—φέρει στάχυν ἀθερώδη, ἀπλοῦν ἢ σύνθετον, ὑπόλευκον ἢ ὑπομέλανα· κόκκον δὲ ὑβώδη καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πυρρόν. Αἱ διαφοραὶ τῆς φυλῆς ταύτης καλλιεργοῦνται ἰδίως ἀνά τὴν μέσην Εὐρώπην. Ἀξία ἰδιαζούσης μνείας διαφορὰ εἶνε ἡ ὀνομαζομένη Θαῦμα ἢ Ἀφθονία (γαλλ. Blé de miracle ἢ d' abondance, ἧς ὁ στάχυς εἶνε σύνθετος—γ') Σ. ὁ σκληρὸς (T. durum, γαλλ. Blé dur)—ὁ στάχυς του εἶνε ἀθερώδης, ὑπόλευκος ἢ ὑπομέλας, ὁ δὲ κόκκος του μακρὸς, κερατώδης, ὑπόλευκος καὶ συνθέτερον πυρρὸς· πλουσιώτερος τοῦ τῶν προηγουμένων φυλῶν εἰς γλοιίνην καὶ πτωχότερος εἰς ἄμυλον, διὸ καὶ χρησιμοποιοεῖται ὁ καρπὸς τῆς φυλῆς ταύτης ἰδίως πρὸς κατασκευὴν μακαρονίων καὶ ἄλλων τοιούτων ξηρῶν ζυμαρικῶν, τῶν λεγομένων ζυμαρικῶν ἢ παστῶν τῆς Ἰταλίας. Αἱ διαφοραὶ τῆς φυλῆς ταύτης καλλιεργοῦνται ἰδίως εἰς τὰς παραμ. χώρας, τοιαῦται δὲ διαφοραὶ εἶνε ἡ Πολωνικὴ (γαλλ. Blé de Pologne), ἧτις ἀπαντᾷ καλλιεργουμένη ἰδίως ἀνά τὴν βορ. Ἀφρικὴν, καὶ αἱ ἐν Ἑλλάδι ὀνομαζόμεναι Δεβές (τουρ. Ντεβέ-ντισί=ὄδους τῆς καμῆλου) καὶ Μαυρογάνι ἢ Μαυρογένι, ἧτις ἐν Κύπρῳ καλεῖται Μαυροθέρι (=μαῦρος ἀθήρ)—καὶ δ') Σ. ἡ Σπέλτα (T. Spelta, γαλλ. Epeautre ἢ Grand Epeautre)—φέρει στάχυν λεπτόν, μακρόν, ὑπόλευκον, ὑπέρυθρον ἢ ὑπομέλανα, μετὰ ἢ ἀνευ ἀθέρων· κόκκον δὲ πυρρόν. Αἱ διαφοραὶ τῆς φυλῆς ταύτης ἀπαντῶσι καλλιεργούμεναι ἰδίως εἰς τόπους ὀρεινοῦς καὶ εἰς γαίας καὶ μετρίας γονιμότητος. Τὸ ἄλευρον τοῦ καρποῦ των ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ Γερμανίᾳ προτιμᾶται ὑπὸ τῶν σακχαροπλαστῶν. Τῆς φυλῆς ταύτης διαφορὰ εἶνε ὁ κατὰ τινὰς παραδεδεγμένος ὡς ἀποτελῶν ἰδίαν φυλὴν δίκοκκος ἢ ἄμυλῶδης Σ. (T. dicocum ἢ amyllum, γαλλ. Amidonnier). Ὁ Σ. οὗτος καλλιεργεῖται ἰδίως ἐν Ἑλβετίᾳ, ἔνθα ἐκ τοῦ καρποῦ του κατασκευάζεται ἄμυλόκολλα.

« Ἡ καλλιέργεια τοῦ Σ. ἀνά τὸν παλαιὸν κόσμον δυνατὸν νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς προϊστορικὴ· παναρχαιότατα τῆς Αἰγύπτου μνημεῖα, προγενέστερα τῆς εἰς τὴν χώραν ταύτην εἰσβολῆς τῶν ποιμένων, ὡς καὶ τὰ ἐβραϊκὰ ἱερά βιβλία πιστοποιοῦσιν ὅτι ἡ καλλιέργεια αὕτη ἦτον ἔκτοτε ἐδρεωμένη. Ὅσαίσι δὲ οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι καὶ Ἕλληγες ὁμιλοῦσι περὶ τῆς εἰς τὰς χώρας των εἰσαγωγῆς τοῦ Σ. ἀποδίδουσιν αὐτὴν εἰς μυθολογικὰ πρόσωπα οἷα εἶνε ἡ Ἴσις, ἡ Δημήτηρ, ὁ Τριπτόλεμος. Παρὰ τοῖς Σίνοις, οἱ ὅποιοι, ὡς εἶνε βεβαιωμένον, ἐκαλλιεργουν τὸν Σ. καὶ 2700 ἔτη π. Χ., τὸ εἶδος τοῦτο θεωρεῖται ὡς δῶρον τοῦ Οὐρανοῦ. Κατὰ τὴν ἐπὶ τῆς ἀπομεμακρυσμένης ταύτης ἐποχῆς ταχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Τεϊν-Νόγγ ἐτήσιαν τελετὴν τῆς σπορᾶς τῶν πέντε καρπῶν, εἰς τούτων ἦτο καὶ ὁ σί-

τος» (1). Ὡς τὸ ἄριστον δῶρον τοῦ Θεοῦ ἐθεωρεῖτο παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ὁ σίτος, διό, κατὰ τὸν ἱερὸν νόμον των, οἱ πρῶτοι συγκαμιζόμενοι στάχυες ἔπρεπε νὰ προσφέρωνται τῷ Θεῷ. Ἐντεῦθεν ἐπήγασε καὶ ἡ καθιερωμένη παρὰ τοῖς χριστιανοῖς συνήθεια τῆς λήψεως τοῦ ἡγιασμένου ἄρτου, τῆς προσφορᾶς (τῆς ὁστίας παρὰ τοῖς καθολικοῖς).

Ἡ λέξις σίτος εἶχε παρ' ἀρχαίοις γενικωτέραν τῆς σημερινῆς σημασίαν· περιελάμβανε πάντα τὰ τότε γνωστά Σιτηρά (2). Ἐντούτοις ὁ βραδύτερον ὀνομασθεὶς Πυρός (ἐκ τοῦ Σπυρός³, ταυτοσήμου τοῦ σπόρος) ἀρχικῶς ἔφερε μόνον τὸ ὄνομα Σίτος, ὅπερ εἶνε σημιτικῆς καταγωγῆς (Chittah). Χαλδαία λοιπὸν ἢ Συρία πρέπει νὰ ἦτον ἡ Δημήτηρ (ἢ καὶ Σιτώ ἐπονομαζομένη— Ἄθην. Γ, 109, α), ἢ συντελέσασα εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ Σ. ἀνά τὴν οἰκουμένην. Αὕτη, κατὰ τὰ μῦθοις, πρὸς ἀναπαύσειν τῆς φιλοξενίας καὶ τῶν περιποιήσεων ὧν ἔτυχεν ἐν Ἐλευσίνι παρὰ τῶν πολιτῶν, τοῦ βασιλέως καὶ ἰδίως παρὰ τοῦ υἱοῦ τούτου Τριπτολέμου, τοῦ πληροφορήσαντος αὐτὴν περὶ τοῦ τύπου καὶ τοῦ τρόπου τῆς ὑπὸ τοῦ Πλούτωνος ἀρπαγῆς τῆς θυγατρὸς τῆς Κόρης· ἐδίδαξεν αὐτῷ τὴν γεωργίαν, τῷ ἔδωκε σπόρον Σίτου καὶ ἄλλων Σιτηρῶν (διὸ καὶ ὀνομάσθησαν ταῦτα ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων Cerealia, δ. δ. Δημητριακά) καὶ τῷ παρεχώρησε τὸ ἄρμα τῆς, δι' οὗ οὗτος περιῆλθε τὴν οἰκουμένην καὶ μετέδωκεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰς γεωργικὰς τῆς γνώσεις, ἐφ' ὃ καὶ ἐπήγοντο οἱ Ἀθηναῖοι ὡς εὐεργέται τῆς ἀνθρωπότητος.

Παρ' Ὀμήρῳ ἡ λέξις σίτος ἔχει τὴν σημασίαν τῆς τροφῆς ἐν γένει (Ὀδσ. Θ, 222 καὶ I, 90). Τὴν αὐτὴν σημασίαν ἀποδίδει εἰς τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ ὁ Ἡσίοδος (α' Ἐργ. καὶ Ἡμρ. 145). Πυροῦς ὅμως ὀνομάζεται ὁ Ὀμηρος τὸν καρπὸν

(1) «Οἱ ἄλλοι τέσσαρες ἦσαν ἡ Ὀρίζα, τὸ Σόργον, ὁ Κέγγρος καὶ ἡ Σοῖα» (Org. des pl. cultivées, σελ. 284).

(2) «Τὰ δὲ (σπέρματα) τοῦ σίτου γυμνά καὶ μάλιστα τοῦ Πυροῦ καὶ τῆς Κριθῆς» (Θεοφρ. Φ. Αἴ. -4, 1, 2). Ὁ Ξενοφῶν ἐν τῇ «Ἀναβάσει» (1, 5, 10) ἀναφέρει ὅτι ὁ στρατὸς τοῦ Κύρου ἐπρομηθεύετο σίτον μελίνης ἐκ τῆς παρὰ τὸν Εὐφράτην Χαρμάνδης, ἔνθα τὸ Σιτηρὸν τοῦτο ἐκαλλιεργεῖτο καὶ παρήγετο ἐν ποσῷ. Ἦτο δὲ ἡ Μελίνη (β. λ.) εἶδος Κέγγρου. Ἀναφέρει δ' αὐτὴν καὶ ὁ Ἡρόδοτος (Γ, 117) ὡς σπειρομένην εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀσίαν τὸ θέρος ταυτοχρόνως μετὰ τοῦ Σησάμου. Δυσερμηνεῦτα εἶνε δύο εἶδη σίτων ἀναφερομένων ὑπὸ τοῦ Θεοφρ. ἐν τῷ ἐπομένῳ χωρίῳ: «Ἐπὶ καὶ περὶ τὴν Ἀσίαν οὐ πόρρω Βάκτρων ἐν μὲν τινὶ τόπῳ οὕτως ἀδρὸν εἶναι φασὶ τὸν σίτον ὥστε πυρῆνος ἐλαίαις μέγεθος λαμβάνειν, ἐν δὲ ταῖς Πισσάτοις καλουμένοις οὕτως ἰσχυρὸν ὥστ' εἴ τις πλεῖον προσεγγέκοιτο διαρρήγνυσθαι καὶ τῶν Μακεδόνων καὶ πολλοὺς τοῦτο παθεῖν» (Φ. I, -8, 4, 5).

(3) Εἰς τὴν μεγάλην Ἑλλάδα (τὴν Ἰταλίαν) ὁ Σίτος ὀνομάζεται Σπυρός (Κοραῆς).

τοῦ Σ. (Ὅδ. Δ, 604 καὶ I, 110), ὃν καρπὸν ὁ Ἡρόδοτος ἀποκαλεῖ σίτον⁽¹⁾. Περὶ τοῦ φυτοῦ τούτου βεβαίως πρόκειται ἐν τῷ τοῦ Ξενοφῶντος «Οἰκονομικῷ» (17,12) ἐνθα ἐξηγεῖ ὁ Ἰσχυράμαχος τοὺς λόγους δι' οὓς ἐσυνειθίζετο τὸ σφάλισμα τοῦ «σίτου». Παρὰ Στράβωνι μὲ τὸ ὄνομα σίτος σημαίνεται τὸ τε φυτὸν καὶ ὁ καρπὸς τοῦ Σ. (2,73—5,242—11,508—12,575), πυρὸς δὲ (ἐνικ. 5,227—15,735) ὀνομάζεται μόνον ὁ καρπός, ἐνῶ ὁ Πausanias τὸ μὲν φυτὸν ὀνομάζει Σίτον (3,9,4 καὶ 4,17,5), τὸν δὲ καρπὸν αὐτοῦ πυρούς (πληθυντικῶς, 1,24,4). Πυρὸν (ἐνικῶς) ὀνομάζει ὁ Θεοφρ. τὸ φυτὸν καὶ πυρούς (πληθυντικῶς) τὸν καρπὸν ὁ παρ' αὐτῷ σίτος ἀναφέρεται εἰς τὰ Σιτηρὰ ἐν γένει (Φ. I, -8,4,6). Ἄλλ' ἐνιαχοῦ πρέπει νὰ σημαίνῃ διαφορὰν Πυροῦ ἢ ὀρισμένον εἶδος Σιτηροῦ. Πυρούς (πληθυντικῶς) ὀνομάζει τὸν καρπὸν τοῦ Σ. καὶ ὁ Διοσκρ. Ἄλλ' ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Γαληνοῦ ἄρχεται ἡ ἐπικράτησις τοῦ ὀνόματος Σίτος, διὸ καὶ λέγει οὗτος «σίτον ὀνομάζουσιν οἱ ἄνθρωποι μάλιστα μὲν τοὺς πυρούς». Μόνον ὑπὸ τὸ ὄνομα Σίτος ἀναφέρεται τὸ Σιτηρὸν τοῦτο ὑπὸ τοῦ Σηθῆ ὡς καὶ ἐν τοῖς «Γεωπονικαῖς» τοῦ Βίssonου.

Προκειμένου περὶ τοῦ καρποῦ διαφορῶν Σ. ὁ Θεοφρ. λέγει: «Πολλὰ δὲ γένη καὶ τῶν πυρῶν ἔστιν εὐθὺς ἀπὸ τῶν χωρῶν ἔχοντα τὰς ἐπωνυμίας, ὡς ὁν λιθυκοί, ποτικαί, θράκες, ἀσσυριοί, αἰγύπτιοι, σικελοί. Διαφορὰς δὲ καὶ ταῖς χροιαῖς καὶ τοῖς μεγέθεσι καὶ τοῖς εἶδεσι καὶ ταῖς ιδιότησιν ἔχουσι καὶ ἐν ταῖς δυνάμεσι ταῖς τε ἄλλαις καὶ μάλιστα ταῖς πρὸς τὴν σίτησιν. Τινὲς καὶ ἀπ' ἄλλων τὰς προσηγορίας ὡς καγγρυδίας, στλεγγύς, ἀλεξάνδρειος· ὧν ἀπάντων ἐν τοῖς εἰρημένους τὰς διαφορὰς ληπτέον. Οὐχ ἥκιστα δ' οἰκείαι εἰ τις λαμβάνοι τὰς τοιαύτας· ὡς εἰσιν οἱ μὲν πρῶτοι οἱ δὲ ὄψιοι, καὶ εὐαυτεῖς καὶ πολύχοι, οἱ δὲ μικροὶ καὶ ὀλιγόχοι καὶ μεγαλοστάχυες οἱ δὲ μικροστάχυες. Καὶ οἱ μὲν ἐν κίλυκι πολὺν χρόνον οἱ δ' ὀλίγον ἔνοντες ὡςπερ ὁ λιθυκός. Καὶ κάλαμον οἱ μὲν λεπτόν οἱ δὲ παχύν· καὶ τοῦτο ὁ λιθυκός ἔχει, παχύν δὲ καὶ ὁ καγγρυδίας. Ἐτι δὲ χιτώνας οἱ μὲν ὀλίγους οἱ δὲ πολλοὺς ὡςπερ ὁ θράκιος. Καὶ ὁ μὲν μονοκάλαμος ὁ δὲ πολυκάλαμος, καὶ μᾶλλον δὲ καὶ ἥττον» (Φ. I, -8,4,3).

Ἐν τῇ περὶ τῶν ἀρίστων Σ. μονογραφίᾳ του⁽²⁾ ὁ E. Vilmorin λέγει ὅτι εἰς τὴν βλάστησιν καὶ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ Σ. τὰ μέγιστα ἐπιδρῶσι τὸ ἔδαφος, τὸ κλίμα καὶ αἱ προσβάλλουσαι τὸ φ. νόσοι, αἱ ὅποια εἶνε συνηθέστεραι καὶ σοβαρώτεραι εἰς τινὰς γαίας καὶ κατὰ τινὰς ἐποχάς. Σπάνια εἶνε αἱ γαῖαι εἰς τὰς ὄπριαις τὸ φ. τοῦτο δὲν δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ, ἐλάχισται δὲ αἱ γῶραι αἱ στερούμεναι καταλλήλων διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ Σιτηροῦ τούτου γαιῶν καὶ κλίματος. Αἱ ἀπειράριθμοι διαφοραὶ τοῦ Σ. ὑπὸ διάφορα κλίματα βλαστάνουσι καὶ καρποφοροῦσιν ἐν χρονικῷ διαστήματι ποικίλλοντι μεταξύ 2 καὶ 10 μηνῶν⁽³⁾.

(1) «Σίτον δὲ καὶ σπεῖρουσι καὶ σιτέοντι» (Δ,17).

(2) «Les Meilleurs Blés» Paris 1880.

(3) Ὁ Θεοφρ. ἀναφέρει διμήνους καὶ τριμήνους Σ. ὡς καὶ «γένος ἐν ἐλάτ»

Αί μᾶλλον πρόφοροι διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ Σ. γαῖται εἶνε αἱ γόνιμοι πλὴν μετρίως πυκνότητος, νοτεραὶ δέ, ἀλλ' οὐχὶ ὑγραί· εἰς τὰς γαίας τρύτας ὡς καὶ εἰς αὐτάς ἔτι τὰς ξηρὰς πλὴν γονίμους καὶ καλῶς καλλιεργουμένας, ὁ Σ., βλαστάνων ὑπὸ εὐνοϊκὰς ἀτμοσφαιρικὰς συνθήκας, δυνατὸν ν' ἀποδόσῃ καὶ μέχρι 15 κοιλὰ καρποῦ κατὰ στρέμμα. Μεγάλως ἐπιδρωῖσιν ἐπὶ τῆς ἀποδόσεως ἡ διαφορά τοῦ Σ. καὶ ἡ ποιότης τοῦ σπόρου. Ὁρισμέναι διαφοραὶ Σ. εὐδοκίμοισι μᾶλλον εἰς ὠρισμένας περιφερείας καὶ εἰς ὠρισμένας γαίας. Κατὰ κανόνα δι' ἐκάστην περιφέρειαν προτιμότεραι εἶνε αἱ εἰς ταύτην ἀνέκαθεν καλλιεργούμεναι διαφοραὶ, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως νὰ ἐφαρμόζηται ἡ ἐπιλογή τοῦ σπόρου. Ἀνέκαθεν καὶ πανταχοῦ ἡ χρῆσις ἐπιλέκτου σπόρου θεωρεῖται τὸ ἄριστον μέσον πρὸς ἐπιτυχίαν μεγαλητέρας ἀποδόσεως ἐκ τῆς καλλιεργείας παντός φ. καὶ ἰδίως τῶν Σιτηρῶν (1). Οἱ ἐπιμελέστεροι γεωργοί, τὸσον ἐν Ἑλλάδι ὅσον καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς, εἰς τὴν καλλιέργειαν ἰδίως τοῦ Σ. ἐφαρμόζουσιν εἶδος ἐπιλογῆς τοῦ σπόρου, τῆς ὁποίας τ' ἀποτελέσματα εἶνε πάντοτε ἱκανοποιητικὰ. Συνίσταται δὲ αὕτη εἰς τὴν πρὸ τοῦ ἁλωνισμού καὶ ἀπὸ τῆς θημωνιᾶς ἐκλογὴν καὶ διατήρησιν διὰ σπόρον τῶν μεγαλητέρων, ἀδρότερων καὶ τελειότερων σταχυῶν (2). Δι' ἐπανελημμένων δοκιμῶν ἀπεδείχθη ὅτι ἐκ τῶν μεγαλητέρων καὶ βρυτέρων κόκκων ἢ σπόρων τοῦ Σ. ἢ ἄλλου εἶδους Σιτηροῦ προκύπτουσι τὰ ὑγιέστερα, βωμαλεώτερα καὶ πολυφορώτερα φυτὰ ὥστε καὶ ἡ ἀπλῆ διὰ κοκκίνισως ἐπιλογή τῶν μεγαλητέρων κόκκων σίτου, προσερχομένου ἐξ ἀγροῦ ἐν ᾧ δὲν ἐπαρουσιάσθη κρυπτογαμικὴ τις νόσος, δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐπιτυχῶς πρὸς ἀπόκτησιν σπόρου ἐκλεκτοῦ. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον σήμερον πολλαχοῦ ἀντὶ ἀπλοῦ κοσκίνου γίνεται χρῆσις ὑπὸ τῶν ἐπιμελεστέρων γεωργῶν χειροκινήτων κοσκινιστικῶν ἢ ἄλλων σποροκαθαριστικῶν μηχανῶν (3), δι' ᾧ καὶ τυχύτερον καὶ τελειότερον ἐπιλέγεται ὁ σπόρος. Ὑπάρχουσι δὲ πλεῖστοι τύποι τοιούτων μηχανῶν, ὧν αἱ εἰρηματικαὶ εἶνε προτιμαὶ εἰς τοὺς ὀπωσθήποτε εὐπόρους γεωργούς. Ἄλλ' ἡ τελειο-

τοσιν ἡμέρησι τελειοῦται καθάπερ φασιν εἶναι περὶ τὴν Αἰνειαν οἱ τετταράκοντα ἡμέραις ἀπὸ τῆς σπορᾶς ἀδρύνονται καὶ τέλος ἴσχουσιν» (Φ. Γ. 8, 4, 4).

(1) «Τινες δὲ τοὺς ἀδρότάτους στάχυας ἐπιλέγοντες, τοὺς ἔχοντας κόκκους πλήρεις καὶ τελείους, καὶ εἰς σπόρον τηροῦσι καλλίονα τὸν ἐκ τούτων καρπὸν κομιζόμενοι» (Δίδυμος ἐν «Γεωπονικοῖς» 2, 16, 3).

(2) Ἐν Κύπρῳ οἱ στάχυες ἐν γένει ὀνομάζονται κν. στραχύδια, ἀλλ' οἱ ἐπιλεγόμενοι διὰ σπόρον λέγονται ψάνες.

(3) Διὰ τῶν ἀπλῶν κοσκινιστικῶν μηχανῶν διαλέγονται οἱ μεγαλητέροι κόκκοι, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν πολλοὶ συμβαίνει νὰ μὴ ᾔνη καὶ ἐκ τῶν βρυτέρων. Πρὸς τελείαν λοιπὸν διαλογὴν, δι' ἧς ἐπιτυχάνονται οἱ μεγαλητέροι καὶ βρυτέροι κόκκοι, γίνεται σήμερον χρῆσις τῶν σποροκαθαριστικῶν μηχανῶν, τῶν ὀνομαζομένων ὑπὸ τῶν Γάλλων trieurs à turbine ἄριστοι δὲ τοιαῦτα εἶνε αἱ τοῦ συστήματος Marot.

τέρα μέθοδος τῆς ἐπιλογῆς σπόρου Σ. συνίσταται εἰς τὴν πρὸ τοῦ θερισμοῦ ἀπὸ τοῦ ἀγροῦ συλλογὴν τῶν μεγαλητέρων, τελειοτέρων καὶ ὑγιεστέρων σταχύων, οἱ ὅποιοι δέον νὰ λαμβάνωνται ἀπὸ τὰ εὐρωστότερα, πρωϊκαρπότερα καὶ μᾶλλον πολυκάλαμα (ἀδελφωμένα) φυτά. Τῶν σταχύων τούτων ἀποκόπτονται τὰ δύο ἄκρα καὶ τηρεῖται τὸ μέσον ἐν ᾧ εὐρίσκονται οἱ μεγαλητεροὶ καὶ ἀδρότεροὶ κόκκοι. Τὸ οὕτω ἐπιτυγχανόμενον μικρὸν ποσὸν σπόρου, ἀφοῦ κοσκινισθῆ, διὰ νὰ ἀποχωρισθῶσιν οἱ τυχόν ἐνυπάρχοντες ἀτροφικοὶ ἢ μικροὶ κόκκοι, σπείρεται ἐν καιρῷ εἰς ἴδιον μετ' ἐπιμελείας καὶ κατ' ἐπανάληψιν ὀργωθέντα καὶ σβαρμισθέντα γόνιμον ἀγρόν, τὸ προῖν δὲ τῆς σπορᾶς ταύτης, ἐὰν ἐκτάκτως εὐσημενῆ ἀτμοσφαιρικὰ αἷτια δὲν συμπίσῃ νὰ παρακωλύσωσι τὴν πλήρη ἐπιτυχίαν αὐτῆς, χρησιμοποιοεῖται τὸ ἐπόμενον ἔτος πρὸς σποράν μετὰ τὴν διὰ κοσκίνου ἢ εἰδικῆς σποροκαθαριστικῆς μηχανῆς ἐπιλογὴν του, δι' ἧς ἐπιτυγχάνονται οἱ μεγαλύτεροι καὶ ἀδρότεροὶ κόκκοι. Ἡ οὕτω καταβαλλομένη ὑπὸ τοῦ γεωργοῦ πρόσθετος ἐργασία πάντοτε ἀμείβει αὐτὸν πλουσιοπαρόχως.

Ἄλλ' ὁ σπόρος τοῦ Σ. ἰδίως, ὁ συνιστάμενος ἐκ μεγάλων μόνον κόκκων εἶνε κατάλληλος διὰ τὰς γονίμους γαίας τῶν μὴ αὐχμηρῶν περιφερειῶν. Εἰς τὰς αὐχμηρὰς περιφέρειας καὶ εἰς γαίας ξηρῆς καὶ ἰδίως μὴ γονίμους προτιμότερος εἶνε ὁ σπόρος Σ. ὁ ἀποτελούμενος ἐκ μικρῶν κόκκων, διότι ἐκ δεδομένου ποσοῦ (κατὰ βάρος ἢ χωρητικότητα) τοιοῦτου μικροκόκκου σπόρου προκύπτουσι περισσότερα φυτὰ καὶ ἐπομένως, καλυπτομένης καὶ σκιαζομένης πλειότερον τῆς ἐπιφανείας δεδομένης ἐκτάσεως ἀγροῦ, παρακωλύεται ἡ τῆ ἐπίδρασις τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ταχεῖα ἐξάτμισις τῆς ὑγρασίας τοῦ ἐδάφους. Τὸ ἀδελφωμα εἰς τὴν περίστασιν ταύτην εὐδεμίαν ἢ ἐλαχίστην ἔχει σημασίαν, διότι οἱ δευτερευόντες βλαστοὶ τῶν φυτῶν, ἔνεκα τῆς ταχέως μετὰ τὴν βλάστησιν ἐπερχομένης ξηρασίας, δὲν προφθάνουσι νὰ καρποφορήσωσιν ἢ φέρουσι μικροτάτους στάχους περιέχοντας κόκκους κατὰ τὸ πλεῖστον ἀτροφικούς. Ταῦτα διδαχθέντες ὑπὸ τῆς πολυχρονίου πείρας οἱ γεωργοὶ τῶν αὐχμηρῶν χωρῶν προτιμῶσι καὶ μεταχειρίζονται τὸν μικρόκοκκον σπόρον Σίτου.

Ἐνιαχοῦ ἐπικρατεῖ ἡ συνήθεια τῆς κατὰ περιόδους προμηθείας σπόρου Σιτηρῶν καὶ ἰδίως σπόρου Σίτου ἐξ ὠρισμένων τόπων, συνηθέστερον ὀρειῶν, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ὁ ἐπιτοπιῶς καλλιεργούμενος Σ. σὺν τῷ χρόνῳ ἐκφυλίζεται, διαφθείρεται, ἀποβάλλει τὰ ἀρχικά του πλεονεκτήματα, μπασταρδεύει, ὡς λέγουσιν οἱ ἡμέτεροὶ γεωργοί. Τοῦτο συμβαίνει ἰδίως εἰς πεδινὰ μέρη καὶ εἰς τὰς γονίμους γαίας, ἔνθα ἔνεκα πλημελοῦς καλλιεργείας πληθύνονται τὰ ζιζάνια. Ταῦτα ἀναπτύσσονται ἐν τῷ ἀγρῷ δαπάναις τοῦ καλλιεργουμένου γεννήματος, τὰ δὲ σπέρματα πολλῶν ἐξ αὐτῶν δὲν εἶνε δυνατὸν ν' ἀποχωρισθῶσι τοῦ συγχωμιζομένου καρποῦ διὰ τῶν συνήθως ἐφαρμοζομένων παρ' ἡμῖν ἀπηρχαιωμένων μέσων ἀλωνισμοῦ καὶ κοσκινισμοῦ, δ.δ. ἀνευ τῆς βοήθειας μηχανῶν, ἀλωνιστικῆς καὶ κοσκινιστικῆς. Ἐκ τοιοῦτου λοιπὸν καρποῦ, χρησιμοποιουμένου κατ' ἐπανάληψιν πρὸς σποράν χωρὶς νὰ ὑφίσταται προηγουμένως οἰουδήποτε εἶδους ἐπιλογὴν, ἐπὶ

ρήγότερον τοῦ πρέποντος δὲν βλαστάνουσι πῶς ἢ βλαστάνοντες ὑπὸ δυσμενεῖς συνθήκας δὲν εὐδοκιοῦσι. Κατὰ κανόνα ἢ σπορὰ διὰ μηχανικοῦ σπορέως εἶνε οἰκονομικώτερα καὶ ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις προτιμώτερα. Εἰς τὰς παχειάς, τὰς γονίμους καὶ νοτεράς γαίας, εἰς τὰς ἵσποιας ὑπάρχουσιν ἀποστραγγιστικά ἔργα γίνεσθαι χρῆσις ὀλιγωτέρου σπόρου, διότι εἰς τὰς γαίας ταύτας τὰ φυτὰ γίνονται πολυκλάμα (ἀδελφόνου, γλλ. les plantes tallent). Ἐλλείψει ὅμως ἀποστραγγιστικῶν ἔργων αἱ γαῖαι αὗται κατὰ κανόνα ἔχουσιν ἀνάγκην πλειοτέρου σπόρου (τρώγουν πολὺν σπόρον, λέγουσιν οἱ ἡμέτεροι γεωργοί), διότι εἰς αὐτὰς πολλοὶ κόκκοι καταστρέφονται πρὸ τῆς βλαστῆσεώς των ἢ βλαστάνοντες ἀναδίδουσι φυτὰ καχεκτικά. Στεροῦνται δὲ ἀποστραγγιστικῶν ἔργων πᾶσαι σχεδὸν αἱ τοιαῦται γαῖαι ἐν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ τῇ Ἀνατολῇ. Ἔνεκα τούτου δὲ κυρίως τοῦ λόγου εἰς τὰς χώρας ταύτας ἐπικρατεῖ ἡ συνήθεια νὰ σπείρωνται κατὰ στρέμμα εἰς μὲν τὰς παχειάς, γονίμους καὶ νοτεράς γαίας 15—18 ὄκ. σίτου, εἰς δὲ τὰς λεπτάς καὶ ξηρὰς συνήθως ὀλιγώτερον. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον εἰς τὰς χώρας ταύτας μετὰ τὴν κάλυψιν τοῦ σπόρου συνηθίζεται ἡ διὰ τοῦ ἀρότρου χάραξις ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀγροῦ ἀκανόνιστων τινῶν αὐλακίων αἱ ὅσται χρησιμεύουσιν ἀντὶ ὀχθεῶν διευκολυνόντων τὴν διέξοδον τῶν πλεοναζόντων βροχίνων ὑδάτων.

Ἐν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ τῇ Ἀνατολῇ ἡ ἀπόδοσις τῶν κυριωτέρων Σιτηρῶν καὶ ἰδίως τοῦ Σίτου ὑπολογίζεται οὐχὶ κατὰ στρέμμα, ἀλλ' ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ καταβλαλλομένου σπόρου, ἱκανοποιητικὴ δὲ ἀπόδοσις θεωρεῖται ἡ ἐπιτυχία 6—7 κοιλῶν σίτου ἐξ ἑνὸς κοιλῶ σπόρου, πολὺ καλὴ δὲ ἡ ἀπόδοσις 8—10 κοιλῶν. Ὑπάρχουσιν ἐντούτοις γαῖαι ἀποδίδουσαι καὶ πλεόν των 20 κοιλῶν σίτου κατὰ κοιλῶν σπόρου. Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὴν ἀπόδοσιν τῶν φθινοπωρινῶν ἢ χειμερινῶν λεγομένων διαφορῶν Σ. τῶν σπειρομένων ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μερῆ τοῦ Δεκεμβρίου καὶ ἐνίοτε καὶ μέχρι τῆς 15 Ἰανουαρίου. Εἶνε δὲ αἱ διαφοραὶ αὗται αἰ πολυπληθέστεραι καὶ αἱ συνηθέστερον καλλιεργούμεναι πανταχοῦ καὶ ἰδίως ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀνα τὴν Ἀνατολήν. Μικροτέραν ἀπόδοσιν ἔχουσι πάντοτε αἱ λεγόμεναι ἔαριναὶ διαφοραὶ (οἱ δίμηνοι καὶ τρίμηνοι πυροὶ τοῦ Θεοφρ.), αἱ κν. ὀνομαζόμεναι Διμήνια (καὶ ἐν Κρήτῃ Μαρτάκια) καὶ σπειρόμεναι τὴν ἄνοιξιν, ἰδίως εἰς ὄρεινους τόπους παρ' ἡμῖν. Αἱ διαφοραὶ αὗται, εἶνε ὀλιγάριθμοι, σπανίως δὲ ἀπαντῶσι καλλιεργούμεναι ἐν Ἑλλάδι. Ἐνίοτε ὁ Σ. καλλιεργεῖται ἀναμιξ μετὰ τῆς Κριθῆς ὅτε ὁ ἐπιτυγχανόμενος καρπὸς ὀνομάζεται σμιγῶς, σιταροκρίθι ἢ σιταροκρίθαρον.

Αὐξάνει ἡ ἀπόδοσις καὶ ἐπιτυγχάνεται ποιότης καρποῦ ἄνωτέρα εἰς τοὺς ἐπιμελῶς κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Σ. βοτανιζομένους ἀγρούς, ἀποβαίνει δὲ ἀπαιτήτων τὸ βοτάνισμα τῶν σιταγρῶ, ἰδίως κατὰ τὰ πολυόμβρα ἔτη, ὅτε τὰ ζιζάνια καὶ πολυπληθέστερα εἶνε καὶ ταχύτερο, ἀναπτύσσονται. Οἱ ἀρχαῖοι ὄχι μόνον ἐβοτάνιζον, ἀλλὰ καὶ ἐσκάλιζον τὸν Σ. τοὺς λόγους δὲ δι' οὓς ἐθεώρουν ἀναγκαῖον τὸ σκάλισμα ἀναφέρει ὁ Ξενοφῶν ἐν τῷ «Οἰκονομικῷ» (17, 12). Ἡ συνήθεια ἄλλως τοῦ σκαλίζειν τὸν Σ. ἐπικρατεῖ καὶ σήμερον πολλαχοῦ τῆς Εὐ-

ρώπης, ἔνθα ἐκτελεῖται ἡ ἐργασία αὐτὴ συνηθέστερον δ' εἶδους σκαριφήρος ἢ δι' ἔλαφρᾶς ὀδοντωτῆς σβάρνης, ἐφ' ὅσον δὲ τὸ γέννημα εἶνε εἰσέτι μικρὸν καὶ πρὸ τῆς παρελεύσεως τῆς περιόδου τῶν τῆς ἀνοίξεως ὄμβρων. Διὰ πειραμάτων μά-
λιστα διεξαχθέντων τελευταίως ἀπεδείχθη ὅτι ἐπιτυγχάνεται ἀπόδοσις ἀνωτέρα κατὰ 20—30 % ὅταν ὁ Σίτος σπειρόμενος κατὰ γραμμὰς σκαλιζεται καὶ πα-
ραχώνεται δις ἢ τρίς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βλαστήσεως του. Εἶνε δὲ αἱ ἐρ-
γασίαι αὗται ὀλιγοδάπανοι καὶ ἀποβαίνουνσι λίαν ἐπικερδεῖς ὅταν ἐκτελῶνται διὰ
καταλλήλου ἵπποσκαλιστηρίου (1). Ἄλλοτε ἐφαρμοζόμενος ἐνιαχοῦ τρόπος πρὸς
ἀσφαλῆ ἐπαύξεισιν τῆς ἀπόδοσεως τοῦ Σ. εἶνε ἡ χρῆσις σπόρου ἀναμεικτοῦ ἐκ δύο
διαφορῶν ὀριμαζουσῶν τὸν καρπὸν τῶν ταυτοχρόνως.

Εἰς πάντα τὰ κατ' ἐξοχὴν σιτοφόρα κέντρα τῆς Ἑλλάδος (2) καὶ τῆς Ἀνα-

(1) Τελευταίως ἐδοκιμάσθη ἐν Ἀλγερίᾳ μετὰ πλήρους ἐπιτυχίας ὁ ἐξῆς
τρόπος τῆς σπορᾶς τοῦ Σίτου εἰς ξηρὰ ἐδάφη. Κατ' ἀποστάσεις 95 ἑ. μ. σπει-
ρονται ἀνὰ δύο σειραὶ ἀπέχουσαι ἀπ' ἀλλήλων 17 ἑ. μ. Τὸ μεταξὺ τῆς διπλῆς
ταύτης γραμμῆς ἄσπαρτον ἔδαφος πλάτους 95 ἑ. μ., ἀπὸ τῆς βλαστήσεως μέχρι
τῆς ὀριμάνσεως τοῦ καρποῦ, σκαλιζεται δι' ἵπποσκαλιστηρίου πεντάκις. Ὁ κατὰ
στρέμμα χρησιμοποιούμενος σπόρος δέον νὰ μὴ ᾖ ὀλιγώτερος τῶν ὀκτώ ὀκά-
δων. Οὕτω ἐπιτυγχάνεται ἀπόδοσις μεγαλύτερα τῆς τοῦ συνηθούς τρόπου τῆς
σπορᾶς καὶ δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ὁ ἀγρὸς πρὸς καλλιέργειαν Σίτου καὶ τὸ
ἐπόμενον ἔτος, ὅτε ἡ σπορὰ γίνεται εἰς τὰ κατὰ τὸ προηγούμενον ἀφεθέντα ἄ-
σπαρτα μεταξὺ τῶν διπλῶν γραμμῶν μέρη.

(2) Λέγεται καὶ γράφεται συχνὰ ὅτι ἡ Ἑλλάς δὲν εἶνε σιτοφόρος χώρα
καὶ δὲν εἶνε πράγματι τοιαύτη, ἀφοῦ ὅπως ἐπαρκέσῃ εἰς τὴν ἐπιτόπιον κατα-
νάλωσιν εἰσάγει κατ' ἔτος ἐξωθεν σίτον, ἄλευρα καὶ ἄλλα σιτηρὰ ἀξίας 40 ὡς
ἔγγιστα ἑκατομμυρίων δρ. Ἄλλ' οὔτε τὸ ἔδαφος οὔτε τὸ κλίμα κωλύουσι τὴν
κατ' ἕκτασιν καὶ ἔντασιν ἐπικερδῆ καλλιέργειαν τοῦ Σ. εἰς πλεῖστα τοῦλάχισ-
τον διαμερίσματα τῆς χώρας. Χῶραι μεσημβρινώτεραι καὶ πολὺ ἀύχμηρότεραι
τῶν ἀύχμηρότερον διαμερισμάτων τῆς Ἑλλάδος εἶνε κατ' ἐξοχὴν σιτοφόροι τοι-
αῦται δὲ εἶνε ἡ Ἀλγερία, ἡ Τυνησία, ἡ Κύπρος. Ἡ Ἥλιος καὶ ἰδίως ἡ πεδιάς
τῆς Γαστούνης, ἦτον ἄλλοτε ὁ σιτοβολῶν τῆς Πελοποννήσου (διὸ καὶ ἀνομάζετο
ὑπὸ τῶν Τούρκων Κιουτσούκ-Μισίρ, δ.δ. μικρὰ Αἴγυπτος), ἀλλ' ἡ ἀπρονοήσια
τῶν κατοίκων τῆς καὶ ἡ παντελῆς ἔλλειψις κηδεμονίας, ἐπιβλέψεως καὶ ἐπι-
βολῆς ἐκ μέρους τῶν Κυβερνήσεων μετέτρεψαν τὸ κατ' ἐξοχὴν σιτοφόρον τοῦτο
διαμέρισμα εἰς συνεχῆ σταφιδάμπελῶνα πρὸς καταστροφὴν τῶν αὐτοῦ κτημα-
τιῶν καὶ πρὸς ζημίαν τῆς χώρας ἐν γένει. Ποία Κυβέρνησις ἐσκέφθη ποτὲ ἔστω
καὶ ἐπιπολαίως, ἔστω καὶ σπασμωδικῶς (ὡς σκέπτονται αἱ ἡμέτεραι Κυβερνή-
σεις περὶ πάντων ὁσάκις συμβῆ νὰ σκεφθῶσι) περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἐνθαρρύν-
σεως καὶ τῆς ὑποστηρίξεως τῆς καλλιεργείας τοῦ Σίτου; Τὸ ζήτημα τοῦτο
ἐπραγματεύθημεν ἄλλοτε λεπτομερῶς (βλ. «Ἑλλ. Γεωργίαν» 1885 σελ. 79,

τολής αἱ πανάρχαιαι μέθοδοι τοῦ θερισμοῦ διὰ τοῦ δρεπάνου καὶ τοῦ ἀλωνισμοῦ διὰ τοῦ λυορραβδίου (1), τοῦ κυλίνδρου, τῆς δοκάνης ἢ τῶν περιελαυομένων ἐν τῷ ἀλωνίῳ κτηνῶν, καὶ τῆς λιχμητέως διὰ τῶν λιχμητηρίων ὀργάνων(2) ἀντικαθίστανται βαθμηδὸν ὑπὸ τῶν μηχανῶν θεριστικῆς καὶ ἀλωνιστικῆς. Ὑπάρχουσι δὲ σήμερον πλεῖστοι τύποι τελειοτάτων αὐτοδετικῶν ἢ μῆ, ἰπποκινήτων ἢ αὐ-

καὶ 1894 σελ. 1-233), ὑπεδείξαμεν δὲ τότε τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπιλογῆς τοῦ σπόρου καὶ τῆς ἐνισχύσεως τῶν καλλιεργητῶν τῆς Θεσσαλίας, ἧτις μόνη, ἀποκαθισταμένων τούτων ἰδιοκτητῶν, θὰ παράγῃ σὺν τῷ χρόνῳ τόσον περίπου σίτον ὅσος ἀναγκαῖοι πρὸς διατροφήν τῶν κατοίκων ἀπάσης τῆς χώρας. Ἐπὶ ἔτη τὸρα γίνεται λόγος περὶ ὑδραυλικῶν ἔργων ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐντούτοις ὁ Πηνειὸς ἐξακολουθεῖ φέρων τὰ ἔμπλεα γονιμοποιῶν ὑλῶν ὕδατά του εἰς τὴν θάλασσαν. Τὴν αὐτὴν τύχην ἔχουσι καὶ τὰ κεκορεσμένα μὲ ὀργανικὰς οὐσίας πλεονάζοντα ὕδατα τῶν φθινοπωρινῶν βροχῶν πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Ἑλλάδος (μόνον εἰς τὴν Παρνασσίδα χρησιμοποιοῦνται ταῦτα πρὸς ἄρδευσιν), τὰ ὅποια διὰ τῆς κατασκευῆς διωρῶν καὶ δεμάτων εἰς τοὺς φέροντας αὐτὰ πρὸς τὴν θάλασσαν χειμάρρους θὰ ἦτο δυνατόν νὰ χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἄρδευσιν καὶ λίπανσιν τῶν λεπτοτέρων καὶ ξηροτέρων σιτοφόρων ἰδίας γαιῶν, διπλασιαζομένης οὕτω καὶ τριπλασιαζομένης ποσότητος τῆς ἀποδόσεως αὐτῶν, πλουτιζομένων δὲ διὰ τῶν τοιούτων ἀρδέψεων καὶ τῶν ὑπογείων ὕδαταποθηκῶν.

[Τ' ἀνωτέρω ἐγράφησαν πρὸ τοῦ τελευταίου Ἑλληνοτουρκικοῦ καὶ τοῦ ἑακολουθοῦντος Ἑλληνοβουλγαρικοῦ πολέμου. Ἐλπίζομεν ὅτι μετὰ τοὺς θριάμβους τοῦ γενναίου στρατοῦ μας καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως θὰ ληφῶσι τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς ἐπίτευξιν τῆς σιταρκείας τῆς χώρας].

(1) **Λυορραβδίον**, τὸ ἔναρθρον μαστίγιον (τὸ κν. ἐν Ξηροχωρίῳ **λυορράβδι**, γαλλ. fléau, ἀγγλ. flail) δι' οὗ ἔνιαχοῦ γίνεται ὁ ἀλωνισμὸς τοῦ γεννήματος. Σήμερον τὸ ὄργανον τοῦτο ἐν Ἑλλάδι χρησιμοποιοεῖται ἐνίοτε ὑπὸ τῶν ἐπιμόρτων καλλιεργητῶν τῆς Θεσσαλίας, τῆς Φθιώτιδος καὶ τῆς Εὐβοίας, πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ γενικοῦ ἀλωνισμοῦ, πρὸς προετοιμασίαν μικροῦ ποσοῦ γεννήματος διὰ τὰς ἐπειγούσας ἀνάγκας των, διὸ καὶ ὀνομάζεται ἐν Εὐβοίᾳ τὸ οὕτω ἐτοιμαζόμενον γέννημα **προφταστήρα**. Τὸ διὰ τὸν γενικὸν ἀλωνισμὸν συνηθέστερον χρησιμοποιούμενον καθ' ἅπασαν τὴν Ἀνατολὴν ὄργανον εἶνε ἡ **δοκάνη**, ἢ καὶ **δουκάνη** ἢ **λουκάνη** ἔνιαχοῦ ὀνομαζομένη, ἧτις εἶνε ἡ τῶν ἀρχαίων **τυκάνη**.

(2) Ὁ **λιχμητός**, τὸ κν. **λιχνισμα**, **ἀνέμισμα** ἢ **ξανέμισμα** (γαλλ. vannage), ἐκτελεῖται διὰ τῶν **ξύλοκτύων** καὶ τῶν **θρινάκων** (β.λ.), τῶν κν. **θρινάκων** ἢ **καρπολογίων**, ἀμφοτέρων κατασκευαζομένων συνήθως ἐκ ξύλου Ὁξύας, τῶν **τρικράνων**, τῶν κν. **τρικριάνων** (βλ. Κελτίς), καὶ τῶν **ἀραιολογίων** (μεγάλων κοσκίνων, τῶν κν. **ἀρηολογίων**, ἐν Θήρᾳ **ἀρλόων**, ἐν Εὐβοίᾳ **δρυμονίων**, ἐν Θεσσαλίᾳ **ἀρβαλίων**). Ἀλλὰ διὰ τῶν μέσων τούτων, ὅταν ὁ καρπὸς συμπέσῃ νὰ ᾖνε **λυπρὸς** (**ἀψώμωτος**), πολλοὶ κόκκοι χάνονται ἢ μένουσι μετὰ τῶν χιτῶνων τῶν ἢ **λεπύρων**, τὰ ὅποια κν. ὀνομάζονται **συγκοῦκουλο**, **ντύμα**, **ποκάμισο** ἢ **μαδέλι**.

τοκινήτων θεριστικῶν ὡς καὶ ἵπποκινήτων, ἄτμοκινήτων, ἀεριοκινήτων ἢ αὐτοκινήτων ἀλωνιστικῶν μηχανῶν, ἀχυροκοπτικῶν ἢ μῆ. Διὰ τῶν μηχανῶν τούτων ἐκτελοῦνται αἱ ἐργασίαι αὗται ὄχι μόνον οἰκονομικώτερον, ἀλλὰ καὶ ταχύτερον καὶ τελειότερον. Διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν μηχανῶν τὸ γέννημα, συγκομιζόμενον ἐν βραχυτάτῳ χρονικῷ διαστήματι, προφυλάσσεται ἀπὸ τῶν παντοίων φθορῶν καὶ κινδύνων εἰς τοὺς ὁποίους μένει ἐπὶ μῆνας ἐκτεθειμένον ὅταν γίνεται γρηῃσι τῶν παλαιῶν μεθόδων. Ὅπου ἐξακολουθεῖ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν παλαιῶν μεθόδων τὰ ζῶα, κατοικίδια ἢ μῆ (πτηνά, μύρμηκες ἢ ἄλλα ἔντομα) ἀποκομίζουσι τὴν δεκατίαν των, αἰφνίδιοι δὲ ἀτμοσφαιρικά μεταβολαὶ ἐνίοτε καὶ τὸ ποσὸν καὶ τὸ ποῖον τοῦ γεννήματος ὑποβιάζουσιν· οἱ κλέπται καὶ οἱ ἐμπρησταὶ ἀνετώτερον ἐκτελοῦσι τὸ ἔργον των, οὐχὶ ἀσήμαντος δὲ εἶνε ἡ ποσότης τοῦ καρποῦ τὸν ὅποιον τρώγουσι κατὰ τὸν ἀλωνισμόν τὰ ἀλωνίζοντα κτήνη, τὰ ὅποια πολλαχοῦ οἱ γεωργοὶ δὲν φιμώνουσιν ὑπέκοντες τυφλῶς εἰς τὸ παράγγελμα τῶν «Ἱερῶν Γραφῶν», «Βοῦν ἀλοῶντα οὐ φιμώσης» (1). Ἔχει πρὸς τούτοις ἡ χρῆσις τῆς ἀλωνιστικῆς μηχανῆς τὸ μέγα πλεονέκτημα ὅτι δι' αὐτῆς ἀφ' ἑνὸς μὲν προλαμβάνεται ἡ ἐξάντλησις τῶν ἀλοῶντων κτηνῶν (2), τὰ ὅποια εὐθὺς μετὰ τὸν ἀλωνισμόν δέον νὰ χρησιμοποιῶνται πρὸς ἔναρξιν τῶν ὄργωμάτων (3), καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐπιτυγχάνεται γέννημα μὲν ἐντελῶς ἀπληλαγμένον χρώματος, κονδύλων (4) καὶ σπερμάτων ζιζανίων, ἄχυρον δὲ καθαρώτατον καὶ μαλακώτατον (διὰ τῆς ἀχυρο-

(1) Ἄλλως οἱ γεωργοί, τόσον ἐν Ἑλλάδι ὅσον καὶ πανταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς, πρὸς τὸν ποιοῦντα μετ' αὐτῶν βοῦν τρέφουσιν εἶδος εὐλαβείας, διὸ καὶ οἱ πλείστοι αὐτῶν οὐδέποτε τρώγουσι βόειον κρέας. Εἶνε δὲ ἡ εὐλάβεια αὕτη πατροπαράδοτος. Ὑπήρχε νόμος παρ' Ἀθηναίους καθ' ὃν «βοῦν ἀρότην καὶ ὑπὸ ζυγῶν πονήσαντα σὺν ἀρότρῳ ἢ καὶ σὺν τῇ ἀμάξῃ, μηδὲ τοῦτον θύειν, ὅτι καὶ οὗτος εἶη ἄν γεωργός καὶ τῶν ἐν ἀνθρώποις καμάτων κοινῶν» (Αἰλιανός, «Ποικ. Ἱστρ.» Ε', 14).

(2) Ἡ ἐξάντλησις ἦν ἀναγκαιῶς ὑφίστανται τὰ ἀλωνίζοντα κτήνη εἰκονίζε-
ται ἔναργῶς ἐν τῷ ἐπομένῳ κυπριακῷ τετραστίχῳ :

Βοῦς νὰ μὴν ἀλώνιζε
Κόρη νὰ μὴν ἐγέννα
Καὶ νηὸς νὰ μὴν ἐθέριζε
Ποτέ του δὲν ἐγέρνα.

(3) Ἡ θερινὴ ἀροτρίασις τοῦ ἀγροῦ ὅστις ἔφερε σιτηρόν τι προϊόν, εἶνε ὑπὸ πολλὰς ἐπὶ φέμεις ὠφελίμος, ὠφελιμωτάτη δὲ ἀποβαίνει αὕτη ὅταν ἐκτελεῖται τὸ ταχύτερον μετὰ τὴν ἀποκομιδὴν τῶν δεμάτων.

(4) Οἱ κόνδυλοι ὀνομάζονται κν. ἐν Κύπρῳ κόντυλα, εἶνε δὲ ταῦτα τὰ κν. παρ' ἡμῖν ὀνομαζόμενα κότσουλα, χονδράδια, ἀπάλωνα ἢ ἀπανμεῖδια καὶ ἀποτελοῦνται ἐκ τῶν κόμβων ἢ γονάτων τῆς καλάμης καὶ ἐξ ἀτροφικῶν σταχυῶν, οἱ πλείστοι τῶν ὁποίων κατὰ τὴν λίκιμψιν τοῦ γεννήματος, ὡς βαρύτεροι, δὲν παρασύρονται ὑπὸ τοῦ ἀνέμου μετὰ τοῦ ἀχύρου (βλ. καὶ Σκύβαλα).

κοπτικής). Το μόνον μειονέκτημα τῆς ἀλωνιστικῆς μηχανῆς, μειονέκτημα ἄλλως ἀσήμενον ἀπέναντι τῶν μεγάλων πλεονεκτημάτων τῆς, εἶνε τὸ ὅτι ἐνίοτε θραύει ἢ βραγίζει κόκκους τινάς, οἱ οὕτω δὲ βραγίζομενοι κόκκοι εἶνε ἀκατάλληλοι πρὸς σποράν· ἐπειδὴ δὲ οὕτε εὐκόλον εἶνε νὰ διακρίνη τις διὰ τοῦ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ τοὺς βραγισμένους κόκκους οὔτε δυνατόν ν' ἀποχωρίσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἀκραιῶν, πολλοὶ γεωργοί, ὡς ἤδη εἶπομεν, προτιμῶσι πρὸς σποράν τὴν χρῆσιν σπόρου ἀλωνιζομένου διὰ τῶν παλαιῶν μεθόδων.

Κατὰ τὸν διὰ τῆς μηχανῆς θερισμὸν μένει πάντοτε ἐπὶ τοῦ ἀγροῦ ποσότης τις σταχύων οἱ ὁποῖοι εἶνε δυνατόν νὰ συλλεγῶσι δι' ἵπποκινήτου ἢ χειροκινήτου σταχυοσυλλέκτου (1). Εἰς τὰ μεγάλα ἕμως κτήματα οὗτοι ἀφίενται διὰ τὰ πρόβατα καὶ τὰ ἄλλα κτήνη, τὰ ἵποια μετὰ τὴν ἀποκομιδὴν τῶν δεμάτων ὀδηγοῦνται εἰς τοὺς θερισθέντας σιταγρούς τοὺς θεωρουμένους εἰς τὰς μεσημβρινὰς ἰδίως χώρας κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τόπους ἀρίστους πρὸς νομήν.

Μόνον αἱ ἐξόχως γόνιμοι γαῖαι ἐπιτρέπεται νὰ σπείρωνται μὲ Σ. ἐπὶ δύο ἢ καὶ τρία κατὰ συνέχειαν ἔτη, τοιαῦτα δὲ εἶνε καὶ αἱ νεοστὶ ἐκχερσούμεναι, εἰς τὰς ὁποίας συνήθως τοῦ Σ. προηγείται θερινή τις καλλιέργεια (Ἀραβόσιτος, Καπνός, Βάμβαξ καὶ τὰ τοιαῦτα). Ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα καὶ

(1) Ὡς τοιοῦτος χρησιμοποιεῖται ὁ κοινὸς χορτοσυλλέκτης (γαλλ. gâteau). Κατὰ τὸν διὰ τοῦ δρεπάνου θερισμὸν, παρ' ὅλην τὴν πρὸς ἡμᾶς μετὰ τὴν ὁποίαν, τῇ ἐπιβλέψει τοῦ ἰδιοκτήτου, εἶνε δυνατόν νὰ συλλεγῇ καὶ τεθῇ εἰς δέματα τὸ γέννημα ὑπὸ τῶν θεριστῶν, μένουσι πάντοτε στάχυες ἐπὶ τοῦ ἀγροῦ. Οἱ στάχυες οὗτοι πολυλαχοῦ θεωροῦνται ὡς ἀνήκοντες εἰς τοὺς πτωχοὺς, εἰς τοὺς ὁποίους, μετὰ τὴν ἀποκομιδὴν τῶν δεματίων, ἐπιτρέπεται ἢ εἰς τὸν σιταγρὸν εἰσόδος καὶ ἡ συλλογὴ τῶν ἐγκαταλελειμμένων σταχύων. Ἡ συλλογὴ τῶν ὑπολειμμάτων τούτων τοῦ θερισμοῦ λέγεται **σταχολόγημα ἢ κοκκολόγημα** (γαλλ. glanage, ἀγγλ. gleanng).

Οἱ στάχυες τοὺς ὁποίους δύναται νὰ κρατῇ εἰς τὴν χεῖράν του ὁ θεριστὴς καθ' ὅσον προχωρεῖ θερίζων ἀποτελοῦσι τὸ **χειρόβολον** (ἢ ἐν Κύπρῳ **τοτσά**)· εἷς δὲ συνήθως χειρόβολα ἀποτελοῦσι τὸ λεγόμενον **λυμάριον** (ἢ ἐν Κύπρῳ **ἀγκάλη**), ἐκ δύο δὲ λυμαρίων συνίσταται τὸ **δεμάτιον** (ἢ τῶν ἀρχαίων **ἑμάλλα** ἢ **ἀμάλλη**), ὅπερ ἀναλόγως τῆς ἐπιτυχίας τοῦ γεννήματος ζυγίζει 10—20 περίπου ὀκάδ. Τὸ παρ' ἡμῖν συνήθως μὲν ἐκ βριζαχύρου σπανιώτερον δὲ ἐκ φύλλων Τύφης ἢ ραβδίων Ἰτέας, Ῥόος, Μύρτιου, Λύγου ἢ ἄλλου θάμνου συνιστάμενον **δεματικόν**, ὠνομάζετο τὸ πάλαι **ἀμάλλιον**, ἀμαλλοδέτης δὲ ἢ **ἀμαλλοδετῆρ** ἐλέγετο ὁ κν. ὠνομαζόμενος **δεματιαστής** ἢ **δεματοδέτης** ἢ **δεματοποιός**. Μετὰ τὴν σύνθεσιν πᾶν δεματίον ταῦτα συγκέντρούμενα **θημωνιάζονται**, εἶνε δὲ συνήθως ἢ ἐπὶ τινὰ χρόνον πρὸ τοῦ ἀλωνισμοῦ διαμονὴ εἰς **θημωνίας** (τοὺς παρ' ἀρχαίους **θώμους**, **θωμούς** ἢ **θημῶνας**) ἰδίως τοῦ σίτου εὐεργετικὴ ὡς ἀναφέρεται καὶ παρὰ Θεοφράστῳ («δι' ὃ καὶ εἰς θώμους συντιθέασι καὶ πυρούς καὶ κριθάς, καὶ δοκεῦσιν ἀδρύνεσθαι ἐν θώμῳ μᾶλλον» — Φ. I. — 8, 11, 4).

τὴν Ἀνατολὴν τοῦ Σ. ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προηγούνται τὰ Ὄσπρια⁽¹⁾ καὶ ἰδίως ὁ Ὄροθος. Ἐχει δὲ ἡ συνήθεια αὕτη τριπλὴν ὠφέλειαν· πρῶτον μὲν χρησιμοποιεῖται τὸ β'. ὄργωμα (τὸ διβῶλισμα) διὰ τὴν τοῦ Ὄρόθου σποράν, ἥτις οὕτω ἐκτελεῖτο ἀνεξέδως, δεύτερον δὲ ἀπαλλάσσεται ὁ ἀγρὸς πολλῶν ζιζανίων, τὰ ὁποῖα, βλαστάνοντα μετὰ τοῦ σπειρομένου Ὄρόθου, καταστρέφονται κατὰ τὴν σκάλισιν αὐτοῦ πρὸ τῆς ἀνήσεως των, καὶ τρίτον γονιμοποιεῖται ὁ ἀγρὸς χάρις εἰς τὴν ἰδιότητα ἣν κέκτηνται τὰ Ἑλλοδόκαρπα νὰ χρησιμοποιῶσι τὸ ἄζωτον τῆς ἀτμοσφαιρας. Ἐνίοτε, ἐὰν ὁ ἀγρὸς ἦνε γόνιμος, τὸν Σ. διαδέχεται ἡ Κριθὴ. Εἰς τὰς λιπαινομέναις μὲ ὀργανικὰ λιπάσματα γαίας ὁ Σ. συνήθως διαδέχεται τοὺς Κυάμους καὶ μετὰ τὸν Σ. σπεύρεται ἡ Κριθὴ. Οὗτοι εἶνε οἱ συνήθεστερον ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀνατολὴν ἐφαρμοζόμενοι τρόποι ἀμειψισποράς εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ Σ. Ἡ κυρίως ἀγρανάπαισις, καθ' ἣν ἀγρὸς ὅστις ἔφερε Σίτον μένει ἀργὸς ἐπὶ ἓν ἢ πλείοτερα ἔτη. χρησιμοποιούμενος μόνον ὡς βοσκήσιμος τόπος (ὅστις οὕτω πλουτίζεται πολυτρόπως), ἐφαρμόζεται μόνον εἰς λεπτάς καὶ ἀγόνους γαίας.

Ὁ ὑπὸ πᾶσιν ἔποψιν ἄριστος πρὸς ἀρτοποιίαν καρπὸς εἶνε ἀναντιρρήτως ὁ σῖτος, ὅστις ἀποτελεῖ τὸ κύριον ἀρτοποιητικὸν προϊόν ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ ὡς καὶ πολλῶν τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Αὐστραλίας. Ἡ παγκόσμιος σιτοπαραγωγὴ τοῦ 1909—10 ὑπολογίζεται ὅτι ὑπερέβη τὰ 91 ἑκατομύρια τόννους⁽²⁾ κατανεμομένους ὡς ἐξῆς περίπου :

Ἐν Εὐρώπῃ.....	παρήχθησαν ὡς ἑγγίστα τόννοι	50,000,000
» Ἀμερικῇ.....	» » »	28,000,000
» Ἀσίᾳ.....	» » »	9,600,000
» Αὐστραλίᾳ.....	» » »	2,144,000
» Ἀφρικῇ.....	» » »	1,356,000
	Τὸ ὅλον	91,100,000

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος αἱ κυριώτεραι σιτοφόροι χῶραι παρήγαγον :

Αἰ Ἡν. Πολιτεία.....	τόννους ὡς ἑγγίστα	19,500,000
Ἡ Ῥωσσία.....	» »	17,000,000
Ἡ Γαλλία.....	» »	9,700,000
Αἰ Ἀντ. Ἰνδία.....	» »	8,600,000
Ἡ Οὐγγαρία.....	» »	5,000,000
Ἡ Ἰταλία.....	» »	4,000,000
Ἡ Ἀργεντινὴ.....	» »	3,800,000
Ἡ Καναδῆς.....	» »	3,700,000
Αἰ ἄλλαι χῶραι παρήγαγον τὸ ὑπόλοιπον ἦτοι	» »	19,800,000
	Τὸ ὅλον τόννοι	91,100,000

(1) «Ὁμοίως δὲ καὶ δύο ἀρότους ὡς εἶκοι παντὸς τοῦ σίτου ποιοῦνται τὸν μὲν χειμερινὸν τὸν δὲ ἡρινόν, ἐν ᾧ καὶ τὰ ὄσπρια καταβάλλουσιν» (Θεοφρ. Φ. Γ-8, 4, 6)

(2) Ὁ τόννος ἰσοδυναμεῖ πρὸς 785 ὀνάδας.

Ὁ μέσος ὅρος τῆς κατὰ στρέμμα ἀποδόσεως τοῦ Σ. εἰς διαφόρους χώρας ὑπολογίζεται ὡς ἐξῆς περίπου :

Ἐν Βελγίῳ	κοιλὰ	8.9
» Δανία	»	8.0
» Ἀγγλία	»	7.9
» Γερμανία	»	7.4
» Γαλλία	»	5.3
» Καναδᾶ	»	5.1
» Ῥουμανία	»	4.2
» Ἡν. Πολιτείας	»	3.8
» Ῥωσσία	»	3.3
» Ἀργεντινῆ	»	2.5
» Ἰταλία καὶ Ἑλλάδι (1)	»	2.5
» Ἀνατ. Ἰνδίας	»	2.4
» Αὐστραλία	»	1.8

Οἱ σῖτοι ὑπὸ ἐμπορικὴν ἔποψιν διαιροῦνται εἰς σκληροὺς καὶ εἰς ἀπαλοὺς καὶ οἱ μὲν σκληροὶ ἔχουσι μεγαλύτεραν ποσότητα ἀζωτούχου οὐσίας, τῆς γλοιῆς, ἣτις καθιστᾷ αὐτοὺς περιζητήτους ἰδίως διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν μακαρονίων καὶ τῶν ἄλλων ξηρῶν ζυμαρικῶν, τῶν κν. **πιστῶν**· οἱ δὲ ἀπαλοὶ ἔχουσι σύστασιν μᾶλλον ἀλευρώδη καὶ περιέχουσι πλειότερον καὶ λευκότερον ἄμυλον, ὀλιγωτέραν δὲ γλοιῆν, διὰ καὶ χρησιμοποιοῦνται πρωτίστως εἰς τὴν ἀρτοποιίαν καὶ τὴν ἀμυλοποιίαν. Οἱ σκληροὶ σῖτοι παράγονται ἰδίως εἰς τὰς θερμότερας καὶ ξηροτέρας χώρας, εἰς τὰς ὁποίας ἡ βλάστησις τοῦ φ. καὶ ἡ ὠρίμανσις τοῦ καρποῦ γίνονται ταχύτερον. Εἶνε δὲ οἱ σῖτοι οὗτοι βραχύτεροι, ἢ δὲ ἀπόδοσις τῶν φερόντων αὐτοὺς φυτῶν μικροτέρα ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἀπαλοκάρπων διαφορῶν. Αἱ ἀπαλόκαρποι διαφοραὶ εὐδοκίμουσι μᾶλλον αἰς βορειότερας τῆς ἡμετέρας χώρας καὶ ἡ ἀπόδοσις αὐτῶν εἶνε μεγαλύτερα· ἔχουσι δὲ αὐταὶ ἀνάγκην πλειοτέρου χρόνου πρὸς τελείωσιν τοῦ καρποῦ των, ὅστις εἶνε ἐλαφρότερος τοῦ σκληροῦ σίτου. Σκληρόκαρποι διαφοραὶ καλλιεργούμεναι εἰς βορειότερας χώρας τρέπονται σὺν τῷ γρόνφ εἰς μαλακοκάρπους καὶ τ' ἀνάπαλιν (2).

(1) Ἐν Θεσσαλίᾳ σπείρονται κατ' ἔτος περὶ τὰς 500,000 κοιλὰ σίτου καὶ παράγονται 3—4 ἑκατομ. κοιλὰ, ἢ. ἢ. ἕκαστον κοιλὸν σπόρου ἀποφέρει 6—8 κοιλὰ γεννήματος, ὅπερ ἀναλογεῖ πρὸς 3—4 περίπου κοιλὰ κατὰ στρέμμα. Τὸ βάρος ἑκάστου κοιλοῦ σίτου ὑπολογίζεται εἰς 22 ὀκδ. Ἡ Ἑλλάς εἰσάγει ἐτησίως ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ περὶ τὰ ἕξ ἑκατομ. κοιλὰ σίτου ἀξίας 30 ὡς ἕγγιστα ἑκατομ. δραχμῶν.

(2) Τὸ κλίμα καὶ τὸ ἔδαφος ἐπιδρῶσι μεγάλως ἐπὶ τοῦ ποιοῦ τῶν προϊόντων πάντων τῶν καλλιεργουμένων φ. καὶ ἰδίως τῶν Σιτηρῶν· τοῦτο ἐννοεῖται καὶ ἐν τῷ τοῦ Θεοφρ. ἐξῆς χωρίῳ: «ἡ γὰρ ὥρα καὶ αἱ τροφαὶ καὶ ὁ ἀήρ καθάπερ εἶρηται ποιοῦσι τὰς ἀλλοιώσεις ὁμοίως ζῶων καὶ φυτῶν» (Φ. Αἴ.-4,5,5).

Ἀνατέμνοντες κόκκον σίτου βλέπομεν ὅτι οὗτος συνίσταται ἐκ τεσσάρων κυρίων μερῶν : ἤτοι α') τοῦ κέντρου ἢ **πυρήνος**, ὅστις ἀποτελεῖ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ κόκκου καὶ συνίσταται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξ ἄμυλου ἐν ᾧ ὑπάρχει καὶ μικρὰ ποσότης γλοιίνης καὶ τινων ἄλλων οὐσιῶν, β') ἐκ στρώματος περιβάλλοντος τὸν πυρήνα (ὀνομαζομένου **αλευροπε**) καὶ συνισταμένου κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ γλοιίνης, γ') ἐκ τοῦ **ἐμβρύου** ἢ **φύτρου**, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς τὸ ἄκρον τῆς νοτιαίας ἐπιφανείας τοῦ κόκκου, καὶ δ') ἐκ τοῦ δέρματος ἢ φλοιοῦ, ὅστις ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν στρωμάτων. Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὀ κόκκος εἶνε τριχωτός (1). Ἡ σύντομος αὕτη περιγραφή τοῦ σπέρματος τοῦ Σ. ἐθεωρήθη ἀναγκαία πρὸς εὐχερεστέραν κατανόησιν τῶν κατωτέρω ἐκτιθεμένων.

Τὸ ἄμυλον (β.λ.) ἀπαντᾷ ἐν ποσῶ εἰς τина μέρη φ.τινων καὶ ἰδίως εἰς καρπούς, σπόρους, κορμούς, κονδύλους καὶ ρίζας. Ὁ σίτος περιέχει 64—76 % ἄμυλον. Ἡ οὐσία αὕτη ἐν ξηρᾷ καὶ καθαρᾷ καταστάσει εἶνε λευκὴ καὶ ἀλευρώδης (ἢ κοινὴ κόλλα τοῦ ἐμπορίου) ἀναμιγνυομένη μετὰ θερμοῦ ὕδατος ἢ θερμαινομένη μετὰ τοιοῦτου ψυχροῦ ἐξογκοῦται καὶ λαμβάνει μορφήν πηκτωματώδη καὶ χρῶμα μαργαρωδες, ἀποτελεῖ δὲ τότε τὴν λεγομένην **ἀμυλόκολλαν**. Εἶνε δὲ γνωστὸν τὸ ἄμυλον ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος (2). ὁ Διοσκρ. λέγει ὅτι ὀνομάσθη ἄμυλον διότι παρασκευάζεται ἀνευ τῆς βοήθειας μύλου, προσθέτει δὲ ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἄριστα ἐθεωροῦντο τὸ κρητικὸν καὶ τὸ αἰγύπτιον. Χρησιμοποιεῖται δὲ τὸ τοῦ ἐμπορίου ἄμυλον κατὰ μεγάλα ποσὰ εἰς διαφόρους βιομηχανικὰς καὶ οἰκιακὰς ἀνάγκας, λαμβανόμενον ὄχι μόνον ἐκ καρπῶν Σιτηρῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ὀρύζης, τῶν γεωμήλων καὶ τινων ἄλλων εἰδῶν.

Ἡ γλοιίνη, ὡς ἤδη εἶπομεν, εἶνε οὐσία ἀζωτοῦχος, ἀποτελεῖ δὲ τὸ θρεπτικώτερον μέρος τοῦ σίτου. Αὕτη εἶνε ἡ μεταδίδουσα εἰς τὴν ζύμην τὴν γλοιώδη ἀφήν καὶ τὴν ἰξώδη σύστασιν αὐτῆς. Ὅσῳ πλειοτέραν γλοιίνην περιέχει τὸ ἄμυρον τόσῳ πλειότερον ὕδωρ ἀπορροφᾷ καὶ τόσῳ πλειότερος καὶ θρεπτικώτερος ἄρτος παράγεται ἐξ αὐτοῦ. Ὡς δὲ εἶδομεν ἀνωτέρω ἡ γλοιίνη εὑρίσκεται ἐν μικρᾷ μὲν ποσότητι εἰς τὸν πυρήνα, ἐν πολὺ δὲ μεγαλύτερα εἰς τὸ περιβάλλον αὐτὸν στρώμα. Ἡ περιεκτικότης τοῦ σίτου εἰς γλοιίνην ποικίλλει μετὰ τῶν

(1) Εἰς τὸ τρίγωνμα τοῦτο τῆς κορυφῆς τοῦ κόκκου συγκρατοῦνται τὰ μικροσκοπικὰ σπόρια Μικρομυκήτων τινων προσβαλλόντων τὸν Σ. καὶ διευκολύνεται οὕτω ἡ διάδοσις αὐτῶν· ἐντεῦθεν δὲ ἡ ἀνάγκη τῆς προληπτικῆς θεραπείας τοῦ σπόρου ἰδίως τοῦ Σ. περὶ τῆς ἐγένετο λόγος ἀλλαχοῦ (βλ. σελ. 209).

(2) Εἰς μεταγενεστέραν ἐποχὴν φαίνεται ὅτι τὸ ἄμυλον ὀνομάζετο καὶ **καταστατόν** ὡς ἐκ τοῦ τρόπου τῆς κατασκευῆς του.—Ἄμυλον λέγεται τὸ κοινῶς λεγόμενον καταστατόν, ὅπερ ἐστὶ τὸ γαλακτώδες τοῦ σίτου, βεβρογμένου καὶ σεσημένου, καὶ ἀποπιεσμένου, εἶτα τῷ ἡλίῳ ξηραίνόμενον («Γεωπονικὰ», 16, 4, 2· εἰς σημείωσιν ἐκδόσεως Νίκλα).

7 και 25 ή και 30 % . Πλειοτέραν γλοιίνην περιέχουσιν συνήθως οί σίτοι οί παραγόμενοι εἰς ξηράς και θερμάς χώρας ἔνθα ἡ βλάστησις και ἡ καρποφορία τοῦ Σ. εἶνε ταχέια, ὡς και οί μεγαλόκοκκοι και οί παραγόμενοι εἰς γαίαις πλουσίαις εἰς ἀζωτούχους οὐσίας. Τὴν μεγαλητέραν δόσιν γλοιίνης περιέχει ὁ λεγόμενος **πολωνικὸς σίτος**, τοῦ ὁποίου οί κόκκοι εἶνε μεγάλοι και σκληροί· μετὰ τοῦτον, ὡς πρὸς τὴν πλουσιότητα εἰς γλοιίνην ἔρχονται οί σκληροί σίτοι τῶν παραμ. χωρῶν και τῆς Ῥωσσίας.

Τὸ δέρμα τοῦ κόκκου συνίσταται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ ξυλώδους οὐσίας (κυτταρίνης), ἣτις μετὰ τῶν ἐμβρῶν ἢ φύτρων ἀποτελεῖ τὸ κύριον συστατικὸν τῶν πιτύρων και ἀπαρτίζει τὰ πέντε ὡς ἔγγιστα ἑκατοστὰ τοῦ ὅλου κόκκου. Ἄλλ' ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἄλεσιν τοῦ σίτου και τὴν κοσκίνησιν τοῦ ἀλεύρου δὲν εἶνε δυνατὸν ν' ἀποχωρισθῶσι τὸ φύτρον και τὸ περίβλημα μόνον, ἄνευ τῶν ἐπ' αὐτῶν προτκεκολλημένων μορίων τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ κόκκου, ἡ ἀναλογία τῶν βιομηχανικῶν πιτύρων εἶνε πάντοτε μεγαλητέρα. Ποικίλλει ἄλλως ἢ ποσότης τῶν πιτύρων μεγάλως ἀναλόγως τῆς διαφορᾶς τοῦ Σ. τῆς ποιότητος τοῦ καρποῦ του και τοῦ τρόπου τῆς ἀλέσεως. Οὕτω 100 ὀκ. σίτου ἀποφέρουσι κατ' ἀνώτατον μὲν ὄρον 90 ὀκ. ἀλεύρου και 8 ὀκ. πιτύρων, κατὰ κατώτατον δὲ ὄρον 70 ὀκ. ἀλεύρου και 28 ὀκ. πιτύρων· λέγω δὲ 8 και 28 και οὐχι 10 και 30 ὀκ. π. πιτύρων διότι 2 % δέον νὰ ὑπολογίζεται πάντοτε ὡς ἀπώλεια κατὰ τὴν ἄλεσιν. Τὰ πίτυρα χρησιμοποιοῦνται ἰδίως πρὸς διατροφήν τῶν κτηνῶν, διαιροῦνται δὲ εἰς χονδρά και εἰς λεπτά ἢ ψιλὰ πίτυρα, τὰ και θρεπτικώτερα. Ὅσον ἀτελέστερος εἶνε ὁ τρόπος τῆς ἀλέσεως τόσον πλειότερα και θρεπτικώτερα εἶνε τὰ ἐκ ταύτης προέρχόμενα πίτυρα.

Ὡς γνωστὸν ὁ μέλας πλὴν γλυκύτατος και γευστικώτατος σίτινος ἄρτος οὐτινος ποιοῦσι συνήθως χρῆσιν οί ἀγρόται κατασκευάζεται ἐξ ἀλεύρου ἀπὸ τὸ ὁποῖον μικρὰ μόνον ποσότης πιτύρων ἀποχωρίζεται. Τὸ μέλαν χρῶμα τοῦ ἄρτου τούτου προέρχεται ἐκ τῆς ὀπτήσεως τῆς δεξτρίνης εἰς ἣν τρέπεται τὸ ἄμυλον τῆ ἐπιδράσει ἀζωτούχου οὐσίας ὀνομαζομένης **διαστάσεως** και ἀπαντώτης εἰς τὰ μέρη τῶν πιτύρων τὰ ἀποτελούμενα ἐκ φύτρων. Ὁ μέλας ἄρτος ἐπειδὴ περιέχει ἰκανὴν ποσότητα πιτύρων εἶνε δύσπεπτος, ἀλλὰ θρεπτικώτερος τοῦ λευκοῦ, διὸ και καταλληλότερος τούτου διὰ τοὺς ἐργατικούς ὧν ὁ μὲν στόμαχος ἀντέχει, τὸ δὲ σῶμα χρῆζει θρεπτικῆς τροφῆς.

Διὰ τοῦ σήμερον ἐν χρῆσει τελειοτέρου συστήματος ἀλέσεως ἀποχωρίζονται κατ' ἴδιαν ἀφ' ἐνὸς μὲν τὰ φύτρα και ἀφ' ἑτέρου τὸ δέρμα τῶν κόκκων, ὅπερ ἀποτελεῖ τὰ πίτυρα και εἰς τὸ ὁποῖον μένουσι προσκεκολλημένα μόνον ἐλάχιστα μέρη ἀρτοποιησίμων μορίων. Τόσον δὲ τὰ πίτυρα ταῦτα ὅσον και τὰ φύτρα χρησιμεύουσιν ἰδίως πρὸς διατροφήν τῶν κτηνῶν (1). Και τὰ μὲν πίτυρα ἐν τῇ περι-

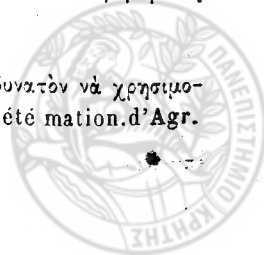
(1) Τὰ φύτρα ἀποχωρίζονται κατ' ἴδιαν και ὑπὸ τῶν μεγάλων ἐν Πειραιεῖ και ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀλευρομύλων και πωλοῦνται εἰς τοὺς παρ' ἡμῶν κτηνο-

πτώσει ταύτη, συνιστάμενα κατά τὸ πλεῖστον ἐκ καθαροῦ δέρματος τῶν κόκκων, εἶνε πτωχὰ ὑπὸ ἔποψιν θρεπτικὴν καὶ ἐπομένως πωλοῦνται εἰς κατωτέραν τιμὴν, τὰ δὲ φύτρα ὡς πολὺ θρεπτικώτερα διατίθενται εἰς ἀνωτέραν τιμὴν. Προκειμένου δὲ περὶ κατασκευῆς λευκοῦ ἄρτου ἢ κατὰ τὴν ἄλυσιν τοῦ σίτου ἀποχώρισις πάντων τῶν φύτρων εἶνε ἀναγκασία διότι, ὡς εἶδομεν, ἡ παρουσία αὐτῶν ἐν τῷ ἀλεύρῳ εἶνε ἡ αἰτία τοῦ χρωματισμοῦ τοῦ ἄρτου (βλ. καὶ Μελάμπυρον). Ἄλλως ἐπειδὴ τὰ φύτρα περιέχουσι καὶ τινα παχεῖαν οὐσίαν ἢ παρουσία των ἐν τῷ ἀλεύρῳ συντελεῖ καὶ εἰς τὸ νὰ μὴ διατηρηθῆται τοῦτο ἐπὶ πολὺ ἀναλλοίωτον.

Πρὸς ἄλυσιν τοῦ σίτου καὶ τῶν ἄλλων σιτηρῶν εἰς τὰ κυριώτερα κέντρα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς σήμερον γίνεται χρῆσις ἀλευρομύλων νεωτάτου συστήματος. Οἱ μύλοι οὗτοι συνίστανται ἐκ χαλυβδίνων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ξαβδωτῶν κυλίνδρων διατεθειμένων κατ' ἄλληπάλληλα ζεύγη. Ὑπὸ τὸ πρῶτον ζεύγος οἱ κόκκοι τοῦ γεννήματος θραύονται εἰς τεμάχια, ἀπὸ τοῦ προκύπτοντος δὲ προϊόντος ἀφαιροῦνται τὰ φύτρα διὰ μηχανικῆς ἐξανεμίσεως καὶ κοσκινίσεως. Τοῦ ὑπόλοιπον φέρεται εἰς δεῦτερον ζεύγος κυλίνδρων, οἵτινες ἀπέχουσι ἀπ' ἀλλήλων ὀλιγώτερον καὶ οὕτω τὸ προϊόν καθίσταται λεπτότερον ἀφοῦ δὲ ἐξανεμισθῆ καὶ κοσκινισθῆ ὅπως ἀποχωρισθῆ τὸ χονδρὸν πίτυρον, κατὰ βούλησιν δὲ καὶ ἡ σμιδαλις, τὸ προκύπτον ἄλευρον καὶ τὰ ἄλλα προϊόντα (τὰ χονδρότερα μέρη) μεταβιβάζονται εἰς τὰ ἐπόμενα ζεύγη κυλίνδρων μέχρις ὅτου ἐπιτευχθῆ ἡ ἐπιθυμητὴ λεπτότης τοῦ ἀλεύρου καὶ ἡ δυνατὴ ἀποχώρισις ἀπὸ τῶν πιτύρων ὅσον ἐνεστι πλείοτερον μέρος τῶν ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας των προσκεκολλημένων μύριων γλοιίνης καὶ ἀμύλου. Ἀκριβῶς δὲ ἔνεκα τῆς διὰ τῶν μύλων τούτων ἀποχωρίσεως πλὴν τῶν φύτρων καὶ ὅσον ἔνεστι μεγαλύτερας ποσότητος τῶν ἐν λόγῳ οὐσιῶν (γλοιίνης καὶ ἀμύλου), τὰ ἐκ τῆς αὐτῆς ἀλέσεως προκύπτοντα πίτυρα εἶνε ὀλιγώτερον θρεπτικὰ καὶ πωλοῦνται εἰς κατωτέρας τιμὰς τῶν πιτύρων τῶν προερχομένων ἐκ τῆς ἀλέσεως διὰ τῶν παλαιῶν λιθίνων ἀλευρομύλων. Ἡ διὰ χαλυβδίνων μύλων ἄλυσιν τοῦ σίτου ἐπενοήθη καὶ ἐτέθη εἰς ἐνέργειαν τὸ πρῶτον ἐν Βουδαπέστη τῷ 1875 ὑπὸ τοῦ μηχανικοῦ Mechwart, ὅστις πρὸς κατασκευὴν τούτων μετεχειρίσθη χρᾶμα μετάλλου σκληρότατον καὶ ἐπομένως δυσκόλως λειανόμενον διὰ τῆς τριβῆς. Τοιούτων μύλων ὑπάρχουσι σήμερον διάφορα συστήματα, λειτουργοῦσι δὲ τοιοῦτοι καὶ ἐν Πειραιεῖ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ εἰς τὰ σπουδαιότερα ἰδίως κέντρα καταναλώσεως διεξαγομένη νόθευσις τῶν ἀλεύρων εἶνε μεγάλη καὶ ποικίλη. Ἡ νόθευσις γίνεται κατὰ τὴν ἄλυσιν τοῦ σίτου μεθ' οὗ ἀναμιγνύονται κύαμοι, ἐρέβυνθοι, ἀραβόσιτος, σόργον καὶ ἄλλα σιτηρὰ ἢ ὄσπρια ἀσυνείδητοί τινες δὲ προσθέτουσι καὶ κόνιν ὅστων ἢ γύψον ἢ

τρύφους ὑπὸ τὸ ὄνομα μύτες. — Κατὰ τὸν Lindé τὰ φύτρα δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθῶσι καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ζύθου («Bull. de la Société nation. d'Agr. de France», 1911, σελ. 114).

πριονίσματα ξύλου. Ὁ συνηθέστερος ἐντούτοις τρόπος τῆς νοθεύσεως τοῦ ἀλεύρου τοῦ σίτου εἶνε ἡ προσθήκη ἀραβοσίτου (συνηθέστερον λευκοῦ) ἢ σόργου.

Ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω ὁ **πυρήν** τοῦ σίτου συνίσταται ἰδίως ἐξ ἀμύλου, ἀποτελεῖ δὲ τὸ ἀπαλωτέρον μέρος τοῦ κόκκου καὶ παρέχει λευκότερον, ἀλλὰ καὶ ὀλιγώτερον θρεπτικὸν ἄρτον. Τὸ ἰδίως ἐκ γλοιίνης συνιστάμενον στρώμα ὅπερ περιβάλλει τὸν πυρήνα εἶνε σκληρότερον, ἐξ αὐτοῦ δὲ ἰδίως προέρχεται ἡ σημιδάλις ⁽¹⁾ (γαλλ. semoule, ἀγγλ. semolina, τουρκ. **ισμίκ**). Αὕτη συνίσταται ἐκ μὴ ἀλευροποιηθέντων μερῶν καὶ ἐπιτυγχάνεται ὑπὸ τῶν μυλωθρῶν τῶν χρησιμοποιοῦντων λιθίνους μύλους δι' εἰδικῆς κανόνισσεως τῆς ἀλέσεως.

Ὁ βραζόμενος σίτος ἀποτελεῖ τὰ γνωστότατα **κόλλυβα**, ὁ δὲ βραζόμενος, ξηραίνόμενος καὶ χονδραλεθόμενος (συνήθως διὰ χειρομύλου), μετὰ τὴν διὰ κοσκινίσεως ἀφαίρεσιν τοῦ ἀλευρώδους μέρους, δίδει τὸν **χόνδρον**, τὸ κν. ὀνομαζόμενον **πληγοῦρι** (ἐκ τοῦ τουρκ. **μπουλοῦορ**, γαλλ. **gruau**). Ὁ χόνδρος βραζόμενος μετὰ γάλα ἢ ὀξινόγαλα καὶ ἀκολούθως τριβόμενος διὰ τῶν χειρῶν καὶ ξηραίνόμενος εἶνε ὁ γλυκὺς ἢ ὀξινὸς **τραχανᾶς**, πιθανῶς ὁ **τράγος** τῶν ἀρχαίων.

Περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι καὶ ἄλλαις παραμ. χώραις χρησιμοποίησεως τοῦ σιτί-νου ἀγύρου ἐλέχθησαν τὰ δέοντα ἀλλαχού (βλ. Ἄχυρον). Εἰς βορειοτιέρας τῆς Ἑλλάδος χώρας, εἰς τὰς ὁποίας ὑπάρχει ἄφθονον χόρτον, τὸ δὲ ἄχυρον τῶν Σιτηρῶν δὲν εἶνε τόσον θρεπτικὸν ὅσον εἶνε τὸ τῶν μεσημβρινῶν χωρῶν, ἀφιέμενον ἀκέραιον, συνήθως σωρεύεται κατὰ θημωνίας ἐξ ὧν τὰ κτήνη τρώγουσι κατὰ βούλησιν καὶ ἀπὸ τὰς ὁποίας λαμβάνεται καθ' ἐκάστην τὸ ἀναγκαῖον ποσὸν διὰ τὰς στρωμνάς τῶν ἐνσταθλιζομένων κτηνῶν. Πολλαχοῦ οἱ κτηματῖαι πωλοῦσι τὸ σύνολον ἢ μέρος τοῦ ἀγύρου των ὡς ὑλικὸν πρὸς συσκευὴν εὐθραύστων ἐμπορευμάτων, πρὸς πλήρωσιν στρωμνῶν ἢ πρὸς κατασκευὴν χάρτου. Ἄλλαχοῦ τὸ ἄχυρον χρησιμοποιεῖται ἐπὶ τόπου, καθ' ὅσον παράγεται, ὡς καύσιμος ὕλη διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν εἰδικῶς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κατασκευαζομένων πρὸς ἀλώνισιν ἀτμομηχανῶν. Εἰς ἄλλας πάλιν περιφερείας, εἰς τὰς ὁποίας τὰ γεννήματα θερίζονται πολὺ ὑψηλά, ἢ ἐπὶ τόπου μένουσα ὑποκαλάμη ⁽¹⁾.

(1) Τὸ κοινῶς **σημιδάλι** ἢ **σημιγδάλι**, ὅθεν καὶ τὸ **σημίτι**, εἶδος κολλυρίου. «Πιθανόν, ὅτι οἱ παλαιοί, τοῦ μὲν σιτίου ἀλεύρου τὸ λεπτότατον ὀνομάζαν **σημιδάλιν**, τοῦ δὲ κριθίνου **καιπάλην**» («Ἀτακτα» Κοραῆ, Β', 325).

(1) Παρ' ἀρχαίοις **καλάμη** (καὶ **κάλαμος**) ὀνομάζετο ὁ καυλὸς τῶν Σιτηρῶν ὡς καὶ τὸ κατώτατον τμήμα αὐτοῦ μετὰ τῆς ῥίζης, τὸ ὅποιον μετὰ τὸν θερισμὸν μένει εἰς τὸν ἀγρόν· κατ' ἐπέκτασιν **καλάμη** ἐλέγετο καὶ αὐτὸς ὁ ἀγρὸς μετὰ τὸν θερισμὸν καὶ πρὸ τῆς ἀροτριάσεώς του, ὅθεν καὶ τὸ «ἐπὶ **καλάμη** ἀρούρῃ» (α), ὅπερ σημαίνει: τὸ σπείρειν εἰς τὸ πρόσωπον, ὡς λέγουσιν οἱ ἡμέτεροι

(α) Τὸ «ἐπὶ **καλάμη** ἀρούρῃ» μεταφορικῶς ἐσήμαινε τὴν ἐξαντλητικὴν καλλιέργειαν ὡς καὶ πᾶσαν ἐκ πλεονεξίας ἢ ἀβουλίας ἐπιζήμιον, καταστρεπτικὴν ἐπιχρησίν.

δτε, ἐρχομένη εἰς συνάφειαν μετὰ τοῦ ὑγροῦ ἐδάφους, ταχέως προσβάλλεται ὑπὸ τῆς σήψεως. Τὸ μόνον πρακτικὸν καὶ ἀδάπανον μέσον πρὸς πρόληψιν τῆς πτώσεως εἶνε ἡ ἐπιβόσκησις (γαλλ. l'écimage), τὸ κν. λεγόμενον **τάγισμα**. Τὸ μέσον τοῦτο ὅπερ ἐφαρμόζεται πόλλαχού τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς ἀρχαίότητος ⁽¹⁾, συνίσταται εἰς τὸ ἐξῆς: Εἰς σιτοχρὸν οὐτινος τὰ νεαρὰ ἔτι φυτὰ δεικνύουσι τάσιν πρὸς πρόωρον ἀνάπτυξιν εισάγονται πρόβατα, τὰ ὅποια ὠθούμενα διαρκῶς εἰς τὰ πρόσω ὑπὸ τοῦ ποιμένου λαμβάνουσι τὸν καιρὸν νὰ τρώγωσι μόνον φύλλα (βόσκουσι περπατητὰ) χωρὶς νὰ παραβλάπτωσι τὴν καρδίαν τῶν φυτῶν. Οὕτω, ὀπισθοδρομουμένης τῆς βλαστήσεως, προλαμβάνεται ἡ πτώσις. Πολλάχού τῆς Εὐρώπης, πρὸς πρόληψιν τῆς πτώσεως, τὸ γέννημα, ἐφ' ὅσον ἔτι εἶνε νεαρὸν, πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς κυοφορήσεως (προτοῦ ἡγαστρῶθῃ, ὡς λέγουσιν οἱ γεωργοί), δ.δ. πρὸ τῆς πλήρους ἀναπτύξεως τῆς καλάμης (ἥτις ἀνάπτυξις ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Γάλλων *tuvaillage*), θερίζεται διὰ δρεπάνου εἰς ὕψος 10-15 ἐ.μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Ἄλλ' ὁ διὰ τοῦ δρεπάνου θερισμὸς ἐκτός ὅτι εἶνε δαπανηρὸς ἔχει καὶ τὸ μειονέκτημα ὅτι δὲν γίνεται ὁμοίμορφος, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐφαρμόζεται εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος ἐφ' ὀλοκλήρου τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀγροῦ, διὸ τελευταίως ἐδοκιμάσθη ἐν Γαλλίᾳ μετὰ πλήρους ἐπιτυχίας ἡ χρῆσις ἐιδικῆς διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην θεριστικῆς μηχανῆς ⁽²⁾.

Σημαντικὴ εἶνε ὡσαύτως ἡ ζημία ἡ προξενουμένη ἐνίοτε εἰς τὰ Σιτηρὰ καὶ ἰδίως εἰς τὸν Σ. ὑπὸ τοῦ Λιβός (τοῦ Λίβου), νοτιοδυτικοῦ, θερμοῦ καὶ ξηροῦ ἀνέμου, ὅστις ἐπερχόμενος κατὰ τὴν περίοδον τῆς ὠριμάνσεως τοῦ καρποῦ (εἰς τὸ γάλα του ἢ γαλάτωμα) παρακωλύει τὴν τελείωσιν αὐτοῦ καὶ καθιστᾷ τὸ γέννημα ῥικνὸν (λυπρὸν, λυσβόν, λειψόν, ἀψώμωτον, ἢ, ὡς λέγουσιν ἐν Κύπρῳ ψάλιο), μειουμένης οὕτω τῆς ποσότητος καὶ ὑποβιβαζομένης τῆς ποιότητός του.

Εἰς τὸ κακῶς φυλαττόμενον σίτινον ἄλευρον ἢ καὶ εἰς αὐτὸν ἔτι τὸν σίτον δυνατὸν ν' ἀναπτυχθῇ εἶδος Φυκώδους φυτοῦ (*Palmella prodigiosa*, τὸ κατ' ἄλλους εἶδος Βακτηριδίου, *Micrococcus prodigiosus*), ὅπερ εἰς τὸν ἐκ τοιοῦτου ἀλεύρου κατασκευαζόμενον ἄρτον ἐμφανίζεται ἐν μορφῇ μικρῶν ἐρυθρῶν κηλίδων (βλ. καὶ Μελάμπυρον καὶ Ῥινανθος).

Ἐν Κύπρῳ πλὴν τῶν ἀνωτέρω καὶ τῶν εἰς τὰ περὶ Βρίζης καὶ Κριθῆς κεφάλαια ἀναφερομένων παθήσεων ἀπήνησα^α καὶ α') Ῥυγχοφόρον Κολεόπτερον (*Pachytychius Hordei*, παρὰ τὰ Πολεμείδια) προσβάλλον τὸς γλωρούς ἔτι στά-

(1) «Ὁμοία δὲ τρόπον τινὰ ἡ αὔξησις καὶ τοῦ σίτου» καὶ γὰρ οὗτος ἀσὶ τῇ προώσει τοῦ ὑπάρχοντος αὐξάνεται, κἂν ἰκολοθῶθῃ τὰ φύλλα καθάπερ ἐν τοῖς ἐπιβοσκομένοις» (Θεοφρ. Ἰ.Φ.-3,6,3).

(2) «Bull. de la Soc. Nat. d'arg. de France» «Écinage des céréales», 1910, σελ. 342.

χος· και β') κάμπην Λεπιδοπτέρου (*Agrotis segetum* ἢ *tritici*, ἐν Ἀκανθοῦ και Φλαμουδιῷ) προσβάλλουσαν τὸν λαμβὸν τῶν φυτῶν τοῦ Σ.

Σιτώδη, βλ. Ἀγρωστώδη.

Σιφώνари και Σιφώνιον, βλ. Βρόμη.

Σκαλιζονάκι, βλ. Κήρινθος.

Σκαμμωνία, βλ. Περιαλλόκαυλον ἢ Σκαμμωνία.

Σκαμιά, βλ. Μορέα ἢ λευκή.

Σκάνδιξ ἢ Σκάνδονξ (*Scandix*, τ. *Σκιαδαρθῶν*)· γ. περιλ. φ. ἐτήσια, ἴθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 4 ἐν οἷς καὶ α') Σ. ἢ **Κταις τῆς Ἀφροδίτης** (*S. Pecten-Veneris*, γαλλ. *Cerfeuil à aiguillettes*, ἀγγλ. *Shepherd's Needle*), πιθανῶς ὁ Σκάνδιξ τοῦ Θεοφρ., ὅστις τὸ ἀναφέρει ὡς «λάχανον ἄγριον». β') Σ. ὁ νότιος (*S. australis*), πιθανῶς τὸ Ἐνθρουσκον τοῦ Θεοφρ. και γ') Σ. ὁ μεγανθῆς (*S. grandiflora*)· και τὰ τρία λαχανοῦμενα και κν. ὀνομαζόμενα **Καυμειανθῆς**, **Σανδίκια**, **Σκαντσίκια ἢ Μυρώνια**, και εἰς τὰ τρία δὲ ἢ εἰς ἐν ἐξ αὐτῶν ἀναφέρεται· ὁ Σκάνδουξ (ἢ ἢ Σκάνδονξ) τοῦ Διοσκρ. περὶ τοῦ ὁποίου οὗτος λέγει· «και τοῦτο ἄγριον λάχανον, ὑπόδριμυ και ἔμπικρον, ἐδώδιμον· ἐφθὸν και ὤμων ἐσθιόμενον εὐκόλιον, εὐστόμαχον και οὖρητικόν» (βλ. και Ἀνθρίσκος).

Σκανιῶλα, βλ. Φαλαρίς.

Σκαντσίκι, βλ. Σκάνδιξ και Ἀνθρίσκος.

Σκαραμαγκάς, βλ. Ἐσπεριδοειδῆ, σελ. 338.

Σκαρολάχανο, βλ. Λινόζωστις.

Σκαροῦπα ἢ Σκαρουχιά, βλ. Ὄα.

Σκαρόχορτο, βλ. Λινόζωστις και Φασίολος ὁ κοινός.

Σκάρφη και Σκάρφι, βλ. Ἄδωνις, Βέρατρον, Ἐλλέβορος.

Σκαφίδιον (*Scutellaria*, γαλλ. *Toque*, ἀγγλ. *Helmet Flower* ἢ *Skull-cup*, τ. *Χειλανθῶν*)· γ. περιλ. περὶ τὰ 90 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἴθαγ. εὐκράτων χωρῶν· φ. πωδῆ, ἐτήσια ἢ πολυετῆ, πολλὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 9 ἐν οἷς και Σ. τὸ ἀνατολικὸν και Σ. τὸ ἄλπειον (*S. orientalis* και *S. alpina*), ἀμφοτέρα πολυετῆ και θεραπευόμενα συχνὰ πρὸς κόσμον.

Σκιαδαρθῆ (*Umbelliferae*)· πολυμελεστάτη τ. Δικοτλ. περιλ. φ. πωδῆ και ὀλίγα ξυλωδῆ· τὰ πλεῖστα ἴθαγ. τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου· πάμπολλα φαρμακευτικά, μυρεψικά, ἀρτυματικά, κοσμητικά ἢ ἄλλως χρήσιμα· πολλὰ δηλητηριώδη (γ. Ἀθαμάνιος, Ἀθανασίαν, Αἴθων, Ἄμμι. Ἀνθρίσκος, Ἀνηθον, Ἀνισον, Ἀρχαγγελική, Βούνιον, Βούπλευρον, Δαῦκος, Δώρημα, Ἐλαφόδοσκον, Εὐφρασίον, Ἐχινοφόρος, Ἡράκλειον, Ἡρύγγιον, Θαψία, Ἰατρεία, Καυκαλις, Κάρχρις, Κορίαννον, Κρίθμον, Κρυπτοταϊνία, Κύμινον, Κώνειον, Κωνοπόδιον, Λαχρία, Λασαριόφυτον, Λεκοχία, Λιθωνωτίς, Λιγυστικόν, Μάραθον, Μῆρον, Μυρίς, γοικία, Λασαριόφυτον, Λεκοχία, Λιθωνωτίς, Λιγυστικόν, Μάραθον, Μῆρον, Μυρίς, Νάρθηξ, Οἰνάνθη, Ὀποπάναξ, Πετροσέλινον, Πευκίδανον, Πράγκος, Σέλινον, Σέλινον, Σίον, Σίσων, Σκάνδιξ, Σμύριον, Τορδύλιον, Χαϊρόφυλλον, Ψευδοκάνειον. κ. ἄ.)·

Σκίθρα και **Σκνίθρα**, βλ. Κνίδη.

Σκίλνθρο, βλ. Κλήθρα.

Σκίλλα (Scilla, γαλλ. Squille, άγγλ. Squill ή Wild Hyacinth, τ. Λειριωδών) γ. περιλ. περί τὰ 80 είδη άπαντώντα πολλαχού· φ. ποώδη πολυετή, βολβόριζα, πολλά κοσμητικά. Της έλλ. γλωρ. άναφέρονται 5 άπαντώντα και άλλαχού· τὸ κοινότερον είνε Σ. ή **πιαάλιος** (S. ή *Urginea maritima*, γαλλ. Oignon de mer, άγγλ. Sea Onion ή Squill, τουρ. 'Ατά-σογιανί), ή κν. όνομαζομένη κατά τόπους **Κρομμυδόσκιλλα**, **Σκίλλοκρομμύδα**, **Κουτσούπα**, **Κουτούπα**, **Άσκινοκάρα**, **Άσκιλλα**, **Άσκιλλοκάρα**, **Μπότσικας** και **Άβρόσκιλλα** ή **Άρχόσκιλλα** (έν Κύπρω)· είδος κοινότατον πολλαχού της Ελλάδος, ή τών άρχαίων **Σκίλλα** (βλ. σημ. β' εις σελ. 783), περι τών θεραπευτικών δυνάμεων της όποιás πολλά άναφέρει ο Διοσκρ. Οί έσωτερικοί λοιποί του βολβού της χρησιμοποιούνται ένίοτε ως φάρμακον (φρμ. Σκίλλης βολβός, *Bulbus Scillae*) έν μορφή κόνεως, βάμματος ή έχυλίσματος έν οίνω ή όξει. Έν μεγάλη όμως δόσει λαμβανόμενοι ένεργούσιν ως ναρκωτὸν ένεκα της ήν ένέχουσι **σκιλλίνης**, ούσίας ευδιαλύτου έν ύδατι, οίσνοπνεύματι ή όξει, διὸ και πολλαχίς χρησιμοποιούνται ως δηλητηριώδες δόλωμα κατά τών μυῶν και τών ποντικῶν ζυμούμενοι μετά τυρού ή άλλης τοιαύτης ούσίας.

Η έν Ελλάδα και πολλαχού της Άνατολής κρατούσα συνήθεια της από του άνωφλίου της θύρας της οικίας ή από της όροφής τών εργαστηρίων άναρτήσεως θάλλοντος βολβού του φ. τούτου ως προφυλακτικῶ κατά του βασκάνου όφθαλμοῦ χρονολογεΐται από της έποχής του Πυθαγόρου, όστις έκρέμα βολβόν Σκίλλης πρό της θύρας της οικίας του ως άλεξιφάρμακον. Ο Διοσκρ. περιγράφων τὰς φαρμακευτικὰς δυνάμεις του φ. τούτου λέγει : «έστι δέ και άλεξιφάρμακον όλη πρό των θυρῶν κρεμαμένη». Το αυτό περίπου άναφέρει ως λεγόμενον και ο Θεόφρ.⁽¹⁾ Η πρόληψις αύτη τών άρχαίων, ή διασωθεΐσα παρά τῶ λαῶ μέχρι σήμερα, όφείλεται, νομίζω, εις τήν μεγάλην ζωτικότητα του βολβού του φ., όστις διατηρεΐται επί πολὺ και βλαστάνει και έκτός του εδάφους συντηρούμενος ως άλλως παρατηρεΐ και ο Θεόφρ. λέγων : «και γάρ κρεμανυμένη ζῆ και πλείστον γινέ χρόνον διαμένει.» (Φ. 'Ι.-7,13,4).

Έκ τών έξωτικῶν ειδῶν άξια λόγου είνε Σ. ή **Ισπανική** (S. *hispanica*, άγγλ. Spanish Blue-bell) και Σ. ή **περουβιανή** ((S. *peruviana*, γαλλ. *Jacinthe du Pérou*, άγγλ. Cuban Lily), άμφότερα κοσμητικά και ίθαγ. τών παραμ. χωρῶν τὸ δεύτερον έγκλιματισθέν από πολλού εις τήν Περουβίαν άπαντᾶ ήδη εκεί αυτοφόμενον. Άξιόλογον είδος ούσαύτως είνε Σ. ή **εδώδιμος** (S. *esculenta*, άγγλ. Qnamash), ίθαγ. της βορ. Άμερικῆς, ένθα οί βολβοί του σποτι αποτελοῦσι τήν κυρίαν φυτικὴν τοφήν πολλῶν ίθαγ. της χώρας ταύτης.

(1) «Λέγεται δέ και πρό των θυρῶν της εισόδου φυτευθεΐσαν άλεξητήριόν είνε και της έπιφερομένης δηλήσεως» (Φ. 'Ι.-7,13,4).

Σκιλλοκρομύδα, βλ. Σκίλλα.

Σκίρπος (*Scirpus*, ἀγγλ. Club Rush, τ. Κυπειρωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 300 ἀπαντῶντα πολλαχού φ. πώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, ἕλεια καὶ ὑδροβία, εἶδη τινὰ κοσμητικά, ἄλλα χρήσιμα πρὸς κατασκευὴν ψαθῶν καὶ ἄλλων πλεκτικῶν ἔργων. Εἶδη τῆς ἑλλην. γλωρ. 6 ἐν οἷς καὶ Σ. δ. λιμναίος (*S. lacustris*, γαλλ. *Jonc des chaisiers* ἢ *des tonneliers*, ἀγγλ. *Bulrush*), τὸ κν. ἐν Ἀττικῇ **Βούτομο** ἢ **Βούτημο**, ἀλλαγῶ δὲ **Σύφα** ὀνομαζόμενον. Τοῦ εἶδους τούτου προτείνεται ἡ φύτευσις εἰς ἐλώδεις τόπους πρὸς βαθμιαίαν ἀνύψωσιν τοῦ ἐδάφους (βλ. «Compte rendu de la Soc. Nat. d' Agr. de France», 1911, σελ. 163—βλ. καὶ Φραγμαίτης).

Σκιταμινώδη (*Scitamineae*) τ. Μονοκτλδ. περιλ. φ. κατὰ τὸ πλεῖστον πώδη πολυετῆ, ριζωματικά, ἰθαγ. θερμῶν καὶ τροπ. χωρῶν πλεῖστα μεγίστης χρησιμότητος. Ὑποδιαίρουνται συνήθως εἰς τὰς οἰκογενεῖας *Canneae*, *Maranteae*, *Museae*, *Zingibereae* κ. ἄ. (γ. Ἀλπινία, Ἄμωμον, Ζιγγίβερις, Ἡδουχιανθές, Καμπερρία, Καλαθίς, Κάννα, Καρδάμωμον, Κόττος, Κουρκούμη, Μαραντία, Στραλισσία κ. ἄ.).

Σκλέθρος, **Σκλέδρος**, **Σκλήθρος**, **Σκλήδρος** ἢ **Σκλήθρα** βλ. Κλήθρα.

Σκλοινίκι, βλ. Βροῦλον.

Σκολαρικάκια, βλ. Ψευδόβριζα ἢ μείζων.

Σκολοπένδριον (*Scolopendrium*, τ. Πτεριδωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 10 εἶδη ἰθαγ. εὐκράτων καὶ τροπ. χωρῶν φ. πώδη πολυετῆ, κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. τὰ καὶ ἀλλαγῶ ἀπαντῶντα Σ. ἢ **Ἡμιονίτις** (*S. Hemionitis*) καὶ Σ. τὸ κοινόν (*S. vulgare* ἢ *officinatum*, γαλλ. *Langue-de-Cerf* ἢ *Herbe à rate*, ἀγγλ. *Burnt Weed*, *Hartstongue* ἢ *Christ's Hair*), ἀμφοτέρα φαρμακευτικά· εἰς τὸ πρῶτον ἀναφέρεται ἡ **Ἡμιονίτις** τοῦ Διοσκρ., εἰς δὲ τὸ δεύτερον ἡ **Φυλλίτις** αὐτοῦ καὶ τὸ **Σκολοπένδριον** τοῦ Θεοφρ. Ἀμφοτέρα κοσμητικά καὶ ἰδίως τὸ δεύτερον, ὅπερ ἀπαντᾷ θεραπευόμενον ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς, ὡν ἀρίστη ἡ **λοφωτὴ** (*S. vulgare cristata*).

Σκόλυαντρος, βλ. Σκόλυμος.

Σκόλυμος (*Scolymus*, ἀγγλ. *Golden Thistle*, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη, ἰθαγ. τῶν πικρὰμ. χωρῶν φ. πώδη, φυλλάκανθα, ἐτήσια καὶ διετῆ. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπαντῶσι Σ. ὁ ἰσπανικὸς καὶ Σ. ὁ στικτὸς (*S. hispanicus* καὶ *S. maculatus*), τὸ πρῶτον διετές, τὸ δεύτερον, τὸ ἐν Κύπρῳ κν. **Χριστάκανθο**, ἐτήσιον· ἀμφοτέρα λαχανουόμενα καὶ κν. ὀνομαζόμενα **Σκόλυαντροί**, **Σκόλυμοι**, **Ἀσκόλυμοι** ἢ **Ἀσπράγκαθα**. Εἰς ἀμφοτέρα ἀναφέρεται ὁ παρ' Ἡσιόδω, Θεοφρ. καὶ Διοσκρ. **Σκόλυμος**, περί οὗ ὁ τελευταῖος, πρὸς τοῖς ἄλλοις, λέγει: «ἢ δὲ πόα ἀρτιφυῆς οὕσα λαχανεύεται ἐφθῆ ὡσπερ ἀσπράγχος».

Σκολύμπρι, **Σκόλυμπρος**, **Ἀσκόλυμπρος**, βλ. Σκόλυμος καὶ Ἐγίωψ ὁ ἰζώδης.

Σκοπολία ἢ ἰαπωνικὴ (*Scopolia japonica*, τ. Στρυγνωδῶν), φ. πώδες

πολυετές, φαρμακευτικόν, ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας ἐνέχει τὴν σκοπολεΐνην οὐσίαν ἀλκαλοειδῆ χρησίμην εἰς τὴν ὀφθαλμιατρικήν.

Σκόρδιον, βλ. Τεύκριον.

Σκόρδον, **Σκορδόπραδον**, **Σκορδοῦλι**, **Σκόροδον** **Σκορτέλι**, βλ. Κρόμμυον, σελ. 566, 567, 569.

Σκορδόχορτον, βλ. Τεύκριον.

Σκορδόδομος, βλ. Νάρθηξ ὁ Σκορδόδομος.

Σκορπίδι, βλ. Γυμνόγραμμα, Ἀδίαντον, Δωρόνικον.

Σκορπιδόχορτο, βλ. Δωρόνικον καὶ Χοιράδιον.

Σκορπιοειδές, βλ. Σκορπίουρος.

Σκορπίος, βλ. Ἐχινόπους.

Σκορπίουρος (Scorpiurus, τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη φ-
πώδη, ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν καὶ τῶν Καναρίων νήσων. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ-
4 ἐν οἷς καὶ α') Σ. ὁ αὐλακωτὸς (S. sulcata), τὸ ἐν Θήρᾳ Πεντάνευρο, πιθαν-
νῶς τὸ Σκορπιοειδές τοῦ Διοσκρ. καὶ β') Σ. ὁ σκωληκοειδής (S. vermiculata,
ἀγγλ. Caterpillar plant), πιθανῶς τὸ Κλύμενον τοῦ Διοσκρ., ὁ Σκορπίουρος
τοῦ ὁποίου ἀναφέρεται ὡς συνώνυμον τοῦ Ἡλιοτροπίου (βλ.).

Σκορδονέρα ἢ Σκορτζονέρα, βλ. Μελανόφυλλος.

Σκοτισμάρα, βλ. Βίκος ὁ δασύκαρπος.

Σκουδί, βλ. Ὀρμενος.

Σκουλαρίκια τῆς Βασιλίσσας, βλ. Βαλσαμίνη.

Σκουλόχορτο, βλ. Πράσιον.

Σκουρδίτσα, βλ. Ὑπερικὸν τὸ οὐλον.

Σκουρουπαθιά, βλ. Προσωπίς καὶ Ἀκαχία ἢ Φαρνεσιανή.

Σκύβαλα ὀνομαζόνται σήμερον τὰ κν. ἀποκοσκινίδια τῶν σιτηρῶν καὶ ἰδίως
τὰ τοῦ σίτου, τὰ ὅποια συνίστανται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ σπερμάτων παντοίων ζι-
ζανίων καὶ κόκκων ἀτροφικῶν τοῦ κροκινισθέντος γεννήματος. Τὴν σημασίαν ταύ-
την εἶχεν ἡ λέξις καὶ παρ' ἀρχαίους· ἀλλὰ σκύβαλα ἐλέγοντο τὸ πάλαι καὶ
τὰ σήμερον ὀνομαζόμενα κατὰ τύπους κόντυλα (οἱ κόνδυλοι βλ. σημ. δ', σελ.
839), κότσυλα, χονδράδια, ὀπάλωνα ἢ ὀπανεμίδια, διὸ καὶ λέγεται ὁ Φλωρεντι-
νος: «τρέφεται δὲ τὸ ζῶον τοῦτο (ὁ χοῖρος) μάλιστα βαλάνοις. Πιαινεται δὲ καὶ
πιτύροις σιτίνοις, καὶ σκυβάλοις τοῖς ἀπὸ τῆς ἄλω, καὶ τῷ σίτῳ» («Γεωπονικά»
19, 6, 12).

Σκυλάκι, βλ. Ἀντίρρινον καὶ Κυκλάμινον.

Σκυλόδρουθα, βλ. Σισύμβριον τὸ πολυκεράτιον.

Σκυλόγαυρος, βλ. Γαῦρος.

Σκυλόγλωσσα, βλ. Κυνόγλωσσον.

Σκυλόγλωσσο, βλ. Λιθόσπερμα.

Σκυλλολάχανο, βλ. Λινόζωστις.

Σκυλλοσίδι, βλ. Ἀντίρρινον.

Σκυλλόχορτο, βλ. Πράσιον και Λινόζωστις.

Σκυντάλιον παρ' ἀρχαίοις, συνώνυμον τοῦ Κοτυληδῶν.

Σκωρίαί (γαλλ. Rouilles, ἀγγλ. Rusts, κν. ἐνιαχοῦ **Συναπίδια** ἢ **Συναπίδιασμα**), νόσοι κρυπτογαμικαὶ τῶν φ. προκαλούμενα ὑπὸ Μικρομυκήτων και ὀνομασθεῖσαι **Σκωρίαί** ἕνεκα τοῦ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον σκωριώδους χρώματος τῆς ἐξανθήσεως τῶν προκαλούντων αὐτὰς παρασίτων. Αἱ συνηθέστερον ἀπαντῶσαι εἰς τὰ καλλιεργούμενα φ. **Σκωρίαί** εἶνε ἡ τῶν **Ῥοδῶν** (*Phragmidium subcorticosum*), ἡ τῆς **Βάτου** (*Phr. Rubi Idaei*), ἡ τῆς **Ἀπιδέας** (*Gymnosporangium fuscum*), ἡ τῆς **Ἀμυγδαλῆς** και ἄλλων **Ἀμυγδαλοειδῶν** (*Polystigma ochraceum* ἢ *rubrum* και *Puccinia pruniorum*), ἡ τῶν **Κυζύμων** (*Uromyces fabae*), ἡ τῶν **Φασιόλων** (*Urom. Phaseoli*), ἡ τῶν **Τεύτλων** (*Urm. Betae*), ἡ τῶν **Ἀσπαράγων** (*Puccinia Asparagi*), ἡ τῶν **Κρομμύων** (*Puc. Porri*), αἱ τῶν **Σιτηρῶν** (*Puc. Graminis*, *Puc. Rubigo-vera*, *Puc. coronata*—βλ. και **Βερβέρης**).

Σμεουρδιά και **Σμεουριά** (ὁ καρπὸς σμέουρου), βλ. Βάτος σελ. 186.

Σμερτιά, βλ. Μύρτος.

Σμιγός, βλ. εἰς σελ. 209 και 555.

Σμιλαξ (*Smilax*, τ. Λειριωδῶν) γ. περιλ. περι τὰ 180 εἶδη ἀπαντῶντα εἰς εὐκράτους και τροπ. χώρας, τὰ πλείστα θάμνοι κληματώδεις, ἀναρριχώμενοι, πολλοὶ κοσμητικοί, τινὲς και φαρμακευτικοί. Το μόνον τῆς ἑλλ. χλωρ. εἶδος, τὸ και πολλαχοῦ ἄλλοῦ ἀπαντῶν, εἶνε **Σ. ἡ τραχεῖα** (*S. aspera*, γαλλ. *Salsepareille d'Europe* ἢ *Liseron épineux*, ἀγγλ. *Rough Bidweed* ἢ *Pricly Ivy*), ἡ κατ' ἐξοχὴν **Σμιλαξ** τῶν ἀρχαίων, ἡ κν.ὀνομαζομένη κατὰ τόπους **Ἀτλάκι**, **Ἀρκουδόβατος**, **Ἀρκόβατος**, **Ζουλόβατος**, **Ἀντζουλόβατος**, **Ευλόβατος**. Ἡ ρίζα του φαρμακευτικῆ (φρμ. *Σαρσαπαρίλλης Εὐρωπαϊκῆς ρίζα*, *Radix Sarsaparillae nostrae*).

Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων ἐξωτικῶν εἰδῶν εἶνε και τὰ ἐξῆς: α') **Σ. ἡ γλαυκῆ** (*S. glauca*, ἀγγλ. *False Sarsaparilla*), ἰθαγ. τῶν νοτ. Ἦν. **Πολιτειῶν** και τῆς τροπ. Ἀμερικῆς. β') **Σ. ἡ Ψευδοκίνα** (*S. Pseudo-China*), ἰθαγ. τῶν Ἦν. **Πολιτειῶν**. γ') **Σ. ἡ Σαρσαπαρίλλη** (*S. Sarsaparilla*, ἀγγλ. *True Sarsaparilla*), ἰθαγ. τῶν Ἦν. **Πολιτειῶν**. δ') **Σ. ἡ στοργυλόφυλλος** (*S. rotundifolia*, ἀγγλ. *Com. Green Brier*), ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς. ε') **Σ. ἡ ἱατρικῆ** (*S. medica*), ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ. ς') **Σ. ἡ φαρμακευτικῆ** (*S. officinalis*), ἰθαγ. τῆς κεντρικῆς Ἀμερικῆς. ζ') **Σ. ἡ συφιλιδικῆ** (*S. syphilitica*), ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας. Πάντα τὰ ἀνωτέρω εἶδη και ἰδίως τὰ τρία τελευταῖα ὡς και τινα ἄλλα ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς παρέχουσι τὰ διάφορα εἶδη τῆς ἀμερικανικῆς **Σαρσαπαρίλλης** τῶν φαρμακείων (φρμ. *Σαρσαπαρίλλης ρίζα*, *Radix Sarsaparillae*). Εἰδῶν τινων **Σ.** (*S. bona-nox*, *S. laurifolia* κ. ἄ. ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς) οἱ τρυφεροὶ βλαστοὶ λαχανεύονται. Ἐδώδιμος και φαρμακευτικῆ εἶνε ἡ ρίζα (φρμ. **Κίνας** τῆς ὀζώδους ρίζα, *Radix Chinae nodosae*) **Σ.** τῆς **σινικῆς** (*S. China*),

ίθαγ. τῆς Σινικῆς καὶ τῆς Ἰαπωνίας. Τὸ εἶδος τοῦτο ὡς καὶ τὰ ἰθαγ. τῆς βορ.-
Ἀμερικῆς δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, τὰ δὲ τῆς κεντρ.-
Ἀμερικῆς εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς χώρας. Πάντα πολλαπλασιάζονται εὐγε-
ρῶς διὰ σπορᾶς, πάντα δὲ εἶνε καὶ κοσμητικά. Ἄλλ' ἐξόχως κοσμητικὸν εἶδος
εἶνε **Σ. ἡ περιόκομος** (*S. ornata*), ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ.

Ὁ Διοσκουρίδης μνημονεύει τέσσαρα εἶδη ὑπὸ τὸ ὄνομα Σμίλαξ, ἦτοι: α')
Σ. κηπαίαν, ἣτις εἶνε Δόλιχος ὁ Λοβός· β') **Σ. δένδρον**, ἣτις ἀναφέρεται εἰς
Τάξον τὴν ῥαγοφόρον· γ') **Σ. λειάν**, ἣτις εἶνε Καλυκώστεγον τὸ φαρμακευτικόν·
καὶ δ') **Σ. τραχειάν**, τὴν ἀπαντῶσαν καὶ ἐν Ἑλλάδι: Σμίλακα, περὶ ἧς ἐγένετο
λόγος ἀνωτέρω.

Σμυρνέικα φασούλια, βλ. Δόλιχος.

Σμύρνα, βλ. Βαλσαμόδενδρον.

Σμυρνιά, βλ. Σμύρνιον.

Σμύρνιον (*Smyrnium*, γαλλ. *Maceron*, ἀγγλ. *Alexanders* ἢ *Alisanders*,
τ. Σκιαδαωνίων)· γ. περιλ. περὶ τὰ 10 εἶδη ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν· φ. πούδη,
διετῆ, φίλυδρα, τὰ πλεῖστα ζιζάνια. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 5 ἐν οἷς καὶ **Σ. τὸ**
Μελανοσέλινον (*S. Olus-atrum*), τὸ καὶ Ἀγριοσέλινον ἢ Σμυρνιά, φ. ὅπερ ἄλ-
λοτε πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἐκαλλιιεργεῖτο ὡς λαχανικόν. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀ-
ναφέρεται τὸ παρ' ἀρχαίοις Ἰκποσέλινον, τὸ καὶ Ἀγριοσέλινον καὶ Σμύρνιον
ὀνομαζόμενον ὑπὸ τοῦ Διοσκρ. καθ' ὃν «φύεται: ἐν συσκόις καὶ παρ' ἔλεσι· λα-
χανεύεται δὲ ὡσπερ τὸ σέλινον, καὶ ἡ ρίζα ἐφθῆ καὶ ὠμῆ ἐσθιεται· τὰ δὲ φύλ-
λα καὶ οἱ καυλοὶ ἐσθιόνται ἐφθά, καθ' ἑαυτὰ τε καὶ μετὰ ἰγθύων σκευάζεται,
καὶ ὠμά δὲ ταριχεύεται εἰς ἀλμαίαις». Τὸ κατ' ἐξοχὴν Σμύρνιον τοῦ Διοσκρ.
ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς **Σ. τὸ διατηρητόφυλλον** (*S. perfoliatum*) ἐπίσης ἰθαγ.
καὶ τῆς Ἑλλάδος.

Σόγια, βλ. Σοία.

Σόγκος, βλ. Σόγγος.

Σογχίτης, βλ. Μελανόφυλλος.

Σόγγος (*Sonchus*, γαλλ. *Laitron*, ἀγγλ. *Saw-thistle*, τ. Συνθέτων)· γ.
περιλ. περὶ τὰ 25 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν καὶ τῶν Κανα-
ρίων νήσων· φ. πούδη, ἐτήσια, διετῆ καὶ πολυετῆ· τὰ πλεῖστα ζιζάνια, τινὰ
κοσμητικά ἢ ἄλλως χρήσιμα· πάντα ἐνέχουσι γαλακτώδη ὀπὸν ὑπόπικρον καὶ
ὕγιενόν. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 6 ἐν οἷς καὶ **Σ. ὁ λαχανώδης** (*S. oleraceus*);
ἐτήσιον, καὶ **Σ. ὁ νυμάνιος** (*S. Nymani*), διετές, ἀμφοτέρα κοινὰ καὶ κω-
γνωστὰ ὑπὸ τὰ ὀνόματα Ζοχός, Τσόχος, Ντσόχος ἢ Γαλακτοίδα· ἰδίως τὸ πρῶ-
τον λαχανεύεται, εἰς αὐτὸ δὲ ἀναφέρεται ὁ τοῦ Θεοφρ. Σόγγος καὶ ὁ τοῦ Διοσκρ.
«τρυφερώτερος, ἐδώδιμος Σόγγος». Ὁ πρῶτος Σόγγος τοῦ Διοσκρ. ὁ ἀγριώδης
στερος καὶ ἀκανθώδστερος· ἀναφέρεται εἰς Ἑλμινθίαν τὴν ἐχνοειδῆ, τὴν κν.
ὀνομαζομένην Ἀγριὸς Ζοχός· ὁ δὲ ἕτερος Σόγγος τοῦ ἰδίου «ὁ καὶ τρυφερός,
δενδρώδης καὶ πλατύφυλλος» εἶνε πιθανῶς Σόγγος ὁ ἐλοχαρῆς (*S. palustris*)

Ὁ λαχανώδης Σ. εἶνε κοσμοπολίτης, ἀπαντᾷ πανταχοῦ συμβιβαζόμενος καὶ συμμορφούμενος μὲ τὸ ἔδαφος καὶ τὸ κλίμα πάσης γωνίας τῆς Γῆς· ὁμοιάζει δ.δ. πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουσι πατρίδα, δὲν ποιοῦσι· διὰ τὴν γενέτειραν αὐτῶν γῆν· δουλεύουσι πᾶν Σύστημα καὶ εἰς πᾶσαν γῶραν, ἀρκεῖ νὰ παχύνωνται, νὰ φυτοβιάσι κάπου.

Σοδαία (Suaeda, τ. Χηροποδιωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 40 εἶδη ἀπαντῶντα πολλαχοῦ, εἰς παραλίους δὲ καὶ ὑφαλιμύρους γαίας· φ. πώδη καὶ θαμνώδη. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 4 ἐν οἷς καὶ Σ. ἡ θαμνώδης (S. fruticosa), θαμνιον, τὸ κν. Ἄλ-
μυρίδι, Ἄρμυρίδι ἢ Ἄρμυρίκι. Ἐν Κύπρῳ Τσήνερη ἢ Τσένερη ὀνομάζεται κν. ἢ αὐτῷ φουμένη **τραχεία** Σ. (S. ἢ Salsola ἢ Echinopsilon hirsutum), διότι ἐκ τοῦ φ. τούτου ἰδίως παρεσκευάζετο ἄλλοτε εἰς τὴν νήσον ἐν ποσῷ ἢ ἀκάθαρ-
 τος φυτική σόδα, ἣτις ὀνομάζετο ὡσαύτως **τσένερη**, δ.δ. **τέφρα**. *Λοιπὸν εἶδη*

Σοῖα ἢ **Σοῖα ἢ δαδεῖα** (Soja ἢ Soya hispida ἢ Glycine Soja, γαλλ. Soja ἢ Pois de Chine, τ. Ἐλλοβοκάρπων) φ. ἐτήσιον, Ὀσπριῶδες, λίαν καρποφόρον, καλλιεργούμενον ἐκτενῶς ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς ἐν Ἰαπωνίᾳ, Μαν-
 τζουρία καὶ Σινικῇ, γῶραις ἐν αἷς ἀπαντᾷ καὶ αὐτοφυόμενον. Τὸ χόρτον τοῦ ἀποτελεῖ ἀρίστην κτηνοτροφικὴν οὐσίαν, ὁ δὲ σπόρος του, εἶδος μικροῦ φα-
 σίλου ὑπολευκου, κίρρου ἢ μέλανος, εἶνε ἐλαιούχος (ἐνέχει 15-18 % ἔ-
 λαιον) καὶ λίαν θρεπτικός. Ὁ καρπὸς οὗτος τόσον ἐν τῇ Σινικῇ καὶ τῇ Ἰαπωνίᾳ ὅσον καὶ ἐν τῇ Μαντζουρίᾳ χρησιμοποιεῖται κατὰ μεγάλα ποσὰ ὡς ὄσπριον· ἐξ αὐτοῦ δὲ λαμβάνεται δι' ἐκθλίψεως βρώσιμον ἔλαιον καὶ παρασκευάζονται διάφορα ἐδάδιμα εἶδη, οἷον εἶδος ἄρτου, ὅστις θεωρεῖται κατάλληλος διὰ τοὺς διαβητικούς, γλυκύσματα διάφορα, εἶδος γάλακτος καὶ εἶδος τυροῦ, πάντα εὐγε-
 στα καὶ θρεπτικά. Ἀπὸ τινος μεγάλα ποσὰ σοῖας εἰσάγονται εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν, εἰς ἃς γῶρας τὸ ὄσπριον τοῦτο χρησιμοποιεῖται πρὸς παραγωγὴν ἐλαίου χρησίου εἰς τὴν σαπωνοποιίαν. Τὰ μετὰ τὴν λήψιν τοῦ ἐλαίου ὑπολείματα (δ.δ. ὁ πλακοῦς) ἀποτελοῦσιν ἀρίστην κτηνοτροφικὴν οὐσίαν. Τὸ φ. τοῦτο καλλιεργεῖται σήμερον καὶ ἐνιαχοῦ τῆς με-
 σημέρ. Εὐρώπης, πρὸ ἐτῶν δὲ εἶγεν εἰσαχθῆ καὶ ἐκαλλιεργητὸ ἐπιτυχῶς εἰς τὸ ἄλλοτε Δημόσιον Δενδροκομειὸν Ἀθηνῶν. Ἡ Σ. σπείρεται τὴν ἀνοιξιν καθ' ὃν τρόπον καὶ οἱ Φασίολοι, ἐνεκα δὲ τῆς γνωσθῶς φύσεως τῶν φύλλων τῆς σπανίως προσβάλλεται ὑπὸ ἐντόμων ἢ ἄλλων παρασίτων.

Σοκολάτα, βλ. Θεόβρωμα.

Σολανώδη, βλ. Στρυγνώδη.

Σολωμός, βλ. Ψευδομελία.

Σονέττο, βλ. Παιωνία.

Σόργον (Sorghum, γαλλ. Sorgho, ἀγγλ. Sorghum, τ. Ἀγρωσταδῶν). Σῆ-
 μερον δὲ **πλείστοι** τῶν βοτανικῶν παραδέχονται δύο μόνον εἶδη τοῦ γένους τού-

4

του (1), υπό γεωργικῶν ὅμως ἔποψιν ἀναφέρονται πλείοτερα καὶ συνηθέστερον τὰ ἐξῆς πέντε :

α') Σ. ἡ Δούρρα (S. Durra ἢ Dourra, γαλλ. Grand Millet), τὸ ἀξιο-
λογώτερον καὶ πολλαχοῦ ἐκτενῶς καὶ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς καλλιεργούμε-
νον διὰ τὸν ἀρτοποιήσιμον καρπὸν τοῦ εἶδος. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶνε ἡ Dourra τῶν
σημερινῶν Ἀράβων, τὸ κν. ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀνά τὴν Ἀνατολὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλή-
των ὀνομαζόμενον κατὰ τόπους Νταρί, Διανοκαλάμποκο, Καλαμπόκι ἢ Ἀρα-
ποσίταρο (2). Εἶνε δὲ τὸ φυτὸν τοῦτο πολυκαρπὸν καὶ ἀπαντᾷ καλλιεργούμενον
πολλαχοῦ τῆς μεσημβρ. Εὐρώπης ὑπὸ διαφορὰς ἐρυθροσπέρμους, ξανθοσπέρμους
καὶ λευκοσπέρμους. Ἡ συνηθέστερον καλλιεργουμένη διαφορὰ ἐν Ἑλλάδι καὶ
πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς εἶνε ἡ λευκόσπερμος, διὸ καὶ ὀνομάζεται ἐνιαχοῦ τὸ φ-
Ἀσπροσίταρο ἢ Ἀσπροκαλάμποκο. Ὁ καρποφόρος θύσανος τῆς διαφορᾶς ταύτης
εἶνε πυκνόσπερμος κατὰ δὲ τὴν ὠρίμανσίν του κύπτει πρὸς τὰ κάτω, ὅθεν ὀνο-
μάσθη αὕτη Σόργον τὸ κύπτον (S. Durra v. cernuum, γαλλ. Sorgho penché).
Πρὸς ἀρτοποιίαν ἀποκλειστικὴν σχεδὸν χρῆσιν ποιῶσι τοῦ καρποῦ τούτου οἱ Αἰ-
γύπτιοι ἔκπαλαι, εἰς τὴν διαφορὰν ταύτην δὲ ἡ εἰς παραλλαγὴν αὐτῆς πρέπει
ν' ἀναφέρεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ Ζειὰ ἢ Ζέα (β.λ.) τῶν ἀρχαίων. Ἡ δια-
φορὰ αὕτη εἶνε ἀκριβῶς ἡ καλλιεργουμένη καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ, ἔνθα παράγονται
κατ' ἔτος περὶ τὰς 50,000 κοιλὰς καρποῦ ἐκ 2,300 ὡς ἔγγιστα κοιλῶν σπέρου
ζυγίζοντος πρὸς 20 1/2 περίπου ὀκ. κατὰ κοιλόν. Ὁ καρπὸς ταύτης τῆς διαφορᾶς
ιδίως χρησιμοποιεῖται πρὸς νόθευσιν τοῦ ἀλεύρου τοῦ Σίτου (βλ. σελ. 895).

β') Σ. ὁ Σάρος ἢ Σ. τὸ Σάρωθρον (S. Scoparium ἢ S. vulgare Scoparium,
γαλλ. Sorgho à balais, ἀγγλ. Broom Corn), ἡ κν. Σκοῦπαι εἶδος καλλιεργου-
μενον ἐκτενῶς πολλαχοῦ τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης καὶ τῆς βορ. Ἀμερικῆς διὰ
τὸν μακρὸν σπερματοφόρον θύσανόν του ἐξ οὗ κατασκευάζονται τὰ πανταχοῦ κοι-
νοτάτης χρήσεως σάρωθρα (αἱ σκοῦπαι). Παρ' ἡμῶν ἀπαντᾷ καλλιεργούμενον
ιδίως ἐν Ἀργολίδι. Τὰ σπέρματά του χρησιμοποιοῦνται πρὸς διατροφήν τῶν οἰ-
κοσίων πτηνῶν. Οἱ πλεῖστοι τῶν βοτανικῶν παραδέχονται τὸ εἶδος τοῦτο ὡς
ἀπλὴν διαφορὰν τοῦ ἐπομένου.

γ') Σ. τὸ κοινόν (S. vulgare ἢ Andropogon Sorghum ἢ Holcus Sor-
ghum, γαλλ. Millet indien, ἀγγλ. Indian Millet ἢ Guinea Corn), εἶδος κατὰ
τὸν Δε-Κανδόλλον, ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς φ. καλλιεργούμενον ἀπὸ πολλοῦ ὑπὸ
πλείστας διαφορὰς καὶ παραλλαγὰς πολλαχοῦ τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας διὰ
τὸν ἀρτοποιήσιμον καρπὸν του ὡς κτηνοτροφικὸν καλλιεργεῖται ἐνιαχοῦ τῆς Εὐ-
ρώπης.

(1) Ὁ Heckel καὶ ὁ Bentham εἶνε τῆς γνώμης ὅτι πρόγονος πάντων τῶν
καλλιεργουμένων Σόργων εἶνε Σ. τὸ χαλέπιον.

(2) Ἐν Τηληρίᾳ τῆς Κύπρου ὀνομάζεται Τσόργο, ἐκ παραφθορᾶς βεβαίως
τοῦ Σόργον, ὅπερ εἶνε ὄνομα ἰνδικῆς καταγωγῆς (Sorghu).

δ') Σ. τὸ σακχαροφόρον (*S. saccharatum* ἢ *Andropogon* ἢ *Holcus saccharatus*, γαλλ. *Sorgho sucré*, ἀγγλ. *Sugar Corn* ἢ *Sugar Sorghum* ἢ *Chinese sugar-cane*), εἶδος καλλιεργούμενον ἀπὸ πολλοῦ ἔκτενως καὶ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς πολλαχοῦ τῆς Ἀφρικῆς, ἐνιαχοῦ τῆς Ἀσίας καὶ ἰδίως εἰς τὴν Σινικήν διὰ τὸν ἀρτοποιήσιμον καρπὸν του καὶ διὰ τὸν ἄφθονον καὶ σακχαρωδέστατον χυμὸν τοῦ στελέχους του. Εἰσήχθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα ὅτε καὶ ἐκαλλιεργήθη ἐν Ἰταλίᾳ, ἔνθα περὶ τὰ τέλη τοῦ προπαρελθόντος αἰῶνος ἐδοκιμάσθη τὸ πρῶτον ἢ χρησιμοποιήσῃς τοῦ χυμοῦ τοῦ στελέχους του πρὸς κατασκευὴν σακχάρου. Ἀπὸ τοῦ 1850 ἤρχισεν ἡ καλλιέργεια αὐτοῦ ἐν Γαλλίᾳ ἔνθα ἔκτοτε χρησιμοποιεῖται μόνον ὡς εἶδος κτηνοτροφικὸν παρέχον ἄφθονον καὶ θρεπτικὸν χόρτον. Σάκχαρον ἐκ τοῦ φ. τούτου κατασκευάζεται σήμερον μόνον εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας ἔνθα ἡ καλλιέργεια τοῦ φ. εἶνε ἔκτενης.

καὶ ε') Σ. τὸ χαλέπιον (*S. halepense* ἢ *Andropogon* ἢ *Holcus halepensis*, γαλλ. *Sorgho d'Alep* ἢ *Barbon d'Alep*, ἀγγλ. *Johnson* ἢ *Cuba Grass* ἢ *Halero Sorghum*), ποῦδες πολυετές, ὑφούμενον ἐνίοτε καὶ μέχρις 1 1/2 μ., ἰθαγ. τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμεσογειῶν καὶ ἀσιατικῶν χωρῶν ὀνομάζεται ἐν μὲν τῇ Ζακύνθῳ Γρήλαση, ἐν δὲ τῇ Ἀττικῇ Καλαμότσιχο, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ Καλαμάγγρα ⁽¹⁾ πιθανῶς ἢ Καλαμάγρωστις τοῦ Διοσκρ. Τὸ φυτὸν τοῦτο καλλιεργεῖται ὡς κτηνοτροφικὸν εἰς τινὰς παραμ. χώρας ὡς καὶ εἰς τὰς δυτ. Ἰνδίας καὶ ἰδίως εἰς τὴν Κούβαν' εὐδοκιμεῖ δὲ μᾶλλον εἰς χώρας θερμὰς καὶ εἰς γαίας βαθείας γονίμους καὶ νοτερὰς, ἀλλ' ἀποβαίνει δυσεξόντων ζιζανίων εἰς οὐς ἀγροὺς ἐκαλλιεργήθη ἀπαξ ἢ αὐτοφύεται. Λίαν ἐπιβλαβὴς ἀποβαίνει ἰδίως εἰς τοὺς βῆας ἢ βρώσις τοῦ νεαροῦ ἔτι χόρτου τοῦ φυτοῦ τούτου.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἰδῶν πλὴν τοῦ τελευταίου πάντα τὰ ἄλλα εἶνε ἐτήσια, πάντων δὲ ὁ καρπὸς ἀποτελεῖ ἀρίστην κτηνοτροφικὴν οὐσίαν. Ἐφ' ὅσον τὰ φυτὰ εἶνε εἰσέτι νεαρά ἢ ὅταν ἦνε καχεκτικὰ ἢ φύονται εἰς ξηρὸν ἔδαφος τὸ χόρτον των τραγόμενον ὑπὸ τῶν κτηνῶν, καὶ ἰδίως ὑπὸ τῶν βοῶν, δυνατὸν ν' ἀποβῇ ἐπιβλαβὴς ἔνεκα εἰδικῆς καταστάσεως εἰς ἣν οἱ χυμοὶ του εὐρίσκονται. Τὴν κατάστασιν ταύτην κτήνην τινά, καὶ ἰδίως τὰ πρόβατα, ἀντιλαμβάνονται εὐχερῶς διὰ τῆς ὀσφρήσεως, διὸ καὶ δὲν θέλουσι τὰ ὑπὸ τοιοῦτους ὄρους φύομενα Σόργα.

Πάντα τὰ εἶδη τοῦ προκειμένου γένους σπείρανται τὴν ἀνοιξιν, εὐδοκιμοῦσι δὲ μᾶλλον εἰς γῆν γόνιμον καὶ νοτεράν. Σ. ἡ Δούρρα καὶ ἡ διαφορὰ αὐτοῦ Σ. τὸ κῦπτον εἶνε τὰ μᾶλλον ἀντέχοντα εἰς τὴν ξηρασίαν. Πάντα τὰ Σ. προσβάλλονται ὑπὸ τοῦ Ἄνθρακος (β.λ.), πρὸς πρόληψιν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ὁποίου ὁ σπὸρος δέον νὰ ὑποβάλλεται εἰς ἣν θεραπείαν ὑπεδείξαμεν προκειμένου περὶ πρόληψως τῆς ἀναπτύξεως τοῦ Ἄνθρακος εἰς τὸν Ἀραβόσιτον (βλ. σελ. 138).

Σοδαίδα, βλ. Σοδαία.

(1) Ἐκ παραθορᾶς τοῦ Καλάμη ἀγρία.

Σουερτία ή Χιράτα (*Swertia Chirata*, ἄγγλ. Chiratta, τ. Γεντιανωδῶν), φ. ἐτήσιον ἴθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, φαρμακευτικόν (τονωτικόν) τὸ χόρτον του πικρότατον ἐν Ἀγγλίᾳ εἰσάγεται εἰς τὰς αὐτῶν κατασκευαζομένας πολυσυνθέντους τροφάς (Compound cattle foods) τὰς προοριζομένας πρὸς πάχυνσιν τῶν πρὸς σφαγὴν βοῶν (βλ. καὶ εἰς σελ. 498).

Σουϊτενία (*Swietenia*, τ. Ψευδομελιωδῶν) γ. περιλ. δένδρα δασικὰ θερμῶν χωρῶν. Σ. τὸ **Μαῶνιον** (*S. Mahagoni*, γαλλ. Acajou, ἄγγλ. Mahogany-tree), ἴθαγ. τῆς κεντρ. Ἀμερικῆς καὶ τῶν Ἀντιλλῶν, ὑψοῦται καὶ μέχρις 25 μ. τὸ ξύλον του, ἄριστον δι' ἐπιπλοποιίαν, εἶνε γνωστὸν εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὰ ὀνόματα **μαῶνιον** ἢ **ἀκάγιον** (γαλλ. acajou, ἄγγλ. mahogany). Το πολύτιμον τοῦτο δένδρον φέρει καὶ κόμμι πλήρως διαλυόμενον ἐν ψυχρῷ ὕδατι. Ἐκλεκτῆς ποιότητος κόμμι φέρει καὶ Σ. ἢ **χικρασσία** (*S. Chickrassia* ἢ *Chickrassia tabularis*), δένδρον ἴθαγ. τῆς νοτ. Ἀσίας. Τῆς νοτ. Ἀσίας ἴθαγ. εἶνε ὡσαύτως Σ. τὸ **Χλωροξύλον** (*S. Chloroxylon* ἢ *Chloroxylon Swietenia*, ἄγγλ. Satin-wood-tree), οὗτινος τὸ μὲν ξύλον (ἄγγλ. Satin-wood) εἶνε περιζήτητον δι' ἐκλεκτὰ ἐπιπλοποιίας ἔργα, ἢ δὲ βῆτην χρῆσιμος εἰς τὴν κατασκευὴν βερενικείων.

Σουμάκι, βλ. Ροῦς ὁ βυρσοδεφικὸς καὶ Ὑπερικὸν τὸ οὖλον.

Σοῦμιδα ἢ ἀντιπυρετικὴ (*Soymida febrifuga*, τ. Ψευδομελιωδῶν), μέγα δένδρον τῆς Ἰνδικῆς ὁ φλοιὸς του (ἄγγλ. Rohun bark) φαρμακευτικὸς (ἀντιπυρετικὸς).

Σουρβιά, βλ. Ὁα.

Σουδάμι, βλ. Σήσαμον.

Σόφορα (*Sophora*, τ. Ἐλλοδοκάρπων) γ. περιλ. περὶ τὰ 22 εἶδη ἴθαγ. θερμῶν χωρῶν θίμνοι καὶ δένδρα ἀειθαλῆ καὶ φυλλοβόλα, ὀλίγιστα παύδη. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε α') Σ. ἢ **τετράπτερος** (*S. tetraptera*), δένδρον φυλλοβόλον, ἴθαγ. τῆς Νέας Ζηλανδίας, δασικόν (τὸ ξύλον του σκληρότατον) καὶ κοσμητικόν ἀπαντᾷ θεραπεύμενον ὑπὸ τὰς διαφορὰς **μεγανθῆς** (*S. tetr. grandiflora*) καὶ **μικροφύλλος** (*S. tetr. microphylla*), καὶ β') Σ. ἢ **ιαπωνικὴ** (*S. japonica*, ἄγγλ. Japanese Pagoda-tree), δένδρον δασικόν καὶ κοσμητικόν, ἴθαγ. τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Σινικῆς, φυλλοβόλον, ὑψόμενον καὶ μέχρις 25 μ. κατάλληλον διὰ δένδροστοιχίας. Ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν, ἀλλ' εὐδοκιμεῖ ἰδίως καὶ ἀναπτύσσεται πλεονεχῶς εἰς βαθύ, γόνιμον καὶ νοτερὸν ἔδαφος. Πάντα τὰ μέρη του καθαρτικά. τὰ ἄνθη του παρέχουσι ζωηρὸν κίτρινον χρῶμα χρησιμοποιούμενον πρὸς βαφὴν ἰδίως τῆς μετάξης· τὸ ξύλον του σκληρόν, συμπαγές, κατάλληλον διὰ τορνευτικὰ ἔργα. Ἀπαντᾷσι θεραπεύμεναι αἱ διαφοραὶ **ποικιλόφυλλος** (*S. jap. variegata*) καὶ **κρεμοκλαδῆς** (*S. jap. pendula*)· αὕτη κατάλληλος πρὸς κατάρτισιν σκιαδός. Ἡ ἰαπωνικὴ Σ. καὶ ἡ κρεμοκλαδῆς διαφορὰ αὐτῆς εἰσῆχθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀειμνήστου Βασιλίσσης Ἀμαλίας· ἀμφότερα δὲ τὰ δένδρα ταῦτα εἶνε ἤδη κοινὰ πολλαχού τῆς χώρας καὶ ἰδίως ἐν Ἀττικῇ. Ἀπασσι αἱ Σ.

πολλαπλασιάζονται: εύκολώτατα διά σποράς, άλλ' ή κρομοκλαδής συνηθέστερον διά του έμβολιασμού επί τής προτύπου.

Σπαθίνακας, βλ. Ξιφίον.

Σπαθόχορτο, βλ. Ξιφίον, Κάρηξ και 'Υπερικόν.

Σπαλαθιά, **Σπάλαθο** και **Σπάλαχτρο**, βλ. 'Ασπάλαθος.

Σπανάκιον τὸ λαχανώδες (Sparacia oleacea, γαλλ. Épinard, άγγλ. Spinach, τουρ. 'Ισπανάκ, τ. Χηνοποδιωδών), τὸ γνωστότατον ἐτήσιον λαχανικόν. Σπανάκι' εἰσήχθη εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα, πιθανῶς δὲ ἐκ Περσίας ἔθα φαίνεται ὅτι ἐκαλλιεργήθη τὸ πρῶτον περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς χριστιανικῆς περιόδου. Ἡ ἰθαγένεια τοῦ φ. τούτου εἶνε ἄγνωστος· ἀπαντᾷ μόνον καλλιεργούμενον. Κατὰ τὸν Δε-Κανδόλλον πιθανὸν νὰ προέκυψεν ἐκ Σ. τοῦ τετρανδρου (S. tetrandra), τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ αὐτοφυῆς πρὸς νότον τοῦ Καυκάσου, εἰς τὸ Τουρκεστάν, τὴν Περσίαν καὶ τὸ Αὐγανιστάν, εἰς ἅς χώρας καὶ λαχανεύεται. Ἡ ἐποχὴ τῆς εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας εἰσαγωγῆς τοῦ Σπανακίου δὲν εἶνε γνωστὴ καθ' ὅσον ἤδυνήθη νὰ ἐξακριβώσω ὁ πρῶτος ὅστις τὸ ἀναφέρει εἶνε ὁ μοναχὸς 'Αγάπιος Λάνδος (ἐν τῷ «Γεωπονικῷ» του, 1647).

Σήμερον τὸ Σ. καλλιεργεῖται πολλαχοῦ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς, ἀποτελεῖ δὲ λαχανικὸν εὖστομον, ὑγιεινὸν καὶ εὐθηνότατον. Εἰς τὰς μεσημβρινὰς χώρας εἶνε λαχανικὸν χειμερινόν, σπειρόμενον ἐπὶ τόπου περὶ τὸ τέλος τοῦ θέρους· άλλ' εἰς βορειοτίας τῆς Ἑλλάδος χώρας καλλιεργεῖται ὡς ἐπίσπορον, δ.δ. σπείρεται σχεδὸν κατὰ μῆνα καὶ ἐπομένως ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἀγορὰς συχνότερον. Ἀξιόλογοι διαφοραὶ εἶνε ἡ ὀλλανδικὴ (γαλλ. Épinard de Hollande), ἡ θριδακόφυλλος (γαλλ. Ép. à feuille de laitue), ἡ τερατώδης (γαλλ. Ép. monstrueux de Viroflay) καὶ ἄλλαι (βλ. καὶ Βασέλλη, καὶ Τετραγωνία, καὶ Χηνοπόδιον ἢ Κουινία).

Σπαράγγι καὶ **Σπαραγγούνι**, βλ. 'Ασπάραγος.

Σπαργάνιον (Sparganium, γαλλ. Rubanier, άγγλ. Bur Reed, τ. Τυφωδών) γ. περιλ. περὶ τὰ 6 εἶδη· φ. πούδη πολυετῆ, φίλυδρα καὶ ὑδρόβια. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. Σ. τὸ ἀτημελές (S. neglectum) καὶ Σ. τὸ ὀρθοφυές (S. erectum, γαλλ. Ruban d' eau) τοῦ δευτέρου τὸ ρίζωμα φαρμακευτικὸν παρὰ τῷ λαῷ· εἰς τὸ φ. τοῦτο πιθανῶς ἀναφέρεται τὸ **Σποργάνιον** τοῦ Διοσκρ.

Σπάρτιον ἢ Σπάρτον (Spartium, τ. Ἑλλοδοκάρπων) γ. περιλ. δύο εἶδη θάμων ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν καὶ τῶν Καναριῶν νήσων. Τῆς ἑλλην. χλωρ. ἀναφέρεται μόνον Σ. τὸ κοινὸν ἢ βρουλοειδές (S. junceum, γαλλ. Genét d' Espagne, άγγλ. Rush ἢ Spanish Broom), τὸ κν. **Σπάρτον ἢ Σπάρτος** εἰς ὃ ἀναφέρεται τὸ **Σπάρτιον** τοῦ Διοσκρ. περὶ οὗ οὗτος λέγει: «Θάμνος ἐστὶ φέρων ῥάβδους μακράς, ἀφύλλους, στερεάς, δυσθραύστους, αἷς τὰς ἀμπέλους δεσμεύουσι». Εἰς τὸ φ. τοῦτο πιθανῶς ἀναφέρεται καὶ τὸ παρὰ Θεοφρ. **Λινόσπιματον**. Εἶνε δὲ ὁ θάμνος οὗτος κοινότατος πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν καὶ ἐνίοτε θεραπεύεται ὡς εἶδος κοσμητικόν, πολλ. εύχερῶς διά σποράς. Τὰ κλωνία του, τὰ ὁποῖα ὁ Διοσκρ. ὀνομάζει ῥάβδους, χρησιμεύουσι πρὸς κατασκευὴν σαρώ-

θρων, ποικίλων πλεκτικῶν ἔργων (ὅθεν καὶ ἡ τέγνη τοῦ κατασκευάζειν τοιαῦτα ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Γάλλων *sparterie*) καὶ ὡς δεσμοὶ πρὸς τοῖς κηπουροῖς καὶ τοῖς δεινδροκόμοις. Ἐκ τῶν κλωνίων τούτων ἐπιτυγχάνεται κλωστικὴ ὕλη ἰσχυροτάτη ἐξ ἧς κατασκευάζονται σχοινία. Ὁ Πλίνιος λέγει ὅτι: ἐκ τοιοῦτου ὕλικου οἱ ποιμένες ἐν Ἰσπανίᾳ κατασκευάζον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ τὰ ἱμάτιά των. Τὰ κτήνη τρώγουσιν ἀπλείστως τοὺς τρυφεροὺς βλαστοὺς τοῦ φ. τούτου, ἀλλ' ἡ ἐν ποσῶ βρώσῃ τοιούτων ἔχει ἐνίοτε δυσάρεστα ἀποτελέσματα ἕνεκα τῆς μικρᾶς ποσότητος τοξικῆς τινος οὐσίας (τῆς *σπαρτείνης*—περὶ ἧς βλ. εἰς *Σπρόθαμνος*), ἣν οὗτοι ἐνέχουσι. Τὸ δεύτερον εἶδος, **Σ. τὸ μονόσπερμον** (*S. monospermum* ἢ *Retama* ἢ *Gesista monosperma*), ἰθαγ. τῆς νοτ. δυτ. Εὐρώπης, θεραπεύεται συχνὰ πρὸς κίσμον.

Σπάρτον καὶ **Σπάρτος**, βλ. Σπάρτιον.

Σπασόχορτο, βλ. Ἐλελίσφακον.

Σπειραία (*Spiraea*, γαλλ. *Spirée*, ἀγγλ. *Meadow-sweet*, τ. Ῥοδάδων) γ. περιλ. περὶ τὰ 50 εἶδη, φ. θυμνώδη, φρυγανώδη καὶ ποώδη· τὰ πλείστα ἰθαγ. βορ. εὐκρ. χωρῶν· πάμπολλα κοσμητικά. Τῆς ἐλλ. γλωρ. ἀναφέρεται μόνον **Σ. ἡ Οἰνάνθη** (*S. Filipendula*, γαλλ. *Filipendule*, ἀγγλ. *Dropwort*), φ. ποῦδες, λευκανθές, φαρμακευτικόν, πιθανῶς μία τῶν Οἰνανθῶν τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ Διοσκρ. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν λίαν κοσμητικά εἶνε **Σ. ἡ ἀστίλβοειδής**, **Σ. ἡ παλαμόφυλλος**, **Σ. ἡ ἰαπωνικὴ** (*S. astilboides*, *S. palmata*, *S. japonica*) καὶ τὰ τρία ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας, καὶ **Σ. ἡ ἰτεοφυλλος** (*S. salicifolia*), ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης. Τὸ τελευταῖον εἶδος θεραπεύεται ἀπὸ πολλοῦ καὶ ἐν Ἑλλάδι, κατὰ δὲ τὸν Sprengel εἰς αὐτὴ πιθανῶς ἀναφέρεται ἡ **Σπειραία** τοῦ Θεοφράστου. Κοσμητικὴ εἶνε ὡσαύτως, ἀλλὰ καὶ φαρμακευτικὴ, **Σ. ἡ πτελοειδής** (*S. ulmaria*, γαλλ. *Reine des prés*, ἀγγλ. *Queen of the meadows*) φ. ποῦδες, πολυετές, ἰθαγ. τῆς μέσης Εὐρώπης.

Σπερδοσκλα, βλ. Ἀσφόδελος.

Σπιγελία (*Spigelia*, τ. Λογανειωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη· φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, τινὰ φρυγανώδη· πάντα ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς· τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε α') **Σ. ἡ ἀνθελμινθικὴ** (*S. anthelmia*, γαλλ. *Brinvillier*, ἀγγλ. *Pink-root of Demerara*), ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας καὶ τῆς Γουατεμάλας, β') **Σ. ἡ λαμπρὰ** (*S. splendens*), ποῦδες πολυετές, ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ καὶ τῆς Γουατεμάλας, καὶ γ') **Σ. ἡ μαριλανδικὴ** (*S. marilandica*, γαλλ. *Brinvillier*, ἀγγλ. *Indian* ἢ *Mariland Pink*, *Pink-root* ἢ *Worm-Grass*), ἐτήσιον, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς καὶ τὰ τρία κοσμητικά δυνάμενα νὰ εὐδοκιμήσωσι· πολλαγῶς τῆς Ἑλλάδος· τοῦ πρώτου καὶ ἰδίως τοῦ τρίτου ἡ βίβλα περιώνυμον ἀνθελμινθικόν φάρμακον.

Σπλόνος, βλ. Εὐφώρβιον τὸ δεινδροειδές.

Σποδιάς (*Spondias*, τ. Ἀνακαρδιωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 8 εἶδη ἰθαγ. τροπ. χωρῶν· δένδρα μεγάλα, ὀπωροφόρα. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε: α') **Σ. ἡ γλυ-**

κεία (*S. dulcis* ἢ *cytherea*, ἀγγλ. Sweet Otaheite Apple), ἰθαγ. τῆς Πολυνησίας, ὑφούμενον καὶ μέχρι 16 μ. β') **Σ. ἡ χρυσοκάρπος** (*S. lutea* ἢ *Mombin*, ἀγγλ. Golden Apple ἢ Jamaica Plum), ἰθαγ. τῶν δυτ. Ἰνδιῶν, ὑφούμενον καὶ μέχρι 10 μ. καὶ γ') **Σ. ἡ πορφυρόκάρπος** (*S. purpurea* ἢ *Myrobolanus*), ἰθαγ. τῶν δυτ. Ἰνδιῶν, ὑφούμενον καὶ μέχρι 10 μ. Ἐπί τοῦ τελευταίου ἀπαντᾷ **Κοκκοειδὲς ἔντομον** (*Llaveia Axinus*) παρέχον φαρμακευτικὴν παχεῖαν οὐσίαν χρησιμοποιομένην καὶ ἀντι βερενικείου. Τὸ αὐτὸ ἔντομον ἀπαντᾷ καὶ ἐπὶ Ἰατρεικῆς τῆς καθαρτικῆς (β.λ.). Ἡ παρὰ Θεοφράστῳ **Σποδιάς** (Φ. Ἰ.-3, 6, 4) ἀναφέρεται εἰς Προύμνην τὴν ἀκανθῶδη.

Σποδόφυτον *Cineraria* ἢ *Xenocarpus*, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περὶ τὰ 25 εἶδη, τὰ πλεῖστα πωδῆ καὶ ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀφρικῆς πολλά κοσμητικά. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε **Σ. τὸ πορφυρόφυλλον** (*S. cruenta*), ἐξ οὗ προέκυψαν αἱ πολυάριθμοι διαφοραὶ καὶ τὰ νόθα τὰ συχνὰ θεραπευόμενα (ἰδίως ἐν γάστραις) καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ὀνομαζόμενα ὑπὸ τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν **Τζενεράλιες**, ἢ **Τζενεράριες**. Ἀξιόλογον κοσμητικὸν εἶδος εἶνε ὡσαύτως **Σ. τὸ παράλιον** (*C. marginata* ἢ *Senecio bicolor*), ἰθαγ. τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἄλλων παραμ. χωρῶν.

Σπουρδακύλα, βλ. Ἀσφόδελος.

Σπουρδοκοκύλα, βλ. Βατράχιον.

Σπούρτελος, βλ. Ἀσφόδελος.

Σπυράκι, βλ. Ράμνος σελ. 819.

Σπυρὶ ἢ Σπειρὶ, συνώνυμον τοῦ κόκκος σίτου ἢ ἄλλου γεννήματος βλ. καὶ Φλόμος ἢ Σίλφη.

Σπυρόχορτο, βλ. Χεραρδία.

Σταθῆρι, βλ. Στατικῆ.

Σταθοῦρι, βλ. Ἐλίχρυσον.

Σταθῶρι, βλ. Βλήτων.

Στάκτερον, βλ. Καπνίτης.

Σταλαγοφόρα, τὰ κατ' Ὀρφαν. **Χρυδώποφόρα** (*Guttiferae*) τ. Δικοτλδ. περιλ. δένδρα καὶ θάμνους ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν ἐνέχουσι ῥητινώδη ὀπὸν, (γ. Γαρκινία, Καλόφυλλον, Κλουσία, Μαμμέα, Μορονόβεια, Ξανθόχυμος κ. ἄ.).

Σταμνάκαθο, βλ. Κιχώριον.

Σταπελία (*Stapelia*, ἀγγλ. Carion Flower, τ. Ἀσκληπιαδωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 60 εἶδη, ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς πλεῖστα κοσμητικά φ. πολυετῆ, ταπεινά, σαρκώδη, ἄφυλλα τὰ ἀνθητων, ἀναπτυσσόμενα παρὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἔδαφους, εἶνε συνήθως μεγάλα καὶ εὐειδῆ, πλὴν κάκισμα. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ **Σ. ἡ δασεῖα** καὶ **Σ. ἡ ποικίλη** (*S. hirsuta* καὶ *S. variegata* ἢ *Curtisii*). Πολλαπλ. διὰ μοσχευμάτων καὶ παραφυάδων.

Σταρίδα, βλ. Ὑπερικὸν καὶ Μελανόφυλιος.

Σταρόλυκος, βλ. Βελλαρδία.

Στατικῆ (*Statice* ἢ *Taxanthea*, ἀγγλ. Sea Lavender, τ. Μολυβδαίνωδῶν)

γ. περιλ. περί τὰ 120 εἶδη ἰθαγ. εὐκρ. χωρῶν· φ. πώδη, φρυγανώδη καὶ θαμνώδη· τὰ πλείστα ἀλόφιλα, ἀπαντῶντα εἰς παραλίους καὶ ὑφαλμύρους γαίας· τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλην. γλωσ. 13 ἐν οἷς καὶ α') Σ. τὸ **Λειμώνιον** (S. Limonium), τὸ **Λειμώνιον** τοῦ Διοσκρ., τὸ κν. **Θαλασσόγαμπος** καὶ ἐν **Κεφαλάφαθο** ὀνομαζόμενον· καὶ β') Σ. ἡ **κολπώδης** (S. sinuata), ἡ κν. **Προβάτοσα** ἢ **Σταθῆρι** καὶ ἐν Κύπρῳ **Πρόφαση** ἢ **Ἀθάνατο**, πιθανῶς τὸ τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ Διοσκρ. **Τριπόλιον**· φ. πολυετές, συχνὰ θεραπευόμενον πρὸς κόσμον. Ἡ **Στατική** τοῦ Διοσκρ. καὶ τοῦ Πλινίου (Staticae), ἀναφερομένη ὡς στυπτικὸν πώδες φ· εἶνε πιθανῶς εἶδος **Στατικής** τῶν νεωτέρων βοτανικῶν. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιόλογα κοσμητικά εἶνε καὶ Σ. ἡ **ὑψηλή** (S. elata), ἰθαγ. τῆς νοτ. Ῥωσσίας, καὶ Σ. ἡ **σουροόειος** (S. Suworowi), ἰθαγ. τοῦ Τουρκεστάν.

Σταυράγκαθο, βλ. Ἄτρακτυλις, Ἐχίνωψ.

Σταυρανθή (Cruciferae)· πολυμελεστάτη καὶ σπουδαιότατη ὑπὸ οἰκονομικὴν ἰδίως ἔποψιν τ. Δικοτλδ. περιλ. φ. ὀλίγα μὲν φρυγανώδη, πλείστα δὲ πώδη· ἐτήσια, διετη ἢ πολυετη· ἀπαντῶσι πολλαχοῦ καὶ ἰδίως εἰς εὐκράτους χώρας. Πάμπολλα εἶνε ἰθαγ. τῆς Ἀνατολῆς· τὰ πλείστα κέκτηνται δριμυτιανὴν οὐσίαν περιέχουσαν θεῖον (γ. Ἀναστατική, Αἰθιόνημα, Ἄλυsson, Ἀραβίς, Βαρβάρεια, Βουναίς, Δράβη, Ἐνυδοκάρδαμον, Ἐρύσιμον, Ἐσπερίς, Εὐζωμον, Ἡλιόφιλον, Θλάσπι, Ἴθηρίς, Ἴονοφίδιον, Ἰρσφελδία, Ἰσατις, Κακίλη, Καρδαμίνη, Καρδαμικὸν Κάρδαμον, Καψάκιον, Κογλιαρίς, Κράμβη, Μαλκομία, Ματθαιολία, Μορσίσιον, Μύαγρος, Ὄδοντοειδές, Ραφανίν, Σελινίτις, Σίναπι, Σισύμβριον, Φυσοειδές, Χαμαίλιον, Χείρανθος, Ψευδοκράμβη, Ὠθερτία κ. ἄ.).

Σταυροδότανο, βλ. Ἱεροδοτάνη.

Σταφιδάμπελος καὶ **Σταφίς**, βλ. Ἄμπελος σελ. 59.

Σταφίς ἀγρία, βλ. Δελφίνιον.

Σταφυλάκι, βλ. Ἀεῖζων.

Σταφυλή, βλ. Ἄμπελος σελ. 54.

Σταφυλινάκι, Σταφυλίνος, Σταφυλῶνα, Σταφυλῶνι, βλ. **Δαῦκος** σελ. 239.

Σταφυλοειδής (Staphylea)· γ. τῆς τάξεως τῶν Σαπινδωδῶν περιλ. περί τὰ 8 εἶδη· θάμνοι κοσμητικοί. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε Σ. ὁ **τριφυλλος** (S. trifolia, ἀγγλ. Bladder-Nut) ἰθαγενὴς τῆς βορειανατολικῆς Ἀμερικῆς, Σ. ὁ **πτερωτὸς** (S. pinnata, γαλλ. Nez-coupé, Faux-Pistachier ἢ Patenotrier, ἀγγλ. Bladder-Nut, Job's-tears ἢ St. Anthony's Nut), ἰθαγ. τῆς νοτ. δυτ. Εὐρώπης, καὶ Σ. ὁ **κολχικός** (S. colchica) ἰθαγ. τοῦ Καυκάσου. Τῶν δύο τελευταίων ἀπαντῶσι πολλαὶ διαφοραὶ καὶ νόθα.

Στάχτη, βλ. Ὄϊδιον καὶ Ἄμπελος σελ. 95.

Στάχυς (Stachys, γαλλ. Epiaire, ἀγγλ. Hedge nettle ἢ Wood-wort, τ. Χειλανθῶν)· γ. περιλ. περί τὰ 200 εἶδη ἀπαντῶντα πολλαχοῦ καὶ ἰδίως ἀνά τὰς βορ. εὐκρ. χώρας· φ. πώδη τὰ πλείστα, φρυγανώδη ἢ θαμνώδη ὀλίγιστα. Εἶδη

τῆς ἑλλ. γλωσφ. 36 ἐν οἷς καὶ α') Σ. ὁ κρητικὸς (*S. cretica*), εἰς ὃ ἀναφέρεται ἢ πρώτη Σιδηροῖτις τοῦ Διοσκρ. καὶ β') Σ. ὁ γερμανικὸς (*S. germanica*), ὃ τοῦ Διοσκρ. **Στάχυς**, εἶδος ὑπὲρ καὶ σήμερον ἔτι Στάχυς ὀνομάζεται κν. ἐν Λακωνία φ. ποῦδες πολυετές, κοινὸν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων τῆς Εὐρώπης χωρῶν ἢ ἀπαντῶσα καὶ ἐν Ἑλλάδι διαφορὰ τοῦ εἴδους τούτου (Σ. ὁ γερμανικὸς **μαλλωτός**, *S. germ. lanata* ἢ *panicillata*) θεραπεύεται πρὸς κόσμον. Εἰς εἶδος Σ. πρέπει ν' ἀναφέρεται ἢ πρώτη τοῦ Διοσκρ. **Τραγορίγιανος**.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἄξιον λόγου εἶνε ἰδίως Σ. ὁ **κονδυλόρριζος** (*S. tuberosa* ἢ *Sieboldi*, ἢ *affinis*, γαλλ. *Crosne*, ἀγγλ. *Japanese* ἢ *Chinese Ar-tichoke*, ἢ *Crosne*), φ. ποῦδες πολυετές, ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Σινικῆς, εἰσαχθὲν εἰς τὴν Εὐρώπην πρὸ τινῶν ἐτῶν καὶ διαδοθὲν ὡς λαχανικὸν ὑπὸ τῶν *Pailleux* καὶ *Bois*. Εἰς τὸ ἄκρον ἐκάστου τῶν πολλῶν ὑπογείων βλαστῶν τοῦ φ. τούτου σχηματίζεται ἀνά εἰς κωνικὸς, ἀρθρωτὸς κόνδυλος μήκους 4-5 καὶ μεγί-στης διαμέτρου 2-3 ἐ.μ. Οἱ κόνδυλοι οὗτοι τρώγονται τηγανίζομενοι ἐλαφρῶς ἀφοῦ προηγουμένως διαμείνωσιν ἐπὶ πέντε περὶπου λεπτά τῆς ὥρας ἐν ζέοντι ὕδατι ἐν ᾧ προστίθεται ὀλίγον ἄλας ἔχουσι δὲ γεῦσιν λεπτήν καὶ μυελώδη. Ἐκ-τός τοῦ ἐδάφους δὲν διατηροῦνται ἐπὶ πολὺ, διὸ ἀνορύσσονται καθ' ἣν ἡμέραν πρόκειται νὰ γίνῃ χρῆσις αὐτῶν. Τὸ φ. τοῦτο εὐδοκιμεῖ εἰς γῆν ἀραιάν, γόνι-μον καὶ νοτεράν ἢ ἀρδευομένην, πολλαπλ. δὲ διὰ σπορᾶς καὶ συνηθέστερον διὰ κονδύλων.

Στεβίδα, βλ. Ποτήριον τὸ ἀκανθῶδες.

Στεκοῦλι, βλ. Σύμφυτον.

Στελεφόστρος, βλ. Ἀρνόγλωσσον.

Στελίς, βλ. Λώρανθος καὶ Ἰξία.

Στενόταφρος ἢ ἀμερικανικὴ (*Stenotaphrum americanum* ἢ *glabrum* ἀγγλ. *Australian Buffalo Grass*), φ. Ἀγρωστῶδες, ποῦδες πολυετές, ἀπαν-τῶν πολλαχοῦ (πλὴν τῆς Εὐρώπης), ἄριστον πρὸς συγκράτησιν τῶν κινουμένων ἄμμων. Εἶδος νομειτικόν, πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ αὐτοδιαδίδεται ταχέως, δύ-ναι δὲ νὰ εὐδοκίμησῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ἀπαντᾷ διαφορὰ **ποικιλόφυλλος** (*S. am. variegatum*) θεραπευομένη πρὸς κόσμον.

Στερατσά, βλ. Στύραξ ὁ φαρμακευτικὸς.

Στερκουλία (*Sterculia*, τ. Στερκουλιωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 60 εἶδη ἢ δένδρα ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν, τὰ πλεῖστα τῆς τροπ. Ἀσίας. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε α') Σ. ἢ **ἐριπνόφυλος** (*S. ruprestis* ἢ *quadrifida*, ἀγγλ. *Bottle-tree*), ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, δυνάμενον νὰ εὐδοκίμησῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος τὰ σπέρματά του βρώσιμα, ὃ κορμὸς τοῦ παρὰ τὴν βᾶσιν γογγυλοειδῆς (1), ὅθεν

(1) Ἡ παρὰ τὴν βᾶσιν τοῦ κορμοῦ τῆς Σ. ταύτης ἐξοίδησις, ἣτις παρατη-ρεῖται καὶ εἰς τινὰ ἄλλα δένδρα αὐχμηρῶν χωρῶν, ὡς λ. γ. εἰς Εὐκάλυπτον τὴν δυτικὴν, πιστεύεται ὅτι σκοπὸν ἔχει τὴν κατὰ τὴν ὑετώδη περίοδον τοῦ

και ἡ ἀγγλ. ὀνομασία τοῦ δένδρου Bottle-tree. β') Σ. ἡ εὐγενής (S. nobilis ἢ monosperma) ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀσίας· τὰ σπέρματά του φρυγόμενα ἀποκτώσι γεῦσιν πεφρυγμένων καστάνων και εἶνε βρώσιμα. γ') Σ. ἡ καρθαγενίος (S. carthagenensis), ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας· τὰ σπέρματά του βρώσιμα· ἔχουσι γεῦσιν ἀμυγδαλοῦ. δ') Σ. ἡ καυστηρά (S. urens), ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν· τὰ σπέρματά του βρώσιμα. και ε') Σ. ἡ πλατανόφυλλος (S. platanifolia, γαλλ. Ster. Bupariti, ἀγγλ. Chinese Parasol), εἶδος κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς Σινικῆς, θεραπευόμενον ἀπὸ πολλοῦ και ἐν Ἑλλάδι. Περὶ τοῦ εἶδους τοῦ ἀναφερομένου ἐνίοτε ὑπὸ τὸ ὄνομα Στερκουλία ἢ ὀξεῖα (S. acuminata) βλ. Κόλα (βλ. και Βραχυ-χίτων).

Στερκουλιῶδη (Sterculiaceae)· τ. Δικοτλ. περιλ. φ. ποῶδη, θαμνώδη και δένδρῶδη, τινὰ κοσμητικά, πολλὰ και ἄλλως χρήσιμα, τὰ πλείστα ἰθαγ-τροπ. και παρατρ. χωρῶν (γ. Ἄθρωτον, Βραχυχίτων, Θεόβρωμα, Θωμασία, Κόλα, Πτερόσπερμον, Στερκουλία, Χειροστήμων κ.ἄ.).

Στερνβεργία (Sternbergia, τ. Αμαρυλλιδωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 12 εἶδη, τὰ πλείστα ἰθαγ. παραμ. χωρῶν· φ. ποῶδη, πολυετῆ, βολβόριζα, τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. α') Σ. ἡ κολχικανθῆς (S. colchiciflora), πιθανῶς τὸ Τίφυον τοῦ Θεοφρ. β') Σ. ἡ ξανθὴ (S. lutea, ἀγγλ. Winter Daffodil ἢ Yellow Stat Flower), τὸ κν. Λαλές, Ἀγριολαλές ἢ Ἀγριοκρίνος· εἶδος θεραπευόμενον ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς και εἰς ὃ ὑποτίθεται ὅτι ἀναφέρεται τὸ τῆς «Ἱερᾶς Γραφῆς» Κρίνον τοῦ ἀγροῦ. και γ') Σ. ἡ σικελικὴ ὑπὸ τὴν μορφῆν ἑλληνικὴ (S. sicula graeca). Και τὰ τρία κοσμητικά.

Στερρόβιαννη, βλ. Βέρατρον.

Στερρόβυτον, βλ. Ἐπουλωτικόν.

Σεφανίδκος (Coronilla, ἀγγλ. Crown-Vetch, τ. Ἐλλοβοκάρπων)· γ. περιλ. περὶ τὰ 20 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς βορ. Ἀφρικῆς και τῆς δυτ. Ἀσίας· φ. θαμνώδη και ποῶδη, ἐτήσια ἢ πολυετῆ· τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 8 ἐν οἷς και α') Σ. ὁ πηγανοειδῆς (C. emeroides), θάμνος φαρμακευτικὸς παρὰ τῷ λαῷ, τὸ κν. ὀνομαζόμενον Ἀγριοπήγανον· β') Σ. ὁ ποικίλος (C. varia), ποῶδες πολυετές, κοσμητικόν, τὸ κν. Καβαλεροῦ· και γ') Σ. ὁ

ἔτους ἐναποταμίευσιν τροφῆς χρησιμοποιουμένης ὑπὸ τοῦ δένδρου κατὰ τὴν ἀνοιθρον και αὐχμηρὰν περίοδον. Ἐντούτοις ἐκ παρατηρήσεων γενομένων ὑπ' ἐμοῦ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἐπὶ ὑποκειμένων τῆς δυτικῆς Εὐκαλύπτου, ἣν ἐπολλαπλασίασα ἄλλοτε εἰς τὸ παρὰ τὰς Ἀθήνας πρῶην Δημόσιον Δενδροκομεῖον, ἐεσβαίωθην ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐξοιδήμα σχηματίζεται οὐχὶ κατὰ τὴν ὑγρὰν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ξηρὰν περίοδον τοῦ ἔτους, ἐν μέσῳ θέρει· ἄρα εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς μὴ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην κανονικῆς λειτουργίας τῶν ριζῶν, ἧτις προκαλεῖ τὴν παρὰ τὴν βᾶσιν τοῦ κορμοῦ συγκέντρωσιν τοῦ κατιόντος κατεργατιμένου χυμοῦ τοῦ δένδρου.

σκορπιοειδής (*C. scorpioides*, γαλλ. *Amaréles*), ζιζάνιον ἐτήσιον, συχνά ἀπαν-
των εἰς τοὺς σπειρομένους ἀγρούς. Καὶ τὰ τρία ὑποκτὰ ὡς νομευτικά, προκα-
λοῦντα συχνά ἐντερικὰς διαταραχὰς εἰς τὰ νεμόμενα αὐτὰ κτήνη. Τὰ σπέρματα
τῶν δύο τελευταίων δηλητηριώδη, ἐνέχουσι γλυκωματώδη οὐσίαν ἐνεργοῦσαν καθ'
ὄν τρόπον καὶ ἡ Δακτυλίτις (βλ. Δακτυλίτις καὶ Πελεκίνος).

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιολόγου εἶνε **Σ. ἡ Ψευδοσένα** (*C. Emerus*, γαλλ.
Séné bâtarde ἢ Faux Baguenaudier, ἀγγλ. *Scorpion Senna*), θάμνος κοσμητι-
κός, ἰθαγ. τῆς μέσης Εὐρώπης, φαρμακευτικός παρὰ τῷ λαῷ, στενωῶς συγγενής
ἢ ἀπλῆ παραλλαγή Σ. τοῦ πηγανοειδοῦς.

Στεφανωματικά καὶ **Στεφανωτικά** ὠνομάζοντο τὸ πάλαι τὰ χρῆσιμα
πρὸς κατασκευὴν στεφάνων φυτὰ.

Στεφανωτίς (*Stephanotis*, τ. Ἀσκληπιαδωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 14 εἶδη,
ἰθαγ. χωρῶν τροπικῶν θάμνοι ἀναρριχώμενοι, κοσμητικοί· πάντα τὰ μέρη των
δηλητηριώδη. Τὸ συνηθέστερον θεραπευόμενον εἶδος εἶνε **Σ. ἡ πολυανθὴς** (*S. Flo-*
ribunda, ἀγγλ. *Clustered wax-Flower*), ἰθαγ. τῆς Μαδαγασκάρης.

Στήμων, βλ. εἰς Ἄνθος.

Στιβάλια τοῦ λαγοῦ, βλ. Ἀριστολογία.

Στιλλιγκία (*Stillingia*, τ. Γρομφαδιωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 13 εἶδη, ἰθαγ.
τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Πολυνησίας· θάμνοι δηλητηριώδεις. Ἡ ρίζα Σ. τῆς ἀλ-
σοφίλου (*S. silvatica*), ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς, χρησιμοποιεῖται αὐτόθι ὡς
ἐμετικὸν καὶ καθαρτικὸν φάρμακον (βλ. καὶ Ἐκτυφλωτική).

Στοιβὴ καὶ **Στοιβίδα**, βλ. Ποτήριον.

Στοιχάς, βλ. Λαβαντίς ἢ Στοιχάς.

Στομαχόχορτο, βλ. Ὀρίγανον ἢ Δίχταμνος.

Στόραξ καὶ **Στουράκι**, βλ. Στύραξ ὁ φαρμακευτικός.

Στουρέκι, βλ. Ἄλυπον.

Στραμώνιον (*Datura ἢ Brugmansia*, τ. Στρυγνοδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ
12 εἶδη ἀπαντώντα εἰς τροπ. καὶ εὐκρ. χώρας· φ. πωῶδη, θαμνώδη καὶ δεινρώ-
δη· πάντα δηλητηριώδη, τινὰ κοσμητικά. Τὸ πολλαχοῦ γνωστότερον εἶνε **Σ. τὸ**
κοινόν (*D. Stramonium*, γαλλ. *Stramoine*, *Herbe des Magiciens ἢ Herbe de*
diable, ἀγγλ. *Thorn-Apple*), ζιζάνιον δηλητηριώδες, καταγόμενον ἐξ Ἀμερικῆς,
ἐγκλιματισθὲν δὲ κοί ἀπαντῶν ἤδη αὐτοφυόμενον πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν
ἄλλων παραμ. χωρῶν. Ἐν Ἑλλάδι, ἔνθα ὡσαύτως εἶνε κοινόν, ὀνομάζεται κν.
Τάτλας, **Τάτουλα** ἢ **Πορδόχορτο**. Ἐνέχει τὴν **δατοουρίνην**, ἀλκαλοειδῆ οὐσίαν
παρεμφερῆ τῆς ἀτροπίνης (βλ. Ἄτροπος)· τὰ φύλλα καὶ τὰ σπέρματά του χρῆ-
σιμα εἰς τὴν ἰατρικὴν (φρμ. Στραμονίου φύλλα καὶ σπέρματα, *Herba et se-*
men Stramonii). Ἀξιόλογα κοσμητικά εἶδη εἶνε α') **Σ. τὸ δεινρῶδες** (*D. ar-*
borea, γαλλ. *Trompette du Jugement*), θάμνος ἰθαγ. τῆς Περουβίας, ὅστις ἔνεκα
τῶν μεγάλων λευκῶν, εὐόσμων καὶ σαλπιγγοειδῶν ἀνθέων του ὀνομάζεται κν. ἐν
Κύπρῳ **Ζογνές**. β') **Σ. τὸ ἡδύοσμον** (*D. suaveolens*), θάμνος ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ.

γ') Σ. τὸ κερατόκαυλον (*D. ceratocaula*). καὶ δ') Σ. τὸ ὑπερήφανον (*D. fastuosa*). Τὰ δύο τελευταῖα ἐτήσια καὶ ἰθαγ. τῆς Κούβας. Πάντα πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς.

Στρατιώτης ὁ ἄλοειδῆς (*Stratiotes aloides*, ἀγγλ. *Water soldier*, τ. Ὑδροχαρῶν), φ. ποῦδες πολυετές, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, ἀναπτυσσόμενον εἰς στάσιμα ὕδατα καὶ ἔχον μορφὴν Ἀλόης. Περί τῶν τοῦ Διοσκρ. Στρατιώτης καὶ Στρατιώτης χιλιόφυλλος βλ. Πιστός καὶ Ἀχιλλεῖος.

Στραχοῦρι, βλ. Ἀψίνθιον τὸ Δρακόντιον.

Στρελιζία, (*Strelitzia*, ἀγγλ. *Bird's tongue Flower*, τ. Σχιταμινωδῶν) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς φ. πώδη πολυετῆ, κοσμητικὰ. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ Σ. ἡ μεγαλοσπερῆς (*S. augusta*).

Στρεπτόπους (*Streptopus*, τ. Λείριωδῶν) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς βορ. Ἀμερικῆς καὶ τῆς εὐκρ. Ἀσίας φ. πώδη, πολυετῆ κοσμητικὰ. Σ. ὁ ἐρυθρός (*S. roseus*), ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, καὶ Σ. ὁ διάστροφος (*S. distortus* ἢ *amplexicaulis*, γαλλ. *Laurier Alexandrin des Alpes*, ἀγγλ. *Twisted Stalk*), ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς βορ. Ἀμερικῆς, εἶνε τὰ συνηθέστερον θεραπευόμενα εἶδη. Εἰς τὸ δεύτερον ὑποτίθεται ὅτι ἀναφέρεται ἢ Ἰδαία ῥίζα τοῦ Διοσκρ.

Στριγγλόχορτο, βλ. Χηνοπόδιον τὸ τοιχόβιον.

Στροβιλανθῆς (*Strobilanthes*, τ. Ἀκανθωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 180 εἶδη τὰ πλείεστα ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν φ. πώδη καὶ θαμνώδη πολλά κοσμητικὰ. Σ. τὸ πλαδιωρόφυλλον (*S. flaccidifolius* ἢ *Ruellia indigofera*), ἰθαγ. τῆς Σινικῆς καὶ τοῦ Ἀσάμ, καλλιεργεῖται εἰς τὰς χώρας ταύτας ἔκτενῶς ὡς φ. βαφικὸν παρέχον εἶδος ἰνδικοῦ (β.λ.).

Στροβίλος, καὶ κῶνος, ὁ καρπὸς φυτῶν τινων, καὶ ἰδίως ὁ τῶν Κωνοφόρων.

Στρουθί, **Στρουθόνι** **Στρουθοῦλα** βλ. Σιληνή.

Στρούθιον καὶ **Στρουθίον**, βλ. Κυδωνέα καὶ Σαπωνόφυτον.

Στρουμπάρα, βλ. Ὑοσχύαμος ὁ μέλας.

Στροῦνος, βλ. Κληματίς ἡ κερρώδης.

Στροφάνθος (*Strophanthus*, τ. Ἀποκυνωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 15 εἶδη ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας θάμνοι καὶ δένδρα, τὰ πλείεστα κοσμητικὰ. Τὰ σπέρματα Σ. τοῦ δασέος (*S. hispidus*) καὶ Σ. τοῦ κομβείου (*S. Kombe*), ἰθαγ. τῆς τριπ. Ἀφρικῆς, εἶνε τοξικά, ἐνέχουσι τὴν στροφανθίνην, οὐσίαν ἀλκαλοειδῆ, φαρμακευτικὴν. Οἱ ἰθαγενεῖς τῶν μερῶν ἐνθα εἰ θάμνοι οὗτοι φύονται μετὰ τὸ ἀπόβρεγμα τῶν σπερμάτων αὐτῶν βάφουσι τὰ βέλη των.

Στροφίλι, βλ. Τριγωνίσκος.

Στροφιλιά, βλ. Πεύκη ἡ Πίτυς.

Στρώφνος, βλ. Στρώχνος ὁ μέλας.

Στρουχνίνην, βλ. Ψευδόστρυχνος.

Στρούχνον Ἀλικάκαβον, βλ. Φυσαλίσ.

Στρούχνος (*Solanum*, τ. Στρουχνωδών) γ. πολυμελέστατον, περιλ. περί τὰ 800 εἶδη, ὧν τὰ πλεῖστα ἀπαντῶσιν εἰς χώρας τροπικὰς ἰδίως τῆς Ἀμερικῆς φ. ποώδη, θαμνώδη καὶ δεινρώδη, πάντα ἐνέχουσιν εἰς ποτότητα κατὰ τὸ μῆλλον ἢ ἥττον μεγάλην τὴν σολανίνην, οὐσίαν ἀλκαλοειδῆ· πολλὰ κοσμητικὰ, τινὰ κοινοτάτης χρήσεως λαχανικά. Εἶδη τῆς ἑλλην. γλωρ. τὰ καὶ ἀλλαχοῦ ἀπαντῶντα α') Σ. ὁ φρουγανώδης (*S. subfruticosum*), ζιζάνιον ποῦδες πολυετές· β') Σ. ὁ γλυκύπικρος (*S. Dulcamara*, γαλλ. Douce-amère, Loque ἢ Vigne de Judée, ἀγγλ. Bitter-Sweet, Dulcamara, Felon-wood ἢ Woody Night-shade), θαμνίον κληματώδες, φαρμακευτικὸν (φρμ. Γλυκυπίκρου κλωνία, *Stipides s. Caulis Dulcamarae*, τουρ. Γιατάν-Γιασιμί) καὶ γ') Σ. ὁ μέλας (*S. nigrum*, γαλλ. Morelle, Herbe-more ἢ Crève-Chien, ἀγγλ. Hound-Berry), ἐτήσιον, φαρμακευτικὸν (φρμ. Στρούχνου φύλλα, *Folia Solani nigri*), κοινὸν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἔνθα ἀπαντᾷ ὑπὸ τέσσαρας διαφορὰς (*humile, flavum, miniatum* καὶ *vilosum*)· καὶ τὰ τρία δηλητηριώδη ἐν γλωρᾷ καταστάσει καὶ ἰδίως κατὰ τὴν περίοδον τῆς καρποφορίας των· τὸ τρίτον τὸ καὶ ὀλιγώτερον δηλητηριώδες, πολλαχοῦ λαχανεύεται ἐνιαχοῦ δὲ καὶ καλλιεργεῖται ὡς λαχανικόν, χρησιμοποιοιμένων τῶν τρυφερῶν κορυφῶν του πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς καρποφορίας. Το φ. τοῦτο ὀνομάζεται κν. Βρωμόχορτο, Βρωμοβότανο, Ἀγριοντομάτα, Μαυρόχορτο, Στύβνο, Στύβνο δὲ Στύγγο ἢ Στρούφνος (ἐκ παραφθορᾶς τοῦ Στρούχνος) ἐν Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ, Ἀμπελουρίδα ἐν Αἰγίνῃ, Κορφοὶ ἐν Θήρᾳ, καὶ Πομιλορόχορτο ἐν Κύπρῳ. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ὁ τοῦ Θεοφρ. ἐδώδιμος Στρούχνος, ὁ «καρπὸν ἔχων ῥαγώδη» (Φ. 1.-7, 15, 4), ὡς καὶ ὁ κηποιὸς Στρούχνος τοῦ Διοσκρ. περί ἔχων ῥαγώδη) (Φ. 1.-7, 15, 4), ὡς καὶ ὁ κηποιὸς Στρούχνος τοῦ Διοσκρ. περί οὗ οὗτος λέγει: «ἐδώδιμός ἐστι θαμνίσκος, οὐ μέγας, μασχάλας ἔχων πολλὰς, φύλλα μέλανα, ὠκίμου μείζωνα καὶ πλατύτερα, καρπὸν περιφερῆ, γλωρὸν· μέλας δὲ ἢ κίρρος γίνεται μετὰ τὸ πεπανθῆναι· ἀβλαβὴς δὲ ἢ βοτάνη πρὸς γεῦσιν».

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε: α') Σ. ἡ Μελιζάνα (*S. Melongena* ἢ *S. esculentum*, γαλλ. Aubergine, ἀγγλ. Egg-Plant, ἰταλ. Petronciana ἢ Melanzana, τουρ. Πατλιντζάν), ἡ γνωστοτάτη Μελιντζάνα (ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ *Bedengian*, ὅπερ εἶνε τὸ ἰνδικὸν *Badanjan*), ἡ ἐνιαχοῦ ὀνομαζομένη Μελιντζάνα ἢ Βαζανιά φ. ἐτήσιον (εἰς θερμὰς δὲ χώρας καὶ διετές ἢ καὶ πολυετές). Τὸ ὑπερτηριζόμενον ὑπὸ τινων ὅτι εἰς τὸ φ. τοῦτο ἀναφέρεται ὁ μανικὸς Στρούχνος τοῦ Θεοφρ. καὶ τὸ μανικὸν Στρούχνον τοῦ Διοσκρ εἶνε ὑπόθεσις ἐντελῶς ἀβάσιμος. Σ. ἡ Μελιζάνα εἶνε φ. γνωστὸν καὶ καλλιεργεῖται εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας ἔκπαλαι· ἀναφέρεται ὡς καλλιεργούμενον εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἀπὸ τοῦ 9ου μ.Χ. αἰῶνος. Περὶ τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνος παρετηρήθη τὸ πρῶτον καλλιεργούμενον ὡς λαχανικὸν εἰς τὴν Συρίαν. Εἰς τὸ «Γεωπονικόν» τοῦ μοιαχοῦ Ἀγαπίου Λάνδου (4647) δὲν μνημονεῖται, ἐντούτοις φαίνεται νὰ εἰσῆχθη ἡ καλλιέργεια καὶ χρῆσις τοῦ λαχανικοῦ τούτου εἰς τὰς παραμ. χώρας πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ 17ου αἰῶνος.

Ούδαμου ἅπαντ' αὐθιμὸν ἐν ἀγρῷ καταστάσει, διὸ ὑποτίθεται ὅτι εἶνε προῖνν ἐτέ-
ρου εἶδους (τοῦ *S. insanum*) αὐτοφθομένου εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας (Δε-Κανδέλλας).
Ἡ **Μελιζάνα** καλλιεργείται σήμερον ἐκτενῶς διὰ τὸν καρπὸν τῆς πολλαχοῦ
καὶ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς, ὧν αἱ κυριώτεραι εἶνε ἡ **κοινὴ μακρόκαρπος** (γαλλ.
Aub. violette longue), ἡ **ποικιλόκαρπος** (γαλλ. Aub. violette claire), ἢ οἱ
ἡμέτεροι λαχανοκηπουροὶ ὀνομάζουσι τοῦ Ἄργου, ἡ **μεγάκαρπος** (γαλλ. Aub.
violette ronde monstrueuse), ἡ **νανοφυῆς** (γαλλ. Aub. violette naine très-
hative) καὶ ἡ **λευκόκαρπος** (γαλλ. Aub. blanche), ἣν τινες παραδέγονται ὡς
ἀποτελοῦσαν ἴδιον εἶδος (*S. ovigerum*, γαλλ. Pondeuse) καὶ ἣτις θεραπεύεται ἐνίοτε
πρὸς κόσμον. Ὁ καρπὸς τῆς Μελιζάνας δέον νὰ χρησιμοποιεῖται ὄρμιος, ὅτε εἶνε
γλυκύτερος καὶ ἐνέχει μικροτέραν ποσότητα σολανίνης⁽¹⁾. Οἱ μὴ ὄρμιος ὡς καὶ οἱ
ὑπερώρμιος καρποὶ τοῦ φ. τούτου ἀποβαίνουνσιν ἐνίοτε ἐπιθλαβεῖς εἰς τοὺς ποιοῦντας
χρῆσιν αὐτῶν. β') **Σ. δ αἰθιοπικὸς** (*S. aethiopicum*), φ. ἐτήσιον, ἰθαγ. τῆς τροπ.
Ἀφρικῆς, ἐνθα καλλιεργείται διὰ τὸν ἐδώδιμον βραχοειδῆ καρπὸν του. γ') **Σ. δ**
ἀκιδωτὸς (*S. muricatum*), θαμνίον ἰθαγ. τῆς Χιλῆς, ἐνθα ὀνομάζεται *Peripino* καὶ
καλλιεργείται διὰ τὸν ἐδώδιμον καρπὸν του, ὅστις εἶνε ὡσειδῆς, λευκὸς μετὰ ἰο-
χρῶν κηλίδων. δ') **Σ. δ βρώσιμος** (*S. edule*), ἐτήσιον, ἰθαγ. τῆς Γουϊάνης, ἐνθα
καλλιεργείται διὰ τὸν μηλοειδῆ ἐδώδιμον καρπὸν του. ε') **Σ. δ γουϊνταῖος** (*S.*
guineense), θάμνος ἰθαγ. τῆς Γουϊνέας καὶ ἄλλων τροπ. γῶρων ὁ καρπὸς του
παρέχει χρωστικὴν οὐσίαν χρησίμην πρὸς βαφὴν τῆς μετάξης. ς') **Σ. δ ἰασμοει-**
δῆς (*S. jasminoides*), θάμνος ἀναρριχώμενος, κοσμητικὸς, ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμε-
ρικῆς ἅπαντ' αὐθιμὸς καὶ ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ πολλῶν. ζ') **Σ. δ καρδιόφυλ-**
λος (*S. cardiophyllum*), ποῦδες πολυετές, κονδυλόρριζον, ἰθαγ. τοῦ Μεξικου, ἐνθα
καλλιεργείται διὰ τοὺς ἐδώδιμους κονδύλους του. η') **Σ. δ κονδυλόρριζος** (*S. tu-*
berosum, γαλλ. Pomme de terre, ἀγγλ. Potato-plant, ἰταλ. Patata), τὸ γνω-
στότατον **Γεώμηλον**, οὐτινος οἱ ὑπόγειοι, κονδυλώδεις καὶ πλούσιοι εἰς ἄμυλον βλα-
στοὶ εἶνε αἱ κν. ὀνομαζόμεναι **πατάται** εἶδος ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς, ὅπερ κατὰ
τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ἡπείρου ταύτης εὐρέθη καλλιεργούμενον ὑπὸ τῶν ἰθαγῶν
τῆς χώρας τῆς μετὰ τῆς Χιλῆς καὶ τῆς Νέας Γρενάδης. Τὸ εἶδος τοῦτο οὐδαμῶ
ἅπαντ' αὐτοφθές, ὑποτίθεται δὲ ὅτι εἶνε προῖνν τῶν ὡσαύτως κονδυλόρριζων πλὴν
αὐτοφθῶν τῆς νοτ. Ἀμερικῆς εἰδῶν **Σ. τοῦ κομμερσονείου** καὶ **Σ. τοῦ μαγλίου**
(*S. Comersonii* καὶ *S. Maglia*), τὰ ὅποια καλλιεργοῦνται σήμερον δοκιμασι-
κῶς ἐνταχθὲν τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ.—Πλείοτερα περὶ **Σ. τοῦ κον-**
δυλόρριζου, ἥτοι τοῦ **Γεωμήλου**, βλέπε εἰς τὸ τέλος τοῦ προκειμένου κεφαλαίου.
θ') **Σ. δ κουϊτοεανὸς** (*S. quitoense*), θαμνίον κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς Περούβιας. δ.

(1) Τὰ μέρη τῶν φ. τοῦ προκειμένου γένους τὰ χρησιμοποιούμενα ὡς λα-
χανικὰ μαγειρευόμενα ἀποβάλλουσι τὸ πλείστον τῆς μικρᾶς ποσότητος σολανί-
νης ἣν ἐνέχουσι. Τινὰ τῶν μερῶν τούτων στεροῦνται σολανίνης παντελῶς.

καρπός του, χρώματος, σχήματος και μεγέθους μικροῦ πορτογαλλίου, γεύσεως δὲ γλυκοξίνου, εἶνε βρώσιμος. ι') Σ. ὁ μαρόνιος (S. maroniense), δενδρώδης θάμνος ἐξόχως κοσμητικός, ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας· τὰ φύλλα του μεγάλα, (μήκους 25—30 ἐ. μ.), βαθέως πράσινα· ταῦτα καὶ ὁ καρπός του ἀκανθοφόρα· τὰ ἄνθη του μεγάλα βαθέως κυανὰ· τὸ κοσμητικώτερον εἶδος τοῦ γένους. ια') Σ. ὁ οὐλος (S. crispum, ἀγγλ. Potato-tree), θάμνος δενδρώδης, κοσμητικός, ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας· τὰ πέρατα τῶν φύλλων του οὐλα, τὰ ἄνθη του ὑπέρυθρα καὶ εὐοσμα. ιβ') Σ. ὁ τευτλοειδής (S. betaceum ἢ Cythomandra betacea ἢ fragrans), θάμνος κοσμητικός, ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς, ἔθθα καὶ καλλιεργεῖται διὰ τὸν ὠσειδῆ, ἐρυθρόν, ἐδώδιμον καρπὸν του, ὅστις δύναται ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν τομάταν. ιγ') Σ. τὸ Γίλον (S. Gilo), φ. ἐτήσιον, κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας, ἔθθα καλλιεργεῖται διὰ τὸν μέγαν, σφαιροειδῆ, πορτογαλλινόν, ἐδώδιμον καρπὸν του. ιδ') Σ. τὸ Λυκοπερσικόν βλ. Λυκοπερσικόν τὸ ἐδώδιμον. καὶ ιε') Σ. τὸ Ψευδοκαψικόν (S. Pseudocapsicum, γαλλ. Cerisette, Cerisier d'amour ἢ Oranger du savetier, ἀγγλ. Jerusalem Cherry), θαμνίον κοσμητικόν ἰθαγ. τῆς Μεδεράς, θεραπευόμενον ἀπὸ πολλοῦ καὶ ἐν Ἑλλάδι.

Ἄσα τῶν ἀνωτέρω εἰδῶν δὲν εἰσῆχθησαν εἰσέτι εἰς τὴν Ἑλλάδα δύναται εἰσαγόμενα νὰ εὐδοκιμήσωσι πολλαχοῦ τῆς χώρας, καὶ ἰδίως εἰς τὰ θερμότερα μέρη, ὡς φ. κοσμητικὰ ἢ καὶ ὡς προσδοφόρα. Πάντα τὰ εἶδη τοῦ προκειμένου γένους πολλαπλασιάζονται εὐχερῶς διὰ σποράς, γίνεται δὲ ἡ σπορά αὐτῶν τὴν ἀνοιξιν, μετὰ τὴν πάροδον τῶν ὀψιμῶν παγετῶν.—Διὰ τὰ εἶδη τοῦ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γένους Strychnos βλ. Ψευδόστρυχνος. Ὁ ὑπνώδης Στρώχνος τοῦ Θεοφρ. καὶ τὸ ὑπνωτικὸν Στρώχνον τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρονται εἰς Οὐίβιτιαν τὴν ὑπνωτικὴν· τὸ δὲ μανικὸν Στρώχνον τοῦ δευτέρου καὶ ὁ μανικὸς Στρώχνος τοῦ πρώτου, ὁ ἐμποιῶν μανίαν καὶ ἐν ποσῶ λαμβανόμενος ἐπιφέρων τὸν θάνατον, ὑποτίθεται ὅτι ἀναφέρονται εἰς Στρώχνον τὸν σοδομίτην (S. sodomeum), εἶδος φύομενον εἰς τὴν Σικελίαν, τὴν Πορτογαλίαν καὶ τὴν βορ. Ἀφρικὴν (βλ. καὶ Περιτός).

Τὸ Γεωμήλον, τὸ κν. γνωστότατον ὑπὸ τὸ ὄνομα Πατάτα, εἰσῆχθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν Εὐρώπην ὑπὸ τῶν Ἰσπανῶν περὶ τὸ τέλος τοῦ ἑξουατοῦ, βραδύτερον δὲ διεδόθη ἢ καλλιέργεια αὐτοῦ εἰς πλείστας χώρας τῆς τε Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, καὶ κατέστη σὺν τῷ χρόνῳ πολλαχοῦ μία τῶν κυριωτέρων πρὸς τροφήν οὐσιῶν. Εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦ Γεωμήλου ἢ καλλιέργεια εἰσῆχθη ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου (1), ἀλλὰ μέχρι τοῦ 1880 ἡ ἐπιτόπιος παραγωγή δὲν ἐπῆρκε.

(1) Εἰς τὰς πρὸς τὸν Ἐυνάρδον ἐπιστολάς του φαίνονται αἱ προσπάθειαι τὰς ὁποίας κατέβαλεν ὁ Καποδιστριας πρὸς εἰσαγωγὴν καὶ διάδοσιν τῶν γεωμήλων πρὸς σποράν. Ἐκτοτε ἐπὶ τινα ἔτη ἡ καλλιέργεια τοῦ εἶδους τούτου ἦτο μάλ-
λον δοκιμαστικὴ ὡς ἄλλως φαίνεται ἐκ τῶν ἐξῆς τὰ ὁποῖα τῷ 1833 ἔγραψεν ὁ Παλαιολόγος. «Εἶναι λυπηρόν, ἔλεγε, ὅπου ἡ καλλιέργεια τῶν γεωμήλων δὲν διε-

διὰ τὴν κατ' ἔτος αὐξάνουσαν κατανάλωσιν, διὸ μεγάλη ποτὴ γεωμῆλων εἰσάγοντο ἔξωθεν καὶ ἰδίως ἐκ Μελίτης καὶ Τεργέστης (ὄθεν καὶ αἱ κλασικαὶ Τριεσσίνικες πατάτες τῶν γεωρολόγων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης). Χάρις ὅμως εἰς τὸ παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις καὶ τὰς διαμαρτυρίας πολλῶν ληφθέν τότε μέτρον τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγωγῆς γεωμῆλων (λόγῳ προφυλάξεως τῆς χώρας ἀπὸ τῆς εἰσβολῆς τῆς φυλλοξήρας), ἡ καλλιέργεια τοῦ εἴδους τούτου ταχέως ἔλαβε τοιαύτην διάδοσιν ὥστε ἔκτοτε ὄχι μόνον ἰκανοποιεῖται πλήρως ἡ ἐπιτόπιος κατανάλωσις, ἀλλὰ καὶ ἐξαγωγή γεωμῆλων γίνεται.

Τὸ Γεωμῆλον καλλιεργεῖται σήμερον ὑπὸ πλείστας διαφορὰς παραγοῦσαι κονδύλους βρωσίμους, κτηνοτροφικοὺς ἢ βιομηχανικοὺς. Οἱ βρώσιμοι κόνδυλοι ἀποτελοῦσι λαχανικὸν (β.λ.) θρεπτικὸν ἅμα καὶ ἐκλεκτὸν χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν μαγειρικὴν ποικιλοτρόπως.

Διὰν ἐκτενὴς καὶ προσοδοφόρος εἶνε ἡ καλλιέργεια τῶν πρὸς βρώσιν Γεωμῆλων εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν ἔνθα ἐπιτυγχάνονται τρεῖς εἰσοδεῖαι κατ' ἔτος. Τῆς πρώτης εἰσοδείας ἡ σπορὰ (δ.δ. ἡ φύτευσις τῶν κονδύλων) γίνεται κατὰ Δεκέμβριον, ἡ δὲ συγκομιδὴ κατ' Ἀπρίλιον τῆς δευτέρας εἰσοδείας ἡ σπορὰ ἐκτελεῖται κατὰ Μάρτιον ἢ Ἀπρίλιον ἡ δὲ συγκομιδὴ κατὰ Ἰούλιον ἢ Αὐγουστον. Οἱ κατὰ τὴν συγκομιδὴν τῆς εἰσοδείας ταύτης μένοντες εἰς τὸ ἔδαφος μικροὶ κόνδυλοι ἀναβλαστάνουσι ταχέως καὶ παρέχουσι τὴν τρίτην εἰσοδεῖαν, ἣτις συγκομίζεται κατὰ Δεκέμβριον. Τὸ μέγιστον μέρος καὶ τῶν τριῶν τούτων εἰσοδεῶν ἐξοδεύεται εἰς τὰς βορειοτέρας ἀγορὰς τῆς Γαλλίας ὡς πρώϊμα πρὸς βρώσιν γεωμῆλα (rommes de terre de primeur).

Αἱ κτηνοτροφικαὶ καὶ βιομηχανικαὶ διαφοραὶ εἶνε πολυφορώτεραι· ἐξ αὐτῶν αἱ προτιμώμεναι εἶνε αἱ ὀνομαζόμεναι Richter's Imperator, Magnum bonum Eurica κ.ἄ. Αἱ διαφοραὶ αὗται ὑπὸ εὐνοϊκᾶς συνθήκας ἀποφέρουσι κατὰ στρέμμα καὶ πλεον τῶν 3 χιλιάδων ὀκ. γεωμῆλα περιέχοντα 15-19 % ἄμυλον. Ἄλλ' ἡ καλλιέργεια τῶν διαφορῶν τούτων εὐδοκιμεῖ καὶ εἶνε ἐπικερδῆς εἰς βορειοτέρας τῆς Ἑλλάδος χώρας εἰς τὰς ὁποίας οἱ κόνδυλοι χρησιμοποιοῦνται πρὸς διατροφήν τῶν κτηνῶν (συνήθως βραζόμενοι) ἢ πρὸς λήψιν τοῦ ἄμυλου τῶν κατ' ἀσκαυτῶν οἶνοπνεύματος. Μεγάλα ποτὰ οἶνοπνεύματος ἐκ γεωμῆλων παράγει ἰδίως ἡ Γερμανία, ἔνιαχού δὲ τῆς χώρας ταύτης ὡς καὶ ἄλλων εὐρωπαϊκῶν χωρῶν ἐκ τῶν γεωμῆλων τούτων ὡς καὶ ἐκ τῶν πρὸς βρώσιν κατασκευάζεται καὶ εἶδος ἄρτου. Εἶδος ἄρτου κατασκευάζεται ἐκ τῶν πρὸς βρώσιν γεωμῆλων καὶ ἐν Κρήτῃ, ἔνθα κατ' ἄ μὲ πληροφορεῖ ὁ καθηγητὴς κ. Γ. Ν. Χατζιδάκις, λαμβάνεται τὸ πρὸς ἄρτοποιίαν ἄλευρον τῶν γεωμῆλων ὡς ἐξῆς: Τὰ μικρὰ

δόθη ἀκόμη εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐπληροφορήθην ὅτι εἰς Εὐβοίαν, Πάτρας, Μεσσηνίαν καὶ πολλὰς νήσους μας ἐφύτευθησαν ἀπὸ διαφόρους καὶ ἐπέτυχαν αἱ ἰδικαί μου δοκιμαὶ εἰς Ἀργολίδα καὶ Ἀθήνας ἐπιβεβαιοῦν τοῦτο περισσώτερον» («Γεωργ. καὶ Οἰκιακὴ Οἰκονομία», Α', 155).

γεώμηλα ξηραίνονται εἰς κλίβανον ἀκέραια, τὰ δὲ μεγάλα, ἀφοῦ πλουθῶσι κόπτονται εἰς μικρὰ καὶ λεπτὰ τεμάχια καὶ ξηραίνονται εἰς τὸν ἥλιον. Οὕτω δὲ ἔντελῶς ξηρὰ τὰ γεώμηλα ἀλέθονται ἀναμειγνυόμενα μετὰ σίτου ἢ καὶ ἄνευ αὐτοῦ.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς καὶ εἰς τὰς ἄλλας παραμ. χώρας τὸ Γεώμηλον καλλιεργεῖται μόνον ὡς εἶδος λαχανικόν, εὐδοκιμεῖ δὲ εἰς γαίαις ἀρδευομένας, ἀραιὰς καὶ γονίμους ἢ λιπαινομένας. Εἶνε δὲ παρ' ἡμῶν ἡ καλλιέργεια τοῦ φ. τούτου τελεία ἰδίως ἐν Κερκύρα καὶ περὶ τὰς Ἀθήνας, ἔνθα ἐπιτυγχάνονται δύο εἰσοδεταὶ κατ' ἔτος, πρῶτον καὶ ὄψιμα γεώμηλα.

Ἐκ τῶν πολυαριθμῶν ἐχθρῶν τοῦ εἶδους τούτου ὁ ἐπιβλαβέστερος εἶνε ὁ Περονόσπορος (*Phytophthora infestans*), Μικρομύκη προσβάλλον καὶ αὐτοὺς ἔτι τοὺς κονδύλους. Τὸ παράσιτον τοῦτο κατάγεται ἐξ Ἀμερικῆς, εἶνε δὲ ἀπὸ πολλοῦ διαδεδομένον πολλοῦ τῆς Εὐρώπης ἔνθα ἐνίοτε προξενεῖ σημαντικὰς ζημίας. Ἐν Ἑλλάδι (καὶ ἐν Κύπρῳ) ἀπήντησα αὐτὸ πολλάκις προσβάλλον τὸ Γεώμηλον, ἀλλ' οὐδέποτε μετ' ἐπιτάσεως. Τὸ ἀποτελεσματικώτερον μέσον πρὸς πρόληψιν τῆς διαδόσεώς αὐτοῦ ὡς καὶ ἄλλων κρυπτογάμων παρασίτων τοῦ Γεώμηλου εἶνε ἡ ἐπιλογή καὶ καλὴ διατήρησις τῶν πρὸς φύτευσιν κονδύλων, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦσι τὸν κν. λεγόμενον σπόρον. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ ἐπιλογή καὶ καλὴ διατήρησις τῶν κονδύλων δέον νὰ ἐφαρμόζηται καὶ ἂν ἔτι δὲν ὑπάρχει κίνδυνος ἐνσκήψεως τοῦ Περονόσπορου, διότι χάρις εἰς τὸ μέτρον τοῦτο καὶ ἡ ποιότης τοῦ προϊόντος βελτιοῦται καὶ ἡ ποσότης αὐτοῦ αὐξάνει. Πρὸς φύτευσιν ἐκλέγονται οἱ ὑγιέστεροι, ἔντελῶς ἀβλαβεῖς καὶ μετριῶν μεγέθους κόνδυλοι, οἱ ὅποιοι δέον νὰ φέρωσι τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς καλλιεργουμένης διαφορᾶς καὶ νὰ ἔχωσιν ὁσονένεστι ὀλιγωτέρας ἑσώχας· λαμβάνονται δὲ οὗτοι κατὰ προτίμησιν ἐκ τῶν θαλερωτέρων φυτῶν, τὰ ὅποια κατὰ τὴν ἀνθῆσιν σημειοῦνται διὰ ταινίας ἢ πασσαλισκου. Ἡ ἀποθήκη ἐν ἣ πρόκειται νὰ διατηρηθῶσιν οἱ κόνδυλοι μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς φυτεύσεως δέον νὰ ἦνε στεγνὴ καὶ ν' ἀπολυμαίνεται ἐπιχειρομένη τῶν τοίχων αὐτῆς διὰ πυκνῆς διαλύσεως ἀσβέστου ἐν ἣ προστίθεται καὶ μικρὰ ποσότης θειικοῦ χαλκοῦ διαλυομένου ἐν ὕδατι ἐκ τῶν προτέρων. Εἰσάγονται δὲ οἱ κόνδυλοι εἰς τὴν ἀποθήκην ἔντελῶς στεγνοὶ καὶ τοποθετοῦνται ἐπὶ ἀχυροστρωμνῆς πάχους 10 ὡς ἔγγιστα ἐ.μ., κατὰ τραπεζοειδεῖς δὲ σωροὺς ὕψους 40—50 ἐ.μ. καὶ διαμέτρου ἐνὸς ὡς ἔγγιστα μ. Ἡ μὴ κατὰ μεγάλους σωροὺς διάθεσις τῶν κονδύλων ἐν τῇ ἀποθήκῃ συντελεῖ εἰς τὴν καλὴν διατήρησίν των, καὶ ἰδίως εἰς τὴν πρόληψιν τῆς σήψεως (*Pourriture* ἢ *Gangrène humide de la pomme de terre*), ἐτέρας νόσου τῶν κονδύλων, ἧτις οὐχὶ σπανίως ἀναπτύσσεται καὶ παρ' ἡμῶν εἰς τὰ ἐναποθηκευόμενα γεώμηλα. Ἡ νόσος αὕτη ὀφείλεται εἰς τὴν παρουσίαν εἶδους Βακίλλου (*Bacillus amylobacter*), οὗτινος τὰ σπέρματα ἢ ὑπάρχουσιν ἤδη ἐν τῇ ἀποθήκῃ ἢ εἰσάγονται μετὰ τῶν κονδύλων ἢ μεταδίδονται ὑπὸ τῶν σιλφῶν (τῶν κατσαρίδων), τῶν ἐνδαιτωμένων εἰς τὰς ἀποθήκας. Ὡς μέσον συντελεστικὸν πρὸς πρόληψιν τῆς ἀναπτύξεως τῆς σήψεως συμβουλεύε-

Οξυφύλαξις εν βλαστῶν
922

ται, πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων, καὶ ἡ πρὸ τῆς ἐναποθηκείσεως τῶν κονδύλων ἐπίπασις αὐτῶν διὰ κόνεως θείου κατ' ἀναλογίαν μιᾶς ὀκτῆς τοιοῦτου δι' ἑκάστην χιλιᾶδα ὀκ. κονδύλων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς φυτεῦσεως ἀπορρίπτονται οἱ τυχόν παρουσιάζοντες σημεῖα οἰασθήποτε προσβολῆς κόνδυλοι, οἱ δὲ ἐντελῶς ὑγιεῖς φυτεύονται ἀκέραιοι, καὶ οὐχὶ κοπτόμενοι εἰς τεμάγια. Κατὰ τὴν βλάστησιν εὐθὺς ὡς ἐπὶ τῶν νεαρῶν φυτῶν ἤθελον παρουσιασθῆ αἱ χαρακτηριστικαὶ τοῦ Περσονοσπίου λευκαὶ κηλίδες, ψεκάζονται ταῦτα μὲ βορδιγάλιον πολτὸν (β. λ.).

Οὐχὶ ἀσῆμαντον ζημίαν προξενεῖ ἐνίοτε εἰς τοὺς κονδύλους τοῦ Γεωμήλου (ὡς καὶ εἰς ἄλλα σαρκόριζα φυτά, καὶ εἰς πολλοὺς λαγανικῶν σπόρους κατὰ τὴν περίοδον τῆς βλαστῆσεως των) εἶδος Μυριαπόδου (Blaniulus guttatus), καθ' οὗ συμβουλευεται ἡ γρῆσις καφυλλίων διθειούχου ἄνθρακος, τὰ ὅποια θάπτονται κατ' ἀποστάσεις εἰς τὸν φέροντα τὰ Γεωμήλα ἄγρον ὀλίγον ἄνωθεν τοῦ βήθους εἰς 8 ἀναπτύσσονται οἱ κόνδυλοι.

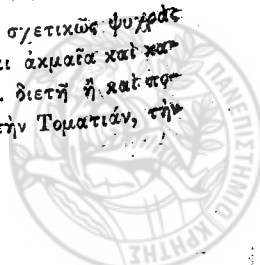
Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων πτεροσπίτων σημαντικῆς ζημίας προξενούσιν εἰς τὸ Γεωμήλον εἰς μὲν τὴν Γαλλίαν Μικρολεπιδόπτερόν τι ἔντομον (Phthorimaea operculella, γαλλ. La Teigne des Pommes de terre), εἰς δὲ τὰς Ἑν. Πολιτείας καὶ ἐνιαγοῦ τῆς Εὐρώπης ἡ Ἐσχάρωσις (γαλλ. Gale de la pomme de terre, ἀγγλ. Potato scab), ἧτις προσβάλλει τοὺς κονδύλους καὶ προκαλεῖται ὑπότινος Βακτηριδίου, καὶ ἡ δεκάγραμμος Δορυφόρος περὶ ἧς ἐλέγχθησάν τινα ἀλλαγῶν (βλ. σελ. 92).

Στροχνώδη (Solanaceae)· πολυμελεστάτη καὶ σπουδαιστάτη τ. Δικοτλδ. περιλ. φ. πώδη, ἐτήσια (1), διετη ἢ πολυετη, θαμνώδη, εὐθυτενή ἢ ἀναρρυχώμενα· δεινρῶδη ὀλίγιστα. Τὰ πλείστα ἰθαγ. χωρῶν τροπ. καὶ παρατροπικῶν· πάμπολλα δηλητηριώδη, πολλὰ κοσμητικὰ, φαρμακευτικὰ, βιομηχανικὰ καὶ οἰκονομικὰ, ἐξ ὧν τινὰ κοινοτάτης γρῆσεως (γ. Ἄτροπος, Δουβουασία, Ἰόχρωμα, Καψικόν, Κέστρον, Λύκιον, Λυκοπερικόν, Μανδραγόρας, Νικοτιανή, Οὐθάνια, Πετουνία, Σαλπιγγολωσίς, Σκοπολία, Στραμόνιον, Στρώγνος, Σχιζάνθος, Ὑοσκιάμος, Φαβιανή, Φυσαλίς κ. ἄ.).

Στύβνο, Στύγνο ἢ Στρούφνο, βλ. Στρώγνος ὁ μέλας.

Στύπν (Stipa, τ. Ἀγρωσολιδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 100 εἶδη ἰθαγ. εὐκράτων καὶ τροπ. χωρῶν φ. πώδη ἐτήσια καὶ πολυετη, τινὰ νομευτικά, ἄλλα κοσμητικὰ. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 5 ἐν οἷς καὶ Σ. ἡ πτεροειδῆς (S. pennata), πολυετές, κοσμητικόν. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιόλογα κοσμητικὰ εἶνε Σ. ἡ γιγάντιος (S. gigantea), ἰθαγ. τῆς Ἰσπανίας, καὶ Σ. ἡ χαρισιστάτη (S. elegantis-

(1) Πολλὰ πώδη φ. τῆς προκειμένης τάξεως τὰ ὅποια εἰς σχετικῶς ψυχρὰς χώρας εἶνε ἐτήσια, καλλιεργούμενα εἰς θερμότερας διατηροῦνται ἀκαταίκα καὶ κατονικῶς καρποφοροῦντα ἐπὶ δύο ἢ καὶ πλείοτερα ἔτη, εἶνε δ.δ. διετη ἢ κατὰ πολυετη. Τοῦτο παρατηρεῖται συνηθέστατα καὶ παρ' ἡμῖν εἰς τὴν Τοματιάν, τὴν Μελιζάναν καὶ τὸν Καπνόν.

sima), ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας ἀμφοτέρα πολυετῆ. Περὶ Στύρης τῆς ἰσχυροτάτης (*S. tenacissima*) βλ. Μακροχολή.

Στυρακώδη (*Styracaceae*) τ. Δικοτλδ. γ. περιλ. θάμνους καὶ δένδρα, τὰ πλείστα ἰθαγ. τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς (γ. Ἀλεσία, Στύραξ, Σύμπλοκος κ. ἄ.).

Στύραξ (*Styrax*, τ. Στυρακωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 60 εἶδη, τὰ πλείστα ἰθαγ. τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς θάμνοι καὶ δένδρα φυλλοβόλα, πολλὰ κοσμητικὰ, τινὰ βαλσαμοφόρα. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε α') Σ. ὁ βενζοϊκός (*S. Benzoin* ἢ *Benzoe* γαλλ. *Aliboufier Benzoin*), μικρὸν δένδρον τῆς Ἰνδοσινικῆς, τοῦ Σιάμ καὶ τῶν νήσων Σουμάτρας, Ἰάβας καὶ Βορνέου, εἰς ἅς γῶρας καὶ καλλιεργεῖται διὰ τὴν εὐσμον, ὑπόλευκον ῥητίνην του. Ἡ οὐσία αὕτη, ἣτις εἶνε ἡ τῶν φαρμακοποιῶν καὶ τῶν μυρεψῶν βενζόη (φρμ. *Benzoe s. Asa dulcis*, τουρ. Ἀσιλπέντ, γαλλ. καὶ ἀγγλ. *benzoin*) λαμβάνεται ἐκ κεντημάτων ἢ ἐντομῶν προξενουμένων ἐπὶ τοῦ κορμοῦ τοῦ δένδρου καὶ θεωρεῖται ὑπό τινων ὡς μία τῶν πολλῶν ποιότητων τοῦ ὑπὸ τοῦ Διοσκρ. ἀναφερομένου Βδελλίου (β. λ.). Ἐκ τῆς ῥητίνης ταύτης παρασκευάζονται τὰ μυρεψικά καὶ φαρμακευτικά προτόντα *Pastilles du serail*, *baume du commandeur lait virginal* κ. ἄ. Κοινότερας ποιότητος εἶνε ἡ ὀνομαζομένη ἀμυγδαλοειδῆς βενζόη (γαλλ. *Benzoin amygdaloide*), ἣτις τὸ xv. ὀνομαζόμενον *μοσχολίβανον* καὶ ἐν Κύπρῳ *πίσσα τοῦ ξυλαλά* (1). καὶ β') Σ. ὁ φαρμακευτικός (*S. officinale*, γαλλ. *Aliboufier com.*), μικρὸν δένδρον ἢ θάμνος δενδρώδης ἰθαγ. Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῶν ἄλλων τῆς ἀνατ. λεκάνης τῆς Μεσογείου μεσημβρινωτέρων χωρῶν ἐγκλιματισθεὶς ἀπαντᾷ ἤδη αὐτοφυόμενος καὶ εἰς τινὰς δυτικὰς παραμ. γῶρας. Εἰς τὸ δένδρον τοῦτο ἀναφέρεται ὁ τῶν ἀρχαίων Στύραξ, ὅστις ἀπαντᾷ αὐτοφυῆς καὶ πολλαγού τῆς Ἑλλάδος καὶ ὀνομάζεται xv. Ἀγριοκυδωνία, Ἀστύρακας, Στουράκι ἢ Στερατσά (ἐν Κύπρῳ). Ἐνίοτε θεραπεύεται πρὸς κόσμον πολλαπλασιαζόμενον εὐχερῶς διὰ σπορᾶς.

Εἰς θερμότερας τῆς Ἑλλάδος γῶρας τὸ δένδρον τοῦτο κεντώμενον ἢ γαρασσομένον ἐκκρίνει βαλσαμώδη ῥητίνην, τὴν *στύραμα* (γαλλ. καὶ ἀγγλ. *styrax*, τουρ. *καρά-κιουνλιουκ*, *καρά-πουχουρ* ἢ *μεντζουβι* = βλ. καὶ Ὑγρᾶμβαρικ) τῶν ἀρχαίων, περὶ οὗ ὁ Διοσκρ. λέγει : «Στύραξ δάκρυόν ἐστι δένδρου τινὸς ὁμοίου Κυδωνία· διαφέρει δ' αὐτοῦ ὁ ξανθὸς καὶ λιπαρὸς, ῥητινώδης, θρόμβους ἔχων ὑπολευκός, ἐπιδοσιμένων τῇ εὐωδίᾳ ὡς ὅτι πλείστον, καὶ ἐν τῷ μαλάσσειναι ἀνεὶς ὑγρᾶσιαν τινὰ μελιτώδη· τοιοῦτος δὲ ἐστὶν ὁ γαβαλίτης καὶ πισιδιακὸς καὶ κιλίκιος· φαῦλος δὲ ὁ μέλας καὶ ψαθυρὸς καὶ πιτυρώδης». Ἡ ῥητίνη αὕτη εἶνε φαρμακευτικὴ καὶ μυρεψικὴ, ἀνέκαθεν δὲ παράγεται καὶ ἐξάγεται ἰδίως ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Συρίας. Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος εὐρίσκετο εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τρεῖς διαφόρους μορφάς, ἦτοι εἰς στερεὰ δάκρυα (*St. in lacrymis*), ἡμίρρευτος ἐντὸς τεμαγίων καλάμου, ὅτε καὶ ὀνομάζετο *στύραξ καλαμίτης* (*St. calamita*), ἢ εἰς πλακίδια, ὅτε ἐλέγετο *στύραξ κοινός* (*St. com-*

(1) Ξυλαλάς = ξυλαλόη. Ἡ Ἀλόη ἐν Κύπρῳ ὀνομάζεται Ἀλάς.

munis). Ἐκτοτε ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἀγορὰς σχεδὸν μόνον ἢ εἰς πλακίδια μορφή, ἢ τοὶ ὁ κοινὸς στύραξ. Ἡ πρώτη μορφή αὐτοῦ ἐξέλιπε, ἢ δὲ δευτέρα ἀπαντᾷ ἐνίοτε εἰς τοὺς τόπους τῆς παραγωγῆς τοῦ προϊόντος, ὡς καὶ ἐν Καρπασίᾳ τῆς Κύπρου ἔνθα οἱ χωρικοὶ ἐκ τῶν αὐτῶν αὐτοφυῶν πολλῶν θαμνωδῶν Σ. συλλέγουσι μικρὰν ποσότητα ξηρῆνης, τὴν ὁποίαν ὀνομάζουσι *στερατσόπισσαν*. Ἐκ τῆς ξηρῆνης ταύτης πληροῦσι τεμάχια καλάμου χρησιμοποιούμενα ἐπιτοπίως ἀντὶ μυροφόρων σακκιδίων (γαλλ. *sachets*) πρὸς ἀρωμάτισιν τῶν φυλασσομένων ἐνδυμάτων των. Δεῖγμα τοιοῦτου *καλαμίτου στύρακος* τῆς Καρπασίας, ὅπερ φυλάττω ἀπὸ δωδεκαετίας, διατηρεῖ εἰσέτι τὴν χαρακτηριστικὴν εὐωδίαν του. Ἐν Κύπρῳ οἱ σφαιροειδεῖς, μεγέθους λεπτοκαρύου, καρποὶ τοῦ δένδρου τούτου ὀνομάζονται *φτειροκόκκοσσα* (δ. δ. φθειροκόκκια), διότι κοπανιζόμενοι καὶ ἐπιτιθέμενοι ἐν εἰδεί ἐμπλάστρου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φθειριῶντος ἀπαλλάττουσιν αὐτὸν τῶν φθειρῶν. Οἱ καρποὶ οὗτοι κοπανισμένοι χρησιμοποιοῦνται προτέτι αὐτόθι ὡς ναρκωτικὸν δέλεαρ πρὸς ἄγραν ἰχθύων.

Στύφνο, βλ. Στρύχνος ὁ μέλας.

Σύγουρδο, βλ. Ψωραλέα.

Συκαμινιά, βλ. Μορέα ἢ λευκή.

Συκάμινος, βλ. Μορέα καὶ Συκῆ ἢ Συκομορέα.

Συκῆ (*Ficus*, τ. Κνιδωδῶν, οἰκογένεια Μορεοειδῶν) γ. πολυμελέστατον καὶ χρησιμώτατον ἰδίως ὑπὸ οἰκονομικῆν ἔποψιν· περιλ. ὑπὲρ τὰ 600 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. χωρῶν τροπικῶν· θάμνοι καὶ δένδρα φυλλοβόλα καὶ ἀειθαλῆ· εἶδη τινὰ ταπεινά, ἀναρριχώμενα θαμνία, ἄλλα μεγάλα καὶ μακρόβια δένδρα· πάντα ἐνέχουσι γαλακτώδη ὀπὸν καὶ δύναται νὰ πολλαπλ. διὰ μοσχευμάτων· πολλὰ κοσμητικά, ἄλλα μεγίστης οἰκονομικῆς σημασίας φυτά. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε καὶ τὰ ἐξῆς :

α') Σ. ἢ *βεγγαλικὴ ἢ Ἰνδικὴ* (*F. bengalensis ἢ indica*, ἀγγλ. *Banyan-tree*), δένδρον μέγα, μακρόβιον, ἀειθαλές, δασύφυλλον, ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν ἔνθα θεωρεῖται ἱερὸν. Ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος περιώνυμον διὰ τὰς διαστάσεις ἅς λαμβάνει καὶ τὸν χώρον ὃν καταλαμβάνει χάρις εἰς τὰς ἐναερίους ρίζας ἅς ἀναδίδουσι οἱ κλάδοι του. Αἱ ρίζαι αὗται διευσθυνόμεναι πρὸς τὰ κάτω καὶ εἰσδύουσαι εἰς τὸ ἔδαφος μορφοῦνται σὺν τῷ χρόνῳ εἰς κορμούς καὶ λειτουργοῦσιν ὡς τοιοῦτοι· εἰς τρόπον ὥστε πολύκορμον τοιοῦτο δένδρον ἡλικίας 50-60 ἐτῶν δύναται νὰ καταλάβῃ καὶ νὰ σκιαῖξῃ ἕκτασιν γῆς δύο καὶ τριῶν στρεμμάτων. Εἰς τὸ δένδρον τοῦτο ἀναφέρεται ἡ Ἰνδικὴ Συκῆ τοῦ Θεοφρ. ὁστις δίδει τὴν ἐπομένην λεπτομερῆ καὶ ἀκριβῆ περιγραφὴν αὐτῆς : « Ἡ δὲ Ἰνδικὴ χώρα τὴν τε καλουμένην ἔχει συκῆν ἢ καθίσειν ἐκ τῶν κλάδων τὰς ρίζας ἀν' ἕκαστον ἔτος ὡσπερ εἴρηται πρότερον· ἀφίησι δὲ οὐκ ἐκ τῶν νέων ἀλλ' ἐκ τῶν ἔνων καὶ ἔτι παλαιωτέρων· αὗται δὲ συνάπτουσαι τῇ γῇ ποιοῦσιν ὡσπερ δρύφρακτον κύκλω περὶ τὸ δένδρον, ὥστε γίνεσθαι καθάπερ σκηνὴν οὐ δὴ καὶ εἰώθασι διατρίβειν. Εἰσὶ δὲ αἱ ρίζαι φύομεναι διάδηλοι πρὸς τοὺς βλαστούς· λεπτότεραι γὰρ καὶ δασεῖαι καὶ σχολιαὶ

καὶ ἄφυλλοι. Ἔχει δὲ καὶ τὴν αἰω κόμην πολλήν καὶ τὸ ὅλον δένδρον εὐκυκλον καὶ τῷ μεγέθει μέγα σφόδρα· καὶ γὰρ ἐπὶ δύο στάδια ποιεῖν φασὶ τὴν σκιάν· καὶ τὸ πάχος τοῦ στελέγους ἕνια πλείονων ἢ ἐξήκοντα βημάτων, τὰ δὲ πολλὰ τετραράκοντα. Τὸ δὲ γε φύλλον οὐκ ἔλαττον ἔχει πέλτης, καρπὸν δὲ σφόδρα μικρὸν ἠλίκον ἐρέθισθον ὅμοιον δὲ σύκῳ· δι' ὃ καὶ ἐκάλουν αὐτὸ οἱ Ἕλληνες συκῆν· ὀλίγον δὲ θαυμαστῶς τὸν καρπὸν οὐχ ὅτι κατὰ τὸ τοῦ δένδρου μέγεθος ἀλλὰ καὶ τὸ ὅλον. Φύεται δὲ καὶ τὸ δένδρον περὶ τὸν Ἀχεσίην ποταμὸν» (Φ. Γ. -4,4,4. -βλ. καὶ Ῥιζοφόρος καὶ Πάνδανος).

β') Σ. ἡ ἔλαστικοφόρος (F. elastica, ἀγγλ. India-rubber plant), μέγα δένδρον, ἀειθαλές, ἐξόχως κοσμητικόν, ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν ἔνθα ἐξ ἔντομῶν προξενουμένων ἐπὶ τοῦ κορμοῦ του λαμβάνεται· ὁ γαλακτώδης ἰπὸς του, ὅστις πυκνούμενος ἀποτελεῖ τὸ ἄσάμιον ἔλαστικὸν κόμμι (ἀγγλ. Assam-rubber) τοῦ ἐμπορίου. Χάρις εἰς τὰ μεγάλα, σκυτώδη, στιλπνότατα καὶ διαρκέστατα φύλλα του καὶ τὸν εὐθύτατον καὶ λεῖον κορμὸν του θεραπεύεται πανταχοῦ σχεδὸν πρὸς κόσμον. Εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος ἀπαντᾷ θεραπευόμενον ἐν ὑπαίθρῳ καὶ λαμβάνει μεγάλας διαστάσεις. Τὸ δ. τοῦτο πολλαπλασιάζεται εὐχερῶς διὰ μοσχευμάτων, ὑπὸ εὐνοϊκᾶς δὲ συνθήκας φυόμενον τὸ στέλεχος του ἀναπτύσσεται καὶ μέχρις ὕψους 10 μ. ἄκλον καὶ ἐπενδεδυμένον ὅλον μὲ τὰ μεγάλα καὶ στίλβοντα φύλλα του. Ἀπαντᾷ διαφορὰ ποικιλόφυλλος (F. elastica variegata). Τὴν ἔλαστικοφόρον Σ. οἱ ἡμέτεροι κηπουροὶ γνωρίζουσι ὑπὸ τὸ ὄνομα Φίκος, ὑπὸ τὸ ὅποιον τίσον παρ' ἡμῶν ὅσον καὶ ἀλλαγῶς θεραπεύονται πρὸς κόσμον καὶ τινα ἄλλα ἀειθαλῆ εἶδη τοῦ προκειμένου γένους (F. macrophylla, F. australis, F. cordifolia, F. rubiginosa κ. ἄ.)· ἀλλ' οὐδὲν τούτων δύναται νὰ παραβληθῆ ἕως πρὸς τὸ κάλλος τοῦ φυλλώματος καὶ τὴν εὐθύτητα τοῦ ἀναστήματος μὲ Σ. τὴν ἔλαστικοφόρον.

γ') Σ. ἡ ἱερὰ (F. religiosa, ἀγγλ. Peepul, δένδρον ἀειθαλές, πυκνόφυλλον, κοσμητικόν, ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν ἔνθα τὸ ξύλον του γρησιμεύει πρὸς κατασκευὴν τῶν εἰδωλίων. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶνε ἐκ τῶν φυτῶν τῶν παρεχόντων λάκκειον κόμμι (β. λ.).

δ') Σ. ἡ κοινὴ ἢ καρικὴ (F. carica, γαλλ. Figuier, ἀγγλ. Fig-tree, ἰταλ. Fico, τουρκ. Ἰντζιρ), ἢ πασίγνωστος Συκῆ, ἢ κν. Συκιᾶ ὀνομαζομένη. Εἰς τὸ δένδρον τοῦτο, κατὰ τὰ μυθεύμενα, μετεμορφώθη ὁ Τιτάν Συκεὺς ὑπὸ τῆς μητρὸς του Γῆς, ὅπως σωθῆ ἀπὸ τὴν καταδίωξιν τοῦ Διὸς. Εἶνε δὲ ἡ Σ. δένδρον φυλλοβόλον, ἐνίοτε μέγα καὶ μακρόβιον, ἀναμφισβητήτως ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν καὶ τῶν ἐνδοτέρων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (1). Τὸ φύλλον του εἶνε τραχύ, πεν-

(1) Ἐκ τῶν ἀνακαλυφθέντων παρὰ τοὺς Παρισίους ἀπολελιθωμένων φύλλων καὶ καρπῶν ταύτης τῆς Συκῆς ἀποδεικνύεται ὅτι εἰς ἀπωτάτην προϊστορικὴν ἐποχὴν, ὅτε τὸ κλίμα τῆς βορ. Εὐρώπης πρέπει νὰ ἦτο εὐκραέστερον, τὸ δένδρον τοῦτο ἐφύετο καὶ ἐκεῖ.

τάλοβον καὶ ἐνίοτε τρίλοβον, ὅτε ἰδίως ὠνομάζετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων **θρίον**. Αἱ ἄγριαι μορφαὶ τοῦ δένδρου τούτου ἀπαντῶσιν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς χώρας τὰς βρεγομένας ὑπὸ τῆς Μεσογείου ὡς καὶ εἰς τὰς Καναρίους νήσους. Καλλιεργεῖται δὲ ἡ Σ. εἰς τὰς χώρας ταύτας καὶ ἰδίως εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀπὸ παναρχαιοτάτης ἐποχῆς. Ὁ Ὅμηρος λέγει ὅτι ὁ Ὀδυσσεύς, ἀποκαλυπτόμενος εἰς τὸν πατέρα του Λιέρτην, ὅπως ἀναγνωρισθῆ τῷ ἀναφέρει ὅτι ἔλαβε παρ' αὐτοῦ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τεσσαράκοντα Συκᾶς (1). Ὡστε ἐν Ἑλλάδι τουλάχιστον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐκαλλιεργεῖτο ἡ Σ., ἥτις, ὡς ἡ Ἐλαία, κατὰ τὴν γνώμην τῶν Ἀθηναίων, εὐρέθη τὸ πρῶτον ἐν Ἀττικῇ (2). Τέσσαρας ὅλους αἰῶνας βραδύτερον τὸ δένδρον τοῦτο δὲν ἀπῆντα καλλιεργούμενον εἰς τὴν Περσίαν, τὰ δὲ σῦκα ἐθεωροῦντο ἐν Λυδίᾳ ὡς σπάνιον τι ἀγαθόν. Ταῦτα μαρτυρεῖ ὁ Ἡρόδοτος, ὅστις

- (1) «Ὁγγας μοι δῶκας τρισκαίδεκα καὶ δέκα μηλέας,
 Συκέας τεσσαράκοντ', ὄργους δέ μοι ὧδ' ὀνόμηνας
 Δώσειν πεντήκοντα, διατρύγιος δὲ ἕκαστος
 Ἥην' ἔνθα δ' ἀνά σταφυλαὶ παντοῖαι ἔασιν,
 Ὅπποτε δὴ Διὸς ὦραι ἐπιβρίσειαν ὑπερθεν».
 (Ὁδσ. Ω, 340).

(2) «Ὅτι ἐν Ἀθήναις εὐρεθῆναι λέγουσι πρῶτον τὴν ἐλαίαν καὶ τὴν συκῆν ἃ καὶ πρῶτα ἡ γῆ ἀνέδωκε» (Αἰλιανοῦ «Ποικ. ἱστρία» 3,38).

«Ἡ συκῆ ἡγεμῶν τοῦ καθαρείου βίου τοῖς ἀνθρώποις ἐγένετο· δῆλον δὲ τοῦτο ἐκ τοῦ καλεῖν τοὺς Ἀθηναίους ἱεράν μὲν συκῆν τὸν τόπον ἐν ᾧ πρῶτον εὐρέθη, τὸν δ' ἀπ' αὐτῆς καρπὸν ἡγητηρίαν διὰ τὸ πρῶτον εὐρεθῆναι τῆς ἡμέρου τροφῆς» (Ἀθῆν. 3,74,d).

«Ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ (τῷ δῆμῳ Λακιδῶν τῆς Ἀττικῆς) Φυτάλον φασιν οἶκῳ Δήμητρα δέξασθαι, καὶ τὴν θεὸν ἀντὶ τούτων δοῦναι οἱ τὸ φυτὸν τῆς συκῆς. Μαρτυρεῖ δέ μοι τῷ λόγῳ τὸ ἐπίγραμμα τὸ ἐπὶ τῷ Φυτάλου τάφῳ :

Ἐνθάδ' ἀναξ ἦρωσ Φυτάλος ποτε δέξατο σεμνὴν
 Δήμητραν, ὅτι πρῶτον ὀπώρας καρπὸν ἔφηνεν,
 Ἦν ἱεράν συκῆν Ἰουδαίων γένος ἐξονομάζει·
 Ἐξ οὗ δὲ τιμὰς Φυτάλου γένος ἔσχεν ἀγήρωσ».

(Παυσανίας, 1,37,2),

Κατ' ἄλλην ὅμως παράδοσιν ἡ Σ. εἶνε εὐρημα τοῦ Διονύσου : «Σωσίβιος δ' ὁ Λάκων ἀποδεικνύς εὐρημα Διονύσου τὴν συκῆν διὰ τοῦτο φησι καὶ Λακεδαιμονίους Συκίτην Διονύσον τιμᾶν. Νάξιοι δέ, ὡς Ἀνδρίσκος, ἔτι δ' Ἀγλασθένεις ἱστοροῦσι, Μειλίχιον καλεῖσθαι τὸν Διονύσον διὰ τὴν τοῦ συκίου καρποῦ παράδοσιν. Διὸ καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ θεοῦ παρὰ τοῖς Νάξιοις τὸ μὲν τοῦ Βαχχέως Διονύσου καλουμένου εἶναι ἀμπέλινον, τὸ δὲ τοῦ Μειλιχίου σύκινον· τὰ γὰρ σῦκα μείλιχα καλεῖσθαι» (Ἀθῆν. 3,78,c).

ἀναφέρει ὅτι ὁ Σάνδανις ἀποτρέπων τὸν Κροῖσον ἀπὸ τοῦ νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Περσῶν τῷ ἔλεγεν ὅτι οὗτοι «οὐ σῦκα ἔχουσι τρώγειν, οὐκ ἄλλο ἀγαθὸν οὐδὲν» (Α, 71). Ἄλλ' οὕτε εἰς τὴν Μεσοποταμίαν ἐφύετο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡροδότου ἢ Συκῆ καθ' ἃ οὗτος ἀναφέρει (Α, 193). Ὡστε τὸ δένδρον τοῦτο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ἀπήντα πρὸς νότον τῆς Λυδίας.

Διὰ τῆς καλλιεργείας καὶ τῆς ἐπιλογῆς ἐνωρίτατα ἀπεκτήθησαν πολυάριθμοι διαφοραὶ ἐξ ὧν πολλὰς ἀναφέρει ὁ Θεόφρ. καὶ ἰδίως ὁ Ἀθηναῖος. Περιώνυμος δὲ ἦτο τὸ πάλαι ἢ καὶ μέγρι: σήμερον ἐκτιμωμένη καὶ ἐκτενῶς καλλιεργούμενη ἰδίως ἐν Ἀττικῇ βασιλικῇ Σ., ἧς οἱ μὲν νωποὶ καρποὶ ὀνομάζονται παρ' Ἀθην. συκοβασίλεια ἢ βασιλεία (3, 76¹), οἱ δὲ ξηροὶ βασιλίδες ἰσχάδες (3, 76, f). Ἦσαν δὲ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὰ ἀττικὰ σῦκα ὀνομαστά καὶ περιζήτητα καὶ παρά τοῖς Πέρσαις, διὸ καὶ ἐπόθησεν, ὡς λέγεται, ὁ Ξέρξης τὴν κατκτησὶν τῆς Ἀττικῆς (2). Φαίνεται δὲ ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ὑπερηγάπων τὰ σῦκα, διότι ταῦτα κατὰ κανόνα ἀπετέλουν τὸ δεῖπνόν των (3). Ὅτε δὲ εἰς ἀρχαιοτέραν ἐποχὴν ἢ καλλιέργεια τῆς Σ. ἐν Ἀττικῇ δὲν ἦτον εἰσέτι λίαν διαδεδομένη, ἢ ἐκ τῆς χώρας ταύτης ἐξαγωγή σῦκων ἀπηγορεύετο, οἱ δὲ ἐπ' ἀμοιβῇ καταγγέλλοντες τοὺς κλέπτοντας καὶ ἐξάγοντας τοιαῦτα ὀνομάζοντο συκοφάνται (4), ἐπίθετον ὅπερ βραδύτερον προσέλαβε τὴν σημασίαν ἣν καὶ σήμερον ἔχει ἕνεκα τῶν τότε λαμβανουσῶν χώραν πολλῶν ἀνακριθῶν ἢ καὶ ψευδῶν καταγγελιῶν ἐπὶ κλοπῇ καὶ ἐξαγωγῇ σῦκων. Κατ' ἄλλην ἐν τούτοις ἐκδοσὶν συκοφάνται ἐκλήθησαν ἀρχικῶς ἐν Ῥόδῳ οἱ εἰσπράκτορες τῶν προστίμων καὶ τῶν φόρων, τῶν τότε καταβαλλομένων εἰς προϊόντα, ἦτοι εἰς σῦκα, οἶνον, ἔλαιον καὶ τὰ τοιαῦτα (5).

Ἐκ τῶν παραμ. χωρῶν ἢ Σ. μετηνέχθη καὶ ἐκαλλιεργήθη πανταχοῦ ἔνθα τὸ κλίμα ἐπιτρέπει τὴν ἐν ὑπαίθρῳ καὶ ἄνευ ἰδιαιτέρων προφυλάξεων συντήρησιν αὐτῆς. Ἄν καὶ τὸ δένδρον τοῦτο φέρει ξύλον ἀπαλὸν καὶ κατάγεται ἐκ τῶν νοτιωτέρων εὐκράτων χωρῶν, οὐχ ἦττον ἀπαντῶσι Συκαῖ ἀντέχουσαι εἰς φύγην

(1) Πιθανῶς τὰ αὐτὰ καὶ αἱ ὀπωροβασιλίδες τοῦ ἰδίου (3, 75, d).

(2) Αἰλιανοῦ Ἀποσπάσματα 74.

(3) Αἰλιανοῦ «Ποικ. ἱστορία» 3, 39.

(4) «Ἴστρος δ' ἐν τοῖς Ἀττικοῖς οὐδ' ἐξάγεσθαι φασὶ τῆς Ἀττικῆς τὰς ἀπ' αὐτῶν γινομένας ἰσχάδας, ἵνα μόνον ἀπολαύσιεν οἱ κατοικοῦντες» καὶ ἐπὶ πολλοὶ ἐνεφανίζοντο διακλέπτοντες, οἱ τούτους μηνύοντες τοῖς δικασταῖς ἐκλήθησαν τότε πρῶτον συκοφάνται» (Ἀθην. 3, 74, e).

(5) «Φιλόμνηστος δ' ἐν τῷ περὶ τῶν ἐν Ῥόδῳ Σμινθεῖων φησὶν» ἐπεὶ καὶ ὁ συκοφάντης ἐντεῦθεν προσηγορεύθη, διὰ τὸ εἶναι τότε τὰ ἐπιζήμια καὶ τὰς εἰσφοράς σῦκα καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον, ἀφ' ὧν τὰ κοινὰ διώκουν, καὶ τοὺς ταῦτα εἰσπράττοντας καὶ φαίνοντας ἐκάλουν, ὡς ἔοικε, συκοφάντας αἰρούμενοι τοὺς ἀξιοπιστοτάτους τῶν πολιτῶν» (Ἀθην. 3, 74, f).

πολλῶν βαθμῶν ὑπὸ τὸ μηδενικόν, θάλλουσαι ἐπὶ αἰώνας καὶ λαμβάνουσαι μεγάλας διαστάσεις. Οὕτω ἐν Ῥοσκὸφ τῆς Νορμανδίας φύεται Σ. ἀριθμοῦσα βίον δύο ὡς ἔγγιστα αἰῶνων. Τῆς Σ. ταύτης ὁ μὲν κορμὸς ἔχει παρὰ τὴν βάσιν του διάμετρον ἐνὸς ὡς ἔγγιστα μ., ἡ δὲ κόμη σκιάζει 160 περίπου τετραγωνικῶν μ. ἐπιφάνειαν, οἱ δὲ κλάδοι ὑποστηρίζονται ὑπὸ 79 στύλων. Ἐν Λωζάνῃ τῆς Ἑλβετίας βλαστάνει μεγάλη Σ. ἣτις ἀναφέρεται ὡς φυομένη ἐκεῖ ἀπὸ τοῦ 1624, ἐποχῆς καθ' ἣν αὕτη ἦτον ἤδη μέγα δένδρον. Γηραιοτάτη Σ. ὑπῆρχε μέχρι πρότινων ἐτῶν ἐν Ὁξφόρδῃ. Ἡ Σ. αὕτη κομισθεῖσα ἐκ Χαλεπίου τῷ 1648 καὶ φυτευθεῖσα ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ διασήμεου περιγηγητοῦ δόκτορος Ροσοκ, κατεστράφη ὑπὸ πυρκαϊᾶς τῷ 1808, πλὴν τὸ ἐπόμενον ἔτος ἀναβλαστήσασα ἀπὸ τῆς ῥίζης τῆς διετηρήθη ἐπὶ ἓνα περίπου ἀκόμη αἰῶνα. Συνηθέστερον ὅμως αἱ εἰς τοιαύτας ψυχρὰς χώρας καλλιεργούμεναι Σ. εἶνε ἀπλοὶ θάμνοι, προφυλασσόμενοι ἀπὸ τοῦ ψύγους τὸν χειμῶνα δι' ἀχυρίων ἢ ἄλλων περικαλυμμάτων. Τοιαῦται ἦσαν αἱ Σ. ἃς περὶ τὰ μέσα τοῦ 4ου μ. Χ. αἰῶνος ὁ Ἰουλιανός, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, εὗρε καλλιεργούμενας εἰς τὴν ἐν τῷ Σηκουάνα ποταμῷ νῆσον Λουκετιάν (1), ἣτις σήμερον ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τῶν Παρισίων (Ile de la Cité).

Ἡ Σ. δύναται νὰ πολλαπλ. διὰ σπορᾶς, διὰ παραφυάδων ἃς ἐνίοτε ἀναδίδει, διὰ καταβολάδων, διὰ μοσχευμάτων καὶ διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ. Ἡ διὰ σπορᾶς πολλαπλασιαστικὴ ἐφαρμόζεται ἐνίοτε πρὸς παραγωγὴν νέων διαφορῶν βλαστάκων ἄλλως αἱ κεχρημαίδες (οἱ σπόροι τοῦ σύκου) εὐκόλως καὶ ταχέως, διὸ οὐχὶ σπανίως βλέπομεν αὐτοφυομένας Σ. καὶ ἐπ' αὐτῶν ἔτι τῶν τοίχων τῶν κήπων καὶ τῶν ἀγροτικῶν κτημάτων. Σπανίως γίνεται χρῆσις παραφυάδων, ἔτι δὲ στανιωτέρας εἶνε ἢ διὰ καταβολάδων πολλαπλασιαστικῆς. Μόνον ὅταν πρόκειται νὰ βελτιωθῇ ἡ ποιότης τοῦ καρποῦ μεγάλης ἤδη Συκῆς ἐφαρμόζεται ὁ ἐμβολιασμός, ὅστις γίνεται διὰ τοῦ ἐνοφθαλμισμού. Ὁ πανταχοῦ συνηθέστερος τρόπος πολλαπλασιαστικῆς τοῦ δένδρου τούτου εἶνε ὁ διὰ μοσχευμάτων τὰ ὅποια ἀσφαλῶς καὶ ταχέως ῥιζοβολοῦσι, καὶ δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται ἀπ' εὐθείας ἢ προτιμωμένη πρὸς καλλιέργειαν διαφορὰ. Εἰς πρόσφορον ἔδαφος διετῆ ἢ τριετῆ φυτὰ ἐκ μοσχευμάτων ἄρχονται καρποφοροῦντα.

Ὡς ἤδη ὑπέδειχθη ἡ ἐκτενὴς καλλιέργεια τῆς Συκῆς εἰς τὰς ἀνατολικὰς παραμεσογειοῦς χώρας χρονολογεῖται ἀπὸ παναρχαιοτάτης ἐποχῆς. Εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἡ καλλιέργεια τοῦ δένδρου τούτου εἰσήχθη ὑπὸ τῶν Ἰσπανῶν περὶ τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνος, ἀρχικῶς δὲ φαίνεται εἰς τὴν Φλωρίδα. Ἄλλ' ἔλαβε διαστάσεις ἰδίως εἰς τὴν Καλιφορνίαν, μόνον δὲ ἀπὸ τριακονταετίας περίπου.

(1) Περὶ τῶν Σ. τούτων ὁ Ἰουλιανὸς ἐν τῷ «Μισοπύγωνί» του γράφει: «Καὶ φύεται παρ' αὐτοῖς (τοῖς Κελτοῖς τῶν τότε Παρισίων) ἄμπελος ἀγαθὴ, καὶ σοκαῖ ἤδη τινὲς εἰσὶν οἱ ἐμψυγνέουσιν αὐτὰς τοῦ χειμῶνος ὡς περὶ ἡματιοῖς τῆ καλάμη πυροῦ καὶ τοιοῦτοις τισὶν ὅσα εἴθωθεν εἶργειν τὴν ἐκ τοῦ ἀέρος ἐπιγιννομένην τοῖς δένδροις βλάβην».

Ὁ καρπὸς τῆς Σ. ὡς γνωστὸν χρησιμοποιεῖται ἐν νωπῇ καὶ ἐν ξηρᾷ καταστάσει. Ἄριστα δὲ πρὸς νωπὴν κατανάλωσιν σῦκα θεωροῦνται ἐν Ἑλλάδι καὶ ἰδίως ἐν Ἀττικῇ τὰ λεγόμενα βασιλικά. Ἡ ὥριμανσις αὐτῶν ἄρχεται περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἰουλίου, ἐνῷ ἄλλων Σ. οἱ καρποὶ ἄρχονται ὠριμάζοντες περὶ τὰ μέσα Ἰουλίου, διὸ καὶ λέγεται τὸ «Τῆν Ἁγία Μαρίνα (17 Ἰουλίου) σῦκο καὶ τὸν Ἄϊ-Λιὰ (Ἅγιον Ἥλιον, 20 Ἰουλίου) σταφύλι.» Καὶ ταῦτα μὲν ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἀττικὴν καὶ τινα ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὰς νήσους καὶ τὴν νότιον Πελοπόννησον ἡ ἔναρξις τῆς ὠριμάνσεως εἶνε κατὰ 5—10 ἡμέρας προωριωτέρα.

Τὰ ἄριστα ξηρὰ σῦκα εἶνε ἀναντιρρήτως τὰ γνωστὰ εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα **συμυρναϊκά**, τὰ ἐκλεκτότερα δὲ τούτων διευθύνονται ἰδίως εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὰς Ἡν. Πολιτείας. Τὰ **συμυρναϊκά** σῦκα παράγονται εἰς τὴν περιφέρειαν Ἀϊδινίου καὶ ὠρισμένως εἰς τὴν χώραν τὴν κειμένην κατὰ μῆκος τῆς μεταξὺ Σμύρνης καὶ Ἀιδινίου σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Τὰ ἄριστα τῶν σῦκων τούτων εἶνε τὰ προερχόμενα ἐξ Ἰνόβασι, καλοῦνται δὲ ταῦτα **ἐρβεῖλη** καὶ **μπαρδαζίκια**. Τὰ προερχόμενα ἐκ Νασλῆ καὶ Σουλτάν-Χισάρ εἶνε ὡσαύτως ἐκλεκτά, ἀλλ' ἔχουσι δέρμα κατὰ τι τραχύτερον καὶ χρῶμα ἐξωτερικῶς ἀνοιχτότερον. Τὰ παραγόμενα εἰς τὰ πεδινὰ μέρη τῆς ἀνωτέρω περιφέρειας εἶνε μεγαλύτερα καὶ σακχαρωδέστερα πλὴν μᾶλλον δυσδιατήρητα κατὰ τὰ ὑγρά ἰδίως ἔτη. Ἡ **συμυρναϊκὴ Σ.** ἄρχεται καρποφοροῦσα ἀπὸ τοῦ 5ου ἔτους τῆς ἡλικίας τῆς, εἶνε δὲ ἐν πλήρει καρποφορίᾳ ἀπὸ τοῦ 15ου ἔτους. Ὁ καρπὸς τῆς ἄρχεται ὠριμάζων περὶ τὰς ἀρχὰς Αὐγούστου ὅτε συλλέγονται τὰ σῦκα ἐκτίθενται εἰς τὸν ἥλιον καὶ ἀποξηραίνονται ἐντὸς 4—5 ἡμερῶν. Ὁ οὕτω ξηρανθεὶς καρπὸς τίθεται ἐντὸς σάκκων χωρητικότητος 90 ὡς ἔγγιστα ὀκ. καὶ ἀποστέλλεται εἰς τὴν Σμύρνην συνήθως διὰ καμήλων, ἐπὶ ἐκάστης τῶν ὁποίων φορτώνονται: ἰνὰ δύο σάκκοι. Τὸ πρῶτον ἀφικνούμενον εἰς Σμύρνην φορτίον γίνεται δεκτὸν πανηγυρικῶς, διότι τὸ πρῶτον τοῦτο παρέχει ἐργασίαν εἰς πολλὰς χιλιάδας ἐργατικῶν τῆς πόλεως ταύτης. Ἐν Σμύρνη τὰ ξηρὰ σῦκα χωρίζονται κατὰ ποιότητα, καὶ τὰ μὲν ἐκλεκτότερα συσκευάζονται: ἐπιμελῶς εἰς κυτία διαφόρων μεγεθῶν καὶ εἶνε τὰ πρὸς βρῶσιν σῦκα, τὰ δὲ τῆς κατωτέρας ποιότητος, τὰ ὁποία συνήθως ἀποτελοῦσι περίπου τὸ ἡμισυ τῆς ὅλης εἰσοδείας καὶ ὀνομάζονται **χορδάς**, τίθενται εἰς σάκκους ἢ κιβώτια καὶ ἐξάγονται ἰδίως διὰ τὴν Γερμανίαν καὶ Αὐστρίαν, εἰς ἃς χώρας τὸ πλεῖστον αὐτῶν ἀποστάζεται: ἢ παρέχει τὸν ἀγαπητὸν τοῖς Γερμανοῖς **συκοκαφὲν** (Feigenkaffe), ὅστις κατασκευάζεται ὡς ἐξῆς: Τὰ σῦκα φρῶγονται καὶ ἀλέθονται δι' εἰδικῶν μηχανημάτων, ἡ οὕτω δὲ ἐπιτυγχανομένη κολλώδης μάζα πλάσσεται εἰς σφαιρίδια ἢ βάρδους καὶ ὑπὸ τοιαύτας μορφὰς τίθεται εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς **συκοκαφές**. Ἡ ἐτήσια παραγωγή σῦκων τῆς Σμύρνης ἀνέρχεται εἰς 60—70000 φορτία τῶν 180 ὀκ. ἤτοι εἰς 11—13 ἑκατομ. ὀκ.

Τὴν **συμυρναϊκὴν Σ.** ὡς καὶ τὴν **Σταφιδαμπελον Σουλτανίναν** εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ πρῶτον ὁ Ἀ. Λογοθέτης, ὡς ὁ ἴδιος ἐβεβαίωτο γράφων ἐν τῇ «Ἑλληνικῇ Γεωργίᾳ» τὰ ἐξῆς: «Μεταξὺ τῶν κτηματιῶν Ναυπλίας πρῶτος ἐγὼ με-

τέφερα κατὰ τὸ 1838 ἀπὸ Σμύρνην ἀρκετὸν ποσὸν κλημάτων ἀγιγάρτου σταρίδος (τσεκροξελιδικῆς) τῆς Ἰωνίας, καθὼς ἐπίσης καὶ τινὰς παρασπάδας τῶν μπαρδαζικίων Συκῶν. Τὰς παραφυάδας ταύτας ἐφύτευσα εἰς τὴν κατὰ τὴν Τίρυνθα ἀγροικίαν μου, ὅπου ἐμεγάλωσαν καὶ ἔγιναν δένδρα βρωμαλεώτερα τῶν ἐντοπίων συκοδένδρων. Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ἔνιαυτῶν παρήγαγον σῦκα πανομοιότατα καθ' ὅλα μὲ ἐκεῖνα τοῦ Ἀιδινίου, δηλαδὴ καὶ τὸ γρῶμα, καὶ τὸ μέγεθος, καὶ τὴν γλυκύτητα, καὶ κυρίως τὸ λεπτόφλοιον αὐτῶν. Διὰ τὰ πλεονεκτήματά των ταῦτα, ὑποβλήθέντα εἰς τὴν κατὰ τὸ 1870 Β' περίοδον τῶν Ὀλυμπίων τῶν ἰδρυθέντων παρὰ τοῦ μεγάλου εὐεργέτου τῆς Γεωργίας Ζάππα, ἐβραβεύθησαν μὲ τὸ ἀργυροῦν ἀριστεῖον, καθόσον οἱ ἑλληνοδίκαι δὲν εὔρον τὴν ἐλαχίστην διαφορὰν μεταξὺ τῶν ἰδικῶν μου σύκων καὶ τῶν τοῦ Ἀιδινίου. Τὴν πανομοιότητα δὲ ταύτην ἐπιβεβαίωσάν τε καὶ ἀκόλουθον περιστατικόν. Ἀποστείλας εἰς Τεργέστην πρὸ ἐτῶν τ' ἀνωτέρω σῦκά μου, ἐσημείωσα ὡς τόπον παραγωγῆς τὸ Ναύπλιον. Ἄλλ' οἱ ἐκεῖ ἔμποροι ἂν καὶ πεπεισμένοι ὅτι ἡ ἐξαγωγή ἐγένετο ἐκ τοῦ λιμένος τούτου, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ πεισθῶσιν ὅτι ταῦτα παρήχθησαν ἀπὸ συκοδένδρα Ναυπλίας, ἐπομένως τὰ ἔχαρακτήρισαν ὡς σῦκα τῆς Σμύρνης (« Ἑλλ. Γεωργία », 1886 σελ. 367 καὶ 411).

Δύο ἢ τρία τοιαῦτα συκοδένδρα φύονται ἀπὸ πολλοῦ καὶ καρποφοροῦσι τακτικῶς καὶ ἀφθόνως κατ' ἔτος εἰς τὸ παρὰ τὸ Ξηροχώριον κτήμα (τὸν « Πύργον ») τοῦ φιλογεώργου κ. Π. Φιλαρέτου. Τελευταίως τῇ πρωτοβουλίᾳ καὶ τῇ φροντίδι τοῦ κτηματίου Ν. Καλογεροπούλου ἡ συμυρναϊκὴ Σ. εἰσῆχθη εἰς τὴν Μεσσηνίαν ἔθνα καὶ πολλαπλασιάζεται, ὃ παραχθεὶς δὲ ἤδη ἐκεῖ καρπός, νωπὸς ἢ ξηρός, κατ' οὐδὲν διαφέρει τῶν ἐκλεκτῶν συμυρναϊκῶν σύκων.

Κατώτερα τῶν ἐκλεκτῶν συμυρναϊκῶν εἶνε τὰ ξηρά σῦκα τῶν Καλαμῶν ⁽¹⁾, τὰ ὅποια παράγονται εἰς τὴν Μεσσηνίαν κατὰ μεγάλα ὠσαύτως ποσά (περὶ τὰ 10 ἑκατομ. ὀκ. ἐτησίως). Τὰ ἐκλεκτότερα τῶν σύκων τούτων, τὰ φαγόσυκα, τὰ ὅποια ἀποτελοῦσι τὸ τέταρτον περίπου τῆς ὅλης αὐτοῦ παραγωγῆς, συσκευάζονται κατ' ὄρμαθους (τσαπέλες ἢ ἀρμάθες καὶ σταυροὺς) καὶ καταναλίσκονται ἰδίως ἀνά τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Ῥωσίαν. Τὰ κατώτερα, συσκευαζόμενα εἰς βυτία ἢ σάκκους, ἀποστέλλονται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς Αὐστρίαν καὶ Γερμανίαν, εἰς ἃς χώρας μέγα μέρος αὐτῶν χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν συκοκαφέ. Λέγω μέγα μέρος διότι πολλὰ τῶν σύκων τούτων, ὡς καὶ σύκων ἄλλων προελεύσεων, ἐνίοτε χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἀπόσταξιν τόσοσιν ἐν Γερμανίᾳ καὶ Αὐστρίᾳ ὅσον καὶ εἰς ἄλλας χώρας, εἶνε δὲ τὸ ἐκ τῆς ἀποστάξεως τῶν σύκων ἐπιτυγχανόμενον οἶνόπνευμα ἐκλεκτῆς ποιότητος.

Ἐκλεκτὰ ὠσαύτως ξηρά σῦκα καὶ γνωστὰ εἰς τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀνατολῆς εἶνε τὰ τοῦ Βόλου (τοῦ Πηλίου), τῆς Κύμης, τῆς Ἀνδρου, τῆς Τήνου, τῆς Χίου

(1) Πλήρης μελέτη τοῦ γεωπόνου Γ. Κυριακοῦ περὶ τῆς καλλιέργειας τῆς μεσσηνιακῆς Συκῆς ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ « Ἑλληνικῇ Γεωργίᾳ » τοῦ 1892 (σελ. 14, 71, 113, 166, 201 καὶ 255).

καὶ ἄλλων τινῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους· ἀλλὰ τούτων ἡ παραγωγή εἶνε σχετικῶς μικρά. Μᾶλλον ἐπιμεμελημένη ἤρχισε νὰ γίνεται ἀπὸ τινος ἢ ἀποξη- ρανσις καὶ συσκευὴ (εἰς μικρὰ κυτία κατὰ τὸ σμυρναϊκὸν σύστημα) τῶν σύκων τῆς Κύμης. Ἐκτεταμένη εἶνε ὡσαύτως ἡ καλλιέργεια τῆς Συκῆς πρὸς παραγω- γὴν ξηρῶν σύκων ἐν Ἀλγερίᾳ, Τυνησίᾳ, Ἰταλίᾳ, Ἰσπανίᾳ καὶ Πορτογαλίᾳ· τῆς τελευταίας ἡ ἔτησία ἐξαγωγή ξηρῶν σύκων ἀνέρχεται εἰς 50 ὡς ἔγγιστα ἑκατομῦρια ὀκάδας.

Ἐν Κύπρῳ ἡ Σ. καλλιεργεῖται βεβαίως ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, οὐχ ἦττον οὐ- δέποτε τὰ κυπριακὰ σῦκα ἐθεωρήθησαν ἄξια λόγου, διό, καθ' ὅσον γνωρίζω, οὐδεὶς τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἀναφέρει αὐτά (1), πλὴν τοῦ Πλίνου, ὅστις λέγει ὅτι ἐξ αὐτῶν κατεσκευάζετο ἐκλεκτὸν ὄζος (2). Ὅτι δὲ τὰ σῦκα ταῦτα εἶνε μετρίως ποιότητος μαρτυροῦσιν ὁ τε Gaudry (3) καὶ οἱ Unger καὶ Kotschy (4). Εἶνε δὲ τὰ κυπριακὰ σῦκα κατωτέρας ποιότητος ἰδίως διότι ἐκδιάζεται ἡ ὠρίμανσις των διὰ τῆς δι' ἐλαίου ἐπιχρίσεως τῶν ὀλύνθων (τῶν ἄωρων σύκων). Ἡ ἐργασία αὕτη ὀνομάζεται κν. **λάδιασμα** ἢ **λάδωμα** (5) καὶ ἐκτελεῖται διὰ ραβδίου φέροντος εἰς ἄκρον μικρὰν τολύπην βάμβακος ἢ μαλλοῦ. Διὰ τῆς τολύπης ταύτης, βρε- χομένης ἐκάστοτε εἰς ἐλέλαιον, ἐπιχρίεται ἡ κορυφὴ τῶν σύκων ὅταν ταῦτα ἄρ- χωνται χρωματιζόμενα. Ὁ ἐρίνασμός, ἂν καὶ ἀλλαχού τῆς Ἀνατολῆς συνήθεια παναρχαιοτάτη, ἦτον ἐν Κύπρῳ ἄγνωστος μέχρι πρό τινων ἐτῶν.

Τὰ ἄριστα σῦκα τῆς νήσου ταύτης εἶνε ἀναντιρρήτως τὰ τοῦ Πύργου τῆς Τηλιρίας, τὰ ὀνομαζόμενα **Ἀντελούνικα**. Εἶνε δὲ ταῦτα λευκὰ καὶ ἀφίενται νὰ ὠριμάσῃσι φυσικῶς, δ.δ. δὲν λαδώνονται. Ἄν καὶ μικρὰ, οὐχ ἦττον νωπὰ εἶνε ὠριμάσῃσι καὶ γλυκύτατα. Ἀποξηραίνόμενα συσκευάζονται κατ' ὄρμαθούς περῶ- μενα εἰς ῥάμματα. Ταῦτα θεωροῦνται τὰ ἄριστα ξηρὰ σῦκα τῆς νήσου (**παστό- συκα** ἢ **παστὰ σῦκα**)· ἐντούτοις ὡς ξηρὰ σῦκα εἶνε μετριώτατα, ἰδίως ἔνεκα τῆς ἀμελοῦς ἀποξηράσεως καὶ συσκευῆς των. Εἰς τὴν Τηλιριάν ἀπαντᾷ προσέτι καὶ ἡ συνηθέστερον ἀνὰ τὴν νήσον καλλιεργουμένη διαφορά, ἧς ὁ κάρπός εἶνε μεγάλ- λος, πεπιεσμένος παρὰ τοὺς πόλους καὶ ἐξωτερικῶς ἰόχρους, ὀμοιάζει δ. δ. πρὸς τὰ **μαντουλάρικα** σῦκα τῆς Ἀττικῆς καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Εἰς τὸν καρπὸν τῆς Σ. ταύτης ἐφαρμόζεται τὸ λάδωμα καὶ ἐν Τηλιριᾷ ὡς πανταχοῦ ἄλλου τῆς νήσου. Ἐκλεκτὰ ὡσαύτως σῦκα τῆς Κύπρου θεωροῦνται τὰ τῶν Λευ- κάρων, τὰ ὁποῖα ὀμοιάζουν πρὸς τὰ **Ἀντελούνικα** καὶ ἀφίενται ὡς ταῦτα νὰ ὠ- ριμάσῃσι φυσικῶς. Διακρίνουσι δὲ ἐν Λευκάρους δύο παραλλαγὰς τοιούτων σύ-

(1) Ἡ παρὰ Θεοφρ. **κυπρία Συκῆ** ἀναφέρεται εἰς Συκῆν τὴν Συχομορέαν.

(2) Hist. natr., 14, 16.

(3) «Rech. Scient. en Orient-Partie Agricole», σελ. 180.

(4) Die Insel Cypern, σελ. 458.

(5) Οἱ Κύπριοι διατείνονται ὅτι ἄνευ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς λαδόσεως ὁ καρπὸς τῶν πλείστων Συκῶν των δὲν ὠριμάζει.

κων, τὰ Μαλαχτιανὰ καὶ τὰ Κουργάτικα. Τὰ ἐπαινούμενα σῦκα τοῦ Κτήματος τῆς Πάφου τοῦτο μόνον τὸ πλεονέκτημα παρουσιάζουσιν ὅτι εἶνε μεγάλα· κατὰ τὰ ἄλλα ἰμοιάζουσι πρὸς τὰ συνήθως ἀπαντῶντα ἀνά τὴν νῆσον βαθέως ἰόχροα σῦκα. ὦν ἡ ὠρίμανσις ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς δι' ἔλαιου ἐπιχρίσεως τῆς κορυφῆς των. Εἶνε δὲ ἡ συνήθεια αὕτη ἀρχαία (1) καὶ ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τινὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἀνατολῆς (2), εἰς τὴν Μελίτην (3), ὡς καὶ ἐνιαχοῦ τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Γαλλίας. Ἀλλὰ διὰ τοῦ μέσου τούτου, ἐκδιαζομένης τῆς ὠριμάνσεως, τὰ σῦκα ἀρρωσταίνουσι, γίνονται ἄνοστα καὶ διατηροῦσι πάντοτε γεῦσιν ἐλαφρῶς ὄξινον. Τὰ οὕτω ὠριμάζοντα σῦκα ἀποξηραίνόμενα γίνονται μᾶλλον στεγνὰ καὶ διατηροῦσι τὴν ἐλαφρῶς ὑπόξινον γεῦσιν των. Ἡ μέθοδος αὕτη ἐφαρμόζεται πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Κύπρου· οὕτω λαδώνονται τὰ ἐν ποσῶ παραγόμενα σῦκα τῆς Δευτερᾶς καὶ τῆς Λακατάμιας, τὰ καταναλισκόμενα νωπὰ ἰδίως ἐν Λευκωσίᾳ, ὡς καὶ τὰ σῦκα τῶν Λειβαδιῶν, τὰ καταναλισκόμενα ἐν Λάρνακι. Λαδώνονται προστούτοις τὰ ἐν ποσῶ παραγόμενα καὶ ξηραίνόμενα σῦκα τῆς Παναγίως, παρὰ τὴν Χρυσορρογιάτισσαν. Ταῦτα ξηρὰ συσκευάζονται σχιζόμενα, προσκολλώμενα ἀνὰ δύο καὶ ἐπιπασόμενα μὲ ἄλευρον, ὡς συνθίζεται καὶ εἰς τινὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἀνατολῆς. Τὴν ἐνιαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς συνήθειαν τῆς ἐπιπάσεως τῶν σχιστῶν ξηρῶν σῦκων μὲ σήσαμον δὲν εἶδον ἐφαρμοζομένην ἐν Κύπρῳ.

Ἐν Κύπρῳ ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐκ ξηρῶν σῦκων κατασκευάζεται εἶδος μᾶζης ἐν μορφῇ ἄρτου ὡς ἐξῆς: Μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ ξυλώδους ποδίσκου των, τὰ σῦκα κατακόπτονται καὶ ζυμώνονται καλῶς ὅπως ἀποτελέσωσι ὁμογενῆ μᾶζαν, ἐξ ἧς σχηματίζονται μαγίδες, ὧν ἐκάστη ζυγίζει ἡμίσειαν περίπου ὀκτάν, ἐπιπάσσεται μὲ ἄλευρον καὶ ἐκτίθεται εἰς τὸν ἥλιον ὅπως στεγνώσῃ ἐξωτερικῶς. Οὕτω στεγναὶ αἱ μαγίδες διατηροῦνται ἀναλλοίωτοι ἐπὶ πολὺ καὶ χρησιμοποιοῦνται ἰδίως τὸν χειμῶνα τεμαχιζόμενοι ὡς ὁ ἄρτος. Ἐν Κύπρῳ αὗται ὀνομάζονται **συκοπήτηται**, ἀλλαχοῦ δὲ τῆς Ἀνατολῆς (καὶ ἐξαιρετικῶς εἰς τὴν Ἰωνίαν) — Κοραῆς) **πητταρίδες**, ἐν δὲ τῇ βορείῳ Εὐβοίᾳ καὶ τῇ Ἠπείρῳ **συκομαῖδες** δ.δ. **συκομαγίδες**, ὄνομα βεβαίως ἀρχαίων. Ἄλλοι ἀρχαῖοι, οἱ ὅποιοι τὰς ἐγνώριζον καὶ τὰς ἐσυνθίζον, τὰς ὀνόμαζον καὶ **καλά-**

(1) «Εἰ δὲ θέλεις πρὸ τοῦ καιροῦ ἐσθίειν σῦκα κόπρον περιστερῶν καὶ πέπερι μίξας ἔλαιον, ἐπίχριε τοὺς ὀλύνθους» (Δημόκριτος ἐν «Γεωπονικοῖς», 10, 51, 4).
 (2) Διὰ τοῦ λαδώματος ἐπιτυγχάνεται ἡ πρῶτος ὠρίμανσις τῶν πρώτων σῦκων (λευκῶν) τῶν ἐμφανιζομένων εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Ἀθηνῶν καὶ προερχομένων ἐκ Σύρου.

(3) Εἰς τὴν μεσημβρ. Γαλλίαν ἐπιταχύνεται ἡ ὠρίμανσις τῶν σῦκων κεντωμένης τῆς κορυφῆς των μὲ κλωνίον ἀγύρου ἐμβαπτόμενον εἰς ἔλαιον. Ἐν Μελίτῃ ἡ ἐπίχρισις τῶν σῦκων μὲ ἔλαιον πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ὠριμάνσεως των εἶνε γενική.

θας. «Ὁ Φώτιος λέγει «Παλάθην λέγουσι καὶ Παλαθίδα» εἶναι δὲ ἐξ ἰσχάδων ἢ σύκων κεκομμένων βῶλοι πλινθοειδεῖς». «Ὁ Ἀριστοφάνης (Εἰρ. 574) τὴν ὀνομάζει οὐδετέρως καὶ διὰ τοῦ σ, παλάσιον». Ἀλλὰ παλάθη, κατὰ τὸν Ἡσύχιον, εἶναι καὶ «ἡ τῶν σύκων ἐπάλληλος θέσις». Σημαίνει λοιπὸν γενικῶς τὰ πατητὰ σῦκα στιβασμένα εἰς κουτία, ἢ εἰς πλεκτὰ ἀγγεῖα, ὡς στιβάζουσι οἱ Γάλλοι τὰ ἐντόπια τῶν σῦκα (καὶ ἐξαιρέτως τὰ τῆς Μασσαλίας), τὰ ὀνομαζόμενα *cabas de figues*» (Κοραῆς, «Ἀτακτα», Ε', 298-299).

Τὴν παρασκευὴν εἶδος παλάθης ἐκ σύκων (1) περιγράφει ὁ Κολουμένας ὡς ἐξῆς: «Ἄλλοι, μετὰ τὴν μετρίαν ἀποξήρανσιν τῶν σύκων καὶ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ποδίσκων τῶν, εἰσάγουσιν αὐτὰ εἰς πηλίνην ἢ λιθίνην λεκάνην καὶ ἀφοῦ πλύνωσι τοὺς πόδας τὰ ποδοπατοῦσι, ὅπως ποδοπατεῖται ἡ πρὸς κατασκευὴν τοῦ ἄρτου ζύμη, ἀναμιγνύοντες σήσαμον πεφρυγμένον, γλυκάνισον τῆς Αἰγύπτου, μαραθόσπορον καὶ κύμινον. Ὅταν ταῦτα ἀναμιχθῶσι καλῶς μετὰ τῆς ζύμης τῶν σύκων, πλάσσωσιν ἐκ ταύτης μαγίδας μετρίου μεγέθους, τὰς ὁποίας περιτυλίσσωσι μὲ φύλλα Συκῆς, περιδέουσι μὲ βροῦλον ἢ ἄλλο γόρτον καὶ τὰς τοποθετοῦσιν ἐπὶ καλαμωτῶν ὅπως στεγνώσωσι. Ὅταν τέλος αὐταὶ ἦνε ἐπαρκῶς στεγναὶ τὰς φυλάττουσιν εἰς πεπισσωμένα ἀγγεῖα» (De re rustica, 12,15).

Τὰ πρὸς ἀποξήρανσιν σῦκα δένειν νὰ συλλέγωνται πλήρως ὄριμα, ὅτε ὀνομάζονται κν. ἰσκάδες (αἱ ἰσχάδες τῶν ἀρχαίων) ἢ κουρέλες (ἐν Εὐβοίᾳ). Ἐν ταύτῃ καταστάσει ἐκτιθέμενα εἰς τὸν ἥλιον ἐπὶ 4—5 ἡμέρας ἀποξηραίνονται διατηροῦντα, τὸ δέρμα τῶν μαλακόν, ἐνῶ ὅταν συλλέγωνται ἐνωρίτερον, κατὰ τὴν ἀποξήρασιν τὸ δέρμα τῶν σκληρύνεται. Ξηραίνονται δὲ τὰ σῦκα πανταχοῦ ἀπλωόμενα εἰς τὸν ἥλιον ἐπὶ φαθῶν, σανίδων ἢ ξηροῦ γόρτου (βλ. Ἀνδροπώγων ὁ λάσιος καὶ Ὑπερικόν τὸ σῦλον).

Πρὸς προφύλαξιν τῶν ξηρῶν σύκων ἀπὸ τῆς ὑπὸ ἐντόμων ἢ ἄλλων ζωῶν πρὸς προσβολῆς ἐνιαχοῦ μὲν κατὰ τὴν συσκευὴν τῶν βαντίζονται ἑλαφρῶς μὲ θάλασσιον ἢ ἀλμυρὸν ὕδωρ, ἀλλαχοῦ δὲ συσκευάζονται μετὰ φύλλων Δάφνης (β.λ.) ὧν τὸ ἄρωμα προλαμβάνουσι. Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐν Ἀνδρῶν, Χίῳ (2) καὶ ἀλλαχοῦ ἰδίως τῆς Ἀνατολῆς τὰ ξηρὰ σῦκα πρὸ τῆς συσκευῆς τῶν εἰσάγονται καὶ διαμένουσιν ἐπὶ μίαν περίπου ὥραν ἐντὸς κλιβάνου μετὰ τὴν ἀπὸ

(1) Ἐκ τινος χωρίου τοῦ Ἡροδότου (Δ, 23) φαίνεται ὅτι παλάθαι παρεσκευάζοντο καὶ ἐξ ἄλλων ὀπωρῶν, παλάθας δὲ παρεσκευαζόμενας περὶ τὴν Θηβαΐδα ἐκ κοκκυμηλῶν ἀναφέρει καὶ ὁ Θεόφρ. λέγων: «Οἱ δὲ περὶ τὴν Θηβαΐδα κατοικοῦντες διὰ τὴν ἀφθονίαν τοῦ δένδρου (τῆς Κοκκυμηλέας) ξηραίνουσι τὸν καρπὸν καὶ τὸν πυρῆνα ἐξαιροῦντες κόπτουσι καὶ ποιοῦσι παλάθας» (Φ. 1. 4, 2, 10). Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ Κοκκυμηλέα περὶ ἧς ἐνταῦθα πρόκειται, ἀναφερομένη ὡς αἰφύλλος, δὲν πρέπει νὰ ἦνε εἶδος Προύμνης (β.λ.).

(2) Ὀνομαστὰ τῆς Χίου ξηρὰ φουρνιστὰ σῦκα εἶνε τὰ λεγόμενα Καβούρια.

τούτου εξαγωγήν τοῦ ἄρτου, ὅτε δ. δ. ἡ θερμοκρασία του εἶνε ταπεινὴ (30-35 βαθμῶν ἑκατονταβάθμιου). Τὰ σῦκα ταῦτα εἶνε τὰ κν. λεγόμενα **φουρνιστά**, εἰς τὰ ὁποῖα, κατὰ τὸν Κοραῆν, πρέπει ν' ἀναφέρονται τὰ παρ' ἀρχαίοις **καπύρια σῦκα** ὡς καὶ τὰ παρ' Ἀθηναίοις **κριβανωτά** (1). Πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν φουρνιστῶν ὀνομάζονται **πατητὰ** τὰ σῦκα, τὰ ὁποῖα, μετὰ τὴν ἀποξήρανσιν, ἄνευ τῆς ἐν κλιβάνῳ θερμάνσεως, συσκευάζονται εἰς κοφίνους, σπυρίδας ἢ κιβώτια, καθ' ὃν τρόπον φαίνεται συνεσκεύαζον οἱ ἀρχαῖοι τοὺς «πατητοὺς φοίνικας». (Κοραῆς, «Ἀτακτα», Β', 288).

Τὰ σῦκα ἐφ' ὅσον εἶνε εἰσέτι ἄωρα ὀνομάζονται **ἐνιαχοῦ** μὲν **ἀγουρόσυκα**, ἀλλαχοῦ δὲ **μολύβια** (Εὐβοία) καὶ ἀλλαχοῦ **κούτσακοι** (Κύπρος). Ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ τὸ δέρμα των ἐνέχει μεγάλην ποσότητα γαλακτώδους ὀποῦ, ὅστις εἶνε δριμύς καὶ χρησιμοποιεῖται ἐνιαχοῦ πρὸς πῆξιν τοῦ γάλακτος (2). Πλήρως ὄριμα ἀποτελοῦσιν ὀπώραν ἀρίστην καὶ ὑγιεινοτάτην πλὴν δυσδιατῆρτον, διὸ ἀρίστα εἶνε τὰ προσφάτως δρεπόμενα, ἄνοστα δὲ καὶ ἐνίοτε καχόχυμα τὰ ὑποστάνατα μιᾶς ἢ δύο ἡμερῶν ταξιδεύσειν νωπὰ σῦκα. Ὑγιεινότητος καρπὸς εἶνε τὸ ξηρὸν σῦκον (3).

(1) «Τὰ σῦκα ταῦτα ἐνωμένα μὲ ξηρούς ἄλλους καρποὺς ὀνόμαζαν οἱ παλαιοὶ **καταχύσματα**, διότι ἔραιναν μ' αὐτὰ τοὺς νεαγοράστους δούλους, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὸν κωμικὸν Ἀριστοφάνην, ὅστις παράγει τὴν γυναῖκα τοῦ Χρεμύλου λέγουσαν πρὸς τὸν δούλον :

Φέρε νῦν ἰούσ' εἴσω κομίσω καταχύσματα
 Ὡσπερ νεωνήτοισιν ὀφθαλμοῖς ἐγώ.

«Κρατεῖ τὸ ἔθος τοῦτο τῶν καταχυσμάτων σήμερον καὶ εἰς τὴν Χίον, καὶ εἰς ἄλλας πόλεις ἑλληνικάς· ὄχι ὅμως εἰς δούλους, ἀλλ' εἰς τὰ παιδάρια, τὰ διδασκόμενα εἰς τὰ κοινὰ σχολεῖα τὰ κοινὰ γράμματα. Ὅταν κἀνεν ἀπ' αὐτὰ μεταβαίνῃ ἀπὸ κατωτέρας εἰς ἀνωτέραν τάξιν μαθημάτων, τὸν βραίνει ὁ διδάσκαλος μὲ τὰ καταχύσματα, τὰ κοινῶς λεγόμενα **Γεμίσια**, καὶ οἱ συμμαθηταὶ τὰ ἀρπάξουν, εὐφημοῦντες τὸν τιμώμετον μὲ τὸ «**Ἄξιος**» (Κοραῆς, «Ἀτακτα» Γ', 53—54).

(2) Ὅσον τοῦ ἄωρου σῦκου ὅσον καὶ τῶν ἄλλων μερῶν τῆς Συκῆς ὁ γαλακτώδης ὀπὸς πηγνύει τὸ γάλα, ὡς παρετήρησαν καὶ οἱ ἀρχαῖοι. — «Ὁ δὲ ὀπὸς τῆς ἀγρίας καὶ τῆς ἡμέρου συκῆς πηκτικὸς ἐστὶ γάλακτος, ὡσπερ ἡ πιτύα» (Διοσκορίδης).

(3) Περὶ τῶν ἰδιοτήτων τῶν ξηρῶν σῦκων ὑπὸ θεραπευτικὴν ἔποψιν ὁ Διοσκορίδης λέγει : «Τὰ δὲ ξηρὰ (σῦκα) τροφίμα, θερμαντικά, διψητικώτερα, εὐκοιλία, ἄθετα δὲ ρευματισμοῖς στομάγου καὶ κοιλίας· βρόγχῳ δὲ καὶ ἀσθμητικῶς καὶ κύστει καὶ νεφροῖς εὐθετα, καὶ τοῖς ἐκ μακρονοσίας κακοχροοῦσι καὶ ἀσθματικοῖς καὶ ἐπιληπτικοῖς καὶ ὑδρωπικοῖς· ἀνακαθαίρει δὲ καὶ τὰ ἐν θώρακι, ἀπο-

Τὸ σῦκον βοτανικῶς ἐξεταζόμενον δὲν εἶνε κυριολεκτικῶς καρπός, ἀλλὰ κοίλη σαρκώδης ἀνθοδόχη, ἔχουσα πάντοτε εἰς τὴν κορυφὴν στενὸν πόρον, ὅστις καλεῖται ὀφθαλμός. Ἡ ἀνθοδόχη αὕτη περικλείει πληθὺν ἀνθέων ἀρρένων καὶ θηλέων. Τὰ ἄρρενα ἄνθη κατὰ κανόνα εὐρίσκονται συγκεντρωμένα εἰς τὸ ἀνώτατον ἄκρον τοῦ σύκου, εἰς τὸ ἔσωθεν περὶ τὸ ὀφθαλμοῦ μέρος. Καὶ εἰς ἄλλα μὲν σῦκα ὑπερτεροῦσι τὰ ἄρρενα ἄνθη, εἰς ἄλλα δὲ ἀπαντῶσι μόνον θήλεα, τῶν ἀρρένων ἔλλειπόντων ἢ μενόντων ἀτροφικῶν. Ἡ ἀγρία Σ., ε.δ. ὁ Ἐρινεὸς (ἢ κν. Ἀγριοσυκιά, ὁ Ὄρνός ἢ Ῥινός, γαλλ. Caprifiguiier, ἀγγλ. Caprifig-tree, ἰταλ. Caprifico) εἶνε ὁ πρόγονος τῆς καλλιεργουμένης ἢ ἡμέρου Σ., ὅπως δὲ αὕτη, οὕτω καὶ ἐκεῖνη ἀπαντᾷ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς. Διαφοραὶ τινες τῆς καλλιεργουμένης ἢ ἡμέρου Σ. κρατοῦσι καὶ ὠριμάζουσι τὸν καρπὸν τῶν ἄνευ τῆς βοήθειας τοῦ λαδώματος ἢ τοῦ λεγομένου ἐρινασμοῦ (κν. ὀρνιάσματος ἢ ἀγριοσυκιάσματος, γαλλ. καὶ ἀγγλ. caprification), ἐνῶ ἄνευ τῶν μέσων τούτων τὸ σύνολον σχεδὸν τοῦ καρποῦ πολλῶν διαφορῶν πίπτει πρὸ τῆς ὠριμάνσεώς του· τοιαῦτα δὲ Συκαῖ εἶνε ἡ Μαντουλάριχη, ἡ Βασιλική (πλὴν παραλαγῶν τινῶν) ἢ Μεσσηνιακὴ ἢ τῶν Καλαμῶν, ἢ Σμυρναϊκὴ καὶ πολλὰ ἄλλα· διαφοραὶ ἀπαντῶσαι εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Τύνιδα, τὴν Ἀλγερίαν καὶ εἰς τινὰς ἄλλας παραμ. χώρας. Εἰς τὰς πλείστας τῶν χωρῶν τούτων ἀνέκαθεν καὶ κατ' ἔτος ἐκτελεῖται ὁ ἐρινασμός μετὰ μεγάλης ἐπιμελείας· ἀπὸ τῆς ἐγκαίρου δὲ καὶ ἐπιτυχῶς ἐκτελέσεως τῆς ἐργασίας ταύτης ἐξαρτῶσιν οἱ καλλιεργηταὶ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς εἰσοδείας τῶν συκοδένδρων των. Κατὰ τὸν μῆνα Ἰούνιον αἱ πλείσται τῶν εἰς τὰς παραμ. χώρας φυομένων ἀγρίων Σ. φέρουσι μεγάλα σῦκα ἄβρωτα, τὰ ὅποια κατὰ κανόνα ἐγκλείουσι πληθὺν νυμφῶν ⁽¹⁾ μικροῦ μελανοῦ τετραπτέρου ἐντόμου ὁμοιάζοντος πρὸς μικροτάτην μυίαν πλὴν ὑπαγομένου εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Ὑμενοπτέρων. Τὰ σῦκα ταῦτα εἶνε τὰ λεγόμενα ἐρινοὶ (κν. ὀρνοὶ, ῥινοὶ ἢ ἀγριοσυκα), τὸ δὲ ἐν αὐτοῖς ἀναπτυσσόμενον ἔντομον ὀνομάζεται ψῆν (Blatstophaga Psenes ἢ grossorum ²). Κατὰ τὴν ἐποχὴν λοιπὸν ταύτην οἱ συκοκαλλιεργ-

ζεσθέντα σὺν ὑσώπῳ καὶ ποθέντῳ· ἀρμόζει δὲ καὶ παλαιοῖς βηξί καὶ τοῖς περὶ πνεύμονα χρονίοις παθήσεσι· κοιλίαν δὲ μαλάσσει μετὰ νίτρου καὶ κρίκου καὶ ἐσθίόμενα».

(1) Αἱ νύμφαι αὗται διακρίνονται· εὐκρινῶς διὰ μεγεθυντικοῦ φακοῦ. Ἐκάστη σχεδὸν κεγγραμῖς (σπόρος σύκου) ἐγκλείει ἀνὰ μίαν νύμφην.

(2) Τὸ ἔντομον τοῦτο δὲν πρέπει νὰ συγγέεται μὲ ἕτερον ὡσαύτως μικρὸν Ὑμενόπτερον ἔντομον (Ichneumon ficarius), ὅπερ ἀπαντᾷ ἐνίοτε ἐντὸς τῶν ἐρινῶν καὶ τὸ ὅποιον εἶνε ἐπιβλαβές, καθὼ παράσιτον τοῦ ψήνος. Τὸ χρῶμα τοῦ παρασίτου τούτου εἶνε ἐρυθρωπόν. Σημειωτέον δὲ ὅτι καὶ τοῦτο εἶχε παρατηρηθῆ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, διότι ὁ Θεόφρ. λέγει «κνήπες ὅταν ἐν ταῖς συκαῖς γίνωνται κατεσθίουσι τοὺς ψήνας» (Φ. Ι. -2, 8, 3).

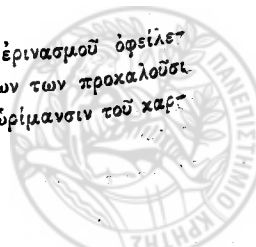
γεται τῆς Ἀττικῆς, τῆς Μεσσηνίας, τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τῆς Σιυρίας καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν περὶ τὰς ἀπὸ βάρματος ἢ βρούλου ἀνά 3-5 τοιαῦτα σῦκα καταρτίζουσι μικροὺς ὄρμαθούς τοὺς ὁποίους κρεμῶσιν εἰς τοὺς κλάδους τῶν ἡμέρων συκοδένδρων (1). Οἱ θήλυες ψῆνες εὐθὺς ὡς ὑποστῶσι τὴν εἰς τέλεια ἔντομα μεταμόρφωσιν των, γονιμοποιημένοι ἤδη ἐξέρχονται τοῦ ἔρινου διὰ μέσου τοῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς του στενοῦ πόρου, ὅτε προστριβόμενοι κατ' ἀνάγκην ἐπὶ τῶν περὶ τὸν ὀφθαλμὸν πολλῶν ἄρρένων ἀνθέων παρασύρουσιν ἰκανὴν ποσότητα γύρεως (βλ. Ἄνθος), ἣν φέρουσιν ἐπὶ τῶν μελῶν των. Οὕτω δὲ φερωμένοι μὲ γονιμοποιῶν κόνιν, ὅπως διαιωνίσωσι τὸ εἶδος των ἐναποθέτοντες εἰς νέα σῦκα τὰ ὠαρία των, εἰσέρχονται (διὰ μέσου τοῦ ὀφθαλμοῦ) εἰς τὰ τότε ἄωρα τῆς ἡμέρου Σ. σῦκα, τὰ ὁποῖα φέρουσιν ἀτροφικὰ ἄρρενα ἄνθη ἢ στεροῦνται παντελῶς τοιούτων. Ἀλλὰ σὺν τῇ ἐναποθέσει τῶν ὠαρίων των ἐναποτίθεται ταυτοχρόνως καὶ ἡ γῦρις ἣν τὰ ἔντομα ταῦτα φέρουσιν ἐπὶ τῶν μελῶν των. Τοιουτοτρόπως οἱ ψῆνες συντελοῦσιν ἀναισθητῶς εἰς τὴν γονιμοποίησιν τῶν θηλέων ἀνθέων τῶν σῦκων τῆς ἡμέρου Σ. καὶ ἐπομένως εἰς τὴν συγκράτησιν καὶ ὠρίμανσιν τοῦ καρποῦ αὐτῆς.

Τὸν ἔρινασμός ἀναφέρουσι πολλοὶ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, ὁ δὲ Θεόφραστος περιγράφει αὐτὸν λεπτομερῶς (Φ. Ἰ.-2,8,1 καὶ Φ. Αἷ.-2,9,5). Ἐντούτοις μέχρι πρό τινων ἔτι ἐτῶν ἡ ἐργασία αὕτη ὑπὸ τινων μὲν ἐπιστημόνων ἐπιστεῦετο ὡς ἀπλοῦν ἐπιβοηθητικὸν μέσον πρὸς ἐπαύξησιν τῆς καρποφορίας ὠρισμένων διαφορῶν Σ. (2), ὑπὸ πολλῶν δὲ ἐθεωρεῖτο ὡς ὄλως περιττῆ. Ἀλλ' αἱ γνῶμα: αὐταὶ οὐδὲν ἐπέδρων ἐπὶ τῶν συκοκαλλιεργητῶν τῶν ἐφαρμοζόντων τὴν μέθοδον ταύτην διότι ἡ πολυχρόνιος πείρα ἐδίδαξεν αὐτοὺς ὅτι ἄνευ τοῦ ἔρινασμοῦ τὰ δένδρα των δὲν ὠριμάζουσι τὸν καρπὸν των. Αἱ περὶ τῆς χρησιμότητος τοῦ ἔρινασμοῦ ἐπὶ πολὺ ἐπικρατήσασι ἀμφιβολίαι ἢ σφαλεραὶ θεωρίαι τῆς ἐπιστήμης ἐπὶ τέλους ἤρθησαν ὀριστικῶς χάρις εἰς τὰς ἐρεῦνας καὶ τὰς δοκιμὰς τῶν πρακτικωτάτων καὶ

(1) Πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς ἡ ἐργασία αὕτη τελεῖται τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, δ.δ. τὴν 24ην Ἰουνίου, διὸ καὶ ἐν Νάξῳ ὁ μὴν οὗτος ὀνομάζεται Ὀρνιαστής.

(2) Ὁ Δε-Κανδόλλος διειστένειτο ὅτι ὁ διὰ τοῦ ἔρινασμοῦ ἐπιτυγχανόμενος καρπὸς εἶνε κατὰ τι διεσφραγμένης ποιότητος, ὡς συμβαίνει μὲ τὰ σκωλικόδρωτα ἀπίδια καὶ μῆλα («comme nous le voyons dans nos poires et nos pommes verreuses», «Physiologie végétale» τομ. Β' σελ. 580).

Ὁ Τουρνεφόρτιος πρῶτος ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ ἐνέργεια τοῦ ἔρινασμοῦ ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι οἱ ψῆνες διὰ τῶν ἐπὶ τῶν σῦκων κεντημάτων των προκαλοῦσι συγκέντρωσιν χυμῶν, ἣτις συντελεῖ εἰς τὴν διατήρησιν καὶ ὠρίμανσιν τοῦ καρποῦ. Ἡ θεωρία αὕτη ἔκτοτε ὑπεστηρίχθη καὶ ὑπ' ἄλλων.

ἐπιδειξιωτάτων περί τὰ τοιαῦτα Βορειοαμερικανῶν ὡς καὶ τοῦ ἐν Ἀλγερίᾳ Δόκτορος Trabut (1).

Οἱ Καλιφόρνιοι, ὧν ἡ χώρα εἶνε πρόσφορος πρὸς παραγωγὴν τῶν ποικίλων προϊόντων τῶν παραμ. χωρῶν, ἐπεχείρησαν πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν καλλιέργειαν τῆς σμυρναϊκῆς Σ. Ἀλλ' αἱ μετενεχθεῖσαι καὶ πολλαπλ. ἐκεῖ σμυρναϊκῆ Σ., ἐν καὶ ἀνεπτύσσοντο κανονικῶς, οὐχ ἤττον δὲν ἑκαρποφόρου, ἢ μᾶλλον δὲν συνεκράτουν τὸν καρπὸν τῶν, καίτοι εἰσῆχθησαν καὶ ἐφυτεύθησαν παρ' αὐταῖς καὶ Ἐρινεοί. Μετὰ πολλὰς δοκιμὰς καὶ ἀποπειράς ἐγνώσθη ὅτι ὁ λόγος τῆς μὴ ἐμμονῆς τοῦ καρποῦ τῆς σμυρναϊκῆς Σ. ἐν Καλιφορνίᾳ ἦτον ἡ μὴ παρουσία τοῦ ψηνός καὶ ἐπομένως ἡ μὴ γονιμοποίησις τῶν σῦκων. Τῇ φροντίδι λοιπὸν τοῦ ἐντομολογικοῦ τμηματος τοῦ ἐν Οὐάσιγκτῶν Ἰνστιτούτου τῆς Γεωργίας εἰσῆχθη καὶ ἐπολλαπλασιάσθη τὸ γονιμοποιῶν ἐντομον τῆς Συκῆς, ἔκτοτε δὲ ἡ σμυρναϊκὴ Σ. ἐν Καλιφορνίᾳ κρατεῖ καὶ ὠριμάζει ἀρθόρους καὶ ἐραμιλλοὺς τῶν τῆς Συμύρης καρπούς. Ἡδὴ οἱ Καλιφόρνιοι, βελτιώσαντες σημαντικῶς καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀποξηράνσεως, παράγουσι ξηρὰ σῦκα ἀνωτέρας ποιότητος καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν ἐκλεκτοτέρων σμυρναϊκῶν, ὑπολογίζουσι δὲ ὅτι λίαν προσεχῶς ἡ συγκαμιδὴ τῶν θά ἦνε τοσαύτη ὥστε νὰ ἐπαρκῆ εἰς τὴν ἐν ταῖς Ἡν. Πολιτείαις ζήτησιν ἐκλεκτῶν ξηρῶν σῦκων. Ἐφαρμόζουσι δ' ἐκεῖ οὐχὶ τὸν ἐρινασμὸν ἀλλὰ τὴν κατ' ἀποστάσεις ἐν τῷ σῦκῳ ἐφύτευσιν Ἐρινεῶν, ὅπερ κρίνουσι πρακτικώτερον.

Ἀλλ' ὡς ἦδη εἶπομεν πλὴν τῶν Συκῶν τούτων τῶν μὴ δυναμένων νὰ κρατήσωσι καὶ ὠριμάσωσι τὸν καρπὸν τῶν ἄνευ τῆς βοήθειας τοῦ ψηνός, ὑπάρχουσι καὶ διαφοραὶ καρποφοροῦσαι κανονικῶς ἄνευ λαδώματος, ἐρινασμοῦ ἢ τῆς παρ' αὐταῖς ὑπάρξεως Ἐρινεῶν. Τῶν διαφορῶν τούτων τὰ σῦκα φέρουσι καὶ ἄρρενα καὶ θῆλεα ἄνθη· εἶνε δὲ αὐταὶ αἱ καλλιεργούμεναι εἰς τινὰ μέρη τῆς δυτικῆς καὶ θήλεα ἄνθη· εἶνε δὲ αὐταὶ αἱ καλλιεργούμεναι εἰς τινὰ μέρη τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ πολλαχοῦ τῆς μεσημ. Εὐρώπης (2). Οὐχ ἤττον ὁ ἐρινασμὸς δυνατὸν νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐπαύξησιν τῆς καρποφορίας καὶ τῶν Συκῶν τούτων. Καὶ ἄλλαι μὲν διαφοραὶ καρποφοροῦσι μόνον ἅπαξ τοῦ ἔτους, τοιαῦται δὲ εἶνε ὡς ἐπὶ

(1) «Smyrna Fig culture in the United States» ὑπὸ L. O. Howard, εἰς Year-Book of the U. S. Dep. of Agriculture, τοῦ 1900, σελ. 79, καὶ «La Carprification en Algérie», ὑπὸ τοῦ Dr. Trabut.

(2) Αἱ Σ. αὐταὶ ἦσαν γνωσταὶ καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους· ὁ Θεόφρ. λέγει· «Διαφέρουσι δὲ καὶ αἱ χώραι πρὸς τὰς ἀποβολὰς (τῶν Συκῶν)· περὶ γὰρ Ἰταλίαν οὐ φέρουσιν ἀποβάλλειν, δι' ὃ οὐδ' ἐρινάζουσιν· οὐδ' ἐν τοῖς καταβορείοις καὶ λεπτογείοις ὡς ἐπὶ Φαλύκῃ τῆς Μεγαρίδος· οὐδὲ τῆς Κορινθίας ἐν τισὶ τόποις. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ τῶν πνευμάτων κατάστασις· βορείοις γὰρ μᾶλλον ἢ νοτίοις ἀποβάλλουσι, κἄν ψυχρότερα καὶ πλείω γένηται μᾶλλον· ἔτι δ' αὐτῶν τῶν δένδρων ἡ φύσις· τὰ πρῶτα γὰρ ἀποβάλλει, τὰ δὲ ὄψια οὐκ ἐκβάλλει καθίπερ ἡ λακωνικὴ καὶ αἱ ἄλλαι. Δι' ὃ καὶ οὐκ ἐρινάζουσι ταύτας (Φ. I.-2, 8, 1).

τὸ πλείστον αἱ μὴ δυνάμεναι νὰ κρατήσωσι καὶ ὠριμάσωσι τὸν καρπὸν τῶν ἀνευ ἔρινασμοῦ· ἄλλαι δὲ δις τοῦ ἔτους, εἶνε δ.δ. δίφοροι (1). Τῶν Σ. τούτων οἱ πρῶτοι καρποὶ ὠριμάζουσιν ἀνευ ἔρινασμοῦ (διότι ἔχουσι καὶ ἄρρενα ἔνθη) κατὰ Μάϊον καὶ Ἰούνιον καὶ εἶνε μεγάλοι καὶ μᾶλλον ἢ ἤττον γλυκεῖς, ἀλλ' οὐχὶ μελιτώδεις. Τὰ σῦκα ταῦτα καταναλίσκονται μόνον νωπὰ καὶ εἶνε οἱ τοῦ Θεοφρ. **προδρομοὶ** (Φ. Αἴτ. 5,1,7), τὰ κν. ὀνομαζόμενα **ἀνεμόσυνκα** ἢ **αὐγόσυνκα**, οἱ ἐν Κύπρῳ **παπίλαροι** ἢ **ματσοῖλες** (2)· ὑπάρχουσι δὲ τοιαῦτα λευκὰ ἢ ἰσχροὰ ἔξωθεν, στρογγύλα ἢ κωνικά καὶ ὀνομαζόμενα ὑπὸ μὲν τῶν Ἰταλῶν **figgi** ὑπὸ δὲ τῶν Γάλλων **figues-fleurs**. Ἐκλεκτὰ τοιαῦτα σῦκα εἶνε τὰ τῆς ἐπτανησιακῆς διαφορᾶς **Φρακατσάνα**. Αἱ αὐτογονιμοποιούμεναι διαφοραὶ ὡς καὶ τινες ἄλλαι ἐνίοτε εἶνε τρίφοροι. Αἱ Σ. αὗται πλὴν τῶν **προδρομῶν** καὶ τῶν **θερινῶν** φέρουσι καὶ **φθινοπωρινὰ** ἢ **χειμερινὰ** σῦκα, τὰ τῶν Ἰταλῶν **cimaruoli**. Τοιαῦτα τρίφοροι Σ. ἀπαντῶσι πολλαὶ ἐν Κύπρῳ. Τρίφοροι εἶνε ὡσαύτως σχεδὸν πᾶσαι αἱ **ἀγρίαι** Σ. δ.δ. οἱ Ἐρινεοί, εἰς τὴν ἰδιότητα δὲ ἦν αὗται ἔχουσι νὰ εὐρίσκωνται ἐν καρποφορίᾳ σχεδὸν διαρκῶς ὀφείλεται ἢ διαιωνίσις τοῦ εἶδους τοῦ ἐντόμου τοῦ ἀπαραιτήτου πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ὠριμάνσεως τοῦ καρποῦ πλείστων ἐκ τῶν ἀρίστων ἡμῶν Συκῶν. Τῶν ἀγρίων τούτων Σ. οἱ μὲν τῆς ἀνοιξέως καρποί, οἱ καὶ ὀγκωδέστεροι, εἶνε, ὡς εἶδομεν, οἱ ἔρινοι (οἱ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ **ἀχμάδες** καὶ ἐν Ἰταλίᾳ **profichi** ὀνομαζόμενοι), οἱ δὲ **θερινοί**, ἢ μᾶλλον **φθινοπωρινοί** μικρότεροι τῶν προσηγουμένων, ὀνομαζόμενα κν. **φρονήτες** (ἰταλ. **mammoni**), οἱ δὲ **χειμερινοί**, οἱ κατ' ἐξοχὴν **ὄλυθοι** τῶν ἀρχαίων, οἱ ἴποιοι εἶνε μικροί, σκληροὶ καὶ μελανοί, ὀνομαζόμενα κν. κατὰ τόπους **ἐλυθοί**, **ἀσκάλυθοι** (ἐν Ἀττικῇ), **ἀλύθια** (ἐν Κρήτῃ), **Ὀλυνθοί** (ἐν Σύμῃ), **λάτες** ἢ **προδότες** (ἐν Θήρᾳ), **κρατητήρες** ἢ **ἄταλα** (ἐν Μεσσηνίᾳ), **βογάδες** (ἐν Σμύρνῃ) καὶ εἶνε οἱ τῶν Ἰταλῶν **mamme**. Κατὰ Δεκέμβριον καὶ

(1) Εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἰδίως εἰς τὴν Σικελίαν αἱ μόνον ἄπαξ τοῦ ἔτους καρποφοροῦσαι Σ. ἐξαναγκάζονται νὰ διαφορήσωσι διὰ τοῦ ἐξῆς μέσου: Ὅταν τὰ σῦκά τῶν ἀποκτήσωσι τὸ μέγεθος λεπτοκαρύου ἀφαιροῦνται τινα ἀπὸ τινα κλαδία, αἱ δὲ ἐκ τῆς ἀφαιρέσεως αὐτῶν προξενούμεναι ἐπὶ τῶν κλαδίων μικραὶ πηλγαὶ ἐπιπάσσονται μὲ κόνιν ἀσβέστου ἢ γύψου. Μετὰ τινα χρόνον τὰ κλαδία ταῦτα ἀναδίδουσι νέους καρποφόρους βλαστοὺς τῶν ἰποίων ὁ κορυφαῖος ὀφθαλμὸς ἀφαιρεῖται ὅταν οἱ νεαροὶ καρποὶ οὓς φέρουσιν ἀποκτήσωσι τὸ μέγεθος λεπτοκαρύου. Οὕτω ἐκτὸς τῆς θερινῆς καρποφορίας ἐπιτυγχάνεται καὶ φθινοπωρινῇ ἢ μᾶλλον χειμερινῇ τοιαύτῃ πλὴν μικροτέρα τῆς πρώτης. Ἡ μέθοδος αὕτη εἶνε ἀρχαία· ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Κολουμέλλα ὅστις λέγει: «Ἐὰν θέλῃς νὰ καταστήσῃς μίαν Συκὴν ὀφίκαρπον, καὶ ἂν ἔτι δὲν εἶνε ἐκ φύσεως τοιαύτη, ἀφαίρεσε πρὸ τῆς ὠριμάνσεως τῶν τὰ μικρὰ σῦκα τὰ ὁποῖα θὰ φέρῃ πρῶτα· μεθ' ὃ αὕτη θ' ἀναδύσῃ ἄλλα, τὰ ὁποῖα θὰ διατηρηθῶσιν ἐπὶ τοῦ δένδρου μέχρι τοῦ χειμῶνος» (De re rustica, 5,10).

(2) **Ματσοῖλα** σημαίνει κοιλία, δ. δ. καρποφορία, τοῦ Μαΐου—ὁ Μαΐος ἐν Κύπρῳ ὀνομάζεται **Μάς**.

Ἰανουάριον ἐξετάζοντες τὰς κεγχραμίδας τῶν σύκων τούτων εὐκόλως διακρίνομεν ἐν αὐταῖς τὰς διαχειμαζούσας νέμφας τῆς τρίτης γενεᾶς τοῦ ψηνός. Πρὶν δὲ ἢ τὰ σύκα ταῦτα πέσωσι τὰ θήλεα ὑποκείμενα τοῦ ψηνός, τέλεια καὶ γονιμοποιημένα ἐξέρχονται ἔτοιμα ὅπως ἐναποθέσασσι τὰ ὠρία τῶν εἰς τοὺς ἤδη ἀναπτυσσομένους ἐπὶ τοῦ δένδρου ἐρινοῦς.

Τὴν μεγάλην ποικιλίαν ὡς πρὸς τὸν τρόπον, τὸν χρόνον καὶ τὴν ἀλληλουχίαν τῆς καρποφορίας ἣν παρουσιάζει ἡ Σ. λεπτομερῶς περιγράφει ὁ Θεόφρ. ἐν τοῖς ἐπομένοις : «Ὅλων δὲ πολυειδῆς τι τὸ τῶν συκῶν ἐστίν· αἱ μὲν γὰρ ὀλυνθοφόροι μόνον, σύκα δ' οὐ φέρουσι, οἷον αἱ τοὺς λευκοὺς ὀλύνθους φέρουσαι τοὺς ἐδωδίμους. Ἔτεραι δὲ φέρουσι καὶ σύκα καὶ ὀλύνθους μέλανας, ἀθρῶτους δὲ τούτους ἡ καὶ ἐδωδίμους, φέρουσαι δὲ τὸν ὀλυνθὸν ὅπισθεν τοῦ θρίου· γίνονται δ' ἐν αὐτοῖς καὶ ψῆνες· αἱ δ' ὅλων οὐ φέρουσι ὀλύνθους. Πάλιν δὲ τοὺς προδρόμους αἱ μὲν φέρουσι, οἷον ἡ τε λακωνικὴ καὶ λευκομαφάλιος καὶ ἔτεραι πλείους, αἱ δὲ οὐ φέρουσι· τῶν δὲ φεροῦσῶν οὐ συνεχῆς, ἀλλὰ παραλλάττουσα ἡ φορὰ κατὰ τὴν διάθεσιν. Ὅτε μὲν γὰρ ἤνεγκαν, ὅτε δὲ οὐκ ἤνεγκαν, ἐάν δὲ κακῶς οὐκ ἤνεγκαν. Φέρουσι δὲ οὐ παρ' αὐτὸ τὸ θρίον μόνον, ἀλλὰ καὶ κατωτέρω πολὺ καὶ ἔναια γε ἐκ τῶν παχέων σφῶδρα συμβαίνει δὲ ἐνίους καὶ ἐκπέττειν τινὰς τῶν ὕστερον· οὐ γὰρ ἅμα πάντας, ἀλλὰ τοὺς μὲν πρότερον φέρουσι, τοὺς δὲ μικρῶ πρὸ τῶν ἐρινῶν ἔγγυτεροι δὲ οὗτοι τοῦ βλαστοῦ καὶ τῶν σύκων ἀποπίπτουσι δ' ἐκείνοι πρότερον καὶ ἤττον ἐκπέττονται.» (Φ. Αΐ. 5, 1, 8).

Ἡ συνηθεστέρα καὶ μᾶλλον ἐπιζήμιος νόσος τῆς Σ. εἶνε ἡ ψωρίασις, ἣτις ὀφείλεται εἰς τὴν παρουσίαν ἐντόμου Κοκκοειδοῦς (*Cecropia Rusci*) συνοδουομένου σχεδὸν πάντοτε ὑπὸ τῆς καπνίας (β. λ.), ἐξαντλοῦντος δὲ τὸ δένδρον καὶ ρυπαίνοντος τὸν καρπὸν. Ἡ κατὰ τὸ φθινόπωρον περισυλλογὴ καὶ καῦσις τῶν φύλλων, ἡ γενναία κατὰ Ἰανουάριον κλάδευσις τοῦ δένδρου καὶ καῦσις τῶν ἀφαιρουμένων μερῶν, ἡ μετὰ τὴν κλάδευσιν τριβὴ τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν κυριωτέρων κλάδων μέλονδρον ὕφασμα ἐμβαπτόμενον εἰς νέφθι ἢ εἰς πυκνὴν διάλυσιν σάπκωνος, εἰς τὴν προστίθεται ὀλίγον πετρέλαιον, καὶ ἀκολούθως ἡ ἐπίχρισις αὐτῶν διὰ πυκνῆς διαλύσεως ἀσβέστου, τέλος δὲ ἡ ἐνωρις τὴν ἀνοιξιν, πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς βλαστήσεως, σκαφὴ τοῦ περὶ τὸ δένδρον ἐδάφους εἶνε τὰ συμβολεύμενα κατὰ τῆς νόσου ταύτης πρακτικώτερα θεραπευτικὰ μέσα.

ς') Σ. ἡ Συκομορέα (*F. Sycomorus* ἢ *Sycomorus antiquorum*, γαλλ. *Sycamore* ἢ *Figuier de Pharaon*, ἀγγλ. *Pharaon's Fig-tree* ἢ *Sycamore Fig-tree*), ἡ παρὰ Θεοφρ. Συκάμινος Αἰγυπτία, εἶδος ὅπερ ὁ Διοσκρ. ὀνομάζει Συκόμορον ἄλλοι δὲ Συκομορέαν· δένδρον μέγα, μακρόβιον (1), ἀειθαλές, ἰθαγ.

(1) Ἐν Κατῶ φέται Συκομορέα ἣτις ὑποτίθεται ὅτι ἀριθμῆ βιον ὑπερδισχιλίων ἐτῶν, πολλῶν δὲ αἰῶνων ἡλικίαν πρέπει νὰ ἔχη ἡ μεγάλη Συκομορέα ἡ φουμένη εἰς τὸ προαύλιον τοῦ ἄλλοτε μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῆς Ἀμμοχώστου (ἐν Κύπρῳ) καὶ νῦν μαχηθαικῶ τεμένουσ.

τῆς βορ. Ἀφρικῆς ἀπαντᾷ καλλιεργούμενον διὰ τὴν καρπὸν τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ (ἐνθα χρησιμοποιεῖται καὶ πρὸς κατάρτισιν δενδροστοιχιῶν), Νουβία, Ἀβυσσιναία, Συρία, Ῥόδῳ, Κρήτῃ καὶ Κύπρῳ, ἐνθα ὀνομάζεται κν. Τουμπεστά (ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ *Jummeiz*). Ἐπὶ ταιούτου δένδρου ὑποτίθεται ὅτι ἀνήλθεν ὁ Ζακχαῖος ἐν Ἱερικῶ ὅπως ἴδῃ διερχόμενον τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν (κατὰ Λουκᾶν, 19,4). Ὡς διαφορὰν τοῦ εἶδους τούτου ἀναφέρει ὁ Θεόφρ. τὴν ἐν Κρήτῃ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ καλουμένην **κυπρίαν Συκῆν**, ἣν μνημονεύει καὶ ὁ Διοσκρ. («Περὶ σύκου ἐν Κύπρῳ») καὶ ἦτις πιθανὸν ν' ἀναφέρεται εἰς **Σ. τὴν Ψευδοσυκομορέαν** (Γ. *Pseudosycomoros*), δένδρον φυλλοβόλον, ἰθαγ. τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Συρίας.

Ἡ Συκομορέα φέρει τὸν καρπὸν ἐπὶ ἰδίῳν καρποφόρων ἀφύλλων κλωνίων φουμένων ἰδίως ἐπὶ τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν κυριωτέρων κλάδων τοῦ δένδρου· εἶνε δὲ ὁ καρπὸς οὗτος ὁμοῖος μικροῦ σύκου, πλὴν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄσπερμος (στερεῖται κεγγραμιδῶν), διὸ σπανίως μένει καὶ ὠριμάζει ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ καλλιεργητοῦ, ἦτις συνίσταται εἰς τὸ νὰ κεντᾶται ὁ καρπὸς παρὰ τὴν κορυφὴν τοῦ ἢ συνηθέστερον νὰ χαράσσεται πλαγίως. Ἐντεῦθεν τὰ **συκόμορα** τὰ παλούμενα εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Αἰγύπτου, τῆς Συρίας καὶ τῆς Κύπρου (τὰ κν. **τουμπέτσα**) φέρουσι σχεδὸν πάντα ἐπιμήκη πληγῆν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον γαίνουσαν. Πλήρως ὠριμος ὁ καρπὸς οὗτος εἶνε γλυκὺς, ἀλλ' ἄνοστος καὶ οὐχὶ μελιτώδης ὡς τὸ σύκον, οὔτε ὅμως ἄτιμος, ὡς χαρακτηρίζει αὐτὸν ὁ Στράβων (1). Ἐξωτερικῶς ἔχει χροῖμα ὀχρὸν καὶ κατὰ τόπους ῥόδινον. Ἡ ἀνωτέρω ἀναφερομένη μέθοδος δι' ἧς σήμερον ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐμμονὴ καὶ ὠριμανσις τῶν καρπῶν τῆς Συκομορέας εἶνε ἀρχαιοτάτη μνημονεύουσιν αὐτὴν ὁ τε Θεόφρ. (2) καὶ ὁ Διοσκρ. ὅστις λέγει : «Φέρει δὲ καρπὸν τρις καὶ τετράκις τοῦ ἔτους, οὐκ ἀπὸ τῶν ἀκρεμόνων, ὡς ἐπὶ τῆς Συκῆς, ἀπὸ δὲ τοῦ στελέγους ὁμοῖον ἐρινεῶ, γλυκύτερον ὁ λύνθων, οὐκ ἔχοντα δὲ κεγγραμίδας, μηδὲ πεπαινόμενον δίγα τοῦ ἐπικνισθῆναι ὄνου· ἢ σιδήρω. Φύεται δὲ πλεῖστον ἐν Καρία καὶ Ῥόδῳ καὶ ἐν ταῖς οὐ πολυπύρρσι τόποις. Βοηθεῖ δὲ ἐν ταῖς σιτοδείαις, διὰ τὸ διηνεκὲς τοῦ καρποῦ· ἔστι δὲ εὐκόλιος ὁ καρπός, ἄτροφος, κακοστόμαχος» (Α', 181). Τὸ ξύλον τοῦ δένδρου τούτου κατὰ τὸν Θεόφρ. ἦτο τὸ πάλα· «εἰς πολλὰ γρησίμον». Ἐχρησιμοποιεῖτο δὲ ἀφ' οὗ προηγουμένως ὑπεβάλλετο εἰς εἶδος ταριχεύσεως, ἣν ὁ Θεόφρ. περιγράφει ὡς ἐξῆς: «Τμηθὲν γὰρ εὐθὺς χλωρὸν ἔστι· αὐαίνεται δὲ ἐμβύθιον· εἰς βόθρον δὲ ἐμβάλλουσι· καὶ εἰς τὰς λίμνας εὐθὺς καὶ ταριχεύουσι· βρεχόμενον δ' ἐν τῷ βυθῷ

(1) Ὁ Στράβων λέγει ὅτι ἐν Αἰγύπτῳ πρὸς τοῖς ἄλλοις φύεται «καὶ ἡ συκάμιμος ἢ ἐκφέρουσα τὸν λεγόμενον καρπὸν συκόμορον· σύκῳ γὰρ ἔοικεν ἄτιμον δ' ἔστι κατὰ τὴν γεῦσιν» (ΙΖ', 823).

(2) «Καὶ πέττειν οὐ δύναται μὴ ἐπικνισθέντα· ἀλλ' ἔχοντες ὄνουχας σιδηροῦς ἐπικνίζουσιν· ἂ δ' ἂν ἐπικνισθῆ τεταρταῖα πέττειται· τούτων δ' ἀφαιρεθέντων πάλιν ἄλλα φύεται καὶ ἄλλα καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόπου μηδὲν παραλλάττοντα· καὶ τοῦθ' οἱ μὲν τρις οἱ δὲ πλεονάκις φασὶ γίνεσθαι» (Φ. Ἰ. 4,2,1).

ξηραίνεται· και όταν τελείως ξηρόν γένηται τότε αναφέρεται και έπινει και δοκεῖ τότε καλῶς τεταριγεῦσθαι· γίνεται γάρ κοῦφον και μανόν» (Φ. 'I.-4,2,2). Έκ τοιούτου ξύλου λέγεται ὅτι εἶνε κατεσκευασμένοι· πλείστα· τῶν θηκῶν τῶν μομιῶν. Κατά τὸν Διοσκρ. ἡ Σ. αὕτη και ὠπίζετο, ἐχρησιμοποιοεῖτο δὲ ὁ ὀπὸς αὐτῆς ὡς φάρμακον διαφορητικόν, μαλακτικόν και κολλητικόν τραυμάτων.

Πλὴν τῆς Σ. ταύτης και Σ. τῆς κοινῆς ὑπάρχουσι και τινα ἄλλα τροπ. και παρατροπ. χωρῶν εἶδη τῶν ὁποίων ὁ καρπὸς εἶνε βρώσιμος· τοιαῦτα δὲ εἶνε τὰ *F. glomerata*, *F. virgata*, *F. Roxburghii*· τοῦ τελευταίου ὁ καρπὸς φύεται παρὰ τὴν βᾶσιν τοῦ κορμοῦ τοῦ δένδρου, κατὰ δέσμας δὲ ἐξ 8-12 σύκων.

και ζ') Σ. ἡ φολιδωτῆ ἢ ἔρπουσα (*F. stipulata* ἢ *repens* ἢ *scandens* ἢ *minima*), τὸ μικρότερον εἶδος τοῦ γένους· θαμνίον ἀειθαλὲς ἀναρριχώμενον, ἰθαγ. τῆς Σινικῆς και τῆς 'Ιαπωνίας, κοσμητικόν, κατάλληλον πρὸς κάλυψιν τῶν τοίχων τῶν θερμοκηπίων. Ὁμοιάζει τῇ τε μορφῇ και τῷ ἤθει πρὸς μικροφυλλότατον Κισσόν, ἀντέχει δὲ εἰς ψῦχος βαθμῶν τινων ὑπὸ τὸ μηδέν. Ἀπαντᾷ θεραπευόμενον ἀπὸ πολλοῦ και παρ' ἡμῖν, ἔνθα εἶνε γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Φίλος ὁ ἔρπων.

Συκὴ Αἰγυπτία παρὰ Θεοφρ., βλ. Κερατέα σελ. 85.

Συκὴ ἐν 'Ιδη, παρὰ Θεοφρ., πιθανῶς εἶδος Ἀπιδέας (*Pyrus Pollveria*).

Συκὴ θαλασσία παρὰ Θεοφρ., εἶδος θαλασσίου φυτοῦ τῆς τ. τῶν Φυκωδῶν· πιθανῶς τὸ *Alcyonium aurantiacum*.

Συκὴ Ἰνδικὴ παρὰ Θεοφρ., βλ. Συκῆ ἢ βεγγαλικῆ.

Συκὴ κυπρία παρὰ Θεοφρ., βλ. Συκῆ ἢ Συκομορέα.

Συκία τοῦ Ἀδάμ, βλ. Μούσα σελ. 679.

Συκομορέα και **Συκόμορον**, βλ. Συκῆ ἢ Συκομορέα.

Συκόρριζα (*Ficaria*, τ. Βατραχωδῶν)· γ. περιλ. φ. στενῶς συγγενῆ τῶν Βατραχιῶν· ποώδη, πολυετῆ, κονδυλόρριζα, φέροντα ἐνίοτε εἰς τὰς μασχάλας τῶν φύλλων τῶν ἀντι ὀφθαλμῶν βολβίδια. Εἶδη τῆς εἰλλ. γλωρ. τὰ και ἄλλοῦ ἀπαντῶντα. Σ. ἡ πελοποννησιακὴ (*F. peloponniaciaca* ἢ *ficarioides*) και Σ. ἡ μεγανθῆς (*F. grandiflora* ἢ *ranunculoides* ἢ *Ranunculus Ficaria*, γαλλ. *Petite Chélidoine* ἢ *Herbe aux hémmorrhoides*, ἀγγλ. *Pilewort*)· τὸ δεύτερον φαρμακευτικόν, ἀλλὰ και ὀχληρὸν ζιζάνιον, γνωστὸν δὲ κν. ὑπὸ τὰ ὀνόματα Ζοκαδόχορτο, Σφουδακλα και Σφουρδακῦλα· εἰς τὸ εἶδος τοῦτο αναφέρεται τὸ μικρὸν Χελιδόνιον τοῦ Διοσκρ. πιθανῶς δὲ και ἡ Ἄφια τοῦ Θεοφρ.

Σύμλαγα, βλ. Καρλινία.

Συμπύρηνος, βλ. Βερικοκκία σελ. 53.

Συμφορικάρπος (*Symphoricarpus*, γαλλ. *Symphorine*, τ. Αἰγοκλήματωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 6 εἶδη ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, θαμνία φυλλοβόλα, κοσμητικά. Τὰ συνθῆστερον θεραπευόμενα εἶνε Σ. ὁ βοτρυνανθῆς (*S. racemosus*, ἀγγλ. *Snow Berry*), Σ. ὁ κοινὸς (*S. vulgaris*, ἢ *orbiculatus*, ἀγγλ. *Coral Berry* ἢ *St. John's wort*) και Σ. ὁ δυτικὸς (*S. occidentalis*, ἀγγλ.

Wolf-Berry). Τὰ δύο πρῶτα ἀπαντῶσιν ἐνίοτε θεραπεύμενα καὶ παρ' ἡμῖν, πολλαπλ. δὲ εὐχερῶς διὰ μοσχευμάτων.

Σύμφυτον (Symphytum, τ. Τραχυφυλλωδῶν). γ. περιλ. περί τὰ 17 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς βερ. Ἀφρικῆς καὶ τῆς δυτ. Ἀσίας· φ. πωδῆ πολυετῆ, νομευτικά, κτηνοτροφικά, φαρμακευτικά καὶ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσ. 4 ἐν οἷς καὶ Σ. τὸ κονδυλόρριζον (S. bulbosum ἢ tuberosum) καὶ Σ. τὸ φαρμακευτικόν (S. officinale, γλλ. Grande Consoude ἢ Herbe du Cardinal, ἀγγλ. Alum, Black-root ἢ Comfrey), ἀμφοτέρα φαρμακευτικά, κν. δὲ ὀνομαζόμενα **Στεκούλια** τὸ πρῶτον κοινὸν εἰς ὄρεινους τόπους καὶ χρησιμοποιοῦμενον ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς μαλακτικόν· τὸ δεύτερον, σπάνιον ἐν Ἑλλάδι, εἶνε κοινὸν πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀνατολῆς· ἄλλοτε ἢ ῥίζα του ἦτον ἐν κοινῇ χρῆσει· ὡς κολλητικὸν τῶν ὀστέων καὶ καταπραυντικὸν τῶν αἰμοποϊκῶν φάρμακων· σήμερον αὕτη χρησιμοποιεῖται μόνον εἰς τὴν κτηνιατρικὴν (φρμ. Radix Symphyti). Οἱ βλαστοὶ καὶ ἡ ῥίζα τοῦ εἶδους τούτου ἐνιαχοῦ λαχανεύονται, ἐκ τῆς ῥίζης του δὲ ἐν Οὐγγαρίᾳ αἱ χωρικαὶ παρασκευάζουσιν ἐρυθρὸν ψιμύθιον. Ἐκ τῶν φύλλων του σκευάζεται εἶδος κόλλας χρῆσιμου εἰς τὴν κλωσιν τοῦ ἐξ αἰγείας τριγῆς καὶ ἐρίου μίγματος. Εἰς τὸ φ. τοῦτο πρέπει ν' ἀναφέρεται τὸ δεύτερον ἢ **ἄλλο Σύμφυτον ἢ Πηκτὴ** τοῦ Διοσκρ. περί οὗ οὗτος λέγει: «ρίζα δὲ ὑπεῖσι τὴν μὲν ἐπιφάνειαν μέλαινα, ἔνδοθεν δὲ λευκαὶ καὶ γλύσχαρι· ὧν καὶ ἡ χρῆσις. Πρῶτος δὲ λείπει πινόμεναι αἰμοποϊκοῖς καὶ ῥηγματίαις, καὶ τὰ νεώτρωτα κολλῶσι καταπλασσομένοι· καὶ τὰ κρέα δὲ συνεψόμεναι συνάγουσι». Τὸ πρῶτον ἢ **πετραῖον Σύμφυτον** τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται εἰς εἶδος Κόρεως.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιόλογον εἶνε Σ. τὸ **Ξενικόν** (S. peregrinum, ἢ aspergillum γλλ. **Consoude du Caucase**, ἀγγλ. Prickly ἢ Forage Comfrey), ἄριστον **κτηνοτροφικὸν φυτόν** καλλιεργούμενον ἐκτενῶς ἀνά τὸν Καύκασον (ὅθεν καὶ κατάγεται) καὶ τὴν Περσίαν, ἀπὸ τινων δ' ἐτῶν καὶ ἐνιαχοῦ τῆς Εὐρώπης.

Συναρμένη, βλ. Πολύγονον τὸ ἱππουριδοειδές.

Σύνεφο, βλ. Ροῦς ὁ Κότινος.

Σύνθετα (Compositae ἢ Asteraceae)· τ. Δικοτλδ. ἢ πολυμελεστέρα τῶν Φανερογάμων, περιλ. φ. πωδῆ, ἐτήσια, διετῆ ἢ πολυετῆ, φρυγανώδη, θηκνωδῆ καὶ δενδρώδη· πλεῖστα κοσμητικά, φαρμακευτικά, οἰκονομικά, κτηνοτροφικά καὶ ἄλλως χρήσιμα (γ. Ἀγαθαΐα, Ἀγήρατον, Ἀθανασία, Αἰγιαλόφιλος, Ἀκροκλί- νιον, Ἀμβροσία, Ἀμμόβιον, Ἀνάχυκος, Ἀνδρούαλα, Ἀνθεμῖς, Ἀρκεῖον, Ἀρνα- κίς, Ἀρτεμισία, Ἀστερίσκος, Ἀστῆρ, Ἀτρακτυλῖς, Ἀχιλλεῖος, Βίχαρις, Βή- γιον, Βούρβαλλον, Γαζαία, Γαϊλαρδία, Γαλακτίτης, Γναράλιον, Γνάφαλον, Γουίχστια, Δακλία, Δωρόνικον, Ἐλένιον, Ἐλίχρυσον, Ἐλιμνθία, Ἐπουλωτικόν, Εὐπατώριον, Εὐρυβία, Ἐχινόφορος, Ἐγίνωψ, Ζακυνθία, Ζινία, Ἠλιανθος, Ἡριγέρων, Θρίγ- χιον, Θριδάξ, Ἰεράκιον, Κακαλία, Καλλίστεφος, Κάρδος, Καρλινία, Κατανάχη, Κενταύριον, Κίρσιον, Κιχώριον, Κνίκος, Κόνυζα, Κορέοψις, Κορητίς, Κυνάρα, Λαμψάνη, Λεοντόδους, Λεοντοπόδιον, Λιατοῖς, Λευκάνθημον, Λευκανθές, Λεῖσ-

σερία, Μαδία, Μελανόφυλλος, Μικανία, Μικρόσερις, Μοντανία, Νεκράνθεμον, Νωτόβασις, Ξάνθιον, Ξηράνθεμον, Όνόπορον, Όθόνα, Ούαντζια, Ούρόσπερμα, Παρθένιον, Πεντζία, Πετασίτης, Πικραδής, Πικρίς, Πικρίδιον, Ποδολεπίς, Πολυμνία, Πρηνανθές, Πύρεθρον. Σαντόνιον, Σηνέκιον, Σίλυβον, Σίλφιον, Σκόλομος, Σόγγος, Σποδόφυτον, Ταράζακος, Ταγήτης, Τραγοπόπων, Τριπόλιον, Τριχόφυλλον, Ύμενόνημα, Ύπογοιρίς, Χαμαιπέυχη, Χαμαιμηλον, Χόνδρουλλα, Χρυσάνθεμον, Χρυσοκάμη, Χρυσογόνον, Χρυσόψις, Ψευδατρακτυλίσ, Ψευδοκόνοζα κ.ά.).

Σύριγξ (Syringa, τ. 'Ελαιωδών) γ. περιλ. περί τὰ 10 εἶδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν ἀντ. Εὐρώπῃν καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἀσίας· θάμνοι φυλλοβόλοι, κοσμητικοί· πολλαπλ. διὰ σπορῆς, διὰ παραπαύδων καὶ διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε Σ. ἡ ἐμόδειος (S. Emodi). ἰθαγ. τῶν Ἱμαλαίων ὄρεων, Σ. ἡ Ἰοσικαία (S. Josikaea), ἰθαγ. τῆς Οὐγγαρίας, Σ. ἡ ἰαπωνική (S. japonica), ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας, Σ. ἡ σινική (S. chinensis), ἰθαγ. τῆς Σινικῆς, Σ. ἡ περσική (S. persica), ἰθαγ. τῆς Περσίας, καὶ Σ. ἡ κοινή (S. vulgaris, γαλλ. Lilas, ἀγγλ. Lilac ἢ Pipe-tree, ἢ κν. Σύριγγα ἢ Λιλά), ἰθαγ. τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῆς Περσίας. Τὰ δύο τελευταῖα εἶδη ἀπαντῶσι θεραπευόμενα καὶ ἐν Ἑλλάδι· τὸ τελευταῖον ἀπαντᾷ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς καὶ εὐδοκίμει καὶ ἐμβολιαζόμενον ἐπὶ τοῦ Λιγούστρου.

Συρίκι ὀνομάζεται κν. διαφορὰ Ἀμπέλου, ἢ καὶ Ἐπτάκοιλος καλουμένη. Συρίκι ἢ συρικωμα ὀνομάζονται ἐνιαχοῦ κρυπτογαμικαὶ τινες νόσοι τῶν φυτῶν (βλ. Ἐρυσίθη καὶ Κριθὴ σελ. 558).

Συρμαία, βλ. Ραφα ἑς.

Σύδγουρδο, βλ. Ψωραλαία.

Σύφα, βλ. Σκίρπος.

Σφάγγον (Sphagnum) γ. Βρύων (βλ. Βρύα). Σφάγγον (καὶ Σφάγγον) ὁ Διοσκρ. ἀναφέρει ὡς συνώνυμον τοῦ Ἀσπάλαθου (βλ.), ὡς συνώνυμον δὲ τοῦ Ἐλελίσφακου τοῦ τὸ Φαγνόν. Ἀλλὰ Sphagnum ὁ Πλίνιος ὀνομάζει εἶδος Βρύου.

Σφαιρανθεμον ἢ Σφαιριανθές, βλ. Ἄλυπον.

Σφαιριδιοφόρα (Globulariaceae ἢ Selaginaceae) τ. Δικοτλ. περιλ. φ. αἰμινώδη, φρυγανώδη καὶ ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ (γ. Ἄλυπον κ. ἄ.).

Σφάκα, βλ. Ἐλελίσφακον, Νήριον, Φλομίσ.

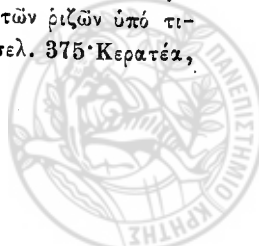
Σφακελία, βλ. Γομφόμορφος.

Σφακελιόμος νόσος πολλῶν καλλιεργουμένων φ. καὶ ἰδίως καρποφόρων ἐνδρῶν, ἢ καὶ σῆψις τῶν ῥιζῶν καλουμένη, ἢ κν. ὀνομαζομένη σαποκώλιασμα ἐνιαχοῦ δὲ καὶ λύκος (βλ.). Ὄφειλεται εἰς τὴν προσβολὴν τῶν ῥιζῶν ὑπὸ τινῶν Μικρομυκήτων (βλ. Ἀμπέλος, σελ. 97. Ἐσπεριδοειδῆ, σελ. 375. Κερατέα, σελ. 500. Μορέα, σελ. 673).

Σφακιά, βλ. Ἐλελίσφακον.

Σφάκον, βλ. Λειχῆνες.

Σφαλάγκαθο, βλ. Ἠρύγγιον.

Σφαλαγγόχορτο, βλ. Λαμφάνη.

Σφαράγγι, βλ. Ἀσπάραγος.

Σφένδαμνος (Acer, γαλλ. Erable, ἀγγλ. Maple, τουρ. Πουδάκ, τ. Σα-
πινδωδών) γ. περιλ. περί τὰ 50 εἶδη, ἰθαγ. βορ. εὐκρ. χωρῶν θάμνοι καὶ δέν-
δρα φυλλοβόλα, πολύγαμα (βλ. Ἄνθος), δασικά, πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς
πολλὰ κοσμητικά· πάντων ὁ χυμὸς σακχαρώδης. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 9 ἐν οἷς
καὶ α') Σ. ἡ κρητικὴ (A. creticum), ὁ παρὰ Θεοφρ. Γλεινός ἢ Σφένδαμνος πε-
δινή, εἶδος ὀνομαζόμενον κν. Ἐγλενίδος καὶ ἐν Κύπρῳ Σφοντάμι· δένδρον ἢ θά-
μνος δενδρώδης, κοινὸς πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολῆς· ἀντέχει εἰς
τὴν ξηρασίαν, ἀπαντᾷ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς καὶ διατηρεῖ τὰ παλαιὰ φύλλα του
καὶ πέραν τῆς νέας βλαστήσεως. β') Σ. ἡ μομπελλιανὴ (A. monspessulanum),
τὸ κν. Σφεντάμι ἢ Σφοντάμι ὀνομαζόμενον· δένδρον μικρὸν, ἀπαντῶν συνήθως ἐν
θαμνώδει καταστάσει. γ') Σ. ἡ πεδινὴ (A. campestre), τὸ κν. Σφεντάμι, Σφον-
τάμι ἢ Κρέκεζος, πιθανῶς ἢ Κλινότροχος τοῦ Θεοφρ. δένδρον κοινὸν πολλαχοῦ
τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης· ἀπαντᾷ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς, ἐν Ἑλ-
λάδι δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν θαμνώδει καταστάσει· τὸ ξύλον του συμπαγές,
σκληρόν, ποικιλοτρόπως χρήσιμον. δ') Σ. ἡ πλατανοειδὴς (A. platanoides), ὁ κν.
Νεροπλάτανος ἢ Ἀγριοπλάτανος, δένδρον τόπων ὄρεινῶν, οὐχὶ κοινὸν ἐν Ἑλ-
λάδι, σύνθετος δὲ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης· τὸ ξύλον του φαῖον καὶ χρήσιμον ἰδίως
εἰς τὴν ἐπιπλοποιίαν. Ὁ χυμὸς του σακχαρώδης· τὰ φύλλα του πολλάκις καλύ-
πτονται ὑπὸ εἶδους μάννα (β.λ.), ἕπερ νέμονται ἀπλείστως αἱ μέλισσαι. Ἄλ-
λαχοῦ τὸ δένδρον τοῦτο χρησιμοποιεῖται πρὸς κατάρτισιν δενδροστοιχειῶν· ἀπαντᾷ
δὲ θεραπεύμενον ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς. καὶ ε') Σ. ἡ ψευδοπλάτανος (A. Pseudo-
Platanus, γαλλ. Sycamore, ἀγγλ. Sycamore), πιθανῶς ἢ Ζυγία ἢ Σφένδαμνος
ὄρεινὴ τοῦ Θεοφρ. δένδρον μακρόβιον, ἐπίστε μέγα. Εἰς τὴν Τροῆς τῆς Ἑλβε-
τίας σώζεται εἰσέτι τοιαύτη Σ. ὑπὸ τὴν ὅποιαν τῷ 1424 ὁ λαὸς ἔδωκε τὸν ἄφ-
θον τῆς ἐνόττητος τῶν ἀποτελούντων τὴν ἑλβετικὴν ὀμοσπονδίαν καντονίων. Τὸ
ξύλον, τοῦ δένδρου τούτου εἶνε χρησιμώτατον, ὁ δὲ χυμὸς του σακχαρώδης· εἰς
τὴν Ἑλλάδα εἶνε σπάνιον καὶ ἀπαντᾷ συνηθέστερον ἐν θαμνώδει καταστάσει.

Ἐκ τῶν πολλῶν ἀξιολόγων ἐξωτικῶν εἰδῶν εἶνε καὶ α') Σ. ἡ ἡμερικανικὴ (A.
Negundo ἢ Negundo aceroides, ἀγγλ. Box Elder), δένδρον δασικὸν καὶ κοσμη-
τικόν, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς ἀναπτυσσόμενον ταχέως· ὁ χυμὸς του σακχαρώ-
δης· ἀπαντᾷ θεραπεύμενον ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ πολλοῦ. β') Σ. ἡ καλαμφοφυλλὴς (A.
palmatum); μικρὸν δένδρον ἢ θάμνος δενδρώδης, ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας, λίαν κο-
σμητικόν· ἀπαντᾷ πολλαχοῦ θεραπεύμενον ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς· καὶ γ') Σ. ἡ
σακχαροφόρος (A. saccharinum, ἀγγλ. Sugar-Maple-tree), δένδρον ἰθαγ. τῆς
βορ. Ἀμερικῆς, ἔνθα καὶ καλλιεργεῖται διὰ τὸν ἄφθονον καὶ σακχαροειδέστατον
χυμὸν του, ἐξ οὗ δι' ἐξατμίσεως ἐπιτυγχάνεται καστανόχρουν καὶ ἰδιαιτέων ἔχον
γεῦσιν σάκχαρον (ἀγγλ. maple-sugar). Τὸ εἶδος τούτου ἐκαλλιεργήθη· ἀλλοτε
ἐπιτυγχῶς εἰς τὸ πρῶτον Δημάσιον Δενδροκομῆσιον Ἀθηνῶν, δύνανται θετικῶς φέρεται

μήση εις πολλούς όρεινούς τόπους τής 'Ελλάδος' πολλαπλασιάζεται εύγερώς διά σποράς και αναπτύσσεται ταχέως εις έδαφος νοτερόν.

Σφεντάμι ή **Σφοντάμι**, βλ. Σφένδαμνος και Φίλυρα.

Σφερδοϋκλι και **Σφέρδουκλας**, βλ. 'Ασφόδελος.

Σφονδύλιον, βλ. 'Ηράκλειον.

Σφουγγίτσα, βλ. Λειχήνες.

Σφουρδάκλα και **Σφουρδακύλα**, βλ. Συκώριζα.

Σχεφερδία (Shepherdia, τ. 'Ελαιαγνωδών) γ. περιλ. όλιγάριθμα είδη θάμνοι φυλλοβόλοι ή μικρά δένδρα ίθαγ. τής βορ. 'Αμερικής, δυνάμενα δέ να εύδοκιμήσωσι πολλαχού τής 'Ελλάδος' πολλαπλ. διά σποράς και μοσχευμάτων. Σ. τής άργυράς (S. argentea, άγγλ. Buffalo Berry), ό καρπός (γαλλ. Grosse de Buffle, άγγλ. Buffalo ή Rabbit Berry) βρώσιμος.

Σχιζανθος (Schizanthus, άγγλ. Butterfly ή Fringe Flower, τ. Στρυχνωδών) γ. περιλ. περί τά 7 είδη ίθαγ. τής Χιλής φ. έτήσια, κοσμητικά. 'Εκ τών άξιολογωτέρων είναι και Σ. ό πτερωτός και Σ. ό έκλευκος (S. pinnatus και S. candidus).

Σχιζομύκητες (Schizomycetes), οίκογένεια Μυκήτων περιλβ. τά μικρότερα είδη τής τ. ταύτης φ. μονοκύτταρα στενωός συγγενή τών Βακτηριδίων διά και ταύτα κατατάσσονται υπό τινων εις τήν προκειμένην οίκογένειαν. Πάντες οι Σ. είναι ζυμογόνοι. Είς τας υπό τινων έξ αυτών προκαλουμένας ζυμώσεις δυνατόν 'άντικαταστήση ό εις τόν άλλον, αλλά συνήθως έκάστη ζύμωσις ενεργείται ταχύτερον και προκύπτει έξ αυτής έκλεκτότερον προϊόν τή μεσολαθήσει ειδικοϋ Σχιζομύκτης. Η ζύμωσις του χυμοϋ τής σταφυλής, ήτοι του γλεύκου, ως και του χυμοϋ καρπών ή άλλων μερών φυτών τινων ('Αγαυών, Βετούλης, Σφενδάμνου, Φοινικών κ.ά.) έπιτυγχάνεται τή μεσολαθήσει **Σακχαρομύκτης του έλλειψοειδους** (Saccharomyces ellipsoides) ή ζύμωσις του χυμοϋ τών μήλων και τών άπιων (ως και άλλων τινων όπωρών), έξ ών οι οίνοι μηλίτης και άπίτης, όφείλονται εις τήν παρουσίαν **Καρποζύμης τής όυγχωτής** (Carpozyma ariculata) ή ζύμη του ζύθου, ή χρησιμοποιουμένη και εις τήν άρτοποιίαν, περιέχει ίδιον είδος **Σακχαρομύκτης** (Saccharomyces cerviciae). 'Ετερος **Σοκχαρομύκης** (Saccharomyces minor) άπαντά εις τήν ζύμη του άρτου (τήν **μαγιάν** ή **προζύμι**). Αί υπό τών Σχιζομυκήτων τούτων προκαλούμεναι ζυμώσεις, καθ' ός τó σάκχαρον άποσυντίθεται και σχηματίζεται οινόπνευμα και άνθρακικόν όξύ, ονομάζονται **οίνοπνευματικά ζυμώσεις** (γαλλ. Fermentations alcooliques) πρós διάκρισιν από άλλας ζυμώσεις, οία είναι ή λεγομένη **όξεική** (γαλλ. Fermentation acétique), καθ' ήν τó οινόπνευμα τρέπεται εις όξος τή μεσολαθήσει του **Μυκοδέματος του όξους** (Mycoderma aceti), έξ ου άποτελείται ή έν είδει δέρματος έπιπλέουσα έπί του όξους ουσία, ή κν. ονομαζομένη **Μάννα** (γαλλ. mere du vinaigre). 'Αλλαι ζυμώσεις όφείλονται εις τήν παρουσίαν Βακτηριδίων (β.λ.).

Σχιζόσταχυς, βλ. Βαμβουσοειδή.

Σχινιά, βλ. Πιστακιά ή Σχίνος.

Σχίνος (Schinus, τ. 'Ανακαρδιωδών) γ. περιλ. περί τὰ 12 εἶδη ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς, θάμνοι καὶ δένδρα ἀειθαλῆ, κοσμητικά, πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σποράς. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε α') Σ. ἡ **τερεβινθόφυλλος** (S. terebinthifolius), μικρὸν δένδρον κοσμητικόν, θεραπευόμενον εἰς πολλὰς παρὰμ. χώρας, ἀπὸ τινος δὲ καὶ εἰς τὸ δενδροκομεῖον τοῦ Γεωργικοῦ Σταθμοῦ Ἀττικῆς* χαριέστατον ἰδίως κατὰ τὴν περίοδον τῆς καρποφορίας του· καὶ β') Σ. ὁ **μόλλειος** (S. Molle, γαλλ. Poivrier d' Amerique, ἀγγλ. Californian Pepper-tree ἢ Peruvian mastic tree), δένδρον κοσμητικόν, ἡ κν. γνωστοτάτη **Πικροιά** καὶ ὀρθότερον **Ψευδοπιπεριά**, ἡ ἐν Κύπρῳ ὀνομαζομένη **Ἀρτυμαδιά**: δ. εἰσαχθὲν ἀπὸ πολλοῦ καὶ θεραπευόμενον ἐπιτυχῶς πολλαχού τῆς Ἑλλάδος. Ἀμφότερα τὰ δένδρα ταῦτα καὶ ἰδίως τὸ δεύτερον ἀντέγουσιν εἰς ψῦχος βαθμῶν τινῶν ὑπὸ τὸ μηδέν, εὐδοκίμοσι δὲ καὶ εἰς σχετικῶς ξηρὰ καὶ οὐχὶ γόνιμα ἐδάφη καὶ ἀναπτύσσονται ταχέως. Τὸ φύλλωμά των ἔχει εὐχάριστον τερεβινθώδη ὄσμην καὶ δὲν θίγεται ὑπὸ τῶν κτηνῶν, διὸ καὶ εἶνε τὰ δένδρα ταῦτα κατάλληλα πρὸς κατάρτισιν δενδροστοιγῶν. Διὰ τὴν Σχίνον τῶν ἀρχαίων βλ. Πιστακιά ἢ Σχίνος.

Σχινόψις (Schinopsis, τ. 'Ανακαρδιωδών) γ. περιλ. θάμνους καὶ δένδρα ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς στενωῶς συγγενῆ τῶν Σχίνων. Τὸ γνωστότερον καὶ ἀξιολογώτερον εἶδος εἶνε Σ. ἡ **λορέντζιος** (S. Lorentzii ἢ Balansae), δένδρον κοινὸν εἰς τὴν Βραζιλίαν, τὴν Ἀργεντινὴν καὶ τὴν Παραγουάην, χώρας εἰς τὰς ὁποίας ὀνομάζεται κν. **Πελεκοθραύστης χρωματιστὸς** (ἰσπ. Quebracho colorado) διὰ τὴν σκληρότητα τοῦ ἐρυθροῦ ξύλου του καὶ πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ **λευκοῦ Πελεκοθραύστου** περὶ οὗ ἐγένετο λόγος ἀλλαχού (βλ. Ἀσπιδόσπερμα).

Σχισματογλωττίς (Schismatoglottis, τ. Ἀρωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 15 εἶδη ἰθαγ. τῆς Μαλαισίας καὶ τῶν παρὰ ταύτην νήσων φ. πώδη πολυετῆ, λιαν κοσμητικά. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε καὶ Σ. ἡ **οὐλόφυλλος** καὶ Σ. ἡ **μακροανθῆς** (S. crispata καὶ S. longispatha).

Σχοϊάνθος, βλ. Ἀνδροπώγων ὁ Σχοϊάνθος.

Σχοῖνος (Schoenus, τ. Κυπειρωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 60 εἶδη τὰ πλεῖστα πώδη πολυετῆ, ἰθαγ. εὐκρ. χωρῶν. Τῆς ἑλλ. χλωρ. ἀναφέρεται καὶ τὸ ἀλλαχού ἀπαντῶν Σ. ὁ **μελανός** (S. nigricans), πιθανῶς ἡ **Μελάγκρανις** τοῦ Θεοφρ. καὶ μία τῶν ἐλείων Σχοίων τοῦ Διοσκρ. — **Σχοῖνοι** καὶ **Ὁξύσχοινοι** ὀνομάζοντο παρ' ἀρχαίους διάφορα ἐλοχαρῆ φ. (βλ. Βροῦλλον), τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς σήμερον εἰς πλεκτικά ἔργα καὶ πρὸς κατασκευὴν σχοίων. **Ἐκ** τῶν Σχοίων τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ Διοσκρ., ὡς καὶ ἡ παρὰ Στράβωνι (16, 2, 16) **ἄρωματῆτις σχίνος** (γρ. σχοῖνος) ἀναφέρονται εἰς Ἀνδροπώγωνα τὸν Σχοϊάνθον.

Τ

Ταβεβουϊά (Tabebuia, τ. Β. γωνοειωδών) γ. περιλ. περί τὰ 60 εἶδη ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς· θάμνοι καὶ δένδρα· τινὰ κοσμητικὰ· τὸ ξύλον **Τ. τῆς πενταφύλλου** (*T. pentaphylla*), συμπαγές, βιρύ, εὐέργαστον, χρησιμοποιεῖται ἀντι πυξίνου (βλ. Πύξος).

Ταγίτης (Tagetes, γαλλ. Tagète ἢ Oeillet d' Inde, ἀγγλ. Marigold, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περί τὰ 20 εἶδη ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς· φ. ἐτήσια, τὰ πλείστα κοσμητικά. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε καὶ **Τ. ὁ ὀρθοφύλλος**, **Τ. ὁ κορυμβανθῆς** καὶ **Τ. ὁ σιλιπνός** (*T. erecta*, *T. corymbosa* ἢ *patula* καὶ *T. Incida*), τὰ κν. ὀνομαζόμενα **Κατιφέδες** καὶ πολλαπλ. διὰ σπορᾶς.

Ταῖη καὶ **Ταγῆ** (ἐκ τοῦ τάσσω κατὰ Κοραῆν), ἡ ἐκάστοτε χορηγούμενη εἰς τὰ κτήνη καὶ ἰδίως εἰς τοὺς ἵππους κεκανονισμένη εἰς καρπὸν (κριθὴν ἢ βρόμην) τροφή, ὅθεν βεβαίως καὶ ἡ τῶν Κρητῶν κν. ὀνομασία τῆς βρόμης **Ταγῆ**.

Ταινία, βλ. Μουελεμβεκία.

Τάκκα (Tacca) γ. τῆς ὁμωνύμου τ. τῶν **Τακκαδῶν** (Taccaceae, Μοιοκοτλ.), περιλ. περί τὰ 10 εἶδη ἰθαγ. χωρῶν τροπ. φ. πώδη πολυετῆ, ῥιζωματικά, τινὰ κοσμητικά. Αἱ ῥίζαι τῶν, καὶ ἰδίως αἱ τῆς **περοφύλλου** **Τ.** (*T. pinnatifolia*, ἰθαγ. τῆς Πολυνησίας), ἐνέχουσι μεγάλην ποσότητα εἶδους μαρανταμούλου (βλ.), διὸ καὶ χρησιμοποιοῦνται πρὸς βρώσιν εἰς ἄς χώρας τὰ φ. ταῦτα ἀκντωσῖν.

Τάλινον (Talinum, τ. Λυτικωδών) γ. περιλ. περί τὰ 11 εἶδη, τὰ πλείστα ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς· φ. πώδη πολυετῆ, σαρκόφυλλα, τινὰ κοσμητικά. **Τ. τὸ χαινον** (*T. ἢ Claytonia patens*), ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ καὶ τῆς Ἀργεντινῆς, εἶνε λαχανικὸν οὐχὶ ἀνάξιον λόγου· πολλαπλ. διὰ σπορᾶς, καλλιεργεῖται ὡς ἐτήσιον καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ πολλαχού τῆς Ἑλλάδος.

Ταμαρίνδος ὁ φαρμακευτικός (*Tamarindus indica* ἢ *officinalis*, τ. Ἑλλοδοκάρπων), **δένδρον μέγα**, μακρόβιον, ἀειθαλές, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς· ἤδη ἀκντᾶ καλλιεργούμενον καὶ εἰς ἄλλας τροπ. χώρας διὰ τὸν καρπὸν του, ὅστις εἶνε **λοθὸς μακρὸς** (10-15 ἐ.μ.) κυλινδρικός (διαμέτρου 2-3 ἐ.μ.) ἐγκλείων πολλά σπέρματα περιβαλλόμενα ὑπὸ ἀρθίου πολτώδους γλυκοζίνου οὐσίας, ἣτις ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν φαρμακοποιῶν **δξυφοϊνικός σάρξ** (φρμ. *Pulpa Tamarindorum*, τουρκ. **Ταμιο-χιντι**) καὶ ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἥπιον, ἔρροιστικὸν καὶ εὐγευστον **καθαριστικὸν φάρμακον**, τὸ κν. ὀνομαζόμενον **Ταμαρίνδον**. Ἡ ἐνέργεια τῆς οὐσίας ταύτης ὀφείλεται εἰς ἃ αὐτὴ ἐνέργει ἐν ποσῷ δξέα μυρμηκικὸν καὶ βουτυρικόν, χρησιμοποιεῖται δὲ ὁ καρπὸς οὗτος καὶ πρὸς παρασκευὴν γλυκοῦ καὶ ἔρροιστικοῦ ποτοῦ.

Ταυδάκος, βλ. Νικοτιανή.

Ταυπερόριζα, βλ. Πολιοανθές.

Ταμπούρα, βλ. Πέπων ὁ κοινὸς σελ. 758.

Ταξόδιον (Taxodium, τ. Κωνοφόρων) γ. περιλ. δένδρα μακρόβια, δασικὰ καὶ κοσμητικὰ, εὐδοκιμοῦντα εἰς γόνιμον καὶ μᾶλλον ὑγρὸν ἔδαφος. Εἶνε δὲ ταῦτα α') Τ. τὸ δίστοιχον (T. distichum, ἀγγλ. Swamp ἢ Bald-Cypress), πολὺτιμον φυλλοβόλον δένδρον τῶν νοτιοανατολικῶν Ἡν. Πολιτειῶν, παρέχον ἐκλεκτῆς ποιότητος ξυλείαν καὶ ἀφθονὸν καὶ ἀρίστην ῥητίνην· ἀπαντᾷ θεραπευόμενον πολλαχοῦ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς. β') Τ. τὸ ἀκιδωτὸν (T. mucronatum, ἀγγλ. Montezuma-Cypress¹), δένδρον μέγα, μακρόβιον, ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ, ἔνθα ἀποτελεῖ ἔκτεταμένα δάση. καὶ γ') Τ. τὸ ἑτερόφυλλον (T. ἢ Glyptostrobus heterophyllum, ἀγγλ. Embossed-Cypress ἢ Chinese Water Pine), μικρὸν δένδρον ἰθαγ. τῆς Σινικῆς. Καὶ τὰ τρία δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃσι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος· πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων· ταῦτα πρὸ τῆς φυτεύσεως διατηροῦνται μέχρι ῥιζοβολήσεως εἰς δοχεῖον περιέχον ὕδωρ.

Τάξος (Taxus, γαλλ. If, ἀγγλ. Yew, τ. Κωνοφόρων) γ. περιλ. περι τὰ 6 εἶδη ἀπαντῶντα ἰδίως εἰς εὐκρ. χώρας τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου· δένδρα ἀειθαλῆ, δασικὰ καὶ κοσμητικὰ. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Τ. ἡ ἑυγοφόρος (T. baccata), τὸ κν. "Ἡμερον Ἐλατον, ἢ Μίλος τοῦ Θεοφρ. καὶ ἡ Σμίλαξ τὸ δένδρον τοῦ Διοσκρ. ὅστις λέγει ἔτι οἱ Ῥωμαῖοι τὸ ὠνέμαζον Τάξον. Δένδρον σπάνιον ἐν Ἑλλάδι κοινὸν δὲ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ὡς καὶ ἐνιαχοῦ τῆς μέσης Ἀσίας καὶ τῆς βορ. Ἀφρικῆς. Ἀναπτύσσεται βραδέως πλὴν εἶνε μακρόβιον (ἀπαντᾷ ὑποκείμενον ὑποτιθεμένης ἡλικίας τριῶν ὡς ἑγγιστα χιλιάδων ἐτῶν) τὸ ξύλον του σκληρόν, διαρκέστατον καὶ χρήσιμον ἰδίως εἰς τὴν τορνευτικὴν· πάντα τὰ μέρη του δηλητηριώδη⁽²⁾. Εἰς βορειότερας τῆς Ἑλλάδος χώρας συνηθέστατα ἀπαντᾷ θεραπευόμενον πρὸς κόσμον ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς ὑφισταμένας ἀκόπως τὴν κουράν-

Ταπιόκα, εἶδος ἀμύλου χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν μαγειρικὴν· βλ. Μανιότη.

Ταράξακος (Taraxacum, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περι τὰ 10 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς βορ. Ἀφρικῆς· φ. πώδη πολυετῆ. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 5 ἐν εἰς καὶ Τ. τὸ γυμνανθές (T. gymnanthum), ἢ παρὰ Θεοφρ. Ἀπάλη, τὸ κν. Ἀγριορραδίκι, Πικραφάκα ἢ Πικραλίδα ὀνομαζόμενον, καὶ Τ-

(1) Παρὰ τὴν Ὁαζάμαν τοῦ Μεξικοῦ φύεται μέγα τοιοῦτον δένδρον, τὸ ὁποῖον ὑπολογίζεται ὅτι πρέπει νὰ ἔγη ἡλικίαν ἀνωτέραν τῶν 5000 ἐτῶν. Ὑπὸ τὸ δένδρον τοῦτο τῷ 1519 ἐστρατοπέδευαν οἱ Ἰσπανοί, οἱ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κορτέζ κατακτήσαντες τὸ Μεξικὸν καὶ καταλύσαντες τὴν βασιλείαν τοῦ ἰθαγενοῦς τῆς χώρας ταύτης μονάρχου Μοντεζούμα, διὸ καὶ καλοῦνται ἔκτοτε τὰ δένδρα ταῦτα κν. **Κυάρισοι τοῦ Μοντεζούμα**.

(2) «Τοῦ δὲ ἐν Ἰταλίᾳ γεννωμένου τὸν καρπὸν ὀρνίθια ἐσθίοντα πνίγεται· οἱ δὲ προσενεγκάμενοι διαρροαῖς περιπίπτουσι. Τὸ δὲ ἐν τῇ Ναρθωνίᾳ τοσαύτης δυνάμεως μετέχει, ὡς καὶ ἐκ τῆς σκιάς τοὺς ὑποκαθίσαντας ἢ κοιμηθέντας βλάπτεισθαι, πολλάκις δὲ καὶ θνήσκειν» (Διοσκορίδης).

τὸ φαρμακευτικὸν (T. officinale ἢ T. dens-leonis ἢ Leontodon Taraxacum, γαλλ. Pissenlit ἢ Dent-de-Lion, ἀγγλ. Dandelion), ἢ κν. Πικραλίδα ἢ Ἄγριομάρουλο (ἐν Λακωνίᾳ) ἀμφότερα φαρμακευτικά (φρμ. Πικραφάκης πόα καὶ ρίζα, Herba et Radix Taraxici, τουρ. Καρὰ-χινταπά) καὶ λαχανοῦμενα τὸ δεύτερον ἀπαντᾷ ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τρεῖς μορφάς, ἐνιαχοῦ δὲ τῆς Εὐρώπης καὶ καλλιεργείται ὡς λαχανικόν.

Ταρχύσταχυς (Stachytarpha ἢ Stachytarpheta, τ. Ἱερσοβοτανωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 40 εἶδη ἰθαγ. χωρῶν τροπικῶν καὶ παρατροπικῶν φ. πωδῆ, φρυγανώδη καὶ θαμνώδη τινὰ κοσμητικὰ ἢ ἄλλως χρήσιμα. Ἐκ τῶν ἀξιολογώτερων εἶνε καὶ T. ὁ εὐμετάβλητος (S. mutabilis), θάμνος πολυανθόστατος, κοσμητικὸς, ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς, καὶ T. ὁ ἰαμαϊκὸς (S. jamaicensis), φ. ἑτήσιον, ἰθαγ. τῆς Ἰαμαϊκῆς, οὐτινος τὸ χόρτον χρησιμοποιοῖται ἀντὶ τείου.

Ταταλιὰ, βλ. Φοίνιξ ὁ δακτυλοφόρος.

Τάτζλας ἢ **Τάτουλας**, βλ. Στραμώνιον.

Τεῖα ἢ **Τέα** ἢ **Θέα** ἢ **δινικὴ** (Thea sinensis — συνώνυμα Th. Bohea, Th. assamica, Th. viridis, Camellia Thea ἢ Camellia theifera — γαλλ. Theier, ἀγγλ. Tea-shrub, τουρκ. Τσαΐ, σινιστὶ Tcha, Tha ἢ Té, τ. Τερνστρομειωδῶν), θάμνος ἀειθαλής, στενωῶς συγγενῆς τῶν Καμελλιών, διὸ καὶ κατατάσσεται ὑπὸ τινῶν εἰς τὸ γένος Καμελλία. Τὰ φύλλα του, ναρκωτικὰ καὶ φαρμακευτικὰ (φρμ. Θεῖας φύλλα, Herba s. Folia Theae), ἀποτελοῦσι τὸ γνωστότατον τοῦ ἐμπορίου τέιον. Ὁ θάμνος οὗτος ὑποτίθεται ὅτι κατάγεται ἐκ τῆς ὀρεινῆς χώρας τῆς κειμένης εἰς τὰ πρὸς τὰς ἀντ. Ἰνδίας σύνορα τῆς Σινικῆς. Εἶνε δὲ βεβαιωμένον ὅτι καλλιεργείται εἰς τὴν Σινικὴν καὶ γίνεται αὐτόθι χρήσις τοῦ ἐγγύματος τῶν φύλλων του, δ.δ. τοῦ **τείου**, ἀπὸ τῆς 27ης ἐκατοστατηρίδος π. X.

Ἡ τε χρήσις τοῦ τέιου καὶ ἡ καλλιέργεια τῆς Τεῖας ἐκ τῆς Σινικῆς διεδόθη βραθυρῶν καὶ εἰς ἄλλας χώρας, ἐνωρίτερον μὲν εἰς τὴν Ἰαπωνίαν, τὴν Ἰνδοσινικήν καὶ τὸ Ἀνάμ, βραδύτερον δὲ καὶ ἀλλαχοῦ. Οἱ πρῶτοι εἰσαγαγόντες τὸ τέιον εἰς τὴν Εὐρώπην εἶνε οἱ Πορτογάλλοι, οἱ ὅποιοι ἤρχισαν τὴν τακτικὴν ἀνταλλαγὴν ἐμπορευμάτων μετὰ τῆς Σινικῆς ἀπὸ τοῦ 1577. Τούτους ἐμιμήθησαν οἱ Ὀλλανδοὶ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος. Ὀλίγον βραδύτερον ἢ χρήσις τοῦ τέιου εἰσῆχθη καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ λόρδου Ἀρλιγκτῶνος, ὅστις ἐπρομηθεύετο τὸ τέιον ἐξ Ὀλλανδίας. Ἐθεωρεῖτο δὲ τότε ἀκόμη τὸ προϊόν τοῦτο εἶδος πολυτελείας, διὸ τῷ 1664 ἢ τότε ὑφισταμένη Ἐταιρία τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν προσέφερεν εἰς τὸν βασιλεῖα τῆς Ἀγγλίας ὡς πολῦτιμον δῶρον δέμα τεύου βάρους δύο λίβρων (288 ὡς ἐγγιστα δραμίων). Ἐντούτοις, παρὰ τὴν ὑψηλὴν τιμὴν εἰς ἣν τὸ προϊόν τοῦτο κατ' ἀρχὰς ἐπωλεῖτο (1), ἡ χρήσις αὐτοῦ τα-

(1) Μέχρι τοῦ 1678 τὸ τέιον ἐτιμᾶτο εἰς τὴν Εὐρώπην πρὸς 125—250 φρ. κατὰ λίβραν (142 δραμια), ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης μέχρι τοῦ 1703 πρὸς 50 ὡς ἐγγιστα φρ. κατὰ λίβραν.

γέως ἐγενικεύθη τόσοσ ἐν Ἀγγλίᾳ ὅσον καὶ εἰς ἄλλας βορείους Εὐρωπαϊκὰς καὶ Ἀμερικανικὰς χώρας.

Ἐπὶ πολὺ τὸ Οὐράνιον Κράτος εἶχε τὸ μονοπώλιον τοῦ εἶδους τούτου, ὅπερ εἰσῆγγοτο εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ μεγάλην ποσὰ καὶ διὰ μέσου τῆς «Ἐταιρίας τῶν Ἀντ. Ἰνδιῶν». Ἄλλ' αἱ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐπελθούσαι πολιτικαὶ ἀνωμαλίαι μεταξὺ τῆς Σινικῆς καὶ τῆς Ἀγγλίας ἐπείσαν ταύτην, ἥτις ἔκτοτε ἐθεώρει τὸ τέιον εἶδος πρώτης ἀνάγκης, ὅτι πρὸς προμηθειαν αὐτοῦ ἦτον ἐπικίνδυνον νὰ ἐξαρτᾶται ἡ χώρα ἀπὸ μόνης τῆς Σινικῆς, διὸ κατεβλήθησαν προσπάθειαι πρὸς διάδοσιν τῆς καλλιεργείας τῆς Τείας καὶ εἰς τὰς ἀγγλικὰς ἀποικίας. Ἡ πρώτη ἐκτενὴς καὶ ἐπιτυχὴς πρὸς τοῦτο ἀπόπειρα ἐγένετο τῷ 1834, ἡ πρώτη δὲ ἀποστολὴ εἰς Ἀγγλίαν ἀποικιακοῦ τέιου ἐπετεύχθη τῷ 1838. Σήμερον τὰ ἐννέα δέκατα τοῦ εἰσαγομένου εἰς τὴν Ἀγγλίαν τέιου προέρχονται ἐκ τοῦ Ἀσάμ καὶ ἰδίως ἐκ Κευλάνης, ἥτις ἐξάγει ἐτησίως περὶ τὰ 45 ἑκατομ. ὀκ., ἧτοι ποσὸν ἀναλογοῦν πρὸς τὰ τρία τέταρτα περίπου τοῦ ἐκ τῆς Σινικῆς ἐξαγομένου (1). Ἡ Ῥωσία, ἥτις εἶνε ἐκ τῶν σπουδαιότερων καταναλισκουσῶν τέιον χωρῶν, ἐξακολουθεῖ προμηθευομένη τὸ προῖον τοῦτο πρωτίστως ἐκ τῆς Σινικῆς καὶ ἰδίως διὰ ξηρᾶς (2). Τὸ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς ἄλλας τῆς Ἀνατολῆς χώρας ἐξοδευόμενον σήμερον τέιον εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον κευλανικὸν καὶ λαμβάνεται ἰδίως διὰ μέσου τῆς Ἀγγλίας.

Ἡ Τεῖα ἀπαντᾷ καλλιεργούμενη ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς, προτιμᾷ δὲ κλίμα ἀπηλλαγμέτον παγετῶν πλὴν δροσερόν. Καλλιεργείται: σχεδὸν πανταχοῦ τοῦ ἀγροῦς Οὐράνιου Κράτους, ἀλλ' ἡ ἀρίστη ποιότης τέιου παράγεται εἰς τὰς μετὰξὺ τῆς 23 καὶ 25ης μοίρας βορ. πλάτους ἐπαρχίας τῆς Σινικῆς, εἰς μεσημβρινὰς δὲ κλιτύας ὀρεινῶν τόπων, ὧν τὸ ἔδαφος εἶνε πόριμον καὶ νοτερόν. Ἄλλ' ἂν καὶ ὁ θάμνος οὗτος φαίνεται προτιμῶν κλίμα γλυκὺ, οὐχ ἦττον δύναται νὰ καλλιεργηθῆ ἀπὸ τοῦ ἰσημερινοῦ μέχρι τῆς 42ας μοίρας β. π. Τὸ μέγα ζήτημα διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐπιχειρήσεως τῆς καλλιεργείας ταύτης εἶνε τὸ τοῦ ἡμερομισθίου. Εἰς χώρας εἰς τὰς ὁποίας τὸ ἡμερομισθιον εἶνε ὑπερτετιμημένον, ὅσον δὴποτε εὐνοϊκὸν καὶ ἂν ἦνε τὸ κλίμα ἢ καλλιέργεια τῆς Τείας ὑπὸ ἐμπορικὴν ἔποψιν δὲν δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ, διότι ἡ συλλογὴ καὶ κατεργασία τοῦ ἀποτελοῦντος τὸ τέιον φύλλου εἶνε ἐργασίαι λεπταὶ καὶ πολυάσχολοι.

Ἡ Τεῖα πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς. Ἀπὸ τοῦ σπορείου μεταφέρονται τὰ φ. ἐπὶ τόπου τὸ ἐπόμενον τῆς σπορᾶς ἔτος καὶ φυτεύονται κατὰ στοιχοὺς ἀπέχοντας ἀπ' ἀλλήλων περὶ τὸ μέτρον. Ἡ συλλογὴ τοῦ φύλλου συνήθως ἀρχεται ἀπὸ τοῦ τετάρτου ἔτους μετὰ τὴν σποράν. Ἀνανεοῦνται δὲ τὰ φυτὰ πέντε ἢ ἕξ

(1) Ἡ Σινικὴ ἐξάγει ἐτησίως περὶ τὰ 60 ἑκατομ. ἑκδ.—Βλ. καὶ Ὑγράμ-
βαρις ἢ φορμοζιανή.

(2) Ἀπὸ τινῶν ἐτῶν ἤρχισεν ἡ καλλιέργεια τῆς Τ. καὶ ἡ παραγωγή τέιου καὶ εἷς τινα μέρη τοῦ Καυκάσου.

ἔτη μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς συγκομιδῆς, γίνεται δὲ ἡ ἀνανέωσις ἢ διὰ νέων φ. ἢ ἀποκοπτομένων τῶν κορυμῶν τῶν παλαιῶν παρὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους ὅπως αἱ ρίζαι των ἀναδύσονται νέους βλαστούς. Τὸ φύλλον τὸ προερχόμενον ἐκ κορυμῶν ἀφιεμένων νὰ βλαστάνωσι καὶ πέραν τῶν 5-6 ἐτῶν ἀπὸ τῆς πρώτης συγκομιδῆς εἶνε καὶ ὀλιγώτερον καὶ κατωτέρας ποιότητος. Τὸ φύλλον συλλέγεται ἐκ τῶν κορυφῶν τῶν βλαστῶν ἐφ' ὅσον ἔτι εἶνε μικρόν· γίνονται δὲ συνήθως τρεῖς καὶ σπανιότερον τέσσαρες συγκομιδαὶ φύλλου κατ' ἔτος, ἦτοι μία περὶ τὰ μέσα Ἀπριλίου, ἡ δευτέρα περὶ τὰ μέσα Μαΐου, ἡ τρίτη περὶ τὰ μέσα Ἰουνίου καὶ ἡ τετάρτη (ὀσάκις γίνεται) κατ' Αὐγουστον. Ἐπὶ τοῦ προϊόντος τῶν δύο πρώτων συγκομιδῶν γίνεται ἐπιμελής ἐπιλογή, καθ' ἣν ἀποχωρίζονται τὰ μικρότερα φύλλα τὰ ὅποια ἀποτελοῦσι τὴν πρώτην ποιότητα τοῦ τεύου· τὰ ὑπόλοιπα, ὁ. ὁ. τὰ μεγαλύτερα φύλλα, εἶνε δευτέρας ποιότητος προϊόν· τρίτης καὶ κατωτάτης ποιότητος τέτιον δίδει ἡ τρίτη συγκομιδὴ (καὶ ἡ τετάρτη ὀσάκις γίνεται). Τὸ καθ' ἐκάστην συγκομιζόμενον προϊόν ἐκτίθεται εἰς τὸν ἀέρα ὅπως μαρανθῆ ἔντελως, μεθ' ὃ εἰσάγεται κατὰ μικρὰ ποσὰ εἰς ἐλαφρῶς θερμαινόμενον ἀνάβαθον λέβητα ἐν ᾧ περιτρέφεται ἐξακολουθητικῶς μέχρις ὅτου ἀποξηρανθῶσι καὶ συσπειρωθῶσι τὰ φυλάρια. Ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ τὸ προϊόν ἀποτελεῖ τὸ **πράσινον τέτιον** τοῦ ἐμπορίου. Τὸ φύλλον ὀλιγώτερον θερμαινόμενον, ἀκολουθῶς δὲ ὑποβαλλόμενον εἰς ἐλαφρὰν ζύμωσιν καὶ τέλος ἀποξηραινόμενον ἐκ νέου ἐπὶ πυρᾶς, ὡς ἐλέγχθη ἀνωτέρω, ἀποτελεῖ τὸ πανταχοῦ ἐν κοινοτέρᾳ χρήσει **μέλαν τέτιον** τοῦ ἐμπορίου. Ἀπὸ τινῶν ἐτῶν πολλαχοῦ τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, εἰς τὴν Κεϋλάνην, εἰς τὴν Βραζιλίαν καὶ εἰς τὴν Καλιφορνίαν ἡ διαλογὴ καὶ ἡ ἀποξήρανσις τοῦ φύλλου ἐκτελοῦνται δι' εἰδικῶν μηχανημάτων· καὶ ἐπιτυγχάνεται μὲν οὕτω σημαντικὴ ἐλάττωσις δαπάνης διὰ τὴν κατεργασίαν τοῦ φύλλου, ἀλλὰ πρὸς ζημίαν τῆς ποιότητος τοῦ προϊόντος. Ποικίλλει ἄλλως ἡ ποιότης τοῦ προϊόντος μεγάλως καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Σινικῇ ἀναλόγως τῆς κατσαλλομένης ἐπιμελείας πρὸς κατεργασίαν τοῦ φύλλου ὡς καὶ ἀναλόγως τῶν ἐφαρμαζομένων μεθόδων, αἱ ὅποια εἶνε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον διάφοροι ὄχι μόνον κατὰ τόπους, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς ἀρχαίους τηρουμένας καὶ μὴ λεπτομερῶς γνωστὰς εἰς τὴν ἐπιστήμην συνηθείας, τῶν διαφόρων τεκτοφυαγωγῶν. Μία τῶν συνηθειῶν τούτων εἶνε ἡ λεγομένη **ἀρωματίσις τοῦ τεύου**, ἣτις τελεῖται ὡς ἐξῆς: Μικρὰ ποσότης τεύου εἰσάγεται εἰς τὸν θερμαινόμενον λέβητα ἐν ᾧ προστίθεται ἀνάλογος ποσότης εὐόσμων ἀνθέων ὠρισμένων φυτῶν. Ἡ θερμότης ἐκλύει τὸ ἄρωμα τῶν ἀνθέων, ὅπερ ἀπορροφᾶται ὑπὸ τῶν φύλλων τῆς Τείας καὶ καθιστᾷ αὐτὰ ἰσχυρῶς εὐόσμα. Ταῦτα ἀναμιγνύμενα ἀκολουθῶς εἰς τὸ σύνολον τῆς εἰσοδείας ἀρωματίζουσιν αὐτήν. Αἱ λεπτομέρειαι τῆς μεθόδου ταύτης τηροῦνται μυστικαὶ ὑπὸ τῶν ἐφαρμαζόντων αὐτήν, εἶνε δὲ τὸ προϊόν τῶν τεϊοκαλλιεργητῶν τούτων πάντοτε περιζήτητον.

Τὴν πληροφoσίαν ταύτην λαμβάνομεν ἐκ τῆς ἀξιολόγου περὶ Τεύου πραγμα-

τείας τοῦ J. Sumner (1), ὅστις ἀναφέρει ὡς χρησιμοποιούμενα εἰς τὴν Σινικὴν πρὸς ἀρωμάτισιν τοῦ τείου τὰ ἄνθη τῶν ἐξῆς φυτῶν : Ὁσμάνθου τοῦ ἴδουόμου, Χλωράνθου τοῦ ἀσήμου (*Chloranthus inconspicuus*), Γαρδενίας τῆς πολυανθοῦς, Ἀγλαίας τῆς εὐόμου (*Aglaiia odorata*), Ἰάσου τοῦ ἀραβικοῦ, Ἄγνου τῆς σταχυρῆς (*Vitex spicata*), Καμελλίας τῆς Σασαγκούας καὶ C. τῆς εὐώδους (*Camellia Sasanqua* καὶ C. *odorifera*), Θέλκτρου τοῦ ἀνισόδμου, Μαγνολίας τῆς περιβλέπτου (*Magnolia conspicua* ἢ *Yulan*), Ῥοδῆς τῆς ἰνδικῆς εὐοσμωτάτης (*Rosa indica odoratissima*), Μουραίας τῆς ἐξωτικῆς, Βίξης τῆς ὀρελλανίου, ὡς καὶ τὰ ἄνθη τῆς Ῥοδακινέας, τῶν Ἐσπεριδοειδῶν, τοῦ Ἰακίνθου καὶ τινῶν ἄλλων φ. Ὁ Dybowsky ἔν τιτι πρὸς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν ἀνακοινῶσει του (2) ἀναφέρει ὅτι ἡ συνήθεια τοῦ ἀρωματίζειν τὸ Τείον τῇ βροθεῖα εὐόσμων ἀνθῶν ἐπικρατεῖ καὶ ἐν τῇ γαλλικῇ Ἰνδοσινικῇ, ἔνθα χρησιμοποιοῦνται πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἰδίως τὰ ἄνθη τῶν Ἐσπεριδοειδῶν τοῦ Ὁσμάνθου καὶ τῆς Μαγνολίας. Κατὰ τὸν Mueller ἐν Κουίνσλάνδη συνηθίζεται ν' ἀρωματίζεται τὸ τέιον τῇ προσθήκῃ φύλλων Μύρτου τῆς ἀκμηνοειδοῦς (β.λ.).

Τὰ λεγόμενα **πλινθία τείου** (γαλλ. *thé en briques*, ἀγγλ. *Brick-tea*) κατασκευάζονται εἰς τὴν Σινικὴν ἐκ τῶν τριμμάτων καὶ τῶν ἄλλων ὑπολειμμάτων τῆς κατεργασίας τοῦ τείου καὶ ἐκ κατωτάτης ποιότητος φύλλων τῆς Τείας. Ταῦτα ἀναμιγνυόμενα μετὰ αἵματος ἢ ἄλλων πηκτωδῶν οὐσιῶν, βραζόμενα ὁμοῦ, συμπιεζόμενα καὶ ἀποξηραίνόμενα ἀποτελοῦσι τὰ **πλινθία**, τὰ ὅποια ὡμὰ ἢ μαγειρευόμενα καταναλίσκονται ὑπὸ τῶν Καλμούκων καὶ ἄλλων νομάδων τῆς Ἀσίας Μὲν ἢ Ῥωσσία εἰσάγει ἐτησίως περὶ τὰ 15 ἑκατομ. ὀκ. τοιοῦτου εἰς πλινθία τείου.

Ἡ δραστικὴ οὐσία τοῦ τείου εἶνε ἡ λεγομένη **τεΐνη** (γαλλ. *théine*), ἣτις κατ' οὐδὲν διαφέρει τῆς καφεΐνης (β.λ.) τῆς ἀπαντώσης εἰς τὸν καφέν ὡς καὶ εἰς τοὺς καρπούς ἢ τὰ φύλλα ἄλλων τινῶν φ. (βλ. Ἐλαιόπρινος, Κόλα, Κυκλωπὶς, Παυλίλια). Ἡ ποσότης τῆς τεΐνης ἢν ἐνέχει τὸ τέιον ποικίλλει (2-5 %) ἀναλόγως τῆς ποιότητος αὐτοῦ, ἐνεργεῖ δὲ αὕτη ἀπαρallάκτως ὡς ἡ καφεΐνη. δ.δ. ἐν μικρᾷ ποσότητι λαμβανομένη εἶνε τονωτικὴ, καθιστᾷ δραστικωτέραν τὴν ἀναπνοήν, παράγει ἐγκεφαλικὴν διέγερσιν καὶ ὀξύνει τὰς πνευματικὰς δυνάμεις, ἀλλ' ἐπιφέρει καὶ ἀπνίαν. Χάρις εἰς τὴν οὐσίαν ταύτην ὡς καὶ εἰς τὸ φυσικὸν ἢ ἐπικτητὸν ἄρωμά του, τὸ τέιον λαμβανόμενον ἐν ἐγγύματι καὶ ἐν μέτρῳ ἀποτελεῖ ποτὸν εὐάρεστον καὶ ὑγιεινόν, ἂν καί, ἔνεκα τῆς μεγάλης ποσότητος δεψίνης ἢν ἐνίοτε περιέχει (15-25 %), εἰς τινα ἄτομα προκαλεῖ ἔμμονον διατάραξιν τῶν πεπτικῶν ὀργάνων. Ἡ κατάχρησις ὁμοῦ τοῦ τείου προκαλεῖ καρδιοκτύπους, ἔμμονον ἀπνίαν, κεφαλαλγίαν, δυσπεψίαν ἢ νευρασθένειαν. Ἐντούτοις ταῦτα δὲν ἐμπόδισαν τὴν μεγάλην διάδοσιν καὶ τὴν ὑπέρμετρον χρῆσιν τοῦ

(1) «A popular treatise on tea» σελ. 21.

(2) «Journal d' Agr. Pratique», 1908, Α', σελ. 36.

τείου ιδίως παρά τοις 'Ρώσοις, τοις 'Ολλανδοῖς καὶ τοις 'Αγγλοσάξωσιν, τοῖ ὅποιοι ζῶντες εἰς κλίματα ψυχρὰ αἰσθάνονται μεγαλητέραν ἢ ἡμεῖς ἀνάγκη λήψεως ποτῶν θερμαντικῶν ἕμα καὶ τονωτικῶν. 'Αλλ' εἰς τὴν μεγάλην διάδοσιν τῆς χρήσεως τοῦ τέιου παρ' Ἀγγλοῖς, Αὐστραλοῖς καὶ Βορειοαμερικανοῖς συνετέλεσαν οὐχὶ ὀλίγον καὶ οἱ λεγόμενοι «τῆς ἐγκρατείας» (ἀγγλ. teatotals ἢ teetotals) πολυπληθεῖς παρ' αὐτοῖς σύλλογοι.

Τὸ τέιον καὶ ἔνεκα τῆς φύσεώς του καὶ ἔνεκα τῆς τιμῆς του εἶνε ἐκ τῶν ἐμπορευμάτων τῶν μᾶλλον ὑποκειμένων εἰς τὴν νοθείαν. 'Εκ κυβερνητικοῦ ἐλέγχου γενομένου ἐν 'Ρωσσίᾳ πρό τινων ἐτῶν, ἐπὶ 102 δειγμάτων τέιου ληφθέντων ἐκ διαφόρων ἐμπόρων τῆς Βαρσοβίας, τῆς Μόσχας καὶ τῆς Πετρούπολεως τὰ 42 εὑρέθησαν νοθευμένα. Νοθεύεται δὲ τὸ τέιον διὰ τῆς μετ' αὐτοῦ ἀναμίξεως φύλλων ἄλλων φυτῶν, ὡς λ.χ. φύλλων Μυρτιδίου τῆς 'Ιδαίας 'Αμπέλου, Βερβερίδος τῆς κοινῆς, Φιλύρας, Μηλέας, 'Ράμνου τῆς εὐθραύστου καὶ ιδίως 'Επιλοβίου τοῦ στενοφύλλου, τὸ ὅποῖον καὶ ἐκαλλιεργεῖτο ἄλλοτε ἐκτενῶς ἐν 'Ρωσσίᾳ πρὸς ἀποκλειστικὸν σκοπὸν τῆς χρησιμοποίησεως τῶν φύλλων του διὰ τὴν νόθευσιν τοῦ τέιου (1).

"Ἄλλων φ. φύλλα ἢ καρποὶ ἐνέχοντα τείνην καὶ χρησιμοποιούμενα ἐνιαχοῦ ἀπαραλλάκτως ὡς τὸ τέιον εἶνε πρωτίστως τὰ φύλλα 'Ελαιοπρίνου τοῦ πικραγουύανου, περὶ οὗ ἐλέγχθησαν τὰ δέοντα ἐν τῷ οἰκείῳ χωρίῳ κατὰ δευτέρον λόγον ἔρχονται: α') τὰ φύλλα τῆς Κορφέας τὰ ὅποια χρησιμοποιοῦνται ἀντὶ τέιου εἰς τινὰς πρὸς νότον τῆς 'Ασίας νήσους· β') τὰ φύλλα Κυκλωπίδος τῆς ἐχίνοποδιοειδοῦς· καὶ γ') ὁ καρπὸς Παυλλινίας τῆς κουπανίου (β.λ.). Τὰ προϊόντα ταῦτα καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν παρασκευαζόμενα ἐγγύματα ὀνομάζονται συνήθως **τέϊα**, διακρινόμενα ἀπὸ τὸ γνήσιον τέιον τῆ προσθήκῃ τοῦ ἐγγωρίου αὐτῶν ὀνόματος ἢ τοῦ τόπου τῆς παραγωγῆς των. **Τέϊον** προστούτοις συνήθως ὀνομάζεται καὶ πολλῶν ἄλλων φ. τὸ χόρτον ἢ τὰ φύλλα, τὰ ὅποια δὲν ἐνέχουσι μὲν τείνην πλὴν χρησιμοποιοῦνται ἐνιαχοῦ ἐν ἐγγύματι παρασκευαζομένῳ ὡς τὸ τέιον καὶ χρησιμοποιοῦνται ἀντὶ τούτου. Τὸν τῆς ἐπομένης σελίδος πίνακα τῶν φυτῶν τούτων λαμβάνομεν (ἐν τισὶ τροποποιηθέντα) ἐκ τῆς ἀξιολόγου περὶ τέιου πραγματείας τοῦ J. Sumner. Εἰς τὰ τοῦ ἐν λόγω πίνακος φ. δέον νὰ προστεθῶσι, πλὴν τῶν ἑλληνικῶν **τσαγιῶν** καὶ **φασκομηλῶν** (βλ. Σιδηροῖτις καὶ 'Ελελίσφακον) καὶ τὰ ἐξῆς, περὶ ὧν ἐγένετο ἤδη ἢ γενήσεται λόγος εἰς τὰ οἰκεῖα χωρία. α') Βερονική ἢ φαρμακευτική, β') 'Ελαιόπρινος ἢ Κασίνη (2), γ') Λευσοερία ἢ γναφαλοειδής, δ') Μέλισσα ἢ φαρμακευτική, ε') Μικρομερίς ἢ ἰουλιανή, ς') Μύρτος ἢ ἀχιμησοειδής, ζ') Μυρτιδίων ἢ 'Αρχτοστάφυλος, η') Παρωρυχία ἢ ἀργυρᾶ, θ') 'Ρηξίπετρον τὸ παχύφυλλον, ι') Στικτή ἢ πνευμονική (βλ. εἰς Δειγῆνας), ια') Ψευδομυρική ἢ Γαλῆ καὶ ιβ') 'Ωκιμον τὸ ἀντιπυρετικόν.

(1) «Plantes utiles des pays chauds», σελ. 4.

(2) Τοῦ φυτοῦ τούτου τὰ φύλλα ἐνέχουσι τείνην.

Εἶδη φυτῶν	Χῶραι ἐν αἷς φέρονται ἢ χρησιμοποι- οῦνται ταῦτα	Κοινὰ ὀνόματα τῶν ἐν λόγῳ φυτῶν
Acrona Sanguisorbae	Σουμάτρα	Tea plant
Alstonia theaformis	Κεντ. Ἀμερικῆ	
Angraecum fragrans	Γαλλία	
Capraria biflora	Βραζιλία	Capitão
Catha edulis	Ἀβυσσινία	Cafta, Khat ἢ Chaat (1)
Ceanothus americanus	Βορ. Ἀμερικῆ	Mountain tea (2)
Chenopodium ambrosioides	Βορ. Ἀμερικῆ	Appalachian tea (3)
Corraea alba	Σουμάτρα	Tea plant
Fragaria collina ἢ vesca	Εὐρώπη	
Gaultheria procumbens	Βορ. Ἀμερικῆ	Labrador ἢ James's Tea
Galphymia (Leptospermum)		
nitida	Σουμάτρα	Tea plant καὶ Tree of longLife
Hortensia Thumbergii	Ἰαπωνία	Tea of Heaven ἢ Amatsja
Ledum palustre καὶ L. lati-		
folium	Βορ. Ἀμερικῆ	Oswego Tea
Lantana Pseudothea	Μεξικόν, Κο-	
	λομβία	Mexican Tea
Leptospermum Scoparium καὶ		
L. Thea	Σουμάτρα	Tea plant
Melaleuca scoparia καὶ M.		
genistifolia	Χιλῆ	Substitut for Paraguay Tea
Micromeria theasonensis	Ἀυστρία	Brazilian Tea
Monarda didyma καὶ M. pur-		
purea	Μαυρίκιος	Bourbon ἢ Faham Tea (4)
Myrtus Aglaia	Χιλῆ	
Ocymum album	Ἄντ. Ἰνδία	Tootsie Tea (5)
Prinos ἢ Ilex glaber	Βορ. Ἀμερικῆ	New Jersey Tea
Prunus spinosa (6) 1/3 μετὰ		Ἀποτελεῖ τὸ ἄριστον ἀντικα-
2/3 Fragaria collina ἢ		ταστατικὸν τοῦ γνησίου
Fragaria vesca	Εὐρώπη	τῆς
Psoralea glandulosa	Νέα Γρενάδη	Santa Fé Tea
Sageretia theezans	Σινική	
Salvia officinalis	Εὐρώπη	Sage Tea (7)
Stachytarpheta jamaicensis	Ἀντ. Ἰνδία (8)	
Viburnum cassinioides ἢ		
squamatum	Βορ. Ἀμερικῆ	Appalachian Tea

(1) Βλέπε Κάθα. (2) Καὶ New Jersey Tea. (3) Βλ. Χηνοπόδιον τὸ ἀμβρο-
ποειδές. (4) Μοναρδία ἢ δίδυμος (β.λ.) εἶνε τὸ κατ'ἔξοχὴν Oswego Tea. (5) Βλ.
᾽Ωκιμον. (6) Βλ. Προύμνη ἢ ἀκανθώδης. (7) Βλ. ᾽Ελελίφακον τὸ φαρμακευ-
τικόν. (8) Βλ. Ταρψύσταχος.

Ἰσὺς τὸ ὄνομα Τέτον τῶν Ἄλπεων (γαλλ. *Thé des Alpes*) πωλεῖται εἰς τὰ φαρμακεῖα ἐντὸς κυτίων μίγμα ἐξ ἀνθέων καὶ φύλλων διαφόρων αὐτοφυῶν τῶν Ἄλπεων φυτῶν, τοῦ μίγματος δὲ τούτου λαμβάνεται τὸ ἔγχυμα μετὰ σακχάρου ὡς ὑπακτικὸν καὶ καθαρτικόν.

Τέκομα (*Tecoma*, τ. Βιγνονειωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 20 εἶδη ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν θάμνοι κοσμητικοί, εὐθυτενεῖς ἢ αναρριχώμενοι. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε καὶ τὰ ἀπὸ πολλοῦ θεραπεύμενα παρ' ἡμῖν καὶ ὀνομαζόμενα κν. **Μπιγνόνια**, ἤτοι α') *T. τὸ ἀκρωτηριάνδον* (*T. ἢ Bignonia capensis*), ἰθαγ. τῆς Εὐέλπιδος Ἄκρας. β') *T. τὸ μεγανθές* (*T. ἢ Bignonia grandiflora*), ἰθαγ. τῆς Σινικῆς, καὶ γ') *T. τὸ ῥιζοβόλον* (*T. ἢ Bignonia radicans*, γαλλ. *Jasmin Trompette*, ἀγγλ. *Trumpet Flower*), ἰθαγ. τῶν Ἡν. Πολιτειῶν. Καὶ τὰ τρία αναρριχώμενα, τὸ τελευταῖον δὲ τῇ βοήθειᾳ ἑναερίων ῥιζῶν.

Τεκτονία ἡ μερίζων (*Tectonia grandis*, γαλλ. *Teck*, ἀγγλ. *Teak-tree*, τ. Ἱεροβοτανωδῶν), δένδρον μέγα, φυλλοβόλον, ελαστικόν, ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν καὶ ἄλλων θερμῶν ἀσιατικῶν χωρῶν. Εἶδος πολύτιμον διὰ τὸ ἀριστον ξύλον του, καὶ ἄλλων θερμῶν ἀσιατικῶν χωρῶν. Εἶδος πολύτιμον διὰ τὸ ἀριστον ξύλον του, ὅπερ εἶνε ὑπόχρον, εὐσομον, διαρκέστατον, ἰσχυρότατον, ἀλλ' οὐχὶ σκληρὸν καὶ ἐπομένως εὐέργασταν. Ὑποτίθεται ὅτι ἦτο γνωστὸν εἰς τοὺς Βαβυλωνίους. Τοιαῦτα ξύλα ἐχρησιμοποίηθησαν ὑπὸ τῶν Μακεδόνων εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν τεταυρῶν τῆς εἰς τὴν δυτικὴν ὄχθην τοῦ Τίγρητος ἰδρυθείσης ὑπ' αὐτῶν Κτησιφῶνος, ἔνθα εὐρέθησαν τὰ ξύλα ταῦτα πρό τινων ἐτῶν διατηρούμενα ἐν ἀρίστῃ καταστάσει, μετὰ πάροδον δ.δ. 23 ὄλων αἰῶνων. Τὸ ξύλον τοῦτο ὀφείλει τὴν εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὴν ὑγρασίαν μεγίστην ἀντοχὴν του εἰς ὃ ἐνέχει αἰθέριον ἔλαιον ἡρησιμοποιεῖται δὲ κατὰ μεγάλα ποσὰ εἰς τὴν ναυπηγίαν. Ἐνεκα τῆς κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν μεγάλης αὐξήσεως τῆς καταναλώσεώς του ἐκτεταμένα φυτεῖται Τεκτονίας ἐγένοντο εἰς ἅς χώρας τὸ δένδρον τοῦτο εὐδοκίμη.

Τελφαίρια (*Telfairia ἢ Ampelositycos*, τ. Κολοκυνθωδῶν) γ. ὀλιγομελὲς περιλ. μεγάλους αναρριχωμένους θάμνους, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀφρικῆς. *T. ἡ δυτικὴ* καὶ *T. ἡ σχιστόφυλλος* (*T. occidentalis* καὶ *T. pedata*) φέρουσι μεγάλους σαρκώδεις καρποὺς πλήρεις σπερμάτων, τὰ ὅποια ἐκθλιδόμενα παρέχουσιν ἀφθονον βρώσιμον ἔλαιον τὰ σπέρματα ταῦτα ἐφθὰ τρώγονται ὑπὸ τῶν ἰθαγῶν τῶν χωρῶν εἰς ἅς τὰ ἐν λόγῳ φ. ἀπαντῶσι.

Τεμπέρι, βλ. Πολιοισανθές.

Τεοζίντη, βλ. Εὐγλαινα.

Τερατόα, βλ. Κερατέα.

Τερέβινθος καὶ **Τέρμινθος**, βλ. Πιστακία ἢ Τερέβινθος καὶ Π. ἡ παλαιστίνος.

Τερνστροϊμία (*Ternstroemia*, τ. Τερνστροϊμειωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 25 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς θάμνοι καὶ δένδρα, τινὰ κοσμητικά· ἐκ τῶν κοσμητικωτέρων εἶνε *T. ἡ ἔλλειπτική* (*T. elliptica*), θάμνος ἰθαγ. τῶν δυτ. Ἰνδιῶν.

Τερνστροειμειώδη (Ternstroemiaceae) τ. Δικοτλδ. περιλ. θάμνους και δένδρα άπαντώντα εις τροπ. και παρατροπ. χώρας, τινά εξόχως κοσμητικά ή άλλως χρήσιμα (γ. 'Ακτινίδιον, Καμελλία, Ρίζοβίλος, Τεία, Τερνστροεία κ.ά.).

Τετράγγυρον, βλ. Πέπων ή ήμερος.

Τετράγκαθο, βλ. 'Αστράγαλος.

Τετραγωνία (Tetragonia, τ. Μεσημβριανθεμωδών) γ. περιλ. περί τά 20 είδη, τά πλείεστα ίθαγ. τής νοτ. 'Αμερικής φ. πωώδη, έτήσια και πολυετή, έρποντα και άναρριχώμενα, τινά φρυγανώδη. Τά αξιολογώτερα είναι α') Τ. ή **πολύπλοκος** (T. implexicoma), φρυγανώδες, ίθαγ. τής Αύστραλίας και τής Νέας Ζηλανδίας, πολύπλοκον, εύανθές, έρπον ή άναρριχώμενον, καταλαμβίνον ταχέως πολύν χώρον, κατάλληλον προς συγκράτησιν τών κινουμένων άμμων, και β') Τ. ή **άπλωτή** (T. expansa, γαλλ. Tetragone cornue, άγγλ. New Zealand Spinach ή New Zealand Ice plant), είδος έτήσιον ίθαγ. τής Νέας Ζηλανδίας, άπαντών πολλαχού καλλιεργούμενον ώς κοσμητικόν και ίδίως ώς λαχανικόν τόν χόρτον του μαγειρεύεται ώς τόν σπανάκιον, ούτινος έχει περίπου τήν γεϋσιν. διό και ονομάζεται υπό τών 'Αγγλων κν. **Σπανάκιον τής Νέας Ζηλανδίας**. Τό φυτόν τούτο έχει τό πλεονέκτημα ότι είναι θερινόν και άντέχει εις τήν ξηρασίαν, διό και καλλιεργείται άντί Σπανακίου κατά τούς θερινούς μήνας, εις στεγνάς δε ή και άμμόδεις έτι γαίαις. 'Αμφότερα τά φ. ταύτα είναι άριστα νομευτικά πολλαπλ. εύχερως διά σποράς και αυτοδιαδίδονται, δύνανται δε νά εύδοκιμήσωσι πολλαχού τής Ελλάδος.

Τέτος, βλ. Κισσός.

Τεύκιον (Teucrium, γαλλ. Germandrée, άγγλ. Germander. τ. Χειλανθών) γ. περιλ. περί τά 100 είδη άπαντώντα πολλαχού φ. θαμνώδη, φρυγανώδη και πωώδη, έτήσια, διετή ή πολυετή πολλά φαρμακευτικά ή άλλως χρήσιμα. Είδη τής έλλ. γλωρ. 16 εν οις και α') Τ. ή **Χαμαιδρυς** (T. Chamaedrys, γαλλ. Petite Chêne ή Chénette άγγλ. Wild Germander), ή **Χαμαιδρυς τού Διοσκρ.**, ή κν. **Χαμοδρυά** ονομαζομένη, φ. πωώδες πολυετές, φαρμακευτικόν β') Τ. **τό κρητικόν** (T. creticum), θαμνίον άπαντών εν Κρητή, Κύπρω, Παλαιστίνη, Αίγυπτω και Σικελία εις τό φ. τούτο υποτίθεται ότι αναφέρεται τό τού Διοσκρ. **Ελένιον αιγύπτιον**. γ') Τ. **τό ξανθόν** (T. Flavum), θαμνίον κοινόν πολλαχού τής Ελλάδος, τό κν. ονομαζόμενον **Χαμαιδρυά, Μοσχόχορτο και Μοσχόστουβιά** φαρμακευτικόν παρά τῷ λαῶ. δ') Τ. **τό Πόλιον** (T. Polium, γαλλ. Poiriot de montagne), πωώδες πολυετές, φαρμακευτικόν άπαντά πολλαχού τής Ελλάδος ώς και εις άλλας παραμ. χώρας, υπό πολλάς δε διαφοράς. Εις τό είδος τούτο αναφέρεται τό τῷ Θεοφρ. και τῷ Διοσκρ. **Πόλιον**. Κοινώς ονομάζεται κατά τόπους **'Αμάραντο, Παναγιόχορτο, Τής άγάπης τό βοτάνι, Τής Κυράς ή Τής Παναγίδς τό χορτάρι** ('Αττική), **Μητέρα** (Κύπρος), **Διβανόχορτο ή Πόλιο τού βουνοῦ** (Ζάκυνθος). και ε') Τ. **τό Σκόρδιον** (T. Scordium—T. scordioides κατά τόν Halacsy—γαλλ. Germ. aquatique, άγγλ. Water Germander),

τὸ Σκορδίου τοῦ Δισοκρ., τὸ κν. Σκορδιὸ ἢ Σκορδόχορτο· φ. ποῦδες, πολυετές, φίλυδρον, φαρμακευτικὸν (φρμ. Σκορδίου πόα, Herba Scordii). Τὸ γόρτον του θλιβόμενον ἀναδίδει ὀσμὴν σκορδίου, διὸ καὶ σπανίως θίγεται ὑπὸ τῶν κτηνῶν, τραγόμενον δὲ ὑπ' αὐτῶν μεταδίδει τὴν ὀσμὴν του εἰς τὸ γάλα των.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιόλογον εἶνε **Τ. τὸ Μάρου** (T. Marum, γαλλ. Herbe aux Chats, ἀγγλ. Cat Thym), θυμαρίον φαρμακευτικὸν (φρμ. Μάρου πόα, Herba Mari), ἰθαγ. τῆς νοτιοδ. Εὐρώπης. Εἰς τὸ φ. τοῦτο ἀρέσκεται νὰ προστερίβηται ἢ γαλ.ῆ (βλ. καὶ Νάρδος ἢ φαρμακευτικὴ, Γλήχωμα τὸ γαλεόφιλον, Ὁρίγανον τὸ Μάρου). Εἰς εἶδος τοῦ προκειμένου γένους ἀναφέρεται πιθανῶς τὸ Μάρου τοῦ Δισοκροῦ. *Κοκκινὸ γόρ. Παύλας*

Τεῦτλον τὸ κοινὸν (Beta vulgaris ἢ perennis, τ. Χηνοποδιωδῶν), φ. ποῦδες, πολυετές ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης· ἀπαντᾷ ὑπὸ τρεῖς μορφάς ἢ διαφορὰς τὰς ὁποῖα ἐνταῦθα παραδειγμέθα ὡς ἴδια εἶδη εἶνε δὲ ταῦτα: α') **Τ. τὸ ἄγριον ἢ παρλίον** (B. maritima, γαλλ. Bette), εἶδος ἀπαντῶν αὐτοφυόμενον εἰς πάσας τὰς παραμ. γῶρας ὡς καὶ εἰς τὰς Καναρίους νήσους, εἰς ἀμυώδεις δὲ καὶ παρακτίους ἰδίως γαίας ἢ ῥίζα του εἶνε ἀτρακτοειδὴς καὶ λεπτή. Πολλαχού τῆς Ἑλλάδος λαχανεύεται καὶ εἶνε γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἄγριοῦσευκλο, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ Γλυκορρίζι. Ἐλαχανεύετο δὲ φαίνεται καὶ τὸ πάλα, διότι παρ' Ἀθην. (B, 16, c) μεταξὺ τῶν ἀγρίων ἐφημάτων ἀναφέρεται καὶ τὸ **Τεῦτλον**. Εἰς τὸ φ. τοῦτο πρέπει ν' ἀναφέρεται ἢ **Τευτλίς** τοῦ Θεοφρ. καὶ τὸ **Τεῦτλον** τοῦ Δισοκρ. ὅστις λέγει ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι τὸ ὠνόμαζον **Βέταν οὐλβάτικων**. Τοῦ φ. τούτου ἀπόγονοι πρέπει νὰ ἦνε τὰ μόνον ὑπὸ καλλιέργειαν ἀπαντῶντα ἐπόμενα δύο εἶδη. β') **Τ. τὸ Σεῦτλον ἢ σικελικὸν** (B. Sicula ἢ Sycla ἢ Siela, γαλλ. Poirée ἢ Bette, ἀγγλ. Leaf-Beet, τουρ. Πατζί), τὸ κν. γνωστὸν **Σέσκλον ἢ Σέσκουλον** καὶ ἐν Κύπρῳ **Λάχανο**· τὸ παρὰ Θεοφρ. **Τευτλίον λευκὸν** λαχανικὸν καλλιεργούμενον ὡς ἐτήσιον. Τὸ φ. τοῦτο ἀπαντᾷ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς, ὡν τὰ φύλλα (καὶ ἰδίως οἱ μίσχοι καὶ αἱ ῥάχεις τῶν φύλλων) εἶνε ὑπέλευκα, ὑπώχρα ἢ ὑπέρυθρα. Μᾶλλον πρὸς κόσμον καλλιεργῶνται αἱ διαφοραὶ αὐτοῦ **ἐρυθρόφυλλον** (B. Sicula rubra), **ὠχροφύλλον** (B. Sicula lutea) καὶ **ποικιλόφυλλον** (B. Sicula variegata, γαλλ. Poirée à Carde du Chili, ἀγγλ. Chilian Beet). Τῆς τελευταίας διαφορᾶς τὰ φύλλα εἶνε πολυχρόμα καὶ ἐνίοτε λαμβάνουσι μεγάλας διαστάσεις (30×90 ἐ.μ.) καὶ γ') **Τ. τὸ σαρκόρριζον** (Beta Rapa ἢ rapacea, γαλλ. Betterave, ἀγγλ. Beet-root, τουρ. Παντζάρι) τὸ γνωστότατον **Κοκκινγοῦλι ἢ Παντζάρι**, τὸ τοῦ Θεοφρ. **Τευτλίον μέλαν**, ὅπερ οὗτος ἀναφέρει ὡς ἔχον ῥίζαν σαρκώδη (Φ. I.-7, 2, 8) καὶ περὶ οὗ λέγει: «Εὐχυλότερον δὲ καὶ τῶν Τευτλίων τὸ λευκὸν τοῦ μέλανος καὶ ὀλιγοσπερμότερον ὃ καλοῦσι σικελικόν» (Φ. I.-7, 4, 4). **Τ. τὸ σαρκόρριζον** ἀπαντᾷ καλλιεργούμενον ὑπὸ πλείστας διαφορὰς καὶ παραλλαγὰς δυναμένας νὰ καταταχῶσιν εἰς τὰς ἐξῆς τέσσαρας ὁμάδας: 1) **Τεῦτλα λαχανικά**, τὰ κατ' ἐξοχὴν **Κοκκινγοῦλια ἢ Παντζάρια** τῶν ἡμετέρων λαχανικηπουρῶν. Τῆς ὁμάδος ταύτης πλείστα εἶνε αἱ καλλιεργούμεναι παραλλαγαί, αἱ ὁποῖαι διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων ἰδίως ἐκ τοῦ σχήματος

καὶ τοῦ χρώματος τῆς σαρκώδους ρίζης των ἀπαντῶσι παραλλαγαὶ φέρουσαι: ρίζαν ὑπόλευκον, κιτρίνην, ροδίνην, ἐρυθρὰν ἢ αἱματόχρουν ἀτρακτοειδῆ, γογγυλοειδῆ, σφαιρικὴν ἢ ὠσειδῆ. 2) **Τεῦτλα κοσμητικά.** Ἡ ὁμάς αὕτη ἀντιπροσωπεύεται μόνον ὑπὸ ἐνὸς τύπου εἶνε δὲ τὸ φ. τοῦτο τὸ ἐπονομαζόμενον **T. τὸ μεταλλικὸν** (B. Rapa metallica ἢ B. hortensis metallica, ἀγγλ. Victoria Beet). Τοῦ φ. τοῦτου τὰ φύλλα εἶνε μεγάλα καὶ αἱματόχροα, ἔχουσι δὲ μεταλλικὴν ἀνταύγια· ἢ σαρκώδης ρίζα τοῦ φ. ἐδώδιμος. 3) **Τεῦτλα κτηνοτροφικά** (γαλλ. Betteraves fourragères, ἀγγλ. Mangolds). Ἡ ὁμάς αὕτη περιλαμβάνει πολυαριθμούς παραλλαγὰς ἐκτενῶς καλλιεργουμένας πολλοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς βορ. Ἀμερικῆς πρὸς διατροφήν τῶν κτηνῶν καὶ ἰδίως τῶν βοῶν καὶ τῶν προβάτων. Τινῶν παραλλαγῶν αἱ σαρκώδεις ρίζαι εἶνε ὀγκωδέσταται· ἀπαντῶσιν ἐνίοτε ρίζαι ζυγίζουσαι καὶ μέχρι δέκα ὀκ. Τοιαύτη εἶνε συνήθως ἡ ρίζα τῆς παραλλαγῆς **Μαμμοῦθ** (γαλλ. B. Disette Mammoth, ἀγγλ. Mammoth Mangold), ἣτις εἰσαχθεῖσα τὸ πρῶτον πρὸ ἐτῶν ὄψ' ἡμῶν ἐκαλλιεργήθη ἐπιτυχῶς εἰς τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς Ἀθήνας πρῶτην Δημόσιον Δένδροκομεῖον. Τῆς ὁμάδος ταύτης ὡς καὶ τῆς ἐπομένης τὰ φ. ἀποτελοῦσι τὸ ὑπὸ τινῶν παρεδεδεγμένον εἶδος **T. τὸ ὑψηλότατον** (B. altissima). καὶ 4) **Τεῦτλα σακχαροφόρα ἢ Σακχαρότευτλα** (γαλλ. Betteraves à sucre, ἀγγλ. Sugar Beets). Αἱ πολυαριθμοὶ παραλλαγαὶ τῆς ὁμάδος ταύτης καλλιεργοῦνται ἐκτενῶς ἰδίως ἐν Εὐρώπῃ διὰ τὰς πλουσίας ἐν σακχάρῳ σαρκώδεις ρίζας των.

Τὴν ὑπαρξίν ἱκανῆς ποσότητος κρυσταλωσίμου σακχάρου εἰς τὴν σαρκώδη ρίζαν τοῦ **T.** πρῶτος διέγνωσεν ὁ Γάλλος Olivier de Serres περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος, πρῶτος δ' ἐπεχείρησε τὴν κατασκευὴν σακχάρου ἐκ τεύτλων ὁ γημικός Margraff ἐν Βερολίῳ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος. Ἀλλὰ πρῶτη βιομηχανικὴ ἐπιχείρησις πρὸς κατασκευὴν τευτλοσακχάρου εἶνε ἡ ὀργανωθεῖσα ἐν Σιλεσίᾳ ὑπὸ τοῦ Achard περὶ τὰ τέλη τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος. Τῷ 1809 εἰσῆχθη ἡ βιομηχανία αὕτη καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν ἔνθα, ἂν καὶ ἔκτοτε ὑπεστηρίχθη ἐκθύμως ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς γαλλικῶν κυβερνήσεων, δὲν ἔδειξε σημεῖα ζωῆς εἰμὴ μόνον μετὰ πάροδον εἰκοσιπενταετίας. Σήμερον μόνη ἡ Εὐρώπη παράγει ἐτησίως περὶ τὰ ἑξ̄ δυσεκαταμμύρια ὀκ. τευτλοσακχάρου. Ὁ ἐπόμενος πίναξ δεικνύει τὰς κυριωτέρας σακχαροπαραγωγούς τῆς Εὐρώπης χώρας καὶ τὸ ποσὸν τευτλοσακχάρου τὸ ὁποῖον ἐκάστη αὐτῶν παρήγαγε κατὰ τὸ γεωργικὸν ἔτος 1910—1911:

Κυριώτεροι σακχαροπαραγοὶ Χῶραι

τῆς Εὐρώπης

Αὐστρουγγαρία.....	1.522,785
Βέλγιον.....	283,222
Γαλλία.....	711,172
Γερμανία.....	2,574,116
Ὁλλανδία.....	216,886
Ῥωσία.....	2,108,760
Σουηδία.....	173,804

Τὸ ὅλον.....

Παραγωγή τευτλοσακχάρου εἰς τόννοισ
(τῶν 785 ὀκ.) κατὰ τὸ ἔτος 1910—11

1.522,785
283,222
711,172
2,574,116
216,886
2,108,760
173,804
<hr/>
7,590,745

Μικρότερα ποσά (ἐν συνόλῳ περὶ τὰς 427,000 τόννους) παράγουσιν αἱ Βουλγαρία, Δανία, Ἑλβετία, Ἰσπανία, Ἰταλία, Ρουμανία καὶ Σερβία. Εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας ἡ ἔτησια παραγωγή τευτλοσακχάρου ἀνέρχεται εἰς 250,000 τόννους ὡς ἔγγιστα (1).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω γίνεται φανερόν ὅτι ἡ καλλιέργεια τοῦ Σακχαροτεύτλου πρὸς παραγωγήν σακχάρου διεξάγεται ἐκτενῶς καὶ ἐπικερδῶς εἰς βορειοτέρας τῆς Ἑλλάδος χώρας, εἰς τὰς ὁποίας τὸ κλίμα εἶνε μᾶλλον εὐνοϊκὸν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ φ. τούτου καὶ ἔνθα ἡ κτηνοτροφία χρησιμοποιοῖ πάντα τὰ φύλλα καὶ τοὺς λαιμούς τῶν συγκομιζομένων σακχαροτεύτλων ὡς καὶ πάντα τὰ ὑπολείμματα τῆς σακχαροποιίας (πολτώδη τε καὶ σακχαρώδη) πληρώνουσα αὐτὰ εἰς λίαν συμφερούσας διὰ τὸν καλλιεργητὴν τιμὰς. Εἰς λόγους λοιπὸν ἀκαταλληλότητος τοῦ κλίματος καὶ διαφορᾶς συστήματος κτηνοτροφίας δέον ν' ἀποδοθῇ ἡ ἀποτυχία τῶν δις γενομένων ἐν Ἑλλάδι ἀποπειρῶν πρὸς καλλιέργειαν τοῦ Σακχαροτεύτλου, πρῶτον μὲν περὶ τὸ 1840 εἰς Κενούργιον Χωρὶὸν τῆς Φθιώτιδος (2), καὶ πρὸ δεκαπενταετίας εἰς τὰ ἐν Θεσσαλίᾳ κτήματα τοῦ αἰοδίου Χρηστάκη Ζωγράφου. Τὴν ἀποτυχίαν τῆς δευτέρας ταύτης σακχαροποιητικῆς ἐπιχειρήσεως, παρὰ τὰς ὑπὸ πολλὰς ἐπιφύσεις εὐνοϊκωτάτας οἰκονομικὰς συνθήκας ὑπ' αἷς ἤρχισε καὶ διεξήγετο αὕτη, προσῆδον καὶ προσῆπον (3). Δυστυχῶς μὴ εἰσακουσθεῖσης τότε τῆς γνώμης μου, ἐδαπανήθησαν εἰς μάτην διὰ τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην περὶ τὰ δέκα ἑκατομύρια (4), τῶν ὁποίων ἡ καθ' οἰονδήποτε ἄλλον τρόπον

(1) Ἐνιαχοῦ τῆς Εὐρώπης, καὶ ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ, ἐκ σακχαροτεύτλων κατασκευάζεται καὶ οἰνόπνευμα ἐκλεκτῆς ποιότητος.

(2) Βλέπε α' Ἐγκύκλιον τῆς ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Γραμματείας, ὑπ' ἀριθ. 4184, τῆς 6 Ἀπριλίου 1842.

(3) Πάντες σχεδὸν οἱ εἰδικοί τῆς ἐποχῆς ἐλείνης μοὶ ἐπέτεθησαν τότε καὶ μεῖ χαρακτηριστίζον ὡς ὀπισθοδρομικόν, διότι διὰ πλείστων ἐπιχειρημάτων καὶ παραδειγμάτων ὑπεστήριζον ἐν τῷ τύπῳ τὸ ἀσύμφορον τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης καὶ διὰ τὸν ἰδιοκτήτην καὶ διὰ τοὺς καλλιεργητὰς καὶ διὰ τὸ δημόσιον ταμεῖον. Οὐκ ἔταν δὲ πλέον, παρὰ τὴν γνώμην μου, ἡ ἐπιχείρησις ἀπεφασίσθη ὀριστικῶς ἔγγραφον πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ τὰ ἐξῆς : « Ἀγγέλλεται ὅτι ὁ φιλογενέστατος Χρηστάκης Ζωγράφος ἀπεφάσισεν ὀριστικῶς τὴν εἰς τὰ ἐν Θεσσαλίᾳ κτήματά του καλλιέργειαν τοῦ Σακχαροτεύτλου καὶ τὴν ἴδρυσιν ἐργοστασίου πρὸς παραγωγήν σακχάρου. Ἐχομεν τὴν πεποιθήσιν ὅτι, παρ' ὅλας τὰς εὐνοϊκὰς περιστάσεις ὡς πρὸς τὴν φορολογίαν τοῦ ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγομένου σακχάρου καὶ τὴν διαφορὰν τοῦ νομισματος, ὑπὸ οἰκονομικῆν ἐποψίν ἡ ἐπιχείρησις δὲν δύναται νὰ ἐπιτύχῃ δι' οὓς λόγους ἀνεφέραμεν ἄλλοτε ἐν τῇ « Ἑλληνικῇ Γεωργίᾳ » (1886, σελ. 468 καὶ 546), ἐντούτοις εὐχόμεθα τὰ πράγματα νὰ διαψεύσωσιν ἡμᾶς. Ἀφοῦ ὑπάρχουσιν ἄφθονα τὰ μέσα σάκχαρον βεβαίως θὰ παραχθῇ, ὅπως παράγεται καὶ ὄρυζα, ἀλλὰ τὸ σπουδαῖον εἶνε νὰ γνωρίσωμεν τί τὸ σάκχαρον τοῦτο θὰ στοιχίζῃ εἰς τὸν ἰδιοκτήτην » (Βλέπε « Ἑλληνικὴ Γεωργία » τοῦ 1893, σελ. 428).

(4) Καὶ ἄλλα τόσα περίπου ἐζημιώθη τὸ Δημόσιον ἐκ τῆς ἀφορολογήτου κατανάλωσews τοῦ θεσσαλικοῦ σακχάρου.

διάθεσις εἰς τὰ ἐκτεταμένα κτήματα τοῦ αἰοιδίμου Χρηστάκη Ζωγράφου θ' ἀπέβαινε ἐπωφελεστάτη εἰς τε τὸν ἰδιοκτήτην, εἰς τοὺς καλλιεργητὰς αὐτοῦ καὶ εἰς τὸ Δημόσιον.

Τοῦ Σακχαροτεύτλου ἡ καλλιέργεια εὐδοκίμει ἰδίως εἰς τὰς βορειοτέρας εὐκράτους χώρας, ἡ δὲ βιομηχανία τοῦ τευτλισακχάρου, σήμερον ἰδίως, ὅπως ἀποβῆ ἐπικερδής, ἀπαιτεῖ, πλὴν τῶν ἀφθόνων καὶ εὐθηνῶν κεφαλαίων καὶ τῶν τελείων μηχανημάτων, καὶ τελείαν ὀργάνωσιν, ἀφθονον πρώτην ὕλην καὶ ἰδίως καταναλωτὰς τῶν παντοίων ὑπολειμμάτων τῆς καλλιέργειας τοῦ Σακχαροτεύτου (φύλων καὶ λαιμῶν) καὶ τῆς κατασκευῆς τοῦ σακχάρου (πολτοῦ καὶ μελάσσης) τὸ προϊόν τῆς ἐξοδύσεως τῶν ἰποίων ἀποτελεῖ συνήθως τὴν καθαρὰν ὠφέλειαν τῆς τε γεωργικῆς καὶ τῆς βιομηχανικῆς ἐπιχειρήσεως. Ἡ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐπιχειρηματίου παραγωγή καὶ κατεργασία τῶν σακχαροτεύτων σπανίως δὲν γίνεται πρόξενος ζημιῶν (βλ. καὶ Σακχαροκάλαμον).

Τὰ ἄλλα Τεῦτλα, σαρκόρριζα ἢ μῆ, σπείρονται συνήθως κατὰ Φεβρουάριον καὶ εὐδοκίμοῦσιν εἰς γῆν ἀραιὰν πλὴν γόνιμον καὶ ἀρδευομένην. Εὐδοκίμοῦσι προστούτοις ταῦτα καὶ εἰς τὰς ὑφαλμύρους ⁽¹⁾ γαίας εἰς τὰς ὁποίας πλείστων ἄλλων εἰδῶν ἡ καλλιέργεια εἶνε συνήθως ἀδύνατος.

Τζανεριά, βλ. Προύμνη, σελ. 809.

Τζανεράλια καὶ **Τζανεράρια**, βλ. Σποδόφυτον.

Τζέροο, δ. ὁ. Δρυὸς τῆς Κηρίδος.

Τζίβα, βλ. Χαμαίρωψ.

Τζιννιά (τά), βλ. Ζιννία.

Τζιτζιμπερη, βλ. Ζιγγίβερις.

Τζιτζιμπόλα, βλ. Χρυσάνθεμον.

Τζιτζύραφα, (τά), βλ. Πιστακιά ἢ Τερέβινθος.

Τζιτζυφιά, βλ. Ζίζυφος καὶ Ἐλαίαγνος.

Τζόγιες, βλ. Ψευδόβριζα ἢ ἑλάσσων.

Τηλέγραφος, βλ. Ἐφήμερον.

Τηλέφιον (Telephium, ἀγγλ. Orpine, τ. Παρωνυχιωδῶν) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη ἴθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν φ. ποῦδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ. Τῆς ἑλλ. χλωρ. ἀναφέρεται **Τ. τὸ ἀνατολικόν** (*T. orientale*), πολυετές, ὀρεινόν, σπάνιον. Τὸ **Τηλέφιον** τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται εἰς Κήρινθον τὴν ἐλάσσονα.

Τηνειλίδα ἢ **Τηνειλίνα**, βλ. Τριγωνίσκος.

Τῆς ἀγάπης τὸ βοτάνι, βλ. Τεύκριον τὸ Πόλιον.

Τῆς ἀλεποῦς τὸ μετάξι, βλ. Ἐπίθουμον.

(1) Τὴν ὑπὸ τῶν τεύτλων προτίμησιν τῶν ὑφαλμύρων γαιῶν ἐγνωρίζον καὶ ἄρχαῖοι, ὡς ἀναφέρει καὶ ὁ Θεόφραστος λέγων: «Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ τὰς λαχανοδῶν ἐστὶ τισὶ τὰ ἀλικά πρόσφορα καθάπερ ῥαφάνῳ τευτλίῳ, πηγάνῳ, εὐζώμῳ» (Φ. Αΐ. — 2,5,3).

Τῆς Κυρᾶς ἢ τῆς Παναγιᾶς τὸ χορτάρι, βλ. Τεύκριν τὸ Πόλιον.

Τῆς Παπαδιᾶς τ' αὐτί, βλ. Κοτυληδών.

Τῆς Προβατίνας τὸ χορτάρι, βλ. "Αλυπον.

Τιθύμαλος καὶ Τιθύμαλλος, Τιθυμαλῖς, Τιθύμαλο καὶ Τιθύμολο,
βλ. Εὐφώρβιον σελ. 394 καὶ 395.

Τίλιο, βλ. Φιλύρα.

Τιλλανδία (*Tillandsia*, τ. Βρομελειωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 120 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς· φ. πώδη, πλεῖστα ἐπίφυτα, πολλὰ κοσμητικά. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε καὶ *T. ἡ λαμπρά*, *T. ἡ Ἐρυθραία* καὶ *T. ἡ οὐσνεοειδῆς* (*T. splendens*, *T. Erythraea* ἢ *bulbosa* καὶ *T. usneoides*), τὸ τελευταῖον κοινότατον εἰς τὰ δάση τῆς Βιργινίας, τῆς Λουϊζιάνης καὶ τῆς Φλωρίδος ἔθνα ὀνομάζεται κν. ἀγγλ. *Black ἢ Spanish Moss ἢ Old man's beard*· φέρει: καυλὸν τριχοειδῆ, μακρὸν, πολὺκλονον, ὅστις ἀποτελεῖ τριχοειδῆς ἐλαστικὸν ὕλικόν χρησιμοποιοῦμενον ἀντὶ ἰπκείας τριχός (ἧς προτιμᾶται καθότι δὲν προσβάλλεται ὑπὸ τοῦ σιτῆος) πρὸς πλήρωσιν ἀνακλιντῶν, στρωμνῶν, προσκεφαλαίων καὶ τῶν τοιούτων. Τὸ ὕλικόν τοῦτο εἶνε γνωστὸν ἐν μὲν τῇ Γαλλίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα *crin noir*, ἐν δὲ τῇ Ἀγγλίᾳ *Black ἢ Spanih Moss* (βλ. καὶ Χαμαίρωψ ὁ ταπεινός καὶ Χλωρόγαλον).

Τίφη, βλ. Σίτος ὁ μονόκοκκος, σελ. 878.

Τίφνον, βλ. Στερνβεργία.

Τόγκα, βλ. Ῥαφιδόφορος.

Τοδέα (*Todea* ἢ *Leptopteris*, ἀγγλ. *Cape Fern*, τ. Πτεριδωδῶν) γ. περιλ. ἀμ. ὀλιγάριθμα εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. νοτ. εὐκρατ. χωρῶν· φ. κοσμητικά, τινὰ δενδρῶδη. *T. ἡ ἕπερῆφανος* (*T. superba*), ἰθαγ. τῆς Νέας Ζηλανδίας, καὶ *T. ἡ παγωνοφόρος* (*T. barbata*), ἰθαγ. τῆς νοτ. Αὐστραλίας καὶ τῆς Νέας Ζηλανδίας, εἶνε τὰ συνηθέστερον θεραπευόμενα· τὸ δεύτερον δενδρῶδες.

Τομάτα, βλ. Λυκοπερσικόν.

Τοξικόδενδρον τὸ ἀκρωτηριανόν (*Toxicodendron capense* ἢ *Hyae-pancha globosa*, τ. Γρομφαδιωδῶν), μικρὸν δένδρον τῆς νοτ. Ἀφρικῆς, πάντα τὰ μέρη του δηλητηριώδη.

Τοξικόν, φυτικὸν δηλητηῆριον ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Διοσκρ. ὅστις λέγει: «Τὸ δὲ τοξικὸν δοκεῖ μὲν ὀνομάσθαι ἐκ τοῦ τὰ τόξα τῶν βαρβάρων ὑπ' αὐτοῦ χρεῖσθαι. Παρακολουθεῖ δὲ τοῖς πεπωκόσι γελῶν καὶ γλώττης φλεγμονῇ· μανία τε ἀκατάσχετος ποικίλαις ἐπιβάλλουσα φαντασίαις» («Περὶ δηλητηρίων φαρμάκων», 20). Σήμερον **τοξικά** ὀνομάζονται τὰ δηλητηριώδη φ. ἐν γένει καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν λαμβανόμεναι φαρμακευτικαὶ οὐσίαι, κατ' ἐπέκτασιν δὲ καὶ πᾶσα ἄλλη δηλητηριώδης φαρμακευτικὴ οὐσία, ὅθεν καὶ ἡ **τοξικολογία**, κλάδος τῆς φαρμακολογίας.

Τοξικόφλοιο (*Toxicophlaea*, τ. Ἀποκυνωδῶν) γ. περιλαμ. ὀλιγάριθμα εἶδη ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς· δένδρα μικρά, κοσμητικά, δυνάμενα νὰ πολλαπλ. διὰ

μοσχευμάτων· πάντα τὰ μέρη των δηλητηριώδη. Τὰ συνηθέστερον θεραπευόμενα εἶδη εἶνε **Τ. ἡ θουμβέργειος** (*T. Thumbergii* ἢ *Acokanthera venenata*) καὶ **Τ. ἡ περίβλεπτος** (*T. spectabilis*, ἀγγλ. Winter Sweet).

Τὸ πουλάκι τῆς λαμπρῆς, βλ. Ὁφρύς.

Τορδύλιον (*Tordylium*, ἀγγλ. Hart-wort, τ. Σκιαδανθῶν)· γ. περιλαμ. περὶ τὰ 12 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς βορ. Ἀφρικῆς καὶ τῆς δυτ. Ἀσίας φ. ποώδη, τὰ πλεῖστα ζιζάνια. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. α') Τὸ μέγα (*T. maximum*), β') **Τ. τὸ ταπεινὸν** (*T. umile* ἢ *arulum*) καὶ γ') **Τ. τὸ φαρμακευτικὸν** (*T. officinale*), τὸ καὶ κοινότερον. Τὰ δύο τελευταῖα λαγανεύονται καὶ ὀνομάζονται: **Καυκαλίδες ἢ Καυκαλίθρες**. Εἰς τὸ τελευταῖον ἀναφέρεται τὸ τοῦ Διοσκρ. **Τορδύλιον**. Εἶδος **Τ.** πρέπει νὰ ᾔηε καὶ ἡ **Καυκαλίς** τοῦ ἰδίου.

Τορρεῦα (*Torreya* ἢ *Caryotaxus*, τ. Κωνοφόρων)· γ. περιλ. δ. ἀειθαλῆ, δασικά καὶ ἐκτάκτως κοσμητικά χάρις εἰς τὸ συμμετρικώτατον σχῆμά των καὶ τὸ ὠραῖον πλῆν κάκισμον φύλλωμά των. Εἶδη τὰ ἐξῆς τέσσαρα: α') **Τ. ἡ καλιφορνιακή** (*T. californica*, ἀγγλ. Californian Nut-meg), εὐθυτενές, ὑψόμενον καὶ μέχρι 30 μ., ἰθαγ. τῆς Καλιφορνιας. β') **Τ. ἡ κυρτοφόρος** (*T. nucifera*), ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας· ἐκ τῶν σπερμάτων του λαμβάνεται δι' ἐκθλίψεως βρώσιμον ἔλαιον. γ') **Τ. ἡ μεγάλη** (*T. grandis*), εἶδος ἰθαγ. τῆς Σινικῆς, ὑψόμενον καὶ μέχρις 28 μ. καὶ δ') **Τ. ἡ ταξόφυλλος** (*T. taxifolia*, ἀγγλ. Stinking Cedar), ἰθαγ. τῆς Φλωρίδας, εὐθυτενές, ῥητινοφόρον, ὑψόμενον καὶ μέχρις 25 μ. Πάντων τὸ ξύλον ἐκλεκτῆς ποιότητος, πάντα δὲ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃσι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Πολλαπλ. εὐγερωῶς διὰ σπορᾶς καὶ εὐδοκιμοῦσιν εἰς ἔδαφος ἀραιὸν πλῆν γόνιμον καὶ νοτερόν.

Τούγια, βλ. Θυία.

Τοῦ καλογέρον το χορτάρι, βλ. Περιαλλόκαυλον.

Τοῦ λαγοῦ τ' ἀντιά, βλ. Κυκλάμινον καὶ Ἴρις (σελ. 439).

Τοῦ λαγοῦ τὰ γένεια, βλ. Τραγοπόγων.

Τουλίπην (*Tulipa*, γαλλ. Tulipe, ἀγγλ. Tulip, τουρ. Λαλέ, τ. Λειριωδῶν)· γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 60 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς βορ. Ἀφρικῆς καὶ τῆς εὐκρ. Ἀσίας φ. βολβόριζα, οἱ βολβοὶ των δηλητηριώδεις (ἐνέχουσι τὴν Τουλιπίνην, ἰσχυρὸν σιελογόνον ἀλκαλοειδές), πολλὰ ἐξόχως κοσμητικά, θεραπευόμενα σχεδὸν πανταχοῦ, ὑπὸ πλείστας δὲ διαφορᾶς καὶ νόθα. Τὰ φ. ταῦτα εἶνε ἐκ τῶν ὠραιότερων πρῶτων ἐν ὑπαίθρῳ θεραπευομένων ἀνοσφόρων. Σπουδαιότερον κέντρον τῆς πλαπλασιάσεως καὶ τοῦ ἐμπορίου ἀνοσφόρων βολβῶν ἐν γένει καὶ ἰδίως βολβῶν **Τ.** εἶνε ἡ Ὀλλανδία. Περὶ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος ἡ θεραπεία τῶν **Τ.** καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν βολβῶν των προήχθη αὐτόθι εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὥστε νὰ πωλῶνται οὗτοι ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ (ὡς σήμερον πωλοῦνται εἰς τὰ χρηματιστήρια αἱ διάφοροι ἀξίαι) εἰς τιμὰς ἐνίοτε μυθώδεις. Ὁ βολβὸς νεωστὶ ἀνακαλυπτομένου εἶδους ἢ ἐπιτυχανομένης διαφορᾶς ἢ νόθου **Τ.** καθίστατο τὸ μῆλον τῆς Ἐρίδος τῶν φιλανθῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ἐπωλεῖτο ἐνίοτε εἰς τιμὴν ἀνωτέραν καὶ

αὐτοῦ τοῦ χυμοῦ. Ἀναφέρονται βολβοὶ *T.* πωληθέντες πρὸς δύο, τρεῖς καὶ τέσσαρας χιλιάδας φλορινίων ἑκάστος. Εἶχε καταλάβει τότε τοὺς φιλονηεῖς πραγματικῆ **τουλιπομανία**, ἣτις ταχέως προῆλθε χωρὶς ὅμως νὰ μειωθῆ ἡ δικαία ἐκτίμησις ἦν πάντες ἀπονέμουσιν εἰς τὰ περικαλλῆ ταῦτα βολβοῦριζα φ., τὰ ὅποια μετὰ τῶν Ἀνεμώνων, τῶν Ὑακίνθων καὶ τῶν Βατραχίων στολίζουσι τοὺς κήπους ἐνωρὶς τὴν ἀνοιξιν διὰ τῶν μεγάλων καὶ πολυχρῶμων ἀπλῶν ἢ πολυπετάλων ἀνθέων των.

Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσφ. ἀναφέρονται 8, ἐν οἷς καὶ *T.* ἡ βοιωτικῆ, *T.* ἡ κλουσία, *T.* ἡ πρωϊανθής, *T.* ἡ ὀρφανίδειος καὶ *T.* ἡ νότιος (*T.* boeotica, *T.* clusiana, *T.* praecox, *T.* Orphanidea, *T.* australis), πάντα θεραπευόμενα πολυχοῦ πρὸς κόσμον. Διαφορὰ τοῦ τελευταίου εἶδους (*T.* australis montana ἀπαντᾷ καὶ ἐν Κύπρῳ ἐνθα ὀνομάζεται κν. **Λαλάς**).

Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων ἐξωτικῶν εἰδῶν εἶνε καὶ *T.* ἡ ἡδύσομος (*T.* suaveolens, γαλλ. Duc de Thol, ἀγγλ. Van Thol Tulip), ἰθαγ. τῆς νοτ. Εὐρώπης, τὰ ἄνθη του εὐσπμόττα καὶ *T.* ἡ γεσνέριος (*T.* gesneriana), ἰθαγ. τῆς Μικρᾶς Ἀσίας) ἐκ τοῦ εἶδους τούτου προέκυψαν αἱ πλεῖσται διαφοραὶ καὶ τὰ νόθα τὰ συνηθέστερον πανταχοῦ θεραπευόμενα.

Τουμπαρίνα, βλ. Ἴππομάραθρον.

Τουμπεκί, βλ. Νικοτιανή, σελ. 701 καὶ 704.

Τοῦ οὐρανοῦ τὸ λουλοῦδι, βλ. Ἀναγαλλίς.

Τοῦ πακά τ' αὐτί, βλ. Κοτυληδών.

Τουρνερία (*Turnera*) γ. τῆς ὁμωνύμου τ. τῶν Τουρνερωδῶν (*Turneraceae*, Δικοτλδ.), περιλ. περι τὰ 70 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς: φ. πωδῆ, φρυγανώδη ἢ θαμνώδη. Ἐκ τοῦ γόστου *T.* τῆς ἀφροδισιακῆς (*T.* diffusa v. afrodisiaca) λαμβάνεται ἡ **δαμιανή** (*Damiana*), οὐσία φαρμακευτικῆ θεωρουμένη ἀποτελεσματικωτάτη κατὰ διαφόρων νευρικῶν παθήσεων. *T.* ἡ **πτελεόφυλλος** (*T.* ulmifolia) θεραπεύεται πρὸς κόσμον καὶ ἀπαντᾷ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς. Ἀμφότερα πωδῆ πολυετῆ, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς.

Τραγάκανθα καὶ Τραγακάνθινον κόμμι, βλ. Ἀστράγαλος σελ. 156.

Τραγανίδι, βλ. Ἐρυθρόδανον, σελ. 311.

Τραγάντι, βλ. Ἀστράγαλος, σελ. 156.

Τράγιον, βλ. Ἀνδρόσαιμον καὶ Ἄνισον.

Τραγοπόγων (*Tragopogon*, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περι τὰ 40 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς βρο. Ἀφρικῆς καὶ τῆς δυτ. Ἀσίας φ. πωδῆ, διετῆ καὶ πολυετῆ. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσφ. 8, ἐν οἷς καὶ *T.* ὁ μείζων (*T.* majus), τὸ κν. ἐν Ζακύνθῳ **Γένεια τοῦ λαγοῦ**, καὶ *T.* ὁ **πρασόφυλλος** (*T.* porrifolius, γαλλ. *Salsifis blanc*, ἀγγλ. *Salsafy* ἢ *Vegetable Oyster*), τὸ κν. **Λαγόχορο** ἀμφοτέρω διετῆ τὸ δεύτερον καλλιεργεῖται πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ὡς λαχανικὸν ἠδὲ χρησιμοποιομένων τῶν τρυφερῶν φύλλων του καὶ ἰδίως τῆς σαρκώδους, γλυ-

κείας και εὐγεύστου βίχης του. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ὁ τοῦ Θεοφρ. και τοῦ Διοσκρ. **Τραγοπόγων**.

Τραγορίγανος, βλ. Θύμβρα και Στάχυς.

Τράγος ὁ βοτρυοειδής (*Tragus racemosus*, γαλλ. Bardanette, τ. Ἀγρωστωδῶν), ἐτήσιον, νομευτικόν, ἀπαντῶν εἰς πετρώδεις τόπους ἐνιαχοῦ τῆς βορ. Ἑλλάδος και πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης και τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Παρ' ἀρχαίους Τράγος ὠνομάζετο ὁ σήμερον καλούμενος Τραχανᾶς (βλ. σελ. 896). Διὰ τὸν παρὰ Διοσκρ. **θαμνίσκον Τράγον** βλ. Ἐφέβρα και Ἄλμουρις.

Τραπεζωνιά, βλ. Διόσπυρος ὁ Λωτός.

Τράπη (*Ττρα*, τ. Ὀναγρωδῶν) γ. περιλ. φ. ποώδη, ὑδρόβια, ἀπαντῶντα εἰς τὴν μέσην και τὴν νότιον Εὐρώπην και εἰς τροπ. και παρατρ. χώρας τῆς Ἀσίας και τῆς Ἀφρικῆς. Τὰ φύλλα των δίμορφα, τὰ μὲν πτεροειδῆ, ὑποβρύχια, τὰ δὲ ἀκέραια ἐπιπλέοντα ὁ καρπὸς των μεγάλος, ὑποσφαιρικός, ὄστεώδης, μονόχωρος ἐγκλείει ψίχην βρώσιμον, γεύσεως καστανῶν φέρει δὲ ἐξωτερικῶς τρεῖς ἢ τέσσαρας προεξοχὰς καταληγούσας εἰς ὄξυ και ἐπὶ τῆς κορυφῆς του βραχέϊαν ἀπόφυσιν. Εἶδη πέντε, ἐξ ὧν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε **Τ. ἡ νηχομένη** (*T. patans*, γαλλ. *Macre*, *Cornuelle* ἢ *Châtaigne d' eau*, ἀγγλ. *Water Chestnut*), κοινὸν πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης και ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἔνθα κ. ὠνομάζεται **Τριβολοκαρτῆλα** (*Κοραῆς*). Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ὁ **Τριβόλος** τοῦ Θεοφρ., ὁ ἐν ταῖς ἐλώδεσι τῶν ποταμῶν φυόμενος, και ὁ **ἐνυδρος Τριβόλος** τοῦ Διοσκρ. περὶ οὗ οὗτος πρὸς τοῖς ἄλλοις λέγει: «Οἱ δὲ περὶ τὸν Στρυμόνα ποταμὸν Θρηκῆς τὴν μὲν πᾶσαν γλωρὰν ἵπποτροφοῦσι, τὸν δὲ καρπὸν, γλυκὺν ὄντα και τρέφιμον, σιτοποιοῦνται, χρώμενοι αὐτῷ ἀντὶ ἄρτου». β') **Τ. ἡ δικεως** (*T. bicornis*), ἰθαγ. τῆς Σινικῆς, ἔνθα εἶνε γνωστότατον ὑπὸ τὸ ὄνομα **Δίγκ** ἢ **Λέγκ** και καλλιεργεῖται ἐκτενῶς εἰς τὰς λίμνας και τὰ ἔλη διὰ τὸν καρπὸν του, ὅστις καταναλίσκεται αὐτόθι κατὰ μεγάλην ποσά και γ') **Τ. ἡ διτιόκανθος** (*T. bispinosa*), ἰθαγ. τῆς μέσης και νοτ. Ἀσίας, τῆς Ἰαπωνίας, τῆς Κεουλάνης και τῶν μερῶν τῆς Ἀφρικῆς. Εἶς τινὰς τῶν χωρῶν τούτων ὁ καρπὸς του ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν τροφήν τῶν ἰθαγενῶν.

Τραχανᾶς, βλ. Σίτος. σελ. 896.

Τραχὸς και Τραχοῦρι, βλ. Ἀψίνθιον τὸ Δρακόντιον.

Τραχυδιον (*Asperula*, ἀγγλ. *Woodruff*, τ. Ἐυβροδανωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 80 εἶδη, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας και τῆς Ἀφρικῆς τὰ πλεῖστα ποώδη πολυετῆ. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 25 ἐν οἷς και **Τ. τὸ ἀρουραῖον**, **Τ. τὸ κίτρινον**, **Τ. τὸ μικρανθές** και **Τ. τὸ εὐσομον** (*A. arvensis*, *A. lutea*, *A. longiflora* και *A. odorata*), και τὰ τέσσαρα κοσμητικά. Τὸ πρῶτον οὐχι ἀσύνθησις ζιζάνιον, τὸ δεύτερον και τὸ τρίτον κοινὰ εἰς ὄρεινους τόπους, τὸ δὲ τέταρτον σπάνιον ἐν Ἑλλάδι (εἰς ὄρεινους τόπους τῆς Θεσσαλίας), εἶνε κοινὸν πολλαχοῦ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης (γαλλ. *Petit Muguet*, *Reine des bois* ἢ *Hépatique étoilée*, ἀγγλ. *Sweet Woodruff*) ὡς και ἐνιαχοῦ τῆς δυτ. Ἀσίας και τῆς βορ. Ἀφρι-

κῆς. Το εἶδος τοῦτο φέρει ἄνηθι καὶ γόρτον διατηροῦντα τὴν εὐωδίαν των καὶ ἐν ξηρᾷ καταστάσει (ἐνέχουσι κουμαρίνην, β.λ.). Ἐξ οἴνου, σακχάρου καὶ νωποῦ καὶ τρυφεροῦ γόρτου τοῦ φυτοῦ τούτου παρασκευάζεται τὸ ἀγαπητὸν τοῖς Γερμανοῖς ποτὸν Maitrank (ποτὸν τοῦ Μαΐου).

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιόλογα εἶνε καὶ **T. τὸ βυφικόν**, **T. τὸ ἀντισηναγικόν** καὶ **T. τὸ ἀνατολικόν** (*A. tinctoria*, *A. cynanchica* καὶ *A. orientalis*), καὶ τὰ τρεῖς κοσμητικά· τὰ δύο πρῶτα ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τὸ δὲ τρίτον τοῦ Καυκάσου. Το πρῶτον καὶ βυφικόν, τὸ δὲ δεύτερον καὶ φαρμακευτικόν (γαλλ. *Herbe à l'esquinancie*, ἀγγλ. *Squintney Wort*).

Τραχύσπερμον τὸ ἐπικλινές (*Asperugo procumbens*, γαλλ. *Râpette*, ἀγγλ. *German Madwort* ἢ *Great Goose-grass*, τ. *Τραχυφυλλωδῶν*), φ. ἐτήσιον, τὸ κν. ὀνομαζόμενον **Κολλητσίδα**, ζιζάνιον κοινὸν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν.

Τραχυφυλλωδῶν ἢ Βουγλωδῶδῶν (*Borraginaceae*)· τ. Δικοτλδ. περιλ. φ. ποώδη καὶ θαμνώδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. εὐκρ. χωρῶν· πολλὰ κοσμητικά, μελιγόνα ἢ ἄλλως χρήσιμα (γ. Ἀλκάννα, Βούγλωσσον, Ἐχιον, Ἡλιοτρόπιον, Καρδιαγωγόν, Κήριθος, Κορδία, Κυνόγλωσσον, Λιθόσπερμον, Μυσοσίς, Ὀνοσμα, Πνευμονική, Σύμφυτον, Τραχύσπερμον κ.ἄ.).

Τρεμεντίνα, βλ. Ῥητίνα (σελ. 825).

Τρεμηθιά καὶ **Τρημηθιά**, βλ. Πιστακιά ἢ Τερέβινθος.

Τρέμιθος, βλ. Πιστακιά ἢ παλαιστίνος.

Τριαδικὴ ἢ διτταδενώδης (*Triadica* ἢ *Sapium biglandulosum*, τ. *Γρομφαδιωδῶν*), δένδρον ἀειθαλές, ἰθαγ. τῆς Κολομβίας· ὁ ὅπως του ἀποτελεῖ τὸ κολομβιανὸν ἐλαστικὸν κόμμι (ἀγγλ. *Columbian rubber*).

Τριανταφυλλιά, βλ. Ῥοδῆ.

Τριβόλι, βλ. Τριβόλος.

Τριβόλος (*Tribulus*, τ. *Ζυγοφυλλωδῶν*)· γ. περιλ. περί τὰ 15 εἶδη· πολλὰ ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν· φ. ποώδη, τὰ πλεῖστα ζιζάνια· τὸ μόνον τῆς ἑλλην. χλωρ. εἶνε τὸ καὶ πολλαχοῦ ἄλλου ἀπαντῶν **T. ὁ χειρσαῖος ἢ ἀκανθώδης** (*T. terrestris* γαλλ. *Croix de Malte*, ἀγγλ. *Land Caltrop*), ζιζάνιον ἐτήσιον, κοινότατον, τὸ κν. ὀνομαζόμενον **Τριβόλι**, **Τριβουλί** ἢ **Κολλητσίδα**. Εἰς τὸ φ. τοῦτο ἀναφέρεται ὁ τοῦ Θεοφρ. **ἀκανθώδης τριβόλος** καὶ ὁ τοῦ Διοσκρ. **χειρσαῖος τριβόλος**. Κατὰ τὸν Κορνήν («*Ἄττικτα*» Δ, 613) τὸ φ. τοῦτο ἐνοσεῖται ἐν τῷ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «*Γῆ ἐκπέρουσα ἀκάνθας καὶ τριβόλους*» (πρὸς Ἑβρ. 6. 8). Περὶ τοῦ ἐνύδρου τριβόλου τοῦ Διοσκρ. βλ. Τράπη.

Τριγωνίδος (*Trigonella*, τ. Ἐλλοδοκάρπων)· γ. περιλ. περί τὰ 50 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς· φ. ποώδη, κτηνοτροφικά ἢ ἄλλως χρήσιμα. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 11 ἐν οἷς καὶ α') **T. ὁ κεραιτοφόρος** (*T. corniculata*), κοινὸν εἰς τὴν δυτ. ἰδίως Ἑλλάδα καὶ κν. ὀνομαζόμενον **Τριφυλί** καὶ **Νυχάκι**. β') **T. ὁ πλατύκαρπος** (*T. platycarpus* ἢ *Balsanae*), τὸ κν. ἐν Ἑλλάδι **Στροφιλί** καὶ γ') **T. ἡ Τήλις** (*T. Foenum graecum*,

χελιδνα

Νομομασίον ἀπὸ Ζέ
Ιωαννῆ

γαλλ. Fénu-grec. ἀγγλ. Fenugreek), τὸ κν. γραστὸν ὑπὸ τὰ ὀνόματα **Τήλι**, **Τηντιλίδα**, **Τηντιλίνα** ἢ **Μοσχοσίταρο**. Καὶ τὰ τρία ἐπέχισα τὸ τρίτον οὐχὶ συνήθες ἐν Ἑλλάδι, κοινὸν δὲ ἐν Συρίᾳ, Ἀραβίᾳ καὶ ἀπὸ τὴν βορ. Ἀφρικτὴν ἐνθα ἐκτιμᾶται λίαν, ὑπὸ τῶν Ἀράβων ὡς εἶδος νομευτικόν, διὸ καὶ λέγουσιν οὗτοι ὅτι «εὐτυχὴς ὁ θνητὸς ὁ πατῶν γῆν ἐφ' ἧς φύεται τὸ **Ἐμπίχ**», δ.δ. **Τ. ἡ Τήλις**. Ἐν Αἰγύπτῳ τὸ φ. τοῦτο καλλιεργεῖται ἐκπαλαί ὡς κτηνοτροφικόν, λαχανικόν καὶ φαρμακευτικόν· οἱ τρυφεροὶ καὶ εὐσσομοὶ βλαστοὶ τοῦ ἐσθιονταὶ αὐτόθι ὡμοὶ ἢ ἐφθοί, τὰ δὲ ἀρωματικά σπέρματά του χρησιμοποιοῦνται ὡς φάρμακον μαλακτικόν ἢ φρούγονται πρὸς παρασκευὴν εἶδους ποτοῦ. Εἰς τὸ φ. τοῦτο ἀναφέρεται ὁ παρὰ Θεοφρ. κτηνοτροφικὸς **Βούκερως**, ὡς εἶδος κτηνοτροφικόν δὲ ἐκαλλιεργεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων (*Foenum graecum*). Ἐνιαχοῦ τῆς Εὐρώπης τὸ εἶδος τοῦτο καλλιεργεῖται σήμερον πρωτίστως διὰ τὰ φαρμακευτικά σπέρματά του (φρμ. Τήλεως σπέρμα, *Semina Foeni Graeci*) γρησίμα ἰδίως εἰς τὴν κτηνιατρικὴν· εἶνε δὲ ταῦτα τὰ ὑπὸ τοῦ Διοσκρ. ἀναφερόμενα ὑπὸ τὰ ὀνόματα **Τήλις** ἢ **Τήλεως καρπός**, **βούκερως**, **αἰγόνκερως** καὶ **Κερατίτις** (βλ. καὶ **Μελίλωτος**).

Τριγωνόσπορος, βλ. Πολύγονον ὁ Τριγωνόσπορος.

Τριθρίναξ (*Triithrinax*, τ. Φοινικωδῶν) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη ἰθαγ. τῆς κεντρ. Ἀμερικτῆς. **Τ. ὁ πεδινός** (*T. campestris*), ἰθαγ. τῆς Ἀργεντινῆς· εἶνε ἐκ τῶν μᾶλλον ἀντεχόντων εἰς τὸ ψῦχος καὶ τὴν ξηρασίαν Φοινικωδῶν.

Τρικλαμιά καὶ **Τρικλαμίδα**, βλ. Κυκλάμινον.

Τρικοκκιά καὶ **Τρικοκκιά**, βλ. Κελτίς καὶ Κράταιγος σελ. 552.

Τρίμερο, βλ. Κυκλάμινον.

Τρίμιτος ἢ εὐωδεδέσπη (*Trilisa* ἢ *Liatris odoratissima*), βλ. Διατρίς.

Τριπόλιον, βλ. Ἀσπὴρ καὶ Στατικὴ.

Τριστενία (*Tristania*, τ. Μυρτωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 12 εἶδη· μεγάλοι θάμνοι καὶ δένδρα ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας καὶ τῶν νήσων τοῦ Ἰνδικοῦ Ἀρχιπελάγους. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε καὶ **Τ. ἡ συμπαγής** (*T. conferta*, ἀγγλ. *Australian Turpentine-tree*), μέγα δένδρον ἰθαγ. τῆς νοτ. Οὐαλίας καὶ τῆς Καυκασίας, δασικόν καὶ κατάλληλον πρὸς κατάρτισιν δενδρστοιχείων· τὸ ξύλον τοῦ ἐκλεκτῆς ποιότητος· πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ δύναται νὰ εὐδοκίμησῃ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Τρίτομος (*Tritoma* ἢ *Kniphofia*, ἀγγλ. *Torch Lily*, τ. Λειριωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 16 εἶδη ἰθαγ. τῆς Μαδαγασκάρης καὶ τῆς τροπ. καὶ νοτ. Ἀφρικτῆς· φ. ποώδη πολυετῆ, κοσμητικὰ, πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ παραφυάδων. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ **Τ. ἡ βουρχέλλειος** καὶ **Τ. ἡ ἀλοήφυλλος** (*T. Burchelli* καὶ *T. aloides*), ἀμφοτέρω ἰθαγ. τῆς νοτίου Ἀφρικτῆς.

Τριτωνία (*Tritonia*, τ. Ἴριδωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 24 εἶδη ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικτῆς· φ. βολθόριζα, κοσμητικὰ. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε καὶ **Τ. ἡ**

ἀκρωτηριανή και Τ. η ούλόφυλλος (T. carpensis και Τ. η Gladiolus crispus)
βλ. και Κρόκοςμος.

Τριφύλλι, βλ. Τριφύλλιον, Μηδική, Μελίλωτος, (Διώτος) Τριγωνίσκος.

Τριφύλλιον (Trifolium, γαλλ. *Trefle*, ἀγγλ. *Clover* η *Trefoil*, τουρκ. Γιοντιζέ και Τριφύλ, τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περί τὰ 200 εἶδη, τὰ πλείστα ἰθαγ. τῶν εὐκράτων και παρατροπ. χωρῶν τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου φ. πωδῆ, ἐτήσια και πολυετῆ· πολλὰ πολύτιμα νομευτικά, κτηνοτροφικά, μελιγόνα η γονιμοποιητικά τοῦ ἐδάφους εἰς ὃ φύονται. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. ἀναφέρονται περί τὰ 60 ἐν οἷς και τὰ ἐπόμενα : α') Τ. ὁ **Χαρμαικέρασος** (T. fragiferum, γαλλ. Tr. Fraisier, ἀγγλ. Strawberry Clover), πολυετές, πρωϊανθές και πολυανθέστατον· ἀπαντᾷ εἰς ὑγροὺς τόπους ἔνθα ἀναπτύσσεται ταχέως και καταβάλλει τὰ περί αὐτὸ φύόμενα ἄλλα χόρτα και ἰδίως τὰς Ὀξυλίδας (β.λ.), τρώγεται ἀπλείστως ὑπὸ τῶν κτηνῶν και θεωρεῖται λίαν παχυντικόν. β') Τ. τὸ **ἀγροδιαίτον** (T. agrarium η *aureum*, γαλλ. Tr. jaune, ἀγγλ. Yellow η Hop-Clover), ἐτήσιον, κοινότατον πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος· εἶδος νομευτικόν· ἀπαντᾷ ἰδίως εἰς ἀμώδεις γαίας· τὸ ξηρὸν χόρτον του ἔχει ἐλαφρὰν ὀσμὴν κουμαρίνης (β.λ.). γ') Τ. τὸ **ἀρουραῖον** (T. arvense, γαλλ. Pied η Patte-de-Lièvre, ἀγγλ. Hare's-foot Trefoil), τὸ κν. Τριφύλλι, ἐτήσιον. πολύμορφον, κοινὸν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, συγχόν εἰς τοὺς ἐσπαρμένους μὲ Σιτηρὰ ἀγροὺς ὀρεινῶν ἰδίως τόπων. Τὰ σπέρματά του ἀναμιγνύμενα κατὰ τὸν ἀλωνισμόν μετὰ τοῦ σίτου και ἀλεθόμενα μετ' αὐτοῦ καθιστῶσι τὸν ἐκ τοιοῦτου ἀλεύρου παρασκευαζόμενον ἄρτον κατὰ τόπους ἐρυθρωπόν. Εἰς τὸ φ. τοῦτο ὑποτίθεται ὅτι ἀναφέρεται ὁ τοῦ Διοσκ. **Λαγώπους**. δ') Τ. τὸ **ἀστερωτόν** (T. stellatum, ἀγγλ. Star Trefoil), τὸ κν. ὀνομαζόμενον ἐν Ζαχυνθῶν **Ἀλαφρά**, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ **Ἀκαρφα**· ἐτήσιον, ἀπαντᾷ εἰς ξηροὺς τόπους. ε') Τ. τὸ **ἔρπον** (T. repens, γαλλ. Triolet, ἀγγλ. White η Dutch Clover), πολυετές, πολύμορφον· ἀπαντᾷ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος· ἀναπτύσσεται εἰς τε τὰς ξηρὰς και εἰς τὰς ὑγρὰς γαίας ἐκλεκτὸν μελιγόνον και κτηνοτροφικόν (οὐχὶ νεαρὸν ¹) εἶδος· καλλιεργεῖται πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης και τῆς βορ. Ἀμερικῆς. Τὸ **ἄνθος** του λευκόν, εἶνε τὸ ἔμβλημα τοῦ θυρεοῦ τῆς Ἰρλανδίας. ς') Τ. τὸ **λειμώνιον** (T. pratense, γαλλ. Tr. commun η Grand Tr. rouge, ἀγγλ. Red η Com. η Cow-Clover), πολυετές, βαθυρίζον· ἀπαντᾷ εἰς ὀρεινοὺς τόπους· ἐκλεκτὸν κτηνοτροφικὸν εἶδος, καλλιεργούμενον συνηθέστατα πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης και τῆς βορ. Ἀμερικῆς· εὐδοκιμεῖ μᾶλλον εἰς στεγνὴν γῆν και εἶνε κατ' ἐξοχὴν γονιμοποιὸν τῶν σιτοφόρων ἀγρῶν, διὸ και ἐπνομάζεται ὑπὸ τῶν Γάλλων ἀγροτῶν «Πατὴρ τροφodότης τοῦ Σίτου» (le père nourricier du Froment), οὔτινος προηγεῖται ἐν τῇ ἀμεψισπορῆ. ζ') Τ. τὸ **μεσαῖον** (T. medium, ἀγγλ. Meadow η Red zigzag-Clover), πολυετές, βαθυρίζον, ἐρ-

(1) Κατὰ τὰς παρατηρήσεις Γάλλου τινὸς ἐπιστήμονος τὰ νεαρὰ φ. ἐνέχουσι στοιχεῖα ἐξ ὧν σχηματίζεται ὕδροκυανικὸν ὀξύ, δηλητήριον ἰσχυρότατον.

πον, ἐξόχως ἀσθεστόφιλον· εὐδοκιμῆ καὶ ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν δένδρων ὡς καὶ εἰς γαίας ἀμμόειδεις καὶ ξηράς. η') **T. τὸ νόθον** (*T. hybridum*, ἀγγλ. Al-silk-Clover), πολυετές, πολύμορφον· ἀπαντᾷ καὶ εὐδοκιμῆ εἰς ὑγρὰς γαίας· ἐξόχως μελιγόνον. Κτηνιατροὶ τινες εἰς τὸ χόρτον τοῦ εἴδους τούτου ἀποδίδουσι τοξικὰς ἰδιότητας μὴ γενικῶς παραδεγεμένας. θ') **T. τὸ σαρκόχρουν** (*T. incarnatum*, γαλλ. *T. incarnat* ἢ *farouche*, ἀγγλ. Crimsom, Carnation ἢ Italian Clover), ἐτήσιον καὶ ἐνίοτε διετές· ἀναφέρεται ὡς ἀπαντῶν εἰς λειμῶνας τῆς Μεσσηνίας καὶ τῆς Κεφαλληνίας· εἶδος κατ' ἐξοχὴν κτηνοτροφικόν καὶ μελιγόνον, καλλιεργούμενον πολλαχού τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς βορ. Ἀμερικῆς. Εὐδοκιμῆ καὶ εἰς γαίας γυψώειδεις καὶ ἀσθεστώσεις ἀγόνους, αἱ ὁποῖαι γονιμοποιῶνται ὑπ' αὐτοῦ ἐπαρκῶς ὅπως δεχθῶσι τὸν Σίτον. ι') **T. τὸ στενόφυλλον** (*T. angustifolium*), ἐτήσιον, κοινὸν πολλαχού τῆς Ἑλλάδος· συνήθως ἀπαντᾷ εἰς τόπους ξηρούς· εἶνε τὸ κν. ὀνομαζόμενον **Κατσουλοκλάρι** καὶ ἐν Ζακύνθῳ **Γαττονουρά**· καὶ ια') **T. τὸ ὑπόγειον** (*T. subterraneum*, γαλλ. *Tr. semeur*), ἐτήσιον, ἀξιοσημείωτον δι' ἣν ἔχουσιν ἰδιότητα τὰ ἀνοσφάρα κεφάλιά του νὰ εἰσδύωσιν εἰς τὴν γῆν ἔνθα ὠριμάζει καὶ μένει ὁ σπόρος ὅπως βλαστήσῃ τὸ ἐπόμενον ἔτος (βλ. καὶ Βίκος, Βοάνδζεια, Ἀραχίς, Κερστιγγία, Λάθυρος). Πάντα τ' ἀνωτέρω εἶδη ἀπαντῶσιν αὐτοφυόμενα καὶ ἀλλαχού.

Ἐκ τῶν πολλῶν ἀξιολόγων ἐξωτικῶν εἰδῶν εἶνε καὶ τὰ ἐξῆς : α') **T. τὸ Ἀλεξανδρινόν** (*T. alexandrinum*), ἐτήσιον, κτηνοτροφικόν, γονιμοποιῶν τοῦ ἐδάφους, τὸ ἐν Αἰγύπτῳ, Συρίᾳ καὶ Κύπρῳ ὀνομαζόμενον **Μπιρσίμ**. Εἶδος ἰθαγ. τῆς βορ. ἀντ. Ἀφρικῆς καὶ τῆς νοτ. δυτ. Ἀσίας, εἰς ἃς χώρας καλλιεργεῖται ἔκτενῶς ὡς κτηνοτροφικόν. Ἀρδευόμενον δυνατὸν νὰ θερισθῇ τρίς τοῦ ἔτους, παρέχον ἄφθονον καὶ θρεπτικώτατον χόρτον. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶνε **Λωτός** ἢ **πόα τῶν ἀρχαίων**, εἰς αὐτὸ δὲ ἀναφέρεται ὁ τοῦ Διοσκορίδου **Λωτός ἄγριος** ἢ **Λιβυκὸς** ἢ **Τρίφυλλον** (βλ. **Λωτός**). β') **T. τὸ εὐσομον** (*T. suaveolens*), ἐτήσιον, ἀπαντῶν μόνον καλλιεργούμενον ὡς κτηνοτροφικόν, ἔκτενῶς δὲ εἰστάς ἀν. Ἰνδίας καὶ τὴν Περσίαν, ἔνθα ὀνομάζεται **Chabdar**. Ἀπὸ τίνος εἰσῆχθη ἢ καλλιέργεια αὐτοῦ καὶ εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας καὶ τὴν Ἀλγεσίαν. Κατὰ τὸν Tarbut τὸ φ. τοῦτο φαίνεται ὅτι εἶνε ἀπλῆ διαφορά τοῦ κοινοῦ ἀνά τὰς παραχ. χώρας (καὶ τὴν Ἑλλάδα) ὑπτίου **T. (T. resupinatum)**, ὑπερτερεῖ δὲ τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ **T.** ὡς πρὸς τὴν ἀντοχὴν εἰς τὸ ψῦχος, διὸ καὶ δύναται νὰ καλλιεργηθῇ ἐπιτυχῶς καὶ εἰς ὀρεινοὺς τόπους. Σπειρεται τὸ φθινόπωρον, ἀναπτύσσεται ταχέως καὶ ὑφούται καὶ μέχρις 60 ἐ. μ. Τὰ ἄνθη του εἶνε εὐσμότατα καὶ ἐξόχως μελιγόννα. γ') **T. τὸ ἀνάκαμπτον** (*T. reflexum*, ἀγγλ. Buffalo-Clover), ἐτήσιον ἢ διετές, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, νομευτικόν· συνήθως θεραπεύεται πρὸς κόσμον. δ') **T. ὁ Ψευδοθερμος** (*T. Lupinaster*, γαλλ. Faux-Lupin, ἀγγλ. Bastard Lupine), πολυετές, ἰθαγ. τῆς Σιθηρίας· εἶδος κοσμητικόν.

Πάντα τὰ **T.** πολλαπλ. διὰ σπορᾶς, πάντων δὲ τῶν ἀνωτέρω εἰδῶν ἢ σπορὰ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος δεόν νὰ ἐκτελῆται κατὰ προτίμησιν ἐνω-

ρις τὸ φθινόπωρον. Ἐξ ἀπάντων τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων ἐτησίων κτηνο-
τροπικῶν **T.** τὸ καταλλήλοτερον διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς ἄλλας τῆς Ἀνατολῆς
χώρας εἶνε τὸ **ἀλεξανδρινόν**, ἐκ δὲ τῶν πολυετῶν τὸ **λειμώνιον**. Τὸ ποσὸν τοῦ
κατὰ στρέμμα καταβαλλομένου σπόρου (μῖα ἕως δύο ὄκ.) ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ
μεγέθους τῶν σπερμάτων καὶ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους· εἰς πτωχὰς γαίας κατα-
βάλλεται πλείοτερος σπόρος. Σπόρον πάντων σχεδὸν τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων
T. προμηθεύουσι· τὰ ἐν Εὐρώπῃ σπερματεμπορικὰ καταστήματα.

Ὁ μᾶλλον ἐπιζήμιος ἐχθρὸς τῶν **T.** εἶνε τὸ Ἐπίθιμον (β.λ.). Ἄμα τῆ ἐμ-
φανίσει τοῦ παρασίτου ἢ προσβεβλημένη περιοχὴ τοῦ τριφυλλῶνος θερίζεται, τὸ
δὲ ἐκ τοῦ θερισμοῦ προκύπτων γόρτον καίεται ἐπὶ τόπου ἀναμιγνύμενον μετ'
ἱκανῆς ποσότητος ξηρῶν φρυγάνων, ἀχύρου ἢ ἄλλης ξηρᾶς καυσίμου ὕλης. Ἡ
οὕτω θεραπευομένη περιοχὴ μένει ἀκαλλιέργητος μέχρι τοῦ ἐπομένου ἔτους (βλ.
καὶ **Μηδικὴ** ἐνθα καὶ περὶ Ἐριζοκτόνου καὶ περὶ καθάρσεως τοῦ σπόρου, σελ. 653).

Τὸ φύλλον πολλῶν Ἑλλοβοκάρπων καὶ πάντων σχεδὸν τῶν **T.** εἶνε σύνθετον
ἐκ τριῶν φυλλαρίων (1). Ἐντούτοις ἐνίοτε ἀπαντῶσι φύλλα **T.** συνιστάμενα ἐκ
τεσσάρων φυλλαρίων· ἀλλὰ ταῦτα εἶνε σπανιώτατα, διὸ καὶ προέκυψεν ἡ πρὸς
τῷ λαῷ ἐρριζωμένη πρόληψις περὶ τῆς μαγικῆς δυνάμεως τοῦ **τετραφύλου Τρι-
φυλλίου**, χάρις ὅμως εἰς τὸν Γάλλον βοτανικὸν **Monnier**, ὅστις τελευταίως κα-
τώρωσε νὰ παραγάγῃ διαφορὰν τοῦ **σαρκοχοῦ** **T.** σταθερῶς **τετράφυλλον** λή-
γει ἡ βασιλεία καὶ τῆς προλήψεως ταύτης.

Τριφυλλον, βλ. **Μηνακθές**, **Λωτός**, **Ψωραλέα**, **Σατήριον**, **Τριφύλλιον** τὸ
ἀλεξανδρινόν.

Τριχανθές (*Trichosanthes*, ἀγγλ. Snake Gourd, τ. Κολοκυνθῶδων)· γ.
περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη ἰθαγ. τῆς τριπ. Ἀσίας, τῆς βορ. Αὐστραλίας καὶ τῆς Πολυ-
νησίας· φ. πώδη, ἀναρριχώμενα, ἐτήσια καὶ πολυετῆ. **T.** τὸ **ὄφιοειδές** (**T.**
anguina, γαλλ. *Herbe-aux-serpents*, ἀγγλ. *Serpent Cucumber* ἢ *Viper Gourd*),
ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν καὶ τῆς Σινικῆς, φέρει καρπὸν μακρὸν ὄφιοειδῆ, ἐδάδιμον.

Τριχάνθη ἡ ἐλάσδων (*Trichantha minor*, τ. Γεσνερειῶδων), θάμνος ἀ-
ναρριχώμενος, κοσμητικὸς, ἰθαγ. τῆς Κολομβίας.

Τριχομανές (*Trichomanes*, τ. Πτεριδῶδων)· γ. περιλ. περὶ τὰ 100 εἶδη,
τὰ πλείστα ἰθαγ. χωρῶν τροπικῶν, πολλὰ κοσμητικά. Τὸ τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ
Διοσκρ. **Τριχομανές** εἶνε πιθανῶς εἶδος Ἀσπληνίου. Τὸ ὄνομα **Τριχομανές** ἀνα-
φέρεται ὑπὸ τοῦ Διοσκρ. καὶ ὡς συνώνυμον τοῦ Ἀδιάντου.

Τριχόνημα (*Trichonema* ἢ *Romulea*, τ. Ἰριδῶδων)· γ. περιλ. περὶ τὰ
50 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς νοτ.δυτ. Ἀφρικῆς· φ. βολβόρριζα, πολλὰ

(1) Ἀπαντᾷ διαφορὰ τοῦ ἔρποντος **T.** **πεντάφυλλος** (*T. repens pentaphyl-
lum*), ἧτις θεραπεύεται πρὸς κόσμον· ταύτης τὰ φύλλα εἶνε σταθερῶς σύνθετα ἐκ
πέντε φυλλαρίων, ἔχουσι δὲ χαλκώχρους ἀνταύγειαν.

κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσφ. 4 ἐν οἷς καὶ **T. τὸ Βολβοκώδιον** (**T. ἡ Romulea Bulbocodium**), τὸ κν. **Κάτσα**, εἶδος εὐανθέστατον.

Τριχοφύλλον (**Trichophyllum ἢ Faba ἢ Phialis**, τ. **Συνθέτων**) γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη ἴθαγ. τῆς Ἀμερικῆς φ. πώδη πολυετῆ καὶ φρυγανώδη, τινὰ κοσμητικά· ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε καὶ **T. τὸ μαλωτὸν** (**T. lanatum ἢ Eriophyllum caespitosum**). Τὸ τοῦ Θεοφρ. **Τριχοφύλλον** ἀναφέρεται εἰς εἶδος θαλασσίου φ. δυσερμηνεύτου.

Τροκιά, βλ. Ὀα.

Τροπαίολον, βλ. Τρόπαιον.

Τρόπαιον (**Tropaeolum**, γαλλ. **Capucine**, τ. **Γερανιωδῶν**) γ. περιλ. περὶ τὰ 35 εἶδη ἴθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς φ. πώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, πάντα κοσμητικά, πλεῖστα περιαλλόκαυλα, πολλὰ κονδυλόρριζα. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε καὶ α') **T. τὸ ἄμισχον** (**T. sessilifolium**), ἴθαγ. τῆς Χιλῆς, πολυετές, κονδυλόρριζον, οἱ κόνδυλοι τοῦ ἐδώδιμοι, διὸ καὶ καλλιεργεῖται ἐκτενῶς ἐνιαγοῦ τῆς νοτ. Ἀμερικῆς. β') **T. τὸ κονδυλόρριζον** (**T. tuberosum**), ἴθαγ. τῆς Βολιβίας καὶ τῆς Περουβίας, πολυετές, κονδυλόρριζον, οἱ κόνδυλοι τοῦ ἐδώδιμοι· καὶ γ') **T. τὸ μέγα** (**T. majus**, γαλλ. **Grande Capucine ἢ Cresson du Péru**, ἀγγλ. **Great Indian Cress ἢ Nasturtium**), ἴθαγ. τῆς Περουβίας, πῶδες πολυετές εἰς χώρας ἀπηλλαγμέναις παγετῶν, ἐτήσιον ἀλλαγοῦ· περιαλλόκαυλον, θεραπευόμενον πολλοῦ διὰ τὰ πολλὰ καὶ ὠραῖα ἄνθη του καὶ τὴν ταχείαν ἀνάπτυξιν του. Τὰ ἄνθη καὶ οἱ νεαροὶ βλαστοὶ του εἰσάγονται εἰς τὰς σαλάτας, οἱ δὲ πράσινοι ἔτι καὶ τρυφεροὶ καρποὶ του ἀλμυροὶ ἀντικαθιστῶσι τὴν κάππαριν. Τὰ ἄνθη του ὑπὸ τινος ἀτμοσφαιρικής συνθήκας ἐκπέμπουσιν ἤλεκτρικούς σπινθῆρας.

Τρουπαλάκι, βλ. Κύπειρος ἢ στοργυλόρριζος.

Τροφαντὸ ἐν Κύπρῳ καὶ ἀλλαγοῦ ὀνομάζεται ἐνίοτε τὸ ἀγγούριον.

Τρυγονολόχορτο, δ. ὀ. ἐν Μεσσηνίᾳ Ἀστραγάλου τοῦ ἀττικοῦ (**Astragalus atticus ἢ monspessulanus**).

Τρυφερὸ ἐν Εὐθείᾳ καὶ ἀλλαγοῦ ὀνομάζεται ἐνίοτε τὸ ἀγγούριον.

Τδάϊ, βλ. Τεῖα.

Τδακπελέκι ἢ Τδεροφέλεκι, βλ. Παθανθές.

Τδάκρα, βλ. Λεοντική καὶ Μήκων ἢ Ῥοιός.

Τδακροπιτύλα, βλ. Λεοντική.

Τδαλαπίδι, βλ. Εὐφόρβιον ὁ Ἄπιος.

Τδαλί, βλ. Φρύγανον.

Τδαμπάκι, βλ. Νάρκισσος.

Τδαμπούνα, βλ. Κώνειον καὶ Κοτυληδῶν.

Τδαουλιά, βλ. Βερικοκκία, σελ. 192.

Τδαούδι, λευκόκαρπος διαφορὰ Ἀμπέλου.

Τδαπουρνιά καὶ **Τδαπρουνιά**, βλ. Προύμνη ἢ ἀκανθώδης καὶ Κράταιγος ἢ μονόγυμος.

Τσαπώνι, βλ. Ἀκανθολείμων.

Τσαρδελοῦδι, βλ. Πελαργόνιον τὸ ρυπαῖνον.

Τσένερη ἢ **Τσόνερη**, βλ. Σοδαία.

Τσέργο, βλ. Σόργον (σημ.σελ.906).

Τσερφέλεκι, βλ. Παθανθές.

Τσικουδιά, βλ. Πιστακιά ἢ παλαιστίνιος.

Τσίλωμα, βλ. Ἀλυμρίς.

Τσίμιθιρι, βλ. Πύξος.

Τσίμπαριά, βλ. Λεκοκία.

Τσίρισι, βλ. Ἀσφόδελος σελ. 158.

Τσίρλαπιδι, βλ. Εὐφόρβιον ὁ Ἄπιος.

Τσίχρος, βλ. Ἀραβόσιτος.

Τσοῦγα (Tsuga, τ. Κωνοφόρων) γ. περιλαμβάνον ὀλιγάριθμα εἶδη. δ. ἰθαγενῆ τῆς βορ. Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ἀσίας, ἀειθαλῆ, δασικά καὶ κοσμητικά. Ἐκ τῶν ἀξ. ὀλογοτέρων εἶνε καὶ *T. ἢ σιεβόλδεις* (*T. Sieboldi*), ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας. Διὰ τὸ εἶδος *T. canadensis* βλ. Ἐλάτη ἢ καναδική.

Τσουνένι ἢ **Τσουγένι**, βλ. Σαπωνόφυτον.

Τσουκλάδα, βλ. Ἄλυπον.

Τσουκνίδα καὶ **Τσικνίδα**, βλ. Κνίδη.

Τσουκλαδίτσα καὶ **Τσουκλακίδα**, βλ. Ἀκνθος.

Τσουμπετά, βλ. Συκῆ ἢ Συκομορέα.

Τσουράκι καὶ **Τσουρέκι**, βλ. Ἄλυπον.

Τσόχος, βλ. Σόγγος.

Τύφη (*Typha*, γαλλ. *Massette*, ἀγγλ. *Cat's tail*, *Club-Rush* ἢ *Reed-Mace*, τ. Τυφωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 10 εἶδη ἰθαγ. εὐκρ. καὶ τροπ. γωρῶν φ. πώδη πολυτῆ, ἔλογαρη. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. *T. ἢ λαξιμάννιος*, *T. ἢ πλατύφυλλος* καὶ *T. ἢ στενόφυλλος* (*T. Laxmanni*, *T. latifolia* καὶ *T. angustata*) ἰδίως τὸ τελευταῖον, τὸ καὶ κοινότερον, ὀνομάζεται κν. **Ψαθί**, **Ψάθα**, **Ῥένα** ἢ **Ῥάπη** (ἐκ τοῦ ῥίψ :) καὶ γρηγορησμοποιεῖται κατὰ μεγάλα ποσὰ πρὸς κατασκευὴν κοινῶν ψαθῶν καὶ κάλυψιν καλυθῶν. Εἰς τὸ φ. τοῦτο ἰδίως ἀναφέρεται ἡ τοῦ Θεοφρ. καὶ τοῦ Διοσκρ. **Τύφη**, ὡς καὶ ὁ παρ' Ἡροδότῳ (Γ, 98) καὶ Στράβωνι (16, 774) **Φλοῦς**, ὄνομα, ὅπερ διεσώθη παρὰ τοῖς Κυπρίοις, οἱ ὅποιοι ὀνομάζουσι τὴν αὐτότη φουμένην **πλατύφυλλον T. Φλοῦδι**. Ἡ παρὰ Θεοφρ. **Τίφη** ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Σίτον τὸν μονόκοκκον (βλ. εἰς σελ. 879).

Τυφώδη (*Typhaceae*) τ. Μονοκοτλδ. περιλαμβάνουσα φ. πώδη πολυετῆ, ῥιζωματικά, ἔλογαρη (γ. Σπαργάνιον, **Τύφη** κ. ἄ.).

Υ

Υάκινθος (Hyacinthus, γαλλ. Jacinthe, ἀγγλ. Hyacinth, τουρκ. Ζεμ·πούλ, τ. Λειριωδών) γ. περιλ. περί τὰ 30 εἶδη ἰθαγ. τῆς μεσημέρ. Εὐρώπης, τῆς δυτ. Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς· φ. βολθόριζα, κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἐλλ. γλωσφ. 6 ἐν οἷς καὶ α') Υ. ὁ ἀνατολικὸς (H. orientalis). ὁ κατ' ἐξοχίην Ὑάκινθος τῶν κηπουρῶν, ὁ κν. ὀνομαζόμενος Γιούλια, Ζεμπούλι, Ζιμπούλι ἢ Ζουμπούλι· ἀνθοφόρον φ. περικαλλέστατον καὶ εὐοσμώτατον, εἰσαχθὲν εἰς τὴν δυτ. Εὐρώπην διὰ μέσου τῆς Κωνσταντινουπόλεως περί τὰ μέσα τοῦ 16ου αἰῶνος, θεραπευόμενον δὲ ἤδη πολλαγού ὑπὸ πλείστας διαφορὰς καὶ πικραλλαγὰς διὰ τὰ ὠραία, πολύχρωμα καὶ εὖοσμα ἄνθη του. Ὡς τῆς Τουλίπης (β.λ.) οὕτω καὶ τοῦ Ὑακίνθου τούτου ἢ κατ' ἔκτασιν καλλιέργεια καὶ τὸ ἐμπόριον εἶνε εἰς τὸ ἀνώτατον σημεῖον ἀνεπτυγμένα ἐν Ὀλλανδίᾳ. β') Υ. ὁ νάνος (H. ἢ Chionodoxa nana), εἶδος εἰς δ, κατὰ τὸν Σιθθόριον, ἀναφέρεται ὁ Ὑάκινθος τοῦ Διοσκρ. γ') Υ. ὁ ῥωμαῖος (H. ἢ Bellevalia romana), εἶδος συχνὰ θεραπευόμενον πρὸς κόσμον. καὶ δ') Υ. ὁ σταχυηρὸς (H. ἢ Strangweia spicata), ὁ κν. ἐν Ζακύνθῳ Βορβός. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἄξιον λόγου εἶνε ἰδίως Υ. ὁ ἐκλευκος (H. Galtonia candicans), ἰθαγ. τῆς Εὐέλπιδος Ἄκρας, τὸ μέγιστον τοῦ γένους εἶδος· ὑφούται καὶ μέχρις ἐνός μ. — Περὶ τοῦ παρὰ Νικάνδρῳ καὶ Λουκιανῷ Ὑακίνθου καὶ τῶν περὶ αὐτοῦ μυθευομένων βλ. εἰς Σιφίον.

Υγράμβωρις (Liquidambar, τ. Πλατανωδών) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη, δένδρα ἰθαγ. τῆς Ἀσίας καὶ τῆς βορ. Ἀμερικῆς. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶδη εἶνε: α') Υ. ἡ ἀνατολικὴ (L. orientalis ἢ imberbe), φυλλοβόλον, ὑφούμενον καὶ μέχρι 10 μ., ἰθαγ. τῆς Συρίας καὶ τῆς Καρίας. Ἐξ ἐντομῶν προξενουμένων ἐπὶ τοῦ κορμοῦ του λαμβάνεται παχύρρευστος βαλσαμώδης ῥητίνη, γνωστὴ ὑπὸ τὰ ὀνόματα ὑγράμβωρις, μελιστύραξ ἢ ὑγρὸς στύραξ. Ἡ ῥητίνη αὕτη ἔχει εὐωδὴν παρεμφερῆ τῆς βανίλλης καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν φαρμακευτικὴν (φρμ. Styax liquidus ἢ Balsamum Styracis, γαλλ. Styrax liquide ἢ Storax, ἀγγλ. Liquid Storax, τουρκ. καρα-κιουλουκ-γιαλί), τὴν μυρεψίαν καὶ πρὸς ἀρωματίσιν καπνῶν τιῶν καὶ σιγάρων (πούρων). Ὑποκείμενα τινὰ τοῦ εἶδους τούτου φύονται ἐν Κύπρῳ παρὰ τὴν ἐν Πάφῳ μονὴν τοῦ Ἁγ. Νεοφύτου καὶ (δύο ἢ τρία) εἰς τὴν ἐν Καρπασίᾳ μονὴν τοῦ Ἀντιφωνητοῦ, προφανῶς μετενεχθέντα ἐκ Συρίας καὶ φυτευθέντα ἐκεῖ ὑπὸ μοναχῶν ἢ ἄλλων. Ὄνομάζεται δὲ τὸ δένδρον τοῦτο ἐν Κύπρῳ Εὐλό τοῦ Ἐφέντη ἢ Κάπνισμα. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὄνομα σημαίνει βεβαίως ἢ ὅτι Ἐφέντης τις εἰσήγαγε τὸ δ. εἰς τὴν νῆσον ἢ ὅτι ἐκ τοῦ κήπου ἢ τοῦ κτήματος Ἐφέντη τινὸς ἐλήφθη τοῦτο. Τὸ δὲ δευτέρον ὄνομα καθιερώθη ἐκ τοῦ ὅτι οἱ μεταβαίνοντες εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγ. Νεοφύτου προσκυνηταὶ λαμ-

εάνυσι: παρά τῶν μοναχῶν ἀντί κερματίων τινῶν ζέσματα τοῦ φλοιοῦ τοῦ δένδρου κεχρησμένα ὑπὸ τῆς βάλσαμώδους ῥητίνης, συνσκευασμένα δὲ εἰς βωλάρια ἐντὸς φύλλων καὶ χρησιμοποιοῦμενα πρὸς θυμιάσιν ἐν τοῖς δωματίοις λόγῳ εὐλαβείας.β') **Υ. ἡ στυρακοφόρος** (*L. styraciflua*, γαλλ. Copalme d'Amérique, ἀγγλ. Sweet Gum-tree), δ. δασικὸν καὶ κοσμητικὸν τῆς βορ. Ἀμερικῆς: τὸ ξύλον τοῦ πολυτρόπου χρησίμου. Καὶ τὸ εἶδος τοῦτο κεντώμενον ἐκκρίνει βάλσαμώδη ῥητίνην πλὴν κατωτέρας ποιότητος καὶ πολὺ ὀλιγωτέραν· καὶ γ') **Υ. ἡ φορμοζιανή** (*L. formosana*), εἶδος ἰθαγ. τῆς Σινικῆς ἔνθα τὸ ξύλον τοῦ χρησιμοποιεῖται ἰδίως πρὸς κατασκευὴν τῶν κιβωτίων ἐν οἷς συσκευάζεται τὸ πρὸς ἐξαγωγήν τέϊον.

Καὶ τὰ τοιαῦτα ἀνωτέρω εἶδη δύνανται νὰ ἐγκλιματισθῶσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος· πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς καὶ παραφυάδων καὶ εὐδοκίμοισιν εἰς ὑγρὰ ἢ ἀφθόνως ἀρδευόμενα ἐδάφη.

Υδνοειδῆ (Tuberaceae)· οἰκογένεια τῆς τ. τῶν Μυκήτων περιλαμβάνουσα φ. ὑπόγεια, ἄκαυλα, ἄφυλλα, συνιστάμενα ἐκ σαρκώδους μάζης κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον περιφεροῦς. Πλεῖστα ἐδώδιμα, πολλὰ ἀποτελοῦσι τροφήν θρεπτικωτάτην καὶ ἐξό, ως εὐστομον, διὸ καὶ περιζήτητα. Πάντα τὰ εἰς τὴν οἰκογένειαν ταύτην ὑπαγόμενα φ. ὀνομάζονται συνεχδοχικῶς **Υδνα** (γαλλ. Truffes, ἀγγλ. Truffles, ἰταλ. Tartufi, τουρκ. Ντουμους-Ἐλμασι) καὶ εἶνε κν. γνωστὰ κατὰ τόπους· ὑπὸ τὰ ὀνόματα **Ἴτανα**, **Ἴτνα**, **Υκνα**, **Υχνα** καὶ **Χοιρόψωμα** ἢ **Χοιρόχορτα** (ἐν Κρήτῃ). Ἄλλ' ὑπὸ τῶν βοτανικῶν κατατάσσονται εἰς διάφορα γένη. ἐξ ὧν τὰ ὑπὸ οἰκονομικὴν ἐποψίν σπουδαιότερα εἶνε τὰ **Ἐλαφομύκης**, **Μελανογάστωρ**, **Μυλιττιος**, **Πολυγάστωρ**, **Τερφεζία**, **Τιρμανία**, **Υδνον** καὶ **Υμενογάστωρ** (*Elaphomyces*, *Melanogaster*, *Mylitta*, *Folygaster*, *Terfezia*, *Tirmania*, *Tuber* καὶ *Hymenogaster*!).

Ἀντιπρόσωποι τῶν φυτῶν τούτων ἀπαντῶσι πολλαχοῦ· οὕτω δύο εἶδη **Τιρμανίας** (*T. africana* καὶ *T. Cambonii*) φύονται ἐν Ἀλγερίᾳ· ἡδύτατος **Πολυγάστωρ** (*Pol. Sampadarius*) εὐρίσκεται εἰς τὴν νοτ. ἀντ. Ἀσίαν· ἀξιόλογον εἶδος **Μυλιττίου** (*M. australis*) ἀπαντᾷ εἰς τὴν Αὐστραλίαν ἔνθα ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἀποίκων **Γηγενὴς ἄρτος** (*Native bread*)· τὸ ὕδνον τοῦτο ἐνίστε ἔχει μέγεθος κεφαλῆς παιδός, παλαιούμενον δὲ σκληρύνεται καὶ λαμβάνει σύστασιν ξυλώδη. Ἐξαιρετὰ ἐδώδιμα ὕδνα εἶνε **Υμενογάστωρ** ὁ βουλιαροειδὲς καὶ **Μελανογάστωρ** ὁ ποικίλος (*Hym. Bulliardii* καὶ *Mel. variegatus*), ἡμφοτέρα ἰθαγ. τῆς μέσης Εὐρώπης· **Υμενογάστωρ** ὁ κλότχιος (*Hym. Klotzchii*) εἶνε ὡσαύτως ὕδνον ἐδώδιμον ἀπαντῶν ἐν Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ, εἰς ἃς χώρας φύεται καὶ τὸ μὴ ἐδώδιμον ὕδνον **Ἐλαφομύκης** ὁ κοκκώδης (*Elaphomyces granulatus*-συνώνυμα *Lycoperdon cervinum* καὶ *Scleroderma cervinum*). Τὸ εἶδος τοῦτο ἐν Γερμανίᾳ εἶνε περιζήτητον ὡς φάρμακον ἀφροδισιακόν, λέγεται δὲ ὅτι ἀναζητοῦσι καὶ τρώγουσιν αὐτὸ αἱ ἔλαφοι καὶ ἄλλα ἄγρια μασοφόρα κατὰ τὴν περίοδον τῶν γάμων των. Πλεῖστα εἶδη **Τερφεζίας** ἀπαντῶσιν ἀνά τὰς παραμεσογείους χώρας καὶ ἰδίως πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας

καὶ τῆς βορ. Ἀμερικῆς εἶνε δὲ ταῦτα τὰ λεγόμενα λευκὰ ἢ εὐρινὰ ὕδνα (γαλλ. Terfàs ἢ Truffes blanches), περὶ ὧν ἐκτενέστερον πραγματεύομεθα κατωτέρω.

Ἀλλὰ τὰ ἄριστα ἐδώδιμα ὕδνα εἶνε τὰ ὑπαγόμενα εἰς τὸ ὁμώνυμον γένος Ὑδνον (Tuber, ρύτινος ἀξιολογώτερα εἶδη εἶνε α') Ὑ. τὸ θερινόν (T. aestivum, γαλλ. Truffe d'été), β') Ὑ. τὸ μέλαν (T. cibarium-συνώνυμα T. nigrum pulpa obscura odorata, T. gulosorum, γαλλ. Tr. noire), γ') Ὑ. τὸ μελανόσπορον (T. melanosporum, γαλλ. Tr. à Chair noire), δ') T. τὸ μεσεντερικόν (T. mesentericum, γαλλ. Tr. mésoentérique), ε') Ὑ. τὸ μικρόσπορον (T. microsporum, γαλλ. Tr. microspore), ς') Ὑ. τὸ φιλόν (T. magniatum, γαλλ. Tr. grise), ὅπερ ἔχει ὁσμὴν σκοροδόου καὶ ἀπαντᾷ ἰδίως ἀνά τὴν βορ. Ἰταλίαν ἔνθα καὶ καταναλίσκεται κατὰ μεγάλα ποσά, καὶ ζ') Ὑ. τὸ χειμέριον (T. brumale, γαλλ. Tr. d'hiver ἢ du nord). Πάντα τὰ εἶδη ταῦτα τοῦ γένους Ὑδνον ἀπαντῶσιν ἀνά τὴν μέσην καὶ τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, τὰ πλείεστα δὲ ἰδίως ἀνά τὴν Γαλλίαν, ἔνθα ἀπαντᾷ ἐν ποσῶ ἰδίως Ὑ. τὸ μέλαν, τὸ ἄριστον ἀπάντων.

Τὸ μέλαν Ὑδνον εἶνε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον περιφερὲς καὶ ἐξωτερικῶς μελανόν ἔχει ἐπιφάνειαν τραχεῖαν καὶ μέγεθος συνήθως ἴσον πρὸς μέγα κάρουον. ἀλλ' ἐνίοτε καὶ πρὸς μικρὸν μῆλον, ὅτε ζυγίζει καὶ μέχρις 30 δραμιῶν. Ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶνε ὑπόλευκος καὶ μαρμαρωδῆς, ποικιλομένη διὰ φλεβῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον μελανῶν ἔχει δὲ ἰδιαζόντως εὐάρεστον ἄρωμα καὶ γεῦσιν ἐκτιμώμενα μεγάλως ὑπὸ τῶν φιλόψων. Το εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ ἰδίως εἰς τὴν Γαλλίαν, εὐρίσκεται δὲ συνήθως εἰς τὰ δάση εἰς βάθος 8-10 ἐ.μ. ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους καὶ πάντοτε πλησίον ὠροσμένων ξυλωδῶν φ. οἷα εἶνε ἡ Ἰτιά, ἡ Λεύκη, ἡ Πεύκη, ἡ Ἄρκευθος, ἡ Καστανέα καὶ ἰδίως ἡ Δρυς.

Τὰ μέλανα ὕδνα (1) ἀποτελοῦσι σπουδαῖον εἶδος ἐμπορείας ἐν Γαλλίᾳ, ἡ ἔτησια δὲ συγκομιδὴ τοιούτων ἀνέρχεται εἰς δύο ὡς ἔγγυστα ἑκατομ. ὀκ. ἀναλόγως δὲ τῆς ἀφθονίας τῆς εἰσοδείας καὶ τοῦ μεγέθους των τὰ ὕδνα ταῦτα τιμῶνται πρὸς 10—30 φρ. κατ' ὀκ. Τὸ πλείστον τῆς ἔτησιας συγκομιδῆς καταναλίσκεται ἐπιτοπίως, τὸ δὲ ὑπόλοιπον ἐξάγει διὰ τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Ῥωσίαν, τὸ Βέλγιον, τὴν Γερμανίαν, τὴν Ἀμερικὴν, τὰς ἀντ. Ἰνδίας καὶ δι' αὐτὴν ἔτι τὴν Ἰαπωνίαν.

Ἐνεκα τῆς μεγάλης τῶν ὕδνων τούτων ζητήσεως ἀπὸ πολλοῦ κατεβλήθησαν προσπάθειαι πρὸς εὔρεσιν πρακτικοῦ μέσου πολλαπλασιασέως καὶ κλλιέργειας αὐτῶν ἀλλὰ πᾶσαι αἱ γινόμεναι ἀπέπειραι πρὸς ἀπόκτησιν ὕδνων διὰ σπορῶν ἢ διὰ μεταφύτευσεως πρακτικῶς ἀπέτυχον. Πρῶτος ὁ Γεραρδίνος, κατόπιν τῶν δοκιμῶν κτηματίου τινὸς ὀνομαζομένου Ῥουσσῶ, ὑπέδειξεν ὅτι διὰ τῆς εἰς πρόσφορον πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν μελάνων ὕδνων ἔδαφος σπορᾶς Δρυῶν, δυνατὸν νὰ καταρτισθῇ ὕδνων (γαλλ. truffière). Ἀνάγκη ἐντούτοις αἱ πρὸς σπορὰν βάλαναι

(1) Βλέπε εἰς «Ἑλληνικὴν Γεωργίαν», 1895, σελ. 415.

νά προέρχονται ἐκ Δρυῶν ὑπὸ τὰς ὁποίας φύονται ἤδη τοιαῦτα ὕδνα. Πέντε ἕως ἑπτὰ ἔτη ἀπὸ τῆς σπορᾶς τῶν Δρυῶν, παρὰ τὰς ρίζας τῶν νεαρῶν ἔτι δένδρων, πλὴν ἀρκοῦντως ἀνεπτυγμένων ὅπως σκιάζεται ἐν μέρει τὸ ὑπ' αὐτὰ ἔδαφος, ἀναπτύσσονται ὕδνα κατ' ἀρχὰς ὀλίγα, βραδύτερον δὲ πλείοτερα καὶ ἐπὶ τέλους πολλά. Ἐξ ακολουθεῖ δὲ ἡ ὑπὸ τὰ δένδρα ταῦτα βλάστησις ὕδνων ἐπὶ τριάκοντα περίπου ἔτη. Μετὰ τὴν πάροδον τοῦ χρονικοῦ τούτου διαστήματος ἡ παραγωγή ἐλαττοῦται: σημαντικῶς, διὸ ὁ δρυῶν ὕλοτομεῖται: παρέχων οὕτω εἰς τὸν ἰδιοκτητήν καὶ τὸ ἐκ τῆς ξυλείας πρόσθετον καὶ οὐχὶ ἀσήμαντον εἰσόδημα. Πρὸς κατάρτισιν τοιοῦτου ὕδωνος χρησιμοποιοῦνται ἀνά τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν αἱ ἔδνοφόροι ὀνομαζόμενα: Δρῦς, ἤτοι Δ. ἡ μαλλωτὴ γνοῶδης, Δ. ἡ Ἄρια, Δ. ἡ Πρίνος καὶ Δ. ἡ μισχωτὴ, πάντα εἶδη ἀπαντῶντα καὶ εὐδοκιμοῦντα καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος (1). Ἄλλὰ προτιμῶνται ἰδίως ἡ Ἄρια καὶ ἡ γνοῶδης Δ. Ἡ Ἄρια, ἥτις ἀναπτύσσεται βραδύτερον πλὴν ὕδνοφορεῖ ταχύτερον, πολλαπλασιάζεται εἰς τὰ θερμότερα μέρη, ἐνῶ ἡ ταχύτερον ἀναπτυσσομένη γνοῶδης Δ. εἶνε καταλληλότερα διὰ τὰ ψυχρότερα. Διὰ τε τὰ δένδρα ταῦτα καὶ διὰ τὴν ὕδνοπαραγωγὴν εἶνε καταλληλότερα τὰ ἀραιὰ καὶ τὰ ἀσβεστοαργυλιώδη καὶ στεγνὰ ἐδάφη, οἷα ἀπαντῶσι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ὕδνα φύονται παρὰ τὰς ἐπιπολαιότερας ρίζας τῶν δένδρων προτιμᾶται τῆς ἐπὶ τόπου σπορᾶς ἡ μεταφύτευσις τῶν Δρυῶν, ὅτε ἐλλείπουσιν ἢ εἶνε ἀτροφικαὶ αἱ κάθηται ρίζαι τῶν δ. καὶ ἀναπτύσσονται πλείοτεροι καὶ βωμλεώτεροι ὀριζόντιοι. Πολλαπλασιάζονται δὲ συνήθως τὰ πρὸς κατάρτισιν ὕδνοφόρου δρυῶνος δένδρα σπειρόμενα καὶ διατηρούμενα ἐπὶ ἔτος ἐντὸς γαστρῶν. Τὸ δεύτερον μετὰ τὴν σπορὰν ἔτος φυτεύονται ἐπὶ τόπου αἱ Δρῦς ἀπέχουσα: ἀπ' ἀλλήλων 7—10 μ., ἀναλόγως τοῦ εἶδους αὐτῶν καὶ τῆς ποιότητος τοῦ ἐδάφους: εἰς τὰ ἄγωνα ἐδάφη, τὰ καὶ προτιμώμενα διὰ τὸν προκείμενον σκοπὸν, τὰ δένδρα φυτεύονται πυκνότερον: πικνότερα ὡσαύτως γίνεται ἡ φύτευσις τῆς βραδύτερον ἀναπτυσσομένης Ἄριας. Εἶνε δὲ τὸ ζήτημα τῆς ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεως τῶν δένδρων σπουδαιότατον διὰ τὴν ὕδνοπαραγωγὴν, διότι παρετηρήθη ὅτι εἰς τὰ πυκνῶς φυόμενα δένδρα ἡ παραγωγή ὕδνων εἶνε ἐλαχίστη. Διὰ τοῦτο μετὰ πάροδον ἑτῶν τινῶν ἀπὸ τῆς καταρτίσεως τοῦ δρυῶνος ἐκρίζουνται τὰ δένδρα παρὰ τὰ ὁποῖα δὲν φύονται πολλά ὕδνα, εἶνα διὰ τῆς ἀφαιρέσεως αὐτῶν ἀφεθῆ ἑπιπλέοντος χώρος εἰς τὰ παρακείμενα.

Τὸ μέλαν ὕδνον ὠριμάζει ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου ἢ καὶ τοῦ Ἰανουαρίου, ὅτε εἶνε πλήρως ἀνεπτυγμένον καὶ ἔχει ὅλον τὸ ἄρωμά του. Κατὰ τὴν ἐποχὴν λοιπὸν ταύτην γίνεται καὶ ἡ συγκομιδὴ. Τὰ συλλεγόμενα ὕδνα

(1) Ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν, καὶ ἰδίως ἀπὸ τῆς ἐνεσχέψεως τῆς οἰνικῆς κρίσεως, εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν πολλοὶ ἀμπελοουργοὶ ἀντικαθιστῶσι τὴν Ἄριαν δι' ὕδνοφόρων Δρυῶν. Τὸ παράδειγμα τούτων θὰ ἠδύναντο ἴσως ἐπικερδῶς νὰ μιμηθῶσι πολλοὶ σταφυδοκτηματῖαι τῆς Πελοποννήσου προμηθευόμενοι γνήσιον σπόρον ὕδνοφόρων Δρυῶν ἐκ Γαλλίας.

ἀφοῦ πλυθῶσι καλῶς ὅπως ἀπαλλαγῶσι τοῦ περὶ αὐτὰ γώματος εἰσάγονται εἰς ἐκλεκτῆς ποιότητος ἐλέλαιον ἐν ᾧ διατηροῦνται ἐπὶ πολὺ καὶ ταξειδύονται. Τὰ ἀριστα μέλανα ὕδνα, τὰ γαίροντα παγκόσμιον φήμη, εἶνε τὰ παραγόμενα ἐν Περσιγέρῃ.

Ἐπειδὴ τὰ ὕδνα ἐν γένει στεροῦνται παντελῶς ἐναερίων ὀργάνων, ἤτοι καυλοῦ καὶ φύλλων, ἢ ἐξακριβώσις τῶν σημείων τοῦ ἐδάφους ὑπὸ τὰ ὅποια φύονται εἶνε συνήθως δυσχερῆς. Ἐντούτοις οἱ ἐξησκημένοι περὶ τὴν συλλογὴν αὐτῶν ἐξετάζοντες τὴν φύσιν τοῦ ἐδάφους καὶ τὴν κατάστασιν τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ, ἐνίοτε δὲ λαμβάνοντες ὑπ' ὅψιν τὰ ἐπ' αὐτοῦ φυόμενα φυτὰ ὡς καὶ ἄλλα τινὰ σημεῖα, σπανίως σφάλονται· λέγεται μάλιστα ὅτι ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ πολλοὶ ὕδνοσυλλέκται δύνανται καὶ διὰ τῆς ὀσφρήσεως ἀκόμη νὰ ἐξακριβώσωσι τὰ σημεῖα τοῦ ἐδάφους ὑπὸ τὰ ὅποια φύονται· τὰ μέλανα καὶ ἄλλα τινὰ ὕδνα, τὰ ὅποια πλήρως ὄριμα ἀναδίδουσιν ἀρκετὰ αἰσθητὴν ὀσμὴν ἰδίως ὅταν ἡ ἀτμοσφαιρα ᾔηνε ὑγρά. Ἄλλ' εἰς ἀμφοτέρας τὰς χώρας ταύτας ἡ συνηθέστερον ἐφαρμοζομένη μέθοδος πρὸς ἀνεύρεσιν ἔστω καὶ τῶν ἀναδιδόντων αἰσθητὴν εἰς τὸν ἄνθρωπον ὀσμὴν ὕδνων εἶνε ἡ διὰ τῶν κυνῶν καὶ τῶν χοίρων. Τὰ ζῶα ταῦτα, χάρις εἰς τὴν ὀξεῖαν ὀσφρησίν των, εὐκόλως ἀνακαλύπτουσι τὰ σημεῖα τοῦ ἐδάφους ὑπὸ τὰ ὅποια βλαστάνουσι τοιαῦτα ὕδνα· ἀσκούμενα δὲ καταλλήλως, κατ' ἴδιον τρόπον ἕκαστον, ὀδηγοῦσι τὸν ὕδνοσυλλέκτην ὃ μὲν κύων ζέων διὰ τῶν ποδῶν του τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, ὃ δὲ χοῖρος ἀνασκάπτων αὐτὴν διὰ τοῦ ρύγχους του. Οὗτος μετὰ ἐκάστην εὔρεσιν ὕδνου, φιλοδωρεῖται ὑπὸ τοῦ ἀκολουθοῦντος αὐτὸν ὕδνοσυλλέκτου μὲ ἐν γεώμηλον ἢ μὲ δράκα ἀρχβοσίτου.

Ἐν Ἀττικῇ, Θεσσαλίᾳ, Πελοποννήσῳ, Κύπρῳ καὶ πόλλαχού ἄλλοῦ τῆς Ἀνατολῆς ἐξακριβοῦσιν οἱ ὕδνοσυλλέκται τὰ σημεῖον ὑπὸ τὸ ὅποιον βλαστάνει ὕδνον ἐξ ἐλαφροῦς ἀνυψώσεως τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους καὶ ἐκ μικρᾶς βωγμῆς ἢ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ἢ ἀνυψώσεως αὕτη παρουσιάζει. Αἱ αὐταὶ ἐνδείξεις ὀδηγοῦσιν ἐνίοτε πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν ὕδνων καὶ πολλοὺς ὕδνοσυλλέκτας ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ. Κατὰ τὸν γεωπόνον Ζαχαριὰν ἐνιαχοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας οἱ χωρικοὶ πρὸς ἀνεύρεσιν ὕδνων τινῶν (*Terfezia Leonis*) ὀδηγοῦνται ἐκ τῆς παρουσίας εἰδους Ἡλιανθέμου (*Helianthemum guttatum*) παρὰ τὴν ῥίζαν τοῦ ὁποίου φύονται ταῦτα (1), καὶ εἰς τὸ ὅποιον πρέπει ν' ἀναφέρεται τὸ παρ' Ἀθηναίῳ μνημονεύομενον ὕδνοφόρον φ. καὶ ὀνομαζόμενον ὑπ' αὐτοῦ Ὑδνόφυλλον (2). Εἰς τὴν Γαλιαν πλὴν τῶν ἄλλων ἐνδείξεων τῆς ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους παρουσίας τοῦ ὕδνου λαμβάνεται ὑπ' ὅψιν ὑπὸ τοῦ ὕδνοσυλλέκτου καὶ ἡ εἰς ὄρισμένα σημεῖα περιπτῆσις Διπτέρων τινῶν ἐντόμων, τὰ ὅποια ἐλυόμενα ὑπὸ τῆς ὀσμῆς

(1) Chatin, «Comptes rendus de l'Acad. des Sciendes», τόμ. 26, Αὐγούστος 1895).

(2) «Ὑδνόφυλλον δὲ φησι Πάμφιλος ἐν «Γλώσσαις» τὴν φουμένην τῶν ὕδνων ὑπερβεν πόαν, ἀφ' ἧς τὸ ὕδνον γινώσκειται» (2, 62, d).

τοῦ ὕδνου ἐναποθέτουσιν εἰς τὰ σημεῖα ταῦτα τὰ ὠάρια τῶν ὅπως οἱ προκύπτοντες ἐξ αὐτῶν σκώληκες εὐρωσιν ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκκόλαψιν τῶν τῶ ὕδνον ὅπερ θὰ τοῖς χρησιμεύσῃ ὡς ἐνδιαίτημα καὶ τροφή.

Τὰ ὕδνα ἦσαν γνωστότατα παρ' ἀρχαίους· ὁ Θεόφρ. ἀναφέρει αὐτὰ κατ' ἐπανάληψιν, θαυμασία δὲ εἶνε ἐν τῇ συντομίᾳ καὶ ἀκριβεῖα τῆς ἢ παρὰ τῷ Διοσκρι. περιγραφῇ τοῦ φ. τούτου (1), ὅπερ ὠνομάζετο τὸ πάλαι συνηθέστερον ὡς σήμερον Ὑδνον ἢ Οἰδνον. Ὑπὸ τινων ἐντούτοις ἐλέγετο καὶ Ἄσχιον (Θεοφρ. Φ. Γ. 1, 6, 9) καὶ ὑπ' ἄλλων Γερνάειον, οἱ δὲ Θρᾷκες τὸ ἐκάλουν Ἴτον ἢ Οἰτόν (2). Τὰ συνώνυμα ταῦτα ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Θεοφρ. ἐν ἀποσπάσματι διασωθέντι παρ' Ἀθην. Ἐν τῷ αὐτῷ ἀποσπάσματι ἀναγράφεται ὅτι περὶ τὴν Κυρήνην ἐφύετο ὕδνον ὅπερ ἦτο σφόδρα ἡδύ, εἶχεν ὁσμὴν κρεώδη καὶ ὠνομάζετο Μίσου (3). Ἐκ τῶν περὶ Ὑδνων μνημονευομένων παρ' Ἀθηναίῳ μανθάνομεν προστούτοις ὅτι τοιαῦτα ἐφύοντο καὶ ἐν Μιτυληνῇ καὶ παρὰ τὴν Λάμψακον, καὶ ἐν Ἠλείᾳ καὶ ἐν Θρᾷκῃ, καὶ ἐν Σάμῳ, καὶ εἰς τὴν Κυρηναίαν· ἦσαν δὲ τὰ ὕδνα τῆς Ἠλείας

(1) «Ὑδνον ῥίζα ἐστὶ περιφερῆς, ἀφυλλος, ἄκαυλος, ὑπόξανθος, ἕαρος ὀρυτομένη· ἐδώδιμος δὲ ἐστὶν ὠμὴ τε καὶ ἐφθῆ ἐσθιομένη» (Ἔγη Ἱατρικῇ, Β, 175).

(2) Ἴτον, ὅθεν προφανῶς τὸ ἐν Πελοποννησῷ Ἴτανον καὶ Ἴτνον.

(3) «Ὑδνα. Γίνεται καὶ ταῦτα αὐτόματα ἀπὸ γῆς μάλιστα περὶ τοὺς ἀμώδεις τόπους. Λέγει δὲ περὶ αὐτῶν ὁ Θεόφραστος· Τὸ ὕδνον (ὃ καλοῦσιν τινες γερνάειον) καὶ εἴ τι ἄλλο ὑπόγειον· καὶ πάλιν· καὶ ἡ τῶν ἐγγεστοκῶν τούτων γένησις ἅμα καὶ φύσις, οἷον τοῦ τε ὕδνου καὶ τοῦ φουομένου περὶ Κυρήνην ὃ καλοῦσιν μίσου. Δοκεῖ δ' ἡδὺ σφόδρα τοῦτ' εἶναι καὶ τὴν ὁσμὴν ἔχειν κρεώδη, καὶ τὸ ἐν τῇ Θρᾷκῃ δὲ γενόμενον οἰτόν. Περὶ δὲ τούτων ἰδίον τι λέγεται· φασὶ γάρ, ὅταν ὕδατα μετοπωρινὰ καὶ βρονταὶ γίνωνται σκληραὶ, τότε γίνεσθαι, καὶ μᾶλλον ὅταν αἱ βρονταὶ, ὡς ταύτης αἰτιωτέρας οὕσης. Οὐ διετίθειν δὲ, ἀλλ' ἐπέτειον εἶναι· τὴν δὲ χρεῖαν καὶ τὴν ἀκμὴν ἔχειν τοῦ ἥρος. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐνοιό γε σπερματικῆς οὕσης τῆς ἀρχῆς ὑπολαμβάνουσιν. Ἐν γοῦν τῷ αἰγιαλῷ τῶν Μιτυληναίων οὐ φασὶ πρότερον εἶναι πρὶν ἢ γενομένης ἐπομβρίας τὸ σπέρμα κατενεχθῆ ἀπὸ Τιαρῶν· τοῦτο δ' ἐστὶ χωρίον ἐν ᾧ πολλὰ γίνεται. Γίνεται δὲ ἔν τε τοῖς αἰγιαλοῖς μάλιστα καὶ ὅπου χώρα ὑπαμμος· καὶ γὰρ αἱ Τιάραι τοιαῦται. Φύεται δὲ καὶ περὶ Λάμψακον ἐν τῇ Ἀβαρινίδι καὶ ἐν Ἄλωπεκονησῷ κὰν τῇ Ἠλείῳ» (Ἀθῆν. Β, 62, α).

Ἄγνωστος πού βασιζόμενος ὁ Sprengel ὑποθέτει· ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ Θεοφρ. ἀναφερόμενον Μίσου εἶνε πιθανῶς Ἐλαφομύκης ὁ κοκκώδης, ὅστις δὲν εἶνε ἐκ τῶν ἐδώδιμων ὕδνων, ἐνῶ τὸ Μίσου καὶ εἰς τὸ ἀνωτέρω χωρίον καὶ ἄλλα χροῦ ὁ Θεόφραστος ἀναφέρει ὡς εἶδος ἐδώδιμον καὶ μάλιστα «ἡδὺ σφόδρα». Τόσον τὸ Μίσου ὅσον καὶ τὰ ἄλλα Ὑδνα τὰ ἀπαριθμούμενα ἐν τῷ ἀνωτέρω χωρίῳ ἔχουσι, λέγει ὁ Θεόφραστος, τὴν «χρεῖαν καὶ τὴν ἀκμὴν» κατὰ τὸ ἔαρ, ἄρα τὸ Μίσου πρέπει ν' ἀναφέρεται εἰς μίαν τῶν Τερφεζιῶν τῶν φουομένων εἰς τὴν βορ. ἀντ. Ἀφρικῆν, αἱ ὅποιαι, ὡς κατωτέρω θὰ ἴδωμεν, ὠρίσθησαν πρό τινων ἐτῶν ὑπὸ τοῦ Chatin.

«παμμεγέθη» ὡς ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος (1). Ὡς δὲ σήμερον ἐνιαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς πιστεύεται (2) οὕτω καὶ τὸ πάλαι ὑπετίθετο ὑπὸ τινῶν ὅτι αἱ βρονταὶ γεννῶσι τὰ ὕδνα.

Τὰ ὕδνα ἀναφέρει καὶ ὁ Γαληνός (3), ὁ δὲ Σηθῆς παραγγέλλει καὶ τρόπον τοῦ μαγειρεῦν αὐτά, τὸν ἐξῆς: «Δεῖ οὖν πρὸ τῆς ἐψήσεως ταῦτα ἀκριθῶς καθαίρειν καὶ ὕδατι ἐναποβρέχειν ἐφ' ἰκαναῖς ὥραις, εἶτα ἐψεῖν ὕδατι δι' ἄλλυτος καὶ ὀριγάνου καὶ πηγάνου, καὶ ἀρτύειν μετὰ τὴν ἐψῆσιν ἐλαίῳ καὶ θρούμβῳ καὶ πεπέρι καὶ γάρῳ» (4). Κατὰ πόσον τὰ οὕτω παρασκευαζόμενα ὕδνα γίνονται ὀρεκτικὰ εἶνε, ὑποθέτω, ζήτημα ὀρέξεως. Βεβαιούμεθα ἐντούτοις ἐκ τοῦ ἀνωτέρω χωρίου τοῦ Σηθῆ ὅτι τὰ ὕδνα περὶ ὧν οὗτος πραγματεύεται, ὅπως καταστώσιν εὐστομα εἶχον ἀνάγκη πολλῶν καρυκευμάτων, ἅρα δὲν εἶνε ἐκ τῶν θερινῶν, τῶν φθινοπωρινῶν ἢ τῶν χειμερινῶν ὕδνων τὰ ὁποῖα εἶνε φύσει εὐγευστα καὶ εὐσπλα, διὸ καὶ χρησιμοποιοῦνται εἰς πλείστα ἐδέσματα ὡς ἄρτυμα, ἀλλ' ἐκ τῶν «ὑποζάνθων» ὕδνων τῆς ἀνοίξεως. «Ὑπόζανθον» καὶ «ἕαρος ὀρυτόμενον» εἶνε καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Διοσκρ. ἀναφερόμενον ὕδνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ Θεοφρ. τὰ ὕδνα «τὴν χρεῖαν καὶ τὴν ἀκμήν ἔχει τοῦ ἔρος». Τὰ ἀναφερόμενα λοιπὸν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων ὕδνα πρέπει νὰ ἦνε τὰ τῆς ἀνοίξεως καὶ ὠρισμένως, τὰ πλείστα τοῦλάχιστον, ἐκ τῶν τοῦ γένους Τερροξία. Τοῦτο γίνε-
ται ἄλλως κατάδηλον καὶ ἐκ τῶν ἐπομένων.

Μέχρι πρὸ τινῶν ἐτῶν τὰ εἶδη τῶν ὕδνων τῶν φυσικῶν ἀνὰ τὴν βορ. Ἀφρικὴν, τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Ἑλλάδα ἦσαν ἀτελῶς γνωστά, ἂν οὐχὶ σχεδὸν ἄγνωστα εἰς τὴν ἐπιστήμην. Τὴν ἐξακριβῶσιν αὐτῶν καὶ τὴν περιγραφὴν ἀνε-

(1) «Ὑδνα παμμεγέθη δειπνούντων ἡμῖν Ἀγέμαχος παρέθηκεν ἐν Ἡλιδοθαυμαζόντων δὲ τῶν παρόντων, ἔφη τις ὑπομειδίσας: Ἀξιά γε τῶν βροτῶν τῶν ἐναγῶς γενομένων. Ὡς δὲ καταγελῶν τῶν λεγόντων τὰ ὕδνα τὴν γένεσιν ἐκ βροντῆς λαμβάνειν. Ἦσαν οὖν οἱ φάσκοντες ὑπὸ βροντῆς τὴν γῆν δίστασθαι καθάπερ ἡλίῳ, τῷ ἀέρι χρωμένων, εἶτα ταῖς ῥωγμαῖς τεκμαίρεσθαι τοὺς τὰ ὕδνα μετιόντας: ἐκ δὲ τούτων δόξαι ἐγγενέσθαι τοῖς πολλοῖς ὅτι τὸ ὕδνον αἱ βρονταὶ γεννῶσι. Οὐδὲν γὰρ εἶ γε τῷ παρόντι φαίνεσθαι πιθανώτερον ἢ ὅτι ταῖς βρονταῖς πολλὰκις ὕδωρ συνεχίπτει γόνιμον» (Πλούταρχου «Συμπόσιον» 4, 2, 536).

(2) Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ γεωπόνου Ζαχαριάν (Chatin, Comptes rendus de l'Acad. des Sciences, Τόμ. 121, 26 Αὐγούστου, 1895). Ἡ καὶ παρ' ἀρχαίους ἐπικρατοῦσα αὕτη γνώμη εἶνε κατὰ τοῦτο ὀρθή, ὅτι συνέπεια τῶν βροτῶν εἶνε ἡ βροχὴ, εἰς τὰς μεσημβρινὰς δὲ χώρας ὅταν βρέχη πολὺ ἰδίως τὴν ἀνοίξιν, ἐπειδὴ ὑγραίνονται ἐπαρκῶς αἱ λεπταὶ γαῖαι εἰς ἅς ἰδίως τὰ ὕδνα φύονται, βλαστάνουσι ταῦτα ἐν ἀφθονίᾳ. Τοῦτο βεβαίως ἐνοεῖ καὶ ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ ἀνωτέρῳ παρατιθεμένῳ χωρίῳ.

(3) «Περὶ τροφῶν δυνάμεων» τομ. Ε, σελ. 655.

(4) «Περὶ τροφῶν δυνάμεων» σελ. 109.

λαβε πρὸ εικοσιπενταετίας περίπου ὁ πρὸ τινων ἐτῶν ἀποθνήσκων Ad. Chatin, γνωστότατος Γάλλος μυκητολόγος καὶ μέλος τῆς ἐν Πιρισίαις Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν. Διὰ μέσου πολλῶν γνωρίμων του καὶ τῆ μεσολαβήσῃ τοῦ τότε Γάλλου ὑπουργοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν συνεχέντρωσεν, ἐμελέτησε καὶ ὄρισεν ἡ περιέγραψεν ἐκ διαλειμμάτων πλείττα εἶδη Ὑδων διαφόρων τόπων καὶ ἄγνωστα ἕως τότε εἰς τὴν ἐπιστήμην. Ἐπειδὴ δὲ ἔμαθε παρά τινος φίλου του ὅτι Ὑδνα φύονται καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ, διὰ τοῦ ἐν Γαλλίᾳ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Ἀνοτῶ ἐζήτησε τοιαῦτα πρὸς μελέτην. Τὴν αἴτησιν τοῦ Chatin διεβίβασεν ὁ κ. Ἀνοτῶ ἱεραρχικῶς πρὸς τὸ ἐν Ἀθήναις ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅπερ παρέπεμψεν αὐτὴν πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὡς ἀρμοδίον. Τοῦτο μετὰ πάροδον πολλοῦ χρόνου καὶ κατόπιν ἐπανειλημμένων ὑπομνήσεων τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ἀπήντησεν ὅτι τοιαῦτα πράγματα δὲν ὑπάρχουσιν ἐν Ἑλλάδι (1). Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὁ Chatin, ἀπαυδήσας ν' ἀναμένη τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐνεργείας τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, τῆ συστάσει κοινοῦ ἐν Πιρισίαις φίλου ἀπετάθη πρὸς ἐμέ. Ἀπέστειλα λοιπὸν αὐτῷ ἐκ περιτροπῆς ὄχι μόνον τῆς Θεσσαλίας, ἀλλὰ καὶ τῆς Πελοποννήσου, καὶ τῆς Κύπρου Ὑδνα, ὡς καὶ πολλὰς σχετικὰς πληροφορίας. Οὕτω ἡ ἄγνοια ἢ ἡ ἀμέλεια τοῦ ἡμετέρου τότε ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ὑπουργείου συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ μελετηθῶσι καὶ νὰ καθορισθῶσιν ὑπὸ μυκητολόγου τῆς περιωπῆς τοῦ Chatin ὄχι μόνον τὰ θεσσαλικὰ Ὑδνα, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς Πελοποννήσου, καὶ τὰ τῆς Κύπρου. Προστούτοις ἐξηκριβώθη τότε ὅτι τὸ ὑπὸ τῶν Πουκεβὶλ καὶ ἄλλων ἀναφερόμενον ὡς ἀπαντῶν ἐν Ἑλλάδι, Κύπρῳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς μέλαν Ὑδνον (*Tuber cibarium*) εἰς οὐδεμίαν τῶν χωρῶν τούτων φύεται. Εἶνε λοιπὸν τὰ μέχρι τούδε γνωστὰ Ὑδνα τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Κύπρου τὰ ἑξῆς :

Α'. Ὑδνα τῆς Ἑλλάδος,

α) Τερφεζία ἢ λουγδούνιος (*Terfezia Leonis*, γαλλ. *Terfäs* ἢ *Truffe blanche* ἢ *Terfäs de Lion*), εἶδος περιγραφέν τὸ πρῶτον (πρὸ πολλῶν ἐτῶν) ὑπὸ τοῦ Tulasne ἐπὶ τῆ βάσει δειγμάτων προερχομένων ἐκ τῆς μεσημβρ. Γαλλίας, τῆς Ἀλγερίας, τῆς Σαρδηνίας καὶ τῆς Σικελίας. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶνε τὸ ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Sibthorp ὑπὸ τὸ ὄνομα *Tuber album* ὡς ἀπαντῶν περὶ τὰς Ἀθήνας. Χάρις εἰς τὰς ἐρεῦνας τοῦ Chatin ἐξηκριβώθη ὅτι τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαν-

(1) «M. Gennadius m'écrivait au commencement de fevrier que contrairement aux renseignements fournis l'amée précédente à M. Hanotaux par le ministre de France à Athènes, il existe bien sûrement des Truffes en Grèce, notamment dans la Thessalie resté libre et dans le Péloponnèse, où souvent il en a fait sa nourriture» (Chatin, «Comptes Rendus de l'Acad. des Sciences» t. 121, 26 Août, 1895). — Βλέπε καὶ «Ἑλληνικὴν Γεωργίαν» 1896, σελ. 407, καὶ «Ἀρχόπολιν», 12 Ἰουλίου. 1896.

τῶ ὄχι μόνον εἰς τὰς ἀνωτέρω ἀναφερομένας χώρας, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἰσπανίᾳ, καὶ πολλαχοῦ τῆς βορ. Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἑλλάδος, καὶ εἰς τὰ περίχωρα τῆς Σμύρνης. Ἄλλ' εἰς πάσας τὰς χώρας ταύτας ἀπαντῶσι καὶ ἄλλα εἶδη τοῦ γένους **Τερφεζία**, ὅπερ εἶνε τὸ κατ' ἐξοχὴν γένος τῶν ὕδνων τῶν παρὰ μ. χωρῶν, οὗ τινος τὰ εἶδη φύονται εἰς ἀσκεπεῖς ἀμμώδεις γαίας καὶ ἐπομένως τρέφονται καὶ ἀναπτύσσονται οὐχὶ παρὰ τὰς ρίζας δένδρων, ἀλλὰ πλησίον πωδῶν ἢ φρυγανωδῶν φ. (Ἡλιανθέμων, Κίστων κ.ἄ.).

Τὸ περὶ οὗ ἐνταῦθα πρόκειται εἶδος εἶνε τὸ συνηθέστερον ἀπαντῶν ἐν Ἑλλάδι. Φύεται παρὰ τὸ Ἀμαρούσιον καὶ τὰ Σπάτα (Ἀττικῆ), ἔνθα ὀνομάζεται **Ἴτανο** συνηθέστερον καὶ πυκνότερον ἀπαντᾷ ἐν Θεσσαλίᾳ (Ζάρχον καὶ Τρίκκαλα, πιθανῶς δὲ καὶ ἀλλαχοῦ) ἔνθα καλεῖται **Ἵγνο** καὶ ὅπου ἐνίοτε γίνεται ἐγκωδέστατον (1) φύεται καὶ πολλαχοῦ τῆς Πελοποννήσου ἔνθα εἶνε γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα **Ἴτανο** ἢ **Ἴγνο** καὶ λαμβάνει ἐνίοτε μεγάλας διαστάσεις. Εἰς τὸ χωρίον Καρδιοκαύτη τοῦ δήμου Μυρτσωντίων, ἔνθα φαίνεται ὅτι φύονται τὰ μεγαλύτερα ὕδνα, ἐπονομάζονται ταῦτα **Βασιλοῖτανα** (2).

Τῆς Τερφεζίας ταύτης τὰ ὕδνα εἶνε περιφερῆ ἢ **συκόμερφα** (ὡς ὠνόμασεν ὁ Chatin τὴν μορφήν ἣν τινὰ τῶν ὕδνων λαμβάνουσι) καὶ ἔχουσι περίδημα λεῖον χρώματος φαιοκιτρίνου (εἶνε «ὕπόξανθα» ὡς λέγει ὁ Διοσκρ.). Ἡ σὰρξ αὐτῶν, χρώματος λευκοῦ κλίνοτος πρὸς τὸ ρόδινον, εἶνε στερεὰ καὶ ἔχει ὄσμην καὶ γεῦσιν ἀμυδρὰν μὲν ἐν ὠμῇ καταστάσει, αἰσθητοτέραν δὲ μαγειρευομένην. Ὑπὸ ἔποψιν θρεπτικὴν τὰ ὕδνα ταῦτα εἶνε κατώτερα τῶν κατ' ἐξοχὴν ὕδνων (Tuber), ἐνέχοντα μικροτέραν ἀναλογίαν ἀζώτου καὶ φωσφόρου ἢ ταῦτα, ἀλλὰ πολὺ θρεπτικώτερα τῶν γεωμήλων. Ἀναπτύσσονται ἀβαθέστερον τῶν **μελάνων ὕδνων** διὰ καὶ ἀνυψοῦται τὸ ἔδαφος καὶ διαρρήγνυται ἢ ἐπιφάνεια αὐτοῦ εἰς ἄ μέρη φύονται αἱ Τερφεζίαι, ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἡ εὐκόλος, ἄνευ τῆς βοήθειας ἐξιχνευτικῶν κυνῶν ἢ χοίρων, εὗρεσις καὶ συλλογὴ αὐτῶν.

Παρὰ τὸ χωρίον Δράβα (Δῆμος Δύμη, Ἀχαΐας) οἱ χωρικοὶ διακρίνουσι διαφορὰν τοῦ εἶδους τούτου, ἣς τὰ ὕδνα ὀνομάζονται αὐτόθι **Χαλποῦτσες**. Ταῦτα εἶνε πάντοτε σχετικῶς μικρότερα, καλύπτονται δὲ καὶ ταῦτα ὑπὸ περιδέρματος φαιοκιτρίνου, ἀλλ' ἔχουσι σάρκα χρώματος κιτρινωποῦ. Ἐπὶ τῇ βᾶσει δειγμάτων ἀποσταλέντων παρ' ἐμοῦ τὴν διαφορὰν ταύτην παρεδέχθη καὶ ὁ Chatin καὶ τὴν ὠνόμασε *Terfezia Leonis var minor*.

(1) Τῷ 1875 ἐπέτυχον ἐν Ζάρχῳ τοιοῦτον ὕδνον ζυγίζον 120 δράμια.

(2) Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ὡς καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἠλείας καὶ τῆς Ἀχαΐας (ἐν Μανωλάδι, Μπουλιώτῃ, Κελεβῇ, Ἀλῆ-Τσελεπῇ, Τρουμπίῳ, Τραγαπῶν Δράβα) λέγεται ὅτι τὸ ὕδνον εἶνε

«Ἄσκαφο, ἀφύτευτο
Κι' ἀφεντικὸ μαγέρεμα».

β') Τερφεζία ἢ γεννάδειος (Terfezia Gennadii)· τὸ πῶς ἄγνωστον τοῦτο εἶδος ὤρισεν ὁ Chatin ἐπὶ τῇ βάσει δειγμάτων ἀποσταλέντων αὐτῷ παρ' ἐμοῦ καὶ προερχομένων ἐκ τοῦ χωρίου Δράβα ἐνθα ὀνομάζονται τὰ ὕδνα τοῦ εἶδους τούτου Γκίτζες. Εἶνε δὲ ταῦτα μικρά (βάρους 5-7 δραμιῶν ἕκαστον), ἔχουσι περιδερμα κιτρινωπὸν, σάρκα δὲ στερεάν, χρώματος φαιοῦ σκοτεινοῦ, διαυλακωμένην ὑπὸ φλεβῶν λεπτῶν καὶ λευκῶν καὶ ἔχουσαν ὁσμὴν ἀμυδράν. Τὸ εἶδος τοῦτο ἐθεωρήθη λίαν ἐνδιαφέρον ὑπὸ βοτανικὴν ἔποψιν ὡς συνδέον τὰ γένη Terfezia καὶ Tuber (1). Τοῦ εἶδους τούτου ὑποτίθεται ὅτι εἶνε τὰ εἰς τὸν δῆμον Μυρτουνησίαν (χωρίον Καρδιοκαύτη) φυόμενα μικρά, μὲ σάρκα φαιὰν ὕδνα, τὰ ὅποια ὀνομάζονται αὐτόθι Ἀλπίτσες (Ἀλωπεκιδεῖς). Τοιούτων δεῖγμα δὲν ἤδυνήθη νὰ προμηθευθῶ καὶ ἀποστείλω μετὰ τῶν ἄλλων τῷ Chatin (2).

Δὲν ἤδυνήθη ὡσάκτως νὰ προμηθευθῶ δείγματα ὕδνων τῆς Λακωνίας (Γυθείου-Ἰτανα) καὶ τῆς Μεσσηνίας (Καλαμῶν, Νησίου)· ἀλλ' ἐξ ὧν ἔτυχε νὰ συγκεντρώσω πληροφοριῶν φαίνεται ὅτι καὶ εἰς τὰ μέρη ταῦτα τὸ κοινὸν εἶδος εἶνε **Τερφεζία ἢ λουγδούνιος**. Ἐντούτοις εἰς τὸ Νησίον οἱ ἀγρόται· διακρίνουσι τρία διάφορα ὕδνα (πιθανῶς τὰ τρία διάφορα εἶδη τοῦ δήμου Δύμης) διὰ τῶν ὀνομάτων **Καλαμπόκινα**, **Ἀραποσίτινα** καὶ **Σταρένια** τῶν χαρακτηριζόντων τὸ ἐξωτερικὸν χρῶμα τῶν ὕδνων.

Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο τῶν ἐρευνῶν καὶ τῶν μελετῶν, ὡς καὶ εἰς πλείστα ἄλλα, ὑπάρχει ἀκόμη ἐν Ἑλλάδι ἀπέραντον ἔδαφος πρὸς παραγωγικὴν ἐργασίαν διὰ τοῦς νέους ἐπιστήμονας τοὺς μὴ ἀνεχομένους νὰ φυτοβῶσι, τοὺς ἔχοντας ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἱερὸν πῦρ τῆς εὐγενοῦς ἀμίλλης, τοὺς ἐπιθυμοῦντας δι' ἐντίμων μέσων νὰ προαχθῶσι, ν' ἀναδειχθῶσι καὶ ν' ἀναδείξωσι τὴν Πατρίδα των ἐπιστημονικῶς. Ἡ Ἑλλάς ὑπὸ ἐπιστημονικὴν ἔποψιν καὶ σήμερον ἔτι δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς τόπος ἀνεξερευνήτος(3).

(1) «Par le rapprochement de tous les faits, nous sommes conduit à voir dans le *Guiza* non un Tuber, mais un *Terfezia*, pour lequel le nom *Terfezia Gennadii* paraîtra à tous un légitime témoignage de gratitude pour les services, d'ordres divers, rendus à la Science par le savant Inspecteur Général de l'Agriculture grecque, mon si dévoué et intelligent correspondant. Le *Terfezia Gennadii* est d'un intérêt spécial comme reliant les *Terfaz* aux *Tuffes*, les *Terfezia* aux *Tuber* (Chatin εἰς «Comptes rendus de l'Acad. des Sciences» t. 123, 5 Octobre 1896. καὶ «Bulletin de la Société botanique de France», 1896, σελ. 615.

(2) Τὰς πλείστας τῶν περὶ Ὑδνων τῆς Πελοποννήσου πληροφοριῶν ἃς ἤδυνήθη νὰ συγκεντρώσω ὡς καὶ τὰ δείγματα τὰ χρησιμεύσαντα πρὸς καθορισμὸν τῶν εἰδῶν ὀφείλω εἰς τὸν ἐν Πάτραις φιλογέωρον καὶ παλαιὸν φίλον κ. Ἰωάννην Μακρυγιάννην.

(3) Κατόπιν μάλιστα τῆς ὑπὸ τοῦ στρατηλάτου βασιλέως μας προσαρτήσεως τῶν νέων ἐπαρχιῶν.

Β'. Ὕδνα τῆς Κύπρου.

Ἡ ὑπαρξίς ὕδνων ἐν Κύπρῳ εἶνε γνωστὴ εἰς τὴν ἐπιστήμην ἀπὸ τῆς ἐπο-
χῆς τοῦ Sibthorp, ὀνομάζονται δὲ ταῦτα ὑπὸ τῶν νησιωτῶν Ὕγνα· καὶ ἀποτε-
λοῦσιν εἶδος ἐδάδιμον κοινῆς αὐτῆσι χρήσεως ὅταν μάλιστα, βοηθοῦντος τοῦ και-
ροῦ, συμβαίη νὰ φύωνται ἀφθονα τοιαῦτα. Ἐκτακτος εἰσοδεία ὕδνων ἐν Κύ-
πρῳ ἀναφέρεται ἡ τοῦ 1874, ὅτε, κατὰ τὸ λέγειν τῶν νησιωτῶν, τσσαύτῃ ἦτο ἡ
παραγωγή ὥστε ἐκομίζοντο ταῦτα ὑπὸ τῶν χωρικῶν εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς νήσου
κατὰ φορτία ἐλόκληρα καὶ ἐπωλοῦντο πρὸς 5 ὡς ἔγγιστα λεπτά κατ' ὄκᾶν (1),
ἐνῶ συνήθως τιμῶνται αὐτῆσι πρὸς 80-120 λεπτά κατ' ὄκᾶν. Διακρίνουσι δὲ οἱ
νησιῶται δύο εἶδη ὕδνων τὰ ἄσπρα καὶ τὰ μαῦρα Ὕγνα, τὰ καὶ ἀνωτέρας ποιό-
τητος θεωρούμενα. Εἶνε δὲ πράγματι τὰ Ὕδνα τῆς Κύπρου δύο διάφορα εἶδη
ἄρισθέντα ὑπὸ τοῦ Chatin ἐπὶ τῇ βάσει δειγμάτων τὰ ὅποια τῷ ἀπέστειλα καὶ
περιγραφέντα ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἐξῆς περίπου: α') Τερφεζία ἢ κλαβέρειος (Terfe-
zia Claveryi), εἶδος ἀπαντῶν καὶ παρὰ τὴν Δαμασκὸν ὡς καὶ πολλαχοῦ τῆς
Ἀλγερίας. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶνε τὸ ἄσπρο Ὕγνο τῶν Κυπρίων, ὅπερ φύεται παρὰ
τὴν Ἀμμόχωστον, τὴν Λευκωσίαν, τὴν Μόρφου, τὸν Ψευδάν, τὸ Κτῆμα (πιθα-
νῶς δὲ καὶ ἀλλαχοῦ). Τὸ ὕδνον εἶνε σφαιρικόν, ἐνίοτε βάρους 50-70 δραμιῶν
παρὰ τὴν βάλτιν του φέρει βραχεῖαν προεξοχὴν ἐν εἶδει ποδίσκου· καλύπτεται
ὑπὸ περιδέρματος ὑπολευκοῦ καὶ διαρρηγνυομένου κατὰ τόπους, ἔχει δὲ σάρκα
στερεάν, ὁμογενῆ, σκοτεινῶς λευκὴν μετὰ φλεβῶν ἀνοικτοτέρου χρώματος· ἡ ὄσμη
του εἶνε εὐάρεστος, πλὴν ἀμυδρά (2)· καὶ β') Τερφεζία ἢ τῆς Ἀφροδίτης
(Terfezia Aphroditis), εἶδος νέον γνωστὸν ἐπὶ τοῦ παρόντος ὡς ἀπαντῶν μόνον
ἐν Κύπρῳ, ἐνθα ὀνομάζεται μαῦρο Ὕγνο. Φύεται περὶ τὴν Μόρφου, τὴν Ἀμ-
μόχωστον, τὴν Ἐγκωμην, τὴν Ἐπτακώμην, τὴν Παραλίμνην καὶ τὸ Τρίκωμον,
ἐνίοτε δὲ γίνεται ἀρκετὰ ὀγκῶδες (3). Ἔχει σχῆμα περιφερὲς ἢ συκόμορφον καὶ
φέρει παρὰ τὴν βάσιν του μικρὰν προεξοχὴν κωνικὴν ἐν εἶδει ποδίσκου. Τὸ με-
λάνφαιον περιδερμά του καλύπτει σάρκα μέλαιναν αἰθαλώδη, ἀκανόνιστος μαρ-
μαρώδη, συστάσεως δὲ εὐθρίπτου, ὀλιγώτερον στερεᾶς τῆς τῶν ἄλλων Τερφε-
ζιῶν· ἡ ὄσμη του εἶνε ἰκανῶς αἰσθητὴ καὶ εὐάρεστος. Τὸ εἶδος τοῦτο ἔνεκα τοῦ
βαυτερέου χρώματος τῆς σαρκὸς του καὶ τοῦ αἰσθητοτέρου ἀρώματος αὐτοῦ ἀπο-
τελεῖ ἴδιον τύπον Τερφεζίας. Ἐὰν τὸ τῆς Περιγόρης μέλαν Ὕδνον εἶνε τὸ ἀρι-

(1) Πολλαχοῦ τῆς βορ. Ἀφρικῆς, ἐσάκις ἢ εἰσοδεία τῶν ὕδνων εἶνε μεγάλην
ὅσα τούτων δὲν καταναλίσκονται ἀμέσως ξηραίνόμενα εἰς τὸν ἥλιον φυλάσσονται
ξηρὰ πρὸς χρῆσιν καθ' ἣν ἐποχὴν τοῦ ἔτους δὲν ὑπάρχουν νωπὰ τοιαῦτα.

(2) Chatin, «Comptes rendus le l' Acad. des Sciences», τόμος 121, 26
Août, 1895.

(3) Λέγεται ὅτι τῷ 1874 εὐρέθησαν τοιαῦτα ὕδνα ζυγίζοντα καὶ μέχρις 120
δραμιῶν.

στον τῶν τοῦ γένους "Υδνον (Tuber), ἡ Τερφεζία αὕτη εἶνε ἡ ἀρίστη μεταξὺ τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν εἰδῶν τοῦ γένους Τερφεζία (Terfezia¹).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτιθεμένων γίνεται φανερόν ὅτι τὰ μέχρι τοῦδε γνωστὰ Ὑδνα τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Κύπρου εἶνε πάντα εἶδη τοῦ γένους Τερφεζία. Ὡς δὲ εἶδομεν ἀνωτέρω τὸ κοινότερον ἐν Ἑλλάδι εἶδος εἶνε ἡ **λουγδούνιος** T., ἧτις ἀπαντᾷ καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας παραμ. χώρας, ἀφθονεῖ δὲ καὶ παρὰ τὴν Σμύρνην, ἔνθα, καθ' ἃ πληροφορεῖ τὸν Chatin ὁ ἀποστείλας πρὸς αὐτὸν δείγματα πρὸς ὀρισμὸν κ. Ζαχαριάν. ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν ἀγροτῶν **Ντολιμάν**. Τοῦ γένους Τερφεζία εἶδη εἶνε ὡσαύτως τὰ Ὑδνα τὰ ἀπαντῶντα παρὰ τὸν Καύκασον (T. Boudieri), τὴν Βαγδάτην (T. Metaxasi καὶ T. Hafizi), τὴν Δυμασκὸν (T. Claveryi καὶ T. Boudieri), τὴν Τεχεράνην (T. Hanotauxii) καὶ ἀνά τὴν πρὸς δυσμὰς τῆς παλαιᾶς Κυρηναιᾶς Τριπολίτιδα ἔνθα ἀπαντῶσι τὰ εἶδη T. Boudieri, T. Claveryi καὶ T. Metaxasi⁽²⁾. Εἰς ἐν τῶν τριῶν τούτων εἰδῶν πρέπει ν' ἀναφέρεται τὸ **Μίσου** τοῦ Θεοφρ. (βλ. σελ. 977).

Πάντα ἀνεξαιρέτως τὰ εἶδη τοῦ γένους Τερφεζία, ὡς καὶ τὰ στενωῶς συγγενῆ αὐτῶν δύο εἶδη τοῦ γένους **Τιρμανία** (Tirmania), τὰ ἀπαντῶντα ἐν Ἀλγερίᾳ, φύονται ἰδίως εἰς χώρας κειμένας πρὸς νότον τῆς 43ης μοίρας β. π., οὐχὶ δὲ πλησίον δένδρων καὶ θάμνων, ἀλλ' εἰς γαίαις ἀμυώδεις καὶ ἀσκεπεῖς καὶ εἰς μικρὸν ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους βάθος· ὠρμάζουσι δὲ τὴν ἀνοιξιν, ἀντιθέτως πρὸς τὰ εἶδη Tuber, τὰ ὅποια εἶνε θειρινά, φθινοπωρινά καὶ χειμερινά, ἀπαντῶσιν εἰς χώρας βορειοτέρας τῆς 43ης μοίρας⁽³⁾, εἰς γαίαις δὲ μᾶλλον συμπαγεῖς, εἰς βάθος οὐχὶ ἔλασσον τῶν 8 ἐ.μ., καὶ πάντοτε πλησίον δένδρων ἢ θάμνων.

Ταῦτα εἶνε νομίζω ἰσχυροὶ λόγοι ὅπως ἀμφιβάλλῃ τις περὶ τῆς ἀκριβείας τῆς ὑποθέσεως ὅτι τὸ ἐν Κρήτῃ ἀπαντῶν Ὑδνον εἶνε τὸ μέλαν Ὑδνον (Tuber cibarium). Κατὰ τὸν Χελδράτῃ τὸ Ὑδνον τοῦτο τῆς Κρήτης ὀνομάζεται αὐτόθι **Χοιρόψωμο**⁽⁴⁾ καὶ φύεται παρὰ τὰς Δρυῶν· καὶ ἡ πληροφορία αὕτη γρῆζει περαιτέρω ἐξακριβώσεως, ἢ μᾶλλον διαλευκάνσεως: Πιθανόν, πλησίον τοῦ μέρους (ὅπερ πάντως πρέπει νὰ ᾔνε ἀσκεπές) εἰς τὸ ὅποιον ἀπαντᾷ τὸ Ὑδνον τοῦτο. νὰ φύονται καὶ καὶ Δρυῶν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι τὸ ἐν λόγῳ Ὑδνον φύεται παρὰ τὰς Δρυῶν. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ τῆς Κρήτης τὸ Ὑδνον εἶνε εἶδος Τερφεζίας,

(1) Chatin, «Comptes Rendus de l'Acad. des Sciences» t. 124, 8 Ἰουνίου, 1897 καὶ «Bulletin de la Société de botanique de France», 1897, σ. 290.

(2) Chatin. «Com. red. de l'Acad. des Sciences» τ. 122, 20 Ἀπρ., 1896.

(3) Τοῦτο δὲν ἀποκλείει τὴν πιθανότητα τῆς ἐπιτυχίας ἀποπείρας πρὸς διασπορὰν τῶν μελάνων Ὑδνων (Tuber cibarium ἢ nigrum) εἰς χώρας κειμένας πρὸς νότον τῆς 43ης μοίρας.

(4) Κατὰ τὸν Κοραῆν τὰ ὕδνα ἐνιαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς ὀνομάζονται **Χοιρόχορτα**.

και ἴσως ἐν ἐκ τῶν εἰδῶν τῶν ἀπαντώντων εἰς τὴν Κύπρον ἢ εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Κρήτης ἀφρικανικὴν χώραν.

Ὅπωςδὴποτε τῆς Ἑλλάδος και τῆς Κύπρου τὰ ὕδνα, ἂν και ὡς πρὸς τὴν ποιότητα δὲν δύνανται: νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὰ τοῦ γένους *Tuber* και ἰδίως πρὸς τὰ μέλανα ὕδνα τῆς Περιγύρης, ἀποτελοῦσιν οὐχ ἕττον εἶδος ἐδώδιμον εὐστομον, ἀκίνδυνον, θρεπτικὸν και ἐπιτυγχανόμενον ὑπὸ τῶν ἀγροτῶν ἀκόπως και ἀνεξόδως, εἶνε δ. δ., ὡς ὀρθότατα χαρακτηρίζει αὐτὰ τὸ λαϊκὸν λόγιον, προῖον

« Ἄσκαφο, ἀφύτευτο

Κι' ἀφεντικὸ μαγέρεμα ».

Διδομένης δὲ μεγαλητέρας προσοχῆς περὶ τὴν συλλογὴν και διατήρησιν τοῦ φυσικοῦ τούτου προϊόντος τῆς γῆς ὅταν, βοηθοῦντος τοῦ καιροῦ, παράγεται ἐν ποσῶ, και ὠθουμένης τῆς εἰς τὰς πόλεις ἐξοδεύσεως αὐτοῦ ὑπὸ νοήμονος ἐπιχειρηματίου, δυνατόν ν' ἀποτελέσῃ εἶδος ἐμπορείας, ἂν οὐχὶ ὁμοίας ὡς πρὸς τὴν σπουδαιότητα τῆς διεξαγομένης ἐν Γαλλίᾳ μὲ τὰ μέλανα ὕδνα, ἐπαρκῶς ὅμως σπουδαίας ὥστε και τοῦ ἐπιχειρηματίου τοὺς κόπους και τὰς προκαταβολὰς πλουσιοπαρόχως ν' ἀμείψῃ, και τοὺς ἀγρότας τῶν μερῶν εἰς τὰ ὅποια τὸ προῖον τούτο ἀπαντᾷ νὰ εὐεργετήσῃ και τῶν φιλόσων τὴν ἐκλεκτικότητα νὰ ἰκανοποιήσῃ « ψυχαγωγῶν τὴν γεῦσιν ». Ἐμφανίζονται δὲ τὰ ὕδνα ταῦτα πολυπληθῆ κατὰ τὰ πολυόμβρα ἔτη ⁽¹⁾ και δυνατόν νὰ διατηρηθῶσιν ἐν ἀρίστη καταστάσει ἐπὶ πολὺ ἢ ἀποξηραίνόμενα ⁽²⁾, ἢ, προτιμότερον θησαυριζόμενα ἐν ἐλελαίῳ ἐκλεκτῆς ποιότητος. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὰ ὕδνα πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς των ἐν τῷ ἐλαίῳ πλύνονται: καλῶς μὲ ψυχρὸν ὕδωρ και τρίβονται ἐλαφρῶς μὲ ψήκτραν ὅπως ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τοῦ περιδερματός των πᾶν ἔχνος χρώματος ἢ ἄμμου. Οὕτω δὲ ἐντελῶς καθαρὰ εἰσάγονται εἰς πλατυστόμους φιάλας ἀποπληρουμένας μὲ ἔλαιον. Οἱ τρόποι τῆς χρησιμοποίησεως τῶν ὕδνων ἐν τῇ μαγειρικῇ εἶνε ποικιλώτατοι, γνωστοὶ δὲ εἰς πάντας τοὺς πεπειραμένους μαγείρους. — Περὶ τοῦ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν γένους *Hydnum* βλέπε Ψευδοῦδνον.

Ὑδνον και **Ὑδνόφυλλον**, βλ. Ὑδνοειδῆ.

Ὑδραστis ἢ καναδικῆ (*Hydrastis canadensis*, ἀγγλ. *Yellow Puccoon*, *Orange Root* ἢ *Golden Seal*, τ. Βατραχιωδῶν), ποῶδες πολυετές, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς· ἡ ρίζα του βαφικὴ και φαρμακευτικὴ (φρμ. Χρυσῆ ρίζα) ἐνέχει βερβερίνην και ὕδραστίνην.

Ὑδρολάπαθον, βλ. Λάπαθον, σελ. 600.

Ὑδροπέπερι, βλ. Πολύγονον τὸ Ὑδροπέπερι.

(1) Διὸ και ἡ παραγωγὴ τοῦ ὀνόματος Ὑδνον κατὰ τινὰς ἐκ τοῦ ὕω = βρέγω.

(2) Ὡς εἶπον ἀνωτέρω ἡ διατήρησις τῶν ὕδνων ξηρῶν συνηθίζεται πολλὰ τοῦ τῆς βορ. Ἀφρικῆς. Ἄλλοι δὲ ἐδώδιμοι Μύκητες (Ἀμανίται) ξηροὶ συνηθίζονται ἐν Ἠπειρῷ και ἰδίως ἐν Ἰταλίᾳ και Γαλλίᾳ. Ἄλλὰ ξηρὰ τὰ ὕδνα, κατὰ τὸν Σηθῆν, εἶνε βλαβερὰ, δύσπεπτα, διὸ προτιμητέα ἢ ἐν ἐλελαίῳ διατήρησις αὐτῶν.

Ύδροπέπων, βλ. Σίκυς ὁ Ύδροπέπων.

Ύδροφυλλώδη (Hydrophyllaceae) τ. Δικοτλδ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη, τὰ πλείστα ποώδη καὶ ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, πολλὰ κοσμητικά (γ. Οὐγγαν-
δία, Φακελωτὴ κ. ἄ.).

Ύδροχαρῆ (Hydrocharidaceae) τ. Μονοκτλ. περιλ. φ. ποώδη, ὑδρόβια, ἀπαντῶντα πολλαγού (Ἑλώδης, Στρατιώτης κ. ἄ.).

Υκνο, βλ. Ύδνώδη.

Υλάγκ-Υλαγκ, βλ. Κανάγκα.

Υμεναία (Hymenaea, ἀγγλ. Locust-tree, τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περὶ τὰ 8 εἶδη ἰθαγ. τροπ. γωρῶν δένδρα μεγάλα δασικά, ῥητινοφόρα. Τὰ ἀξιο-
λογώτερα εἶνε α') Υ. ἢ **Κουρβαρίλη** (.Η Courbaril) μέγα δένδρον, μακρόβιον, ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς· τὸ ξύλον τοῦ βαρύτετον, σκληρόν καὶ χρήσιμον ἰδίως εἰς τὴν ἀμαξοπηγίαν καὶ τὴν κατασκευὴν τῶν μηχανῶν, ἡ ῥητίνη του ἀποτελεῖ τὸ ἀμερικανικὸν κοπάλιον τοῦ ἐμπορίου (γαλλ. copal d'Amérique ἢ resine animé occidentale, ἀγγλ. anime resin) χρήσιμον εἰς τὴν κατασκευὴν βερενικείων καὶ β) Υ. ἢ **τυλώδης** (Η. ἢ *Trachylobium verrucosum*, ἀγγλ. Copal), μέγα δέν-
δρον δασικόν, ἰθαγ. τῆς Μάδαγασκάρης καὶ τῆς Ζανζιβάρης· παρέχει τὸ **ἀφρικανικὸν κοπάλιον** τοῦ ἐμπορίου, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται ὡς ἡ τοῦ προηγουμένου εἶδους ῥητίνη. Ἀφρικανικὸν κοπάλιον παρέχει καὶ Υ. ἢ **ὀρνεμάννειος** (Η. ἢ *Trachylobium hornemannianum* ἢ *mossabicense*, ἀγγλ. Copal) δένδρον ἰθαγ. τῆς τροπικῆς Ἀφρικῆς.

Υμενόνημα (Hymenonema, τ. Συνθένων) γ. περιλ. φ. ποώδη στενωῶς συγγενῆ τῶν Καταναγκῶν. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. Υ. τὸ **λακωνικὸν** καὶ Υ. τὸ **ἐλ-
ληνικὸν** (H. laconicum καὶ H. graecum)· τὸ δεύτερον ὀνομάζεται κν. ἐν Μυ-
κῶν Ἀδραλίδα, εἶνε δὲ πιθανῶς τὸ μικρὸν Ἰεράκιον τοῦ Διοσκρ.

Υοσκύαμος (Hyoscyamus, γαλλ. Jusquiame, ἀγγλ. Henbane, τ. Στρου-
χνώδων) γ. περιλ. περὶ τὰ 9 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀ-
φρικῆς· φ. ποώδη, ἐτήσια, διετή καὶ πολυετή· πάντα δηλητηριώδη· ἐνέγρουν τὴν **ὕοσκυαμίνην**, οὐσίαν ἀλκαλσειδῆ, φαρμακευτικὴν. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. τὰ καὶ ἀλλαγού ἀπαντῶντα : α') Υ. ὁ **δικτυωτός** (H. reticulatus), εἶδος ἀπαντῶν ἐν Κρήτῃ, ὁ ἔχων «ἀνθη ὑποπόρφυρα» Υοσκύαμος τοῦ Δακρ. β') Υ. ὁ **λευκός** (H. albus), εἶδος κοινὸν πολλαγού τῆς Ἑλλάδος καὶ κν. ὀνομαζόμενον **Γέροντας**, **Γε-
ροῦλι**, **Γέρος**, **Γιατρός**, **Δαιμοναριά**, **Ἀδύσκυαμος**, **Δοντόχορτο** ἢ **Ἀρκόκα-
πνος** (ἐν Κύπρῳ) καὶ **Λιτσάρμο** (ἐν Κεφαλ.)· εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ὁ **τρίτος Υοσκύαμος** τοῦ Διοσκρ., ὅστις καὶ Διοσκύαμον ὀνομάζει αὐτόν. γ') Υ. ὁ **μέλας** (H. niger), ὁ κν. ὀνομαζόμενος **Δαιμοναριά**, **Γέρος**, **Γεροῦλι**, **Μηλό-
χορτο**, **Γλυκύαμος** (ἐν Κερκύρα) καὶ **Στρονμπάρμο** (ἐν Θεσσαλίᾳ). καὶ δ') Υ. ὁ **χρυσανθῆς** (H. aureus), ὁ τοῦ Διοσκρ. **δευτερός Υοσκύαμος**, ὁ φέρων «ἀνθη μηλοσειδῆ» καὶ ἀπαντῶν ἐν Κρήτῃ ἔνθα ὀνομάζεται κν. **Διοσκύαμος**. Ἐκ τῶν εἰδῶν

τούτων τὸ πρῶτον καὶ τὸ τρίτον, τὸ καὶ δηλητηριωδέστερον καὶ σπανιώτερον ἐν Ἑλλάδι, εἶνε ἐτήσια ἢ διετη, τὰ δὲ ἄλλα πολυετή.

Ύοϋκκα (*Yucca*, ἄγγλ. Adam's Needle, Bear's Grass ἢ Spanish Bayonet, τ. Λειριωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 24 εἶδη ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς φ. ὁμοιάζοντα πρὸς τὰς Δρακαίνας· τὰ πλείστα ἔχουσι μορφήν δενδρώδη πάντα εἶνε κοσμητικά, πολλὰ δὲ καὶ ἄλλως χρήσιμα. Ἀντέγουσιν εἰς τὴν ξηρασίαν, εὐδοκιμοῦσι καὶ εἰς ξηρὰ καὶ ἄγονα ἐδάφη καὶ πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε καὶ τὰ ἑξῆς : α') Ὑ. ἢ ἀλοήφυλλος (*Y. aloifolia*), εἶδος θεραπευόμενον ἀπὸ πολλοῦ καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ὀνομαζόμενον ἐνιαχοῦ κν. Κορῶνα. Τὸ εἶδος τοῦτο ὑπὸ εὐνοϊκᾶς συνθήκας κλίματος καὶ ἐδάφους λαμβάνει μεγάλας διαστάσεις. Τὰ φύλλα του εἶνε κλωστικά. Ἀπαντᾷ θεραπευόμενον ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς ἐν αἷς καὶ ἢ ποικιλόφυλλος (*Y. aloifolia variegata*). β') Ὑ. ἢ ἐνδοξος (*Y. gloriosa*), λίαν κοσμητικόν· ἀπαντᾷ ἐνίοτε θεραπευόμενον καὶ ἐν Ἑλλάδι· τὰ φύλλα του κλωστικά. γ') Ὑ. ἢ νηματοῦδος (*Y. filamentosa*), τὸ κατ' ἐξοχὴν παρ' Ἀμερικανοῖς Adam's Needle· εἶδος ναυοφύε· τὰ φύλλα του κλωστικά. δ') Ὑ. ἢ ἡαγοφόρος (*Y. baccata*), τὰ φύλλα του παρέχουσιν ἐκλεκτὴν κλωστικὴν ὕλην (ἄγγλ. Tampico fibre) πρὸς κατασκευὴν σχοινίων· καὶ ε') Ὑ. ἢ στενόφυλλος (*Y. angustifolia*), τὸ μᾶλλον ἀντέχον εἰς τὸ ψῦχος εἶδος· τὰ φύλλα του κλωστικά.

Ὑπερικόν (*Hypericum*, γαλλ. Millepertuis, τ. Ὑπερικωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 160 εἶδη τὰ πλείστα ἰθαγ. τῆς μεσημ. Εὐρώπης, τῆς δυτ. Ἀσίας καὶ τῆς βορ. Ἀμερικῆς φ. ποῦδη, φρυγανώδη καὶ θαμνώδη, φυλλοβόλα καὶ ἀειθαλῆ· τινὰ ζιζάνια, ἄλλα κοσμητικά ἢ ἄλλως χρήσιμα. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 19 ἐν οἷς καὶ α') Ὑ. τὸ διαμπερῆς (*H. perforatum*), τὸ Ἀνδροσαίμον τοῦ Διοσκρ. τὸ ἐν Ζακύνθῳ Λειηνόχορτο καὶ ἐν Κεφαλ. Σταγίδα ὀνομαζόμενον. β') Ὑ. τὸ διάτρητον (*H. perforatum*, γαλλ. Herbe de la St-Jean, ἄγγλ. St. John's wort), τὸ τοῦ Διοσκρ. Ἄσχυρον, τὸ κν. ὀνομαζόμενον Βάλσαμο ἢ Βαλοσαμόχορτο, Βάροσαμο ἢ Βαρσαμόχορτο (ἐν Κύπρῳ), Χελονόχορτο (ἐ. Κεφαλ.), Λειηνόχορτο (ἐν Ζακύνθῳ), Περίκη ἢ Προδρόμου βότανο (ἐν Χίῳ—οἷοτι ἀνθεῖ περί τὴν κατὰ τὸν Ἰούνιον μῆνα ἑορτὴν τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου—Κρατῆς), ἐνιαχοῦ δὲ τῆς Εὐρ. Τουρκίας καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας λέγεται Σπαθόχορτο (Βυζάντιος καὶ Μ. Κωνσταντινίδης) οἷοτι χρησιμεύει ὡς ἐπουλωτικόν. γ') Ὑ. τὸ ἐμπετρούφυλλον (*H. empetrifolium*), ἢ τοῦ Διοσκρ. Κόρης, τὸ κν. Φουδοῦρα ἢ Γουθοῦρα καὶ ἐν Ζακύνθῳ Βαλοσαμίνο· καὶ δ') Ὑ. τὸ οὐλον (*H. crispum*), τὸ κν. ὀνομαζόμενον Γουθοῦρα, Ἀγουθοῦρα, Ἀγούθουρας (Ἀττικῆ), Οὐδέρι, Σουμάκι, Φουκάλλι (Θεσσαλία), Σκουρδίτσα (Λακωνία) καὶ ἐν Κύπρῳ Ψυλλίνα, Ψυλλίτα, Μαζοῦλι, Μαζουλόχορτο, Μανουδιά, Σουμάκι ἢ Καζοῦνι. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο πιθανῶς ἀναφέρεται τὸ Ὑπερικόν τοῦ Διοσκορίδου.

Ἡ πληθὺς τῶν κοινῶν ὀνομάτων τοῦ τελευταίου εἶδους ἐμφαίνει τὴν πολλαχοῦ ἐν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς παρουσίαν αὐτοῦ ὡς καὶ τὴν

σημασίαν ἣν ὁ λαὸς ἀποδίδει εἰς αὐτό. Τὸ φ. τοῦτο ἀπαντᾷ ἰδίως εἰς ξηρὰς γαίας, καλλιεργουμένας ἢ μὴ, πεφυτευμένας ἢ ἀσκεπεῖς, εἶνε δὲ ποῦδὲς πολυετές φρυγανοειδές, πολὺκλαδον, λεπτόκλαδον καὶ μικρόφυλλον, διὸ ἀποτελεῖ ἄριστον ὑλικὸν πρὸς ἐπένδυσιν ἢ κάλυψιν τῶν κοφίνων δι' ὧν μεταφέρονται ὀπωρία, λαχανικά καὶ ἄλλα προϊόντα, πρὸς ὃν σκοπὸν καὶ χρησιμοποιεῖται πανταχοῦ ἔνθα ἀπαντᾷ φύσιμον. Χάρις εἰς τὸ εὐλόγιστον καὶ τὴν ἀνοτοχὴν τῶν πολλῶν καὶ λεπτῶν κλαδίων του, τὰ ὁποῖα ξηραίνόμενα ἀπογυμνοῦνται εὐκόλως τῶν μικρῶν φύλλων των, χρησιμοποιεῖται τὸ φ. τοῦτο ἐνιαχοῦ μὲν πρὸς κλάδωσιν τοῦ μεταξοκώληκος, ἀλλαχοῦ δὲ ὡς ὑπόστρωμα πρὸς ἀποξήρανσιν τῶν σύκων, πολλαχοῦ δὲ, καὶ ἰδίως ἀνά τὴν Θεσσαλίαν, πρὸς κατασκευὴν σαρώθρων διὰ τὰ ἀλώνια, διὸ καὶ ὀνομάζεται αὐτόθι: **Φουκάλι** (δ. δ. σάρωθρον). Εἰς τὴν Ἀττικὴν, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Κύπρον (πιθανῶς δὲ καὶ ἀλλαχοῦ) τὰ λευκοκέφαλα πρόβατα τὰ βόσκοντα εἰς τόπους εἰς τοὺς ὁποίους τὸ φ. τοῦτο φύεται πυκνῶς, κατὰ Μάϊον καὶ Ἰούνιον, ὅτε εἶνε εἰσέτι τρυφερόν, προσβάλλονται ὑπὸ εἴδους ἐρυσσιπέλατος, νόσου ἣν οἱ ποιμένες ἀποδίδουσιν εἰς τὴν ἀνά τὰς νομάς παρουσίαν τοῦ φ. τοῦτου καὶ τὴν ὀπίαν ὀνομάζουσιν ἐν Θεσσαλίᾳ **φουκάλισμα**. Πρὸς πρόληψιν τῆς ἀναπτύξεως τῆς νόσου ταύτης εἰς τοιοῦτους τόπους τὰ ποιμνία συνήθως καταρτίζονται δι' ἐπιλογῆς ἐκ μελανοκεφάλων προβάτων, διότι ἡ πολυχρόνιος πείρα ἐδίδαξεν ὅτι τὰ τοιαῦτα πρόβατα δὲν προσβάλλονται. Τὴν περὶ τοῦ αἰτίου τῆς νόσου ταύτης γνώμην τῶν ἀπλοϊκῶν πλὴν πεπειραμένων ποιμένων δὲν παραδέχονται τινες, ἐν οἷς καὶ ὁ Cornevin, ὅστις εἰς τὸ περὶ ἐπιβλαβῶν εἰς τὰ κτήνη φυτῶν σύγγραμμά του (1) οὐδὲν περὶ Ὑπερικοῦ ἀναφέρει. Οὗτοι ἀποδίδουσι τὴν προσβολὴν τῶν λευκοκεφάλων προβάτων ὑπὸ τῆς νόσου ταύτης εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν κατὰ τὴν ἑναρξιν τοῦ θέρους ἐντονωτέρων δῆθεν ἡλιακῶν ἀκτίνων. Ἐν τοῖσι φαίνεται ὅτι ἡ γνώμη τῶν ἀγραμμάτων μὲν πλὴν παρατηρητικῶν καὶ πεπειραμένων ἀγροτῶν, τῶν ἀποδιδόντων τὴν νόσον εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ ἐν λόγῳ Ὑπερικοῦ, εἶνε ὀρθοτάτη, διότι α') τὰ λευκοκέφαλα πρόβατα (τὰ ἐν Κύπρῳ **ἀσπρομούσουνα** ἢ **φισέδες** ὀνομαζόμενα) ἔχουσι τὸ δέρμα ἰδίως τῆς κεφαλῆς λεπτότερον, τρυφερώτερον καὶ ὀλιγοτιχότερον ἢ τὰ μελανοκέφαλα καὶ ἐπομένως εὐπροσβλητότερον. β') Εἰς μέρη εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ἀπαντᾷ τὸ ἐν λόγῳ Ὑπερικὸν τὰ λευκοκέφαλα πρόβατα διατηροῦνται ἄνοσα, ὡς τὰ μελανοκέφαλα, καὶ ἐπομένως εἰς τὰ μέρη ταῦτα δὲν ἐπικρατεῖ ἡ συνήθεια τῆς καταρτίσεως ποιμνίων ἐκ μελανοκεφάλων μόνον προβάτων. γ') Τὸ Ὑπερικὸν τοῦτο κατὰ τὴν βλαστησίαν του, ὅτε εἶνε εἰσέτι τρυφερόν, ἐνέχει ἐν ποσῷ οὐσίαν δριμεῖαν βλαστάνο, δὲ ἔνωρις τὴν ἀνοίξιν πρὸ πολλῶν ἄλλων φ. τρώγεται (ἐλλείπει ἄλλης νομῆς) ὑπὸ τῶν προβάτων, ἐξ ὧν τὰ λευκοκέφαλα, ὧν ἡ ἐπίδερμις τῆς κεφαλῆς εἶνε λεπτοτέρα, προσβάλλονται ὑπὸ τῆς οὐσίας ταύτης, ἣτις προκαλεῖ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐν εἴδει ἐρυσσιπέλατος νόσου. δ') Πέραν τοῦ Ἰουνίου, κατὰ Ἰούλιον καὶ Αὐγούστον, ὅτε αἱ ἡλια-

(1) «Des Plantes lénéneuses».

καὶ ἀκτίνες εἶνε ἐντονώτεραι, τὸ δὲ χόρτον τοῦ Ὑπερικοῦ τραχύ, τὰ λευκοκέφαλα πρόβατα δὲν προσβάλλονται ὑπὸ τοῦ φουκαλιόσματος, διότι δὲν τρώουσι τότε πλέον τὸ Ὑπερικόν. καὶ ε') τὸ νὰ ἔχῃσι τὴν αὐτὴν γνώμην ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος οἱ ποιμένες τριῶν τόπων μὴ συνεχομένων οὔτε γειτνιαζόντων, ἐχόντων δὲ διάφορον ἕκαστος κλίμα, θὰ ἦτο παράδοξος καὶ σπανιωτάτη σύμπτωσης ἐὰν ἐν τῇ γνώμῃ ταύτῃ δὲν ὑπῆρχεν ἡ ἀλήθεια. Ἀποδεικνύεται ἄλλως ἡ ὀρθότης τῆς γνώμης τῶν ποιμένων καὶ ἐκ τοῦ ἐξῆς. Οὐδὲν Ὑπερικόν θίγεται ὑπὸ τῶν κτηνῶν εἰμὴ μόνον ὅταν ταῦτα στεροῦνται ἄλλης τροφῆς· ἀλλ' ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ αἱ συνέπειαι τῆς βρώσεως ἰδίως τοῦ οὐλοῦ Ὑπερικοῦ εἶνε δυσάρεστοι κατὰ βιθμὴν ἀνάλογον πρὸς τὸ πρὸς τοῦ τραγομένου ὑπὸ τοῦ κτήνους τοιοῦτου χόρτου. Οὕτω ἐν Κύπρῳ βοῦς προσδεθείς εἰς τινα ἀγρὸν ὅπως βοσκήσῃ καὶ λησμονηθεὶς ἐκεῖ προσδεδεμένος ἐπὶ εἰκοσιτετράωρον, ἀφου ἔφαγε πάντα τὰ ἄλλα πλησίον του φυόμενα χόρτα ὠθηθεὶς ὑπὸ τῆς πείνης κατέφαγε καὶ τὰ ἐκεῖ πυκνῶς φυόμενα Ὑπερικά. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτον ἡ ἐντὸς τριημέρου ἀπώλεια τοῦ βοῦς προσβληθέντος ὑπὸ ὀξείας δερματικῆς νόσου πρὸς θεραπείαν τῆς ὁποίας οὐδὲν ἴσχυσε.

Ἐκ τῶν ἄλλων ἀνωτέρω ἀναφερομένων εἰδῶν τοῦ προκειμένου γένους μεγάλην σπουδαιότητα παρὰ τῶ λαῶ ἔχει καὶ τὸ διάτρητον Ὑπερικόν, ὅπερ εἶνε ὡσάυτως ποῶδες πολυετές φρυγανοειδὲς φυτὸν καὶ χρησιμοποιεῖται ἐν πολλοῖς ὡς τὸ οὐλον. Τὸ διάτρητον Ὑπερικόν ὄχι μόνον ἐν Ἑλλάδι καὶ πανταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ καὶ πολλαχοῦ τῆς λοιπῆς Βυρώπης χαίρει φήμην ἀρίστου φαρμακευτικοῦ εἶδους πρὸς ἐπούλωσιν πληγῶν καὶ θεραπείαν τραυμάτων καὶ δερματικῶν τινῶν νοσημάτων. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον αἱ καρποφόροι κορυφαὶ τοῦ φ. εἰσάγονται εἰς φιάλην περιέχουσαν ἐλέλαιον, μετὰ τριήμερον δὲ ἐκθεσιν εἰς τὸν ἥλιον, τὸ ἔλαιον τοῦτο χρησιμεύει ὡς ἐπούλωτικὸν φάρμακον καὶ ὀνομάζεται κν. βάλσαμον (ἐν Κύπρῳ καὶ ἀλλαχοῦ) ἢ σπαθόλαδο (ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ), τουρκιστὶ δὲ κιλιτζ-γιαγλί ἢ γιαρά-γιαγλί· εἰς ἃ μέρη δὲν φύεται τὸ διάτρητον Ὑ. χρησιμοποιοῦνται ἀντ' αὐτοῦ πρὸς παρασκευὴν τοῦ βιλλοσάμου ἢ σπαθολάδου τὸ οὐλον τὸ διαμπερὲς ἢ τὸ ἐμπετροφόφυλλον Ὑπερικόν⁽¹⁾, ὅπερ εἶνε ὡσάυτως ποῶδες πολυετές καὶ φρυγανοειδές.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τοῦ προκειμένου γένους ἄξια λόγου ὡς κοσμητικὰ εἶνε Ὑ. τὸ μεγακάλυκον (H. calycinum), θυμνίον τῆς νοτ. Εὐρώπης, Ὑ. τὸ χάριεν (H. elegans), ποῶδες πολυετές, ἰθαγ. τῆς Σιδηρίας, Ὑ. τὸ γουϊάνιον (H. ἢ Vismia guianensis), θυμνίον ἀειθαλές, ἰθαγ. τῆς Γουϊάνης (παρέχει τὸν ἀμερικανικὸν λεγόμενον χρύσωπον—βλ. Γαρκινία) κ. ἄ.

Ὑπερικώδη (Hypericaceae) τ. Δικοτλ. περιλ. φ. ποῶδη, φρυγανώδη,

(1) Ὁ Διοσκορίδης λέγει ὅτι ὁ καρπὸς τοῦ εἶδους τούτου «σύγχισμα ἐστὶ σὺν ἐλαίῳ ἀρμόδιον».

θαμνώδη και ὀλίγιστα δενδρώδη' πολλά κοσμητικά και ἄλλως χρήσιμα (γ. 'Ανδρόσαιμος, "Ασχυρον, 'Υπερικόν κ.ά.).

"Υπερος, βλ. "Αθος.

"Υπήκοον (Hyssocum, τ. Μηκωνωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 8 εἶδη ἴθαγ. τῆς νοτ. Εὐρώπης, τῆς Εὐέλπιδος "Ακρας και τῆς βορ. "Αμερικῆς. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 'Υ. τὸ ἐκκρημές, 'Υ. τὸ ἐπικλινές και 'Υ. τὸ μεγανθές (H. pendulum, H. procumbens και H. grandiflorum) και τὰ τρία ἐτήσια κοσμητικά' εἰς τὸ δεύτερον ἀναφέρεται τὸ 'Υπήκοον τοῦ Διοσκορίδου.

"Υπνος (Hyrnum) γ. Βρύων' εἶδη πολυάριθμα ἀπαντῶντα πολλαχοῦ. Εἰς εἶδος τοῦ γένους τούτου ἀναφέρεται τὸ παρ' ἀρχαίους "Υπνον. "Υπνο ἢ "Υπνος ὀνομάζεται κν. Μήκων ἢ ὑπνοποιός.

"Υπόγλωσσον, βλ. "Οξυμυρσίνη.

"Υποχοίρις ἢ μελανοφλοιοειδής (Hypochoeris ἢ Achyrophorus Scorsoneiaiae, τ. Συνθέτων), φ. πῶδες, πολυετές, ἴθαγ. τῆς Χιλῆς ἔνθα ἢ σαρκώδης ῥίζα του χρησιμοποιεῖται ὡς ἡ τῆς Μελανοφλοίου (β.λ.).

"Υπτιοπέταλος (Hyrtis, τ. Χειλανθῶν) γ. περιλ. περί τὰ 250 εἶδη ἴθαγ. θερμῶν χωρῶν τῆς "Αφρικῆς και τῆς "Αμερικῆς' φ. ποιάδη, φρυγανώδη και θαμνώδη. 'Υ. ἢ εὐσομος (H. suaveolens), ἴθαγ. τῶν δυτ. Ἰνδιῶν θεραπεύεται: ἐνίστη πρὸς κόσμον. Τὰ σπέρματα 'Υ. τῆς σταχυοφόρου (H. spicigera) ἴθαγ. τῆς "Αφρικῆς, εἶνε ἐλαιούχα, ὡς τοιαῦτα δὲ εἰσάγονται εἰς τὴν "Αγγλίαν ἔνθα τὸ ἐλαιον αὐτῶν χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν σαπωνοποιαν.

"Υόκα, βλ. "Αγαρικόν και Πολύπορος σελ. 803.

"Υσόωπος ὁ φαρμακευτικός (Hyssopus officinalis, γαλλ. Hyssope, ἀγγλ. Hyssop, τ. Χειλανθῶν) φ. φρυγανώδες, ἀρωματικόν και φαρμακευτικόν (φρμ. 'Υσώωπου φύλλα, Folia Hyssopi), ἴθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν και τῆς κεντρ. "Ασίας' τὸ αἰθέριον ἐλαιον τοῦ χόρτου του μυρσινικόν. Εἰς τὸ φ. τοῦτα ἀναφέρεται ὁ "Υσώωπος τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς (1) και ὁ κηπευτὸς "Υσώωπος τοῦ Διοσκρ. Ὁ ὀρεινὸς "Υσώωπος αὐτοῦ ὑποτίθεται ὅτι εἶνε εἶδος Θύμβρας. "Υσώωπος ἐν Κεφαλληνίᾳ ὀνομάζεται κν. Μικρομερίς ἢ Ἰουλιανή.

"Υστριξ ἢ τραχεῖα (Hystrix Asperella ἢ Asperella Hystrix), φ. "Αγρωστώδες, ἴθαγ. παραμ. χωρῶν' ἢ θυσανώδης ἀνηθίς του χρησιμοποιεῖται: συχνά εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν ἀνοδοεσμῶν. 'Υπὸ τὸ ὄνομα "Υστριξ ἀναφέρεται και εἶδος Κιτρίου (βλ. σελ. 352).

"Υφανίστρα, βλ. "Επίθυμον τὸ κοινόν.

"Υφαντική (Hyrhaene, τ. Φοινικωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 9 εἶδη, τὰ πλείστα ἴθαγ. τῆς "Αφρικῆς, πάντα διακλαδούμενα. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε 'Υ. ἢ θηβαϊκή (H. thebaica ἢ coriacea, γαλλ. Palmier pain d'épice ἢ P. Doum,

(1) » Παντιεὶς με ὕσώωψ και καθαρισθήσομαι» (Ψαλμ. 51,7).

ἀγγλ. *Ginger bread* ἢ *Dum Palm*)· ἀπαντᾷ ἀπὸ τὴν ἄνω Αἴγυπτον μέχρι τῆς Νουβίας καὶ τῶν αἰγυπτιακῶν παραλίων τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Ὁ καρπὸς τοῦ βρώσιμος, οἱ δὲ πυρῆνες αὐτοῦ ὑπόλευκοι, σκληρότατοι καὶ χρήσιμοι πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ ἐλεφαντόδοντος ἐν τῇ κατασκευῇ παντοίων μικρῶν ὀντικειμένων. Τὸ ξύλον τῶν σκληρότατον καὶ χρήσιμον εἰς παντοῖα ἔργα, τὰ δὲ φύλλα τοῦ βίπιδιοειδῆ, πλεκτικά. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται τὸ **Κουκιόφορον** τοῦ Θεοφράστου, ὅστις λέγει περὶ αὐτοῦ τὰ ἐξῆς : «Τὸ δὲ καλούμενον **Κουκιόφορον** ἐστὶν ὅμοιον τῷ Φοίνικι· τὴν δὲ ὁμοιότητα κατὰ τὸ στέλεχος ἔχει καὶ τὰ φύλλα· διαφέρει δὲ ὅτι ὁ μὲν Φοῖνιξ μονοφυῆς καὶ ἀπλοῦν ἐστὶ, τοῦτο δὲ προσαυξηθὲν σχίζεται καὶ γίνεται δίκρουν, εἴτα πάλιν ἐκάτερον τούτου ὁμοίως· ἔτι δὲ τὰς βάρβδους βραχείας ἔχει σφόδρα καὶ οὐ πολλὰς. Χρῶνται δὲ τῷ φύλλῳ καθάπερ τῷ Φοίνικι πρὸς τὰ πλέγματα. Καρπὸν δὲ ἴδιον ἔχει πολὺ διαφέροντα καὶ μεγέθει καὶ σχήματι καὶ χυλῷ· μέγεθος μὲν γὰρ ἔχει σχεδὸν χειροπληθές· στρογγύλον δὲ καὶ οὐ προμήκη· χρῶμα ἐπίξανθον· χυλὸν δὲ γλυκὺν καὶ εὐστομον· οὐκ ἀθρόον δὲ ὡσπερ ὁ Φοῖνιξ ἀλλὰ κεχωρισμένον καθ' ἕνα· πυρῆνα δὲ μέγαν καὶ σφόδρα σκληρὸν ἐξ οὗ τοὺς κρίκους τερνεύουσι· τοὺς εἰς τοὺς στρωματεῖς τοὺς διαποικίλους· διαφέρει δὲ πολὺ τὸ ξύλον τοῦ Φοίνικος· τὸ μὲν γὰρ μανὸν καὶ ἰνώδες καὶ χαῦνον τὸ δὲ πυκνὸν καὶ βαρὺ καὶ σαρκώδες καὶ διατμηθὲν εὖλον σφόδρα καὶ σκληρὸν ἐστὶν. Καὶ οἱ γε δὴ Πέρσαι πάνυ ἐτίμων αὐτὸ καὶ ἐκ τούτου τῶν κλιῶν ἐποιοῦντο τοὺς πόδας» (Φ. I.-4, 2, 7).

Παραπλήσιον τοῦ εἴδους τούτου εἶνε **Υ. ἡ τριχωτὴ** (*H. crinita* ἢ *natalensis*), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὴν νότιον Ἀφρικὴν.

Υφεαρ, βλ. Ἰξία.

Υφεστία (*Hypoestia* ἢ *Hypoestes*, τ. Ἀκανθωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 40 εἶδη ἰθαγ. τῶν θερμότερων τόπων τῆς Αὐστραλίας, τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Ἀσίας καὶ τῶν παρά ταύτας νήσων· φ. πώδη, πολυετῆ καὶ θαμνώδη ἀειθαλῆ· πολλά κοσμητικά. Ἐκ τῶν ἀξιολογώτερον εἶνε καὶ **Υ. ἡ ἀθερώδης** (*H. aristata*), ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς, **Υ. ἡ αἰμοβαφῆς** (*H. sanguinolenta*), ἰθαγ. τῆς Μαδαγασκάρης, καὶ **Υ. ἡ μόσχουμος** (*H. moschata*), ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας· καὶ τὰ τρία πώδη· τοῦ τελευταίου τὸ χόρτον μόσχουμον.

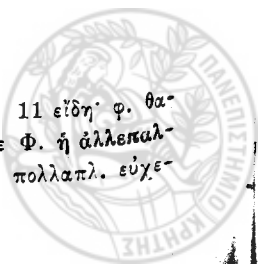
Υχνο, βλ. Ὑδνώδη.

Φάδα, βλ. Κύκνος καὶ Λάθυρος ὁ ἡμέρος.

Φαδέττα, βλ. Λάθυρος ὁ ἡμέρος.

Φαδιανὴ (*Fabiana*, τ. Στρυωνοδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 11 εἶδη φ. θαμνώδη, ἀειθαλῆ, ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε **Φ. ἡ ἀλλεπαλλ-ἀηλόφυλλος** *F. imbricata*), ἰθαγ. τῆς Χιλῆς, λίαν κοσμητικόν· πολλαπλ. εὐχε-

πῶς διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος, τὸ γόρτον του φαρμακευτικόν.

Φακάχρο βλ. Βίκος ὁ λεπτόφυλλος.

Φακελωτή (Phacelia, τ. Ὑδροφυλλωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 50 εἶδη, τὰ πλείεστα ἴθαγ. τῆς Ἀμερικῆς φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετή, πολλὰ κοσμητικὰ ἐν οἷς καὶ Φ. ἡ ἀθανασίουφυλλος (Ph. tanacetifolia), ἴθαγ. τῆς Καλιφορνίας, φ. λίαν μελιγόνον, καλλιεργούμενον δὲ ὡς τοιοῦτον ἀπὸ πολλοῦ ἐν Γαλλίᾳ σπείρεται τὴν ἀνοιξιν καὶ εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς μετρίας γονιμότητος γαίας.

Φακὴ ἡ βρώδιμος (Lens esculenta ἢ Ervum Lens, γαλλ. Lentille, ἀγγλ. Lentil, τουρ. Μεστζιμέκ, τ. Ἐλλοβοκάρπων), τὸ γνωστότατον ὄσπριον, ἡ **Φακὴ** ἢ ὁ **Φακός** τῶν ἀρχαίων φ. ἐτήσιον. Οὐδαμοῦ ἀπαντᾷ αὐτοφυές. διὸ ὑποτίθεται ὅτι εἶνε ἴθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν καὶ τῆς δυτ. Ἀσίας, εἰς ἃς χώρας καὶ καλλιεργεῖται ἀπὸ παναρχαιοτάτης ἐποχῆς. Ὁσπριον ἰδιαζόντως ἀγαπητὸν τοῖς Ἰουδαίοις ὡς μαρτυρεῖ καὶ τὸ ἱστορούμενον ὅτι ὁ Ἡσαῦ παρεχώρησεν εἰς τὸν Ἰακώβ τὰ πρωτοτόκια δικαίωμάτα του ἀντὶ πινακίου φρακῆς («Γένεσις», 25, 29). Γίνεται μνεῖα τοῦ ὄσπριου τούτου εἰς τὰ σωζόμενα ἀποσπάσματα τῶν ποιημάτων τοῦ Σόλωνος. Ὁ Ἡρόδοτος τὸ ἀναφέρει μεταξὺ τῶν εἰδῶν μὲ τὰ ὅποια ἐτρέφοντο οἱ ἐν τῇ Σικίθῃ Ἕλληνες. Κοινῆς χρήσεως ὄσπριον φαίνεται νὰ ἦτο παρ' Ἀθηναίους διότι συχνὰ μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους (Ἴππ. 1007, Σφκ. 811 κ. ἀ.). Πολλὰ περὶ Φακοῦ ἀναφέρει ὁ Θεόφρ., λεπτομερῆ δὲ περιγραφὴν παρέχει ὁ Διοσκρ. τῶν ἰδιοτήτων καὶ τῶν τρόπων παρασκευῆς τοῦ ἐσθιομένου φακοῦ», ὅστις κατὰ τὸν Ἀθῆν. ἐμαγείρευτο κατὰ πλείεστους τρόπους καὶ ἐτρέφετο ἰδίως κατὰ τὰ μετὰ τὰς κηδείας δειπνα (7, 290, c).

Εἶνε δὲ ἡ φακὴ τὸ θρεπτικώτερον καὶ ὑγιεινότερον ὄσπριον διότι περιέχει μεγάλην ποσότητα ἀζώτου καὶ σιδήρου. Ἀπαλλασσομένη τοῦ περισπεριμίου τῆς ἀποτελεῖ ἀξιόλογον καὶ εὐπεπτον ὄσπριον. Καλλιεργεῖται δὲ σήμερον ἡ **Φακὴ** σχεδὸν πανταχοῦ, ἀλλ' ἐκτενέστερον ἰδίως εἰς τὰς παραμ. χώρας καὶ εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας. Εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς τὰ μετρίας γονιμότητος ἐδάφη, σπείρεται δὲ ἐνωρίς τὴν ἀνοιξιν ἢ τὸ φθινόπωρον κατ' ἀναλογίαν ὀκτώ ὡς ἔγγιστα ὀκ. σπόρου κατὰ στρέμμα. Ἡ ἀπόδοσις ποικίλλει μεγάλως ἀναλόγως τῆς ποιότητος τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ ἐπικρατοῦντος καιροῦ· καλὴ εἰσοδεία λογίζεται ἀπόδοσις 100 ὡς ἔγγιστα ὀκ. καρποῦ κατὰ στρέμμα. Ἡ Θεσσαλία παράγει περὶ τὰς 25000 κοιλὰ φακῆς ἐκ τριῶν περίπου χιλιάδων κοιλῶν σπόρου ζυγίζοντος περὶ τὰς 18 ὀκ. κατὰ κοιλόν. Τὸ ἄχυρον τῆς Φ. θεωρεῖται κτηνοτροφικὴ οὐσία θρεπτικῆ. Πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἡ Φ. καλλιεργεῖται καὶ ὡς εἶδος κτηνοτροφικόν, διὰ τὸ γόρτον τῆς.

Φακὴ τοῦ νεροῦ καὶ **Φακός**, βλ. Φακὴ καὶ Λέμνα.

Φαλάγγιον (Phalangium) συνώνυμον τοῦ Ἀνθέρικος. Εἶδος τοῦ γένους Ἀνθέρικος εἶνε πιθανῶς καὶ τὸ Φαλάγγιον τοῦ Διοσκρ.

Φαλαρίδα, βλ. Κενταύριον καὶ Φαλαρίς.

Φαλαρίς (Phalaris, τ. Ἀγρωστωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 10 εἶδη, τὰ πλεί-

στα ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν φ. πωδῆ, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, πάντα νομευτικά· πολλῶν τὸ σπέρμα, ὁ κν. **καναρόσπορος** (τουρ. κανάρ-γεμισί), ἀποτελοῦσιν ἀρίστην τροφήν τῶν ὠδικῶν κοκκοφάγων πτηνῶν. Εἶδη τῆς ἑλλην. χλωρ. α') Φ. ἡ **βραχυστάχυς** (Ph. brachystachys), ἡ κν. **Ἀνεμόχορτο**, **Φαλαρίδα**, **Κοῦκκουλο** (Κοραῆς)· β') Φ. ἡ **ἐλάσσων** (Ph. minor)· γ') Φ. ἡ **καλαμοειδής** (Ph. arundinacea)· δ') Φ. ἡ **παράδοξος** (Ph. paradoxa), ἡ κν. **Ἀλεπονουρά**· ε') Φ. ἡ **ὀποκύνανος** (Ph. caerulescens)· καὶ Φ. ἡ **φυμανόρριζος** (Ph. bulbosa)· καὶ τὰ ἐξ ὀνομάζονται κν. καὶ **Κουκκούλια** καὶ **Κουκκουλόχορτα**· τὸ τρίτον καὶ τὰ δύο τελευταῖα πολυετῆ, τὰ δὲ ἄλλα ἐτήσια.

Φ. ἡ **παράδοξος** καὶ Φ. ἡ **ἐλάσσων** εἶνε κοινότατα καὶ ἐν Κύπρῳ, ἐνθα ἐνίοτε φύονται εἰς τοὺς ἐσπαρμένους μὲ Σίτον ἀγροὺς τόσον πυκνῶς ὥστε τὸ πλεῖστον τοῦ συγκομιζομένου καρποῦ εἶνε **καναρόσπορος**, ὅστις ὀνομάζεται αὐτόθι συνηθέστερον **σκανιόλα** καὶ εὐρίσκει πάντοτε ἐξόδου εἰς τὰς ἀγοράς τῆς Εὐρώπης. Ἄλλ' ὁ κατ' ἐξοχὴν **καναρόσπορος** τοῦ ἐμπορίου (γαλλ. graine de canari, ἀγγλ. Canary seed) εἶνε ὁ καρπὸς Φ. τῆς **καναρίου** (Ph. canariensis, γαλλ. Alpiste), φ. ἐτήσιου ἰθαγ. τῶν **Καναρίων νήσων** καὶ τῆς μεσοδυτ. Εὐρώπης, καλλιεργουμένου δὲ πολλαχοῦ διὰ τὰ σπέρματα καὶ τὸ γόρτον του, ὅπερ ἀποτελεῖ καλὴν κτηνοτροφικὴν οὐσίαν.

Φανερόγαμα, βλ. Δικοτυλῆθονα.

Φαραοδνκιά, βλ. Ὀπουντία σελ. 729.

Φαρμακία, βλ. Ψευδοβρυωνία.

Φάρος (Pharus, τ. Ἀγρωστωδῶν) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη φ. πωδῆ πολυετῆ, ἰθαγ. τροπ. καὶ παρατρ. χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Φ. ὁ **πλατύφυλλος** (Ph. latifolius), ἰθαγ. τῆς Ἰαμαϊκῆς, θεραπεύεται ἐνίοτε πρὸς κόσμον. Περὶ τοῦ ἐδωδίκου φάρου ἢ φάρρου, βλ. Κριθή σελ. 556.

Φαρράς, βλ. Γράστις καὶ Κριθή σελ. 555.

Φασόγιανον παρὰ Θεοφρ. ὅστις τὸ ὀνομάζει καὶ **Εἰφος** φ. σαρκόρριζον οὐ ἢ ζῆα ἐδωδίκος· δυσερμήνευτον. *Phaseol - lat. g. adules*

Φασόλιος (Phaseolus, τ. Ἐλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περὶ τὰ 60 εἶδη ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν φ. πωδῆ, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, τινὰ ξυλώδη παρὰ τὴν βάσιν των πλεῖστα ἀναρριχώμενα, ὀλίγα ὀρθοφυῆ ἢ νανοφυῆ, πολλὰ ὀσπριώδη καὶ λαχανικά κοινωτάτης χρήσεως· τινὰ κοσμητικά ἢ ἄλλως χρήσιμα· τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε :

α') Φ. ὁ **ἀκονιτόφυλλος** (Ph. aconitifolius), ἐτήσιον, ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν ἐνθα καλλιεργεῖται ἐκτενῶς ὡς εἶδος κτηνοτροφικόν.

β') Φ. ὁ **κοινός** (Ph. vulgaris, γαλλ. Haricot, ἀγγλ. French-Kidney Bean, τουρκ. Φασούλια), ἡ κν. **Φασουλιά**, ἧς ὁ καρπὸς (ὁ λοβὸς) χλωρὸς εἶνε ἐκλεκτὸν λαχανικόν, τὰ **χλωρὰ φασούλια** ἢ **φασώλια** (γαλλ. haricot verts), τὰ ἐνίοτε ὀνομαζόμενα ὑπὸ τῶν λαχανοπλῶν **πλατεῖα** πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν χλωρῶν καρπῶν **Δολίχου** τοῦ **Λοβοῦ** (βλ.), οἱ ὅποιοι εἶνε λοβοὶ λεπτοί, κυλινδρικοί

καὶ μακροί.— Φασούλια ἢ φασώλια ὀνομάζονται καὶ τὰ ξηρὰ τοῦ φ. σπέρμα-
 τα, τὰ ὅποια ἀποτελοῦσιν ἐν τῶν ἀρίστων καὶ τῶν συνηθέστερον ἐν χρήσει
 ὄσπριον ἔπονομάζονται δὲ συνήθως ταῦτα φασώλια λόπια (βλ. Λοβός) πρὸς διά-
 κρισιν ἀπὸ τῶν σφυραϊκῶν ἢ ψιλῶν φασωλίων (βλ. Δόλιχος ὁ Λοβός). Ὁ
 κοινὸς Φ. καταγέται ἐξ Ἀμερικῆς (1), καλλιεργεῖται δὲ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς
 ὡς οἱ Vilmorin-Andrieux κατατάσσουσιν εἰς δύο ὑμάδας, ἤτοι εἰς Φ. φέρον-
 τας λοβοὺς μεμβρανώδεις (γαλλ. Harc. à écosser, ἰταλ. Fagioli da sgusciare),
 καὶ εἰς Φ. ὧν οἱ λοβοὶ δὲν εἶνε μεμβρανώδεις (γαλλ. Har. sans parchemin, ἰταλ.
 Fag. Mangiatuto). Ἐκάστη τῶν ὑμᾶδων τούτων περιλαμβάνει διαφορὰς ἀναρ-
 ριγωμένας (γαλλ. variétés à rames, ἰταλ. Fag. rampicanti) καὶ νανοφυεῖς
 (γαλλ. variétés naines, ἰταλ. Fag. nani). Ἐν Ἑλλάδι ἡ καλλιέργεια τοῦ εἴ-
 δους τούτου πρὸς παραγωγὴν ξηρῶν φασωλίων εἶνε περιορισμένη ἂν καὶ κατα-
 ναλίσκονται ταῦτα ἐν τῷ τόπῳ κατὰ μεγάλα ποσά, τὸ πλεῖστον τῶν ὀσπρίων κο-
 μίζεται ἐξωθεν. Ὡς εἶδος λαχανικόν, πρὸς παραγωγὴν γλωρῶν φασωλίων, ὁ
 κοινὸς Φ. καλλιεργεῖται μόνον περὶ τὰ μεγάλα κέντρα τῆς χώρας. Εἰς τὴν
 Κρήτην τὰ φύλλα τοῦ κοινοῦ Φ. ὀνομάζονται σκαροβότανο «διότι τὰ μετα-
 χειρίζονται εἰς τὴν ὀψάρευσιν τοῦ Σκάρου γεμίζοντες τοὺς κύρτους μὲ αὐτά»
 (Κοραῆς, «Ἄτακτα»).

γ') Φ. ὁ Μάχος (Ph. Mungo-συνώνυμα Ph. Max, Ph. radiatus, Ph. mini-
 mus, Ph. viridissimus κ.τ.λ. ἀγγλ. Green-Grain), εἶδος ἑτήσιον, ἡμιαναρρι-
 γώμενον, ἀντέχον εἰς τὴν ξηρασίαν, ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, ἔνθα ὀνομάζεται
 Mungo καὶ καλλιεργεῖται ἐκπλακίαι ἐκτενῶς ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς (ὅθεν καὶ τὰ
 πολλὰ συνώνυμα αὐτοῦ), τινὲς τῶν ὀσπρίων ἐκλαμβάνονται ὑπὸ τινων ὡς ἴδια εἴ-
 δη. Αἱ διαφοραὶ αὗται ποικίλλουσιν ἰδίως ὡς πρὸς τὸ χεῶμα τῶν σπερμάτων
 τῶν, τὰ ὅποια ἀποτελοῦσιν ὄσπριον ἐκλεκτόν. Τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ ὡσαύτως
 καλλιεργούμενον εἰς τὴν Μεσοποταμίαν καὶ τὴν Συρίαν ἔνθα ὀνομάζεται Mäch
 (Mäch), ἡ πρᾶσινοσπερμος δὲ αὐτοῦ διαφορὰ (Ph. Mungo viridissimus) ἀπαντᾷ
 καλλιεργούμενη καὶ εἰς τὴν νοτ. Ἰταλίαν, τὴν Κύπρον καὶ τὴν νοτ. Πελοπόννησον
 (Μεσσηνίαν καὶ Λακωνίαν). Καὶ εἰς μὲν τὴν Κύπρον φέρει ἐξελθισμένον τὸ
 ἀραβικὸν τοῦ εἶδους ὄνομα, Μάχος (2), εἰς δὲ τὴν Πελοπόννησον εἶνε γνωστὸν
 ὑπὸ τὸ ὄνομα Πράσινο φασουλάκι. Τὸ ὄσπριον τοῦτο ἀπαντᾷ ἐνίοτε εἰς τὴν
 ἀγορὰν τῶν Ἀθηνῶν ἔνθα ὀνομάζεται Φασουλάκια τῶν Καλαμῶν.

δ') Φ. ὁ μηνσειδῆς (Ph. lunatus, γαλλ. Har. de Lima, ἀγγλ. Lima Bean),
 πολυετής εἰς θερμὰς χώρας, ἀναρριγώμενον, ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς, καλλιερ-
 γούμενον ἐκτενῶς ὡς ἑτήσιον διὰ τὸν καρπὸν του καὶ διὰ τὰ ξηρὰ μηνσειδῆ σπέρ-

(1) Περὶ τῆς καταγωγῆς Φ. τοῦ κοινοῦ καὶ τῶν φυτῶν εἰς τὰ ὅποια ἀνα-
 φέρονται τὰ τῶν ἀρχαίων Φασίολος, Φάσηλος καὶ Δόλιχος βλέπε τμησίωσιν εἰς
 σελ. 250.

(2) Μάχος=ἀραβιστὶ Mäch. πιθανῶς ἐκ τοῦ Ἰνδικοῦ Mungo.

ματά του, τὰ ὅποια ἀποτελοῦσιν ὄσπριον ἐκλεκτόν, γρησιμοποιούμενον ἰδίως πολλαχοῦ τῆς Ἀμερικῆς.

ε') **Φ. δ πολυανθῆς** (Ph. multiflorus, γαλλ. Har. d'Espagne, ἀγγλ. Scarlet Runner), πολυετές, ἀναρριχώμενον, ἴθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς, καλλιεργούμενον συνήθως ὡς ἐτήσιον καὶ ἰδίως ὡς κοσμητικὸν χάρις εἰς τὴν ταχεῖαν ἀνάπτυξιν του καὶ τὰ πολλά του ἄνθη. Ἀπαντῶσιν ὑπὸ καλλιέργειαν πολλὰι διαφοραὶ παραλλάσσουσαι ἰδίως ὡς πρὸς τὸ χρῶμα τῶν ἀνθέων καὶ τῶν σπερμάτων. Κατὰ τινὰς θεωρεῖται ἀπλή διαφορὰ τοῦ κοινοῦ Φ.

καὶ ς') **Φ. ὁ τοῦ Καρακάλλα** (Ph. Caracalla, γαλλ. Har. Limaçon, ἀγγλ. Climbing Snail-Flower), πολυετές, ἀναρριχώμενον, ξυλωδὲς παρὰ τὴν βᾶσιν του, ἴθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς, κοσμητικόν, πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς. Ἐνεκα τοῦ ἐλικοειδοῦς σχήματος τῶν ἀνθέων του ὀνομάζεται κν. **Σάλιαγκας** (καὶ γαλλ. Har. Limaçon καὶ ἀγγλ. Snail-flower) καὶ ἐν Κύπρῳ **Καρᾶλος**. Ὑπὸ εὐνοϊκᾶς συνθήκας κλίματος καὶ ἐδάφους λαμβάνει μεγάλας διαστάσεις.

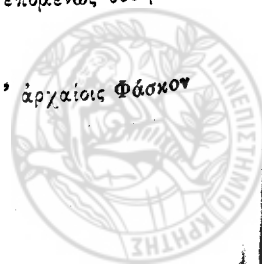
Πάντες οἱ Φ. σπείρονται τὴν ἄνοιξιν μετὰ τὴν πάροδον τῆς περιόδου τῶν ὀφίμων παγετῶν. Ἡ κατ' ἔκτασιν καλλιέργεια τοῦ κοινοῦ Φ. δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ καὶ ν' ἀποβῇ ἐπικερδεστάτη ἰδίως εἰς ὄρεινους τόπους τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς γαίας ἀρδευομένας ἢ ἀπλῶς νοτερὰς, ἀλλ' οὐχὶ ὑγρὰς. Ἐκ τῶν μᾶλλον ἐπιζημιῶν ἐχθρῶν τούτου ἰδίως τοῦ εἶδους εἶνε ἡ φθειρίασις (Aphis Phaseoli) καὶ αἱ κρυπτογαμικαὶ νόσοι (Colletotrichum Lindemuthianum, Erysiphe communis, Uromyces Phaseoli). Καὶ κατὰ μὲν τῆς φθειριάσεως ἐφαρμόζονται, ἅμα τῇ ἐμφανίσει τῆς, οἱ ψεκασμοὶ δι' οἰασδήποτε ἐντομοκτόνου οὐσίας (ἀποβρέγματος καπνοῦ, λυσόλης, πιττελαίου κ.τ.λ.), ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς καρποφορίας ἔταν πρόκειται περὶ φυτῶν ὧν ὁ καρπὸς θὰ χρησιμοποιηθῇ χλωρὸς. Κατὰ δὲ τῶν κρυπτογαμικῶν νόσων ἡ θείωσις (κατὰ τῆς κν. λεγομένης **μπάστρας**—Erysiphe communis) καὶ οἱ ψεκασμοὶ διὰ βορδιγαλλίου πολτοῦ (κατὰ τῶν ἄλλων). Ἐν Κύπρῳ τοὺς Φασιόλους, ὡς καὶ πάντα σχεδὸν τὰ ἄλλα Λαχανικά, προσβάλλει συγὰ ὁ σκώληξ πολυφάγου ἐντόμου (Epilachna Chrysomelina), ὅστις ὀνομάζεται κν. αὐτόθι **Βτέλλα** ἢ **Κατσοχοῖρι** (ἐν τῇ τελείᾳ του μορφῇ τὰ ἔντομον λέγεται κν. **Μαρουδιά**). Οἱ ψεκασμοὶ δι' ἀποβρέγματος καπνοῦ ἢ ἀρσενικοῦ χυμοῦ διαλύσεως εἶνε τὸ ἀποτελεσματικώτερον μέσον πρὸς πρόληψιν ζημιῶν. Ἄλλ' οἱ διὰ τῶν οὐσιῶν τούτων ψεκασμοὶ δεόν νὰ γίνωνται ἐφ' ὅσον τὰ προσβαλλόμενα φυτὰ εἶνε εἰσέτι νεαρά.

Ὁ παρ' ἀρχαίοις **Φασιόλος**, **Φασήολος** ἢ **Φάσηλος** ἀναφέρεται εἰς εἶδος ὄσπριον ἐσθιομένου καὶ ὠμοῦ (Ἀθῆν. 2,56, α καὶ 4,139,α) ἐπομένως οὐδεμίαν σχέσιν ἔχοντος μὲ τὰ εἶδη τοῦ προκειμένου γένους.

Φασκομηλιά, βλ. Ἐλελίφακον.

Φάσκον (Phasum)· γ. μικροτάτων Βρώων. Διὰ τὸ παρ' ἀρχαίοις **Φάσκον** ἢ **Σφάκον** βλ. Λειγῆνες.

Φάσκος, βλ. Ἐλελίφακον.

Φαδουλάκια τῶν Καλαμῶν, βλ. Φασίολος ὁ Μάχος.

Φαδοῦλι καὶ **Φαδουλιά**, βλ. Δόλιχος καὶ Φασίολος.

Φασδόχορτο, βλ. Ψευδοπράσιον.

Φάσσα, βλ. Βαλλωτὴ ἢ κρατηροφόρος.

Φασώλια, βλ. Φασίολος καὶ Δόλιχος.

Φατσία (Fatsia, τ. Ἀραλιωδῶν) γ. περιλ. ὀλιγάρθια εἶδη· φ. θαμνώδη, κοσμητικὰ ἰδίως λόγῳ τῶν μεγάλων πλαμνοσχιδῶν φύλλων των. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε α') Φ. ἡ ἰαπωνικὴ (F. japonica), ἰθγ. τῆς Ἰαπωνίας· ἀπαντᾷ θεραπευόμενον καὶ ὑπὸ τὰς διαφορὰς ποικιλόφυλλος καὶ ἐπίχρυσος (F. j. variegata καὶ F. j. aurea) καὶ β') Φ. ἡ πατυροφόρος (F. ἡ Alalia papyrifera, ἀγγλ. Ricepaper-tree), ἰθγ. τῆς Σινικῆς, θάμνος κατ' ἐξοχὴν φιλόσοκος, ἐπομένως κατ' ἄλληλος πρὸ συντήρησιν ἐν αἰθούσαις· εἰς τὴν Ἰαπωνίαν καὶ τὴν Σινικὴν ἢ ἄφθονος ἐντερίωνη του χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν ἀνθλιακῶν ἐλαφρῶν πέλων ὡς καὶ λεπτοτάτου χάρτου, τοῦ ὀνομαζομένου τῆς ὀρυζῆς (γαλλ. papier de riz, ἀγγλ. Rice paper) χρησίμου εἰς τὴν ὕδατοζωγραφικὴν καὶ τὴν κατασκευὴν τεχνιῶν ἀνθέων. Ἀμφότεροι οἱ θ. οὔτοι εἶνε λίαν κοσμητικοὶ καὶ δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν ἐν ὑπαίθρῳ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Φειδάγκαθο, βλ. Ἡρύγγιον τὸ ἀρουραῖον.

Φειδόχορτο, βλ. Ἄρον καὶ Δρακοντία.

Φελλόδουρος καὶ **Φελλός**, βλ. Δρύς, σελ. 255, 256, 259.

Φελλόχορτο, βλ. Ἀναγαλις.

Φελλύκι, βλ. Φιλλυρέα.

Φερονία (Feronia, τ. Ρυτωδῶν) δένδρα ἄειθαλῆ θερμῶν χωρῶν. Φ. ὁ Ἐλέφας (F. Elephantum, ἀγγλ. Wood Apple), ἰθγ. τῆς Κορομανδέλης, ὑψομένου καὶ μέχρι 10 μ., ἐκκρίνει ἄφθονον κόμμι πλήρως διαλυόμενον ἐν ψυχρῷ ὕδατι καὶ πολυτρόπως χρησιμοποιούμενον εἰς τὰς ἀντ. Ἰνδίας· ὁ καρπὸς του (ἀγγλ. Elephant's apple), μεγέθους μικροῦ μήλου, βρώσιμος.

Φέως, βλ. Ποτήριον τὸ ἀκανθῶδες.

Φηγός, βλ. Δρύς ἢ μαλλωτὴ.

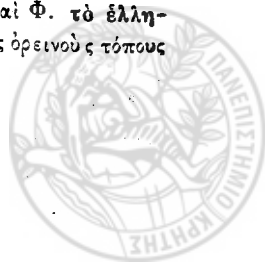
Φηρικιά, βλ. Μηλέα, σελ. 661.

Φθειροκτόνον (Pedicularis, γαλλ. Pédiculaire, ἀγγλ. Louse wort., τ. Γραμπαδιωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 120 εἶδη· φ. πώδη, ἀπαντῶντα ἰδίως ἀνὰ τὸ βορ. ἡμισφαίριον· τὰ πλεῖστα πολυετῆ, πάντα δηλητηριώδη. Ὄνομάσθησαν **Φθειροκτόνα** διότι ἄλλοτε τὸ ἀρέψημα τινῶν ἐξ αὐτῶν ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς φθειροκτόνον φάρμακον. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. Φ. τὸ βραχύδοντον καὶ Φ. τὸ ἑλληγικόν (P. brachydonta καὶ P. graeca) ἀμφοτέρω ἀπαντῶσιν εἰς ὄρεινους τόπους (βλ. καὶ Δελφίνιον ἢ Ἀγρία Σταφίς).

Φίγγι, βλ. Μυρτίδιον τὸ κοῖνον.

Φίδα, βλ. Ἄρκευθος ἢ Ὀξύκεδρος καὶ Ἄρ. ἢ φοινικικὴ.

Φιδάγκαθον, βλ. Φειδάγκαθον

Φιδόχορτον, βλ. Φειδόχορτον.

Φίκος, βλ. Συκῆ σελ. 925.

Φιλάδελφος (Philadelphus, γαλλ. Seringat, ἀγγλ. Syringa ἢ Mock-Orange. τ. Ῥηζιπετροδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 12 εἶδη θάμνοι κοσμητικοί, πολ-
 λαπλ. εὐχερῶς διὰ μοςχευμάτων· οἱ πλείστοι ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς καὶ
 τῶν Ἰμαλαῶν ὄρεων. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε καὶ Φ. ὁ μεγανθῆς (P-
 grandiflorus), ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, καὶ Φ. ὁ στεφανωματικὸς (P. coro-
 narius), ἰθαγ. τῆς μέσης Εὐρώπης, ὅστις ἀπαντᾷ θεραπεύμενος ὑπὸ πολλάς
 διαφοράς. Τὸ παρ' Ἀθηναίῳ Φιλάδελφον ἀναφέρεται εἰς θαμνίον παρθικὸν
 δυσπροσδιόριστον (1).

Φιλέοι, διαφορὰ Ἀμπέλου.

Φίλλυκας ἢ **Φιλλύλι**, βλ. Φιλλυρέα.

Φιλλυρέα ἢ **Φιλυρέα** (Phillyrea, ἀγγλ. Jasmine Box ἢ Mock-Privet,
 τ. Ἐλαιωδῶν) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη θάμνων ἰθαγ. τῆς Ἀνατολῆς καὶ τι-
 τινων παραμ. χωρῶν. Φ. ἡ μεσαία (P. media), εἶδος κοινὸν πολλαχοῦ τῆς Ἑλ-
 λάδος, τὸ κν. ὀνομαζόμενον Γλαντζινιά, Ἀγλαντζινιά, Ἀγλαβιτζιά, Φίλλυ-
 κας, Φιλλύκι, Φελλύκι ἢ Θελλύκι· τὸ ξύλον τοῦ σκληρὸν καὶ χρήσιμον εἰς τὴν
 κατασκευὴν σαγμάτων· εἰς τὸν θάμνον τοῦτον ἀναφέρεται ἡ Φιλλυρέα τοῦ Διο-
 σκορίδου καὶ ἡ Φιλυρέα τοῦ Θεοφράστου.

Φιλόδενδρον (Philodendron, τ. Ἀρωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 120 εἶδη ἰθαγ.
 τῆς τροπ. Ἀμερικῆς, στενωῶς συγγενῆ τῶν Μονστερῶν (βλ.)· ὀλίγιστα ποώδη,
 τὰ πλείστα θάμνοι ἀναρριχώμενοι ἢ μικρὰ δένδρα· πλείστα κοσμητικά, πολλαπλ.
 εὐχερῶς διὰ μοςχευμάτων. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε καὶ Φ. τὸ μάμειο (P-
 Mamei) καὶ Φ. τὸ σελλουϊανὸν (P. Selloum)· τὸ πρῶτον θάμνος, τὸ δεῦτερον
 δένδρον. Διὰ τὸ τῶν ἡμετέρων ἀνοχοκῶμων Φιλόδενδρον (καὶ οὐχὶ Φυλλόδενδρον)
 βλ. Μονστέρα.

Φιλοῦρα καὶ **Φιλουριά**, βλ. Φίλυρα.

Φίλυκας καὶ **Φιλύκι**, βλ. Φιλλυρέα.

Φιλύκη ἢ **Φυλίκη** (Philyca ἢ Phyllica, τ. Ῥαμνωδῶν) γ. περιλ. περί
 τὰ 65 εἶδη ἀειθαλῆ, τὰ πλείστα θάμνοι, ὀλίγα δένδρα, πολλὰ κοσμητικά· πλεί-

(1) «Ἀπολλόδωρος δ' ἐν δ'. Παρθικῶν ἄνθος τι ἀναγράφει καλούμενον Φι-
 λάδελφον κατὰ τὴν Παρθικὴν χώραν, περί οὗ τάδε φησίν· καὶ μυρσίνης γένη
 ποικίλα σμιτλάξ τε καὶ τὸ καλούμενον φιλάδελφον, ὃ τὴν ἐπωνυμίαν ἔλαβε τῆ
 φύσει πρόσφορον. Ἐπειδὴν γὰρ ἐκ διαστήματος αὐτομάτως κράδαι συμπέσωσι
 ἐμψύγων περιπλοκὴν ἐν τῷ (ἐδάφει;) μένουσιν ἠνωμένοι καὶ καθάπερ ἀπὸ βίχης
 μιᾶς καὶ τὸ λοιπὸν ἀνατρέχουσιν καὶ ζωοφυτοῦσιν· διὸ καὶ τοῖς ἡμέροις φυλακῆν
 ἀπ' αὐτῶν κατασκευάζουσιν. Ἀφαιροῦντες γὰρ τῶν βάρδων τὰς λεπτοτάτας καὶ
 διαπλέξαντες τε δικτύου τρόπῳ φυτεύουσιν κύκλῳ τῶν κηπευμάτων· καὶ ταῦτα
 συμπλεκόμενα περιβόλου παρέχεται δυσπάρδοτον ἀσφάλειαν» (Ἀθῆν. ΙΒ' 682, d).

στα ίθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε καὶ Φ. ἡ ἐρεικοει-
 δης (P. ericoides), θάμνος ίθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς. Κατὰ τοὺς Spengel καὶ
 Koch ἢ τοῦ Θεοφρ. Φιλύκη πρέπει ν' ἀναφέρεται εἰς Ῥάμνον τὴν ἀειθαλῆ, ἣτις
 καὶ σήμερον ἐτι ἐν Ἀθῶν ὀνομάζεται Φιλύκα. Ἡ ἐρμηγεία αὕτη συμφωνεῖ πρὸς
 ὅσα ἀναφέρει ὁ Θεόφρ. περὶ τῆς Φιλύκης του, ἐκτὸς ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς καρ-
 ποφορίας. Ῥάμνος ἡ ἀειθαλής εἶνε εἶδος οὐτινος ὁ καρπὸς ἀρχεται ὠριμάζων
 περὶ τὰ μέσα Ἰουνίου, ἐνῶ τὴν Φιλύκην του ἀναφέρει ὁ Θεόφρ. ὡς ὀψικαρπο-
 τήτην (!). Φιλύκι κν. ὀνομάζεται Φιλλυρέα ἡ μεσαία.

Φιλύρα καὶ **Φιλύρα** (Tilia, γαλλ. Tilleul, ἀγγλ. Lime-tree, τ. Φιλυ-
 ρωδῶν) γ. περιλ. 8 εἶδη ἀπαντῶντα εἰς εὐκράτους χώρας τοῦ βορ. ἡμισφαι-
 ρίου, τὰ πλεῖστα δένδρα μεγάλα, μακρόβια (2), δασικά, κοσμητικά καὶ ἄλ-
 λως χρήσιμα· τὰ ἄνθη των ἐξόχως μελιγόνα, τινῶν δὲ καὶ φαρμακευτικά (φρμ.
 Φιλύρας ἄνθη, Flores Tiliae, τὸ κν. ὀνομαζόμενον **τίλιο** ἢ **φλαμουρι**)· τὰ φύλλα των
 γλωρὰ ἢ ξηρὰ εὐχαρίστως τρώγονται ὑπὸ τῶν αἰγοπροβάτων καὶ τῶν βοῶν (3)·
 ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ φλοιοῦ (τῆς βίβλου) εἰδῶν τινων κατασκευάζονται ἰσχυρὰ καὶ
 ἀσαπῆ σχοινία, γονδρά ὑφάσματα πρὸς περιτύλιξιν ἐμπορευμάτων, ψάθαι, σπυ-
 ρίδες καὶ ἄλλα πλεκτικά εἶδη (4). Τὸ ξύλον τῶν Φ. (τὸ κν. **φλαμουρι**) εἶνε ὑπό-
 λευκον, ἐλαφρόν, εὐκαπτον, εὐέργαστον καὶ χρησιμώτατον εἰς πλεῖστα ἔργα. Εἶδη
 τῆς ἑλλ. γλωρ. α') Φ. ἡ κοινὴ (T. vulgaris, ἢ intermedia ἢ europaea), ἢ
 ἔσσην Φιλύρα τοῦ Θεοφρ. ἢ κν. Λίπα, Φιλοῦρα, Φλαμουριά, Φιλουριά ἢ Σφεν-
 τάμι, καὶ β') Φ. ἡ γναφαλῶδης ἢ ἀργυρόφυλλος (T. tomentosa, alba ἢ ar-
 gentea), ἢ θήλεια Φιλύρα τοῦ Θεοφρ., ἢ κν. Φιλουριά, Φλαμουριά ἢ Φλα-
 μουρι ὀνομαζομένη. Ἀμφοτέρω τὰ εἶδη ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς ὄρεινους τόπους καὶ
 εἶνε κοινὰ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἐνθα καὶ θεραπεύονται πρὸς κόσμον καὶ συχνὰ
 χρησιμοποιοῦνται πρὸς κατάρτισιν δενδροστοιχιῶν. Ἀλλὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ-
 τον σινηθέστερον χρησιμοποιεῖται ἢ ἀνά τὴν μεσημβρινὴν καὶ τὴν βορ. Εὐρώπην

(1) «Ὁσαύτως δὲ καὶ Φιλύκη καὶ Πρίνος καὶ Παλίουρος καὶ Ὁξυάκανθος
 μετὰ πλειάδος δύσιν» λέγει ὁ Θεόφρ. (Φ. Ἰ.-3,4,4), ὅτι πεπαίνουσι τὸν καρπὸν,
 δ. δ. περὶ τὸ τέλος τοῦ φθινοπώρου.

(2) Γηραιότατα Φ. ἀπαντῶσι πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης· τοιαύτη εἶνε ἡ τῆς
 Φριβοῦργης, δένδρον μέγιστον, οὐτινος ἡ ἡλικία, ὡς συμπεραίνεται, ὑπερβαίνει τοὺς
 δέκα αἰῶνας. Μεγίστην καὶ μεγαλοπρεπεστάτην Φ. τοῦ εἶδους ἀργυρόφυλλος
 ἀναφέρει ὁ Ὁρφανίδης ὡς φουμένην ἔξωθεν τῶν Βοδενῶν τῆς Μακεδονίας καὶ ἔ-
 χουσαν ὕψος ὑπὲρ τὰ 30 μ.

(3) «Ταύτης γὰρ (τῆς Φιλύρας) τὰ μὲν φύλλα γλυκεὰ καὶ πολλὰ τῶν ζῶων
 ἐσθίει, ὁ δὲ καρπὸς οὐδενὶ βρωτῶς» (Φ. Ἰ.-1,12,4).

(4) Τοῦ φλοιοῦ τούτου καὶ τὸ πάλαι ἐγένετο χρῆσις πρὸς κατασκευὴν σχοι-
 νίων : «Περιαιρεῖται (ὁ φλοιὸς) καὶ τῆς ἀμπέλου καὶ τῆς φιλύρας, ἐξ οὗ τὰ σχοι-
 νία» (Θεοφρ. Φ. Ἰ.-4,15,1).

ἀπαντῶσα πλατύφυλλος Φ. (T. platyphyllos ἢ grandiflora ἢ rubra, γαλλ. Tilleul com. ἢ Tilleul de Hollande), ταύτης δὲ τὰ ἄνθη εἶνε τὰ κατ' ἐξοχὴν φαρμακευτικά. Ὡς ἀξιόλογα κοσμητικὰ εἶδη θεραπεύονται ὡσαύτως πολλαχού τῆς Εὐρώπης Φ. ἡ ἀμερικανικὴ (T. americana, ἀγγλ. Basswood) καὶ Φ. ἡ ἑτερόφυλλος (T. heterophylla, ἀγγλ. Bee-tree), ἀμφότερα δένδρα μεγάλα ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς.

Φιλυρέα, βλ. Φιλλυρέα.

Φιλυρώδη (Tiliaceae) τ. Δικοτλδ. περιλ. δένδρα, θάμνους καὶ τινα πώδη φ. Πολλὰ εἶδη χρήσιμα (γ. Ἀριστοτελία, Ἐλαιόκαρπος, Κόρυμβος, Ὀγκενύα, Φίλυρα κ. ἄ.).

Φινακωλιά, βλ. Θυμέλαια.

Φινόκιο, βλ. Μάραθρον.

Φιστικιά, βλ. Πιστακιά ἢ γνησία.

Φιστικουδιά, βλ. Ἄρραγας.

Φιτζροῦα (Fitzroya, τ. Κωνοφόρων) γ. περιλ. δύο εἶδη δένδρα ἀειθαλῆ, δασικά καὶ κοσμητικά· εἶνε δὲ ταῦτα Φ. ἡ ἀρχέριος (F. ἢ Diselma Archeri), ἰθαγ. τῆς Τασμανίας, καὶ Φ. ἡ παταγονικὴ (F. patagonica ἢ Widdringtonia glauca), ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς. Τοῦ δευτέρου τὸ μὲν ζύλον εἶνε ὑπέρυθρον, συμπαγές, διαρκέστατον, ἀντέχον ἐπ' ἄπειρον εἰς τὴν ὑγρασίαν· ὁ δὲ φλοιὸς κατερραζόμενος καταλλήλως ἀποτελεῖ εἶδος στυπίου χρησιμοποιομένου πρὸς καταφάτισιν τῶν πλοίων. Ἀμφότερα τὰ δένδρα ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς ἐλώδεις τόπους καὶ δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσι πολλαχού τῆς Ἑλλάδος. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς.

Φλακουριά (Flacourtia, τ. Βιξιδωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 12 εἶδη θάμνοι καὶ δένδρα ὀπωροφόρα χωρῶν τροπικῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Φ. ἡ ἀνάκανθος (F. inermis, ἀγγλ. Lovi-Lovi), Φ. ἡ κατάφρακτος (F. cataphracta) καὶ Φ. ἡ ῥαμόντχειος (F. Ramontchi ἢ sapida) εἶνε δένδρα τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν καὶ φέρουσι καρπὸν ἔχοντα περίπου τὸ μέγεθος, τὸ σχῆμα καὶ τὴν γεῦσιν κορομήλου. Τὰ δύο τελευταῖα ἀκανθωδέστατα, διὰ καὶ χρησιμοποιοῦνται πρὸς καταρτίσιν ζωίμων φραγμῶν, δύνανται δὲ νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ἐξόχως κοσμητικὸν δένδρον εἶνε Φ. ἡ ἰαπωνικὴ (F. japonica ἢ Idesia polycarpa ἢ Polycarpa Maximowiczii), ἰθαγ. τῆς Ἰαπωνίας καὶ δυνάμενον ὡσαύτως νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Φλαμουρί καὶ **Φλαμουριά**, βλ. Φίλυρα.

Φλασκιά, βλ. Κολοκύνθη, σελ. 529.

Φλασκοῦνι, **Φληδοῦνι**, **Φλεδοῦνι** ἢ **Φλουδοῦνι**, βλ. Ἠέσοσμος ὁ Γλήχων.

Φλεμονόχορτο, βλ. Ἀριστολογία.

Φλέως (Phleum, τ. Ἀγρωστωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 20 εἶδη ἀπαντῶντα πολλαχού φ. πώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, πάντα νομευτικά, τινὰ καὶ κτηνοτροφικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 10 ἐν οἷς καὶ Φ. ὁ ἐχνοειδῆς (P. echinatum ἢ fe-

linum), ἐτήσιον, τὸ ἐν Ζακύνθῳ Μουστάκια τοῦ κατσουλιῦ ὀνομαζόμενον, καὶ Φ. ὁ λειμώνιος (P. pratense, γαλλ. Fléole des Prés, ἀγγλ. Timothy ἢ Cat's tail-grass), πολυετές, ἅπαντῶν ἐν Ἑλλάδι: μόνον εἰς ὄρεινους τόπους, κοινὸν δὲ ἀλλοῦ τῆς Εὐρώπης ὡς καὶ εἰς τὴν βορ. Ἀμερικὴν καὶ τὴν δυτ. Ἀσίαν· ἀριστον κτηνοτροφικὸν εἶδος ἐν τε γλωσσοῦ καὶ ἐν ξηροῦ καταστάσει, διὸ καὶ εἶνε τὸ συνηθέστερον καλλιεργούμενον πολυετές Ἀγρωστώδες κτηνοτροφικὸν φ. εἰς τε τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν βορ. Ἀμερικὴν. Περὶ τοῦ παρὰ Θεοφρ. Φλέω βλ. Θρύον.

Φλινδερσία (Flindersia, τ. Ψευδομελιωδῶν) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη· θάμνοι καὶ δένδρα θασιὰ καὶ ἀειθαλῆ, ἴθαγ. τῆς Αὐστραλίας, τῆς Κουϊνσλάνδης καὶ τῶν Μολούκων νήσων. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε α') Φ. ἡ ἀμβοϊνική (F. amboinensis). ἴθαγ. τῶν Μολούκων νήσων· τὸ ξύλον τοῦ πολύτιμον (τιμᾶται 14-16 φρ. κατ' ὄκταν), χρώματος ἐρυθροῦ μετὰ βιδίνων ἢ πορτογαλλίνων φλεβῶν (νεφρῶν)· χρησιμοποιεῖται κατὰ λεπτάς πλάκας (καπλαμάδες) εἰς ἐπικολλήσεις καὶ μωσαϊκὰ. β') Φ. ἡ νότιος (F. australis), μέγα δένδρον τῆς νοτ. Αὐστραλίας καὶ τῆς Κουϊνσλάνδης, ὑψόμενον καὶ μέχρι 50 μ.· τὸ ξύλον τοῦ σκληρότατον, ἀρραγές, πολυτρόπως χηρσιμον· καὶ γ') Φ. ἡ ὄξλεϊανή (F. Oxleyana), μέγα ὡσαύτως δένδρον τῶν αὐτῶν καὶ τὸ προηγούμενον χωρῶν· τὸ ξύλον τοῦ κίτρινον, σκληρότατον, βαφικὸν καὶ λεπτοξυλουργικόν. Τὰ δύο τελευταῖα εἶδη δύνανται νὰ εὐδομηθῶσι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς.

Φλίδα, βλ. Βραχυπόδιον.

Φλόγιον, βλ. Σιληνή.

Φλομάκι, βλ. Εὐφόρβιον ὁ Ἄπιος.

Φλομῖς (Phlomis, τ. Χειλανθῶν) γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 70 εἶδη ἴθαγ. τῶν παρὰ μ. χωρῶν καὶ τῆς εὐκράτου Ἀσίας· φ. πώδη πολυετῆ, φρυγανώδη καὶ θαμνώδη· πολλὰ κοσμητικὰ. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσσο. α') Φ. ἡ θαμνώδης (P. fruticosa, ἀγγλ. Jerusalem Sage), εἶδος κοινότατον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, κν. δὲ ὀνομαζόμενον Γαῖδουρασφάκα, Σφάκα, Ἀσφάκα, Ἀγκάθαρος ἢ Φλόμο· εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ἡ ἀγρία Φλομῖς τοῦ Διοσκορίδου. β') Φ. ἡ ἰξώδης (P. viscosa). γ') Φ. ἡ μαλλωτή (P. lanata). δ') Φ. ἡ νύσσουσα (P. pungens ἢ Herba-venti). ε') Φ. ἡ σαμία (P. samia) καὶ ς') Φ. ἡ σεληνιτιδόφυλλος (P. lunariifolia), ἢ κν. ἐν Ἀρχαδίῳ Καλογράφτσα. Πάντα τὰ εἶδη ταῦτα καὶ ἰδίως τὸ πρῶτον, θεραπεύονται ἀλλοῦ πρὸς κόσμον. Τὸ πρῶτον καὶ τὸ τρίτον εἶνε θαμνώδη, τὰ δὲ ἄλλα πώδη πολυετῆ. Εἰς τὰ δύο τελευταῖα ἀναφέρονται πιθανῶς αἱ δύο πρῶται Φλομίδες τοῦ Διοσκρ. Ἡ τρίτη Φλομῖς οὗτο «ἡ καλουμένη Λυχνίτις ὑπὸ δὲ τινῶν θρυαλλίς. ... εἰς ἐλλύχνια χρησίμη», ἀναφέρεται εἰς Βαλλωτὴν τὴν κρατηροφόρον.

Φλόμο, βλ. Φλομῖς.

Φλόμος (Verbascum, γαλλ. Molène, ἀγγλ. Mullein, τ. Γρομφαδιωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 100 εἶδη ἴθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς βορ. Ἀφρικῆς καὶ τῆς δυτ. Ἀσίας· φ. πώδη τὰ πλεῖστα, ἐτήσια καὶ διετη, τινὰ κοσμητικὰ. Εἶδη τῆς ἑλλ.

γλωρ. 39 ἐν οἷς καὶ α') Φ. ὁ ἄρρην ἢ Φ. ἡ Ἐσάφος (V. Thapsus, γαλλ. Molène Rouillon blanc ἢ Molène officinale, ἀγγλ. Flannel plant), ἡ ἄρρην Φλόμος τοῦ Διοσκρ., τὸ κν. Φλόμος καὶ Καλάνθραπος ὀνομαζόμενον, εἶδος φαρμακευτικόν (φρμ. Φλόμου φύλλα, Folia Verbascæ). β') Φ. ὁ θήλυς ἢ κυματόφυλλος (V. undulatum ἢ plicatum), ἡ τοῦ Διοσκρ. θήλεια Φλόμος, κν. δὲ Φλόμος. γ') Φ. ὁ μέλας ἢ κοιλώδης (V. sinuatum), ἡ τοῦ Διοσκρ. μέλαινα Φλόμος, κν. δὲ Φλόμος, Φλομόχορτο καὶ Μελίσσαντρος. δ') Φ. ὁ πυκνανθήης (V. densiflorum) τὸ κν. Ἀλεπούσι, Αλεπουσιά ἢ Ἀλεπουκιά. καὶ ε') Φ. ἡ Σίλφη (V. Blattaria, ἀγγλ. Moth Mullein), τὸ ἐν Ζικνύθῳ κν. Σπυρί. Το πρῶτον καὶ τὸ τρίτον ἐνίοτε θεραπεύονται πρὸς κόσμον. Φλόμοι ὀνομάζονται κν. καὶ τινὰ εἶδη Εὐφορβίου (βλ.).

Φλομόχορτο, βλ. Φλόμος ὁ μέλας.

Φλόξ (Phlox, τ. Πολεμωνιδῶν) γ. περιλ. περι τὰ 27 εἶδη ἴθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς καὶ τῆς ἀσιατικῆς Ῥωσσίας φ. ποώδη, τὰ πλείστα πολυετῆ, πολλὰ κοσμητικά· ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε Φ. ἡ δρυμόνδειος, Φ. ἡ θυσανώδης καὶ Φ. ἡ σικκίη (P. Drummondii, P. paniculata καὶ P. maculata)· καὶ τὰ τὰ τρία ἴθαγ. τῶν Ἡν. Πολιτειῶν. Ἡ παρά Θεοφρ. στεφανωματικὴ Φλόξ ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς εἶδος Λυχνίδος.

Φλοῦδι καὶ **Φλοῦς**, βλ. Τύφη.

Φλουδοῦνι, βλ. Ἡδύσμος ὁ Γλήχων καὶ Καλαμύνη.

Φλωῶμος, βλ. Φλόμος.

Φοινικοκαρύα (Cocos, γαλλ. Cocotier, ἀγγλ. Cocoa-nut-tree, τ. Φοινικωδῶν) γ. περιλ. ὑπὲρ τὰ 30 εἶδη ἴθαγ. τροπ. καὶ παρατρ. χωρῶν, πολλὰ ἐξόχως κοσμητικά· ἐν δὲ λίαν χρήσιμον καὶ ὑπὸ ἐποψίν οικονομικήν. Εἶνε δὲ τοῦτο Φ. ἡ καρποφόρος (C. nucifera), μέγα καὶ μεγαλοπρεπέστατον δένδρον, ὑψόμενον καὶ μέχρι 35 μ. καλλιεργούμενον δὲ ἐκτενῶς εἰς πάσας σχεδὸν τὰς τροπ. χώρας διὰ τὰ ποικιλώτατα προϊόντα του. «Τὸ ξύλον του καὶ αἱ περιβάλλουσαι τὸν μέγαν καρπὸν του ἴνες χρησιμοποιοῦνται πολυτρόπως· ὁ ἐξ ἐντομῶν προζευομένων παρὰ τὴν βάσιν τῶν ἀνθοφόρων ῥάβδων του λαμβανόμενος γυμῶς ζυμώμενος ἀποτελεῖ οἰνοπνευματικῶδες ποτὸν λίαν ἐκτιμώμενον εἰς ἃς χώρας τὸ δένδρον καλλιεργεῖται· τὸ ξυλωδες κέλυφος τοῦ καρποῦ του χρησιμοποιεῖται ἀντὶ ἀγγείου· τὸ γαλακτικῶδες ὑγρὸν (γαλλ. lait de coco), ὅπερ ἐγκλείει ὁ καρπὸς πρὸ τῆς πλήρους ὀριμάνσεώς του εἶνε ποτὸν εὐγευστον καὶ δροσιστικόν· τέλος τοῦ ὀρίμου καρποῦ ἡ ψίχα ἐνέχει μεγάλην ποσότητα ἐλαίου» (Δε-Κανδύλλος). Ὁ καρπὸς τοῦ φ. τούτου εἶνε τὸ γνωστὸν Ἰνδικὸν κάρνον (γαλλ. noix de Coco, ἀγγλ. Cocoa-nut), ὅπερ περιβάλλεται ὑπὸ στρώματος ἐξ ἰνῶν ἰσχυροτάτων, χρησιμοποιουμένων πρὸς κατασκευὴν σχοινίων καὶ ψαθῶν. Τὰ ἐκ τῆς ξανσεως τῶν ἰνῶν τούτων προκύπτοντα ὑπολείμματα εἰσάγονται εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Ὀλλανδίαν καὶ χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῶν ἀνθοκόμων ἀντὶ βρύων ἢ ὡς πορῶδες καὶ ὑγροσκοπικὸν στρώμα πρὸς ῥίζωσιν μοσχευμάτων

Φοινιξ ἢ Φοῖνιξ (Foënix, τ. Φοινικῶδων) γ. περιλ. περί τὰ 12 εἶδη ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας. Τὸ ὑπὸ οἰκονομικὴν ἔποψιν ἀξιολογώτερον εἶνε Φ. δ δακτυλοφόρος (P. dactylifera, γαλλ. Dattier, ἀγγλ. Date-Palm, τουρκ. Χουρμά), ἢ κν. γνωστοτάτη Χουρμαδιά, Φοινικιά, Κουρμαδιά ἢ Βαϊά, ἧτις ἐν Κεφαλληνίᾳ ὀνομάζεται Ταταλιά· δένδρον δίοικον, μακρόβιον, εὐθυτενές, μακροστέλεχος, κατὰ κανόνα μονοστέλεχος (1), ὑψούμενον δὲ καὶ μέχρις 25 μ. Ἀντέχει εἰς ψῦχος καὶ 10 βαθμῶν ὑπὸ τὸ μηδέν (2), ἀλλ' ὠριμίζει πλήρως καὶ τακτικῶς τὸν καρπὸν του εἰς χώρας κειμένας πρὸς νότον τῆς 33ης μοίρας β. π.. εἰς τὰς ὁποίας ἡ χρησιμότης τοῦ φ. τούτου εἶνε μεγίστη. Ἀπ' ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ἀπαντᾷ μόνον καλλιεργούμενον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πρὸς δυσμὰς τῆς Αἰγύπτου βορ. Ἀφρικῆς καὶ εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, ἐξ ὧν χωρῶν φαίνεται ὅτι κατάγεται· καὶ ἔθεν διεδόθη πρὸς ἀνατολὰς μὲν καὶ νότον μέχρι τῆς Σινικῆς καὶ τῆς Ἰνδικῆς καὶ πρὸς βορ. μέχρι τῆς νοτ. Εὐρώπης. Ὡς προσδοκώμενον δένδρον καλλιεργεῖται ὁ Φ. ὑπὸ πλείστας διαφορὰς ἰδίως εἰς τὴν Ἀλγερίαν, τὴν Τυνηδα, τὴν Τριπολίτιδα καὶ τὴν Κυρηναικίην, εἰς τινὰ μέρη τῶν ἀνατ. καὶ δυτ. παραλίων τῆς Ἀφρικῆς, εἰς τὰς Καναρίους νήσους, εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὴν Ἀραβίαν καὶ τὴν Συρίαν, εἰς τὴν Μεσοποταμίαν καὶ τὴν Περσίαν καὶ παρὰ τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν. Ἀπὸ τινῶν ἐτῶν ἤρχισεν ἡ κατ' ἔκτασιν καλλιέργεια τοῦ Φ. τούτου καὶ ἐν Καλιφορνίᾳ καὶ Αὐστραλίᾳ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ τῆς καταλήψεως τῆς Ἰσπανίας ὑπὸ τῶν Ἀράβων ὑπάρχει παρὰ τὴν Ἑλκην τῆς ἐπαρχίας Ἀλικάντης φοινικῶν ἐξ 100,000 φοινικοδένδρων καρποφορούντων τακτικῶς καὶ ὠριμαζόντων τὸν καρπὸν των.

(1) Ἐνίοτε ἀπαντῶσιν ὑποκείμενα διακλαδούμενα. Διγαλωτὸν στέλεχος τοιοῦτου Φ. ὑπάρχει εἰς τὸ μουσεῖον τῶν παρὰ τὸ Λονδῖνον Kew Gardens. Τὴν ἀνωμαλίαν ταύτην ἀναφέρει ὡς συνήθη ἐν Αἰγύπτῳ ὁ Θεόφρ. λέγων: «Ἔστι δὲ ὁ φοῖνιξ ὡς μὲν ἀπλῶς εἰπεῖν μονοστέλεχος καὶ μονοφυές· οὐ μὴν ἀλλὰ γίνονται τινες καὶ διφυεῖς ὥσπερ ἐν Αἰγύπτῳ καθάπερ δικράαν ἔχοντες, τὸ δὲ ἀνάστημα τοῦ στελέχους ἀφ' οὗ ἡ σχίσις καὶ πεντάπηχυ' πρὸς ἀλλήλα δὲ πως ἰσάζοντα. Φασὶ δὲ καὶ τοὺς ἐν Κρήτῃ πλείους εἶνε τοὺς διφυεῖς, ἐνίοις δὲ καὶ τριφυεῖς· ἐν δὲ τῇ Λαπαίᾳ τινὰ καὶ πεντακέφαλον» (Φ. Γ. -2, 6, 9). Συνηθέστερα εἶνε τὰ παρὰ τὴν κορυφὴν των παραβλαστάοντα ὑποκείμενα καὶ ἀποκτώντα οὕτω δύο, τρεῖς ἢ καὶ πλείοτερας κορυφὰς ἢ κεφαλὰς. Τοιοῦτος μέγας ἄρρηγ Φ. φέυεται εἰς τὸν ἀνάθων τοῦ παρὰ τὰς Ἀθήνας Γεωργικοῦ Σταθμοῦ Ἀττικῆς.

(2) Κατὰ τὸν ψυχρότατον χειμῶνα τοῦ 1879-80, ὅτε εἰς τὰς Ἀθήνας ἐστῆ μειώθη πολὺ ὥρος θερμοκρασία 7 περίπου βαθμῶν Κελσίου ὑπὸ τὸ μηδέν, μόνον ἐξωτερικὰ τινὰ φύλλα τῶν αὐτόθι φυομένων Φοινικῶν ἐβλάθησαν. Ἐντὸς καὶ πέριξ τῶν Ἀθηνῶν ἀπαντῶσι πολλοὶ γηραιοὶ Φ.οὶ ὅποιοι διήλθον ἀνευ σπουδαίας βλάβης τὸ δριμύτατον ψῦχος τοῦ 1850 (10 βαθμ. ὑπὸ τὸ μηδέν) ἀν καὶ οἱ πλείστοι βεβαίως ἦσαν νεώτατοι τότε.

Εἰς πᾶσαν γῶραν ἦς τὸ κλίμα εἶνε πρόσφορον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν του ὁ Φ. δυνατὸν νὰ βλαστήσῃ ἐκ σπόρου τυχαίως πίπτοντος εἰς κατάλληλον ἔδαφος· τοιοῦτοι δὲ αὐτοφυεῖς καὶ καρποφοροῦντες Φ. ἀπαντῶσι πολλαχοῦ· ἀλλὰ φυσικὰ δάση Φ. μὴ καλλιεργουμένων, σήμερον τοῦλάχιστον, δὲν ὑπάρχουσι· ἐντεῦθεν ἢ δυσχερεια τοῦ ἀκριβοῦς καθορισμοῦ τῆς ἰθαγενείας τοῦ πολυτίμου τούτου δένδρου. Αὐτοφυεῖς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἦσαν οἱ πολλοὶ Φ. οὓς ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος ὡς φυομένους εἰς τι πρὸς δυσμὰς τῆς Βάρκας (βορ. Ἀφρικῆς) χωρίον ὀνομαζόμενον Αὔγिला, εἰς τὸ ὅποιον οἱ Νασαυῖνες, καταλείποντες τὰ πρόβατά των τὸ θέρος παρὰ τὴν θάλασσαν ἀνέβαινον ὅπως τρυγήσωσιν αὐτούς (1). Τὴν ὑπόθεσιν ἡμῶν ταύτην ἐνισχύει τὸ ἀναφερόμενον ὑπὸ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου ὅτι οἱ Φ. τῆς Λιβύης ἔφερον καρποὺς αὐχμηροὺς καὶ μικροὺς (2).

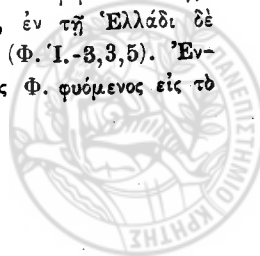
Εἰς τὴν Κύπρον, ἐνθα τὸ δ. τοῦτο ὀριμάζει τὸν καρπὸν του πλήρως, φαίνεται ὅτι· εἰσῆχθη ἀπὸ παλαιστάτης ἐποχῆς. Ὁ Θεοφρ., ὅστις ἀναφέρει τοὺς Φ. τῆς νήσου ταύτης, μνημονεύει καὶ ἰδίαν διαφορὰν φυομένην αὐτίθι καὶ καρποφοροῦσαν ἀπὸ τοῦ τρίτου ἔτους τῆς ἡλικίας τῆς (Φ. 1.-2,6,7). Τοιοῦτον Φ. εὑρον ἐν Λεμεσῶ τῷ 1896 (3). Ἀπαντᾷ δὲ ὁ Φοῖνιξ εἰς τὴν Κύπρον αὐτοφυόμενος ἐκ τυχαίας διασπορᾶς καὶ καλλιεργούμενος, πλὴν πάντοτε σποραδικῶς. Σποραδικῶς ὡσαύτως ἀπαντᾷ ὁ Φ. αὐτοφυόμενος ἐκ τυχαίας διασπορᾶς καὶ συνηθέστερον καλλιεργούμενος ὡς εἶδος κοσμητικὸν καὶ πολλαγοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ σπανιώτατα ὀριμάζει· αὐτίθι· κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον τινὰς μόνον τῶν καρπῶν του (4). Τοῦτο

(1) «Αὐσχισίων δὲ τούτων τὸ πρὸς ἐσπέρης ἔχονται Νασαυῖνες, ἔθνος ἐὼν πικρὸν, οἱ τὸ θέρος καταλείποντες ἐπὶ τῇ θαλάσῃ τὰ πρόβατα ἀναβαίνουσιν εἰς Αὔγिला γῶρον ὀπωριεῦντες τοὺς φοῖνικας· οἱ δὲ πολλοὶ καὶ ἀμφιλαφεῖς πεφύκασι, πάντες ἐόντες καρποφόροι» (4,172). Καὶ κατωτέρω: «Τῷ δὲ γῶρῳ τούτῳ ὄνομα Αὔγιλᾶ ἐστὶ. Ἐς τοῦτον τὸν γῶμον οἱ Νασαυῖνες ὀπωριεῦντες τοὺς φοῖνικας φοιτέουσι» (4,182).

(2) «Ὁμοίως δὲ καὶ τῶν δένδρων οἱ φοῖνικες, κατὰ μὲν τὴν Λιβύην αὐχμηροὺς καὶ μικροὺς ἐκφέρουσι· καρποὺς, τῆς δὲ Συρίας, κατὰ μὲν τὴν κοίλην οἱ καρυῶτοι προσαγορευόμενοι γεννῶνται διάφοροι κατὰ τε τὴν γλυκύτητα καὶ τὸ μέγεθος, ἔτι δὲ τοὺς χυμοὺς· τούτων δὲ πολλῶ μείζους κατὰ τὴν Ἀραβίαν καὶ τὴν Βαβυλωνίαν ὄρν᾽ ἐστὶ γινομένους κατὰ μὲν τὸ μέγεθος ἕξ δακτύλους ὄντας, τῇ δὲ χρῆσῃ πορφυρίζοντας, ὥσθ' ὑπ' αὐτῶν ἅμα καὶ τὴν ὄψιν τέρπεσθαι καὶ τὴν γεῦσιν ψυχαγωγεῖσθαι» (2,53).

(3) «Bulletin de la Société Nat. d'Agriculture de France», 1897, σ.212.

(4) Τὴν μὴ ὀρίμανσιν τοῦ καρποῦ τοῦ Φ. ἐν Ἑλλάδι· ἀναφέρει ὁ Θεοφρ. λέγων: «Ὁ δὲ φοῖνιξ περὶ μὲν τὴν Βαβυλῶνα θαυμαστός, ἐν τῇ Ἑλλάδι δὲ οὐδὲ πεπαινεῖ, παρ' ἐνίοις δὲ ὅλως οὐδὲ προφαίνει· καρπὸν» (Φ. 1.-3,3,5). Ἐν τούτοις ἰκανὴν ποσότητα καρπῶν ὀρίμασε τῷ 1886 μέγας Φ. φυόμενος εἰς τὸ παρὰ τὰς Ἀθήνας πρῶην Δημόσιον Δενδροκομεῖον.

ἔμως δὲν ἐμποδίζει ἀπὸ τοῦ νὰ βλαστάνῃ τὸ δ. κανονικῶς καὶ νὰ διατηρηται ἀκραιότατον ἐπὶ ἔτη. Μέγας τοιοῦτος Φ. ἐφύετο μέχρι τοῦ 1854 παρὰ τὴν ἐν Ἀθήναις παλαιάν ἀγοράν, ἔνθα καὶ ἡ τοποθεσία ἀνομάζεται **Χουρμαδιά** (1).

Κατὰ τὰ μυθεύμενα ὑπὸ Φοῖνικα, αὐτομάτως ἀναπηδήσαντα ἀπὸ τῆς γῆς, ἔτεκεν ἐν Δῆλῳ ἢ Λητώ τὸν Ἀπόλλωνα (2). Τὸν Φοῖνικα τοῦτον ἀναφέρει ὁ Ὅμηρος ὡς φυόμενον παρὰ τὸν ἐν Δῆλῳ ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος (3), τὴν ὑπαρξιν δὲ τοῦ δένδρου τούτου ἐκεῖ μαρτυροῦσιν ὁ τε Κικέρων καὶ ὁ Πλίνιος. Φαίνεται ὅτι οἱ ἱερεῖς τοῦ ναοῦ ἐφρόντιζον ν' ἀντικαθιστῶσι διὰ νέων τὰ ἐκ γήρατος ἢ ἄλλης αἰτίας φθειρόμενα ἐκάστοτε ὑποκειμένα, διότι εἶνε ἐντελῶς ἀπίθανον ὁ αὐτὸς Φοῖνιξ νὰ διετηρήθῃ θάλλων παρὰ τὸν ναὸν ἐπὶ δέκα καὶ πλέον αἰῶνας(4), ἂν καὶ τὸν Φοῖνικα τοῦτον βεβαίως ἔνοσεν καὶ ὁ Θεόφρ. ἀναφέρων περὶ τῆς μακροβιότητος δένδρων τινῶν (Φ. I.-4, 13, 2). Φοῖνικες ἐφύοντο ἔκπαλαι καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας· οὕτω Φ. λέγει ὁ Πυρσανίας ὅτι ἐφύοντο παρὰ τὸν ἐν Αὐλίδι ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος (5). ἄλλος δὲ Φ. ὑπῆρχε κατὰ τὸν Στραβῶνα (14, 645) παρὰ τὸν ἐν Χίῳ (εἰς Φάνας) ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος.

Ὁ Φ. καλλιεργεῖται πρωτίστως διὰ τὸν καρπὸν του, ὅστις ἐκκαλεῖτο τὸ πάλαι **φοῖνιξ, φοινίκιον, δάκτυλος** (6), **βάλανος ἢ φοινικοβάλανος** (7)· σήμερον ὀνο-

(1) Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Φ. οὗτος, ὡς πληροφοροῦμαι, μετεφυτεύθη εἰς τὸν ἀνακτορικὸν κήπον.

(2) « Ἀμφὶ δὲ φοῖνικι βάλε πῆλλε

Γοῦνα δ' ἔρεισεν» (Ὅμρ. « Ὑμν. εἰς Ἀπόλλωνα». 117).

« Μισεῖ δ' ἄ Δᾶλος καὶ δάφνας

Ἔρνεα φοῖνικα παρ' αὐροκόμαν

Ἐνθα λοχεύματα σεμν' ἐλογεύσατο

Λατῶ Δίοισι τε καρποῖς». (Εὐρυπίδου « Ἴων», 920).

(8) « Δῆλῳ δὴ ποτε τοῖον Ἀπόλλωνος παρὰ βωμῷ

Φοῖνικος νεὸν ἔρνος ἀνερχόμενον ἐνόησα». (« Ὅδσ.» Ζ, 162).

(4) Φοῖνικες ἡλικίας ἀνωτέρας τῶν 300-400 ἐτῶν δὲν γνωρίζω ν' ἀναφέρωνται. Συνήθως ἡ παρακμὴ τοῦ δένδρου τούτου ἀρχεται ἀπὸ τοῦ 200στοῦ τῆς ἡλικίας του ἔτους.

(5) « Φοῖνικες δὲ πρὸ τοῦ ἱεροῦ πεφύκασιν, οὐκ ἐς ἅπαν ἐδώδιμον παρεχόμενοι καρπὸν, ὥσπερ ἐν τῇ Παλαιστίνῃ, τοῦ δὲ ἐν Ἰωνίᾳ τῶν φοινίκων καρπὸς πεπανώτερον» (9, 19, 5).

(6) Τὸ ὄνομα **δάκτυλος** καὶ λατ. dactylus (ἔθεν τὸ γαλλ. datte καὶ τὸ ἀγγλ. date) ἔχει τὴν καταγωγὴν του ἐκ τοῦ ἐβραϊκοῦ dachel (Δε-Κανδόλλος).

(7) Οἱ ἄριστοι τῆς Συρίας φοινικοβάλανοι ἐβαπτίσθησαν ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου Καίσαρος **νικόλοιοι** διότι Νικόλαος ὁ Δαμασκηνός, ἐταῖρος ὢν τοῦ αὐτοκράτορος τούτου, ἐπεμπεν αὐτῷ τακτικῶς τοιοῦτους ἐκ Συρίας (Πλουτάρχου « Συμπόσιον» 8, 4, καὶ Ἀθην. ΙΔ, 652, a).

μάζεται ἀνά τὴν Ἀνατολὴν **χουρμάς** ἢ **κουρμάς**, εἰς τινὰς δὲ νήσους **φοινίκι**, ὁ.δ. **φοινίκιον**, ὅπερ καὶ τὸ ὀρθότερον, διὸ τούτου τοῦ ὀνόματος ποιοῦμεν ἐν τοῖς ἐπομένοις χρῆσιν.

Εἰς ἃ μέρη καλλιεργεῖται ὁ Φ. ἐκτενῶς ὁ καρπὸς του εἶνε κοινῆς χρήσεως ἐδωδιμον καὶ πολλαχοῦ ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν τροφήν τῶν πενεστέρων ἰδίως κατοίκων, χρησιμοποιούμενος νωπός, ξηρὸς ἢ ἐν καταστάσει ἀλεύρου. Εἰς τὰ μέρη ταῦτα ἐκ φοινίκιων κατασκευάζονται παντοῖα γλυκίσματα, εἶδος μέλιτος, εἶδος οἴνου καὶ ὄζος ἢ ποικίλη δὲ αὕτη χρήσις τῶν φοινίκιων εἰς τὰ μέρη ταῦτα συνήθίζεται ἔκπαιλι (1). Προστούτοις ἐκ φοινίκιων δι' ἀποστάξεως ἐπιτυγχάνεται ἐκλεκτῆς ποιότητος οἶνοπνευμα. Τοιούτου δὲ οἶνοπνεύματος, ἀρωματιζομένου πολυτρόπως, γίνεται μεγάλη κατανάλωσις ἰδίως παρὰ τοῖς Ἰθαγενέσι τῆς βορείου Ἀφρικῆς, οἱ ὅποιοι τὸ ὀνομάζουσι rak, arach ἢ araki.

Μεγάλᾳ ποσᾷ φοινίκιων ἐξάγουσι κατ' ἔτος διὰ τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικὴν ἰδίως ἡ βορ. Ἀφρικὴ καὶ αἱ βρεγόμεναι ὑπὸ τοῦ Περσικοῦ κόλπου χωρρα. Ἡ ἀρίστη δὲ καὶ μᾶλλον ἐπιμελῶς συσκευαζομένη ποιότης εἶνε ἡ προσρηγομένη ἐξ Ἀλγερίας καὶ Τυνησίας καὶ ὀνομαζομένη Degler-en-pour. Τὰ φοινίκια ταῦτα συλλέγονται καὶ ἀποξηραίνονται μετὰ τῶν φερόντων αὐτὰ κλωνίων, συσκευάζονται δὲ μετ' ἐπιμελείας ἐντὸς κομφῶν κυτίων διαφόρων μεγεθῶν καὶ εἶνε οἱ ὀνομαζόμενοι εἰς τὰς ἡμετέρας ἀγορὰς **ζαχαράτοι** ἢ τοῦ κλαδιοῦ **χουρ-**

(1) Εἰσὶ δὲ σφι (παρὰ τοῖς Βαβυλωνίοις) φοινίκες πεφυκότες ἀνά πᾶν τὸ πεδῖον, οἱ πλεῦνες αὐτῶν καρποφόροι, ἐκ τῶν καὶ σιτία καὶ οἶνον καὶ μέλι ποιεῦνται» (Ἡρόδοτος, Α, 193) καὶ κατωτέρω ὁ ἴδιος: «μάλιστα δὲ βίκους φοινικηίου κατᾶγουσι οἶνον πλέους» (Α, 194).

«Πορευόμενοι δὲ ἀφίκοντο (οἱ ὑπὸ τὸν Κλέαρχον Ἑλληνας) εἰς κώμας (τῆς Βαβυλωνίας), ὅθεν ἀπέδειξαν οἱ ἠγεμόνες λαμβάνειν τὰ ἐπιτήδεια. Ἐνῆν δὲ σίτος πολὺς καὶ οἶνος φοινίκων καὶ ὄζος ἐψητὸν ἀπὸ τῶν αὐτῶν. Αὐταὶ δὲ αἱ βίλανοι τῶν φοινίκων, οἷας μὲν ἐν τοῖς Ἑλλήσιν ἔστιν ἰδεῖν, τοῖς οἰκέταις ἀπέκειντο, αἱ δὲ τοῖς δεσπόταις ἀποκείμεναι ἦσαν ἀπόλεκτοι, θαυμάσιαι τὰ κάλλος καὶ τὸ μέγεθος, ἢ δὲ ὕψις ἡλέκτρου οὐδὲν διέφερε· τὰς δὲ τινὰς ξηραίνοντες τραγήματα ἀπετίθεσαν. Καὶ ἦν καὶ παρὰ πότον ἡδὺ μὲν κεφαλαγές δέ». (Ξενοφ. «Κύρου ἀνάβ.» 2, 3, 14).

«Ἡ δὲ χώρα (ἡ Βαβυλωνία) φέρει κριθὰς μὲν ὅσας οὐκ ἄλλη· καὶ γὰρ τριακοσιάχοι λέγουσι. Τὰ δὲ ἄλλα ἐκ τοῦ φοίνικος παρέχεται· καὶ γὰρ ἄρτος, καὶ οἶνος, καὶ ὄζος, καὶ μέλι, καὶ ἄλφαιτα, τὰ τε πλεκτὰ παντοῖα ἐκ τούτου· τοῖς δὲ πυρῆσιν ἀντὶ ἀνθρώπων οἱ χαλκεῖς χρῶνται· βρεγόμενοι δὲ τοῖς σιτιζομένοις εἰς βοσκήν εἰσι βουσί καὶ προβάτοις. Φασὶ δὲ εἶναι καὶ Περσικὴν ὁδὴν, ἐν ἣ τὰς ὠφελείας τοῦ φοίνικος τριακοσίας καὶ ἐξήκοντα διαριθμοῦνται.» (Στράβων, 16, 742). Ὁ αὐτὸς λέγει ἄλλαχοῦ ὅτι ἐν Ἀραβίᾳ ὁ πλεῖστος οἶνος κατασκευάζεται ἐκ φοινίκιων (16, 782).

είδος
Polygala

μάδες. Εἶνε δὲ τὰ φοινίκια ταῦτα μικρά, ξανθά, ἀπλά, μελιτώδη καὶ γλυκύ-
τατα. Τὰ μεγάλα, στεγνά καὶ μᾶλλον ἀλευρώδη φοινίκια, τῶν ὁποίων ἡ εὐκόλως
ἀποσπώμενη ἐπίδερμις φαίνεται ἔχουσα χροῖμα ἀνοικτὸν καστανίνον κλίνον πρὸς
τὸ ἐρυθρὸν, ἀποτελοῦσιν ὑποδεστέρας ποιότητος προῖον καὶ ὀνομάζονται degler-
beida. Ταῦτα συνήθως εἶνε συνσκευασμένα ἐντὸς ξυλίνων κιβωτίων, ἐν οἷς δὲν
ἀποτελοῦσι μᾶζαν ὡς τὰ τῆς ἐπομένης ποιότητος, προέρχονται δὲ ἰδίως ἐκ τῶν
παρὰ τὸν Περσικὸν κόλπου χωρῶν, ὅθεν γίνεται ἡ μεγαλύτερα ἐξαγωγή φοι-
νικίων ἐν γένει. Ἐκ τῶν χωρῶν τούτων ἰδίως προέρχονται καὶ τὰ ἀποτελοῦντα
τὴν κατωτέραν ποιότητα, ἧτις εἶνε τὸ ὑπόλειμμα οὕτως εἰπεῖν τῶν φοινικίων τῶν
χρησιμοποιουμένων πρὸς λήψιν τοῦ φοινικομέλιτος. Ἡ ποιότης αὕτη εἶνε πεπι-
σμένη μᾶζα κεραμοχρῶν μετρίου μεγέθους φοινικίων (οἱ «πατητοὶ φοινίκες» τῶν
ἀρχαίων;) ἐστοιβαγμένων ἐντὸς κιβωτίων, σπιρίδων φοινικίων ἢ ἀσκῶν αἰγείων.
Εἶνε δὲ ἡ ποιότης αὕτη γνωστὴ εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ἀραβικὸν ὄνομα taldi-
kourmas. Αἱ διάφοροι αὗται ποιότητες, ὡς καὶ πλείστοι ἄλλαι ἀπαντῶσαι ἰδίως
εἰς τοὺς τόπους τῆς παραγωγῆς, εἶνε προϊόντα διακεκριμένων διαφορῶν Φ., αἱ ὁ-
ποῖαι, ὡς ἤδη εἶπομεν, εἶνε πολυάριθμοι. Πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἰδίως ἐν
Αἰγύπτῳ ἐξ ἡμιωρίμων φοινικίων σκευάζεται ἐξαιρετικὸν γλυκόν. 19103

ὑπὸ θεραπευτικὴν ἔποψιν τὰ φοινίκια εἶνε ἐν μεγάλῃ χρήσει ἰδίως παρὰ
τοῖς Ἀραβί: εἰσαγόμενα εἰς διαφόρους συνθέσεις φαρμάκων τὸ γαλλικὸν δὲ ὅπερ
ἐνέχουσι καθιστᾷ αὐτὰ στυπτικά, ἔχοντα δὲ ἐξαιρετικῶς γλυκαντικὰς ἰδιότητας
θεωροῦνται ὡς ἐπιδρῶντα εὐεργετικῶς εἰς τὰς παθήσεις τῶν βρόγχων, εἰς ἃς χρη-
σιμοποιοῦνται ἐνίοτε καὶ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἰατρῶν κατατασσόμενα μετὰ τῶν
λεγομένων **στηθικῶν εἰδῶν** (species pectorales). Πολλὰς θεραπευτικὰς δυνά-
μεις τῶν τε ἁώρων καὶ τῶν ὠρίμων φοινικίων ἀναφέρει καὶ ὁ Διοσκ., ὅστις ὡς
εἶδος φαρμακευτικὸν καὶ μυρεψικὸν μνημονεύει καὶ τὴν **ἐλάτην ἢ σπάθην** τοῦ
Φοινίκος, ἧτις εἶνε τὸ περίβλημα ἢ «περικάλυμμα τοῦ καρποῦ τῶν Φοινικίων
ἀκμῆν ἀνθούτων».

Οἱ πυρήνες τῶν φοινικίων μωσχεύομενοι ἐν θερμῷ ὕδατι χορηγοῦνται ὑπὸ τῶν
Ἀράβων εἰς τὰ κτήνη¹⁾, φρυγόμενοι δὲ χρησιμοποιοῦνται πρὸς νόθευσιν τοῦ
ὄχραφῆ. Εἰς τὴν Σινικὴν ὁ ἀνθραξ τῶν βραδέως καιομένων τοιούτων πυρήνων χρη-
σιμεῖ εἰς τὴν παρασκευὴν τῆς σινικῆς μελάνης, εἰς δὲ τὴν Ἰσπανίαν ἀποτελεῖ
τὴν βάσιν τῶν ὀδοντοκρυφῶν.

Ἄλλὰ πλὴν τοῦ καρποῦ του καὶ πάντα τὰ ἄλλα μέρη τοῦ Φ. εἶνε κατὰ τὸ
μᾶλλον ἢ ἥττον χρήσιμα πανταχοῦ ἐνθα τὸ δένδρον τοῦτο κάλλιεργείται ἐκτε-
νῶς. Οὕτω τὸ ξύλον του ἀνεκαθεν χρησιμοποιεῖται πολυτρόπως. Ἐξ αὐτοῦ οἱ Βα-
βυλώνιοι κατεσκεύαζον κλίνας καὶ ἄλλα οἰκιακὰ σκευῆ²⁾, οἱ δὲ Αἰγύπτιοι τὰ

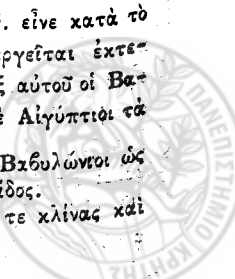
¹⁾ Τοιαύτην χρῆσιν τῶν πυρήνων ἐποίουν τὸ πάλαι καὶ οἱ Βαβυλώνιοι ὡς
ἀναφέρει ὁ Στράβων (βλ. τελευταίαν σημείωσιν προηγουμένης σελίδος).

²⁾ Ἐξ ὧν (τῶν ἀκάρπων Φ.) οἱ περὶ τὴν Βαβυλώνα τὰς τε κλίνας καὶ
τὰ ἄλλα σκευῆ ποιοῦνται» (Θεοφρ. 2, 6, 6).

Αραβία
Αγγου

Τουρκ
Polygala

9
11

εἰδωλά των (Θεοφρ. Φ. I.-5,3,6). Ἐθεωρεῖτο δὲ τὸ πάλαι τὸ ξύλον τοῦ Φ., ὡς θεωρεῖται καὶ σήμερον ἔτι, ἰσχυρότατον (Θεοφρ. Φ. I.-5,6,1), διὸ καὶ χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῶν οἰκημάτων αὐτῶν ἀντὶ τῶν ὀκῶν ὡς καὶ πρὸς κατασκευὴν ὑδρορροῶν καὶ ἄλλων ἀντικειμένων (1). Κατόμεινον ἀναλίσκεται βραδέως καὶ ἀναδίδει ὀλίγην μὲν φλόγα πλὴν μεγάλην θερμότητα (2), διὰ τοῦτο καὶ ἐν Κύπρῳ καὶ ἀλλαχοῦ τὸ ξύλον τοῦτο συχνὰ χρησιμοποιεῖται ὡς καύσιμος ὕλη εἰς τοὺς τουρικοὺς λουτρῶνας.

Ὁ χυμὸς τοῦ Φ. εἶνε εὐστόμον ποτόν, ὅπερ οἱ Ἀραβας ὀνομάζουσι *lagmi*. Τὸ ὑγρὸν τοῦτο ζυμούμενον ἀποκτᾷ γεῦσιν οἰνώδη καὶ ἀποτελεῖ εἶδος **φοινικίτου οἴνου** (3), διαφέροντος τὴν κατασκευὴν τοῦ ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου ἀναφερομένου ταιούτου.

Τὰ φύλλα τοῦ Φ., τὰ ὅποια ἐκαλοῦντο τὸ πάλαι **φοίνικες**, **ῥάδικες** (3), **ῥάβδοι** (4), **βαίδες** καὶ **βάϊα**, τὰ ἐν Κύπρῳ σήμερον ὀνομαζόμενα **βαίνες**, ἐθεωροῦντο τὸ σύμβολον τῆς νίκης, διὸ καὶ ἐστέφοντο οἱ νικῶντες μὲ φύλλα Φ., φύλλον δὲ Φ. ἐτίθετο εἰς τὴν δεξιάν τοῦ νικῶντος (5). Ἐντεῦθεν, ὡς λέγεται, προέκυψεν ἡ συνήθεια τοῦ εἰκονίζειν τοὺς μάρτυρας τοῦ Χριστιανισμοῦ κρατοῦντας βάϊδα (6). **Μεγάλη** χρῆσις βαΐδων γίνεται παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις καθ' ὥρισμένας ἐορτάς, παρὰ

(1) Filias, «Notice sur les forêts de l'Algérie», σελ. 25.

(2) «Bulletin de la société Nat. d'Agricult. de France», 1887, σελ. 750.

(3) Παρὰ Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ, 2, 53.

(4) Παρὰ Θεοφράστῳ, Φ. I.-2, 6, 4.

(5) «Οἱ δὲ ἀγῶνες φοινικὸς ἔχουσιν οἱ πολλοὶ στέφανον ἐς δὲ τὴν δεξιάν ἐστὶ καὶ πανταχοῦ τῷ νικῶντι ἐστιθέμενος φοινίξ· ἐνομισθὴ δὲ ἐπὶ τοιῦδε. Θησέα ἀνακομιζόμενον ἐκ Κρήτης φασὶν ἐν Δήλῳ ἀγῶνα ποιήσασθαι τῷ Ἀπόλλωνι, στεφανοῦν δὲ αὐτὸν τοὺς νικῶντας τῷ φοινικί· τοῦτο μὲν δὴ ἄρξαι λέγουσιν ἐντεῦθεν» (Παυσανίας, 8, 48, 2).

(6) Τὸ ὄνομα **βάϊον** ἢ **βαῖς** εἶνε καταγωγῆς **κοπτικῆς** (vaï) καὶ σημαίνει κλάδον· ἀναφέρεται δὲ τὸ πρῶτον εἰς τὸ ἐπόμενον χωρίον τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου : «Τῇ ἐπαύριον ὄχλος πολὺς, ὃ ἐλθὼν εἰς τὴν ἐορτήν, ἀκούσαντες ὅτι ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱερουσόλυμα, ἔλαβον τὰ βαῖα τῶν φοινικῶν, καὶ ἐξῆλθον εἰς ὑπάντησιν αὐτῷ, καὶ ἔκραζον, Ὠσαννά· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ» (12, 12). Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο βασιζόμενοι οἱ καθολικοὶ χρησιμοποιοῦσι τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων φύλλα Φ., ἐκλέγοντες τὰ νεαρώτατα καὶ εἰσέτι ὠχρόλευκα, τὰ ὅποια οἱ μεταφράζοντες κατὰ λέξιν τὸ κοπτικὸν καὶ παρ' Ἑβραίοις vaï ὀνομάζουσι **κλάδους** (gameaux), ὡς ὀνομάζει τὸ φύλλον τοῦ Φ. καὶ ὁ Παυσανίας ἐν τῷ ἐπομένῳ χωρίῳ : «Ἐπὶ δὲ τῇ ἐτέρα στήλῃ (εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Τεγέας) πεποιημένος ἐστὶν Ἰάσιος, ἵκπου τε ἐχόμενος καὶ κλάδον ἐν τῇ δεξιᾷ φέρων φοινικὸς νικῆσαι· δὲ ἵκπου φασὶν ἐν Ὀλυμπίᾳ τὸν Ἰάσιον, ὅτε ὁ Ἡρακλῆς ἔθετο ὁ Θηβζῖος τὰ Ὀλύμπια» (8, 48, 1).

δὲ τοῖς καθολικοῖς, ἰδίως ἀνά τὴν Μεσόγειον, κατὰ τὴν Κυριακὴν τῶν Βατίων (γαλλ. *Dimanche des rameaux* ἢ *Jour des palmes*) εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀπὸ Βιθανείας εἰς Ἱερουσαλὴμ μεταβάσεως τοῦ Ἰησοῦ. Κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην εἰς τὰς Ὁρθόδοξους Ἐκκλησίας ἀντὶ βατίων διανέμονται κλαδιά Ἐλαιας ἢ Δάφνης (β.λ.), διὸ καὶ ἐπεκράτησε νὰ ὀνομάζεται κν. ἡ Δάφνη Βαῖα καὶ τὰ φύλλα τῆς βαῖα.

Ἡ βράχις τοῦ πλήρως ἀνεπτυγμένου φύλλου τοῦ Φ., ἀφαιρουμένων τῶν ἔνθεν καὶ ἔνθεν αὐτῆς φουμένων φυλλαρίων εἶνε βράχος μακρὰ, εὐκαμπος, δύσθραυστος καὶ ἀσαπῆς· χρησιμοποιεῖται δὲ πρὸς κατάρτισιν φραγμῶν καὶ κατασκευὴν κλωβῶν. Τὸ ἐξωτερικὸν ἰδίως στρώμα αὐτῆς συνίσταται ἐξ ἰσχυροτάτων ἰνῶν χρησιμοποιουμένων πρὸς κατασκευὴν σχοινίων. Τὰ φυλλάρια, μακρὰ, στεγὰ, εὐκόλως σχιζόμενα κατὰ μῆκος, ἀποτελοῦσιν ἄριστον ὕλικὸν πρὸς πλεκτικὰ ἔργα· ἐξ αὐτῶν κατασκευάζονται μεγάλα ποσὰ ψαθῶν, ῥιπιδίων, πέλων, σαρώθρων καὶ ἰδίως φορμῶν, σπυρίδων (τῶν γνωστῶν ζεμπιλίων) ὡς καὶ διδύμων τοιούτων, τῶν ἐν Κύπρῳ ὀνομαζομένων συρριζῶν καὶ χρησιμοποιουμένων πρὸς φόρτωσιν ἐπὶ τῶν κτηνῶν (1).

Ἡ καρδία τῆς κορυφῆς τοῦ Φ., δ.δ. ὁ κορυφαῖος ὀφθαλμὸς, ὃν ὁ μὲν Διοσκρ. ὀνομάζει ἐγκάρδιον, ὁ δὲ Θεόφρ., ὁ Ξενοφῶν καὶ ἄλλοι ἐγκέφαλον (γαλλ. *chou*), συνισταμένη ἐκ τῶν μικροτάτων ἔτι, λευκῶν καὶ τρυφερωτάτων φύλλων, θεωρεῖται καὶ σήμερον, ὡς τὸ πάλαϊ (2), ἐξόχως εὐστομον καὶ ἐκλεκτὸν λαχανικὸν χρησιμοποιούμενον ὡμὸν ἢ μαγειρευόμενον ποικιλοτρόπως. Τόσον δὲ ἀνά τὴν βορρ. Ἀφρικὴν ὅσον καὶ πολλαχού τῆς Ἀσίας λαμβάνεται τὸ λαχανικὸν τοῦτο ἐκ τῶν τεμνομένων περιττῶν ἄρρένων ἢ τῶν γηραιῶν Φ. ὡς καὶ ἐκ τῶν μὴ χρησιμοποιουμένων παραφυάδων αὐτῶν.

(1) Περὶ τῆς προετοιμασίας τοῦ φοινικοφύλλου πρὸς κατασκευὴν σπυρίδων καὶ ἄλλων πλεκτικῶν εἰδῶν ὁ Δίδυμος λέγει : « Ἴνα δὲ εἰς πλέξιν φορμῶν καὶ σπυρίδων λευκοί τε καὶ ἐπιτήδειοι οἱ θαλοὶ ᾧσι, γλωφεὺς ἔτι ἀπὸ τῶν βατίων ἐκτίλλωμεν αὐτούς, καὶ ἐν σκέπη ἀποθώμεθα ἡμέρας τέσσαρας· καὶ μετὰ ταῦτα ἐάσωμεν ταῖς δρόσοις ἕσθαι, καὶ τοῖς ἡλίοις αὐαίνεσθαι, ἄχρις ἂν γένωνται λευκοί » (« Γεωπονικά », 10, 6, 2).

(2) « Ἐνταῦθα (εἰς χωρία Βαβυλωνῶν) καὶ τὸν ἐγκέφαλον τοῦ φοίνικος πρῶτον ἔφαγον οἱ στρατιῶται, καὶ οἱ πολλοὶ ἐθαύμασαν τό τε εἶδος καὶ τὴν ἰδιότητα τῆς ἡδονῆς. Ἦν δὲ σφόδρα καὶ τοῦτο κεφαλαγές. Ὁ δὲ φοινίξ, ὅθεν ἐξαιρεθεῖν ὁ ἐγκέφαλος, ὅλος αὐαίνεται » (Ξενοφ. « Κύρου ἀναβ. » 2, 3, 16).

« Πολλὰ δ' ἔταλαιπῶρει ὁ Ἀλέξανδρος καθ' ὅλην τὴν ὁδὸν διὰ λυπρᾶς ἰῶν πόρρωθεν δ' ὁμοίως ἐπεγορηγεῖτο μικρὰ καὶ σπάνια, ὥστε λιμώττειν τὸ στρατεῦμα· καὶ τὰ ὑποζύγια δ' ἐπέλιπε, καὶ τὰ σκευῆ κατελείπετο ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ ταῖς στρατοπέδοις· ἀπὸ δὲ τῶν φοινίκων ἦν ἡ σωτηρία, τοῦ τε καρποῦ καὶ τοῦ ἐγκεφάλου » (Στράβων, 15, 721).

Τὸ περιβλήμα ἢ περι κάλυμμα τοῦ ἀνοσφύρου βότρυος ὀνομάζεται *σπάθη* (1)· αὕτη μετὰ τὴν γονιμοποίησιν τοῦ καρποῦ καθίσταται σκυτώδης καὶ ἄρκετὰ σκληρά, χρησιμοποιεῖται δὲ πολλαχοῦ πρὸς κατασκευὴν δοχείων οἰκιακῆς χρήσεως· τέλος ἡ φέρων τὸν καρπὸν βότρυς, ὅστις ὀνομάζεται *σπάδιξ* (γαλλ. régime) καὶ εἶνε μακρὰ δύσθραυστος καὶ διακλαδομένη παρὰ τὴν κορυφὴν τῆς *ράβδος* (2), μετὰ τὴν συλλογὴν τοῦ καρποῦ χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν σαρώθρων· αἱ ἕνες τῆς *ράβδου* ταύτης ἀναμειγνύμεναι μετὰ τριχὸς καμῆλου χρησιμεύουσι πρὸς πλήρωσιν τῶν σαγμάτων καὶ πρὸς ὕφανσιν ἀδιαβρόχου ὑφάσματος καταλλήλου διὰ τάκτους καὶ σκηνάς.

Ταῦτα εἶνε ἐν συντόμῳ τὰ ποικίλα προϊόντα τοῦ περικαλλοῦς καὶ χρησιμωτάτου δένδρου, περὶ οὗ ἐνταῦθα πρόκειται, ὅπερ ἐπλάσθη, φαίνεται, ὑπὸ τῆς Θείας Προνοίας πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ἀποβαίῃ δυνατὴ ἡ ἐξυπηρέτησις τῶν παντοίων ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου εἰς χώρας, τῶν ὁποίων ἡ κατοικησις ἀνευ τοῦ Φοίνικος ἦ ἀπέβαινε προβληματικὴ.

Πόλλαπλασιάζεται δὲ τὸ δένδρον τοῦτο εὐχερῶς διὰ σπορᾶς· ἀλλ' οἱ ἐκ σπορᾶς προερχόμενοι Φ. ἐκτὸς ὅτι δὲν διακρίνονται πρὸ τῆς ἀνθήσεως τῶν ἀν ἦνε ἄρρενες ἢ θήλειοι, δὲν διατηροῦσι καὶ πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς διαφορᾶς ἐξ ἧς προέρχεται ὁ σπόρος. Διὰ τοὺς λόγους τούτους εἰς ἅς χώρας τὸ δένδρον τοῦτο καλλιεργεῖται· ἐκτενῶς αἱ ἐκλεκταὶ αὐτοῦ διαφοραὶ πολλαπλασιάζονται δι' ἄρριζων παραφυάδων τὰς ὁποίας οἱ μεγάλοι Φ. συνήθως ἀναδίδουσι παρὰ τὴν βάσιν τοῦ κορμοῦ των. Αἱ παραφυάδες αὗται εἰς θερμὰς χώρας φυτευόμεναι εἰς ἔδαφος ἀμῶδες καὶ ἄρδευόμεναι συχνὰ βρίζοιοῦσι ταχέως.

Ο Φ. εὐδοκίμει εἰς πᾶν ἔδαφος πλὴν τῶν λιαν πετρωδῶν καὶ τῶν φύσει καθυγρῶν καὶ ἐλαδῶν· ἀλλ' ἐπιτυγχάνει ἰδιαζόντως εἰς ἀραιὰ, βαθέα καὶ νοτερά ἐδάφη, εἰς τὰ ὁποῖα ἀκωλύτως πολλαπλασιάζονται καὶ ἐκτείνονται αἱ θυσανώδεις βίξαι του. Κατ' ἐξοχὴν ὅμως πρόσφορα διὰ τὸν Φ. ἐδάφη εἶνε τὰ ἐλαφρῶς ὑφάλμυρα, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ καρποφορία τοῦ δένδρου τούτου εἶνε ἀφρονωτέρα. Τοῦτο παρέτηρήθη καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, διὸ κατὰ τὴν φύτευσιν καὶ καλλιέργειαν τοῦ Φ. εἰς γαίτας μὴ ὑφάλμυρους ἢ περὶ τὸ δένδρον καὶ ὀλίγον ἀποθὲν τῆς βάσεως τοῦ κορμοῦ του ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους περιεπάσσετο μὲ ἄλας (3).

(1) Ἡ παρὰ Διοσκρ. καὶ ἐλάτη, παρὰ δὲ Δημοκρίτῳ (ἐν «Γεωπονικοῖς», 10,5) θήκη ἢ ἡλική. Σπάθη τὴν ὀνομάζει ὁ Θεοφρ., ὅστις λέγει ὅτι ἐκαλεῖτο καὶ *πλοῖον*, πιθανῶς ἕνεκα τοῦ σχήματός της.

(2) «Ἐκ γὰρ τῶν ὁμογενῶν, ἃ καλοῦσι τινες πλοῖα, περιρρηγνυμένων ἐκφαίνεται καθάπερ στάχυς ἢ *ράβδος* ἔχουσα πρὸς ἑαυτῇ τὸν καρπὸν» (Θεοφρ. Φ. ΑΓ.-1,20,2).

(3) «Φιλεῖ δὲ χώραν ἀλμῶδη δι' ὃ καὶ ὅπου μὴ τοιαύτη τυγχάνει περιπάτουςιν ἄλας οἱ γεωργοί· τοῦτο δὲ δεῖ ποιεῖν μὴ περὶ αὐτὰς τὰς βίξας ἀλλ' ἀποθὲν ἀποστήσαντα περιπάττειν ἕσον ἡμίεκτον· ὅτι δὲ τοιαύτην ζητεῖ χώραν κα-

Ἄλλὰ διὰ τὴν καρποφορῆν ἀφθόνως καὶ τὴν ὠριμάζην πλήρως τὸν καρπὸν τοῦ Ὁ. ἔχει πρωτίστως ἀνάγκην θερμῆς καὶ ξηρᾶς ἀτμοσφαιρας καὶ γενναίων καὶ συχνῶν ἄρδευσεων (!), διὸ οἱ Ἀραβες λέγουσιν ὅτι «ὁ βασιλεὺς τῶν ὁάσεων δέον τὸ ἔγγυος μὲν πόδας (δ.δ. τὰς ρίζας) εἰς τὸ ὕδωρ, τὴν δὲ κεφαλὴν (τὴν κόμην) εἰς τὸ πῦρ τοῦ οὐρανοῦ» (δ.δ. τὸν καυστικὸν ἥλιον). Διὰ τοῦτο καλλιεργεῖται ὁ Ὁ. ὡς εἶδος προσοδοφόρον εἰς χώρας εἰς τὰς ὁποίας πλὴν τῆς καταλλήλου θερμοκρασίας ὑπάρχει καὶ ἀφθονον πρὸς ἄρδυσιν ὕδωρ, οἷαι λ.χ. εἶνε αἱ ὁάσεις τῆς βορ. Ἀφρικῆς. Εἰς τὰς χώρας ταύτας πρὸς ἄρδυσιν ἀνορύσσεται περίεκάστου φοινικοδένδρου εὐρεῖα λεκάνη χωρητικότητος 1000 — 1500 ὁκάδων ὕδατος.

Ὡς ἤδη εἵπομεν, ὁ Ὁ. εἶνε δένδρον δίοικον, ἐπομένως ὅπως τὸ θῆλυ ὑποκείμενον κρατήσῃ καὶ ὠριμάσῃ τὸν καρπὸν τοῦ ἀνάγκη ἢ τὴν γονιμοποιήσῃ τεχνικῶς ἢ τὴν φύεται πλησίον ἄρρηνος· τὸ δεύτερον μέσον δὲν εἶνε πάντοτε ἀσφαλές οὔτε συντελεῖ πρὸς πλήρη καρποφορίαν, διότι αὕτη ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς παρουσίας ἢ μὴ πολλῶν ἐντόμων ὑποσηθούτων τὴν γονιμο-

κεῖνο ποιοῦνται σημεῖον· πρῶτον γὰρ ὅπου πλῆθος φοινίκων ἀλμῶδεις αἱ χῶραι· καὶ γὰρ ἐν Βαβυλωνίᾳ φασιν, ὅπου οἱ φοινίκες πεφύκασι, καὶ ἐν Λιβύῃ δὲ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Φοινίκῃ, καὶ τῆς Συρίας δὲ τῆς κοίτης, ἐν ἧ' οἱ πλείστοι τυγχάνουσιν, ἐν τρισὶ μόνοις τόποις ἀλμῶδεις εἶναι τοὺς δυναμένους ἠσαυρίζεσθαι· τοὺς δὲ ἐν τοῖς ἄλλοις οὐ διαμένειν ἀλλὰ σῆκεσθαι, χλωροὺς δ' ἠδεις εἶναι καὶ καταναλίσκεσθαι οὕτω. . . ὅταν δὲ (ὁ Ὁ.) ἐνιαύσιος γένηται μεταφυτεύουσι καὶ τῶν ἄλῶν συμπαραβίλλουσι, καὶ πάλιν ὅταν διετής· χαιρεῖ γὰρ σφόδρα τῇ μεταφυτείᾳ» (Θεοφρ. Φ. I.-2,6,2). Καὶ ἄλλαχού ὁ αὐτός: «Πάντων δὲ ἰδιώτατον εἶναι δοκεῖ τῶν κατὰ τὰς θεραπείας οἱ ἅλεις οἱ τοῖς φοινίξιν παραβαλλόμενοι, καὶ γὰρ πρὸς εὐδαστίαν καὶ πρὸς εὐκαρτίαν χρήσιμοι» (Φ. Αἴ. 3,17,1).

Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἐν τοῖς ἡμετέροις τόποις μόνον ὁ φοινίξ εὐκαρπεῖ, ἐπειδὴ πάντες οὗτοι ἀλμυρῶδεις εἰσὶ. Χρὴ οὖν τῇ ἀλμυρᾷ γῆ φοινίκας μόνους καταφυτεύειν ἢ παραιτεῖσθαι» (Ἀνατόλιος ἐν «Γεωπονικοῖς», 2,10,9).

Ἐπειδὴ τῇ ἀλμυρᾷ γῆ χαιρεῖ χρὴ κατ' ἐνιαυτὸν περιορύσσειν καὶ ἅλεις ἐπιρρίπτειν. Οὕτω γὰρ ταχέως μεγάλοι ἔσονται» (Λεόντιος ἐν «Γεωπονικοῖς», 10,4,2).

Εὐθαλεῖς δὲ γίνονται καὶ ὑψηλοί, τρυγῆς οἴνου παλαιοῦ διηθουμένης καὶ ταῖς ρίζαις παραχυθείσης· ὠφελεῖται καὶ ἄλῶν ἐμβλαλλομένων» (Δίδυμος ἐν «Γεωπονικοῖς» 10,6,1).

(1) «Φιλεῖ δὲ καὶ ὑδρεῖας σφόδρα τὸ δένδρον» (Θεοφρ. Φ. I.-2,6,3). Καὶ κατωτέρω ὁ αὐτός: «Ἐπιζητεῖν δὲ μᾶλλον τὸ ναματιαῖον ὕδωρ ἢ τὸ ἐκ τοῦ Διδέ» (Φ. I.-2,6,5). Καὶ ἄλλαχού: «Ἐνια γὰρ δὴ ταῖς ὑπερβολαῖς χαιρεῖ, καὶ τὰ μὲν ἐστὶ φιλόθερμα καθ' ἑαυτὸν φοινίξ» (Φ. Αἴ. -2,3,3).

ποιήσιν ὡς καὶ ἐκ τῆς διευθύνσεως τῶν κατὰ τὴν ἀνθησιν πνεόντων ἀνέμων τῶν φερόντων ἐπὶ τοῦ θήλεος ὑποκειμένου τὴν γονιμοποιὸν κόκκιν (τὴν γῦριν) ἄλλως ἢ ἐφαρμογῇ τοῦ δευτέρου μέσου θ' ἀπῆτει τὴν ἐν τῷ φοινικῶν παρουσίαν πολλῶν ἀρρένων ὑποκειμένων. Διὰ τοὺς λόγους λοιπὸν τούτους εἰς ἃ μέρη ὁ Φ. καλλιεργείται ἐκτενῶς ἐφαρμόζεται γενικῶς ἡ τεχνητὴ γονιμοποίησις καὶ τοῦτο ἀπὸ παναρχαιοτάτης ἐποχῆς ⁽¹⁾. Ἐκτελεῖται δὲ αὕτη ὄχι μόνον εἰς τὰ μέρη ταῦτα, ἀλλὰ καὶ εἰς τόπους εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Φ. ἀπαντᾷ σποραδικῶς φυόμενος, ὡς λ.χ. εἰς τὴν Κρήτην, τὴν Ῥόδον, τὴν Κύπρον, εἰς ἣν ἡ ἐργασία αὕτη ὀνομάζεται **κάισμα**. Συνίσταται δὲ ἡ τεχνητὴ γονιμοποίησις τοῦ Φ. εἰς τὴν κατὰ Μάρτιον ἢ Ἀπρίλιον (ἀναλόγως τῆς διαφορᾶς τοῦ δένδρου καὶ τοῦ κλίματος τῆς χώρας) ἐπιθέσει ἐπὶ τῶν ἀνθῶν τοῦ θήλεος ὑποκειμένου δέσμης ἀρρένων ἀνθῶν, ὧν ἡ γῦρις πίπτουσα ἐπὶ τῶν πρώτων γονιμοποιεῖ αὐτά. Ἐνεκα τοῦ ὕψους καὶ τῆς μονοστελέχους φύσεως τοῦ Φ., πρὸς συλλογὴν τῶν ἀρρένων ἀνθῶν καὶ ἐναπόθεσιν αὐτῶν ἐπὶ τῶν θηλέων, ὡς καὶ πρὸς συλλογὴν τοῦ καρποῦ κατὰ τὴν ὥρισίν του, ἡ ἐπὶ τῶν δένδρων ἀνοδος ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται δυσχερῆς· ἐν τούτοις ὁ φοινικοκαλλιεργητὴς ἀνέρχεται εὐκόλως καὶ εἰς τὰ ὑψηλότερα ἐτη δένδρα τῇ βοηθείᾳ στερεᾶς φοινικίνης, σχοινίνης ἢ δερματίνης ζώνης περιβαλλούσης τὴν ὀσφύν του καὶ τὸ στέλεχος τοῦ δένδρου· ἐξαρτώμενος οὕτω ἀπὸ τοῦ στελέχους ἀνέρχεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον στηριζόμενος ἐπὶ τῶν ἀπὸ τοῦ κορμοῦ ἐξεχουσῶν βάσεων τῶν μίσγων τῶν ἀποκοπειῶν βατῶν καὶ μετατοπίζων τὴν ζώην ὑψηλότερον καθ' ὅσον προχωρεῖ πρὸς τὰ ἄνω.

Ἡ ἐποχὴ τῆς ὥριμάνσεως τοῦ καρποῦ ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ κλίματος καὶ ἰδίως ἀναλόγως τῆς καλλιεργουμένης διαφορᾶς, διότι ἄλλαι μὲν διαφοραὶ εἶνε πρωίκαρποι καὶ ἄλλαι ὀψίκαρποι. Ὑπάρχουσι διαφοραὶ ὥριμάζουσαι τὸν καρπὸν

(1) Ὁ Ἡρόδοτος τὴν ἐνέργειαν τῆς ἔκτοτε ἐφαρμοζομένης τεχνητῆς γονιμοποίησεως τοῦ Φ. ἀποδίδων εἰς τὴν παρουσίαν δηθῆν ψηνὸς λέγει: «Τοὺς συκεῶν τρόπον θεραπεύουσι τὰ τε ἄλλα, καὶ φοινίκων, τοὺς ἔρσενας Ἐλλήνες καλέουσι, τούτων τὸν καρπὸν περιδέουσι τῆσι βαλανιφόροις τῶν φοινίκων, ἵνα πεπαίνῃ τε σφι ὁ ψῆν τὴν βάλανον ἐσδύνων καὶ μὴ ἀπορρῆ ὁ καρπὸς ὁ τοῦ φοίνικος· ψῆνας γὰρ δὴ φορέουσι ἐν τῷ καρπῷ οἱ ἔρσενες, κατάπερ δὴ οἱ ὄλυνθοι». (Α, 193). Ἄλλ' ὁ Θεόφραστος καὶ λεπτομερέστερον περιγράφει τὴν ἐργασίαν ταύτην καὶ ὀρθῶς ἐξηγεῖ τὸν λόγον τῆς ἐκτελέσεως αὐτῆς ἐν τοῖς ἐπομένοις: «Τοῖς δὲ φοινίξιν (βοηθείαι) αἱ ἀπὸ τῶν ἀρρένων πρὸς τοὺς θήλειους· οὗτοι γὰρ εἰσιν οἱ ἐπιμένειν ποιοῦντες καὶ ἐκπέττειν, ὃ καλοῦσιν τινες ἐκ τῆς ὁμοιότητος ὀλυνθάξιν. Γίνεται δὲ τόνδε τὸν τρόπον. Ὅταν ἀνθῇ τὸ ἄρρεν ἀποτέμνουσι τὴν σπάθην ἐφ' ἧς τὸ ἄνθος εὐθὺς ὥσπερ ἔχει, τὸν τε χνοῦν καὶ τὸ ἄνθος καὶ τὸν κοινοτόρον (τὴν γῦριν) κατασειοῦσι κατὰ τοῦ καρποῦ τῆς θηλείας· κἄν τοῦτο πάθῃ διατηρεῖ καὶ οὐκ ἀποβάλλει. Φαίνεται δ' ἄμφοιν ἀπὸ τοῦ ἄρρενος τοῖς θήλεσι βοήθεια γίνεσθαι· θηλυ γὰρ καλοῦσι τὸ καρποφόρον» (Φ. ἱ. 2, 8, 4).

των ἀπὸ τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου, ἐνῶ ἄλλων ὁ καρπὸς καὶ ὑπὸ τὸ εὐνοικώτερον ἔτι κλίμα, δὲν ὀριμάζει πρὸ τοῦ Δεκεμβρίου. Εἰς ἃς χώρας τὸ δένδρον τοῦτο καλλιεργεῖται ἐκτενῶς ἀναμένεται ὑπὸ τῶν φοινικοκαλλιεργητῶν ἡ ἐποχὴ τῆς συγκομιδῆς μεθ' οὗτο πῶθεν ἀναμένουσι παρ' ἡμῖν οἱ ἀμπελουργοὶ τὴν ἐποχὴν τοῦ τρυγητοῦ τῆς Ἀμπέλου. Ὡς δὲ ἡ τῆς Ἀμπέλου οὕτω καὶ τοῦ Φ. ἡ καρποφορία εἶνε εἰς ὀρισμένας περιφερείας καὶ κατὰ περιόδους ἀφθονωτάτη. Οὕτω ἀναφέρονται ἐποχαὶ καθ' ἃς Φοῖνιξ εἰς ἡλικίαν πλήρους καρποφορίας ἀπέδωκε καὶ μέχρι 500 ὀκ. φοινίκια. Ἀλλὰ μέση καὶ ἱκανοποιητικὴ ἀπόδοσις εἶνε 50 ὀκ. καρποῦ κατὰ δένδρον καὶ κατ' ἔτος.

Κατ' ἐξοχὴν ἐπιζήμιοι ἔχθροὶ τοῦ Φ. εἶνε οἱ μύες, οἱ ποντικοὶ, αἱ μεγάλαὶ νυκτερίδες καὶ τινα πτηνὰ καὶ ἰδίως αἱ κορώναι. Τὰ ζῶα ταῦτα ἐπιτίθενται κατὰ τοῦ καρποῦ ἀφ' ἧς οὗτος ἄρχεται ὀριμάζων. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἰδίως εἰς οὓς τόπους ὁ Φ., καίτοι καρποφορῶν τακτικῶς καὶ ὀριμάζων πλήρως τὸν καρπὸν του, ἀπαντᾷ μόνον σποραδικῶς, προφυλάσσουσι τὸν καρπὸν περικαλύπτοντες τοὺς βότρους με ψάθας, σφυρίδας ἢ σάκκους ἐκ χονδροῦ ὑφάσματος. Ἐχει δὲ τότε ὁ Φοῖνιξ ὄσφιν ὄλων παράδοξον διὰ τὸν κατὰ πρῶτον βλέποντα αὐτὸν καὶ ἀγνωστὰ τὸν σκοπὸν τῶν ψαθῖνων ἢ πανίων ὄγκων οὓς φέρει τὸ δένδρον.

Ἐκ τῶν ἄλλων εἰδῶν τοῦ προκειμένου γένους ἄξια λόγου εἶνε καὶ τὰ ἐξῆς: α') Φ. ὁ ἀγρίος, β') Φ. ὁ ἀκανθώδης, γ') Φ. ὁ ἀκαυλος, δ') Φ. ὁ ἀλευροφόρος, ε') Φ. ὁ ἐλώδης, ς') Φ. ὁ ἐρπινώδης καὶ ζ') Φ. ὁ κανάριος (*P. Sylvestris*, *P. spinosa* ἢ *leone nsis*, *P. acaulis*, *P. farinifera*, *P. paludosa*, *P. rupicola* καὶ *P. canariensis* ἢ *tenuis*) καὶ τὰ ἐπτὰ κοσμητικά· τὰ ὑπὸ στοιχθεῖα α', γ', δ', ε' καὶ ς' εἶνε ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν. Ὁ ἀκανθώδης Φ. ἀπαντᾷ αὐτοφυόμενος εἰς τὴν δυτικὴν τροπικὴν Ἀφρικὴν, τοῦ δὲ καναρίου Φ. ἡ καταγωγὴ εἶνε ἀγνωστος. Φ. τοῦ ἀγρίου ὁ καρπὸς εἶνε σχεδὸν ἄβρωτος, ἀλλ' ὡς σακχαροφόρον τὸ δένδρον τοῦτο ἔχει μεγίστην οἰκονομικὴν σημασίαν. Ἐκ τοῦ ἀφθόνου χυμοῦ του, ὅστις λαμβάνεται ἐξ ἐντομῶν προξενουμένων παρὰ τὴν κορυφὴν του, ἐπιτυγχάνεται δι' ἐξατμίσεως σάκχαρον. ἐξ οὗ ἱκανὴ ποσότητα παράγει ἰδίως ἡ Βεγγάλῃ. Τὸ στέλεχος Φ. τοῦ ἀλευροφόρου, εἰς οὓς τόπους τὸ δένδρον τοῦτο ἀπαντᾷ παρέχει εἶδος σάγου (β.λ.), χρησιμοποιοιμένου πρὸς κατασκευὴν εἶδους ἄρτου καὶ οἴνοπνευματώδους ποτοῦ. Φ. ὁ ἐλώδης φύεται εἰς ἐλώδεις τόπους, ἡ δὲ καρδία τῆς κορυφῆς αὐτοῦ (ὁ ἐγκέφαλος) ἀποτελεῖ λαχανικὸν περιζήτητον ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῆς χώρας εἰς ἣν ἀπαντᾷ τὸ δένδρον.

ὑπὸ ἔποψιν κόσμου τὸ ἀριστον εἶδος εἶνε ἀναντιρρήτως Φ. ὁ κανάριος, δένδρον περικαλλέστατον, πολλαπλ. ἀπὸ τινων ἐτῶν εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλιαν ὅθεν μέγας ἀριθμὸς τοιοῦτων κοσμητικῶν Φ. ἐξάγεται, διὰ τὴν βορ. Εὐρώπην. Τὸ εἶδος τοῦτο, ὅπερ εὐδοκίμει θαυμασίως ἐν ὑπαίθρῳ πολλαχού τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπῃς, εἰσήχθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑφ' ἡμῶν τῷ 1882, 787

δὲ εἶνε κοινότατον πολλαχοῦ τῆς χώρας καὶ ἰδίως εἰς τοὺς κήπους τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν περιχώρων.

Πλὴν τοῦ δακτυλοφόρου Φ. καὶ τῶν πολλῶν αὐτοῦ διαφορῶν ὁ Θεόφραστος ἀναφέρει καὶ α') Φ. φυόμενον ἐν Αἰθιοπία καὶ ὀνομαζόμενον αὐτόθι Κύνκας. β') Φ. ἀπαντῶντα ἐν Κρήτῃ καὶ Σικελίᾳ καὶ ἐπονομαζόμενον Χαμαιρομφή καὶ γ') Φοῖνικα πόντιον. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος εἶνε εἶδος δυσερμῆνευτον (βλ. Κυκὰς), ὁ δὲ δεῦτερος ἀναφέρεται εἰς Χαμαίρωπα τὸν ταπεινὸν (β.λ.), ὁ δὲ τρίτος εἰς φ. θαλάσσιον δυσερμῆνευτον. Εἶδος Φοινικῶδες, καὶ πιθανῶς Ὑφαντικὴ ἢ θηβαϊκὴ (β.λ.), εἶνε καὶ ὁ Κόϊξ τοῦ Θεοφρ. Τοῦ Διοσκορίδου ἢ μὲν Φοῖνιξ πῶς ἀναφέρεται εἰς Αἶραν τὴν πολυετῆ (β.λ.), ἢ δὲ Φοῖνιξ θηβαϊκὴ εἰς διαφορὰν τοῦ δακτυλοφόρου Φ. καὶ οὐχὶ εἰς Ὑφαντικὴν τὴν θηβαϊκὴν ὡς τινες θέλουσι. Τοῦτο ἄλλως γίνεται φανερὸν καὶ ἐξ ὧων αὐτὸς ὁ Διοσκρ. ἀναφέρει περὶ τῆς χρήσεως τῶν καρπῶν τῆς θηβαϊκῆς του Φοίνικος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἐπομένου χωρίου τοῦ Στράβωνος εἰς τὸ ὁποῖον μόνον περὶ διαφορῶν τοῦ δακτυλοφόρου Φ. πρόκειται: «Καθ' ὅλην δὲ τὴν Αἴγυπτον τοῦ φοίνικος ἀγενοῦς ὄντος καὶ ἐκφερόντος καρπὸν οὐκ εὐθρωτον ἐν τοῖς περὶ τὸ Δέλτα τόποις, καὶ περὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὁ ἐν τῇ Θηβαΐδι φοινῖξ ἄριστος τῶν ἄλλων φύεται. Θαυμάζειν οὖν ἄξιον, πῶς ταῦτο κλίμα οἰκοῦντες τῇ Ἰουδαίᾳ, καὶ ὄμοροι οἱ περὶ τὸ Δέλτα καὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, μα τοσοῦτον διαλλάττουσιν, ἐκείνης πρὸς τῷ ἄλλῳ φοινίκι καὶ τὸν καρυωτὸν γενώσης, οὐ πολὺ κρείττονα τοῦ Βαβυλωνίου. Διττὸς δ' ἐστὶν ὁ τε ἐν τῇ Θηβαΐδι καὶ ὁ ἐν Ἰουδαίᾳ, ὁ τε ἄλλος καὶ ὁ καρυωτός· σκληρότερος δ' ὁ Θηβαϊτικὸς, ἀλλὰ τῇ γέσσει εὐστομώτερος» (17, 818). Εἰς εἶδος Φοινικῶδες καὶ πιθανῶς εἰς Φοινικοκαρίαν τὴν καρυοφόρον (β.λ.) ἀναφέρεται τὸ δένδρον περὶ οὗ ὁ Αἰλιανὸς λέγει: «Ἡ τοῖνον νῆσος ἢ ἐν τῇ μεγάλῃ θαλάττῃ, ἣν καλοῦσι Ταπροβάην, ἔχει φοινικῶνας μὲν θαυμαστῶς πεφυτευμένους ἐς στοῖχον, ὥσπερ οὖν ἐν τοῖς ἀβροῖς τῶν παραδείσων οἱ τούτων μελεθωνοὶ φυτεύουσι τὰ δένδρα τὰ σκιαδηφόρα» («Περὶ ζῶων» 16, 17, 25—βλ. καὶ «Ἑλληνικὴν Γεωργίαν», 1895, σελ. 16, 49, 97).

Φόνος, βλ. Ἀτρακνυλὶς καὶ Κενταύριον τὸ ἀκανθῶδες.

Φονόχορτο, βλ. Ἀγριμόνιον.

Φόρμιον τὸ ἰσχυρὸν (Phormium tenax, γαλλ. Lin de la Nouvelle Zélande, ἀγγλ. Flax-Lily, τ. Λετριωδῶν) φ. ποῦδες πολυετές, ἰθαγ. τῆς Νέας Ζηλανδίας, κοσμητικὸν καὶ βιομηχανικόν· τὰ μακρὰ σπαθοειδῆ φύλλα του παρέχουσιν ἄφθονον καὶ ἐκλεκτὴς ποιότητος ὕλικόν πρὸς κατασκευὴν σχοινίων, γονδροῦ ὑφάσματος καὶ χάρτου. Ἡ Νέα Ζηλανδία ἐξάγει ἐτησίως διὰ τὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως διὰ τὴν Ἀγγλίαν μεγάλα ποσὰ τοιαύτης κλωστικῆς ὕλης. Το φ. τοῦτο ἀπαντᾷ θεραπευόμενον πρὸς κόσμον ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς καὶ εὐδοκιμεῖ εἰς νοτερὰς ἢ ἀρδευομένας γαίας. Πρὸ ἐτῶν ἐπολλαπλασιαζέτο ἐπιτυχῶς ὡς κοσμητικὸν εἰς τὸ πρῶν Δημόσιον Δενδροκομεῖον Ἀθηναίων.

Φορσύθια ἢ ἐκκρεμῆς (Forsythia suspensa ἢ Fortunei ἢ Sieboldi, τ.

Ἐλακιδῶν), θάμνος φυλλοβόλος, κοσμητικός, ἴθαγ. τῆς Σινικῆς καὶ τῆς Ἰαπωνίας-
Φοῦ, βλ. Νάρδος.

Φουγκία (Funkia, ἀγγλ. Plantain Lily, τ. Λειριωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 6 εἶδη ἴθαγ. τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Σινικῆς φ. ποώδη, κονδυλοβόριζα, κοσμητικά. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε καὶ Φ. ἡ μεγανθῆς (F. grandiflora ἢ japonica ἢ subcordata, ἀγγλ. Corfu Lily) καὶ Φ. ἡ λογχόφυλλος (F. lancifolia) τὸ δευτερον θεραπεύεται ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς ἀμφοτέρω ἴθαγ. τῆς Ἰαπωνίας.

Φουδοῦρα, βλ. Ὑπερικόν.

Φουκάλι, βλ. Ὑπερικόν σελ. 987.

Φοῦλι, βλ. Ἴασμος ὁ ἀραβικὸς.

Φουντουκιά, βλ. Λεπτοκαρύα.

Φουντουμία ἢ ἐλαστικοφόρος (Funtumia elastica), συνώνυμον Κιζίας τῆς ἀφρικανικῆς, περὶ ἧς βλέπε εἰς σελ. 508.

Φουξία (Fuchsia, τ. Ὀναγρωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 50 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἴθαγ. τῆς κεντρ. καὶ νοτ. Ἀμερικῆς χαριέστατα θαμνία καὶ μικρὰ δένδρα πολλά κοσμητικά πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων. Ὁ καρπὸς Φ. τῆς βοτρουοειδοῦς (F. racemosa, ἴθαγ. τῆς Ἀύτης) εἶνε βρώσιμος.

Φουγκροῦα (Furcroya ἢ Furcraea, τ. Ἀμαρυλλιδωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 17 εἶδη στενωῶς συγγενῆ τῶν Ἀγαυῶν πάντα ἴθαγ. τῆς Ἀμερικῆς φ. ποώδη πολυετῆ, ἐξόχως κοσμητικά. Τὰ φύλλα Φ. τῆς μακροβίου καὶ ἰδίως Φ. τῆς γιγαντείου (F. longaeva καὶ F. gigantea) παρέχουσιν ἄφθονον καὶ στερεωτάτην κλωστικὴν ὕλην χρησιμοποιουμένην κατὰ μεγάλα ποσὰ ἐν τε τῇ Ἀμερικῇ καὶ τῇ Εὐρώπῃ (ἰδίως ἐν Ἀγγλίᾳ) πρὸς κατασκευὴν σχοινίων, σπάγγου καὶ τῶν τοιούτων. Φ. ἡ μακρόβιος δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ παραφυάδων.

Φουόκα, βλ. Λεοντική.

Φουόκουδι, βλ. Σιληνή ἢ φυσκώδης.

Φουότουκιά τοῦ Χαλεπιοῦ, βλ. Πιστακία ἢ γνησία.

Φουότουκουδιά, βλ. Ἀραχίς.

Φραγκενία (Frankenia, ἀγγλ. Sea Heath) γ. τῆς ὀμανούμου τ. τῶν Φραγκενιειωδῶν (Frankeniaceae—Δικοτλ.), περιλ. περὶ τὰ 12 εἶδη ἀπαντώντα πολλαχοῦ, ἰδίως δὲ εἰς τόπους παραλίους φ. ποώδη ἐτήσια καὶ πολυετῆ. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. Φ. ἡ δασεῖα καὶ Φ. ἡ κονισαλέα (F. hirsuta καὶ F. pulverulenta) τὸ πρῶτον, τὸ καὶ κοινότερον, πολυετές, τὸ δεύτερον ἐτήσιον, πιθανῶς τὸ Ἐμπετρον τοῦ Διοσκρ. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἄξιον λόγου εἶνε Φ. ἡ μεγαλόφυλλος (F. grandifolia), ἐτήσιον, ἴθαγ. τῆς Καλλιφορνίας, τὸ χόρτον του φαρμακευτικῶν (Yerba Reuma).

Φραγκίδεα (Franciscea ἢ Brunfelsia, τ. Γρομφαδιωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 20 εἶδη ἴθαγ. τῆς Ἀμερικῆς φ. ποώδη πολυετῆ καὶ θαμνώδη ἀειθαλῆ

τινά κοσμητικά. Φ. τῆς μονανθοῦς (F. ἢ Brunfelsia uniflora ἢ hopeana, ἰθγ. τῆς Βραζιλίας) ἡ ῥίζα, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα manaca, χρησιμεύει εἰς τὴν παρασκευὴν ἰσχυροῦ ἀντισυφιλιδικοῦ, καθαρτικοῦ καὶ διουρητικοῦ φαρμάκου.

Φραγκολεμονιά, βλ. Ἐσπεριδοειδῆ σελ. 340.

Φραγκοκλή δ. δ. ἐν Κύπρῳ τῶν μεγάλων ἐλαιοδένδρων τὰ ὅποια ὑποτίθεται ὅτι ἐφυτεύθησαν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Λαουσινανῶν ἢ τῶν Ἐνετῶν.

Φραγκοδαφυλιά, βλ. Ῥιβίσιον τὸ ἐρυθρὸν.

Φραγκοδυσκιά, βλ. Ὅπουντις σελ. 729.

Φραγμίτης ὁ κοινός (Phragmites communis, γαλλ. Roseau ἢ Jonc à balais ἢ Cannelle, ἀγγλ. Spire Reed, τ. Ἀγρωστοδῶν), εἶδος κλαμοειδές, κοινὸν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν τῆς Ἑλλάδος, ἔθνη ὀνομάζονται κν. Ἀγριοκάλυμο ἢ Χαίτα· συλήθως ἀπαντᾷ εἰς ὑγροὺς ἢ ἐλώδεις τόπους· αἱ ἀνοφύροι κορυφαί του χρησιμοὶ πρὸς κατασκευὴν μικρῶν σαρώθρων καὶ ἐκκονιστηρίων, τὰ δὲ στελέχη του πρὸς κατασκευὴν ψαθῶν καὶ κλαμοειδῶν καὶ πρὸς ἐπιστέγασιν ἀγροτικῶν οἰκημάτων, ἀποθηκῶν, καλυβῶν καὶ ὑποστέγων. Τοῦ εἶδους τούτου συμβουλευέται ἡ φύτευσις εἰς ἐλώδεις τόπους πρὸς βαθμιαίαν ἀνύψωσιν τοῦ ἐδάφους (βλ. καὶ Σκίρπος).

Φραιδινετία (Freycinetia, τ. Πανδανωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 30 εἶδη ἰθγ. τῆς τροπ. Ἀσίας, τῶν Μαλαισιῶν νήσων καὶ τῆς Αὐστραλίας· θάμνοι ἀειθαλεῖς, ἀναρριχώμενοι· τινὲς κοσμητικοί· Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ Φ. ἢ βάγξιος (F. Banksii), ἰθγ. τῆς Νέας Ζηλαντίας.

Φραμπουάζ, βλ. Βάτος ἢ Ἰδαία.

Φράουλα, βλ. Χαμαικέρασις.

Φράξινος, Φράξις, Φράξος καὶ Φράξο (Fraxinus), βλ. Μελίς.

Φράππα, βλ. Ἐσπεριδοειδῆ, σελ. 342 καὶ 344.

Φρεσδία (Freesia, τ. Ἰριδωδῶν) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη ἰθγ. τῆς Εὐρέπιδος Ἀκρας· φ. πώδη βολβόριζα, κοσμητικά· τὸ συνηθέστερον θεραπευόμενον εἶνε Φ. ἢ εὐδομος (F. odorata ἢ refracta), φ. πολυανθέστατον, πολλαπλασιαζόμενον εὐχερῶς διὰ σπορῆς καὶ βολβῶν.

Φροξυλιά, βλ. Ἀκτῆ.

Φρυγάνον (γαλλ. Broussailles, ἀγγλ. Brushwood, Underwood ἢ Fire wood, τουρ. Τσαλί) ὀνομάζομεν συνήθως, ὡς τὸ πάλαι, «τὸ ἀπὸ ῥίζης πολυστέλεχος καὶ πολύκλαδον» (Θεοφρ. Φ. I.-1, 3, 1), μὴ ὑψούμενον δὲ πλεόν τοῦ μ., ζυλώδες φυτὸν· τοιαῦτα εἶνε Ποτήριον τὸ ἰκανθῶδες, Θύμος ὁ κεφαλωτός, εἶδη Ῥυτῆς κ. ἄ. Πολλὰ τοιαῦτα φυτὰ, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ θάμνοι χρησιμοποιοῦμενοι πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν εἰς ἔναυσμα καὶ ἰδίως πρὸς θέρμανσιν τῶν κλιβάνων ὀνομάζονται ὡσαύτως φρυγάνονα (1). Ἀκριβῆς διάκρισις μεταξύ φρυγάνων καὶ θάμνων δὲν δύναται νὰ

(1) Τόσον παρ' ἀρχαίοις ὅσον καὶ παρ' ἡμῖν σήμερον κοινῶς ἡ λέξις φρυγάνον σημαίνει καὶ καύσιμον ὕλην ἐν γένει συνισταμένην ὄχι μόνον ἐξ ἀκεραίων φρυ-

γίνη, ὡς δὲν δύναται νὰ γίνη εἰς πολλὰς περιστάσεις ἀκριβῆς διάκρισις καὶ μεταξὺ θάμνων καὶ δένδρων ἢ φρυγάνων καὶ τινων πολυετῶν ποωδῶν φυτῶν. διὸ καὶ ὁ Θεόφραστος, προκειμένου περὶ καθορισμοῦ τῶν δένδρων, θάμνος, φρύγανον καὶ πόα λέγει: «Δεῖ δὲ τοὺς ἄρους τούτους λαμβάνειν ὡς τύπῳ καὶ ἐπὶ τὸ πᾶν λεγομένους» (Φ. I.-1,3,2—Βλ. καὶ Δένδρον, Θάμνος, Πόα, Ποώδη, Χόρτον, Βότανον, Χλόη).

Φρύο, βλ. Κράμβη ἢ λαχανώδης.

Φτάκοιλο, βλ. Ἐπτάκοιλον.

Φταχρονίτικο, βλ. Αἰώνιον.

Φτειρόχορτο, βλ. Ῥυτή ἢ λινόφυλλος.

Φτελιὰ καὶ Φτελιός, βλ. Πτελέα.

Φτελοκοτσά, βλ. Κελτίς.

Φτέρα, Φτέρη, Φτερίδα, Φτεριτόα, Φτεριτόι, βλ. Πτέρεις ἢ ἀέτειος.

Φτιά τοῦ λαγοῦ, βλ. Κυκλάμιον.

Φυγόκορις (Cimicifuga, ἀγγλ. Bugwort ἢ Bugbane, τ. Βιτραγιοιδῶν) φ. ποώδη πολυετῆ, φίλυδρα, στενωῶς συγγενῆ τῶν Ἀκταίων, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς βορ. Ἀμερικῆς. Φ. τῆς δυσόσμου (C. foetida ἢ Actaea Cimicifuga, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Σιθηρίας) τὸ χόρτον ἐν Σιθηρία χρῆσιμοποιεῖται πρὸς ἀπομάκρυνσιν τῶν κορέων. Φαρμακευτικὴ (ἐμετικὴ) εἶνε ἡ ρίζα Φ. τῆς βοτρουοειδοῦς (C. racemosa, ἀγγλ. Black-Snake root ἢ Cohosh), ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς.

Φύκη παρ' ἀρχαίοις καὶ Φύκια ἢ Φύτσα παρὰ τῷ λαῷ σήμερον ὀνομάζονται διάφορα θαλάσσια φυτὰ ὑπαγόμενα εἰς τὰς τ. Ναϊδῶδη καὶ Φυκῶδη (βλ. Ζωστήρ, Ποσειδωνία, Ῥυτίφιλιος). Τὸ ὄνομα Φύκος καθιερώθη ὑπὸ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν διὰ τὸ πρότυπον γένος τῆς τάξεως τῶν Φυκῶδων (βλ.).

Φύκος (Fucus) γ. τῆς ὁμωνύμου τ. τῶν Φυκῶδων, περιλ.φ. θαλάσσια ἀπαντῶντα πολλαχῶς. Παρὰ τὰς δυτικὰς καὶ τὰς βορ. ἀκτὰς τῆς Εὐρώπης ἀπαντῶσι κατὰ μεγάλα ποσὰ ἰδίως τὰ εἶδη Φ. τὸ φυσκῶδες καὶ Φ. τὸ πλατύκαρπον (F. vesiculosus καὶ F. platycarpus). Ταῦτα ὡς καὶ τινε εἶδη τοῦ γένους Ἐλασματίον (Laminaria) ἀποτελοῦσι τὰ κατ' ἐξοχὴν Varechs τῶν Γάλλων, τὰ ὁποῖα εἰς πολλοὺς παραλίους τόπους τῆς Γαλλίας συλλέγονται ἐπιμελῶς καὶ χρησιμοποιοῦνται κατόπιν ἐξαλμυρίσεως πρὸς λίπανσιν τῶν παρακτίων ἀγρῶν. Φ. τὸ πορφυροῦν καὶ Φ. τὸ πτερωτὸν (F. purpureus καὶ F. plumosus) ἀπαντῶσιν εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ Ἐλμινθοβοτανίου (βλ.). Φ. τὸ φυσκῶδες πολλαχῶς

γανωδῶν φυτῶν ἀλλὰ καὶ ἐκ κλαδίων (ἰδίως ξηρῶν) θάμνων ἢ δένδρων συλλεγομένων ἰδίως εἰς δεδασωμένα μέρη. Τὰ ξηρὰ ταῦτα κλαδίῃ λέγονται κοινῶς καὶ κάτσαρα, εἶνε δὲ τὰ τῶν Γάλλων broutilles (ἐξ ὧν κατασκευάζουσι τὰ fagots). Παρ' Ὀμηρῶν τὰ τοιαῦτα φρύγανα ἀναφέρονται ὑπὸ τὸ ὄνομα ῥῶπες (Ὀδο. Κ, 166: Ε, 49 καὶ Π, 47.—Βλ. καὶ Θάμνος, σελ. 417).

της βορ. Εύρώπης χρησιμοποιείται πρὸς παρασκευὴν τῆς ἀκαθάρτου σόδας (γαλλ. caillotis ἢ Soude de Varech, ἀγγλ. Kelp-soda), ἐξ ἧς λαμβάνεται τὸ ἰώδιον, εἰς τινὰς δὲ τῶν Σκωτικῶν νήσων ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν τροφήν τῶν κτηνῶν κατὰ τὸν χειμῶνα, καθ' ἣν ἐποχὴν κυρία τροφή τῶν κτηνῶν ἐν Νορβηγίᾳ εἶνε Φ. τὸ **πριονωτόν** (F. serratus).

Φυκῶδη (Algae ἢ Hydrophyta ἢ Hydrophycae) τ. Κρυπτογάμων ἀριθμοῦσα πάμπολλα γένη κατατασσόμενα εἰς πολλὰς οἰκογενείας· τὰ πλεῖστα ὑδρίβια, ἀπαντῶντα εἰς τὰς θαλάσσας καὶ εἰς ὑφάλμυρα ἢ γλυκὰ στάσιμα ἢ ῥέοντα ὕδατα. Εἶδη τινὰ φύονται εἰς γαίας ὑγρὰς, ἄλλα δὲ εἶνε παράσιτα. Ἡ σύστασις καὶ αἱ μορφαὶ τῶν Φυκῶδων εἶνε ποικιλώταται. Καὶ τινὰ μὲν εἶνε λεπτοφύεστατα, μικρά, ἰνώδη, χροσσωδῆ ἢ κλαδῶδη φ., ἄλλα δὲ δενδρώδη καὶ μεγάλα. Πολλὰ εἶνε ποώδη καὶ ἄλλα χονδρῶδη. Εἰς τὴν τάξιν τῶν Φυκῶδων ἀπαντῶσι τὰ μικρότερα καὶ τὰ μεγαλήτερα φυτά. Τὰ **Δεσμιδιοειδῆ** καὶ **Διατομοειδῆ** (Desmidiaceae καὶ Diatomaceae) εἶνε φ. μικροσκοπικά, ἀπλᾶ κύτταρα, πολλαπλ. διὰ διχασμοῦ. Εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Διατομοειδῶν ὑπάγεται καὶ τὸ **Ψωροσπέρμιον** (Psorospermia), ὅπερ προκαλεῖ τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα **Πεπερίτις** (γαλλ. Pebrine) νόσον τῶν μεταξοσκωλήκων. Ἐκ τῶν μεγαλητέρων Φυκῶδων εἶνε καὶ **Λεσονία ἢ λευκόφαιος** (Lessonia fuscescens), ἥτις ἔχει μορφήν μεγάλου δένδρου καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰς θαλάσσας τοῦ νοτ. ἡμισφαιρίου· μεγάλα Φυκῶδη εἶνε καὶ τὰ **Σάργασσα**, περὶ ὧν ἐλέγχθησαν τὰ δέοντα ἀλλαγῆ (β. λ.)· ἄλλὰ τὸ μῆκιστον εἶδος τοῦ φυτικῆ βασιλείου εἶνε **Μακρόκυστις ἢ ἀπιόφορος** (Macrocystis pyrifera, γαλλ. Varech porte-poire)· τὸ φ. τοῦτο, ὅπερ ἀποκτᾷ μῆκος καὶ μέχρι 500 μ., ἀπαντᾷ ἰδίως εἰς τὰς θαλάσσας τὰς μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλιῆς Ἐλπίδος, τῆς νοτ. Ἀμερικῆς καὶ τοῦ νοτ. Πόλου. Πολυμελεστάτη εἶνε ἡ οἰκογένεια τῶν **Νηματοειδῶν** (Confervaceae), ἧς τὰ εἶδη εἶνε μικρὰ σωληνοειδῆ φ. καὶ ἀπαντῶσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ γλυκὰ ὕδατα. Τὰ φ. ταῦτα ὡς καὶ τὰ τῆς οἰκογενείας τῶν **Ἐλασματιοειδῶν** (Laminariaceae), πολλαπλασιάζονται διὰ σπορίων, τὰ ὅποια κατ' ἀρχὰς ἔχουσι τὴν δύναμιν νὰ κινῶνται καὶ νὰ μετατοπιζοῦνται τῇ βοήθειᾳ βλεφαριδοειδῶν κινήτηριων ὀργάνων. Ἐνεκα τῆς ἡμιζωϊκῆς ταύτης φύσεως τῶν τὰ φ. ταῦτα καὶ τινὰ ἄλλα εἶδη Φυκῶδων ὠνομάσθησαν **Ζωοσπορώδη** (Zooporeae). Ἄξιον μνείας ἐνταῦθα εἶνε μικρὸν Φυκῶδες φ. ὀνομαζόμενον **Χθονόβλαστος ὁ ἀλίφιλος** (Chthonoblastus salinus ἢ Microcoleus Chthonoblastus) καὶ ἀπαντῶν εἰς τὰ βορ. περᾶλια τῆς Εὐρώπης καὶ τὰ δυτικὰ τῆς Γαλλίας (Νορμανθίας). Τὸ φ. τοῦτο, πολλαπλασιαζόμενον πυκνῶς εἰς τὰς ἀλικὰς καὶ καλύπτει τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῶν ἐν εἶδει συνεχοῦς τάπητος, συντελεῖ ὅπως τὸ ἐν αὐταῖς πηγνύμενον ἄλας συγκομιζεται λευκότερον καὶ ἀπηλλαγμένον χρώματος καὶ ἄλλων ξένων οὐσιῶν.

Τὰ πλεῖστα τῶν θαλασσιῶν Φυκῶδων ἐξαλμυριζόμενα ἀποτελοῦσιν ἐκλεκτῆς ποιότητος λίπασμα ἰδίως διὰ τὰς συμπαγεῖς γαίας, οἰκονομικώτατον δὲ ὅταν αὐταὶ ἦνε περᾶλιοι. Εἶδη τινὰ Φυκῶδων εἶνε χρησιμώτατα φαρμακευτικὰ φ. (βλ.

Ἐλμινθόβοτανον), ὀφείλεται δὲ ἡ φαρμακευτικὴ τῶν δυνάμις εἰς 2 ἐνέχουσιν ἐν ποσῷ ἰώδιον καὶ αἰθέριον ἔλαιον ἐντόνου ὀσμῆς. Ἰδίως ἐκ τῶν ἀπαντῶντων εἰς τὰ δυτ. παράλια τῆς Εὐρώπης εἰδῶν τοῦ γένους *Φῦκος* ὡς καὶ ἐκ τινῶν ἄλλων *Φυκῶδων* ἐπιτυγχάνεται διὰ βραδείας καύσεως ἢ ἀκάθαρτος σάδα ἐξ ἧς λαμβάνεται, ὡς ἤδη εἴπομεν (βλ. *Φῦκος*), τὸ ἰώδιον τοῦ ἐμπορίου. Ἐλασματίου τοῦ δακτυλοειδοῦς (*Laminaria digitata*) οἱ ξηροὶ καυλοὶ εἶνε γρήσιμοι εἰς τὴν χειρουργικὴν καὶ τὰς τέχνας, Ἐλασματίον δὲ τὸ σακχαροφόρον (*Laminaria saccharina*, γαλλ. *Baudrier de Neptune*) ἐνέχει μαννιτοσάκχαρον (*manitose*). Φυκῶδες βαφικὸν φ. εἶνε Ῥυτίφιλος ἢ βυφικὴ περὶ ἧς ἐλέχθησαν τὰ δέοντα ἀλλαχοῦ. Μικροσκοπικὸν Φυκῶδες φ. (*Palmella prodigiosa*) ἀναπτύσσεται ἐνίοτε εἰς τὰ κοκκῶς συντηρούμενα ἄλευρα καὶ τὸν σίτον, ὅτε ὁ ἐκ τοιοῦτου παρασκευαζόμενος ἄρτος φέρει κατὰ τόπους μικρὰς ἐρυθρὰς κηλίδας. Πολλὰ Φυκῶδη τῶν γλυκῶν καὶ τῶν ὑφαλυμύρων ὑδάτων ὡς καὶ τινὰ τῶν φουομένων εἰς ὑγροὺς τόπους, ὅταν, ἕνεκα ἐλαττώσεως ἢ ἐκλείψεως τοῦ συντηροῦντος αὐτὰ ὑγροῦ, ἀποσυντίθενται, ἀποβαίνουνσι νοσογόνα, εἶδη δὲ τινὰ τῆς οἰκογενείας τῶν *Χαροειδῶν* (*Characeae*) ἐκπέμπουσι τότε ἀνυπόφορον ὀσμὴν ὑδροθείου. Εἶδη τοῦ γένους *Χαρά* (*Chara*), καλυπτόμενα ὑπὸ στρώματος φωσφορικῆς ἀσβέστου, χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῶν οἰκοδεσποινῶν ἐν Γαλλίᾳ πρὸς στίλβωσιν τῶν γυτρῶν, διὸ καὶ ὀνομάζονται ταῦτα γαλλ. *Herbes à écurer* ἢ *Lustres d'eau*. Τέλος ἕνεκα τῆς πηκτώδους οὐσίας ἣν ἐν ποσῷ ἐνέχουσι πολλὰ θαλάσσια Φυκῶδη, πλὴν τῆς βιομηχανικῆς καὶ φαρμακευτικῆς χρησιμότητός των, ἀποτελοῦσι καὶ τροφήν θρεπτικωτέτην καὶ χρησιμοποιομένην κατὰ μεγάλα ποσὰ ὑπὸ τῶν κατοίκων πολλῶν παραλίων χωρῶν. Τοιαῦτα δὲ εἶνε καὶ ἡ *Γραμιλαρία* καὶ τὸ *Εὐχευμα* περὶ ὧν ἐλέχθησαν τὰ δέοντα ἀλλαχοῦ (βλ. σελ. 396), *Οὐρβίλλεια* ἢ *χορήσιμος* (*Urvillea utilis*), ἣτις πωλεῖται ὡς ἐδώδιμον εἶδος εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ Βελπαρέζου, *Χόνδρος ὁ πολύμορφος* (*Chondrus polymorphus* ἢ *crispus*, γαλλ. *Mousse perlée* ἢ *Carragène*, ἀγγλ. *Carrageen*), οὗτινος μεγάλη κατανάλωσις γίνεται ὑπὸ τῶν κατοίκων τῶν παραλίων τῆς βορ. Εὐρώπης χωρῶν καὶ ἰδίως τῆς Ἰρλανδίας. Ἡ πηκτώδης οὐσία ἣν τὸ τελευταῖον ταῦτο εἶδος ἐνέχει καὶ ἣτις ὀνομάζεται *καρραγενίνη* (γαλλ. *caragenine*), πλὴν τῆς θρεπτικῆς ιδιότητός της, ἐνεργεῖ καὶ ὡς μαλακτικὸν καὶ πραιντικὸν φάρμακον (φαρμ. *Φῦκος* τὸ οὐλόφυλλον ἢ ἰρλανδικόν, *Fucus crispus* s. *Irlandicus* s. *Carrageen*).

Πολλὰ εἶνε τὰ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἀναφερόμενα θαλάσσια φυτά, τὰ πλείστα τῶν ὁποίων εἶνε Φυκῶδη. Πολλὰ τοιαῦτα φ. περιγράφει ἢ ἀπλῶς ἀναφέρει ὁ Θεόφρ. ὅστις τὰ διαιρεῖ εἰς *πρόσγεια* καὶ *πόντια* (Φ. I.-4, 6, 2), καὶ περὶ τῶν ὁποίων ἐλέχθησαν τὰ δέοντα ἐν τοῖς πρόσθεν (βλ. Βρύον θαλάττιον, Ἐλάτη ποντία, Συκὴ θαλαττία, Φοῖνιξ πόντιος — Βλ. καὶ *Ζυγόνημα*, *Κοραλλίνη*, *Βακτηρίδια*).

Φυλία, βλ. Ἐλαία, σελ. 263.

Φυλική, βλ. Φιλύκη.

Φυλλάδα, βλ. Νήριον καὶ Κράμβη ἢ λαχανώδης.

Φυλλάκανθα *φυτά* ὀνομάζει ὁ Θεόφραστος τὰ φέροντα ἀκανθώδη φύλλα ποώδη ἰδίως φυτά.

Φύλλανθος (Phyllanthus, τ. Γρομφαδιωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 450 εἶδη, τὰ πλείστα ἰθαγ. γωρῶν τροπικῶν, πολλά κοσμητικά. Φ. τοῦ στενοφύλλου (P. angustifolius, θάμνου ἰθαγ. τῆς Ἰαμαϊκῆς) τὰ ἄνθη φύονται εἰς τὰ πέρατα τῶν φυλλοκλαδίων του, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ γένους. Φ. τοῦ νιρουρίου (P. Niruri, θάμνου ἰθαγ. τῶν ἂντ. Ἰνδιῶν) τὰ φύλλα, οἱ νεαροὶ βλαστοὶ καὶ ἡ ρίζα θεωροῦνται ἀντιπυρετικά καὶ διουρητικά. Φ. τοῦ διστοίχου (P. ἢ Cicca disticha, θάμνου ἰθαγ. τῶν ἂντ. Ἰνδιῶν) ὁ καρπὸς εἶνε βρώσιμος· τὸ εἶδος τοῦτο δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Φυλλίτις, βλ. Σκολόπενδρον.

Φυλλόκακτος (Phyllocactus, τ. Κακτωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 13 εἶδη, πάντα κοσμητικά καὶ ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευμένων εἶνε καὶ Φ. ὁ ἀκερνάνειος ((P. ackernanni), ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ, εἶδος ἀφυλλον, φυλλοκλάδιον, ἀπαντῶν θεραπευόμενον ἐνίοτε καὶ παρ' ἡμῖν.

Φυλλοκλάδιον, βλ. εἰς Φύλλον.

Φυλλόκλαδος (Phyllocladus, ἀγγλ. Celery leaved-Pine-tree, τ. Κωνοφόρων) γ. περιλ. περί τὰ 4 εἶδη ἀπανῶντα εἰς τὴν Τασμανίαν, τὴν Νέαν Ζηλανδίαν καὶ τὸ Βόρνεον· θάμνοι καὶ δένδρα ἀειθαλῆ, ἐξόχως κοσμητικά ἰδίως διὰ τὴν ἰδιόρρυθμον φύσιν τοῦ φυλλώματός των. Τὰ γνήσια φύλλα των εἶνε μικρὰ καὶ λεπτρῶδη, τὰ δὲ κλαδία των φυλλώδη (βλ. Κλαδόφυλλα) πεπλατυσμένα, ἀπλᾶ ἢ σύνθετα, λοβωτὰ ἢ ὀδοντωτὰ. Φ. ὁ ῥομβοειδῆς (P. rhomboidalis), δένδρον ὑψούμενον καὶ μέχρις 20 μ. ἰθαγ. τῆς Τασμανίας, ἔχει ξύλον ἀρίστης ποιότητος χρησιμοποιούμενον ἰδίως εἰς τὴν ναυπηγίαν. Φ. ὁ τριχομανοειδῆς (P. trichomanoides), δένδρον τῆς Νέας Ζηλαντίας, ὑψούμενον καὶ μέχρι 35 μ. ἔχει ὡσαύτως ξύλον ἐκλεκτῆς ποιότητος· ὁ φλοιὸς του, δεψικός καὶ βαφικός, χρησιμοποιεῖται ἰδίως ἐν Ἀγγλίᾳ πρὸς δέψιν καὶ βαφὴν τῶν ἐριφείων καὶ κυνεῖων δερμάτων δι' ὧν κατασκευάζονται αἱ χειρίδες. Ἀμφότερα τὰ δένδρα ταῦτα δύναται νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς ὄρεινους τόπους τῆς Ἑλλάδος.

Φύλλον. Ἐκ τῶν σπουδαιότερων ὀργάνων τοῦ φυτοῦ εἶνε καὶ τὸ φύλλον, ὅπερ συνίσταται ἐκ τοῦ ἐλάσματος, ἧτοι τοῦ κυρίως φύλλου, καὶ τοῦ μίσχου (τοῦ κοτυνιοῦ ἢ οὐρᾶς), ὅστις ἐνίοτε ἐλλείπει ἢ ἀντικαθίσταται ὑπὸ τοῦ λεγομένου κολεοῦ. Εἶνε δὲ ὁ κολεὸς ἢ προέκτασις τοῦ κάτω μέρους τοῦ ἐλάσματος, ἧτις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον περιβάλλει τὸν βλαστὸν ἢ τὸν καυλὸν ἐπὶ τοῦ ὁποίου φύεται τὸ φύλλον (ὡς εἰς τὰ Σιτηρά). Ἐνίοτε ὁ κολεὸς εἶνε μακρότατος καὶ πλατύτατος, πολλοὶ δὲ τοιοῦτοι φόμενοι ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ περίπου σημείου καὶ ἀλληλοκαλυπτόμενοι ἀποτελοῦσι τὸ λεγόμενον ψευδοστέλεχος, ὡς συμβαίνει εἰς τὰς Μούσας (β.λ.). Ἡ πρὸς τὰ ἄνω βλέπουσα ἐπιφάνεια τοῦ ἐλάσματος ὀνομάζεται ὕπτια, ἢ δὲ πρὸς τὰ κάτω προανῆς. Ἄλλ' ἀπαντῶσι φύλλα τὰ ὁποῖα δὲν παρυσιάζουσιν ἔλασμα, εἶνε βελονοειδῆ, ὡς συμβαίνει εἰς τὰς Πεύκας καὶ ἄλλα.

τινά φ., κυλινδρικά ἢ τρίγωνα, ὡς εἰς τινα Μεσημβριάνθημα. Τὰ ἔχοντα ἔλασμα φύλλα εἶνε ἑμμισχα ἢ ἄμισχα καὶ φέρουσι τὰς κν. λεγομένας φλέβας, ἧτοι τὰ νεῦρα· ταῦτα εἰς τὰ φύλλα τῶν πλείστων Δικοτυληδόνων φ. εἶνε δικτυωτά, ἐνῶ εἰς τὰ τῶν Μονοκοτυληδόνων εἶνε παράλληλα κατὰ μήκος τοῦ φύλλου ἢ φύονται παραλλήλως πρὸς ἄλληλα ἀπὸ κεντρικοῦ παχυτέρου νεύρου. Το κεντρικὸν τοῦτο νεῦρον ὀνομάζεται ῥάχις καὶ ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὰ φύλλα τῶν πλείστων Δικοτυληδόνων, ἀπὸ τούτου δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον φύονται τὰ δευτερεύοντα νεῦρα, τὰ δικτυωτά. Ἡ μεταξὺ τῶν νεύρων χυμώδης, σπογγώδης ἢ σαρκώδης πρασίνη οὐσία ὀνομάζεται παρεγγύμα. Ἡ πρασίνη χροιά τῶν φύλλων ὀφείλεται εἰς τὴν παρουσίαν τῆς λεγομένης χλωροφύλλης, ἧτις εὐρίσκεται ἐντὸς τῶν κυττάρων τοῦ παρεγγύματος ἐν μορφῇ μικρῶν σφαιροειδῶν κόκκων. Ἡ ὀλική ἢ κατὰ τόπους μεταβολὴ τοῦ χρώματος τοῦ φύλλου ἀπὸ πρασίνου εἰς ὄχρον, ὡχρόλευκον, κίτρινον, χρυσίζον, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐρυθρὸν ἢ μελανὸν εἶνε φυσιολογική ἢ παθολογική. Παθολογική εἶνε εἰς τὰ φύλλα τῶν φυτῶν τῶν προσβαλλομένων ὑπὸ τινων νόσων· φυσιολογική δὲ εἰς τὰ φύλλα τῶν φυλλοβόλων φ. τὸ φθινόπωρον ὅτε ταῦτα ἀποβάλλουσι τὸ φύλλωμά των· φυσιολογική ὡσαύτως εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον εἰς τὰ λεγόμενα ποικιλόφυλλα φ. τὰ θεραπεύμενα πρὸς κόσμον ὡς καὶ εἰς τινα ἄλλα· φυσιολογικαὶ εἶνε προστούτοις καὶ αἱ ἀργυρόλευκοι κηλίδες τὰς ὁποίας παρουσιάζουσι τὰ φύλλα φυτῶν τινων (Βεγονιῶν κ. ἄ.) καὶ αἱ ὁποῖαι εἶνε ἀπλῶς φυσαλίδες πλήρεις ἀέρος ἀνεγείρουσαι ἐλαφρῶς τὴν ἐπίδερμίδα τοῦ φύλλου. Τὰ ἄκρα τοῦ ἐλάσματος τοῦ φύλλου ὀνομάζονται πέρατα ἢ ἴνυς. Το κατώτερον σημεῖον αὐτοῦ εἶνε ἡ βάση τὸ δὲ ἀνώτερον ἡ κορυφή. Ἐνθεν καὶ ἔνθεν τῆς βάσεως τοῦ φύλλου, τοῦ μίσχου ἢ τοῦ σημείου τοῦ καυλοῦ εἰς ὃ φύεται τὸ φύλλον, ἐνίοντε φύονται φυλλώδεις ἀποφύσεις, τὰ ὀνομαζόμενα παράφυλλα ἢ περὺγια. Τὰ φύλλα εἶνε ἀπλᾶ ἢ σύνθετα ἐκ πολλῶν φυλλαρίων φερομένων ἐπὶ τῆς ῥάχως, ἧτις ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ κατέχει θέσιν μίσχου. Εἶνε δὲ τὰ σύνθετα φύλλα δισύνθετα, τρισύνθετα ἢ καὶ πολυσύνθετα, ὅτε φέρουσι δευτερεύσας, τριτευούσας κ.λ. ῥάχεις, τὰς ῥάχεις τῶν φυλλαρίων.

Τὰ σχήματα τῶν φύλλων εἶνε ἀπειράριθμα· πάμπολλα Κωνοφόρα φέρουσι φύλλα βελονοειδῆ, ταιαῦτα δέ, ὡς ἤδη εἵπομεν, εἶνε τὰ τῶν Πευκῶν. Φυτῶν τινων τὰ φύλλα εἶνε μέγιστα (βλ. Ἀγαθαί, Φοίνικες, Γυννερία, Μούσα, Βικτορία), ἄλλων δὲ ἔντομοβόρα (βλ. Διωναία, Δροσερά, Λιπάριον)· ἄλλων πάλιν φυτῶν τὰ φύλλα ἔχουσι σχῆμα ἢ καταλήγουσιν εἰς εἶδος ἀσκιδίου ἢ κρατῆρος (βλ. Κεφαλωτός, Νηπενθές, Σαρρακηνιώδη) ἐν ᾧ δέχονται καὶ χωνεύουσιν ἔντομα καὶ ἄλλα ζῴωφια. Τὰ φύλλα τῶν Ἀσκοφύλλων (βλ.) εἶνε πολυσχιδῆ καὶ φέρουσι τριχοειδεις ὑποδιαίρέσεις, παρὰ δὲ τὴν μασχάλην των ἀσκοειδὲς ὄργανον ὀνομαζόμενον ἀσκίδον καὶ διευκολύον τὴν ἐν τῷ ὕδατι κατάδυσιν καὶ ἀνάδυσιν τοῦ φ. Εἰς τὰ ἀνώτερα Ἀχοτυλήδονα (τὰ Ἀγγειοκρυπτόγαμα) τὴν μεγαλύτεραν ἀνάπτυξιν λαμβάνουσι τὰ φύλλα πολλῶν Πτεριδωδῶν· εἶνε δὲ ταῦτα ἄμισχα ἢ ἑμμι-

σχα, ἀπλᾶ ἤ, συνήθεστερον, σύνθετα καὶ ἐνίστε εἰς τὸ ἔπακρον πολυσύνθετα ὡς συμβαίνει: καὶ εἰς πολλὰ Σκιαδανθῆ.

Ἡ ἐπίδερμις τοῦ φύλλου, καὶ ἰδίως ἡ ἐπίδερμις τῆς πρηνούς ἐπιφανείας αὐτοῦ, φέρει πληθὺν μικροσκοπικῶν πόρων, τῶν ὀνομαζομένων **στομάτων**, δι' ὧν συγκοινωνεῖ ὁ ἀῆρ μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ φύλλου καὶ διὰ τῶν ὁποίων ἐξέρχεται τὸ ὀξυγόνον, τελεῖται δ. δ. διὰ μέσου τῶν στομάτων ἢ ἀναπνοῆ τοῦ φυτοῦ. Διὰ τῶν πόρων τούτων ἐξέρχονται τοῦ φύλλου καὶ ὕδατοι ἢ προσλαμβάνονται τοιοῦτοι ἢ καὶ ὕδωρ, κατὰ τὰς περιστάσεις. Ἐκαστον στόμα εἶνε ἐφοδιασμένον μὲ δύο κύτταρα τοποθετημένα ἀπέναντι ἀλλήλων, κατέχοντα θέσιν χειλέων καὶ λειτουργοῦντα περίπου ὡς τοιαῦτα. Τὰ κύτταρα ταῦτα ἀφίστανται ἀπ' ἀλλήλων συστελλόμενα, καὶ ἐπομένως τὸ στόμα ἀνοίγει ὅταν ὁ καιρὸς ᾔνε ὑγρὸς ὅπως διευκολυνθῆ ἡ ἀναπνοῆ καὶ ἡ πρόσληψις ὕδατων, διαστέλλονται δέ, καὶ ἐπομένως τὸ στόμα κλείει, ὅταν ὁ καιρὸς ᾔνε ξηρὸς, ὅπως παρακωλυθῆ ἡ ἐξάτμισις τῶν ὑγρῶν τοῦ φυτοῦ. Τῶν ὑδροβίων φυτῶν τὰ μὲν βευθυσιμένα ἐντὸς τοῦ ὕδατος φύλλα στεροῦνται στομάτων, τὰ δὲ ἐπιπλέοντα φέρουσι τοιαῦτα μόνον ἐπὶ τῆς ὑπτίας ἐπιφανείας των.

Ἐκ τῶν ξυλωδῶν φυτῶν ἄλλα μὲν φέρουσι φύλλα τὰ ὅποια διατηροῦνται θαλερὰ καὶ ἐξοκωλυθεῖσι: νὰ λειτουργῶσι καὶ πλέον τοῦ ἔτους⁽¹⁾: τὰ φυτὰ ταῦτα εἶνε τὰ λεγόμενα **ἀειθαλῆ** ἢ **ἀειφυλλὰ** (γαλλ. arbres toujours verts ἢ arbres verts, ἀγγλ. evergreens) ἄλλα δὲ ἀπεβάλλουσι πάντα τὰ φύλλα των πρὸ τῆς νέας βλαστήσεως, τὸ φθινόπωρον ἢ τὴν χειμῶνα: ταῦτα εἶνε τὰ ὀνομαζόμενα **φυλλοβόλα** (γαλλ. arbres à feuilles caduques, ἀγγλ. deciduous trees). Πάντα σχεδὸν τῶν πολυετῶν πευδῶν φυτῶν τὰ φύλλα διατηροῦνται θάλλοντα πλέον τοῦ ἔτους.

Πολλὰ φυτὰ εἶνε ἐντελῶς ἄφυλλα ἢ ἀντὶ φύλλων φέρουσιν ἀκάνθας ἢ μεμβρανώδεις ἢ λεπυρώδεις μικρὰς ἀποφύσεις. Εἰς τὰ φ. ταῦτα τὴν λειτουργίαν τῶν φύλλων ἐκπληροῦσιν ὁ κορμὸς των, οἱ κλάδοι ἢ τὰ κλαδία των, ἢ οἱ μίσχοι τῶν φύλλων των, ὅτε τὰ μέρη ταῦτα εἶνε πράσινα. Πολλὰ Κακτώδη καὶ τινὰ Εὐφρόβια συνίστανται: ἐκ μόνου τοῦ κορμοῦ των, ὅστις εἶνε συνεσταλμένος, σαρκώδης, ἰκανθώδης ἢ μῆ καὶ πράσινος, διὸ καὶ ἐκπληροῖ καὶ τὴν λειτουργίαν τῶν φύλλων (βλ. Εὐφρόβιον τὸ μυλόμορφον, Ἐχινόκακτος, Ἐχίνοψις ἢ πολλαπλῆ, Μαστοσιδὲς κ. ἄ.) ἄλλων ἀφύλλων φυτῶν οἱ πεπλατυσμένοι **μίσχοι**, οἱ κλάδοι καὶ τὰ κλαδία, στρογγύλα, τρίγωνα, τετράγωνα ἢ καὶ πεπλατυσμένα καὶ ὡς ἐπὶ τὸ

(1) Δένδρων τινῶν τὰ φύλλα διατηροῦνται ἐπ' αὐτῶν θάλλοντα ἐπὶ ἔτη παράδειγμα γνωρίμων εἰς πολλοὺς Συκῆ ἢ ἔλαστικοφόρος (β.λ.). Φυλλοβόλα τινὰ διατηροῦσι πάντα ἢ πολλὰ τῶν φύλλων των μέχρι τῆς βλαστήσεως τῶν νέων (ὡς συμβαίνει εἰς τὴν κοινὴν Λεύκη) ἢ καὶ ἐπὶ τινὰ γρόνον πέραν ταύτης (βλ. Σφένδαμνος ἢ κρητικῆ). Ἀιθαλῆ τινὰ φ. θερμῶν χωρῶν ἐγκλιματιζόμενα εἰς ψυχροτέρας βλαστάνουσιν εἰς ταύτας ὡς φυλλοβόλα: Παράδειγματα Κορδία ἢ Μύξα, Φωτεινὴ ἢ λεία (β.λ.).

πλείστον ἀρθρωτά, εἶνε ὡσαύτως πράσινα καὶ ἐκπληροῦσι τὴν λειτουργίαν τῶν φύλλων. Καὶ οἱ μὲν μίσχοι οἱ ἔχοντες μορφήν φύλλων καὶ λειτουργοῦντες ὡς τοιαῦτα ὀνομάζονται ὑπὸ τῶν βοτανικῶν φυλλώδια (phyllodia), τοιαῦτοι δὲ εἶνε εἰς πλείστας τῶν ἀυστραλιακῶν Ἀκακιῶν ὡς καὶ εἰς τινὰς Ὁξυλίδας τῆς νοτ. Ἀμερικῆς. Τὰ δὲ κλαδία τὰ ἔχοντα μορφήν φύλλων πεπλατυσμένων ἢ βελονοειδῶν λέγονται κλαδοφύλλα (cladophylla), τοιαῦτα δὲ εἶνε τὰ τοῦ Μυρσιφύλλου, τοῦ Ἀσπαράγου, τῆς Ὁξυμυρσίνης. Τέλος φυλλοκλάδια ὀνομάσθησαν οἱ πράσινοι, στρογγύλοι, τρίγωνοι, τετράγωνοι ἢ πεπλατυσμένοι ἀρθρωτοὶ ἢ μὴ κλάδοι καὶ τὰ κλαδία, ὅποια εἶνε εἰς πλείστα Κακτώδη, εἰς τινὰ Εὐφορβιώδη, εἰς πολλοὺς Φυλλάνθους, εἰς τὰς Κατουαρίνας, εἰς Μουσελεμβεκίαν τὴν πλατύκλαδον, εἰς τοὺς Φυλλοκλάδους. Πάντα τὰ μέρη ταῦτα τὰ ἐκπληροῦντα τὴν λειτουργίαν τῶν φύλλων ὀνομάσθησαν περιληπτικῶς ὑπὸ μὲν τοῦ Kunth Κλαδώδια (cladodia), ὑπὸ δὲ τοῦ Gray Κλαδοφύλλα (cladophylla), ὑπ' ἄλλων δὲ φυλλώδια (phyllodia). Ἴσως θὰ ἦτο ὀρθότερον νὰ ὀνομάζωνται Ψευδόφυλλα, τὰ δὲ φυτὰ τὰ φέροντα τοιαῦτα Ψευδοφυλλώδη.

Πλείστον φυτῶν τὰ φύλλα εἶνε λαχανικά (Κράμβης, Θριδάκος κ.λ.), ἄρτυματικά (Δάφνης, Δενδρολιθάνου κ.λ.), ἐγγυματικά ἢ ἀφεψηματικά (βλ. Τεῖα καὶ σελ. 954) ναρκωτικά (Νικοτιανῆς κ.λ.), νομευτικά ἢ κτηνοτροφικά (πλείστον Ἀγρωστωδῶν, Ἐλλοθοκάρπων κ.λ.), φαρμακευτικά (Ἀψινθίου κ.λ.), ἀρωματικά, μυρεψικά (Ἡδύσμου, Βασιλικῆς κ.λ.), πλεκτικά (Φοίνικος, Τύφης κ.λ.), κλωστικά (Ἀγαύης, Φορμίου, Φουρκρούας κ.λ.), χαρτοποιητικά (Σιτηρῶν, Μακροχλόης κ.λ.) καὶ κατὰ πολλοὺς ἄλλους τρόπους χρήσιμα.

Τῶν πλείστων φυτῶν τὰ φύλλα εἶνε ἄσσμα, ἐνῶ εὐοσμώτατα φύλλα φέρουσι πάντα τὰ Ἐσπεριδοειδῆ, πλείστα Χειλανθῆ, τινὰ Ἀγρωστωδῆ ὡς καὶ τινὰ ἄλλων τάξεων φυτὰ. Τὰ φ. ταῦτα εἶνε τὰ ὀνομαζόμενα μυρεψικά, μυριστικά, ἄρτυματικά. Βαρεῖαν ἢ καὶ ἀποθητικὴν ὀσμὴν ἔχουσι τὰ φύλλα φυτῶν τινῶν τοιαῦτα δὲ φύλλα ἔχουσι καὶ τὰ φ. τὰ κν. ὀνομαζόμενα Βρωμοῦσαι καὶ Βρωμώχορτα (β.λ.).

Φύλλον ἀρρενογόνον καὶ Φύλλον θηλυγόνον παρὰ Θεοφρ., βλ. Διόζωστις.

Φυλλόδοταχος, βλ. Βαμβουσοειδῆ.

Φυλλώδιον, βλ. ἄνωτέρω.

Φυντουκιά, βλ. Λεπτοκαρύα.

Φύραμα, βλ. Ζύμαι.

Φυσαλίς ἢ Φυσαλλίς (Physalis, τ. Στρυγνοδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 30 εἶδη, τὰ πλείστα ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς φ. πώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, τινὰ κοσμητικά καὶ ἄλλως χρήσιμα. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε α') Φ. τὸ Ἀλικάκαβον (P. Alkekengi, γαλλ. Cerise d' hiver ἢ Amour en cage, ἀγγλ. Bladder Herb ἢ Winter cherry), πολυετές κοσμητικὸν καὶ φαρμακευτικὸν ((Bacae Alkekengi) ἅπαντ' ἀπολαχθῆ ὡς καὶ ἐν Ἑλλάδι (εἰς ὀρεινοὺς τόπους) ἐνθα ὀνο-

μάζεται κν. Ἀγραβανιά (Κοραΐς) ἢ Κερασούλι ἕνεκα τῶν ἐρυθρῶν, σφαιρικῶν καὶ κατὰ τι μικροτέρων κεράσου καρπῶν του. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται τὸ παρ' ἀρχαίοις Ἀλικάκαβον ἢ Κύστιον, ὅπερ ὁ Διοσκρ. ὀνομάζει Στρούχνον Ἀλικάκαβον ἢ Φυσαλίδα. καὶ β') Φ. ἢ περουβιανή (P. peruviana, γαλλ. Capruli ἢ Alkekengi du Pérou. ἀγγλ. Cape Goosberry), ἐτήσιον, ἰθαγ. τῆς Περουβίας, θεραπεύμενον πολλαχοῦ πρὸς κόσμον καὶ διὰ τὸν ὄγκρον ἢ κίτρινον, γλυκὺ βρώσιμον καρπὸν του. Ἐν τῇ καλλιιεργείᾳ ἀπαντῶσιν αἱ διαφοραὶ ἐδώδιμοι καὶ ἰάνθινος (P. per. edulis καὶ P. per. violacea).

Φυσοειδὲς (Vesicaria, ἀγγλ. Bladder-Pod, τ. Σταυρανθῶν)· περιτὰ 20 γ. περιλ. εἶδη τὰ πλεῖστα ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ. ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν, τῆς Περσίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Τὸ μόνον τῆς ἑλλ. γλωρ. εἶδος εἶνε Φ. τὸ ἑλληνικὸν (V. graeca), ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς τὸν Πικρασσὸν καὶ τὸν Πάρνηθα. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιόλογον εἶνε Φ. τὸ μεγανθὲς (V. grandiflora) ἰθαγ. τοῦ Τεξᾶς. Ἀμφότερα ἐτήσια καὶ θεραπεύμενα πρὸς κόσμον.

Φυτοσίγμα τὸ τοξικὸν (Phytostigma venenosum, ἀγγλ. Ordeal Bean, τ. Ἐλλοβοκάρπων)· φ. ποώδες πολυετές, μέγα, κληματώδες, παρὰ τὴν βλάσιν του ξυλωδες, ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀφρικῆς ὁ καρπὸς του λοβὸς ἐγκλείων 2-3 σπέρματα παρεμφερῆ φασιόλων, γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα καλαβάριοι κύαμοι (γαλλ. Fèves de Calabar, ἀγγλ. Ordeal beans, Ordeal Calabar ἢ Calabar beans), φαρμακευτικά, δηλητηριωδέστατα· ἐνέχουσι τὴν φυσοστιγμίνην ἢ ἑσερίνην, οὐσίαν ἀλκαλοειδῆ χρησιμοποιουμένην εἰς τὴν ἱατρικὴν καὶ ἰδίως εἰς τὴν ὀφθαλμιατρικὴν (φρμ. Καλαβάριος κύαμος καὶ ἑσερίνη, Semina Physostigmatis venenosi ἢ Faba calabarica et eserinum).

Φυτελέφας (Phytelephas ἢ Elephantusia, τ. Φοινικωδῶν)· γ. περιλ. ὀλιγόριθμα εἶδη· τὰ γνωστότερα εἶνε Φ. ὁ μικρόκαρπος (P. microcarpa) ἰθαγ. τῆς Περουβίας, καὶ Φ. ὁ μακρόκαρπος (P. macrocarpa, ἀγγλ. Ivory-nut-tree ἢ Negro's head), ἀμφότερα κοσμητικά. Τὸ πρῶτον ἄκαυλον, τοῦ δευτέρου ὁ κορμὸς παχὺς, βραχὺς, ἐνίοτε ἔρπων καὶ ριζοβολῶν. Τούτου τὰ ἄνθη φύονται κατὰ δέσμας ἐκάστη τῶν ὁποίων φέρει 6-8 τοιαῦτα λευκὰ καὶ εὐσομα, ἐξ ὧν προκύπτουσι τόσαι κάψαι ἐκάστη τῶν ὁποίων ἐγκλείει 6-9 σπέρματα μεγάλα περιβαλλόμενα ὑπὸ περισπερμίου παχέος καὶ σκληροτάτου. Ἡ ἔσω τοῦ περισπερμίου οὐσία, ὑγρὰ κατ' ἀρχάς, ἐπὶ τέλους στερεοποιεῖται καὶ λαμβάνει τὴν ὄψιν καὶ τὴν σκληρότητα τοῦ ἑλεφαντόδοντος, διὸ καὶ χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τούτου πρὸς κατασκευὴν κομβίων καὶ ἄλλων μικρῶν ἀντικειμένων (βλ. καὶ Βόρασος καὶ Ὑφαντικῆ). Ἡ οὐσία αὕτη, γνωστὴ εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα φυτικός ἑλεφαντόδουος (ivoire végétal, Corozo ἢ noix de Corozo, ἀγγλ. vegetable ivory), εἰσῆχθη εἰς τὴν Εὐρώπην τὸ πρῶτον τῷ 1827, ἀπὸ πεντηκονταετίας δὲ γίνεται μεγάλη κατανάλωσις αὐτῆς πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ ἑλεφαντόδοντος εἰς παντοίας ἀνάγκας.

Φύτευμα (Phyteuma ἢ Ranunculus, γαλλ. Raironce, ἀγγλ. Rampion, τ.

Κωδωνανθῶν) γ. περιλ. περί τὰ 40 εἶδη ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς εὐκράτου Ἀσίας: τὰ πλείεστα πωδῆ πολυετῆ, τινὰ κοσμητικά καὶ ἄλλως χρήσιμα. Ἡ ῥίζα Φ. τοῦ σταχυροῦ (P. spicatum), ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, εἶνε ἐδωδιμος. Τὸ Φύτευμα τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Σησαμοειδῆς τὸ Φύτευμα.

Φυτιλίκι, βλ. Θυμέλαια.

Φυτολάκκα (Phytolacca, τ. Φυτολακκωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 10 εἶδη ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας φ. πωδῆ καὶ ξυλωδῆ. Φ. ἡ δέκανδρος (P. decandra, γαλλ. Laque ἢ Raisin d'Amérique, ἀγγλ. Virginia Pok-weed, Pigeon-berry ἢ Red-ink-plant), πωδῆς πολυετές, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς εἰσαχθὲν καὶ ἐγκλιματισθὲν ἀπὸ πολλοῦ εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπαντᾷ ἤδη αὐτοφυόμενον ὡς ὅλος ἐγχώριον φυτὸν πολλαχοῦ ὡς καὶ ἐν Ἑλλάδι ἔνθα ὀνομάζεται κν. Ἀγριοσταφίδα, Μαυροσταφύλι καὶ Κρεμέξι πάντα τὰ μέρη του, καὶ ἰδίως ὁ καρπὸς καὶ ἡ ῥίζα του, εἶνε δηλητηριώδη, ἐνέχουσι τὴν φυτολακκίνην, οὐσίαν ἀλκαλοειδῆ καὶ φαρμακευτικὴν (καθαρτικὴν). Οἱ καρποὶ του εἶνε μικραὶ ῥάγες κατὰ βότρυς ἀναπτυσσόμεναι καὶ ἐνέχουσαι ἄφθονον ἐρυθρὸν χυμὸν χρησιμοποιούμενον ἀντὶ ἐρυθρᾶς μελάνης καὶ ἐνίοτε πρὸς βαφῆν οἴνων καὶ ἄλλων ποτῶν καὶ ἐδωδιμῶν ἄλλ' ἢ τοιαυτῆς χρήσεως αὐτοῦ πολλαχοῦ ἀπαγορεύεται ὡς ἐπιβλαβῆς εἰς τὴν ὑγείαν.

Ἐτερον εἶδος ἄξιον λόγου εἶνε Φ. ἡ παχνώδης (P. pruniosa), πωδῆς πολυετές ἰθαγ. τῆς Συρίας καὶ ἄλλων ἀσιατικῶν χωρῶν. Τοῦ εἶδους τοῦτο ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὴν Κύπρον ἔνθα ὀνομάζεται κν. Παπούτσα τοῦ ἀλουποῦ, Βρωμόχορτο ἢ Μελανιά ὁ ἐρυθρὸς χυμὸς τοῦ καρποῦ του χρησιμοποιεῖται αὐτόθι ἀντὶ ἐρυθρᾶς μελάνης. Καὶ τοῦ εἶδους τούτου πάντα τὰ μέρη εἶνε δηλητηριώδη (βλ. καὶ Πιρκουνία).

Φυτολακκῶδη (Phytolaccaceae) τ. Δικοτλδ. περιλ. φ. πωδῆ, θαμνώδη καὶ δεινδρῶδη, ἰθαγ. τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀμερικῆς (γ. Πιρκουνία, Φυτολάκκα κ.ἄ.).

Φύτσα, βλ. Φύκη.

Φύττι τοῦ γιαιλοῦ, βλ. Ρυτίφοιτος.

Φύττι τοῦ νεροῦ, βλ. Ἀδίαντον.

Φωκίς, βλ. Ἀπίδα, σελ. 129.

Φωτεινὴ (Photinia, τ. Ῥοδωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 20 εἶδη ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, τῆς Σινικῆς, τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Καλιφορνίας θάμνοι καὶ δένδρα, τινὰ κοσμητικά. Τοιοῦτον κατ' ἐξοχὴν εἶνε Φ. ἡ λεία (P. glabra ἢ serrulata), θάμνος ἢ μικρὸν δένδρον ἰθαγ. τῆς Σινικῆς, ἀπὸ πολλοῦ εἰσαχθὲν καὶ θεραπευόμενον καὶ ἐν Ἑλλάδι, ἔνθα πολλαπλ. ἐμβολιαζόμενον ἐπὶ τῆς Κυδωνίας. Εἶνε ἀειθαλές, ἀλλὰ παρ' ἡμῖν τὰ φύλλα του τὸν χειμῶνα γίνονται πορφυρᾶ καὶ πίπτουσι ἔνωρις τὴν ἀνοιξιν καθ' ὃν χρόνον ἀναπτύσσονται τὰ νέα.

Φωτεινοπαγίς, βλ. εἰς σελ. 289.

X

Χαβέττα, βλ. Λάθυρος ὁ ἡμερος.

Χαβοῦτσι, βλ. Δαῦκος τὸ Καρωτὸν.

Χαικορνία ἢ εὐειδής (*Hancornia speciosa*, τ. Ἀποκωνιδῶν), δένδρον ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας, ὃ γαλακτώδης ὁπὸς τοῦ ἐκτιθέμενος εἰς τὸν ἀέρα πικνοῦται καὶ ἀποτελεῖ εἶδος ἐλαστικοῦ κόμμεως.

Χαιρέφυλλον (*Chaerophyllum*, ἀγγλ. Chervil, τ. Σκιαδανθῶν)· γ. περιλ. φ. πωῶδη, ἐτήσια, διητη καὶ πολυετη. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 6 ἐν οἷς καὶ X. τὸ μεθυστικόν (*C. temulum*, ἀγγλ. Cow Parsley), διητές, δηλητηριώδες, ἐμετικόν· ἀπαντᾷ εἰς τόπους ὄρεινους. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἄξιον λόγου εἶνε X. τὸ σαρκόρριζον (*C. bulbosum* γαλλ. Cerfeuil tubéreux, ἀγγλ. Bulbous rooted Chervil ἢ Parsnip-Chervil), διητές, ἰθαγ. τῆς μέσης Εὐρώπης καὶ τῆς δυτ. Ἀσίας, καλλιεργούμενον πολλαχού διὰ τὰς ἐδωδιμούς ρίζας του, αἱ ὁποῖαι εἶνε ὑπόγλυκοι καὶ ἔχουσιν ἰδιάζουσιν ἀρωματικὴν γεῦσιν. Σαρκώδεις, ἐδωδιμούς ρίζας, ἀλλὰ κατωτέρας ποιότητος φέρουσι καὶ X. τὸ πρεσκοτίειον (*C. Prescottii*), ἰθαγ. τῆς Σιβηρίας, καὶ X. τὸ μακρόσπερμον (*C. macrospermum*), ἰθαγ. τῆς Περσίας καὶ τῆς ἀσιατικῆς Τουρκίας. Τὸ παρ' ἀρχαίοις Χαιρέφυλλον ἀναφέρεται ὡς συνώνυμον τοῦ Ἀνθρίσκου.

Χαίτα, βλ. Φραγμίτης.

Χαλαβάνα καὶ **Χαλδάνη**, βλ. Ἄμμι καὶ Γάλθανον.

Χαλαδόχορτο, βλ. Ἀρμερία.

Χαλδαδόρριζα, βλ. Σαπωνόφυτον.

Χάλκειος παρὰ Θεοφρ., φ. ἀκανθῶδες, δυσσεμνήνευτον.

Χαλποστίδα, βλ. Ὑδνοειδῆ σελ. 980.

Χαμαιάκτη, βλ. Ἀκτῆ ἢ Χαμαιάκτη.

Χαμαιάβλανος, βλ. Εὐφρόβιον ὁ Ἄπιος.

Χαμαιάδατος, βλ. Βάτος ἢ γναφαλῶδης.

Χαμαιδάφνη, βλ. Δαφνοειδές καὶ Ὁξυμυρσίνη ἢ ὑπόφυλλος.

Χαμαιδρνά, βλ. Τεύκριον.

Χημαιδρνος, βλ. Τεύκριον καὶ Λινόδρμος.

Χημαιδωρον (*Chamaedorea*)· γ. περιλ. περι τὰ 60 εἶδη ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς· Φοινικῶδη κοσμητικά, ὧν τὸ στέλεχος σπανίως εἶνε παχύτερον δακτύλου. Πάντα εὐδοκιμοῦσιν ὑπὸ σκιάν καὶ εἰς ἔδαφος νοτερόν. Τὸ μεγαλύτερον καὶ μᾶλλον ἀντέχον εἰς τὸ ψῦχος εἶνε X. τὸ ὑψηλόν (*C. elatior*), ἰθαγ. τοῦ Μεξικῶ. X. τὸ λεπτόν (*C. tenella*), ἰθαγ. ἀσαύτως τοῦ Μεξικῶ, εἶνε τὸ μικρότερον εἶδος τῆς τάξεως τῶν Φοινικῶδῶν.

Χημαικέραδος (*Fragaria*, γαλλ. Fraisier, ἀγγλ. Strawberry-plant,

ιταλ. fragola, τουρκ. Τζιλέκ, τ. 'Ροδωδών) γ. περιλ. 5-6 εἶδη φ. πούδη πολυετή. Ἐξ αὐτῶν τέσσαρα, μετὰ πολυαριθμῶν διαφορῶν καὶ νόθων, καλλιεργοῦνται ἔκτενῶς πανταχοῦ σχεδὸν διὰ τὸν εὐχυμον, εὐστομον, ἀναφυκτικόν, ἀρωματικόν καὶ πρωϊμώτατον καρπὸν των, τὸ χαμαικέρασον, τὴν κν. γνωστοτάτην φρούλαν ἢ φράγολαν (γαλλ. fraise, ἀγγλ. Strawberry), ἧτις ἐνιαχοῦ ὀνομάζεται κν. καὶ χαμοκέρασο ἢ φραοῦλι (Κοραῆς).

Τὰ χαμαικέρασα «οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν τὰ ἐγνώρισαν ἴσως, ἢ καὶ δὲν τὰ ὀνόμασαν» εἰς τοὺς Ῥωμαίους πρῶτος μετὰ τὸν Ὀβίδιον τὰ ὀνομάζει ὁ Πλίνιος μὲ τὸ ἐπίθ. *Fraga terrestria*, *Κόμαρα ἔγγεια*, ἧγουν μὴ ἀναβαίνοντα εἰς ὕψος θάμνου ὡς ἡ *Κομαριά* («Ἄτακτα» Δ, 657). Ἡ παρ' Ἀθηναίῳ Χαμαικέρασος (B, 50, d) ἀναφέρεται βεβαίως εἰς *Κόμαρον* τὴν κοινήν. Ὑπὸ τὸ ὄνομα Χαμαικέρασος ἀναφέρει ὁ Διοσκορίδης μικρὰν πλάν, περὶ ἧς λέγει: «Χαμαικέρασος πόα ἐστὶ μικρά, φυομένη ἔνθα τὰ βλάχνα (β.λ.) γίνεται, καὶ κατὰ καιρὸν ὅτε καὶ ὁ καρπὸς τοῦ δένδρου (τοῦ Κεράσου) καρπὸς δὲ ποιεῖ δύο ἢ τρεῖς ὁμοίους κερασίῳ ἄνθη δὲ εὐώδη λίαν ὡσπερ μύσχος» («Περὶ εὐπορίστων» Δ, 154). Ἡ ὡσπερ μύσχος εὐωδία τῶν ἀνθέων τῆς «πόας» ταύτης τοῦ Διοσκρ. εἶνε τὸ μόνον ὅπερ ἐν τῇ περιγραφῇ αὐτοῦ δὲν συμφωνεῖ μὲ τὴν φύσιν καὶ τὰς ιδιότητας τοῦ τῶν σημερινῶν βοτανικῶν Χαμαικεράσου. Ἄλλ' ἡ ὀρθότης τῆς γραφῆς «μύσχος» ἀμφισβητεῖται, ὥστε δὲν εἶνε ἀπίθανον ἢ «πόα» αὕτη τοῦ Διοσκρ. ν' ἀναφέρεται πράγματι εἰς τὸν σημερινὸν Χαμαικέρασον, ἀφοῦ μάλιστα τὸ φ. ἀπαντᾷ αὐτοφύεμενον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὀνομάζεται κν. καὶ Χαμοκερασιά. Ὅπωςδὲποτε, καθ' ἃ ὁ Δε-Κανδόλλος ἐξηκρίβωσε, ἡ καλλιέργεια τῶν Χαμαικεράσων πιθανῶς δὲν ἤρχισεν εἰμὴ μόνον ἀπὸ τοῦ 15ου ἢ τοῦ 16ου μ. Χ. αἰῶνος.

Εἶνε δὲ τὰ τέσσαρα καλλιεργούμενα διὰ τὸν καρπὸν των εἶδη α') X. ὁ ὄρεινός, β') X. ὁ ἐδάδιμος, γ') X. ὁ βιργίνιος καὶ δ') X. ὁ χιλιανός (*F. collina*, *F. vesca*, *F. virginiana* καὶ *F. chiloensis*) καὶ τὰ μὲν δύο πρῶτα εἶνε ἰθαγ. ἰδίως τῆς Εὐρώπης, ἀπαντῶσι δὲ αὐτοφυῆ καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἔνθα ὀνομάζονται κν. Κουκουμαριές, Κοκκομαριές ἢ Χαμοκερασιές τὸ τρίτον εἶνε ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, τὸ δὲ τέταρτον τῆς νοτίου. Ὁ καρπὸς τῶν μὲν ἀμερικανικῶν εἰδῶν εἶνε μεγαλύτερος, τῶν δὲ εὐρωπαϊκῶν μικρότερος πλὴν εὐωδέστερος. Τοὺς μεγαλύτερους καρποὺς φέρει νόθον ἢ διαφορὰ τοῦ χιλιανοῦ X. ὀνομαζομένη μεγανθῆς (*F. chiloensis grandiflora*, γαλλ. Fraisier Ananas, ἀγγλ. Pine Strawberry), καὶ καλλιεργεῖται ὑπὸ πολλὰς παραλλαγὰς. Ὁ καρπὸς τῆς παραλλαγῆς Docteur Morère ἔχει διάμετρον πέντε ὡς ἔγγιστα ε. μ. Τὰ εὐωδέστερα χαμαικέρασα φέρει ἢ διαφορὰ ἄλπειος (*F. vesca semperflorens* ἢ *F. alpina*, γαλλ. Fraisier de quatre saisons).

Ὁ X. εὐδοκίμει εἰς γαίαις γονίμους, νοτερὰς ἢ ἀρδευομένας, εἰς τοποθεσίας δὲ σκιαζομένας εἰ δυνατόν ἐπὶ τινὰς ὥρας τῆς ἡμέρας. Πολλαπλ. σπανίως μὲν διὰ σπορᾶς, συνηθέστατα δὲ δι' ὧν ἀναδίδει πολυαριθμῶν ἐρπόντων, ἐρρίζων κλαδιῶν,

τῶν καλουμένων **μοσχίων**. Ἡ ἔκτενης καλλιέργεια τοῦ φ. τούτου εἶνε ἐπικερδῆς ἰδίως παρὰ τὰ μεγάλα κέντρα, ὡς εἶνε δὲ γνωστὸν καταναλίσκεται ὁ καρπὸς αὐτοῦ νωπὸς καὶ παρασκευαζόμενος ποικιλοτρόπως μετὰ σακχάρου.

Παρ' ἡμῖν οὐχὶ ἀσήμενος εἶνε ἐνίοτε ἡ ζημία ἢ προξενουμένη εἰς τὰς φυτείας τοῦ X. ὑπὸ τοῦ Ἰούλου (*Iulus fragariae*, γαλλ. *Iule*) καὶ ἰδίως ὑπὸ τοῦ Ὀνίσκου (*Oniscus asellus*, γαλλ. *Colporte*), τοῦ κν. ὀνομαζομένου **Κουβαρίδα** (1), διότι ἅμα τῇ διὰ τῆς χειρὸς ἢ ἄλλως ἐπαρῆ συσπειροῦται, λαμβάνει μορφὴν σφαιριδίου καὶ ἀκίνηται. Ἀμφότερα τὰ ζωῦφια ταῦτα εἶνε ἐπιζήμια καὶ εἰς πολλὰ Λαχανικά, ἀπαντῶσι δὲ πάντοτε εἰς μέρη ὑγρὰ ἢ συχνὰ ἀρδευόμενα. Πρὸς καταπολέμησιν αὐτῶν οἱ ψεκαστοὶ διὰ λυσόλης, ἀποβρέγματος καπνοῦ ἢ ἀρσενικοῦ γούου διαλύσεως εἶνε ἐφαρμοσίμιοι ἐφ' ὅσον δὲν πρόκειται περὶ φ. τῶν ὁποίων τὰ ἐναέρια μέρη (φύλλα ἢ καρποὶ) γρησιμοποιοῦνται ἀμέσως. Προκειμένου περὶ τοῦ X. ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἀνθήσεως του μόνον ἡ συλλογὴ τῶν ζωῦφιων ἐπιτρέπεται.

Ὡς κοσμητικὸν εἶδος θεραπεύεται ἐνιαχοῦ X. ὁ Ἰνδικὸς (*F. indica* ἢ *Duchesnea fragarioides*), φ. πωδὸς πολυετές, περιελισσόμενον.

Χαμαϊκίδος, βλ. Γλήγωμα καὶ Κυκλάμινον.

Χαμαϊκλαδον (*Chamaecladon*, τ. Ἀρωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 12 εἶδη ἴθαγ. τῆς τροπ. Ἀσίας καὶ τῶν Μαλαισίων νήσων φ. πωδὸς πολυετῆ. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε X. τὸ **μεταλλικόν** (*C. metallicum*), ὅπερ θεραπεύεται ἐνίοτε πρὸς κόσμον.

Χαμαικυπάριδος (*Chamaecyparis*, ἀγγλ. *White Cedar*, τ. Κωνοφόρων) γ. περιλ. δένδρα μικρά, δασικά, κοσμητικά, ἴθαγ. τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Δίαν κοσμητικὸν εἶδος εἶνε καὶ ὑπὸ πλείστας διαφορὰς καὶ παραλλαγὰς πολλαχοῦ θεραπεύεται X. ἡ **λαουσονιανὴ** (*C* ἢ *Cupressus lawsoniana*), ἴθαγ. τῆς Καλιφορνίας. Ἡ παρ' ἀρχαίους Χαμαικυπάρισσος ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς Σαντόνιον τὴν Χαμαικυπάρισσον τῶν σημερινῶν βοτανικῶν.

Χαμαιλευκὴ ἢ βλεφαριδωτὴ (*Chamaelaucium ciliatum*, τ. Μυρτώδων), θάμνος ἀειθαλής, κοσμητικὸς, ἴθαγ. τῆς Αὐστραλίας. **Χαμαιλευκὴ** παρ' ἀρχαίους καὶ **Χαμόλευκα** κν. σήμερον ὀνομάζεται τὸ Βήχιον (β. λ.).

Χαμαιλέων ὁ μέλας καὶ **Χαμ. ὁ λευκός**, βλ. Καρδοπάθιον καὶ Καρλινία.

Χαμαῖλινον τὸ ἡμερον (*Camelina sativa* ἢ *Myagrum sativum*, γαλλ.

(1) Τὸ ζωῦφιον τοῦτο τὸ πάλαι ὠνομάζετο Ὀνος, Ὀνίσκος ἢ Ἀγαθίς. Ὁ Διοσκρ. τὸ ἀναφέρει ὑπὸ τὰ ὀνόματα **Κουβαρίδης** καὶ Ὀνος, εἰς τὸ περὶ Κουβαρίδων δὲ κεφάλαιον λέγει «Ὀνοι, οἱ ὑπὸ τὰς ὑδρίας, ζῶά εἰσι πολύποδα, σφαιρούμενα κατὰ τὰς ἐπαφὰς τῶν χειρῶν». Οἱ Κύπριοι τὸ ὀνομάζουσι **Νοδιά**, διότι ἀπαντᾷ πάντοτε εἰς νοτερὰς τόπους.

Caméline, ἀγγλ. Gold of pleasure, τ. Σταυρανθῶν), φ. ἐτήσιον, ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, καλλιεργούμενον ἐνιαχοῦ διὰ τὰ σπέρματά του, ἐξ ὧν δι' ἐκθλίψεως λαμβάνεται παχὺ ξηραντικὸν ἔλαιον (30 0/0), χρήσιμον πρὸς φωτισμὸν καὶ κατασκευὴν ἐλαιοχρωμάτων. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ὑποθέτουσι τινες ὅτι ἀναφέρεται ἡ **Μύαγρος** τοῦ Διοσκρ. ὅπερ ἀπίθανον.

Χαμαίμηλον (*Matricaria*, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περὶ τὰ 70 εἶδη ἀπαντῶντα πολλαχοῦ φ. πωδῆ, τὰ πλεῖστα ἐτήσια. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε **X. τὸ κοινόν** (*M. Chamomilla*, γαλλ. Chamomille com., ἀγγλ. Chamomile, τουρκ. Πιπαζιά), κοινὸν ἰδίως εἰς τὰς παραμ. χώρας. Τὸ μόνον εἶδος τοῦ προκειμένου γένους ὅπερ ἀπαντᾷ ἐν Ἑλλάδι, ἔνθα εἶνε κοινότατον καὶ κν. γνωστὸν ὑπὸ τὰ ὀνόματα **Χαμομήλι**, **Χαμόμηλο**, **Μαρτοπούλουδο** (Κοραῆς) ἐν Αἰγίνῃ **Λουλοῦδι** τοῦ Ἀγ. Γεωργίου, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ **Μουγιόχορτο**. Τὸ φ. τοῦτο εἶνε πιθανῶς τὸ **Χαμαίμηλον** τοῦ Γαληνοῦ, εἰς τοῦτο δὲ κατὰ τινὰς ἀναφέρεται μία τῶν **Ἀνθεμίδων** (β.λ.) τοῦ Διοσκρ. Τὰ ἄνθη του φαρμακευτικά (φρμ. **Χαμαίμηλον ἄνθος**, *Flores Chamomilleae vulgaris*) ἀλεθόμενα καὶ μεταβαλλόμενα εἰς λεπτὴν κόκκινον δυνατὸν ν' ἀντικαταστήσωσι τὸ Πύρεθρον (β.λ.) ἐν τῇ καταπολεμησεί πολλῶν ἐντόμων, ἀποσταζόμενα δὲ παρέχουσι κυανοῦν φαρμακευτικὸν αἰθέριον ἔλαιον πολύτιμον (ἀξίας 1000 ὡς ἔγγιστα δρχ. κατ' ὄκ.). Τὰς αὐτὰς περίπου δυνάμεις ἔχουσι καὶ τὰ ἄνθη **Ἀνθεμίδος τῆς εὐγεννοῦς** (περὶ ἧς ἐγένετο λόγος ἐν τοῖς πρὸσθεν) καὶ **Χαμαίμηλου τοῦ δισκοειδοῦς** (*M. discoidea*), ἰθαγ. τῆς Καλιφορνίας, ὅπερ ἐνίοτε θεραπεύεται πρὸς κόσμον.

Χαμαινυρδίνη παρὰ Πληνίῳ, ἀναφέρεται εἰς χαμαίμηλον Μύρτον τῆν κοινήν.

Χαμαιπεύκη (*Chamaepeuce*, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. φ. πωδῆ καὶ θαμνώδη, στενωῖς συγγενῆ τῶν Κνίκων. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. **X. ἡ θαμνώδης** (*C. fruticosa*) καὶ **X. ἡ κολοβή** (*C. mutica* ἢ *Pteronia Chamaepeuce*), ἀμφοτέρᾳ θάμνοι ὄρειων καὶ βραχωδῶν τόπων. Τὸ δεύτερον, μικρότερον καὶ κοινότερον, εἶνε πιθανῶς ἡ τοῦ Διοσκρ. **Χαμαιπεύκη**.

Χαμαιπίετις, βλ. Ἄζυγος.

Χαμαιπλάτανος παρ' ἀρχαίοις, πιθανῶς Πλάτανος ἐν θαμνώδη καταστάσει.

Χαμαίπρινος, βλ. Δρῦς σελ. 258.

Χαμαιρράφανος, βλ. Εὐφόρβιον ὁ Ἄπιος.

Χαμαιρριφής, βλ. Χαμαίρωψ.

Χαμαίρωψ ἢ Χαμαιρριφής (*Camérops*, τ. Φοινικωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 6 εἶδη, πάντα ἰθαγ. τῆς Ἀσίας πλὴν ἐνός, τοῦ ταπεινοῦ ἢ χαμηλοῦ **Χαμαίρωπος** (*Ch. humilis*, γαλλ. Palmier nain, ἀγγλ. European Fan-Palm), αὐτοφρούς εἰς τὴν Ἰσπανίαν (καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἀνδαλουσίαν) καὶ εἰς τινὰς τόπους τῆς βορ. Ἀφρικῆς (καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἀλγερίαν). Τὸ εἶδος τοῦτο εἰς οὐχὶ πολὺ ἀπομακρυσμένην ἐποχὴν ἀπήντα αὐτοφρούς καὶ ἐνιαχοῦ τῆς νοτ. Γαλλίας, κατὰ δὲ τὴν ἀρχαιότητα καὶ εἰς τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Κρήτην, διότι εἰς τὸ εἶδος τοῦτο

ἀναφέρονται οἱ παρὰ Θεοφρ. «χαμαιριφειῖς φοίνικες» τῶν εἰρημένων δύο νήσων (1).

Εἰς τὴν Ἀλγερίαν ὁ ταπεινὸς X. φύεται ἐπὶ μεγάλων ἐκτάσεων, εἶνε δὲ αὐτοῖσι τὸ φ. τοῦτε δασικόν, παρέχον σημαντικὴν ὠφέλειαν εἰς τὴν χώραν, διότι τὸ φύλλον του χρησιμοποιεῖται ποικιλοτρόπως. Ἐξ αὐτοῦ, ὡς τὸ πάλαι, κατασκευάζονται φορμοὶ ἄριστοι, ὡς καὶ σπυρίδες καὶ ἄλλα πλεκτικά εἶδη· ζαινόμενον δὲ ἀποτελεῖ τὴν καὶ παρ' ἡμῖν συνηθέστατα χρησιμοποιουμένην **τζίβαν** ἢ **ζίβαν** (γαλλ. Crin végétal), ἣτις εἶνε ὑλικὸν στερεώτατον, ἐλαστικώτατον καὶ, ὡς μὴ προσβαλλόμενον ὑπὸ τοῦ σητός, ἄριστον πρὸς πλήρωσιν στρωμνῶν, προσκεφαλαίων, ἐπιπίων, **ταπητωμάτων** (**ταπετσαρίας**) ἐδρῶν, ἀνακλιντρῶν καὶ ἄλλων τοιούτων ἐπίπλων. Εἰς τὸ ἐμπόριον διακρίνονται συνήθως τρεῖς ποιότητες ζίβας : ἡ **ἀρίστη** (γαλλ. sur-choix extra), ἣτις τιμᾶται πρὸς 30-35 φρ. κατὰ στατήρα (78 ὀκ.), ἡ **ξανθὴ** (γαλλ. crin-blanc), ἀξίας 10-13 φρ. κατὰ στατήρα, καὶ ἡ **τελευταία** ἢ **κοινὴ** (γαλλ. ordinaire), ἡ πωλουμένη πρὸς 8-10 φρ. κατὰ στατήρα. Πρὸς ἀπομίμησιν ἀμερικανικοῦ τινος παρνομίας χρήσεως ὑλικοῦ (βλ. Τιλανδσία) ἡ ξανθὴ ζίβα βάφεται μέλαινα τῇ βοήθειᾳ αἱματοζύλου (β.λ.), ὅτε πωλεῖται πρὸς 15-20 φρ. κατὰ στατήρα. Ὑπολογίζεται ὅτι ἡ ἐξ Ἀλγερίας ἐτήσια ἐξαγωγή τῶν ποικίλων προϊόντων τοῦ X. τούτου εἶνε ἀξίας πέντε ὡς ἔγγιστα ἑκατομ. φρ. (βλ. καὶ Χλωρόγαλον καὶ Ζωστήρ).

Πάντα τὰ εἶδη τοῦ προκειμένου γένους εἶνε κοσμητικά, πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ ἀντέχουσιν εἰς ψῦχος καὶ πλέον τῶν 10 βαθμῶν ὑπὸ τὸ μηδέν. Τὰ συνηθέστερον θεραπευόμενα πανταχοῦ εἶνε τὸ περι οὐ ἐγένετο ἤδη λόγος, ὅπερ ἀπαντᾷ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς, καὶ X. ὁ ὑψηλὸς (C. ἢ *Trachycarpus excelsus*), ἰθαγ. τῆς Σινικῆς καὶ τῆς Ἰαπωνίας. Ἀμφότερα τὰ φ. ταῦτα ἀπαντῶσι θεραπευόμενα ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ πολλοῦ.

Χαμαιδύκη παρὰ Διοσκρ. ἀναφέρεται ὡς συνώνυμον τῆς ὑπνοποιοῦ Μηκωνος. Βλ. καὶ Εὐφόρβιον ἢ Χαμαιοσύκη.

Χαμέλαια βλ. Δαφνοειδὲς ἢ Χαμέλαια.

Χαμοθρουπίδι, βλ. Θῦμος ὁ κατάγραπτος.

Χαμοκεραδιά, βλ. Χαμαικίερασος.

Χαμόκλαδο, βλ. Θάμνος.

Χαμοκουκκιά, βλ. Κρότων.

(1) «Οἱ δὲ χαμαιριφειῖς καλούμενοι τῶν φοινίκων ἕτερον τι γένος ἐστὶν ὡσπερ δμῶνυμον· καὶ γὰρ ἐξαιρεθέντος τοῦ ἐγκεφάλου (βλ. σελ. 1008) ζῶσι καὶ κοπέυτες ἀπὸ τῶν ριζῶν παραβλαστάνουσι. Διαφέρουσι δὲ καὶ τῷ καρπῷ καὶ τοῖς φύλλοις· πλατὺ γὰρ καὶ μαλακὸν ἔχουσι τὸ φύλλον, δι' ὃ καὶ πλέκουσιν ἐξ αὐτοῦ τὰς τε σπυρίδας καὶ τοὺς φορμούς· πολλοὶ δὲ καὶ ἐν τῇ Κρήτῃ γίνονται καὶ ἐτι μᾶλλον ἐν Σικελίᾳ» (Φ. Ἰ. 2,6,11).

Χημολεό, βλ. Καρλινία ή κοιμειωφόρος.

Χαμόλευκα και **Χαμόλεύκι**, βλ. Βήχιον.

Χαμοληνά, βλ. Δαφνοειδές.

Χαμολνός, βλ. Καρλινία και Καρδοπάθιον.

Χαμολιθάνο, βλ. Λαθάντις ή Στοιχάς.

Χαμουηλιά, βλ. Μηλέα, σελ. 659.

Χαμουήλι και **Χαμόμπλο**, βλ. Χαμαίμηλον.

Χαμοσκίδι, βλ. Ψωραλέα.

Χαρακίας, βλ. Εύφόρβιον τὸ σιθόρπειον.

Χαρδάρι, βλ. Σίναπι.

Χάρις (*Gratiola*, γαλλ. *Gratiolle*, ἀγγλ. *Hedge Hyssop*, τ. *Γρομφαδιωδῶν*) γ. περιλ. περί 20 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης, τῆς βορ. Ἀμερικῆς και τῆς νοτ. Αὐστραλίας· φ. πώδη πολυετῆ, τινά κοσμητικά. Τὸ γόρτον X. τῆς φαρμακευτικῆς (*G. officinalis*, γαλλ. *Gratiolle*, *Petite Digitale* ἢ *Herbe à rauvne homme*) εἶνε φαρμακευτικὸν (φρμ. Ἡρακλείας πῶα, *Herba Gratiolae*—ἐμετικὸν και δραστικὸν καθαρτικὸν φάρμακον)· ἐνέχει τὴν γρατιόλην, οὐσίαν ἀλαλοειδῆ. Τὸ φ. τοῦτο, κοινὸν ἀνά τὴν μέσην Εὐρώπην, εἶνε τὸ μόνον τοῦ προκειμένου γένους ὅπερ ἀπαντᾷ ἐν Ἑλλάδι, εὐτυχῶς δε ἀραιῶς, διότι πάντα τὰ μέρη του εἶνε δηλητηριώδη, μολύνει δὲ και καθιστᾷ ἐπιβλαβές διὰ τὰ κτήνη τὸ γόρτον τῶν λειμῶνων εἰς οὐς ἀπαντᾷ φυόμενον. Εἰς τὸ φυτὸν τοῦτο φρονοῦσι τινές ὅτι ἀναφέρεται ἢ Ἡρακλεία ἢ Μήνων ἀφρώδης τοῦ Διοσκρ. και ἢ Ἡρακλεία Μήκων τοῦ Θεοφράστου.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τοῦ προκειμένου γένους ἀξία λόγου εἶνε X. ἢ περουνβιανῆ (*G. peruviana*), ἣτις ἔχει τὰς ιδιότητας και τὰς δυνάμεις τοῦ προηγούμενου εἶδους, και X. ἢ ἐπίχρυσος, X. ἢ βιργινία και X. ἢ τριχωτῆ (*G. aurea*, *G. virginiana* και *G. pilosa*), εἶδη ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς θεραπευόμενα ἐνίοτε πρὸς κόσμον.

Χαρτσά, βλ. Κωδώνιον τὸ ἀλλοιόχρουν.

Χαρουπιά, βλ. Κερατέα.

Χάσκουσα, βλ. Ἀντίρρινον.

Χαδῖς, βλ. Κάνναβις, σελ. 461.

Χασχάδι, βλ. Γλαύκιον και Μήκων ἢ μηριγκοφόρος.

Χαμουηλιά, βλ. Ἐλελίσφακον.

Χεδροπά, βλ. Ἐλλοσόκαρπα.

Χειλανθή (*Labiatae*) τ. Δικοτλδ. περιλ. φ. πώδη, φρυγανώδη ἢ θαμνώδη (πλὴν ἐνὸς δένδρου—βλ. Προστανθήρ) τὰ πλεῖστα ἀπαντῶσιν εἰς εὐκράτους χώρας· πάμπολλα κοσμητικά, ἀρωματικά, ἀρτυματικά, φαρμακευτικά και ἄλλως χρήσιμα (γ. Ἀζυγος, Βαλλωτῆ, Βεττονική, Βουτυρόχορτον, Γαλιώψις, Γλήχωμα, Δενδρολίθανον, Ἐλελίσφακον, Ἡδύσμος, Θύμβρα, Θύμος, Καλαμίνθη, Κέδροςμος, Κλινοπόδιον, Κολεές, Κολλινσονία, Λαθάντις, Λαίμιον, Λαλλεμαντία, Λεον-

τόνους, Ασπρωτίς, Λυκόπους, Μέλισσα, Μελιττίς, Μικρομερίς. Πολουκχία, Μο-
ναρδία, Ὀρίγανον, Ὀρμινον. Οὐσετριγγία, Πλήκτρανθος, Πράσιον Προστανθήρ,
Παγωναστήμων, Σιδηρέτις, Σκαφίδιον, Στάγυς, Τεύκριον, Ὑπτιοπέταλος, Ὑσ-
σωπος, Φλομίσ, Ψευδοθύμβρα, Ψευδοπράσιον, Ὠδιθερτία, Ὠκιμον κ. ἄ.).

Χειλόκαρπος (*Chilocarpus*, τ. Ἀποκωνωδῶν)· X. ὁ πράσινος καὶ X. ὁ
υπόξανθος (*C. viridis* καὶ *C. flavescens*), θάμνοι ἴθαγ. τοῦ Βορνεού· ἀμφότεροι
παρέχουσιν ἄφθονον καὶ ἐκλεκτῆς ποιότητος ἐλαστικὸν κόμμι.

Χειμώνανθος ὁ εὐδομος (*Chimonanthus fragrans* ἢ *Calycanthus praeco-*
cox τ. Καλυκανθωδῶν), θάμνος ἢ μικρὸν δένδρον ἴθαγ. τῆς Ἰαπωνίας, φυλλο-
βόλοι, κοσμητικόν, προανθεῖ τῶν φύλλων· τὰ ἄνθη του εὐωδέστατα. Πολλαπλ. διὰ
σπορᾶς καὶ καταβολᾶδων· ἅπαντ' ἁ διαφορὰ μεγανθής (*C. fragrans grantiflorus*).

Χειμωνικόν, βλ. Σίκυς ὁ Ὑδροπέπων.

Χείρανθος (*Cheiranthus*, τ. Σταυρανθῶν)· γ. περιλ. περι τὰ 12 εἶδη ἴθαγ.
εὐκρ. χωρῶν· φ. ποῦδη, διετη, πολυετῆ ἢ φρυγανώδη, πολλὰ κοσμητικά. Τὸ ἀξι-
ολογώτερον εἶνε X. ὁ κοινὸς (*C. Cheiri*, γαλλ. *Violier jaune*, *Giroflée des*
marais, *Bavenelle jaune* ἢ *Muret*, ἀγγλ. *Wall flower*), ἴθαγ. τῆς Ἑλλά-
δος καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν, ἢ κν. γνωστοτάτη Βιολέττα κίτρινη ἢ Μανιτιά,
ἢ ἐν Κύπρῳ ὀνομαζομένη κίτρινη Χερνιά, τὸ μῆλινον Λευκόδιον τῶν ἀρχαίων·
φ. θεραπεύμενον πανταχοῦ σχεδὸν ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς διὰ τὰ εὐοσμήτατα
ἄνθη του.

Χειροδότανο, ἐσφαλμένως ἀντὶ **Χοιροδότανο** ὁ β.

Χειροστήμων ὁ πλατανοειδής (*Cheirostemon platanoides*, ἀγγλ.
Hand-plant), μέγα δένδρον τῆς τ. τῶν Στερκουλιωδῶν, δισκικόν, κοσμητικόν,
ἴθαγ. τοῦ Μεξικου· πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων καὶ δύναται νὰ εὐ-
δοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Χελιδόνι, βλ. Χελιδόνιον.

Χελιδονία, βλ. Κληματίς.

Χελιδόνιον τὸ μέγα (*Chelidonium majus*, γαλλ. *Chélideine*, *Éclairé* ἢ
Herbe de l'hirondelle, ἀγγλ. *Celandine* ἢ *Swallow-wort*, τουρ. **Κιρλαντι-**
κίτζ, τ. Μηκωνωδῶν), τὸ τοῦ Θεοφρ. **Χελιδόνιον** καὶ τοῦ Διοσκρ. **Χελιδόνιον**
μέγα, φ. ποῦδες, πολυετές, δηλητηριώδες καὶ φαρμακευτικόν· κοινὸν πολυχροῦ
τῆς εὐκρ. Εὐρώπης καὶ τῆς δυτ. Ἀσίας, σπάνιον δ' ἐν Ἑλλάδι (ἅπαντ' ἐν Αἰ-
τωλία καὶ Ἠπείρῳ), ἔθνα ὀνομάζεται κν. **Χελιδόνι**. Πάντα τὰ μέρη του δηλη-
τηριώδη· ἐνέχουσι διαφόρους ἀλκαλοειδεῖς οὐσίας (Χελιδονίνη, Χελιδερυβρίνη,
Χελιδονοξανθίνη). Εὐχρηστα εἰς τὴν φαρμακευτικὴν εἶνε τὸ γόρτον καὶ ἡ ρίζα
του (*Herba et Radix Chelidonii*). Ὁ ὅπως του, ἄφθονος, κίτρινωπὸς καὶ δη-
λητηριωδέστατος, γρηγοροποιεῖται ἔξωτερικῶς πρὸς θεραπείαν πεπαιχωμέ-
νων νεφελίων καὶ τῆς χρονίας ἀδενώδους βλεφαροφθαλμίας (Κωστής). Διὰ τὸ τοῦ
Διοσκρ. μικρὸν Χελιδόνιον βλ. Συκόρριζα.

Χελιδονόχορτο, βλ. Δακτυλίτις.

Χελιδροσιά, βλ. Κληματίς.

Χελώνη (Chelone, τ. Γρομφαδιωδών) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς φ. πώδη πολυετή, κοσμητικά. X. ἡ **λεία** (C. glabra, ἀγγλ. Balmory ἢ Snake-head ἢ Turtle-head) εἶνε καὶ εἶδος φαρμακευτικόν.

Χελωνοδότανο, βλ. Κοτυληδών.

Χελωνόμορφος (Testudinaria, τ. Διοσκοριδειωδών) γ. περιλ. δύο εἶδη; ἀμφότερα κοσμητικά καὶ ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς. Τὸ γνωστότερον, καθὼς συνθεστέρον θεραπευόμενον, εἶνε X. ἡ **ἐλεφαντόπους** (T. elephantipes, ἀγγλ. Tortoise-plant ἢ Hottentot Bread) ἡ βάσις τοῦ φ. τούτου εἶνε ξυλώδης ἡμισφαιρικός ὄγκος συγκείμενος ἐκ πολλῶν πολυγώνων μερῶν ἐχόντων ἐξωτερικῶς μορφὴν πλακῶν τοῦ χελωνίου, δ.δ. τοῦ ὀστεώδους καλύμματος τῆς χελώνης ἀπὸ τῆς κορυφῆς δὲ τοῦ ξυλώδους τούτου ὄγκου βλαστάνει κατ' ἔτος λεπτός μακρὸς πολύκλαδος καὶ πολύφυλλος ἀναρριχώμενος καυλός.

Χελωνοχόρταρο, βλ. Ὑπερικόν τὸ διάτρητον.

Χελωνόχορτο, βλ. Κρητίς ἢ κονδυλόρριζος.

Χέμενη, βλ. Σηταμοσιδές.

Χεννά, βλ. Λαουσονία καὶ Κνά.

Χεραρδία ἢ ἀρουραία (Sherardia arvensis, τ. Ἐρυθροδανωδών), ζιζάνιον, ἀλλὰ καὶ νομευτικόν, φ. ἐτήσιον ἢ διετές, κοινὸν εἰς πολλὰς παραμ. χώρας ὡς καὶ ἐν Ἑλλάδι, ἔνθα ὀνομάζεται κν. **Προβατόχορτο** ἢ **Σπυρόχορτο**.

Χερνιά, βλ. Ματθαιολία καὶ Χείρανθος.

Χερόκαλο, βλ. Θυμέλαια.

Χηνοπόδι, βλ. Ἀρνόγλωσσο ἢ Κορωνόπους.

Χηνοπόδιον (Chenopodium, γαλλ. Anserine, ἀγγλ. Pig-weed, τ. Χηνοποδιωδών) γ. πολυμελές περιλ. φ. πώδη, τὰ πλείστα ἐτήσια, ὀλίγιστα θαμνώδη, πολλὰ ζιζάνια, τινὰ κοσμητικά, νομευτικά, φαρμακευτικά, λαχανεύμενα, λαχανικά ἢ ἄλλως γρήσιμα. Πάντα εὐδοκιμοῦσι καὶ εἰς ὑφάλμυρα ἐδάφη καὶ πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 11 ἐν οἷς καὶ α') X. ὁ **Βότρυς** (C. Botrys, γαλλ. Piment ἢ Herbe à printemps), φ. φαρμακευτικόν, ὁ τοῦ Διοσκρ. **Βότρυς** τὸ χόρτον του εὐώδες, διὸ καὶ χρησιμοποιεῖται πολλαχοῦ ἀντὶ τοῦ τῆς Λαθαντίδος πρὸς προφύλαξιν τῶν μαλλίνων ὑφασμάτων ἀπὸ τῆς προσβολῆς τοῦ σητός. β') X. τὸ **αἰδοιοειδές** (C. vulvaria), τὸ κν. **Βρωμόσσα** ἢ **Βρωμόχορτο**. γ') X. τὸ **λευκόν** (C. album), τὸ κν. **Βρωμόχορτο** ἢ **Κλουβίδα** (ἐν Κρήτῃ), εἶδος λαχανεύμενον καὶ δ') X. τὸ **τοιχόβιον** (C. murale), εἶδος ὡσαύτως λαχανεύμενον, τὸ κν. ἐν Κεφαλ. **Στριγγλόχορτο**. Καὶ τὰ τέσσαρα ἐτήσια.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξία λόγου εἶνε: α') X. ἡ **Κουϊνόα** (X. Quinoa, γαλλ. Anserine Quinoa), ἐτήσιον, ἀπαντῶν εἰς τὴν νοτ. Ἀμερικὴν μόνον καλλιεργούμενον (ἐκτενῶς δὲ καὶ ἀπὸ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς εἰς τὴν Περουβίαν, τὴν Χιλὴν καὶ τὴν Νέαν Γρενάδην) διὰ τὰ σπέρματά του μὲ τὰ ὁποῖα κατασκευάζονται γλυκύσματα, ροφήματα, εἶδος ζύθου (ἄλλοτε δὲ καὶ εἶδος ἄρτου). Τὸ φ.

τοῦτο εἰσῆχθη καὶ καλλιεργείται ἀπὸ τινος καὶ ἔνιαχου τῆς Εὐρώπης ὡς λαχανικόν, χρησιμοποιοιμένου τοῦ φυλλώματός του ἀντὶ σπανακίου. β') X. τὸ ἀμβροσιοειδές (C. ambrosioides, γαλλ. Ambrosine, Thé du Mexique ἢ Thé des Jésuites, ἀγγλ. Mexican Tea), ἐτήσιον, ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ, φαρμακευτικόν (φρμ. Χηνοποδίου πόα, Herba Chenopodii) καὶ κοσμητικόν. γ') X. τὸ ἀνθελμινθικόν (C. anthelminticum, ἀγγλ. Worm-seed), πολυετές, ἰσχυρῶς ἀρωματικόν, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, ἔνθα τὰ σπέρματά του χρησιμοποιοῦνται ὡς φάρμακον ἀνθελμινθικόν, διὸ καὶ καλλιεργείται ἐνίοτε αὐτόθι. δ') X. τὸ ἀτραφαξοειδές (C. atriplicis), ἐτήσιον, κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς Σινικῆς. ε') X. τὸ νιτριδιοειδές (C. nitriaceum), θαμνίον ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, ἄριστον νομευτικόν ἰδίως διὰ τὰ πρόβατα· εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς λίαν ὑφαλμύρους γαίας· εἰσῆχθη καὶ ἐνεκληματίσθη ἔνιαχου τῆς μεσημβρ. Γαλλίας καὶ τῆς βορ. Ἀφρικῆς, ἔνθα ἤδη αὐτοφύεται (Mueller). καὶ ς') X. τὸ ὠτιδιόφυλλον (C. auriculatum), πολυετές, ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, ἄριστον νομευτικόν· ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς λίαν ὑφαλμύρους γαίας. Πάντα τὰ ἀνωτέρω εἶδη δύνανται νὰ εὐδοκίμησῶσι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, πολλαπλ. δὲ εὐχερῶς διὰ σπορᾶς.

Χηνοποδιώδη (Chenopodiaceae ἢ Salsolaceae): τ. Δικοτλ. περιλ. φ. ποώδη καὶ θαμνώδη, ἀπαντῶντα πολλαχοῦ· πολλά λαχανεύμενα, λαχανικά, νομευτικά, βιομηχανικά, φαρμακευτικά καὶ ἄλλως χρήσιμα (γ. Ἀγαθόφυτον, Ἄλμος, Ἄλμυρίς, Ἀρθροκνήμη, Ἀτράφαξις, Βασέλλη, Βλῆτον, Βουσιγγαλτία, Κοχία, Οὐλλουκος, Ραγίδιον, Σοδαία, Σπανάκιον, Τεῦτλον, Χηνοπόδιον, Ψευδάτραφαξις, Ψευδόβλητον κ.ἄ.).

Χιλιομάννα, βλ. Δίνοψις ἢ κυμβαλιοειδής.

Χιλιόφυλλον, βλ. Ἀχιλλεῖος.

Χιλὸς παρ' ἀρχαίοις, ἢ γλωρὰ τροφή τῶν κτηνῶν. ἤτις καὶ Χόρτος (β.λ.) ὠνομάζετο.

Χιονάνχη (Chionanche, τ. Ἀγρωσωδῶν) γ. περιλ. φ. ποώδη νομευτικά ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν. X. ἢ **κυαθόπους** (C. cyathopoda), ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας, συνιστάται ὡς ἐλεκτηὸν νομευτικόν εἶδος· δύνανται νὰ εὐδοκίμησῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Χιονάνθος (Chionanthus, τ. Ἐλαιωδῶν) γ. περιλ. θάμνους ἢ μικρὰ δένδρα κοσμητικά. X. ὁ **βιεγίνιος** (Ch. virginica, ἀγγλ. Fringe tree ἢ Old-man's-beard) εἶνε τὸ συνηθέστερον θεραπευόμενον· φέρει ἄνθη τὰ ὅποια κατ' ἀρχὰς εἶνε λευκὰ καὶ ἄοσμα, βραδύτερον δὲ γίνονται ὑπωχρα καὶ εὖοσμα.

Χιονίστρα, βλ. Καπνίτης καὶ Κοχλικόν.

Χιονόδοξα (Chionodoxa, τ. Λειριωδῶν) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη φ. βολβόριζα, κοσμητικά. Τὰ συνηθέστερον θεραπευόμενα εἶνε X. ἢ **λουκίλειος** (Ch. Luciferae), ἰθαγ. τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ X. ἢ **κρητικὴ** (Ch. cretica), ἰθαγ. τῆς Κρήτης.

Χιονόκοκκος (Chiococca, ἀγγλ. Snowberry, τ. Ἐρυθροδανωδῶν) γ. πε-

ριλ. θάμνους αειθαλείς. X. ὁ βοτρυοειδής (Ch. racemosa), ἰθαγ. τῶν ἰνδ. Ἰνδιῶν, καὶ X. ὁ ὀφιοδιώκτης (Ch. anguifuga), ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας, εἶνε τὰ συνηθέστερον θεραπευόμενα. Τοῦ δευτέρου ἡ ῥίζα φαρμακευτικὴ (φρμ. Radix Caineae—ἰσχυρὸν ἐμετικὸν καὶ καθαρτικὸν φάρμακον).

Χιονόφιλος ἢ ταμέειος Chionophila Jamesii, τ. Γρομφαδιωδῶν), φ. πωδῆς πολυετές, κοσμητικόν, ἰθαγ. τῶν Βραχυδῶν ὄρέων (βορ. Ἀμερικῆς).

Χιτώνιον τὸ γεννάδιον (Chitonia Gennadii¹, τ. Μυκῆτων), Ἀμκνίτης ἐδώδιμος ἀπαντῶν ἐν Κύπρῳ ἔνθα ὀνομάζεται κν. Μπουροῦδι.

Χιτῶν (Tunica, τ. Καροφυλλωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 20 εἶδη, ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν φ. πωδῆ, ἐτήσια, διαιτῆ καὶ πολυετῆ τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 14 ἐν οἷς καὶ X. ὁ λεπυρῶδης καὶ X. ὁ χνοῶδης (T. glutacea καὶ T. velutina), ἀμφοτέρα ἐτήσια, τὰ κν. ὀνομαζόμενα Ἀγριογαροσφαλλὰ, ἐν Ζακύνθῳ δὲ Γαρούφαλλα τοῦ ἀγροῦ καὶ ἐν Κεφαλληνίᾳ Ἀγρια Γιούλια. Ἐκ τῶν ἐνίοτε θεραπευομένων πρὸς κόσμον εἶνε καὶ X. ὁ ῥηξιπτερωδῆς (T. saxifraga), πολυετές ἰθαγ. τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν.

Χλωμόνα, βλ. Κολοκύνθη, σελ. 527.

Χλόη (2) παρ' ἀρχαίους, ἰδίως τὸ φύλλωμα παντὸς πωδῆος φ. καὶ κατ' ἐξοχὴν τὸ φύλλωμα πωδῆος φ. κατὰ τὴν νεαράν του ἡλικίαν.—Παραδείγματα: «Ἄλλ' ἐκ μὲν τοῦ κάτω γίνεται κρέμυον ἐκ δὲ τοῦ ἄνω χλόη μόνον» (Θεοφρ. Φ. I. 7,4,10). «Εὖ γε μέντοι ἴσθι, ἔφη, ἦν μὲν ἐμβάλων τὸ σπέρμα τῆ γῆ· ἔπειτα ἐν ᾧ πολλὴν ἔχει τροφήν ἡ γῆ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, χλόης γενομένης ἀπὸ τοῦ σπέρματος, καταστρέφης αὐτὸ πάλιν, τοῦτο γίνεται σίτος τῆ γῆ, καὶ ὡσπερ ὑπὸ κόπρου ἰσχύς αὐτῆ ἐγγίνεται» (Ξενοφ. «Οἶκον.» 17,10). — Σήμερον χλόη (γαλλ. gazon, ἀγγλ. grass³) ὀνομάζεται ἰδίως ἡ νεαρά κατὰ τὴν ἀνοιξιν βλάστησις πρωτίστως τῶν Ἀγρωστωδῶν.

Χλωμός, βλ. Ἐλελίσφακον τὸ χαῖνον

Χλωρὰ (Chlora, γαλλ. Chlorette, ἀγγλ. Yellow wort, τ. Γεντιανωδῶν) γ. περιλ. φ. ἐτήσια καὶ διαιτῆ, τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. X. ἡ δ-ψιμος (C. serotina) καὶ X. ἡ διατηρητόφυλλος (C. perfoliata), ἀμφοτέρα κοσμητικά τὸ πρῶτον διαιτῆς, τὸ δεύτερον ἐτήσιον, καὶ φαρμακευτικὸν (τονωτικὸν καὶ ἀντιπυρετικόν), κοινὸν δὲ πολλαχῶς τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης.

Χλωρίς (Chloris, τ. Ἀγρωστωδῶν) γ. περιλ. φ. πωδῆ, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, τὰ πλείεστα ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν, πάντα νομιστικά, πολλὰ κτηνοτροφικά ἢ κοσμητικά. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε καὶ α') X ἡ ἀμβλύφυλλος (C.

(1) Βλ. «Journal de Botanique», 1898, σελ. 65.

(2) Χλόη, ἐν τῶν ἐπωνύμων τῆς Δήμητρος.

(3) Ἡ μετὰ τὰς πρώτας φθινοπωρινὰς βροχὰς βλαστάνουσα χλόη ὀνομάζεται ἐν Κύπρῳ λιλιτῆρι.

truncata, ἀγγλ. Windmill-grass), β') X. ἡ γαϊάνη (C. Gayana), γ') X. ἡ κολ-
 πώδης (C. ventricosa), δ') X. ἡ ἑμενόφυλλος (C. scariosa) καὶ ε') X ἡ χα-
 ρίσσου (C. elegans). Τὰ τέσσαρα πρῶτα πολυετῆ, τὸ πέμπτον ἐτήσιον. Τὰ α',
 γ' καὶ δ' ἴθαγ. τῆς Αὐστραλίας, τὸ δεύτερον τῆς βορ. Ἀφρικῆς καὶ τὸ πέμπτον
 τοῦ Μεξικοῦ καὶ τὰ πέντε νομειτικὰ καὶ κτηνοτροφικὰ, ἀντέχοντα εἰς τὴν ἡ-
 ρασίαν καὶ δυνάμενα νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.
 Χλωρίς (Chlora) ἐνεμάζεται προστούτοις τὸ σύνολον τῶν ἰθαγενῶν χώρας τινὲς
 φυτῶν ὡς καὶ ἐκείων τὰ ἑποῖα, εἰσαχθέντα καὶ ἐγγλιματισθέντα ἀπ' ἀρχαιο-
 τάτης ἐποχῆς, ἀπέκτησαν τὴν ἰθαγένειαν καθότι ἀπαντῶσιν ἤδη ἐν τῇ χώρᾳ
 ταύτῃ φυόμενα ἐν ἀγρῷ καταστάσει· οὕτω λέγοντες α') χλωρίς τῆς Ἑλλάδος
 ἐννοοῦμεν τὸ σύνολον τῶν ἰθαγενῶν τῆς χώρας ταύτης φυτῶν, καὶ β') εἶδη τῆς
 ἑλληνικῆς χλωρίδος ἐννοοῦμεν τὰ εἶδη ὠρισμένης τάξεως ἢ γένους φυτῶν ἰθα-
 γενῶν τῆς Ἑλλάδος.

Χλωρόγαλον τὸ μεταμεσημβρινόν (Chlorogalum pomeridianum,
 ἀγγλ. Soap-plant, τ. Λειριωδῶν), μέγα βολθόριζον φυτόν, κοσμητικόν καὶ οἰ-
 κονομικόν, ἰθαγ. τῆς Καλιφορνίας, δυνάμενον δὲ νὰ εὐδοκιμήσῃ πολλαχού τῆς
 Ἑλλάδος· ἀνθεῖ πάντοτε μετὰ τὴν μεσημβρίαν, ἦθεν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ εἶδους.
 Ὁ μέγας βολθός του καλύπτεται ὑπὸ παχέος στρώματος ἰνώδους οὐσίας γρησι-
 μοποιουμένης πρὸς πλήρωσιν στρωμνῶν, προσκεφαλαίων καὶ τῶν τοιούτων ἀφαι-
 ρουμένου τοῦ στρώματος τούτου τὸ υπόλοιπον τοῦ βολθοῦ, ἐνέχον σαπωνίνην, συ-
 νηθέστατα γρησιμοποιεῖται ἐν Καλιφορνίᾳ ἀντὶ σάπωνος.

Χλωρώδης, βλ. σελ. 130.

Χοιράδιον (Scrofularia, ἀγγλ. Figwort, τ. Γρουφαδιωδῶν) γ. περιλ. περι-
 τὰ 100 εἶδη ἰθαγ. εὐκρ. καὶ παρατρ. χωρῶν τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου φ. πώδης,
 ἐτήσια, διετῆ καὶ πολυετῆ τινὰ θαμνωδῆ τὰ πλεῖστα κάκοςμα καὶ πικρά·
 πολλὰ ἄλλοτε φημιζόμενα ὡς φαρμακευτικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. 13 ἐν οἷς
 καὶ X. τὸ κύνειον (S. canina, γαλλ. Rue des chiens), τὸ κν. Σκροπιδό-
 χορτο. β') X. τὸ νεέσιον (S. Neesii ἢ aquatica, γαλλ. Herbe du siége ἢ
 Bétoine aquatique). γ') X τὸ ξενικόν (S. peregrina), τὸ κν. Βρωμουόκι ἢ
 Βρωμόχορτο, ἢ Γαλιόψις τοῦ Διασκ. καὶ δ') X. τὸ δζώδες (S. nodosa, γαλλ.
 Grande scrofulaire). Τὸ τρίτον ἐτήσιον, τὰ δὲ ἄλλα πολυετῆ. Τὸ πρῶτον καὶ
 τὸ τρίτον κοινὰ ζιζάνια πολλαχού τῆς Ἑλλάδος, τὰ δὲ ἄλλα δύο σπανιότερα καὶ
 φαρμακευτικά φαρμακευτικὸν παρὰ τῷ λαῷ εἶνε καὶ τὸ κύνειον X.

Χοιραδιώδη, βλ. Γρουφαδιώδη.

Χοιροδότανο, βλ. Ἀνδράχνη, Ἐλμινθία καὶ Πικρίς.

Χοιρόχορτο, βλ. Πικρίς καὶ Ὑδνοειδῆ, σελ. 973.

Χοιρόψωμο, βλ. Κυκλάμιον καὶ Ὑδνοειδῆ σελ. 973.

Χολοκοῦκκι ἢ Χολόχορτο, βλ. Δαφνοειδές.

Χόνδρος, βλ. Σίτος σελ. 894 καὶ Φυκωδῆ σελ. 1018.

Χόνδρουλλα (Chondrylla, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. φ. ἐτήσια καὶ διετῆ.

Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσ. X. ἡ βρουλοειδῆς καὶ X. ἡ πολύκλαδος (C. juncea καὶ C. ramosissima), ἀμφότερα ἐκκρίνουσι ῥητινώδη καὶ κολλώδη οὐσίαν, ἀμφότερα δὲ ζιζάνια κοινὰ πολλαχοῦ καὶ κν. ὀνομαζόμενα κατὰ τόπους Χοντροῦς. **Κόλλα, Κολλίνα, Κολλιὰ καὶ Κολλητοῖδα** ἢ **Ἀτσικνίδα τοῦ ἀμπελιοῦ**. Το πρῶτον εἶνε πιθανῶς ὁ λευκὸς χαμαιλέων τοῦ Θεοφρ.· εἰς τὸ ἐν δὲ ἦ εἰς ἀμφότερα ἀναφέρεται ἡ πρώτη **Κονδρίλλη** τοῦ Διοσκρ., ἡ δευτέρα **Κονδρίλλη** τοῦ ὁποίου, ὡς καὶ ἡ **Χόνδρουλλα** τοῦ Θεοφρ., ἀναφέρονται εἰς Θριγκίον τὸ κονδυλόριζον.

Χοντροῦς, βλ. Χόνδρουλλα.

Χορόζεμα (Chorizema, τ. Ἑλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περὶ τὰ 15 εἶδη ἰθαγ. τῆς Αὐστραλίας· θάμνοι ἀναρριχώμενοι, κοσμητικοί, κατάλληλοι πρὸς ταχεῖαν κάλυψιν τοίχων, φραγμῶν καὶ σκιαδῶν· πολλαπλ. εὐχερῶς διὰ σπορᾶς. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε καὶ X. τὸ στενόφυλλον καὶ X. τὸ ποικίλον (C. angustifolium καὶ C. varium).

Χόρτο ἢ **Χορτάρι γιὰ τὸ ῥίμμα**, βλ. Ἀναγαλλίς.

Χόρτος, Χόρτον, Χορτάρι, Χόρτα, Χορταρικά. Ἡ λέξις χόρτος ἀρχικῶς ἐσήμαινε τὸ μέρος τῆς αὐλῆς εἰς τὸ ὁποῖον διετηροῦντο καὶ ἐτρέφοντο τὰ κτήνη. — «Αὐλῆς ἐν χόρτῳ» ἢ «ἐν χορτοῖσι» (Ὁμρ. Ἰλ. Α, 774 καὶ Ω, 640). — ἐντέθεν δὲ χόρτος ὀνομάζετο ὁ πεφραγμένος τόπος (τὸ περιβόλιον ὅθεν καὶ τὸ λατινικὸν hortus, ἦτοι κήπος) εἰς τὸν ὁποῖον ἐφύετο ἀφ' ἑαυτοῦ ἢ ἐσπειροτο χόρτον διὰ τὰ κτήνη, ἴσως διότι εἰσήγοντο ταῦτα καὶ ἔβοσκον εἰς τὸν τόπον τοῦτον, ὡς γίνεται καὶ σήμερον ἰδίως τὴν ἄνοιξιν (βλ. Γράστις). Κατ' ἐπέκτασιν χόρτος (βλ. καὶ χιλδᾶς) ὀνομάζετο καὶ πᾶσα τροφή, διὰ τε τὸν ἄνθρωπον καὶ διὰ τὰ ζῶα (ὅθεν καὶ τὰ χορτασμός, χορταίνω κ.λ.), καὶ ἰδίως τὸ καὶ σήμερον χόρτον ἢ χορτάρι ὀνομαζόμενον καὶ χρησιμοποιούμενον ἐν γλωρᾷ ἢ ξηρᾷ καταστάσει πρὸς διατροφήν τῶν κτηνῶν. Ἐκ τῶν πολλῶν παραγῶγων τοῦ χόρτος εἶνε καὶ τὰ α') χορτοφόρος (τόπος), β') χορτοβολῶν (χορταποθήκη), γ') χορτόπλινθος (γαλλ. motte de gazon, ἀγγλ. sod) ὅπερ εἶνε μᾶζα γῆς ἔχουσα σχῆμα πλίνθου καὶ συγκρατουμένη ὑπὸ τῶν ῥιζῶν τῶν ἐπ' αὐτῆς φυσιμένων φ. ἰδίας Ἀγρωστωδῶν—τοιαῦται χορτόπλινθοι εἶνε αἱ ἐνίοτε χρησιμοποιούμεναι ὑπὸ τῶν κηπουρῶν πρὸς ἐπένδυσιν ἢ χλοασμὸν ὠρισμένων σημείων τῶν κήπων—καὶ δ') **χωρτάζω**, ὁ. ὁ. συντηρῶ, τρέφω τὰ κτήνη ἐν τῷ σταύλῳ, διὸ καὶ λέγει ὁ Ἡσίοδος :

«Δὴ τότε (χειμῶνος ὥρην) χορτάζειν ἔλικας βόας ἐνδον ἔοντας».

(«Ἔργα καὶ Ἡμρ.» 445).

Ἄλλὰ σήμερον ἡ λέξις χόρτον σημαίνει καὶ πᾶν ποῦδες φ. ἡμερον ἢ ἄγριον, χρήσιμον, ἄχρηστον ἢ ἐπιβλαβὲς (ζιζάνιον)· οὕτω **ἀγρια χόρτα** ὀνομάζομεν τὰ μεταξὺ τῶν καλλιεργουμένων ἐλαστάνοντα παώδη ζιζάνια (ὅθεν καὶ τὸ **ξεχορταριάζω**) ὡς καὶ τὰ λαχανουόμενα φ., **χόρτα** δὲ ἢ **χορταρικά** καλοῦμεν καὶ τὰ **λαχανικά** (βλ. Λάχανα). Ὡς δεύτερον ἰδίως συνθετικὸν ἀπαντᾷ ἡ λέξις χόρτον

ἢ χορτάρι εἰς τὰ κοινὰ ὀνόματα πλείστων φ. (βλ. Βουτηρόχορτο, Βρωμόχορτο, Θηριόχορτο, Κοψόχορτο, Μελισσόχορτο, Πουντόχορτο, Φασσόχορτο, Φειδόχορτο, Χαλαβόχορτο, Χελωνόχορτο, Ψειρόχορτο, Ψωρόχορτο κ. ἄ.—βλ. ὡσαύτως Βότανον, Παράσιτα, Πόα, Ποώδη, Χλόη).

Χόρτο τῆς Κουφῆς ὀνομάζεται ἐν Πάτιμφ τῆς Κύπρου εἶδος Ἀρώδους φ. (1) τοῦ ὁποίου ἡ ῥίζα θεωρεῖται ὑπὸ τῶν χωρικῶν ὡς ἀποτελεσματικὸν φάρμακον κατὰ τοῦ δῆγματος τῆς ἀνά τὴν νῆσον συχνὰ ἀπαντώσης ἐχίδνης (*Vipera mauritanica*) καὶ ὀνομαζομένης αὐτοῦτι κν. Κουφῆς.

Χοῦα (Hoya, τ. Ἀσκληπιαδῶδων) γ. περιλ. περι τὰ 50 εἶδη ἰθαγ. τῆς νοτ. δυτ. Ἀσίας, τῶν Μαλαισιῶν νήσων καὶ τῆς Αὐστραλίας, φ. θαμνώδη ἀναρριχώμενα ἢ ἔρποντα· πολλὰ κοσμητικά. Τὸ συνηθέστερον θεραπευόμενον πολλαχού, ὡς καὶ ἐν Ἑλλάδι, εἶνε X. ἢ σαρκώδης (H. ἢ *Asclepias carnosa*), ἰθαγ. τῆς νοτ. δυτ. Ἀσίας, τὸ κν. γνωστὸν ὑπὸ τὰ ὀνόματα Ἀσκληπιάς, Ἀσκληπιὸς ἢ Κεράκι ὅπερ πολλαπλασιάζεται εὐχερῶς διὰ μοσχευμάτων ὁ γαλακτώδης ὅπως τοῦ δηλητηριώδης, τὰ ἄνθη του κηροειδῆ, εὖσσμα.

Χράνο καὶ **Χρένο**, βλ. Κοχλιαρίς.

Χρυσάγκαθο, βλ. Σκόλυμος.

Χρυσάνθεμον (*Chrysanthemum*, τ. Συνθέτων) γ. περιλ. περι τὰ 120 εἶδη ἀπαντῶντα πολλαχού καὶ ἰδίως εἰς χώρας εὐκράτους. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. α') X. ἢ **Μυκωνίς** (*C. Myconis*), β') X. **τὸ σιτόφιλον** (*C. segetum*, γαλλ. Marguerite dorée, ἀγγλ. Common Marigold), ἢ κν. **Τοιτσιμπόλα**, **Κούκουβάγια** (Λακωνία) ἢ Ἀγριομαντιλίδα (Θῆρα), καὶ γ') X. **τὸ στεφανωματικόν** (*C. ἢ Pinardia coronaria*), τὸ κν. **Τοιτσιμπόλα**, **Μαντιλίδα** ἢ **Καρφάνα**· καὶ τὰ τρία ἐτήσια ἐνίοτε δὲ θεραπευόμενα πρὸς κόσμον· τὰ δύο τελευταῖα κοινὰ πολλαχού τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν· εἰς τὸ τελευταῖον ἀναφέρεται τὸ **Χρυσάνθεμον** τοῦ Διοσκρ. εἰς τὸ δεύτερον δὲ πιθανῶς τὸ **Βούφθαλμον** αὐτοῦ ὅπερ, ὡς ὁ ἴδιος λέγει, ὀνομάζεται καὶ **Κάλχα** (β.λ.).

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὰ ἀξιολογώτερα καὶ τὰ συνηθέστερον θεραπευόμενα πρὸς κόσμον εἶνε X. **τὸ θαμνώδες**, X. **τὸ Ἰνδικόν** καὶ X. **τὸ σινικόν** (*C. frutescens*, *C. indicum* ἢ *japonicum* καὶ *C. sinense*) ὅπερ θεωρεῖται ἀπόγονος τοῦ **Ἰνδικοῦ**· καὶ τὰ τρία φρυγανώδη πολλαπλασιαζόμενα εὐχερῶς τὸ μὲν πρῶτον διὰ σπορᾶς καὶ τρυφερῶν μοσχευμάτων, τὰ δὲ ἄλλα δύο διὰ σπορᾶς, μοσχευμάτων καὶ παραφυάδων. Καὶ τὸ μὲν θαμνώδες X. κατὰγεται ἐκ τῶν Καναρίων νήσων καὶ εἶνε τὸ κν. γνωστὸν παρ' ἡμῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα **Μαργαρίτα** (γαλλ. Marguerite ἢ *Chrysanthème frutescent*, ἀγγλ. Paris Daisy), τὰ δὲ ἄλλα δύο,

(1) Τὸ φ. δὲν ἔτυχε νὰ μοι δείξωσι· ἀλλ' ἐξ ὧν ἔλαβον πληροφοριῶν συμπεραίνω ὅτι εἶνε εἶδος Ἀρώδους καὶ πιθανώτατα Ἀρίσαρον τὸ κοινὸν ἢ σιθόθριον (*Arisarum vulgare*) ὅπερ κοινὸν ἀνά τὴν Πάφον (βλ. καὶ Δρακοντία).

ΐθαγ. τῆς νοτ. ἀνατ. Ἀσίας, εἶνε τὰ πανταχοῦ κατ' ἐξοχὴν γνωστά ὑπὸ τὸ ὄνομα **Χρυσάνθεμα** (γαλλ. Chrysanthèmes, ἀγγλ. Chrysanthemums). Ταῦτα ὡς ἐκ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀνθήσεώς των ὀνομάζονται κν. ἐν μὲν τῇ Ἑλλάδι Ἀϊδημητριάτικα ἢ Δημητριάτικα, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ Ὀκτωβροῦδια. Τὰ δύο ταῦτα εἶδη ἀπαντῶσι θεραπευόμενα ὑπὸ ἀπειραριθμούς διαφοράς, παραλλαγὰς καὶ νόθα· χάρις δὲ εἰς τὴν ἀτελείωτον ποικιλίαν τῶν χρωμάτων καὶ τῶν σχημάτων τῶν ἀνθέων των εἶνε λίαν διαδεδομένη ἡ θεραπεία των ἰδίως ἐν Ἰαπωνίᾳ, Εὐρώπῃ καὶ βορ. Ἀμερικῇ. Εἰς τὴν Εὐρώπῃν (εἰς τὴν Ὀλλανδίαν) εἰσῆχθησαν τὸ πρῶτον περὶ τὰ τέλη τοῦ 17ου αἰῶνος ἐξ Ἰαπωνίας. Ἄλλ' ἡ θεραπεία των ἤρχισε νὰ διαδίδεται μόνον περὶ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος, ὅτε (τῷ 1789) ὁ Blanchard εἰσῆγαγεν ἐκ Σινικῆς εἰς τὴν Γαλλίαν τρία τοιαῦτα φ. ἐξ ὧν τὸ ἐν ἐδώρῃσεν εἰς τὸν ἐν Παρισίοις Βοτανικὸν κήπον. Τὸ φ. τοῦτο ἐχρησίμειυσε, καθ' ἃ λέγεται, ὡς ἀφετηρία τῆς διαδόσεως τῶν Χρυσανθέμων ἀνά τὴν Εὐρώπῃν.

Χρυσὴ ῥίζα, βλ. Ὑδραστis.

Χρυσίδοκηπτρον, βλ. Καρλινία.

Χρυσοβάλανος (Chrysobalanus, τ. Ῥοδωδῶν) γ. περιλ. δένδρα καὶ θάμνους ἰθαγ. τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Χ. τὸ Ἰκάκον (C. Icacó, ἀγγλ. Cocoa Plum), δένδρον ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀφρικῆς καὶ τῆς Φλωριδος· ὁ καρπὸς του, παρεμφερὲς δαμασκῆνῳ μετρίου μεγέθους, εἶνε βρώσιμος. Ἡ παρὰ Γαληνῷ Χρυσοβάλανος ἀναφέρεται πιθανῶς εἰς ποιότητα φοινικίου.

Χρυσόγονον τὸ βιργίνιον (Chrysogonum virginianum, ἀγγλ. Golden Knee, τ. Συνθέτων), φ. ποῦδες πολυετές κοσμητικόν, ἰθαγ. τῶν Ἦν. Πολιτ. Τὸ Χρυσόγονον τοῦ Διοσκρ. ἀναφέρεται εἰς Ἀσοντικὴν τὸ Χρυσόγονον.

Χρυσόκαρπος, βλ. Κισσὸς σελ. 511.

Χρυσόκομη (Chrysocoma, ἀγγλ. Golden locks, τ. Συνθέτων) φ. φρυγανώδη καὶ θαμνώδη, τὰ πλεῖστα τῆς νοτ. Ἀφρικῆς, τινὰ κοσμητικά. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε ἡ Χ. ἡ χρυσόμαλλος (C. coma-aurea), θάμνος τῆς νοτ. Ἀφρικῆς, καὶ Χ. ἡ Λινόσυρις (C. Linosyris ἢ Linosyris vulgaris), μικρὸν φρυγανον τῆς μέσης καὶ βορ. Εὐρώπης. Εἰς τὸ δεύτερον ὑποθέτουσι τινες ὅτι ἀναφέρεται ἡ τοῦ Διοσκρ. Χρυσόκομη.

Χρυσολάχανον, βλ. Ἀτράφαξις.

Χρυσομηλέα, βλ. Κίτριον ἢ Νεραντζέα σελ. 345.

Χρυσομηλιά, βλ. Βερικοκκία σελ. 191.

Χρυσόξυλον, βλ. Ῥοῦς ὁ Κότινος, Ῥάμνος ἢ ἀειθαλῆς καὶ Πωγωνόπους.

Χρυσοπώγων ὁ προιονόφυλλος (Chrysopogon serrulatus, τ. Ἀγρωστωδῶν), φ. ποῦδες, πολυετές κτηνοτροφικόν, ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ παρέχει ἀφθονον καὶ ἐκλεκτῆς ποιότητος χόρτον· καλλιιεργεῖται ἐπιτυχῶς εἰς τὰς Ἦν. Πολτ., δύναται δὲ νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Χρυσοπλήνιον (Chrysosplenium, τ. Ῥηξιπετρωδῶν) γ. περιλαμ. φ.

πωδή πολυετή, τινά κοσμητικά· ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ X. τὸ ἐκαλλασσόφυλλον καὶ X. τὸ ἐναντίφυλλον (C. alternifolium καὶ C. oppositifolium), ἀμφότερα ἰθαγ. τῆς μέσης Εὐρώπης· τὸ δεύτερον καὶ φαρμακευτικόν.

Χρυσόφυλλον (Chrysophyllum, τ. Σαπωτωδῶν)· γ. περιλ. περί τὰ 60 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς· δένδρα δασικά, κοσμητικά καὶ καρποφόρα. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε X. ἡ Καϊνίτη (C. Cainito, γαλλ. Cainitier, ἀγγλ. Star-Apple-tree), ἰθαγ. τῶν δυτ. Ἰνδιῶν ἔνθα καὶ καλλιεργεῖται διὰ τοὺς εὐχύμους καρπούς του. Λίαν κοσμητικὸν εἶνε X. τὸ μακρόφυλλον (C. macrophyllum), μέγα δένδρον ἰθαγ. τῆς Σιέρρας Λεόνης. — Χρυσόφυλλον ὀνομάζεται κν. ἐν Ζακύνθῳ, κατὰ τὸν Σιθόβρπιον, εἶδος Λειχῆνος (Parmelia parietina) ἀναπτυσσόμενον ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ τῶν τοίχων.

Χρυσόχορτο, βλ. Γυμνόγραμμα.

Χρυσόψις (Chrysopsis, τ. Συνθέτων)· γ. περιλ. φ. πωδή πολυετή, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς· τινά κοσμητικά. Αἱ ἴνες X. τῆς ἀγρωστοφύλλου (C. graminifolia) παρέχουσι λεπτήν καὶ μεταξώδη κλωστικὴν ὕλην.

Χρύσωπον, βλ. Γαρκινία καὶ Ὑπερικὸν τὸ γουάινιον.

Χρωματοφόρος (Crotophora ἢ Cryophora)· φ. πωδή τῆς τ. τῶν Γρομφαδιωδῶν. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωφ. X. ἡ φλομόφυλλος καὶ X. ἡ βαφικὴ (C. verbacifolia καὶ C. ἡ Croton tinctoria), ἀμφότερα ἐτήσια καὶ δηλητηριώδη κν. δὲ ὀνομαζόμενα Ἀγριοβαμβακίς. Ὁ ὅπως τοῦ δευτέρου, ὅπερ ἐν Λήμῳ ὀνομάζεται Ἀγριοφασκιά, ἐκτιθέμενος εἰς τὸν ἀέρα ἢ κατεργαζόμενος με ἀμμωνίαν ἀποτελεῖ βαφικὴν οὐσίαν δι' ἧς παρασκευάζεται δοκιμαστικὸς χάρτης τῶν χημείων (γαλλ. Papier tournesol, ἀγγλ. Litmus paper—βλ. καὶ Ῥοκκέλη).

Χωριατοφάδουλα, βλ. Δόλιχος, σελ. 251.

Χωδτή, βλ. Κυνάρα, σελ. 582.

Ψ

Ψάθα καὶ Ψαθί, βλ. Τύφη.

Ψακί, Ψάκι, Ψατσί καὶ Ψιάκι, βλ. Ἀκόντιον (σημ.), Δωρόνικον, Παιωνία.

Ψάμμα (Psamma), βλ. Ἀμμόφυτον.

Ψαμμυδία (Psammisia, τ. Μυρτιδιωδῶν)· γ. περιλ. περί τὰ 30 εἶδη ὧν τινὰ ἐπίφυτα· θάμνοι ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς· πολλοὶ κοσμητικοί· Ψ. ἡ χουκέριος, Ψ. ἡ μακρόλαιμος, Ψ. ἡ κυπτανθής, Ψ. ἡ σάρκανθος (P. hookeriana, P. longicolla, P. penduliflora, P. sarcantha) εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων. Πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων καὶ δύνανται νὰ εὐδοκίμησωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Ψαφαρίς, βλ. Ἀστεροκέφαλος.

Ψειριάριο, Ψειροδότανο καὶ **Ψειρόχορτο**, βλ. Δελφίνιον ἢ Ἀγρία Σταφίς.

Ψευδάγρωδης (*Agrostis*, τ. Ἀγρωστωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 100 εἶδη, τὰ πλείστα ἴθαγ. εὐκράτων χωρῶν τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου φ. ποώδη, ἐτήσια καὶ πολυετῆ, πάντα νομευτικά, τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 6 ἐν οἷς καὶ **Ψ. ἡ σφονδυλωτή** (*A. verticillata* ἢ *stolonifera*, γαλλ. *Cernue*) καὶ **Ψ. ἡ λευκή** (*A. alba*, ἀγγλ. *White-Bent-grass*), ἀμφότερα πολυετῆ, συνήθη εἰς ὑγροὺς ἢ ἀρδευομένους τόπους· ἄριστα νομευτικά εἶδη, ἀλλὰ καὶ ἐυσεξόντωτα ζιζάνια τῶν κήπων καὶ τῶν ἀρδευομένων ἀγρῶν. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιόλογον ὡς κοσμητικὸν εἶνε **Ψ. ἡ νεφελώδης** (*A. nebulosa* ἢ *capillaris*, γαλλ. *Capillaire*, ἀγγλ. *Cloud-grass*), ἐτήσιον, ἴθαγ. τῆς Ἰσπανίας, κοσμητικόν, τὸ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων κηπουρῶν ὀνομαζόμενον **Κόνιδα**.

Ψευδαιζῶον (*Aizoon*, τ. Μεσημβριανθεμωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 8 εἶδη, ἀπαντῶντα πολλαχού φ. ποώδη ἢ θαμνώδη· **Ψ. τὸ κλημητώδες** (*A. samentosum*), θαμνίον ἴθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς, θεραπευόμενον ἐνίοτε πρὸς κόσμον. **Ψ. τὸ κανάριον** (*A. canariense*), ἐτήσιον, ἴθαγ. τῶν Καναρίων νήσων· εἶδος λίαν σοδοῦχον.

Ψευδαθύριον (*Pseudathyrium*), συνώνυμον τοῦ Πολυποδίου.

Ψεύδαιγλη (*Pseudaegle*), βλ. Αἴγλη ἢ βραχώδης.

Ψεύδαιρα (*Aira*, γαλλ. *Canche*, ἀγγλ. *Hair-grass*, τ. Ἀγρωστωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 6 εἶδη ἴθαγ. τῆς Εὐρώπης φ. ποώδη, ἐτήσια, διετῆ καὶ πολυετῆ· πάντα νομευτικά, τινὰ κοσμητικά· εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 4 ἐν οἷς καὶ **Ψ. ἡ ταχοειδής** (*A. capillaris*), εἶδος ἐτήσιον συχνὰ θεραπευόμενον πρὸς κόσμον, ἀλλὰ συνηθέστερον τούτου θεραπεύεται **Ψ. ἡ ἐπίχαρις** (*A. pulchella*), εἶδος βραχύτερον τοῦ προηγουμένου καὶ ἴθαγ. τῆς δυτ. Εὐρώπης.

Ψευδακκία, βλ. Ῥοβινία.

Ψευδάκορος, βλ. Ἴρις ὁ Ψευδάκορος.

Ψευδαλάγγιον (*Pseudalangium* ἢ *Marlea*, τ. Κρανειωδῶν) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη ἴθαγ. χωρῶν τροπικῶν καὶ παρατροπικῶν· θάμνοι καὶ δένδρα, τινὰ κοσμητικά. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε **Ψ. τὸ βεγονιόφυλλον** (*P. begonioidium*), ἴθαγ. τῆς βορ. Ἰνδικῆς, τῆς Σινικῆς καὶ τῆς Ἰαπωνίας· θάμνος δενδρώδης ἀειθαλής. Ὑπὸ εὐνοϊκᾶς συνθήκας λαμβάνει μορφήν δένδρου ὑψουμένου καὶ μέχρις 20 μ. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Ψευδοβαρλερία ἢ βαρλεριοειδής (*Pseudobarleria* ἢ *Petalidium barlerioides*, τ. Ἀκανθωδῶν), θάμνος ἀειθαλής κοσμητικῆς ἴθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν. Πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Ψευδογαλτονία ἢ τριχοφόρος [*Pseudogaltonia fibrillosa* ἢ *Pechu-*

ellii. τ. Λιρειωδῶν), φ. βολθόρριζον, κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς Δαμάρας. Ὁβολός του μέγας· καλύπτεται ὑπὸ στρώματος τριχώδους.

Ψευδάγωγμον (Pimenta, τ. Μυρτωδῶν) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη· τὰ πλείστα ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς· δένδρα ἀειθαλῆ, ἀρωματικά. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε Ψ. τὸ δομύ (P. acris, ἀγγλ. Wild Clove) καὶ Ψ. τὸ φαρμακευτικόν (P. officinalis, ἀγγλ. Allspice), ἀμφότερα ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς, ἀμφοτέρων δὲ ὁ καρπὸς ἀρωματικὸς καὶ ἀρτυματικὸς τοῦ δευτέρου καὶ φαρμακευτικὸς (φρμ. Ἀμώμου σπέρμα, Semen Amomi, γαλλ. Piment de Jamaïque ἢ Toute-épice, ἀγγλ. Allspices, — βλ. καὶ Ἀμωμον καὶ Καλυπτρανθές).

Ψευδανδράχνη (Andrachne, τ. Εὐφορβιωδῶν) γ. περιλ. φ. πώδη, ζιζάνια. Τὸ μόνον τῆς ἑλλ. χλωρ. εἶδος εἶνε Ψ. ἡ τηλεφιοειδῆς (A. telephioides), πολυετές.

Ψευδαρμενική, βλ. Προύμνη ἢ Ψευδαρμενική.

Ψευδάσπάλαθος (Aspalathus, τ. Ἐλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περί τὰ 100 εἶδη, τὰ πλείστα ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς· φρυγανώδη καὶ θαμνώδη ἀειθαλῆ, τινὰ κοσμητικά· ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε καὶ Ψ. ὁ ἀσπαργοειδῆς (A. asparagoides).

Ψευδατρακτυλίς ἢ δικτυωτή (Atractylis cancellata, τ. Συνθέτων), ζιζάνιον ἐτήσιον, ἀκανθόφυλλον, κοινὸν πολλαχού τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμεσογειῶν χωρῶν.

Ψευδατροάφαξις (Atraphaxis, τ. Πολυγονωδῶν) γ. περιλ. θάμνους ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν· τῆς ἑλλην. χλωρ. ἀναφέρεται μόνον Ψ. ἡ βιλλαρδιέριος (A. Villardieri). Ἰθαγ. τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἶνε Ψ. ἡ ἀκανθώδης (A. spinosa), ἣτις ἐνίοτε θεραπεύεται πρὸς κίσμον. Ἡ παρ' ἀρχαίοις Ψευδατροάφαξις ἀναφέρεται εἰς εἶδος Κίστου.

Ψευδέβενος (Ebenus, τ. Ἐλλοβοκάρπων) γ. περιλ. περί τὰ 10 εἶδη, φ. πώδη, φρυγανώδη καὶ θαμνώδη· τὰ πλείστα ἰθαγ. τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Εἶδη τῆς ἑλλ. χλωρ. Ψ. ὁ σιβθόρπειος (E. Sibthorpii), φρύγανον, καὶ Ψ. ὁ κρητικὸς (E. cretica), θαμνίνον, ἀπάντων μόνον ἐν Κρήτῃ καὶ ὀνομαζόμενον αὐτόθι κν. Ἀρχοντιόξυλο.

Ψευδίξια (Ixia, τ. Ἰριδωδῶν) γ. περιλ. περί τὰ 25 εἶδη ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς· φ. πώδη, βολθόρριζα, κοσμητικά· τὸ συνηθέστερον θεραπευόμενον εἶνε Ψ. ἡ στικτή (I. maculata), ὅπερ ἀπαντᾷ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς.

Ψευδιππουρίς ἢ κοινὴ (Hippuris vulgaris, τ. Ἀλιρραγωδῶν), πώδες πολυετές, ὕδροχαρές, κοινὸν πολλαχού τῆς Εὐρώπης, σπάνιον δὲ ἐν Ἑλλάδι. ἀπαντᾷ μόνον ἐν Κρήτῃ.

Ψευδιτέα ἢ βιργίνιος (Itea virginica, τ. Ρηξίπετρωδῶν), θάμνος φυλοβόλος, πολυανθέστατος, κοσμητικὸς, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς.

Ψευδόβλητον (*Bletum* ἢ *Blitum*, τ. *Χηροποδιῶδων*) γ. περιλ. φ. ποῶδη. στενωῶς συγγενῆ τῶν *Χηροποδίων*· τὰ πλεῖστα ζιζάνια, τινὰ λαχανεύμενα ἢ καὶ λαχανικά· τοιαῦτα εἶνε *Ψ. τὸ κεφαλωτὸν* (*B. capitatum*, γαλλ. *Arroche-Fraise*) καὶ *Ψ. τὸ ῥαβδωτὸν* (*B. virgatum*, γαλλ. *Erpinard-Fraise*), ἀμφοτέρα ἰθαγ. τῆς Εὐρώπης.

Ψευδοβούνιον παρὰ *Διοσκρ.*, φ. *Σκιαδαυθὲς* δυσερμηνευτον.

Ψευδόβριζα (*Briza*, γαλλ. *Brize*, ἀγγλ. *Quaking-grass*, τ. *Ἀγρωστωδῶν*) γ. περιλ. περί τὰ 10 εἶδη ἀπαντῶντα εἰς εὐκράτους χώρας· φ. ποῶδη ἐτήσια καὶ πολυετῆ, τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσ. 4 ἐν οἷς καὶ *Ψ. ἡ μελίζων* (*B. maxima*) ἢ κν. *Σκουλαρικήκια* καὶ ἐν *Θήρᾳ* *Μελισσόχορτο*, καὶ *Ψ. ἡ ἐλάσσων* (*B. minor*), τὸ ἐν *Ζακύνθῳ* *Τζόγιες* ὀνομαζόμενον. Ἀμφοτέρα ἐτήσια, κοσμητικά.

Ψευδοβρυονία (*Bryonia*, γαλλ. *Bryone*, ἀγγλ. *Bryony*, τ. *Κολοκυνθῶδων*) γ. περιλ. περί τὰ 12 εἶδη· φ. ποῶδη πολυετῆ, κονδυλόριζα, ἀναρριχώμενα. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωσ. *Ψ. ἡ σικελική* (*B. sicula*), *Ψ. ἡ διοίκος* (*B. dioica*, γαλλ. *Couleuvre* ἢ *Vigne blanche*, ἀγγλ. *Devil's Turnip*) καὶ *Ψ. ἡ κρητική* (*B. cretica*)· τὰ δύο τελευταῖα, τὰ καὶ κοινότερα, ὀνομαζόμενα κν. *Ἀγριοκλήματα*, *Ἀμπελουρίδες*, *Θηριόχορτα*. *Φαρμακίαι* ἢ *Ἀγριοκολοκύθες* (ἐν *Κεφαλλ.*), ἀμφοτέρα δὲ δηλητηριώδη. Κατ' ἐξοχὴν δηλητηριώδη εἶνε ὁ καρπὸς καὶ ἡ βίζα των. Εἰς τὸ δεύτερον (*Ψ. τὴν διοίκον*) ἀναφέρεται πιθανῶς τὸ *Μήλωθρον* τοῦ *Θεοφρ.* Ἡ *Ἄμπελος ἀγρία* τοῦ *Θεοφρ.* καὶ τοῦ *Διοσκρ.* ἀναφέρεται εἰς *Ψ. τὴν κρητικὴν* ἤ, κατὰ τὸν δεύτερον, «τριχεύονται οἱ ἀκρέμονες ἀρτίφεις εἰς βρώσιν». Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἄξιον μνείας εἶνε *Ψ. ἡ μονόκοικος* ἢ *λευκή* (*B. alba* ἢ *monoica*), ἰθαγ. τῶν παραμ. χωρῶν· ὁ καρπὸς τοῦ μέλας. Εἰς τὸ εἶδος τούτου ἀναφέρεται ἢ τοῦ *Διοσκρ.* *Ἄμπελος μέλαινα*, ὅστις λέγει, ὅτι ὁ καρπὸς τοῦ φ. τούτου «γλωρὸς κατ' ἀρχάς, πεπανθὴς δὲ μέλας γίνετα» καὶ ὅτι οἱ κνυλοὶ «κατὰ τὴν πρώτην ἐκβλάστησιν λαχανεύονται».

Ψευδοδάφνη, βλ. *Βιβούρνον* ἢ *Ψευδοδάφνη*.

Ψευδοδικταμνον, βλ. *Βαλλωτή* τὸ *Ψευδοδικταμνον*.

Ψευδοδρακόντιον τὸ λακούρειον (*Pseudodracontium Lacurii*, τ. *Ἄρωδων*), φ. ποῶδες. πολυετές, κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς *Κοιχίνης*.

Ψευδοθύμβρα ἢ σταχυρὰ (*Thymbra spicata*, τ. *Χειλανθῶν*), φρύγατον ἰθαγ. τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν· στενωῶς συγγενὲς *Θύμου* τοῦ *κεφαλωτοῦ*.

Ψευδοκάλαμος (*Calamus*, τ. *Φοινικῶδων*)· γ. περιλ. περί τὰ 200 εἶδη ἰθαγ. τῆς *Αὐστραλίας*, τῆς ἀντ. καὶ νοτ. Ἀσίας καὶ τῶν παρὰ ταύτην τροπικῶν νήσων. Τὸ στέλεχος των παρεμφερὲς κοινῶς καλάμου, πληρὲς δὲ στερεώτατον, σχεδὸν ἰσοπαχὲς καθ' ὅλον τὸ μῆκος του καὶ ἐνίοτε μακρότατον. Περιώνυμα διὰ τὸ μῆκος τοῦ στελέχους του εἶνε *Ψ. ὁ Ῥοτάγγος* (*C. Rotang*), ἰθαγ. τῆς Ἰνδίας. Τοιαῦτα φ. μὲ στέλεχος μήκους 100 — 120 μ. ἀπαντῶσι συνή-

Θέστατα εἰς τὰ δάση τῆς Σινικῆς καὶ τῆς Ἰνδικῆς, εἰς ἅς χώρας χρησιμοποιοῦνται ταῦτα καὶ ἀντὶ κάλων εἰς τὴν κατασκευὴν ἀγροτικῶν κρεμαστῶν γεφυρῶν. Μεγάλᾳ ποσᾷ τοιούτων στελεχῶν, γνωστῶν εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα **ροτάγγοι** (γαλλ. rotins, ἀγγλ. rattan canes) εἰσάγονται κατ' ἔτος εἰς τὴν Εὐρώπην, ἰδίως δὲ ἐξ ἂντ. Ἰνδίων, καὶ χρησιμοποιοῦνται πρὸς κατασκευὴν βακτηριῶν καὶ παντοίων πλεκτικῶν καὶ ἄλλων ἔργων. Τοιούτων στελεχῶν ἤρχισεν ἀπὸ τινων ἐτῶν ἡ εἰσαγωγή καὶ ἐν Ἑλλάδι ἰδίως ὑπὸ τῶν ἐν Ἀθήναις ἐργοστασίων ἰτεοπλοκίας (βλ. σημ. σελ. 447). Πολλὰ εἶδη Ψ. εἶνε ἐξόχως κοσμητικά κατὰ τὴν νεαρὰν τῶν ἡλικίαν. Εἰς τὸ γένος τοῦτο ἄλλοτε συμπεριλαμβάνετο καὶ Δαιμονόρωψ ὁ Δράκων (β.λ.).

Ψευδοκαρύα (Carya, ἀγγλ. Hickory, τ. Καρυωδῶν) γ. περιλ. περι τὰ 11 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, δένδρα φυλλοβόλα, στενωῶς συγενῆ τῆς κοινῆς Καρύας. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶδη εἶνε Ψ. ἡ λευκὴ (C. alba, γαλλ. Noyer blanc, ἀγγλ. Shag-bark ἢ Shell-bark-Hickory) καὶ Ψ. ἡ ἐλαιόμορφος (C. olivaeformis, γαλλ. Noyer Pécannier, ἀγγλ. Peckam ἢ Pecan-Nut-tree), ἀμφότερα δένδρα μεγάλα, πολλαπλασιαζόμενα διὰ σπορᾶς καὶ δυνάμενα νὰ εὐδοκίμησωσιν εἰς τὰ ψυχρότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Το ζύλον τῶν χρήσιμον εἰς παντοῖα ἔργα, ὁ καρπὸς τῶν βρώσιμος, τοῦ δευτέρου δὲ εἶδους ἴλιαν ἐλαιούχος.

Ψευδοκασσία παρὰ Στράβωνι (16, 4, 14), μυροφόρον δένδρον τῆς Ἀραβίας δυσερμήνευτον.

Ψευδοκαψικόν, βλ. Στρώχον τὸ Ψευδοκαψικόν.

Ψευδόκινα, βλ. Σμίλαξ ἢ Ψευδόκινα.

Ψευδοκιννάμωμον παρὰ Διοσκ., εὐτελής ποιότης κινναμώμου (β.λ.).

Ψευδοκισδός (Cissus, τ. Ἀμπελωδῶν) θάμνινα κληματώδη, ἀναρριχώμενα, στενωῶς συγενῆ τῶν Ἀμπέλων, ἰθαγ. θερμῶν χωρῶν τινὰ κοσμητικά τὸ συνηθέστερον θεραπευόμενον εἶνε Ψ. ὁ ποικιλόφυλλος (C. discolor), ἰθαγ. τῆς Ἰάβας.

Ψευδοκλήθρα (Clethra τ. Ἐρεικωδῶν) γ. περιλ. περι τὰ 23 εἶδη ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς, τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῶν Μαλαισιῶν νήσων θάμνοι καὶ δένδρα φυλλοβόλα πολλὰ κοσμητικά. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε καὶ Ψ. ἡ δεινδρῶδης (C. arborea), ἰθαγ. τῆς Μαδέρας.

Ψευδοκολοκαδία, βλ. Ἡλιάνθος ὁ κονδυλόρριζος.

Ψευδοκόμαρος ὁ ἔλειος (Comarum palustre ἢ Potentilla Comarum, γαλλ. Quintefeuille rouge d's marais, ἀγγλ. Marsh Cinquefoil, τ. Ῥοδοδῶν), φ. ποῦδες, πολυετής, ἔρπον, ἰθαγ. τῆς μέσης καὶ βορ. Εὐρώπης ἢ ῥίζα του ἄλλοτε φαρμακευτικὴ καὶ βαφικὴ.

Ψευδοκράμβη (Crambe, τ. Σταυρανθῶν) φ. ποῦδη πολυετῆ. Τῆς ἑλλ. γλωρ. ἀναφέρεται Ψ. ἡ ἰσπανικὴ (C. hispanica) ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε Ψ. ἡ παράλιος (C. maritima, γαλλ. Crambé ἢ Chou ma-

rin. ἀγγλ. Sea Kale), ἰθαγ. τῆς βορ. δυτ. Εὐρώπης, καὶ Ψ. ἡ ταταρικὴ (C. tartarica), ἰθαγ. τῆς βορ. ἀντ. Εὐρώπης καὶ τῆς βορ. δυτ. Ἀσίας ἀμφοτέρων ἡ καρδία καὶ οἱ μακροί, παχεῖς καὶ τρυφεροὶ μίσχοι λαγανεύονται τὸ πρῶτον ἐνιαχοῦ καὶ καλλιεργεῖται ὡς λαγανικόν.

Ψευδόκρινον (Crinum, τ. Ἀμαρυλλιδωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 80 εἶδη ἰθαγ. τροπ. καὶ παρατρ. χωρῶν φ. ποδώδη, βολβόριζα, πλεῖστα ἐξόχως κοσμητικά. Ἐκ τῶν κοσμητικωτέρων εἶνε καὶ Ψ. τὸ ἀσιατικόν (C. asiaticum, ἀγγλ. Asiatic poison bulb), ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀσίας, καὶ Ψ. τὸ μουρέιον (C. Moorei), ἰθαγ. τῆς Νατάλης

Ψευδοκρότων (Croton, τ. Γρομφαδιωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 500 εἶδη θάμνοι καὶ δένδρα τροπ. καὶ παρατρ. χωρῶν πολλά κοσμητικά καὶ ἄλλως χρήσιμα. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε α') Ψ. ἡ Ἐλευθερία (C. Eleuteria), δένδρον ἰθαγ. τῶν δυτ. Ἰνδιῶν ὁ ἀρωματικὸς φλοιὸς τοῦ φαρμακευτικῆς (Κασκαρίλλης φλοιός, Cortex Cascariillae). β') Ψ. ὁ Δράκων (C. Draco), δένδρον ἰθαγ. τοῦ Μεξικοῦ, παρέχει ἐρυθρὰν ῥητίνην παρεμφερῆ τῆς γνωστῆς ἐν τῷ ἔμπορίῳ ὑπὸ τὸ ὄνομα **δρακόντειον αἷμα** (βλ. Δαιμονόρρωψ). γ') Ψ. ὁ λακκειοφόρος (C. lacciferum), δένδρον ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, φέρει εἶδος λακκείου κόμμεως (β. λ.). καὶ δ') Ψ. ὁ Τίγλιος (C. Tiglinm), δένδρον ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, τῆς Κεϋλάνης καὶ τῶν Μολούκων νήσων ἐκ τῶν σπερμάτων του λαμβάνεται δι' ἐκθλίψεως τὸ **κροτόνιον ἔλαιον** τῶν φαρμακείων (φρμ. Oleum Crotonis), ὅπερ εἶνε ξηραντικὸν καὶ δραστηκώτατον καθαρτικὸν φάρμακον. Διὰ τὰ κοσμητικά φ. τὰ ὑπὸ τῶν παρ' ἡμῶν καὶ ἀλλαχοῦ κηπουρῶν ὀνομαζόμενα κν. **Κρότωνες** (γαλλ. καὶ ἀγγλ. Crotons) βλ. Κοδίκιον, διὰ δὲ τὸ φ. τὸ ἐνίοτε ἀναφερόμενον ὑπὸ τὸ ὄνομα Croton tinctorius βλ. Χρωματοφόρος (βλ. καὶ Κρότων).

Ψευδοκύαμος (Nelumbium ἢ Cyamus, τ. Νυμφαιωδῶν) γ. περιλ. δύο εἶδη ποωδῶν πολυετῶν, ὑδροβίων φ., ἧτοι Ψ. τὸν **κιτρινανθῆ** (N. luteum, ἀγγλ. Water Chinguepin) καὶ Ψ. τὸν **εὐπρεπῆ** (N. speciosum ἢ nuciferum, γαλλ. Nelumbo ἢ Fève de Pythagore, ἀγγλ. Sacred Lotus ἢ Egyptian Bean of Pythagoras), ἀμρότερα ἐξόχως κοσμητικά, ἀμφοτέρων δὲ τὰ σπέρματα καὶ ἡ σαρκώδης ρίζα βρώσιμα. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον εἶνε ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἦν. Πολιτειῶν καὶ τῆς Ἰνδαϊκῆς, τὸ δὲ δευτέρον ἀπαντᾷ εἰς τὴν Αἴγυπτον, πολλαχοῦ τῆς Ἀσίας καὶ εἰς τὴν Αὐστραλίαν. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ὁ παρ' ἀρχαίους **Κύαμος αἰγύπτιος**, ὃν λεπτομερῶς περιγράφουσιν ὁ τε Θεόφρ. (Φ. 1.-4, 8, 7) καὶ ὁ Διοσκρ. Τὸ φ. τοῦτο τὸ πάλαι καὶ ἐκαλλιεργεῖτο ἐν Αἰγύπτῳ διὰ τὰ ἐν **κιβωρίοις** ἢ **κωδίαις** (β. λ.) σπέρματά του, τοὺς **κυάμους**, καὶ διὰ τὴν ἀμυλοῦχον ρίζαν του, τὴν ὁποίαν ὁ Διοσκρ. (καὶ παρ' Ἀθηναίῳ) ὀνομάζει **κολόκασίαν**.

Ψευδοκύτεριος παρ' ἀρχαίους, εἶδος ποώδους φυτοῦ εὐσημηνεύτου.

Ψευδοκώνειον τὸ δηλητηριώδες (Cicuta virosa, γαλλ. Ciguë aquatique, ἀγγλ. Water Hemlock, τ. Σκιαδανθῶν), φ. ποῶδες πολυετές, φίλυδρον,

λίαν δηλητηριώδες, ἴθαγ. τῆς Εὐρώπης· ἀπαντᾷ καὶ ἐν Ἠπειρῷ (παρὰ τὰ Ἰωάννινα).

Ψευδολάβριξ ἢ καιμπφέρειος (Pseudolarix Kaempferi, τ. Κωνοφόρων), μέγα δένδρον δασικὸν καὶ κοσμητικόν, ἴθαγ. τῆς Σινικῆς.

Ψευδομελάνθιον τὸ βιργίνιον (Melanthium virginicum, ἀγγλ. Bunch Flower, τ. Λειριωδῶν), φ. βολβορριζόν, κοσμητικόν, ἴθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς.

Ψευδομέλια (Melia, τ. Ψευδομελιωδῶν) γ. περιλ. περι τὰ 5 εἶδη δένδρα φυλλοβόλα ἴθαγ. τῆς Ἀσίας, τῆς βορ. Αὐστραλίας καὶ τῆς νοτ. Ἀφρικῆς. Γνωστότατον καὶ πολλαχοῦ λίαν διαδεδομένον εἶδος εἶνε Ψ. ἢ Ἀζεδαράχη (M. Azedarach γαλλ. Lila des Indes ἢ Arbre à chapelet ἀγγλ. Pride of India), ἢ κν. γνωστοτάτη καὶ ἀπὸ πολλοῦ ἀπαντῶσα θεραπευομένη παρ' ἡμῖν Ψευδομέλια, Πασχαλιὰ ἢ Σολομός, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ Λουλουδιὰ ἢ Μαυρομμάτα καλουμένη. Τὸ δένδρον τοῦτο εἶνε ἴθαγ. τῆς νοτ. Ἀσίας καὶ τῆς βορ. Αὐστραλίας, εἰσαχθέν δὲ ἀπὸ πολλοῦ εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπαντᾷ ἤδη θεραπευόμενον πολλαχοῦ ὡς κοσμητικόν (χάριν τῶν πρωΐμων ἀφθόνων καὶ εὐόσμων ἀνθέων του) καὶ ὡς εἶδος πρὸς κατάρτισιν δενδροστοχειωῶν. Εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς μετρίας γονιμότητος γαίας, ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ εἰς ψῦχος βαθμῶν τινῶν ὑπὸ τὸ μηδέν. Πάντα τὰ μέρη του καὶ ἰδίως τὰ φύλλα καὶ ὁ καρπὸς του, δηλητηριώδη· τὸ ἐγκάρδιον ξύλον του ἐρυθρόφαιον καὶ κατάλληλον δι' ἐπιπλοποιίαν· ὁ φλοιὸς τῆς ῥίζης του ἀνθελμινθικός· ἐκ τῶν σκληροτάτων πενταπλευρῶν πυρήνων τῶν καρπῶν του κατασκευάζονται κουβολόγια. Εἰς τὰς τροπικὰς χώρας ἐκκρίνει κόμμι πλήρως διαλυόμενον ἐν ψυχρῷ ὕδατι.

Ψευδομελιώδη (Meliaceae) τ. Δικοτλδ. περιλ. θάμνους καὶ δένδρα θερμῶν χωρῶν (γ. Γουαρία, Καραπά, Κεδρίς, Σουϊτενία, Σουμίδα, Φλινδερσία, Ψευδομέλια κ. ἄ.).

Ψευδόμνον (Pseudomeum), βλ. Λασχιρῖφυτον.

Ψευδομυρίκη (Myrica, τ. Ψευδομυρικωδῶν) γ. περιλ. περι τὰ 40 εἶδη θάμνοι καὶ δένδρα, τινὰ κοσμητικὰ καὶ ἄλλως χρήσιμα· τὸ μόνον ἴθαγ. τῆς Εὐρώπης (δυτ. καὶ βορ.) εἶδος εἶνε Ψ. ἢ Γαλῆ (M. Gale, γαλλ. Galé ἢ Piment des marais ἢ Piment Royal, ἀγγλ. Sweet Gale), ὅπερ ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὴν βορ. Ἀσίαν καὶ τὴν βορ. Ἀμερικὴν θαμνίον ἀρωματικόν, φυόμενον εἰς ἐλώδεις τόπους καὶ χρησιμοποιούμενον πολλαχοῦ ὡς φρύγανον πρὸς θέρμανσιν τῶν κλιβάνων. Τὰ ἀρωματικά του φύλλα χρήσιμα πρὸς παρασκευὴν τείου (γαλλ. Thé de Simon Pauli). Ἀξιόλογα ἄλλα εἶδη εἶνε α') Ψ. ἢ κηροφόρος (M. cerifera, γαλλ. Arbre à la cierge ἢ Cierge de la Caroline, ἀγγλ. Bayberry ἢ Wax Myrtle), δένδρον ἴθαγ. τῆς βορ. ἀντ. Ἀμερικῆς· τὰ φύλλα του ἀρωματικά, ἐκ δὲ τῶν καρπῶν του λαμβάνεται διὰ ζέσεως φυτικὸς ἀρωματικὸς κηρὸς (cera muricea, ἀγγλ. Bayberry tallow). β') Ψ. ἢ καλιφορνιακὴ (M. californiensis), δένδρον ἴθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς· ἐνίοτε ὑψοῦται καὶ μέχρι 12 μ.· τὰ φύλλα του ἔχουσι βαλσαμωδὴ ὀσμὴν· ταῦτα καὶ ὁ φλοιὸς τῆς ῥίζης του φαρμακευτικά καὶ

γ') Ψ. ἡ δρυόφυλλος (*M. quercifolia*), θάμνος ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς ἐκ τοῦ καρποῦ του, διὰ ζέσεως, λαμβάνεται φυτικός κηρός. Καὶ τὰ τρία ὡς καὶ Ψ. ἡ Νάγη (*M. Nagi*), θάμνος ἰθαγ. τῆς Σινικῆς καὶ τῆς Ἰαπωνίας, εἶνε καὶ κοσμητικὰ καὶ δύνανται νὰ εὐδοκίμησῶσι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Πολλπ. διὰ σποράς.

Ψευδομυρικόδη (*Myricaceae*)· τ. Δικοτλδ. περιλ. δένδρα, θάμνους καὶ φρύγανα· πολλὰ κοσμητικὰ καὶ ἀρωματικὰ (γ. Κομπτονία, Ψευδομυρική κ.ά.).

Ψευδόναρδος ἡ μικρὰ (*Nardus stricta*, τ. Ἀγρωστωδῶν), φ. μικρόν, ποώδες πολυετές, ἰθαγ. τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων παραμ. χωρῶν· ἀπαντᾷ εἰς τόπους ὑγρούς.

Ψευδονάρκισδος, βλ. Νάρκισσος ἢ Ψευδονάρκισσος.

Ψευδοπάναξ (*Pseudorapax*, τ. Ἀραλιωδῶν)· γ. περιλ. 4 εἶδη· τὰ δύο ἰθαγ. τῆς Νέας Ζηλανδίας, καὶ δὲ ἕτερα δύο τῆς Χιλῆς· θάμνοι ἢ μικρὰ δένδρα κοσμητικὰ. Ψ. ὁ καχύφυλλος καὶ Ψ. ὁ λεσσόνιος (*P. crassifolium* καὶ *P. Lessonii*), ἰθαγ. τῆς Νέας Ζηλανδίας, εἶνε τὰ συνηθέστερον θεραπευόμενα.

Ψευδοπαράδιτα, βλ. Ἐπίφυτα.

Ψευδοπιπερέα, βλ. Σγίνος ὁ μόλλειος.

Ψευδοπιπτάκιον, βλ. Ἀραχίς.

Ψευδοπράδιον τὸ μέγα (*Prasium majus*, τ. Χειλανθῶν), θαμνίον τῶν παραμ. χωρῶν, κοινὸν καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐνθα ὀνομάζεται κν. Φασσόχορτο.

Ψευδορλαῦα ἡ παράλιος (*Pseudorlaya maritima*), συνώνυμον τοῦ Καυκαλῆς ἢ παράλιος (β. λ.).

Ψευδοδέλινον (*Selinum*, τ. Σκιαδαρθῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 25 εἶδη· φ. ποώδη πολυετῆ, ὑδροχαρῆ, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τοῦ βορ. ἡμισφαιρ. Τῆς ἑλλ. χλωρ. ἀναφέρεται Ψ. τὸ ροχέλειον (*S. Rochelii* ἢ *Silaua peucedanoides*), πιθανῶς τὸ παρ' ἀρχαίοις Ψευδοσέλινον.

Ψευδόσκόρδον (*Pseudoscordum* ἢ *Nothoscordum*, τ. Λειριωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 10 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς· φ. ποώδη, βολβόριζα, τινὰ κοσμητικὰ. Ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομένων εἶνε καὶ Ψ. τὸ εὐσομον (*P. fragrans*).

Ψευδόδρυχνος (*Strychnos* ἢ *Ignatia* ἢ *Brehmia* ἢ *Narda*, τ. Λογανειωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 60 εἶδη ἰθαγ. χωρῶν τροπικῶν· θάμνοι καὶ δένδρα, ὧν πολλὰ κληματώδη· πάντα ἀειθαλῆ, τὰ πλεῖστα λιαν δηλητηριώδη· τινὰ φαρμακευτικὰ, ἄλλων τὸ πολτώδες μέρος τοῦ καρποῦ βρώσιμον. Τὰ ἀξιολογότερα εἶνε: α') Ψ. ὁ ἐμετικός (*S. Nux vomica*), δένδρον ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν· ὁ σφαιρικός καὶ σαρκώδης καρπός του, τὸ φαρμακευτικὸν ἐμετικὸν κάρυον (φρμ. *Nuces vomicae*, τουρκ. *καργά-πουκέν*), ἐγκλείει 10-15 δισκοειδῆ σπέρματα, τὰ ὅποια ἐνέχουσιν ἐν ποσῶ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν δηλητηριωδέστατην ἀλκαλοειδῆ οὐσίαν **στρυχνίνην** (*Strychnina*). Φαρμακευτικός εἶνε καὶ ὁ φλοιὸς τοῦ δένδρου ὅστις ὀνομάζεται: ἄγγουστύρα ψευδῆς (γαλλ. *fausse angu-*

sture) πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς ἀληθοῦς ἀγγουστύρας (βλ. Γαλιπαία). β') Ψ. ὁ ἰγνάτειος (S. Ignatia ἢ Ignatia amara ἢ Ign. indica), θάμνος κληματώδης ἰθαγ. τῶν Φιλιππίνων νήσων· τὰ σπέρματά του, οἱ κύαμοι τοῦ 'Αγ. 'Ιγνατίου (γαλλ. Fèves de St. Ignace, ἀγγλ. Ignatius beans of India), εἶνε λίαν δηλητηριώδη, ἀλλὰ καὶ φαρμακευτικά (φρμ. 'Ιγνατίου σπέρμα, Semen Ignatiae, s. Faba St. Ignatii), ἐνέχουσι μεγάλην ποσότητα στρυχνίνης. γ') Ψ. ὁ καστελαιανὸς καὶ Ψ. ὁ κρεβωξιανὸς (S. castelnaeana καὶ S. crevauxiana), θάμνοι κληματώδεις, ἰθαγ. τῆς κοιλάδος τοῦ "Ανω Ἀμαζόνος· παρέχουσι δριμύτατον δηλητήριον χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν αὐτίθι ἰθαγενῶν πρὸς βαφὴν τῶν βελῶν των, καὶ ὑπὸ τῶν ἐπιστημόνων ἐν τοῖς φυσιολογικαῖς ἐργαστηρίοις ὡς ἀντιδραστήριον. δ') Ψ. ὁ ὄφιομάχος (S. colubrina), θάμνος κληματώδης, ἰθαγ. τῆς Μαλαβάρης· τὸ ξύλον του φαρμακευτικὸν (φρμ. Lignum colubrinum, ἀγγλ. Snakewood)· λέγεται ὅτι χρησιμοποιεῖται ἐπιτυχῶς ὡς ἀντιφάρμακον κατὰ τῶν ἐηγμάτων τῶν ἰσθύλων ὄφρων. ε') Ψ. ὁ τιεύτειος (S. Tiente), μέγιστος κληματώδης θάμνος ἰθαγ. τῆς Ἰάβας καὶ ἄλλων πὰρὰ ταύτην νήσων· ἡ ρίζα του παρέχει φοβερὸν δηλητήριον γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Upas-radja (δηλητήριον ἡγεμονικόν—βλ. καὶ Ἀντίαιρις). ς') Ψ. ὁ τοξικός (S. toxifera), θάμνος κληματώδης ἰθαγ. τῆς Γουιάνης, ἔνθα οἱ ἰθαγενεῖς ἐκ τοῦ φλοιοῦ του παρασκευάζουσι φονικώτατον δηλητήριον (τὸ curari) δι' οὗ βιάζουσι τὰ βέλη των· τῆς δηλητηριώδους ταύτης οὐσίας γίνεται ἀπὸ τινος χρῆσις εἰς τὴν φαρμακευτικὴν· καὶ ζ') Ψ. ὁ τῶν πιπόντων (S. rotatorum), δένδρον ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν· τὸ πλῆθος μέρους τοῦ καρποῦ του βρώσιμον.

Ψευδότσουγα ἢ δουγλάσειος (Pseudotsuga ἢ Keteleeria Douglasii, τ. Κωνοφόρων), μέγα δένδρον ἀειθαλές, δασικὸν καὶ κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς. Ἀπαντᾷ θεραπευόμενον ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς.

Ψευδόϋδνον (Hydnum)· γ. τῆς τάξεως τῶν Μυκήτων, περιλαμβάνον εἶδη στενῶς συγγενῆ τῶν Πόλυπόρων· τινὰ ἐδώδιμα.

Ψευδοφελλὸς (Quercus Pseudosuber), βλ. Δρῦς σελ. 258.

Ψευδοφύοιξις ὁ σαργέντειος (Pseudophoenix Sargentii, τ. Φοινικωδῶν), δένδρον κοσμητικόν, μετρίου μεγέθους· ἰθαγ. τῆς Φλωρίδος, δυνάμενον δὲ νὰ ἐδοκιμηθῇ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Ψίδιον (Psidium, γαλλ. Goyavier, ἀγγλ. Guava, τ. Μυρταδῶν)· γ. περιλ. περι τὰ 100 εἶδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγ. τῆς τροπ. καὶ παρατρ. Ἀμερικῆς· θάμνοι καὶ δένδρα ἀειθαλῆ, πολλὰ ὀπωροφόρα ἔκτενῶς καλλιεργούμενα εἰς πολλὰς τροπ. καὶ παρατρ. χώρας. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε Ψ. ἡ Γουάβα καὶ Ψ. τὸ κατλεϋανόν (P. Gayana ἢ Guava καὶ P. cattleyanum), ἁμφοτέρα δένδρα μετρίου μεγέθους, ἰθαγ. τῶν δυτ. Ἰνδιῶν καὶ ἄλλων τροπ. χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον εἶνε δένδρον ὑψόμενον καὶ μέχρι 5 μ. καὶ καλλιεργούμενον ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς, ἐξ ὧν αἱ ἀρισταὶ εἶνε ἡ ἀπιόφορος καὶ ἡ μηλοφόρος (P. Guayana pyrifera καὶ P. G. pomiferum)· ὁ καρπὸς του, εὐχυμος, γλυκοξίνος καὶ

(Heat Guayana)

ἀρωματικώτατος, ἔχει σχῆμα ὠσειδές ἢ ὑποτρογγυλον, μέγεθος δὲ μεγάλου ὠσοῦ ὄρνιθος καὶ σάρκα ὑπόλευκον ἢ ὑπέρυθρον, καλυπτομένην ὑπὸ δέρματος λεπτοῦ, κίτρινου· ἐσθίεται δὲ ὠμὸς ἢ σκευαζόμενος μετὰ σακχάρου. Το δένδρον τοῦτο καλλιεργεῖται καὶ εἰς τινὰς τῶν θερμότερων παραμ. χωρῶν, ἀλλὰ μόνον σποραδικῶς· θὰ ἠδύνατο δὲ νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος, λαμβανομένων τῶν ἀναγκαίων προφυλάξεων κατὰ τοὺς ἐκτάκτως ψυχροὺς χειμῶνας. Μᾶλλον ἀντέχον εἰς τὸ ψῦχος εἶνε Ψ. τὸ **καττλεϊάνον**. Το εἶδος τοῦτο, ὑφιστάμενον ἀκόπως βαθμῶν τινῶν ὑπὸ τὸ μηδὲν ψῦχος, ἀπαντᾷ ἤδη καλλιεργούμενον εἰς πολλὰς παραμ. χώρας, εὐδοκιμεῖ δὲ ἰδίως εἰς οὓς τόπους καλλιεργοῦνται ἀπροσκόπτως τὰ Ἑσπεριδοειδῆ. Ὁ καρπὸς τοῦ βιθῆως ἐρυθρὸς· ἀ καὶ μικρότερος τοῦ τοῦ προηγουμένου εἴδους, εἶνε οὐχ ἥττον εὐχυμος καὶ ἔχει γεῦσιν ἐνθυμίζουσαν τὴν τοῦ χαμαικεράσου. Πάντα τὰ Ψ. πολλαπλ. διὰ σπορᾶς, εὐδοκιμοῦσιν εἰς ἀραιὰν καὶ νοτεράν (ἀλλ' οὐχὶ ὑγρὰν) γῆν καὶ ὠριμάζουσι τὸν καρπὸν τῶν ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου, δηλαδὴ καθ' ἣν ἐποχὴν τοῦ ἔτους αἱ ἄλλαι ὀπωραὶ σπνίζουσι. **Ψίδιον** ἢ **σίδιον** ὀνομάζετο παρ' ἀρχαίοις τὸ λέπος τῆς βόας καὶ αὐτὴ ἔτι ἡ βόα (βλ. σελ. 847 καὶ 849).

Ψιθύρισμα τὸ ναρκισσοειδές (Psithyrisma ἢ Symphyostemon par-cissoides, τ. Ἰριδιωδῶν), φ. πωῶδες πολυετές, ῥιζωματικόν, κοσμητικόν, ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς.

Ψιλωτόν (Psilotum, τ. Λυκοποδιωδῶν)· γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη ἰθαγ. τροπ. καὶ παρατροπ. χωρῶν· πάντα κοσμητικά· τοιοῦτον εἶνε καὶ Ψ. τὸ **τριγῶνον** (P. triquetrum).

Ψίχα (γαλλ. amande, ἀγγλ. kernel, κν. ἐν Κύπρῳ **κοῦνα**) ὀνομάζεται εἰς τὸ ἐμπόριον τὸ ἀπολεπισμένον ἀμύγδαλον, κατ' ἐπέκτασιν δὲ καὶ τὰ ἀπολεπισμένα σπέρματα πάντων τῶν ἀκροδρύων (βλ.)· οὕτω λέγομεν **ψίχα ἀμυγδάλων**, **ψίχα λεπτοκαρῶν** **ψίχα καρῶν** κ.λ. **Ψίχα** προσέτι ὀνομάζεται κν. καὶ ἡ ἐντεριώνη (βλ.) ἢ καὶ μήτρα λεγομένη ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου.

Ψόφος, βλ. Μαρσενία.

Ψύδραξ (Psydrax ἢ Plectronia, τ. Ἐρυθροδανωδῶν)· γ. περιλ. περὶ τὰ 70 εἶδη ἰθαγ. τροπικῶν καὶ παρατροπ. χωρῶν· θάμνοι ἀκανθοφόροι ἢ μῆ, τινὲς ἀναρριχώμενοι. Ψ. ὁ ἀκανθοφόρος (P. spinosus), ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀφρικῆς, γρησιμοποιεῖται ἐνίοτε πρὸς κατάρτισιν ζωσίμων φραγμῶν.

Ψυλλιδόχορτο, βλ. Ἀρνόγλωσσον ὁ Κορωνόπους.

Ψυλλίθρα, **Ψυλλίνα** καὶ **Ψυλλίστρα**, βλ. Ἐλίγρυσον τὸ ἰταλικόν, Κόνουζα ἢ βαρύσμος, Κον. ἢ ἰζώδης καὶ Ὑπερικὸν τὸ οὔλον.

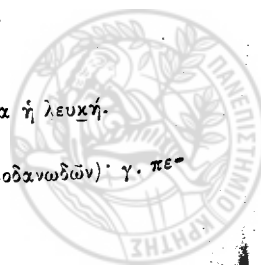
Ψύλλιον, βλ. Ἀρνόγλωσσον τὸ Ψύλλιον.

Ψυλλίτα, βλ. Ὑπερικὸν τὸ οὔλον.

Ψυλλόχορτο, βλ. Ἀρνόγλωσσον τὸ Ψύλλιον καὶ Κόνουζα ἢ λευκή.

Ψυχανθῆ, βλ. Ἐλλοδόκαρπα.

Ψυχοτρόφον (Psychotrophum ἢ Psychotria, τ. Ἐρυθροδανωδῶν)· γ. κε-

ρίλ. περί τὰ 500 εἶδη ἰθαγ. τροπ. χωρῶν· φ. ποῶδη πολυετῆ, θαμνώδη καὶ δεινρῶδη· τινὰ κοσμητικά. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶνε καὶ Ψ. τὸ ἱασμανθές (*P. jasminiflorum*), ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας, καὶ Ψ. τὸ ἐμετικόν (*P. emeticum*), ἰθγ. τῆς Κολομβίας· ἀμφοτέρων αἱ ρίζαι εἶνε φαρμακευτικάι, ἀποτελοῦσι τὴν τῶν φαρμακευτῶν μέλαιναν Ἰπεκακουάναν (φρμ. *Radix Ipecacuanhae nigrae s. striatae*).

Ψυχόχειλος (*Psychechilus* ἢ *Zeuxina*, τ. Ὀρχεωδῶν)· γ. περιλ. περί τὰ 25 εἶδη ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, τῶν Μαλαισίων νήσων καὶ τῆς τροπ. Ἀφρικῆς· τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Ψ. ὁ βασιλικὸς (*P. regina*), ἰθαγ. τοῦ Βορνέου, εἶδος ἀπαντῶν συχνὰ θεραπευόμενον.

Ψωμί τοῦ λαγοῦ, βλ. Πικρίδιον τὸ μεσαῖον.

Ψωραλία (*Psoralea*, ἀγγλ. Scurfy Pea, τ. Ἐλλοβοκάρπων)· γ. περιλ. περί τὰ 100 εἶδη ἀπαντῶντα πολλαχοῦ· φ. θαμνώδη, φρυγανώδη καὶ ποῶδη ἐτήσια, διετῆ ἢ πολυετῆ· τινὰ δηλητηριώδη, ἄλλα νομευτικά ἢ κοσμητικά. Τὸ μόνον τῆς ἑλλ. γλωρ. εἶδος εἶνε τὸ καὶ ἄλλαχοῦ ἀπαντῶν Ψ. τὸ Ἀσφάλτιον (*P. bituminosa*), ποῶδες πολυετές, φαρμακευτικὸν παρὰ τῷ λαῶ, κν. δὲ ὀνομαζόμενον Βρωμοχόροτο, Σύσγουροδο, Πικροτσούκι ἢ Χαμοσοκίδι (Κεφαλλ.). Εἰς τὸ φ. τοῦτο ἀναφέρεται τὸ τοῦ Διοσκρ. Τρίφυλλον, τὸ καὶ Ὁξύφυλλον, Μηνιανθές καὶ Ἀσφάλτιον ὑπ' αὐτοῦ ὀνομαζόμενον. Ἀξιόλογον νομευτικὸν εἶδος εἶνε Ψ. ἡ χαίνουσα (*P. patens*), ποῶδες πολυετές, ἰθαγν. τῆς Αὐστραλίας, δυνάμενον νὰ καλλιεργηθῆ ὡς ἐτήσιον καὶ πολλαπλασιαζόμενον εὐχερῶς διὰ σπορᾶς. Τὸ ἀφέψημα τῶν φύλλων Ψ. τῆς ἀδενώδους (*P. glandulosa*, ἀγγλ. Santa Fé ἢ Jesuits' Tea), ἰθαγ. τῆς Χιλῆς, ἀποτελεῖ πόμα θερμαντικὸν ἀντικαθιστῶν τὸ τέϊον.

Ψωριαδὶς τῶν φυτῶν, βλ. Ἐσπεριδοειδῆ, σελ. 368-373.

Ψώριον, βλ. Ἀστεροκέφαλος.

Ψωροδέρμειον, β. Φυκώδη σελ. 1017.

Ψωροχόροτο, βλ. Ἀστεροκέφαλος ὁ Περιστερεῶν.

Ὠβριετία ἢ Ἀουβριετία κατ' Ὀρρανίδην (*Aubrietia*, τ. Στυρανθῶν)· γ. περιλ. περί τὰ 8 εἶδη, τὰ πλείεστα ἰθαγ. τῆς Ἀνατολῆς· φ. ποῶδη πολυετῆ, τινὰ κοσμητικά. Εἶδη τῆς ἑλλ. γλωρ. 4 ἐν οἷς καὶ Ὠ. ἡ δελτοειδῆς (*A. deltoides*, ἀγγλ. Purple Rock-Cress), τὸ καὶ κοινότερον· εἶδος ἀπαντῶν καὶ ἄλλαχοῦ τῆς μεσμ. Εὐρώπης, θεραπευόμενον δὲ ὑπὸ πολλὰς διαφορὰς ἐν αἷς καὶ ἡ ἑλληνικῆ (*A. del. graeca*).

Ὠδιβερεία (*Audibertia*, τ. Χειλανθῶν)· γ. περιλ. περί τὰ 6 εἶδη· ὀάμνοι ἰθαγ. τῆς βορ. Ἀμερικῆς, τινὲς κοσμητικά. Τὰ ἀξιολογώτερα εἶδη εἶνε Ὠ. ἡ πολιά καὶ Ὠ ἡ πολύσταχυς (*A. incana* καὶ *A. polystachya*), ἀμφοτέρα ἰθαγ.

τῆς Καλιφορνίας, ἐξόχως δὲ μελιόνα καὶ δυνάμενα νὰ εὐδοκίμησῃσι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Ἰδίδιον (Oidium) γ. Μικρομυκήτων πολυμόρφων, παρασίτων ἀποβαινόντων λίαν ἐπιζημιῶν εἰς πλείστα καλλιεργούμενα καὶ αὐτοφυῆ φ. Ἐκ τῶν κοινοτέρων παρ' ἡμῖν εἰδῶν εἶνε καὶ τὰ Ἰδ. τῆς Ἀμπέλου (O. Tuckeri - βλ. σελ. 95). Ἰδ. τοῦ Καπνοῦ (O. Tabaci), Ἰδ. τῆς Κερατέας (O. Ceratoniae), Ἰδ. τῆς Δρυὸς (O. quercinum), περὶ ὧν ἐλέγχθησαν τὰ δέοντα εἰς τὰ οἰκεῖα χωρία. Κατὰ τῶν πλείστων Ἰδ. ἀποτελεσματικώταται εἶνε αἱ ἐπιπάσεις θείου. Σημειωτέον δὲ ὅτι τὸ θεῖον, ὡς τελευταίως ἀπεδείχθη, ἐνεργεῖ καὶ ὡς λίπασμα καὶ ὡς μετάπλασμα. Πλὴν τῆς εὐεργετικῆς ἐπιδράσεως αὐτοῦ ἐπὶ τῶν νιτρογονοποιῶν μικροβίων τοῦ ἐδάφους τὸ θεῖον, διὰ τῆς βαθμιαίας τροπῆς του εἰς θεικὴν ὀξύ, εἰς τινὰς περιπτώσεις δυνατὸν ὄχι μόνον νὰ προσλαμβάνηται ὑπὸ τῶν φυτῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐνεργῇ ὡς διαλυτικὸν ἀνοργάνων τινῶν οὐσιῶν, καθιστῶν αὐτὰς ἀφομοιωσίμους.

Ἰκκιμοειδές, βλ. Σαπωνόφυτον τὸ Ἰκκιμοειδές.

Ἰκκιμον (Ocimum, γαλλ. Basilic, ἀγγλ. Basil, τ. Χελανθῶν) γ. περιλαμβάνον φ. φρυγανώδη καὶ παύδη ἐτήσια καὶ πολυετή, ἰθαγ. τροπικῶν καὶ παρατροπ. χωρῶν· πάντα ἀρωματικά, μυριστικά, κοσμητικά ἢ καὶ ἄλλως χρήσιμα. Τὸ συνηθέστερον θεραπεύμενον παρ' ἡμῖν καὶ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀνατολῆς εἶνε Ἰκκ. ὁ Βασιλικὸς (O. Basilicum, ἀγγλ. Sweet Basil), ὁ γνωστότατος Βασιλικός, ἢ ἐν Κύπρῳ Βασιλιτσά, τὸ Ἰκκιμον τοῦ Διοσκρ. φ. ἐτήσιον, ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, κοσμητικόν, μυριστικόν, ἀρτυματικόν, ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος φαρμακευτικὸν (φρμ. Ἰκκίμου πῶα, Herba Basilici). Ἄπαντ' ἀρτυματικὸν καὶ φαρμακευτικόν, Β. οὐλόφυλλος, Β. μελανόφυλλος καὶ Β. μικρόφυλλος. ἢ κατ' ἐξοχὴν θεραπευομένη ἐν γάστραις κοσμητικὴ καὶ μυριστικὴ διαφορὰ. Ὁ πλατύφυλλος Β. ἐνίοτε ἀποστάζεται πρὸς λῆψιν τοῦ μυρσεψικοῦ κίθου ἐλαίου του (1^ο/10). Βασιλικὰ ἢ Ἰκκιμα ἀναφέρει καὶ ὁ Στήθης. Εἰς Ἰκκ. τὸ ἱερὸν (O. sanctum ἢ album ἢ Plectranthus monachorum) ὑποτίθεται ὅτι ἀναφέρεται ἢ Ἰκκιμος (βλ.) τοῦ Διοσκρ. ὅστις λέγει ὅτι ὀνομάζετο καὶ Ἰκκιον Βασιλικόν, ὑπὸ δὲ τῶν Ῥωμαίων Ἰκκιμάστρουμ. Τὸ ἱερὸν Ἰκκ., ἰθαγ. τῶν ἀντ. Ἰνδιῶν, φρύγανον εὐοσμώτατον, χρησιμοποιοούμενον ὑπὸ τῶν Ἰνδιῶν ἀντὶ τῆς εἶνε αὐτόθι ἀφιερωμένον εἰς τὴν νόμφην Tulsi (διὸ καὶ ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Ἰνδιῶν Toolsie ἢ Tulsi), ἣτις, κατὰ τὰ εἰς τὴν Ἰνδικὴν μυθεύματα, μετεμορφώθη εἰς τὸ ἀρωματικὸν τοῦτο φ. ὡς κατὰ τὴν ἐλληνικὴν μυθολογίαν ἢ Δάφνη εἰς τὸ ὑμῶνον δένδρον. Τὰ φύλλα Ἰκκ. τοῦ πρασίνου (O. viride ἢ febrifugum, ἀγγλ. Fever-plant ἢ Mosquito-plant), ἰθαγ. τῆς δυτ. Ἀφρικῆς, θεωροῦνται αὐτόθι ἀντιπυρετικά καὶ χρησιμοποιοῦνται ὡσαύτως ἀντὶ τῆς. Λέγεται ὅτι γάστρα φέρουσα ἐν οἰονδήποτε εἶδος Ἰκκίμου διατηρουμένη ἐν τῇ κοιτῶνι ἐκδιώκει τοὺς κῶνωπας.

Ὀπλιόμενος (*Orplismenus*, τ. Ἀγρωστωδῶν) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη κοινὰ εἰς τροπ. καὶ παρατροπ. χώρας· φ. πώδη, πολυετῆ, κοσμητικά, πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ παραφυάδων. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Ὀ. ὁ βουρμάννειος (*O. Burmannii* ἢ *Panicum variegatum*), ἰθαγ. τῶν ἰντ. Ἰνδιῶν· ἅπαντ' ἰσρα- πευόμενον ὑπὸ πρᾶς διαφορὰς ὑπόλευκος καὶ ποικιλόφυλλος (*O. Bur. albidus* καὶ *O. Bur. variegatus*).

Ὀρολόγι, βλ. Παθανθές.

Ὄτις, βλ. Ἑρανθές ἢ Ὄτις.

Ὄχρα, βλ. Σησαμοειδές.

Ὄχρόπτερις ἢ ὠχρίθδα (*Ochropteris pallens*, τ. Πτεριδωδῶν), φ. πωῶδες πολυετές, ἐξόχως κοσμητικόν, ἰθαγ. τοῦ Ἄγ. Μαυρικίου.

Ὄχνηστρα, βλ. Σησαμοειδές.

Ὄχρος, βλ. Λάθυρος ὁ Ὄχρος.

ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ

Ἄγαθαία ἢ οὐρανια (βλ. σελ. 2) συνών. *Celestina agathoides*.

Ἄγαυη ἢ δαλμανή (βλ. σελ. 4) συνών. *Agave atrovirens*.

Ἄθαναδία ἢ βαλδαμώδης (σελ. 19) συνών. *Chrysanthemum Balsamita*.

Ἄκακία ἢ ἄραβικὴ (βλ. σελ. 28). Αἱ ἐκ τοῦ δένδρου τούτου πιθανῶς προερχόμεναι βακτηρία· τῶν μοναχῶν τοῦ ὄρους Σινᾶ καὶ ὀνομαζόμεναι αὐτοὶ ἀκακίαι, εἶνε κοινὰ· ῥάβδοι, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουσαι μὲ τὰς ἐπισκοπικὰς ποιμαντικὰς ῥάβδους τὰς καινῶς πατερίτσας· αὐταὶ εἶνε αἱ καλούμεναι **καλαῦροπες**. Ὄνομάζετο δὲ **καλαῦροψ** παρ' ἀρχαίοις ἢ ποιμενικὴ ῥάβδος ἢ κν. καλουμένη ἀγκλίτσα ἢ στραβολέκα (γαλλ. boulette, ἀγγλ. crook).

Ἄκρις (βλ. σελ. 87). Ἀπὸ παναρχαιοτάτης ἐποχῆς τὸ συνηθέστερον ἐφαρ- μοζόμενον εἰς τὴν Ἀνατολὴν μέσον πρὸς καταπολέμησιν τῆς Ἄκριδος εἶνε ἡ συλλογὴ, ἣτις ἐφηρμόζετο καὶ ὑπὸ τῶν Ἑβραίων ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ ἐπομένου χωρίου τοῦ Ἡσαίου (33,3) «Nūn δὲ συναχθήσεται τὰ σκύλα ὑμῶν μικροῦ καὶ μεγάλου, ὃν τρόπον ἐάν τις συναγάγῃ ἀκριδας».

Ἀμάμαξυς παρ' ἀρχαίοις διαφορὰ Ἀμπέλου καὶ συνώνυμον τοῦ Ἀναδεν- δρᾶς (β. λ.).

Ἄμανιτης (βλ. σελ. 49). Εἰς τὸ ἐν Παρισίοις ἐργαστήριον κρυπτογαμικῆς (*Laboratoire de Cryptogamie*, 63, Rue de Buffon), τὸ διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ Mangin, μέλους τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, κατ' ἔτος τελεῖται ἔχθεσις ἀμανιτῶν, σκοπὸν ἔχουσα νὰ διδάξῃ τοὺς ἐπισκεπτομένους αὐτὴν νὰ διακρίνωσι τοὺς ἐδωδύμους ἀπὸ τοὺς μὴ τοιούτους ἀμανίτας, ἧτοι ἀπὸ τοὺς δηλητη- ριῶδεις. Κατὰ τὴν τελεσθεῖσαν τῇ 1913 ἔχθεσιν ἐξετέθησαν ὑπὲρ τὰ 250 εἶδη

ἰμαντιῶν, τὰ πλεῖστα τῶν ἰποίων προήρχοντο ἐκ τοῦ παρὰ τοὺς Παρισίους δά-
τους τοῦ Chantilly.

Ἄμπελος (βλ. σελ. 71). Τὰ βοτρυδία, τὰ κν. ὀνομαζόμενα κουδούνια,
γαλλ. λέγονται grappillons Πολλαχού δὲ τῆς Γαλλίας ἐπικρατεῖ τὸ ἔθιμον
(ἐνιαχοῦ νομιμοποιημένον) νὰ ἐπιτρέπηται εἰς τοὺς πτωχοὺς, ν' ἀκολουθῶσι τοὺς
τρυγητάς καὶ νὰ συλλέγωσι δι' ἴδιον λογαριασμὸν ὅσα βοτρυδία ἀφίενται ἐπὶ
τῶν τρυγηθέντων, κλημάτων. Οἱ συλλέκται οὗτοι τῶν βοτρυδιῶν ὀνομάζονται
γαλλ. grappilleurs, ἡ δὲ συλλογὴ τῶν βοτρυδιῶν λέγεται grappillage καὶ εἶνε
πρᾶξις ταύτσημος τοῦ glanage περὶ οὗ ἐλέγχθησαν τὰ δέοντα ἐν σελ. 890.

Ἄμυγδαλῆ (βλ. σελ. 102). Τὸ ἀμύγδαλον ὀνομάζετο τὸ πάλα: ὑπὸ τῶν
Λακωνῶν μούκηρος, ἐξ οὗ καὶ τὸ λατινικὸν nuc.

Ἄνθος (βλ. σελ. 123). Ὁ κ. Βαρδουνιώτης ἐν τῇ ἐσχάτῳ δημοσιευθείσῃ
πραγματεῖα του περὶ τῆς «Καταστροφῆς τοῦ Δράμαλης» ἀναφέρει (ἐν σελ. 269)
ὅτι ὁ Μανώλης Ν. Τομπάζης πλὴν τῶν πολλῶν ἄλλων ἀρετῶν του εἶχε καὶ
τὴν τῆς ἀγάπης πρὸς τὰ ἄνθη, διὸ καὶ πρὸ τοῦ 1821 ἀκόμη εἰσήγε καὶ ἐκαλ-
λιέργει εἰς τὰ κτήματά του πολλὰ ὄραϊα καὶ σπάνια τότε φυτά.

Ἄνουθλις ἢ ἐρμάννειος (βλ. σελ. 125) συνών. Cytisus graecus.

Ἄπιδέα (βλ. σελ. 128). Εἷς τινα χωρία τῆς Νάξου τὰ ἀπίδια, κοπτόμενα
κατὰ μῆκος εἰς τέσσαρα κομμάτια, ἀποξηραίνονται ἀπλωνόμενα εἰς τὸν ἥλιον·
οὕτω δὲ ξηρὰ ὀνομάζονται ἀπιδόκοπα καὶ φυλάσσονται καὶ χρησιμοποιοῦνται
τὸν χειμῶνα.

Ἄποκυνῶδη (βλ. σελ. 133). Ἐξ ἀβλεψίας ἀνεγράφη μεταξὺ τῶν γενῶν
τῆς τάξεως τῶν Ἄποκυνωδῶν τὸ ὄνομα Λαχνόστομος ὅπερ ἀναφέρεται εἰς γέ-
νος τῆς τ. τῶν Ἀσκληπιαδωδῶν (βλ. σελ. 603).

Ἄραδόσιτος (βλ. σελ. 136). Τὸ στέλεχος τοῦ Ἄ. ἀποκτᾶ καὶ μέχρι 10 %
σάκχαρον ὅταν πρὸ τῆς ὀριμάνσεώς των οἱ στάχυες ἀφαιροῦνται. Τὴν ἀφαίρε-
σιν εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην τῶν σταχυῶν οἱ Γάλλοι ὀνόμασαν castration
du Maïs.

Ἄρτοκαρπῶδη (βλ. σελ. 148). Τάξις ἰδίᾳ, κατ' ἄλλους δὲ ἀπλῆ αἰκογέ-
νεια (Ἄρτοκαρποειδῆ) τῶν Κνιδωδῶν, διὸ καὶ τὸ γένος Ἄρτόκαρπος ἀνεγράφη
ὡς ἀνήκον εἰς τὴν τάξιν τῶν Κνιδωδῶν (βλ. σελ. 519).

Ἄδαρον τὸ Εὐρώπαικόν (Asarum europaeum, γαλλ. Cabaret, Oreille
d'homme ἢ Rondelle, ἀγγλ. Asarabacca, τ. Ἀριστολογιωδῶν), τὸ Ἄσαρον ἢ
Νάδος ἀργία τοῦ Διοσκορδ. φ. πωδῆς πολυετές, ῥιζωματικόν, ἰθαγ. τῆς Ἐλ-
λάδος καὶ ἄλλων τῆς Εὐρώπης χωρῶν. Τὸ ῥιζωμά του ἄλλοτε φαρμακευτικόν.

Ἄτρᾶφαξις (βλ. σελ. 160). Τὰ αὐστραλιακὰ κτηνοτροφικὰ εἶδη τοῦ γέ-
νους τούτου εἶνε γνωστότατα ὑπὸ τὸ ἀγγλικὸν αὐτῶν ὄνομα Salt-bushes.

Ἀχιλλεῖος (Achillea). Εἰς τὰ ἐν σελ. 162 ἀπαριθμούμενα εἶδη τοῦ
προκειμένου γένους δέον νὰ προστεθῶσι καὶ τὰ ἐξῆς ἄξια λόγου· α') Ἄ. ἢ μό-
σχοςμος (A. moschata, γαλλ. Génipi ἢ Iva, ἀγγλ. Musk-Milfoil), φ. πωδῆς

πολυετές, ἰθαγ. ὀρεινῶν τόπων τῆς μέσης Εὐρώπης· τὰ ἄνθη του εἰσάγονται εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ ἀρωματικοῦ τεύτου τῶν Ἑλβετῶν (Thé suisse)· καὶ β') Ἄ. ἢ εὐσομοτάτη (A. fragrantissima), φρύγανον ἰθαγ. τῆς Αἰγύπτου, τῆς Περσίας καὶ τινῶν ἄλλων χωρῶν τῆς Ἀσίας· τὰ ἄνθη του φαρμακευτικά.

Ἄψιθιον τὸ δρακόντιον (βλ. σελ. 165). Το φ. τοῦτο ἐνίοτε προσβάλλεται ὑπὸ τῆς σκωρίας, ἣτις προκαλεῖται ὑπὸ τοῦ Μικρομούκητος Puccinia Tanacetii.

Βάμβαξ (βλ. σημειῶσιν σελ. 173). Εἰς τὸ «Journal d'agr. pratique», (1913, Α', σελ. 491) ἡ παγκόσμιος παραγωγὴ μαλλοῦ ἀναριθμεῖται εἰς 1335 ἑκατομμύρια χιλιόγραμμα.

Βερικοκκία (βλ. σελ. 193). Το ὀπωροφόρον τοῦτο δένδρον ἐν Ἑλλάδι ἐνίοτε προσβάλλεται καὶ ὑπὸ τῶν Μικρομούκητων Uredo Pruni ἢ Puccinia Pruniorum καὶ Oidium Cydoniae ἢ fructigerum ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ Polyporus igniarius.

Βαχία (Vahea), συνώνυμον τοῦ Λανδολφία (βλ. σελ. 598).

Βότανα (βλ. σελ. 203). Ἡ διαχωρίζουσα τὴν Ἀργολίδα ἀπὸ τῆς Κορινθίας ὄροσειρά, ἢ ἀποτελοῦσα τὸ λεγόμενον Μπογάζι τῆς Νεμέας, ἐκ δυσμῶν ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ὄρους Φαρμακᾶ, ὅπερ, κατὰ τὸν Βαρδουιώτην («Ἡ καταστροφή τοῦ Δράμαλης», σελ. 222), ἐβαπτίσθη μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο ἕνεκα τῶν ἐπ' αὐτοῦ φουρμένων πολλῶν φαρμακευτικῶν βοτανῶν.

Γουφόμορφος ὁ πορφυροῦς (βλ. σελ. 228), γαλλ. Ergot.

Δένδρον (βλ. σελ. 243). Ἐκ τῶν μεγαλητέρων καὶ ἀσφαλῶς μακροβιωτέρων δένδρων εἶνε εἶδη τῶν γενῶν Ἀδανσωνία, Εὐκάλυπτος, Οὐελιχτωνία (β.λ.).

Διόδανθος (βλ. σελ. 246). Ἰδία φυλὴ Διοσάνθων ὀνομάζεται ἀγγλ. Picotee.

Ζεόπυρον παρ' ἀρχαίοις, εἶδος Σιτηροῦ, πιθανῶς ἢ σήμερον ὀνομαζομένη Ζεοκοιθὴ (Hordeum distichum Zeocriton — βλ. σελ. 556).

Ἐλαία (βλ. σελ. 264). Ἐν Κύπρῳ αἱ μεγάλαι ἡμέραι Ἐλαίαι ὀνομάζονται κν. Φραγκολμές, διότι ὑποτίθεται ὅτι εἶνε ἐκ τῶν φυτευθεισῶν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς κατοχῆς τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Φράγκων, ὁ δ. τῶν Λουσινιαῶν ἢ μᾶλλον τῶν Ἑνετῶν.

Ἐριοφόρον (Eriophorum, ἀγγλ. Cotton-grass, τ. Κυπειρωδῶν). γ. περιλ. περί τὰ 15 εἶδη ἰθαγ. βορ. χωρῶν, τινὰ κοσμητικὰ θεραπευόμενα εἰς καθύψους γαίας καὶ τοποθεσίας, παρὰ τὰς λίμνας καὶ τὰς δεξαμενάς.

Εὐφραδία ἢ φαρμακευτικὴ (Euphrasia officinalis ἢ pectinata, γαλλ. Eufraise ἢ Casse-lunettes, ἀγγλ. Eyebright, τ. Γρομφαδιωδῶν) φ. ἐτήσιον, φαρμακευτικόν, ἀντοφθαλμικόν, ἰθαγ. τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων τῆς Εὐρώπης χωρῶν.

Ζιζιφόρος (Zizifora καὶ οὐχὶ Zizyfora, τ. Χειλανθῶν) γ. περιλ. περί τὰ 12 εἶδη, φ. ποιώδη καὶ φρυγανώδη, ἰθαγ. τῆς μέσης καὶ δυτικῆς Ἀσίας καὶ τῶν παραμ. χωρῶν· τινὰ κοσμητικὰ. Τῆς ἐλλ. γλωρ. ἀναφέρεται Ζ ἢ κεφμ-

λωτή (*Z. capitata*). Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιόλογα ὡς κοσμητικά εἶνε *Z.* ἡ κλινοποδιοειδής καὶ *Z.* ἡ δασυανθής (*Z. clinopodioides* καὶ *Z. dasyantha*), ἀμφοτέρα κοσμητικά (ἀνθοφόρα), ἰθαγ. τῆς Σιθαρίας.

Ἰδαρία (βλ. σελ. 440). Νεώτερα περὶ τῆς χρησιμοποίησεως Μικρομυκήτων πρὸς καταπολέμησιν ἐπιβλαβῶν ἐντόμων βλέπε εἰς «*Progrès Agricole et Viticole*», 1913, Β' σελ. 265.

Καράτα (*Karatas*, τ. Βρομελειωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 10 εἶδη ἰθαγ. τῆς νοτ. Ἀμερικῆς· φ. πώδη πολυετῆ· πάντα κοσμητικά· τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε *K.* ἡ *πλουμιέριος* καὶ *K.* ἡ *περίβλεπτος* (*K. Plumieri* καὶ *K. Spectabilis*), ἀμφοτέρα ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας.—Τὸ προκείμενον γένος ἀναφέρεται ἐν τῷ κειμένῳ (βλ. Βρομελειώδη), ἀλλὰ παρελείφθη ἡ περιγραφή αὐτοῦ ἐν τῷ οἰκίῳ τόπῳ.

Κοκκυμηλέα (βλ. σελ. 523) *ἀειφυλλος*· μέγα δένδρον ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου (Φ. Ι.—4, 2, 10) ὡς ἀπαντῶν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ φέρον καρπὸν «ὅμοιον τοῖς Μεσπίλοις, πλὴν ἔχοντα πυρῆνα στρογγύλον», ἐκ τοῦ καρποῦ δὲ τούτου κατεσκευάζοντο παλάθαι (βλ. σελ. 933). Τινὲς ὑποθέτουσιν ὅτι πρόκειται περὶ εἶδους Κορδίας (*Cordia crenata*), ὅπερ ἀπίθανον. Πιθανώτερον εἶνε ν' ἀναφέρεται ἡ ἀειφυλλος Κοκκυμηλέα τοῦ Θεοφράστου εἰς εἶδος Ζιζύφου.

Κονδαλία (*Condalia*, τ. Ῥαμνωδῶν) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη θάμνων φυλλοβόλων ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε *K.* ἡ *μικρόφυλλος* (*C. microphylla*), ἰθαγ. τῆς Χιλῆς καὶ τῆς Ἀργεντινῆς· ὁ καρπὸς τοῦ σαρκώδους, γλυκύς, βρώσιμος. Πολλαπλ. διὰ σπορᾶς καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ὄνομα *Condalia* ἀναφέρεται καὶ ὡς συνώνυμον τοῦ *Cococypselum* (βλ. Κοκκοκύψελος σελ. 521).

Κοδύφιον τὸ δακρύον (βλ. σελ. 541). Προσβάλλει ἰδίως τὴν ξυλείαν τῶν Κωνοφόρων. Διευκολύνει τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἡ ὕγρασις καὶ τὸ σκότος, διὸ καὶ ἀπαραίτητος πρὸς περιστολὴν τοῦ κακοῦ ὁ ἀερισμὸς τῶν μερῶν εἰς ᾧ ἐμφανίζεται τὸ παράσιτον.

Κοῦκι παρ' ἀρχαίοις, πιθανῶς ἡ Φεινικοκαρύα (β. λ.).

Κρόκος (βλ. σελ. 565). Ὁ Κρόκος καλλιεργεῖται ἐκτενῶς εἰς τινὰ χωρία τῆς βορείου Μακεδονίας.

Κυκναυχὴν (*Cycnoches*) γ. περιλ. περὶ τὰ 15 εἶδη πάντα ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς. Ὁρχεώδη ἐκ τῶν περιεργότερων. Φέρουσι μεγάλους καὶ μακροὺς (20-25 ἐ. μ.) ψευδοβολβοὺς παρὰ τὴν κορυφὴν τῶν ὀποίων βλαστάνουσι τὰ μεγάλα ἄνθη των καὶ ἀνά τρία ἢ τέσσαρα φύλλα, τὰ ἑποῖα ἀποξηραίνονται κατὰ τὸ πέρασ τῆς ἀνθήσεως. Ἐξόχως κοσμητικὸν εἶδος εἶνε *K.* ὁ *πενταδάκτυλος* (*C. pendadactylon*), ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας· τὸ ἄνθος τοῦ εἶνε ὠχρὸν καὶ φέρει κηλίδας καστανοχρόους, τὸ κάτω δὲ χεῖλος τούτου εἶνε πεντάλοβον καὶ ὁμοίως εἶναι πρὸς ἀνθρωπίνην χεῖρα.

Λειμώδωρον παρ' ἀρχαίοις, συνώνυμον τοῦ Ὀροβάγῃ (β. λ.).

Λέμνα ἢ ἐλάσδων (βλ. σελ. 605), γαλλ. *Lentille d'eau*.

K. Μουσαίου
1055

Λίνον (βλ. σελ. 619). Διὰ τὴν κατεργασίαν τοῦ λίνου μηχαναὶ καὶ πάντοια ὄργανα κατασκευάζονται ὑπὸ τοῦ Emile Fenillette, ingénieur, 40, rue d'Aguesseau, à Boulogne-sur-Seine (France).

Μήκων ἢ ὑπνοποίδος (βλ. σελ. 665). Εἰς τινὰς περιφερείας τῆς βορείου Μακεδονίας καλλιεργεῖται ἐκτενῶς ἡ ὑπνοποίδος Μήκων πρὸς παραγωγὴν μηχανίου (ἀφριονίου) καὶ μηχανελαίου, τοῦ ὁποίου γίνεται αὐτόθι χρῆσις ἰδίως πρὸς νόθους τοῦ ἐλελαίου.

Νεφρίδιον ἢ Ἀρρενόπτειρις (βλ. σελ. 698). Μάστιξι τῶν βοῶν καὶ ἰδίως τῶν προβάτων τῶν βοσκόντων εἰς ἐλώδεις ἢ καὶ ἀπλῶς ὑγροὺς τόπους, οἱ ἀπαντῶσι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, εἴνε ἡ διστομίτις, ἡ γνωστοτάτη εἰς τοὺς ἡμετέρους κτηνοτρόφους νόσος κλαπάτσας, ἥτις ἀνέκαθεν πολλὰ πρόβατα ἐκ τῶν βοσκόντων εἰς τοιαῦτα μέρη ἐθέριζε, διότι κατ' αὐτῆς οὐδὲν ἀποτελεσματικὸν φάρμακον ἦτο γνωστὸν μέχρι πρὸς διαιτίας. Τὸ μόνον προληπτικὸν μέσον τὸ ὁποῖον συνουλεύετο πρὸς πρόληψιν τῆς διαδόσεως τῆς θανατηφόρου ταύτης νόσου ἦτο ἡ μετατόπισις τοῦ ποιμνίου εὐθὺς ὡς τὰ πρῶτα κρούσματα τῆς κλαπάτσας παρρουσιάζοντο. Πρὸς καταπολέμησιν τῆς νόσου ταύτης ἠργάσθησαν ἐπὶ πολὺ οἱ Γάλλοι ἐπιστήμονες Railliet καὶ Moussu, κατόπιν δὲ τῆς διεξαγωγῆς πολλῶν πειραμάτων ἐβεβαιώθη ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ προσβεβλημένου ἐκ διστομίτιδος κτήνους λήψις δόσεως ἐλελαίου περιέχοντος ἐν διαλύσει ὠρισμένην ποσότητα βαθμολογημένου αἰθερίου ἐκχυλίσματος τοῦ ριζώματος τῆς Ἀρρενόπτειριδος (Extractum aethericum Filicis maris) φονεύει πάντα τὰ ἐν τοῖς ἐντοσθίοις τοῦ ζώου ἐμφωλευόμενα καὶ πολλαπλασιαζόμενα παράσιτα (Distoma hepatica) καὶ προλαμβάνει τὸν θάνατον αὐτοῦ.

Bouteille

Vmellis = aquatico

Εὐθὺς ὡς ἡ ἀνακάλυψις αὐτῆ τῶν κ. Railliet καὶ Moussu μοι ἐγένετο γνωστὴ ἐδημοσίευσά αὐτὴν μετ' ἄλλων σχετικῶν πληροφοριῶν περὶ διστομίτιδος ἢ κλαπάτσας καὶ περὶ τοῦ βίου τοῦ ἐνδοπαράσιτου πρῶτον μὲν εἰς τὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἑθνικῆς Οἰκονομίας «Γεωργικὸν Δελτίον» (1914, σελ. 38) καὶ ἀκολούθως εἰς τὰ «Νέα Γεωπονικά» (1912, σελ. 1175). Κατόπιν τῶν δημοσιευμάτων μου τούτων ἐγένοντο δοκιμαίαι τινες τοῦ φαρμάκου ἐν τε τῇ Πελοποννήσῳ καὶ ἐν τῇ Στερεῇ, αἱ ὁποῖαι ἐστέρθησαν ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας. Οὕτω ὁ νομογεωπόνος Αἰτωλοακαρνανίας κ. Μολφέτας ἀναφέρει πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ἑθνικῆς Οἰκονομίας («Γεωργικὸν Δελτίον», 1912, σελ. 176) τὰ ἐξῆς: "Ἀμα ὡς ἔλαβον γῶσιν τῆς ἐν τῷ δευτέρῳ τεύχει (ε, ς, ζ καὶ η) τοῦ «Γεωργικοῦ Δελτίου» π.ἐ. δημοσιευθείσης ἐκτενοῦς μελέτης τῆς νόσου Διστομίτιδος καὶ τοῦ ὑποδειχθέντος πρὸς θεραπείαν φαρμάκου . . . ἐπρωμηθεύθη ἐκ Γερμανίας διὰ τοῦ ἐν Μεσολογγίῳ φαρμακοποιοῦ κ. Δ. Ῥαυτοπούλου τὴν ποσότητα τῶν 4 χιλιogramμῶν αἰθερίου ἐκχυλίσματος πτέριδος τῆς ἄρρενος titré. Πρὶν ἢ ληφθῆναι ἐκ Γερμανίας ἡ παραγγελία μου, οἱ μεγαλοκτηματῆαι ἀδελφοὶ Μακρῆ, ἐπρωμηθεύθησαν ἐκ Πατρῶν ποσότητα φαρμάκου καὶ ἐνήργησαν δοκιμαστικὴν θεραπείαν 40 προβάτων. Μετὰ πάροδον 10—15 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς θεραπείας τὰ 15 ἐσφά-

αὐτὸς ὁ κ. Μουσαίου ἐκ τῆς Ἀνακάλυψις

γῆσαν καὶ οὐδὲν παράσιτον εὐρέθη ζῶν ἐν τῷ ἥπατι, ἐν τῷ στομάχῳ ἢ ἐν ταῖς ἐντέροις, εἰς τὰ περισσότερα οὔτε ἴχνος παρασίτου εὐρέθη ἐξαλειφθέντων διὰ τῶν κοπράνων. Τὰ δὲ ἄλλα 25 (πρόβατα) ἐντελῶς ἰάθησαν καὶ εἶναι σήμερον εἰς ἀρίστην κατάστασιν».

Ἐκτοτε ἡ ἐφαρμογὴ τῆς θεραπείας ταύτης ἐγενικεύθη καθ' ἅπασαν σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα χάρις εἰς τὸ μέτρον ὅπερ ἔλαβε τὸ ἀρμόδιον τιμῆμα τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας νὰ προμηθεύηται ἐξ Εὐρώπης τὸ φάρμακον καὶ νὰ πρέχῃ αὐτὸ εἰς τὴν ἀξίαν του εἰς τοὺς αἰτοῦντας κτηματίας.

Οὕτω τὰ ἀνωτέρω ἀναφερόμενα δημοσιεύματά μου περὶ διστομίτιδος καὶ τῆς θεραπείας αὐτῆς ἀπήλλαξαν τὴν ἐλληνικὴν κτηνοτροφίαν ἀπὸ μάστιγα ἥτις κατ' ἔτος ἐθέριζε χιλιάδας προβάτων.

Ξανθόξυλον τὸ ἀμερικανικόν (*Zanthoxylum americanum* ἢ *fraxineum*, γαλλ. Frêne épineux, ἀγγλ. Prickly Ash, τ. Ξανθοξυλωδῶν), θάμνος κοινὸς πολλαχοῦ τῆς βορ. Ἀμερικῆς, θεραπευόμενος πολλαχοῦ πρὸς κόσμον καὶ ὡς εἶδος φαρμακευτικόν. Ὁ φλοιὸς του εἶνε πικρὸς, ἀρωματικὸς, τονωτικὸς, σιελογόνος καὶ ἀντοδοταλγικός. Ὁ θάμνος οὗτος πολλαπλασιάζεται εὐχερῶς διὰ σπορᾶς καὶ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Ξύλον. Περὶ τῆς ποιότητος καὶ τῆς χρήσεως τοῦ ξύλου τῶν διαφόρων ξυλωδῶν φυτῶν τῶν ἀναφερομένων ἐν τῷ προκειμένῳ ἔργῳ ἐγένετο λόγος ἐκάστοτε εἰς τὰ οἰκεία χωρία. Πλήρης καὶ τελεία μελέτη περὶ ξύλων ἐν γένει εἶνε ἡ ἀξιόλογος «Ξυλογία» τοῦ ἄλλοτε διευθυντοῦ τῶν δασῶν μακαρίτου Ν. Χλωροῦ, ἡ δημοσιευθεῖσα ἐν τῇ «Ἑλληνικῇ Γεωργίᾳ», εἰς ἣν παραπέμπομεν τὸν ἀναγνώστην (1). Ἐνταῦθα περιοριζόμεθα μεταγράφοντες ἀπλῶς τινὰ ἐξ ὧν ἀναφέρει ὁ Θεόφραστος περὶ ξύλων καὶ τῆς ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ποικίλης χρήσεως αὐτῶν.

Ὁ Θεόφραστος διακρίνων τὰ ξυλωδῆ ἀπὸ τὰ σκρωδῆ μέρη τῶν φυτῶν λέγει: «τὸ μὲν ξύλον σχιστὸν ἢ δὲ σὰρξ πάντη διαιρεῖται ὡσπερ γῆ καὶ ὅσα γῆς» (Φ. Ἰ. 1, 2, 6). Διήρουν δὲ τινες τὰς ποιότητας τῶν ξύλων κατὰ χώρας καὶ ἔλεγον ἀρίστην μὲν εἶναι τῆς ὕλης πρὸς τὴν τεκτονικὴν χρῆσιν τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα παραγινόμενης τὴν μακεδονικὴν· λεία τε γὰρ ἐστὶ καὶ ἀστραθῆς καὶ ἔχουσα θεῖον. Δευτέραν δὲ τὴν ποντικὴν, τρίτην δὲ τὴν ἀπὸ Ῥυδάκου (ποταμοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας), τετάρτην δὲ τὴν αἰνιανικὴν· χειρίστην δὲ τὴν τε παρνασιακὴν καὶ τὴν εὐδοϊκὴν· καὶ γὰρ ὀξῶδεις καὶ τραχείας καὶ ταχὺ σῆπασθαι.... Ἰσχυρότατα δὲ τῶν ξύλων ἐστὶ τὰ ἄζα καὶ λεία· καὶ τῇ ὄψει δὲ ταῦτα κάλλιστα». (Φ. Ἰ. 5, 2, 1). Περὶ τῆς χρησιμότητος ἐκάστου εἶδους ξύλου λέγει: «Ὅλως δὲ πρὸς ποῖα τῆς ὕλης ἐκάστη χρησίμη καὶ ποῖα ναυπηγήσιμος καὶ οἰ-

(1) Βλέπε «Ἑλληνικὴν Γεωργίαν» τῶν ἐτῶν 1887, σελ. 464, 488 καὶ 523—1888, σελ. 1 καὶ 86—1889, σελ. 35, 60, 106, 197 καὶ 542—καὶ 1890, σελ. 68, 138 καὶ 204.

κδομική, πλείστη γάρ αὕτη ἡ χρεία καὶ ἐν μεγίστοις, πειρατέων εἰπεῖν, ἀφο-
 ρίζοντα καθ' ἕκαστον τὸ χρήσιμον. Ἐλάτη μὲν οὖν καὶ πεύκη καὶ κέδρος ὡς
 ἀπλῶς εἰπεῖν ναυπηγήσιμα· τὰς μὲν γὰρ τριήρεις καὶ τὰ μακρὰ πλοῖα ἐλάτινα
 ποιοῦσι διὰ κουφότητα, τὰ δὲ στρογγύλα πεύκινα διὰ τὸ ἀσαπές· ἔνιοι δὲ καὶ
 τὰς τριήρεις διὰ τὸ μὴ εὐπορεῖν ἐλάτης. Οἱ δὲ κατὰ Συρίαν καὶ Φοινίκην ἐκ κέ-
 δρου· σπανίζουσι γὰρ καὶ πεύκης. Οἱ δὲ ἐν Κύπρω πίτυος· ταύτην γάρ ἡ νήσος
 ἔχει καὶ δοκεῖ κρεῖττων εἶναι τῆς πεύκης. Καὶ τὰ μὲν ἄλλα ἐκ τούτων· τὴν δὲ
 τρόπιν τριήρει μὲν δρυῖνιν ἵνα ἀντέχη πρὸς τὰς νεωλκίας, ταῖς δὲ ὀλκασί πευκί-
 νην..... Ἡ δὲ τορνεῖα τοῖς μὲν πλοίοις γίνεται συκαμίνου, μελίας, πετελέας, πλα-
 τάνου· γλισχρότητα γάρ ἔχειν δεῖ καὶ ἰσχύν. Χειρίστη δὲ ἡ τῆς πλατάνου· ταχύ
 γὰρ σήπεται. Ταῖς δὲ τριήρεσιν ἔνιοι καὶ πιτυίας ποιοῦσι διὰ τὸ ἐλαφρόν. Τὸ
 δὲ στερεώμα πρὸς ᾧ τὸ χέλυσμα καὶ τὰς ἐπωτίδας μελίας καὶ συκαμίνου καὶ
 πετελέας· ἰσχυρὰ γὰρ δεῖ ταῦτ' εἶναι. Νκυπηγήσιμος μὲν οὖν ὕλη σχεδὸν αὕτη.
 Οἰκοδομική δὲ πολλῶν πλείων, ἐλάτη τε καὶ πεύκη καὶ κέδρος, ἔτι κυπάρισσος,
 δρυῖς καὶ ἄρκευθος· ὡς δ' ἀπλῶς εἰπεῖν πᾶσα χρησίμη πλὴν εἴ τις ἀσθενὴς πάμπαν·
 οὐκ εἰς ταῦτ' γὰρ πᾶσαι καθάπερ οὐδ' ἐπὶ τῆς ναυπηγίας. Αἱ δ' ἄλλαι πρὸς τὰ
 ἴδια τῶν τεχνῶν οἷον σκεύη καὶ ὄργανα καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἕτερον. Πρὸς πλείστα
 δὲ σχεδὸν ἡ ἐλάτη παρέχεται χρεῖαν· καὶ γὰρ πρὸς τοὺς πίνακας τοὺς γραφο-
 μένους... Δρυῖς δὲ πρὸς οἰκοδομίαν καὶ πρὸς ναυπηγίαν ἔτι τε πρὸς τὰ κατὰ γῆς
 κατορυττόμενα. Φίλυρα δὲ πρὸς τὰ σανιδώματα τῶν μακρῶν πλοίων καὶ πρὸς
 κιβώτια καὶ πρὸς τὴν τῶν μέτρων κατασκευὴν. Ἐχει δὲ καὶ τὸν φλοιὸν χρήσι-
 μον πρὸς τε τὰ σχοινία καὶ πρὸς τὰς κίστας· ποιοῦσι γὰρ ἐξ αὐτῆς. Σφένδαμνος
 τε καὶ ζυγία πρὸς κληνοπηγίαν καὶ πρὸς τὰ ζυγὰ τῶν λοφούρων. Μίλος δὲ εἰς
 παρακολλημάτα κιβώτοις καὶ ὑποβάθροις καὶ ὅλως τοῖς τοιοῦτοις. Πρίνος δὲ πρὸς
 ἄξονας ταῖς μονοστροφῶν ἀμάξαις καὶ εἰς ζυγὰ λύραις καὶ ψαλτηρίοις. Ὁξύη
 δὲ πρὸς ἀμαξοπηγίαν καὶ διφροπηγίαν τὴν εὐτελεῆ. Πτελέα δὲ πρὸς θυρο-
 πηγίαν καὶ γαλεάγρας· χρῶνται δὲ καὶ εἰς τὰ ἀμαξικά μετρίως. Φηγὸς
 δὲ εἰς ἄξονας τε ταῖς ἀμάξαις καὶ εἰς ἔλκθηρα τοῖς ἀρότροις. Ἀνδράχλη δὲ
 ταῖς γυναίξιν εἰς τὰ περὶ τοὺς ἰστούς. Ἄρκευθος δὲ εἰς τεκτονίας καὶ εἰς τὰ
 ὑπαίθρια καὶ εἰς τὰ κατορυττόμενα κατὰ γῆς διὰ τὸ ἀσαπές. Ὠσαύτως δὲ καὶ
 ἡ εὐβοϊκὴ καρύα, καὶ πρὸς γε τὴν κατόρυξιν ἔτι μᾶλλον ἀσαπῆς. Πύξω δὲ χρῶν-
 ται μὲν πρὸς ἔνια, οὐ μὴν ἀλλ' ἢ γε ἐν τῷ Ὀλύμπῳ γινομένη διὰ τὸ βραχεῖά
 τε εἶναι καὶ ὀξώδης ἀχρεῖος. Τερμίνθω δὲ οὐδὲν χρῶνται πλὴν τῷ καρπῷ καὶ
 τῇ ῥητίνῃ. Οὐδὲ φιλόκη πλὴν τοῖς προβάταις· αἰεὶ γὰρ ἐστὶ δασεῖα. Τῆ δὲ ἀφάρκη
 εἰς χάρακάς τε καὶ τὸ καίειν. Κηλάστρω δὲ καὶ σημόδω πρὸς βακτηρίαις. Ἐνιοὶ
 δὲ καὶ δάφνη· τὰς γὰρ γεροντικὰς καὶ κούφας ταύτης ποιοῦσιν. Ἰτέα δὲ πρὸς
 τε τὰς ἀσπίδας καὶ τὰς κίστας καὶ τὰ κανᾶ καὶ τᾶλλα. Προσαναλαβεῖν δὲ ἐστὶ
 καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον ὁμοίως. Διήρηται δὲ καὶ πρὸς τὰ τεκτονικά τῶν ὀργά-
 νων ἕκαστα κατὰ τὴν χρεῖαν· οἷον σφυρίον μὲν καὶ τερέτριον ἄριστα μὲν γίνεται
 κοτίου· χρῶνται δὲ καὶ πυξίνοις καὶ πετελείνοις καὶ μελείνοις· τὰς δὲ μεγάλας

σφύρας πιτυίας ποιούσιν. 'Ομοίως δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον ἔχει τινὰ τάξιν. Καὶ ταῦτα μὲν αἱ χρεῖται διαιροῦσιν» (Φ. 'Ι.-5,7,1).

Ὄξυφοίνιξ, βλ. Ταμαρίνδος (σελ. 947).

Ὄρθοστήμων (*Orthostemon* ἢ *Feijoa*, τ. Μυρτωδῶν) γ. περιλ. ὀλιγάριθμα εἶδη στενωῶς συγγενῆ τῶν Ψιδίων· θάμνοι ἢ μικρὰ δένδρα ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶνε Ὁ ὁ σελλουϊανός (*O. sellowianus*)· ὁ καρπὸς του, μεγέθους καὶ σχήματος ψιδίου (βλ. σελ. 1047), εἶνε γνωστὸς ἐν Βραζιλίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα *aracaz*· πλήρως ὄριμος ἀποτελεῖ ὄπωρον εὐγευστον καὶ ἀρωματικωτάτην. Τὸ δένδρον τοῦτο, καθ' ἃ ἀναφέρει ὁ Hitier (*Jour. Agr. Prat.* 1913, Β' σελ. 603), εἰσῆχθη, καλλιεργεῖται καὶ καρποφορεῖ ἤδη ἐν Ἰερᾷ τῆς μεσημ. Γαλλίας, ἐπομένως θὰ δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ καὶ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Ὄροδάχνη (βλ. σελ. 734), παρ' ἀρχαίοις καὶ *Θυρσίνη*, ἐν Κύπρῳ δὲ κν. *Λύκος*.

Πράδον παρ' ἀρχαίοις, εἶδος πρασίνου θαλασσίου φυτοῦ ὡς καὶ τὸ καὶ κν. ὀνομαζόμενον *Πράσον* (βλ. σελ. 567).

Σικάνα ἢ εὐδομος (*Sicana odorifera*, τ. Κολοκυνθωδῶν), μέγχι ἀναρριχώμενον φ. ἰθαγ. τῆς Βραζιλίας ἔθα εἶνε γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Curuba*· ὁ καρπὸς του, εἶδος μικροῦ πέπονος, εἶνε πλήρης σαρκὸς ἐδάδιμου καὶ εὐγεύστου. Τὸ φ. τοῦτο δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος, πολλαπλ. δὲ εὐχερῶς διὰ σπορᾶς.

Σίκυος (*Sicyus*, τ. κολοκυνθωδῶν) γ. περιλ. περὶ τὰ 20 εἶδη ἰθαγ. τῆς τροπ. Ἀμερικῆς φ. ἐτήσια ἀναρριχώμενα, πολλαπλασιαζόμενα εὐχερῶς διὰ σπορᾶς· τινὰ κοσμητικά. Τοιοῦτον εἶνε καὶ Σ. ὁ βρυωνιόφυλλος (*S. bryoniaefolia*, ἀγγλ. One-seeded Star Cucumber), ἰθαγ. τῆς Χιλιῆς.

Σπιλανθές τὸ λαχανώδες (*Spilanthes oleracea* ἢ *Acmella*, γαλλ. *Abécédaire* ἢ *Cresson de Para*, ἀγγλ. *Alphabet-plant* ἢ *Para-Cress*, τ. Συνθίτων), φ. ἐτήσιον, δριμύ τὴν γεῦσιν, φαρμακευτικὸν (σιελογόνον), καλλιεργούμενον ὡς τοιοῦτον πολλαχοῦ, καταγόμενον δὲ ἐκ Περουβίας.

Σποροβόλος (*Sporobolus*, ἀγγλ. Drop-seed grass) γ. Ἀγρωστοδῶν περιλαβάνον φ. πῶδη, τὰ πλεῖστα πολυετή· πολλὰ ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς. Ἄριστον ὡς εἶδος νομευτικῶν θεωρεῖται Σ. ὁ βιργίνιος (*S. virginicus*), πολυετής, ἰθαγ. τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, αὐτοπολλαπλασιαζόμενον εὐχερῶς· ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν θαυμασίως καὶ εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς τὰ μᾶλλον ἀμμάδη καὶ ξηρὰ ἐδάφη· δύναται δὲ νὰ εὐδοκιμήσῃ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ν' ἀποβῇ χρησιμώτατον νομευτικὸν φ. εἰς ἀγόνους γαίας.

Στυπίον ἢ Στυπεῖον (γαλλ. *étoupe*, ἀγγλ. *tow*), ἢ παρ' ἀρχαίοις *στύπη* ἢ καὶ *στυπίον*, τὸ κν. *στουπί*· τὸ ἀκατέργαστον λίνον (βλ.) ὡς καὶ τὸ ἐκ παλαιῶν λινίνων ἢ κανναβίνων σχοινίων ὑλικόν, τὸ ἐπιῶν ἀλειφόμενον με' ὑγρόπισσαν χρησιμεύει εἰς τὴν καλαφάτισιν τῶν πλοίων ὡς καὶ τοῦ σανιδώματος τῶν

βαπτομένων πατωμάτων. «Πρόσθεσε ὅτι **στουπί** (στυπίον) ὠνόμαζον (οἱ παλαιοὶ) ἀκόμη καὶ τὴν βαλλομένην εἰς τὸν λύγγον ὕλην (méche), νὰ φωτίζῃ ποτιζομένη ἀπὸ ἔλαιον. «Θρυαλλίς. . . στυπίον ἐκ βοτάνης, ἤγουν τὸ ἐλλύχινον», λέγει ὁ Ἡσύχιος. **Στουπάν** δὲ θηλ. ὀνομάζομεν τὸ ἀπὸ πανίον, σφογγάριον ἢ ἄλλην ὕλην τινά, βαλλόμενον εἰς τὸ μελανοδοχεῖον συνήθως, καὶ βαπτισμένον εἰς τὴν μελά-
νην» (Κοραῆς, «Ἄτακτα» Δ, 551.—Βλ. καὶ Φιτζρούα).

Σφένδαμος ἢ πεδινὴ (βλ. σελ. 944). Τὸ δένδρον τοῦτο, ἐξόχως πολύ-
μορφον, ἀπαντᾷ καὶ ἐνιαχοῦ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης. Ὁ Halacsy ὡς ἰθαγενεὺς τῆς
Ἑλλάδος ἀναφέρει πέντε διαφορὰς ἐν αἷς καὶ τὴν **ψευδομοπελλιανὴν** (*Acer*
campestre v. *pseudomonspessulanum*). Τῆς πεδινῆς Σφενδάμου τὸ ξύλον
συνήθως φέρει πολλὰς ζωηρῶς χρωματισμένας φλέβας, ὅτε θεωρεῖται πολύτιμον
καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ἐπιπλοποιίαν.

Φίλυρα (βλ. σελ. 997). Τὸ ξύλον τῆς Φιλύρας εἶνε τὸ συνηθέστερον χρη-
σιμοποιούμενον διὰ τὴν ἀπὸ τινων ἐτῶν εἰσαχθεῖσαν καὶ εἰς τὰ παρ' ἡμῶν παρ-
θенаγωγεία, ἥδη δὲ γνωστὴν εἰς πολλοὺς **πυρογραφίαν**.

Χαμαιδροψ παρ' ἀρχαίοις, συνώνυμον τοῦ Χαμαιδρυσ (β. λ.).

Χαμαίλειος παρ' ἀρχαίοις, συνώνυμον τοῦ Χαμαιλέων.

Χαμαιύρτη παρ' ἀρχαίοις, συνώνυμον τοῦ Χαμαιμυρσίνη, ἥτοι Μύρτος
ἢ κοινῇ χαμαίζηλος.

Χαμαιρόδον (*Chamaerhodos*, τ. Ῥοδωδῶν). γ. περιλ. φ. πωῶδη πολυετῆ,
κοσμητικὰ. X. τὸ ὀρθοφυῆς καὶ X. τὸ μεγανθές (*C. erectus* καὶ *C. grandiflorus*),
ἀμφοτέρω ἰθαγ. τῆς Ἀμερικῆς, εἶνε ἐκ τῶν συνηθέστερον θεραπευομέ-
νων. **Χαμαιρόδον** παρ' ἀρχαίοις ὠνομάζετο ἢ **χαμαίζηλος** Ῥοδῆ.

Ψευδάγχουδα παρ' ἀρχαίοις, φυτὸν πωῶδες δυσερμήνευτον.

Ψευδέβενος (*Ebenus*), βλ. **Ψευδέβενος** (σελ. 1041) καὶ **Εὐκλεία ἢ Ψευ-
δέβενος** (σελ. 391).

Ψευδομονὰς ἢ ἀγροδιαίτος (*Pseudomonas campestris*), Μικρομύκης
προσβάλλων πολλὰ καλλιεργούμενα Σταυρανόθη καὶ ἰδίως τὴν Κράμβην διὸ καὶ
ὀνομάζεται ἀγγλ. *Black Rot of Cabbage*.

Ψευδόπεζις τῶν Τριφυλλίων (*Pseudopeziza Trifolii* ἢ *medicaginis*),
Μικρομύκης προσβάλλων τὸ φύλλωμα τῶν Τριφυλλίων καὶ τῆς Μηδικῆς
ἐφ' οὗ ἐμφανίζεται ἡ ἐξάνθησις τοῦ ἐν μορφῇ πολλῶν μικρῶν μελανῶν κηλίδων.

Ψευδοπετέλα ἢ τριφυλλῶς (*Ptelea trifoliata*, γαλλ. *Orme de Sama-
rie*, ἀγγλ. *Shrub-Trefoil*, *Hop-tree* ἢ *Swamp-Dogwood*, τ. Ῥυτωδῶν), θά-
μνος κοσμητικὸς, ἰθαγ. τῶν Ἡν. Πολιτειῶν. Εὐδοκιμεῖ εἰς γόνιμον καὶ νοτερὸν
ἔδαφος, τὰ ἄνθη του εὖσομα, ἀρωματικὰ, χρησιμοποιούμενα ἀντὶ λυκίσκου.

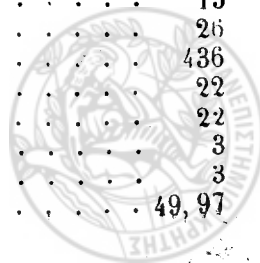
Ψευδόροδος (*Orobus*, γαλλ. *Viciée*, ἀγγλ. *Bitter-Vetch*, τ. Ἑλλοβο-
κάρπων) γ. περιλ. πολυάριθμα εἶδη φ. πωῶδη, τὰ πλεῖστα πολυετῆ, τινὰ νο-
κμητικὰ. Ἀπαντῶσι [πολλαχοῦ τοῦ βορ. ἡμισφαιρίου. Εἶδη τῆς ἑλλ. γωρ. 5 ἐν
οἷς καὶ Ψ. ὁ μέλας (*O niger*), φ. πολυετὲς ἀπαντῶν] εἰς ὀρεινοὺς τόπους.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ Α .

*Ἐπιστημονικά (λατινικά) ὀνόματα καὶ συνώνυμα
τάξεων καὶ εἰδῶν φυτῶν ἀναφερομένων
ἐν τῷ κειμένῳ.*

Aberia	1	Acrotriche	38
Abies	298	Actaea	38
Abroma	2	Actinella	778
Abrus	1	Actinidia	39
Abutilon	1	Actinomeris	39
Acacia	26, 597	Adansonia	13
Acaena	954	Adenocarpus	14
Acajuba	112	Adenophora	14
Acalypha	33, 632	Adenostyles	450
Acanthaceae	34	Adesmia	14
Acantholimon	34	Adhatoda	14, 435
Acanthophoenix	34	Adiantum	14
Acanthosicyus	34	Adonis	14
Acanthus	34	Aegialophila	21
Acer	944, 1059	Aegiceras	21
Aceranthus	306	Aegilops	21
Acetabularia	116	Aegiphila	21
Achillea	162, 1052	Aegle	21
Achimenes	162, 443	Aegopodium	21
Achras	870	Aeolanthus	24
Achyranthes	163	Aeonium	26
Achyrophorus	989	Acrobium	15
Acinos	35, 452	Aeschynomene	26
Acokanthera	962	Aesculus	436
Aconitum	35	Aethionema	22
Acorus	36	Aethusa	22
Acrocomia	38	Aganosma	3
Acrolinium	38	Agapanthus	3
Acrostichum	38	Agaricus	49, 97

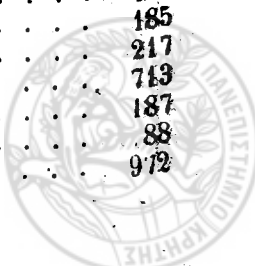

Agathaea	2	Alsophila	46
Agathis	237	Alstonia	46, 954
Agathophyllum	2	Alströmeria	47
Agathophytum	2	Alternaria	178
Agathosma	2	Alternanthera	305
Agave	3, 1051	Althaea	42
Ageratum	5	Alyssum	47
Agrimonia	9	Amanites	49
Agropyrum	9, 12	Amarantaceae	51
Agrostemma	12	Amarantus	51, 199
Agrostis	13, 1040	Amaryllidaceae	51
Ailantus	22	Amaryllis <i>جاسم</i>	51, 436
Aira	1040	Amberboa	491
Aizoon	1040	Ambrosia	51
Ajuga	5, 18	Amelanchier	52
Akebia	35	Amerimnum	214
Alangiaceae	39	Amherstia	52
Alangium	39	Ammi	52
Albersia	199	Ammobium	52
Albizzia	40	Ammodendron	52
Albica	40	Ammophila	52
Alcea	43	Amomum	110
Alchemilla	48	Amorpha	53
Alcyonium	941	Amorphophallus	53
Alectrolophus	828	Ampelidaceae	101
Aletris	41	Ampelodesmos	53
Aleurites	41	Ampelopsis	101
Alphonsia	298	Ampelosicyos	101, 955
Algae	1017	Amphipogon	110
Alhagi	48	Amygdaleae	107
Alibertia	42	Amygdalus	8, 101
Alisma	43	Amyridaceae	110
Alkanna	43	Amyris	110
Allamanda	44	Anabasis	111
Alliaria	876	Anacamseros	112
Allium	566, 90	Anacamptis	112, 742
Alloplectus	44	Anacardiaceae	112
Alnus	516	Anacardium	112
Alocasia	46, 526	Anacyclus	112
Aloe	44	Anagallis	111
Alopecurus	48	Anagyris	111
Aloysia	46, 621	Anamirta	113, 521
Alpinia	46	Ananas	113
Alsine	46	Ananassa	113

Anaphalis	227	Aquifoliaceae	298
Anarrhinum	113	Aquilaria	3, 15
Anastatica	113	Aquilegia	15
Anchusa 13, 43.	20	Arabis	134
Ancylocladus	5	Araceae	149
Ancylophora	5	Arachis	147
Anda	448	Arachnites	745
Andira	114	Aralia 138,	995
Andrachne	1041	Araliaceae	139
Andromeda	114	Araucaria	149
Andropogon 11, 906.	907	Arbutus	533
Androsace	116	Arceuthobium	142
Androsaemum	116	Archangelica	149
Andryala	116	Archontophoenix	815
Anemia	116	Arctium	142
Anemone	116	Arctocomarus	145
Anethum	117	Arctostaphylos	144
Angelica	149	Ardisia	816
Angophora	4	Arduina	466
Angraecum 4,	954	Areca	140
Anisacanthus	125	Arenaria	53
Anectochilus	126	Arenga	139
Anona 126,	459	Argania	139
Anonaceae	127	Argemone	139
Antennaria 292.	375	Argyrea	139
Anthemis	118	Argyrochaeta	749
Anthericum	118	Arisarum	140
Anthistiria	119	Aristea 19,	140
Antholyza	119	Aristida 19,	140
Antoxanthum	119	Aristolochiaceae	141
Anthriscus	125	Aristolochia	140
Anthurium	124	Aristotelia	141
Anthyllis	125	Armenica	191
Antiaris	127	Armeria	145
Antigonon	127	Armoracia	546
Antirrhinum	127	Arnica	145
Apargia	128	Aronia	150
Aphanes	48	Arracacha	147
Aphelandra 162.	668	Arracacia	147
Aphyllanthes	162	Arrhenantherum	211
Apios	133	Arrhostoxylum 148,	851
Apium 767,	862	Artabotrys	148
Apocynaceae 133,	1052	Artanthe 148,	755
Apocynum	133	Antemisia 148,	164

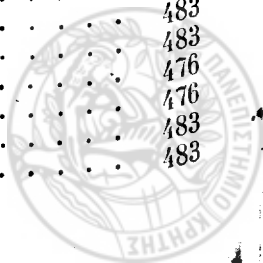
Hibiscus, Kath. *Barrnia* = f° 430
 Loc. 102

Arthrocnemum	140	Aubrietia	1049
Arthrozamia	262	Aucuba	161
Artocarpaceae	148	Audibertia	1049
Artocarpus	148	Aulax	161
Arum	146	Aurantiaceae	316
Arundinaria	146, 182	Avena	211
Arundo	52, 53, 452	Averrhoa	1
Asarum	1052	Azalea	16
Asclepiadaceae	150	Azara	18
Asclepias	150, 1037	Azolla	18
Ascococcus	167	Babiana	166
Ascomycetes	392	Babingtonia	166
Ascophora	392	Baccharis	168
Ascyrum	151	Bacillus	167, 921
Asimina	126	Bacteria	167, 377
Aspalathus	860, 1041	Bactris	168
Asparagus	152	Bahia	970
Aspasia	153	Balanites	168
Asperella	989	Balanophoraceae	168
Asperugo	965	Balantium	168
Asperula	964	Ballota	169
Asphodelus	157	Balsamina	169
Aspidium	153, 698	Balsamocarpon	450
Aspidistra	153	Balsamodendron	169
Aspidosperma	154	Bambusa	179
Asplenium	154	Bambusaceae	179
Asteraceae	942	Banisteria	183
Aster	155	Banksia	166
Asteriscus	155	Baphia	187
Astragalus	156	Baptisia	183
Astrapaea	157	Barbacenia	183
Astrebla	157	Barbarea	183
Astrocaryum	157	Barkhausia	553
Atalantia	159	Barlia	742
Athamanta	19, 613	Barosma	184, 249
Atherosperma	19	Baryosma	184, 249
Athrotaxis	20	Basella	184
Athyrium	154	Bassia	187
Atractylis	466, 1041	Batatas	185
Atragene	19	Bauhinia	217
Atraphaxis	1041	Beaucarnea	713
Atriplex	160	Begonia	187
Atropa	161	Bellardia	88
Attalea	161	Bellevalia	972

Bellis	610	Brachychiton	208
Benincasa	188	Brachycome	207
Benzoin	614	Brachypodium	10, 207
Berberidaceae	189	Brassica	547
Berberidopsis	189	Brehmia	1046
Berberis	189	Briza	1042
Bertholletia	190	Bromelia	211
Bertolonia	195	Bromeliaceae	210
Berula	876	Bromus	502
Beta	957	Brosimum	215
Betonica	195	Broussonetia	214
Betula	195	Browneria	207
Biarum	244	Brugmansia	915
Bignonia	197, 955	Brunella	207
Bignoniaceae	196	Brunfelsia	1014
Billbergia	198	Brya	214
Biophytum	198	Bryonia	1042
Biota	198, 424	Bryophyllum	214
Bixa	198	Bubon	19
Bixaceae	198	Buchloë	207
Blandfordia	198	Bucida	685
Blechnum	199	Buddleia	205
Bletum	2, 51, 1042	Bulbocastanum	468
Bobartia	199	Bunias	205
Boehmeria	2, 0	Bunium	467
Boldoa	778	Buphthalmum	207
Boletus	216, 803	Bupleurum	205
Bombax	201	Bursera	206
Bonannia	614	Burseraceae	110, 206
Bonaveria	754	Butea	216
Bongardia	605	Butomaceae	43, 206
Borago	465	Butomus	206
Borassus	202	Butyrospermum	206
Boronia	202	Buxus	815
Borraginaceae	965	Byssus	216
Borrago	465	Cacalia	450
Boswellia	202	Cachrys	437, 485
Botryanthus	204	Cactaceae	451
Botrytis	97, 204, 441	Cactus	450
Bougainvillaea	204	Caelestina	1051
Boussingaultia	206	Caesalpinia	450
Bouteloua	206	Cajanus	449
Bouvardia	204	Cakile	450
Brachea	207	Caladium	451

Calamagrostis	451	Capnodium	292, 375, 462
Calamintha	452, 518	Capparidaceae	463
Calampelis	263	Capparis	463
Calamus	1042	Capraria	954
Calathea	451	Caprifoliaceae	22
Calceolaria	456	Capsella	485
Calendula	155, 697	Capsicum	485
Calla	454	Caragana	463
Callicocca	104	Caraguata	463
Calliopsis	454, 538	Carapa	464
Callirhoë	454	Caratas	1054
Callistaechys	454, 726	Cardamine	464, 721
Callistemon	454	Cardamomum	465
Callistephus	155	Cardiaca	606
Callitrichaceae	455	Cardiospermum	465
Callitriche	455	Cardopatium	465
Callitris	454	Carduus	465
Callophilos	116	Carex	466
Calluna	309, 455	Carica	466
Calodendron	455	Carissa	466
Calonyction	435	Carlina	466
Calophyllum	416	Carludovica	467
Calotropis	456	Carpinus	220
Caltha	457	Carpopogon	468
Calycanthaceae	456	Carpozyma	945
Calycanthus	456, 1031	Carrichtera	862
Calycotome	111, 457	Carum	467
Calyptranthes	457	Carya	1043
Calystegia	456	Caryocar	826
Cambogia	220	Caryophyllaceae	475
Camelina	1027	Caryophyllus	475
Camellia	457, 949	Caryota	475
Campanula	590	Caryotaxus	962
Campanulaceae	590	Casimiroa	476
Camphora	458	Cassia	476
Campylobotrys	458	Cassuvium	112
Cananga	459	Castalia	714
Canarium	459	Castanea	478
Canavalia	459	Castanopsis	483
Canella	459	Castilloa	483
Canellaceae	460	Casuarina	476
Canna	460	Casuarinaceae	476
Cannabis	460	Catalpa	483
Cantharellus	460	Catananche	483

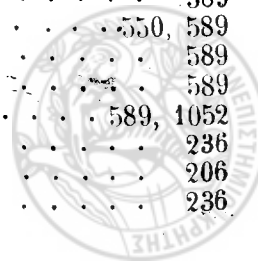

Catha	449, 954	Chaerophyllum	1025
Cattleya	484	Chamaecladon	1027
Caucalis	484	Chamaecyparis	1027
Caulanthus	484	Chamaedorea	1025
Cavanillesia	449	Chamaelaucium	1027
Ceanothus	487, 954	Chamaeleon	466
Cecropia	490	Chamaepeuce	1028
Cedrela	488	Chamaerhodos	1059
Cedronella	489	Chamaerops	1028
Cedrus	489	Chara	1018
Celastraceae	505	Characeae	1018
Celastrus	504	Chayota	865
Celosia	505	Cheiranthus	1031
Celtis	490	Cheirostemon	1031
Cenomyce	516	Chelidonium	223, 1031
Centaurea	490	Chelone	1032
Centranthus	491	Chenopodiaceae	1033
Cephaelis	504	Chenopodium	2, 954, 1032
Cephalandra	503	Chickrassia	908
Cephalanthus	504	Chilocarpys	1031
Cephalaria	504	Chimonanthus	1031
Cephalostachyum	179	Chiococca	1033
Cephalotaxus	504	Chionanche	1033
Cephalotus	504	Chionanthus	1033
Ceramium	303	Chionodoxa	972, 1033
Cerastium	496	Chionophila	1034
Cerasus	492	Chitonia	1034
Ceratochloa	502	Chloopsis	745
Ceratonia	496	Chlora	1034
Ceratopetalum	501	Chloris	1034
Ceratophorus	249	Chlorogalum	1035
Ceratostema	501	Chlorophora	632
Ceratostigma	668	Chloroxylon	908
Cerbera	502	Chondrus	1018
Cercis	502	Chondrylla	1035
Cercocarpus	503	Chorizema	1036
Cereus	505	Chronobium	26
Cerinth	505	Chrysanthemum	1037, 1051
Ceropegia	506	Chrysobalanus	1038
Ceroxylon	506	Chrysocoma	1038
Cervantesia	502	Chrysogonum	1038
Cestrum	503	Chrysophyllum	1039
Ceterach	234	Chrysopogon	115, 1038
Cetraria	503	Chrysopsis	1039

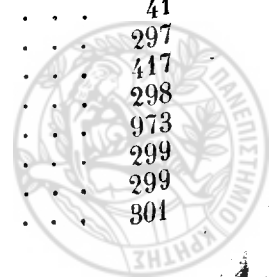
Chrysopterygium	1038	Cocos	1000
Chrysoxylon	817	Codiaeum	520
Chthonoblastus	1017	Coffea	544
Cicca	1019	Coix	520
Cicer <i>setivum</i>	307	Cola	523
Cichorium	514	Colchicum	532
Cicuta	1044	Coleus	524
Cimicifuga	1016	Colletia	524
Cinchona	506	Colletotrichum	124, 380, 994
Cineraria	911	Collinsia	524
Cinna	507	Collinsonia	524
Cinnamodendron	507	Collomoea	524
Cinnamomum	458, 507	Colocasia	526
Circaea	508	Colubrina	745
Cirsium	509	Colutea	532
Cissampelos	509	Comarum	1043
Cissus	1043	Comarouna	248
Cistaceae	513	Combretaceae	534
Cistus	512	Combretum	534, 597
Citrullus	870	Commelina	534
Citrus	21, 316	Commelinaceae	534
Cladium	515	Compositae	942
Cladonia	515	Comptonia	535
Cladosporium	96	Condalia	521, 1054
Cladotrix	167	Confervaceae	536, 1017
Clarkia	516	Coniferae	592
Clausena	542	Conium	590
Claviceps	210, 228	Connaraceae	535
Claytonia	516, 947	Connarus	535
Clematis	517	Conopodium	591
Clerodendron	517	Conospermum	592
Clethra	1043	Conostephium	592
Clinopodium	518	Conostylis	592
Clinostigma	491	Convallaria	799
Clivia	518	Convolvulaceae	764
Clusia	518	Convolvulus	152, 435, 456, 763
Cnicus	519, 716	Cookia	542
Cnidium	614	Copaifera	536
Cobaea	520	Copernicia	537
Coccinia	503	Corallina	303, 537
Coccocypselum	521	Corechorus	540
Coccoloba	521, 677	Cordia	537, 1054
Cocculus	520	Cordiceps	441
Cochlearia	546	Cordyline	538

Corcopsis	538	Cuminum	580
Coriandrum	538	Cupania	543
Coriaria	216	Cupressus	584
Coriariaceae	216	Cupuliferae	588
Coris	538	Curcuma	543
Cornaceae	552	Curtisia	544
Cornus	551	Cuscuta	95, 305, 621
Coronilla	914	Cusparia	219
Correa	539, 954	Cyamopsis	251
Cortaderia	235	Cyamus	1044
Corydalis	539	Cyathæa	575
Corylopsis	539	Cycadaceae	579
Corylus	607	Cycas	579
Corynocarpus	539	Cyclamen	580
Corypha	540	Cyclanthaceae	580
Coscinium	541	Cyclanthus	580
Costus	541	Cycloconium	293
Cotoneaster	552, 579	Cyclopia	580
Cotula	607	Cynoches	1054
Cotyledon	541	Cydonia	578
Crambe	1043	Cylindrosporium	673
Crassula	752	Cymbalum	541
Crassulaceae	860	Cynanchum	581
Crataegus	119, 552	Cynara	581
Crepis	553	Cynareae	583
Crescentia	553	Cynocrambaceae	421
Cressa	54	Cynocrambe	521
Crinum	1044	Cynodon	583
Crithmum	564	Cynoglossum	583
Crocsmia	566	Cynomorium	584
Crocus <i>2 longicaulis</i>	565	Cynosurus	584
Crotalaria	573	Cyonura	640
Croton	41, 1039, 1044	Cyperaceae	588
Crozophora	1039	Cyperus	587
Cruciferae	912	Cyphomandra	919
Cryophora	1039	Cypripedium	588
Cryptomeria	574	Cyrtanthera	589
Cryptostegia	574	Cystopus	550, 589
Cryptotaenia	575	Cytinaceae	589
Cubeba	757	Cytinus	589
Cucubalus	872	Cytisus	589, 1052
Cucumis	757	Dacrydium	236
Cucurbita	526	Dacryodes	206
Cucurbitaceae	532	Dactylis	236

Keopid

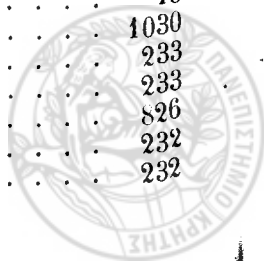

Daemonorops	236	Diselma	998
Dahlia	237	Dodecatheon	261
Dalbergia	237	Dolichos	250
Dammara	237	Dorema	261
Danaea	241	Doronicum	262
Danthonia	238	Doryanthes	251
Daphne	241	Dorycnium	251
Darlingtonia	238	Draba	252
Darwinia	238	Dracaena	252, 538
Dasyllirion	238	Dracocephalum	490, 597
Datisca	238	Dracontium	253
Datisceaceae	238	Dracunculus	252
Datura	238, 915	Drimys	253
Delphinium	242	Drosera	253
Dematophora	97, 243	Droseraceae	253
Dendrobium	243	Dryobalanops	253
Dendrocalamus	179	Drypis	253
Dentaria	721	Duboisia	261
Desmidaceae	1017	Duranta	252
Desmodium	244	Dysoda	864
Deutzia	244	Ebenaceae	262
Dianthus	246	Ebenus	262, 1041
Diatomaceae	1017	Ecballium	299
Dicentra	245	Eccremocarpus	263
Dichopsis	249	Echeveria	541
Dicksonia	246	Echinacea	207
Dicoryne	245	Echinocactus	398
Dictamnus	246	Echinops	399
Didesmus	245	Echinopsilon	905
Dieffenbachia	245	Echinopsis	399
Dielltra	245	Echites	399
Digitalis	23	Echium	399
Digitaria	237	Elaeagnaceae	297
Dioon	250	Elaeagnus	296
Dioscorea	247	Elaeis	298
Dioscoreaceae	247	Elaeocarpus	297
Diosma	247	Elaeococca	41
Diospyros	247	Elaeodendron	297
Diplonema	331	Elaeoselinum	417
Dipsacaceae	250	Elaeis	298
Dipsacus	249	Elaphomyces	973
Dipterocarpaceae	248	Elatinaceae	299
Dipterocarpus	248	Elatine	299
Dipteryx	248	Elephantorrhiza	301

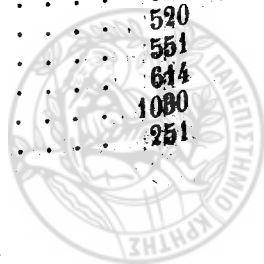
Elephantusia	1023	Erythraea	311
Elephas	828	Erythrina	311
Elettaria	465	Erythronium	313
Eleusine	301	Erythrophloeum	314
Elodea	304	Erythroxyllum	314
Elymus	303	Escallonia	316
Embelia	304	Eschscholzia	381
Emex	599	Eucalyptus	383
Empetraceae	304	Eucharidium	396
Empetrum	304	Eucharis	396
Empusa	441	Eucheuma	396
Encephalartos	262	Euchlaena	396
Epacridaceae	305	Euclea	391
Epacris	305	Eugenia 382, 475,	689
Ephedra	397	Eulalia	391
Ephemerum	398	Euonymus	397
Epicampes	115	Eupatorium	391
Epilobium	306	Euphorbia	393
Epimedium	306	Euryale	392
Epipacris	306	Euryangium	392
Epiphyllum	306	Eurybia	392
Epipremnum	306	Euterpe	393
Equisetaceae	437	Evernia	605
Equisetum	437	Excoecaria	263
Eragrostis 315,	796	Exoascus	106
Eranthis	415	Exogonium	435
Eremurus	309	Faba	575
Erianthus	309	Fabago	408
Erica	309	Fabiana	990
Ericaceae	309	Fagopyrum	800
Erigeron	415	Fagus	725
Erinus	310	Fatsia	995
Eriobotrya 310,	650	Feijoa	1058
Eriodendron	310	Feronia	995
Eriophyllum	778	Ferula 392, 613,	693
Erodium	315	Ferulago	693
Erophila	252	Festuca	475
Eruca	382	Ficaria	91
Erucaria 464,	676	Ficoideae	659
Ervum 736,	991	Ficus 597,	924
Eryngium	415	Filices	814
Erysimum	315	Fitzroya	998
Erysiphe 95,	314	Flacourtia	998
Erythea	311	Flindersia	999

Fluggea	745	Gentianaceae	221
Foeniculum	11, 639	Georgina	237
Foma	98	Geraniaceae	222
Forsythia	1013	Geranium	221, 315
Fragaria	954, 1025	Gesneria	222
Francisceca	1014	Gesneriaceae	222
Frangula	819	Geum	222
Frankenia	1014	Gigantabies	743
Fraxinus	645	Gigantochloa	179, 213
Freesia	1015	Gigartia	303
Frenela	454	Gilia	223
Freycinetia	1015	Ginkgo	856
Fritillaria	828	Gladiolus	718
Fuchsia	1014	Glaphyria	954
Fucus	101, 299, 303, 1016	Glaucium	223
Fugosia	430	Glechoma	224
Fumago	96, 292, 375, 462	Gleditschia	224
Fumaria	462	Glinus	224
Fumariaceae	462	Globularia	47
Fungi	682	Globulariaceae	943
Funkia	1014	Gloeosporinm	95
Funtumia	1014	Gloxinia	225
Furcraea	1014	Glycine	133, 225, 744, 905
Furcroya	1014	Glycosmis	225
Fusicladium	1, 4	Glycyrrhiza	225
Gaillardia	217	Glyptostrobos	948
Galactites	218	Gnaphalium	227
Galactodendron	215	Gnaphalon	227
Galanthus	218	Gnetaceae	227
Galega	217	Godetia	228
Galeopsis	219	Godwinia	253
Galipea	219	Gomphocarpus	228
Galium	218	Gompholobium	228
Galtonia	972	Gomphrena	233
Gambogia	220	Gonolobus	235, 603, 640
Garcinia	220, 718	Goodenoviaceae	610
Gardenia	219	Gossypium	170
Gaultheria	235, 954	Graminaceae	13
Gaylussacia	220	Gratiola	1030
Gazania	217	Grevillea	233
Gcaster	682	Grindelia	233
Gelsemium	220	Grossularia	826
Genista	398, 910	Guajacum	232
Gentiana	221	Guarea	232

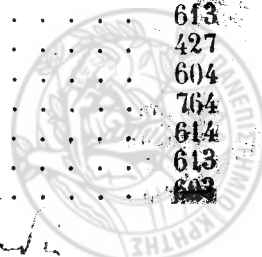
Guilielma	168	Hemerocallis	414
Guizotia	232	Hemidesmus	414
Gunnera	235	Heracleum	414
Gunneriaceae	235	Herbadendron	220
Gymnocladus	234	Hermodactylus	439
Gymnogramme	234	Herniaria	505
Gymnosporangium	131, 234	Hesperideae	316
Gynandrisis	877	Hesperis	381
Gynerium	235	Hevea	262
Gynocardia	235	Hexacentris	422
Gypsophila	235	Hibiscus	429
Haemanthus	23	Hieracium	431
Haematoxylon	23	Hierochloe	431
Haemodoraceae	24	Hippeastrum	436
Haemodorum	24	Hippocrepis	436
Hagenia	4	Hippomane	436
Hakea	35	Hippomarathrum	437
Halesia	41	Hippophae	437
Halimodendron	42	Hippuris	1041
Halimus	42	Hirschfeldia	440
Halleria	44	Hoffmannia	458
Haloragaceae	42	Holcus	722, 906
Haloxylon	111	Holochoenus	723
Hamamelidaceae	48	Holosteum	723
Hamamelis	48	Honkenya	721
Hamelia	52	Hordeum	554
Hancornia	1025	Horminum	734
Haplophyllum	853	Hortensia	737, 954
Haworthia	128	Howea	491
Haynaldia	11	Hovenia	720
Hedera	509	Hoya	1037
Hedychium	411	Hulex	822
Hedysarum	410	Humulus	624
Hedyscepe	411, 491	Hura	744
Helanium	301	Hyacinthus	972
Heliamphora	411	Hyaenanche	961
Helianthemum	411	Hydnum	1047
Helianthus	411	Hydrangea	737
Helichrisum	301	Hydrastis	984
Heliophila	414	Hydriastele	491
Heliotropium	413	Hydrocharidaceae	985
Helleborus	302	Hydrophycae	1017
Helminthia	303	Hydrophyllaceae	985
Helosciadium	876	Hydrophyta	1017

Hymenaea	985	Ischaemum	444
Hymenogaster	973	Isoloma	443
Hymenonema	985	Isonandra	249
Hyooscyamus	985	Isopogon	444
Hypecoum	989	Isopyrum	443
Hyperanthera	676	Isotoma	444
Hypericaceae	989	Isotropis	444
Hypericum	116, 986	Itea	1041
Hyphaene	989	Iva	155
Hypnum	989	Ixia	1041
Hypochoeris	989	Jacaranda	427
Hypoëstia	990	Jacksonia	427
Hypoëstes	990	Jacobinia	427, 589
Hyptis	989	Jambosa	382
Hyssopus	989	Jasminum	427
Hystrix	989	Jasione	427
Iberis	429	Jateorrhiza	521
Ichnocarpus	3	Jatropha	429
Icica	206	Jatrorrhiza	429, 521
Idesia	998	Joannesia	448
Ignatia	430, 1046	Jonidium	434
Ilex	297, 954	Jubaea	435
Illecebraceae	751	Juglandaceae	475
Illecebrum	750	Juglans	471
Illicium	417	Juncaceae	213
Illipe	184	Juncus	213
Imantophyllum	518	Juniperus	142
Impatiens	169	Justicia	435
Imperata	423	Kaempferia	449
Imperatoria	432, 768	Kalmia	455
Indigofera	432	Kennedyia	490
Inga	40	Kentia	491
Inula	535	Kentrophyllum	159
Iochroma	435, 503	Kernera	546
Ionidium	434	Kerstingiella	503
Ionopsidium	435	Keteleeria	1047
Ionopsis	435	Kickxia	508
Ipomoea	4 5, 667	Kniphofia	966
Iresine	163	Kochia	546
Iridaceae	438	Koelreuteria	520
Iris	438	Krameria	551
Irvingia	437	Kundmannia	614
Isaria	440	Labiatae	1080
Isatis	443	Lablab	251

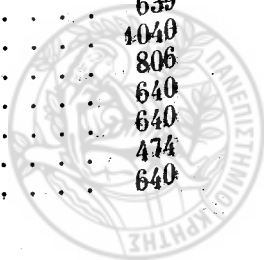

Laburnum	589	Leersia	603
Lachenalia	603	Leguminosae	302
Lachnaea	603	Lembotropis	589
Lachnanthes	603	Lemna	605
Lachnidium	441	Lens	991
Lachnostoma	603	Lentibulariaceae	621
Lactarius	218	Leontice	605
Lactuca	422	Leonotis	606
Laelia	596	Leontodon	422, 605, 949
Lagenaria	527	Leontopodium	227, 606
Lagerstroemia	594	Leonurus	606
Lagocchia	594	Leopoldia	606
Lagunaria	594	Leopoldinia	161
Lagurus	594	Lepidium	464, 607
Lallemantia	597	Lepidosperma	607
Lombertia	597	Lepironia	607
Laminaria	1018	Leptinella	607
Laminariaceae	1017	Leptopteris	961
Lamium	596	Leptospermum	609, 954
Lampsana	598	Leptothrix	167
Lapsana	598	Leshenaultia	610
Landolphia	598	Lespedeza	609
Lantana	598, 954	Lessonia	1017
Lapageria	599	Leucadendron	611
Laportea	600	Leucas	610
Iappa	142	Leucobryum	214
Lardizabala	601	Leucocnide	200
Larix	601	Leucoium	611
Larrea	601	Leucopogon	612
Laserpitium	601	Leucothoë	611
Latania	602	Levisticum	614
Lathraea	595	Lewisia	606
Lathyrus	595	Leycesteria	610
Lauraceae	242	Leyssera	612
Laurelia	242	Liatrix	612, 966
Laurentia	602	Libanocedrus	613
Laurus	239, 507, 614	Libanotis	613
Lavandula	593	Libocedrus	613
Lavatera	594	Libonia	427
Lawsonia	599	Lichenes	604
Lecanora	604	Licuala	764
Lecokia	605	Ligusticum	614
Ledum	612, 954	Ligustrum	613
Leea	612	Liliaceae	603

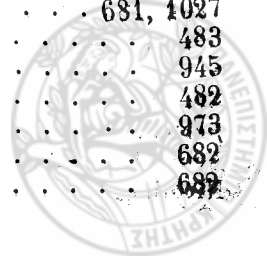
Keenan

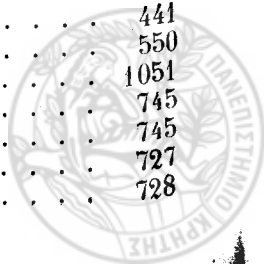
Lilium <i>Konv.</i>	565	Lysimachia	398, 629
Limnanthemum	665	Lythraceae	624
Limonia	603	Lythrum	624
Linaccae	621	Maba	631
Linaria	621	Macadamia	632
Lindera	614	Macaranga	632
Linnaea	615	Machaerium	642
Linosyris	1038	Machilus	642
Linum	615	Maclura	632
Lippia	621	Macranthus	468
Liquidambar	972	Macrochloa	633
Liriodendron	603	Macrocnemum	823
Lithospermum	43, 614	Macrocytis	1017
Livistonia	602, 613	Macrosporium	178
Lloydia	118	Madia	632
Lobelia	622	Magnolia	631
Iodoicea	598	Megnoliaceae	631
Loganiaceae	622	Mahonia	190, 642
Lolium	24	Majorana	732, 733
Lonchitis	622	Malcomia	634
Lonicera	22	Mallotus	634
Lophira	623	Malope	635
Lophospermum	641	Malpighia	635
Loranthaceae	630	Malpighiaceae	635
Loranthus	433, 630	Malus	11, 658
Lotus	630	Malva	633
Luculia	623	Malvaceae	634
Lucuma	623	Mamillaria	640
Ludolfia	182	Mammea	635
Ludovia	467	Mandevilla	635
Luffa	304	Mandragora	635
Lunaria	862	Manghas	502
Lupinus	419	Mangifera	631
Lychnis	629	Manginia	95
Lycium	624	Mangostana	220
Lycoperdon	627	Manihot	637
Lycopersicum	627	Mappa	639
Lycopodiaceae	628	Maranta	639
Lycopodium	628	Marlea	1040
Lycopsis	629	Marrubium	806
Lycopus	628	Marsdenia	640
Lygacum	623	Marsilea	640
Lyperia	629	Martsonia	474
Lysiloma	629	Masdevallia	640

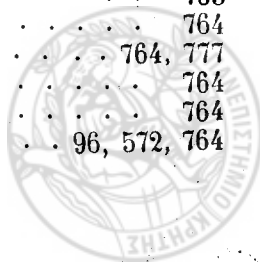
Matricaria	1028	Mikania	666
Matthiola	640	Milium	740
Maurandia	641	Mimosa	667
Mauritia	641	Mimulus	667
Meconopsis	657	Mimusops	667
Medeola	686	Mina	667
Medicago	651	Mirabilis	417
Melaleuca	642, 954	Miscanthus	391
Melampyrum	643	Mitrophora	668
Melanconis	482	Molinia	668
Melanogaster	973	Momordica	299
Melanorrhoea	644	Monarda	669, 954
Melanospora	621	Moneses	669
Melanthium	1045	Monimia	669
Melastoma	645	Monimiaceae	669
Melastomaceae	645	Monocera	297
Melia	1045	Monodora	669
Meliaceae	1045	Monstera	669
Meliantbus	646	Montanoa	670
Melica	647	Moquilea	668
Melicocca	646	Moraea	670
Melilotus	647	Morchella	668
Meliola	96, 375, 462	Moreae	676
Melissa	648	Morfea	375
Melittis	648	Moringa	676
Mellocia	744	Morisia	676
Menispermaceae	665	Morna	743
Menispermum	521, 665	Moronobea	677
Mentha	409	Morus	670
Menyanthes	665	Mucor	392
Mercurialis	615	Mucorineae	392
Merulius	541, 1054	Mucuna	468
Mesembrianthemaceae	650	Muehlenbeckia	677
Mesembrianthemum	649	Murraia	678
Mespilus	650	Musa	678
Metrosideros	666	Muscari	204, 606
Metroxylon	666	Musci	214
Meum	665	Myagrurn	681, 1027
Micrandra	262	Mycelophagus	483
Micrococcus	167	Mycoderma	945
Microcoleus	1017	Mycorrhiza	482
Micromeria	666, 954	Mylitta	973
Microseris	666	Myoporaceae	682
Microsphaera	260	Myoporus	682

Myosotis	682	Nigella	644
Myosurideae	683	Noaea	111
Myosurus	683	Nolina	713
Myrica 535,	1045	Nopalea	728
Myricaceae	1046	Nothoscordum	1046
Myricaria	683	Notobasis	716
Myriophyllum	684	Nuphar	714
Myristica	684	Nyctaginaceae	714
Myristicaceae	684	Nyctago	417
Myrobalanus	685	Nyctanthes	714
Myroxylon	685	Nymphaea	714
Myrrhis	686	Nymphaeaceae	715
Myrsinaceae	686	Nyssa	715
Myrsinanthus	689	Obione	42
Myrsine	686	Ochna	745
Mirsiphyllum	686	Ochnaceae	745
Myrtaceae	690	Ochropteris	1051
Myrtus 687,	954	Ocimum 954,	1050
Najadaceae	691	Ocotea	730
Najas	691	Odontoglossum	721
Narcissus	696	Odontonema	426
Narda	1046	Oenanthe	721
Nardosmia	766	Oenothera	722
Nardostachys	692	Oenotheraceae	723
Nardus	1046	Oidium 95, 260, 314, 1050,	1053
Narthesium	693	Olacinaceae	718
Narthex	693	Olea	263
Nasturtium	305	Oleaceae	298
Nauclea	5	Olearia	392
Nectandra	697	Omphalobium	535
Nectria	131	Onagraceae	723
Negundo	944	Oncidium	721
Nelumbium	1044	Oncosperma	721
Nepenthaceae	699	Onobrychis	723
Nepenthes	699	Ononis	724
Nepeta	224	Onopordon	723
Nephelium	698	Onosma	724
Nephridium	698	Oospora	441
Nephrolepis	699	Oplidium	550
Nerine	699	Oplismenus	1051
Nerium	699	Ophiopogon	745
Nertera	698	Ophris	745
Neurachne	698	Opopanax	727
Nicotiana	700	Opuntia	728

Orchidaceae	740	Parinarium	168
Orchis	741	Paris	723
Oreodaphne	730	Paritium	430
Oreodoxa	730	Parkia	750
Oreopanax	731	Parkinsonia	750
Origanum	731	Parmelia	605
Orlaya	484	Parmentiera	750
Ornus	645	Parnassia	750
Ornithogalum	734	Paronychia	750
Ornithopus	734	Paronychiaceae	751
Orobanchaceae	736	Parrotia	750
Orobanche	734	Parsonsia	750
Orobus	1059	Parthenium	749
Orthostemon	1058	Paspalum	751
Oryza	738	Passerina	425
Oryzopsis	740	Passiflora	746
Osmanthus	295, 742	Passifloraceae	746
Ostrya	742	Pastinaca	299
Osyris	437, 742	Patrinia	692
Othonna	721	Paullinia	752
Othonnopsis	721	Paulownia	752
Oxalis	724	Pedaliaceae	778
Oxycoccus	726	Pedicularis	995
Oxylobium	726	Peganum	778
Pachylobus	459	Peirescia	763
Pachyphyllum	752	Pelargonium	752
Pachyphytum	541	Pelecyphlora	754
Paederota	746	Pellaea	754
Paeonia	746	Peltophorum	754
Palaquium	249	Penicillium	393, 441
Paliurus	747	Pennisetum	234
Pallenis	155	Pentaclethra	755
Palmae	1001	Pentadactylon	754
Palmella	898	Pentaphyllum	755
Panax	748	Pentstemon	755
Pancreatium	745	Pentzia	755
Pandanaceae	749	Peperomia	757
Pandanus	748	Peplis	757
Panicum	234, 237, 487	Pereskia	763
Papaver	654	Pericycla	764
Papaveraceae	658	Peridermium	764, 777
Pappophorum	749	Periploca	764
Pareira	509	Peristeria	764
Parietaria	303	Peronospora	96, 572, 764

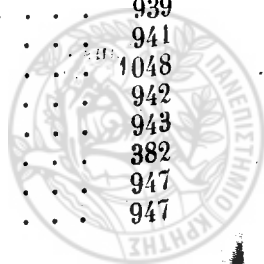
Persca	765	Physostigma	1023
Persica	830	Phytelephas	1023
Persoonia	754	Phyteuma	767, 1023
Petalidium	1040	Phytolacca	780, 1024
Petasites	766	Phytolaccaceae	1024
Petromarula	767	Phytophthora	628, 765, 921
Petroselinum	767	Picea	313
Petunia	766, 857	Picnomon	509
Peucedanum	299, 767	Picradenia	778
Peumus	778	Picraena	779
Peziza	752	Picramnia	779
Phabritis	436	Picrasma	779
Phacelia	991	Picridium	779
Phagnalon	227	Picris	303, 779
Phagopyrum	800	Picrorrhiza	780
Phalangium	118, 991	Pilea	780
Phalaris	991	Pilocarpus	780
Pharus	992	Pimelea	780
Phascum	994	Pimenta	1041
Phaseolus	992	Pimpinella	125, 876
Phegopteris	802	Pinardia	1037
Phelipaea	734	Pincenectitia	713
Phellandrium	721	Pinguicula	621
Phialis	970	Pinus	768
Philadelphus	996	Piper	755
Phillyrea	996	Piperaceae	757
Philodendron	996	Piptadenia	29, 780
Philyca	996	Pircunia	780
Phleum	998	Pirus	128
Phlomis	999	Piscidia	448
Phlox	1000	Pistacia	783
Phoenix	1002	Pistia	791
Phoma	95, 550	Pistorinia	541
Phormium	1013	Pisum	781
Photinia	650, 1024	Pithecolobium	40
Phragmites	1015	Pittosporum	792
Phycomyces	392	Planera	792
Phylla	996	Plantaginaceae	146
Phyllamphora	699	Plantago	145
Phyllanthus	1019	Plasmodiophora	96, 550
Phyllocactus	1019	Plasmodopara	96, 765
Phyllocladus	1019	Platanus	792
Phyllostachys	179	Plectranthus	795, 1050
Physalis	744, 1022	Plectronia	1048

Plumbaginaceae	668	Pourretia	805
Plumbago	668	Prangos	806
Plumeria	795	Prasium	1046
Plumiera	795	Prenanthes	806
Poa	796	Primula	415
Podocarpus	797	Primulaceae	415
Podocytisus	589	Prinos	297, 954
Podolepis	797	Pritchardia	806
Podophyllum	797	Prosopis	807
Pogonopus	817	Prostanthera	807
Pogostemon	817	Protea	813
Poinciana	798	Proteaceae	813
Poinsettia	798	Protium	206
Polemoniaceae	798	Prumnopitys	797
Polemonium	798	Prunella	207
Polianthes	798	Prunus	492, 808, 954
Polycarpa	998	Psaliota	50
Polycarpaea	801	Psamma	52
Polycarpia	801	Psammisia	1039
Polycarpon	802	Pseudaegle	21
Polycnemum	802	Pseudalangium	1040
Polygala	799	Pseudobarleria	1040
Polygalaceae	799	Pseudodracontium	1042
Polyaster	799, 973	Pseudogaltonia	1040
Polygonaceae	801	Pseudolarix	1045
Polygonatum	799	Pseudomeum	1045
Polygonum	799	Pseudomonas	1059
Polymnia	802	Pseudopanax	1046
Polypodium	802	Pseudopeziza	1059
Polypogon	803	Pseudophoenix	1047
Polyporus	107, 802, 1053	Pseudorlaya	1046
Polyscias	803	Pseudoscordum	1046
Polystigma	106	Pseudotsuga	1047
Polystoechum	698	Psidium	1047
Polytrichum	214	Psilotum	1048
Pomaceae	664	Psithyrisma	1048
Populus	20, 610	Psoralea	954, 1049
Portulaca	114	Psorospermia	1017
Portulacaceae	629	Psychechilus	1049
Posidonia	804	Psychotria	1048
Potamogeton	804	Psychotrophum	1048
Potentilla	755, 1043	Psydrax	1048
Poterium	804	Ptarmica	163
Pothos	797	Ptelea	1059

Pteris	814	Rhinanthus	827
Pterocarpus	814	Rhinopetalum	828
Pterocarya	815	Rhipsalis	829
Pterogonium	652	Rhizina	777
Pteronia	1028	Rhizobolus	826
Pterospermum	815	Rhizocarpaceae	827
Pterostyrax	41	Rhizoctonia	375, 827
Ptychosperma	815	Rhizophora	827
Puccinia	106, 572, 1053	Rhizophoraceae	827
Pueraria	805	Rhizopus	474
Pulicaria	536	Rhododendron	846
Pulmonaria	796	Rhodomyrtus	846
Punica	847	Rhus	851
Puya	805	Rhytiphloea	853
Pyrethrum	816	Ribes	826
Pyrgus	816	Richardia	828
Pyrus	128	Richardsonia	828
Quassia	542	Ricinus	573
Quercus	253	Ridolfia	117
Quillaja	542	Robinia	463, 829
Rafflesia	822	Roccella	850
Rafnia	822	Roesleria	97, 849
Ramalina	605	Roestelia	131, 234
Ramularia	95	Romulea	969
Ranunculaceae	187	Rosa	832
Ranunculus	186, 941	Rosaceae	847
Raphanistrum	820	Rosmarinus	243
Raphanus	820	Rottlera	634
Raphia	822	Rubia	311
Rapunculus	1023	Rubiaceae	313
Reana	396	Rubus	185
Reaumuria	823	Ruellia	851, 916
Remijia	823	Ruizia	778
Reseda	865	Rumex	599
Resedaceae	866	Ruscus	726
Retama	910	Russelia	853
Rhagadiolus	598	Ruta	853
Rhagodia	818	Rutaceae	853
Rhamnaceae	820	Sabal	854, 864
Rhamnus	818	Saccharomyces	441, 945
Rhaphidophora	821	Saccharum	854
Rhaphiolepis	821	Sageretia	954
Rhapis	820	Sagittaria	188
Rheum	823	Sagus	666, 822

Saintpaulia	854	Schoenus	946
Salicinaceae	448	Scilla	900
Salicornia	140	Scirpus	723, 901
Salisburia	856	Scitamineae	901
Salix	445	Sclerotinia	97
Salmia	467	Sclerotium	228
Salpiglossis	857	Scolecotrichum	763
Salsola	44, 905	Scolopendrium	901
Salsolaceae	1033	Scolymus	901
Salvia	300	Scopolia	901
Sambucus	38	Scorodosma	695
Sanguinaria	24	Scorpiurus	902
Sanguisorba	805	Scorzonera	645
Sanicula	429	Scrofullaria	1035
Sansevieria	857	Scrofulariaceae	233
Santalaceae	858	Scutellaria	899
Santalum	858	Seaforthia	815
Santolina	858	Secale	208
Sapindaceae	859	Secchium	865
Sapindus	858	Securigera	754
Sapium	965	Sedum	15
Saponaria	235, 859	Selaginaceae	943
Sapotaceae	859	Selaginella	862
Saprolegnia	441	Selinum	1046
Sarcophyllum	860	Sempervivum	381
Sargassum	860	Senecio	865
Sarothamnus	860	Senna	477
Sarracenia	861	Septoria	791
Sarraceniaceae	861	Sequoia	743
Sassafras	861	Serapias	864
Satureia	424	Serenoa	864
Satyrrium	861	Serissa	866
Saurommatum	862	Sesamum	866
Saxifraga	823	Sesbania	864
Saxifragaceae	823	Seseli	864
Scabiosa	155	Setaria	487
Scandix	125, 899	Shepherdia	945
Schinopsis	946	Sherardia	1032
Schinus	946	Sibthorpia	869
Schizanthus	945	Sicana	1058
Schizmatoglottis	946	Sicyus	1058
Schizomycetes	945	Sida	869
Schizostachyum	179	Sideritis	869
Schoenocaulon	189	Sideroxylon	139, 870

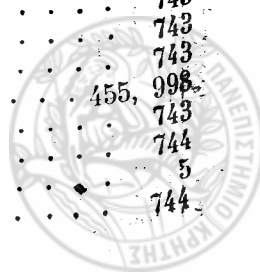
Silaus	1046	Spirillus	167
Silene	872	Spirochaete	167
Silphium	873	Spondias	910
Silybum	872	Sporendonema	441
Simaba	875	Sporobolus	1058
Simaruba	875	Sporotrichum	442
Simarubaceae	875	Sprekelia	51
Sinapis 440,	875	Stachys	912
Siphonantha	517	Stachytarpha	949
Siphonia	262	Stachytarpheta	949, 954
Sisearum	125	Stalagmitis	220
Sison	877	Stapelia	911
Sisymbrium	876	Staphylea	912
Sisyrinchium	877	Stalice 31,	911
Sium	876	Stauracanthus	822
Smilax	903	Stenochlaena	38
Smirnum	904	Stenotaphrum	913
Soja	905	Sterculia 208, 523,	913
Solanaceae	922	Sterculiaceae	914
Solanum 627,	917	Stephanotis	915
Soldanella	720	Sternbergia	914
Solidago	307	Sticta	604
Sonchus	904	Stillingia	915
Sophora	908	Stipa 633,	922
Sorbus	720	Strangweia	972
Sorghum	905	Stratiotes	916
Soya	905	Strelitzia	916
Soymida	908	Streptopus	916
Sparganium	909	Strobilanthes	916
Spartium	909	Strophanthus	916
Specularia	484	Strychnos	1046
Spergula	393	Styracaceae	923
Spergularia	53	Styrax	923
Splanthes 1058		Suaeda	905
Spinacia	909	Swertia	908
Sphacelia	228	Swietenia	98
Sphaceloma	95	Sycomorus	939
Sphaerella	673	Symphoricarpus	941
Sphaeria	441	Symphystemon	1048
Sphaerococcus	303	Symphytum	942
Sphaerothalia	604	Syringa	943
Sphagnum	943	Syzygium	382
Spigelia	910	Tabebuia	947
Spiraea	910	Tacca	947

Tagetes	947	Thuya	424, 454
Talinum	947	Thymbra	1042
Tamaricaceae	684	Thymelaea	241, 425
Tamarindus	947	Thymelaeaceae	425
Tamarix	683	Thymus	425, 613
Tamus	215	Thyrsacanthus	426
Tanacetum	19	Thyrsanthus	744
Tanghinia	502	Thysanotus	426
Tapbrina	106	Tilia	997
Taraxacum	948	Tiliaceae	998
Taxanthea	911	Tillandsia	961
Taxodium	948	Tilletia	124
Taxus	948	Tipa	642
Tecoma	955	Tipuana	642
Tectonia	955	Tirmania	973
Teesdalia	464	Todea	961
Telanthera	305	Tolpis	553
Telephium	960	Toluifera	685
Telfairia	955	Tordylium	962
Terebinthaceae	112	Tormentilla	755
Terfezia	973	Torraya	962
Terminalia	685	Torrubia	441
Ternstroemia	955	Torula	292, 375
Ternstroemiaceae	956	Toxicodendron	961
Testudinaria	1032	Toxicophloea	961
Tetraclinis	454	Trachycarpus	1029
Tetragonia	956	Trachylobium	985
Tetragonolobus	630	Tradescantia	398
Teucrium	956	Fragopogon	963
Thalictrum	416	Tragus	964
Thamnocalamus	179	Trapa	964
Thapsia	417	Triadica	965
Thea	949	Tribulus	965
Theligonaceae	421	Trichantha	969
Thelygonum	421	Trichosanthes	969
Theobroma	418	Trichomanes	969
Thesium	421	Trichonema	969
Thespesia	421	Trichophyllum	970
Thevetia	417	Trifolium	967
Thlaspi	421	Trigonella	965
Thomasia	427	Trilisa	966
Thrinacia	422	Tripsacum	207
Thrinax	423	Tristania	966
Thumbergia	422	Tritaceae	877

Trithrinax	966	Vallota	169
Triticum	878	Vanda	182
Tritonia	566, 966	Vangueria	166
Trixago	188	Vanilla	182
Tropaeolum	970	Varronia	537
Tsuga	971	Vateria	185
Tuber	973	Vellozia	188
Tuberaceae	973	Veratrum	189
Tulipa	962	Verbascum	999
Tunica	1034	Verbena	431
Turnera	963	Verbenaceae	431
Turneraceae	963	Vernonia	194
Tussilago	196, 766	Veronica	194
Typha	971	Vesicaria	195, 1023
Typhaceae	971	Veslingia	232
Tyrothrix	167	Vibrio	167
Ulex	822	Viburnum	196, 954
Ullucus	744	Vicia	11, 162, 197, 575
Ulmus	813	Victotria	197
Ulva	214	Vigna	251
Umbelliferae	899	Villarsia	665
Umbellularia	730	Vinca	196
Umbilicus	541	Vincetoxicum	40
Uncaria	5	Viniferae	101
Uncinula	95	Viola	433
Uniola	669	Violaceae	448
Uragogae	504	Viscaria	629
Uredo	1053	Viscum	432
Urginea	900	Vismia	988
Urocystis	124, 572, 744	Vitaceae	101
Uromyces	744, 994	Vitex	5
Urospermum	745	Vitis	8, 53
Urtica	518	Voandzeia	199
Urticaceae	519	Wachelia	32
Urticularia	151	Wagatea	743
Urvillea	1018	Waitzia	743
Usnea	244, 605	Washingtonia	743
Ustilago	124	Wellingtonia	743
Vacciniaceae	687	Westringia	743
Vaccinium	502, 686	Widdringtonia	455, 998
Valeriana	691	Wigandia	743
Valerianaceae	692	Wikstroemia	744
Valerianella	691	Willughbeia	5
Vallesia	169	Wistaria	744

*juste
Cham.*

Ludan Grout's = Catalogue de Concasse

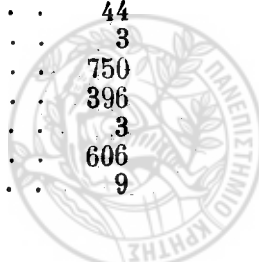
Withania	744	Zalacca	400
Wrightia	699	Zamia	262, 400
Xanthium	716	Zanthoxylum	1056
Xanthochymus	718	Zea	134
Xanthorrhiza	717	Zebrina	398
Xanthorrhoea	717	Zelcova	792
Xanthosoma	717	Zephyranthes	403
Xanthoxylaceae	717	Zeuxina	1049
Xanthoxylum	717	Zingiber	403
Xenocarpus	911	Zinnia	407
Xeranthemum	718	Zizania	404
Xerophyllum	718	Zizifora	1053
Ximenia	718	Zizyphus	404, 597
Xylia	719	Zostera	408
Xylopia	779	Zoysia	408
Xyridaceae	719	Zygonema	408
Xyris	719	Zygopetalum	408
Yucca	986	Zygophyllaceae	408
Zacynthia	400	Zygophyllum	408

Μολοχία = *Κορηθόφυλλον* = *Cochlospermum olitorius*
 Κορηθόφυλλον = *Corsette potagère* = *Mauve de Juifs*

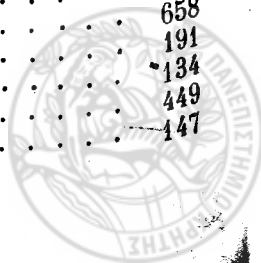
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ Β' Μαυροί της Γαλλίας

Ε>> *Εθνικά (ιδίως γαλλικά και αγγλικά) κοινά ονόματα*
και συνώνυμα φυτών και προϊόντων αυτών
αναγραφόμενα ἐν τῷ κειμένῳ.

Aarons's Beard	823	Acore	36
Abécédaire	1058	Acquavite	66
Abele	610	Actée	38
Abricot d'Amérique	635	Adam's needle	986
Abricotier	191	Adder's Fern	802
Absinthe	164, 165	Adder-spit	814
Acacia minosa	40, 829	Adragante	156
Acajou	908	African-Honeysuckle	44
Acetorid-Gum	717	» Lily	3
Ache-de-montagne	614	» Locust-tree	750
» douce	862	Agar-Agar	396
Achée	800	Agave	3
Achillée	162	Agripaume	606
Aconite	35	Agrimony	9

Agrumi	316	Alysson	47
Aigrelier	720	Amadouvier	803
Aigremoine	9	Amande	1048
Ail	569	Amande-de-terre	587
» à-cheval	566	Amandier	101
» à-toupet	606	Amaranth	233
» d'Orient	566	Amarantine	233
» stérile	567	Amarantoïde	233
Airelle	686	Amarètes	915
» rouge	687	Ambari-Hemp	430
Air-plants	307	Ambrette	430
Ajonc	822	Ambrosine	1033
Alabama-grass	751	American Aloe	3
Alaterne	818	» Mandrake	797
Alder	516	Amidonier	880
Alexanders	904	Amour en cage	1022
Alexandrian Laurel	727	Amourette	315
Alfa	633	Ananas	113
Alfalfa	652	Ancolie	15
Algaroba	807	Anda-assu	448
Algarobillo	450	Aneth	117
Algerian tea	751	Angélique	149
Aliboufier	923	Angelly wood	114
Alisander	904	Angurie	762
Alisier	720	Angusture	219
Alizarine	312	Anime	537, 985
Alkanet	43, 205	Anis	125
Alkékenge du Pérou	1023	» âcre	580
Alléluia	725	» des Vosges	467
All-heal	207, 691	» étoilé	418
Alliaire	877	Anise	125
Alligator-pear-tree	765	Anisette	125
Allouchier	720	Ansérine	1032
Allspice	1041	» Quinoa	1032
Allspice (Carolina)	456	Anthony's Nut	912
Almond-tree	101	Anthracnose	95
Aloe (american)	3	Anthyllide	125
Aloès	45	Apio	862
Aloe-wood	3	Appetit	567
Aloja	807	Apple-tree	658
Alphabet-plant	1058	Apricot-tree	191
Alpiste	992	Arabette	134
Alum	942	Arabian-tea	449
Aluynie	164	Araclide	147

Arancio	317, 346	Aspic	593
Araroba	114	Assa-foetida	695
Arbor-Vitae	424	Aster	155
Arbousier	533	Atocha	633
Arbre à chapelet	1045	Attar of rose	840
» à pain	148	Aubépine	552
» à-perruque	851	Aubergine	917
» à-pipe	141	Aubour	589
» à la cire	1045	Aulne	516
» à la vache	215	Aulne noir	819
» au poivre	5	Aune	516
» aux-anémones	456	Aunée	536
» aux-Fraises	533	Auricula	415
» aux-quatre écus	856	Aurone-male	165
» aux-quatre épices	2	» -femelle	858
» aveuglant	263	Australian Turpentine-tree	966
» de Judas	502	Avelinier	607
» de Judée	502	Avens	222
» de-vie	424	Averon	211
Aréquier	140	Avignon-Berry	819
Argalou	747	Avocatier	765
Argan-tree	139	Avoine	211
Argentine	496	Azérolier	552
Argoussier	437	Babar-grass	444
Armoise	164	Baboi-grass	444
Arnatto-plant	198	Bacille	564
Arrête-bœuf	724	Bactéries	167
Arroche	160	Badiane	418
» Épinard	160	Badjong	31
» Fraise	1042	Bael-Quince	21
Arrow-head	188	Baguenaudier	532
» -leaf	188	Baguette divinatoire	608
» -root	639	Bahama-grass	583
Artichoke	583	Bajree	234
» (Chinese)	913	Balata (Gum)	667
» (Gerusalem)	412	Bald Cypress	948
Artichaut	583	Baldmoney	665
Arum d'Ethiopie	828	Balisier	460
» (White)	828	Ballote	169
Asarabacca	1052	Balm	648, 824
Ash	645	Balm of Gilead	611
Ash (American nountain)	129	Balmory	1032
Aspen	611	Balsam	169, 536, 824
Asperge	152	Balsam (Kentish)	615

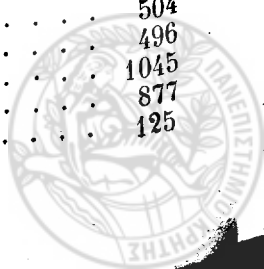
Bambaggia	171	Bayberry Myrtle	1045
Bambous	179	Bay-tree	730
Banana	678	Bay-tree (sweet)	239
Bananier	678	Bdellium	169
Band-plant	196	Beach-Plum	812
Baneberry	33	Bead Plant	698
Banette	251	Bean (Asparagus)	251
Bank-Cress	877	» (Broad)	575
Banyan-tree	924	» (Kidney)	992
Baobab	13	» -Caper	408
Barbados-Cherry	663	» -of Pythagoras	1044
Barbados-Gooseberry	753	» (Lablab)	251
Barbarée	183	» (Lima)	993
Barbeau	490	» (Uunderground)	199
Barbe-de-Capucin	644	Pear berry	144
» » chèvre	415	Beard tongue	755
» » Jupiter	491	Bear's-breech	34
Barberry	189	» -ears	415
Barbon	115	» -foot	302
» d'Alep	907	» -grass	986
Bardane	142	Bec-de-grue	221
Bardanette	964	Bedstraw	218
Barley	554	Beech	725
Barnaby's-Thistle	491	Bee-Orchis	745
Barnyard-Grass	488	Beet-root	957
Baron's-Mercury	615	Behen blanc	872
Barren-wort	306	» (Noix de)	676
Barwood	187	» rouge	491
Base-Rocket	866	Belladonne	161
Basil	1050	Belle de jour	763
Basilic	1050	Belle de nuit	417
Bass-Palm	161	Bell flower	590
Baume	824	Belombra	781
Basswood	998	Belvédère	546
Bastard Balm	648	Ben	676, 872
» Cedar-tree	488	Bengale	837
» Cress	449	Bengal Quince	21
» Fever few	738	Benjamin Bush	614
» Hemp	268	Benoîte	222
» Lupine	912	Benzoin	923
Bâton blanc $\frac{7}{8}$ royal	157	Béquette	242
Baudrier-de-Neptune	1018	Berce	414
Baume	170, 409, 685, 686	Berceau de la Vierge	517
Baumier	611, 647	Bergamotier	317

Berle	876	Black Pine	770
Bermuda grass	583	» -root	942
Bernt weed	901	» -Rot of Cabbage	1059
Beson weed	422	» -Seed	644
Bétél	755	» -Snake-root	1016
» (Noix de)	140	» -Thorn	808
Bétoine	195	» -Varnish tree	644
» aquatique	1035	» -Wood-tree	31, 237
Betony	195	Bladder Campion	872
Bette	957	» Herb	1922
Bettrave	957	» -Ketmia	429
Beurre végétal	184	» -Nut	912
Bayberry tallow	1045	» -Pod	1023
Bhaib grass	115	» -Senna	532
Bibisi-tree	697	» -Wort	151
Bigaradier	317	Blanc	50, 314, 782
Bigarraudier	492	Blanchette	691
Big-tree	743	Blanket-flower	217
Bilberry	686, 687	Blé	878
Bilimbi tree	1	» de Barbarie	134
Bind weed	457	» d'Inde	134
» » (small)	763	» de Turquie	134
Birch	195	» de vache	643
Bird's-foot Trefoil	630	» (Gros)	134
» -tongue flower	916	» noir	800
Birth wort	140	Blessed-Thistle	520
Bistorte	800	Blight	314
Bitter Apple	870	Blood-flower	23
» -Cress	464	» -root	24, 755
» -root	606	Blue-berry	686, 687
» sweet	917	» » (High)	220
» Vetch	1059	» -Bottle	490
» wood	779, 875	» -Cardinal-flower	622
» wort	221	» -Dangles	220
Bizzarria	323	» -Grass	796
Black-Berry	186	» -eyed-grass	877
» -Bind weed	800	» -Moon-wort	720
» -Boy	717	Bluet	490
» -Bryony	215	Bog-Asphodel	693
» -Cumin	644	» -Bean	665
» -Gum tree	716	» -Rhubarb	766
» -Haw	196	Bois - à-balais	195
» -Medick	654	» angélique	114
» -Moss	961	» bleu	23

Bois d'Aigle	3, 15	Bramble	185
» d'Aloès	3, 15	Branc-ursine	34
» d'arc	633	Brandy-bottle	714
» de Calambec	3, 15	Brawllins	687
» Campêche	23	Brazil-Nut-tree	190
» de Cuba	632	Bread-fruit-tree	148
» de fer	139	Breakstoue	823
» de-Mai	552	Brésillet	450
» de-rose	110, 815	Briar (Australian)	837
» de-sang	23	Brignoles	811
» du Brésil	450	Brinvillier	910
» gentil	241	Brize	1042
» jaune	632	Brocoli	548
» joli	241	Brome	213
Boldo	778	Brook-Lime	195
Bolet	216	Broom-Corn	906
Bolla	95	» -Rape	734
Bon duc	234	Brother-wort	426
Bonhomme	696, 806	Brugnon	830
Bonne-Dame	160	Brunelle	207
Bonnet-turc	530	Brunissure	96
Boom-tree	38	Bruyère	309
Borage	465	Bryone	1042
Borecho	623	Bryony	1042
Boree	30	Bucco	184
Bottle-tree	913	Buchu	184
Bouillard	195	Buck-Thorn	818
Bouleau	195	» -Wheat	800
Boule-de-neige	196	Buffalo-berry	945
Pourbon-tea	15, 954	» -grass	207, 913
Pourdène	819	Bugbane	1016
Bourgogne	723	Bugle	18
Bourrache	465	Buglosse	205
Bourreau-des-arbres	504	Bugrane	724
Bouffe-du-Bombax	201	Bugwort	1016
Bow-wood	633	Buis	815
Box-berry	235	Buisson ardent	552
» -Elder	944	Bulbonac	862
» -Thorn	624	Bullace-Plum	808
» -tree	815	Bullock's-heart	126
Bracken	814	Bulrush	901
Brahma-Apple	761	Bunya-Bunya-Pine	149
Brake-Fern	814	Bupariti	914
« -root	802	Burdène	819

Burdock	142	Californian-Nutmeg	962
Burgundy-Pitch-tree	313	» -Pepper-tree	946
Burmese-Rose-wood	814	Calumba (False)	541
Burnet 804,	835	Camarine	304
Bur-Parsley	484	Camboge	220
» -Reed	909	Cambury-tree	382
» tree	38	Caméline	1028
Burning-Bush	397	Camomille	1028
Bush-Trefoil	244	» romaine	118
Busserole	144	Campanule	590
Butcher's-Broom	726	Campeche-wood-tree	23
Butome	206	Campernel	696
Butter-Burr	766	Camphor 253,	458
» -Cup	186	Camphrier	458
» -nut-tree	474	Campion	872
» -tree 184,	534	» (Rose)	630
» -wort	621	Camwood	187
Butterfly-flower	945	Canaille	600
Button-bush	504	Canarium (Résine de)	459
Buttons	19	Cancer-wort	194
Cabaret	1052	Canche	1040
Cabbage 547-550		Candle-nut-tree	41
» -Palm 140, 393,	730	» tree	750
» -Pametto	854	Candy-tuft	429
» (Tree)	549	Canne de Province	452
» -Tree (Bastard)	114	» d'Inde	460
Cacao	418	» à-sucre	854
Cacaoyer	418	Canneberge	726
Cade 142,	143	Cannellier	507
Café-du-Soudan	477	Cannette	1015
Café Français	307	Cantaloup (Melon)	758
Caféier	544	Cantebury-Bells	590
Caille-lait-blanc	218	Cantharelle	460
Caille-lait-jaune	218	Capé-Fern	961
Caïnitier	1039	» -Gooseberry	1023
Cajeput 642,	643	» -Honey-flower	813
Calabar-Bean	1023	» -Stock	414
Calabash-Nutmeg-tree	669	Caper	463
» -tree	553	Capprier	463
Calament	452	Caprifig-tree	935
Calalon	429	Caprifiguier	935
Calcéolaire	456	Capuchon	140
Cale (Curled)	549	Capucine	970
Calebasse	527	Capuli	1023

Caragheen	1018	Caterpillar-plant	902
Caragua	135	Catjang	449
Carambola-tree	1	Cat-mint	224
Caraway	467	» -nip	224
Cardamom	465	» 's-tail	971
» (Nepal)	111	» » -grass	999
Cardamon	465	» -Thyme	957
Cardère	249	Caucalide	484
Cardiaque	606	Cedar (Atlas)	489
Cardon	582	» (Bastard)	488
Cardonnette	582	» (Bermuda pensil)	143
Cardoon	582	» (Deodar)	489
Carie	124	» (Incense)	613
Carmantine-en-arbre	435	» (Indian)	489
Carmin	521, 728	» (Japones)	574
Carnauba	537	» (Lebanon)	489
Carnation	246	» (Red)	143, 489
Carnillet	872	» (Singapore)	489
Carob-tree	496	» (Virginia pensil)	143
Carosella	639	» (White)	424, 613
Carotte	238	Cédrat	316
Caroubier	496	Cédratier	316
Carragène	1018	Cédrato	316
Carrion-flower	911	Cèdre	489
Carrot	238	Cedro	316
Carthame	159	Cèdronc	316
Carvi	467	Cedron-tree	875
Cascara Sagrada	819	Celandine	1031
Cashew-Nut-tree	112	Céléri	862
Cassava	637	« -Rave	863
Casse	32	Célériac	863
» -lunette	490, 1053	Celery-leaved-Pine-tree	1019
Cassena	297	Célestine	2
Cassia (Purging)	477	Célosie	505
» -lignea	508	Centaurée	311, 490
Cassie	476	Centaury	311
Cassie du Levent	32	Centinode	800
Cassis	826	Century-Aloe	3
Cassolette	381	» -plant	3
Cassonade	856	Céphalaire	504
Castillier	826	Céraitse	496
Castor-oil-plant	573	Cera muricea	1045
Catchfly	872	Céréales	877
Catechu	30	Cerfeuil	125

+ K... = Jute. 1095

460. Chamme = T... R...
 hachis = Cannabis Sativa.

858. Chamme d'Afrique...
 1095

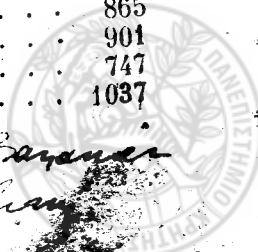
Cerfeuil-à-aiguillettes	899
» -musqué	686
» -tubépeux	1025
Cerise d'hiver	1022
Cerisette	919
Cerisier	492
» d'amour	919
Cernue	1040
Cévadille	189
Chaco	865
Chalote	567
Chamomile	118, 1028
Champignon	49, 541, 682
Chanterelle	460
+ Chanvre Karahios	460
» d'Afrique	858
» de Manille Jute	680
Indien 540	133
Chanvrine	391
Chapeau-d'Évêque	306
Charbon	95, 124
Chardon	465
» argenté	872
» bénit	520
» étoilé	491
» Marie	872
» Roland	415
Charity	798
Charlock	875
Charme	220
Chasse-bosse	629
Chaste-tree	5
Châtaigne d'eau	964
Châtaignier	478
Châlmugra-oil	235
Chausse-trape	491
Chayotte	865
Chélidoine	1031
Chemise-de-Notre-Dame	457
Chêne	253
Chérimoyer	126
Cherry-Pie	413
» -tree	492
Chervil	125

Chervil (Bulbous rooted)	1025
» (Parsnip)	1025
Chervis	876
Chestnut (Oak)	483
» -tree	478
» » (Wild)	455
Cheveux-du-Diable	305
» -de-Vénus	305, 644
Chèvrefeuille	22
Chew-stick	232
Chibou (résine)	206
Chickou-Vetch	596
Chick-Pea	307
Chicorée	514
Chicory	514
Chicot	234
Chiendent	583
» à brosses	115
» des boutiques	12
» d'Italie	115
» du Mexique	115
Chili-Pine	149
Chillies	486
Chimney-Bell-flower	590
China-Grass	200
Chinese-Kidney Bean-tree	744
» -Parasol	914
» -Sugar-Cane	907
» -Water-Pine	948
» -Yew	504
Chiratta	908
Chives	567
Chlorette	1034
Chocho	865
Chocolate-Nut-tree	418
Chou	547-550
» de Chien	615
» Marin	1043
» Palmiste	730
Christmas Rose	302
Christophine	865
Christ's-Heir	901
» -Thorn	747
Chysanthème	1037

Banstrina
- Kempf

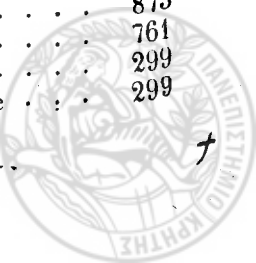
+ Chanvre Karahios
 » d'Afrique Jute
 » de Manille Jute
 'A... 540

680. Mourra Parana
 Parana & ...

Chufa	587	Cochénille	521, 728
Ciboule	571	Cochineal-Cactus	728
» de St. Jacques	569	Cock's-comb	505
» vivace	569	» » -grass	584
Ciboulette	567	» -foot grass	236
Cidre	659	Cockle-Bur	716
Cierge	505	Cock-spur-flower	795
» de la Caroline	1045	» » -Thorn	553
Ciguë	590	Cocoa-Nut-tree	1000
» aquatique	721, 1044	» -Plum	1038
Ciment-des-Abeilles	648	» -tree	418
» » -ruches	648	Coco-de-mer	598
Cinnamon	507	» -des Maldives	598
Cinquefoil	755, 1043	Cocomero	871
Ciste	512	Cocotier	1000
Citronage	357	Cocriste	828
Citronella-Grass	115	Coffee-tree	544
Citronnade	648	» » (Kentucky)	234
Citronnelle	165, 648	Cognassier	578
Citronnier	316	Cohosh	1016
Cive	567	Cola	523
Cives	567	Colatier	523
Civette	567	Colchique	532
Clary	300	Cole-seed-plant	550
Claudinette	696	Colic-root	41
Clématite	517	Colocase	526
Cliff-Brake-Fern	754	Colocynth	870
Climbing-Snail-flower	994	Colombine	16
Clochette-des-champs	763	Colombo	521
» -d'hiver	218	Colophane	825
Cloque	106	Coloquinte	870
Cloud-berry	186	» galeuse	527
Cloud-grass	1040	Colorado-bottom-grass	488
Clove-tree	475	Colt-Bur	716
Clove (Wild)	1041	Colt's-foot	196
Clover	967	Columba-root	521
» (Japan)	609	Columbine	16
Club-Moss	628	Colza d'été	549
» -Rnsh	901, 971	» d'hiver	550
Clustered-wax-flower	915	Comfrey	942
Coach-wood	501	Compass-plant	873
Coapim	488	Concombre	761
Cob-Nut-tree	607	» -d'âne	299
Coca-plant	829	» sauvage	299

* Corchorus - γένους Γιάννου βύ Κόρζ.

Consoude (grande)	942	Cotton-bush	546
Consoude du Caucase	942	» -grass	1053
Copahu	536	» -plant	170
Copal	537, 985	» -Thistle	723
Copalme-d'Amérique	973	» -tree	611
Coprali	1001	» -wood	611
Coquelicot	655	Coudrier	607
Coquelourde	629	Cougourde	527
Coquerelle	117	Couleuvrée	1042
Coques du Levant	521	Courge	526-531
Coquito-Palm	435	Couronne-des-Blès	12
Coracan	301	» -impériale	828
Corail-des-jardins	486	Coussinet	726
Coral-berried-Duck weed	698	Cow-bell	872
» -berry	941	» -berry	687
Coralline	303	» -itch	468
Coral-root	721	» -itch Cherry	635
Corbeille-d'argent	429	» -s-lip	261
Corète & Corète	540	» -Parsley	414, 1025
Corfu-Lily	1014	» -Parsnip	414
Coriandre ^{Corchorus}	538	» -Pea	251
Corinde ^{Κουρκινάει}	465	» -tree	215
Cork	259	» -Wheat	643
Cork-wood-tree	864	Crab-grass	237, 301
Cormier	720	Crack-berry	304
Corn	134, 877	Crambé	1043
» -Chamomile	118	Crane-des-Anglais	546
» -fleur	136	» -berry	686, 726
» -flower	490	» » -tree	196
» (Guinea)	906	Crane's-bill	221
» (Indian)	134	Cranson	546
» -Mustard	875	Crapaudine	869
» Salad (Italian)	691	Creeping-couch-grass	12
» -Spurrey	393	» -Jenny	629
» (Turkey)	134	Crème de Munich	581
» -Violet	484	Creosote-plant	601
Corneille	629	Cress	464
Cornel-Cherry	551	» (American)	183
Cornette	16	» (Rock)	134
Cornichons (Concombre à)	762	» (Scurvy)	546
Cornouiller	551	» (Wall)	134
Cornuelle	964	» (Whitlow)	464
Costmary	19	Cresson-Alénois	464
Cotonnier	170	» -de-chien	195

+ εἶδος γὰρ τοῦ καυκασίου + ἡ ἕξοψη τῆς ἐξοχίας
 τῶν ἰσθμίων. ὄχι νιδ τῶν ἰσθμίων

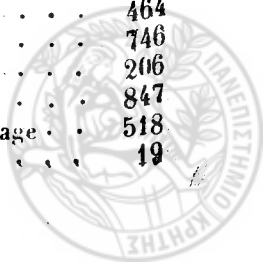
Cresson-d'eau	305	Custard-Marrow	527
» -de-fontaine	305	Cut-finger	196
» -de Para	1058	Cuzco	135
» -des-jardins . . 183,	464	Cyclame	580
» -de terre	183	Cymbalaire	621
» -du-Pérou	970	Cynoglosse	583
Crête-de-coq	838	Cynorrhodon	836
» » (Amarante)	505	Cyprès	584
Crételle	584	Cypress	584
Crin végétal	1029	« -Pine (Murray)	455
Crève-chien	917	Cytinet	589
Crisomeli	191	Cytise à grappes $\frac{7}{8}$ de Virgile	589
Criste marine	524	Dactyle	236
Cristalline	649	Daffodil	696
Croix-de-Malte	965	Daisy	610
Crosne	913	» (Blue-mountain)	155
Croton	520, 1044	Dal	449
Crow-berry	304	Dame's-Violet	381
» -foot	186	Damier	828
Crown-impertal	828	Dammar	185, 237
» -Vetch	914	» (Black)	459
Cuba-Bast	430	Dandelion	949
» -Grass	907	Dangles (Blue)	220
Cuban-Lily	900	Dane's-blood	39
Cubèbe	757	Dane-weed	39
Cuckoo-flower	464	Darnel	24
» -pint	146	Darva-tree	698
Cucumber	761	Date-Palm	1002
» (Squirting)	299	» -Plum	248
Cud-weed (Mountain)	227	Dattier	1002
Cumin	580	David's-Harp	799
» (Black)	644	Day-flower	534
» noir	644	» -Lily	414
Cumquat	361	Deadly-Carrot	417
Cupidone	483	« -Nightshade	161
Curage	800	Dead-Nettle	734
Curuba	1058	Deer's-tongue	612
Curcuma	543	Dentaire	721
Currant	58, 826	Dent-de-Cheval	135
» (Flowring, Black, Wild, Buffalo)	826	» » -Chien	313
Curry	188	» » -Lion	949
Cuscuta	95, 305	Dentelaire	668
Custard-Apple-tree	126	Deodar	489
		Devil-in-the Bush	644

Deuvel's-leaf	519	Dutchman's pipe	141
» -Turnip	1042	Dupada (Résine)	185
Dewberry	186	Dwale	161
Dictame blanc	246	Dwarf-Apple	4
» de-Crète	731	Dyer's-Green-weed	399
Digitale	236	» -Rocket	866
Dika-bread $\frac{7}{8}$ fat	438	» -Weed	866
Dill	117	» -Woad	443
Dita-bark	47	Dyss	53
Dittander	464	Eagle-wood	3
Dittany	246	Earth-Chestnut	592
» of Crete	731	» -Nut	147, 592
Divi-Divi	450	Ebène	262
Dock	600, 699	Ébénier	247
Dodder	95, 305	» (Faux)	589
Dog-berry	551	Ebony	247, 262
» -Elder	196	» tree of Queensland	631
» -Rose	836	» (Ceyon)	247
» -wood	448, 551, 852	» (Jamaica)	214
Dog's-Bane	133	» (Mountain)	217
» -Mercury	615	» (Violet)	748
» -Tail-grass	584	Échalotte	567
» -Tooth-grass	583	Échinope	399
» -Tooth-Violet	313	Éclaire	1031
Dompte-venin	41	Edelweiss	227
Doradille	154	Eggplant	917
Double-Cocoa-Nut	598	Églantier	836, 837
» -Tongue	727	Egyptian-Bean	1044
Douce-amère	917	» -Lotus	715
Doucain	659	Elder	38
Doim (Palmier), <i>1354</i>	989	» (Water)	196
Dourra	906	Elecampane	536
Dove-flower	764	Elemi	110, 206
Dover-grass	475	» (African)	459
Drabe	252	Elm	813
Dragon-blood	236	Embossied-Cypress	948
Dragonier	252	Embrevade	449
Dragon-tree	252	Émouture	555
Drop-seed-grass	1058	Encens	202
Dropwort	910	Enchanter's Nightshade	509
Drouiller	720	Endive	515
Duc-de-Thol	963	Engrain	878
Dulcamara	917	Épeautre	878, 880
Dum-Palm	990	Épervière	431

Épiaire	912	Fan-Palm (European)	1028
Épicéa	313	Farro	556
Épicerie	644	Fausse-Carotte	484
Épi-d'eau	804	» -Orange	49
Épinard	909	Faux-Acacia	829
» -du Malabar	184	» -Acajou	112
» -Fraise	1012	» -Aloès	3
» immortel	600	» -Avocatier	642
» (Oscille)	600	» -Baguenaudier	915
Épine -blanche	552	» -Benjoin	685
» -du-Christ	747	» -Ébénier	589
» -noire	808	» -Jalap	417
» -vinette	189	» -Liseron	800
Éponge végétale	304	» -Lupin	968
Épurga	394	» -Persil	22
Érable	944	» -Pistachier	912
Ergot	229, 1053	» Séné	532
Eryngo	415	Fayard	725
Ers	736	Feather-Palm (Australian)	815
Eruma (Résien d')	632	Fedegosa-Coffee	477
Ervilier	736	Felon-wood	917
Ervilla (Cultivated)	736	Fennel	639
Esparcette	723	» Flower	644
Esparto-grass	633	Fenouil	639
Espino	29	» -bâtard	117
Esprit-de-vin	65	» -de-mer	564
Estragon	165	Fénu-grec <i>Helmsa</i>	966
Ésule ronde	394	Fenugreek	966
Étoupe	1058	Ferments	408
Eufraise	1053	Fern	698, 814
Euphorbie	393	Fernambuc-wood	450
Evening-Primrose	722	Férule	693
Evergreen-Red-wood	743	Fescue-grass	475
» -thorn	552	Fétuque	475
Everlasting	301	Fève	575
Exile-oil-plant	417	» de Calabar	1023
Eyebright	1053	» d'Égypte	251
Fagiolo	993	» de loup	419
Fagiuolo dall'occhio	251	» de marais	576
False-Brome-grass	207	» de Mazagan	576
» -Calumba	541	» de Pythagore	1044
» -Indigo	53, 183	» de St Ignace	1047
» -Sandal-wood	718	Fever-few	750, 816
Falso Oidio	96	Ficoide	649

Fig-Marigold	649	Fourrage	555
Fig-tree	925, 939	Fox-glove	236
Figue-des-Hottentots	649	Fox-tail	48
Figuier	925, 939	Fragon	726, 727
» de Barbarie <i>Cactus</i>	729	Fraisier	1025
Figwort	1035	Framboisier	186
Filbert	607	Frangipanier	796
Filipendule	910	Frangipani-plant	796
Finger-grass	237	Fraxinelle	246
Finocchio	639	Frêne	645, 1056
Fir	298	Fringed-flower	945
First-of-May	823	» -Violet	426
Fish-poison-tree	448	Fringe-Lily	426
Flambe	438	» -tree	1033
Flag	718	Frole	533
» (Water)	439	Fromageon	634
Flame	438	Fromager	310
Flannel-plant	1000	Froment	878
Flax	615	Fromental	211
» Lily	1013	Fuller's-herb	859
Flea-Bane	415	Fumagine	96, 292, 375, 462
» (Lesser)	536	Fumerette	462
Fléchière	188	Fumitory	462
Fléole-des-Près	999	Funguses	682
Flix-weed	876	Furze	822
Fleur-de Coucou	630	Fusain	397
» -de la Passion	746	Fustic	632
» -de St. Joseph	699	Fustel	851
Flouve-des-Bressants	119	Gaillet	218
Flower-Fence	798	Gainier	502
Flowering-Box	687	Galange	46
» -Rush	206	Galbanum-plant	695
Flower of the Holy-Spiri	764	Galé	1045
Fluellen	195	Galingale	46, 587
Fluteau	43	Galles	256
Foirole	615	Gama-grass	207
Folle Avoine	211	Gamboge	220
Follette	160	Gambier Catechu	5
Forage-Comfray	942	» -terra-japonica	5
Forget-me-not	683	Ganne	668
Formento	878	Gants-de-Notre-Dame	46
Formentone	134	Garance	311
Fougère	698, 814	Garderobe	165, 593
Four-o'clock	417	Garland-thorn	747

Garlic	566, 569	Clai(y)eul des marais	439
» -Mustard	877	» puant	438
Garnet-berry	826	Glaucière	223
Garou	241	Globe-thistle	399
Garvance	307	Globulaire	47
Gattilier	5	Glouteron	142, 716
Gaude	866	Glycine <i>Thouarsia</i>	744
Gayac	232	Goa-powder <i>Argouri</i>	114
Geisse	596	Goat's Rue	217
Gelso	670	Gogane	828
Gemme	825	Golden-Apple	911
Généstrole	399	» -drop	724
Genêt-à-balais	861	» -Knee	1038
» -d'Espagne	909	» -locks	1038
» -griot	861	» -rod	307
Genévrier	142, 143	» -scal	984
Genièvre	142	» -thistle	901
Génipi	164, 1052	Golde-of pleasure	1028
Gentiane	221	Gombo	429
Géranium	753	Gomme	534
Germander	95	» ammoniacque	261
Germandrée	956	» d'Anacarde	112
German-Mad-wort	965	» d'Orembourg	601
Gesse	595, 596	» du Sénégal	29
Ghista	127	» Laque	597
Giant-Fennel	693	Gommier rouge	206
Gin	142, 209	Gooseberry	826
Gingilie	866	» (Hill)	847
Gingelly	866	Goose-grass	218
Gingembre	403	Gorse	822
Ginger	403	Goulron	782
» -bread	990	Gouet	146
» -grass	116	Gourde	527
Giraumon	530	Goutystem-tree	13
Giroflée	640	Goutte-de-sang	14
» des murailles	1031	Goyavier	1047
Girofflier	475	Graine d'Avignon	819
Girole	876	Grains-of Paradise	111
Gipsy-wort	628	Graisce-amère	464
Glaciale	649	Granadilla	746
Gladwin (Stinking)	438	Gramagrass	206
Glasswort	140	Granato	847
Glai(y)eul	718	Grand-Basilic sauvage	518
» bleu	438	» -Banme	19

Grand-Liseron	457	Ground-Nut (Bombara)	199
» -Millet	906	Ground-Rattan-Cane	820
» -Plantain	146	» -sel	865
» -Raifort	546	» » -tree	168
Grande Capucine	970	Gruau	896
» Consoude	942	Guaco	141
» Fougère	814	Guango	40
» Mauve	634	Guar	251
» Ortie	519	Guava	1047
» Pervenche	196	Guarana paste $\frac{1}{2}$ bread	752
» Renouée	801	Guède	443
» Scrofulaire	1035	Guelder-Rose	196
» Valériane	692	Gueule-de-loup $\frac{1}{2}$ de lion	127
Grano	878	Gui	432
Grano Turco	134	Guimauve	42
Grape Hyacinth	204	» en arbre	430
Grappillage	1052	Guinche	668
Grassette	621	Guinea-grass	488
Grass of Parnassus	750	Gumi	297
Grass-gum-tree	717	Gum	534
Gratiolle	1030	» -plant-of Califoma	233
Gratteron	218	» -tree	383
Great -Goo-e-grass	965	Gutta-Percha	232, 249
» -Indian-Cress	970	Gyrole	460
» -Laurel (American)	846	Hachich	461
Greek-Valerian	798	Hackberry	490
Green-Brier	903	Hair-grass	1040
» -Gram	993	Halepo Sorghum	907
» -Heart	697	Hand-plant	1031
» -river-grass	488	Harc's-ear	205
Grémil	614	» -tail-grass	594
Grenadier	847	Haricot	992
Grenadille	746	» -Asperge	251
» (bois de)	214	» -Cornille	251
Grenadine	849	» -de-terre	199
Grenouillette des marais	187	Harmale	778
Griottier	495	Hartstongue	901
Gromuell	614	Hartwort	962
Groseiller	826	Hatchet-Vetch	754
Grosse-de Buffle	945	Haut-bois	38
Ground - Almond	587	Hawk-bit	422, 605
» -hele	195	» -weed	431
» -ivy	224	Hawk's-beard	553
» -Nut	147	Hawthorn	552

Hax-weed & wort	754	Herbe à la rate	901
Hazel-Nut-tree	607	» à la Reine	701
Heart-ease	434	» à la Vierge	696
» -pea	465	» à l'equinancie	965
» -seed	465	» au chantre	877
Heath	309	» au lait de Notre-Dame	796
Hédérée	511	» aux charpentiers	162
Hedge-hog-thistle	398	» aux chats . 224, 691,	957
» -Hyssop	1030	» aux cinq-coutures	146
» -Mustard	315, 877	» aux cors	382
» -Nettle	912	» aux cuillers	546
Hélianti	413	» aux cure-dents	52
Héliotrope	413	» aux écus	629
Hellébore	302	» aux femmes battues	215
» blanc	189	» aux gouteux	21
Helléborine	864	» aux gueux	517
Helmet-flower	899	» aux hæmorrhoides	941
Hemlock	590	» aux mamelles	598
Hemlock Spruce	299	» aux perles	614
Hemp	460	» aux pouilleux	242
» -Agrimony	391	» aux poumons	796
» (Bawstring)	858	» aux puces	146, 536
» (Manilla)	680	» aux serpents	969
» -Nettle	219	» aux sonnettes	828
» (Sunn)	573	» aux sorsières	509
Henbane	985	» aux tanneurs	216
Hénequen	4	» aux teigneux	766
Henna-plant	599	» aux turquoises	745
Henné	518, 599	» aux verrues	413
Henoki	490	» d'amour	866
Hen's-bill	723	» de grâce	853
Hépatique étoilée	964	» de Guinée	488
Herbe à cent-goûts	164	» de la St Jean	164, 986
» à Gérard	21	» de Phirondelle	1031
» à écurer	1018	» de Ste Barbe	183
» à éternuer	163	» de St. Étienne	509
» à jaunir	399, 866	» de St. Fiacre	413
» à lait	799	» de St. Innocent	800
» à pauvre homme	1030	» de St. Julien	424
» à printemps	1032	» de St. Roch	536
» à savon	859	» des magiciens	639, 915
» à la fièvre	311	» du Cardinal	942
» à la flèche	639	» du Diable	915
» à la ouate	150	» du Grand Prieur	701

Herbe du Siège	1035	Horned-Poppy	223
» du vent	117	Horse-banc	721
» empoisonée	161	» Beau	576
» maure	266	» -Chestnut-tree	436
» more	917	» -Mint	669
« sacrée . . . 300, 431,	648	» -Radish	546
» sardonique	186	» » -tree	676
» vierge	806	» -shoe-Vetch	436
Herb-of grace	853	» -tail	437
» -Paris	723	» -tooth	135
» -Patience	600	» -weed	52, 415
Herbes	602	Hottentot bread	1032
Herbet	409	Hottentot's-Fig	649
Hermodacte	310, 439	Houblon	624
Heron's Bill	315	Houlque	722
Hespéridées	316	Hound Berry	917
Hêtre	725	Hound's-tongue	583
Hickory	1043	Housleek	381
Hirondinaire	41	Houx	297
Hog-gum-tree	677	» -Frélon & Fragon	726
» -weed	414	Huckleberry	686
Holly	297	» (black)	220
» -hock	42	Huile de-Palme	298
« -Oak	257	» de-Ben	676
Holm-Oak	257	Huon	236
Holy-grass & herb	431	Humble-plant	667
» -rope	391	Hyacinth	972
Homany	134	Hysope	989
Honesty	862	Hyssop	989
Honey - Locust	224	Iceland-Moss	503
» -suckle	22	Ice-plant	649
» » (French)	411	Ichoo Ichoo-plant	865
» -wort	505	If	948
Hooded-water-Milfoil	151	Igname	247
Hop	624	Ignatius Bean of India	1047
» -Clover	654	Illipé	184
» -Hornbeam	742	Immortelle	301, 718
» Tree	1059	» blanche	227
Horchound	806	» jaune	301
» (Stinking)	169	» violette	233
Hormin	300	Impétoire	768
Horminelle	734	India rubber-plant	925
Horminum Clary	300	Indian-Corn	134
Hornbeam	220	» Couch grass	583

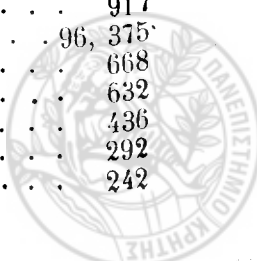
Indian Cup	861	Jarilla	14
» -Fig	729	Jarosse	595, 596
» -Haw-thorn	821	Jasmin	427
» -Millet	906	« -Trompette	955
» -Poke-root	189	Jasmin-Box	996
» -Rice	404	Jaunet-d'eau	714
» -Shot	460	Jeannette	696
» -Tobacco	622	Jenip-tree	646
Indigo-plant	432	Jersey-Livelong	227
Indigotier	432	Jerusalem-Artichoke	412
Ink-berry	297	« -Cherry	919
Ipécacuanba	504, 1049	» -Cross	630
» des Allemandes	41	» -Sage	999
» (white)	829	« -thorn	750
Iris	438	Jessamine	427
Iron bark	32, 386	» (Cape)	219
» -tree	750	» (False)	220
» -weed	194	Jesuit's Tea	1049
» -wood	32, 139, 666	Job's Tears	520, 912
» -wort	869	Joho-inco	623
Iva	1052	Johnstone-Grass	907
Ivette	18	Jonc	213
Ivoire végétal	1023	» à balais	1015
Ivory-nut-tree	1023	» des chaisiers	901
Ivraie	24, 25	» des tonneliers	901
Ivy	509	» fleuri	206
Jaborandi	780	Jonquille	696
Jacinthe <i>Z. H. 2023</i>	972	Joubarbe	381
» du Pérou	900	Jove's fruit	614
Jack-by-the-hedge	877	Judas-tree	502
» -tree	148	Jujube-tree	404
Jacobée	865	Jujubier	404
Jacob's ladder	798	Julienne des jardins	381
Jagged-Chick-weed	723	June-berry	150
Jalap	435, 436	Juniper	142
Jamaica Plum	911	Jusquiamé	985
Jamblac	382	Jute <i>semitis chanvre</i>	540
Jambosier	382	Kaki	248
Japan-Clover	609	Kale	549, 1044
» -Lacquer	852	Kamala	635
Japan Pine-Palm	579	Kangaroc-grass	119
Japanese-Pagoda-tree	908	» -Thorn	29
» -Rose	457	Kapok	201, 310
Jaquier	148	Karaka	539

Karry-tree	388	Laurel (American)	455
Kava Pepper	756	» (American Great)	846
Kei-Apple	1	» (Spurge)	241
Kernel	1048	» (Wood)	241
Ketmie	429, 430	Laurelle à lait	494
Khus-Khus	115	Laurier	239
Kidney-Bean	992	» à jambon	239
» » -tree (Chinese)	744	» Alexandrin	727
» » -Vetch	125	» » des Alpes	916
King's Spear	157	» Amandier	494
Kino	508	» -aux-crèmes	494
Knap-weed	490	» franc	239
Knot-weed $\frac{7}{8}$ grass	799	» -Cerise	494
Kohl-Rabi	549	» des bois	241
Kumquat	317	» -Rose	699
Kumel	468, 581	» -sauce	239
Lab-lab-Bean	251	» -Tin	196
Laburnum	589	Laurus-Tinus	196
Lac	597	Lavande	593
Lactaire	218	Lavanèse	217
Ladanum	512	Lavatère	594
Lady Banks	836	Lavender	593
Lady's-Fingers	125	» -grass	668
» -Mantle	48	» -Cotton	858
» -seal	215	Lead-plant	53
» -slipper	588	» -weed	668
» smock	464	Leaf-Beet	957
Lait de Coco	1000	» -cup	802
Laitier	799	Léard	611
Laitron	904	Leck	567
Laitue	422	Légumes	602, 742
Lamb's Lettuce	691	Lemon-grass	116
Lampourde	716	» -plant	621
Lamprette	630	» -tree	316
Land-Caltrop	965	Lentil	991
Langue-d'agneau	146	Lentille	991
» -de-Cerf	901	» -bâtarde	736
Langwort	189	» -d'eau	1054
Laque $\frac{7}{8}$ Résine d'Amérique	1024	» -d'Espagne	596
Larch	601	» -Ers	736
Lark-Spur	242	Lentisque	783
Larms-de Job	520	Leopard's-bane	262
Laser wort	601	Les yeux de l'Enfant Jesus	683
Laurel	239	Lettuce	422

Levûres	408	Liset	763
Liardier	611	Litchi-tree	698
Libi-Libi	450	Litmus-paper	850, 1039
Lichen	604	Locular	878
» d'Island	503	Locust-tree	224, 829, 985
Lie-de-vin	66	Logwood-tree	23
Liège	259	Lombardy-Poplar	20
Lierre	509	Longan-tree	698
» -terrestre	224	London-Rocket	876
Lignum Vitae	232	Loosestrife	624, 629
Lilac	943	Loquat	650
Lilas	943	Loque de Judée	917
» des Indes	1045	Lotier	630
Lily of the Nite	828	» odorant	647
« of the valley	799	» rouge	630
» Pink	162	» sacré	715
» (Royal-water)	197	Louse-wort	995
» (St. Joseph's)	565	Lovage	614
» (Trumpet)	828	Love-Apple	627
» (Turk's cup)	565	» -grass	315
Lime-tree	316, 997	» -in-a mist	644
Limetta	316	» -tree	502
Limettier	316	Lovi-Lovi	998
Limone	316	Lubia	251
Limonier	316	Lucerne	652
Lin	615	Luffa	304
» de la N. Zélande	1013	Lumia	316
Linaire	621	Lumie	316
Ling	309	Lunette d'eau	714
Lion's Turnip	605	Lung-wort	796
Lipari	59	Lupin	419
Liquorice	225	Lupuline	654
Lis	565	Lustre d'eau	1018
» blanc	565	Luzerne	652
» de Mai	799	» de Suède	652
» des étangs	714	» en arbre	651
» des Incas	47	» jaune	652
» des Vallées	799	» sauvage	652
» Mathiole	745	Lyciet	624
» rosé des Egyptiens	715	Lychnide	630
Liseron épineux	903	» des jardins	629
» de Portugal	763	Lycopode	628
» (Grand)	457	Mabee-bark	745
» (Petit)	763	Maceron	904

Mâche	691	Marasquin	496
Macis	684	Marceau	447
Macre	964	Marciume	97
Madagascar Nutmeg	2	Marigold	697, 947 1037
Madder	311	» (Marsh)	457
Mad-wort	47	Marguerite	640
Maloe	421	» dorée	1037
Mahogany	908	Marjolaine	733
Mahwah	184	Marjoram	733
Maidenhair	14	Marmalade-tree	623
» -tree	856	Marronnier	478
Maize	134	« d'linde	436
Maïs	134	Marrons glassés	479
Malabar-Almond-tree	685	Marrow	526, 527
Malaga	60	Marrube	806
Malay-Apple	382	» aquatique	628
Mal blanc	95	» noir	169
Male-Fern	698	Marsh-Cinquefoil	1043
Mallherbe	668	» -Elder	196
Mallees	387	» -Mallow	42
Mallow	42, 633	» -Marigold	457
Mammec-tree	635	» -Trefoil	665
Mammie	623	Martagon	565
Mammoth-tree	743	Marvel of Peru	417
Mancienne	196	Masse-au-bedeau	205
Manchineel-tree	436	Massette	971
Mancinellier	436	Master-wort	768
Mandiocca	637	Mastic	784
Mandarinier	317	Maté	297
Mandragore	635	Matricaire	816
Mandrake	635, 797	Mauvaises herbes	404
Manghas	502	Mauve	633
Manglier	827	» des Juifs	540
Mangold	958	May-Apple	797
Mango-tree	631	Meadow - grass	796
Mangrove	827	» -Parsley	721
Manguier	631	» -Red-top	796
Manilla hemp $\frac{7}{8}$ fibre	680	» -Rue	416
Manioc	637	» -Saffron	532
Maniot	637	» -Saxifrage	864
Manne	637	» -Sweet	910
Manne de Briançon	601	Mealies	134
Maple	944	Médecinier	429
Maquey	3	Medicinal-tea	195

Medick	652	Millet du Japon	488
Medlar	650	» (Grand).	906
Melagrano	847	» -grass	740
Melanzana	917	» indien	906
Melarance	346	» (Little).	487
Melasse	856	» (Pearl	234
Mélèze	601	» (Rice)	488
Mélicot	647	Mimosa. <i>M. aculeata</i>	27,40,667
Mélinet	505	Mimule	667
Méliste	648	Minette	654
» des bois	648	Mint	409
Mélistot	648	» -tree & bush	807
Melon	757	Mirabelle	809, 128
» (Canary)	761	Miraculous berry	870
» d' eau	871	Miroir de Vénus	484
» Duraïm	761	Mistletoe	432
» torchon	304	Mock Orange	996
Menthe	409	« -Privet	996
» coq	49	Mogori	428
» de chat	224	Moha de Hongrie	487
» des montagnes	452	Moinson	468
Mercuriale	615	Moississures	392
Mercury	615	Mobby	185
Mesquit	807	Molène	999
Méteil	209	Momordique	299
Meunier	95	Money-wort	629
Mexican-Apple-tree	476	Mongette	251
» tea	1033	Monkey-bread	13
Mézércon	244	» -flower	667
Micoculier	490	» -puzzle	149
Mignonette	654, 866	Monkey's-Nut	147
Mildew	96, 765	Monk's-hood	35
Milfoil	162	« -Pepper-tree	5
Miliasse	135	Monnoyère	629
Milk-thistle	872	Montezuma-Cypress	948
» -weed	150, 799	Moon-sced	665
» -wood (Red).	667	Morel	668
» -wort	393, 799	Morelle	917
» -Vetch	156	Morfea	96, 375
Millefeuille	162	Morille	668
Millepertuis	986	Morin	632
Millet	487	Morning-glory	436
» des oiseaux	487	Morphée	292
» (African)	301	Mort-aux-poux	242

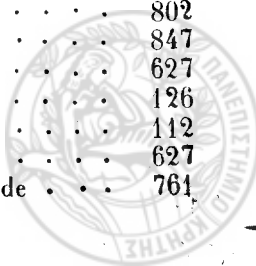
Mort-aux-vaches	187	Musk-wood	392
Mosses	214	Mustard	875
Mother-of-thousands	621	Myall	30, 31
" -wort	606	Myrobalan Plum	812
Mould	392	" -tree	685
Mountain-Ash	720	Myrobolanier	685
" " (American)	129	Myrrh	169, 686
" -Cinnamom	507	Myrrhe	169
" -Cudweed	227	Myrte	688
" -Laurel	730	Myrtille	687
" -Mahoe	430	Myrtle	688
" -Mahogany	503	Nailwort	750
" -Mint	669	Narcisse	696
" -Tobacco	145	Nasturtium	970
Mouron	111	Natal-Plum	466
" d'eau	195	Navet	550
" des champs	111	" (Chou)	549
Mou-e-car Chickweed	496	" du Diable	721
" -tail	583	Navette d'été	549
Mousse	214	Nebbia	96
" de Corse	303	Nectarine	830
" perlée	1018	Néflier Cotornier	579
" terrestre	628	" d'Allemagne	650
Moutarde	875	" du Japon	650
" blanche	875	Negro-Pepper	780
" des Capucins	546	Negro's-Coffee	477
" noire	876	" -Head	1023
Moving-plant	244	" -Olive-tree	685
Moxa	166	Nelombo	1044
Mudar-tree	456	Né m'oublier-pas	683
Mufle-de veau	127	Nénufar blanc	714
Muflier	127	" jaune	714
Muguet	799	Nerprun	818
" du Japon	745	Nero	96
Mulberry	670	Nettle	518
Mulga-grass	698	" -tree	490
Mullein	999	New Jersey tea	297, 487
Muret	1031	New Zealand Ice-plant	956
Mûrier	670	" Zealand Spinach	956
Muscadier	684	Nez-coupé	912
Muscardine	204	Niaouly	642, 643
Mushroom	49, 682	Nielle des Champs	12
Musk	676	Nigelle	644
" -Milfoil	1052	Nightshade (Red Malabar)	184

Niloufar	715	Okra	430
Nipple-wort	598	Old-man	243
Nitrification Pea	630	Old-man's beard 517, 961, 1033	
Nitta-tree	750	Oléandre	699
Nivéole	218, 611	Oleaster	263, 296
Noce-Persico	830	Oliban	202
Noisetier	607	Olive-tree	263
Noix-chandelle	41	» -bark-tree	685
» -d'Acajou	112	Olivier	263
» -d'Arc	140	» de Pohème	296
» -de-Bancoul	41	Olivo	263
» -de-Ben	676	One-seeded Star-Cucumber 1058	
» -de-Bétel	140	Onion	568
» -de-Corozo	1023	» (Sea)	900
» de-galles	256	» (Welsh)	571
» -de-terre	468	Opachala	755
Nombril de Vénus	541	Orange-tree	317
Nonda-tree	168	» -root	984
Nopal	728	Oranger	316
Norfolk-Island-Pine	149	» des Osages	633
Noyer	471	» du savetier	919
» blanc	1043	Orcanette	43
» Pécannier	1043	» jaune	724
Nut-grass	587	Orchall	850
Nutmeg	684	Orchil	850
Nut-tree of Australia	632	Ordeal-Bean	1023
N'y touchez-pas	169	Oreille-de-lièvre	205
Oak	253	» -de souris	496, 683
-Chestnut	483	« d'homme	1052
Oat	211	« -d'onrs	415
Ochro	430	Orge	554
Oeil-de-cheval	536	» perlée	556
» -de-boeuf	118	Origan	731
Oeillet	246	Orléan	198
» de Dieu	630	Orme ^{Macajalo}	813, 1059
» d'Inde	947	» de Sibérie	792
» des près	630	Ormeau ^{Plena Beina}	813
Ogeechee Lime	715	Orobanche	734
Ognon	568	Orpin	15
» à tondre	571	Orpine	15, 960
« de mer	900	Orris-root	439
Oignon (βλ. Ognon)		Orseille	850
Oil-plant	866	Ortie ^{Ortie}	518
« -Palm	298	» rouge	219

Osage-Orange	633	Paraguay-tea	297
Oseille	599	Parelle	600
» de brebis	599	Pariétaire	303
» de bûcheron	725	Paris-Daisy	1037
» Epinard	600	Parisette	723
» (Petite)	599	Parnassie	750
» ronde	599	Parsley	767
Osier	445	Parsnip	299
Oswego-tea	669	Pas-d'âne	196
Owala	755	Pasque-flower	117
Ox-eye	207	Passe-fleur	629
» Chamomile	118	» -Rose	42
Otto of rose	840	» velours	505
Paddy's Lucerne	869	Passion-flower	746
Paeony	746	Passolina	59
Pain-de-Coucou	725	Pasteca	871
» »-pourceau	580	Pastel	442
» »-singe	13	Pastèque	871
Pak-Choi	550	Patata	918
Palétuvier	827	Patate	185
Palissandre	748	Patchuli	817
Palm	1001	Patenôtrier	912
Palma-Christi	573	Patience	600
Palmetto	854	Patisson	527
» (Cabbage)	854	Patte-d'araignée	644
» (Saw)	864	» -de-lièvre	967
Palmier	1001	Paturin	796
» à huile	298	Pau Anemone	117
» au pain d'épices	989	Paumelle	555
» nain	1028	Pavie (Pêcher)	831
Pamelle	555	Pavot	654, 655
Pampas	235	Pea	781
Panacée de Chiron	536	» bush	864
Panais	299	» (Congo)	449
Panic d'Italie	487	» (Edge-framed)	630
» pourpré	237	» (Field-gray)	781
Panicaut	415	» (Heart)	465
Pansy	434	» (Nitrification)	630
Papau-tree	466	» (Sweet)	596
Paper-Daphne	241	» -tree (Siberian)	463
Papyrus	588	» -Winged	630
Pâquerette	610	Peach-tree	830
Para-Cress	1058	Pear-tree	128
Paradis	659	Pecan & Peckam-Nut-tree	1043

Pécannier	1043	Petite-Chélidoine	941
Pêcher	830	» -Digitale	1030
Perpul	925	» -Siguë	22
Pédiculaire	995	Petit-Houx	726
Pellitory	303, 816	» -Muguet	964
Penny-Cress	421	Petronciana	917
» -grass	828	Pettigree	727
» -royal	409	Peuplier blanc	610
Pensacre	721	» de Lombardie	20, 611
Pensée	434	» de Virgine	611
Pepino	918	» d'Italie	611
Pepper (Bell)	486	» franc	611
» (Betle)	755	» noir	611
» (Bird)	487	» Suisse	611
» (Cayenne)	486	Pheasant's-eye	14
» (Cherry)	486	Piassaba-Palm	161
» (Chili)	486	Picotée	1053
» (Guinea)	487	Pied-d'Alouette	242
» (Kava)	756	« -de-chat	227
» -Mint	410	» -de-lièvre	967
» » -tree	389	» -de-lion	48
» plant	755	» -de-loup	628
» (Spanish)	486	» -de-poule	115, 583
» -tree	253, 946	» -de-veau	146
» -wort	18, 464	Pigamon	416
Pepperidge	716	Pigeon-berry	1024
Perce-neige	218	Pigeon's-grass	431
» -pierre	48, 564	Pig-Nut	468
Perdrigon	811	» -root	877
Periwinkle	196	» -weed	1032
Pernambouc	450	Pilewort	941
Perry	129	Pilingre	800
Persicaire	799	Pilot-weed	873
» -Indigo	801	Piment	485, 1032
Persil	767	» -cerise	486
» -d'âne	125	» -de Cayenne	486
» -des marais	721	» -de Jamaïque	1041
Persimmon	247	» -d'Espagne	486
Peruvian-mastic-tree	946	» -des marais	1045
Pervenche	196	» -du Chili	486
Pesse	313	» -rouge	486
Pétanielle	880	» -royal	1045
Pet-de-Loup	627	Pimpernel	111
Petit-Chêne	956	Pimprenelle	804

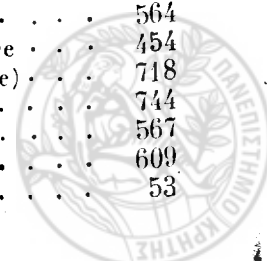
Pin	768	Poire-à-poudre	528
Pinaster	771	Poireau	567
Pincushion-flower	155	Poiré	129
Pine-Apple	113	Poirée	957
» (Black)	797	Poirette	567
» (Kauri)	237	Poirier	128
» -Palm 262,	579	Poirriole	566
» (Red $\frac{7}{8}$ Rim)	236	Poirrat	566
» (Totara)	797	Pois	781
» -tree	768	» à fleurs	596
Piney-resin	185	» à fourrage	781
Pink	246	» -breton	595
» (Mariland)	910	» -Chiche	307
» -root	910	» -Cornu	595
Piony	746	» -de brebis 596,	781
Pipe-tree	943	» -de Chine	905
Pipe-de-tabac	141	» -d'Embrevade	479
Piquette	67	» -de loup	419
Pisaille	781	» -de senteur	596
Piselli	781	» -de serpent	595
Pissenlit	949	» -gris	781
Pistache-de-terre	147	» (Petit)	781
Pistachier 147,	785	» -quenique	676
Pistachio-tree	785	» -musqué	596
Pitch	782	Poison-Elder	852
Pitch-tree (Burgundy)	313	» -Ivy $\frac{7}{8}$ Oak	852
Pitcher-plant	861	Poivre d'eau	800
Pivoine	746	Poivrette	644
Plane-tree	792	Poix de Bourgogne	313
Planer-tree	792	Poivrier-Bétel	755
Plantain 145,	678	» -d'Amérique	946
» -d'eau	43	» -moir	756
» (Grand)	146	Poix	782
» (Lily) 1014	678	Poke-root (Indian)	189
» -tree	678	» -weed (Virginia)	1024
Plaqueminier	248	» -wood	232
Platane	792	Polar-plant	873
Plateau	714	Polypode	802
Plum	809	Pomegranate	847
» Fir	797	Pomidoro	627
Plume-Nutmeg	19	Pomme-Cannelle	126
Plus je vous vois	683	» -d'Acajou	112
Poet's Cassia	742	» -d'amour	627
Poincillade	798	» -de Grenade	761

Pomme-de terre	918	Provins	844
» -d'or	627	Prudhomme	300
Pommier	658	Pruneautier	808
Pompeimo	316	Prunellier	808
Pompelmouse	316	Prugnolo	809
Ponceau	655	Prunier	808
Poncire	334	Pudis	783
Pondeuse	918	Puff-ball	627
Pond-weed	894	Pulmonaire	796
Popone	757	Pulse	742
Poplar	610 611	Pumpkin	526
Poppy	654	Purgig-Nut-tree	429
» (Corn)	655	Purple-Cone-flower	207
» -Mallow	454	Purslane	114
» (Opium)	655	Putchuck	141
» (Welsh)	657	Pyengadu	719
Populage	457	Pyréthre	816
Porte-Chapeau	747	Quadro	115
Portogallo	317	Quaking-grass	1042
Portugal	317	Quamash	900
Potamot	804	Quassia	542, 779
Potato-plant	918	Quebracho blanco	154
» (Sweet)	185	Queen of the meadows 391,	910
» -tree	919	Quercitron	259
Potentille	755	Queue-de-renard	643
Pot-Herbs	602	Quina	506
Potiron	530	Quetsch	811
Pottery-tree	668	Quillaja	542
Poulard (Blé)	880	Quince	578
Pouliot	409	Quinine	506, 645
» de montagne	956	Quincy-berry	826
Pourpier	114	Quinquina	506
Pourridié	97	Quintefeuille	755
Prairie-Burdock	873	» rouge des marais 1034	
» -grass	502	Rabbit-berry	945
Prêle	437	Racine-de St. Esprit	149
Prickly-Ash	1056	Radis	820
» -Confray	942	Radish	820
» -Ivy	903	Ragged-robin	630
» -Pear	728	Ragweed	865
Pride-of-India	1045	Ragwort	721
Primevère	415	Raifort des Parisiens	821
Primrose	415	» (Grand)	546
Privet	613	Raifort sauvage	820

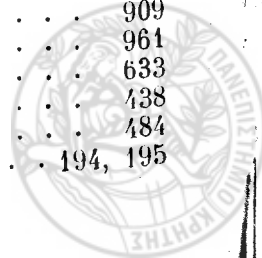
Rain-tree	40	Renoncule	186
Raiponce	590, 1023	Renouée	799
Raisin de Corinthe	58	» âcre	800
» de Mars	826	» (Grande)	801
» de renard	723	Rescue-grass	502
» d'ours	145	Réséda	866
Raisiné	66	Rest-harrow	724
Rambutant-tree	698	Retombet	425
Ramie	200	Réveille-matin	394
Rampion	590, 1023	Rhapontic	824
Rampostan-tree	698	Rhea	200
Rantil	232	Rhodes-wood-tree	110
Rape	550	Rhubarbe	823
Râpette	965	Rib-herb	146
Raphia <i>avec des noix de coco</i>	822	Rice	738
Raquette	728	» (Canada)	404
Raspberry	186	» (Indian)	404
Ratanhia	551	» -paper-tree	995
Rattan Cane	1043	Ricin	573
Rave (Chou)	549	Rièble	218
Ravenelle	820	Rimotte	135
» jaune	1031	Rimu	236
Red-Brazilian-wood	450	Ringwood	187
» -Campion	630	Riso	738
» -Cedar	143	Riz	738
» -bark	507	» -du Canada	404
» -ink-plant	1024	Robert's-herb	222
» -head	151	Robinier	829
» -Milk-wood	667	Rocambole	567
» -Pepper	485	Rocket	381, 382
» -Pine	236	» (London)	876
» Puccoon	24	Rock -Cress	134
» -Sander's-wood	815	» -foil	823
» -weed	655	» -Jasmine	116
» -wood	743	» -Rose	411, 512
Redoul	216	Rocouyer	198
Reed	452	Rodes-wood	110
» -Mace	971	Rohun-bark	908
Régliste	225	Romarin	243
» des bois	802	Ronce	185
Reine -Claude	809	Rondette	183
» -des-bois	964	Rondier	202
» -des-près	910	Roquette	382
Reiswartzel	115	» -de-mer	450

Rosage	846	Sabine	144
Rose	832	Sabicu-wood	629
» -Apple	382	Sablier-élastique	744
» -Bay	306, 846	Sabline	53
» -Box	579	Sacred Lotus	1044
» -Campion	12, 630	Safflower	159
» (Christmas)	302	Saffron	565
» -de-Jéricho	113	Safran	565
» -de-Noël	302	» -bâtard	159, 533
» -du-Nil	715	» des Indes	543
» -Trémière	42	Sage	300
» -wood	110, 814	» of Bethlehem	796
Roseau	452, 1015	Sagesse-des chirurgiens	876
» audorant	36	Sagittaire	188
Rosée du Soleil	253	Sago-Palm	666
Rosella-fibre	429	» -tree	400
Roselle-de la Guinée	429	Sagoutier <i>Sagou</i>	666
Rosemary	243	Sain-bois	241
Rosier	832	Sainfoin	723
Rosin-plant $\frac{7}{8}$ weed	873	» d'Espagne	411
Rossolis	253	Salade-de-chouette	195
Rotin	1043	Salep	741
Rougeole	543	Salicaire	624
Rough-bind-weed	903	Salicot	140
Rouille	903	Sallard	447
Roure	851	Sallow	447
Rouvet	742	» -thorn	437
Rowan-tree	720	Salsafy	963
Ruban-d'eau	909	Salseparelle	903
Rubanier	909	» -d'Allemagne	466
Rubber	47, 262, 483	Salsifis blanc	963
Rue	853	» d'Amérique	413
Rue-de-chèvre	217	» noir	645
» -des-chiens	1035	Salt-bushes	1052
» -des-jardins	853	Salt-wort	44
Rupture-wort	505	Saman	40
Rush	213, 587, 909	Sambac	428
» (Galingale)	588	Samphire	564
» -Lily	877	Sandarach-gum-tree	454
Rust	903	Sandal-wood (False)	718
Rutabaga	549	Sand-Box-tree	744
Rye	208	» -Leek	567
Rye-grass	25	» -Stay	609
Sabadilla	189	Sand-wort	53

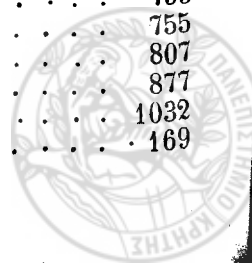
Sander's η Sandal wood	815, 858	Scariole	515
Sanfoin	723	Sceau-de-Notre-Dame	215
Sang-Dragon	236	Sceau-de-Salomon	799
Sanguinaire	24	Scented-Vervain	621
Sanicule	429	Scorpion-grass	682
» -de montagne	823	» -Senna	915
Santa Fé Tea	1049	Scorzonère	645
Santal blanc	858	Scotch-thistle	723
» citrin	858	Scotino	851
» rouge	815	Screw-Bean-tree	807
Santoline	858	Screw-Pine	748
Sanve	875	Scrofulaire	1035
Sapin	298	Scrubby Oak	623
» de Norwège	313	Scurfy Pea	1049
Sapinette	313	Sea-Bells	457
Sapodilla-Plum	870	» -berry	818
Saponaire	859	» -Buck-thorn	437
Saponine	859	» -Fennel	564
Sapot	623	» -Heath	1014
Sapotiller	870	» -Holly	415
Sarazine	141	» -Kale	1044
Sargassum	860	» -Lavender	911
Sarrasin	800	» -Onion	900
« de l'Inde	801	» -Pink	145
Sarriette	424	» -Purslane	160
» -de St. Julien	666	» -Rocket	450
» -en tête	425	» -side-Grape	521
Sarsaparilla	903	» -side-Plum	718
Sassafras	861	» -wreck	409
Satinée	862	Sebastian	537
» bâtard	809	Sebesténier	537
Satin-flower	877	Sedano	862
» -wood	908	Sedge	466
Sauge	300	Seigle	208
Saugier (Poirier)	129	Self-heal	207
<i>Osier</i> Saule Hea <i>Alpe. C. 6. 6. 6.</i>	445	Selino	862
Savicu-wood	629	Semoule	896
Savonière	859	Sené	477
Savory	424	» -bâtard	915
Saw-Palmetto	864	» -des Provinçaux	47
Saxifrage	823	Séneçon	865
Scabious	155	Senega-Snake root	799
Scammonée	581, 764	Sénévé η Sénéve	875
Scammonée de Montpellier	581	Senna	477, 915

Sensitive	667	Smut	124
Septfoil	775	Snail-flower	994
Seringat	996	Snake-head	1032
Serpentaire	141	Snake-root	141
Serpent-Cucumber	969	Snake-weed	800
Serpolet	426	Suake's-head	439, 828
Serradelle	734	Snap-Dragon	127
Service	720	Sneeze-wort	163
» -berry	150	Snow -berry	941, 1033
Sésame	866	» -drop	218
» -grass	207	» -drop-tree	41
Shaddock	316	» -flake	611
Shag-bark	1043	» -tree	129
Shallot	567	Soap-bark	542
Shantung Cabbage	550	» -berry	859
Shea-Butter-tree	206	Soap-plant	1035
Sheep's-bit-Scabious	427	» -tree	234
Sheep-Sorrel	599	» -wort	859
Shell-bark Hickory	1043	Soft-grass	722
Shepherd's-needle	899	Soja 豆科植物	905
» -purse	485	Soldanelle	457
Shield-Fern	153	Soleil	412
Shots (Indian)	460	Solomon's seal	799
Shrub-Trefoil	1059	Sommacco	851
Side-saddle-flower	861	Soom-tree	642
Silène xai Silénée	872	Sorbier	720
Silk-Cotton-tree	202	Sorgho 禾科植物	905
» -Vine	764	Sorrel	599, 600
Silphie	873	Souci	697
Silver-bell	41	» -d'eau	457
» -berry	297	Souchet	587
» -tree	611	Soude	44
» -weed	139	Soufre végétal	628
Silvie	117	Souviens-toi de moi	683
Simpler's-joy	431	Southern wood	165
Siris-Acacia	40	Sow-bread	580
Sisal	4	» -thistle	904
Sissoo-tree	237	Spanish-bayonet	986
Skirret	876	» -broom	909
Skull-cup	899	» -Moss	961
Sloe	808	Sparte	633
Sleepwort	422	Spatule	438
Slipper-wort	456, 590	Spéculaire	484
Smoke-plant	851	Speedwell	194, 195

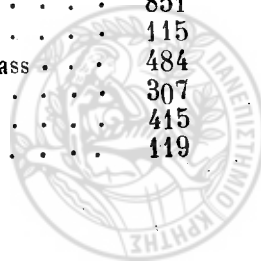
Spergule	393	Stramoine	915
Spic	593	Strauberry-plant	1025
Spice-wood $\frac{1}{2}$ bush	614	» -tree	533
Spignel	665	Strychnine	1046
Spike-Nard	692	Styrax	972
Spinach	909	Sugar-Apple	126
Spindle-tree	397	» -berry	490
Spirée	910	» -bush	813
Spire-Reed	1015	» -Cane	854
Spleen-wort	154	» -Corn	907
Spring-beauty	516	» -Maple-tree	944
» -Bell	877	» Sorghum	907
Shruce (Black)	313	Sulion	38
» (Hemlock)	299	Sulla	411
» (Norway)	313	Sulphur-root $\frac{1}{2}$ wort	767
» (White)	313	Sumac	851
Spurge	393, 394	Sumach	851, 852
» -Flax $\frac{1}{2}$ Olive	241	Sumbul	392
» -Laurel	241	Sun-flower	412
Spurrey	393	» -dew	253
Squash	526	» -Rose	411
Squirting-Cucumber	299	Sureau	38, 39
Squille	900	Surelle	599, 725
Squinancy-wort	965	Surette	599
Squirrel-tail-grass	554	Susino	808
Staff-tree	504	Swallow-wort	1031
Star-Anise-seed	418	Swamp-Cypress	948
» -Apple-tree	1039	» -Dogwood	1059
» -of Bethlehem	734	Swan-River-Daisy	207
» -grass	41	Swedish-Coffee	157
» -thistle	491	Sweet-Basil	1050
» -wort	155	» -Bay	239
St. Anthony's-Nut	912	» -Cicely	686
St. Bernard's-Lily	118	» -Flag	36
St. George's-herb	691	» -Gale	1045
St. John's wort	941, 986	» -Gum-tree	973
St. Joseph's Lily	565	» -Otaheite-Apple	911
Stinking-Cedar	962	» -Pea	596
» -Horehound	169	» -Potato	185
» May-weed	118	» -Reed-grass	507
Stock	640	» -scented-Chervil	686
Stoncrop	15	» -Soap-tree	126
Stone-root	524	» -Sultan	491
Storax	972	Switch-grass	488

Sword-Bean	459	Tête-de-mort	127
Sycamore	939, 944	Teton-de Vénus	831
Sycomore	939, 944	Tétragone cornue	956
Symphorine	941	Thé-arabe	751
Syringa	996	» -de-France	300, 648
Tabac	700	» -de Simon-Pauli	1045
Tabouret	421	» -d' Europe	195
Tacamelac	611	» -des-Jésuites	1033
Tagasaste	589	» -des-Vosges	604
Tagète	947	» -d' Oswégo	669
Talictron	876	» -du Mexique.	1033
Talipot-Palm	540	» -Suisse	1053
Tallow-tree	263	Thériaque	421, 571
Talmuda	468	Thistle	465
Tamaris	683	» -Oil-plant	139
Tamarisk	683	Thorn-Apple	915
Tame-poison	41	Thrift-Pink	145
Tamier	215	Thuj(y)a	424
Tampico fibre	986	» articulée	454
Tanaisie	19	Thym	425
Tangerine	361	Thyme	425
Tanghin	502	» (Garden)	426
Tanner's-tree	216	» (Wilde)	426
Tansy	19	Tilleul	997
Tapioca-plant	637	Timothy	999
Tar	782	Tirasse	800
Taro	526	Tithymale	393
Tarragon	165	Toad-Flax	621
Tartufi	973	Tobacco-plant	700
Tasmanian Sassafras	19	Tolu balsam	685
Tea of Heaven	954	Tomate	627
» -plant	954	Tomato	627
» -shruh	949	Tonga Bean	248
Teak-tree	955	Tooth-wort	595, 721
Teazel	249	Topinamhour	412
Teff	796	Toque	899
Teck	955	Torch-Lily	966
Telegraph-plant	244	» -thistle	505
Téosite	397	Tormentilla-root	755
Térébinthe	783	Tormentille	755
Terra-Crépola	779	Tornillo	807
Terra-japonica	30	Tortelle	877
Terre-de Bruyère	309	Tortoise-plant	1032
Terre-noix	468	Touch-me-not	169

Touloukouna	464	Turpentine-tree	783
Tourbe	72	Turquette	505
Tournesol (Papier) <i>2</i>	850, 1039	Turtle-head	1032
Tourteau	147, 620	Tutsan	116
Toute-épice	1041	Twisted-Stalk	916
Toute-saine	116	Ulluco	744
Tow	1058	Umbrella-tree	421
Trainasse	800	Underground-Bean	199
Trasi	587	Upas-tree	127
Traveler's joy	517	Urticulaire	151
Tree-of-Heaven	23	Urur	449
» -of-sadness	714	Vaciet	687
» -Purslane	160	Vaiuolo	95
Trèfle	967	Valériane	691
» aigret	725	» des jardins	692
» d'eau	665	» (grande)	692
Trefoil	967	» grecque	798
» (Shrub)	651	» rouge	491
Tremble	611	» (spur)	491
Trentanel	425	Vanilla	182
Triolet	967	» -grass	431
Troène	599, 613	» -plant	612
Trompette-du-Jugement	915	Vanille	182
Tropical Dock-weed	791	Vanillon	183
True-Love	723	Vannerie	445
» -Sarsaparilla	903	Van-Thol-Tulip	963
Truffles	973	Varaire	189
Trumpet-flower	955	Varech	1016, 1017
» -leaf	861	Varnish-tree	852
» -Lily	828	Vegetable-Marrow	526
Tsada	301	» -oyster	963
Tubéreuse <i>Guatemala</i>	798	» -tallow	263
<i>The</i> <i>bleue</i> <i>Apocyn</i>	3	Vegetables	602
Tue-chien	533	Végétatine	1001
Tulipe	962	Veilleuse	533
Tulipier	603	Vélani	257
Tulip-tree	603	Vélar	315
Tupelo	716	Vélaret	876
Turban-turc	530	Venetian-Sumach	851
Turkey's beard	718	» -Whisk	115
Turk's cap	530	Venus-Looking-glass	484
Turmeric	543	Verge-d'or	307
Turnip	549, 550	Vergereette	415
Turnsole	413	Vernal-grass	119

+ African Lily.

Vernis du Japon	23, 852	Volubilis	436
Véronique	194, 195	Vouède	443
Verveine	431, 621	Vrillée-bâtarde	800
» citronnelle	621	Vulnéraire	125
Vesce - <i>Високъ Апоноу</i>	197	Vulpin	48
Vesse-loup	627	Wallaby-grass	238
Vetch	197	Wall-Cress	134
» (Bitter)	736	» -flower	1031
» (Kidney)	125	Walnut	471
Vetchling	595	Wampee	542
Vétiver	115	Water-boom	382
Viciée	1059	» -Caltrop	964
Victorian Rosemary	743	» -Che-nut	964
Vigna	53	» -Chinquopin	1044
Vigne	53	» -Cress	305
» -blanche	1042	» -Drop-wort	721
» -de Judée	917	» -Elder	196
» -vierge	101	» -Gladiole	206
Vignette	615	» -Hemlock	721, 1044
Vime	447	» -Lettuce	791
Vin	65	» -Lily (Royal)	197
Vinaigre	65	» -Maize	197
Vine	53	» -Melon	871
Vinegar-tree	852	» -Oats	404
Vinette	600	» -Parsnip	876
Vinettier	189	» -Pimpernel	195
Violet (Sweet)	434	» -Plantain	43
» (Cress)	435	» -Soldier	916
Violette	434	» -Thyme	304
» -de-Marie	590	Wattle	27, 29, 30, 31, 32
Violier jaune	1031	Wax-Myrtle	1045
Viorne	196	» -Palm	506 537
Viper-Gourd	969	Wayfaring-tree	196
Vipérine	399	Weather-plant	2
Viper's-Bugloss	399	Weeds	404
» -grass	645	Welsh-Poppy	657
Virginia-creeper	101	Wheat	878
Virginian-Poke-weed	1024	Whin	822
» -Stock	634	Whiskey	134, 209
Virgin's Bower	517	White beam-tree	720
Visciolato	495	» -Ben	872
Voa-Vanga	166	» -bent-grass	1040
Voireuse	615	» -Birch	195
Volandero	449	» -Cedar	424, 1027

White-Low-Cress	464	Wood-Apple	995
» -Low-grass	252	» -Reed	451
» -Low-wort	750	» -ruff	964
» -Mould	765	Woody-Nightshade	917
» -Pine-resin	455	Wooman's tongue	40
» -Thorn	552	Worm grass	910
» -water-Lily	714	» -wood	164
Whortle-berry	687	Wound-wort	912
Wild-Bergamot	669	Wrack-grass	409
» -Chestnut-tree	455	Yam	247
» -Clove	1041	Yarrow	162
» -Hyacinth	900	Yèble	39
» Olive	296	Yellow-Archangel	596
» -Pic-plant	600	» -Clover	654
» -Rosemary	114	» -Cypress	424
Willow	445	» -eyed-grass	719
Willow-grass	801	» -Puccoon	984
Wind-flower	116	» -Rattle	828
» -mill-grass	1035	» -root	717
» -Rose	655	» -Star-flower	914
Wine	65	» -Water-Lily	714
Winged-Pea	630	» -wood	633
Winter-Aconite	415	» -wort	1034
» -Cherry	1022	Yerba-buena	666
» -Cress	183	Yeuse	257
» -Daffodil	914	Yew	948
» -Green	235	» (Chinese)	504
» -Heliotrope	766	Ylang-Ylang	459
» -Sweet	962	Youth-and-old-age	407
Winter's bark	253	Ypréau	610
Witch-Hazel	48	Zacaton	115
Woad (Dyer's)	443	Zapote	623. 870
Wolf-Berry	942	Zizanie	24
Wolf's Bane	35	Zucca	530
Wonder-grass	488		

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ Γ'.

Ξενικά ὀνόματα καὶ συνώνυμα μὴ ἀναγραφόμενα ἐν τῷ
κειμένῳ φυτῶν ἀναφερομένων ἐν αὐτῷ

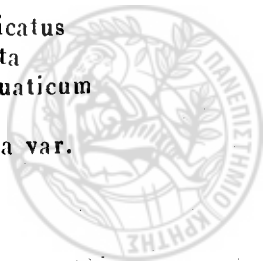
Α'.

ΓΑΛΛΙΚΑ

Acanthe d'Allemagne	Heracleum Sphondylium	
Aiault	Narcissus Pseudo-Narcissus	
Alliez	Ervum Ervilia	
Alviès	Pinus Cembra	
Amandier à la main	} Amygdalus communis var. fragilis ^s	
» des dames		
» de Géorgie		» nana
« satiné		» orientalis
Amarinier	Salvia vitellina	
Amborn	Cytisus Laburnum	
Anée	Alnus glutinosa	
Anis-de-la-Chine	Illicium anisatum	
Arbre-d'Argent	Leucadendron argenteum	
Arbre-de-soie	Albizzia Julibrissim	
Arbre-saint	Melia Azedarach	
Arroche Halime	Atriplex Halimus	
Aristolochie	Aristolochia Clematitis	
Arthanita	Cyclamen europaeum	
Attrape-mouche	Dionaea muscipula	
Avet	Abies pectinata	
Avoine-à-chapelet	Arrhenantherum bulbosum	
Balsamine	Balsamina hortensis	
Barbeau musqué	Ambreboa moschata	
Bâton-de St. Jean	Polygonum orientale	
Belladone d'été	Hippeastrum vittatum	
Burrée	Hesperis matronalis	
Bibacier	Mespilus japonicus	
Bois-bouton	Cephalanthus occidentalis	
Bois-à-lardoire	Euonymus europaeus	
Bois-de-Ste-Lucie	Cerasus Mahaleb	
Bonné-d'électeur	Cucurbita Pepo Patissonii	

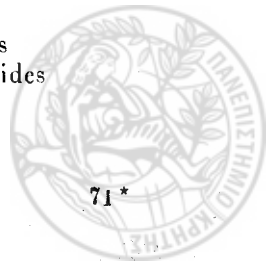
Bonnet-de-prêtre	Euonymum europaeus xal Cucur- bita Pepo Patissonii
Bouquet parfait	Diosanthus barbatus
Bourgène	Rhamnus Frangula
Bourreau du Lin	Cuscuta Epilinum
Boursette	Valerianella olitoria
Bouton-d'argen	Achillea Ptarmica
Branc-Urcine	Heracleum Sphondylium
Brède	Solanum nigrum
Bruse	Ulex europaeus
Bruyère du Cap	Philyca ericoides
Bucail	Polygonum Fagopyrum
Buis de Mahon	Buxus balearica
Camomille des chiens	Anthemis Cotula
» fausse	» arvensis
Canne-de-Jonc	Typha latifolia
Cannilée	Lemna minor
Capillaire	Asplenium Trichomanes
» de Montpellier	Adiantum Capillus-Veneris
» noir	Asplenium Adiantum nigrum
Carabin	Polygonum Fagopyrum
Caragana	Caragana arborescens
Card	Cynara Cardunculus
Carouge	Cerantonia siliqua
Carouge-à-miel	Gleditschia triacanthos
Catapuce	Euphorbia Lathyris
Cèdre de Virginie	Juniperus virginiana
» piquant	» Oxycedrus
» rouge	» virginiana
Cembra	Pinus Cembro
Cercifix	Tragopogon porrifolius
Chamaedrys	Teucrium Chamaedrys
Chamaras	» Scordium
Chardon-à-bonnetier	Dipsacus fullonum
» hémorrhoidal	Cirsium arvense
Chaudron	Narcissus Pseudo-Narcissus
Chêne cochenillifère	Quercus coccifera
Chiendent-à-balais	Andropogon Ischaemum
» -à-chapelet	Avena tuberosa
» -des Indes	Andropogon muricatus
Chou caraïbe	Colocasia esculenta
Ciguë d'eau	Phellandrium aquaticum
Cirier-de-la-Caroline	Myrica cerifera.
Citroille iroquase	Cucurbita maxima var.

Coccigrole	Fritillaria Meleagris.
Colymbea	Araucaria Cunninghamii
Comin	Ervum Ervilia
Consoude moyenne	Ajuga reptans
Coquelourde	Anemone Pulsatilla
Coqueret	Physalis Alkekengi
Corbeille-d'or	Alyssum saxatile
Corroyère	Ceriaria myrtifolia
Corn-de-cerf	Plantago Coronopus
Croix-de-Jérusalem	} Lychnis chalconica
Croix-de-Malte	
Cumin cornu	Hypocotyle procumbens
Cyprés-chauve	Taxodium distichum
» -de-la Louisiane.	» »
Damas.	Hesperis matronalis
Dame-d'onze heures	Ornithogalum umbellatum
Daurade	Ceterach officinarum
Dinkel	Triticum monococcum
Discipline de Religieuse	Amarantus caudatus
Doucette.	Valerianella olitoria
Doux-Guillaume	} Dianthus barbatus
» -Jean.	
Écharbot.	Trapa natans
Eclairète	Ficaria ranunculoides
Ellébore blanc	Veratrum album
Émérus	Coronilla Emerus
Énula Campana.	Inula Helenium
Epinard sauvage	Agathophytum Bonus Henricus
Épinette rouge	Larix americana
Escarole xai Scariole.	Cichorium Endivia var.
Éternelle.	Helichrysum orientale
Fabrecoulier	Celtis australis
Farouche	Trifolium incarnatum
Fanss-Mauve	Malope malacoides
Faux-Cotonnier	Gomphocarpus fruticosus
» -Indigo	Amorpha fruticosa
» -Piment	Solanum Pseudo-Capsicum
» Platane	Acer Pseudo-Platanus
» Sapin	Picea excelsa
« Sycomore	Acer platanoides
Felougne.	Chelidonium majus
Fenouil-de-porc	Peucedanum officinale
Févier d'Amérique	Gleditschia triacanthos
Ficaire	Ficaria ranunculoides

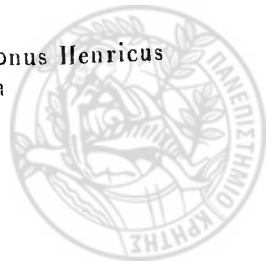
Filao de l'Inde	Casuarina equisetifolia
Foutcau	Fagus s.
Gairoutte	Lathyrus Cicera
Gant-de-Notre-Dame.	Digitalis purpurea
Gelsémine	Gelsemium nitidum
Gerbe-d'or.	Solidago canadensis
Gernotte.	Carum Bulbocastanum
Gessette	Lathyrus Cicera
Giroflée de Mahon	Malcomia maritima
Godet.	Narcissus Pseudo-Narcissus
Grémon	Smilax aspera
Grand-Ocillet-d'Inde	Tagetes erecta
» -Pin	Pinus Pinaster
» -Trefle rouge	Trifolium pratense
Grande-Ciguë.	Conium maculatum
» -Eclairé	Chelidonium majus
» -Ésule.	Euphorbia Lathyris
» Oscille.	Rumex Acetosa
» Patience	Lapathum Hydrolapathum
Grenadin	Dianthus caryophyllus
Grenouillette.	Ranunculus aquatilis
Habel-Assis.	Cyperus esculentus
Habine	Dolichos melanophthalmus
Hannebanne	Hyoscyamus niger
Héliotrope d'hiver	Nardosmia fragrans
Herbe à cloques	Physalis Alkekengi
» à mille florins	Erythraea Centaurium
» à Paris	Paris quadrifolia
» à Robert.	Geranium Robertianum
» au cancer	Herniaria glabra
» aux boucs	Chelidonium majus
« « massues	Lycopodium clavatum
» « mites	Verbascum Blattaria
» caniculaire	Hyoscyamus niger
» -coeur	Pulmonaria officinalis
» de la Cornicille	Ruscus Hypoglossum
» de Ste-Apolline	Hyoscyamus niger
» du Bon Henri	Agathophytum Bonus Henricus
Herniole.	Herniaria glabra
Ibéride de Perse	Iberis semperflorens
Isopyre faux Pigamon	Isopyrum thalictroides
Jalousie	Dianthus barbatus
Jan	Ulex europaeus
Jarat	Lathyrus Cicera

Jasmin du Cap	<i>Gardenia florida</i>
Jasminoïde	<i>Lycium barbarum</i>
Jotte	<i>Sinapis arvensis</i>
Landier	<i>Ulex europaeus</i>
Langue de-boeuf	<i>Anchusa italica</i>
» de-chien	<i>Cynoglossum Columnae</i>
Laurier-Tulipier	<i>Magnolia grandiflora</i>
Lichen comestible.	<i>Lecanora esculenta</i>
» -des-Rennes	<i>Cenomyce rangiferina</i>
Lin vivace	<i>Linum sibericum</i>
Livèche	<i>Levisticum s.</i>
Maroute	<i>Anthemis Cotula</i>
Masse-d'eau	<i>Typha latifolia</i>
Mayenne.	<i>Solanum Melongena</i>
Mélongène.	» »
Mérédict	<i>Cochlearia Armoracia</i>
Mérisier.	<i>Cerasus avinm</i>
Mignardise à plumet.	<i>Dianthus plumarius</i>
» des près	» <i>superbus</i>
Mil	<i>Panicum miliaceum</i>
Muguet-des-bois.	<i>Asperula odorata</i>
Murier-à-papier	<i>Broussonetia papyrifera</i>
Nard	<i>Nardus stricta</i>
Nasitort	<i>Lepidium sativum</i>
Nayade	<i>Najas major</i>
Nielle.	<i>Nigella arvensis</i>
Noyer à feuilles de Frêne	<i>Pterocarya fraxinifolia</i>
« des Indes.	<i>Justicia Adhatoda</i>
Obier	<i>Viburnum Opulus</i>
Ortie jaune	<i>Lamium Galeobdolon</i>
Orvale	<i>Salvia Sclarea</i>
Palmier à éventail.	<i>Chamaerops humilis</i>
Parmentière	<i>Solanum tuberosum</i>
Passe-pierre	<i>Salicornia herbacea</i>
Patate.	<i>Solanum tuberosum</i>
Pégane.	<i>Peganum Harmala</i>
Pesse d'eau	<i>Hippuris vulgaris</i>
Pet d'âne	<i>Onopordon Acanthium</i>
Pimprenelle d'Afrique	<i>Melanthus major</i>
Planc	<i>Acer platanoides</i>
Pois carré	<i>Pisum arvense</i>
Pois-de-pigeon	» »
Poison-de-terre	<i>Aristolochia Clematitis</i>
Poivre de Guinée	<i>Capsicum annum</i>

Poivron	Capsicum annuum
Pomme épineuse.	Datura Stramonium
Pompadoura	Calycanthus floridus
Porcelle.	Hypochoeris s.
Porillon.	Narcissus Pseudo-Narcissus
Pourpier de mer	Atriplex Halimus
Priapée	Nicotiana rustica
Primerolle	Primula officinalis
Pulmonaire de Chêne	Sticta pulmonaria
Pulsatille	Anemone Pulsatilla
Quénot	Cerasus Mahaleb
Quenouille	Typha latifolia
Racine vierge	Tamus communis
Rauche	Typha latifolia
Rédoux	Coriaria myrtifolia
Reine-Marguerite	Aster chinensis
Restencle	Pistacia Lentiscus
Riz d'Allemagne	Hordeum Zeocriton
Rose du Japon	Hortensia hortensis
Sabot-de-Vénus.	Cypripedium calceolus
Salicot	Salicornia herbacea
Saligot	Trapa natans
Sanicle	Sanicula europaea
Savonnier de la Chine	Koelreuteria paniculata
Scabieuse	Scabiosa arvensis
Sénéve.	Sinapis arvensis
Seuillet	Sambucus nigra
Seur	»
Spargoute	Spergula arvensis
Sphaegne	Sphagnum s.
Stoechas	Lavandula Stoechas
Suin	Sambucus nigra
Suron.	Bunium Bulbocastanum
Tabac des paysans.	Nicotiana rustica
Thlaspi blanc vivace.	Iberis sempervirens
» de la petite espèce	» amara
» vivace	» semperflorens
Thuye.	Ulex europaeus
Toute-bonne	Salvia Sclarea
» »	Agathophytum Bonus Henricus
Tussilage	Tussilago Farfara
Ulmaire	Spiraea ulmaria
Velvete vraie.	Linaria Elatine
Vigneau	Ulex europaeus

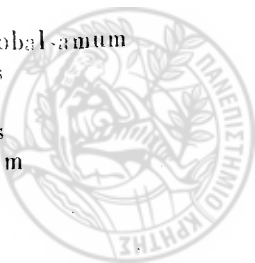
B.

ΑΓΓΛΙΚΑ

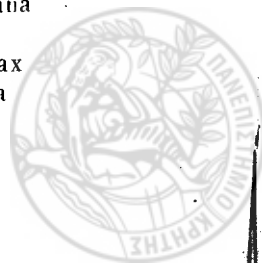
Aboh-fruit.	Landolphia florida
Acajou wood.	Cedrela fissilis
Adeira.	Canna edulis
Agath-Dammar Pine	Dammara alba
Aggur.	Aquilaria agallocha
Aguacate.	Persea gratissima
Akee	Cupania sapida
Alecost	Tanacetum Balsamita
Alexandra-Palm.	Ptychosperma Alexandrac
All-seed.	Polycarpon tetraphyllum
Anise-seed-plant.	Pimpinella Anisum
Arhar.	Cajanus indicus
Ash-Maple	Acer Negundo
Bachelor's-button.	Centaurea Cyanus
Balloon-Vine	Cardiospermum Halicacabum
Beard-grass	Aristida s.
Bear's-thread	Yucca filamentosa
Beebalm-Tea	Monarda didyma
Bengal-grass	Panicum germanicum
Bent-grass	Agrostis s.
Berberry-bush	Berberis s.
Berdsfoot-herb	Ornithopus sativus
Boighe	Drimys Winteri
Bottle-brush-grass	Asperella Hystrix
Broom-bush	Sarothamnus scoparius
» -root	Epicampes macrura
Broussa-Tea	Vaccinium Arctostaphylos
Bog-Bean	Menyanthes s.
Bullrush.	Typha latifolia
Button-Snake root.	Liatris odoratissima
» - wood	Platanus occidentalis
Cajaput-tree	Melaleuca Leucadendron
Canada-Tea	Gaultheria procumbens
Candle-berry tree.	Aleurites triloba
Cardinal-flower.	Lobelia cardinalis
Cautchouc-climber	Landolphia
» -tree	Castilloa elastica
» »	Ficus elastica
» »	Hevea Guianensis

Carrot-tree.	Thapsia edulis
Catha-Tea.	Catha edulis
Cayenne-pepper	Capsicum annuum
Checker-berry	Gaultheria procumbens
Chusan-Palm	Chamaerops excelsa var. Fortunei
Cock's-head-plant	Gnobrychis sativa
Cockshin-grass	Panicum Crus-Galli
Coffee-Bean	Faba vulgaris
Columbia-bark	Cinchona Calisaya
Copigué.	Lapageria rosea
Courbaril-wood-tree	Hymenaea Courbaril
Cress (Climbing)	Tropaeolum majus
Curly-Palm.	Kentia belmoreana
Diss	Ampelodesmus tenax
Doab-grass.	Cynodon Dactyon
Earth-Pea	Voandzeia subterranea
Firethorn	Crataegus Pyracantha
Ginkgo-tree	Salisburia adiantifolia
Gram	Cicer arietinum
Grape-Pear.	Amelanchier canadensis
Hoop Koop.	Lespedeza striata
Huahuoa	Laurelia aromatica
Indigo (Canadian)	Baptisia tinctoria
» (Japan)	Polygonum tinctorium
Jasmine (Medicinal)	Gelsemium nitidum
Kafta	Catha edulis
Kolcas.	Colocasia esculenta
Lalang-grass	Imperata arundinacea
Laubick-grain	Dolichos sinensis
Laurel (Cherry)	Cerasus laurocerasus
Lemon (Desert)	Atalantia glauca
Linden-tree.	Tilia alba
Mangaihas	Hancornia speciosa
Marrem	Psamma arenaria
Marsh Samphire	Silicornia s.
Mash	Phaseolus vulgaris
May-Pop.	Pasiflora incarnata
Medlar (Welsh).	Crataegus Azarolus
Mekka-Balsam-tree	Palsamodendron Opobalsamum
Mesquite-grass.	Buchloeë dactyloides
Michel-grass	Astrebala pectinata
»	» triticoides
Mobar (Hungarian)	Panicum germanicum
Moram	Psamma arenaria

Moss (Mattress)	<i>Tillandsia usneoides</i>
Neroli-tree.	<i>Citrus vulgaris</i>
Niger-seed.	<i>Guizotia abyssiniaca</i>
Olibanum-tree	<i>Boswellia s.</i>
Ombu	<i>Pircunia dioica</i>
Orchard grass	<i>Dactylis glomerata</i>
Padauk	<i>Pterocarpus indicus</i>
Palixander-tree.	<i>Jacaranda mimosaeifolia</i>
Palmetto.	<i>Sabal s.</i>
Palm-lily.	<i>Cordyline s.</i>
Palmyra.	<i>Borassus flabeliformis</i>
Paper-Mulberry-tree.	<i>Broussonetia papyrifera</i>
Pea-nut	<i>Arachis hypogaea</i>
Pelu	<i>Sophora tetraptera</i>
Pennsylvania-green-grass	<i>Poa pratensis</i>
Piquillin-bush	<i>Coccocypselum microphyllum</i>
Pitury.	<i>Duboisia Hopwoodii</i>
Quick.	<i>Crataegus Oxyacantha</i>
Quintcherich	<i>Silene inflata</i>
Rata	<i>Metrosideros s.</i>
Sea-Lyme-grass	<i>Elymus arenarius</i>
Shad-bush & Shad-flower	<i>Amelanchier canadensis</i>
Sheep-Fescue	<i>Festuca ovina</i>
Singhara-Nut	<i>Trapa bispinosa</i>
Sour-Gum-tree	<i>Nyssa multiflora</i>
Spadic-shrub	<i>Erythroxylon Coca</i>
Sugar-Pear.	<i>Amelanchier canadensis</i>
Swallow-wort.	<i>Asclepias</i>
Sweet-Fernbush.	<i>Comptonia asplenifolia</i>
« -Cup	<i>Passiflora incarnata</i>
Sword-Sedge	<i>Lepidoperma gladiatum</i>
Tangle-berry (Blue)	<i>Gaylussacia frondosa</i>
Tea-tree	<i>Leptospermum</i>
» »	<i>Melaleuca s.</i>
Triple-Awned-grass	<i>Aristida s.</i>
Tuggur	<i>Aquilaria Agallocha</i>
Turnsole	<i>Crotophora tinctoria</i>
Umbrella-Palm	<i>Kentia canterburyana</i>
Velvet-grass	<i>Holcus lanatus</i>
Vine-tie	<i>Ampelodesmus tenax</i>
Vouvan	<i>Laurelia aromatica</i>
Water-nut.	<i>Trapa natans</i>
Wax-tree	<i>Rhus succedanea s.</i>
Wild Service.	<i>Amelanchier s.</i>

Wood-Sorrel.	Oxalis s.
Yew-shrub	Stillingia silvatica
Yellow-wood (Australian)	Flindersia oxleyana
» » (african)	Podocarpus elongata
Yorkshire-Fog-grass.	Holcus lanatus

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ Δ΄.

Κυριώτερα παροράματα πρὸς διόρθωσιν (*)

Σελ. Στχ.	ἀντί	γράφε
5 16	ἡ ἀμυγαλόφυλλος	ἡ ἀμυγαλοειδής
» 38	peppar	pepper s.
12 23	Courrone	Couronne
15 13	stelatum	stellatum
18 20	A. repens, γαλλ. Bugle)	A. reptans, γαλλ. καὶ ἀγγλ. Bugle)
19 28	Plum.	Plume
21 18	Αἰγιοπόδιον (Aigipodium)	Αἰγοπόδιον (Aegopodium)
35 21	Ban	Bane
38 22	Bamberry	Baneberry
» 40	σαμβύκη	σαμβύκη
41 26	Candle-nut-tree	Candle-nut-tree
42 5	termière	trémère
46 13	Haloxylon.	Haloxylon
48 32	Hamamilaceae	Hamamelifaceae
» 33	Ἄμαμις.	Ἄμαμηλις
50 4	λαμβάνεται ἡ γεῦσις	λαμβάνεται καὶ ἡ γεῦσις
» 8	ἡ ἀμφίβολον	ἡ ἀμφίβολου ποιότητος
» 32	κατέχοντα θέσιν ῥιζῶν	κατέχοντα καὶ θέσιν ῥιζῶν
51 15	Γρόμφραινα ἡ σφαιροειδής	Γρόμφραινα ἡ σφαιρανθής

(1) Ἐπειδὴ δὲν δύνανται ν' ἀλλοιωσῶσι τὴν ἔννοιαν τοῦ κειμένου ἢ ἐπειδὴ εὐκόλως διακρίνονται δὲν ἀναγράφονται εἰς τὸν παρόντα κατάλογον καὶ τινὰ ἄλλα παροράματα, ὡς λ. γ. τὰ ἐν σελ. 6 πολλαπλασιάζονται ἀντὶ πολλαπλασιάζονται ἐν σελ. 7 "Ἐνεκα ἀντὶ Ἐνεκα καὶ χρόνον ἀντὶ χρόνων" ἐν σελ. 10 Ψευδαγωγῶσεως ἀντὶ Ψευδαγωγώσεως· ἐν σελ. 33 κεντροφόρος ἀντὶ κεντροφόρος· ἐν σελ. 38 ἐδώκιμον ἀντὶ ἐδωδιμον· ἐν σελ. 49 Ἀμανίτες ἀντὶ Ἀμανίτες· ἐν σελ. 50 ὄδαρά ἀντὶ ὄδαρά καὶ σκοτεινοὺς ἀντὶ σκοτεινοὺς· καὶ ἄλλα παρόμοια.

Σελ. Στχ.	ἀντὶ	γράφει
56 19	ἀνήθινος	ἀνήθινος
59 1	ἄλλοτε δὲ	ἄλλοτε δὲ καὶ
60 15	μουχατέλλα	μουχατέλλα
65 2	hybrides	hybrides
82 35	καὶ τὴν Ἀνατολὴν	καὶ ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν
84 39	πριτανεύοντος	πριτανεύοντος
85 4	δακυλίου	δακτυλίου
86 23	ἀειδεῖς	ἀηδεῖς
86 35	Ἡμίπερον	Ἡμίπερον
89 7	ἐπανειλημμένα	ἐπανειλημμένα
93 18 20 καὶ 37	ἀρσενικός (κόν)	ἀρσενικικός (κόν)
104 31	Γενάρη	Γενάρη
109 20	ἀλευρώδης	ἀλευροφόρος
110 22	γαλλ. καὶ ἀγγλ. Elemi	γαλλ. Elemi des Antilles, ἀγγλ. Elemi
112 24 καὶ 32	Cachew	Cashew
115 18	Clindent	Chindent
116 29	Amenia	Anemia
125 4	Ἀνθρίσκον	Ἀνθρίσκος καὶ Ἀνθρύσκος
» 38	Amisette	Anisette
127 21	Mufflier	Muflier
129 22	Sauger	Saugier
132 37	Ῥυγχοφόρον	Ῥυγχοφόρον
133 25	Ban	Bane
» 38	Λανδολφίον, Λαχιόστομος, Μανδερβιλλία,	Λανδολφία, Μανδεδιλλία.
134 12	Mais	Maïs
» 14	Grano turko	Grano turco
136 27	firine	fibrine
139 14	Σαποτωδῶν	Σαποτωδῶν
141 6	Sarrazine	Sarazine
141 15	A. serpentina	A. serpentaria
141 31	θανατιφόρος	θανατηφόρος
142 5	mimor	minor
142 15	δίαικια	δίαικα
143 13	Κέρδος	Κέδρος
147 8	Arrachis	Arrhachis
148 31	A. integrifolia	A. integrifolia
150 31	Κύναγχον, Μαρσθενία	Κύναγχον, Λαχιόστομος, Μαρσθενία
153 26	Asparia	Aspasia
» 33	Aspidum	Aspidium
155 12	τραγάνι	τραγάντι
159 39	Safrans	Safran
160 8	Ἀτράφαλις	Ἀτράφαξις

162	3	Κατὰ μὲν	Κατὰ μὲν τὸν
165	3	cambestris	campestris
»	17	Citronelle	Citronnelle
»	39	κοσμητικόν	κοσμητικόν
168	6	Guilielmia	Guilielma
»	15	Gronudsel-tree	Groundsel-tree
»	18	στεφανωμακῆ	στεφανωματικῆ
»	36	ὡς συνώνυμον καὶ τοῦ	καὶ ὡς συνώνυμον τοῦ
169	29	N'y tonchez-pus	N'y touchez-pas
170	16	ἀναληφθῆς	ἀναληφθεὶς
»	25	Cotonier	Cotonnier
»	39	ἴνας	ἴνας
171	19	ὄτι ἤ	ὄτε ἤ
»	35	διεξαγωμένη	διεξαγομένη
172	4	κατηργασμένου	κατειργασμένου
»	17	ἀφ' ἧς	ἀφ' ἧς ἐποχῆς
173	10	δυσεκατομύριον	δισεκατομύριον
178	11	Μικρομηκὺς	Μικρομήκης
180	5	ἐκ τῆς αὐτῆς μητρὸς	ἐκ τῆς αὐτῆς μητρὸς (ἐκ τοῦ αὐτοῦ «πυθμένος» κατὰ Θεοφρ.)
»	13	καὶ ἐδώδιμοι ὡς	ἐδώδιμοι καὶ εὐγευστοὶ ὡς
»	25	εἰς δύο ἴσα μέρη	εἰς δύο ἴσα μέρη καὶ ἀπαλλασσόμενοι τῶν διαφραγματῶν
185	8	Ἐπτανήσου	Ἐπτανήσου
189	21	Cévatille	Cébadille ἢ Sabadille
»	23	Ssbadillae	Sabadillae
190	10	Μικρομόκος	Μικρομήκης
»	12	ἐγκατελήφθη	ἐγκατελείφθη
»	18	Ἴμπλάυα	Ἴμαλάυα
193	15	ἐφοδιασμένων	ἐφωδιασμένων
197	16	Versc	Vesce
200	37	τὸ ὁποῖον ἔχει	Τὸ μίγμα τοῦτο ἔχει
204	18	racemosum	racemosus
207	29	Brawneria	Browneria
»	38	Βραχικόμη	Βραχυκόμη
208	12	Seeale	Secale
209	6	Whisky	Whiskey
210	33	Βιλβεργία	Βιλλβεργία
211	13	sterilis	sterilis
215	9	Seau	Sceau
218	23	Γάλβανον	Γάλβανον
219	5	τὸ λῆθανον	τὸ λάθανον
220	24	G. resinifera	G. resinosa
222	1	herbe	herb

222	5	ἐξωτηγῶν	ἐξωτικῶν
»	22	διὰ σπορᾶς	διὰ σπορᾶς καὶ
223	32	Γλαδιόλος	Γλαδιόλος
224	37	Τζιέρ-μουρβερί	Τζιέρ-μουρβερί
228	25	Γρομφόμορφος	Γρομφόμορφος
»	26	purpurea	purpurea, γαλλ. Ergot
232	16	Pock-Wood	Poke-wood
234	26	Bon due	Bon duc
235	40	Goniolobus	Gonolobus
236	22	Rimi	Rimu
»	24	Hunu	Huon
»	35	Fox-love	Fox-glove
237	16	Sissoo-tre	Si-soo-tree
238	17	Pacylirion	Dasylyrion
240	1	ἐστεύθη	ἐστέθη
»	4	Δαφνηφόρια	Δαφνηφόρια
241	15	ἐπωνομάζει	ἐπονομάζει
»	22	Danae	Danaea
»	23	Δάφνη	Δάφνη
244	28	D. girans	D. gyrans
245	16	Dieffembachia	Dieffenbachia
246	10	Dittamy	Dittany
248	34	Comaruna	Comarouna
250	7	Κροκυδιανόν	Κροκυδιανόν
251	3	Faginolo	Fagiuolo
253	13	πραιφιγχερείου	πραιφιγχερείου
»	15	Peper	Pepper
»	38	Καρυτοφλωδῶν	Καρυτοφλωδῶν
256	2	ἀγκύραις	ἀγκύραις
257	2	Υδνώδη	Υδνοειδῆ
»	19	Ἄριος	Ἄριος
260	26	Υδνώδη	Υδνοειδῆ
»	34	Oidium	Oidium
262	16	Bottle-Robber	Bottle-Rubber
264	28	φαυλῖαι	φαυλῖαι
267	4	εἶνε	εἶναι
268	13	Ληκόπη	Ληκοκόπη
269	26	Καρχηδόνιοι	Καρχηδόνιοι
»	29	Καλιφορνίας	Καλιφορνίας
273	20	τυχῶως	τυχαίως
276	35	κόνου	κόνου
277	4	οἶα	οἶα
»	38	αἰ εἰς τὰς	εἰς τὰς
278	30	chrysophylla	chrysophylla

280	13	νεκροὶ	νεαροὶ
283	30	μῦθος	μῦθος
284	13	Ἐπί	Ἐπεὶ
	25	φαλίαι	φρυλῖαι
286	8	ἐφοδιασμένων	ἐφωδιασμένων
»	10	ἀπαλάσσουσι	ἀπαλλάσσουσι
»	23	ἀκίδυον	ἀκίνδυον
»	25	ἐφήρομσεν	ἐφήρμοσεν
305	9	fontaine	fontaine
306	38	Eriphylum	Eriphylum
308	3	Διοκλῆς	Διοκλῆς
309	22	Μόνησις	Μόνιος
»	37	Οὔνοι	Οὔτοι
310	11	Eriodendron	Eriodendron
311	40	ἐγκατελήφθη	ἐγκατελείφθη
316	25	Citronier	Citronnier
»	36	Περιορίζονται	Περιορίζονται
323	14	Bizzarria	Bizzarria
324	19	ἐλείπωσιν	ἐλλείπωσιν
325	9	δυσχερέοντα	δυσχεραίνοντα
327	26	ὡς καρπὸς πρὸς βρῶσιν σπάνιος	ὡς καρπὸν πρὸς βρῶσιν σπάνιον
»	27	νεοστί	νεωστί
330	6	ἤρτον	ἤττον
»	39	ὑποχρον	ὑπωχρον
331	1	κατασκευήν	κατασκευήν
333	5	Κυτρέα	Κιτρέα
339	32	Torzetti	Tozzetti
340	8	Χιώτικη	Χιότικη
443	1	ὑπόπικρος	ὑπόπικρος
344	11	Ἡ σὰρξ τοῦ	Ἡ σὰρξ αὐτοῦ
345	16	ἡ διαφορά	ἡ παραλλαγή
346	11	Arancio	Arancio
348	37	φλοιὸι	φλοιοὶ
349	5	χάριν εἰς	χάρις εἰς
350	38	πολύφυλλον	πυκνόφυλλον
352	4	παχύφλοιον	παχύφλοιον
355	15	ἀμιχῶν	ἀμιχῶν
»	36	Σικελλία	Σικελία
363	26	πλημελεστάτη	πλημμελεστάτη
»	31	ἀντικρύζη	ἀντικρύζη
»	40	πιθμένα	πιθμένα
367	34	ὠριμάσεως	ὠριμάσεως
369	25	κωνικόν	κωνικόν

375	12	Antenaria	Antennaria
379	24	άντεχουσα	άντεχούσης
380	1	κατειργασμένου	κατειργασμένου
	»	12 Μικρομήκης	Μικρομούκης
381	12	vitus Danysz	virus Danysz
	»	38 Joubarb'	Joubarbe
382	30	Eruca	Eruca
387	28	Mauna-gum	Manna-gum
	36	» ταχύστης	ταχίστης
391	36	Agremony	Agrimony
392	20	Molds	Moulds
395	9	έν δέ τό	έν δέ τῷ
396	15	Εὐχαρίδιον	Εὐχαρίδιον
	»	81 Καρπανταρίας	Καρπενταρίας
	»	35 Reara	Reana
398	6	Κομμελινιωδῶν	Κομμελινιωδῶν
	»	28 διατεθημένας	διατεθειμένας
399	2	Génestole	Génestrole
	»	3 Green-wood	Green-weed
	»	8 Ἐχίνος	Ἐχίνος
	»	10 Ἐχίνωψις	Ἐχίνωψις
	»	17 Echinop	Échinope
401	32	εἶθη	ἦθη
402	17	καί ἀραβόσιτον	καί ἰδίως μέ ἀραβόσιτον
404	8	Ris du Canada ἀγγλ. ἦ	Riz du Canada, ἀγγλ.
	»	33 Jujube	Jujube
407	22	Κυζικινός	Κυζικηνός
410	40	Hedysarum	Hedysarum
413	23	Tournesole	Turnsole
414	17	Hemerocalis	Hemerocallis
416	13	Olynpicum	Olympicum
420	11	έσυνθίζετο	συνειθίζετο
421	21	humile	humile
422	1	Bessom	Besom
	»	13 Θριγγιον	Θριγγιον ἢ Θριγγιον
	»	17 Κονδρύλλη	Κονδρίλλη
423	7	παραλαγάς	παραλλαγάς
	»	25 έσήμενε	έσήματε
	»	31 (Φ, 350).	(Ιλ. Φ, 350)
426	28	Frng	Fringe
427	29	Ship's-bit	Sheep's-bit
	»	34 Jesamine	Jesamine, Jessamine ἢ Jasmine
431	15	άνώδνον	άνώδνον
433	30	Καρδοπάθνον	Καρδοπάθιον

435	4	Rabix	Radix
437	1	λίссαν	λύссαν
»	29	Sallw	Sallow
»	29	Argousier	Argoussier
438	33	Glaieul	Glaieul ἢ Glayeul
443	5	Dayer's	Dyer's
445	19	δύσθραυτοι	δύσθραυστοι
»	24	ανάκλιτρα	ανάκλιντρα
446	18	Σκυθῶν	Σκυθῶν
449	7	Valontero	Volandero
»	12	Ambrevade	Pois d' Embrevade
»	35	Purretia	Pourretia ἢ Puya
450	12	Libi-Divi	Libi-Libi
»	19	Frenambnc-wood	Fernambuc-wood
451	30	hieroglyphica	hieroglyphica
454	15	Μηλωνωδῶν	Μαλαχωδῶν
»	24	speciorus	speciosus
458	23	Cinnamomon	Cinnamomum
459	12	Sward	Sword
»	28	Rlack	Black
»	36	Εἰς τὴν Εὐρώπην ἢ ῥητίνη Ὑπὸ τῶν Ἀγγλων καὶ τῶν Πορτο- αὐτὴ εἶνε γνωστὴ ὑπὸ τῷ ὄ- γάλλων ἢ ῥητίνη αὐτὴ ὀνομάζεται νομα	ένίοτε
460	13	Cannes de Inde	Cannes d'Inde
»	15	Περιπλανόμενος	Περιπλανώμενος
»	25	Κενεβρί	Κενεβίρ
462	20	Καπίτης	Καπνίτης
463	6	C spinosa	C. spinosa
»	7	Capper	Caper
»	7	Capprier	Capprier ἢ Càprier
465	32	δρωσῆλων	δρωσῆλων
466	23	ἢ Arduina	ἢ Arduina
467	34	C. capensis	C. capense
471	5	Plntae	Plantae
474	39	βλ. Καρύα σελ. 741	βλ. Καρύα σελ. 741
475	7	Clover-tree	Clove tree
»	11	Clovers	Cloves
477	23	γαλλ. Caffé	γαλλ. Café
»	29	Pulpa Caasia	Pulpa Cassiae
478	4	Marronnier	Marronnier
482	40	Mycorrhize	Mycorrhiza
485	10	(θηλικῶς)	(θηλικῶς)
487	13	Jerssey	Jersey
»	24	γαλλ. Panis	γαλλ. Panic

487	24	καὶ 34	Panik-grass	Panic-grass
490	23		Senoki	Henoki
491	7		Chaussetrappe	Chaussetrape
496	17		Mous-ear	Mouse-ear
497	18	ιταλ.	Garoba	ιταλ. Caroba
498	3	διατεθημένα		διατεθειμένα
502	5		Prairy	Prairie
503	29		Island	Iceland
	»	31	λειχηνίτην	λειχηνιτίνην
505	20		Hony-wort	Honey-wort
506	28		ιδιόρρηθμα	ιδιόρρυθμα
507	26		Sweet-Reet-grass	Sweet-Reed-grass
	»	40	cinnamom	cinnamon
508	20		φυλλοβρυθούς	φυλλοβριθούς
518	19		Cusia	Clusia
522	6		τέτταρας	τέτταρας
526	10		Τὰ ἀξιολώτερα	Τὰ ἀξιολογώτερα
	»	36	Pumkin	Pumpkin
528	26		ώριμίου	ώριμου
	»	36	προσκυνηταί	προσκυνηταί
529	24		σημειωτέον	σημειωτέον
532	2		λυσώλης	λυσόλης
535	27		Omphalobius	Omphalobium
538	3		Cordylina	Cordyline
	»	17	Callioprís	Calliopsis
539	30		Ἀμαμηλωδῶν	Ἀμαμηλιδῶν
541	7		Merulus	Merulius
542	7		Quassia mara	Quassia amara
543	30		Turmaric	Turmeric
546	30		Rainfort	Raifort
	»	36	Scurvy-Grass	Scurvy-Cress
549	19		Rutapaga	Rutabaga
550	10		Νάπυ	Νάπυ
551	29		Ὀδυσσεΐα	Ὀδυσσεΐα
552	18		Epine blanche	Épine blanche
	»	27	ardant	ardent
	»	33	Azarolier	Azérolier
553	22		κραταιογόνον	κραταιόγονον
557	2		ἐπεκτάσεως	ἐπεκτάσεως
560	2		Κρηθής	Κρηθής
563	24		χωρητικότητα	χωρητικότητος
	»	27	φεγγίται	φεγγίται
564	24		ἀμειψισποράς	ἀμειψισποράς
	»	30	Perse-pierre	Perce-pierre

565	7	Josp's Lily	Joseph's Lily
571	18	έσήμενε	έσήμενε
572	24	οικοσίτων	οικοσίτων
575	13	Faba	Faba
580	7	Saw-bread	Saw-bread
»	34	Έλλωβοκάρπων	Έλλωβοκάρπων
582	32	Σώπατρος	Σώπατρος
583	18	κατηργασμένον	κατηργασμένον
»	31	Κυνόδους, Dactylon	Κυνόδους, Dactylon
587	21	comertible	comestible
589	16	Hypocystis	Hypocistis
»	19	παρομ. χωρών	πάραμεσογείων χωρών
»	33	grappe	grappes
»	38	Tagasate	Tagasate
590	11	Campanulla	Campanula
»	24	Candebury	Canterbury
»	33	Cigue	Ciguë
591	37	διαφθείας	διαφθείρας
595	12	Vetcheling	Vetchling
595	16	ποσῶ	ποσῶ
506	32	Calcobdolon	Galeobdolon
597	30	Λαμπερτία	Λαμπερτία
600	10	Oseille	Oseille
»	11	Herbe	Herb
»	36	στικῶν	στικῶν
601	10	Mélèze	Mélèze
»	33	Σκιαδαρθῶν	Σκιαδαρθῶν
602	30	καλλιεργούντες	καλλιεργούντες
603	20	orizoides	oryzoides
604	25	Voges	Vosges
605	25	τετράλοβον	τετράφυλλον
»	37	Χρυσόγονον	Χρυστόγονον
607	24	Courdier	Coudrier
»	25	Hezel	Hazel
»	33	ονομάζεται	καὶ ονομάζεται
608	11	εὔστομον	εὔστομον
»	30	τῶν γοτήων	τῶν γοτήων
610	13	Pâquerelle	Pâquerette
»	37	Abel	Abele
611	18	ῥητηνώδη	ῥητινώδη
616	16	Θουκιδίδης	Θουκυδίδης
»	18	κεκομένον	κεκομμένον
617	18	ἀπαλάσσεται	ἀπαλλάσσεται
623	17	Mammei	Mammeie

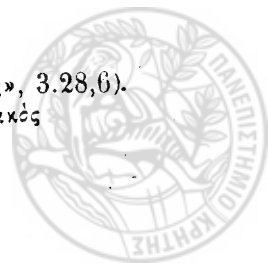
629	22	Loosestrif	Loosestrife
»	34	Τάλιον	Τάλιον
631	11	μέλαν	μελανόν
633	1	Orange	Oranger
634	40	ούσία	κόνις
635	26	Μανδεβιλλία Mandevilla.	Μανδεβιλλία Mandevilla
637	17	τρίπτου	τρίπτου
640	33	Mammilaria	Mamillaria
»	38	παραγουανός	παραγουανός
643	25	M. pratense	M. pratense
644	37	varnish-tree	varnish tree
648	8	Χειλανφών	Χειλανθών
»	10	Citronade	Citronnade
649	17	Crystalline	Cristalline
650	5	τὸ φύλλωμά των	τὸ φύλλωμά του
»	22,32	Méflier	Néflier
»	29	Σητάνειος	Σατάνειος
653	14	πασσομένη	πασσομένη
»	15	ἀσβεστομίνων	ἀσβεστοκαμίνων
654	6	Luserne du Tuskestan	Luzerne du Turkestan
»	17	Jello	Yellow
655	15	θανατιφόρους, ἀλκαλοϊδούς	θανατιφόρους, ἀλκαλοειδούς
659	5	μάζαν	μάζα
»	33	Ducin	Doucin
665	30	trefle d'eau	trèfle d'eau
666	2	Sagopalm	Sago Palm
»	27	Sarriette	Sarriette
»	32	Jerba	Yerba
668	15	Lavander	Lavender
»	24	ειδῶν τοῦ προκειμένου γ.	ειδῶν αὐτοῦ
669	9	Wilde	Wild
670	16	mûrier ronge	Mûrier rouge
673	16	δενδροστοιχειῶν	δενδροστοιχιῶν
»	19	συνειθέστερον	συνθέστερον
674	9	λυσολής	λυσόλης
«	15	Ἡμιπτέρου	Ἵμενοπτέρου
677	4	ῥητηνώδης	ῥητινώδης
680	11	figue-banaue	figue-banane
683	5	Pluz	Plus
685	9	Myrobanan.	Myrobalan
686	15	Μυροκέλλα	Μυροσκέλλα
691	25	St. George's Herbe	St. George's Herb
693	25	πρωτοῦ	πρωτοῦ
697	29	ἀλκαλοειδῆ	ἀλκαλοειδῆ
698	14	Νευράγχη	Νευράχνη

699	34	Wirghtia	Wrightia
701	34	petsica	persica
702	35	ναυτιλλωμένων	ναυτιλλομένων
708	28	πρωϊμοτέρα	πρωϊμωτέρα
715	8	Nilufar	Niloufar
»	40	Ogeeshee	Ogechee
716	29	Gluteron	Glouteron
720	11	Aigretier, Wilde	Aigrelie, Wild
723	12	Herbe-Paris	Herb-Paris
724	24	O. spinora	O. spinosa
725	6	O. Acatosella	O. Acetosella
730	34	Capagr	Cabbage
731	16	"Ερωτας	"Ερωτας
»	23	όδυνων	όδυνων
735	2	πολυάρυθμα	πολυάριθμα
»	24	έσθιόμενον	έσθιόμενον
»	35	"Οσπρια	"Οσπριώδη
736	8	άπαλλάσσεται	άπαλλάσσεται
»	16	"Οσπρίων	"Οσπριωδών
737	20	έλλειπής	έλλειπής
738	9	είδη	ήδη
740	34	Crass	grass
742	5	Barila	Barlia
745	2	U. picroides	U. picroides
747	20	Épine de Christe	Épine-du-Christ
748	5	Πόλιον	Πόλιον
750	28	ιακωδομοντιακήν	ιακωδομοντιακήν
751	19	Stil-grass	Silt-grass
»	26	άπλείστως	άπλήστως
752	23	άποσυντεθημένων	άποσυντεθειμένων
754	24	securidacea	securidaca
755	10	Pentstemon	Pentstemon
756	2	μάσσησις	μάσσησις
761	20	G. Duraim	C. Duraim
763	16	Goosberry	Gooseberry
767	9	άποχρίμοις	άποχρήμοις
771	40	άμμοδέστερα	άμμοδέστερα
772	33	άμμοαργυλλώδη	άμμοαργυλλώδη
780	26	Κραταιγόνον	Κραταιγόγονον
785	22	τερεβιθίνην	τερεβιθίνην
»	24	ύσυχρον	ύπωχρον
789	28	έλλειπής	έλλειπής
795	32	Plectanthus	Plectranthus
799	30	Mais	Mai
800	24	Buck-wheat	Buck-wheat

802	15	Πολύμνια	Πολύμνια
808	32	Prunautier	Pruneautier
813	31	κηρόμενον	χειρόμενον
814	21	Fougère	Fougère
816	3	πρότυπον	πρότυπον
	»	16 Feverfew	Feverfew
818	17	Nerprun	Nerprun
819	15	Graine	Graine
	»	22 almifolia	alnifolia
820	25	Rainfort	Raifort
821	12	Rainfort	Raifort
822	15	Rafflesia	Rafflesia
823	17	Ῥιζίπετρον	Ῥηξίπετρον
832	18	Rosa, γαλλ. και	Rosa, γαλλ. Rosier.
	»	19 πρότυπον	πρότυπον
	»	24 περικαλεστάτων	περικαλλεστάτων
834	13	σκειού	σκαίου
	»	16 εύρίσης	εύρήσης
846	5	έκκολαυθησόμενα	έκκολαφθησόμενα
850	3	πορφυράν	πορφυράν
	»	20 πετρών	πετρών
853	10	Herbe	Herb
854	10	πίλοι	πίλοι
855	31	ήμικατηργασμένον	ήμικατειργασμένον
	»	35 Scient.	Scient.
856	1	Cassonnade	Cassonade
857	4	λωβούς	λοβούς
858	24	Auron.	Aurone
859	38	Saponière	Savonière
860	17	Σάργασσον Sargasum,	Σάργασσον (Sargasum,
861	13	Picher	Pitcher
	»	31 Sasafra	Sassafras
862	24	Carrichtea	Carrichtera
	»	40 ἴσο,	ἴσου
863	1	σπέρματος	σπέρμα
	»	32 Cellériole	Celériole
865	12	Christofine	Christophine
866	13	Fhyteuma	Phyteuma
	»	24 mauve	mauve
873	6	weet	weed
874	9	και ἄλευρα	και ἄλευρα μίξωσι
	»	31 (Ἄλεξ. «ἀνάβασις», 3.23 6). (Ἄλεξ. ἀνάβασις», 3.28,6).	
	»	33 Πράγκον τό νομευτικόν	Πράγκος ό νομευτικός
877	3	Jac	Jack
878	24	Τύφη	Τίφη

880	30	ἀμυλόκαλλα	•	ἄμυλον (κόλλα).
883	13	ἐπιλλογῆς	•	ἐπιλογῆς
884	34	πλημελοῦς	•	πλημελοῦς
893	2	τοῦ κέντρου	•	ἐκ τοῦ κέντρου
894	35	πίτυρα	•	πίτυρα
897	18	ἀρωτρίαισις	•	ἀρωτρίαισις
898	38	cétéales	•	Céréales
900	37	τροφήν	•	τροφήν
903	22	Bidweed ἢ Prickly Ivy	•	Bindweed ἢ Prickly Ivy
904	14	Alisanders	•	Alisander
»	29	Saw	•	Sow
907	30	θέλουσι	•	θίγουσι
909	6	Spanacia	•	Spinacia
»	20	βορειοτιάς	•	βορειοτέρας
910	10	Genista	•	Genista
»	34	Pink-rood	•	Pink-root
911	32	Carion	•	Carrion
912	2	ἀλίφιλα	•	ἀλίφιλα
»	18	Ἐνυδοκάρδαμον	•	Ἐνυδροκάρδαμον
»	38	Woond-wort	•	Wound-wort
913	9	Artichoeke	•	Artichoke
917	26	μείζονα	•	μείζονα
921	24	ἐσοχάς	•	εσοχάς
922	22	ἀναρρυχώμενα	•	ἀναρρυχώμενα
923	20	ἰθαγ. Μικρᾶς Ἀσίας	•	ἰθαγ. τῆς Μικρᾶς Ἀσίας
927	33	καὶ ἐπεὶ	•	καὶ ἐπεὶ
935	15	παραλαγῶν	•	παραλλαγῶν
»	26	ῥινοὶ	•	ῥινοὶ
943	25	Sphagnum	•	Sphagnum
944	21	ἀπλήστως	•	ἀπλήστως
»	22	δενδροστοιχειῶν	•	δενδροστοιχιῶν
947	6	Ταγίτης	•	Ταγέτης
948	4	Suamp	•	Swamp
953	11	νοθευμένα	•	νοθευμένα
954	13	Corraea	•	Correa
955	8	capansis	•	capensis
956	12	T. expansa	•	T. expansa
»	27	Pelite	•	Petit
»	33	Pouliot	•	Pouliot
957	6	Thym	•	Thyme
961	23	Hyaenancha	•	Hyaenanche
961	39	Toxicophlaea	•	Toxicophloea
962	8	T. umile	•	T. humile
968	2	Al-silk-Clover	•	Alsike ἢ Bastard-Clover
973	31	βουλιάρδειος	•	βουλιάρδειος

974	20	ποικιλουμένη	ποικιλλουμένη
976	37	Sciences	Sciences
977	8	Γερνάνειον	Γερνάνειον
	» 32	Ἄλωπεκονήσω	Ἄλωπεκονήσω
979	36	resté	restée
984	11	τῆς γῆς	τῆς χώρας
986	33	Κόρης	Κόρις
987	28	ὀλιγοτιχότερον	ὀλιγοτριχώτερον
989	14	Scorsonerae	Scorzoneræ
	» 37	Palmier pain d'épice	Palmier au pain d'épices
991	18	Σκυθία	Σκυθία
994	10	Snail-Flower	Snail-Flower
997	9	Φίλυρα καί	Φίλυρα ἢ
1000	32	lait de coco	lait de coco
1001	14	Ἰνδοσινική	Ἰνδοσινική
1006	40	(Θεοφρ. 2,6,6).	(Θεοφρ. Φ. 1.-2,6,6).
1007	7	τουρκικὸς	τουρκικὸς
1009	19	πολλαπλασιάζονται	πολλαπλασιάζονται
1011	1	διευθύσεως	διευθύνσεως
	» 11	ὑποκειμένου	δέδρου
1012	12	ἀφ' ἧς	ἀφ' οὗ
1013	29	Ἀτρακτυλὶς	Ἀτρακτυλὶς
1018	27	Carragheen	Carragheen
	» 31	πραϊντικόν	πραϊντικόν
1021	8	ἐφοδιασμένον	ἐφοδιασμένον
1022	4	Ἰξυλίδας	Ἰξυλίδας
	» 8	πεπλατυσμένοι	πεπλατυσμένοι καί
1023	5	Alkekengi, Goosberry	Alkekengi, Gooseberry
	» 15	Φυτόστιγμα, Phytostigma	Φυτόστιγμα, Physostigma
	» 24	Elephantusia	Elephantusia
1024	9	Raisin	Résine
	» 8	Pok-weed	Poke-weed
1028	8	Chamomille	Camomille
	» 14	Camerops	Chamacrops
1033	12	ἐνεκληματίσθη	ἐνεκληματίσθη
1034	27	Yellow	Yellow
1037	5	Πάτω	Πάτω
1039	14	Chrysopsis	Chrysopsis
1041	5	Clove	Clove
1042	16	Couleuvre	Couleuvre
1045	10	Lila	Lilas
	» 35	cierge	cire
1051	16	Celestina	Caelestina
1055	16	ἠργάσθησαν	εἰργάσθησαν
1056	30	βαίον	βαίον

187 Remoncelly

188 Begoria

599 Oreille

600
725

808. Reimblonde } Primes
Laman Kina }

122 Idi di'arderciaj d'ideu-svur.-f:

Mina (2.25 centos) e' fa 4.25 Amande de Tessa =

= Kwatcos f: 587.

Hy aiaj baa fura te ... 10.55

